BEATI
ALBERTI
MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
COMMENTARII IN II. ET III. LIB. SENTENT.

Recognoti per R. A. P. F. PETRVM IAMMY, sacræ Theologiæ Doctorem, Conuentus Gratianopolitani, eiusdem Ordinis,

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODEVNT.

Operum Tomus Decimus-quintus.

LVGDVNI,

Sumptibus { CLAVDII PROST. / PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat. / HIERONYMI DELAGARDE. / IOAN. ANT. HVGVETAN. } *Via Mercatoria.*

M. DC. LI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

A. 30022

CORNELL UNIVERSITY.
The President White Library
RECEIVED 1891.

INDEX

Distinctionum & Articulorum, in secundum Librum Sententiarum.

DISTINCTIO I.

Art.1. QVot modis exponatur illa auctoritas : In principio creauit Deus Cælum & Terram. 3

2. Vtrum error Manichæi qui posuit plura principia, benè elidatur à Magistro in litera. 5

3. Vtrum error Platonis qui posuit tria principia, benè elidatur à Magistro : & an materia sit æterna. 6

4. Vtrum sit quod Plato supposuit omnium esse materiam vnam. 7

5. Vtrum Plato benè posuit exemplar esse vnum principium, & in quo errauit Plato. 9

6. Vtrum definitio creationis qua dicitur, Creare est aliquid ex nihilo facere, sit bona. 11

7. Vtrum creatio sit alteri incommunicabilis. 12

8. Vtrum creare sit opus miraculi. ibid.

9. Vtrum facere & creare sit idem. 13

10. Vtrum Aristoteles sufficienter determinauit mundum esse æternum. ibid.

11. Quare imponatur Aristoteli, quod dixerit duo fuisse principia ab æterno, scilicet materiam primam, & primum motorem, & quæ sint illa tria quæ imponuntur ei. 17

12. Quæ sit causa creationis totius vniuersi in esse. 18

13. Vtrum anima & Angelus specie conueniant vel specie differant. 21

14. Quare anima vnita sit corpori, cum maioris fuisset perfectionis animam fuisse sine corpore. 24

DISTINCTIO II.

Art.1. VTrum Angelus ante vel post alia sit creatus, aut sit vnum cum aliis quatuor coæquæuis. 25

2. Vtrum omnium spiritualium & corporalium sit materia vna. 27

3. Vtrum cælum Empyreum sit corporeum, & quare physici illud non cognouerunt. 29

4. Vtrum cælum Empyreum sit immobile, & vniforme, vel non. 30

5. Vtrum cælum Empyreum habeat ordinem influendi super alias sphæras, & an sol illuminet cælum Empyreum. 31

6. Vtrum in cælo Empyreo sit laus aliqua vocalis, qua dicuntur astra matutina laudasse Deum. ibid.

7. Quid sit cælum Trinitatis. 32

8. Quid sit in cælo Trinitatis. ibid.

DISTINCTIO III.

Art.1. VTrum Angelus sit, & habeat ordinem in vniuerso. 34

2. Quid sit Angelus per definitionem. 35

3. Vtrum Theologi vocant Angelos, illas substantias separatas, quas physici vocant intelligentias. 36

4. Vtrum Angelus sit simplex substantia. 37

5. Vtrum Angelis conueniat personalis discretio, ita quod quilibet sit persona. 39

6. Vtrum conueniat Angelis ratio naturaliter insita, propter quod insunt memoria, intelligentia, voluntas. 40

7. Vtrum liberum arbitrium sit attributum Angelicæ naturæ conueniens, an sit in Angelis, & hominibus per rationem vnam. 41.

8. Vtrum quatuor aut tantum tria aut plura sint Angelicæ naturæ attributa. ibid.

9. Vtrum in quatuor attributis Angelicæ naturæ, Angeli suscipiunt magis & minus. 42

10. Vtrum Angeli qui erant natura magis subtiles, fuerunt sapientia magis perspicaces, ita quod gratia proportionata sit animæ, & an sit eis data secundum conatum liberi arbitrij. 43

11. Vtrum omnibus Angelis æqualiter conueniat quod sint immortales. 44

12. Vtrum omnes Angeli in gratia creati sunt, vel

vel in simplici natura. 47
13. Vtrum Deus potuit facere Angelum malum. 48
14. Vtrum Angelus potest fieri malus, ita quod Deus non esset auctor illius malitiæ, sed statim in eodem indiuisibili esset factus & malus simul. 49
15. Vtrum Angeli cognoscant, & quid sit in eis species, ratio, siue medium cognoscendi. 50
16. Vtrum scientia Angelorum sit vniuersalis, vel particularis, ita scilicet quod species, vel formæ per quas intelligunt, sunt vniuersales vel particulares. 53
17. Vtrum scientia Angelorum sit omnium, & casualium, & fortuitorum, & omnium quę quocunque modo in notitiam venire possunt. 54
18. Vtrum Angeli, vel Dei, vel sui inuicem dilectionem habuerunt. 55

DISTINCTIO IV.

Art. 1. VTrum definitio Angeli data à Dionysio sit bene assignata 58
2. Vtrum Angelus sit creatus in beatitudine. 60
3. Vtrum Angeli mali potuerunt præscire suum casum. ibid.

DISTINCTIO V.

Art. 1. VTrum possibile fuerit Angelum cadere. 62
2. Quod sit primum peccatum Angeli. 63
3. Quid appetiit Angelus quando peccauit. ibid.
4. Vtrum auerti est odio habere vel inuidere. 64
5. Quid in Angelo est auersio & conuersio, & quid confirmatio & obstinatio. 66
6. Vtrum Angeli mali semper peccent, & omnis eorum actus sit malus. ibid.
7. Vtrum Angeli meruerint suam beatitudinem, & si meruerunt, vtrum ante, vel post acceptam gloriam. 69

DISTINCTIO VI.

Art. 1. VTrum Angelus ille, qui fuit caput Angelorum cadentium, fuerit de ordine superiorum, vel inferiorum. 71
2. Qualis fuerit appetitus minorum Angelorum cadentium cum Lucifero. ibid.
3. Quęritur de tempore & modo suggestionis aliorum Angelorum, & quare pugna sit attributa Michaeli, & qui sint rudentes quibus detracti sunt. 72
4. Vtrum sicut inter bonos alij aliis præsint, ita etiam inter malos, & sit in eis ordo prælationis qui cessabit post diem iudicij. 73
5. Vtrum aër caliginosus sit proprius locus dæmonum. ibid.
6. Quare non concedatur animabus decedentibus habitare hic nobiscum sicuti dęmonibus, prout quidam Græci erronce putauerunt. 74
7. Vtrum dęmones continue descendant ad infernum, aut continue sint circa nos. 75
8. Vtrum Deus iustè agat, & bene cum homine dans sibi pugnare contra pugilem, qui sit eo fortior. 76
9. Vtrum dæmon victus ab vno sanctorum potest alium tentare, & vincere, & an eundem in eodem peccato. 77

DISTINCTIO VII.

Art. 1. VTrum idem liberum arbitrium, quod fuit in bonis & malis Angelis ante confirmationem, sit in eisdem post confirmationem. 79
2. Vtrum liberum arbitrium liberius sit in non confirmatis, sicut in nobis, quam in confirmatis, puta bonis Angelis. 80
3. Vtrum liberum arbitrium liberius sit in bonis Angelis quam malis. ibid.
4. Vtrum dæmones triplicem habeant scientiam, vnam ex naturæ sublimitate, secundam ex temporum diuersitate, & tertiam ex reuelatione. 71
5. Vtrum dæmones possunt futura prædicere, & quæ sit differentia inter dæmones futura prædicentes, & prophetas, & per quem modum dæmon inspirat suos prophetas. 82
6. Vtrum per dæmones possunt fieri præstigia, & qualiter fiant. 84
7. Quomodo & qualiter dæmones transmutant corpora, vtrum scilicet corpore assumpto, vel alio modo. 85
8. Vtrum dæmones in transmutatis corporibus possunt inducere formas substantiales. ibid.
9. Vtrum dæmones in suis operibus constellationibus vtantur, & an scientia imaginum sit operatione dæmonum an non. 87
10. Qualiter discernuntur operationes dæmonum ab his quæ sunt vera miracula, & an mala fiant per Angelos bonos, aut per malos. 89
11. Vtrum Angeli boni possunt miracula facere vt dæmones, & quare homines id non possunt. 60
12. Vtrum magicis & virtutibus mathematicis vti sit malum, & noceant figuræ mathematicæ. 91

DISTINCTIO VIII.

Art. 1. VTrum dæmones, vel Angeli corpora habeant, & vtrum sit concedendum, quod Angeli in compararione Dei corporei sint. 93
2. Vtrum Angeli boni & mali possunt assumere corpora, & ad quid indigeant corporibus assumptis, & quid huiusmodi corpora moueat. 94
3. Quid sit assumere corpus, & quomodo fiat locutio in Angelis assumpto corpore, & quomodo in nobis, & quomodo in corpus animatum, vt serpens vel asina per imagi-

nationem,

nationem & sensus & spiritum animalem fuerit causa illius vocis quæ sonabat per os eius, vel non. 95
4. Vnde assumant corpora Angeli, vtrum de elementis, aut natura cæli: & vtrum forment corpora paulatim, aut subito. 96
5. Quæritur de actibus Angelorum, an boni possunt comedere, & mali generare, & vnde mali habeant semen suæ generationis. 97
6. Vtrum dæmones substantialiter, & etiam boni Angeli intent corpora hominum. 99
7. Vtrum dæmones substantialiter illabantur mentibus hominum, & sensibus: ita quod substantialiter ingrediantur substantiam virium animæ. 101
8. Quid sit immittere, & incendere, vtrũ scilicet tam boni quam mali Angeli immittant cordibus hominum suos conceptus, & incendant fomenta vitiorum. ibid
9. Qui & quot sunt modi immissionis, quibus diabolus se immiscet, & qui sint modi tentationum. 102
10. Cui parti animæ potest immittere malignus spiritus, & cui non: & an potest supra intellectum, & super affectum, & vtrum dæmon, vel Angelus bonus videat nostras cogitationes. 103

DISTINCTIO IX.

Art. 1. QVid sit hierarchia secundum definitionem. 105
2. Quomodo diuiditur hierarchia. 107
3. Vtrum membra hierarchiæ adinuicem sint connexa. 108
4. Quid sit ordo & quid ordinis multiplicatio. 09
5. Vtrum superiores Angeli cum habeant inferiorum dona excellenter & potenter, an etiam debeant habere eorum nomina, & quid significent sub diuersis terminationibus. M. N.B. 111
6. Vtrum ordo in Angelis sit à natuaa, vel à gratia, & qualia nomina retinuerunt Angeli cadentes. 112
7. Vtrum Angeli differant solo numero, vel etiam specie, vel etiam illi qui sunt in diuersis ordinibus; & hierarchiis differant genere vel specie: & vtrum illi qui sunt in vno ordine, sint inæquales. 113
8. Vtrum numerus hominum saluandorum sit iuxta numerum cadentium Angelorum: & an numerus saluandorum hominum faciat decimum ordinem. 116

DISTINCTIO X.

Art. 1. VTrum Angeli mittantur, & propter quid. 117
2. Vtrum minuitur Angelorum gloria quando ministrant, & mittuntur. 118
3. Vtrũ omnes Angeli mittantur vel non. 119
4. Vtrmm vnus Angelus illuminet alium, & vtrum vnus purget alium, & à quo purgat cum non habeat peccatum. 120

DISTINCTIO XI.

Art. 1. VTrum Angelo conueniat custodire, & quibus Angelis conuenit custodire. 121
2. Vtrum homini conueniat custodiri ab Angelo. 122
3. Quæritur de tempore custodiæ, quando scilicet deputatur nobis Angelus ad custodiam: & vtrum Angeli semper custodiant eos ad quorum custodiam deputantur, vel an aliquando eos derelinquant. 123
4. Quot & qui sint effectus Angelicæ custodiæ. ibid.
5. Vtrum Anti-christus habebit Angelum custodem, & an Christus habuerit Angelum sibi deputatum. 124
5. Vtrum domo habuisset Angelum custodem si non cecidisset. 125
7. Vtrum Angeli proficiunt in merito. 127

DISTINCTIO XII.

Art. 1. VTrum omnia simul facta sint secundum dictum Augustt. aut per senarium dierum numerum digesta. 128
2. Quare materia prima potius vocatur his nominibus, terra, aqua, abyssus, quam aliis nominibus. 133

DISTINCTIO XIII.

Art. 1. QVid sit opus distinctionis, & qualiter per ternarium primorum dierum multiplicatur. 134
2. Vtrum illa lux de qua dicitur, diuisit lucem à tenebris, fuerit nebucula lucida, vel corpus, vel forma corporis. 136
3. Vtrum dies sex in quibus omnia dicuntur distincta, & ornata, dicantur sex vel pluribus modis. 139
4. Vtrum Deus ab æterno creauerit mundum, cum ab æterno genuerit filium: & quare non conceditur, Deus est per filium. 141

DISTINCTIO XIV.

Art. 1. VTrum aquæ sint supra cælum vel firmamentum 142
2. Quæritur secundum quam proprietatem aquæ sunt supra cælum vel firmamentum. 143
3. Vtrum cælum habeat aliquem motum, & quis sit ille motus, & quomodo accipiuntur dextrum & siniſtrum. 144
4. Quare cælum dicitur igneum. 145
5. Quare cælo attribuitur figura sphærica, & vtrum illa sit figura cæli. 146
6 Vtrum cælum moueatur, & an sit idem principium motus cæli secundum Philosophos & Theologos. 147
7. Quare in opere istius diei non sit dictum, vidit Deus quod esset bonum. 148

8. Quæ est sufficientia operum distinctionis, & penes quid sumitur. 148
9. Vtrum plantæ pertinent ad ornatum vel distinctionem. 149
10. Vtrum plantæ nociuæ tunc factæ sunt sicut aliæ. ibid.
11. Vtrum congregatæ sint aquæ in locum vnum. ibid.
12. Quæritur penes quid sumitur diuisio terræ in Asiam, Africam & Europam. 150

DISTINCTIO XV.

Art. 1. VTrum stellæ pertineant ad ornatum. 151
2. Quæritur quare Sol & Luna dicantur magna luminaria, & an luna facta sit plena in prima incensione. 152
3. Quæritur quid hic dicatur firmamentum. ibid.
4. Qualiter Sol & Luna sint in signa & tempora. ibid.
5. Vtrum stellæ habeant dominium supra liberum arbitrium. 153
6. Quare aëris & aquæ ornatus fit vno die, & quare dicitur reptile, & quare ignis non pertinet ad ornatum. ibid.
7. Quæ differentia sit inter bestias, animalia, & iumentum, & quare de reliquis animalibus non fiat mentio. 156

DISTINCTIO XVI.

Art. 1. VTrum aliqua creatura sit conformis Deo secundum imaginem. 158
2. Vtrum omnis creatura sit conformis Deo secundum imaginem, vel an sit ad imaginem. 159
3. Vtrum æqualiter omnis creatura rationalis sit ad imaginem Dei. 160
Vtrum æqualiter vir & mulier sint ad imaginem Dei. ibid.
5. Vtrum illa in quibus dicitur esse imago & similitudo, sint benè assignata. 161
6. Vtrum imago dicitur de homine & Filio Dei vniuoce vel analogicè. 162

DISTINCTIO XVII.

Art. 1. VTrum Deus inspirauit homini spiraculum vitæ, ita quod anima sit pars Dei aut diuinæ substantiæ. 164
2. Vtrum anima sit creata in corpore vel extra corpus. 165
3. Vtrum animæ debeatur corpus tale quod sit compositum ex contrariis, vel debuit habere corpus cæleste. 166
4. Vtrum paradisus pertingat ad lunarem globum: & in quo loco situs sit, an sub æquinoctiali, & quare sit occultatus. 168
5. Quare vnum lignum in paradiso dictum fuerit lignum vitæ, & aliud lignum scientiæ boni & mali. 170

DISTINCTIO XVIII.

Art. 1. VTrum costa de qua formata est mulier, fuerit de veritate humanæ naturæ in ipso Adam aut non. 171
2. Vtrum Angeli debuerunt formare corpus hominis, vel Deus: & an etiam aliorum quam Dei tantum sit facere miracula. 172
3. Quid est miraculum per definitionem. 175
4. Quæ dicuntur miraculosa, vtrum opus creationis, distinctionis, ornatus, iustificationis, incarnationis, resurrectionis. 175
5. Quomodo differant miraculum, mirabile, signum, portentum, prodigium, & monstrum & virtus. 176
6. Vtrum miracula siue mirabilia contra naturam sint: & quæ sit differentia inter fieri posse, & fieri ex necessitate. 177
7. Quæ dicantur, & quomodo differant causæ primordiales, rationes causales, causæ naturales & causæ seminales. 178
8. Vtrum anima sit ex traduce, scilicet vegetabilis, sensitiua & rationalis. 179

DISTINCTIO XIX.

Art. 1. VTrum homo secundum animam sit immortalis. 181
2. Vtrum primus homo in corpore immortalis esse potuerit: & vtrum homo in primo statu animam accepisset passibilem vel corpus passibile. ibid.
3. Vtrum vna & eadem erit immortalitas resurrectionis cum illa quæ fuit in primo statu. 183
4. Vtrum immortalitas in primo statu fuit à natura vel à gratia. 184
5. Vtrum sine peccato mori poterat Adam. 186
6. Vtrum Adam mortalis effectus per necessitatem moriendi recuperare potuisset immortalitatem si habuisset per pœnitentiam, & ligni vitæ esum. 187

DISTINCTIO XX.

Art. 1. VTrum parentes etiam per commixtionem genuissent in statu innocentiæ. 199
2. Vtrum in statu innocentiæ in commixtione aliqua verecunda fuisset concupiscentia siue titillatio. 190
3. Vtrum primi parentes conuenissent manente vel corrupta virginitate. ibid.
4. Vtrum in primo statu conuenissent alia de causa quam spe prolis. 191
5. Vtrum fuissent eis resolutiones superfluitatum, sicuti pollutiones, menstrua, egestiones & vrinæ. ibid.
6. Vtrum actus matrimonialis sit & debeat dici peccatum. ibid.
7. Vtrum primi parentes genuissent proles fortes, debita quantitate perfectas & scientes. 194

8. Quæ & quot præcepta dedit Deus primis parentibus, & quare expreſſit duo naturæ, & vnum diſciplinæ. ibid.

DISTINCTIO XXI.

Art. 1. TEntatio quid ſit per definitionem. 195
2. Quid ſit tentator. 197
3. Vtrum tentatio quæ eſt ad illicitum, ſit appetenda. ibid.
4. Vtrum omnis tentatio eſt peccatum, vel cum peccato neceſſe. 198
5. Vtrum omnis tentatio ſit à diabolo. 199
6. Vtrum ſerpens qui tentauit Euam, fuit verus ſerpens, &c. 200
7. Vtrum Eua peccauit vno peccato, vel pluribus peccatis. 201
8. Qui & quot ſunt modi tentendi, & penes quid ſumantur modi tentandi. 203
9. Vtrum tentatio carnis eſt magis difficilis quam aliqua tentatio dæmonis. 204
10. Vtrum homo in primo ſtatu potuit peccare venialiter. ibid.
11. Quare peccatum Angeli non ſit remediabile, & quare humana natura potuit aſſumi & non Angelica. 205

DISTINCTIO XXII.

Art. 1. QVod fuit primum peccatum Euæ. 207
2. Vtrum Eua peccauit vno peccato, vel pluribus. 208
3. Vtrum peccatum Euæ fuerit peccatum in Spiritum ſanctum, aut Patrem, aut Filium. ibid.
4. Vtrum elatio fuerit primum Adæ peccatum, & quid appetiit, & an ſerpenti credidit. 209
5. Vtrum Adam plus peccauit quam Eua. 210
6. Vtrum ſi vir non peccaſſet, humanum genus minime peccatis fuiſſet corruptum. 211
7. Vtrum ignorantia eſt peccatum, & vtrum aliqua ignorantia ſit affectata & voluntaria. 212
8. Quale peccatum eſt ignorantia, & an ſit veniale. 213
9. Quæritur ſecundum quem modum, & quæ ignorantia excuſat. ibid.
10. Quotuplex eſt ignorantia & quomodo diuiditur. 215
11. Vtrum grauius eſt peccatum ex ignorantia quam infirmitate. ibid.

DISTINCTIO XXIII.

Art. 1. VTrum homo in primo ſtatu omnium cognitionem accepit per naturam aut per gratiam. 217
2. Vtrum primus homo habuit cognitionem creatoris, & ſine medio Deum vidit aut per ſpeculum aut ænigma. 218

DISTINCTIO XXIV.

Art. 1. VTrum Adam ſtare potuit per hoc quod accepit in creatione. 220
2. Vtrum homo proficere potuit in primo ſtatu ex his quæ accepit. 221
3. Vtrum poſito quod homo gratiam non habuit, ei fuerat imputandum quod cecidit. ibid.
4. Vtrum homo in primo ſtatu reſiſtendo malo, & non conſentiendo tentationi feciſſet ſibi meritum. 222
5. Quid ſit liberum arbitriem, vtrum habitus, vel potentia, vel paſſio. ibid.
6. Vtrum liberum arbitrium amitti potuit, & eius libertas per aliquid tolli. 224
7. Quis ſit actus liberi arbitrij, & vtrum eligere. ibid.
8. Quid ſit ſenſualitas, & vtrum nominet vim vnam ſiue potentiam vnam, aut plures. 225
9. Vtrum in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum. 226
10. Quid ſit ratio diuiſa in duas partes, vtrum ſc. ſit potentia vna vel plures. ibid.
11. Penes quid differant illæ duæ portiones, ſuperior & inferior. 227
12. Vtrum contingit portionem ſuperiorem peccare venialiter tantum, aut venialiter & mortaliter ſimul. ibid.
13. Vtrum mulier poteſt comedere ſine viro, & quid intelligitur per virum, & quid per mulierem: & vtrum mulier habeat aliquem conſenſum aut ſolum vir, & quæ ſit delectatio moroſa. 228
14. Vtrum ſuperior ratio habeat regere inferiorem, & an ſerpens abſoluitur à regimine rationis. 219
15. Vtrum nunc in vno homine ſit ordo tentationis, & progreſſio, qualis præceſſit in primis parentibus. 233
16. Quare inferior portio dicitur ſenſualitas. 234

DISTINCTIO XXV.

Art. 1. QVare liberum arbitrium dicatur duplici nomine, & quare ſubſtantiue, & adiectiue, & an bene definiatur, & an ſit vna potentia particularis vel vniuerſalis diffuſa in omnibus motiuis. 235
2. Vtrum liberum arbitrium quantum ad actum eligendi ſiue deliberandi non eſt niſi futurorum contingentium per nos operabilium, quorum nos ſumus domini. 236
3. Quid eſt libertas ſecundum definitionem. 238
4. Vtrum liberum arbitrium ſit in damnatis Angelis & confirmatis & in Deo. ibid.
5. Vtrum liberum arbitrium ſecundum vnam rationem vel diuerſas ſit in omni rationali natura. 239

6. Vtrum sit triplex libertas arbitrij, & an media sit illa in qua potest homo peccare, & non potest non peccare ante reparationem. 240
7. Quomodo sit triplex libertas & quomodo sumuntur diuisiones libertatis, & vtrum æqualiter sit liberum arbitrium à coactione. 244

DISTINCTIO XXVI.

Art. 1. VTrum gratia sit necessaria. 246
2. Vtrum sit substantia vel accidens. 248
3. Vtrum gratia immediate insit animæ essentiæ siue mediantibus potentiis. 249
4. Quid sit gratia definitione & re. 250
5. Vtrum gratia est vita animæ. 251
6. Quæritur de diuisionibus gratiæ, & an bene diuidatur in gratiam operantem, & cooperantem, præuenientem & subsequentem, & de aliis diuisionibus quæ non sunt ad propositum. ibid.
7. Quæritur de ratione nominum gratiæ, sc. quare dicitur operans, & quid operatur quare dicitur præueniens, & quid præueniat, & quare dicitur cooperans & quare subsequens. 252
8. Vtrum voluntas bene definitur per motum cum tamen sit potentia. 254
9. Vtrum gratia iustificationis per quam de impio fit pius sit fides vel gratia operans vel cooperans. 257
10. Vtrum gratia operans & cooperans sit vna vel diuersa, & quare habeat diuersa nomina. 259
11. Vtrum gratia sit virtus, & virtus gratia. ibid.
12. Quomodo gratia est in virtute, & aliis quibusdam sicut in donis, beatitudinibus, fructibus. 260
13. Qualiter distinguuntur actus gratiæ & virtutis. 261

DISTINCTIO XXVII.

Art. 1. VTrum definitio virtutis bona sit qua dicitur bona mentis qualitas. 266

DISTINCTIO XXVIII.

Art. 1. QVæ bona potest liberum arbitrium per se. 270
2. Vtrum in aliquo statu contingit mereri primam gratiam, & vtrum aliquis sibi vel alteri potest mereri primam gratiam. 271

DISTINCTIO XXIX.

Art. 1. VTrum Adam ante peccatum fuit in in gratia & virtute. 274

DISTINCTIO XXX.

Art. 1. VTrum peccatum originale sit in omnibus lege concupiscentiæ ab Adam progenitis. 276
2. Vtrum originale peccatum sit culpa. 279
3. Vtrum originale sit concupiscentia vel fomes. 282
4. Penes quid diuersificantur nomina, quæ attribuuntur originali. ibid.

DISTINCTIO XXXI.

Art. 1. VTrum persona potuit inficere naturam: sic, scilicet quod Adam totam naturam corrumpit. 285
2. Vtrum originale peccatum transmittit ad posteros, non propago, sed libido. 287
3. Vtrum sit vnum peccatum originale, aut plura. 288

DISTINCTIO XXXII.

Art. 1. VTrum peccatum originale totaliter vel in parte deleatur, & quo sensu dicatur transire reatu & manere actu, & an redeat in baptizato. 291
2. Vtrum concupiscentia originalis potest augeri, vel minui remanens post baptisma. 292
3. Qualiter pœna remanens dicatur promouens. 293
4. Vtrum originale æqualiter maneat in omnibus. 294
5. Vtrum sacramentum baptismi aliquid operetur in carne contra fœtorem corporalem. 296
6. An omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ aliis excellentiores. 297

DISTINCTIO XXXIII.

Art. 1. AN omnium præcedentium peccata traiiciuntur in posteros, vel vetustatis tantum. 298
2. Vtrum in actuali peccato Adæ valeant notari plura peccata, & gratia cuius originale est transfusum: & vtrum si consensu tantum peccasset, vitiatum esset corpus eius. 301
3. Vtrum peccatum Adæ sit maximum & maxime punitum. 302
4. An peccatum originale in primis parentibus sit dimissum. 305

DISTINCTIO XXXIV.

Art. 1. AN malum sit. 306
2. Vtrum malum habeat causam efficientem vel deficientem. 307
3. Qualiter malum procedit à causa efficiente vel deficiente. 308

4. Vtrum causa & origo primi peccati extitit res bona. 310
5. Vtrum malum sit in re bona, vel mala. 312

DISTINGTIO XXXV.

Art. 1. VTrum peccatum sit diffinibile, & vtrum mortale, & actuale potest vna diffinitione diffiniri. 314
2. Vtrum rationes quas tangit Magister, omni peccato conueniant, ita quod illis rationibus omne peccatum diffiniatur. 315
3. Vtrum diffinitiones peccati, quas Magister ponit in litera, sint bene assignatæ. ibid.
4. Vtrum mala voluntas sit peccatum, & non exteriores actus, aut voluntas, & exteriores actus simul: & an sit dicendum, quod omnes actus sint boni, & à Deo auctore. 318
5. Vtrum malum in toto potest absumere bonum naturale. ibid.
6. Vtrum malitia sit diuisibilis, vel intensibilis. ibid.
7. Vtrum omnis actus sit à Deo tam bonus quam malus. 321
8. Quid sit malum per diffinitionem. 324

DISTINCTIO. XXXVI.

Art. 1. VTrum peccatum sit essentialiter pœna. 327
2. Vtrum omni peccato essentialiter pœna sit adiuncta. 328
3. Vtrum vnum peccatum sit pœna alterius. ibid.
4. Vtrum primi motus procedunt ex necessitate fomitis. 330
5. Vtrum ira, inuidia, & huiusmodi sint pœnæ peccatorum, vel passiones, & an passionibus meremur. 331
6. Quid sit bonum in genere, & vtrum bonum in genere potest fieri malum in genere. ibid.
7. Vtrum bono in genere respondeat bonum in specie. 332

DISTINCTIO XXXVII.

Art. 1. VTrum peccatum inquantum peccatum sit à Deo. 333
2. Vtrum peccatum sit res, natura, vel substantia. 334
3. Vtrum omnis pœna sit à Deo. 337

DISTINCTIO XXXVIII.

Art. 1. VTrum voluntaris quantitas pensetur ex fine. 338
2. Quis sit finis ex quo pensatur quantitas voluntatis. 340
3. Vtrum sit vnus finis bonarum voluntatum, & vtrum duos fines possumus nobis ponere, & an boni mercenarij mereantur. 342
4. Vtrum malarum actionum sit vnus finis, scilicet auari, & luxurioſi. 343
5. Vtrum intentio sit habitus, vel actus vel passio, & vtrum sit in anima ex parte intellectus & affectus, & vtrum sit finis. 345

DISTINCTIO XXXIX.

Art. 1. QVare actus voluntatis magis est peccatum quam aliarum virium. 347
2. Vtrum voluntas naturalis qua volumus bonum naturaliter, sit aliquid velle actu. 349

DISTINCTIO XL.

Art. 1. VTrum bonum & malum sint differentiæ constitutiuæ actionis voluntariæ in moribus. 350
2. Vtrum omnes actus possint dici indifferentes, vel aliqui, & aliqui non. 352
3. Quid sit indifferens. 355
4. Vtrum secundum Theologum sit aliquid indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ. 356
5. Vtrum vnus & idem numero actus potest esse bonus, & malus. 357

DISTINCTIO XLI.

Art. 1. VTrum sola voluntas vel intentio sufficit ad meritum vel demeritum, vel actus addit aliquid in vtroque. 360
2. Vtrum intentio facit bonum opus vel malum. 361
3. Vtrum intentio quantitatem dat operi bono vel malo, & an facit opus bonum vel malum. 362
4. Vtrum intentio dirigatur fide, vel charitate, vel non. ibid.
5. Vtrum omnium infidelium opera de necessitate sint mala. ibid.
6. Vtrum omne peccatum etiam originale est voluntarium. 364

DISTINCTIO XLII.

Art. 1. VTrum voluntas interior cum actu exteriori sit idem peccatum vel diuersa. 366
2. Vtrum potest manere reatus abeunte peccato in habitu vel dispositione in anima. 368
3. Vtrum peccatum per vnam rationem dicatur de veniali, & mortali peccato vel per prius & posterius, & qualiter peccatum veniale sit peccatum. 369
4. Vtrum per peccatum mortale homo meretur mortem æternam, & non pro veniali. 370
5. Penes quid distinguunt sancti, & Magistri modos peccatorum. 371
6. Vtrum

6. Vtrum tantum ſeptem ſint peccata capitalia aut plura, & penes quid ſumitur numerus vitiorum. 372
7. Quid ſit timor & quomodo accipiantur ſpecies timoris. 374
8. Quæ differentia ſit inter initium, & radicem & quæ magis eſt eſſentialis peccato, ſcilicet an ſuperbia vel auaritia 375

DISTINCTIO XLIII.

Art. 1. QVid ſit eſſe peccatum in Spiritum ſanctum. 377
2. Quare peccatum in Spiritum ſanctum dicatur ad mortem. 378
3. Vtrum peccatum in Spiritum ſanctum ſit ſpeciale peccatum ſeparatum ab omnibus aliis. 379
4. Vtrum ſpecies peccati in Spiritum ſanctum ſit bene aſſignata. 380
5. Vtrum peccatum in Spiritum ſanctum debeat dici irremiſſibile. 383
6. Quomodo differunt blaſphemia in Spiritum ſanctum peccatum in Spiritum ſanctum, & ſpiritus blaſphemiæ. 384
7. Vtrum peccatum Iudæorum qui crucifixerunt Chriſtum fuit peccatum in Spiritum ſanctum, & vtrum peccatum Angeli, & primi hominis fuit in Spiritum ſanctum. 385.

DISTINCTIO XLIV.

Art. 1. VTrum potentia peccandi, ſit potentia vel impotentia. 386
2. Vtrum potentia peccandi ſit à Deo. 387.
3. Vtrum potentia peccandi, ſit vna vel plures. ibid.
4. Vtrum in omnibus ſit obediendum poteſtati. 388
5. Vtrum reſiſtendum, ſit poteſtati diaboli: & an debemus velle tentari. 389
6. Vtrum ſemper obediendũ ſit ſuperiori. ibid.
7. Vtrum poteſtati tyrannorũ ſit obediẽdũ. 390

INDEX

INDEX

Distinctionum & Articulorum, in tertium Librum Sententiarum.

DISTINCTIO I.

Art. 1. VTRVM conueniebat Deum incarnari. 2

2. Quare Dei filius ab initio humanam naturam non assumpsit. 4

3. Quid sit & quot modis dicatur plenitudo temporis. ibid.

4. Vtrum Dei filius potest dici factus de muliere. 5

5. Vtrum tempus à patre præfinitum sit, & debeat dici tempus plenitudinis, in quo misit Deus filium suum. ibid.

6. Quare tempus in quo misit Deus filium, dicitur tempus plenitudinis, tempus misericordiæ, tempus benignitatis & tempus gratiæ. 6

7. Vtrum lex decalogi potest impleri sine gratia. ibid.

8. Vtrum pater potuit incarnari, & redimere genus humanum. 7

9. Quare Spiritus sanctus non assumpsit carnem. 8

10. Vtrum Pater & Spiritus sanctus potuerunt incarnari, & an possunt assumere eundem hominem, & an possunt assumere plures homines. 9

11. Vtrum ad vnius personæ assumptionem quando dicitur, filius assumpsit humanam naturam, omnes tres personæ assumant. 10

12. Vtrum super Christum baptizatum in specie columbæ descendit tota trinitas. 11

DISTINCTIO II

Art. 1. VTrum sola natura rationalis sit assumptibilis. 12

2. Vtrum Angelus sit assumptibilis. 13

3. Vtrum natura hominis sit assumptibilis etiam homo perfectus. 14

4. Vtrum liceat dicere, Christus vniuit sibi hunc hominem per se, & hominem per consequens, & filium virginis per accidens. 15

5. Vtrum in Domino Iesu esset communem speciem accipere. ibid.

6. Vtrum Christus tantum assumpsit quod plantauit, ita quod eodem numero assumpsit. 16

7. Vtrum Christus assumpsit talem corpus quale plantauit. 17

8. Qualiter Christus assumpsit veritatem Dei quod in nostra natura plantauit, id est, an in viro perfecto vel femina. ibid.

9. Vtrum in vnione ad carnem vel aliquis medio. 18

10. Vtrum sit medium rei vel [illegible]. 19

11. Quomodo se habeat vnio Dei sine diuinæ essentiæ ad alias vniones in Christi incarnatione. 20

12. Ad cuius vnitatis similitudinem dicitur hæc vnio siue vnitas. 21

13. Quale vnitatis est Christus, ad quam vniuare Christus dicitur vnum. ibid.

14. Vtrum Christus [illegible] corpus formauit, consolidauit & vnitit. 23

DISTINCTIO III.

Art. 1. VTrum caro Christi antequam assumeretur, fuerit obnoxia peccato. 24

2. Vtrum Christus non naturaliter sed voluntarie passus sit. 25

3. Vtrum beata Virgo sanctificata fuit in vtero, vel antequam in vtero conciperetur. ibid.

4. Vtrum caro beatæ Virginis fuit sanctificata ante annunciationem vel post. 26

5. Vtrum post annunciationem, & ante nativitatem ex vtero fuit sanctificata. 27

6. Quanta fuerit sanctificatio Virginis ex vtero. ibid.

7. Quid addiderit sanctificatio [illegible] Spiritus sancti in beatam Virginem. ibid.

8. Quomodo differt sanctificatio Beatæ Mariæ Virginis, & Iohannis, & Ieremiæ. 28

9. Vtrum sanctificatio confirmet sanctificatos, & præcipue Virginem matrem. ibid.

10. Vtrum hæc gratia abundet vel deficiat à

Index Distinct. & Articulorum,

gratia quæ est in sacramentis. 29
11. Vtrum gloriosa Virgo per suam potentiam generativam aliquid egerit in conceptione filij. ibid.
12. Quid sit dare potentiam generativam in beata Virgine verbi Dei, & an hæc sit à Spiritu sancto. 30
13. Vtrum conueniebat annunciationem fieri beatæ Virgini de conceptione filij. ibid.
14. Vtrum conueniebat hanc annunciationem fieri per Angelum. 31
15. De quo ordine fuerit Angelus annuncians Incarnationem Christi. ibid.
16. Quis sit modus annunciationis, an intellectualis, aut aliquis alius ducens in assensum. 32
17. Quis sit finis annunciationis. ibid.
18. Quid intelligatur per altissimum quando dicitur, Virtus Altissimi obūbrabit tibi ibid.
19. Vtrum caro Christi fuerit ex purissimis sanguinibus. 33
20. Quomodo hoc intelligatur quod dicitur, Antiquæ conspersionis. ibid.
21. Quomodo intelligatur quod dicitur, Non seminans, sed per Spiritum sanctum creans. ibid.
22. Vtrum beata Virgo habuit potentiam generandi. ibid.
23. Cur dicatur hanc carnem non cælestis non aereæ, &c. ibid.
24. Vtrum gloriosa Virgo potuit peccare. 34
25. Quomodo debet hæc intelligi, Peccatum non habemus. ibid.
26. Vtrum Christus modo differenti ab aliis fuit in lumbis Abrahæ. ibid.
27. Quid sit decimari in lumbis abrahæ. 36
28. Quid sit peccare in Adam siue non peccare. 37
29. Quid significabat oblatio Melchisedech, decimatum Abrahæ, & sacrificium Christi, & quare dicatur ratio seminalis, & quid concupiscentia inseminata. 38
30. Quid dicatur gratia, vtrum gratia vnionis fuerit gratia habitualis. 39
31. Quomodo intelligatur hoc quod dicitur, Totum Verbum incarnatum est. 40
32. Vtrum verbum est vtique homo. ibid.

DISTINCTIO IV.

Art. 1. CVius personæ attributo incarnatio potissimum attribuatur. 41
2. Vtrum Incarnatio possit dici opus charitatis, & opus gratiæ, sicuti dicitur opus Spiritus sancti. 42
3. Vtrum vno assumpto necessario tres intelligantur. ibid.
4. Vtrum Trinitas possit dici Pater Christi, & Spiritus possit dici Pater Christi, & an Christus possit dici Filius Spiritus sancti secundum gratiam, & an sit filius adoptionis. & primo quæritur de Trinitate. 43
5. Vtrum Virgo gloriosa vere fuerit Mater Christi, & an Theotocos, vel Christotocos dici debeat. 46
6. Quare aliquid natum de alio dicitur filius, & aliquid non, & quare renati ex aqua & Spiritu sancto non dicantur filij aquæ & Spiritus sancti. 47
7. An aliqua merita præcesserunt incarnationem. 48
8. Vtrum aliqui possint dici filij gehennæ. ibid.
9. Vtrum gratia sit naturalis Christo ibid.
10. Vtrum verbo possit dici humana natura concreta, & an corporaliter diuina gratia fuerit repleta. 49
11. Cum dicatur in symbolo, Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, an vtrumque possit dici. 50
12. An possit concedi Spiritum sanctum ex Maria Virgine genuisse filium per gratiam. ibid.
13. Quid differant generare & facere. ibid.
14. Vtrum sanguis beatæ Virginis sit etiam coagulatus. 53

DISTINCTIO V.

Art. 1. VTrum idem sit assumere quod vnire in Incarnatione Filij Dei. 55
2. Vtrum abstracta personalitas & diuina natura possit sibi aliquid vnire. 56
3. Vtrum assumere conueniat personæ vel naturæ. 58
5. Vtrum natura assumpta sit secundum omnem modum naturæ, qui est quintuplex. ibid.
6. An tota Trinitas sit operata susceptionem humanæ naturæ. 60
7. Quid intelligitur per formam Dei. ibid.
8. Quare dicitur, Solum verbum carnem Trinitas fecit. ibid.
9. Quid sit veritas humanæ naturæ. 61
10. Vtrum assumptum necessario fuit natura vel persona. ibid.
11. Vtrum homo vel hic homo vel aliquis homo sit assumptus. 62
12. Quale inconueniens sequeretur, quod Christus assumpsisset personam. ibid.
13. Vtrum ista sit concedenda, diuina natura est incarnata. 65
14. Quare persona repugnat vnibilitati. 66
15. Vtrum anima abiuncta a corpore est persona. 66

DISTINCTIO VI.

Art. 1. VTrum ista sit concedenda, Filius Dei factus est homo. 67
2. Res naturæ constituta suppositis, hypostasis, individuum, & persona quid differant. 73
3. In quo prædictorum vnio facta sit. 73
4. Vtrum Christus aliquo modo sit duo, & an habuit tantum vnum esse. 75
5. Vtrum in Christo sit vnum esse simpliciter. ibid.
6. Vtrum Christus possit dici esse compositus. 77
7. Quid demonstrat hic quando dicitur hic homo de Christo,

in lib. III. Sententiarum.

DISTINCTIO VII.

Art.1. VTrum illa sit concedenda, homo cœpit esse Deus. 83
2. Vtrum Christus inquantum homo est prædestinatus. ibid.
3. Vtrum Christus sit vnum, vel duo supposita. 84
4. Quale vnum est suppositum Christi in duabus naturis. 87
5. Quomodo Christus dicitur vnum vel magis vnum, & quot modis dicitur. ibid.
6. Vtrum verum sit humanam naturam in Christo degenerare in accidens. 90
7. Vtrum Christus benè dicatur homo dominicus. 91

DISTINCTIO VIII.

Art.1. VTrum diuina natura sit nata & concepta, & an natura humana sit nata, & an possit dici quod diuina natura sit nata per consequens. 92
2. Vtrum in Christo sit tantum vna filiatio. 94
3. Vtrum Christus posset dici bis genitus, & quomodo debeat. 93
4. Vtrum Christus est vnus filius. ibid.

DISTINCTIO IX.

Art.1. QVid sit latria. 96
2. Vtrum latria sit virtus. 97
3. Latria cuius principalium virtutum est species. 98
4. Cui propriè debetur latria, & vtrum in qualibet creatura possimus Deum adorare latria. ibid.
5. Dulia quid sit. 99
6. Vtrum dulia sit eadem virtus cum latria, & an dulia & hyperdulia sit communis vna species. 100
7. Cui debetur dulia. 101
8. Vtrum pietas vniuoce conueniat Deo & creaturis. ibid.
9. Vtrum humanitas sit adoranda latria. 103
10. Qua specie cultus Christus coluit patrem. ibid.
11. Quomodo hostia consecrata sit adoranda 104
12. Vtrum Christus plus adoretur aliqua trium personarum. ibid.
13. Vtrum sit vna adoratio trium personarum. ibid.

DISTINCTIO X.

Art.1. VTrum Christus secundum quod homo sit persona, individuum, suppositum vel res naturæ. 105
2. Quæ sint de distinctione eius quod est secundum quod. 108
3. Vtrum instantia Magistri valeat in definitione personæ. 109.
4. Vtrum Filius Dei sit prædestinatus. 110
5. Vtrum Filius Dei sit prædestinatus esse Filius Dei. 111
6. An concedendum sit, quòd Filius Dei est prædestinatus esse homo. ibid.
7. Vtrum Christus sit prædestinatus vt sit homo ibid.
8. Vtrum Christus sit prædestinatus ad gratiam infinitam. 112.
9. Vtrum Christus sit filius adoptiuus 113
10. Deo conueniat adoptare. 114
11. Vtrum Christus dicatur filius natura vt Deus. 115
12. Qui sunt illi qui adoptantur, & an sunt in peccato existentes. ibid.
13. Vtrum Christus fuerit filius adoptiuus. 116
14. Ad quid adoptauit nos Deus. 117
15. Vtrum solus pater adoptet vel tota Trinitas. ibid.
16. Vtrum filius æquiuocè dicatur filius origine, & adoptione. ibid.
17. Vtrum sunt aliqui filij nuncupatione tantum, & an sit aliquod medium inter filium natura, & adoptionis gratia. 118
18. Quæ sit illa gratia per quam nos adoptamur. ibid.
19. Vtrum prædestinatio Filij Dei sit vnius rationis cum nostra prædestinatione. 119
20. Vrum prædestinatio Filij Dei sit causa nostræ redemptionis. ibid

DISTINCTIO XI.

Art.1. VTrum potest dici, Christus est factus homo vel creatura. 121
2. Vtrum possimus vere dicere Christum esse factum. 122
3. Vtrum in Deo creatura esse possit. 123
4. Quid intelligat Magister per argumentationem tropicam. ibid.
5. Vtrum Christus sit aliquid non diuinum. ibid.

DISTINCTIO. XII.

Art.1. VTrum homo factus est Deus, & an inceperit esse Deus. 124
2. Vtrum aliud potuit assumere materiam quam ab Adam. 126
3. Vtrum Christus debuit materiam assumere quæ esset principium omnium. 127
4. Vtrum Deus potuit assumere hominem peccatorem. 128
5. Vtrum Christus potuit velle malum aut iniquitatem. 129
6. An ista sit vera de monstrando Christum, iste homo peccare potuit. ibid.
7. Vtrum Christus potuit peccare in actu. 130
8. Vtrum Christo datus sit spiritus & gratia sine mensura. ibid.

Index Distinct. & Articulorum,

9. Vtrum Christus hanuit potestatem transgrediendi. 131
10. Vtrum Christus debuit assumere hominem in sexu fœmineo. ibid.

DISTINCTIO XIII.

Art. 1. VTrum gratia Christi fuit gratia creata vel increata. 133
2. Qualiter Christus dicatur caput nostrum. ibid.
3. Quæ sit gratia capitis. 134
4. Quos sensus spirituale caput influit in membra spiritualia. ibid.
5. Vtrum nos accepimus de plenitudine gratiæ Christi eandem & tantam gratiam quam ipse accepit. 135
6. Vtrum Christus fuit plenus sapientia, & gratia ab ipsa conceptione. ibid.
7. Vtrum Deus potuit conferre Christo maiorem gratiam quam contulit. 136
8. Vtrum illi qui non proficiebant gratia, & sapientia Christi, habuerint ipsum vt caput influens eis sensum & motum. 137
9. Vtrum Christus vt homo fuit caput Angelorum. ibid.
10. De intentione verborum Ambrosij, & an in Christo intellectus agens potuit abstrahere ab aliis formis formas vniuersales. 139
11. Vtrum Iesus proficiebat ætate, & sapientia hominis. 140
12. Vtrum in Christo ab infantia fuerit aliqua ignorantia. 141
13. Vtrum Christus ab instanti conceptionis fuerit plenus gratia & sapientia. 142

DISTINCTIO XIV.

Art. 1. VTrum Christus habuerit omnium sanctorum à Deo scientia. 142
2. Vtrum illa scientia quã Christus de omnibus habet, sit in contemplatione Verbi sibi vniti, vel in aliquo habitu formali. 144
3. Quo modo notitiæ anima Christi sciuerit omnia. 145
4. Vtrum Christus aliquando retrahebatur à puritate omnimodę contemplationis: & an ita pure contemplabatur sicut Deus. 146
5. Vtrum Christus habuit omnium potentiam sicuti scientiam. 147

DISTINCTIO XV.

Art. 1. VTrum Christus accepit nostros defectus. 149
2. Vtrum anima Christi fuit passibilis. 150
3. Vtrum anima Christi secundum se totam fuit passibilis. 151
4. Vtrum secundum vnam aliquam partem simul inesse potuerit acerbitas magni doloris, & experimentum magnæ iucunditatis. 153
5. Vtrum Christus omnes defectus accepit, vel quosdam & quosdam non. 154
6. Vtrum tres causæ tactæ à Magistro, quare Christus assumpsit nostros defectus, sunt bonæ. 155
7. An Christus hos defectus contraxerit, an voluntarie susceperit. 156
8. Vtrum Christus timorem & tristitiam assumpserit. 158
9. Vtrum in Christo fuerit propassio vel passio. 160
10. Vtrum corpus Domini naturam ad patiendum habuit. 162
11. Vtrum hoc verum sit quod dicit Hilarius, Christus pati potuit, sed passibilis esse non potuit. 162

DISTINCTIO XVI.

Art. 1. VTrum Christus necessitate, vel sola voluntate passus sit. 165
2. Vtrum passio Christi omnes passiones excesserit. ibid.
3. Vtrum acerbitas passionis Christi sit maior passione Adæ. 176
4. Vtrum acerbior fuerit mors Christi quam mors animæ si detur per impossibile, quod anima mori possit. 167
5. Quomodo intelligendum sit quod dicit Magister, Christum venisse desursum. ibid.

DISTINCTIO XVII.

Art. 1. VTrum aliquid voluit Christus quod non sit factum. 168
2. Vtrum in Christo fuerit sensualitas. 170
3. Vtrum voluntas aliqua sit sensualitatis ibid.
4. Vtrum aliqua voluntas in Christo non habuerit effectum suum. ibid.
5. Vtrum voluntas in Christo sit bene diuisa in litera. 171
6. Cur & quomodo aliqui seipsos interimunt. 172
7. Vtrum Christus in angustia mortis petiit ex sensualitate vel ratione. 173
8. Vtrum Christus dubitauit quando dixit, si possibile, &c. & quare ter orauit patrem. 174

DISTINCTIO XVIII.

Art. 1. VTrum Christus aliquid mereri potuit. 176
2. Vtrum Christus meruit sibi impassibilitatis & immortalitatis gloriam. 277
3. Vtrum humilitas passionis Christi fuerit meritum exaltationis Christi. ibid.
4. Vtrum humilitas Christi, sit meritum claritatis. 178
5. Vtrum anima separata à corpore statim sit facta impassibilis. 179
6. Vtrum Christus meruit in primo instanti suæ conceptionis. 180

7. Vtrum

7. Vtrum Christus habuit iuxta animæ meritum, quo proficere potuit. 180
8. Vtrum impassibilitas & immortalitas, sit animæ vel corporis ibid.
9. Vtrum meruit donari sibi nomen, quod est super omne nomen. 181
10. Vtrum Christus in eadem forma qua crucifixus est, sit exaltatus. 182
11. Vtrum Christus sine merito gloriam immortalitatis habere debuit. 183
12. Vtrum pati & mori Christi valuit ad aditum paradisi. 185
13. Vtrum omnes alij debitores erant, & vix vnicuique sufficiebat sua virtus & humilitas. ibid.
14. Vtrum tantum fuit peccatum nostrum quod id persoluere non possumus. 186

DISTINCTIO XIX.

Art. 1. VTrum iustificatio nostra à peccato, sit opus passionis Christi. 188
2. Vtrum morte sua quicquid culparum fuit Christus vno sacrificio destruxit. 190
3. Vtrum fuso Christi sanguine sine culpa, omnium culparum chyrographa sint deleta. 191
4. Vtrum passione Christi liberati sumus potestate diaboli. ibid.
5. Vtrum Christus debuit fieri homo mortalis, vt sic hominem mortalem morte liberaret. 192
6. Vtrum passio Christi liberauit nos à pœna temporali & æterna. 192
7. Vtrum per passionem Christi deletur omnis pœna. 193
8. Vtrum Christus vere dicatur Redemptor. 194
9. Vtrum sacramenta quæ sunt causa nostræ iustificationis, Christus in se receperit. 194
10. Vtrum Christus sit mediator inter Deum hominem. 197

DISTINCTIO XX.

Art. 1. VTrum alius modus liberationis fuerit possibilis præter illum quo liberatum est genus humanum. 199
2. Si alius modus redimendi sit possibilis, quæritur qua possibilitate sit possibilis. 201
3. Si alius modus liberationis fuerit possibilis quæritur an etiam fuerit possibilis alius modus redemptionis. ibid.
4. Vtrum si homo non peccasset, Filius Dei incarnatus fuisset. 202
5. Quæ sit iustitia qua superatus est diabolus, vtrum redemptoris vel redemptorum. 203
6. Vtrum solum originale vel actuale, sit causa cur indigeamus redemptore, & vtrum quilibet per se potuit satisfacere de actuali. 204
7. Vtrum non remittatur peccatum nisi Deo homine satisfaciente pro nobis. 204
8. Vtrum sicut homo meruit inuadi pro consensu, ita & diabolus pro fraude. 205
9. Vtrum modus liberationis humanæ fundetur super vtilitate vel necessitate. 206
10. Christus passus sit pro prædestinatis, & vtrum illis valeat passio Christi. 207
11. Vtrum Christus & quomodo sit traditus in mortem à Patre, & ab aliis qui consenserunt in mortem eius. ibid.
12. Vtrum passio Christi potest dici bona & mala ex diuersis circunstantiis. ibid.
13. Vtrum passio Christi sit dicenda bona. 208

DISTINCTIO XXI.

Art. 1. VTrum Christus fuit mortuus separatione deitatis & animę aut aliqua alia separatione, & an Christus fuit homo in triduo. 210
2. Quomodo intelligendum venit quod Christus dicit: Ego pono animam meam. 212
3. Vtrum deitas dicitur fons vitæ efficienter vel formaliter. 213
4. Vtrum potest dici, quod Christus sit passus & non passus, mortuus & non mortuus. 214

DISTINCTIO XXII.

Art. 1. VTrum Christus in triduo fuerit homo. 215
2. Vtrum ista sit vera, Christus est homo vbique. 217
3. Vtrum totus Christus fuit in sepulchro, in cælo, & totus vbique. 219
4. Vtrum Christus in infernum descendit, & an descendit ad inferiorem infernum. 220
5. Vtrum Christus illustrauerit eos qui in limbo tenebantur. 221
6. Quandiu fuerit Christus in inferno. ibid.
7. An Christus ascendit ratione vtriusque naturæ, vel alterius tantum. 222
8. Vtrum ascensio sit ad locum secundum dignitatem, & vtrum ad locum cæli cristallini. ibid.
9. Vtrum ascensio dicat motum localem, & an fuerit in tempore vel in nunc. 224
10. Vtrum Christus post resurrectionem manserit cum fidelibus quadraginta dies in terris. 225
11. Corrigia calceamenti, & ossa regis Idumeæ qui significent. ibid.

DISTINCTIO XXIII.

Art. 1. IN quo genere sit virtus fidei. 226
2. Vtrum fides sit virtus. 227
3. Vtrum definitio fidei sit bene assignata secundum Magistrum Hugonem & Dionysium. 228
4. Vtrum triplex diuisio sit bene assignata de fide secundum Magistrum. 229
5. Vtrum fides informis sit virtus. ibid.

Index Distinct. & Articulourm.

6. Vtrum dæmones credunt & contremiscunt, & an fides eorum sit de intellectu practico vel speculatiuo. 232
7. Vtrum idem sit credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. 233
8. Vtrum Magister bene definit credere per cogitare, aut debeat solum definiri per essentire, sicut diffinit Augustinus. 235
9. Vtrum fides informis fiat formata. ibid.
10. Qua forma fides formatur. 237
11. Quam diuersimodè informatur fides à propria forma, gratia & charitate. 238
12. Vtrum fides sit vna, vel differens secundum credibilia, sicut scientia secundum scibilia. 238
13. Vtrum fides sit de non apparentibus. 240
14. Vtrum diuisio eorum quæ videntur, sit bona. 241
15. Vtrum potest aliquis scire certissima scientia, an sit dignus vita æterna. 242
16. Quam conformitatem habent prædictæ visiones ad cælum, in quod raptus est Paulus 243
17. Vtrum fides habeat certitudinem ante omnem cognitionem. ibid.
18. Vtrum fides bene definitur ab Apostolo, quod est substantia rerum sperandarum non apparentium. 244
19. Vtrum ea quæ non apparent de quibus est fides, per fidem possunt probari. 246
20. Vtrum fides sit fundamentum bonorum quod nemo mutare potest. 247
21. Vtrum credere quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare. 248

DISTINCTIO XXIV.

Art. 1. VTrum creditum possit habere testimonium rationis. 249
2. Vtrum sit laus fidei assentire ei quod non videtur, & an sit de rebus non præsentibus. 250
3. Vtrum fides potest esse de rebus presentibus, cum tamen visio euacuat fidem. 251
4. Quid sit articulus fidei secundum diffinitionem. ibid.
5. Vtrum articulus fidei sit quid complexum vel incomplexum. 253
6. Quæritur de numero articulorum secundum vtrumque symbolum. 254
7. Quæritur de diuersitate, & differentia symbolorum. 259
8. Vtrum nos teneamur aliqua credere quæ non sunt articuli. 260
9. Vtrum idem potest simul esse scitum, & creditum. 261
10. An Deum scire est eum mente conspicere firmiterque prospicere. 262
11. Vtrum fides sit potius per visum quam auditum. 263

DISTINCTIO XXV.

Art. 1. AN fides potest crescere. 263
2. Vtrum vnquam suffecerit de Deo credere quia est & quia inquirentibus se remunerator est. 266
3. Vtrum fidei posset subesse falsum, & vtrum fidei posset subesse verum necessarium. ibid.
4. Vtrum articulus dicatur ab illo quod arctat, & vtrum arctat explicitè vel implicitè. 268
5. Vtrum fides potest crescere cognitione. 269.
6. Vtrum antiqui tenebantur de mediatore credere quæ omnia nunc credimus, aut sufficiebat eis credere quatuor tantum, videlicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, & aduentum ad iudicium. 270
7. Vtrum verum sit Ioannem dubitasse de descensu Christi ad inferos, secundum expositionem Gregorij. 271
8. Vtrum Cornelius centurio ante aduentum ad Petrum habuit fidem incarnationis. 272
9. Vtrum fides, spes & charitas in præsenti sunt æqualia. ibid.

DISTINCTIO XXVI.

Art. 1. VTrum spes sit in genere virtutis. 274
2. Vtrum spes sit virtus separata ab aliis quibusdam virtutibus, vel coniuncta illis. 276
3. In qua vi animæ sit spes. 277
4. Quid sit spes definitione, & an definitiones spei sunt bonæ. 278
5. Vtrum spes potest esse informis sicut fides. 280
6. Vtrum spes sit inuisibilium, & an fides & spes sint ab inuicem distinctæ. 281
7. Vtrum spes sit futuri boni & proprij. ibid.
8. Vtrum Christus, & animæ beatæ habeant spem, & an Angeli habeant etiam spem. 282
9. Vtrum patres qui apud inferos vsque ad passionem Christi detinebantur, habuerint fidem, & spem virtutem: & an dæmones, & an animæ in purgatorio. 283

DISTINCTIO XXVII.

Art. 1. VTrum charitas siue dilectio sit virtus. 284
2. Vtrum charitas sit virtus generalis vel specialis. 285
3. Vtrum charitas sit forma omnis virtutis, & an ipsa posset fieri informis. 286
4. Vtrum definitiones charitatis sint bene assignatæ. 289
5. Vtrum sit vnus & idem habitus, quo diligitur Deus & proximus. 295

6. Vtrum

6. Vtrum mandatum de diligendo Deo & proximo sit vnum mandatum vel duo. 294
7. Vtrum idem sit motus quo diligitur Deus & proximus. ibid.
8 Vtrum modus diligendi quo præcipitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum, sit modus ordinatæ charitatis. 295
9. Vtrum qui diligit iniquitatem, odit animam suam. ibid.
10. Vtrum in amore sit habendus modus, & quis sit ille modus. 297

DISTINCTIO XXVIII.

Art. 1. VTrum plures substantiæ quam enumerat Magister, sunt diligendæ. 299
2. Vtrum virtutes & aliæ gratiæ diligendæ sunt ex charitate, & vtrum beatitudo creata sit diligenda. 300
3. Vtrum creaturæ etiam irrationales diligendæ sunt ex charitate. 301
4. Vtrum inter quatuor diligenda de secundo & quarto nulla præcepta danda erant. 302
5. Vtrum Angeli diligendi sunt supra nos. 303
6. Vtrum mali diligendi sint ex charitate, & an dæmones & damnati. ibid.
7. Vtrum Christus inquantum homo sit diligendus supra nos. ibid.

DISTINCTIO XXIX.

Art. 1. VTrum charitas habeat ordinem. 304
2. Quæ est sufficientia ordinum istorum in charitate. 306
3. Vtrum ordines isti possunt variari, an sint necessitatis. 307
4. Vtrum charitas habeat oculum ad aliquam remunerationem. ibid.
5. Vtrum aliquis ex charitate tantum diligat proximum quantum Deum, vel seipsum, & vtrum tantum potest diligi beatitudo creata sicut Deus, & vtrum plus possumus diligere Deum quam nosmetipsos, vel tantum vt nosmetipsos. 308
6. Vtrum isti ordines pensent effectum, vel pensent affectum, vel pensent vtrumque attendantur. 311
7. Vtrum in charitate extranei possint præponi consanguineis. 312
8. Vtrum omnes teneamur ad perfectam charitatem. 313
9. Vtrum plus secundum actum tenetur diligere perfectus quam imperfectus. 314
10. Quæstio difficilis de charitatis augmentatione. ibid.

DISTINCTIO XXX.

Art. 1. VTrum omnes teneantur ad dilectionem inimicorum, an non. 318
2. Vtrum omnes æqualiter teneantur exhibere affectus & familiaritatis signa, vel perfecti tantum. 319
3. Vtrum melius sit diligere inimicum quam amicum. ibid.
4. Vtrum sit vnus & idem motus ergo amicum inimicum. 320
5. Vtrum omnes teneantur diligere inimicos suos. 321
6. Vtrum non dimittens debitoribus suis debet dicere, Pater noster. ibid.
7. Vtrum opinio quorundam qui dicunt, quod præceptum de diligendo omnem hominem etiam inimicum, sit solum datum perfectis, sapiat hæresim. ibid.

DISTINCTIO XXXI.

Art. 1. VTrum semel habitam charitatem contingat amitti. 323
2. Vtrum in minori, vel maiori, vel æquali semper necesse est resurgere. 324
3. Quid sit liber vitæ. 325
4. Quid sit scribi in libro vitæ. 326
5. Vtrum in libro vitæ aliquid scribatur sub conditione. ibid.
6. Vtrum aliquis scriptus in libro vitæ possit deleri. 327
7. Vtrum fides potest euacuari. ibid.
8. Vtrum spes potest euacuari. 328
9. Vtrum charitas potest euacuari. 329
10. Vtrum scientia euacuabitur [illegible] patria. ibid.
11. Vtrum Christus secundum [illegible] seruauit ordinem [illegible] secundum Magistrum. 330
12. Vtrum in patria [illegible] inter beatos, & an maneat ordo [illegible] corpus nobilius [illegible] sibi plus diligendum [illegible] animæ proximi quam bonum [illegible] ris proprij. 331

DISTINCTIO XXXII.

Art. 1. QVæritur de numero virtutum cardinalium. 338
2. Quare hæ quatuor vocantur virtutes cardinales. 340
3. Quæritur de definitionibus virtutum cardinalium. 341
4. Vtrum istæ virtutes cardinales remanebunt in patria. 343

DIST

Index Distinct. & Articulorum,

DISTINCTIO XXXIII.

Art. 1. VTrum dona sint virtutes. 344
2. Qualiter hæc dona animam perficiant. 346
3. Quæritur de numero donorum. 348
4. Quæritur de ordine & combinatione donorum. 349
5. Qualiter hæc dona sunt in Christo, & in Angelis. 350
6. Quid sit timor. 354
7. Vtrum diuisio timoris in litera à Magistro sit bene assignata. 355
8. Quo pacto timor sit donum. 356
9. Vtrum timor seruilis sit bonus vel malus: & an timere seruiliter sit bonum, & an timor infidelis sit idem cum timore seruili & casto: & an ille permaneat in sæculum sæculi, & quare castus dicatur amicabilis. 356

DISTINCTIO XXXV.

Art. 1. QVid sapientia quid sit. 359
2. Quomodo sapientia inquantum donum sit de æternis tantum. 361
3. Quomodo differat donum sapientiæ à scientia, & intellectu. ibid.
4. Quæritur de gradibus scientiæ, qui & quot sint, & quomodo differat scientia à prudentia & consilio. 362
5. Vtrum consilium sit donum. 363 ibid.
6. Quid sit consilium. ibid.
7. Quæritur de actu consilii. 364
8. Quomodo differunt scientia & consilium. ibid.
9. Quæritur donorum [illegible], & an sit donum per modum complexionis. 365
10. Quæritur de quibus est intellectus donum. 366
11. Qualiter intellectus se habeat ad contemplationem. ibid.
12. Quid sit fortitudinis quæritur. 367
13. Quomodo differunt fortitudo & constantia. ibid.
14. Quomodo differunt fortitudo & magnanimitas. 368
15. Quomodo differunt fortitudo & magnificentia. ibid.
16. Quotus gradus sit via. 369
17. Quot species sit viæ, vel plures. 370
18. Quomodo differat pietas à mansuetudine. ibid.

DISTINCTIO XXXVI.

Art. 1. QVomodo virtutes politicæ sunt connexæ. 371
2. Vtrum virtutes theologicæ sunt connexæ. 372
3. Vtrum omnia vitia sunt connexa. 373
4. Vtrum virtutes sint pares aut æquales. 373
5. Vtrum vna virtute intensa intendantur omnes: & an sola charitas sufficit ad salutem. 376
6. Vtrum teneamur implere decalogum quoad opus, vel modum operis. 378

DISTINCTIO XXXVII.

Art. 1. QVid sit præceptum. 379
2. De distinctione præceptorum tabularum secundum diuersos. 380
3. Quæ sit sufficientia numeri præceptorum. 383.
4. Qualiter vitia capitalia prohibentur in mandatis illis. 384
5. Vtrum idolorum formatio sit prohibita: & an idolum nihil sit in mundo, & an in præceptis negatiuis sit simplex negatio, vel etiam aliquid affirmationis 386
6. An hoc quod dicit, Non assumes nomen Dei tui in vanum, sit de quinto, & an Magister hoc mandatum bene exponat. ibid.
7. Vtrum obseruatio sabbati sit cerimonialis vel moralis, & quare sabbati cessauit: & an dies Dominica successit sabbato, & quis sit modus obseruandi sabbatum, & quare vsus sit nouo modo loquendi dicens, Memento vt diem sabbati sanctifices. 387
8. Vtrum potius dandum sit mandatum filiis de honore parentum, quam parentibus de honore filiorum. 391
9. Vtrum qui iratus fratri suo, sit reus eodem iudicio quo ille qui occidit. ibid.
10. Vtrum in hoc mandato, Non mechaberis, prohibetur simplex fornicatio, aut tantum adulterium, aut etiam alia peccata. 392
11. Quid vocatur rapina in proposito. 393
12. Vtrum sacrilegium sit spaciale peccatum, vel dicat solum circunstantiam peccati. ibid.
13. De diffinitionibus vsuræ quæritur. ibid.
14. Vtrum in vsura transferatur dominium. 396
15. Vtrum dare vsuram sit peccatum. ibid.
16. Vtrum liceat filiis Israel spoliare Ægyptios. 397

DISTINCTIO XXXVIII.

Art. 1. VTrum mendacium secundum se sit peccatum. 398
2. Vtrum mendacium bene diuidatur in libidinosum, pernitiosum & officiosum. 400
3. Vtrum perfectis conueniat mentiri. ibid.
4. Vtrum mendacium obstetricum sint veniale, aut mortale peccatum. 401
5. Vtrum mendaciorum octo genera sunt bene assignata a Magistro. 402
6. Vtrum regula quam ponit Magister de magis & minus mentiendo, sit bene assignata. ibid.
7. Quid sit mendacium, & quid mentiri. 404
8. Vtrum Iacob qui se dixit Esau, mentiebatur, & an corde poterat loqui, secundum excusationem quorundam. 405

in Lib. III. Sententiarum.

DISTINCTIO XXXIX.

Art. 1. VTrum non ſumes nomen Dei in vanum, & ipſum periurium ſint de præceptis primæ vel ſecundæ tabulæ. 407

2. Vtrum iuramentum habeat tres comites, & penes quid differant illi comites. ibid.

3. Periurium quid ſit. 408

4. Vtrum iurare ſit malum. 409

5. Vtrum omne periurium ſit mortale peccatum, & an iocoſum, & an iurans falſum per Deum, Deum venceretur. ibid.

6. Vtrum iuramentum tanto ſit ſanctius quanto ſanctius eſt illud per quod iuratur, & an tanto magis liget. 412

7. Vtrum omne iuramentum ſit implendum, & maximè hoc quod vergit non in illicitum & deteriorem exitum. 413

8. Vtrum doloſe iurantis verba prodeſſe debeant. 414

9. Vtrum periurium coactum ſit peccatum. 415

10. Vtrum iuramentum coactum obliget ad impletionem. ibid.

DISTINCTIO XL.

Art. 1. VTrum iſta duo mandata ſeparata ſint, ſcilicet non deſiderabis vxorem, & cetera non. 417

2. Vtrum iſta prædicta duo mandata ſint inter ſe diſtincta. ibid.

3. Vtrum lex decalogi iuſtificabat ex quo prohibuit manum & animum. 418

4. Vtrum litera quam dicit Apoſtolus occidere ſit decalogus. 419

PRIVI

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre, à Nos Amez & feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de Noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, leurs Lieutenants, & à tous autres de nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut : Noſtre cher & bien Amé IEAN-ANTOINE HVGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonſtrer qu'il deſireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire ſans grand frais, deſquels il craindroit d'eſtre fruſtré s'il n'auoit Nos lettres ſur ce neceſſaires, leſquelles il nous a tres-humblement ſuppliés de luy accorder. A CES CAVSES, Nous auons permis & permettrons par ces preſentes, à l'Expoſant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de noſtre obeiſſance ledit liure, en vn ou pluſieus Volumes, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume ſera acheué d'imprimer pour la premiere fois : & faiſons tres-expreſſes deffences à toutes perſonnes de quelle qualité & condition qu'elles ſoyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de noſtre obeyſſance ſoubs pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltre, fauſſes marques ouautrement, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, ſans le conſentement de l'Expoſant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hoſtel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Expoſant, de confiſcation des Exemplaires contrefaicts, & de tous depens dommages & intereſts, à cõdition qu'il ſera mis deux Exemplaires dudit Liure en noſtre Bibliotheque publique, & vn à celle de noſtre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'expoſer en vente à peine de nullités des preſentes. Du contenu deſquelles Nous voulons que vous faſſiez iouïr plainement & paiſiblement l'Expoſant, ou ceux qui auront ſon droit, empeſchant qu'il ne leur ſoit donné aucun empeſchement, Voulons auſſi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaſque Volume dudit Liure, vn Extraict des preſentes, elles ſoient tenuës pour duëment ſignifiées, & que foy y ſoit adiouſtée & aux coppies, collationnées par l'vn de nos Amez & feaux Conſeillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits neceſſaires ſans demander autre permiſſion. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobſtant Clameur de Haro, Chartre Normandie, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neufiéme iour Nouembre l'an de grace mil ſix cens quarante-quatre, & de noſtre Regne le ſecond.

Signé par le Roy en ſon Conſeil.

CONRART.

Ledit Huguetan a aſſocié au ſuſdit Priuilege Claude Proſt, Pierre & Claude Rigaud Freres, & Hieroſme de la Garde, pour en iouyr auec luy durant le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Fevrier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 15. May 1650.

D. ALBERTI

D. ALBERTI MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
COMMENTARII
IN
SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

VIDI Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum: & plena erat domus à maieſtate eius: & ea quæ ſub ipſo erant replebant templum. *Hoc verbum legitur* Iſaiæ. 6. *& trahitur ex ipſo materia huius Libri. Per hoc enim quod dicitur* [Vidi] *notatur intellectus Auctoris: quia hoc non potuit noſſe, niſi Spiritu docente. Per hoc autem quod dicitur* [Dominum] *notatur excluſio errorum poſitorum in principio huius Libri in prima diſtinct. Per hoc enim ſignificatur vnus Creator & rector mundi: non vt diuerſi errantes dixerunt vniuerſa & varia eſſe principia. Per hoc autem quod dicitur* [Sedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum] *notatur duplex creatura ſuperior. Notatur enim in verbo duplex eleuatio ſolij, cum dicitur excelſum & eleuatum. Vnum igitur ſolium quod eſt excelſum, eſt angelica natura, in qua ſicut in ſolio ſedet Dominus: ſicut dicit Pſalm. Qui ſedes ſuper Cherubim. Vnde etiam dicitur in iſta viſione, quia Seraphim ſtabant ſuper illud. Et iterum, Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi. Et de hoc excelſo ſolio eſt prima pars Libri, poſt partem proœmialem in qua determinatur Creator omnis creaturæ, qui vocatur in principio iſtius verbi, vt diximus. Aliud ſolium eleuatum, quaſi extra materiam & impreſſiones corruptibilium & generabilium quæ ſunt ſub ſphæra lunæ, leuatum. Illud enim excelſitudinem non habet vt primum, ſed proprie eleuationem: quia ipſum, quod de communi omnium corporum materia factum a Creatore, ſic in ſua forma perfectum eſt, vt nec loco, nec motu, nec impreſſione, conueniat cum inferioribus. Et ideo dicitur* Iſa. vltimo. *Cælum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum pedum meorum. Hoc eſt etiam quod dicit* Philoſophus in primo de Cælo & Mundo, *quod omnes antiqui in hoc conueniunt, quod cælum eſſet ſedes & habitatio Dei.*

Iſa. 6.

Pſalm. 49. Hebræ. 1. 2.

Pſalm. 79.

Per ſequens autem verbum [Plena domus a maieſtate eius] *accipitur alia pars viſibilis creaturæ, quæ eſt ex materia generabilium & corruptibilium: quia domus hic mundus eſt, qui totus repletus eſt creaturis indicantibus Dei maieſtatem, per hoc* Pſalm. 99. *quod omnia clamant: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Et de hac parte tam ſuperiori quam inferiori creaturæ agitur in ſecunda parte iſtius tractatus: vt pars proœmialis contineat vnam diſtinctionem. Prima autem pars partis executiuæ, quæ eſt de ſolio excelſo, quod eſt natura angelica, continuatur à ſecunda diſtinct. quæ incipit ibi* [De angelica itaque natura] *vſque ad duodecimam quæ incipit ibi* [Hæc de angelicæ naturæ conditione &c.] *In ſecunda autem quæ ibidem incipit, determinatur de natura corporali ſuperiori, & inferiori: quæ quoad ſuperiorem ſignificatur per ſolium excelſum, quoad inferiorem per maieſtatem replentem domum, id eſt, mundum, & durat vſque ad diſt.* 16 *quæ incipit ibi* [His excurſis]

In ſecunda parte iſtius verbi notatur tertia pars tractatus. Per hoc enim quod dicit [Ea quæ ſub ipſo erant] *notatur ſpecialis ſubiectio hominis ad Deum & ſtatus inferior. Sicut enim dicit* Auguſtin. *Angelum autem creauit Deus prope ſe, materiam autem corruptibilium prope nihil, quam etiam ſequitur mundus materiatus ex ipſa: & hominem in medio poſuit inter ſe, & mundum: vt ſeruiretur ei, & cederet hoc totum ad hominis bonum. Per hoc quod dicit* [Ea quæ ſub ipſo] *notat ſtatum hominis inferiorem, & ordinem ad obediendum. Per conſignificationem autem temporis in verbo* [Erant] *notatur imperfectio obedientiæ, per quam cecidit: quoniam verbum illud conſignificat præteritum imperfectum, cuius actus non completur ad præſens, ſicut præteriti perfecti. Per* [templum] *autem notatur paradiſus corporalis & ſpiritualis, in quo ſicut in templo ad conuerſationem ſanctitatis & experientiæ poſitus erat homo. Dicitur enim templum a templor, aris, quod eſt verbum quod non habemus in vſu, niſi in ſuis compoſitis, vt contemplor. Et hoc eſt illud quod in* Gen. *dicitur: Poſuit hominem in paradiſo: vt operaretur, & cuſtodiret illum. Et exponit* Auguſtinus *de opere experientiæ, quo in creaturis vtitur Creator. Per hoc autem quod dicitur* [Replebant] *notatur generationis propago, quam in benedictione acceperunt primi parentes, cum dictum eſt eis: Creſcite & multiplicamini. Et de his agitur à* 16. *diſt. vſque in finem Libri iſtius.* Gen. 2. Gen. 1. *Et per hoc patet materia, & diuiſio, & modus agendi.*

LIBRI

LIBRI SECVNDI SENTENTIARVM, PETRI LOMBARDI.

DISTINCTIO PRIMA.

Vnum esse rerum principium ostendit, non plura: vt quidam putauerunt.

A REATIONEM rerum insinuans Scriptura, Deum esse Creatorem initiumque temporis, atque omnium visibilium vel inuisibilium creaturarum, in primordio sui ostendit, dicens: In principio creauit Deus cælum & terram. His etenim verbis Gen. 1. Moyses Spiritu Dei afflatus, in vno principio à Deo creatore mundum factum refert, elidens errorem quorundam plura sine principio fuisse principia opinantium Plato namque tria initia existimauit, Deum scilicet, exemplar, & materiam: & ipsa increata sine principio, & Deum quasi artificem, non creatorem. Creator enim est, qui de nihilo aliquid facit Et creare proprie est de nihilo aliquid facere. Facere vero non modo de nihilo aliquid operari, sed etiam de materia. Vnde & homo & Angelus dicitur aliqua facere, sed non creare: vocaturque factor, siue artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli Deo proprie congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator, & opifex, & factor: sed creationis nomen sibi proprie retinuit, alia vero etiam creaturis communicauit. In Scriptura tamen sæpe creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, sine distinctione significationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quot modis exponitur illa auctoritas: In principio creauit Deus cælum & terram?

PArs procœmialis diuiditur in duas partes secundũ duo opera sapientis, scilicet, non mentiri de quibus nouit, & mentientem posse manifestare: sed primo Magister excludit errores circa principium vniuersitatis, & secundo ostendit exitum omnium creaturarum in generibus suis ab vno principio *ibi* [Credamus igitur rerum] Prima harum subdiuiditur in duas, in quarum prima specialiter excludit Magister errorem Platonis: in secunda autem errorem quem dicunt esse Aristotelis *ibi* [Aristoteles vero] Item prior harum habet tres partes, in quarum prima ostendit qualiter per dictum Moysi error excluditur in genere: & errores aliorum. In secunda autem ostendit quid sit creare, & quid creatio: & distinguit ipsam a facere, & operari *ibi* [Et creare proprie] In tertia autem redit ad propositum, ostendens quid intelligatur quando Deus aliquid facere dicitur. Incidunt hic quæstiones: & primo de triplici expositione eius quam ponit Magister pro fundamento totius suæ intentionis, scilicet [In principio creauit Deus cælum & terram] Est enim vna expositio, id est, in Filio

D. Alber. Mag. in libr. 2. Sentent.

qui est principium, creauit Deus cælum & terram, id est, superiora & inferiora, id est, visibilia & inuisibilia. Alia est, In principio temporis creauit Deus cælum & terram, id est, angelicam & corporalem naturam.

OBIICITVR autem de prima sic: Principium sonat potentiam: ergo magis habet appropriari Patri quam Filio.

2 Præterea, Appropriatio si fit, aut fit ratione actus, aut ratione nominis principij, aut ratione præpositionis: quia non sunt ibi plura. Patet autem quoniam non ratione actus: quia actus creandi communis est tribus personis: ergo. Item non ratione nominis: quia principium essentialiter dictum, sicut hic sumitur, etiam est commune tribus. Item aut est principium in ratione primi, aut in ratione proximi. Si in ratione primi, tunc magis conuenit Patri, quam Filio: quia Pater est principium non de principio, Filius autem principium de principio. Si ratione proximi, contra: Sic enim videtur conuenire Spiritui sancto: quia bonitas, vt habetur infra, est causa inclinans ad agendum secundum actum. Item non ratione præpositionis: quia illa nominat cõtinentiam, & hoc conuenit Spiritui sancto, sicut habetur in Glo. ad Rom. 11. super illud: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Quod in ipso, dicit propter Spiritum sanctum: ergo ratione illius non fit appropriatio Filio.

3 Si diceres, quòd Pater operatur per Filium: & hoc signatur, cum dicitur in principio creare id est in Filio, vel per Filium. Contra: Secundum hoc, hæc est vera, per Filium creat Pater: sed creat verbum, secũdum quod est actiuum, & in agẽte esse significatur, constat quòd signat essentiam: ergo creatio actio diuina essẽtia est. Inde proceditur sic: Creatio est essentia: ergo creare est esse: sicut enim differunt essentia, & esse: ita differunt creatio, & creare. Inde vlterius: Creare est esse: Pater creat per Filium: ergo Pater est per Filium: quod falsum est: ergo ista non erat concedenda, Pater operatur per Filium, vel creat per Filium.

Quæstiuncula.

4 ITEM, Quare non dixit: Pater creat per Filiũ, si hoc intendit: cum leuius dixisset hoc quam illud?

5 Item, Si per nominat causam mediã (sicut fere omnes dicunt) quod conuenit Filio, quare non dixit: Per principium creauit Deus cælum & terram, sicut dixit: In principio creauit Deus celũ & terrã?

OBIICITVR etiam contra secundam expositionem quæ est, In principio temporis creauit. Videtur enim hoc esse falsum: quia tempus (vt dicit Boetius) est mensura motus mobilium: sed motus nullus fuit in principio, quia omnis motus (vt dicit Philosophus) est de subiecto in subiectum, nec potest aliquid moueri quod non est actu, eo quod motus sit consequens formam, & non ante ipsam (vt dicit Philosophus) ergo nec tempus fuit a principio: non ergo omnia facta & creata sunt in principio temporis.

2 Item, Mobile naturaliter est ante motum: & cum tempus sit passio motus, hic etiam est ante tempus naturaliter: non ergo mobile quod est materia & cælum, factum est in principio temporis, sed potius tempus est factum post ipsum mobile.

Posset autem hic inquiri, In quo incepit tempus? sed de hoc secundum meum posse dictum est in primo lib. dist. 3.

OBIICITVR etiam contra tertiam expositionem quæ est, quod ante omnia creauit Deus cælum, id est, angelicam naturam: & terram, id est, materiam quatuor elementorum. Et pauca obiiciam: quia secundum illa locum habebit quæstio ista. Obiicitur autem: Sicut dicit Philosophus, prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum creatura alia: ergo angelica natura & materia prima non sunt prima, vt videtur.

2. Item, Eccli. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul: non ergo primo Angelos, & materiam primam elementorum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes istæ expositiones conuenientes sunt, & fundant in veritate firmam istam propositionem: vt per ipsam possit excludi omnis error. Prima enim quæ dicit causam, excludit omnem errorem ponentem plura principia. Secunda autem quæ ponit initium temporis & temporalium, excludit æternitatem mundi, & materiæ, & exemplarium, & atomorum & inanis, de quibus infra dicetur. Tertia autem quæ ponit Angelos creatos cum corporibus, excludit subtilem errorem Philosophorum, quem pauci considerant, scilicet, intelligentiarum æternitatem, & extensionem influentiæ intelligentiarum ad creationem inferiorum: & hoc declarabitur. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd ex ordine verborum fit appropriatio: quia dicitur ibi Deus, cuius est principij auctoritas: & subinfertur postea, quòd Spiritus Domini ferebatur super aquas: igitur consequeus vt per principium intelligatur Filius, vt tota nobis Trinitas (vt dicit Aug.) in suis operibus indicetur. Potest etiam dici, quòd principium sonat duplicem causam, scilicet, efficientem, & quoad hoc magis conueniret Patri, & sonat exemplarem qua est mundus sensibilis, & quoad hoc magis conuenit Filio, qui est sapientia & ars Patris. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd appropriatio fit ratione ordinis verborum: quæ licet non omnia hic exprimantur, tamen ponuntur in Gen. actus tamen secundum quod dicit exitum ideati ab idea in agente per intellectum etiam aliqua ratione conuenit Filio, in qua non conuenit aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur Deus creat: creatio actu significatur esse in Deo: sed non est in re nisi secundum rationem tantum, vt in primo libro dictum est, & significat non tantum diuinam essentiam, sed insuper habitudinem ad ea quibus distinguitur, & connotat effectum in creatura: & gratia horum non est verum, quòd creatio sit tantum essentia, & nihil plus: & ideo creare non est esse. Vnde illud sophisma non procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd non potuit dici conuenienter, Pater creat per Filium: quia Filius non significat nisi relationem qua refertur ad Patrem, & non significat vt principium a quo fluit esse creatum: sed hoc importat nomen principij. *Ad quæstiunculã*

AD ALIVD dicendum, quod per nominat continentiam aliquam, & ita Filius non significaretur nisi sicut virtus: sed in nominat duplicem habitudinem principij, scilicet, sicut a quo, & sicut

& sicut in quo continente, hoc modo quo artificiatum continetur in arte: & ideo melius dicitur in principio, quam per principium.

AD HOC autem quod obiicitur de Spiritu sancto, dicendum quòd vtrumque conuenit Filio per modum continentiæ præaccipientis tantum in forma ideali, scilicet, per modum quo finis continet in perfectione bonitatis.

AD ILLVD quod obiicitur contra secundam, dicendum quòd tempus non accipitur hic vt mensura motus, sed large prout dicit mensuram mobilium & mutabilium in esse procedentium ex nihilo. Et modos quibus accipitur secundum meam opinionem tempus a sanctis, posui in primo lib. distin. 3.

AD ALIVD dicendum, quòd mobile naturaliter est ante motum, qui est proprietas ipsius: sed secundum naturam non est ante mutationem suam ad esse: & illi mutationi nos dicimus adiacere tempus mensurans.

AD ID quod obiicitur de tertia, dicendū quòd soluta est obiectio: quia primum dicitur duobus modis, scilicet, secundum rationem formæ & simplicitatis, & secundum ordinem substantiæ in essendo. Secundum rationem formæ & simplicitatis nihil est ante esse: quia omnia aliquo modo se habent ex additione ad ens, etiam vnum, & verum, & bonum, vt in penul. dis. primi lib. est ostensum. Sed secundū ordinem substantiæ in natura & esse, opinio omnium Philosophorum est, quòd intelligentia prima sit primum causatum a Creatore vniuersitatis. Quod autem illi intelligentias, nos vocamus Angelos: & tunc stat expositio illa, quia creatio potius respicit esse, quàm ordinem simplicitatis. In abstractione autem fit per intellectum.

SI AVTEM obiicitur, quod tunc non est conueniens expositio secundum hoc quoad alteram partem, scilicet, de terra: Dicendum, quòd imo: quia etiam secundum Philosophos materia ponitur primo antequam aliquid fiat ex ipsa.

AD ALIVID dicendum, quòd intellligit omnia simul in materia creata, & non in formis distinctis: de hoc tamen infra quæretur in operibus sex dierum, cum præconfertur opinio Augustini opinionibus aliorum sanctorum.

ARTICVLVS II.

An error Manichæi qui posuit plura principia, bene elidatur à Magistro in litera?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [elidens errorem quorundam plura fuisse principia sine principio opinantiū] Hic autem error est Platonis quem Magister ponit in litera, & quia aliquo modo omnia retorquet in principium vnum, disputandum videtur contra Manichæum, qui plura posuit principia secundum idem genus causalitatis, scilicet, secundum rationem causæ efficientis, quem errorem probabat sic: Bonum & malum opponuntur: ergo magis bonum magis malo, & simpliciter bonum simpliciter malo: quia si magis sequitur ad magis, & simpliciter ad simpliciter sequitur: simpliciter autem malum est principium mali: ergo est principium malum & mali.

2 Item, Dicit Philosophus in secundo primæ Philosophiæ, quòd status est in causis, & non abeunt in infinitum: sicut omne calidum reducitur in per se calidum, & sic de aliis: ergo necesse est cum inueniatur aliqua causa mali quia voluntas (vt concedunt communiter Sancti) vt illa in causam mali reducatur, quæ simpliciter sit mala: ergo est aliquid per se malum, quod est mali principium.

3 Item, Sicut ens per accidens reducitur ad ens per se, & omni ei quod est per accidēs respōdet aliquid per se: ita esse dictum per participationem, reducitur in aliquod quod dicitur per essentiam, & dictum per essentiam respondet ei. Dicitur autem multiplex malum participatiue: vt malus homo, & mala anima, & malus actus, & malus habitus: ergo aliquid est per se malum quod illi respondet vt videtur, hoc est, principium omnis mali: sicut bonum per essentiam dictum, est principium omnis boni dicti per participationem.

4 Item, Nihil idem eodem modo se habens est principium contrariorum: sed bonum & malum sunt contraria: ergo non fluunt ab eodem principio.

5 Item, Nullum bonum facit vnde opus suum sit deterius: sed malo opus boni fit deterius: ergo malum non est a bono: ergo dabitur ei principium mali, vt videtur.

6 Ad idem obiicitur de spiritualibus & corporalibus, corruptibilibus & incorruptibilibus, quæ nonvidentur esse a principio vno, nullo modo recipiente variationem: ergo videtur, quòd malum sit principium corporalium, & bonum spiritualium & incorruptibilium. Dicit enim Philosophus in fine primi Physicorum: Altera pars contradictionis multipliciter imaginabitur ad maleficium ipsius, scilicet, materiæ, aliquo prætendente intellectu: ergo videtur, quòd non sint ista a principio vno.

7 Item, Ioan. 18. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: sed est mendax & pater eius.

8 Item, Quidam Philosophi non potuerunt principia mouentia reducere ad vnum: sed mixtum ponebant esse materiam, & litem & amicitiam mouentia.

9 Item, Matthæ. 12. Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos: aut facite arborem malam, & fructus eius malos. Et ibidem Rabanus dicit, quòd malum semper procedit a mala radice: radix autem notat principium mali: ergo necesse est ponere principium mali. Et similes his rationes non est difficile multas adducere.

SED CONTRA: Malum sonat priuationem boni: ergo malum vniuersaliter priuationem boni vniuersaliter: sed bonum quod omnia optant, est esse, vt dicit quidam Philosophus: ergo malum vniuersaliter omni esse est priuatum: ergo non est: & quod non est, nullius est principium: ergo malum principium non est. *Sed contra.*

2 Item, Coercere malum est de genere bonæ potestatis: sed bona potestas est aliquid boni: ergo non deest vniuersali bono: ergo illud habet potestatem coercendi, & destruendi vniuersaliter malum: ergo destruet ipsum: quia hoc ipsum bonum est vt destruat & coerceat.

3 Item, Si anima est a bono principio & corpus a malo, debet petere absolutionem a corpore: nunc autem firmissime petit communicationem: ergo est ab eodem principio, vt videtur.

4 Item, Hoc videtur mirabile, quòd bonum principium quasi obediens malo, statim vt malum corpus organicum est, facit ipsam animam quæ infundatur: absurdum autem est ita in operando conuenire bonum & malum: ergo non est malum principium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæresis Manichæi nũquam habuit in scientia defensorem: quia nunquam habuit rationabilem positionem, quæ etiam satis parum literato probabilis possit videri.

VNDE dicendum ad primum, quòd hoc nihil valet quia bonum substantialiter per se est substantialiter bonum, & illud non habet oppositum. Præterea, Malum non recipit intensionem ad terminum aliquem, cum sit priuatio: sed potius per recessum a bono: & ideo licet sit malo peius, non tamen est summum malum quo nihil posset esse peius: & potest habere aliquod peius, quia recessus à bono potentia est infinitus.

AD ALIVD dicendum, quòd malum non est causa, nec habet causam, sed est defectus incidens. Vnde ratio illa fundatur supra falsum.

AD ALIVD dicendum, quòd malum nihil dicitur participatiue, sed potius priuatiue: ex hoc enim est malum, quia non participat bonum, quod natum est participare.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est verum de agente primo & per necessitatem naturæ, sed non de agente per voluntatem & intellectum, hoc enim potest facere malum & bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non est auctor culpæ, vnde est opus suum deterius: quia illud est primum: & hoc satis probatum est in primo lib. distin. 46.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est falsum: quia spiritualia & corporalia possunt esse ab eodem agente per voluntatem & electionem: sed bene concedo, quod priuatio non est ab ipso: quia priuatio nihil est. Si autem obiicitur, quia priuatio videtur esse aliquid: quia Philosophus ponit eam principium. Dicendum, quòd non est aliqua essentia in se, quæ sit priuatio, sed relinquit subiectum cum ordine ad formam: & ideo priuatio causa potentiæ est, quia nihil est in potentia nisi per priuationem illius ad quod est in potentia.

AD ALIVD dicendum, quòd litem & amicitiam non ponebant Philosophi vt mouens extra, sed intra in mixtura contrariorum: quoniã amicitia & dilectio est in actu mixti medio, sed lis in extremis miscibilibus pugnantibus.

AD ALIVD dicendum, quòd arbor mala non nominat hic principium, sed voluntatem sub malo: & hæc in eo quod huiusmodi non est causa, nisi mali actus. Eodem modo arbor bona nominat voluntatem sub gratia. Et tunc neutra ponitur vt principium primum. Et hæc est intentio Rabani.

ARTICVLVS III.

An error Platonis qui posuit tria principia, bene elidatur à Magistro, & an materia sit æterna?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Plato namque tria esse principia existimauit] Hic enim incidit quæstio de errore Platonis. Videtur enim Plato non conuenienter posuisse materiam æternam, nec exemplar. Et quia error Platonis circa materiam duo supponit, scilicet, quòd sit æterna, & quòd sit omnium vna: initio quæremus tria, scilicet, Vtrum materia sit æterna? Et secundo vtrum sit omnium vna? Et tertio de exemplaribus quæ posuit Plato.

AD PRIMVM sic proceditur: Omne fieri cum sit accidens, necesse est fundari in aliquo subiecto: creari est fieri: ergo creari necesse est fundari in aliquo subiecto: sed omnis ratio subiecti quod subiicitur motui vel mutationi, est ratio materiæ: ergo materia præsupponitur ante creari, & ante omne fieri. Quòd autem materia subiiciatur in fieri & mutari, accipitur à Philosopho in primo de generatione & corruptione, qui dicit, quòd yle primo & per se est subiectum generationis, & corruptionis: si igitur materia semper est posita ante creari, ipsa nunquam est creata.

2 Item, Omnis operatio facientis aliquid, terminatur ad hoc aliquid, & nunquam ad materiam & formam per se solam: creatio est actus facientis aliquid: ergo nunquam terminatur ad materiam, sed ad hoc aliquid quod est compositum. Prima probatur in 7. primæ Philosophiæ multis rationibus: secunda autẽ supponitur ex litera in sequenti capitulo. Inde sic: Creatio est super hoc aliquid primo: sed omne hoc aliquid compositum est, & præsupponit sua componentia secundum naturam: ergo materia est ante creatum quodlibet, & ante creationem.

3 Item, Primi agentis est perfectissimum opus: sed materia est imperfectissimũ: ergo necesse est quod non sit opus primi agentis, sed supponitur ante: ergo materia est ab æterno.

4 Item, Quicquid est ante omne fieri & post omne corrumpi, ipsum nec fit nec corrumpitur; materia est talis: ergo nec facta est nec corrumpitur. Probatio materiæ, quia prima patet per se. Omne fieri est ex materia, & omne corrumpi est in materiam: sed ex quo est fieri est ante fieri, & in quod est corrumpi est post corruptionem: ergo materia est ante omne fieri, & post omne corrumpi: ergo nec cœpit, nec definit. Et super hanc rationem innixi sunt Philosophi.

Sed contra SED CONTRA: Si est ab æterno: aut fuit sub forma, aut per se solam. Si primo modo, Omne compositum præcedunt sua componentia: materia sub forma est compositum: ergo præcedunt ipsum sua componentia: ergo est aliquid ante id quod est æternum, quod falsum est. Si autem sine forma fuit, Contra: Sic est tantum in potentia, & quod tantum in potentia est, non est: ergo materia prima non fuit ab æterno.

2 Item, Natura operando perfectior est quam

ars: quia

ars : quia ars dat formam sine transmutatione materiæ, & natura cum transmutatione : ergo cum primum in potentia operandi vincat vtramque, oportet quod ipsum materiam totam educat de nihilo.

3 Item, Agens in inferioribus agit per formam, & habet aliquid de potentia admixtum, eo quod ipsum est compositum, & ideo non potest agere nisi educendo formam : sed Deus est agens quod est totum forma, nihil habens de potentia : ergo ipse aget non tantum formam, sed etiam materiam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd materia non est æterna, licet hoc multi Philosophi posuerunt, & rationem eorum infra in opinionibus eorum magis prosequemur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd creatio non dicit actum, vel passionem quæ media sit inter Deum agentem, & id quod educitur de non esse : sed potius relationem consequentem ipsum quod nunc primo de nihilo est, & ante non fuit : & tunc de plano cessat obiectio. Et huius hæc est ratio : quia perfecti agentis est agere non actione media, in qua res prius sit in fieri quam in esse. Sunt autem alij qui dicunt aliter, scilicet, quod creari sit fieri, & quod fieri sit accidens : & tamen non sit aliquid in aliquo subiecto, sed est in aliquo vt in causa : hoc autem ego non intelligo, quòd accidens esse habeat, & non sit in subiecto, nisi hoc sit diuino miraculo. Alij dicunt, quòd creari sit fieri, & sit simul cum esse, & sit concreatum ipsi rei creatæ : vtrum autem hoc verum sit, infra quæretur. Via planior est, quòd vere creantis nihil aliud est, quam quod esse faciat rem postquam non fuit sine mutatione media.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est verum de agente composito, in quo est aliquid potentiæ quod non agit, sicut est natura & artifex: quia in illis non est principium agendi nisi forma, & ideo non agunt nisi producendo formam super materiam, & ideo actio eorum necessario terminatur semper ad esse compositi. Sic autem non est de Creatore in quo nihil est in potentia, & ideo ipse agit totum secundum suam voluntatem. Hæc autem responsio obligabit nos infra in quæstionibus de erroribus Aristo. ad difficiliorem quæstionem : quia ex ipsa videtur sequi mundi totius æternitas, vt infra patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc parum valet quoniam perfectissimum agens non agit per necessitatem naturæ, sed per voluntatem & sapientiam : sapientiæ autem perfectio consistit in ordine secundum optimum modum vniuersi: & hoc est facere ens incompletum, quòd potentia sit omnis forma, & actu nulla : quia aliter referri non posset ad totum vniuersum.

AD ALIVD dicendum, quòd materia non est ante omne fieri, si fieri dicatur actio creantis : quia cum illa nihil sit nisi facere ex imperio suo rem nunc esse postquam non fuit de ea aliquid nec potentia nec actu, illud fieri non præsupponit sibi potentiam aliquam : quia nec est proprie fieri, eo quod omne fieri sit inter duos terminos quorum vnus est priuatio & alter forma, & supra subiectum vnum numero sub priuatione & forma, siue secundum esse priuationis & formæ, sicut habitum est. Sed ex illa ratione non potest concludi plus nisi quòd materia prima non sit ingressa in esse per generationem, nec egrediatur ab esse per corruptionem, & hoc quidem verissimum est, & in hoc sensu probatur materia ingenerabilis à Philosopho, & conceditur verum esse ab omnibus intelligentibus veritatem, & in nullo obuiat inceptioni materiæ per creationem.

ARTICVLVS IV.

An verum sit quod Plato supposuit, omnium esse materiam vnam?

DEinde quæritur secundo de hoc quod supponit Plato, omnium materiam esse vnam. Quod enim hoc supponat probatur ex illo : quia aliter oporteret eum dare quartum principium, quod quædam exemplaria reciperet ab opifice, eadem necessitate qua ipse ponit materiam respectu formarum. Et videtur, quòd bene ponat : nihil enim fit ab opifice quod non sit hoc aliquid perfectum in natura (& loquimur de his quæ per se sunt in natura) esse autem hoc aliquid necesse est quod habeat aliquid quo sit, & aliquid quo sit hoc aliquid : ergo necesse est sibi ponere materiam qua hoc aliquid sit, sicut ponitur sibi forma qua sit.

2 Item, Omnis forma de se communis est, & hoc probatur ex hoc quod ea quæ sunt vnius speciei quæ est forma substantialis vltima, non differunt nisi per materiam & materiæ dispositiones: ergo nulla est res quæ ab eo quo est, habeat quod sit hoc aliquid : ergo necesse est quod habeat à materia. Cum igitur omnia quæ vere sunt in natura, sint hoc aliquid, omnia quæ vere sunt communicant in materia.

3 Item, Impossibile est vt idem sit principium communicabilitatis, & incommunicabilitatis. Cũ autem dico cælum, dico formam: & cum dico hoc cælum, dico materiam sub hac forma: & sic est in Angelis, & in omnibus aliis : ergo in omnibus incommunicabilitas & singularitas est ex parte materiæ, & communicabilitas & communitas ex parte formæ. Cum igitur vniuersale & particulare sit accipere in omni eo quod vere est in natura, videtur quòd omnibus quæ vere sunt in natura, ponitur vna materia.

4 Item, Constat quòd propria passio non inuenitur extra proprium subiectum: substare autem & sustinere propria passio est materiæ : ergo præter materiam non inuenitur, & gratia materiæ conuenit cuicunque : hoc autem conuenit Angelis, & animæ, & cælo, elemento, & elementatis: ergo in omnibus est materia vna, vt videtur. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc quod vnumquodque illi conuenit per se, in quo primo inuenitur : sed substare & sustinere non conuenit formæ primo, quia illa inest & sustinetur : nec etiam efficienti, & hoc patet per se : nec etiam fini, quia etiam ille inest & sustinetur : ergo cum sit alicuius esse, relinquitur quod conueniat materiæ, & sic habetur propositum.

Si dicas, quòd istæ rationes nullo modo concludunt : quia etiam cum dico, hæc albedo, dico incommunicabile: & cum dico, albedo, dico communicabile : & iterum dico, quod genus in

ſpecie determinatur,& ſuſtinet differentiamvt potentia actum:& tamen non dico, quòd in aliquo iſtorum ſit materia. Illud nihil eſt: quia obiicitur de his quæ vere ſunt:hæc autem albedo in natura non erit hæc albedo, niſi quia eſt in hoc ſubiecto vt in materia. Et hoc patet: quia ſi abſtrahatur, coniungibilis erit pluribus, & ita communis. Similiter inſtantia de genere non eſt ad propoſitum: quia nos loquimur ſecundum eſſe in natura: ſpecies autem non eſt hoc aliquid,ſed potius quale quid: tamen propter illud quod dicitur ſuſtinere differentiamvt potentia actum,eſt genus loco materiæ (dicunt Philoſophi) licet nullum genus materia ſit vere.

6 Item, Commentator ſuper 11. primæ Philoſophiæ dicit, quòd hoc eſt materia quod eſt in ente præter omnẽ formam. Inde proceditur ſic. Omnis forma diſtinguit ab aliquo: ergo omne diſtinctum eſt formatum. Si autem abſtrahatur vniuerſale diſtinguens ab entibus, non remanebit niſi ſolum commune quod eſt materia. Conſtat autem quod omnium entium dictinctio abſtrahi poteſt: ergo in omnibus entibus remanet vnum & vere quod eſt materia:ergo omnium eſt materia vna.

6 Item, Dicit Philoſophus, quòd idem numero & idem materia,idem ſunt & non differunt: omne autem quod eſt apud naturam, hoc aliquid eſt & vnum numero: ergo habet materiam: omnis autem materia ſecunda reducitur ad materiam primam vt (dicit Philoſophus) omnia liqueſcibilia in argentum viuum, & argentum viuum in aquam: ergo omnium prima materia eſt vna, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Materia ſcitur & determinatur per potentiam & motum vel mutationes. Dicit enim Philoſophus ante finem primi Phyſicorum. Subſtantia autem natura ſcibilis eſt per analogiam. Sicut enim ad ſtatuam æs, aut ad lectulum lignum, aut ad aliorum habentium formam materia informis ſe habet priuſquam accipiat formam: ſic ipſa ſe habet ad ſubſtantiam, & hoc aliquid quod eſt: analogia non in omnibus eſt vna: ergo materia non eſt vna in omnibus.

Si dicas, quòd hæc eſt opinio Ariſto. & non loquitur de materia prima, ſed potius ſecunda quæ non eſt vna in omnibus. Contra: Prima materia eſt prima potentia ad ens actu in natura, quia de illa tantum loquimur:nulla autem potentia ſcibilis eſt niſi per actum & motum: dicit enim Philoſophus, quòd motus indicat potentiam, & ratio ſua eſt: quia potentia non eſt niſi eius quod non habetur, & hoc non acquiritur niſi per motum: ergo cuius non eſt motus vnus vel vnius rationis in genere ad actum, illius cum alio non erit materia vna. Conſtat autem, quòd non eſt motus vnus ſpiritualium & corporalium, & corporalium & incorporalium: ergo non eſt materia vna ipſorum.

2 Item, Hoc dicit Boetius expreſſe in fine libri de duabus naturis in vna perſona Chriſti. Omnis enim natura incorporeæ ſubſtantiæ nullo materiæ fundamento innititur: nullum vero eſt corpus cui non ſit materia ſubiecta.

3 Item ibidem, Quia alia res materiæ fundamento innititur vt corpus, alia omnino materiæ ſubiecto non eget vt incorporeum: nullo modo fieri poteſt vt corpus in corporalem ſpeciem permutetur.

4 Item ibidem, Nulla eſt incorporalibus rebus materia. De hoc tamen alibi ſunt plura diſputata: & ideo iſta hîc ſufficiant.

Soluti. SOLVTIO. Non fuit opinio Philoſophorum magnorum vnquam, quòd omnium eſſet materia vna. Et ſi obiicitur de Platone in libro fontis vitæ, reſpondeo quòd apud me non habent auctoritatem aliquam libri illi: quia non procedunt ex propriis diſciplinæ ſiue ſcientiæ naturalis. Qui enim in natura rationes motus & ſenſus negligit, cum tota natura ſit de ſenſibilibus & mobilibus, parat ſe ad decipiendum ſe & alios. Vnde dico nõ ſolum eſſe hoc aliquid, quod eſt ex materia & forma,ſed quod eſt ex potentia & actu. Quia apud me omnis potentiæ cauſa eſt priuatio, & quod non ſubiacet priuationi aliquo modo, ibi nulla eſt potentia: & quantum ſubiacet priuationi, tantum habet de potentia & non plus: & ideo dicit Philoſophus quòd generabilium & incorruptibilium non eſt materia vna, nec genus vnum: cum tamen vtrorumque ſit materia & genus, ſed non vnius rationis. Quia potentia ad ſitum ſiue vbi, & potentia ad formam non eſt vnius rationis: ſicut nec motus ad vbi, & motus ad formam. Confirmat hoc dictum Boetius in libro de duabus naturis in vna perſona Chriſti. Spiritualium autem quæ ſunt hoc aliquid, nulla eſt materia meo iudicio: ſed in ipſis eſt quod eſt, & quo eſt: quorum neutrum nunquam ſeparatur ab altero, vt quod eſt dicat hoc aliquid quod vere eſt in natura, quo eſt dicat principium intelligendi & ſubſiſtendi ipſum in tali eſſe: & huius nulla eſt potentia ad motum vel mutationem, niſi æquiuocè cum aliis quæ mouentur & mutantur: quia ſcitum eſt apud ſapientes, quòd illo modo per ſcientiam & ignorantiam non ſunt proprie motus & mutationes.

SECVNDVM hoc igitur dico ad primum, quòd bene concedo, quòd hoc aliquid dicit ſubſtantiam: ſed hoc non voco materiam, nec etiam eſt materia. Per idem reſpondeo ad ſequens: quia non eſt hoc materiæ quòd facit hoc aliquid tantum, ſed eius quod eſt id quod eſt in ſpiritualibus. Per id patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum,quòd ſubſtare & ſuſtinere non dicuntur vniuoce de omnibus ſuſtinentibus & ſubſtantibus, & hoc ſolum deeſſe illi rationi, quod ſi haberet concluderetur neceſſario quòd omnium eſt materia vna. Et in iſto etiam deficit Auctor fontis vitæ: non enim vna ratione ſubſtat quod per ſe eſt in eſſe, & nullo modo in potentia ad motum eſt, cum eo quod ſemper eſt in eſſe, ſed in potentia ad vbi: & cum eo quod eſt in potentia ad eſſe, & vbi. Et hoc ideo eſt, quia in naturis rerum non ſumitur ſecundum intentiones logicas, ſed potius ſecundum eſſe ipſius rei, vt vult. Hoc enim (meo iudicio) omnis cauſa fuit controuerſiæ inter Platonem & Ariſtotelem,quòd ille rationes vniuerſalium ſequi voluit, & ex illis rerum principia quæſiuit. Ariſtoteles autem non ſic, ſed ex naturis rerum quæſiuit principia rei.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi per intellectum ſepararentur formæ rerum, non remanebit idem ſubſtans, ſed duo, vel tria. Vnde notandum, quòd aliud eſt reſoluere particulare in vniuerſale, & aliud eſt reſoluere rem in ſua principia eſſendi: & tunc non erunt eadem principia quæ ſemper

semper sunt in esse & nunquam in potentia ad esse, & quæ sunt in potentia ante esse: & tunc non concluditur, quòd sit materia vna.

AD VLTIMVM dicendum, quòd vnum numero & materia sunt vnum, hoc non potest esse generaliter verum, nec generaliter est dictum: quia ad minus instantia est de Deo qui est vnum numero, nec tamen est vnum in materia hac vel illa. Vnde hoc intelligo de his quæ indiuiduantur per materiam. Vnde alius Philosophus dicit, quòd in his quæ non sunt ex materia & non habent materiam, numerus non est nisi per causam & causatum. Nec tamen etiam illius dictum approbo in toto, vt infra patebit: quia omnes Philosophi errant generaliter in positione Angelorum. Sed dicimus, quòd numerus in talibus est ab eo quod est principium distinctionis & incommunicabilitatis siue singularitatis.

ARTICVLVS V.

Vtrum Plato bene posuit exemplar esse vnum principium, & in quo errauit Plato?

TErtio quæritur de exemplaribus quæ Plato posuit. Hoc enim non videtur absurdum: supra enim in primo libro dictum est, quòd Plato posuit ideas in mente diuina, vt dicit August. in libro. 83. q. quas qui negat, Filium Dei negat esse: ergo videtur, quòd hæc positio non est inconueniens.

2 Item, Boetius in procemio primi arithmeticorum dicit sic: Numerorum scientiam ille huius humanæ molis conditor Deus primam suæ habuit rationis exemplar, & ad hanc coniuncta constituit quæcunque fabricante ratione, per numeros assignati ordinis inuenire concordiam. Constat autem, quòd de numero mathematico istud non potest intelligi: ergo necesse est, quòd intelligatur de numero ideali qui præcessit omnia ideata.

3 Item, Quæcumque forma potentia est in materia prima, necesse est quòd illa præcesserit secundum rationem in primo motore, cum in ipso sit mundus archetypus: ergo ponere exemplar per hunc modum non est inconueniens.

4 Item, Boetius in lib. 3. de consolatione Philosophiæ.

Quem non externa pepulerunt fingere causa
Materiæ fluitantis opus: verum insita summi
Forma boni, liuore carens. Cum cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique imagine formans.
Perfectaque iubes perfectum absoluere partes.

Patet igitur quòd exemplaria rebus inferioribus præponenda sunt: ergo in hoc non peccauit Plato, vt videtur. Si dicas, quòd in hoc peccauit quòd non posuit exemplaria in mente diuina, sed extra ipsum Deum: hoc erit contra Priscianum, qui in minori volumine dicit, quòd posuit ideas in mente diuina antequam prodirent in corpora: ergo videtur, quòd in nullo peccauit.

SED CONTRA est hoc, quòd Plato ponit ideas propter duo, scilicet, propter principium scientiæ, & propter principium generationis, & ad primam partem sic poterit ratio eius: Non est scientia nisi incorporalium & vniuersalium, quæ scientia est in omnibus rebus: ergo omnes res sunt in incorporalibus & vniuersalibus.

2 Item, Scientiæ rerum non sunt vna: ergo principium de eis non est vnum: ergo necesse est ponere multitudinem idearum secundum genus in speciem. Constat autem, quòd hoc modo ponere ideas ab æterno fuisse est hæresis: ergo Plato peccauit ponendo exemplaria siue ideas.

3 Ex parte altera peccauit: quia sic ratiocinatus est, Nihil agit vltra suam speciem: sed esse hominem & asinum, est extra speciem primarum qualitatum agentium & passiuorum: ergo est necesse illis formis dare aliud agens eiusdem speciei cum ipsis: ergo idea asini facit asinum, & idea hominis hominem, & sic de aliis.

4 Item, Nihil fit in actu aliquo nisi per illud quod est in actu illo: omne quod generatur, fit in actu aliquo secundum formam: ergo per aliquid quod semper est in actu illo: hoc autem non inuenitur in materia: ergo necesse est vt illud ponatur extra materiam. Et sic iterum videtur sequi, quod necesse est ponere vnum hominem extra materiam in ideis, qui generet alios, & asinum, & sic de aliis. Et ideo imponit ei Aristoteles, quòd ipse posuit tertium hominem, & tertium asinum: quia vnum posuit in ideis æternis, & alium mathematicum coniungibilem materialibus, quia mathematica per esse in materia sunt: & ideo dixit, quòd omnium compositio est ex incorporali & corporali, & hoc etiam videtur tangere in principio arithmeticæ: & tertium quod est singularitas. Patet igitur quod hoc est hæresis: ergo Plato errat in positione exemplarium.

PRÆTEREA, Quid coegit Platonem ponere materiam, & opificem & exemplar, & non finem? Reducitur enim opifex ad efficientem, exemplar ad formam, & materia ponitur proprio nomine. Videtur enim, quòd efficiens principium, & materia prima possunt reduci in idem. Et ille est error Dauid de Dinanto, & obiecit sic: Quæcumquæ sunt, & nullo modo differunt, ipsa sunt eadem: Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo sunt eadem. Patet prima. Secunda probatur per naturam simplicitatis: quia in simplicibus nulla est differentia: & quæ nullam habent differentiam, nullo modo differunt. *Quæstiuncula.*

2 Item, Ens abstrahit ab omni ente distincto: efficiens autem & materia habent esse distinctum: ergo abstracto distinguente remanet idem quod est in vtroque: ergo efficienti & materiæ subsitat idem: ergo reducuntur in idem, vt videtur.

3. Item, Non fit abstractio nisi formæ: ergo id quod remanet post omnes formas, est idem in omnibus. Constat autem, quòd ens per intellectum est ante omne ens determinatum: ergo ante creatum, & increatum: ergo idem est in creato, & in increato: hoc autem probatum est esse materiam: ergo videtur, quòd opifex & materia reducantur in idem, & hoc concessit ille stultissimus, qui nunquam aliquid vere & bene intellexit: & ideo dixit, quòd materia prima & Deus & nois siue mens essent idem, & nihil esset principium vniuersi nisi illud, cum tamen sit omnium indiuinius & imperfectius.

4. Et dixit hoc ſignatum eſſe in templo Palladis, in cuius ſuperſtitione erat ſcriptum: Pallas eſt quicquid fuit, & quicquid eſt, & quicquid erit: cuius peplum nullus vnquam hominum homini reuelare potuit. Et dixit Palladem eſſe materiam primã, & peplum eius eſſe formam, & multos reuelaſſe peplum hoc vſque ad formas Creatoris & creati, & efficientis & formæ: & neminem reuelaſſe peplum & reuelando proceſſiſſe vlterius. niſi ipſum, quia ipſe ſolus in toto reuelauit. Cum tamen & in hoc mentitus ſit: quia ipſe hunc errorem ab aliis accepit: nam ego inueni hunc errorem ſcriptum in vno libro antiquiſſimo in Alemania in cœnobio quodam, & inſcribebatur liber ille cuidam Alexandro græco.

Sed contra. SED CONTRA illum errorem ſic obiicitur: Impoſſibile eſt per intellectum, quòd idem ſit primum faciens, & primum factum: ſed omnis ſecunda forma materiæ eſt facta: ergo neceſſe eſt quòd habeat faciens ante ſe. Si ergo eſſe Creatorem, vel eſſe Deum, eſt forma materiæ: neceſſe eſt ponere alium facientem. Prima probatur ſic: Si primum faciens eſt factum: ſed eſſe factum antequam ſit, eſt in potentia: ergo primum faciens antequam ſit, eſt in potentia.

2 Item, Nihil eſt faciens niſi quod eſt actu agens: nihil actu agens niſi ens actu: ergo primum faciens eſt primum agens actu, & primum actu ens & prius habitum quòd eſt in potentia ens: ſed in potentia ens eſt non actu ens: ergo primum actu ens eſt non actu ens: ergo contradictoria verificantur de eodem.

3. Item, Si primum faciens & primum factum ſunt idem: ergo idem facit ſeipſum: ſed quod facit ſeipſum & ſibi ſufficit ad hoc, facit ſemper ſeipſum: ergo primum faciens ſemper facit ſeipſum: ergo ſemper eſt in fieri: ergo nunquam eſt in eſſe: ergo nunquam in facere: ergo ſi primum faciens facit ſeipſum, ipſum nunquam facit ſe. Et quia ſtultum eſt quærere rationes contra inſaniam quam nunquam aliquis ſecundum Philoſophiam dixit, ideo iſta ſufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Plato abſque dubio errat in modo ponendi exemplaria, & hoc quatuor modis, quorum vnus eſt, quòd ipſe putabat Dei ſcientiam ſicut aliorum cauſari ex illis, & eſſe formas in Deo diſtinctas ab intellectu Dei: quod improbat Ariſtoteles in 11. primæ Philoſophiæ. Secundo quia putabat, quòd illæ non tantum eſſent in Deo, ſed etiam cum ipſo generantes entia ſecundum naturam in propriis formis. Et illas poſuit ab æterno eſſe cum Deo: quia non vidit qualiter cauſæ proximæ educerent aliquam formam, quæ non eſſet ſuæ ſpeciei. Tertio: quia dixit non tantum ſic eſſe, ſed etiam mathematicas eſſe ſub illis quæ abſtrahuntur à rebus naturalibus, & ſunt principium ſcientiæ in his quæ habent ſcientiam rerum: ſi hoc eſt verum quod ipſe dixit, diſcere eſſe recordari. Si vero poſuit diſcere eſſe accipere diſciplinam, illa non habebatur. Quarto: quia ipſe ponebat, quòd illæ formæ manẽt in corporalibus, etiaã deſtructis particularibus in quibus ſunt: eo quòd aliud ſit eſſe perticularium, & aliud eſſe illarum formarum. Et hæc colliguntur ex diuerſis libris Ariſto. qui hæc imponit ei: & videtur etiam extrahi ex Timæo, ſicut patet inſpicienti capitulum de diis deorum.

DICAMVS ergo ad primum, & quatuor ſequentia, quòd illo modo ponerere ideas verum eſt & ſanctum: & ratio qualiter ponantur, expedita eſt in, 35. & 37. di. primi lib.

AD RATIONES autem probantes ſuum errorem, dicendum ad primum, quòd cum dicitur quòd ſcientia non eſt niſi vniuerſaliũ & incorporalium, hoc intelligitur ſecundum rationem, & non ſecundum eſſe: ipſe autem ſecundum eſſe accipiebat. Eſt enim rei corporalis ratio incorporalis quæ ſumitur per ea quæ ſunt ſpeciei, & non materiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcientiæ rerum non ſunt vna, ſi accipiantur res in parte: ſed tamen ſcientiæ in cauſa omnium per cauſam illam ſunt vna & vnum: & ſic ſcientia Dei de omnibus eſt vna & vnum, vt in primo lib. diſputatum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt falſum, Nihil agit vltra ſuam ſpeciem: verum tamen eſt quod dicit Philoſophus, quòd omnis generatio eſt ex conuenienti: quia inter agens & actum proportio eſt virtutis actiuæ & receptiuæ ſiue paſſiuæ: vnde agens in ſemine hominis vel alterius, triplex eſt: elementale, & ſpecificum, & cæleſte: & his virtutibus coniunctis agenti eſt virtus formatiua ſeminis. Elementale eſt vt calidum ignis dirigens & diſſoluens, humidum continuans & miſcens, & ſiccum terminans & figurans, frigidum autem tenens & coagulans. Specificum autem eſt: quia ſemen virtutis in ſe habet anima hominis, & ſemen alterius habet in ſe virtutem conſequentem ipſum ex hoc quòd eſt ſemen talis ſpeciei vel talis. Cæleſte autem eſt vt vis ſolis, vel lunæ, & aliorum planetarum, & ſtellarum: & ex his proportionatur actiuum ad hanc formam, vel illam. Paſſiuum autem proportionatur in recipiendo: quia non quodlibet eſt cuiuſlibet formæ receptiuum, ſed ſibi proportionatæ per virtutem & temperamentum complexionis, & compoſitionem diſſimilium partium ſi eſt ex diſſimilibus: & ideo nihil proſunt (vt dicit Philoſophus) exemplaria ad generationem poſita extra materiam: quia ſi non tangunt, non agunt: & nulla ſequitur tranſmutatio: ergo nec generatio.

AD HOC autem quod quæritur, Quid coegit Platonem ponere opificem, & materiam? Dicendum, quòd Plato bene vidit ſicut probant vltimæ rationes, quòd materia & efficiens nunquam coincidunt in idem ſecundum rem: & cum ipſe videret, quòd primum efficiens nihil habeat de potentia, nec ſit compoſitum: ipſe putabat, quòd licet in ſe non impediri poſſet ab actu, tamen impediri poſſet ex defectu recipientis operationes eius. Cum igitur forma aliquo modo ſit in efficiente, vidit bene quòd ipſe illam ex ſe aliquo modo dare potuit. Quia autem nihil ſibi eſt in potentia, potentia non fuit in ipſo: & ideo illam vt ſibi videbatur ex ſe producere non potuit, & ideo dedit eam ſibi ab æterno. Et hæc ratio omnes Philoſophos coegit ad ponendum materiam eſſe æternam. Sed deceptio eſt in hoc, quia procedunt ac ſi Deus agat per neceſſitatem naturæ: quia tunc abſque dubio impediretur ſi non haberet in quid actiones imprimeret ſuas. Sed nos ponimus quòd agit per imperium, & ita de nihilo educit eam. Et hac poſitione facta nihil ſequitur impoſſibilium quæ timuerunt omnes Philoſophi.

Ad quæſtiunculam.

Finem

Finem autem bene viderunt sequi secundum esse id cuius est finis : & ideo eam nullus posuit esse principium.

Ad illvd autem quod obiicitur de errore Dauid de Dinanto, dicendum quòd stultissimum ridiculum est: quia nihil ita differt ab aliquo, sicut Deus & materia prima: cum vtrumque sit simplex suo modo, quia eorum simplicitas non est vnius rationis: & differunt seipsis sicut omnia prima differunt ab inuicem, vt diximus in primo lib.

Ad alivd dicendum, quòd ens quod abstrahit ab omni ente, non abstrahit ab efficiente primo: quia nihil est simplicius illo: sed hoc est ens quod ipse est, & alia habent esse in proportione ad ipsum: & ideo illa ratio nulla est. Item ens creatum quod abstrahit ab omni ente creato non dicitur vniuoce de omni ente creato: ergo sic duplici impedimento non procedit illa ratio, quòd aliquid sit commune, vt prius, efficienti primo & materiæ primæ.

Et ideo patet solutio ad sequens: quia est duplex separatio siue abstractio, scilicet, formæ à materia, & hæc non conuenit nisi compositis, & intentioni ab eo cuius est illa intentio: & hæc omnibus conuenit, & nullam indicat compositionem. Nihil enim est adeo simplex, cuius intentio non abstrahitur ab intellectu quando intelligitur: tamen hæc abstractio non fit à creato, & increato: quia ante increatum nihil est omninò: & ideo esse quod abstrahitur non est vniuocum, sed secundum proportionem dictum de increato & de aliis, sicut sæpius in primo libro dictum inuenitur.

Ad vltimvm dicendum, quòd hæc non fuit intentio Poetarum velantium Palladem: sed hoc quod dicit Augustinus, quòd viderunt Deum, sed non cognouerunt ad plenum: sicut habetur in Act. 2. quòd transiens Apostolus vidit aram in qua erat scriptum, Ignoto Deo: quia sufficienter non cognosci potest. Et ille, sicut dicit Bernardus super Cantica, est esse omnium, non materiale, sed causale. Velum autem significabat ignorantiam ipsius, & elongationem ab humana notitia. Vel si dicatur, quòd illi idololatræ errabant, non est inconueniens, cum in multis errauerunt.

ARTICVLVS VI.

An diffinitio creationis qua dicitur, Creare est aliquid de nihilo facere, sit bona?

Deinde queritur de hoc quod dicit [creare proprie est de nihilo aliquid facere &c.] Et quæruntur tria, scilicet, de ista diffinitione creationis. Et secundo vtrum creatio sit actus communicabilis alteri? Et tertio vtrum sit miraculosum vel naturale creare?

Ad primum sic: Facere ponitur in diffinitione eius quod est creare: si ergo facere est agere, & creare est facere, creatio erit actio: actio autem (vt habetur in lib. de sex principiis) est secundum quam in id quod subiicitur, agere dicimur: ergo creationi subiicitur aliquid in quod agat: ergo creatio supponit subiectum quod est materia, quod suprà est negatum.

2 Item, Omnis factio est in aliquo vt in subiecto: creatio est factio: ergo est in aliquo vt in subiecto. Omne autem quod est in subiecto, præsupponit sibi illud subiectum secundum naturam: ergo iterum creatio videtur præsupponere subiectum.

3 Item, Ipsa creatio aut est creata, aut increata: constat quòd non increata, quia sic fuisset ab æterno: ergo creata. Omne autem creatum aliqua creatione est creatum: ergo creationis est creatio. Quod si detur, hoc necessario abibitur in infinitum: quia de creatione creationis simulis est quæstio, & sic vlterius infinite.

4 Item, Creatio est creati creatio: aut ergo intelligitur constructio in ratione subiecti, cum dicitur creati creatio, aut in ratione termini. Si vt subiecti, Contra: Creatura est id quod fit per creationem: ergo creatura dicit factum creationis. Factum autem est terminus fieri: ergo creatum dicit terminum, & non subiectum. Si hoc concedatur, Contra: Omne factum præcedit fieri: illud autem fieri est creatum, & non Creator: ergo aliquid creatum præcedit omne creatum quod est falsum.

5 Item, Illud fieri cum sit accidens, est in aliquo subiecto: & sic iterum redit, quòd oportet sibi præponere materiam in qua sit, quæ non sit creata: ergo videtur, quòd conuenientius sit dicere, quòd creatio nihil sit.

Solvtio. Dicendum, quòd creare est de nihilo aliquid facere, hoc modo quo facere conuenit Deo. Dicit enim Magister in litera de Deo, quòd sibi voluisse, fecisse est: eo quòd sua voluntas ad omnia sufficiens est. Et ideo videtur mihi dicendum, quòd sicut non operatur præsupponendo sibi subiectum, nec præsupponendo instrumentum: ita non est actio media inter Deum agentem, & inter creaturam factam: sed facere suum est completa voluntas ad hoc quòd res sit quæ modo non est, vel ante non fuit: & hoc agere dicit creare: & non secundum rem magis dicit relationem quam actionem, sed secundum rationem dicit hoc magis agere.

Si autem obiicitur, quòd relatio sequitur sua extrema, & ita creatio est post creaturam, dicendum, quòd hoc verum est de quadam relatione: sed de relatione quæ est penes actionẽ Dei creantis non est verum. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad alivd dicendum, quòd factio ista nihil aliud est quam factum esse post nihil, quod nunquam fuit in fieri. Et ideo in ipso facto incipiente nunc primo esse, id est, quod nunc est, & ante non fuit, est factio, vt in subiecto & concreatur illi: & ideo non oportet illi præponi subiectum

Ad alivd dicendum, quòd ipsa creatio concreata est creatio, & non alia creatione, sed seipsa. Nec obiectio procedit nisi daremus quod est fieri cuius creatura est terminus: & hoc non concedimus, vt patet ex prius dictis.

Ad alivd dicendum, quòd ratio termini hic & ratio subiecti est vna, & ideo hoc: quia creatio non dicit motum fieri secundum rem, sed secundum rationem existendi, scilicet, secundum quam aliquid est post nihil: & in illa ratione creatura est vt terminus, secundum quod ponit

factionem

factionem Dei: & est vt accidens rei creatæ, & tunc dicit relationis proprietatem, & tunc creatura est vt subiectum. Nihil autem prohibet idem construi in diuersis habitudinibus, secundum quod ipsum diuersimode accipitur. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

ARTICVLVS VII

An creatio sit alteri communicabilis?

SEcundo quæritur, Vtrum creatio sit communicabile alij? Et videtur, quòd sic; quia maius est de impio facere pium quam creare cælum & terram: sed de impio facere pium communicatur alteri: quia fit per sacramenta & orationes Sanctorum; ergo & creatio potest alij communicari.

2 Item, Hoc dicit Magister in 3. huius voluminis dist. 19. & in quarto tractatu de potestate baptizandi, quòd Deus potuit conferre alicui rei vt crearet aliquid, sed non se: ergo &c.

3 Item, Quidam Philosophi posuerunt, quòd intelligentiæ creant animas, & vna intelligentia aliam: sicut prima secundam, & secunda tertiam, & ita deinceps: ergo videtur, quòd possit communicari.

Sed contra. SED CONTA: Nullius agentis quod est aliquo modo in potentia, est facere nisi formam in composito. Probatio: quia secundum id quod ipsum est in potentia, non potst agere: omnia autem quæ sunt citra Deum, secundum aliquem modum sunt in potentia: ergo non faciunt nisi formam in compositio: non ergo creant. Et hoc patet etiam in natura & arte quæ semper faciunt præsuppositam materia.

2 Item, Inter pure ens, & pure non ens, non est proportio: ergo distantia infinita: ergo virtutis infinitæ est educere aliquid de nihilo. Sed nihil est virutis infinitæ, nisi id quod est essentiæ infinitæ: nihil autem est essentiæ infinitæ, nisi Deus: ergo non potest creare minimũ quid nisi Deo.

Solutio. ET HOC videtur concedendum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia in iustificatione impij non creatur nisi à solo Deo: sed ad dispositionem subiecti potest operari meritum Sanctorum, vel sacramentum: sicut etiam ipsam animam rationalem non creat nisi Deus, sed ad eam potest operari natura præparando corpus.

AD ID quod dicit Magister, dicendum quòd ipse loquitur de operatione per voluntatem vel preces, hoc est, quòd ad voluntatem creaturæ vel preces aliquid crearetur: non tamen per ipsam creaturam, sicut virtute sua operantem, vel virtute sibi coniuncta: quia illa etiam esset creata: eo quòd dona Dei omnia præter Spiritum sanctum, creata sunt & finitæ virtutis.

AD ALIVD dicendum, quòd non fuit, vt puto, intentio illorum Philosophorum dicere, quòd Angeli essent creatores, sed potius quòd illuminatores illorum quæ sub illis erant, & motores quodammodo: & ideo illi intenderunt exprimere ordinem Angelorum ad animas, & quòd causant eas in bene esse, & non in esse: sic etiam dicit Alpharabius, quòd anima est instrumentum intelligentiæ, cui communicat de lumine sui splendoris.

ARTICVLVS VIII.

An creare sit opus miraculi?

TErtio quæritur, Vtrum creare sit opus miraculi? Videtur autem quòd sic: quia omnes operationes vel cadunt in naturam, vel artem, vel miraculum: constat autem, quòd creare non cadit sub aliis duobus: ergo cadit sub miraculo.

2 Item, Chryso. dicit, quòd opus solius voluntatis diuinæ est miraculum: creatio autem est opus solius voluntatis diuinæ: ergo.

3 Item, Grego. in principio super Ezechielem distinguit prophetiam in illã quæ est de præsenti, & de præterito, & de futuro: & suum exemplum quod est de præterito est, quòd Moyses cognouit principium mundi: & hoc est quod dicit hæc litera, quòd dixit Spiritu Dei afflatus, In principio creauit Deus cælum & terram: si autem sic est: ergo apparet supra nostram facultatem cognoscendi: hoc autem est miraculum, vt dicit Augustinus, scilicet, quod est arduum & insolitum, quod supra spem & facultatem admirantis apparet: ergo est miraculosum, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Opus creationis est ad instaurandum naturam mundi: per miraculum autem non instauratur natura: quia miraculum raro fit, natura autem semper vno cursu fit: ergo videtur, quòd non sit opus miraculi.

ITEM QVÆRITVR iuxta hoc, Quare dicit: Damus quod est opus voluntatis, non naturæ: cum creare sit commune tribus: & quicquid conuenit tribus, conuenit eis gratia naturæ, vt sæpe probatum est in principio libri?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd creatio proprie est opus diuinum. Nobis autem videtur mirabile: eo quòd non possumus in id: quia non subiacet demonstrationi rationis: & ideo etiam Philosophi non cognouerunt ipsum, nisi forte aliquis ex dictis Prophetarum: sed per demonstrationem nullus vnquam inuestigauit ipsum. Apud aliquos quidem inueniuntur quædam rationes probabiles: sed non probant sufficienter: & sic procedunt primæ rationes. Bene enim concedo, quòd nobis est mirabile, & supra nostram facultatem apparens.

AD ALIVD dicendum, quòd est ad instaurandum naturam, sed non ex parte naturali: & ideo mirabile. Sicut enim illuminatio cæci instaurat naturam oculi in isto, & instauratio est mirabilis, visus autem est naturalis: ita creatio instaurans totam naturam est mirabilis, sed operatio creati naturalis.

AD ALIVD dicendum, quòd dicitur opus voluntatis secundum quod diuiditur contra generationem Filij, & processionem Spiritus sancti: quia voluntas est respectu voliti quod aliquo modo est extra naturam volentis: sed natura est respectu illorum quæ intra sunt. Et hoc sufficien ter discussum est in primo libro di. 4. vbi quæritur, Quid sit generatio Filij?

***

ARTICV-

ARTICVLVS IX.

An facere & creare sunt idem, aut vnum sit in plus quam alterum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [facere vero non modo &c.] Secundum hoc enim videtur, quòd facere in plus est quam creare vel operari: ergo aliquid commune est operi creaturæ & Creatoris, quod videtur inconueniens.

2 Præterea, Quæ differentia est inter facere, & operari?

SOLVTIO. Dicendum, quòd si ista proprie considerentur, tunc facere ponit motum, vt dicit Magister in litera, & sic proprie est naturæ quæ facit cum motu & cum mutatione, secundum quod dicitur in lib. de sex principiis: quia omnis motus in actione, & omnis actio in motu firmabitur: operari autem tantum erit voluntatis vel intellectus in mechanicis & voluntariis, creare autem Dei. Si autem large ista considerentur, tunc quodammodo commune est facere, & suæ species erunt creare & operari: tamen interdum operari etiam sumitur communiter.

AD OBIECTVM dicendum, quòd non est aliquid commune vniuocum: quia facere non vniuoce dicitur de facere Dei, & creaturæ.

Quod hec verba, scilicet, agere & facere, & huiusmodi non dicuntur de Deo secundum eam rationem quâ dicuntur de creaturis.

VEruntamen sciendum est, hæc verba, scilicet, creare, facere, agere, & alia huiusmodi de Deo nõ posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi inesse intelligimus, vel aliquam in laborando passionem, sicut nobis solet accidere: sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquem significamus effectum, id est, æterna eius voluntate aliquid nouiter existere. Cum ergo aliquid dicitur facere, tale est ac si dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere, vel esse: vt in ipso nihil noui contingat: sed nouum aliquid, sicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat sine aliqua motione, vel sui mutatione. Nos vero operando mutari dicimus, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere, vel facere dicitur: quia causa est rerum nouiter existentiũ: dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quæ ante non erant, absque ipsius agitatione, vt actus proprie dici non queat: cum videlicet actus omnis in motu consistat: in Deo autem motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipso vel in eius calore facta motione, vel mutatione: ita ex Dei voluntate noua habent esse sine mutatione Auctoris, qui est vnum & solum & omnium principium. Aristoteles vero duo posuit principia, scilicet, materiam & speciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque semper esse, & fuisse.

ARTICVLVS X.

An Aristoteles sufficienter determinauit mundum esse æternum sicut ei imponitur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Aristoteles vero posuit duo principia &c.] Hîc vt sciatur opinio Aristotelis, necesse est quærere duo. Primum, Vtrum Aristoteles sufficienter determinauerit mundum esse æternum sicut imponitur ei? Secundo de ratione principiorum duorum, quæ posuisse ab æterno hîc dicitur à Magistro. Quia vero de hac materia alibi tractauimus, tenebimus hic viam breuiorem, & ponemus septem vias quas collegit Rabi Moyses in secunda collatione * libri ducis neutrorum, & videbimus quantum concludere possunt.

*Hic liber dicitur dux neutrorum, siue dubiorum, probantium mundi æternitatẽ.

PRIMA via est ex natura motus circulorum, & est in principio 8. Physicorum, & colligitur in quatuor rationibus. Prima est, quòd auctoritas omnium veterum concordat in hoc, quòd motus cæli non incepit, præter vnum, scilicet, Platonem. Et ista ratio antiquorum fundatur super duas propositiones. Vna est, quòd motus cæli sit principium, & causa omnium quæ mouentur, & fiunt postquam non fuerunt. Secunda autem est, quòd quicquid est principium primum omnis factionis & inceptionis omnis rei, quòd hoc nec factum est, nec incepit: quia aliter iretur in infinitum. Et has propositiones leue est probare: sed quia conceduntur fere ab omnibus intelligentibus, ideo procedatur ex eis sic: Quicquid est principium & causa omnis factionis & inceptionis, *Prima via*

nis, ipsum nec factum est, nec incipit : motus primi mobilis principium est omnis factionis & inceptionis : ergo nec factus est, nec incepit.

Alia ratio penes eandem viam, est ducens ad impossibile. Detur enim, quòd incepit : aut igitur incepit sicut posuit Empedocles, aut incepit sicut posuit Anaxago. Empedo. ponit multoties incipere motũ vniuersæ substantiæ, & multoties desinere : quia ipse dicebat, quòd materiale principium est mixtum ex omnibus, & mouentia erant duo, scilicet, lis, & amicitia : & amicitia mouente conueniunt diuersa mixta & contraria in actum vnius generati per casum & fortunam : & ideo hoc casu factum est cælum, & hoc terra, & sic de aliis. Vnde est illud quod ipse dixit ibi, capita Germanorum esse sine ceruice, quæ postea per litem & amicitiam distincta sunt. Lis autem mouet secundum eum, quando resoluuntur contraria in corruptione generati : & hoc dicebat multoties fieri, etiam secundum vniuersum mundum : sicut dicitur de eo, quòd ipse ponebat hoc fieri in anno magno qui vocatur annus Empedoclecius, & constat ex 36. millibus annorum, vt dicunt (sed hoc non est authenticum sed fictum) propter hoc quòd motus stellarum fixarum, qui est motus octauæ sphæræ, secundum Ptolemæum est super polos circuli signorum ab Occidente in Orientem, centum annis, secundum diuisionem circuli, in trecentesimo gradu vno, & completur in 36. millibus annorum secundum diuisionem circuli in 360. partes, quæ gradus vocantur. Anaxagoras autem ponebat omnia esse mixta, præter agentem intellectum, & semel tantum incepisse motum agente intellectu in ipso mixto faciente distinctionem, & faciente mobile & motum eius primum. Igitur isti ambo concordant in hoc, quòd motus incepit ex defectu mobilis : quia enim mobile non semper fuit, ideo motus eius non semper fuit, sed incepit. Sed differebant isti duo, quia vnus ponebat mouentia duo non semper eodem modo se habentia, scilicet, Empedo. litem, & amicitiam. Alter autem, scilicet, Anaxago. ponebat mouens vnum & vno modo se habens : sed quod non semper mouet propter defectum mobilis.

Et contra hoc obiicit Aristo. sic: Si motus non semper fuit ; aut hoc fuit quia mobile non erat & ideo non erat motus, sicut dicebant ambo illi : aut quia etsi mobile erat, tamen non mouebatur, eo quòd mouens non vno modo se habuit ad ipsum semper : sicut dicebat solus Empe. Si primo modo : ergo oportebat mobile prius fieri, quod non fuit sine mutatione sui ad esse : ergo mutabatur ad esse, siue ad forma suæ speciei. Omnis autem mutatio causatur à motu locali : ergo motus localis fuit mouens ad esse primum mobile : ergo motus localis fuit antequam inciperet motus localis primus, quod est impossibile : ergo non incepit per hunc modum. Si autem incepit secundo modo, tunc fuit mobile & mouens : sed non mouit, quia non erat dispositum ad motum : ergo oportuit ipsum disponi : sed disponi est alterari : ergo alterabatur. Et quidquid alteratur, mouetur ex alio motu primo causante alterationem, qui est localis : ergo iterum sequitur motum fuisse ante primum motum : quod est impossibile : ergo non incepit motus.

Tertia ratio siue via est à natura temporis ibidem sumpta : quia tempus est passio motus, & nihil est de tempore accipere nisi nunc : nunc autem medietas semper est inter præteritum & futurum : ergo ante quodlibet nunc, est accipere præteritum : & post quodlibet, est accipere futurum : ergo nunquam incepit, & nunquam desinet : ergo nec motus cum tempus sit passio motus : ergo nec mobile, cum motus sit passio mobilis.

Quarta ratio est ad hoc quòd non destruitur per eamdem rationem : quia incideret idem inconueniens, scilicet, quòd post motum localem esset motus, propter alterationem vel corruptionem mobilis, vel motorum : quia non deficit nisi aliter se habente motore, vel mobili, vel vtroque. Istæ quatuor rationes inueniuntur in principio. 8. Physicorum.

SECVNDA via etiam vadit ad vtrumque scilicet, quòd motus non inceperit, nec desierit : & est per rationem materiæ, & ponitur in fine primi Physicorum sic : Detur quòd materia inceperit esse. Quicquid autem incepit esse, mouetur & mutatur ad esse, & non mutatur nisi ex priuatione & super materiam : cum igitur esse rei præcedat fieri, & fieri ponat materiam supra quam sit, materia erit antequam incipiat esse materia, quod est impossibile : ergo non incepit. Eodem modo probatur, quia non desinit. Quia omne quod corrumpitur, in materiam corrumpitur : ergo est in materia postquam corrupta est natura, quod est impossibile : ergo materia est ingenerabilis & incorruptibilis : ergo & mundus secundum sua principia prima. *Secunda via.*

TERTIA via est collecta de natura cæli, cuius materia elongata est à generatione & corruptione : sicut omnes ratiocinantes concorditer dicunt, quòd propter hoc sit locus Dei incorruptibilis. Et fundatur hoc super tres rationes : quarum vna est, quòd omne quod generatur, corrumpitur determinato tempore. Secunda est : quia cælum non est corruptum, nec aliter se habens à primo tempore considerationis Philosophorum. Tertia, quòd manente cælo est motus eius, & totus mundus manens. Ex his arguitur sic : Omne generatum corrumpitur determinato tempore : cælum non corrumpitur tempore determinato : ergo cælum non est generatum : ergo non incepit. Cum igitur ipsum per motum suum producat animalia & plantas, & sit vt vita quædam existentibus omnibus, etiam generatio inferiorum non incepit. Et hæc trahitur de fine primi cæli & mundi, & multipliciter ibi probatur. *Tertia via.*

QVARTA via non est Aristotelis, sed est Commentatorum eius Græcorum quorundam, vt Alexandri, & Themistij, & quorundam Arabum, vt Auerrois, & aliorum, & est hæc : Nihil incepit esse quod prius non fuerit in possibilitate : omnis autem possibilitas est in materia : ergo nihil incepit esse, quod non exeat de potentia ad actum : ergo mouetur, & sic ante primum motum erit motus, quod est inconueniens : ergo non incepit mundus. *Quarta via.*

Quinta via est eorundem : Si creator modo creat, & ante hoc non creauit, est in potentia ad creandum. Nihil autem in potentia ens, extrahit seipsum de potentia ad actum : ergo Creator habet alium nobiliorem se qui extrahit eum de potentia *Quinta via.*

tentia ad actum, quod est inconueniens: ergo ab æterno creauit mundum, & non incepit.

Sexta via. SEXTA via est eorundem: quia omne agens per voluntatem, nunc agens, & ante non agens, indiget altero duorum, scilicet, aut remouente impedimentum suæ actionis cum velit agere, si sit quod prohibeat: aut expergefaciente voluntatem, cum modo velit, & ante hoc non voluerit. Et hoc probant per simile in nobis agentibus aliquid per voluntatem. Sed vtrumque illorum absurdum est credere de Deo: quia ad vnum sequitur quòd sit impotens, & ad aliud sequitur quòd sit alio modo se habens & alterabilis: ergo non incepit creare.

Septima via. SEPTIMA via sumitur ex eisdem: & tamen fundatur super quasdam propositiones primæ Philosophiæ, quòd scilicet ordo primi motoris ad motũ est substantia sua & voluntas sua. Sicut ergo nunquã defuit ei substantia sua: ita nunquam defuit ei motus & mobile. Prima autem probatur ex hoc: quia quicquid est in Deo, Deus est, cum ipse sit simplex.

Vnde etiam admirantes dilatant os contra fidem, dicentes, Quid causæ est quòd heri creauit mundum, & non pridie, vel ante vnum annum?

Ad idem Doctores afferunt plures rationes: sed duas ponam, scilicet, quòd infiniti motoris est infinitus motus: Deus autem est motor infinitus: ergo infinitus est motus: & non est infinitus velocitate: ergo necesse est quòd sit infinitus in tempore. Et hoc fundatur super finem 8. Physicorum, & super quasdam propositiones penul. ca. 11. primæ Philosophiæ. Secunda est quòd idem eodem modo se habens, semper facit idem: ergo ab æterno mouit vt modo.

Item, Hoc videntur dicere quædam auctoritates Catholicorum Doctorum. Dicit enim Boetius in quinto de consol. Quod temporis patitur conditionem: licet illud (sicuti de mundo censuit Aristoteles) nec cœperit vnquam esse, nec desinat, vitaque eius cum temporis infinitate tendatur: nondum tamen tale est vt æternum mensura credatur. Ergo videtur, quòd mundus & tempus non inceperunt: & tamen non sequitur quòd sint æterna. Idem infra parum. Vnde non recte qui cum audiunt visum Platoni mundum hunc non habuisse initium temporis, nec habiturum defectum: hoc modo mundum conditori conditum coæternum fieri putant. Aliud enim est per interminabilem duci vitam: quod mundo Plato tribuit. Aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam: quod diuinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturę. Ex hoc accipitur, quòd non duratione habente aliquam processiuam quantitatem Deus fuit ante mundum, sed simplicis proprietate naturæ, vt causa, totum sibi præsens habens causatum. In hac autem auctoritate etiam aliud difficile est, scilicet, quòd dicit secundum Platonem tempus non incepisse: cum hæc opinio non fuit Platonis, sed Atistotel. Plato autem dicebat tempus incepisse cum cęlo: sicut etiã apparet in Timæo.

Item, Obiiciunt quidam sic: Deus bonitate creat mundum: sed ab æterno est bonum: ergo ab æterno creat. Item, Non est necesse, quòd causa causatum durationis quantitate præcedat: sicut apparet in duobus exemplis Augustini, scilicet, de pede in puluere & vestigio: vestigium enim esset æternum, si pes in puluere esset æternus. Item de radio super oriente & eleuatione solis. Dies enim fit à sole ascendente super hemisphærium: & tamen non est post solis ascensionem: ergo etiamsi concedunt Philosophi quòd Deus est principium totius mundi, sicut omnes concedunt, non est necesse ponere propter hoc mundum incepisse.

Sed contra. SED CONTRA hoc sunt rationes, quarum etiam examinabimus virtutem inferendi, propter hoc ne simplicices ab infidelibus confundantur, si forte eas incaute proponant. Via fortior est, quòd si Deus est causa mundi & cæli, & ab eo intelligibile, & quicquid sub ipso est (vt dicunt Philosophi) aut est causa substantiæ ipsorum, ita quòd ab ipso habeant substantiam & esse substantiale: aut secundum aliquod accidens vel proprietatem tantum. Si primo modo, inde ptoceditur sic: Quicquid accipit substantiam ab aliquo, & non est semper in fieri, necesse est vt quandoque incipiat: ergo non ab æterno: ergo omnia inceperunt secundum substantiam. Si autem non accipiunt substantiam ab ipso, sicut à causa: tunc non reducuntur omnia ad vnum, sicut ad vnum principium vniuersi esse: & hoc est contra eos, quia in suis metaphysicis multipliciter probant, quòd omnia reducuntur ad vnum, sicut ad principium vniuersi esse. Et hæc dicit Alexander in quadam epistola, & Auicenna dicit, quòd est opinio Aristot. & omnium Philosophorum.

Si autem dicas, quòd verum est, si ista sunt facta: sed ego dico, quòd esse eorum est fieri. Contra: Cælum & intelligentia quæ prima est inter eas quas ponunt Philosophi, sunt completa in se completione maxima: ergo ab eisdem vniuersaliter remouetur fieri: quia hoc est imperfectum: ergo necesse est, si sunt causa, quòd sint quandoque causata.

Si dicas, quòd causa prima est intelligentia omnino simplex, & agit per necessitatem naturæ, sicut lux, & actus eius est intelligentia prima post eam; & post actum illius est intelligentia tertia, & illæ non sunt æque simplices cum prima intelligentia quæ est causa omnium: tunc necessario habebo propositum, quòd omnia inceperunt. Et vt hoc liquidius videatur, videamus opinionem Philosophorum. Dicunt enim, quòd intelligentia prima propter hoc quòd nihil sui est in potentia, non producit nisi intelligentiã quæ est post eam & primi ordinis inter motores. Illa vero probatur distare à causa prima quæ non est composita, per hoc quòd redit super essentiam suam: quia intelligit seipsam, & ita est cõposita, & habet aliquid potentiæ, quod est intellectum: & aliquid splendoris primi, quod est intellectus & de natura intelligentiæ agentis vniuersaliter: & ideo illa intelligentia potest producere duo, scilicet, orbem quem mouet, & intelligentiam secundi ordinis: & ideo quia primus orbis fluit secundum causalitatem ab intelligentia primi ordinis, mouetur motu vno tantum. Intelligentia autem secunda iterum compositior fit, quam illa quæ est ordinis primi inter causatas. Et ideo ex parte illa qua est in potentia producit orbem secundum, qui mouetur duobus motibus: & ex parte illa qua est

in ea natura vniuerſaliter agentis intelligentiæ, fluit ab ea intelligentia tertij ordinis, & ſic deinceps vſque ad ſphæram lunæ, cuius motor producit intelligentiam dicti ordinis, quæ irradiat ſuper animas rationales.

Sed quòd hoc totum abſurdum ſit, de facili probatur. Quæritur enim, Vnde venit materia quæ potentia eſt ad ſitum intelligentiæ primi ordinis, cum ipſa non ſit poſſibilis ad motum in loco? & non erit aſſignare. Item quæritur, Vnde veniat materia diformis in partibus cæli: vt quædam ſit ſtella peruia, quædam ſimiliter, quædam aliter naturaliter intelligentiæ ſecundi ordinis? & iterum non eſt aſſignare. Item quæritur, Vtrum illæ materiæ, ſcilicet, cæli & ſtellæ ſint vna materia ſecundum naturam, vel diuerſæ? Si vna: ergo vnum habet motum, cum motus indicet naturam materiæ etiam ſecundum eoſdem Philoſophos. Si autem diuerſa: ergo non fluit ab vna ſimplici intelligentia ſecundum ordinem quem ipſi ponunt: ergo patet, quòd poſitio nulla eſt. Ponunt enim illi quòd ab vno ſimplici non eſt niſi vnum duplex: & ab illo aliqualiter duplici cauſantur duo, ſecundum naturæ ordinem, & non duæ materiæ vnius cauſati. Si dicas, quòd non eſt probatum, quòd duæ materiæ ſint ſecundum naturam ſtellarum, & cæli, hoc nihil eſt: quia iam præſuppoſitum eſt ab eis, quòd motus indicat materiam, & compertum eſt, quòd diuerſi ſunt motus vniuſcuiuſque cæli, & ſuæ ſtellæ, vel ſuarum ſtellarum, quæ ſunt in ipſo.

2 Item, Alia via videtur mihi fortis contra iſtam poſitionem, ſcilicet, quia omnis diuerſitas neceſſe eſt quòd reducatur in principium aliquod vnum ſecundum Philoſophos prædictos: ſicut elementata in elementa, & in loca ſua: & loca in orbem: quia quod propinquius eſt cælo, communicabit cum ipſo in ſplendore, & ſubtilitate, & colore propter motum: & ſecundum diſtantiam ab illo ingroſſant & inſpiſſant. Videmus autem in cælo ſecundo maximam diuerſitatem: quod eſt cælum octauum, & vocatur ſtellarum fixarum. Quæro ergo, Quod ſit principium iſtius diuerſitatis, quòd in loco vno quædam ſtellæ propinquæ ſunt & multæ ſicut in Galaxia: in alia autem ſunt plures & diſtantes, & maiores & minores diuerſorum effectuum? Aut enim hoc eſt a principio agente eas & ordinante: aut à caſu & fortuna: aut ipſum eſt principium. Si autem primo modo: aut illud principium facit hoc per neceſſitatẽ naturæ, vt vrit ignis, aut per electionem. Si per neceſſitatem naturæ: cum illud principium ſit intelligentia, oportet quòd intelligentia eſſet magis multiplex quam mixtum: quia mixtum minus compoſitum quam compoſitum ex diuerſis partibus in forma: vt caro, & os: & cælum, & ſtellæ diuerſæ. Si autem per electionem & ſapientiam facit, tunc concluditur propoſitum fidei noſtræ, quòd Deus facit illud vt vult, & quando vult, & non ab æterno. Si autem eſt caſu, hoc non dicit Ariſtoteles: quia ipſe vult, quòd nihil fiat caſu niſi quod raro fit: ſed in ſuperioribus ſemper eſt vnus modus: ergo nihil ibi fit caſu. Si autem eſſet per ſe principium, tunc multæ formæ eſſent principiũ primum, quod falſum eſt: ergo relinquitur, quòd agat & faciat illud Deus per liberam voluntatem: ſicut vult, & quando vult: ergo non concluditur æternitas. Et iſtæ rationes sũt collectæ ex Philoſophis ſcilicet, Moyſe, & aliis.

3 Aliam inducunt multi & eſt hæc, quòd nihil eſt infinitum actu, nec magnitudine, nec multitudine. Detur ergo, quòd mundus principium non habuerit, tunc ſequitur infinitas fuiſſe reuolutiones ante hanc reuolutionem, & infinita facta ante hoc factum quod modo eſt: ſed infinita non contingit pertranſire: ergo nunquam contingebat deuenire ad hoc factum quod modo fit, & vſque ad hanc diem quæ fit præſenti reuolutione: hoc autem falſum eſt: ergo mundus incepit tempore determinato. Et hanc rationem inducit Commentator ſuper 7. Phyſicorum. Et dicit, quòd loquens de ſua lege, illam Philoſophis obiecerit, & nititur eam diſſoluere quantum poteſt: & tamen non poteſt euadere quin dicat infinita præceſſiſſe in reuolutionibus & factis, ſed per accidens: quia reuolutiones diſtinguuntur quoad nos, & facta præcedentia non habent ordinem ſubſtantialẽ ad factum iſtud: & ideo cõcedit, quòd facta infinita per accidens bene præcedunt id quòd fit modo: quia ſic per ordinem ſubſtantialem non eſt tranſitus per omnia illa vſque ad iſtud. Et ſatis patet, quòd ſolutio eſt debilis.

4 Item, Obiiciunt multi, quòd in nullis creatura comparabilis eſt Creatori: ergo nec in duratione: ergo non debet eſſe ſine principio durationis, ſicut Deus. Hæc autem hic ſufficiant: quia alia omnia loca vbi Ariſtote. aliud de hoc dixit, inquiſita ſunt: & oſtenſum quid poteſt, & quid non poteſt concludi ex illis.

Solutio. SOLVTIO. Abſque dubio nihil probabilius etiam ſecundum rationem eſt, quam quòd mundus inceperit, ſicut dixit Moyſes, & hoc fide tenendum. Sed hoc impoſſibile eſt, quòd inceperit per motum & generationem: vel deſinat per motum ad aliam formam, vel corruptionem ad aliam materiam: & hoc ſolum probant illæ rationes, quæ ſunt Ariſtotelis: vnde illæ nihil contra fidem concludunt.

ET PER hæc patet ſolutio ad omnia illa quæ ſunt adducta vſque ad quartam viam, quæ non eſt Ariſtotelis, ſed Commentatorum qui abſque dubio hæreſes induxerunt. Et ad illam dicendum eſt, quòd hæc eſt falſa: Nihil incipit eſſe niſi quod ante eſt in poſſibilitate. Sed vera eſt in his quæ incipiunt eſſe per generationem ſuppoſita materia. De creatis autem quæ incipiunt per voluntatem & electionem creantis, falſa eſt: niſi intelligatur poſſibilitas potentiæ creantis: ſed hoc eſt improprie: quia nihil proprie ſecundum Philoſophos eſt in potentia ſecundum cauſam efficientem, ſed ſecundum materiam ordinatam aliquo modo ad formam illam ad quam eſſe dicitur in potentia: quia dat regulam Commentator ſuper nonum primæ Philoſophiæ, quòd nihil eſt in potentia in alio, niſi quod vno motore educitur de illo: vt idolum in cupro in potentia, quia motore artis educitur: & cuprum in argento viuo & puro & ſulphure puro, quia calore ſolis in viſceribus montis minerale educitur de illo, & ſic de aliis.

AD QVINTAM viam dicendum, quòd eſt inſtantia intellectus agentis vniuerſaliter in nobis, qui quandoque extrahit ſpecies intelligibiles, & quandoque non: abſque eo quòd ſit in potentia. Si dicas, quòd intellectus vniuerſaliter agit: ſed non ſunt ſemper phantaſmata præſentia: &

ideo

ideo quòd non semper ea intelligit, hoc non est ex defectu suo, sed ex absentia eius in quod agat, non facio de hoc vim: quia sive sic sit, sive aliter, propositio illa habet instantiam: & dico, quòd in Deo non concludit qui agit quando vult, & non est in potentia.

AD SEXTAM viam sæpe responsum est in primo libro, quia voluntas Dei ab æterno determinata est vt sit huius, & vt modo, vel tunc fiat: & ideo nullo indiget remouente inpedimentum: & tamen noua non est secundum volita.

AD SEPTIMAM dicendum, quòd licet substantia Dei sit voluntas eius, & è conuerso, & per suam substantiam moueat: tamen aliud est connotatiuum voluntatis, & aliud substantiæ: & ideo ratio illa est infirma nihil concludens.

AD ADMIRATIONEM eorum dicendum, quòd magis sunt deridendi qui quærunt contra artem ab eis traditam: quia soluta quæstione remanet eadem quæstio. Ponamus enim, quòd mundus durauerit mille annis, vel quamtumuis quam modo: adhuc omnino idem quæritur.

AD ALIVD dicendum, quòd infiniti motoris mouentis secundum infinitum posse, debet esse actus infinitus: sed mouentis per electionem & voluntatem est motus prout voluerit & quandiu voluerit.

AD ALIVD dicendum, quòd idem eodem modo se habens, quod est ratio diuersorum per exemplar & ideas potest producere diuersa secundum rationes illas: sed hoc verbum est dictum de corpore moto quod causat per necessitatem suæ essentiæ & sui motus, & de illo est vera propositio.

AD AVCTORITATEM dicendum, quòd ipse non intendit quòd Deus æternitate non præcessit mundum: sed quod non præcessit duratione quæ sit proprie quantitas diuisibilis: quia omnis talis quãtitas à quantitate corporis causatur. Vnde si non esset continua quantitas spatij, motus non esset continuus, nec etiam tempus. Et ex hoc patet quòd mirabiliter errant qui dicunt æuum, quod est in simplici non secundum spatium aliquod, esse continuam quantitatem. Sed Boetius loquitur ex hypothesi exponens diffinitionem æternitatis: quia etiamsi tempus esset interminabile, adhuc non esset totum simul & perfectum, & sic deficeret ab æternitate: quia à simplicitate per motum distaret, & à perfectione simul: quia descenderet in infinitam temporis successionem.

AD ALIVD dicendum, quòd per proprietatem simplicis naturæ notat æternitatem qua Deus præcedit mundum.

AD ALIVD dicendum, quòd ab æterno est Deus bonus: tamen non ideo sequitur, quod ab æterno creet, nisi bonitas substantialiter & non voluntarie crearet mundum.

AD ALIVD quod obiicitur de similibus, dicendum quòd nihil faciunt ad propositum: quia illa aguntper necessitatem naturæ: Deus autem non, sed per liberam electionem voluntatis.

ARTICVLVS XI.

Quare imponatur Aristoteli quòd dixerit duo fuisse ab æterno, scilicet, materiam primam, & primum motorem? & quæ sunt illa tria quæ imponuntur ei?

SEcundo qæritur de ratione principiorum quæ imponuntur ei. Hoc enim quod hic dicitur, in suis libris qui ad nos peruenerunt non inuenitur. In fine autem primi Physicorum, ponit tria principia naturæ, scilicet, materiam, formam, & priuationem. Et hoc nec falsum, nec hæreticum est: quia motus pauciora principia habere non potest. Et ipse loquitur ibi tantum de principiis talibus in genere. Tertium autem quod hic imponitur ei, non inuenitur.

2 Præterea, Videtur esse contradictio in litera: quia ipse dicit, quòd duo posuit, & exemplificat de tribus.

3 Item, Cum Epicurus (vt habetur in historiis) etiam errauit in ponendo æternitatem mundi, quare hic non tangitur error ille?

SOLVTIO, quòd Aris. in veritate non dicit hoc, quod tria vel duo sint principia mundi. Sed ipse probat duo non incepisse per motum, scilicet, materiam primam, & motorem primum: & ideo imponitur ei quòd duo dixerit esse ab æterno. Et quando dicuntur duo, tunc tanguntur principia naturæ essentialiter constituentia naturam: vt materia, & forma: quia priuatio non constituit, sed abiicitur per motum ad formam. Quando autem dicitur tertium, tunc dicitur, seu tangitur primum mouens. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd Aristo. videtur tertium dicere in 11. primæ Philosophiæ, penul. ca. vbi dicit sic: Primum principium omnium non mouetur nec substantialiter, nec accidentaliter, sed mouet: & facit primum motum æternum.

AD ALIVD dicendum, quòd Epicurus ponebat inane, & atomos: & non dicebat generationem esse & corruptionem, nisi congregationem & segregationem: & ideo quia leue hoc est repellere, Magister non potuit.

***

Quod Catholicum est docet.

CHorum ergo & similium errorem Spiritus sanctus euacuans, veritatisque disciplinam tradens, Deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluisse, facere est: quia (vt prædiximus) ex eius voluntate & bonitate res nouæ exiſtunt. Credamus ergo rerum creatarum cælestium vel terrestrium, visibilium vel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem Creatoris, qui est Deus vnus & verus. Cuius tanta est bonitas, vt summe bonus beatitudinis suæ qua æternaliter beatus est, alios velit esse participes: quam videt & communicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate non necessitate aliis communicari voluit: quia summe boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi noceri non posse.

Aug. in ench. c. 9.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit ibi [Credamus ergo rerum creatarum &c.] Hic incipit secunda pars in qua Magister tangit qualiter creaturæ exeunt à Deo. Et diuiditur in quinque partes, in quarum prima agit Auctor de causa vniuersi esse in communi. In secunda agit specialiter de causa rationalis creaturæ in genere *ibi* [Et quia non valet eius beatitudinis] In tertia specialiter de modo creationis *ibi* [Et sicut factus est homo] Et in quarta agit specialiter de creatione animæ rationalis, & quare coniuncta est corpori *ibi* [Solet etiam quæri cum maioris] In quinta finit partem procemialem & cõtinuat se ad tractatum sequentem *ibi* [Ex promissis apparet rationabile]

ARTICVLVS XII.

Quid sit causa creationis totius vniuersi esse?

GRauis autem quæstio incidit circa primum, de fluxu omnium creatorum à Deo, & tenet hæc quæstio fructus totius scientiæ istius, si posset bene inuestigari. Videtur autem per literam nihil causari in rebus creatis nisi per actum creationis: quia dicit sic [Credamus igitur rerum creatarum cælestium, vel terrestrium: visibilium, vel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem Creatoris] ergo nulla alia est causa: ergo nullæ sunt causæ naturales.

Aug. in ench. c. 9.

2 Item, Causalitas quæ remouetur à causis superioribus, non potest conuenire inferioribus: factura autem rerum naturalium remouetur ab Angelis, qui sunt motores orbium, vt multi etiam Catholici dicunt: ergo remouetur etiam à motu mobilium, & à motu causarum inferiorum. Secunda subiicitur in litera in sequentibus, scilicet, quòd Angeli non faciunt res, licet ministrent. Prima probatur ex hoc quòd dicit Aristo. in 8. Physicorum, quòd non mouentibus primis, cessabit motus etiam in secundis: quia ordinate descendit à superioribus in inferiora.

3 Item, Adhuc subiiciunt quidam sic: Quicquid facit aliquid, non extrahit ipsum de potentia ad actum, nisi per id quod est actu: ergo oportet, quòd faciens & factum sint in actu eiusdem speciei. In actu autem illo nihil est in semine huius generati, nec etiam aliquid in stellis est in actu generati illius: ergo oportet, quòd forma specifica detur per creationem.

4 Item, Accidens non facit substantiã: qualitates autem primæ quæ sunt in materia, sunt accidentia: ergo non faciunt formam substantialẽ. Nec aliquid mouet materiam & transmutat, nisi illæ: quia nihil tangit materiam, nisi illæ: ergo videtur, quòd ab illis non potest induci. Cum igitur nihil aliud sit in facto, nisi Deus solus, qui est vbique: videtur, quòd omnis forma detur ab ipso per creationem.

5 Item, Nihil agit vltra propriam speciem: virtutes qualitatum primarum & stellarum agunt in hanc materiam generabilis huius: ergo non vltra speciem. Non autem est de specie earum generatus homo, vel asinus: ergo non agunt formam asini, vel hominis, vel alterius: ergo necesse est, quòd educatur per creationem in esse. Prima probatur ex eo quòd omnis actio est à forma, & ideo non excedit eam. Secunda per se patet.

6 Item, Videtur sequi ex illo quod habetur Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Et Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. Et Ioan. 1. Quia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et ad Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ. Per hæc & alia supra in 1. lib. habuimus ab Augu. quòd quia Philosophi Deum videre non poterant, licuit vanitati Philosophorum quærere causas proximas.

SED CONTRA: Damasce. dicit, quòd nulla res est quæ non habeat propriam operationem: ergo videtur, quòd omnis res aliquid operetur. *Sed contra.*

2 Item, Idem dicit, quòd si res non habeat propriam operationem, quòd etiam non habet propriam naturam: & hoc idem dicit Philosophus primo Ethicorum, quòd omnis rei est aliqua operatio secundum naturam suam: ergo videtur, quòd non solus Deus dicendus sit facere

totam

totum.

3 Item, Secundum rationes Philosophicas ab vno simplici non est nisi vnum immediate: & ab vno quod est in se possibile, & habet necesse esse à primo, possunt esse duo: vnum motum, & alterum non motum: ergo videtur si hoc est verum, quòd non inmediate ipse operetur omnia.

4 Item, Nos videmus, quòd accedente sole ea quæ sunt circa nos vegetabilia, flores emittunt: & magis accedente dirigitur humor eorum in decoctionem & maturitatem, & statu caloris exiccantur & resudant vt fiant conuenientia ad esum: ergo alia corpora animantium & hominum sunt mutabilia in corporibus eorum, & in seminibus ad generationem, & sic de aliis: ergo videtur, quòd & superiora & inferiora agunt formas aliquas.

5 Item, Iob 38. Nunquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra? ergo ordo cæli operatur aliquid in natura: quia ratio eius non potest poni in terra.

6 Item, Incassum videtur Deus fecisse orbes & elementa cum virtutibus mouentibus, si tantum esset materia, & nullo modo formas agerent, & secundum hoc natura esset imperfectior arte: quia ars facit aliquam formam: natura autem nullam secundum illud dictum: Si omnes formæ creantur à Deo. Quæ quia absurda sunt, non potest dici quòd actus creationis terminetur ad quamlibet formam.

Si dicas, quòd natura operatur formam educendo ipsam de materia, & Deus, & immediatius Deus quam natura: hoc nihil videtur esse, quia duo secundum eandem rationem causalitatis non ordinant ad idem æque immediatum, quia vtraque agerent vnum per se: & sic actu essent duo, & non vnum. Et hæc est obiectio Commentatoris super 8. Physicorum.

2 Item, Alterum superflueret: si enim vtrumque est æque immediatum, neutrum accipit causalitatem ab alio: ergo vnum non dependet ab alio: ergo alterum superfluit.

3 Item, Impossibile est duotum differentium specie & genere agentium per se actum esse vnum specie: Deus autem & causa efficiens alicuius proxima quæcumque illa est, differunt specie & genere, & vtrumque agit per se: ergo impossibile est ipsorum factum vel actum vnum esse: ergo falsum est, quòd ambo agant æque immediate.

Solutio. SOLVTIO. Prænotandæ sunt opiniones tam Philosophorum quam Doctorum sacræ Scripturæ circa quæstionem istam. Nota igitur, quòd antiquorum Philosophorum qui fuerunt ante Arist. opinio diuiditur per quatuor vias, & omnes supponebant duas propositiones, quæ male intellectæ fuerunt eis fomes erroris. Vna illarum est, quòd ex nihilo nihil fit. Alia fuit, Omne quod extrahit aliquid de potentia ad actũ, simile est illi in actu secundum speciem. Venerunt igitur primo Epicurei dicentes: Si ex nihilo nihil fit, necesse est supponere materiam, & locum illius, & ideo posuerunt inane & atomos. Item, si non fit res in actu nisi per id quod est in actu: cum nulla res sit in actu antequam fiat, sequitur quòd nulla res veram formam sustantialem habeat: & generatio nõ sit nisi congregatio atomorũ, & corruptio disgregatio eorumdem: & formæ quæ videntur sunt ex ordine atomorum in composito congregatorũ: vt atomi rotundi acuti constituunt ignem, & lati quadrati terram, & sic de aliis. Et illius defensores fuerunt Democritus, & Leucippus.

Alii propter easdem propositiones dixerunt non esse nisi mixturas elementorum, & in quadam ratione constitui os, & in quadam carnem, & sic de aliis: quorum nihil vere forma est: sed lite & amicitia mouentibus conueniunt. Et illius opinionis sectator fuit Empedocles.

Alij viderunt res vere habere formas, & quia nõ viderant, quòd ex potentia possent educi: sed si fierẽt cũ ante non erant, sequeretur quòd aliquid fieret ex nihilo, concesserunt omnes fuisse ab æterno in materia actualiter, sed latere: & tunc fieri rem, quando incipit discerni forma eius, aliis obscurantibus eam diuisis ab ea. Et illi ponunt omnia esse in omnibus, & elementa infinita esse: quia omne homogeneum in partibus est elementum secundum eos. Et hanc opinionem defendit Anaxagoras. Et si quæritur, Quid discernit formas quæ latuerunt? dicunt quòd intellectus agens purus & immixtus.

Quarti propter eandem causam posuerunt formas omnium rerum triplices, scilicet, æternas generantes, & mathematicas quæ sunt principium scientiarum, & particulares generatas. Et hanc tenuit Plato & prævaluerat vsque ad tempus Aristo. Scientia autem quæ habebatur istius opinionis, est ex quodam antiquo Philosopho, nomine Pytagoras.

Illi autem qui incedunt via Arist. 2. & nituntur exponere eum, sicut Alexander, & Auicenna, & Auerroes, & alij, diuersificati sunt in duas partes: & conueniunt tamen in vno, & differunt in duobus. Auicenna enim, & fere omnes alij concedunt istam, quòd illud quod est in potentia non fit in actu, nisi per id quod est in actu semper. Et illam negat Auerroes, & quidam alij secum: sed differunt etiam in hoc quòd Auicenna supponit, quòd omnis forma sit data ab intelligentia ex qua fluunt omnes formæ, & illa sit plena formis, & habet influentiam super naturam, quando per motum cæli & causas proximas præparata est materia: & etiam habet influentiam super intellectum possibilem in nobis: & omnis forma est irradiatio splendoris eius. Et hanc intelligentiam vocat intelligentiam decimi ordinis: quia ipse supponit, quòd nouem sint causata prima per ordinem ante elementa & elementata, scilicet, nouem sphæræ, & decem intelligentiæ. Et qualiter hoc probetur, longum esset valde. Sed Auerroes non conuenit secum in hoc: quia ipse dicit Aristotelem sentire, quòd omnes formæ sunt potentia in materia, & omnes extrahuntur ex ipsa per motores proximos, secundum communicationem triplicis virtutis, scilicet, elementalis, & cæli, & formatiuæ virtutis in semine, sicut supra dictum est: & hoc est magis probabile.

Nostri autem Doctores habent duas vias, scilicet, quòd omnes formæ creantur, & quòd actus creationis compleat omnem naturæ motum, & quòd natura non faciat nisi præparando materiam. Et hæc opinio in paucis defenditur. Secunda est, quòd Deus operetur in natura & cum ipsa, in hoc quod dat ei esse & operari, & continet ipsã principaliter

principaliter in ipsa: & quòd sua operatio non est separata ab opere naturæ, vt ipse agat in parte vna, & natura in alia. Et hæc est probabilior. Et puto, quòd vera est. Secundum hanc dicendum, quòd post opera sex dierum nihil de nouo creatum est: quia creatio nihil supponit. Propagatio autem supponit opus naturæ: & bene concedo, quòd hoc est ordinatum, vt inferiorum diuersitas & feratur in motum cæli diuersimode accedentem & recedentem ad inferiora propter diuersitatem & obliquitatem & rectitudinem circulorum, & hæc rursus diuersitas in motores à motorum posteriori ad primum vsque ad Deum, cuius virtus & essentia non separatur ab aliquo vsque ad vltimum, quod est ita motum quòd nullo modo mouet. Et sic consistit vniuersalitas in ipso, quasi in fonte & corde suo: quia tota fluit ab ipso, & continetur ab ipso, & regitur, & retorquetur in ipsum.

ET HÆC est causa quòd dicit Augustinus, quòd sua bonitas est causa omnium, & non excludit propter hoc secundas causas, quæ non habent virtutem causandi nisi ab ipso continente.

AD ALIVD dicendum, quòd Angeli dicuntur non esse creatores, sed bene sunt causæ per multorum naturalium motum.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propositio est falsa: Nihil fit in actu nisi per id quod est in actu, & supra responsum est ad eam, nisi forte dicatur quod ratio exemplaris qua id quod fit, est in mente diuina actus eius: sed hoc dicitur improprie.

AD ALIVD dicendum, quòd accidens vt accidens non facit substantiam: sed secundum quod est proprietas naturalis elementi coniuncta virtuti cælesti, & formatiuæ virtuti in semine bene facit formam substantialem, transmutando materiam ex qua educitur.

AD ALIVD responsum est supra qualiter aliquid agit vel non agit vltra speciem.

AD OMNES autem auctoritates inductas dicendum, quòd non ostendere intendunt nisi quòd Deus principaliter agit, quo subtrahente suam actionem, nullum illorum ageret vel permaneret in esse. Et hoc verum est secundum Philosophos.

Quare rationalis creatura facta sit?

D ET quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis, nisi per intelligentiam, quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur: fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur. Eamque hoc modo distinxit vt pars in su puritate permaneret nec corpori vniretur, scilicet, Angeli, pars corpori vniretur, scilicet, animæ. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream, & corpoream: & incorporea quidem Angelus, corporea vero homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primam causam habuit Dei bonitatem.

Quare creatus sit homo, vel Angelus?

E IDeoque si quæratur, Quare creatus sit homo, vel Angelus? Breui sermone responderi potest, Propter bonitatem eius. Vnde Aug. in lib. de Doctrina Christiana. Quia bonus est Deus, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. lib. 1. c. 32.

Ad quid creata sit rationalis creatura?

F ET si quæritur, Ad quid creata sit rationalis creatura? responderur, Ad laudandum Deum, ad seruiendum ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, non Deus. Deus enim perfectus, & summa bonitate plenus, nec augeri potest, nec minui. Quod ergo rationalis creatura facta est à Deo, referendum est ad Creatoris bonitatem, & ad creaturæ vtilitatem.

Breuissima

Breuissima responsio cum quæritur, Quare, vel ad quid facta sit rationalis creatura?

CVm ergo quæritur, Quare, vel ad quid facta sit rationalis creatura? breuissime responderi potest, Propter Dei bonitatem, & suam vtilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire Deo, & frui eo. Factus ergo Angelus, siue homo propter Deum dicitur esse: non quia creator Deus, & summe beatus alterutrius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum non eget: sed vt seruiret ei, ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiens, non ille cui seruitur. G

Sicut factus est homo vt seruiret Deo: sic mundus vt seruiret homini.

ET sicut factus est homo propter Deum, id est, vt ei seruiret: ita mundus factus est proper hominem, scilicet, vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio vt & ei seruiretur, & ipse seruiret: vt acciperet vtrumque, & refflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obsequium, & quod impendit. Ita enim voluit Deus sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non Deus, sed homo seruiens iuuaretur: & voluit vt mundus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum est propter ipsum, & propter quod factus est ipse. Omnia enim (vt ait Apostolus) nostra sunt, scilicet, superiora, & æqualia, & inferiora. Superiora quidem nostra sunt ad perfruendum, vt Deus Trinitas. Æqualia ad conuiuendum, scilicet, Angeli: qui etsi nobis modo superiores sint, in futuro erunt æquales: qui & modo nostri sunt quia ad vsum nobis sunt: sicut res dominorum dicuntur esse famulorum, non dominio, sed quia sunt ad vsum eorum. Ipsique Angeli in quibusdam Scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministerium mittuntur. H

Quomodo dicitur aliquando in Scriptura, Homo factus est propter reparationem angelici casus?

DE homine quoque in Scriptura interdum reperitur, quòd factus sit propter reparationem angelicæ ruinæ: quod non ita est intelligendum, quasi non fuisset homo factus, si non peccasset Angelus: sed quia inter alias causas, scilicet præcipuas, hæc etiam nonnulla causa extitit. Nostra ergo sunt superiora, & æqualia. Nostra etiam sunt inferiora, quia ad seruiendum nobis facta. I

ARTICVLVS XIII.

An anima & Angelus specie conueniant, vel specie differant?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Eamque hoc modo distinxit, vt pars in sui puritate maneret &c.] Quia enim pars dicit, videtur quòd angelica natura pars naturæ animæ sit: & hoc non potest esse, nisi sint eiusdem speciei: ergo videtur, quòd anima rationalis & Angelus sint eiusdem speciei.

2 Hoc etiam videtur alia ratione. Eorum enim est species vna, quorum differentia vltima constitutiua est vna: sed vltima differentia constitutiua est vna, scilicet, rationalis: ergo videtur, quòd anima & Angelus sint eiusdem speciei. Prima patet per se. Secunda accipitur ex litera: quia vtramque naturam dicit esse rationalem.

3 Item, Grego. dicit, quòd homo est omnis creatura: quia est cum lapidibus, viuit cum arboribus & plantis, sentit cum brutis, & ratiocinatur cum Angelis: ergo homo & Angelus conueniunt in vltima differentia constitutiua. t

4 Item, Eadem est impressio imaginis (vt dicit Grego.) in anima rationali, & in Angelis ergo species vna.

5 Item, Quorum perfectio secundum gratiam & gloriam

& gloriam eſt vna, ipſa ſunt eadem ſpecie: ſed animarũ rationalium & Angelorũ ſecundũ gratiam & gloriam perfectio eſt vna: ergo ipſa ſunt in ſpecie vna. Prima probatur ex hoc quòd diuerſa perfecta non ſunt proportionata ad eandem proportionem. Conſtat autem quòd perfectiones ſecundum proportionem perfectorum dantur. Secunda autem patet per illud Deuter. 32. ſecundum tranſlationem. 70. Statuit terminos populorum iuxta numerum filiorum Dei.

6 Item, Plus diſtat intellectus agens & poſſibilis in nobis, quam intellectus agens & agens: animæ autem nobiliſſimum eſt intellectus agens, qui cum poſſibili non facit differentiam ſpeciei: ergo multo magis faciet eandem ſpecem cum intellectu agente in Angelo.

Si dicas, quòd intellectus Angeli eſt deiformis, ſed intellectus hominis non: quia iſte educitur de potentia ad actum, ſed non intellectus Angeli qui habet ſpecies concreatas. Contrà: Perfectum & imperfectum ſecundum eandem formam non variant ſpeciem: quia aliter debilis oculus & fortis eſſent diuerſa ſpecie, quod falſum eſt: ergo videtur, quòd hoc non impediat.

Si dicas, quòd Angelus non eſt vnibilis corpori, anima rationalis ſic: hoc videtur primo falſum, quia Philoſophus dicit, quòd intellectus nullius corporis eſt actus.

2 Præterea, Vnio eſt relatio quædam quæ ſecundum naturam ſequitur eſſe ſuorum extremorum: quod autem ſequitur eſſe (vt dicit Boetius) eſt de accidentalibus: ergo nec conſtituit ſpeciem, nec conſtitutam diuerſificat.

3 Item, Ipſa ſeparabilis eſt à carne: ergo videtur, quòd hoc non faciat eam eſſe diuerſæ ſpeciei.

Sed contra. SED CONTRA: Quibus eſt aliqua natura communis ſecundùm ſpeciem, illis eſt commune quod ſequitur naturam illam inquantum eſt ipſa. Si ergo animæ & Angelo eſt vna natura ſecundum ſpeciem, habebunt etiam communia conſequentia illius naturæ. Conſequentia autem naturam angelicam (vt dicit Magiſter infra) ſunt quatuor, ſcilicet, ſubtilitas eſſentiæ, perſpicacitas intelligentiæ, & diſcretio perſonalis, & liberum arbitrium. Sed conſtat, quòd diſcretio perſonalis, nec etiam perſpicacitas intelligentiæ angelicæ conuenit animæ: ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei.

2 Item, Quæcumquæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ſunt eiuſdẽ ordinis ſecundum naturam, vel alteri fieret iniuria: ergo ſi anima & Angelus ſunt eiuſdem ſpeciei, ipſa ſunt eiuſdem ordinis ſecundum naturam. Probatio primæ: quia quælibet pars ignis eſt ſurſum, & quælibet rana in palude. Secunda autem ſupponitur ex hypotheſi. Inde ſic: Anima & Angelus ſunt eiuſdem ſpeciei: ergo eiuſdem ordinis: ergo ſi Angelus eſt ſurſum ante faciem Dei, ibi etiam ſecundum naturam erit anima: & ſi anima eſt deorſum vnibilis corpori, ibi etiam erit Angelus, quod falſum eſt: ergo anima & Angelus non ſunt eiuſdem ſpeciei.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd anima & Angelus differunt ſpecie: & hoc qualiter ſit vt intelligatur notandum, quòd in toto poteſtatiuo partes ſpecierum diſtinguunt ſecundum ordinem poteſtatis in plus & plus: & ideo ſicut rationale dicit ſpeciem animæ vltra ſenſibile ſecundum quòd eſt in bruto, in quo ſenſibile eſt vt ſpecies: cum tamen in homine ſit vt potentia, ſicut trigonum in tetragono: ita intellectuale conſtituit ſpeciem vltra ſpeciem rationalis, licet rationale ſit in ipſo ſecundum rationem potentiæ. Et hoc ſcitur per actum & medium intelligendi: intellectus enim Angelorum ſine collatione & inquiſitione eſt, & perficitur formis vniuerſi ordinis cauſarum naturalium in primo inſtanti creationis ſuæ: noſter autem intellectus non perficitur niſi collatione & inquiſitione: & ideo eſt in vmbra reſpectu illius, & non habet ſpecies niſi acceptas ad perfectionem ſcientiæ. Et hoc eſt quod dicit Iſaac in libro de diffinitionibus, quòd ratio creatur in vmbra intelligentiæ, & anima ſenſibilis in vmbra animæ rationalis, & vegetabilis in vmbra animæ ſenſibilis, & orbis in vmbra animæ, & elementa in vmbra orbis: quia perſpicacitas intelligentiæ eſt ſine collatione & inquiſitione, & ideo occaſus eius cum remanentia cognitionis veri ſimpliciter eſt poſſe rationis quæ inquirit & confert. Et hoc vocat Dionyſ. in cæle. hierar. capite. 1. diſcurſas ſcientias, vel diſciplinas: quia conferendo diſcurunt de vno ad aliud. Et tales ſcientias non dicit habere Angelum, ſed ſimplices deiformes. Et vbi occumbit ratio, ita quòd non eſt acceptio boni & veri ſimpliciter, ſed vt nunc in appenditiis materialibus & ſenſibilibus, ibi incipit poſſe ſenſibilis animæ: & iterum in occaſu illius & retinentia motus naturalis tantum, inducit vegetabilem: & iterum ſimplicitas animæ in quanto quæ prima eſt ſub illo inducit orbes, & ſic de aliis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd eſt pars ſecundum genus remotum, & non ſecundum ſpeciem.

AD ALIVD dicendum, quòd differentia conſtitutiua vltima non eſt vna ſicut iam patuit, ſed adiicit gradum qui variat ſpeciem.

AD ALIVD dicendum, quòd per dictum Gregorij non ponitur conuenientia niſi in genere: & hoc patet per hoc, quòd ſenſibile in homine & bruto non ſunt eiuſdem ſpeciei: cùm ſit in bruto ſicut forma & differentia ſpecifica, in homine autem ſicut potentia tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd debile & forte non diuerſificant ſpeciem, ſed alia & alia nomina, vt iam patuit.

AD ALIVD dicendum, quòd vnio fundatur ſuper naturam animæ: quia ipſa naturaliter dependet ad corpus, & hoc patet: quia in comparatione ad corpus diffinitur, & ideo non dicit ſolam relationem, ſed etiam differentiam ſpecificam: ſed quia ſpecificæ differentiæ vltimæ frequenter ſunt nobis incognitæ, ideo nominamus eas per ſigna conuenientia, & quandoque per duas remotiores differentias coniunctas conſcribimus vnam.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ſeparabilis ſit, tamen adhuc per proportionem vnibilitatem habet ad corpus: & cum ſeparata eſt à corpore, non ſeparata eſt ab vnibilitate.

Quare

Quare ita sit homo institutus, vt anima sit vnita corpori?

SOlet etiam quæri cum maioris dignitatis videtur esse anima si absque K
corpore permansisset, cur vnita sit corpori? Ad quod primo dici potest: Quia Deus voluit, & voluntatis eius causa quærenda non est. Secundo autem potest dici, quòd ideo Deus voluit eam corpori vniri: vt in humana ostenderet conditione nouum exemplum beatæ vnionis, quæ est inter Deum & spiritum, in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse vniri Creatori suo tanta propinquitate vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tam infimæ, id est, carni quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc vt velit eam relinquere: sicut ostendit Apostolus, dicens: Nolumus corpore expoliari, sed superue- 2. Cor. 5.
stiri: per quod ostenditur spiritum creatum Spiritui increato ineffabili Aug. lib. de spiritu & anima c. 4.
amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ societtis, quæ inter Deum & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat, animam corporeis indumentis & terrenis mansionibus copulauit: luteamque materiam fecit ad vitæ sensum vegetare, vt sciret homo quia si potuit Deus tam disparem naturam corporis & animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impossibile futurum, rationalis creaturæ humilitatem, licet longe inferiorem, ad suæ gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est: ne forte in hoc nimis depressus videretur, addidit Dei prouidentia, vt postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum, qui in sua permanserunt puritate, sublimaretur: vt quod minus ex dispensatione Creatoris sui acceperat conditus, postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noster Deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio voluntatis suæ disponens, illis quos in sua puritare reliquerat, sursum in cælo mamsionem: illis vero quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit: vtrisque regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant non caderent, & isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici substantia: corpus de terra componens, animam vero de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ sunt animæ corporibus, vt in eis Deo famulantes maiorem mereantur coronam.

Post sacramentum Trinitatis de creatura tripartita agendum est, & prius de digniori, id est, Angelica.

EX præmissis apparet rationalem craturam in Angelicam & Humanam L
fuisse distinctam: quarum altera est tota spiritualis, id est Angelica: altera ex parte spiritualis & ex parte corporalis, id est, Humana. Cum itaque de his tractandum sit, scilicet, de spirituali & corporali creatura, de rationali & de non rationali: primo de rationali & spirituali, id est, de Angelis agendum videtur: vt à contuitu Creatoris ad cogntionem creaturæ dignioris ratio nostra intendat: deinde ad considerationem corporeæ tam Vsque ad 12. distin.

illius

illius quæ est rationalis, quam illius quæ non est rationalis descendat, vt Trinitatis increatæ sacramentum tripartitæ creaturæ eique concretorum atque contingentium sequatur documentum.

ARTICVLVS XIIII.

Quare anima vnita sit corpori, cum maioris fuisset perfectionis animam fuisse sine corpore?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi*[Solet etiam quæri cum maioris &c.] Videtur enim prima ratio Magistri nulla: quia si non vniuisset animam corpori, eadem omnino ratio assignari posset.

Solutio. SOLVTIO, Dicendum, quòd tertia causa bona est, & aliæ causæ possunt assignari, scilicet, vt mediante homine natura corporalis à Deo posset participare quæ per se non poterat: quia aliter non tota vniuersitas in Deum referretur. Quia sicut homo in anima vegetabile, sensibile, & rationale habet, quæ sunt omnes gradus vitæ: ita secundum corpus habet elementa, & mixtiones, & complexiones, & compositiones, quæ sunt omnes gradus materiæ corporalis: & ideo mediante homine omnia in Deum referuntur. Alia causa est: quia anima rationalis nata est perfici per sensum, quamuis post mortem aliam habitura sit perfectionem: & ideo secundum ordinem naturæ corpori vniri debuit.

DISTINTIO II.

Quæ considerandæ sunt de Angelica natura?

Agit in speciali de conditione spiritualis creaturæ, scilicet, Angelica, qualis facta sit.

A DE Angelica itaque natura hæc primo considerandæ sunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit dum primum conderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam, & conuersione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officijs, ac nominibus, alijsque pluribus aliqua dicenda sunt.

Quando facti sunt Angeli prius dicit, in quo videntur sibi obuiare auctoritates.

B QVædam auctoritates videntur innuere, quòd ante omnem creaturam creati sunt Angeli. Vnde illud, Primo omnium creata est sapientia: quod intelligitur de Angelica natura, quæ in Scriptura sæpe vita, sapientia, & lux dicitur. Nam sapientia illa quæ Deus est, creata non est. Filius enim sapientia Patris est genita, non facta, nec creata: & tota Trinitas vna sapientia est, quæ non facta, nec creata est, nec genita, vel procedens. De Angelica ergo vita illud accipiendum est, de qua dicit Scriptura, quando facta est, scilicet, primò omnium. Sed rursum alia Scriptura dicit: In principio creauit Deus cælum & terram. Et in Propheta: Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex assertionibus istis. Nam si primo omnium creata est sapientia, omnia post ipsam facta videntur: & ita post ipsam facta videntur cælum & terra, & ipsa facta ante cælum & terram. Item, si in principio creauit Deus cælum & terram, nihil factum est ante cælum & trram, nec

Eccli. 1. Isido. lib. 1. de summo bono c. 12.

Gen. 1. Psal. 10.

ipsa

ipsa sapientia facta est ante cælum & terram. Cum ergo hæc contraria videantur, nec in diuina Scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

DIVISIO TEXTVS.

DE ANGELICA itaque natura hæc primo consideranda &c.] Hic incipit pars executiua, & supra est diuisa. Prima autem pars quæ est de spirituali natura simplici, diuiditur in duas, in quarum prima agit de pertinentibus ad suam naturam: in secunda autem de his quæ pertinent ad suam distinctionem per auersionem & conuersionem, & hæc incipit in distin. 5. *ibi* [Post hæc considerando adducit] Prima harum adhuc subdiuiditur in duas, in quarum prima agit de extrinsecis, scilicet quales in substantia, & potentiis naturalibus, & habitibus facti sunt, & hæc incipit in sequenti distin. *ibi* [Ecce ostensum est] Hæc autem distinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit quando creati sunt: in secunda autem vbi, & hæc incipit *ibi* [Iam ostensum est.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Angelus ante, vel post alia sit creatus, aut sit vnum cum alijs quatuor coæuis.

INcidit autem hic quæstio primo de tempore creationis Angelorum. Videtur enim, quòd ante alia sit creatus: sic enim dicit Hilarius. Non magnum est, quòd ante cælum & terram Deus Pater Dominum nostrum Iesum Christum genuerit, cum etiam Angelus creatura cæli & terræ inueniatur antiquior: ergo videtur, quòd Angelus non sit vnum de coæuis. Lib. de synod.

2 Item, Dam. lib. 2. cap. 3. Quidam aiunt, quòd ante omnem creationem geniti sunt, vt theologus dicit Gregorius. Primum quidem excogitauit Deus cælestes virtutes & angelicas, & excogitatio eius opus fuit. Alij vero postquam genitum est primum cælum. Quoniam autem ante hominis plasmationem omnes confitentur. Ego autem theologo Grego. consentio. Dicebat enim substantiam intellectualem primo creari, & inde sensibilem, & tunc quod ex vtroque, scilicet, hominem.

3 Item, Per rationem videtur probari idem sic: Quæcumque substantia se habet ad alia creata vt præcognoscens fieri eorum antequam fiant in propria natura, illam necesse est præcedere creatione omnes alias. Angelus autem est substantia ita se habens ad alia creata: ergo Angelus præcessit creatione omnia alia. Prima patet per se. Secunda accipitur ab Aug. qui sic exponit, fiat, & fecit, & factum est, vt primum referatur ad Verbum, secundum ad notitiam Angelorum, tertium ad existentiam rei in propria natura.

4 Item, Aug. Duo feciſti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil: ergo Angelus immediate est prope Verbum. Esse autem iuxta Verbum, est esse iuxta causam exitus creaturarum in esse: ergo cum ipse habeat potentiam cognoscendi, ipse cognoscet eas in Verbo antequam fiant: ergo præcedit esse earum in propria natura. 11. confess.

5 Item, Substantiam mouentem ad esse substantiæ alterius & influentem super ipsam, necesse est prius esse illa ad cuius esse mouet & super quam influit: Angeli (vt dicunt Philosophi) sunt substantiæ mouentes ad esse elementorum & elementatorum, & influentes super esse & motum orbium: ergo necesse est eos prius esse elementis & elementatis, & orbibus: ergo prius debebant creari, vt videtur.

6 Item, Ad vnum simplex plus accedit id quod minimæ est compositionis & nullius quantitatis, quam id quod habet compositionem quantitatis & terminationem contrarietatis: Creator autem est vnum simplex, Angelus minimæ compositionis, quia secundum Philosophos non habet compositionem nisi possibilis inquantum intelligit se, & necessiarij inquantum fluit à Deo & intelligit ipsum: orbes autem habent quantitatem & potentiam ad vbi, & elementa contrarietatem: ergo plus accedit Angelus, quam corporea: ergo etiam prius effluit ab ipso. Si dicas, quòd hoc non sequitur: quia omnia effluunt æqualiter. Contra: Creator vno modo se habent ad omne quod est: ergo ex parte sui nulla est differentia, sed si est differentia illa est ex parte creaturarum aliter & aliter se habentium ad ipsum: ergo videtur, quòd effluxio debet determinari secundum ordinem creaturæ, & non secundum ordinem creantis.

7 Præterea, Ordo creationis debet respondere ordini naturæ: natura autem ordinat motorem ante mobile, & incorruptibile ante corruptibile, & spirituale ante corporale, & simplex ante compositum: cum igitur Angeli sint motores incorruptibiles, spirituales, simplices, videbitur quòd ipsi sint creati ante omnia alia.

8 Item, Hoc videtur dicere Plato: O dij deorum quorum opifex Paterque ego &c. Sic enim infert: Horum sementem ego faciam, vobisque tradam: vestrum autem erit ad par exequi. Ex hoc enim videtur accipi, quòd influentiam habeant ad esse generabilium: ergo ante omnia esse debuerunt, vt videtur.

SED CONTRA: Ex parte Dei creantis nulla est differentia in exitu: cum ergo creatura ante creationem non fuerit, ex parte etiam illius non poterat accipi ordo: ergo non est ratio, quòd prius vel posterius fiat. *Sed contra*

2 Item, Nos videmus, quòd anima rationalis quæ est motor & perfectio corporis, non fit ante corpus, sed post organizationem ipsius: si ergo Angeli sunt motores corporum superiorum (vt dicunt quidam) à simili debuerunt fieri post ipsa.

3 Item, Moyses intendit euacuare errores diuersorum circa principium creationis mundi. Fuit autem multorum error, quòd Deus per Angelos creauit mundum: ergo vt hoc euacuaretur, non debuerant creari ante, sed vel cum mundo,

vel poſt ipſum. Vnde Dam. 2. li. cap. 3. Quicunque vero aiunt Angelos conditores cuiuſcumque eſſe ſubſtantiæ, hi ſunt omnes patris ſui diaboli: creaturæ enim exeuntes non ſunt conditores. Omnium autem factor, & prouiſor, & contentor, Deus eſt qui ſolus eſt increatus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Angeli non duratione, ſed ordine dignitatis facti ſunt ante corporalem creaturam. Et ad hoc intelligendum ſumenda eſt diſtinctio Aug. de confeſſione, quòd prius alterum altero dicitur, ſcilicet æternitate, vt Deus præcedit omnia: dignitate ſiue electione, ſicut melius & nobilius præponitur minus nobili vel vtili, & hoc modo fructus præcedit florem: origine, & hoc modo ſonus cantum, quia in ſono modulatio facit cantum: & tempore, & hoc modo præcedit flos fructum.

AD EA igitur quæ inducuntur ex Hila. & Dam. & ad ea quæ inducuntur in litera, quia prior omnium creata eſt ſapientia: dicendum, quòd loquuntur de prioritate dignitatis, non durationis, vel temporis

AD ALIVD dicendum, quòd illa prioritas intelligendi rem fiendam, etiam ſecundum ipſum Augu. non ponit prioritatem durationis, ſed ordinis naturæ: & ita ſoluit Aug. vt cognoſcere rem fiendam non ponat in actu cognitionem ante rei exiſtentiam: ſed ſimul cum ipſa re ſuam ponit cogitationem, id eſt, omnis fiendæ rei quantum eſt de ordine cauſæ cauſantis, & poſſum habere, ſcilicet, cognitionem factæ rei, quando iam facta eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam Angelus non eſt immediate iuxta Verbum niſi ordine naturæ, & non temporis in ordine exitus creaturarum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ratio procedit ex opinionibus Philoſophorum, & fundatur partim ſuper dubias propoſitiones, partim etiam ſuper falſas ſecundum noſtram fidem. Dubium enim eſt quis ſit motor cæli. Ptolemæus, & Abbategni, & Albumaſar, & omnes aſtronomi dicunt cælum moueri a voluntate Dei, & hæc eſt noſtra confeſſio. Ariſtoteles autem & omnes naturales Philoſophi dicunt ipſum moueri ab intelligentia, ſicut deſiderans mouetur à deſiderato, & vtrum Angeli deſeruiant Deo in motu orbium, vel non, incertum eſt nobis: hoc tamen certiſſime tenemus ſecundum ſanctos Partes, quòd non omnes occupantur circa motum cælorum, etiamſi tot eſſent cæli quot ſunt ſtellæ, ſicut quidam eorum præſumpſerunt dicere: quia nobis traditur quoſdam aſſiſtere, quoſdam circa nos miniſtrare: tamen quod quidam etiam moueant cælum, videtur ſecundum expoſitionem vnius ſancti per illud verbum Math. 22. Nam virtutes cælorum mouebuntur. Hoc enim in li. ad Eugentium Bern. exponit de Angelis. Sed quicquid ſit de dubiis, ad rationem inductam dicendum eſt, quòd etiam ſecundum Philoſophos qui ponunt illam opinionem, non valet ratio: quia non intelligunt ordinem temporis, ſed naturæ: ſicut materia elementi prior eſt elemento, nec tamen vnquam defuit elemento, nec qualitates elementales ſibi.

AD ALIVD dicendum, quòd illud etiam non concludit niſi de ordine naturæ, vel dignitatis, & non temporis.

AD ALIVD dicendum, quòd ordo ex parte creatorum non impedit, quia creatura non fuit: & etiam quia gradus dignitatis non infert ordinem temporis, ſicut in multis iam patuit, quia aliter anima præcederet corpus tempore. Per hoc patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd non intendit quòd priores ſint creatis aliis, ſed quòd dedit eis poteſtatem mouendi ſtellas ad naturæ propagationem: ordinem autem creaturarum ipſe conditor inſtituit

Quid tenendum ſit docet, præmiſſas auctoritates determinando.

CVIdetur itaque hoc eſſe tenendum, quòd ſimul creata eſt ſpiritualis creatura, id eſt angelica, & corporalis, ſecundum quod poteſt accipi illud
Eccl. 18. Salomonis: Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul, id eſt, ſpiritualem & corporalem naturam: & ita non prius tempore creati ſunt Angeli, quam illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primo omnium creata eſt ſapientia: quia etſi non tempore præcedit, tamen dignitate. Quod autem ſimul creata fuerit corporalis ſpiritualiſque creatura,
Lib. 1. c. 1. Auguſtinus ſuper Gene. aperte oſtendit, dicens per cælum & terram ſpiritualem corporalemque naturam intelligi: & hæc creata ſunt in principio, ſcilicet, temporis: vel in principio, quia primo facta ſunt.

Quod nihil factum eſt ante cælum & terram nec etiam tempus: cum tempore enim creata ſunt, ſed non ex tempore.

DAnte ea enim nihil factum eſt: nec etiam tempus factum eſt ante ſpiritualem, ſcilicet, angelicam naturam: & ante corporalem, ſcilicet, materiam illam quatuor elementorum confuſam. Illa enim cum tempore creata ſunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore

creatum

creatum est: quia non fuit tempus antequam esset cælum & terra. Vnde Augustin. in libro de Trinita. dicit, quòd Deus fuit Dominus antequam tempus esset, & non in tempore cœpit esse Dominus: quia fuit Dominus temporis, quando cœpit esse tempus: nec vtique tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus. Lib. 5. c. 6. & lib. de ciui. c. 15.

Quod simul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & spiritualis creatura.

SImul ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura, & simul cum mundo: nec fuit ante angelica creatura, quam mundus: quia, vt ait Aug. nulla creatura creata est ante secula, sed à seculis cum quibus cœpit. Hieronymus tamen super epistolã ad Titum aliud videtur sentire, dicens: Sex millia necdum nostri temporis implentur annorum: & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandum est: in quibus Angeli, throni, dominationes, cæterique ordines seruierunt Deo absque temporum vicibus atque mensuris, & Deo iubente substiterunt. His verbis quidam adhærentes dixerunt cum mundo cœpisse tempus seculare: sed ante mundum extitisse tempus æternum sine mutabilitate: & in eo immutabiliter & intemporaliter astruunt Angelos Deo iubente substitisse, eique seruisse. Nos autem quod prius dictum est, pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus: salua tamen reuerentia secretorum, in quibus nihil temere asserendum est: & illud Hiero. dixisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo arbitramur. F Lib. 5. de gen. ad lit. c. 9. Ad cap. 1. epist. ad Tit.

ARTICVLVS II.

An omnium spiritualium & corporalium sit materia vna.

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Qui viuit in æternum, creauit omnia simul] Per hoc enim habentur duo, scilicet, quòd omnia simul in specie propria: & de hoc erit quæstio illa de opinione Augu. & alia expositio est, quòd creauit omnia simul in materia, & ex hoc relinquitur quòd omnium materia sit vna numero. Et hoc videtur etiam per illud Iob 41. Ecce Behemoth quem feci tecum. Behemoth autem per naturam Angelus est: ergo Angelus eiusdem est materiæ cum homine: ergo cum carnibus & ossibus.

2 Item, Spiritualum & corporalium substantiarum est genus vnum: quia essent aliter plura prædicamenta quam decem: cum igitur id genus non sit vanum, habebit aliquid respondens in re, & constat quòd non formam, quia forma non est vna corporalium & spiritualium: ergo materia ipsorum est vna.

3 Item, Hoc videtur dicere Porphirius: quia ipse vult, quòd genus sit loco materiæ. Alia quæ possunt ad hoc obiici, mota sunt in præcedenti distinctione.

Sed contra IN CONTRARIVM est quod dicit Arist. in. 11. primæ Philosophiæ, quòd corporalium & incorporalium non est genus vnum. Et exponit Commentator, quòd genus accipitur ibi pro materia: ergo multominus corporalium & spiritualium non est genus vnum. Item Auerroes super 2. methaph. dicit: Sciendum autem, quòd genus non est materia, sed est generalis forma: sed conuenit cum materia in eo quòd sustinet differentiã in constituendo speciem, & in eo quòd differentia potestate est in ipso.

SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut vult Boetius, quòd spiritualium & corporalium non est materia vna, vt supra diximus. Quia etiam secundum Philosophos spiritualia aut intelligentiæ quas nos vocamus Angelos, habent quidem compositionem possibilis & necessarij, quas partes nostri Doctores vocant quod est, & quo est: & Boetius videtur vocare quod est, & esse. Quia illud possibile nunquam est in potentia, nec potest esse: sed quia dependet ex alio, scilicet ex causa prima ideo in se dicitur esse possibile: & quia particulat & diuidit ipsum quo est, quod de se commune est, sicut omnis forma. Vnde incommunicabile & communicabile faciunt in Angelo compositionem: & hoc signatur cum dicitur, Angelus, & hic angelus. *Solutio.* Lib. 1. d. 8. a. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd auctoritas Sanctorum non tota adducitur: quia ipsi adducunt, quòd omnia simul facta sunt in materia vel similitudine, sicut anima hominis cum Angelis: quia similitudinem quandam habent in genere naturæ. Item dico, quòd Scriptura innuit quòd non omnium corporalium sit materia vna: quia dicit creata esse cælum & terram. Si enim celum esset de communi materia omnium aliorum, non oportebat dicere nisi alterum illorum, & sufficisset.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est vile sophisma

sophisma: quia est duplex forma, scilicet, materiæ quæ est pars essentiæ: & illa non prædicatur de composito: quia (vt dicit Auicenna) forma inquantum forma est, non habet quod prædicetur de eo cuius est forma: sed hoc habet inquantum est forma consequens totum compositum secundum totum esse suum: & hæc est species de qua dicit Boetius quod est totum esse indiuiduorum. Et est forma consequens compositum secundum partem esse, & hoc est genus: & hæc forma ponit similitudinem essentialiter in toto vel in parte essentiæ: & hoc respondet ei secundum esse, vel rem, & materiam.

AD ALIVD patet responsio per dictum Commentatoris.

Vbi Angeli mox creati fuerint, in empyreo scilicet, quod statim factum repletum est Angelis.

FIAm est ostensum quando creata fuerit angelica natura, nnc autem attendendum est vbi facta fuerit. Testimoniis quarundam auctoritatum euidenter monstratur Angelos ante casum fuisse in cælo, & inde corruisse quosdam propter superbiam: alios vero qui non peccauerunt, illic perstitisse? Vnde Dominus in Euangelio ait: Videbam Satanam tanquam fulgur de cælo cadentem: nec appellatur hîc cælum firmamentum, quod secunda die factum est: sed cælum splendidum, quod dicitur empyreum, id est, igneum à splendore, non à calore: quod statim factum Angelis est repletum, quod est supra firmamentum: & illud empyreum quidam Expositorum sacræ Scripturæ nomine cæli intelligi volunt, vbi Scriptura dicit: In principio creauit Deus cælum & terram. Cælum, inquit Strabus, non visibile firmamentum hîc appellat, sed empyreum, id est, igneum vel intellectuale: quod non ab ardore, sed à splendore dicitur: quod statim factum repletum est Angelis. Vnde Iob: Vbi eras cum me laudabant astra matutina &c. De hoc quoque Beda ita ait: Hoc superius cælum quod à volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis Angelis impletum est, quos in principio cum cælo & terra conditos testatur Dominus, dicens: Vbi eras cum me laudabant astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. Astra matutina & filios Dei eosdem Angelos Dei vocat. Cælum enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet, quòd in empyreo omnes Angeli fuerunt ante quorun dam ruinam, simulque creati sunt Angeli cum cælo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Luc. 10.

Gen. 1.

Iob. 38.

Super Gen.

Quod simul creata est visibilium rerum materia, & inuisibilium natura: & vtraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid.

GSImul ergo visibilium rerum materia, & inuisibilium natura condita est: & vtraque informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa & permixta (quæ secundum Græcos dicta est chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formam confusionis habuit, & non habuit formam distinctionis & discretionis, donec postea formaretur, atque distinctas reciperet species: ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundum naturæ habitum formata fuit: & tamen illam quam postea per amorem & conuersionem à Creatore suo acceptura erat, formam non habuit: sed erat informis sine illa. Vnde Aug. multipliciter exponens præmissa verba Gen. per cælum dicit intelligi informem naturam vitæ spiritualis, sicut in se potest existere non conuersa ad Creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam sine omni qualitate, quæ apparet in materia formata.

Lib. de Genes. ad lit. 1. c. 1. & lib. 11. conf. c. 9.

ARTICVLVS III.

ARTICVLVS III.

Vltrum cælum empyreum sit corpus, & quare Philosophi illud non cognouerunt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Iam ostensum est quando creata fuerit angelica natura] Incidit enim hic quæstio de cælo empyreo: & quæremus de ipso tria, scilicet, Vtrum ipsum sit corpus? Et dato quòd sic, Vtrum sit mobile, vel vniforme, vel non? Et dato quòd non sit mobile, Vtrum habeat ordinem secundum influentiam aliquam ad alios orbes inferiores?

Ad primum proceditur sic: Omne quod mouetur in loco per se, est in loco: omne quod est in loco, ambitur alio corpore: ergo omne quod mouetur localiter per se, ambitur alio corpore: nona sphæra mouetur in loco per se: ergo ambitur alio corpore: ergo necesse est ponere decimum corpus: & hoc vocamus cælum empyreum.

2 Item, Ante omne multiforme vniforme ponendum est: sed sphæra nona est multiformis, cum habeat dextrum & sinistrum: ergo necesse est ponere aliud corpus vniforme ante ipsum, & hoc vocamus empyreum.

3 Item, Habens perfectionem optimam sine motu, est ante id quod habet eam cum motu: & quod habet eam cum motu vno, est ante id quod habet eam cum motibus pluribus: sed cælum nonum habet perfectionem cum motu vno: ergo ante ipsum erit ponere aliud corpus, quod habet eam sine motu aliquo, & hoc vocamus cælum empyreum.

4 Item, Necesse est quòd vniuersitas perficiatur in vltimo sui per aliquod perfectum: sed omne quod mouetur, est imperfectum: ergo non perficitur in aliquo quod mouetur, nisi in aliquo corpore non moto: ergo illud erit ponere; hoc autem dicimus esse empyreum.

Item, Sancti dicunt expresse, & hæc est ratio fortior quare ponimus ipsũ: quia scilicet sancti Patres qui Patrem cæli & cælum melius aliis Spiritu reuelante cognouerunt, hoc nobis tradiderunt.

Sed contra. SED CONTRA: Locus & locatum sunt eiusdem naturæ: quia vult Philosophus, quòd idem sit motus ad locum & ad formam, & idem motor: sed locatum in cælo empyreo non est nisi substantia spiritualis: ergo empyreum debet esse substantia spiritualis non corporalis.

2 Item, Locus est ad quem est motus: motus autem Angeli in Deum est: quia dicit Augustinus, Quod in corporibus est pondus, hoc est in spiritibus amor: & amor Angeli tendit in Deum: ergo cælum empyreum, quod est locus Angelorum, est Deus.

3 Item, Beda dicit, quòd intra Deum currunt quocumque mittantur: & ex hoc habetur idem.

4 Item, Locus est cõtentiuus & saluatiuus locati: hoc autem respectu Angeli non conuenit nisi soli Deo: ergo empyreum quod est regio & locus Angelorum, est Deus ipse & non corpus aliquod.

Quæstiuncula. PRÆTEREA quæritur, Si cælum empyreum est corpus, quare Philosophi non cognouerunt, qui omnium corporum naturas rimati sunt, præcipuè si rationes prius inductæ aliquam habent necessitatem, vt multis videtur: cum enim illæ naturales sint & non fundatæ supra fidem, ita poterant eas videre sicut & nos. Si dicas, quòd Dominus noluit hoc eis reuelare: hoc nihil est: quia inuisibilia sua reuelauit eis per rationes, quod multo maius erat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum sanctis Patribus, quòd locus beatorum est empyreum, & corpus à volubilitate mundi secretum, & per rationem non inuestigabile: quia quicquid scitur de cælo, scitur per aspectum, vel motum: & empyreum neutro subiacet. Sed cogunt nos alia principia quæ ponam in sequenti quæstionis articulo.

VNDE omnes priores rationes quæ videntur quibusdam fortes, fundatæ sunt super propositiones falsas apud Philosophos huius mundi. Maior enim in prima propositione est, quia quicquid mouetur in loco per se, est in loco per se, & hæc propositio ostenditur falsa à Commentatore super sextum physicorum ante finem, vbi Arist. loquens contra Zenonem dicit, quòd primum mobile mouetur in loco secundum formam & non secundũ subiectum: & ostendit ibi per necessarias rationes Commentator, quòd mala est Glossa quam quidam dixerunt, quòd mouetur secundum partem & non secundum totum: quia partes per se non mouentur, sed per accidens motu totius. Item quia non potest totum moueri nisi omnes partes eius moueantur: vnde ipse dicit, quòd nihil prohibet aliquid esse in loco per accidens, & esse locum per se, & moueri in loco per se: & hoc est quia motus non dependet à loco. Sed hæc alterius sunt negotij. Ex hoc patet, quòd illa ratio non necessario concludit cælum empyreum esse, & corpus esse: sed quærenda sunt alia principia.

SEQVENS ratio fundatur super istam: Ante corpus multiforme est corpus vniforme: & hæc est impossibilis apud Philosophos: quia corpus sphæricum motum non reducitur à Philosopho in vniforme, nisi sicut intelligentia vniformis est: vnde impossibile est tale corpus esse: quia iam esset de perfectione ordinis intelligentiæ.

TERTIA ratio fundatur super istam, quòd ante corpus motum sit corpus mobile: & hæc est etiam impossibilis: quia maior perfectio quam corpus potest habere secundum naturam, est ipsum esse coniunctum semper suæ operationi quæ est motus circularis, vel motus simplex, vel plures & multiplices.

SEQVENS ratio ridiculosa est: quia immobilitas in corpore vltimæ perfectionis est secundum naturam.

SED SEQVENS ratio bona est & cogit, & illius coactio patebit consequenter: quia nos inuenimus alia principia ex quibus non sophistice probabitur illud corpus esse.

AD ID autem quod contra obiicitur dicendum, quòd hæc argumentatio teneret, si Angelus esset in loco per se: sed ille locus non datur ei nisi per congruentiam: quia inter cætera corporalia nobilior est, & ideo nobiliori naturæ magis congruit.

AD SEQVENTIA dicendum, quòd locus spiritualis Angeli Deus est: sed locus habitationis congruentiæ celum empyreum est: & de hoc multa notata sunt in primo libro distin. 37. si Angelus

lus sit in loco, aut moueatur in loco, & qualiter & quot modis sit in loco: & ideo omnia illa prætermittam hic: & ibi etiam dictum est si duo, vel plures Angeli sunt in eodem loco, & quantus sit Angeli locus.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, Quare Philosophi non cognouerunt? Dicendum, quòd Beda in litera optime hoc soluit: quia à volubilitate mundi secretum est. Si enim non esset motus, nos quidem deprehenderemus vnam stellam magis vel minus distare quam aliam per diametrum stellarum magis vel minus: sed non possumus distinguere numerum stellarum, sphærarum, & cælorum: vnde quia illud nec visui subiicitur, nec per motus rationem inuestigatur sicut nonum, ideo non est cognitum à Philosophis. Nonum enim quamuis visui non subiiciatur: tamen necessitate motus probatur, sicut satis conuenienter probat Alpetragius: & ad illud infra in operibus sex dierum ponemus adhuc rationes.

ARTICVLVS IIII.

An cælum empyreum sit immobile, & vniforme, vel non?

SEcundo quæritur, Vtrum illud sit mobile, & vniforme, vel non? Et videtur, quòd sit vniforme: quia in litera dicitur, quòd dicitur igneum non ab ardore, sed splendore: ergo totum splendet lumine, vt videtur: ergo est vniforme.

2 Item, Cælum empyreum est regio & locus contemplationis: contemplantes autem toti sunt in lumine: ergo per congruentiam locus eis positus plenus lumine debet esse.

3 Item, Lumen dilatat sensum in exterioribus, & lætificat cor: ergo cum ponatur per congruentiam beatis spiritibus, debet esse luminosum totum & vniforme.

4 Item, Quanto per contemplationem vicinior quis efficitur Deo, tanto magis remouetur à partita multitudine (vt dicit Dionysius) & accedit ad vnum: ergo locus congruus etiam ponetur vniformis: quia aliter non responderet secundum proportionabilitatem.

5 Item, Hoc est quod cantatur: Lux perpetua lucebit Sanctis tuis Domine. Et figurabatur in illo verbo Exo. quòd vbi habitabant filij Israel, fuit lux.

6 Item Psal. 88. Domine in lumine tuo ambulabunt.

7 Item. 1. Tim. 6. Qui inhabitat lucem inaccessibilem. Cum igitur hæc lux diffundatur in beatis in loco contemplationis, oportet per congruentiam locum illum esse luminosum.

8 Item, Infernus locus damnatorum est locus perpetuis tenebris deputatus: ergo per oppositum cælum empyreum locus beatorum, est perpetuæ luci deputatus.

QVOD AVTEM sit immobilis, sic probatur: Fruitio recessus est ab omni motu & imperfe ctione: cum igitur cælum empyreum sit locus fruentium, est ipse remotus ab omni motu, & paeatissimæ quietis.

2 Item, Omnis motus est propter indigentiam, etiam cæli motus secundum Philosophos: ergo cum nulla penitus sit indigentia in loco contemplationis est cælum empyreum immobile. Hæc autem sunt principia propria ex quibus sancti Patres posuerunt cælum empyreum esse, & immobile, & plenum lumine.

SED CONTRA primam partem sic obiicitur: Natura ignis non est nobilis, & potius datur in tormentis damnatis: ergo de illius natura non debet esse cælum empyreum. *Sed contra*

2 Item, Splendens luminosum (vt dicit Auicenna) necesse est quòd habeat partes constantes. Et hoc probatur: quia stellæ eclipsant se inuicem, & tegunt se propter constantiam partium in ipsis, quod non facit alia pars orbis subtilis: & stellæ fulgent, & aliæ partes orbis non fulgent: ergo si cælum empyreum est luminosum, ipsum videtur & visui subiici, & non subtile & simplex esse.

ITEM, Obiicitur contra aliam partem, scilicet, quia videretur ipsum esse velocissimi motus. Dicit enim Alpetragius, & ponit eam pro communi animi acceptione, quòd quanto corpus primo motori est vicinius, tanto ipsum mouetur velocius: sed inter omnia corpora nullum ita accedit ad primum motorem vt cælum empyreum: ergo nullum est adeo velocis motus vt ipsum.

2 Item, Omne quantum est in potentia ad vbi necessario: ergo est mobile: quia potentia ad vbi facit mobilitatem, ad minus secundum quòd orbis est in potentia ad vbi: sed in perpetuis est idem esse & posse: ergo cælum empyreum cum sit quantum mouetur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nullo modo mouetur cælum empyreum, & nullo modo est difforme. *Solutio.*

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd non dicitur igneum à natura ignis, sed ex conuenientia proprietatis lucis, & nominibus notis apud nos.

AD ALIVD dicendum, quòd dicitur semper splendens à natura luminosi simplicissimi, & bene concedo, quòd non splendet ita quòd proiiciat radios nobis visibiles: quia hoc non congruit excellentiæ simplicitatis eius. Dicitur enim splendor lucis, multis modis, scilicet, lucis sapientiæ Dei, & intelligentiæ angelicæ, & corporis simplicissimi, & etiam corporis spissi subiicibilis nostro visui, & his modis dicitur per prius & per posterius, & tanto minus proprie quanto distant à prima.

AD ALIAM partem dicendum, quòd totum est immobile, & propositio quæ inducitur, intelligitur de appropinquatione quæ est secundum accessum ad motorem secundum quòd motor est: & sic non est hic: quia illud corpus non cogit nos quærere & ponere nisi status beatorum in gloria, & non generatio & motus inferiorum.

AD ALIVD dicendum, quòd quantitas de se non facit potentiam ad motum, nisi addatur aliud: & hoc patet: quia abstracta quantitatem habent, & tamen immobilia sunt: sed potentiam inesse ad vbi faciet appositio naturalis proprietatis inclinantis ad aliquod possibile consequi per motum, & motor coniunctus sibi. Vnde dicit quidam Philosophorum, quòd quinque necessaria sunt orbi vt moueatur, quorum primum est vt sit aliquod bonum & optimum non coniunctum sibi per substantiam. Secundum vt illud appetat

sibi

sibi coniungi naturali desiderio. Tertium vt illud sit possibile consequi per motum. Quartum autem vt habeat motorem coniunctum sibi. Quintum autem vt illud quod appetit continue acquirat: quia sic perpetuatur motus eius. Quidam autem addunt dispositionem mobilis secundum dextrum, vnde fit motus, & secundum sinistrum per quod fit regiratio. Sed de hoc dubie pronuntiant Philosophi: & quidquid sit de hoc, patet quòd ex quantitate non habet naturalem ordinem ad motum, nec ipsa per se facit potentiam ad vbi.

ARTICVLVS V.

An cælum empyreum habeat ordinem influendi super alias sphæras, & vtrum sol illuminet cælum empyreum?

TErtio quæritur, Vtrum habeat ordinem influendi super alias sphæras. Et videtur, quòd sic: quia quodlibet primum in aliquo genere, influit super secundum: sed cælum empyreum in ordine cælorum est primum: ergo influit super secundum.

2 Item, Cum dextrum & sinistrum sint in secundis, necesse est quòd illa causentur ab aliquo: non autem ab ipso mobili cuius sunt: ergo causantur a cælo empyreo vt videtur.

Quæstiuncula. VLTERIVS quæritur hic, Cum stellæ & sol sint superius lucidi sicut inferius, & luminosum a centro sui vndique proiiciat radios, vtrum sol illuminet sursum locum Angelorum in cælo empyreo? Videtur quòd sic: quia sol emittit radios per naturæ necessitatem: ergo emittit ad omnem partem quocumque pergit centrum perspicacitatis suæ: hoc autem est ad omnem partem: ergo illuminat sursum.

Sed contra. SED IN CONTRARIVM est quod dicitur Apocal. 21. Ciuitas illa non eget sole & luna: quia Deus ipse illuminat, & lucerna eius est Agnus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum est, quòd secretum est à nobis de cælo isto quod sancti Patres non tradiderunt: tamen si dicatur, quòd duplex est status, scilicet, generationis electorum ad numerum prædestinatorum complendum, & ad huius status ordinem positus est ordo sphærarum mobilium: & alius est status præmiorum in alio seculo quiescentium in contemplatione, & ad huius ordinem complendum creatum est cælum empyreum: non videtur mihi inconueniens, & tunc dicimus, quòd decimum cælum non habet influentiam super nonum, quia in alio ordine positum est, & ideo etiam non est inordinatum & inutile. Et hæc est etiam causa (vt puto) quare non innouabitur in die iudicij, nec præmiabitur vlterius quam præmiatum est modo: quia status ille non crescit nec emendatur, nisi forte in præmio accidentali, non substantiali.

AD ALIVD dicendum, quòd dextrum & sinistrum (vt voluerunt Philosophi) accipiuntur secundum differentias situs non simpliciter, sed secundum quòd per motum ordinatur ad consequendum id quod intendit ex influentia splendoris intelligentiæ. Et hoc patet ex hoc: quia aliter illa pars quæ est dextra, quandoque esset in Occidente. Et iterum ex hoc, quòd dextrum planetarum & circuli signorum est in sinistro orbis primi, vt vult Philosophus in secundo de cælo & mundo, siquis subtiliter inspiciat ibi. Hoc iterum patet ex hoc quòd dextrum in cælo quolibet est duplex, & similiter sinistrum, vt dicit Ptolemæus in quadripartito suo. Aspectus enim dexter est ab Oriente in medium cæli, & sinister est à medio cæli in signo descendente quod est Occidens: & iterum dexter est ab Occidente in angulum mediæ terræ, & iterum sinister ab angulo mediæ terræ in angulum signi ascendentis quod est Oriens. Hoc iterum patet ex hoc quòd in orbe eccentrico & epiciclo diuersa dextra sunt & diuersa sinistra. Et iterum ex hoc quòd orbis lunæ habet aliud dextrum secundum centrum epicicli, & aliud secundum punctum eleuationis augis in deferente, & tertium adhuc secundum punctum capitis & caudæ draconis quem facit circulus suus ex intersectione æquantis. Et quia hæc quidam ignorant, ideo mirabilia dicunt de dextro & sinistro cæli. Vnde dextrum & sinistrum non causantur in cælo ex cælo empyreo, sed potius ex dispositione Dei vt nos credimus, aut ex ordine Dei & influentia intelligentiæ, sicut omnes dicunt Philosophi.

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum illuminetur a sole, vel stellis, dico quòd nescio: sed hoc affirmo ex Apocal. quòd non eget illuminatione: & si illuminatur, hoc est ad bene esse congruentiæ. Et hoc habet testimonium a sancto Basilio super illud: Vox Domini intercidentis flammam ignis. Dicit enim Basilius, quòd interciso flammæ ignis est vt detur lux ignis sursum electis, & ardor deorsum reprobis. Congruum enim est vt lux totius habitaculi confluat ad bonum gloriæ habitatoris, & horror opacitatis totius orbis in locum damnatorum, vt sic verificetur illud Sap. 5. Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in cælo empyreo sit laus aliqua vocalis, qua dicuntur astra matutina laudasse Deum.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi*[Cum laudarent astra matutina &c.] Ex hoc enim videtur, quòd laus vocalis est: quia etiam hoc innuitur Isa. 6. Clamabat alter ad alterum. Et in Apocalyp. Requiem non habebat die ac nocte &c. Et alia multa facile est colligere ad hoc.

SED CONTRA: Dam. dicit, quòd tradunt sibi sua consilia sine voce prolato sermone.

2 Item, Gregorius: Vox angelorum est in laude Creatoris in ipsa admiratione intimæ contemplationis.

3 Item, Vox non videtur posse fieri sine respirato aere confracto & percusso: cum autem talia ibi non sint, non videtur ibi posse esse laus vocalis.

4 Item, Nobilior est laus mentis quam oris: ergo videtur, quòd illa futura sit ibi.

5 Item, Vniformiter beneficorum est vnus modus laudis: Angelis autem secundum suum statum non conuenit laus vocalis: cum igitur

beatitudo hominum sit vt Angelorum, non videtur etiam conuenire hominibus laus vocalis.

Solutio. SOLVTIO. De hoc sententia sanctorum Doctorum dubia est, & magis puto, quòd aut non est ibi laus vocalis, aut si erit, non erit nisi in demonstrationem potentiæ laudantis, vt in hoc ostendatur decor sapientiæ quæ sic ordinauit organa vt in talem vocem prorumpere possent.

ET SECVNDVM hoc dicendum ad id quod obiicitur de respirato aere, quòd bene puto quòd non erit tunc per illum modum quo modo est, sed potius per sonos modulatos in natura corporis orbis cæli empyrei: & dicimus, quòd illic non est corruptio naturæ nec ignominia, si percutiatur, & glorioſa lingua formetur in vocem: sed potius est glorioſius, si in ea formatur glorioſa vox laudis Creatoris.

AD ALIA patet solutio: quia illa non probant nisi per modum congruentiæ, & potest attendi illa congruentia quæ est de modo sapientiæ in vsu organorum ordinatorum. Et nota, quòd Angeli dicuntur astra matutina inquantum in eis præfuit matutina cognitio lucis huius mundi in exitu creaturarum omnium in esse. Sidus enim dicitur sideratio stellæ & fulgor: quia (vt dicit Isido.) consideratur à nautis obseruantibus eas. Et stella dicitur à stando: quia moto orbe ipsa non mouetur eodem modo, vt dicunt Astronomi, sed etiam habet alium motum: vel quia secundum Aristo. non mouetur nisi motu circuli sui, & non per se. Astrum autem dicitur magna stella, vel potius constellatio vna, sicut Pleiades, vel Hyades, quæ nominantur constellationes, vel Canis quæ est nigra stella lucens in pede Orionis.

Quomodo dicat Lucifer secundum Isaiam: Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo: cum esset in cælo?

HHIc quæri solet, Si in cælo empyreo fuerunt Angeli statim vbi facti sunt, quomodo (vt legitur in Isaia) dicit Lucifer: Ascendam in cælum, & exaltabo solium meum, & ero similis Altissimo? Sed ibi cælum vocat Dei celsitudinem, cui parificari volebat, & est tale: Ascendam in cælum, id est, ad æqualitatem Dei.

ARTICVLVS VII.

Quid sit cælum Trinitatis?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Hîc quæri solet, Si in cælo empyreo] Et quæruntur hic duo de cælo Trinitatis, scilicet, quid sit, & quid sit in eo? Videtur autem, quòd cælum Trinitatis sit corpus. Quæcumque vere in vna diuisione vnius communis ponuntur, sunt vnius generis: cælum autem Trinitatis cum aliis cælis in eadem diuisione ponitur à Sanctis: ergo est eiusdem naturæ cuius alij cæli: sed alij cæli sunt corpus: ergo cælum Trinitatis est corpus, vt videtur.

2 Item, Omne cui conueniunt differentiæ situs, est corpus: cælo Trinitatis conueniunt differentiæ situs: ergo est corpus. Prima petet per se. Secunda probatur per dictum Luciferi, quia dicit: In cælum ascendam: ergo erat supra cælum empyreum: supra autem esse dicit situm.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Ansel. quòd Deus est maius quam cogitari possit: ergo non ponitur aliquid ambiens ipsum: ergo nec cælum corporeum.

2 Item, Damasc. dicit, quòd ideo infinitus est: quia nec loco, nec tempore, nec intellectu circunscribitur: ergo non est corpus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cælum Trinitatis non est corpus: sed est idem quod celsitudo Dei, vt dicit Magister in litera. Nota tamen, quòd cælum dicit tria de ratione sua, scilicet, celsitudinem naturæ & loci & dignitatis, & continentiam eo quòd omnia ambiat, & locum dicit summæ quietis & delectationis. Dicetur igitur Deus cælum Trinitatis secundum quòd ipse celsitudine potentiæ actiuæ nobilissime ambit & continet se perfecte, & omnia alia, & summe quiescit in se & delectatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd commune in quo accipitur commune cælorum, est commune proportionis & analogiæ à talibus proprietatibus quales dictæ sunt, dictum potius quam à naturam cæli noni diuidentibus: & ideo non procedit obiectio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc quod in corporalibus est situs, hoc est in spiritualibus ordo: & ideo ordinem dignitatis potius quam situm ascendendi verbo significauit.

ARTICVLVS VIII.

Quid sit in cælo Trinitatis?

SEcundo quæritur, Quid sit in cælo Trinitatis? Videtur autem quòd Deus non sit in eo: quia dicit Philosophus quòd nihil est in seipso: ergo cum cælum Trinitatis sit idem quod Deus, videtur Deus non esse in cælo Trinitatis.

2 Item, Philosophus dicit in lib. de cælo & mundo, quòd extra cælum neque est locus, neque tempus, sed vita beata: ergo videtur cum Deus sit vita beata, quòd potius debeat dici extra cælum quam in cælo.

3 Item, Christus secundum hominem videtur esse in cælo Trinitatis: quia ita dicit Psal. 18. A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Constat autem, quòd egressio non per depositionem deitatis, sed per assumptionem humanitatis fuit de cælo Trinitatis: ergo recursus fuit ad idem, & ita secundum hominem est in cælo Trinitatis.

4 Item,

4 Item, Hoc dicit Stephanus Act. 7. Videoo Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Psal. 109. Sede à dextris meis.

3 Item, Videtur, quòd Beata Virgo sit in cælo Trinitatis. Habitum enim est supra, quòd cælum empyreum statim vt est factum, sanctis Angelis est repletum: & hoc non intelligitur de repletione loci, sicut frumentum replet saccum, sed potius de ordinum distinctione in beatitudine: sed de Beata Virgine legitur in epistola Hieronymi de assumptione Virginis, quòd est exaltata super choros Angelorum ad cælestia regna. Cum igitur chori Angelorum omnem altitudinem cæli empyrei repleant, videtur quòd ipsa sit exaltata vltra cælum empyreum, & vltra id nihil est nisi cælum Trinitatis: ergo videtur, quòd ipsa exaltata sit in illud.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd in cælo Trinitatis nihil est nisi Deus Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: quia esse in cælo Trinitatis est esse in æqualitate eminentiæ Dei.

AD PRIMVM dicendum, quòd nihil in vno modo significandi retentum est in seipso. Sed licet Deus & cælum Trinitatis sint idem: tamen differunt secundum modum significandi, & ille modus diuersus significandi sufficit ad transitionem quam notat præpositio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc dicitur de cælo corporeo, non spirituali, quod est cælum Trinitatis: & vult dicere Philosophus, quòd vita beata nec includitur, nec excluditur loco, sicut in primo lib. distinct. 37. dictum est: nec dicitur extra cælum esse sicut in loco, sed potius in obiectio quod cælo non includitur.

AD ALIVD dicendum, quòd persona Christi hominis in cælo Trinitatis est, sed non natura humana, sed potius in potioribus bonis, & huius dispositio maior & non sufficientior. Et quid sit dextera Patris, est notatum infra. 3. lib. 22. distin. quæstione de Ascensione.

AD ID quod obiicitur de Beata Virgine, dicendum quòd non est in loco exaltata vltra distinctiones Angelorum, sed dignitate, & ordine. Et hoc sic patet: quia in cælo Trinitatis est beatificans tantum, & hoc non includitur in cælo empyreo, sed Trinitatis: & est beatificatum tantum, & hoc includitur in ordine distinctionis Angelorum: & est beatificatum operans ad redemptionem aliorum beatificandorum per reparationem, & hoc est vbi natura humana vnita, cui subiungitur Beata Virgo, ideo quia de ipsa illa natura accepta est: & illæ duæ naturæ effundunt lucem super omnes alios beatos. Et de Christo constat per illud Apocal. Lucerna eius est Agnus. De Beata Virgine intelligitur per illud Apoca. 12. Vidi signum magnum & mirabile in cælo, Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & corona 12. stellarum in capite eius. Mulier hæc benedicta Virgo & mater est; amicta sole, id est, dignitate & fulgore Filij sui qui sol dicitur: luna sub pedibus eius, id est, militans Ecclesia menstruis defectibus adhuc subiecta, prouoluta ante pedes eius ad indulgentiam postulandam: corona 12. stellarum est vniuersitas omnium beatorum, quod probatur: corona circulus est, & signat circulum signorum; & ad circulum signorum reducitur omnis stella quæ est in cælo per 12. imagines quæ signa vocantur: & ideo per 12. stellas omnes beati significantur, qui sunt in capite eius sicut corona: quia lumen ab ipsa recipiunt, & in eam omnes Sancti refundunt hoc quod habent dignitatis & gratiæ sub Iesu Filio eius, & sub Deo.

DISTINTIO III.

Quales facti fuerint Angeli, & quòd quatuor eis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.

HOCE ostensum est vbi Angeli fuerunt mox vt creati sunt. Nunc consequens est inuestigare quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis: & quatuor quidem Angelis videntur esse attributa in initio subsistentiæ suæ, scilicet, essentia simplex, id est, indiuisibilis & immaterialis: & discretio personalis: & per rationem naturaliter insitam intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio: liberum quoque arbitrium, id est, libera inclinandæ voluntatis, siue ad bonum, siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti. A

DIVISIO TEXTVS

DIVISIO TEXTVS

ECce oſtenſum eſt vbi Angeli fuerunt mox vt creati ſunt] Hic incipit Magiſter agere de intrinſecis pertinentibus ad primum ſtatum creationis Angelorum. Diuiditur autem in tres partes, ſecundum tres quæſtiones quas hic tangit Magiſter. Prima eſt de naturalibus Angelorum. Secunda de habitibus gratiæ vel malitiæ, quærendo, Si in gratia, vel malitia, vel in neutro creati ſunt vel non? Et hæc incipit in quarta diſtinctione *ibi* [Poſt hæc videndum eſt vtrum] Prima harum continet tres particulas, in quarum prima agit de his quæ naturaliter attribuuntur creaturæ angelicæ. In ſecunda agit de differentia Angelorum in participando illa attributa *ibi* [Hoc conſiderandum eſt] In tertia ponit conuenientiam eorum ſecundum æqualitatem in alijs *ibi* [Et ſicut in prædictis &c.

ARTICVLVS I.

An Angelus ſit, & habeat ordinem in vniuerſo.

INcidunt autem quæſtiones tres ante literam, quarum prima eſt, An Angelus ſit? Secunda, Quid ſit ſecundum naturã? Tertia, Vtrum Angelus ſit idẽ quod Philoſophi poſuerunt intelligentiam?

Ad primum autem obijcitur ſic: Dicit Ariſtot. in.8. Phyſicorum, quòd ſi duorum compoſitorum alterum inuenitur per ſe, neceſſe eſt & reliquum inueniri: & licet ipſe Philoſophus de compoſitione motoris & mobilis hoc intendat; tamen Commentator dicit, quòd hoc eſt etiam verum in mixtis: vt patet in hydromelle: quoniam ſi aqua inuenitur per ſe quandoque, eſt neceſſe etiam mel per ſe aliquando inueniri: ſed in inferioribus inuenimus ſubſtantiam corpoream per ſe, & ſubſtantiam compoſitam ex corporea & incorporea rationali: ergo neceſſe eſt etiam ſubſtantiam incorpoream rationalem per ſe inueniri: hanc autem vocamus Angelũ: ergo Angeli ſũt.

2 Item, Omne quod mouetur, mouetur ab aliquo: cælum mouetur: ergo ab aliquo motore mouetur. Cum autem cælum ſecundum naturam ſit incorruptibile, neceſſe eſt ipſum moueri à ſubſtantia incorruptibili ſeparata, & hanc vocant quidam Angelum.

Sed quia iſtæ rationes aliquorum ſunt & omnino nihil valent, ſicut poſtea patebit: ideo Catholicis principiis vtendo, aliter obiiciatur ſic: Sapientia ordinans exitum creaturarum in eſſe, in omnibus complet gradum entium: cum igitur aliquid ſit ſuper rationale perfectioris potentiæ citra Deum & creaturæ communicabile, illud complebit ſapientia ordinans: & eſt intellectualis natura perfectior rationali, vt ſupra patuit in quæſtione de differentia animæ & Angeli: ergo ſapientia illam faciet: illa autem vocatur Angelus à ſacris Expoſitoribus: ergo Angelus eſt.

2 Item, Ariſto. in 8. de animalib us circa principium dicit, quòd natura in omnibus complet gradus: non enim de marino natali ſtatim transfert ſe ad faciendum greſſibile, niſi per media omnia: facit enim quoddam quod habitat in mari, & quærit cibum in terra: & quoddam quod habitat in terra, & quærit cibum in aqua, & ſic de alijs: ſed multo ingenioſor eſt ſapientia: ergo videtur quòd compleat omnes gradus: ergo poſt ſpiritum increatum, nec loco circunſcriptum, nec loco diffinitum, quem vocamus Deum, non ſtatim facit corpus: ſed ordine naturæ facit ſpiritum creatum, loco non circunſcriptum, ſed diffinitum: & hunc vocamus Angelum: ergo Angeli ſunt.

3 Item, In creaturis inuenitur vnum prope nihil quod eſt materia prima omni forma deficiens, vt dicit Auguſtinus: ergo neceſſe eſt, quòd aliquid inueniatur prope Deum: hoc autem non poteſt eſſe corpus, nec compoſitum ex corpore & ſpiritu: ergo eſt ſpiritus ſimplex: & hoc vocamus Angelum: ergo Angelus eſt.

4 Item, Bonum eſt communicatiuum ſui: eſſe igitur communicat omnibus modis quibus poteſt communicari. Videmus autem quòd communicatur per intentionem naturæ, & communicatur per intentionem cognitionis in ſymbolis & figuris, vt hominibus ſenſum & intellectum rationalem habentibus: ergo neceſſe eſt quòd ſit aliquid cui communicetur illud, ſcilicet, per intellectum intuitiuum aperte, aut non eſſet ordo ſapientiæ completus creantis. Si autem dicas, quòd nobis non communicatur veritas & bonitas prima in ſymbolis niſi ex peccato, & non ex natura, illud falſum eſt plane: quia antequam peccaſſet Adam, tulit Deus hominem & poſuit eum in paradiſum vt operaretur & cuſtodiret illum. Dicit Auguſtinus, quòd in operibus naturæ legere Deum debuit. Præterea ſenſum aliter nobis inutiliter dediſſet.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil eſt in vniuerſo quod non habeat ordinem ad aliud: ſicut patet, quòd ſuperiora ſunt mouentia, & inferiora miſcibilia motu illorum, & generata ſunt mota & mixta: ergo ſi Angeli ſunt, neceſſe eſt quòd habeant ordinem: quia ſunt multo plures Angeli quam motus, & mobilia & ſtellæ cæli. Si dicas, quòd ordinantur ad miniſterium electorum. Contra: Si non eſſet peccatum, non indigeremus miniſterio eorum: ergo hoc non fuit ratio creationis eorum. Si dicas, quòd ordinantur ad aſſiſtendum Deo, hoc non videtur, quia Deus non indiget aſſiſtentia eorum: ergo videtur, quòd Angeli non habeant ordinem in vniuerſo: & quicquid non habet ordinem in vniuerſo, non eſt: ergo Angeli videntur non eſſe: & ideo forte dixerunt quidam, quòd non eſſet Angelus aliquis.

Solutio. SOLVTIO. Si per auctoritates Canonis & Bibliæ liceat probari in iſta diſputatione, multipliciter ex Nouo & Veteri Teſtamento ad hoc abũdat Scriptura. Sed nos contra quoſdam modernos Philoſophos erronee ſentientes de Angelis hanc aſſumpſimus diſputationem. Bene igitur concedo, quòd prima duo argumenta deriſoria ſunt in hac materia: quia dictum Philoſophi intelligitur de compoſitis ex motore diſtincto, & mobili diſtincto: quorum vnum non habet eſſe in alio, ſicut forma in materia, ſicut eſt cælum mouens motum, vel aliquid aliud, & terra mota non mouens: ergo

erit

erit etiam mouens immotũ. Dictum autem Commentatoris intelligitur de miscibilibus per substantiam: quando diuisa sunt, & diuisa possent esse. Si enim generaliter sumatur propositio, probatur necessario quòd anima asini separatur immortalis: quia inuenitur corpus per se, & compositum ex corpore & anima asini: ergo & anima asini, quod hæresis est: vnde non tenet in his quæ componuntur sicut forma & materia, & quorum separatio abinuicem tollit rationem coniuncti: quia corpus ab anima separatum non habet rationem coniuncti corporis.

AD ALIVD autem dicendum, quòd insania est: quia nos nunquam declinabimus in hunc errorem, quòd dicamus Angelos esse necessarios ad motum orbium: licet non negemus quin possint mouere: sed numerus & ratio creationis non dependet ex illo.

AD VLTIMVM dicendum, quòd sunt duo ordines mundi: vnus secundum statum generationis, & alter secundum statum beatitudinis & gratiæ: in primo statu non habet ordinem necessarium Angelus, sed in secundo, quia in sortibus & gradibus eorum distinguuntur præmia gratiarum.

ARTICVLVS II.

Quid sit Angelus per definitionem?

SEcundo quæritur, Quid sit Angelus? Et dicit Ioannes Dam. diffinitionem istam: Angelus est substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, secundum gratiam non natura immortalitatem suscipiens. Videtur autem hæc diffinitio habere calumniam in decimo primæ Philosophiæ: quia corporalium & incorporalium non est idem genus: ergo multo minus corruptibilium & incorruptibilium: si igitur corporalia sunt in genere substantiæ, incorporalia non sunt in illo.

2 Item, Quæcumque sunt in genere aliquo, ipsorum est participatio per vnum modum principiorum illius generis: ergo si Angelus est in genere substantiæ incorporeæ, sic eodem modo participabunt: & hoc falsum est: quia si dicunt quidam, quòd Angeli sunt ex materia: tamen alterius modi dicunt esse materiam illam, & materiam corporalium. Si dicas, quòd substantia per prius & posterius dicitur de illis. Contra: Genus de his quæ sunt in genere non dicitur per prius & posterius, sed principium de principiatis per prius & posterius potest dici: si ergo substantia per prius & posterius dicitur de corporea, & Angelo, Angelus non est in substantia sicut in genere. Sed contra est, quòd Porphyrius primam diuisionem ponit substantiæ per corpoream, & incorpoream: ergo cum differentia adiuncta generi facit speciem, videtur quòd incorporea substantia sit in genere substantiæ.

ITEM obiicitur de secunda particula, scilicet, Intellectualis: est enim spiritualis vel incorporea magis differentia tangens naturam, & intellectualis tangens magis potentiam: ergo per incorporeum vel spirituale deberet diffiniri potius quem per intellectuale.

2 Item, Quare non ponit, Rationale, cum hoc sit magis cõmune, & differentiæ communiores debent præcipue poni circa principium diffinitionis?

VLTERIVS obiicitur de hoc quòd dicit: Semper mobilis. Hoc enim nullo modo videtur conuenire: secundum Philosophum enim id quod semper est mobile, maxime est imperfectum: ergo si Angelus est semper mobilis, maxime erit imperfectus secundum naturam.

2 Præterea, Aut intelligitur de motu secundum locum, aut secundum voluntatem, aut secundum naturam. Quod non secundum locum, hoc patet: quia non semper mouetur secundum locum. Præterea, quidam eorum nunquam mittuntur: igitur nunquam mouentur: & tamen sunt Angeli. Si secundum voluntatem, hoc iterum non videtur, quia non nisi quidam secundum voluntatem moti sunt, & alij postea in suo volito confirmati: ergo non semper sunt mobiles. Si tertio modo, hoc absolute falsum est: quia tunc oporteret, quòd alterarentur & generarentur secundum substantiam, quod absurdum est, ideo semper non sunt mobiles.

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit, Arbitrio libera: cum enim ei accidunt alia, discretio personalis, & simplicitas essentiæ, quare non posuit illa sicut istud?

2 Item, Quod non æque participatur ab habentibus naturam communem, non debet poni in diffinitione illius naturæ: quia aliter æquiuocatio fieret: sed arbitrio esse liberos non æqualiter participatur ab Angelis: ergo non debet poni in diffinitione Angeli. Prima patet per se. Secunda statim in hac distinctione scribetur in litera.

OBIICITVR etiam de hoc quod dicit, Incorporea: ibidem enim dicit Dama. quòd respectu Dei corporei sunt tantum, respectu autem nostri sunt incorporei: ergo si respectiue conuenit eis esse corporeum & incorporeum, vtrumlibet est eis accidentale, non diffiniens Angelum substantialiter.

2 Item, Quod in se est substantia, nulli potest comparari respectu cuius substantia non sit. Si ergo Angeli in se essent incorporei, respectu nullius possunt esse corporei: sed sunt corporei respectu Dei: non ergo in se sunt incorporei.

DE SEQVENTE etiam quod dicit, Deo ministrans, obiicitur: quia cum dæmones sint Angeli, non conuenit eis Deo ministrare: ergo diffinitio non est conuertibilis.

ITEM, De vltima quòd dicit, Secundum gratiam non natura immortalitatem suscipiens: hoc enim videtur falsum: quia naturaliter non est mortale nisi quod compositum est ex contrarijs, vt dicit Philosophus, & hoc propter mutuam actionem & passionem contrariorum, & etiam propter motum eorum ad contraria, quia leue in corpore mixto nititur sursum, graue autem deorsum, & ita distabunt quandoque, & fiet corruptio: sed non sic est in Angelo: ergo non est mortalis secundum naturam.

2 Item, Etiam Philosophus videtur velle in primo cæli & mundi, quòd cælum sit immortale, quod tamen est corpus: ergo multo magis Angeli per naturam erunt immortales.

3 Item, Non est conueniens dicere dæmones habere gratiam: & tamen sunt immortales: ergo

immortalitas

immortalitas non conuenit per gratiam, ſed per naturam, vt videtur.

4 Item, Non moritur vel corrumpitur aliquid niſi aliquo fortiori ſe agente in ipſum: nihil autem citra Deum eſt fortius Angelo: ergo nihil corrumpet eum: ergo per naturam eſt immortalis, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO, Prænotandum eſt, quòd iſta deſcriptio Angeli conueniat tam bono quam malo, & infra in ſecunda quæſtione de Angelis ponemus vnam quę conuenit bonis Angelis tantum, & in ſequenti tractatu de motu ponemus aliam quę conuenit malis Angelis tantum. Iſta ergo diffinitio quę cõuenit bonis & malis, habet ſubſtãtiã pro genere, & adiungit ſex differentias ab alijs quæ ſunt in eodẽ genere. Quod ergo dicit, Intellectualis, diſtinguit meo iudicio ab aliis ſubſtantiis animatis, vt vegetabili, & ſenſibili. Quod vero dicit, Semper mobilis, diſtinguit à ſubſtantia prima quæ ſola per naturam immobilis eſt. Quod autem dicit, Arbitio libera, diſtinguit ab his quæ non habent liberum arbitrium, vt animalia. Quod autem dicit, Incorporea, diſtinguit à corporibus, vt cælo, & elementis. Quod autem dicit, Deo miniſtrans, diſtinguit ab homine qui miniſtrat ſibi propter indigentiam, cui non ſubiacet Angelus: & hoc quoad actum. Sed quod dicit, Secundum gratiam, diſtinguit Angelum ab his quæ ſubiacent corruptioni, quia per gratiam & beneficium creationis beneficium immortalitatis receperunt. Quidam tamen dicunt, quòd Deo miniſtrans non ponitur ibi niſi occaſione bonorum Angelorum: & hoc non puto eſſe verum: ſed ſecundum naturam Angeli omnis actus eius ordinatur ad miniſterium Dei. Et non eſt ſic in operibus hominum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus non loquitur ibi de genere prædicabili ſecundum aliquam communem rationem: ſed de genere quod eſt primum ſubiectum ſiue materia: quia aliter falſum eſſet.

AD ALIVD dicendum, quòd non oportet ad hoc quòd aliqua ſint in genere vno, quòd ſint ex eiſdem principiis illius generis: ſed quòd ſit in eis proportio ad vnam rationem principiorum: & hoc bene ſaluatur in Angelis: quia in ipſis eſt accipere potentiam actiuam, & paſſiuam: licet non ſit accipere materiam, & formam, vt poſtea patebit. Dicit enim Ariſto. In omni natura eſt accipere aliquid per modum potentiæ, & aliquid per modum actus: Angelus enim aliquo modo eſt ens potentiale per intellectum poſſibilem, & eſt ens actu per agentem.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectuale à pluribus ſeparat quam incorporeum, quia ſeparat ab anima rationali ſecundum quòd ſtricte accipitur: incorporeum autem non ſeparat ab ipſa, ſed à corporea ſubſtantia cum qua communicat anima rationalis.

AD ALIVD dicendum, quòd rationale, vt dicit Aug. & Iſaac, non eſt propria differentia Angeli, ſed potius hominis & animæ rationalis.

AD ALIVD dicendum, quòd ſemper mobilis dicitur electione vel voluntate: & additur, ſemper, vt intelligatur quòd hoc conueniat de ſe in omni ſuo ſtatu, etſi ipſa non moueatur per gratiam: & ſic ceſſat obiectio.

AD IID quod obijcitur de hoc quod dicit, Libera arbitrio, dicendum quòd duo inter attributa referuntur ad ſubſtantiam ſecundum naturam, ſcilicet, ſubtilitas eſſentiæ, & diſcretio perſonalis: & ideo loco differentiarum accipi non poſſunt: quia differentiæ ſumuntur ex parte actus, vel formæ: ſed perſpicacitas intelligentiæ ponitur in prima differentia, & libera arbitrio ponitur hic.

AD ALIVD dicendum, quòd quoad habitum potentiæ quæ eſt liberum arbitrium, non eſt per prius & poſterius: ſed potius per ordinantia ad actum: & hoc infra magis diſcutietur. Vnde hic dicere ſufficit, quòd vno modo recipit magis & minus, & alio modo non.

AD IID quod obiicitur de alia differentia, dicendum quòd Angelus abſolute eſt incorporea ſubſtantia: & quod dicitur à Dam. & Greg. eſſe corpus, non dicitur propter naturam corporis, ſed proprietatem corporis, quæ eſt contineri loco & diffiniri: & ideo illæ duæ obiectiones ſunt ſophiſticæ.

AD IID quod obiicitur de vltima, dicendum quòd meo iudicio vocat ibi gratiam donum datum cũ natura. Omnis enim natura creata inquantum eſt educta de nihilo tenderet in non eſſe, ſi manus omnipotentis Dei non contineret: & hanc manum nihil intelligo niſi voluntatem, naturam ſeparatam à contrariis permanere in eſſe: in hoc enim quod à contrarietate remouit, voluit permanere incorruptibilem: & hoc videtur velle Plato in Timæo, qui dicit quòd natura quidem diſſolubiles, voluntate autẽ Creatoris permanentes: licet hoc melius de planetis intelligatur, quos Plato igneos, & ideo per naturam corruptibiles putabat. Et per hoc patet ſolutio ad tria prima: quia Philoſophus loquitur de alio modo mortalitatis & immortalitatis.

AD VLTIMVM dicendum, quòd non eſt agens fortius niſi Deus, & ille non deſtruit id quod fecit: ſed Dam. vocat naturam defectum qui eſt in quolibet creato ex hoc quòd exiuit in eſſe poſtquam nihil fuit de ipſo.

ARTICVLVS III.

An theologi vocant Angelos illas ſubſtantias ſeparatas quas Philoſophi vocant intelligentias?

TErtio quæritur, Vtrum nos vocemus Angelos ſubſtantias illas ſeparatas quas Philoſophi intelligentias vocant, vt quidam contentioſe defendere præſumunt? Videtur, quòd ſic: quia ita dicit Auicen. quòd intelligentiæ ſunt quas populus & loquentes in lege Angelos vocant.

2 Item, Hoc idem dicit Algazel ante finem Methaphyſicæ ſuæ.

3 Item, Rabbi Moyſes dicit hoc in ſecunda collectione ducis neutrorum: ergo videtur, quòd ipſi hoc intelligunt.

4 Item, Philoſophi intell igentias ponunt ſubſtantias ſeparatas, & nos dicimus Angelos ſubſtantias ſpirituales ſeparatas: ergo idem intendimus dicere per Angelos quod illi per intelligentias, vt videtur.

5 Item, Subſtantia intellectualis non habet aliquid ante ſe in ordine vniuerſi ſecundum Philophos niſi cauſam primam: idem autem dicimus nos de

nos de Angelis: ergo videtur, quòd idem nos intendimus per Angelos quod illi per intelligentias.

Sed contra SED CONTRA: Nullus vnquam Philosophorum posuit intelligentias moueri localiter, quin potius scribunt esse immobiles: nos Angelum dicimus nuntium, eo quòd frequenter mittatur localiter motus: ergo non idem intelligimus.

2 Item, Omnis Philosophus ponens intelligentias, dicit illas mouere cælos, sicut desideratum mouet desiderantem: nos autem hoc non dicimus de Angelis: ergo.

3 Item, Omnes Philosophi concordant in hoc quòd vno trium modorum est numerus intelligentiarum, scilicet aut secundum numerum sphærarum mobilium, aut secundum numerum motuum, aut secundum numerum stellarum quæ sunt in mobilibus: nos autem omnia hæc de Angelis absurda reputamus: ergo &c.

4 Item, Omnis Philosophus ponens intelligentias, dicit vnam esse causam alterius ordine naturæ, non temporis: nos autem nihil horum dicimus de Angelis: ergo.

Potest autem esse, quòd aliquis dicat, quòd ego non intelligam Philosophos loquentes de intelligentijs. Sed ad hoc respondeo, quòd verum est me parum intelligere: sed non est incertum mihi quin iste sit intellectus Philosophorum loquentium de intelligentijs, & quòd certum est mihi, quòd loquens Angelos esse intelligentias, & moueri localiter, vel etiam immediate mouere cælos, & non tantum sicut desideratum mouet desiderantem, quòd ille nunquam sciuit nec intelligentiæ naturam, nec Philosophos loquentes de intelligentijs intellexit: ipsi enim ponunt vnam intelligentiam solam quæ sit ens necesse, & ex splendore illius & possibili quod nunquam deest ei, vt dicunt, educit intelligentiam primi ordinis, & ex illa secundũ orbem & cum anima orbis intelligentiam secundi ordinis, & ex illa orbem tertium & intelligentiam tertij ordinis, & ita vsque ad intelligentiam decimi ordinis, quæ est mouens vt desideratum sphęram actiuorum & passiuorum, quæ educitur a distinctione locorum sub orbe lunę, cuius intelligentiæ dicunt esse splendorem omnem formam materiæ generabilium & corruptibilium, & formam intellectus possibilis: & hæc omnia reputamus erronea quando de Angelis dicuntur.

Solutio. ET IDEO consentio in hanc partem, quòd Angelus non sit idem quod Philosophi intelligentiam esse dixerunt, nec etiam dico esse intelligentias, vt infra in quæstione de operibus quartæ diei, & de cælis habetur: quia mihi videtur, quòd Catholicè hoc poni non potest.

AD PRIMA tria dicendum, quòd illi Philosophi loquuntur secundum suas intentiones: nos autem ita non ponimus esse Angelos.

AD ALIVD dicendum, quòd alia separatione separamus Angelos quam illi intelligentias: ipsi enim ponebant, quòd non essent coniunctæ materiæ, nec haberent formas materiales, sed vniuersales simplices quæ sunt rationes motus cæli: sed determinabant intelligentiam ad motorem determinantem qui recipit speciem à splendore intelligentiæ, & mouet cælum suum ad consecutionem illius speciei mobilis vt producatur in esse: sed hoc nos reputamus stultitiam qui dicimus, quòd Deus secundum suam voluntatem causat & disponit mundum, & Angelos omnes separamus à materia, & à determinatione ad motorem & ad motum corporis alicuius: sed intendunt in Deum tantum per contemplationem, & in nos per ministerium.

AD ALIVD dicendum, quòd ordo vniuersi secundum Philosophos omnino est alius quam secundum nos. Quia ipsi ponunt ordinem ex vno quod ab eo quod est necesse & vnum, non possit nisi vnum quod est possibile & necesse: possibile quidem in se, & necesse à primo: & ex illo quod est duo, educuntur duo, scilicet cælum suum, & intelligentia alia, vt supra diximus, & cælum per motum, & quo pars accedit alicui & recedit ab aliquo est principium diuersitatis: & ex parte intelligentiæ etiam. educuntur aliæ intelligentiæ. Nos autem ponimus ordinem ita quòd corporale & spirituale simul sint ex vno agente pro libertate suæ voluntatis, & non per naturam & necessitatem, vt illi ponunt: & dicimus Angelum esse primum post Deum non ordine causæ, sed ordine status & dignitatis.

ARTICVLVS IIII.

An Angelus sit simplex substantia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et quatuor quidem Angelis videntur attributa] Et quæruntur quinque, quorum quatuor sunt de istis per ordinem quæ enumerat, quintum autem de omnibus in communi. Quæritur igitur primo, Vtrum Angelus sit simplex substantia? Videtur autem, quòd non: dicit enim Philosophus, Omne quod est vnum numero, est vnum per materiam: sed Angelus est vnum numero: ergo est vnum per materiam, vt videtur: nihil autem habet materiam nisi habeat formam: ergo Angelus est compositus ex materia & forma.

2 Item, Boe. in principio de Tri. Hoc vere vnum est quod nulli innititur, in quo nullus numerus: & intendit hoc de Deo solo: ergo omne quod est hoc aliquid, in natura dicitur habere numerum: & ita est compositum.

3 Item, Boetius ibidem. Simplex forma subiectum esse non potest: ergo si Angelus simplex forma est, subiectum fieri non potest: sed est subiectum gratiæ, & scientiæ, & multorum aliorum: ergo non est simplex forma: & constat quòd non est simplex materia: ergo ipse est compositus.

4 Item, Boe. in principio de hebdomadibus, dicens: Quid est habere aliquid præter id quod ipsum est: esse vero nihil habet admixtum: ergo Angelus non est simplex esse, cum ipse possit habere aliquid præter id quod ipse est: quia ipse non est quicquid habet: ergo esse in eo aliud est & quod est: ergo est compositus.

5 Item, Boe. ibidem. Quicquid est hoc aliquid, aliud habet quo est, & aliud quo aliquid est: constat autem quòd Angelus hoc aliquid est: ergo aliud habet quo est, & aliud quo hoc aliquid est: ergo est compositus.

5 Item, Philosophus in principio 2. de anima vult, quòd materia non sit hoc aliquid, nec

etiam formam, ſed compoſitum: cum igitur Angelus ſit hoc aliquid, videtur quòd Angelus ſit compoſitus.

7 Item, In omni eo in quo eſt accipere vniuerſale ſecundum naturam, & particulare, in ipſo eſt compoſitio: dicit enim Philoſophus, cum dico, cælum, dico formam: cum dico, hoc cælum, dico materiam: cum igitur ſecundum naturam ſic dicatur Angelus, & hic Angelus, videtur in ipſo ſupponi compoſitio.

8 Item, Auicen. dicit, quòd omnis forma eſt de ſe communis: ergo ſi inuiduatur, hoc non eſt niſi ſuper aliquid quod eſt fundamentum eſſe in quo fundatur: conſtat autem, quòd natura Angeli in hoc Angelo eſt indiuiduata: ergo eſt fundamentum ſupra quod coarctatur: ergo habet materiam & formam.

9 Ad hoc quidam voluerunt dicere, quòd eſt cõpoſitio ex natura formæ vniuerſalis & particularis, ſiut dicit Philoſophus de cælo, Cum dico, hoc cælum, dico materiam: cum dico, cælum, dico formam: & hanc vocãt compoſitionem logicam. Et eſt compoſitio ex quod eſt & quo eſt, & hanc vocant methaphyſicam. Et his duabus compoſitionibus dicunt compoſitum eſſe Angelum. Eſt autem compoſitio tertia quæ eſt ex forma & materia, quæ eſt phyſica compoſitio: & hanc dicunt Angelo non conuenire. Et mihi videtur mirum ſi iſti quod dicunt, intelligunt: omnis enim compoſitio eſſentialis nõ ſubiecti & accidentis eſt ex forma aliqua eſſentiali: illa autem non poteſt eſſe niſi forma totius vel, partis totius: ſicut homo, & hic homo habet cõpoſitionem: eſt enim vniuerſalis forma conſequens totum compoſitum, vt dicit Philoſophus quidam: & ideo etiam poteſt prædicari de hoc cuius eſt forma: ſi autem non eſt talis, tunc neceſſario eſt forma partis: ſic forma eſt forma naturæ, & illa eſt altera pars compoſiti, & non prædicatur de compoſitio: quoniam ſicut dicit Auicen. forma non habet quòd prædicari poteſt inquantum eſt forma, ſed potius inquantum eſt totius forma idem quodammodo cum eo de quo prædicetur: ergo videtur, quòd diuiſio illius compoſitionis non ſit niſi duplex: quia id quod eſt, eſt idem quod partitulare: & quo eſt ſiue eſſe, eſt dem cum natura vniuerſali. Item, Ego dico ſic: Si eſt ibi forma totius, oportet quòd illa fluat à toto, ergo præſupponit compoſitionem in eo cuius eſt forma, vt videtur.

10 Item, Eorum quæ ſunt in genere, ſunt eadem principia participandi genus illud: ſed Angeli ſunt in genere ſubſtantiæ: ergo participabunt genus per eadem principia per quæ participant ipſum aliæ ſubſtantiæ: hoc autem ſunt forma & materia: ergo Angeli ſunt ex materia & forma, vt videtur.

11 Item, Philoſophi dicunt, quòd omnes intelligentiæ quæ ſunt citra cauſam primam, ſunt compoſitæ ex eſſe poſſibili & eſſe neceſſe: eſſe autem poſſibile, eſt eſſe materiæ: ergo videtur, quòd ſint ex materia & forma.

12 Item, In. 2. de anima dicit Philoſophus, quòd in omni natura eſt potentia & actus: ergo & in Angelo: potentia autem & actus ſunt forma & materia: ergo Angelus eſt ex materia & forma.

13 Item, Quicquid conuenit multis & non per ſe, & conuenit alicui per ſe: neceſſe eſt quòd omnibus illis conueniat gratia illius ſolius quod eſt in omnibus illis: ſicut quia habere tres angulos cõuenit iſſoſceli, iſopleuro, ſcaleno, & non per ſe, & triangulo rectilineo per ſe, oportet quòd illis conueniat gratia naturæ trianguli quæ eſt in illis. Sic ſubſtare conuenit multis, quia omnibus ſubſtantiis: & non per ſe, quia dicit Boe. quòd ſubſtantia ſimplex non poteſt ſubſtare. Item conuenit materiæ, & per ſe: quia non eſt reducere ad aliquid prius: ergo omnibus quibus conuenit ſubſtare alicui formæ, illis conuenit gratia materiæ quæ eſt in illis: ſed omnibus Angelis conuenit hoc: ergo omnes Angeli ſunt ex materia & forma, vt videtur.

SED CONTRA: Dicit Auguſtinus, quòd anima eſt ſimplex ſubſtantia: ergo multo magis Angelus: ergo non eſt compoſitus. *Sed contra.*

2 Item, Magiſter dicit hîc, quòd ſimplicitas eſſentiæ eſt attributum Angeli: ergo Angelus eſt ſimplex, vt videtur.

3 Item, Punctus eſt ſimplex, & tamen habet poſitionem in continuo: ergo multo magis Angelus eſt ſimplex qui eſt indiuiſibilis, ita quòd non habet poſitionem.

4 Item, Non videntur valere propoſitiones Boetij quibus probatur Angelus non eſſe ſimplex: quia omnis forma ſimplex eſt: & tamen poſſum dicere, quòd eſt albedo, & hæc albedo. Item poſſum dicere, quòd hæc albedo eſt hoc aliquid, & tamen ipſa eſt ſimplex: ergo hoc aliquid non dicit compoſitionem: ergo rationes prius inductæ non videntur valere.

SOLVTIO. Mea opinio ſemper fuit quòd Angelus ſit compoſitus ex partibus eſſentialibus: ſed non ex materia & forma: quia non dico materiam eſſe primum principium cõpoſitionis ſubſtantiæ in genere, ſed ſubſtantiæ motæ: & ideo vbi non eſt potentia ad motũ, non dico eſſe materiã niſi materia valde large & impropie ſumatur: quoniã mihi videtur, quòd Philoſophi nõ loquãtur de materia niſi ipſa ſit ſub aliqua priuatione. Bene tamen dico, quòd ſi fundamentum vocetur, quòd tunc eſt ex materia & forma: quia Philoſophus dicit in 7. primæ Philoſophiæ, quòd fundamentum non eſt quantum, neque quale, neque aliquid aliorum prædicamentorum. Sed Boe. in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti non ſic vocat materiam, nec etiam Philoſophi naturales, vel Mathematicus hoc modo loquitur de materia. Sunt tamen quidam dicentes, quòd materia variatur tripliciter, ſcilicet, quod quædam determinatur forma ſubſtantiali tantum: & ſecundum hoc dicimus, quòd materia eſt pars ſubſtantiæ, quamuis nunquam ſit in potentia ad ſubſtantiam cuius eſt pars, vt in rebus perpetuis: quædam autem eſt determinata forma ſubtantiali & quantitate, & nunquam eſt in potentia ad eſſe, ſed eſt in potentia ad vbi, vt in cælo: quædam autem eſt determinata forma ſubſtantiali & quantitate & qualitate, vt materia generabilium & corruptibilium. Cum igitur quæritur, Vtrum ſit vna materia corruptibilium, & perpetuorum? Dicendum quòd non vna: quia ita dicit Boe. & Philoſophi omnes: eo quòd non dicitur vna ratione ſubiecti tantum: ſed etiam ratione potentiæ: & potentia non eſt vnius rationis in eis. Eodem modo cum quæritur, Vtrum ſit vna materia corporalium & incorporalium creaturarum? Dicendum, quòd non vna: *Solutio.*

non vna : quia licet fundamentum primum in se sit vnum : tamen materia non est vna : quia materia nominat potentiã quæ non est vnius rationis in eis quæ mouentur secundum locum, & quæ immobilia sunt secundum locum, nisi forte diffinitiue : & in hanc opinionem ego bene concordo, & præcipue propter hoc : quia videtur impossibile, quòd aliqua proprietas sit in diuersis quæ non gratia alicuius substantiæ cõmunis sit in eis : proprietas autem multis & spiritualibus & corporalibus communis est substare & sustinere formã : ergo necesse est ponere substantiam communem quæ sit in eis : & hæc meo iudicio non dicetur materia, sed fundamentum. Alia est quæ est inducta supra in obiiciendo, quòd eorum quæ sunt in eodem genere, necesse est esse vnam communem habitudinem ad principia illius generis : constat autem, quòd principia indiuisibilia generis, subiectum, sunt fundamentum, & esse formæ substantialis : & per hoc patet solutio ad omnia quæ inducuntur : quia non concludunt de materia simpliciter, sed de fundamento hoc quod est pars substantiæ & fundat esse : quoniam, sicut supra diximus, materia non dicetur de eis nisi æquiuoce, vt patet in ratione potentiæ.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd Augustinus loquitur de simplicitate indiuiduitatis, & non simplicitate ipsius esse quod est hoc aliquid.

Ad aliud dicendum, quòd Magister vocat simplicitatem elongationem à materia & materialitate quæ facit ignobilitatem & hebetudinem, & non loquitur de simplicitate per priuationem compositionis.

Ad aliud dicendum, quòd punctus est simplex priuatione diuisionis continui : sed Angelus illa simplicitate non dicitur simplex, quia non habet ordinem ad continuum, sed potius modo prædicto.

Ad aliud dicendum, quòd si nos loquamur de hac albedine secundum esse, tunc non est hæc albedo nisi per hoc quòd est in hac materia. Si autem tu loquaris de hac albedine secundum quòd est forma quædam terminata consistens intra suas differentias constituentes ipsam, tunc intellectus eius est absolutus, vt dicit Auicen. sed tũc hæc albeo & albedo nõ dicunt vniuersale & particulare, sed potius vniuersale ratione differens, scilicet, in se consideratum, & vt terminatum sub suis differentiis essentialibus. Vnde patet quòd Boe. verum dicit, si accipiatur hoc aliquid secundum esse : & ita intelligitur dictum Boetij. Et ex hoc iterum patet, quòd Angelus cum sit hoc aliquid, sine dubio compositus est ex fundamento & esse quod fundatur in ipso : & hoc ideo dico : quia non proprie ponitur potentia nisi forte ad agere : quia dicit Philosophus, In perpetuis non differt esse à posse : eo quòd ipsum posse nunquam fuit sine esse, & potentia dicitur æquiuoce in eis ad alia quæ sunt in potentia ad vbi vel ad formam.

***

ARTICVLVS V.

An Angelis conueniat personalis discretio, ita quòd quilibet sit persona?

Deinde quæritur de discretione personali. Videtur enim, quòd discretio personalis sit in Angelo sicut in Deo & homine. Determinatur per propositionem prius positam pro principio, quòd si aliqua passio inest pluribus, necesse est quòd ratione alicuius substantiæ cõmunis cui ipsa passio per se conuenit, insit eis : discretio personalis in est Deo, & hominibus, & Angelis : ergo necesse est quòd communi modo insit eis : homini autem & Deo inest per rationẽ ordinis naturæ ab vno exeundo vel emanando : ergo hoc modo inest Angelo, vt videtur, quod falsum est, cum vnus non producat alium generando, vel spirando.

2 Item, Magister Richar. de sancto Vic. dicit, quòd discretio personalis est, aut origine tantum, vt in Deo : aut proprietate tantum, vt in Angelis : aut proprietate simul & origine, vt in homine : & ex isto videntur sequi multa inconuenientia, quorum vnum est, quòd discretio personalis videtur per plura conuenire homini quam Angelo : & cum discretio personalis vna causarum fuerit inassumptibilitatis assignatarum in 3. li. videtur, quòd homo minus fuerit assumptibilis quam Angelus, quod non est verum. Aliud est : quia quæcumque differunt sola proprietate, non differunt nisi per accidens, quia omnis proprietas est de genere accidentium, vt dicit Boe. Angelorum autem discretio personalis non est nisi sola proprietate : ergo non differunt Angeli nisi per accidens, quod est impossibile : ergo non est discretio in eis sola proprietate.

Solvtio. Dicendum, quòd vt dicit Richar. persona est existens per se solum secundum quemdam singularem rationalis naturæ existentiæ modum, sicut in. 1. lib. dist. 23. explanatum est : & ideo quia quilibet Angelus per se solum existit modo suæ existentiæ in intellectuali natura : ideo quilibet est persona, & conuenit eis discretio personalis. *Solutio.*

Dicendum ergo ad primum, quòd personalitas per prius & posterius est in Deo, & in Angelis, & in hominibus : & hoc in primo lib. probatum est : & ideo sufficit conuenientia proportionis qua ista communis passio referatur ad tres naturas : & dicunt, quòd illud est suppositum rationalis creaturæ : quia hoc inuenitur in Deo, Angelo, & homine : & ideo non oportet, quòd modus discretionis sit vnus, sicut videbatur probare obiectio.

Ad aliud dicendum, quòd Magister Richar. communiter tangit facientia & ostendentia discretionem personalem : in diuinis enim facit relatio originis, in humanis autem indiuiduatio super hanc materiam, & in Angelis indiuiduatio ipse naturæ Angeli super hoc fundamentum. Et argumentum non valet : Pluribus distinguitur homo quam Angelus : ergo est magis discretus in persona : & mutatur ibi discreta quantitas in modum continuæ per intensionem. Nec verum est quòd discretio personalis impediat assumptibilitatem

tatem : sed potius quia persona nunquam est persona sicut homo, nisi prius potentia est persona, & postea fit actu persona : & ideo antequam fiat actu cum propriam adhuc non habeat singularitatem, potest assumi in singularitatem alterius : & hoc non est in Angelo cuius singularitas nunquam fuit in potentia.

AD vltimum dicendum, quòd reuera proprietates ostendunt singularitatem personæ & non faciunt : sed facit eam fundamentum esse particulans, & indiuiduans ipsum esse per se super se : sed quia in angelis est hoc elongatum à cognitione : ideo cognoscimus ipsum proprietatibus : sicut etiam in logicis materia diuidens & contrahens formam, facit indiuiduum : sed tamen cognoscitur per collationem indiuiduantium.

ARTICVLVS VI.

An conueniat Angelis ratio naturaliter insita propter quam insunt, memoria, intelligentia, voluntas?

TErtio quæritur de ratione naturaliter insita, propter quam insunt memoria, intelligentia, voluntas : aut enim sumitur hic ratio pro ratione cognitiua, aut pro ratione practica quæ diuiditur contra iracibilem & concupiscibilem. Si primo modo, tunc videtur quòd non propter ipsam insit voluntas : quia voluntas non inest secundum rationem speculatiuam. Si secundo modo, tunc videtur, quòd etiam contineat in se liberum arbitrium : ergo non erunt nisi tria attributa : quia liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis : rationis, inquam, practicæ, non speculatiuæ siue theoricæ.

2 Præterea, Quæritur, qualiter memoria insit Angelis cum secundum Philosophum memoria per se sit primi sensitiui : Angelus autem non habet partem quæ est sensibilis anima.

3 Item, Memoria est cum differentia temporis determinata : sed intellectus purus abstrahit ab omni tempore : cum ergo intellectus Angeli sit purus, non videtur, quòd Angelis conueniat memoria.

4 Item, Cum intellectus in nobis diuidatur in intellectum quo est omnia fieri qui dicitur possibilis, & intellectum qui est omnia facere, qui dicitur agens, & intellectum formalem qui est speculatiuus, vel adeptus : nunquid intellectus sub istis differentiis est in Angelis? Videtur quòd non : quia suus intellectus nunquam fuit in potentia, sed semper perfectus : possibilis autem est qui est in potentia ad actum : ergo Angelus non habet possibilem intellectum. Si autem hoc dicas, tunc sequitur quòd etiam non habent agentem : quia agens est qui perficit possibilem, abstrahendo formas & ponendo in ipso : cum igitur forma à principio creationis sit posita in ipso, videtur quòd nunquam indiget agente : cum igitur nihil superfluum sit in Angelo, videtur quòd nec habeat agentem, nec possibilem.

5 Præterea, Quæ est differentia inter intellectū & intelligentiam? Ostenditur etiam de volutate, quia illa est pars liberi arbitrij sicut apparet ex diffinitione eius : ergo videtur quòd superfluat liberum arbitrium.

6 Præterea, Videtur quòd ratione horum trium Angelus sit ad imaginem, sicut homo. Sed contra : De solo homine in creatione dictum est : Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd ratio non sumitur pro potentia spirituali : sed potius pro parte spiritus superiori, quæ nata est ferri in Deum per habitum veri & boni impressum sibi naturaliter de Deo : sicut etiam dictum est in quæstione de imagine hominis primo lib. di. 3. & ideo nihil est quod quæritur, Vtrum sumatur ibi pro cognitiua, siue practica? Hoc autem modo sumitur ratio in Glo. super Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine : ibi enim dicit Glo. quòd triplex est imago, creationis, recreationis, & similitudinis : & hoc explanatum est in primo lib. & imago creationis, vt dicit Glo. est ratio, & sumitur ratio pro parte mentis puriore, quæ continet memoriam, intelligentiam, & voluntatem. *Solutio.*

AD ID quod obiicitur de memoria, dicendum quòd memoria sumitur hic prout accipitur ab Aug. quæ non est tantum præteritorum, sed etiam præsentium, & futurorum, hoc est, quæ abstrahit ab omni differentia temporis : & non dicit nisi thesaurum notitiæ habituum naturalium ad ea quæ naturaliter sunt cognita, & naturaliter dilecta : sicut verum & bonum quod Deus est, & verum & bonum quod ipsa mens est. Vnde istius memoriæ actus non est reflecti in id quod prius nouit vel vidit : sed potius suus actus est nosse : & hoc nosse, vt dicit Aug. non est aliud quam notitiam rei apud se tenere : & ille actus non est agere, sed potius tenere habitum qui notitia vocatur : & per hoc patet solutio ad omnia quæ obiiciuntur de memoria.

AD ID quoſt obiicitur de intelligentia, dicendum quòd hic sumitur prout est pars imaginis : & tunc intelligentiæ actus secundum Aug. est intueri se in notitia præsente quam habet, vel intueri Deum in notitia veri & boni Dei quam habet apud se : & hoc modo semper intuetur se, & Deum : quia illud intueri non dicit actualiter considerari, sed potius obiici sibi in lumine notitiæ rem cuius est notitia illa : & hoc semper fit vno modo : & ideo dicit Aug. quòd anima semper intelligit se, sed non semper discernit, & excogitat se : quia semper sibi obiicitur in lumine notitiæ quæ sibi naturaliter est impressa, quod est videre vel intelligere : sed non semper discernit se ab aliis rebus notis, qud est cogitare, vt dicit Augu. & idem est de Angelo.

AD HOC autem quod quæritur, Vtrum habeat Angelus possibilem & agentem intellectum? Dicendum, quòd possibilis dicitur à potentia cum priuatione, & sic non habet possibilem, & sic procedit obiectio : dicitur etiam possibilis quod est subiectū in quo fundantur species cognoscibilium, & sic habet possibilem perfectum à principio suæ creationis, & agentem illustrantem super possibilem : & per hoc pater solutio ad illa quæ obiiciuntur de differentiis intellectuum ipsius Angeli.

AD ALIVD dicendum, quòd secundum Philosophum actus intellectus consueuit vocari intelligentia, & substantia intellectualis separata, mouens motores orbium; intellectus autem vocatur

catur ab eis potentia animæ rationalis, vel Angeli, quæ accipit ſpecies indiuiduatas à materia & à conditionibus materiæ. Sed Richar. de ſancto Vict. dicit, quòd intelligentia dicitur diuinorum intellectus, vt de Deo: intellectus autem aliorum, quando ſcilicet refertur ad intelligenda mundana: ſed à Magiſtro accipitur hic pro intellectu Angelorum, qui ſimplicior eſt quam humanus.

AD ID quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd voluntatem habent Angeli: & licet voluntas cadat in diffinitione liberi arbitrij tamen non eſt liberum arbitrium, vt patebit infra diſt. 34. vbi de hoc quæretur: quia liberum arbitrium accipit aliquid à ratione, & aliquid à voluntate: & ideo dicitur facultas amborum: cum tamen ſit potentia determinata ſecundum ſe.

AD ID quod obiicitur, Vtrum homo, vel Angelus ſit ad imaginem Dei? Dicendum quòd imago dicitur ab imitatione. Poteſt ergo attendi imitatio imaginis ad vnitatem eſſentiæ in tribus perſonis tantum: & ſic Angelus eſt ad imaginem Dei, ſicut & homo: & etiam potentiis ſimpliciori bus, & etiam eſſentia ſimpliciori exprimit vnitatem in Trinitate: ſi autem attendatur ratio imitationis ad vnitatem eſſentiæ in tribus perſonis, & ordo naturæ perſonarum: tunc homo erit ad imaginem, & non Angelus: quia homo habet tres potentias in vna eſſentia: & etiam homo habet principium totius ſui generis & ſuæ naturæ, ſicut in Patre eſt principium totius deitatis: & hoc non eſt in Angelo. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum liberum arbitrium ſit attributum angelicæ naturæ conueniens, an ſit etiam in Angelis & hominibus per rationem vnam?

QVarto quæritur de libero arbitrio. Hoc enim non videtur attributum naturale: quia naturalia non amittuntur: flexibilitas autem liberi arbitrij amittitur: ergo non eſt attributum naturæ. Prima patet per ſe. Secunda probatur ex hoc quòd confirmati ſiue in bono ſiue in malo, non poſſunt flecti ad oppoſitos actus.

Quæſt. Item, Quæritur, Vtrum liberum arbitrium ſit in Angelis & hominibus per rationem vnam? Videtur autem, quòd non: quia dicit Dam. quòd noſtrum liberum arbitrium libere inquirit & libere conſiliatur: hæc autem non conueniunt niſi naturæ dubitanti & ignoranti: cum igitur intellectus Angeli deiformis ſit, non videtur quòd hæc ſuo libero arbitrio conueniant.

Sed contra. SED CONTRA: In vtroque erat flexibile in quod voluerit: ergo ſecundum rationem vnam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd liberum arbitrium conuenit Angelis per naturam: ſed libertas eius non eſt flexibilitas in bonum & in malum: quia flexibilitas in malum, vt dicit Anſel. nec eſt libertas, nec pars libertatis: ſed liberum eſt in faciendo quod vult, ſcilicet, quòd non obligatur ad actum vnum, ſicut naturalis virtus agens, & quod non impellitur ad neceſſitatem actus quin poſſit abſtinere ſi vult: & hæc libertas ſemper remanet apud Angelum quocunque ſe vertat. Quod autem non inclinatur ad malum quando confirmatur in bono, hoc non eſt ex coactatione, ſed ex immobilitate ſpontanea in bono quod eſt confirmatio: & ſimiliter, quòd non inclinatur ad bonum poſt confirmationem in malo, hoc eſt ex ſpontanea pertinacia quæ vnde cauſetur, infra quæretur. Per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum vniuoce dicatur liberum arbitrium in Angelis & in nobis? Dicendum quòd dicitur per prius & poſterius: quia in Angelis liberius quam in nobis eſt: quia rectitudinem liberantem non deſerunt: ſed in nobis liberius eſt quam in damnatis. Et de hoc etiam infra quæretur diſ. 35. quæ tota eſt de hoc: vna tamen communi ratione poteſt dici de nobis & de aliis, ſcilicet libera facultas faciendi quod vult.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum quatuor, aut tantum tria, aut plura ſint angelicæ naturæ attributa?

QVinto quæritur de his omnibus in communi. Videtur autem, quòd non ſint niſi tria attributa: quia in ſequenti capitulo Magiſter non enumerat niſi tria, dicens quòd prima conſideratio eſt de ſubſtantia, ſecunda de forma, tertia de poteſtate. Perſona quippe ſubſtantia eſt, ſapientia forma, arbitrium poteſtas: ergo videtur, quòd non niſi tria ſunt.

2 Item, Videtur, quòd multo plura ſunt: quia ingenium conuenit cuilibet Angelo, & iraſcibilis, & concupiſcibilis: & ita videtur, quòd ſint multo plura.

3 Item, Videtur, quòd non ſunt niſi duo: quia Commentator ſuper 12. primæ philoſophiæ dicit, quòd ſubſtantiæ ſeparatæ propter ſui ſimplicitatem non habent niſi duas potentias, ſcilicet intellectum, & voluntatem: ergo videtur, quòd non ſunt niſi duo attributa. Item quæritur, Penes quid ſumuntur iſta attributa?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc vniuerſaliter primo, quòd duo ſunt in Angelo: ſubſtantia eius in eſſe naturali conſiderata, & potentiæ conſequentes & perficientes ipſam ſubſtantiam ad agere. Subſtantia in ſe conſiderata aut accipitur ex parte quod eſt, & ſic eſt diſcretio perſonalis: aut ex parte quo eſt, & ex parte illa eſt ſubtilitas, vel ſimplicitas eſſentiæ. Potentiæ autem ad agendum: aut ſecundum ordinem in Deum, aut ſecundum ordinem ad opera: in Deum eſt ratio naturaliter inſita, & in illa eſt memoria, intelligentia, & voluntas: ad opera autem eſt liberum arbitrium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Magiſter ſub ſubſtantia comprehendit duo quæ penes ſubſtantiam comprehenduntur, licet non exprimat niſi vnum.

AD ALIVD eſt dicendum, quòd ingenium eſt idem in ſubſtantia cum ratione, niſi quòd ſonat in virtutem accipientem ſcientiam per ingenitam vim rationis.

AD ALIVD dicendum, quòd Commentator ibi non diuidit niſi potentias, non eſſentialia attributa.

Ad alivd dicendum, quòd Commentator ibi non diuidit nisi potentias, non essentialia attributa.

Ad id quod obiicitur de irascibili & concupiscibili, dicendum quòd non proprie sunt in Angelis, nisi æquiuoce: quia sunt proprie partes sensibilis vis: & si æquiuoce dicuntur esse in Angelo, tunc dicendum quòd ad voluntatem reducuntur, vel ad liberum arbitrium, quod verius mihi videtur.

An omnes Angeli fuerint æquales in tribus, scilicet, in sapientia, in essentia, in libertate arbitrij?

B Hic considerandum est, vtrum in substantia spirituali, & sapientia rationali, id est, intellectu, & libertate arbitrij, quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt sit prima consideratio de substantia, secunda de forma, tertia de potestate. Persona quippe substantia est, sapientia forma, arbitrium potestas: & ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas, ad formam vero intelligentiæ perspicacitas, & ad potestatem rationalis voluntatis habilitas. Illæ ergo essentiæ rationales, quæ personæ erant, & spiritus erant, naturaque simplices, & vita immortales, differentem essentiæ tenuitatem, & differentem sapientiæ perspicacitatem, atque differentem arbitrij libertatem & habilitatem recte habuisse intelliguntur: sicut in corporibus nonnulla differentia est secundum essentiam, ac formam, & pondus. Quædam enim alijs meliorem ac digniorem essentiam, & formam habent: & alia alijs leuiora, atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendū est illas spirituales naturas conuenientes suæ puritati, & excellentiæ: & in essentia, & in forma, & in facultate differentias accepisse in exordio suæ conditionis: quibus alij inferiores, alij superiores Dei sapientia constituerentur, alijs maiora, alijs minora dona præstantis: vt qui tunc per naturalia bona alijs excellebant, ipsi etiam post per munera gratiæ eisdem præessent. Qui enim natura magis subtiles, sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores alijs constituti. Qui vero natura & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioresque constituti sunt sapientia Dei æquo moderamine cuncta ordinantis. In ipsa facilitate arbitij differētia animaduertenda est secundum differentem naturæ virtutem, & differentem cognitionis & intelligentiæ vim. Et sicut differens vigor & subtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorque cognitio sapientiæ ignorantiam non ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

ARTICVLVS IX.

Vtrum in quatuor attributis angelicæ naturæ Angeli suscipiunt magis & minus, & intendantur & remittantur.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Hic considerandum est, vtrum in substantia spirituali] Hic enim dicit Magister, quòd in istis recipiunt magis & minus Angeli: & hoc non videtur: quia quæcunque sequuntur speciē inquantū species est, sicut species non recipit magis & minus, ita illa non recipiunt magis & minus, vt videtur.

2 Item, Videtur hoc in singulis: quòd enim vnus non sit simplicior alio, videtur, quia quæcūque nominant rē vt in termino, non suscipiunt intensionem & remissionem, nec magis nec minus: simplicitas autem nominat vt in termino: ergo non recipit magis & minus.

3 Item, Omnis simplicitas tollit compositionem: sed inter composita vnum non est compositius alio, quia priuationes non intenduntur nec remittuntur: ergo neque simplicitas.

4 Item, Indiuisibilium non est vnum indiuisibilius alio: sed simplicitas ponit indiuisibilitatem: ergo videtur, quòd vnus non sit simpliciot alio.

5 Item, Videtur idem de discretione personali: quia si differunt in illa, tūc illa differētia notabilis erit inter

erit inter ſummum & minimum Angelum. Sed contra : Eadem diſcretione perſonali qua ſummus diſcernitur à minimo, è conuerſo minimus diſcernitur à ſummo : ergo non ſuſcipiunt magis & minus, vt videtur.

6 Item, De perſpicacitate memorandi vel intelligendi vel volendi videtur, quòd non ſuſcipiat magis & minus : quia iſtam diuerſitatem ſi eſt in eis ſecundum intellectum, neceſſe eſt reducere ad aliqua principia cauſantia ipſam, ſicut in nobis velocitas ingenij reducitur in calidum bene mouens, & in humidum bene mobile : & bonitas memoriæ in ſiccum nõ facile delebile, & ſiccũ retinens, & huiuſmodi : conſtat autem quòd talia principia non inuenimus in Angelo : ergo videtur, quòd omnes ſint eiuſdem perſpicacitatis.

7 Eodem modo videtur de libero arbitrio : quia libertas hæc non eſt niſi à coactione, à peccato, & à miſeria, vt habebitur infra di. 25. & conſtat quòd omnes illas libertates habent : ergo in libero arbitrio non ſuſcipiunt magis & minus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in tribus attributis ſuſcipiunt Angeli magis & minus : ſed non poſſum videre qualiter ſuſcipiant magis & minus in quarto, ſcilicet in diſcretione perſonali : & ideo argumentum ad hoc factum concedo.

AD PRIMVM autem reſpondeo, quòd licet iſta ſequantur naturam communem in Angelis : tamen fundantur ſuper naturam ſecundum ſuum eſſe quod habet in Angelo : & quia ſuum eſſe non eſt vnum, ideo etiam illa non ſunt vno modo : & eſt ſimile de ingenio apud nos quod ſequitur naturam humanam ſecundũ eſſe quod habet in hoc homine, & in illo : & ideo non eſt vno modo. Si autem ſequerẽtur naturam communem ſecundum ſe, vt habere tres angulos ſequitur triangulum, bene concederem quòd non reciperent magis & minus. Et hæc ſolutio non dicit cauſam.

Aliter poſt dici, quòd iſta attributa conſiderantur in comparatione ad naturam communem, & ſic non recipiunt magis & minus : & in comparatione ad actum, & ſic recipiunt. Et hæc ſolutio eſt minus bona.

AD ALIVD dicendum, quòd ſimplicitas in Angelo non dicitur niſi ſecundum quid : vnde etiam Magiſter in litera quandoque exponit per ſubtilitatem eſſentiæ, quandoque per tenuitatem : ſed verum eſt vbi ſimplicitas abſolute dicitur, ibi nominari rem in termino : & hoc non eſt niſi in Deo ſolo.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, quòd omnis ſimplicitas tollit compoſitionem abſolute : ſed verum eſt quòd tollit aliquam, illam ſcilicet quæ eſt ex partibus quantitatiuis quantitate molis : licet relinquat compoſitionem eſſentiæ & ſubiecti & accidentis, & illam quæ eſt ex partibus virtualibus : & ideo non dicit omnimodam priuationem copoſitionis.

AD ALIVD dicendum, quòd indiuiſibilium in eo quòd indiuiſibilia, non eſt vnum indiuiſibilius altero : ſed poſſunt eſſe alia ratione diuiſibilia per partium intellectum : licet non diuidantur per effectum : & in illa ratione poteſt eſſe vnũ indiuiſibilius alio, ſicut Deus indiuiſibilior Angelo : & in aliis eſt hoc etiam facile videre.

AD SEQVENS mihi videtur concedendum eſſe.

AD ALIVD dicendum, quòd diuerſitas in perſpicacitate memorandi & intelligendi in aliis reducitur ad eadem principia : ſed non in nobis : quia in nobis oppoſitarum complexionum conditiones vigent in memoriis, & ingeniis : quia melancholici in memoria, & ſanguinei in ingenio : ſed in Angelis memoria non eſt niſi tentio notitiæ memoriæ ſimplicis, & intelligentia eſt intuitio rei in notitia illa : & ideo reducuntur in vnum principium : & hoc eſt eis diuerſitas in ſubtilitate eſſentiæ : hanc enim conſequitur id quod quidam habent formas magis ſimplices, & quidam minus ſimplices, vt infra determinabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam ſi ſint liberi omnes à coactione per naturam : non tamen æque expediti ad actum : quia meliora naturalia magis ſunt ad actum expedita. Et ſimiliter gratia omnes liberat æque à culpa, quia minima gratia nullam culpam relinquit, & hæc eſt libertas quantum ad terminum à quo : ſed non æque ſunt liberi quantum ad terminum ad quem : quia minor gratia non æque habilitat ad actum ſicut maior. Et eodem modo eſt de gloria quoad liberationem à miſeria, & in comparatione ad actum gloriæ. Sed tamen hic Magiſter non loquitur niſi de libertate naturali, quæ eſt à coactione : quia non agit niſi de naturalibus Angelorum.

ARTICVLVS X.

An angeli qui erant natura magis ſubtiles, erant ſapientia magis perſpicaces : ita quòd gratia proportionata ſit naturæ : & ſic ſit eis data, aut ſecundum conatum liberi arbitrij ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Qui enim natura magis ſubtiles, & ſapientia amplius perſpicaces &c.] Videtur hoc eſſe falſum. Ponamus enim eum qui minora naturalia habet ſe ample præparare : cum igitur Deus reſpicit conatum noſtrum : videtur, quòd illi plus infundit de gratia.

2 Item, Ponamus quòd aliquis habens gratiam cum minoribus naturalibus tota die inſiſtat bonis operibus deuote, & alius cum non adeo bonis non ita inſiſtat : conſtat quòd iuſtus remunerator Deus remunerat illius laborem augendo ſibi gratiam, & alij non : ergo gratia non reſpondet naturalibus ſolum, vt videtur dicere Magiſter.

Sed contra. SED CONTRA : Mat. 25. Dedit vnicuique ſecundum propriam virtutem. Et dicit Glo. hoc eſt, ſecundum capacitatem naturalium.

2 Item, Detur quòd non impleat naturam : ergo aliquid quod aptum eſt eum recipere, remanet vacuum, quod eſt impoſſibile, cum dicat Dionyſius, quòd Dei bonitas diffundit ſe ſuper omnes intellectuales vultus, ſecundum vniuſcuiuſque propriam analogiam.

3 Item, In Pſal. 144. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

4 Item, Gratia eſt in libero arbitrio, vt dicit Auguſtinus, vt ſeſſor in equo, & agens in actu : iſta autem ſemper ſunt proportionata : ergo ſecundum quantitatem naturalium eſt quantitas gratuitorum.

5 Item, In Angelis non est reducere diuersitatem gratiæ ad aliquod præcedens diuersum, nisi ad diuersitatem naturalium: quia non præcessit conatus, vel meritum, præcipue secundum illos qui dicunt Angelum creatum in gratia: ergo ad minus in Angelis data est gratia secundum distinctionem gradus naturalis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non generaliter verum est, quòd gratia proportionetur naturæ: sicut probant primæ obiectiones. Sed tamen hoc verum puto esse in Angelis: quia ego opinor, quòd creati sunt in gratia, sicut consequenter ostendam: & ideo concedo vltimum obiectum: sed tamen illi qui sunt de opinione Magistri possunt dicere, quòd in Angelo gratiæ receptionem præcessit præparatio aliqua, quam etiam respexit Deus. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Glossa vocat ibi naturalium capacitatem, & potentiam naturalem, & conatum ipsius, secundum quod dicimus, quòd quicquid antecedit gratiam in nobis, de naturalibus est.

AD ALIVD dicendum, quòd minima gratia implet naturam & superabundat. Probatio autem huius est, quòd gratia minima eleuat naturam super se. Et ideo illa obiectio non cogit: quia non propter hoc remanet vacuum, quòd scilicet maiorem gratiam non confert. In auctoritate autem Dio. analogia accipitur respectu bonorum naturalium, & non respectu gratuitorum: & patet hoc diligenter inspicienti librum suum.

AD ALIVD dicendum, quòd os vocatur desiderium hyans ad gratiam: & non est hyans nisi per præparationem quantum potest.

AD ALIVD dicendum, quòd liberum arbitrium est equus: sed per exercitium & præparationem efficitur magis aptus ad hoc vt meliorem habeat sessorem, & secundum hoc accipitur proportio.

Quæ communia & æqualia habuerunt Angeli?

C ET sicut in prædictis Angeli differebant: ita & quædam commun & æqualia habebant. Quòd spiritus erant, quòd indissolubiles & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In subtilitate vero essentiæ, & intelligentia sapientiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilium naturarum ille solus comprehendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & mensura.

ARTICVLVS XI.

An omnibus Angelis æqualiter conueniat quòd sint immortales.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et sicut in prædictis &c.] Videtur enim non conuenire eis æqualiter quòd sint immortales: quia supra habitum est, quòd immortalitas conuenit eis per gratiam, & non naturam.

SED AD HOC solutio est quòd per naturam & gratiam conuenit eis: quia gratia illa vt supra expositum est, est natura.

An boni vel mali, iusti vel iniusti creati sint Angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum?

D ILlud quoque inuestigatione dignum videtur, quòd etiam à pluribus quæri solet, vtrum boni vel mali, iusti vel iniusti creati sint Angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum, vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderunt?

Opinio quorumdam dicentium Angelos in malitia creatos, & sine omni mora ruisse.

E PVtauerunt enim quidam Angelos qui ceciderunt, creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse, sed in malitia à Deo factos esse, nec aliquam fuisse moram inter creationem & lapsum, sed ab initio apostatasse: alios vero creatos fuisse plene beatos. Qui opinionem suam muniunt auctoritate Aug. super Gen. ita dicentis. Non frustra putari potest ab initio temporis diabolũ cecidisse, nec cum sanctis Angelis pacatũ aliquando

Lib. 11. c. 16.

aliquando vixisse & beatũ, sed mox apostatasse. Vnde Dominus ait: Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: vt intelligamus quia in veritate non stetit, exquo creatus est, qui staret, si stare voluisset. Idem in eodem. Non frustra, inquit, putandum est ab ipso initio temporis vel conditionis suæ diabolum cecidisse, & nunquam in veritate stetisse. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non esse inflexum, sed in hac quamuis à Deo putant esse creatum, secundum illud beati Iob. Hoc est, inquit, initium figmenti Dei quod fecit Deus, vt illudatur ei ab Angelis eius. Et Propheta ait: Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Tanquam primo factus sit malus, inuidus, & diabolus, nec voluntate deprauatus. His aliisque testimoniis vtuntur, qui dicunt Angelos qui ceciderunt, creatos fuisse malos, & sine mora corruisse: eos vero qui perstiterunt, perfectos & beatos fuisse creatos astruunt auctoritate Augustini qui super Gen. dicit per cælum significari creaturam spiritualem, quæ ab exordio quo facta est, & perfecta & beata est semper.

Ioan. 8.

Iob. 40.

Psal. 103

Lib. 4. c. 2.

Aliorum sententia probabilis, qui dicunt omnes Angelos creatos esse bonos: & aliquam morulam fuisse inter creationem & lapsum.

ALiis autem videtur omnes Angelos creatos esse bonos, & in ipso creationis initio bonos extitisse, id est, sine vitio iustosque fuisse, id est, innocentes: sed non iustos, id est, virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant virtutibus, quæ stantibus appositæ fuerunt in confirmatione per gratiam. Aliis vero per liberum arbitrium superbientibus, & ideo cadentibus, aliquam etiam fuisse morulam aiunt inter creationem, & lapsum, & confirmationem: & in illa breuitate temporis omnes boni erant, non quidem per vsum liberi arbitrij, sed per creationis beneficium: & tales erant qui stare poterant, id est, non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare, & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vitæ, nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdam in confirmatione. Et ad hoc confirmandum vtuntur testimonio Augu. qui super Gen. dicit angelicam naturam primo informiter creatam, & cælum dictam: postea formatam, & lucem appellatam, quando ad Creatorem est conuersa, perfecta dilectione ei inhærens. Vnde prius dictum est: In principio creauit Deus cælum & terram. Et postea subditum, Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. Quia in primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis, postea de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis qui dicunt Angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit Creator optimus auctor mali esse: ideo totum bonum erat quod ex ipso illis erat: & totum bonum erat, quoniam ex ipso totum erat. Hoc modo probatur, quòd boni erant omnes Angeli, quando primo facti sunt: sed ea bonitate quam natura incipiens acceperat.

F

Lib. 1. c. 1. 3. 4. & 6. Gen. 1.

Probationem Augustini contra illos inducit, qui dicunt Angelos factos malos. Verba etiam Iob determinat, quæ illi pro se inducebant.

IDeoque Aug. exterminans opiniomem eorum, qui Angelos creatos fuisse malos putant, auctoritate & ratione probat bonos fuisse creatos: & verba præmissa beati Iob quæ illi pro se inducebant, quomodo sint intelligenda aperit

G

Lib. 11. de Genes ad a dlit. c. 21

da aperit, ita dicens ſuper Gen. Omnia, inquit, fecit Deus valde bona. Na-
Gen. 1. turam ergo Angelorum bonam fecit. Et quia iniuſtum eſt, vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus damnet: non naturam, ſed voluntatem malam puniendam eſſe credendum eſt: nec eius naturam ſignificatam eſſe
Iob 40. cum dicitur, Hoc eſt initium figmenti Dei &c. ſed corpus aereum quod tali voluntati aptauit Deus: vel ipſam ordinationem Dei in qua etiam eum inuitum fecit vtilem bonis: vel ipſius Angeli facturam: quia &ſi præſciret Deus voluntate malum futurum, fecit tamen eum prouidens quanta de illo ſua bonitate eſſet facturus. Figmentum ergo Dei dicitur: quia cum ſciret eum Deus voluntate malum futurum vt bonis noceret, creauit tamen illum vt de illo bonis prodeſſet: hoc autem fecit vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cum Sanctis proficit tentatio eius: ſicut & mali homines quos Deus malos futuros præuidens, creauit tamen ad Sanctorum vtilitatem, illuduntur, cum præſtatur Sanctis eorum tentatione profectus. Sed ipſe eſt initium: quia præcedit antiquitate, & principatu malitiæ. Hæc autem illuſio fit Angelis malis, & hominibus malis per Angelos ſanctos: quia ſubdit eis Angelos malos, & homines malos: vt non quantum nituntur, ſed quantum ſinuntur, poſſint nocere. Ecce aperte oſtendit qualiter prædicta verba Iob intelligenda ſint, & angelicam naturam bonam creatam eſſe aſſerit.

Quomodo intelligenda ſint verba præmiſſa Domini diſſerit, euidenter tradens Angelos eſſe creatos bonos, & poſt creationem cecidiſſe.

H DEinde qualiter verba Domini quæ ſupra poſuit, accipienda ſint, Au-
Ioan. 8. guſtinus aperit: vbi etiam ſua quæ prædixit verba, determinat, euidenter docens Angelos bonos fuiſſe creatos, & poſt creationem interpoſita ali-
Lib. 11. de Geneſ. ad lit. c. 23. qua morula cecidiſſe, ita inquiens: Quod putatur diabolus nunquam in veritate ſtetiſſe, nunquam beatam vitam duxiſſe, ſed ab initio cecidiſſe: non ſic accipiendum eſt vt malus à bono Deo creatus eſſe putetur, quia ab initio non cecidiſſe diceretur. Non enim cecidit ſi talis, ſcilicet malus factus eſt: à quo enim caderet? Factus ergo prius ſtatim à veritate ſe auertit propria poteſtate delectatus, beatæque vitæ dulcedinem non guſtauit: quam acceptam non faſtidiuit, ſed nolendo accipere amiſit. Sui ergo caſus præſcius eſſe non potuit: quia ſapientia fructus eſt pietatis. Continuo autem vt factus eſt, cecidit: non ab eo quod accepit, ſed ab eo quod acciperet, ſi Deo ſubdi voluiſſet. Ecce hîc aperte declarat Angelos bonos creatos fuiſſe, & poſt creationem cecidiſſe: & fuit ibi aliqua morula, licet breuiſ-
Homil. 1. ſima. Quod Origenes confirmat ſuper Ezech. dicens: Serpens hoſtis con-
Sen. 3. trarius veritati: non tamen à principio, nec ſtatim ſupra pectus & ventrem ſuum ambulauit: ſicut Adam & Eua non ſtatim peccauerunt, ita & ſerpens aliquando fuit non ſerpens, cum in paradiſo deliciarum moraretur. Deus enim malitiam non fecit. Ecce aperte dicit poſt creationem interpoſita mo-
Ioan. 8. rula cecidiſſe. Ideoque illa verba ſic accipienda videntur: Homicida erat ab initio vel mendax, id eſt, ſtatim poſt initium, quando ſibi æqualitatem
Mat. 13. Dei promiſit, & ſeipſum occidit, qui homo dicitur in Euangelio: nec in veritate ſtetit, quia in ea non fuit, ſed ab initio temporis, id eſt, ſtatim poſt initium temporis apoſtatauit. Poteſt etiam & ſic accipi illud: Ab initio ho-

micida

micida fuit vel mendax, id est, ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit, & fallaciter seduxit. Ex prædictis ergo liquet Angelos bonos omnes esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse à bono quod habuissent si perstitissent.

DIVISIO TEXTVS.

ILLVD quoque inuestigatione dignum videtur, &c.] Hic incipit secunda quæstio de creatione Angelorum, scilicet, an creati sint in gratia, & malitia, vel non? Et habet quatuor partes, in quarum prima inducit opinionem eorum qui dicunt omnes creatos simul: in gratia quosdam, in malitia quosdam. In secunda inducit opinionem aliorum dicentium nullum eorum creatum in gratia, sed omnes bonos bonitate naturæ *ibi* [Aliis tamen videtur, &c.] In tertia obiicit contra opinionem priorem, & exponit auctoritates quæ pro ea fauere videntur *ibi* [Ideoque Augustinus exterminans opinionem, &c.] In quarta & vltima quærit de naturali scientia, & naturali dilectione Angelorum *ibi* [Hic inquiri solet, quam sapientiam, &c.

ARTICVLVS XII.

An omnes Angeli in gratia creati sunt, vel in simplici natura?

INcidunt autem circa primum tres quæstiones, quarum prima est, Vtrum omnes Angeli in gratia vel simplici bonitate naturæ facti sunt? Secunda, vtrum omnis boni Auctor Angelum, vel aliquem malum facere potuit? Tertia, vtrum quamuis non malitiam, tamen in malitia existentem facere potuerit, sicut videtur velle prima opinio quam inducit.

Ad primum præcipue per auctoritates est procedendum: quia circa statum Angeli deficit nostra ratio. Videtur igitur, quod omnes tam illi qui ceciderunt, quam illi qui steterunt, creati sunt in gratia. Dicit enim Anselmus in lib. de casu diaboli, sic: Illi Angeli qui maluerunt illud plus quod nondum Deus illis dare volebat, quam stare in iustitia in qua facti erant, eadem iustitia iudicante, & illud propter quod illum contempserunt nequaquam obtinuerunt, & quod tenebant bonum amiserunt: ergo omnes creati sunt in iustitia.

2 Item, Idem in lib. Cur Deus homo, in principio 2. lib. Ad hoc factam esse rationalem naturam certum est, vt super omnia summum bonum eligeret & amaret, non propter aliud, sed propter optimum. Si enim propter aliud, non ipsum, sed aliud amat. At hoc nisi iusta facere nequit. Vt igitur frustra non sit rationalis, simul ad hoc iusta & rationalis facta est. Ecce simul hic habetur & auctoritas, & ratio auctoritatis.

3 Item, Ibidem. Quamdiu eligendo & amando iusta faciet ad quod facta est, misera erit: quia indigens erit, contra voluntatem non habendo quod desiderat, quod nimis absurdum est. Quapropter rationalis natura ita facta est, vt summo bono fruendo beata esset. Ex hoc accipitur, quòd etiam beata facta est. Et hoc tamen infra discutietur.

4 Item, Aug. in 13. confessionum. Beata creatura quæ non nouit aliud, cum tamen ipsa esset aliud, nisi de dono tuo, quod superfertur super omne mutabile: mox vt facta est, attolleretur sine interuallo temporis in ea vocatione qua dixisti, Fiat lux, & facta est lux. In nobis enim distinguitur tempus: quia tenebræ fuimus, & lux efficimur: in illa vero vt dictum est, quid esset nisi illuminaretur: & ita dictum est, quod non prius fuerit superflua & tenebrosa: & sic appatet eam semper fuisse lucem: non vt aliter esset, & ad lumen indeficiens conuersa lux esset. Qui potest, intelligat. Qui non potest, oret vt à Deo accipiat. Ecce ex hac auctoritate accipiuntur duo, scilicet, quod in gratia & beatitudine creati sunt, & solutio eius quod consueuit obiici, quod per cælum informis intelligitur Angeli natura: quia dicit, quòd illa distinctio fit, vt notetur causa conuersionis, non interuallum: quia creans ipsam conuertit vocando eam, & non ipsa seipsam.

5 Item, In 12. confessionum. Doctor famuli tui (Moyses scilicet) cum te commemorat in principio fecisse cælum & terram, tacet de temporibus, silet de diebus. Nimirum enim cælum cæli quod in principio fecisti, creatura est aliqua intellectualis, quamquã nequaquam tibi Trinitati coæterna, particeps tamen æternitatis tuæ valde, mutabilitatem suam præ dulcedine felicissimæ contemplationis tuæ cohibet, & sine vllo lapsu ex quo facta est inhærendo tibi, excedit omnem volubilem vicissitudinem temporum. Ex hoc iterum patet, quòd ex quo facta est, in gratia, in beatitudine, & in contemplatione est.

6 Item, Aug. in libro de ciuitate Dei 12. Nullo quidem modo secundum aliquod spatium temporis prius erant spiritus illi tenebræ, quos Angelos dicimus: sed simul vt facti sunt, lux facti sunt: non tantum ita creati sunt, vt quoquo modo essent, & quoquo modo viuerent: sed etiam illuminati, vt sapienter beateque viuerent. Ab hac illuminatione auersi sunt quidam Angeli: & ideo non obtinuerunt excellentiam sapientis beatæque vitæ, quæ proculdubio non nisi vita æterna est. Ex hac auctoritate patet, quòd etiam absurdum reputat Angelos non esse creatos in gratia.

7 Item, Aug. ibidem. Qui creauit Angelum cum voluntate bona, simul erat condens naturam, & largiens gratiam: nunquam enim sine bona voluntate & casto amore sanctos Angelos fuisse credendum est.

8 Item, Aug. de correptione & gratia. Angeli etsi beati erant antequam caderent, erat tamen quod beatitudini eorum adderetur si perstitissent, donec summæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium permansionis suscepissent.

9 Item, Aug. de fide ad Petrum. Angelos Deus creauit

creauit æternos, & eis facultatem cognoſcendæ diligendæque deitatis inſeruit: quos ita creauit, vt ipſi illum diligerent.

10 Item, Ibidem. Angeli atque homines pro eo quod rationales facti ſunt, æternitatis atque beatitudinis Dei in ipſa naturæ ſpiritualis creatione diuinitus munus acceperunt, ita ſcilicet vt ſi dilectioni ſui Creatoris iugiter inhæſiſſent, ſimul æterni beatique manſiſſent: ſi vero proprio libertatis arbitrio contra ſui Creatoris imperium propriam niterentur facere voluntatem, pro demeritis à contumacibus beatitudo diſcederet.

11 Item, Aug. ſuper Geneſ. ad literam dicit, quòd illa creatura ſemper dies: quia in ea non ſuperioris lucis abſceſſus, ſed inferioris cognitionis diſtinctio mane facit & veſperam; ergo non eſt dicere quòd creata ſit ſine gratia.

12 Ad idem ſunt tres rationes: Deus enim vno modo ſe offert ſẽper ſicut ſol: ergo cum nihil ſit obſtaculum, effundit ſemper lucem gratiæ ſuæ: in primo autem puncto creationis Angeli nullum fuit obſtaculum: ergo infudit ei gratiam.

13 Item, Si creati ſunt ante gratiam quæro, vtrum mouebantur voluntate vel intellectu deliberando, aut non. Si non, tunc cum potuerunt, otioſi fuerunt.

14 Præterea, Fictum eſt dicere, quòd non moti ſunt. Si mouebantur, ille actus potuit informari charitate: ergo Deus informauit eum qui nullum inuenit in eis obſtaculum.

15 Præterea, Quæ eſſet cauſa quòd indifferentes creaſſet? non poteſt dici vt mererentur gratiam, quia nullus meretur gratiam primam: ergo nulla cauſa eſſet: non enim poteſt dici, quòd hoc ideo fecit vt gratia à natura diſtingueretur, quia aliter modis multis diſtingui poteſt, & potuit: ergo videtur eſſe figmentum, quòd creati ſunt ſine gratia.

Sed contra. SED CONTRA: Aug. ſuper Geneſ. ad literam lib. 1. cap. 4. dixit ſic ſuper illud: In principio creauit Deus, &c. Exordiũ creaturæ inſinuatur adhuc informitate imperfectionis: fit autem Filij commemoratio, quod etiam verbum eſt, eo quod ſcriptum eſt, Dixit Deus, fiat: vt per id quod principium eſt, inſinuet exordium creaturæ exiſtentis ab illo adhuc imperfectæ: per illud autem quod verbum eſt, inſinuet perfectionem creaturæ reuocatæ ad Deum, vt formaretur inhærendo Creatori. Ex hoc accipitur, quòd creatura prius facta eſt informis, & poſtea formata.

2 Item, Ibidem. Creatura quamquam ſpiritualis & intellectualis vel rationalis, quæ videtur illi verbo propinquior, poteſt habere informem vitam: quia ſicut non hoc eſt ei eſſe quod viuere, ita nec hoc eſt ei viuere quod ſapienter viuere & beate viuere. Ex hoc accipitur idem quod prius.

3 Item, Ibidem. A quo exiſtit creatura ſpiritualis vt ſit vtque viuat, ad illum conuertitur, vt ſapienter & beate viuat.

4 Ad idem obiicitur per rationem: quia prior eſt ſtatus viæ quã patriæ: ergo prius etiam debet eſſe ſtatus naturæ quam gratiæ: quia ſicut ſe habet meritum ad præmium, ita natura ad gratiam.

5 Item, In naturis potentia præcedit actum: ergo & in eſſe gratiæ potentia quæ eſt in ſolis naturalibus, debet præcedere habitum gratiæ: ergo videtur, quòd conueniat eis in naturalibus creari.

6 Item, Quæcumque dantur inæqualiter his quæ ſunt eiuſdem naturæ, illa non dantur cum natura: quia in omnibus quæ dantur cum natura, eſt æqualitas: ſed gratia inæqualiter data eſt Angelis: ergo non eſt data cum natura.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio videtur mihi, quòd opinio Sanctorum ſit, quòd Angelus creatus ſit in gratia: & ideo ſuſcipiendo illam poſitionem, ſoluam ad obiectiones quæ fuerunt ex verbis Aug. ſicut Aug. ſoluit ea, ſcilicet, quòd illa dicuntur ad diſtinctionem eſſe, & non temporis. Vnde vult, quòd exordium creaturæ ſit in naturalibus ordine naturæ ante gratiam, & non ordine temporis. Similiter cum dicit, In principio creauit, ſignificat Deum vt principium naturæ & cum dixit, Fiat lux, ſignificat eundem vocantem ad formam, non ordine temporis, ſed naturæ: quia nihil vocatur, niſi quod eſt, ad hoc precipue quod informetur gratia: & ita dicebat Propoſitiuus.

AD OBIECTIONEM dicendum, quòd ſtatus viæ habet ſe ad confirmationem beatitudinis ſicut tempore præcedens: & hoc eſt ideo, quia beatitudo pendet aliquo modo ex merito, vt infra habebitur: ſed natura non poteſt mereri gratiam; & ideo non eſt ſimile hinc & inde.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propoſitio eſt falſa, quòd ea quæ dantur cum natura, dantur æqualiter: ſed data cum natura referuntur ad actum & habitum: quia nec natura eſt æqualis, vt ſupra habitum eſt: tamen non eſt probatum ſi Angeli ſint eiuſdem naturæ & ſpeciei.

SI AVTEM volumus ſuſtinere aliam opinionem, quòd creati ſunt in ſolis naturalibus, tunc lucem in verbis Aug. gloſſabimus pro ſplendore naturalium, & gratiam dicemus innocentiæ.

AD RATIONES autem dicemus, quòd licet Deus vno modo ſe habeat, tamen eſt agens voluntarium: & cum dat vnum donum, vult experiri eum cui dat vires ſuas: & ideo voluit, quòd Angelus probaret ſe in naturalibus, & videret quòd non ſibi ſufficeret, & ſic magis gratus eſſet de gratia quam acciperet ſuo tempore.

AD ALIVD dicendum, quòd bene poterat moueri cognitione & dilectione naturali ad naturæ exercitum, non tamen motu meritorio: quia dicit Aug. quòd Angelus habuit, vnde ſtare potuit: ſed non habuit, vnde poſſet proficere. Hoc tamen ſecundum aliam opinionem intelligitur de profectu ad confirmationem, & non de profectu ad meritum.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio iam dicta eſt, quare indifferentes creauit. Sed tamen hoc dico, quòd quantum poſſum intelligere de mente originalium, Sancti plane fuerunt iſtius opinionis, quòd creati ſunt in naturalibus & gratuitis ſimul.

ARTICVLVS XIII.

An deus potuit facere Angelum malum?

SEcundo quæritur propter errorem qui ponitur in litera, Vtrum Deus potuit facere Angelum malum? Videtur, quòd ſic: quia qui operatur voluntate,

luntate, operatur quod vult, & non est dicere cur ita facit: sed Deus operatur voluntate: ergo potest facere quod vult: ergo potest facere malum Angelum.

2 Item, Apostolus ad Rom. 9. An non habet potestatem figulus luti ex eadem quidem massa aliud vas facere in honorem, aliud vero in contumeliam? Et constat, quòd loquitur de Deo: ergo videtur, quòd possit facere Angelum malum & hominem.

3 Item, Ipse fecit eos quos futuros sciuit esse malos: ergo eadem ratione potuit facere malos.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Aug. quòd Deus non est illius rei vltor, cuius est factor: si ergo ipse fecit Angelum malum, ipse non posset esse vltor mali, quod falsum est: ergo non potest facere Angelum malum.

2 Item, Boni est adducere bona: sed Deus est optimum: ergo non facit nisi bonum.

3 Item, Boetius dicit, quòd hæc est ratio boni, quia est à bono primo: sed Deus est bonum primum: ergo nihil mali potest esse ab eo.

4 Item, August. Sapiens non facit id quo sit opus suum deterius: ergo multo minus facit opus prauum: sed Deus est sapientissimus: ergo non potest aliquid esse malum, secundum quòd est ab ipso.

Solutio. SOLVTIO. Concedo, quòd Deus nulla sua potentia, neque ordinata sua sapientia, neque absoluta, potest facere malum opus: quia hoc non est posse: sed est extremæ insipientiæ & impotentiæ. Vnde dico, quòd fecit Angelum bonum: sed poterat facere meliorem, si voluisset.

AD PRIMVM dicendum, quòd verum est, quòd Deus fecit Angelum sicut voluit: sed non potuit facere malum: quia nihil facit nisi quod est volitum suum, & suum volitum nunquam est malum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa auctoritas intelligitur de opere Dei quo scit quosdam futuros malos, quos tamen ipse fecit bonos. Vnde locutio est impropria, cum dicit, quòd fuerit vas in contumeliam, ita scilicet quòd præpositio notet consecutionem, & non finem, id est, quòd terminetur in contumeliam: sed contumelia non est finis mouens efficientem.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil est simile: quia illi quos scit futuros malos, fiunt mali sine Deo auctore: quos tamen ipse facit: quia in eis non vult interrumpere cursum naturæ: & etiam quia scit ad quæ bona, mala eorum poterunt prodesse.

ARTICVLVS X.

An Angelus potest fieri malus, ita quòd Deus non esset auctor illius malitiæ, sed statim in eodem indiuisibili esset factus & malus simul?

TErtio quæritur, Vtrum poterat fieri Angelus malus, ita quò Deus non esset auctor suæ malitiæ, sed statim in eodem indiuisibili esset factus & malus simul? ita enim ponit opinio quæ recitatur in litera. Videtur autem quòd sic: quia factum esse suum mensuratur indiuisibili nunc: eo quòd omne factum esse est in nunc, & fieri & moueri in tempore. Si igitur aliquando fuit factus malus, & illud factum esse est etiam in indiuisibili nunc: aut ergo malum factum esse & Angelum factum esse sunt in eodem indiuisibili, & tunc habeo propositum: aut in diuersis, & tunc cum inter quælibet duo nunc sit tempus medium, erit aliquod tempus in quo ipse factus est, & nec bonus, nec malus est.

Sed contra. SED CONTRA videtur, quòd hoc esse non possit: quia omnis creatura est de nihilo: ergo suo pondere & defectu ad nihil tendit, nisi gratia subleuetur: sed gratia non subleuabatur: ergo ad nihil tendebat: ergo peccabat: quia hoc est ad nihil tendere.

Quæst. Præterea quæritur, Vtrum potuerit peccare in primo instanti cum factus est. Videtur, quòd sic: quia potuit velle malum, cum habuerit voluntatem perfectam: ego non est inconueniens ponere: falso enim & non impossibili posito, quod sequitur est falsum & non impossibile: ego non sunt reprehendendi qui dicunt, quòd Angelus malus est à principio suæ creationis.

2 Item, Constat, quòd mouebatur à principio creationis: quia tam optima naturalia otiosa esse non possunt: aut ergo mouebatur ordinate, aut inordinate. Si ordinate. Contra: Ordinate moueri est conuerti: ergo ipse conuertebatur, quod falsum est. Si inordinate, habeo propositum: quia inordinate moueri est peccatum: ergo à principio suæ creationis peccauit.

3 Item, Si non peccauit à principio suæ creationis: ergo in solis naturalibus ad tempus stetit. Sed contra: Ignis eadem virtute stat sursum qua mouetur sursum, quando deprimitur violenter: ergo & Angelus eadem virtute stat qua eleuatur: sed eleuatur virtute gratiæ: ego non stat nisi virtute gratiæ, quod est falsum, quia Angelus non cecidit à gratia secundum opinionem Magistri in litera.

4 Item, Duo sunt extrema, scilicet nihil, & esse: & duo alia bonum, & malum: sed nulla creatura potest de se tendere ad esse: ergo nec in bonum: ergo de se tendit ad non esse, & ad malum: ergo Angelus si non habuit gratiam, statim tendebat in malum: ergo peccauit à primo instanti creationis.

5 Præterea, Multæ auctoritates de hoc inducuntur in litera.

SED CONTRA: Videtur, quòd hoc sit hæresis: omne enim principium alicuius per voluntatem deliberatiuam præponitur illi natura & tempore: Angelus primus est principium peccati sui, per voluntatem deliberatiuam: ergo est ante peccatum suum natura & tempore: ergo mora creationis fuit inter creationem & casum. Probatio primæ. Omnis deliberatio præponit sibi conceptionem eius de quo est deliberatio & collationem, & constat quòd huiusmodi apprehensiones sunt in tempore. Secunda autem patet per se.

2 Item, Si in primo instanti fuisset malus Angelius, minores nunquam vidissent eum nisi malum: ergo nunquam nisi cadentem: ergo nunquam consensissent in electionem suam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd mora fuit inter creationem suam, & casum. Vnde dico ad primum, quòd suum factum esse, & malum factum esse, non erant in vno instanti: sed tempus

fuit medium.

Ad id autem quod obiicitur, quòd creatura de se tendit in non esse: dico, quòd verum est nisi manu omnipotentis Dei teneatur: illa autem manus non est gratia gratum faciens: & in hoc deceptus est auctor istius opinionis: quia gratia gratum faciens non est in lapide, & tamen continetur: & non est in dæmone, & tamen continetur.

Ad aliud dicendum, quòd non potuit fieri, quòd à principio peccauerit: quia oportuit ante moueri aliis motibus qui non erant peccatum, in cognitione sui, & Dei, & aliorum: & hæc exigebant tempus. Si obiicitur, quòd non oportuit ante moueri secundum actum, sed secundum habitum tantum: illud non puto esse verum: quia quando vnum desiderat alteri æquiparari, vel præferri, oportet primo actualiter vtrumque cognoscere & conferre.

Ad aliud dicendum, quòd mouebatur cognitione & dilectione naturalibus: & illi non erant inordinati, sed ordinati ordine naturæ, qui ordo non sufficit conuersioni ad Verbum per inhæsionem: ideo illorum obiectio non habet vim aliquam.

Ad aliud dicendum, quòd Angelus ex solis naturalibus potest stare in bono naturæ, sed non in bono gratiæ: & ideo non accipit pro eodem stare & eleuari: quia stare in natura potuit per naturam, & eleuari in natura potuit per eandem, sed per illam non potest eleuari ad gratiam: sicut etiam aer ex aqua bene eleuatur ad locum aeris, sed non ad locum ignis, nisi detur ei alia species

Ad aliud dicendum, quòd malum est ex nihilo: sed tamen homo potest tendere in malum, & non tendere: quia voluntarium est, & non naturale: & natura sua licet sit ex nihilo, tamen non habet totum quod habet ex nihilo quod sit principium suæ existentiæ, sed totam essentiam habet à Deo, & ideo in illo potest stare.

Si autem obiicitur, quòd nemo perseuerat sine perseuerantia: stare autem dicit actum perseuerantiæ: ergo cum perseuerantia sit virtus, nemo potest stare sine virtute: illud ridiculosum est: quia perseuerantia dicitur tribus modis. Vno modo propositum sustinendi difficile vsque in finem pugnæ, & ad hoc est virtus quædam quæ est pars fortitudinis. Secundo modo dicitur donum perseuerantiæ quod datur in vltimo vitæ Sanctis, quando finis est laborum: & hoc non est virtus, sed effectus virtutis continuatæ vsque in finem. Tertio modo dicitur perseuerantia, continuatio eius status in quo aliquid est vsque in finem, vel vsque ad tempus, & sic nihil addit supra statum in quo est perseuerans: & sic Angelus potuit perseuerare in naturalibus, id est, continue se tenere in illis, donec cecidit: & hæc non est virtus aliquo modo.

Quod triplex fuit sapientia in Angelis ante confirmationem.

Hic inquiri solet, quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationem? Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua sciebant, quòd facti erant, & à quo facti erant, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes quid appetendum vel respuendum illis foret.

ARTICVLVS XV.

Vtrum Angeli cognoscant per species?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hic inquiri solet quam sapientiam &c.] Magister enim dicit hoc de triplici cognitione Angelorum, scilicet quòd sciebant quòd facti sunt, & à quo facti sunt, & cum quo facti sunt, & aliquam notitiam boni & mali habebãt, Infra quæremus de cognitione matutina & vespertina Angelorum, & modo de naturali cognitione Angelorũ. Quæramus igitur hic tria, quorum primum sit per quod cognoscunt quod sit ratio cogniti. Secundum, vtrum scientia eorũ sit vniuersalis vel particularis de rebus? Tertium, vtrũ sua scientia sit, forma omnium particularium casualium & fortuitorum & eorum quæ causantur à libero arbitrio?

Ad primum proceditur sic: Nihil cognoscit aliquis cuius species non est in ipso cognoscente, vel essentia: si ergo Angeli cognoscunt res: ergo species rerum, vel essentia est in ipsis cognoscentibus. Prima patet per hoc quòd oportet esse assimilationem inter cognoscentem & cognoscibile: & non est assimilatio (vt dicit Aug.) nisi alterius duorum modorum, scilicet quòd res sit essentialiter in cognoscente, vt charitas, & vt ipse intellectus, & Deus, vel huiusmodi: vel quòd species rei sit apud intellectum. Secunda autem scribitur in litera hîc.

2 Item, Non contingit cognoscentem ferri super cognoscibile, nisi aliquo ipsum ducente quod est species & ratio cognoscibilis: nihil autem ducit cognoscentem, nisi quod est in ipso: ergo species & ratio omnis cognoscibilis est apud cognoscentem. Prima patet ex hoc quòd intellectus de se æqualiter se habet ad omne cognoscibile, & nõ magis fertur in vnum quam in aliud, nisi aliquid duceret ipsum. Secunda vero patet per se.

3 Item, Deo qui simplicissimus est, etiam in fine simplicitatis, damus speciem, quæ secundum rationem medium est cognoscendi, differens modo significandi, non essendi, ab ipso cognoscente: ergo cum Angelus sit citra primum, dabimus ei species essentialiter ab ipso cognoscente differentes: ergo habet species.

4 Item, Hoc videtur per illam propositionem in lib. de causis, quòd intelligentia est plena formis: ergo videtur, quòd similiter Angelus, licet secundum intentionem nostram intelligentia non sit Angelus.

Sed contra

Sed contra. SED CONTRA: Illæ species aut sunt ad similitudinem idearum, aut sunt species rerum: si ad similitudinem idearum: ergo omnia cognoscit per illas quæ cognoscit Deus, quod falsum est.

2 Item, Vna sola est idea in se qua Deus cognoscit omne quod cognoscit: si ergo species in mente Angeli sunt ad similitudinem illius: videtur, quòd Angelus vna sola specie cognoscit omnia cognoscibilia.

Sed contra. SED CONTRA: Deus ideo potest vno solo cognoscere omnia: quia est ipse causa immediata omnium, vnus & idem permanens: Angelus autem non sic se habet ad res: ego ipse vno solo non potest cognoscere omnia.

2 Item, Impossibile est, quòd præter primam causam accipiatur aliquid quod sit ratio omnium, ita quòd vniuscuiusque propria: sed non cognoscitur aliquid in propria natura, nisi per rationem sibi propriam: ergo si Angelus cognoscat res in propria natura, oportet quòd habeat plures rationes quæ approprientur propriis. Sed si hoc dicas, cum propria ad minus potentia sint infinita, oportet ponere infinita in Angelo: & quæcumque sunt in eo, actu sunt in eo: ergo infinitum multitudine est aliquid actu, quod est impossibile: ergo non videtur cognoscere per huiusmodi species receptas à Deo.

Si autem dicas, quòd sunt species receptæ à rebus. Contra: Receptio specierum non fit nisi per abstractionem: abstractio autem non sit nisi positis prius potentiis abstrahentibus, scilicet sensu, imaginatione, & phantasia: ergo cum Angelus non habeat huiusmodi, non potest intelligere res per species rerum abstractas à rebus. Si dicas, sicut quidam, quòd ipse cognoscit per rei præsentiam, quæritur tunc de illa præsentia: præsẽtia enim per se nõ causat cognitionẽ, sed oportet vt sit cognoscibilis receptio: hæc autem non fit sine immutatione cognoscentis ab ipso cognoscibili: receptio autẽ hæc oportet vt habeat proportionem ad mediũ & ad potentiam recipientem, sicut nos videmus in sensu: & nihil talium potest etiam fingi in Angelo: ergo videtur, quòd per tales species etiam non cognoscat.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Exigiturne propinquitas in cognitione Angeli? Videtur, quòd sic: quia omne agens & patiens se habẽt in situ determinato & proportionato, vltra quem agens non potest agere, & patiens non potest pati ab actiuo: sed cognoscens & cognitum se habent sicut agens, & patiens: ergo exigunt talem proportionem propinquitatis.

2 Item, Aliter videretur, quòd Angelus sciret omne quod est in mundo: quia omne quod scit, est propinquum, vel remotum ab ipso: si ergo ipse se habet ad hoc indifferenter, videtur quòd indifferenter ea cognoscit: & hoc videtur absurdum, quia secundum hoc diabolus in inferno existens, cognosceret omne peccatum de mundo, præcipue cum multum desiderret ea scire: ergo si voluntas sufficit ad cognoscendum, & non exigitur propinquitas secundum locum, ipse sciet omnia: & idem est de Angelo bono respectu bonorum quæ fiunt.

Et vt in compendio comprehendatur totum, ista quæstio est difficilis, & tribus viis quibus consueuit solui, semper occurret impossibile. Si enim dixerimus, quòd Angeli habent vnam speciem similem ideæ primæ, occurrit impossibile, quòd vnum & idem sit ratio communis communium, & propria propriorum, & idem sit ratio diuersorum propria nullo modo sibi conuenientium, quod non potest intelligi. Si autem dicas secunda via, quòd sunt plures species, oportet quòd multiplicentur secundum omnia cognita ab Angelis, quia aliter non proficiunt, & tunc sequuntur tria impossibilia: quorum vnum est, quòd Angelus omnia futura cognoscit secundum contingentia & necessaria quæ erunt: quia omnis illius notitia habetur à cognoscente, cuius ratio propria est apud ipsum: sed omnium rerum futurarum & præsentium & præteritarum hoc modo ratio ponitur in Angelis: ergo ipse habet cognitionem omnium: & hoc non dicitur à Sanctis: quia ipsi dicunt, quòd Angeli & dæmones non cognoscunt futura contingentia. Aliud impossibile est supra positum, scilicet quòd infinita sint in notitia Angeli: quia futura sunt innumerabilia. Tertium inconueniens, quod maximum est, illud est, quòd species alicuius rei sit in cognoscente aliquo præter Deum, quæ nec in se est nec in aliqua causa ordinata, sicut ea quæ fiunt à casu & fortuna & à causa per accidens. Si autem volumus euadere tertia via, quòd recipiant nouas rationes ex præsentia rerum, tunc oportet nos dare eis potentias proportionatas rebus sensibilibus vel quæ agant, vel quæ patiantur ab ipsis: & hoc est impossibile.

Solutio SOLVTIO. Prænotanda est auctoritas Dionysij de ista materia in li. de di. no. ca. 6. Angelos scire dicunt eloquia ea quæ sunt in terra, non secundum sensus cognoscentes sensibilia quidem existentia, sed secundum propriam deiformis mentis virtutem & naturam. Notandum igitur, quòd circa hanc quæstionem sunt quatuor modi opinionum. Quidam enim dicunt, quòd intellectus Angelorum est totus agens & nihil habet præter se, & nihil recipit, sed seipso quasi extra mittendo lumen suum spirituale, omnia cognoscit, & dant exemplum de sole: quia si ille esset viuus & intelligens, lumine suo quod ponit super nos, omnia cognosceret quæ sunt, & nihil acciperet ab ipsis: & hæc opinio fuit quorundam magnæ auctoritatis Doctorum, & esset bona si posset intelligi, qualiter tunc cognitio etiam rerum absentium remaneret apud Angelum: quia sole retrahente radios, si esset intellectualis, intellectus rerum non remaneret apud solem, nisi abstraheret & retineret species, quod ipsi non dicunt fieri.

Sed contra. Ideo alij dixerunt, quòd Angelus, quando creatus est, accepit formas & species omnium eorum quæ fiunt à natura cursu ordinato: casualia autem & fortuita discit de nouo, sicut & nos. Et hæc opinio nulla est, & mirabilis: quia ponit, quòd discit, & tamen à rebus nihil recipit: vel si recipit, modum receptionis non determinat. Præterea, naturalia (vt probat Philosophus in. 6. primæ Philosophiæ) frequenter dependent à causis accidentalibus & inordinatis, vt à voluntate: verbi gratia naturale est, quòd homo generatur ex femine hominis: sed seminis decisio dependet à voluntate descindẽtis per actus voluntarios cõmixtionis seminum: ergo secundum hoc etiam maiorem partem naturalium oportet eum addiscere. Item, soni verborum, itinera hominum, & omnia

nia mechanica, quorum principium est voluntas, oportebit continue addiscre: & tamen non ponitur ei modus discendi per acceptionem à nobis: vel si ponitur, mirabilis erit ille modus quo intellectualis & simplex substantia à rebus corporalibus accipit: & ideo inter omnes ista opinio videtur minus probabilis.

Ideo tertij sunt qui dicunt, quòd Deus rationes ideales habet in se ad cognoscendum & operandum, & istas quando voluit explicare per creaturas, diuisit, & inseruit naturæ rationes operandi, & Angelo rationes cognoscendi: & ideo natura & Angelus se habent ad Deum: Angelus quidem sicut recipiens scientiam artificis, & non opus: natura autem sicut recipiens opus, & non scientiam: & mediantibus his cognoscit Angelus quicquid sensibilium est in mundo. Sed adhuc hæc opinio videtur minus habens: quia quædam sunt voluntaria quæ cum fiunt manifestantur in organis sensibilibus, quorum homo cum manifestantur, accipit scientiam per naturales vires: & illa per has species non potest cognoscere Angelus, & sic est imperfectior quam homo:

Quarta opinio est quam ego melius intelligo, licet in ea sint plures difficultates: tamen quia melius saluatur, & pauciora sequuntur inconuenientia: ideo eligo illam, dicens quòd Angelus in principio suæ creationis accepit species vniuersi ordinis causarum naturalium, tam propriarum quam communium, & illæ sunt applicabiles omni ei quod fit in natura: & ideo mediantibus illis cognoscit omne quod vult, præter hoc solum quod permanet in libero arbitrio cuius ratio infra reddetur. Et vt melius hoc intelligatur, dico quòd causæ primæ & communes sunt secundum ordinem stellarum siue sint ex numero siue ex proportione motuum, siue ex imaginibus fixarum stellarum, siue ex aspectibus & exaltationibus & triplicitatibus vel aliis quibuscumque planetarum, & sub hoc est ordo distinctionis elementorum, & sub illo ordo actionis & passionis actiuarum & passiuarum qualitatum in mixtura elementorum, & post hoc ordo mixtionis in complexionibus, & post hoc ordo complexionis ad compositionem organicorum corporum, & omnis ille ordo secundum totam rationem conuenientiæ & differentiæ est impressus ei à creatione secundum speciem cognoscendi, præter ista quæ sunt voluntaria & casualia & fortuita. Voluntaria autem aut sunt in sola voluntate manentia, vt velle: aut sunt procedentia ad corpus: & hoc tripliciter: quia vel procedunt in signo interiori, vel exteriori: interiori, vt est processio spirituum in volitum, & concursus sanguinis ad desiderandum, & dilatatio cordis: exterius autem vt mutatio vultus, suffusio ruboris, & huiusmodi, & secundum hoc tunc reducitur ad causas in materia, quæ sunt calidum, humidum, siccum, frigidum. Secundus modus est, quando proceditur in opus quod expletur per organa corporis: vt loqui, ambulare, & huiusmodi: & tunc iterum reducitur ad principia naturalia. Tertius modus est in mechanicis, quando fit operatio artis cuius principium est voluntas, & patet quòd iterum tangit naturam corpoream. Sed hæc omnia voluntaria ex posteriori cognoscuntur: quia illa sunt postquam voluntas quæ est principium illorum. Casualia & fortuita docet Boetius in consolatione Philosophiæ reducere ad naturam: quia sicut ens per accidens ad ens per se, ita causa per accidens reducitur ad causam per se. Verbi gratia, incensa domo casu fugiens saluatur equus: & si scio aliquē ibidem fodere sepulchrū, non necessario sciam inuentionem thesauri, & hoc erit fortuitum: sed tunc illud casuale, & fortuitum cognoscitur ab eo quod est causa per se & per prius: quia prius est per se quam id quod est per accidens. Dico igitur quòd species istius ordinis causarum à communibus, vsque ad proprias Angelus in creatione secundum rationem suæ diuersitatis, & non secundum materiam & numerum accepit: quia si secundum materiam accepisset, essent in eo species particulares omnium, & omnia sciret. Vnde dico, quòd est in eo omnis ratio diuersitatis istarum causarum, & illa est applicabilis omni ei quod est & fiet: & ideo est apta vt per ipsam omne quod est cognoscatur. Huius autem simile accipio ab Auicenna in prima Philosophia, qui videtur dicere, quòd motores cognoscunt res, nihil accipiendo à rebus, & dat exemplum de scientia eclipsis: aliter enim cognoscit ille ecclipsim qui vidit obseruando eam cum astrolabio vel alio instrumento, & accipit initium & medium illius: & aliter ille qui habet in se scientiam omnis motus solis & lunæ, & capitis draconis, & temporis cursuum eorum. Primus enim accipit à sole & luna scientiam suam: secundus autem nihil, nec indiget vnquam aspectu: quia scientia sua applicatur rei: & ideo ita puto scire Angelos.

Secvndvm hoc igitur respondeo ad primum, quòd primæ tres rationes bonæ sunt, & necessario concludunt apud Angelum esse species cognoscibilium: & dico, quòd sunt apud ipsum per modum dictum.

Ad id autem quòd obiicitur de li, causarum cauendum est: quia Philosophi loquentes de intelligentiis posuerunt eas esse causas: intelligentia enim plena formis explicabilibus per motum alicuius orbis inquantum est plena formis desideratur à motore orbis, & mouet ipsum sicut desideratum desiderans: & ideo intelligentia primi ordinis habet formas magis vniuersales & simplices, quæ explicantur per motū primum vnū & simplicem in mobili vno & simplici: & intelligentia secundi ordinis erit plena formis explicabilibus motu obliqui circuli duplici, & minus vniuersalibus: & sic descendendo: quia sic intelligit Philoso. quòd omnia intelligibilia intelligit: quod est super se, quia causatur & informatur ab illo: & quod sub se est, quia ipsa est causa illi secundum illam rationem quòd omnis forma est ex splendore intelligentiæ super informatum forma illa. Sed hoc nos ridiculum reputamus: quia non loquimur sic de Angelis, sed potius ponimus eos substantias separatas, non determinatas ad mobile aliquod: & ideo dicimus eos habere formas quas Creator indidit eis ad cognoscendum res huius mundi, vnumquodque in propria natura, & communi, sicut volunt.

Ad id quod quæritur, Vtrum illæ formæ sunt similes ideis? Dico, quòd inquibusdam sint similes: similes sunt in hoc quòd sunt rationes rerum quæ per eas cognoscuntur: & quia nec sunt vniuersales, nec particulares, sicut in sequēti articulo istius quæstionis determinabitur: & quia sunt simplices, secundum quòd exigit intellectus Angelicus: &

quia

quia non sunt formæ abstractæ à rebus, sed potius per modum artis facientis res, vel potius per modum rationis artis. Sed dissimiles sunt : quia non sunt operatiuæ vt ideæ in Deo : & quia non sunt vna in essentia, meo iudicio, sed plures secundum diuersitatem causarum rationis qua secundum rationem possunt variari rationes causarum naturalium propinquæ & remotæ. Et per hoc patet quòd non oportet, quòd mediantibus eis Angelus cognoscat omnia futura, sicut Deus, secundum quòd ipse cognoscit vno multa quæ non vniũtur in aliquo. Qualiter autem ponantur circa rem cognoscendam, patebit postea.

AD HOC quod quæritur, Vtrum sint similitudines rerum ? Dicendum, quòd sunt quodammodo, & non sunt alio modo : habent enim similitudinem cum re, sicut ratio in mente artificis habet similitudinem cum artificiato : sed è conuerso forma artificiati est à forma quæ est in mente artificis, sicut dicit Aristo. in 7. primæ Philosophiæ, quòd domus in lapidibus & lignis est à domo quæ est in anima instructoris, & sanitas in calidum & frigidum, est à sanitate quæ est in anima medici: vnde medicum non oportet aliquid accipere ad cognoscendam sanitatem. Ita nec Angelus accipit aliquid ad rem cognoscendam : & tamen contingentia & voluntaria & casualia & fortuita & huiusmodi quorum non est cursus ordinatus, non cognoscit antequam sint : & hoc infra explanabitur tertio articulo istius quæstionis.

AD ID quod quæritur, Vtrum exigatur præsentia rei ? Dico, quòd in omnibus quæ non fiunt semper certo ordine, vt generationes materialium casualium, & fortuitorum euentus, & opera voluntatis, oportet quodammodo esse præsentia antequam cognoscat : sed ista præsentia non dicit præsentiam in loco propinquo de remoto, sed præsentiam in natura causarum naturalium, eo modo quo diximus voluntaria per signa & organa reduci ad causas naturales, & casualia ad causam per se : sed cum cognoscit ea, nihil accipit ab eis : sed potius rationem causæ propriæ quam habet apud se, ponit circa ea : & illa expositione illa determinatur, vt fit propria, & hoc explicabitur infra.

Ad quæst.

AD ID quod quætitur de propinquitate loci vel remotione, puto sine præiudicio loquendo, quòd nihil operatur : quia non est proportio spiritualium ad corporalia secundum situm, sed potius secundum ordinem: sed sufficit conuersio sola per voluntatem cognoscendi hoc determinare. Quomodo autem fit scientia vel conceptio huius ab ipso, vel in ipso, infra habet dici. Et per hoc patet etiam euasio ab impossibilibus quæ occurrunt tribus soluendi viis obiectis.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum scientia Angelorum sit vniuersalis vel particularis, scilicet quod species vel formæ per quas intelligunt, sunt vniuersales vel particulares ?

SEcundo quætitur, Vtrum istæ species vel formæ sint particulares, vel vniuersales ? Et videtur, quod vniuersales : quia dicit Boëtius, quòd vniuersale est quod intelligitur, singulare autem dum sentitur : Angeli autem non habent sensum quo intellectus eorum determinetur : ergo remanent species semper vniuersales.

2 Item, Philosophus vult, quòd nihil intelligitur nisi simplex, quia oportet esse proportionem inter intelligibile & intellectum : intellectus autem est simplex : ergo & intelligibile : non autem est simplex quamdiu accipitur in particularizantibus ipsum, quæ sunt materia & indiuiduantia : ergo intelligibile est remotum ab illis : ergo accipitur vt vbique & semper : ergo vt vniuersale: ergo quidquid intelligitur est vniuersalis species, vt videtur.

3 Si dicas, quòd hoc non videtur verum : quia etiam nos intelligimus res in propria natura, & accipimus vniuersale in se, & in esse secundum quòd est in hoc vel in illo : & cum Angelus sit potentior in intelligendo quàm nos, Angelus habebit illum modum potentius quàm nos : hoc nihil est : quia nos non possumus intelligere vniuersale secundum esse, nisi per apparitionem indiuiduantium & materiæ : & hæc indiuiduatio non fit per intentiones vniuersales : quia ratio albedinis nihil indiuiduat, nec etiam ratio loci vel materiæ, sed hæc albedo, & hic locus : ergo etiam determinatio nostri intellectus ad huiusmodi particularia, erit per reflexionem ad partes sensibilis animæ in quibus sunt illæ particulares species, & per reflexionem ad sensus. Cum igitur tales potentiæ non sint in Angelo, impossibile est suum intellectum ad particularia determinari.

4 Si dicas, vt quidam dicunt, quòd intellectus in Angelis habet vicem sensus & intellectus in nobis, & ideo æqualiter est vtriusque, scilicet vniuersalis, & particularis : hoc nullo modo esse potest, vt videtur : oportet enim esse proportionem inter cognoscens & cognitum, sicut inter potentiam & actum, vt vult Philosophus in 3. de anima : sed vniuersale est simplex pure, particulare autẽ cum materia & indiuiduantibus: ergo impossibile est, quod idem & eodem modo se habens, proportionetur vtrique.

5 Si autem tu dicas, quòd idem non eodem modo se habens, proportionetur eis : tunc redimus ad totam difficultatem quæstionis : quia tunc quæro, quid facit ipsum diuersimode se habere ad illud, cum desint sibi potentiæ affixæ organis quæ proportionantur particulari ?

SI AVTEM dicas, quòd Angelus non cognoscit nisi vniuersale, sequitur maximum inconueniens : quia particularia non possunt inferri ex vniuersalibus, eo quòd non sunt in illo nisi potentia : ergo Angeli res particulares non cognoscent, quod est contra Dionysium supra inductum.

2 Item, Secundum hoc peribit totum officium custodiæ quod faciunt circa nos : quia nos sumus particulares, & opera nostra particularia, & nihil valet nobis custodiri speciem hominis, nisi nos in indiuiduo custodiamur.

SI AVTEM dicas, quòd falsum est quod dicunt Philosophi, quòd intellectus sit vniuersalium : sed potius est etiam particularium : hoc nihil est : quia licet iam non esset dictum Philosophi, probatum est illud esse verum in præcedentibus rationibus per hoc quòd oportet esse proportionem inter cognoscens & cognitum.

Solutio. SOLVTIO. Prænotandum, quod difficultatem istius quæstionis ostendunt diuersæ sententiæ etiam Auctorum. Vnde Isaac & Rabbi Moyses, Philosophi Iudæorum, hac difficultate coacti auferebant ab Angelis quos secundum legem coacti sunt ponere, notitiam particularium, & dicebant ipsos Angelos esse intelligentias mouentes orbes, & non cognoscere particularia, sed potius influere orbibus vel motoribus orbium formas simplices, quæ ad particularia determinantur per diuersitatem motus & materiæ & accidentium materiæ: & ideo diuersitas particularium neque descendit ab intelligentia, nec scitur ab ea nisi per accidens, scilicet inquantum est causata per motum orbis, & non vt est hæc vel illa. Alij autem magis errantes, dixerunt Angelos non esse circa nos, sed tantum circa Deum, & accipere reuelationes vniuersales, & secundum præceptum obedire eis materiam vt fiat hoc vel illud. Sed omnia hęc in fide refutamus nostra, & oportet nos quærere viam competentem fidei: & ideo dici potest, quòd illæ species neque sunt vniuersales, neque particulares, sed ad vniuersale & particulare cognoscendum: & hoc sic patet. Vniuersale & particulare diuidunt speciem abstractam: quoniam si accipiatur à re cum materia & his quæ particulant eam, dicimus eam esse huius, & particularis: si autem accipiatur sine his, tunc accipitur prout est vna apud omnes, & sic est vbique & semper eadem & in omni præterito & in omni futuro, & tunc dicimus eam esse vniuersalem. Sed est etiam forma non abstractionis, sed compositionis, & hæc duplex est. Est enim quædam procedens ab artifice in artificiatum, & hanc absque dubio necesse est esse simplicem, secundum quòd est in mente artificis: & sicut egreditur, ita accipit cõditiones materiæ & materiam, & talis est forma artis humanæ. Alia est secundum modum artificis primi, cuius nihil fit in materia, nec substantia sua, nec species quæ est in ipso: sed species quę ipse est, & in ipso est, est ratio regulans & faciens hanc speciem quæ producitur sua virtute in materia: & huic similes secundum aliquid ponimus species Angelorum quibus cognoscunt: sunt enim regulares sibi ad cognoscendum res, siue sint vniuersales, siue particulares: sed non sunt aliquid particularium, vel vniuersalium: & ideo patet, quòd non competit eis diuisio per vniuersale & particulare, sicut nec ideæ primæ.

Et tunc non restat nobis soluere, nisi duo, scilicet quæ proportio sit inter intellectum & speciem, & vtrum vna sit vniuersalis & particularis. Ad primum dico, quòd est proportio simplicis ad simplex: quia species in ipso est secundum efluxum à Deo in creatione, & tunc habet simplicitatem non depuratam à particulantibus, sed quæ est per imitationem ideæ primæ quantum potest. Ad aliud dicendum, quòd particularis & vniuersalis illius quod non diuiditur nisi sola diuisione materiæ est vna numero species in cognitione Angeli: sed alia est species vniuersalis, quæ diuiditur diuisione formali per differentias, vt generalissimum, & subalternum. Quid autem indiuiduet & determinet ad hoc & illud cognoscendum, iam erit quæstio.

ARTICVLVS XVII.

Vtrum scientia Angelorum sit omnium, & casualium, & fortuitorum, & omnium quæ quocunque modo in notitiam venire possunt?

TErtio igitur quæritur, Vtrum sua scientia sit omnium, & casualium, & fortuitorum, & omnium quæ quocunque modo in notitiam procedere possunt. Videtur autem quòd sic: quia omnia quæcunque fiunt quocũque modo, siue à causa per se, siue à causa per accidẽs, dũmodo facta sint, cognoscimus per potentias naturales quas habemus sine reuelatione aliqua: ergo cum non imperfectior sit Angelus, ipse etiam cognoscet omnia illa per naturam absque reuelatione.

Quæstiuncula 1. SED TVNC quæritur, Quid determinet vel contrahat speciem suam, quod efficiatur species ratio cognoscendi hoc vel illud: id enim quo commune fit proprium, non potest esse commune, sed proprium: cum igitur non sit proprium huiusmodi in Angelo, vt supra probatum est, impossibile est quòd habeat illud, nisi accipiendo à re cuius est proprium illud: & tunc redit prima difficultas, quòd nos oportet dare Angelo potentias quibus illud proprium accipiat, quod absurdum reputo.

Quæstiuncula 2. SI DICAS, quòd voluntas cognoscendi appropriat, tunc quæro, Vnde venit voluntas cognoscendi hoc? Voluntas enim huius non est nisi præexistente notitia huius: quia ignoti nulla est voluntas: ergo cum dicis, voluntas cognoscendi hoc, iam ponis notitiam huius esse apud eum: & quæro, Vnde illa venerit? & in solutione huius rationis est tota difficultas huius quæstionis.

Quæstiuncula 3. Tamen propter prauum intellectum quorundam quæritur de hoc, Qualiter vnus Angelus intelligit alium Angelum qui iuxta ipsum est per æqualitatem naturæ. Videtur enim, quòd intelligendo illum ille fit substantialiter idem cum intellectu ipsius: quia ita dicit Aristo. in 3. de anima. In his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: scientia namque speculatiua & quod speculatiuum est, idem est: Angelus autem est sine materia: ergo cum intelligitur, est idem cum intellectu Angeli intelligentis. Et idem etiam alibi dicit, sed hoc sufficiat.

Tex. 15.

12 meta. Tex. 15.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Angelus non habet scientiam futurorum contingentium: sed cognoscit ea cum facta fuerint, nihil accipiendo à rebus, sed potius suam quam habet speciem, ponendo circa ipsas. Et ad hoc intelligendum notandum, quòd sicut recitat Auicen. & Alpharabius, opinio quorundam fuit de sensu visus, quòd sensibile non haberet se aliquo modo vt agens ad visum, velut conferens speciem visui, sed potius quòd ipsa vis visiua virtualiter egrederetur in radio emisso, & supponeret se rei sensibili, & se ponẽdo circa eam, determinaretur ad hoc vel ad illud videre, nihil accipiendo ab ipso, & postea apud se anima formaret imaginem illius rei, qua etiam re absente imaginaretur eam: ita possumus dicere, non quidem approbando opinionem illorum, sed simile accipiendo, quòd Angelus habet apud se species, & quod nostræ speciei facit acceptio per sensum

sen sum, conuenit suæ speciei directio ad locum & ad ea quæ sunt in loco spiritualia vel corporalia: & ideo illa directio quæ est conuersio in voluntate cognoscendi locata in loco qui notus est sibi, quia locus habet necessitatem ordinis in natura, sed non locata omnia: vnde dirigendo se ad locum sub speciebus quas habet, certificatur de locatis, & determinantur species eius per directionem ad rem, & cum retrahit se, remanet intentio determinationis apud illum, non quam accepit à rebus, sed quam ipse fecit per directionem sui ad rem, & sub illa cognoscit rem, etiam quando se non dirigit: & sic non habebit cognitionem determinatam contingentium futurorum, nisi cum sunt, & sic hoc modo omnia particularia cognoscit: & soluta est tota difficultas, vt videtur.

Ad quæst. 2. SI AVTEM quæritur, Quid excitat ad dirigendum se ad hunc locum? Dico, quòd voluntas cognoscendi ea quæ sunt in loco isto, quæ tamen non sunt per notitiam determinata apud ipsum: sicut mea voluntas cum scio locũ & indeterminate scio aliquid esse in loco vel non esse, excitat me ad dirigendum illuc aspectum, & tunc si visus meus egrederetur, acciperet notitiam rei ponendo se circa eam, & nihil recipiendo ab ipsa: sed reuersus formaret imaginem similem illi.

Ad quæst. AD HOC autem quod obiicitur de cognitione Angeli, dicendum quòd obiectio prouenit ex mala intelligentia literæ Arist. quia Angelus non est simplex simplicitate intelligibili: quia simplicitas intelligibilis est intentio abstracta ab hoc indiuiduante: & illa abstractio est in Angelo, sicut in asino æqualis: sed loquitur Aristo. ibi, qualiter se habet intellectus in actu ad intellectum in potentia, & dicit quòd intellectus in actu est sicut res intellecta, & est idem illi: quia & res & intellectus sunt in actu vno qui est scientia rei intellectæ. Et hoc est quod subdit, quòd scientia speculatiua, hoc est, species intellectus speculatiui, est forma rei & actus. Vnde ipse loquitur ibi de omni intelligibili secundum actum: & ideo in fine capituli dicit, quòd intellectus est species specierũ, & sensus species sensibiliũ, sicut manus organum organorum: & ideo nulla est obiectio: Angelus enim intelligitur per speciem, sicut asinus: sed aliter à nobis, & aliter ab Angelis.

An aliquam Dei habuerint dilectionem, vel sui inuicem?

SOlet etiam quæri, Vtrum aliquam Dei vel sui dilectionem inuicem habuerint? Ad quod dici potest, quòd naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & se aliquatenus diligebant: per quam tamen non merebantur. K

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum Angeli vel Dei vel sui inuicem dilectionem habuerint?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Solet etiam quæri, Vtrum aliquam Dei vel sui inuicem dilectionem habuerint &c.] Et est illa quæstio de dilectione naturali, non intellectis Angelis nisi in statu naturalium, vtrum potuerunt Deum diligere super se, & super omnia? Videtur, quòd non: quia illa dilectio est charitatis: & charitatem secundum hanc expositionem non habebant.

2 Item Hoc est diligere Deũ ex toto corde, & ex tota mente, & ex omnibus viribus: hoc autem præceptum (vt dicit Aug.) non impletur etiam ab eo qui habet gratiam quamdiu est in via: ergo multo minus Angelus in statu naturalium potuit hoc implere.

3 Item, Hoc est summum meritorum: ad summum autem meritorum natura non sufficit: ergo nec hoc in statu naturalium facere potuit.

4 Item, Hoc est summum præmiorũ quòd toto corde super omnia diligamus Deum: ergo ad hoc non sufficit natura.

5 Item, Dicit Bern. quòd natura est in se curua, & nihil diligit nisi se, & propter se: ergo videtur, quòd natura non extendat se ad diligendum primum propter se, & super omnia.

Sed contra. SED CONTRA: Aut dilexit Deum propter se, & super omnia: aut non. Si sic, habeo propositum. Si non, ergo dilexit se plus quam Deum: ergo de via fecit finem: ergo peccat mortaliter.

2 Item, Si dilexit se plusquam Deum: ergo amore inhæsit sibiipsi propter seipsum: ergo fruebatur se, vt videtur: ergo mortaliter peccauit.

3 Item, In primo statu cognouit Deum esse super omnia bonum, & per se: ergo eadem ratione, voluntate non existente debiliore quàm intellectu, etiam potuit diligere propter se & super omnia. Si dicas, quòd non tenebatur in primo statu, cum non posset: hoc nihil est: quia ille qui non habet gratiam & est in peccato, magis est impotens quàm Angelus: & tamen peccat mortaliter si de via aliquando facit finem, & fruitur creatura plus quàm Creatore.

4 Item, Si naturalia dicantur ea quæ sunt præter gratiam gratum facientem, tunc nos legimus in libris Philosophorum & Stoicorum, quòd quidam honestum in quo ponebant felicitatem, diligebant propter se & super omnia, ita quòd potius se occidi passi sunt quam recedere ab honesto: si ergo natura potest hoc in minus bono, multo magis Angelus fortior homine in omnibus naturalibus potuit hoc ad maius bonum, scilicet increatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hîc sunt duæ opiniones. Vna est Antisiodorens. qui concedit primo inductas obiectiones, & soluit sequentes, dicens quòd est duplex dilectio, scilicet amicitiæ, & concupiscentiæ. Amicitiæ est in qua volo mihi & alij bonum. Concupiscentiæ autem, quia desideo res vt perfruar eis. Secundum primum modum diligo amicum. Secundo modo diligo cibum, vel aliud mihi dulce quo frui volo. Dicit ergo, quòd dilectione amicitiæ non poterant diligere Deum plusquam se: quia intensius volebant sibi bonum quàm Deo: sed Deo volebant maius bonum, scili-

dilectione concupiſcentiæ, cum diuinum bonum ſit dulcius quam Angelicum, plus diligebant Deum quam ſeipſos: & hoc tamen tetulerunt ad ſeipſos. Et ad id quod obiicitur de peccato, dicit quòd non tenebantur niſi gratia accepta.

AD ALIVD dicendum, quòd illi dilexerunt honeſtum dilectione concupiſcentiæ, & non amicitiæ: & quia fructu illius amarum erat eis carere, potius eligebant mori.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud eſt de homine: quia ille eſt in ſtatu in quo debet habere gratiam: & ſi non habet, hoc eſt ex culpa ſua: ſed Angelus non: quia ſibi erat datum tempus probationis naturalium ſuorum, vt ſupra dictum eſt: ſicut catulus non dicitur cæcus ante nonum diem.

SED PHILIPVS cancellarius aliter dicit, & puto quod verius, ſcilicet quòd in primo ſtatu etiamſi non ponantur habere charitatem, diligere poterant Deum etiam propter ſe, & ſuper omnia. Sed cum dicitur propter ſe, ly propter poteſt notare cauſam vnam tantum, ſcilicet finalem, & tunc competit dilectioni naturali, quæ non cauſatur effectiue à prima bonitate, ſed dirigitur in eam vt in finem, & cauſatur à naturali cognitione ſummi boni: & tunc non eſt charitatis, nec meriti, nec ſummus gradus vel in via, vel in patria. Si autem dicat duas cauſas ſimul, ſcilicet efficientem & finalem: tunc eſt actus charitatis, & ſummus in via ſecundum modum viæ, & ſummus in patria ſecundum modum patriæ: & de hoc multa notata ſunt in 3. lib. diſtin. 27. de charitate. Per hoc patet ſolutio totius illius quod contra eum alij obiiciunt, præter quam ad dictum Bern. & ad hoc dicendum, quòd ratio naturalis conſideratur dupliciter, ſcilicet vt natura, & ſic cutua eſt ad modum ſuum: & vt deliberatiua & inquiſitiua honeſti & boni, & ſic poteſt aliquid diligere, pluſquam ſe, ſicut multi fecerunt qui charitatem nunquam habuerunt.

DISTINCTIO IV.

An perfectos & beatos creauit Deus Angelos, an miſeros & imperfectos?

De habitibus beatitudinis & miſeria Angelorum.

APOST hæc videndum eſt, vtrum perfectos & beatos creauit Deus Angelos, an miſeros & imperfectos? Ad quod dici poteſt, quòd nec in beatitudine, nec in miſeria creati ſunt. Miſeri enim ante peccatum eſſe non potuerunt: quia ex peccato miſeria eſt. Nam ſi non fuiſſet peccatum, nulla eſſet miſeria. Beati quoque nunquam fuerunt illi qui ceciderunt: quia ſui euentus ignari fuerunt, id eſt, peccati, & ſupplicij futuri. Si enim lapſum ſuũ præſciuerunt, aut vitare voluerunt, ſed non potuerunt, & ita erant miſeri: aut potuerunt, ſed noluerunt, & ita erant ſtulti & maligni. Ideoque dicimus, quia non erant præſcij euentus ſui: nec eis data eſt cognitio eorum quæ futura erát ſuper eos. Boni vero & qui perſtiterunt, forte ſuæ beatitudinis præſcij fuerunt. Vnde Augu. ſuper Gen. Quomodo, inquit, beatus inter Angelos fuit, qui futuri peccati atque ſupplicij præſcius non fuit? Quæritur autem, cur non fuerit? Forte hoc Deus reuelare diabolo noluit quid facturus, vel paſſurus eſſet: cæteris vero reuelare voluit, quòd in vnitate manſuri eſſent. His verbis videtur Aug. ſignificare, quòd Angeli qui corruerunt, non fuerunt præſcij ſui caſus, ideoque beati non fuerunt. Et quòd Angeli qui perſtiterunt, beatitudinem ſibi affuturam præſciuerunt, atque de ea certi in ſpe extiterunt, vnde quodammodo iam beati erant. Et reuera ſi ita fuiſſet, poſſet illos dici aliquo modo fuiſſe beatos: alios vero non, qui neſcierunt euentum ſuum.

Lib. 11. c. 17.

Quod

Quod opinando Aug. hoc dixerit non asserendo, scilicet, quòd Angeli qui perstiterunt, præscij fuerunt futuri boni.

SEd hoc magis opinando, & quærendo, dicit Aug. quam asserendo. Vnde & huic opinioni opponens consequenter subdit: Sed quare discernebantur illi à cæteris? vt Deus istis quæ ad ipsos pertinerent non reuelaret, aliis vero reuelaret: cum non prius sit ipse vltor, quàm aliquis peccator: non enim damnat ipse innocentes? Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permansuris futurum bonum reuelauerit, ideoque nec illi qui ceciderunt, vnquam, nec illi qui perstiterunt, vsque ad consummationem beati fuerunt: quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi non erant, vel si damnationis incerti erant. Vnde Augu in eodem: Dicere, inquit, de Angelis quòd in suo genere beati esse possent, damnationis vel salutis incerti: quibus nec spes esset quòd mutandi essent in melius, nimia præsumptio est. Quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo? B Loc. cit. Super Gen. lib. 11. c. 19.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes Angelos ante confirmationem, vel lapsum, non fuisse beatos, nisi per beatitudinem accipiat illum statum inocentiæ, in quo fuerunt ante casum.

EX prædictis consequitur, quòd Angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum inocentiæ in quo fuerunt ante peccatum. Illi vero qui perstiterunt, aut suam beatitudinem futuram Deo reuelante præscierunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerunt: vel incerti extiterunt suæ beatitudinis, & ita aliter beati non fuerunt quam reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod posterius dictum est, probabilius videtur. C Vide Aug. lib. 11. de ciuit. Dei c. 13.

Responsio ad id quod quærebatur, An Angeli essent creati perfecti aut imperfecti? & dicitur quòd perfecti fuerunt secundum aliquid & imperfecti secundum aliquid.

AD hoc autem quod quærebatur, vtrum perfecti vel imperfecti fuerint creati? dici potest, quòd quodammodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum sed pluribus. D

Quod tribus modis dicitur perfectum: secundum tempus, secundum naturam, & vniuersaliter perfectum.

DIcitur namque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus, & perfectum secundum naturam, & est vniuersaliter perfectum. Secundum tempus perfectum est, quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundum tempus haberi: & hoc modo Angeli erant perfecti ante confirmationem, vel lapsum. Secundum naturam perfectum est, quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem: & hoc modo perfecti fuerunt Angeli post confirmationem, & erunt E

Sancti

Sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & Summè perfectum est, cui nihil vnquam deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius Dei Prima ergo perfectio est naturæ conditæ, secunda naturæ glorificatæ, tertia naturæ increatæ,

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt Angeli in conuersione & auersione.

F QVales fuerint Angeli in creatione ostensum est, boni scilicet, & non mali: iusti, id est, innocentes, & perfecti quodammodo, alio vero modo imperfecti. Beati vero non fuerunt vsque ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur, vt iam dictum est, ille status innocentiæ & bonitatis in quo conditi sunt.

DIVISIO TEXTVS.

POST hoc videndum est &c.] Hæc dis. habet duas partes. In prima quæritur, Vtrum beatos creauit. In secunda Vtrum perfectos *ibi* [Ad hoc autem quod quærebatur] In prima harum sunt tria, in quorum primo ostendit, quòd non potuerunt esse beati sui euentus certi: & quòd non habebant præscientiam sui casus, vel confirmationis. In secunda videtur dicere, quòd boni habuerunt præscientiã suæ confirmationis *ibi* [Quæritur autem, Cur non fuerit] In tertia redit, ostendens quòd nullus habuit præscientiam sui casus vel confirmationis *ibi* [Sed hoc magis opinando.

ARTICVLVS I.

An definitio Angeli data à Dionysio sit bona?

HIc autem circa primam partem incidunt tres quæstiones, quarum prima est de diffinitione Angeli boni quam ponit Dionysius. Secunda, Vtrum Angelus creatus sit beatus, vel non? Tertia, Vtrum suum casum præscire potuit, aut non? Ad primum accipiatur diffinitio Dionysij quam dat in li. de di. no. ca. 4. sic dicens: Primo imago Dei est Angelus, manifestatio occulti luminis, speculum purum, clarissimum, incontaminatum, incoinquinatum, immaculatum, suscipiens totam, si conueniens est dicere, pulchritudinẽ boniformis deiformitatis, & munde splendere faciens in seipso, quemadmodum possibile est, bonitatem silentij quod est in abditis.

Quæstiuncula 1. QVÆRITVR autem hic, Quid vocatur imago? aut enim est creationis imago, aut similitudinis, aut recreationis: non creationis, vel similitudinis: quia hoc conuenit bono & malo: ergo recreationis: ergo hoc erit in gloria, vel gratia aliqua quæ facit imitari Deum.

2 Si igitur hoc dicatur, videtur quòd tantum superioribus conueniat: quia illi soli informantur ex Deo inmediate, alij autem ex ipsis: ergo solum superiores sunt imago Dei, & medij sunt imagines superiorum, & inferiores imagines mediorum.

3 Quod autem hoc verum sit, accipitur à Dio. qui in li. de di. no. c. 5. sic dicit, Quòd sanctissimæ & prouectissimæ virtutes existentes, & sicut in vestibulis supersubstantialis Trinitatis collocatæ, ab ipsa & in ipsa & esse & deiformiter esse habent: & post illas subiectæ & extremæ sicut ad Angelos.

VLTERIVS quæritur, Qualiter conuenit ei manifestatio occulti luminis, vtrum secundum modum theophaniæ, vel non? Et videtur quòd sic: quia dicit Commentator super cælestem hier. Habent namque & ipsi spiritus signa sua & demonstrationes per quæ de inuisibilibus Dei eruditiuntur immaterialiter. Et infra parum: Quæ quidem signa quantum ad ea quæ sunt secundum nos, sunt inuisibilia: quantum vero ad illam multum inuisibilem & inaccessibilem deitatis lucem, quasi foris sunt, & procedunt ad demonstrationem. Quapropter & ipsa signa quæ superueniunt mentibus siue animis deintus illuminatis, theophaniæ siue diuinæ apparitiones dicuntur: quia in eis ad manifestationem venientibus, id quod omnino occultum est demonstratur. *Quæst. 2.*

Sed tunc videtur, quòd illud occultum lumen non sit essentialiter Deus, sed lumen quod est signum vel demonstratio alicuius cognoscibilis de Deo. Hoc etiam videtur per ipsum Diony. qui dicit in li. de cæ. hie. ca. 4. quòd Theologia visionem quæ descripta est in ipsa, vocat theophaniam quasi diuinam similitudinem in forma informium, hoc est, signorum quæ forma sunt eorum diuinorum quæ formam proprie non habent. Secundum hoc igitur immediate non esset Angelus bonus beatus ex vniro sibi Deo, nec videbit Deum sicut est: igitur nec nos post mortem, quod est hæresis condemnata, & contra canonicam Ioan. qui dicit, quòd similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

Si autem dicas, quòd illud lumen conducit in Deum, vt postea immediate iungatur: sicut videtur Dionysius velle ibidem post pauca, dicens: Theophaniæ dicitur quasi per ipsam videntibus diuina facta illuminatione, quam ipsa diuina sancte perficiunt. Tunc quæro de illa reductione: constat enim quòd secundum ordinẽ hierarchiæ vnus reducit alterum, sicut infra in tractatu de ordinibus disputabitur: ergo videtur, quòd vnus alij sit manifestatio illa luminis diuini.

VLTERIVS quæritur de tertio quod dicit, speculum purum. Est enim speculum receptiuum *Quæst. 3.*

formæ

formæ rei, & non essentiæ : Angelus autem recipit essentiam diuinam per se potius quam formam.

2 Item, Speculum positum in obscuro magis recipit quam positum sub radiis solis : Angeli autem stant immediate sub radiis Dei:ergo videtur, quòd specula esse non possunt.

3 Præterea, Quandocunque vocat eos, maxime secundum aliam translationem, agalmata, numquid agalma idem est quod speculum? videtur quòd sic : quia Commentator dicit, quòd agalma idem est apud Græcos quod apud nos imago, vel speculum, vel similitudo. Cum igitur vnus illuminando alium conducit eum ad hoc quòd efficitur agalma illius secundum Diony. videtur, quòd vnius alij sit speculum. Tunc quæro, Vtrum quilibet cuilibet, vel non? si non : hoc non videtur: quia tunc non quilibet alij posset significare suam intentionem : ergo videtur, quòd quilibet alij est speculum & agalma. Sed contra : Illuminatio descendit & non ascendit:ergo inferioris est esse speculum tantum, & superioris illuminationis manifestatorem : ergo videtur, quòd in ista assignatione manifestatio diuini luminis, & speculum purum non referantur ad eumdem Angelum.

Quæst. 3. VLTERIVS quæritur de quarto quod dicit, quòd suscipit totam boniformis deitatis pulchritudinem. Hoc enim impossibile est : quia sic Deus ab aliquo increato intellectu circunscriberetur, quod esse non potest.

quæstiuncula, vltima. SIMILITER de vltimo quod dicit, quòd facit munde in se splendere bonitatem silentij quod est in abditis. Angelus enim non facit hoc, sed potius Deus.

2 Præterea, Qualiter est in abditis & silentium, si ipse facit hoc splendere in seipso : splendor enim non patitur esse in abditis : quia omnia quæ sunt in lumine splendentia, ipso lumine manifestantur.

Solutio. SOLVTIO. Notandum, quòd Diony. hic quinque colligit quæ conueniunt Angelo illuminato & beatificato per contemplationem Verbi : quorum tria accipiuntur in natura Angeli beatificata, & illa tria se consequuntur. Et vnum est, quòd sit capax substantiæ beatificantis : & ad hoc exiguntur quinque dispositiones, scilicet remotio ab impuro impediente. Secundum est puritas vt sit vndique de se aptum natum deitati penetranti: sicut & speculum inquantum speculum est, capax est imaginis : & puritas remouet opaci naturam, quæ non reciperet : claritas autem ponit politionem ipsius, ne forte obscurum vna parte obumbraret aliã. Et sequuntur tres dispositiones per remotionem ab accidentaliter fuscantibus, scilicet contaminatio, coinquinatio, & maculatio. Et contaminatio proprie fit ex læsione tactus relinquentis infectionem : coinquinatio autem à tactu sordium : maculatio autem ab inquinatione infecti spiritus ab oculis procedentis, sicut speculum maculatur ad aspectum menstruatæ mulieris. Et ista figurate referuntur ad beatos spiritus : quia capacitas est ibi quoad naturam virtualem : & puritas per remotionem à materia opacitatem inducente, quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sed claritas est ex æqualitate per remotionem à pœnalitate : quia tribulatio (vt dicit Philosophus) facit inæqualem virtutem. Incontaminatio autem dicit remotionem à contactu male conuersantium : quia ex societate adhæret tactus inficiens. Incoinquinatio autem dicit remotionem à sordibus vitiorum : & immaculatum dicit nobilitatem spiritus depurati in ipsis ab omni defectu menstruositatis & mutabilitatis. Et hoc est primum cum suis conditionibus. Secundum autem, quòd ipsum secundum actum recipiat incidens lumen à Deo: quod totum quidem incidit, sed non recipitur nisi pro capacitate. Et tertium est, quòd reflectat ad puros angulos : quia omnis reflexio incidentis luminis est ad puros angulos, vt probatum est in perspectiuis. Non autem erit ista reflexio nisi in eandem lineam incipientem directe in Deum, vt excitetur calor ardoris perpetuæ charitatis. Et hæc duo tangit ipse per duo quæ subiungit, scilicet suscipientes totam sicut conueniens dicere, &c. & per illud : Et munde splendere. Duo autem prima accipiuntur secundum conformitatem Angeli impleti Deo ad Deum : & vnum quidem est manifestatio diuini luminis in se, sicut ferrum ardens manifestat ignem : & alterum est conformitas manifestantis ad manifestatum, & hoc est imago Dei. Et per hoc iam fere patet solutio ad totum.

AD ID enim quod obiicitur de imagine, dicendum quòd nullo illorum modorum sumitur, sed potius pro conformitate dicta. *Ad quæst. 1.*

AD ALIVD dicendum quòd omnes in visione quæ merces est, immediate stant sub radiis solis & informantur à Deo : sed in aliis reuelationibus vnus illuminatur ab alio : & de istis infra dicetur.

AD ID quod obiicitur de Diony. dicendum quòd ipse non intendit, quòd non omnes immediate informantur à verbo : sed potius, quòd secundum proportionem verbum accipiunt superiores summe, & medij medio modo, & inferiores extremo modo : tamen omnes stant in vestibulis Trinitatis, amicti lumine Dei sicut vestimento.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd manifestat lumen occultum, sicut dictum est: & hoc non est lumen theophaniæ quo vnus illuminat alium, sed theophaniæ qua quilibet illuminatur à Deo. *Ad quæst. 2.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd tales obiectiones & calumniæ sacrorum librorum proueniunt ex hoc quòd non intelligitur, quòd theophania dicit duo, scilicet lumen gloriæ eleuans intellectum & phantasiam confortans, & hoc est gloria creata quæ vnitur intellectui Angeli : dicit etiam intelligibile distinguens & perficiens intellectum, & hoc nihil aliud est quam Deus : sicut etiam in sensu visus est lumen perficiens, & color determinans visum : & in intellectu nostro est lumen intellectus agentis eleuans & illuminans, & intelligibile distinguens. Natura enim intellectus ibi figi non potest nisi confortetur lumine sibi à Deo influxo. Et tunc cessat obiectio : quia tunc lumen illud est signum, non in quo videtur Deus tanquam in medio, sed sub quo confortante intellectum, intellectus immediate figitur in Deo.

AD ID quod quæritur de speculo, dicendum quòd materiale speculum ex sui imperfectione non recipit nisi in obscuro : sed illud non est ita: quia non recipit radios diuini luminis in superficie sui

cie ſui tantum, vt materiale ſpeculum, ſed potius in ſui peofundum & intima.

AD HOC quod quæritur de agalmatibus, Vtrum vnus alij poſſit eſſe imago? Dicendum, quòd non proprie, nec etiam ſpeculum hoc modo dictum, quia dicit capacitatem gloriæ: ſed vnus alij poteſt eſſe occaſio vel cauſa illuminationis alicuius ad opus pertinentis pro cuius receptione non dicitur ſpeculum vel imago hoc modo quo hic conſideratur, niſi forte ſecundum quid. Et bene concedo, quòd omnes ſibi loquuntur: ſed non omnes ſe illuminant, ſicut notatum eſt in 1. lib. diſ. 9.

Ad quæſt. AD ID quid obiicitur de quarta, iam patet ſolutio quia totũ ſe Deus exhibet, ſed recipitur pro capacitate vniuſcuiuſque, ita quòd totus eſt intus, ſed non incluſus quin ſit etiam totus extra: & hoc intendit dicere.

AD VLTIMVM dicendum, quòd lux diuina per ſe manifeſtiſſima eſt: & non eſt abdita, niſi quia eſt inacceſſibilis ad comprehendendum: & ideo vocatur ſilentium, quia nihil participans eam, loquitur eam totam, ſicut ipſa ſe loquitur in Trinitate perſonarum: & ideo dicitur occultum, quia nemo nouit comprehendendo, niſi Trinitas Deus.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus ſit creatus in beatitudine?

SEcundo quæritur, Vtrum Angelus ſit creatus in beatitudine, vel non? Et videtur, quòd ſic: quia ita dicit Aug. in lib. de cor. & gratia. Angeli etſi creati ſunt beati, erat tamen quod beatitudini eorum adderetur: ergo beati facti ſunt.

2 Sed quia hoc multoties dicit in pluribus locis ſuper Gen. obiiciatur ad idem per rationem. Beatitudo enim conſiſtit in viſione Verbi: Angeli autem in primo ſtatu viderunt Verbum: ergo in primo ſtatu fuerunt beati. Prima probatur per dictum Aug. quòd formabantur Angeli per conuerſionem ad Verbum, videndo illud. Secunda probatur per hoc quòd non potuit Angelus videre creaturam fiendam in Verbo, niſi videret Verbum: ergo videtur, quòd fuit beatus.

Cap. 8 3 Item, Aug. in 2. ſuper Gen. dicit ſic: Non ſicut nos ad percipiendam ſapientiam proficiebant Angeli, vt viſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpicerent, qui ex quo creati ſunt, ipſa Verbi æternitate ſancta & pia contemplatione perfruuntur: atque inde iſta deſpicientes ſecundum id quod intus vident, vel recte facta probant, vel peccata improbant. Ergo ſi perfruuntur ex quo facti ſunt, videtur quòd beati facti ſunt.

Cap. 18. 4 Item, Auguſtinus in. 4. ſuper Gen. Mane eſt cum cognitione creaturæ in laudem Creatoris aſſurgitur: ergo patet, quòd fruebantur, & videbant, & laudabant: iſti autem actus videntur eſſe beatitudinis: ergo videtur, quòd facti ſunt beati.

Sed contra. SED CONTRA: In litera habetur, quòd beatus non eſt, qui ſui caſus eſt incertus: ſed Angeli ſui caſus erant incerti: cum ergo à principio non fuerunt confirmati, videtur quòd ipſi non fuerunt beati.

Soluꝛio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Magiſter ſatis innuit ſolutionem huius quæſtionis in litera, quòd beatitudo dicitur multis modis: ſcilicet ſecundum optimum ſtatum naturalium ſine miſeria, & ſic primus homo & Angelus primus, vterque ſecundum ſuum ſtatum fuit beatus. Quandoque dicitur beatitudo ſpecies beatitudinis, & ſic dicitur, Beatus vir qui, timet Dominum. Quandoque dicitur ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, ſic ſoli confirmati cum Deo dicuntur eſſe beati. Quandoque dicitur ſtatus omnium bonorum, quæ ſubſtantialiter ſunt ipſum quod dicitur beatum, & ſic nihil eſt beatum niſi ſolus Deus. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum eos qui dicunt, quòd Angelus non eſt creatus in gratia, oportet dicere, quòd dupliciter contingit videre Verbum, ſcilicet vt eſt ars & ratio fiendorum, & vt eſt obiectum beatitudinis. Primo modo viderunt Angeli: ſecundo modo viderunt beati. Si autem quæritur, Qualiter contingit vnum ſeparari ab alio? Dico quòd in comparatione ad actum animæ, vel ſpiritualis ſubſtantiæ, hoc leue eſt: quia ea quæ non ſeparantur in re, bene ſeparat intellectus: & contingit vnum & idem intelligere in ratione vna & non in alia: cum etiam ſpeculum illud æternum voluntarium eſt, & oſtendit ſe ſicut vult, & in qua ratione vult, & quantum & quando vult.

AD ALIVD dicunt, quòd intelligitur de pietate & contemplatione naturali, non beatitudinis. Sequitur ad vltimum. Præterea poteſt dici, quòd laus eſt de cognitis per naturam in Verbo, & non per gratiam.

ARTICVLVS III.

Vtrum Angeli mali potuerunt præſcire ſuum caſum, vel non?

TErtio quæritur, Vtrum præſcire potuerunt ſuum caſum? Et videtur, quòd ſic: quia Deus ſumme diligens noſtram ſalutem, omnes occaſiones ſtandi debuit dare: præuiſio autem caſus eſt cautèla iuuans ad ſtandum: ergo videtur, quòd expediens fuerit caſum præſcire.

2 Item, Dominus reuelauit Petro ſuum caſum Math. 26 dicens: Antequam gallus, &c. ergo videtur, quòd debuerit idem feciſſe Angelo.

3 Item, Ponamus quòd reuelauerit ei, quod inconueniens ſequeretur? Videtur, quòd nullum: quia præmonuit hominem ne caderet, quando dixerat: Quacumque die comederitis ex eo, &c. ergo videtur, quòd bonum fuiſſet etiam dæmoni.

4 Item, Dominus potuit hoc reuelare cuius poteſtas in nullo conſtringitur: ergo ille qui acciperet hanc reuelationem, potuit hoc præſcire.

Sed contra. SED CONTRA hoc ſunt quatuor rationes Anſ. in li. de caſu diaboli, quarum prima eſt hæc: Scientia non eſt niſi certorum & neceſſariorum: contingens autem fuit caſus Angeli antequam fieret: ergo præſcire non potuit, niſi forte à Deo cui nihil eſt contingens.

2 Si autem dicas, quòd potuit habere æſtimationem de caſu ſuo. Contra Dicit Anſ. Detur, quòd æſtimationem caſus habuerit: aut voluit caſum futurum, aut non: ſi voluit, ergo ipſa vo-

luntate

luntate cadente, iam cecidit: ergo cecidit antequam caderet, quod falsum est. Si autem noluit: ergo doluit de casu futuro: & quanto plus doluit, tanto miserior fuit: ergo quanto plus casum præsciuit, tanto miserior fuit: sed quanto plus doluit de casu, tanto fuit iustior: & quanto iustior, tanto debuit esse felicior: ergo à primo quanto plus doluit, tanto debuit esse felicior. Et prius habitum est, quòd quanto plus doluit, tanto fuit miserior: ergo vnde debuit esse felicior, inde fuit miserior, quod non patitur ordo iustitiæ: ergo non potuit præscire casum.

3 Item, Tertia ratio est: Aut præsciendo casum, volebat tenere rectitudinem in qua creatus fuit, aut non? si sic, ergo volebat perseuerare in ea: quia memo tenet eam nisi volendo perseuerare: sed volendo perseuerare, putabat se debere perseuerare, & præsciebat casum: ergo præsciendo casum, putabat se debere perseuerare, quod absurdum est. Si autem non volebat perseuerare: ergo iam cecidit: ergo cecidit antequam caderet, quod non potest esse.

4 Item', Quarta ratio: Si sciuisset, aut cauisset, aut non. Si cauisset: aut amore iustitiæ, aut non. Constat, quòd non amore iustitiæ: quia hoc rei postmodum probauit euentus: & quando casus non cauetur amore iustitiæ, iam cor cecidit per affectum cadendi: ergo cecidit antequam caderet per cadendi affectum. Si autem non cauisset, tunc inutilis fuisset eius scientia, quod est impossibile, cum in litera scribatur, quòd scientia est fructus pietatis.

Solutio. SOLVTIO. Cum sanctis Doctoribus dicendum est, quòd non potuit præscire suum casum, & causam satis tangit Anſ. obiiciendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non fuisset occasio standi, sed potius desperandi: quia possibilitatem cadendi bene sciuit, propter hoc quòd non erat confirmatus: & iterum bene sciuit, quòd cadens de stricta iustitia æternaliter puniri mereretur, sed ipse (vt dici Anſ.) forte non putabat, quòd Deus hoc faceret quod iuste facere posset: & ideo cum quæritur de præscientia casus, ex quo bene sciuit possibilitatem casus, non quæritur nisi de actu cadendi: & præscientia illius potius induceret desperationem quam cautelam.

AD ALIVD dicendum, quòd Petrus non accepit hoc tanquam ex præscientia dictum, sed tanquam admonitionem cautelæ, quam non oportuit fieri dæmoni, quia bene sciuit, quòd cauere debuit ne caderet. Item, Non est simile de Petro: quia Petrus cecidit non à statu pœnitendi, sed in statu cum possibilitate resurgendi: sed dæmon cadens, simul cum hoc à statu pœnitendi cecidit: quia vt dicit Dam. Quod est in hominibus mors, hoc est in Angelis casus.

AD ALIVD patet solutio per rationes Anſ. qui deducit ad multa inconuenientia. Et præter ea sunt duo: quædam pœna tristitiæ præcederet culpam, & inducerentur Angeli cadentes in tristitiam desperationis suffocantem, antequam aliquid mali meruissent.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus potuit id reuelare: sed posito quòd reuelasset, dico quòd cum penderet adhuc à libero arbitrio Angeli, ipse accepisset hoc non solum ex præscientia, sed ex cautela reuelatum fuisse à Domino. Ad alia autem quæ hic possent quæri, scilicet vtrum boni Angeli suam confirmationem præscire potuerunt, vel præscire casum malorum Angelorum? satis sufficiunt ea quæ dicit Magister in litera.

DISTINCTIO V.

De conuersione & confirmatione stantium, & auersione & lapsu cadentium.

POST hæc consideratio adducit inquirere, quales effecti sint A dum diuiderentur auersione, & conuersione. Post creationem namque mox quidam conuersi sunt ad Creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad Deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere, vel inuidere. Inuidiæ namque mater est superbia, qua voluerunt se parificare Deo. In conuersis quasi inspeculo relucere cœpit Dei sapientia qua illuminati sunt: auersi vero excæcati sunt. Et illi quidem conuersi sunt & illuminati à Deo gratia apposita: isti vero sunt excæcati, non immissione malitiæ, sed desertione gratiæ à qua deserti sunt: non ita quòd prius data subtraheretur, sed quia nunquam est apposita vt conuerterentur. Hæc est ergo conuersio & auersio, qua diuisi sunt qui natura boni erant: vt sint alij supra illud bonum per iustitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuersio iustos fecit, & auersio iniustos. Vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriusque libertatis.

Quales fuerint Angeli auersione & conuersione cadentiũ.

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid ſit.

B HAbebãt enim omnes liberũ arbitrium, quod eſt libera poteſtas & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id eſt, diſcernere, in quibus conſtat liberum arbitrium. Nec creati ſunt volentes auerti, vel conuerti: ſed habiles ad volendum hoc, vel illud: & poſt creationem ſpontanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum. Et ita diſcreuit Deus lucem à tenebris: ſicut dicit Scriptura, id eſt, bonos Angelos à malis: & lucem appellauit diem, noctem vero tenebras: quia bonos Angelos gratia ſua illuminauit, malos vero excæcauit.

DIVISIO TEXTVS.

POſt hæe conſideratio adducit &c.] Iſta pars diuiditur in duas, in quarum prima agitur de auerſione & conuerſione, In ſecunda autem de diſtinctione ordinum: & hæc incipit in principio 9. diſ. *ibi* [Poſt prædicta ſupereſt] Prima harum diuiditur in quatuor, in quarum prima ponitur auerſio & conuerſio. In ſecunda qui fuerunt auerſi in ſequẽti diſt. *ibi* [Præterea ſciri oportet] In Tertia de operibus eorum & potentiis ordinatis ad opera in 7. diſ. *ibi* [Supra dictum eſt quòd Angeli] In Quarta agit de apparitionibus eorũ per aſſumpta corpora *ibi* [Solet etiam in quæſtione verſari] & ibi incipit diſ. 8. In hac enim diſ. ſunt quatuor: quorum primum eſt quid auerſio. Secundum, quo vt potentia ſunt auerſi & conuerſi *ibi* [Habebant enim omnes liberum arbitrium] In Tertia dicit quid additum conuerſis, & auerſis ablatum ſit *ibi* [Si autem quæritur] In quarta quæritur, Vtrum meruerunt, vel merentur beatitudinem perceptam *ibi* [Hic quæri ſolet, &c.

ARTICVLVS I.

An poſsibile fuerit cadere Angelum?

HIc autem tria quæruntur ante literam, ſcilicet an poſſibile fuit, cadere Angelum? Secundum, quid fuit ſuum primum peccatum. Tertium quid appetiit? Ad primum obiicitur ſic: Dicit Ariſtot. quòd intellectus ſẽper eſt rectus: phãtaſia autem recta, & non recta: ſed in Angelo non fuit mouens appetitum niſi intellectus: cum igitur impoſſibile ſit quòd ex recte mouente eliciatur motus inordinatus vel peccatum, videtur quòd Angelus cadere per peccatum non potuerit.

2 Item, In Angelo deiformis intellectus fuit: deiformis autem intellectus non errat: ergo Angelus nunquam errat: ergo nec peccauit: quia omnis actus peruerſus eſt ex errore aliquo, vt dicit Aug.

3 Itẽ, Natura Angeli de ſe ordinata erat in bonum, nec erat quod deprimeret eam: ergo tendebat in illud: quia omnia quæ ſunt, deſiderant bonum: tendendo autem in illud, peccare non potuit: ergo ipſe cadere non potuit, vt videtur.

4 Item, Omnis voluntas ex aliqua cognitione procedit: ſed tunc Deum eſſe bonum ſuper omnia cognouit: ergo cum affectus ſequitur cognitionem, videtur quòd etiam Deum ſuper omnia dilexit: ergo nunquam peccauit.

SED CONTRA hoc eſt pugna quam quotidie experimur ab ipſo, & totum quod eſt in litera. *Sed contra.*

2 Item ratio: quia voluntas non eſt obligata cognito, licet non velit niſi quod cognoſcit: ergo poſt deflecti ab illo, quando voluerit: ergo poſſibile fuit Angelum peccare.

3 Item, Aug. dicit, quòd primi peccati cauſa non eſt niſi voluntas, ſcilicet bona quidem per naturam, ſed deficiens à bono in actu: ergo cum Angelus habuerit liberam voluntatem, ipſe potuit peccare, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd intellectus dupliciter conſideratur, ſcilicet in comparatione ad obiectum proprium: & hoc eſt verum ſimpliciter ſi eſt ſpeculatiuus, vel bonum ſimpliciter ſi eſt practicus: & tunc nunquam eſt non rectus, nec vnquam errat: quia ſic non procedit niſi ex principiis veri & boni ſimpliciter, & in illis non eſt error. Eſt alia conſideratio intellectus in comparatione ad bonum proprium: & ſic non mouetur à bono ſecundum quòd bonum, ſed ad bonum ſecundum quòd eſt proprium, & hoc eſt vt nunc & ſibi bonum: & in hoc frequens eſt deceptio: & hoc modo non rectus fuit intellectus Angeli. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd deiformis eſt: quia non eſt indigens collatione & inquiſitione ad eligendum, & accipiendum ſcientiam, ſed non eſt deiformis ad hoc quòd ſẽper imitaretur Deũ: & primo modo dictus, deflecti & peccare poteſt.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis natura inquantum natura eſt, de ſe ordinata eſt in bonum: ſed tamẽ per liberũ arbitriũ poteſt deflecti ab illo.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi voluntas procedit ex cognitione, quòd non ſequitur ex hoc ſi haberetur cognitio alicuius, quòd illud ametur: ſed potius incidit fallacia cõſequentis, quia poſita cognitione voluntas non neceſſario vult cognitum: nec etiam tantum vult ipſum quantum cognoſcit, & è conuerſo quandoque plus habet de affectu circa hoc quod cognoſcit, vt patet in charitate in via, quæ quandoque plus diligit quam cognoſcit.

ARTICVLVS II.

ARTICVLVS II.

Quod est primum peccatum Angeli?

SEcundo quæritur, Quod fuit primum peccatum dæmonis? Videtur autem quòd auaritia: quia dicit Apostolus, quòd radix omnis mali est cupiditas: peccatum autem diaboli fuit radix omnis mali, quia ipsum fuit primum: ergo illud fuit auaritia.

2 Item, Dicit Aug. quòd ex ipsa diabolus est diabolus: ergo ipsa fuit primum peccatum.

3 Item, Super illud Psal. Incensa igni. dicit Glo. quòd omne peccatum, aut est ex timore male humiliante, aut ex amore male inflammante: & quia etiam timor ex amore sui prouenit: cum ergo cupiditas sit nimius amor proprij boni, videtur quòd ex auaritia processerit malum Angeli.

ITEM VIDETVR, quòd ex superbia, quia ita dicitur Ecci. Initium omnis peccati superbia.

2 Item, Augustiuus dicit, & omnes alij, quòd Angelus primo peccauit ex superbia: ergo &c.

3 Item, Psal. 35. Non veniat mihi pes superbiæ &c. ergo primi peccatoris pes fuit superbiæ: sed ille est Angelus: ergo primum peccatum Angeli fuit superbia.

SED VIDETVR, quòd omissio: quia cum vidit decorem suum, & altitudinem diuinam, debuit conferre quòd non debuerit se extollere supra Deum, vel ad æqualitatem Dei: & non contulit: ergo omisit: ergo omissio fuit primum peccatum.

ITEM VIDETVR, quòd infidelitas: quia nemo sapiens nititur aliquid obtinere quod non credit posse fieri: sed Angelus sapientissimus fuit: ergo non nitebatur aliquid obtinere quod non credidit posse fieri: sed nitebatur obtinere Dei æqualitatem, vt dicitur in litera: ergo credidit hoc posse fieri prius: sed hoc est infidelitas, quòd aliquid posset æquari Deo: ergo videtur, quòd infidelitas fuerit primum peccatum Angeli.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd primum peccatum absolute fuit superbia: quia appetitus dignitatis indebitus, proprie vitium superbiæ est.

AD PRIMVM dicendum, quòd auaritia siue cupiditas tribus modis dicitur. Vno modo dicitur habitualis placentia boni sui, & sic est idem quod libido, & hoc modo dicitur radix omnis mali, sed ipsum nullum est speciale peccatum. Alio modo dicitur voluntas actualis immoderata boni commutabilis: & sic adhuc non distinguitur in speciem vitij: quia omne vitium immoderato appetitu vult aliquod bonum commutabile: quod patet ex definitione peccati quam dat Aug. quòd peccatum est, spreto incommutabili bono, rebus commutabilibus adhærere: & sic comitatur omne peccatum, & sic non est radix. Tertio modo dicitur auaritia immoderatus appetitus habendi res promittentes sufficientiam in vita, quæ sunt diuitiæ, & pecunia: & sic sumitur proprie, & est vnum capitalium vitiorum: & hoc modo patet, quòd non fuit primum peccatum Angeli: & per hoc patet solutio ad tria prima: quia illa procedunt secundum quòd auaritia est radix, & non peccatum.

AD ID quod obiicitur de superbia, eodem modo dicendum quòd superbia dicitur tribus modis. Vno modo est appetitus habitualis altitudinis: & ille est initium omnis peccati: quia nisi se poneret in alto super voluntatem præcipientis & præcepti, non peccaret: & sic est initium, & est idē in substātia cum auaritia quæ radix est: vt dicit Aug. Caueamus superbiam & auaritiam, non duo mala, sed vnum malum. Sed tamen differunt in ratione eius cuius sunt principia: quia sunt in peccato duo, scilicet auersio, & conuersio. Ex parte conuersionis ad bonum commutabile est auaritia radix: ex parte auersionis radix superbia. Et quia radicis est dare humorem & succum, & succus dilectionis est ex parte conuersionis: ideo auaritia dicitur radix. Quia autem auersio est forma peccati, quia facit ipsum malum, & hoc est peccati & apostasiæ initium: ideo superbia dicitur proprie initium, non radix, & initium apostotandi à Deo: & ideo vtrumque scriptum est, initium omnis peccati superbia: & initium apostotandi à Deo superbia. Alio modo dicitur superbia appetitus immoderatus extollendi in quocunque, & sic est commune vitium quod continet sub se inanem gloriam, & hypocrisim, & iactantiam, & huiusmodi quæ quærunt excellere. Tertio modo dicitur propriissime appetitus excellendi in gradu dignitatis siue prælationis, & sic est vnum capitalium vitiorum, & est primum peccatum dæmonis, quia ipse desiderauit perfectionem potestatis super alios in gradu dignitatis & prælationis.

AD ID quod obiicitur de omissione, soluitur comuniter, quia hæc est falsa, quòd ipse tenebatur conferre: quia aliter quam conferendo potuit euadere. Præterea si contulisset, adhuc non erat necessarium vt non appeteret, etiam post collationem: & ideo obiectio nulla est.

AD VLTIMVM dicendum, quòd electio præcessit qua cupiebat illam altitudinem. Præterea ipse non appetiit æqualitatem æquiparantiæ in omnibus, sed in eo ad quod peruenisset si stetisset: & ideo in eo nulla fuit infidelitas. Tamen dicunt quidam, quòd triplex est iudicium, scilicet rationis vt est speculatiui, & rationis vt est de operabilibus, & rationis vt est sentētians de opere à se faciendo: & in hoc vltimo solo errat, non in duobus primis: & ideo errauit secundum quòd omnis malus est ignorans, & non in infidelitate.

ARTICVLVS III.

Quid appetiit Angelus, quando peccauit?

TErtio quæritur, Quid appetiit? Videtur autem, quòd appetiit Dei æqualitatem per illud Isa 9. Ero similis Altissimo.

2 Item, Per multa quæ dicuntur in litera, quòd voluit esse sicut Deus,

3 Item, videtur etiam Anſ. probare, quòd voluit esse maior Deo. Quicunque enim appetit non subesse Deo, & hoc contra Deum obtinere: in hoc quòd appetit non subesse, appetit æqualitatem: in hoc autem quòd contra Deum id vult obtinere, vult maior esse Deo: diabolus appetiit hoc: ergo maior voluit esse quam Deus.

Sed contra SED CONTRA sunt rationes Anſ. fortes, sic: Nō potest appeti quod non potest cogitari: æqualitas Dei non potest cogitari: ergo non potest

Prima patet ex hoc quòd non appetitur niſi quod cogitatio prænuntiat. Secunda patet ex hoc, quia cuius quantitas excedit omnem cognitionem, illi nihil æquale cogitari vel fingi poteſt.

2 Item, Nos ſupra in litera habuimus ab Aug. quòd appetiit hoc ad quod peruenisſet ſi ſtetisſet: ad æqualitatem autem Dei nunquam peruenisſet: ergo æqualitatem nunquam appetiit.

3 Item, Dicit Aug. de Adam, quòd non eſt credendum quod vir ſpirituali mente præditus, potuerit ſeduci in hoc quòd crederet ſe fore ſicut Deum: ergo nec Angelus cum multo magis ſpirituali mente præditus eſſet

4 Item, Licet voluntas impoſſibilium ſit, tamen in ſapiente non eſt voluntas impoſſibilium cum niſu obtinendi: ſed in Angelo fuit maxima ſapientia, ſicut dicitur Ezech. 28. Plenus ſapientia & perfectus decore: & fuit ibi niſus obtinendi quod appetiit: ergo non fuit impoſſibile ſibi: ſed æqualitas ſempet fuit ſibi impoſſibilis: ergo nunquam appetiit æqualitatem diuinam, vt videtur.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Si peccauit appetendo eſſe ſicut Deus? Videtur quòd non: quia hoc eſt promiſſum electis. 1. Ioan. 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt: ergo ſi promiſſum eſt, appeti poteſt & debet: ergo hoc non eſt peccatum: ergo multo minus fuit hoc peccatum in Angelo qui altior fuit, & ad altius præmium ordinatus ſi ſtetisſet.

2 Item, Appetere aſſimilari Deo, hoc eſt conuerti ad Deum: conuerti eſt laudatum in Scriptura de aliis Angelis: ergo videtur, quòd etiam laudabile ſit in iſto.

3 Item, Ratio bonitatis in omni creatura eſt aſſimilari primo bono quantum poteſt: & illud appetit eſſe quod aliquid appetit, vt dicit Boe. ergo Angelus appetendo hoc, appetiit bonum in quo bonus fieret: ergo per hoc cadere non debuit.

4 Item, Conuerſio ad bonum commutabile aut eſt mala, quia eſt ad bonum commutabile: aut quia conuerſio. Si primo modo: ergo Deus eſſet auctor mali, quia ipſe eſt auctor boni cõmutabilis. Si ſecundo modo: ergo omnis conuerſio eſſet mala, quod falſum eſt: ergo videtur, quòd Angelus in hoc non peccauit.

5 Præterea, Dicit Anſ. quòd voluit habere beatitudinem ſine labore: ſed in voluntate beatitudinis non peccauit: ergo ſi peccauit, hoc fecit hæc circunſtantia, ſine labore: ergo peccatum ſuum potius fuit in fuga laboris quam in appetitu altitudinis: hoc autem eſt peccatum acediæ: ergo acedia & non ſuperbia fuit peccatum Angeli, quod eſt contra ea quæ ſupra probata ſunt, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum mihi videtur cum Aug. & Anſ. quòd appetiit id ad quod peruenisſet ſi ſtetisſet. Vnde ſciendum, quòd ſicut probant Aug. & Boetius in lib. de cõſolatione Philoſophiæ, omnia appetunt beatitudinem: & licet beatitudo ſit ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, tamen tria ſunt principia in ea, ſcilicet perfectum poſſe, perfectum ſcire, & perfectum velle. Beatitudinem igitur quoad perfectum poſſe appetiit dæmon: ſed beatitudinem quoad perfectum ſcire appetiit homo primus. Perfectio autem iſta conſiſtit in tribus, quorum vnum eſt ſubſtantia ipſius poſſe confirmata & alta, non declinans per infirmitatem. Alterum autem eſt illud poſſe per ſe habere, & non ab alio. Tertium eſt non expectare illud per meritum ſub alio, ſed ſine merito, ſicut ſuperior habet, habere. Et quoad primum non eſt peccatum appetere perfectum poſſe rationali creaturæ: ſed quoad duo ſecunda, ſcilicet quòd à ſe velit habere quod nec eſſe poteſt à ſeipſo: & quòd ſtatim velit rapere, quod ex meritis ſub alterius gratia eſt expectandum. Hoc enim dicit peruerſitatem ordinis rationalis creaturæ. Vnde ſecundum Anſ. in iſtis duobus conſiſtit peccatum dæmonis. Vnde quoad primum appetiit id ad quod peruenisſet ſi ſtetisſet: ſed non quoad ſecundum. Item quoad primum non appetiit ſimilitudinem æquiparantiæ vel æqualitatis: quia non appetiit tantum poſſe ſicut Deus, quia hoc cogitare non potuit. Sed quoad duo, ſecundum ſcilicet, & tertium extulit voluntatem ſuam, & prætulit voluntati diuinæ. Et quoad hoc voluit rapere contra Deum: & ſic ſecundum quid voluit eſſe maior Deo vel æqualis. His habitis facile eſt reſpondere obiectis.

DICENDVM enim ad ea quæ ſunt in litera, quòd appetiit æqualitatem in modo habendi, ſed non in ipſa ſubſtantia appetiti.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc procedit de quantitate appetibilis, & hoc bene conceditur.

AD ALIVD dicendum, quòd peruenisſet ad perfectum poſſe, ſed non ad modum habendi.

AD ALIVD dicendum, quòd non appetiit æqualitatem in quantitate æquiparantiæ, ſed in ſimilitudine habendi.

AD ALIVD dicendum, quòd niſus ad modum habendi cauſabatur ex conſideratione ſui decoris: videbatur enim, quòd iuſtum eſſet præſtari ſibi hoc: vnde Ezech. 28. Eleuatum eſt cor tuum in decore tuo. Alii dicunt, quòd plus credit ſe poſſe cæca ambitio quam poſſit.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt ſimilitudo imi- Ad quæſt.
tationis quæ appetenda eſt cum ordine & modo habendi ab alio qui ſuperior eſt, & de illa procedunt tres obiectiones quæ ponuntur per ordinem: & ſimilitudo æqualitatis in modo habendi, & de illa non tenent, & hæc ſimilitudo fuit in appetitu dæmonis.

AD ALIVD dicendum, quòd neutro modo eſt malum, ſed potius in modo conuerſionis: quia ſcilicet conuertitur ad bonum priuatum, vt ad finem ſicut quo perfruatur: quia tunc eſt conuerſio auertens, & hoc modo fuit conuerſio Angeli ad proprium decorem.

AD VLTIMVM dicendum, quòd habere ſine labore meriti non fuit ratio volendi vel appetendi: ſed potius ratio fuit elatio ex conſideratione ſui decoris: vt ex hoc videretur ſibi dignum, quòd in hoc ſimilis Deo eſſet, in acedia autẽ fuga, laboris eſt ratio peccati.

ARTICVLVS IV.

An auerti eſt odio habere, vel inuidere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Auerti eſt odio habere, vel inuidere, &c.] Hoc enim videtur impoſſibile: quia ſic odium eſſet primum peccatum Angeli, quod improbatum eſt ſuis.

2 Præterea, Inuidia Angelo fuisset primum quod non potest esse: quia odium non est inuidia: nec è conuerso.

3 Item, Odium (vt dicit Greg.) est inueterata ira: ergo ira præcessisset peccatum istud, & ira fuisset primum peccatum, quod videtur in Apoc. vbi dicitur, quòd væ habitantibus in terra: quia descendit ad vos diabolus habens iram magnam: in corde autem ad terram portauit peccatum quod in cælo conceperat: ergo videtur ira fuisse primum.

4 Item, Videtur falsum quod dicitur in litera, quòd oderat Deum: quia Deus solus per se bonum & summum bonum est, & totus desiderabilis, vt dicitur in Cant. ergo nulla ratio odij potest esse in ipso: ergo nec dæmon potest ipsum odisse.

5 Item, Nihil quærit assimilari ei quod odit: dæmon autem voluit assimilari Deo: ergo non habuit eum odio, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd odium est primum consequens auersionem, sicut effectus causam: sed non fuit primum peccatum faciens auersionem dæmonis, sed potius superbia: statim enim vt auersus est, infernalis ignis succensus est in eo, & ex tunc odio habuit iudicem iustè iudicantem. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd inuidia fuit respectu hominis non Dei: quia inuidit homini salutem quam ipse perdidit, nec intendit Aug. dicere, quòd inuidia fuerit primum peccatum per essentiam, sed per causam: quia vbicumque præcedit domina superbia, sequitur pedissequa inuidia, sicut innuitur in litera.

AD ALIVD dicendum, quòd odium hic vocatur ira radicata, non quidem per consuetudinem, quia nouella fuit: sed potius per confirmationem, quia simul cecidit, & in casu confirmatus fuit siue obstinatus.

AD ALIVD dicendum, quòd Deum vt Deum, vel vt bonum odio non habet, sed vt iudicem, quem sentit in impeditione iniquæ voluntatis, & inflictione pœnæ: ideo quia hæc continua sunt. Et dicitur quòd continua est inuidia, sicut dicit Psal. 37. Superbia eorum qui te oderũt, ascendit semper & Ioan. 15. Oderunt & me, & Patrem meum.

AD ALIVD dicendum, quòd quæsiuit assimilari Deo non per eundem modum quo odio habuit, sed per alium, vt supra determinatum est.

Post creationem aliquid datum est stantibus per quod conuerterentur, nec merito aliquo, sed gratia cooperans.

SI autem quæritur, Vtrum post creationem conuersis aliquid collatum C sit per quod conuerterentur, id est, diligerent Deum? Dicimus, quia est eis collata gratia cooperans, sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cadere enim potest per se: sed proficere non potest sine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat Angelus, & qua non?

NOn indigebat Angelus gratia per quam iustificaretur, quia malus non D erat: sed qua ad diligendum Deum perfecte, & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur qua iustificatur impius, id est, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans vero gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum, & operandum bonum, & ad perseuerandum in bono, & huiusmodi, de quibus postea plenius dicemus. Data est ergo Angelis qui perstiterunt cooperans gratia, per quam conuersi sunt vt Deum perfecte diligerent. Conuersi ergo sunt à bono quod habebant non perdito, ad maius bonum quod non habebant: & facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia aliis qui ceciderunt, apposita non fuit.

An sit imputandum illis qui auersi sunt?

IDeoque à quibusdam dici solet, non esse imputamdum illis qui auersi E sunt, & non conuersi: quia sine gratia conuerti non poterant: sed illa non est eis data: nec culpa illorum fuit, quòd non est data, quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniá quibus apposita est ipsa gratia, non fuit ex meritis eorum, alioquin iam non esset gratia, si ex merito quod esset ante gratiam, daretur.

Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt?

QVod vero aliis noc est data, culpa eorum fuit: quia cum stare possent, noluerunt quousque gratia apponeretur, sicut alij perstiterunt, donec illis cadentibus per superbiam, eis gratia apposita est. Aperte ergo cadentium culpa in hoc deprehendi potest: quia licet sine gratia nequirent proficere quam nondum acceperant, per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterant non cadere, id est, stare: quia nihil erat quod ad casum eos compelleret: sed sua spontanea voluntate declinauerunt: quod si non fecissent, quod datum est aliis, vtique daretur & istis.

ARTICVLVS V.

Quid in Angelis est auersio, & conuersio: & quid confirmatio, & obstinatio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si autem quæritur, Vtrum post creationem, &c.] Ratione huius potest esse dubium, Quid sit conuersio, & quid auersio: siue confirmatio, & obstinatio? Constat enim, quòd post habuerunt liberum arbitrium sicut & ante: ergo videtur, quòd possint deflecti in quod voluerunt sicut & ante: ergo non sunt confirmati.

2 Item, Confirmatio sonat inuoluntarium: ergo inamissionem laudis in opere: ergo videtur, quòd Angeli non sunt laudabiles in hoc quòd Deo adhærent.

3 Item, Potentiam habent rationalem ante sicut post, & è conuerso: sed omnis potentia rationalis de natura sua est ad oppositа: cum igitur non auferatur ab ea natura, videtur, quòd post maneat indifferentia ad bonum & ad malum sicut ante.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd sicut potentia materialis est ad actum: & quia non potest consequi actum qui in toto satisfaciat appetitui suo: ideo habendo vnum actum, est in potentia ad alium: si autem consequeretur vnum in toto complentem appetitum suum, sicut in sole & stellis est, non esset amplius in potentia. Ita est de potentia rationali in via, quòd non consequitur aliquod appetibilium in toto complens appetitum & rationem, & ideo respectu oppositorum separabilis est ab vtroque: sed in patria erit coniuncta appetibili cuius dulcedinem indesinenter penetrantem se sine fastidio & appetitu alterius deguſtat: & quia hoc infinitum est; ideo nunquam auertitur ab illo, nec volet auerti, nec potest: sed hoc non est non posse, sed summum posse est: & non coactio, sed spontanea voluntas immobilitata in quiete sui desiderij ex gustu boni quod nunquam finiri potest, nec fastidium generare, & quod ad se totum vocat appetitum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd liberum arbitrium licet sit ad apposita: non tamen est propter opposita, sed potius vt adhæreat vni: & ideo cum inuenit illud vltra quod nihil est quærere, erit status in illo.

AD ALIVD dicendum, quòd non amittitur laus: quia spontanea manet voluntas: sed immobilis, eo quòd infinita dulcedo eam volentem, non coactam, totam in se vocet & conuertat. Et hęc est ebrietas de qua dicit Psalmista. Inebriabuntur ab vbertate, &c.

AD ALIVD dicendum, quòd rationalis semper erit & discernens opposita & multa: sed omnibus præponetur vnum quod in toto possidet affectum: & non potest aliud, non ex coactione, sed quia totum occupat affectum vt nihil quæratur præter vel extra illud.

ARTICVLVS VI.

An Angeli mali semper peccent, & omnis eorum actus sit malus?

SEd tunc quæritur de obstinatione malorum? Videtur enim, quòd illi semper peccent, & quòd omnis actus eorum sit malus. Quia 2. Corint. 7. super illud, Quæ conuentio Christi ad Belial? dicit Glo. sicut Christus omnia bene: sic diabolus omnia male agit.

2 Item, Ioan. 3. super illud, Ab initio diabolus peccat, dicit Glo. Incipiens peccare, continuo peccat vsque in finem.

3 Item, Aug. dicit de ci.Dei: Mens dæmonum passionum vitiis oppressa atque subiugata, quicquid naturaliter rationis habet, tanto acrius ad fallendum intendit, quanto maior eos possidet nocendi cupiditas.

4 Item, Super id Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est, dicit Glo. quòd tota vita infidelium est peccatum. Cum igitur dæmon amplioris malitiæ sit quam infidelis: videtur, quòd dæmon ita sit coactus ad malum, quòd nunquam aliquid facit nisi malum.

5 Item, Psal. 73. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.

6 Item, Habac. 2. Continue interficere non cessat. Et loquitur de figura diaboli de Naboth: ergo videtur, quòd ab ipso nunquam egreditur actus bonus.

7 Item, Confirmatio bonorum & obstinatio malorum se habent per opposita: sed ex bonis nunquam potest egredi actus malus: ergo ex malis nunquam potest egredi actus bonus: ergo videtur, quòd coacti sunt ad malum.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse quod dicitur Iacob. 2. Dæmones credunt, & contremiscunt: credere autem bonum est: ergo non omnino sunt

sunt obstinati in malo.

2 Item, Exiuit de corporibus obsessis imperante Domino : & hoc bonum fuit : ergo non omnino in malo confirmatus.

3 Item, Deus pronior est ad miserendum quam ad puniendum : licet ergo confirmauerit in se bonum Angelum, vt malum velle non possit : tamen non debuit ita permittere vt obstinatus efficeretur malus, vt bonum omnino velle non posset.

4 Si dicas, quòd coactus credit, & coactus cum murmure exiuit de corporibus obsessis. Contra : Dicit Aug. quòd cætera facere post homo nolens : credere autem non nisi volens : si ergo dæmon credit, volens credit : non ergo coactus.

5 Item, Cum exiuit de corporibus obsessis, ad minus consensit in actum : & hoc volens fecit: ergo aliquid boni vult.

6 Item, Synderesis in nullo tota extinguitur: ergo nec in ipso : sed eius officium est remurmurare, & hoc est bonum : ergo aliquid boni est in ipso. Si dicas, quòd non remurmurat in eo. Contra : Quia remurmuratio est pœna vermis quæ (sicut Isa. dicit) non moritur. Præterea, Aliquid mali pœnæ sic tolleretur ab ipso, quod est inconueniens : ergo murmurat in eo.

7 Item, Natura in toto non est deleta : ergo nec operationes naturales : & illæ sunt aliquid boni : ergo non omnino est obstinatus in malo.

8 Item, Diony. dicit de dæmonibus, quòd bonum & optimum concupiscunt, vt esse, viuere, & intelligere : hoc autem est bonum : non ergo omnino in malo obstinati sunt.

9 Vlterius videtur hoc ex comparatione casus Angeli ad casum hominis. Sicut enim Angelus appetiit æqualitatem in posse, ita homo æqualitatem in scientia: ergo tantum peccat vnus, sicut alius : cum igitur homo cadens non statim fuerit obstinatus, sed habuerit locum pœnitentiæ, videtur quòd Angelus similiter.

10 Item, Suum liberum arbitrium non est coactum: ergo potest velle bonum gratiæ: quicumque autem efficaciter quantum in se est vult bonum: ergo ipse præparat se ad hoc, & sufficit illud : ergo dæmon potest redire ad gratiam, vt dixit Origenes.

11 Si dicas quòd homo peccauit suadente alio, Angelus autem non : & ideo homo per alium redimi potuit, sed non Angelus. Hoc nihil esse videtur : quia per se vel per alium peccare sunt circunstantiæ non variantes peccatum secundum genus vel speciem : ergo non aggrauant peccatum in infinitum vnius super peccatum alterius : ergo Angelus admitti debuit ad pœnitentiam, licet sustinere debuerit grauiorem quam homo.

12 Si dicas, quòd ratio in homine obnubilata fuit carne, & ideo excusabilius fuit suum peccatum : Angelus autem peccauit contra deiformem intellectum, & ideo inexcusabile. Contra : Licet minus clara fuerit ratio in homine : tamen non in infinitum distabat ab intellectu Angeli : in vtroque enim erat scriptum ius naturale : ergo non debuit casus vnius aggrauari in infinitum super alterum, vt videtur : quod si concedatur, est hoc contra. Apoc. 12. vbi dicitur, quòd non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo.

13 Item, Dam. dicit : Quod est in hominibus mors, hoc est in Angelis casus: quia sicut homines post mortem, ita Angeli post casum sunt insuscepti biles pœnitentiæ.

SED TVNC vlterius quæritur, Vtrum malis actibus in quibus obstinati sunt, demerentur continue? hoc enim expresse dicit Isa. quòd continue peccant, & continue crescunt eorum tormenta. *Quæst. 3.*

2 Hoc etiam videtur ex hoc quòd quæ faciunt, procedunt ex mala radice, & mala intentione: ergo peccant.

3 Item, Si ex casu haberent amplius non posse peccare, tunc casus videretur eis in aliquo patrocinari : & hoc non est verum ; ergo videtur, quòd diabolus peccat continue.

SED CONTRA : Si continue crescit pœna eius & peccatum, videtur, quòd pœna eius possit fieri infinita : quia incrementum non habebit finem. *Sed contra*

2 Item, Cum peccatum adimat bonum naturæ, videtur quòd totum possit adimi, cum ipsum sit finitum, & non sit ratio quare sequens peccatum minus tollat de bono naturali quam præcedens.

3 Item, Post mortem homo non peccat, nec demeretur amplius : ergo videtur, quòd nec diabolus post casum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd actus diaboli dupliciter post attendi, scilicet secundum suam substantiam, & sic aliquando potest esse de genere bonorum : & secundum circunstantiam facientis, & sic semper est malus, vt mihi videtur, & ex mala procedit voluntate, & obstinatus est in illo. Causam autem obstinationis diuersi diuersimode assignant. Quidam enim dicunt (sicut tactum est in obiiciendo) quòd causa est : quia per se & non per alium, & contra deiformem intellectum peccauit. Alij autem quod quia simplex est diabolus, ideo totum conuertit se ad quod se conuertit. & ideo cum conuertit se ad malum, totus hæret malo : & cum conuertit se ad bonum, totus adhæret bono. Sed hanc solutionem reputo stultam : quia licet simplex sit in diuisione essentiæ, non tamen simplex quantitate virtutis quæ in multa potest : & hoc patet in virtute ministratiua, ministrata, & assistrice in Angelis bonis. Alij autem quibus magis videtur consentiendum, quòd liberum arbitrium datum est ad viam, vt per rationem videat verum & falsum, & verum & verius : non quòd sistat in vtroque, sed in vno, scilicet quod est prima veritas : & per voluntatem probet bonum & melius, & sistat in optimo : & ideo quando est coniuncta summo bono & primo vero, ita informatur quòd non inuenit amplius quo deflectatur : & ex opposito quando vsque ad terminum viæ deflectitur, infligitur ei ex ordine iustitiæ non posse recedere à malo cui coniuncta est per electionem : & hæc est causa obstinationis, Et hoc accipitur in Ezech. 32. cap. vbi dicitur de sepulchris regis Babylonis, & Mosoch & Thabul. &c. Et subiungitur, quòd gladij eorum sunt ub capitibus eorum, & iniquitates eorum in ossibus eorum. Et per gladium intelligitur affectus actus peccati quo pugnauerunt contra Deum. Per iniquitates autem in ossibus intelligitur immobilis radicatio habitus in viribus animæ. *Solutio.*

ET SECVNDVM hoc dicendum ad primum,

quòd Glo. dicit, quòd diabolus egit omnia male, & non omnia mala : quia faciendo peccat: ſed tamen ex facto non eſt ei ſemper cauſa peccati.

Ad aliud dicendum, quòd intelligitur quoad comparationem ad radicem malę voluntatis.

Ad aliud dicendum, quòd intendit viuacitatem ingenij contra nos : ſed tamen reſtringitur quandòque vt eliciat factum quod eſt de genere bonorum, licet non bene fiat.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur, Tota vita infidelium eſt peccatum, hoc eſt, in peccato : quia non remittitur eis vnquam neque veniale, neque mortale ſine gratia : non tamen omnis actus eorum in ſubſtantia malus eſt, nec etiam omnia male faciunt : quia ſæpe per totam vitam infideles habent aliquas virtutes politicas: & actus illarum neque mali ſunt, neque mali fiunt.

Ad aliud dicendum, quòd ſuperbia in affectu ſemper aſcendit, licet in effectu reprimatur. Per hoc patet ſolutio ad ſequens.

Ad aliud dicendum, quòd contrariantur confirmationis & obſtinationis ſtatus quoad affectum, & non quoad opus.

Ad hoc quòd obiicitur in contrariũ, dicendũ quòd credere dæmonũ eſt ſicut cõcluſio & non ſicut principium : coguntur enim ex ipſa apertione veritatis, ſicut proteruus ex violentia demonſtrationis. Et ideo non loquitur de illo Aug. ſed potius de illo quod eſt ſicut argumentum rerum non apparentium, de quo tractatur in 3. lib. diſ. 23.

Ad aliud dicendum, quòd exitus bonus fuit : ſed modus exeundi malus : quia cum indignatione & murmure exiuit.

Ad aliud dicendum, quòd Deus non condemnat vltra condignum : quia condignum eſſet vt ad nihilum redigeret eum qui ſe tam ſuperbe oppoſuit : ſed infligit ei non poſſe vel velle auerti ex ordine iuſtitiæ reddente pro meritis.

Ad aliud dicendum, quòd in actum exeundi non conſentit ſponte, ſed coactus vi ſuperiorum.

Ad aliud dicendum, quòd ſyndereſis remurmurat contra tria, ſcilicet bonum omiſſum, malum commiſſum, & malum pœnæ. Et in diabolo dicunt extinctam quoad duo prima, ſed non quoad tertium. Et hoc non eſt laudis, ſed vituperij : quia hoc eſt remurmurare ordini iuſtitiæ diuinæ. Sed hoc mirum videtur : quia ſyndereſis eſt vermis cuius proprius actus eſt rodere propter delictum vel peccatum, & teſtificari eſſe dignum pœna qui talia commiſit : & hoc remanet in teſtem iuſtitiæ diuinæ, & in cumulum damnationis. Et ideo mihi videtur, quòd remurmurat in damnatis etiam malo culpæ commiſſæ : ſed non ſequitur motus propter affectum oppoſiti : ſed ille non eſt actus ſuus, ſed potius naturæ quæ non omnino in eo eſt deſtructa.

Ad dictvm Dionyſ. dicendum, quod ipſe loquitur quoad naturam : & non ſequitur aliquis motus deliberationis illam concupiſcentiam, ſed potius indignatio & auerſio : quia etiam ſuo eſſe indignatur, & ſuæ naturæ intellectæ inquantum iacet ſub pœnis oppreſſa per iuſtitiam.

Ad id quod vlterius quæritur, patet ſolutio per ante dicta, & quia Angelus, & quare ſit obſtinatus, ſed non homo : quia homo cecidit in via, ſed non à via : Angelus autem in termino viæ, & ideo à via in obſtinationem.

Si avtem quæratur, Quare vnus habuit longiorem viam quam alius ? Dico, quòd Angelus non iſta cognouit vt ex illis diſceret Verbum: ſed potius ex Verbo reuelante iſta cognouit, & iuxta Verbum creatus eſt. Homo autem poſitus eſt ſuper creaturas mundi, vt in his videret Verbum, & per omnia tranſiens veniret ad hærendum Verbo : & ideo conueniens fuit homini longiorem ponere viam quam Angelo. Sunt tamen illæ rationes bonæ quas tangunt Magiſtri, vt patet obiiciendo. Alia etiam tangitur à Sanctis, quòd diuina præſcientia falli & fruſtrari non poterat de homine. Si autem primus ſcilicet homo locum pœnitentiæ non habuiſſet, nullus vnquam de ſuis ſaluus fuiſſet, & periſſet genus humanum in vno: & fruſtrata fuiſſet præſcientia quæ multos præuiderat ſaluandos de hominibus. Natura autem Angelica ſeparata eſt, & non potuit perire, quibuſdam pereuntibus. Et ideo præſcientia ſaluabatur in aliis.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd dæmon non vult bonum, & (meo iudicio) immobiliter vult malum : & ita loquendo de poteſtate ex habitu procedente, non poteſt velle niſi malum : ſed ex natura poteſt velle bonum : ſed natura illa oppreſſa eſt radicatione habitus, vt nunquam poſſit prorumpere in actum. Et ideo nulla eſt obiectio illa.

Ad aliud dicendum, quòd illa non eſt cauſa principalis, ſed concauſa : ſed potius illa eſt cauſa quæ dicta eſt.

Ad aliud dicendum, quòd hæc poteſt bene eſſe vna cauſa : quia ſine proportione diſtant intellectus deiformis & ratio obnubilata, licet vtrumque ſit finitum ; bene enim contingit duo eſſe finita, & tamen proportionem non habere, ſicut diameter quadrati, & coſta ſiue latus. Alia etiam cauſa eſt, quòd ea à quibus ceciderunt, non ſunt proportionata, ſicut immortalitas ſpiritus & animalis corporis, & paradiſus ſpirituum & corporum : & contemplatio creaturarum in Verbo, & contemplatio Verbi in creaturis : & illa fecerunt ingratitudinem eſſe improportionatæ quantitatis.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum demerentur continue ? Videtur mihi, quòd non : & ad dictum Iſa. dico, quòd loquitur de pœna & tormento accidentali, ſcilicet quod eſt vermis conſcientiæ, & puniri pro pluribus, ſed non puniri acrius & igne acerbiori. *Ad quæſt.*

Ad aliud dicendum, quòd hoc verum eſſet niſi hoc ipſum quod ſic procedit ex mala voluntate, eſſet ei ſupplicium, & ideo potius eſt pœna : & ſi habet culpam, non eſt demeritoria maioris mali, niſi per accidens, vt mihi videtur. Sunt tamen qui conſentiunt ei quod dicit Iſa. & ſic probant obiecta.

Ad aliud dicendum, quòd non profuit eis caſus : ſed potius hoc eſt eis omni pœna maior obſtinatio in peruerſitate malæ voluntatis : ſicut dicit Bernard. in æternum non obtinebit quod vult : & quod non vult, in perpetuum ſuſtinebit.

Illi qui ſunt de alia opinione reſpondent ad ea quæ ſunt in contrarium. Ad primum dicentes, quòd

quòd crescit pœna eorum vsque ad diem iudicij: quia vsque tunc peccare possunt aliis nocendo.

AD ALIVD dicunt, quòd peccatum non tantum in quantitate tollit quantum primum: sed tollit tamen in proportione, verbi gratia, quòd primum tollit millesimam partem: secundum autem non tantum, sed millesimam residui: & ita tunc ibit diuisio in infinitum sicut in continuo.

AD VLTIMVM dicunt, quòd non est simile: quia homo post mortem non nocet alij sicut dæmon: quia non datur ad exercitium tentationis: sed hanc solutionem facile est improbare: & ideo relinquitur.

Quod Angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt: sed vtrum eam meruerint per gratiam tunc sibi datam, ambiguum est: de hoc enim diuersi diuersa sentiunt.

HIc quæri solet, Vtrum in ipsa confirmatione beati fuerint Angeli, & an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint? Quod in ipsa confirmatione beati fuerint, plures contestantur auctoritates: & ideo pro constanti habendum est. Vtrum vero per gratiam tunc sibi datam ipsam beatitudinem meruerint, ambiguum est. Quibusdam enim placet, quòd eam meruerint per gratiam quam in confirmatione perceperunt, simulque in eis meritum & præmium fuisse dicunt: nec meritum præcessisse præmium tempore, sed causa. Aliis autem videtur, quòd beatitudinem quam receperunt in confirmatione, per gratiam tunc appositam non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis collatam gratiam ad merendum, sed ad beate viuendum: nec tunc eis datum esse bonum quo mererentur, sed quo feliciter fruerentur. Quod autem tunc in præmium acceperunt per obsequia nobis exhibita, ex Dei obedientia & reuerentia mereri dicunt: & ita præmium præcessit merita, & hoc mihi magis placere fateor. G

ARTICVLVS VII.

An Angeli meruerint suam beatitudinem, & si meruerint, vtrum ante vel post accepiam gloriam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hîc quæri solet, Vtrum in ipsa confirmatione, &c.] Est enim hîc quæstio, Vtrum Angeli meruerint suam beatitudinem, & si meruerunt, Vtrum ante vel post? Videtur autem, quòd meruerint: quia beatitudo est in ratione præmij: ergo non debet in toto dari, sed etiam reddi meritis: ergo oportuit habere merita ad receptionem beatitudinis.

2 Item, Aut datur dignis, aut indignis. Si dignis: cum non sit dignus, nisi qui meruit, videtur quòd non datur nisi merito.

3 Item, Ansel. dicit, quòd hoc fuit peccatum diaboli: quia voluit habere sine merito, quod per meritum accepisset, si stetisset: ergo alij non cadentes per meritum acceperunt.

4 Item, Constat, quòd in conuersione motum liberi arbitrij habuerunt, & informatum gratia: quia habetur in litera, quòd conuerti sine gratia non potuerunt: omnis autem motus liberi arbitrij gratia informatus, est meritorius: ergo per meritum habuerunt.

Sed contra SED CONTRA: Conuersio & confirmatio simul fuerunt: sed post confirmationem non habent meritum, nec ante conuersionem, si creati sunt in naturalibus, vt dicit Magister: nec confirmatio fuit eis meritum, sed gloria: ergo nunquam meruerunt, vt videtur.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Si mereri poterant post acceptam gloriam? Videtur quòd sic: quia sæpe videmus, quòd miles ante stipendia militiæ accipit, & postea meretur ea: ergo videtur, quòd similiter potuit fieri in Angelo.

2 Item, Aliter nihil valerent eis optima & dignissima obsequia quæ faciunt circa nos, si non mererentur eis: ergo videtur, quòd merentur.

3 Item, Charitas meretur: ergo maior charitas plus valet in meritum: sed maxima est charitas eorum: ergo maxime merentur.

Sed contra. SED CONTRA: Si inferiores merentur, tunc videtur iniuste agi cum superioribus: quia ipsi non mittuntur vt ex merito crescceret gloria eorum.

2 Item, Si mererentur: ergo aliquid gloriæ eorum dependet ab obsequio hominum, quod absurdum reputo.

3 Item, Detur quòd merentur: & ponamus vnum de inferioribus mereri, & non de superioribus: ergo tantum potest inferior mereri, quòd ascendit in gradum superiorum: ergo potest mutare ordines suos, quod absurdum est.

Solutio. SOLVTIO. Hic sunt tres opiniones, quarum duæ quasi à paucis tenentur: tertia autem est celebrior. Et harum duas tangit. Magister in litera: quarum prima est, quòd non meruerunt nec post, nec ante: alia, quòd meruerunt post. Et neutra istarum multum tenetur. Tertia est quòd conuertendo se ad Deum meruerunt: & meritum illud præcessit præmium causa, non tempo

tempore: & illa etiam tangitur in litera. Sed per opera quæ faciunt circa nos, merentur præmia accidentalia: ſicut gaudere de profectu cuſtodiæ, & huiuſmodi: & illa eſt via communis fere omnium. Sed cum quis diceret, quòd Angeli creati ſunt in gratia, illi non eſſet dubium quin meritum præceſſiſſet & cauſa, & tempore; & hoc puto verum eſſe ſecundum intentionem Auguſt. & Anſel. Suſtinendo tamen communem viam, dicere poſſumus ad quæſita, concedendo prima quatuor de merito quòd præcedit cauſa: & hoc ſufficit ad primum. Ad id autem quod contra obiicitur, patet quòd non tenet niſi de præceſſione ſecundum tempus: & ſic meritum non præceſſit: & ſi ſequitur, hoc erit reſpectu præmij accidentalis.

AD ID quod vlterius quæritur, poſſumus dicere, quòd non eſt ſimile de homine remunerante, qui indiget ſeruitio, & de Deo: & ideo non ſequitur in Deo: quod enim ipſe dat, non dat ſpe obſequij, ſed gratis. *Ad quæſt.*

AD ALIVD dicendum, quòd non ad nihil valent: ſed obſequi Deo in hoc eſt eis gloria, & lucrum præmij accidentalis.

DISTINCTIO VI.

Quod de maioribus & minoribus quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celſior, ſcilicet Lucifer.

De ruina quæ conſecuta eſt malorum Angelorum auerſione.

PRÆTEREA ſciri oportet, quoniam ſicut de maioribus & minoribus quidam perſtiterunt: ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior, nec inter ſtantes aliquis eo fuit dignior, ſicut teſtimoniis auctoritatum monſtratur. Ait enim Iob: Ipſe principium viarum Dei. Et in Ezechiële legitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſcientia, & perfectione decorus, in deliciis paradiſi Dei fuiſti. Quod Greg. exponens, ait: Quanto in eo ſubtilior eſt natura, eo magis in illo imago Dei ſimilitudinis inſinuatur impreſſa. Item in Ezechiële legitur: Omnis lapis pretioſus operimentum eius, id eſt, omnis Angelus quaſi operimentum eius erat: quia (vt dicit Greg) in aliorum comparatione cæteris clarior fuit: vnde vocatus eſt Lucifer, ſicut teſtatur. Iſa. Quomodo, inquit, cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris, &c. qui non vnus ordo, ſed vnus ſpiritus accipiendus eſt: qui, teſte Iſido. poſtquam creatus eſt, eminentiam naturæ & profunditatem ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum Creatorem ſuperbiuit intantum, quòd etiam Deo ſe æquare voluit, vt in Iſa. dicitur: In cælum aſcendam, ſupra aſtra cæli exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis Altiſſimo. Similis quidem Deo eſſe voluit, & non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ.

Iob 40. Ezech. 28. Ezech. 28. Iſa. 14. Iſa. 14.

Vnde & quò deiectus fuerit merito ſuæ ſuperbiæ?

ET tantæ ſuperbiæ merito de cælo, id eſt, de empyreo in quo cum aliis fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aërem cum omnibus ſuæ prauitatis conſortibus. Nam vt Ioan. ait in Apoca. Draco de cælo cadens, ſecum traxit tertiam partem ſtellarum: quia Lucifer ille, aliis maior non ſolus cecidit: ſed cum eo alij multi, qui ei in malitia conſenſerunt, eoſque cadentes huius caliginoſi aëris habitaculum recepit. Et hoc ad noſtram probationem factum eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. Vnde Apoſtolus.

Apoc. 12. Eph. 6.

Colluctatio

Colluctatio est nobis aduersus principes, & potestates mundi huius, & aduersus rectores tenebrarum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Quia dæmones qui sunt spirituales & nequam, in turbulento aëre nobis propinquo quod cælum appellatur, habitant. Vnde & diabolus princeps aëris dicitur. Ioan. 14.

Quod non est concessum eis habitare in cælo, vel in terra.

NOn enim est eis concessum habitare in cælo, quia clarus locus est & amœnus: nec in terra nobiscum, ne homines nimis infestarent: sed iuxta Apostoli Petri doctrinam in Epistola Canonica traditam, in aere isto caliginoso, qui eis quasi carcer vsque ad tempus iudicij deputatus est: tunc autem detrudentur in baratrum inferni: secundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. C 2. Petr. 2. Matt 25.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA sciri oportet, quoniam sicut de maioribus] In hac distinctione agitur de his qui ceciderunt: & diuiditur in quinque partes, in quarum prima agitur, qui ceciderunt: in secunda, quò ceciderunt *ibi* [Et tantæ superbiæ merito] In tertia de ordine prælationis dæmonum *ibi* [Et sicut inter bonos] In quarto tangitur vbi manent continuo *ibi* [Solet quæri] In quinta agitur specialiter de potestate Luciferi *ibi* [De Lucifero autem.

ARTICVLVS I.

Vtrum Angelus ille qui fuit caput Angelorum cadentium, fuerit de ordine superiorum vel inferiorum?

HIc autem ante literam quæruntur tria: quorum primum est, Vtrum de superioribus vel inferioribus fuit qui fuit caput cadentium. Secundo de appetitu minorum ei consentientium. Tertium de modo persuasionis, si persuasit eis voluntatem suam, & de tempore.

Ad primum, quòd fuerit de superioribus inducuntur multa in litera. Sed per rationes ostenditur sic: Obtinere æqualitatem Dei non præsumpsisset vnus de minoribus: cum ergo Lucifer voluerit obtinere æqualitatem Dei, ipse vel de maximis fuit, vel maximus.

2 Item, Ipse dixit, quòd supra astra vellet exaltare solium: inferioris autem non est exaltare supra astra, nisi prius venerit ad æqualitatem astrorum: ergo videtur, quòd ipse non fuit de minoribus.

Sed contra. SED CONTRA hoc videntur esse rationes & auctoritates. Dicit enim Dam. 2. lib. cap. 4. Ex Angelicis virtutibus quæ præerat terrestri ordini & cui terræ custodia à Deo commissa erat, non natura mala facta: sed bona existens, & à bono erat facta, & nequaquam in seipsa à conditore, malitiæ semitam habens: non ferens illuminationem & honorem quem sibi conditor largitus fuerat, libera voluntatis potestate demutata est ex eo statu qui secundum naturam, in eum qui contra & præter naturam. Constat autem, quòd secundum ordinem Hierarchiæ superiores non præsunt terrestri ordini: ergo videtur, quòd ipse fuerit de inferioribus.

2 Item, August. tangit hanc quæstionem super Genes. lib. 11. c. 26. dicens sic: Nunc sufficiat ista complexio: aut ab initio creationis suæ diabolum à beatitudine, quam si voluisset percepturus fuerat, impia superbia cecidisse: aut alios esse Angelos inferioris ministerij in hoc mundo, inter quos secundum eorum quandam non præsciam beatitudinem vixerat, & à quorum societate cum sibi subditis Angelis suis tanquam Archangelus cecidit, per superbiæ impietatem: sed hoc nullo modo asseri potest, illud mirum si potest. Ex hoc accipitur, quòd ad minus dubitabile est, de quo ordine fuerit iste qui caput fuit cadentium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd absque scrupulo quæstionis iste Lucifer fuit de superioribus, vel simpliciter superior: & hoc licet non determinet Augustinus qui pauca de Angelorũ ordinibus asserere voluit: tamen Greg. expresse hoc asserit, dicens: Nonne sunt ordines Angelorum, quibus nimirum ordinibus ille primus Angelus ideo ornatus & opertus extitit: quia dum cunctis agminibus Angelorum prælatus est, ex eorum comparatione clarior fuit. Item dicit Glossa super illud. Qui mane oriebaris. Diabolus in exordio mundi creatus, & inter Angelos gloriosus.

AD DICTVM ergo Dam. dicendum, quòd ipse præfuit terrestri ordini per descensum illuminationis, & non per consortium ordinis.

AD DICTVM August. dicendum, quòd non dicit hoc asserendo, sed aliorum non opinionem, sed errorem recitando.

ARTICVLVS II.

Qualis fuerit appetitus minorum Angelorum cum Lucifero cadentium?

SEcundo quæritur de appetitu minorum. Constat enim, quòd illi simili damnatione sunt puniti: ergo simili genere peccati peccauerunt ergo

ergo & illi voluerunt esse sicut Deus.

2 Item, Si hoc appetiit Lucifer ad quod venisset si stetisset: videtur, quòd eadem ratione & isti: ergo videtur, quòd vnusquisque istorum voluerit habere perfectum posse ex se, & non sub alio: ergo videtur, quòd non magis inferiores consenserunt Lucifero quam ipse eis.

3 Item, Spiritus erant omnes: ergo aliquam spiritualem altitudinem appetebant: hæc autem cum non esset in prælatione seculi, non potuit esse nisi æqualitas illa Dei de qua habitum est supra: ergo videtur, quòd ille fuit appetitus eorum qui & illius.

Sed contra. SED CONTRA: Hoc bene sciuerunt, quòd ad æqualitatem illius peruenire non poterant: ergo cum nisu obtinendi illud non appetierunt, quòd essent æquales Deo, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Doctores nostri dicunt in loco isto, quòd omnes voluerunt aliquid altius quam creati sunt: sed tantum erat dicere, quòd inferiores in exaltatione superiorum voluerunt hoc obtinere, ille autem per seipsum: & dant exemplum, Sicut aliqui canonici promouent vnum indignum, quo promoto etiam ipsi exaltentur. Et sic vtrumque verum est: & quòd appetierunt altitudinem, & quòd consenserunt illi: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

Quæritur de tempore & modo suggestionis aliorum Angelorum, & quare pugna sit attributa Michaeli, & qui sunt rudentes quibus detracti sunt?

TErtio quæritur de tempore & modo suggestionis. Non enim poterat vno momento fieri, quòd Angelus primus in malitiam consentiret, & eam aliis in quam ipse consensit persuaderet; & illi sibi consentirent, & postea omnes simul illud obtinere niterentur: ergo videtur, quòd per aliquod tempus ipse malus fuit in cælo.

2 Item, Hoc videtur Apoc. 12. vbi dicitur, quòd factum est prælium magnum in cælo: Michaël & Angeli eius pugnabant cum dracone, &c. In pugna autem illa mora fuit, vt videtur.

3 Item, Hoc videtur 2. Petr. 2. vbi dicitur, Si Deus Angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos, &c. tractus autem moram dicit.

4 Item, Apoc. 12. dicitur, quòd cauda Luciferi traxit decimam partem stellarum, & misit in terram: tractus autem caudæ dicit persuasionem & consensum malitiæ, quæ omnia moram important.

Sed contra. SED CONTRA: Quod est in hominibus mors, hoc est in Angelis casus: ergo statim vt malitiam concepit deformatus est, & deorsum pressus pondere iniquitatis: sed in tempore non consenserunt: ergo videtur, quòd sine mora & sine persuasione simul cum ipso consenserunt, & cum ipso statim deorsum premebantur.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur, Quare pugna hæc Michaëli attribuitur, cum ipse non legatur esse de superioribus, cum habeat vsum officij exteriorum, & in Daniële expresse habetur, quòd sit princeps Iudæorum, & à Sanctis quòd modo sit princeps Ecclesiæ;

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur, Qui sunt rudentes quibus detracti sunt in hunc caliginosum aërem cruciandi in tartaro in die iudicij?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd alia persuasio ibi non fuit nisi occasionalis, scilicet quia videntes illum esse excellentissimam creaturam, appropinquarunt per consensum desiderio suo, vt in ipso promouerentur: & ideo occasionalis persuasio dicitur cauda sua qua traxit eos: & hæc simul fuit cum suo desiderio tempore, sed non causa, vel natura: & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd pugna illa anagogice exposita, nihil aliud dicit nisi contrarietatem appetituum bonorum & malorum Angelorum, conuersorum & auersorum.

AD ALIVD dicendum, quòd detractio per rudentes est condemnatio sanctorum Angelorum per applicationem sententiæ quam de casu acceperunt à Domino.

Ad quæst. 1. AD ALIVD patet solutio antedicta.

AD ID quod vlterius quæritur, Quare Michaëli attribuitur pugna? Dicendum, quòd secundum literam illa pugna refertur ad Ecclesiam: & sic exponit Glo. ibidem, & tunc merito pugnat pro Ecclesia præpositus Ecclesiæ. Si autem anagogice exponitur, tunc pugna illa attribuitur Michaëli gratia nominis, non ordinis: quia Michaël, quis vt Deus interpretatur, qui recte pugnare dicitur contra eum qui vt Deus esse desiderat.

Ad quæst. 2. AD ALIVD accipiatur expositio Glo. quæ dicit sic: Rudentes sunt funes quibus nautæ vela suspendunt, vt flante aura portus tranquillitatem relinquant, seque semper ambiguis flatibus credant: quibus rudentibus conuenienter immundorum spirituum conamina comparantur, qui mox vt flante superbia impulsi, se aduersus Creatorem erexerunt, & ipsis elationis suæ conatibus in abyssi profundum sunt rapti.

Quod dæmones alij aliis præsunt, & habent etiam alias prælationes.

ET sicut inter bonos Angelos alij aliis præsunt: ita & inter malos alij aliis prælati sunt, & alij aliis subiecti. Quamdiu enim durat mundus, Angeli Angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apostolus. Habent quoque secundum modum scientiæ maioris, vel minoris, prælationes alias maiores, vel minores. Quidam enim vni prouinciæ, alij vni homini, aliqui etiam vni vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi:

1. Cor. 15.

modi: quia de illo vitio maxime potest homines tentare, à quo denominatur. Inde etiam est, quòd nomine dæmonis diuitiæ vocantur, scilicet mammona. Est enim Mammon nomen dæmonis: quo nomine vocantur diuitiæ secundum Syram linguam. Hoc autem non ideo est, quòd diabolus in potestate habeat dare, vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentationem & deceptionem. Matth. 6.

ARTICVLVS IV.

An sicut inter bonos alij præsunt aliis, ita etiam inter malos alij aliis præsunt, & sit in eis ordo prælationis qui cessabit post diem iudicij?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et sicut inter bonos Angelos alij aliis præsunt, &c.] Hoc enim non videtur verum: quia bonum habet rationem ordinis, malum autem ordinis corruptionem: ergo cum Angeli ceciderunt à bono, videntur etiam cecidisse ab ordinis ratione.

2 Item, Gradus solet accipi pro dignitate altitudinis: sed ab omni dignitate ceciderunt: ergo ab omni ordinis ratione, vt videtur.

3 Item, Videtur, quòd omnes cadere debuerunt in gradus vnius vitij tantum, vt scilicet omnes vni vitio præessent, quia omnes vno peccato peccauerunt: ergo & vna pœna debuerunt puniri: ergo in vno vitio damnationis gradus accipere debuerunt.

4 Præterea, Qualiter hoc est verum, quòd dicit in litera, quòd vsque ad diem iudicij Angeli Angelis, &c. Infra enim dicit Magister, quòd ordo non est tantum secundum officia, sed etiam secundum gradus naturæ & gratiæ: istos autem gradus non habebunt æquales post diem iudicij: ergo videtur, quòd ordines manebunt, & non destruentur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd duplex est ordo, scilicet comparationis secundum altitudinem maiorem vel minorem, & ille est ordo potestatis propriæ: & ab illo non ceciderunt: quia potestas iusta est semper, etiam quæ committitur malis. Alius est ordo perfectionis ad finem: & ab illo prorsus ceciderunt dæmones. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd licet indignissimi sint: tamen per hoc ordinantur à Dei iustitia ad officia quæ bonis Angelis competere non possunt, vt torquere malos, & exercere iustos, & huiusmodi.

AD ALIVD dicendum, quòd licet peccatum vnum fuerit specie, tamen secum illud induxit etiam inuidiam & affectus aliorum peccatorum, & in his permittuntur homines exercitare.

AD VLTIMVM dicendum, quòd officia cessabunt missionis, & exercitia, & quòd vnus torqueatur ab alio: sed distantiæ præmiorum & pœnarum secundum mansiones non cessabunt: & primo modo intelligit Magister.

An omnes dæmones sint in hoc aëre caliginoso, an aliqui sint in inferno?

SOlet autem quæri, Vtrum omnes in isto aere caliginoso sint, an aliqui E iam sint in inferno? Quod in infernum quotidie descendant aliqui dæmonum, verisimile est, quia animas illuc cruciandas deducunt: & quod illic aliqui semper sint, alternatis fortè vicibus, non procul est à vero, qui illic animas detinent atque cruciant. Quod autem animæ malorum illuc descendant, atque illic puniantur, ex eo constat quòd Christus ad inferos descendit, vt iustos qui ibi tenebantur, educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti: & sicut tradit auctoritas, cum iustos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim infernum, non absorbuit. Matt. 16. Luc. 25. Osee 13.

ARTICVLVS V.

Vtrum aer caliginosus sit proprius locus dæmonum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet etiam quæri, Vtrum omnes in isto aëre, &c.] Et quæruntur duo, quorum vnum est, Vtrum iste sit locus proprius eorum, & quare cælum dicatur? Secundum autem, Vtrum iuste vel iniuste agatur cum animabus, quòd statim descendunt in infernum, cum dæmones in aëre esse permittantur.

Ad primum sic dicit Boët. quòd communis animi conceptio est spiritualia in loco non esse: ergo videtur, quòd in nullo loco detinentur violenter: ergo dæmones non detinentur violenter in aëre isto caliginoso.

2 Item, In quocunque loco aliquid detinetur violenter, ab illo mouetur naturaliter: si ergo Angeli in isto aëre violenter detinentur, videtur quòd ab ipso naturaliter mouerentur, quod falsum est.

3 Item, Violenter est in loco, quod detinetur in loco præter propriam libertatem: sed dæ-

mones desiderant hoc modo esse: ergo videtur, quòd non sit eis locus violentus.

4 Item, Dicunt Domino, Venisti ante tempus perdere nos. Item, Rogamus ne præcipias nos in abyssum ire: ergo videtur, quòd habitent hic libenter, & in abysso violenter: ergo non sunt proiecti ad locum istum.

Quæst. 1. PRÆTEREA Quæritur, Quare dicitur cælum locus iste? cælum enim sonat in locum luminis & deliciarum: sed hic aër caliginosus est & pœnalis totus; ergo videtur, quòd cælum dici non debet.

Quæst. 2. ITEM, Dicitur in hac eadem dist. quòd non est eis concessum circa nos habitare: ergo videtur, quòd libentius habitent in terra quam in aëre inter cælum & terram: & videtur, quòd etiam conuenientius: quia non habitant hic nisi ad tempus vt tentent homines; tentare autem homines non possunt nisi sint cum hominibus: ergo nobiscum hic habitare deberent.

Quæst. 3. ITEM quæro, Vsquequo possunt ascendere in aëre? superior enim pars aëris quæ prope ignem est, est calida vehementer in qua generantur ignes perpendiculares, & assub, & stellæ comatæ, & huiusmodi. Et videtur, quòd cum calor ignis proprie affligit dæmones, quòd ibi sit proprius locus habitationis eorum.

Quæst. 4. PRÆTEREA, Cum ignis calidissimus sit in sua sphæra, videtur quòd ibi proprie deberent habitare dæmones, quia ibi maxime torquerentur, & non hic in aëre nobiscum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est locus deputatus rei secundum naturam, & locus deputatus ei secundum congruentiam sui status. Locus secundum naturam non debetur Angelis, nec bonis, nec malis: locus autem secundum congruentiam sui status debetur eis: & hic est duplex, scilicet secundum statum creationis, & sic locus est cælum empyreum: & secundum congruentiam status beatitudinis, vel culpæ: & sic locus secundum beatitudinem est præsentia faciei Dei: secundum culpam autem duplex, scilicet secundum meritum culpæ, & sic est infernus qui vocatur mansio, vel domicilium, & habitatio: vel secundum officium, & hic est locus in aëre caliginoso circa nos: quia enim tetra habent officia, ideo caliginem habitant: quia tamen exercitant nos, non longe à nobis sunt. Et per hoc patet solutio fere ad totum.

AD PRIMVM enim dicendum, quòd intelligitur de loco secundum naturam deputato.

AD ALIVD dicendum, quòd desiderium est ex iniqua voluntate tentandi: sed tamen iuste & iusta potestas tentandi conceditur.

AD ALIVD dicendum, quòd libentius habitant hic; quia reputant se perditos quando potestas nocendi nobis aufertur: inuidus enim semper delectatur in pœnis aliorum.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd cælum nominatur à tribus, scilicet quia habet aliquid luminis, delectationis, & aliquid figuræ cæli: lumen habet materiale debile, & debilius vbi dæmones habitant quam hic circa nos, sicut iam in sequenti patebit. Præterea spirituale lumen fidei, & charitatis, & aliarum virtutum, & stellæ, sancti scilicet luminaria lucentes in hoc mundo, & radiant hic, licet non in eis: quia sicut in cælo, ita etiam in terra nititur trahere tertiam partem stellarum. Cum enim sint militantes boni in actiua & in cælo & in terra, & sint alij æquari Deo in felicitate huius mundi appetentes, illos homines trahit: de aliis autem duabus turmis nullum. Propter hoc etiam cælum vocatur: quia habet delicias gratiæ in Sanctis: in dæmonibus autem delicias inuidiæ in subuersione bonorum, sicut solatium est miseris socios habere pœnarum. Item habet communicantiam cum figura: quia scilicet continet aliquid huius mundi, scilicet terram, & aquam. Sed locus inferni ab omnibus electis conteritur & premitur: & ideo non cælum, sed oppressionem perpetuam indicat eorum qui ibi detinentur: tamen infra in tractatu de operibus sex dierum ponemus quæstionem super numerum cælorum quem ponit Strabus, in quo continetur cælum aëreum, & ibi magis patebit ratio.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd dæmones hic libentius habitarent: tamen quia in ira non obliuiscitur misereri Deus, non permisit hic eos habitare, ne nimis acriter nocerent, tam corporaliter apparendo, quam spiritualia nocumenta inferendo.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd secundum Philosophos tres sunt aëris regiones, quas quidam zonas vocant, quidam autem interstitia: superior, inferior, & media: & superior quidem luminosa est, & tranquilla, & subtilis aëris, & calida vehementer, propter quod & æstus à Philosophis nominatur: lumen autem habet, meo iudicio, non ab igne, sed à vicinitate stellarum: & ideo quia vmbra terræ ibi contrahitur & minoratur, propter quod radij solis diutius permanent in ea. ista autem pars quæ est circa nos, tangit elementum solidum, quod est terra, & elementum politum & planæ superficiei, quod est aqua: & ideo fit hic reflexio radiorum magna, propter quam magna generatur hic lux. Media autem inter has frigida est vehementer, & obscura: eo quòd caret causa vtriusque illuminationis: & ideo tempestuosa, & generantur ibi tempestates, & niues, & grandines: & hæc est habitatio dæmonum: propter quod quidam sancti Patres dicunt, quòd commouent nubes, & tonitrua, & huiusmodi ad nocumenta & terrores hominum: & ideo ille locus caliginosi aëris deputatus est eis. Quantum autem iste locus distat à terra, mensuratum est à Philosophis, sed non est hic locus hoc determinare.

Ad quæst. 4. AD ALIVD dicendum, quòd licet calor ibi sit, & etiam in igne: tamen est ibi puritas & tranquillitas, quæ non congruunt turbato spiritui ad habitationem. Per idem etiam patet solutio, quare non habitare conceditur eis in igne cum sit calidus.

ARTICVLVS VI.

Quare non conceditur animabus damnatorum habitare hic nobiscum, vsque ad diem iudicij, sicut dæmonibus?

SEcundo quæritur, Quare non conceditur animabus habitare hic nobiscum vsque ad diem iudiciis, sicut dæmonibus? Et quia hic est vnus de erroribus Græcorum modernorum, scili-

cet

cet, quòd nullus descendat in infernum vsque ad diem iudicij, ideo amplius disputandum est contra hoc. Videtur autem pro eis facere, quod non magis est condemnandus homo quam dæmon: dæmoni autem conceditur vsque ad diem iudicij, hic habitare, licet quãdoque descẽdant cum dãnatis, vt dicitur in litera: ergo hoc etiam debet concedi animabus damnatorum.

2 Item, Deus quibusdam purgandis animabus (vt dicit Greg.) concedit in eodem loco purgari, in quo deliquerunt: ergo videtur, quòd etiam damnatis ad minus habitationem ad tempus concedere debeat.

3 Item, Platonici quidam ponebant secundam & tertiam generationem, & quidam simplicem permansionem, antequam esset reuersio ad comparem stellam. Erat enim prima incorporatio in corpus viri: si autem bene se habuit in illo, & ante tempus periodi sui occisus vel aliter mortuus, remanebat anima circa locum sepulchri, & vsque ad complementum periodi, & tunc reuertebatur ad comparem stellam. Si autem mulier in prima incorporatione male se habuit, accipit secundam generationem in corpus fœminæ eiusdem speciei: & si in illo iterum se male habuit, accipit tertiam generationem in corpus bruti suis motibus congruum, suis scilicet si luxuriosus, canis si iracundus, leonis si rapax, & sic de aliis. Hæc autem sententia physica non omnino à nihilo habuit ortum: non videtur autem occasionem præstitisse nisi remansio quarundam animarum: ergo videtur, quòd remaneant.

4 Item, Arist. dicit in 2. de somno & vigilia, quia quod ab hominibus dicitur, vel in toto vel in parte est verum: aliter enim ipsum non esset prima pars in definitione probabilis, cum dicitur, quòd probabile est quod videtur omnibus, vel pluribus: dicunt autem multi sancti viri videntes visiones, & scribunt quidam, quia viderunt damnatos euntes in mundo isto, igne plenos, & apparentes circa loca sepulchrorum suorum, & inquietudinem facientes ibidem morantibus, & colloquentes cum quibusdam: ergo videtur, quòd aliquid veritatis sit in opinione illa.

Sed contra. SED CONTRA hoc est, quòd Angelus antequam caderet, dispositus erat ex gradu naturæ, quòd adminiculum illuminationis præstaret homini cadenti: ergo in eo non debuit in toto perire vtilitas: ergo conueniens fuit, quòd remanerent circa nos ad exercitium.

2 Item, Quare manerent damnati? Constat enim, quòd statim oportet quòd habeant in se ignem inferni quem meruerunt: ignis autem ille non hic est tolerabilior quam ibi: ergo non prodesset, etsi manerent hic.

3 Item, aliquis sanctus conuersus de peccatis, videns loca & societates in quibus peccauit, indignatur sibi, & fugit loca illa & societates: ergo cum damnati cognoscant iam per pœnas se male egisse in locis istis, pœnitentia locorum magis punirentur quã consolarentur: ergo non conuenit eis manere hîc.

4 Item, Constat, quòd non manerent ad exercitium tentationis, cum ad hoc ex natura non sunt ordinatæ: cum igitur iste locus non deputetur nisi ad exercitium tentationis vel ad pœnitentiam, oporteret quòd manerent ad pœnitentiam: sed pœnitentiæ non sunt susceptibiles post mortem: ergo inutiliter manerent, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd mihi videtur esse hæresis, quòd maneant: sed quòd appareant non manendo, hoc mihi videtur esse verum secundum dicta Sanctorum. Quod autem non descendant in infernum vt ad locum habitationis perpetuæ, hoc absque dubio est hæresis in qua sunt multi Orientalium, & est deriuata ab errore Pithagoræ, & ab errore Platonis.

PER HOC dicendum ergo ad primum, quòd maior condemnatio vel minor per se est in quantitate pœnæ, & in loco horroris perpetui: sed in loco habitationis ad tempus non est condemnatio nisi per accidens, quia dæmonibus non licet hîc manere nisi per accidens.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est de purgandis: quia quædam leniſſima indigent purgatione, sicut dicit Beatus Greg. & illæ, vt detur aliis cautelæ exemplum, ostenduntur in locis in quibus deliquerunt, & ibidem quandoque liberantur. Sed de damnatis non sic est: quia si illi apparent, hoc est, propter cautelam viuorum: sed iterum statim transeunt in infernum ad loca pœnalia & horribilia: vt sicut interius patiuntur incendium quocunque vadant, ita exterius congruentem suis peccatis habeant locum horridum & tenebrosum.

AD ID quod obiicitur de Platonicis, dico quòd absolute & simpliciter est error, & non credendum: sed occasionem habuit ab idololatris, qui animas hominum per operationem dæmonum euocabant ad instrumentum suæ fallaciæ: vt quasi testes essent cultus idolorum: & sic tanto difficilius ab eis recederent: & quasi super talem errorem fundatur somnium Scipionis.

AD ALIVD dicendum, quòd aliquid veritatis est in apparitionibus, sed nulla in habitatione vsque ad diem iudicij: & hoc probatur ex diuite purpurato: quia statim vt mortuus est, sepultus est in inferno. Et ex Isa. 14. vbi dicitur de mortuo Nabuchodonosor, Infernus subtus te conturbatus est in occursum aduentus tui: & in Ezech. 38. & 39. & in multis aliis locis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dæmones quotidie descendant ad infernum, aut continuo sint circa nos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quod in infernum quotidie descendant] Ex hoc etiam relinquitur, quòd non sint hic etiam circa nos. Item, Hoc dicit Augustinus, quòd quandoque sunt immixti in sanguine nostro, & faciunt ipsum bullire in concupiscentia, & immixti in saporibus ad prouocandum gulam.

2 Item, Grego. dicit, quòd sedebat quidam super lactucam & momordit eam monialis, & ex tunc obsedit eam.

3 Item, In Euangelio, Exibant autem dæmonia multa, & in gregem porcorum intrauit legio dæmonum: ergo innegabile est dæmones frequenter esse cum hominibus & in hominibus.

Sed contra. SED CONTRA, Communis opinio Sanctorum est, quòd dæmones ignem ferant secum quocumque vadant: & hoc dicit Glo. super illud Iac. Lin-

gua inquietum malum &c. Inflammat rotam natiuitatis noſtræ inflammata à gehenna. Conſtat autem, quòd ille ignis eſt corporalis: ergo comburit per naturæ neceſſitatem, & non pro voluntate: ergo quotieſcunque appropinquat combuſtibili, comburit illud: & cum ſit calidior quam noſter in infinitum, vt dicunt Sancti, deberet incendere in fauillam omnia corpora obſeſſa, & ædificia, & veſtes, & omnia quibus appropinquat: & hoc non videmus fieri: ergo videtur, quòd aliqui dæmones ignem non ferant ſecum: aut ille ignis non ſit corporalis, aut quòd dæmones non ſint hic nobiſcum, quorum nullum admittunt ſancti Patres qui nobis fidem tradiderunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dæmones ſunt hic, ſicut primæ obiectiones probant, & habent ignem corporeum ſecum, & in ſe ſuccenſi ſunt illo igne.

AD IP autem quod contra obiicitur, dicendum quòd ignis non agit tantum in natura, & vt ignis: ſed potius illa vis eſt materialis, & mota vt inſtrumentum tantum. Primum autem mouens & dirigens eſt iuſtitia vindicans: & ille ignis eſt vt inſtrumentum illius iuſtitiæ: & ideo non agit niſi in ea in quæ dirigit iuſtitia vindicando condemnans. Et tunc ceſſat obiectio quam quidam infideles contra nos aliquando fecerunt. Vtrum autem poſſibile ſit igne corporeo ſpiritus cruciari, nos in fine quarti rationes inueniemus perſuadentes hoc, Domino dante, excludendo rationes infidelium non credentium eſſe infernum.

Quidam putant Luciferum eſſe in inferno religatum, ex quo tentauit Chriſtum, & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentaſſe, & viciſſe.

F DE Lucifero autem quidam opinantur, quòd ibi religatus ſit, & ad
Apoc. 20. nos tentandos nunc acceſſum non habeat: quia in Apoc. legitur: Cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exiet, & ſeducet gentes: quod erit nouiſſimo tempore Antichriſti: quando erit
Matt. 24. tanta tribulatio, vt etiam ſi fieri poteſt, moueantur electi. Quem ibi religatum dicunt ab eo tempore, quo tentauit Chriſtum in deſerto, vel in Paſſione, & victus fuit ab eo. Ipſum putant primum hominem tentaſſe, & viciſſe: & ſecundò Deum, ſed ab eo victum eſſe, & ideò in inferno religatum. Alij autem putant ex quo cecidit, pro peccati ſui magnitudine illuc fuiſſe demerſum.

Quod Lucifer non habet poteſtatem quam habebit in tempore Antichriſti.

G SEd ſiue in infernum demerſus ſit, ſiue non, credibile eſt eum non habere poteſtatem accedẽdi ad nos, quam habebit in tempore Antichriſti, in quo fraudulenter ac violenter operabitur: & ideo forte dicitur tunc ſoluendus: quia tunc dabitur ei poteſtas à Deo tentandi homines, quam modo non habet.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Deus iuſte agit & bene cum homine, dans ſibi pugnare contra pugilem qui eſt fortior eo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ipſum putant primum hominem tentaſſe] Ex hoc enim videtur Deus iniuſte agere cum homine, cum dat ſibi pugnare contra pugilem qui fortior eſt eo. Quòd autem dæmon fortior ſit eo, probatur Iob 40. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ poſſit ei comparari.

2 Item, In iudicio hominum eſſet hoc iniuſtum, quòd aliquis debilis adiudicaretur pugnare cum in infinitum fortiori: ſed ſit proportio inter pugnantes.

3 Item, Nunquid ſentiendum eſt quòd debilis à debiliore tentetur dæmone & fortis à fortiore?

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſtultiſſimum reputo, quòd ſit proportio virium pugnantis dæmonis, & reſiſtentis hominis: licet hoc quidam dixerunt. Pugna enim hæc tota conſiſtit in conſenſu: & hæc voluntas æque libera eſt à coactione in omnibus rationalibus creaturis: ideo dicit Bernard. quòd debilis eſt hoſtis, qui non poteſt vincere niſi volentem. Et in hoc ergo eſt æqualitas & poſſibilitas reſiſtendi: & ſic ceſſant omnes obiectiones. *Solutio.*

Quod

Quod dæmones semel victi à Sanctis, non accedunt amplius ad alios.

ALiis quoque qui à Sanctis iuste & pudice viuentibus vincuntur, potestas alios tentandi videtur adimi. Vnde Origenes, Puto, inquit, sane, quia Sancti repugnantes aduersus istos incentores, & vincentes, minuant exercitum dæmonum, vel quòd quamplurimos eorum interimant: nec vltra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto caste & pudice viuendo victus est, impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tantum de illo vitio, in quo superatus est: vt si de superbia aliquem virum sanctum tentat, & vincitur, vlterius non liceat illi illum, vel alium de superbia tentare. H Homil. 15. ad lib. Iosue c. 10. & 11.

ARTICVLVS IX.

An dæmon victus ab vno Sanctorum, potest alium tentare & vincere, & an eundem in eodem peccato?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Puto, inquit, sane, quia Sancti repugnantes, &c.] Ad hoc enim facit etiam ratio: quia aliter non esset æqualis pugna: quia si dæmones possent imminuere militum nostrorum numerum, & nos non possemus diminuere exercitum ipsorum, non esset æqualis pugna: ergo videtur, quòd victi ab vno Sancto, alium tentare non possunt ad minus in eodem genere peccati, vt dicit Magister.

2 Item, Ipse dicit in litera, quòd dæmon qui Adam primum vicit, victus est à Christo: & ideo religatus & captus: ergo videtur, quòd similiter sit in aliis Sanctis vincentibus suos dæmones.

3 Item, Nos videmus hoc in consuetudine hominum, quòd aliquis vincens hostem suum, non vincit eum tantum ne sibi noceat, sed etiam ne noceat amicis suis: ergo similiter videtur esse in victoria spirituali: ergo videtur, quòd amittunt potestatem impugnandi alios, cum perfecte vincuntur ab vno, ad minus in illo peccato.

Sed contra. SED CONTRA: Quia secundum hoc in nouissimis temporibus minimam deberent habere potestatem tentandi, imminuto eorum numero à principio mundi per multa Sanctorum millia: sed hoc falsum est: quia illa tempora grauioris erunt tentationis quam vnquam fuerunt tempora super terram.

2 Item, Post mille annos soluetur Satanas in fine mundi, & tentabit iterum alios, qui perfecte victus est à Christo: ergo etiam alij victi etiam possunt tentare.

3 Item, Potestas tentandi non datur eis ad vincere, sed potestas ad exercendum Sanctos dicitur eis tradi: sed exercitium potest facere victus, sicut non victus: ergo videtur, quòd non sit ratio quare illi auferetur potestas tentandi.

Item, Quæritur de tertia opinione quæ hic non ponitur, quæ dicit, quòd victus perfecte ab vno Sancto, non potest eundem tentare plus de eodem peccato. Quæritur enim, Quid est perfecte vincere: quamdiu enim durat pugna non est perfecta victoria: sed quamdiu durat vita, tamdiu durat pugna: ergo videtur, quòd perfecta victoria non fit ante mortem. Si dicas, quòd in vna actuali tentatione vna actualis est victoria: secundum hoc vna die possum vincere mille dæmones, & ita multos possum abiicere à me: & hoc mirum est si verum est, & ad minus nullo modo potest probari. Si autem perficitur pugna in morte, tunc nulla quæstio est: quia tunc non in hoc nec in alio, nec ipse nec alius tentare potest.

Præterea quæritur, Quid dicantur mille anni, post quos soluetur Satanas: iam enim elapsi sunt mille ccxlvj. anni: & adhuc non est solutus. *Quæst.*

SOLVTIO. Ego confiteor me nescire quid de ista quæstione sit verum: sed iudicio Dei sit relinquendum, vtrum ex victoria Sanctorum suspendantur aliqui à pugna illorum peccatorum, in quibus vincantur, an aliter fit. Sed hoc videtur mihi, quòd omnes in fine pugnabunt ex omnibus viribus, scientes quòd modicum tempus habent. Sed vltima opinio non placet mihi: quia nulla fulcitur ratione, vel auctoritate, vt patet in obiectione in contrarium. *Solutio.*

AD VLTIMVM ergo dicendum, quòd mille anni sunt hic accipiendi non à quantitate, sed à figura numeri: quia cubitus numerus & quadratus finis & radix perfecti numeri sunt: perfectio enim est in fine, & denarius est finalis limes digitalium numerorum: centenarius autem numerus est finalis limes decadum numerorum per digitales numeros: & millenarius numerus est finalis limes decadum numeri centenariorum numeratorum per decadem: & ideo significat perfectam collationem numeri Sanctorum, qui quadrati sunt virtute politica, & triformi perfectione surgunt, fide, spe, & charitate: & tunc erit finis mundi quando soluetur Satanas. *Ad quæst.*

*

D. Alber. Mag. in lib. 2. Sentent.

DISTINCTIO VII.

Quod boni Angeli à Deo ſint confirmati per gratiam vt peccare non poſſint, & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Quales facti ſunt Angeli cõfirmatione & obſtinatione.

A SVPRA dictum, eſt quòd Angeli qui perſtiterunt, per gratiam confirmati ſunt: & qui ceciderunt, à gratia Dei deſerti ſunt. Et boni quidem intantum confirmati ſunt per gratiam, quòd peccare nequeunt. Mali vero per malitiam adeo ſunt obſtinati, quòd bonam voluntatem habere, ſiue bene velle non valent, etſi bonum ſit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod Deus vult fieri, & vtique illud bonum eſt & iuſtum fieri: nec tamen bona voluntate illud volunt, nec bene illud volunt.

Quod vtrique liberum arbitrium habent: nec tamen ad vtrumque flecti poſſunt.

B SEd cum nec boni peccare poſſint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium: quia in vtramque partem flecti non poſſunt, cum liberum arbitrium ad vtrumque ſe habeat. Vnde Hieron. in tractatu de prodigo filio dicit: Solus Deus eſt, in quem peccatum cadere non poſt: cætera cum ſint liberi arbitrij, in vtramque partem flecti poſſunt Hic videtur dicere, quòd omnis creatura in libero arbitrio conſtituta flecti poteſt ad bonum & ad malum. Quod ſi eſt, ergo & boni Angeli & mali ad vtrumque flecti poſſunt: ergo & boni poſſunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus: Quia boni tanta gratia confirmati ſunt, vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeo obdurati ſunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habent liberum arbitrium: quia & boni non aliqua cogente neceſſitate, ſed propria ac ſpontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum reſpuunt: & mali ſimiliter ſpontanea voluntate gratia deſtituti bonum vitant, & malum ſequuntur: & mali habent liberum arbitrium, ſed depreſſum atque corruptum, quòd ſurgere ad bonum non valent.

Luc. 15.

Quod boni poſt confirmationem liberius arbitrium habent quam ante.

C BOni vero arbitrium habent multo liberius poſt confirmationem quam ante. Vt enim Aug. tradit in Ench. Non ideo carent libero arbitrio, quia male velle non poſſunt: multo quippe liberius eſt arbitrium, quod non poteſt ſeruire peccato. Neque culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt: quâ beati eſſe ſic volunt, vt eſſe miſeri non ſolum nolint, ſed nec prorſus velle poſſint. Non poſſunt itaque boni Angeli velle malum, vel velle eſſe miſeri, neque hoc habent ex natura, ſed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ namque cõfirmationem potuere peccare Angeli

Cap. 105.

geli: & quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde Augustinus in libro contra Maximinum. Creaturarum natura cælestium mori potuit: quia peccare potuit. Nam Angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum diabolus est princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creaturæ rationali præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ideoque solus Deus est, qui non gratiâ cuiusquam, sed naturâ suâ non potuit, nec potest, nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur, quòd Angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt: & quòd potuerunt fuit eis ex libero arbitrio quod est eis naturale. Quod vero modo non possunt peccare, non est eis ex natura, id est, libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est vt ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire. Lib. 3. cap. 12.

Quod post confirmationem Angeli non possunt ex natura peccare sicut ante: non quòd debilitatum sit eorum liberum arbitrium, sed confirmatum.

NOn ergo post confimationem Angeli de natura sicut ante peccare potuerunt: non quòd liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potius confirmatum, vt iam per illud non possit bonus Angelus peccare: quod vtique non est ex libero arbitrio sed ex gratia Dei. Quod ergo Hiero ait. Cæteri cum sint liberi arbitrij possunt flecti in vtranque partem: accipi oportet secundum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & Angelus creatus est, qui ad vtrunque flecti poterat: sed postea boni Angeli ita per gratiam sunt confirmati, vt peccare non possint, & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequant. Similiter etiam illud Isid. intelligendum est: Angeli mutabiles sunt naturâ, immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio suæ conditionis mutari potuerunt ad bonum, siue ad malum: sed post per gratiam ita bono addicti sunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia, non natura. D Lib. 1. de summo bono cap. 12.

DIVISIO TEXTVS.

SVpra dictum est, quòd Angeli qui perstiterunt per gratiam &c.] Hic incipit Magister agere de operibus conuersorum, & auersorum: & habet duas partes: sunt igitur quædam opera Angelorum quæ operantur non assumpto corpore, & de his est prima pars: quædam autem alia quæ operantur assumpto corpore, & de his est secunda pars, quæ incipit in sequenti di. *ibi* [Solet etiam in quæstione] Hæc distinctio diuiditur in partes duas, in quarum prima Magister agit de confimatione liberi arbitrij in bonis, & obstinatione in malis: eo quòd liberum arbitrium est causa operum. In secunda autem agit specialiter de operibus quæ faciunt tam boni quam mali Angeli, transmutando res *ibi* [Et licet mali Angeli &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum idem liberum arbitrium quod fuit in bonis & malis Angelis ante confirmationem, sit in eisdem post confirmationem?

INcidit autem hic triplex quæstio, scilicet vtrum idem liberum arbitrium quod fuit in bonis & malis ante cõfirmationem, sit in eisdem post confirmationem? Secundo, Vtrum liberius sit in confirmatis, aut non confirmatis bonis? Tertio, Vtrum liberius sit in bonis quam in malis, vel è conuerso? Aliæ enim omnes quæstiones quæ circa hoc quæri possent, in præcedentibus sunt determinatæ.

Ad primum sic: immobile & mobile diuidunt ens simpliciter & non conueniunt eidem: ante confirmationem liberum arbitrium est flexibile siue mobile à bono, & post est immobile: ergo non est idem.

2 Præterea, Nihil idem susceptibile est oppositarum differentiarum manens ideo numero &

ſpecie : mobile & immobile ſunt oppoſitæ differentiæ : ergo non ſunt eiuſdem liberi arbitrij manentis idem ſpecie & numero.

Sed contra. SED CONTRA : Immortalitas primi ſtatus, & immortalitas ſecundi ſtatus non differunt per ſubſtantiam potentiæ, licet differant per habitus ſuſceptos : ſicut autem potentia ſe habet ad immortalitatem primam & ſecundam, ita liberum arbitrium ſe habet ad libertatem iſtam & illam: ergo eſt idem in ſubſtantia liberum arbitrium.

2 Item, Libertas à coactione & libertas à miſeria non differunt per ſubiectum : ſed ante confirmationem fuit in eis libertas à coactione, ſed poſt libertas à miſeria : ergo iſta non differunt per ſubſtantiam potentiæ, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vna eſt potentia & eadem, vt probatum eſt in vltimis omnibus.

DICENDVM autem ad primum, quòd mobile & immobile quando referuntur ad eadem principia, tunc diuidunt ens : ſed non, quando referuntur ad diuerſa : vnde mobile per naturam poteſt eſſe idem cum immobili per gratiam & gloriam.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſunt oppoſitæ differentiæ : quia non egrediuntur ab vno per eandem diuiſionem: quia immutabilitas eſt ex libertate gratiæ & gloriæ, mobilitas autem ex libertate naturæ ſolius : & iſta non reducuntur ad diuiſionem vnam.

ARTICVLVS II.

Vtrum liberum arbitrium liberius ſit in non confirmatis, ſicut in nobis, quam in confirmatis, puta bonis Angelis?

SEcundo quæritur, Vtrum liberius ſit in non confirmatis, quam confirmatis? Videtur autem quòd ſic : quanto enim potentia in plura poteſt, tanto videtur eſſe liberior : in plura autem poteſt eſſe potẽtia quæ poteſt in bonum & in malum, quam illa quæ poteſt in bonum tantum: ergo videtur illa eſſe liberior : & hæc eſt in nobis : ergo in nobis liberum arbitrium eſt liberius, quam in Angelis confirmatis.

2 Item, Quanto potentia in actu ſuo vel opere magis recedit à modo potentiæ naturali, tanto videtur eſſe liberior: ſed potentia quæ poteſt facere bonum & non facere bonum & contrarium, magis recedit quam illa quæ poteſt facere bonum tantum & non contrarium bono : igitur cum noſtrum ſit tale, & confirmatorum Angelorum ſit tantum ad bonum : videtur in nobis eſſe liberius quam in aliis confirmatis.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt : quia quanto potentia paucioribus indiget ad expeditionem actus, tanto liberior eſt : Angeli autem non indigent ætate, inquiſitione, & experimento, & arte, & doctrina vt eligant bonum : nos autem omnibus his indigemus : ergo.

2 Item, Obligatio ad materiam tollit libertatem : ergo quanto magis potentia ſeparatur à materia, tanto magis eſt libera : ſed plus ſeparatur quæ non vnitur corpori, quam illa quæ vnitur: ergo magis eſt libera : Angeli autem liberum arbitrium non vnitur corpori : ergo, &c.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum eſt, quòd confirmatorum Angelorum liberius eſt quam noſtrum : eſt enim completum in libertate liberum arbitrium quod nec ex natura nec ex habitu confirmationis ſeruire poteſt : liberius autem poſt hoc, quod poteſt quædam per naturam & habitum, ſed cadens à bono, redire poteſt : & infimam habet libertatem, quod non poteſt in bonum niſi per naturam, & per habitum coniunctum in malo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pluralitas eorum in quæ poteſt, non eſt libertatis niſi illa pertineat ad poſſe & libertatem, & non ad impotentiam & ſeruitutem : non enim dicitur potentior vel liberior, qui poteſt vincere vnum & poteſt vinci ab alio, quam qui poteſt vincere tantum : quia vinci eſt non poſſe. Ita etiam vinci poſſe à peccato extrema impotentia & ſeruitus eſt: & idem eſt poſſe facere malum, & poſſe vinci à malo, licet modo ſignificandi differant.

AD ALIVD dicendum, quòd per poſſe facere malum magis liberum arbitrium obligatur materiæ & materialibus, quam recedat ab eis : eo quòd omne malum prouenit ex auerſione ab incommutabili bono, & cõuerſione ad bonum commutabile : & ideo illud non dicit diſſimilitudinem ad potentiam materiæ non obligatam, ſed potius acceſſum ponit ad illam. Et ſi obiicitur de hoc quod dicitur, Qui potuit tranſgredi, &c. hoc ſolutum quæratur in 3. lib. vbi diſputatur de libero arbitrio Chriſti.

ARTICVLVS III.

An liberum arbitrium liberius ſit in bonis Angelis, quam in malis?

TErtio quæritur, Vtrum liberius ſit in bonis, quã in malis? Et videtur, quòd ſic per Anſel. qui diuidit liberum arbitrium in acceptum, & non acceptum : & acceptum in habens rectitudinem, & non habens : & habens rectitudinem, in habens eam amiſſibiliter, & non amiſſibiliter: ſimiliter carens ea, aut caret ea recuperabiliter, aut irrecuperabiliter. Et dicit liberrimum eſſe in habente non acceptum habens rectitudinem amiſſibiliter, & poſt hoc in habente acceptum carens rectitudine ſed recuperabiliter, infimo autem gradu in habente acceptum carens rectitudine irrecuperabiliter.

2 Ad idem videtur etiam eſſe ratio : quia tanto liberius videtur eſſe, quanto minus ſeruit: ſed nullo modo ſeruit in confirmatis, in illis autem malis ſeruit : quia qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati : ergo liberius eſt in bonis, quam in malis.

Sed contra. SED CONTRA eſt dictum Bernard. qui dicit, quòd libertas à coactione non magis eſt in Deo quam in creatura, ſed in Deo potentior : & non magis in bonis quam in malis, ſed in bonis ordinatior : ergo videtur, quòd æqualiter inſit.

2 Item, Libertas à coactione dicit priuationem coactionis : priuationes autem non recipiunt magis & minus : non enim vnus eſt magis nudus quam alius, nec vnus magis cæcus quam alius: ergo cum libertas fundetur in priuatione, videtur quòd ſit æqualis omnibus quibus conuenit.

SOLVTIO.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd liberius est secundum gradus quos ponit Ansel.

AD ID autem quod obiicitur per auctoritatem Bernard. dicendum quòd libertas à coactione dicitur dupliciter, scilicet secundum priuationem absolutam, & sic verum est quod dicit Bernard. vel secundum id in quo fundatur priuatio. Sicut in naturis priuatio est duobus modis: vna autem fundatur in materia cui forma est absens, & alia quæ fundatur in forma contraria: ita est hic: quia libertas fundatur in forma quæ non obligatur materiæ: & in hoc contrariatur formæ naturali: vnde quoad hanc formam relatam ad opera contingit esse liberius & minus liberum, secundum quòd magis & minus est illa nobilis, vel expedita plus vel minus ad actum. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

Quod Angeli mali viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sciant.

ET licet mali Angeli ita per malitiam sint obdurati: viuaci tamen sensu E non sunt penitus priuati. Nam vt tradit Isidorus, triplici acumine scientiæ vigent dæmones, scilicet subtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione supernorum spirituum. De hoc etiam Augustinus ait: Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noscere permittuntur, partim subtilitate sensus, partim experientiâ temporum callidiores, propter tam magnam longitudinem vitæ: partim sanctis Angelis, quod ipsi ab omnipotenti Deo discunt, iussu eius sibi reuelantibus. Aliquando idem nefandi spiritus & quæ facturi sunt velut diuinando prædicunt.

Lib. 1. de summo bono c. 1. Lib. 2. super Genes. c. 17.

ARTICVLVS IV.

Vtrum dæmones triplicem habeant scientiam: vnam ex naturæ subtilitate, secundam ex temporum diuersitate, tertiam ex reuelatione?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et licet mali Angeli per malitiam] Quæritur enim de ista triplici scientia dæmonum quam habent. Videtur autem quod nullam: liberum enim arbitrium læsum est per peccatum: ergo & ratio, & voluntas: igitur sicut voluntas confirmata est in malo, ita ratio debet esse confirmata in falso: & cum nihil nisi verum cognoscatur, videtur periisse scientia dæmonum.

2 Item, Angeli mali dicuntur tenebra: tenebra autem magis opponitur luci intellectus, quam charitati affectus, quia tenebra est lucis priuatio: ergo videtur, quòd lumine rationis dæmones sunt priuati.

3 Item, Nulla mala voluntas est, quam non præcedit mala electio: nec mala electio est, quam non præcedit malum iudicium: nec malum iudicium, quod non præcedat mala cognitio & error: ergo à primo non est mala voluntas, quam non præcedit mala cognitio & error: cum igitur dæmones vniuersaliter corrupti sunt voluntate, vniuersaliter corrupti erunt in cognitione veri.

4 Item, Bonum est diffusiuum esse, & non verum: ergo bonum inseparabilius adhæret rebus creatis diffusis bonitate Dei, quam verum: ergo si dæmones vniuersaliter corrupti sunt ad bonum, erunt etiam vniuersaliter corrupti ad verum: hæc autem corruptio non est nisi per ablationem cognitionis: ergo videtur, quòd omnem cognitionem amiserunt.

5 Item, Diony. Malum dæmonis est contra deiformem intellectum esse: ergo malum suum impedit deiformem intellectum: sed ille est cognoscere per species innatas, vt prius dictum est in quæstione de cognitione Angelorum: ergo videtur, quòd dæmones per species huiusmodi non cognoscant: nec etiam cognoscunt per sensum, quia non habent sensum: ergo nullam habent cognitionem.

6 Item, Diony. ibidem: Malum dæmonis est furor irrationalis, amens vel demens concupiscentia, & phantasia proterua: phantasia est virtus accipiens phantasma à motu sensus factum: ergo videtur, quòd nulla cognitio intellectualis sit in dæmone.

ITEM, Quare dicitur phantasia proterua, *Quæst. 1.* & furor irrationalis, & amens concupiscentia?

VLTERIVS quæritur de illa cognitione *Quæst. 2.* quæ est per longitudinem experimenti. Experimentum enim est cognitio sensibilium: & hanc non habet dæmon, cum non vtatur sensu.

7 Item, Reuelatio à supernis spiritibus non fit nisi per illuminationem: dæmones autem non illuminantur, cum perpetuis tenebris sunt addicti: ergo videtur, quòd nulla istarum cognitionum sit conueniens dæmoni.

SOLVTIO. Dicendum, quòd optime dicit hic *Solutio.* Augustinus, & Isid. accipiens ab August. quòd triplicem cognitionem habent dæmones: aut enim cognitio est naturalis, & illa est per species acceptas in creatione, de quibus supra habitum est, quòd in illis non differunt dæmones: aut per cognitionem acquisitam: & hoc duobus modis: aut de his quæ sunt supra rationem, & de his non certificat nisi reuelatio: aut de his quæ sunt contingentia de futuro, de quibus præcedit signum in natura, vt in motu cæli, vel dispositione elementorum, vel dispositione corporum animatorum: & de his est per experimentum, & coniecturam.

AD PRIMAM ergo obiectionem, dicendum quòd

quòd ratio non ita complectitur bonum ſicut voluntas: & ideo corruptio per malum principaliter corrumpit voluntatem, & non rationem niſi ſecundum quòd eſt conſideratiua ſimpliciter veri & boni: & hoc eſt ſcire quod nihil vel parum facit ad virtutem: velle autem, & operari multum facit. Vel dicatur planius, quòd eſt ratio ſpeculatiua, & ratio practica: ratio ſpeculatiua in Angelo non eſt corrupta, & hæc non eſt pars liberi arbitrij ſed practica eſt corrupta, ſecundum quod eligit ſibi, & hæc eſt pars liberi arbitrij. Vnde dicit Diony. Data illis naturalia, nequaquam ea mutata eſſe dicimus: ſed ſunt integra, & ſplendidiſſima.

Ad aliud dicendum, quòd dæmon eſt tenebra perfecta in luce quæ inducit calorem, & huiuſmodi eſt cognitio approbans bonum: ſed in luce vana, quæ lux eſt ſine fructu, non ſunt tenebræ: imo ſplendent, vt dicit Diony.

Ad aliud dicendum, quòd nulla voluntas eſt quam non præcedat mala electio ſibi, id eſt, eidem qui vult malum: quia niſi electio determinet, ipſe non volet. Sed non oportet quòd non habeat ſcientiam eligendi bonum: quia multi optimam habent ſcientiam eligendorum, & è contrario agunt, vt dicit Philoſophus.

Ad aliud dicendum, quòd illud bonum quod concreatum eſt creaturæ, quia eſt à bono, eſt bonum ſecundum quid, & non bonum gratiæ: & hoc non in toto amiſit dæmon: ſed illud non conuenit ſibi, niſi inquantum eſt, & non ſimpliciter. Sed verum quod conuertitur cum ente, eſt in eo inquantum eſt: ſed hoc non eſt verum, quòd eſt finis intellectus ſpeculatiui. Et ideo obiectio tota vadit per æquiuocationem: quia nos loquimur de corruptione boni gratiæ & boni naturalis ordinati ad gratiam, & non boni quod cum ente conuertitur: & loquimur de vero quod eſt finis intellectus ſpeculatiui, & non de illo quod conuertitur cum ente.

Ad aliud dicendum, quòd intellectus poteſt dici deiformis tripliciter, ſcilicet ab intelligibili, & ab imitatione gratiæ, & à ſimilitudine actus: ab intelligibili, vt quando eſt de Deo, & ſicut contemplatiuus homo poteſt habere intellectum deiformem: ab imitatione gratiæ, & ſic Sancti habent intellectum deiformem: à ſimilitudine actus habere intellectum deiformem, eſt intelligendo non indigere collatione & inquiſitione, ſed ſtatim omnia videre quorum poteſt haberi ſcientia per rationem: & hoc vltimo modo habent Angeli intellectum deiformem, & tanto plus, quia habent apud ſe, non accipientes à rebus intellectum ſuum: & hoc vltimo modo malum dæmonis eſt eſſe contra intellectum deiformem, id eſt, contra ius intellectus deiformis: quia facit contra iudicium talis intellectus: & anima peccans contra iudicium talis intellectus, eſt anima peccans contra iudicium bene diſpoſitæ rationis.

Ad aliud dicendum, quòd ſicut dicit Commentator ſuper lib. de anima, phantaſia apud Græcos dicitur æquiuoce, à phanos quod eſt apparitio, & ſic ponitur quandoque pro intellectu poſſibili: & à phantaſmate, & ſic eſt pars ſenſibilis animæ. Et primo modo eſt in Angelo malo, ſecundo modo non. Si autem quæritur, quare dicitur phantaſia proterua? Dico, quòd intellectus dæmonis phantaſticus, id eſt, apparitiuus ex ſignis obſcuris dicitur: eo quòd non contiguatur irradiationi luminis primi. Proteruiens autem dicitur: quia ſcienter oppugnat verum, præcipue quod eſt verum ſecundum pietatem. Ille enim proprie dicitur proteruus, qui impedit proceſſum verum quem ſcit eſſe verum: ignorans autem, qui diſponitur contrariis principiorum: ſed neſciens, à quo vniuerſaliter priuata eſt ſcientia. Furor irrationalis dicitur: quia furor per ſe iraſcibilis eſt, & furor feruens ira: & hoc non debet eſſe ſecundum ordinem rationis, niſi contra nociuum boni & honeſti. Sed dæmon non iraſcitur niſi bono & honeſto, cui nunquam iraſcendum eſt: & ideo dicitur furor irrationalis. Amens autem concupiſcentia eſt concupiſcentia ſine mente: quia mens ordinat concupiſcentiam reſpectu boni & delectabilis: ſed mali vt malum non eſt concupiſcentia per ſe: & ideo quia placet dæmoni malum per ſe, ideo dicitur concupiſcentia amens.

Ad aliud dicendum, quòd experimentum accipit à ſignis naturalibus, & præcipue quando vult decipere, ſicut in motu ſtellarum quædam prænoſticantur futura, & in ſignis nubium: & illa prædicit ad decipiendum ad hoc quòd credatur ſibi etiam in falſis. Quandoque etiam cognoſcit mentem hominis in ſignis exterioribus, vel interioribus: interioribus, vt ſunt concurſus ſpirituum & ſanguinis: exterioribus, vt rubor, vel pallor, & huiuſmodi: & hoc non accipiendo aliquid à rebus, ſed potius, vt ſupra diximus, per formas quas habent apud ſe, quæ determinantur ad huiuſmodi figuram vel ſigna.

Ad aliud dicendum, quòd illam reuelationem non concomitatur illuminatio: quia fiunt per ſimplicem elocutionem, quam quilibet poteſt habere cum quolibet, malus cum bono, & è conuerſo: & inferior cum ſuperiore, & è conuerſo.

ARTICVLVS V.

Vtrum dæmones poſſunt futura prædicere: & quæ ſit differentia inter dæmones futura prædicentes, & Prophetas: & per quem modum dæmon inſpirat ſuos prophetas?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Aliquãdo & ipſi nefandi ſpiritus] Hic enim cadit quæſtio de diuinationibus dęmonũ. Videtur enim, quòd futura prædicere poſſunt: quia homines arte ſcire poſſunt futura ad longum tempus: ergo multo magis dæmones qui multo maiorem habẽt ſcientiã. Quòd autẽ homines poſſunt ſcire futura, patet per Aſtronomos iudicantes de euentibus in tota vita per conſtellationęm natiuitatis, & de euentibus in toto anno per ſcientiam reuolutionis à principio anni, & de euentibus in 20. annis per ſcientiam circuli in coniunctione Iouis & Saturni de triplicitate in triplicitatem: ergo multo magis hoc præualent dæmones. Si dicas quòd errant, & non illa ſciri per aſtra. Contra: Auguſtinus in 5. de ci. Dei dicit ſic: Non vſquequaque abſurde dici poſſet ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam valere ſidereos, ſicut in ſolaribus acceſſibus & receſſibus videmus etiam ipſa anni tempora

pora variari, in lunaribus incrementis atque decrementis augeri vel minui quædam genera rerum, sicut ostreas, & conchas, & mirabiles æstus Occeani, non animos & animi voluntates positionibus siderum subdi. Si dicas, quòd hoc non negatur quin habeant effectum super corpora: igitur qui præscit proportiones motuum eorum per multos annos, ipse potest prædicere futura accidẽtia corporum per multos annos. Si dicas, quòd non possunt in animas nostras & voluntates, etiam ipso Ptolemæo in centilogio testante, & dicente, quòd sapiens homo dominatur astris: hoc non negatur: sed tamen nullus Sanctorum negat hoc quin choleræ, sanguinis, & aliis animæ tractæ dispositionibus corporis, citius moueantur ad iram, & huiusmodi: ergo ex signis corporum potest haberi coniectura de signis voluntatum.

2 Item, Nos inuenimus per vestigia vmbilici nati in primo paruulo quasdam obstetrices prænosticare de numero puerorum quos illa mulier paritura est in toto tempore vitæ nisi impediatur per accidens, & sæpe dicere verum: ergo videtur, quòd dæmones hoc multo magis præualeant.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur, Cum ipsi quædam futura prædicant, quæ differentia sit inter eos & Prophetas? Videtur, quòd nulla: quia Propheta dicit contingentia futura, & dæmon similiter: ergo non differunt.

Quæst. 2. 2. Paral 18. VLTERIVS quæritur, Per quem modum inspirant suos Prophetas, sicut dixit spiritus nequam, Decipiam Achab, egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Constat enim, quòd æquale non potest in æquale: mens autem nostra immediate supponitur Deo: ergo per naturam æqualis est Angelo, vt quidam dicunt: ergo superior dæmone: ergo dæmon non potest aliquid imprimere ei.

2 Item, Ipse dæmon non est creator alicuius rei, vt infra habebitur: ergo nec specierum quas mendax Propheta habet in anima, & in quibus videt futura: cum igitur in illis tantum futura videantur, videtur, quòd non possit vnquam futura reuelare Prophetis suis.

Solutio. SOLVTIO. Vt sine præiudicio loquar de rebus occultis, dico quòd dæmones futura scire possunt corporalia aliquo modo ad cursum naturæ ordinata, tribus modis, scilicet per cursum siderum, & per dispositiones rerum naturalium, & per reuelationem sibi factam. Quæ autem non habent cursum redigibilem in ordinem causarum naturalium, puto quòd nullam habent de his præcognitionem, sicut nec homo qui de diuinationibus se intromittit, vt dicit Augustinus in 5. de ci. & aliis multis locis: & per hoc pro tanto concedo diuinationes astrorum, sicut Augustinus, & non amplius.

AD HOC quòd obiicitur de his quæ dependent à libero arbitrio, dico quòd secundum quòd à libero arbitrio pendent, non sciuntur per astra: sed secundum quòd significantur in dispositionibus corporum, coniectura incerta habetur de eis. Vnde distinguit Dam. sicut & Arist. in lib. de somno & vigilia inter causam & signum: quia causa est ad cuius esse sequitur aliud: & sic bellorum & voluntariorum sunt astra signa, non causæ, scilicet inquantum voluntates hominum trahuntur dispositione corporum ad mobilitates & affectiones quasdam: sicut etiam dicit medicus, quòd bona complexio significat bonos mores, & mala malos, & sicut dicit melancholicos esse inuidos & perfidos fidem non retinentes, & huiusmodi: & sunt signa quæ frequenter fallunt.

Ad quæst. 1. AD ID quod quæritur de differentia inter Prophetas, & dæmones futura prædicentes, dicendum quòd dæmon dicit ea quæ ab alio accipit, vel in cursu naturæ videt: Propheta autem dicit ea quæ nouit per inspirationem.

Ad quæst. 2. AD ID quod vlterius quæritur, puto sine præiudicio esse dicendum, quòd dæmon non iniicit in animam sui Prophetæ species, sed potius de existentibus ibi elicit intellectum nouum futurorum. Est enim de speciebus & literis aliquo modo simile: quia sicut eædem literæ diuersimode combinatæ & ordinatæ faciunt comœdias & tragœdias: ita etiam eædem species diuersimode ordinatæ exprimunt diuersa præsentia, præterita, & futura. Sicut enim dicit Philosophus in 2. de somno & vigilia. Sensibus ligatis per somnum, efficitur intellectus agens potens vt extrahat de phantasmatibus quædam signa futurorum, in quibus accipiuntur prænostications: ita dici potest, quòd applicatio luminis naturalis quo viget intellectus dæmonis ad lumen intellectus Prophetæ falsi, elicit quædam quæ ostendunt futura, & aliquando vera, & aliquando falsa, semper autem cum intentione fallendi: & hoc modo est inspiratio falsi Prophetæ.

AD ID autem quod contra obiicitur, dici potest, quòd anima mea in præmio & merito potest æquiparari Angelo, sed non in modo percipiendi illuminationes, sicut dixit Alexander nequam in libro de motu cordis, quòd anima illuminationum quæ sunt à prima est vltima reuelatione perceptiua.

AD ALIVD dicendum, quòd licet dæmon non habeat lumen gratiæ, habet tamen lumen naturæ fortissimum, & vtitur illo in malum, scilicet ad decipiendum homines per pseudo-Prophetas.

Quòd magicæ artes virtute & scientia diaboli valent: quæ virtus & scientia est ei data à Deo, vel ad fallendum malos: vel ad monendum, vel exercendum bonos.

QVorum scientia atque virtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen tam scientia quam potestas à Deo data est, vel ad fallendum fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam probandamque iustorum patientiam. Vnde Augustinus in lib. 3. de Tri. Video, inquit, F

infirmæ

infirmæ cogitationi quid possit occurrere: cur scilicet ista miracula etiam
Exod.8. magicis artibus fiant. Nam & magi Pharaonis serpentes fecerunt, & alia: sed illud est amplius admirandum, quomodo magorum potentia quæ serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas, scilicet cinifes ven-
Exod.8. tum est, omnino defecit: qua tertia plaga Ægyptus cædebatur. Ibi certe defecerunt magi, dicentes: Digitus Dei est hic. Vnde intelligi datur nec ipsos quidem transgressores Angelos & aëreas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusos, per quos magicæ artes possunt, quicquid possunt, aliquid valere, nisi data desuper potestate. Datur autem, vel ad fallendum fallaces, sicut in Ægyptios: & in ipsos etiam magos data est, vt in eorum spirituum operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant, à Dei veritate damnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent, propter quod etiam nobis in Scriptura sunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifestandamque iustorum patientiam.

ARTICVLVS VI.

Vtrum per dæmones possunt fieri præstigia, & qualiter faciunt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quorum scientia atque virtute etiam magicæ] Et quæruntur hic quatuor, quia duplex fit operatio artis magicæ: vna in præstigiis eorum quæ apparent & non sunt, alia in transmutatione rerum quarundam secundum veritatem. Quæritur primo, Qualiter fiant præstigia per dæmones? Secundo, Qualiter possunt transmutare corpora? Tertio, Vtrum possunt inducere formas substantiales? Quarto, Vtrum dæmones in illis iuuentur constellatione, vel non?

Greg in 4. lib. dialog. *Beatum Benedictum.* Ad primum sic proceditur: Magica quædam puella videbatur habere speciem equi, & ducta ad abbatem quendam, dixit ille: Hæc puella equa non est: sed orate vt ab oculis vestris auferantur species quibus impedimini ad videndum formam eius, & tunc videbitis quòd nunquam equa fuit: ergo videtur, quòd huiusmodi præstigia sint potius in oculis intuentium, quam in corporibus in quibus esse videntur.

2 Item, Si essent in corporibus in quibus esse videntur, tunc respectu omnis intuentis illa corpora vno modo apparerent: sed hoc non est verum: quia sanctus videt vno modo, & peccator alio modo: ergo formæ præstigiorum non sunt in corporibus in quibus, &c.

3 Item, Illa forma necessario esset in aliquo vt in subiecto: aut ergo in eodem in quo est illa cui circumponitur, aut non. Si eodem tunc duæ substantiales formæ essent in eodem, scilicet forma præstigij, & forma naturalis, quòd esse non potest. Si autem in alio, hoc non potest esse nisi aër circumpositus: & hoc est impossibile: quia aër non continet formam, sed potius spargit & diffundit.

4 Item, Cum non semper remaneat idem aër circa corpus illud in quo apparet forma præstigij, non maneret illa forma, aut oporteret quòd eadem numero esset in diuersis subiectis, quod est impossibile. Si autem dicas, quòd impossibile est secundum naturam, sed non dæmoni: hoc omnino nihil est: quia dæmon debilior est quam natura, & est etiam contra principia illius artis: quia hoc est in ea suppositum à quodam auctore loquente ad suum discipulum, & dicente, Scias quoniam impossibilitatis natura firma est, & non permanet hoc quod aliquis nititur contra necessarium.

Solvtio. Absque præiudicio dicendum, quòd formæ illæ non sunt in rebus in quibus apparent esse, sed potius in oculis & sensibus intuentium. Quod qualiter fiat, accipiatur per auctoritates Philosophorum trium, in quibus per simile id videre possumus. Dicit enim Arist. in lib. de somno & vigilia cap. 3. ostendens, qualiter simulachra in dormiendo videntur esse sensata accepta non secundum rei veritatem. Non solum vigilando motus à simulachris fiunt, & quæ extrinsecus & quæ in corpore sunt: sed etiam quando fit passio hęc quæ vocatur somnus, & magis tunc apparent: sub die enim repelluntur, dum operantur sensus & intelligentia, & exterminantur quemadmodum iuxta magnum ignem minor, & tristitiæ & oblectationes paruæ iuxta magnas: dū vero quiescūt, supernatant & parua simulachra. Noctu vero propter vacationem particularium sensuum & impotentiam agendi: eo quod ab exterioribus ad id quod intrinsecus fiat caloris reflexio, ad principium sensus referuntur, & fiunt manifesta sedata turbatione. Et intendit dicere secundum expositionem commenti, quòd caloris motus in dormiendo colligitur intrinsecus in loco digestionis, & ab illo fiunt euaporationes ad caput, quę euaporatio à cerebro infrigidata descendit in organa sensuum, & grauat ea, remouendo calorem, & claudit, & immobilitat: in fluxu autem à cella anteriori fluunt sensibilia recepta prius, & interius tangunt organa in principio sui, hoc est, in sensu communi: & tunc videntur esse sensata verissime, & conuertitur anima ad ipsa, sicut ad res acceptas per sensum. Idem omnino dicit Auicen. & idem dicit Auer. in lib. suo de somno & vigilia. Possu-

mus

mus igitur dicere, quòd dæmones in operibus præstigiorum faciunt ab intus fluere species aliquas ad organa sensuum, quotiescunque contingat intueri vel comparari sensum ad illud sensibile circa quod operatur magus: & sic deludunt oculos, & sensus, cum nihil sit veritatis in re. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Quomodo & qualiter dæmones transmutant corpora, vtrum scilicet corpore assumpto, vel alio modo.

SEcundo quæritur, Qualiter transmutant corpora? Videtur enim, quòd hoc non possint facere, non assumpto corpore: dicit enim Philosophus in lib. 16. de animal. Si non tangit, non agit, & non sequitur alteratio: dæmones autem non tangunt physice, nec mathematice: ergo non agunt in corpora, nec transmutant ea.

2 Si dicas quòd hoc argumentum etiam secundum Philosophos non tenet: quia sunt substantiæ separatæ, quæ agunt & transmutant corpora, secundum quod videtur Aristo. dicere, quòd opus naturæ sit opus intelligentiæ. Contra: Nullus vnquam Philosophus concessit hoc quòd aliquis motus esset in hac materia transmutabili, qui non reduceretur ad motum alterius corporis moti à motore spirituali: sicut opus artis reducitur ad artificem qui mouetur ab anima, sed non immediate reducitur ad animam: sicut etiam motus huius generati reducitur ad motum cæli quod mouetur (vt ipsi dicunt) à suo motore spirituali, quicunque sit ille. Si autem dicas quòd simpliciter est: quia dæmon colligit semina, vt dicitur in litera, & mediantibus illis transmutat. Tunc quæro, per quem modum colligit, quibus manibus, vel quo mouente, cum non habeat corpus, & non erit modum inuenire, vt videtur.

3 Item, Nihil non vnitum alicui materiæ vnione formæ vel motoris, potest transmutare materiam aliquam: dæmon huic materiæ non vnitur vnione formæ, quia non est in ea vt in subiecto: nec vnione motoris, cum inter motorem & mobile sit semper proportio: ergo videtur, quòd non mouet vel transmutat eam. Si dicas quòd est motor intrinsecus, & de hoc verum est quod obiicitur: & est motor extrinsecus, & de hoc falsum est, sicut nauta motor est nauis non vnitus naui. Contra: Nauta nunquam mouebit nauem nisi per ea quibus motus suus naui proportionatur, vt clauo, & gubernaculo, & velo, & huiusmodi: sed nihil talium est inter dæmonem mouentem, & hanc materiam motam: ergo videtur, quòd non moueat eam. Sed si hoc concedatur, istud non videtur quomodo nos videmus quòd commouent nubes, & commiscent mixtiones, & faciunt transmutationes, sicut verterunt virgas in serpentes, & huiusmodi: ergo videtur, quòd transmutant etiam non assumpto corpore.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dæmones secundum dicta Augustini transmutant corpora, & colligunt semina, & huiusmodi: quod qualiter fiat, oportet accipere per simile. Quidam Philosophi, sicut Auicen. 6. de naturalibus: & Algazel in phyæca sua ponunt fascinationem, ita quòd anima vnius hominis per aspectum vel propinquitatem impediat processum operum alterius hominis, virtute spiritualiter egrediente de vna anima, & operante super aliam. Hoc autem non dico approbans dictum illud: quia bene credo, quòd fidem firmam in Domino habenti, non nocet fascinatio, nec nocere potest ars magica, nec facit aliquid ex his quæ de talibus timentur: sed in hoc possumus videre, quòd sunt quædam operationes continentes speciem inquantum est hæc species, quæ non conueniunt alicui principiorum illius speciei, & hæ conueniunt speciei prout est in hoc indiuiduo & in alio indiuiduo eiusdem speciei, aut non conueniunt, aut secundum minus, sicut verbi gratia, quòd saphirus curat anthracem, & smaragdus frangit inclinationem ad coitum, & quòd adamas restringit magnetem ne trahat ferrum, & huiusmodi. Ita possumus dicere, quòd substantias spirituales inquantum natura superiores sunt quam corpptralia, sequitur virtus transmutans & mouens corpora: sed tantum est dicere, quòd corporalia habentia huiusmodi virtutes, agunt illis virtutibus per necessitatem natura præsente in eo ad quod est proportionata virtus, & alio tempore illa virtus non est actiua nisi potentia tantum: sed spiritus habent hoc secundum libertatem voluntatis claudentis vel aperientis virtutem, secundum quòd proportionantur materiæ in quam agit virtus illa.

SED TVNC dicemus ad illa quæ primo obliciuntur, vna solutione, quòd Philosophus loquitur ibi de actione quæ est à qualitatibus activis, quæ sunt elementales, & non de operationibus habentibus species. Vel dicatur melius, quòd quando dicit Philosophus, Si non tangit, non agit, & non sequitur alteratio, quòd intelligitur non de tactu substantiæ agentis, sed de tactu virtutis: nisi enim illa tangat mobile, nunquam sequitur alteratio. Si autem quæritur, Qualiter tangat, vtrum scilicet se multiplicet in medio vsque ad mobile, sicut calidum mouet? Responsio. Videtur mihi, quòd non: sed potius ex proportione spiritus agentis ad id in quod agit secundum imperium fit virtus transmutans in corpore: sed in rebus corporalibus agentibus per virtutes quæ species suas consequuntur, bene credo, quòd deuenit virtus per medium vsque ad rem in quam agunt.

AD ALIVD dicendum, quòd si Philosophi dicuntur necromantici, tunc quidam Philosophi ponunt istum modum qui dictus est: sed naturalis non ponit, quia per principia naturalia non potest determinari.

AD ALIVD dicendum, quòd in tali operatione non oportet esse vnionem per substantiam, sed tantum secundum proportionem virtutis: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VIII.

An dæmones in transmutatis corporibus possunt inducere formas substantiales?

TErtio quæritur, Vtrum transmutatis possunt inducere formas substantiales? Videtur quòd non: quia Exod. 7. super illud, Fecerunt autem & malefici,

malefici, ſicut dicit Glo. Strabi, ſciendum eſt, quòd diabolus figmentis ſpectantium oculos deludebat, vt res in ſua natura manentes, aliud viderentur: ergo videtur, quòd de virgis non fecerunt ſerpentes, ſed videbantur: ergo fuit præſtigium, & non tranſmutatio.

2 Item, Ibidem dicit Auguſtinus in principio cuiuſdam magnæ Glo. quòd Moyſi virga abſorbuit virgas, non dracones: abſorbere enim potuit quod erat, non illud quod non erat,

3 Item, In tempore Antichriſti erit dæmon maioris potentiæ quam fuerit tunc, vel ſit nunc: & tamen tunc non poterit facere vera miracula: ergo nec nunc veras tranſmutationes. Quod autem tunc non poſſit facere vera miracula, videtur Theſſal. 2. vbi videtur dici, quòd erunt miracula illa ſecundum operationem Sathanæ in prodigiis & ſignis mendacibus: ergo videtur, quòd non vere corpora ad formas aliquas tranſmutant.

4 Item, Dicitur in litera, quòd non operantur niſi ſicut agricolæ: illi autem non tranſmutant ad formam, ſed adiuuant naturam: ergo dæmones faciunt ſimiliter: ergo videtur, quòd ſi etiam tranſmutatio ſit quandoque, quòd illam facit natura.

5 Item, Ars non tranſmutat à forma ſubſtantiali in formam: quia dicit Ariſt. in 4. metheo. Sciant artifices alchimiæ ſpecies tranſmutari non poſſe: ergo nec dæmones, quia ipſi non operantur niſi per modum artis.

6 Item, Super illud Pſalm. 77. Immiſſiones per Angelos malos, dicit Auguſtinus. Ea quæ mirabiliter in creaturis fiunt, attribuere malis Angelis non audemus. Cum igitur mirabile ſit arduum & inſolitum quod præter ſpem & facultatem admirantis apparet, videtur quòd Angeli mali nihil tale faciunt: & cum tale ſit tranſmutatio ſubita corporum in formas aliquas, videtur quòd Angeli hoc facere non poſſunt.

7 Item, Nihil habet poteſtatem tranſmutandi corpora quibus ipſum patiens ab eis iam ſubiacet: Angelus malus ſubiacet elementis, quia patitur ab igne corporali: ergo non habet poteſtatem tranſmutandi elementa ad aliquid ex elementis compoſitum.

8 Item, Illud corpus quod tranſmutant dæmones ad formam, à quo agente habebit formam? omnis enim forma eſt à conuenienti, vt dicit Philoſophus in prima Philoſophia lib. 7. Conſtat autem quòd dæmon nec eſt conueniens genere nec ſpecie cum forma educta: ergo non eſt ab ipſo. Si dicas quòd eadē ratione formæ ſubſtantiales etiam non ſunt à Deo agente, & tranſmutante: hoc non valet: quia apud Deum eſt exemplar cognitiuum & operatiuum omnium: & hoc non eſt apud Angelum bonum vel malum: ergo videtur, quòd dæmones nullo modo poſſunt corpora tranſmutare ad formam aliquam ſubſtantialem.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt expreſſe quod dicitur in litera: quia colligunt ſemina & tranſmutant corpora ſecundum voluntatem permittentis Dei, vel ad fallendum fallaces, vel ad probandum electos.

2 Item, Auguſtinus, Exod. 7. in Glo. ſuper illud, Fecerunt & malefici, &c. Dæmones quamuis mali naturam ſuam non amiſerunt: ideo dum per incantationem malefici eorum aliquid fieri conantur, diſcurrunt per mundum, & ſubito ſemina quibus hoc agitur afferunt, ſicque ex illis, permittente Deo, nouas rerum ſpecies producunt. Hic expreſſe dicitur, quòd nouæ ſpecies producuntur vi dæmonum, permittente Deo: ergo tranſmutant ad formam.

3 Item, In litera dicitur, Fecerunt autem & malefici ſimiliter. Non dicitur autem ibi, Videbantur autem malefici facere ſimiliter.

4 Item, Iob 41. Non eſt poteſtas ſuper terram quæ poſſit ei comparari: ergo videtur, quòd ſi poteſtas artis operetur ſuper corporum tranſmutationes, vt alchimia, quòd dæmones hoc multo magis facere præualeant.

5 Item, Auguſtinus dicit, quòd Deus ordinauit mundum, ſpiritualem ſubſtantiam præponendo corporali. Potentius autem & præpoſitum alij, ſe habent in ordine mouentis & tranſmutatis ad inferius: ergo videtur, quòd dæmones ad nouas ſpecies poſſunt tranſmutare corpora.

6 Item, Legitur in vitis Sanctorum & in legenda de ſancto Barthol. quòd eos quos ante læſerant, curare videbantur dum à læſione ceſſabant. Videtur autem, quòd hoc parum ſit eis, ſecundum ea quæ dicuntur hic. Si enim ſemina poſſunt colligere ad ſubitam corporis tranſmutationem in aliam formam ſpecie & genere, vt eſt tranſmutatio virgæ in ſerpentem, videtur quòd multo magis poſſunt colligere ſemina ad reducendam inæqualem complexionem ad æqualitatem: ergo non eſt inconueniens dicere, quòd veriſſime ſanabant etiam per naturam infirmos

7 Item, De medico conceditur, quòd ipſe ſanat: ergo multo magis concedendum eſt de melius ſciente, & ſubtilius operante: dæmon autem & melius ſcit, & ſubtilius operatur: ergo de eo concedendum videtur, quòd ipſe veriſſime curat infirmitates.

SOLVTIO. Quid de iſta quæſtione verum ſit, ſolum Deum & Angelos qui hæc operantur puto ad plenum cognoſcere: tamen quantum poteſt haberi à doctrinis Magiſtrorum ſimul & naturalium, tunc puto, quòd nullam formam ſubſtantialem permanentem inducunt, niſi ſolum illam quæ etiam de facili ex putrefactione produceretur. Et ad hoc intelligendum notandum, quòd tranſmutatio corporum eſt quatuor modis, quorum vnus eſt miſcibilium ad actum mixti tantum, in quo miſcibilia remanent ſecundum veritatem conſequentem ſuas proprias ſpecies, licet non remaneant ſecundum formam ſuarum ſpecierum, ſicut miſcentur medicinæ compoſitæ, vt tiriaca, & electuaria, & huiuſmodi: & in talibus quædam ſunt virtutes, quæ conſequuntur ſingula recepta, & natura quæ ſagax eſt, quando accipiuntur diuidit ea. Aliud autem eſt quod conſequitur actum mixti quantum eſt ex omnibus, vt in tiriaca reſiſtere veneno conſequitur actum mixti inquantum ex omnibus eſt quæ recipiuntur in ea: ſed confortatio cordis, & epatis, &c. conſequitur particularia recepta: ſicut etiam videtur in artificiatis: quia domus habet quædam à partibus, quædam à toto coniuncto, vt valere centum marcas. Alia eſt tranſmutatio corporis in ſua componentia; ſicut dicimus ignem tranſmutare corpora, eo quòd habet qualitatem vehementer actiuam. Tertia eſt per expoliationem proprietatum, & dationem aliarum per liquefactionem & cibationem

Solutio.

nem & sublimationem & distillationem, quibus operantur alchimici : & hoc modo operatione satis nota fit panis, & attramentum, & huiusmodi. Et puto quòd non dant formas substantiales, sicut etiam dicit Auicen. in alchimia sua : cuius signum est : quia in talibus operatis non inueniuntur proprietates continentes speciem: vnde aurum alchimicum non lætificat cor, & saphirus alchimicus non refrigerat ardorem, neque curat arteriacam & carbunculus alchimicus non fugat venenum vaporabile in aëre. Et omnium talium experimentum est in hoc quòd aurum alchimicum consumitur plus in igne quam aliud, & similiter lapides alchimici : & iterum non durant ita diu sicut naturalia illius speciei. Et hoc ideo est : quia non habent species, & ideo negauit eis natura virtutes, quæ dantur cum speciebus ad conseruationem specierum. Quarta transmutatio est per naturam, & tunc puto, quòd à Deo qui primus auctor omnium est, omnis forma substantialis detur virtute cælesti : & ab ipsa etiam dantur proprietates conseruantes illas species. In hac autem transmutatione quædam sunt de facili transmutabilia, vt quæ sunt similium corporum, & generatio eorum est facilis, vt ranæ, & serpentes : fiunt enim de facili paruo calore putrefactorum etiam per artem iuuantem naturam, sicut dicit Auicenna quòd ex capillis præcipue mulierum in humido calido sub sole positis in loco conuenienti sub terra aliquantulum fiunt serpentes, & ex atriplice in concauo arboris putrefactæ, & stillante pluuia, fiunt ranæ. Et Auicenna narrat, quòd etiam ex leui coctione quandoque in vno momento sicut in terra sua campus plenus apparuit bombicibus, & omnes fecerunt sericum, licet non esset ita bonum vt aliud, eo quòd non habebant conueniens nutrimentum de foliis mori : & ad pluuiam modicam quandoque generantur infinitæ paruæ ranæ. In tria ergo genera operum, scilicet primum, secundum, & tertium credo posse dæmones ex sua virtute, sed non in primam partem quarti : & si faciunt animalia quæ etiam ex putrefactione fierent & subito, tunc oportet vt aliquo modo iuuentur à natura, vt dicit Augustinus in litera : sed in animalia perfecta non credo eos posse aliquo modo.

Ad primvm ergo & secundum dicendum, quòd Strabus & Augustinus (vt apparet inspicienti Glo.) loquuntur sub dubio, vtrum veræ operationes sunt aut præstigia tantum : & ideo dicunt Glo. pro vtraque parte.

Ad alivd dicendum, quòd bene puto, quòd Domino permittente aliqua vera miracula non dæmonis potestate, sed Dei, fient temporibus Antichristi : sed etiam mendacia signa dicuntur satis congrue : quia licet vere mirabilia sint secundum se, tamen sunt ad inducendum in errorem, vel ad tenendum in errore eos qui hoc meruerunt.

Ad alivd dicendum, quòd hoc intelligitur quantum ad vltimam partem quarti modi transmutationis.

Ad alivd dicendum, quòd bene potest esse, quòd ars de se non potest inducere formam, vt prius dictum est : sed potest iuuare naturam, & ita facit dæmon.

Ad alivd dicendum, quòd dæmonibus non est attribuendum, vt operantibus, sed dispo-

nentibus ad hoc vt fiant in quibusdam operibus quæ de facili fiunt etiam sub qualibet virtute cæli cum modico calore putrefaciente.

Ad alivd dicendum, quòd dæmones patiuntur ab igne secundum ordinem vindictæ iustitiæ, & non secundum ordinem naturæ : operantur autem transmutando secundum ordinem naturæ, & non ordinem vindictæ iustitiæ.

Ad alivd dicendum, quòd omnis forma quæ est species & actus materiæ, est ex aliquo conuenienti mouente naturam, & hæc sunt semina putrefacientia, & humidum radicale cum calido naturali ad superficiem educentia : & quia ibi tangit frigidum aërem : ideo ibi viscositas eius induratur & exiccatur in pellem ad quam calor euaporans retunditur, & facit motu suo commixtionem complexionis alterius, cui quia disponitur sufficienter, anima sensibilis infunditur. Sed hoc mirabile videtur, quòd egreditur animal quod dixit magus : & hoc est de subtilitate dæmonum illa semina colligentium, quæ disponunt ad formam generationis illius animalis : tamen forma datur à Deo principaliter, & virtute cælesti secundario.

Ad prima autem quinque quæ obiiciuntur in oppositum, bene concedo de tali modo operationis, vt dictum est.

Ad id quod obiicitur de restitutione sanitatis, dicendum quòd quando lædunt, tunc per se curant : in aliis autem non nisi per operationem naturæ, & hoc bene puto quòd fecerunt suis cultoribus, Deo permittente : sed bene puto quòd si membra mutilata essent, in quibus non est virtus restitutiua ex parte naturæ, non possent restituere : & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IX.

An dæmones in suis operibus constellationibus iuuentur, an non? & vtrum scientia imaginum sit operatione dæmonum, an non?

Qvarto quæritur, Vtrum dæmones in suis operibus iuuentur constellationibus, vel non? Videtur autem, quòd sicut legitur in libris imaginum, dæmones luna existente in vno signo facilius vocantur quam ipsa existente in alio : hoc autem non potest esse, nisi quia sciunt tunc se iuuari à signis & aspectibus planetarum ad faciliorem effectum eius quod intendit necromanticus, vt videtur. Quod autem hoc verum sit, dicit Arist. in lib. de mansionibus lunæ sic. Quando descendit selin albethaim fac ad amorem dominatorum terræ idola confla, Angelos ad te clama : & constat, quòd non intelligitur de bonis Angelis: ergo mali facilius tunc veniunt quam alio tempore. Selin idem est quod luna. Albethaim est quædam constellatio quæ est in secunda mansione arietis, ita quòd primæ mansioni dentur 13. gradus & minuta 7. de arietis imagine : ergo videtur, quòd superiora iuuant dæmones ad talia opera consequenda.

Ratione huius etiam quæritur de scientia imaginum, vtrum illa fiat operatione dæmonis vel naturæ? Et videtur, quòd operatione dæmonis: quia talis scientia prohibetur: non autem prohibe-

rerut si fieret operatione naturæ : ergo fit operatione dæmonis.

2 Item, Talis scientia rationem non videtur habere : quia ea quæ fiunt per naturam, fiunt actione & passione qualitatum primarum : sed ibi nulla illarum agit vel patitur : ergo videtur, quòd operatione dæmonum fiant hujusmodi.

Sed contra. SED CONTRA hoc quia videmus natiuitates variari secundum substantiam & secundum operationes consequétes à constellationibus, sicut dicit Ptolemæus in quadripartito, quòd sole existente in quadam parte & minuto arietis, non fit generatio humana : & si cadat tunc semen in matricem, monstrum nascetur. Et vt credatur, ego probaui experimento hoc in duabus matronis probis & bonis, à quibus ego percepi quòd monstra pepererunt, & quærens tempus ab eis & æquans stellas, inueni quòd sole existente circa eundem gradum & minutum secundum suas æstimationes conceperant.

2 Item, Auicenna dicit in suo lib. de animalibus, quòd causa monstruosorum partuum in dissimilibus seminibus non potest esse natura seminis : quoniam dissimilia semina, sicut porci & hominis, & hominis, & canis & canis & porci, nó inuicem adiuuant, sed corrumpunt. Et dicit, quòd nulla causa est, quòd partus habeat caput canis, vel homo pedem vel caput porci, nisi aspectus stellæ ad ascendens vel faciem ascendentis in hora casus seminis in matricem : ergo videtur, quòd hoc sit naturale : non differt autem scientia imaginum ab illa impressione, nisi sicut ars & natura : quia si natura tunc efficeret imaginem talem qualis fit per artem, facilius & melius haberet ista mirabilia, quæ imprimit aspectus stellæ, quam imago facta per artem : ergo videtur, quòd ibi nihil sit de opere dæmonum, sed tantum opus artis & naturæ.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ego non contradico hoc quin dæmones libentius appareant sub aspectu vno quam alio, & sub vna constellatione quam sub alia : & huius puto tres esse causas præcipuas, licet forte multæ aliæ sint. Vna est: quia cùm opera sua faciant imperfecta, illa signa vel stellæ darent eis maiorem perfectionem, vt ex hoc amplius viderentur esse potentes, & facilius seducerent. Alia est vt ipsum magũ vel Chaldæum minus se horrere faciant, cum videatur ei, quòd natura cæli faciat ad effectum illius operationis. Tertia est : quia vellent ipsum magum ad hoc deducere vt aliquid numinis crederet inesse illi signo, & sic per idololatriam à fide apostataret. Hanc puto fuisse causam, quare quidam stellas adorauerunt, & libros orationum ad inuocationem planetarum scripserunt : & per hoc patet solutio ad primam partem quæstionis. *Solutio.*

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd absque dubio sicut etiam supra per auctoritatem Augustt. probatur, ortus & aspectus stellarum magnum habent effectum in operibus naturæ & artis : sed tamen super nostrum liberum arbitrium non habent, vt dicit Dam. Sed imaginum ars ideo mala est : quia inclinans est ad idololatriam per numen quod creditur esse in stellis : & quia non sunt inuentæ imagines nisi ad vana, vel mala, sicut ad mulieres seducendas, vel ad feras aperiendas, vel naues immobilitandas, vel terrores inducendos, vel huiusmodi : & ideo per hoc patet solutio ad sequentem partem quæstionis. *Ad quæst.*

Quòd transgressoribus Angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium.

G NEc putandum est istis transgressoribus Angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum naturam : sed Deo potius à quo hæc potestas datur, quantum incommutabilis iudicat.

Quòd non sunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerint : sed solus Deus.

H NEc sane creatores illi mali Angeli dicendi sunt, quia per illos magi ranas & serpentes fecerunt : non enim ipsi eas creauerunt. Omnia quippe rerum quæ corporaliter visibiliterque nascuntur, occulta quædam semina in corporeis mundi huius elementis latent, quæ Deus originaliter eis indidit. Ipse ergo Creator est omnium rerum, qui Creator est inuisibilium seminum : quia quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi hic primordia, & incrementa debitæ magnitudinis distinctionesque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis sumunt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni Angeli nec mali, etsi per eorum ministerium fiant creaturæ.

SIcut ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quamuis eorum extrinsecus adhibitis motibus ista creanda Dei virtus interius operetur: ita non solum malos, sed nec bonos Angelos fas est putare creatores. Sed pro subtilitate sui sensus & corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita & gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum præbent occasiones. Sed nec boni hæc nisi quantum Deus iubet: nec mali hæc iniuste faciunt, nisi quantum iuste ipse permittit. Nam iniqui malitia voluntatem suam habent iniustam: potestatem autem non nisi iuste accipiunt, siue ad suam pœnam, siue ad aliorum, vel pœnam malorum, vel ad laudem bonorum.

ARTICVLVS X.

Qualiter discernuntur operationes dæmonum ab his quæ sunt vera miracula, & an mala fiunt per Angelos bonos aut per malos?

Quæst. 1. DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Nec putandum est illis transgressoribus] Ex hoc enim videtur, quòd vere formant res illas, vel quòd fiant vere ad operationem illorum res tales. Si sic tunc quæritur, Qualiter discernentur operationes dæmonum ab his quæ sunt secundum veritatem miracula? videtur, quòd in nullo: quia si malefici Pharaonis semper fecissent per omnes plagas sicut Moyses, non fuisset differentia inter opera Moysi & magorum: ergo videtur, quòd distingui non posset.

Quæst. 1. ITEM, Si aliquis vellet dicere, quòd discernendum est: quia dæmones faciunt nociua, boni autem Angeli vtilia. Contra hoc est quod dicit Augustinus super illud, Immissiones per Angelos malos, Consequens est vt etiam Sodomam per Angelos malos euersam esse dicamus: & hoc inconueniens esse videtur: quia recepti sunt primo ab Abraham, & postea à Lot, sicut habetur Genes. 18. & 19.

Quæst. 3. ITEM, In itinerario Cle. Niceta dixit ad Petrum: Sicuti tu contra naturam operaris, ita & Simon quem secuti sumus: videmus enim imagines ambulare, canes cantare, & alia huiusmodi: ergo nulla est distetio.

Sed contra. SED CONTRA, Cum miraculum sit datum infidelibus vt ad fidem ducantur, videtur secundum hoc quòd non esset eis peccatum si crederent falsis miraculis: & hoc est falsum.

2 Item, Heb. 2. Contestante Deo signis, & prodigiis, & variis virtutibus, &c. ergo miraculum est via ad fidem: ergo nullo modo debet permitti, quòd verum miraculum fiat à fidei subuersore.

Sed si hoc concedatur, iterum falsum est: quia dicit Dominus Mar. 16. de quibusdam vera miracula facientibus, qui dicunt sibi, Domine nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus? & postea, Discedite à me operarij, &c. ergo bonis & malis est commune miracula ista facere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum bene videtur, quòd miracula facere commune sit bonis & malis: sed de discretione inter miracula quæ faciunt magi & dæmones, & eaque faciunt Prophetæ per Angelos bonos, videtur mihi quòd possit dici, quòd in tribus sunt consideranda, quorum vnum est: quia vel vana vel mala sunt quæ faciunt dæmones, sicut dicitur in itinerario Clementis. Boni autem Angeli etsi noceant quandoque quibusdam, hoc ipsum bonum est, quia hoc meruerunt illi quibus nocent, & vtile est hoc bonis vel ad liberationem, vel ad exterminationem eorum qui bonos oppresserunt. Secunda differentia est: quia licet quandoque idem in specie videatur esse opus quod faciunt: tamen non refertur ad idem: sed potius mali etiam aperte referunt hoc ad impedimentum fidei, tanquam non debeat credi fidei propter miracula, quæ etiam ab infidelibus fieri possunt. Tertia differentia est ex parte facientium: quia sicut habetur Isa. 8. Magi stridebant incantationibus suis. Propheta autem facit hoc honesta Dei inuocatione. Sicut Prophetæ Baal vulnerauerunt se lanceolis & cultris & huiusmodi.

Ad quæst. 2. AD ID autem quod vlterius quæritur, Vtrum Angeli boni nocumentum inferant malis? est duplex opinio: quia Hieronymus videtur fauere vel dicere, quòd mali sunt qui faciunt, sed ad imperium bonorum. Vnde Exod. 12. dicit Angelus bonus qui loquebatur Moysi, Non sinam percussionem ingredi in domos vestras: & secundum hoc auctoritas August. intelligitur, quòd non semper mali sunt qui imperant nocumenta fieri, licet exequentes imperium semper sint mali. Alij dicunt, quòd boni Angeli per iustitiam Dei quandoque per se nocent malis.

Ad quæst. 3. AD ID autem quòd vlterius quæritur de miraculis bonorum & malorum, dicendum quòd si mulatores & hypocritæ faciunt miracula per iu-

titiam ſimulatam, & hoc vult Deus vt alij ad bonum ædificentur: boni autem per iuſtitiam veram ſed mali eo ipſo quòd mali ſunt, per miracula non ita nocere poſſunt. Vnde Aug. Sancti miracula faciunt per publicam iuſtitiam, hypocritæ per ſigna publicæ iuſtitiæ: magi autem per priuatos contractus initi fœderis cum dæmonibus. Et per hoc patet ſolutio ad totum, quod quæritur circa iſtum articulum.

Sicut iuſtificationem mentis, ita creationem rerum ſolus Deus operatur: licet creatura extrinſecus ſeruiat.

Phil. 2. K Sicut ergo mentem noſtram iuſtificando formare non poteſt: niſi Deus, prædicare autem extrinſecus Euangelium etiam homines poſſunt, non ſolum boni per vnitatem, ſed etiam mali per occaſionem: ita creationem rerum viſibilium Deus interius operatur. Exteriores autem operationes atque

Lib. 3. de Trin. c. 9. contemperationes ſiue occaſiones ab Angelis tam bonis quam malis, vel etiam ab hominibus adhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantum eis deſunt ſenſuum ſubtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuſcunque Angelis vicinas cauſas ab elementis contrahere quanto facilius eſt, tanto mirabiliores in huiuſmodi operibus eorum exiſtunt celeritates: ſed non eſt Creator, niſi qui principaliter iſta format: nec quiſquam hoc poteſt, niſi vnus Creator Deus. Aliud eſt enim ex intimo ac ſummo cauſarum cardine condere ac miniſtrare creaturam: quod facit ſolus Creator Deus. Aliud autem pro diſtributis ab illo viribus ac facultatibus aliquam operationem forinſecus admouere: vt tunc, vel tunc: ſic vel ſic exeat quod creatur. Iſta quippe originaliter & primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata ſunt: ſed acceptis opportunitatibus poſtea prodeunt.

ARTICVLVS XI.

An Angeli boni poſsint miracula facere vt dæmones, & quare homines id non poſſunt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Qualibuſcunque Angelis vicinas cauſas ab elementis, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd boni etiam hæc operari poſſunt: & hoc videtur alia ratione: quia vnus ordo Angelorum eſt, qui virtutes dicuntur, quorum eſt miracula facere: ergo multo magis poſſunt hoc quam mali.

2 Item, Boni comparantur ad operationes illas gratia & natura, mali autem per naturam tantum: ergo &c.

Aug. 3 Item, Super illud, Immiſſiones per Angelos, &c. dicit Glo. quòd tam boni quam mali poſſunt illud.

Quæſt. 1. SED TVNC quæritur, Quare homines boni hoc non poſſunt, cum virtus ſit fortior quam natura?

Quæſt. 2. ITEM, Cum gratia eleuat in Deum qui plus diſtat, cum potuerint conuertere virgas in ſerpentes, quare non potuerunt etiam è conuerſo conuertere ſerpentes in virgas?

SOLVTIO. Dicendum, quòd Angeli boni & ſciunt & poſſunt plus facere de his quæ ſunt præter naturam quam mali, ſicut probant primæ rationes: ſed non poſſunt facere vt illi: quia illi faciunt ad fidei ſubuerſionem, & hoc eſt impotentia. *Ad quæſt. 1.*

AD ALIVD dicendum, quòd hominum gratia non ſubſtantialiter ad hoc ordinatur, ſed ad id quod pertinet ad ſalutem: & ideo illud poteſt, & iſtud non, niſi detur nouum donum quod non eſt gratia gratum faciens, ſed potius gratis data. *Ad quæſt. 2.*

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum viam naturæ per putrefacientia bene fit de ligno animal, ſed non è conuerſo: quia in putrefactione calidum euaporans ſecum trahit humidum, & illud molle eſt, & aptum corpori animalis: non autem fit è conuerſo, niſi raro, ſicut legitur de quibuſdam animalibus, quòd conuerſa ſunt in lapides, & de vxore Lot in ſtatuam ſalis. Alij dicunt, quòd naturalis ordo eſt vegetabilis ad ſenſibile, & non è conuerſo: & ideo hoc facere potuerunt, & non è conuerſo. *Solutio.*

Quòd

Quòd Angeli mali multa possunt per naturæ vigorem, quæ non possunt propter bonorum Angelorum & Dei prohibitionem, id est, quia non permittuntur.

ILlud quoque sciendum est, quòd Angeli mali quædam possunt per naturæ subtilitatem: quæ tamen non possunt propter Dei, vel bonorum Angelorum prohibitionem, id est, quia non permittuntur illa facere à Deo, vel ab Angelis bonis: possent vtique feciſſe cinifes, qui ranas ſerpenteſque fecerunt. Quædam vero non possunt facere, etiamsi permittantur ab Angelis superioribus: quia non permittit Deus. Vnde Augustin. in lib. 3. de Trini. Ex ineffabili potentatu Dei fit, vt quod possent mali Angeli si permitterentut, ideo non possunt, quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio cur non poterant facere cinifes, qui ranas serpentesque fecerunt, nisi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per Spiritum sanctum: quod etiam magi confessi sunt, dicentes, Digitus Dei est hic. Quid autem per naturam possint, nec possunt propter prohibitionem, quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, homini explorare difficile est, imo impossibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neque hoc posse si non permittatur: volare autem non posse, etiamsi permittatur. Sic & illi Angeli quædam possunt facere, si permittantur ab Angelis potentioribus ex imperio Dei. Quædam vero non possunt, etiamsi ab eis permittantur: quia ille non permittit, à quo est illis talis naturæ modus, qui etiam per Angelos suos illa plerumque non permittit, quæ concessit vt possint. L

Cap. 9.

Exod. 8.

ARTICVLVS XII.

An magicis virtutibus & mathematicis vti sit malum, & an noceant figuræ mathematicæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur in vlti. cap. *ibi* [Illud quoque sciendum est] Vtrum talibus magicis vti virtutibus & mathematicis sit malum & apostasia à fide, vt dicunt quidam? Videtur enim quod non: quia non homo, sed dæmon operatur: ergo non refertur operatio illa ad hominem.

Item, Frequenter sunt talia valde vtilia, scilicet inuentio perditorum, cautela à furibus, & manifestatio latronum: ergo videtur, quòd talia non sint mala.

QVÆRITVR etiam de figuris mathematicorum qui nullas coniurationes & nulla sacrificia nec incantationes faciunt, sed tantum operantur ad aspectus stellarum, quandoque vtilia prædicunt: ergo in talibus nulla videtur apostasia. Item, Nonne Deus contulit vim herbis, & verbis: ergo multo magis stellis: ergo in talibus non est malum. Sed contra hoc sunt verba Augustin. multiplicia super Genes. & in doctrina Christi. & de ci. Dei, qui dicit, quòd omnia faciunt operibus dæmonum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in talibus est apostasia vel oris, vel operis. Si enim per inuocationes, coniurationes, sacrificia suffumigationes, & adorationes fiunt, tunc aperte pactum initur cum dæmone, & tunc est apostasia oris ibi. Si autem non fit nisi opere simplici, tunc est apostasia operis: quia illud opus expectatur à dæmone: & expectare aliquid à dæmone vel velle aliquid percipere per ipsum semper est fidei contumelia, & ideo apostasia. *Solutio.*

AD ID quod quæritur de operibus mathematicorum, hic dicitur communiter secundum verba Augustin. quòd cauenda sunt præcipue in imaginibus & anulis & speculis & characteribus ne inducatur vsus idololatriæ, vt supra determinatum est. *Ad quæst.*

DISTINCTIO VIII.

Vtrum Angeli omnes corporei sint quod quibusdam visum est, quibus Augustinus consentire videtur, dicens Angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia & spiritualia, sed in casu mutata in deterius malorum corpora, vt in eis possent pati.

De potestate dæmonum quam habent super corpora similia humanis.

A Solet etiam in quæstione versari apud doctos, Vtrum Angeli omnes, boni scilicet ac mali corporei sint, id est, corpora habeant sibi vnita ? Quod aliqui putant innitentes verbis Augustini, qui dicere videtur, quòd Angeli omnes ante confirmationem vel lapsum, corpora aërea habuerint de puriori ac superiore aëris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum : & Angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere & non pati : quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeant, nisi superuestita aliqua grossiori forma, qua assumpta videntur, depositaque videri desinunt. Angelis vero malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id est, in caliginosum aërem deiecti sunt : ita illa corpora tenuia mutata sunt & transformata in deterioc ra corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est,
Lib. 3 c. 10. ab igne. Et hoc August. sensisse videtur super Genes. ita dicens, Dæmones dicuntur aërea animalia, qui corporum aereorum natura vigent : nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum quam ad patiendum. Ad patiendum enim humor & humus, ad faciendum aer & ignis aptitudinem præbent. Transgressores vero Angeli cum principe suo nunc diabolo, tunc archangelo, non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pœna in aeream qualitatem, qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur August. ita tradere quod quidam opinantur de corporibus Angelorum. Hoc autem eum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed opinionem aliorum referendo, quod ex ipsius verbis diiudicare volunt : quibus ait, Dæmones dicuntur aerea ani-
21. de ci- malia : non ait, sunt : ita enim quidam dicebant. De habitatione vero uit. c. 10. caliginosi aeris in quem detrusi sunt, non opinando, sed rei veritatem asserendo, eum tradidisse dicunt quod ipsius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque plurimos Catholicos tractatores in hoc conueniisse, atque id concorditer docuisse, quòd Angeli incorporei sint, nec corpora habent sibi vnita : assumant autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionem ministerij sui sibi à Deo iuncti, eademque post expletionem deponunt : in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti

sunt

sunt. Et aliquando quidem locuti sunt ex persona Dei, sine distinctione alicuius personæ: aliquando ex persona Patris vel Filij, siue Spiritus sancti.

DIVISIO TEXTVS.

SOlet etiam in quæstione versari apud doctores, &c.] In hac distinctione tria dicuntur, scilicet de corporibus Angelorum, de apparitione Dei corpore assumpto *ibi* [Nec dubitandum est, &c.] & de hoc, vtrum illabi possunt Angeli mali vel boni substantialiter in animas hominum *ibi*[Illud etiam consideratione dignum] Has autem partes leue est subdiuidere.

ARTICVLVS I.

Vtrum dæmones vel Angeli corpora habeant, & vtrum sit concedendum, quòd Angeli in comparatione Dei corporei sint?

CIrca primam partem quæremus quinque, scilicet an dæmones vel Angeli corpora habeant? Secundo, vtrum corpora quandoque assumant? Tertio, quid sit assumere? Quarto, de qua natura illa assumant? Quinto, de actibus quos in illis operantur.

Ad primum sic proceditur: Videtur enim, quòd omnes Angeli per naturam corpora habeant: dicit enim Augustinus in lib. de ciui. Dei, Cap. 15. 4. Ob hoc enim & prouidentia diuina eis, quibus nos constat esse potiores, data sunt quædam potiorum corporum munera, vt illud quo eis præponimur, etiam isto modo nobis commendaretur multo maiore cura excolendum esse quam corpus, ipsamque excellentiam corporalem, quam dæmones habere nossemus, præ bonitate vitæ, qua illis præponimur, contemnere disceremus, habituri & nos immortalitatem corporum, non quam supplicíorum æternitas torqueat, sed quam puritas præcedat animorum. Ex hoc accipitur, quòd dæmones habent corpora naturaliter sibi vnita: ergo eadem ratione Angeli.

2 Item, Ibidem. Sicut enim fieri potuit quòd aëreæ volucres terrestribus nobis non solum non præferantur, sed etiam subiiciantur propter rationalis animæ, quæ in nobis est, dignitatem: ita fieri potuit, vt dæmones quamuis magis aërei sint, terrestribus nobis, non ideo meliores sint, quia est aër, quam terra superior: sed ideo eis homines præferendi, quoniam spei piorum hominum nequaquam illorum desperatio comparanda est. Ex hoc accipitur idem quòd prius.

Cap. 16. 3 Item, Ibidem. Ipse Apuleius terrestre animal hominem dicit, qui tamen longe præponitur animalibus aquatilibus, cum ipsas aquas terris præponat Plato: vt intelligamus non eundem ordinem tenendum, cum agitur de meritis animarum, qui videtur esse ordo in gradibus corporum: sed fieri posse, vt inferius corpus anima melior inhabitet, decentiorque superius. Ex hoc accipitur idem quod prius.

4 Item, Ibidem. Apuleius diffiniens dæmones ait eos esse genere animalia, animo passiua, mente rationalia, corpore aërea, duratione æterna. Horum vero quinque tria priora illis esse nobis cum communia, quartum proprium, quintum eos cum dijs habere commune. Ex hoc accipitur idem quod prius.

5 Item, Ibidem Si virtuosi essent dæmones & sapientes, non essent colendi: quanto minus non honore diuino digna sunt aërea animalia, ad hoc rationalia, vt misera esse possint: ad hoc passiua, vt misera sint: ad hoc æterna, vt miseriam finire non possint. Et quia ad hoc multæ suppetunt auctoritates, ideo istæ sufficiant.

6 Per rationes obiicitur sic: Dicit Gregor. in hom. 10. in Euang. quòd Iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale animal prædicauit: & intelligit de Angelo: rationale autem animal compositum est ex corpore & anima: ergo Angeli habent corpora per naturam sibi vnita.

7 Item, Bernard. 5. sermone super Can. dicit sic: Quonam modo implent ministerium suum sine corpore, præsertim apud viuentes in corpore? Denique non est discurrere, neque de loco ad locum transire, nisi corporum.

8 Item, Ibidem. Omnis spiritus præter increatum indiget corpore, animalis vt seruiat, Angelicus vt prodesse possit, humanus vt beatitudinem acquirat: & hoc ibidem dicit sæpius, scilicet in quatuor locis.

Item, Augustinus in 3. de Trini. videtur hoc velle: ergo ita est. Item, Ibidem arguunt Sancti, quòd loquuntur, & comedunt, & alios actus corporales faciunt: ergo habent corpora, vt videtur: ergo oportet hoc dicere.

SED IN contrarium est quod dicit Dionys. in libris suis sæpius, quòd sunt diuinæ mentes, & spiritualia lumina, immateriales, & incorporei. Et Dam. quòd intellectuales substantiæ existentes, in intellectualibus locis sunt: ergo corpora non habent. *Sed contra.*

9 Item, A quibusdam obiicitur sic, quòd si duo composita sunt, quorum vnum inuenitur sine altero, necesse est & reliquum per se inueniri: est autem quædam compositio ex spirituali & corporali substantia, & corporalis inuenitur sine spirituali: ergo & spiritualis sine corporali: ergo necesse est aliquam spiritualem per se sine corpore esse.

10 Item, Gradus sunt in spiritualibus substantiis, scilicet vegetatiui, & sensitiui, rationalis, & intellectualis. Et vegetatiuum inuenitur per se, & sensitiuum & vegetatiuum simul, & rationale cum his duobus: intellectus autem nullius corporis est actus: ergo intellectualis substantia sine corpore debet inueniri.

SED TVNC vlterius quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Angeli in comparatione Dei corporei sint, & in se spirituales & incorporei? Videtur quòd sic: quia hoc expresse dicunt Greg. & Dam. *Quæst.*

2 Item, Quicquid loco continetur & exigit locum quo concluditur, corpus est: Angelus autem

autem loco continetur; ergo Angelus ad minus respectiue corpus est.

3 Item, Nihil recipit actiones corporis agentis secundum qualitatem corpoream & materialem, nisi corpus: dæmones recipiunt actiones corporis agentis secundum qualitatem corpoream, quia caliditatem: ergo habent corpora, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Apud quosdam Patres, vt sunt beatus Bernard. & alij inter opinabilia illud ponebatur, Vtrum Angeli haberent corpora, vel non? Vnde dicit Bernard. 5. sermone super cantica. Cæterum Angelica corpora, vtrumnam ipsis spiritibus naturalia sint, sicut hominibus sua, & sint animalia sicut homines, immortalia tamen, quod nondum sunt homines: porro ipsa corpora mutent & versent in forma & specie qua volunt quando apparere volunt: densantes & solidantes ea quantum volunt: cum tamen in sui veritate præ subtilitate naturæ impalpabilia sunt, & nostris omnino inattingibilia visibus: an vero simplici spiritualis substantia substistentes, corpora cum opus est sumant, rursumque expleto opere ponant, in eandem de qua sumpta sunt materiam dissoluenda: nolo vt à me requiraris. Videntur Patres de huiusmodi diuersa sensisse, nec mihi perspicuum est vnde alterutrum doceam, & nescire me fateor. Sed & nostris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam. Ex hoc accipitur quod antiquitus opinati sunt sancti diuersa circa ista: sed modo veritas magis discussa est, & inuentum est August. ista ex hypothesi dixisse, & opiniones aliorum referendo: & ideo nullo modo dubitandum est quin Angeli spirituales sint substantiæ, & nulla corpora naturaliter habent sibi vnita.

AD OMNES auctoritates primas dicendum, quòd ibi Augustinus loquitur ex hypothesi contra Platonicos, quòd si supponeretur dæmones naturaliter habere corpora aërea, quòd adhuc non essent colendi pro diis ab hominibus; quia homines præferuntur eis dignitate animæ: & indignius non est colendum à digniori. Et hoc ita esse quilibet diligenter circunstantias litteræ considerans, inueniet.

AD ILLVD quod obiicitur de Greg. dicendum quòd animal dicitur duobus modis, scilicet proprie, & tunc dicitur à natura animalis, & sic Angeli non sunt animalia: & à proprietate aliquando large, quæ proprietas est viuere & sensibilium habere cognitionem, & sic vocatur rationale animal Angelus: quia cum homine conuenit in potestate ratiocinandi, licet non in modo.

AD ALIVD dicendum, quòd Angeli bene discurrunt sine corpore, sed non commetiendo se loco: & hoc modo intelligit Bernard. in dicto suo: quia commetiendo se non mouentur nisi assumpto corpore.

AD ALIVD dicendum, quòd Angelus in ministerio non indiget corpore vniuersaliter, sed in quodam secundum quòd facit in præsentia sensuum ad solatium eorum quibus apparet: & de hoc debet intelligi dictum Bernard. si aliquid dicit. Sed tamen ipse etiam Bernard. relinquit dictum suum in dubio; & ideo nihil dicto suo probari potest.

AD ALIVD dicendum, quòd tales actus fiunt assumptis corporibus non sibi vnitis, de quibus infra quæretur.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ostensum sit supra, quòd illud argumentum non valet: tamen concedo illud.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Angeli nec in se nec in comparatione ad Deum corpora sunt: quoniam impossibile est quòd aliquid in comparatione ad alterum sit corpus, & in se non corpus. Ad quæst.

AD DICTA autem Bernard. Gregor. & Damasceni dicendum, quòd corporei dicuntur quantum ad conuenientia cum corpore remotam, & hoc est loco circumterminari, cum Deus non terminetur loco: sed tamen non circumterminantur nisi diffinitiue, cum corpus circunscriptiue sit in loco.

AD ALIVD dicendum, quòd puto istam esse falsam, quòd Angelus ad sui existentiam vel opus proprium loco indigeat, tamen quidam hoc dicunt: sed in quodam ministerio propter nostram indigentiam, necessarium est corpus assumere.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc omnino absurdum est, & valde alienum, quòd dæmones indigent corpore, vt igne possint torqueri: quia secundum hoc etiam animæ nostræ exutæ corporibus indigerent corporibus, quando vadunt ad infernum vel purgatorium. Qualiter autem ille ignis agat in spiritualem substantiam: dicendum quòd agit vt instrumentum iustitiæ vindicantis, sicut supra dictum est, & in fine 4. probatur.

ARTICVLVS II.

An Angeli boni & mali possunt assumere corpora, & ad quid indigeant corporibus assumptis, & quid huiusmodi corpora moueat?

DEinde quæritur secundo [An assumant corpora, &c.] Videtur autem, quòd sit impossibile eos corpora assumere: necesse est enim, quòd inter omne assumens & assumptum sit proportio: nulla autem proportio est inter Angelum & corpus; ergo impossibile est ipsum assumere corpus.

2 Item, Sicut se habet spiritus per substantiam vnibilis corpori ad corpus: ita se habet spiritus non vnibilis per substantiam corpori ad separationem à corpore: sed spiritus per substantiam vnibilis corpori non fit nisi in corpore facto: ergo alius spiritus nunquam est nisi à corpore separatus; ergo nunquam assumunt corpora.

3 Item, Quid est quod moueat corpus ad vestiendum Angelum? aut enim hoc erit natura, aut ars. Si natura: ergo per naturam vniretur ei, quod falsum est. Præterea, Natura qua mouetur corpus, est calidum, & frigidum, & aliæ huiusmodi qualitates elementales: nulla autem talium mouet corpus ad Angelum. Si autem dicas, quòd ars: omnis autem ars mouens & mutans corpus, indiget instrumento: ergo videtur, quòd instrumento indigeat: & quod est illud? Si dicas, quòd Deus format eis corpus, sicut videtur dici in litera: secundum hoc facile est soluere: quia si Deus vellet, etiam ipsi spiritus conuerterentur in corpora: sed hoc videtur esse fictum: ergo videtur

quòd

quòd totum sit in præstigiis quibusdam factum, quod legitur de corporibus dæmonum & beatorum Angelorum.

4 Sed etiam videtur, quòd non indigeant assumptione corporum: Angeli enim boni non indigent nisi propter nos: si indigent propter nos, nos autem non indigemus ab eis nisi custodia, & quòd arceant dæmones, & quod illuminent animas: & hæc omnia nobilius faciunt non assumpto corpore quam assumpto: ergo videtur, quòd superfluum sit assumi corpus.

5 Præterea, Cum anima nostra spiritus sit, facilius applicatur ei spiritus quam corpus: ergo etiam inutile esset assumi corpus.

6 Similiter dæmones intendunt principaliter animarum subuersionem: & hoc magis consequuntur spiritualibus tentationibus quam corporalibus apparitionibus: quia visi fugerentur si corpora assumerent: ergo superfluum est omnino corpus assumi.

Sed contra. SED CONTRA est quod dicit Bern. 5. sermone super Cant. Itaque cum absque corporis adminiculo nec bestialis spiritus conditionis ciuilis soluere debitum, nec spiritualis cælestisque creatura implere ministerium pietatis, nec rationalis anima tam proximo quam etiam sibi sufficiens sit consulere ad salutem: liquet omnem creatum spiritum siue vt iuuet, siue vt iuuetur simul & iuuet: corporeo prorsus indigere solatio. Ex hoc accipitur, quòd indiget corporis assumptione in ministerio boni, & exercitio mali; & quia de hoc multa inueniuntur de facili, sufficiant ista.

Solutio. SOLVTIO. Hic aberrauerunt quidam scrutantes scrutinio, dicentes Angelos nunquam posse assumere corpora, vt quidam Philosophi Iudæorum, sed dicunt eis obedire formas imaginum: & ista non nisi in præstigiis imaginum fuisse, & non in veritate corporum assumptorum: præcipue propter inconuenientia quæ videbantur sequi posterius in hac quæstione. Alij autem volentes euadere, finxerunt, quòd naturaliter haberent corpora sibi vnita. Doctores autem Catholici medij vadunt, dicentes non habere quidem sibi corpora vnita naturaliter, sed assumere pro voluntate & ordinatione Dei.

ET SECVNDVM hoc dicendum ad primum, quòd non est proportio naturalis formæ ad materiam, vel motoris naturalis ad mobile suum inter Angelum & corpus assumptum. Sed proportio corporis attenditur ad actum ministerij iuncti quod exercet Dei ordinatione in corpore: & ideo misso ad tale officium obedit corpus adiunctum, siue illud corpus sit organicum, vt corpus asinæ, & serpentis: siue animatum & formatum ad hoc, vt illa in quibus tres apparuerunt Abrahæ Genes. 18. & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia alius est ordo spiritus separati, & alius spiritus coniuncti cum corpore per naturam: quia spiritus creatus separatus est ordinatus, vt operetur circa spiritum coniunctum cum corpore: & ideo actus operis quandoque exigit assumptionem corporis.

AD ALIVD dicendum, quòd corpus illud non mouet nisi voluntas Angeli: sicut enim in præcedenti dis. habitum est, hæc potestas consequitur naturam Angeli in quantum superiorem corpore, vt natura inferior obediat ei ad nutum, & præcipue in his actibus qui sunt secundum ordinationem diuinam in ministrando vel exercendo electos: tamen bene potest esse, quòd mediantibus seminibus elementaribus subito mouent & vertunt in species diuersas.

AD ALIVD dicendum, quòd non in omnibus ministeriis vel exercitiis quæ faciunt circa nos indigent corpore, sed in quibusdam indigent corpore vt operentur ad sensum, & in quibusdam forma imaginaria corporis vt operentur ad phantasiam, & in quibusdam speciebus intelligibilibus vt operentur ad intellectum: tamen bene concedo, quòd dæmon non immediate potest supra intellectum, licet possit ordinare phantasmata, & etiam illuminare aliquo modo lumine sui intellectus, vt infra patebit ad decipiendum intellectum hominis.

AD ALIVD dicendum, quòd falsum supponitur: quia efficacius & perfectius instruitur & decipitur homo quandoque ex sensu quam ex imaginatione vel intelligibilibus: & hoc propter connaturalitatem nostri intellectus, qui omnia intelligibilia sua haurire consueuit ex sensu & sensibilibus: & quia sensus particularis in proprio sensato non decipitur: phantasia etiam, & etiam componens intellectus qui est ex phantasmate frequenter errant.

ARTICVLVS III.

Quid sit assumere corpus, & quomodo fiat locutio in Angelis assumpto corpore, & quomodo in nobis, & quomodo corpus animatum vt serpens vel asina per imaginationem & sensus & spiritum animalem fuerit causa illius vocis quæ sonabat per os eius vel non?

TErtio quæritur, Quid sit assumere corpus? Si enim hoc idem est quod mouere, tunc videtur, quòd Angeli assumpserunt Sodomam: quia mouerunt eam ad incendium. Et hoc parum valet.

2 Si dicatur, quòd hoc est assumere corpus quod est circumuestire sibi, vt vlli appareat & operetur aliquas opportunas pro tempore operationes. Contra: In illo corpore loquitur Angelus: loquela autem non fit sine conceptione intentionum illarum quæ exprimuntur per linguam: oportet igitur esse viam qua ab intellectu concipiente deueniant ad sermonem prolatum, sicut in nobis est quòd intellectus continuatur imaginationi per vnionem intellectualis partis cum sensibili: & ideo intentio intellectus accipit imagines corporales in organo imaginationis, & illam continuationem habet cum sensu communi, & ibi accipit imaginationes sensibiles; & à parte sensus communis est per neruos continuatio cum lingua, ex quibus fluunt in sermonem expressum: nihil autem talium est inter corpus Angeli & intellectum concipientem quid loquatur: ergo videtur, quòd impossibile est vocibus exprimere id quod intendit: sed omnis vox sua erit non significatiua.

3 Si autem dicas, quòd Angelus generat intentiones significationum in vocibus illis. Contra:

In

in præcedenti dist. habuimus, quòd non sunt creatores formæ alicuius: sed sicut agricolæ operantur: ergo non possunt etiam generare intentiones illas in sono quem proferunt. Præterea, omnis forma generatur à proprio effectiuo: igitur de forma quæ est intentio significationis in voce quam Philosophus vocat virtutem vocis & Aug. similiter, generans habebit proprium. Constat autem, quòd hoc non est natura: quia natura non vtitur talibus: ergo erit intellectus: ergo necesse est, quòd intellectus per aliquem modum continuetur organo vel instrumento quo formatur vox illa: & tunc redit eadem conclusio quæ prius habita est.

quæst. 1. EODEM MODO quæritur, Si illud corpus quod est animatum, vt serpens, & asina, per imaginationem & sensus & spiritum animalem fuerit causa illius vocis quæ sonabat per os eius, vel non? Videtur, quòd sic: quia facilius & aptius fit aliquid motore naturali quam violento: anima autem illius animalis fuit naturalis motor corporis: ergo debuit fieri per illum.

Sed contra. SED CONTRA: Imaginatio illius animalis & sensus communis illius, non sunt apta vt in ipsa vel per ipsa fluant intentiones intelligibilium sententiarum ad vocis formationem: cum igitur illæ voces prolatæ significatiuæ fuerint sententiarum conceptarum ab intellectu: videtur, quòd mediantibus viribus illorum animalium prolatæ non fuerunt.

quæst. 2. VLTERIVS quæritur de organis sensuum quæ apparent in talibus corporibus. Constat enim, quòd omnis diuersitas quæ est in corpore naturali, est propter diuersitatem virium quæ est in anima, vt dicit Commentator super 2. de anima: ergo videtur, quòd etiam oculus in corpore assumpto est, vt videat per ipsum Angelus, & auris ad audiendum: & sic de aliis.

Sed contra. SED CONTRA hoc est, quòd tunc sensibilium cognitionem haberet Angelus, accipiendo aliquid ab ipsis sensibilibus: & hoc est supra improbatum.

2 Præterea, Vis visiua hominis non videret per oculum asini: quia non habet proportionem nisi ad organum sibi proprium & connaturale: Angeli autem & dæmones in diuersis figuris apparent: ergo videtur, quòd illa membra quæ videntur in eis, sint otiosa.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio de occultis loquens, dico quòd Angelum assumere corpus est circumuestire sibi ad operandum, & apparendum secundum congruitatem officij, quod tunc ostendere & perficere intendit: & puto, quòd corpus sequitur ad nutum Angeli obediendo sibi.

Ad quæst. 1. AD ID autem quod quæritur de sermone, dico quòd duplex est opinio de generatione intentionis in sermone prolato. Quidam enim dicunt, quòd eadem quæ est in intellectu effluit per imaginationem & sensum communem, & puto, quòd illa est falsa: quia species non formar intellectus, sed accipit à rebus: & ideo si effluerent eædem, post doctrinam non manerent ibi. Alia est opinio vera, quòd intellectus mediantibus viribus animæ sensibilis in spiritu attracto verberans & figurans voces generat similes illis in sonis, sicut ars in materia generat sibi speciem similem: & puto, quòd hoc est verum. Sed hoc bene possunt Angeli facere: sed tantum est differentia, quòd Angelus generat eas per corpus non vnitum sibi: hoc autem per vnitum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd non est ibi via continua, nec in corpore animato vt serpens, nec etiam in non animato: nec tamen sequitur, quòd Angeli creent eas: sed faciunt adminiculum vt de materia propria sibi educantur: sicut etiam faciunt in corporum transmutatione, vt dictum est supra. Hoc autem non est nisi formatio figurarum in sono: quia illa habita habetur signum intellectus.

AD ALIVD dicendum, quòd vt puto, illorum animalium linguæ immediate mouebantur ab Angelo, & non ab anima propria: & ideo etiam rationalia non fuerunt, nec tales voces cum proferrentur imaginabantur. *Ad quæst. 2.*

AD ALIVD dicendum, quòd vt puto, Angelus secundum se totum adest in corpore illo: & non distinguitur secundum vires ad similitudines organorum quæ apparent in corporibus illis; vnde non video, quòd possim sustinere, quòd audiat per aurem, & videat per oculum, & sic de aliis: nec tamen sunt inutilia: quia faciunt ad intelligendum ministerium obsequij, vel malitiæ quam faciunt circa nos: & ideo etiam in diuersis formis apparent.

ARTICVLVS IV.

Vnde assumant corpora Angeli, vtrum de elementis aut natura cæli: & vtrum forment corpora paulatim aut subito?

QVARTO quæritur de quo corpore assumant, vtrum de cæli corpore vel elementis? Si enim detur, quòd de cælo, tunc oporteret quòd pars cæli euelleretur à parte alia: ergo esset diuisibile & corruptibile: quod improbatur à Philosopho in 1. cæli & mundi in fine.

2 Præterea, Corpus quod per motum suum causa est secundum naturam omnis generationis & corruptionis, impossibile est quòd generabile & corruptibile intelligatur: tale autem est corpus aliquod quodcunque sit illud: quia oportet quod corpus accedens & recedens oblique & recte faciat transmutationem diuisam quæ apparet. Si ergo hoc corpus non est cælum, oportebit te quærere aliud: & si non inueneris, dabis illud: ergo impossibile est diuidi ipsum: ergo non assumunt inde corpora.

3 Item, Illud corpus per naturam aliquo modo non potest habere nisi motum circularem: ergo Angeli nunquam venirent ad nos in ipso: sed semper girarent centrum terræ.

4 Item, Illud corpus non est receptibile figuræ nisi circularis, vt probatum est in 2. de cælo & mundo. Angeli autem apparent in figura hominum & leonum & multorum aliorum: vt dicit Diony. ergo corpora non sumunt de cælo.

Si autem dicas (sicut innuitur in litera) quòd boni sumunt corpus de superiori aëre, & mali de inferiori. Ad hoc sequitur multiplex inconueniens: quorum primum est, quòd aër est calidus & humidus, sed maxime humidus: ergo minime terminabilis proprio termino, sed semper fluens ad alia: ergo quocunque moueatur, continuabitur illi

illi aëri ad quem traiicitur : ergo non remanet corpus Angeli distinctum à toto aëre cum mouetur in ipso. Secundum, cum humidum præcipue non corporale, sicut est aer, nullo modo retentiuum sit figurarum : sequitur, quòd corpus Angeli nullius sit figuræ, nisi per accidens, si vasi infundatur, & figuras vasis habeat quamdiu est in vase: & hoc ridiculum est dicere de Angelis. Tertium: quia cum sæpe moueantur à nobis in cælum, combarerentur in igne corpora illa, & dæmonum in inferno. Quartum : quia cum omne corpus diuisibile sit, secarentur corpora illa, ita quòd pars caderet à parte, quod multi nisi sunt facere dæmonibus, & non potuerunt. Per auctoritates hic obiicere superfluum est : quia infinitæ suppetunt.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd formant corpora de aere : sed habent potestatem per semina naturalia inspissandi & miscendi aerem : quia cum aer naturaliter frigido contrahente grossatur in aquam, & aqua in terram : & calido subtiliante terra & aqua in aerem. Vnde dico Angelum hoc posse facere subito quod natura facit paulatim. Et bene concedo, quòd non tenent figuras nisi misceantur ad grossitiem: & iterũ subito vertantur in subtilitatem inuisibilem per alias causas seminales adhibitas. Et ideo si secantur, quasi continuantur statim : & non cum alio corpore : quia terminata sunt causis seminalibus miscentibus & grossantibus : & hoc intelligo velle dicere literam, cum dicit, quòd mutant & versant vt volunt. Et per hoc patet solutio ad totum: quia bene puto, quòd stultum fuit dicere, quòd essent corpora illa de natura cæli.

ARTICVLVS V.

Quæritur de actibus Angelorum an boni possunt comedere, & mali generare : & & vnde mali habeant semen suæ generationis ?

QVinto quæritur de actibus quos faciunt in corporibus illis, & præcipue de duobus, scilicet vti alimento quod fecerunt sæpe boni, & generare quod dicuntur facere mali. Videbantur autem vere comedere : quia Abraham patriarcha qui spiritualis erat : & probabile est, quòd discretionem habuerit, obtulit eis cibos, & illi comedebant : ergo videtur, quòd vere comedebant.

2 Item, Angelos qui sunt nuntij veritatis non decet præstigiis phantasticis homines illudere: ergo videtur, quòd nihil ostenderunt Angeli in se, quod secundum veritatem non fecerunt.

3 Item, Quamuis immortales sint & non indigeant, ex hoc non sequitur, quòd non vere comederint : quia etiam Dominus resurrexit in corpore immortali & impassibili : & tamen vere comedit & bibit, sicut legitur in Euangelio.

4 Item, Vere loquebantur : & non est magis ratio, quare vere agunt vnum actum corporalem quam alium : ergo & vere comederunt.

Sed si hoc detur, tũc sequitur, quòd vere digesserint cibos, & vere sibi aliquid incorporauerũt: & cũ hoc fiat ad restaurationẽ deperditi, oportebit quòd in illis corporibus calore naturali aliquid deperderetur : quæ absurda sunt, præter alia quæ ex hoc immunda sequerentur.

Ex opposito etiam quæritur de Angelis malis, *Quæst.* Vtrum generent ? Videtur autem quod sic : quia verissime legitur de incubis & succubis dæmonibus : & vidimus personas cognitas ab eis, & loca in quibus vix vnquam per noctem potest dormire vir, quin veniat ad eum dæmon succubus. Item, Rumor publicus de Merlino filio incubi testatur hoc, vt videtur.

Sed tunc quæritur, Vnde veniat semen ? aut enim deciditur ab eodem corpore, aut apportatur alienum. Si ab eodem, hoc non potest esse : quia hoc non est humanum. Præterea, Semen licet descindatur à toto corpore, tamen ex maxima sua parte descinditur & à cerebro, & epate, & corde; & præcipue à cerebro : & talia membra interiora non sunt in corporibus illis assumptis, quia superfluum esset. Præterea, Secundum iudicium Aristo. spiritus quidem retentus in viscositate seminis, habens in se virtutem triplicem à calore elementi & cæli & animæ, facit opus informatiuæ virtutis. Medici autem dicunt, quòd spiritus triplex retinetur in seminis viscositate, scilicet animalis, naturalis, & vitalis : & quòd ille spiritus facit totum : & vnde venit ille spiritus in corpus assumptum à dæmone ?

Si dicas, quòd assumit corpus hominis mortui quando vult operari tales actus, & ab illo descindit tale faciendo ipsum per motum, & semina caloris hausta in elementis. Contra hoc est, quòd mortuum est : & si totum liquesceret, non faceret semen aptum generationi. Item, Non habet principium cuius est ille actus, scilicet animam vegetabilem : qualiter ergo ponitur generare ?

Si autem dicas (sicut videtur dicere August.) quòd accipit semen à pollutis & transfundit, vel facit se succubum vni, & incubum alteri : & ita transfundit. Hoc non videtur esse : quia tradunt Auctores, quòd etiam propter longitudinem genitalium vel ineptitudinem euaporat semen in egressu, & expirat ab eo spiritus, ita quod non sit aptum generationi : ergo multo magis expirabit transportando de loco ad locum.

Item, Si tale genus dæmoniorum intendit generationi principaliter, tunc posset sine coitu ponere semen acceptum in matricem mulieris, quare igitur coit cum ipsis, præcipue cum mora coitus faciat ad expirationem seminis ? Si dicas, quòd ad generationem exigitur etiam semen mulieris: & ideo coit, vt hoc descindat. Contra : Per motum matricis secundum Auicen. hoc potest descindere : ergo cum possit matricem mouere, videtur quòd sit superfluum coire.

Si dicas, quòd non sit necessarium semen ad conceptum : quia dicit Isidorus, quòd equæ in insula Portugalliæ concipiunt ex vento. Hoc nihil est : quia non dicit, quòd mulieres possint hoc facere ex vento : & nos loquimur de conceptu mulieris à dæmonibus. Præterea, Isid. dicit multa in libro illo de animalibus, quæ non bene probata sunt.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd Angeli non vere comedunt. Est enim duplex comestio secundum Aug. 22. de ciuit. Dei, scilicet indigentiæ, & potestatis. Indigentiæ est qua nos vtimur, quando nobis cibus ad restaurandum deperditum incorporatur. Potestatis autem est, qua probatur inesse vis naturalis ad comedendum, *Solutio.*

ſed non indigentia : & ſic comedit Dominus poſt reſurrectionem : ſed tamen cibus redactus eſt in præiacentem materiam, ſicut aqua pluuialis ſole, & ſicut combuſtibilia per ignem. Sed neutram iſtarum bene poſſum ponere in Angelo : quia naturalem poteſtatem alicuius operis quod nunquam inſuit, & contra naturam ineſſet ſi eſſet, ponere in aliqua ſubſtantia, eſt vanum & fruſtra in operibus Dei & naturæ ponere : ſic autem ſe habet Angelus ad comedere. Et hoc eſt quod dixit Raphael Tob. 12. Quando videbar comedere vobiſcum, non comedi : ergo enim inuiſibili cibo vtor qui ab hominibus videri non poteſt.

AD ID autem quod obiicitur de Abraham, dico quòd recognouit quidem miniſterium Trinitatis in eis figurari, ſed non recognouit eſſe Angelos vſque poſt menſam : & hoc non eſt inconueniens, nec minorem ſanctitatem oſtendens.

AD ALIVD dicendum, quòd Angeli talia fecerunt referendo ad aliquid ſpirituale & morale, ſicut Dominus finxit ſe longius ire : & ſecundum relationem ad illud non erat præſtigium, ſed veritas.

AD ALIVD quod quæritur de generatione, *Ad quæſt.* neſcio ſecundum veritatem quid dicam : ſed hoc videtur probabilius, quòd ſuccubi ſint ad vnum, & incubi ad alium : tamen veriſſimè ab eo nuper qui adhuc viuit intellexi, quòd dum mollitiei vitio ſubiaceret, quodam tempore infiniti cari circa eum pollutum apparuerunt maximo eiulatu & ſtrepitu ſemen lingentes & deportantes.

AD HOC autem quod obiicitur de euaporatione ſeminis, poteſt dici quòd circumponunt illud ſeminibus ſimilibus calore naturali : & ita fouent & retinent, ſicut reſeruatur quandoque poſt deciſionem in vaſis ſeminariis ad tempus, quod non perit : & per hoc patet ſolutio ad totum.

Quod Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit.

Cap. 7. B NEc dubitandum eſt Deum in corporalibus formis apparuiſſe hominibus, ſicut Auguſt. in 2 lib. de Trinit. oſtendit, conferens diuerſa Scripturæ teſtimonia ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuiſſe probat : & aliquando ex perſona Dei ſine diſtinctione, aliquando ſub diſtinctione perſonarum ſermonem eis factum eſſe.

De perplexa quæſtione quam ponit Auguſtinus quærens, An ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua ſit formata, an Angeli qui ante erant miſſi: & ſi ipſi miſſi ſunt, vtrum ſeruata ſui ſpiritualis corporis qualitate aliquam ſpeciem corporalem de corpulentiori materia aſſumpſerint, an proprium corpus ſuum mutauerint in ſpeciem actioni ſuæ aptam?

Cap. 11. C SEd vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuiſſe aſſerit: perplexam quæſtionem proponit, quam nec abſoluit quærens, Vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum in qua Deus hominibus appareret : an Angeli qui ante erant ita mitterentur, vt manentes in ſuis ſpiritualibus corporibus aſſumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquam ſpeciem corporalem : quam coaptatam quaſi aliquam veſtem mutarent in quaſlibet ſpecies corporales veras quidem : an corpus ſuum proprium verterent in ſpecies aptas actionibus ſuis per virtutem ſibi à Deo datam. Ait enim ita Auguſtinus in 3. lib. de Trinitate. Quærendum eſt in illis antiquis corporalibus formis & viſis, Vtrum ad hoc opus tantum creatura formata ſit, in qua Deus, ſicut tunc oportuiſſe iudicauit, humanis oſtenderetur aſpectibus: an Angeli qui iam erant ita mittebantur, vt ex perſona Dei loquerentur aſſumentes corporalem ſpeciem de creatura corporea in vſum miniſterij ſui : aut ipſum corpus ſuum cui non ſubduntur, ſed ſubditum regunt, mutantes atque vertentes in ſpecies quas vellent accommodatas atque aptas actionibus ſuis ſecundum attributam à Creatore ſibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, Vtrum Angeli manente ſpirituali ſui corporis qualitate, per hanc occultius operantes aſſumant ex inferioribus elementis

elementis corpulentioribus corpus, quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales & ipsas veras, sicut aqua vera in vinum verum conuersa est à Domino. An ipsa propria corpora & sua transformẽt in id quod volunt accommodatum ad id quod agunt. Sed quod horum sit (quoniam homo sum) nullo experimento comprehendere valeo, sicut Angeli qui hoc agunt. Attende lector quia quæstionem propositam non soluit, sed indiscussam reliquit, Vtrum Angeli qui mittebantur seruatis suis propriis spiritalibus corporibus superquæstirentur aliqua corpulentiori specie, in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent & transformarent in quãcunque vellent speciem in qua possent cerni. In quibus verbis videtur Augustinus attestari Angelos esse corporeos ac propria & spiritalia habere corpora. Ioan. 2.

Quod Deus in specie qua est Deus nunquam mortalibus apparuit.

CÆterum hæc velut nimis profunda atque obscura relinquentes, illud indubitanter teneamus, quòd Deus in specie essentiæ suæ nunquam mortalibus apparuit, sicut famulo suo Moysi dicit, Non videbit me homo, & viuet. Et in Euangelio Ioannis legitur, Deum nemo vidit vnquam. Visibile enim quicquam non est quod non sit mutabile: ideo substantia siue essentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo per seipsam visibilis est. Proinde illa omnia quæ patribus visa sunt cum Deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos latet quomodo ea ministris Angelis fecerit Deus per Angelos, tamen facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec Deum Patrem, nec Verbum eius, nec Spiritum eius qui est vnus Deus per id quod est atque idipsum est, vllo modo esse mutabilem: ac per hoc multo minus esse visibilem. D Exod. 33. Ioan. 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum dæmones substantialiter & etiam boni Angeli intrent corpora hominum?

DEinde quæritur de secunda parte lectionis istius *ibi* [Nec dubitandum est, &c.] Sed hæc tota lectio in primo libro tractatu de missione visibili Spiritus sancti disputata inuenitur secundum posse meum. Et pro vltimo capitulo est disputata & prima parte tertiæ dist. primi lib. & ideo transeundum est ad vltimam partem dis. ibi [Illud, &c. infra.

***

Vtrum dæmones intrent corpora hominum substantialiter, an illabantur mentibus hominum?

ILlud etiam consideratione dignissimum videtur, Vtrum dæmones siue corporei siue incorporei sint, hominum substantialiter intrent corpora, eorumque animabus illabantur: an ideo intrare dicantur, quia malitiæ suæ ibi effectum exercent Dei permissione opprimendo atque vexando eas, vel in peccatum pro voluntate sua trahendo. Quod in homines introeant atque ab eis expulsi exeant, Euangelium aperte declarat, commemorans dæmonia in quosdam ingressa, & per Christum eiecta: sed vtrum secundum substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, non adeo perspicuum est. De hoc autem Gennadius in E Matth. 8. Marc. 1. Luc. 8.

Cap. 81. diffinitionibus Eccleſiaſticorum dogmatum ait, Dæmones per energiam & operationem non credimus ſubſtantialiter illabi animæ, ſed applicatione & oppreſſione vniri. Illabi autem menti, illi ſoli poſſibile eſt qui creauit, qui natura ſubſiſtens incorporeus capabilis eſt ſuæ facturæ. Ecce hic videtur inſinuari, quòd ſubſtantialiter non illabantur dæmones vel introcant
Act. 5. corda hominum. Beda quoque ſuper illum locum Act. Apoſtolorum vbi Petrus ait Ananiæ, Cur tentauit Satanas cor tuum? dicit. Notandum, quòd mentem hominis iuxta ſubſtantiam nihil implere poſſit, niſi creatrix Trinitas: quia tantummodo ſecundum operationem & voluntatis inſtinctum anima de his quæ ſunt creata impletur. Implet vero Satanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in ſenſum eius, neque introiens aditum cordis (ſiquidem poteſtas hæc ſolius Dei eſt) ſed callida & fraudulenta deceptione animam in affectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiua vitiorum quibus plenus eſt. Impleuit ergo Satanas cor Ananiæ, non intrando, ſed malitiæ ſuæ virus inſerendo. Idem: Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulſus, Doctoribus veritatis venenum perſecutionis infundit. His auctoritatibus oſtenditur, quòd dæmones non ſubſtantialiter intrant corda hominum, ſed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cum nocere non ſinuntur.

ILlud etiam conſideratione digniſſimum, &c.] Quærimus hic quinque: quorum primum eſt, Vtrum ſubſtantialiter dæmones & etiam boni Angeli intrent corpora hominum? Secundum autem, Vtrum ſubſtantialiter illabi poſſint mentibus & animabus? Tertium, Quid ſit immittere & incendere? Quartum de modis immiſſionis & incenſionis? Quintum, Cui parti animæ poſſint immittere, & cui non?

Ad primum horum facilis eſt proceſſus ſic: Nihil eiicitur de corpore niſi quod eſt in ipſo: dæmon eiicitur de corpore: ergo eſt in ipſo. Quòd autem eiiciatur, probant Euangelium & miracula Sanctorum.

2 Item, Multi leguntur poſſeſſi à dæmonibus: poſſideri autem eſt impediri vias animalium virtutum ne pertingant ad actum diſcretionis humanæ: cum igitur iſtæ viæ intus ſint & non extra, & Angelus ſit vbi operatur, oportet dæmonem interius operari: ergo & interius adeſſe: ergo ſunt intra.

3 Item, Dicit Auguſt. Suadent miris & inuiſibilibus modis, & per illam ſubtilitatem ſuorum corporum non ſentientia corpora hominum penetrant ſine corpore aſſumpto.

4 Si dicas, quòd extrinſecus ſe corpori applicat: & per energiam & operationē intus præſidet. Quæro quid hoc ſit dictu? Videmus enim quòd quantumcunque inordinate ſe habeant in ſenſu, ex hoc non peruertitur diſcretio interius, niſi illa per aliquam operationem pertingant. Energia autem dicitur duobus modis, ſcilicet ab in, & erge quod eſt labor, quaſi interior labor: & ab in, & erge, & geda quod eſt terra, quaſi interius laborans ex terrena complexione, ſcilicet inſipientia melancholię. Et vtroque modo energia non faciet interius laborare de inſipientia, niſi aliquo interius turbationem operante: & ſi hoc eſt dæmon per ſeipſum, neceſſe eſt ipſum interius adeſſe.

5 Item, Corpus non obſiſtit ei: quare ergo non pertinget interius?

6 Item, Auguſt. dicit, quòd immiſcet ſe ſanguini & facit bullire in iram vel ſpumare in libidinem: ergo videtur, quòd interius adſit.

7 Item, Legitur in Euangelio, quòd decerpſit quoſdam exiens: ergo oportet, quòd ſit interius.

SED CONTRA: Super illud, Dominus in templo ſancto ſuo, dicit Gloſ. Simulachris extrinſecus poteſt præſidere ſpiritus immundus, intrinſecus eſſe non poteſt: ergo multo minus poteſt eſſe intus in corpore. Sed contra.

2 Item, Anima eſt in corpore in toto tota: ergo cum dæmon etiam ſit in corpore in aliqua parte, erit cum tota anima: ergo duo ſpiritus in illa parte erunt in vno loco ſpirituali.

3 Item, In litera habetur id quod dicit Gloſ. Act. 5. quòd implet Satanas non quidem ingrediens, &c.

4 Item, Quod tibi nomen eſt? reſpondit, legio: quia multi ſumus. Et cum legio ſit ſex millia 66. qualiter potuerunt eſſe in tam paruo corpore?

5 Item, Quare volebant ibi inutiliter occupari, cum vnus poſſet vltra vires vexare?

SOLVTIO. Mihi non eſt dubium quin homines multi dæmonium habuerunt & habeant in corpore ſuo interius: & multi etiam bonis ſpiritibus interius exiſtentibus adiuuantur ad multas bonas contemplationes & actiones. Et ideo concedo primam partem obiectionum. Solutio.

AD ID autem quod primo obiicitur in contrarium, dico quòd Gloſ. intelligitur, quòd non ſit extrinſecus ſicut pars eſſentialis quæ facit vnum compoſitum naturale cum idolo toto: ſed intrinſecus quoad locum bene poteſt eſſe.

AD ALIVD dicendum, quòd anima non eſt in corpore ſicut in loco: ſicut in 1. lib. diſt. 8. eſt oſtenſum. Et ideo non excludit alium ſpiritum

à loco

à loco eodem, dummodo locus ille sit corporalis.

Ad hoc quod obiicitur de litera, dico quòd intus facit omnia illa: sed Beda intelligit, quòd hæc faciendo non intrat in animam, nec in corpus, nec in voluntatem substantialiter.

Ad alivd dicendum, quòd illa quæstio stulta est: quia omnes spiritus nullius sunt quantitatis, & non constringunt se plus in loco paruo quam in loco magno.

Ad alivd dicendum puto, quòd hoc factum est vt appareret potẽtia dæmonũ ex peccato super naturam hominis: & per consequens gratiam benigne & potenter liberantis agnoscerent.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dæmones substantialiter illabantur mentibus hominum & sensibus, ita quòd substantialiter ingrediantur substantiam virium animæ?

Secundo quæritur, Vtrum substantialiter illabantur mentibus hominum & sensibus, ita quòd substantialiter ingrediantur substantiam virium animæ quæ sunt sensus, imaginatio, phantasia, intellectus, voluntas, & huiusmodi? Videtur autem quòd sic: quia dicit Philosophus, quòd si impartibile tangat impartibile, tangit ipsum totum: ergo si impartibile iungatur ipsi impartibili, iungetur totum toti: ergo interius & exterius: ergo necesse est quòd illabatur.

2 Item, Lucæ 4. super illud, Ecce homo habens spiritum immundum, dicit Glo. Intrauerat dæmonium vnde Dominus exiuerat: ergo videtur, quòd cum Dominus exiuerit de substantia animæ, quòd dæmonium intrauit in substantiam animæ.

3 Item, Arguunt quidam à simili de corpore: quia inter corpora nobilius penetrat ignobilius: sicut cælum dicunt penetrare omnia alia corpora, & ignem dicunt esse in ferro: similiter lux cum sit corpus (vt dicunt) est in eodem loco cum alio, & penetrat ipsum: ergo sic est in ordine spirituum. Cum igitur dæmones & Angeli boni per naturam subtilioris sint essentiæ quam animæ, videtur quòd substantialiter penetrant eas.

Sed contra. Sed contra hoc est in litera & in multis locis testimoniorum, quòd non illabitur nisi Deus Trinitas.

2 Item, Si illaberetur, tunc essentia collimitaretur essentiæ: ergo ambæ terminarentur vno termino spirituali: quorum autem vnus est terminus numero, illa sunt vnum terminatum: ergo illi duo spiritus essent vnus spiritus numero, quod est impossibile.

Solvtio. Fatum est dicere, quòd illabantur substantialiter mentibus vel Angeli boni vel mali.

Ad primvm ergo dicendum, quòd hoc est verum in indiuisibili quod non habet potentiam ad diuisibilitatem: sed de indiuisibili quod habet quantitatem virtualem, non tenet: quia illud diuiditur quantitate virium distantium potestatiue, quæ in aliis esse non possunt.

Ad alivd dicendum, quòd Glossa illa loquitur de introitu per effectum malitiæ & non per substantiam.

Ad alivd dicendum, quòd illa falsissima sunt, nec vnquam aliquis Philosophus sensit, cuius dicta sunt approbata, quòd cælum cum quolibet corpore esset in eodem loco & penetrans ipsum, & quòd lux esset corpus, & quòd corporaliter ignis esset in ferro: sed sunt fictiones hominum errantium in scientia naturali, & absurda apud Philosophos: & non sunt Philosophi qui hoc demonstratiuis rationibus probant.

ARTICVLVS VIII.

Quid est immittere & incendere, vtrum scilicet, tam boni quam mali Angeli immittant cordibus hominum suos conceptus, & incendant fomenta vitiorum ministrando?

Tertio quæritur, Quid sit immittere & incendere? Videtur enim, quòd immittunt tam boni quam mali Angeli cordibus hominum suos conceptus. Vnde in Psalm. 77. Immissiones per Angelos malos. Et de bonis, Immittit Angelus Domini, &c.

2 Item, Ioan. 13. Cum immisisset diabolus in cor vt traderet, &c.

3 Item, Damasc. 2. lib. cap. 4. Violentiam alicui inferre non possunt: in nobis enim est suscipere immissiones eorum.

4 Item, Greg. in Glossa Iob 19. Maligni spiritus qui in afflictorum cordibus viam sibi faciunt, quandoque inter diuersa quæ exterius tolerant, cogitationes suas immittere non desistunt. Ex his & multis aliis patet, quòd immittunt boni & mali.

Sed contra. Contra hoc autem est quod dicitur in litera. Et idem in Glossa Matth. 8. super illud, Omne quod in os intrat, &c. Eodem modo probatur ex litera, quòd incendant fomenta vitiorum ministrando. Et gratia istius quæstio est, Quid sit immittere, & quid incendere?

Solutio. Solvtio. Sine præiudicio dico, quòd immittere dicitur duobus modis, scilicet intus mittere, vel exterius primo facere & postea inicere. Dico igitur, quòd formas quæ intus sunt non factæ à dæmone, sed à sensibilibus acceptæ, aut à Deo impressæ, potest diabolus & bonus Angelus interius adhærens mittere, ordinando ad compositiones & diuisiones diuersas, in quibus anima legat, & moueatur per consequens ad suam voluntatem: & ita intelligunt immittere auctoritates inductæ. Est etiam immittere, exterius facere & postea eiicere. Et hoc modo non immittit: quia ipse non potest facere nouas species creando, & hoc constat: si autem faceret abstrahendo, non essent proportionabiles viribus animæ, dato etiam quòd hoc possit: sed tamen supra in quæstione de naturalibus Angelorum ostensum est, quòd non potest hoc Angelus, vt abstrahat species. Et hoc modo intelligit Beda. Per hoc patet solutio quæsiti. Incendere autem puto, quòd est duobus modis. Vno modo ipso ordine specierum, vt exprimant cogitationes concupiscentiæ vel iræ.

Et alio modo trahendo ad hoc calorem complexionis, & protendere spiritus corporeos, vt ex his inclinatio fiat ad consensum.

ARTICVLVS IX.

Qui & quot sunt modi immissionis quibus diabolus se immiscet, & qui sunt modi tentationum?

QVarto quæritur de modis immissionis. Tangit autem Augustꝰ.quosdam modos in lib.83. quæst. dicens, Dæmon dat se figuris, accomodat se coloribus, adhæret factis, latet fallacia in sermonibus, odoribus se subiicit, infundit se saporibus, turbat animum tenebrosis affectibus, & obtenebrat sensus, & quibusdam nebulis meatus intelligentiæ per quos pandere lumen rationis radius mentis solet. Horum autem quædam (vt patet) ex numero isto videtur facere dæmon extra, & quædam intra.

Item, Alios modos tentationis & immissionis tangit Greg. multipliciter, dicens primo generalem modum Iob 41. in Glossa super illud, De naribus eius procedit fumus, De naribus eius procedit fumus, cuius noxiis inspirationibus praua in humanis cordibus cogitatio nascitur, per quam acies mentis obtunditur.

Magis autem specialem modum tangit Iob 28. super illud, Abscondit decipulam super semitas, dicens: intuetur hostis mores hominum cui vitio sint propinquiores: & illa apponit ante faciem mentis, ad quæ vnumquemque faciliter viderit inclinari.

Item, Greg. in moralibus 32. lib. super illud, Ecce Behemoth quem, &c. Fideli famulo suo Dominus cunctas hostis callidi machinationes insinuat: omne quod opprimendo rapit, omne quod insinuando circumuolat omne quod minando terret, omne quod suadendo blanditur, omne quod desperando frangit, omne quod promittendo decipit.

Item, 1. Pet. 1. super illud, Circuit quærens quem deuoret, dicit Glossa. Circuit tanquam hostis obsidens muros clausos: explorat an sit pars aliqua murorum minus stabilis, cuius aditu ad interiora penetret: offert oculis formas illicitas, vt visu destruat castitatem: aures per canora tentat, vt molliat Christianum vigorem: linguam conuicio prouocat: manum in viris lacescentibus ad cædem instigat: honores terrenos promittit, vt cælestes adimat: & cum latenter fallere non potest, apertos addit terrores: in pace subdolus: etiam in persecutione violentus. Ergo cum tot sint modi intrandi & immittendi, quæritur penes quid sumantur?

Quæſt. ITEM, Quæritur si ipse in corporalibus modis omnibus assumptione corporis indiget, & in spiritualibus depositione eorundem? Videtur enim quibusdam, quòd semper tentans extrinsecus indiget corpore assumpto: quia ipse primo Adam per assumptum corpus tentauit: sed tamen hoc non est necessarium: quia secundum hoc oporteret eum semper venire in corpore alicuius animalis assumpti.

2 Item, Saporibus se non immiscet nisi corpus: ergo in tali genere tentationis videtur semper assumpto corpore indigere.

SED CONTRA hoc est, quòd ipse non intendit nisi decipere spiritum: & facilior est spiritus ad spiritum applicatio, quam corporis ad spiritum. Sed contra.

2 Item, Ipse sæpe tentat de spiritualibus: ergo tunc non indiget corpore.

SOLVTIO. Dicendum, quòd modi quos ponit Augustꝰ. sunt generales & multiplicantur secundum ea in quibus effectus eius potest pertingere ad animam: ponit autem septem, quorum quinque sunt extra, & duo intus: illorum autem quinque quatuor sumuntur secundum delectabilia sensuum, scilicet visus, auditus, odoratus, & gustus: & penes visum accipitur modus primus qui est in duobus, scilicet in sensato sensus communis quod maxime cognoscitur visu, vt quando dat se figuris, quia figuram maxime cognoscimus per visum, licet sit proprium sensatum sensus communis. Secundo modo quando accomodat se coloribus: & hic modus est penes proprium obiectum visus. Penes auditum autem sunt duo, scilicet penes sonum secundum ordinem ad harmoniam vnus, quando adhæret sonis: & penes vocem articulatam & literatam alius, quando facit latere mendacium vt efficacius decipiat. Et postea accipit duos penes odoratum, & gustum, qui per se patent. Sed quæritur, Quare non ponitur aliquis penes tactum? Et ad hoc dicendum, quòd ibi non ita lateret: quia tactus non accipit sine materia sensibile suum, sicut alij. Secundum enim quòd gustus non quidem tactus sed indicium saporis est, sic habet proprium delectabile præter tactum. Alij duo qui sunt intra: vnus sumitur secundum ordinem concupiscentiæ commotæ in comparatione ad effectum: & alius secundum ordinem turbatæ phantasiæ ad intellectum. Solutio.

Gregorius autem in primo verbo suo non exprimit nisi generaliter qualiter fiunt omnes. In secundo autem tangit modum qui est iuuante complexione & consuetudine. Tertia est auctoritas Gregor. secundum duo inclinantia in malum, quæ sunt amor male inflammans, & timor male humilians. Amor enim inordinate se habet ad bonum: & respectu illius sunt tres modi: quorum primus est experiendo ad quod bonorum commutabilium homo facilius inclinatur, & respectu illius est insinuando circumuallare. Habito autem bono ad quod est inclinatio, sequitur excitatio affectus in illud: & hoc est quod permittendo decipit. Tertium est labor ad consequendum & ad permanendum in illo quando perceptum est: & hoc etiam suadendo blanditur: ex dulcedine enim boni desiderati vel habiti ponit rationes persuasionis & blandimenti. Si autem est penes timorem: aut est ex parte corporis, & tunc sæpe opprimendo rapit, quia corpus opprimere potest: aut ex parte futuri mali, aut ex parte præteriti: si ex parte futuri, tunc comminando terret: si ex parte præteriti, tunc ex consideratione illius multoties desperando frangit.

Modi autem qui sunt in Glossa Petri, sumuntur tribus viis, scilicet penes allicientia extrinsecus rationem, penes instrumenta peccandi, & penes obiecta spiritualia. Primus modus est carnalis ordinatus ad spiritum. Secundus est carnis & spiritus simul. Tertius spiritus in comparatione ad carnalia. Penes primum sunt duo modi: penes visum,

visum, & auditum : & non penes alios sensus: quia isti sunt tantum disciplinabiles, vt dicit Philosophus in lib. de sensu & sensato. Et per hoc soluitur obiectio quæ posset fieri de aliis. Secundi duo modi accipiuntur penes duo generalia instrumenta peccandi. Cum enim peccatum sit in verbis, & factis : generale instrumentum peccandi erit lingna, de qua dicit Iacobus quòd incendit rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Manus autem instrumentum generale est ad opera, de qua dicit Philosophus in 3. de anima, quòd est organum organorum. Et in 16. de animalibus, quòd natura dedit homini manum pro instrumento & armis. Tertij autem duo sunt penes obiecta spiritualia, & secundum ordinem peruersum in bonum huius mundi : & sic promittit honores terrenos : & secundum peruersum ordinem à malo pœnæ : & tunc aperte parat, per se vel suos, terrores : quia per hoc contemptus surgit in scandala, vt dicit.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum in omnibus his indiget assumptione corporis? Dicendum, quòd non : quia materia corporalium (vt supra in præcedenti dist. notatum est) obedit ei ad nutum & ad mixtiones : sed quandoque assumit, quando videt sibi modum illum magis valere. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS X.

Cui parti animæ potest immittere malignus spiritus & cui non, & vtrum potest supra intellectum & super affectum, & vtrum dæmon vel Angelus bonus videat nostras cogitationes?

QVinto quæritur, cui parti animæ potest immittere hostis malignus? Est enim in nobis vis accipiens extra cum præsentia materiæ, & vis intra accipiens sine præsentia materiæ corporum similitudines, vt imaginatio, phantasia, æstimatio, & memoria. Est etiam quædam accipiens species depuratas ab omni materia & materiæ appendiciis. Similiter tres substantiæ sunt super nos existentes secundum naturam qua vnimur corpori, scilicet Deus Angelus bonus, & dæmon. Ergo videtur, quòd secundum congruentiam dignitatis in viribus, debet etiam esse ordo immittentium in ipsas. Cum igitur Deus operetur super intellectum, Angelus bonus non operabitur nisi super phantasiam, & dæmon tantum super sensum.

2 Item, August. dicit, quòd inter mentem nostram & Deum nihil est medium : ergo nihil supponitur ei nisi Deus : sed omne quod imprimit in aliquo species, est super ipsum : ergo nihil imprimit intellectui nostro species nisi solus Deus: ergo vt prius, relinquetur phantasia Angelo bono, & sensus Angelo malo.

Sed contra. Sed è contra videtur : quia serpens primo agressus est mulierem : & hæc est inferior pars rationis (vt dicit August.) ergo videtur, quòd possit supra intellectum nostrum : multo enim plus potest super nostrum, quam primæ mulieris quæ corrupta per peccatum non fuit.

2 Item, Videtur, quòd possit supra intellectum : quia lumen naturale non amisit : ergo ex intellectu naturali potest irradiare super phantasmata & imprimere possibili. Non enim requiritur plus ad hoc quòd possibilis fiat in actu, nisi vt sit lux extrahens intelligibilia & phantasmata, & quæ extrahuntur.

3 Item, Videtur ex hoc quod dicitur in lib. de causis, quòd anima ideo est instrumentum intelligentiæ, quia intelligibilia imprimit in ipsa : sed dæmon non amisit naturam intelligentiæ : sed aliquando intelligentia fuit : ergo adhuc potest imprimere intellectui animæ.

Item, Videtur quòd possit super affectum: quia incensores sunt malorum, vt dicitur in litera. Incendere autem dicitur respectu affectus : quia calor est in affectu : ergo dæmon potest super affectum.

2 Item, Oseæ 7. dicitur, quòd omnes fornicarij sicut clibanus succensus à coquente. Secundum Glossam autem coquens est diabolus : & loquitur ibi de amore idolorum qui non habet aliud sibi correspondens in corpore : ergo incendit voluntatem, vt videtur.

3 Item, Ipse potest super intellectum (vt dicunt quidam) ergo & super voluntatem : quia in imaginatione est vtraque istarum potentiarum : & etiam intellectus ante affectum siue voluntatem.

Quæst. Vlterius quæritur hic, Vtrum dæmon vel Angelus bonus videat nostras cogitationes? Videtur autem quòd sic : quia aliter nesciret ad quæ magis vel minus inflammare deberet.

2 Item, August. super Genes. lib. 12. Mali Angeli cogitationes nouerunt : quia multa prædicunt quæ non prædicerent si cogitationes non nouissent.

9 Item August. Angeli ab anima possunt abscondere cogitationes : sed anima ab Angelo cogitationes abscondere non potest.

Sed contra. Sed contra hoc est quod omnes dicunt, quòd non nouit cor hominis nisi solus Deus.

Solutio. Solvtio. Dicendum ad primum cum communi opinionem, quòd solus Deus immediate operatur super voluntatem : Angelus autem bonus ex ordine gratiæ non naturæ operatur super intellectum illustrando ipsum : & dæmon quia cecidit à gratia, in intellectum nostrum operari non potest nisi per consequens : quia scilicet ordinat phantasmata aliter & aliter, vt ex eis hoc vel illud in intellectu resultet. Tamen bene concedo, quòd ex lumine naturali aliquid possit influere super phantasmata, vnde liquidius resultet in speciebus id quod intendit : sed non puto, quòd hoc lumen super possibilem intellectum influere possit : sed ad hoc exigitur lumen agentis, quod agens est substantiale, quia agens seipso agit, sicut lux seipsa lucet : & intelligere eius est similiter ipsius opus, & non alicuius præter ipsum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non est ordo ille : quia in homine affectus est vlterior quam intellectus : & phantasia non in multo perfectior quam sensus : & interiores & exteriores vires animæ sensibilis sunt secundum gradum naturæ sub dæmone omnes : sed intellectus in quo est dispositio ad gratiam ordinatur ad ministerium Angeli boni, qui tamen etiam potest in interiores affectus : qui propriũ subiectũ est gratiæ quæ est à solo Deo, ordinatur hic solo Deo operante in ipso.

Ad aliud dicendum, quòd hoc intelligitur quoad voluntatem mentis in qua operatur solus Deus, & non quoad intellectum. Vel potest dici, quòd hoc intelligitur secundum comparationem ad finem qui est beatitudo, & non simpliciter: sicut etiam supra glossatum est in 1. dist. huius libri.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd licet mulier significet rationem in matrimonio spirituali mentis, vt dicit August. non tamen serpens ipse aggressus est eam ex parte rationis, sed ex parte sensus ordinati ad rationem.

Ad aliud dicendum, quòd hoc lumen ad augmentum malitiæ spargit quantum potest, sed non supra mentem, sed super species ordinatas ad mentem, cuius ratio iam dicta est.

Ad aliud dicendum, quòd incensio illa non est in affectu, sed inordinatis ad ipsum, vt dictum est supra.

Ad aliud dicendum, quòd coquit per incitantia concupiscentiam ordinata ad mentem. Per prædicta patet solutio ad sequens: quia credo dictum illud falsum esse, & non competere omni Angelo, sed bono tantum, & hoc propter gratiam, non propter naturam.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, iam supra solutum est: quia non vident cogitationes nisi eas quæ habent signum aliquod in corpore: & de illis intelligitur prima auctoritas August.

Ad aliud dicendum, quòd hoc contingit propter collimitantiam corporis & animæ: quia statim motus mentis mouent corpus, etiam quantumcunque sit obiectum spirituale: tamen si gaudij est, dilatatur cor, & affluunt spiritus: & si tristitiæ est constringitur, & recurrit sanguis ad ipsum frigidandum: & in illis signis videt.

Nota etiam, quòd quidam dixerunt, quòd dæmon est sicut speculum in quo apparent formæ quas vult: & ita obiicit se intellectui: & tunc legit intellectus noster in eo, ita quòd non agit in intellectum nostrum, sed intellectus facit hoc in seipso. Sed hoc mirum est si probari potest, quòd spiritualis natura ita sit speculatis quando vult. Et si hoc concederetur, mirum est si intellectus noster omnem scientiam accipiens ex phantasmate, ita scit legere in ipso. Item secundum hoc videtur mihi mirum, quòd non semper obiicit se intellectui vt semper occupetur circa lectionem eorum quæ obiicit. Si dicas, quòd intellectus se auertit. Contra hoc est, quòd celerior est dæmon qui sequitur: & iterum obiicit, nisi forte claudat oculos cooperculis aliquibus. Et quia tales fictiones ratione carent: ideo dimittantur.

DISTINCTIO IX.

De ordinum distinctione qui & quot sit.

De consequentibus confirmationē Angelorum bonorum quantum ad ordinum distinctionem.

POST prædicta supereſt cognoscere de ordinibus Angelorum quid Scriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem esse ordines Angelorum promulgat, scilicet Angelos, Archangelos, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Thronos, Cherubin, & Seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt Trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. Vnde Dionys. tres ordines Angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. Sunt enim tres superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin, Cherubin, Throni. Medij, Dominationes, Principatus, Potestates. Inferiores, Virtutes, Archangeli, Angeli.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta supereſt cognoscere de ordinibus Angelorum, &c.] Hic incipit Magister tractare de dist. ordinum & officiorum: & habet duas partes, in quarum prima agit de his quæ pertinent ad ordinum distinctionem: & hæc terminatur in ista dist. In secunda autem ponit ea quæ pertinent ad officium ministerij: & hæc incipit in sequenti dist. *ibi* [Hoc etiam inuestigandum] Hæc dist. habet quinque partes, quarum prima continet dist. hierarchiæ, & ordinis. Secunda autem rationes nominum *ibi* [Hæc nomina illis] In tertia inquirit, Vtrum isti ordines sint à natura vel à gratia *ibi* [Iam nunc inquirere] In quarta inquirit, Vtrum omnes Angeli eiusdem ordinis sint æquales *ibi* [Præterea considerari oportet] In quarta inquirit, Vtrum numerus ordinum augmentabitur ex hominum assumptione,

ne, vt fiat ordo decimus ex hominibus assumptis *ibi* [Notandum est, quòd decimus ordo] Ex his & disputatione patebit sententia.

ARTICVLVS I.

Quid sit hierarchia secundum definitionem?

INcidunt autem hic quatuor quærenda, scilicet quid sit hierarchia, & de diuisione hierarchiæ, & de connexione hierarchiæ, & quid sit ordo, & ordinis multiplicatio. Ad primum sic: In cælesti hier. cap. 3. ponit Dionys. diffinitionem hierarchiæ talem, dicens, Est quidem hierarchia secundum me, ordo diuinus, & scientia, & actio, deiforme quantum possibile est similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionaliter in Dei similitudinem ascendens. Ibidem aliquantulum infra ponit secundam, dicens sic, Hierarchiam qui dicit, sacram quandam vniuersaliter declarat dispositionem, imaginem diuinæ speciositatis in ordinibus & scientiis hierarchicis propriæ illuminationis sacrificantem mysteria, & ad proprium principium vt licet assimilatam. Magistri autem nostri etiam ponunt tertiam, hanc scilicet, Hierarchia est sacrorum & rationabilium ordinata potestas in subditis debitum retinens dominatum.

CONTRA primam sic obiicitur: Ordo pars hierarchiæ est: ergo non debet poni in diffinitione eius; sed potius è conuerso.

2 Item, Scientia non videtur competere omnibus qui sunt in hierarchia, cum non competat nisi Cherubin: ergo non debet poni.

3 Item, Cum charitas sit altius donum quam scientia, & competat primo ordini, magis erat diffinienda hierarchia à primo suorum donorum quam à secundo.

4 Item, Actio non competit nisi ministrantibus de secunda & tertia hierarchia: sed potissima hierarchia non agit, sed assistit: ergo male diffinitur per actionem.

5 Item, Hoc non videtur verum quod dicit, deiforme quantum possibile est similans; quia non omnes hierarchiæ ex Deo immediate accipiunt illuminationes, sed quædam ab Angelis: ergo similant Angeliforme potius quam Deiforme quandoque.

6 Item, Hoc videtur sequi ex hoc quod dicit in Ecclesiastica hierarchia, quòd omni hierarchiæ conuenit Dei cooperatorem fieri, in hoc quòd quidam sunt purgantes, & quidam purgati: & quidam illuminantes, & quidam illuminati: & quidam perficientes, & quidam perfecti.

7 Item dicit, quòd omnis lex diuina est per prima media, & per media postrema reducere: ergo videtur, quod non omnes similent deiforme quantum possibile est. Si dicas, quòd hoc intelligitur quantum ad hoc quod dicit, quòd diuina bonitas procedit inegressibiliter per omnia, & replet vnumquodque secundum suæ capacitatis analogiam: hoc nihil est: quia secundum hoc non erit proprium hierarchiæ: sed potius vnumquodque entium à prima bonitate secundum quòd est ab illa, hoc modo similat deiforme quantum possibile est.

8 Eodem modo obiicitur de vltimo quòd dicit, ad inditas ei diuinitus illuminationes & Dei similitudinem ascendens. Ascensio enim dicit gradus mutationem: ergo videtur, quòd continue proficiant Angeli in cælo: ergo illi qui fuerunt in choro vno, possunt eleuari in primum chori alterius. Si dicas, quòd hoc non conuenit: quia proficiente vno inferiori, proficit etiam superior: hoc nihil est: quia adhuc nihil minus sequitur quin inferior potest venire in gradum in quo modo est superior.

OBIICITVR etiam contra secundam, quæritur quid dicat dispositio sacra vniuersaliter: Si enim dicat dispositio ordinationem, sicut videtur velle alia translatio: tunc non dicit determinationem sufficientem per hoc quòd dicit, sacram quandam, &c. sunt enim instituta Patrum sacræ quædam ordinationes vniuersaliter: & tamen non sunt hierarchia.

2 Præterea, Quid vocat imaginem diuinæ speciositatis? Imago enim pertinet potius ad naturalia quam ad gratuita superaddita, sicut patet ex disputatis in 1. lib. dist. 3.

3 Item de hoc quòd dicit, propriæ illuminationis, sunt enim actus hierarchici, purgare, & perficere, sicut illuminare: ergo debuit dicere, propriæ purgationis, & propriæ perfectionis, sicut dixit, propriæ illuminationis.

4 Item, Sacrificare secundum legem est se Deo offerre vel sua, & ex hoc sacrari: & in hierarchiis videtur esse ordine conuerso: quia illuminationes potius sunt sacræ, quia ex Deo sunt, quam quia Deo offeruntur.

5 Item, Mysterium idem est quod secretum. Angeli autem sunt in aperto faciei Dei: ergo non videtur eis competere mysterium.

6 Item, Cum dicit, ad proprium principium, quæritur quid supponit proprium principium? Si dicas, quòd Deum: tunc videtur omnino esse inconueniens: quia Deus est in eis commune principium & non proprium. Si autem dicas, quòd supponit aliquid aliud: tunc competere non potest hierarchiæ: quoniam hierarchia (vt dicitur in Ecclesiastica hierarchia) est quantum possibile est ad Deum similitudo & vnitas.

7 Item, Quod dicit, licet. Licitum enim (vt dicit Glossa super primam ad Corinth.) est quod nullo peccato est prohibitum: & ita potest vnusquisque ascendere quantum potest: nec est qui prohibeat ei.

OBIICITVR etiam de tertia: quia videtur diminuta: quia cum tria sunt de hierarchia, scilicet ordo, scientia, & actio: ista diffinitio nullam facit de scientia & actione mentionem.

2 Item, Quod dicit, sacrarum & rationabilium, non videtur competere: quia hierarchia saluatur in prælatis Ecclesiæ qui etiam hierarchici vocantur: & tamen plerique ex eis non sunt sacri.

3 Item, Quod dicit, in subditis, non videtur tangere hierarchiam nisi per comparationem ad inferiores, & non est conueniens: quia etiam essentialior est hierarchiæ comparatio ad superius quam ad inferius, quando in ascensu perfectio est, in descensu purgatio & illuminatio.

4 Item, Quod dicit, dominatum retinens in subditis, videtur esse contra præceptum summi hierarchæ Christi, qui dicit suis hierarchis, Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem,

tem &c. Item 1. Pet. 5. Non vt dominantes in cleris. Item, Bern. ad Eugenium, Noli quærere dominari, ne tibi dominetur omnis iniquitas. Item; Cum multa sint dona aliorum ordinum sicut dominationum, quare non diffinitur per dona aliorum sicut per istud?

Quæst. VLTIMO etiam quæritur, Penes quid sumantur tres dictæ diffinitiones?

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio aliorum dico, quòd prima diffinitio data est penes ea quæ sunt essentialia hierarchiæ, & penes proprium eius effectum in substantiis quæ sunt in ipsa, ordo enim & scientia & actio sunt de substatia hierarchiæ: & ex his efficitur in substantiis ordinatis similitudo ad Deum, & ascensus secundum inditas illuminationes. Secunda autem datur per compositionem exempli ad exemplar. Et tertia considerat propriam substantiam quæ ordinatur in hierarchia, & in qua saluatur hierarchicus ordo. Vnde nulla istarum diffinitionum tangit hierarchiam diuinam quæ est in tribus personis: quam vocant quidam supercæleſtem. Et hoc patet ex verbis positis in diffinitione: quia similitudo ad Deum & vnitas & ascensus in Deum quantum possibile est, non nisi absurde de Deo exponitur. Et hoc dico propter quosdam qui extendere volunt istas diffinitiones: sed verum est quòd communes sunt diffinitiones ad cæleſtem & Eccleſiasticam: nec inuenitur à Diony. quòd aliqua hierarchia supercæleſtis sit; absurde enim dicitur, quòd personæ diuinæ ordinantur in scientia & actione: quamuis enim in eis sit ordo naturæ, non tamen est in eis ordo scientiæ & actionis: & ideo nec auctoritatem nec vnitatem habet dictum Bern quod dicitur de cæleſti hierarchia: & ideo illa à Diony. nunquam est tradita, nec diffinita. Dicimus igitur, quòd prima colligit ea quæ sunt substantialia hierarchiæ.

ET AD primum obiectum dicendum, quòd ordo dicitur duobus modis, scilicet res ordinata: & sic ordo est pars hierarchiæ, & non cadit in diffinitione eius. Dicitur etiam ordo ratio ordinis: & hoc duobus modis. Vno modo dicitur ratio communis quæ sumitur à scientia & actione quibuscunque sacris, & sic diffinit hierarchiam. Alio modo dicitur specialis ratio à speciali dono sumpta vt est charitas, vel scientia, vel quies, vel aliquod aliud tale: & sic diffinit ordinem, non hierarchiam. Primo modo est ordo. Secundo modo diffinitiuum hierarchiæ, Tertio modo diffinitiuum ordinis.

AD ALIVD dicendum, quòd sumitur hic scientia generaliter pro participatione diuinæ illuminationis, & non specialiter à dono scientiæ quo denominantur Cherubin: & quòd hoc sit verum, accipitur à Diony. in eodem capitulo dicente sic, Vniculque hierarchiam sortienti ipsum est perfectio, hoc est secundum propriam analogiam in Dei imitationem ascendere, & omnium diuinius, vt eloquia aiunt, Dei cooperatorem fieri, & ostendere diuinam in seipso actionem, secundum quòd possibile est relucentem: vt pote quoniã ordo hierarchiæ est quosdam quidem purgare, quosdam vero purgari: quosdam autem illuminare, quosdam autem illuminari: & quosdam perficere, quosdam autem perfici. Acceptio igitur illuminationis & effusio sunt de substantia hierarchiæ: & acceptio ipsius dicitur per scientiam, effusio autem per actionem. Et ex hoc patet solutio ad sequens, & tertium post hoc: quia si scientia sumeretur hic à speciali dono, tunc posset esse obiectio de charitate: sed non est ita: similiter actio non sumitur pro actione ministerij, sed potius pro effusione illuminationis in qua superior efficitur cooperator Dei illuminatis.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis hierarchia similat Dei formæ in omni illuminatione: non enim superior effundit super inferiorem aliquid de proprio, sed potius diuinum lumen, sicut dicit Apostolus: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum. Et iterum: Non iudicaui me aliquid scire inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ obiecta sunt de ista parte diffinitionis.

AD ALIVD dicendum, quòd Angeli continuè proficiunt non in merito, sed in perceptione illuminationum altissimarum. Fons enim illius luminis exhauriri non potest, cum sit infinitus. Illæ autem illuminationes sunt rationes nouo modo gloriandi, non tamen exaltantes gradum beatitudinis in præmio substantiali; & ideo non tenet illud quod obiicitur.

AD ID quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quòd dispositio dicitur ordinatio secundum gradus percipiendæ illuminationis, vt infra patebit, & restringitur per hoc quòd dicit sacram, & per consequentia quæ sunt scientia & actio, in quibus est hierarchica dispositio: & ideo obiectio illa parum valet: quoniam statura referuntur ad ordinem scientiæ quæ est ex illuminatione.

AD ID quod obiicitur de ratione imaginis, dicendum est quòd ista diffinitio data est per conformitatem exemplari ad exemplar. Illuminantis enim Dei resultat similitudo & conformitas in illuminaris per hoc quòd ipse qui lumen verum est, implet eos & splendet ex eis, sicut ignis in ferro candenti: & hæc conformitas luminis participati, dicitur hic imago, & non conuenientia in naturali similitudine. Et quòd ita sit, accipitur ex verbis Dionysij sic dicentis, Hierarchia suos phiasotos, id est, laudatores & subditos agalmata diuina perficit, specula clarissima & munda receptiua principalis luminis & diuini radij. Est autem agalma idem quod imago vel similitudo secundum aliam translationem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet purgare sit actus hierarchicus, & similiter illuminare, & similiter perficere: tamen purgatio & perfectio consequuntur ex illuminatione: purgatio quidem ex parte subiecti cui lumen infunditur: perfectio autem ex parte finis in quem reducitur illuminatus, vt infra patebit cum de actibus illis erit disputatio: & ideo hic ponitur illuminatio potius quam perfectio, vel purgatio.

AD ALIVD dicendum, quòd sacrificium istud totum effectiue intelligitur: quia fiunt sancti & sacri ex tali ordine, subdescendente in eos lumine diuino: & ideo non tenet obiectio.

AD ALIVD dicendum, quòd occultum est quoad immensitatem & non quoad substantiam: nullus enim illud lumen ita recipit, quòd includat, ita quòd illud nihil sit extra ipsum: sed potius totum remanet extra: quia non diuiditur per hoc quòd est intus & extra: aliter enim comprehenderetur lumen illud, quod esse non potest.

AD

Ad alivd dicendum, quòd proprium hic dicit remotionem eius quod est ab alio: quia licet Angelus Angelum illuminet per hoc quòd splendor deitatis lucet per ipsum: non tamen conuertit & assimilat eum ad se, sed ad proprium principium illuminationum, quod est solus Dominus Deus: & ideo non dicitur hic priuatum proprium, sed id quod per se & non per alterum emittit radios illuminationum.

Ad alivd dicendum, quòd licitum importat ibi limitationem gradus secundum statum præmij & naturæ: quia vltra illud progredi in diuinum lumen non est possibile: & sic in dispari claritate est par gaudium, vt dicit Ansel. & stella à stella differt in claritate.

Ad id quod obiicitur de tertia, dicendum quòd illa non considerat nisi substantias in quibus est ordo hierarchiæ: & ideo non ponit scientiam & actionem.

Ad alivd dicendum, quòd Prælatorum ordo sanctus est, licet ipsi immundi sunt: & ideo, sicut dicit Augustinus cum Dionysio, sunt computandi qui de sacro ordine ceciderunt.

Ad alivd dicendum, quòd illuminationis descensus est à superioribus, & illud est substantialius hierarchiæ, & reordinatio in Deum est quasi consequens illuminationem.

Ad alivd dicendum, quòd illum dominatum non interdixit Christus, sed potius dominatum ambitionis: iste enim dominatus (vt dicit Dionysius) dicit superpositionẽ siue excessum primorum, & possessionem omnium pulchrorum bonorum, & firmitatem cadere non valentem.

Ad alivd dicendum, quòd dominatus dicit superpositionem ordinatam ad inferiores suppositos: & quia hoc substantiale est hierarchiæ, ideo potius ab illo quam ab alio diffinitur.

ARTICVLVS II.

Quomodo & qualiter diuiditur hierarchia?

Propositum & Guillelmus Altisiodorensis.

Secundo quæritur de hierarchię diuisione. Reiicimus autem verba quorundam ficta, & contra sententiam Dionys. inuenta, quæ in nulla translatione inueniuntur. Dicunt enim quidam, quòd diuidit hierarchiam in epiphaniam & hyperphaniam & hypophaniam. Et dicunt, quòd epiphania est prima, & illam diffiniunt fingentes extranea, vt mentiantur verba Dionysij, quòd est incalescentis affectionis incendio, altioris intellectus fastigio, iudicij libera, resultatio distributa. Hæc autem verba Dionysij non sunt nec sensus: quia ipse in toto libro non attribuit thronis iudicij libertatem. Sed secundum Greg. dicta sunt, non tamen Gregor. & ideo tanquam vana abiicienda. Hyperphaniam diffiniunt sic, Hyperphania est diuina illuminatio sui particeps, interscalari reuerentia insigniens, vsum dominandi edoceens, arcens quod est contrarium. Et dicunt, quòd dicit Dionysius primum propter Principatus, quorum est interscalarem reuerentiam docere. Secundum propter Dominationes. Tertium propter Potestates, quod est contra Dionys. qui nunquam posuit Principes in secunda hierarchia, sed in tertia: & est contra omnes alios Sanctos qui licet videantur ponere Principes in secunda hierarchia, tamen non ponũt ante Dominationes. Item, Actus est contra verba Sanctorum: quia nullus Sanctus dat Principibus proprium actum reuereri. Tertiam diffiniunt sic, Hypophania est diuinum participium naturæ legibus occurrens, secreta reuelans secundum discretam participationis. Et dicunt, quòd naturæ legibus occurrens, dicitur propter Virtutes. Et hoc statim apparet falsum: quia Dionysius ponit virtutes in secunda hierarchia. Secreta autem reuelans secundum discretam participationem dicitur propter Archangelos & Angelos: quia Archangeli maiora & Angeli minora nuntiant. Sunt alij qui volunt hierarchiam diuidere secundum triplicem conuersionem, scilicet in Deum, & in Angelum, & super hominem: & quòd penes conuersionem in Deum accipiatur prima, penes conuersionem in Angelum accipiatur secunda, penes conuersionem super hominem accipiatur tertia. Et hoc iterum stare non potest: quia in media hierarchia duo ordines quocumque modo sumantur, siue secundum Dionys. siue secundum alios, non dicunt conuersionem in Angelum, sed super animam, vt Virtutes, & Potestates secundum Dionysium: & Principatus, & Dominationes, Potestates secundum alios: ergo videtur, quòd non rationabiliter posuerit tres hierarchias Dionysius.

Ideo sunt alij qui volebant accipere diuisionem penes attributa personarum, vt prima accipiatur penes bonitatem Spiritus sancti in amore & scientia contemplatiua & tranquilllitate: secunda autem penes Patrem cui potentia datur, quia Dominatus, Virtus, & Potestas, exprimunt nomina potestatis; tertia autem penes sapientiam Filij, quia Principum est cogitare quæ digna sunt principe: Archangeli autem sciunt secreta, & Angeli communia. Sed hæc adaptatio est, & non distinctio substantialis.

Solvtio. Dicendum, quòd diuisio hierarchiæ accipitur secundum proportionem illuminationum, sicut vult Dionys. & quòd omnis cælestis ornatus diuiditur penes assistere & ministrare secundum triplicem motum Angelorum, quorum primus est circuire incessanter æternam scientiam & oblique moueri ad subiectorum prouidentiam, & tamen non deflecti à contemplatione pulchri & boni circa quod chori agunt: & recte moueri quando prouident minus habentibus, recte omnia transeuntes: ideo illæ perfectiones possunt sumi penes acceptionem illuminationis à Deo, vel penes id ad quod ordinat. Si primo modo erit prima hierarchia quæ tota dicit conuersionem in Deum accipiendo illuminationem. Et quòd hoc verum sit, dicit Dionys. qui dicit primæ hierarchiæ esse proprietates sex, quarum prima est, quòd multas & beatas videt pure contemplationes. Secunda, quòd videt simplos & immediatè fulgores illuminata. Tertia, quòd diuino alimento repleta est. Quarta, quòd multa quidem primo data fusione, solaque domestica, & vnifica diuinæ refectionis vnitate repletur. Quinta, quòd repleta multa communione Dei & cooperatione, digna effecta ad eam, vt possibile, similitudine bonarum habitudinum & actionum. Sexta, quia multa diuinorum superposite cognoscens diuinæ scientiæ & cognitionis participatione secundum quod fas est facta. Ex his accipitur, quòd

Solutio.

De cælesti hierar. c. 7.

suum

ſuum eſt accipere illuminationes immediatè à Deo plus omnibus aliis : ordinat autem illuminatio accepta ad potentiam & actionem : & penes potentiam accipitur ſecunda, & penes actionem tertia. Et quòd hoc verum ſit, colligitur ex verbis Dionyſij qui dicit propria ſecundæ hierarchiæ eſſe hæc, ſcilicet quòd habet deiformes proprietates in hoc quòd purgatur quidem & illuminatur & perficitur, quemadmodum dictum eſt, à diuinis illuminationibus inditis ſibi, ſecundo per primam hierarchicam diſpoſitionem, & per mediam illam ſecunda manifeſtatione delatis. Tertia autem accipitur penes actionem : & hoc iterum patet per verba Dionyſ. dicentis ſic de omnibus tribus : Excellentiſſimam quidem hierarchiam tanquam ipſi occulto primitus ordinate proximantem clam formans, æſtimandum ordinare ſecundam : ſecundam vero quæ completur à ſanctis Dominationibus & Virtutibus & Poteſtatibus, ei quæ principibus & Archangelis & Angelis, hierarchiæ præeſſe. Prima quidem hierarchia manifeſtius : ea vero quæ poſt occultius : Principatuum vero & Angelorum & Archangelorum manifeſtatiuam diſpoſitionem & humanis hierarchiis per conſequentia præcipere, vt ſit per ordinem ad Deum aſcenſus, & conuerſio & communicatio & vnitas. Vnde ſicut accipitur diuiſio, quòd prima accipit illuminationem per modum diuini luminis, in quo eſt quies ſumma & iucunditas, & deſcendit ab illa per modum poteſtatis ſummæ in mediam, & ab illa ad actionem completiſſimam in tertiam. Ego tamen prolixe alibi notaui tractatum de Angelis in quo horum ſubtilior ratio inuenitur.

De cæleſti hierar. c. 8.

ARTICVLVS III.

Vtrum membra hierarchiæ adinuicem ſint connexa?

TErtio quæritur de connexione hierarchiæ: oportet enim omne quod per diuiſionem exit ab vno, in aliquo connexum eſſe : diuiſio autem hierarchiæ per diuiſionem exit ab vno communi principio quod eſt hierarchiæ diffinitio & nomen: ergo neceſſe eſt in aliquo eſſe cõnexam. Item, Cum tres ordines ſint in qualibet hierarchia, & conueniant per rationem hierarchiæ illius, & diſtinguantur in ratione ordinum : oportet iterum eſſe connexionem in actu illius hierarchiæ : & quæritur, quæ ſit connexio illa adhuc, cum non ſint perfecte æquales, vt dicit Magiſter infra? Oportet iterum differentiam & connexionem inuenire inter perſonas cuiuſlibet ordinis; quia ſi connexionem non haberent ſpecialem, non poſſent reduci in vnum ordinem : & ſi non differrent, non diſtinguerentur per altum & altius in eodem ordine. Adhuc vlterius, cum in eadem perſona ſit accipere potentiam inferiorem qua conuertitur ad inferiora, & ſuperiorem puriorem, neceſſe eſt illuminationem habere differentiam ſecundum poteſtatem illarum virium, vt tota perſona in Deum reducatur : ergo neceſſe eſt ibi etiam eſſe connexionem & diſtinctionem.

SED CONTRA hoc eſſe videtur quod dicit Dionyſius eos qui ſunt vnius hierarchiæ, eſſe æquipotentes in actu hierarchiæ illius : ergo multo magis qui ſunt vnius ordinis, erunt æquipotentes in dono illius ordinis & actu. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd abſque dubio Dionyſius vult, quòd quadruplex connexio ſit in Angelis, & hanc tangit ipſe cap. 10. cæleſtis hierarchiæ. Eſt enim connexio triplicis hierarchiæ in ordine & ſcientia & actione, quæ ſunt ſubſtantialia hierarchiæ : & diſtinctio in modo recipiendi illuminationes. Et eſt connexio ordinum in ſubſtantiali actu hierarchiæ vnius, ſicut primæ in accipiendo illuminationes diuinas ſimplas & fulgentes non proportionatas aliis, ſecundæ autem in actu poteſtatis, & tertiæ in actione circa nos: & diſtinctio eſt in actibus donorum ordinum. Connexio autem in actu doni erit perſonarum in vno ordine, & diſtinctio in participatione illuminationum. Et connexio in acceptione illuminationis in vna perſona : ſed diſtinctio ſecundum vires participantes illam ſuperiores vel inferiores. Et hæc alibi prolixe probata ſunt per verba Dionyſij. *Solutio.*

AD HOC ergo quod obiicitur, dicendum quòd non intelligit æquipotentes eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet in actu hierarchiæ in communi. Et ſimilitet illos qui ſunt vnius ordinis, ſunt æquipotentes in ratione doni illius, & non in quantitate virtutis ſecundum donum illud.

Quid appellatur ordo, & quæ ſit ratio nominis cuinſque?

BHIc conſiderandum eſt quid appelletur ordo. Deinde, vtrum ab ipſa creatione fuerit diſtinctio illorum ordinum? Ordo autem dicitur multitudo cæleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut & in naturalium donorum munere conueniunt, Vt verbi gratia, Seraphin dicuntur qui præ aliis ardent charitate : Seraphin enim interpretatur ardens vel ſuccendens. Cherubin, qui præ aliis in ſcientia eminent : Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ. Thronus dicitur ſedes : Throni autem vocantur (vt beatus Gregorius ait) qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis ſedeat Deus, & per eos iudicia decernat atque informet. Dominationes vocantur, qui principatus & poteſtates tranſcendunt. Principatus dicunt, qui ſibi ſubiectis quæ ſunt agenda diſponunt

disponunt, eisque ad explenda diuina mysteria principantur. Potestates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in suo ordine acceperunt, vt virtutes aduersæ eis subiectæ, eorum refrænentur potestate : ne homines tantum tentare valeant, quantum desiderant. Virtutes vocantur illi, per quos signa & miracula frequenter fiunt. Archangeli qui maiora nuntiant. Angeli, qui minora.

ARTICVLVS IV.

Quid est ordo, & quid est ordinis multiplicatio?

QVarto quæritur quid sit ordo? & de ordinis multiplicatione. Dicit autem Magister in litera, quòd ordo est multitudo cælestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Contra hoc autem obiicitur, quòd secundum hoc homines per se faciunt ordinem vnum : quia non sunt de natura Angelica. Cum igitur Angelica natura sit de diffinitione ordinis, homo faciet decimum, quod infra à Magistro improbabitur.

2 Item, Ea quæ non sunt eiusdem naturæ, non sunt eiusdem ordinis in gradu naturæ : gradus autem naturæ est de diffinitione ordinis, vt patet per vltimum membrum istius diuisionis ; ergo homo non assumetur ad numerum ordinum Angelorum.

3 Item, Sicut distinctio est in participando illuminationes inter Angelos : ita est etiam in animabus : ergo videtur, quòd animæ faciunt tres hierarchias & nouem ordines, sicut & Angeli : ergo erunt 18. ordines ad minus, & sex hierarchiæ.

Præterea, Videtur esse falsum quod dicit Magister, quòd inter se in aliquo munere conueniunt gratiæ : quia etiam in dæmonibus leguntur ordines, sicut habitum est supra dist. 6. Ergo gratia non facit ordinem, sed natura.

5 Item, Quòd natura faciat, habitum est supra dist. 3. Sed si hoc concedatur, erit contra literam : quia Magister probat hic, quòd ordines sunt non à natura, sed à gratia.

Quæst. ITEM, quæritur de contrarietate Dionysij, & Gregorij & Bernard. quia Dionysius ponit Virtutes secundum ordinem mediæ hierarchiæ, & Greg. & Bernard. ponunt in primo ordine hierarchiæ vltimæ, & Principatus in secundo ordine mediæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in ista parte credendum est Dionysio, quem & Greg. in commendationem suorum dictorum adducit : & quia creditur, quòd ipse à Paulo hoc didicerit. Dicendum ergo, quòd ordo dicitur hic ratio ordinis ex participatione alicuius muneris gratiæ : & illa ratio bene est in diuersis naturis specie, dummodo conueniant in ratione participationis muneris illius : & ita Angeli & homines non facerent nisi tres hierarchias, & nouem ordines.

AD HOC ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd in ista diffinitione ponuntur quædam materialia ordinis, sicut multitudo cælestium spirituum ; & quædam quæ dicunt inclinationem dispositionis ad ordinem, sicut conuenientia naturalium datorum : & quædam sicut perficientia rationem ordinis formaliter, vt similitudo in munere gratiæ : & hoc vltimum quod perfectiuum est ordinis, æqualiter respicit homines & Angelos : prima autem duo non diuersificant, cum sint materialia.

AD ALIVD dicendum, quòd licet penes subiectum differat participatio illuminationum in Angelis & in animabus beatis : non tamen differt penes rationem formalem, & ideo non facit aliam speciem.

AD ALIVD dicendum, quòd ordines non sunt in dæmonibus nisi secundum quid, scilicet secundum distinctionem naturalium datorum, vt Magister ibi dicet.

AD ALIVD dicendum, quòd absque dubio *Ad quæst.* Greg. (vt patet ei qui diligenter intendit verbis suis) non vult ordinare ordines, sed enumerare tantum : sed Dionysius intendit vtrumque, scilicet & numerare & ordinare. Secundum Dionysium igitur sic multiplicantur ordines, vt ordines primæ hierarchiæ accipiantur secundum rationem conuersionis in Deum ad acceptionem illuminationum. Sic conuersio in Deum aut est in ordine ad ipsum, aut in motu ad ipsum, aut in perfecto tenente ipsum. Si primo modo : tunc est Cherubin : quia videre & scire non dicit nisi conuerti ad visum præsens. Charitas autem dicit motum : quia mobile est & acutum & superferuidum, vt dicit Diony. Penes tertium autem accipitur Thronus in quo quieuit Deus, dum quiescere eum in se facit. Sed penes hanc multiplicationem non attenditur ordo ; sed potius penes dignitatem donorum : & minor dignitas est in tenente tantum : quia hoc conuenit secundum intentionem naturæ tenenti perfectionem, & non necessario cognoscenti & amanti eam : perfectius autem est tenens & cognoscens : & perfectissimum tenens & cognoscens & diligens : & ideo Seraphin primus, Cherubin secundus, & Throni tertius.

Secunda autem & tertia hierarchia secundum Dionys. accipiuntur penes ea ad quæ illuminationes ordinantur : & secunda penes potestatem quæ immediate & complete egreditur ex habita illuminatione. Perfectio autem potentiæ siue potestatis est in tribus, scilicet in alto excellenti esse deprimens & infirmans : & penes hoc sunt Dominationes. Secunda autem perfectio est ad actum, qui sit in vltimo potentiæ & difficillimo : & penes hoc sunt Virtutes : quia virtus est vltimum potentiæ de re : & ideo diffinit eas Dionys. penes virilitatem in omnem Dei voluntatem implendam : & ideo etiam miracula quæ altissimæ potentiæ sunt in actu, attribuuntur illis Angelis à sanctis patribus. Tertia autem perfectio est, vt sit ordinata ad laudem bonorum, & vindictam malefactorum : & penes hoc sunt Potestates : & ideo attri-

buitur illis arcere potestates contrarias malorum hominum & dæmonum.

Tres autem ordines vltimæ hierarchiæ accipiuntur secundum Dionysium ab actione ad quam perficit illuminatio: perfectio enim actionis aut est respectu multorum ordinatorum sub vno secundum legem: & horum sunt principes sicut Michaël princeps Ecclesiæ, & Angelus qui fuit princeps Persarum; & sic de aliis. Aut est perfectio in reuelatione Dei voluntatis: & hoc dupliciter, scilicet in his quæ sunt secreta & arcana pertinentia ad recreationem omnium: & de his sunt Archangeli: aut ad reuelationem & custodiam eorum quæ spectant ad singulorum vitam: & de his sunt Angeli. Greg. autem & Bernard. secundum Magistros ponunt virtutes in inferiori: quia habent opera singula: & tunc potest sic ordinari, quòd hierarchia media sumatur secundum potestatem in communi, & infima secundum actus particulares, & media tunc multiplicatur secundum multiplicationem potestatis: sunt enim singularis potestatis Reges & Papæ & potestates, & illis respondent dominatus: & est potestas magis distincta vt principum, & potestas ciuitatum & congregationum, & de his sunt potestates. Singularia autem opera, aut argumenta fidei vt miracula, & de his sunt virtutes: aut reuelationes, & tunc duplicatur vt prius. Sed siquis velit recurrere ad alium tractatum de hoc disputatum; plura & magis & aliter discussa inueniet: & ibi posita leget ea quæ sunt propria singulis ordinibus secundum Dionys. & disputationes de quolibet ordine per singulos, & de hierarchiis eorum, & de actibus, & omnibus verbis Dionysij quæ dicit de hoc. Per hæc autem & illa patet litera vsque illuc.

1. parte sum. de 4. coæuis. q. 7. & 2. p. sum theo. q. 39. & super Dionys. de cælesti hierar.

Quod hæc nomina non propter se, sed propter nos eis data sunt, quæ sumpta sunt à donis gratiæ, quæ non habent singulariter, sed excellenter & à præcipuis nominantur.

C HÆc nomina illis non propter se, sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt contemplatione, nobis innotescunt cognominatione. Et nominantur singuli ordines à donis gratiarum, quæ non singulariter, sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim cælesti curia, vbi plenitudo boni est, licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt: non quidem æqualiter, quia alij aliis sublimius possident, quæ tamen omnes habent. Cumque omnia dona gratiarum superiores ordines sublimius & perfectius perceperint: tamen ex præcipuis sortiti sunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellentissimus æstimatur, tam dilectionem quam cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cæteris omnibus sublimius & perfectius percepit: & tamen ab excellentiori dono, id est, à charitate nomen accepit ille superior ordo. Maius enim donum est ipsa charitas, quam scientia. Item, Maius est scire, quam iudicare: scientia namque informat iudicium. Ideoque secundus ordo à secundo dono, id est, cognitione veritatis appellatus est, scilicet Cherubin: ita & de aliis intelligendum est. Assignatur ergo excellentia ordinum secundum excellentiam donorum: & tamen, sicut Greg. ait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & scientia pleni sunt: sic & de aliis. Sed superiores aliis excellentius, vt iam dictum est, ipsa acceperunt, à quibus & nominantur. Vnde Gregor. In illa summa ciuitate quisque ordo eius rei censetur nomine, quam plenius accepit in munere.

Homil. 34. Euangeliorum.

Ibidem.

Quæstio ex verbis Gregorij orta.

D SEd oritur hic quæstio talis. Si quisque ordo ab illo dono nominatur quod plenius possidet: tunc Cherubin in scientia præeminet omnibus, quia à scientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoscit. Tantum enim (vt tradit auctoritas) cognoscit ibi quisque, quantum diligit. Itaque

Seraphin

Seraphin non solum in charitate, sed etiam in scientia præeminent. Ideoque auctoritas illa sic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, sed ad quosdam, scilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius Seraphin accepit scientiam in munere, sed plenius aliis ordinibus qui sunt inferiores. Nec nominatur quisque ordo ab omni re quam plenius aliis accepit, sed ab aliqua rerum quas accepit. Vel potest comparatio referri non ad ipsos ordines, sed ad alia dona: nec ad omnia alia dona, sed ad quædam. Sicut enim homines cum plura habeant dona, quædam aliis excellentius possident: ita forte & Angeli quibusdam muneribus magis pollent, & aliis minus.

ARTICVLVS V.

Virum superiores Angeli cum habeant inferiorum dona excellenter & potenter, an etiam debeant habere eorum nomina, & quid significant sub diuersis terminationibus, m. n. b.

HAec nomina illis non propter se] Ibi autem quæritur, cum superiores habeant inferiorum dona excellenter & potenter, vt dicit Dionys. videtur etiam quòd nomina eorum habere debeant, sed non è conuerso.

2 Item, Si inferiores habent dona superiorum, licet minus potenter; & à meliore est denominatio, videtur quòd à superioribus donis deberent denominari: & hoc non fit.

3 Item, Si illa nomina data sunt eis propter nos, tunc videtur quòd omnes à custodia nominari debent: quia per effectum custodiæ nominamus eos, & non per officium contemplationis: & hoc non fit: quia quosdam nominamus Seraphin, & Cherubin, Thronos, & Dominationes, qui effectum custodiæ non dicunt circa nos.

4 Item, Quædam nomina habent communia tantum, vt quòd dicuntur spiritus, & cælestes essentiæ, & cælestes mentes: quædam autem proprie tantum, vt Seraphin, Cherubin, & Throni, &c. quædam autem omnibus sunt communia & quibusdam propria, vt Virtutes, & Angeli: omnes enim dicuntur virtutes, & omnes Angeli: quæro igitur rationem diuersitatis inter ista nomina.

5 Item, Cherubin & Seraphin diuersimode terminantur: quandoque enim per n finalem literam, quandoque per m. & quandoque dicitur Cherub, & Seraph: & quæro rationem huius diuersitatis.

SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quòd omnes habent omnium dona, & æqualiter habent dona: ita quòd tantum de vno, quantum de alio: licet non tantum habeat vnus, quantum alius. Sed sicut est distinctio in donis generalibus & specialibus: ita cedunt sibi inuicem in nominibus generalibus: quia quædam ad contemplationem referuntur, vt charitas, scientia, & quies in sede: & illa tanquam digniora relinquuntur ab inferioribus, vt denominent superiores. Quædam autem ad actionem potestatis, & hoc indistincte, vel distincte: indistincte, sicut Virtutes, & Potestates: distincte autem, vt Principatus, Archangeli, & Angeli. Dominationes autem nominantur à potestate, non in comparatione ad actionem, sed potius ad imitationem primi principij à quo omnis potestas descendit: & ideo non leguntur missi aliquando. Specialis autem distinctio est, quæ exprimitur in ipsis nominibus, vt charitas, scientia, & huiusmodi. Et ex hoc patet solutio ad primum & secundum.

AD TERTIVM dicendum, quòd licet non operentur superiores circa nos: tamen dona eorum fiunt circa nos: omnium enim dona fiunt in nobis, licet per inferiores: & ideo nominamus eos illis: aliter enim Ierusalem militans non descenderet à Ierusalem triumphante noua, & ornata sicut sponsa viro suo, sicut dicitur Apocal. 21.

AD ALIVD dicendum, quòd quædam nomina exprimunt naturam in genere in quo conueniunt omnes Angeli. Et hæc nomina fiunt quatuor modis secundum quòd natura potest nominari: aut enim indistincte, aut distincte in genere: aut per superaddita naturæ, naturam tamen ipsam consequentia nominatur. Primo modo dicuntur cælestes essentiæ. Secundo modo cælestes spiritus. Tertio modo dupliciter nominantur, scilicet ex parte intellectus speculatiui: & sic dicuntur mentes, vel intelligentiæ, vel diuini intellectus. Vel nominantur ex parte affectus motiui: & sic dicuntur cælestes animi: quia animus (vt dicit Ansel.) est motor aliarum virium secundum quòd dicimus, ille fecit hoc ex animo. Quandoque etiam nominantur à potestate: quia communis est omnibus, licet non ad hoc vel illud: non enim est substantia perfecta carens proprio posse: & tunc dicuntur Virtutes. Quandoque autem nominantur ab actu: quia sicut substantia propriam habet virtutem, ita etiam proprium opus: & tunc dicuntur Angeli. Et si obiicitur, quòd Angelus est idem quod nuntius: & nuntiare non est opus proprium: ergo male denominantur ab illo. Responsio quòd hoc verum est si nuntiare ad distans tantum nuntij officium dicatur: quia tunc erit proprium vnius agminis Angelorum. Si autem sumatur communiter actiue pro illuminare, & per illuminationem deiforme aliquid nuntiare alij qui in ea videt lumen diuinum: tunc omnibus erit commune nuntiare: & sic omnes Angeli dicuntur. Et ideo Dionys. soluens istam quæstionem, scilicet quare omnes dicuntur essentiæ, spiritus, virtutes, & Angeli, dicit quòd supermundanæ essentiæ in tria diuiduntur: in substantiam, virtutem & operationem: & penes substantiam vult accipere nomen spiritus, penes virtutem

virtutem nomen virtutis, penes operationem nomen Angelorum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in N terminata illa neutri generis sunt, & significant integrum agmen vnius ordinis: & ideo pluralis sunt numeri. In M autem terminata sunt pluralis numeri & masculina, & significant plures personas de agmine illo: sed Seraph & Cherub dicitur singularis aliqua persona de agmine. Vnde versus.

Hæc Seraphin, dic hi Seraphim, dic hic Seraph illum.

Vtrum ordines ab initio creationis ita distincti fuerint?

ETIAM nunc inquirere restat, Vtrum & isti ordines à creationis initio ita fuerint distincti? Quod ita fuerint distincti à primordio suæ conditionis, videtur testimonio auctoritatis insinuari, quæ tradit de singulis ordinibus
Ezech. 28. aliquos cecidisse. De ordine namque superiori Lucifer ille fuit, quo nul-
Eph. 6. lus dignior conditus fuit. Apostolus etiam principatus & potestates tenebrarum nominat, ostendens de ordinibus illis cecidisse: qui cum in malis ministerium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum suorum priuati sunt. Sed non videtur illud posse stare. Non enim tunc charitate ardebant, nec sapientia pollebant, neque in eis Deus sedebat: si enim hoc habuissent non cecidissent. Non ergo tunc erant Cherubin, vel Seraphin, vel Throni. Ad quod dicimus, quia ante casum quorundam non erant isti ordines: quia nondum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibusdam cadentibus, aliis apposita sunt: eisque qui ceciderunt collata fuissent eadem dona, si perstitissent. Ideoque Scriptura dicit de singulis ordinibus aliquos cecidisse: non quia fuissent in ordinibus, & postea corruerint: sed quia si perstitissent, eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perspicacitate differentes gradus habebant, sicut illi qui perstiterunt. Alij enim, vt prædiximus, superiores, alij inferiores conditi sunt. Superiores, qui natura magis subtiles, & sapientia magis perspicaces: inferiores, qui natura minus subtiles, & intelligentia minus perspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differentias inuisibilium solus ille ponderare potuit, qui
Sap. 11. omnia in numero & mensura & pondere disposuit, id est, in seipso qui est mensura omni rei modum prefigens: & numerus omni rei speciem præbens & pondus, omnem rem ad stabilitatem trahens, id est, terminans & formans & ordinans omnia.

ARTICVLVS VI.

An ordo in Angelis sit à natura, vel à gratia, & qualia nomina retinuerunt Angeli cadentes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Iam nunc inquirere restat, &c.] Quod enim sit ordo à natura, videtur haberi supra dist. 3. vbi dictum est, quòd distinctionem habebant in natura respondente ordinibus.

Item, Distinct. 6. supra habitum est, quòd Lucifer fuit de superiori ordine: & ibidem, quòd dæmones adhuc nomina ordinum à quibus ceciderunt, retinuerunt, vt Potestates & Principes.

Quæst. 1. ITEM vlterius quæritur iuxta hoc; Quare dæmones dicuntur Potestates, & Principes, & Angeli mali, & non Seraphin: dicuntur & Cherubin, vt Ezech. 23. Cherub extentus & protegens: non autem Throni dicuntur.

ITEM vlterius quæritur, Vtrum euacuabuntur? Et quia hoc superius disputatum est, quæritur, Quare Apostolus principaliter de tribus dicit, quòd euacuabuntur, scilicet Potestate, Principatu, Dominatione. Quæst. 2.

SOLVTIO plana est ex præhabitis supra: quia dispositionem naturalem habent à natura, & perfectionem ordinis & complementum à gratia. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd dæmones cadentes retinuerunt illa nomina quæ cum mortali peccato haberi possunt, & non alia, sicut charitas, & quies in Deo: & ideo illis non nominantur, quia deprauati sunt vitio. Ad quæst. 1.

AD ALIVD dicendum, quòd illa quæ dant prælationem & gubernationem, euacuari principaliter dicuntur: alia autem quæ dicunt distinctionem gratiæ tantum, non dicuntur ita euacuari: quia gratia manebit, prælatio autem secundum actum cessabit. Ad quæst. 2.

Vtrum

Vtrum omnes Angeli eiusdem ordinis sint æquales?

PRæterea considerari oportet, Vtrum omnes Angeli eiusdem ordinis æquales sint? Ita esse quibusdam placuit: sed non est hoc probabile, nec assentione dignum: quia Lucifer qui fuit de collegio superiorum, ipsis etiam dignior extitit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd si perstitisset, in ordine superiori fuisset, & aliis eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo Apostolorum, & alter Martyrum, & tamen in Apostolis alij aliis sunt digniores, similiter & in Martyribus alij aliis sunt superiores: ita & in ordinibus Angelorum recte creditur esse.

ARTICVLVS VII.

An Angeli differant solo numero vel etiam specie, vel etiam illi qui sunt in diuersis ordinibus & hierarchiis differant genere vel specie, & vtrum illi qui sunt in vno ordine sunt æquales?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Præterea considerari oportet, Vtrum omnes Angeli, &c.] Hic tria per ordinem sub vna quæstione quærere oportet, Vtrum differant Angeli solo numero vel etiam specie? Et vtrum illi qui sunt in diuersis ordinibus & hierarchiis, differant genere vel specie? Et tertio, Vtrum illi qui sunt in vno ordine, sunt æquales?

Ad primum sic obiicitur per rationes physicas: Multitudo in numero est propter duo, scilicet quia materia non est tota intra formã: & quia non est solum in vno, sed in successione: neutrum autem horum est in Angelo: ergo non est in eo multitudo per numerum sub vna forma speciei. Quod autem prima sit vera, patet: quia materia desiderat formam, sicut fœmina masculum, & turpe bonum: materia igitur vel potentia quæ in nullo est imperfecta, & nulla priuatione turpis, nihil omnino desiderabit: & talis est potentia in perpetuis quorum potentia inseparabilis est ab actu.

2 Item, In omnibus his quorum est materia vna in specie, est vnus actus quo illa materia traducitur ab vno in alterum. Illius non est instantia nisi aliquis ferat instantiam in proposito. Sed in Angelis non est talis actus. Ergo non differunt solo numero, sed etiam in natura speciei.

3 Item, Omnis multiplicatio fit aliquo faciente diuisionem in eo quod ante est natura vel tempore: materia autem (vt dicit Philosophus) non est ante formam natura, sed post: ergo Angeli non habent multiplicationem ex huiusmodi diuisione: ergo relinquitur alia, scilicet quod per diuersas rationes specificas exeant ab vno genere, quod est ante eos natura non tempore: sic autem diuisa differunt specie: ergo videtur, quòd omnes Angeli differunt specie.

4 Item, Videmus hoc in corpore nobilissimo in genere corporum, quòd partes distinctæ eius, vt orbes, & stellæ differunt specie, sicut cognoscitur ex effectibus eorum: ergo etiam sic erit in natura nobiliori spirituali: illa autem est Angelica: ergo differunt specie omnes.

SED CONTRA hoc videtur esse dictum Dam. quòd omnes sunt substantiæ intellectuales, & vnum opus habent, in cælis conuersantur, & hymnis laudant Deum: ergo in substantia & opere conueniunt, quoniam nulla substantia est quæ non habeat propriam operationem.

2 Item, Vnius sunt perfectionis, in Verbo enim omnes contemplantur: ergo cum diuersorum natura non sit perfectio vna, videtur quòd non sunt diuersæ naturæ. Gradus autem naturæ videtur variare speciem naturæ, quoad perfectionem quæ sequitur naturam.

3 Item, In aliquo plus conuenit ille qui est alicuius ordinis cum eo qui secum est in eodem ordine, quam cum illo qui non est in eodem ordine: sed cum eo qui non est in eodem ordine, conuenit in gratia: ergo cum illo qui est in eodem ordine, conuenit in gratia & natura speciei.

4 Item, Habere hypostases in vna natura communi, quædam est passio conueniens Deo, & Angelo, & homini: ergo per aliquid commune conuenit eis, & in aliquo habet differentiã: conuenit autem Deo in vna natura numero, non multiplicata specie, nec numero: homini autem in vna natura multiplicata numero, non specie: ergo Angelo in vna natura multiplicata numero, & specie, vt videtur.

5 Item, Maior apparet bonitas Dei in hoc quòd diuersæ naturæ participant eam, & fluunt ab eo, quam in hoc quòd vna tantum: ergo videtur, quòd differentes in natura creauit eos Deus.

SED CONTRA hoc videtur esse, quòd eadem ratio est de animabus: & tamen animæ non differunt specie. Et si dicas quòd hoc est propter corpus: hoc nihil esse videtur: quia solubilis est à corpore: ergo tunc specie differret ab alia anima.

2 Item, Magis & minus non variant speciem: supra autem dist. 3. habitum est, quòd Angeli non differunt nisi secundum simplicitatem essentiæ maiorem vel minorem: ergo videtur, quòd non ex hoc differant specie: vel si dicitur, quòd in Angelo facit hoc diuersitatem in specie: ergo videtur,

detur, quòd etiam in animabus facere debeat: quia etiam illæ sic differunt, vt dicit Magister in litera infra.

Quæst. VLTERIVS quæritur, si æquales sint illi de ordine vno? Et videtur, quòd sic: quia Dionysius dicit, quòd æquipotentes sunt illi, qui sunt in hierarchia vna: ergo multo magis illi qui sunt in ordine vno.

2 Item, Quorum est donum vnum & primum, illorum est capacitas vna: sed eorum qui sunt eiusdem ordinis, donum est vnum & præmium: ergo capacitas vna: ergo sunt æquales in naturalibus & gratuitis.

3 Item, Aliter videretur sequi, quòd locus Luciferi remansisset vacuus: quia nullus proportionatus fuisset illi loco: & hoc est inconueniens: ergo alius in eodem ordine æqualis ei surrexit in locum suum.

Sed contra. Si autem hoc conceditur, erit contra quod dicitur in litera. Item, quod dicit Dionys. quòd non sunt æquales: & ideo in eodem ordine est superior illuminans, & inferior illuminatus, vt supra diximus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd circa primum & secundum sunt tres opiniones: quidam enim rationibus primis concedunt omnes Angelos specie differre, & hoc mihi videtur probabilius omnibus aliis: quia in veritate rationabiliter non potest aliud bene defendi. Quidam sunt qui dicunt eos qui sunt eiusdem ordinis, esse in specie vna: & eos qui in diuersis, esse in diuersis speciebus: & adhuc magis differre eos qui sunt in diuersis hierarchiis. Tertij dicunt: & est hæc communior opinio apud Doctores, eo quòd ipsi rationes præhabitas non libenter recipiunt, quòd omnes sunt in specie vna: & quia leue est sustinere alias opiniones, secundum hanc respondebimus obiectis dicendo, quòd multiplicatio est duplex, scilicet in longum quæ fit per successionem, & hæc exigit potentiam præcedentem actum: & alia ad quæ inducuntur primæ rationes, & hæc multiplicatio non est in Angelis. Est autem multiplicatio in latum, & hanc compleuit Deus simul creando: & ratio distinctionis non habetur ex vno traiiciente naturam in alium, sed potius ex ordine officiorum, sicut distinguuntur spiritus cælestes, & de hac nihil tenent rationes primo inductæ.

AD ID autem quod contra obiicitur, secundum duas anteriores opiniones dici potest, quòd ex verbis Damasc. non habetur, quòd sint vnius speciei, sed quòd sint vnius naturæ in genere.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil valet: quia secundum hoc etiam anima esset eiusdem speciei cum Angelis: & ideo supra est hoc argumentum solutum dist. 1. vbi quæritur de differentia Angeli & animæ.

AD ID quod vlterius quæritur, secundum vltimam opinionem dicendum, quòd gradus illi sunt in superadditis potentiis, & non in substantiali specie naturæ: sicut etiam videmus hominem ab homine differre per superaddita, & non per speciem. Sed illa solutio non est secundum Philosophiam quæ hanc diuersitatem reducit ad materiam corporis. Sed hoc supponitur ab ista opinione etiam esse in spirituali substantia ex ordine sapientiæ creantis, quòd inæquales in naturalibus fecit Angelos propter distinctionem officiorum.

AD ALIVD dici potest, quòd in superadditis magis conuenit cum eo qui est sui ordinis, quam cum alio: sed non in diuersitate substantiali, vel conuenientia.

AD ALIVD dicendum, quòd non sic distinguitur illa proprietas: sed potius quia in Angelo secundum multitudinem in latum ex ordine creantis, in homine autem in longum secundum ordinem generationis.

AD ALIVD dicendum, quòd bonitas in multitudine specierum relucet in ordine vniuersi: sed in ordine vnius naturæ relucet secundum multitudinem indiuidui.

AD ID autem quod contra obiicitur, secundum alias opiniones dicendum, quòd non est idē de animabus: quia animæ non ita sunt separatæ quin sint formæ substantiales corporum: & ideo accipiunt esse in corpore, licet secundum esse non dependeant ab ipsis corporibus: & vnius potentiæ secundum rationem est vnus actus secundum rationem: & ideo animæ sunt vnius rationis: quia potentia est vnius rationis.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nunquam separatur ab anima ordo ad corpus: & ideo illa obiectio non valet.

AD ALIVD dicendum, quòd magis & minus quandoque fundantur supra diuersas formas per minus nobile & magis nobile ad idem ordinatas, sicut magis & minus cognoscere in sensibili & rationali: & tunc verum est, quòd non variant speciem, sed ostendunt speciei variationem: & ita magis & minus est in simplicitate essentiæ & perspicacitate intelligentiæ Angelorum: & ideo ostendunt diuersitatem speciei.

Ad quæ. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd nullus in toto cælo secundum Dionys. est alteri æqualis.

AD ID quod contra obiicitur, dicēdū quòd æquipotentes sunt in ratione actus hierarchiæ, sicut conuerti in Deum, vel huiusmodi: sed non sunt æquipotentes in participando lumen deiforme quod participatur in hierarchia, & inassimilatione diuina.

AD ALIVD solutum est supra, quia homines inferiores in natura, per studium virtutis proficiunt, & gradum superiorum accipiunt: & ita suppletur locus Luciferi.

Quomodo dicat Scriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cum non sint nisi nouem ordines.

GNOtandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus restaurandus. Sed cum non sint nisi nouem ordines, nec plures fuissent etiamsi illi qui ceciderunt, perstitissent: mouentur lectores quomodo

Scriptura

Scriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Greg namque ait homines assumendos in ordine Angelorum: quorum alij assumuntur in ordine superiorum, qui scilicet magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum, qui scilicet minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem sint Angelorum, & decimus hominum: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus Angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali sensu dictum fore accipi potest, quia de hominibus restaurabitur quod in Angelis lapsum est: de quibus tot corruerunt, vt posset fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit restaurari omnia in Christo quæ in cælis, & quæ etiam in terris sunt, quia per Christum redemptum est genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ Angelicæ: tamen non minus saluaretur homo, si Angelus non cecidisset. Homil. 34. super 15. cap. Luc. Eph. 1.

Quod homines assumuntur iuxta numerum stantium non lapsorum.

NOn enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt, sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Greg. Superna illa ciuitas ex Angelis & hominibus constat: ad quam credimus tantos humani generis ascendere, quantos illic contigit Angelos remansisse, sicut scriptum est in cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei. H Deut. 32. Sic legitur secundum 70.

Quidam dicunt secundum numerum lapsorum Angelorum homines reparandos.

AQuibusdam tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum Angelorum qui ceciderunt: vt illa cælestis ciuitas nec suorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod Aug. in Ench. sentire videtur, non asserens de hominibus plus saluari quam corruit de Angelis, sed non minus, ita dicens: Superna Ierusalem, mater nostra, ciuitas Dei, nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque enim numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus: in quorum locum succedentes filij Catholicæ matris, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, in contemplatione eius artificis est, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Ecce aperte dicit non minus de hominibus saluari, quam corruit de Angelis: sed plus non asserit. I Cap. 29. Rom. 4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum numerus hominum ſaluandorum ſit iuxta numerum cadentium Angelorum, vel vtrum numerus ſaluandorum hominum faciat decimum ordinem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit vltimo *ibi* [Notandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd numerus aſſumendorum hominum ſit iuxta numerum cadentium Angelorum: & hoc videntur dicere quædam auctoritates. Super illud Pſalm. 77. Conſtitues eos principes, dicit Glo. Elegit pauperes vt exalraret ad ordines cæli, qui fiunt ex hominibus & Angelis. Item ſuper illud, Omnem locum quem calcauerit pes veſter, &c. dicit Gloſſa. Si diabolum vincere potuero, ſi meruero vt Dominus conterat eum ſub pedibus meis, conſequentet locum eius in cælis habebo: Item, Ibidem, Non habebit locum eius, qui non domat omnes motus iræ. Item ad hoc ſunt ea quæ dicit Magiſter in litera ex Greg. & Aug.

Deut. 33.

Sed contra.

SED CONTRA: Angeli excellunt homines in naturalibus: ergo videtur, quòd etiam in gratia: ergo homines ad ſtatum Angelorum peruenire non poſſunt: ergo neceſſe eſt, quòd decimum ordinem faciant.

2 Item, Sit quòd Angelus non cecidiſſet (vt dicit Anſel.) homo præuiſus erat ad gloriam: ergo ſaluaretur: ergo tunc, vt videtur, non intraſſet in locum cadentium Angelorum: ergo faceret ordinem decimum.

3 Item, Homines habebunt corpora: ergo ignobiliores erunt quoad hoc quam ſubſtantia omnino ſpiritualis: ergo non congruit eis idem locus & ordo beatitudinis: ergo neceſſe eſt decimum ordinem conſtituere.

4 Item, Hoc videtur ſequi ex Euangelio Luc. 10. vbi homo ſignificatur per dragmam decimam, quod non eſſet niſi decimum ordinem faceret.

5 Item, Nullus ſapiens coordinat ea quæ non ſunt eiuſdem ordinis ſecundum naturam: ſed homo & Angelus non ſunt eiuſdem naturæ: ergo nec eiuſdem ordinis ſecundum naturam: ergo non ſunt coordinandi in gloria, vt videtur.

6 Præterea, Beata Virgo ad minus videtur facere ordinem ſpecialem: quia exaltata eſt ſuper omnes choros Angelorum ad cæleſtia regna ſecundum Hieronymum.

SOLVTIO. Quoad vnam partem iſtius quæſtionis, ſcilicet quot aſſumantur, non eſt qui poſſit reſpondere niſi ſolus ille cui cognitus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus: ſed tamen duas opiniones tangit Magiſter in litera. Tertia autem eſt eorum qui dicunt, quòd tot virgines aſſumentur quot fuerunt cadentes & ſtantes Angeli, & aliorum tot quot ſunt omnes alij: & quid verum ſit de hoc, nullus poteſt probare. Ad aliam partem quæſtionis, ſcilicet vtrum homo faciat ordinem decimum? Dicendum, quòd eſt decimus in numero, & ſic facit decimum, vt dicit Magiſter: & eſt decimus in gradu, & ſic nunquam erit decimus.

Solut.

AD EA quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum quòd licet Angeli excellant in naturalibus, non tamen in gratia: quia gratia datur ſecundum quantitatem meriti & præparationis, non ſecundum ſola naturalia.

AD ALIVD dicendum, quòd non faceret decimum in gradu: quia quòd ſupplet locum cadentium, hoc non eſt cauſa creationis hominis: ſed hoc contingit per accidens, ſcilicet quia ille cecidit. Nihilominus tamen ille ſaluatus fuiſſet, & ſecundum gradum ſuum exaltatus in gloria, & non in nonum gradum, ſi ille non cecidiſſet.

AD ALIVD dicendum, quòd dragma decima dicitur quoad numerum, & non quoad gradum decimum quem facit.

AD ALIVD dicendum, quòd quidam dixerunt (neſcio quare, quia nulla ratio id ſuadet) homines futuros in cælo aqueo, & Angelos in empyreo: ſed hoc nihil eſt: quia corpora noſtra nobilitabuntur tunc vltra nobilitatem empyrei: & ideo nulla eſt obiectio de corpore: & per hoc patet etiam ad tertium.

Ad vltimum dicendum, quòd Beata Virgo habet ſpecialem gradum: ſed non facit ordinem: quia ordo ſonat multitudinem in gradu vno communi: ſed ſibi hoc eſt ſpeciale propter dignitatem filij.

DISTINC

DISTINCTIO X.

An omnes spiritus cælestes mittantur: & ponit duas opiniones, & auctoritates quibus innituntur.

HOc etiam inuestigandum est, Vtrum omnes illi cælestes spiritus ad exteriora nuntianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine esse qui foras pro officio exeunt, alios qui intus semper assistunt, sicut scriptum est in Dan. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Item Dionys. in hierarchia quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait, Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniam ea quæ præeminent, vsum exterioris officij nunquam habent. His auctoritatibus innituntur, qui Angelos mitti, nisi inferiores, inficiantur. A *De ministerio & missione Angelorũ quantum ad Angelos ministrantes.* Dan. 6. Cap. 7.

Obiectio contra illos.

QVibus obiicitur quod Isaias ait, Volauit ad me vnus de Seraphin: qui ordo superior est & excellentior. Ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum quin etiam & de aliis mittantur. Apostolus quoque ait, Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi. His testimoniis asserunt quidam omnes Angelos mitti. Nec debet indignum videri si etiam superiores mittantur, cum & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit. B Isaiæ 6. Hebr. 1.

DIVISIO TEXTVS.

HOc etiam inuestigandum est, Vtrum omnes illi, &c.] Hic incipit Magister agere de missionibus Angelorum: & habet duas partes, in quarum prima quæritur, Vtrum omnes mittantur, vel quidam? In sequenti autem distin. quærit de custodia quam habent circa nos *ibi* [Illud quoque sciendum est. Ista distinctio diuiditur in tres partes, secundum tres opiniones hic inductas, quarum prima est, quòd non omnes mittuntur. Secunda, quòd omnes *ibi* [Hic oritur quæstio] Tertia, quòd non omnes mittantur ad nos: sed quidam ad medios vt superiores, & medij ad inferiores, & inferiores ad nos: & hæc incipit *ibi* [Alij vero dicunt] Et hæc sola opinio est, vt mihi videtur, quæ parum habet rationis, & contra se habet plurimas auctoritates: quia Virtutes & Principes & Potestates expresse missi leguntur, & habent officia circa nos, vt miracula facere, dæmones arcere, & principatus ordinare & distinguere & gubernare: & tamen ista opinio plures habet sequentes.

ARTICVLVS I.

An Angeli mittantur, & propter quid mittantur?

CIrca primam partem sunt duo quærenda, scilicet an mittantur Angeli, & an mitti minuit eis gloriam? Videtur autem, quòd non mittuntur: quia impartibile simul non potest moueri diuersis motibus, sed totum se conuertit ad quodcunque se vertat: Angelus est impartibilis: ergo non potest simul moueri diuersis motibus: si ergo assistit, non potest simul cum hoc ministrare.

2 Item, Superfluus est nuntius ei qui potest sine nuntio æqua facilitate indicare distanti à se: hoc autem potuit facere Deus: ergo superfluit nuntius: ergo cum superfluum non possit esse in ordinatione Dei, Angelus non mittitur, vt videtur.

3 Item, Filius mittitur, & Spiritus sanctus, scilicet

scilicet ad rationalem naturam reordinandam, quæ auersa fuerat, vt habitum est in primo lib. Cum igitur sufficientissimus sit vterque eorum, videtur quòd superflue mittatur Angelus.

Sed contra. IN CONTRARIVM sunt ea quæ dicuntur in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Angelus mittitur: & contingit hoc propter nos, & non propter indigentiam Dei.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd licet Angelus impartibilis est substantia, tamen diuisibilis est, hoc est, quantitate virtutis: & potest assistere, & ministrare simul.

AD ALIVD dicendum, quòd missio est propter nos: quia Deus inspirat, & vt à parte nostra melius fiat, etiam Angelum mittit suggerentem idem quod inspiratum est.

AD ALIVD dicendum, quòd sufficientissima est vtraque missio & Filij & Spiritus sancti: sed tamen quia nos fragiles sumus, ideo pluribus intus & extra nos in bonis tenentibus indigemus.

ARTICVLVS II.

Vtrum minuitur Angelorum gloria quando ministrant & mittuntur?

SEcundo quæritur, Vtrum minuitur gloria eorum, quando ministrant? Videtur quòd non: quia dicit Beda, quòd intra Deum currunt, quocunque mittantur: ergo non deflectuntur à contemplatione.

2 Item, Greg. Angeli cum ad nos veniunt, contemplatione ab intimis nunquam recedunt. Homil. 34.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Arist. in lib. de somno & vigilia; quòd vna potentia existente in actu, retrahitur alia: cum igitur contemplatio Verbi tantum in se trahit appetitum & voluntatem Angeli, videtur quòd simul cum hoc non possit ministrare diligenter circa nos. 3. de somn.

2 Item; Impossibile est idem simul moueri diuersis motibus secundum idem: sed diuersi motus sunt contemplari, & ministrare: ergo idem Angelus non potest simul illis moueri, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd simul ministrat & contemplatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum est, quòd vnum opus non est ratio alterius & causa: sed ministerium causatur ex contemplatione: quia enim hoc in Verbo legunt esse voluntatem Dei, ideo feruntur ad ministerium. Et ministerij actus nunquam incipit à parte nostra: à nobis enim non discunt in quibus ministrare debeant, sed potius à Verbo semper: & ideo à neutro retrahuntur. Per hoc patet solutio ad sequens.

***

Quæstio, Si omnes mittuntur, cur vnus tantum ordo nomine Angelorum censetur?

HIc oritur quæstio, Si omnes mittuntur & nuntij Dei existunt, quare vnus tantum inter nouem ordines Angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, sed alios sæpius & quasi ex officio iniuncto, qui proprie Angeli vel Archangeli nominantur: alios vero rarius mitti, scilicet maiores, causa extra communem dispensationem oborta: qui cum Angelorum ministerium suscipiunt, etiam nomen assu-
Psalm. 103. munt. Vnde in Psalm. Qui facit Angelos suos spiritus: quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando Angeli, id est, nuntij fiunt.

Putant quidam Michaël, Gabriël, Raphaël de superiori ordine fuisse. & sunt nomina spirituum, & non ordinum.

ET putant illi Michaël, Gabriël, Raphaël de superiori ordine fuisse. Michaël interpretatur, quis vt Deus? Gabriël, fortitudo Dei: Raphaël, medicina Dei: nec sunt ista nomina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidam singulum horum vnius proprie ac singulariter spiritus esse nomen. Alij vero non vnius singulariter & determinate, sed nunc huius nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quæ nuntianda vel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sunt quæ quidam putant esse vnius propria, alij vero pluribus communia. Diabolus quippe, qui Græce ita vocatur, & criminator interpretatur vel deorsum fluens, Hebraice dicitur Satan, id est, aduersarius. Dicitur & Belial, id est,

est, apostata & absque iugo : dicitur etiam Leuiathan, id est, additamentum eorum : & alia plura reperies nomina, quæ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia. Luc 10. 1. Cor. 6. Iob 3. & 4.

Quomodo determinent prædictas auctoritates quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes Angelos mitti.

QVi autem omnes Angelos mitti asserunt, prædictas auctoritates, Daniëlis scilicet, & Dionys. ita determinant. Dicuntur superiora agmina Deo assistere, & ab intimis nunquam recedere : non quin aliquando mittantur, sed quia rarissime ad exteriora prodeunt : neque tunc ab intimis recedunt, sed Dei præsentiæ & contemplationi semper assistunt ? quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur. E.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione auctoritatum quæ videntur sibi aduersari.

ALij vero dicunt tres ordines supremos, scilicet Cherubin, Seraphin, & Thronos, ita Creatori assistere, quòd ad exteriores non exeunt: inferiores autem tres ad exteriora mitti : tres vero medios inter vtrosque consistere, non modo dignitate vel loco, sed etiam officio : quia præceptum diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoque cum supremi mediis, & medij imis, atque hi hominibus præceptum Dei nuntient, merito omnes Angeli nominari debent. Et ob id forte Apostolus ait, omnes spiritus administratores esse Filij, & mitti in ministerium : & per omnes non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos Angelos complexus est. Illud vero quod Isaias ait, per verba Dionysij determinant dicentes, Hi spiritus qui mittuntur percipiunt horum vocabulum, quorum gerunt officium. Vnde dicunt illum Angelum qui missus est ad Isaiam, vt mundaret & incenderet labia Prophetæ, fuisse de ordine inferiorum. Sed ideo dictus est fore de Seraphin, quia veniebat incendere & consumere delicta Isaiæ. F. Hebr. 1. Isa. 6.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnes Angeli mittantur, vel non ?

CIrca secundam partem quærendum est, Vtrum omnes mittantur, vel non ? Videtur, quòd sic : Hebr. 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi ? & alia quæ inducuntur in litera : ergo omnes mittuntur.

2 Item, Damasc. illi qui præeminent aliis, dant suas illuminationes, ea quæ secundum nos dispensantes & auxiliantes : ergo omnes mittuntur.

Sed contra. SED CONTRA : Dan. 9. Millia millium, &c. ibidem Glossa. Plures sunt qui ministrant, quam qui assistunt.

2 Item, Corpus nostrum est ita dispositum, quòd vnum membrum iuuat alterum : ergo cum ipsi sint potentiores in corpore mystico, debent iuuare nos ministrando.

Solutio. SOLVTIO. Notandum quòd nos de hoc alibi diffuse disputauimus valde, & hoc potest interferere qui voluerit : sed ad pœnitens dicendum, quòd tres sunt opiniones de hoc, quæ plane ponuntur in litera à Magistro, sed tamen secundum Dionysij opinionem non omnes mittuntur. Et si credimus, quòd Dionysius scripsi visionem Pauli, tunc videtur ipse magis sequendus quam alij. Et ideo dicendum ad auctoritates inductas, quòd omnes sunt administratorij & missi in ministerium salutis : sed hoc est ministrando illuminationes, non ministrando circa nos. 1. p. sum. t. 34.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc plane dicit Damas. quod iam dictum est in soluendo primum, & ita intelligit. Sed de omnibus aliis alibi prolixus tractatus habetur.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

Vtrum vnus Angelus illuminet alium : & si vnus purget alium, & à quo purgat, cum non habeat peccatum ?

DEinde quæritur circa tertiam opinionem, Vtrum vnus alium illuminet ? Et videtur quòd non : quia dicit Auguſt. quòd in cælo cathedram habet qui ſolus docet cor hominis : ergo etiam cor Angeli ſolus docet.

2 Item, Auguſtinus in ſermone quodam de imagine dicit, quòd inter mentem noſtram & Deum nihil eſt medium : ergo non eſt medius Angelus illuminans : ergo nec ſe inuicem illuminant.

Sed contra. QVOD SI concedatur, erit contra Dionyſium 3. & 7. cæleſtis hierarchiæ, qui dicit, quòd alij ſunt illuminatores, & purgatores, & perfectores : & alij illuminati, purgati, & perfecti in omni hierarchia & in omni ordine.

Quæſt. IVXTA hoc vlterius etiam quæritur, ſi vnus purgat alium, à quo purgat, cum non habeat peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Hoc quod alibi diſputatum eſt, hoc hic nolo corrumpere : quia tanta prolixitas hic non poſſet poni. Sed dicendum breuiter : quòd ſeinuicem illuminant & nos.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd Deus ſolus docet ſicut prima cauſa efficiens, ſed non ſola ita quòd excludat cooperationem Angeli & hominis : & Angeli illuminant ſicut cooperatores.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc intelligitur quantum ad beatificantia tantum, & non in aliis : ipſe enim ſolus beatificat hominem, & Angelum : ſed in aliis illuminationibus vnus accipit ab alio, & ſuperior ab inferiore.

AD ID quod vlterius quæritus, dicendum quòd purgatio eſt à confuſione ſimilitudinis, vt dicit Dionyſius. Sed confuſio dicitur hic non opprobrium peccati, ſed potius non adunatus in lumine intellectus : & ab illo per immiſſionem luminis purgatur, non aliud abiiciendo : quia lumen præſentia & abſentia ſua facit mutationem, ſicut & forma ſubſtantialis. *Ad quæſt.*

ET SI quæritur de differentia horum actuum, dico quòd lumen effectum in ſancto, & quoad hoc eſt purgatio : & ipſum lumen in ſubſtantia aliquid eſt, & hoc dicit illuminatio : & ordinat ad videndum aliquid in Deo quod prius non videbatur, & in illo eſt perfectio : & ideo vnum ſunt in ſubſtantia, & tria in ratione. Et de hoc alibi inuenies explanatà ſigillatim cum prolixa diſputatione, ita quòd omnia verba Dionyſij ſunt. *Quæſt. Solutio.* 2. p. ſum. theo. q. 40.

DISTINCTIO XI.

Quòd quæque anima habet Angelum bonum ad ſui cuſtodiam delegatum, & malum ad exercitium.

De Angelorum miniſterio & miſſione per comparationem ad hominē cui miniſtrant. Matth. 8.

ALIVD quoque ſciendum eſt, quòd Angeli boni deputati ſunt ad cuſtodiam hominum, ita vt quiſque electorum habeat Angelum ad ſui profectum atque in cuſtodiam ſpecialiter delegatum. Vnde in Euangelio veritas à puſillorum ſcandalo prohibens ait, Angeli eorum ſuper vident faciem Patris. Angelos dicit eorum eſſe quibus ad cuſtodiam deputati ſunt. Super quem locum Hieronymus tradit vnamquamque animam ab exordio natiuitatis habere Angelum ad ſui cuſtodiam deputatum, inquiens ita, Magna dignitas animarum eſt, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum. Gregor. quoque dicit, quòd quiſque bonum Angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum, & vnum malum ad exercitium habet. Cum enim omnes Angeli boni noſtrum bonum velint, communiterque ſaluti omnium ſtudeant : ille tamen qui deputatus eſt alicui ad cuſtodiam, eum ſpecialiter hortatur ad bonum, ſicut legitur de Angelo Tobiæ, & de Angelo Petri in Actibus Apoſtolorum. Similiter & mali Angeli cum deſiderent malum hominum : magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortius inſtat ille qui ad exercitium eius deputatus eſt.

Vtrum

Vtrum singulis hominibus singuli Angeli, an pluribus deputatus sit vnus?

SOlet autem quæri, Vtrum singuli Angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit? Sed cum electi tot sint quot & boni Angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos & malos homines quam boni Angeli sint. Et cum tot sint electi quot Angeli boni, & Angeli boni plures sint quam mali, pluresque sint homines mali quam boni, non est ambigendum plures esse bonos homines quam sint mali Angeli, & plures esse malos homines quam sint mali Angeli vel boni Angeli. B

Confirmat vnum Angelum pluribus hominibus deputari, siue simul, siue temporibus diuersis.

IDeoque dici oportet vnum eundemque Angelum, bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium, siue eodem tempore, siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuersis temporibus: quia videtur quibusdam, quòd omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore, singuli singulos Angelos habere possunt, bonos vel malos: quia licet maior sit numerus hominum computatis in vnum omnibus qui fuerunt & sunt & futuri sunt, quam Angelorum: tamen quia homines decedẽtibus hominibus succedunt, & ideo nunquam simul sunt in hac vita: Angeli vero nunquam decedunt, sed simul omnes sunt: ideo esse potest vt singuli hominum dum in hac vita sunt, singulos habeant Angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos. Cæterum siue ita sit, siue non, non est dubitandum vnumquemque habere Angelum sibi deputatum, siue pluribus simul destinatus sit, siue vni singulariter. Nec est mirandum vnum Angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cum vni homini plurium custodia deputetur, ita vt eorum quisque suum dicatur habere dominũ vel Episcopum, vel abbatem. C

DIVISIO TEXTVS.

ILLVD quoque sciendum est, quòd Angeli boni, &c.] Hic agit Magister de custodia Angelorum, & tangit tria: quorum primum est, quòd custodiunt. Secundum est, Vtrum singuli singulos habeant *ibi* [Solet autem quæri] Tertium est, Vtrum in merito proficiant? Et tangit circa hoc duas opiniones *ibi* [Præterea illud considerari oportet.

ARTICVLVS I.

An Angelo & cui conueni at custodire

HIc incidunt dubia circa primum sex, scilicet vtrum Angelo conuenit custodire. Secundo, Vtrum homini conuenit custodiri? Tertio de tempore custodiæ. Quarto de effectu. Quinto, si Antichristus Angelum custodem habebit? Sexto Vtrum homo habuisset si non cecidisset? Hæ omnes disputantur alibi. 2.p.sum. theo. 9.36.

Ad primum proceditur sic: Lucæ 22. Quis maior est, qui ministrat, vel qui recumbit? nonne qui recumbit? ergo maiori non conuenit ministrare minori: Angelus autem est maior homine, & in natura, & in statu: ergo non conuenit ei vt ministret homini.

2 Item, Quòd Deus habeat ministros deferentes suam ad nos voluntatem, hoc videtur sonare in defectum suæ potestatis.

3 Item, Quod habeat aliquos qui arceant potestates contrarias, videtur similiter suæ potestatis depressio.

4 Item, Si dicas, quòd nostra desideria & orationes deferant ad Deum, hoc iterum sonat imperfectionem eius qui scit omnia nostra antequam fiant: ergo videtur omnino non conuenire, quòd Angeli ministrent.

SED CONTRA hoc sunt auctoritates Hieronymi & Greg. in litera inductæ à Magistro. *Sed contra.*

1 Item, Misericordiæ est adhibere fulcimentum debili ruenti : cum ergo homo sit debilis & ruens, videtur quòd cõgruum sit quòd habeat custodem.

3 Item, Rationalis natura triplex est, scilicet diuina, angelica, & humana : & angelica est media : ergo secundum ordinem mediationis conuenit vt sit circa vtranque. Non autem est circa diuinam nisi assistendo : homini autem non potest assistere, quia non accipit beatitudinem ab homine : ergo conuenit ei homini ministrare.

4 Item, Charitas viæ tanta est, quòd inducit vt maior subueniat minori : cum ergo maior sit charitas patriæ, ad hoc inducit Angelos vt ministrent nobis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Angelo præcipue de quinque ordinibus inferioribus conuenit custodire : & hoc tribus de causis. Prima est & præcipua propter nos : quia Deus propter nostram indigentiam multiplicat nobis vndique causas nostræ salutis intus & extra, vt patebit in sequenti articulo quæstionis. Secunda est ordo naturæ angelicæ, quæ media est inter duas naturas rationales, scilicet Creatoris, & nostram : & hæc tacta est in obiiciendo. Tertia causa est descensus illuminationum : quia, vt dicit Dionysius, lex diuinitatis est in nullo negligere ordinem, sed per prima media, & per media postrema reducere.

DICENDVM ergo ad primum, quòd ministrare est tanquam ex iure conditionis & obligatione: sicut inferior superiori, & seruus domino suo ministrat : & sic non ministrant nobis Angeli. Est etiam ministrare ex ordine charitatis, & naturæ, & officij : & sic ministrant nobis Angeli: quia sic ministrare est superioris : vt charitas respiciat indigentiam à parte nostra : ordo naturæ referatur ad medium statum inter nos, & Dominum ipsius Angeli : ordo autem officij ad ordinem cælestis hierarchiæ super Ecclesiasticam in ordine recipiendi illuminationes.

AD ALIVD dicendum, quòd ista non dicunt diminutionem potestatis in Deo, nisi nos hic poneremus propter indigentiam Dei : nos autem hoc non facimus, sed potius propter indigentiam hominis, & ordinationem sapientiæ disponentis omnia in numero, pondere, & mensura, ordinantis naturam Angeli & officij inter nos & Deum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS II.

Vtrum homini conueniat custodiri ab Angelo?

SEcundo quæritur, Vtrum homini conueniat custodiri? Videtur quòd sic. Eccli. 17. In vnaquaque gente præposuit rectorem. Glo. id est. Angelum regentem : vnde supremus ordo inferioris hierarchiæ dicitur ordo Principatuum, id est, Angelorum qui præsunt diuersis regnis, gentibus, & prouinciis.

2 Item Matth. 18. Angeli eorum, id est, pusillorum semper vident faciem Patris mei Glo. Non sunt contemnendi ad quorum custodiam mittuntur Angeli.

3 Item, Psal. 90. Angeli suis mandauit de te. Glo. ibidem, Hoc de capite dicitur ratione membrorum.

4 Item, Isa. 62. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes. Glo. muri sunt Apostoli, custodes sunt Angeli.

5 Item, Eccli. 33. Contra malum bonum est, & contra mortem vita : sic & contra virum iustum peccator : & sic intuere in omnia opera Altissimi, duo contra duo, & vnum contra vnum. Et non fecit quicquam deesse. Constat autem per experimentum, quòd habemus malos Angelos exercitatores : ergo aliquid deesset in operibus Altissimi, nisi etiam dedisset bonum in custodem.

6 Item, Indigenti conuenit vt custos adhibeatur : homo autem est indigens, vt docet experientia : ergo indiget custode.

Sed contra. SED CONTRA, Optimus homo fortior fuit omni Angelo, scilicet Christus : ergo homo simpliciter fortior Angelo : ergo non indiget custode.

2 Item, 1. Ioan. 2. Vnctio docebit vos de omnibus. Ergo non indigemus Angelo docente.

3 Item, Ad malum inclinat fomes, & peccatum, & diabolus : & contra fomitẽ habemus sacramẽta contra peccatum gratiam contra dæmones Deum adiutorem : ergo videtur, quòd superflua sit custodia Angeli.

4 Item, Minima charitas valet resistere cuicunque tentationi : ergo homo habens charitatem, non indiget alio custode: ergo superfluit custodia Angeli : nihil autem superfluum sine vitio : ergo custodia Angeli videtur non debere esse.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd valde necessaria est nobis custodia Angeli.

AD EA quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum ad primum, quòd non valet hoc argumentum : quia hoc est per accidens, in quantum Christus fuit Deus, & non simpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd vnctio docet interius : & propter multa retrahentia indigemus etiam suadente & suggerente exterius : & hoc est Angelus custodiens.

AD ALIVD dicendum, quòd illud non procedit : quia in omnibus abundant causæ salutis super occasiones perditionis : nec tamen est ibi superfluitas, quia etiam natura non tantum dat necessaria, sed etiam confortantia & tenentia in esse formæ quod dat : si enim natura nihil daret nisi formam, illa forma leuissimo agente in contrarium destrueretur, & sic non permaneret productum à natura : & ideo dat virtutes vincentes contrarias dispositiones in materia, & resistentes alterationibus sequentibus : & ita facit etiam Deus. Tamen possumus etiam dicere, quòd ad malum inclinant illa quæ tacta sunt, & insuper occasiones mali quasi suggerentes : & ideo contra Angelum malum habemus bonum, & Deum contra peccatum, & gratiam formaliter disponentem : vt Deus inhabitet in nobis: & contra fomitem sacramẽta: & contra suggerentia malum, vnctionem quæ docet omnia.

AD VLTIMVM dicendum, quòd charitas quantum est de se, bene sufficit : sed quantum est in nobis debilibus & infirmis, frequenter deficit : vel vt magis proprie dicatur, nos deficimus ei.

Quæritur

ARTICVLVS III.

Quæritur de tempore custodiæ, quando scilicet deputatur nobis Angelus ad custodiam: & vtrum Angeli semper custodiant eos ad quorum custodiam deputantur, vel aliquando eos derelinquant?

TErtio quæritur de tempore custodiæ. Videtur enim in litera dicere Hieronymus, quòd in ortu natiuitatis nobis deputatur Angelus.

2 Item, Si infirmo debetur custodia: ergo maxime debetur tempore maximæ infirmitatis: hæc autem est infantia: ergo tunc maxime adhibetur.

3 Item, Christus dixit de paruulis, Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere. Et post, Angeli eorum semper vident, &c.

4 Item, In vtero quando formatum est puerperium, est ibi anima creata ad imaginem Dei, quæ multis modis ex periculis interioribus & exterioribus potest frustrari gratia regenerationis: ergo videtur, quòd debeatur ei custodia.

Sed contra. SED CONTRA: Frustra exhibetur beneficium ei qui non potest recognoscere: paruuli autem in vtero & in infantia non habent vsum rationis vt cognoscant: ergo frustra exhibetur eis beneficium ministerij Angelorum.

Quæst. VLTERIVS quæritur hic, si Angeli semper custodiunt, vel quandoque custoditos derelinquunt? Videtur autem, quòd quandoque relinquant. Iere. 51. Transeamus ab his sedibus. Et ista eadem vox audita fuit in aere in Passione Christi, vt legitur in Euangelio Nazaræorum. Et dixit eam Michaël, relinquens Synagogam, & transferens se ad Ecclesiam. Ergo quandoque relinquunt.

2 Item, Iere. 51. Curauimus Babylonem, & non est curata: derelinquamus eam &c. Glo. medici sunt Angeli, quos à nobis repellimus, cum eorum consilio non acquieuimus.

3 Item, ibidem. Caue ne quando dimittat te medicus vel Angelus Dei: Caue ne absceſſio medici condemnatio tua sit.

4 Item, Iere. 17. super illud, Terra salsuginis, Glo. quæ nec Deum habet hospitem, nec præsidium Angelorum.

5 Item, Ponamus, quòd reueletur Angelo, quòd ille quem custodit præscitus est ad mortem æternam: & tunc aut relinquit, aut non. Si relinquit, habeo propositum. Si non: ergo facit eum magis peccare: quia contemnit monitionem Angeli: quod non faceret, si Angelum custodem non haberet: ergo videtur, quòd obsit & non prosit ei. Cum ergo ad minus intendat ei non obesse, videtur quòd tunc recedit ab eo.

Sed contra. SED CONTRA: Feruentior est bonus in custodiendo, quam malus in impugnando: malus autem nunquam relinquit bonum: ergo nec bonus malum.

2 Item, Licet scire posset esse aliquem damnandum: tamen adhuc multa mala potest impedire, & sic consequitur effectum custodiæ suæ.

3 Item, De nemine desperandum est dum est in via: sed medicus non relinquit non desperatũ: ergo Angeli cum sint medici, nunquam relinquunt in via: & hoc est concedendum.

Solutio. AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (vt opinor) Angelus datur puerperio formato & animato in vtero matris, etiam antequam nascatur.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quòd non oportet intelligere custoditum: quia non facit propter hoc Angelus suum obsequium vt intelligatur à nobis, sed potius vt Dei gloria promoueatur in nobis.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Angelus nunquam relinquit, sicut probant vltimæ rationes. Et omnes auctoritates ante inductæ habent vnam solutionem, scilicet quòd dicuntur relinquere, quando exhibent tribulationem, & ita reliquerunt Babylonem, alias nunquam relinquunt. Sed tamen hic aliter quidam dicunt, scilicet quòd quandoque subtrahunt officium custodiæ, & non relinquunt localiter nisi homo ruat de peccato in peccatum: & multitudo peccatorum facit eum tandem redire ad Deum. Hoc autem ego non auderem dicere: quia non videtur consonum charitati Angeli, quòd non faciat contra peccatum quicquid potest, salua libertate arbitrij hominis: quia nullus est cogendus ad bonum vel ad malum. Quod autem dicit vna auctoritas in tertio argumento, quòd medici relictio est condemnatio, intelligendum est, id est, signum condemnationis, quando propter peccata exponit tribulationi nisi corrigaris.

AD ALIVD patet solutio per obiectum in contrarium: quia licet sciret aliquem esse præscitum, tamen multa mala impedit in eo: & sic custodia sua operatur ad tolerabiliorem damnationem.

ARTICVLVS IV.

Quot & qui sunt effectus Angelicæ custodiæ?

QVarto quæritur de effectu custodiæ: & assignantur 12. à Magistris. Primus est soluere à vinculis peccatorum. Act. 12. Astitit Angelus. Et post, Ceciderunt catenæ de manibus. Secundus est confortare in via. 3. Reg. 19. dixit Angelus ad Eliam, Surge, comede, grandis, &c. Tertius, arcere dæmones. Tobiæ 12. Dæmonium ab vxore mea compescuit. Quartus, docere. Dan. 10. Nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Quintus, consolari. Tobiæ 5. Forti animo esto, &c. Sextus, reuelare secreta. Genes. 18. tres Angeli mysterium Trinitatis & vnitatis & Christi nascituri expresserunt: & ideo sequitur quod dixit vnus Angelorum, Num celare possum Abraham quæ gesturus sum? cum futurus, &c. Septimus, adiutorium contra hostes. Isa. 37. Egressus Angelus Domini percussit in castris Assyriorum 185 millia. Octauus, increpare pro delictis. Iudicum 2. Ascendit Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & induxi vos in terram. Et post, Et noluistis audire vocem meam, cur hoc feciſtis? Nonus est impedientia ad bonum auferre: & hoc significatur Exod. 12. vbi Angelus percussit primogenita Ægypti, quibus viuentibus non poterat de Ægypto proficisci populus Domini. Et Malach. 3. Ecce, De 4. coæquis 1. p. q. 8. a. 6.

mitto Angelum meum. Decimus est inducere & conducere in via, Tobiæ 5. Ego ducam, & reducam. Vndecimus est tentationem mitigare : & hoc significatur Genes.32. vbi Iacob luctatus est cum Angelo, & benedictionem accepit : & hæc valuit contra tentationem à dæmone. Et confortatus est contra fratrem, dicente Angelo, &c. & hoc significabat mitigationem tentationis à mundo. Et emarcuit neruus femoris eius : quod significat mitigationem tentationis à delectationibus carnalibus. Duodecimus est orare & orationes offerre. Tobiæ 12. Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.

ARTICVLVS V.

Vtrum Antichristus habebit Angelum custodem, & vtrum Christus habuerit Angelum sibi deputatum?

QVinto quæritur, Si Antichristus Angelum custodem habebit vel non? Videtur autem quòd non habebit : quia Daniel. 11. super illud, Nec quemquam deorum curabit : quia aduersum vniuersa consurget : Deum autem Maozim in loco suo venerabitur : dicit Glos. diabolum scilicet, in seipso & vbicumque fuerit Antichristus. Si ergo diabolum habebit in seipso, videtur quòd in nihilo habiturus sit præsidium Angelorum.

2 Item, Alia Glos. ibidem videtur dicere, quòd etiam ministerio dæmonis in vtero matris alendus sit, & post natiuitatem nutriendus & educandus.

3 Item, Secundum Apostolum 2. Thessal. 2. diabolo instigante & operante qui illum totum possidebit, erit aduentus Antichristi secundum actum Satanæ.

4 Item, Dicit Dam. quòd Antichristus præsidio Angelorum carebit. Item, Damasc. Homo ille ex fornicatione generabitur, & susciplet omnem actum Satanæ. Præsciens enim Deus iniquitatem eius futuræ voluntatis, concedit in eo habitare diabolum. Ergo videtur, quòd nihil faciat apud eum Angelus bonus. Item, Per rationem videtur idem, quòd Angelus bonus nulli nocere intendit : sed præsidij contemptus noceret illi homini & aggrauaret peccatum : ergo videtur, quòd non dabitur ei.

Quæst. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, si Christus habuit Angelum sibi deputatum? Videtur quod sic : quia in Psalm. 90. Angelis suis, &c. Glos. de toto Christo potest accipi. Ergo tam de capite, quam de membris.

2 Item, Luc. 22. Apparuit ei Angelus Domini confortans eum. Ergo multo magis habuit custodientem se Angelum : quia minus est custodire, quam confortare.

3 Item, Matth. 4. Accesserunt Angeli & ministrabant ei.

4 Item, Sua dignitas non erat minor quam aliorum : si ergo hæc dignitas est humanæ animæ quòd Angeli deputantur ei in custodiam, videtur quòd multo magis deputati sunt Christo.

5 Item, Ipse habuit malum Angelum exercitantem : ergo multo magis debuit habere bonum custodientem.

6 Item, Angelus non tantum custodit in spiritualibus, sed & in corpore : Christus autem passibilis fuit in corpore : ergo indiguit custodia in parte illa, vt videtur.

7 Item, Beda dicit super illud, Accesserunt Angeli, quòd ministrasse Christo & confortasse cum Angeli describuntur in testimonium vtriusque naturæ. Si ergo ministerium fuit signum diuinæ naturæ, & confortatio signum naturæ humanæ, videtur quòd indiguit custodia Angelorum.

8 Item, Tobiæ 6. dicit Glos. quòd Angelus malus nunquam reliquit eum, & stabat in brachio crucis cum moreretur. Ergo ab oppositis nec Angelus bonus.

9 Item, Minor à maiori debuit custodiri, vt supra habitum est : sed de Christo dicitur, Minuisti eum paulo minus ab Angelis : ergo debuit habere Angelorum custodiam.

Sed contra. SI HOC concedatur, sequitur grandis miseria, scilicet quòd deitati coniunctus indiguerit adhuc alio custode : nec enim vnquam facere persecutores contra eum aliquid potuerunt, nisi quando deitas eum passioni exhibuit : ergò nunquam custodem habuit.

Solutio. SOLVTIO. Ad primum sunt opiniones : dicunt enim quidam, quòd Antichristus Angelum bonum habebit qui deputabitur ei : sed ille recedet ab eo, ex quo extollet se super omne quòd vocatur Deus. Sed hæc opinio hodie expirauit. Aliorum opinio est, quòd habebit Angelum bonum custodientem, qui nunquam recedet ab eo vsque ad mortem : & hoc tribus de causis, scilicet vt magis iusta appareat sua condemnatio : & vt ordo sapientiæ stet, qui propter eum non debet irrumpi, vt sibi non fiat quod fit aliis. Tertia causa & principalis est : quia impossibile videtur, quòd Angelus non impediat eum à multis peccatis, præcipue quia non sinet ei venire occasiones quorundam peccatorum ad præsentiam sensuum : & bonitas diuina tanta est, quòd etiam sceleratissimis procurat impedimenta peccati, & ideo custodia Angeli non frustratur in eo omnino.

AD AVCTORITATES ergo primo inductas dicendum, quòd hoc dicitur quantum ad effectum custodiæ principalem, qui est recedere à peccatis : hoc enim nunquam faciet Antichristus. Quod autem dicitur nutriri à diabolo, hoc intelligitur quantum ad dispositiones quibus operatur dæmon ad incentiuum complexionis vel ciborum, vt dictum est supra.

AD OMNIA alia patet solutio per ea quæ obiiciuntur in contrarium.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur de Christo, dicendum quòd omnium sententia est, quòd Christus nunquam habuit Angelum custodem : quia sine dubio hoc esset maxima impietas opinari de redemptore. Ad ea ergo quæ obiiciuntur, dicendum ad primum, quòd Deus mandauit Angelis de toto Christo, sed non æqualiter, sed vt membra custodirent, & vt capiti ministrarent.

AD ALIVD dicendum, quòd ibidem soluitur ab Expositoribus, quòd non erat nisi confortatio exterior congratulationis forti Christo, & non dispositionis interius : & ideo Doctores dicere consueuerunt quòd suum confortare fuit ad modum confortantis se habere.

AD ALIVD dicendum, quòd Angelum malum non habuit tentantem interius. Sed hæc solutio

est

est quorundam, & non valet: quia etiam Adam non habuit eum intus in primo statu. Vnde dicendum, quòd non est simile de Angelo malo, & de Angelo bono: quia malus datur ad experimentum fidelitatis & constantiæ: & in Christo fuit tentatio dispensationis, scilicet quia sapientia ita dispensauit, vt qui tentando vicerat, tentando vinceretur: vnde tentatio Christi refertur ad nostram salutem, & non ad exercitium quod sibi bonum aliquid attulerit. Angelus autem bonus datur propter indigentiam quæ nulla fuit in Christo: & ideo Angelum bonum custodem habere non potuit.

AD ALIVD dicendum, quòd confortatio Angeli signum est humanæ naturæ, non per aliquam fortitudinem quam dedisset ei Angelus, sed quia congratulabatur forti patienti: & sic per tristitiam & passionem ad argumentum humanæ naturæ ordinatur, & non ex indigentia.

AD ALIVD patet solutio per dicta: quia non est simile de Angelo bono, & de Angelo malo.

AD ALIVD dicendum, quòd est in argumento fallacia secundum quid ad simpliciter: quia non est minor Christus nisi valde improprie & secundum quid, scilicet in eo quòd passibilis in carne, non in eo quòd indigens vel flexibilis.

***

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo habuisset Angelum custodem si non cecidisset?

SExto quæritur, Vtrum homo habuisset Angelum custodem si non cecidisset? Videtur autem, quòd non: quia non fuisset inclinans ad peccatum: ergo non indiguisset confortante in bono.

2 Item, Homo fuisset confirmatus si stetisset, sicut & Angelus stans: ergo non indiguisset tunc Angelo custode.

3 Item, Propter corpus non indiguit, quia non potuit mori nisi peccaret: ergo nullo modo indiguit, vt videtur

SED CONTRA: Constat quòd Angelum malum habuit exercitatorem: ergo & bonum debuit habere custodem. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum quòd habuit Angelum bonum custodem in primo statu. Ad prima autem obiecta est vna solutio, quòd custodia magis est medicina præseruatiua quam sanatiua: & ideo operabatur Angelus ad hoc quòd non caderet homo. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd post confirmationem non habuisset custodientem Angelum.

Sed vtrum adhuc per Angelum in statu animalis corporis accepisset illuminationes, donec transferretur in paradisum Angelorum, & corpus vestiretur claritate cælesti, non determino: sed bene videtur mihi hoc probabilius, quam oppositum.

Vtrum Angeli proficiant in merito vel in præmio vsque ad iudicium?

PRæterea illud considerari oportet, vtrum Angeli boni in præmio vel in merito proficiant vsque ad iudicium. Quod in meritis proficiant atque quotidie magis ac magis mereantur, quibusdam videtur ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt, eorumque profectibus studeant. Quibus etiam nihilominus videtur, quòd & in præmio proficiant, scilicet in cognitione & dilectione Dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam: augetur tamen quotidie eorum beatitudo: quia magis ac magis diligunt atque cognoscunt: & est eorum charitas (qua Deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eam, & obsequia ex ea nobis impensa, merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipsa eadem est præmium, quia ea beati sunt. D

Auctoritatibus confirmant quod dicunt.

ET quòd Angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis Sanctorum confirmant. Dicit enim Isaias ex persona Angelorum Christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de Edon tinctis vestibus de Bosra? Et in Psalm. 77. Quis est iste rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd mysterium Verbi incarnati plenius cognouerunt Angeli post impletionem quam ante. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt, ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quod autem in huiusmodi mysterij cognitione profecerint, euidenter docet Apostolus, dicens, Quæ sit dispensatio sacramenti abscondita à seculis in E Isa. 63. Psalm 23.

Deo, vt innoteſcat multiformis ſapientia Dei per Eccleſiam principibus & poteſtatibus in cæleſtibus. Super quem locum dicit Hieronymus, Angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum non intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti, & Apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.

Quod in hac ſententia videtur Auguſtinus aduerſari Hieronymo.

F HIs autem videtur contradicere Auguſt ſuper eundem locum epiſtolæ dicens, Non latuit Angelos myſterium regni cælorum, quod oportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo à ſeculis innotuit ſupra memoratum myſterium: quia omnis creatura non ante ſecula, ſed à ſeculis eſt. Attende lector, quia videntur diſſentire in hac ſententia illuſtres Doctores. Ideoque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem ſequentes ita determinemus, vt illis Angelis qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nuntiata ſunt, ex parte cognita à ſeculis fuiſſe, vtpote familiaribus & nuntiis. Illis vero qui minoris dignitatis ſunt, incognita extitiſſe dicamus, vſquequo impleta ſunt & per Eccleſiam prædicata: & tunc ab omnibus Angelis perfecte fuerunt cognita. Conſtat itaque omnes Angelos in cognitione diuinorum myſteriorum ſecundum proceſſum temporis profeciſſe. Vnde non incongruenter ipſi idem dicunt Angelorum ſcientiam ac beatitudinem augeri vſque ad tuturam conſummationem, quando in ſcientia ac beatitudine ita perfectiſſimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur.

Originaliter ſup. Geneſ. lib. 5. c. 19.

Aliorum opinio qui dicunt Angelos in quibuſdam prædictorum non profeciſſe.

G ALij autem dicunt Angelos in confirmatione tanta deitatis dilectione atque notitia fuiſſe præditos, vt in his vlterius non profecerint, nec profecturi ſint. Profecerunt tamen in ſcientia rerum exteriorum, ſicut in cognitione ſacramenti incarnationis, & huiuſmodi: ſed non in contemplatione deitatis: quia Trinitatem in vnitate, atque vnitatem in Trinitate non plenius intelligunt ſiue intellecturi ſunt, quam ab ipſa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciſſe poſt confirmationem, quia eorum charitas poſtea non eſt aucta: & ſic dicunt eos non profeciſſe in meritis, ſed hoc quantum ad vim merendi, non quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt poſtea, quæ tunc non fecerant: ſed eorum charitas ex qua illa proceſſerunt, non eſt aucta, ex qua tantum meruerunt antequam iſta adderentur, quantum poſtea his adiectis. Illud vero quod alij ſuperius dicunt, probabilius videtur, ſcilicet quòd Angeli vſque ad iudicium in ſcientia & aliis proficiant.

Quædam auctoritates videntur obuiare probabiliori ſententiæ.

H QVibus tamen videntur obuiare quorundam auctoritatum verba. Ait enim Iſidorus de ſummo bono, Angeli in verbo Dei omnia ſciunt antequam fiant. Sed nec omnes, nec omnia perfecte Angelos ſcire dixit: & ideo eos in ſcientia proficere non remouit. Gregor. in lib. dialogorum ait,

Lib. 1 c. 10.

Cap. 13.

Quid

Quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Vbi videtur dicere, quòd omnia sciant Angeli, & nihil sit quod nesciant. Sed accipiendum est hoc de his quorum cognitio beatum facit cognitorem: vt sunt ea quæ ad mysterium Trinitatis & vnitatis pertinent.

ARTICVLVS VII.

An Angeli proficiunt in merito?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Præterea considerari oportet, &c.] Et quæritur, Vtrum Angeli proficiant in merito? Sed quia hoc supra disputatum est, vbi quæritur de merito Angelorum, ideo hic quædam breuiter tangi possunt sic: Ex charitate ministrant circa nos: actus autem informatus charitate est meritorius: ergo Angeli ministrando merentur.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur de contradictione quæ videtur esse inter eos, sicut in Dan. dicitur, Princeps Persarum restitit mihi 21. diebus. Et in Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus suis.

Quæst. 2. ITEM de tristitia qua tristari dicuntur, sicut in Isaia: Angeli pacis amare flebunt. Item, De hoc quod dicit Bernard. quòd Angeli & si sint impassibiles: non tamen sunt incompassibiles.

Solutio. SOLVTIO. Magistri hic breuiter transeunt: sed alibi diligenter est tractatum de istis. Et dicendum, quòd opinio communis est, quòd Angeli non merentur: quia charitas sua informans actus eorum est in eis præmium, non meritum, vt supra dictum est.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd contradictio non est nisi dissensus in volito vnius & alterius, & reducitur ad concordiam per illuminationem eius quod vult Deus: quia in hoc omnes concordant.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd non flent Angeli: sed signa tristitiæ in effectu, non in affectu dicuntur fletus eorum, quando peccatores non conuertuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd compassionis affectus ibi improprie sumitur pro congratulatione boni, & displicentia mali nostri, quod facimus, vel patimur.

DISTINCTIO XII.

Post considerationem de Angelis habitam agitur de alia rerum creatione, & præcipue de operum sex dierum distinctione.

De corporalis creaturæ conditione quãtum ad principium materiale: & hæc productio dicitur creatio. Genes. 1.

HÆc de Angelicæ naturæ conditione dicta sufficiant. Nunc superest de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipue de operum sex dierum distinctione nonnulla in medium proferre. Cum Deus in sapientia sua Angelicos condidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supradicta Scriptura Genes. quæ dicit, In principio Deum creasse cælum, id est, Angelos, & terram, scilicet materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informem, quæ à Græcis dicta est chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa distinxit Deus, & species proprias atque distinctas singulis rebus secundum genus suum dedit: quæ non simul, vt quibusdam sanctorum Patrum placuit, sed per interualla temporum ac sex volumina dierum, vt aliis visum est, formauit.

Quod sancti Tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse, aliis dicentibus omnia simul facta in materia & forma, aliis per interualla temporum.

B QVidam namque sanctorum Patrum qui verba Dei atque arcana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata: quod Augustinus sensisse videtur. Alij vero hoc magis probauerunt ac asseruerunt, vt primum materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionem atque confusionem tenens, creata sit. Postmodum vero per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quam scientiam Gregorius, Hieron. & Beda, aliique plures commendant ac præferunt. Quæ etiam Scripturæ geneseos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Super Gen. lib. 1. c. 15.

Genesi.

DIVISIO TEXTVS.

HÆc de Angelicæ naturæ conditione, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de corporali creatura, & diuiditur in duas partes. In prima agit Magister de opere creationis. In secunda autem de opere dispositionis & ornatus: & hæc incipit in sequenti distinct. *ibi* [Prima autem distinctionis, &c.] Hæc autem distinctio diuiditur in quatuor partes, in quarum prima Magister circa modum creationis recitat diuersas scientias Patrum. In secunda autem explicat opus creationis *ibi* [Secundum hanc itaque traditionem] In tertia duas quæstiones mouet circa opus creationis, scilicet vtrum materia informis omnino creata sit, vel sub aliqua forma, & vbi creata sit materia mundi sensibilis? *ibi* [De qua postquam tractemus] In quarta & vltima dicit quædam prælibanda de modo distinctionis operationis diuinæ *ibi* [Nunc superest vt dispositionem, &c.

ARTICVLVS I.

An omnia simul facta sint sicut dicit Augustinus, aut per senarium dierum numerum digesta?

INcidit prima quæstio circa primam partem de opinione August. qui dicit, omnia facta esse simul in materia & forma. Et opinioni aliorum qui aliter sentiunt, opponit sic Augustinus. Eccli. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Et qui dicit omnia, nihil excipit: ergo omnia simul creata sunt, & non per senarium numerum.

lib. 4 super Gen. c. 12. & 34. & de ciuit. Dei cap. 9. & in dialogo, q 65. ad Orosium.

2 Item, Glossa Gregor. ibidem, cum simul factum cælum terraque describitur, simul spiritualia atque corporalia, simul quicquid de cælo oritur, simul factum quicquid de terra producitur, indicatur. Constat autem, quòd stellæ de cælo & planetæ, & animalia de terra. Ergo cælum & terra & stellæ & plantæ & animalia simul facta sunt, & non successiue per sex dies.

3 Item, Obiicit Augustinus per id quod habetur Genes. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt, in die quo fecit Dominus cælum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret. Ergo in die in quo fecit Dominus cælum & terram, fecit virgultum agri & herbam regionis. Ergo tertia dies fuit cum prima die: & eadem ratio est de aliis: ergo opera sex dierum facta sunt simul.

4 Item, Hoc videtur expressius per aliam translationem, quam inducit Augustinus: & dicit sic, Hic est liber creaturæ cæli & terræ, cum factus est dies, fecit Deus cælum & terram & herbam pabuli. Ergo cum factus est dies, fecit Deus cælum & terram & herbam: dies autem facta non potest intelligi illa quæ est ex allatione solis: ergo alia dies est quam fecit Deus quando fecit omnia alia: non autem potest esse dies illa ante lucem corporalem nisi natura Angelica: ergo cum natura Angelica fecit Deus omnia: ergo omnia simul.

Lib. 5. super Genes. c. 1.

5 Item per illud Iob 40. Ecce Behemoth quem feci tecum. Sed Behemoth Angelus est, qui primo cum factus est, dies est factus: homo autem sexto die factus commemoratur: ergo opus sextæ diei sit cum opere primæ diei: ergo & cætera multo magis facta sunt.

6 Item, Augustinus ducit ad inconueniens dicentem oppositum. Si enim omnia facta sunt in materia confusa tantum: tunc nihil erat distinctum: ergo nec circulus in quo lux rotaretur: cum igitur dies non fiat nisi circulari rotatione lucis, etiam dies tunc non erat, nec prima, nec secunda, nec tertia: sed in quarta primo incepit.

7 Item, Dies fit ad solatium habitantium in terra: tunc autem nullus terram inhabitabat: ergo dies frustra fuisset, nisi omnia simul facta sint: frustra autem & vanum & inutile non est in operibus Dei: ergo videtur, quòd omnia simul facta sint.

8 Item, Si aliquis diceret, quòd dies fiebat tunc

tunc emissione & contractione lucis. Obiicit Augustinus in contrarium: quoniam corpus luminosum non illuminat contrahendo & emittendo radios, sicut oculus, cum non habeat operiens aliquid, & agat per necessitatem naturæ.

Lib. 4. super Genes. cap. 11.

9 Præterea, Illa emissio & contractio nec ratione probatur, nec Sacræ Scripturæ auctoritate: ergo eadem facilitate contemnitur, qua dicitur.

10 Item, Constat, quòd opus primæ diei produxit Deus in momento: quæritur igitur, Quare vacabat per 24. horas, cum artifex qui in opere non lassatur, non scit cessare ab opere, donec aliquid restat de opere perficiendo: huius autem causam non est facile inuenire. Et has omnes rationes innuit Augustinus in diuersis locis lib. super Genes. ad literam.

Præterea, Pro eadem opinione potest obiici sic, Perfectissimi agentis est perfectissimum opus: opus autem perfectissimum est completum in forma & materia: ergo videtur, quòd omnia creata sunt à supremo artifice perfecta in forma & materia.

2 Item, Arist. sæpe vtitur hoc argumento, Si aliquid melius fit vno quam pluribus, & subito & simul quam successiue, quòd natura sic operatur quæ expedit se breuioribus, quibus potest: ergo multo magis summe potens Deus: melius autem est facere simul, quam successiue: & vno quam: pluribus: ergo videtur, quòd Deus simul omnia fecerit.

3 Item, Omnis operationis terminus est compositum & non materia sola: & veritas illius patet inducendo in arte & natura: & ergo operationis diuinæ terminus est compositum: compositum autē est ex materia & forma perfectum: ergo creaturæ simul materia & forma perfectæ factæ sunt.

4 Item, Si facta est materia prima: aut igitur facta est nuda sine omni forma, aut sub forma mixtionis. Si nuda, hoc non potest esse: quia etiam Magister in tertia parte istius lectionis infra dicet, quòd sine omni forma subsistere non possit: quia sic est in potentia & intellectu tantum. Si autem sub forma mixtionis facta est. Contra: Miscibilia tempore & substantia distincta sunt ante mixtum, vt probat Philosophus: ergo ante illud mixtum oportuit esse distinctas res in formis suis.

5 Item, Miscibilia non miscerentur nisi aliquo mouente ad mixtionem: nihil autem mouens fuit ad illam mixtionem: ergo videtur, quòd in forma mixtionis & confusionis non sint facta omnia simul. His & huiusmodi rationibus consentit Augustinus: & etiam quidam Philosophi ponentes mundum incepisse per creationem, tenent viam August. & Rabi Moyses, & alij quidam.

Sed contra.

Sed è contra obiicitur per opinionem aliorum Sanctorum: dicit enim Chrys. super Ioannem homil. 22. Oportebat generari creaturas, sed non simul: & hominem cum muliere, sed neque hæc simul: ergo non omnia simul facta sunt.

2 Item, Greg. 32. lib moral. Rerum substantia simul creata est, sed simul secundum species formata non est: & quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ.

3 Sed quia copiosæ ad hoc abundant auctoritates Greg. Hieron. Basilij, Bedæ Amb. Dionys. Damasc. Alcuini, Strabi, & aliorum quam plurimorum patrum præter Augustinum.

4 Inducatur etiam auctoritas August. dicit enim in confessio. lib. 12. Nonne tu docuisti me, quòd priusquam istam informem materiam formares, non erat aliquid, non color, non corpus, non figura, non spiritus, non tamen omnino nihil: erat enim quædam informitas sine vlla specie. Ergo videtur, quòd informem materiam creauit Deus primo, & postea formauit. Siquis autem velit accipere multas inueniet auctoritates similes isti in lib. confes. 12. & 13.

5 Item, Augustinus super Genes. dicit, Maior est huius scripturæ, scilicet Genes. auctoritas, quam omnis humani ingenij perspicacitas. Cum igitur Scriptura pronuntiet sex dies, videtur quòd temeritas ingenij & præsumptio est dicere omnia simul esse facta.

6 Item, Videtur etiam hæc opinio Philosophis consentanea, quòd primum factæ sunt res in confusione mixtionis. Vnde Ouidius.

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cælum,
Vnus erat toto natura vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles.

7 Item, Boëtius in lib. de consola. Philosophiæ, *Quem non externa pepulerunt fingere causa*
Materia fluitantis opus.

8 Item, Arist. in primo Physicorum: Quidam ex vno mixto inhærentes contrarietates segregant, quemadmodum Anaximander dixit: & quicunque alij vnum & multa dicunt esse, sicut Emp. & Anaxagoras.

9 Item, Plato in vltima parte Timæi dicit sic, Mixta namque mundi sensibilis ex necessitatis intelligentiæque cœtu constitit generatio, dominante intellectu, & salubri persuasione rigorem necessitatis trahente ad optimos actus. Ergo videtur, quòd hæc opinio sit verior.

10 Item, Per rationem potest sic obiici, Natura in omni opere suo regulata est ab aliquo exemplari operis diuini: constat autem, quòd in opere naturæ potentia præcedit actum tempore: ergo hoc præostensum est in opere diuino: opus autem præcedens naturam non est nisi opus creationis, & dispositionis, & ornatus: ergo videtur, quòd in illo etiam potentia præcesserit actum: ergo materia ante facta est, & postea per formas distincta.

11 Item, Subitum & successiuum non possunt esse simul: sed opus creationis est subitum, quia inter ens & nihil non est medium: opus autem distinctionis est in motu ad formam & ad locum, quorum vterque est in tempore successiue: ergo distinctionis opus & creationis non est simul. Cum ergo omnia opera sex dierum præter partem operis diei primæ, sint de opere distinctionis & ornatus, non potuerunt simul fieri cum opere ornatus.

12 Item, Quatuor sunt termini mutationum diuersarum, scilicet ens, nihil, potentia, & actus: constat autem, quòd isti termini ordinati sunt, ita quòd nihil est ante potentiam, & ens absolute ante ens actu per formam: ergo eodem ordine se habent adinuicem mutationes quæ sunt inter terminos illos: ergo mutatio creationis quæ est inter ens & nihil, erit ante mutationem distinctionis & ornatus quæ est inter potentiam & actum: non ergo omnia simul facta sunt.

Solvtio.

solutio. SOLVTIO: Sine præiudicio loquendo, nihil videtur mihi verius quam id quod Auguſt. dicit: tamen ſoluam rationes pro vtraque opinione, & obtineat qui obtinere poſſit. Soluendo igitur primo pro Auguſt. accipiendum eſt verbum ſuum ſuper quod fundatur ſua ſolutio. Dicit ergo ſic in lib. ſuper Geneſ. ad literam. Sicut vox materia verborum eſt; verba vero formatam vocem indicant: non autem qui loquitur, prius emittit informem vocem, quam poſſit poſtea colligere, atque in verba formare: ita creator Deus non priorem tempore fecit materiam, & eam poſtea per ordinem quaruncunque naturarum quaſi ſecunda conſideratione formauit: formatam quippe creauit materiam: ſed quia illud vnde fit aliquid, etſi non tempore, tamen quadam origine prius eſt, quam illud quod inde fit, potuit diuidere Scriptura loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non diuiſit. Secundum igitur hoc dicemus ad primum quod obiicitur; quòd oportebat non ſimul fieri ordine naturæ, ſed ordine temporis: & iſte modus ſoluendi eſt ad omnes auctoritates omnium Sanctorum.

Lib. 1. c. 15.

AD HOC quod obiicitur ex verbis ſuis in confeſ. dicendum quòd ipſe capit ibi ante & poſt fieri ſecundum ordinem naturæ, quo fundamentum naturæ eſt ante omnia fundata in ipſo. Fundamentum autem, vt dicit Philoſophus, neque quale, neque quantum eſt, neque habens aliquam formam: & ideo eſt in potentia ſola, & ſecundum rationem: & hanc rationem proſequitur Auguſtinus ibi.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſtinus non derogat Scripturæ: quia non contradicit ei, ſed exponit eam: ſed derogat auctoritati Scripturæ, qui dicit falſum eſſe quod in ea continetur.

Art. 1.

AD HOC quod obiicitur per Philoſophos, dicendum quòd illi plane errabant: quia ponentes mixtum, vt Empedocles, non ponebant in mixto eſſe niſi vocata elementa: & dicebant hoc multoties fieri in quolibet generato, & amicitiam & litem mouere ad exitum rerum in eſſe per generationem, ſicut ſupra diſtinct. 1. eſt notatum. Et de illa opinione videtur fuiſſe Ouidius. Alij ſequentes Anaxagoram & Anaximandrum, dicebant illud mixtum eſſe ex infinitis ſimilibus partibus, ibi ſub formis propriis remanentibus, vt carnem, & os, & neruum, & ſanguinem, & huiuſmodi: & illi ponebant infinita eſſe elementa, & omnia eſſe in omnibus, & latentiam formarum: quæ omnia erronea ſunt, & ſupra expoſita. Et ideo ſancti Patres non ponebant huiuſmodi mixtionem, ſed potius confuſam materiam quatuor elementorum, ſolo Deo faciente diſtinctionem in ea. Et ita intelligitur auctoritas Boëtij. Et ſecundum Auguſt. præcedit illud mixtum natura tantum, & non tempore: ſicut etiam mixtio humorum in homine cauſa eſt complexionis, & tempore non præcedit: & ſol lucens radium emiſſum, & tamen tempore non præcedit.

AD ID quod obiicitur per rationem, dicendum quòd natura regulatur ab opere diuino, quod tamen in toto non poteſt imitari, ſicut patet, quia non poteſt aliquid facere de nihilo: ſed imitatur quantum poteſt habendo potentiam loco nihil, & loco eius quod Deus ſubito facit & ſimul, ipſa operatur in tempore & ſucceſſiue.

AD ALIVD dicendum, quòd diſtinctio non fit ſucceſſiue niſi à natura, & non à Deo: & ideo ſimul potuit eſſe cum opere creationis.

AD ALIVD dicendum, quòd illi propter perfectionem agentis ſimul tempore non habuerunt ſuas mutationes: ſed in natura quæ eſt imperfectum agens, aliter eſt.

Sed quia ſunt Doctores qui opinantur etiam pro alia parte: ideo ſoluendum eſt etiam pro ipſis. Quod ergo primo & ſecundo obiicitur, ſoluendum per ipſum Greg. quia illa Gloſſa ſumitur ex 31. moral. & ibi poſt Gloſ. infra ſequitur in originali. Sol quippe luna & ſidera quarto die facta in cælo perhibentur: ſed quod quarto die proceſſit in ſpecie, primo die in cæli ſubſtantia extitit per conditionem. Primo die terra creata dicitur, & tertia die arbuſta condita, & cuncta virentia deſcribuntur: ſed quod die tertio ſe in ſpecie protulit, nimirum primo die in ipſa de qua ortum eſt terræ ſubſtantia fuit. Ad id quod tertio & quarto obiicitur per textum Geneſ. reſpondit Greg. ibidem ſic: Qui diuerſis diebus creatum cælum & terram, virgultumque herbamque nominauerat, nunc vno die facta manifeſtat, vt liquido oſtenderet quòd creatura omnis ſimul per ſubſtantiam extitit, quamuis non ſimul per ſpeciem proceſſit. Cap. 16.

AD ALIVD dicendum, quòd homo factus eſt cum Angelo quoad corpus in prima materia elementorum, & quoad animam in ſimilitudine: quia Angelus ad imaginem Dei in tribus potentiis creatus eſt, ſicut homo.

AD ALIA quæ obiicit Auguſt. dicendum quòd ad rotationem illius lucis non oportuit eſſe circulum ſpecialem: quia id materiæ quod ceſſit in corpus quantum, tunc magis mouebatur, & de natura ſua circulariter ferebatur ſicut & modo facit.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt cauſa diei, quòd habitantes in terra viderent lucem: ſed potius tunc motus ipſe localis & immutatio deiformis per rotationem lucis mouebat liquidam materiam ad faciliorem diſtinctionem: quia motus diſtrahendo, & calorem inducendo, faciebat ad hoc vt ignis fieret iuxta circumferentiam, & ſimiliter lux per immutationem: groſſa autem eo ipſo magis fugerunt diſtando à circumferentia: & ideo ille motus ordinabatur ad faciliorem diſtinctionem partium materiæ, non quòd Deus indigeret hoc inſtrumento, ſed quia hoc exegit natura rei.

AD ALIVD dicendum, quòd Damaſc. dicit, quòd emiſſione & contractione fiebat nox & dies in triduo primo: & ſi volumus ſuſtinere, tunc dicemus, quòd eſt emiſſio per ortum & occaſum: & ſic verum eſt quod dicit. Et eſt emiſſio per intractionem & opertionem: & ſic non poteſt eſſe verum quod dicit, niſi ponamus ipſum eſſe animatum, & habere claudentia & aperientia, ſicut habent oculi.

AD ALIVD dicendum, quòd res creata non eſt perfecta ſtatim. Eſt enim duplex perfectio rei: vna in eſſe, & illam accepit ab opere diuino in primo ſtatu: & alia eſt in agere & ordine ad res alias, & illam non habet res niſi circulatione completa ſuper eam: quia ſic in omni aſpectu directo & obliquo proportionatur & monetur à ſuperioribus: & ideo non accipit omnium impreſſiones & motus: & ideo congrue expectabatur ſemper in nouo opere alia dies.

AD ID

Ad id quod obiicitur rationibus communibus, dicendum quòd actio agentis non est tantum secundum posse agentis, sed etiam secundum posse patientis, & secundum quòd magis competit patienti & ei quod fit: & ideo cum Deus intenderit instaurare naturam in operibus primis sex dierum, ipse fecit ea secundum quòd magis competebat illis operibus, & hoc fuit vt sicut vnum fuit causa alterius secundum naturam, ita etiam tempore præcederet ipsum.

Ad alivd dicendum, quòd non erat melius, vt iam ostensum est.

Ad alivd dicendum, quòd hoc etiam supra in prima distinct. solutum est: & verum est tantum de agente quod non agit totam substantiam rei, sed partem substantiæ: tale autem agens non est Deus.

Ad alivd dicendum, quòd est mixtum ad actum mixti remouentē quodlibet miscibilium ab actu proprio: & de hoc procedit obiectio. Est etiam mixtum quod in miscibilibus habet actum, sed non est determinatum ad locum, qui locus facit ad generationem & conseruationem speciei: & de hoc non est verum, imo indeterminatum in loco est determinatum secundum primam mundi generationem: & ideo patet, quòd ordo sapientiæ non contradicit ordini naturæ.

Ad alivd dicendum, quòd non oportet, quòd ad mixtum indeterminatum in loco aliquid moueat præter voluntatem opificis determinantis ex sua voluntate, sed ad mixtum quod ex miscibilibus mixti nouam facit complexionem, oportet ponere mouens secundum locum, & secundum qualitates actiuas & passiuas.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ sint.

SEcundum hanc itaque traditionem, ordinem atque modum creationis C formationisque rerum inspiciamus. Sicut supra memoratum est, In principio creauit Deus cælum, id est, Angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet: & terram, id est, illam confusam materiam quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt August. ait contra Manichæos, ideò appellauit Moyses, quia terra inter omnia elementa minus est speciosa: & illa inanis erat & incomposita propter omnium elementorum commixtionem. Eandem etiam vocat abyssum, dicens. Et tenebræ erant super faciem abyssi, &c. Quia confusa erat & commixta, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur Spiritus Domini, sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis, quia subiacebat bonæ voluntati Creatoris, quod formandum perficiendumque inchoauerat: qui sicut Dominus & conditor, præerat fluitanti & confusæ materiæ, vt distingueret per species varias quando vellet, & sicut vellet. Hæc ergo ideo dicta est aqua, quia omnia quæ in terra nascuntur siue animalia siue arbores vel herbæ & similia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitioribus, & non vno tantum: nam si vno tantum significaretur vocabulo, hoc esse putaretur quod consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quæ nulla specie cerni ac tractari poterat, id est, nominibus visibilium rerum quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorum qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, id est, lucis absentia. Non enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium non aliqua res est, sed vbi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore vbi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut & inanitas non est aliquid, sed inanis dicitur locus esse vbi non est corpus, & inanitas absentia corporis.

Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quomodo dicantur esse aliquid?

D ATtende, quia hic Augustinus tenebras dicit non esse aliquid, cum te-
Dan 3. nebræ alibi inter creaturas ponantur quæ benedicunt Dominum: vnde dicitur, Benedicite lux & tenebræ Domino. Ideoque sciendum est tenebras diuersis modis accipi, scilicet vel pro lucis absentia, qualiter supra accepit Augustinus, iuxta quam acceptionem non sunt aliquid: vel pro aëre obscurato, siue aëris obscura qualitate, & secundum hoc aliqua res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi, quia nondum erat lux: quæ si esset, & supereesset, & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suum Deus venustauerat, quæ postea in primo die formata est.

Duo hic consideranda sunt: quare illa materia confusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodiit, quantumque in altitudine ascenderit.

E DE qua re priusquam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum, quare illa materia confusa informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an propter aliud? Secundo, vbi ad esse prodierit, & quantum in altum ascenderit? Ad illud ergo quod primo positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem, quòd nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideo non absurde informem appellari posse dicimus, quia in confusione & permixtione quadam subsistens, nondum pulchram apertamque, & distinctam receperat formam, qualem modo cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata. Postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod prima discutione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundo quærebatur, respondet.

F NVnc supereest quod secundo proponebatur explicare, vbi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temere asserentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata est, ibidem ad esse videtur prodiisse, vbi nunc formata subsistit. Eratque terreum hoc elementum in vno loco, eodemque medio subsistens, cæteris tribus in vna confusione permixtis, eisdemque circumquaque in modo cuiusdam nebulæ oppressis, ita obuolutum erat, vt apparere non posset quod fuit. Illa vero tria in vna permixtione confusa circumquaque suspensa, eo vsque in altum porrigebantur, quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut quibusdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior atque grossior erat: in superiori vero rarior ac leuior atque subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quæ super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquam reciperet formam vel dispositionem.

Aliæ opinionis.

Ostenso

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem.

NVnc supereſt vt diſpoſitionem illam qualiter perfecta ſit ordine proſequamur. Sex diebus, ſicut docet Scriptura Geneſis, diſtinxit Deus & in formas redegit proprias, cuncta quæ ſimul materialiter fecerat. Perfecitque opus ſuum die ſexto: & ſic deinde die ſeptimo requieuit ab omni opere ſuo, id eſt, ceſſauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus ſex rerum genera diſtinxit, nihilque poſtea fecit, quod in aliquo illorum non contineatur: operatus eſt tamen poſtea, ſicut veritas in Euangelio ait, Pater meus operatus eſt vſque nunc, & ego operor illud. G Geneſ. 2. Ioan. 5.

De quatuor modis diuinæ operationis.

QVatuor enim modis, vt ait Alcuinus ſuper Geneſ. operatur Deus. Primo in verbo, omnia diſponendo. Secundo in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando. Vnde, Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Omnia ſcilicet elementa, vel omnia corpora materialiter ſimul creauit. Tertio per opera ſex dierum varias diſtinxit creaturas. Quarto ex primordialibus ſeminibus non incognitæ oriuntur naturæ, ſed notæ ſæpius reformantur, ne pereant. H Eccl. 18.

ARTICVLVS II.

Quare materia prima potius vocatur his nominibus, terra, aqua, abyſſus, quam aliis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Eandem vocat etiam abyſſum] Hic quæritur, Quare materia prima potius vocatur his tribus nominibus, terra, aqua, abyſſus, quam aliis?

ITEM, Cum Ariſt. reprehendat Heſiodum, quòd eandem dixit eſſe receptibilitatem loci & materiæ, quare Scriptura hoc dicit, quòd materia ſit inanis & vacua, quæ ſunt paſſiones loci?

ITEM, Quare dicit hic quandoque confuſam materiam, & quandoque mixtam, cum ſecundum Philoſophum differentia ſit inter confuſum & mixtum.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd tres ſunt proprietates ratione quarum tribus vocatur nominibus, quarum prima eſt ſuſcipere formam. Vis autem receptiua præcipue perficitur humido aqueo: & ideo nomine aquæ vocatur: quia aqua ſuſcipit omnem figuram ad quam fluit, ſicut materia omnem formam. Item, In materia eſt proprietas tenendi formam ſuſceptam: & ratione huius dicitur terra; quia vis retentiua perficitur frigido ſicco quæ ſunt terræ proprietates. Item, Materia non habet eſſe niſi per formam, & ideo eſſe materiæ eſt per formam, & ideo ſine ea eſt turpis & indiffinita: & quoad hoc dicitur abyſſus, ſine baſi eſſe, & ſine candore pulchritudinis, & indiffinita.

ALIA ſoluenda ſunt per diſtinctionem: quia materia quædam habet in quibus conuenit cum loco, ſcilicet quia aduentus formæ eſt in ipſam ante exiſtentem, & receſſus ab ipſa manente vna & eadem numero: ſicut ad locum mouetur res, & ab ipſo immoto manente: & quoad hoc attribuuntur ei paſſiones loci in comparatione ad formam. Vnde etiam Philoſophus in 4. phyſicorum quandoque vacuum dicit in quo non eſt hoc aliquid, nec ſubſtantia corporea: vt dicunt quidam vacuum eſſe corporis materiam.

AD ALIVD dicendum, quòd mixtio eſt miſcibilium alteratorum vnio, vt dicit Philoſophus: & hoc conuenit materiæ quatuor elementorum: confuſa autem ſunt coniuncta, non remota à ſuis formis, nec vnita in actu medio: & hoc conuenit illi chaos ratione materiæ cæli, quæ non eſt eadem cum materia quatuor elementorum, ſecundum quòd materia accipitur quæ iudicatur per potentiam ad motum, quia non eſt vna potentia ad vbi & ad formam: & quia vtraque tunc coniuncta fuit in illo primo chaos, ideo poſuit mixtum & confuſum. Alia in hac lectione patent.

DISTINCTIO XIII.

Quæ fuerit prima distinctionis operatio.

De productione creatura corporalis quantum ad principium formale, generale omnibus corporibus, quod est forma lucis: & dicitur hæc productio distinctio.

PRIMA autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit Scriptura Genes.q uæ commemorata rerum informitate, earum dispositionem à luce inchoauit, subdens : Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux : & diuisit lucem à tenebris : appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. Et factum est vespere & mane dies vnus. Congrue mundi ornatus à luce cœpit, vnde cætera quæ creanda erant, viderentur.

DIVISIO TEXTVS.

PRIMA autem distinctionis operatio, &c.] Hic incipit agere de opere distinctionis & ornatus : & secundum hoc diuiditur in duas partes, in quarum prima ponit opus distinctionis. In secunda ponit opus ornatus : & hæc incipit in opere quartæ diei *ibi* [Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria] Prima harum diuiditur in tres partes: in quarum prima agit de distinctione extremi ab extremo, id est, luminosi ab opaco : & hoc est opus primæ diei. In secunda agit de distinctione medij ab extremo quod est superius : & hoc est opus secundæ diei *ibi* [Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum] In tertia agit de distinctione medij ab extremo quod est inferius *ibi* [Sequitur, Dixit Deus, Congregentur aquæ] & hoc est opus tertiæ diei. Ista autem lectio diuiditur in tres partes, in quarum prima tangit ea quæ secunda die distincta sunt. In secunda autem quædam dubia circa illa *ibi* [Hic notandum est, quòd dies] In tertia ponit duo dubia ex parte operantis, scilicet qualiter dixit, & qualiter Pater Filium operatur *ibi* [Præterea inuestigandum est quomodo, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit opus distinctionis, & qualiter per ternarium primorum dierum multiplicatur?

INcidit quæstio de opere distinctionis, Quid sit, & qualiter per ternarium primorum dierum opus distinctionis multiplicetur. Ad primum sic Magister in præcedenti distinct. cap. penul. dixit, quòd sex diebus distinxit Deus, & in formas proprias redegit cuncta quæ simul fecerat : ergo distinctio est opus omne præter creationem, siue sit ornatus, siue distinctio : ergo non diuiditur ab opere ornatus.

3 Item, In cap. vltim. in verbo Alcuini dicitur, quòd quatuor modis operatur Deus. Primo in verbo, disponendo omnia. Secundo in materia, creando. Tertio, distinguendo per formas. Quarto, propagando. Et iterum nulla mentio fit de ornatu. Ergo videtur, quòd ornatus & distinctio non sint opera habentia diuersitatem.

3 Item, Omnis distinctio est per formam : & quicquid informatur, distinguitur in esse, & ornatus non est nisi acceptio formæ : videtur ergo, quòd ornare rem sit distinguere ipsam.

SED CONTRA: Dicit Aug. & Magister infra, quòd quædam pertinent ad distinctionem, & non ad ornatum, vt opera primorum dierum : ergo distinctionis opus, non est ornatus opus. *Sed contra.*

VLTERIVS quæritur, Penes quid accipitur distinctionis numerus ? Si enim penes numerum formarum accipitur distinctio, cum quatuor qualitates sint primæ, & præterea proprietates cæli, debet esse amplioris numeri distinctio. Si autem penes naturam distinctorum, cum quatuor sint elementa, & insuper quintum corpus : videtur quòd quinque debeant esse distinctiones, & non tantum tres. *Quæst.*

SOLVTIO. dicendum, quòd meo iudicio tria exiguntur ad naturæ instaurationem, scilicet substantia principiorum, & determinatio eorum ad formas secundum quas agunt & patiuntur, & mouent & mouentur : & determinatio eorum ad actionem vniuocam huius speciei & illius. Verbi gratia, natura non agit, sicut dicit Philosophus, si tantum sint contraria : quia non erit subiectum commune. Si vero sit subiectum sine contrariis non erit actiuum neque passiuum : quia vt dicit Philosophus, ignis & aër & terra non agunt nisi secundum quòd sunt contraria. Item, Si sit subiectum, & contraria, & loca etiam contrariorum, quia contraria simul esse non possunt, & non sit mouens ad speciem determinatam vniuoce & vniuersaliter, non erit completa natura : quoniam tunc non erit nisi contrariorum mixtio, & non generabitur homo, & equus, & huiusmodi. Oportet igitur esse tertium quod agat ad determinatum opus in specie vniuersaliter, vt stellæ : & *Solutio.*

quòd

quòd agat ad idem opus vniuoce, vt homo genetans, & asinus, & bos, & huiusmodi: & ideo dicit Damasc. quòd quorumlibet animalium primæ hypostases creatæ sunt. Dico igitur, quòd substantia principiorum datur per opus creationis, quod nihil sibi præsupponit secundum intellectum. Distinctio autem ad formas agentes & mouentes vniuersaliter ad mixtionem, quæ exigitur in omni generatione, habetur per opus distinctionis: & determinatio motus ad speciem, siue vniuersaliter moueat, vt stellæ: siue vniuocè vt generans quod descindit semen, habetur per opus ornatus: & per hoc etiam patet sufficientia operum. Hoc autem trahitur à quodam verbo Augustini. Qui dicere videtur, quòd opus primorum sex dierum est ad instaurandam & instituendam naturam: & auctoritatem suam infra in hac distinctione inducam.

Ad tria ergo prima obiecta, dicendum quòd distinctio dicitur duobus modis, scilicet largè, & strictè. Largè est distinctio materiæ per formam specificam quamcunque: & hoc modo comprehendit sub se opus ornatus. Alio modo dicitur distinctio per formam inclinatio ad locum in quo sit mouens vniuersaliter, vel agens, vel patiens, sicut dicit Philosophus, superiora mouentia & inferiora mota, & superiora agentia & inferiora passa: & sic non comprehendit opus ornatus. Est tamen sciendum, quòd Alcuinus indiget pio interprete: quia Pater non proprie operatur in Verbo: quia generare non est operari: vnde improprie locutus est.

Ad id autem quod vlterius quæritur de numero distinctionum, dicendum quòd, vt supra determinatum est, materia prima non dicitur mixtum tantum, sed etiam confusum: quia materia quinti corporis non miscetur elementis: & ideo per proprietates quæ inueniuntur in elementis tantum, non potest multiplicari distinctio partium illius materiæ: sed sunt quædam proprietates communes in elementis & corpore quinto: & penes illas accipitur. Est igitur luminosum per se, & opacum per se: & mouens per se, & motum per se: & motiens, & luminosum ab alio. Quod igitur est mouens & luminosum per se, est per naturam extremum superius: & illorum distinctio abinuicem est opus primæ diei, sicut infra ostenderetur: quia nihil aliud puto esse lucem quam distinguitur à tenebris, nisi naturam luminosi mouentis à natura opaci moti, hoc est, naturam corporis quinti à natura terræ: hoc igitur facit vnam distinctionem. Medium autem habet distinctionem ad vtrumque extremorum: secundum enim quòd conuenit cum luminoso mouenti, quia ipsum est perspicuum mouens, oportet distinguere ipsum ab extremo superiori: & hoc fit secundo die, quando distinguuntur aquæ quæ sunt sub firmamento, ab his quæ sunt supra firmamentum: & hoc patebit in distin. sequentis lectionis. Item conuenit cum opaco, quia etiam potest fieri tenebrosum motum: & ideo indiget distinctione tertia quæ fit tertio die, quando congregantur aquæ quæ sub cælo sunt in locum vnum, & apparet arida: in aquæ enim distinctione, vt dicunt Sancti, intelliguntur alia elementa distingui, vt aër, & ignis. Et per hoc patet solutio ad totum.

Qualis fuerit lux illa, corporalis, an spiritualis?

SI quæritur, Qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet, an spiritualis? B
Id respondemus quod à Sanctis legimus traditum. Dicit enim August. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, Angelica natura intelligitur, quæ prius informis fuit, sed postea formata est cum ad Creatorem conuersa ei charitate adhæsit: cuius informitatis creatio superius significata est, vbi dictum est, In principio creauit Deus cælum & terram. Hic vero eiusdem formatio ostenditur cum ait, Fiat lux & facta est lux. Hæc ergo Angelica natura quæ prius tenebræ, & postea lux fuit: quia prius habuit informitatem & imperfectionem, deinde formationis perfectionem: & ita diuisit Deus lucem à tenebris. Nam vt ait August. super Genes. Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit, antequam formaretur in amore Conditoris. Formata vero est, quando conuersa est ad incommutabile lumen Verbi. Si vero corporalis fuit lux illa, quod vtique probabile est, corpus lucidum fuisse intelligitur, velut lucida nubes: quod non de nihil, sed de præiacenti materia formaliter factum est vt lux esset, & vim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta est, quia ante lucem nec dies fuit nec lux, licet tempus fuerit.

Lib. 1. de Genes. ad lit. c. 3.

Lib. cap. 5.

Quod lux illa facta est, vbi sol apparet, quæ in aquis lucere poterat.

SI autem quæritur, Vbi est facta lux illa, cum abyssus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarum operatione sæpius illustrentur, qui in profundum mersi, misso ex ore oleo aquas sibi illustrant: quæ multo rariores fuerunt in principio quam modo sunt: quia nondum congregatæ fuerant in vno loco. Facta lux ergo illa, quæ vicem & locum solis tenebat: quæ motu suo circumagitata, noctem diemque discernebat. Ibi ergo primum lucem apparuisse verisimile est, vbi sol quotidiano cursu circumuectus apparet, vt eodem tramite lux circumcurrens, ac primo ad occasum descendens, vesperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id est, mane illustraret: & ita diuisit Deus lucem & tenebras: & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

ARTICVLVS II.

Vtrum illa lux de qua dicitur, Et diuisit lucem à tenebris, fuerit nubecula lucida, corpus, vel forma corporis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si quæritur, Qualis illa lux fuerit] Quæritur enim hic de luce. Non enim videtur verum quod dicit Magister, quòd fuerit nubecula lucida: quoniam vapor est duplex: vt dicit Arist. scilicet terræ vel aquæ, & omnis nubes est de vapore: ex terra autem & aqua nihil sit per se lucens: ergo nec lux illa fuit nubecula, sicut videtur dicere Magister.

VLTERIVS quæritur, Si lux illa fuerit vel sit corpus, vel forma corporis? Videtur autem, quòd forma corporis: quia dicit Arist. in 2. de anima cap. de visu. Lumen neque ignis est, neque omnino corpus, nec defluxus corporis: esset enim aliquod corpus & sic esset ignis aut alicuius huiusmodi præsentiâ in lucido: neque enim duo corpora possibile est esse in eodem loco.

2 Item ibidem, Videtur autem lumen contrarium esse tenebræ: est autem tenebra priuatio huius habitus ex lucido: habitus autem non est corpus: ergo nec lux.

3 Item, Commentator ibidem superius, Ex hoc patet quia lux est habitus diaphani, & non corpus.

4 Item, In lib. de visu & natura oculi dicit Philosophus, Lux non est corpus, sed accidens aëris.

5 Item ibidem, Lux non est corpus, sed affectio corporis.

6 Item, Auicen. in 6. de naturali sufficientia. cap. de visu. Lumen est affectio corporis habentis lucem, cum directe sine interpositione opaci oppositum fuerit illi.

7 Item ibidem, Lux est qualitas quæ est perfectio corporis transluentis secundum quod est transluens.

8 Item ibidem, Lumen est qualitas quam inuehat corpus transluens à lucido, & transluens efficitur per eam transluens in effectu.

IN OPPOSITVM videntur esse quædam verba Epist. 3.
Augustini. dicit enim ad Volusianum sic, Hominum iste sensus est, nihil nisi corpora valentium cogitate: siue ista crassiora, sicut humor atque humus: siue subtiliora, vt aëris atque lucis.

2 Item ibidem, Duo liquores miscentur, vt neuter seruet integritatem suam, quamquam in corporibus ipsis lux incorrupta misceatur.

3 Item, In 3. de lib. arbi. In corporibus lux Cap. 5.
tener primum locum.

4 Item, In lib. super Genes. Quomodo anima ex eo genere (corporum) aliquid est, cum eiusdem generis summum non sit nisi lumen.

5 Item ibidem, Anima crassionis corporis sui Lib. 7 c. 14.
materiam, hoc est, humidam quandam terram, Cap. 15.
quæ in carnis versa est qualitatem, per subtiliorem naturam corporis administrat, id est, per lucem & aërem.

6 Ad hoc idem obiciunt quidam sic: Quia lux in aere, aut est per se, aut est per accidens. Si per accidens est: ergo per aliud inest quod est subiectum eius primum, cum omne per accidens ad per se reducatur, vt illi dicunt: sed non erit inuenire mediante quo insit aeri: ergo inest per se: si est accidens: ergo demonstrabile est de aëre per formam aëris: & hoc non est verum: ergo non est accidens aëris: ergo Corpus.

7 Item aut eadem lux est in Oriente & Occidente; aut alia generata ab illa. Si eadem: hoc non videtur posse esse, quòd idem sit in diuersis subiectis & locis, cum accidens non excedit suum subiectum proprium. Si autem alia generata ab illa: ergo accidens in vno subiecto generat simile sibi in alio subiecto: ergo contingit aliud subiectum: ergo excedit proprium.

8 Item, Nihil reflectit lucem nisi opacum: ponamus ergo, quòd sit vacuum inter cælum & terram: ergo lux transibit per illud vacuum & implebit illud: si ergo esset accidens oporteret, quòd in illo vacuo esset sine subiecto, quod esse non potest: ergo est corpus.

9 Item, Duo accidentia eiusdem speciei non sunt in eodem: sed duæ luces eiusdem speciei in confusæ

confusæ sunt in eodem : ergo lux non est accidens. Prima patet per se. Secunda patet ex Dionysio & & experimento : quia duabus candelis accensis multiplicatur lux ex vtraque , & extincta vna minoratur.

Solutio. Istæ sunt rationes quarum quædam eis insolubiles videntur. Nos autem in tractatu nostro de anima iam disputauimus, inducendo super hoc omnes opiniones : & an etiam visus fit extra mittendo, vel tantum intus suscipiendo ? Et ibi positæ sunt rationes plurimæ Arist. & Auicennæ & Iacobi Alkindi & perspectiuorum , & Greg. Niceni : & ideo hic non laborabimus amplius: quoniam hic posita sunt principia quibus soluantur dicta Arist. & Auicen. & naturalium, & ostensum est, quòd quædam falsa suppositа sunt à perspectiuis, quibus mutatis & aliis positis, habentur omnes conclusiones libri de perspectiuis, & de visu & de fallacia visus, absque eo quòd Arist. in aliquo contradicitur , dicendo , quòd lux est accidentalis forma.

Ad id autem quòd obiicitur per primam auctoritatem Augustt. dicendum, quòd si vis est in verbis Augustt.tunc ex eadem auctoritate sequitur, quòd humor sit corpus , qui tamen nominat qualitatem aquæ. Constat autem , quòd lucet proprietate corporis accepta per quam corpus intelligitur : vnde nihil cogunt verba illa. Item idem modus soluendi est ad alia quæ dicit : quia enim lux forma situalis est .n corpore : ideo corpus & quantitatem corporis imaginamur per ipsam : & hoc occurit carnalibus aliquid nobile volentibus imaginari : quia inter corpora non inueniuntur nobiliora, quam illa quæ luminosa sunt. Vnde sciendum , quòd Augustino in his quæ sunt de fide & moribus plusquam Philosophis credendum est si dissentiunt. Sed si de medicina loqueretur plus ego crederem Galeno , vel Hipocrati : & si de naturis rerum loquatur , credo Arist. plus vel alij experto in rerum naturis.

Ad id quod obiicitur per rationem , dicendum quòd illud argumẽtum sophisticũ est, & hoc certum apud eos qui exponunt artem posteriorum. Est tamen accidens dupliciter , scilicet indiuidui, & illud contingit inesse : & de ipso nihil demonstratur , nec ipsum potest de aliquo demonstrari: & hoc est lux in aëre. Est etiam accidens speciei: & hoc potest per se inesse, vel per aliud inesse : & si per aliud inest,reducibile est ad per se : sicut habere tres æquos duobus rectis per se inest triangulo rectilineo , per accidens , id est , per aliud triangulo absolute accepto , per accidens etiam isosceli : aliter oporteret ad aliquod per se reduci ruborem illius mulieris in maxilla : & hoc friuolum est.Vnde patet, quòd nihil cogit ratio illa.

Ad aliud dicendum , quòd lux est forma aëris , quæ semper fit præsente illuminante , & multiplicat se in medio, & immutat illud quando non est oppositio recta ad illuminans primum: sicut patet in radio transeunte per fenestrã nam à radice parietis intus in domo non potest extrahi linea recta ad solem , & tamen illuminatur aër ab intrante radio magno per fenestram , & hoc est propter immutationem vicini aëris : multiplicatur autem per reflectionem ad corpus solidum , præcipue si politum est in plana superficie : sed generatio ipsius per se est ab oppositione illuminantis. Vnde simul & semel generatur in Oriente & Occidente , & in omni parte diaphani à qua recta linea potest duci ad solem , & ad illuminans quod est suum proprium generans : & ideo dicit Commentator super. 6. Physicorum , quòd illuminatio est finis motus localis, sicut generatio finis alterationis : & ideo vtraque fit subito : quia finis motus est indiuisibilis : motus autem ille est ascensus solis super horizontem secundum circulos altitudinis : quia secundum illos variatur declinatio ascensus horizontium in quibus lux generatur: & hæc forma est semper inueniens diaphanum in vltima dispositione susceptibilitatis suæ , & nihil exigens ad sui generationem nisi præsentiam illuminantis. Et hæc omnia alibi sunt probata : & his contestatur tota Arabum Philosophia.

Ad aliud dicendum , quòd si ponatur vacuum inter cælum & terram , non erit diffusio lucis ibi , sicut expresse innuit Arist. contradicens ei qui dixit , quòd vacuo posito, aspici posset formica si in cælo moueretur. Et Arist. dicit , quòd vacuo posito nihil videretur omnino : & illa ratio procedit ex falsa suppositione.

Ad aliud dicendum , quòd illud nihil valet : quia omnis causa generans aliquam qualitatem , eadem multiplicata , intendit eam : &, ea diminuta , remittit eam : & ideo vnum lumen est in aëre à duabus candelis , sed magis intensum, quam quando est vna tantum.

Ad hoc autem quod mihi posset hic ab aliquo obiici de Auctore perspectiuæ quæ est apud nos paruæ reputationis,dico quòd quantum ibi de naturis est , non est ei credendum contra naturales : ipse enim non habet de hoc aliquid loqui, vtrum radius vel lux sit corpus vel non , vt dicit Auaricus in commento super geometriam Euclidis : & ideo stulte fecit talia suo libro interponendo. Præterea , Non curamus perspectiuis aliorum Philosophorum : vt Arist. & aliorum qui omnino alia principia ponunt. Quòd autem quidam obiiciunt , quòd si radius commisceretur , omnia permixta viderentur esse : permisceretur autem si esset qualitas lux : ergo omnia commixta deberent videri : nihil valet : quia etiamsi ponamus, quòd videmus intus suscipiendo , non ponimus commisceri colores secundum esse quod habent in aëre : quia quorum esse in fieri est semper, non distrahuntur motu subiecti , sed potius semper fiunt ad rectam oppositionem : & hoc præcipue est in luce & coloribus , vt dicit Commentator super libros de anima : quia magis secundum esse spirituale sunt in medio , quam alia sensibilia ; & hoc ideo est , quia sunt in actu à generatione lucis quæ est secundum naturam in diaphano ante calidum & frigidum , & humidum & siccum : quia est in eo secundum quòd conuenit cum perpetuo superius corpore : alia autem sensibilia non habent idem generans.

Ad hoc autem quod primo obiicitur de nubecula , dicendum quòd Sancti locuti sunt per similitudinem : quia nubes tenuis eleuata in sublime, tacta luce solis recipit candorem : ita lux illa prima creata non erat adeo magnum habens fulgorem, vt dicitur in litera, sicut sol : & ideo nubi lucidæ assimilatur , & per hanc similitudinem nubecula dicitur : vnde etiam postea dicitur, quòd sol inde factus est.

Sed tamen sciendum , quòd de illa nubecula sunt tres opiniones. Vna est, quòd cessit in solem:

& hoc verum est pro maxima parte. Alia est, quòd est circa solem: & hæc non est probabilis: quia cum sol non hæreat eisdem partibus circuli, quando sol distantiam haberet vltra 30. gradus posset videri in ortu & occasu. Tertia opinio est: & hanc puto esse verissimam, supponendo quòd non omnia simul creata sunt, quòd illa nubecula non fuit vna, sed potius multæ: quia lumen quod congregatum est in omnibus stellis, tunc in diuersis partibus materiæ cæli fuit dispersum, sicut videmus in galaxia: & postea conglobatum est in stellis.

Quod dies diuersis modis accipitur.

Aug. super Gen. l. c. 10. HIc notandum est, quòd dies diuersis modis accipitur in Scriptura. Dicitur enim dies lux illa quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipsa aëris. Dicitur etiam dies spatium viginti quatuor horarum: qualiter accipitur, cum dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus. Quod ita distinguendum est, factum est vespere prius, & postea mane: & ita fuit dies vnus expletus viginti quatuor horarum. Dies scilicet naturalis, qui habuit vesperam, sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis & initium sequentis diei, quod est aurora: quæ nec plenam lucem, nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: quia nec dies præcesserat qui sequentis diei initio terminaretur: & eo præcipue, quia luce apparente, mox super terram plenus atque præclarus dies extitit: qui non ab aurora, sed à plena luce inchoauit: & mane sequentis diei consummatus est. Vnde Beda super Genes. Decebat vt dies à luce inciperet, & in mane sequentis diei tenderet: vt opera Dei à luce inchoasse, & in lucem completa esse significarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & vesperam: quorum quisque à suo mane incipiens, vsque ad alterius diei mane tendebatur.

De naturali ordine computationis dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est.

HIc est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atque computentur dies à mane vsque ad mane. Postea vero in mysterio factum est vt dies computentur à vespera in vesperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione: cum iuxta naturalem ordinem præcedens dies sequenti nocti adiungi debeat: quia homo à luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum, deinde per Christum à tenebris ad lucem rediit. Vnde Apostolus, Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Primus itaque dies non ab aurora, sed à plena luce incipiens, & post vesperam paulatim occidente luce excipiens mane sequentis diei, expletus est. Vnde Beda, Occidente luce & paulatim post spatium diurnæ longitudinis inferiores partes subeunte, factum est vespere: sicut nunc vsitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane eadem super terram redeunte & alium diem inchoante: & dies expletus est vnus viginti quatuor horarum. Fuitque nox illo triduo omnino tenebrosa, quæ post creata sidera aliqua luce claruit.

Eph. 5.

Cur

Cur sol factus est, si lux illa sufficiebat?

SOlet autem quæri, Quare factus est sol, si lux illa ad faciendum diem F sufficiebat? Ad quod dici potest, quoniam lux illa forte superiores partes illustrabat, & ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto sole diei fulgor auctus est. Ampliori enim multo luce radiauit dies postea, quam ante. Si autem quæritur, Quid de luce illa factum sit cum modo non appareat? Potest dici aut de ea corpus solis formatum, aut in ea parte cæli esse in qua sol est: non quòd ipsa sit sol, sed sic ei vnita vt discerni non valeat.

ARTICVLVS III.

Vtrum dies sex in quibus omnia dicuntur distincta & ornata dicantur & accipiantur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Hic notandum est, quòd dies diuersis] Hic enim videtur, quòd non dicatur dies diuersis modis: quia etiam in primo triduo quælibet dies habuit spatium 24. horarum: ergo eodem modo dicitur ante & post.

Quæst. PRÆTEREA quæritur de illo ordine diei & noctis, quem Magister tangit in sequenti cap. tangit enim tres ordines, scilicet noctis sequentis ad diem præcedentem, vt incipiat dies à mane & terminentur in mane, & noctis præcedentis cũ die sequenti vt sit computatio à vespera ad vesperam tertiæ noctis præcedentis ad diem sequentem, quæ sit ratio huius?

2 Præterea, In ieiuniis non videtur hoc obseruare Ecclesia: quia non ieiunat noctem præcedentem, sed sequentem: & ita opus suum videtur à luce tendere in tenebras.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd dies quoad causam efficientem diuersificatur in primis diebus & sequentibus: quia in primis tribus diebus causa efficiens fuit lux vna vel plures circumrotata in principio: in sequentibus autem tribus fuit sol. Item, Si accipiatur in spatio circuitus secundum tempus, adhuc dicitur æquiuoce: quia quando lux facta est, dicebatur dies vna reuolutio lucis vnius vel plurium: postquam autem sol factus est, non dicitur dies reuolutio solis, sed potius reuolutio æquinoctialis cum tanto arcu eiusdem æquinoctialis, quantus oritur cum tanta parte ecliptícæ quantã proprio motu siue naturali transit sol in spatio vnius reuolutionis æquinoctialis: ergo patet, quòd non eodem modo dicitur spatium. Item alia de causa puto Magistrum distinguere inter dies illos, & sequentes: quia motus illius lucis non erat in circulo determinato: & ideo non habebat nisi vnam reuolutionem 24. horarum æqualium: sol autem vnam diem naturalem inæqualem facit alteri: quia illa pars ecliptícæ quam describit in spatio vnius reuolutionis æqualis existens oritur in temporibus inæqualibus, & cum inæqualibus arcubus æquinoctialis: quod contingit duabus de causis, scilicet propter obliquitatem zodiaci à circulo æquinoctiali: & propter obliquitatem horizõtium à circulo signorum. Dies ergo naturales tres primi æquales fuerunt: sequentes autem fuerunt inæquales: & hæc est causa distinctionis.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd Magister illorum ordinum conuenientem satis reddit rationem: quia opus primorum sex dierum, Dei est qui nihil habet admixtum de tenebris: & hac de causa terminandum erat à luce in lucem: & hæc etiam est causa quare in operibus sex dierum nusquam fit mentio de nocte. Postea autem cecidimus à luce in peccatum: & ideo accidit nobis, vt dies in noctem conuerteretur, & dies præcedens in nocte sequente finiretur: ita quòd computetur nox præcedẽs pro initio, & initium noctis sequentis pro fine. Postquam autem resurrexit Christus in aurora, feriamus quasi à meridie præcedentis diei vsque ad meridiem sequentis: & adiungimus illam partem propter venerationem: & hoc maxime competit prophetiæ de Saluatore quæ dicit, A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius: quia Astronomi summum cæli, medium cæli vocant.

AD HOC autem quod obiicitur de ieiunio Ecclesiæ, dicendum quòd ieiunium est satisfactorium pro peccato: & ideo respondet ordini peccati, & non ordini gratiæ.

Quomodo accipiendum sit illud, Dixit Deus, an sono vocis id Deus dixerit, an aliter?

PRæterea inuestigandum est quomodo accipiendum sit quod ait, Dixit G Deus, vtrum temporaliter, vel sono vocis illud dixerit, an alio modo? Augustinus super Genes. tradit, nec temporaliter, nec sono vocis Deum Lib. 1. c. 2. locutum fuisse: quia si temporaliter, & mutabiliter. Et si corporaliter dicatur sonuisse vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem

oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox Dei ad naturam Verbi per quod omnia facta sunt, referrur. Dixit ergo Deus, Fiat, &c. Non temporaliter, non sono vocis, sed in Verbo sibi coæterno, id est, Verbum genuit intemporaliter in quo erat: & disposuit ab æterno, vt fieret in tempore, & in eo factum est.

Quomodo accipiendum sit quòd dicitur Pater operari in Filio, vel per Filium, vel in Spiritu sancto.

HIc quæri solet, Quomodo accipiendum sit quod dicitur Pater operari in Filio, vel per Filium, vel in Spiritu sancto? Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit, vt, Omnia in sapientia fecisti Domine, id est, in Filio. Et, In principio, id est, in Filio, creauit Deus cælum & terram. Et illud, Per quem fecit & secula. Super illum quoque Psal.77. locum, Verbo Domini cæli firmati sunt, &c. dicit Augustinus, quòd Pater operatur per Verbum suum & Spiritum sanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam hæretici, quòd Pater velut author & artifex, Filio & Spiritu sancto in rerum operatione quasi instrumento vteretur, ex prædictis verbis errandi occasionem sumentes: quod velut blasphemum atque sane doctrinæ aduersum abiicit pia fides. Non est itaque intelligendum, ideo Scripturam frequenter commemorare Patrem operari in Filio vel per Filium, tanquam Filius non posset facere, si ei non porrexisset Pater dexteram, vel tanquam aliquod instrumentum fuerit Patris operantis: sed potius illis verbis Patrem intelligi voluit cum Filio & Spiritu sancto operari, & sine eis nihil facere.

Psalm.103. Genes.1. Heb. 1. Psalm.32.

Contra hanc expositionem surgit hereticus.

ISed dicit hæreticus, hac ratione hoc posse dixisse Filium operari per Patrem vel in Patre, & Spiritum sanctum cum vtroque vel per vtrumque: quia Filius cum Patre & Spiritus sanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter respondetur, Ideo illud dictum esse & non istud, vt in Patre monstraretur authoritas. Non enim Pater à Filio, sed Filius à Patre operatur, & Spiritus sanctus ab vtroque. Ideoque etiam Filius per Spiritum sanctum legitur operari: quia cum Spiritu sancto operatur hoc ipsum à Filio habenti vt operetur.

Alia prædictorum expositio.

KPOtest & aliter illud accipi, vt dicatur Pater in Filio vel per Filium operari, quia eum genuit omnium opificem: sicut dicitur Pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita & per Spiritum sanctum dicitur operari, siue Pater, siue Filius: quia ab vtroque procedit Spiritus sanctus factor omnium. Vnde Ioannes Chrys. in expositione epistolæ ad Heb. sic ait, Non vt hæreticus inaniter suspicatur, tanquam aliquod instrumentum Patris extiterit Filius: neque per eum Patet dicitur fecisse, tanquam ipse facere non posset: sed sicut dicitur Pater iudicare per Filium, quia iudicem genuit:

Homil.2.

sic

sic etiam dicitur operari per Filium, quia cum constat opificem genuisse. Si enim causa eius Pater est secundum quòd Pater est: multo amplius eorum causa est, quæ per Filium facta sunt. Hæc de opere primæ diei dicta sunt.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Deus ab æterno creauerit mundum, cum ab æterno genuerit Filium: & quare non conceditur, Pater est per Filium?

Quæst. 1. DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Præterea inuestigandum est] Quæritur, inquam, Qualiter dixit, id est, genuit Verbum? Cum enim ab æterno sic genuerit, videtur quòd ab æterno creauerit mundum.

Quæst. 2. ITEM, Si concedatur, quòd Pater operatur per Filium: quare non conceditur, quòd est per Filium & sapit vel scit per Filium? Quia de hoc plurima disputata sunt in primo lib. ista sufficiant.

Ad quæst. 1. DICENDVM ergo ad primum, quòd non sequitur: quia generatio est Verbi secundum quòd Filius est: & ideo cum Filio ab æterno non potest produci creatura: sed ab æterno genuit Verbum in quo erat vt fieret, id est, in quo erat ratio creaturæ omnis ab æterno, qua ratione fieret, quando vellet, & sicut Deus vellet, in tempore.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd suppositum verbi dat personam verbo: & illa persona diuersimode se habet ad naturam verbi, & ad verbi determinationem: quoniam cum supponit verbo subiecto, verbum non dicit aliquid cuius principium sit persona: sed potius dicit id quod est persona: & determinatio verbi notabit causam & principium illius essentiæ. Vnde si diceretur, Pater est per Filium, intelligeretur Filius esse principium Patris vt esset, quod non potest esse. Similiter cum dicitur, scit, vel sapit: licet sit in voce actiua, tamen significatione passiuum: quia dicit recipere vel habere, & ideo iterum determinatio significaret principium alicuius quod esset in Patre: & hoc non potest esse: totum enim è conuerso est: quia Pater est principium Filij: & omnia quæ sunt in Filio, habet à Patre: cum verbis autem significantibus opus quod est à Patre ponitur ibi principium & causa illius operis in suppositio verbi: quia suppositum est à quo procedit actus & opus: & ideo determinatio tunc non potest notare principium: sed notabit in casuali suo causam quasi ab alio existentem, quæ vocatur à Magistris causa media: & ideo recipitur ista, Pater operatur per Filium, & hæc non, Pater est vel scit per Filium. Et in hoc sensu exponit eam Magister.

DISTINCTIO XIV.

De opere secundæ diei qua factum est firmamentum.

DIXIT quoque Deus, Fat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Sciendum est, quòd illius cæli describitur hic creatio, sicut ait Beda super Genes. in quo fixa sunt sidera: cui suppositæ sunt aquæ in aëre & in terra, & superpositæ aliæ, de quibus dicitur, Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est, id est, sidereum cælum, quod de aquis factum esse credi potest. Crystallinus enim lapis cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem vero mouet, quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, super cælum possint consistere: de Deo scriptum esse meminerit, Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cælum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cæli sphæram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit

A *De productione simplicium & insensibilium continentium.*

Psal. 103.

Iob 26.

nouit qui condidit. Ecce oſtenſum eſt his verbis, quòd cælum factum ſit, ſcilicet illud in quo ſunt fixa ſidera, id eſt, quod excedit aërem: & de qua materia, ſcilicet de aquis, & quales ſint aquæ quæ ſuper illud cælum ſunt, ſcilicet vt glacies è ſoliditate.

DIVISIO TEXTVS.

DIXIT quoque Deus, Fiat firmamentum] Hic ponitur ſecundæ diei opus in quo diſtinguitur natura media ab extremo ſuperiori. Et circa opus iſtud mouet Magiſter quinque quæſtiones: quarum prima eſt de aquis ſupra firmamentum. Secunda de natura cæli *ibi* [Quidam vero cælum] Tertia de figura cæli *ibi* [Quæri etiam ſolet] Quarta de motu cæli *ibi* [Quæritur etiam, ſi ſtet] Quinta, quare opus iſtius diei caret benedictione *ibi* [Poſt hoc quæri ſolet.

ARTICVLVS I.

Vtrum aquæ ſint ſupra cælum, vel firmamentum?

CIrca iſtarum quæſtionum quæremus tria, ſcilicet an aquæ ſint ſupra cælum vel firmamentum? Secundo, Secundum quas proprietates tranſſumuntur. Tertio, Vtrum illud cælum aqueum habeat aliquem motum, vel non, & quis ſit ille motus? Videtur autem, quòd aquæ ſint ſuper cælum: quia hoc dicit Scriptura hic, cui non licet contradicere: quia dicit Auguſtinus tractans eandem quæſtionem, quòd maior eſt huius ſcripturæ auctoritas, quam omnis humani ingenij perſpicacitas.

2 Item, In hymno trium puerorum, Benedicite aquæ quæ ſuper cælos ſunt Domino. Et Pſalm. Aquæ quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini. Pſal. 148.

3 Item, Baſil. dicit, quòd aquæ ad literam ſunt ibi ad refrenandam malitiam Saturni: & hoc quidam probare nituntur: quia quanto maior eſt circulus, tanto velocius mouetur in motu diurno: ſed maximum circulum inter planetas habet Saturnus: ergo velociſſime mouetur: ex motu autem eſt calor: ergo maximi caloris debet eſſe ſecundum naturam: & eſt maximæ frigiditatis: ergo videtur, quòd hoc ſit propter aquas quæ viciniores ſunt ei.

4 Item, Beda dicit de illis aquis rorem deſcendere: ergo videtur, quòd non tantum ſunt ibi aquæ, ſed etiam reſolubiles & deſcendentes ad nos.

5 Item, In minori mundo videmus frigidum humidum poſitum eſſe ſuper calidum & fontem caloris, ſicut cerebrum ſuper cor: ergo cum ſit exemplar maioris mundi, Videtur ſimile debere eſſe in maiori mundo: igitur frigidum humidum debet eſſe ſuper fontem caloris qui eſt ſol: ergo debet eſſe ſuper cælos

6 Item, Philoſophi de Ægypto dixerunt, quòd retrogradatio planetarum cauſatur ex vapore eleuato ab Oceano, qui attrahitur à planetis: & poſt attractum humorem grauantur, & deſcendendo retrocedunt: ergo ſi humor Oceani aſcendit vſque illuc, etiam in principio mundi vaporabilibus guttis poterant ibi ſuſpendi aquæ.

7 Item, Auguſtinus in lib. ſuper Geneſ. dicit contra Philoſophos, quòd ſi omne corpus diuiſibile eſt in infinitum, & aqua per rarefactionem diuiditur, ita vt aſcendat ad medium interſtitium aëris, plus diuiſa aſcendet altius: ergo tantum poteſt diuidi, quòd ibi maneat & diffundatur ſuper cælos: ergo & in prima conditione mundi ibi ſuſpendit poterat. Lib. 2. c. 4.

Ad hoc etiam poſſunt adduci multæ auctoritates Sanctorum: quia illæ copioſe inueniuntur.

SED CONTRA, Secundum naturam alius eſt locus, & alia natura, mobilis circulariter, & mobilis motu recto: aqua eſt mobilis motu recto, cælum autem circulatiter: ergo in alio & in alio loco habent per diſtinctionem ordinari. Si ergo cælum cælum ordinatur ſurſum verſus impyreum, aqua habet deorſum ordinari. Sed contra.

2 Item, Graue non eſt ſuper leue: aqua autem grauis eſt: ergo non eſt ſuper ignem: ergo multo minus ſuper cælum.

3 Item, Corruptibile per naturam non eſt ſuper incorruptibile: aqua autem corruptibilis per naturam eſt: ergo non habet ordinari per determinationem ad locum ſuper cælum quod eſt incorruptibile per naturam.

4 Item, Interminabile proprio termino, non continetur in loco, niſi determinatum ad terminabile proprio termino: ſed terminabile proprio termino eſt ſiccum, & interminabile proprio termino eſt humidum: ergo humidum habet locari iuxta ſiccum: non ergo ſuper cælum: quia cælum non eſt ſiccum.

5 Item, Sicut ſe habet humidum ſpirituale ad ſiccum ſpirituale, ita humidum corporale ad ſiccum corporale: ſed humidum ſpirituale quod eſt aër, ordinatur iuxta ſiccum ſpirituale, id eſt, iuxta ignem: ergo humidum corporale commiſcibile quod eſt aqua, ordinabitur iuxta ſiccum corporale commiſcibile, quod eſt terra: non ergo ſuper cælos.

6 Item, Dicit Philoſophus, quòd eadem eſt natura glebæ, & totius terræ: & idem motus glebæ, & totius terræ: & idem locus glebæ, & totius terræ: ergo in aqua eſt ſimiliter: ergo ſi locus naturalis aquæ eſt hic iuxta terram, idem erit locus naturalis aquæ omnis, & motus naturalis ad illum locum: ergo illa quæ eſt ſuper cælos, ſi vnitoca eſt huic aquæ, continetur ibi violenter, & ceſſante volentia deſcendit ad locum iſtius. Si dicas, quòd non eſt hic quærenda ratio naturæ, ſed miraculi potentia, quia Deus quicquid vult facit: hoc eſt abſurdum: quia Auguſtinus tractans eandem quæſtionem ſuper Geneſ. inducit eandem reſponſionem, & dicit ſic, Nec quiſquam dicat hoc omnipotentia Dei fieri. Qualiter enim Deus naturas rerum fecerit, quæritur, non quid de eis per miraculum potentiæ ſuæ operetur? Lib. 2. c. 1.

7 Præterea,

7 Præterea, Hoc quod dicit Basil. quòd sunt ibi ad restringendam malitiam Saturni, falsum esse videtur: quia quædam stellæ fixæ in firmamento calidissimæ sunt: quæ tamen immediatius coniunguntur aquis quam Saturnus.

8 Præterea, Si cælum est igneum, vt dicunt quidam, & ignis præcipue in proprio loco habet caliditatem in summo, & caliditas est consumptiua elementi contrarij: videtur, quòd de necessitate tales aquæ consumuntur. Si dicas, quòd glaciali soliditate ibi perseuerant, sicut crystallus: hoc iterum videtur falsum, quia licet crystallus sit insolubilis, vt videtur velle Philosophus: non tamen est inconsumptibilis ab igne: vnde adhuc sequitur, quòd ab igne consumatur.

9 Præterea, Demonstrationes habentur super hoc quòd possunt vapores ascendere, & non amplus quam in regionem vbi æstu consumuntur: ergo videtur, quòd nihil sit, quod sint ibi aquæ secnndum literam.

10 Præterea, Quid cogit nos ibi aquam ponere elementum, cum in omnibus locis superius aqua posita sit pro materia prima, & non pro elemento.

11 Item, Magister supra in distinctione 12. in quinto cap. dixit, sicut quibusdam videtur, quòd vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior atque grossior erat, in superiori vero rarior & leuior atque subtilior existebat, de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas quæ supra firmamentum esse dicuntur: ergo iam antiqua opinio est, quòd non sit ibi aqua elementum, sed potius pars materiæ primæ rarior, leuior, & subtilior.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio placet mihi magis illa via, quòd non sit ibi aqua elementum, sed potius pars materiæ primæ, quæ aqua dicitur: & ad hoc intelligendum sciendum, quòd cum debebat fieri distinctio materiæ confusæ à superiori, & inferiori, & medij ab vtroque, non poterat fieri per qualitates elementales actiuas & passiuas: quia secundum illas materia est tantum elementorum, vt supra ostensum est, & non est vna materia totius confusionis: nec poterat fieri secundum naturam cæli tantum, quia sic iterum nulla esset conuenientia cum elementis: sed oportet, quòd distinguatur secundum hoc quòd conuenit vtrique: & hoc est perspicuum & luminosum per se, vel per accidens: & sic in primo die natura luminosa quæ est cælum, distincta fuit à tenebra, id est, natura opaca quæ est terra, & secundum opinionem August. qui dicit omnia simul facta esse, appellatur cælum dies per causam, & terra nox per causam. Secunda autem die natura mediorum elementorum inter cælum & terram, & natura cæli superior habet distinctionem, & propter receptibilitatem formæ & mobilitatem ad locumdeterminatum à Creatore dicitur aqua. vnde aquæ quæ super cælum sunt, est cælum crystallinum, quod non à natura crystalli, sed à similitudine sic vocatur, & dicitur vaporabilis aqua, eo quòd vt dicunt Philosophi, tantæ est subtilitatis, quòd etiam visui non subiicitur, sed per rationem solam comprehenditur: & hoc infra probabitur: & hæc expositio placet mihi, propter hoc quod dicit Augustinus, quòd sic est exponendum principium Genes. vt à Philosophis irrisa non proiiciatur. Secundum quas autem proprietates sit ibi aqua, in sequenti articulo patebit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd auctoritati sacræ Scripturæ non contradicitur, quando exponitur, alioquin etiam ipse Augustinus contradiceret, qui plurimos sensus inuenit, qualiter aquæ ibi possent esse: quorum vnus est, quòd cælum dicatur ibi iste aër, super cuius mediam zonam vaporabiliter suspenduntur. Aliam dat in confessi. dicens aquas quæ super cælos sunt, esse incorruptibiles & immortales: & iste intellectus quem hic sequimur, etiam est antiquorum, sicut patet ex dictis in 12. distinctione supra.

Ad duas auctoritates sequentes, dicendum quòd non loquitur de elemento, sed potius de illis de quibus dictum est.

AD ILLAM quæ est Basilij, dicendum quòd loquitur ex hypothesi quorundam Philosophorum, qui dicebant ad literam illuc aquas descendere vaporabiliter, & infrigidare quasdam stellas, & quasdam alias propter siccitatem minus bibiti humoris accendi: & si tale fieri, contingit, sequitur non esse inconueniens, si aqua ad hoc idem fuit super cælos.

AD DICTVM Bedæ dicendum, quòd cælum vocat ibi medium huius aëris interstitium, de quo dicitur, Volucres cæli comederunt illud.

QVINTVM argumentum soluitur in solutione primi argumenti.

AD ALIVD dicendum, quòd illi Philosophi de plano mentiti sunt. Si autem obiicitur, quòd etiam Ptolemæus videtur hoc sentire in Tetraston: dicendum, quòd ipse non sentit hoc nisi secundum effectum tantum: tamen super hoc reprehendit eum Albumasar, dicens eum propter illud magnum non fuisse Ptolemæum qui fecit Almagestum: sed tamen de dictis eorum non est mihi magna cura: quia multa alia mentiti sunt quidam eorum.

AD DICTVM Augustini dicendum, quòd ipse loquitur, super hypothesim Philosophorum fundans rationem contra eos, sicut & Basilius: quia si positio eorum vera est, sequitur nihil esse inconueniens aquas esse super cælos.

ARTICVLVS II.

Secundum quam proprietatem sunt aquæ supra cælum vel firmamentum?

SEcundo quæritur, Secundum quas proprietates sunt ibi aquæ? Aquæ enim habent perspicuum recipiens & tenens lumen magis quam aër, vt dicit Philosophus, & habent fluxibile humidum permiscibile terræ, & graue descendens deorsum: conuenit autem, quòd secundum graue non determinatæ sunt ad hoc quòd sint super cælos: quia cum prima distinctio sit, vt dicit Augustinus, ad locum naturalem cuiusque rei, non potest esse quòd ille locus sit naturalis aquæ inquantum est grauis: similiter nec inquantum est commiscibilis terræ, quia natura cæli non est permiscibilis elementis, aliter enim circulariter generaretur & corrumperetur: ergo oportet, quòd determinetur sursum quoad perspicuum tenens lumen.

2 Item, Hoc videtur consentire naturæ, quòd perspicuum

perſpicuum eſt in corpore; vt dicit Philoſophis, inquantum conuenit cum perpetuo ſuperius corpore: ergo præcipue perſpicuum tenens lumen, quod non facit perſpicuum aëris vel ignis, ſed potius aquæ. Probatio autem huius eſt non tantum per dictum Philoſophi: ſed quòd ignis non ſit lucens in ſphæra ſua; niſi in oppoſitione illuminantis alicuius corporis cæleſtis; probat Alexander Philoſophus vna ratione naturali; & alia demonſtratiua. Naturalis hæc eſt: quia rarum in vltima raritate non lucet: ignis autem in ſua ſphæra, rarus eſt in vltimo raritatis: ergo non lucet. Huius ſignum eſt; quòd ignis in ligno, vel in oleo iuxta lychnum vbi calidior eſt, non lucet, ſed perſpicuus eſt; & non tegit ibi id quod eſt poſt ſe: poſtetius autem vbi frigiditate aëris circunſtantis denſatur; lucet; & ibi tegit corpora quæ ſunt poſt ſe: ſicut dicit & ipſe & Auicenna proprium eſſe omnis corporis lucentis. Demonſtratiua autem ducens ad impoſſibile ſic, Detur, quòd ignis lucet in ſua ſphæra: ergo illuminat vmbram quæ eſt ex obiectu terræ ad ſolem per omnes partes in circuitu: ergo poſt ignem nihil eſſet de vmbra terræ: quod falſum eſt, cum protendatur vſque ad ſphæram Mercurij. Item, Cum luna ſit poſt ignem, ſequeretur quòd nunquam eclipſaretur luna, quæ eſt poſt ignem: ergo ignis non tenet lumen niſi in oppoſitione illuminantis. Quod aër autem non tenet, hoc patet ad ſenſum. Quod autem aqua tenet, probatur in lib. de viſu per ſuppoſitionem: quia metallo aliquo vel lapide albo poſito in fundo vaſis, & in tenebris ſuperfuſa aqua limpida, videbitur ſub luce tenta ab aqua: & ſic etiam probantur rubini qui non per ſe lucent in tenebris, in aqua enim ſtatim lucere incipiunt: hoc autem eſſe non poteſt niſi aliqua lux retenta in aquâ colorem rubini ſoluat, & in actu faciat lucere & immutare viſum.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſſe videtur, quòd ignis propter raritatem ſubſtantiæ in propria ſphærâ non lucet, cum incomparabiliter rarior ſit æther quam ignis, etiam æther lucere non debet.

2 Item, Cum nonum cælum quod dicitur cryſtallinum, ſit mobilius quam ſtellarum vel planetarum & ſubtilius, non debet lucere: ergo male dicitur illuc tranſſumi aqua ſecundum proprietatem perſpicui tenentis lucem.

Quæſt. ITEM, Quæ eſt neceſſitas ponendi illud cælum aqueum? Conſtat enim, quòd viſui non ſubiicitur, vt dicit Alpetragius: qualiter ergo eſſe deprehenditur: non enim poſſumus colligere numerum mobilium in cælis niſi per inſtrumenta & viſum: ergo in quo deficit viſus, ibi non ponetur aliquod mobile. Si dicas, quòd ſoli Sancti poſuerunt, & non Philoſophi: hoc nihil eſt, quia etiam Damaſc. dicit, quòd Philoſophi cælum iſtud deprehenderunt: & ſuper hoc inducitur Aſtrologia Alpetragij qui obiicit ſic, Ab vno motore ſimplici immobili immediato per naturam non poteſt eſſe niſi motus vnus: primum mobile eſt immediatum motori primo: ergo in ipſo à motore primo non eſt niſi vnus motus: ſed ſphæra ſtellarum fixarum habet motus duos: ergo ipſa non eſt mobile primum. Quod autem duo motus ſunt in ſphæra ſtellarum fixarum, patet quia in ea eſt motus diurnus, & præterea eſt ibi motus ſtellarum ſuper polos circuli ſignorum ſecundum Ptolemæum & Ariſt. in lib. de cauſis proprietatum elementorum, in centum annis gradu vno; & ſecundum Albetegni in minori aliquanto tempore, & ſecundum Tebith ſecundum acceſſum & receſſum capitis arietis & libræ: ergo neceſſe eſt aliud mobile primum ponere ante illud: ſicut enim dicit Philoſophus, cauſa prima mouet cauſatum primum, & motor primus quicunque ille eſt, non eſt niſi vnus: ergo neceſſe eſt ponere nonum cælum ad quod referatur motus diurnus; qui reuoluatur ſuper circulos æque diſtantes ab æquinoctiali, & ſuper polos æquinoctialis.

Solutio. SOLVTIO. Concedendum mihi videtur, quòd aquâ ſuper cælos tranſſumitur ſecundum perſpicuum retinens lumen.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd habere lumen duobus modis dicitur, ſcilicet ad tenere inſeparabiliter naturam luminis, & hoc modo luminoſum eſt empyreum & nonum cælum: & ad lucere, & hoc non accidit niſi in partibus condenſatis & compactis magis, vt dicit Auicenna in lib. de ſufficientia cæli & mundi.

Ad quæſt. AD ID quod quæritur, quæ neceſſitas ſit vt ponatur illud corpus? Dicendum, quòd licet viſu accipi non poſſit: tamen conuincitur per rationem eſſe, quam rationem explicat Alpetragius: licet etiam Ptolemæus in prima diſtinctione Almageſti de duobus cælis loquatur, ad quorum vnum refertur motus diurnus, & ad alterum motus decliuis circuli: & ſecundum commentum Nicolai ſuper eundem locum, non intelligit hoc de ſignorum circulo, ſed potius de cælo octauo, & primum de nono.

ARTICVLVS III.

Vtrum cælum cryſtallinum, habeat aliquem motum, & quis ſit ille, & quomodo accipiuntur dextrum & ſiniſtrum?

TErtio quæritur de iſto corpore à Magiſtris theologiæ, Vtrum moueatur vel non? Videtur autem, quòd non moueatur quia ipſum eſt vniforme: ergo non eſt aliquid vnde incipiat motus: in quo autem non eſt vnde incipiat motus, illud eſt immobile: ergo videtur eſſe immobile.

2 Si dicas, quòd circularis motus eſt ſine principio, & ſine fine, ſicut & circulus. Contra hoc eſt, quod dicit Philoſophus in 2. de cælo & mundo ſic, Eſt orbi procul dubio virtus diuerſa, ſcilicet dextera, & ſiniſtra: quoniam ſunt ei loca inceptionis & ſtatus ex opere factionis ſuæ. Ergo patet quòd ſi non ſit vnde incipiat motus ex opere ſuæ factionis, non mouebitur. Item, Philoſophus ibidem, Et iterum oportet vt exiſtimemus hoc in principio motus orbis: nam ſi motus eius eſt in tempore finitus (ſed eſt motus eius infinitus) neceſſario oportet quòd motui eius ſit locus vbi incipit: ergo cum quælibet vna circulatio ſit finita, neceſſario oportet, quòd alicubi incipiat: ſed quod eſt vniforme vndique, eſt in ratione vnæ: ergo aut vbique incipit, aut nuſquam: conſtat autem, quòd non vbique, cum hoc ſit impoſſibile: ergo nuſquam: ergo non mouetur, ſicut nec empyreum.

IN CONTRARIVM ſunt rationes prius inductæ. *Solutio.*

SOLVTIO.

Solutio. SOLVTIO. Omnes dicunt, quòd illud cælum mouetur, & quòd est vniforme quodammodo, & non vniforme alio modo: vniforme quoad hoc quia vbique est de natura lucis, sed non vniforme est quoad hoc quia in vna parte est nobilius quam in alia, & ibi in eo abundat vis motoris, & ibi est locus vnde fit motus, & oppositus est locus regirationis. Quid autem sit dextra & sinistra in cælo, & vtrum situ tantum (vt dicunt Astronomi) vel in natura corporis accipiantur, alterius est negotij. Tamen propter quosdam efflagitantes, sciendum breuiter, quòd si consideretur causa motus cæli & mobilitatis, necesse est sibi dare dextram & sinistram in sua natura: & tunc oriens siue dextra non dicetur sub qua oritur sol, quia sub omni gradu circuli decliuis oritur sol: sed dicetur pars cæli nobilior, & de hac Magistri Latinorum multa abusiua dixerunt. Sed sententia Arabum est duplex, scilicet quòd aut secundum numerum mobilium in vno circulo erunt multi motores: & tunc motor influit motum in loco nobiliori illius mobilis, vt circulo signorum in capite arietis & libræ, & mobili primo in loco nobiliori æquedistanti ab vtroque polorum, & aliis orbibus aliter & aliter plures. Vel vnus motor aut stella influit diuersos motus in mobilis partes: & tunc dextra siue oriens erit locus stellæ: & secundum hoc inuenimus Rabi moysen dicere, quòd in sphæra stellata sunt multi motores, & in aliis vnus. Si autem consideremus effectum stellarum secundum relationem ad nos: tunc dextra cæli erit duplex, & eodem modo sinistra, & erit secundum situm tantum immobilem: & iterum dexter aspectus ab Oriente in medium cæli, & sinister à medio cæli in angulum Occidentis, & iterum dexter ab angulo Occidentis in angulum mediæ terræ subtus: ideo quia respectu oppositionis illa quarta se habet ad illam quæ est ab Oriente in medium cæli, & respicitur vtraque ab vtraque & communicantur virtutes earum: & secundus sinister aspectus ab angulo mediæ terræ in oriens signum eadem de causa, quia per oppositionem communicantur ei virtutes primæ quartæ sinistræ: & hoc modo videtur velle Philosophus in 2. de cælo & mundo, & Commentator super idem: quia litera dicit sic, Ex his quæ oportet nos existimare, est homo habens dextram & sinistram consimiles in figura: deinde habet super se orbem. Et dicit Commentator, quòd debet imaginari, quòd caput eius sit in polo superiori antarctico nobis occulto, & pedes in arctico nobis manifesto, & facies eius versa ad nostrum hemisphærium. Tunc enim super dextram erit quarta prima ascendés, & super sinistram descendens ad Occasum: & si reuoluatur semel, erit tunc super dextram quarta ab Oriente in angulum terræ, & super sinistram quarta vltima ab angulo terræ in signum emergens super horizontem: & in hoc sensu dextro & sinistro cæli vtuntur omnes Astronomi in diuisione aspectus omnis.

Alij putant cælum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus.

QVidam vero cælum quod excedit aëris spatia, igneæ naturæ dicunt, B asserentes super aërem purum ignem esse qui dicitur esse cælum: de quo igne sidera & luminaria facta esse coniectant. Quibus Augustinus Lib. 2 super Genes. c. 3. consentire videtur. Vtrum vero nomine firmamenti cælum quod excedit aërem, an ipse aër hic intelligatur, idem August quærit, nec soluit. Ma- Ibidem cap. 4. gis tamen approbare videtur cælum illud hic accipi quod spatia aeris excedit. Aquas autem quæ super illud cælum sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exalatione terræ aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corpulentius conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua, sicut videmus, ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius cælum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus; sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

ARTICVLVS IV.

Quare cælum dicitur igneum, & vtrum à natura ignis?

DEinde quæritur de secunda quæstione Magistri in litera quam tangit *ibi* [Quidam vero cælum quod excedit aëris spatia &c.] Quòd enim hoc falsum sit, per totam Philosophia mcæli & mundi probatur: impossibile enim est quòd corporis vnius natura diuersus sit motus secundum naturam. Constat autem, quòd motus cæli naturalis est circularis, motus autem ignis sursum est & rectus Ergo ignis & cælum & stellæ non sunt vnius rationis.

2 Item, Corpus perpetuo manens secundum vnum modum & quantitatem, non potest esse generabile & corruptibile in partibus: stellæ & orbes cælorum ab initio perseuerant secundum vnum motum: ergo non sunt per naturam generabilia & corruptibilia: ignis autem per naturam est corpus generabile & corruptibile: ergo illa corpora non sunt de igne.

3 Si dicas, quòd Deus continet ea: hoc nihil est: quia, vt dicit Aug. in primis operibus quæritur, In quibus naturis constituerit Deus partes mundi, non quid per potentiam miraculi ex eis vel in eis operetur?

4 Item, Hoc non videtur concordare dictis Rabani: quia ponit super Gen. diuisionem cælorum dicens, quòd septem sunt cæli, scilicet empyreum, à queum, firmamentum, igneum, olympum æthereum, aëreum: ergo videtur, quòd alterius naturæ sit aqueum & firmamentum, quam igneum.

Quæst. VLTERIVS de hac ipsa diuisione quæritur, Vtrum detur secundum aliquid commune omni cælo? Celum enim (vt dicit Damasc.) est continentia visibilium & inuisibilium creaturarum. Constat autem, quòd hoc non conuenit omni cælo. Ergo per hoc non potest diuidi cælum communiter dictum.

2 Præterea, Philosophus dicit, quòd æther non nominatur nisi corpus cæleste: ergo æthereum non dicit nisi diuersam materiam à firmamento & empyreo.

3 Item, Olympum vnde dicitur? ab Olympo enim monte dici non potest. Penes quid igitur sumitur numerus iste cælorum?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum quæsitum, quòd non dicitur cælum igneum à natura ignis: sed quia est simile igni in natura lucis & lucentis in stellis: & hoc modo loquuntur Sancti: & per hoc patet solutio eorum quæ obiiciuntur.

AD DIVISIONEM Rabani dicendum, quòd ipse sumit cælum communiter secundum quòd continet & habet perspicuum susceptiuum luminis: & non sumit secundum quòd continet omnia, sed secundum continere solum: & ideo sic accipitur diuisio Rabani, quòd cælum aut continet habens lumen inseparabiliter, aut separabiliter. Si autem continet & habet lumen inseparabiliter: aut ergo habet à se sicut causa prima luminis, aut habet ab alio. Si à se aut motum, aut non motum, Et penes istas combinationes partium diuidentium totus accipitur numerus cælorum. Si enim continet immotum habens à se luminosam naturam inseparabiliter: tunc est empyreum cælum. Si autem continet motum habens lumen siue luminosam naturam inseparabiliter: aut habet vbique & æqualiter, aut in aliqua parte plus & in aliqua minus, quia in aliqua parte secundum lucendi actum, in aliqua non. Si primo modo est cælum crystallinum vel aqueum. Si secundo modo, est cælum stellatum, sub quo comprehenduntur orbes septem planetarum secundum Rabanum. Si autem habet naturam luminosam ab alio inseparabiliter, tunc hoc potest esse duobus modis, scilicet secundum conuexum, vel secundum concauum. Si secundum conuexum, tunc secundum Rabanum dicitur cælum igneum. Sed si secundum concauum, dicitur Olympum: quia olympum dicitur hic non ab Olympo, sed ab hoc quòd Olympus dicitur appropinquare ad illud. Si autem continet habens naturam luminosi separabiliter: hoc iterum est secundum conuexum, vel secundum concauum, id est, secundum exteriorem vel interiorem superficiem. Si primo modo est æthereum: quia aliter accipitur æther à Rabano, quam ab Aristo. scilicet pro superiori parte aëris, quæ à quibusdam Philosophis regio æstus vocatur: & per hoc patet solutio obiectionis factæ in contrarium. Si autem est secundum concauum, est aëreum hic apud nos. Et si obiicitur quod supra probatum est, quòd ignis non lucet in sua sphæra. Dicendum, quòd nihilominus habet naturam luminosi: quia si partes eius conculcantur in aliquo & inspissantur, ipsæ lucebunt in illo: & hoc non facit aër, & aqua: sed tamen faciunt naturam perspicui sine lumine, vt patet in vitro, crystallo, berillo. Et ex hoc patet solutio omnium obiectorum.

Quæ sit figura firmamenti?

QVæri etiam solet, Cuius figuræ sit cælum? Sed Spiritus sanctus, quamuis auctores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti. Quæritur etiam, Si stet, an moueatur cælum? Si mouetur, inquiunt, quomodo est firmamentum? Si stat, quomodo in eo fixa sidera circumeunt? Sed firmamentum dici potest, non propter stationem, sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sidera.

ARTICVLVS V.

Quare cælo attribuitur figura sphærica, & vtrum illa sit figura cæli?

DEinde quæritur de tertio quod dicitur *ibi* [Quæri etiam solet, Cuius figuræ sit cælum?] Hoc videtur falsum quod dicit Magister, & Aug. & Damasc. & multi alij Sancti, qui dicunt cælum esse sphæricæ formæ.

Quæst. QVÆRITVR etiam vlterius, Quare cælo attribuitur figura sphærica?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Scriptura non enarrauit hoc in Canone, licet sancti Patres hoc scripserunt.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd sphærica figura est in corpore, sicut circularis in superficie. Circularis autem & sphærica duas habent proprietates: quia simplicissimæ sunt omnium figurarum, & quia capacissimæ: & propter primam dantur corpori circumdanti totum. Hoc autem sic probatur, Omnis figura in cuius omni diuisione nunquam resultat alia figura, & nunquam ratio totius

totius eiusdem figuræ, sed semper ratio partis eius figuræ, est simplicior omni alia figura in cuius aliqua diuisione resultat alia & alia figura, & alia ratio totius eiusdem figuræ quæ diuiditur: Sic autem se habet circulus ad omnem figuram: ergo circulus est simplicissima figurarum. Probatio primæ est: quia si aliqua figurarum est simplicior circulo, illa est triangulus: quia omnis alia figura ex tot triangulis componitur, quot habet angulos. Sed triangulus potest diuidi duobus modis, scilicet linea ducta de latere in latus, & tunc prouenit quadrangulus & triangulus: & linea ducta de angulo super basim vel super latus alterutrum, & tunc proueniunt duo trianguli. Quocunque autem modo circulus diuidatur, vel in semicirculos, vel in proportiones, nunquam prouenit circulus vel alia figura, sed semper pars circuli: ergo circulus est simplicissima figurarum: ergo attribuenda est primo corpori. Quod autem sit capacissima sic probatur: non enim illud intelligitur de omni angulata figura: quia numquam potest dari circulus tantæ capacitatis, quin posset mathematice conscribi sibi figura angulata maioris capacitatis, si detur è conuerso: sed intelligitur de figura angulata inscripta in circulo, cuius omnes anguli ad circumferentiam extenduntur. Hoc igitur notato si est possibile, quòd figura angulata sit capacitatis circuli, hoc non potest esse, nisi propter multiplicationem angulorum magis distantium à centro quam latera faciant: crescant ergo anguli in infinitum: ergo si peruenium figuræ poligonæ ad capacitatem circuli, tunc peruenient. Contra: Adhuc infinitis angulis existentibus, semper est angulata: angulus autem est duarum linearum alterius contractus: ergo illa linea quæ contingit aliam in angulo, est chorda alicuius portionis circuli: ergo non tantum recedit à centro quantum circumferentiæ portio cui subtenditur: ergo non peruenit ad circuli capacitatem: ergo circulus capacissima est figurarum: ergo maxime competit primo corpori circumdanti omnia.

ARTICVLVS VI.

Virum cælum moueatur, & an sit idem principium motus cæli secundum Philosophos & Theologos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet etiam quæri, Si stet, an etiam moueatur, &c.] De hoc quod hic dicit, disputari hic non est opus. Sed est notandum, quòd secundum Arist. nullum corpus mouetur in loco suo, cuius motor non sit substantia spiritualis: ignis enim mouetur ad locum, & alia elementa à generantibus ipsa per se, & in locis suis quiescunt: cælum autem mouetur in loco suo: ergo motor eius est substantia spiritualis.

Item obiicit Auicenna, quòd nihil secundum naturam mouetur nisi in aliquem situm, & ex illo motu vno numero: & veritas habetur per inductionem: stellæ autem mouentur ad quemcunque situm, & exillo motu vno numero: ergo non mouentur à motore qui est natura sola: sed à motore qui est substantia spiritualis. Et hoc videtur velle Hieron. in Glossa super Principium Ecclesiastæ, super illud, Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Ipsum solem, inquit, spiritum nominauit, quòd animet, & spiret, & videat, & annuos orbes cursu suo expleat.

Item obiectio Arist. est ad hoc: quia omnis motor mouens corpus diuersificatum per virtutes ordinatas ad inceptionem motus localis in loco vno potius quam in alio, est substantia spiritualis: motor autem cæli mouet corpus dispositum dextra & sinistra, quæ sunt virtutes disponentes ad inceptionem motus & regirationem. Et ideo omnes Philosophi Arabum dixerunt & probauerunt multipliciter, quòd cælum mouetur ab anima coniuncta sibi: & hoc dicit Arist. & Auicenna, & Auerroes, & Algazel, & Alpharabius, & Maurus Albumasar, & Rabbi Moyses, & quòd habet motorem triplicem, scilicet causam primam quæ est desideratum primæ intelligentiæ quæ est plena formis explicabilibus per motum sui orbis: sed quia intelligentia simplex est, ideo non potest intendere motum particularem in hoc & illo situ, & ideo tertius motor coniunctus cælo est anima secundum ipsos, & natura cæli est dispositio ad motum: quia naturaliter circulariter fertur, & in compositione non est contrarietas: & ideo motus illo est sine labore & pœna, vt dicunt, & non inducit lassitudinem vt motus animæ quo mouet corpus nostrum. In hoc ergo concordant omnes, & quòd virtus primi motoris est in omnibus inferioribus, & secundi in inferioribus sibi, & sic descensio. Quod autem hoc totum sit error maledictus, patet per Damasc. sic dicentem in 2. lib. cap. 6. Nullus autem multos cælos vel luminaria existimet: inanimari enim sunt & insensibiles. Et ideo verius dicendum puto, quòd non mouentur nisi iussu diuino, & voluntate: & quòd rationes supra dictæ non probant, nisi quòd non moueantur à natura quæ sit forma corporis mouens: & hoc dicunt etiam alij Philosophi sicut Astronomi & Ptolemæus, & Albategni, & Albumasar, & Geber, & alij quamplures.

AD DICTVM ergo Hierony. dicendum, quòd ipse sumit hoc ex opinionibus Philosophorum. Augustin autē super Gene. hanc quæstionem tangit, & indiscussam relinquit. Alibi etiam disputatum est de ista materia multum & prolixe: & ibi secuti fumus dicta quorundam Magistrorum theologiæ, qui voluerunt opiniones naturalium ad theologiam reducere, dicendo, quòd Angeli deseruiunt Deo in motibus cælorum, & quòd illi ab eis animæ dicuntur: sed nihil ita secure dicitur, sicut quòd sola Dei voluntate moueantur, & natura propria non contrariante motui. De modo etiam motus quo mouentur, discepratio est apud sapientes: sed hoc infra determinabitur in ornatu quartæ dici.

Supra distinct. 1. art. 1. & 3.

Quare tacuit Scriptura de opere ſecundæ diei, quod in aliis dixit?

POſt hoc quæri ſolet, Quare hic non eſt dictum ſicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus quòd eſſet bonum? Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo enim fortaſſis non eſt dictum, quod tamen ſicut in aliis factum eſt: quia binarius principium alteritatis eſt, & ſignum diuiſionis.

ARTICVLVS VII.

Quare in opere iſtius diei non ſit dictum, Vidit Deus quòd eſſet bonum?

2.par.ſum. theo. q.55. & 1.p.ſum. de 4. coæ-uis. q 12. art.12.

DEinde quæritur quinto *ibi* [Solet etiam quæri, Quare hic non eſt dictum, Vidit Deus quòd eſſet bonum ſicut in aliorum dierum operibus? & Magiſter huius aſſignat cauſam allegoricam. In hiſtoriis autem tangitur cauſa literalis & vera, ſcilicet quòd opus diſtinctionis mediæ naturæ non perficitur niſi diſtincto medio ab vtroque extremorum: & ideo diſtinctio iſta non perficitur niſi die tertia: & tunc benedicitur quando aquæ diſtinctæ ſunt, & alia duo elementa à terra, vt Magiſter infra dicet: quia in diſtinctione aquæ intelligitur diſtinctio ignis & aëris quando libera ab aquis ſunt ſerenata: tunc igitur perfecta diſtinctione accipient benedictionem ſicut & alia opera.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ ſunt in vnum locum.

SEquitur, Dixit Deus, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida. Tertiæ diei opus eſt congregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ ſunt enim omnes aquæ cælo inferiores in vnam matricem: vt lux quæ præterito biduo aquas clara luce luſtrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra quæ cooperta latebat, & quæ aquis limoſa erat fieret arida & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum. Si autem quæratur, Vbi congregatæ ſint aquæ quæ totum texerant ſpatium vſque ad cælum? Potuit fieri vt terra ſubſidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Poteſt etiam credi primarias aquas rariores fuiſſe, quæ ſicut nebula tegerent terras, ſed congregatione eſſe ſpiſſatas: & ideo facile in vnum poſſe redigi locum. Cunque multa conſtet eſſe maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quæ in terris ſunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in vnum locum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum propter multifidos ſinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium eſt.

Beda.

Aug. lib 1. de Geneſ. ad lit. c. 12.

DIVISIO TEXTVS.

SEQVITVR, Dixit Deus, Congregentur aquæ in vnum locum, &c.] Hic agitur de vltima diſtinctione circa quam Magiſter tria determinat, ſcilicet qualiter facta eſt diſtinctio, & vbi aquæ congregatæ ſunt, & quare maria pluraliter dicuntur. Circa primum autem tria quæri poſſunt: quorum primum eſt de ſufficientia operum diſtinctionis. Secundum de plantis, vtrum ad diſtinctionem vel ornatum pertineant? Tertium de plantis nociuis ex humore & figura, vt ſunt ſpinæ, & venenoſæ, vtrum tunc factæ ſunt vel non?

ARTICVLVS VIII.

Quæ eſt ſufficientia operum diſtinctionis, & penes quid ſumitur?

CIrca primum: Ignis & aër elementa ſunt: ergo indigent diſtinctione ſicut aqua, & terra: ergo non ſufficienter determinatur opus diſtinctionis in tribus diebus. Item, Sicut firmamentum & cælum aqueum cæli ſunt: ita & ſphæra Saturni, & Iouis, & Martis, Solis, & Veneris, Mercurij, & Lunæ: ergo diſtinctione indigent ſicut & firmamentum & aqueum: ergo inſufficienter ponitur opus diſtinctionis. 1.p.ſum. de 4.coæ-uis q.12. art.2.

SOLVTIO. Opus diſtinctionis, vt prius dictum eſt, non eſt niſi determinatio generalium principiorum *Solutio.*

piorum mundi ad formam & ad locum, ex qubus sunt mouentia, vel mota, vel vtraque in his quæ generantur & corrumpuntur: hoc autem potest esse, aut quòd sint mouentia ad generationem & ad miscibilia aut quod sint mouentia ingredientia in constitutionem generati per substantiam. Si primo modo: tunc est cæli natura vniuersaliter in omnibus sphæris & stellis, & hæc distinguitur dupliciter, ab extremo, & à medio, vt supra patuit. Si autem mouens ad generationem & commixtionem, ingrediens in substantiam generatorum: hoc est dupliciter: quia aut actiuum spiritualiter humidum & siccum: sicut cum actiuo simpliciter quod est calidum, est spirituale siccum in igne, & spirituale humidum in aëre, aut actiuum secundum quid, quod est frigidum quod dicitur secundum quid actiuum, & sistit motum actione sua, & inducit immobiliratem: & cum illo est humidum corporale in aqua, & siccum corporale in terra: & ideo dicit Philosophus, quòd omnium generatorum materia magis est ex aqua & terra.

Lib 2. de Gene. & cor. cap. 12.

Dicendvm ergo ad primum, quòd ignis & aër intelliguntur distincta, quando libera ab aliis sunt serenata.

Ad aliud dicendum, quòd sphætæ spirituales planetarum & stellæ sunt de ornatu: quia ordinantur per se ad diuersitatem figuratum secundum species generatorum quoad mixtionem complexionis quæ omnibus est communis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum plantæ pertinent ad ornatum vel distinctionem?

2. p. sum. theo. q. 56 men 3. & 1 p. sum de 4. coæuis. q. 2 art 3. ad 4.

Secundo quæritur de plantis de quibus hic agit, vtrum pertineant ad ornatum. Et videtur, quòd sic: non enim videtur causa quæ tangitur communiter, quòd ideò pertineant ad dispositionem: quia radicitus terræ adhærent: quia secundum hoc, cum stellæ non moueantur nisi motu orbis sui, quia adhærent orbibus, vt partes toti, etiam stellæ non pertinent ad ornatum, quod falsum est.

2 Item stellæ inanimatæ sunt, vt dicunt Sancti: plantæ autem ad minus habent partem partis animæ: ergo pertinent multo magis ad ornatum, quam stellæ, vt videtur.

Solutio.

Solvtio. Dicendum secundum August. quòd plantæ hic producuntur non in virtute sementiua: & ideo ipse in tertio super Genes. exponit, Producat terra herbam, &c. id est, virtutem producendi accipiat: & hoc innuitur in 2. cap. vbi dicitur, quòd fecit virgultum agri antequam oriretur in terra. Ratio huius secundum August. potest esse: quia ad productionem plantarum sufficit motus stellarum cum virtute sementiua, & sufficit eis generans æquiuoce propter similitudinem materiæ suorum corporum in partibus suis: & ideo non pertinent ad ornatum, quoniam ornatus proprie est forma quæ datur mundo in principio sui ad generationem vniuocam quæ alias fieri non posset: non enim homo & equus virtute stellarum per quamcunque mixtionem generari possent, nisi esset semen decisum ab aliquo eiusdem speciei, licet quidam Philosophi contrarium eius dixerint: tamen hoc dicunt meliores, quòd non possent fieri animalia completa magnam habentia diuersitatem in organis, vt homo, equus, & asinus, & huiusmodi, nisi ex aliquo suæ speciei: & ideo plantæ ad ornatum mundi non pertinent: & hæc ratio tenet etiamsi dicatur secundum alios sanctos tertio die productas esse plantas.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd planetæ & stellæ verum est quòd non mouentur nisi motu alicuius orbis: sed hoc non est probatum, vtrum stent in eadem parte orbis semper. Huic enim sententiæ multi contradicunt: sed de hoc non est ad præsens intentio: sed quicquid sit, ipsi sunt mouentes ad speciales formas & figuras in quibus ordinatur mundus: & ideo pertinent ad ornatum.

Ad aliud dicendum, quòd secundum Greg. potius est viror quam anima id quo viuunt plantæ: & ideo dicit Philosophus, quòd habent partem partis animæ: quia licet habeant opera vegetabilis, potius habent ea per modum naturæ, quam animæ: & ideo dixit quidam Philosophus, quòd plantarum generatio fuit mundo imperfecto: animalia autem mundo iam perfecto.

ARTICVLVS X.

Vtrum plantæ nociuæ tunc factæ sunt sicut aliæ?

Tertio quæritur de plantis nociuis, vtrum tunc factæ sunt? & videtur, quòd non: quia non præparatur pœna ante peccatum: nociuitas autem plantarum est ad pœnam: ergo non sunt factæ nociuæ ante peccatum. 2. p. sum. theo. q. 56. men. 3.

2 Item, Omnia obediebant Adæ in primo statu ad nutum: ergo tunc nihil fuit sibi nociuum.

Sed contra.

Sed contra: Humor venenosus naturalis est plantis quibusdam, & figura acutorum angulorum naturalis: cum ergo vnumquodque factum sit tunc in sua natura, videtur quòd venenosus humor cum figura acuti anguli spinarum tunc factus est: ergo nocina tunc facta sunt.

Solutio.

Solvtio. Communis opinio est, quòd tunc facti sunt: sed nocere non potuerunt nisi per peccatum: dicit enim Isido. quòd si Adam non peccasset, nec ignis vreret, nec spina pungeret, nec gladius scinderet, nec aliquod aliud nocumentum ei inferre posset: & per hoc patet solutio ad totum:

ARTICVLVS XI.

Vtrum congregatæ sunt aquæ in locum vnum?

Deinde quæritur de secundo quod Magister tangit *ibi* [Si autem quæritur, Vbi congregatæ sunt, &c.] Hoc enim quod Magister dicit, non videtur esse conueniens: quia determinatum est, quòd quanto elementum est rarioris substantiæ, tanto occupat maiorem locum: cum igitur aqua sit rarioris substantiæ quam terra: ergo videtur, quod non potuerit esse, quòd terra subsidens receperit eam. 2. p. sum. theo. q. 56. men. 2. & 1. p. sum. de 4. coæuis. q. 11. a. 12.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd aqua dupliciter consideratur, scilicet secundum naturam humidi interminati grossi, & sic per circulum non vndique terminatur ad terram: per hoc enim quòd grossum elementum est, non complet sphæricam figuram, sed circularem: quia non occupat tantum locum sicut aër, & ignis: & ideo etiam terra adhuc habet minorem locum; quia in medio circà centrum locatur. Inquantum autem humidum interminabile proprio termino, fluit ad terram per circulum ab Aquilone in Meridiem: quia in Aquilone plus est frigus, quam etiam in Meridie in parte inhabitabili terræ versus polum: & hoc contingit propter breuitatem diametri solis in signis meridionalibus. Cum igitur frigus inducat humidum aqueum, patet quòd plus abundat aqua versus Aquilonem, quam versus Meridiem. Et hæc est causa: quia dicit Philosophus in lib. metheororum, quòd mare fluit ab Aquilone in Meridiē. Inquantum autem habet humidum commiscibile incorporabile, influit per os terræ, & commiscet terram ad generationem elementorum.

AD ID igitur quod obiicitur, dicendum quòd Magister vocat sublessionem terræ quando dilatata primo per vapores & immixtionem humidi, exiccata contracta est ad centrum: quia tunc liberum dimisit circulum Oceano quod dicitur Amphitrites, eo quòd circulariter circumfluit terram, vt dictum est.

ARTICVLVS XII.

Quæritur, Penes quid sumitur diuisio terræ in Asiam, Africam, & Europam?

DEinde quæritur de tertio quod tangit *ibi* [Cumque multa constet esse maria, &c.] Locus enim ille, vt habetur in principio Ecclæ. mare Oceanum est, vnde dicitur ibi, Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, &c. Secundum hoc quæritur ratio diuisionis terræ in Asiam, Affricam, & Europam. Illa enim diuisio non est ex fluminibus, sed ex maribus, vt videtur: ergo videtur, quòd maria non continentur.

AD HOC dicendum, quòd diuisio terræ duplex est quarum vna est secundum circulos magnos cæli à quibus superficies in telliguntur extēdi à semicirculo in semicircuū: & sic diuidit Boëtius in lib. de consolatione Philosophiæ in quatuor quartas. Vnum semicirculū facit superficies horizontis mundi, & alterum secantem illum in superficie centri terræ facit æquinoctialis. Sed nostra quarta habitabilis diuiditur in Asiam, Affricam, & Europam. Et rationem diuisionis & solutionem obiectionis ponit Aug. in lib. 16. de ciuit. Dei. sic dicens: Ista quæ Asia nuncupatur, à Meridie per Orientem ad Septemtrionem peruenit. Europa vero à Septemtrione vsque ad Occidentem, atque Affrica ab Occidente vsque ad Meridiem. Vnde videntur orbem dimidium duæ tenere, Europa, & Affrica: alium vero dimidium sola Asia. Sed ideo illæ duæ partes factæ sunt, quia inter vtramque ab Oceano ingreditur, quicquid aquarum terras interluit, & hoc mare magnum nobis facit. Quapropter si in duas partes orbem diuidas, Orientis & Occidentis, Asia erit in vna, in altera vero Europa. Ex his patet solutio ad quæsita. *Solutio.* Lib. 2. pro. 7. Cap. 17.

Si autem obiicitur, quòd mare non videtur esse proprius locus aquarum: quia proprius locus aquæ est locus elementi: elementum autem aquæ est simplex & insipidum: mare autem salsum est, & compositum: ergo non est proprius locus aquarum. Dicendum, quòd mare mixtum est terrestri combusto per accidens, vbi attingit terram, sed in recessu à terra est insipidum: & hoc accipitur à dicto Philosophi 1. de animalibus vbi dicit sic, Quoddam animal marinum maius est animali sanguinis: cum tamen careat sanguine, & hoc est raro, sicut quidam pisces dicti malachiæ. Nam hoc genus augmentatur in locis calidis, & magis est in pelago quam prope ripas, & præcipue in locis in quibus multiplicantur aquæ insipidæ. Ex hoc patet, quòd aqua insipida est in pelago longe à ripis, vel litoribus, nam litora pontus habet, sed cætera flumina ripas.

DISTINCTIO XV.

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria.

Quod triduo præcedenti facta est dispositio & distinctio quatuor elemento-

SEQVITVR, Dixit deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem. In præcedenti triduo dispositā est vniuersitatis huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ & infimæ parti mundi, firmamento scilicet, aëri, terræ, & aquæ. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est.

Tertia

Tertia vero aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est reuelata atque aër serenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum sole, & luna, & stellis. Quinta aer in volatilibus, & aquæ in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta & reptilia & bestias: post quæ omnia factus est homo de terra, & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, sed ad cælum & propter cælum.

rum, & triduo sequenti ornatu est mundus.

Ante alia de ornatu cæli agitur, sicut prius factum est.

QVia ergo cælum cæteris elementis speciem præstat, priusque alij factum est, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt sidera: quæ ideo facta sunt, vt per ea illustretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa. Infirmitatíque hominum prouisum est, vt circumeunte sole potirentur homines diei noctisque vicissitudine, propter dormiendi vigilandique necessitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, sed luna ac sideribus consolarentur homines quibus in nocte operandi necessitas incumberet: & quia quædam animalia sunt quæ lucem ferre non possunt. Quod autem subditur, Et sint in signa & tempora, & dies & annos: quomodo accipiendum sit, quæri solet. Ita enim dictum videtur quasi quarto die cœpissent tempora, cum prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora quæ fiunt per sidera, non spatia morarum, secundum vicissitudinem aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus siderum fiunt: sicut dies & anni quos vsitate nouimus. Sunt enim in signa serenitatis & tempestatis: & in tempora, quia per ea distinguimus quatuor tempora anni, scilicet ver, æstatem, autumnum, hyemem. Vel sunt in signa & tempora, id est, in distinctionem horarum: quia priusquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel qualibet hora. Hæc quarta die facta sunt.

B

Aug lib. 2. de Genes. ad lit. c. 13. & 14.

Aug. lib. 1. de Genes. contra Manichæos.

DIVISIO TEXTVS.

SEquitur, Dixit Deus, Fiant luminaria magna &c.] In hac distinctione duo dicuntur, scilicet ortus trium dierum: & in fine explicantur opiniones Sanctorum, vtrum omnia simul facta sint, vel non *ibi* [In hac enim rerum] In prima sunt tres partes secundum triplicem ornatum trium dierum: & patet in litera diuisio.

ARTICVLVS I.

Vtrum stellæ pertinent ad ornatum?

INcidit autem dubium circa ornatum quartæ diei de hoc quod dicit in quarto die, Fiant sidera. Et quæruntur quinque circa stellas: quorum primum est, Vtrum pertineant ad ornatum? Secundum, Quare sol & luna dicuntur magna luminaria? Tertium, Quid dicatur hic firmamentum? Quartum, Qualiter sint in tempora & signa? Quintum, Vtrum habeant aliquam causalitatem super liberum arbitrium?

Ad primum obiicitur sic: Cuiuscumque corporis totum non pertinet ad ornatum, nec pars eius ornatui deputatur: circuli autem sphærarum secundum se non pertinent ad ornatum: ergo nec partes. Prima patet ex præhabitis in quibus totum & partes vna dispositione cuiuslibet corporis disponũtur. Secũda patet per hoc quòd stella dicitur ab omnibus Philosophis pars orbis. Si dicas, quòd quædam pertinent ad ornatum, secundum quòd ornatus dicit pulchritudinem: quædam autem ad speciei determinationem: & quia stellæ sunt luminosæ & luminaria mundi, ideo pertinent ad ornatum, vt videtur dicere Magister: quia in lumine earum alia videntur. Illud est valde dubium quod supponitur: quia plurimi Philosophorum dicunt, quòd nulla stellarum habet lumen nisi à sole: & vt aliquos nominemus, hoc dicit Aristo. in principio 2. de proprietatibus planetanum & elementorum. Et Auicenna dicit, quòd omnes habent colorem, sed non lucem nisi à sole. Et Messehalahc in lib. de motu orbis, & ponit ad hoc plures figuras. Ergo nihil est hoc dictum. Si dicas, quòd illi mentiuntur, quia Scriptura dicit,

1. p. sum. theo. q. 59.

luminaria. Contra: Etiam lunam dicit luminare, & tamen bene videmus in eclipsi solis, quòd ipsa de se nigra est, & non luminosa: ergo dubium est quòd supponitur pro certo, & à Philosophis melioribus dicitur contrarium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum quantum pertinet ad hunc passum, quia stellæ ideo pertinent ad ornatum, vt supra diximus, quia formatio earum est vt moueant ad species determinatas. Qualiter autem moueantur in suis orbibus, alterius est negotij: quoniam hoc absque demonstratione non potest probari. Vnde bene concedo, quòd causa nulla est quæ ponitur pro causa: sed hoc verum est, quòd siue sub luce propria, siue sub aliena, faciunt ad apparentiam venustatis inferiorum.

ARTICVLVS II.

Quare sol & luna dicuntur magna luminaria, & an luna facta sit plena lumine, siue in incensione.

SEcundo quæritur, Quare sol & luna dicuntur magna luminaria? Quòd enim sol dicatur magnus, hoc non habet quæstionem: quia sol magnus est quantitate, & lumine: sed luna parua est quantitate, licet sit prope, & ideo videatur maior quibusdam aliis stellis, & parua est lumine: ergo videtur, quòd male dicatur magna.

Quæst. 1. p. sum. theo. q. 59. ITERVM, Quæritur de luna, Vtrum facta sit plena vel prima, scilicet in incensione. Si autem prima: tunc est imperfecta: ergo fecit Deus aliquod imperfectum. Si plena: tunc videtur fallere alia translatio, quæ dicit quòd fecit lunam in inchoatione noctis: non enim in inchoatione noctis primo apparet, cum sit noua.

Solutio. SOLVTIO. De quantitatibus luminarium diuersa scribuntur à Philosophis: sed in hoc concordant, quòd sol multo maior est terra: quod probatur per vmbram terræ quæ tendit in acutum vel conum, quòd non esset si æqualis vel maior sole esset terra. Quòd autem tendit in conum vmbra terræ, patet ex hoc: quia aliter eclipsaret omni nocte multas stellarum fixarum: quia si æqualis esset soli vel maior, nunquam finiretur vmbra, sed in infinitum, vel vsque ad stellas fixas vmbra proiiceretur. Luna autem magna dicitur in effectu, licet non sit magna quantitate, & ideo à Philosopho dicitur secundus sol: habet autem præcipue mouere terrena, & præcipue humana, eo quòd est vicinior.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd vtraque quidam dixerunt. Si autem dicitur noua facta: tunc non sequitur id quod obiicitur: quia perfectio sua naturalis est, vt accipiat incrementa luminis secundum distantiam à sole: vnde imperfecta non dicitur, quando habet id quod per substantiam debet habere.

ARVICVLVS III.

Quid hic dicitur firmamentum?

TErtio quæritur, Quid dicatur hic firmamentum? Si enim firmamentum dicitur cælum stellarum fixarum, hoc non competit: quia sol, & luna, & aliæ quædam stellæ, quinque scilicet planetæ, non sunt positæ in cælo stellarum fixarum.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd si Ptolemæum & Nicolaum in commento super Almagesti, & Messehalahc vellemus sequi, nos præter cælum empyreum quod Philosophi non cognouerunt, poneremus decem cælos: quorum primum est quod reuoluitur super polos æquinoctiales, & omnem stellam reuoluit motu diurno. Secundum autem est cælum non stellatum quod reuoluitur super polos orbis decliuis, id est, obliqui, & omnem stellam reuoluit ab Occidente in Orientem secundum quantitatem sui circuli: quia æquali velocitate mouetur secundum dictos Philosophos, & etiam secundum Thebith, luna, saturnus, & stella fixa: sed quòd luna 28. diebus peragit circulum, saturnus in triginta fere annis, & stella fixa in 36. millibus annorum, hoc contingit, quia in tali proportione quantitatis quantitas circuli vnius superat circulum alterius, cum tamen spatia sint æqualia quæ perambulant omni die naturali æquali. Tertius orbis est stellarum fixarum in vna superficie existentium: non fixarum ideo, quia non moueantur: sed ideo fixarum, quia imagines & distantias situs adinuicem non mutant, vt probatur in Almagesti. Quartus est orbis saturni. Quintus est orbis iouis. Sextus martis. Septimus solis secundum dictos Philosophos. Octauus veneris. Nonus mercurij. Decimus lunæ. Geber autem in commento quodam Almagesti singularem tenet viam in mercurio & venere: quia ponit eos super solem: & tunc quoad illos duos secundum illum mutatur ordo, sed non numerus: & ideo dicendum, quòd secundum sacram Scripturam tota natura quinti corporis firmamentum dicitur: apud Philosophos autem dicitur firmamentum octaua sphæra sursum ascendendo. Vtrum autem totum sit continuum corpus & vnum, vel diuersa, & de longiori longitudine & propiori, longum exigit sermonem & multas demonstrationes: & hoc pertinet alij negotio.

ARTICVLVS IV.

Qualiter sol & luna sunt in signa & tempora?

QVarto quæritur, Qualiter sint in signa? Aut enim in signum quod est causa, aut non. Si sic: ergo cum motus sit necessarius, videtur signum illud esse necessario causa rerum, quod non dicitur ab aliquo Catholicorum. Si autem est signum, non causa: ergo id quod signatur reducetur ad aliud quod est causa illius signati: non autem potest hoc esse nisi immortale & perpetuum & primum corpus: ergo aliquod tale corpus est ante cælum, quod falsum est: ergo videtur, quòd sit signum, & causa.

Item, Etiam August. videtur dicere, quòd sint causæ. Dicit enim sic in lib. 5. de ciuit. Dei. Non vsquequaque absurde dici potest ad solas corporum differentias afflatus quosdam valere sidereos, sicut in solaribus accessibus & decessibus videmus etiam ipsius anni tempora variari, & lunaribus incrementis atque decrementis augeri & minui quædam genera rerum, sicut echinos, conchas, *Cap. 6.*

& mira

& mirabiles æstus Oceani.

3 Item, Inter causas inquietæ generationis & corruptionis in 2. de generatione & corruptione ponitur allatio continua solis in obliquo circulo: ergo videtur, quòd sint signa, & causæ.

4 Item, Corporis vno modo se habentis in motu & esse, est regere corpus diuersimode se habens in motu & esse: cælum autem & stellæ vno modo se habent in motu & esse, & non sunt elementa elementata: ergo videtur, quòd reguntur ista inferiora ab illis.

5 Item, Philosophus in lib. de animalibus dicit, quòd omnium imprægnatio & partus fiunt secundum allationes stellarum: ergo videtur, quòd regant & signent vt causæ.

6 Item, In litera hic habemus, quòd sunt signa imbrium, & serenitatum: & idem dicit Damasc. sed eleuatione vaporum fiunt imbres: ergo etiam sunt causæ eleuationis vaporis: sed eleuatio inferioris est causa commixtionis elementorum: ergo etiam causæ sunt commixtionum: ergo & generationis eorum per consequens.

Solutio. SOLVTIO. Puto, quòd hoc concedendum sit, quòd sunt signa & causæ mouentes inferiorum corruptibilium.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd sunt causæ necessariæ, dicendum quòd nihil valet: quia licet stellæ moueantur vno modo, non tamen respiciunt inferiora vno modo: sed etiam inferiora non mouentur vno modo: & ideo effectus stellarum per dispositiones contrarias potest impediri. Et hoc est quod dicit Ptolemæus in centum verbis, quòd sapiens homo dominatur astris, scilicet disponendo corpora contrariis dispositionibus ad quas mouent stellæ. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS V.

Vtrum stellæ habeant dominium super liberum arbitrium?

QVinto quæritur, Vtrum habeant virtutem super liberum arbitrium hominis? Videtur quòd non: quia dicit Damasc. quòd nostrorum actuum nullo modo sunt causæ.

2 Item, August. in 5. de ciuit. Dei, multipliciter in contrarium huius laborat, dicens quòd animi voluntates positionibus siderum non subduntur.

Sed contra. SED CONTRA: Voluntas multum dependet à complexionibus corporum: ergo si habent potestates super complexiones corporum, etiam videntur habere potestatem super intelligentiam animæ & liberum arbitrium.

2 Item, Videmus Astronomos respondere de his quæ subsunt libero arbitrio, vt de pace, & de bello, de depopulatione terrarum & constructione, & huiusmodi, & hoc secundum considerationes stellarum. Cum igitur frequenter verum pronuntient, videtur quòd illorum sunt causæ.

3 Item, Arist. in lib. de causis proprietatum elementorum dicit, quòd regna vacua sunt & terræ depopulatæ apud coniunctionem duarum stellarum, scilicet iouis, & saturni: ergo videtur, quòd causalitatem habeant super liberum arbitrium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullam habent causalitatem supra liberum arbitrium secundum dicta Sanctorum: & etiam Philosophi non dicunt, quòd habeant causalitatē super liberum arbitrium nisi sicut probatum est primo, scilicet per consequens inquantum liberum arbitrium trahitur à complexione ad inclinationem quorundam actuum. Ad omnia alia dicit August. quòd tales reuelationes potius fiunt per dæmones, quam per motum superiorum. Possumus tamen dicere, quòd nihil prohibet debilitatem processus totius vitæ secundum fortitudinē & signari & iuuari & impediri astris: sed non liberum arbitrium: ita tamen quòd in corporalibus actibus tantum intelligatur, & quòd causalitas à corpore incipiat, & in anima non sit nisi per inclinationem.

*

De opere quintæ diei quando creauit Deus ex aquis volatilia & natatilia.

DIxit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram, &c. Opus quintæ diei est formatio piscium & auium, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, id est, de aquis pisces & aues creauit: volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti. C

Aug. lib. 5. hexa. c. 1. 2. & 3.

ARTICVLVS VI.

Quare aeris & aquæ ornatus fit vno die, & quare dicitur reptile, & quare ignis non pertinet ad ornatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Dixit Deus, Producant aquæ reptile] Et quæruntur hic duo, scilicet quare aëris & aquæ ornatus fit vno die, & quare dicitur reptile?

Ad primum sic: Duo elementa diuisa habere debent distinctos dies in ornatu: aër & aqua sunt elementa diuisa: ergo duobus diebus debent ornari.

2 Item, Aues & pisces quiescunt in terra: ergo videtur, quòd pertineant ad ornatum terræ.

ITEM, Quare ignis non habet ornatum speciale.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd aqua & aër conueniunt in qualitate passiua quæ est humor, & similiter in proprietate perspicui: & aues & pisces etiam vicina sunt in materia: sunt enim aues,

vt

vt dicunt, ex humido vaporabili, quod appropinquat naturæ aëris: pisces autem ex aquis pinguescentibus subtus, & constantibus per coagulationem: & ideo vnius diei habent ornatum.

AD ALIVD dicendum, quòd locus immobilitatis nunquam assignatur pro ornatu, sed potius locus motus: loca autem motus piscium & auium sunt aër & aqua.

AD ID quod secundo quæritur de reptilibus, dicitur quòd reptile dicitur multis modis, vt colligitur ex lib. de animalibus, scilicet quia vi pinnarum se rapit, vt pisces: vel quia vi oris, vt quidam vermes: vel quia vi costarum, vt quidam serpentes: vel quia vi anulorum quos contrahit & extendit, vt habentia corpora anulosa: sed primo modo sumitur hic reptile.

AD ALIVD dicendum, quòd ignis habet consumptiuam qualitatem: & ideo nihil animatum viuit in illo: falsum est enim quod dicunt quidam de salamandra.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia & reptilia terræ.

DSEquitur, Dixit Deus, Producat terra animam viuentem, iumenta & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas, &c. Sextæ diei opus describitur, cum terra suis animalibus ornari dicitur.

Vtrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, prius facta innoxia?

EQVæri solet de venenosis & perniciosis animantibus, vtrum post peccatum hominis ad vindictam creata sint, an potius creata innoxia peccatoribus nocere cœperint. Sane dici potest, quòd creata nihil homini nocuissent, si non peccasset: puniendorum namque vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, sed propter peccatum facta sunt noxia.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint?

FDE quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, Vtrum in primis conditionibus creata sint, an ex rebus corruptis postea orta sint? Pleráque enim de humidorum corporum vitiis, vel exhalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur: quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuum: & Deus author omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, & maxime mortuorum, nascuntur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter & materialiter. Ea vero quæ ex terra vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incongrue dici potest.

Aug. lib. 3. de Gene. ad lit. cap. 14.

Quare post omnia factus est homo?

GOMnibus autem creatis atque dispositis, nouissime factus est homo, tanquam dominus & possessor, qui & omnibus præferendus erat: vnde sequitur, Vidit Deus, quòd esset bonum, & ait, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod supra breuiter tetigimus, plenius versantes clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione Catholici tractatores dissentire, vt supra diximus, inueniuntur. Aliis dicentibus, res creatas atque distinctas secundum species suas per interualla sex dierum, quorum sententiæ quia litera Genes. magis inseruire videtur, atque Catholica Ecclesia magis approbat,

Dist. 12. lit a, & b.

ideo

ideo hactenus studiose docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, postea corporalium rerum genera per sex dierum volumina distinctim sint formata. Aliis autem videtur, quòd non per interualla temporum facta sint, sed simul ita formata, ad esse prodierunt. Quod August. super Genes. pluribus modis nititur ostendere, dicens elementa quatuor ita formata sicut modo apparent, ab initio extitisse, & cælum sideribus ornatum fuisse. Quædam vero non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quæ post per temporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbæ, arbores, & forte animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter & secundum species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædam vero materialiter tantum. Sed vt dicunt, Moyses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de Deo loquens à simili hominis qui per moras temporum opera sua perficit, cum ipse simul sua opera fecerit. Vnde August. Ideo, inquit, Moyses diuisim refert Deum illa opera fecisse, quia non potuit simul ab homine dici, quod à Deo simul potuit fieri. Item, Potuit diuidere Scriptura loquendi temporibus, quod Deus operandi temporibus non diuisit. Illi qui his auctoritatibus & aliis huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atque cæli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies quos Scriptura commemorat, sex rerum genera, id est, distinctiones appellant quæ simul factæ sunt: partim formaliter, partim causaliter.

Lib. 4. c. 35. & sequent. & lib. 5. c. 4. & 5.

Lib. 1. c. 15

Quomodo intelligendum sit Deum requieuisse ab omni opere suo?

IAm de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est, quia compleuit Deus die septimo opus suum, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur Deus die septimo: non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur. Vnde in Apocal. dicitur, Non habebant requiem dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo Deus dicetur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ: quia vltra noua non condidit. vsque nunc tamen, vt veritas in Euangelio ait, operatur Pater cum Filio, scilicet administrationem eorundem generumque tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, illud vniuersæ creaturæ continuam administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel similitudo non præcesserit: sed vsque nunc operatur, vt quod condidit continere & gubernare non cesset.

H Gen. 2.

Apocal. 4.

Aug. lib. 4. de Gene. ad lit. c. 12.

Ioan. 5.

Qualiter accipiendum sit quod dicitur Deus complesse opus suum septimo die, cum tunc requieuit ab omni opere suo?

SEd quæritur, Quomodo septimo die dicatur Deus complesse opus suum, cum ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit? Alia translatio habet, Consummauit Deus die sexto

I

opera

opera ſua: quæ nihil quæſtionis affert, quia manifeſta ſunt quæ in eo facta ſunt, & omnium conſummatio eo die perfecta eſt: ſicut Scriptura oſtendit, cum ait, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in ſui natura vitij habentia: & ſunt bona quæ condidit Deus etiam ſingula. Simul vero vniuerſa valde bona, quia ex omnibus conſtitit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, vt magis placeant & laudabiliora ſint, dum comparantur malis. Sexto ergo die facta eſt operum conſummatio. Ideo præmiſſa oritur quæſtio. Quomodo dicatur Deus die ſeptimo opus ſuum compleſſe, quod hebraïca veritas habet, in quo tamen nihil nouum creaſſe dicitur, niſi forte dicatur die ſeptimo compleuiſſe opus ſuum, quia ipſum benedixit & ſanctificauit: ſicut ſubiicit Scriptura, Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Opus enim eſt benedictio & ſanctificatio: ſicut Salomon aliquid operis fecit cum templum dedicauit.

Auguſt. in enchi. c. 10.

1. Reg. 8.

Quæ ſit benedictio & ſanctificatio ſeptimæ diei?

HIllum autem diem ſanctificaſſe & benedixiſſe dicitur, quia myſtica præ cæteris benedictione & ſanctificatione eum donauit. Vnde in lege dicitur, Memento ſanctificare diem ſabbati. Et inde eſt, quòd numerando dies vſque ad ſeptimum procedimus, & dicimus ſeptem eſſe dies quorum repetitione omne tempus agitur: non quin alius ſit ab illis dies octauus & nonus, & ſic de cæteris: ſed quia in ſex diebus rerum genera diſtincta ſunt: & in ſeptimo, licet non fuerit nouum genus rerum inſtitutum, fuit tamen in eo quaſi quidam nouus ſtatus ſanctificationis operum & requietionis opificis. Poteſt etiam ſic exponi illud, Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, id eſt, completum & conſummatum vidit.

Exod. 20.

ARTICVLVS XII.

Quæ differentia eſt inter beſtiam & iumentum & animalia: & quare de animalibus amphibiis, id eſt, dubia vitæ, ſcilicet partim agreſtibus, & partim natatilibus, & quare de mineralibus etiam non facit mentionem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sequitur, dixit Deus; Producat terra, &c.] Circa ornatum terræ quæruntur hic tria: & primum eſt, Quæ differentia ſit inter iumenta, & beſtias, & animalia? Secundum, Cum multa ſint genera animalium, quia dicit Ariſto. quòd natura non procedit de marino ad agreſte niſi per medium, quarè ipſe non facit mentionem de mediis animalibus inter natatilia & agreſtia? Tertium, Quare nulla mentio eſt de mineralibus inter ornatum elementorum?

Solutio. AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iumenta dicuntur in hiſtoriis quaſi iuuamenta, quæ creata ſunt in adiumentum laboris, animalium enim genus eſt. Beſtia autem dicitur quaſi vaſtia, quæ dentibus vel vnguibus nocet. Pecora autem dicuntur, vt dicit Magiſter in lib. de bono coniugali, eo quòd talibus antiqui pecuniam acquirebant.

AD ALIVD dicendum, quòd Moyſes non intendit hic dicere niſi generales differentias animalium, quæ ſunt natatile, volatile, greſſibile.

AD ALIVD dicendum, quòd mineralia non habent niſi formam conſequentem commixtionem elementorum: & ideo ad ornatum non pertinent, ſed ad diſpoſitionem: nec tamen etiam ibi fit mentio, quia occulta ſunt in terra, & rudi populo manifeſta tantum exponebantur. De animalibus autem nociuis, & quæ generatione æquiuoca virtute ſtellarum vel putrefactione naſci poſſunt, conuenienter ſatis determinat in litera. De hoc autem quod ſequitur de opinione Auguſt. ſupra diſputatum eſt in diſtinct. 13. De quiete etiam ſabbati quantum pertinet ad locum iſtum ſatis eſt quod dicitur in litera, & reſiduum habetur ſuper tertium præceptum in tertio. De his autem omnibus extant aliæ quæſtiones à nobis compilatæ prolixius, in quibus quædam ſunt quæ hic non continentur.

DISTINCTIO XVI.

De hominis creatione, vbi considerandum est quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus: quæ duo supra tractata sunt, & qualis factus & qualiter lapsus: postremo quomodo sit reparatus: quæ discutienda sunt.

His excursis quæ supra de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus: vbi hæc consideranda videntur, scilicet quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deinde, qualiter sit lapsus: postremo, qualiter & per quæ sit reparatus. Horum autem primo & secundo posita, id est, causam creationis humanæ, & modum institutionis, superius pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideoque supereſt, vt qualis vel quomodo factus sit discutiamus. In Genes. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. In eo quòd dicit faciamus, vna operatio trium personarum ostenditur: in hoc vero quòd dicit ad imaginem & similitudinem nostram, vna & æqualis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim Patris hoc dicitur ad Filium & Spiritum sanctum, non, vt quidam putant, Angelis, quia Dei & Angelorum non est vna eadem imago vel similitudo. A *De productione creaturæ compositæ ex spirituali & corporali, scilicet de homine in comparatione ad principium effectiuum.* Genes. 1.

Quod imago & similitudo hic à diuersis accipitur varie: à quibusdam increata, & ab aliis creata & increata, vel essentia Trinitatis, vel Filius & Spiritus sanctus.

Imago autem & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est, Trinitatis essentia, ad quam factus est homo: vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam enim imaginem quæ Deus est, intellexisse videtur Beda cum dicit, non esse vnam imaginem Dei & Angelorum, sed trium personarum: & ideo personis non Angelis fit ibi sermo. Improprie tamen imago dicitur: quia imago relatiue ad aliud dicitur cuius similitudinem gerit, & ad quod repræsentandum facta est, sicut imago Cæsaris quæ ipsius similitudinem præferebat, ipsumque quodammodo repræsentabat. Proprie autem imago dicitur id ad quod aliud fit: sicut exemplum proprie dicitur quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abusiue alterum pro altero: ita & minus proprie accipitur imago essentia Trinitatis, si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur. B Super Gen.

Opinio eorum qui putauerunt Filium per imaginem & similitudinem hic accipi.

C Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 6. 1. Cor. 11. Filius vero proprie imago Patris dicitur, sicut supra in tractatu de Trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli qui ita distinxerunt vt imaginem in hoc loco intelligerent Filium: hominem vero, non imaginem, sed ad imaginem factum dicerent. Quos refellit Apostolus, dicens: Vir quidem est imago & gloria Dei. Hæc namque imago, id est, homo, cum dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad Filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram diceret, cum Filius solius Patris imago sit? Fuerunt autem & alij perspicacius hæc tractantes, qui per imaginem Filium, & per similitudinem Spiritum sanctum intelligerent, qui similitudo est Patris & Filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantum: ad imaginem vero subintelligendum esse meam. Hominem vero & imaginem esse, & ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt: & imaginem imaginis esse & similitudinis.

DIVISIO TEXTVS.

His excursis quæ supra de hominis, &c.] Hic incipit tertia pars istius tractatus de creaturis: in quo agit Magister de creatura quæ compossita est ex corporali. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima ponit statum eius ante peccatum. In secunda autem casum eius in peccatum, & statum in peccato, qnæ incipit infra distinct. 21. *ibi* [Videns igitur diabolus] Prima harum diuiditur in tres, in quarum prima agitur de formatione viri. In secunda de formatione mulieris distinct. 18. *ibi* [In eodem quoque paradiso] In tertia de generatione quæ fuisset ex vtroque, si non peccassent, distinct. 20. *ibi* [Post hoc videndum est] Prima harum habet duas dist. in quarum prima agit de formatione hominis quantum ad conformitatem imaginis, quam accipit opus ab opifice. In secunda de origine materiali secundum animam & corpus *ibi* [Hic de origine animæ] In hac distinctione quatuor continentur, in quorum primo dicit, quòd homo factus est ad imaginem. In secundo capitulo quid dicatur & quot modis imago & similitudo *ibi* [Imago autem] In tertio excludit quasdam expositiones falsas de conformitate imaginis, & ponit veram *ibi* [Vnde fuerunt nonnulli] In quarto & vltimo dicit differentiam inter imaginem quæ est Filius, & imaginem quæ est homo *ibi* [Quocirca homo & imago dicitur] Et per hoc patet sententia de hac materia quoad imaginem creatam, de qua plurima dicta sunt in 1. lib. distinct. 3. & de imagine increata in 1. lib. distinct. 31. & vtrum Angelus sit ad imaginem supra in hoc 2. lib. distinct. 6. & hoc nolo replicare.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliqua creatura sit conformis Deo secundum imaginem?

QVærunturautem hic circa hoc primum quatuor, scilicet an aliqua creatura sit vel possit esse conformis Deo secundum imaginem? Secundo, Vtrum omnis creatura sit conformis Deo secundum imaginem? Tertio, Vtrum æqualiter omnis creatura rationalis sit ad imaginem? Quarto, Vtrum æqualiter vir & mulier?

Ad primum sic proceditur: quia dicit Hilarius, Imago est ad quam imitatur species indifferens. Homo autem non est species indifferens eiusdem rei ad quam imitatur. Ergo non est Dei imago, nec potest esse.

2 Adhuc, Dicit Hilarius, quòd imago est rei ad rem coæquandam imaginata & indiscreta similitudo. Homo autem nec aliqua creatura æquat Deum. Ergo non potest esse imago.

3 Item, Nulla creatura est quin distet in infinitum: ergo nulla creatura est quæ possit esse similitudo indiscreta.

4 Item, Augustinus in sermone de imagine facit distinctionem inter æqualitatem, & imaginem, & similitudinem, dicens quòd vbi similitudo, non continuo æqualitas: sed è conuerso vbi æqualitas, continuo similitudo. Item, Vbi similitudo & æqualitas, non continuo imago: sed è conuerso vbi imago, ibi æqualitas & similitudo: ergo imago præponit sibi æqualitatem. Nulla autem creatura æquatur Deo: ergo nulla creatura potest esse imago Dei.

5 Item, Isa. 40. Quam imaginem ponetis mihi? Ergo nullam potest habere imaginem.

6 Item, Distantium in infinitum non est vnum imago alterius. Deus & creatura distant in infinitum: ergo nulla creatura potest esse imago Dei.

Sed

Sed contra. SED CONTRA : Faciamus hominem ad imaginem, &c. Et plurimæ aliæ auctoritates de hoc inueniuntur.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd est imago æquiparantiæ, & imago similitudinis per imitationem. Dicendum ergo, quòd creatura non potest esse imago æquiparantiæ, sed imago similitudinis per imitationem hoc modo quo supra dictum est, quòd hierarchia est in Dei similitudinem ascendens proportionaliter & ad Deum similitudo & vnitas. Et per hoc patet solutio fere ad totum.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd species indifferens dicitur dupliciter, scilicet indifferens in contactu imitantis ad id quod imitatur : & sic homo est species indifferens : quia ducendo in exemplar, attingit illud imitando proportionaliter sibi. Dicitur etiam species indifferens per substantiam & essentiam : & sic solus Filius est species indifferens cum Patre.

AD ALIVD dicendum, quòd est coæquatio sufficientiæ ad ducendum in aliud : & est coæquatio impletionis æquiparantiæ. Coæquatio sufficientiæ ductionis in aliud est in re quando habet ea quibus sufficienter ducit in aliud. Sic imago similitudinis coæquatur exemplari : quia est in ea aliquid respondens discretioni personarum, & aliquid ordini naturæ, & aliquid æqualitati, & aliquid identitati essentiæ, vt habitum est in I. lib. distinctione 3. sed coæquationem æquiparantiæ non habet nisi imago quæ est Filius.

AD ALIVD dicendum, quòd indiscreta similitudo est quæ repræsentando proportionaliter ostendit exemplar : & hæc est imago creata vel indiscreta per substantiam : & sic solus Filius. Vnde quidam dicunt, quòd diffinitiones Hilarij non intelliguntur de imagine creata, sed increata tantum. Et hoc verum est si stricte & proprie accipiantur. Si autem large sumantur vocabula, nihil prohibet etiam de creata intelligi.

AD ALIVD dicendum, quòd est æqualitas figurationis, & æqualitas naturæ. Æqualitas configurationis exterius sufficit rationi imaginis. Ad hoc enim quòd statua sit imago Herculis, non oportet, quòd eiusdem naturæ sit & viuat : sed quòd minor existens, & inferioris naturæ, similiter illi sit figurata. Et sic homo dicitur habere æqualitatem quæ imitatur in configuratione spirituali potentiarum animæ. Filius autem habet figuram & naturam substantiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd Isaias loquitur de imagine corporali.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus & creatura, vt creator & creatura distant in infinitum : sed in ratione exemplaris dicit accedens ad nos, & appropinquans nobis.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis creatura sit conformis Deo secundum imaginem, & sit ad imaginem Dei?

SEcundo quæritur, Vtrum omnis creatura sit ad imaginem Dei? Et videtur, quòd sic : ad imaginem enim similitudinis (vt habitum est) non exiguntur nisi quatuor, scilicet discretio trium aliquorum, & vnitas eorum secundum substantiam, & ordo, & æqualitas : in omni autem re est inuenire vnum, verum, & bonum : & hæc tria discreta sunt, & idem substantia suppositi : & ordinata, quia secundum rationem intentionis vnum est ante verum, & ante bonum : & æqualia sunt, quia conuertuntur super seinuicem secundum suppositа : ergo videtur, cum hæc sint in omni re, quòd omnis res facta sit ad imaginem Dei.

2 Item, Hoc videtur dicere Boëtius in lib. de consolationis in illis verbis :

O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Et infra : *Tu cuncta superno*
Ducis ab exemplo. Pulchrum pulcherrimus ipse,
Mundum mente gerens, similique ab imagine formans.
Perfectaque iubens perfectum absoluere partes.

3 Item, Confusa similitudo non ducit in rem nisi confuse : sed mediantibus creaturis venerunt Philosophi in Deum non confuse : ergo in creaturis etiam omnibus non est confusa similitudo, sed discreta. Si dicatur, quòd Philosophi non cognouerunt Trinitatem, sed diuinitatem : hoc videtur esse contra August. qui dicebat eos cognouisse Patrem, & Filium.

SOLVTIO. In I. lib. ostensum est, quid vocetur vestigium, & in quo differat ab imagine. Vnde dico, quòd in creatura irrationali non est nisi confusa similitudo personarum, sed expressa notitia diuinitatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum, verum, & bonum, prout sunt de primis (sicut in fine primi lib. notatum est) non differunt nisi per relationem ad efficientem, vel formalem, exemplarem, vel finalem, disponentem, efficientem : & ideo vnum non addit super aliud nisi rationem respectus, & ideo non sunt vere illa tria : sicut memoria, intelligentia, & voluntas. Item, Vnum non addit super ens nisi indiuisionem, & non formam aliquam : sed memoria addit supra mentem quandam proprietatem, qua efficitur determinata potentia : & ideo patet confusionem esse in discretione horum trium. Præterea, Imago dicitur anima, eo quòd est capax Dei per beatitudinem, & vniri potest in actibus gratiæ : & hæc non inueniuntur in irrationali creatura. Item, August. dicit, quòd imago est in anima inquantum est immortalis : & si non esset immortalis, non esset imago : & hoc iterum non inuenitur in illis tribus. Patet igitur, quòd confusam dicunt similitudinem. Item, Vnum in ordine non procedit ex alio, sed potius addit alij : & vnum se habet ad aliud vt subiectum, & vnum est in vero, & bono, & verum in bono, vt subiectum : & talis ordo non est in personis diuinis secundum ordinem naturæ qui ibi est. Vnde patet etiam confusionem in ordine horum trium esse.

AD ALIVD dicendum, quòd Boëtius extenso nomine sumit imaginem pro ideato traducto ab idea.

AD ALIVD dicendum (vt primo probatum est) quòd Philosophi nunquam cognouerunt personas nisi confuse, & non sub ratione propria.

ARTICVLVS III.

Vtrum æqualiter omnis creatura rationalis sit ad imaginem Dei?

TErtio quæritur, Vtrum æqualiter omnis creatura rationalis sit ad imaginem? Videtur autem quòd non: quia Gregor. supra distinct. 6. dixit, Quanto in Angelo subtilior est natura, eo magis in illo imago Dei simul insinuatur impressa: ergo videtur, quòd Angelus magis sit ad imaginem Dei, quam homo.

2 Item, notitiam Dei & sui apud se tenere est memoriæ secundum August. & se intueri in Deo est intelligentiæ, & nunquam Deum in se non diligere per naturalem dilectionem est voluntatis: hæc autem omnia habet Angelus deiformiter, & hoc cum inquisitione & studio: ergo videtur Angelus magis esse ad imaginem, quam homo.

Sed contra. SED CONTRA est quod habetur infra dist. 8. vbi dicit Magister, quòd mulierem ideo de latere viri formauit vt imago Dei in hoc in homine appareret, quòd sicut Deus est principium ex quo omnia, ita homo esset principium ex quo omnia sui generis: hoc autem in nullo Angelo inuenitur: ergo videtur, quòd Angelus non ita sit ad imaginem sicut homo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc tota quæstio ex superius dictis in 6. distinctione determinatur: quia si attenditur imago similitudinis tantum, tunc Angelus secundum dictum Greg. est imago etiam expressior quam homo: & falsum est quod quidam dicunt, quòd Angelus est signaculum pro expressiori imagine. Si autem attendatur non in potentiis naturalibus tantum, in quibus spiritualis substantia capax est Dei: sed in conformitate ad rationem principij quod est Deus secundū quòd ipse est α & ω, tunc homo est magis imago quam Angelus: quia homo est ex quo omnia sui generis, & per quem omnia secundum aliquem modum: & ita procedunt obiectiones: vnde iam solutum est ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum æqualiter vir & mulier sint ad imaginem Dei?

QVarto quæritur, Vtrum æqualiter vir & mulier sint ad imaginem? & videtur quòd non: quia I. Cor. II. dicitur, quòd vir est imago & gloria Dei, mulier autem gloria viri: ergo videtur, quòd non distent vno gradu à ratione imaginis.

2 Item, Mulier non regit virum, sed regitur ab ipso: cum igitur imaginis sit regere, videtur non ita esse ad imaginem mulier vt vir.

3 Item, Infra distinctione 18. non ponitur ipsa principium totius humanæ naturæ, sed vir: cum igitur conformitas in ratione principij cum Deo sit de ratione imaginis (vt infra habebitur) videtur non æqualiter sicut vir esse ad imaginem.

Sed contra. SED CONTRA: Mulier est capax Dei sicut & vir: cum igitur imago insit secundum mentem quæ capax est Dei, videtur mulier esse ad imaginem sicut vir.

2 Item, In Genes. 1. dicitur, quòd fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: & subiungitur, Masculum & fœminam creauit eos. Ergo intelligitur de muliere sicut de viro.

Solutio. SOLVTIO. Leuis est hæc quæstio. Dicendum, quòd imago attenditur dupliciter: scilicet in interioribus potentiis mentis, vel in conuenientia in ratione principij naturæ. In interioribus iterum dupliciter, scilicet in distinctione, & ordine, & æqualitate, & consubstantialitate potentiarum: & sic mulier est æque imago sicut & vir. Vel in vigore & nobilitate potentiarum comparatarum ad actum secundum naturam sexus: & sic vir magis est ad imaginem, quam mulier. Si autem attenditur in ratione principij respectu naturæ vniuersalis: hoc contingit quatuor modis, scilicet vniuersaliter & effectiue & materialiter: & sic solus Adam est ad imaginem. Vel effectiue & materialiter tantum: & sic omnes viri sunt ad imaginem tantum. Vel materialiter & vniuersaliter respectu omnium propagatorum, & non effectiue: & sic Eua sola est ad imaginem. Vel materialiter & non vniuersaliter respectu propagatorum: & sic omnis mulier est ad imaginem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc dicitur per subiectionem sexus, & vigorem naturalium.

AD ALIVD dicendum, quòd regimen attenditur penes facilitatem deflectendi in vitium ex imbecillitate naturalium.

AD ALIVD patet solutio per distinctionem positam.

Nec horum sententiam approbat, sed imaginem & similitudinem Dei in homine quærendam & considerandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur.

DVEruntamen hæc distinctio licet reprobabilis penitus non videatur, quia de medio montium, id est, auctoritatibus Sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago & similitudo quærenda est & consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem Dei & similitudinem secundum mentem, qua irrationalibus antecellit: sed ad imaginem secundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem,

tudinem, secundum innocentiam & iustitiam quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis: vel imago in aliis omnibus, similitudo in essentia: quia & immortalis & indiuisibilis est. Vnde Aug. in lib. de quantitate animæ, Anima facta est similis Deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturam. Factus est ergo homo secundum animam, ad imaginem & similitudinem non Patris vel Filij vel Spiritus sancti, sed totius Trinitatis: ita & secundum animam dicitur homo esse imago Dei: quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur & tabula & pictura quæ in ea est, sed propter picturam quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginem Trinitatis etiam illud in quo est imago, nomine imaginis vocatur.

Cap. 2.

Augustin. lib 15. de Trinit. cap. 21.

ARTICVLVS V.

Vtrum illa in quibus dicitur esse imago & similitudo, sint bene assignata?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Verumtamen hæc distinctio licet reprobabilis, &c.] In illo enim tripliciter exponit imaginem & similitudinem, scilicet quòd sit imago secundum tres potentias mentis, & similitudo secundum innocentiam & iustitiam. Secundo modo, quòd imago sit in cognitione veritatis, & similitudo in dilectione bonitatis vel virtutis. Tertia est, quòd imago sit in omnibus aliis præterquam in essentia, qua immortalis & indissolubilis vel indiuisibilis est anima, & in his est similitudo.

Videtur enim, quòd illæ expositiones non sunt conuenientes: quia secundum Magistrum infra & multos Doctores, homo non est factus in gratia: ergo non habuit iustitiam: ergo similitudinem non habuit in innocentia & gratia.

Contra secundam similiter obiicitur. Si enim imago est in cognitione veritatis, cum cognitio veritatis sit quædam qualitas sicut & amor virtutis, videtur vtrumque pertinere ad rationem similitudinis: quia similitudo (vt dicit Boëtius) est rerum differentium eadem qualitas.

2 Præterea, Cum ratio imaginis sit in configuratione aliquorum, videtur quòd necesse est plura ponere in quibus sit: cognitio autem veritatis non dicit nisi vnum.

3 Item, Cum imago sit in quantitate aliqua, oportet ponere rationem quantitatis spiritualis in qua sit imago: & cum dicat Bernard. quòd amor sit quantitas animæ, potius videtur esse imago in amore virtutis quam in cognitione veritatis.

Præterea obiicitur de tertia expositione. Imago enim magis propinquior videtur esse essentiæ quam similitudo: ergo nihil dicit, quòd imago sit in aliis ab essentia, & similitudo in essentialibus.

Quæst. PRÆTEREA, Penes quid accipiuntur illæ tres expositiones?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Magister bene exponit: quia aut intelligitur de innocentia & iustitia naturalibus, si homo ponatur non esse factus in gratuitis: & tunc innocentia naturalis nihil aliud est quam status qui ex hoc non nocuit quod per peccatum non meruit, vt Deus per pœnam sibi noceat: pœna autem (vt dicit Augustinus) non est malum, nisi quia nocet. Iustitia autem naturalis dicitur ordo rectus virium inferiorum ad superiores, & superioris in Deum, & corporis ad animam, & mundi ad corpus: & in hoc ordine creatus est homo: & tunc nihil valet obiecto prima. Si autem iustitia & innocentia accipiuntur pro gratuitis: tunc secundum illam opinionem, quòd creatus est in gratia, obiectio nihil inconueniens concludit: tamen infra erit disputatio de hoc. Secundum aliam autem opinionem dicemus, quòd similitudo est in innocentia & iustitia in gratuitis: non quas haberet, sed quas habuisset, si stetisset: & tunc est similitudo in potentia & ordine potentiæ ad habitum.

AD ALIVD dicendum, quòd cognitio veritatis non expletur potentia vna: oportet enim vnam esse tenentem notitiam, & hæc est memoria: & aliam intuentem, & hæc est intelligentia: & has concomitatur amor naturalis noti qui continuat intuitionem ne auertatur: & quoad illam discretionem quam supponit cognitio veritatis, innuitur quantitas spiritualis discreta quæ exigitur ad ea quæ sunt imaginis. Et sic non consistit in sola qualitate cognitionis. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens: quia amor non est quantitas quam exigit imago, sed est quantitas valoris animæ quando est gratuitus: & de illa quantitate loquitur Bernard.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd imago dicit conuenientiam in exterioribus: & ideo non competunt ei substantialia intrinseca: sed similitudo est in qualitate, & quantitate: omnis autem forma siue substantialis siue accidentalis prædicat quale: & quoad hoc dicit Boëtius quòd species est essentialis similitudo indiuiduorum: & ideo in essentia nihil prohibet esse similitudinem & imaginem in proprietatibus consequentibus, vt sunt memoria, intelligentia, & voluntas.

Quod homo dicitur imago, & ad imaginem: Filius vero imago, non ad imaginem.

EQVocirca homo & imago dicitur & ad imaginem: Filius autem imago, non ad imaginem: quia natus, & non creatus: æqualis, & in nullo dissimilis: homo creatus est à Deo, non genitus, non paritate æqualis, sed quadam similitudine accedens ei. Vnde Augustin. in lib. 7. de Trinit. In Genes. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Faciamus & nostram pluraliter dixit: & nisi ex relatiuis accipi non oportet vt facere intelligantur Pater & Filius & Spiritus sanctus ad imaginem Patris & Filij & Spititus sancti, vt subsisteret homo imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata, ideo ita imago dicitur quòd & ad imaginem: quia non æquatur paritate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago, sed non ad imaginem, quia æqualis Patri. Dictus est ergo homo ad imaginem, propter imparem similitudinem. Et ideo nostram, vt imago Trinitatis esse homo intelligatur, non Trinitati æqualis, sicut Filius Patri. Ecce ostensum est, secundum quid sit homo similis Deo, scilicet secundum animam. Sed & in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia est erecta statura, secundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cælum erectum est. Cap. 6.

ARTICVLVS VI.

Vtrum imago dicitur de homine & de Filio Dei vniuoce, æquiuoce, vel analogice?

DEinde quæritur de vltimo capitulo *ibi* [Quocirca homo & imago dicitur, &c.] Ex hoc enim oritur quæstio, Vtrum imago de homine & Filio Dei dicatur vniuoce, vel æquiuoce? Videtur, quòd æquiuoce: quia nihil est vniuocum creaturæ & Creatori: ergo nec imago.

2 Item, Naturale & artificiale non sunt vniuoca, vt asinus vas, & asinus animal, & animal homo, & quod pingitur: cum igitur imago Dei (vt dicit Augustin. in lib. de decem chordis) sit in homine, vt imago Cæsaris in solido aureo: in Filio autem vt imago Cæsaris in Filio suo naturali: videtur in homine & Filio differre, sicut artificiale & naturale: ergo æquiuoce inest vtrique.

3 Item, Artificialia sunt quorum principium est voluntas, vt dicit Philosophus: imaginis autem creatæ principium est voluntas Dei, & Filij non est voluntas, vt habitum est in 1. lib. dist. 6. ergo in homine est vt in arte, & Filio sicut in re naturali: ergò æquiuoce.

Sed contra. SED CONTRA: Æquiuoca nec vnius rationis sunt, nec attingunt vnum in ratione: imago in homine attingit vnitatem essentiæ in tribus, & rationem principij in Patre; quia sicut Pater est principium totius deitatis, ita homo totius humanitatis principium: & idem imitatus Filius vnus in essentia cum Patre: ergo non sunt æquiuoce dicti imago homo & Filius Dei.

SOLVTIO. Dicendum, quòd per analogiam dictum est, nec proprie æquiuoce, nec proprie vniuoce: tali, inquam, analogia quæ nihil vnum ponit in vtroque, sed potius ponit totum in vno, & in alio ponit ab illo & ad illud esse: & sic homo est imago. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd nihil est commune genere vel specie: sed per talem analogiam aliquid est in homine à Deo, quod per prius in Deo inuenitur.

AD ALIVD dicendum, quòd deceptoria est illa argumentatio: quia Augustin. non vult dicere, quòd homo sit opus artis, sed quòd imitationis ratio sit in eo in diuersitate essentiæ: in Filio autem non.

AD ALIVD dicendum, quòd est voluntas transmutans materiam & inducens formam per principia naturalia, & talis non inducit opus artis, sed naturæ, vt voluntas diuina. Est autem voluntas non transmutans materiam, sed incisionis figuram ablatione vel transpositione partium faciens: & talis est principium artis, vt voluntas hominis. Tamen bene concedo, quòd non vniuoce dicitur, sed non sicut artificiale & naturale. Et si obiicitur, quòd omnia naturalia sunt opera artis primæ. Dico idem de illa arte quod de illa voluntate: illa enim ars non tollit rationem operis naturæ, sed ponit diuersitatem substantiæ in natura creata & creante.

DISTINCTIO XVII.

De creatione animæ, Vtrum de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione?

HIc de origine animæ plura quæri solent, scilicet vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione? Sicut hominis formatio secundum corpus describitur, cum dicitur, Formauit Deus hominem de limo terræ: ita eiusdem secundum animam factura describitur, cum subditur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus cui animam inspirauit Vel secundum aliam literam, flauit vel sufflauit: non quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus Deum corporis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit, iubendo, volendo, id est, voluit & verbo suo iussit vt ita fieret, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, substantiam animæ in qua viueret, creauit, non de materia aliqua corporali vel spirituali, sed de nihilo. A

De productione hominis quãtum ad principia constituriua, scilicet corpus & animam & primo viri. Genes. 2.

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam esse de substantia Dei.

PVtauerunt enim quidam hæretici Deum de sua substantia animam creasse, verbis Scripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur, Inspirauit vel insufflauit, &c. Cum flat, inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cum dicitur Deus flasse vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse, sufflauit, vel flauit, id est, flatum hominis, scilicet animam fecit. Flare enim est flatum facere: & flatum facere, est animam facere. Vnde Dominus per Isaiam, Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putant animam esse partem Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est à Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo. B

Aug. lib. 7. de Gen. ad lit. cap. 2.

Isa. 57.

DIVISIO TEXTVS.

HIc de origine animæ, &c.] Hic agitur de formatione hominis ſecundum relationem ad principium materiale: & hoc dupliciter, ſcilicet ſecundum animam, & ſecundum corpus: & ideo ſunt hic duæ partes, in quarum prima tangit ſecundum animam. In ſecunda ſecundum corpus *ibi* [Solet etiam quæri, Vtrum Deus] Circa primam tangit Magiſter duas quæſtiones, quarum vna eſt, Vtrum anima de ſubſtantia Dei creata ſit? Secunda, Vtrum in corpore vel extra corpus *ibi* [Sed vtrum in corpore] In hac parte tranſeo breuiter obiiciendo: quoniam iſta quæſtio, Vtrum anima ſit facta de ſubſtantia Dei, aut de materia aliqua præcedente ipſam: aut ante corpora ſint creatæ animæ in comparibus ſtellis, vel ſimpliciter, ſicut dicebat Pithagoras & quidam alij, alibi diligenter inueſtigata ſunt.

2.p.ſum. theo.q.72.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus inſpirauit homini ſpiraculum vitæ, ita quòd anima ſit pars Dei aut diuinæ ſubſtantiæ?

CIrca primam tamen partem poſſumus ponere rationes hæreticorum ſic: Deus non eſt ſpirans alia ſubſtantia quam ſua: ergo ſi homini inſpirauit ſpiraculum vitæ: etiam ſpirat hoc ei de ſubſtantia ſua propria: ergo anima eſt pars Dei.

2 Item, Inſpiratio vel in alium ſpiratio, eſt motus ſpiritus ab interiori: igitur cum Deus inſpirat, fuit motus ſubſtantiæ Dei ſpiritus: interiora autem ſunt ſubſtantia: ergo anima accepta eſt de ſua ſubſtantia.

3 Item, Ioan. 20. Inſufflauit & dixit, Accipite Spiritum ſanctum. Et Auguſt. dicit, quòd ſufflatio oſtendit Spiritum ſanctum de ſua ſubſtantia procedere. Ergo ſimiliter hic inſufflando, oſtẽdit quòd ſpiraculum vitæ hominis de ſua ſubſtantia procederet.

4 Item, Eadẽ forma eſt exemplaris & imaginis: ergo neceſſe eſt, quòd illius formę ſecundum naturam ſit idem ſuſceptibile, & ſecundũ formæ diuerſitatem diuerſificarur materia & ſubiectum: cum igitur homo ſit imago Dei, oportet quòd in ipſo ſit ſubſtantia in qua illa forma imprimatur: & hæc non erit ſuſceptibilis illius formæ niſi ſit diuina: ergo anima eſt de ſubſtantia diuina, vt videtur. Sunt autem aliæ rationes Philoſophorum quæ fortiores videntur: ſed alibi ſunt collectæ & ſolutæ.

Sed contra.

IN CONTRARIVM ſic poteſt obiici: Omne quod fit ex aliquo, perfectius eſt illo: anima fit de ſubſtantia diuina: ergo perfectior eſt illa, quod eſt ebſurdum.

2 Item, Quicquid eſt potentia materialis ad multa quæ fiunt ex ipſo, imperfectum eſt reſpectu cuiuſlibet eorum: ſubſtantia diuina eſt materialis ſecundum hæreticum ad omnem animam: ergo imperfectior.

3 Item, Subſtantia diuina eſt impartibilis: quod autem impartibile eſt, non poteſt eſſe materia diuerſorum niſi per hoc quòd eſt per diuerſas ſui partes in illis: ergo ſubſtantia diuina non poteſt eſſe ex qua fiunt omnes animæ.

4 Item, Subſtantia diuina non eſt vertibilis per electionem voluntatis: anima autem eſt vertibilis: ergo anima non eſt ex ſubſtantia diuina. Et alia multa poſſunt ad hoc obiici.

Soluitur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Pithagoras fuit primus auctor huius hæreſis, vt dicit Chryſ. ſuper Iob. Deinde auxerunt quidam alij dicentes Deum, hyle, & animam eſſe idem: & adhibuerunt aliquas rationes phantaſticas quæ alibi ſoluuntur. Ioſephus videtur in idem conſenſiſſe: quia dicit animam eſſe particulam diuinitatis poſitam in corpore.

Ad rationes autem quæ hic inducuntur, dicendum quòd quando dicitur, inſpirauit effectiue, id eſt, ſpiritum fecit: & quòd ita neceſſe ſit ſumi, probatur per rationes in contrarium inductas.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non eſt verum, ſi verum dicit effectum cauſæ efficientis: tunc enim operatur ſuper materiam alienam, & inducit formam ſpiritus creatam, non ab interiori ſubſtantiæ ſuæ ſiue eſſentiali: quia idem eſt terminus Dei quod conſubſtantiale.

AD ALIVD dicendum, quòd exemplaris & imaginis non eſt forma vna niſi ſecundum rationem ducendi in aliud: imago enim ducit in exemplar, & non eſt æqualis: ſed mutans, vt prius habitum eſt: & ideo non valet ratio illa.

Quando facta ſit anima, an ante corpus, aut in corpore?

CSEd vtrum in corpore vel extra corpus etiam inter doctos ſcrupuloſa quæſtio eſt. Auguſt. enim ſuper Geneſ. tradit animam cum Angelis ſine corpore fuiſſe creatam, poſtea vero ad corpus acceſſiſſe: neque compulſa eſt incorporari: ſed naturaliter illud voluit, id eſt, ſic creata fuit vt vellet: ſicut naturale nobis eſt velle viuere. Male autem velle viuere non naturæ ſed voluntatis eſt peruerſæ. Alij vero dicunt animam primi hominis in corpore fuiſſe creatam: ita exponentes verba illa: Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, id eſt, animam in corpore creauit quæ totam corpus animaret: faciem tamen ſpecialiter expreſſit: quia hæc pars ſenſibus

Lib.7. cap. 25.& 27.

sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de aliis certissime sentiendum est quòd in corpore creentur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti vel iniusti.

ARTICVLVS II.

An anima sit creata in corpore, vel extra corpus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Sed vtrum in corpore, vel extra corpus, &c.] Videtur enim anima creata extra corpus: quia Plato, Macrobius, & Greg. Nicenus etiam hoc probare videtur: quia dicit, quòd aliter mortalis esset: & horum verba & rationes quærantur alibi. Per rationem autem videtur idem sic: Spiritualis enim substantia non dependens à corpore secundum esse, debet fieri ante corpus secundum ordinem dignitatis: anima rationalis est talis substantia: ergo debet fieri ante.

2.p.sum. theo.q.72. memb.4. art.4.

2 Item, Omne quod est hoc aliquid, & ens perfectum, prius est in se antequam sit in alio: anima est hoc aliquid, & ens perfectum secundum se: ergo prius est in se quam in corpore. Quòd autem anima sit hoc aliquid, patet per hoc quia est substantia composita, & substantia composita est hoc aliquid, vt dicit Philosophus.

3 Item, Constat quòd secundum esse non dependet à corpore: ergo per accidens vnitur ei: ergo in se habet esse substantialiter: sed substantiale prius est accidentali: ergo prius est in se, quam in corpore.

4 Item, Sicut æuum se habet ad tempus, ita æuiternum ad temporale: sed æuum est ante tempus: ergo etiam æuiternum: cum igitur anima sit habens principium & non finem, & sit æuiterna, corpus autem generabile & corruptibile, videtur quòd ipsa creata sit ante corpus.

Sed contra.

SED CONTRA: Anima est substantia Physici corporis secundum rationem, vt dicit Philosophus in 2. de anima dans substantiam & rationem physico corpori: nulla talium præcedit id cuius est substantia: ergo nec anima.

2 Item, Vbi fuisset ante incorporationem? in compare enim stella non potest poni: quia hoc improbatum est & hæreticum: ergo oportet, quòd fuerit inter Angelos: ergo aut coacta est incarnari, aut ex voluntate elegit. Si coacta est, cum coactio omnis habeat pœnam, punitur anima ante culpam. Item, Si coacta esset: tunc peteret dissolutionem corporis vt liberaretur: & hoc manifeste falsum esse expetimur omnes. Si autem elegit: hoc stultum fuit, cum ab intellectu deiformi venit in id quod obumbrat & obscurat & inficit eam. Si dicas, quòd non fuit sic in corpore Adæ: quia hoc non fuit infectum. Contra: Corpus Adæ non habuit visionem Dei intellectu deiformi: ergo corpus Adæ etiam obscurauit intellectum, licet minus quam corpus nostrum. Item, Nulla forma secundum naturam præcedit suum subiectum, sed est finis generationis compositi: anima rationalis est forma vltima secundum naturam: ergo non præcedit suum subiectum, sed est finis generationis hominis.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd animæ hominum infundendo creantur, & creando infunduntur. De anima autem Adæ dubitauerunt August. & Greg. Nicenus propter opus creationis à quo die septimo requieuit Deus: & dubitationi eorum respondendum est, quòd est creatio ad naturæ instaurationem, & ab hac requieuit Deus septimo die: & est creatio ad naturæ propagationem, & ab hac nunquam requieuit, intantum, vt etiam quidam dicant eum per creationem omnem dare formam substantialem, sicut supra ostensum est. Vnde ego puto, quòd etiam anima Adæ in corpore creata est: & quod dicit Genes. in fine primi capituli, quòd fecit hominem ad imaginem & similitudinem: & postea in secundo capitulo subiungit de formatione ipsius secundum corpus, dico quòd est dictum per anticipationem, sicut sæpe fit in Scriptura.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum ad primum quòd hæc est falsa, quòd substantia spiritualis, secundum esse non dependens à corpore, debeat fieri ante corpus, si generaliter proponatur. Fit enim quædam spiritualis substantia, secundum esse non dependens à corpore, quæ est forma & perfectio corporis: & illa non debet fieri secundum ordinem naturæ nisi corpore organizato.

AD ALIVD dicendum, quòd anima sit hoc aliquid hoc est dictum à Magistris non à Philosophis, nec à Sanctis: & puto, quòd sit dictum falsum: quoniam in principio 2. de anima habetur, quòd materia non est hoc aliquid, nec etiam forma & quòd anima non est hoc aliquid: sed hoc bene concedo, quòd anima est substantia composita: sed ipsa non est composita vt hoc aliquid: quia secundum naturam dependentiam habet ad corpus, licet posset esse sine illo. Sed bene concedo, quòd perfectio sua non est omnino completa sine illo.

AD ALIVD dicendum, quòd secundum esse non dependere à corpore dicitur duobus modis, scilicet quòd sit forma & virtus corporea: sicut est calidum, & frigidum, vel armonia compositionis, vel lapideitas. Sic verum est quòd secundum esse non dependet à corpore: quia potest esse sine illo, licet non sit in vltima perfectione sine ipso. Vel potest esse sensus, quòd dependentia ad corpus non sit de esse & diffinitione ipsius. Sic est falsum: quia substantialiter determinatur ad corpus.

AD ALIVD dicendum, quòd æuum non præcedit tempus nisi ordine dignitatis, nec anima secundum quòd est forma corporis, nec est omnino extra tempus, sed potius in horizonte temporis & æternitatis, vt dicunt Philosophi: quia secundum substantiam est extra, & secundum animationis actum & opera est sub tempore.

In

In qua ætate Deus hominem fecerit?

SOlet etiam quæri, Vtrum Deus hominem repente in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, ſicut nunc format in matris vtero? Auguſt. ſuper Geneſ. dicit, quòd Adam in virili ætate continuo factus eſt: & hoc ſecundum ſuperiores, non inferiores cauſas, id eſt, ſecundum voluntatem & potentiam Dei quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, niſi nobis quibus alter naturæ curſus innotuit: Deo autem natura eſt quod facit. Non ergo contra diſpoſitionem ſuam illud fecit Deus. Erat enim in prima creaturarum (alias cauſarum) conditione, ſic hominem poſſe fieri: ſed non ibi erat neceſſe vt ſic fieret: hoc enim non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito Creatoris, cuius voluntas neceſſitas eſt. Hoc enim neceſſario futurum eſt quod vult & præſcit. Multa vero ſecundum inferiores cauſas futura ſunt, ſed in præſentia Dei futura non ſunt. Si autem ibi aliter futura ſunt, potius futura ſunt ſicut ibi ſunt, vbi præſcit ille qui non poteſt falli. Sic ergo factus eſt Adam, non ſecundum inferiores cauſas, quia non erat in rerum cauſis ſeminalibus, vt ita fieret: ſed ſecundum ſuperiores, non contra naturam operantes: quia in rerum cauſis naturalibus erat, vt ita poſſet fieri.

Lib. 6. c. 14. & 15.

Exod. 7.

ARTICVLVS III.

Vtrum animæ debeatur corpus tale, quòd ſit compoſitum ex contrariis, vel debuit habere corpus cæleſte?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Solet etiam quæri, Vtrum Deus hominem, &c.] Quærunt enim hic quidam, Vtrum animæ debeatur corpus tale quod ſit compoſitum ex contrariis? Videtur, quòd debuit habere corpus cæleſte: quia ſicut ſe habet forma corporis ad formam, ita ſe debet habere corpus ad corpus: ſed anima rationalis proxima eſt intelligentiæ quæ ſecundum aliquos Philoſophos eſt forma cæli: ergo ſuum corpus debet eſſe proximum naturæ cælorum: ergo debet eſſe factum de aliqua ſtella, vt videtur.

2 Item, Nobiliſſimæ formæ in genere formarum debetur nobiliſſima materia in genere corporum: anima autem eſt rationalis & nobiliſſima forma, vt dicit Philoſophus in 1. de anima. Dicit enim, quòd anima habet eſſe rationale & nobiliſſimum ſecundum naturam: ergo debetur ei nobiliſſima materia in genere corporum: ergo videtur, quòd debeatur ei corpus cæleſte.

3 Item, Motor & mobile (vt innuit Philoſophus in lib. de cælo & mundo) proportionalia ſunt: ſed anima eſt motor perpetuus: ergo debetur ei mobile perpetuum: hoc autem non eſt niſi cæleſte corpus: ergo, &c.

4 Item, Videtur, quòd debeat habere corpus ſimplex; ſimplici enim motori debetur mobile ſimplex: anima autem eſt motor ſimplex: ergo debetur ei mobile ſimplex.

5 Item, Habentium ſymbolum facilior eſt vnio: ſpiritualis autem ad ſimplex maius eſt ſymbolum, quam ad compoſitum: ergo facilius & melius vnietur anima corpori ſimplici, quam compoſito, vt videtur.

SED CONTRA: Motori habenti diuerſitatem in potentiis, debetur mobile diuerſificatum in partibus: talis motor eſt anima: ergo debetur ei mobile diuerſum in partibus: hoc autem non eſt ſimplex: ergo debetur ei compoſitum. *Sed contra.*

2 Item, Omnis motor qui eſt forma corporis ſecundum ſe & ſecundum partes, debet habere corpus diuerſimode potens recipere & conſeruare virtutes ipſius: anima eſt talis motor: ergo tale corpus debetur ei: ſed homogenium corpus non eſt natum recipere virtutes diuerſas: ergo non debetur ei homogenium.

3 Item, Rarum corpus ſpirituale vt aër, non retinet quod recipit: ergo non debetur ei, ſed ſpiſſum, commixtum &, complexionatum ad diuerſas vires recipiendas & retinendas.

4 Item, Sicut eſt diſtinctio formarum & motorum, ita eſt diſtinctio mobilium & materiarum: ſed corpus homogenium rarum ſpirituale non retinet figuram diſtinguentem: ergo tale corpus debetur animæ quod habeat membrum à membro diſtinctum, & per figuram diſtinguatur à corpore alterius animalis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vltimæ rationes propriæ ſunt & procedunt ex principiis phyſicis propriis, & primæ ſunt vanæ. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd illa comparatio nulla eſt: quia nullus vnquam dixit, quòd intelligentia eſſet forma corporis alicuius vel cæleſtis vel alterius. Sed inueniuntur quidam Philoſophi poſuiſſe animas cælorum, quòd cælum ſit compoſitum ex motore & mobili, & anima & corpore: ſed illi dicunt, quòd anima illa

illa sit alterius rationis, quam anima animalium inferiorum & hominum. Vnde nulla est comparatio, si sit secundum proportionem ad mouere: quia intelligentia per formas quas habet, mouet: sicut desideratum mouet desiderium, & anima mouet sicut motor coniunctus substantialis mobili. Si autem fit comparatio per naturam intellectiuæ operationis quæ est in anima & intelligentia: tunc nihil valet ratio: quia neutra determinatur corpore mobili quoad illam operationem. Hoc autem dico, non asserens, quòd intelligentiæ sint in tali ordine, sicut dicunt Philosophi, sed potius ad ostendendum, quòd argumentum vanum esset etiam secundum positionem Philosophorum, quòd nulli animæ deputatur corpus inquantum est spiritualis substantia vel intellectualis vel incorruptibilis, sed potius inquantum sunt in ea potentiæ mouentes: & cum illæ sint in anima rationali, nutritiua, & generatiua, & sensitiua, & huiusmodi, oportet quòd corpus motum habeat diuersitatem secundum illas.

AD ALIVD dicendum, quòd anima rationalis est nobilissima forma per hoc quòd complet omnes operationes animæ, scilicet naturalem, intellectualem, & diuinam, vt dicit Philosophus. Et ideo non sequitur, quòd simpliciter ei debeatur nobilissimum corpus, sed quòd nobilissimum in quo posset explere huiusmodi operationes: & hoc verum est, quia hoc complexionatum & compositum compositione & complexione hominis.

AD ALIVD dicendum, quòd optime proportionata sunt: quia quot habet anima vires mouentes, tot habet corpus organa diuersa illas vires susciptentia: nec valet, quòd ideo debeatur ei corpus perpetuum, quia ipsa est perpetua, nisi esset perpetuus motor: & hoc non est verum: quia perpetua est in substantia, & non in ratione mouendi.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa quòd anima sit motor simplex. Bene enim concedo, quòd est substantia simplex, sed ipse motor compositus est vniuersitate suarum potentiarum mouentium & perficientium corpus: quia (sicut dicit Philosophus) idem oportet accipere in partibus quod in tota anima: vt sicut ipsa secundum se est perfectio totius, ita partes sunt perfectiones & actus partium

AD ALIVD dicendum, quòd symbolum potest attendi ad substantiam animæ secundum quòd est spiritualis substantia, & sic non debetur ei corpus: quia sic omni substantiæ spirituali deberetur, quod apte falsum est. Vel potest attendi symbolum secundum conuenientiam mobilium ad mouentia, & sic vera est prima: sed non sequitur quod inducitur vlterius: quia cum anima sit motor multiformis in potentiis, non proportionatur ei simplex nec vniforme, sed multiforme complexionatum & compositum. Et sic patet, quòd tales rationes vanæ sunt, & faciunt errare in scientia naturali.

Quod homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus: & quare ita factum sit.

HOminem autem ita formatum tulit Deus (vt Scriptura docet) & posuit in paradiso voluptatis, quem plantauerat à principio. His verbis aperte Moyses insinuat, quòd homo extra paradisum creatus postmodum in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permansurus: vel vt non naturæ, sed gratiæ hoc assignaretur. Intelligitur autem paradisus localis & corporalis in quo homo locatus est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantum. Alia eorum qui spiritualiter tantum. Tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiso sit positus, qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna producere iussit. Qui etsi præsentis Ecclesiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amœnissimum fructuosis arboribus, magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, A principio: antiqua translatio dicit, Ad orientem. Vnde volunt in orientali parte esse paradisum, longo interiacente spatio vel maris vel terræ à regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem. Vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt. E Aug. lib. 8. super gene. ad lit. c. 2.

ARTICVLVS IV.

Vtrum paradiſus pertingat ad lunarem globum, & in quo loco ſitus ſit, an ſub æquinoctiali, & quare ſit occultatus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Tres enim generales de paradiſo, &c.] Quæritur, Si hoc verum ſit quod dicit, quòd paradiſus vſque ad lunarem globum attingit? Videtur falſum: quia dicit Auicenna & probatur neceſſario, quòd ignis vndique attingit orbem lunæ: quoniam luna eſt inferius corpus inter cæleſtia, & ſuus orbis inferior orbis: aut ergo ignis locatur in eo, aut aliud corpus, aut aliquid eſt vacuum inter vltimum cæleſte corpus, & primum corpus elementi. Conſtat, quòd non eſt vacuum, nec aliquid à quinque corporibus, ſcilicet cæleſti corpore, & quatuor elementis: ergo relinquitur, quòd ignis ſit ibi: ergo non poſſunt ibi eſſe arbores, & amœnitas aquæ de fonte magno, &c.

2 Item, Damaſc. dicit, quòd fons ille eſt Oceanus: ergo videtur, quòd paradiſus fuerit mundus, & non locus ſpecialis.

3 Præterea ſi locus ſpecialis eſſet quare non eſt ibi habitatio hominum? Fruſtra enim locus eſt, vbi nullus habitat. Si dicas, quòd demeruit hoc propter peccatũ primus homo: tunc quæritur, Quare non iuxta habitant homines. Præterea, Flumina quæ inde fluunt, nota ſunt: ergo videtur eſſe in noſtra habitabili. Hæc autem non variantur niſi per ſeptem climatum latitudinem, & non per plus: ergo cum ciuitates plurimæ notæ ſunt in illis, deberet eſſe locus notus, præcipuè Philoſophis qui de mirabilibus multa ſcripſerunt.

Reſpon. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd attingere ad lunarem globum dicitur duobus modis. Vno modo quoad dimenſionem loci: & ſic non eſt verum quod dicit Beda in litera. Alio modo quoad proprietatem, & ſic verum eſt: quia in lunari circulo ſtatus & natura incipit incorruptionis: & paradiſus locus fuit immortalitatis & incorruptionis hominum in primo ſtatu.

AD ALIVD dicendum, ſcilicet Damaſc. dictum, quòd ille fons eſt Oceanus ſecundum originem, & non ſecundum ſubſtantiam: quia ab Oceano infunditur, & nobilius, & indeficientius cæteris aquis.

AD ALIVD dicendum, quòd ille locus ab habitabili noſtra ſecretus eſt: non quòd non ſit in habitabili noſtra, ſed quòd Dominus clauſit eum à nobis. Et ſine præiudicio loquendo videtur mihi, quòd ſit in linea æquinoctiali verſus Orientem in comparatione ad noſtram habitationem: tamen de linea æquinoctiali ſunt opiniones. Auicenna enim & Nicolaus in commento Almageſti, & quidam alij videntur velle, quòd locus ille optimus & paratiſſimus ſit. Sed alij quidam dicunt, quòd ſit locus intemperatus: & demonſtratione probatur eſſe temperatus ſic, Declinatio ſolis ab æquinoctiali eſt ad vtramque latitudinem fere ad 24. gradus: conſtat autem, quòd quicquid eſt extra latitudinem, reſpicitur à ſole obliquo radio tantum: obliquus autem radius nunquam eſt perfectus in temperamento caliditatis, ſed declinat ad frigus. Item, Radius perpendicularis duplex eſt ſecundum diuiſionem ſphæræ, ſcilicet morans & vicinus vnus iuxta alium, & cito tranſiens & remotus vnus ab alio: perpendicularis reflectitur in ſeipſum: ergo eſt caliditſimus. Si igitur fuerit morãs & vicinus vnus alteri, erit exceſſus in caliditate: igitur ab oppoſito ſi fuetit perpendicularis non morans nec vicinus vnus alteri, erit temperatus. Hoc habito probatur ineuitabiliter, quòd locus ſub linea æquinoctiali temperatiſſimus ſit. Æquinoctialis circulus vnus eſt de magnis circulis ſphæræ: ergo diuidit ſphæram in duas medietates: ergo æquidiſtantes in quibus voluitur ſol inter lineam æquinoctialem & tropicum æſtiualem, erunt omnes minores eo: & tanto minores, quanto accedunt ad tropicum cancri: ergo iuxta æquinoctialem maior erit latitudo inter circulum & circulum, quanto amplior eſt ſphæra: & iuxta cancrum maior vicinitas, quanto ſtrictior eſt ſphæra: ergo ſol vadens ab æquinoctiali tranſit per circulos magis diſtantes, quam iuxta cancrum: ergo citius tranſit per loci latitudinem. Quod autem non ita diu moretur ſuper terram, probatur: quia ſole veniente ab æquinoctiali, quanto maior eſt latitudo, tanto longior dies: ergo tanto longior mora radij ſolis in terra. Et hæc eſt cauſa quòd terra Æthiopiæ quæ eſt ſub cancro, caliditſima eſt, & intemperata: & temperata illa quæ eſt ſub æquinoctiali: & illa quæ eſt ſub tropico hiemali, hoc eſt, ſub capricorno habet iſtas cauſas caliditatis: & præterea vnam aliam præter iſtas, id eſt, breuitatem diametri ſolis: & ideo illa eſt inhabitabilis. Et iſtis rationibus videtur mihi acquieſcendum, quòd locus ille ſit paradiſi. Sunt tamen rationes aliorum in contrarium non habentes firmitatem demonſtrationis, ſcilicet quòd locus tripliciter reſpectus à ſole debet eſſe magis calidus, quam ille qui reſpicitur duobus modis tantum: linea æquinoctialis tripliciter reſpicitur à ſole, & locus ſub tropico duobus modis: ergo debet eſſe calidior. Probatio mediæ eſt, quòd bis in anno radio perpendiculari mouetur ſuper capita habitantium ſub æquinoctiali, ſcilicet in capite arietis, & libræ: & reſpicit eum etiam radio obliquo ab vtroque tropico, & locis intermediis: ſed tropicum non attingit niſi ſol radio perpendiculari, & elongatur per radium obliquum ab eo latitudine 47. graduum & amplius: ergo ſi ille eſt calidus, ita quòd nigri fiant ibi homines, locus à quo non tantum elongatur, ſed immediate & bis radio perpendiculari tangit, videbitur eſſe intemperatus. Item nos videmus, quòd etiam ciuitates quæ ſunt maioris latitudinis, quam tropicus cancri, excellentis ſunt caloris; quanto magis locus hulliùs latitudinis. Sed meo iudicio iſtæ rationes vim non habent vt primæ, & ſophiſticæ ſunt. Quia non eſt cauſa intemperati caloris quod tangitur bis radio perpendiculari, vel minus elongetur: ſed potius mora radij ſuper terram inæqualis, & conſtrictio circulorum æque diſtantium in quibus voluitur ſol, qui facit radium cadere quaſi in eundem locum ſæpius, cauſa eſt intemperati caloris.

Quod autem ibi ſit paradiſus, æſtimare poſſumus alia ratione: quoniam Nilus ſecundum dicta Sanctorum exit de paradiſo: conſtat autem, quòd

venit

venit de Æthiopia in Ægyptum: Æthiopia autem est versus æquinoctialem, cum sit sub cancro: ergo venit de æquinoctiali vel prope. Item huius signum est, quòd dicitur bis inundare in anno, & referunt illi qui venerunt de terra illa, quòd sole existente in cancro & capricorno inundat: sole autem existente in tropicis illis, hiems est habitantibus sub æquinoctiali, & est hiems eorum secundum elongationem solis per tria signa tantum: ergo sol eleuat vapores, & non consumit eos in linea illa: ergo cadunt tunc ibi pluuiæ. Cum ergo tunc semper inunder Nilus, accipit augmentum aquæ à pluuiis cadentibus sub linea æquinoctiali: & non posset hoc esse nisi transiret per lineam illam: ergo venit de sub æquinoctiali, & de paradiso, vt dicit Scriptura: ergo videtur, quòd ibi sit paradisus. Hoc igitur opinando, non asserendo, dictum sit de paradisi loco. Quod autem obiicitur, Quare sit occultatus? Dicendum, quòd ideo ne homo nimis tristaretur de priuatione tantæ amœnitatis, regeneratus est in testimonium innocentiæ primæ.

De lignis paradisi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali.

IN hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis, inter quæ vnum erat, quod vocatum est lignum vitæ: alterum vero lignum scientiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali, non à natura hoc nomen accepit, sed ab occasione rei postea secutæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali, ideo dicta est, quia post prohibitionem erat in illa transgressio futura: qua homo experiendo disceret quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde, positum est illud nomen, sed de re transgressione secuta. Cognouit enim homo priusquam tangeret hoc lignum, bonum & malum, sed bonum per prudentiam & experientiam, malum vero per prudentiam tantum. Quod etiam per experientiam nouit vsurpato ligno vetito, quia per experientiam mali didicit quid sit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si vero primi parentes obedientes essent, nec contra præceptum peccassent, non ideo tamen minus diceretur lignum scientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo homo prohibitus est quod malum non erat, vt ipsa præcepti conseruatio bonum illi esset, transgressio malum. Nec melius consideratur, quantum malum sit inobedientia, quam hoc modo: cum scilicet ideo reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam si non prohibitus tetigisset, nec peccasset, nec pœnam sensisset. Si enim venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur: & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Si etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantum, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia, ideo prohibitum est peccatum, quia prohibenti est damnosum. Cum vero tangitur quod nec tangenti obest si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur: & ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ & malum inobedientiæ monstretur. Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit: vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

Aug. lib. 8. super Gen. ad lit. c. 6.

Aug. lib. 8. super. Gen. cap. 13.

ARTICVLVS V.

Quare vnum lignum in paradiſo dictum eſt lignum vitæ, & aliud lignum ſcientiæ boni & mali?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In hoc autem paradiſo erant ligna, &c.] Aut enim ab effectu iſta ligna ſunt vocata, aut non. Si ſic: tunc lignum ſcientiæ boni & mali efficit ſcientiam boni & mali, ſicut lignum vitæ, quod falſum eſt, quia contrarium huius dicitur in litera. Si non: ergo cum vna ſit ratio impoſitionis nominum, nec lignum vitæ efficit immortalitatem: cuius contrarium habetur infra diſtinctione 19.

SOLVTIO. Magiſter hoc ſatis conuenienter determinat: quia lignum vitæ ſic dicitur ab effectu: & hoc intelligendum ab effectu diſpoſitionis materiæ ad immortalitatem: ſed non effecit immortalitatis habitum, vt infra probatur diſt. 19. ſed alterum vocatur lignum ſcientiæ boni & mali ab euentu quem præſciuit Deus. Ad hoc autem quod obiicitur, dicendum quòd hæc eſt falſa, vna eſt ratio impoſitionis nominum. Solutio.

DISTINCTIO XVIII.

De formatione mulieris.

De formatione mulieris de viro. Gen. 2.

AN eodem quoque paradiſo mulierem formauit Deus de ſubſtantia viri: ſicut poſt plantatum paradiſum, hominemque in eo poſitum, & poſt vniuerſa animalia ad eum ducta, ſuiſque nominibus deſignata, ſubnectit Scriptura, Immiſit Deus ſoporem in Adam. Cumque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem.

Quare virum prius, & poſtea de viro mulierem creauit, non ſimul vtrumque.

BHIc attendendum eſt quare non creauit ſimul virum & mulierem ſicut Angelos: ſed prius virum, deinde mulierem de viro. Ideo ſcilicet vt vnum eſſet generis humani principium, quatenus in hoc & ſuperbia diaboli confunderetur, & hominis humiliatas Dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippe aliud à Deo principium eſſe concupierat. Ideoque vt eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruerſe rapere voluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit: quia ſicut Deus omnibus rebus exiſtit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiam ex vno homine ōmnes eſſe voluit Deus, vt dum cognoſcerent ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi vnum amarent.

Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata ſit.

Aug. lib. 9. ſuper Gen. cap. 13.

CCVm autem his de cauſis facta ſit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, ſed de latere eius formata eſt: vt oſtenderetur, quia in conſortium creabatur dilectionis, ne forte ſi fuiſſet de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut ſi de pedibus, ad ſeruitutem ſubiicienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur,

ſed

sed socia: nec de capite, nec de pedibus, sed de latere fuerat producenda: vt iuxta se ponendam cognosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare dormienti & non vigilanti costa subtracta est?

NOn sine causa dormienti quoque viro potius quam vigilanti detracta D
est costa, de qua mulier in adiutorium generationis viro est formata: scilicet vt nullam in eo sensisse pœnam monstraretur, & diuinæ simul potentiæ opus mirabile ostenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen à quiete soporis excitauit. In quo etiam opere Sacramentum Christi & Ecclesiæ figuratum est. Quia sicut mulier de Eph. 5.
latere viri dormientis formata est: ita Ecclesia ex Sacramentis quæ de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt, scilicet sanguine & aqua quibus redimimur à pœnis atque abluimur à culpis.

DIVISIO TEXTVS.

IN eodem quoque paradiso mulierem formauit, &c.] Hic agitur de formatione mulieris. Et sunt hic duo, scilicet de formatione ipsius, & de quæstionibus consequentibus formationem & locationem & vitam primi status in vtroque: & de hoc est sequens distinctio *ibi* [Solent quæri plura] Quatuor autem hic determinantur circa mulieris formationem, scilicet in comparatione ad Adam de quo formata est, & in comparatione ad causam efficientem formationis *ibi* [Solet etiam quæri] In tertia de formatione in comparatione ad rationem causalem operum sex dierum *ibi* [Sed quæritur, an ratio] In quarta agit de formatione ipsius secundum animam *ibi* [Quemadmodum mulieris corpus] Per hanc diuisionem patet sententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum costa de qua formata est mulier, fuerit de veritate humanæ naturæ in ipso Adam, aut non?

CIrca primam partem quæritur, Vtrum costa de qua formata fuit mulier, fuerit de veritate humanæ naturæ, vel non? Si non: ergo Deus aliquid superfluum creauit in Adam: quod inconueniens est dicere: quia si natura non defecit in necessariis, & non abundat in superfluis, multo minus habent hæc opera Dei. Si autem fuerit de veritate humanæ naturæ in Adam: ergo resurget in Adam: cũ igitur tota mulier fuerit facta de illa costa, nihil resurget de muliere prima. Si dicas, quòd adhuc remanet anima quæ non est facta de costa. Contra: Hoc enim nihil est: quia anima non resurgit. Dicit enim Damasc. quòd resurrectio est secunda eius quod cecidit surrectio: anima autem nunquam per mortem cecidit: ergo nunquam resurget.

SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut superfluum humidi nutrimentalis de quo fit decisio in generatione, dicitur superfluum ad indigentiam individui, est tamen necessarium ad conseruationem speciei, & natura præparat vtrumque quæ intendit saluare vtrumque: ita Deus auctor naturæ non fecit in Adam tantum necessarium huic homini, sed necessarium principio vniuersæ naturæ: fuit enim Adam & quidem homo, & principium hominum: & costa illa fuit de superfluo huic homini, & de necessario principio naturæ: quia necessaria fuit ad hoc vt adiutorium simile sibi ex illa costa formaretur: & ex hoc patet, quòd resurget in Eua in qua fuit de necessario huius hominis, & non speciei tantum: sicut etiam semen in filio vel prole resurgit, & non in parente à quo descinditur: & per hoc patet solutio obiectorum. *Solutio.*

Quod de illa costa sine extrinseco additamento facta fuit per Dei potentiam, sicut quinque panes in se multiplicati sunt.

SOlet etiam quæri, Vtrum de illa costa sine adiectione rei extrinsecæ E
facta sit mulier? Quod quibusdam non placuit. Cæterum si ad perficiendum corpus mulieris Deus extrinsecum augmentum addidisset, maius illud esset quam ipsa costa. Ideoque potius de illo adddito quam de ipsa costa, mulier facta deberet dici, de quo plures accepisset substantiæ partes.

Reſtat ergo vt de ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo ſane miraculo, quo poſtea de quinque panibus à Ieſu cæleſti benedictione multiplicatis, quinque millia hominum ſatiata ſunt. Illud etiam ſcire oportet, quòd cùm Angelorum miniſterio facta ſit mulieris formatio, non eſt tamen eis tribuenda creationis potentia. Angeli enim nullam poſſunt creare naturam: ergo nec formare coſtam in mulierem, nec carnis ſupplementum in loco coſtæ: non quòd nihil agant vt aliquid creetur, ſed non ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum vel arborum. Solus Deus, id eſt, Trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina à Deo, etiamſi coſta miniſtrata ſit per Angelos.

Ioan. 6. Mat. 13. Aug. lib. 9 ſuper Gen ad lit. c. 15

ARTICVLVS II.

Vtrum Angeli debuerunt formare corpus hominis, vel Deus? & vtrum Dei vel Angelorum vel hominum bonorum vel etiam malorum ſit facere miracula.

DEinde quæritur de ſecunda parte [Solet etiam quæri] Videtur enim, quòd Angeli formare debuerunt corpus hominis: quia duæ ſunt partes hominis, corpus, & anima. Similiter duæ ſunt naturæ ſpirituales ſuperiores homine, Deus, & Angelus. Si igitur dignior pars eſt creata à Deo, relinquitur quòd indignior pars formetur ab Angelo.

2 Item, Inter miracula deputat Auguſtinus, vt habetur in litera, quòd mulier formata eſt de coſta: Angelorum autem qui Virtutes dicuntur, eſt facere miracula: ergo debuit hoc fieri per Angelos.

Quæſt. 1. GRATIA huius quæritur, Vtrum Dei, vel Angelorum, vel hominum bonorum vel malorum ſit facere miracula? Videtur enim, quòd ſolius Dei: miraculis enim non ſubiicitur in elementis mundi niſi potentia obedientialis materiæ: hoc non eſt niſi reſpectu diuinæ potentiæ: ergo videtur, quòd miracula non ſint niſi reſpectu diuinæ potentiæ, & non Angelorum, vel quorumcunque hominum.

2 Item, In curſu naturali non poteſt eſſe opus naturæ perfectum, niſi Deus ſit in natura operans, vt dicunt Sancti: ergo multo minus in curſu qui ſuper naturam eſt: ergo videtur, quòd miracula non fiant niſi potentia diuina operante.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur eſſe, quòd Angelis attribuitur à Sanctis.

2 Item, Ab hoc ſpecialis ordo denominatur.

3 Item, Hominibus attribuitur illud. Vnde 1. Cor. 12. Alij operatio virtutum, id eſt miraculorum operatio.

4 Item, Videtur, quòd non tantum boni miracula faciunt, ſed etiam mali: quia dicitur Mat. 28. Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus?

5 Item, Diſcipuli dixerunt ad Dominum, Vidimus quendam in nomine tuo dæmonia eiicere, & prohibuimus eum, quia non ſequitur nobiſcum. Ergo videtur, quòd tam boni quam mali faciunt miracula.

Quæſt. 1. RATIONE huius quæritur, Cuius virtutis ratione fiunt miracula? Videtur autem, quòd ratione ſpei: quia illa eſt ardui: & miraculum, vt dicit Auguſtinus, eſt arduum & inſolitum.

2 Item, Spes eſt expectatio futuræ beatitudinis: propter beatitudinem fiunt miracula: ergo videtur, quòd fiant merito ſpei.

SED CONTRA videtur, quòd merito charitatis: quia charitas eſt perfectiſſima virtus: ergo opera perfectiſſimâ debentur ei: ſed talis eſt hæc operatio miraculorum: ergo charitati debetur operatio miraculorum.

2 Item, Angeli qui faciunt miracula, non habent fidem, nec ſpem, ſed charitatem: cum igitur vnius operationis ſit vnus habitus, videtur quòd in hominibus etiam operatio miraculorum non debeatur ſpei, vel fidei, ſed charitati.

SED CONTRA videtur, quòd attribuenda ſit fidei: quia ita dicit Dominus, Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic monti, Tollere. Ergo debetur fidei.

2 Item, Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.

3 Item, 1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, &c. ergo vt ſupra.

Quæſt. 3. SI AVTEM hoc concedatur, quæritur vlterius, Ratione cuius articuli? Et videtur, quòd ratione incarnationis. Quia dicit Auguſtinus quòd omne miraculum eſt ad oſtendendum illud: ergo videtur, quòd omne miraculum ſit virtute illius: & de hoc eſt articulus incarnationis: ergo virtute iſtius articuli. Iſtud etiam videtur trahi ex litera, vbi dicit, Omnium igitur quæ ad gratiam ſignificandam, non naturali motu rerum, ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt. Et conſtat, quòd notat gratiam incarnationis: ergo virtute articuli incarnationis omnia miracula fiunt: & adhuc plura poſſunt adduci de tertio & quarto Auguſtini de Trinitate.

Sed contra. SED CONTRA videtur, quòd ratione ſapientiæ fiant: quia miracula rationem diuinæ ſapientiæ oſtendunt. Prætendit enim ſapientiam artifex faciendo, quòd omnes curantur: talia autem ſunt opera miraculorum: ergo videtur, quòd oſtendant ſapientiam.

SED VIDETVR iterum, quòd fiant ratione omnipotentiæ: quia dicitur Luc. 2. Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

2 Item,

2 Item, Angeli ad Sarā Genes. 18. Nunquid Deo erit quicquam difficile? Ergo videtur, quòd ratione omnipotentiæ.

3 Item, Potentiæ est legibus potentiæ naturalis obuiare: hoc autem fit in miraculo: ergo fiunt ratione omnipotentiæ.

Solutio. Ad quæst. 1.

SOLVTIO. Dicendum ad primum quòd miraculum facit Deus, Angelus, & homo diuersis modis. Deus enim facit auctoritate & prima potentia operante: Angelus autem per ministerium & præparando materiam: & homo per inuocationem. Vnde bene conceditur, quòd in costa Adæ fecerunt Angeli aliquid, scilicet separando eam ab Adam, & præparando eam per dispositiones: sed formare non poterant, quia formare costam est animare mulierem, & hoc non potuit esse nisi creando sibi animam rationalem: & hoc innuitur in textu, vbi dicitur, quòd solus Deus potuit formare costam, Angeli autem vt agricolæ operantur ad segetes: & per hoc patet solutio ad prima duo argumenta, & ad sequentem quæstionem. Mali autem homines operantur miracula in sanctitate Ecclesiæ, licet non in sanctitate personæ: quia Deus ad inuocationem horum facit ea propter fidem Ecclesiæ confortandam, & quandoque propter fidem Ecclesiæ probandam, sicut fiet in temporibus Antichristi. Si autem obiicitur, quòd erit ejus operatio secundum actum Satanæ in prodigiis & signis mendacibus, vt dicit Apostolus, Dicendum, quòd mendacia possunt esse quoad intentionem, quia per ea intendit subuertere: licet vera sint quoad operationem: & forte quædam erunt præstigiosa de quibus supra est habitum.

AD ALIVD dicendum, quòd illæ duæ rationes quæ inducuntur ad hoc quòd solius Dei est facere miracula, non probant nisi quòd suum sit facere auctoritate & potentia perfecta ad opus ex seipsa: & hoc bene conceditur: sed Angelus operatur sub ipso disponendo per ministerium, & homo per inuocationem.

Ad quæst. 2.

AD HOC quòd vlterius quæritur, Cuius virtutis sit facere miracula? Dicendum, quòd fidei propriè, licet aliarum sit per modum meriti in communi: & huius ratio est: quia fides est primo de his quæ sunt supra rationem, & ideo confirmat in aliis per ea quæ per rationem sunt. Item, Sicut fides facit abnegare proprium posse rationis, ita congruum est vt operetur in ea posse diuinum: & ideo etiam Philosophi dixerunt, quòd Propheta surgens fidem verborum suorum non habet probare nisi per miracula: & ideo etiam Prophetæ signa dederunt, sicut Isa. 7. Pete tibi signum.

AD HOC ergo quod obiicitur de spe, dicendum quòd arduum spei non est arduum operationis, sed potius quòd debeat competenti in beatitudine: miracula autem magis fiunt ad ostendendam viam beatitudinis.

AD ALIVD dicendum, quòd propter beatitudinem omnia fiunt, sicut propter finem vltimum: sed proximus finis est fidei confirmatio, sicut habetur Heb. 2. Contestante Deo signis & portentis: & Marci. vlt. Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo, &c.

AD ID quod obiicitur de charitate; dicendum quòd secundum perfectionem informationis meriti charitas est perfectio virtutum: sed non secundum congruitatem operationis miraculorum.

AD ALIVD dicendum, quòd Angeli operantur in ministerio: nos autem quærimus de merito congrui ex parte inuocantis: & ideo nihil probat illa obiectio.

Ad quæst. 3.

AD ID quod vlterius quæritur, Ratione cuius articuli? Dico, quòd ratione omnipotentiæ præcipue: quia miraculum præcipue dicit elevationem supra omnem potentiam præter diuinam.

AD ID quòd contra obiicitur, dicendum quòd miracula ostendunt opus incarnationis, vel gratiam fidei incarnationis vt finem, sed non vt potentiam operantem, sed potius omnipotentiam Dei quæ facit hæc & fides: credens enim potentiam, meretur fieri miracula ad inuocationem credentis: per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ID quod obiicitur de sapientia, dicendum quòd non fiunt sapientia, nec ostendunt sapientiam principaliter, nec homines mirantur sapientiam, sed potius potentiam. Admiratio enim sapientiæ excitat ad inquirendum opus & modum operis: sicut dicit Philosophus in primo mera. Ex admirari & tunc & nunc philosophari inceperunt. Sed admiratio potentiæ desistit ab inquisitione, & stupet in seipsa: & illa est admiratio miraculorum diuinorum, sicut dicebatur de Domino, Qualis est hic, quia ventis imperat & mari, & obediunt ei,

Vtrum secundum superiores, an secundum inferiores causas ita facta sit mulier, id est, an ratio seminalis id haberet vt ita fieret, an tantum vt ita fieri posset, sed vt sic fieret in Deo tantum esset causa.

SEd quæritur, An ratio quam Deus primis operibus concreauit, id haberet vt secundum ipsam ex viri latere fœminam fieri necesse foret, an hoc tantum vt fieri posset? Ad quod sciendum est omnium rerum causas in Deo ab æterno esse. Vt enim homo sic fieret vel equus & huiusmodi, in Dei potentia & dispositione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales causæ: quia istas aliæ non præcedunt, sed istæ alias, quæ sunt causæ

cauſarum. Cumque vnum ſit diuina potentia, diſpoſitio ſiue voluntas, & ideo vna omnium principalis cauſa: tamen propter effectus diuerſos pluraliter dicit Auguſtinus cauſas primordiales omnium rerum in Deo eſſe, inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt, qualis futura ſit arca. Ita & in Deo vniuſcuiuſque rei futuræ cauſa præceſſit. In creaturis vero quarundam rerum, ſed non omnium cauſæ ſunt, vt ait Auguſtinus. Quia inſeruit Deus ſeminales rationes rebus, ſecundum quas aliæ ex aliis proueniunt: vt de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus, & huiuſmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales cauſæ: & ſi non adeo proprie: quia habent antè ſe cauſam æternam, quæ proprie & vniuerſaliter prima eſt. Illæ vero ad res aliquas dicuntur primæ, quæ ſcilicet ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo inſitæ ſunt. Et ſicut creaturæ mutabiles ſunt, ita & hæ cauſæ mutari poſſunt. Quæ autem in immutabili Deo cauſa eſt, non mutari poteſt.

Diſtinctio cauſarum rerum perutilis, ſcilicet quòd quædam in Deo & in creaturis, quædam in Deo tantum ſunt.

OMnium ergo rerum cauſæ in Deo ſunt: ſed quarundam cauſæ & in Deo ſunt, & in creaturis. Quarundam vero cauſæ in Deo tantum ſunt: & illarum rerum cauſæ dicuntur abſconditæ in Deo, quia ita eſt in diuina diſpoſitione: vt hoc vel illud fiat, quod non eſt in ſeminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ ſecundum cauſam ſeminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri: quia ita curſus naturæ hominibus innotuit. Alia vero præter naturam, quorum cauſæ tantum ſunt in Deo. Hæc autem dicit Auguſtinus eſſe illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea ſignificanda non naturaliter ſed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de coſta viri ponit, ita dicens, Vt mulierem ita fieri neceſſe foret, non in rebus conditum, ſed in Deo abſconditum erat. Omnis creaturæ curſus habet naturales leges: ſuper hunc naturalem curſum Creator habet apud ſe poſſe de omnibus facere aliud, quam eorum naturalis ratio habet: vt ſcilicet virga arida repente floreat, fructum gignat, & in iuuentute ſterilis fœmina, in ſenectute pariat, vt aſina loquatur, & huiuſmodi. Dedit autem naturis, vt ex his etiam hæc fieri poſſent, non vt in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in ſe abſconditas quorundam futurorum cauſas, quas rebus conditis non inſeruit, eaſque implet non opere prouidentiæ, quo naturæ ſubſiſtunt vt ſint, ſed quo illas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam ſignificandam non naturali motu rerum, ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt: quorum vnum erat, quòd mulier facta eſt de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum conditio vt fœmina ſic fieret, ſed vt fieri poſſet: ne contra cauſas quas Deus voluntarie inſtituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

Lib. 9. ſuper Gen. c. 18.

Num. 27. Num. 31.

ARTI

ARTICVLVS III.

Quid est miraculum per definitionem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed quæritur, An ratio quam Deus, &c.] Et quæruntur quatuor, scilicet quid sit miraculum? quia sine scientia illius non possunt bene determinari quæ hic traduntur. Secundo, Quæ dicuntur miracula? Tertio, Quæ est differentia inter miraculum, & mirabile: signum, prodigium, & portentum, & monstrum? Quarto, Vtrum omne miraculum sit contra naturam, vel supra naturam, vel præter naturam? Ad primum proceditur per duas diffinitiones, quarum prima est Augustini in lib. de vtilitate credendi, hæc scilicet, Miraculum est aliquod arduũ & insolitum præter spem & facultatem admirantis apparens. Alia est Magistrorum, hæc scilicet, Miraculum est opus diuinæ potentiæ ostensiuum.

Contra primum sic obiicitur: Ea quæ miracula dicuntur, non sunt semper ardua, sed aliquando de rebus paruis, vt quòd capisterium integrum nutrici suæ beatus Benedictus reddidit, quòd Eliseo proiicienti lignum super aquam, ferrum natauit, & huiusmodi: ergo male diffinitur miraculum per arduum.

2 Item, Non semper insolitum; quia crebro apparitiones Angelorum fiebant Patribus: & tamen mirabiles erant.

3 Item, Ponamus, quòd frequenter fiant, tunc non erunt insolita: & tamen erunt nihilominus miracula, qnam si raro fierent: ergo miraculum non est insolitum, vel insolitum esse non erit substantiale miraculum.

4 Item, Non videtur esse præter spem: quia summum omnium miraculorum, scilicet quòd Virgo conciperet & pareret, & Deus homo fieret, omnes antiqui sperabant: & tamen miraculum fuit.

5 Item, Omnes nos speramus resurrectionem: & tamen erit miraculosa: ergo non est præter spem.

6 Item, Contra hoc quod dicit, Et facultatem: aut intelligitur de facultate cognitionis, aut operationis. Si cognitionis: tunc omnia opera naturæ erunt quoad hoc miraculosa: quia Salomon dicit, quòd eorum quæ fiunt sub sole, non potest homo inuenire rationem: & cunctæ res difficiles: & non potest, &c. Si autem de facultate operationis: tunc multo magis sunt miracula: quia licet ars imitetur naturam, tamen non potest sequi operando: & ideo dicit Philosophus, quòd ars non inducit per se formam specificam sicut natura: ergo videtur, quòd miraculum male diffiniatur ab Augustino.

Contra secundum sic: Omne opus diuinæ potentiæ est declaratiuum: ergo omne opus est miraculosum, quod nihil est dicere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Augustini diffinitio bona est, & Magistrorum non est adeo bona, sed tamen potest sustineri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd primæ duæ differentiæ in diffinitione miraculi positæ, diffiniunt ipsum in comparatione ad alia quæ non fiunt miraculose, vt quæ fiunt per naturam, & à voluntate humana. Sed prima quæ est arduum, dicitur in comparatione ad causam efficientem, quæ eleuata est super causas naturalium & voluntariorum: & ideo iam patet solutio ad primum: quia licet res in qua fit miraculum, parua sit: tamen potentia illud faciens, est eleuata & ardua.

AD ALIVD dicendum similiter, quòd etiamsi tota die fieret miraculum, adhuc esset insolitum: quia non fit solito cursu apud causas inferiores, sed potius secundum rationem in Deo à seculis absconditam, vt dicitur in litera. Sunt tamen qui hæc & sequentia aliter soluunt: sed non est multum curandum: quia quæstio non est multum laborioſa.

AD ALIVD dicendum, quòd secundum intentionem Augustini dicitur ibi spes naturæ: sicut habetur ad Rom. 4. super illud, Qui contra spem in spem crediderunt, Glossa dicit: Contra spem naturæ in spem gratiæ: & hoc verum est: quia licet spes gratiæ esset de huiusmodi, nunquam tamen spes naturæ: & hæc solutio est secundum intentionem Aug. Alij autem obiectionem concedunt, & talia dicunt esse mirabilia & non miracula: & puto, quòd non bene dicunt.

AD ALIVD dicendum, quòd facultas dicitur ibi potestas cognoscendi & operandi: quia nec cognoscendo nec operando possumus in miraculum.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd operum naturæ habemus potestatem cognoscendi per causas, licet non sufficientes: sed in miraculis nec attingimus modum causæ. Similiter naturalia imitamur, & quædam operamur in opere: sed mirabilia admirari possumus, sed imitari non possumus. Per hoc patet quòd vltimæ duæ differentiæ ponuntur in diffinitione miraculi in comparatione ad admirantem.

AD ID quod obiicitur de diffinitione Magistrorum, dicendum quòd debet intelligi cum præcisione, sic quòd miraculum est opus potentiæ diuinæ ostensiuum tantum: sicut magi dixerunt Pharaoni, Digitus Dei est hic, id est, demonstratio diuinæ virtutis & potentiæ. Alia autem opera ostendunt alias potentias proximas, licet ostendant diuinam potentiam vt primam.

ARTICVLVS IV.

Quæ dicuntur miraculosa, vtrum opus creationis, distinctionis, ornatus, iustificationis, incarnationis, resurrectionis, & etiam opus naturæ?

SEcundo quæritur, Quæ sunt miracula? Et quæritur de opere creationis, Vtrum ipsum sit miraculosum? Et videtur quòd sic: quia Anselmus & Chrys. distinguunt triplicem cursum rerum, scilicet qui fit voluntate diuina tantum, & eum qui voluntate diuina & natura, & eum qui fit voluntate rationalis creaturæ: & primum dicunt mirabilem, secundum naturalem, tertium voluntarium: opus autem creationis fit voluntate diuina tantum: ergo est miraculosum.

2 Item, Non potest esse opus hominis, vel

Angeli. Item, Nec naturæ: quia tunc natura non fuit. Ergo relinquitur, quòd sit miraculosum, aut naturale, aut voluntarium.

SI QVÆRITVR de opere recreationis per iustificationem. Videtur, quòd sit opus miraculi: quia dicit Augustinus, Magis est de impio facere pium, quam creare cælum & terram: ergo est opus maximæ potentiæ ostensiuum: hoc autem est miraculum: ergo est miraculum.

2 Item, Greg. in dial. dicit, quòd magis est suscitare hominem in mente, quam in corpore: & hoc probat per Paulum suscitatum in mente, & Lazarum suscitatum in corpore: de quorum altero post in mente suscitationem mira leguntur, de alio autem post suscitationem in corpore nihil legitur magni. Item, Ibidem innuit aliam rationem ad hoc: quia magis est viuificare animas in æternum victuras, quam corpora iterum morituta: ergo est opus miraculi.

QVOD SI concedatur. Contra videtur esse, quia miraculosum opus est sola diuina potentia operante, & homine non cooperante, sed forte Angelo cooperante, vt prius habitum est: sed dicit Augustinus, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: ergo videtur, quòd homo hic cooperetur Deo, ergo non est miraculosum.

2 Item, Non est præter spem, nec insolitum: ergo non est miraculum.

VLTERIVS quæritur de operibus naturæ, Vtrum sint mirabilia? Videtur, quòd sic: quia dicit Augustinus, quòd magis est ex paucis granis multiplicare segetem totius mundi, quam multiplicare quinque panes in satietatem quinque millium hominum: ergo videtur, quòd dum illud sit miraculum, quòd istud multo magis est miraculum. Et multæ Glossæ super Ioan. 6. possunt adduci ad hoc, & super Ioan. 3. vbi legitur de mutatione aquæ in vinum. Sed contra: Aug. super Genes. lib. 9. cap. 17. & ponitur hæc pars in litera, distinguit inter ea quæ fuerunt in ratione causarum operum primorum, vt inde fierent: & ea quæ fuerunt in eis, vt tamen inde fieri possent: & inter illa enumerat opera naturæ, vt quòd humor in vitem trahatur, & ibi digestus vertatur in vinum. Inter ista autem enumerat mutationem aquæ in vinum: quod natura non potest facere. Cum igitur ista sunt miraculosa, illa non sunt miracula.

VLTERIVS obiiciunt quidam de incarnatione & resurrectione, volentes probare, quòd non sunt miracula, quia non euenisunt præter spem: sed hæc obiectio apud me nihil valet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omne opus & solùm dicitur miraculosum, quod non fit secundum legem naturæ, nec secundum legem propositi creati siue voluntatis creatæ: & ideo opus creationis & dispositionis & ornatus inter miracula reputo: licet quidam dicant, quòd est mirabile, & non miraculum: cuius distinctionis ratio infra patebit. Opus autem iustificationis licet sit supra nos, tamen non fit nisi secundum legem voluntatis: quia non nisi consentientibus nobis: & ideo non dico esse miraculosum vel mirabile: opus autem naturæ nullo modo est miraculosum vel mirabile, cum totum naturæ legibus subiiciatur. Opus autem incarnationis & resurrectionis totum puto esse reponendum sub humero miraculorum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd opus iustificationis secundum quid maioris potentiæ est ostensiuum, & non simpliciter: quia in creatione cæli & terræ nulla fuit contraria dispositio ad oppositum inclinans: in iustificatione autem hominis contraria dispositio peccati est. Item, Creando cælum & terram non nisi dixit, & facta sunt: in iustificatione fecit multa, dixit infinita, pertulit plurima. Quoad quid ergo ostendit maiorem potentiam, simpliciter autem ostendit maiorem bonitatem. Nec tamen sequitur, hoc opus ostendit maiorem potentiam: ergo est miraculum maius, quam illud: quia miraculum non enuntiatur ex solo illo, sed ex illo & etiam aliis differentiis diffinientibus ipsum.

AD RATIONEM Gregorij in dial. dicendum, quòd ipse non intendit probare, quòd sit miraculum, sed quòd sit maius vtibile & melius: & ideo mirabilius in bonitate, & non miraculosius.

AD ALIVD dicendum, quòd opus naturæ non est miraculosum: & bene concedo, quòd ostendit maius posse portans naturam, quam multiplicans panes: & solutio eorum quæ inducuntur patet ex prædictis.

AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio miracula sunt illa: quòd tamen in diffinitione dicitur præter spem, intelligitur de spe naturæ, & non spe gratiæ quæ est virtus.

ARTICVLVS V.

Quomodo differant miraculum, mirabile, signum, portentum, prodigium, & monstrum, & virtus?

TErtio quæritur, Quæ est differentia inter miraculum, mirabile, signum, portentum, prodigium, & monstrum? Videtur Glossa dicere super 1. ad Cor. 12. quòd signa sunt minora, & maiora prodigia. Item, Mirabile & miraculum non videntur differre nisi sicut potentia & actus: sunt ergo eiusdem. 2. p. sum. theo. q. 31.

SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum Magistros mirabile & miraculum differunt sicut genus & species: quia omne miraculum est mirabile, sed non conuertitur: vnde dicunt esse mirabilia opera creationis, & iustificationis, & glorificationis, quæ non sunt supra spem, & ideo quoad aliquam differentiam cadunt à ratione miraculi: sed miracula dicunt sicut illuminationem cæcorum, directionem claudorum, & suscitationem mortuorum, & huiusmodi, de quibus nulla sit spes. Secundum nomen autem non differunt nisi sicut potentia, & actus: & per hoc patet solutio obiecti. *Solutio.*

Quidam etiam distinguunt inter mirum & mirabile: quia mirum est habens ignoratam causam, & mirabile, & miraculum, sunt dependentia à diuina potentia tantum, vt dictum est. Sed istas diffinitiones non inueni, nec memini inuenisse probatas. Si autem secundum Philosophos vellemus dicere, tunc mirabile vocatur habens causam altam quam pulchrum est inuestigare, sed difficile inuenire, sicut lunæ defectus vel solis, & sicut

cognitio

cognitio passionum animæ & naturæ & substantiarum spiritualium : sed in hoc vsu non est apud Sanctos. Signum autem, & prodigium, & virtus, differunt. Signum enim secundum quòd diuinæ potentiæ est indicium dicitur, prodigium autem secundum quòd prouocat in se aspectum hominum cum procul sit ab indicio cognitionis humanæ : & ideo dicitur prodigium quasi procul à digito, id est, potentia indicandi causam : & ideo dicit Glossa, quòd signum est in minoribus, & prodigium in maioribus. Quidam etiam ideo quòd futurum procul est, dicunt quòd prodigium est signum promissum in futurum, quod longe ante indicatur digito prænuntiationis : sed non credo, quòd hoc exemplo vel auctoritate probari possit. Virtus autem dicitur in comparatione potentiæ operantis : quia illa vltima supra naturam & facultatem naturæ : dicitur autem virtus vltimum potentiæ de re. Monstrum autem est id quod excedit modum naturæ : & hoc contingit multipliciter, scilicet ex defectu, vt manus ad humerum : vel ex abundantia : & hoc tripliciter, scilicet virtutis ad formam vnius membri, sicut plura ora, vel nasi, vel aures in vno : vel ex abundantia materiæ in membro vno, vt digiti sex vel plures : vel respectu quantitatis tantum, sicut
Deut. 1. 28. monstra dicũtur filij Enacim, quia alij ad eos comparati quasi locustæ videbantur : quandoque etiam contingit ex motu matricis diuidentis semen in parte & in parte relinquentis continuum, sicut quando diffunditur per longitudinem matricis, & diuaricatur in parte vna, tunc enim duo corpora pro parte diuisa generantur continua sibi ex parte indiuisa : quandoque autem hoc contingit ex ruptura secundinarum cum humor adhuc liquens est, vt videtur dicere Arist. Sed de his alterius negotij est inquirere.

ARTICVLVS VI.

Vtrum miracula siue mirabilia sunt contra naturam, & quæ est differentia inter fieri posse, & fieri ex necessitate?

QVarto quæritur, Vtrum ista quæ miracula & mirabilia dicuntur, sint contra naturam, vel non ? Videtur autem quòd non : quia dicit
Cap. 13. Augustinus in lib. 6. super Genes. Quis nescit aquam concreatam terræ, cum ad radices vitis venerit, duci in saginam ligni illius : atque in eo sumere qualitatem qua in vuam procedat paulatim erumpentem, atque in ea grandescente, vinum fiat maturumque dulcescat, quod adhuc feruescat expressum, & quadam vetustate firmatum, ad vsum bibendi vtilius iucundiusque perueniat ? Num ideo Deus lignum quæsiuit aut terram, aut has temporum moras, cum aquam mira compendio conuertit in vinum & tale vinum quod ebrius etiam conuiua laudaret ? Nunquid adiutorio temporis eguit temporis conditor? Nonne certis dierum numeris suo cuique generi accommodatis, omnis natura serpentium coalescit, formatur, nascitur, roboratur ? Num expectati sunt hi dies, vt in draconem virga conuerteretur de manu Moysi & Aaron ? Nec ista cum fiunt, contra naturam fiunt, nisi nobis quibus aliter naturæ cursus innotuit, non autem Deo, cui hoc est natura quod fecerit. Ergo videtur, quòd nihil horum sit contra naturam.

2 Si dicas, quòd est natura naturans quæ est Deus, & contra hanc nihil fit : & natura naturata quæ est creata natura in contexione causalium rationum naturæ, & contra hanc fiunt miracula: & per hanc distinctionem vis soluere dictum Aug. Contra : Augustinus in eodem. Quæri autem merito potest, causales illæ rationes quas mundo indidit, cum primum simul omnia creauit, quomodo sint institutæ ? Et infra, Restat vt ad vtrumque modum habiles creatæ, siue ad istum quo vsitatissime temporalia transcurrunt, siue ad illum quo rara & mirabilia fiunt, sicut Deo facere placuerit. Ergo miracula sunt quoad rationes causales insitas naturæ creatæ : ergo non fiunt contra eam. Hoc etiam aperte dicitur in litera.

Sed contra. SED CONTRA 1. Corinth. 1. super illud, Operatio virtutum, Glossa dicit sic : Signa & prodigia sunt in his quæ contra naturam fiunt.

2 Item, Ad Rom. 11. Contra naturam insertus es in bonam oliuam.

Quæst. VLTERIVS quæritur hic, Quæ differentia notetur in his modis loquendi qui habentur hic & trahuntur ex 9. super Genes. quòd Deus quædam primis operibus inseruit vt fieri possent, & quædam vt fieri necesse esset : nullum enim generabilium inferiorum generatur de necessitate, vt probant Philosophi : ergo videtur, quòd non sit necesse fieri.

2 Item, Quicquid potest fieri, si ponatur fieri, nihil est mirabile.

3 Item, Quicquid necesse est fieri, potest fieri: ergo videtur quòd ista se habeant sicut superius & inferius : ergo male contra se diuiduntur : si enim ista quæ vsitate fiunt, indidit illi primæ rerum conditioni, vt sic fieri necesse esset, oporteret quòd etiam indiderit vt ita fieri possent.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum secundum Augustinum, quòd si nos consideremus primordiales causas primæ conditionis & rationes causales tantum, nihil fieri videtur contra naturam primo insitam rebus : quia etiam miraculorum causales rationes & primordiales indidit eis Deus : & dicit Augustinus, quòd sicut non potest facere contra seipsum : ita non potest facere contra rationes illas, & contra opus suum sapienter dispositum. Vnde super illud Rom. 2. quod adductum est, dicit Glossa August. Deus creator & conditor omnium naturarum nihil facit contra naturam : sed humano more dicitur esse contra naturam, quod est contra naturæ vsum mortalibus notum. Item, Augustinus de ciuit. Dei 11. Quæ portenta sunt, contra naturam dicimus esse, sed non sunt : quomodo enim contra naturam est, quod fit Dei voluntate?

AD ALIAM Glossam quæ dicit, quòd fiunt contra naturam, dicendum quòd hoc verum est quoad alia duo genera causarum, scilicet naturalium & seminalium : quia non fuerunt secundum causas naturales vel seminales.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd vt dicit Commentator super 11. meta. nihil est in potentia in aliquo nisi quod vno motore educitur de illo secundum naturam : & hoc innuit etiam Philosophus dicens, quòd album fit

sit ex non albo : & non ex quolibet non albo, quia non ex non albo quod est linea : sed ex non albo quod est nigrum, vel medium ; hoc est, quod est principiũ in propria materia albi : & ideo cum dicit Augustinus quædam indita esse primæ conditioni vt fieri necesse sit, non intelligit de necessitate existendi, sed de necessitate quæ est in sufficientia principiorum naturalium, scilicet quòd habeant in causis naturalibus mouens & motum & dispositiones, & omnia quæ exiguntur ad suum fieri : & ideo non valet id quod contra obijcitur : quia hoc est verum de necessitate existendi in esse : cum autem dicit, quòd quædam indidit vt fieri possint, intelligit quòd ly possint dicit potentiam obedientiæ ex parte naturæ tantum, quæ nullum habet motorem in omnibus naturæ principiis, sed extra ; quia sola Dei voluntate operante fiunt.

Ad obiectvm contra, dicendum quòd est æquiuocatio potentiæ : quia ibi intelligitur de potentia habente motorem in natura : hoc autem de potentia obedientiæ tantum : sicut dicimus, quòd in trunco est potentia, quòd inde à Deo possit fieri vitulus : non tamen est in eo vt inde fiat : quia ad fieri in actu exigitur etiam agens principium : & hoc non est in trunco. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Quæ dicuntur & quomodo differant causæ primordiales, rationes causales, causæ naturales, & causæ seminales ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Causas primordiales omnium] Hic enim nominat quatuor genera causarum, scilicet causas primordiales, rationes causales, & causas naturales, & causas seminales : & inueniuntur ista nomina hic in duobus capitulis sequentibus, & trahuntur ex Aug. 9. super Gen. Videtur autẽ, quòd causæ primordiales sint naturales : quia dicit infra, quòd etiam seminales sunt primordiales respectu eorum quæ ex eis fiunt.

2 Item, Videntur rationes causales idem esse cum naturalibus : quia nihil naturalium fit, quod rationem finis non habeat : cum igitur ratio principaliter dicat finem, videtur naturalis causa & rationalis esse idem.

3 Item, Causæ seminales & naturales videntur esse idem : quia semen est appropriata natura speciei : ergo habet causam naturalem, & causa naturalis est ex qua fit species & conseruatur.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd Augustinus omnia ista nomina ponit absque distinctione, & multi hic multiplicem fecerunt distinctionem, nec distinctio vnius concordat cum alia : & ideo non ponam sententias eorum, sed secundum rationes nominum ponam vnam. Causa igitur primordialis dicitur duobus modis, scilicet simpliciter prima, & secundum quid prima. Simpliciter prima est idea in mente diuina, quæ se habet ad omnia ideata siue sint mirabilia, siue naturalia : & hæc vocatur in Deo abscondita ab æterno. Secundum quid autem primordialis dicitur duobus modis, scilicet vniuersaliter, & particulariter. Vniuersaliter, sicut causæ esse siue naturales, quæ inditæ sunt primæ rerum conditioni respectu omnium quæ sunt in ipsa, siue vt fieri necesse sit, siue vt fieri possint. Et sic causæ primordiales habent sub se causales rationes, & causas naturales, & causas seminales. Particulariter autem dicuntur primordiales quælibet causæ quæ ortum eius quod fit ex ipsis præcedunt : & hunc sensum tangit Magister in litera : & sic idem sunt quandoque causæ primordiales naturales & seminales, & differunt secundum nominis rationes. Causæ autem quæ dicuntur causales rationes, sunt proprie respectu eorum quæ ita indita sunt, quòd non habet prima rerum conditio nisi potentiam obedientiæ ad illa, scilicet qua fieri possunt ex ea : non autem necessitatem principiorum habent in natura : & hoc hac ratione dico, quia ratio respicit finem : & talia semper fiunt ad indicandum id quod simpliciter est finis, scilicet statum gratiæ & gloriæ. Item, Ratio dicit aliquid simplicius quam res, quia trahitur à re : causa etiam non semper dicit principium intrinsecum : & ideo rationes causales secundum nomen dicunt potentiam insitam primæ conditioni respectu operum quæ educuntur ab ipsa mirabiliter & non naturaliter. Cum autem dicit naturales, dicit principium intrinsecum, sed non necessario proprium : quia dicit Philosophus, quòd natura est causa ordinis vniuersi : & ideo causæ naturales sunt proprie contexio vniuersalis causarum in creatis dispositis & ordinatis, vt supra dictum est. Sunt tamen qui dicunt propter hoc quòd natura principaliter est forma, quòd causa formalis dicitur hic causa naturalis : sed hoc non est verum secundum vsum Augustini, vt facile patet inspicienti intentionem literæ. Causæ autem seminales addunt super naturales proprietatem ad hanc speciem vel illam. Ex hoc igitur patet ratio eius quod dictum est in præcedenti quæstione, quòd miracula fiunt contra causas naturales & seminales, sed non contra rationes causales, & causas primordiales.

Vlterivs notandum est hic, quòd miraculorum quædam videntur esse contra causas naturales, quædam supra, quædam præter has : cuius ratio est hæc : quia quædam miracula habent aliquid in quod potest etiam natura, sed non per modum illum : vt cæcum videre, postquam habuit oculos : & mortuum viuere post reditum animæ, & huiusmodi : viuere enim, videre, ambulare, actus naturales sunt : sed præter naturam fit reditus ad huiusmodi per miraculum. Contra naturales autem causas esse videtur, quando actus quidem inest manente contraria dispositione per naturam : vt si aliquis manens cæcus videret : & sic est singulare miraculum gloriosæ Virginis in partu : quia manente virginitate quæ est contraria proprietas partui, peperit. Supra naturam autem fit quando terminatur ad actum in quem non potest natura : sicut est gloria corporum, & miraculum incarnationis in vnitate deitatis & humanitatis. Et hæc de miraculo dicta sufficiant.

De

De anima mulieris, quòd non est ex anima viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas esse ex traduce.

QVemadmodum mulieris corpus de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipsius animam de viri anima propagatam: & omnes animas præter primam, de traduce esse sicut corpora. Alij autem putauerunt simul omnes animas ab initio creatas. Catholica autem Ecclesia nec simul, nec ex traduce factas esse animas docet, sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde in Ecclesiasticis dogmatibus, Animas hominum non esse ab initio inter creaturas intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus: neque in corporibus per coitum seminari, sicut Luciferiani & Cyrillus, & quidam Latinorum præsumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantum per coniugij copulam seminari. Creationem vero animæ solum creatorem nosse, eiusque iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atque formari: ac formato iam corpore animam creari atque infundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia. Hieronym. etiam anathematis vinculo illos condemnat qui animas ex traduce dicunt, inducens auctoritatem Prophetæ, Qui finxit sigillatim corda eorum. Hoc satis, inquit, innuit Propheta, quòd non ipsam animam de anima facit Deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.

H Aug lib. 10. super Gen. ad lit. c. 1.

Cap. 14.

Psalm. 32.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum anima sit ex traduce, scilicet vegetabilis, sensitiua, rationalis?

2. p. sum. theo q. 72. memb. 3.

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Quemadmodum mulieris corpus] Hic enim incidit quæstio, Vtrum anima sit ex traduce? & quia alibi prolixe tractata est, ideo hic breuiter transeo obiiciendo theologice sic: In

Cap. 46. Genes. dicitur, Omnes animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob: ergo anima seminatur cum semine: ergo est ex traduce sicut corpus.

2 Item, Anima contrahit originale: in corpore autem non est originale, vt infra patebit, quia corpus non est susceptibile peccati & culpæ: ergo non contrahit à corpore: ergo necesse est quòd ab anima parentis: ergo ex traduce est ab anima parentis.

3 Item, Philosophus dicit, quòd anima est in semine sicut artifex in artificiato: ergo videtur, quòd ibi sit seminata: ergo ex traduce.

4 Item, Dicit, quòd embria viuunt vita plantæ: non autem viuunt nisi per animam: ergo habent animam: & non nisi seminatam: ergo anima est ex traduce.

Sed contra. SED CONTRA: Anima est actus physi corporis in potentia vitam habentis: & hoc non conuenit tantum animæ rationali: sed & vegetabili, vt dicit Philosophus, & sensibili: ergo non est in semine, nec potest esse.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum Catholicam fidem, & secundum Philosophos, nulla anima est ex traduce, nec plantæ, nec bruti, neque hominis: & per errorem scientiæ naturalis inductæ sunt opiniones contrariæ: dicunt enim quidam, quòd materia spiritualis descinditur cum semine, ex qua fiunt anima bruti, & vegetabilis: & hoc nunquam aliquis Philosophus sensit, sicut patet in libris eorum, Arist. de animalibus 15. & 16. & Auicen. qui exponit Arist. verba omnino per alium modum. Et similiter Auerro. in lib. quodam de virtute formatiua.

DICENDVM ergo ad primum, quòd totum ponitur pro parte: quia corpus existit de femore.

AD ALIVD dicendum, quòd anima contrahit originale à carne: & ideo non valet, non est in carne: ergo non contrahitur à carne: sicut si dicatur, liquefactio & calefactio non sunt in sole: ergo non contrahuntur ex ipso: hæc enim ratio non tenet nisi in agentibus vniuoce, & non in agentibus æquiuoce. Posset tamen dici, quòd est in carne sicut in causa, & non sicut in subiecto.

AD ALIVD dicendum, quòd Arist. seipsum explanat in 17. & Auicen. & Auerro. exponunt, quòd virtus animæ dicitur ibi anima: & hæc est virtus formatiua, quæ datur semini à virtute genitalium complete, dispositiue etiam à corde, & epate, & cerebro, & materialiter à toto corpore: & hæc vocatur anima propter actum animæ. Si dicis, quòd virtus non est sine subiecto: & ideo si est ibi virtus, ibi est subiectum: dico, quòd argumentum prouenit ex malo intellectu naturalium: quia virtus animæ est duplex, scilicet effectiua siue effluxa ab anima in corpus: & huius

subiectum

ſubiectum in ſemine ſpiritus corporalis ſeminis eſt, quæ innititur triplici calori, vt dicit Ariſt. ſcilicet elementi qui dirigens eſt, & ſecundus cæli qui eſt motiuus ad ſubſtantiam & ſpeciem, & tertius animæ qui eſt complexionatiuus & formatiuus organorum. Et hæc virtus bene eſt ſine ſubiecto. Eſt tamen alia virtus animæ pars, & hæc non poteſt eſſe ſine ſubiecto.

AD ALIVD dicendum, quòd ſemen dicit viuere ſicut ouum venti dicit viuere Philoſophus in eodem lib. & hoc eſt ab actu nutrimenti & potentia: quia ſemen aſſimilatur filio egredienti de domo patris, qui partem ſubſtantiæ ſecum portat, & illam negotiando multiplicat: ita ſemen partem ſubſtantiæ ex qua fiunt radicalia ſecum adducit, & partem aliunde attrahit ex ſemine matris vel ſanguine menſtruo: & illud nutrimentum eſt ad formationem organorum: & ideo æquiuocum eſt ad nutrimentum animæ vegetabilis. Qualiter autem nulla anima ſit ex traduce & nulla in ſemine, alibi diligenter eſt oſtenſum: per hæc tamen ſatis patet ſolutio obiectorum.

DISTINCTIO XIX.

De primo hominis ſtatu ante peccatum, ſcilicet qualis fuerit ſecundum corpus & ſecundum animam.

De hominis duratione & conſeruatione quantum ad immortalitatem.

SOLENT quæri plura de primo hominis ſtatu ante peccatum, ſcilicet qualis fuerit homo priuſquam peccaret, & in corpore & in anima: mortalis, an immortalis: paſſibilis, an impaſſibilis? De termino inferioris vitæ, & de tranſitu ad ſuperiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter ſciuntur, licet aliquando curioſitate quærantur. At priuſquam ad animi qualitatem pertinentia proſequamur, de qualitate eius ſecundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de aliis quibuſdam inſpiciamus. Primus ergo homo ſecundum naturam corporis terreni, & immortalis fuit quodammodo ſecundum aliquid, quia potuit non mori: & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namque primo ſtatu habuit poſſe mori, & non poſſe mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, ſcilicet poſſe non mori. In ſecundo vero ſtatu poſt peccatum habuit poſſe mori, & non poſſe non mori: quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe non mori, & non poſſe mori, quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas, quod ex gratia erit, non ex natura. In primo ſtatu fuit corpus hominis animale, id eſt, egens alimoniis ciborum. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non ſpiritualem, id eſt, in animam corpus ſenſificantem: quod adhuc erat animale, non ſpirituale, quod egebat cibis vt per animam viueret.

Geneſ. 2. Factus eſt ergo in animam viuentem, id eſt, vitam corpori dantem: tamen per ſuſtentamenta ciborum: & tunc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori, & poterat non mori. Poſt peccatum vero factum

Rom. 8. eſt mortuum, ſicut dicit Apoſtolus, Corpus propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi in ſe habet. In reſurrectione vero erit ſpirituale, ſcilicet agile, & cibis non egens, & immortale, non ſicut in ſtatu primo fuit, ſcilicet quòd poſſit non mori, ſed etiam quòd non

Lib. 6. c. 19. poterit mori. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſ. Apoſtolus ait, Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, &c. Prius de limo terræ formatum

tum est corpus animale non spirituale, cum quali resurgemus. Renouabitur enim à vetustate, non in corpus animale quale fuit, sed in melius, id est, spirituale, cum hoc mortale induet immortale in quod mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apostolus, corpus mortale est propter peccatum, sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale, & immortale erat: quia poterat mori, & non mori. Aliud autem est non posse mori, aliud posse non mori. Ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuum, quod non fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc corpus, sicut primi hominis fuit: sed iam deterius est, habet enim necessitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Augustinus, quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Bedà super Genes. ait, Non est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora, sicut modo. Ait enim Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, non tamen mortua: quæ scilicet necesse esset mori. 1. Cor. 15. Rom. 8.

DIVISIO TEXTVS.

SOlent hic quæri plura de primi hominis statu, &c.] Hic determinat quasdam consequentes quæstiones statum vtriusque, scilicet Adam, & Euæ. Et sunt quæstiones tres. Prima est de immortalitate eorum secundum differentiam ad illam quam habebimus in patria post resurrectionem. Secunda, Vtrum illa immortalitas fuerit à natura vel à gratia *ibi* [Solet quæri hic, cum homo primus] Tertia, Vtrum habuit immortalitatem à ligno vitæ *ibi* [Sed adhuc quæritur, si non, &c.] Ex his in sequenti disputatione patet sententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum homo secundum animam sit immortalis?

2. p. sum. theo. q. 77. memb. 5.

CIrca primum incidunt duæ quæstiones quæ ambæ alibi diligenter tractatæ sunt. Est autem prima, Vtrum homo secundum animam sit immortalis? Secunda, Vtrum primus homo in corpore poterat esse immortalis?

Ad primum proceditur sic: Videtur, quòd anima moriatur cum corpore: quia dicit Salomon, Vnus est interitus hominum & iumentorum.

2 Item, Sap. 2. Non est agnitus qui reuersus est ab inferis.

3 Item, Per rationes physicas sic: Quæcunque diffiniuntur ad se inuicem diffinitione essentiali, neutrum eorum potest esse sine alio: corpus & anima diffiniuntur ad se inuicem diffinitione essentiali: ergo neutrum eorum potest esse sine alio. Prima patet per se. Secunda probatur per diffinitionem, quòd anima est actus corporis physici potentia vitam habentis. Et quòd sit essentialis, patet quia anima aliter per accidens vniretur corpori: & sic non fieret vnum substantialiter de corpore & anima, quod falsum est.

4 Item, Nulla forma habet esse nisi in subiecto & in materia: anima est forma, vt dicit Philosophus: ergo non habet esse nisi in subiecto & materia: ergo non existente corpore, non est anima.

5 Item, Dupliciter secundum Philosophum est aliquid corporale, scilicet quia est ex contrariis, vel quia delatum per esse est super compositum ex contrariis, siue coniunctum illi essentialiter: & illa corrumpuntur per accidens: anima autem sic delata vel coniuncta est super compositum ex contrariis: ergo est corporalis.

Sed contra.

SED CONTRA obiiciunt Magistri rationibus probabilibus, sumentes auctoritates Philosophi omnino probatas, scilicet, intellectus nullius corporis est actus: ergo non corrumpitur corruptione alicuius corporis.

2 Item, Anima se habet ad corpus sicut nauta ad nauem: nauta autem separabilis est: ergo intellectus & anima.

3 Item, Obiiciunt ex quibusdam conuenientiis sic: quoniam vbi est inuenire extrema, necesse est esse medium: sed inuenimus substantiam spiritualem incorruptibilem non coniunctam corpori, vt Angelos: & substantiam spiritualem corruptibilem coniunctam corpori, vt anima sensibilis & vegetabilis: ergo erit substantia media, scilicet substantia spiritualis incorruptibilis coniuncta corpori: & hæc non potest esse corruptibilis: quia si sit corruptibilis, aut est corruptibilis per se, aut per accidens: non per se: quia nihil est corruptibile per se nisi compositum ex contrariis, quod non potest conuenire substantiæ spirituali: per accidens autem non potest esse corruptibilis, cum sit coniuncta corruptibili per se: ergo remanet vnum medium, scilicet substantia spiritualis incorruptibilis coniuncta corpori. Et alia similia his multa posui alibi.

Vna est ratio Auicen. quæ melior est omnibus aliis: dubium enim est quid alij qui Philoso-

phiam sequuntur, respondererent ad tales propositiones si proponerentur eis. Ratio autem Auicen. physica est, & hæc est: Si anima corrumpitur corrupto corpore: aut corrumpitur per se, aut per accidens. Si per se, cum secundum Philosophiam nihil corrumpatur per se nisi quod habet potentiam ex compositione contrariorum ad non esse, oportet animam simul habere actum existendi vt nunc, & potentiam non existendi: aut secundum idem, aut secundum diuersa. Non secundum idem: quoniam nunquam idem est principium existentiæ: quia existentia est à forma, & principium corruptionis est compositio ex contrariis: ergo habebit hoc à diuersis: ergo habet in se compositum ex contrariis, scilicet, calido, frigido, humido, sicco, & formam: ergo est corpus, vel harmonia corporis: & vtrumque horum improbatum est à philosopho in primo de anima. Si autem corrumpitur per accidens: hoc non potest esse, nisi quia secundum esse dependet à corpore. Aut igitur dependet ab eo tanquam ab eo quod est simul secnndum naturam & esse, aut tanquam à priori, aut tanquam à posteriori. Si tanquam ab eo quod est simul, tunc oporteret, quòd essent relatiua adinuicem: quia sola illa per intellectum sunt simul: omnia autem correlatiua sunt opposita, ex quibus nunquam fit vnum: ergo ex corpore & anima nunquam fiet vnum. Si tanquam ex priori: aut sicut ex priori tempore, aut sicut ex priori causa. Si primo: ergo modo anima rationalis erit in materia sicut in potentia: omnis autem talis forma educitur de materia & est actus ipsius, & non habet operationem nisi in materia: ergo anima rationalis est actus corporis, & non habet operationem nisi in corpore, quod supra improbatum est, cum eius principalis operatio non perficiatur nisi abstrahendo à corpore & appenditiis materiæ, sicut est intelligere. Si autem dependet sicut ex priori causa: hoc non potest esse sicut ex materia, quoniam iam hoc improbatum est: ergo sicut ex efficienti, vel finali: & vnumquodque illorum per se patet esse fallum: quoniam in causalitate efficientis, & formæ, & finis, magis se habet anima ad corpus, quam è conuerso. Præterea efficiens & materia non coincidunt in idem, & corpus, vt probatum est per omnes Philosophos, est materia animæ: ergo non est efficiens causa, vel finis. Si autem dependet ab eo tanquam ex posteriori. Contra: Prius potest esse sine posteriori: ergo anima potest esse sine corpore. Scias autem, quòd hæc dispositio dependet ex duabus aliis: quarum vna est, quòd anima sit substantia: & alia, quòd non sit virtus corporea quæ diuidatur diuiso corpore: & omnes istæ rationes cum quæstionibus præambulis secundum ordinem physicum alibi positæ sunt.

Solutio. SOLVTIO. Non est dubitandum quin anima sit immortalis: nec est qui dubitat, nisi diligens vitam pecudum.

AD PRIMVM igitur dicendum, quòd Salomon loquitur ibi more concionantis, sed non more asserentis: vnde & alia multa stulta ibidem colligendo dicit.

AD ALIVD dicendum, quòd illud dixerunt impij errantes, qui non iudicant honorem animarum sanctarum.

AD ALIVD dicendum, quòd anima est endelechia corporis physici: sed non ex hoc sequitur, quòd non sit separabilis: sed potius quòd substantialem dependentiam habeat, quia non est perfecta, sicut omnes operationes exercens in corpore, sed quasdam: & ideo probatur esse separabilis.

AD ALIVD dicendum, quòd si esset coniuncta corpori sicut forma educta de illo, quæ omnes operationes suas explet in illo: tunc procederet argumentum: sed sic non est, & ideo etiam anima sensibilis, & vegetabilis, in brutis & plantis corruptibiles sunt; & non sunt ad imaginem Dei; sed anima rationalis immortalis est ad imaginem Dei. Vnde super illud, In imagine pertransit homo: dicit Glossa, Anima immortalis facta est, ne à sui creatoris imagine discrepare videretur. Non enim esset imago si mortis termino clauderetur. Et Greg. in dial. Homo sicut in medio creatus est, ita communicat cum natura superiori & inferiori, immortalis spiritu cum Angelo, mortalis & corruptibilis corpore cum iumento.

ARTICVLVS II.

Vtrum primus homo in corpore immortali esse potuerit? & vtrum Adam in primo statu animam accepisset passibilem vel corpus passibile?

SEcundo quæritur, Vtrum homo immortalis esse potuerit secundum corpus in primo statu? Et videtur, quòd sic: quia pœna non præcedit culpam: mors autem maxima pœnarum est: ergo ante peccatum hominis accedere non potuit: ergo ante peccatum homo immortalis fuit. 2. p. sum. theo. q. 83. & 2. p. sum. de creatis q. 106.

2 Item, Sap. 1. Deus mortem non fecit: sed impij manibus ac verbis accersierunt illam. Ergo videtur, quòd nunquam fuisset mors acquisita, nisi verbis & manibus impiorum, serpentis scilicet loquentis, & Euæ manus extendentis: ergo ante impietatem illam homo fuit immortalis.

3 Item, Hoc secundum iustitiam Dei esset animam remanere semper sub regente se per obedientiam, & permanere corpus sub regimine suo ad imperium suum: ergo nunquam fuisset corpus separatum ab anima: sed ipsa sub Dei obedientia semper permansisset, si non peccasset: ergo corpus per mortem nunquam fuisset dissolutum.

4 Item, Dicit Isidorus, quòd si homo non peccasset, nec ignis combureret, nec spina pungeret, nec gladius secaret: ergo videtur, quòd vere immortalis fuisset: & hoc idem dicitur in litera, & ab Augustino habetur, vt patet.

Sed contra. SED CONTRA: Homo habuit in primo statu corpus compositum ex contrariis: ergo pugna erat in corpore suo: ego corpus poterat infirmari, & dissolui compositum.

2 Item, Omne compositum ex grauibus & leuibus, componitur ex his quorum motus secundum locum sunt contrarij: hæc autem quandoque separabuntur & distabunt, vt dicit Philosophus in 4. de cælo & mundo: ergo videtur, quòd homo cum sic esset in primo statu compositus, esset corruptibilis.

3 Item, Molle corpus habuit: ergo secabile

cabile & diuisibile.

4 Item, Philosophus dicit, quòd omne generatum corrumpetur tempore determinato: corpus Adæ erat quoddam simile generato: ergo corruptum fuisset tempore determinato. Sed quia hæ rationes nihil valent, eo quòd Philosophi de hoc statu naturæ nunquam aliquid cognouissent.

Quæst. QVÆRATVR vlterius, Si animam in primo statu accepit passibilem, vel corpus passibile? Videtur quòd non: quia anima non proprie patitur nisi ex corporis passione: ergo videtur si tunc corpus pati non potuit, quòd nec anima compati.

Sed contra. SED CONTRA: Cognoscere potuit: non autem cognoscit nisi per receptionem cogniti, & recipere est quoddam pati: ergo animam habuit passibilem.

2 Item, Appetere potuit: & appetitus non fit nisi aliquid patiente potentia appetitiua: ergo potuit pati.

3 Item, Contraria nata sunt fieri circa idem: & gaudere potuit; ergo & tristari: ergo sentire pœnam: quia tristitia est de sensu pœnæ.

Solutio. SOLVTIO. Disputatio ista per has rationes nihil valet. Videtur mihi, quòd cum quæritur, Vtrum homo mortalis vel immortalis fuerit in primo statu, distinguendum esse. Cum igitur dicitur immortalis, potest fieri priuatio actus mortis: & sic conceditur ab omnibus, quòd erat immortalis, manens in primo statu. Potest autem fieri priuatio potentiæ moriendi: & hoc adhuc dupliciter, scilicet potentiæ dispositæ ad moriendum per habitum immortalitatis: & adhuc conceditur, quòd erat immortalis, quoniam non habebat huiusmodi potentiam ad moriendum, sed potius dispositionem contrariam morti; vel potest priuare potentiam solam quæ materialis dicitur, & tantum est in materialibus & naturalibus principiis: & hoc modo non videtur fuisse immortalis, sed potius mortalis: quoniam potentiam materialem & naturalem habuit moriendi, licet esset ligata per contrarium habitum: & est sicut potentia aperiendi in ostio volubili quidem in cardine, sed clauso firmissimo repagulo ne aperiatur. De hoc infinitæ possunt adduci auctoritates.

Aug. lib. de bono coniugali, & super Gen.

AD RATIONES ergo quæ videntur probare, quòd fuerit corruptibilis & mortalis: dicendum primo, quòd Philosophi de hac immortalitate nihil cognouerunt, nec aliquid locuti sunt; deinde potest dici, quòd tenent illæ rationes quoad naturalia principia Adæ: sed illa exire in actum moriendi non poterant, eo quòd erant ligata habitu immortalitatis per gratiam, vt infra patebit.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum fuit passibilis? Dicendum, quòd de passibilitate animæ disputatum est in 3. in tractatu de passione animæ Christi tantum: tamen potest hic dici, quòd pati dicitur à Græce patin, quod est recipere Latinè: & sic passibilis fuit & in corpore, & in anima: quia in anima recepit species, & in corpore cibum. Dicitur etiam pati à contrario afficiente passum & transmutante: & sic non potuit pati nec in anima propter habitum gratiæ primi status, qui contrarius erat huic passioni, nec permisit eam cadere in eum. Dicitur etiam pati à contrario alterante & abiiciente à substantia: & sic nullo modo erat passibilis, nec in corpore, nec in anima.

AD ID autem quod obiicitur, quòd contraria nata sunt fieri circa idem, dicendum quòd non valet: si enim alterum inest per naturam vt igni caliditas, tunc non tenet. Item, Si alterum inest per confirmationem, iterum non tenet: quia beatis inest lætitia, & non potest inesse tristitia: & damnatis tristitia, & non potest inesse eis lætitia. Ita Adæ per experimentum infuit bonum & gaudium: & malum & contristans non potuit inesse, nisi prius peccaret, propter habitum innocentiæ se conseruantem ab omni contristante & læsiuo: tamen de impassibilitate potest fieri talis distinctio qualis habita est in immortalitate.

ARTICVLVS III.

Vtrum vna & eadem erit immortalitas resurrectionis cum illa quæ fuit in primo statu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori, &c.] Et quæritur hic, Vtrum vna & eadem immortalitas sit resurrectionis & primi status? Et videtur, quòd sic: quia vnius potentiæ vnus est actus & complementum: sed potentia immortalitatis est vna in homine & non duæ: ergo videtur, quòd actus est vnus: cum igitur illa & ista immortalitas sint actus illius potentiæ, videtur quòd illæ immortalitates sint vna.

2 Item, Augustinus de vera religione dicit, quòd per Christum recuperauimus quod perdidimus in Adam: sed in Adam perdidimus immortalitatem primi status, & per Christum recuperauimus immortalitatem tertij status: ergo immortalitas primi status & tertij sunt vna.

3 Item, Immortalitas dicit potentiam naturalem resistendi morti, sicut mortalitas dicit impotentiam naturalem: omnis autem potentia naturalis est à victoria formæ super materiam: cum igitur vna forma sit, videtur esse vna immortalitas.

Sed contra. SED CONTRA: Illa primi status erat cibis sustentanda: illa quæ est resurrectionis, non eget cibis: ergo non est vna immortalitas.

2 Item, Non habent vnam rationem posse non currere, & non posse currere: ergo non habent vnam rationem posse non mori, & non posse mori: immortalitas primi status erat secundum posse non mori, immortalitas autem tertij status erit non posse mori: ergo non sunt eiusdem rationis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd immortalitas in homine sequitur statum liberi arbitrij sicut omnis dispositio corporis hominis secundum ordinem iustitiæ diuinæ exit à libero arbitrio: & ideo quando liberum arbitrium hominis fuit posse peccare & posse non peccare, tunc status corporis fuit posse mori & posse non mori: & sicut vna potentia indisposita est animæ quæ potest peccare, & quæ potest non peccare: ita vna potentia indisposita corporis erat quæ poterat mori, & non mori: sed in primo statu liberum

arbitrium non erat disposítum ad peccatum, sed erat disposítum gratia innocentiæ & voluntate conditionis primæ ad non peccandum, sed non erat in illo confirmatum. Item, In primo statu non erat disposítio potentiæ moriendi: sed erat disposítio ad non moriendum, sed non confirmatio. In secundo autem statu eadem potentia liberi arbitrij facta est sub necessitate ad peccatum, & ablata est disposítio ad non peccandum: & ideo illa potentia quæ fuit ad non moriendum disposita, facta est sub necessitate mortis. In tertio autem statu liberum arbitrium erit in beatis confirmatum in bono, & sequitur ex parte corporis confirmatio immortalitatis: & in damnatis confirmatum vel potius obstinatum in malo, & sequitur obstinatio mortis, vt sic secundum dictum Bernard. semper moriantur, & nunquam permoriantur. Ex hoc igitur patet, quòd si quæratur de potentia moriendi & non moriendi, & necessitatis moriendi, & impossibilitatis moriendi, indisposita vna est potentia. Si autem quæritur de disposita, dicendum quòd disposita & disposítio & habitus non est vnus.

Ad 1d ergo quod obiicitur, dicendum quòd vnius potentiæ plures possunt esse actus ordinati, completi & minus completi, secundum quòd potentia progreditur ad perfectionem: sed vnius potentiæ secundum esse substantiale verum est quòd non est nisi vnus actus substantialis: quia vnius materiæ vna est forma substantialis, sed in bene esse non est ita.

Ad aliud dicendum, quòd hoc argumentum facit Augustinus, & dicit illam immortalitatem habitualiter parum esse reddere, sed meliorem recompensat nobis.

Ad aliud dicendum, quòd licet naturalis potentia sit à forma: tamen non est omnino naturalis potentia à forma eodem modo se habente: & ideo non fiunt diuersæ potentiæ naturales quando habitualiter vel formaliter considerantur, licet in radice potentiæ indisposítæ fuit vna.

Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum, esset de conditione naturæ, an gratiæ beneficio?

B Solet hic quæri, cum homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrum ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit vtrumque: an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, id est, posse non mori? Ad quod dici potest, quia alterum habebat in natura corporis, id est, posse mori: alterum vero, scilicet posse non mori erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde Aug. super Gen. Quodammodo creatus est homo immortalis: quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omnino mori non posset: quod non erit, nisi cum fuerit spirituale. Aperte dicit, quòd non natura, sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quòd nisi ille ligno vitæ vteretur, non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur: quia præceptum erat ei vt comederet de omni ligno paradisi, nisi de ligno scientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitum: ita etiam peccaret, si non comederet quod erat iussum.

Lib. 6. cap. 25.

ARTICVLVS IV.

Vtrum immortalitas in primo statu fuit à natura, vel à gratia?

Deinde quæritur de tertia parte *ibi* [Solet hic quæri, cum homo primus] Videtur enim, quòd immortalitas illa fuerit per naturam: præcipue enim naturalia dicuntur in quibus nascimur: ergo præcipue naturale fuit Adæ id in quo est institutus.

1 Item, Idem est principium vitæ & continuationis vitæ. Sed anima per naturam est principium vitæ: ergo continuationis: ergo potest continuare vitam per naturam: immortalitas autem nihil aliud est quam continuatio vitæ: ergo Adam fuit immortalis per naturam.

3 Item, Si daretur nobis habens effectum continuationis vitæ, & nos per potestatem naturalem possemus comedere, & sic continuare vitam, nos diceremur viuere ex naturalibus solis, & non ex gratia, quoniam haberemus in potestate naturali continuare nobis vitam: ergo si lignum vitæ habebat potestatem continuandi vitam, & homo naturalem potestatem comedendi lignum illud: ipse continuauit vitam per naturam, & non per gratiam: dicitur autem in litera, quòd immortalis erat ex esu ligni vitæ: ergo immortalis erat per naturam.

Sed contra.

Sed contra: Natura composita ex contrariis non habet in se principium incorruptionis: Adam autem habebat naturam compositam ex contrariis: ergo ex natura non habebat principium

pium suæ immortalitatis.

2 Item, In litera dicitur, quòd erat ex beneficio gratiæ immortalis: & hoc omnes auctoritates Augustini dicunt quod ipse dicit, quòd sicut præfatum fuit filiis Israël vt in quadraginta annis vestimenta non veterascerent, ita præfatum fuit Adæ ne moreretur. Constat autem, quòd per naturam non fuit conseruatio vestimentorum à vetustate: ergo nec immortalitas Adæ fuit per naturam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd erat immortalitas per gratiam, & non per naturam. Et nota, quòd sicut in nobis, sic ad immortalitatem Adæ quinque exigebantur, quorum primum est continuatio ordinis ad perpetuam causam vitæ: & hoc fuit in hoc quòd anima subderetur Deo, & corpus animæ, & mundus corpori. Sic enim fuit hic: hausit enim ex perpetuo fonte vitæ, & ita refudit in corpus perpetuam vitam. Secundum est habitus quidam creatus qui conseruabat proportionem corporis in compositione prima & complexione, vt in eadem habitudine manens semper viueret; & hic habitus erat gratia creata quam amisit interrupto ordine primo. Tertium erat lignum vitę quod disponebat à parte materiæ, remouens à corpore causas senectutis, & indurationis membrorum, & putrefactionis humorum: & ideo dicit Augustinus, quòd stabili sanitate firmabat corpus eius lignum vitæ: quia semper renouabat teneritudinem complexionis optimæ. Quartum autem erat cibus aliorum lignorum, qui conseruabat ne deperiret aliquid in materia corporis, vel humidi radicalis. Quintum erat Deus protegens extrinsecus per hoc quòd omnia læsiua subdita erant sibi, & non poterant contra eum, sed pro ipso. Et ideo patet, quòd cum immortalitas proprie respiciat primum, & secundum pro causa: primum tanquam causam efficientem, & secundum tanquam causam habitualem & formalem, quod erat ex gratia, & non ex natura: alia autem tria non faciebant immortalitatem nisi vt dispositiones naturales.

DICENDVM ergo ad primum, quòd in quibus nascimur tanquam in principiis constituentibus naturam, sunt naturalia: sed si nasceremur in gratia, vel in gloria, aliter esset: & sic etiam fuit de primo homine.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est dubia & non probata, quòd per eandem naturam aliquid constituat vitam, & influat eam, & forte falsa: quia nulla potentia animæ nec plantæ nec bruti senescit & debilitatur nisi per accidens. Et dicit Philosophus, Si senex acciperet oculum iuuenis, videret sicut iuuenis: & ita est verum de oculo asini, sicut de oculo hominis: vnde puto esse dicendum, quòd animæ substantiale est influere vitam tali corpori, sicut composito & complexionato: non est autem naturale continuare; quia si hoc esset naturale, non esset completa perfectio ipsius, nisi haberet tale corpus; & hoc non est verum secundum Philosophiam naturalem.

AD ALIVD dicendum, quòd cibus ligni non est nisi dispositio materialis, & non habitus quo formaliter immortalis dicebatur: & hoc patet, quia Elias & Enoch mortales sunt, eo quòd priuatus est in eis talis habitus immortalitatis: cum tamen per esum ligni vitæ dispositio mortis remoueatur in eis à corpore vsque ad tempus quod Deus voluerit.

Si non foret præceptum vt de illo ligno comederet & aliis, & non illo vteretur, an posset non mori?

SEd adhuc quæritur, Si non esset præceptum vt de ligno vitæ ederet & aliis, & non illo vesceretur, nunquid posset non mori? Si semper viueret non vtens illo ligno, non erat ei ex illo ligno posse non mori. Si vero non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si non fuisset ei præceptum vesci illo ligno & aliis, & non illo vesceretur: viueret semper: sic determinantes illud quod supra dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ tantum, scilicet quasi non ex conditione naturæ solummodo erat ei, sed etiam ex illo ligno. Aliis aut videtur, quòd ex ligno vitæ erat ei posse non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur potuisse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur. C

Quæstio Augustini, quomodo immortalis factus sit homo.

DE hac vero hominis immorralitate qualis fuerit, Aug. super Genes quæstionem mouens, sic ait: Quæritur, quomodo immortalis factus sit homo præ aliis animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam? Sed alia est immortalitas carnis, quam in Adam accepimus: alia quam in resurrectione speramus per Christum. Illę factus est D Lib 3. c. 4.

homo immortalis, vt non posset mori si non peccaret, moreretur autem si peccaret. Filij vero resurrectionis nec poterunt vltra peccare, nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis, vt suam immortalitatem & incorruptionem per obseruantiam mandatorum Dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis concessis manducaret & ab interdicto abstineret. Per horum edulium immortalitatis dona conseruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipso iubente sumeret de ligno vitæ, quo perfecte immortalis factus, cibi alimenta vlterius non requireret.

Summatim superiorum verborum sententiam perstringit.

F ECce his verbis videtur Augustinus tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in se habuerit: quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus suæ translationis in melius, quando de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non posset mori.

Quod ex prædictis consequi videtur, hominem de naturæ suæ conditione quodam modo fuisse immortalem: sed non omnino fieret immortalis, nisi participato ligno vitæ.

E IDeo aliqui dicunt, quòd immortalitatem de natura habebat qua poterat non mori: quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari, sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vitæ. Quod videtur
Lib. 8. c. 5. Augustinus sentire super Genes. dicens, Hoc quoque addo, talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur, quòd cum aliis cibis posset corpus sustentari, hoc cibo indeficiente sanitate firmaretur. Ex quo consequi videtur, quòd sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam, scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit, id est, aptitudinem qua poterat non mori, cibis adiutus: sed si perstitisset, immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora Augustini verba, quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

ARTICVLVS V.

Vtrum sine peccato mori poterat Adam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed adhuc quæritur, Si non esset præceptum vt de ligno vitæ ederet, &c.] Et quæruntur hic duo, scilicet vtrum sine peccato mori poterat Adam? & vtrum mortalis effectus per necessitatem moriendi recuperare poterat immortalitatem, si hæc duo habuisset, scilicet pœnitentiam, & esum ligni vitæ? Videtur autem, quòd mori poterat sine peccato. Et ponamus, sicut in litera ponitur, quòd non habuerit præceptum comedendi: tunc non peccasset si non comedisset, & tamen habuisset corpus animale egens alimonia ciborum: ergo si non comedisset, dissolutum fuisset: ergo fuisset mortuus sine peccato?

Si tunc dicas, quòd peccasset iniiciendo sibi manus. Contra: Fames est pœna: ergo non fuisset sine culpa famē consecutus: sed non tenebatur, nisi esuriret: ergo si non esuriret, nunquam iniecisset sibi manus: sed si non peccasset, nunquam esurisset: ergo nunquam tenebatur comedere: ergo mortuus fuisset sinè peccato. Item, Separemus

mus peccatum ab hoc : ponamus enim, quòd non tenebatur sibi prouidere in comedendo : tunc non peccasset in non comedendo, & tamen dissolutus fuisset non comedendo, cum haberet corpus animale : ergo sine peccato mortuus fuisset.

Sed contra. SED CONTRA : omni ei quod viuit naturaliter, nihil adeo contrarium est & pœnale sicut mors : sed Adam naturalissime vixit : ergo pœnalissime fuisset mortuus ; ergo materiæ pœna fuisset sine culpa:

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicunt quidam, quòd Adam illa positione facta, naturaliter dissolutus fuisset sine pœna. Sed hæc solutio non videtur esse vera ; quia mors ad minus defectus est ; & non est putandum hominem etiam defectui subiacere si non peccasset. Præterea, Fabula videtur, quòd moreretur in optima dispositione corporis sine læsione : cum anima appetat naturaliter coniunctionem. Ideo dicunt alij ; & puto, quòd verius, quòd sicut in nobis est mors naturalis & violenta, & conseruatio à violenta morte est prohibitio extrinsecus lædentium, conseruatio autem à morte naturali est præseruatio ab his quæ corrumpunt intrinsecus : ita etiam fuit in primo homine conseruatio omnium interiorum à custodia liberi arbitrij à peccato : vnde si non esset præceptum, puto, quòd non comedendo peccasset : quia naturale fuit ei debere comedere : & hoc dictabat ratio.

AD HOC autem quod dicit, circumscribatur peccatum ab eo : tunc dico, quòd simul circumscribitur cum illo ne sit animalis & egens cibis, quoniam illo posito sequeretur eum teneri comedere in tempore necessitatis. Si autẽ vtrumque illorum circumscribatur ; tunc verum est, quòd non indiget comestione, & non peccabit non comedendo. Si autem dicat, quòd ponat per impossibile, quòd sit animalis & non indigeat cibis : tunc nihil prohibet sequi impossibile, scilicet quòd sit immortalis & cibis non egens: sicut si pono te esse asinum, non est inconueniens te habere quatuor pedes.

AD HOC autem quod obiicitur de sensu famis, dicendum quòd primus homo sub rationis dominio totum corpus habuit : & ideo præsciuit horam comedendi sine fame : & cum tenebatur comedere, si peccauit non comedendo non erat inconueniens eum postea famem sentire.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Adam mortalis effectus per necessitatem moriendi, recuperare potuisset immortalitatem, per pœnitentiam & ligni vitæ esum?

SEcundo quæritur, Vtrum per pœnitentiam, & per lignum vitæ poterat recuperare statum immortalitatis? Videtur, quòd sic ; quia pœnitentia continuat eum fonti vitæ ex quo manat vita indeficiens, & lignum remouet dispositionem contrariam : ergo videtur, quòd recuperata fuisset immortalitas.

2 Item, Hoc videtur ex litera Genes. vbi dicitur, Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Item, Enoch & Elias continuant vitam per esum ligni vitæ : ergo & Adam poterat hoc facere.

Sed contra. SED CONTRA : Prohibitio & comminatio Domini fuit, Quacunque die comederitis, morte moriemini : ergo necessitatem mortis incurrit. Item, In littera adducitur quod dicit Apostolus Roman. 8. Corpus quidem mortuum propter peccatum, id est, necessitati mortis addictum: ergo non poterat fieri amplius potens non mori.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non poterat per illa duo recuperari immortalitas.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd non est cuiuslibet gratiæ coniungentis Deo præstare immortalitatem : sed potius gratiæ puræ non interruptæ : & hæc non est gratia pœnitentiæ, sed innocentiæ primæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vt prius habitum est, à ligno vitæ non est nisi dispositio materialis ad non moriendum : & si continuasset vitam ex tali esu sicut Elias & Enoch : tum nihilominus habuisset habitum necessitatis moriendi quandoque : & illum habitum non tollit lignum vitæ, sicut non contulit primum habitum immortalitatis innocentiæ, sed impedit tantum actum mortis quandiu sumitur : & ideo non moreretur, haberet tamen necessitatem moriendi post peccatum edens de ligno vitæ: & hæc esset potius miseriæ prolongatio, quam gratiæ: & ideo prohibitus est,

DISTINCTIO XX.

De modo procreationis filiorum si non peccassent primi parentes, & quales nascerentur filij.

De hominis duratione & conseruatione quantum ad filiorum procreationem.

A POST hæc videndum est, qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso miscerj non potuisse, nisi post peccatum: dicentes concubitum sine corruptione vel macula non posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine esse poterat: quoniam ex peccato hæc consecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & commixtio sine concupiscentia atque genitalibus membris sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum, illicitum sentirent: & sicut alia membra corporis aliis admouemus, vt manum ori sine ardore libidinis: ita genitalibus vterentur membris sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lethalis ægritudo, membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatum, & sine corruptione. Vnde Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperasse potuisse, sicut cæteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur. Incredibile enim non est Deum talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent, illis membris sicut pedibus imperarent, nec cum ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum motum illum meruerunt, quem nuptiæ ordinant, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis, excipitur honestate nuptiali: & quod sanis est officium, egrotis est remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerunt, & genuerunt; sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine labore pariendi.

Lib. 8 super Gen. c 10.

Ibidem cap. 3.

Quare in paradiso non coierunt duobus modis soluit.

B CVr ergo non coierunt in paradiso? Quia creata muliere, mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso. Vel quia nondum Deus iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari auctoritas, vbi concupiscentia non angebat. Deus vero non iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expresse habes de modo propagationis filiorum.

Lib. eodem, c. 4.

De

De termino illius inferioris vitæ, vtrum natis filiis per successiones, an simul omnes transferendi essent.

DE termino vero temporis quo transferrentur ad spiritualem cælestemque vitam, certum aliquid Scriptura non tradit. Et ideo ambiguum est, vtrum parentes genitis filiis perfectaque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferrentur, non per mortem, sed per aliquam mutationem: an patres in aliquo statu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filij ad eundem statum peruenirent: & sic impleto numero omnes simul ad meliora transferrentur, vt essent sicut sancti Angeli in cælis. De quo August. ambigue differit super Genes. ita inquiens, Potuerunt primi homines in paradiso filios gignere: non vt morientibus patribus succederent filij, sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno vitæ vigorem sumentibus, & filij ad eundem perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalium corpora in aliam qualitatem transirent: in qua omnino regenti spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificante sine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filiis cedere, vt per successionem numerus impleretur: quia genitis filiis perfectaque humani officij iustitia, ad meliora transferrentur, non per mortem, sed per aliquam mutationem. Ecce hîc habemus de transitu hominis ad meliora, sed incertum nobis relinquitur, vtrum simul transferantur, an per successiones. C Lib. eodem cap. 4. Lib. 8. c. 6

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc videndum est, qualiter primi parentes] Hic agit de generatione primorum parentum quæ fuisset si non peccassent. Et diuiditur in duas partes, in quarum ptima determinat modum generationis ex parte actus, in secunda ex parte natorum *ibi* [Si vero quæritur, Quales, &c.] In prima parte sunt duo, scilicet qualiter per commixtionem conueniissent, & quandiu in tali statu permansissent *ibi* [De termino vero temporis] & per hoc patet sententia.

ARTICVLVS I.

An primi parentes etiam per commixtionem genuissent in statu innocentiæ?

CIrca primum sunt quinque dubia, scilicet vtrum per commixtionem genuissent? Secundo, Vtrum in commixtione aliqua concupiscentia verecunda fuisset? Tertio, Vtrum genuissent manente vel corrupta virginitate? Quarto, Vtrum alia de causa quam spe prolis conueniissent? Quinto, Vtrum aliqua resolutio superfluitatum fœdarum in eis fuisset? Et de omnibus his paruum est dubium.

Ad primum sic obiicitur: Dicit Augustinus in libro de bono coniugali, quòd nuptiæ bonum mortalium sunt: ergo videtur, quòd manente prima immortalitate, non commixti fuissent carnaliter.

2 Item, Damasc. dicit, Si non peccassent, Deus alio modo genus humanum multiplicasset quam per coitum: ergo non conueniissent.

3 Item, Generatio respectiue opponitur corruptioni in eadem natura: ergo si non fuisset corruptio, non fuisset talis generatio.

4 Item, Generatio est ad saluandum idem in specie quod non potest manere in indiuiduo: sed dato, quòd non peccassent, mansissent in indiuiduo semper: ergo non fuisset eis generatio per commixtionem.

5 Item, Generatio est ex superfluo nutrimenti: si autem non peccassent, nihil fuisset in eis superfluum: ergo non genuissent.

6 Item, Non fit decisio nisi à corpore: quod autem aliquid amittere potest, est corruptibile: ergo non potest fieri generatio nisi à corpore mortali: ergo si non essent mortales, non genuissent per decisionem à corpore generantis factam: ergo nec per commixtionem carnalem naturalem.

SED CONTRA hoc est quod dicitur in litera. *Sed contra*

2 Item, Deus formauit in eis sexum: sexus autem diffinitur, quòd masculus est generans in alio sui generis ex semine suo, fœmina autem generans in se ex alio sui generis: ergo aut sexus esset superfluus, aut genuissent in paradiso.

SOLVTIO. Absque dubio verum est dicere, quòd *Solutio.*

quòd non genuissent nisi commixti fuissent : tamen quidam dicunt quod si non peccassent, fuisset multiplicatio generis humani, sicut formata fuit Eua de costa : & quòd Deus præsciens casum formauit in eis sexum : & ideo non formauit in eis tantum quod competebat primo statui, sed etiam quòd competebat secundo. Sed hæc fabula est, cum dicat Scriptura, Faciamus adiutorium simile sibi ; & non posset dici adiutorium viri mulier nisi ad generationem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd primus homo fuit mortalis per naturam principiorum ex quibus compositus erat, sed immortalis per gratiam innocentiæ, sicut habitum est : & ideo cum coitus sit actus naturæ, ipse per coitum genuisset.

AD ALIVD dicendum, quòd alius modus potest referri ad concupiscentiam coniunctam actui & infirmitatis fœditatem : & sic verum est dictum Damasc. Potest etiam referri ad actum commixtionis : & sic falsum est.

AD ALIVD dicendum, quòd quidem non opponuntur relatiue generatum & corruptum, vel generabile & corruptibile : sed concomitantur se, scilicet hoc modo quod si inest vnum, inest & alterum : quia generabile per naturam est corruptibile per naturam : & hoc bene conceditur de primo homine, vt habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc referendum est ad naturam, & non ad statum gratiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd decisio fuisset & superfluum : sed talis decisio & superfluum non induxissent corruptionem, prohibente gratia & esu ligni vitæ : & hoc physicè loquendo, esset per accidens ; vnde illæ argumentationes nihil cogunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum in statu innocentiæ in commixtione aliqua verecunda fuisset concupiscentia, siue titillatio?

SEcundo quæritur, Vtrum in commixtione aliqua fuisset titillatio ? Videtur quòd sic : esse enim diuinum est maxime desideratum à natura: esse autem diuinum est permanentia : ergo permanentia est maxime desiderata : sed coitu agit natura ad esse diuinum : ergo maxime desiderabit coitum : ergo in actu coitus maxime delectabitur: quia tunc coniungitur desiderato secundum actum : ergo fuisset in paradiso maxima delectatio in coitu.

2 Item, Adam sensibilis fuit : sensus autem est in neruis præcipue secundum naturam : ergo leuiter & conuenienter tangens neruos, maxime induxisset delectationem : hoc autem est semen in coitu : ergo in descensu seminis maximam habuisset delectationem.

2 Item, Calor subseruit generationi faciens currere semen, & extendens membra genitalia: tali autem dispositione existente in corpore surgit delectatio : ergo videtur, quòd necesse fuisset habere delectationem.

4 Si dicas, quòd non fuisset delectatio ligans rationem. Contra : Connaturale est homini, quòd vna potentia fortificata in actu abstrahitur alia: ergo fortificata delectatione tactus inquantum potest, abstrahetur ratio : ergo cum hoc sit in coitu, ratio etiam fuisset in primo statu absorpta.

SED CONTRA hoc est in litera : quia talis thorus non esset lethalis concupiscentiæ quæ ligat rationem, sed immaculatus. *Sed contra.*

2 Item, In litera dicitur, quòd illis membris vsi fuissent ad rationis imperium tantum : ergo vltra imperium rationis non excreuissent in concupiscentiam.

SOLVTIO. Dicendum, quòd habuissent in primo statu delectationem in coitu, sed subditam rationi, sicut in comedendo, & bibendo, & non commouentem corpus nec ligantem rationem : nec excitata fuissent membra, nisi quantum, & quandiu, & quando voluisset ratio. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud desiderium & desideratum metas præfixas sibi à ratione non excessisset.

AD ALIVD dicendum, quòd tactus neruorum in genitalibus locis non potuisset fieri nisi imperio rationis, & effectus non nisi sub ratione.

AD ALIVD dicendum, quòd calor ille fuisset tunc famulus rationis, & ideo super rationem se non extendisset, quæ fuisset causa primi motus & ordinans omnes actus humani corporis ad decentiam status iustitiæ primæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ligans concupiscentia non est sine peccato præcedente vel concomitante : vnde quòd ratio hanc violentiam patitur quòd abstrahitur, effectus peccati est : & Philosophi qui hoc dixerũt, non cognouerunt nisi statum naturæ corruptæ, & non innocentiæ primæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum primi parentes conueniissent manente vel corrupta virginitate?

TErtio quæritur, Vtrum conueniissent manente vel corrupta virginitate ? Videtur, quòd corrupta : quia non fit generatio, nisi sit commixtio seminum ; talis autem actus in viro, & talis receptio in muliere non fiunt nisi viæ viri aperiantur ad seminandum, & mulieris ad recipiendum, & etiam ad seminandum : hæc autem apertio est corruptio virginitatis : ergo virginitatis corruptio in primo statu fuisset.

2 Item, Si manente virginitate conueniissent in primo statu : ergo non fuisset parere in virginitate miraculosum in Beata Virgine, quod absit: perdita ergo fuisset virginitas.

3 Item, Naturalia non sunt ablata per peccatum, sed vulnerata : si ergo tunc hoc eis fuisset naturale, etiam modo haberent, licet cum maiori difficultate.

SED CONTRA : Non corrumpitur virtus, vel status virtutis nisi per vitium, vel id quod est ex vitio : sed tunc non fuisset vitium, vel actus libidinosus ex vitio : ergo non fuisset corruptio virtutis vel status virtutis : virginitas est virtus, vel status virtutis : ergo tunc non fuisset corrupta. *Sed contra.*

SOLVTIO. Tales quæstiones magis sunt stultæ, *Solutio.*

ſtultæ, quam quòd diu laboretur in eis : tamen inducuntur hic à quibuſdam. Dicendum ergo, quòd corruptio virginitatis poteſt dicere violentiam vel interruptionem meditationis perpetuæ integritatis : & ſic non fuiſſet in primo ſtatu: quia nec violentia ibi eſſe potuit, nec delectatio ſuffocans interrumpere potuit meditationem habitualem perpetuæ virginitatis : ſed ſi corruptio dicit ſimplicem portarum propagationis apertionem, tunc in primo ſtatu corrupta fuiſſet virginitas : & ideo in primo ſtatu maioris gloriæ fuit matrimonium, quam virginitas : quia nullam coitus attulit ignominiam, & attulit prolis vtilitatem : & ideo etiam quia in præcepto habuerunt commiſceri, quando dictum eſt eis, Creſcite & multiplicamini. Et ſi quæritur, Quando iſtud præceptum fuit relaxatum? Dicendum quòd ipſum ex cauſa datum eſt : & ideo illa extante tenuit ; & adhuc teneret, & tenuit ante peccatum : hæc autem cauſa fuit paucitas hominum : ſed multitudine facta, & multis feſtinantibus ad matrimonium, abſoluuntur ad frugem melioris vitæ conuolantes propter melius bonum quod eſt contra fœditatem quæ adiuncta eſt ad coitum ex peccato. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An in primo ſtatu conueniſſent alia de cauſa quam ſpe prolis?

QVarto queritur, Vtrum alia de cauſa quam ſpe prolis conueniſſent? Et videtur quòd ſic : quia coitus in ſe erat delectabilis : ergo appetitum in ſe prouocauit, etiam non alia exiſtente cauſa.

2 Item, Matrimonium non eſt tantum ſpe prolis, ſed etiam propter bonum fidei, & propter bonum ſacramenti : ergo iſtis bonis inuitatus poterat vir moueri ad coitum præter ſpem prolis.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt, quòd in primo ſtatu (vt dicunt Sancti) matrimonium non fuit niſi in officium naturæ : ſecundum autem quòd eſt in officium naturæ, non eſt niſi ſpe prolis : ergo non commixti fuiſſent, niſi ſpe prolis.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Vtrum quilibet habuiſſet ſuam, vel vnus indifferenter cognouiſſet quamlibet vel plures? Videtur, quòd plures : quia plures ab vno poſſunt fœcundari : ergo cum nulla prohibet libido, ipſe potuit habere multas.

Sed contra. SED CONTRA : Bigamia in primo bigamo vituperatur : ergo multo vituperabilior eſſet in primo ſtatu.

2 Item, Adam dixit, Erunt duo in carne vna: & non dixit, tres vel quatuor, vel vnus in carne duarum vel trium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum quòd nunquam ſine ſpe & certitudine prolis cognouiſſent : quia quilibet coitus mulierem fœcundaſſet.

AD ALIVD dicendum, quòd illa bona non cauſat matrimonium per actum : ſed bonum fidei cauſat per conſenſum, & per coniunctionem cum Deo & per indiuiduam vitam : & ideo illa tunc non inuitaſſent ad coitum, ſicut modo faciunt.

AD ALIVD dicendum, quòd vnus vnam tantum habuiſſet.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd *Ad quæſt.* non oportuit hoc tunc, cum nihil eſſet incitans & retrahens à cultu Dei : ſed vniuerſum ſemen ſicut accepiſſet propaginem carnis, ita accepiſſet originalem iuſtitiam : & tunc poterat paulatim expectari impletio numeri electorum, præcipue cum nec etiam eſſet incolatus miſeriæ faciens tædium in vita : poſt peccatum autem cum proni erant ſenſus in malum, & diabolus vndique inſtigans ad idololatriam, licuit quibuſdam habere plures, vt in eis retineretur multiplicatio numeri electorum vſque ad tempus, quando plenitudo gentium intraret per ſpiritualem fœcunditatem in Chriſto : quando iterum ſpiritualis generatio haberet locum per verbum prædicationis.

ARTICVLVS V

Vtrum fuiſſent in eis reſolutiones ſuperfluitatum, ſicut pollutiones, menſtrua, egeſtiones, & vrinæ?

QVinto quæritur, Vtrum fuiſſent in eis reſolutiones ſuperfluitatum, ſicut pollutiones, menſtrua, & egeſtiones, & vrinæ, & ſudores, & huiuſmodi? & videtur quòd non : quia hæc fœditatem quandam important, quæ fœditas pœnam dicit : pœna autem ante peccatum eſſe non potuit.

Sed contra. SED CONTRA : Conſtat, quòd Deus fecit in eis membra receptibilia ſuperfluitatis humidæ, vt veſicam : & receptibilia ſuperfluitatis ſiccæ, vt ſtomachum, & inteſtina.

2 Item, Fecit in eis poros apertos per quos emitterentur ſudores. Hæc autem otioſa fuiſſent, ſi nulla fuiſſet ſuperfluitas.

3 Si dicas, quòd nutrimentum parum conueniens emittitur : tunc autem fuiſſet omnino conueniens, & ſic nihil emitteretur : hoc eſt impoſſibile : quia tunc non fuiſſet neceſſaria digeſtio, ſed fuiſſet abſumptum antequam comederetur. Præterea fabuloſum eſt talia dicere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd quædam reſolutiones atteſtantur ſuperfluitati corrumpenti vel debilitanti retentiuæ virtutis : & illæ non fuiſſent in primis parentibus, ſicut pollutio, menſtruum, & ſudores, & huiuſmodi. Quædam autem ſunt naturales, vt ſtercus, & vrina, & putum, & huiuſmodi : & illæ fuiſſent, vt puto, tamen ſine pudore & fœtore fœditatis. Et per hoc patet ſolutio : quia ſic habere reſolutiones non eſt pœna.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus matrimonialis ſit & debeat dici peccatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Infirmitas autem prona eſt ad ruinam] Ex hoc enim videtur, quòd actus matrimonialis ſit peccatum: quia nihil ordinatur niſi quod eſt inordinatum: nihil

nihil autem inordinatum nisi quod est cum culpa.

Solutio. SOLVTIO. Actus matrimonialis quandoque procedit ex ratione primo mouente, vt quando est spe prolis, & intuitu iustitiæ reddendi debiti: & tunc non est peccatum, nec veniale, neque mortale, sed meritum. Vel vt ordinatur concupiscentia annexa non ne cadat, sed quia caderet, si matrimonium non esset: & tunc quidam, dicunt, quòd est veniale peccatum, sed paruum: & de hoc locus est in tractatu de matrimonio inquirere. In 4. dist. 26 art. 11.

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem staturæ & vsum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus.

DSI vero quæritur, Quales si non peccasset homo, filios genuisset? vtrum videlicet sicut ipse primus homo secundum staturam corporis & vsum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent: qui ambulare & loqui, & cuncta facere possent? Responderi potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem: sed vtrum mox nati perfectionem staturæ & membrorum vsum haberent, an paruuli & in minore ætate constituti vti possent membrorum officiis, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit, perfectionem staturæ & vsum membrorum recepturi essent, de Auctoribus diffinitum non habemus.

Ambigua Augustini verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quòd filij & paruuli possent membrorum vti officiis.

ET super hoc Augustinus ambigue loquitur. Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, vtrum tales filios essent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitatem, forte necesse erat paruulos nasci: sed quamuis exigua pars corporis sit costa, non propter hoc paruulam viro coniugem fecit: vnde & eius filios poterat omnipotentia Creatoris mox natos, grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certe eis præstare, quod multis animalibus præstitit: quorum pulli, quamuis sint paruuli, tamen mox vt nascuntur, currunt, & matrem sequuntur. Et contra homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere, quam surgere: proprieque infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli, officiis membrorum valerent vti.

lib. 1. de paruulorum baptismo qui alias dicitur de peccatorum meritis & remissione.

Quibusdam non absurde placuit, quòd filij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura & in aliis sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum.

SEd cum Augustinus sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentum filios nascituros paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum & membrorum vsum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum sicut modo in nobis: quod vtique non esset vitio imputandum, sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, sed ex natura conditionis.

Oppositio

Oppositio quorundam volentium probare eos posse viuere sine alimonia.

AD hoc autem opponitur ita, Si non peccarent, non morerentur: sed G non peccarent, si non comederent: poterant igitur sine alimonia viuere. Cæterum, sicut supra diximus, non solum peccarent si de ligno vetito ederent, sed etiam si concessis non vterentur: quia sicut erat eis præceptum non illo ligno vti, ita aliis vesci. Præterea contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur, Cum fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum: quia non poterant esurire si non peccassent. Ad quod dici potest, quòd fames vere defectus est & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi: cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed procul dubio peccaret nisi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendum erat ne defectum famis sentiret. Sicut ergo non ex vitio, sed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex vitio esset sed de natura, si hominis conditio in principio suo, id est, in primo parente à perfecto inchoata, in subsequenti propagatione à modico ad maiora proficeret: vt scilicet per interualla temporis, staturæ corporeæ incrementa, vsumque membrorum susciperet.

Vtrum sicut statura corporis, ita etiam sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum temporis proficerent in sensu & notitia veritatis, scilicet an mox nati in his essent perfecti?

ET cum de corpore humano non sit absurdum vel inconueniens hoc H existimare, quæri solet, Vtrum de sensu animæ & cognitione veritatis eodem modo sentiendum sit: vt scilicet hi qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent, & per accessum temporis in his proficerent vsque ad perfectionem: an mox conditi perfectionem sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos in statura corporis & vsu membrorum per accessum temporis profecturos, non diffitentur eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum temporis in sensu & cognitione proficere vsque ad perfectum.

Contrà illorum sententiam opponunt quidam.

AD quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati non haberent per- I fectionem sensus & intelligentiæ, ignorantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed qui hoc dicunt, non satis diligenter considerant, quia non omnis qui aliquid nescit vel minus perfecte aliquid scit, statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicendus est: quia ignorantia non dicitur, nisi cum id quod sciri & non ignorari debet, nescitur. Talisque ignorantia pœna peccati est, cum mens vitio obscuratur, ne cognoscere valeat ea quæ scire deberet.

ARTICVLVS VII.

Vtrum primi parentes genuiſſent proles fortes, debita quantitate perfectas, & ſcientes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si vero quæritur, Quales, &c.] Videtur enim opinio Magiſtri eſſe falſa: quia dignior eſt natura hominis, quam bruti; ergo irrationabile eſt, quòd hoc fuiſſet conceſſum bruto, quòd ambularet & comederet, & non homini. Item, in vltima parte idem dicit Magiſter etiam ex parte animæ: ergo fuiſſent pueri ignorantes: ignorantia autem pœna peccati eſt: ergo ſenſiſſent pœnam ante culpam.

Solutio. SOLVTIO. De omnibus his alibi plura inquiſita ſunt. Vnde hic breuiter de hoc dicendum eſt, quòd mollities membrorum contrariatur ambulationi, & mollities membrorum atteſtatur nobiliſſimæ complexioni ſecundum qualitates tactus, quæ conſtituunt ſubiectum & corpus, & ideo potius ſunt nobilitatis, quam ignobilitatis: & ideo non fuit defectus. Alia autem animalia terreſtrem habent complexionem, & ideo membra dura & rigida, & pellem piloſam: & totum hoc eſt ignobilitatis: & hoc mouit Magiſter.

AD ID quod obiicitur de perfectione ſecundum animam, dicendum quòd non eſt naturale, quòd molli exiſtente & fluida complexione cerebri, ſit fortis impreſſio ſpecierum & fortis conuerſio ſuper illas: talis autem fluxus eſt in pueris: & ideo dicit Philoſophus, 7. phyſicorum, quòd ſedendo & quieſcendo fit anima ſciens & prudens: & refert quietem & ſeſſionem ad motum fluentis complexionis in diuerſa. Vnde puto, quòd ſicut Magiſter dicit, quòd pueri in ætate infantili non habuiſſent ſcientiam ſecundum actum propter humiditatem organi, ſed tamen habuiſſent habitum omnium ſcibiliùm per naturam innatam ſibi in anima: ſicut modo dicimus de baptizatis paruulis, quòd habent virtutes in munere, & non in vſu; & hoc non fuiſſet pœna, ſed natura.

De hominis tranſlatione in meliorem ſtatum: & de duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo.

KTALis erat hominis inſtitutio ante peccatum ſecundum corporis conditionem. De hoc autem ſtatu transferendus erat cum vniuerſa poſteritate ſua ad meliorem dignioremque ſtatum, vbi cæleſti & æterno bono in cælis ſibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus eſt homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit: vnum temporale, alterum æternum: vnum viſibile, alterum inuiſibile: vnum carni, alterum
1.Cor.15. ſpiritui. Et quia primum eſt quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale: temporale ac viſibile bonum prius dedit: inuiſibile autem & æternum promiſſit, & meritis quærendum propoſuit. Ad illius autem cuſtodiam quod dederat, & ad illud promerendum quod promiſerat, naturali rationi in creatione animæ hominis inditæ qua poterat inter bonum & malum diſcernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obſeruantiam datum non perderet, & promiſſum obtineret: vt per meritum veniret ad præmium.

ARTICVLVS VIII.

Quæ & quot præcepta dedit Deus primis parentibus: & quare expreſsit duo naturæ, & vnum diſciplinæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Præceptum addidit obedientiæ, &c.] Hic enim Magiſter innuit, quòd indidit aliquod præceptum per naturalem rationem, & aliquod exterius impreſſit. Et quæritur, Quot & quæ ſunt illa? Item quæritur, Quare expreſſit duo naturæ, ſcilicet comedite, & creſcite, &c. & tantum vnum diſciplinæ dedit, ſcilicet de ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas? Quare autem tale præceptum diſciplinæ dedit, Magiſter ſupra abſoluit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd duo ſunt in homine: ratio, & corpus: ſiue anima, & corpus: ſecundum animam autem impreſſit legem naturæ quæ eſt vniuerſaliter in his: Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: & quod tibi fieri vis, alij facias: & hæc præcepta reſpiciunt vitæ conuerſationem in ſocietate humana. Ex parte autem corporis animalis fuit, & multiplicabilis per deciſionem ſeminis: & ideo ad cuſtodiam indiuidui accepit vnum, ſcilicet, De omni ligno paradiſi comede: aliud autem ad multiplicationem in ſpecie, ſicut Creſcite & multiplicamini. Non erant autem in vita hominis niſi hæc tria: duo in ſe, & vnum in alterum: & ideo plura præcepta naturæ non accepit. Vnum autem accepit diſciplinæ vt facilior eſſet obedientia, & tranſgreſſor magis accuſabilis: naturæ autem præcepta dicuntur, quia ad illa natura ſecundum primum ſtatum animalitatis inclinabat.

DISTINC

DISTINCTIO XXI.

De inuidia diaboli qua ad hominem tentandum accessit.

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei: & quia prius per superbiam diabolus fuerat idem deorsum lapsus, & zelo inuidiæ factus est Satan, id est, aduersarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minus quam in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggressa est: vt si forte illic aliquatenus prævaleret, postmodum fiducialius ad alteram quæ robustior fuit pulsandam vel potius subuertendam accederet. Primum ergo solitariam fœminam explorauit, vt in ea primum omnem suæ tentationis vim experiretur. A

De hominis lapsu seu peccato primorum parentum & eorum tentatione.

DIVISIO TEXTVS.

VIdens quoque diabolus, &c.] Hic agitur de casu hominis. Et diuiditur secundum ea quæ sunt in omni casu, scilicet causa casus, & à quo cadit. Et de hoc agitur in 24. distinctione *ibi* [Nunc diligenter inuestigari] In 30. vero distinctione determinat, in quid ceciderit *ibi* [In superioribus insinuatum est] Prima subdiuiditur in tres, in quarum prima quæritur causa casus ex parte tentatoris & tentationis: & de hoc est ista distinctio. In secunda quæritur causa ex parte primi peccati in homine: & de hoc est sequens distinctio *ibi* [Hic videtur diligenter inuestigandum] In tertia quærit causam ex parte Dei permittentis casum: & de hoc in 23. distinctione *ibi* [Præterea quæri solet] Hæc distinctio habet quatuor partes, in quarum prima describit aduentum & speciem tentatoris, in secunda modum & progressum tentationis *ibi* [Tentatio autem, &c.] In tertia tangit causam quare hominis peccatum est remediabile, & non Angeli *ibi* [Præterea angelica natura] In quarta tangit ex incidenti, quòd dicto mulieris probatur, non soli viro datum esse mandatum, sed etiam mulieri *ibi* [Illud etiam notandum] Et per hæc patet sententia.

* *
*

D. Alber. Mag. in lib. 2. Sentent.

ARTICVLVS I.

Tentatio quid sit per definitionem?

INcidunt autem circa primum quinque dubia: quorum primum est, Quid si tentatio? Secundum, Quis sit tentator? Tertium, Vtrum tentatio sit appetenda? Quartum, Vtrum omnis tentatio sit peccatum, vel cum peccato necessario? Quintum, An omnis tentatio sit à diabolo?

Ad primum sic: Cassiodorus in origine super Psalm. dicit, Tentatio est assimilatio boni ad fallendum. Magister hugo de sancto Victor. sic diffinit, Tentare est callide experiri, & ante violentam impulsionem quasi quibusdam blandis conatibus probare.

Obiicitur autem contra primam: quia Gen. 22. Tentauit Deus Abraham: constat autem, quòd non ad fallendum: ergo illa diffinitio non conuenit omni tentationi.

2 Item, Glossa ibidem, Tentare pro eo quod est probare dicimus: vnde scriptum est, Tentauit vos Deus, vt sciat si diligitis eum, aut non? vires enim dilectionis suæ ignorat homo nisi experimento cognoscat: ergo videtur, quòd non sit semper tentatio ad fallendum.

3 Si dicas, quòd intelligit Cassiodorus de tentatione diaboli. Contra: Diabolus non semper tentat in assimilatione boni, sed potius quandoque de aperto malo: ergo adhuc non conuenit illa diffinitio, vt videtur.

4 Item, Tentatio est ad acceptionem experimenti, vt videtur dicere Glossa super Genes. Tentator autem (vt dicit Philosophus) non accipit experimentum scientiæ, sed ignorantiæ semper: ergo videtur, quòd diabolus tentando nun-

quam accipit experimentum peccati noſtri, ſed remanebit ignorans peccatum. Si dicas, quòd hoc non eſt intelligendum de tentatione diaboli, de qua Magiſter hic agit, ſed de tentatione tentatoris in ſcibilibus, qui tentatot imitatur dialecticum.

Quæſt. 99. Contra: Dicit Auguſt. in lib. quæſt. Ve. & No. Te. In illa quæſtione, Tentatio vos non apprehendat, &c. Omne quod probatum non eſt, tentatur, & in dubium venit: ergo hoc idem eſt quod dicit Philoſophus: ergo tentatot nunquam accipit experimentum ſcientiæ.

Contra ſecundam diffinitionem ſic: videtur enim falſum quod dicit, Tentare eſt callide experiri: quia dicit Auguſtinus in lib. memorato, In tentatione robuſti omnino eſſe debemus, ſcientes non ad diminutionem noſtram proficere, ſed ad augmentum, ſi modo æquo animo toleremus propter Chriſtum. Conſtat autem, quòd hæc non eſt interrogatio callida, nec callide experiri.

Videtur etiam, quòd ſequens pars non conueniat, quia nunquam eſt impulſus violentus in tentatione. Dicit enim Greg. & Bernard. quòd debilis eſt hoſtis, qui non poteſt vincere niſi volentem: ergo nulli poteſt facere impulſum violentum.

3 Item, Quod ſequitur, non ſemper conuenit, blandis conatibus probare: quia, vt infra in quæſtione habebitur, quandoque tentando comminando terret, quandoque autem deſperando frangit, quandoque autem opprimendo rapit: & tunc non probat blandis conatibus, vt videtur.

Solutio. Solvtio. Dicendum videtur, quòd iſtæ diffinitiones non intelliguntur de tentatione qua tentat Deus, & homo: ſed de illa quæ eſt motus & inſtinctus ad illicitum, à diabolo, vel à carne, vel à mundo procedens. Et ad hoc intelligendum, ſciendum quòd tentatio dicitur multis modis: quandoque enim eſt interrogatio experimenti in ſcibilibus ſecundum intellectum ſpeculatiuum: & hoc poteſt eſſe duobus modis, ſcilicet circa vniuerſalia principia artis, quibus ſcitis non neceſſario ſcitur ars, ignoratis tamen neceſſario ignoratur: & hoc modo tentator imitatur dialecticum qui procedit ex communibus quæ inueniuntur in ſingulis, & nunquam accipit experimentum ſcientiæ, ſed ignorantiæ. Quandoque autem tentat circa propria, quibus ſcitis neceſſario ſciuntur concluſiones propriæ arti, & ille tentator accipit experimentum & ignorantiæ & ſcientiæ: & hoc modo non agitur hic de tentatione.

Eſt item tentatio probatio per experimentum operis, vt habeatur certitudo quantitatis virtutis quæ ineſt, cuius experimentum vtile eſt vel ad humiliationem ſi eſt parua, & creditur eſſe magna: vel ad præſumendum de Deo ſi eſt magna, & creditur eſſe parua: vel ad exercitium in quantitate meriti: & hoc modo Deus tentat Sanctos, vt dicit Augũſtinus in libro quæſt. Ve. & No. Te. Eſt Talis tẽtatio qua tentatus eſt Abrahã, & Tobias, & Iob famuli Dei: vt Abraham per tribulationem oblati vnici & dilectiſſimi filij, vt vberiorem iuſtitiæ fructum haberet ad æternam gloriam. Iob autem amiſſione totius ſubſtantiæ, vt augmentaretur diuitiis locupletatus in cælo & in terra. Tobias vero cæcitatem luminum paſſus, ſic prouectior extitit vt ad præſens glorioſus fieret acceptis oculis, & in futurum ſeruaretur ei claritas perpetua: quia ad hoc probantur iuſti, vt proficiant: & hoc modo tentat Deus.

Item, Tertio modo eſt tentatio, interrogatio per flagella: & hoc duobus modis, ſcilicet vtrum ſit fidelis, vt homo, non vt Deus hoc cognoſcat: & hoc modo dicitur, Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos ſe. Sap. 3. Impij interrogatio vt recognoſcatur: quia, ſicut dicit Greg. Oculos quos culpa clauſit, pœna aperit: & de hoc dicit Auguſtinus in prædicto libro, Propter diffidentiam tentantur Iudæi, vt anguſtiati pœnitentes redeant in viam: cum enim diffiderent de prouidentia Dei, tentati ſunt à ſerpentibus, vt dolore correpti emendarentur: Deus enim ſic tentat, vt corrigat huiuſmodi homines.

Quarto modo dicitur tentatio, probatio diuinæ prouidentiæ vel diuini verbi, vtrum ita ſit vt Scriptura dicit: & hoc contingit duobus modis, ſcilicet per contrarium actum prouocantem Deum: & hoc fit quando diffiditur de poteſtate Dei, & creditur non eſſe poteſtas, ſicut Iudæi fecerunt, ſicut dicitur in Pſalm. 105. Tentauerunt Deum in deſerto. Et alibi, Tentauerunt & probauerunt opera mea quadraginta annis: & hanc tentationem vocat Auguſtinus diuinam, eo quòd illa eſt tentare Deum, & illa eſt grauiſſima. Alio modo eſt experimentum quærere apud Deum, quantæ ſit æſtimationis is qui tentat, vtrum miraculum pro eo velit facere potius quam periclitetur: & hoc modo dixit Deus ad diabolum Matth. 4. Non tentabis Dominum Deum tuum. Quæſt. 99. De primo dicit Auguſt. in lib. eodem, Qui dictus eſt, Non ſine prouidentia, vt arbitror, magiſter Gentium Apoſtolus: non vt tentatio nos non apprehendat, exoptat, ſed vt humana duntaxat: quia diuina tentatio perniciem parit. Hac enim Iudæi apprehenſis, à ſerpentibus perierunt: agentes enim ſub lege Dei, de prouidentia eius dubitabant: ac per hoc ne diuina nos, ſed humana tentatio apprehendat, hortatur. Hic enim tentari à Deo dicitur, qui ſub nomine eius agens, ab idolis ſperat ſalutem: quia non habet Deum probatum. Et intelligit Auguſt. quòd talis dicitur Deum tentare. De ſecundo autem modo tentationis diuinæ dicitur in Gloſſa Deut. 6. quòd tentat Deum qui habens quòd faciat, ſine ratione committit ſe periculis, experiens vtrum poſſit liberari à Deo.

Quinto modo dicitur tentatio interrogatio per meditationem de auxilio quod poteſt impendere homo: & cum inuenitur homo debilis deſperare de adiutorio humano: & hanc tentationem (vt dicit Auguſt.) optat nobis Apoſtolus. 1. Cor. 10. cum dicit: Tentatio vos non apprehendat niſi humana. Et hæc ſunt verba Auguſtini. Humana autem tentatio ſalutaris eſt: quia ſicut de Deo tentare pernicioſum eſt, ita de homine deſperare propter Dei legem ſaluberrimum eſt. Dicitur autem ab eodem Auguſtino etiam humana tentatio ibidem: qua tentamur ab homine ſecundum humanum ſenſum: & deſperatur de nobis ſub lege Dei agentibus: & ideo tribulamur ab homine: & hæc ſunt eius verba. Tentatio, inquit, vos non apprehendat niſi humana: vt propter legem Dei ab hominibus tentati, fortes inueniamur, dubitantibus de nobis

nobis hominibus carnalibus: Deo autem probati sumus, quia qui probati non sunt, tentantur vt emendentur.

Nullo istorum modorum sumitur tentatio prout est diffinita in prehabitis diffinitionibus. Sed dicitur quinto modo, quando sub simulatione boni apparentis machinatur malum tentator, vt inclinet consensum voluntatis ad illicitum: & hæc tentatio est quandoque ab hoste, quandoque à carne, & quandoque à mundo, vt infra patebit.

SECVNDVM hoc igitur respondendum est ad obiecta, dicendo ad primum & secundum, quòd non intelliguntur de illis tentationibus quibus tentat Deus vel homo.

AD ALIVD dicendum, quòd malum vt malum non mouet appetitum: sed oportet, quòd sit in ratione boni vt nunc: & hoc vocatur assimilatio boni: & bene potest esse, quòd tentat de eo quod est aperte peccatum, & tunc in ratione boni est non simpliciter, sed vt nunc: vt fornicatio est aperte malum, sed tamen habet delectabile vt nunc, ex cuius specie mouet tentationem.

AD ALIVD dicendum, quòd diabolus non tentat vt experiatur, sed potius vt inclinet consensum: vnde illæ rationes non valent. Et quod dicit Augustinus, intelligitur de tentatione hominis qua tentat Deum: diuina enim tentatio ab eo vocatur illa qua tentatur Deus, vt prius habitum est.

AD ID quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quòd callide non experitur diabolus scientiam peccati: sed potius inclinabilitatem consensus considerat callide, & in quod vitium facilius inclinetur, vt ipsi paret decipulam.

AD ALIVD dicendum, quòd violentus impulsus dicitur duobus modis, scilicet à violentia vim inferente, vel à violentia trahente & instigante; & hoc vltimo modo sumitur in diffinitione.

AD ALIVD dicendum, quòd illæ tentationes quibus comminando terret, & huiusmodi etiam procedunt ex blandimento proprij boni: nihil enim timetur nisi propter nimium amorem proprij boni, vt dicit Augustinus, quòd autem dicitur, opprimendo rapit, & desperando frangit: illa duo non dicunt primum motum tentationis, sed potius effectum sequentem consensum & opus peccati: & ideo non proprie sunt machinationes tentationis, sed effectus quos facit in peccante qui dedit dæmoni in se locum per meritum peccati.

ARTICVLVS II.

Quid sit tentator?

SEcundo quæritur, Quis sit tentator? Videtur autem, quòd diabolus: quia dicit Apostolus 1. Thess. 3. Ne forte tentauerit vos is qui tentat. Et ibi dicit Glossa. Solus diabolus, cuius officium est tentare.

2 Item, Hieron. super Iere. in originali 3. lib. Quicquid peccamus, quicquid die & nocte facimus, & malorum operum perpetramus, impetrium est dæmonum, qui nunquam dant nobis requiem, & semper impellunt delictis augere delicta, & cumulum facere peccatorum. Et aliæ multæ auctoritates sunt de hoc.

SED CONTRA: Genes. 22. Tentauit Deus Abraham, &c. & Sap. 3. Deus tentauit illos.

Vlterius videtur, quòd nec diabolus tenter, nec Deus, sed concupiscentia. Iacobi 1. Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est, &c. sed vnusquisque tentatur à concupiscentia sua.

3 Item, Dicitur quòd mundus, caro, dæmonia, diuersa mouent prælia: ergo videtur, quòd tres sunt tentatores.

SOLVTIO. Dicendum, quòd si tentatio sumatur generaliter, tunc sunt plures tentatores, sed aliter & aliter (vt dicit August.) quia tentat Deus vt probet, id est, vt probatum vel emendatum reddat vel instruat. Tentat homo, vt experiatur. Tentat diabolus, vt seducat. Et secundum hanc distinctionem concedendæ sunt rationes inductæ. *Solutio.*

AD PRIMVM autem dicendum, quòd non est intentio Apostoli, quòd omnis tentatio sit à diabolo tanquam immediato motore, sed quòd originaliter: quia ipse primus tentauit, & fecit nos tentabiles in malo.

AD ALIVD dicendum, quòd eodem modo intelligitur: quia enim diabolus induxit peccatum, ideo à quocunque mouente sit proxime, semper ab ipso est peccatum, sicut à mouente primo.

AD ALIVD iam patet solutio, qualiter Deus tentat.

AD ALIVD dicendum, quòd concupiscentia tentat sicut inclinans intrinsecus: diabolus autem sicut suggerens extra.

AD ALIVD dicendum, quòd diuisio illorum tentatorum sumitur penes ea quæ possunt mouere potentias animæ ad malum. Hoc enim aut est coniunctum, aut separatum. Si coniunctum: tunc est caro, id est, concupiscentia carnalis respersa in viribus interioribus animæ. Si autem est separatum, aut per modum suggerentis extra, aut per modum mouentis & obiecti. Et primo modo tentant dæmonia: secundo autem modo mundus per tria quæ sunt in ipso, scilicet diuitiæ, deliciæ, & honores.

ARTICVLVS III.

Vtrum tentatio quæ est ad illicitum sit appetenda?

TErtio quæritur, Vtrum tentatio quæ est inclinatio ad illicitum, sit appetenda? Videtur, quòd sic Psalm. 25. Proba me Domine, & tenta me, &c. Cum igitur Propheta tentari petat, dat etiam nobis exemplum petendi.

2 Item, Iacobi 1. Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis. Omne autem de quo gaudendum est, propter meritum est appetendum. Ergo tentatio est appetenda.

3 Item, 2. Cor. 12. super illud, Datus est mihi stimulus, dicit Glossa: Non est exauditus,

quia illa tentatio est repressio superbiæ. Hoc autem est bonum : ergo appetendum.

4 Item, Greg. Sanctus post virtutes tentari se desiderat, ne confidentia virtutum in peccatum ruat. Hoc autem est summe appetendum : ergo & petendum.

5 Item, Per rationem. Quicquid enim non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis, hoc est appetendum : tentatio cui per peccatum non consentitur (vt dicit auctoritas) non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis : ergo est appetenda.

6 Item, Quicquid ordinatur ad profectum meriti sine timore casus per peccatum, illud est appetendum : tale est tentatio : ergo est appetenda. Probatio mediæ est per præcedentia quantum ad hoc quòd ordinatur ad augmentum meriti : sed quòd non sit timor cadendi, probatur 1. Cor. 10. vbi dicit Apostolus, Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra illud quod potestis : sed faciet, &c.

Sed contra. SED CONTRA : Math. 6. Et ne nos inducas in tentationem.

2 Item, Math. 27. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem : spiritus enim promptus est, &c.

3 Item, Non est idem appetendum ab homine quod expetitur à dæmone : dæmon autem petit nos ad tentandum : ergo hoc non est appetendum ab homine. Probatio mediæ. Iob 1. & Lucæ 22. vbi dicitur, Simon ecce Satanas expetiuit vos, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd tentatio non est appetenda : quia de intentione tentatoris est, vt & actus ordinetur in illicitum, & ex parte tentati est debilitas standi, licet ex parte Dei permittentis ordinetur in profectum : vnde non respicit profectum per se, sed per accidens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dauid petiit tentari per flagella, vt sic liberaretur ab occultis peccatis : de quibus dicit Ambr. quòd etsi desit fides, id est, conscientia peccati, pœna tamen flagelli satisfacit : & hæc non est tentatio vergens in illicitum, sicut illa quæ stimulat ad consensum peccati.

AD ALIVD dicendum, quòd non est gaudendum de tentatione per se, sed per accidens, quando per victoriam peruenitur ad probationem puriorem auro.

AD ALIVD dicendum, quòd est medicina per accidens, scilicet per recognitionem fragilitatis : sed per se est ad illicitum.

AD ALIVD dicendum, quòd desiderium illud est per accidens, scilicet de effectu tentationis, & non de ipsa tentatione.

AD ALIVD dicendum, quòd si esset materia exercendæ virtutis per se, vt actus meritorius, esset appetendum : sed quod est materia exercendæ virtutis per accidens, sicut trahendo virtutem ad illicitum, non oportet esse appetendum. Per idem patet responsio ad primam propositionem obiecti.

AD ID per quod probatur media, dicendum quòd Deus quantum est de se, non patitur : sed nos ex nimia debilitate quandoque abiicimus gratiam, & deficimus à Deo : & ideo conscij nostræ debilitatis, non debemus appetere. Id autem quod contra obiicitur, licet concedamus, tamen notandum, quòd non est idem tentari, & induci in tentationem per quadam Glossam super Matth. quia tentari est probari : induci autem in tentationem est derelinqui in tentatione, & cadere, vt dicit Glossa.

ARTICVLVS IV.

Vtrum omnis tentatio est peccatum, vel cum peccato necessario?

QVarto quæritur, Vtrum omnis tentatio sit peccatum, vel cum peccato necessario? Videtur eutem, quòd sit peccatum semper : omnis enim motus ad illicitum est peccatum : sed tentatio est motus ad illicitum : ergo est peccatum.

2 Si dicas, quòd hoc est verum de tentatione interiori, & non exteriori. Contra : loquamur tantum de interiori : illa ergo semper est ad illicitum : ergo semper peccatum.

3 Item, August. 19. de ciuitate Dei, Nonnullum vitium est cum caro concupiscit aduersus spiritum : ergo videtur, quòd etiam essentialiter sit peccatum.

4 Item, 2. Cor. 12. super illud, Datus est mihi stimulus, &c. dicit Glossa, Tentatio cui per peccatum non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis. Et subiungit, Intellige hoc de tentatione præter eam quæ est à carne. Ergo omnis illa quæ est interior, videtur esse essentialiter peccatum.

Sed contra. SED CONTRA : Math. 6. super illud, Et ne nos inducas, &c. dicit Glossa, Tentatio ordinat ad coronam : hoc autem non potest facere essentialiter peccatum : ergo tentatio interior essentialiter non est peccatum.

2 Item, Aliud est motus, & aliud est terminus motus secundum essentiam : terminus autem tentationis peccatum est : ergo tentatio quæ dicit motum præcedentem, non est peccatum.

Quæst. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum semper sit cum peccato? Videtur quòd non : quia cum diabolus possit commouere carnem quando vult, ipse faceret nos indesinenter peccare : quia dicit Iob 3. Terra tradita est in manus impij.

2 Item, Omne peccatum (vt dicit August.) adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium, non est peccatum : ergo cum istæ tentationes non sint voluntariæ, videtur quòd non sint peccatum.

3 Item, Nullus peccat in eo quod vitare non potest : ergo cum non possumus vitare quin tentet carnem diabolus, non erit ibi culpa aliqua.

4 Item, Sit, quòd ratio non consentiat : ergo fit in sensualitate sola ; aut ergo est peccatum, aut non. Si sic, cum illa sit nobis communis cum brutis, etiam in brutis posset esse peccatum. Si non, tunc habebitur propositum, quòd non semper est peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd est tentatio interior, & exterior, & tentatio mixta ex vtraque. Tentatio exterior, sicut in primis parentibus, & Christo : & illa nullum fuit peccatum, nec cum peccato : tentatio interior est quæ habet ortum in concupiscentia carnis : nec dicitur caro concupiscere (vt dicit August.)

nisi

nisi quia anima in carne concupiscit: & hanc puto semper esse peccatum, sed leuissimum, & etiam cum peccato, quia procedit à malo quod habitat in carne, vt dicit Apostolus ad Rom. 5. Tertia tentatio quæ est mixta, est quandoque peccatum, & quandoque non. Si enim contineatur caro ne concupiscat, non est peccatum, quia tunc magis est exterior quam interior: tamen pro tanto est intus, quia caro mouetur. Si autem concupiscat caro, tunc est peccatum, quia effecta est interior: sed tale peccatum est primus motus qui est leuissimus, vt dicetur distinctione 24.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd tentatio non ducit ad coronam nisi per accidens, scilicet resistentia pugnæ, & victoria.

AD ALIVD dicendum, quòd essentialiter loquendo motus secundum Philosophum in eodem genere est cum termino motus: quia non differt ab eo nisi sicut via & terminus, & sicut actus mixtus potentia ab actu puro: & ideo patet, quòd tentatio habet aliquid de ratione peccati.

quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd est peccatum, & cum peccato, vt dictum est.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non potest commouere cum vult, licet possit admouere occasiones: quia voluntate præueniente possumus tenere carnem ne concupiscat.

AD ALIVD dicendum, quòd illa auctoritas accipit voluntatem large, scilicet pro antecedente, vel consequente, vel coniuncta: sicut originale antecedenter est voluntarium: & aliquid ante ignoratum, & postea scitum, si placet, & non affert pœnitudinem, consequenter est voluntarium: coniuncta autem est opus volitum. Sed illi motus sunt voluntarij, eo quòd voluntas potest eos præuenire, & non facit.

AD ALIVD dicendum, quòd quemlibet motum voluntate præueniente possumus vitare, licet vniuersaliter loquendo, necesse sit incidere in aliquem.

AD ALIVD dicendum, quòd in sensualitate est primus motus propter colligantiam ad rationem: & hæc colligantia non est in bruto: & ideo non tenet obiectio.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnis tentatio sit à diabolo?

QVinto quæritur, Vtrum omnis tentatio sit à diabolo? & videtur quòd sic per Glossam. 1. Thessal. supra inductam, quæ videtur dicere, quòd solus diabolus habet officium tentandi. Item, Apoc. 12. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat nos ante conspectum Dei nostri die & nocte. Et loquitur de diabolo: ergo ipse solus tentamentis suis Sanctos accusabiles reddit. Item, Oseæ 7. dicitur, Dormiuit tota nocte coquens eos mane: vbi dicit Gregor. quòd diabolus est coquens. Item, Iacobi 3. super illud, Inflammata à gehenna, dicit Beda: Diabolus gehēna commotus semper ardet, & flammam vitiorum omnibus suggerit. Item, Super illud Psal. Diuerte à malo, & fac bonum: dicit Glossa Hierony. Mala omnia ab instinctu diaboli procedunt, sicut bona instinctu Dei. Ad hoc etiam multum facit auctoritas Hier. supra inducta. Item, Leuit. 19. super illud, Supra matrem, dicit Gregor. Concupiscentia est mater omnis peccati, & diabolus patitur.

SED CONTRA: Ad Rom. 7. super illud, Carne seruio legi peccati, dicit Glossa, Peccati nomine concupiscentiam vocat, ex qua oriuntur cuncta vitia: non ergo à dæmone sunt. Item, Gal. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, &c. Et enumerat etiam ibi quædam spiritualia vitia. Si ergo omnia procedunt à carne, tunc videtur, quòd nullum procedat à dæmone. *Sed contra.*

Sed contra hoc iterum est Glossa super idem ad Gal. 5. dicens, Credere omnia accidere ex carne, error est: non enim omnia vitia vitæ attribuenda sunt carni.

SOLVTIO. Ad hoc leue est secundum prædicta respondere: quia omnia dicere ex diabolo esse verum est, sicut ex motore & tentatore primo, sed non semper proximo: & per hoc patet solutio ad omnia illa quæ inducta sunt pro parte illa. Corruptio autem carnis duplex est, scilicet cuius caro est subiectum, vel quæ est à carne sicut à causa, & illa subiectiue est in anima: & sic communiter sumendo carnem, omne peccatum procedit ex corruptione carnis, sicut ab habitu inclinante potentiam intrinsecus: & per hoc iterum patet solutio eorum quæ pro illa parte inducuntur. Secundo etiam modo quædam sunt à mundo, vt superius dictum est. Hoc etiam modo sumpta corruptione carnis nihil prohibet omnia esse etiam spiritualia à corruptione carnis. Si autem sumatur stricte pro illa quæ subiectiue est in carne, tunc non erit à corruptione carnis nisi quod proprium delectabile habet in carne: & hoc modo attendit Glossa quæ dicit, quòd error est omnia peccata esse à corruptione carnis. *Solutio.*

* *
*

Quare in aliena forma venit.

SEd quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie non venit, ne aperte cognosceretur, & ita repelleretur. Iterum ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non posset, & homo simul videretur iniuriam pati si taliter circumueniri permitteret eum Deus, vt præcauere B

non posset: in aliena quidem forma venire permissus est diabolus, sed in tali, in qua eius malitia facile posset deprehendi. Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate sua propria factum est: vt autem in forma suæ malitiæ congruenti veniret, diuinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpente: qui forte si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset. Sed non erat dignum vt spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua Spiritus sanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpentem tentare permissus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, astutiam tentantis animaduertere fœmina quiret: diabolus enim per serpentem tentabat in quo loquebatur. Ideoque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ: quia, vt ait Lib. 11. super Genes. cap. 2. August. Mali Angeli licet superbia deiecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestijs propter eminentiam rationis: quamuis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico possit sapientissimus dici. Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit Lib. eodem cap. 3. tentauit. Vnde August super Genes. Non est putandum, quòd diabolus serpentem per quem tentaret elegerit: sed cum decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas inest cuique à se, sed potestas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantem, sicut per energuminos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est vsus, mouens naturam Lib. eodem cap. 27. eius ad exprimendum sonos verborum & signa quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus: Num. 22. callidissimus tamen est dictus propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit: boni enim & mali Angeli similiter operantur. Hic quæri solet, Quare mulier non horruit serpentem? quia cum nouerit creatum esse, ipsum etiam officium loquendi à Deo accepisse putauit.

De modo tentationis.

CTEntatio autem hoc modo facta est, Stans coram fœmina hostis superbus non audet in verba persuasionis exire metuens deprehendi, sed sub interrogatione eam aggreditur, vt ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset. Cur, inquit, præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi. Cui respondit mulier, De fructu lignorum quæ sunt in paradiso vescimur: de fructu vero ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum tentandi, cum dixit, Ne forte moriamur: vnde mox diabolus dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini. Scit enim Deus, quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Attende ordinem ac progressum humanæ perditionis. Primo Deus dixerat, Quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne forte moriamur. Nouissime serpens dixit,

dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit; mulier quasi ambigendo illud dixit, diabolus negauit. Quæ ergo dubitauit, ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit.

ARTICVLVS VI.

Qualiter in serpente qui tentauit Euam, intentiones vocum expressarum peruenire potuerunt ad verba formata in aere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ideoque serpens dictus est esse callidior, &c.] Magister enim bene determinat, quòd non fuit rationalis serpens: & non mouebatur virtute intrinseca substantiæ, id est, quæ esset pars substantiæ, licet virtus dæmonis esset intrinseca quoad locum. Sed quæritur adhuc, Qualiter intentiones vocum expressarum peruenire potuerunt ad verba formata & figurata in aëre? In nobis enim via est: quia species quæ simplices sunt in intellectu, vestiuntur imaginibus corporalibus in imaginatione, & per neruos motiuos deferuntur ad spiritum quem percutit lingua, & illi imprimuntur. Sed imaginatio serpentis non erat susceptibilis talium conceptionum, vt eritis sicut dij, scientes bonum & malum: ergo per imaginationem suam non potuit speciem continuare ad vocem: ad quid ergo mouit linguam serpentis?

SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut supra determinatum est de operibus magicis, dæmonibus propter hoc quòd sunt spirituales substantiæ, obedit materia inferior ex imperio & ordine diuino: & ideo dico, quòd immediate ab intellectu Angeli in spiritu aëreo imprimebantur: & ibi imagines corporeas acceperunt: & lingua serpentis per motum suum non fecit aliud quam figuras. *Solutio.*

De versutia diaboli, qui ad facilius persuadendum, malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit.

QVi ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, id est, vt malum quod intendebat, libere persuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromissionem addidit: & vt eius persuasio citius reciperetur, promissionem duplicauit. Vnà nempe comestionem suadens: duo in præmio proposuit, similitudinem Dei, scientiamque boni & mali spondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, scilicet gula in persuasione cibi, dum dixit, In quacunque die comederitis. Inani gloria in promissione deitatis, cum dixit, Eritis sicut dij. Auaritia in promissione scientiæ, cum dixit, Scientes bonum & malum. Gula est immoderata cibi auiditas: vana gloria, amor propriæ excellentiæ: auaritia, immoderata habendi cupiditas quæ non est tantum pecuniæ, sed etiam altitudinis & scientiæ, cum supra modum sublimitas ambitur. D

ARTICVLVS VII.

Vtrum Eua peccauit vno peccato, vel pluribus peccatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Vbi tribus modis hominem tentauit, &c.] Videtur enim ex hoc quòd Eua peccauerit tribus peccatis: & hoc non dicitur.

SOLVTIO. In sequenti quæstione determinabitur, vtrum vno peccato vel pluribus peccauerit: sed hic dicendum, quòd loquitur Magister materialiter: quia formaliter non erat ibi nisi vnum peccatum: quia omnia erant ordinata in opere composito ad vnum appetitum obtinendum, scilicet quòd esset sicut Deus in scientia boni & mali: & propter illud comedit, & omnia alia fecit, & ideo formaliter illo tantum peccauit. *Solutio.*

De duplici tentationis specie.

PORro sciendum est duas esse species tentationis, interiorem scilicet, & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit, ad consensum peccati declinet: & talis tentatio tantum fit ab aduersario. Interior vero E

tentatio

tentatio eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoſte, aliquando à carne. Nam & diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoque tentatio quæ ex carne eſt, non fit ſine peccato: quæ autem eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur non habet peccatum, ſed eſt materia exercendæ virtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur: quia interius oppugnans, de noſtro contra nos roboratur. Homo ergo qui ſola exteriori tentatione pulſatus cecidit, tanto grauius plectendus erat, quanto leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam, cadendi occaſionem habuit: idcirco per Dei gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuſte reparatorem habuit ad bonum. Diabolus vero quia ſine alicuius tentatione peccauit, per alium vt ſurgeret iuuari non debuit, nec per ſe potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum vero hominis ſicut per alium habuit initium, ita per alium non incongrue habuit remedium.

Quare homo, non Angelus, ſit redemptus?

F PRæterea angelica natura quoniam non tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana vero tota perierat: & ideo ne penitus perderetur, ex parte eſt redempta, vt inde ruina ſuppleretur angelica. Vnde Auguſt. in ench. Placuit vniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſſime cognita ſemper felicitate gauderet. At vero creatura rationalis quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſuppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ ſocietati ſuppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt Sanctis, quòd erunt æquales Angelis Dei.

Cap. 13.

Matth. 22.

Quod non ſoli viro præceptum fuit datum.

G ILlud etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cum ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens: Præcepit nobis Deus, &c. Supra tamen legitur, ante factam mulierem Deum dixiſſe viro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. Non dixit, Ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem de viro: ſic præcepit, vt per virum ad mulierem perueniret mandatum: quia mulier quæ ſubiecta viro fuit, non niſi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum. Vnde Apoſtolus: Siquid diſcere mulieres voluerint, Domi viros ſuos interrogent. Si quæritur, Quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo vel magiſterio? Dicimus, quia Deus eos tales fecerat qui poſſent loqui, & diſcere ab aliis ſi eſſent.

Aug. ſuper Gen. lib. 8. cap. 16. Geneſ. 3.

1. Cor. 14.

Qui

ARTICVLVS VIII.

Qui & quot sunt modi tentandi, & penes quid accipiantur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Porro sciendum est duas esse species tentationis, interiorem scilicet, & exteriorem, &c.] Gratia enim huius quæritur de modis tentandi. Et dicit Magister, quòd est modus interior & exterior.

1. Can. 2. 2 Ioannes autem dicit, quòd quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.

3 Glossa super Psalm. Qui habitat, dicit, quòd tentatio quædam est leuis, & occulta: quædam grauis, & occulta: & quædam grauis, & manifesta.

4 Item, Super illud Psalm. 106. Omnem escam abominatus est, &c. dicit Glossa. Multiplex est tentatio: ignorantia viæ, & veritatis: secunda, difficultas vincendarum tentationum: tertia, tædium boni: quarta, tempestas seculi.

5 Item Augustinus de doctrina Christiana, Tentat vexando carnem, vulnerando naturalia, spoliando gratuita.

6 Item Greg. & ponitur infra, suggestione, delectatione, consensu.

7 Item, 1. Cor. 10. super illud, Tentatio vos non apprehendat, &c. distinguit Glossa inter angelicam perfectionem, & diabolicam præsumptionem, & humanam tentationem. In nullo enim aliter sapere quam res se habet, angelica perfectio est. Diabolica autem præsumptio nimis diligendo sententiam suam, vel inuidendo melioribus vsque ad præscindendæ communionis & condendi schismatis, vel hæresis sacrilegium peruenire. Humana autem tentatio est quinque modis, vt dicit Glossa, scilicet in his sine quibus vita ista non agitur. Vel vt in necessitate vel pressura non diffidat homo de Deo, auxilium humanum requirendo. Vel humana tentatio est per quam proficitur apud Deum, propter Christum pericula pati. Vel aliter sapere quam res se habet & cum bono animo, humana tentatio est. Vel humana tentatio est, cum quis irritatur in fratrem studio corrigendi, plus tamen quam Christiana tranquillitas postulat. Supra etiam habitum est ab Augustino in primo articulo quæstionis, quòd est humana tentatio, & diuina tentatio.

8 Item, Diuina triplex: qua tentatur Deus: & hoc dupliciter, scilicet aut ex diffidentia prouidentiæ, sicut per idololatriam tentatur: & ex præsumptione miraculi, sicut ab his qui in necessitate positi committunt se vel fidem discrimini, postulando miraculum, cum non desit eis consilium humanum aliter euadendi. Item, secundo diuina tentatio, qua Deus tentat: & hoc dupliciter, scilicet eos quos non habet probatos, vt malos, flagellando vel occidendo: & quos habet probatos, sed ostendit eis probationem suam, vt tentat bonos. Humana autem tentatio duplex est, scilicet qua homines probando, desperamus spem ponere in homine, quæ saluberrima est: & qua homines nos probant diffidentes de nobis, eo quòd sub lege Dei agimus: & hæc etiam bona est.

9 Item, Super Iob 41. & in mora. 32. lib. dicit Greg. Fideli famulo suo Dominus cunctas hostis callidi machinationes insinuat: omne quod opprimendo rapit, omne quod insinuando circumuolat, omne quod minando terret, omne quod suadendo blanditur, omne quod desperando frangit, omne quod promittendo decipit. De omnibus istis modis quæritur, Penes quid accipiantur?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hîc tanguntur nouem genera tentationum: quorum primum accipitur ex parte tentati: aut enim habet tentatio trahens intrinsecus, vt est corruptio, sicut in nobis: aut non, sicut in non corrupto, vt in primis parentibus, & in Christo.

Secundum autem sumitur ex parte obiecti mouentis extra, secundum tria quæ sunt in mundo, scilicet diuitiæ, deliciæ, & honores, vt superius dictum est.

Tertium autem sumitur ex parte modi in comparatione ad tentamen per dispositiones rationis & irascibilis insurgentis: quod enim dicitur occultum & apertum, est in comparatione ad rationem: quod dicitur leue & graue, est in comparatione ad irascibilem aggredientem & expellentem.

Quartum autem sumitur ex dispositionibus tentati, quæ, faciunt ad facilitatem eius quod vincatur: & hoc in comparatione ad tres vires diuisim, vel coniunctim ad omnes. Ad rationalem enim ignorantia, &c. Ad irascibilem autem difficultas, &c. Ad concupiscibilem tædium boni. Ad omnes autem secundum quòd sunt in opere, tempestas seculi.

Quintum sumitur penes nocumẽtum quod intendit inferre ex parte corporis, & animæ, & gratiæ: & patet diuisio.

Sextum sumitur penes gradus quibus coalescit in nobis: in quibus primo fit nuntiatio suggerendo: secundo illi se applicat anima experiendo delectationem: & tertio se illi tradit per consensum,

Septimum sumitur penes quantitatem sumptam in gradibus peccati: & satis patet diuisio: quia aut est in moralibus, & tunc est diabolica, & præcipue in his quæ separant ab Ecclesia. Aut in humanis quæ pertinent ad infirmitatem huius vitæ: & tunc in patiendo, aut in agendo: in patiendo dupliciter: aut enim cum spe euasionis, & tunc est secunda, quando in necessitate speratur de Deo, & non negligitur consilium humanum: aut sine spe euasionis, & tunc committere se debet Deo, & propter Christum pati, & hic est tertius modus. Aut in agendo, & hoc secundum concupiscibilem diligendo plus quam oportet ea sine quibus vita ista non agitur, & hic est modus primus: aut secundum actum rationalis, & hoc est aliter sapere, &c. & hic est modus quartus: aut secundum actum irascibilis, studio corrigendi alium, & hic est modus quintus.

De octauo modo satis dictum est in articulo primo: & ratio diuisionis tota est posita in solutione.

Hic de vltimo modo dicendum, quòd ille sumitur ex parte modorum machinationis diaboli: ille enim aut est per aduersa, aut per prospera. Si per aduersa, aut in futurum, aut secundum præsens: si ex futuro malo, tunc est omne quod

minando

minando terret: si autem ex præsenti malo, aut hoc est malum pœnæ, & tunc est omne quod opprimendo rapit: aut secundum malum culpæ, & tunc est omne quod desperando frangit. Si autem est secundum prospera, iterum aut est ex futuro bono, vel ex præsenti. Si est ex futuro, tunc est omne quod promittendo decipit: si autem ex præsenti, aut vniuersaliter exhibet modo hoc, modo illud, vt inueniat aliquid per quod attrahat, & tunc est insidiando circumuolat: aut particulariter, & tunc suadendo blanditur, quia tunc suadet blandimentis fructus rerum commutabilium, vt sic auertat à Creatore. Alij etiam modi inueniuntur quamplures in dictis Sanctorum: sed isti sufficiant hic: quia alibi de hac quæstione plurima sunt quæsita.

ARTICVLVS IX.

Vtrum tentatio carnis est magis difficilis, quam aliqua tentatio dæmonis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tentatio autem carnis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia dicit Iob 41. Non est potestas super terram quæ possit ei comparari: qui factus est vt nullum timeret: ergo tentatio dæmonis est magis difficilis quam carnis.

2 Præterea, Dæmon habet potestatem in carne, & non conuertitur: ergo videtur, quòd sit magis difficilis sua impugnatio, quia est in duobus, quam carnis quæ est in vno tantum.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc leue respondere est: quia carnis tentatio magis est difficilis propter tres causas, scilicet quia est per connaturalia nobis, & hæc magis profundatur: & quia est in parte nostræ substantiæ, & hæc magis trahit: & quia est continua.

DICENDVM ergo ad primum, quòd dæmon est fortis in se, sed non in homine: quia dicit Greg. & Bernard. quòd debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem: & licet tentare possit, tamen nocere non potest, vt innuit Glossa super illud, Mitte nos in porcos, quæ dicit: Nisi quis more porci vixerit, diabolus non accipit in ipsum potestatem. Et hoc intelligitur quantum ad nocumentum boni gratiæ, vel boni naturalis quod diminuibile est per peccatum: quia etsi tentat, hoc ipsum ordinatur ad profectum hominis.

AD ALIVD dicendum, quòd multis modis & in multis potest diabolus, vt patet in præhabita distinctione: sed hoc totum parum est, ex quo vinci ponitur in nostra, & non in sua potestate.

ARTICVLVS X.

Vtrum homo in primo statu potuit peccare venialiter?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Tanto grauius plectendus erat, &c.] Et quæritur hic, Vtrum homo in primo statu potuit peccare venialiter? Videtur aut, quòd sic: quia potuit diligere vxorem plus quam debuit citra Deum: ergo peccasset venialiter.

2 Si dicas, quòd hoc esse non potuit. Contra: Dilexit vxorem, & potuit crescere illa dilectio: crescat ergo, & intendatur vsque ad hoc quòd sit plusquam debet & citra Deum: ergo habebitur propositum.

3 Item, Est status in quo non potest fieri peccatum, nec mortale, nec veniale: & est status in quo sunt semper in peccato mortali, vt illi qui sunt in statu damnatorum. Item, Est status in quo peccatur venialiter & mortaliter, vt est status militantis Ecclesiæ. Ergo ad hoc quòd compleatur diuisio, exigitur quòd sit aliquis status in quo peccatur venialiter & non mortaliter: & ille non potest esse nisi status innocentiæ primæ: ergo Adam potuit peccare venialiter.

4 Item, Omne quod efficitur curuum à recto, prius est in parua obliquitate quam in magna: sed liberum arbitrium in primo statu fuit rectum, in secundo autem curuum in magna curuitate, scilicet in mortali: ergo in medio statu debuit esse deflexibile in veniale, & non in mortale: ergo videtur, quòd potuit peccare venialiter.

Sed contra. SED CONTRA: Primus homo in primo statu omnia inferiora subiecta habuit rationi: ergo inordinatio non nisi ex parte rationis exorbitantis accidere potuit: in ratione autem (vt habebitur infra distinctione 24.) est peccatum mortale: ergo non potuit peccare venialiter, sed mortaliter tantum.

2 Item, In veniali peccato paruum est delectabile quod mouet: sed paruum delectabile vires sub ordine rationis coniunctas auertere non potest: ergo quod auertit ab ordine primo, oportuit esse magnum: ergo oportuit esse peccatum mortale: quia in illo mouet commutabile bonum ad fructum.

3 Item, Innuitur in astutia serpentis, qui non paruum promisit, sed magnum, scilicet, Eritis sicut dij, scientes, &c.

Soluti. SOLVTIO. Dicendum, quòd meo iudicio vltimis rationibus consentiendum est, quòd non potuit peccare venialiter, & duæ causæ tactæ sunt in obiiciendo. Tertia autem tangitur in litera: quia scilicet non habuit incitans: & ita ei ad mortem debuit imputari peccatum.

DICENDVM ergo ad primum, quòd contra hoc obiicitur, quòd non diligeret extra rationem: quia ratio suppositа erat Deo continenti eam: & ideo nihil inordinatum nec paruum nec magnum esse poterat, nisi inciperet ab ea.

AD ALIVD dicendum, quòd non potuit crescere dilectio extra ordinem rationis, tali manente statu. Vnde incrementum eius impediebatur per accidens. Et hoc bene contingeret in multis quæ crescerent quantum est de se, nisi quòd per accidens impediuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd tales argumentationes nullam habent necessitatem, & præcipue in illa diuisione: quia hic posse peccare venialiter, causatur ex posse peccare mortaliter, & ideo sequitur ipsum. Vnde nullus status potest esse in quo peccetur venialiter, & non mortaliter.

AD ALIVD dicendum, quòd in curuitate ligni vel alterius corporis procedit illa obiectio, sed non in curuitate voluntatis: quia illa non incur-

natur

uatur nisi magna curuitate prius : quia ipsa non venit in magnam curuitatem per paruam, sed è conuerso in paruam per magnam, vt dictum est.

ARTICVLVS XI.

Quare peccatum Angeli non sit remediabile ? & quare humana natura potuit assumi, & non angelica ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Et ideo irremediabile peccatum eius extitit, &c.] Quæritur enim, Quare peccatum Angeli non sit remediabile ? Et quia de hoc multum super tertium disputatum est, ideo hic ponam tantum tres rationes quæ videntur esse meliores : quarum vna est ad hoc quòd non vnibilis. Secunda autem, quòd non sit redimibilis. Tertia, quòd casus suus non est secundum statum penitentis, sed damnati. Prima fundatur super tres propositiones, quarum vna probatur in tertio, quòd nihil singulare vnum in personalitate discretum vnibile sit alteri, eo quòd ipsum non sit trãsibile in singularitatem alterius quod hoc vniret sibi. Secunda, quòd discretio personalis & singularitas inseparabilis sit à natura angelica : & hoc probatur per hoc quòd in natura angelica potentia nunquam præcedit esse : sed ex quo est hoc aliquid, est sua singularitate & personalitate distinctum. Tertia est, quòd diuina personalitas non consumitur nec consumit aliquid de natura & dignitate eius quod assumit.

Ex istis ergo necessario concluditur, quòd Angelus assumi non potest ad vnionem sic. Detur enim, quòd vniatur, si est possibile : ergo aut vnitur singularitate sua manente, & singularitate personæ diuinæ : aut altera illarum transeunte, vel ambabus. Si vtraque singularitate manẽte : ergo duæ singularitates personales sunt in illo vnico : ergo duo singularia necessario, & duæ personæ, & duæ naturæ, quia naturæ nunquam vniuntur : ergo duæ sunt omni parte : ergo in nulla parte vnitæ : & hoc est contra hypothesim, quòd vnitæ sunt. Si altera transeunte : aut illa sic transit quòd cum erat in potentia, ante actum assumebatur in singularitatem altioris : & ideo non erat susceptibilis propriæ : sicut factum est in hominis assumpta natura : & tunc sequitur, quòd in natura Angeli potentia præcedit actum : & hoc est contra propositionem primam. Aut ita est, quòd diuina personalitas consumit angelicam inuentam : & hoc est contra tertiam. Aut ambæ confunduntur in tertiam : & hoc iterum est contra tertiam. Secunda ratio sumitur ex natura assumpti : quia non est assumptibile ad curam in vno numero faciendam, quod non habet naturam ordinatam ad vnum numero : sicut natura humana originaliter & naturaliter est species vna traducta ex vno per vnum actum naturæ qui est generatio : natura autem Angeli non est vna numero, nec specie, nec origine : ergo non potest curari in vno numero assumpto : sed oporteret, quòd quilibet sigillatim assumeretur. Et hanc rationem videtur Augustinus innuere in litera, cum dicit, quòd tota natura hominis periit, sed non tota angelica. Causa autem quare tota periit, est quia vnum ordinem naturæ & originis habuit, & non angelica : quia aliter angelica in primo Angelo tota periisset, sicut humana in primo homine. Tertia ratio sumitur ex casu : quia contra deiformem intellectum ille peccauit : & homo contra rationem, vt dicit Dionysius : & hoc supra expositum est in quæstione de causa confirmationis Angelorum : & etiam in 3, & ideo hic sufficit.

DISTINCTIO XXII.

De origine illius peccati.

HIc videtur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diabolo suggestioni consensit. Quod videtur Augustinus innuere super Genes. ita inquiens, Non est purandum, quòd homo deiiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda : vt per humilitatem peccati sciret quam falso de se præsumpserit, & quòd non bene se habet natura si à faciente recesserit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum se à re bona & vtili prohibuisset, nisi inesset eius menti amor ille propriæ potestatis, & de se superbia præsumptio, quæ per tentationem fuerat conuincenda aut perimenda. Denique non contenta suasione serpentis, aspexit lignum bonum

A *De hominis transgressione.*

Lib. 11. cap. 5.

Cap. 30.

bonum eſu, decorum aſpectu: nec credens ſe inde poſſe mori, forte putauit Deum alicuius cauſa ſignificationis illa dixiſſe: ideo manducauit, & dedit viro ſuo fortaſſis cum aliqua ſuaſione, quam Scriptura intelligendam reliquit. Vel forte non fuit ſuaderi neceſſe, cum eam mortuam eſſe illo cibo non videret vir. Sicut ergo non eſt permiſſus diabolus tentare fœminam niſi per ſerpentem: ita nec virum, niſi per fœminam: vt ſicut præceptum Dei per virum venit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem tranſiret ad virum. In muliere vero quæ rationalis erat, non eſt ipſe locutus vt in ſerpente, ſed perſuaſio eius, quamuis inſtinctu adiuuaret interius, quod per ſerpentem gerebat exterius. Ex prædictis tentationis modus atque progreſſus inſinuatur: necnon etiam quod prædiximus, innui videtur, ſcilicet quòd tentationem præceſſerat aliqua elatio, & præſumptio in mente hominis.

Ibidem. cap. 27.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente.

B QVod ſi ita fuit, non ergo alterius ſuggeſtione prius peccauit, cum auctoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione, ſed propria ſuperbia cecidit: hominis vero curabile, quia non per ſe, ſed per alium cecidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quocirca prædicta verba Aug. pium ac diligentem lectorem efflagitant: quæ ſic intelligere ſane quimus, Non deiiceretur homo in actum illius peccati, vt ſcilicet lignum vetitum ederet, & in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non vtique tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum: quo audito ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ poteſtatis, ex quo placuit ei facere quod diabolus ſuadebat, & vtique fecit. Suggeſtione igitur peccauit: quia tentatio præceſſit, ex qua in mente eius orta eſt elatio, quam peccatum operis ſecutum eſt, & pœna peccati.

Quæ fuit elatio mulieris.

C ET talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere ſimilitudinem Dei cum æqualitate quadam, putans eſſe verum quod diabolus dicebat. Et ideo ſpecialiter mulierem commemorat Auguſt. inquiens, Quuomodo crederet mulier diabolo, niſi eſſet in mente eius ſuperba præſumptio? Et quod ibi ſequitur, ſcilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum eſt, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

HIc videtur diligenter inuestigandum esse, &c.] Hic agit Magister de causa casus hominis, quæ est peccatum: & habet tres partes in quarum prima Magister inquirit, Quod fuerit Euæ primum peccatum? In secunda autem, Quòd fuerit Adæ primum peccatum? *ibi* [Solet quæri, Vtrum illa] In tertia facit comparationem vtriusque *ibi* [Ex quo manifestę] Ex isto & disputatione satis patet sententia.

ARTICVLVS I.

Quod fuit primum peccatum Euæ?

QVæritur autem hic primum, Quod fuerit primum peccatum Euæ? Secundum, Vtrum peccauit vno vel pluribus peccatis, vt quidam dixerunt? Tertium, Vtrum hoc peccatum fuerit in Spiritum, vel in Patrem, vel in Filium?

Ad primum obiicitur sic: Dicit Aug. in litera, quòd gustum vetiti præcessit elatio comprimenda vel perimenda: ergo illa elatio qua voluit esse sicut Deus, fuit primum peccatum.

2 Item, Aug. in lib. de virginitate, Diabolus qui in cælo voluit esse sicut Deus, cadens persuasit homini similitudinem suæ voluntatis, Constat autem, quòd peccatum Angeli primum fuit superbia. Cum igitur non sint similia nisi habentia qualitatem vnam, etiam primum peccatum Euæ fuit superbia.

3 Item, Initium omnis peccati est superbia. Et alibi, Initium peccati apostare à Deo. Hoc autem est per superbiam: ergo superbia fuit primum peccatum.

SED CONTRA videtur, quòd infidelitas: quia verbis Dei non credidit: vnde dixit, Ne forte moriamur: etiam antequam serpens similitudinem Dei nominaret: sed de verbis Dei dubitare est infidelitas; ergo primum peccatum eius fuit infidelitas.

2 Item, Supra dixit Magister, quòd dubitauit, ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit: ergo infidelis fuit.

3 Item, Ordo recreationis secundum ordinem primæ perditionis fuit: sed in recreatione in gloriosa Virgine prima via vitæ fuit fides: ergo in perditione in Eua prima porta mortis fuit infidelitas.

4 Item, In iustificatione impij prima est fides, vt Dicit Aug. ergo in prima impietate prima fuit infidelitas, ab oppositis, vt videtur.

SED ITERVM videtur, quòd primum fuerit gula: hoc enim fuit primus actus peccati: & peccatum specificatur & numeratur ab actu: ergo fuit primum.

2 Item, Ordo tentationis secundi Adam fuit per modum tentationis primi, vt dicunt Sancti: sed Christus Math. 4. tentatus est primo de cibo: ergo & Eua. Ergo & primum peccatum eius fuit gustus vetiti.

3 Item, Hoc videtur dicere in hymno, Ipse lignum tunc notauit, &c.

SED VIDETVR iterum, quòd inobedientia sit primum: quia hoc dicit Apostolus ad Rom. 5. Sicut per inobedientiam vnius: ergo, &c.

2 Item, Quia hoc dicit August. quòd Adam propter inobedientiam eiectus est de paradiso. Item dicit Ambr. quòd omne peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia mandatorum.

3 Item, Hoc idem videtur Dominus dicere: Quis enim indicauit tibi quòd nudus esses, nisi quia de ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti.

4 Item, Hoc videtur ex verbis serpentis, qui fecit mentionem præcepti dicens: Cur præcepit vobis Deus?

SED VIDETVR iterum, quòd primum peccatum non fuit commissionis, sed omissionis tantum: quia mulier audiens verba serpentis conferre debuit, vtrum virisimilia essent, & non contulit: ergo omisit.

SOLVTIO. Dicendum quod facilimum est hic infinita obiicere. Ad primum dicendum, quòd primum dupliciter sumitur quantum pertinet ad præsentem intentionem, scilicet tempore, & causa: & vtroque modo superbia fuit primum peccatum in Eua. Primo enim ex libero arbitrio consensit in hoc quòd esset sicut Deus in perfectione scientiæ boni & mali: & huius causa fecit, quicquid fecit: & ideo comedit, vt vidit lignum, & credidit serpenti: & ideo obiectum superbiæ, causa finalis fuit omnium actuum aliorum, sicut dicit August. in litera, & omnes Doctores semper concorditer concesserunt: licet quidam modo velint circa hoc facere opiniones. *Solutio.*

AD ID ergo quod contra hoc obiicitur, dicendum quòd illa dubitatio non facit infidelitatem, nec peccatum aliquod, sed facilitatem quandam ex parte regentis rationis: quia sine peccato potuit credere, quòd Deus in alia significatione illa verba protulisset, sicut dicit Magister in litera: tamen quia suum non erat hoc discutere, cum hæsitauit, neganti appropinquauit: nec erat hoc imperfectio: quia de ratione primi status non erat omnia scire, & statim intelligere omnem significationem sermonis Domini, nisi prius inquisitio & meritum præcederet. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIVD & ad septimum dicendum, quòd non valet: quia non est necessarium, quòd ordo respondeat ordini in omnibus. Præterea, Humilitas in beata Virgine inuenta fuit ante consensum fidei. In iustificatione impij virtutes habent colligantiam & ordinem: vitia autem nullum, quia ex qualibet particula & corruptione nascitur vnum vitium: & ideo illa obiectio nihil valet.

AD ID autem quod vlterius obiicitur de gula, dicendum quòd actus gulæ fuit hic materialis in peccato isto: quia non superbiuit vt comederet, sed comedit vt superbiret in similitudine Dei. Et ideo non specificat peccatum: quia materia non specificat, sed forma & finis.

AD ALIVD dicendum, quòd ordo ille respondet transgressioni toti: quia illa fuit in superbia & gustu vetiti. Et ideo redemptio facta est in humilitate pendentis in ligno. Quod autem obiicitur

obiicitur de tentatione ſecundi Adam, patet quòd non valet: quia primus homo non niſi vna tentatione, & in vno loco, & in vno actu tentatus eſt: & Chriſtus tribus, & in tribus locis, & de tribus formaliter diſtinctis: & quando Sancti adaptant, ſufficit eis materialis multiplicatio actuum in peccato Adam.

AD HOC quod obiicitur de inobedientia, dicendum quòd inobedientia dicitur duobus modis, ſcilicet contemptus præcepti inquantum præceptum eſt: & ſic ipſa eſt peccatum ſpeciale: & hoc modo non fuit in peccato Adæ & Euæ. Dicitur etiam non obſeruatio præcepti, & ſic ipſa concomitatur omne peccatum, & hoc modo non eſt ſpeciale peccatum Adæ: & per hanc diſtinctionem patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS II.

Vtrum Eua peccauit vno peccato vel pluribus?

SEcundo quæritur, Vtrum peccauit vno peccato vel pluribus? Videtur autem, quòd pluribus: quia ſupra præcedẽti diſtinctione habitum eſt, quòd tria peccata fuerunt in peccato primi hominis, ſcilicet inanis gloria, auaritia, & gula.

2 Item, Conſtat, quòd ipſa comedit prohibitum, & ſuperbiuit iterum: ergo pluribus peccauit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non pluribus peccatis peccauit: ſed ſiquis vult proprie dicere, dicet quòd peccauit vno peccato multiplici, ſcilicet quòd vnum fuerit ſecundum formam & finem voluntatis, ſed multiplex in actibus materialibus: & huius ratio iam ſæpius expoſita eſt: & ideo non oportet reſpondere obiectis.

ARTICVLVS III.

An peccatum Euæ fuerit peccatum in Spiritum ſanctum aut in Patrem aut in Filium?

TErtio quæritur, Vtrum hoc peccatum ſit peccatum in Spiritum ſanctum? Videtur enim, quòd ſic: quia non habuit tunc infirmitatem, nec ignorantiam, quæ ſunt pœnæ peccati: ergo oportuit, quòd peccauit ex malitia: hoc autem eſt peccatum in Spiritum ſanctum: ergo peccauit in Spiritum ſanctum.

SED CONTRA infra allegabit mulier, Serpens decepit me: ergo prodiit ex ignorantia: ergo eſt peccatum in Filium.

2 Item, Apoſtolus dicit 1. Timoth. 2. Adam non eſt ſeductus, ſed mulier. Ergo ſeducta fuit: ergo ex ignorantia peccauit: ergo in Filium, & non in Spiritum ſanctum.

SOLVTIO. Hoc non eſt magna dubitatione dignum. Dicendum enim, quòd in Filium peccauit, ſicut Magiſter infra obiiciendo ex verbis Iſid. dicit mulierem ex ignorantia peccaſſe: ſed ignorantia eſt duplex, ſcilicet pœna peccati, & ex illa non peccauit: & eſt ignorantia, neſcientia agendorum, vt in quo ſenſu verba Domini dicta fuerint: & ex tali proceſſit peccatum eius, & ideo fuit in Filium: non enim ignorauit tantum ſecundum quòd omnis malus dicitur ignorans, ſed etiam ignorauit ſenſum verbi Domini: quæ ignorantia occaſio fuit peccati: & Adam etiam ignorauit quòd eſſet mortale, quod putabat eſſe veniale: & ideo ipſe etiam peccauit in Filium: & per hoc patet ſolutio ad obiectum. *Solutio.*

Quæ fuit elatio viri: an crediderit, & voluerit quod mulier?

DOlet quæri, Vtrum illa talis elatio & amor propriæ poteſtatis in viro fuerit, ſicut in muliere? Ad quod dicimus, quia Adam non fuit ſeductus eo modo quo mulier. Non enim putauit eſſe verum quod diabolus ſuggerebat. In eo tamen fuiſſe ſeductum credi poteſt, quòd commiſſum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior ſeductus fuit, nec in eo in quo mulier, vt crederet Deum illud lignum ideo tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerent fierent ſicut dij. Verun-
Rom. 5. tamen prævaricator fuit Adam, vt teſtatur Apoſtolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius ineſſe illico poſt tentationem, ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem non videret mortuam eſca illa
Rom. 5. percepta. Vnde Aug. ſuper Geneſ. Cum Apoſtolus Adam prævaricatorem fuiſſe oſtendit dicens, In ſimilitudinem prævaricationis Adæ:
1. Tim. 2. ſeductum tamen negat, vbi ait, Adam non eſt ſeductus, ſed mulier: vnde & interrogatus non ait, Mulier ſeduxit me: ſed, Dedit mihi, & comedi. Mulier vero dixit, Serpens ſeduxit me. Hanc autem ſeductionem proprie vocauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, verum putatum eſt, ſcilicet quòd Deus lignum illud ideo

tangere

tangere prohibuerit, quia sciebat eos si tetigissent, sicut deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam: nec tamen eum arbitror si iam spirituali mente præditus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat.

ARTICVLVS IV.

Vtrum elatio fuerit primum peccatum Adæ, & quid appetiit, & an serpenti credidit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet quæri, Vtrum talis elatio, &c.] Videtur enim, quòd elatio non fuerit primum peccatum Adam: quia non credidit serpenti: ergo non credidit, quòd posset fieri sicut Deus: ergo non appetiit hoc.

2 Præterea, Non est seductus in quo mulier, sed putabat esse veniale quod erat mortale: quicunque autem putat hoc, est infidelis: ergo infidelitas fuit suum primum peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd peccatum mulieris & viri respectu similitudinis Dei in scientia boni & mali secundum Magistrum differunt, sicut peccatum operis & solius concupiscentiæ, inquantum tamen est consensus rationis: quia mulier quæ credidit hoc posse fieri, exhibuit membra iniquitati ad opus, per quod hoc consequeretur: vir autem consensit in rapinam similitudinis diuinæ? sed non propter hoc comedit, sed comedit vt morem gereret vxori, quod non credebat magnum malum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc argumentum non procedit. Credidit non posse fieri: ergo non appetiit. Multi enim concupiscunt bona regis, & iniuste habere vellent, & consentiendo concupiscunt: & tamen sciunt se non posse habere, quia plus concupiscit voluntas, quam possit acquirere.

AD ALIVD dicendum, quòd bene sciuit, quòd erat dignum morte: sed sciuit etiam Deum esse misericordem, & posse non per mortem punire, quod tamen dignum fuit morte: vnde ex parte misericordiæ diuinæ & suæ excusabilitatis per dilectionem vxoris datæ, putabat esse ignoscibile. Vnde Magistri distinguunt hic, quòd multipliciter peccatum dicitur veniale: scilicet ex genere, vt otiosum: vel ex euentu sequente, vt peccatum mortale deletum per contritionem; vel ex quadam causa veniæ quæ est ex parte peccantis & eius in quem peccatur, sicut hic, quia occasio peccati fuit dilectio vxoris, & præsumptio misericordiæ Dei: & ideo patet, quòd infidelis non fuit.

Quis plus peccauit, Adam vel Eua?

EX quo manifeste animaduerti potest, quis eorum plus peccauerit, Adam scilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata credidit ita esse futurum. Adam vero nec illud credidit, & de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius persuasioni consensit, nolens eam contristare, & à se alienatam relinquere ne periret, arbitrans illud esse veniale non mortale delictum. Vnde Augustinus Apostolus ait, Adam non est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior scilicet, vel in eo in quo mulier, vt scilicet crederet illud esse verum, Eritis sicut dij: sed putauit vtrumque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitentiam veniam haberet. Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit. Postquam enim mulier seducta manducauit eique dedit vt simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omnino interire: non quidem carnali victus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerumque fit vt offendatur Deus, ne offendatur amicus: quod eum facere non debuisse, diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est. E

Lib. & cap. eisdem. 1. Tim. 2. Gen. 3.

Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet eſſe commiſſum: ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt, nullo modo arbitror illum potuiſſe ſeduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præſumptio fuit; quæ etiam in ſe, & in proximum, & in Deum peccauit: vir autem tantum in ſe, & in Deum. Inde etiam colligitur, quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita eſt, cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Quod prædictæ ſententiæ aduerſari videtur.

F SEd huic videtur contrarium quod Auguſt. ſuper Geneſ. de viro & muliere peccatum ſuum excuſantibus: ait, Dixit Adam, Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, ſed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi: in impari ſexu, ſed pari faſtu. Ecce hic dicit Auguſtinus, quia parem faſtum habuit mulier cum viro. Pariter ergo ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari potèſt, vt dicamus parem vtriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in èſu ligni vetiti: ſed diſparem, & in muliere multo maiorem, in eo quòd credidit & voluit eſſe ſicut Deus, quod non vir. Veruntamen & de viro legitur, quòd voluit eſſe ſicut Deus. Dicit enim Aug. ſuper illum locum Pſalm. Quæ non rapui, tunt exoluebam. Rapuit Adam & Eua præſumentes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem. Item ſuper illum locum, Deus, quis ſimilis tibi? Qui per ſe vult eſſe vt Deus, peruerſe vult eſſe ſimilis Deo: vt diabolus qui noluit ſub eo eſſe: & homo, qui vt ſeruus noluit teneri præcepto, ſed voluit vt nullo ſibi dominante eſſet quaſi Deus. Item ſuper illum epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: quia non vſurpauit quod ſuum non eſſet, vt diabolus & primus homo.

Lib. 11. cap. 1. Geneſ. 3.

Pſalm. 68.

Pſalm. 82.

Phil. 2.

ARTICVLVS V.

An Adam plus peccauit quam Eua?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ex quo manifeſte animaduerti poteſt] Videtur enim, quòd Adam plus peccauit: quia ipſe caput mulieris fuit: ergo plus peccauit. Item, Quia ipſe vigoroſiora naturalia habuit. Item, Quia immediate præceptum accepit. Item, Quia nociuius: quia ex ipſo infecta eſt tota propago, & non ex Eua, vt dicetur infra: ergo videtur, quòd Adam plus peccauit.

SED CONTRA rationes in litera ſunt, quas non oportet hic repetere. *Sed contra*

SOLVTIO. In ſubſtantialibus peccati plus rea fuit Eua: ſed quoad quaſdam circunſtantias Adam plus: faſtus enim & concupiſcentia maior ſunt cauſa actus peccati, & quoad illa peccauit plus Eua: ſed circunſtantiæ peccantis & nociuitatis peccati maiores fuerunt in Adam, vt probant obiectiones. *Solutio.*

Quorundam ſententia, quòd Adam ambierit eſſe vt Deus, ſed non crediderit poſſibile.

G IDeo quibuſdam videtur, quòd etiam Adam ambierit eſſe ſicut Deus, non tamen crediderit id fieri poſſe: & ideo falſum eſſe quod diabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non

tamen

tamen adeo exarsit, nec tanta est affectus ambitione sicut mulier : quæ illud fieri posse putauit, & ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis surreptio mouit : sed non ita, vt illud verum vel possibile fore putaret. Aliis autem videtur ideo dictum esse, quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo sumpta illud voluit : sicut, inquiunt, peccatum dicitur per vnum hominem intrasse in mundum, id est, in humanam naturam : cum tamen mulier ante virum peccauerit : quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse : quia etiam peccante muliere si vir non peccasset, humanum genus minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit vir quam mulier. Rom. 5.

Obiectio contra id quod dictum est, virum minus peccasse.

His autem opponi solet hoc modo, Tribus modis (vt Isidorus ait) peccatum geritur, scilicet ignorantia, infirmitate, industria. Et grauius est infirmitate peccare, quam ignorantia : grauiusque industria, quam infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adam vero ex industria, quia non fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verum esse quod diabolus suadebat : non tamen in hoc quin nouerit illud Dei esse mandatum, & peccatum esse contra agere. Et ideo excusari à peccato per ignorantiam non potuit. H Lib. 2. de summo bono c. 6.

ARTICVLVS VI.

An si vir non peccasset, humanum genus minime peccatis fuisset corruptum?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si vir non peccasset, humanum genus, &c.] Contra : Mulier daret materiam carnis : & à carne, vt infra habetur, contrahitur originale: ergo adhuc periret humanum genus.

Quæst. Item, Si vir non peccasset, quæritur, quid fecisset Deus de muliere?

Solutio. Solvtio. Dicendum secundum Magistros, quòd duplex est corruptio, scilicet passibilitatis, & famis, sitis, mortis, & hanc habuissent homines ex Eua si sola peccasset. Et est corruptio vitij per causam efficientem, secundum quam caro seminata per coitum ex viro inficere potest animas : & hæc corruptio non haberetur, vt dicunt.

Ad argvmentvm ergo dicendum, quòd hæc secunda corruptio non habetur ex materia, nisi inquantum descinditur à viro, in quo est tota natura materialiter & effectiue.

Ad alivd dicendum, quòd Deus permisisset eam mori in se, aut fecisset viro aliam mulierem. Quod autem horum verum sit, nescitur. *Ad quæst.*

Quod ignorantia alia excusat, alia non.

Est enim ignorantia quæ excusat peccantem, & est ignorantia talis I quæ non excusat. Est autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

Vtrum ignorantia eſt peccatum, & vtrum aliqua ignorantia ſit affectata & voluntaria?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Eſt enim ignorantia quæ excuſat, &c.] Et quæruntur de ignorantia tria, ſcilicet an ſit peccatum? Et ſecundo, Cuiuſmodi peccatum? Et tertio, Secundum quem modum, & quæ ignorantia excuſat, & quæ non? Quod autem non ſit peccatum, nituntur quidam probare ſic. Ignorantia, pura priuatio eſt: nullum peccatum eſt pura priuatio: ergo ignorantia ſecundum ſe non eſt peccatum.

2 Item, Ignorantia dicit ſcientiæ priuationem: nulla autem ſcientia eſt virtus: ergo priuatio eius non eſt vitium.

3 Item, Nullum vitium eſt quod per pœnitentiam non deleatur: ignorantia autem poſt pœnitentiam manet ſicut ante: ergo ignorantia non eſt peccatum.

4 Item, Ignorantia eſt in intellectu: nullum autem vitium vel virtus eſt in intellectu: ergo, &c.

5 Item, Nullum vitium naſcitur in nobis præter originale: ignorantia naſcitur in nobis: ergo non eſt vitium niſi ſit originale, quod patet non eſſe verum.

6 Item, Nulla pœna in quam incidimus ex peccato, eſt peccatum: ignorantia eſt pœna in quam incidimus ex peccato: ergo non eſt peccatũ. Huiuſmodi rationibus & aliis quampluribus quidam probant, quòd nulla ignorantia ſit peccatum.

Sed contra. SED CONTRA ſunt auctoritates quæ ponuntur in litera. Item Apoſtolus, Qui ignorat ignorabitur. Et in ep. ad Rom. 1. Ambr. Grauiter peccas, quia iram Dei tibi theſaurizas: grauius, quia bonitatem Dei contemnis: grauiſſime, quia ignoras. Ergo videtur, quòd ſit peccatum.

1.Cor.14

2 Item, Debitum faciendi aliquid in determinato tempore, ſi non fit, committitur peccatum omiſſionis: ergo & debitum ſciendi aliquid in tempore determinato, ſi non ſciatur, relinquit peccatum omiſſionis: & cum ſic ſe habeat ignorantia, omiſſionis peccatum eſſe videtur.

Quæſt. QVIA vero in litera dicitur, quòd ignorantia affectata ſit peccatum: quæratur, Vtrum aliqua ignorantia ſit affectata? Videtur autem, quòd non: quia ignorantia priuationem dicit: priuatio autem nihil eſt: ergo non habet vnde moueat appetitum voluntatis: ergo nulla eſt ignorantia affectata vel voluntaria.

2 Item, Philoſophus dicit, quòd omnes homines ſcire deſiderant: ergo nullus hominum deſiderat ignorare: ergo, &c.

Sed contra. SI AVTEM hoc concedatur. Contra expreſſe dicunt verba Sanctorum, quæ ſunt in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd circa iſtam quæſtionem diuerſorum diuerſæ ſunt opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd nulla ignorantia de ſe eſt peccatum, ſed ratione annexi aliqua dicitur eſſe peccatum, ſcilicet ratione negligentiæ ſciendi eius quod tenetur ſcire, vel ratione contemptus, vel ratione voluntatis, quod idem eſt: & ideo iſti hoc modo ſoluunt dicta Sanctorum, quòd Sancti de his cauſis dicunt aliquam ignorantiam eſſe peccatum, & non gratia ſui, & concedunt rationes inductas. Et dicunt vlterius ad ſecundum quæſitum, quòd ratione annexi etiam dicitur voluntaria: quia voluntarium eſt id quod facit ignorare, vt non diſcendi, & quieſcendi à labore ſtudij, vel etiam voluntas impunitatis ſi non ſciatur, quia ſi ſciret, obligaretur ex ſcientia ad faciendum. Sed quia hæc ſolutio videtur Sanctis ſecundum ſuperficiem contradicere: ideo alij aliter dicunt, & puto quòd melius, diſtinguentes multiplicem eſſe ignorantiam. Eſt enim ignorantia, priuatio habitus in intellectu ſpeculatiuo, & hæc non eſt peccatum: & eſt ignorantia faciendorum à nobis, quæ eſt priuatio habitus regentis in moribus neceſſariis ad ſalutem: & hæc eſt duplex, ſcilicet quædam eſt habitus priuatio inſtruentis ad ea quæ neceſſaria ſunt vitæ in communi, vt ignorantia iuris diuini ordinantis mores in præceptis, vt Fornicationem eſſe peccatum mortale, & homicidium, & huiuſmodi: & hæc eſt peccatum in habentibus vſum rationis. Alia eſt priuatio habitus practici intellectus regentis in pertinentibus ad officium, vt Pontifex ſacras literas ad fidem & mores inſtituentes tenetur ſcire, & ſacerdos ea ſine quibus actus ſacerdotalis non valet exerceri, & huiuſmodi: & hæc ignorantia habito officio etiam peccatum eſt, ſed non habito, non eſt peccatum. Et quia hoc facilius eſt ſuſtinere, ſecundum hoc reſpondeamus obiectis.

Dicendo ad primum, quòd talis ignorantia non eſt abſolute nihil, ſicut nec malum quando eſt peccatum: quia relinquit ſubiectum, & debitum ad actum ſcientiæ, & hoc debitum inducit reatum, cum ſit tempus ſoluendi. Et ſi quæritur, Quando eſt debitum? Dico, quòd in quolibet opere neceſſario ad ſalutem, cum facit peruerſe, quod ex ſcientia iuris diuini deberet aliter fieri. Et ſimiliter in alia ignorantia quoties peruerſe egreditur in actum ſui officij ex defectu ſcientiæ: quia tunc eſt debitum actus ſcientis ſcientiæ regentis. Et per hoc ſoluitur hoc quod obiici conſueuit, ſcilicet quòd ſi ignorantia peccatum eſt, quòd continuè peccat ignorans, quia continuè manet ignorantia: dicendum quòd non, ſed toties peccat, quoties egreditur in actum peruerſum ex defectu ſcientiæ: & bene concedo, quòd tunc dupliciter peccat, ſcilicet omiſſione ſciendi, & actu illicito: quia cum debere ſcire ſit præcetum affirmatiuum, non obligat ad ſemper, licet ſemper obliget: ſed tunc exigitur, quando ſine ſcientiæ actu euadere non poteſt peccatum.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, nulla ſcientia eſt virtus: quia ſcientia faciendorum practice ſumpta, eſt virtus, vt prudentia, intellectus donum, ſapientia, & ſcientia, ſicut multum diſputatum eſt in 3. diſtinctione 23.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi pœnitentia perfecta eſt, quòd tranſit reatus ignorantiæ, & eſt actus ſecundum quòd obligat: quia ſi eſt priuatio ſcientiæ pertinentis ad officium, tunc ſi dimittit officium, deobligatur, & tunc non erit in ipſo ignorantia obligans. Si autem eſt ignorantia eorum quæ exiguntur ad vitam, non agit pœnitentiam, niſi inquirat, & addiſcat: & tunc tranſit ignorantia.

AD

AD ALIVD dicendum, quòd est intellectus antecedenter ordinatus ad voluntatem operandi, & in illo non est virtus: & est intellectus voluntarius & consequenter ordinatus ad voluntatem, & in illo est virtus. Et hæc omnia discussa sunt in tertio.

AD ALIVD dicendum, quòd secundum quòd nascimur in ignorantia, non est peccatum, sed pœna, sicut & concupiscentia quæ concupiscibilitas est in paruulo: sed quando tenemur scire, ignorantia est peccatum: sicut & concupiscentia, quando tenemur non concupiscere: quia quod in concupiscentia est peccatum commissionis actus prohibiti, hoc est in ignorãtia peccatum omissionis actus debiti.

AD ALIVD dicendum, quòd ignorantia inquantum pœna est, non est peccatum, sed inquantum efficitur omissio actus ad quem tenetur aliquis, & tunc tenetur.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, Qualiter sit voluntaria ignorantia? Distinguunt illi qui sunt de ista opinione, quòd peccatum non vno modo dicitur voluntarium. Si enim vis fiat in verbo, dicunt quòd nullum malum, & nullum peccatum est voluntarium, sicut dicit Diónysius quòd peccatum est incausabile, & inuoluntarium, & præter intentionem, & infœcundum, & pigrum. Sed aliquod peccatum vt cõmissionis, dicitur voluntarium, quia eius actus & delectabile sunt voluntaria, cum non deberent esse voluntaria. Aliquod est voluntarium voluntate remota & antecedente, licet non propinqua & consequente, vt originale est voluntarium voluntate Adæ, & non voluntate nostra. Aliquod est voluntarium, vt quod præuenire debet voluntas, vt motus concupiscentiæ. Item, Aliquod est voluntarium, vt in cuius actum oppositum tenetur tendere voluntas, & sic peccatum omissionis & ignorantiæ est voluntarium. Et per hoc patet solutio ad primum quod de hoc obiicitur.

AD ALIVD dicendum, quòd omnes homines, scire desiderant: non tamen omnes homines scire desiderant hoc vel illud, sed in se desiderant scire. Ignorantia autem non dicitur vniuersaliter affectata, sed particulariter, scilicet hæc vel illa: & hoc non est contrarium Phylosopho: & ideo in argumento est figura dictionis à simplici suppositione ad determinatam & mobilem, cum ly scire immobiliter & simpliciter stet in propositione Philosophi.

ARTICVLVS VIII.

Quale peccatum est ignorantia?

SEcundo quæritur, Cuiusmodi peccatum sit ignorantia? Videtur autem, quòd originale: quia nascitur in nobis.

2 Item, Quia per pœnitentiam transit reatu, & remanet actu, sicut Magister infra dicit de originali.

Sed contra. SED CONTRA: quia originale non est nisi vnum: & hoc non est ignorantia.

2 Item, Quia originale respicit omnes: sed quædam ignorantia non est peccatum nisi in habentibus officium.

3 Item, Originale peccatum est ante tempus discretionis, sed non ignorantia: ergo non est originale.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd propter hæc & similia fere tota multitudo sequitur opinionem istam, quia ignorantia de se & in se non est peccatum. Sed tamen saluando aliam possumus dicere, quòd ignorantia non est peccatum secundum quòd nascitur in nobis, sed secundum quòd tempore discretionis & officij efficitur obligatio ad actum sciendi.

AD ALIVD dicendum, quòd ignorantia sicut & peccatum omissionis, non habet actum, sed suus actus est præsens priuatio: sicut dicimus de aliquo quòd actualiter cæcus est, significando quòd præsenti tempore non habet habitum visus, & sic actu sunt priuationes: & cum peccatum ignorantiæ peccatum omissionis sit, non habet alium actum: & quia priuationes manent nisi adueniat habitus, ideo dicitur manere actu ignorantia. Tamen ille actus æquiuocus est ad actum originalis: quia illius actus est pronitas concupiscentiæ quæ est habitus inclinans ad actum: hic autem est actualis priuatio habitus regentis in officio, vel vita, quantum ad ea quæ necessaria sunt saluti. Et secundum solutionem istam oportet supponere, quòd peccatum omissionis non dicat actum aliquem, nec exteriorem, nec interiorem, sed tantum omissionem actus debiti & in tempore quo debet: & hoc alia opinio non dicit, sed potius quòd omne peccatum omissionis peccatum est quantum ad actum interiorem, vt non reficiens pauperem in tempore necessitatis vltimæ, velle non reficere, vel sua sibi auare reseruare: sed de hoc infra agetur distinctione 34.

ARTICVLVS IX.

Quæritur, Secundum quem modum, & quæ ignorantia excusat?

TErtiò quæritur, Secundum quem modum, & quæ ignorantia excusat? Et obiicitur sic: Malum malo additum, totum facit magis malum: ergo si ignorantia peccatum est, siue per se, siue per aliud, si ipsa peccato additur, totum facit magis peccatum.

2 Item hoc videtur ex litera: quia dicit, quòd ignorantia affectata neminem excusat.

3 Item ex Ambr. supra, qui dicit, quòd grauissime peccas, quia ignoras.

4 Sed forte dices, quòd inuincibilis excusat. Contra: Ebrij ignorantia est inuincibilis: & si hic occidat, dicit Damasc. & Aristo. quòd duplices meretur maledictiones: & quia occidit, & quia inebriatur. Præterea, Ignorantia secundum Philosophum non excusat, nisi illa quæ dicitur facti, quæ facit inuoluntarium actum: & hæc cognoscitur, quia ignorat circunstantias, & habet in actu pœnitudinem: huiusmodi autem non est omnis ignorantia: ergo non omnis ignorantia excusat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ignorantia secundum quòd est peccatum, siue de se, siue de annexo, aliquid habet in affectu, secundum quòd affectata dicitur: & habet aliquid in intellectu, scilicet

ſcilicet priuationem habitus regentis in operabilibus pertinentibus ad vitam vel officium. Dicendum igitur, quòd quantum ad primum peccatum eſt. Quantum autem ad ſecundum non eſt peccatum, & excuſat vel à toto, ſi eſt particularis & facti: vel à tanto, ſi eſt iuris vel vniuerſalis quod idem eſt: quia ex illa parte facit ignorare circunſtantias in quibus eſt actus, & ita eſt cauſa inuoluntarij quod meretur ignoſcentiam & miſericordiam aliquam. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. loquitur de ignorantia ſecundum id quòd eſt affectata, & quoad hoc verum eſt quod dicit.

AD ALIVD dicendum, quòd Ambroſius non accipit grauiſſime ſecundum quantitatem peccati, ſed potius ſecundum rationem periculi. Vnde grauiſſime, id eſt, periculoſiſſime: quia ignorans non videt viam per quam reuertatur, & non agnoſcit medicinam.

AD ALIVD dicendum, quòd infra patebit diuiſio ignorantiæ: ſed tamen quædam eſt vincibilis in ſe: quædam vincibilis in cauſa, & ſic eſt de ignorantia ebrij, ebrietatis enim nos domini ſumus, vt dicit Damaſc. & ideo illa ignorantia non eſt omnino inuincibilis: & ideo non excuſat à toto. Et ſi obiicitur de Lot, quòd excuſetur à tanto, & non à toto. Dicendum, quòd bene conceditur, quòd excuſatur à tanto, ſed non à toto: tamen etiam nec hoc ſequitur, ſi meretur duplices maledictiones, vel ſi bis peccauit, quòd propter hoc plus peccauit: quia fit ibi proceſſus à diſcreto quaſi ad continuum, hoc eſt, ab eo quod habet quantitatem multitudinis, ad id quod eſt quantum intenſiue: nec eſt idem maledici & peccare: quia quædam peccata ſunt maioris maledictionis ſiue infamiæ; & tamen minoris ponderis vt (dicit Gregorius) carnalia, quam ſpiritualia.

De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non.

KEst autem ignorantia triplex: & eorum ſcilicet, qui ſcire nolunt cum poſſint, quæ non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt. Et eorum qui volunt, ſed non poſſunt, quæ excuſat, & eſt pœna peccati, non peccatum. Et eorum qui quaſi ſimpliciter neſciunt non renuentes vel proponentes ſcire, quæ neminem plene excuſat, ſed ſic fortaſſe vt minus puniatur. Vnde Auguſt. ad Valentinum. Eis aufertur excuſatio, qui mandata Dei nouerunt quam ſolent habere homines de ignorantia. Et licet grauius ſit peccare ſcienter quam neſcienter, non ideo tamen confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe: quia in eis qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt: in eis vero qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia vero quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt, nullum ſic excuſat vt æterno igne non ardeat, ſed fortaſſe vt minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem habuit de ignorantia: cum & mandatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Et lib. de natura & gratia, cap. 17.

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta?

LSolet etiam quæri, Cum ſine vitio eſſet natura hominis, vnde conſenſus mali proceſſerit? Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio propriæ voluntatis fuit. In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui ſuaſit. In ipſo, quia voluntate liberi arbitrij conſenſit: & cum liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qua re coaleſcat, inueſtigabitur.

An voluntas præcesserit illud peccatum?

SI vero quæritur, Vtrum voluntas illud peccatum præcesserit? Dicimus quia peccatum illud & in voluntate, & in actu constitit: & voluntas actum præcessit, sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non præcessit, atque ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit, qua iustitiam deseruit, & iniquitatem inchoauit: & ipsa voluntas iniquitas fuit. M

ARTICVLVS X.

Quotuplex est ignorantia, & quomodo diuiditur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Est autem ignorantia triplex] Ad intelligentiam huius loci nota multiplicem & perutilem esse diuisionem ignorantiæ. Quandoque enim diuiditur secundum causam efficientem: vt cum diuiditur in vincibilem, & inuincibilem: & hæc diuisio est multiplex. Est enim inuincibilis ex natura, & hæc in toto excusat, qualis est in naturaliter stultis, morionibus, & melancholicis. Et est inuincibilis ex accidente: quæ duplex est: quoniam illud accidens, aut separabile, aut inseparabile. Si separabile: aut est ex oppilante aliquo vias spiritus animalis in cerebro, & turbante organum à quo species accipit ratio: vel ab accidente infirmitatis inseparabilis & insanabilis. Et primo modo est in ebrio, vel eo qui iusquiamum, vel opium, vel aliquid aliud bibit. Secundo modo est in infirmo: & sic distinguitur in causa: quia aut ipse dedit operam, aut non. Si non, vt si fuit ignarus qualitatis vini, vel eius quod sumpsit, tunc in toto excusat eum. Si autem ipse dedit operam: aut per rem licitam, aut illicitam. Si primo modo, iterum in toto excusatur etiamsi aliquid postea male agat. Si autem per rem illicitam: aut illa fuit veniale peccatum, aut mortale. Si primo modo adhuc excusat in toto. Si secundo modo non in toto, meo iudicio, excusat, sed in parte: quia tunc meretur duplices maledictiones. Si autem est vincibilis: tunc diuiditur vlterius penes materiam, in ignorantiam iuris, & facti: & hoc est idem quod Theologi vocant vniuersalem, & particularem: quia ius vocatur hic regulæ vniuersales & regentes vitam, vel officium. Factum autem, hoc particulare vel illud, quod contingit etiam sapientem ignorare: sicut Iacob ignorauit sibi suppositam Liam pro Rachele: & ideo in toto excusatur. Iuris autem est duplex: quia quoddam est ius vniuersale, quod omnibus imponitur ad sciendum: & quoddam est particulare, quod non scitur nisi per studium: & puto, quòd prima est crassa & supina, non excusans. Secunda autem excusat, vel à tanto, vel à toto si est casus multũ difficilis. Hæc eadem diuisio dicitur ignorantia affectata, vel simpliciter ignorantia, secundum quòd coniungitur cum forma voluntatis, vel separatur ab ea: & quando est affectata, tunc est peccatum ex parte affectus: quando autem est simpliciter ignorantia, tunc est excusans à tanto, & non à toto. Hæ autem differentiæ: excusans, & non excusans, accipiuntur penes causam finalem.

ARTICVLVS XI.

Vtrum grauius est peccatum ex ignorantia quam infirmitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur in litera, quòd grauius peccatur infirmitate quam ignorantia. Hoc autem non videtur: quia infirmitas dicit debilitatem standi: & quanto maior est debilitas, tanto minus imputatur peccatum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Isidorus facit comparationem penes id quod peccatum habet de voluntate. Cum autem per ignorantiam nesciuntur circunstantiæ negotij, & loci, & temporis, & personæ, & nocumenti sequentis, nihil relinquitur de voluntario respectu circunstantiarum: in infirmitate autem remanet: & ideo plus habet de voluntario, & per consequens plus de peccato & contemptu. Et hæc de ignorantia dicta sufficiant. *Solutio.*

DISTINC

DISTINCTIO XXIII.

Quare Deus permiſerit hominem tentari, ſciens eum eſſe caſurum ?

De Dei permiſſione in actu tentandi.

A PRÆTEREA quæri ſolet, Cur Deus hominem tentari permiſerit, quem decipiendum fore præſciebat ? Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene viuere poſſet, quia nemo male viuere ſuaderet : cum in natura poſſe, & in poteſtate haberet velle non conſentire ſuadenti, Deo iuuante : & eſt glorioſius non conſentire, quam tentari non poſſe. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos præſciebat ? Quia præuidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent : etſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe laudabiliter operantem inuenirent. A ſe habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dicitur, Non deberet Deus creare quos præſciebat malos futuros : ſciebat enim bonis profuturos, & iuſte pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam, talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipſi non eſſe malam, quæ talis facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet, & iuſte punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccauit. Cum ergo hæc bona ſit, illa melior, cur non vtramque faceret vt vberius laudaretur de vtraque. Illa enim de ſanctis Angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt, Si Deus vellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus : ſed melius voluit, vt quod vellent eſſent. Et boni quidem non infructuoſe, mali vero non impune eſſent. Item inquiunt, Poſſet Deus voluntatem eorum vertere in bonum : quia omnipotens eſt. Poſſet reuera. Cur non fecit ? Quia noluit. Cur noluit ? Ipſe nouit. Non debemus plus ſapere quam oportet.

Lib. eodem cap. 7.

Rom. 12.

Hic qualis ſecundum animam : & agit de ſcientia hominis ante peccatum.

B ET quidem ſecundum animam rationalis fuit homo, habens diſcretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creatarum, & cognitionem veritatis : quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongrue accepiſſe putatur, & ad illam non ſtudio vel diſciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illam percepiſſe.

Quod triplicem habuit homo ante lapsum cognitionem, scilicet rerum propter se factarum, & Creatoris, & sui.

FVitque homo primus ante lapsum triplici cognitione præditus, rerum scilicet propter se factarum, & Creatoris, & sui. Rerum quippe cognitionem hominem accepisse perspicuum est, cum non ipse Creator vel Angelus aliquis, sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quòd singulorum notitiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda & disponenda erant, horum omnium Deus illi & scientiam tribuit, & prouidentiam atque curam reliquit. Quia, vt ait Apostolus, Non est cura Deo de bobus. Quorum aliorumque animalium Deus homini curam reliquit & prouidentiam, vt dominationi eius subiicerentur, & ratione illius gubernarentur: vt sciret illis necessaria prouidere à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam homo peccando non perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouiderentur. Et idcirco in Scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ quam peccando amisit. C 1.Cor.9.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA quæri solet. Cur Deus hominem, &c.] Hic tertio supponit quæstionem de causa ex parte permittentis Dei, quòd caderet homo. Et habet duas partes. In prima facit quæstionem de permissione casus. In secunda tangit, in quali scientia creatus fuit homo secundum animam *ibi* [Et quidem secundum animam] Hic quæruntur duo. Vtrum scilicet homo factus sit in naturalibus vel gratuitis? Et vtrum Deus melius potuit hominem facere, quam fecit? Et istarum prima supra determinata est de Angelis: quia idem est quærere, Vtrum homo & Angelus factus sit in naturalibus vel gratuitis? Altera autem late disputata inuenitur in primo libro. 43. & 44. distinctione & ideo hic transeundum est ad partem secundam istius lectionis.

ARTICVLVS I.

An homo in primo statu omnium cognitionem acceperit per naturam aut per gratiam?

QVæritur ergo, Vtrum homo in primo statu naturaliter omnium cognitionem habuerit? Et videtur, quòd sic: quia Dei opera perfecta esse decebat: homo autem opus Dei fuit: ergo in nulla perfectione relinqui debuit: ergo perfici secundum scientiam quæ naturaliter ab aliquo haberi potest.

2 Item, Fecit eum perfectum in corpore: sed dignior est perfectio animæ, quam corporis: ergo etiam fecit eum perfectum in anima.

3 Item, Cum inuenire scientias sit difficile valde, facile autem augere per auditum ab alio: sicut inuenimus in primis philosophantibus, quòd valde fatua dixerunt, & posteriores melius intellexerunt. Videtur autem secundum hoc, quòd Adam insipientissimus fuerit, nisi ipse datam sibi à creatione scientiam omnium habuisset.

SED CONTRA: Differentia animæ est & Angeli: quia anima in corpore ponitur, vt accipiat scientias & virtutes: Angelus autem scientias à creatione habet. Cum igitur Adam fuerit habens animam humanam, videtur non debuisse habere scientiam nisi per disciplinam in corpore. *Sed contra.*

2 Item hoc videtur ex habitis superius, vbi Magister dicit, quòd pueri nati fuissent in imperfectione scientiæ, sicut & in imperfectione staturæ: ergo videtur, quòd non est de natura hominis statim accipere scientiarum habitus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Adam habuit scientias omnium, & hoc per gratiam gratis datam, & non per naturã. Angelus autem habet hoc per naturam: & ideo manet adhuc differentia animæ & Angeli: tamen hæc non est differentia substantialis, sed alia quæ supra tacta est in parte. *Solutio.*

AD ALIVD responsum est supra, quòd infantes non nati fuissent meo iudicio imperfecti in habitu scientiæ, sed potius in actu considerationis propter fluiditatem complexionis infantium in diuersa, quæ non patitur fortem super vnum & idem conuersionem.

De cognitione Creatoris.

D COgnitionem quoque Creatoris primus homo habuiſſe creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat: non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quo modo à credentibus abſens quæritur: ſed quadam interiori aſpiratione quæ Dei præſentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt, neque ita in ænigmate qualiter in hac vita videmus.

De cognitione ſui.

E POrro ſui cognitionem idem homo talem accepiſſe videtur, vt & quid deberet ſuperiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque ſuam & ordinem, ſcilicet qualis factus eſſet, & qualiter incedere deberet: quid agere, quid cauere intellexit. Si horum notitiam non habuiſſet, non eſſet reus præuaricationis, neque ſeipſum cognouiſſet.

Vtrum homo præſciius fuerit eorum quæ ſibi futura erant?

F SI autem quæritur, Vtrum homo ſcientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant, id eſt, ſi ruinam ſuam præſciuerit: & ſimiliter præſcierit bona quæ habiturus fuiſſet, ſi in obedientia perſtitiſſet? Reſponderi poteſt, quòd ei magis facienda indicta ſunt, quam futura reuelata. Accepit enim ſcientiam & præceptum eorum quæ facienda fuerant, ſed non habuit præſcientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præſcius ſui caſus, ſicut & de Angelo diximus. Quod Auguſt. ſuper Geneſ. aſſerit, ratione vtens quam ſupra poſuimus. Hæc de ſcientia hominis quantum ad primum ſtatum pertinet, dixiſſe ſufficiat.

Lib. 11. cap 18.

ARTICVLVS II.

Vtrum primus homo habuit cognitionem Creatoris, & ſine medio Deum vidit: aut per ſpeculum & ænigma?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cognitionẽ quoque Creatoris habuiſſe primus homo creditur] Videtur enim Magiſter dicere falſum: quia in principio quarti habetur, quòd primus homo ſine medio Deum videbat: ergo non vidit per medium, vt hic dicitur.

1 Præterea, Si vidit per medium: tunc non differebat viſio ſua à noſtra: quia inter nos etiam vnus videt magis clarè quam alius: & hoc non videtur veriſimile.

3 Præterea dicit Auguſtini ſuper Geneſ. quòd operabatur ad experimentum accipiendum: experimento autem relinquitur ars & ſcientia: ergo videtur, quòd ipſe non habuerit ſcientiam omnium, vt prius videbatur ſupponi.

Soluti.

SOLVTIO. Dicendum, quòd viſio fidei eſt per ſpeculum in ænigmate: ſed ænigma multiplex eſt. Quoddam enim eſt ex hoc ipſo, quia intellectus creatus eſt, ex quo accidit ei, quòd etiamſi ſit de eiſdem ſcibilibus, de quibus eſt intellectus Dei: non tamen adeo limpide poteſt in illa ſicut intellectus diuinus: & ſub tali ænigmate omnis creatura rationalis eſt, etiam anima Chriſti. Quoddam eſt iterum ænigma, ex eo quod inquiſitiuus eſt intellectus hominis, cum angelicus ſit ſine inquiſitione, vt ſupra diximus: & hoc ænigma iterum homo habet in via inſeparabiliter, licet in patria efficiatur ſimilis Angelis. Tertium eſt ænigma, ex eo quòd intellectus carne velatus eſt: & hoc iterum inſeparabile eſt ab homine, quandiu gerit carnem animalem. Et ſub omnibus iſtis Adam cognouit Deum. Quartum ænigma eſt obſcuritatis intellectus, quæ accidit ex peccato animæ: & ſub hoc videmus nos, eo quòd nunquam ita per pœnitentiam reuocari poſſumus in hac vita, quòd nihil remaneat de corruptione ſynceritatis potentiarum. Quintum eſt ænigma procedens non ex carne, ſed ex carnis corruptione: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, &c. Et his vltimis duobus modis

Adam

Adam limpidius vidit quam nos.

Item, Speculum creaturarum non repræsentat Deum nisi in aliquo lumine. Illud igitur lumen aut est diuinum tantum & fistens in diuino quod est lux penetrans omnia, & sic cognoscit Deus creaturas, & se relucere in creaturis per lumen quod est ipse, & inegressibiliter in ipso manet. Secundo modo cognoscitur in creatura per lumen incipiens à Deo & terminatum in creatura: sicut Angeli & beati de matutina visione veniunt in vespertinam. Et neutro illorum modorum cognouit Adam Deum in speculo. Tertio modo cognoscitur in speculo per vestigium lucis increatæ, quod tamen est lux creata, nulla ex parte obscurata per peccati infectionem: & sic vidit Adam Deum in speculo creaturæ. Quarto modo cognoscitur Deus in speculo creaturæ per vestigium creatum & obscuratum: quia Adam peccante, omnia in peiorem statum defluxerunt, quæ propter eum facta sunt, sicut dicit Glossa Rom. 8. super illud, Vanitati, &c. Et sic Adam non vidit, sed nos. Et per hoc patet solutio ad totum.

Quod enim primo obiicitur, dicendum quòd Magister in quarto non intendit remouere omne medium: sed ex parte ænigmatis interioris quartum & quintum: ex parte autem speculi tantum quartum.

Ad aliud dicendum, quòd nullus nostrum potest pertingere ad claritatem illam quæ nullam habet obscuritatem ex peccato.

Ad aliud dicendum, quòd Adam experiebatur propter delectationem in actu contemplationis sapientiæ moderantis naturam, & non per acquisitionem habitus: sicut sciens vigellare, vigellat, vt delectetur in auditu.

DISTINCTIO XXIV.

De gratia hominis & de potentia ante casum.

A *De adiutorio per quod homo ante lapsum stare potuit, scilicet de libero arbitrio inquantum ad alias potentias comparatur.*

Nunc diligenter inuestigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: & vtrum per eam potuerit stare vel non. Sciendum est ergo, quòd homini in creatione (sicut de Angelis diximus) datum est per gratiam auxilium, & collata est potentia per quam poterat stare, id est, non declinare ab eo quod acceperat: sed non poterat proficere intantum, vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternam. Vnde Aug. in Ench. Si factus est homo rectus vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio, vtrumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem quam Dei, de illo facta est voluntas Dei. Item in eodem: Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene posset velle, & male. Nec frustra, si bene: nec impune, si male. Idem quoque in libro de correctione & gratia ait: Si hoc adiutorium vel Angelo vel homini cum primum facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino auxilio posset manere si vellet: non vtique sua culpa cecidisset. Defuisset quippe adiutorium, sine quo manere non posset: Idem, Dederat Deus homini bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo non posset in ea manere si vellet, & per quod posset. Vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, Acceperat posse si vellet, sed non habuit velle quo posset:

Cap. 107.

Cap. 105.

Cap. 11.

Lib. & cap. eisdem.

Lib & cap. eisdem.

Nam si habuisset, perseuerasset. His testimoniis euidenter monstratur, quòd homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat : alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis in qua creatus est.

B SEd quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, si per eam nec mereri vitam valuit, nec in ea stare voluit : quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tempus stare voluit, sed non perseueranter, & ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC diligenter inuestigari oportet] Hic incipit pars illa in qua agitur à quo cecidit Adam per peccatum : & habet duas partes, in quarum prima agit, qualiter cecidit à naturalibus in quibus est vulneratus : & in secunda, qualiter cecidit à gratuitis : & hæc incipit 26. distinctione *ibi* [Hæc est gratia operans, &c.] Prima harum subdiuiditur in duas, in quarum prima agit de libero arbitrio. In secunda de libertate eius & statibus, quæ incipit 25. distinctione *ibi* [Iam vero ad propositum] Hæc autem lectio subdiuiditur in tres, in quarum prima inquirit, Vtrum gratiam aliquam gratis datam homo in primo statu acceperit? Secundo determinat, quæ illa gratia fuerit, quia liberi arbitrij *ibi* [Hic considerandum, &c.] Tertio determinat ordinem tentationis in viribus animæ *ibi* [Illud quoque prætermittẽdum non est.

ARTICVLVS I.

An Adam stare potuit per hoc quod accepit in creatione?

CIrca primam incidunt tria dubia, scilicet an stare potuit Adam per hoc quod in creatione accepit? Secundo, Vtrum potuit proficere? Tertio, An non proficere sibi tunc potuerit imputari? Ad primum sic : Damasc. dicit, quòd omne creabile est vertibile : constat autem, quòd non in melius : ergo in deterius vertetur. Homo autem primus creatus fuit : ergo sine adiutorio Dei verteretur in deterius : ergo oportuit, quòd non staret nisi gratiam aliquam stándi acciperet.

2 Item Augustin. in libro de vera innocentia. Natura humana etsi in illa integritate in qua condita est, permaneret : nullo tamen modo seipsam sine creatore adiuuante seruaret. Si ergo tunc sine Dei gratia salutem suam quam habebat, seruare non potuit, quomodo post casum gratiam recuperare potuit, quam perdidit? Ergo videtur, quòd de se non potuit stare.

Sed contra. SED CONTRA : Hoc quod non est in potestate nostra, non imputatur nobis : si ergo Adam stare in eo quod accepit sine noua gratia non potuit, si illam non accepit, non fuit ei imputandum quòd cecidit : sed non accepit eam : ergo non fuit ei imputandus casus.

2 Item, Natura nulli dat esse quin det ei etiam virtutes conseruantes esse quod dedit, nisi ita sit quòd esse illius sit continuum fieri : cum igitur Deus non imperfectior sit in operando quam natura, cum dedit esse naturale homini, dedit ei potestatem standi in illo.

3 Item, Asino dedit Deus esse, & potestatem stándi in illo : ergo si homini hoc non faceret, deterioris conditionis esset apud ipsum quam asinus.

4 Item, Magister in litera dicit, quòd gratia per quam stare in eo quod accepit poterat, facultas liberi arbitrij & discernendi bonum & malum fuit : constat autem, quòd has potestates siue facultates homo primus in creatione accepit, ex quibus stare posset.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd homo nihil potest esse, vel facere sine gratia : sed hæc non est gratum faciens semper, sed potius conseruatio & influentia diuinæ bonitatis ad esse & operari, sicut ipse dicit : Sine me nihil potestis facere. Et hac gratia potuit primus homo stare in eo quod acceperat : sed non fuit creatus in gratuitis : quod tamen ego non credo, licet sustineam propter Magistrum.

DICENDVM ergo ad primum, quòd bene concedo, quòd homo indiget continentia sicut alia creatura : sed non indigeret gratia gratum faciente ad hoc. Et hoc modo etiam intelligitur auctoritas sequens August.

AD ALIA autem quæ in contrarium obiiciuntur, patet solutio : quia illa non remouent gratiam influentiæ diuinæ & superadditorum in naturalibus potentiis quæ dat Deus vnicuique naturæ secundum proportionem capacitatis suæ : & talis fuit etiam gratia quam accepit Adam, Sed in homine proprie vocatur gratia, quia ordinat ad gratiam gratum facientem : in aliis autem non proprie vocatur nomine gratiæ, sed dati, vel naturæ.

* *
*

ARTI

ARTICVLVS II.

An homo proficere potuit in primo statu ex his quæ accepit?

SEcundo quæritur, Vtrum homo proficere potuit in primo statu ex his quæ accepit? Videtur autem quòd sic: quia Luc. 10. dicitur in Glossa, quòd vulneratus est in naturalibus, & spoliatus gratuitis: sed nullus homo spoliatur hoc quod non habet: ergo habuit gratuita: sed habens gratuita, proficere potest: ergo Adam potuit proficere ad meritum.

2 Item, In naturis ita videmus, quòd omne illud quod natura perficit in esse, etiam dat illi potentias naturales, quibus proficere potest in bene esse & operari: cum ergo non imperfectior sit Deus quam natura, etiam suo operi dedit potentias quibus proficere potuit in bene esse: ergo Adam etiam proficere potuit.

Si concedatur. Contra hoc est quod dicit Aug. in litera.

Quæst. VLTERIVS quæritur hic secundum aliam opinionem, quæ dicit Adam creatum esse in gratuitis, qualiter intelligatur quod Augustinus hic dicit, quòd proficere non potuit?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd Adam secundum illam opinionem quòd non fuerit creatus in gratia gratum faciente, non potuit proficere ad meritum: quia profectus meriti non est constitutus infra posse virium naturalium vel potentiarum, sed oportet habere altiora, vt fidem, charitatem, & huiusmodi: sed potuit proficere in bene esse naturæ, vt commodis vitæ, & operibus infra posse naturalium constitutis: & hoc & non plus probat secunda obiectio.

AD PRIMVM dicendum secundum hanc opinionem, quòd non fuit spoliatus gratuitis quæ haberet, sed quæ habiturus erat si stetisset.

Ad quæst. AD ID quod quæritur, Qualiter respondeatur secundum aliam opinionem dictis Augustini in litera? Dicendum, quòd est profectus ad meritum, & hoc modo proficere potuit Adam: & est profectus ad confirmationem secundum statum beatitudinis, & hoc modo proficere non potuit, nisi Deus compleret eum.

ARTICVLVS III.

Vtrum posito quòd homo gratiam non habuit, an ei fuerat imputandum quòd cecidit?

TErtio quæritur, Ex quo gratiam non habuit, vtrum ei imputandum fuit quòd cecidit? Videtur autem, quòd non: quia plura habuit deprimentia in malum, quam eleuantia in bonum, quia vertibilitatem naturæ, & Angelum adhortantem: ergo non potuit resistere.

2 Item, Diabolus fortior est homine: ergo homo non potest ei de se resistere: ergo quòd succubuit, non fuit ei imputandum, vt videtur.

Sed contra SED CONTRA: Discretionem habuit boni & mali, & facultatem arbitrij, quia potuit dissentire: ergo sua culpa cecidit, cum stare potuerit, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Ex præhabitis in quæstione de tentatione, istam facile est soluere: quia licet natura sit vertibilis, tamen influentia diuinæ voluntatis magis se habet ad standum, quam vt vertatur. Item, Cum Angelum habet tentantem exterius, habet etiam Angelum bonum confortantem: & ideo efficaciora remedia habuit subleuantia, quam deprimentia, & ideo sibi est imputandum.

AD ALIVD dicendum, vt supra, quòd licet diabolus fortis sit in se: tamen tentatio non est fortior, quam ipse homo vult: quia ipse non accipit vires in nos nisi ex permissione vel voluntate nostra: & ideo illa obiectio non cogit.

Oppositio contra illud quod dictum est, hominem non potuisse proficere.

AD hoc autem quod diximus hominem non potuisse proficere vel C
mereri per gratiam creationis, solet opponi sic: Per illud auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritum est ac bonum remunerabile. Omne autem bonum meritum profectus est. Per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tentationi, non feciſſet illi meritum, etsi non consensisset: quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret, sicut Angelis qui non ceciderunt non fuit meritum quòd steterunt, id est, quòd non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquando, si malum non facimus, sed resistimus: ibi dumtaxat, vbi causa subest quæ nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus.

Declinare enim à malo ſemper vitat pœnam, ſed non ſemper meretur palmam.

De adiutorio homini in creatione dato, quo ſtare poterat.

D HIc conſiderandum eſt, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere ſi vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ ſynceritas atque viuacitas.

ARTICVLVS IV.

An homo in primo ſtatu reſiſtendo malo & non conſentiendo tentationi, feciſſet ſibi meritum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ad quod dicimus, quia reſiſtere malo, &c.] Cauſa enim Magiſtri nulla videtur eſſe: quia eſt opus meritorium ex hoc quod procedit ex radice charitatis.

2 Item, Quod dicit, declinare malo non meretur palmam, videtur falſum: quia eſt pars iuſtitiæ, & iuſtitia ſecundum ſe totam meretur palmam: ergo & declinare à malo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Magiſter magis attendit rationem actus virtutis, quam gratiæ. Et verum eſt: quia virtus eſt circa difficile, & bonum: & hanc rationem non habuiſſet reſiſtere primi hominis, licet alias habuiſſet rationem meriti. Alij aliter dicunt, ſcilicet quòd meritum dimiſſionis pœnæ conſiſtit in difficultate operis, & hoc non habuiſſet Adam: meritum autem gloriæ conſiſtit in quantitate charitatis, & hoc habuiſſet ſi habuiſſet gratiam. Sed hoc non placet pro tanto quia ipſe non indiguiſſet illo merito, cum nullius pœnæ debitor fuerit: & ideo diſtinctio illa fruſtra fieret circa opus eius.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt declinare quod non dicit niſi priuationem ſimplicem, ſicut declinatur à malo de quo nunquam fuit cogitatio: & de hoc loquitur Magiſter. Eſt etiam declinare à malo de quo fuit cogitatio, & eſt voluntas actualis tendens in contrarium illius mali: & hæc eſt pars iuſtitiæ, & meretur palmam; & de hac non loquitur.

De libero arbitrio.

E LIberum vero arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum eadem deſiſtente. Et dicitur liberum quantum ad voluntatem, quæ ad vtrumlibet flecti poteſt. Arbitrium vero quantum ad rationem, cuius eſt facultas vel potentia illa, cuius etiam eſt diſcernere inter bonum & malum: & aliquando quidem diſcretionem habens boni & mali, quod malum eſt eligit: aliquando vero quod bonum eſt. Sed quod bonum eſt niſi gratia adiuta non eligit, malum vero per ſe eligit. Eſt enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, niſi gratia iuuet: quæ aduenies iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per ſe autem poteſt velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum vel malum poteſt velle, vtrumque diſcernens, liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent: habent tamen ſenſum & appetitum ſenſualitatis.

ARTICVLVS V.

Quid ſit liberum arbitrium, vtrum habitus, vel potentia, vel paſſio?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur *ibi* [Liberum vero arbitrium, &c.] Et quæruntur hic tria de libero arbitrio, quorum primum eſt, quid ſit. Secundum, Vtrum amitti poſſit vel tolli per aliquid libertas eius. Tertium de actu eius de quo mentionem facit in litera.

AD PRIMVM ſic proceditur: Omne quod capit intentionem & remiſſionem, ex his quæ ſunt in anima, eſt habitus, vel paſſio, & non potentia: liberum arbitrium capit intenſionem & remiſſionem: ergo eſt habitus, vel paſſio. Prima patet per hoc quod dicit Philoſophus, quòd tria ſunt in anima, potentiæ, paſſiones, & habitus: & potentiæ non recipiunt magis & minus,

cum

cum sint consequentes substantiam animæ : sed alia duo capiunt magis & minus. Secunda probatur per Aug. & Bernard. & Ansel. qui dicunt, quòd liberius est in beatis, quam in viatoribus: & liberius in viatoribus, quam in damnatis. Item, Libertas diuiditur in libertatem à coactione, à peccato, & à miseria : & hæc dicunt habitum : ergo liberum arbitrium dicit habitum, & non potentiam.

2 Item hoc videtur per hoc quòd dicitur facultas rationis : facultas enim potentiæ est habitus, & non potentia : ergo liberum arbitrium est habitus.

Quæst. 1. ITEM vlterius quæritur, Qualiter dicatur facultas rationis, & voluntatis ? Aut enim quia in vtroque, aut quia ex vtroque. Si quia in vtroque: ergo liberum arbitrium est pars rationis, & voluntatis : & cum vnum numero, erit vnum & idem numero pars essentialis duorum, quod est impossibile. Si autem quia ex vtroque : ergo liberum arbitrium est potentia composita ex duabus potentiis, quod est impossibile. Et secundum hoc ratio & voluntas non manerent in proprio actu in anima, sed in eo quòd componunt. Præterea, Duo simplicia non componunt tertium, nisi vnum sit materiale ad alterum, & alterum formale : sic autem non se habent ratio & voluntas : ergo videtur, quòd male dicitur facultas rationis, & voluntatis.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur, Qualiter accipiatur ratio in diffinitione liberi arbitrij ? Constat autem, quòd non accipitur pro speculatiua : ergo pro practica : ergo aut pro superiori, aut inferiori, aut pro vtraque simul. Si pro superiori : tunc non disponerentur inferiora per liberum arbitrium, vt videtur. Si autem pro inferiori tantum: ergo non contingeret per liberum arbitrium in hærere superioribus, quod etiam falsum est. Si autem pro vtraque : hoc non videtur : quia secundum hoc non esset liberum arbitrium potentia specialis, sed plures complectens. Eodem modo potest obiici de voluntate.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd liberum arbitrium est potentia specialis completa per habitum naturalem, qui est libertas eius: vnde habet aliquid rationis, & aliquid voluntatis, sicut ostendit nomen eius : suum enim est velle arbitratum sibi, & hoc dicit eligere, duobus propositis, hoc est, præoptare & pæeligere : & proponere duo est rationis, præoptare autem alterum est voluntatis : libertatem autem vocat à voluntate. Et vt hoc intelligatur, sciendum quòd sicut dicit Philosophus, Liber est qui est causa sui, & non causa alterius : & quod est obligatum alteri, non est liberum. Vnde potentiæ affixæ organis sunt obligatæ illis, non potentes in actum vltra naturam receptibilitatis organi : sicut visiua potentia alligata pupillæ, non potest vltra hoc quod pupilla nata est recipere, & sic est etiam d aliis. Sed à tali obligatione sunt absolutæ omnes potentiæ animæ rationalis : quarum nulla est affixa organo. Altera obligatio alteri est ab obiecto, quando habet principia apud se, vel in se, per quæ conuincit potentiam de consensu in ipsum, sicut omnes potentiæ apprehensiuæ animæ rationalis, vt intellectus, & ratio, & huiusmodi, conuincuntur rationibus ad consentiendum in verum : & ideo non sunt causa sui, sed alterius. Sed voluntas neutro modo est obligata : quia non est affixa potentia organo, nec etiam necessario consentit : quia ratione dictante hoc esse faciendum vel non, adhuc se habet ad quod voluerit, & potest contrarium velle, quam quod ex ratione diiudicatum est : & ideo voluntas libera est, & electio liberi arbitrij ab illa parte habet eandem libertatem. Vnde sciendum, quòd liberum arbitrium est potentia animæ rationalis sita in anima in contactu rationis diiudicantis, & voluntatis complete volentis : quia eligere (quod secundum August. est liberi arbitrij) est post iudicium, & ante complete velle.

DICENDVM ergo ad primum, quòd triplex est libertas, scilicet à coactione, & à peccato, & à miseria : & illa sola quæ est à coactione est de substantia liberi arbitrij. Et illa iterum consideratur dupliciter, scilicet in se, & sic non potest intendi & remitti : vel in comparatione ad actum, & sic habet magis & minus, sicut & ipsa potentia naturalis : & ideo per hoc non potest probari, quòd non sit potentia, sed quoad alias duas libertates dicit habitum recipientem intensionem & remissionem.

AD ALIVD dicendum, quòd facultas licet dicatur abstracte, tamen nominat potestatem completam per naturam quæ est libertas à coactione, quam accipit secundum quod attingit voluntatem.

AD ALIVD dicendum, quòd dicitur rationis & voluntatis, sicut ex vtroque, non materialiter, sed secundum ordinem : quia vnum in actu sibi præponit, & alterum sequitur ex ipso. Et hoc patet ex Damasc. qui dicit, quòd primum inquirit, deinde disponit, tertio ordinat, deinde dijudicat & sententiat, deinde eligit, deinde vult, deinde impetum facit ad opus. Et constat, quòd inquirere, disponere & ordinare, diiudicare & sententiare. actus sunt rationis : velle autem & impetum facere ad opus, actus sunt voluntatis. Sed eligere (vt habemus in litera) est actus liberi arbitrij : ergo liberum arbitrium est potentia sita in contactu rationis & voluntatis, aliquid habens ex hoc quòd ordinatur ad vtramque, ad vnam consequenter, & ad alteram antecedenter : & ideo vtraque ponitur in diffinitione eius : & non est compacta, vt quidam dixerunt, ex vtraque, sed per ordinem respicit vtramque. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod vlterius quæritur, Qualiter sumatur ibi ratio ? Dicendum, quòd pro practica ratione, quæ communiter se habet ad vtramque portionem, eo quòd arbitrium est in officio vtriusque. *Ad quæst. 2.*

Nec sequitur quod obiicitur in contrarium: quia non ingrediuntur ratio & voluntas in compositionem eius, sed exiguntur ad ordinem actus qui est eligere. De omnibus his & sequentibus multa valde & exquisite disputata inueniuntur in tractatu nostro de anima, quæstione de potentiis motiuis & de libero arbitrio.

***

ARTICVLVS VI.

An liberum arbitrium amitti poteſt?

SEcundo quæritur, Vtrum amitti poteſt? Qualiter enim ſaluetur cum præſcientia, in primo libro tractatu de præſcientia notatum eſt. Videtur autem, quòd ſit amiſſum per peccatum: quia dicit Auguſtinus in ench. & habebitur in ſequenti diſtinctione, homo male vtens libero arbitrio & ſe perdit & ipſum: quod autem perditum eſt, non habetur: ergo videtur, quòd poſt non eſt habitum ab homine.

2 Item infra dicet, quòd poſt peccatum trahitur & vincitur: quod autem trahitur & vincitur, cogitur: ergo coactum eſt poſt peccatum: non ergo eſt liberum.

3 Item Auguſt. in lib. de libero arbitrio, Nulla re fruitur homo cum libertate, niſi qua fruitur cum ſecuritate: ſecuritatem autem in hac vita homo nunquam habebit: ergo nec libertatem: ergo videtur, quòd libertatem amiſerit.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt quod dicit Origen. ſupra illud Deuter. 3. Propoſui tibi hodie, &c. ſic: Quæ exterius accidunt, in noſtra poteſtate non ſunt: bene autem vel male vti his quæ incidunt, ea quæ intus eſt ratione diſcernente & diiudicante quomodo his debeat vti, noſtræ poteſtatis eſt, dicente Moy. Ecce propoſui tibi hodie, &c.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Vtrum poſſe malum ſit libertas vel pars libertatis? Et ſic videtur, quòd ſic: quia in diffinitione præhabita Auguſt. ponitur. Item, Philoſophus dicit, quòd poteſtas prauorum eligenda eſt; ergo eſt bona & de poteſtate liberi arbitrij.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt quod dicit Anſelm. quòd poſſe peccare nec libertas eſt, nec pars libertatis: ergo non eſt de eſſentia liberi arbitrij.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd libertas vt in ſequenti diſtinctione Magiſter dicit, triplex eſt, ſcilicet à neceſſitate, & à peccato, & à miſeria: & prima non poteſt amitti, ſed ſecunda, & tertia. Item prima adhuc dupliciter conſideratur, ſcilicet ſecundum terminum à quo, id eſt, ſecundum quòd eſt à neceſſitate libera, vel abſoluta: & ſic nunquam amittitur, vel diminuitur: quia priuatio non recipit intenſionem vel remiſſionem: vnde ſecundum hoc æque eſt in Deo & in creatura, & æque in beato & miſero, & æque in bono & malo. Poteſt etiam conſiderari in comparatione ad actum eligendi: & per hunc modum non amittitur, ſed diminuitur ex defectu habitus gratiæ vel gloriæ.

AD ID ergo quod primo obiicitur & tertio, dicendum quòd intelligitur de libertate gratiæ & gloriæ ſiue beatitudinis, & non naturæ quæ eſt à neceſſitate.

AD ALIVD dicendum, quòd trahitur & vincitur vt ſubſit peccato: quia per ſe non poteſt exire de peccato, niſi habeat libertatem à peccato, quæ eſt per gratiam: ſed non trahitur neque vincitur, vt cogatur ad ſequens peccatum, quia ſic amiſiſſet libertatem à neceſſitate.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd poteſtas peccandi non eſt pars libertatis niſi per accidens, ſcilicet inquantum vna numero & ſubſtantia eſt cum poteſtate non peccandi, & hoc eſt materialiter: ſed inquantum eſt peccandi, defectus eſt & infirmitas, & non poteſtas: & primo modo accipit Auguſt. ſecundo modo Anſelm. Per hoc etiam poteſt patere ſolutio ad id quod dicit Philoſophus.

ARTICVLVS VII.

Quis eſt actus liberi arbitrij; & vtrum eligere?

TErtio quæritur de actu liberi arbitrij qui eſt eligere, vt habetur ex diffinitione quam ponit Auguſtinus. Sed contra videtur eſſe actus eligentiæ: eligentia autem non eſt liberum arbitrium: ergo eligere non eſt actus liberi arbitrij. Quòd autem eligentia non ſit liberi arbitrij patet: quia dicit Philoſophus, quòd eligentia ſemper eſt recta, liberum arbitrium eſt rectum & non rectum. Item, Vnius ſimplicis potentiæ eſt vnus ſimplex actus: ſed liberum arbitrium eſt ſimplex potentia & vna: ergo habet actum ſimplicem. Prima patet per ſe. Secunda accipitur ex præmiſſis. Inde ſic: eligere non eſt actus ſimplex: ergo eligere non eſt actus liberi arbitrij. Probatio primæ eſt, quòd diffiniens Damaſc. eligere, plura ponit in diffinitione, dicens quòd eligere, eſt duobus præpoſitis hoc illi præoptare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd eligere dupliciter eſt, ſcilicet ex conſenſu ſpontaneo, vt Magiſter dicit in ſequenti diſtinctione: & ſic eſt electio euius quod vult eligens, & cõſiſtit in libertate arbitrij. Eſt etiam electio determinatio melioris ſecundum rationem rectam eligibilis, & ſic eſt eligentiæ: & ſic patet quòd electio liberi arbitrij ſequitur conſenſum ſpontaneum ſine regula aliqua regente: & ideo ille liber eſt. Electio autem eligentiæ ſequitur regulas rationis ſumptas ex natura eligibilis: & ideo illa non eſt libera, ſed cogitur per rationem rectam, & cadit in conſiderationes artis topicæ, vt patet in 2. topicorum: & efficitur cauſa efficiens virtutis, vt patet in 3. ethicorum. Per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd licet liberum arbitrium ſit vna potentia: tamen radicatio eius non eſt immediate ſuper ſubſtantiam animæ, vt prius dictum eſt, ſed potius eſt ſuper ipſam iam determinatam per alias potentias quas ſibi præponit: & ideo in actu habet etiam aliquid ab aliis, tamen illud eſt materiale, ſcilicet proponere duo: ſed complementum actus eſt penes præoptare: & ſic inuenitur in omnibus actibus qui non ſunt vnius potentiæ ſecundum quòd eſt ſola, ſed in comparatione ordinis ad alias, vt frui, vti, ſcire, & multis talibus, de quibus primo libro diſtinctione 1. eſt notatum: & in alio opere ab hoc in quæſtione de vita æterna.

De

De sensualitate.

EST enim sensualitas quædam vis animæ inferior, ex qua est motus F
qui intenditur in corporis sensus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio vero vis animæ est superior, quæ (vt ita dicamus) duas habet partes vel differentias, superiorem & inferiorem. Secundum superiorem supernis conspiciendis vel consulendis intendit : secundum inferiorem ad temporalium dispositionem prospicit. Quicquid ergo in anima nostra nobis considerantibus occurrit quod non sit commune cum bestiis, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum beluis, ad sensualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in consideratione partium animæ progredientibus, primum aliquid occurrit quod non est commune cum bestiis, ibi incipit ratio. Hoc autem Augustinus docet in 12. de Trinit. ita dicens, Videamus vbi sit quasi quoddam ho Cap. 1.
minis exterioris interioriſque confinium. Quicquid enim habemus in in animo commune cum pecore, recte dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus exterior homo deputabitur : sed adiuncta quadam vita sua, qua compages corporis & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendentibus ergo introrsum quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestiis, ibi incipit ratio, vbi homo interior iam possit agnosci. Rationis autem pars superior æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhæresci, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio qua contemplamur æterna, sapientiæ deputatur : illa vero qua bene vtimur rebus temporalibus, scientiæ deputatur. Cum vero disserimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re disserimus, nec eam in hæc duo quæ commemorauimus, nisi per officia geminamus. Carnalis autem vel sensualis animæ motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis pecoribusque cõmunis est, qui secluſus est ratione sapientiæ, rationi autem scientiæ vicinus est.

ARTICVLVS VIII.

Quid est sensualitas, & vtrum nominet vim vnam siue potentiam vnam, aut pluras ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Est enim sensualitas quædam vis] Et quæruntur duo de sensualitate, scilicet quid sit, & vtrum in ea possit esse peccatum ? Ad primum proceditur sic, supposita diffinitione Augustini quæ hic ponitur, scilicet quòd sensualitas est quædam vis animæ inferior, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus. Et aliam ponit, quòd est appetitus rerum ad corpus pertinentium. Sed contra: Vis animæ inferior ex qua est talis motus, non est vna vis : quia phantasia secundum Philosophum sic mouet, & etiam concupiscibilis, & irascibilis : ergo male dicit, vis. Item in fine istius distinctione dicit, quòd inferior portio rationis quandoque dicitur sensualitas, quæ intendit inferioribus, quæ etiam sunt sensibilia : ergo motus intendens in sensus est ex inferiori portione: & ita erit sensualitas.

2 Item, Ea de quibus est appetitus vel fuga sensibilis animæ, non semper accipiuntur ex sensu, vt dicit Auicen. sed sunt intentiones boni vel mali, nociui vel conuenientis, quas elicit æstimatiua, & non accipit eas à sensu : ergo male dicitur, quòd intenditur in sensus.

Item contra secundam : appetitus enim rerum ad corpus pertinentium non est vnius vis, sed potius irascibilis, & concupiscibilis : ergo male ponit illum in sensualitate tanquam in vi vna.

SOLVTIO. Sine præiudicio videtur mihi, quòd sensualitas non nominet vim & potentiam vnam, sed multas, scilicet omnes illas in quibus perficitur motus ex sensuali apprehensione : ille autem perficitur duabus viis : potest enim incipere à sensu accipienti, & communi componente vnum sensibile cum altero, sicut incepit in muliere, *Solutio.*

liere, ſicut dicitur: Vidit igitur mulier lignum, quòd eſſet pulchrum oculis, aſpectuque delectabile,& ad veſcendum ſuaue.Scilicet ibi fuit ſenſus communis componens viſibile cum guſtabili. Deinde ſequitur actus phantaſiæ practice componentis & diuidentis acceptum à ſenſu, ſecundum compoſitionem ex qua elici poſſunt intentiones boni & mali, conuenientis & non conuenientis, ſiue nociui vel amici. Et deinde æſtimatiua informata illis intentionibus, & inſtigans ad motum vel fugam. Et deinde ſequitur affluentia deſiderij quod eſt potentia communis, & habet duas partes, ſcilicet concupiſcibile & iraſcibile, & affluit per concupiſcentiam in delectabile, per iram autem inſurgit contra nociuum. Et deinde eſt tactus delectabilis in anima per delectationem: & ibi completur motus ſenſualitatis: vnde etiam ab illo denominatur, quia ſentit coniunctionem delectabilis ſenſibilis. Alius modus inceptionis eſt à memoria quæ (ſicut dicit Commentator ſuper lib. de anima) facit ſtare per reflectionem ſingulare ante ſenſum: & in progreſſu nulla eſt variatio. Et videtur mihi, quòd ſenſualitas nominet animam ſenſibilem in omnibus his viribus motiuis. Neceſſe eſt enim, quòd in omni motu fiat nuntiatio per apprehenſionem, quæ incipit à ſenſu, vel à memoria: & poſtea decurrit illa via quam diximus: ſed tamen principaliter vltimum complens eſt tactus, vel coniunctio ſenſibilis delectabiliter in ſenſu interioris delectationis.

Cap.1. AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd Auguſtinus in 12. de Trinit. vnde trahuntur illa, non agit de potentiis animæ ex intentione: & ideo vocat vim in qua completur tota vis illius motus qui eſt ex parte pecorinæ naturæ: & ab illa natura dicitur vis vna, & non à ratione vnius potentiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd accipi ex ſenſu dicitur dupliciter, ſcilicet ex obiecto proprio: & ſic intentiones non accipiuntur ex ſenſu, vt dicit Auicen. quia intentio boni vel mali vt nunc, non eſt proprium ſenſibile alicuius ſenſus. Poteſt etiam dici ex ſenſu accipi, quod elicitur ex ſenſibilium compoſitione vel diuiſione, & non ſeparatur ab appenditiis materiæ quæ facit particulare: & ſic intentiones boni vel mali vt nunc, accipiuntur ex ſenſu: & ſic ſecundum Auguſt.ſenſualitas intenditur in quinque corporis ſenſus.

2.p.ſum. theo.q 92. memb.1.2. 3.& 4.& q. 89. AD ALIVD patet ſolutio per antedicta. Multa autem de iſta materia & ſequenti articulo inuenies in alia ſumma, quæſtione de tentationibus, & viribus animæ motiuis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum?

SEcundo quæritur, Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum? Et videtur quòd non: quia pecoribus non ineſt peccatum: ſenſualitas autem nobis communis eſt cum pecore: ergo in ſenſualitate non poteſt eſſe peccatum.

2 Itē,Dicit Aug quòd omne peccatū eſt in ratione. Item, Dicit in litera, & infra habebitur, quòd ſenſualitas à natura rationis ſecluſa eſt: ergo in ſenſualitate peccatum non eſt.

3 Itē,Oppoſitorū eſt potentia vna:virtus & peccatū ſunt oppoſita: ergo potentia ipſorum in qua habent eſſe, eſt vna: ſed virtus nunquam habet eſſe in ſenſualitate: ergo nec peccatū,vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Primi motus ſunt peccata vt dicit ibi Auguſtinus. Et primi motus ſunt in ſenſualitate: ergo peccatum eſt in ſenſualitate.

2 Item,Motus primus in genere peccati dicitur reſpectu ſecundi: ſecundus autem in muliere peccatum eſt: ergo & primus in ſerpente: quia non eſt primus in genere peccati, qui non eſt peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd in ſenſualitate eſt peccatum quod vocatur primus motus, qui ſecundum Auguſt. peccatum leuiſſimum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet nobis ſecundum ſubſtantiam communis ſit ſenſualitas cum pecore: tamen habet in homine ordinem & compoſitionem ad rationem, quem non habet in pecore, & ex illo ordine habet, quòd poteſt eſſe ſubiectum peccati venialis inquantum corrupta eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd omne peccatum eſt in ratione, non ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in cauſa: quia quod etiam veniale eſt in ſenſualitate, hoc ipſum cauſatur ex hoc quòd ordinatur & vnitur rationi.

AD ALIVD dicendum, quòd veniale leuiſſimum peccatum non habet oppoſitionem ad virtutem, ſed potius mortale: & ideo cum virtute manet, quia non attingit eandem partem: & ideo non oportet, quòd ſenſualitas ſit ſubiectum virtutis, ſi eſt ſubiectum huius peccati. Nota tamen, quòd in ſenſibili anima ſunt quædam partes ſecundum Philoſophum in fine primi ethicorum participantes aliqualiter rationem, concupiſcibilis, & iraſcibilis: & iſtæ ſecundum hoc quòd participant aliqualiter rationem, eleuantur ſupra poſſe ſenſualitatis, & efficiuntur ſubiecta virtutis & vitij. De hoc iterum quære alibi in aſſignatis locis. 2.p. ſum. theo. q 92. memb.2. & 3.

ARTICVLVS X.

Quid eſt ratio diuiſa in duas partes, vtrum ſcilicet ſit potentia vna, vel plures?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ratio enim vis eſt animæ ſuperior] Et quæruntur quinque. Primo, Quid ſit ratio diuiſa in duas partes, vtrum potentia vna, vel plures? Secundo, Per quid diſtinguantur ſuperior & inferior? Tertio de inferiori? Quarto de ſuperiori,Et quinto, Qualiter ſuperior debet regere inferiorem?

AD PRIMVM ſic proceditur: Dicit Auguſtinus, quòd eſt vis animæ ſuperior: ergo eſt vis vna, & non plures.

2 Item, Ratio ponitur in diffinitione liberi arbitrij cum voluntate: ergo ſicut voluntas eſt vis vna, ita & ratio, vt videtur.

Sed contra. CONTRA: Vis illa quæcunque eſt, ab Auguſt. vocatur multis nominibus, ſcilicet intellectus, & ratio ſuperior, & appetitus. Item ſapientiæ ratio. Et inferiorem vocat multis nominibus, ſcilicet actionem, rationem ſcientiæ,

mulie

mulierem. Constat autem, quòd non omnia hæc dicunt actum vnius vis siue potentiæ: ergo videtur, quòd non supponat vim vnam.

2 Item ipse dicit, quòd superior contemplandis æternis inhæresci: contemplari autem speculationis practicæ est, & inhæresce re est voluntaris & complaciti: ergo nominat superiorem non solum rationem, sed etiam voluntatem.

3 Item habetur de inferiori: quia inferior ratiocinatur de inferioribus, & agit, vt dicit in litera; & hæc sunt rationis, & voluntatis.

4 Item, Mulier & vir comedunt: ergo gustauerunt illicitum: hoc autem fit per assensum voluntatis: ergo neutra illarum partium separatur à voluntate.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio videtur mihi esse concedendum, quòd ratio quæ hic diuiditur ab August. dicit totum quo perficitur motus ex parte animæ rationalis secundum rationem practicam & appetitum voluntatis, sed tamen principaliter quoad rationem practicam: sicut etiam dictum est de sensualitate.

NEC cogit prima obiectio: quia in loco illo Augustinus de distinctione virium animæ agere non intendit: & ideo vocat vim communiter id in quo est vis ad motum bonum vel malum: & hoc non est vnum.

AD ALIVD dicendum, quòd quando ponitur in diffinitione liberi arbitrij, tunc ponitur cum voluntate: & tunc est è diuerso diuisa: intelligitur tamen communiter ad superius & inferius. Sed Augustinus hic non videtur hoc attendere, nisi forte principaliter: quia officium huius duplicis conuersionis primo est in ratione, & in voluntate est sicut sequente decretum rationis.

ARTICVLVS XI.

Penes quid differunt illæ duæ portiones, superior & inferior?

SEcundo quæritur, Penes quid distinguuntur illæ portiones? Et videtur, quòd penes obiecta: quia superius & inferius, æternum & temporale, non habent rationem vnam: ergo non mouent secundum rationem vnam, sed superior mouetur ab æternis, & inferior à temporalibus: ergo non sunt potentia vna, sed distinctæ per obiecta.

2 Item, Minus differunt temporale & temporale, quam temporale & æternum: sed temporale & temporale quandoque constituunt potentias plures: ergo multo magis temporale & æternum.

Sed contra. SED CONTRA: Regens & exequens necesse est, quòd respiciant ad idem: quia regens in nullo regit, nisi in eodem quod exequens exequitur: superior autem est regens, & inferior exequens: ergo necesse est, quòd ambæ respiciant idem, scilicet temporalem actum in quo regit superior, & operatur inferior vel disponit.

2 Item, In litera dicit, quòd cum disserimus de vtraque parte mentis humanæ, de vna quadam re disserimus, nec eam nisi per officia geminamus. Ergo non differunt secundum rem quæ sit potentia: ergo sunt potentia vna.

Solutio. SOLVTIO. Puto dicendum esse, quòd sunt potentia vna, sicut vltimo probatur, & non distinguuntur nisi per habitus & officia: habitus enim superioris est regula diuinæ iustitiæ, quæ attenditur in operabilibus penes licitum ex præcepto Dei, vel non licitum, vel expediens ad morum vel fidei ædificationem, vel non expediens, vel secundum quòd facit synceram conscientiam vel non: quia tales rationes sunt diuinæ. Habitus autem inferioris attenditur penes turpe vel pulchrum, siue honestum ciuibus vel non honestum, appropinquans medio virtutis vel non appropinquans: quia tales rationes humanæ sunt & ambæ rationes, humanæ scilicet, & diuinæ sunt respicientes ad eadem operabilia: & ideo dispartiuntur in officio regiminis & recti per habitus istos: sed idem habent opus & obiectum, licet non eandem rationem operis attendant: quia hoc contingit quòd vnum & idem opus habet diuersas regulas, quarum vna sub alia est, & imitans aliam: sicut etiam Iurisperiti dicunt, quòd leges Imperatorum non dedignantur sacros canones imitari.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superius vt superius in ratione increati non mouet potentiam, sed potius in ratione regulæ inferioris: & ideo non valet obiectio.

AD ALIVD dicendum, quòd minus differunt secundum naturam, sed quandoque multo plus differunt in ratione mouendi: quia æternum & temporale mouere possunt ad idem: & tunc attingunt se sicut regens & rectum.

ARTICVLVS X.

Vtrum contingat portionem superiorem peccare venialiter tantum, aut venialiter & mortaliter simul?

TErtio quæritur de superiori partitione, Vtrum ipsam contingat errare? Et videtur quòd non: quia cuius officium proprium est semper in æternis inhærere, illud non contingit errare: superioris autem portionis est hoc officium: ergo superiorem portionem non contingit errare.

2 Item, In anima est pars perpetuæ peruersitatis, vt sensualitas, quæ nunquam in hac vita ita sanatur quin appetat illicitum: quia ipsa est caro quæ concupiscit aduersus spiritum.

3 Item, Est in anima pars, quæ potest errare & dirigi, vt mulier, siue inferior portio: ergo ad complementum diuisionis videtur, quòd sit superior pars, quæ nunquam possit errare.

4 Item, Regulam non contingit curuari, manente specie regiminis: superior autem portio est prima regula regiminis mulieris: ergo si ipsa incuruatur, nulla species manet regiminis. Probatio primæ est: quia non est species regiminis nisi ad normam regulæ. Secunda autem supponitur ex litera, vbi dicit, quòd viri est regere mulierem.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicitur in litera, quòd vir quandoque comedit cum muliere.

SED

SED TVNC vlterius quæritur, Si hoc detur, quòd vir peccat, vtrum contingat ipsum peccare venialiter & mortaliter, vel mortaliter tantum? Videtur, quòd mortaliter tantum: quia in serpente est veniale peccatum tantum, in muliere autem veniale & mortale: ergo cum non remaneat nisi tertium membrum, in viro erit mortale tantum: non enim potest esse quartum, quòd sit peccatum, & quòd nec sit veniale, nec mortale.

2 Item, Nihil est auertens ab æternis rationibus & incommutabilibus, nisi mortale: vir autem non peccat, nisi per auersionem ab illis: ergo non peccat nisi mortaliter.

SED CONTRA: Ponatur, quòd aliquis moueatur leui motu surreptionis inanis gloriæ de scientia vel sanctitate: constat, quod iste motus non est peccatum mortale. Cum autem nullum habeat obiectum in sensu, nec sit aliquid sensibili coniunctum, non potest esse sensualitatis: nec est inferioris portionis rationis, quia illius est disponere temporalia: ergo est in superiori: ergo superior portio potest peccare venialiter.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd superior portio potest venialiter peccare, & mortaliter.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oppositorum semper est potentia vna: & ideo potentiæ cuius actus & officium est conuerti in æternas rationes modo supra dicto, illius etiam est conuerti ad rationes illis contrarias, vt peccatum, & demeritum, & illicitum, & huiusmodi. Sed verum est, quòd non peccatur nisi ad optimum: quia illud est finis, & denominatio datur à fine, & diffinitio respicit nomen: & ideo officium etiam respicit finem, quia diffinitio est per officium & actum. Vnde licet superioris portionis semper sit conuerti ad rationes æternas: non tamen conuertitur semper, sed quandoque auertitur ab illis.

AD ALIVD dicendum, quòd in statu viæ & meriti non potest esse talis corruptio: quia illa contrariaretur possibilitati conuersionis ad Deum: sed corruptio ad veniale, non contrariatur, & ideo illa est in anima. Et per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd superior portio est regens & non regula: regula enim est iustitiæ diuinæ ratio; & illa non corrumpitur; & etiam quando auersio facta est per rationem, manet possibilitas ad gratiam & conuersionis ad regulam: & ideo corrupta superiori parte, adhuc manet species regiminis.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, meo iudicio dici debet, quòd potest peccare venialiter: & tamen bene concedo, quòd potestas peccandi venialiter est à corruptione sensualitatis: sed hæc corruptio duplex est, scilicet quæ est sensualitatis vt subiecti & causæ, sicut illa quæ est in viribus inferioribus coniunctis carnis, & illa quæ est sensualitatis vt causæ & non subiecti, & illa diffusa est in omnibus viribus animæ rationalis propter corruptionem ad colligantiam carnis: & ex illa corruptione procedit instinctus in superiori portione, & in aliis quibusdam partibus animæ spiritualium peccatorum, vt cuiusdam inanis gloriæ & superbiæ & infidelitatis, quæ nec ex habitu nec ex deliberatione procedunt. Et per hoc patet solutio ad primum: quia illud peccatum est à serpente vt à causa, non tamen est in eo vt in subiecto.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, quòd non auertit nisi mortale peccatum actuali vel habituali auersione: sed aliquid potest disponere ad auersionem, vt veniale.

AD ALIVD dicendum, quòd mortale peccatum viri corrumpit totum ordinem secundum actum, sed non veniale.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum mulier potest comedere sine viro, & quid intelligitur per virum, & quid per mulierem: & vtrum mulier habeat aliquem consensum, aut solum vir: & quæ est delectatio morosa?

QVARTO quæritur de muliere, siue inferiori parte rationis. Et quæritur, Vtrum ipsa potest comedere sine viro? Et videtur, quòd sic: quia delectari potest cogitatio sine consensu: consensus autem viri est: ergo comestio potest esse in muliere sine viro.

ITEM, Serpens delectatur in illicito carnis, mulier in eodem: quæ est differentia, vel qualiter cognoscitur, quòd mulier comedit? Videtur, quòd nulla: quia idem est delectabile, & ad idem ordinatum, scilicet ad concupiscentiam carnis secundum consensum: ergo in nullo est differentia. Si dicas, quòd mulier per rationem componit & diuidit formas, quod non facit sensualitas nobis communis cum bestiis. Contra: Sensualitas componit & diuidit, & elicit intentiones amici vel nociui etiam in bestiis: quia aliter ouis nunquam fugeret lupum, & sequeretur pastorem, vel canem. Si autem dicatur, quòd videat mulier sub ratione honesti vel turpis, & ita delectatur in eo. Contra: Illa delectatio est post deliberationem: ergo ipsa esset mortale peccatum semper, quod falsum est. Item, Si dicas, quòd consensus facit esse in muliere: hoc nihil est, quia secundum Magistrum consensus pertinet ad virum. Præterea, Consensus facit mortale peccatum: non autem est mortale semper in muliere. Quæst. 1.

ITEM quæritur vlterius, Vtrum mulier habeat aliquem consensum? Et videtur, quòd non: quia consensus est vltimum quod est ante operis perfectionem: sed vltimum pertinet ad vltimam partem: & hoc est vir: ergo consensus non est nisi viri. Quæst. 2.

SED CONTRA est quod habetur in litera in duobus locis istius distinctionis, quòd mulier consensit in delectationem, & vir in opus. Sed contra.

VLTERIVS quæritur hic, Quando sit morosa delectatio? morosum enim respicit tempus, & à tempore dicitur: ergo cui diu iniacet delectatio, videtur delectari morose & ita mortaliter peccat. Quæst. 3.

SED CONTRA: In vitis patrum legitur, quòd cuidam creuit stimulus per triginta annos: & tamen non peccauit, vt dicunt Patres. Sed contra.

2 Item, Paulus tribus vicibus rogauit vt discederet ab eo stimulus carnis, secundum vnam Glossam: & non impetrauit: ergo à tempore non est morosa.

SOLVTIO.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum videtur, quòd mulier comedere potest sine viro, quando delectatur in illicito sine consensu ad opus.

Ad quæst. 1. AD HOC autem quod quæritur, Quæ sit differentia inter delectationem sensualitatis & mulieris? Dicendum videtur, quòd sicut patuit in quæstione de sensualitate, quandiu actualiter & habitualiter delectabile non accipitur separatim à sensibili apprehenso & appenditiis eius, quòd delectatio semper est in serpente: quandoque autem accipitur actualiter vel habitualiter sub ratione turpis, secundum quòd ciuiles determinant turpe, sicut sub ratione verecundi, vel eius quod vult occultari: & quia tales rationes non aduertit brutum, ideo tunc est in muliere: & bene potest esse talis cogitatio vel habitu vel actu ante consensum in delectationem & in opus: & tunc mulier venialiter comedit.

Ad quæst. 2. AD ID autem quod quæritur de consensu, dico quòd duplex est consensus, scilicet in delectationem interiorem, & in opus exterius: & illa quæ est in opus exterius, proprie est viri, quia per illam exhibentur membra arma iniquitatis peccato: illa autem quæ est in delectationem interiorem, est quidem principaliter mulieris, sed tamen per ignauiam dissimulationis imputatur etiam viro, vt in litera habetur.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd vltimum quod est ante complementum operis, est consensus in opus, & non consensus in delectationem interiorem, & ille consensus est viri.

Ad quæst. 3. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum sine præiudicio, quòd delectatio morosa non dicitur à breuitate vel longitudine temporis, sed potius à torpore vel vigilantia rationis. Vnde vt magis specificetur, puto quòd si multis diebus iniaceat concupiscentia delectabilis cum renisu rationis, quòd est meritum pugnæ, & non peccatum, sicut probatur obiiciendo. Sed si non resistit ratio, postquam vidit illud sub intentione turpis, & inhonesti, & peccati, & illiciti, tunc puto quòd etiam in parua hora morosa dicitur: quia à turpi & peccato viso ratio non auertitur propter actualem vel habitualem consensum.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum superior ratio habeat regere inferiorem, & an serpens absoluitur à regimine rationis?

QVinto quæritur de regimine inferioris à superiori: & proceditur sic: Quæcunque duo sic se habent, quòd vnum est regens, & alterum est rectum, necesse est quòd regens respiciat per regulas aliquas ad actus recti: inferior & superior portio sic se habent: ergo necesse est, quòd superior respiciat actus inferioris per regulas aliquas: ergo vir & mulier diuersimode sunt circa actus eosdem.

2 Item, In corporibus ita videmus, quòd corpus quod quandoque mouetur & quandoque non, & quandoque generatur & quandoque non, regitur à corpore semper manente in esse, & quod est perpetui motus, sicut generabilia & corruptibilia & regulantur à cælo moto: ergo videtur quòd cum sit serpens magis mutabilis quam mulier, quòd serpens magis debet regi à viro, quam mulier.

3 Item, Inter regens & rectum in natura talis est habitudo, quòd regens est mouens & rectum motum: ergo videtur, quòd nullus motus surgere potest in sensualitate & inferiori portione, qui non procedat à superiori tanquam à primo mouente: & hoc falsum est: ergo non se habent sicut regens & rectum, vt videtur.

4 Item, Naturaliter sic est, quòd omne quod difformiter se habere potest in esse, supponitur alij se regulanti, quod nullo modo in esse difformiter habere se potest: sed superior portio potest se habere difformiter in peccando & non peccando: ergo alij supponi debet à quo reguletur, & non debet regulare alia, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Puto primum argumentum esse necessarium, licet quidam dicant, quòd superperior portio sit synderesis, de quorum opinione non est modo locus disputandi, quia alibi de hac sententia disputatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd serpens non absoluitur à regimine rationis: sed hoc est in dissensu eum præueniente in motibus, eo modo quo dicimus primos motus esse voluntarios, quia voluntate contraria præueniri potest hic & ille, & ita contineri sensualitas: sed non subditur regimini, ita quòd possit sibi imprimi rectitudo regulæ secundum rationem virtutis: nec hoc oportet, quia regulata non vno modo se habent ad normam regulæ.

AD ALIVD dicendum, quòd est regulans in natura vniuersaliter, & est regulans particulariter: vniuersaliter sicut motus primi mobilis, cuius diuersitas respondet diuersitati regulatorum: diuersitas, inquam, proueniens ex diuersitate mobilium, & situ diuerso stellarum, & huic in homine respondet rectitudo iustitiæ diuinæ descripta in synderesi quæ regit vniuersaliter, non respiciens ita ad particularia: quia multa in particularibus contingunt præter eam. Est etiam regens particulariter sicut vis regitiua in corpore geniti: & hoc regens est mutabile, & supponitur alij vniuersali & immutabili, & huic respondet in nobis superior portio quæ etiam in nobis supponitur regimini synderesis. Hoc autem quod obiicitur, quòd non est aliquis motus in recto nisi ex regente. Dicendum, quòd falsum est: quia in natura sunt in materia qualitates agentes & patientes, propter quas etiam motu facto à superiori, quandoque non fit generatio & corruptio, corporibus in contrarium dispositis. vt dicit Ptolomæus: & ita est in istis spiritualibus dispositio corruptionis in serpente abundans & in muliere, post hoc est in viro minus, sed tamen est aliqua: & ideo à tali corruptione frequenter fiunt motus inordinati, & etiam motu facto regente secundum rectitudinem regulæ, quandoque tantus est impetus corruptionis, quòd motus regulantis excluditur & vincitur: & per hoc patet solutio ad totum.

Ad sequentium autem & præcedentium faciliorem intellectum, notanda est diuisio virium motiuarum animæ rationalis, sicut etiam præsuppositа est diuisio sensibilis animæ. Dicendum ergo, quòd bonum mouet secundum Philoso-

phum : ergo ſecundum diuiſionem boni erit diuiſio motiuarum. Poteſt igitur accipi bonum vt cognitum quod facit nuntiationem de motu, vel vt tangens appetitum : & vtroque modo eſt motiuum, & primo mouet cognitionem practicam, quæ à Philoſopho vocatur practicus intellectus, ſecundo, proximo motu tangit affectum ſiue voluntatem. Hæc igitur coniunctim accepta : aut ſunt reſpectu increati boni tantum, aut increati prout regulat bonum creatum, aut reſpectu creati tantum, quia quartum membrum nullum eſt, eo quòd creatum non regulat increatum, ſed è conuerſo, vt ſupra diximus. Si increati tantum : tunc ſunt potentiæ imaginis, de quibus alibi dictum eſt qualiter ſumantur, & in hoc opere, & in alio. Si autem obiicitur, quòd imago etiam eſt quando anima meminit ſe, intelligit ſe, diligit ſe : & ita non eſt reſpectu Dei tantum : ſolutum eſt totum 1. lib. diſtinctione 3. quia non eſt imago in hoc niſi prout ipſa potentia imago eſt : & ita intellectus & affectus tunc ab ea incipiunt, & in bonum increatum terminantur. Si autem eſt reſpectu boni increati prout eſt regula boni creati, non eſt niſi ſecundum rationes rectiſſimi iuris diuini. Hoc igitur duplex eſt, ſcilicet in principiis vniuerſalibus in quibus nullus eſt error, vt fornicationem eſſe peccatum mortale : & ſic eſt ſyndereſis quæ non errat, vt dicunt Sancti. Aut eſt ſecundum rationes applicabiles particularibus in opere : & ſic eſt portio ſuperior quæ reſpicit particulares actus inferioris, & tamen ſecundum rationes ſuperiores. Aut ex vtraque eſt, ſcilicet ſynderiſi proponente, & ratione aſſumente : & tunc eſt conſcientia, quia conſcientia eſt proprie concluſionis quæ ſequitur ex maiori ſyndereſis, & minori rationis : vt cum dicit conſcientia hæretici, quòd moriendum eſt antequam iuretur : hoc ideo dictat conſcientia, quia ſyndereſis propoſuerat ante moriendum eſſe, quàm præceptum quis tranſgrediatur : & ratio aſſumpſit, quòd præceptũ Domini eſt non iurare : ex quibus ſequitur, quòd moriendum ſit antequam iuretur : & circa ſyndereſim non erit error, quoniam illa in vniuerſalibus eſt principiis per ſe notis, & in quibus nulla eſt exceptio. Sed ratio reſpiciens particularia opera in quibus plurimus incidit error, decipitur & errat : & ideo prouenit error conſcientiæ in concluſione. Si autem eſt boni creati : aut eſt per modum nuntiantis motus : & tunc eſt ratio practica, & intellectus practicus : aut per modum eligentis, & ſic egreditur liberum arbitrium : aut per modum complentis & elicientis per imperium, & ſic eſt voluntas : & ſub his ſunt motiuæ ſenſibilis animæ, de quibus prius habitum eſt. Sunt etiam multi actus rationis, ſicut & ſingularis, de quibus etiam ſatis habitum eſt in quæſtione de libero arbitrio : ſed hæc omnia cum ſtudio & probatione diligenti expoſita ſunt in alio opere ab iſto.

Lib. 1. diſt. 3.

Lib. & diſt. eiſdem. Eadem diſt. art. 5. 6. & 7.

Quod talis eſt ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus.

GIlud quoque prætermittendum non eſt, quòd talis nunc in vno homine tentationis & ordo & progreſſio, qualis tunc in primis præceſſit parentibus. Vt enim tunc ſerpens malum ſuaſit mulieri, ipſaque conſenſit, deinde viro ſuo dedit, ſicque conſummatum eſt peccatum : ita & nunc in nobis pro ſerpente eſt ſenſualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro ſuperior rationis portio. Et hic eſt vir, qui ſecundum Apoſtolum dicitur imago & gloria Dei : & illa eſt mulier, quæ ſecundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem eſt velut quoddam ſpirituale coniugium naturaliſque contractus, quo ſuperior rationis portio, quaſi vir debet præeſſe & dominari : inferior vero, quaſi mulier, debet ſubeſſe & obedire. Ideo vir ſecundum Apoſtolum non debet habere velamen, ſed mulier. Et ſicut in cunctis animantibus non eſt repertum homini adiutorium ſimile ſibi, ſed de illo ſumptum quod ei formaretur in coniugium : ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti noſtræ ſimile eſt adiutorium. Vnde Auguſt. in eodem, Illud noſtrum quod in actione temporalium tractandorum ita verſatur, vt non ſit in nobis commune cum pecore, rationale eſt quidem, ſed ex illa rationali mente qua ſubhæremus intelligibili & incommutabili veritati, tanquam ductum, & inferioribus tractandis gubernandiſque deputatum eſt. Sicut enim in omnibus pecoribus non eſt inuentum viro adiutorium ſimile ſibi, niſi de illo de tractum in coniugium formaretur : ita menti noſtræ

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

Lib. 12. de Trinit. c. 3.

qua

qua supernam consulimus veritatem, nullum est ad vsum rerum temporalium, quantum naturæ hominis satis est, simile adiutorium ex animæ partibus quas communes cum pecoribus habemus. Ideoque rationale nostrum non ad vnitatis diuortium separatum: sed in auxilium societatis quasi deriuatum, in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorum in masculino & in fœmina: sic intellectum nostrum & actionem siue rationem & appetitum rationalem, vel si aliquo modo significantius dici possunt, vna mentis natura complectitur: vt sicut de illis dictum est, Erunt duo in carne vna: sic & de his dici possit, duo in mente vna. Ecce Genes. 2.
ex his verbis aperte intelligi potest qualiter in anima hominis existat imago illius coniugij, & qualiter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria, scilicet vir, mulier, serpens.

Qualiter per illa tria in nobis consumetur tentatio.

NVnc supereſt oſtendere quomodo per hæc tria in nobis consume- H
tur peccatum: vbi agnosci poterit, si diligenter intendatur, quid sit in anima mortale vel veniale peccatum. Vt enim ibi serpens suasit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis sensualis motus cum illecebram peccati conceperit, quasi serpens suggerit mulieri, scilicet inferiori parti rationis, id est, rationi scientiæ: quæ si consenserit illecebræ, mulier edit cibum vetitum: post de eodem dat viro, cum superiori parti rationis, id est, rationi sapientiæ eandem illecebram suggerit: quæ si consentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensualitatum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum est peccatum. Si vero inferior pars rationis consenserit, ita vt sola cogitationis delectatione sine voluntate perficiendi teneatur, mulier sola manducauit, non vir: cuius auctoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vsque perueniat. Si vero adsit plena voluntas perficiendi, vt si adsit facultas ad effectum perducatur, vir quoque manducat, quia superior pars rationis illecebræ consensit: & tunc est damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier sine viro gustat, aliquando est mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum est, tunc mulier sine viro gustat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cum quidam terminus & mensura à peccato adhibetur à viro, vt non liceat mulieri effrænata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, sed statim vt mulierem tetigit, viri auctoritate repellatur, veniale est. Si vero diu in delectatione cogitationis teneatur: etsi voluntas perficiendi desit, mortale est: & pro eo damnabitur simul vir & mulier, id est, totus homo, quia & tunc vir non sicut debuit mulierem cohibuit: vnde potest dici consensisse.

Repetitio ſummam perſtringens.

ITaque vt breuiter ſummam perſtringam, quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere diſponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud ſemel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale eſt. Cum vero in ſenſuali motu tantum eſt, vt prædiximus, tunc leuiſſimum eſt: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem ſupra dixi aliud frequenter, aliud ſemel: quia quædam ſunt, quæ ſi tantum ſemel fiant, vel facienda diſponantur, damnant: quædam vero non, niſi ſæpius fiant, vel facienda decernantur, vt de otioſo
Cap.12. verbo, & huiuſmodi. Hæc Auguſt. in 12. lib. de Trinit. tradit ita, Sicut in illo coniugio primorum hominum ſerpens manducandum perſuaſit, mulier autem non manducauit ſola, ſed viro ſuo dedit, & ſimul manducauerunt: ita & in quodam ſecreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoſcitur, cum rationi ſcientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate verſatur, animalis ſenſus ingerit quandam illecebram, tunc velut ſerpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ conſentire, de ligno vetito eſt edere. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperiori vero auctoritate ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato: ſic habendum exiſtimo, velut lignum vetitum mulier ſola comederit.
Rom.6. Si autem in conſenſu illo ita decernitur quodque peccatum, vt ſi ſit poteſtas etiam opere impleatur: intelligenda eſt mulier dediſſe viro ſuo ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolum cogitandum ſuauiter, verum etiam perpetrandum efficaciter mente decerni: niſi & illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat. Nec ſane cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & volens libenter quæ ſtatim vt attigerunt animum, reſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum: ſed longe minus, quàm ſi & opere ſtatuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectuſque percutien-
Matth.6. dum, & dicendum: Dimitte nobis debita noſtra. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat, & ideo ſi ſola mulier cibum ediſſet illicitum, ſola vtique mortis ſupplicio plecteretur: ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis à quibus continuo ſe deberet auertere, cogitatio libenter ſola paſcatur, nec facienda decernantur mala, ſed tamen ſuauiter in recordatione teneantur, quaſi mulierem ſine viro poſſe damnari. Abſit hoc credere. Hic quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt, totuſque damnabitur: niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum volúntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris
Lib.2. de Gen.c.14. gratiam remittantur. Idem quoque in libro contra Manichæos de hoc eodem ſic ait: Apoſtolus dicit, Secundum principem poteſtatis aëris huius, ſpiritus qui nunc operatur in filiis diffidentiæ. Nunquid ergo viſibiliter eis apparet, aut quaſi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cogitationem ſuggerit quicquid poteſt: quibus

ſugge

ſuggeſtionibus reſiſtendum eſt. Non enim ignoramus aſtutias eius. Quo- 2. Cor. 2.
modo enim acceſſit ad Iudam, quando ei perſuaſit vt Dominum trade-
ret? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei viſus eſt? Sed vtique, vt
dictum eſt, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, ſi paradi- Ioan. 13. Lucæ 2.
ſum mentis cuſtodiat. Poſuit enim hominem Deus in paradiſo, vt ope Geneſ. 2.
raretur & cuſtodiret: quia ſicut Eccleſiæ dicitur in Canticis canticorum,
Hortus concluſus, fons ſignatus, quò vtique non admittitur peruerſita- Cant. 4.
tis ille perſuaſor, ſed tamen per mulierem decepit. Non enim etiam
ratio noſtra deduci ad conſenſum peccati poteſt, niſi cum delectatio
mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquam
rectori viro. Etiam in vnoquoque noſtrum nihil aliud agitur, cum ad pec-
catum quiſque dilabitur, quam tunc actum eſt in illis tribus, ſerpente,
muliere, & viro. Nam primo fit ſuggeſtio, ſiue per cogitationem: ſiue
per ſenſus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gu-
ſtando, vel olfaciendo: quæ ſuggeſtio cum facta fuerit, ſi cupiditas no-
ſtra non moueatur ad peccandum, excluditur ſerpentis aſtutia. Si autem
mota fuerit, quaſi iam mulieri perſuaſum erit: ſed aliquando ratio
viriliter etiam commotam cupiditatem refrænat & compeſcit. Quod
cum fit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquanta lucratione coro-
namur. Si autem ratio conſentiat, & quod libido commouerit facien-
dum eſſe decernat, ab omni vita beata, tanquam de paradiſo, expelli-
tur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiamſi non ſubſequatur
factum, quando rea tenetur in conſenſione conſcientia.

ARTICVLVS XV.

Vtrum nunc in vno homine ſit ordo tentationis & progreſſio, qualis præceſſit in primis parentibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Illud quoque prærermittendum non eſt] Remanet enim adhuc quærendum, Vtrum iſte progreſſus ſit ſecundum omne peccatum? Et videtur, quòd non: quia in otioſo delectatio moroſa non eſt peccatum mortale: & etiamſi vir comedat, tota anima non damnatur propter hoc.

Sed contra. SI CONCEDATVR hoc, videtur eſſe contra literam vbi Magiſter dicit, quòd poteſt eſſe mortale ſi ſæpius decernatur eſſe faciendum.

2 Item in Euangelio habetur, quòd reddetur ratio de ipſo in iudicio: cum ibi igitur non quæratur ratio de modico, videtur quòd mortale poſſit fieri.

Sed contra hoc Doctores obiiciunt, quòd ſpecies non permutantur: veniale autem & mortale ſunt diuerſæ ſpecies peccatorum: ergo non permutantur adinuicem: ergo veniale non fit mortale.

2 Item, Quæcunque ſine proportione diſtant, eorum non eſt permutatio adinuicem: ſed veniale & mortale ſic diſtant: quod probatur per pœnas debitas eis: ergo non eſt eorum permutatio adinuicem.

3 Item, Nulla circunſtantia aggrauat in infinitum: iteratio aut actus ſiue conſuetudo eſt circunſtantia: ergo non aggrauat in infinitum: ſed in infinitum aggrauaret, ſi efficeret mortale: quod probatur per pœnam: ergo non facit ipſum mortale.

VLTERIVS quæritur, Vtrum iſte proceſſus ſit in omni mortali? Et videtur, quòd non: quia quædam mortalia ſunt quæ nihil rationis habent in ſenſualitate, vt multa genera ſuperbiæ, infidelitatis, & inanis gloriæ, & huiuſmodi: ergo in his non poſſunt ſaluari gradus illi. *Quæſt.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd in omnibus peccatis ſunt iſti gradus quoad primum motum, & ſecundum, & tertium: ſed non ſunt eiuſdem ponderis motus illi: quia non puto hoc quòd in veniali, quod ex genere eſt veniale, etiam in ſuperioris portionis conſenſu ſit mortale, niſi accedat aliquid aliud. *Solutio.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum ſecundum Doctores, quòd conuerſio ad bonum commutabile in veniali, eſt proportionata conuerſioni ad idem in mortali: ſed non auerſio auerſioni: & ideo ex parte conuerſionis poteſt creſcere placentia intantum, quòd in contemptu Dei quandoque fiat, quod modo fit ex infirmitate, vel leuitate: & tunc eſt mortale non ex iteratione, ſed ex contemptu accedente.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio teddetur in die iudicij de paruo & magno, quod per pœnitentiam non deletum eſt: & ideo Sancti tunc de nullo reddent rationem, quia cremabilia ſunt purgata tunc per ignem quo exuretur facies mundi, & purgatorij. Sed impiis & venialia & mortalia

mortalia ſunt ſeruata: quia per pœnitentiam non ſunt deleta: & ideo reddent rationem de vtriſque: ſed tamen alia ratio tenetur de quadrante, & alia de centum marcis, & pro ratione quadrantis non trudetur baliuus in carcerem ſi non cum quadrante abſtuliſſet centum: & iſte eſt ſenſus Euangelij ſecundum literam.

Ad quæſt. ADID quod vlterius quæritur, dicendum quòd in omni peccato mortali poſſunt eſſe gradus iſti: ſed, ſicut ſupra diximus, primus motus erit ſerpentis non vt ſubiecti, ſed vt originantis corruptionem ex qua quaſi exhalat corruptio illa. Et hoc dico in via in qua habet locum ſtatus tentationis: quia in damnatis non eſt ſic: quia in illis motus procedunt ex malitia radicata & confirmata.

Quod ſenſualitas ſæpe in Scriptura aliter quam ſupra accipitur, ſcilicet vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur.

L NOn eſt autem ſilentio prætereundum, quòd ſæpe in Scriptura nomine ſenſualitatis, non id ſolum in anima quod eſt nobis commune cum pecore, ſed etiam inferior portio rationis quæ temporalium diſpoſitioni intendit, intelligitur. Quod diligens lector in locis Scripturæ, vbi de ipſa fit mentio, vigilanter annotet.

ARTICVLVS XVI.

Quare inferior portio dicitur ſenſualitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non eſt autem ſilentio prætereundum] Non enim videtur eſſe ratio, quare inferior portio ſenſualitas vocetur, cum Magiſter ex verbis Auguſt. dicat, quòd non eſt de pecorina, eo quòd aliter in coniugium viri non poſſet aſſumi.

2 Itē, Ipſe dixit, quòd ex ipſo eſt traducta, ſicut inferius à ſuperiori, cum quo eſt eiuſdem naturæ.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſenſualitas poteſt dici à ſenſualitate naturæ, vel à ſenſualitate obiecti, vel vtroque modo ſimul. Primo modo non conuenit inferiori portioni rationis: quia ipſa non eſt ſenſibilis naturæ, ſed ſpiritualis & rationalis. Secundo modo conuenit ei: quia ipſa eſt operans circa particularia ſenſibilia, in quibus eſt vita natura, licet diſponat ea ſecundū rationes non ſenſibiles, ſed abſtractas, quæ ſunt rationes honeſti, & boni ciuilis, vt prius habitum eſt. Tertio modo iterum non conuenit ei, ſed ſenſualitati tantum: & per hoc patet ſolutio ad totum. *Solutio.*

DISTINCTIO XXV.

Redit ad liberi arbitrij conſiderationem.

De libero arbitrio ſecundum ſe ſiue in generali.

AAM vero ad propoſitum redeamus, ſcilicet ad liberi arbitrij tractatum: quod Philoſophi diffinientes, dixerunt liberum de voluntate iudicium: quia poteſtas ipſa & habilitas voluntatis & rationis, quam ſupra diximus eſſe liberum arbitrium, libera eſt ad vtrumlibet: quia libere poteſt moueri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium quantum ad voluntatem: quia voluntarie moueri, & ſpontaneo appetitu ferri poteſt ad ea quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare valet.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

IAM vero ad propositum redeamus] Hic Magister agit de libertate arbitrij : & habet tres partes, in quarũ prima tangit quid sit secundũ Philosophos. In secũda quæ subsint ei *ibi* [Hoc autem sciendum] In tertia tangit quorum sit vt subiectorum *ibi* [Et quidem secundum prædicta.

ARTICVLVS I.

Quare liberum arbitrium dicitur duplici nomine, & quare substantiue & adiectiue, & an bene diffinitur, & an sit vna potentia particularis, vel vniuersalis diffusa in omnibus motiuis ?

INcidit autem quæstio circa primam partem de nomine liberi arbitrij, quare duplici nomine dicitur ?

Quæst. 1. ITEM quæritur, Quid est rationis quod arbitrium cadit in nomine suo substantiue, & id quod est à voluntate, cadit ibi adiectiue, scilicet liberum.

Quæst. 3. VLTERIVS quæritur de diffinitione quæ hic datur, & dicitur esse physica, quòd est liberum de voluntate iudicium : aut enim denotat causam efficientem, aut notat materiam. Si causam efficientem : tunc libertas arbitrij est de voluntate, vt de causa : ergo libertas non primo inuenitur in libero arbitrio.

QVOD SI concedatur, contra videtur esse, quòd potentiæ animæ denominari debent ab eo quod primo & per se in ipsa inuenitur. Si ergo libertas primo inuenitur in voluntate, voluntas potius ab eo debet denominari, quam liberum arbitrium : & hoc non fit : ergo primo est in libero arbitrio, vt videtur. Si autem notat materiam : non potest notare materiam, nisi circa quam est : & hoc etiam videtur esse falsum : quia dicit Damasc. 2. lib. cap. 22. Libera potestate appetit, & libere vult, & libere inquirit & considerat, & libere consultat, libere indicat, libere amat, libere eligit, & libere mouetur, & libere agit in his quæ secundum naturam sunt. Ergo non est tantum circa voluntatem.

Ex hoc vlterius iterum videtur, quòd liberum arbitrium non sit vna potentia particularis, sed vna vniuersalis diffusa quasi in omnibus motiuis. Quod etiam videtur per August. qui in lib. 5. responsionum sic dicit : Cum loquimur de libero arbitrio, non de parte animæ loquimur, sed de tota : quia nec peccauit primus homo in parte animæ, sed in tota qua conditus est natura, deliquit. Quod si concedatur, omnino eadem ratione voluntas non erit potentia vna particularis : quia volendo intelligimus, & volẽdo inquirimus, & omnia illa facimus quæ dixit Damasc. Præterea, Dam. ipse explanat, quòd non est intẽtio sua, quòd liberum arbitrium sit potentia vniuersalis, sed quòd moueat alias in homine, cum in brutis moueantur à naturali instinctu. Vnde etiam immediate ante dicit sic, Irrationalis appetitus est irrationalium, & aguntur à naturali appetitu. Ideo neque voluntas dicitur irrationalium appetitus, neque consiliatio. Voluntas enim rationalis, & liberum arbitrium appetitus est. In hominibus autem rationis cõpotibus ducitur magis naturalis appetitus, quam ducat : libero enim arbitrio, & cum ratione mouetur. Quia autem coniunctæ sunt cognoscitiuæ & appetitiuæ virtutes in eodem : libero igitur arbitrio appetit, &c. quæ ante inducta sunt. Ergo non intendit hoc, quòd sit vniuersalis, sed quòd sit motor aliarum ad actum, sicut & voluntas.

SOLVTIO. Dicendum secundum præhabita, quòd liberum arbitrium est nominatum à ratione & voluntate : quia ipsum radicatur in essentia animæ secundum ordinem ad rationem præcedentem, & voluntatem vt sequentem, secundum quòd voluntas est in ratione : quia aliter proprie loquendo voluntas non est, vt dicit Damasc. & per hoc patet solutio ad id quod primo quærebatur, scilicet quare duplici nomine dicatur. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quod id quod est rationis in libero arbitrio quoad actum qui est eligere, est materiale & in potentia : ideo significatur substantialiter. Id autem quod est voluntatis, est formale & complens : & ideo significatur formaliter, id est, adiectiue. *Quæst. 2.*

AD ID autem quod obiicitur de diffinitione, dicendum quòd potius interpretatio vel assignatio quædam est : sed tamen non facimus hic vim, vtrum sit diffinitio, vel non : & quocunque modo sit, dicendum, quòd liberum nominat causam secundum Augustinum & Bern. quia libertas omnis à voluntate est, vt supra ostensum est : quia nulla potentia in actu omnino causa sui est nisi voluntas : & à voluntate quæcunque sunt libere. Quod autem causa sui est, liberum est, vt dicit Philosophus : & ideo dicitur communiter, quòd voluntatis causa nulla quærenda est : & ideo diffinitur infra distinctione sequenti, quòd voluntas est motus animi, cogente nullo, ad aliquid adipiscendum, vel non admittendum. Et Bern. diffiniens liberum arbitrium, dicit, Consensum rationalem, ob voluntatis inamissibilem libertatem & rationis, quæ semper & vbique portat vel participat indeclinabile iudicium, liberum arbitrium puto dici. Vnde patet, quòd voluntas est causa prima libertatis : & liberum arbitrium participat libertatem secundum quòd natura, non tempore, appetitus supponit & substernit sibi voluntatem : quia extrema sunt ante media natura, non tempore necessario. Sæpius autem iam ostensum est, quòd liberum arbitrium est medium inter rationem & voluntatem. *Quæst. 3.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nominatio non est à quocunque primo quod inuenitur in re, sed potius à substantialiori : & substantialior est voluntati voluntas siue velleitas, quam libertas : & ideo non nominatur à libertate, sed à velleitate. Præterea, Licet primo in voluntate sit sicut in causa, tamen in libero arbitrio prius est tempore : quia actus liberi arbitrij præcedit actum voluntatis in agendo, sicut eligere præcedit velle complementum ad consensum.

AD ID quod quæritur, Vtrum sit potentia

vniuerſalis? Dicendum, quòd abſurda eſt quæſtio: quia nullus auctorum vnquam voluit hoc: ſed eſt fictio quorundam. Ad auctoritates dicendum, quòd ideò ſic loquuntur: quia omnis potentia participans libertatem voluntatis, eſt vniuerſalis in mouendo alias ad actum: per hoc enim quòd nullo cogitur interiori & exteriori, efficitur vniuerſaliter potens conuertere ſe ſuper omnia: & hoc intendunt dicere auctoritates. Et nota, quòd quidam opinantur hic liberum arbitrium eſſe vniuerſalem potentiam, & compoſitam quidem ex voluntate & ratione. Quidam alij rationem & voluntatem eſſe idem, & liberum arbitrium eſſe idem cum vtroque, & habere differentiam in nomine tantum. Vnde dicunt, quòd illa tria ſunt vna potentia habens vim agendi tres actus: & diſtinguunt inter vim & potentiam dicentes, quòd potentia non dicat differentiam in actu tantum ſed etiam in radicatione, ſcilicet quòd alia ſit proprietas animæ, qua fit completa ad hanc potntiam & ad illam: ſed vires differunt tantum in actibus, & non in radicatione. Et hæc omnia puto abſurda, & ſunt alibi improbata, vt videtur, rationibus neceſſariis & cogentibus: & ibi etiam poſita eſt ars per quam inuenitur principium diſtinctionis potentiarum. 2.p.ſum. theo. q.70.

Quod liberum arbitrium non pertinet niſi ad futurum, nec ad omne futurum.

B HOc autem ſciendum eſt, quòd liberum arbitrium ad præſens vel ad præteritum non refertur, ſed ad futura contingentia. Quod enim in præſenti eſt, determinatum eſt, nec in poteſtate noſtra eſt vt tunc ſit vel non ſit quando eſt: poteſt enim non eſſe, vel aliud eſſe poſtea: ſed non poteſt non eſſe dum eſt, vel aliud eſſe dum eſt id quod eſt: ſed in futuro an hoc ſit, vel illud, ad poteſtatem liberi arbitrij ſpectat. Nec tamen omnia futura ſub poteſtate liberi arbitrij veniunt, ſed ea tantum quæ per liberum arbitrium poſſunt fieri vel non fieri. Siquis enim tale quid velit ac diſponat facere, quod in eius nullatenus ſit poteſtate, vel quod ſine ipſius diſpoſitione æque fieret, in hoc ipſe liberum non habet arbitrium.

ARTICVLVS II.

Vtrum liberum arbitrium quantum ad actum eligendi ſiue deliberandi, non eſt niſi futurorum contingentium per nos operabilium, quorum nos ſumus domini?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hoc autem ſciendum eſt, quòd liberum arbitrium] Videtur enim eſſe falſum: quia quæ in præterito, à voluntate hominis facta ſunt, & quæ in præſenti, neceſſe eſt reducere ad aliquam cauſatum: non autem poſſunt reduci ad naturam, vel caſum, vel ad fortunam: ergo reducentur illa ad liberum arbitrium, ſicut cauſatum ad cauſam.

2 Item non omnia quæ fient in futuro referuntur ad liberum arbitrium ſicut ad cauſam: ergo videtur falſum eſſe quod dicit.

SOLVTIO. Dicendum, quòd liberum arbitrium quantum ad actum deliberandi vel eligendi, non eſt niſi futurorum contingentium per nos operabilium, quorum nos domini ſumus, ſicut dicit Damaſc. *Solutio.*

AD PRIMVM dicendum, quòd præteritum vt præteritum non dependet à libero arbitrio, ſicut à cauſa, ſed vt actus reducitur ad cauſam quæ cauſauit: & ideo non reſpicit etiam quoad actum deliberationem & electionem: quia illa non ſunt niſi futuri operabilis: præſens autem in eo quòd præſens, non dependet à nobis, neque eſt ſub deliberatione vel electione, ſed ſub neceſſitate dum eſt: & ita intelligit Magiſter.

AD ALIVD dicendum, quòd non intelligit de omnibus futuris, ſed de quibus dictum eſt.

Quod ſupra poſita deſcriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati ſunt.

C ET quidem ſecundum prædictam aſſignationem in his tantum videtur eſſe liberum arbitrium qui voluntatem mutare, & in contraria poſſunt deflectere: in quorum videlicet poteſtate eſt eligere bonum vel malum, & vtrumlibet ſecundum electionem facere vel dimittere. Secundum quòd

nec

in Deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati, vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit. Sed quòd Deus liberum arbitrium habeat, Augustinus docet in lib. 22. de ciuit. Dei, Cap. vlt.
ita inquiens, Certe Deus ipse nunquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? Amb. quoque in lib. de Trinit. 1. Cor. 12.
ait, Paulus dicit, quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, id est, pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium.

SEd aliter accipitur liberum arbitrium in Creatore, quam in creaturis. D
Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima & omnipotens voluntas: quæ non necessitate, sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hiero. attendens non ita esse liberum arbitrium in Deo, sicut est in creaturis, ab ipso videtur liberum arbitrium excludere in homilia quadam de filio prodigo dicens, Solus Deus est in quem peccatum Luc. 15.
non cadit, nec cadere potest. Cætera cum sint liberi arbitrij, in vtramque partem flecti possunt. Dum ait, cætera, indicat liberum arbitrium sicut est in cæteris, non ita esse in Deo.

Quod Angeli & sancti qui iam beati sunt, habent liberum arbitrium.

ANgeli vero & sancti qui iam cum Domino feliciter viuunt, atque E
ita gratia beatitudinis confirmati sunt, vt ad malum flecti nec velint nec possint, libero arbitrio non carent. Vnde Augustinus in lib. 22. de Cap. 30.
ciuit. Dei ait, Sicut prima immortalitas fuit quam peccando Adam perdidit, posse non mori: ita primum liberum arbitrium, posse non peccare: nouissimum, non posse peccare. Idem in ench. Sic oportebat Cap. 105.
prius hominem fieri, vt bene velle posset, & male. Postea vero sic erit, vt male velle non possit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato. Neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra nunc habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit, quo Deus voluit ostendere quam bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit: quamuis sit melius, quod peccare non possit. Ecce his verbis euidenter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in Angelis est, & in sanctis: qui cum Domino sunt: & tanto vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa peccati seruitute de qua scriptum est, Qui facit peccatum, seruus est peccati: longius abstitit, tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde Ioan. 8.
si diligenter inspiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Deinde

DIVISIO TEXTVS.

DEinde ſumenda eſt tertia pars iſtius diſtinctionis quę incipit *ibi* Et quidem ſecundum prædictam aſſignationem] Et diuiditur in tres partes. In prima oſtenditur qualiter differenter eſt in rationali natura. In ſecunda autem diſtinguit triplicem libertatem *ibi* [Eſt namque libertas] In tertia ponit obiectiones duas in contrarium *ibi* [Hic quæri poteſt, vtrum libertas, &c.

ARTICVLVS III.

Quid eſt libertas ſecundum diffinitionem?

CIrca primum incidunt tres quæſtiones, ſcilicet quid ſit libertas? Secunda, Vtrum liberum arbitrium ſit in confirmatis? Tertia, Vtrum ſecundum vnam vel diuerſam rationem ſit in omni rationali natura? Ad primum ponuntur diuerſæ diffinitiones. Anſel. ponit hanc, Liberum arbitrium eſt poteſtas conſeruandi rectitudinem voluntatis propter ſe. Et Bernard. videtur dare hanc, Libertas eſt poteſtas faciendi quod vult. Petrus in itinerario iſtam videtur dare, Facultas ſe conuertendi ad quos voluerit actus, libertas eſt arbitrij. Magiſter iſtam innuere videtur, Libertas eſt flexibilitas in oppoſitos actus.

Obiicitur autem contra primam: quia rectitudo creata eſt: ergo non debet propter ſe ſeruari: quia aliter poneretur finis, vbi non debet.

2 Item, Poteſtas in impoſſibili ad actum, fruſtra eſt & otioſa: ſed damnati impoſſibiles ſunt ad rectitudinem: ergo poteſtas in eis non eſt: quia nihil eſt in operibus Dei vel naturæ fruſtra.

Item obiicitur de ſecunda, Poteſtas faciendi quod vult, omnipotentiæ ſolius Dei eſt. Probatio. Dicit enim Philoſophus, quòd voluntas eſt impoſſibilium. Ergo de omnibus eſt voluntas poſſibilibus & impoſſibilibus: & ſi libertas eſt poteſtas faciendi quòd vult, erit libertas omnipotentia quod falſum eſt.

Item de tertia, Poteſtas conuertendi ſe ad quos voluerit actus, extendit ſe etiam ad actus peccatorum: & poteſtas peccandi, vt dicit Anſel. nec eſt libertas, nec pars libertatis.

2 Item Anſelmus. Qui poteſt quod ſibi non prodeſt, nec expedit: quanto magis poteſt in illud, tanto magis aduerſitas & peruerſitas poſſunt in illum. Et eadem obiectio eſt contra quartam.

Præterea, Flexibilitas ad oppoſitos actus, non eſt in Deo & confirmatis & obſtinatis, in quibus tamen Magiſter dicit eſſe liberum arbitrium.

Quæſt. QVÆRITVR etiam, Penes quid ſumantur iſtæ aſſignationes libertatis?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc vltimum, quòd prima datur in comparatione ad finem propter quem data eſt libertas, vel propter quem eſt: quia eſt propter rectitudinem voluntatis conſeruandam, non acquirendam: quia non in omni creatura rationali ex ſe poteſt acquirere eam, ſed datam ex ſe poteſt conſeruare. Aliæ autem diffinitiones dantur in comparatione ad actus: ſed ipſæ tripliciter conſiderantur. Secundum primum imperans: & ſic datur ſecunda & tertia, quæ eædem ſunt in hoc: primum enim imperans eſt voluntas: & non differunt illæ duæ, niſi quòd prima dicit immediatam relationem potentiæ ad actum, ſecunda autem dicit illam eandem prout eſt generalis motor aliarum potentiarum ad actum, & prout eſt principium ſuorum actuum proprium. Cum autem dicitur poteſtas conſeruandi ſe, &c. innuitur facultas conuertendi ſe ſuper alias & mouendi eas, vt prius eſt habitum, Tertia autem dicitur per comparationem actus ad obiectum, quod eſt bonum, vel malum: & malum non vt eſt in ratione mali, ſed boni commutabilis, quod eſt bonum vt nunc.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd rectitudo ponitur hic principaliter pro increata: quia gratia illius conuenit libertati arbitrij diuini: & ſi in aliis eſt rectitudo creata, illa tamen attingit increatam, vt exemplatum attingit exemplar: & ideo ipſa eſt terminus actus, & increata finis intentionis: ſicut etiam dicitur de beatitudine creata & increata.

AD ALIVD dicendum, quòd talis poteſtas etiam in damnatis non eſt fruſtra: quia ſi talis poteſtas non ineſſet iniuſte punirentur pro rectitudinis carentia, ſicut iniuſte puniretur lapis: & ideo vt iuſtitia Dei in pœnis eluceat, manet poteſtas: & cum dicitur impoſſibilis ad actum, hoc non eſt ex natura, ſed ex malitiæ confirmatione.

AD ID quod obiicitur de ſecunda, dicendum quòd intelligitur de his quorum nos domini ſumus: in his enim nos non obligamur ad vnum opus, & non ad aliud, quemadmodum potentiæ naturales.

AD ALIVD dicendum, quòd poteſtas faciendi peccatū, ſecundū quòd peccatū eſt terminus actus, non eſt libertas, nec pars libertatis: ſed prout actus egreditur à potētia non obligata ad hoc vel ad illud, ſed ſponte, ſic indicat libertatē: quia ipſe actus peccati poteſt attendi ex termino, & ſic conſiderat eum Anſel. vel poteſt attendi ex principio eliciente, & ſic indicat libertatem, quia ſpontaneam voluntatem: & ſic loquuntur alij Sancti. Per hoc patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd flexibilitas vt flexibilitas, non eſt libertas, ſed indicat libertatem in natura quadam: & id quod indicat, eſt in omni natura rationali: nihil enim prohibet idem pluribus & diuerſis indiciis indicari: quæ tamen omnia in illis omnibus inueniuntur, in quibus inuenitur facultas quæ indicatur per ſignum, eo quòd non omnino vniuoce nec vno modo eſt in illis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum liberum arbitrium ſit in damnatis Angelis, & confirmatis, & in Deo?

SEcundo quæritur, Vtrum liberum arbitrium ſit in confirmatis Angelis, & damnatis, & in Deo? Et hoc quidem ſupra determinatum eſt. Sed adhuc obiicitur, eo quòd quidam volunt vnam rationem confirmationis ſibi notari. Videtur ergo non

non esse liberum : quia non est ad oppositos actus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd liberum ex natura non obligatur nec ex habitu ad hoc vel ad illud : & hæc est libertas inseparabilis in Deo, & Angelo, & homine : nihil enim agunt quin possint illud non agere, & quin possint aliud agere: & hoc notatum est supra, & probatum est in 3. huius voluminis, 18. distinctione de merito Christi. Causa autem confirmationis in Deo & in Angelis est sæpius dicta multiplex : & ideo hic sufficiat vna, scilicet quòd Deus in se plena lux est, & sibi ratio cognoscendi quicquid cognoscit : & sicut illa lux non decipitur, ita impossibile est ipsum in falsum deflecti. Item, Sua bonitas sibi ratio est volendi quicquid vult : & sicut sua bonitas impossibilis est ad malitiam, ita etiam & voluntas. In beatis quidem ratio fuit veri & falsi, & voluntas boni & mali : & hoc propter alterum illorum : finis enim vltimus rationis est prima veritas, & finis vltimus voluntatis est prima bonitas : & ideo quando coniungitur beatis per intellectum & voluntatem prima veritas & prima bonitas, tunc impletur voluntas bonitate prima, & ratio luce prima ; & ideo lux prima efficitur tunc intellectui ratio cognitionis omnium, & illustrans super omnia : & ideo indeflexibilis est ab ipsa : sicut modo si daretur hoc principium, omne totum est maius sua parte, esse sufficiens lumen omnium cognoscibilium vniuersaliter & particulariter, impossibile esset errorem incidere in aliquo cognitorum. Ita etiam dico ex parte voluntatis, quòd prima bonitas penetrando voluntatem, efficitur ratio volendi & appetendi quicquid aliquis vult & appetit : & ideo impossibile est aliquid appetere non coniunctum illi. Sicut etiam modo si daremus, quòd honestum esset ratio inclinationis voluntatis in omne volitum, & nunquam voluntas nisi in illo inclinaretur ad volendum, impossibile esset velle turpe aliquod: & per hoc patet solutio quæsiti per totum, quia sæpius in hoc libro & in tertio est disputatum.

ARTICVLVS V.

Vtrum liberum arbitrium secundum vnam rationem vel diuersas sit in omni rationali natura?

TErtio quæritur, Vtrum secundum vnam rationem sit in omnibus? Videtur, quòd non: quia creatori & creaturæ nihil est commune penes quod possit sumi ratio communis : ergo nec libertas arbitrij communis est creatori & creaturæ.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicit Anselm. quia hæc diffinitio, libertas est facultas conseruandi rectitudinem propter se, Deo & creaturæ conuenit : ergo videtur, quòd secundum illam rationem communiter dicatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum anologiam est communitas ista in creatura & creatore : quia rectitudo in creatore non differt à potestate seruante eam, nisi secundum rationem: nec potestas seruans differt à potente, nisi secundum rationem : in creatura autem differentia est inter hæc secundum rem : & in Deo est, vt in exemplari primo : & in creatura, sicut in exemplato : in Angelo autem & in homine non est secundum communem speciem, sed genere, sicut sensibile in bruto & homine : & quod plus est, non est secundum propinquum genus, sed remotum : quia non est mea opinio, quòd Angelus & anima sunt idem specie, vel genere propinquo: nec Angeli idem specie sunt, vt puto : ideo potentiæ etiam secundum hæc adinuicem habent differentiam : & per hoc patet solutio ad totum.

De libertatis arbitrij differentia secundum diuersa tempora.

EX prædictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima F quam secunda : & tertia multo maior quam secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima vero erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media vero in qua potest peccare, & non potest non peccare : ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem vero saltem venialiter.

De quatuor statibus liberi arbitrij in homine.

ET possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante pec- G catum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum vero ante reparationem gratiæ premitur à concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono : & ideo potest peccare, & non potest non peccare : etiam damnabiliter. Post reparationem vero ante confirmationem

premitur

premitur à concupiſcentia, ſed non vincitur : & habet quidem infirmitatem in malo, ſed gratiam in bono : vt poſſit peccare propter libertatem & infirmitatem, & poſſit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem : nondum tamen habet poſſe omnino non peccare, vel non poſſe peccare, propter infirmitatem nondum perfecte abſorptam, & propter gratiam nondum plene conſummatam. Poſt confirmationem vero infirmitate penitus conſumpta, & gratia conſummata, nec vinci poterit, nec premi, & tunc habebit non poſſe peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum.

HVnde manifeſtum eſt, quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo incurrit homo pœnam in corruptione & depreſſione liberi arbitrij. Per illud namque peccatum naturalia bona in ipſo homine corrupta ſunt, & gratuita detracta. Hic eſt enim ille qui à latronibus vulneratus eſt & Luc. 10. ſpoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non eſt priuatus, alioquin non poſſet fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc ſunt data optima, & dona perfecta : quorum alia ſunt corrupta per peccatum, id eſt, naturalia; vt ingenium, memoria, intellectus : alia ſubtracta, id eſt, gratuita, quamquam & naturalia ex gratia ſint. Ad generalem Dei quippe gratiam pertinent. Sæpe tamen huiuſmodi fit diſtinctio, cum gratiæ vocabulum ad ſpeciem, non ad genus refertur. Corrupta eſt ergo libertas arbitrij Cap. 30. per peccatum, & ex parte perdita. Vnde Auguſtinus in ench. Libero arbitrio male vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus eſt, huic ſeruus addictus eſt. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amiſiſſe : non quia poſt peccatum non habuerit liberum arbitrium, ſed quia libertatem arbitrij perdidit : non quidem omnem, ſed libertatem à miſeria & à peccato.

ARTICVLVS VI.

An eſt triplex libertas arbitrij : & vtrum media eſt illa in qua poteſt homo peccare, & non poteſt non peccare ante reparationem, &c.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Media vero, in qua poteſt peccare, &c.] Secundum hoc enim videtur homini non eſſe imputandum: quia de actuali peccato verum eſt, vt dicunt Auguſtinus & Hieron. quòd eſt adeo voluntarium, quòd ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatum : & ſi eſt voluntarium, non eſt neceſſarium, vt dicit Auguſtinus contra Tullium. Ergo videtur, quòd non ſit neceſſarium eum peccare : ergo poteſt non peccare ; ergo eum poſſe non peccare mortaliter eſt verum : ergo eius contradictoria falſa, ſcilicet, non poteſt non peccare mortaliter.

2 Si dicas, quòd hoc eſt per gratiam gratis datam, qua nullus homo caret. Contra hoc videtur eſſe quod dicit in litera : quia ipſe dicit ante reparationem : conſtat autem, quòd non reparat niſi gratia gratum faciens, & non gratis data.

3 Item, Intelligatur homo in ſolo libero arbitrio & peccato mortali vno vel duobus, & tentetur de tertio : aut poteſt reſiſtere, aut non. Si non : ergo neceſſario peccat : ergo inuoluntarie: quia cui non poſſumus reſiſtere, huius cauſa non eſt in nobis : & quod voluntarie agimus, huius nos cauſa ſumus, & cauſa illius in nobis eſt : ergo illud opus eſt excuſatum à toto : quia inuoluntarium per violentiam eſt, cuius principium eſt in alio, nihil conferente vim paſſo, vt dicit Dam. Cum igitur hoc ſit falſum, ipſe poteſt reſiſtere, & non habet neceſſe peccare mortaliter ante reparationem gratiæ gratis datæ, vel gratum facientis.

SI AVTEM hoc concedatur, ſunt in contrarium, vt videtur, dicta Sanctorum : ſic enim dicit Chriſtus Ioan. 14. Sine me nihil poteſtis facere. Ergo multo minus reſiſtere tentationi ſequentis peccati. Item Iſa. 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Ergo ſine illo nihil operum poſſumus facere. Item Exod. 14. Tan- Sed contrà.

tummod o

tummodo vos tacebitis, & Dominus pugnabit pro vobis. Ergo nulla est nostra pugna sine Domino, vt videtur. Et Psalm. 17. Qui docet manus meas ad prælium, &c. Item, Infixus sum in limo profundi, &c. Ergo homo post primum peccatum semper deorsum tendit : ergo stare de se non potest.

2 Item Greg. Peccatum quod pœnitentia non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit. Ergo videtur, quòd necesse est ruere.

3 Item, Qui est in peccato, nihil habet subleuans, sed habet deprimens peccatum : ergo virtus deprimentis fortior est : virtus autem fortior, præponderando vincit : ergo talem necesse est peccare quotiescumque tentatur.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd nullus homo quandiu est in via, destitutus est ab omni gratia adiuuante contra peccatum : semper enim habet aliquam influentiam diuinæ bonitatis, vel in timore, vel spe informi, vel fide, vel aliquo tali subleuante se : & habet etiam extra, instigationem boni Angeli : quibus potest resistere peccato. Si tamen ponatur habere solum liberum arbitrium, videtur mihi, quòd adhuc potest resistere tentationi. Ad hoc autem quod obiicitur ex litera, dupliciter soluitur. Vno modo secundum Augustinum contra Celestium de defensione gratiæ dicentem sic, Si vos, inquit, Filius liberauerit, vere liberi eritis. Victa enim vitio in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura. Hinc alia scriptura dicit, A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Sicut ergo non est opus sanis medicus, sed male habentibus: ita non est opus liberis liberator, sed seruis, vt ei dicat gratulatio libertatis, Saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Ipsa enim sanitas est vera libertas, quæ non periisset, si bona permansisset voluntas. Quia vero peccauit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas, donec tota sanetur infirmitas : & accipiatur tota libertas, in qua sicut necesse est permaneat beatè viuendi voluntas, ita vt sit etiam bene viuendi & nunquam peccandi voluntaria felixque necessitas. Ex hoc accipitur, quòd sensus est, Non potest non peccare, id est, non esse in peccato : & hoc plane verum est : quia non liberatur à peccato nisi per gratiam reparantem, quæ est gratia gratum faciens : quia homo est spiritus vadens, & non rediens. Secundum Ansel. autem dicimur non posse quod difficulter & sine labore non possumus : & ideo dicitur hic non posse resistere peccato, vel non posse non peccare : quia difficile est stare infirmo quando tentatur.

AD 1A autem quæ obiiciuntur in contrarium, leue est respondere : quia auctoritates non probant nec dicunt, quòd sine gratia non possit aliquis resistere, sed quòd non potest sine Deo : & hoc plane verum est : quia in Deo viuimus, mouemur, & sumus : & nisi ipse continue contineat, & saluet, & moueat, nihil possumus esse & operari : sed hoc non ponit gratiam specialem.

AD 1D autem quod obiicitur de dicto Greg. dicendum, quòd pondus dicit inclinationem, & non necessitatem : & hoc verum est. Quia vero inclinatio vltra libertatem voluntatis quæ est à coactione, crescere non potest, ideo non inducit necessitatem peccandi.

AD 1D quod obiicitur per rationem, dicendum quòd non sequitur : quia tentatio voluntatis nunquam potest crescere vltra volitum, quia aliter voluntas non esset libera à coactione : & ideo voluntas semper volet auerti ab ea, & non consentire ei : & ideo non est simile : quia bona natura quam dedit Deus, multo potentior est in eleuando, quam peccatum in deprimendo. Si autem obiicitur, quòd potestas voluntatis est finita : ergo possunt tantum intendi tentationes quòd vincatur : dicendum, quòd hoc est impossibile, quòd tentatio manens tentatio tantum intendatur : quia iam esset coactio & non tentatio. Item, Voluntas est infinita ad actum, licet in se finita sit : & ideo semper actus suus est sub ipsa quantumcunque intendatur.

De tribus modis libertatis arbitrij.

EST namque libertas triplex, scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate : & ante peccatum, & post æque liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur : quæ semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas : vbi non est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tam in malis quam in bonis. Est & alia libertas, à peccato scilicet, de qua dicit Apostolus, Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Et veritas in Euangelio, Si Filius vos liberauerit, vere liberi eritis. 2.Cor.12. Ioan.8. Hæc libertas à seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit : sicut & è conuerso seruitus peccati liberos iustitiæ facit. Vnde Apostolus, Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et item, Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hanc libertatem peccando homo amisit. Ideoque Aug. dicit, quòd homo male vtens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum : quia perdita est per peccatum libertas, non à necessitate, sed à peccato. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Rom 6. Ioan. 8.

Qui habent hanc libertatem, ſcilicet à peccato, & per quid.

KIStam libertatem quæ eſt à peccato, illi ſoli nunc habent quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus ſint ſine peccato
Ioan. 8. in hac mortali carne, ſed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc eſt vera & bona libertas, quæ bonam parit ſeruitutem,
Cap.30. ſcilicet iuſtitiæ. Vnde Auguſt. in ench. ait, Ad iuſtitiam faciendam non erit aliquis liber, niſi à peccato liberatus, eſſe iuſtitiæ cœperit ſeruus: & ipſa eſt vera libertas, propter recti facti lætitiam: ſimul & pia ſeruitus, propter præcepti obedientiam. Eſt alia libertas non vera, malæ ſeruituti adiuncta, quæ eſt ad malum faciendum: vbi ratio diſſentit à voluntate, iudicans non eſſe faciendum quod voluntas appetit: ad bonum vero faciendum, concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas eſt, & pia. De libertate autem ad malum, & ſeruitute mala ait
Cap.cit. Auguſt. in ench. Serui, addicti peccato ſcilicet, quæ poteſt eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim ſeruit, qui ſui domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt.

Quæſtio de libertate ad malum, an ſit ipſa libertas liberi arbitrij an alia?

LHIc quæri poteſt, Vtrum hæc libertas qua quis liber eſt ad malum, ſit libertas arbitrij? Si enim libertas arbitrij eſt, bonum quidem eſt: quia libertas arbitrij bonum naturale eſt. Quibuſdam videtur, quòd ſit ipſa libertas arbitrij, quæ ſemper bona eſt, ſed propter peccati ſeruitutem ad malum ſit liberior & pronior: & ideo dicitur non eſſe vera libertas, quia ad malum eſt. Aliis autem videtur, quòd hæc libertas ad malum, quam ſupra commemorauit Auguſtinus, non ſit ipſa libertas arbitrij: ſed ſit quædam pronitas peccandi & curuitas, quæ ex peccato eſt, & mala eſt.

Quæſtio alia de libertate ad bonum, an ipſa ſit libertas arbitrij, an non?

MSImiliter etiam quæri ſolet, Vtrum illa libertas vera, quæ eſt ad iuſtitiam faciendam, ſit ipſa libertas arbitrij? Quidam dicunt illam eandem eſſe, ſed reparatam per gratiam, qua iuuante libera eſt ad bonum:
Cap.30. ſine gratia verò non eſt libera ad bonum. Vnde Auguſtinus in ench. Iſta libertas ad bene faciendum, nunquam erit homini addicto & vendito ſub peccato: niſi eum redimat qui dicit, Si Filius vos liberauerit, vere
Ioan.8. liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quiſquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum eſt liber ad operandum bene? Ecce aperte oſtendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideoque dicunt illam libertatem veram, quæ eſt ad bene faciendum, cuius ſupra meminit Auguſtinus, eſſe libertatem ipſam arbitrij gratia Dei liberatam & adiutam. Alij vero putant non eſſe ipſam arbitrij libertatem, ſed aliam quandam, quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis, Deo operante, incipit eſſe cum reparatus eſt.

Certa

Certa determinatio vtriusque quæstionis, qua dicitur libertas ad bonum & ad malum esse libertas arbitrij.

VErum nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam sit reparata : sed cum per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum : quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam vero libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed non semper bona est. Non enim est bona, nisi à peccato liberata : est tamen à necessitate libera. Vnde Augustinus in lib. de gratia & libero arbitrio. Semper in nobis voluntas libera est, sed non semper bona est. Aut enim libera est iustitiæ quando seruit peccato, & tunc est mala : aut à peccato libera est quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. N Ad Valentinum cap. 15.

De libertate à miseria.

ESt iterum libertas à miseria, de qua Apostolus ait, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum : quia omni carebat miseria, & nulla tangebatur molestia : & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum & vltimam confirmationem, nemo à miseria liber est: quia pœna peccati non caret. O Rom. 8.

Repetit de corruptione liberi arbitrij, vt addat alia.

EX prædictis apparet, in quo per peccatum sit imminutum vel corruptum liberum arbitrium : quia ante peccatum nulla erit homini difficultas, nullumque impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum instigatur : vt non possit velle & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur : quia ait Apostolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cum semper & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius est enim in bonis, vbi liberatum est : quam in malis, vbi liberatum non est. Et liberius est ad malum, quod per se potest : quam ad bonum, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur, non potest. P Rom. 7.

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.

LIbertas ergo à peccato & à miseria, per gratiam est : libertas vero à necessitate, per naturam. Vtramque libertatem, naturæ scilicet, & gratiæ notat Apostolus cum ex persona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi : perficere autem bonum non inuenio. Ac si diceret, Habeo Q Rom. 7.

libertatem naturæ, ſed non habeo libertatem gratiæ : ideo non eſt apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit : & adiuuetur, vt perficiat. Quia, vt ait Apoſtolus, Non eſt volentis velle, neque currentis currere, id eſt, operari : ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bona : cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Rom. 9.

ARTICVLVS VII.

Quomodo eſt triplex libertas, & quomodo accipiuntur diuiſiones libertatis, & vtrum æqualiter in omnibus ſit libertas à coactione?

Tractatu de gratia & libero arbitrio.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Eſt namque triplex libertas] Inueniuntur autem & aliæ diuiſiones libertatis, vt Bernard. ponit iſtam, quòd eſt libertas arbitrij, conſilij, & complaciti. Et Anſelm. ponit hanc, quòd eſt libertas habens rectitudinem, & libertas non habens eam. Illa autem quæ habet : vna quidem habet amiſſibiliter, alia habet inamiſſibiliter. Illa quæ habet inamiſſibiliter : alia eſt data ſiue accepta, alia non data ſiue accepta, ſed dans aliis habentibus eam. Non data eſt diuina : data creaturæ : & habens quidem rectitudinem datam inamiſſibiliter, eſt beata rationalis creatura, vt Angelus, vel homo, & anima : habens autem datam amiſſibiliter eſt homo in gratia conſtitutus in via. Non autem habens : aut recuperabiliter caret, & ſic homo viuens in peccato mortali: aut caret irrecuperabiliter, & ſic habent damnatæ animæ & Angeli.

Quæſt.

QVÆRITVR ergo, Penes quid accipiantur iſtæ diuiſiones?

Item, Magiſter dicit in litera, quòd libertas à coactione æqualiter eſt in omnibus : & hoc non videtur verum : quia Deus liberior eſt in agendo & abſolutione coactionis, quam homo: & homo ſanctus, quam peccator : cuius probatio eſt : quia liberius eſt à coactione, quod non trahitur nec vincitur, quam id quod trahitur & non vincitur : & liberius eſt quod trahitur & non vincitur, quam id quod trahitur & vincitur : cum ergo ſecundum hos gradus ſit in beatis, & bonis, & malis, videtur quòd non ſit æque liberum à coactione.

2 Item, Omne creabile vertibile eſt : ergo libertas creaturæ vertibilis eſt in malum & non ens : libertas autem diuina nec vertibilis eſt, nec trahitur, nec vincitur : ergo ipſa eſt liberrima.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd libertas eſt potentia ordinata ad actum & ad finem, remota vniuerſaliter vel particulariter ab habitibus contrariis. Vnde poteſt dari diuiſio aut penes habitum contrarium libertati, ſeparatum ab ipſa : & hoc vocant Magiſtri penes terminum à quo : & tunc eſt diuiſio quæ datur in litera, ſcilicet, libertas à coactione, à culpa, & à miſeria : & accipitur diuiſio ſic, quòd habitus inducens ſeruitutem: aut eſt à natura, aut ab actu meriti. Si à natura: tunc eſt obligatio cum materia, vt potius agatur, quam agat : & contra illum eſt libertas à coactione. Si autem eſt ab actu voluntatis, & meriti : aut eſt habitus cui voluntas ſe ſubdit, & hic eſt culpa, & contra eum eſt libertas à peccato : aut cui ſubditur ex ordine iuſtitiæ vindicantis, & ſic eſt miſeria pœnalitatum : & contra hunc eſt libertas à miſeria. Prima igitur eſt per libertatem rationalis naturæ, ſecunda per gratiam, & tertia per gloriam. Secunda autem quæ eſt Bernard. datur penes diſponentia ad actum libertatis proprium : hic autem aut eſt ſecundum poteſtatem naturæ liberæ, & ſic eſt libertas arbitrij : aut in his quæ ſunt ſupra naturam : & hoc dupliciter, ſcilicet in optimis ſecundum ſtatum viæ, & de his eſt libertas conſilij : aut in optimis ſecundum ſtatum patriæ, & de his eſt libertas complaciti: & hæc omnia accipienda ſunt ſecundum relationem vniuſcuiuſque iſtorum ad optimum actum. Vnde dicit Bernardus, quòd libertas arbitrij diſcernere habet quid liceat, libertas autem conſilij probare quid expediat, libertas autem complaciti experiri quid libeat. Diuiſio autem Anſelmi datur per cauſam efficientem & finem ſimul : quia datum & non datum dicunt efficientis rationem: & rectitudo eſt finis poteſtatis ſeruandi eam. Alia autem diuiſio ad artem reducta eſt in obiiciendo.

Adquæſt.

AD ID quod vlterius quæritur de libertate à coactione, dicendum quòd dupliciter conſideratur, ſcilicet primo modo ſecundum id à quo liberat, & ſecundo modo in comparatione facultatis naturali habitu perfectæ ad actum. Si primo modo : tunc non eſt niſi priuatio, & idem eſt quod non habere coactionem : & priuatio non eſt magis aliquid in vno, quam in alio : nec magis aliquid in Deo, quam in rationali creatura : nec magis aliquid in damnato, quam in iuſto : quia negatio & priuatio nec intenditur, nec remittitur : & nihil horum habet obligationem cum materia. Vnde Bernardus. Libertas à neceſſitate æque & indifferenter Deo, vniuerſæque, tam bonæ, quam malæ rationali conuenit creaturæ : nec peccato, nec miſeria amittitur, vel minuitur : nec maior in iuſto eſt, quam in peccatore : nec plenior in Angelo, quam in homine. Quomodo namque ad bonum conuerſus per gratiam humanæ voluntatis conſenſus, eò libere bonum, & in bono liberum facit hominem, quò voluntarius efficitur, & non inuitus protrahitur : ſic ſponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quam ſpontaneum conſtituit ſua vtique voluntate ductum, non aliunde coactum vt ma-

lus

lus sit. Et sicut cælestis Angelus, aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate: sic profecto diabolus æque liberè in malum & corruit, & persistit, suo vtique voluntario nutu, non alieno impulsu. Manet ergo libertas voluntatis, vbi etiam sit capacitas mentis, tam plena quidem in malis, quam bonis, sed in bonis ordinatior. Tam integra quoque pro suo modo in creatura, quam in creatore, sed in illo potentior. Si autem consideratur ad actum: tunc non æque inest: quia vbi nobilior natura, ibi expeditior actus. Ad omnia autem alia est vna solutio, præter vltimum: quia procedunt de libertate à peccato, & à miseria: & hæc est habitus gratiæ, & gloriæ: & bene accipit intensionem & remissionem.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hæc vertibilitas dicit ordinem ad actum, & non considerationem eius à quo liberat tantum: & conceditur bene, quòd sic potentior est in creatore, vt dicit Bernardus, & ordinatior in bono, quam in malo. In alio autem opere plura de libertatibus istis inueniuntur.

DISTINCTIO XXVI.

De gratia operante & cooperante.

HÆc est gratia operans & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum. Gratia cooperans adiuuat, ne frustra velit. Vnde Augustinus in lib. de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incepit: quia ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus operatur. Cum autem volumus, & sic volumus vt perficiamus: nobis cooperatur: & tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus bona pietatis opera, nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur quæ sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia est quæ præuenit voluntatem bonam: ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde Augustinus contra Iulianum hæreticum, qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tantum esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonum velle & operari sine gratia asserebat, ait: Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cum ait: Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia voluit & cucurrit: sed ideo voluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Paratur enim voluntas hominis à Deo, & à Domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congrue ait, Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait, Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: sed quie nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimoniis aperte insinuatur, quia voluntas hominis gratia Dei præuenitur atque præparatur vt fiat bona, non vt fiat voluntas: quia & ante gratiam voluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas.

A *De libero arbitrio comparato ad auxilium gratia determinans quantum possit liberum arbitrium citra gratia.* Ad Valentinum, cap. 17.

Super illud, *Non est volentis, neque currentis.* Rom. 9.

Psalm. 36.

1. Cor. 15.

DIVISIO TEXTVS.

HÆc est gratia operans, &c.] Hic Magister tangit id a quo cecidit homo quoad bonum gratiæ, vel quod habuit si creatus fuit in gratia, vel quod habuisset si non fuit creatus in gratia, quoad aliam opinionem. Diuiditur autem in tres partes, in quarum prima Magister tangit quid sit gratia. In secunda autem quid sit virtus, & quomodo liberum arbitrium se habet ad gratiam & virtutem: & hæc incipit in sequenti distinctione 27. *ibi* [Hic videndum est quid sit virtus] In tertia tangit de comparatione gratiæ & virtutis ad primum statum hominis quærendo, vtrum tunc gratia & virtute indiguit, vel non? & hæc incipit infra distinctione 29. *ibi* [Post hæc considerandum] Hæc autem distinctio quæ continet primam partem, habet tres partes, in quarum prima agit de gratia operante & cooperante secundum se. In secunda autem determinat suppositum primum in iustificatione impij *ibi* [Et si diligenter, &c.] In tertia tangit comparationem gratiæ ad virtutem, vtrum sit idem illi, vel non, *ibi* [Hic considerandum est, cum prædictum sit] Diuisio autem vlterius per se patet vnicuique ex consideratione capitulorum.

ARTICVLVS I.

An gratia sit necessaria?

CIrca primum incidunt quatuor quærenda, scilicet an sit gratia, & vtrum sit substantia vel accidens, & qualiter & cui insit, & quid est re & diffinitione? Ad primum obiicitur multis viis, sed quinque procedemus, scilicet ex consideratione similium, & ex consideratione agentis primi, ex consideratione dignitatis mentis humanæ, ex consideratione gratificationis hominum, & ex consideratione ipsius gratiæ.

Prima via obiicitur sic: Opus creationis operatur Deus sine medio: ergo & opus beatificationis sine medio: quia sic dicit Magister Hugo de san. Vic. Sicut non creati sumus nisi per ipsum in bonitate: sic non sistit nos aliquid vsque ad ipsum. Ergo videtur, quòd opus etiam recreationis sit immediate per ipsum: & cum hoc sit gratificatio, videtur quòd gratia præter ipsum nihil ponat in nobis, vel in alia rationali natura.

2 Item, Gratia est quoddam lumen spirituale quod illustrat mentem: sed à sole corporali, vt dicunt, fit dies nullo mediante: ergo gratia nihil creatum medium inter Deum & nos est in nobis.

Secunda via proceditur sic: Agentis perfectissimi est agere sine medio: Deus recreans & gratificans est agens perfectissimum: ergo Deus agit gratificationem nostram sine medio.

2 Item, Nullus sapienter agens & potens, indigniori modo agit nobilius, quam ignobilius: sed Deus est sapientissime agens: ergo ignobilius non agit digniori modo, quam nobilius: materiam autem primam quæ ignobilissimum entium est, agit sine medio & perfectionem ipsius: ergo mentem humanam non perficiet per medium, cum hic sit ignobilior modus actionis.

3 Item, Deus non est minus sapiens in agendo, quam natura: natura autem, vt dicit Philosophus, ad hoc ingeniosa est, quod nunquam facit pluribus, quod potest facere vno: ergo nec Deus: sed se solo potest perficere mentem: ergo non perficit vtens medio.

Tertia via sic proceditur: Minus dignum non intercidit inter dignissimum, & proximum illi in dignitate: creatura autem irrationalis minus digna est, quam rationalis: & dignissima natura Deus est, & proximum illi natura rationalis: ergo gratia nulla, quæ non esset rationalis creatura, si esset, potest intercidere vt media: & ad nihil aliud ponitur gratia aliquid esse in nobis, nisi vt sit medium coniungens nos Deo: ergo gratia nihil est, quia si esset, frustra esset.

2 Item, Augustinus dicit, quòd inter mentem humanam & Deum nihil est medium: ergo nec gratia quæ creatura aliqua sit, media ponetur.

3 Item habitum est in 1. lib. distinctione 3. quòd mens humana per seipsam capax est Dei: ergo frustra ponitur ibi medium quo capax eius efficiatur: cum ergo gratia ponatur ad hoc esse, frustra erit si erit. Supponamus autem, quòd in operibus Dei nihil sit frustra: ergo gratia non est.

Quarta via proceditur sic: Si miles gratus est regi, per hoc non ponitur aliquid in milite, sed in rege acceptatio militis secundum bonam voluntatem: potest enim miles, nulla mutatione facta in ipso, & esse gratus, & non esse gratus regi, per solam mutationem voluntatis regis: ergo à simili cum homo est gratus, non ponitur aliquid in homine, sed in Deo, vt videtur.

2 Item, Cum dicimus, iste habet gratiam regis, sensus est, quòd rex vult sibi bonum, & habet bonam voluntatem de ipso: sed per nullum illorum aliquid ponitur in gratificato, sed in gratificante tantum: ergo videtur, quòd etiam cum dicitur aliquis habere gratiam Dei, nihil ponitur in ipso, sed in gratificante tantum.

Quinta via sic proceditur: Omnis creatura vanitas est, & vanior creatura est accidens, quam substantia: vanitatum autem vanior, non coniungit minus vanum cum prima veritate: ergo cum gratia sit accidens, si est, vt infra probatur, non coniungit substantiam rationalem minus se vanam cum veritate: & ad hoc tantum ponitur: ergo erit frustra si erit: ergo non est; quia nihil est frustra in operibus Dei.

2 Item, Si creatura non coniungitur summo bono nisi per medium, eo quòd creatura distat à Creatore in infinitum: illud medium quod gratia dicitur, aut est creatum, aut increatum. Si creatum: ergo ipsum distat in infinitum: ergo indiget alio medio coniungente se: & illud iterum creatum, vel increatum, & procedit ratio in infinitum. Si autem est increatum: tunc non est medium, sed extremum, cui coniungimur: & sic habebitur propositum, quòd gratia nihil creatum ponit in eo qui habet gratiam.

3 Item, Omne perficiens aliquid secundum optimum modum perfectionis, dignius, & melius,

lius, & nobilius est illo: gratia si est, perficit mentem hominis & Angeli secundum optimum modum perfectionis: ergo gratia est melior, & dignior, & nobilior, & perfectior mente humana, quod absurdum est, cum sit accidens, & mens hominis & Angeli creatura facta ad imaginem Dei.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur per infinitas auctoritates, quas subticemus, eo quòd in litera multæ ponantur. Et per rationem habetur idem sic: Quicquid est agens nihil accipiens ab opere suo, & infinitè distans ab ipso, si debeat opus reputatione sua aliquid valere, necesse est, quòd ipsum accipiat hoc ab agente: sed creatura rationalis est opus Dei, à qua nihil accipit Deus, & distans in infinitum ab eo: ergo si in reputatione Dei aliquid debeat valere, oportet quòd id in quo reputatur, accipiat à Deo. Prima probatur per hoc quòd si opus per se nihil est, ab opere nihil potest fieri vnde reputetur, nisi à virtute superiori. Secunda autem patet per se. Sed id vnde aliquid sumus in reputatione Dei, gratiam vocamus qua nos dignos reputat vita æterna: ergo gratia aliquid est creatum in nobis à Deo.

2 Item, Deus præsentialiter, essentialiter, & potentialiter est in omnibus: ergo aut aliquo modo differenter est in Sanctis, quam in omnibus, aut in nullo. Si in aliquo differenter: cum causa huius differentiæ non sit ex parte sua, nec ex parte naturæ rationalis creatæ, necesse est, quòd sit per habitum gratiæ acceptæ & infusæ ab ipso: & sic habetur propositum. Si autem in nullo est differentia: ergo quod respondet existentiæ Dei in vno, respondebit in omnibus: sed non respõdet in lapide nisi continentia in esse ad tempus: ergo iam honor sanctarum animarum non haberet plusquam lapis, & non responderet ei præmium & meritum, quod est absurdum: ergo gratia inhabitans quæ est in Sanctis, aliquid est creatum.

3 Item, In corporibus videmus, quòd nobilissimum corporum, vt cælum, non coniungitur inferioribus nisi mediante qualitate influxa ab ipso: ergo nobilissimus spiritus, Deus scilicet, non coniungetur spirituali menti, nisi mediante qualitate influxa ab ipso: hanc autem gratiam vocamus: ergo gratia est aliquid in Sanctis animabus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd gratia aliquid creatum est in nobis, sicut satis probabiliter persuadent vltimæ rationes.

AD ID autem quod prima via primo obiicitur, dicendum quòd non est simile: quia opus creationis nihil supponit, & ideo illi nihil cooperatur, nec antecedenter, nec concomitanter, nec consequenter. Opus autem glorificationis est eleuatio totius naturæ in altissimum: & ideo etiam illi natura nihil potest cooperari. Opus autem gratificationis est ad hoc vt nos operari possimus meritorie: & ideo necessario in nobis ponit formam & habitum perficientem illud opus. Vel dicatur, quòd proportio similitudinis supponit falsum in opere glorificationis: quia licet Deus ex parte sui non vtatur medio, tamen ex parte nostra medium eleuans est, vt dotes corporis & animæ in beatitudine creata. Sed tamen prima solutio verior est: quia supponit veram causam.

AD ALIVD dicendum, quòd supponitur falsum in simili: quia sol materialis non seipso immediate illustrat mundum, sed suo lumine effluxo ab ipso: & ideo nec sol spiritualis facit hoc in minori mundo.

AD ID quod primo obiicitur secunda via, dicendum quòd propter indigentiam Dei, medio non indigemus, sed propter nostram; quia gratificatio est ad hoc, vt id quod de nostro est, gratum fiat: hoc autem à nobis habere non possumus: & ideo necesse est vt formam ad hoc perficientem ab eo habeamus. Instantia autem ad argumentum est, quòd secundum hoc nulla materia deberet habere formam, sed deberet Deus esse immediata perfectio omnis perfecti: & hoc est absurdum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus immediate vt efficiens fecit mentem, sicut & materiam: sed sicut non per seipsum, sed mediante forma creata perfecit materiam formaliter: ita nec mentem: hoc enim exigit omne perfectibile ad actum aliquem, vt detur sibi forma ordinans ad actum illum, eo quòd Deus non est permiscibilis subiecto vt forma, nec vnibilis: & hoc ostendit indigentiam subiecti creati, non Dei.

AD ALIVD patet solutio per idem: quia licet Deus per se hoc possit facere, tamen ex parte nostra non potest congrue fieri: & ita operatur etiam omnis creatura semper secundum conuenientiam eius quod fit, & non secundum conuenientiam agentis.

AD ID quod primo obiicitur via tertia, dicendum quòd dignitas gratiæ & dignitas mentis æquiuocæ sunt, & incomparabiles: quia vna est secundum proportionem capacitatis Dei per cognitionem & affectionem, alia autem est secundum perfectionem ad actum boni meritorij: & ideo anima in hac via minus digna est: & hoc est secundum quid minus dignam esse, quã gratiam: & ideo intercidit media: bonitate enim formali in bonitate similitudinis per imitationem imaginis bona est anima: & istæ bonitates non sunt comparabiles.

AD ALIVD dicendum, quòd dictum Aug. intelligitur, quòd nulla substantia & creatura sistens animam citra Deum, cadit media: sed forma quæ eleuat vt sine medio sistente cõiungi possit, illa bene cadit media, vt gratia, & gloria.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc modo anima capax est Dei per seipsam, scilicet materialiter: sed ad hoc vt actu capiat, necesse est habere gratiam non sistentem animam citra Deum, sed eleuantem vsque ad Deum.

AD HOC quod obiicitur quarta via, dicendum quòd nihil est simile de rege homine, & Deo: quia miles bene habet in se vnde placeat, vel placere debeat regi, eo quòd bona sua beneplacito regis proportionata sunt, & possunt mouere beneplacitum eius: sed sic non est in Deo: quia nihil ex parte operis sui est vnde placere possit vel debeat, nisi accipiatur ratio placendi ab ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd illud quod iam dictum est, variat sensum locutionis, quando dicitur, iste habet gratiam regis: & quando dicitur, iste habet gratiam Dei.

AD ID quod primo obiicitur via quinta, dicendum quòd licet omnis creatura sit vanitas inquantum creatura est, tamen inquantum exit à

Deo quædam perficiens ad veritatem, & quædam Perfecta, & quædam data ad viam tantum: hoc enim quod dicitur, quòd omnis creatura vanitas est, intelligitur per naturam vertibilitatis: & hoc est in creatura, secundum quòd est ex nihilo: sed etiam est ex Deo, & ideo ex parte illa potest appropinquare veritati. Quædam igitur appropinquat vt forma perficiens ad veritatem, per hoc quod exit à Deo vt similitudo suæ bonitatis, & assimilans ei, & hæc est gratia: quædam autem vt attingens veritatem, per hoc quòd perficitur tali gratia, vt mens rationalis, & corpus coniunctum animæ in via, quia seruit homini. Vnde ad Rom. 8. dicitur, quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc, eo quòd desiderat liberari à seruitute corporis, & attingere veritatem in ordine ad hominem attingentem veritatem: & ideo patet, quòd illa ratio nihil probat, imo potius si non daretur gratia, remanerent omnia vana & corrupta.

AD ALIVD dicendum, quòd creatum in quantum est ex nihilo, distat à Deo per infinitum: sed inquantum est à Deo, accedit ad ipsum per gradus quosdam conuenientiæ, vt innuit Dionysius. Vnde magis accedit viuens ad Deum, quam ens tantum: & magis sentiens, quam viuens: & iterum illo magis rationalis natura & intellectualis: secundum etiam quod dicit Augustinus, quòd duo creauit Deus: vnum prope se, & alterum prope nihil. Et sic gratia ex parte illa etiam appropinquat, qua habet actum assimilationis ad bonitatem Dei: & hoc non habet inquantum distat, sed inquantum imitatur effectum bonitatis à qua ipsa est: & ex eodem habet, quòd non est gratia gratum faciens vnquam sine Deo, quia per eam inhabitat Sanctos.

AD VLTIMVM dicendum, quòd sicut est esse simpliciter, & esse secundum quid: ita est perfectum & nobile & bonum simpliciter, & bonum secundum quid. Esse enim simpliciter est substantiale, & primum, & bonum simpliciter, & perfectum: sed in comparatione ad actum vel finem, est esse secundum quid, & bonum & nobile secundum quid: & hoc modo nihil prohibet habitum gratiæ etiam perfectiorem esse natura mentis rationalis: sed secundum esse simpliciter perfectior est substantia spiritualis.

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia est substantia vel accidens?

SEcundo quæritur, Vtrum sit substantia vel accidens? Et hoc leue est: obiicitur enim sic, Quicquid idem manens in esse & substantia, transmutatur de vno in aliud, illud est substantia perfecta in se vel materia eius: gratia vna manens, mutatur de vno in aliud: ergo est substantia composita, vel materia. Prima probatur ex hoc quòd forma & accidentalis & substantialis non mutant subiectum eædem manentes: sed materia facit hoc, & substantia composita est in diuersis locis eadem manens. Secunda probatur in Num. 11. vbi dicitur, Tollam de spiritu tuo, & dabo senioribus. Et similiter, Dabo Iosue de spiritu
1 Reg. 16. tuo. Et in lib. regum. Spiritus Domini recessit à
4 Reg. 2. Saul. Et, Spiritus Eliæ requieuit super Eliseum. Et in Nouo Testamento, De plenitudine eius accepimus omnes gratiam pro gratia. Quædam etiam in præcedenti capitulo habita sunt ad illud problema valentia.

2 Item, Omne accidens dependet secundum esse à principiis subiecti: ergo si est gratia accidens, à principiis subiecti secundum esse dependet: quicquid autem dependet à principiis subiecti alicuius, non habet virtutem nisi ab illis: ergo gratia non haberet virtutem nisi à subiecto in quo esset: quod falsum est: quia de virtute subiecti nunquam facit opus meritorium & gratum Deo. Cum ista obiectione videtur deceptus esse Pelagius, qui credebat propriis viribus filius Dei fieri: ergo videtur, quòd gratia non sit accidens.

PRÆTEREA, Si gratia est accidens, cuiusmodi accidens est? non potest esse nisi habitus. *Quæst.* Sed contra: Dicit Augustinus, quòd habitus est quo quis aliquid agit, cum tempus sit: ergo gratia ordinat ad actum aliquem: & quæratur, quis sit ille, & ad quemcunque ordinat, tunc non ordinat ad alium: sicut nec virtus ordinans ad actum vnum, ordinat ad alium.

2 Præterea, Nullus habitus continue est in actu, quia habitus agit cum tempus sit: gratia autem si est habitus, continue agit, quia continue gratum facit: cum igitur hoc sit contra rationem habitus, videtur gratia non esse habitus: nec est aliud accidens: ergo non est accidens.

SED CONTRA: Nulla substantia vnibilis est alij nisi sit materia, vel forma substantialis: gratia non est materia, vel forma substantialis: ergo non est vnibilis alij substantiæ: sed vnitur formaliter: ergo non est substantia, sed accidens. *Sed contra.*

2 Item, Boëtius dicit, quòd quicquid est de consequentibus esse substantiale, est accidens: gratia est de consequentibus esse substantiale: ergo est accidens.

3 Item, Accidens est quod contingit vni & eidem inesse, & non inesse: gratiam contingit vni & eidem inesse, & non inesse: ergo gratia est accidens.

4 Item, Accidens est quod adest vel abest subiecto præter subiecti corruptionem: gratia adest vel abest præter subiecti corruptionem: ergo est accidens.

SOLVTIO. Dicendum, quòd gratia est accidens. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia secundum essentiam non mutat subiectum: sed per similitudinem ad actum dicitur vni dari gratia alterius, & de gratia alterius.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, Omne accidens dependet à principiis subiecti quoad causam: sed si intelligatur dependere à subiecto quoad esse, quia subiecto non existente, non est accidens in ipso, tunc vera est: sed tunc non sequitur, quòd esse suum dependet à principiis subiecti: & est instantia de lumine, quod dependet secundum suum esse & causam ab illuminantis oppositione directa: & similiter est de gratia. Si autem secundum hoc opponatur, quòd gratiæ esse sit fieri, sicut luminis: dicendum, quòd hoc non valet: quia perfectius est primum agens, quam luminosum corpus: sed quoad hoc bene concluditur, quòd non est gratia nisi con-

uersione

uersione facta ad Deum, sicut nec lumen nisi in oppositione directa diaphani ad corpus luminosum.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd gratia est habitus vniuersaliter gratificans, & essentiam, & potentiam: & ideo non habet actum specialem sicut virtus: sed sicut anima est actus dans esse secundum se, & secundum potentiam est principium operationum: ita gratia est habitus faciens esse bonum, & secundum virtutes infusas perficit ad actum: & ideo bene concedo, quòd sicut actus formæ qui est esse, est continuus, vel potius vnus indiuisibilis manens: ita actus gratiæ qui est esse bonum, est vnus continue manens. Quòd autem dico actum formæ, non proprie continuum, sed indiuisibilem, ideo facio: quia Philosophus vult, quòd acceptio esse sit in indiuisibili: motus autem continuus non est in indiuisibili, & non est dare indiuisibile in quo sit: & ideo corruptio esse est in tempore, & acceptio in indiuisibili. Obiectiones autem factæ de habitu, non tenent, nisi de habitu respiciente actum particularem: & de hoc etiam loquitur August. & Philosophi: quia ipsi non considerauerunt habitus, nisi qui generantur ab actibus: & illi sunt similes actibus, & particulares sicut actus ex quibus generantur. Sed habitus infusi non sunt sic: quia Deus totam perfectionem secundum esse bonum & secundum agere simul infundit: & secundum esse bonum quod est vniuersaliter in omnibus, est habitus vniuersaliter essentiam & potentiam respiciens: secundum actus autem particulares habitus perficiunt potentias. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

Vtrum gratia immediate insit essentiæ animæ, siue mediantibus potentiis?

TErtio quæritur, Qualiter, & cui insit? Videtur autem, quòd non immediate sit in essentia animæ, sed mediantibus potentiis. Omnis enim habitus perficiens ad actum, inest in primo mediante illo cui immediate inest actus ille: gratia est talis habitus: ergo inest mediante illo cuius est talis actus. Prima patet ex hoc quòd aliter habitus perficiens, non perficeret prout exigit id quod perficitur. Secunda autem patet ex hoc quòd est gratia operans, & cooperans: & dicuntur in litera esse gratia vna: vnde cum operans sit perficiens ad actum, etiam cooperans perficiet ad eundem. Inde sic: Gratia est in anima primo secundum quòd ordinatur ad actum: hoc autem secundum quòd ordinatur ad actum, potentiæ sunt: ergo gratia est in anima mediantibus potentiis.

2 Item in litera habetur, quòd operans dicitur quæ facit velle, & cooperans quæ facit currere: sed vtrumque horum respicit potentiam: ergo gratia inest mediante potentia.

3 Item ex litera habetur, quòd gratia est præueniens, & subsequens: & vtrumque horum dicitur in comparatione voluntatis, vt habetur in litera: ergo gratia est immediate in potentiis, & non in essentia animæ.

Sed contra. SED CONTRA: Perfectio debet perfecto proportionari: gratia autem perfectio est animæ: ergo proportionatur animæ perfectæ: sed anima in sua substantia prior est, quam in potentiis per quas agit: ergo etiam perfectio eius prius respicit essentiam, quam potentiam.

2 Item, Anima virtute perficitur secundum potentias: si ergo à gratia perficitur etiam in potentiis, tunc sunt duæ perfectiones ad idem æque primæ: & hoc non potest esse.

3 Præterea, Gratia diffinitur à Doctoribus, quòd est forma gratum faciens habentem & opus eius: habens autem est ipsa substantia animæ: ergo informat substantiam animæ primo, deinde potentias.

Solutio. SOLVTIO. Puto dicendum, quòd gratia est habitus magis perficiens in comparatione ad Deum, quam ad actum. Habitus enim perficiens ad actum, oportet quòd sit perficiens ad hunc & ad illum: quia omnis actus singularis est: vnde gratia quæ non respicit opus sub ratione determinata, non potest esse perfectio gratia actus. Hoc autem sic probatur. Determinata ratio actus constat, quòd non sumitur ex parte operantis: quia operans se habet ad omnem actum quem facit: quia vnus & idem operans potest diuersarum artium esse, scilicet statuifica, citharista, & sic de aliis. Cum igitur sit inter operantem & obiectum circa quod operatur, oportet quòd determinata ratio sumatur ex parte obiecti, vt citharœdi respectu citharæ, statuificæ respectu statuæ, & sic de aliis. Constat autem, quòd gratia nullum respicit obiectum determinatum: quia si respiceret vnum, tunc non posset respicere aliud, sicut virtus hæc vel illa non est nisi sui obiecti: ergo patet, quòd gratia non est prima perfectio potentiæ quæ operatur, sed prima perfectio essentiæ animæ, & per illam refertur ad potentias.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd media est falsa, quòd gratia sit habitus ordinatus per se ad actum hunc vel illum: quia est magis perficiens in comparatione ad Deum, quam ad actum.

AD ALIVD autem per quod probat, dicendum quòd operans est gratia per se, & illius opus est esse bonum, sicut ante habitum est: cooperans autem est ex consequenti: & ideo cum esse bonum operetur in essentia animæ primo, ipsa essentia erit eius proprium subiectum.

AD ALIVD dicendum, quòd gratia facit esse bonum secundum statum gratificationis habentis eam: sed hoc cognoscitur primo in voluntate: & ideo hæc dicitur esse principium gratiæ operantis.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd præuenit voluntatem bonam actualem: non quòd voluntas sit subiectum eius primum, sed potius essentia: sed vt notetur, quòd esse gratiæ in nobis non causatur à voluntate nostra.

ARTICVLVS IV.

Quid eſt gratia?

DEinde quæritur, Quid ſit gratia in diffinitione & re? Et ideo quæruntur duo, ſcilicet de diffinitionibus eius, & vtrum ſit vita animæ, ſicut dicunt quidam?

Ad primum proceditur ſic: Dicit Chryſoſtomus, Gratia eſt ſanitas mentis, & delectatio cordis.

2 Item Iſidorus, Gratia eſt diuinæ miſericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis ſit exitus.

3 Item Auguſt. vt quidam dicunt, Gratia eſt habitus totius vitæ vniuerſaliter ordinatiuus.

4 Item Gloſſa ſuper illud, Vt exhilaret faciem in oleo, &c. dicit: Gratia eſt quidam nitor animæ, concilians ſanctum amorem.

Obiicitur autem contra primam ſic: Sanitas mentis non eſt niſi vniuerſaliter pulſa infirmitate: infirmitas non eſt tantum in culpa, ſed etiam in pœna: hæc autem vniuerſaliter non tollitur niſi per gloriam: ergo male attribuitur hoc gratiæ. Si forte dicatur ſanitas mentis in comparatione ad vulnus peccati. Contra: Sanare vulnus peccati proprie eſt ſacramenti: gratia autem non eſt ſacramentum, nec tantum in ſacramento, ſed etiam in habitibus virtutum & donorum: ergo videtur, quòd adhuc male diffinitur per mentis ſanitatem.

2 Item obiicitur de hoc quod dicit, Delectatio cordis: quia hoc potius eſt fructus, quam gratiæ: quia fructus videtur dicere refectionem in corde.

Vlterius obiicitur de ſecunda quæ eſt Iſidori. Virtus enim diuinæ miſericordiæ eſt donum, per quod eſt exitus bonæ voluntatis: ergo virtus eſt gratia: & hoc à multis non conceditur, ſicut habebitur infra.

2 Item, Ante habitum eſt, quòd gratia ineſt animæ proxime, & potentiæ per conſequens: ergo male dicitur, quòd exitus bonæ voluntatis ſit gratia.

3 Item, Sicut per gratiam fit exitus bonæ voluntatis: ita boni intellectus in fide, & bonæ concupiſcibilis in temperantia, & bonæ iraſcibilis in fortitudine: ergo non magis debet diffiniri per exitum bonæ voluntatis, quam aliarum virtutum, quæ per gratiam cooperantem exeunt in opus.

Vlterius quæritur de tertia quæ dicitur eſſe Auguſt. licet magis videatur eſſe magiſtralis. Habitus enim totius vitæ vniuerſaliter ordinatiuus, neceſſe eſt quòd reſpiciat omnem ordinem ad Deum, & ad ſe, & ad proximum: hoc autem eſt vniuerſitas virtutum, vel iuſtitia generalis: ergo gratia idem eſt quod vniuerſitas virtutum, vel generalis iuſtitia: & neutrum iſtorum conceditur à multis.

2 Item, Gratia non dicit niſi gratum facere: hoc autem non determinat vniuerſaliter ordinem vitæ, ſed tantum reſpectum dicit ad acceptionem diuinam: ergo male diffinitur per habitum vniuerſaliter vitæ ordinatiuum.

Vlterius obiicitur de vltima. Nitor enim animæ non videtur eſſe niſi ſecundum intellectum, quia illius eſt proprium fulgere: ergo ſi gratia eſt nitor animæ, non in erit niſi ſecundum intellectum.

2 Item, Concilians ſanctum amorem eſt charitas: ergo ſi gratia conciliat ſanctum amorem, idem videtur eſſe quod charitas: & hoc à multis negatur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd à quibuſdam Magiſtris antiquis data eſt iſta diffinitio, quam reputo magis propriam, quòd gratia eſt bonæ voluntatis Dei donum, gratumfaciens habentem, & opus eius gratum reddens. Per hoc enim quòd dicitur donum Dei, ponitur gratia in genere. Per hoc autem quòd dicitur, bonæ voluntatis, ponitur differentia ad alia dona naturalia quæ non habent ſimilitudinem exemplarem diuinæ bonitatis. Per hoc autem quòd dicitur, gratum faciens, diſtinguitur gratia gratum faciens à gratia gratis data. Vnde aliæ ſupra memoratæ, notificationes quædam ſunt, & non diffinitiones proprie: & prima earum datur per effectum quem conſequuntur in ſubiecto ſecundum comparationem ad oppoſitum habitum, quem tollit, qui eſt habitus infirmitatis, qui dicitur per effectum eſſe ſanitas, & per comparationem ad finem dicitur eſſe delectatio cordis: quia delectat cor ex guſtu bonitatis quæ eſt finis. Secunda autem datur per comparationem ad duplicem actum in genere, ſcilicet operantis, & cooperantis: quia ſecundum quòd eſt donum miſericordiæ, ſic datur ad eſſe: & ſecundum quòd eſt exitus voluntatis, ſic datur ad actum. Tertia datur per proprium actum qui eſt gratificare ad merendum, & ad ſtatum meriti: quia in hoc & ad hoc ordinat totam vitam. Quarta autem datur per hoc quòd exequitur in duabus partibus animæ principalibus: quia nitet in intellectu, & ardet in affectu. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd infirmitas in cauſa remouetur à gratia, ſecundum quòd gratum facit: quia ſic remouet hoc vnde fuit ingratitudo: ſed infirmitas quoad reliquias & debilitates conſequentes, curatur quidem vniuerſaliter in gloria, ſed particulariter in ſuſceptione ſacramentorum.

AD ALIVD obiicitur de ſecunda parte, dicendum quòd delectatio eſt in opere, & delectatio eſt in bonitate gratitudinis diuinæ: & delectatio quæ eſt poſt laborem operis, dicitur fructus: ſed in bonitatis exemplo quod eſt gratia, delectationem dat gratia.

AD ID quod obiicitur de ſecunda diffinitione dicendum, quòd virtus ſecundum rationem virtutis non dicit primum donum ſecundum ſui nominis rationem, ſed potius perfectionem ad actum: ſed gratia ſecundum nominis rationem donum eſt: vnde Apoſtolus, Alioquin gratia iam non eſt gratia, ſcilicet ſi redditur, & non gratis datur.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas eſt vniuerſalis motor omnium potentiarum, vt infra habebitur: & ideo potius dicitur exitus voluntatis, quam aliarum: & hoc quoad cooperationem gratiæ: quia licet gratia per prius reſpiciat eſſentiam animæ, tamen per poſterius refertur ad potentias, vt in fine iſtius diſtinctionis probabitur. Per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens: quia voluntas mouet omnes alias in actibus gratis qui

ſunt

sunt à gratia informati.

AD ID quod obiicitur de tertia, dicendum quòd ordo hic determinatur secundum rationem boni & finis: & ideo inordinatum est quod non pertingit finem: & quia gratia vitam facit contingere finem qui est Deus & vita æterna, ideo dicitur esse habitus vitæ vniuersaliter ordinatiuus: & non sumitur hic ordo qui ex secundum gradus ordinatorum, sed potius dicitur relatio totius vitæ ad consecutionem finis. Hoc autem non facit iustitia nec virtus: quia non necessario iustitia in eo quòd iustitia vel virtus, facit dignum vita æterna.

PER hoc idem patet etiam solutio ad sequens: ly vniuersaliter enim non determinat ly ordinatiuus, sed ly vitæ, id est, quòd totam vitam in se & ad alios vniuersaliter quoad omnes actus voluntarios ordinat ad meritum vitæ.

AD ALIVD dicendum, quòd nitor proprie est in intellectu: sed tamen nitor honestatis est in omnibus partibus honesti, & præcipue in gratia: & ideo possumus dicere, quòd in tota anima facit pulchritudinem gratia, & venustationem imaginis diuinæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non dicitur conciliare sanctum amorem, eo quòd solum ipsum: conciliet, sed quia principaliter conciliat ipsum: vnde etiam non potest esse informis, sicut nec gratia.

ARTICVLVS V.

Vtrum gratia est vita animæ?

SEcundo quæritur circa hanc partem, Vtrum gratia sit vita animæ? Videtur autem, quòd sic: quia prima mors animæ culpa est: ergo per oppositum gratia eius vita est.

2 Item, Primum quo viuit anima in corpore, vita est: ergo etiam primum quo viuit in Deo, vita est. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Hoc autem quo primo viuimus in Deo, gratia est: ergo gratia est vita animæ.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse, quòd vita est actus continuus animæ in corpus: gratia autem non agit continue in anima: ergo gratia non dicitur vita. Prima supponitur ex hoc quòd Philosophi dicitur esse verbum. Secunda autem probatur sic: quia si gratia continue agit, tunc continue meretur: ergo continue intenditur, & augmentatur: & hoc non dicitur esse verum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate gratia est vita animæ, secundum quòd vita formaliter adhæret viuo, vt forma effluxa à causa & fonte vitæ. Et vt hoc intelligatur, sciendum quòd corpus dupliciter viuit actu animæ: vnum enim actum habet, secundum quòd anima est forma talis corporis, scilicet potentia vitam habentis: & hic actus est viuere, secundum quòd viuere (vt dicit Philosophus) viuentibus est esse, & iste est simplex, & non continuus, neque esse suum est continue fieri: sed potius iste actus est terminus generationis animati. Secundum hunc modum vita animæ metaphysice loquendo, est Deus dans esse animæ, non vt forma, sed sicut portans esse eius & conseruans & faciens verbo virtutis suæ. Alio modo viuit corpus, secundum quòd dicimus, quòd spiritus vitalis vehiculum est vitæ, quæ continue influitur corpori ab animalis speciali organo, sicut cordis: & illius esse est continue fieri, & de illa vera est diffinitio, quòd vita est actus continuus animæ in corpus. Et huic metaphysice respondet vita gratiæ, quæ est influxa animæ à Deo, & influitur continue, vt quidam dicunt. Tamen non est probabile, quòd esse gratiæ sit continue fieri, vt supra habitum est.

AD ID quod obiicitur, dicendū quòd continuitas illius actus qui est esse, non intendit formam, sed potius per actum qui est opus, intenditur habitus & forma quæ est principium illius operis: quia, vt dicit Philosophus, ex similibus actibus similes habitus generantur: & ideo illa obiectio non procedit. Tamen quidam concedunt, quòd continue agit, licet non percipiatur: sicut intellectus agens continue agit, & non percipitur propter tumultum qui est in phantasmatibus, vt dicunt. Sed hoc nihil est: quia non sequitur, si intellectus semper est actu, quòd continue agit, quia desunt species: sicut lux continue est in actu, & non facit semper actu colores: & hæc est sententia Philosophi secūdum tres Commentatores, scilicet Auerro. Maurit, & Rabi Moysen. Vnde ad primam solutionem est redeundum, quæ vera est: & ideo etiam licet vita continue influatur corpori, tamen non ex hoc intenditur, quia ex talibus actibus non est nata generari.

ARTICVLVS VI.

De variis diuisionibus gratiæ?

DEinde veniendum est ad literam vbi dicit [Hæc est gratia operans & cooperans] Circa quam partem duo quæruntur, scilicet de diuisionibus gratiæ, & de ratione nominum quæ ponit, cum dicit, gratia operans, & cooperans, & præueniens, & subsequens.

Ad primum proceditur sic: Dicit August. in libro de natura & gratia. Præuenit vt pie viuamus, subsequitur vt cum ipso semper viuamus: nunc præuenit vt vocemur, tunc subsequitur vt glorificemur: ergo videtur, quòd gratia præueniens referatur ad totam hanc vitam meriti, & subsequens ad præmium gloriæ.

2 Item August. ibidem, Præuenit vt sanemur, subsequitur vt sanati vegetemus. Sanitas autem non fit sine exercitio operis. Ergo videtur, quòd gratia præueniens includat & operantem, & cooperantem: & contrarium huius tenetur in litera.

3 Item August. ibidem, Præuenit voluntatem vt velit bonum, subsequitur vt compleat siue sistat. Ergo videtur, quòd præueniens facit opus interius, & subsequens facit opus exterius & perseuerantiam: sed vtrumque eorum attribuitur gratiæ cooperanti: omne enim opus datur à libero arbitrio, vel in toto, vel in parte, vt Magister probabit in sequenti distinctione.

Multæ etiam aliæ differentiæ gratiarum inueniuntur, de quibus non est ad propositum: quia Apostolus 1. ad Cor. 12. diuidit gratiam gratis datam per duodecim differentias. Et alij aliter diuidunt per diuersos effectus. Sed hîc non est intentio nisi de gratia operante, & cooperante.

Simili

Similiter ad Rom. 8. diuidit eam in gratiam prædestinationis, vocationis, iustificationis, magnificationis. Similiter. Isa. 21. dat quadruplicem dicens, quòd transibit Dominus per Iudam, protegens, & liberans, transiens, & saluans. Eodem modo Exod. 32. super illud, Si inueni gratiam in oculis tuis: dicit Glossa, quòd non vna gratia sufficit Sanctis. Vna enim præcipit vt Deum diligant, & cognoscant: altera subsequitur vt se mundos custodiant. Eodem modo Chrysostomus dicit super Ioannem in homil. 14. super illud, Gratiam pro gratia. Verum quæ legis fuerunt, fuerunt & gratiæ, etiam ipsa formatio hominis ex nihilo. Non enim nostris præcedentibus meritis hanc accepimus remunerationem. Quomodo enim, cùm nihil essemus? sed gratia Dei, quæ semper in beneficiis priores sibi partes vendicat. Neque solùm quòd facti sumus ex nihilo: sed quod facti, & facienda & vitanda didicerimus, & horum à natura legem acceperimus, & conscientiæ iudicium incorruptum nobis ab opifice Deo tributum sit. Hoc, inquam, maximæ fuit gratiæ, post quam alia secuta est, vt corruptam hanc legem per scripturam recuperaremus. Ex hac auctoritate accipitur, quòd tot sunt gratiæ, quot beneficia Dei circa nos apparent, siue in naturalibus, siue in superadditis: & secundum hoc diffinit gratiam Anselm. Gratia est quod descendit à gratia, id est, à gratuita voluntate.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ad propositum istius lectionis non faciunt diuisiones nisi August. quas primo posuimus. Et bene concedo, quòd gratia præueniens & subsequens multiplicem habent expositionem, sicut innuunt obiectiones: & ideo illas non oportet soluere: sed in illis gratiis non primo inuenitur ratio præuenientis siue operantis, & ratio subsequentis & cooperantis: & ideo Augustinus in eodem libro ponit tandem verba quæ ponit Magister hic: & illa proprie diuidunt gratiam: quia gratia præueniens est quæ omne nostrum meritum præuenit, & hæc est quæ operatur esse bonum in voluntate per informationem voluntatis: oportet enim voluntatem habitualem informatam esse gratia, antequam bonus actus meritorius eliciatur ex illa. Subsequens autem inuenitur primo in ea quæ meretur: quia habitum immediate sequitur actus: & ideo dicitur cooperans, quia libero arbitrio in merito ministrat materiam actus: sed formam per quam est efficacia meriti, dat gratia quæ est in anima & libero arbitrio: & ideo dicit Magister in sequenti distinctione, quòd vsus virtutis & gratiæ partim est à libero arbitrio sicut à causa.

AD ALIAS autem diuisiones gratiæ licet non sint ad propositum, potest dici quòd prima datur penes actus in quibus Spiritus manifestatur ad Ecclesiæ vtilitatem. Sed de multiplicatione vlteriori & differentiis quæsitum est alibi. Secunda autem datur penes ordinem absolute: ad hunc enim ordinem exigitur primo præparatio in Deo, quæ est prædestinatio, & ex parte gratificati est terminus à quo: & penes hunc exigitur vocatio per gratiam separationis à massa perditionis: & est terminus ad quem: & est duplex, scilicet proximus, & hic iustificatio est: vel remotus, & ille est magnificatio, siue magnificatio dicat exaltationem in augmento gratiæ per exercitium virtutum, vt innuit vna Glossa, siue dicat exaltationem in gloria per meritum, vt innuit alia. Illa autem quæ est Isa. datur penes ea quæ perfecte faciunt ad redemptionem captiui: quia primo exigitur: vt protegatur ab inimico, & postea liberetur à periculo inflicto, sicut à vulneribus, & huiusmodi, & postea est transitus frequentis visitationis in profectu boni operis, ad quod consequitur salus perfecti in reditu sanitatis. Illa vero quæ est de Glossa super Exod. datur per ea quæ faciunt ad gratiæ acquisitionem & conseruationem: respectus enim ad Deum in cognitione & affectu acquirit gratiam: sed custodia sui conseruat. Diuisio autem Chrysostomi satis patet ex præhabitis, penes quid accipiatur.

ARTICVLVS VII.

Quid sit gratia operans & præueniens, & quomodo moueat liberum arbitrium?

DEinde quæritur de secundo, scilicet de ratione nominum istarum gratiarum. Cum enim dicitur gratia operans: aut intelligitur operari se, aut voluntatem, aut se in voluntate. Si se: hoc non potest esse: quia nihil operatur se vel facit. Si autem voluntatem intelligitur facere: hoc iterum nihil est: quia voluntas ante hoc fuit. Si autem se in voluntate: hoc iterum nihil est: quia nihil facit seipsum nec in se, nec in alio: ergo male intelligitur gratia operans. Si dicas, quòd facit bonam voluntatem: quæritur, quid supponit ly bonam? Constat autem, quòd non voluntatem secundum se, sed gratia informatam: ergo idem est facere bonam voluntatem, quod se facere in voluntate: & sic redit primum. *Quæst. 1.*

EODEM modo quæritur de præueniente, quid præuenit? Constat, quòd non præuenit voluntatem: quia voluntas prius infuit, etiam ante gratiam: nec præuenit se, quia nihil potest præuenire se. Si autem dicas, quòd præuenit subsequentem: hoc iterum non potest esse: quia Magister infra dicit, quòd gratia præueniens & subsequens, sunt gratia vna numero: ergo si præuenit subsequentem, præuenit seipsam: & hoc esse non potest. *Quæst. 2.*

EODEM modo quæritur de cooperante. Videtur enim, quòd ipsa sit secundaria in actu meritorio: quia quando duo operantur, & vnum dat substantiam, alterum autem dat proprietatem substantiam illam consequentem, erit principalius in opere quod dat substantiam, quam quod dat proprietatem: sic autem operatur liberum arbitrium & gratia, quòd liberum arbitrium dat substantiam actus, & gratia proprietatem quæ est actus gratus: ergo principalius in opere est liberum arbitrium. *Quæst. 3.*

SI DICAS, quòd gratia mouet & excitat liberum arbitrium ad agendum: & ideo est principalior. Tunc quæritur, Vtrum moueat naturaliter vel violenter? Videtur, quòd violenter: quia August. assimilat gratiam sessori, & liberum arbitrium equo. Constat autem, quòd motus quo mouet sessor equum, violentus est, cum principium eius sit extra equum: ergo gratia mouet liberum arbitrium violenter. *Quæst. 4.*

2 Item,

2 Item, Motus naturalis est ad id cuius posse est in natura rei motæ: sed motus quo mouetur liberum arbitrium est ad id quod est supra facultatem naturæ suæ: ergo videtur, quòd sit violentus, & non naturalis.

Sed contra. SED CONTRA: Violentus motus si iteretur, inducit corruptionem, & laborem mobilis: motus autem gratiæ est perfectio liberi arbitrij: ergo non violentus. Eodem modo quæritur de subsequente, de qua dicit Magister in litera, quòd subsequitur liberum arbitrium ne frustra velit: sed hoc nihil esse videtur: quia si primo data est gratia perficiens voluntatem, sequens opus non potest esse frustra, cum semper sit dignum vita æterna. Frustra enim, vt dicit, Philosophus est, quod est ad aliquem finem quem non includit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd operans dicitur, quia operatur esse bonum in voluntate: & dicitur operari sicut forma facit esse, non sicut efficiens. Hoc autem facere quod est formæ, non est nisi diffusio sui in formato. Et ideo bene concedo, quòd forma absolute accepta actu formæ non efficientis facit se in formato: sed nihil facit se secundum eandem considerationem acceptum: & efficiens non facit se etiam in diuersis considerationibus acceptum: sed quia forma non proprie facit, sed dat, & suum dare est diffusio sui & informatio, ideo forma dat esse quod est actus illius formæ, & operatur, & hoc est esse suum in formato. Primæ autem obiectiones procedebant quasi gratia esset operans per modum efficientis, & non formæ.

Ad quæst. 1. AD ID quod obiicitur de præueniente, dicendum quòd præuenit actum meriti, qui est gratiæ subsequentis & cooperantis: & cooperans dicitur gratia inquantum cum libero arbitrio illum operatur: & bene concedo, quòd liberum arbitrium est secundarium in opere illo tribus de causis: quarum vna est: quia gratia est primum mouens, sicut habitus mouet in modum inclinantis naturæ ad impetum actus alicuius, vt graue inclinat deorsum. Secunda est: quia ipsa non dat proprietatem siue accidentalem formam, sed formam substantialem meriti, à qua est tota meriti efficacia: ita vt actus sine forma illa, non est meritorius, nec valeret vitam æternam. Tertia causa est quam tangit August. quia regit liberum arbitrium: & liberum arbitrium est vt iumentum obediens. Vnde Psalm. Vt iumentum factus sum apud te.

Ad quæst. 2. AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd præuenit subsequentem: licet enim sit vna & eadem in substantia præueniens & subsequens, tamen non est ratio vna: & ideo in ratione diuersa potest præuenire se, sicut habitus informans potentiam, præuenit habitum operantem in actu.

Ad quæst. 3. AD ID quod sequitur, patet solutio per antedicta.

Ad quæst. 4. AD ALIVD quod quæritur, Vtrum moueat violenter vel naturaliter? Dicendum, quòd nulla est diuisio: quia voluntarius motus, nec naturalis, nec violentus est: & ipsa mouet vt perfectio voluntatis. Sed verum est, quòd mouet in modum naturæ, sicut dicit etiam Tullius de virtute. Tamen est habitus voluntarius: & ideo in talibus innati sumus suscipere, & perfectio est ab assuetudine in virtute ciuili: sed in gratia perfectio est ab infusore gratiæ: & ideo illæ quæstiones ridiculosæ sunt.

AD ID ergo quod obiicitur de August. dicendum, quòd gratia comparatur sessori quoad regimen, & non quoad hoc quòd sit extrinseca gratia, sicut sessor equo extrinsecus est.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est quòd motus naturalis corporis habet principium mouens intra: sed voluntarius quem nati sumus habere, non habet intus sufficiens principium, sed accipit aliunde, vt dictum est: & ista est propria solutio secundum hanc materiam, & non illa quam ponunt quidam soluentes, quòd sit naturalis, & quia non fit inuita voluntate: & dant exemplum, sicut si auis per se nitens sursum, sursum iaciatur, non erit omnino motus violentus, sicut si lapis iaciatur sursum: & sunt verba impropria secundum hanc scientiam habituum voluntariorum. Et per hoc patet solutio ad totum.

Quid sit voluntas?

VOluntatem ipsam Aug. in lib. de duabus animabus ita diffinit, Voluntas est animi motus, cogente nullo ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem vt non admittat malum, & adipiscatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apostolus gratiam præuenientem & subsequentem commendans, id est, operantem & cooperantem, vigilanter dixit, Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis: & non è conuerso, non est miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur, non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: tanquam diceretur, non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: è contra dicitur, non sufficit etiam misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si recte dictum est illud, quia id voluntas hominis sola non implet: cur non etiam à contrario recte dicitur, non miserentis

B Cap. 10. Rom. 9. August. in ench c. 32. Aug lib. 1. ad simplicianum.

rentis est Dei, sed volentis est hominis, cum id misericordia Dei sola non impleat? Homo enim credere vel sperare non poterit, nisi velit: nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo vt ideo ita recte dictum intelligatur, vt totum detur Deo qui hominis voluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam: nolentem præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Ecce his verbis & aliis præmissis euidenter traditur, quia voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei vt velit bonum, & adiuuatur ne frustra velit.

Quod bona voluntas comitatur gratiam.

CItaque bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde Epist. 106. Augustˢ. ad Bonifacium Papam scribens contra Pelagianos, inquit, Rom. 5. Cum fides impetrat iustificationem sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei: non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitan- Rom. 12. te, non ducente: pedissequa, non præuia. Ecce hic aperte habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipsa bona voluntas pedissequa est est gratiæ, non præuia.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum voluntas bene diffinitur per motum, cum tamen sit potentia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Voluntatem ipsam Augustˢ. in lib. &c.] Voluntas enim non videtur motus esse, sed potentia: & ideo male diffinitur per motum. Si dicas, quòd diffinit voluntatem quæ est actus, & non potentia. Contra: Secundum hoc enim deberet dicere, voluntas est motus voluntatis, & non motus animi.

2 Præterea, Motus quo mouetur ad aliquid adipiscendum, videtur esse concupiscibilis.

3 Præterea, Quod mouetur ad aliquid non admittendum, est irascibilis: irascibilis & concupiscibilis, non sunt voluntas, cum voluntas sit pars animæ rationalis, irascibilis & concupiscibilis partes animæ sensibilis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum Anselm. voluntas est triplex, scilicet instrumentum, & motus, & affectio: & hic diffinitur motus, & non instrumentum vel affectio. Solutio.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd animus ponitur ibi pro parte superiori quæ rationalis est: sed refertur ad voluntatem per hoc quòd dicitur, cogente nullo: quia, sicut superius habitum est, libertas à coactione est primo & per se voluntatis.

AD ALIVD dicendum, quòd aliquid adipisci cum ratione delectabilis ordinati ad sensum, est concupiscibilis: sed aliquid adipisci secundum rationem boni simpliciter est voluntatis quæ est in ratione quæ considerat bonum simpliciter.

AD HOC autem quod obiicitur de hoc quod dicit, non admittendum, &c. non est verum quod obiicitur: quia cuiuslibet potentiæ est non admittere repugnans suo obiecto: sed irascibilis est detestari & insurgere contra nociuum in sensu, vel vincere ardua strenuitate propria.

Quæ sit gratia voluntatem præueniens, scilicet fides cum dilectione.

DET si diligenter intendas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præparans, scilicet fides cum dile- Epist. eadem. ctione. Ideoque Augustˢ. in eodem tractans quomodo iustificati sumus Rom. 5. ex fide, & tamen gratis (vtrumque enim dicit Apostolus qui dicit, Iu- Rom. 3. stificati ex fide: alibi ait, Iustificati gratis per gratiam) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipsa superba fit, ne dicat sibi: si ex fide iustificati, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quam donatur? Non dicat homo ista fidelis, quia cum dixerit, habeo fidem vt merear iustificationem. Respondetur ei, Quid habes quod non accepisti?

cepisti ? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi data est. Hic aperte 1.Cor.4.
ostenditur, quòd fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficium quo hominis præuenitur voluntas & præparatur. Vnde August. in primo libro retractationum, Voluntas est qua & peccatur, & recte Cap. 9.
viuitur. Voluntas vero ipsa nisi Dei gratia liberetur à seruitute qua peccati serua facta est, & vt vitia superet adiuuetur, recte pieque viui à mortalibus non potest : & hoc beneficium quo liberatur nisi eam præueniret, iam meritis daretur, & non esset gratia, quæ vtique gratis datur. Præuenitur ergo bona voluntas illo gratiæ beneficio, quo liberatur & præparatur. Et illud beneficium fides Christi recte intelligitur : sicut August. in ench. euidenter ostendit dicens, Ipsum arbitrium liberandum Cap.106.
est post illam ruinam à seruitute peccati. Nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Christi posita est, liberatur vt voluntas præparetur. Ecce aperte dicit gratiam, per quam liberatur arbitrium & præparatur voluntas, sitam esse in fide Christi. Fides enim Christi (vt in eodem ait) impetrat quod lex imperat.

Quod voluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam Dei dona præuenit.

IPsa tamen eadem voluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Aug. E
in ench. Præcedit bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non Cap.32.
omnia : quæ autem non præcedit, ipsa in eis est & ipsa iuuat. Nam Psalm.58. & 22.
vtrumque legitur in sanctis eloquiis, Et misericordia eius præueniet me: & misericordia Dei subsequetur me. Nolentem quippe præuenit vt velit: volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro Matth 5.
inimicis nostris nolentibus pie viuere, nisi vt Deus in eis operetur & velle ? Itemque cur admonemur petere vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat Lucæ 11.
quod volumus, à quo factum est vt velimus. Inde Apostolus ait, Non Rom.9.
est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Ex his apparet, quòd bona hominis voluntas quædam dona Dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans : & quibusdam præuenitur, quia eam præuenit gratia operans, scilicet fides cum charitate.

Quæ prædictis videantur aduersari, scilicet quòd videtur dici fidem esse ex voluntate.

NOn est tamen ignorandum quod alibi August. significare videtur, F
quòd ex voluntate sit fides, de illo verbo Apostoli, Corde creditur Homil 26.
ad iustitiam : ita super Ioannem tractans, Ideo non simpliciter Apo- Rom.10.
stolus ait, creditur, sed corde creditur : quia cætera potest homo nolens, credere non nisi volens : intrare Ecclesiam, & accedere ad altare potest nolens, sed non credere. Item super Genes. vbi Laban & Batuel Genes.24.
dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus eius voluntatem, dicit Expositor, quia fides est voluntatis, non necessitatis. Ad quod respondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire, cum ipsa sit proprie Dei donum, vt ait Apostolus : & ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, vt ait Eph.2.

Auguſt. ſuper Pſalm.67. iuſtificatur impius, id eſt, fit de impio pius, vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari: vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potius hæc ideo ita dicta ſunt, quia non eſt fides niſi in eo qui vult credere: cuius bonam voluntatem fides præuenit non tempore, ſed cauſa & natura. Vnde Auguſt. ſupra congruenter dixit, quòd bona voluntas in eis donis eſt, quæ non præcedit: & ipſa iuuat, quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis conſentit ad effectum boni: & in eis eſt, quia tempore ab eis non præceditur.

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæſtionem, ſcilicet quòd cogitatio boni præcedit fidem.

G CÆterum hanc quæſtionem magis acuunt & vrgent verba Auguſtini quibus in libro de prædeſtinatione ſanctorum vtitur, pertractans illud verbum Apoſtoli. Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid quaſi ex nobis. Attendant, inquit, hic & verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & ex Deo eſſe fidei ſupplementum. Commendans enim iſtam gratiam quæ non datur ſecundum aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid boni, ſcilicet ex nobis. Quis autem non videat prius eſſe cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, niſi prius cogitauerit eſſe credendum. Si ergo cogitare bonum non eſt ex nobis, vt hîc Apoſtolus tradit, nec credere: quamquam & ipſum credere nihil eſt aliud, quam cum aſſenſione mentis cogitare. Hic videtur inſinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur: quod prædictis aduerſari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona ſiue voluntas præuenit fidem: ſed non eſt illa bona voluntas vel cogitatio, qua recte viuitur. Illa enim ſine fide & charitate non eſt. Nam vt ait Auguſt. adA naſtaſium, Sine Spiritu non eſt voluntas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur: non eſt libera ad bonum, niſi liberata fuerit. Non autem liberatur, niſi per Spiritum ſanctum diffundatur charitas in cordibus. Non eſt libera voluntas, niſi eam liberet gratia per legem fidei, id eſt, non eſt libera ſine fide operante per dilectionem: & illa ſufficienter & vere bona eſt. Non eſt enim fructus bonus, qui de charitatis radice non ſurgit. Si vero adſit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni.

Cap. 2. 1.Cor.3.

Epiſt. 144.

Rom.5. Gal.5.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plene differitur.

H ILla autem cogitatio ſiue voluntas quæ fidem & charitatem aliaſque iuſtificationes præcedit, non ſufficit ad ſalutem, nec recte ea viuitur. Hac voluntate concupiſcitur illa bona voluntas quæ eſt magnum bonum, iſta vero non. Alia eſt ergo illa voluntas ſiue cogitatio, alia iſta. Et ſicut illa iſtam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Auguſt. iſta diſtinguens ſuper illum locum Pſalm. Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes ait, Concupiuit deſiderare, inquit, non deſiderauit. Videmus enim ratione nonnunquam quam vtiles ſunt iuſtificationes Dei: ſed

Pſal.108.

infir

infirmitate præpediti aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardus aut nullus affectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, vt delectet. Sic iste olim desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ostendit itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur: prius enim est vt videantur quam sint vtiles & honestæ: deinde vt earum desiderium concupiscatur: postremo, vt perficiente gratia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinem gratiarum, quem hic distincte assignat August. qualiter scilicet intellectus bonorum præcedit concupiscentiam eorundem, & ipsa concupiscentia delectationem quæ fit per fidem & charitatem: qua habita, vere bona est voluntas qua recte viuitur. Ipsaque fidei comes est, non præuia. Qui verba Augustini præmissa secundum hanc distinctionem considerat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit: non ignorans etiam ante gratiam præuenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex solo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iustificatur. Illius enim gratiæ percipiendæ, quæ voluntatem hominis sanat, vt sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus, qui prius erat impius: meritis autem impij, non gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. Datur autem gratuita: quia nil boni ante feceramus, vnde hoc mereremur. Non negamus tamen multa ante hanc gratiam, & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium, vt tradit August. in responsionibus contra Pelagianos: vbi dicit homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

ARTICVLVS IX.

Vtrum gratia iustificationis per quam de impio fit pius, sit fides, vel gratia operans vel cooperans?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Et si diligenter intendas] Hic enim videtur dicere, quòd gratia iustificationis est fides per quam de impio fit pius. Infra autem secundum multorum opinionem probabitur, quòd gratia non est fides nisi sicut totum potentiale est sua pars: ergo videtur, quòd male dicat hic. De hac autem quæstione qua quæritur de iusticatione impij, plurima notata sunt in alia summa in quarto libro in tractatu de contritione, & in hac infra super tertium distinctione 23. & ibi requirantur.

SED QVANTVM pertinet ad præsens, dicendum quòd fides non dicitur gratia operans & cooperans, nisi sicut totum prædicatur de supposito: nec aliud intendit Magister: & potius manifestatur gratia in hoc supposito quod est fides, quam in alia virtute: quia primum habet actum fides in iustificatione impij, licet habitus omnes infundantur simul: sed tamen de hoc respondetur in prædictis locis.

Vtrum vna eademque sit gratia quæ dicitur operans, & cooperans?

HIc considerandum est, cum prædictum sit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiam cooperantem & subsequentem adiuuari, ne frustra velit: vtrum vna & eadem sit gratia, id est, vnum munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuersa, alterum operans, & alterum cooperans? Quibusdam non irrationabiliter videtur, quòd vna & eadem

ſit gratia, idem donum, eadem virtus quæ operatur & cooperatur: ſed propter diuerſos eius effectus, & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis vt bonum velit. Cooperans, inquantum eandem adiuuat ne fruſtra velit, ſcilicet vt opus faciat bonum. Ipſa enim gratia non eſt otioſa, ſed meretur augeri, vt aucta mereatur perfici.

Quid ſit ipſa gratia, & quomodo meretur augeri, quæritur.

K SI vero quæritur, Quomodo ipſa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cum nullum meritum ſit aqſque libero arbitrio: & quid ſit ipſa gratia, an virtus an non: & ſi virtus, an actus, vel non? Vt hoc aperte inſinuari valeat, præmittendum eſt tria eſſe genera bonorum. Alia namque ſunt magna, alia minima, alia media, vt Auguſt. ait in primo libro
Cap. 9. retractationum. Virtutes, inquit, quibus recte viuitur, magna bona ſunt. Species autem quorumlibet corporum, ſine quibus recte viui poteſt, minima bona ſunt. Potentiæ vero animi, ſine quibus recte viui non poteſt, media bona ſunt. Item, virtutibus nemo male vtitur. Cæteris autem bonis, id eſt, mediis & minimis, non ſolum bene, ſed etiam male quiſque vti poteſt: & ideo virtute nemo male vtitur, quia opus virtutis eſt bonus vſus iſtorum, quibus etiam non bene vti poſſumus. Nemo autem bene vtendo, male vtitur: non ſolum autem magna, ſed etiam media & minima bona eſſe præſtitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum diſtincta.

In quibus bonis ſit liberum arbitrium.

L QVæritur autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium? De
Cap. 9. hoc Auguſt. in primo libro retractationum ita ait, In mediis quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & male illo vti poſſumus: ſed tamen tale eſt, vt ſine illo recte viuere nequeamus. Bonus autem vſus eius, iam virtus eſt: quæ in magnis reperitur bonis, quibus male vti nullus poteſt. Et quia bona, & magna, & media, & minima ex Deo ſunt, ſequitur vt ex Deo ſit etiam bonus vſus liberæ voluntatis, qui virtus eſt, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta ſunt, & confer in vnum. Sic enim aperietur quod ſupra quærebatur. Dixit equidem opus virtutis eſſe bonum vſum illorum bonorum, quibus etiam non bene vti poſſumus, id eſt, mediorum in quibus poſuit liberum arbitrium, cuius quoque bonum vſum dixit eſſe virtutem. Quod ſi eſt, non eſt ergo opus virtutis, quod ſupra dixit: quia aliud eſt virtus, aliud opus eius.

DISTINC

ARTICVLVS X.

Vtrum gratia operans & cooperans sit vna vel diuersa, & quare habet diuersa nomina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hic considerandum est cum prædictum sit] Et quæruntur quatuor: quorum primum est, Vtrum operans & cooperans sint gratia vna, vel diuersæ? Secundum, Vtrum sit virtus, vel non? Tertium, Qualiter gratia sit in virtute & in aliis quibusdam, vtrum distincta vel indistincta, vel multiplicabilis vel multiplicata. Quartum de actu gratiæ & virtutis, qualiter vniantur, & qualiter distinguantur?

Ad primum obiicitur sic: Operans & cooperans habent diuersos actus: habitus autem sicut & potentiæ distinguuntur per actus: ergo operans & cooperans sunt diuersæ?

2 Item, Operans est quæ operatur bonum, vt supra habitum est: operari autem bonum, est facere bonum per informationem boni quod est gratia gratum faciens: hoc autem communiter respicit potentiam & essentiam, cooperans non nisi potentiam: ergo operans & cooperans non sunt idem: eadem ratione nec præueniens & subsequens.

Sed contra. SED CONTRA: In naturis sic est, quòd eadem forma quæ facit & dat esse, efficitur principium efficiens operationum, vt dicit Philosophus in 2. de anima. Ergo etiam sic est in habitibus: operans autem gratia est quæ facit esse, cooperans autem principium operationum, & non differunt in alio. Ergo sunt vna numero: & hoc etiam dicit Magister in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sunt vna numero, & propter rationes diuersas quæ supra habitæ sunt, accipit diuersa vocabula.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd non quælibet differentia actuum facit differentiam habituum & potentiarum, sed actuum illorum tantum qui sunt super obiecta diuersarum rationum: sed hic non est ita, sed potius illi actus sunt ordinati, sicut esse quod est prius, & agere quod est posterius.

AD ALIVD dicendum, quòd gratia quæ est perfectio animæ, proportionatur ipsi animæ. Vnde sicut animæ essentia est in potentiis, & non extra eas: ita & gratia attingit potentias animæ, & cum illis operatur: & ideo dicitur cooperans. Et hoc non diuidit gratiam quantum ad substantiam: sicut nec essentia animæ in se & in potentiis accepta, diuiditur, sed vna & eadem indiuisa manet.

ARTICVLVS XI.

Vtrum gratia sit virtus, & virtus gratia?

SEcundo quæritur, Vtrum gratia sit virtus? Videtur autem, quòd sic: quia hoc videtur dicere in litera, quòd fides sit gratia: & eadem ratio est de aliis virtutibus: ergo virtus est idem cum gratia.

2 Item virtus diffinitur in sequenti distinctione sic: Virtus est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nullus male vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Hæc autem omnia conueniunt gratiæ: ergo, &c.

3 Item, Perfectio ad meritum est gratia: virtus autem est perfectio ad meritum: ergo virtus est gratia.

Sed contra. SED CONTRA: Si virtus est gratia: aut est gratia gratis data, aut gratia gratum faciens. Si gratia gratis data, de hoc non quæritur: quia & potentiæ animæ & virtutes & cætera omnia quæ à Deo habentur, sunt gratiæ gratis datæ. Si autem est gratia gratum faciens. Contra: Virtus potest esse sine gratia, infusa, & acquisita, præter charitatem: ergo si gratia est virtus, non erit nisi charitas: ergo hoc ad minus habitum est de necessitate, quòd gratia non est omnis virtus, sed aut quædam, aut nulla.

Si dicas, quòd non sequitur, si gratia potest amitti retenta virtute, quòd gratia non sit virtus. Contra: Quæcunque separantur essentialiter, ita quòd vnum est sine alio, illa nec per essentiam nec per substantiam sunt idem: sed virtus & gratia separantur sic, quòd vnum illorum potest esse sine alio: ergo gratia non est idem virtuti.

Si dicas, quòd forma virtutis est gratia, & ita est virtus gratum faciens: tunc ad minus habitum est, quòd gratia & virtus vt virtus non sunt idem. Si autem est forma virtutis: aut est forma dans esse, aut forma consequens esse virtutis, hoc est, essentialis forma, vel accidentalis quæ est ad bene esse. Si dicas, quòd est forma ad bene esse: tunc necessario habebitur, quòd essentialiter differt à substantia virtutis: quia omnis forma quæ est ad bene esse alicuius, essentialiter differt ab illo: ergo gratia secundum hoc essentialiter differt à virtute. Si autem est forma dans esse virtuti. Contra: Forma dans esse, multiplicatur & contrahitur in diuersis ad diuersa: & sicut illa differunt specie vel numero, ita ipsa differt specie vel numero. Si igitur gratia est forma dans esse virtuti, ipsa erit in diuersis virtutibus diuersa specie, & sic non est vna gratia operans, sed multæ specie secundum numerum specierum virtutis: & hoc non puto aliquem concedere.

Si tamen alicui videatur non esse inconueniens. Obiicitur contra sic: Forma dans esse, habet nomen aptabile per concretionem ipsi speciei quam constituit, sicut humanitas facit hominem: & accipiamus formam naturalem, & sic inuenitur in omnibus: ergo fides constituitur per formam alterius rationis & nominis, quam spe, & charitas, & prudentia, & sic de aliis: sed gratia non dicit nisi formam vnius rationis: ergo gratia non est forma constituens virtutem secundum essentiam.

Si dicas, quòd hoc verum esset, si virtutes omnes non conuenirent in actu vno, qui est gratum facere & mereri in opere: & quia sic conueniunt, ideo habent formam vnam: tunc necessario probabitur, quòd gratia essentialiter differt à virtute sic, Omnis virtus determinatur essentialiter ad speciale obiectum, & ad actum illius obiecti: sicut fides ad veritatem primam & actum assentiendi primæ veritati, & charitas ad primam bonitatem & actum diligendi: & de cardinalibus non est quæstio quin ita sit: igitur quod non respicit

obiectum in vna ratione, nec actum in ratione ſpeciali, illud non erit de eſſentia huius vel iſtius virtutis: ſed aut non eſt virtus, aut non eſt vnum virtutum genus: gratia autem non reſpicit aliquod obiectum in ſpecie, vel actum determinata ratione: quod probatur ex hoc quòd quodcunque reſpiceret, iam per hoc ipſum opponeretur ad alterum: & hoc non eſt verum, quia virtus quælibet habet in ſe gratiam: ergo gratia aut non eſt ſpecialiter virtus, aut non eſt ſpecies virtutis: quia genus ſecundum eſſe eſt in ſpecie, & ſpecies in indiuiduis, & ordinantur ad eundem actum ad quem forma indiuidui: ergo relinquitur, quòd gratia non ſit virtus eſſentialiter. Item, Impoſſibile eſt id in quo conueniunt diuerſa ſpecie, & in quo diſtinguuntur, eſſe à principio vno: ſed in ratione merendi conueniunt diuerſæ ſpecies virtutum, & in ratione actus per obiectum diſtinguuntur diuerſæ ſpecies earum: ergo ratio merendi & ratio agendi actum virtutis huius vel illius, non ſunt principij vnius ſecundum eſſentiam. Virtus autem eſt principium agendi in ratione determinati obiecti, quia omnis actus virtutis determinatæ rationis habet obiectum: & gratia eſt principium boni meriti, vt dicitur in litera: ergo gratia & virtus non ſunt idem.

Si dicas, quòd vna numero forma eſt dans eſſe, & principium actionum ſequentium eſſe: & ita vno numero eſt forma dans eſſe bonum, & quòd agit actiones ſequentes virtutem. Iſtud ridiculoſum eſt, & ex magna ignorantia Philoſophiæ naturalis dictum. Cum enim forma eſt principium actionum conſequentium eſſe; aut ipſa in ſe vna manens eſt principium omnium illarum actionum, aut diuerſis principiis quæ cauſantur ab ea in compoſito vel in ſubſtantia.

Si dicas, quòd vno modo in ſe manens: hoc erit contra omne notum principium: quia idem eodem modo ſe habens, ſemper facit idem. Si autem facit hoc per diuerſa principia per quæ agit, & per quæ cauſat in ſubſtantia: ſicut anima per intellectum & voluntatem & memoriam efficitur principium diuerſorum: tunc nihil valet quod inducitur: quia tunc nec gratia efficietur principium actuum diuerſorum ſpecie, niſi diuerſa ſpecie coniungantur ei: & illæ ſunt virtutes quæ infunduntur in ipſa: ergo gratia & virtus animæ differunt, ſicut ſubſtantia animæ & potentiæ: & hoc nos probare intendimus, quia ſic differunt eſſentialiter.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio forte hic ſubtilius intelligentium, videtur mihi impoſſibile eſſe, quòd gratia & virtus ſint idem per eſſentiam: ſed per ſubſtantiam aliquomodo poſſunt eſſe idem: ſicut anima cum potentiis ſuis: quia natura animæ ſubſiſtit omnibus potentiis, & poteſtas ipſius completur in eis, cum tamen ſecundum ſe habeat actum dandi vitam, ſecundum quem actum eſt perfectio prima corporis: quia (vt dicit Philoſophus) viuentibus eſt eſſe, ſicut ſentire eſt ſentientibus, & intelligere intelligentibus: &, vt breuiter dicatur, ſicut cuiuſlibet formæ ſubſtantialis primus actus in eo cuius eſt forma, eſt eſſe illius formati: ita videtur mihi, quòd gratia ſubſiſtat virtutibus omnibus gratum facientibus, & actuus ſuus eſt vita ſpiritualis animæ: & virtutes accipiunt eſſentiam à proprietatibus additis, ſicut proprietates naturales additæ animæ, faciunt potentias: & illæ proprietates eſſentialiter non ſunt gratia, licet gratia ſubſiſtat eis: & illæ proprietates quia diuerſæ ſunt, ideo ſunt habitus diuerſi reſpicientes actus & obiecta diuerſa. Et hæc opinio videtur neceſſario probari rationibus inductis.

AD ID ergo quod contra obiicitur primo, dicendum quòd dicitur, quòd anima eſt potentia: quia natura totius potentialis non deeſt parti ſibi additæ per proprietatem ſpecialis actus: ſed ſubſtat tota illa natura ſubſtantialis totius, & ideo prædicatur de illo.

AD ALIVD dicendum, quòd gratia non propriè recte viuitur: quia rectum trranſſumitur à medio ſecundum dimenſionem proportionato extremis: medium autem eſt actus, & extrema, potentia & obiectum determinatum: & tunc non conuenit niſi virtuti hæc rectitudo, & non gratiæ quia illa per ſe nec reſpicit potentiam, nec aliquod obiectum.

AD ALIVD dicendum, quòd in illo argumento eſt locus ſophiſticus accidentis: perfectio enim ad meritum eſt gratia per ſe: virtus autem non ſubſtantialiter determinatur ad meritum, ſed ad obiectum determinatæ rationis, & ad meritum inquantum eſt in gratia: & facit ad meritum, ſicut actus potentiæ animæ, vt intelligere, vel nutrire, vel generare, operatur vitam: & conſtat, quòd potentiæ non proprius actus eſt vita, ſed prout reducitur ad animam in qua radicatur.

ARTICVLVS XII.

Quomodo gratia eſt in virtute, & aliis quibuſdam, ſicut donis, beatitudinibus, fructibus, &c.

TErtio quæritur, Qualiter gratia ſit in virtute & donis aliis, ſcilicet beatitudinibus, & fructibus, & ſacramentis, in quibus, non omnibus virtus eſt: vtrum diuidatur in eis, vel maneat indiuiſa? Videtur autem, quòd diuidatur. Quod enim eſt in pluribus ſpecie & numero differentibus, neceſſe eſt ſecundum eſſe ad minus multiplicari in illis: gratia eſt in omnibus virtutibus formatis, & donis aliis: ergo ſecundum eſſe multiplicatur & diuiditur in illis, vt videtur.

2 Item, Secundum numerum formatorum differunt formæ ſecundum eſſe, licet non ſecundum rationem: virtutes autem informantur à gratia ad minus ſecundum bene eſſe: ergo ſecundum differentiam virtutum differunt: ergo ſecundum eſſe.

3 Item, In actibus eſt numerus meritorum: quia quod habet plures actus meritorios, habet plura merita: ergo ſimiliter videtur eſſe in habitibus.

Sed contra. SED CONTRA: Subſtantia animæ non multiplicatur multiplicatis potentiis, cum perfectio perfecto proportionaliter reſpondeat: ſed gratia & virtus ſunt perfectiones animæ: ergo cum gratia ad ſubſtantiam referatur, & virtus ad potentiam, videtur quòd multiplicata virtute non multiplicetur gratia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hic ſunt duæ opiniones. Vna eſt quam credo eſſe veriorem, quæ concluditur in vltima obiectione, quòd gratia non multiplicetur in virtute, & ſubſtat omnibus,

nibus, vt vna natura totius potentialis, quod vniuersaliter gratum facit habentem & opus. Et secundum hanc, quia magis subtilis est, respondendum est obiectis.

Ad primum dicendum, quòd hoc verum est, quòd illud multiplicatur quod est in pluribus quæ simpliciter plura sunt & non reducuntur ad vnum, vel quod est in reductis ad vnum, non secundum quòd ad vnum reducuntur, sed secundum quòd sunt plura. Sed sic gratia non est in illis quæ inducuntur: quia virtutes reducuntur ad potentias, & potentiæ ad naturam & substantiam animæ quam prius respicit gratia. Reducuntur etiam ad gratiam quæ substat omnibus, prout sunt formatæ in virtute merendi. Et ideo non oportet, quòd multiplicetur gratia in illis.

Ad omnia sequentia est vna solutio, quòd hoc verum est de perfectione formali, quòd ita multiplicatur vt obiecta concludunt: sed virtus perficitur gratia, sicut pars potentialis in merendo perficitur à toto: & sicut potentia perficitur à natura animæ per hoc quòd causatur ab ipsa & continetur ab ea, sicut habitum est in 1. lib. distinctione 3. quòd potentiæ fluunt à natura animæ: & hoc etiam diligenter probatum est in tractatu nostro quem de anima disputauimus.

ARTICVLVS XIII.

An & quomodo distinguuntur actus gratiæ & virtutis?

QVarto quæritur de actu gratiæ & virtutis, qualiter distinguantur? Videtur autem, quòd in nullo: quia vnius potentiæ vnus est actus: sed vna potentia substrata est gratiæ & virtuti: ergo vnicus actus est vtriusque.

2 Item, Nos non dicimus, quòd in aliquo actu quis mereatur, & in illo agat secundum virtutem: ergo vno actu facit vtrumque: ergo mereri est actus gratiæ & virtutis, vt videtur.

3 Item, Anima non est principium actiuum nisi per potentiam: sed virtus est perfectio potentiæ ad actum: ergo anima non habet actus bonos nisi virtutum: aut igitur idem actus sunt gratiæ & virtutum, aut nulli sunt gratiæ, sed omnes virtutum, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Gratiæ actus est gratum facere: virtutis autem non necessario est iste actus, quia potest esse sine illo, vt politica, siue cardinalis, & theologica omnis præter solam charitatem quæ informis esse non potest.

2 Item, Actus virtutis diffinitur ad obiectum, vt credere, diligere, sperare, & sic de aliis: actus autem gratiæ ad nullum obiectum diffinitur, sed ad acceptionem beneplaciti: ergo non sunt idem.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd actus virtutis & gratiæ per suppositum est idem, & per rationem non vanam, sed fundatam in proprietate informante actum differenter. Et primæ rationes non procedunt nisi de identitate suppositi: & hoc bene conceditur. Proprietas autem informans actum & differens, est quæ facit dignum vita æterna, & hoc est à gratia: & quæ specificat ad hoc & ad illud obiectum, & hoc est à virtute. Et per hoc patet solutio ad totum.

Nota autem, quòd circa hos vltimos quatuor articulos quæstionis, aliorum sunt adhuc duæ opiniones. Quidam enim dicunt, quòd gratia & virtutes sunt omnino idem per substantiam & essentiam, sed ratione differentes: & hæc est ratio quòd sic dicunt: quia in comparatione ad actus qui sunt gratum facere, & operari recte sunt idem. Sed non video qualiter illi differentes actus possint exire à principio per essentiam omni modo vno: tamen hæc est opinio communis multorum, quia multitudo subtilitatem non attendit. Alia est opinio quorundam magnorum, quòd gratia quidem & virtus differunt per modum dictum, sed quòd gratia multiplicetur in virtute: & dant exemplum huius, quòd sicut lumen est in stella in centro vnum, in quo omnes radij colliguntur ad vnum, sed distans ab ipso multiplicatur in radiis: ita in anima ponunt gratiam in se vnam & lumen spirituale, cuius radij spirituales diffunduntur in diuersitate potentiarum & virtutum.

DISTINCTIO XXVII.

De virtute quid sit, & quid sit actus eius.

HIc videndum est quid sit virtus, & quid sit actus vel opus eius. Virtus est (vt ait Augustinus) bona qualitas mentis qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur, quam Deus solus in homine operatur. Ideoque opus Dei tantum est, sicut de virtute iustitiæ Augustinus docet super illum locum Psalm. Feci iudicium & iustitiam: ita dicens, Iustitia magna virtus animi est, quam non facit in homine nisi Deus. Ideoque cum ait Propheta ex persona Ecclesiæ, Feci iustitiam: non ipsam

A *De comparatione gratiæ ad virtutem.*

Psal. 118.

ipſam virtutem, quam non facit homo, ſed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte inſinuatur hic, quòd iuſtitia in homine non eſt opus hominis, ſed Dei: quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum eſt.

De fide itidem dicit, quòd non eſt ex homine, ſed ex Deo tantum.

B NAm de gratia fidei Epheſiis ſcribens Apoſtolus, ſimiliter fidem non
Eph. 2. ex homine, ſed ex Deo tantum eſſe aſſerit, inquiens, Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Quod à ſanctis ita exponitur, hæc, ſcilicet fides, non eſt ex vi naturæ noſtræ, quia donum Dei pure eſt. Ecce & hic aperte traditur, quòd fides non eſt ex libertate arbitrij, ſiue ex arbitrio voluntatis: quod ſuperioribus conſonat, vbi dictum eſt gratiam præuenientem vel operantem eſſe virtutem, quæ voluntatem hominis liberat & ſanat. Vnde Auguſtinus in lib. de ſpiritu & litera ait, Iuſtificati ſumus non per liberam voluntatem, ſed per gratiam
Rom. 13. Chriſti: non quòd ſine voluntate noſtra fiat, ſed voluntas noſtra oſtenditur infirma per legem, vt ſanet gratia voluntatem, & ſana voluntas impleat legem.
Cap. 9.

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ ſi virtus eſt, non eſt ex libero arbitrio, & ſic non eſt motus mentis.

C SI igitur gratia quæ ſanat & liberat voluntatem mentis hominis, virtus eſt vel vna vel plures: cum ipſa gratia non ſit ex arbitrio voluntatis, ſed eam potius ſanet ac præparet, vt bona ſit: conſequitur vt virtus non ſit ex libero arbitrio: & ita non ſit motus vel affectus mentis, cum omnis motus vel affectus mentis ſit ex libero arbitrio: ſed bonus ex gratia eſt & libero
Lib. 1. c. 15. & lib. 2. de bono perſeuerantiæ, cap. 11. arbitrio, malus vero ex libero arbitrio tantum. Vt enim ait Auguſt. in lib. retractationum. Homo ſponte & libero arbitrio cadere potuit, non etiam reſurgere. Idem in libro de duabus animabus, Animæ ſi libero
Cap. 12. ad faciendum & non faciendum motu animi careant, ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, earum peccatum tenere non poſſumus. Hic aperte oſtendit, quòd motus animi ſiue ad bonum ſiue ad malum, ex libero arbitrio eſt. Ideoque ſi gratia vel virtus motus mentis eſt, ex libero arbitrio eſt. Si vero ex libero arbitrio vel ex parte eſt, iam non ſolus Deus ſine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem eſſe bonam mentis qualitatem ſiue formam, quæ animam informat: & ipſa non eſt motus vel affectus animi, ſed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur: & ita ex virtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus vel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius: ſicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat: nec pluuia eſt terra, nec germen, nec fructus, nec terra germen vel fructus, nec germen fructus: ita gratis terræ mentis noſtræ, id eſt, libero arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id eſt, inſpiratur gratia, quod ſolus Deus facit, non homo cum eo: qua rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, id eſt, ſanatur & præparatur vt bonum velit: ſecundum quod dicitur operans: &

iuuatur

iuuatur vt bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans. Et illa gratia virtus non incongrue nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat & adiuuat.

Ex quo sensu dicuntur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur.

CVm ergo ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intel- E
ligitur gratia gratis dans, id est, Deus: vel potius gratia gratis data, Epist. 105.
quæ voluntatem hominis præuenit. Non enim esset magnum si hæc à Deo dicerentur esse, à quo sunt omnia: sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita: quæ cum ex sola gratia esse dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum est in homine, quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur, atque iuuatur voluntas hominis vt sit bona.

Quod bona voluntas gratiæ principaliter est, & etiam gratia est: sicut & omne bonum meritum.

QVæ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, imo gratiæ, F
quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde August. ad Sixtum presbyterum. Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum nostrum meritum non in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim (vt dictum est) quæ præuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis affectus siue bonus motus mentis: & hoc est primum bonum hominis meritum. Sicut, verbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, scilicet ipsum credere: ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, scilicet diligere, bonus valde: sic de cæteris virtutibus intelligendum est. Et isti boni motus vel affectus merita sunt & dona Dei, quibus meremur & ipsorum augmentationem, & alia quæ consequenter hic & in futuro nobis apponuntur.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem, & alia.

CVm ergo dicitur fides mereri iustificationem & vitam æternam, ex G
ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iustitia, & de aliis accipitur. Si enim fides ipsa virtus præueniens, diceretur esse mentis actus, qui est meritum: iam ipsa ex libero arbitrio originem haberet, quod quia non est, sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum, si tamen adsit charitas, sine qua nec credere, nec sperare meritum est vitæ. Vnde apparet vere quia charitas est Spiritus sanctus, quæ animæ qualitates informat & sanctificat, vt eis anima informetur & sanctificetur: sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet sanare animam.

De

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non est, sed facit meritum.

H EX muneribus itaque virtutum boni sumus & iuste viuimus, & ex gratia quæ non est meritum sed facit: non tamen sine libero arbitrio proueniunt merita nostra, scilicet boni affectus eorumque progressus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde August. ad Sixtum presbyterum, Cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua. Vnde vita æterna quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam: recte & ipsa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur, sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, & quibus datur.

Epilogat vt alia addat.

I EX præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia, & quid ipsa sit, an virtus, an aliud: & si virtus, an sit actus, vel non. Ostensum enim est supra ex parte quorundam, quòd ipsa est virtus, quia virtus non est actus sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio: vnde quod supra Augustinus dixit, bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi potest, id est, actum virtutis, alioquin sibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis supra dixit esse bonum vsum eorum quibus non bene vti possumus, in quibus posuit liberum arbitrium. Si vero bonus vsus, liberi arbitrij opus virtutis est, iam virtus non est. Cum ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Quod idem vsus est virtutis, & liberi arbitrij, sed virtutis principaliter.

K IDem nempe vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio, sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est & non vsus liberi arbitrij est, sed ex ea potius est bonus vsus liberi arbitrij, quæ nobis est à Deo, non à nobis. Vsus vero bonus arbitrij, & ex Deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur, hic Deus & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit, quod Apostolus notauit dicens, Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Augustinus ita ait: Recte gratiam nominat: primum enim solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam, cum non præcedant nisi mala merita, sed post per gratiam incipiunt bona merita. Et vt ostenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit, non autem ego solus, scilicet sine gratia, sed gratia Dei mecum, id est, cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona; per illam tamen, quia si illa defuerit, cadit homo.

1.Cor.15.

De gratia & libero arbitrio, cap.5. & 6.

Aliorum

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij, id est, actus mentis.

ALij vero dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum, K
non tamen omnes, sed tantummodo interiores qui in mente sunt: exteriores vero qui per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed opera virtutum. Et ideo quòd Augustinus dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potentiarum, de vsu exteriori accipiunt: quòd vero dicit bonum vsum liberi arbitrij virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt. Et virtutes nihil aliud esse, quam bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit non homo: quia licet illi motus sint liberi arbitrij, non tamen esse queunt, nisi Deus ipsum liberet & adiuuet gratia sua operante & cooperante: quam Dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus est qui & operatur in nobis velle & operari bonum.

Quibus auctoritatibus muniunt quòd virtutes sint motus mentis.

QVod autem virtutes sunt motus mentis, testimoniis sanctorum L
astruunt. Dicit autem August. super Ioan. Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis. est. Idem in lib. 3. de doctrina Christiana: Charitatem autem voco motum animi. Si vero charitas & fides motus animi sunt: virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respondentes, præmissa verba Augustini ita intelligenda fore inquiunt, Fides est credere quod non vides, id est, fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item, Charitas est motus animi, id est, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quòd hæc & his similia ita accipienda sint, ex his coniicitur quæ alibi August. ait. Nam in 1. lib. quæstionum Euangelij inquit, Est fides qua creduntur ea quæ non videntur, quæ proprie dicitur fides. Item in 13. lib. de Trinitate, Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando procedunt, Aliud est credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem est fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere non est fides: quia credere non est id quo creditur. Addunt quoque, Virtus opus Dei tantum est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbitrij: sed credere est actus liberi arbitrij: non est itaque virtus. Præmissis aliisque rationibus ac testimoniis innituntur vtrique. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

Lib. 2. cap. 39.

Cap. 10.

DIVISIO TEXTVS.

HIc videndum est quid sit virtus, &c.] In hac parte Magister agit de virtute dupliciter: & ideo habet duas distinctiones: quia in ista determinat quid est virtus, & quòd virtus non est motus vel vsus virtutis, nisi loquendo per causam. In sequenti autem tangit qualiter liberi arbitrij potestas se habet ad gratiam & virtutem, ibi scilicet [Id vero inconcusse.

ARTICVLVS I.

An diffinitio virtutis bona sit qua dicitur, est bona mentis qualitas?

CIrca primam autem distinctionem non est dubitabile aliquid, nisi de diffinitione virtutis, quam ponit Magister: & de hac etiam in aliis diffinitionibus & virtutibus in communi disputatum est in alia summa prolixe valde & diligenter. Sed in ista hic tamen reputamus diffinitionem quæ ponitur hic, scilicet quòd virtus est bona mentis qualitas, &c. Cum enim dicitur, Bona: Aut est prædicatio denominatiui, aut substantialis. Si denominatiui: tunc virtuti non conuenit ratio bonitatis, quòd falsum est: cum virtus sit bonitas quædam, quia bonum est finis appetitus, quia ipsum est quod optatur & desideratur: virtus autem cum sit de partibus honesti, cadit sub diuisione boni: & ita substantialiter bonum prædicatur de ipsa virtute. Si autem hoc concedatur, quòd prædicatur substantialiter: cum igitur virtus sit quoddam simplex & abstractum, debet bonitas abstracte de ipsa prædicari: non enim albedo dicitur colorare, sed color: ergo nec virtus bona, sed bonitas, vt videtur.

2 Præterea quæritur de hoc quod dicitur, Qualitas mentis. Non enim virtus semper est in mente, cum mens sit pars animæ superior, & virtutes sæpe sint in partibus irrationalibus participantibus aliqualiter rationem, vt concupiscibili, & irascibili.

3 Item obiicitur de hoc quod dicitur, Qua recte viuitur: Rectitudo enim soli iustitiæ videtur esse propria: propter quod etiam ab Anselmo dicitur, quòd iustitia est rectitudo voluntatis: ergo videtur, quòd male ponatur in diffinitione virtutis in communi.

4 Præterea hoc videtur falsum quod dicit, Qua nullus male vtitur. Quia multi abusi sunt virtute, ponentes eam esse summum bonum in vita, vt quidam Stoicorum.

3 Item hoc videtur falsum quod dicit, Quam solus Deus operatur in homine. Si enim intelligatur de virtute consuetudinali, plane falsum est: quia illius causæ efficientes sunt scire, velle, & perseueranter operari. Si autem loquimur de virtute infusa, adhuc falsum est in adultis quibus nihil infunditur nisi volentibus.

4 Item, Ista diffinitio gratiæ conuenire videtur: ergo virtus est gratia.

SOLVTIO. Dicendum, quòd bonum est substantiale virtuti: & tamen maioris est simplicitatis quam virtus: quia bonum secundum quòd bonum respicit esse, sed virtus actum: & ideo nihil prohibet concretiue de virtute prædicari in nomine, licet secundum rem substantiale sit ei: sicut etiam rationale de homine, & non rationalitas. Qualiter autem hoc sit, exigit longa verba quæ in alio loco inueniuntur in quæstione de virtutibus in communi. *Solutio.*

AD VLTIMVM dicendum, quòd Augustinus diffinit virtutem infusam cum gratia gratum faciente. Huiusmodi autem vt in primo subiecto recipitur in eo quod est proximum Deo: hoc autem est mens per descensum: postea partes virtutum sunt in potentiis aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd rectitudo est præparatio debiti, & debentis, & eius cui debetur: & hæc est iustitiæ. Est etiam rectitudo extensio actus in finem, vel in rationem medij sine defluxu à fine, vel ad superfluum, vel diminutum: & hæc est rectitudo virtutis in genere: virtus enim theologica extensionem habet directam in finem sine obliquitate ab illo, & virtus politica attingit medium sine curuatione ad malitias superfluitatis & defectus.

AD ALIVD dicendum, quòd virtute nemo vnquam male vsus est: quia eo ipso quòd aliqui non retulerunt eam ad debitum finem, non habebant veram virtutem, sed imaginem apparentis virtutis tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd consensus non excluditur. Sed ille consensus non est nisi disponens ex parte subiecti in quo sit virtus.

AD VLTIMVM dicendum, quòd gratia non recte viuitur, si fiat vis in rectitudine, vt dictum est: sed meritorie viuitur gratia, vt patet ex prius habitis. Alia autem huius distinctionis per se patent, & per nostrum positum alibi de virtute tractatum.

DISTINC

DISTINCTIO XXVIII

Prædicta repetit vt alia addat, diffinitam assignationem ponens de gratia & libero arbitrio contra Pelagianos.

ID vero inconcusse & incunctanter teneamus, liberum arbitrium sine gratia præueniente & adiuuante non sufficere ad salutem & iustitiam obtinendam : nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit. Nam vt ait Augustinus in 1. lib. retractationum. Noui hæretici Pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, vt gratiæ Dei non relinquant locum, quam secundum merita nostra dari asserunt. Pelagianorum hæresis omnium recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, intantum inimici sunt, vt sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei, ad eius mandata facienda: non eam libero arbitrio præponebat, sed infideli calliditate supponebat dicens, ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtique, Facilius possint, voluit credi, etsi difficilius, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam vero gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio : quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ipso ad hoc tantum iuuante nos per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum Spiritus sancti, vt quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur : charitatem autem negant diuinitus dari, qua pie viuitur : vt scilicet sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat : & non sit donum Dei ipsa charitas, quæ vt scientia non inflet, ædificat. Destruunt etiam orationes quas facit Ecclesia siue pro infidelibus & doctrinæ Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum : siue pro fidelibus, vt augeatur eis fides, & perseuerent in ea. Hæc quippe non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere contendunt : gratiam Dei qua liberamur ab impietate dicentes secundum merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

A *De potestate liberi arbitrij hominis lapsi, quam habet, gratia circunscripta.* Cap. 9.

Hic ponit ea quibus ſuum confirmant errorem verbis Auguſt. contra ipſum vtentes.

B QVod vero dicunt ſine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iuſſa implere, huiuſmodi inductionibus muniunt. Si, inquiunt, non poteſt ea facere homo quæ iubentur, non eſt in ei imputandum ad mortem, ſicut tu ipſe Auguſt. in libro de libero arbitrio aſſeris. Quis, inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt? Peccatur autem. Caueri ergo poteſt. Hoc teſtimonio Auguſtini, Pelagius vſus eſt diſputans aduerſus eum, imo aduerſus gratiam., ſicut Auguſtinus in libro retractationum, illud & alia huiuſmodi retractans commemorat, inquiens, In his atque huiuſmodi verbis meis: quia gratia Dei commemorata non eſt, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani ſuam nos tenuiſſe ſententiam: ſed fruſtra hoc putant. Voluntas quippe eſt qua peccatur & recte viuitur, quod his verbis egimus: ſed ipſa niſi Dei gratia liberetur, & vt vitia ſuperet adiuuetur, recte à mortalibus viui non poteſt. Ecce aperte determinat, ex quo ſenſu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Lib. 3. c. 18. lib. de natura & gratia, c. 67.

Lib. 1. c. 9.

Aliud teſtimonium Auguſtinus ponit quo Pelagius pro ſe vtebatur.

C SImiliter & innitebatur Pelagius verbis Auguſtini contra gratiam, quæ in libro de duobus animabus dicit, Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis & inſaniæ eſt. His auditis exiliit Pelagius dicens, Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, ſine qua non poſſunt facere mandata diuina, rei tenentur? Hoc autem qua occaſione dixerit, in libro retractationum, Pelagio reſpondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit, qui in homine duas naturas eſſe contendunt: vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle poteſt: quod ſi eſſet, non videretur ei imputandum eſſe ſi bonum non faceret.

Cap. 12. & 1. retract. c. 15.

Lib. 1. c. 15.

Aliud quod videtur contradicere Gratiæ Dei addit.

D ALibi etiam Auguſtinus dicit, quòd huic gratiæ contradicere videtur qua iuſtificamur. Ait enim in libro contra Adamantinum Manichæi diſcipulum, Niſi quiſque voluntatem ſuam mutauerit, bonum operari non poteſt: quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum Dominus docet, vbi ait, Aut facite arborem bonam, aut fructus eius bonos, &c. Quod Auguſt. in retractationibus non eſſe contra gratiam Dei quam prædicamus, oſtendit. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem: ſed ea poteſtas nulla, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cum enim hoc ſit in poteſtate, quod cum volumus facimus, nihil tam in poteſtate quam ipſa voluntas eſt: ſed præparatur à Domino voluntas: eo ergo modo dat poteſtatem.

Cap. 26.

Math. 12.

Lib. 1. c. 23.

Ioan. 1.

Aliud

Aliud testimonium eiusdem, quod videtur aduersum.

SIc etiam intelligendum est quod in eodem ait, scilicet in nostra po- E
testate esse vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate me- August. contra
reamur: quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur Adamantinum,
voluntatem: quæ cum præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, cap. 27.
etiam quod impossibile & difficile fuit.

Aliud testimonium.

IN expositione quoque quarundam propositionum epistolæ ad Roma F
nos, quædam Augustinus interserit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim, Quod credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum. Et paulo post, Nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum. Quæ qualiter intelligi debeant, August. in lib. retractationum aperit dicens, Lib. 1. cap. 23.
Verum est quidem à Deo esse quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusque est, & volendi scilicet, & faciendi: & vtrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrumque nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque profecto non dixissem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Spiritus sancti munera reperiri.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium.

ILlud etiam diligenter est inspiciendum quod August. in lib. senten- G
tiarum Prosperi ait, scilicet quia posse habere fidem sicut posse habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem sicut habere charitatem, gratia est fidelium. Quod non ita dictum est, tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & diligit: quod sine gratia non valet. Cap. 5.

Testimonio Hieronymi astruit quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio, vbi triplex hæresis indicatur, scilicet Iouiniani, Manichæi, Pelagij.

ID ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus, quod Hie- H
ronymus in explanatione fidei Catholicæ ad Damasum Papam, Iouiniani & Manichæi & Pelagij errores collidens docet. Liberum, inquit, sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper indigere Dei auxilio: & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quam illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc est fides quam in Catholica Ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

ARTICVLVS I.

Quæ bona poteſt liberum arbitrium per ſe ſine gratia?

ID vero inconcuſſe & incunctanter teneamus, &c.] Circa hanc diſtinctionem eſt parua difficultas. Quæremus autem duo tantum, ſcilicet quæ bona poſſit liberum arbitrium ex ſe ſine gratia? & vtrum in aliquo ſtatu contingat mereri primã gratiam? Videtur autem liberum arbitrium poſſe in bonum per ſeipſum ſic, Sicut ſe habet gratia ad gloriam, ita quòd antecedat eam: ita ſe habet natura liberi arbitrij ad gratiam. Sed gratia per ſe poteſt acquirere gloriam ſine additione alterius. Ergo & liberum arbitrium per ſe poteſt acquirere gratiam, vt videtur.

2 Item, Voluntas ſine gratia gratum faciente poteſt velle bonum: ſed à volito denominatur voluntas bona, vel mala: ergo voluntas volens bonum eſt bona: ergo volens bonum gratiæ, eſt bona bono gratiæ, vt videtur.

3 Præterea, Ad bonum non exigitur niſi cogitare, & aſſentire, & velle, & operari: & horum omnium poteſtatem habemus ex parte noſtra: ergo videtur, quòd perfecti ſumus ad bonum gratiæ.

4 Item, Mandata Dei omnibus imponuntur: aut igitur poſſibile eſt omnibus ea ſeruare, aut non. Si non: ergo impoſſibilia præcipiuntur: quod eſt contra Ambroſium dicentem, quòd anathema ſit, qui putat Deum impoſſibilia præcepiſſe. Si autem eſt poſſibile ſeruari ab omnibus: ergo in poteſtate noſtra eſt implere mandata: ſed in impletione mandatorum meremur: ergo meritorium opus eſt in noſtra poteſtate.

5 Item, Seruitia quanto minus debita, tanto magis grata ſunt, vt dicit Auguſt. ſed minus debet qui de ſuo ſeruit, quam qui de alieno: ergo magis gratum videtur eſſe quod de noſtris viribus facimus, quam id quod de muneribus cenſum facimus: ergo magis meritum conſiſtit in noſtra facultate ante gratiam, quam poſt.

6 Item accipitur ex quibuſdam auctoritatibus quæ habentur in litera: ſicut eſt illa, quòd dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: & illa, quòd poſſe credere eſt natura omnium, credere autem gratia fidelium, & huiuſmodi quæ ſufficienter Magiſter exponit in litera.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt totum quod habitum eſt in 26. diſtinctione, vbi oſtenſum eſt, quòd nihil eſt gratum Deo de noſtro, niſi de ſuo rationem gratitudinis accipiamus: ergo non poſſumus in bonum meritorium ex noſtra facultate.

Quæſt. SED VLTERIVS quæritur, Cum ſit bonum naturæ, vt comedere, & bibere, & procurare familiam, & huiuſmodi: & bonum in genere, vt actus voluntarius ſuper materiam debitam, vt paſcere eſurientem: & ſit bonum illud quod eſt generatiuum virtutis politicæ, quod actus eſt veſtitus circunſtantiis: quia ex ſimilibus actibus ſecundum Philoſophum ſimiles habitus relinquuntur: & ſit bonum virtutis conſuetudinalis: vtrum in omnia illa poſſit liberum arbitrium & ſecundum quem modum? Vtrum autem reſiſtere poſſit tentationi, ſupra expeditum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum eſt abſque omni ambiguitate, quòd liberum arbitrium per ſe non poteſt eſt in gratiam, nec bonum meritorium: quia (ſicut ſupra probatum eſt) neceſſe eſt vt hoc à Deo accipiamus.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet ſimilitudo ſit in ordine anteceſſionis ſecundum tempus: non tamen eſt ſimilitudo in modo cauſalitatis: quia gratia non poteſt cauſari ànatura quia iam non eſſet gratia, & eſſet vanum quid & non dignum remuneratione.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas hoc modo quo eſt in volitum, denominatur ab illo: & ideo quia non niſi imperfecte, & per modum præparationis eſt in bonum gratiæ, ſed in perfecta ordinatione & præparatione in illud, & hoc eſt à diſpoſitione materiali: ideo talis voluntas ſemiplene eſt bona.

AD ALIVD dicendum, quòd illa non ſufficiunt ad bonum gratiæ, ſed ad bonum ſubditum noſtræ poteſtati, vt bonum naturæ, & bonum in genere.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi forma eſt in præcepto, quæ forma à Doctoribus dicitur eſſe charitas: tunc non eſt in poteſtate noſtra implere diuina mandata; & tamen præcipiuntur nobis, quia in nobis poſſibile eſt aliquid facere, quo facto habeamus poteſtatem ex gratia: hoc autem eſt facere quod in nobis eſt: quia ſi hoc fecerimus, Deus ineuitabiliter dat gratiam: quia ipſe vno modo ſe habet ſemper ad nòs, ſcilicet gratiam porrigendo: ſed nos non vno modo nos habemus ad eum, quando auertimur: ſed ſi conuertimur faciendo quod in nobis eſt, ſtatim accipimus. Quia igitur antecedens in poteſtate noſtra eſt, ideo etiam conſequens imperatur nobis. Si autem ſecundum aliam opinionem forma non eſt in præcepto: tunc poſſumus mandata Dei implere: ſed non habebimus meritum vitæ æternæ, ſed euitabimus pœnam: ſed mandata dilectionis Dei & proximi ad quæ referuntur mandata decalogi ſicut ad formam qua implentur, non poſſumus implere: quia illa ſunt de forma mandati potius quam de mandato ipſo. Et ſic patet ſolutio ſecundum vtramque opinionem.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc intelligitur de libertate voluntatis in opere, & non de facultate ex qua procedit opus. Sunt enim qui non ſeruiunt niſi timore vel obedientia neceſſitatis coacti: & illorum ſeruitia minus grata ſunt. Sunt etiam qui ex charitate, & iſti liberaliter ſeruiunt: ſed nullus meritorie ſeruit ſine gratia.

Ad quæſt. AD AVCTORITATES dicendum, quòd loquuntur de receptibilitatis poteſtate, & non de poteſtate completa ad actum, quæ completio non fit niſi per habitum gratiæ, cuius tamen receptibiles ſumus per naturam.

AD VLTIMVM dicendum meo iudicio, quòd liberum arbitrium ſine gratia gratũ faciente ſuperaddita, non ſine gratis data, cum natura poteſt in triplex bonum, ſcilicet naturæ, & in genere, & veſtiti circunſtantiis qui eſt generatiuus virtutis. Poteſt enim conſiderari vt eſt natura hominis, & ſic poteſt in bonum naturæ. Poteſt etiam conſiderari vt eſt deliberatiuum, & ſic eſt collatiuum ad alterum, & componit proportionata ad actum debitum materiæ, & diuidit non

propor

proportionata, & sic potest in bonum in genere. Potest iterum considerari secundum ordinem ad perfectionem quam innatum est suscipere, licet perficere sit ab assuetudine, & si coniungit bono naturali quod habet ordinem ad bonum honestum, & sic potest in actum generatiuum virtutis politicæ. Cum autem gratia gratis data quæ est virtus politica, potest in bonum virtutis politicæ: & cum gratia gratum faciente potest in bonum meritorium.

ARTICVLVS II.

Vtrum in aliquo statu contingat mereri primam gratiam: & vtrum aliquis sibi vel alteri potest mereri primam gratiam?

SEcundo quæritur, Vtrum aliquis sibi vel alij possit mereri primam gratiam? Et ponamus duos status, secundum quòd aliquis modo sit in statu iustitiæ, & timet casum, & orat quòd si cadere contingat, quòd resurgat. Et quæritur, Vtrum ipse in primo statu potest mereri, quòd resurgat quando ceciderit? Videtur autem, quòd sic: quia oratio hæc est pro se, pie, & perseueranter, quia cum proposito perseuerandi, & ad salutem: ergo exauditur: ergo postea resurget ex merito orationis primæ.

2 Item, Aliquis alij meretur primam gratiam, vt dicunt Sancti, vt Stephanus Paulo, & alij aliis meruerunt: ergo multo citius sibi.

3 Item, Iam est in statu merendi: ergo potest mereri vitam æternam, & omne quod substantialiter ordinatur ad illam: sed vt resurgat si cadat, substantialiter ordinatur ad salutem: ergo ipse potest hoc mereri.

SED CONTRA: Per peccatum sequens omnia bona præcedentia mortificantur: ergo & id quod orauit vt resurgat: ergo non meruit ille vt resurgeret. *Sed contra.*

2 Item Ezech. 18. dicitur, quòd iustus auertens se à iustitia sua, in iniquitatibus suis morietur: & omnium iustitiarum suarum Deus non recordabitur amplius. Ergo videtur, quòd nihil meretur per illud.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nullus alij meretur primam gratiam de condigno, sed de congruo tantum: sibi autem nec de condigno, nec de congruo omnino potest mereri: quia antequam habens gratiam, non est dignus pane quo vescitur, vt dicit Augustinus: & tunc nihil potest mereri. Cum autem est in statu gratiæ, & in eadem non perseuerat, facit id quod directe est impedimentum orationis: & ideo illa non meretur sequentem resurrectionem: quia peccatum sequens est contra gratiam in merente per eam. *Solutio.*

AD HOC ergo quod obiicitur primo, dicendum quòd ipse non petit perseueranter: quia ipse potest cadere, & casus ordinatur contra effectum orationis in orante: & ideo frustratur ab exauditione.

AD ALIVD dicendum, quòd casus vel peccatum alterius, non contrariatur orationi in orante: & ideo potest consequi effectum de congruo, quia manet viua semper: sed casus orantis effectui orationis in orante contrariatur: & ideo non manet viua vt exaudiatur: & ideo non est ibi locus à minori affirmando, sed potius à minori negando: & ideo non valet processus.

AD ALIVD dicendum, quòd iste exauditur in his quæ per se ordinantur ad salutem: sed resurgere si cadat, non est de substantialibus rogantis: & ideo potest frustrari per sequens peccatum: sicut & alia bona quæ facit. Et per hoc patent omnia dubitabilia istius distinctionis.

DISTINCTIO XXIX.

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante?

POST hæc considerandum est, Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante? Ad quod breuiter dicimus, quia non operante tantum, sed etiam operante gratia indigebat: non quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiæ: operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non vt liberaret voluntatem suam, quæ peccati serua non fuerat: sed vt præpararet ad volendum efficaciter bonum, quod per se non poterat. Non enim poterat bonum mereri sine gratia, vt August. in ench. euidenter tradit. Illam, inquit, immortalitatem in qua poterat non mori natura humana, perdidit A *De potestate liberi arbitrij primi hominis: vtrum scilicet eguerit gratia operante & cooperante secundum statum naturæ institutæ?*

didit per liberum arbitrium. Hanc vero in qua non poterat mori, acceptura est per gratiam : quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum : quamuis sine gratia nec tunc vllum meritum esse potuisset: quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum, non tamen iustitiæ habendæ vel retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere posset sine gratiæ operantis & cooperantis auxilio : habuit tamen quo poterat stare.

Quod homo ante lapsum virtutès habuerit.

B PRæterea quæri solet, Vtrum homo ante lapsum virtutem habuerit? Quibusdam videtur quòd non habuerit, id ita probare conantibus. Iustitiam, inquiunt, non habuit, quia præceptum Dei contempsit: nec prudentiam, quia sibi non prouidit : neque temperantiam, quia aliena appetiit : nec fortitudinem, quia prauæ suggestioni cessit. Quibus respondentes, dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccauit, sed ante, & tunc amisisse. Quod multis Sanctorum testimoniis comprobatur. Ait enim August. in quadam homil. Adam perdita charitate malus inuentus est. Item, Princeps vitiorum dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterque peremit. De hoc eodem
Epist. 41. Ambr. ad Sabinum ait, Quando Adam solus erat, non est præuaricatus: quia eius mens Deo adhærebat. Super Psalm. quoque dicit, quod homo ante peccatum beatissimus, auram carpebat ætheream. Sed quo-
Lib. 11. cap. 42. modo sine virtute beatissimus erat ? August. quoque super Genes. dicit Adam ante peccatum spiritali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse, sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

De eiectione hominis de paradiso.

C IN illius quoque peccati pœnam eiectus est de paradiso in istum mi-
Genes. 3. seriarum locum, sicut in Genes. legitur, Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, emisit eum Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur, quòd nunquam moreretur, si postea de illo ligno sumpsisset.

Quomodo intelligendum sit illud, Ne sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum?

D SEd quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt. Deus more irati loquens, de homine superbo ait, Videte ne forte mittat manum suam, &c. id est, cauete vos Angeli ne comedat de ligno vitæ, quo indignus est : de quo si

persti

perstitisset, comederet, & viueret in æternum. Sed modo propter inobedientiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit enim eum Deus de paradiso voluptatis in locum sibi congruum : sicut plerumque malus cum inter bonos viuere cœperit, si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ consuetudinis pressus.

De flammeo gladio ante paradisum posito.

NE vero ad illud posset accedere, collocauit Deus ante paradisum E
Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Quod iuxta literam potest hoc modo accipi, quia per ministerium Angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per cælestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia: non tamen frustra, sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ : hæc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt, quæ versatiles sunt, quia tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitæ ideo posita sunt ante paradisum, quia ad vitam non reditur nisi per Cherubin, scilicet plenitudinem scientiæ, id est, charitatem, & per gladium versatilem, id est, tolerantiam passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ?

POtest autem quæri, Vtrum de ligno vitæ ante pecccatum comede- F
rit homo? De hoc August. in lib. de baptism. par. sic ait, Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse à cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum sumpserint : quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Alias dicitur de peccatorum meritis & remissione contra Pelagianos. Cap. 21.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ?

QVare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri vt de illo sumeret semel, & non sæpius, qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cum Scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

POST hoc considerandum est, vtrum homo ante peccatum, &c.] In ista distinctione duo dicuntur, scilicet vtrum in gratia & virtute Adam ante peccatum fuit, vel non? Et secundo loco, de quo eiectus fuit. Quædam etiam dicuntur de ligno vitæ: & in illius quoque peccati pœnam.

ARTICVLVS I.

An Adam ante peccatum fuit in gratia & virtute?

CIrca primum obiicitur. Videtur enim, quòd Adam non egerit gratia operante: quia illa de impio facit pium: ipse autem non fuit impius: ergo illa gratia non indiguit.

2 Item, Omnis motus est inter contraria, vel priuationem & habitum: Adam autem si recepit gratiam operantem ipse factus est bonus: ergo ex non bono, vel ex malo: quorum vtrumque falsum est, cum Scriptura sic dicit, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: & specialiter de homine, quòd Deus creauit hominem rectum: & alibi, quòd vestiuit illum virtute. Eadem est obiectio de Angelo. Hic etiam quidam reiterant quæstionem, Vtrum homo in gratia factus sit vel non? Sed quia per easdem rationes disputatur, sicut superius de statu Angeli inquisitum est, ideo pertranseo.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister supponit in litera, quòd Adam habuerit virtutes & charitatem: & per consequens supponit, quòd habuerit gratiam: quod quidam negantes dicunt charitatem hic pro dilectione naturali poni, & alias virtutes pro naturalibus inclinationibus ad illarum virtutum actus: sicut Iob dicit, Ab infantia creuit mecum miseratio, &c. & sicut mansuetudo ingenita dicitur fuisse Moysi, & quibusdam aliis aliæ virtutes. Hoc etiam videtur secundum Magistrum oportere dici: quia supra concessit, quòd resistendo tentationi non meruisset. Sed tamen aliorum opinio est, quòd habuit gratiam qua proficere potuit in merito, sed non ad beatitudinis confirmationem. Hoc totum supra disputatum est, & in alia summa. *Solutio.*

QVOD AVTEM primo obiicitur, dicendum quòd gratia delet peccatum, vbi inuenit: sed hoc non est sibi substantiale, sed accidit ex parte subiecti: & ideo ante peccatum homo indiguit gratia operante ad hoc vt formaliter secundum gratiam bonus esset.

AD ALIVD dicendum, quòd fuit bonus ante priuationem illius habitus quem accepit: vnde ante hoc non fuit bonus bonitate gratuita, licet bonus bonitate naturali, de qua loquuntur auctoritates inductæ. Cætera autem iltius distinctionis patent per ea quæ dicta sunt supra 20. 21. 22. & 23. distinctione.

DISTINCTIO XXX.

Quod per Adam peccatum & pœna transiit in posteros.

Quid sit originale peccatum, quod à peccato primorum parentum fuit causatum. Rom. 5.

AN superioribus insinuatum est, licet ex parte (non enim perfecte sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit: quibus adiiciendum est, peccatum simul ac pœnam per eum transisse in posteros. Sicut Apostolus ostendit inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertransiit.

Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale?

HIc primo videndum est, quod fuit illud peccatum, originale scilicet, an actuale: & si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, & quare dicatur originale, & quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud acipere: asserentibus hoc Apostolum B Rom.5.

stolum sensisse cum inferius ait. Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita, &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem intrauit in mundum, scilicet inobedientiam. Inobedientia vero peccatum actuale est.

Quomodo intrasse in mundum dicunt.

HOc autem dicunt intrasse in mundum non traductione originis, sed C similitudine præuaricationis: omnesque in illo vno peccasse dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc male senserunt quidam hæretici, qui dicti sunt Pelagiani: de quibus Augustinus in lib. de baptismo paruulorum commemorat dicens: Sciendum est, inquit, hæreticos quosdam qui nominati sunt Pelagiani dixisse peccatum primæ transgressionis in alios homines non propagatione, sed imitatione transisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis non propagationis intelligi voluisset, eius principem non Adam, sed diabolum diceret. De quo in libro Sapientiæ dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione, continuo subiunxit Scriptura, Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam, quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum Dei. Sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Non est igitur accipiendum peccatum Adæ transisse in omnes imitationis tantum exemplo, sed propagationis & originis vitio.

Aliud dicitur, de peccatorum meritis & remissione contra Pelagianos. Cap. 6.

Sap. 2.

Hic aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros.

ET est illud peccatum originale, vt aperte August. testatur, quod per D Adam transiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiscentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum hic inquiritur.

QVod diligenter inuestigandum est, quid sit. De hoc enim sancti E Doctores sub obscuritate locuti sunt, atque scholastici Doctores varia senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatum pœnæ pro peccato primi hominis, id est, debitum vel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & æternæ pro primo hominis actuali peccato: quia pro illo (vt aiunt) omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici originale peccatum nec culpam esse, nec pœnam. Culpam non esse ipsi fatentur: pœna quoque secundum eos esse non potest: quia si debitum pœnæ originale peccatum est, cum debitum pœnæ non sit pœna, nec originale peccatum est pœna: quod etiam quidam eorum

rum admittunt, dicentes in Scriptura originale peccatum sæpe nominari reatum : & reatum ibi intelligunt, vt dictum est, obnoxietatem pœnæ : & ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ : sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori.

DIVISIO TEXTVS.

IN superioribus insinuatum est] Hic incipit pars illa in qua Magister determinat in quid incidit Adam, & eius posteritas, secundum statum culpæ. Est autem duplex culpa in quam cecidit, scilicet originalis de qua agit primo, & actualis de qua agit secundo, vbi incipit distinctio 34. *ibi* [Post prædicta de peccato actuali, &c.] Prima harum diuiditur in quatuor distinctiones, quæ hic ponuntur de peccato originali : in quarum prima quærit, Quid sit originale ? In secunda, Qualitet transferatur in posteros ? quæ incipit in sequenti distinctione *ibi* [Nunc superest inuestigare, &c.] In secunda tangitur, Qualiter remittitur in baptismo, quæ incipit distinctione 32. *ibi* [Quoniam supra dictum est, &c.] In quarta quærit, Vtrum omnium patrum præcedentium peccata transfundantur in filios, vel non ? quæ incipit distinctione 33. *ibi* [Prædictis adiiciendum] Hæc distinctio diuiditur in quatuor partes, in quarum prima Magister inuestigat, quid sit peccatum originale genere : Vtrum actus, vel reatus, vel culpa ? In secunda autem inuestigat, Quid sit re & specie propria *ibi* [Nunc superest videre, &c.] In tertia soluit quædam obiecta quæ videntur persuadere, quòd originale peccatum sit actuale *ibi* [Quod autem per inobedientiam] In quarta tangit, qualiter omnes homines fuerunt in Adam peccante *ibi* [Ad hoc autem quod diximus] subdiuisio harum partium patet per se.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum originale sit in omnibus lege concupiscentiæ ab Adam progenitis ?

CIrca primum incidit hic quæstio difficillima, Vtrum peccatum originale sit ? Ad quam fuerunt rationes Magistrorum quatuor viis. Quidam enim probauerunt non esse ex consideratione diuinæ iustitiæ & humanæ : & hæc est via prima. Quidam autem ex consideratione corporis hominis : & hæc est secunda. Quidam ex consideratione animæ hominis : & hæc est tertia. Quidam ex consideratione Dei creantis animam & informantis hominem : & hæc est quarta via.

Secundum primam viam proceditur sic, Ezech. 18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris. Ergo videtur, quòd pro peccato primi hominis iniustum sit condemnari paruulos.

2 Item, Dominus præcepit vt patres non occiderentur pro filiis : ergo multo minus ipse debet punire paruulos pro peccatis parentum.

3 Item, In legibus humanis filij non puniuntur pro patribus, nisi in hoc quod accipiunt à patribus, scilicet in hæreditate : ergo & paruuli non nisi in hoc quod à patre terrestri accipiunt, puniri debent : hoc autem est corpus, & non anima : ergo in anima quoad culpam originalem puniri non debent. Quòd autem à patribus non accipiatur anima, probatur ex hoc quòd anima non ex traduce est sicut corpus. Vnde Heb. 12. Patres quidem habuimus carnis nostræ eruditores, & reuerebamur eos : nonne magis obtemperabimus Patri spirituum, & viuemus.

4 Si dicas, quòd filius punitur pro patre temporaliter, non æternaliter : & ita punit Dominus paruulos pro peccato Adæ. Contra : Originalis culpa obligat in æternum ad carentiam visionis Dei, nisi per gratiam mediatoris curetur : ergo Deus punit filios in æternum pro patre, & non temporaliter tantum : & hoc videtur iniustum.

Secunda via proceditur sic : Dicit Augustinus, quòd in omnibus præstantius est agens patienti : & Philosophus, quòd semper honorabilius est agens patienti, & efficiens materia : sed corpus non est præstantius quam anima : cum igitur aliunde non causetur peccatum originale in anima nisi ex corpore, videtur quòd in ipsa non possit causari.

2 Item, Agens imprimit speciem suam patienti : si ergo corpus agit in animam, imprimit speciem secundum quam agit in animam : hæc autem non est culpa, quia corpus nec virtutis, nec vitij susceptibile est : ergo non imprimit in animam nisi pœnam, & non culpam : ergo nulla culpa innascitur in anima ex corpore.

3 Item, Nihil dat quod non habet : corpus autem non habet culpam : ergo non dat culpam animæ. Item, Dicit Anselm. quòd peccatum originale non est plus in semine, quam in sputo : ergo etiam non est in formato de semine : sed paruulus formatur de semine : ergo peccatum originale non est in paruulo.

Secundum tertiam viam sic obiicitur : Anima quæ accipit culpam alterius, necesse est quòd habeat colligantiam cum illa : non autem potest habere anima paruuli colligantiam cum anima Adæ, nisi fuerit in illa : ergo videtur, quòd anima paruulorum traducta sit ex anima Adæ, quod est hæresis : ergo non habet peccatum originale, vt videtur.

2 Si autem dicatur habere ex corpore. Contra : Anima rationalis non est forma educta de materia sicut aliæ formæ, sed datur ab extrinseco : ergo ipsa non participabit aliquid de proprietatibus materiæ, nec corruptionem peccati.

3 Item, Anima rationalis secundum suas potentias quæ sunt intellectus, ratio, & voluntas, & huiusmodi, non alligatur organis corporalibus:

bus : ergo nullam recipit infectionem ab illis.

4 Item, Omne peccatum est adeo voluntarium, quòd si non sit voluntarium, non est peccatum. Si igitur anima corrumpitur in corpore, aut volens, aut nolens incorporatur. Si volens, iam peccat actualiter eligens suam corruptionem. Si nolens, tunc cogitur incorporari: & ita iam corruptio non debet ei imputari. Si autem dicas, quòd homo totus habet peccatum, quia fuit in Adam peccante: tunc videtur, quòd etiam satisfecit : quia fuit in Adam satisfaciente.

Secundum quartam viam sic obiicitur : Deus creauit animam & non habet malitiam ex materia ex qua causatur, quia non est ex materia : ergo si maculam habet, illa erit ex causa efficiente: non autem potest habere ex causa efficiente : ergo non habet maculam culpæ, vt videtur.

2 Item, Aut in eodem momento in quo creatur, est mala, aut post. Si in eodem : tunc oportet, quòd simul mala sit, & sit : ergo ab eodem habet esse, & malitiam, cum secundum malitiam ad aliam causam ante se existentem reduci non possit.

3 Præterea hoc videtur esse impossibile : quia dicit Augustinus, quòd non est malum nisi quia nocet, id est, quia adimit bonum naturæ : ergo videtur, quòd illud bonum naturæ prius fuerit: & non potest fuisse nisi ipsa anima prius fuerit: ergo anima ipsa prius fuit bona. Si autem hoc datur, tunc anima prius est, quam in corpore: quia mox in corpore est mala, vt dicunt Sancti.

4 Præterea obiicit Iulianus Pelagianus, Cum sexus bonus sit, quia à Deo creatus : & actus matrimonij bonus, quia à Deo benedictus, cum dixit, Crescite & multiplicamini, &c. parentes frequenter sancti & boni : matrimonium bonum, quia à Deo institutum : inter tot innocentiæ præsidia, per quas rimas ingredietur culpa originalis?

5 Item, Cum parentes inficiuntur lepra corporali, consulitur eis vt abstineant à procreandis liberis propter corporis defectum, si alias possunt abstinere : ergo cum maior sit animæ defectus, videtur quòd matrimonium debet prohiberi, ne pueri nascantur in malo originali.

6 Item, Bonum prolis est quod ad cultum Dei suscipitur, & religiosè nutritur : ergo non est prolis bonum quod infectum nascitur peccato: sed omnes ita nascuntur : ergo videtur, quòd matrimonium non habet amplius bonum prolis: & propter hoc principaliter est institutum : ergo videtur, quòd debet cessare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd originale peccatum est in omnibus lege concupiscentiæ ab Adam progenitis : & qualiter sit hoc, intelligendum, quòd duplex est corruptio in corpore ex peccato : vna est quæ principium agens & causam habet in corpore, sed actum habet ex culpa primi parentis : & hæc est fames, sitis, infirmitas, mors, & huiusmodi : & hæ dicuntur naturales defectus : quia licet actus eorum sit ex culpa, tamen potentia est ex natura, & vocatur à Magistris corruptio passibilitatis. Alia est corruptio quæ secundum actum & potentiam est causata ex culpa primorum parentum : & non est in corpore inquantum est ex contrariis, nec inquantum est corpus hominis, sed inquantum defluxit à gratia innocentiæ per culpam. Hic autem defectus est habitualis concupiscentia respersa in organis, prout sunt mobilia ab anima rationali secundum legem naturæ sibi insertam : huic enim legi contrariatur ista lex membrorum faciens difficile mobilia in bonum, & facile mobilia in malum ex libidine boni, vt nunc habitualiter sparsa in corpore. Hæc autem corruptio dicitur ab Augustf. filia peccati in lib. de nuptiis & concupiscentia, propter similitudinem sui cum peccato : quia immediate ex peccato causata est : quod sic patere potest, Peccatum primum auertit à Deo, ad commutabile bonum conuertendo, & peruertit ordinem quo ratio sub Deo, & corpus erat sub ratione : & hæc omnia inueniuntur in ista corruptione : quia habitualis libido diffusa per corpus coniunctum animæ, inclinat in bonum commutabile, auertendo inquantum potest ab incommutabili, & non subiacet ordini rationis : propter quod dicit Apostolus, Condelector legi Dei secundum interiorem hominem : video autem aliam legem in membris meis, &c. Hæc igitur pœna ideo tantum est in corpore, quia corpus non est substantia rationis, & ideo non susceptibile culpæ : & ideo cũ inficitur illa subiectũ quod est susceptibile culpæ hominis, simul est tũc cum illa: & sic inficitur anima infectione culpæ & pœnæ. Hãc corruptionẽ inordinati feruoris habitualis in corpore doctiores nostri temporis corruptionem vitij vocauerunt : quia imago est vitij primi, & est instrumentum ad vitium. Quod trahitur à verbis Apostoli, vbi dicitur, quòd portauimus imaginem Adæ terreni. Et quia iste modus innititur verbis Augustf. & Anselm. & aliorum Sanctorum, secundum illum respondemus omnibus obiectis : & in fine duas alias aliorum solutiones ponemus, in idem per alia verba reuertentes.

DICENDVM igitur ad primum, quòd dictum Ezech. intelligitur de peccato cuius causa à patre non accipitur, sicut est actuale, vt iam ante ostensũ est, quòd causa originalis in anima accipitur à patre in corruptione vitij, siue in pœna, quæ filia vitij vocatur : & concupiscentia vocatur ab Anselm. Per idem patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd licet animam non accipiat puer à patre : tamen causam infectionis animæ accipit ab ipso in præhabita corruptione, quæ cum semine transfunditur, & lex concupiscentiæ vocatur : & ideo ista nascitur lege naturæ corruptæ super eum. Sed in legibus hominum filius in causa peccati cum patre non participat : & ideo pater in filio iure temporali punitur per exilium vel per exhæredationem filij.

AD ALIVD dicendum, quòd pœna respondet originali, quia nascitur prædicta de causa : & hoc ideo, quia tota natura in Adam corrupta fuit, vt infra patebit : & ex corrupto non procedit nisi corruptum : & corrupto non potest aliquid vniri, quod non contrahat aliquid corruptionis.

AD HOC autem quod obiicitur secunda via, dicendum quòd verbum Augustf. & Philosophi verum est de vniuersaliter agente, quia id nullo modo patitur ab eo in quod agit : vnde Philosophus dicit de intellectu vniuersaliter agente, & Augustf. de Deo. Sed in agentibus per contactum corporalem, vel spiritualem, passum etiam aliquid agit in agens : vnde dicit Philosophus, quòd agens physice, patitur : & Commentator super lib. de anima. Dicit, quòd corpus agit in animam, & in

& infert ei quasdam passiones, sicut & è conuerso: vt patet in somno, & vigilia, & aliis quibusdam: & hoc modo possum dicere, quòd licet anima sit nobilior, patitur tamen à corpore cui vnitur.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, quòd agens imprimat suam speciem in patiente, nisi de agente vniuoce: non autem agunt vniuoce, nisi quando agentis & patientis est materia vna, quod non est in corpore & anima: & ideo illa obiectio non procedit: & est simile, quòd sol calefacit & exiccat, nec est siccus nec calidus. Si autem vellemus, possemus aliter dicere, quòd species illius pœnæ in anima impressa est: quia quod non est culpa in corpore, non impedit aliquid nisi natura subiecti, quia subiectum culpæ esse non potest: cum igitur proprium subiectum habet, accipit culpæ rationem.

AD ALIVD dicendum, quòd si intelligitur sic, Nihil dat quod non habet contentiue per substantiam, ei cuius substantiam in se continet, falsa est propositio in omnibus causis quæ virtute habent causatum, & non per substantiam, tamen dant ipsum: & ita caro habet culpam. Si autem ita intelligatur, quòd nihil dat id quod nullo modo habet, tunc vera est propositio, & non valet ad propositum: quia caro aliquo modo habet culpam.

Horatius. *Syncerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.*

AD ID quod obiicitur secundum tertiam viam, dicendum quòd anima non accipit peccatum ab anima, nisi sicut à causa prima inficiente carnem: sed accipit à carne, sicut ab agente proximo: non quia sit ex traduce: sed quia causatur in carne, & vnitur ad carnem.

AD ALIVD dicendum, quòd anima spiritualiter vnitur corpori primo: quia ipsa per substantiam est perfectio corporis, & quædam potentiæ per consequens sunt perfectiones partium, & quædam, non tamen omnes, fluunt ab anima substantialiter vnita carni: & ideo infectionem substantiæ omnes contrahunt.

AD ALIVD dicendum, quòd in litera habetur, quòd istud peccatum est voluntarium in prima causa sui, hoc est, in Adam, quæ vocatur voluntas separata à Magistris: sed non est voluntarium voluntate coniuncta. Et non est dicendum, quòd anima velit incorporari voluntate naturæ: quia falsum est, quia animam prius oportet esse antequam velit, & ipsa nunquam est nisi incorporata. Si autem dicatur voluntas, naturalis appetitus materiæ, qui vt dicitur à quibusdam inest omnibus formis: illud nihil est: quia illud secundum Philosophum non est verum: licet enim materia desideret formam, vt fœmina masculum, & turpe bonum: tamen non conceditur à Philosophis, quòd forma desideret materiam, cum ipsa sit diuinum & optimum non desiderans, sed desideratum, & in materia subiacet variationi & corruptioni, quæ nihil appetere potest. Præterea dato tali appetitu: tunc non aliter vult anima hominis incorporari, quam forma lapidis esse in terra commixta minerali: & hoc absurdum est, quòd disputetur in hac materia de tali voluntate, cum quæritur de peccati voluntate.

AD ALIVD dicendum, quòd Adam vt principium materiale hominum peccauit: sed sic satisfacere non potuit, vt probatum est supra tertium: & ideo non satisfecimus eo satisfaciente.

AD ID quod obiicitur secundum quartam viam, dicendum quòd creat animam mundam, id est, quòd ex creatione non habet immunditiam: sed potius in infusione accipit, non ex creatione, sed ex vnione ad id cui infunditur: sicut vinum in contactu vasis immundi, quòd in manibus dantis est mundum, vt Magister dicit in sequenti distinctione & ideo non sequeretur, si creando fecit eam mundam, quòd ipsa sit munda: quia ex alio in eodem momento immmundatur.

AD ALIVD dicendum, quòd malitia reducitur in fœditatem carnis in qua creatur, sicut ad causam antecedentem.

AD ALIVD dicendum, quòd malum admittit bonum quod præcedit natura vel tempore, vel vtroque modo: tempore & natura in peccato actuali, sed natura tantum in peccato originali.

AD OBIECTVM Iuliani iam patet solutio: quia rima per quam descendit, concupiscentia est habitualiter tracta in semine. Vnde August. arguens eum dicit, quòd ipse impudicus concupiscentiæ prædicator, de concupiscentia mentionem non facit, quæ si à generatione posset remoueri, originale nullum esset: & hoc intelligendum est de concupiscentia quæ substantia materialis originalis est peccati, vt patebit in alia quæstione quando quæretur, Quid sit originale secundum materiam & formam.

AD ALIVD dicendum, quòd si peccatum esset irremediabile, tunc teneret obiectio: sed remediabile est per gratiam mediatoris. Vel dicatur, quòd propter defectum in quem incidit ex parte hominis, institutum matrimonium & cursus naturæ in conceptu non debuit impediri. Tamen prima solutio verior est.

AD VLTIMVM dicendum, quòd bonum prolis non impeditur, eo quòd peccatum habet remedium: & præterea de natura intentio Dei est multiplicatio naturæ, & impedimentum quandoque est ab actu hominis: & ille non potest impedire diuinum.

Quod originale peccatum sit culpa, auctoritatibus probat.

FEd quòd originale peccatum culpa sit, pluribus Sanctorum testimoniis edocetur. Super Exod. vbi dicitur, Primogenitum asini mutabis oue, Gregor. ait, Omnes in peccatis nati sumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiscum traximus: vnde voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere, vnde constat originale peccatum, culpam esse. Augustinus quo-

Exod.13.

que

que in lib. de natura & gratia de hoc eodem sic ait, Omnes (vt ait Apostolus) peccauerunt, vtique vel in seipsis, vel in Adam: quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter contraxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis, non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem simul & culpam susceptimus. Idem super Psalm. 50. Quod de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati originalis nascitur & mortis. Ideo igitur se in iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim nascitur, nisi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Peccatum itaque originale, culpa est, quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccl. dogmatibus scriptum est, Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc natura iræ nasci filium: à qua nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum. His & aliis auctoritatibus euidenter ostenditur peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi à parentibus.

Cap 4. Rom. 3.

Cap. 26. apud Aug.

ARTICVLVS II.

An originale peccatum sit culpa?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed quòd originale pecatum culpa sit, &c.] Videtur enim originale peccatum non esse in genere culpæ: quia inuoluntarium etiam in actu non habet culpam, sed ignoscentiam & misericordiam, vt dicit Philosophus: ergo multo minus inuoluntarium, in quo nihil agit ille qui subiacet ei: tale autem est originale: ergo videtur, quòd ipsum non sit in culpa.

2 Item, August. dicit, quòd nemo peccat in hoc quod vitari nullo modo potest: sed paruuli nullo modo vitare possunt originale vitium: ergo non peccant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd peccatum originale est peccatum naturæ, vt habitum est: & quia illa iustitia obligat, vt dicit Anselm. quia si stetisset, originalem iustitiam profudisset in filios, sicut profudit postea iniustitiam. Quod qualiter fiat, intelligendæ sunt aliæ duæ viæ præter illam quæ habita est in præcedenti quæstione: quarum vna est magistralis, scilicet quòd natura corrupta generat, & non intendit generare corpus tantum, sed compositum: & ideo licet anima non educatur de materia, tamen opus naturæ attingit animam per intentionem, inquantum etiam in semine operatur anima. Quod autem ab opere corrupto attingitur, illud maculatur: & ideo anima inquantum est forma, quæ est finis actus generationis naturæ corruptæ, in quo quiescit actus generantis, necessario corrumpitur: & ideo in omnibus aliis habent isti eundem ordinem responsionis ad obiecta, qui prius est habitus. Alia via soluendi est cuiusdã Domini Ebdoms Episcopi Cameracen. qui ponit, quòd natura communis participat in persona in agendo in corpore: sequitur enim si hic homo peccat, quòd homo peccat: & si hic homo peccato corrumpitur, quòd homo peccato corrumpitur: eo quòd natura communis secundum esse non est nisi in isto, præcipue in Adam antequam deriuaretur in alios. Ergo in ipso natura tota & omnis corrupta fuit. Sed vniuersali respondet particulare: ergo naturæ corruptæ in communi oportet respondere quodlibet particulare corruptum per actum generationis ex illo in quo ipsa corrupta est. Et hoc redit in idem cum via præhabita, licet sint alia verba: & postea est iterum idem modus soluendi.

AD ID ergo quod primo hic obiicitur, dicendum quòd inuoluntaria est culpa illa, & tenet dictum Philosophi in actu personæ, & non in culpa naturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vitare potuit natura in Adam, licet non in isto: & alia ratio est, quia de naturali August. non intelligit, sed de illo cuius nos causa sumus.

Quid ſit quod dicitur peccatum originale, ſcilicet fomes peccati, id eſt, concupiſcentia.

G NVnc ſupereſt videre, quid ſit ipſum originale peccatum? quod cum non ſit actuale, non eſt actus ſiue motus animæ vel corporis. Si enim actus eſt animæ vel corporis, actuale vtique peccatum eſt: ſed actuale non eſt: ergo non eſt actus vel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur fomes peccati, ſcilicet concupiſcentia vel concupiſcibilitas, quæ dicitur lex membrorum ſiue languor naturæ, ſiue tyrannus qui eſt in membris noſtris, ſiue lex carnis. Vnde Auguſtinus in lib. de baptiſmo paruulorum, Eſt in nobis concupiſcentia, quæ non eſt permittenda regnare. Sunt & eius deſideria, quæ ſunt actuales concupiſcentiæ, quæ ſunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ. Languor autem iſte, tyrannus eſt, qui mouet mala deſideria. Si ergo vis eſſe victor tyranni, atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiſcentiæ malæ. His verbis ſatis oſtenditur, fomitem peccati eſſe concupiſcentiam.

Quod nomine concupiſcentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes.

H NOmine autem concupiſcentiæ non actum concupiſcendi, ſed vitium primum ſignificauit, cum eam dixit, legem carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apoſtoli ait, Semper pugna eſt in corpore mortis huius: quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus, finiri non poteſt quandiu viuimus: quotidie minui poteſt, finiri non poteſt. Quæ autem eſt concupiſcentia, cum qua nati ſumus? Vitium vtique eſt, quod paruulum habilem concupiſcere facit, adultum etiam concupiſcentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis eſt, ſed non apparet, nec diſcernitur inter videntem & cæcum niſi luce veniente: ſic in puero vitium eſſe non apparet donec ætatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi quid ſit originale peccatum, ſcilicet vitium concupiſcentiæ, quod in omnes concupiſcentialiter natos per Adam intrauit,
Lib. 1. c. 9. eoſque vitiauit. Vnde Auguſtinus in lib. de baptiſmo paruulorum, Adam
præter imitationis exemplum, occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ
Rom. 5. ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos. Vnde Apoſtolus recte ait, In quo omnes peccauerunt. Circumſpecte & ſine ambiguitate dicit hoc Apoſtolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, ſiue in quo peccato, ſanum eſt. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia, non ſolum eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim illi vnus homo fuerant, id eſt, in eo materialiter erant. Manifeſtum eſt itaque omnes in Adam peccaſſe, quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituti ſunt peccatores, ita & in illlo vno peccato quod intrauit in mundum, recte omnes dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo vno homine, ſic ab eodem vno peccato immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantur. Alia ergo

ſunt

ſunt propria peccata, in quibus tantum peccant quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id eſt, ex quo omnes peccatores inſtituti ſunt.

Quid ſit peccatum in quo omnes peccauerunt, ſcilicet originale, quod ex inobedientia proceſſit.

HOc eſt originale peccatum, quo peccatores naſcuntur omnes concupiſcentialiter geniti: quod ex Adam ſiue ex eius inobedientia emanauit & in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus conſequenter per inobedientiam vnius hominis, multos dicit conſtitutos eſſe peccatores: quæ eſt actuale peccatum. Cum autem dixerit per vnum hominem peccatum intraſſe mundum, & in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi. I

Ex quo ſenſu dictum eſt, Per inobedientiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores.

QVod ergo ait, Per inobedientiam vnius multi conſtituti ſunt peccatores: eo ſenſu dictum eſſe intelligendum eſt, quia ex inobedientia Adæ, ſcilicet ex peccato actuali Adæ proceſſit originale peccatum, quo omnes peccatores naſcuntur: vt & in illo eſſet, & in omnes tranſiret. K

Quod peccatum originale in Adam fuit, & in nobis eſt.

VNnde Auguſtinus Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis eſſe contendenti reſpondens, aperte aſſerit peccatum originale ex voluntate Adæ proceſiſſe, ac per eius inobedientiam in mundum intraſſe. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens. Non peccat iſte qui naſcitur. Non peccat ille qui genuit. Non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præſidia innocentiæ peccatum fingis ingreſſum? Et reſpondet ſancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, per vnius inobedientiam, ait Apoſtolus. Quid quærit amplius, quid quærit aptius? Item inquit Iulianus, Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatum vel ex voluntate eſt, vel ex natura eſt. Si ex voluntate eſt, mala voluntas eſt quæ peccatum facit. Si autem ex natura eſt, mala eſt natura. Cui reſpondeo, Ex voluntate peccatum eſt. Quærit forte, Vtrum originale peccatum ex voluntate ſit? Reſpondeo, prorſus & originale peccatum ex voluntate eſſe: quia hoc ex voluntate primi hominis ſeminatum eſt, vt in illo eſſet, & in omnes tranſiret. L

Lib. 2. ad Valerium de nuptiis & concupiſcentia, cap. 28.

ARTICVLVS III.

Vtrum originale sit concupiscentia vel fomes ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Nunc supereſt inueſtigare] Ibi enim videtur innui ex verbis Auguſtini, quòd originale peccatum ſit concupiſcentia : & quia longum & diſpendioſum eſſet hic inducere multitudinem auctoritatum quæ ſunt in Gloſſa ſupra 5. 6. & 7. Roman. Sciendum, quòd tripliciter loquimur : quidam enim dicunt, quòd fomes eſt originale : quidam autem, quòd fomes intenſus : quidam autem, quòd concupiſcentia. Et videtur totum hoc falſum eſſe : quia fomes manet poſt baptiſmum : originale autem non manet poſt baptiſmum : ergo originale non eſt fomes.

2 Item, Intenſum & remiſſum non variant ſpeciem : fomes autem intenſus eſt ante baptiſmum, & remiſſus poſt baptiſmum : ergo ſunt eiuſdem ſpeciei : ſed poſt baptiſmum remiſſus non eſt peccatum nec culpa : ergo nec intenſus ante baptiſmum.

3 Item, Concupiſcentia, quæ eſt concupiſcibilitas in paruulo, & in adulto concupiſcentia, etiam manet in Sanctis : originale autem non manet in Sanctis : ergo originale non eſt concupiſcentia : ergo totum videtur falſum quod hic dicitur.

4 Præterea, Cum nos incidetimus ex peccato in ignorantiam, ſicut in concupiſcentiam, & infirmitatem : videtur quòd ignorantia & infirmitas ita debent eſſe originale peccatum ſicut concupiſcentia. Item, Hugo de ſancto Vic. Originale peccatum eſt, quod naſcendo contrahimus per ignorantiam in mente, per concupiſcentiam in carne. Ergo videtur, quòd ignorantia ita ſit originale peccatum ſicut concupiſcentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hic multi multipliciter ſunt locuti, ita quòd nullus concordet cum alio : ſed via facilior per quam poſſumus exire, eſt iſta, quòd dicamus quædam eſſe in originali peccato vt materialia, & quædam vt formalia. Materiale in originali eſt fœditas concupiſcentiæ ſiue corruptio vitij, de qua ſupra dictum eſt. Formale autem in eo eſt carentia debitæ iuſtitiæ : natura enim iuſtitiam in qua creata fuit & quæ ab ea habebat propria, amiſerat in ōmnibus eis in quibus exigitur, vt dicit Anſel. & ideo ſecundum quod poteſt colligi ex verbis Anſelm. in lib. de conceptu virginali, diffiniri poteſt ſic, Originale peccatum eſt pronitas ad omne malum cum carentia debitæ iuſtitiæ. Et hæc diffinitio eſt quorundam antiquorum Doctorum : ſed ex verbis Anſelm. extrahitur. Et quòd dicitur pronitas ad omne malum, eſt inclinatio ad conuerſionem in bonum commutabile, & non conuerſio, eo quòd originale non habet conuerſionem niſi in potentia. Dico autem in potentia completa per habitum corruptionis vitij, de qua ſupra dictum eſt. Auerſionem autem habet in actu : & hæc tangitur per hoc quòd dicitur, carentia debitæ iuſtitiæ. Si enim diceretur iuſtitiæ tantum carentia, non diceretur niſi ratio pœnæ damni : ſed quando apponitur debitum, tunc ponitur ratio culpæ : cuius cauſa eſt iuſtitia deſerta à natura. Secundum hoc ergo poſſumus dicere, quòd auctoritates loquuntur de originali ex parte eius quod eſt materiale in ipſo : vel de materiali loquuntur, ſecundum quòd ſubſtat formali : quia ſic eſt originalis culpa vel peccatum.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd fomes in hac ratione formali non manet poſt baptiſmum, ſed in materia remota ſine forma : & hoc modo non loquuntur Sancti, quando dicunt, quòd fomes eſt originale.

AD ALIVD dicendū, quòd eſt intenſio in eodem actu ſecundum rationem, & hæc eſt in eadem qualitate ſecundum habitum, & non variat ſpeciem, vt in albedine ad actum diſgregandi : & hoc modo non loquuntur Sancti. Alio modo eſt intenſio reſpectu alicuius actus variati ſecundum ſpeciem : ſicut dicimus Angelum melius intelligere quam nos, eo quòd ipſe intelligit deiformiter, nos autem inquiſitiue & cum ſtudio : & illud cauſatur à natura ſecundum ſpeciem aliam, & nobiliori quam noſtra : & illa variat ſpeciem : quia non eſt proprie intenſio, ſed per anologiam participatio eiuſdem. Ita eſt in fomite ante baptiſmum, & poſt : quia ante baptiſmum habet formam auerſionis per quam poteſt nocere damnabiliter & concupiſcentialiter : poſt baptiſmum autem non conuenit niſi per naturalem habitum, per quem inclinat concupiſcentialiter : non autem nocet ad damnationem, vt dicit Auguſtinus : & hoc intelligit Gloſſa illius quæ hoc dicit.

AD ALIVD dicendum, quòd concupiſcentia eſt ſuffocans, & promouens : ſuffocans autem non eſt niſi ſecundū quòd extinguit ignem boni, & præcludit ſpiritum vitalem gratiæ : & hoc non eſt niſi ex eo quod formale eſt in concupiſcentia, ſcilicet ex carentia debitæ iuſtitiæ. Promouens autem eſt, quæ eſt exercitij cauſa in pugnando in tentatione : & hæc manet poſt baptiſmum : & hæc eſt materialiter ſequela originalis, & non originale peccatum.

AD ALIVD quod obiicitur de ignorantia & infirmitate, dicendum quòd non ſunt materia ſubſtans originali, ſed potius pœnæ ſequentes : & hoc patet ex hoc quòd ſe habent ad malum in ratione diminuentium & excuſantium : concupiſcentia autem ſe habet ad ipſum vt inclinans in illud.

AD DICTVM Hugonis dicendum, quòd ipſe non manifeſtat nec diffinit originale per ſubſtantialia ſibi, ſed per ſigna peccatorum ſequentium ipſum & manentium in ſubiecto, etiam poſtquam ipſum tranſiuit & remiſſum eſt.

ARTICVLVS IV.

Penes quid diuerſificantur nomina, quæ attribuuntur originali ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quæ veniunt ex languore naturæ] Hic ponuntur multa nomina originalis, ſcilicet originale peccatum, fomes, concupiſcentia, languor naturæ, lex membrorum, & tyrannus. Et quæritur, Penes quid diuerſificentur ?

AD HOC dicendum, quòd peccatum origi- *Solutio.*
nale

nale nominatur in comparatione ad bonum quod amittit, & in comparatione ad actum illicitum, & in comparatione ad eum in quo est. Primo modo dicitur peccatum originale. Secundo modo dicitur dupliciter, scilicet secundum quòd est nutrimentum libidinis peccati, vel secundum comparationem ad obiectum delectans vt nunc: & primo modo dicitur fomes, quia est fomentum libidinis. Secundo modo concupiscentia. Tertio modo nominatur dupliciter, scilicet secundum vim quam infert naturæ integræ quæ condelectatur legi Dei, & sic dicitur tyrannus: & secundum quòd ligat & captiuat sensualitatem ad illicitum, & sic dicitur lex membrorum.

Obiectio quorundam contra id quod supra dictum est, omnes in Adam fuisse homines.

AD hoc autem quod diximus, in Adam fuisse omnes homines, M quidam verborum sectatores sic obiiciunt dicentes, Non omnis caro quæ ab Adam traducta est, in eo simul existere potuit: quia multo maioris quantitatis est, quam fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homines descenderunt. Quocirca verum non esse asserunt, substantiam vniuscuiusque in primo fuisse parente.

Responsio, vbi aperitur qualiter fuerunt in Adam secundum rationem seminalem, & quomodo ex eo descenderunt, scilicet lege propagationis.

QVibus responderi potest, quòd materialiter atque causaliter, non N formaliter, dicitur fuisse in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter est, descenditque à primo parente lege propagationis, & in se auctum & multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomentum quidem habet à cibis: sed non conuertuntur cibi inhumanam substantiam, quæ scilicet per propagationem descendit ab Adam. Transmisit enim Adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id est, aliquid modicum de massa substantiæ eius diuisum est, & inde formatum corpus filij, suique multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione auctum est: & de illo ita augmentato aliquid inde separatur, vnde formantur posterorum corpora: & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, vsque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perspicue intelligentibus patet, omnes secundum corpora in Adam fuisse per seminalem rationem, & ex eo descendisse propagationis lege.

Auctoritate & ratione probatur, nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam quæ ab Adam est.

QVod vero nihil extrinsecum in humani corporis naturam transeat, O veritas in Euangelio significat dicens, Omne quod intrat in os, in ventrem vadit & in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo, Puer qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat, si viueret vsque ad ætatem 30. annorum nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia quæ adeo parua fuit mortua, in resurrectione tam magna erit, nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet, quòd etiamsi viueret, non aliunde, sed

Magister hic non tenetur. Math. 15.

in ſe augmentaretur illa ſubſtantia. Sicut coſta de qua facta eſt mulier, & ſicut panes Euangelici. Non inficiamur tamen quin cibi & humores, in carnem & ſanguinem tranſeant: ſed non in veritatem humanæ naturæ quæ à primis deſcendit parentibus: quæ ſola in reſurrectione erit, reliqua vero caro in quam cibi tranſeunt, tanquam ſuperflua in reſurrectione deponetur: quæ tamen ciborum aliarumque rerum fomentis coaleſcit.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ad hoc autem quod diximus in Adam fuiſſe, &c.] Sed de hoc in 3. lib. diſtinctione 3. diſputatum eſt: & in alia ſumma quæſtione de veritate humanæ naturæ: & ideo illa inſpiciantur & ſufficiant: quia repetere non oportet.

* *
*

DISTINCTIO XXXI.

Quomodo peccatum originale à patribus tranſeat in filios: an ſecundum animam, an ſecundum carnem?

Qualiter peccatum originale à parente traducitur in prolem.

A NVNC ſupereſt inueſtigare, qualiter illud peccatum à patribus traducatur in filios, ſcilicet an ſecundum ſolam animam, an ſecundum carnem, ſiue ſecundum vtrumque? Putauerunt quidam ſecundum animam trahi peccatum originale, non ſolum ſecundum carnem: quia non ſolum carnem, ſed & animam ex traduce eſſe arbitrati ſunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna ſuſtantialiter trahitur caro, ita etiam de gignentis anima animam geniti eſſentialiter deduci ab his exiſtimabatur. Ideoque ſicut de corrupta carne caro corrupta ſeminatur, ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infecta ab illis trahi dicitur.

Prædictam opinionem damnat, & quòd per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo oſtendit.

B HOc autem fides Catholica reſpuit, & tanquam veritati aduerſum damnat: quæ non animas, ſed carnem ſolam, ſicut ſuperius diximus, ex traduce eſſe admittit. Non ergo ſecundum animam, ſed ſecundum carnem ſolam peccatum originale trahitur à parentibus. Eſt enim peccatum originale (vt ſupra diximus) concupiſcentia non quidam actus, ſed vitium. Vnde Auguſtinus, Ipſa concupiſcentia eſt lex membrorum vel carnis, quæ eſt morbidus quidam affectus vel languor qui commouet illicitum deſiderium, id eſt, carnalem concupiſcentiam, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quin in anima ſit, ſed quia per corruptionem carnis in anima ſit.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC ſupereſt inueſtigare, &c.] In hac parte Magiſter determinat, qualiter peccatum illud propagatur ab Adam in omnes homines: & tangit quatuor circa illud, quorum primum eſt, quòd elidit errorem eorum qui dicebant animam eſſe ex traduce: ideo quia non videbant qualiter aliter contraheret originale. Secundum eſt, quòd determinat, qualiter habitat peccatum in carne *ibi* [Caro enim corrupta fuit] In tertia quæritur, Vtrum id quod eſt in carne, ſit culpa vel pœna *ibi* [Hic ſolet quæri, Vtrum cauſa originalis peccati] In quarto obiicit, qualiter anima inficitur in conceptu, cum nondum infundatur *ibi* [Sed ad hoc opponitur.

ARTICVLVS I.

Vtram perſona poteſt inficere naturam ſic, ſcilicet quòd Adam totam naturam corrupit?

INcidit autem quæſtio, Vtrum perſona poteſt inficere naturam, vt hic innuit Magiſter dicens, quòd Adam totam naturam corrupit: perpetuum enim & vno modo ſe habens, non recipit tranſmutationem: natura autem communis hominum VNO modo ens in præteritis, præſentibus, & futuris, videtur eſſe perpetua & intranſmutabilis: ergo videtur non poſſe recipere alterationem à perſona alia vel corruptionem.

2 Item, Minus nobile non agit in magis nobile: ſed perſona eſt ignobilis, quia corruptibilis: ergo non agit in naturam corrumpendo ipſam.

3 Item, Si corrumpitur natura in aliquo, hoc eſt per accidens, & ſecundum quid: per accidens, quia non per ſe, ſed per perſonam iſtam vel illam: ſecundum quid, quia tantum prout eſt in ipſo: ergo cum ſeparatur ab illo, nec habebit corruptionem per accidens, nec ſecundum id quod habuit in illo: ſed prout eſt in alio, ſeparata eſt à principio in quo corrupta fuit: ergo in alio non eſt corrupta, vt videtur.

SED CONTRA: Tota natura eſt ibi per eſſe, vbi nihil per eſſe eſt extra: ſed nihil per eſſe de humana natura fuit extra primos parentes: ergo tota fuit in eis: conſtat autem, quòd communicabat ſingulariter in actu, quia ſingulare non agit niſi ſecundum naturam & naturæ potentias: ergo ex peccato ſimul tota natura fuit corrupta: ſed quicquid ſumitur à corrupto, corruptum eſt: ergo totum quod deſcendit per propagationem, eſt corruptum, quia totum ſumitur à corrupto. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum quòd, vt dicit Anſel. & Magiſter innuit hic, in primo peccato perſona corrupit naturam: & deinde natura corrupta patris, corrumpit naturam prolis: & corrupta natura prolis, corrumpit perſonam prolis & animam: & ita redit corruptio à perſona in perſonam in circulum, licet non ſecundum rem. *Solutio.*

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd natura non omnino idem nominat quod perpetuum & incorruptibile: quia natura nominat principium agendi & virtutem, quæ eſt ex ſimilibus ſimilia procreare: & hoc non facit vniuerſale, ſed potius natura hominis accepta per eſſe: & cum ipſa ſit eſſe ſubſtantiale indiuidui, ſecundum hoc corrumpitur ab ipſo: & hoc eſt accipere eam ſecundum naturam & rem: ſecundum rationem autem abſtrahentem eſt perpetua & incorruptibilis, ſecundum quòd eſt vniuerſale: & bene conceditur, quòd ratio vniuerſalis accepta non agit, nec patitur, nec generat, nec generatur: ſed eſt ſimplex potentia communicabilitatis tantum. Vnde primæ rationes tranſcendentes ſunt, & de propoſito nihil concludentes.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt verum ſecundum hoc quod eſt magis nobile: ſed agit in ipſum, ſecundum quòd communicat ſibi in eſſe: & corruptio minus nobilis redundat hoc modo in magis nobile.

AD ALIVD dicendum, quòd duplex eſt per accidens, ſcilicet quod opponitur ei quod eſt per ſe in denominatione, & ſic per accidens corrumpitur in iſto, quia corrumpitur per aliud. Aliud eſt per accidens per naturam accidentis: & ſic natura non eſt per accidens in iſto, ſed ſubſtantialiter, & habet eſſe ſubſtantiale in iſto: & corruptio perſonæ ſubſtantialiter in iſto redundat in eſſe ſubſtantiale naturæ.

Cauſam corruptionis carnis oſtendit, ex qua in anima peccatum fit.

CAro enim propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeo vt cum C
ante peccatum vir & mulier ſine incentiuo libidinis & concupiſcentiæ feruore poſſent conuenire, eſſetque thorus immaculatus: iam poſt peccatum non valet fieri carnalis copula abſque libidinoſa concupiſcentia, quæ ſemper vitium eſt & etiam culpa, niſi excuſetur per bona coniugij. In concupiſcentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa quæ concipitur, in vitioſa concupiſcentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contactu anima cum infunditur, maculam trahit qua polluitur & fit rea, id eſt, vitium concupiſcentiæ, quod eſt originale peccatum.

Quod

Quod propter corruptionem carnis quæ eſt cauſa peccati, dicitur peccatum eſſe in carne.

DIeoque ipſum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo quæ in concupiſcentia libidinis ſeminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ, ſed cauſam. In eo ergo quòd ſeminatur, corruptio eſt: in eo autem quòd naſcitur, concupiſcentiæ vitium eſt. Vnde Ambr. de verbis Apoſtoli ſic ait, Quomodo habitat peccatum in carne, cum non ſit ſubſtantia, ſed priuatio boni. Ecce primi hominis corpus corruptum eſt per peccatum, ipſaque corruptio per conditionem offenſionis manet in corpore, robur tenens diuinæ ſententiæ datæ in Adam: cuius conſortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti cauſa manet, in habitare dicitur peccatum in carne: hæc eſt lex carnis. Idem, Non habitat peccatum in anima, ſed in carne: quia peccati cauſa ex carne eſt, non ex anima: quia caro eſt ex origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit cauſa peccati: anima vero non traducitur, & ideo in ſe cauſam peccati non habet. Auguſt. quoque ex carne peccatum animam contrahere in ſermone quodam de verbis Apoſtoli oſtendit, dicens, Vitium concupiſcentiæ eſt quod anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit. Natura quippe humana non opere Dei cum vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio eſt ſauciata, ita vt non ſit in carne bonum, ſed vitium quo inficitur anima.

Commentario ad 7. cap. Rom.

De cauſa originalis peccati, quæ eſt in carne, Vtrum ſit culpa an pœna?

EHIc quæri ſolet, Vtrum cauſa peccati originalis quæ dicta eſt eſſe in carne, culpa ſit, vel pœna, ſiue aliquid aliud? Culpa eſſe non poteſt: quia culpa non eſt in re irrationali. Si enim culpa eſſet in carne ante infuſionem animæ, actualis eſſet, vel originalis. Sed actualis ibi non eſt, nec originalis culpa eſt: quia ipſa cauſa eſt originalis peccati. Si autem pœna eſt, quæ eſt illa? paſſibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio? Hos enim defectus carni ineſſe conſtat.

Hic aperitur quid ſit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium vel corruptio dici poteſt.

FAD quod dici poteſt, quòd multiplex defectus carnis, & præcipue pollutio quædam, quam ex feruore coitus parentum & concupiſcentia libidinoſa contrahit caro dum concipitur, cauſa eſt originalis peccati: quæ recte vitium, ſiue corruptio carnis appellari poteſt. Quæ fœditas maior videtur eſſe in carne concupiſcentialiter tradu&ta, quam in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corruptio ſit in carne ante coniunctionem animæ, effectu probatur cum anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur: ſicut in vaſe dignoſcitur vitium eſſe cum vinum infuſum aceſcit.

Inductu

Inductu similium ostendit non absurde dici filios trahere peccatum à parentibus, etiam mundis.

NE autem miremur & intellectu turbemur audientes peccatum originale filios traducere à parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinum inductione id posse fieri insinuat Augustinus in lib. de baptismo paruulorum, inquiens, Quomodo præputium per circuncisionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circuncisi: quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia separatur, manet tamen in fructu qui de purgato nascitur tritico: ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur, manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignunt, quod adhuc vetustum trahunt: non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non enim generant parentes filios secundum illam generationem, qua denuo nati sunt: sed potius secundum illam, qua carnaliter & ipsi primum sunt generati. G

ARTICVLVS II.

Vtrum originale peccatum transmittit ad posteros, non propago, sed libido?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Iam post peccatum non valet fieri carnalis copula, &c.] Ex hoc enim innuitur illud verbum quod postea dicet, quòd originale peccatum transmittit ad posteros, non propago, sed libido. Videtur autem hoc esse falsum: libido enim est improba voluntas: improba autem voluntas peccatum est parentis & non prolis: ergo si ex illa causatur peccatum originale, peccatum originale causatur ab actu proximi patris, & non à sola transgressione Adam, quod infra distinctione 33. improbabitur.

2 Item, Frequenter contingit, quòd parentes non habent improbam voluntatem, sed conueniunt pia intentione in spe prolis: ergo secundum hoc tunc non causaretur originale peccatum in paruulis.

3 Item, Si dicatur originale causari à libidine quæ dicitur pruritus concupiscentiæ in coitu: hoc non videtur: quia hic non est nisi in parente: originale autem fit in prole: ergo videtur, quòd non est substantiale originali: quia quod substantiale est, à re non diuiditur, cui est substantiale. Si autem dicatur, quòd non est substantiale, sed tamen est causa: tunc sequitur, quòd originale causatur à parentibus proximis, & non à primo: & iterum à fide dignis dicitur, quòd per meritum deuotionis parentum pruritus separatus est ab actu matrimonij: & tamen conceperunt & genuerunt: ergo secundum hoc pueri originale non habuerunt.

4 Item, Doctores dixerunt hactenus, quòd si corpus hominis formaretur de manu vel de pede sine coitu, & anima infunderetur, quòd adhuc contraheret originale: ergo videtur falsum esse, quòd originale transmittit libido & non propago.

SOLVTIO. Meo iudicio triplex est libido, scilicet actualis in anima, quæ est improba voluntas actualiter vel habitualiter præcedens peccatum. Est etiam libido concupiscentia suffocans rationem in pruritu carnis in coitu: & non puto, quòd aliqua istarum causet originale, sicut probant obiectiones. Sed est tertia, de qua supra dictum est, habitualis concupiscentia respersa in semine, quæ corrumpit ordinem organorum corporis ad animam secundum mobilitatem in bonum: & hæc est causa originalis secundum quòd trahitur originale à carne, & hæc est quæ transmittit originale, & non causatur nisi à primo parente & non ab aliis, & vocatur filia vitij vel corruptio passibilitatis, vt diximus. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum: bene enim concedo, quod obiicitur: quia caro corrupta sua corruptione non causat originale, nisi quando est in actu naturæ, qui est multiplicatio indiuiduorum sub specie communi: & si illa aliter fieret quam per coitum, nisi illa actualis libido vel concupiscentia tolleretur, semper inficeretur anima sicut & modo. Sunt tamen alij aliter dicentes, scilicet quòd sit pollutio seminis ad libidinem coitus, quæ libido dicitur esse Adæ, quia causata est ab ipso: & semen pollutum illo inordinato feruore polluit animam: & concedunt, quòd si aliter formaretur homo, non contraheret nisi corruptionem passibilitatis & non vitij. *Solutio.*

ARTICV

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo.

HIAm ostensum est quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animam transeat. Ex quibus etiam innotescit, quare dicatur originale peccatum : ideo scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostræ, in qua concipimur, scilicet carnis libidinosa concupiscentia, traducitur, vt supra dictum est. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti sumus, ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est, quæ ab Adam descendit : sed eius conceptus est celebratus non lege peccati, id est, concupiscentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, imo operatione Spiritus sancti. Nostер vero conceptus non fit sine libidine, & ideo non est sine peccato. Quod euidenter Augustinus ostendit in libro de fide ad
Cap.2. Petrum dicens, Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscentur, sine libidine non est parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus : vbi peccatum in patuulos non transmittit propagatio, sed libido ; nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis quam homines habent ex illius iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit
Psalm.50. me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum : quia nisi conceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit vnum peccatum originale, aut plura ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd plura sint originalia non vnum : quia Glossa ex ponit hoc de originali. Item super illud, Psalm.31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates : dicit Glossa, Originalia. Item, Matth.18. de seruo nequam dicit Glossa Rabani, quòd etiam originale reuertitur super eum.

2 Per rationem etiam videtur idem : quia pronitas ad omne malum, multiplicatur secundum diuisionem mali : malum autem est multarum rationum : ergo cum originale sit pronitas ad omne malum, videtur quòd ipsum sit in multiplici diuisione.

3 Item, Omnibus virtutibus contrariatur: vnum autem & idem non opponitur multis : ergo originale peccatum non est vnum.

4 Item hoc videtur ex hoc quòd ipsum non vno modo inest potentiis animæ : quia concupiscibis secundum partem generatiuam dicitur esse corrupta & infecta per originale, aliæ autem corruptæ tantum.

Quæst. VLTERIVS etiam quæritur de ratione horum verborum, Quid sit dictum, quòd vna est infecta & corrupta, & altera corrupta tantum ?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd originale peccatum non est nisi vnum : & ratio huius est: quia anima contrahit ipsum, secundum quòd ipsa est perfectio corporis: corporis autem perfectio est secundum substantiam : & ideo contrahit ipsum secundum substantiam : & sicut substantia est vna, ita originale est vnum : sed dicitur multiplex, secundum quòd multiplicatur ad actus, in eo quòd extendit se dilatando in corruptione potentiarum: & hoc modo intelliguntur auctoritates inductæ: hoc autem non est esse plura nisi secundum quid.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum originale habet auersionem simpliciter : sed conuersionem non habet nisi in potentia : & hæc est pronitas quæ non est conuersa, sed conuertibilis in bonum commutabile : & ideo ex parte illa attingit potentias, & multiplicatur secundum quid in illis.

AD ALIVD dicendum, quòd originale non opponitur directe virtutibus, sed actuale : sed originale per se opponitur gratiæ quæ respicit essentiam animæ, vt prius habitum est, & per consequens opponitur virtutibus, & non multiplicatur per se, sed per accidens.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd ratio illius dicti potest esse duplex : vna, quòd exponitur infecta actiue, id est, inficiens : & tunc plane verum est, quòd hæc est infecta, quia per illam inficitur tota posteritas. Alia ratio est : quia nulla virium ita violenter resistit rationi vt illa,

& motus

& motus delectabilis illius profundatur in anima, ita vt tota efficiatur caro : & hoc signum est, quòd magis sit marcida concupiscentia secundum illam vim, quam secundum alias : & ideo propter illam abundantiam corruptionis dicitur infecta.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus.

SEd ad hoc opponitur hoc modo, In ipso conceptu vbi dicitur transmitti peccattum, propagatur caro : nec tamen tunc infunditur anima secundum physicos, sed iam effigiato corpore. Quod etiam Moyses in Exod. aperte significat, vbi ait de percussura mulieris prægnantis : Siquis, inquit, percusserit mulierem prægnantem & abortum fecerit, si adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia : si autem formatum fuerit, reddat animam pro anima. Formatum vero intelligitur, propria anima animatum : & informe, quod nondum habet animam. In ipso ergo conceptu cum caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur, cum peccatum non possit esse vbi anima non est ? Ad quod dici potest, quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti : non quia peccatum originale ibi sit, sed quia caro ibi contrahit id ex quo peccatum fit in anima cum infunditur. Et vtrumque vocatur conceptus, scilicet cum & caro propagatur formamque corporis humani recipit, & cum anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, Quod natum est in ea. Proprie autem natiuitas dicitur in lucem editio. I Exod. 21.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed ad hoc opponitur hoc modo]Videtur enim, quòd inobedientia ista magis debuit esse in ratione, quam in generatiuis organis : quia ratio primo peccauit volendo esse sicut Deus. Item videtur quòd in nutritiua, quia illa illicitum gustauit. Item in aure : quia serpentem primo audiuit.

SED SOLVTIO ad omnia huiusmodi est, quòd non attenditur, vtrum primo fuerit peccatum in hoc membro vel illo : sed potius attenditur corruptio naturæ in originali : & ideo inobedientia & libido dominabatur in partu propagationis, vt sit ipsa inobedientia argumentum, quòd conceptus originali vitio est corruptus. *Solutio.*

DISTINCTIO XXXII.

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptismo, cum & post sit illa concupiscentia quæ dicitur originale peccatum.

QVONIAM supra dictum est originale peccatum esse vitium concupiscentiæ, assignatumque quomodo à parentibus trahatur & originale dicatur : supereſt inuestigare quomodo in baptismo dimittatur, cum etiam post baptismum remaneat concupiscentia quæ ante fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentia, vel non remitti in baptismo. Manet quippe A *Qualiter peccatum originale deleatur seu curatur.*

Lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 25.

(vt ait Auguſtinus) in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia, cuius vitioſis deſideriis non obedire præcipimur : quæ tamen concupiſcentia quotidie minuitur in proficientibus & continentibus. Sed licet remaneat concupiſcentia poſt baptiſmum, non tamen dominatur & regnat ſicut ante : imo per gratiam baptiſmi mitigatur & minuitur, vt poſt dominari non valeat, niſi quis reddat vires hoſti eundo poſt concupiſcentias. Nec poſt baptiſmum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, ſed tantum pœna peccati eſt : ante baptiſmum vero pœna eſt & culpa.

Quod originale peccatum duobus modis dimittitur, ſcilicet extenuatione ſui & ſolutione reatus.

B DVplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptiſmo : quia per gratiam baptiſmi vitium concupiſcentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, niſi conſenſu reddantur ei vires, quia & reatus ipſius ſoluitur. Vnde Auguſtinus in lib. de baptiſmo paruulorum, Gratia per baptiſmum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur : non ita vt in ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa & innata repente abſumatur & non ſit, ſed ne obſit mortuo quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, in carne habet concupiſcentiam cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo ſuperet, ſi tamen non in vacuum gratiam eius ſuſcepit. Non itaque hoc præſtatur in baptiſmo niſi forte miraculo ineffabili Creatoris, vt lex peccati quæ eſt in membris, prorſus extinguatur & non ſit : ſed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatumque eſt, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipſa vero concupiſcentia ſoluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & à ſuo Creatore ſeparabat, maneat in certamine. Ecce hic aperte oſtendit ea ratione dimitti in baptiſmo : non quia non maneat poſt baptiſmum, ſed quia reatus in baptiſmo aboletur. Deinde idem ipſe oſtendit, eo modo etiam dimitti in baptiſmo, quia baptiſmi gratia concupiſcentia ipſa mitigatur & minuitur in eodem libro ita dicens, Lex carnis quam Apoſtolus appellat peccatum cum ait, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore : non ſic manet in membris eorum qui ex aqua & Spiritu ſancto renati ſunt, tanquam non ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena fit remiſſio peccatorum : ſed manet in vetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptum, niſi illicito conſenſu quodammodo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Hic aperte inſinuatur in baptiſmo concupiſcentiam debilitari, ex quo & dicitur dimitti, non ſolum ideo quia reatus ibi ſoluitur. Quem remiſſionis modum aliis etiam pluribus teſtimoniis Scriptura edocet. Ait enim Auguſt. contra Iulianum, Lex quæ in membris eſt, vitium carnis eſt, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex iſta quæ eſt in membris, remiſſa eſt regeneratione ſpirituali : & manet in carne mortali. Remiſſa eſt : quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles. Manet autem : quia operatur deſideria, contra quæ dimi-

Rom. 6.

cant

cant etiam fideles. Idem in sermone quodam de concupiscentia carnis. Per gratiam baptismatis & lauacrum regenerationis solutus est & ipse concupiscentiæ reatus cum quo eras natus: & quicquid antea consensisti malæ concupiscentiæ, siue cogitatione, siue locutione, siue actione. Idem in lib. de nuptiis & concupiscentia. Concupiscentia carnis licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum: quæcunque tamen proles nascitur, obligata est originali peccato. Item: Dimittitur concupiscentia carnis in baptismo: non vt non sit, sed vt non imputetur in peccatum. Hoc est enim non habere peccatum, non esse reum peccati. Quo modo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium & similia: ita è conuerso fieri potest vt concupiscentia prætereat reatu, & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monstratur quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

DIVISIO TEXTVS.

QVONIAM supradictum est peccatum originale esse vitium, &c.] In ista distinctione agitur de peccati originalis remissione: & diuiditur distinctio in duas partes, in quarum prima agit de peccati originalis remissione. In secunda autem ponit quasdam quæstiones consequentes, quæ incipit *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum concupiscentia quæ post, &c.] Et sunt quinque, sicut patet in litera ibidem per ordinem capitulorum. Prima adhuc habet duas: quia primo quærit de remissione in anima: secundo de remissione in corpore *ibi* [Solet autem quæri, vtrum & ipsa, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum originale totaliter vel in parte deleatur, & quo sensu dicatur transire reatu & manere actu, & an redeat in baptizato?

INcidunt autem circa primum quærenda quatuor: quorum primum est, Vtrum per baptismum peccatum originale deleatur totaliter, vel in parte? Secundum, Vtrum possit augeri vel minui concupiscentia originalis remanens post baptismum? Tertium, Qualiter pœna remanens dicatur promouens & non suffocans? Quartum est, Vtrum æqualiter remanet in omnibus, sicut æqualiter contrahitur ab omnibus?

Ad primum obiicitur sic: Non minoris efficaciæ fuit meritum obedientiæ Christi, quam demeritum inobedientiæ in Adam: sed per inobedientiam Adæ totum peccatum originale intrauit quoad culpam & pœnam, &c.

2 Item, Culpæ peccati debet respondere satisfactio: sed totum per actum alienum contractum est originale peccatum: ergo per actum alienum totum debet solui, vt videtur.

3 Præterea, Cuius nobis non potuit valere meritum, illius non debuit nocere transgressio, vel ad minus per Christum debuimus in toto liberari.

4 Præterea videtur, quòd non sit hoc baptismo substantiale: quia ante baptismum curabantur diuersis sacrificiis, & circuncisione, & quandoque sola fide.

VLTERIVS quæritur de hoc, Quid sit hoc dictum quod Magister dicit in litera, quòd per baptismum transit reatu, & remanet actu? Peccatum enim originale non habet actum: quia si haberet actum, originale non esset, sed actuale: ergo actu remanere non potest, vt videtur, *Quæst.*

2 Præterea, Reatus non est nisi culpa aliqua sit: cum igitur illa transeat priusquam transeat reatus, videtur quòd deberet dicere, quòd transit culpa, & remanet concupiscentia.

3 Præterea videtur, quòd falsum sit quod dicit. Supra enim dixit peccatum originale esse concupiscentiam quæ paruulum reddit concupiscibilem, adultum concupiscentem: hoc autem nullo modo transit per baptismum: ergo originale non transit in baptismo.

4 Item, Cum concupiscentia post baptismum remaneat, adhuc causa originalis est in corpore: ergo iterato debet inficere animam: & ita originale redit super eum qui est baptizatus. Si dicas, quòd impedit gratia quæ recipitur in baptismo. Contra: Ponatur, quòd ille cadat à gratia: ergo tunc cum maneat concupiscentia, redit peccatum originale. Si dicas, quòd impedit character: ergo cum circuncisio & sacrificia non impresserint characterem, tunc rediit peccatum originale, quod falsum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vt supra dictum est, quoddam est materiale in originali, & quoddam formale: materiale remanet in baptizato, formale autem non, scilicet carentia debitæ iustitiæ: quia non exigitur à baptizato iustitia quam perdidit in Adam, quia recuperauit eam per iustitiam Christi, siue per baptismum, ex quo fuit institutus, siue per sacrificia & fidem & circuncisionem, antequam esset baptismus institutus, vt expeditum est in principio quarti. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet originale secundum vtramque partem causetur ex iniusti

Item hoc in Ioſuë & aliis, vbi filij Iſraël nunquam potuerunt totaliter eiicere inimicos ſuos.

iniuſtitia prima : non tamen ſecundum vtranque partem ordinatur contra gratiam redemptionis, ſed tantum ſecundum partem formalem : & ideo in illa parte totum dimittitur : in alia autem parte in qua gratiæ cooperatur ad humilitatem & exercitium, ibi damnum fuiſſet deleri per baptiſmum. Vnde non eſt hoc imperfectionis ſatisfactionis Chriſti, ſed potius vtilitatis noſtræ, vt cauti ſimus & circumſpecti, ne iterum cadamus.

AD ALIVD dicendum, quòd culpa tota deleta eſt, ſed non pœna. Oportet enim, quòd pœna Chriſti miſceatur pœnis noſtris : quia ſicut maleficium Adæ primi continuatur nobis per materiam, ita neceſſe eſt beneficium Chriſti continuari nobis per fidem & compaſſionem : & ideo ſatisfactio non poteſt eſſe omnino aliena, quia à ſpiritu debetur, & ideo voluntariam oportet eſſe: ſed illam quæ dependebat, non oportuit eſſe voluntariam. Et de hoc multa dicta ſunt ſuper 14. diſtinct. lib. 3.

AD ALIVD dicendum, quòd falſum eſt de merito vel iuſtitia ante peccatum : quia iuſtitiam originalem (vt dicit Anſelm.) in nos transfudiſſet Adam, ſicut transfudit originalem iniuſtitiam. Sed de iuſtitia poſt peccatum verum eſt : & tunc non eſt ad propoſitum : quia illam non oportuit habere niſi per fidem mediatoris : & ita retorquetur ad ſecundum Adam, non ad primum : & ideo ipſe non habuit illam vt originem & fomitem, ſed vt infuſam & originatam ab ipſo de cuius plenitudine omnes accepimus.

AD ALIVD dicendum, quòd fides mediatoris eſt ſubſtantiale ſecundum omne tempus, ſed baptiſmus ſecundum ſtatum, in quo eſt inſtitutus.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd actu manere exponitur duobus modis, ſcilicet potentialiter quoad partem materialem: ſicut dicimus, quòd iſte actualiter eſt cæcus : vel actu, id eſt, inclinatione ad actum, ſcilicet pronitate concupiſcentiæ : & vtrumque poteſt intelligi, & intelligitur à diuerſis.

AD ALIVD dicendum, quòd culpa reſpicit proprie actum voluntatis propriæ : & ideo licet originale ſit in genere culpæ, vt ſupra habitum eſt : tamen rationem reatus magis habet completam, quam rationem culpæ : & ideo dicit, quòd tranſit reatus : reatus enim pròprie magis eſt ex alio, quam culpa : tamen id quod concludit obiectio, ſecundum rei veritatem eſt verum.

AD ALIVD patet ſolutio per ante dicta: quia concupiſcentia poteſt conſiderari ſtans ſub deformitate : & ſic ſuperius dixit eam originale eſſe peccatum. Poteſt etiam conſiderari vt materialis reliquia originalis, & ſic remanet poſt baptiſmum : & ſic loquitur hic.

AD ALIVD dicendum, quòd poſt baptiſmum non manet vt noceat ſecundum quod dicit Auguſtinus, ſcilicet vt inficiat propriam animam: quia, ſicut ſupra dictum eſt, nunquam inficit niſi quando eſt in actu naturæ, quia ſic eſt ad naturam communem reſpiciens, quæ in Adam eſt corrupta : actus aut iſte non eſt propagatio, & ideo non inficit niſi in illo. Vnde nulla eſt quæſtio de corpore baptizati : quia non eſt niſi materialis diſpoſitio corporis perſonæ, & non reſpicit naturam communem.

ARTICVLVS II.

Vtrum concupiſcentia originalis poteſt augeri, vel minui remanens poſt baptiſma?

SEcundo quæritur, Vtrum poteſt augeri vel minui? Videtur autem ex multis quæ dicuntur in litera, quòd poteſt augeri & minui ſecundum id quod manet poſt baptiſmum.

2 Ad hæc ſunt rationes : Omnis enim habitus ad actum aliquem, intenditur ex frequentia illorum actuum ad quos eſt : ſed concupiſcentia quæ remanet, eſt habitualis pronitas ad actum illicitum : ergo & intenditur ex frequentia actus illiciti, vt videtur.

3 Item, Ex eadem generatur habitus & augetur, ſicut etiam fit in naturali augmento & generatione : ſed ex actibus illicitis generatur habitualis concupiſcentia : ergo ſi ineſt concupiſcentia per naturam corruptam, ipſa augetur ex eiſdem.

SED CONTRA : Sit, quòd augeatur : cum ergo poſſit augeri plus, & ſtatus ſuus fuerit finitus ante baptiſmum, fiet tandem concupiſcentia poſt baptiſmum ita intenſa ſicut fuit ante baptiſmum : ergo tunc idem operabitur : ergo tunc redit culpa originalis : & hoc falſum eſt : ergo non poteſt intendi per ſequens peccatum. *Sed contra.*

2 Item, Habitus relictus ex operationibus illicitis, immediate reſpicit potentiam à qua egreditur actus : ſupra autem habitum eſt, quòd materia originalis immediate eſt in ſubſtantia animæ : ergo videtur, quòd ex operibus relictus, illi innato habitui non vniatur : ergo non intendit eum.

3 Item, Innatum & relictum ex operationibus non ſunt eiuſdem rationis : ſed concupiſcentia originalis eſt innata, habitus autem ex operationibus relictus, eſt actualis : ergo non ſunt rationis vnius : ergo vnus non intendit alium, vt videtur.

VLTERIVS quæritur, Vtrum poſſit diminui? Videtur quòd ſic : quia hoc multoties dicitur in litera. *Quæſt. 1.*

2 Item, Satisfacere, vt dicit Ambroſius, eſt radices peccatorum excidere : ſed radices peccatorum ſunt in fomite : ergo fomes poteſt excidi: ſed exciditur per diminutionem : ergo videtur, quòd poſſit diminui.

3 Item, Omnis habitus qui eſt ad actum aliquem, per contrarium actum diminuitur & debilitatur : ſed fomes eſt ad actum illicitum : ergo per contrarias operationes diminuitur & debilitatur : omnis autem diminutio eſt ſecundum aliquantæ partis alleuiationem : ergo multiplicatis diminuentibus, cum ſit finitus, poſſet in toto tolli, quod negatur poſſe fieri in litera. Nec eſt inſtantia de beata Virgine : quia hoc fuit ex miraculo, ſicut infra 3. lib. diſtinctione 2. & 3. diſputatum eſt.

SOLVTIO. Ad hoc ſoluendum eſt per diſtinctionem concupiſcentiæ originalis, vel fomitis, vel pronitatis originalis, ſeu quocunque alio modo nominetur. Poteſt enim ſumi concupiſcentia originalis inquantum originalis, ſcilicet ſecundum *Solutio.*

eundum quòd contracta est lege concupiscentiæ in ortu, & sic nunquam augetur: sed potest diminui per operationem sacramenti, licet non per operationem personæ: quia quicquid relinquitur ex operatione hominis, non est originale, & ideo non attingit originale vt originale, vt probant inductæ rationes: & hoc modo non loquuntur Sancti de concupiscentia originalis. Vel potest accipi secundum quòd est concupiscentia originalis materialiter, & non sub ratione formæ originalis: & sic potest accipi duobus modis: quia aut accidit vniuersaliter, & sic proprie sumitur secundum quòd est pronitas ad omne malum: & quia præter omne nihil est, ideo non potest intendi quantum ad obiecta. Quantum autem ad feruorem illicitum, etiam non intenditur sic considerata: quia habitus ex operibus relicti particulariter sunt ad hoc malum vel illud, & non ad omne. Sed hoc modo remitti potest per operationem sacramenti, & minor fit intensio motus, & non quoad numerum eorum in quæ mouet: quia post baptismum mouet in omne illicitum, licet non ita intense vt ante, vt infra patebit. Potest etiam considerari particulatim diffusa concupiscentia in potentiis animæ, secundum quòd est determinate mouens ad hoc illicitum vel illud: & sic nihil prohibet concupiscentiam intendi meo iudicio: & ita loquuntur Sancti in litera: & per omnem eundem modum puto dicendum esse de diminutione: & hoc vltimo modo procedunt tres primæ rationes.

Ad id quod contra obiicitur, patet statim, quòd omnes illæ rationes procedunt, primo modo accepta formaliter concupiscentia originali vt originalis est: & ideo iam patet solutio.

Ad hoc quod obiicitur, vtrum possit intendi tantum quod facit redire originale, dicendum quòd nunquam: cuius causa est: quia duplex est causa intensionis actus, quarum vna fundatur per vniuersa principia formalia ad actum illum ordinata: vt dicimus Angelum melius intelligere quam hominem: & illud melius & minus intelligere fundatur super diuersas formas specie. Alio modo dicitur intendi actus ex eiusdem formæ appropinquatione ad terminum maiorem & minorem, vt album nigro impermixtum, & albius nigro impermixtius. Dico ergo, quòd ante baptismum vim inficiendi habuit concupiscentia ex forma illa quæ est carentia iustitiæ debitæ in actu propagationis: quia autem post baptismum illa forma non redit, ideo nunquam habebit concupiscentia actum illum inficiendi in eo qui est baptizatus: & hoc est quod dicit Augustinus in litera, quòd non deletur concupiscentia vt non sit, sed vt non noceat mortuo per baptismum, quod inerat nato. Intensio autem qua intenditur tertio modo dicta, est super eandem formam magis & minus recedentem à bono. Per idem patet solutio ad id quod obiicitur in contrarium.

Ad quæst. Ad quæst. dicendum, quòd diminuitur, vt videntur dicere Sancti: sed consideratur duobus modis, scilicet in comparatione ad subiectum in quo est siue inducitur, & est naturalis de natura corrupta: & hoc modo non potest tolli, quia semper repullulat: sed in comparatione ad actum est infinita, quia est infinite se habens ad actum mali: & ideo quantumcunque diminuatur, non tollitur à toto.

ARTICVLVS III.

Qualiter pœna remanens dicatur promouens?

Tertio quæritur, Qualiter pœna remanens dicatur promouens, cum potius suffocans esse videatur? Obiicitur enim sic: Quæcunque pœna per se ordinatur ad illicitum, magis est causa mali quam boni: concupiscentia autem per se inclinat ad illicitum: ergo magis est causa mali quam boni. Prima patet per se. Secunda autem probatur per hoc quod signatur per Gentes quas non deleuit Dominus à facie filiorum Israël, quæ sine dubio adorabant diabolum.

2 Item, Quicunque motus prohibetur à Domino, pœna est magis suffocans quam promouens: sed motus concupiscentiæ prohibetur à Domino, cum dicitur, Non concupisces: ergo concupiscentia est pœna suffocans rationem: hoc autem facit actus concupiscentiæ, præcipue in concubitu: ergo est pœna suffocans: ergo videtur, quòd tolli debuit in toto in baptismo, & non dimitti in parte.

Sed contra. Sed contra hoc est, quòd licet Gentes illæ quas exterminari noluit Dominus, malæ essent, tamen voluit eas manere, vt in ipsis erudiret filios Israël: ergo nec concupiscentia debet in toto exterminari, sed in parte, vt in pugna contra eam instruatur spiritus.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd non erat vtile bonum manenti in statu istius vitæ & mortalitatis, non habere concupiscentiam, cum qua pugnet: & huius quidem causæ multæ sunt, sed tres ad præsens sufficiant: scilicet memoria transgressionis antiquę quæ facit ad fidem & cognitionem peccati. Secunda, exercitium pugnæ, quæ facit ad augmentum meriti. Tertia, recognitio fragilitatis & humilitatis propriæ, quæ facit desiderare vitam æternam & gratiam liberantem.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd non est suffocans quæ manet post baptismum, quia non prefocat halitum vitæ spiritus, & eo quòd licet ordinetur ad illicitum, tamen subter nos est appetitus eius, & nos possumus ei dominari.

Ad aliud dicendum, quòd motus concupiscentiæ mortalis directe prohibetur à Domino: venialis autem indirecte cadit sub peccato prohibitionis, & ille facit ad exercitium pugnæ.

Ad aliud dicendum, quòd dupliciter ligatur ratio, scilicet ita quòd abstrahitur ab actu contemplationis: & hæc ligatio non suffocat, quia hoc facit delectatio etiam in matrimonio Sanctorum: & iterum ligatur quod abstrahitur ab habitu, & illa est suffocans & mortalis, & in tali potestate concupiscentia non manet post baptismum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum originale æqualiter maneat in omnibus?

QVarto quæritur, Vtrum originale æqualiter remanet in omnibus? Videtur, quòd non: quia videmus vnum plus incitari ad illicitum, quam alium: cum igitur pulsus sit ad illicitum ex fomite, videtur quòd non sit originale æqualiter remanens in omnibus post baptismum quantum ad concupiscentiam.

2 Item, Virtutes naturales non æqualiter sunt in omnibus, de quibus dicit Iob 31. quòd ab infantia secum creuit miseratio, &c. ergo ab oppositis nec fomes æqualiter manet in omnibus.

3 Item, In litera habetur, quòd in eodem potest intendi & remitti: ergo in eodem se habet inæqualiter: ergo multo magis in diuersis.

Sed contra. SED CONTRA: Si decedant post baptismum, æqualem habent beatitudinem, vt dicit Magister in sequenti distinctione: & ante baptismum decedentes, æqualiter patiuntur tenebras: sed æqualis beatitudo & æqualis pœna supponunt originale æquale: ergo videtur, quòd originale est æquale in omnibus, & etiam concupiscentia remanens post baptismum.

2 Item, In quolibet remanet quantum ad pronitatem ad omne malum: sed omni nihil est addibile: ergo videtur, quòd ex parte illa non potest esse inæqualitas. Ex parte autem carentiæ debitæ iustitiæ, priuatio est, quæ etiam non recipit magis & minus: ergo nec ex parte illa potest esse inæqualitas: ergo æquale est in omnibus.

3 Item, Vno modo omnes sunt in Adam materialiter, & per legem concupiscentiæ: cum igitur hoc sit causa originalis ante baptismum, & concupiscentiæ manentis post baptismum, vno modo est originale in omnibus, & vno modo manebit concupiscentia in omnibus, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd habita est prima distinctio in primo problemate huius lectionis: & ad hoc respondere non est difficile. Dicendum enim, quòd si consideretur originale vt originale, æqualiter est in omnibus. Item, Si consideretur concupiscentia vt est ad omne malum discretiue, æqualiter est in omnibus. Si autem consideretur vt est determinata ad hoc vel illud, intensiue non æqualiter in omnibus, nec semper æqualiter & vno modo est in eodem, sed remissior & intensior: & hoc vltimo modo considerando concupiscentiam procedunt tres primæ rationes: sed primo modo considerato originali & concupiscentia, procedunt rationes in oppositum: & ideo patet per hanc distinctionem solutio ad totum.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptismo diluatur?

COlet autem hic quæri, Vtrum & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur, quam in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit? Quibusdam videtur, quòd sicut anima à reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur mysterium baptismi, scilicet aqua & spiritu, ita ibi duo purgentur, anima scilicet à reatu, & caro ab illa contagione: quod quidem probabile est. Alij vero putant tantum animam ibi mundari, carnem vero non ab illa fœditate purgari. Si vero remanet illa fœditas vsque ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiscentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis corrupta videtur caro prolis quam parentis, quia de carne pollutionem quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiscentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quam fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda seminetur, & in concupiscentia concipiatur, non tamen maiorem trahit, quam caro vnde seminatur, habuit. Quamuis etiam si fœdior atque immundior sit caro prolis, & ideo magis corrupta quam caro parentis: non tamen (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec absurdum esse dicunt, si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur, neque ex ipsa magis corrupta anima amplius inficiatur.

Ex

Ex quo auctore sit illa concupiscentia, Deo scilicet, vel alio?

PRæterea quæri solet, Vtrum concupiscentia quæ post baptismum D
remanet, & tantum pœnalitas est, ante baptismum vero pœna erat & culpa: ex Deo auctore sit, vel ex alio? Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia inquantum pœna est, Deum habet auctorem: inquantum vero culpa est, diabolum siue hominem habet auctorem.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur, cum non possit vitare?

SOlet etiam quæri, Qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens E
à Deo creata, cum non sit in potestate sua illud vitare? Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius est anima, quam illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicunt ideo animam ream esse illius peccati, licet munda à Deo sit creata: quia cum infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod si esset, iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo recte potest dici imputari animæ illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia, vt ait Augustinus in libro de ciuitate Dei. Non fuit corruptio corporis quæ aggrauat animam, causa Lib. 14. Cap. 3.
primi peccati, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Vtrum illud peccatum sit voluntarium, vel necessarium?

ILlud etiam non immerito quæri potest, Vtrum peccatum originale F
debeat dici voluntarium, vel necessarium? Et necessarium potest dici: quia vitari non potest. Vnde & Propheta dicit, De necessitatibus meis Psalm. 24.
erue me. Et voluntarium non incongrue appellatur: quia ex voluntate primi hominis processit, vt Augustinus, in primo libro retracta. Cap. 15.
ostendit dicens, Istud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurde vocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium.

Quare Deus animam corpori iungit, sciens eam inde maculari & ideo damnari?

SI vero quæritur, Cur Deus qui fecit animam ipsam sine macula, & G
scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore & sic damnari, eam corpori iungit? Respondemus ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniuste id à Deo fieri. Ipse enim non incongrue humanæ conditionis modum, quem à principio instituit, licet peccata hominum interceserint, sine immutatione continue seruat: corpora de materia à principio sine vitio facta fingens, animasque de nihilo creans, eorum-

que coniunctione hominem perficiens. Cum ergo vtraque hominis natura à Deo ſine vitio ſit inſtituta, licet à ſe peccato ſit vitiata: non ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, ſiue ab hominum multiplicatione deſiſtere.

An anima ſit talis, qualis à Deo creatur?

HIc à quibuſdam quæri ſolet, Vtrum anima talis ſit ante baptiſmum, qualis à Deo creatur. Quod non eſſe, probare conantur hoc modo: Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quam cito ergo eſt, peccatum habet: nec prius fuit, quam peccatum habuit: non eſt ergo talis, qualis à Deo creatur. Creatur enim à Deo innocens, & ſine vitio: & nunquam talis eſt. Ad quod dici poteſt, quia non omnino talis eſt, qualem eam Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatem ei ſine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione à conditore ſuſcepit: quam bonitatem propter peccatum penitus non amiſit, ſed vitiatam habuit: quam Deus tamen ſine vitio fecit. Si enim res bona non eſſet anima, in ea malum eſſe nequiret, cum non poſſit malum eſſe niſi in bono, vt poſt dicetur. Non ergo omnino talis eſt anima, qualis à Deo eſt creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſacramentum baptiſmi aliquid operetur in carne contra fœtorem corporalem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet autem quæri, Vtrum & ipſa caro, &c.] Videtur autem, quòd ſacramentum in carne non operetur. Sacramentum enim non operatur niſi per gratiam: gratia autem non eſt in carne, vt in ſubiecto, ſed in anima; ergo nihil fœditatis delet in carne.

2 Præterea, Nos videmus, quòd caro baptizati ſeminans transfundit originale: ergo videtur, quòd cum non poſſet transfundere, niſi per fœditatem illam, quòd ipſa à fœditate non ſit purgata.

Sed contra. SED CONTRA: Paruuli in ſacramento baptiſmi ſaluantur: conſtat autem, quòd non niſi contra fœtorem in fomite. Cum igitur omnis rei cuius eſt ſignum in ſacramento, ipſum ſacramentum ſit cauſa, oportet quòd fœtor ex parte corporis tollatur.

2 Ad idem vulgariter obiicitur: quia videmus non baptizatos corporaliter fœtere: quia fœtor ſpiritualis immunditiæ demonſtratiuus eſt: ergo videtur, quòd fœtor carnis in baptiſmo deleatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, vt puto, quòd fœtor carnis quidem deletur, ſecundum quòd eſt in carne in comparatione ad ſpiritum, & immunditiæ ſpiritus eſt demonſtratiuus.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd licet gratia ſit in anima: per actus tamen quos anima exercet in carne, contrahit caro quandam ſanctitatem & munditiam, de qua dicit Apoſtolus, quòd corpora noſtra templum ſunt Spiritus ſancti: & ita participatione ſanctitatis deletur fœtor ille carnalis.

AD ALIVD dicendum, quòd fert Auguſtinus per multa ſimilia in litera: quia cum granum ſit expurgatum à palea, tamen cum ſeminatur, in palea naſcitur: & cum circunciſus liberatus ſit à præputio, tamen ſeminat præputiatum: & hoc ideo, quia caro expurgatur actu prout eſt in iſto: ſed prout ſemen deciſum eſt in actu naturæ, retorquet ad corruptionem naturæ communis: & ideo tunc potentia corruptionis primæ reducitur ad actum, vt ſæpe ſupra probatum eſt.

An animæ ex creatione ſint æquales in donis naturalibus?

ILlud quoque non incongrue quæri ſolet, Vtrum omnes animæ ex creatione æquales ſint, an aliæ aliis excellentiores? Pluribus non irrationabiliter videtur, quòd ex ipſa creatione aliæ aliis excellant in natura

turalibus donis, vt in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendum memorandumque habilior, vtpote acutiori ingenio & perspicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cum in Angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis aliæ præ aliis polleant, tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualem coronam sortiuntur: quia ingenij acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

ARTICVLVS VI.

An omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ aliis excellentiores?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Illud quoque non incongrue, &c.] Videtur enim, quòd huius æqualitatis animarum nulla possit esse causa: quia Deus vno modo se habet in creando. Iterum diuersitas corruptionis non est causa diuersitatis animarum, sed potius è conuerso. Item, Ex hoc non sunt diuersæ, quia sunt ex nihilo: ergo videtur, cum huius diuersitatis nulla inueniatur causa, quòd animæ sint æquales ex creatione.

SOLVTIO. Sicut supra dictum est de Angelis, & in alia summa de ista quæstione, causa diuersitatis est sapientia ordinans creata: & hæc licet vno modo se habeat ad sapientem Deum, non tamen in vna ratione explicat ea de quibus est: & ideo fit diuersitas. Quare autem vnitur corpori, & vtrum voluntarie vel non, supra expeditum est. *Solutio.* 2. p. sum. de creaturis, quæst. 11.

DISTINCTIO XXXIII.

An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahant vt peccatum Adæ?

PRÆDICTIS adiiciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse: & si peccata parentum transeant in paruulos, vtrum omnium qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos, an aliquorum & non omnium? A

Vtrum originale peccatum per peccata proximorum parentum multiplicetur & intendatur?

Quid super hoc Augustinus in enchiridio dicere videtur.

DE hoc Augustinus in enchiridio ambigue differit: videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli: sed tantum eorum parentum, qui eos à quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis verbis quibus in Exod. Dominus ait, Ego sum Deus visitans iniquitates patrum vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis. B Exod. 20.

Eorum

Eorum ponit documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta?

CET quòd non illud ſolum primi hominis delictum paruulos teneat, ſed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quòd etiam paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remiſſionem peccatorum per pluralem numerum, non per ſingularem in remiſſionem
Pſalm.50. peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dicit, iniquitate vel peccato. Vnde putant non tantum illud vnum peccatum originale, ſed etiam plura quæ in peccato Adæ reperiri poſſunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDICTIS adiiciendum videtur] In hac vltima parte iſtius tractatus quinque determinantur. Primo enim obiicit ſophiſtice probando, quòd omnium præcedentium peccata transfunduntur in paruulos. Secundo oſtendit id opinando eſſe dictum, & quòd non niſi ſolius Adæ peccatum contrahunt paruuli *ibi* [Quod vero in actuali peccato] In tertio quærit, Vtrum illud peccatum grauiſſimum ſit, quod nocuit omnibus *ibi* [Hic ſolet quæri, &c.] In quarto quærit, Vtrum remiſſum fuerit primis parentibus, vel non *ibi* [Si vero quæritur, &c.] In quinto & vltimo ſoluit auctoritates primo inductas, quibus probari videbatur omnium præcedentium peccata contrahi in origine *ibi* [Et licet peccatis,

ARTICVLVS I.

An omnium præcedentium peccata traiiciuntur in poſteros, vel vetuſtatis tantum?

INcidit autem dubium circa primum: quia videtur, quòd omnium præcedentium peccata traiiciantur in paruulos: omnis enim materia diſpoſita per diſpoſitionem aliquam, magis diſponitur à proximo agente, quam à remoto quod non tangit niſi per medium: corpus autem deciſum à generante, diſponitur diſpoſitione corruptionis: ergo magis diſponitur à tangente proximo, quam ab eo quod non tangit niſi per medium: primus autem parens non tangit niſi per medium, & proximus per ſeipſum: ergo magis eſt in corpore deciſo corruptio parentis proximi, quam primi.

2 Item, Generati non eſt relatio ad corpus Adæ, niſi per corpus proximi parentis: ergo magis proprie contrahit à proximo, quam à primo.

3 Item, Si primum peccatum corrumpit naturam: ergo & ſecundum, & tertium: ergo cum natura corrumpitur peccatis, aut quodlibet corrumpit totum, aut non. Si ſic: ergo quanto aliquis poſterius naſcitur, tanto contrahit maiorem corruptionem: & ſic habetur propoſitum, quòd corruptio contrahitur à proximis parentibus. Si non corrumpit totum: ergo oportet dicere quantam partem corrumpit, & quæ ſit illa ad quam ſe non extendit: & hoc difficile eſt etiam fingere volentibus.

4 Item, Abraham dante decimas, qui fuerunt in lumbis eius, fuerunt decimati: decimati autem ſunt antequam in lumbis eius fuerunt per legem concupiſcentiæ, vt dicit Auguſtinus: ergo in lumbis eius acceperunt originale: ergo eadem ratione filij aliorum: ergo originale contrahitur à proximo.

5 Item, Concupiſcentia (vt dicit Auguſtinus) eſt cauſa originalis: concupiſcentia autem coniuncta ſemini eſt concupiſcentia proximi patris: ergo videtur quòd peccata contrahantur à proximis parentibus.

SED CONTRA: Si peccata proximorum parentum corrumpunt naturam, aut corruptione vitij, aut corruptione paſſibilitatis. Si vitij: ergo corpus poſterius nati magis debet feruere in libidine, quam corpus antiquitus nati: & frequenter videmus oppoſitum. Item, Corpus filij ſanctorum minus debet reſiſtere ſpiritui, quam corpus filij ſcortantium: & huius etiam frequenter videmus oppoſitum. *Sed contra.*

Si autem contrahit maiorem paſſibilitatem, hoc iterum falſum videmus: non enim ſumus mortaliores quam primi qui neceſſitati mortis ſunt addicti. Si dicatur, quòd modo viuimus tempore breuiori quam illo: hoc nihil eſt: quia tempore Moyſi fuerunt dies hominis 120. anni: & quoſdam tantum adhuc viuere videmus: & ſecundum iſtud homines non viuerent per decem annos, & ſic filius deberet ſemper viuere minus quam pater: & hoc non videmus: ergo videtur, quòd à peccato parentum proximorum nullam noſtra natura contrahat corruptionem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non contrahitur originale niſi à primo parente, & per proximos parentes tantum: & hoc eſt ideo, quia omnis homo qui generat, non generat niſi in vetuſtate Adæ, vt dicitur in litera præcedentis diſtin *Solutio.*

distinct. & non in peccato proprio, quia hoc naturam humanæ miseriæ non corrumpit, licet corrumpat bonum naturale in peccante: sed peccatum Adæ corrupit naturam humanam corruptione passibilitatis & vitij, & nullum aliorum peccatorum sic corrumpit naturam, sed bonum naturale in persona peccante: & illud bonum naturale nihil facit ad generationem: & ideo non transfunditur nisi peccatum vetustatis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd illa ratio tenet in his vbi proximum mouens & disponens, mouet dispositione propria, & non dispositione qua motum est ipsum ab alio anteriori. Sed quando ita est, quòd proximum mouet dispositione qua est motum ab alio tantum: tunc non valet: quia tunc magis mouet primum, quam proximum: sicut dicit Philosophus de motore primo in 8. physicorum, quòd non mouente motore primo nullum secundorum mouet, & non è conuerso. Quod autem sit ita, per hoc patet quod dicit August. quòd omnes generant in vetustate prima.

Ad alivd dicendum, quòd verum est, quòd relatio istius non est ad corpus Adæ, nisi per parentes proximos: sed tamen non contrahitur per eos sicut per primum fontem, sed per ipsos, sicut carnales corruptionis primæ.

Ad alivd dicendum, quòd secundum & tertium non corrumpunt omnem naturam istam quam corrumpit primum: quia corrumpit materiam corporis & bonum naturæ: sequentia autem peccata corrumpunt bonum naturale tantum: & huius causa est, quia æqualitatem humoris & compositionis continebat gratia innocentiæ naturalis, quæ ablata est per primum peccatum: & cum recuperari non possit, sicut virginitas amissa: ideo nullum peccatum sequens facit aliquid, meo iudicio, in corruptione illa, sed tantum corrumpit bonum naturæ cui contrariatur: & hæc est vera causa, & dant exemplum de panno madido, qui intus non madidatur amplius, eo quòd non est susceptibilis amplioris infusionis: & de speculo infecto per nubem sanguineam menstruatæ, quod non inficitur amplius. Sed causa propter quam hoc est, illa dicta est: quia scilicet peccatum inuenit gratiam innocentiæ in subiecto, quæ faciebat impassibilitatem & incorruptionem, quam quia aliud peccatum non inuenit, non agit aliquid contra illam, sed tantum contra bonum gratiæ & naturæ, & quod inuenit in subiecto.

Ad alivd dicendum, quòd bene conceditur, quòd in lumbis Abrahæ filij per concubitum descendentes originale contraxerunt: sed tamen non ex lumbis Abrahæ, vt proprio & primo fonte illius corruptionis. Per hoc patet solutio ad totum. Quod enim obiicitur, supra solutum est, qualiter scilicet originale sit vnum & multa.

Quod in illo vno primo peccato plura reperiuntur.

QVod vero in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Augustinus in enchiridio insinuat: Possunt, inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potius esse quam Dei potestate dilexit. Et sacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit. Et fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est. Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est. Et auaritia, quia plusquam sufficere illi debuit appetiuit: & siquid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentum præcedentium peccatis, vtrum paruulis imputentur, magis opinando quam asserendo disceptat, ita inquiens: Parentum peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem: vsque adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit, In iniquitate vel in peccato, cum & hoc recte dici posset, sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertransiit, atque tam magnum est vt eo mutaretur humana natura, reperiuntur, sicut supra differui, plura peccata & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat, Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsque ad patrem suum pro generationibus suis quisque succedit: non immerito disceptari potest, vtrum omnium

D Cap. 45.

Ibidem, cap. 47.

Deut. 5.

Psalm. 50.

nium malis actibus & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: vt tanto peius, quanto posterius quisque nascatur. An propterea Deus in tertiam & quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantum ad progenitorum culpas, non extendit vlterius moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione præmerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium precedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta Scripturis sanctis diligentius perscrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temere affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorum opiniones referendo.

Ostendit Augustinum sibi fore contrarium, si id sentiret.

Enchiridij, cap. 93. ALioquin sibi ipsi contradicere ostenderetur, qui in eodem libro omnium mitissimam dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato his verbis, Mitissima sane pœna eorum erit, qui præter peccatum quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem. Ecce hic aperte dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum esse leuissimam. Quod si est, non ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur & pro suo originali, non iam minus, sed forte magis quam ipsorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus proximi parentis, sed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis vel conscientiæ vermis pœnam sensuri, nisi quòd Dei visione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis, paruuli obligati sunt. Vnde etiam ea quibus illa opinio muniri videtur, scilicet quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando Scriptura esse
Cap. 44. significat, vtens plurali numero, ita determinat August. in eodem lib. Quia in Scriptura per singularem numerum pluralis numerus sæpe si-
Num. 21. gnificari solet, vt ibi: Ora ergo ad Deum vt auferat à nobis serpentem: non ait, Serpentes quos patiebatur populus. Et è conuerso per
Matth. 2. pluralem significatur singularis numerus, vt in Euangelio, Mortui sunt enim qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus est, cum loque-
Exod. 32. retur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt Deos aureos, cum vnum fecerunt vitulum, de quo dixerunt: Isti sunt dij tui Israël. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur, cum diximus, paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

Vtrum

ARTICVLVS II.

Vtrum in actuali peccato Adæ valeant notari plura peccata, & gratia cuius originale est transfusum: & vtrum si consensu tantum peccasset, vitiatum esset corpus eius?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit *ibi* [Quod vero in actuali peccato Adæ, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia Adam non peccauit nisi peccato vno: ergo in peccato suo non notantur plura peccata.

2 Præterea, Secundum hoc quod hic dicit Augustinus, quilibet qui peccat vno modo, peccat multis: quia peccatum est mors animæ & interficit se.

3 Præterea, Peccatum est præuaricatio legis diuinæ & cælestium inobedientia mandatorum: ergo est inobediens: & sic de aliis multis quæ ex simili haberi possunt.

Quæst. 1. PRÆTEREA, Cum hic multa enumerentur, quæritur, Gratia cuius transfusum sit originale? Videtur enim, quòd gratia gulæ: quia inficit corpus: & in peccato Adæ non fuit corporalis actus nisi gulæ tantum.

Sed contra hoc est quod Apostolus ad Rom. 5. dicit, per inobedientiam peccatum intrasse in mundum, & per peccatum mortem.

Præterea, In hoc mandato videtur speciale peccatum esse inobedientia: quia quod prohibebatur, non fuit nisi malum inobedientiæ: ergo speciale peccatum Adæ fuit inobedientia, vt videtur.

Si autem hoc concedatur, est contra supra determinata, in quibus probatum est superbiam fuisse primum hominis peccatum, ex quo omnia mala hominis orta sunt.

Quæst. 2. PRÆTEREA quæritur, Si Adam solo consensu peccasset, vtrum corruptum fuisset corpus eius, & in nos transfudisset originale? Videtur autem, quòd non: quia in actu peccati corpus animæ non communicasset: ergo iniuste actum fuisset cum corpore, si punitum fuisset corpus.

Præterea, pœnitentia in integrũ restituit ablata mentis, sed non corporis: ergo videtur, quòd si mentaliter in consensu peccasset, quòd per pœnitentiam resurrexisset in toto: hoc autem non potest esse nisi corpus maneat non corruptum: ergo per consensum mentalem corpus non fuisset corruptum.

Sed contra. SED CONTRA: Omne peccatum est spreto incommutabili bono (vt dicit Augustinus) rebus mutabilibus adhærere: ergo est peruersio de summo faciens imum, & de via finem: ergo pro pœna respondebit ei peruersio: hoc est autem, quòd non subdatur animæ quod subditum ei erat, sicut ipsa ratio non subditur Deo. Cum igitur corpus subdi debeat animæ, corpus non erit subditum: hæc autem inobedientia non causatur nisi à corruptione fomitis: ergo corpus corruptum fuisset per omne peccatum siue spirituale, siue corporale.

SOLVTIO. Dicendum videtur, vt supra, quòd in peccato Adæ non sunt plura peccata nisi materialiter loquendo & per adaptationem metaphoricam: & hoc qualiter sit, supra est expeditum. Simpliciter autem fuit appetitus excellentiæ in perfectione scientiæ boni & mali: & omnia alia facta sunt ad illud consequendum: & ideo illud erat finis appetitus & substantia: peccata autem alia propter illud facta & intenta & coniuncta ei in perfectione peccati, & ideo materialia sunt. Et per hoc patet solutio ad tria prima. *Solutio.*

AD ALIVD quod quæritur, Gratia cuius fit transfusio originalis? Dicendum, quòd formaliter propter superbiam transfunditur, sed materialiter propter gulam: secundum quosdam vero formaliter propter inobedientiam, licet inobedientia non esset intenta in peccato: quia inobedientia formam peccati dedit comestioni, quæ alias peccatum non fuisset, licet non dederit formam superbiæ, quæ sola ibi impleta ratio peccati fuit & causa omnium aliorum. Et per hoc iterum patet solutio ad tria sequentia, quæ procedunt supra membra istius distinctionis. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum transfudisset originale si solo consensu mortaliter peccasset? puto quòd sic, sicut probat vltima obiectio. *Ad quæst. 2.*

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd immortalitas & incorruptio corporis siue corruptione passibilitatis siue corruptione vitij contrahatur, à gratia innocentiæ cadit, vt supra diximus, cum de mortalitate Adæ disputaretur: huic autem gratiæ inquantum erat innocentia originalis, contrariebatur peccatum primum quodcunque mortale fuisset, per hoc quod interrumpit adhæsionem animæ cum fonte perpetuæ incorruptionis, & per consequens causatur corruptio in corpore. Sed obiectio procederet, si causa incorruptionis corporis fuisset in corpore tantum, vel in corpore & in anima diuisim: nunc autem fuit in anima, & ipsa anima potuit corpus continere, & amissa ipsa non potuit hoc: & ideo quodlibet peccatum potuit corrumpere statum primum.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia restituit damna mentis quæ tantum sunt mentis: sed gratia innocentiæ licet esset in mente, tamen fuit in ea vt ratio regens, & comparabatur ad corpus: & ideo damnum ex eius amissione incurrit corpus, quod non erat reparabile per pœnitentiam. Sunt tamen qui concedunt, vt probant obiectiones, vt dicant, quòd per pœnitentiam fuisset deletum, vel quòd non nisi corruptionem passibilitatis & non vitij in nos transmitteret: licet dictum eorum improbabile sit valde.

* *
*

An actuale peccatum Adæ ſit grauius cæteris ?

HIc quæri ſolet, Vtrum peccatum Adæ tranſgreſſionis ex quo proceſſit originale, & in quo plura ſuperius notata ſunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis ? Quibuſdam ita eſſe videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit : ſicut Auguſt. dicit in enchir. Illud vnum peccatum in loco & habitu tantæ felicitatis admiſſum, tam magnum eſt vt in vno homine originaliter & (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in lib. de ciuitate Dei, Tanto maiori iniuſtitia violatum eſt illud mandatum, quanto faciliori poterat obſeruantia cuſtodiri. Nondum enim ipſi voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pœna tranſgreſſionis poſtea ſecutum eſt. His aliiſque vtuntur auctoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius eſſe dicunt. Quod etiam ratione oſtendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatum quam aliquod aliorum : quia totum humanum genus vitiauit, ac morti vtique ſubdidit, quod nullo alio peccato factum eſt. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quam aliquod aliud.

Cap. 84.

Lib. 14. cap. 12.

Reſponſio contra illos, vbi alia peccata oſtenduntur illo maiora.

GAD quod dici poteſt, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in neceſſitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit : non eſt tamen putandum grauius fuiſſe peccato in Spiritum ſanctum, quod neque hic neque in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quod vero totam humanam naturam corrupit, non ideo eſt quia grauius fuerit cunctis aliis peccatis : ſed quia ab homine commiſſum, quando in vno homine tota humana natura conſiſtebat, & ideo tota in eo corrupta eſt : maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, ſed non quantum ad pœnam æternam, quam grauiorem non meruit, quam plures poſtea meruerunt per alia peccata : imo alios grauiorem promeruiſſe credimus iram, quam Adam meruerit.

Matth. 12.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum Adæ ſit maximum & maxime punitum ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hic quæri ſolet, Vtrum peccat Adæ,&c.] Videtur enim peccatum maximum fuiſſe : quia maxime eſt punitum. Item, Quia ſine tentatione commiſſum.

Sed ſi concedatur, in contrarium obiicitur per hoc quod dicitur in litera, quia magnitudo peccati præcipuè conſideratur in deformitate actus: multi autem actus deformiores fuerunt, quam peccatum actuale Adæ.

Solutio. SOLVTIO. Multiplex eſt comparatio peccati, ſcilicet in ſubſtantia peccati, vel circunſtantiis. Sed penes ſubſtantiam eſt comparatio ſimpliciter, vt dicimus peccatum maius eſſe homicidium, quam furtum, & huiuſmodi. Comparatio autem in circunſtantiis, eſt comparatio ſecundum quid. Vnde Doctores notauerunt hic vndecim modos, quibus vnum peccatum ſecundum quid leuius & grauius poteſt eſſe alio : quorum primus eſt cauſalitate : quia eſt cauſa multorum vel omnium peccatorum : & ſic Angeli & primi hominis peccata vincunt alia. Secundus generalitate : quia in ſe habet plura per adaptationem materialem : & ſic iterum peccatum Adæ vincit, quia Auguſt. in illo plura notauit. Tertius eſt pœnarum multitudine : & ſic mulieris peccatum vincit ſuper peccatum viri. Quartus eſt maior ingratitudo : & ſic ſanctus cadens in eodem genere peccati plus peccat, quam alius. Quintus eſt periculum : & ſic ignorantiæ peccatum grauius eſt cæteris,

cæteris, vt supra habitum est. Sextus est insæparabilitas: & tunc auaritiæ peccatum dicitur grauius: quia crescentibus rebus & ætate crescit, & insæparabilis fit cupiditas. Septimus est pronitas: & sic incontinentiæ peccatum est grauius, quia est in delectatione contemperanea vitæ. Octauus est persecutio vel tyrannis vitij: & sic superbia dicitur grauior: quia de opposito suo resurgit, & post omnes virtutes sæuit: sicut dicit Augustinus, quòd superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant. Nonus est maioris gratiæ impugnatio: sicut peccatum in Spiritum sanctum dicitur magnum. Decimus dicitur ratione offensæ: & sic peccatum idololatriæ est maximum. Vndecimus trahitur de litera, & est facultas resistendi: & sic minus impugnatus in eodem genere peccati, magis dicitur peccasse, quam magis impugnatus. Et sic per hoc patet solutio ad totum.

An illud peccatum sit primis dimissum parentibus.

SI vero quæritur, An illud peccatum fuerit dimissum primis parentibus? H
Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Augustin. in lib. de baptism. paruulorum ait, Sicut illi primi parentes postea iuste viuendo creduntur per Domini sanguinem ab extremo liberati supplicio, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiam remissis peccatis, si homo in ea iuste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Quod peccata parentum visitantur in filios, & quòd non sunt aduersa quæ Deus dicit in Exodo & in Ezechiele.

ET licet peccatis parentum, nisi in Adæ, paruuli non obligentur, I
non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut Dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego sum Deus fortis, zelotes, Exod. 20.
visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem, his qui oderunt me. His verbis aperte insinuatur, quòd Deus reddit peccata patrum super filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduersari quod Dominus ait in Ezechiële, Quid est quòd inter vos para- Ezech. 18.
bolam vertitis in prouerbium, istud dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Viuo ego, dicit Dominus, si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israël. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita & anima filij mea est: & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. His verbis videtur Deus corrigere per Prophetam, quòd male dixerit in lege. Si enim peccata patrum reddit in tertiam & quartam generationem, iniustitia videtur Dei esse, vt alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & alium peccata lugere?

Determinatio præmissarum auctoritatum conuenientiam ostendens.

SEd, vt ait Hieronymus, Ne lex & Prophetæ, id est, Exod. & Ezechiel, K
imo ipse Deus qui & hic & ibi locutus est, in sententia discrepare videantur, attendamus finem illius auctoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me: per quod euidenter ostendit, non ideo puniri filios quia peccauerunt patres, sed quia eis similes quædam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in

Exodo Dominus dicit, ſicut Hieronymus tradit, non id ſonat quod multi æſtimant: nec eſt ſimile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exod. Hieronymus ſuper Ezech. & Auguſt. ſuper Pſalm. Deus laudem meam ne tacueris: de filiis peccata patrum imitantibus accipiendum cenſent: ſuper quos dicitur Deus reddere peccata patrum, quia punit eos eo quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in Propheta, quod ante dixerat in lege: ſed quomodo intelligendum ſit aperit. Vnde & illos qui praue intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Enarratione ad Pſal. 108.

Quare dixerat in tertiam & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauit.

LVEruntamen ſi de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantum commemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? & quare patres commemorauit, cum & illi omnes mali ſint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres ſpecialiter nominauit, quia maxime patres filij imitari ſolent, quos præcipue diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit, quia ſolent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum recte intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat ſecundum myſterium.

MQVod etiam myſtice intelligendum eſſe oſtenditur ex eo, quòd parabola dicitur. Si enim parabola eſt, vt ait Hieronymus, aliud verbis ſonat, aliud ſenſu continet. Vnde aliqui ita ediſſerunt: Patrem in nobis eſſe dicunt, leuem punctum ſenſuum, ſcilicet primum motum ſuggeſtionis vel cogitationis. Filium vero, ſi cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur conſenſus, & delectatio mulieris. Nepotem, ſi quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris vel complere decreueris: in quo notatur conſenſus viri, ſiue patratio peccati. Pronepotem autem, ſi non ſolum feceris, ſed in eo glorieris: & hæc eſt quarta generatio: non quia tres præceſſerint, ſed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu qui eſt quaſi pater, enumeratur. Deus ego primos & ſecundos ſtimulos cogitationum, quos Græci propatheis vocant, ſine quibus nullus hominum eſſe poteſt, non puniet æternaliter. Sed ſi cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, quæ ſunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Per quid probatur, quòd primus motus non puniatur æternaliter.

AD probandum vero (vt ait Hieronym.) quòd primus pulſus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Geneſ. afferendum eſt. Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & ſententiam non ipſe, ſed filius eius Chanaan accepit. Maledictus Chanaan ſeruus erit fratrum ſuorum. Quæ enim iuſtitia eſt, vt pater peccauerit, & filius punitus ſit? Sed myſterio illud dictum eſt. N Geneſ. 9.

ARTICVLVS IV.

An peccatum originale in primis parentibus ſit dimiſſum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si vero quæritur, An illud peccatum, &c.] Et quæritur hic de pœna originalis in corpore & in anima. Si enim dimiſſum eſt, tunc videtur, quòd omnis pœna debeat dimitti: quia dicit Hieron. & ſupra diſputatum eſt, quòd omnia quæ patimur, peccata noſtra meruerunt: hoc autem non fuit factum: ergo nunquam fuit dimiſſum. Item, In limbo viſione Dei carebant: ergo nec in anima dimiſſum fuit.

SOLVTIO. Non eſt hic diſputandum de pœnis originalis: quia ſupra tactæ ſunt, & quæ ſit eius pœna propria, & quæ non. Sed & hoc quod hic obiicitur, in præcedenti diſtinct. ſolutum eſt vbi oſtenſum eſt, quòd pœna promouens in corpore manet: pœna autem carentiæ quoad ſatisfactionem perſonæ dimiſſa fuit: ſed reatus naturæ non poterat ſolui, niſi per meditatorem Dei & hominum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt in 3. probatum eſt, & ideo oblationem pretij in limbo expectare oportebat: quia omne meritum efficaciam habet, & ſemper habuit à merito Chriſti: & illud in fide tantum habitum curat perſonam, in fide autem & actu curat naturam & perſonam, & aperit ianuam. *Solutio.*

DISTINCTIO XXXIV.

POST prædicta de peccato actuali diligenti indagine quædam conſideranda ſunt, ſcilicet quæ fuerit origo & cauſa primi peccati: vtrum res bona, an res mala? Poſtea, in qua re ſit peccatum? Deinde quid ſit peccatum, & quot modis fiat? Et de differentia ipſorum peccatorum. A *De peccato actuali ſecundum eius cauſalitatem.*

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta de peccato actuali, &c.] Hic agit Magiſter de malo actuali in quod cecidit homo. Conſideratur autem tripliciter, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam, & ſic de eo agit in prima parte: & conſideratur ſecundum quantitatem, & ſic agit de eo in ſecunda. infra diſtinct. 38. *ibi* [Poſt prædicta de voluntate] Conſideratur etiam ſecundum differentias ſpecie & numero: & ſic de ipſo agit in tertia parte, vbi incipit diſtinctio 42. *ibi* [Cum autem voluntas mala] Prima harum adhuc ſubdiuiditur in duas: quia in iſta diſtinct. agit de peccato in ratione mali, & in ſequenti incipit agere de eodem ſecundum quòd conſiſtit in actu, & habet aliquid entis, ibi ſcilicet [Poſt hoc videndum eſt quid ſit] Præſens autem diſtinct. habet tres partes, in quarum prima determinatur vnde malum: & in ſecunda, in quo malum *ibi* [Oſtenſa origine mali] In tertia obiicit quædam, & ſoluit *ibi* [Ad hoc autem quod dictum.

ARTICVLVS I.

An malum sit?

CIrca primum autem incidunt dubia tria: quorum primum est, An sit malum? Secundum, An causam habeat efficientem vel deficientem? Tertium, Qualiter procedat à causa efficiente vel deficiente?

Ad primum potest obiici per auctoritates: sed quia copiosè inducuntur à Magistro in sequenti parte sistius distinct. & in sequenti distinct. supersedeo. Ratione videtur malum nihil esse sic. Bonum per finem diffinitur: cum igitur malum opponatur fini, aut malum diffinitur per contrarium finem, aut per priuationem finis boni: non autem potest diffiniri per contrarium finem, quia nihil est summo bono contrarium, eo quòd nihil sit summe malum: ergo diffinietur per priuationem finis boni: priuatio autem non ponit vel dicit ens: ergo malum nihil est entium.

De diuin. no. cap. 4. 2 Item, Dionys. Malum nihil entium, neque in Angelo, neque in anima, neque in tota natura. Cum igitur pluribus modis variari non possit malum, non erit ens.

3 Item, Aut malum dicitur per se & substantialiter malum, aut participatione substantialiter mali, aut per priuationem boni. Si primo modo: ergo aliquid est substantialiter malum: quod autem est substantialiter malum, non habet de bono: ergo illud malum nihil habet de bono: sed esse est aliquod bonum, & bonum de quo dicit Philosophus, quòd omnia desiderant esse bonum, & propter illud agunt, quicquid agunt: ergo illud substantialiter malum non habet esse: ergo nec est malum. Si autem dicatur participatione malum. Contra: Non fit participatione malum, nisi aliquid per se sit malum quod participetur: ergo nihil est participatiue malum. Relinquitur igitur, quòd malum dicatur per priuationem boni: ergo malum non est nisi priuatio: priuatio autem nihil est: ergo malum nihil est.

4 Item dicit Damasc. quòd malum est tenebra spiritualis: sed tenebra non dicit nisi lucis absentiam, vbi debet esse lux: ergo nec malum dicet nisi boni absentiam, vbi debet esse bonum: hoc autem nihil est.

5 Item, Sicut est in potentiis exterioribus compactis ad actum & perfectionem, ita etiam est in potentiis interioribus: potentiæ autem exteriores ad actum & finem, non tolluntur nisi per priuationem, vt cæcum, & surdum, & huiusmodi: ergo nec potentiæ interiores: sed malum dicit ablationem actus in perfectione finis: ergo malum non dicit nisi priuationem: priuatio autem nihil est: ergo malum nihil est. Si dicas, quòd potentia exterior quandoque tollitur per id quod aliquid est, sicut oculi potentia per pellem tegentem visum: hoc nihil est: quia ibi non tollitur habitudo & perfectio oculi ad actum, sed regitur & impeditur, sicut nec tollitur per manum si desuper imponatur.

Sed contra. SED quia omnes confitentur hoc, obiicitur in contrarium sic: Malum nihil est: quod autem nihil est, nulli oppugnat: ergo malum nulli oppugnat: sed pugnat bono, vt dicit Dionys. ergo malum est actu ens.

2 Item, Nihil corrumpit aliquid, nisi quod est actu ens: malum corrumpit bonum: ergo malum actu est.

3 Item, malum est primo in actu, vt hic dicitur in litera: actus autem relinquit habitum talem, qualis ipse est: ergo malum est in habitu: sed actus & habitus actu sunt: ergo malum actu est.

4 Item, Macula aut dicit aliquod ens in anima, aut nihil. Si nihil: tunc non deletur per gratiam, quia nihil non deletur. Si autem dicit aliquod ens, cum ipsa sit malum, erit malum aliquod ens.

5 Item, Anima dicitur bona boni participatione: ergo si malum est priuatio boni, ab eodem est mala & indifferens, quod falsum est: ergo oportet, quòd sit mala alicuius entis participatione: ergo malum similiter est ens actu.

6 Item, Si malum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant, vt dicit August. & habetur in sequenti distinct. ergo videtur, quòd cum Lit. Deus punit homines, quòd pro nihilo puniat eos: & hoc est ridiculum: quia sine causa punitur, quod pro nihilo punitur.

Iuxta hoc quæritur de solutione quorundam dicentium, quòd duplex est esse, scilicet primum, & secundum. Esse primum est esse vere. Et esse secundum, est esse perfectionis perficientis secundum bene, de quo dicit Boëtius, quòd esse est quod ordinem retinet, seruatque naturam. Dicunt igitur, quòd malum est non ens secundum esse secundum, quia priuat bene esse: sed est ens secundum esse primum, quia saluatur in illo. Sed quòd hoc nihil sit dictu, probatur de facili sic: Dato, quòd malum sit priuatio boni, malum non habebit esse nisi priuationis concretiue sumptæ: hæc autem nec dicit esse subiecti, nec esse quod priuat: ergo nec dicit esse primum, nec esse secundum: ergo ipsum est simpliciter nihil.

2 Item à simili videtur hoc probari: quia cæcum (vt dicit Anselm.) non dicit aliquid magis in oculo, quam in lapide: sed nec esse primum, nec esse secundum dicit in lapide: ergo nec in oculo.

3 Item, Negatio non propter hoc dicitur habere esse, quia non negat quidquid est: sed dicitur nihil esse, quia nihil est compositionis vel affirmationis sibi oppositæ: ergo nec priuatio propter hoc dicetur habere esse secundum esse primum, quia non priuat esse primum, eo quòd non opponitur ei priuatio illa quæ priuat esse secundum: sed potius omnino dicitur nihil esse, quia nec dicit primum, nec secundum.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum videtur, quòd malum in eo quòd malum, omnino nihil est, nec secundum esse primum, nec secundum esse secundum. Id autem quod est malum materialiter, aliquid est: sicut & cæcum omnino nihil est, cum tamen id quod est cæcum, sit animal visu carens. Et hoc est quod dicitur aliis verbis, quòd subiectum mali materialiter loquendo aliquid est: forma autem mali consistit in priuatione pura. Et hoc ideo quia priuatio omnis relinquit subiectum & aptitudinem siue debitum ad habitum, priuat habitu ipso: & malum non accipit intentionem & rationem mali ex parte subiecti quod relinquit, sed potius ex habitu quo priuat: sicut enim dicit Philosophus, à potentia

tentia ſubiecti non dicimur boni vel mali. Secundum hoc igitur concedo, quòd malum in eo quòd malum, omnino nihil eſt : ſicut neque aliqua priuatio in eo quòd priuatio, aliquid eſt.

Ad primvm dicendum, quòd pugnare dicitur proprie & improprie. Si pugnare dicitur proprie : tunc idem eſt pugnare quod contraria virtute in contrarium agere : & tunc malum non pugnat bono niſi virtute boni, vt dicit Dionyſ. & hoc ſic intelligendum eſt, quòd eſt bonum particulare, & bonum vniuerſale quod eſt finis omnium bonorum. Bonum autem vniuerſale quod finis eſt, illud non habet contrarium malum : & ideo illi nihil oppugnat. Eſt autem bonum particulare, quod eſt forma boni in actu vel habitu. Habitus autem virtutis ſpecialis, non eſt bonus ſubſtantialiter, ſed potius inquantum coniungit fini. Ita etiam habitus vitij & non eſt actus ſubſtantialiter malus, ſed inquantum priuat fine, quod eſt vniuerſale bonum. Priuatio ergo ſuſtentata in actu vel habitu, pugnat particulari bono : non vnde priuatio, ſed potius vnde contrarius actus vel habitus : & ideo non pugnat niſi viribus boni : quia illud inquantum eſt, bonum eſt : & inquantum eſt, contrarium eſt : licet priuatio conſequatur paſſiue : & tunc pugnare boni, eſt deficere bonum : & hoc contingit priuando ipſum : & ſic omnis priuatio pugnat habitui. Sed ex hoc non ſequitur, quòd ſic pugnans ſit in actu ens : ſed quod pugnat primo modo, eſt actu ens: quia ſic non tantum eſt priuatiuum, ſed etiam contrarium, habens contrariam formam habitui & actui particularis boni.

Ad alivd dicendum eodem modo, quòd ſi corrumpere ſonat viribus contrarij ad deſtitutionem agere, tunc malum & bonum improprie ſumuntur pro ſuis ſubiectis in actibus & habitibus : & ſic vtrumque eſt actu ens. Si autem ſumatur corrumpere pro deficere ex deſtitutione finis, tunc non oportet, quòd corrumpens ſit actu ens: ſicut neque mors eſt actu ens, licet corrumpat & priuat vitam.

Ad alivd dicendum, quòd malum eſt primum in actu : ſed actus non eſt ratio mali, ſed potius ſubiectum : quia inquantum eſt, bonus eſt, vt patebit in ſequenti diſtinctione.

Ad alivd dicendum, quòd macula dicitur dupliciter, ſcilicet pro habitu vitij, & pro defectu eius quod debet ineſſe. Primo modo non, eſt macula mala vt per ſe, ſed vt ſubiectum mali: quia ille habitus inquantum eſt, non eſt malus, ſed inquantum priuat bono ex carentia finis. Secundo modo eſt defectus abſolute nihil ponens eſſe, ſed turpitudo eſt ex defectu eius quod debet ineſſe : vt cæcum dicitur habere maculam, non propter priuationem alicuius, ſed propter priuationem eius quod ineſſe debet.

Ad alivd dicendum, quòd anima non dicitur eſſe indifferens ab eodem, à quo dicitur mala : quia indifferentia non dicit priuationem finis, ſed potius dicit non coniunctionem cum fine : ſed malum dicit finis corruptionem & priuationem.

Ad alivd dicendum, quòd illa eſt vilis obiectio parum habens rationis. Cum enim dicitur, malum nihil eſt, intelligitur non ponere aliquod ens, quod tamen deberet ineſſe. Cum autem dicitur, homines puniuntur pro malo, intelligitur pro priuatione habitus boni, quod debet ineſſe. Et ex hoc non ſequitur, quòd puniantur pro nihilo, ſed pro aliquo, id eſt, bono, quod debet ineſſe, & non ineſt. Et ideo pro eodem puniuntur homines, & remunerantur : ſed pro bono quod fecerunt & habent, remunerantur : & pro bono quod non fecerunt nec habent, puniuntur. Et vt apertius dicatur, cum dicitur, malum, duo dicuntur : vnum ſcilicet quod eſt ratio mali, & alterum quod relinquit in ſubiecto: & cum dicitur, malum nihil eſt, negatur eſſe de malo ſecundum rationem mali. Cum autem dicitur, homines puniuntur pro malo, malum dicit cauſam pœnæ vel punitionis ſecundum id quod relinquit in ſubiecto quod eſt carentia habitus. Et ex hoc non ſequitur, quòd pro nihilo puniuntur, cum diuerſimode ſumatur in præmiſſis, gratia diuerſorum quæ dicit. Sed ſequitur : ergo puniuntur pro habitu quem habere deberent, cum nihil habent.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum habeat cauſam efficientem vel deficientem?

Secundo quæritur, Vtrum habeat cauſam efficientem vel deficientem? Videtur autem, quòd deficientem : quia vt dicit Auguſt. cauſas mali efficientes non oportet quærere, ſed deficientes.

2 Item malum (vt iam habitum eſt) priuatio eſt. Priuatio autem non habet cauſam efficientem, ſed deficientem : ergo malum ſimiliter.

3 Item, Cauſa efficiens non efficit niſi duobus modis, ſcilicet influendo ſpeciem propriam, aut actu ſuo eliciendo ſpeciem ex eo in quod agit. Verbi gratia, ignis in combuſtibili influit ſpeciem propriam, & ſol in terra elicit ſpeciem liquationis quæ non eſt propria ſoli : ergo ſi malum habet cauſam efficientem, oportet quòd altero illorum modorum habeat ſpeciem. Quicquid autem habet ſpeciem, ipſum eſt abſolute : ergo malum eſt abſolute. Sed hoc eſt falſum, vt probatum eſt : ergo malum non habet cauſam efficientem, vt videtur.

Sed contra : Omne quod eſt, aut eſt cauſa prima, aut cauſatum à cauſa prima : malum eſt in actu & habitu : ergo ipſum eſt aut cauſa prima, aut cauſatum à cauſa prima. Non autem ipſum eſt cauſa prima : ergo eſt cauſatum à cauſa aliqua efficiente. *Sed contra.*

2 Item, Albificator eſt cauſa efficiens albi: ergo & malefactor eſt cauſa efficiens mali : ergo malum habet cauſam efficientem.

3 Item, Quicquid eſt in potentia alicuius, antequam ſit, neceſſe eſt, quòd ſit in illo, ſicut in potentia cauſæ efficientis vel materialis : malum autem eſt in potentia liberi arbitrij antequam fiat : ergo eſt in ipſo ſicut in materia, vel efficiente : non autem ſicut in materia : ergo ſicut in efficiente : ergo habet cauſam efficientem.

Solvtio. Ad hæc omnia leue eſt ſoluere, ſi habeantur præhabita in præcedenti problemate. Si enim materialiter accipiatur malum, hoc eſt id quod eſt malum, tunc malum erit in actu & habitu. *Solutio.*

bitu. Actus autem ille consideratur dupliciter, scilicet in comparatione ad obiectum, quod est commutabile bonum: & eodem modo habitus considerari potest inquantum inclinat in illud: & sic malum est voluntarium & intentum & causatum, & habet causam efficientem, sicut probabitur in distinct. sequenti. Si autem consideretur malum in eo quod malum, vel actus vel habitus inquantum comparatur ad formalem priuationem boni: sic malum non est voluntarium, & non intentum, & non fœcundum, sed pigrum, vt dicit Dionys. & non causatum aliqua causa efficiente: sed est defectus incidens ex voluntate deflexa à bono commutabili, & sic egrediente in actum: & hoc totum habet probari in sequenti distinct. in qua quæretur, Vtrum omnis actus sit à Deo? Secundum primam intentionem mali rationes procedunt secundo inductæ: & secundum secundam intentionem eiusdem procedunt rationes primo inductæ. Vnde patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

Qualiter malum procedit à causa efficiente vel deficiente?

TErtio quæritur, Qualiter malum procedat à causa efficiente vel deficiente? Videtur autem, quòd à causa deficiente non causetur: quia deficiens potius cadit à potentia causalitatis quam ipsum sit causa: si ergo voluntas in eo quòd deficiens, est causa, potius cadit à potestate causandi, quam quòd causet aliquid.

2 Item, Malum (vt habitum est) non est in subiecto nisi in anima, vel habitu, vel actu: sed prout est in anima, sic causatur ab actu malo: ergo actus malus causatur ab anima: sed nihil deficiens agit: ergo actus malus non causatur à voluntate deficiente, sed potius agente & potente.

3 Item, Non est malum nisi sit conuersio ad commutabile bonum per modum fruendi: sed posse conuerti, posse est, & similiter posse frui bono commutabili, posse est: ergo causa peccati consistit in potente & agente, & non deficiente.

Sed contra. SED CONTRA: Defectus (vt supra habitum est) nunquam est ab efficiente, quia efficiens efficit ens secundum speciem aliquam, & hoc non est defectus vel priuatio, sed dicit Augustinus & ponitur in sequenti distinct. quòd tota natura mali à speciei priuatione accepta est: ergo non causatur à libero arbitrio vel voluntate, secundum quòd est efficiens, sed secundum quòd est deficiens.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd malum est à voluntate deficiente, siue accipiatur materialiter, siue formaliter. Si enim accipitur materialiter: tunc est actus super obiectum carens forma boni ex priuatione finis. Si autem accipitur formaliter: tunc dicit priuationem rationis boni. Sed si malum diceret actum in cõparatione ad obiectum tantum: tunc verum esset, quòd esset à causa efficiente: sed hoc non dicit secundum aliquem sensum. Et vt plenius possit intelligi, ponamus duo exempla, quorum vnum est Augustini alterum sumitur à Philosophis. Augustini quidem exemplum est, quòd consideretur virtus gressibilis perfecta & integra, sita in membro in quo voluitur crus, & consideretur in ipso crure coniuncta ad femur vel ad genu tibia curua, & consideretur actus ambulandi: actus enim ambulandi reducitur ad virtutem gressibilem sicut mouentem & non deficientem, sed ad tibiam vt deficientem in acceptione motus recti à virtute gressibili: & ideo id quod est ambulationis, totum effluit à virtute gressibili, sed ratio claudicationis & defectus à recto incidit præter intentionem virtutis gressibilis à curuitate tibiæ, quæ curuitas etiam nihil aliud est quam infirmitas & defectus rectitudinis in instrumento ambulandi. Dicamus igitur, quòd virtus gressibilis in mouendo, est sicut virtus diuina generaliter mouens voluntatem & naturam: voluntas autem in se est sicut instrumentum potens deficere ex vertibilitate naturæ: voluntas autem conuersa ad bonum commutabile per consensum, est sicut instrumentum deficiens actu & curuum, eo quòd intentio directa tendat sursum, sicut dicitur in Cant. 1. Recti diligunt te. Vbi dicit Amb. quòd diligere terrena, curuitas est animæ. Cum igitur quæritur causa mali, aut quæritur causa mali in potentia, aut causa mali in actu. Si causa mali in potentia: tunc dico, quòd est voluntas potens deficere ex vertibilitate naturæ & electionis. Si causa mali in actu: dico quòd est voluntas deficiens à primo bono ex conuersione deficiente ad bonum commutabile: ita quòd quicquid est motus interiorum vel exteriorum, procedit à virtute Dei mouente: sed defectus boni incidit à voluntate mota, quæ deflectitur ab ordine primæ virtutis mouentis in finem boni, per hoc quòd conuertitur ad id quod sub se est vel debet esse. Aliud exemplum est de virtute informatiua in semine, cui non obedit substantia seminis: ibi enim generatur monstrum, non ex defectu virtutis informatiuæ, sed eo quòd substantia seminis deficit à mobilitate quam recipit à virtute informante: sed defectus à perfectione formæ, est defectus mobilitatis seminis, ex hoc quòd coniuncta est dispositionibus contrariis. Et hæc duo exempla fere soluunt totam difficultatem istius & sequentis distinctionis.

DICENDVM igitur ad primum, quòd malum habet causam deficientem, vt causalitas retorqueatur ad id mali quod est materiale & ens, defectus autem ad priuationem boni quæ causat rationem mali.

AD ALIVD dicendum, quòd actus est ens, & causatur à volũtate prout mouetur à virtute primi mouentis: sed defectus incidẽs circa actum, causatur ex defectu actuali voluntatis, qui defectus est deflexio ab ordine motus diuinæ virtutis ad finem boni. Ex hoc enim causatur priuatio finis & boni: quia si moueretur sicut Deus mouet, tunc consequeretur finem. Quis autem sit egressus ille & defectus, infra patebit in eodem problemate.

AD ALIVD dicendum, quòd conuersio ad bonum commutabile non est mala, vt dicit Aug. in lib. de libero arbitrio sicut, nec ipsum bonum commutabile est malum, nec fructus boni commutabilis est malus: sed conuersio auertens habet rationem mali, & fructus excludens id quo est fruendum, est malus: & ideo patet, quòd malum incidit exclusione boni summi, quia impossibile

sibile est duos esse fines non ad seinuicem ordinatos vnius voluntatis : & ideo si conuertitur ad bonum commutabile vt ad finem, excluditur necessario bonum incommutabile : & hæc exclusio defectus boni commutabilis, est in voluntate, & est tota ratio mali. Et ideo hoc est impotentiæ & causæ secundæ deficientis ab ordine illius motus, quo mouentur à causa prima. Et per hoc patet solutio ad totum : quia ad id quod est in contrarium, bene concedimus,

Quæ fuit origo & causa peccati prima.

CAusa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum B peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur : cum enim originem & causam habuit, aut ex bono, aut ex malo habuit : sed malum ante non erat : ex bono ergo ortum est. Prius enim in Angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat Angelus, nisi bona natura Dei ? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in Angelo : non ex alio quam ex Angelo : ex bono ergo ortum est. Vnde August. in responsionibus contra Iulianum hæreticum qui dixerat, Si ex natura peccatum est, tunc mala est natura, ait, Quæso vt si potest, respondeat. Manifestum est ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos : sed ipsam malam voluntatem vnde dicit exortam, nisi ex bono ? Si enim ex Angelo : quid est Angelus, nisi bonum opus Dei ? Si ex homine : quid erat ipse homo nisi bonum opus Dei ? Imo quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala voluntas nisi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura ? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum præcessit, sed ex bono originem habuit. Hic aperte dicitur primam causam & originem mali, bonam fuisse naturam. Et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa, scilicet malæ voluntatis.

Id est in lib. 2. de nuptiis & concupiscentia ad Valerium, cap. 28.

Quod mala voluntas secundaria causa fuit malorum.

MAla autem voluntas illa Angeli & hominis, causa est etiam ma- C lorum subsequentium, scilicet malorum operum & malarum voluntatum. Vnde August. in enchi. Nequaquam dubitare debemus, re- Cap. 23. rum bonarum quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem Dei : malarum vero ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius Angeli, postea hominis : hoc primum est creaturæ rationalis malum, id est, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id est, Angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id est, à Deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinentium : quia causa est tam peccatorum quam pœnarum quibus premitur humana natura. Prima ergo origo & causa peccati, bonum fuit : & secunda, malum quod ortum est ex bono.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

Vtrum cauſa & origo primi peccati extitit res bona ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Cauſa & origo primi peccati res bona, &c.] Hoc enim videtur falſum : quia Math. 7. dicitur, Non poteſt atbor bona fructus malos facere, &c. Igitur mali primi radix eſt mala & non bona, vt videtur.

2 Item, Habitum eſt, quòd malum eſt à cauſa deficiente : cauſa autem deficiens non eſt niſi à bono : ergo eſt à deficiente à bono : ſed deficiens à bono eſt malum : ergo primum malum eſt à malo, vt videtur.

3 Item, Ille defectus à quo incidit malum, aut eſt pœna, aut culpa : non pœna, vt videtur: ergo culpa : ergo culpa præcedit culpam primam: non enim poteſt dici, quòd ſit pœna, quia pœna non eſt ante culpam primam, ſed poſt ipſam ex ordine iuſtitiæ diuinæ.

4 Item, Cum dicitur, malum primum, intelligitur de voluntate interiori, quæ eſt actus voluntatis inſtrumenti : hoc autem malum procedit à voluntate, quæ eſt inſtrumentum : aut ergo inquantum voluntas mota à Deo, aut inquantum voluntas vertibilis. Et quocunque modo dicatur, ſequitur quòd ſemper ſit malum à voluntate : quia nullo illorum vnquam caret, quod falſum eſt: ergo videtur, quòd non ſit ab ipſa niſi inquantum eſt mala,

5 Item, Habitum eſt, quòd voluntas actualiter deficiens à bono, prima cauſa eſt mali : aut igitur ille defectus eſt idem cum malo cauſato, aut diuerſus. Si idem : tunc idem eſt cauſa, & cauſatum, quod non poteſt eſſe. Si diuerſus: tunc ineuitabiliter ſequitur, quòd malum primum ſit à malo alio : quia defectus voluntatis à bono primo malus eſt. Si autem hoc concedatur, oportet neceſſario, quòd hic deueniatur in infinitum, aut aliquod eſt ſumme malum, quod cauſat omnia mala, vt dicunt Manichæi. Si enim ante primum malum in actu eſt malum, quæritur de illo malo, Vtrum ſit cauſa, vel cauſatum ? Si cauſa : tunc erit per ſe malum : & ita verum dicit Manichæus. Si cauſatum : tunc quæritur de cauſa eius, Vtrum ſit bona vel mala ? Et videtur, quòd mala : quia contrariorum contrariæ ſunt cauſæ. Si igitur cauſa boni bona eſt, & cauſa mali mala erit : & tunc quæritur de illo malo : & itur in infinitum : aut oportet, quòd cauſa mali ſit bonum: & hoc videtur impoſſibile.

SOLVTIO. Dicendum, quòd primi mali & actus interioris cauſa eſt res bona bonitate naturæ, ſed non bonitate finis ordinati ad gratiam & virtutem : & hæc res eſt voluntas creata de nihilo, vertibilis ſecundum electionem ad volita diuerſa, quæ ſunt commutabile bonum, & incommutabile bonum, ſecundum quòd elegerit.

AD PRIMVM ergo dicendum (ſicut Magiſter in litera dicit) quòd loquitur ibi Dominus de mala actuali voluntate interiori, & vocat fructum opus exterius.

AD ALIVD dicendum, quòd cauſa deficiens in potentia, eſt mala, ſed bona bonitate naturæ: ſed cauſa deficiens in actu, mala eſt : ſed defectus in actu eſt defectus idem qui eſt interioris voluntatis ſecundum actum : & ideo non præcedit vnum malum alterum, quia vtrumque eſt vnum.

AD ALIVD dicendum, quòd defectus ille culpa eſt, & eſt in actu voluntatis interioris : quia ſubſtantia illius actus conſiſtit in conuerſione illicita ad bonum commutabile : & hæc conuerſio ſub tali ratione dicit talem defectum : ſed vertibilitas ipſius potentiæ nec eſt pœna, nec culpa, ſed natura quæ conſequitur eam inquantum eſt de nihilo.

AD ALIVD dicendum, quòd nullus iſtorum modorum eſt neceſſarius : quia malum non habet cauſam neceſſariam, ſed eſt à voluntate libertatem habente conuertendi ſe & auertendi: & ideo quandoque peccat, & quandoque non peccat. Et quod obiicitur, quòd contrariorum contrariæ ſunt cauſæ, non tenet in cauſis rationabilibus, ſed agentibus per neceſſitatem naturæ tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd ille defectus eſt idem, eo quòd voluntas actualiter non deficit niſi in actu volendi & conuerſionis indebitæ. Nec tamen ſequitur, quòd ipſa non ſit cauſa mali; quia ipſa eſt cauſa mali deficiens, id eſt. à qua malum habet rationem : & illud eſt coniunctum malo, ſed non eſt efficiens, ſed potius eſt efficiens voluntas ſecundum ſe, & effectum totum malum ſecundum naturam & rationem, licet non eodem modo, vt dictum eſt. Vnde non præcedit defectus ille malum niſi natura, vt ratio alicuius præcedit id cuius eſt ratio, cum tamen ſecundum eſſe ſit idem.

In qua re ſit peccatum, an in bona an in mala : & dicitur, quia in bona tantum.

DOStenſa origine mali, ſupereſt videre in qua re ſit malum, ſcilicet an in re bona, an in re mala ? Qui rectè acutéque ſapit, non niſi in bono malum eſſe intelligit, id eſt, in natura bona. Malum enim eſt corruptio vel priuatio boni : vbi autem bonum non eſt, non poteſt eſſe corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non poteſt eſſe niſi in re bona. Sicut enim morbis vulneribus corrumpuntur corpora : quæ (vt Cap. 11. ait Auguſt. in enchi.) ſunt priuationes boni quod dicitur ſanitas : ita &

animorum

animorum quæcunque sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonum enim minui malum est: quamuis quantumcunque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est natura, nisi & ipsa natura consumatur. Cum vero corrumpitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunque priuat bono. Nam si nullo bono priuat, non nocet. Nocet autem: adimit ergo bonum. Quandiu itaque natura corrumpitur, inest ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonum: sed bonum omnino malo carens, integrum bonum est. Cum vero inest malum, vitiatum vel vitiosum bonum est, nec malum vnquam potest esse vllum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantum natura est, bonum est: nihil aliud dici videtur, cum vitiosa naura esse, mala natura esse dicitur, nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse nisi quod bonum est. Hac contexione euidenter insinuatur malum non posse esse, nisi in re bona: vbi etiam, licet absurdum videatur, manifeste dicitur esse malum, quod bonum est. Ibidem cap. 12.

Quod ex præmissis sequitur, scilicet quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.

EX quo colligitur, nihil aliud significari cum dicitur homo malus, nisi bonum malum. Vnde Augustin. in eodem subdit, Quid est malus homo, nisi mala natura? Quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonum est, quia natura est: quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cum duo ista discernimus, inuenimus nec ideo malum, quia homo est: nec ideo bonum, quia iniquus est: sed bonum, quia homo: malum, quia iniquus. Omnis itaque natura, etiamsi vitiosa sit, inquantum natura est, bona est: inquantum vitiosa est, mala est. E Cap. 13.

Quod regula Dialecticorum de contrariis fallit in his, scilicet bono & malo.

IDeoque in his contrariis quæ mala & bona vocantur, illa Dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli duo rei simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est, & amarus. Nullum simul vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis ac pene in omnibus reperitur contrariis, vt in vna re simul esse non possint. Cum autem bona & mala nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis & nisi in bonis esse non possunt. Et hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum non esset in quo esset, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo vbi consisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumperetur: quoniam nihil est aliud corruptio, quam boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt: & nisi in bonis non sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex Angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est voluntas mala. F Ibidem cap. 15.

Epilogum

Epilogum facit, ad alia transiturus.

EX his aperitur, quod primo & secundo supra inuestigandum duximus, scilicet quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re bona consistere, præmissis testimoniis comprobatur.

Sententiæ illi qua dictum est bonum esse malum, opponitur de prophetia quæ ait, Væ his qui dicunt bonum malum.

HAD hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt: Si bonum malum esse dicimus, incidimus in
Isa.5. illam sententiam propheticam, vbi legitur, Væ his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus bonum esse malum, & è conuerso.
Enchiridij, cap 13. & 19. Hoc autem August. in eodem libro determinat dicens, Id quod dictum est in prophetia, intelligendum esse de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem inquantum homo est, malum esse: & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.

ARTICVLVS V.

Vtrum malum sit in re bona, vel mala?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ostensa origine mali, &c.] Videtur enim hoc impossibile dicere tribus modis. In hoc enim quòd dicit, quòd bonum est subiectum mali: quia secundum hoc oppositum est subiectum oppositi, quod nullo modo esse potest: quia dicit Philosophus, quòd subiectum neutri oppositorum est oppositum. Si dicas, quòd bonum & malum non sunt contraria, sed opposita, vt priuatio & habitus: tunc adhuc est impossibilius: habitus enim priuatus, nullo modo est substratus priuationi, quæ priuat ipso: ergo bonum non est subiectum mali.

2 Item, Bonum & malum opponuntur: aut ergo totum malum opponitur toti bono, aut parti boni. Si toti bono: ergo nihil de bono remanet cum ipso quod malo subiicitur. Si aut parti boni: ergo cum nihil sit bonum, nisi oppositum malo, non totum bonum est bonum, sed pars illa tantum quæ opponitur malo, quod falsum est: ergo nihil remanet de bono quod subiiciatur malo, vt videtur.

3 Item, Nihil est subiectum alicuius, nisi quod natum est suscipere illud; bonum est subiectum mali: ergo natum est suscipere illud. Suscipiat ergo: ergo tunc bonum erit malum, & probabitur oppositum de opposito, quod secundum omne genus oppositorum est impossibile, licet dicatur in litera & concedatur.

Secundum quod dicit, est quòd malum adimit bonum: & hoc etiam videtur impossibile: quia cum bonum sit finitum, tot possunt esse mala, quod totum absumerent bonum: & quod nihil habet de bono, est non ens: ergo possunt ita multiplicari mala in aliquo, quòd ipse efficeretur non ens. Si dicas, quòd bonum habet proprietatem continui quod est diuisibile in infinitum: & primum malum tollit aliquotam partem boni, & secundum non tollit tantum, sed aliquotam residui, & sic in infinitum. Et tunc est quæstio, Quæ sit ratio, cum secundum malum inueniat bonum magis debile quam primum, tamen secundum tollit minus à quantitate quam primum? Et non potest inueniri ratio, etiam à volente fingere. Præterea, In litera non soluitur sic ab Aug. sed quòd ideo hoc accidit, quòd ipsum bonum est naturale. Et tunc quæritur ratio huius, Qualiter bonum ideo non finitur, quia est naturale?

Tertium quod dicit, est quòd in his contrariis fallit regula Dialecticorum: & videtur male legisse August. regulas Dialecticorum: quia bonum & malum non sunt contraria secundum eum, sed opposita, vt priuatio & habitus. Præterea etiamsi detur, quòd opponantur vt priuatio & habitus, adhuc nullo modo haberi potest, quòd malum sit in eodem bono quo priuat: quia nullus intellectus capit hoc: quia priuatum non est: subiectum autem priuationis & mali est simpliciter. Ergo Augustinus videtur hoc male dicere.

SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd triplex est malum, & triplex bonum: & quia bonum dicitur vt habitus ex quo cognoscitur priuatio, *Solutio.*

distingua

distinguatur prius bonum : & ex illo habetur distinctio mali. Dicitur igitur bonum gratiæ, & bonum quod conuertitur substantialiter cum ente, & bonum medium quod est ordinabilitas naturæ rationalis in gratiam. Primum bonum est in gratia & virtute gratum faciente. Secundum consequitur omnem naturam inquantum est natura. Tertium autem specialiter est naturæ quæ capax est gratiæ : quia illa capacitas habet habitudinem naturalem qua ordinatur ad gratiam : & hoc vocatur à Doctoribus & Sanctis bonum naturale diuisibile per peccatum. Vnde illud medium bonum inter gratiam & naturam, consideratur dupliciter, sicut omne medium, scilicet à parte substantiæ in qua radicatur, & à parte finis quem attingit, scilicet gratiæ. Dico igitur, quòd malum dicitur etiam tribus modis secundum Dionys. Quia malum naturæ est contra naturam esse illius rei cuius est illa natura : & malum culpæ est contra gratiam : & malum rationis vel animæ est contra bonum naturale, quod est ordinabilitas naturalis ad gratiam.

Dico ergo ad primum illorum trium quæ obiecta sunt, quòd malum culpæ de quo hic loquitur, opponitur in toto bono gratiæ, & ideo in toto priuat illo, ita quòd nihil manet de ipso cum malo : sed idem malum culpæ in nullo opponitur bono substantiæ quod conuertitur cum quolibet ente inquantum est, & ideo in nullo priuat vel adimit ipsum : bono autem medio opponitur in illa parte qua se habet ad gratiam, & non in illa qua se habet ad substantiam in qua radicatur: & ideo in illa parte in qua opponitur ei, priuat ipso, & non saluatur cum ipso : sed in alia parte in qua non opponitur ei, efficitur subiectum eius, sicut subiectum potest habere priuatio, quia ex illa parte relinquitur à priuatione : & ideo fit, quòd medium sequitur naturam extremorum : & ideo in illa parte qua attingit gratiam cui opponitur malum culpæ, opponitur ei malum, & in ea parte qua radicatur in substantia cui non opponitur, relinquitur à malo, sicut subiectum à priuatione. Dicendum igitur ad primum, quòd non secundum eandem rationem subiectum est & oppositum, sicut ex dictis patet.

Ad aliud dicendum, quòd toti bono gratiæ opponitur malum, & ideo ea priuat, sed nulli parti substantialis boni, & ideo nihil de hoc priuat : sed medio bono opponitur secundum aliquid, & quoad hoc priuat : & secundum aliquid non opponitur, & ideo quoad hoc non priuat.

Ad aliud dicendum, quòd in litera conceditur malum esse bonum : sed non est idem prædicatum & oppositum : quia bonum quod opponitur malo, est bonum gratiæ vel naturæ, quod est medium ex ea parte qua attingit bonum gratiæ. Quod autem prædicatur de malo, est bonum quod conuertitur cum ente, vel bonum medium secundum id quòd radicatur in substantia rationali : & ideo non est oppositio secundum rem, sed secundum nomen solum.

Ad id quod secundo obiicitur, dicendum quòd illa solutio ficta est, & bene improbata : sed causa est quam ponit August. in litera : scilicet quòd ex illa parte ex qua radicatur in substantia, naturale est sicut substantia : & ideo cum malum non opponitur nec priuat ex illa parte, infinite se habet ad bonum : & ideo licet semper elongetur, tamen non tollitur quin maneat potentia boni per adiutorium gratiæ : sed si infinite se haberet ad bonum gratiæ, tunc procederet obiectio.

Ad id quod tertio obiicitur, dicendum quòd contraria dicuntur dupliciter, scilicet proprie, & large. Proprie sumendo contraria, sic sunt formæ contrariæ ordinatæ ad subiectum vnum : & sic vtrumque contrariorum est ens in specie perfecta : & hoc modo malum & bonum non sunt contraria. Large autem sunt contraria, quæ sunt principia contrariorum actuum & habituum : & hoc modo bonum completum & malum sunt contraria : quia voluntas completa causa est actus boni per formam gratiæ & virtutis, & diminuta voluntas quæ substat peccato, non potest in illum de se, sed potest in actum vitij & habitum virtutis. Et hoc modo sumit August. hic contraria, & quoad hoc verum dicit : & ideo non simpliciter fallit hîc regula Dialecticorum: & ideo glossant quidam, quòd non fallit, sed videtur fallere : & August. non est sententia secundum rem, sed quæ facit quærere verum regulæ intellectum.

DISTINCTIO XXXV.

Quid sit peccatum ?

POst hæc videndum est, quid sit peccatum. Peccatum est (vt ait August.) omne dictum, vel factum, vel concupitum, quod fit contra legem Dei. Idem in lib. de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. In vtraque assignatione de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala,

A *De peccato actuali secundum eius quiddictatem & diffinitionem.* Lib. 22.

contra fauſtum Manichæum, Cap. 17. cap. 11. & retract. lib. 1. c. 15. Cap. 8.

mala, ſiue locutio & operatio praua, id eſt, actus malus tam interior quam exterior: ex altera vero tantum oſtenditur eſſe actus interior. Voluntas enim (vt in ſuperioribus dictum eſt) motus animi eſt: actus ergo interior eſt. Amb. quoque in lib. de paradiſo ait, Quid eſt peccatum niſi legis diuinæ præuaricatio, & cæleſtium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatum eſt, ſed in mandante culpa non eſt. Non enim conſiſteret peccatum, ſi interdictio non fuiſſet. Non conſiſtente autem peccato, non ſolum malitia, ſed etiam virtus fortaſſe non eſſet: quæ niſi aliqua malitiæ fuiſſent ſemina, vel ſubſiſtere, vel eminere non poſſet. Ecce præuaricationem legis & inobedientiam diffinit Ambroſius eſſe peccatum.

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc videndum eſt quid ſit peccatum, &c.] Hic incipit agere de peccato: & diuiditur in tres partes, in quarum prima tangit quid ſit peccatum diffinitiue & realiter. In ſecunda autem determinat, vtrum peccatum habeat rationem pœnæ vel non? in diſtinct. 36. *ibi* [Sciendum eſt, &c.] In tertia quærit, Vtrum actus peccatorum ſunt à Deo, vel non? in diſtinct. 37. *ibi* [Sunt & alij plures, &c.] Præſens autem lectio continet quatuor partes, in quarum prima Magiſter dat tres diffinitiones de peccato. In ſecunda ponit rationes diuerſarum opinionum ad quid ſit peccatum ſecundum rem & ſubſtantiam *ibi* [Quocirca diuerſitatis huius] In tertia tangit rationes eorum qui dicunt omne peccatum inquantum eſt, à Deo eſſe, & obiicit contra eos & ſoluit *ibi* [Quidam autem diligenter] In quarta quærit, Cum peccatum ſit corruptio boni, vtrum corrumpat bonum inquantum eſt, vel inquantum actus eſt, vel inquantum peccatum eſt *ibi* [Poteſt etiam quæri ab eiſdem, Cum peccatum, &c.] & per hoc patet ſententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum ſit diffinibile, & vtrum mortale & actuale poteſt vna diffinitione diffiniri?

INcidit autem dubitatio triplex ſecundum literam, ſcilicet an peccatum diffinibile ſit, & an rationes quas tangit Magiſter, omni peccato conueniant, & tertio de ipſis diffinitionibus quas ponit. Videtur enim, quòd peccatum non ſit diffinibile. Quicquid enim ſecundum commune nomen ſibi poſitum, non eſt reducibile in aliquod vnum genus cauſæ proximum, ipſum non poteſt diffiniri per aliquam cauſam: peccatum eſt huiuſmodi: ergo non poteſt diffiniri per aliquod genus cauſæ. Prima patet ex hoc, quòd omnis diffinitio datur per cauſam aliquam. Secunda probatur per hoc, quòd peccatorum nulla eſt forma, ſed potius formæ priuatio, ſicut & ſpeciei,

2 Similiter cum non habeat materiam niſi circa quam, & illa non ſit vnius rationis in peccatis, non poſſunt diffiniri per illam; nec per efficientem, quia non eſt cauſa efficiens peccati, ſed deficiens: nec per finem, quia omne peccatum ideo peccatum eſt, quia priuat fine: ergo nullo modo videtur peccatum diffinibile.

3 Item, Quicquid diffinibile eſt, hac diffinitione poſita, ipſum aliquid conſtituit & perfectum in ordine vniuerſi: peccatum autem nihil talium eſt: ergo peccatum non eſt diffinibile ad minus diffinitione poſitiua. Probatur autem prima per hoc, quòd omnes partes diffinitionis poſitiuæ aliquid conſtituunt in diffinito. Secunda autem per hoc, quòd quamuis peccatum ordinetur, tamen ille ordo eſt in alio, & non in peccato, & eſt ordo extrinſecus quo aliquis bene vtitur malo ad aliud: quia peccatum priuat ordine ſubſtantiali rei & intrinſeco, vt dictum eſt ante finem primi libri in quæſtione de ordine mali.

4 Si dicas, quòd peccatum ſicut & malum, priuatio eſt, & poteſt diffiniri vt priuatio. Contra hoc eſt, quòd ad minus non eſt diffinibile diffinitione poſitiua & affirmationis, ſicut Magiſter hic diffinit.

IN CONTRARIVM autem eſt id quod habetur in litera. Præterea, Omne peccatum, vt Magiſter infra dicet, habet actum circa obiectum determinatum: talis autem actus diffinibilis eſt per obiectum: ergo peccatum eſt diffinibile. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd peccatum mortale & actuale, vt dicit Magiſter, poteſt diffiniri vna diffinitione communi. Vtrum autem omne peccatum poſſit vna diffinitione diffiniri, in ſequenti problemate patebit. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per cauſam efficientem & materiam peccatum actuale & mortale poſitiue poteſt diffiniri: licet enim cauſam habeat deficientem ſecundum comparationem ad formam circunſtantiarum & finem boni, inquantum peccatum eſt, tamen habet cauſam ex intentione operantem, inquantum comparatur actus ad obiectum: & hoc qualiter ſit, ſupra expoſitum eſt in præcedenti diſtinct.

AD ID autem quod obiicitur de materia, quòd non eſt vnius rationis, dicendum quòd materia conſideratur dupliciter, ſcilicet in ſe prout eſt res quædam, & ſic verum eſt, quòd non eſt vnius rationis. Conſideratur etiam vt eſt flexa ad voluntatem, & ſic accipit rationem finis voluntatis & voliti vel deſiderati. Per iſtas tamen duas

duas causas licet actus peccati diffiniatur, tamen non sufficienter diffinitur peccatum, nisi ponatur aliquid in diffinitione, quod innuat priuationem finis & circunstantiarum corruptionem, vt patet in diffinitionibus in litera positis.

AD ALIVD dicendum, quòd in peccato necesse est aliquid poni innuens defectum, sicut est inobedientia mandatorum, vel esse contra legem Dei, vel quod iustitia vetat, vel huiusmodi: & gratia huius cadit in ratione perfecti & boni ordinis illius qui substantialis est rei: sed gratia actus potest diffiniri, vt habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ista verba, contra legem, vel quod iustitia vetat, dicantur positiue: tamen signant priuationes, vt habitum est: & ideo diffinitiones in litera datæ, priuationes habent in se, in quibus completur ratio peccati, licet non ratio actus.

ARTICVLVS II.

Vtrum rationes quas tangit Magister, omni peccato conueniant, sic quòd illis rationibus omne peccatum definiatur?

SEcundo quæritur, Vtrum omne peccatum diffiniatur illis rationibus quas ponit in litera? Videtur autem, quòd sic: Quæcunque diuidunt aliquod commune, diffiniuntur vna ratione data secundum nomen illud commune quod diuidunt: originale, veniale, & actuale, diuidunt peccatum in communi acceptum: ergo conuenit eis data in communi diffinitio de peccato.

2 Item, Speciebus applicabilis est diffinitio generis: species autem peccati sunt originale, veniale, & mortale: ergo conuenit eis diffinitio data de genere.

3 Præterea, Omne peccatum adimit bonum, vt dicit in litera: & similiter omne peccatum est voluntarium, etiam originale, vt dicit August. & supra habitum est in litera: ergo omne peccatum conuenit in causa efficiente & deficiente: cum igitur per illas duas causas præcipuè diffiniatur, videtur quòd omne peccatum diffinibile sit in diffinitione vna in communi.

Sed contra. SED CONTRA hoc est, quòd id quod est priuatio boni, tollit in bono bonum gratiæ, & diminuit bonum naturæ: sed veniale non tollit bonum gratiæ, nec interrumpit etiam bonum naturæ, quia sicut supra habitum est, bonum naturæ non diminuitur nisi secundum ordinem in bonum: ergo corruptio boni non conuenit veniali.

2 Item, Originale est necessarium peccatum, vt supra habitum est: quod autem est voluntarium, non est necessarium: ergo originale non conuenit cum veniali & mortali in causa efficiente: ergo non potest simul cum illis diffiniri per illam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non est vna diffinitio, qua in communi possint diffiniri illa genera peccatorum, scilicet originale, veniale, & mortale, sicut probant duæ vltimæ rationes.

DICENDVM igitur ad primum, quòd hoc est verum de diuidentibus genus commune: sed originale, veniale, & mortale, non diuidunt peccatum, vt species genus diuidit, sed sicut per prius & posterius participantia ipsum: sicut potentia & actus diuidunt ens, potentia enim nullam differentiam positiuam addit enti, sed addit ei modum quo diuiditur contra actum, contra quem non diuiditur ens: sed actus diuidit per differentiam constitutiuam, & ideo participat secundum perfectionem. Et ita etiam cum diuiditur peccatum per veniale, & mortale, & originale, veniale non aliquid addit super peccatum, quod sit de esse peccati, quia minimum in quo saluatur ratio peccati, veniale est: sed originale aliquid addit: sed id quod addit, non est de esse peccati, sed potius facit ad diminutionem peccati, addit enim tractum ex natura & ex necessitate, & diminuit peccatum. Mortale autem addit id quod perficit esse peccati, eo modo quo peccatum dici potest perfici: & ideo patet, quòd licet ista tria diuidant peccatum, non tamen suam essentiam participant secundum idem.

AD ALIVD dicendum, quòd non sunt species peccati: quia veniale non potest esse peccatum vel malum, nisi quia disponit ad peccatum per hoc quod adimit non bonum gratiæ vel naturæ, sed potius bonum feruoris in actu deuotionis vel operis boni, vel bonum radicationis in subiecto: & ita patet, quòd non procedit ratio illa.

ARTICVLVS III.

Vtrum diffinitiones peccati quas Magister ponit in litera, sint bene assignatæ?

TErtio quæritur de diffinitionibus positis in litera, & primo de ista, quòd peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum, contra legem Dei. Originale autem non est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei: ergo non est peccatum, quod falsum est.

2 Item, Omissionis peccatum non est factum: ergo non est peccatum. Et hæ duæ obiectiones iacent in litera.

3 Item, Veniale peccatum non est contra legem Dei: quia quicquid est contra legem Dei, est mortale peccatum: ergo veniale peccatum non est peccatum, quod falsum est.

4 Item, Si non esset lex Dei, adhuc esset peccatum: ergo male diffinitur per esse contra legem Dei.

5 Item, Quædam sunt mala, quia prohibita, vt comestio de ligno scientiæ boni & mali: quædam autem prohibita, quia mala, & illa sunt vere mala: ergo non est ratio peccati, quòd sit contra legem Dei, & potius ideo prohibet lex, quia est peccatum: ergo male diffinitur peccatum per esse contra legem Dei.

Obiicitur autem contra secundam: quia quædam peccata sunt, in quibus nihil vult consequi vel retinere, sed potius destruere, vt odium, ira, & inuidia: ergo male diffinitur peccatum per illa.

2 Item, Singularia peccata contrariantur particularibus virtutibus: non igitur omne peccatum

vetatur à iuſtitia, ſed etiam ab aliis virtutibus.

Obiicitur autem de tertia quæ eſt Ambroſij, hæc ſcilicet, Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum. Peccatum enim non eſt præuaricatio niſi lege poſita, vt videtur velle Apoſtolus: ſed ante legem poſitam peccatum eſt: ergo accidit ei, quòd ſit præuaricatio: & ſic male diffinitur per præuaricationem.

2 Item, Non omnis virtus eſt obedientia: ergo non omne vitium vel peccatum eſt inobedientia: ergo male dicitur eſſe inobedientia cæleſtium mandatorum.

Sunt præterea aliæ diffinitiones peccati, ſicut illa Auguſt. Peccatum eſt actus incidens ex defectu boni. Et contra hanc etiam obiicitur. Omne enim peccatum eſt ex propoſito determinato: propoſitum autem determinatum eſt cauſa determinata: & quod eſt à cauſa determinata, non incidit: ergo peccatum non incidit: ergo peccatum non eſt incidens actus. Item, Si dicatur incidens ex defectu boni, quæratur, Ex cuius boni defectu incidat? Si dicas, quòd ex defectu boni increati: tunc videtur, quòd omnis actus naturæ ſit peccatum. Idem ſequitur, ſi incidit ex defectu boni gratiæ. Si autem dicatur incidere ex defectu finis boni, videtur eſſe indifferens omne peccatum, cum illud non habeat finem, & tamen factum eſt.

Sunt & aliæ diffinitiones peccati, ſicut illa quam ponit Auguſt. quòd peccatum eſt ſpreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhærere. Item Auguſt. Peccatum eſt appetere quæ Chriſtus contempſit, vel fugere quæ Chriſtus ſuſtinuit. Item Auguſt. Peccatum eſt corruptio modi, ſpeciei, & ordinis. Item, Peccatum eſt meritum pœnæ. Quæritur ergo, Penes quid ſumatur differentia iſtarum diffinitionum?

Item, Cum ſit malum, culpa, peccatum, macula, vitium, & reatus, penes quid iſta differunt?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſicut Magiſter dicit in litera, in his diffinitionibus non diffinitur niſi mortale peccatum, quod etiam ſolum ſimpliciter eſt peccatum. Tres autem illæ diffinitiones quæ ſunt in litera, ſumuntur penes triplicem conſiderationem peccati, ita quòd prima ſumitur penes ſubſtantiam peccati per comparationem ad difformitatem, quæ, inquam, ſubſtantia ſubiicitur difformitati: illa enim eſt dictum vel factum, &c. Et difformitas importatur per hoc quod dicitur, contra legem Dei. Secunda autem ſumitur per cauſam efficientem peccati per comparationem ad rationem difformitatis: voluntas enim conſequendo, &c. cauſa eſt omnis peccati. Vetatio autem iuſtitiæ ratio eſt deformitatis. Tertia ſumitur penes contrarietatem ad legem regulantem nos in bona vita: hoc enim eſt lex diuina, & cæleſtia mandata. Quarta autem diffinitio Auguſt. datur de peccato, ſecundum quòd habet rationem mali, quia ſic non eſt intentio, ſed incidit, vt ſupra habitum eſt ex defectu boni. Quinta vero ſumitur per auerſionem ſummi boni, & conuerſionem indebitam ad bonum commutabile. Hæc ſcilicet, Spreto incommutabili bono, &c. ita quòd ſpernere dicatur generaliter pro eo quod eſt nolle adhærere, & adhærere dicat adhæſionem fruitionis. Sexta vero ſumitur per defectum exemplaris regulantis nos in vita: Chriſtus enim exemplum nobis dedit, vt quemadmodum ipſe fecit, ita & nos faciamus. Septima ſumitur penes effectum peccati in bono naturæ. Octaua ſumitur per comparationem peccati ad reatum.

AD ID ergo quod obiicitur contra primam, dicendum quòd hic non diffinitur originale ſecundum Magiſtrum. Vel aliter dicendum, quòd eſt originale originans, & hoc eſt actuale peccatum Adæ, & de illo tenent dictæ diffinitiones: & eſt originale originatum, & hoc conſideratur dupliciter, ſcilicet in ſe, & ſic non tenent iſtæ dictæ diffinitiones: & in ſua cauſa prima, & ſic eſt dictum vel factum, non quòd proprium, ſed quòd alienum, quia primi parentis. Sic etiam ſupra habitum eſt, quod eſt voluntarium voluntate remota, & non propinqua.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum probabiliorem opinionem Doctorum, nullum eſt peccatum omiſſionis quod non habet aliquem actum, ſicut etiam dicitur in litera. Omittere enim id de quo nunquam eſt cogitatio, nec voluntas, eſt priuatio pura, & non dicit aliquid quod ſit à nobis. Vnde omiſſio fit duobus modis, ſcilicet cum in tempore omiſſionis voluntas eſt de contrario, ſicut in tempore neceſſitatis non ſubueniens miſeris, non vult ſubuenire, & velle non ſubuenire dicit actum voluntatis, & gratia huius efficitur peccatum concupitum contra legem Dei. Licet autem hæc opinio ſit celebrior, tamen alij ſunt qui dicunt, quòd dictum & factum, &c. accipitur communiter ad dictum & non dictum ſecundum legem, & ad factum & non factum ſecundum legem. Secundus modus eſt cum ante tempus impletionis mandati vult aliquid, quod non poteſt ſtare cum impletione mandati: vt ille qui tenetur ſurgere ad Matutinas, ante tempus ſurgendi vult ſe inebriare vel nimis inordinate vigilare, cum qua voluntate non poteſt eſſe impletio debiti, ſcilicet quòd ſurgat ad Matutinas. Si autem quæritur de hoc, Quare vocetur omiſſio, cum omne peccatum ſecundum hoc omiſſio aliqua ſit? Dicendum, quòd ideo vocatur omiſſio, quia omittit actum qui eſt in præcepto, licet alio actu committat.

AD ALIVD dicendum, quòd veniale non eſt peccatum ſimpliciter: quia peccatum per prius & poſterius prædicatur de veniali & mortali, vt prius habitum eſt: ſed veniale proprie eſt præter legem, & diſpoſitio ad id quod eſt contrarium legi, & ſic indirecte contra legem Dei eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd lex Dei communiter ſumitur ad legem interiorem, & exteriorem: & ſicut rectum eſt ante curuum, quia eſt iudex ſui & obliqui, eo quòd recto ipſum cognoſcimus, vt dicit Philoſophus, & obliquum: ita lex Dei ſic communiter ſumpta, eſt ſecundum rationem ante iudicium omnis actus curui, & ſic ſecundum rationem ante peccatum: & omne peccatum eſt peccatum per hoc, quòd diſcordat ab ea, & hoc modo intelligitur quod ponitur in tribus diffinitionibus: & ſic planum eſt, quòd omne malum eo malum eſt, quia eſt contra legem Dei ſic ſumptam, cum malitiæ ratio ſit diſcordantia ad rectitudinem legis. Et hoc modo ceſſant illæ obiectiones quæ fiunt de hoc, quòd quædam

ſunt

sunt prohibita, quia mala : & quædam mala, quia prohibita.

Ad id quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quòd omnia huiusmodi posita, vt in sequenti diffinitione patebit, procedunt à voluntate aliquid consequendi : & ita destruunt alienum, vt consequantur vel retineant proprium : & sic de illis etiam tenet diffinitio.

Ad aliud dicendum, quòd iustitia dicitur hic generaliter totus ordo rectitudinis quæ continetur in lege naturali & scripta, & non ponitur pro speciali virtute, nec etiam ponitur pro generali virtute quæ iustitia generalis vocatur, sed potius pro regula vitæ contenta in lege naturali & scripta.

Ad hoc quod obiicitur de tertia, dicendum quòd lex sumitur communiter, vt habitum est, & sic præuaricationem esse non est peccatum, sed est potius peccati ratio : & ideo bene diffinitur per præuaricationem.

Ad aliud dicendum, quòd obedientia accipitur dupliciter, scilicet pro speciali virtute, & hæc est voluntas implendi mandatum, quia mandatum est, & de illa obedientia & inobedientia tenet obiectio. Aliter dicitur obedientia generaliter impletio eius quod est mandatum, non quia mandatum, & sic omnis virtus implet mandatum & cadit sub obedientia in generali dicta, & huic opponitur inobedientia generaliter sumpta quæ est omne peccatum : & hoc nihil aliud est quam non impletio mandati quæ fit in omni peccato, & sic accipitur in definitione Ambrosij.

Ad id quod obiicitur de quarta, dicendum quòd illa diffinitio datur de peccato secundum rationem mali, & de illo probatum est supra, quòd non est à voluntate vel proposito, nec habet causam, sed potius incidit ex defectu boni primi, à quo deflectitur in actu peccati, secundum quòd habet peccatum causam deficientem, vt supra est ostensum. Et hoc quod obiicitur, nihil valet : quia natura non deflectitur deflectibiliter à bono primo, licet per actum voluntatis non semper conuertatur : deflecti enim est exire ab ordine qui est principium primi mouentis continue ad finem, qui idem est cum primo, vt superius est dictum. Per hoc patet solutio de incidenti. Reliquæ autem diffinitiones explanatæ sunt in principio lectionis huius problematis.

Ad vltimvm dicendum, quòd peccatum magis respicit actum, malum autem deformitatem, & culpa contrarietatem ad gratiam, macula autem infectionem imaginis, vitium autem deprauationem naturalium, & reatus dicit obligationem ad pœnam.

Diuersorum sententias de peccato ponit.

QVocirca diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij vero dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum, & non actus exteriores. Alij voluntatem & actus: alij neutrum, dicentes omnes actus esse bonos, & à Deo & ex Deo auctore esse, malum autem nihil esse, vt ait August. super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est, peccatum quod nihil est : & nihil fiunt homines, cum peccant. Supra etiam dixit August. quòd malum est priuatio boni, vel corruptio boni : qui etiam in lib. 83. quæst. ait, Summum malum nullum modum habet : caret enim omni bono. At modus aliquid boni est : non igitur est, quia nulla specie continetur : totumque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in dogmatibus Ecclesiasticis dicitur malum vel malitiam non esse à Deo creatam, sed à diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in libro contra Manichæos, quid sit peccatum ostendit dicens : Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare ? quod si non voluntate faciunt, peccatores iniuste iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum, quidve dicendum ?

B

Tract. 1. Ioan. 1.

Quæst. 56.

Cap. 56.

Qui dicitur de Fide contra Manichæos, cap. 8.

Vera scientia de peccato proponitur.

SAne dici potest & libere tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem & exteriorem, scilicet malam cogitationem, locutionem, & operationem : præcipue tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua, tanquam arbore mala, procedunt opera mala tanquam fructus mali.

ARTICVLVS IV.

Vtrum mala voluntas tantum sit peccatum & non exteriores actus, aut voluntas & exteriores actus simul: aut sit dicendum, quòd omnes actus sunt boni & à Deo auctore.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quocirca diuersitatis huius,&c,] Quæritur enim, Quæ sit ratio diuersitatis harum opinionum? Et ad hoc dicendum, quòd prima opinio determinat de peccato secundum causam peccati: & quia hæc est prima voluntas actualis interior, ideo dicebat voluntatem tantum esse peccatum. Secunda autem considerauit peccatum vel malum secundum rationem subiecti, & ex parte actus: & quia malitia fundatur tam in actu interiori quam exteriori, ideo dixerunt tam interiores actus quam exteriores peccatum esse. Tertia autem opinio considerauit malum secundum rationem mali vel peccati: & quia illa tota consistit in priuatione, ideo dicunt peccatum omnino nihil esse.

Solutio.

ARTICVLVS V.

Vtrum malum in toto potest absumere bonum naturale?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Malum autem nihil esse, vt ait August. super Ioan. &c.] Gratia autem huius duo remanserunt quærenda de malo, scilicet Vtrum ipsum in toto possit absumere bonum naturale, & vtrum malum sit diminuibile in eo quòd est malum? Ad primum sic: Omne quod consumitur secundum partem proportionatam toti, si multiplicetur consumens ipsum, in toto consumetur; bonum naturale à malo consumitur: si ergo multiplicetur malum, bonum naturale in toto consumetur.

Cap. 1.

2 Item, In Ierem. legitur, Filij Mempheos & Taphnes constuprauerunt te vsque ad verticem: vertex autem summum est: ergo deduxerunt vsque ad summum mali: summum autem mali nihil habet de bono: ergo in toto potest consumi bonum naturale.

Ad hoc quidam antiquorum dicere voluerunt, quòd bonum naturale diminuitur, sicut diuiditur continuum: si enim diuidatur continuum secundum partes proportionatas toti, stat diuisio & finitur continuum, vt dicit Philosophus. Si autem diuidatur secundum partes habentes rationem totius, cum continuum semper sit diuisibile, nunquam stabit diuisio, eo quòd nulla diuisionum diuidit formam continui à materia continui. Ita dicunt, quòd primum peccatum tollit aliquotam partem boni naturalis, & secundum non tantam per æqualitatem, sed diuidit à residuo aliquotam, vt primum, & diuidit residuum in ratione totius. Vnde si primum diminuit centesimam, secundum diminuit centesimam residui, & sic deinceps.

Sed contra hoc obiicitur: quia cum in secundo peccato minus forte sit ad resistendum naturale bonum, quam in primo, & secundum peccatum sit æquale primo, tunc agens æqualiter in minus forti agit minus, & in magis forti agit plus, quod est contra intellectum.

2 Item, Ponamus, quòd secundum, & tertium & deinceps peccata sint maiora, quam primum: aut ergo tollunt plus in quantitate de bono naturali, aut minus. Si plus: tunc necessario finiretur bonum naturale, quod negat fieri posse August. Si minus: ergo fortius agens in resistente debiliori, facit minus quam debilius agens in resistente fortiori, quod iterum est contra intellectum.

SOLVTIO. Secundum supra dicta dicendum, quòd nunquam finitur bonum naturale: & tamen bene concedo, quòd maius peccatum plus tollit, & minus tollit minus: & huius causa supra tacta est, quia ex parte illa qua est subiectum, non contrariatur. Ex parte autem altera qua se habet ad actum & ad bonum, corrumpitur à malo, & est contrarium ei: sed ex parte illa potentia est in infinitum, licet finitum sit secundum esse, vt supra dictum est: & bene concedo, quòd nulla est solutio posita in opponendo: & per hoc patet solutio ad totum.

Solutio.

ARTICVLVS VI.

An malitia sit diminuibilis, & intensibilis?

SEcundo quæritur, Vtrum malitia sit diminuibilis? Videtur autem, quòd sic: quia vnus dicitur minus bonus, quam alius: ergo à simili vnus dicitur minus malus, quam alius: ergo malitia est diminuibilis.

SED CONTRA: Oppositum malitiæ, est gratia: & hæc non est diminuibilis: ergo nec malitia.

Sed contra.

2 Item malitia non habet contrarium nisi gratiam: & hæc non diminuit eam, sed in toto tollit: ergo non est diminuibilis.

3 Item, Malitia priuatio est: & priuationes non augentur, nec diminuuntur: ergo nec malitia.

SOLVTIO. Malitia accipitur dupliciter, scilicet secundum subiectum in quo substantificatur: & hæc est actus, vel habitus, vel dispositio relicta ex habitu: & ex parte illa potest intendi, & non diminui: & hoc est ideo, quia in nobis est facere peccatum, & inducere malum habitum, sed non est in nobis mouere eum ab anima, vel diminuere cum inductus est, sed per gratiam amouetur & non diminuitur: reliquiæ tamen possunt crescere & decrescere. Potest etiam considerari ex parte deformitatis quæ priuatio est, & sic non diminuitur, nec augetur: & quoad primum procedit obiectio prima, & duæ obiectiones secundo factæ. Vltima autem procedit penes secundam considerationem malitiæ: & ideo patet per hoc solutio ad totum.

Solutio.

Traditio

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantum sunt, esse naturas & ideo bona: inquantum vero mala sunt, esse peccata.

QVidam autem diligenter attendentes verba Augustini quibus supra D & in aliis Scripturæ locis vtitur, non indocte tradunt voluntatem malam & actus malos inquantum sunt, bona esse: inquantum vero mala sunt, peccata esse: qui voluntatem & actum quemcunque bonam Dei naturam esse dicunt, inquantum actus est vel voluntas, & ex Deo auctore esse: inquantum vero inordinate & contra legem Dei fit, & fine debito caret, peccatum est: & ita inquantum peccatum est, nihil est. Nulla enim substantia est, nulla natura est.

Auctoritatibus probant voluntates & actus omnes esse bona, inquantum sunt.

QVod autem voluntas omnis & actio bonum sit, inquantum est, E ex eo probant quod ait Augustinus in lib. 83. quæstionum, Deus Quæst. 21. boni tantummodo causa est, quocirca mali auctor non est, quia omnium quæ sunt auctor est: quæ inquantum sunt, in tantum bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo, ait in eodem. Quicquid casu Ibidem quæst. 24. fit, temere fit: quicquid temere fit, non fit Dei prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur. Si non prouidentia vniuersus mundus administratur, aliqua natura vel substantia est, quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod est, inquantum est, bonum est. Summum enim est illud bonum, cuius participatione sunt cætera bona: & omne quod mutabile est, non per se, sed boni illius participatione, inquantum est, bonum est: quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo casu fit in mundo. His testimoniis innituntur ad ostendendum omne quod est, inquantum est, bonum esse. Vnde idem Augustinus in primo Cap. 32. lib. de doctrina Christiana ait: Ille summè ac primitus est, qui omnino incommutabilis est: & cætera quæ sunt, nisi ab illo esse non possunt: & intantum bona sunt, inquantum acceperunt vt sint.

Quid ex prædictis colligitur.

EX prædictis colligitur atque infertur, quia si mala voluntas, & mala F actio est: inquantum est, bona est. Sed quis est qui diffitetur malam voluntatem esse, & malam actionem? Mala ergo voluntas siue actio, inquantum est, bonum est: & inquantum voluntas est vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est: quod vitium à Deo non est, neque aliquid est. Quod Augustinus notasse videtur in libro 83. quæstionum Quæst. 3. dicens, Vitium est voluntas quo est homo deterior: quod vitium longe abest à voluntate Dei, vt ratio docet. Ex hoc loco probant voluntatem, inquantum vitiosa est, non esse à Deo: & inquantum vitiosa est,

peccatum eſt. Et peccatum eſt (vt aiunt) inquantum non habet ordinem nec finem debitum. Ita & actio inquantum ex malo procedit, & ordinem non habet, & ad malum tendit.

Alia probatio, quòd omnis actus inquantum eſt, bonus eſt.

ITem & aliter probat omnem actum interiorem vel exteriorem inquantum eſt, eſſe bonum: quia non eſſet actus malus niſi eſſet res bona: quia non eſt aliqua res mala, niſi eadem res bona ſit. Vnde Aug. Cap.13. in ench. Omnis natura bonum eſt: nec res aliqua mala eſſet, ſi res ipſa quæ mala eſt, natura non eſſet. Non ergo poteſt eſſe malum, niſi eſſet aliquod bonum. Quod cum dici videatur abſurde, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex præmiſſis teſtimoniis aſſerunt omnes actus, inquantum ſunt, eſſe res bonas: nec aliquid eſſe malum, id eſt, peccatum, niſi idem quoque ſecundum aliquid bonum ſit: & omnium quæ ſunt, inquantum ſunt, Deum auctorem prædicant: & eius voluntate omnia eſſe quæcunque ſunt, quæ inquantum ſunt, naturæ ſunt.

Obiectio contra illos qui dicunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe bonos.

HQVibus opponitur, Si omnia quæ ſunt, inquantum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt: ergo adulterium & homicidium & ſimilia inquantum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt, & Deo volente fiunt. Quod ſi eſt, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus abſurdum eſt. His vero ſic illi reſpondent: Dicunt equidem adulterium, homicidium, & huiuſmodi, non ſimpliciter actus denotare, ſed actuum vitia. Actuſque ipſos adulterij & homicidij inquantum ſunt, vel inquantum actus ſunt, à Deo eſſe, & bonas naturas eſſe: ſed non inquantum adulterium & homicidium ſunt. Et ideo non ſequi dicunt, ſi actus qui homicidia & adulteria ſunt, à Deo ſunt, quòd homicidia & adulteria à Deo ſunt.

Alia illorum oppoſitio contra eoſdem.

ITem aliter eis opponitur, Si aliquid non eſt malum quod non ſit natura vel res bona, quomodo ergo peccata ſunt non credere in Deum, non ire ad Eccleſiam, & huiuſmodi: cum iſta non ſint naturæ, imo omnino non ſint? Non eſt enim aliquid vel res aliqua non ire ad Eccleſiam, vel non credere, & huiuſmodi. Ad quod dicunt, his atque huiuſmodi dictionibus quæ videntur priuationes ſimpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationem dicuntur, vere aliqua poni actuſque per eas ſignificari. Non credere enim in Chriſtum incredulitatem dicunt, & nomine incredulitatis malum mentis actum ſignificari. Ita etiam cum dicitur, Non ire ad Eccleſiam malum eſt, non euntis contemptus ſignificatur, id eſt, voluntas mala vel propoſitum: hoc eſt enim declinare à bono, & ideo malum eſt: ſicut è conuerſo declinare à malo, bonum eſt. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, ſcilicet voluntatem &

propoſitum

propositum vitandi malum (Non enim potest esse bonum, quod omnino nihil est) ita declinatio à bono quod est significat, scilicet voluntatem & propositum mali. Et secundum hoc vera est & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam supra posuit August. scilicet, Peccatum est dictum, &c.

ARTICVLVS VII.

An omnis actus sit à Deo tam bonus, quam malus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quidam autem diligenter attendentes, &c.] Et hæc est famosa quæstio, Vtrum omnis actus sit à Deo. Et licet altera pars pertineat ad distinctionem 37. tamen vt melius eluceſcat, disputabitur hic vtraque pars. Et opponitur pro ista opinione sic: Dare eleemosynam potest fieri bene vel male in se: ergo est indifferens, vel bonum in genere. Omne autem quod est bonum, siue in genere, siue aliter, est à Deo. Adiiciatur ergo hæc circunstantia quæ est dare eleemosynam propter vanam gloriam: tunc est peccatum: ergo si tunc actus non est à Deo, idem actus numero potest esse à Deo, & potest non esse à Deo, quod est impossibile.

2 Item, Materia est vna numero sub priuatione & forma: illud igitur quod est causa eius secundum substantiam qua substat formæ, est & causa eius secundum eandem substantiam qua substat priuationi: actus autem ad formam boni & priuationem, se habet sicut substantia materiæ ad formam & priuationem: ergo id quod est causa actus quando substat formæ boni, est etiam causa actus quando substat priuationi & malitiæ: ergo omnis actus est à causa vna quæ est Deus.

3 Item, Idem actus bene & male potest fieri: si ergo cum male fit, substantialiter agitur ab alio principio quam est Deus; & cum bene fit, substantialiter agitur à Deo: ergo idem per substantiam agitur substantialiter à Deo, & non agitur à Deo, quod est impossibile.

4 Item, Bona & mala actio conueniunt in genere actionis: ergo necesse est, quòd conueniant in aliquo vno quod causat actionem illam: hoc autem non est nisi Deus: ergo omnis actio bona & mala est à Deo.

5 Item, Dionys. vult, quòd malum non est nisi in bono: si est ergo malum in actione, actio erit necessario bona: sed omne bonum est à Deo: ergo actio quæ substat malitiæ in peccato, est à Deo.

6 Item, Quicquid est causa causæ, est causa causati: sed Deus est causa liberi arbitrij siue voluntatis: voluntas autem est causa actionis malæ: ergo Deus est causa actionis quæ est mala.

7 Item, Omnis effectus vnus qui communiter inuenitur in diuersis, reducitur necessario ad vnum genus causæ diuersorum illorum, quia vnum non causatur nisi ab vno: sed entitas est effectus inuentus in bona & mala actione & multis aliis, & est vnus effectus: ergo oportet, quòd reducatur in vnam causam respectu omnium illorum in quibus inuenitur. Constat autem, quòd in aliis reducitur in ens primum, sicut in causam: ergo & in istis reducitur in causam eandem.

8 Item, Constat, quòd voluntas est causa malæ actionis: consideretur ergo ipsa actio secundum substantiam, scilicet conuersio voluntatis ad commutabile bonum: ista actio sic considerata, aut egreditur à voluntate secundum quòd est causa deficiens, aut secundum quòd est causa efficiens. Constat autem, quòd non secundum quòd est causa deficiens, quia sic nihil nisi deficiens egreditur. Aut igitur ipsa voluntas est causa prima huius actus qui habet esse per substantiam actus terminati ad materiam boni commutabilis: aut ipsa est causa substantialis peccati, prima mouente eam. Si primo modo: ergo voluntas esset causa prima alicuius entis: quia primum est, ante quod non est aliud, & hoc est hæreticum. Si autem secundo modo: cum ante voluntatem in ordine causæ non sit nisi prima causa, actus ille secundum substantiam egreditur à causa prima, & sic iterum redit, quòd omnis actio est à Deo.

9 Item, Detur, quòd voluntas illa sit causa actus. Cum igitur non faciat eum de materia, oportet quòd educat eum de nihilo: ergo voluntas est potens aliquid creare, quod absurdum est.

10 Item, Exemplis superius de malo inductis probatur idem: licet enim peccatum in parte incidat quandoque ex iniquitate materiæ, tamen quicquid formæ inducitur in monstro, totum effluit à virtute informatiua: ergo à simili licet defectus malitiæ incidat in actu voluntatis, tamen quicquid entitatis habet, totum est à causa prima omnia mouente. Idem probatur per motum solis, qui mouet vires naturales, circa quarum opera multiplices accidunt defectus: & tamen quicquid est ibi informationis, totum est à virtute solis non errante.

11 Item, De claudicatione: quicquid enim est ibi gressus, totum est à virtute mouente tibiam sine errore: deuiatio autem à recto, causatur à tibiæ curuitate, quæ nihil est, sicut nec aliquid est curuitas tibiæ: ergo à simili sic etiam est in Deo mouente liberum arbitrium in actu mali.

12 Item hoc accipitur ex verbis Anselm. Dicit enim, quòd audacia est dicere aliquid esse ens quod non sit ab ente primo. Ergo videtur, quòd alia opinio sit præsumptio, vel hæresis.

13 Item Anselm. in lib. de præscientia, & libero arbitrio. Omnis qualitas & omnis actio & quicquid habet essentiam, à Deo est, à quo est omnis iustitia, & nulla iniustitia. Facit igitur omnia quæ iusta vel iniusta voluntate fiunt, id est, bona opera & mala. In bonis quidem facit quod sunt, & quod bona sunt: in malis vero facit quod sunt, sed non quod mala sunt. Ex hoc patet, quòd mala actio in eo quod habet de esse, à Deo est. Cap. 10.

14 Item Anselm. ibidem, Ipsum quoque velle quod aliquando iustum est, aliquando iniustum

iniuſtum : nec eſt aliud, quàm vti poteſtate volendi & voluntate,quas Deus dat, inquantum eſt, bonum eſt, & à Deo eſt : quòd tunc quidem, quando rectè eſt bonum & iuſtum eſt : quando vero non rectè eſt , hoc ſolo quia non rectè eſt, malum eſt & iniuſtum. Ex hoc accipitur , quòd malum non eſt niſi priuatio : & ſubſtantia actus in eo quòd eſt,bona & à Deo eſt. Accipitur etiam ex actu Caiphæ qui in veritate mala intentione exercitus eſt , & tamen à Spiritu ſancto dicitur prophetaſſe : & hoc non potuit eſſe , niſi actio eſſet à Deo.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur pro altera parte: quia ſuper illud Rom. 3. Si autem noſtra iniquitas iuſtitiam Dei commendat , dicit Fulgentius, illius rei Deus eſt vltor , cuius non eſt actor. Hæc autem res non eſt niſi actio mala : ergo actio mala non eſt à Deo.

Iuuenalis. *Nullum numẽ abeſt ſi ſit prudentia : ſed te Nos facimus fortuna deã, caloque locamus.*

2 Item , Super illud 1.Cor.8. Idolum nihil eſt in mundo, dicit Gloſſa quòd materiam Deus creauit, ſed ſtultitia hominum formam dedit. Si ergo forma idoli poteſt eſſe ab homine ſine Deo, etiam actus malus poteſt eſſe ab homine ſine Deo.

3 Item , Quicquid facit Deus, vult fieri : ſed Deus facit actum fornicationis : ergo vult fieri actum fornicationis : quod eſt abſurdum , quia non punit aliquem pro eo quod facit quod vult, ſed potiùs præmiat ipſum.

4 Item, Quicquid facit Deus, eſt bonum : ſed facit actum fornicationis : ergo eſt bonus : quod eſt abſurdum & hæreticum , vt videtur : cum dicat Auguſt. quòd actus fornicationis non poteſt bene fieri.

5 Item , Facit bonum quod mouet potentiam ad bonum : ſi ergo mouet etiam potentiam in actu malo , æqualiter operatur bonum & malum : non ergo vnum præmiabitur , & alterum condemnabitur.

6 Item , Coadiuuans ad furtum & miniſtrans vires , & ille qui furatur, ſunt vituperabiles : ſed cooperans & continens potentias & mouens eas, eſt coadiuuans in malo cum malum ſit. Cum igitur Deus ſic operetur , videbitur alicui æqualiter fieri vituperabilis ſicut male faciens , quod eſt abſurdum.

7 Item , Actus non cauſatur niſi ſecundum quòd eſt in actu,& non ſecundum quòd eſt in genere vel in intellectu : actu autem non eſt niſi ſubſtratus malitiæ : ergo non cauſatur ab aliquo niſi ſubſtratus malitiæ. Si ergo cauſatur à Deo , cauſabitur ſecundum quòd eſt malitiæ ſubſtratus : hoc autem falſum eſt : ergo actus malus non eſt à Deo.

Solutio. SOLVTIO.Antiqui circa hanc quæſtionem, vt patet in litera , duobus modis opinabantur. Quidam enim dicebant voluntatem per ſe ſufficere ad actum malum , ſed non ad actum bonum vel indifferentem. Et dixerunt,quòd ex hoc non ſequitur duo principia eſſe : quia voluntas per ſe agit actum malum , tamen ipſa non eſt à ſe. In eo autem quòd eſt primum principium , exigitur quòd ſit à ſe, & agat à ſe. Ratio autem potior ipſorum fuit , quòd actus malus non agitur niſi ſecundum quòd eſt : ſed in genere vel ſine malitia exiſtens , non eſt niſi in potentia & ſecundum intellectum : ergo non agitur hoc modo. Eſt autem actus malus actualiter coniunctus malitiæ : ergo agitur ſecundum quòd eſt malitiæ coniunctus: hoc autem modo non agitur à Deo : ergo actus malus non eſt à Deo. Et hæc opinio obtinuerat plures antiquorum. Quia vero moderni viderunt, quòd perfectius eſt agere , quam eſſe : viderunt, quòd id quod non eſt à ſe, nec poteſt à ſe manere in eſſe , multo minus poteſt agere à ſeipſo : & cum actus malus ſecundum conuerſionem ad materiam , ſit ſimpliciter actus egrediens à potentia actiua perfecta ſecundum naturam , ideo concluſerunt , quòd non egreditur ab ea niſi ſecundum quòd mouetur à cauſa prima : alioquin ſequeretur duo principia eſſe : & hæc eſt cauſa quare & alia opinio fere ceſſit ab aula , & à multis modernorum reputatur hæretica. Suſtinendo igitur iſtam opinionem , ſoluendum eſt ad obiecta per ordinem.

AD PRIMVM dicendum , quòd actus malus dupliciter refertur ad principium efficiens, ſcilicet concretus malitiæ , & ſic non refertur niſi ad voluntatem quæ eſt principium efficiens & deficiens , ſed vlterius non refertur in Deum : & ſic non eſt res , & hoc modo loquitur Fulgentius. Alio modo refertur ad principium efficiens ſecundum id quod habet de eſſe , & hoc modo refertur in Deum vt principium efficiens.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt forma artis in idolo , & eſt forma opinionis, quæ non eſt niſi in ſtultitia hominum,ſicut forma numinis crediti in Æſculapio , & hæc non eſt in re , ſicut chimera vel tragelaphus : & hæc non eſt res , & de hac loquitur Gloſſa : & ideo non ſequitur , quòd res aliqua ſit quæ non ſit à Deo. *Vide ſupra Iuuenalẽ.*

AD ALIVD dicendum , quòd eſt voluntas ſigni quod eſt operatio : & hoc modo vult Deus actum fieri , ſed non malum actum , vt patet ex prædictis. Eſt etiam voluntas beneplaciti : & hoc modo non vult Deus fieri malum actum , nec etiam vult non fieri, ſicut patet ex diſputatis ſuper finem primi.

AD ALIVD dicendum , quòd quicquid eſt actu bonum , eſt per naturam actus , ſed non eſt bonum bonitate moris , quæ eſt ex relatione ad finem. Si autem obiicitur , quòd voluntatis eſt referre actum ad finem malum , & referre eſt aliquid agere : & cum illa relatio non ſit à Deo : ergo aliquis actus non eſt à Deo. Dicendum, quòd hæc relatio non eſt niſi in relatiuis habitudo & ex parte actus eſt ens & à Deo : ex parte autem finis eſt priuatio , ſicut & finis malus : & ideo quia non habet finem bonum , ex parte illa priuatio eſt , & ſecundum hoc mala eſt.

AD ALIVD dicendum , quòd ſicut patet ex verbis Anſelm. ſuperius inductis , aliter Deus operatur in bono , & aliter in malo : quia in bonis eſt perfectio ſubſtantiæ actus & formæ moralis , & ideo ibi facit vtrumque : ſed in malis tantum alterum,eo quòd moralis forma deficit in eis.

AD ALIVD dicendum , quòd illa ratio tenet in his quæ ſibi cooperantur per modum conſilij & conſenſum voluntatis : ſic autem Deus non cooperatur voluntati : ſed potius voluntatis natura dependet ad ipſum , ſicut ſecundum dependet ad primum cauſans & continens & mouens : & in tali ordine defectus incidit ex ſecundo , & non reducitur ad primum , ſicut patet ex tribus exemplis ſuperius in obiiciendo inductis, quæ repetere non oportet niſi vniuerſaliter, quòd vnum eſt de ſole & calore complexionali , & alterum

terum de virtute informatiua in semine, & tertium de virtute mouente tibiam curuam in gressu.

Ad aliud dicendum, quòd materia consideratur dupliciter, scilicet prout est, & sic est materia in actu. Alio modo consideratur materia sine omni forma, & sic non est nisi in potentia. Ita etiam actus substans priuationi, actu est, & causatur secundum esse suum quo subsstat, à Deo: sed consideratus sub priuatione, non est nisi in potentia, & hoc modo non causatur.

Vtrum malus actus inquantum peccatum est, sit priuatio vel corruptio boni.

POtest etiam quæri ab eisdem, Cum peccatum sit (vt supra dictum est) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus sit peccatum: vtrum sit priuatio vel corruptio boni inquantum peccatum est, vel non? Si enim inquantum peccatum est, corruptio boni est, cum corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquantum ergo peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse videtur, & à Deo esse. Si autem non inquantum peccatum est, corruptio est: quæritur ergo secundum quid corruptio sit? Si enim corruptio est, & non inquantum peccatum est, cum non sit nisi bonum, præterquam in eo quod peccatum est: ergo inquantum bonum est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum non inquantum est, neque inquantum bonum est, esse priuationem vel corruptionem boni, sed inquantum peccatum est: non tamen inquantum peccatum est, pœna est, vel aliquid quod à Deo sit. Vt enim ex verbis præmissis August. colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non passiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono, non nocet, vt supra August. ait. Nocet autem: adimit ergo bonum. Non autem nocet, nisi inquantum peccatum est: ergo inquantum peccatum est, priuat bono. Itaque inquantum peccatum est, priuatio est vel corruptio boni. K

Quomodo inquantum peccatum est, possit corrumpere bonum, cum nihil sit.

SEd cum nihil sit inquantum peccatum est, quomodo potest bonum corrumpere vel adimere? August. te hoc docet in libro de natura boni dicens, Abstinere à cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis si omnino abstineatur à cibo, languescit & frangitur: sic non est substantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur. L

Quod peccatum proprie corruptio est animæ & quomodo.

PEccatum vero, id est, culpa, proprie animæ corruptio est. Si autem quæritur, In quo possit corrumpi anima? In parabola illius qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt & spoliauerunt, claresçit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt ratio & intellectus, memoria M Lucæ 10.

memoria & ingenium, & huiuſmodi, quæ per peccatum obtenebrantur & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona ſunt: quo tanto magis priuatur, quanto magis ſe ab eo elongat.

Qualiter homo ſe elongat à Deo, ſcilicet per diſsimilitudinem quam facit, hoc eſt, peccatum.

NAB eo autem ſe elongat homo per peccatum, non loci diſtantia, quia vbique totus & præſens eſt omnibus, & omnia in ipſo ſunt, vt
Quæſt. 20. ait Auguſt. in libro 83. quæſt. & ipſe locus non eſt. Locus tamen Dei abuſiue dicitur templum Dei: non quòd eo contineatur, ſed quòd ei præſens ſit & inhabitans, id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non ſecundum locum, aliquis longe fit à Deo: & in eo longe fit, quòd ab eius ſimilitudine recedit, & tanto longius, quanto fit diſſi-
Quæſt. 23. milior. Illa autem, vt Auguſt. ait in libro 83. quæſt. quæ participatione ſimilia ſunt Deo, recipiunt diſſimilitudinem. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe diſſimilis. Vnde fit vt cum ſimilitudo patris filius ſit, ex nulla parte patri poſſit eſſe diſſimilis, cuius participatione ſimilia ſunt, quæcunque Deo ſimilia ſunt, & illa poſſunt recipere diſſimilitudinem. Nihil eſt autem quod hominem adeo Deo diſſimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum ſit priuatio vel corruptio boni, quæ eſt in anima, eſt etiam priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impaſſibilitatis, quam habuit ante peccatum.

An pœna ſit priuatio boni?

OQVæri autem ſolet, Vtrum & pœna ſit priuatio vel corruptio boni? Ad quod facile reſponderi poteſt, ſi prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim ſupra, priuationem vel corruptionem boni accipi actiue vel paſſiue, id eſt, ſecundum efficientiam vel effectum. Ideoque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna: ſed peccatum ſecundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum: pœna autem ſecundum effectum, id eſt, ſecundum paſſionem quæ eſt effectus peccati. Aliud eſt enim culpa, aliud pœna: alterum eſt Dei, id eſt, pœna: alterum diaboli vel hominis eſt, id eſt, culpa.

ARTICVLVS VIII.

De variis definitionibus mali.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Poteſt etiam quæri ab eiſdem, cum peccatum ſit] Hic enim incidit quæſtio, quid ſit malum? Et dicit hic Magiſter, quòd eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis: & ſoluendo obiectionem dicit, quòd eſt priuatio actiue: ex hoc autem accipitur, quòd malum agit. Contra hoc autem eſt, quòd malum eſt priuatio: priuatio autem nihil agit: ergo malum non agit. Sed quia dicit Dionyſius, quòd malum agit virtute boni, & pugnat bono virtute boni, & de hoc ſupra habitum eſt diſtinctione præcedenti, ideo ponemus alias mali diffinitiones, & aſſignabimus penes quid accipiantur. Ad obiectum de iſta diffinitione ſupra eſt reſponſum.

Dicit igitur Auguſt. in libro de libero arbitrio, quòd malum eſt auerſio ab incommutabili bono. Idem in libro de ciuitate Dei, Malum eſt male vti bono. Item in libro 83. quæſtionum, Malum eſt priuatio boni. Idem in libro de natura boni Malum eſt corruptio ſpeciei, modi, & ordinis. Item in libro de Trinitate, Malum eſt vti fruendis, vt frui vtendis. Idem in libro de vera religione,

Malum

Malum est carentia bonis incommutabilibus, quibus fruendum est. Damascenus etiam dicit, quòd malum est ex eo quod secundum naturam est, in id quod est præter naturam, voluntaria conuersio. Idem, Malum est tenebra intelligibilis. Basilius autem dicit, quòd malum est dispositio animæ contrarie se habens ad virtutem.

Quæritur, Penes quid sumantur istæ mali rationes? Et dicendum, quòd prima dicit defectum primi motoris ad bonum, & hic est Deus. Secunda autem dicit defectum formæ quæ est gratia, in actu conuersionis ad bonum commutabile. Tertia vero dicit defectum finis informantis actum. Quarta autem dicit priuationem consequentem in bono naturæ. Quinta vero peruersitatem operis comparati ad finem, & ad id quod est ad finem. Sexta autem dicit defectum finis qui deberet esse intentus in omni opere. Septima autem quæ est Damasc. dicit defectum motoris coniuncti, qui mouet ad bonum per naturam. Octaua autem dicit defectum luminis regentis intellectum. Nona quæ est Basilij, loquitur de malo prout relinquitur ex actu malo in disponendo animam per habitum vitij.

Adhuc autem vnam dat Anselm. quæ est, Malum est absentia boni, vbi debet esse: & hæc tangit habitudinem subiecti in quo potest esse malum, in eo quòd priuationes quærunt circa subiecta in quibus sunt. Et hæc de lectione sufficiant.

DISTINCTIO XXXVI.

Quod quædam simul sunt peccata & pœna peccati, quædam peccata & causa peccati, alia vero peccata, & causa, & pœna peccati.

SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde Augustin. super illum locum Psal. 57. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, ait: Ignis superbiæ & concupiscentiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci vident, ideo eas maxime commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apostasiæ & vltimam pœnam ignis æterni, media quæ sunt, & peccata sunt & pœna peccati. Greg. quoque super Ezech. ait, Contemnenti qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vbi scilicet grauius impingat. Peccatum enim quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Vnde Moyses, Nondum sunt completa peccata Amorræhorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius Propheta, Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato additum est. Paulus quoque ait, Propterea ttadidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peecata sua semper. Ioanni quoque per Angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimonis colligitur, peccatum esse, & pœnam peccati.

A *Vtrum peccatum sit pœna peccati.*

Cap. 1.

Homil. 11.

Genes. 15. Psalm. 68. Oseæ 4.

Rom. 1.

1. Thes. 2. Apoc. 22.

Ex prædictis quæstio oritur, scilicet an inquantum peccatum est, sit pœna peccati?

ET ideo merito quæritur, Vtrum inquantum peccatum est, sit pœna peccati? Quod non videtur, cum omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Augustin. in libro retractationum. Omnis pœna peccati iusta est,

B Cap. 2. & 3. lib. de lib. arbitrio, Cap. 18.

& ſupplicium nominatur. Si ergo peccatum quod eſt peccatum & pœna peccati, inquantum peccatum eſt, pœna peccati eſt, cum omnis pœna iuſta de iuſtitia Dei veniat, videtur inquantum peccatum eſt, iuſtum eſſe & à Deo prouenire. Ad quod illi reſpondent peccatum ſic dici pœnam peccati, quia per peccatum in quod merito præcedentis peccati homo labitur deſerente Deo, corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quia ea cruciantur: nec tamen ipſe cruciatus malorum ignis eſt, ſed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & eſt ipſa imminutio & corruptio boni, paſſio & pœna: & non eſt eſſentialiter ipſum peccatum, per quod fit: ſed ideo peccatum dicitur, vt præmiſſum eſt, quia per peccatum illico vt peccat homo fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit Deo authore. Illa enim pœna ſiue paſſio, quæ eſt boni corruptio, à Deo eſt. Illius tamen (vt ſic dicam) materia & cauſa eſt peccatum, quod à Deo non eſt. Quod videtur Auguſt. notaſſe, & iuxta hunc ſenſum intellexiſſe, cum ait in libro de prædeſtinatione ſanctorum, Prædeſtinatione Deus ea præſciuit quæ fuerat ipſe facturus. Sed præſciuit Deus etiam quæ non eſt ipſe facturus, id eſt, omnia mala, quia etſi ſunt quædam quæ ita peccata ſunt vt etiam pœnæ ſint peccati, ſecundum illud Apoſtoli, Tradidit illos Deus in paſſiones, &c. non tamen peccatum Dei eſt, ſed iudicium, ſcilicet pœna. In Scriptura enim ſæpe nomine iudicij pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus inſinuare videtur, ea quæ peccata ſunt & pœnæ peccati: non inquantum peccata ſunt, ſed inquantum pœnæ, Dei eſſe. Nam cum dixiſſet Deum non eſſe facturum mala aliqua, id eſt, peccata, quia poſſet ei obiici quædam peccata eſſe etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iuſta eſt, & ideo à Deo eſt: quaſi determinando ſecundum quid faciat ea, vel ſecundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta vero prædictam intelligentiam peccata ſane dicuntur pœnæ. Vnde Apoſtolus appellat eas paſſiones ignominiæ: quia, vt ait auctoritas, licet quædam peccata ſint quæ delectant, ſunt tamen paſſiones naturæ non nominandæ, quia per ea corrumpitur natura.

Cap. 19.

Rom. 1.

Quod cum omne peccatum poſſit dici pœna, non tamen omne eſt pœna peccati.

CET licet ex hoc ſenſu omne peccatum mortale poſſit dici pœna: non tamen omne poteſt dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum eſt, eſt illud cuius cauſa eſt aliud præcedens peccatum. Nam peccatum ſic dicitur pœna peccati reſpectu præcedentis, ſicut dicitur cauſa peccati reſpectu ſequentis. Quo fit vt idem peccatum & cauſa ſit, & pœna peccati: ſed alterius peccati pœna, & alterius cauſa: vt enim Greg. in moralis, ait, Peccatum quod pœnitentia non diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non ſolum peccatum ſit, ſed & cauſa peccati. Ex illa quippe culpa ſubſequens oritur. Peccatum vero quod ex peccato oritur, non ſolum peccatum, ſed & pœna peccati eſt: quia iuſto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcendentis peccati

cati merito etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Proinde vt Aug. ait, Præcedentis est hęc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi Dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantium non tantum sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solum peccata, sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iam fit perspicuum, quædam peccata etiam pœnas & causas peccati esse: & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ. Lib. 5. contra Iulianum, Cap. 3.

Ex prædictis videtur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse & pœnas peccati.

SEd cum ait crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa D quæ peccata sunt, essentialier esse pœnas peccati, id est, punitiones peccati. Ad hoc autem inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secundum rationem prædictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.

DIVISIO TEXTVS.

SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata] Adhuc autem diuisio inducitur sub opinione præhabiti per modum disputationis. Quæritur enim ab ista opinione, Vtrum peccatum inquantum pœna est, à Deo sit, vel actus peccati sit à Deo? & si per modum pœnæ à Deo sit? & vtrum omne peccatum sit pœna inquantum peccatum est? Hæc autem distinct. diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit qualiter peccatum accipit rationem pœnæ. In secunda autem ponit epilogum istius opinionis *ibi* [Satis diligenter] Prior adhuc subdiuiditur in duas, in quarum prima ostendit esse peccatum pœnam. In secunda autem dissoluit quandam contrarietatem quæ videtur esse inter August. & Hieronymum *ibi* [Illud autem diligenter] In prima facit quatuor. Primo probat omne peccatum pœnam esse. In secundo capitulo quærit, Vtrum inquantum peccatum vel non? & determinat, quòd non *ibi* [Et merito quæritur] In tertio capitulo quærit, Vtrum vnum peccatum sit pœna alterius *ibi* [Et licet ex hoc sensu] In quarto ostendit hoc specialiter in quibusdam peccatis, quòd sunt pœna: & hoc dupliciter: quia primo de peccato originali in fomite *ibi* [Quod autem quædam peccata pœna sint] Secundo in quibusdam actibus qui diffiniuntur per pœnam, sicut ira, inuidia, & huiusmodi *ibi* [Præterea nullatenus ambigendum.

*

D. Alber. Mag. in lib. 2. Sentent.

ARTICVLVS I.

An peccatum sit essentialiter pœna?

SEcundum ordinem autem horum nos etiam quæremus quinque. Primo super primum capitulum, Vtrum peccatum essentialiter pœna sit? Secundo propter secundum, Vtrum omni peccato pœna essentialiter coniuncta sit, & quot modis? Tertio propter tertium, Vtrum vnum peccatum alterius pœna sit, & quot modis? Quarto quæremus, Vtrum primi motus pœna sint? Et videtur dicere Augustinus, quòd sunt pœna originalis. Quinto propter quintum quæremus, Vtrum inuidia, ira, acedia, & huiusmodi pœna sint substantialiter. Et hæc breuiter tangemus: quia vna solutio in quolibet illorum soluit totum.

Ad primum obiicitur sic: pœna essentialiter causatur à peccato: causa autem & effectus nunquam sunt idem: ergo peccatum nunquam est potentia.

2 Item, Quæcunque sic se habent, quòd vnum est prius altero per tempus, illorum vnum non est alterum essentialiter: sed peccatum est meritum pœnæ, & meritum præcedit illud cuius est meritum: ergo præcedit pœnam: ergo peccatum non est pœna.

3 Item, Omnis pœna iusta & bona est: nullum autem peccatum iustum est & honum & à Deo: ergo nulla pœna est essentialiter peccatum: ergo conuersa simpliciter est vera, nullum peccatum est essentialiter pœna.

SED CONTRA est quod dicit Augustinus in lib. confes. Iussisti Domine, & sic est, vt sibi pœna sit omnis inordinatus motus. Motus autem inordinatus est peccatum: ergo est sibi pœna: *Sed contra.*

nihil autem est sibi ipsi pœna, nisi substantialiter sit pœna : ergo peccatum substantialiter est pœna.

2 Item, Peccatum est substantialiter malum: & malum substantialiter est priuatio speciei, modi, & ordinis : ergo peccatum substantialiter est pœna.

3 Item, Peccatum substantialiter est auersio ab incommutabili bono : hæc autem est pœna damni : ergo peccatum substantialiter est pœna damni. Ad hoc etiam faciunt quæ sunt in litera.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo videtur mihi, quòd non substantialiter peccatum sit pœna peccati, sicut etiam Magister dicit in litera. 2. cap.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd peccatum secundum quòd peccatum, non est pœna : quia secundum quòd peccatum, est actus à voluntate libera egrediens : sed substantialiter concomitatur ipsum pœna, id est, inordinatio in regno animæ, quòd imperans sit imperata, & domina fit ancilla : & ideo sic loquitur Augustinus.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum est malum formaliter, & malum est priuatio boni actiue, vt Magister dixit supra : & ideo in constructione accidit peccatum æquiuocationis : quia sumitur priuatio boni passiuè, cum in præmissis actiuè sumeretur.

AD ALIVD dicendum, quòd est auersio passiua : & hæc consequitur peccatum vt effectus causam, non tempore quidem, sed natura & causa : quia non est verum, quòd peccatum semper præcedit pœnam tempore. Est etiam auersio actiua, quando voluntas auertit se in opere : & hæc essentialiter est peccatum, & non pœna.

Quod non obuiat veritati, siquis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter.

IN nullo tamen præiudicium factum veritati putatur, siquis dicat ipsa eadem quæ peccata sunt, essentialiter (vt ita dicam) esse pœnas, id est, punitiones peccatorum præcedentium, quæ iustæ sunt & à Deo sunt. Nec tamen inquantum peccata, à Deo sunt, nec inquantum peccata sunt, pœnæ peccati sunt : & tamen inquantum peccata sunt, priuationes boni sunt : sed vt supra dictum est, causaliter & actiue dicuntur priuationes.

ARTICVLVS II.

Vtrum omni peccato essentialiter pœna coniuncta sit ?

SEcundo quæritur, Vtrum omni peccato essentialiter pœna coniuncta sit ? Et videtur, quòd sic : quia posita causa, ponitur effectus : causa autem pœnæ, peccatum est : ergo peccato posito, de necessitate inducetur pœna.

2 Item Greg. Nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Ergo videtur à contrario sensu, quòd omnis aduersitas sit à dominio iniquitatis.

Psalm. 102. 3 Item Psalm. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Ex hoc enim, vt dicit Augustinus, accipitur, quòd non est infirmitas nisi ex iniquitate.

4 Item Hieronymus, Quicquid patimur, peccata nostra meruerunt.

Sed contra. SED CONTRA : Pœna inuenitur sine peccato : ergo & peccatum potest inueniri sine pœna. Prima probatur in Christo, & in Iob qui dicit, *Cap. 17.* Non peccaui, & in amaritudinibus, &c. *Ioan. 9.* Et in cæco nato, de quo dicit Dominus, Neque hic peccauit, neque parentes eius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd peccato essentialiter vt causæ coniuncta est pœna, sicut probant primæ obiectiones : & pœna quadruplex ad minus, quarum duæ sunt pœnæ damni, vna scilicet in amissione incommutabilis boni quod inhabitat Sanctos. Alia est in spoliatione gratuitorum, per quæ inhabitat Sanctos Deus. Tertia est corruptio naturalis boni, de qua multum supra habitum est. Quarta est inordinatio virium in regno animæ : quia superiores ancillantur, & inferiores dominantur. Præter has sunt aliæ quæ non ita sentiuntur, vt maior potestas dæmonis, & impotentia surgendi à malo, & defectus ad bonum, & inclinatio in malum, & obtenebratio luminis in intellectu ad bonum, & infinita alia, vt scilicet verum sit quod dicitur, quòd qui in vno offendit, multa bona perdit.

AD ID ergo quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd nihil valet : quia pœna non est colligata peccato, sicut è conuerso, & quòd pœna est satisfactoria pro peccato tam in membris, quam in capite : & ideo ex misericordia Dei inflicta quandoque nobis, & capiti vt per eam fiat satisfactio.

ARTICVLVS III.

Vtrum vnum peccatum sit pœna alterius ?

TErtio quæritur, Vtrum vnum peccatum sit pœna alterius ? Videtur autem, quòd sic per plura quæ inducuntur in litera primi cap. & tertij, quæ non expedit iterum hic reducere.

2 Idem autem probatur per rationem : actus enim sequens est causatus ab habitu præcedente: cum igitur præcedens peccatum, relinquat habitum

tum in anima, videtur quòd omne peccatum sequens causetur à præcedenti: idem autem est peccatum esse causatum à peccato, quod peccatum esse pœnam peccati, vt dicitur in litera.

3 Item videtur, quòd quodlibet sequens, sit pœna cuiuslibet præcedentis: quia præcedens destituit vniuersaliter à bonis auxiliantibus ad standum: id autem quod destituit à bonis auxiliantibus ad standum vniuersaliter, disponit ad casum: ergo quodlibet peccatum disponit & inclinat in casum cuiuslibet peccati.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse, quòd dispositio & habitus non inclinant nisi in actum similem illi, ex quo illa dispositio vel habitus relicta sunt: ergo non inclinant in quodlibet peccatum, sed in peccatum simile.

2 Præterea videtur, quòd nullum peccatum sit causa alterius. Cum enim Deus sit iustus iudex, æqualia peccata æqualiter punit. Ponatur igitur, quòd peccatum primum & centesimum sint æqualia peccata: ergo æqualiter puniuntur: sed centesimum non punitur nisi pœna ignis æterni, posito quòd ipsum sit vltimum: ergo nec peccatum primum: ergo nec punitur peccatis sequentibus: ergo sequentia non sunt pœna eius.

3 Item, Iustus iudex in humanis non ita punit vnum latrocinium, vt committatur alterum: ergo multo minus facit hoc iudex cælestis, qui odit iniquitatem: ergo vnum peccatum non punitur altero peccato.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vnum peccatum est pœna alterius peccati tribus modis: quorum primus sumitur ex parte spoliationis gratuitorum & boni increati & corruptionis boni naturæ, quæ continent in bono & dant virtutem ex parte conuersionis ad bonum commutabile: quia ex illa parte actus peccati dispositionem ad aliud peccatum relinquit in anima: & hoc dupliciter, scilicet ad simile peccatum in specie, vt gula ad gulam, & luxus ad luxum, & sic de aliis: vel aliud in specie, ad cuius actum primum causat pronitatem, vt gula ad luxuriam, quia venter mero æstuans (vt dicit Hieronym.) facile despumat in libidinem. Tertius modus est, quando aliquis se per vnum peccatum priuat regimine rationis, & postea cadit in aliud, vt si ebrius occidit. Et per hoc patet solutio ad primum contra obiectum.

AD PENVLTIMVM & vltimum dicendum, quòd prima pœna peccati mortalis est ignis æternus: & hac punit Deus: aliæ autem pœnæ sunt per accidens, & non per se: & illæ etiam accidere possunt vni peccato per hoc quòd ipsum est prius, & non alteri per hoc quòd ipsum est posterius. Qualiter autem omnes istæ pœnæ sunt à Deo, in fine sequentis distinct. erit determinandum, vbi Magister speciale capitulum facit de hoc.

Aperte ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse à Deo.

QVod autem quædam peccata pœnæ sint, & ipsa pœna iusta sit & à Deo sit, euidenter tradit Augustinus in libro retractationum primo, dicens quædam necessitate fieri ab homine quæ mala sunt, & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quædam necessitate facta improbanda, vbi homo vult recte facere & non potest. Vnde & illud Apostoli, Non quod volo facio bonum, sed quod odi malum hoc ago. Et illud, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis, sed hæc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si non est ista pœna hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est homo, cum hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autem homo, quia ita est non est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniuste dominans aut surripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iusta de damnatione hominis veniat. His atque aliis pluribus testimoniis docetur, quædam esse peccata & pœnas peccati essentialiter.

F Cap. 9 & lib. 3. de libero arbitrio, c. 18. Rom. 7. Gal. 5.

ARTICVLVS IV.

Vtrum primi motus procedunt ex neceſsitate fomitis ?

QVarto quæritur de primis motibus, quos dicit Auguſtinus procedere ex neceſſitate fomitis. Et videtur contrarium : quia quod non eſt voluntarium, non eſt peccatum actuale & perſonale : ſed quod eſt neceſſarium, non eſt voluntarium : ergo videtur, quòd talia non ſunt peccata.

2 Item Hieronymus dicit, quòd anathema ſit, qui dicit hominem peccatum vitare non poſſe.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc ſolutum eſt ſupra diſtinct. 33. quæſtione de primis motibus. Et accipit hic Auguſtinus dupliciter neceſſarium, ſcilicet pro neceſſario difficultatis, & pro neceſſario ineuitabilitatis. Et primo modo refertur ad mortalia : quia poſt peccatum difficulter reſiſtitur mortalibus. Refertur etiam ad ſingulares motus veniales, quibus etiam per gratiam difficulter reſiſtitur. Si autem accipitur pro neceſſario ineuitabilitatis : tunc refertur ad primos motus, vniuerſaliter ſimul acceptos : quia impoſſibile eſt ſimul omnes præuenire per voluntatem contrariam omnibus, ita quòd nullus ſurgat. Et datur ſimile à Magiſtris de aliquo qui impugnatur à multis ante & retro, dextrorſum & ſiniſtrorſum & retrorſum, ſurſum & deorſum : ille enim quemlibet ſingularem ictum in clypeo recipere poteſt, ſed non poteſt ab omnibus ſimul cauere. Et quoad hoc quidem remittitur, & non poteſt ſuper pœnam. Inquantum autem appetitus ſequitur concupiſcentiam fomitis, non ſunt pœnæ, ſed peccata.

De quibuſdam quæ ſine dubio peccata ſunt & pœnæ, vt ira, inuidia.

GPRæterea nullatenus ambigendum eſt, quædam peccata abſque vllo ſcrupulo pœnas eſſe, vt inuidia quæ eſt dolor alieni boni, & ira: quæ etiam non inquantum pœnæ ſunt, peccata ſunt : ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiuſmodi ſentiendum eſt. Vnde Auguſtinus *Quæſt. 77.* in lib. 83. quæſtionum ait, Omnis perturbatio, paſſio : omnis cupiditas, perturbatio : omnis ergo cupiditas, paſſio. Omnis vero paſſio cum eſt in nobis, ipſa paſſione patimur. Omnis ergo cupiditas cum eſt in nobis, ipſa cupiditate patimur : & inquantum cupiditas eſt, patimur ea. Omnis autem paſſio inquantum ipſa patimur, non eſt peccatum : ita & de timore. Non enim conſequens eſt, vt ſi patimur timorem, ideo non ſit peccatum, quia multa ſunt peccata quæ patimur, ſed non inquantum patimur eis.

Quod verbis Auguſt. præmiſſis quædam ſententia Hieronym. obuiare videtur.

HILlud autem diligenter eſt annotandum, quòd ſupra poſitis verbis Auguſt. dicentis quædam neceſſitate facta eſſe improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieronym. ait in explanatione fidei quod licet ſupra ſit poſitum : tamen vt perfectius ſciatur, iterare non piget. Execramus, inquit, eorum blaſphemiam qui dicunt impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. Et paulo poſt, Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quam illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem eſſe, ſiquis dicat hominem vitare peccatum non poſſe. Qui autem dicit quædam neceſſitate fieri, quædam dicit non poſſe vitari. Cum ergo id Auguſtinus dicat, videtur aut erroris eſſe quod tradit, aut non eſſe verum quod Hieronym. ait.

Ad Damaſum papam Diſt. 28. huius 2. lit. H

Determinatio

Determinatio contrarietatem submouens de Sanctorum medio.

AD quod dici potest, quia Augustinus secundum statum huius miseriæ I (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iusta damnatione descenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata inclusit. Hieronymus vero tantum de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnusquisque gratia illuminatus vitare valet : vel de homine secundum statum liberi arbitrij ante peccatum, illud ait.

ARTICVLVS V.

Vtrum ira, inuidia, & huiusmodi, sint pœnæ peccatoris?

QVinto quæritur de quinto capitulo, Vtrum ira, & inuidia, & huiusmodi, sint pœnæ peccatorum? Videtur autem, quòd sic: quia diffiniuntur per pœnam. Ira enim est feruor sanguinis circa cor ex vaporatione fellis. Inuidia autem, dolor in prosperitate bonorum vel proximorum. Ergo videtur, quòd sint passiones, & non peccata.

Sed contra. SED CONTRA : Passionibus vt passiones sunt, non meremur, nec demeremur, Si ergo talia peccata passiones essentialiter sunt, ipsis non meremur, nec demeremur, quod est absurdum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd passiones considerantur dupliciter, scilicet vt illatæ : & sic non sunt principium merendi. Considerantur etiam vt susceptæ per voluntatem, vel causatæ à voluntate aliquid inordinate vel ordinate amante : & sic sunt merita & demerita : & sic est in illis peccatis quæ causant pœnas quæ sunt in eis amore inordinato proprij boni : & ideo pœnæ non sunt, inquantum sunt peccata, nisi materialiter : sed potius sunt voluntates peruersæ, quæ quia non consequuntur effectum, ideo puniuntur & tabescunt seipsis : vt inuidia voluntas est impediens alienum bonum ex amore inordinato proprij : & quia non impedit, tabescit, & sic de aliis.

Epilogum facit ad alia transiturus.

SAtis diligenter eorum posuimus sententiam, qui dicunt omnes actus K naturas esse, & inquantum sunt bonos esse. In quo tractatu quædam interseruimus, quæ non ex eorum tantum persona accipienda sunt, quia ab omnibus catholice sapientibus absque hæsitatione tenentur : atque auctoritatum testimoniis & rationibus eorundem traditionem muniuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, id est, inquantum sunt, esse bonos : quosdam vero inquantum inordinate fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam non tantum essentia, sed etiam genere bonos esse, vt reficere esurientem, qui actus est de genere operum misericordiæ: quosdam vero actus absolute ac perfecte bonos dicunt, quos non solum essentia vel genus, sed etiam causa & finis commendat : vt sunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

ARTICVLVS VI.

Quid est bonum in genere, & vtrum bonum in genere possit fieri malum in genere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in fine distinct. [Quosdam dicunt non tantum essentia, sed etiam genere bonos] Et quæruntur hic duo, scilicet quid sit bonum in genere? Et vtrum bono in genere, respondeat semper bonum in specie.

Ad primum proceditur sic : In litera dicit Magister, quòd bonum in genere est, vt reficere esurientem : reficere autem esurientem, est reficere reficiendum : ergo bonum in genere dicitur actus proportionatus debitæ materiæ : & ideo quidam diffiniunt bonum in genere, quòd est actus super debitam materiam. Sed contra hoc est quod Magister hic dicit, quòd hoc est de genere operum misericordiæ : sed opus misericordiæ, est opus virtutis in specie : ergo idem est bonum in genere, quod opus virtutis in specie : & hoc à nullo dicitur.

2 Item, Alij antiquiores dixerunt, quòd bonum in genere est, quod potest bene & male fieri : sed hoc iterum non videtur conueniens : quia

prædicare, orare, docere, eleemosynas dare. cognoscere suam, bene potest & male fieri: cum tamen vnumquodque istorum, dicat actum vestitum circunstantiis, quòd non facit bonum in genere. Genus enim est quod prædicatur de pluribus differentjbus specie: & hoc modo non sumitur hic genus: quia non prædicatur de pluribus. Item genus dicitur generationis principium: qualiter iterum non sumitur: quia bonum in genere, non generat bonum vestitum circunstantiis vel specificatum. Genus etiam dicitur primum subiectum: qualiter iterum non videtur hic accipi: quia actus super debitam materiam non est primum, sed potius actus in se primus videtur esse.

3 Item, Debitum speciale consideratur à iustitia: si ergo actus super debitam materiam est bonum in genere, videtur quòd omne bonum in genere, sit referendum ad iustitiam, quod falsum est.

4 Item videtur, quòd bonum in genere sit bonum virtutis: quia comparantes virtutem ad virtutem, dicimus charitatem in genere meliorem quam temperantiam in genere: ergo videtur, quòd tales virtutes & vitia sint bona & mala in genere: quod tamen nullus dicit.

5 Item quæritur, Qua bonitate in genere sit bonum? cum enim ipsum (vt dicunt Magistri) possit bene & male fieri, videtur, quòd adeo debeat dici malum in genere, sicut bonum in genere.

Quæst. ITEM quæritur, Vtrum bonum in genere, possit fieri malum in genere? Videtur, quòd sic: quia contraria nata sunt fieri circa idem: ergo bonum in genere potest fieri malum in genere.

Sed contra: Actus proportionatus debitæ materiæ, non potest esse nisi proportionabiliter: cum igitur hæc sit bonitas boni in genere, non potest fieri malum in genere. Sed quæritur, Quare hoc quod est bonum in genere, non potest fieri malum in genere, & tamen in specie? Cum enim species perfectior est quam suum genus, debet sua bonitas inseparabilior esse ab ipsa, quam bonitas generis ab ipso.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd bonum in genere, dicitur per metaphoram ad genus quod est subiectum primum & potentia prima: hoc autem in moribus est actus voluntatis comparatus ad materiam circa quam debet esse secundum suam naturam, vt reficere circa esurientem, & dare circa indigentem, & sic de aliis. Et hoc idem intendunt dicere antiqui, quando diffiniunt bonum in genere, dicentes quòd potest bene & male fieri: quia prima potentia in genere aliquo determinabilis est ad vtrunque contrariorum confuturorum per differentias ordinatas ad potentiam subiecti.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd Magister intendit dicere, quòd specificatum est de operibus misericordiæ per circunstantias, sed secundum se & sine circunstantiis consideratum.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicunt antiqui, quòd potest bene & male fieri, copulat ly potest potentiam subiecti: obiectio autem procedit ac si copularet potentiam secundam, quæ est in circunstantiis aliis præter finem: & ideo prædicatur copulatio de ly potest, & incidit fallacia figuræ dictionis.

AD ALIVD dicendum, quòd genus sumitur pro subiecto potentiæ primæ ordinatæ ad formam cõpletam in moribus. Et ad obiectum contra hoc dicendum, quòd actus secundum se non ponit potentiam in moribus, sed efficitur extra mores: & ideo non est primum in genere, sed extra genus: & de hoc non quæritur hic. Habet tamen similitudinem cum genere prædicabili in aliquo. In genere enim prædicabili sunt duo, scilicet quòd dicitur de multis differentibus specie, & hæc est potestas: & quoad hoc non conuenit. Est item quod est subiectum siue substantia circa quam ponitur differentia, & sic substantialiter est in specie: & quoad hoc habet similitudinem: quia bonum in genere est substantialiter in bono in specie, vt infrà patebit. Genus autem quod est generationis principium, etiam duo habet. Vnum est, quòd agit speciem: & in hoc non conuenit cum bono in genere. Aliud est, quòd per decisionem manet in specie: & quoad hoc aliqualiter conuenit.

AD ALIVD dicendum, quòd est debitum iuris, & hoc est iustitiæ: & est debitum proportionis naturæ actus ad materiam in moribus, sumptum, & hoc est boni in genere.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio procedit ac si genus dicatur hic generalis forma: & hoc non est verum. Et illa obiectio æquiuocat in genere.

AD ALIVD dicendum, quòd bonum in genere, dicitur bonum bonitate proportionis, quæ vlterius potentia est ad bonum circunstantiæ: sicut & materia inclinata ad formam, non habens eam, dicitur bona per analogiam ad formam ad quam est proportionata: & hæc est bonitas incompleta, eo quòd fundatur in priuatione, cum ordine tamen ad bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd bonum in genere, non potest fieri malum in genere, sicut nec materia potest fieri mala, licet compositum potest fieri malum: & hoc ideo est, quia proportio materiæ est substantialis, sed forma non est ei substantialis, sed separabilis: & ideo prima bonitas est inseparabilis, & secunda non: & hoc non est ex eo quòd perfectior sit materia, quam compositum (Vnde obiectio non causam ponit pro causa) sed ex ratione iam dicta. De hoc autem & sequenti articulo plura diligenter exquisita sunt in alia summa in quæstione de bono in genere, in tractatu de virtutibus & bono. *Ad quæ.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum bono in genere respondeat bonum in specie?

SEcundo quæritur, Vtrum bono in genere respondeat bonum in specie semper? Videtur autem, quòd sic: quia genus & species correlatiua sunt: & vbi est vnum, necessario supponitur alterum.

Sed contra: Bonum in genere potest bene & male fieri: ergo bonum in genere potest fieri substratum malo in specie.

2 Vlterius videtur gratia eius quod dicitur in litera: quia bonus actus essentialiter & bonus in genere est sicut materia proportionata formæ per inclina

inclinationem, sed non sufficienter adaptata per dispositiones: & ideo sicut talis materia, contrariis vincentibus dispositionem, potest esse sub alia forma, quam illa cui primo proportionatur: ita & bonum in genere potest substerni malo in specie.

Sunt tamen qui dicunt, quòd semper substernitur bono in specie bonum in genere, & malum malo, & quòd adaptatur per circunstantias. Et hoc non est bene dictum: quia in quibusdam actibus nunquam est accipere debitam materiam sine circunstantiis, sicut in quibus nihil est dirigere sine circunstantiis, sicut est coire, occidere, & huiusmodi: & in quibus circunstantia debita importatur in actu & materia, vt diligere Deum. In quibusdam autem potest separari, & vestiri & bonis & malis circunstantiis, vt dare indigenti, & reficere esurientem, & in similibus.

Et ideo dicendum ad primum, quòd bono in genere respondet species supposita ei necessario, sed aliqua quæ refertur ad ipsum.

Ad aliud dicendum, quòd species dicitur hic per metaphoram ad speciei proprietatem qua abundat à genere: ita enim specificatum & determinatum bonum in moribus, abundat circunstantiis à bono in genere.

Ad vltimvm dicendum, quòd bonum per essentiam, est idem bonum quod conuertitur cum ente inquantum est, & non addit super ens nisi relationem ad finem. Bonum autem in genere, dicitur dupliciter, scilicet proportione actus ad materiam debitam, vel à generali forma, sicut patet ex prædictis. Sed bonum absolutum simpliciter, est bonum quod est perfectum secundum formam boni ex circunstantiis & fine. Et per hoc patet solutio ad totum.

DISTINCTIO XXXVII.

Aliorum ponit sententiam qui dicunt malos actus nullo modo esse à Deo, nec esse bonos siue in eo quòd sunt, siue alio modo.

Svnt autem & alij plurimi longe aliter de peccato & de actu sentientes: asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bona, nec secundum aliquam rationem ex Deo authore esse, quia sine Deo fiunt, Sine eo namque (vt ait Euangelista) factum est nihil, id est, peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia non sit actio vel voluntas mala, quæ aliquid est, sed quia à vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad non esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt, quod solum vere ac proprie est, merito non esse dicuntur. Ideoque Augustinus dicit super Ioannem, peccatum nihil esse, nihilque fieri cum peccant homines. Hac ergo ratione astruunt peccatum nihil esse, quia à vero esse hominem elongat. Voluntatemque malam atque actionem siue locutionem malam peccatum esse dicunt: quia præuaricatio & inobedientia hæc sunt, & contra legem Dei fiunt, quæ tamen sunt, sed ab homine vel diabolo, non à Deo. Nullatenus enim hæc à Deo esse dicunt, siue inquantum sunt, siue alio modo.

A *Vtrũ actio substrata, id est, in qua peccatum committitur, sit à Deo, &c.*

Tract. 1.

DIVISIO TEXTVS.

Svnt autem & alij plurimi, &c.] Hic tangit aliorum opinionem circa actus peccatorum, dicentium, quòd non causatur à Deo, sed à libero arbitrio: & habet duas partes, in quarum prima in quatuor capitulis prosequitur istam opinionem. In secunda autem dicit, quòd est omnium concors sententia, omnem pœnam esse à Deo *ibi* [Cum igitur omnes in hoc consentiant] In prima parte sic procedit. In primo capitulo explicat opinionem. In secundo respondet verbis Augustini pro prima opinione inductis. In tertio ostendit rem aliquam esse quæ non est à Deo. In quarto ponit obiectionem contra pœnam.

ARTI

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum inquantum peccatum, ſit à Deo?

QVoad hanc partem remanent duo quęrenda, ſcilicet vtrum peccatum inquantum peccatum, ſit à Deo? & vtrum peccatum ſit res aliqua, propter ea quæ determinat in tertio & quarto capitulo.

Ad primum obiicitur ſic: In cauſis naturalibus ſic eſt, quòd abſentia & præſentia facit oppoſita, vt ſol præſentia ſua illuminat, & abſentia ſui obtenebrat: ergo idem poteſt dici de ſole ſpirituali: ſed peccatum eſt tenebra ſpiritualis: ergo peccatum inquantum peccatum, poteſt dici eſſe à Deo.

2 Item probatur per hoc quod Philoſophus dicit, quòd gubernator præſentia ſui eſt cauſa ſalutis nauis, abſentia autem eſt cauſa periclitationis eiuſdem.

3 Item, Quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: ſed Deus eſt cauſa voluntatis à qua eſt peccatum inquantum peccatum: ergo ipſe eſt cauſa peccati.

4 Item hoc habetur ex quibuſdam auctoritatibus. Ad Rom. 5. ſuper illud, Per inobedientiam vnius, &c. dicit Gloſſa, Opus opęris Dei tranſit per opus Dei: peccatum eſt opus operis Dei: ergo tranſit per opus Dei: & nihil eſt in opere quod non ſit in cauſa operis aliquo modo: ergo peccatum eſt in Deo vt in cauſa.

5 Item ad Rom. 1. dicitur: Tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ: hæ autem ſunt peccata: ergo ipſe fuit cauſa peccati.

6 Item 3. Reg. 23. Quis decipiet Achab? Et reſpondit ſpiritui mendaci, Decipies & prævalebis. Ergo fecit ſpiritum mendacem mentiri: ergo fuit cauſa mendacij, vt videtur: & eadem ratione fuit cauſa aliorum peccatorum.

Sed contra. SED CONTRA: Auguſtinus, Abſit vt Deus ſit cauſa mali per ſe, vel per accidens.

2 Item, Cauſam non habet peccatum niſi deficientem, vt patet ex ſupra habitis: Deus autem non poteſt deficere à bono aliquo: ergo non poteſt eſſe cauſa deficiens alicuius: & peccatum inquantum peccatum, non habet niſi cauſam deficientem: ergo Deus non poteſt eſſe cauſa peccati.

3 Ad hoc etiam obiiciunt Magiſtri communiter: quia melius eſt à quo non poteſt eſſe malum, quam id à quo poteſt eſſe: ſed Deus eſt melius quam cogitari poſſit: ergo non poteſt ab ipſo eſſe iniquitas vel malum.

4 Item 1. Cor. 5. ſuper illud, Abſens corpore, potens ſpiritu: dicit Gloſſa. Omnis voluntas carnalis à diabolo eſt: non ergo à Deo.

5 Item Rom. 1. ſuper illud, Exarſerunt in deſideriis ſuis: dicit Gloſſa, Quæ à ſe non à Deo ſunt.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc facile eſt ſoluere, ſi ad memoriam reuocentur præhabita diſtinct. 34. litera. C: quia actus ſub deformitate coniunctim non poteſt referri in Deum vt in cauſam, nec etiam deformitas ſecundum ſe: ſed actus in ſe poteſt eſſe ab ipſo, vt ſupra probatum eſt ratione, & exemplis oſtenſum.

AD PRIMVM ergo & ſecundum dicendum, quòd non eſt ſimile de cauſis naturalibus: quia illæ præſentes ſunt & abſentes, ſed Deus ſemper potens & paratus eſt dare gratias: & ideo nihil mali fit ſua abſentia: & hoc eſt etiam notatum ſupra finem primi libri.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum, quod eſt opus operis Dei, tranſit per opus Dei: nec tamen poteſt referri in Deum, ſicut nec claudicatio in virtutem mouentem tibiam. Quod autem obiicit, quòd nihil eſt in opere quod non ſit in cauſa operis, dicendum quòd hoc verum eſt de his quæ ſimpliciter ſunt: ſed defectus & deficere bene eſt in ſecundo, ita quòd non redit in primum, & ita incidit peccatum inquantum eſt peccatum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus tradidit non impartiendo malitiam, ſed non influendo gratiam ad oppoſitum: & huius non influentiæ gratiæ non eſt cauſa ipſe, ſed peccator auertens ſe ab influxu gratiæ, vt ſæpius ſupra dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd illud intelligitur de permiſſione poteſtatis, & non de opere vel iuſſu mendacij: poteſtas autem & iuſta & bona erat.

Qualiter determnnent verba Auguſtini præmiſſa quibus ait, Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt.

BIlla quoque Auguſt. verba quibus dicit, Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſſe, & Deum habere authorem, de naturis ſiue de ſubſtantiis tantum accipienda fore tradunt. Subſtantiæ vero nomine atque naturæ dicunt ſignificari ſubſtantias ipſas, & ea quæ naturaliter habent, ſcilicet quæ concreata ſunt eis: ſicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & voluntatem & huiuſmodi: quod ex verbis Auguſt. præmiſſis colligitur, vbi hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. Secundum hanc ergo aſſertionem vel acceptionem mali actus non ſunt naturæ vel ſubſtantiæ, nec etiam boni
Cap. 13. actus: quod vtique videtur Auguſtinus innuere in lib. retract. diſtinguens

inter

inter ſubſtantias ſiue naturas, & bonas actiones ſiue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum ſit quiddam in lib. de vera religione ab eo traditum, ait, Hoc de ſubſtantiis atque naturis dictum eſt. Inde enim diſputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Aperte hic videtur diuidere inter naturas ſiue ſubſtantias, & actiones ſiue peccata. Ideoque aſſerunt præfati Doctores, actiones interiores vel exteriores non eſſe naturas vel ſubſtantias : quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt, neque à Deo ſunt. Quod vero mali actus non ſint naturæ, Auguſtinus videtur notare in prima reſponſione contra Pelagianos ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus ſunt, non res. Idem in quarta reſponſione, Omne malum natura non eſt, ſed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non eſt, Deus non fecit : quia natura eſt omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonum eſt, Deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Id eſt in Lib. 1. qui contra Pelagianos hypognoſticon dicitur, in fine 1.

Ibidem in principio 4.

Secundum hos res aliquæ ſunt quæ à Deo non ſunt, quibus homines mali ſunt.

EX quo colligitur, res aliquas eſſe quæ à Deo non ſunt, eiſque homines mali ſunt. Quod nihilominus & ipſi concedunt, innitentes verbis Auguſt. ſuperius poſitis, qui in Enchirid. determinans illa verba Prophetæ, Væ his qui dicunt bonum malum, dicit de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, non de hominibus hoc eſſe intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali ſunt. Id autem quo homo fit deterior, à Deo non eſt : quia vt ait Auguſt. in lib. 83. quæſt. Deo authore non fit homo deterior. Non eſt ergo Deus author rerum quibus homo deterior fit. At ſunt aliquæ res vt dictum eſt, quibus homines mali fiunt. Sunt ergo aliquæ res quæ à Deo non ſunt, quia peccata ipſæ ſunt. Ideoque Scriptura in pluribus conteſtatur locis, Deum non eſſe authorem malorum, id eſt, eorum quæ peccata ſunt. C

Cap. 19. Iſa. 5.

Quæſt. 3.

Ex parte eorum præmiſſæ opponitur ſententiæ in illo verbo, Deus author malorum non eſt.

IN hoc autem verbo ſuperiorum ſententiæ rectè opponitur, qui dicunt Deum non eſſe authorem eorum quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt, ſed inquantum ſunt : & inquantum mala ſunt, dicunt ea nihil eſſe. Quid ergo mirum, ſi Deus dicitur non eſſe author eorum inquantum nihil ſunt, cum nihili nullus author exiſtere queat ? Ideoque cum dicitur Deus eſſe author omnium quæ ſunt, bonorum iſti ſubintelligi volunt. Bona autem illa eſſe dicunt, quæ naturaliter ſunt. Ea vero naturaliter eſſe dicunt, non ſolum quæ ſubſtantiæ ſunt vel concreata ſubſtantiis, qualiter ſuprà acceperunt, ſed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita ſecundum eoſdem multiplex in Scripturis fit intelligentia, vbi de natura ſiue de ſubſtantia, vel de his quæ naturaliter ſunt, ſermo occurrit. Sed ſuper illum locum Pſalm. Non eſt ſubſtantia, ita Auguſt. de ſubſtantia diſſeruit, vt præmiſſæ ſententiæ videatur conſentire dicens, Subſtantia intelligitur illud quod ſumus, quicquid ſumus, homo, D

Pſalm 68. Enarratione ad illum verſum.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum inquantum peccatum, ſit à Deo?

QVoad hanc partem remanent duo quęrenda, ſcilicet vtrum peccatum inquantum peccatum, ſit à Deo? & vtrum peccatum ſit res aliqua, propter ea quæ determinat in tertio & quarto capitulo.

Ad primum obiicitur ſic: In cauſis naturalibus ſic eſt, quòd abſentia & præſentia facit oppoſita, vt ſol præſentia ſua illuminat, & abſentia ſui obtenebrat: ergo idem poteſt dici de ſole ſpirituali: ſed peccatum eſt tenebra ſpiritualis: ergo peccatum inquantum peccatum, poteſt dici eſſe à Deo.

2 Item probatur per hoc quod Philoſophus dicit, quòd gubernator præſentia ſui eſt cauſa ſalutis nauis, abſentia autem eſt cauſa periclitationis eiuſdem.

3 Item, Quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: ſed Deus eſt cauſa voluntatis à qua eſt peccatum inquantum peccatum: ergo ipſe eſt cauſa peccati.

4 Item hoc habetur ex quibuſdam auctoritatibus. Ad Rom. 5. ſuper illud, Per inobedientiam vnius, &c. dicit Gloſſa, Opus operis Dei tranſit per opus Dei; peccatum eſt opus operis Dei: ergo tranſit per opus Dei: & nihil eſt in opere quod non ſit in cauſa operis aliquo modo: ergo peccatum eſt in Deo vt in cauſa.

5 Item ad Rom. 1. dicitur: Tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ: hæ autem ſunt peccata: ergo ipſe fuit cauſa peccati.

6 Item 3. Reg. 23. Quis decipiet Achab? Et reſpondit ſpiritui mendaci, Decipies & prævalebis. Ergo fecit ſpiritum mendacem mentiri: ergo fuit cauſa mendacij, vt videtur: & eadem ratione fuit cauſa aliorum peccatorum.

Sed contra. SED CONTRA: Auguſtinus, Abſit vt Deus ſit cauſa mali per ſe, vel per accidens.

2 Item, Cauſam non habet peccatum niſi deficientem, vt patet ex ſupra habitis: Deus autem non poteſt deficere à bono aliquo: ergo non poteſt eſſe cauſa deficiens alicuius: & peccatum inquantum peccatum, non habet niſi cauſam deficientem: ergo Deus non poteſt eſſe cauſa peccati.

3 Ad hoc etiam obiiciunt Magiſtri communiter: quia melius eſt à quo non poteſt eſſe malum, quam id à quo poteſt eſſe: ſed Deus eſt melius quam cogitari poſſit: ergo non poteſt ab ipſo eſſe iniquitas vel malum.

4 Item 1. Cor. 5. ſuper illud, Abſens corpore, potens ſpiritu: dicit Gloſſa. Omnis voluntas carnalis à diabolo eſt: non ergo à Deo.

5 Item Rom. 1. ſuper illud, Exarſerunt in deſideriis ſuis: dicit Gloſſa, Quæ à ſe non à Deo ſunt.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc facile eſt ſoluere, ſi ad memoriam reuocentur præhabita diſtinct. 34. litera. C: quia actus ſub deformitate coniunctim non poteſt referri in Deum vt in cauſam, nec etiam deformitas ſecundum ſe: ſed actus in ſe poteſt eſſe ab ipſo, vt ſupra probatum eſt ratione, & exemplis oſtenſum.

AD PRIMVM ergo & ſecundum dicendum, quòd non eſt ſimile de cauſis naturalibus: quia illæ præſentes ſunt & abſentes, ſed Deus ſemper potens & paratus eſt dare gratias: & ideo nihil mali fit ſua abſentia: & hoc eſt etiam notatum ſupra finem primi libri.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum, quod eſt opus operis Dei, tranſit per opus Dei: nec tamen poteſt referri in Deum, ſicut nec claudicatio in virtutem mouentem tibiam. Quod autem obiicit, quòd nihil eſt in opere quod non ſit in cauſa operis, dicendum quòd hoc verum eſt de his quæ ſimpliciter ſunt: ſed defectus & deficere bene eſt in ſecundo, ita quòd non redit in primum, & ita incidit peccatum inquantum eſt peccatum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus tradidit non impartiendo malitiam, ſed non influendo gratiam ad oppoſitum: & huius non influentiæ gratiæ non eſt cauſa ipſe, ſed peccator auertens ſe ab influxu gratiæ, vt ſæpius ſupra dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd illud intelligitur de permiſſione poteſtatis, & non de opere vel iuſſu mendacij: poteſtas autem & iuſta & bona erat.

Qualiter determnnent verba Auguſtini præmiſſa quibus ait, Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt.

BIlla quoque Auguſt. verba quibus dicit, Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſſe, & Deum habere authorem, de naturis ſiue de ſubſtantiis tantum accipienda fore tradunt. Subſtantiæ vero nomine atque naturæ dicunt ſignificari ſubſtantias ipſas, & ea quæ naturaliter habent, ſcilicet quæ concreata ſunt eis: ſicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & voluntatem & huiuſmodi: quod ex verbis Auguſt. præmiſſis colligitur, vbi hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. Secundum hanc ergo aſſertionem vel acceptionem mali actus non ſunt naturæ vel ſubſtantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Auguſtinus innuere in lib. retract. diſtinguens *Cap. 13.*

inter

inter ſubſtantias ſiue naturas, & bonas actiones ſiue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum ſit quiddam in lib. de vera religione ab eo traditum, ait, Hoc de ſubſtantiis atque naturis dictum eſt. Inde enim diſputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Aperte hic videtur diuidere inter naturas ſiue ſubſtantias, & actiones ſiue peccata. Ideoque aſſerunt præfati Doctores, actiones interiores vel exteriores non eſſe naturas vel ſubſtantias : quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt, neque à Deo ſunt. Quod vero mali actus non ſint naturæ, Auguſtinus videtur notare in prima reſponſione contra Pelagianos ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus ſunt, non res. Idem in quarta reſponſione, Omne malum natura non eſt, ſed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non eſt, Deus non fecit : quia natura eſt omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonum eſt, Deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Id eſt in Lib. 1. qui contra Pelagianos hypognoſticon dicitur, in fine 1.

Ibidem in principio 4.

Secundum hos res aliquæ ſunt quæ à Deo non ſunt, quibus homines mali ſunt.

EX quo colligitur, res aliquas eſſe quæ à Deo non ſunt, eiſque homines mali ſunt. Quod nihilominus & ipſi concedunt, innitentes verbis Auguſt. ſuperius poſitis, qui in Enchirid. determinans illa verba Prophetæ, Væ his qui dicunt bonum malum, dicit de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, non de hominibus hoc eſſe intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali ſunt. Id autem quo homo fit deterior, à Deo non eſt : quia vt ait Auguſt. in lib. 83. quæſt. Deo authore non fit homo deterior. Non eſt ergo Deus author rerum quibus homo deterior fit. At ſunt aliquæ res vt dictum eſt, quibus homines mali fiunt. Sunt ergo aliquæ res quæ à Deo non ſunt, quia peccata ipſæ ſunt. Ideoque Scriptura in pluribus conteſtatur locis, Deum non eſſe authorem malorum, id eſt, eorum quæ peccata ſunt. C

Cap. 19. Iſa. 5.

Quæſt. 3.

Ex parte eorum præmiſſæ opponitur ſententiæ in illo verbo, Deus author malorum non eſt.

IN hoc autem verbo ſuperiorum ſententiæ rectè opponitur, qui dicunt Deum non eſſe authorem eorum quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt, ſed inquantum ſunt : & inquantum mala ſunt, dicunt ea nihil eſſe. Quid ergo mirum, ſi Deus dicitur non eſſe author eorum inquantum nihil ſunt, cum nihili nullus author exiſtere queat ? Ideoque cum dicitur Deus eſſe author omnium quæ ſunt, bonorum iſti ſubintelligi volunt. Bona autem illa eſſe dicunt, quæ naturaliter ſunt. Ea vero naturaliter eſſe dicunt, non ſolum quæ ſubſtantiæ ſunt vel concreata ſubſtantiis, qualiter ſuprà acceperunt, ſed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita ſecundum eoſdem multiplex in Scripturis fit intelligentia, vbi de natura ſiue de ſubſtantia, vel de his quæ naturaliter ſunt, ſermo occurrit. Sed ſuper illum locum Pſalm. Non eſt ſubſtantia, ita Auguſt. de ſubſtantia diſſeruit, vt præmiſſæ ſententiæ videatur conſentire dicens, Subſtantia intelligitur illud quod ſumus, quicquid ſumus, homo, D

Pſalm 68. Enarratione ad illum verſum.

Et non eſt ſubſtantia. homo, pecus, terra, ſol : omnia iſta ſubſtantiæ ſunt, eo ipſo quo ſunt naturæ ipſæ ſubſtantiæ dicuntur. Nam quod nulla eſt ſubſtantia, nihil omnino eſt : ſubſtantia ergo eſt aliquid eſſe. Deus fecit hominem ſubſtantiam, ſed per iniquitatem lapſus eſt homo à ſubſtantia, in qua factus eſt : iniquitas quippe ipſa non eſt ſubſtantia. Non enim iniquitas eſt natura quam formauit Deus, ſed iniquitas eſt peruerſio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipſum factæ ſunt : iniquitas per ipſum facta non eſt, quia iniquitas non eſt ſubſtantia. In illo hymno trium puerorum vniuerſa creatura laudans Deum commemoratur. Laudant enim omnia Deum, ſed quæ fecit Deus. Laudat ibi ſerpens Deum, ſed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata ſunt, ſed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex noſtra voluntate habemus, & vitia non ſunt ſuſtantia. Intendant diligenter his verbis præmiſſarum aſſertores ſententiarum, & percipere poterunt rationem & cauſam dictorum, vbi Scriptura de natura vel ſubſtantia mentionem facit. Illarum vero ſententiarum iudicium prudentis lectoris, cui vtriuſque ſententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis ſuperſunt tractanda feſtinantes.

Dan. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum ſit res vel natura, vel ſubſtantia ?

SEcundo quæritur, Vtrum peccatum ſit res, vel natura, vel ſubſtantia ? quia circa hoc verſatur tota intentio tertij & quarti capituli. Videtur autem, quòd non : quia ſine ipſo factum eſt nihil, dicit Auguſtinus, id eſt, peccatum.

2 Item in litera habetur, quòd non eſt fundamentum.

3 Item 1. Cor. 8. dicitur, quòd idolum eſt.

4 Item ibidem in Gloſſa, quòd forma idoli nihil eſt : idolum autem eſt apparens dulcedo peccati : ergo peccatum nihil eſt, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA : Fulgentius dicit, Illius rei Deus non eſt author, cuius eſt vltor. Item Sap. 12. ſuper illud, Semini malo dictum eſt ab initio : dicit Gloſſa, ex quo fuerunt in præſcientia, fuit in illis aliqua qualitas : & hæc eſt res: ergo peccatum eſt res. Ad hoc etiam obiicit Magiſter in principio quarti capituli.

Solutio. SOLVTIO. Totum hoc ſoluitur per diſtinctionem rei, naturæ, & ſubſtantiæ. Res enim poteſt dici quaſi ens ratum per formam : & ſic quod caret forma, non eſt res, vt priuatio, & peccatum inquantum peccatum. Dicitur etiam à reor reris, non quòd ſit in opinione ſola, ſed à re ipſa quæ tamen eſt priuata, & ſic peccatum eſt res deficiens : & hoc modo accipitur res in auctoritate Fulgentij, & aliis auctoritatibus inductis. Subſtantia autem dicitur à natura ſubſtantiæ: & tunc res eſt per ſe exiſtens : & hoc modo nullus actus eſt ſubſtantia : dicitur etiam quaſi ab effectu, quia facit ſubſiſtere : & hoc modo bonum opus dicitur ſubſtantia, ſed non malum: quia malum facit deficere, & bonum facit ſubſiſtere in ordine naturalis boni, & confert ad illud: & hoc modo dicitur malum non ens, & non habere fundamentum. Quandoque etiam dicitur ſubſtantia effectiuè per negationem exponendo, ſcilicet quòd non facit deficere à ſubſiſtentia : & ſic indifferens dicitur ſubſtantia, ſed malum non eſt ſubſtantia. Quarto modo dicitur ſubſtantia quod habet quocunque modo quidditatem in eſſe: & hoc modo malum eſt ſubſtantia. His etiam modis dicitur natura dupliciter, ſcilicet quòd eſt cauſa ordinis : & ſic malum & peccatum non eſt natura, & ſic ſumitur à Philoſopho in 8. phyſicorum, vbi dicit, quòd natura eſt cauſa ordinis in omnibus. Alio modo dicitur natura quod quocunque modo intelligitur : & ſic priuatio eſt natura & peccatum. Et hoc modo per diſtinctionem ſolutio patet ad totum.

Quod de peccato non de pœna intelligitur cum dicitur, Deus non eſt author mali.

EX CVm igitur in hoc omnes conſentiant Catholici tractatores, ſcilicet quòd Deus non eſt author malorum. Cauendum eſt tamen ne malorum nomine pœnas ſicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus author eſt, ſicut ipſe per Prophetam ait, Non eſt malum in ciuitate quod Dominus non fecerit. Item alibi ex perſona ſua ait, Ego

Amos 3. Iſa. 45.

ſum

ſum Deus creans malum, & faciens bonum. Ecce hic dicitur creaſſe & feciſſe malum: ſed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: ſicut è conuerſo cum dicitur Deus non eſſe author malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque Auguſt. qui dixerat in libro 83. quæſt. quòd Deus author mali non ſit, in primo lib. retract. quomodo intelligendum ſit aperit dicens, Videndum eſt ne male intelligatur quod dixi, Deus author mali non eſt, qui & omnium quæ ſunt author eſt: quia inquantum ſunt, intantum bona ſunt: & ne hinc putetur non ab illo eſſe pœnam malorum, quæ vtique malum eſt his qui puniuntur: ſed hæc ita dixi, ſicut dictum eſt, Deus mortem non fecit: cum alibi ſcriptum ſit, mors & vita à Domino eſt. Malorum ergo pœna quæ à Deo eſt, malum eſt quidem malis: ſed in bonis Dei operibus eſt, quoniam iuſtum eſt vt mali puniantur: & vtique bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Sic ergo dicitur Deus non feciſſe mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id eſt, peccatum. Audiſti lector cauſam dictorum: ex qua ſana intelligentia formatur cum dicitur, Deus non eſt author mali, & Deus mortem non fecit.

Quæſt 21. Cap. 26.

Sap 1. Eccl. 11.

ARTICVLVS III.

An omnis pœna ſit à Deo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo cap. *ibi* [Cum igitur omnes in hoc conſentiant] Hic videtur dicere Magiſter, quòd omnis pœna ſit à Deo: & hoc non videtur: quia legitur, quòd Deus mortem non fecit. Item, Deus non facit quo opus ſuum ſit deterius: ſed corruptione opus deterioratur: ergo nec corruptionem corporis facit, nec animæ. Sed in contrarium eſt quod dicit Magiſter in litera. Et ita legitur in Gloſſa ſuper illud ad Rom. 1. Tradidit illos &c. Deus operatur in cordibus hominem ad inclinandas eorum voluntates in quod voluerit, ſiue in bonum, ſiue in malum.

Solutio. SOLVTIO. Magiſtri hic inuenerunt vnam diſtinctionem, quòd eſt pœna acta, & contracta pœna, & pœna inflicta. Pœna acta ſiue quam facimus, peccatum eſt: & hæc non eſt à Deo, vt dicunt. Pœna contracta fomes eſt, quæ inquantum contra voluntatem reluctatur, pœna eſt à Deo iuſtè inflicta: inquantum autem ad malum inclinat, non eſt à Deo, ſed ab homine, vt dicunt. Inflicta autem ſimpliciter eſt à Deo, ſicut inflictio ignis. Sed quia Magiſter dicit abſolutè omnem pœnam eſſe à Deo, ideo dicendum eſt aliter, quòd peccatum (vt ſupra patuit) ab alio eſt peccatum, & ab alio pœna. Pœna aut eſt damni, aut infligens. Si damni: tunc eſt à Deo indirectè, quia non influit ſpeciem gratiæ vel boni ſupplentis damnum: & huius influentiæ non eſt ipſe cauſa, ſed auertens ſe ab eo. Vnde licet hac pœna non ſit opus ſuum deterius in corpore & in anima: tamen ipſe non facit hoc, niſi modo dicto. Et ſic etiam intelligitur, quòd Deus nihil corrumpit exiſtentium, ſcilicet agendo, ſed potius ex eo quòd non influit eſſe ſicut faciebat: & hoc non ideo, quia aliter ſe habet Deus ad rem quæ corrumpitur quam prius, ſed potius ideo quia res corrupta aliter ſe habet ad ipſum. Pœnam autem infligentem infligit Deus, per hoc quòd influit ſpeciem alicuius afflictiuam, quæ contrariatur naturæ bonæ, propter ordinem iuſtitiæ. Per hoc patet ſolutio ad primum, qualiter Deus mortem corporis & animæ facit, & qualiter non facit.

AD ALIVD dicendum, quòd illa Gloſſa ad Rom. bona eſt & ſubtilis: & prima pars ipſius tangit id quod operatur Deus, ſcilicet ſubſtantiam actus: & ſecunda pars tangit opus ordinis, quia malitiam non facit ſicut ipſa nihil eſt, ſed malum inclinat in quod voluerit, ordinando vt ex eo eliciat bonum propter quod ſinit fieri malitiam. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

***

DISTINCTIO XXXVIII.

De voluntate & fine, ex quo & ipsa iudicatur.

Qualiter in generali per actum voluntatis peccatum introducitur.

POST prædicta de voluntate eiusque fine differendum est. Sciendum ergo est, quòd ex fine suo (vt ait Aug.) voluntas cognoscitur vtrum recta an praua sit. Finis autem bonæ voluntatis beatitudo est, vita æterna, ipse Deus. Malæ vero finis est aliud, scilicet mala delectatio, vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quiescere. Finem bonum insinuat Propheta dicens, Omnis consummationis vidi finem, &c. Charitas ergo ad latum mandatum est, finis omnis consummationis est, id est, omnis bonæ voluntatis & actionis, ad quam omne præceptum referendum est. Vnde Augustinus in Enchirid. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis charitas est, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatem quæ est dilectio Dei & proximi, nondum fit quemadmodum oportet fieri, quamuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat Deus, & quæ consilio monet, cum referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His verbis apertè insinuatur, quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bonæ, scilicet charitas, quæ & Deus est, vt supra ostendimus.

Psal. 118.

Cap. 121. 1. Tim. 1.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta de voluntate eiusque fine, &c.] Hic incipit pars in qua Magister agit de quantitate actionis in communi in bona & mala actione. Et hoc facit vt melius videatur quãtitas peccati, de qua hîc intendit. Diuiditur autem in tres partes, in quarum prima agit de quantitate actionis interioris, quæ est voluntas. In secunda de quantitate actionis exterioris, quæ est opus. Et hæc incipit infra distinct. 40. *ibi* [Post hæc de actibus, &c.] In tertia, gratia cuiusdam quod dictum erat, scilicet quòd intentionem fides dirigit, quærit de actibus infidelium dist. 41. *ibi* [Cumque intentio, vt supra, &c.] Et post sequitur pars quæ est de modis peccatorum, vt patet ex diuisione superius assignata. Prima harum diuiditur in duas, in quarum prima Magister quærit de quantitate voluntatis. In secunda autem, quare ipsa voluntas est peccatum determinatum: & hæc incipit in sequenti distinct. *ibi* [Hic autem oritur quæstio, &c.] Præsens distinct. diuiditur in duas partes, in quarum prima tangit ea quæ faciunt ad quantitatem voluntatis demonstrandã. Et in secunda quærit, Quid interfit inter voluntatem, & intentionem quæ mensurat voluntatem *ibi* [Solet etiam quæri, &c.] In prima autem harum Magister tria facit. Primo enim ostendit, quòd mensura voluntatis ex fine est. Secundo quærit, Vtrum omnes bonæ voluntates vnum habeant finem, & omnes malæ vnum vel diuersos *ibi* [Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ, &c.] In tertia determinat quoddam obiectum August. contra determinata *ibi* [Veruntamen huic sententiæ, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum voluntatis quantitas pensetur ex fine?

INcidit autem dubitatio circa primum, Vtrum voluntatis quantitas pensetur ex fine? & si ex fine pensatur, ex quo fine pensetur?

Ad primum proceditur sic: Omne agens per intentionem & intellectum, nisi vanè agat, præstituit sibi finem ad quem mensurat totum opus: voluntas est sic agens: ergo præstituit sibi finem

ad

ad quem mensurat totum opus. Prima probatur ex hoc, quòd quicquid de opere non proportionatur fini, illud vanum est. Alia patet ex hoc, quod dicit Damasc. quòd omnis voluntas in ratione est. Inde sic: Omne opus accipit quantitatem valoris ex eo ad quod mensuratur: opus autem voluntatis totum commensuratur fini: ergo totum accipit quantitatem valoris à fine.

2 Item, In agentibus secundum naturam, in quibus est forma finis, attenditur bonitas generationis & actus ex forma quæ est finis: ergo similiter etiam erit in agentibus ex deliberatione: ergo iterum sequitur, quòd quantitas actualis voluntatis attenditur ex fine.

3 Item, Ratio boni in omnibus est ex fine: ergo multo magis in opere morali, in quo est simpliciter bonum quod est honestum: ergo cum opus voluntatis sit solum morale, quantitas bonitatis vel malitiæ accipietur ex fine. Item Boëtius in topicis dat istam maximam, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est: & cuius finis malus, ipsum quoque malum est. Si ergo bonus finis facit bonum: & quantitas boni facit quantitatem boni à voluntate: ergo quantitas voluntatis attenditur ex quantitate finis. Item hoc accipitur ex litera per multas auctoritates.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse instantia per multos actus: vt aliquis fornicatur cum aliqua, vt ex illa familiaritate reuocet eam ab hæresi, hic est finis bonus, & tamen opus malum.

2 Item, Aliquis furatur vt pascat pauperem: cuius iterum finis bonus, & opus malum.

Solutio. SOLVTIO antiquorum Doctorum ad hoc tendit, quòd id quod dicit quædam Glossa super illud, Lucerna corporis tui est oculus tuus: quòd quantum intendis, tantum facis: hoc intelligitur in malis generaliter propter contemptum: quia si intendis leuando calamum peccare mortaliter & prouocare Deum, tu tantum peccas quoad Deum, licet non tantum pecces quoad proximum. Similiter dicunt, quòd generaliter intelligitur in indifferentibus: quia in illis verum est, quòd intentio tua nomen operi tuo & formam imponit: quia indifferentiam non habet ratione meriti vel demeriti, nisi ex intentione. Sed in bonis dicebant, quòd particularis est regula illa: quia in bonis non tantum semper facis, quantum intendis. Si enim des obolum & possis dare plus, & intendis tantum mercari per obolum, quantum per centum millia, non tantum propter hoc mereberis. Et ita dixerunt etiam de malis propter bonum factis: licet enim intentio boni diminuat culpam in talibus, non tamen tollit totam, nec facit opus meritorium. Et in hac solutione steterunt Præpositiuus Cantuarien. & Guiler. Altisiodoren. Potest tamen sine præiudicio aliter dici, distinguendo in eo quod refertur ad finem, & in fine ad quem refertur id quod ad finem refertur. Eorum enim quæ ad finem referuntur, quædam sunt cognata fini ex natura ipsorum, hoc est, quòd naturaliter sunt ordinata ad ipsum: quædam autem per naturam sunt obliquata ab ipso: & quædam nec sic, nec illo modo, quæ sunt imposita ad finem, & imposita in obliquatione ab ipso. Similiter finis triplex est, scilicet primo modo qui disponit rem relatam ad ipsum, vt terminus motus disponit & diffinit motum, sicut forma finis est in generatione: & iste finis est pars complens rem, vel in esse, vel in bene esse. Est etiam finis vltimus intentus quo quiescit agens, licet non motus primo pertingat ad ipsum, sicut finis in naturis est conseruatio speciei. Et est tertio modo finis in quo quiescit tota intentio motionis: & hic est in natura assimilando in aliquo primo auctori, secundum quòd hoc est vnicuique motorum secundorum possibile. In moribus ista adaptantur, scilicet quòd actio bona est cognata fini bono: mala autem obliquata: & indifferens, potentia ad vtrumque. Finis autem qui est complens actu in bene esse, est forma charitatis in merito: & finis quo quiescit agens, est beatitudo: & finis in quo quiescit tota intentio, est Deus. Dicamus igitur, quòd intentio imponit nomen operi per finem proximum siue primum, in his quæ sunt cognata ad ipsum, & in his quæ non sunt obliquata ad contrarium. Et tunc nunquam habet instantiam: quia sicut in naturis forma mouens, inducens est suam speciem in fine motus, ita quantitas charitatis inducit quantitatem meriti in opere sibi cognato & indifferenti. Et hoc modo procedunt rationes prius inductæ.

AD EA autem quæ obiiciuntur, dicendum quòd non valent: quia non est in talibus relatio per naturam operis, sed tantum per cogitationem agentis: & de tali relatione non loquitur hic Magister: quia illa stulta est, si applicat fini quod non est applicabile ei. Et per hoc patet solutio ad totum.

Quod Deus est finis omnis bonæ actionis, quia charitas est: nec tantum Spiritus sanctus, sed etiam Christus, & Pater: nec hi sunt tres fines, sed vnus.

QVi ergo charitatem sibi ponit finem, Deum sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credenti. Et rectè dicitur Christus finis legis ad iustitiam: quia vt ait Aug. in lib. sententiarum Prosperi, in Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso, & in ipso est: & vltra quem non est quò spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quò amplius possit venire, sed habet id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus Deus Pater est, & Filius, & Spiritus sanctus: nec hi tres sunt tres fines, sed vnus finis: quia non tres dij, sed vnus Deus. B Rom. 10.

ARTICVLVS II.

Quis est finis ex quo pensatur quantitas voluntatis ?

SEcundo quæritur, Quis sit finis ille ? Et dicit in litera, quòd est charitas quæ est finis præcepti. Videtur autem, quòd non per illud vltim. Eccl. Finem loquendi pariter audiamus. Deum time, & mandata eius obserua : hoc est omnis homo. Glossa ibidem, id est, ad hoc est omnis homo : ergo omnia referenda sunt ad timorem.

2 Item, Quod charitas non sit finis, videtur ex hoc quod dicitur Eccl. 9. Nescit homo vtrum odio, vel amore dignus sit. Constat autem, quòd omnis operans scit finem operis sui : ergo finis non est charitas.

3 Item, Primo lib. distinct. 1. habitum est, quòd finis dilectionis & vsus omnis operis, est id quo fruendum est : hoc autem est Deus trinitas, sicut ibidem dicitur : Deus autem trinitas non est charitas creata : ergo charitas non est finis operis. Item, Beatitudo dicitur esse finis omnis appetitus ab August. & Philosopho, & Boëtio: hoc autem non est charitas : ergo ipsa non est finis.

4 Item, Sicut charitate mouemur in Dei bonitatem, ita per fidem in veritatem, ita per spem in æternitatem : ergo videtur cum veritas increata & æternitas sit finis, quòd ita fides possit dici finis sicut charitas.

5 Item, Nihil mouetur ad finem quem habet iam : habens autem charitatem, adhuc mouetur in opere meritorio : ergo non mouetur ad charitatem : id autem quod est finis, est id ad quod est motus : ergo charitas non est finis.

6 Item, Præterea magis videtur esse obedientia finis præcepti, quam charitas : quia obedientia respicit omne præceptum inquantum est præceptum, charitas autem non : ergo male videtur dicere in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut dicit Glossa super illud ad Titum 1. Finis præcepti est charitas : finis est triplex, scilicet determinationis, vt agri in vltima parte sui, cum toto continuato ad terminum illum finitur : & finis consumptionis, sicut panis finitur in vltima parte inquantum non est plus de pane : & consummationis, sicut perfectio finis est. Dicendum igitur, quòd charitas est finis operum præcepti consummans opera : quia ad ipsam vt sunt in merito referuntur. Qualiter autem charitas sit finis & forma & radix & mater, dictum est in 3. lib. distinct. 31. hic autem tantum dicitur, quòd ipsa est finis inductus per speciem meriti in opus à seipsa, vt est mouens merentem in opere : sicut in naturis secundum rationem idem est mouens & finis : sed finis quo quis quiescit agens est beatitudo : in quo autem quiescit tota intentio, est Deus trinitas : & primum quidem est forma actus, secundum autem quies est appetitus, & tertium peruentio completa intentionis. Vnde primus refertur ad secundum, & secundus ad tertium : & de his omnibus multa sunt dicta in tertio in prædictis locis.

AD PRIMVM ergo dicatur, quòd timor est finis secundum quid, scilicet per recessum à malo: sed charitas est semper finis proximus actui meritorio inquantum meritorius est : & etiam quia aliæ virtutes habent pro fine obiectum charitatis.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil prohibet charitatem vt finem esse notam & intentam: & vt informantem animam, esse ignotam. Vnde in argumento est fallacia accidentis.

AD ALIVD dicendum, quòd illud intelligitur de fine quo quiescit appetitus, non qui informat actum, vel in quo vt in vltimo intentio requiescit.

AD ALIVD dicendum, quòd impletio gaudij in bono est, ad quod se habet verum vt ostendens, & æternum vt indeficiens : & ideo aliæ non sunt ita finis sicut charitas. Et alia ratio est : quia possunt esse informes : & ideo non informant actum meriti : vnde cum forma sit finis actus, ad minus non possunt hoc modo esse fines.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est : sed aliquid mouet vt inducat speciem suam in alio : ita est hic quòd charitas mouet in opere meritorio, vt in termino operis, sicut ipsa faciens vim meriti : vnde motus est vt aliter habeatur quam habetur.

AD ALIVD dicendum, quòd obedientia respicit præceptum inquantum præceptum, sed non id quod est præceptum, nec id quod est opus præcepti, & ideo non potest esse finis omnis operis meritorij : sed charitas respicit id quod est præceptum, & id quod est opus, vt forma actus: & ideo ipsa accipit rationem finis.

Quod omnes bonæ voluntates vnum habent finem : & tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur.

Cap. 6. C SEd quæritur, Vtrum omnes bonæ voluntates vnum tantum habeant finem ? De hoc Augustinus in 11. lib. de trinitate ita ait, Aliæ atque aliæ voluntates suos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, quia volumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitam quæ non referatur ad aliud, sed amanti per seipsam sufficiat: quemadmodum voluntas videndi finem habet visionem, & voluntas videndi fenestram, finem habet fenestræ visionem. Altera vero est voluntas per fenestram videndi transeuntes, cùius item finis est visio transeuntium.

seuntium. Ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ sunt voluntates, & omnes sibimet religatæ, si bona est illa ad quam cunctæ referuntur. Si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum voluntatum connexio iter quoddam est ascendentium ad beatitudinem, quod certis velut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum voluntatum implicatio vinculum est, quo alligabitur qui hoc agit, vt proiiciatur in tenebras exteriores. His auctoritatum testimoniis euidenter monstratur, plures in fidelibus rectas esse voluntates proprias ac diuersos fines habentes: & tamen vnum eundemque, quia omnes referuntur ad vnum qui est finis finium, de quo paulo ante diximus: ita è conuerso fortè est & in malis. Ibidem. Prouerb. 5. Matt 22.

Quædam huic sententiæ videntur aduersari.

VEruntamen huic sententiæ, qua dictum est fidelium quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad vnum referri, videtur obuiare quod alibi Augustinus admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita inquiens in lib. de serm. Domini in monte. Non debemus ideo euangelizare vt manducemus, sed ideo manducare vt euangelizemus: vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adiicitur vt illud impleatur, Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Non dixit, Primum quærite regnum Dei: & deinde, quærite ista, quamuis sint necessaria: sed ait, hæc omnia adiicientur vobis, id est, hæc consequentur si illa quæratis: ne cum ista quæritis, illinc auertamini: aut ne duos fines constituatis, vt & regnum propter se appetatis, & ista necessaria propter illud: ergo propter regnum Dei tantum debemus operari omnia, non solam, vel cum regno Dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic aperte dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed vnum tantum, id est, regnum Dei, cum supra dixerit bonas voluntates alias, & alias proprios habere fines. D 2. post medium c. 24. tomo 4. Matth. 6.

Hîc ostenditur quomodo, licet videantur, non repugnent prædicta.

HÆc autem sibi non repugnare animaduertit, qui verbis præmissis simplici oculo diligenter intendit: qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnum Dei faciamus, ipse præmisit, quòd debemus manducare vt euangelizemus. Cum autem hoc ita facimus, actionis illius finem Euangelium constituimus: sed & hunc finem ad regnum Dei referimus. Manducamus enim propter Euangelium, & manducamus & Euangelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus. Sed ista facientes nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius verba inspiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi voluit, scilicet quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum Dei tantum omnia agenda, nec cum ipso mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum est: vt non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem: E

ita quòd non propter regnum, ſed propter ſe, vt ſcilicet regnum propter ſe appetamus & iſta propter illud, ſicut ipſe docet. Si enim petimus Luc. 12. vitam æternam, petimuſque etiam temporalia à Deo : ſi ea petimus Mat. 6. propter vitam æternam, non offendimus : neque ſiniſtra tunc ſcit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter ſe meditamur, ſed propter regnum Dei, vt ſit læua ſub capite, & dextera in amplexu. Cant. 2. Alioquin ſi hæc temporalia propter ſe quærimus ſicut æterna, miſcetur dextræ ſiniſtra. Ideoque cum Dominus dixerit, Attendite ne iuſtitiam Mat. 5. veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis : alibi ait, Sic luceant opera veſtra bona coram hominibus, vt glorificent Patrem veſtrum qui in cælis eſt. Propter Deum ergo omnia facienda ſunt, vt omnia quæ facimus, omniumque fines ad eum referamus.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit vnus finis bonarum voluntatum: & vtrum duos fines poſſumus nobis ponere : & an boni mercenarij merentur?

DEinde quæritur, de hoc quod dicit in ſecunda parte *ibi* [Sed quæritur, Vtrum omnes voluntates bonæ, &c.] Et quæruntur duo, quorum primum eſt, Vtrum vnus ſit finis bonarum voluntatum? Secundo, Vtrum vnus finis ſit malarum, vt videtur dicere in litera?

Ad primum proceditur ſic. Videtur enim, quòd non ſit vnus finis bonarum voluntatum : quia ſi finis eſt perfectio rei, ſicut differunt perfecta, ita differunt perfectiones : opera autem meritoria differunt etiam in eodem homine : ergo & perfectio ſecundum finem.

2 Præterea, Habitum eſt, quòd charitas eſt finis & beatitudo eſt finis, & Deus finis : ergo videtur, qnòd multi ſint fines etiam eiuſdem hominis & eiuſdem operis. Si dicas, quòd iſtorum finium vnus refertur ad alterum, & ſic finis vltimus eſt vnus : ſed citra vltimum non ſunt plures fines. Adhuc videtur hoc eſſe falſum : quia dicit in litera in fine præcedentis diſtin. quòd finis ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus : & conſtat, quòd illi æquales ſunt : ergo vnus non refertur ad alterum : ergo ſunt fines. Si dicas, quòd illi ſunt vnus finis inquantum ſunt vnum ſummum bonum. Contra : Fides ponit eos tres quibus eſt fruendum, vt habetur in prima diſtinct. lib. 1. ergo ponit eos tres quibus amore inhæremus propter ſe : ergo tres fines, quia nihil diligitur propter ſe niſi finis.

3 Item, Cum finis intellectus ſit veritas : & hæc diſtinguat articulos per fidem, videntur plures eſſe fines.

4 Præterea, Cum ſit ſapientia diuina & potentia & bonitas & virtus & multa alia quæ ſunt Deus, ipſe videtur multiplex eſſe finis ſecundum rationem multiplicitatis omnium attributorum : ergo non eſt vnus ſolus finis.

Quæſt. 1. IVXTA hoc vltetius quæritur, Vtrum duos fines nobis poſſumus ponere? Videtur autem, quòd ſic : quia in multis Eccleſiis conſuetudo eſt dare denarium venientibus ad Matutinas, vt libentius veniant : & conſtat, quòd nec dantes nec accipientes condemnamus.

2 Item Apoſtolus, Debet in ſpe qui arat arare: 1. Corinth. 9. ergo laborans mercedem poteſt ſperare temporalem : quicquid autem ſperatur, intenditur : ergo 2. Timoth 2. poteſt intendere in labore finem illum. 1. Corinth. Ibidem.

3 Item, Laborantem agricolam oportet percipere de fructibus.

4 Item alibi Dominus ordinat, vt qui altari ſeruit, de altari viuat.

5 Item alibi, Non alligabis os boui trituranti.

6 Item alibi, Si nos vobis temporalia ſeminamus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metimus? Quaſi diceret, Non.

7 Item in litera etiam habetur, Læua eius ſub capite meo, id eſt, temporalia in ſuſtentatione.

SED CONTRA eſt quod dicit Auguſt. in confeſ. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, id eſt, minus quam teneatur. *Sed contra.*

2 Item ſuper illud Deut. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. dicit Gloſſa, quòd non vult Deus amorem ſuum diuidi : ergo nihil cum Deo eſt diligendum.

3 Item Iſa. 27. Coanguſtatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat. Pallium breue eſt, & vtrumque cooperire non poteſt. Exponitur de charitate: ergo nihil operit cum Deo : ergo non poſſumus facere duos fines.

QVÆRITVR etiam vlterius de bonis mercenariis qui videntur facere duos fines : quia ſeruiunt propter regnum cælorum, & non propter Deum: hi enim ſecundum hoc videntur peccare. *Quæſt. 2.*

2 Item Pſalm. 117. Confitemini Domino quoniam bonus. Non dicit, Quoniam mihi vel tibi bonus : ergo debet diligi propter ſe : & non propter aliquam vtilitatem temporalem vel æternam: ergo videtur, quòd ſeruientes pro mercede æterna peccant.

SED CONTRA : In Luca, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus. Ergo illi mercenarij non pereunt : ergo poteſt aliquis ſibi conſtituere fines beatitudinis creatæ in ſeruitio Dei. *Sed contra*

SOLVTIO. Facile eſt hîc reſpondere obiectis ſecundum ſupra determinata. Dicendum igitur ad primam partem obiectionum, quòd non eſt niſi vnus vltimus finis, & vnum obiectum fruitionis, vt in 1. lib. diſtinct. prima determinatum eſt: *Solutio.*

est : & licet fides distinguat, tamen complementum gaudij nec est in intellectu, nec in veritate, sed in effectu & bonitate : & ideo vnus finis.

AD ALIVD dicendum, quòd nullum attributorum dicit duo simul, scilicet diligibile propter se, & rationem diligibilis propter se, nisi tantum bonitas : & ideo ipsa sola est finis, & in ratione finis : sed alia attributa sunt quidem finis, sed non in ratione finis.

Ad quæst. 1. AD SECVNDAM partem respondendum per distinctionem, quòd finem vltimum non possumus constituere nisi vnum : sed citra vltimum possumus habere alios fines, vt dicit in litera : & hoc dupliciter : id enim quod quæritur citra Deum, duobus modis quæritur, scilicet ad Deum tantum : sicut illi qui non quærunt nisi vnde faciant sibi iustrumentum merendi, vt qui omnia dant in eleemosynas. Quæritur etiam ad dilectionem citra Deum tantum : & illi ædificant ligna, fœnum, stipulam : sed tamen merito fundamenti & charitatis qua nihil tantum vt Deum dilexerunt, saluabuntur.

AD HOC autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd cum dicit Augustinus, Minus te amat, intelligitur secundum quòd ly te, dicit associationem æqualitatis vel contrarietatis: quia tunc peccatum mortale est talis dilectio, & est libidinosa, quæ Deum non præponit omnibus creaturis.

AD ALIA omnia dicẽdum, quòd intelliguntur de fine citra finem, & non peccatur in talibus.

Ad quæst. 2. AD TERTIAM partem obiectionum, est disputatum etiam super tertium de numero diligendorum. Et dicendum, quòd bonus mercenarius non tantum non peccat, sed multum meretur : quia idem est merces æterna quod ipse Deus secundum causam, licet beatitudo creata formaliter non sit Deus : sed ipse refert eam vlterius ad Deum tanquam optimum sibi.

AD HOC autem quod obiicitur, dicendum quòd idem bonum simpliciter bonum est nobis bonum in gloria, licet in statu sensualitatis non semper sit idem : & bonus mercenarius attendit sibi bonum secundum statum gloriæ : & ideo confitetur quoniam bonus. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum malarum actionum sit vnus finis, scilicet auari & luxurioſi?

SEcundo quæritur, Vtrum malarum actionum sit vnus finis? Et videtur, quòd sic per hoc quod est in litera in tribus locis, scilicet in isto capitulo semel *ibi* [Sed quæritur, &c.] & in illo capitulo [Solet autem quæri, &c.] & bis per verba Augustᵢ. super illos versus Psalm. Scrutans corda, &c. &, In laqueo isto quem absconderunt, &c.

2 Item per rationem, Omnes (vt dicunt Augustinus & Boëtius) volunt beate viuere, & propter illud agunt, quicquid agunt : ergo non tantum est vnus finis malarum actionum, sed etiam omnium actionum bonarum & malarum, scilicet, beatitudo.

SED CONTRA : Videmus, quòd non est vna dilectio secundum rationem speciei quæ mouet auarum vel luxuriosum? & hoc patet in operibus : ergo non omnium malarum actionum est vnus finis. *Sed contra.*

2 Item, Prodigus & auarus impossibile est, quòd delectetur in vno secundum rationem : ergo non omnium malarum actionum vnus est finis in specie delectationis. Et si dicas, quòd hoc est libido. Contra : Ista libido diuersificatur secundum materiam : materia autem differt specie in malis actibus : ergo & libido : ergo libido non est vna numero, nec vna specie.

3 Item falsum videtur, quòd omnes appetant beatitudinem : quia nos videmus, quòd multoties quidam quærunt infelicitatem : id autem appetunt in actione, quod quæritur per ipsam: ergo non omnium finis est beatitudo.

SOLVTIO. Dicendum, vt mihi videtur, quòd bonarum actionum omnium finis vltimus est vnus numero & ratione & substantia, qui est Deus ipse siue summum bonum : sed fines qui sunt circa illum, non sunt vnus, sed multi ad illum ordinati. Actionum autem malarum non videtur mihi esse finis vnus, nec numero, nec specie, vt probant obiectiones, sed causa. Quia omnis dilectio mala cuiuscunque speciei, causatur ex inordinato amore sui, vt dicit Augustinus super illud, Incensa igni & suffossa : quia licet duæ sint radices mali, scilicet timor malè humilians, & amor male inflammans : tamen etiam vt ipse dicit, timor nascitur ex amore. Sed actionum simul bonarum & malarum non est finis vnus, nisi secundum analogiam, & non specie, vel numero: & hoc est beatè viuere : quæ beatitudo consideratur dupliciter, scilicet secundum id quod verè est siue per substantiam siue per suppositum : & sic non appetitur nisi à directè quærentibus & inuenientibus eam. Consideratur etiam secundum rationem : & hoc dupliciter, scilicet secundum rationem veram quæ est secundum naturam ipsius, & hoc modo iterum non appetitur ab omnibus: & consideratur secundum rationem communem his ex quibus constat, & hoc communitate analogiæ non speciei : sicut dicit Anselm. quòd constat ex commodis : & hoc verum est, quòd omnes appetant commodè & pro voluntate viuere : & hoc quæritur in omni actione : & hoc modo omnes appetunt beate viuere : sed hoc non est habere beatitudinem pro fine actus, nisi secundum quid, & non simpliciter. Et per hoc patet solutio ad totum. *Solutio.* *Psalm. 77.*

De differentia voluntatis, intentionis, & finis.

F SOlet etiam quæri, Quid distet inter voluntatem, & intentionem, ac finem? Ad quod dici potest, inter voluntatem & finem certo atque euidenti modo distingui; quia voluntas est qua volumus aliquid: finis vero voluntatis est, vel illud quod volumus, per quod implerur ipsa voluntas: vel potius aliud propter quod illud volumus. Intentio vero interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur: quæ diligens ac pius lector in Scriptura vbi hæc occurrunt, discernere studeat. Finis vero voluntatis est delectatio bona vel mala, ad quam nititur quisque peruenire. Vnde Augustinus super illum locum Psalm. Scrutans corda & renes, sic ait: Deus solus scrutatur corda, id est, quid quisque cogitet: & renes, id est, quid quemque delectet. Quia finis curæ & cogitationis est delectatio, ad quam cura & cogitatione nititur quisque peruenire. Et paulo post, Opera nostra quæ sunt in dictis & factis, possunt homines videre; sed quo animo fiant, & quò venire cupiant, solus Deus videt: qui cum videt cor esse in cælo, & non delectari nos in carne, sed in Domino, id est, cum bonæ sunt cogitationes & eorum fines, dirigit iustum. Idem super alterius Psalm. locum illum, scilicet, In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum: dicit, Pes animæ amor est: qui si prauus est, dicitur cupiditas vel libido: si rectus, dicitur charitas. Eo mouetur anima quasi ad locum quo tendit, id est, ad delectationem bonam vel malam, quò se peruenisse per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis vt præmissum est, dicitur & illud quod volumus, & illud propter quod volumus: & intentio ad illud respicit propter quod volumus, & voluntas ad illud quod volumus: vt verbi gratia, Si velim esurientem reficere vt habeam vitam æternam, voluntas est qua volo reficere esurientem, cuius finis est refectio esurientis. Intentio vero est, qua sic ad vitam peruenire volo. Finis vero supremus est ipsa vita, ad quam & alius finis refertur.

Psalm. 7.

Psalm. 9.

An illa intentio sit voluntas?

G SEd quæritur, Vtrum intentio talis sit voluntas? & si voluntas est, an in hoc opere sit vna eademque voluntas, qua volo reficere esurientem, & qua volo habere vitam æternam? Videtur nempe talis intentio voluntas esse: vt enim voluntas est qua volo reficere pauperem, ita & voluntas est qua per illud volo habere vitam. Et alia quidem videtur voluntas esse qua volo habere vitam, & alia qua pauperi subuenire volo. Sed ista ad illam refertur. Nam etsi hoc ita placeat, vt in eo cum aliqua delectatione voluntas acquiescat, nondum est tamen illud quò tenditur, sed hoc ad illud refertur: vt illud deputetur tanquam patria ciuis, istud vero tanquam refectio vel mansio viatoris. Et sunt istæ voluntates affectus siue motus mentis, quibus quasi gressibus vel passibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera est voluntas videndi feneſtras, vt supra docente August. didicimus, altera quæ ex ista nectitur, voluntas scilicet

Lib. 11. de Trinit. c. 6.

licet per feneſtras videndi tranſeuntes : ita nonnullis alia videtur eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. Alij autem putant, quòd vna ſit voluntas & hic & ibi, ſed propter ſubiectorum multiplicitatem diuerſitas memoratur voluntatum. Cæterum quodlibet horum verum ſit, illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur vtrum recta ſit an praua, peccatum an gratia : & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET etiam quæri, Quid diſtet inter voluntatem, &c.] Et habet duo capitula, in quorum primo diſtinguit inter finem, voluntatem, & intentionem. In ſecundo tangit qualiter in vno opere materiales voluntates & materiales fines ſunt plures : & tamen eſt vna vltima voluntas, & vnus vltimus finis. Et hoc planè patet in litera illius capituli *ibi* [Sed quæritur vtrum & intentio, &c.

ARTICVLVS V.

Quid ſit intentio ?

INcidit autem dubium hîc vnum de intentione, Quid ſit ? Videtur enim, quòd non ſit habitus, vel potentia : quia dormientem dicimus nihil intendere : cum tamen in dormiente dicamus eſſe potentias & habitus. Eadem ratione videtur, quòd non ſit paſſio : ergo videtur, quòd nihil eorum quæ ſunt in anima : quia tria in anima ponit Philoſophus, paſſiones, potentias, & habitus.

Et è contra videtur, quòd ſit habitus : quia in Euangelio comparatur lumini, vbi dicit, Vide ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint : lumen autem habitus eſt : ergo videtur, quòd intentio ſit habitus. *Luc. 11.*

Quæſt. 1. ITEM quæritur vlterius, Vtrum ſit in anima ex parte affectus, vel ex parte intellectus ? Videtur autem, quòd ex parte affectus : quia dicit Auguſtinus hic in litera, quòd eſt voluntas cum fine : voluntas autem ſecundum affectum ineſt homini.

2 Item, Philoſophus dicit, quòd voluntas eſt finis. Cum igitur intentio ſit relatio ad finem, vt dicitur in litera, videtur intentio ineſſe ſecundum voluntatem.

3 Item, Penes intentionem eſt metitum vel demeritum, & quantitas boni & mali, vt ſupra habitum eſt : penes intellectum autem vel effectum rationis nihil horum eſt : ergo intentio ineſt penes affectum.

Sed contra. SED CONTRA : In Euangelio comparatur oculo, cum dicit Dominus, Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Et iterum, Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit, id eſt, tota congeries operum : oculus autem non eſt affectus, ſed aſpectus : ergo intentio ineſt ſecundum intellectum, & non ſecundum affectum. *Matth. 6.*

2 Item cum dicitur, Ego intendo hoc, ſenſus eſt, Ego præſtituo operi meo finem hunc : præſtituere autem ſibi finem, eſt potentiæ conferentis : cum igitur voluntas nihil conferat, videtur intentio non ineſſe ſecundum voluntatem, ſed ſecundum rationem.

3 Item, Voluntas nunquam vult volitum aliquod, niſi nuntietur à ratione, eo quòd ipſa oculum videndi volitum non habet.

4 Item nec poteſt videre finem, niſi præſtituatur à ratione. Cum igitur intentio præmonſtret finem, videtur intentio ineſſe ſecundum rationem, & non ſecundum voluntatem.

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit in litera 2. cap. quòd intentio eſt finis : hoc enim falſum videtur per hoc quòd intentio eſt relata ad finem : finis autem ad finem non refertur : ergo intentio non eſt finis. *Quæſt. 2.*

SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio ad primum, quòd intentio eſt actus. Cum autem obiicitur quod dicit Philoſophus, quòd tria ſunt in anima : dicendum, quòd intelligitur de his circa quæ conſiſtit virtus ſecundum ſubſtantiam: quia ſecundum ſubiectum eſt circa potentiam, & ſecundum eſſentiam eſt habitus, & ſecundum materiam eſt circa paſſiones : tamen alia ſunt in anima multa, vt actus, & ſpecies, & huiuſmodi. *Solutio.*

AD ALIVD puto eſſe diſtinguendum, quòd intentio poteſt intendere in finem operatione, vel iudicando finem tantum, vel vtroque modo. Et primo modo ſicut viator tendit in finem viæ : & ſic intentio eſt voluntas tendens in finem : vel, vt melius dicatur, tentio voluntatis in finem. Secundo modo ſimilis eſt illi qui digito ſtans in via monſtrat. Et primo modo intentio eſt in voluntate : & hoc modo loquitur Auguſt. & aliæ rationes ad hoc inductæ. Secundo modo eſt in ratione : & hoc modo loquitur Euangelium. Et tertio modo eſt voluntatis rectæ ſiue regulatæ à ratione & hæc eſt materiæ propriæ modo ſumpta intentio. Et per hoc patet ſolutio fere ad totum præter duo. *Ad quæſt.*

AD ID autem quod obiicitur, quòd meritum non ſit niſi in voluntate, dicendum quòd falſum eſt, quia etiam in ratione practica : ſed vt ſupra diximus, in ratione omne meritum eſt ſicut in determinante, & in libero arbitrio ſicut in eligente, & in voluntate ſicut in complente meritum perfecte volendo & operando.

AD VLTIMVM dicendum, quòd intentio non dicitur finis niſi loquendo materialiter, vt intentio ponatur pro intento : & hoc modo intelligitur id quod dicitur in litera. *Ad quæſt.*

DIS

DISTINCTIO XXXIX.

Cum voluntas ſit de his quæ homo naturaliter habet, quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum ſit.

Quare voluntas magis deprauetur in ſuo actu quam aliqua alia potentia.

HIc autem oritur quæſtio ſatis neceſſaria ex ſuperioribus cauſam trahens. Dictum eſt enim ſupra, voluntatem ineſſe naturaliter homini ſicut intellectus & memoria. Quæ autem homini naturalia ſunt, quantumcunque vitientur, bona tamen eſſe non deſinunt: quia non valet vitium bonitatem in qua Deus eam fecit, penitus conſumere: vt verbi gratia, intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria, etſi vitiis ac peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamen ſunt, nec peccata nominantur; ſicut Auguſtinus de ratione quæ
Cap. 8. eſt imago Dei, in qua facti ſumus, euidenter oſtendit in 15. de Trinit. Hæc eſt, inquit, imago in qua homines ſunt creati, qua cæteris animalibus præſunt: quæ creatura in rebus creatis excellentiſſima, cum à Deo iuſtificatur, deformi forma in formoſam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona. Hæc autem imago, ratio eſt vel intellectus. Cum ergo voluntas de naturalibus ſit, quare ipſa non ſemper bonum eſt, etſi aliquando vitiis ſubiaceat? Ad hoc facile reſpondent qui dicunt omnia quæ ſunt inquantum ſunt, bona eſſe: quia & ipſam voluntatem
Diſt. 35. Lit. E inquantum eſt, vel inquantum voluntas eſt, vt ſupra poſuimus, bonum eſſe aſſerunt: ſed inquantum inordinata eſt, mala eſt & peccatum. Vbi poteſt ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas eſt inquantum inordinata eſt, peccatum eſt: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiuſmodi, cum inordinata ſunt, peccata non ſunt? Inordinata vero ſunt ſicut voluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumque actus præuaricationes exiſtunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, ſcilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipſius vis ſignificari. Vis autem ipſa naturaliter animæ inſita, nunquam peccatum eſt, ſicut nec vis memorandi vel intelligendi: ſed actus huius vis qui & voluntas dicitur, tunc peccatum eſt, quando inordinatus eſt.

DIVISIO TEXTVS.

HIc oritur quæſtio ſatis neceſſaria] Hæc diſtinctio continet tria capitula, in quorum primo Magiſter tangit, quare voluntas aliquando ſit bona, aliquando mala. In ſecundo, quare huius naturalis potentiæ actus potius ſuſceptibilis ſit malitiæ & bonitatis, quam actus alterius. In tertio tangit de voluntate naturali imperfecta ad bonum. Per hoc patet ſententia.

Quare

Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum non sunt peccata.

SEd adhuc quæritur, Quare huius naturalis potentiæ actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potentiæ memorandi, cuius actus est memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus est intelligere? Ad quod & ipsi dicunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis, quam actus memoriæ vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum vel non admittendum: qui non potest esse de malis, quin sit malus. Velle enim mala malum est, sed intelligere vel memorare mala malum non est. Quamuis eorum quidam etiam hos actus malos esse interdum non improbè asserant. Memorat enim interdum quis malum vt faciat, & quærit intelligere verum vt sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur præmissa quæstio ab his qui tradunt omnia esse bona inquantum sunt. Qui vero dicunt voluntates malas peccata esse, & nullo modo bona, breuius respondent, dicentes actum voluntatis non esse de naturalibus: sed vim ipsam & potentiam volendi, quæ semper bonum est, & in omnibus est, etiam in paruulis, in quibus nondum est eius actus. B

ARTICVLVS I.

Quare actus voluntatis magis est peccatum quam actus aliarum virium?

CIrca primam partem incidit dubium, Quare actus voluntatis peccatum sit magis, quam actus aliarum virium? Videntur enim actus aliarum esse peccata, sicut & voluntatis: opposita enim nata sunt fieri circa idem: sed virtutes sunt in ratione: ergo & peccata. Prima patet per se. Secunda patet per quandam Glossam super illud quod dicitur in Math. Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus. Dicit enim Glossa, quòd per tria sata tres vires animæ intelliguntur, vt in ratione possideamus prudentiam, in concupiscibili desiderium virtutum, in irascibili odium vitiorum. Cap. 13.

2 Item supra distinct. 24. habitum est, quòd peccatum est in ratione quoad inferiorem & superiorem partem, & est etiam in sensualitate: non ergo solius voluntatis actus peccatum est.

3 Item habitum est, quòd peccatum est in libero arbitrio, vbi dicebatur, quòd liberum arbitrium flexibile est in bonum & malum: liberum autem arbitrium est facultas rationis & voluntatis: ergo inest peccatum etiam secundum actum aliarum virium.

4 Item, Peccatum maculat imaginem: imago autem complectitur memoriam, intelligentiam, & voluntatem: ergo inest peccatum secundum partem cognitiuam animæ.

5 Si dicas, quòd inest cognitiuæ secundum quòd extendit se in praxim vel operationem. Contra: Videtur enim, quòd etiam in cognitiuis quæ purè cognitiuæ sunt, peccatum sit: scire enim cuius finis est verum, in quibusdam est prohibitum, vt in scientiis diuinationum & nigromantia: non autem esset rationabilis prohibitio nisi scire illud esset malum. Cum igitur hoc sit in speculatione sola, in speculatiuis inquantum speculatiuæ sunt, incidit peccatum actu.

6 Præterea videtur, quòd plus peccatum sit secundum rationem, quam secundum voluntatem. Philosophus enim in fine primi ethi. dicit alias vires susceptibiles esse virtutis, secundum quòd participant aliqualiter ratione. Ergo secundum idem etiam erunt susceptibiles peccati: ergo ratio multo magis: sed ex participatione voluntatis nulla ponitur in aliis virtutis vel peccati susceptibilitas: ergo peccatum plus est secundum rationem, quam secundum voluntatem.

7 Item videtur, quòd insit secundum omnem vim: quia pro peccato totus homo damnatur: sed non punitur nisi in eo in quo deliquit: ergo totus deliquit: ergo deliquit quoad omnem vim animæ.

SED CONTRA: Peccatum est voluntarium, adeo quòd si non sit voluntarium, non est peccatum, vt dicit Augustinus: ergo non est peccatum, nisi id quod est sub actu voluntatis. *Sed contra.*

2 Item supra ostensum est, quòd homo non est omnis causa sui actus, nisi in illa parte qua omnino liber est: non autem omnino liber est nisi secundum voluntatem: ibi autem peccatum est, vbi homo causa actus est: ergo peccatum est secundum voluntatem tantum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut supra distinctum est, peccatum tripliciter est in anima: aut enim est, sicut in discernente primo & volente & eligente: aut sicut in obediente: aut sicut in non obediente quidem, sed in ordinato ad rationem & voluntatem. Primo modo est in anima quoad *Solutio.*

quoad rationem & liberum arbitrium & voluntatem, ſecundo modo quoad iraſcibilem & concupiſcibilem, tertio modo quoad ſenſualitatem quæ ſubiicitur peccato mortali veniali. Primus autem modus ſubdiuiditur in tres, vt patet: quia tria exiguntur ad actus voluntarios, ſcilicet decretum vt fiant, & electio quæ mixta eſt voluntati, & tertio completus conſenſus in opus. Quoad primum horum omne peccatum eſt in ratione, & quoad ſecundum eſt in libero arbitrio, & quoad tertium eſt in voluntate; & idcirco complementum eſt in voluntate & ratione, & etiam liberum arbitrium eſt potentia ordinata ad complementum. Et ſimiliter eſt de bono: & per hoc patet ſolutio ad tria prima.

Ad aliud dicendum, quòd imago accipitur dupliciter, ſcilicet per ſe: & ſic eſt in ſimpliciſſimis potentijs animæ, quæ tantum natæ ſunt ferri in Deum per connaturales ſibi habitus: & hoc modo non eſt peccatum in imagine. Secundo modo ſumitur pro illa parte quæ imitatur quoad actus, id eſt, quæ ſcit & poteſt & vult liberè agere: & hoc modo peccatum eſt in imagine: & hæc imago ineſt ſecundum rationem & liberum arbitrium: & tunc redit in eandem diſtinctionem: quia idem eſt peccatum eſſe in imagine, quòd eſt eſſe in ratione, libero arbitrio: & voluntate.

Ad aliud dicendum, quòd in ſpeculatiuis non eſt peccatum. Ad obiectum contra, dicendum quòd non prohibentur huiuſmodi propter ſcire, quia ſcire bonum eſt, ſed propter promptitudinem ad actum experientiæ in opere in ipſo ſciente: qui actus malus eſt, & ad peruerſionem cultus fidei ordinatus.

Ad aliud dicendum, quòd ibi loquitur Philoſophus de ratione practica, quæ habet aliquid voluntatis: & per hoc ipſum, quòd ordinabiles ſunt à ratione, efficiuntur magis liberæ in opere voluntatis. Vnde quæcunque ordinem accipiunt etiam imperium liberum à voluntate: & ideo non probatur per hoc, quòd magis ſit peccatum in ratione quam voluntate: quia Philoſophus ſupponit vnum in alio.

Ad aliud dicendum, quòd totus homo damnatur: quia actus eſt totius hominis, licet non ſecundum totum hominem: ſicut dixit ſupra Auguſtinus de viro & muliere, quando ſola inferior portio comedit: damnatio enim debetur agenti, ſicut & opus: vires autem ſecundum quas non peccat, licet totus peccet, damnantur in eo propter coniunctionem & vnionem ad agentem damnatum.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd voluntas communicat libertatem agendi etiam aliis potentiis, inquantum eſt motor virium aliarum, ſicut ſupra notatum eſt: & per hoc efficiuntur peccati ſuſceptibiles ſicut voluntas, licet diuerſo modo, ſicut patuit per diſtinctionem ſupra inductam.

Quomodo intelligendum ſit illud, Et homo etiam qui ſeruus eſt peccati, naturaliter vult bonum.

Comment. ad 7. cap. ad Rom.

CPRæterea quæri ſolet, Quomodo intelligendum ſit quod ait Ambr. exponens illud verbum Apoſtoli, Non enim quod volo, illud ago: ſed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quòd homo ſubiectus peccato facit quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc ſemper caret effectu, niſi gratia Dei adiuuet & liberet. Si homo ſubiectus peccato eſt, vult quidem malum & operatur, quia ſeruus eſt peccati & eius voluntatem (ſicut ſupra dixit Auguſtinus) libenter facit: quomodo ergo naturaliter vult bonum? An eſt eadem voluntas, id eſt, idem motus, quo libenter peccato ſeruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non eſt eadem voluntas: quæ ergo iſtarum eſt, qua cum homo iuſtificatur, à ſeruitute peccati liberatur? Vt enim diſſeruimus ſuperius, gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatem hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Sed quæ eſt illa voluntas? an illa quæ naturaliter vult bonum? an illa quæ libenter ſeruit peccato: ſi tamen duæ ſunt voluntates? Propoſita eſt quæſtio profunda, quæ varia à diuerſis expoſitione determinatur. Alij enim dicunt duos eſſe motus: vnum quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima conditione, in qua creati ſine vitio ſumus, quæ propriè natura dicitur. Cap. 25. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in lib. de fide ad Petum ſcriptum eſt, Firmiſſime tene primos homines bonos & rectos eſſe creatos cum libero arbitrio, quo poſſent, ſi vellent propria voluntate

peccare:

peccare : eosque non necessitate, sed propria voluntate. Rectè ergo dicitur homo naturaliter velle bonum, quia in recta & bona voluntate conditus est. Superior enim scintilla rationis quæ etiam (vt ait Hieronymus) in Chain non potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit. Alium autem dicunt motum esse, quo mens relicta superiorum legi subiicit se peccatis, eisque oblectatur. Iste motus (vt aiunt) antequam adsit alicui gratia, dominatur & regnat in homine, alterumque deprimit motum : vterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autem gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter homo velit bonum, non tamen absolutè concedi oportet bonam habere voluntatem, sed potius malam. Alij autem dicunt vnam esse voluntatem, id est, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eoque delectatur : & inquantum vult bonum, naturaliter bonus est, inquantum malum vult, malus est.

Comment. ad 1. cap. Ezech. super eo loco. *Et scintilla quasi aspectus aris candentis.*

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas naturalis qua volumus bonum naturaliter, sit aliquid velle actu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 3. cap. *ibi* [Præterea quæri solet, &c.] Videtur enim Magister dicere, quòd voluntas naturalis qua volumus bonum naturaliter, sit aliquid velle actu, & sit motus voluntatis? Videtur autem, quòd non sit verum : quia actus oppositi non possunt inesse secundum idem simul : constat autem, quòd peccator cum vult malum, secundum totam potentiam voluntatis vult malum: ergo secundum illam non potest velle bonum : non ergo simul mouetur motu in bonum, & in malum, secundum vim vnam quæ sit voluntas.

Si dicas, quòd non est vna voluntas, sed duæ: tunc quæro, Vtrum duæ potentiæ sint? Si dicas, quòd sic : ergo duæ potentiæ voluntatis sunt in homine : & hoc est otiosum, cum secundum vnam posset velle bonum & malum, quia omnes potentiæ rationales sunt ad opposita. Item velle naturaliter, vt dicitur in litera, est imperfectum ad bonum : omne autem imperfectum contingit perfici idem numero manens secundum substantiam : ergo quando venit gratia liberans, eadem voluntas est qua vult efficaciter bonum : hæc autem est deliberatiua : ergo eadem est voluntas secundum potentiæ essentiam quæ naturaliter vult bonum, & deliberatiua voluntas : sed deliberatiua est quæ vult malum : ergo eadem secundum essentiam potentiæ est voluntas naturalis, & efficax in bonum, & efficax in malum.

Si dicas, quòd hoc non est inconueniens, quòd vna secundum essentiam potentia sit in oppositis actibus : quia in veritate non sunt oppositi, scilicet naturaliter velle bonum, & deliberariue velle malum. Contra : Voluntas est ad actum : aut ergo ad vnum tantum, aut ad plures simul. Si ad vnum; habeo propositum : quia tunc cum mouetur in bonum siue naturaliter siue quocunque alio modo moueatur, non mouebitur alio actu. Si autem ad plures : ergo ab vno motore simplici immediato egrediuntur actus immediati plures, ita quòd vnus non per alium : & hoc est inconueniens, quia supponitur à Philosopho, quòd ab vno non est nisi vnum immediate.

Si dicas, quòd ille vnus motor qui est voluntas, disponitur diuersis habitibus, scilicet naturali, & deliberatiuo : & ideo potest in diuersos actus simul. Contra : Loquimur de conuersione voluntatis per habitum ad actum : aut simul potest conuerti ad duos actus, aut non. Si simul: ergo vnum per essentiam & indiuisibile simul facit duo, quod non capit intellectus. Si autem non conuertit se simul : tunc habetur propositum, scilicet quòd non simul mouetur diuersis motibus.

SED CONTRA : Dicit Damasc. quòd nulla substantia destituitur sua propria operatione : ergo nec voluntas naturalis : ergo semper vult aliquid. *Sed contra.*

2 Item, Naturale est semper esse in actu: voluntas naturalis est naturalis : ergo semper est in actu.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd voluntas naturalis non semper est in actu, & quòd simul vult actu bonum, cum deliberatiua vult malum : sed vult ipsum secundum naturam : & hoc est velle secundum quid, & non simpliciter: & hoc est dicere, quòd recurrens ad ordinem naturæ vult bonum, sed deliberatio frequenter negligit ordinem illum vel vilipendit : vnde concedo primam partem obiectionum. *Solutio.*

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd est operatio formæ substantialis quæ est esse : & hæc est continua operatio. Et est operatio potentiæ consequentis formam in eo quod est : & hanc non oportet esse continuam, præcipuè quando non operatur per necessitatem naturę, sed potius per libertatem voluntatis vel rationis. Hic etiam ex incidenti potest induci tota dispositio de synderisi, & tota dispositio de conscientia, quam alibi inter quæstiones de motiuis viribus animæ in tractatu nostro de anima prout potuimus, notauimus : & ideo superfluum hic esset eisdem folia replere.

DISTINCTIO XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, vt simpliciter boni vel mali dicantur.

POST hæc de actibus adiiciendum videtur, vtrum & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes boni sint inquantum naturaliter sunt: non tamen absolutè dicendi sunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: sed quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. Nam simpliciter ac verè sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, id est, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali vero simpliciter dici debent, qui peruersam habent causam & intentionem. Vnde Ambr. ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Augustinus super Psalm.31. Nemo computet bona opera sua ante finem. Ita enim videntur mihi esse vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam: quia vbi ipsa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas quid homo faciat, sed quid cum facit, attendat quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. His testimoniis insinuari videtur, ex affectu & fine opera bona esse vel mala. quibus consonat quod veritas in Euangelio ait, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, sed voluntas intelligitur: quæ si mala fuerit, non bona sed mala opera facit: si vero bona fuerit, bona non mala opera facit.

Qualiter ex prauitate voluntatis fiat de prauatio in actu exteriori: ostendens ex opposito quomodo ex rectitudine intentionis habeat fieri opus bonum.

Lib.1.offic. cap. 30.

Mat.7.

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc de actibus adiiciendum est,&c.] In ista distinctione agit Magister de quantitate actuum exteriorum quærendo, Vtrum & ipsi secundum intentionem debeant pensari? Et diuiditur in tres partes, in quarum prima proponit quæstionem cum auctoritate Ambr. qui videtur dicere, quòd in omnibus affectus nomen operi imponit. In secunda inducit duas opiniones variè illam quæstionem soluentes, quarum prima incipit *ibi* [Sed quæritur, Vtrum omnia opera] Secunda incipit *ibi* [Aliis autem] Et pro illa opinione inducit longum capitulum ex verbis August. In vltima autem distinctionis parte determinat, qualiter illi qui sunt de prima opinione, respondent verbis August.& hæc incipit *ibi* [Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere] & hæc est sententia totius lectionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonum & malum sunt differentiæ constitutiuæ actionis voluntariæ in moribus?

INcidit autem hic dubium circa primam partem distinctionis, An bonum & malum differentiæ constitutiuæ sunt actionis voluntariæ in moribus: ita quòd bona actio differat à mala, vel non? Videtur, quòd sic, Quæcunque formæ intransmutabiles sunt circa subiectum, videntur illi subiecto esse substantiales: sed bonum & malum in actione sunt formæ intransmutabiles circa actionem voluntariam: ergo sunt formæ substantiales. Prima probatur per diffinitionem accidentis, quod contingit eidem inesse & non inesse. Secunda probatur per hoc: quia quæcunque actio est bona, illam nunquam contingit fieri malam, ita quòd maneat eadem numero: & sic habetur propositum.

2 Item,

2 Item, Actio in moribus non specificatur nisi per rationem boni & mali : ergo videtur, quòd bonum & malum sint formæ substantiales actioni.

3 Item, Actio super debitam materiam dicit bonum in genere, cui sicut species respondet bonum ex circunstantia : circunstantiæ autem faciunt actum bonum, vel malum : ergo videtur, quòd bonitas & malitia sint formæ specificantes actum siue operationem voluntariam.

Sed contra. SED CONTRA: Malum priuatio est : nulla autem priuatio specificat aliquid : ergo malum non ponit actionem in specie.

2 Item, Quæcunque circa indiuidua eiusdem speciei differenter insunt, illæ non possunt esse formæ substantiales : bonum & malum circa indiuiduas actiones eiusdem speciei differenter insunt & contrariè : ergo non possunt esse formæ substantiales specificantes actionem. Probatio primæ est, quòd quicquid est post speciem, est de accidentibus, vt dicit Boëtius. Secunda autem probatur per exemplum : quia coitus omnis est vna actio specie : & tamen vnus est bonus, & alter malus. Similiter datio eleemosynæ à quocunque fiat, vna actio est specie : & tamen vna est bona, & alia mala : & sic inuenitur in multis aliis.

3 Item, Omnes differentiæ & formæ specificæ causantur ex eisdem principiis, ex quibus causatur substantia quam informant & specificant: bonum autem & malum non causantur ex eisdem principiis, ex quibus causatur actio : ergo non sunt differentiæ vel formæ specificæ ipsius. Probatur autem prima per hoc quòd differentia potestate est in genere, & forma in materia : & operatio agentis educit ipsam cum operatur super materiam illam. Secunda autem probatur ex hoc, quod supra multis modis probatum est, malum non esse à Deo, & tamen actionem omnem esse à Deo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd bonitas & malitia accidunt actioni. Sed est accidens duplex. Vnum est quod fluit de principiis constituentibus esse, sed est post ipsum, & hoc est speciei accidens, sicut par & impar accidunt numero, & rectum & curuum lineæ, & risibile homini: cum enim non sit de esse, vt dicit Boëtius necessario est de numero accidentium : sed tamen est accidens per se non transmutabile circa subiectum. Vnde patet, quòd prima ratio quæ videtur probare bonum & malum esse formas specificas actuum, ex hoc quòd non transmutantur circa subiectum vnius actionis, non procedit : quia instantiam habet in tali actione. Hæc tamen solutio nihil soluit nisi quoad hominem : quia bonum & malum non sunt proprie passiones actionis. Est enim accidens indiuidui quod causatur à causa per accidens : vt album & nigrum accidunt homini : & hoc dupliciter potest comparari ad subiectum, scilicet ad subiectum tantum, aut ad subiectum & causam. Primo modo comparatur adhuc dupliciter, scilicet quòd duplex est subiectum, scilicet permanens, & id quod est successiuum, vt motus. Si primo modo : tunc absque dubio transmutabile est accidens circa subiectum idem numero manens, vt album & nigrum circa hominem. Secundo autem modo comparatum non est transmutabile : & hoc non est de virtute accidentis, sed ex hoc quòd transit subiectum, & non potest etiam idem numero resumi : sed si posset resumi, posset etiam esse sub alio accidente, sicut dicimus velox & tardum accidere moturi : cum tamen idem numero motus nunquam possit esse velox primo, & postea tardus, vel è conuerso : & hoc etiam modo bonum & malum accidunt actioni. Vnde quòd non transmutantur, hoc ipsum est per accidens, & non de natura illarum formarum. Si autem comparatur accidens ad subiectum sicut ad subiectum & causam : & hoc contingit dupliciter, scilicet quòd nomen subiecti nominat per se causam accidentis: sicut Æthiops causam nigredinis in subiecto, & nix albedinis : & tunc accidens non est transmutabile circa subiectum proximum, sed circa commune, vt circa hominem vel aquam congelatam. Aut ita comparatur ad subiectum, quòd fluat ab aliqua causarum subiecti, sicut est esse Gallicum vel Teuthonicum, quod causatur à loco, qui locus generationis est principium quoad aliquid : & sic patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd actio in moralibus specificatur in termino suo, sicut omnis motus : quia propter illum terminum est, & ipse est finis eius : sed bonum & malum, vt infra patebit, non sic causantur ex fine, sed etiam ex aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd bonum in genere, vt supra determinatum est, non dicitur in genere à generali forma includente sub ambitu prædicationis suæ species multas, sed potius à prima potentia in moribus : & bonum ex circunstantia non respondet ei vt species de qua substantialiter sine conuersione prædicetur in eo quod quid est, sed respondet ei vt determinans potentiam subiecti, quæ potuit & bene & male fieri: & bonum in actione non semper causatur ex circunstantiis, sed potius ex radice charitatis : & malum quod ex mala radice voluntatis procedit: & frequenter malum est, quod non habet circunstantias, vt interior actus : circunstantiæ enim proprie sunt circa actus exteriores.

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala?

SEd quæritur, Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala? Quibusdam ita videtur esse, qui dicunt omnes actus esse indifferentes, vt nec boni nec mali per se sint, sed ex intentione bona bonus, & ex mala malus sit omnis actus. Secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Aliis autem videtur, quòd quidam actus in se mali sint, ita vt non possint esse nisi peccata, etiamsi B

bonam habeant cauſam : & quidam in ſe boni, ita vt etſi malam habeant cauſam, non tamen boni eſſe deſinant. Quod teſtimonio Auguſt. confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod enim quis inuitus vel neceſſitate facit, non bene facit : quia non bona facit intentione, vt ait Auguſtinus ſuper Ioan. Seruilis, inquit, timor non eſt in charitate : in quo quamuis credatur Deo, non tamen in Deum : etſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus benè facit, etiamſi bonum eſt quod facit. Ecce habes quòd aliquis non benè facit illud quod bonum eſt. Facit ergo quod bonum eſt, intentione non bona. Ideo aſſerunt illi quædam opera eſſe talia, quæ ſic bona ſunt, quòd mala eſſe non poſſunt, quocunque modo fiant : ſicut è conuerſo quædam ſic ſunt mala, vt non poſſint eſſe bona quacunque ex cauſa fiant. Alia autem eſſe opera, quæ ex fine vel cauſa ſunt vel mala, & ad illa referunt Sanctorum teſtimonia, quibus ex affectu vel intentione iudicium operum penſari dicunt. Tripartitam edunt iſti differentiam actuum.

De ſpiritu & lit. c. 14. & lib. ſent. Proſpe. cap. 171. ac lib. 1. confeſſ. cap. 12. Tract. 9. ſuper 1. Ioan. epiſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes actus poſſint dici indifferentes ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in prima opinione *ibi* [Quibuſdam ita videtur eſſe, qui dicunt omnes actus eſſe indifferentes] Videtur enim, quòd hoc ſit impoſſibile : nunquam enim poteſt eſſe indifferens, quòd non poteſt fieri niſi malè, odire Deum, perſequi innocentem, blaſphemare Creatorem non poteſt fieri niſi malè: ergo nunquam poteſt fieri actus indifferens.

2 Item Auguſtinus ita dicit in litera, quòd quædam nunquam poſſunt benè fieri quantumcunque bonam habeant cauſam : ergo nunquam poſſunt fieri niſi malè : ergo nunquam indifferenter : quia indifferens eſt, quod nec bonum eſt, nec malum : ergo videtur iſta opinio falſum dicere.

Sed contra. SED CONTRA : Communis actio eſt à Deo : nullum malum eſt à Deo : ergo nullus actus per ſe eſt malus, nec per ſe bonus : ergo omnis actus per ſe eſt indifferens, vt dicit iſta opinio.

Queſt. IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum bonum in genere dicat actum indifferentem ? Videtur autem, quòd ſic : quia bonum in genere, eſt quod poteſt bene & male fieri : indifferens autem eſt idem : ergo bonum in genere dicit actum indifferentem.

Sed contra. SED CONTRA : Bonum in genere, dicit actum ſuper debitam materiam : conſtat autem, quòd nuda ſubſtantia materiæ non eſt debita : ergo per aliquam diſpoſitionem efficitur debita: illa autem facit bonum in genere, vel malum in genere : ergo ipſa eſt in ratione boni vel mali: non ergo in ratione indifferentis ſunt actus boni in genere, ſiue bonum in genere non dicit actionem indifferentem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd indifferens actio dicitur multis modis. Vno modo dicitur actio indifferens, quæ poteſt bene & male fieri & bene informari, cum ſit actio deliberatiuæ voluntatis, & de ſe ſiue de ſua ſpecie non ordinatur magis ad vnum quam ad alterum : & hoc modo ſumitur indifferens, vt infra patebit, quando quæretur de indifferenti : & hoc modo propriè ſumitur indifferens. Secundo modo autem dicitur indifferens, quod per ſubſtantiam ſubiecti non determinat bonum vel malum quo informatur vel deformatur. Dicendum ergo ad primum, quòd cum dicitur, hæc actio huius agentis, iam demonſtratur actio ſub accidentibus circunſtantiarum formantium vel deformantium ipſam : & ſimiliter cum dicitur, hic agens ſub circunſtantiis perſonæ : & verum eſt, quòd ſic accepta non poteſt benè fieri : quando autem iſta opinio dicit, quòd actio de ſe eſt indifferens intelligit de ſe pro eo quòd eſt de ſua ſubſtantia ſimplici ſine circunſtantiis intellecta, vt ſupra ſæpè expoſitum eſt. Sunt tamen qui dicunt hanc eſſe duplicem, hæc actio non poteſt bene fieri, & huius hominis actio non poteſt bene fieri : ex eo quòd poteſt demonſtratio fieri ad oculum, & tunc demonſtratur ſubſtantia agentis & actionis ſub formis formantibus vel deformantibus eam : & ſic dicunt eſſe veram. Poteſt etiam eſſe demonſtratio ad intellectum de ſubſtantia nuda actionis & agentis, & ſic dicunt eſſe falſam. Ita hæc diſtinctio ſine arte eſſe videtur per dicta, & patet ſolutio ad ſecundum : quia Auguſtinus de actione loquitur cum circunſtantiis.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd bonum in genere vel malum, non dicit indifferens, ſicut dicit & probat obiectio.

AD ID quod videtur hoc probare, dicendum quòd cum dicitur, quòd bonum in genere poteſt bene & male fieri, ly poteſt copulat potentiam diſpoſitam ad alterum : ſicut cum dicitur, indifferens poteſt bene & malè fieri, potentiam remotam tantum: & illa non eſt propria ratio indifferentis : ſed potius in hoc indifferens eſt, quod nec bonum nec malum eſt.

Aliter

Aliter Augustinus sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa, præter quædam quæ per se peccata sunt.

SEd Augustinus euidentissimè docet in libro contra mendacium, om- C
nes actus secundum intentionem & causam iudicandos bonos vel Cap 7.
malos, præter quosdam qui ita sunt mali, vt nunquam possint esse boni, etiamsi bonam videantur habere causam. Interest, inquit, plurimum qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Ea quippe opera hominum si causas habuerint bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata, sicut victum præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide: & concubitus coniugalis quando fit causa generandi, si ea fide fiat vt gignantur regenerandi. Hæc rursus Ibidem.
mala sunt, si malas habeant causas: velut si iactantiæ causa pascitur pauper, aut lasciuiæ causa cum vxore concumbitur, aut filij generentur non vt Deo, sed vt diabolo nutriantur. Cum vero opera ipsa per se peccata sunt, vt furta, stupra, blasphemiæ: quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse: vel, quod est absurdius, iusta peccata esse? Quis dicat, Furemur diuitibus, vt habeamus quid demus pau- Ibidem.
peribus? aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur, sed potius saluentur. Duo enim hîc bona sunt, vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cum qua fit, homo de morte liberetur. Testamenta etiam vera cur non supprimimus, & falsa supponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, sed hi potius qui indigentes adiuuant. Cur non fiant Ibidem.
illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala. Cur non ab immundis meretricibus quas ditant stupratores, rapiat diuitias vir bonus, vt indigentibus eas largiatur, cum nullum malum malum sit si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moresque conatur & leges subuertere? Quod enim facinus non dicatur rectè fieri posse, nec impunè tantum, verum etiam gloriosè, vt in eo non timeatur supplicium: sed speretur & præmium, si semel consenserimus in malis actibus, non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum? vt quæcunque pro bonis fiunt causis, nec ipsa mala esse iudicentur. At Ibidem.
iustitia meritò punit eum qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, vt præberet pauperi: & falsarium qui alienum corrumpit testamentum, vt is esset hæres, qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas: & eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit, hominem de morte liberet. Sed dicet aliquis, ergo æquandus est fur Lib. eodem
quilibet furi qui voluntate misericordiæ furatur? quis hoc dixerit? Sed cap. 8.
horum duorum non ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus. Peior enim est qui concupiscendo, quam qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum, etiamsi aliud sit grauius, aliud leuius peccatum?

Nunc aut quærimus, quis actus peccatum ſit, vel non : non quod grauius ſit, vel leuius. Intende lector propoſitis verbis tota mentis conſideratione : quæ non inutilem habent exercitationem, & dignoſces quis actus ſit peccatum, qui ſcilicet malam habeat cauſam : nec ille tantum, quia ſunt nonnulli actus, qui etſi bonam habeant cauſam, tamen peccata ſunt, vt ſupra poſitum eſt. Ex quo conſequi videtur, quia non ſemper ex fine iudicatur voluntas ſiue actio mala : ſicut in illis quæ per ſe peccata ſunt. Ille enim cum quis geſſerit pro aliqua bona cauſa, bonum videtur habere finem : nec ex fine voluntas eſt mala, nec ex voluntate actio fit mala, ſed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo Chriſtum arbitrabantur ſe obſequium præſtare Deo : quia bonum finem dicunt eos ſibi poſuiſſe, ſcilicet Dei obſequium : & tamen voluntatem eorum & actionem peruerſam fore aſſerunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmiſſis verbis Auguſt. quin omnis voluntas bona ex fine ſit bona : & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona eſt. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala eſt, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala eſt : & omnis quæ habet malam cauſam, mala eſt : ſed non omnis quæ bonam cauſam habet, bona eſt. Ideoque cum ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera eſt hæc regula, ſed in malis excipiuntur illa quæ per ſe mala ſunt. Omnia ergo hominis opera ſecundum intentionem & cauſam iudicantur bona vel mala, exceptis his quæ per ſe mala ſunt, id eſt, quæ ſine præuaricatione fieri nequeunt.

Quidam dicunt prædicta non poſſe fieri bono fine.

DQVæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam cauſam. Qui enim aliena furatur vt pauperibus tribuat, num pro bono (vt aiunt) furatur? Non enim bonum eſt aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina ſacrificium Deo offert, idem facit vt ait auctoritas, ac ſi filium in conſpectu patris victimet, vel ſacrificium carnis Deo offerat. Abominabilis nempe Deo eſt impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare, malum eſſe dicunt. Etſi enim bonum ſit hominem à morte liberare, tamen ſic hominem liberare, malum fore aſſerunt. Ideoque Auguſt. in ſuperioribus dicunt temperaſſe ſermonem cautéque locutum, vbi ait, Ea quæ conſtat eſſe peccata, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim ſimpliciter dixit bono fine & bona intentione, ſed addidit quaſi & velut: quia talia non fiunt bono fine & bona intentione, ſed intentione quæ videtur bona, & fine qui putatur bonus, ſed non eſt. Nec ideo accepit Auguſt. iſta, vt aiunt, quin cauſas habeant malas : ſed quia cauſas habent quæ videntur bonæ, ſunt tamen malæ.

ARTICVLVS III.

Quid est indifferens?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed Aug. euidentissime docet, &c.] Et quæruntur duo. Primo quid sit indifferẽs? & an aliquid secundum Theologum sit indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ?

Ad primum sic: Indifferens quod ponitur inter bonum & malum, est quod nec bonum est nec malum: talia autem multa sunt in operibus hominum, siue sint boni, siue mali, sicut comedere, bibere, mouere manum, & huiusmodi: ergo indifferens videtur esse opus humanum à voluntate procedens, quod nec est bonum, nec malum.

Sed contra hoc videtur esse, quòd bonum & malum inter ea medium habent quæ sunt in eodem genere aliquo: igitur necesse est, quòd habeant eandem causam: sed boni causa proxima, & similiter mali, est voluntas deliberatiua: non ergo erit indifferens nisi quod procedit à deliberatione, & nec est bonum neque malum.

2 Præterea, Est bonum naturæ, & bonum moris: medium autem inter aliqua extrema debet esse eiusdem ordinis secundum naturam cum ipsis: ergo id quod est bonum naturæ, non debet esse indifferens quod ponitur esse medium inter bonum & malum in moribus. Et hoc dictum sit contra quosdam qui ponunt indifferens in bono naturæ, vel in bono in genere.

3 Præterea, Si quodlibet quod non est bonum nec est malum in moribus, esset indifferens, iam manus & pedes & huiusmodi essent indifferentes, quod falsum est: ergo oportet, quòd indifferens reducatur in idem genus causæ cum bono & malo: illa autem habent causam deliberatiuam: ergo indifferens actus procederet à voluntate deliberatiua, qui non est bonus nec malus.

Sed contra: Cum omne bonum à fine sit bonum, & malum sit malum à priuatione finis, id quod neque est bonum neque malum, est id quod caret ratione iustæ necessitatis & piæ vtilitatis; ergo est otiosum, quia Greg. dicit, quòd otiosum est id quod caret ratione iustæ necessitatis & piæ vtilitatis: otiosum autem in Scriptura reputatur peccatum: ergo indifferens est peccatum: & peccatum est malum: ergo indifferens est malum, quod falsum est.

Item videtur indifferens idem esse quod vanum vel frustra: quia, vt dicit Philosophus, Vanum vel frustra est, quod est ad aliquem finem, & non includit ipsum: indifferens autem eo ipso quòd potest bene fieri, est ad aliquem finem, & non includit illum cum non fiat bene: ergo est idem quod vanum, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd indifferens accipitur dupliciter, scilicet largè, & propriè: & hoc loquendo in moribus tantum. Largè dicitur indifferens omnis actus qui de se nec bonum virtutis nec malum vitij determinat: & hoc dupliciter: de se enim non determinat quantum ad substantiam actus in se consideratam: & sic omnis actus est indifferens, vt dicit prima opinio: & hoc modo non loquitur hîc de indifferenti. Secundo modo adhuc largè dicitur indifferens actus voluntatis de sua forma nec bonum nec malum determinans, sed ordinabilis in vtrumque per intentionem: & ille actus procedit aliquando à voluntate iustitiæ: sicut est comedere, ire, moueri, & huiusmodi: & hoc modo iterum non loquitur de indifferenti. Proprie autem dicitur indifferens id quod procedit à voluntate deliberatiua, & nec est bonum nec est malum, sed ordinabile in vtrumque: & hoc modo quæritur de indifferenti, quia hoc habet eandem causam, & ordinatur in eodem genere cum bono & malo in moribus: & hoc nihil prohibet ponere secundum ethicum Philosophum: sed an etiam secundum Theologum poni possit, erit quæstio in sequenti problemate.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum quòd illud est indifferens largè acceptum: ea autem quæ contra obiiciuntur, procedunt de indifferenti propriissimè sumpto.

AD ID autem quod vltetius obiicitur, indifferens idem esse quod otiosum, sine præiudicio videtur mihi propriè sumptum indifferens idem esse quod otiosum: sed tamen non reputo semper otiosum actum voluntatis deliberatiuæ, quando non immediatè refertur in Deum: quia otiosum est, quod caret ratione iustæ necessitatis aut piæ vtilitatis. Iusta autem necessitas naturæ, vt quæ requirit comedere, & bibere: & pia vtilitas est quæcunque vtilitas circa se vel circa proximum, sicut sunt quædam circa se ex dilectione ad tædium amouendum vel tristitiam, vt ludi liciti, & symphoniæ, exercitationes, & locutiones, & cantus, & huiusmodi: propter quod & dicit Philosophus in 2. ethi. quòd circa delectabile quod in ludo est, medians quidem est Eutrapoles, id est, bene moderatus, & dispositio Eutrapolia. Superfluitas autem Bomolochia: & qui habet eam, vocatur Bomolochus. Qui autem deficit, vocatur agrios vel agrestis: & dispositio agricolia. Quæcunque autem fiunt talibus finibus siue in se, siue in proximo, non reputo indifferentia neque otiosa. Quæcunque autem à voluntate deliberante aliter procedunt, reputo otiosa & peccata, secundum quòd vanum à Theologo peccatum reputatur.

AD ID quod obiicitur de vano, dicendum quòd differt vanum propriè sumptum ab otioso indifferenti: quia vanum est relatum ad finem, sed non consequitur eum: sed otiosum & indifferens carent illa relatione.

Nota autem, quòd sunt quidam circa hoc opinantes diuersimodè: quidam enim dicunt, quòd indifferens est propriè actus voluntatis siue deliberantis, siue non, non relatus ad finem boni vel mali, nec de se determinans alterum eorum, sicut ire, exercitari, comedere, & huiusmodi. Sunt enim quidam actus de se habentes bonum finem, sicut credere, diligere, sperare, & huiusmodi. Et isti dicunt indifferens aliquid esse & secundum Ethicum & secundum Theologum. Alij dicunt, quòd indifferens non est actus procedens à voluntate quocunque modo se habente; sed à voluntate deliberatiua, per se neutrum habens, id est, nec bonum nec malum, nec relatus in aliquid istorum: & hoc dicunt in verbo esse peccatum, eo quòd verbum ad alterum est: sed non in opere, eo quòd hoc non est ordinatum ad

alterum. Et isti salua pace eorum nesciunt quid dicunt: quia quando verbum dicitur ad alterum, non dicitur ad alterum vt ad finem boni, sed dicitur ad alterum vt manifestans alteri intentionem loquentis: & tunc secundum eundem modum determinatur factum & verbum voluntatis deliberatiuæ. Vnde & bene dicit Greg. Quod verbum condemnauit, non est credendum quòd verbum permiserit, cum maius sit factum quam verbum. Tertij tenent opinionem supra determinatam, quòd sit indifferens idem otioso, secundum quòd strictè sumitur indifferens: & ideo non est magna diuersitas inter primam opinionem & tertiam. De hoc tamen in sequenti problemate, & de multis aliis plura inueniuntur in alio tractatu nostro de virtutibus, quæstione de bono in genere.

ARTICVLVS IV.

Vtrum secundum Theologum sit aliquid indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ?

SEcundo quæritur, An secundum Theologum aliquid sit indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ? Et videtur, quòd nihil omnino: quia dicit Apostolus ad Colo.3. Omnia quæcunque facitis, siue in verbo, siue in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite. Aut ergo impletur præceptum Apostoli, & tunc fit benè; aut non impletur, & tunc fit malè, quia omittitur: ergo videtur, quòd nihil fiat indifferens.

2 Idem concluditur per hoc quod dicit 1. Cor. 10. Siue manducatis, siue bibitis, &c. omnia in gloriam Dei facite. Infra eiusdem 14. Omnia secundum ordinem fiant in vobis.

3 Item Bernard. dicit, quòd stare in via Dei, retrocedere est: si autem aliquis indifferenter agit, ille stat: ergo retrocedit: ergo indifferenter agere, est retrocedere: & hoc est malum: ergo indifferens est malum.

Mat.12. 4 Item, Dicit Dominus, De omni verbo otioso quodcunque locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Et Gregor. dicit, multo magis de facto. Cum igitur hoc sit idem quod indifferens propriè sumptum, vt prius patuit, videtur nihil esse indifferens apud Theologum: sed multa mala vel bona.

Ibidem. 5 Item hoc videtur per illud, Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos: aut arborem malam, & fructus eius malos. Ergo videtur, quòd malus homo omnes actus proferat malos, & bonus bonos proferat actus. Cum igitur sine medio omnis homo sit bonus vel malus, videtur omnis actus bonus vel malus esse.

Mat. 6. 6 Item, Nemo potest duobus Dominis seruire, ergo necesse est in quolibet opere seruire alteri sine medio: si ergo opus non est de seruitute Dei, id est, bonum, sine medio videtur esse de seruitute diaboli.

7 Item, Nihil est medium inter retributiones & pœnas: ergo nihil debet esse medium inter merita pœnarum & retributionum: sed bona opera sunt causæ retributionum, mala autem pœnarum: ergo nihil est medium iuter bonum & malum opus: ergo nihil est indifferens, vt videtur.

8 Item, Si Adam perstitisset in primo statu, omnia in Deum opera sua retulisset: ergo quod non refert, hoc est ex peccato: sed quod ex peccato est, malum est: ergo non referre est malum: & ita non relatum est malum: ergo indifferens est malum.

9 Item, Augustinus dicit, quòd vti est id quod in facultatem venerit, ad aliud referre quo fruendum est, alias abuti & non vti est: ergo quod non refert abutitur: sed indifferens cum procedit à voluntate deliberatiua, vt habitum est, assumitur in facultatem voluntatis: ergo aut referendum est ad aliud, aut suus vsus est abusus: etsi refertur ad aliud, inducit rationem boni: si autem est abusus, efficitur malum: ergo nunquam manet indifferens. Lib. 10. de Trinit. cap. 11.

10 Item Augustinus, Id quod peccatum dicimus, non est concupiscentia rerum malarum, sed desertio melioris: sed indifferens deserit melius: ergo indifferens est peccatum, vt videtur.

11 Item, Ratio est rex in regno animæ: ergo debet omnia referre in Deum, vel omittit in regendo: relata autem in Deum sunt bona, omissa autem mala: ergo omnia quæ sunt sub suo regimine, sunt bona vel mala. Item Deus est alpha & ω, principium & finis omnium: ergo quicquid est ab eo vt principio, si non intendit in ipsum vt est finis, illud remanet imperfectum: sed indifferens actus est ab ipso, vt à principio: ergo si non refertur in ipsum, vt in finem, remanet imperfectum in moribus: quod autem priuatur fine perficiente, est malum: ergo indifferens est malum.

SED SI hoc concedatur, videtur quòd Sancti multum peccant: nemo enim est qui omnes motus suos voluntarios in Deum referat: ergo tota die peccant Sancti, vt videtur. Si dicas, quòd verbum Apostoli non est præceptum, sed consilium. Contra hoc est, quod loquitur nec hominibus quibusdam, sed omnibus: nec de operibus quibusdam, sed omnibus, vt comedere, & bibere, sine quibus nullus homo viuit. Præterea ex modo loquendi videtur, quòd & opera naturæ in Deum referre debeamus: quia comedere & bibere sunt opera naturæ, cum tamen concessum sit, quòd in illis aliquid potest esse indifferens. Item, Si esset consilium, ad minus oporteret, quòd aliqui implerent sicut perfecti: & videmus, quòd nullus implet. *Sed contra.*

Si dicas secundum quosdam, quòd est quoddam præceptum quod obligat habitu, sed non actu, id est, quòd habitualiter referatur, non in actu, id est, quòd nihil contra gloriam Dei fiat: sed talia sunt opera referibilia ad gloriam Dei. Contra: Secundum hoc enim dormiens impleret præceptum illud, quia nihil facit contra præceptum Dei: sed omnia sua referibilia sunt ad gloriam Dei: quicquid autem implet præceptum Dei, meretur: ergo dormiens actu meretur, quod falsum est. Item, Præceptum de se respicit opus quod est in potestate nostra, & non habitum: ergo nihil est dictu, quòd habitualiter, & non actualiter obliget.

EX ISTA autem disputatione videtur vlterius sequi, quòd religiosi & quicunque alij omnia *Quæs.*

singularia

singularia opera teneantur referre in Deum, vel non erunt meritoria, sed demeritoria: quod valde difficile est sustinere, quia nemo talis inuenitur.

Præterea, Si tenemur omnia referre in Deum: ergo & venialia peccata.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo non video qualiter secundum dicta Sanctorum possit sustineri aliquid esse indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ: quia aut erit otiosum, & tunc reputatur malum in Euangelio: aut erit relatum, & tunc erit meritorium: & ideo concedo prima quatuor argumenta.

AD QVINTVM autem dicendum, quòd non valet: bene enim potest esse, quòd homo malus faciat opus non malum: sicut si dat eleemosynam propter Deum, quia non idem est bonum quod meritorium: sed potest esse bonum de genere bonorum, vt dicunt Magistri. Quod autem dicitur, Aut facite, &c. Dicendum, quòd arbor non dicitur hic homo agens vel voluntas quæ est instrumentum, sed dicitur ibi arbor fructus voluntatis: & hoc verum est: quia à tali actu interiori per se non procedit nisi de similitudine fructus, sed ab homine ipso potest procedere vt malum & bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio nihil valet: quia intelligitur, quòd vno opere non potest aliquis in contraria intendere: vnde dicit Glossa, quòd intelligitur de Dominis contraria præcipientibus: sed tamen vno opere posset tendere in vnum secundum quod est de genere bonorum, & per aliud tendere in aliud quod per se est malum.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil est medium meo iudicio quoad actus voluntatis deliberatiuæ: quia illud quod videbatur esse medium, accipit condemnationem mali, sed non quoad omnes actus voluntatis, vt patet ex prius habitis.

AD ALIVD dicendum, quòd non tenemur ad ea omnia quæ habuissemus in statu primi hominis, si stetisset. Et licet aliqua causata sint ex peccato, vt necessitas moriendi, & huiusmodi pœnalitates: tamen per occupationem non omnia tenemur referre in Deum, nisi fiant voluntate deliberante: sed subita vel non cogitante non tenemur, & illa non est causa indifferentis propriè loquendo, sed voluntas deliberatiua, vt prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd vti est actus voluntatis deliberatiuæ: non tamen dico, quòd abutatur si non refert: sed si refert in oppositum, tunc abutitur: & huius ratio patebit in sequentibus huius eiusdem problematis.

AD ALIVD dicendum, quòd defertio meliorum rerum non est nisi per auersionem actualem: & hæc auersio non est nisi per conuersionem ad oppositum.

AD ALIVD dicendum, quòd indifferen actus est à Deo, sicut omnis actus: non tamen oportet, quòd actu referatur in Deum: quia habet perfectionem secundum naturam: & relatio illa non daret illi perfectionem secundum naturam, sed secundum bene esse tantum: & illud dicitur esse perfectum quod est completum secundum esse: tamen verum est, quòd vanus remanet non relatus, vt infra patebit.

AD ID quod obiicitur in contrarium, sine præiudicio dico, quòd est præceptum verbi Apostoli: sed cum sit affirmatiuum, non obligat ad semper, licet obliget semper. Dico autem, quòd obligat pro loco & tempore: & locus & tempus sunt, quando cogitat actu, quòd talis actus referibilis est & meritorius esse potest si referatur. Sed adhuc præceptum tunc violatur duobus modis, scilicet per voluntatem tendentem in oppositam relationem: & hæc est voluntas contemnens Dei honorem relatione illa, & tunc transgreditur mortaliter & violat præceptum. Omittitur etiam per voluntatem simpliciter: & tunc puto, quòd vanum manet opus illud, & fit veniale, & non fit contra præceptum, sed præter gloriam Dei facimus. Et sic patet, quòd à multis impletur mandatum: & à quibus non impletur, non semper mortaliter peccant.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd opera talia quamuis sint naturæ, tamen ordinabilia sunt à voluntate deliberante: & in tali casu loquitur Apostolus.

AD ALIVD dicendum, quòd ordinans non habet actualem voluntatem: sed istud peccatum habet voluntatem actu deliberantem, vt dictum est: & ideo contra voluntatem Dei: vt facere est in dormiente priuatio pura: in vigilante autem si refertur, tunc ponit meritum actuale. Si autem non refert, tunc ponit aliquid fieri contra mandatum vel præter mandatum, vt dictum est: & ideo in vno casu potest esse peccatum graue, in alio autem otiosum, quod & malum reputatur à Sanctis. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd sufficit vniuersalis relatio: sicut verbi gratia, si totum se deuouit, omnia opera sunt relata in illa relatione, nisi actualiter in aliquo opere malo fiat reuocatio relationis illius: sicut si dicamus, deuouit Deo centum marcas, & per singulos dies dat singulos denarios, non oportet quòd omni die referat: quia relatio sufficit nisi reuocetur: & est simile in his quæ feruntur motu violento, in quibus prima vis motiua non semper coniungitur, sed multiplicatur in medio, & manet.

AD ALIVD dicendum, quòd non valet: quia peccatum veniale est dispositio ad malum: & ideo non est referibile: dictum autem Apostoli intelligitur de his quæ per naturam ad gloriam Dei sunt ordinata.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnus & idem numero actus potest esse bonus & malus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo, &c.] Videtur enim sequi ex hoc quòd vnus numero actus possit esse bonus & malus. Vnus enim numero actus fuit crucifixio Iudæorum: & ideo placuit passio Christi Iudæis, & actus Iudæorum displicuit Deo: ergo idem placuit & displicuit: nihil autem placet Deo nisi bonum, nihil displicet nisi malum.

2 Item, Hoc etiam videtur in multis exemplis, sicut in omnibus tentationibus Sanctorum quæ ex parte tentantium displicent, & ex parte patientium

patientium placent, cum tamen vna & eadem numero sit actio.

3 Item, Præcipit dominus bonus seruo malo vt det eleemosynam, & ille dat eam mala voluntate : illa datio est vna numero, & meritoria domino, & demeritoria seruo ; ergo eadem actio est bona & mala.

4 Item, Hæc obiectio est de suffragiis quæ fiunt pro mortuis bonis à viuis malis, in quibus vna numero actio videtur esse meritoria diminutionis pœnæ, & non meritoria. Si dicas, quòd hoc non est inconueniens respectu diuersorum. Hoc nihil est : quia bonum & malum sunt formæ absolutè inhærentes, & non in comparatione ad alterum : ergo videtur, quòd actio quæ alicui est bona, in se sit bona : & quæ alicui sit mala, in se est mala : ergo eadem numero actio est in se mala, & in se bona, quod impossibile est.

5 Præterea videtur hoc verificari de aliquo actu continuo, quem aliquis primò facit propter Deum, & postea antequam finiat, conuertit intentionem ad inanem gloriam : tunc enim actus est vnus, quia agens vnus, & tempus vnum, & terminus motus vnus ; & tamen est primo bonus, & postea malus : ergo vna numero actio potest esse bona & mala, quod videtur esse impossibile, cum bonum & malum sunt opposita, vel vt contraria, vel vt priuatio & habitus, vt supra determinatum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd meo iudicio vnus & idem actus sic positus vt idem sumatur in essentia, non potest esse simul bonus & malus.

AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quòd non est idem actio & passio : quia actio est in agente sicut accidens in subiecto, licet sit ab ipso sicut à causa : & ideo licet passio placeat, non oportet quòd actio placeat : quia non sunt idem essentialiter, licet simul sint, & vnum efficiatur ab altero.

AD ALIVD dicendum, quòd ibi sunt duæ actiones realiter, scilicet voluntas dandi in domino, & voluntas non dandi in seruo : & ideo domini actio est simpliciter bona : sed actio serui habet duo, scilicet essentiam actionis secundum quòd est in agente & ab ipso, & hæc est absolutè mala : & actum ipsum, & hoc per auctoritatem domini, licet ministerium sit serui : & hoc est bonum secundum quòd auctoritas est, & rectum est illud ministerium, licet absolutè sit malum.

AD ALIVD dicendum, quòd opus suffragij factum per malum, habet primum motiuum illum qui est in purgatorio, & illius gratia informat actum ipsum : sed actio ipsa substantialiter est mala & demeritoria facienti, vel ad minus non bona.

AD ALIVD dicendum, quòd in tali actione sunt duæ actiones morales, licet vna sit naturaliter : & quoad diuersas sui partes ab intentione diuersimodè informatur : est enim in moribus intentio principaliter mouens : & cum ibi sint duæ intentiones, sunt duo mouentia, & ad duo mouentia sequuntur duæ actiones, & non vna.

DISTINCTIO XLI.

An omnis intentio vel actio eorum qui carent fide, sit mala.

Qualiter ex obliquitate intentionis habeat fieri opus malum.

AVMQVE intentio (vt supra dictum est) bonum opus faciat, & & fides intentionem dirigat : non immerito quæri potest, vtrum omnis intentio, omneque illorum opus malum sit, qui fidem non habent ? Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non est fides, nec intentio bona nec opus bonum esse videtur. Quod à quibusdam non irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones & voluntates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt : vnde Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quod exponens Augustinus ait, Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono : vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Iacobus in epistola cano. ait, Qui offendit in vno, scilicet in charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatem non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (vt supra meminit Augustinus) non fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum est. Non ergo mandata custodit, qui charitate caret:

Rom. 14.
In lib. sentent. Prosperi. c. 105.

caret : quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. Vnde Aug-
Rom.13. stinus super epistolam ad Gal. ait, Custoditionem legis dicit Apostolus, modo inebriari, non occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide, & spe impleri non possunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui
Hebr. 11. fidem, charitatem non habet. Impossibile enim est (vt ait Apostolus) sine fide aliquid placere Deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt: quia omne bonum placet Deo.

Quæ premissæ sententiæ obiiciuntur ex verbis Augustini.

B His autem obiicitur quod supra dixit Augustinus, scilicet quòd in
Lib.1.confess.cap.12. seruili timore, etsi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiamsi bonum est quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, sed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est : de quo tamen hic dicit, quia bonum
Psalm.83. facit, sed non bene. Qui etiam super illum locum Psalm. Turtur inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos : dicit, quòd Iudæi, hæretici, & pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt pauperes, & huiusmodi : sed non in nido Ecclesiæ, id est, in fide : & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes bona opera appellari huiusmodi quæ sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sic fiunt,
Dist. 38. Lit. A quod euidenter supra Augustinus docuit : sed quia bona essent, si aliter fierent : quæ in suo genere sunt bona, sed ex affectu fiunt mala.

Aliorum sententia de præmissa quæstione, qua quærebatur si omnis actio eorum mala est, qui fidem non habent.

C Alij vero qui trifariam distinctionem actuum faciunt, opera cuncta
In præf. ad Psalm.31. quæ ad naturæ subsidium fiunt, semper bona esse astruunt. Sed quod Augustinus mala esse dicit, si malas habeant causas, non ita accipiendum est, quasi ipsa mala sint : sed quia peccant & mali sunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, scilicet bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant dicentes ibi bonum vocatum quod remunerabile est ad vitam : non quòd illud sit solum bonum opus, imo etiam alia plura, licet non ea ratione qua illud sint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro specie boni, pro licito, & aliis forte modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit : sed non illa sola bona est, vt aiunt. Nam siquis Iudæus vel malus Christianus necessitatem proximi releuauerit naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas, qua illud fecit.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

CVMQVE intentio vt ſuprà dictum eſt,&c.] In hac diſtinctione Magiſter determinat quandam quæſtionem quæ ſequitur ex habitis, ſcilicet vtrum omnis actus infidelium peccatum ſit, quorum intentio nulla dirigitur à fine? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima determinat, vtrum omne illud opus peccatum ſit, quod non fit ex fide dirigente & charitate informante intentionem? In ſecunda autem quæſtione ex incidenti, quia intentio vno modo eſt voluntas relata ad finem, quærit, vtrum omne peccatum ſit voluntarium? Et hæc incipit *ibi* [Poſt hæc inueſtigari oportet, &c.] In prima parte ſunt quatuor capitula, in quorum primo ex verbis Auguſt. videtur probari, quòd nullum bonum opus eſt, vbi non eſt charitas. In ſecundo obiicitur in contrarium iterum per verba Auguſt. In tertio ponitur reſponſio ſecundum eos qui dicunt, quòd nullum bonum opus eſt, vbi non eſt fides. In quarto ponitur alia reſponſio ſecundum eos qui trifariam faciunt actus diuiſionem. Et per hoc patet ſententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſola voluntas vel intentio ſufficit ad meritum vel demeritum, vel actus addit aliquid in vtroque?

ANte literam autem propter diuerſas diſputationes Magiſtrorum quæruntur quatuor: quorum primum eſt, Vtrum ſola voluntas vel intentio ſufficit ad meritum vel demeritum, vel actus addit aliquid in vtroque vel non? Secundo, Vtrum intentio facit bonum vel malum opus? Tertio, Vtrum hoc verum ſit, quòd intentio dat quantitatem operi bono vel malo? Quarto autem, Vtrum intentio dirigitur fide & charitate vel non?

Ad primum dicit ſic Bernard. in lib. de libero arbitrio & grat. Bona intentio ſufficit ad bonum meritum, ſed bona actio requiritur ad exemplum. Ergo videtur, quòd actio nihil operatur reſpectu præmij, ſed intentio tantum.

2 Item, Super illud Pſalm. 31. Dixi, Confitebor: dicit Gloſſa. Voluntas pro opere computatur. Ergo videtur, quòd ſuperfluum ſit opus, cum Deus non reputet niſi quod verè eſt ſufficiens.

3 Item Pſalm. 125. Qui ſeminant in lacrymis, &c. dicit Gloſſa. Ad quam ſufficit ſi deſit facultas. Ergo videtur, quòd in omni bono ſufficit voluntas.

4 Item hoc idem videtur per rationem: meritum enim eſt ſecundùm illud attendendum, quod maximè noſtrum eſt: nihil autem adeò eſt noſtrum, ſicut id quod maximè eſt in noſtra poteſtate: & hoc eſt voluntas, vt dicit Auguſtinus in vltim.cap. iſtius diſtinctionis: ergo videtur, quòd ſecundum voluntatem hominis meritum attenda tur.

5 Item, Omnes nos Deus æqualiter creauit ad regnum: ergo etiam poteſtatem merendi poſuit in aliquo quod æqualiter habent omnes: hoc autem non poteſt eſſe opus exterius, ſed voluntas interior: ergo poteſtas meriti conſiſtit penes voluntatem, & non penes opus exterius.

6 Idem & per auctoritatem videtur, quòd extrinſecum opus nihil addit merito: quia ſuper illud Mar. Hæc vidua plus omnibus miſit in gazophylacium: dicit Gloſſa. Merito piæ intentionis ſunt opera accepta. Ergo intentio eſt plus accepta vel potius ſine opere, quia vidua nullum vel paruum fecit opus reſpectu aliorum. Cap.12.

7 Item Gloſſa, Hieronym. ibidem, Non quantum, ſed ex quanto des conſiderat. Et ex hoc ſequitur idem.

8 Item, Super illud, quòd meritum non abundauit: dicit Gloſſa. Vbi æqua eſt voluntas, æqualem habebit mercedem.

9 Item, Gratiæ eſt totum quod operamur: gratia autem non datur ſecundum opera, ſed dona: ergo videtur, quòd nec meritum quod eſt à gratia, ſit in operationibus exterioribus, ſed in interiori actu gratiæ. Si dicatur, quòd ita eſt in bonis, ſed in malis non: quia malum in opere peius eſt quam in voluntate ſola. Contra hoc ſic obiicitur, Super illum locum Pſalm.57. Etenim in corde iniquitas, &c. dicit Gloſſa. Si vis & non potes, Dominus factum reputat.

10 Item ſuper illud Leuit. 15. Mulier quæ redeunte menſe fluxum ſanguinis patitur: Gloſſa voluntas pro facto reputatur: ergo idem eſt in malis, & etiam in bonis: & ſic videtur, quòd ex neutra parte aliquid adiiciat opus.

SED CONTRA obiicitur ſic: Dicit Iac. in canonica 2.Fides ſine operibus mortua eſt: fides autem dirigit intentionem: ergo & intentio ſine operibus nihil valet. Sed contra.

2 Item Greg. Charitas operatur magna, ſi eſt: ſi vero deſinit operari, charitas non eſt. Ergo videtur, quòd in charitate quæ eſt finis operum, vt ſupra dictum eſt, exigantur opera.

3 Item Greg. Probatio dilectionis eſt exhibitio operis.

4 Item 2.Cor.8. Velle cœpiſtis ab anno priore: nunc vero & facto perficite, vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiendi ex eo quod habetis.

5 Item, Si voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet, &c.

6 Item ibidem, Qui parcè ſeminat, &c. & loquitur de operibus. Ex his autem & multis aliis patet, quòd opera bona in charitate facta, valent ad remunerationem & meritum.

7 Præterea, Abſurdum eſſet dicere, quòd non valerent: quia ſic retraherentur homines ab operibus.

8 Item, Apud iudicium hominis non æqualiter remuneratur ſeruiens ſola voluntate, quam ſeruiens voluntate & opere: ergo & ſic eſt apud iuſtitiam diuinam. Similiter videtur quod in malo etiam adducunt: quia apud iudicium hominis fur condemnatur, non qui vult furari, licet incomparabilis ſit: ergo & in iudicio Dei ita debet eſſe, quòd factum magis condemnatur, quam voluntas ſola.

9 Item,

9 Item Mat. 25. Et bonis & malis obiicit facta tanquam causam salutis vel condemnationis dicens: Esuriui, &c. ergo opera adduntur voluntati.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in bonis sufficit voluntas & intentio in adultis in omnibus illis casibus in quibus deest facultas operis. In omnibus autem illis casibus in quibus suppetit facultas, mentitur sibi intentio & voluntas, nisi procedat in opere: & tunc voluntas & factum simul remunerãtur. Per hoc patet solutio ad omnia ea quæ obiecta sunt de bonis. Item distinguendum est in merito. Est enim meritum actualis præmij hîc, & in futuro: in futuro, vt glorietur de multitudine bonarum operationum: hîc autem, vt radicetur in bono per confirmationem habitus & augmenti gratiæ, ex cognoscibili quia bene vtitur accepto, & huiusmodi: & ad hoc valent opera, & adiiciunt super hoc voluntatem completam. Et est meritum respectu præmij substantialis tantum, vt quis glorietur in participatione Dei: & hoc attenditur tantum secundum radicem charitatis. Per hoc patet solutio omnium quæ obiiciuntur de bonis.

AD ID autem quod obiicitur de malis est etiam vna solutio, quòd voluntas completa reputatur pro facto in his quæ in peccato sunt contra Deum, vt est contemptus, auersio, ingratitudo, & huiusmodi. In his autem quæ sunt contra proximum, non est adeò nociua voluntas completa sola, sicut opus: & per consequens pœna damni & sensus est æqualis, sed pœna remorsus non ita. Sed tamen notandum, quòd in quibusdam peccatis vix ita completa voluntas est in se, sicut in opere carnis, sicut in fornicatione: quia delectationem ibi addit corporalis actus.

AD ID autem quod obiicitur de iudicio hominis quod condemnat opus, non voluntatem, non est simile: quia hoc facit homo, quia non videt cor: Deus autem qui cor intuetur, vtrumque condemnat, & magis cor, quam opus. Per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS II.

Vtrum intentio facit bonum vel malum opus?

SEcundo quæritur, Vtrum intentio facit bonum & malum opus? Videtur autem, quòd sic per illud Mat. 12. Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona, & malus homo de malo, &c. ibi dicit Glossa. Thesaurus cordis est intentio, de quo Dominus iudicat opera. Ergo videtur, quòd bona & mala sint opera per intentionem bonam vel malam.

2 Item, Bonum quod est perfectum in esse & bene esse, potest fieri malum per intentionem, vt est credere in Deum, vel dare eleemosynas mala intentione factum: ergo multo magis malum quod imperfectum est & defectus, potest fieri per intentionem bonum: ergo bonum fit malum per intentionem, & malum bonum, & sic qualitas operis generaliter pendet ex qualitate intentionis.

3 Item, Cum opus nón sit causa intentionis, sed potius intentio causa operis, & causa influat suam qualitatem super causatum, videtur quòd bonitas vel malitia intentionis profluat in opus: & ita opus est bonum vel malum intentione bona vel mala.

4 Item, Furtum per se malum est: & tamen ex bona intentione factum est bonum in illis qui abstulerunt res Ægyptiorum ex præcepto Domini.

5 Item, Aliquis simplex furatur diuiti sine omni remorsu conscientiæ, vt det pauperi: in illo non mouet ad opus nisi intentio sola bona: ergo videtur, quòd efficiatur bonum.

6 Item, Iste intendit peccare mortaliter, & actus in se est veniale peccatum: concedunt Magistri, quòd ille propter intentionem mortaliter peccat: ergo similiter debet esse è conuerso, quòd peccans mortaliter ex actu, peccabit venialiter ex intentione, cum pronior sit Dominus ad miserendum, quam ad condemnandum.

Sed si hoc concedatur, in contrarium erunt ea quæ habita sunt ab Augustin. in præcedenti distinct.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd bonum & malum in opere non causantur vno modo: sed bonum, sicut Dionys. dicit, ex vna tota causa est, id est, ad constitutionem boni oportet conuenire omnes circunstantias & finem & formam in voluntate agente: & non constituitur nisi ab omnibus his simul per modum totius integralis, quod constituitur ab omnibus suis partibus simul acceptis. Malum autem vt dicit Dionys. fit omnifariam, id est, ex quolibet particulari defectu: sicut & totum integrale destruitur qualibet parte diuisim destructa. Et ideo est, quòd bonum non est sine intentione bona, licet non sit bonum ex sola intentione: sicut domus non est sine pariete, licet non sit ex solo pariete. Et per hoc patet solutio ad primum: quia ad malum sufficit intentio corruptionis, licet causetur etiam ex aliis corruptionibus. Sed ad bonum non sufficit integritas intentionis: quia multæ aliæ possunt esse corruptiones circa opus.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile, sicut patet ex dictis.

AD ALIVD dicendum, quòd intentio est causa operis, sed non est sola causa: & ideo non procedit obiectio illa.

AD ALIVD dicendum, quòd non fuit furtum illud, sed potius translatio dominij ab eo qui potuit, in potestatem siue dominium populi: & ideo illa argumentatio non probat.

AD ALIVD dicendum, quòd in illo opere est ignorantia iuris, quæ neminem excusat à toto: & ideo est peruersa intentio illa.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut est in bono & in malo, ita est in malo & peiori: quia ad peius sufficit corruptio particularis in actu vel intentione. Ad hoc autem quòd malum fiat minus malum in genere non ita sufficit. Dico autem in genere, vt de mortali in se fiat veniale: quia bonitas intentionis diminuit in eodem genere, sed non mutando genus peccati.

*

ARTICVLVS III.

Vtrum intentio quantitatem det operi bono vel malo, & faciat opus bonum vel malum?

TErtio quæritur, Vtrum intentio quantitatem det operi bono vel malo? Videtur autem quòd sic: Glossa enim super illud Mat. 12. Bonus homo de bono thesauro, &c. dicit, Quantum boni intendis, tantum boni facis. Et alia super illud, Malus homo de malo thesauro, &c. Quantum mali intendis, tantum mali facis. Ergo videtur, quòd & bonum & malum opus accipit quantitatem ab intentione bona vel mala: sed iste per dationem eleemosynæ vel solam voluntatem martyrij intendit esse martyr: ergo ipse est martyr. Et in malo similiter, iste fornicando intendit peccare venialiter: ergo ipse peccat venialiter: quorum vtrumque falsum est: non ergo quantum intendis, tantum facis.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc potest dici, sicut supra distinct. 38. responsum est: & illam reputo solutionem meliorem. Sed tamen Antisiodorens. distinguit hic dicendo, quòd cum dicitur, Quantum intendis, tantum facis: tantum & quantum possunt sumi nominaliter, &. aduerbialiter. Si nominaliter: tunc sunt in accusatiuo casu, & est sensus: Quantam rem intendis, tantam facis: & tunc in bonis non tenet propter causas supradictas: quia bonum causatur ex vna tota & sola causa, & non à sola intentione. In malis autem comparatione habita ad peius, tenet ex parte reatus, licet non teneat ex parte conuersionis ad bonum commutabile, vt prius dictum est: sed descendendo respectu minus mali non tenet: quia non sequitur, si intendis fornicando peccare venialiter, quòd pecces venialiter. Si autem sumuntur aduerbialiter: tunc possunt notare intentionem in genere & similitudinem, vel in specie in æqualitate. Primo modo vera est, Quantum intendis, tantum facis, id est, si multum, multum. Si secundo modo falsa est: quia non ad æqualitatem intentionis semper commensuratur opus: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum intentio dirigatur fide vel charitate?

QVarto quæritur, Vtrum intentio dirigatur fide vel charitate, vel non? Et videtur, quòd non: ratio enim per se sufficit ad finem sui operis videndum: ergo per se sine fine sufficit ad dirigendum.

2 Præterea, Charitas nullo modo videtur dirigere: quia dirigere est actus aspectus, charitas autem est secundum affectum simplicem.

3 Item, Quare respicere attribuitur fidei & charitati, & non spei, cum ipsa sit theologica virtus, & respiciat finem sicut aliæ duæ?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sola fides dirigit propriè per hoc quòd ipsa ostendit finem boni & retributionem.

AD PRIMVM autem quod obiicitur, dicendum, quòd licet rario per se sufficiat ad cognoscendum finem quia est, non tamen sufficit vt cognoscat quid est merces operis in participatione Dei per gloriam: & ideo oportet adesse lumen fidei in directione illa.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas dirigit per modum tendentis in finem, non per modum indicantis, sicut supra expositum est.

AD ALIVD dicendum, quòd finis præsens est in eo quod intendit in finem per intentionem: spes autem & id quod expectat est per modum futuri, non præsentis: & non dirigit proprie, sed erigit operantem.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnium infidelium opera de necessitate sint mala vel non?

DEinde quæritur de his quæ dicantur in litera: & primo de hoc quod dicit *ibi* [Vtrum omnis intentio omneque opus eorum malum sit, &c.] Videtur enim hoc esse verum: quia non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala, &c. Constat autem, quòd infidelis est arbor mala: ergo non facit fructus bonos: ergo non potest facere opera bona.

2 Item, Infidelitas est habitus contrarius fidei: ergo dirigit ad contrarium fidei: intentio autem recta in contrarium fidei facit opus malum: ergo omne opus infidelis est malum.

Sed contra. SED CONTRA: Opus ciuilium virtutum habebant infideles: sed opera illa non sunt mala, sed potius bona: ergo infidelis potest facere opera bona.

2 Item, Glossa quædam supra Matt. dicit, quod cum virtutibus naturalibus multi veniunt ad Christum. Ergo antequam veniant, habent virtutes naturales: illarum autem virtutum opera non sunt mala: ergo non omnia eorum ante fidem sunt mala.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non omnium infidelium opera de necessitate mala sunt: sed omnia opera eorum de necessitate sunt sine gratia gratum faciente, & non meritoria, licet possint esse de genere bonorum, vt dicit secunda opinio hic inducta: quia prior opinio quæ huic quæstioni in litera respondet, falsa est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd arbor non dicitur homo operans, neque voluntas instrumentum, sed voluntas actus interior: & quod per se non per accidens procedit ab illo, hoc informatur secundum illam: & ideo si illa est mala, ipsum est malum: & si est bona, ipsum est bonum. Et hoc etiam supra notatum est. Homo autem malus in se bene potest bonum facere non inquantum malus, sed inquantum motus pietate naturali, vel bonitate virtutis politicæ.

AD ALIVD dicendum, quòd infidelitas secundum quòd non dicit fidei priuationem, sed habitum contrarium fidei qui error vocatur, non semper dirigit infidelem: sed hoc verum est, quòd quotiescunque dirigit eum, toties peruertit opus. Dirigitur autem infidelis, sicut & fidelis, quandoque lumine rationis naturalis: & tunc potest facere

facere opera quæ sunt de genere bonorum. Quod autem Augustinus dicit in litera, quòd falsa virtus est in talibus, etiam in optimis moribus, satis bene soluit secunda opinio quæ dicitur falsa: quia quod promittit quantum est de natura actus qui ordinatus est ad beatitudinem, non soluit propter contrariam dispositionem inuentam in subiecto operantis.

Hîc ponuntur quædam Augustini capitula quæ retractauit, non quasi praue dicta, sed quo sensu dixerit insinuans.

POst hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit quod Augustinus D
ait in lib. de vera religione. Vsque adeò, inquit, peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Cap. 14.
Huius dicti rationem Augustinus aperiens in lib. retract. dicit: Potest videri falsa hæc diffinitio, sed si diligenter discutiatur, inuenitur esse verissima: peccatum quippè illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati, scilicet peccatum primum hominis quod fuit peccatum & causa peccati, sed non pœna. Quamuis & illa quæ non voluntaria peccata non immeritò dicuntur, quia vel à nescientibus vel à coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate vtique facit, quod cum faciendum non sit, putat esse faciendum: & ille qui concupiscente aduersus spiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult: & illud quod in paruulis est originale peccatum, ex prima hominis voluntate mala contractum est. Non itaque falsum est quod dixi, Vsque adeò peccatum voluntarium est, &c. Ecce qualiter accipiendum sit illud, scilicet vel de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur non voluntaria, quæ scilicet per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt: eadem tamen ea ratione possunt dici voluntaria, quia sine voluntate non committuntur. Lib. 1. c. 13. Galat. 5. Rom. 7.

Aliud capitulum.

ILlius etiam intelligentia perquirenda est, quod in lib. de duabus ani- E
mabus edidit, inquiens, Nusquam nisi in voluntate peccatum est. Cap. 10.
Quod etiam in lib. retract. planè determinat dicens, Potest putari illa falsa esse sententia qua diximus, Nusquam nisi in voluntate esse peccatum, cum Apostolus dicat, Quod nolo hoc facio, &c. Sed peccatum quod nusquam est nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est, id est, primum hominis peccatum. Lib. 1. c. 15. Rom. 7.
In eodem quoque lib. de duabus animabus, aliud tradidit consideratione dignum, ait enim, Non nisi voluntate peccatur, ipsamque voluntatem diffinit dicens, Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid vel non admittendum, vel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens, & intelligentiam pandens in lib. retract. ait, Hoc propterea dictum est, vt hac diffinitione volens à nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intentio, qui in paradiso fecerunt originem mali, nullo cogente peccando, id est, libera voluntate: quia & scientes contra præceptum fecerunt: & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coëgit. Nam qui ne- Cap. 10. Lib. 1. Cap. 15.

ſciens peccauit, non incongruenter nolens peccaſſe dici poteſt : quamuis & ipſe quidem neſciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum ſine voluntate eſſe potuit, ſed voluntas facti ibi fuit, non peccati voluntas : quod tamen factum fuit peccatum : hoc enim factum eſt, quod fieri non debuit. Quiſquis autem ſciens peccat, ſi poteſt cogenti ad peccatum ſine peccato reſiſtere, nec tamen facit, vtique volens peccat: quia qui poteſt reſiſtere, non cogitur cedere. Quapropter pecatum ſine voluntate eſſe non poſſe veriſſimum eſt. Ex his liquet qualiter ſuperiora accipienda ſint.

Quod mala voluntas eſt voluntarium peccatum.

Lib. de libero arb. cap 10. & lib. 1. retract.cap.9. & 22. lib. retract.c.9.

SI autem omne peccatum mortale voluntarium eſt, cum voluntas mala peccatum ſit mortale, conſtat ipſum eſſe voluntarium peccatum. Quid enim, vt ait Auguſtinus, tam in voluntate, quam ipſa voluntas ſita eſt ? Voluntas itaque mala rectè voluntarium dicitur peccatum, quia in voluntate conſiſtit. Voluntas quippè (vt ait Auguſt. in eodem) eſt prima cauſa peccandi : aut nullum peccatum eſt prima cauſa peccandi, nec eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi peccanti. Non ergo eſt cui rectè imputetur niſi voluntati. Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum eſt. Neque his verbis aliud voluit oſtendere Auguſtinus, vt ipſe ait in retractationibus, niſi quia voluntas eſt qua peccatur, & qua rectè viuitur.

Ibidem.

ARTICVLVS VI.

An omne peccatum etiam originale eſt voluntarium ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Poſt hæc inueſtigari oportet, qualiter intelligendum ſit, &c.] Videtur enim non omne peccatum eſſe voluntarium : quia originale peccatum eſt innatum ex neceſſitate naturæ corruptæ : & quod eſt ex neceſſitate, vt dicit Auguſt. non eſt ſub voluntate : ergo primi motus non ſunt ſub voluntate : ergo non ſunt voluntarij : & tamen ſunt peccata : ergo non omne peccatum etiam actuale eſt voluntarium.

2 Item, Aliquod peccatum eſt ex ignorantia, vt ſupra habitum eſt diſtinct. 10. Conſtat autem, quòd inuoluntarium per ignorantiam eſt, vt dicit Damaſc. cuius principium eſt intra non cognoſcentem ſingularia: ergo quod eſt ignoratum, non eſt voluntarium : ſed ignorantia eſt peccatum: ergo non omne peccatum, peccatum eſt voluntarium.

3 Item, Aliquis tenetur ſurgere ad Matutinas, & dormiens non audit ſignum : ergo omittit non ſurgendo : ſed conſtat, quòd non habet voluntatem cum dormit : ergo ſine voluntate peccat omittendo : non ergo omne peccatum eſt voluntarium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omne peccatum eſt voluntarium, vt dicit in litera : ſed non eſt vno modo voluntarium, ſed multipliciter: quoddam enim eſt voluntarium quod ſola voluntate cauſatur nullo alio inclinante ad peccandum, nec interiori, nec exteriori : & ſic primum peccatum dæmonis fuit voluntarium. Alio modo dicitur voluntarium, quod cauſatur à ſola voluntate interius inclinante, licet habeat exterius inclinans : & ſic dicitur peccatum primorum parentum voluntarium, quos ad peccandum nihil inclinabat interius niſi voluntas, & dæmon extra: & iſte modus habetur in litera. Aliquando dicitur peccatum voluntarium, cuius actus eſt voluntarius : ſed cum voluntate inclinant ad idem alia interius & exterius : & ſic dicuntur actualia peccata mortalia in nobis corruptis voluntaria. Aliquando dicitur peccatum voluntarium voluntate cauſante cauſam primi peccati, licet non ipſum peccatum : & hoc dupliciter, ſcilicet in diuerſis perſonis, aut in eadem : in diuerſis vt originale dicitur voluntarium, quia cauſa eius in Adam fuit voluntaria : in eadem autem, ſicut quando aliquis voluntariè primo ſe inebriat, vel aliud facit, vnde ſua culpa rationis regimen amittit, & poſtea cadit in aliud peccatum. Aliter dicitur voluntarium peccatum, quod in ſingulari poteſt præuenire voluntas, licet non poſſit in vniuerſali : & ſic dicitur primus motus voluntarius, vt ſupra diximus. Aliquando dicitur peccatum voluntarium, quia in contrarium eius tendit voluntas : & hoc dupliciter, ſcilicet in ſe, & in cauſa : & ſic peccatum omiſſionis voluntarium dicitur in ſe, ſicut cum non honorat cum debet &, poteſt parentes, vel non ſurgit cum poteſt & debet & aduertit, ad Matutinas : tunc enim in ſurrectionem & honorem tendere debet voluntas. In cauſa autem, quando aliquis directè ſe inebriat vel vigilat nimis,

nimis, ita quòd natura non sustinet surgere in debito tempore: vel cum aliquis promittit ad terminum in quo putat se insufficientem fore ad soluendum: si autem facit quicquid potest, & non potest, tunc non omittit. Et sic etiam in peccato ignorantiæ est voluntarium: quia voluntas tenetur tendere ad sciendum. Aliquando dicitur voluntarium cuius actus est voluntarius, & circunstantia inuoluntaria: sicut ignorantia facti excusans à toto est voluntaria, quia vult actum, licet non velit circunstantiam quam ignorat: & si scire posset, nec actum vellet, sicut cognoscere Liam in Iacob fuit voluntarium antequam consentiret in eam vt suam. Vltimo modo dicitur voluntarium quod in se non eligitur, sed propter magis aliquod difficile in quod necesse est incidere, si illud non sit voluntarium: sicut in tempore tempestatis proiectio mercium est voluntaria, quia nisi proiiciatur, necesse est submergi ex pondere nauis. Et per hoc patet ad omnia obiecta solutio, præterquam de ignorantia inuincibili: & de illa dicendum, quòd reducitur ad voluntarium cuius actus est voluntarius, sed non circunstantiæ: ita tamen, quòd voluntas largè sumatur.

DISTINCTIO XLII.

An voluntas & actio mala in eodem homine & circa eandem rem sit vnum peccatum, an plura?

VM autem voluntas mala & operatio sint peccatum, quæri solet, vtrum in eodem homine & circa eandem rem hæc duo vnum sint peccatum, vel diuersa: vt siquis voluntate furatur, voluntatem habuit malam, quæ peccatum est, & actum malum qui item peccatum est. Hæc autem duo diuersa sunt, scilicet voluntas, & actio. Sed nunquid diuersa sunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum esse peccatum, alij vero dicunt diuersa esse peccata. Quia cum constet hæc duo esse diuersa, aut diuersa duo peccata dicuntur, aut duo diuersa non peccata? Quibus alij respondent, hæc duo diuersa esse non peccata. Non enim peccata sunt, sed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobedientia, in vtroque admittitur, siue quando vult, siue quando agit: & vnus est ibi contemptus, sed minor cum in voluntate solum peccatum continetur, maior vero cum voluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, sed non plura, cùm voluntas operi mancipatur. A *Descendit ad speciales differentias pec. cati in cõmuni.*

Alia contra eosdem oppositio.

SEd adhuc eisdem obiicitur, Si vnum tantum illa duo peccatum sunt, cum quis voluntate mala prius concepta deinde opus patrauerit, non pro aliquo reus est, nisi pro quo ante opus reus erat, cùm adhuc in sola voluntate peccatum consistebat. Nullus enim reus est æternæ mortis nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione, quam prius admissum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iste fit damnabilis actu peccando, quàm ante fuerat, cùm sola voluntate delinquebat. Ad hoc etiam & illi respondent, dicentes propter peccatum quidem tantum illum furem reum constitui, quamuis eius voluntas & actio vnum sint peccatum, pro alio tamen reus factus est actu peccando, quam priùs erat sola voluntate delinquendo: quia pro actu, qui est aliud quàm voluntas, licet non aliud peccatum. B

Alia aduerſus eoſdem obiectio.

CItem & adhuc quæſtioni inſtant, dicentes hæc duo ideo diuerſa eſſe peccata, quia diuerſorum legis mandatorum præuaricationes ſunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, ſcilicet, Non furaberis: alio furandi voluntas, ſcilicet, Non concupiſces rem proximi tui. Cum autem hæc duo diuerſa mandata ſint, quibus illa duo prohibentur, patet illa duo diuerſas eſſe præuaricationes: diuerſa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt diuerſa quidem eſſe mandata, quibus illa duo diſtinctim prohibentur, vt Auguſt. docet ſuper Exodum. Veruntamen in illis non obſeruatis vna tantum præuaricatio incurritur, vnumque contrahitur peccatum, licet duo diuerſa illis prohibeantur. Sicut è conuerſo duo ſunt mandata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Artic. 71. in tomo. 4.

DIVISIO TEXTVS.

QVM autem voluntas & operatio ſit peccatum, &c.] Hîc incipit agere de modis peccatorum. Et habet duas partes, in quarum prima tangit generales diffinitiones radicum peccati. In ſecunda ſpecialiter tangit diuerſitatem peccati maximi, quod eſt peccatum in Spiritum ſanctum, quæ incipit infra diſtinct. 43. *ibi* [Eſt præterea quoddam, &c.] Hæc autem diſtinct. habet partes quinque, in quarum prima quærit, Vtrum voluntas actualis interior, & opus exterius, ſint vnum peccatum, vel non? In ſecunda, qualiter peccatum tranſit actu, & manet reatu *ibi* [Præterea ſolet quæri, Cum ab aliquo, &c.] In tertia tangit diuerſitatem radicum peccati *ibi* [Modî autem peccatorum, &c.] In quarta agit de ſeptem vitiis capitalibus *ibi* [Præterea ſciendum eſt, &c.] In quinta oſtendit, qualiter ex ſuperbia & cupiditate omnia vitia oriuntur *ibi* [Ex ſuperbia tamen omnia mala, &c.] Et per hæc & diſputationem ſequentem patebit ſententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum voluntas interior cum actu exteriori ſit idem peccatum vel diuerſa?

INcidit autem quæſtio circa primam partem, Vtrum voluntas interior cum actu exteriori ſit idem peccatum vel diuerſa? Videtur autem, quòd diuerſa: primo per tres rationes, quas Magiſter ponit in litera, & ſoluit: quarum prima eſt hæc, Voluntas & actus aut ſunt plura peccata, aut ſunt non plura peccata. Si ſunt plura peccata, habeo propoſitum: ſed plura peccata, non ſunt vnum peccatum: ergo voluntas & actus exterior non ſunt peccatum. Si autem plura non peccata: aut ergo neutrum eſt peccatum, aut alterum eſt non peccatum: quorum vtrumque falſum eſt: ergo relinquitur, quòd ſunt peccata plura.

2 Secunda eſt hæc: Pluribus quorum alterum non eſt peccatum, non efficitur aliquis magis reus, quam vno quod eſt peccatum: ergo ſi voluntas & actus ſunt plura non peccata, illis non efficitur aliquis magis reus, quam voluntate ſola: hoc autem falſum eſt: ergo actus eſt peccatum additum voluntati: ergo duo peccata ſunt voluntas & actus.

3 Tertia eſt hæc: Vnum peccatum non prohibetur niſi mandato vno, & plura pluribus: ſed voluntas & actus pluribus mandatis prohibentur: ergo ſunt plura peccata.

4 Ad idem poteſt obiici per hunc modum, Sicut ſupra habitum eſt, voluntas interior & opus exterius, differunt ſicut arbor & fructus: ſed arbor & fructus ſunt diuerſa mala in malis, & diuerſa bona in bonis: ergo voluntas interior & opus exterius ſunt diuerſa peccata.

5 Item ſuper illud Pſalm. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem, &c. dicit Gloſſa, quòd qui opus voluntati addit, addit iniquitatem iniquitati: non autem additur iniquitas iniquitati, niſi diuerſa diuerſæ: ergo voluntas & opus, &c. Pſalm. 68.

6 Item ſuper illud Rom. 1. homicidiis, dicit Gloſſa. Pluraliter dicit, homicidiis: quia aliud eſt homicidium voluntatis, & aliud ſimpliciter operis. Ergo ſimiliter eſt in aliis peccatis: ergo voluntas, &c.

7 Item, Voluntas interior & opus exterius differunt ſicut cauſa & effectus: hæc autem diuerſa ſunt ſemper: ergo ſunt diuerſa peccata.

8 Item, Vniuerſale prædicatur de pluribus inferioribus ſuis diuiſim, & poſtea diuiſim cadit in pluralitatem, quando de pluribus ſimul coniunctim prædicatur, vt ſi Sortes eſt homo, & Plato eſt homo: ergo Sortes & Plato ſunt homines. Conſtat autem, quòd voluntas fornicandi peccatum eſt, & fornicatio peccatum eſt: ergo voluntas fornicandi & fornicatio ſunt duo peccata: & idem eſt de aliis: ergo in omnibus voluntas interior, &c.

9 Item, In duobus per ſubſtantiam differentibus numero, non eſt accidens vnum numero: ſed

sed voluntas & actus interior differunt per substantiam : ergo vnum accidens numero non est in eis : sed malitia & deformitas est accidens vel per modum accidentis : ergo non est vna deformitas in voluntate interiori, & actu exteriori.

10 Item, Quandoque non simul tempore sunt voluntas interior & actus exterior : & constat, quòd vtrumque est peccatum : ergo non sunt vnum numero peccatum : quia idem numero non antecedit seipsum tempore.

Sed contra. SED CONTRA : Supra habitum est, quòd primum malum & causa mali voluntas est : ergo actus non est malus per se, sed per aliud siue per accidens : malum autem per se & malum per accidens, non diuersificant substantiam secundum numerum : ergo voluntas interior & actus exterior, non faciunt diuersa peccata secundum numerum.

2 Item, Vnum numero peccatum est pro quo vna numero pœnitentia iniungitur : sed pro voluntate & actu quando coniuncta sunt, vna numero pœnitentia iniungitur : ergo vnum numero sunt peccatum.

3 Item, In operibus bonis vnum meritum tantum secundum numerum constituunt voluntas interior & opus exterius, quando coniunguntur: ergo cum Deus non tam computet mala nostra quam bona, erit in malo vnum numero peccatum, voluntas interior,&c.

4 Item, Vna est conuersio & auersio in vtroque : quia quando voluntas & opus coniuncta sunt, non conuertitur voluntas ad bonum commutabile, nisi per opus : cum ergo vnitas peccati sit ab vna conuersione, & vna conuersione voluntas interior & actus exterior sunt vnum peccatum.

5 Item, Vnum peccatum est ab vna priuatione gratiæ & corruptione boni naturalis : sed non alio priuat opus quam voluntas, quando coniuncta sunt : ergo vnum peccatum est voluntas cum opere exteriori.

6 Item, Vna est pœna vtriusque : sed plurium peccatorum non est vna pœna : ergo ipsa sunt vnum peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd quando voluntas & actus coniuncta sunt, ipsa sunt vnum peccatum duplex : quia id quod est naturale in peccato, duplicatur in peccato, scilicet substantia actus : quia duo actus sunt interior & exterior. Id autem quod est formale, scilicet deformitas, est idem. In ratione enim formæ & finis est peccatum vnum, quia vnus est finis vtrique, & vna auersio. Et per hoc patet solutio ferè ad totum.

AD PRIMVM dicendum, quòd ista sunt plura non peccata sed vnum peccatum, id est, vnita in deformitate vna. Et sic patet, quòd vtrumque est peccatum : & tamen non plura peccata : quia vnum est ibi propter alterum, sicut actus per voluntatem : & vnum ex altero, sicut ex causa & ex voluntate : & vnum in altero coniunctum fini, sicut voluntas in actu exteriori.

AD ALIVD dicendum, quòd non efficitur magis reus intensiuè, quando voluntas & actus sunt coniuncta : sed efficitur pluribus reus materialiter, quia duplici actu. Si autem præcederet actum voluntas tempore : tunc sequeretur argumentum : quia tunc non solus actus exterior sequitur voluntatem interiorem, sed media voluntas cum actu exteriori sequitur voluntatem quæ præcessit, & hæc facit duo peccata.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, quòd prohibeatur duplici prohibitione, quando coniuncta sunt : quia cum dicitur, Non mœchaberis, ibi prohibetur voluntas in opus progrediens. Cum autem dicitur, Non concupisces, &c. ibi prohibetur voluntas in delectabili cogitationis tantum requiescens. Sed tamen Magister hoc tertium aliter soluit in litera : sed non est curandum: quia ista solutio magis est ad rem, sua autem magis ad hominem.

AD ALIVD dicendum, quòd differunt materialiter, & in hoc habent similitudinem cum arbore & fructu : sed non similia sunt in multiplicatione formæ, quia multiplicatur in arbore & fructu.

AD DVO sequentia dicendum, quòd hoc aut intelligitur de diuersitate materiali : aut si intelligitur de diuersitate formali, tunc accipiendum est de voluntate diuisa ab opere secundum tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet opus exterius procedat à voluntate interiori sicut à causa efficiente, tamen vnitur ei in fine, & per consequens in auersione finem illum consequente: quia non auertitur nisi per hoc, quia bonum commutabile sibi ponit in finem : & ideo formaliter sunt vnum peccatum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est verum, quando commune prædicatur de pluribus differentibus forma secundum esse, licet non secundum rationem, vt Sortes & Plato duas habent humanitates : sed sicut diximus prius, voluntas interior & actus exterior, non habent nisi vnam deformitatem secundum esse peccati, inquantum est peccatum : & ideo non est simile.

AD ALIVD dicendum, quòd in duobus quæ omnino diuersa sunt, verum est quod obiicit: sed voluntas & actus non diuersificantur omnino: quia vniuntur in fine, & ab illo fine tota est deformitas : quia (vt dicit Augustinus) omnis humana peruersitas est frui vtendis, & vti fruendis.

AD ALIVD dicendum, quòd quando diuisa sunt, & voluntas limitata est in se, nec progreditur in opus, nec continuat se ad opus : tunc bene conceditur, quòd sint diuersa peccata, vt patet ex præhabitis.

Si peccatum ab aliquo admiſſum in eo ſit quouſque pœniteat?

D PRæterea ſolet quæri, Cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio tranſierit, nondum tamen vera habita pœnitentia, vtrum illud peccatum vſquequò pœniteat, ſit in eo? Quod non eſſe videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, non eſt, neque actio: quia neque vult illud vel agit, quod ante voluit & egit. Sed non eſt ignorandum peccatum duobus modis dici eſſe in aliquo & tranſire, ſcilicet actu, & reatu. Actu eſt in aliquo, dum ipſum quod peccatum eſt, vt actio vel voluntas, in peccante eſt. Reatu vero, cum pro eo, ſiue tranſierit, ſiue adſit, mens hominis polluta eſt & corrupta, totuſque homo ſuppliciis obligatur perpetuis. Nec vnquam eſt in aliquo peccatum actu, præter originale, quin ſit etiam reatu, ſed eſt reatu, intelligendum poſtquam tranſiit actu.

ARTICVLVS II.

In quo fundatur reatus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Præterea quæri ſolet, &c.] Reatus enim cum dicat obligationem ad pœnam, neceſſe eſt, quòd fundetur in aliquo ſicut in cauſa: aut igitur fundatur in actu, aut in aliquo relicto ex actu. Non in actu interiori vel exteriori: quia vterque tranſit, vt probat in litera: & ceſſante cauſa ceſſat effectus: vnde ſi fundaretur in actu, oporteret quòd non eſſet reatus niſi exiſtente actu: & hoc falſum eſt: ergo fundatur in aliquo ex actu relicto. Quæritur igitur, Quid ſit illud? Videtur autem, quòd ſit habitus vel diſpoſitio: quia ex ſimilibus actibus ſimiles habitus relinquuntur (vt dicit Philoſophus) in bonis & in malis: ergo ex actibus malis in anima relinquitur habitus vel diſpoſitio ad actum ſimilem in ſpecie. Item, Homo non fit promptior ad vnius ſpeciei actus quam alterius, niſi ex aliqua diſpoſitione vel habitu relicto: ſed ex frequenti malè agere fit homo promptior ad actus eiuſdem generis vel ſpeciei: ergo relinquunt habitum.

2 Item, Pœna ſenſus determinata, non ſequitur ſubſtantiam animæ, ſed aliquid poſitum in ipſa quod eſt ens. Cum igitur nihil poſitiuè cauſetur in ipſa niſi habitus ex operatione peccati, videtur quòd nihil remaneat de peccato in anima, niſi diſpoſitio vel habitus inclinans in peccatum: ergo videtur, quòd reatus fundetur in illa diſpoſitione vel habitu.

3 Item, Ex parte illa ex qua peccatum nihil eſt, non poteſt remanere in actu: ſed ex parte auerſionis nihil eſt: ergo ex parte illa nihil relinquitur vt remaneat in anima: ergo oportet, quòd maneat ex parte conuerſionis ad bonum commutabile: ſed ex parte illa non remanet niſi per diſpoſitionem vel habitum quem relinquit: ergo reatus aut non remanet in anima, aut ſi manet, fundatur in illa diſpoſitione vel habitu, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur ſic inſolubiliter, quòd aliquis peccatum auaritiæ committat, & antequam pœniteat, efficitur prodigus: conſtat, quòd remanet reatus auaritiæ. Aut ergo remanet habitus auaritiæ in quo fundatur reatus ille, aut non. Si remanet: ergo contrarij actus ſunt in eodem ſecundum idem, ſcilicet prodigalitatis & auaritiæ, quod eſt impoſſibile. Si autem non remanet habitus auaritiæ, & tamen manet reatus: ergo reatus non fundatur in habitu vel diſpoſitione relicta ex peccato.

2 Item, Pronitas ad actum peccati remanet poſt pœnitentiam & gratiam, quia non purgatur niſi per conſuetudinem boni: reatus autem non manet poſt pœnitentiam & gratiam: ergo non fundatur in pronitate diſpoſitionis vel habitus: quia pronitas ad actum aliquem determinatum in ſpecie, non eſt in anima niſi ſecundum diſpoſitiones vel habitus.

3 Item, Omnis diſpoſitio & habitus qualitates ſunt entis: ergo ſunt ab ente primo: id autem quod maculat imaginem & deturpat, non poteſt eſſe ab ente primo: ergo macula non eſt diſpoſitio vel habitus: ergo reatus non fundatur in illo.

SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio dicendum, quòd reatus fundatur in macula culpabili. Hæc autem macula eſt corruptio pulchritudinis boni naturalis, ſicut ſi diceremus maculatum in facie mutilatum. Hæc autem macula relinquitur ex peccato animæ, vt Magiſter dixit ſupra, non diſpoſitiue: & in illa fundatur reatus, ſecundum quòd ſubſtantificatur in bono naturali. Si autem obiicitur, quòd ſecundum hoc vna eſt macula in omnibus peccatis: quia vnum priuatum, quia gratia: & vnum corruptum, ſcilicet bonum naturale: ergo etiam vnus numero eſt reatus omnium peccatorum: ergo & pœna eadem & vna. Dicendum, quòd nihil horum ſequitur: quia bonum priuatum, ſcilicet gratia & integritas naturæ dupliciter conſideratur, & etiam bonum corruptum, ſcilicet in ſe, & ſic procedit obiectio: ſed ſic non corrumpitur neque priuatur niſi à malo ſecundum quòd malum, non ſecundum quòd eſt hoc malum. Conſideratur etiam vtrumque ſecundum quòd eſt ad actum, & ſic bonum naturæ magis *Solutio.*

magis priuatur respectu castitatis per maculam quæ est ex luxuria, quam respectu liberalitatis: & bonum gratiæ elongatur magis inquantum est in castitate, quam inquantum est in liberalitate. Ex parte autem illa qua priuatio respicit actum eius quo priuat, nihil prohibet priuationes numerari, & reatus sequentes numerari, & etiam penes hoc diuersificari.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum quòd reatus meo iudicio fundatur in macula, quæ est priuatio & corruptio hoc modo considerata.

AD ID autem quod probat, quòd hoc sit dispositio vel habitus duobus argumentis: dicendum quòd dispositio quidem & habitus potest relinqui ex mala operatione: sed non in illa fundatur reatus, vt probatum est per obiectiones factas in contrarium.

AD ALIVD quod obiicitur de sensibili pœna dicendum, quòd pœna diuersificatur secundum diuersitatem maculæ, & iam dictum est qualiter macula diuersificatur. Si autem quæritur, vtrum sequitur animam, vel substantiam animæ, vel aliquid aliud positum? Dicendum quòd nihil prohibet, quòd ponatur sequi substantiam sub tali defectu, licet non posset in ipsam secundum quòd sine defectu illo accipitur: sicut etiam multa agentia secundum naturam inferuntur corpori composito aliquo principiorum componentium harmoniam corporis, quæ harmonia manente nullam possent inferre passionem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet peccatum penes auersionem solam consideratum nihil sit: tamen non est omnino nihil secundum quòd auersio substantificatur in conuersione: quia (vt superius diximus) malum agit virtute boni, & sic causat malum in anima quod radicatur in bono naturali: & non omnino nihil est, sed macula sua mutilatione spirituali deformans imaginem. Sunt autem qui hanc quæstionem aliter soluunt, quòd macula sit aliquid ens positiuè: sed quia non benè sustineri potest hoc quod dicunt, ideo prætereo dicta eorum.

Quibus modis dicitur in Scriptura reatus?

REatus in Scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale est, obligat nos pœnæ æternæ: si veniale, obligat nos pœnæ temporali. Duo enim sunt genera peccatorum, mortalium scilicet, & venialium. Mortale est per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, vt ait Augustinus, est quod est dignum accusatione & damnatione. Veniale autem quod hominem vsque in reatum perpetuæ mortis non grauat, veruntamen pœnam meretur, sed facile indulgetur. E

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum per vnam rationem dicatur de veniali & mortali peccato, vel per prius & posterius, & qualiter peccatum veniale sit peccatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Duo enim sunt genera peccatorum, mortalium scilicet, & venialium] Et sunt duo hic quærenda, scilicet vtrum peccatum per vnam rationem dicatur de mortali & veniali, vel per prius & posterius? & qualiter veniale sit peccatum? Sed horum primum supra distinct. 34. in eodem opere determinatum est. Ad secundum sic proceditur: In omni actuali peccato quod peccatum est, necesse est esse ea quæ constituunt peccatum: peccatum veniale est actuale peccatum: ergo necessario sunt in eo illa quæ constituunt peccatum: hæc autem sunt auersio & conuersio: ergo in veniali est auersio & conuersio.

2 Item, Omne quod non est auersum ab ordine quo exit à principio primo, est ordinabile in idem principium prout ipsum est finis: sed veniale non est ordinabile in ipsum prout ipsum est finis: ergo est auersum ab ordine quo res exiuit à principio primo: ergo est auersum ab incommutabili bono: constat autem, quòd veniale conuersionem habet ad bonum commutabile: ergo in veniali est auersio ab incommutabili bono & conuersio ad commutabile bonum.

SED CONTRA: Auersio ab incommutabili bono non habet ipsum per gratiam inhabitantem: ergo si peccans venialiter auertitur ab incommutabili bono, non habet incommutabile bonum per gratiam inhabitantem: quod falsum est, quia tunc nemo saluaretur. *Sed contra.*

2 Item, Peccans venialiter diligit creaturam citra Deum: ergo magis Deum: ergo non auertitur, quia debilius non auertit fortius, sed è contra.

ITEM vlterius quæritur, Quare peccatum veniale dicitur malum? Malum enim dicitur à priuatione boni gratuiti & corruptione naturalis: & peccatum veniale nec priuat gratia, nec corrumpit bonum naturale: ergo non debet dici malum. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum secundum Doctores, quòd peccatum veniale conuersionem ad bonum commutabile non habet, nisi sicut ad viam morosam, non tamen sicut ad finem: & cum secundum intentionem & voluntatem peccantis non intendatur, nisi conuersio in peccato, & conse- *Solutio.*

quatur

Si peccatum ab aliquo admiſſum in eo ſit quouſque pœniteat?

D PRæterea ſolet quæri, Cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio tranſierit, nondum tamen vera habita pœnitentia, vtrum illud peccatum vſquequo pœniteat, ſit in eo? Quod non eſſe videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, non eſt, neque actio: quia neque vult illud vel agit, quod ante voluit & egit. Sed non eſt ignorandum peccatum duobus modis dici eſſe in aliquo & tranſire, ſcilicet actu, & reatu. Actu eſt in aliquo, dum ipſum quod peccatum eſt, vt actio vel voluntas, in peccante eſt. Reatu vero, cum pro eo, ſiue tranſierit, ſiue adſit, mens hominis polluta eſt & corrupta, totuſque homo ſuppliciis obligatur perpetuis. Nec vnquam eſt in aliquo peccatum actu, præter originale, quin ſit etiam reatu, ſed eſt reatu, intelligendum poſtquam tranſiit actu.

ARTICVLVS II.

In quo fundatur reatus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Præterea quæri ſolet, &c.] Reatus enim cum dicat obligationem ad pœnam, neceſſe eſt, quòd fundetur in aliquo ſicut in cauſa: aut igitur fundatur in actu, aut in aliquo relicto ex actu. Non in actu interiori vel exteriori: quia vterque tranſit, vt probat in litera: & ceſſante cauſa ceſſat effectus: vnde ſi fundaretur in actu, oporteret quòd non eſſet reatus niſi exiſtente actu: & hoc falſum eſt: ergo fundatur in aliquo ex actu relicto. Quæritur igitur, Quid ſit illud? Videtur autem, quòd ſit habitus vel diſpoſitio: quia ex ſimilibus actibus ſimiles habitus relinquuntur (vt dicit Philoſophus) in bonis & in malis: ergo ex actibus malis in anima relinquitur habitus vel diſpoſitio ad actum ſimilem in ſpecie. Item, Homo non fit pronior ad vnius ſpeciei actus quam alterius, niſi ex aliqua diſpoſitione vel habitu relicto: ſed ex frequenti malè agere fit homo pronior ad actus eiuſdem generis vel ſpeciei: ergo relinquunt habitum.

2 Item, Pœna ſenſus determinata, non ſequitur ſubſtantiam animæ, ſed aliquid poſitum in ipſa quod eſt ens. Cum igitur nihil poſitiuè cauſetur in ipſa niſi habitus ex operatione peccati, videtur quòd nihil remaneat de peccato in anima, niſi diſpoſitio vel habitus inclinans in peccatum: ergo videtur, quòd reatus fundetur in illa diſpoſitione vel habitu.

3 Item, Ex parte illa ex qua peccatum nihil eſt, non poteſt remanere in actu: ſed ex parte auerſionis nihil eſt: ergo ex parte illa nihil relinquitur vt remaneat in anima: ergo oportet, quòd maneat ex parte conuerſionis ad bonum commutabile: ſed ex parte illa non remanet niſi per diſpoſitionem vel habitum quem relinquit: ergo reatus aut non remanet in anima, aut ſi manet, fundatur in illa diſpoſitione vel habitu, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur ſic inſolubiliter, quòd aliquis peccatum auaritiæ committat, & antequam pœniteat, efficitur prodigus: conſtat, quòd remanet reatus auaritiæ. Aut ergo remanet habitus auaritiæ in quo fundatur reatus ille, aut non. Si remanet: ergo contrarij actus ſunt in eodem ſecundum idem, ſcilicet prodigalitatis & auaritiæ, quod eſt impoſſibile. Si autem non remanet habitus auaritiæ, & tamen manet reatus: ergo reatus non fundatur in habitu vel diſpoſitione relicta ex peccato.

2 Item, Pronitas ad actum peccati remanet poſt pœnitentiam & gratiam, quia non purgatur niſi per conſuetudinem boni: reatus autem non manet poſt pœnitentiam & gratiam: ergo non fundatur in pronitate diſpoſitionis vel habitus: quia pronitas ad actum aliquem determinatum in ſpecie, non eſt in anima niſi ſecundum diſpoſitiones vel habitus.

3 Item, Omnis diſpoſitio & habitus qualitates ſunt entis: ergo ſunt ab ente primo: id autem quod maculat imaginem & deturpat, non poteſt eſſe ab ente primo: ergo macula non eſt diſpoſitio vel habitus: ergo reatus non fundatur in illo.

SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio dicendum, quòd reatus fundatur in macula culpabili. Hæc autem macula eſt corruptio pulchritudinis boni naturalis, ſicut ſi diceremus maculatum in facie mutilatum. Hæc autem macula relinquitur ex peccato animæ, vt Magiſter dixit ſupra, non diſpoſitiue: & in illa fundatur reatus, ſecundum quòd ſubſtantificatur in bono naturali. Si autem obiicitur, quòd ſecundum hoc vna eſt macula in omnibus peccatis: quia vnum priuatum, quia gratia: & vnum corruptum, ſcilicet bonum naturale: ergo etiam vnus numero eſt reatus omnium peccatorum: ergo & pœna eadem & vna. Dicendum, quòd nihil horum ſequitur: quia bonum priuatum, ſcilicet gratia & integritas naturæ dupliciter conſideratur, & etiam bonum corruptum, ſcilicet in ſe, & ſic procedit obiectio: ſed ſic non corrumpitur neque priuatur niſi à malo ſecundum quòd malum, non ſecundum quòd eſt hoc malum. Conſideratur etiam vtrumque ſecundum quòd eſt ad actum, & ſic bonum naturæ magis

Solutio.

magis priuatur respectu castitatis per maculam quæ est ex luxuria, quam respectu liberalitatis: & bonum gratiæ elongatur magis inquantum est in castitate, quam inquantum est in liberalitate. Ex parte autem illa qua priuatio respicit actum eius quo priuat, nihil prohibet priuationes numerari, & reatus sequentes numerari, & etiam penes hoc diuersificari.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum quòd reatus meo iudicio fundatur in macula, quæ est priuatio & corruptio hoc modo considerata.

AD ID autem quod probat, quòd hoc sit dispositio vel habitus duobus argumentis: dicendum quòd dispositio quidem & habitus potest relinqui ex mala operatione: sed non in illa fundatur reatus, vt probatum est per obiectiones factas in contrarium.

AD ALIVD quod obiicitur de sensibili pœna dicendum, quòd pœna diuersificatur secundum diuersitatem maculæ, & iam dictum est qualiter macula diuersificatur. Si autem quæritur, vtrum sequitur animam, vel substantiam animæ, vel aliquid aliud positum? Dicendum quòd nihil prohibet, quòd ponatur sequi substantiam sub tali defectu, licet non posset in ipsam secundum quòd sine defectu illo accipitur: sicut etiam multa agentia secundum naturam inferuntur corpori composito aliquo principiorum componentium harmoniam corporis, quæ harmonia manente nullam possent inferre passionem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet peccatum penes auersionem solam consideratum nihil sit: tamen non est omnino nihil secundum quòd auersio substantificatur in conuersione: quia (vt superius diximus) malum agit virtute boni, & sic causat malum in anima quod radicatur in bono naturali: & non omnino nihil est, sed macula sua mutilatione spirituali deformans imaginem. Sunt autem qui hanc quæstionem aliter soluunt, quòd macula sit aliquid ens positiuè: sed quia non benè sustineri potest hoc quod dicunt, ideo prætereo dicta eorum.

Quibus modis dicitur in Scriptura reatus?

REatus in Scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale est, obligat nos pœnæ æternæ: si veniale, obligat nos pœnæ temporali. Duo enim sunt genera peccatorum, mortalium scilicet, & venialium. Mortale est per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, vt ait Augustinus, est quod est dignum accusatione & damnatione. Veniale autem quod hominem vsque in reatum perpetuæ mortis non grauat, veruntamen pœnam meretur, sed facile indulgetur. E

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum per vnam rationem dicatur de veniali & mortali peccato, vel per prius & posterius, & qualiter peccatum veniale sit peccatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Duo enim sunt genera peccatorum, mortalium scilicet, & venialium] Et sunt duo hic quærenda, scilicet vtrum peccatum per vnam rationem dicatur de mortali & veniali, vel per prius & posterius? & qualiter veniale sit peccatum? Sed horum primum supra distinct. 34. in eodem opere determinatum est. Ad secundum sic proceditur: In omni actuali peccato quod peccatum est, necesse est esse ea quæ constituunt peccatum: peccatum veniale est actuale peccatum: ergo necessario sunt in eo illa quæ constituunt peccatum: hæc autem sunt auersio & conuersio: ergo in veniali est auersio & conuersio.

2 Item, Omne quod non est auersum ab ordine quo exit à principio primo, est ordinabile in idem principium prout ipsum est finis: sed veniale non est ordinabile in ipsum prout ipsum est finis: ergo est auersum ab ordine quo res exiuit à principio primo: ergo est auersum ab incommutabili bono: constat autem, quòd veniale conuersionem habet ad bonum commutabile: ergo in veniali est auersio ab incommutabili bono & conuersio ad commutabile bonum.

SED CONTRA: Auersio ab incommutabili bono non habet ipsum per gratiam inhabitantem: ergo si peccans venialiter auertitur ab incommutabili bono, non habet incommutabile bonum per gratiam inhabitantem: quod falsum est, quia tunc nemo saluaretur. *Sed contra.*

2 Item, Peccans venialiter diligit creaturam citra Deum: ergo magis Deum: ergo non auertitur, quia debilius non auertit fortius, sed è contra.

ITEM vlterius quæritur, Quare peccatum veniale dicitur malum? Malum enim dicitur à priuatione boni gratuiti & corruptione naturalis: & peccatum veniale nec priuat gratia, nec corrumpit bonum naturale: ergo non debet dici malum. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum secundum Doctores, quòd peccatum veniale conuersionem ad bonum commutabile non habet, nisi sicut ad viam morosam, non tamen sicut ad finem: & cum secundum intentionem & voluntatem peccantis non intendatur, nisi conuersio in peccato, & conse- *Solutio.*

quatur

quatur auersio sine voluntate & sine intentione, non habebit veniale nisi dispositionem ad auersionem, & non auersionem à fine: & ideo non habet plenam rationem peccati, nec in conuersione, nec in auersione sicut mortale: & ideo non rectè diuiditur veniale peccatum contra mortale: vnde nec conuersionem nec auersionem habet in eadem ratione cum peccato mortali. Et per hoc patet solutio ad primum: quia ista duo in vna ratione non constituunt peccatum veniale & mortale, sed sunt in eis per prius & posterius, sicut peccatum prædicatur de eis per prius & posterius.

AD ALIVD dicendum, quòd auersum directè ab ordine exitus à primo, qui exitus continuabilis est in ipsum vt in finem, est peccatum mortale: quia hoc corrumpit ordinem etiam secundum habitum in auerso: sed veniale propriè loquendo est præter ordinem, & non contra: quia licet cum ipso non sit conuersio ad bonum incommutabile secundum actum, eò quòd non potest aliquis simul & semel venialiter pectare & mereri secundum actum, non tamen contrariatur ordini secundum habitum: quia venialiter peccans conuertitur secundum habitum, licet non secundum actum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum per peccatum mortale homo meretur mortem æternam & non pro veniali?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Mortale est per quod homo mortem æternam meretur] Videtur enim, quòd mortale & veniale proportionabilia sunt ex parte conuersionis: quia bene aliquis diligit bona temporalia citra Deum, & alius diligit vltra Deum: & constat, quòd neuter diligit infinita dilectione: finitum autem ad finitum omne proportionem habet: ergo non in infinitum exceditur veniale à mortali: cum ergo acerbitas pœnæ sensibilis debeatur peccato ex parte conuersionis, videtur quòd iniustum iudicium est, vnum punire in infinitum, & aliud finitè in igne. Si dicas cum Greg. quòd hoc est: quia homo peccat in suo æterno, & ideo punietur in æterno Dei. Contra: Ponatur, quòd aliquis permaneat vsque ad mortem in peccato veniali, ille peccauit venialiter in æterno suo: & tamen non æternaliter punitur: ergo nec peccans mortaliter in æterno suo, videtur debere puniri æternaliter.

2 Præterea videtur falsum, quòd veniale puniatur temporaliter: quia cum aliquis discedit in mortali & veniali: aut remittitur ei veniale post mortem, aut non. Si non: ergo punitur in æternum, & tunc falsum est quod dicit in litera, quòd puniatur temporaliter veniale peccatum. Aut remittitur tunc post mortem: & tunc falsum est quod dicitur ab Ecclesia in cantu, quòd in inferno nulla est redemptio.

3 Si dicas, quòd peccatum veniale non ex se sed inquantum iungitur mortali, punitur æternaliter: & hoc accidit ei. Contra: Ponamus, quòd aliquis discedat in originali & veniali, illi debetur sensibilis pœna ex veniali: cum autem non sit susceptibilis gratiæ post mortem, constat quòd nunquam remittitur ei veniale, quia nullum peccatum remittitur sine gratia: ergo in æternum erit in peccato veniáli: ergo reatus pœnæ manet in æternum: ergo & pœna: & sic peccatum veniale non coniunctum mortali, punitur æternaliter: ergo falsum est quod dicit in litera.

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd licet multæ rationes à Sanctis & à Magistris assignatæ sint, quare peccatum mortale punitur æternaliter: tamen vna est præ cæteris, quæ videtur mihi esse magis cogens, hæc scilicet: quia homo per se subdit se impotentiæ perpetuæ ad exeundum de peccato: de se autem nullam habet potentiam exeundi, & etiam in se non compatitur id vnde est posse exeundi quod est gratia: & ideo iustum est, vt in perpetuum puniatur sic decedens, & hoc vocat (meo iudicio) Greg. peccare in æterno hominis. Sed non sic est in peccato veniali: quia in illo non aufertur potentia exeundi de peccato, nec etiam subdit se homo impotentiæ perpetuæ per voluntatem, cum habitualis voluntas remaneat ad Deum. Et ideo idoneum quod expietur temporaliter, sicut temporaliter secundum actum & non secundum habitum auertitur, & cum potentia redeundi. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd conuersio mortalis & venialis dupliciter considerantur, scilicet secundum dilectionis quantitatem quæ est in vtraque: & sic finitæ sunt ambæ, & neutri debetur pœnæ æternitas, sed acerbitas: & istæ pœnæ quoad hoc proportionabiles sunt, sicut & dilectiones, & pœna ignis inferni non est infinita in acerbitate. Possunt etiam considerari secundum modum conuersionis in comparatione ad auersionem: & sic distant sicut affirmatio & negatio, & sicut ens & non ens, quæ infinitè distant: quia mortalis auertit, & venialis non auertit, sed ad auersionem disponit tantum: & sic respondent eis pœnæ non proportionatæ.

AD ID autem quod obiicitur de venáli cum mortali existenti in eodem subiecto, bene concedo.

AD ID autem quod obiicitur, quòd discedens cum veniali & originali, punitur æternaliter: dico sine præiudicio, quòd positio est impossibilis. Sunt tamen, qui probant eam sic, vt ante annos adolescentiæ non tenetur conferre de suo statu, quando natus est de infidelibus parentibus. Simus ergo in primo instanti in quo adolescens est, & in illo instanti non potest adolescens esse & conferre: quia prius est esse adolescentem, quam conferre adolescentem: ergo potest esse adolescens antequam conferre teneatur. Peccet ergo venialiter, & discedat, tunc non discedit nisi in veniali & originali: & ita videtur positio esse possibilis. Ad hoc autem meo iudicio dicendum, quòd ista probatio multipliciter peccat: primo, quia esse adolescentem est esse in fieri & non in permanentia, sicut etiam iuuentus & senectus. Et cum dicitur, Simus in primo instanti in quo est adolescens, stultum dictum est: quia in talibus quæ sunt in successione, non est accipere instans in quo sunt, sed tempus, & in tempore in quo est adolescens, potest & tenetur conferre: & si omittit, peccat mortaliter. Secundo

peccat:

peccat : quia dato, quòd adolescens posset esse in primo instanti : tunc in eodem potest etiam conferre vel incipere conferre, quia aliquis primo potest esse adolescens & conferre adolescens, quia esse adolescentem non præcedit conferre adolescentem in tempore, sed natura : & isto modo (iudicio meo) positio est impossibilis. Dato etiam quòd sit positum gratia disputationis : tunc dico, quòd punitur pœna sensibili in æternum: & hoc per accidens, & non per se. Et si obiicitur, quòd secundum hoc est in purgatorio vel in inferno & in limbo : ergo simul & semel est in diuersis locis. Dico, quòd ipse localiter est in inferno : & tamen non sentit, nisi acerbitatem veniali debitam : sed in limbo non est localiter, sed quoad pœnam limbi quæ est carentia visionis Dei.

De modis peccatorum qui multipliciter assignantur.

MOdi autem peccatorum varias in Scriptura habent distinctiones, F in qua dicitur peccatum duobus modis committi, scilicet cupiditate, & timore, vt Augustinus tradit super illum locum Psalm. Incensa igni & suffossa. His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia Psalm 79. includi. Et incensa ea dicit, quæ ex cupiditate male incendente oriuntur. Suffossa verò quæ ex timore malè humiliante proueniunt : quod est, quando quis cupit non cupienda, vel timet non timenda. Alibi vero dicitur peccatum fieri tribus modis, scilicet cogitatu, verbo, & opere. Vnde Hieronymus super Ezech. Tria generalia delicta sunt, quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus, scilicet consuetudinis : quod in quadriduano Lazaro significatum est. Dicitur quoque homo peccare in Deum, in se, & in proximum. In Deum, cum de Deo malè sentit, vt hæreticus : vel quæ Dei sunt vsurpare præsumit: indignè participando sacramentis : vel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximum iniustè lædit. In se vero cum sibi & non alij nocet.

Quomodo differant delictum & peccatum.

VAriam quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiam G delictum. Et delictum fortasse est (vt ait Augustinus in quæstionibus Leuitici) declinare à bono. Peccatum est facere malum. Aliud est enim declinare à bono, aliud est facere malum. Peccatum ergo est perpetratio mali : delictum desertio boni, quod & ipsum ostendit nomen. Quid enim aliud sonat delictum, nisi derelictum ? & qui delinquit, quid derelinquit nisi bonum ? Vel delictum est quod ignoranter fit: peccatum quod scienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

ARTICVLVS V.

Penes quid distinguunt Sancti & Magistri modos peccatorum.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Modi autem peccatorum varias in Scripturis habent distinctiones. Præter enim modos hic determinatos in multis modis inueniuntur Sancti differentias ponere peccatorum. Vnde 1. Ioan. 3. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ. Item super Psalm. A facie insipientiæ meæ, dicit Greg. & Chrys. quòd omne peccatum est ex insipientia. Ambr. autem dicit, quòd omne peccatum est ex contemptu. Et August. quòd omne peccatum est ex libidine. Et Bernard. quòd omne peccatum est aut ex amore mundi, aut ex superfluo amore sui. Et quæritur, Penes quid ista accipiantur? Psalm. 37.

Philosophus etiam dicit, quòd omnis malus est ignorans. Et Augustinus, quòd omne peccatum est ex errore. De quibus omnibus disputare longum

longum esset & dispendiosum. Sed ea quæ possunt quæri, sunt duo, scilicet qualiter vnumquodque illorum sumatur, secundum quòd peccatum oritur ex ipso, & penes quid sumatur diuersitas ipsorum?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd diuersitas est triplex quam ponit Magister in litera: & accipitur quidem generaliter, & penes primò inclinantia in peccatum ex parte affectus tantum. Hoc autem aut est secundum ordinem in bonum, & sic est amor malè incendens: aut secundum inordinatam fugam mali, & sic est timor malè humilians. Si autem consideratur primò causa huius inclinationis: tunc est timor tantum, quia vt dicit Augustinus, etiam timor oritur ex amore: & hoc generaliter, aut est respectu boni proprij, aut ordinati ad proprium: & primo est amor sui, & secundo modo amor mundi: & penes illa duo accipitur dictum Bernard. Si autem accipitur inclinans ex parte affectus generaliter secundum comparationem ad dulcedinem obiecti mouentis: tunc est libido, quæ est in omni peccato mouens ex parte affectus. Si autem est inclinans ex parte irascibilis in speciali: tunc est contemptus. Si vero ex parte rationis tantum: hoc potest esse tripliciter, scilicet secundum priuationem habitus regentis, vel secundum contrarium habitum regenti, aut secundum priuationem cognitionis non speculatiuæ sed approbationis boni. Et primo modo peccatum est ex insipientia, secundo modo ex errore, & tertio modo ex ignorantia, de qua dicit Philosophus, quòd omnis malus est ignorans. Diuisio autem adducta de epistola Ioannis sumitur penes generalia obiecta mouentia potentias ad peccandum: quia illud aut est intus, aut extra. Si intus: tunc est concupiscentia carnis. Si extraaut secundum concupiscibilem, aut secundum irascibilem. Et primo modo est concupiscentia oculorum. Secundo modo est superbia vitæ. Secunda autem diuersitas concupiscentiæ quam ponit Matt. sumitur penes generalia instrumenta peccandi, quæ sunt cor, os, & manus siue opus. Tertia diuersitas sumitur penes ea contra quæ ordinatur offensa siue nocumentum peccandi, quæ sunt Deus, proximus, & ipse peccans.

AD ID autem quod quæritur, Quid sit insipientia? Dicendum, quòd insipientia dicitur dupliciter, scilicet à priuatione eius quod est sapere: & tunc est idem quod ignorantia, & sic non est radix omnis peccati. Dicitur etiam à priuatione sapientiæ & boni: & sic omne peccatum procedit ex ipsa, quia in omni peccato desipit bonum quod deseritur ab ipso. Error autem dicitur dupliciter, scilicet in scientia eligendi, & sic non est radix: & in eligendo, & sic radix est, quia omnis peccans eligit erroneè, licet sciat aliter eligere. Libido etiam accipitur dupliciter, scilicet actualis placentia boni inordinata, & sic est speciale peccatum actuale. Dicitur etiam habitualis concupiscentia boni commutabilis, & sic est radix omnis peccati: quia aliter placet bonum commutabile in omni peccato, cum sit conuersio ad ipsum. Amor sumitur etiam pro voluntate inclinata ad bonum secundum actum, & sic est specialis affectus. Sumitur etiam pro habituali voluntatis inclinatione inordinata ad bonum proprium, & sic efficitur radix: quia sic est in omni peccato. Eodem modo sentiendum est de timore respectu mali quod fugit timor. Et sic patet solutio ad vtrumque quæsitorum.

De septem principalibus vitiis.

HPRæterea sciendum est septem esse vitia capitalia, vel principalia, vt Greg. super Exod. ait, scilicet inanem gloriam, iram, inuidiam, acediam vel tristitiam, auaritiam, gastrimargiam, luxuriam: quæ vt ait Ioan. Chrys. significata sunt in septem populis, qui terram promissionis Israëli promissam tenebant. De his quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum est, quod etiam non ab aliquo horum orginem trahat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum septem sint capitalia vitia aut plura? & penes quid sumitur numerus vitiorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Præterea sciendum est septem esse vitia, &c.] Videtur enim, quòd sunt plura quam septem: quia dicit Glossa Prouer. 6. super illud, Sex sunt quæ odit Deus, &c. quòd enumerat ibi septem capitalia crimina, & comparatione discordiam seminantis, quasi minora deponit. Sed nullum enumerat ibi de illis. Ergo illa cum illis faciunt ad minus 14. Præterea, Vitium amplioris multiplicationis est, quam virtus, cum vnam virtutem circunstent ad minus duo vitia, vnum secundum defectum, & alterum secundum superabundantiam: cum igitur septem sunt virtutes, videtur cum quòd 14. debeant esse vitia principalia. Si dicas, quòd vitia sumuntur per oppositionem ad virtutes cardinales, & non per oppositionem ad theologicas: tunc videtur, quòd ad minus octo sunt vitia: quia quatuor sunt cardinales virtutes.

2 Item Augustinus in lib. confessio. enumerat ista vitia, & addit stultitiam, & quædam alia. Ergo

Ergo videntur esse plura, quam hic enumerentur.

3 Præterea, Luxuria & gula opponuntur temperantiæ: quare ergo non sumuntur alia vitia penes oppositionem ad alias virtutes cardinales? nullum enim opponitur fortitudini vel prudentiæ, nisi secundum quòd iustitia est generalis virtus.

4 Item, Cum septem sint dona, & octo beatitudines, & duodecim fructus, quare per oppositionem ad illa non determinantur alia vitia? Videtur enim, quòd ita debeat fieri: quia opposita horum sunt vitia: ergo sicut ista sunt principalia in bonis, ita opposita eorum sunt principalia in malis: ergo iam multa erunt vitia capitalia.

5 Item videtur, quòd quædam contrarietas sit inter Greg. & Isido. de vitiis istis: quia Isido. super Deuter. 7. sic enumerat, Gastrimargia, philargiria, fornicatio, ira, tristitia, acedia, cenodoxia. Greg. vero enumerat super Iob 35. sicut hic in litera recitantur. Constat autem, quòd Isid. nullam facit mentionem de inuidia, nec etiam de superbia: cenodoxia enim & superbia non sunt idem, cum cenodoxia sit idem quod immunda gloria à cenos quod est lutum, & doxos quod est gloria, vel vana gloria: vana autem gloria non est idem quod superbia: ergo videtur esse contrarietas.

Solutio. SOLVTIO. Ad hæc & alia quæ obiici de facili possent contra diuisionem, dicendum quòd capitale vitium dupliciter dicitur. Vno modo quod plectendum capite: & sic accipitur in Glossa Prouerb. 6. Alio modo quod est caput in numero vitiorum, ad quod cætera tanquam membra reducuntur: & sic accipitur hîc capitale vitium quasi fontale vitium, à quo cætera oriuntur: & ideo tam secundum Isid. quam secundum Greg. ponuntur vnicuique istorum multæ filiæ quæ nascuntur ex ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd licet vitium opponatur virtuti: non tamen oportet, quòd vitium primum principali virtuti opponatur: & ideo capitalia vitia non sumuntur per oppositionem ad virtutes cardinales, vel theologicas, vel dona, vel beatitudines, sed penes generalia mouentia appetitum, ad quæ sicut ad causam alia vitia possunt reduci, vt infra patebit. Per hoc autem iam patet solutio ad omnia præterquam ad vltimum.

ET AD illud dicendum, quòd superbia dupliciter accipitur. Vno modo generaliter, secundum quòd superbia dicitur quasi superuia, quæ ad superiora quæcunque viam sibi facit: & sic appetitus excellentiæ ad quæcunque superiora vocatur superbia: & sic ipsa non est speciale & capitale vitium, sed potius causa omnium vitiorum: & sic accipitur ab Isido. & sic etiam Gregorius vocat superbiam reginam vitiorum. Et sic cenodoxia siue inanis gloria accipitur sub ea; & sic est gloria de inani dignitate, & illa est specialis & capitalis. Secundo modo dicitur superbia specialiter appetitus excellentiæ in dignitate vel prælatione: & sic ipsa idem est quod inanis gloria prædicto modo dicta, & sic à Greg. dicitur vnum capitale vitiorum: & inanis gloria est idem quod appetitus gloriæ in laude quæ inanis est: & cum laus non sit principale mouens ad quod alia reducantur, non erit hoc modo capitale vitium, sed filia capitalis.

SI AVTEM quæritur, Penes quid sumitur numerus horum vitiorum? Dicendum, quòd principaliter mouentia aut sunt ex parte spiritus, aut sunt ex parte carnis. Si ex parte spiritus: aut mouent per rationem apparentis boni, aut apparentis mali. Si secundum rationem apparentis boni: aut boni quod est in se, aut eius quod est in altero. Si in se: tunc est peruersus ordo in illud: & sic est superbia, quæ superextollitur de bono accepto generaliter. Si autem est in altero: tunc peruersus ordo in illud est ad destruendum bonum illud per inuidiam, & hoc iterum in genere. Si autem est mouens secundum rationem apparentis mali: aut quod est pœna, aut quod est culpa. Si est appetitus contra malum culpæ destruendum, non potest esse peruersus: & ideo ex parte illa non potest esse aliquod vitium. Si verò est contra malum pœnæ: aut in se, aut in alio. Si est contra malum pœnæ in se & peruerso modo: tunc est acedia, quæ fugit pœnam quæ est ex labore spiritualium: & ideo quærit euagari, quia in spiritualibus non inuenit vnde lætetur, eo quòd laboriosa reputat. Si autem est malum apparentis pœnæ in alio & peruerso modo: tunc est ira quæ est appetitus vindictæ, eò quòd videtur pœnam intulisse illi cui irascitur.

Solutio. SI AVTEM obiicitur, quòd apparens bonum multiplicatur per bonũ cuiuslibet virtutis, sicut est apparens verum, & apparens altum, & apparens delectabile: ergo oportet multiplicare vitia per appetitum in illa. Item, Sicut est delectabile sensus gustus, & sensus tactus: ita sunt delectabilia aliorum sensuum: ergo sicut accipiuntur duo vitia penes delectabile gustus & tactus: ita accipienda sunt vitia penes delectabilia alia. Dicendum, quòd non est verum: quia cum verum in moribus ordinetur ad bonum, non est completus appetitus in apparens verum: & ideo penes verum non potest sumi capitale vitium: vnde infidelitas & error non sunt vitia capitalia, licet sint criminalia & mortalia. Et huius causa est: quia non est penes appetitum completum: sed est ibi error ex deceptione quæ inquantum deceptio est, non est voluntaria: & ideo si esset infidelitas vitium capitale, non essent duces cum regina, vt dicit Gregorius: quia posset esse, quòd superbia regina ineret, & alia sex vitia, sed non infidelitas: & ideo infidelitas vitium capitale esse non potest.

AD ALIVD dicendum, quòd delectabilia præcipuè concupiscibilis & irascibilis, cum sint partes sensibilis animæ, vt dicit Damasc. & Arist. & Auicen. & Hieronymus super principium Ezech. in Glossa, non sunt extra carnem: & cum irascibilis præcipuus actus sit insurgere pugnando contra nociuum, hoc habet locum in acedia & ira. Concupiscibilis autem præcipuè est delectabile carnis appetere: & hoc habet in delectabili gustus & tactus in summo: & ideo penes hoc nullum speciale accipitur nisi gula & luxuria.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut probatum est in quæstionibus de anima, nullus sensus simpliciter habet delectabile nisi tactus tantum, & gustus secundum quòd est quidam tactus: & ideo penes delectabilia aliorum sensuum non accipiuntur vitia capitalia, sicut penes delectabile gustus & tactus.

De ſuperbia quæ eſt radix omnis mali.

Eccli. 10. EX ſuperbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia : quia vt ait Greg. Radix cuncti mali eſt ſuperbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati eſt ſuperbia : quæ eſt amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor ſunt ſpecies, vt Greg. ait. Prima eſt, cum bonum quod habet quis, ſibi attribuit. Secunda, cum credit à Deo eſſe datum, ſed tamen pro ſuis meritis. Tertia, cùm ſe iactat habere quod non habet. Quarta, cum cæteris deſpectis ſingulariter vult videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur ſuperbia. Huic autem videtur obuiare quod Apoſtolus ait, Radix omnim malorum eſt cupiditas : quia ſi radix omnium malorum eſt cupiditas: ergo ſuperbiæ. Quomodo ergo ſuperbia radix eſt & initium omnis peccati?

Auguſt. lib. 11. ſuper Geneſ. cap. 14.

1. Tim. vltimo.

Quo ſenſu vtrumque radix dicatur omnium malorum, ſcilicet & ſuperbia, & cupiditas.

SEd vtrumque rectè dictum eſſe intelligitur, ſi genera peccatorum ſingulorum, non ſingula generum vtraque locutione includi intelligantur. Nullum quippè genus peccati eſt, quod interdum ex ſuperbia non proueniat. Nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non deſcendat. Sunt enim nonnulli hominum qui ex cupiditate fiunt ſuperbi: & aliqui ex ſuperbia fiunt cupidi. Eſt enim, vt ait Auguſt. homo qui non eſſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellentiorem eſſe: ideoque vt excellat, diuitias cupit : tali homini ex ſuperbia oboritur cupiditas. Et eſt aliquis qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic innaſcitur ſuperbia, id eſt, amor excellentiæ, ex cupiditate. Patet ergo, quòd ex ſuperbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando ſuperbia oritur : & ideo de vtraque rectè dicitur, quòd ſit radix omnis mali.

ARTICVLVS VII.

Quid ſit tumor & quomodo accipiantur ſpecies tumoris?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Cuius quatuor ſunt ſpecies] Hæ ſecundum Greg. ſunt ſpecies tumoris potius quam ſuperbiæ. Quæruntur igitur duo, ſcilicet quid dicatur tumor? & penes quid accipiantur ſpecies iſtæ?

Soluitio. ET DICENDVM, quòd (vt dicit Greg.) tumor mentis eſt obſtaculum veritatis : & dicitur tumor inflatio præſumptionis ex poſſe quod habere ſe credit aliquis. Et in hoc differt à ſuperbia: quia ſuperbia eſt appetitus excellentiæ ſiue dignitatis : tumor autem eſt faſtus, & cauſatur ex poteſtate & dignitate adeptis.

AD SECVNDVM autem dicendum, quòd proprium poſſe cauſatur tribus modis, ſcilicet ex innatis, acquiſitis, & modo habendi. Si ex innatis: tunc eſt prima ſpecies, quando credit ſe habere propriis viribus. Si eſt ex acquiſitis : tunc eſt ſecunda, quando credit quidem ſe habere ex alio, ſed non gratis, ſed per acquiſitionem meriti quod erat proprium. Si ex modo habendi : aut qui videtur, & non eſt : & tunc eſt tertia ſpecies, quando iactat falsò ſe habere quod non habet. Aut videtur & eſt, ſed ſingularis eſt : & tunc eſt quarta ſpecies quæ eſt, quando excellentius omnibus ſe credit habere quod habet. Et de his eſt verſus :

Ex ſe, pro meritis, falsò, plus omnibus, inflant

ARTICVLVS VIII.

Quæ differentia est inter initium & radicem: & quæ magis est essentialis peccato, scilicet an superbia vel auaritia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Huic autem rectè videtur obuiare] Et quæruntur breuiter sub vno articulo tria. Primo, Quæ differentia sit inter radicem & initium? Secundo, Quæ magis sit essentialis peccato, scilicet superbia, vel auaritia? Tertio, Vtrum sit speciale peccatum, vel duo peccata, vel duo mala, vel vnum?

AD PRIMVM proceditur sic: Vnus motus non habet principium nisi vnum: & initium est principium: ergo idem est initium & radix.

Sed contra. SED CONTRA: In peccato duo sunt, scilicet auersio, & conuersio: & in auersione incipit peccatum inquantum peccatum: ergo ex illa parte habet initium: sed conuersio propter delectationem ministrat nutrimentum & succum: ergo ex illa parte habet radicem: non ergo idem est initium & radix.

AD SECVNDVM sic: Si nos consideremus peccatum secundum intentionem & voluntatem peccantis, non est intentum & volitum ex parte auersionis, sed intentum & volitum ex parte conuersionis: ergo ex parte illa efficacius initiatur, quam ex parte alterius: ergo cupiditas magis est radix & efficacius, quam superbia sit initium.

2 Itẽ, Peccatũ ex parte conuersionis habet terminũ & finem in quem mouetur voluntas, & species penes quas distinguitur: ergo quod inclinat in illa, magis substantialiter peccatum respicit, quam id quod est in peccato secundum auersionem in qua nec finis nec terminus voluntatis est, nec species peccati distinguitur: ergo ex parte illa iterum sequitur, quòd cupiditas magis substantialiter peccatum respiciat, quam superbia.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicit Aug. in lib. de libero arbitrio, quòd non est peccatum ex hoc quòd est conuersio ad commutabile bonum, quia ad bonum conuerti non est malum: sed est peccatum per auersionem. Ergo quod initiat à parte auersionis, magis substantialiter respicit, quam id quod initiat ipsum ex parte conuersionis: sed priori modo initiat superbia, secundo modo auaritia: ergo superbia essentialius respicit quam auaritia.

2 Item Augustinus dicit, quòd peccatum non est appetitus malarum rerum, sed desertio meliorum: sed nullus appetitus est rerum malarum inquantum sunt malæ: superbia autem initiat secundum id quod est desertio meliorum: ergo superbia essentialiter est in peccato.

3 Item, Peccatum est mors: sed mors est magis separatio à causa vitæ, quam dolor: ergo cum superbia initiet peccatum secundum id quòd separat à Deo, essentialius initiat ipsum, quam auaritia.

Ad tertium sic dicit Augustinus, Initium omnis peccati est superbia, & radix omnium malorum est cupiditas. Caueamus ergo superbiam & auaritiam, non duo mala, sed malum vnum. Et hæc est Glossa super Exod. cap. vltim. Ergo videtur, quòd superbia & auaritia sint idem vitium.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicit Magister in litera vltim. cap. vbi vult, quòd diuisim initient peccatum, & non simul: & ideo vult, quòd intelligatur de generibus singulorum, quòd vtrumque dicitur esse initium omnis peccati, & non de singulis generum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd initium & radix differunt ratione, licet idem sint subiecto. Radix enim, vt tactum est in obiiciendo, principiat peccatum ex parte conuersionis quæ materialis est in ipso. Initium autem est primum ex parte auersionis, vt probat obiectio prima. Vnde superbia quando generaliter sumitur pro habituali superbia quæ viam facit super voluntatem superioris, ipsa est initium in peccato, & non propriè radix. Sed cupiditas etiam generaliter accepta pro habituali libidine boni commutabilis, radix est ministrans nutrimentum appetitui illicito. Et per hoc patet solutio ad id quod primo quæritur, quod ex parte peccati inquantum est peccatum, superbia est initium: ex parte autem peccati in nobis vel peccante, cupiditas est initium.

AD ID autem quod secundo quæritur, dicendum quòd iam patet solutio, quòd superbia magis est initium: sed auaritia magis radix est, quia illa incipit ex parte esse peccati secundum quòd peccatum, cupiditas autem incipit magis ex parte eius vbi est conuersio. Vnde patet solutio ad omnia obiecta circa hoc: quia per id ad quod fit conuersio, etiam peccatum distinguitur in species, licet non accipiat rationem peccati ex illo.

AD TERTIVM dicendum, quòd superbia sumitur generaliter, & specialiter. Generaliter est habitualis supergressus altitudinis voluntatis diuinæ, cui non subditur peccator: & sic est initium omnis mali, & sic non est speciale & capitale vitium. Secundo modo sumitur secundum quòd habet finem excellentiæ in materia speciali quæ est dignitas prælationis & honoris: & sic non est radix, sed tamen sic potest esse causa omnium vitiorum in numero. Auaritia etiam dicitur dupliciter, scilicet libido habitualis boni commutabilis: & sic est radix omnis peccati, & sic est idem cum primo modo dicta superbia subiecto, licet differat ratione, sicut differunt auersio & conuersio quæ sunt in eodem peccato, & sic accipit August. Alio modo dicitur auaritia, quæ habet finem possidendi ad sufficientiam in materia speciali quæ est bonum fortunæ: & hæc est vitium capitale speciale, & non est radix: tamen hoc modo sumitur à Magistro in litera, quando dicit, quòd possunt ex ipsa causari omnia peccata quoad genera singulorum, & non quoad singula generum: sed sic non est radix, cum radix sit essentialis pars interior rei; sed causa non est pars nec cõiuncta rei vt pars. Et per hoc patet solutio ad totũ.

***

DISTINCTIO XLIII.

De peccato in Spiritum ſanctum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem.

De vno peccato ſpeciali quod eſt magis graue & abominabile, quod eſt peccatum in Spiritum ſanctum.

ASTᴛ præterea quoddam peccati genus, cæteris grauius & abominabilius, quod dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, de quo in Euangelio veritas ait, Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque hîc, neque in futuro. Et Ioan. in epiſtola canonica, Eſt peccatum ad mortem: non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in Patrem, remittetur ei: & qui peccat in Filium, remittetur ei: qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum non remittetur ei neque hîc, neque in futuro. Sed quæritur quid ſit illud peccatum in Spiritum ſanctum vel ad mortem? Quidam dicunt illud peccatum eſſe deſperationis vel obſtinationis. Obſtinatio eſt induratæ mentis in malitia pertinacia, per quam homo fit impœnitens. Deſperatio eſt, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æſtimans ſuam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: ſicut Cain qui dixit: Maior eſt iniquitas mea quam vt veniam merear. Vtrunque vero dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, quia Spiritus ſanctus eſt amor Patris & Filij, & benignitas qua ſeinuicem & nos diligunt, quæ tanta eſt, cuius finis non eſt. Rectè ergo in Spiritum ſanctum delinquere dicuntur, qui ſua malitia Dei bonitatem ſuperare putant, & ideo pœnitentiam non aſſumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatem Spiritus ſancti nunquam redire, patientia Dei abutentes, & de miſericordia Dei nimis præſumentes: quibus placet malitia propter ſe, ſicut piis bonitas. Iſti nimia pertinacia & præſumptione peccant, autumantes Deum non eſſe iuſtum. Illi deſperatione, Deum non bonum exiſtimant, tollentes in hoc turbulentiſſimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quò ſe recipiant fluctuantes. Atque ipſa deſperatione addunt peccata peccatis, dicentes miſericordiam nullam eſſe, & quòd ſuper peccatores neceſſaria damnatio debetur.

Luc. 12. 1. Ioan. 5.

Geneſ. 4.

DIVISIO TEXTVS.

ESTᴛ præterea quoddam genus peccati cæteris grauius] Hic agit Magiſter de differentiis grauioris peccati, quod eſt peccatum in Spiritum ſanctum. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima comparat hoc peccatum ad alia, & oſtendit quia grauius eſt. In ſecunda ponit huius peccati aſſignationem ſecundum Auguſt. ex qua trahuntur quatuor ſpecies illius *ibi* [Sed quæritur, Quid ſit illud peccatum] Quatuor autem ſpecies quæ ibi colliguntur, ſunt obſtinatio ſiue induratio, impœnitentia finalis, deſperatio, & præſumptio. In tertia ponit aliam ſecundum Aug. aſſignationem, ex qua trahuntur aliæ duæ ſpecies, ſcilicet inuidentia fraternæ gratiæ, & oppugnatio veritatis agnitæ *ibi* [Eſt etiam alia ſpecies huius peccati] In quarta ponit aſſignationem ſecundum Ambroſ. ex qua eædem duæ aliæ, alia tamen ratione extrahuntur, *ibi* ſcilicet [De hoc quoque peccato.

ARTI

ARTICVLVS I.

Quid est esse peccatum in Spiritum sanctum?

INcidunt autem circa primam partem hic tria inquirenda, quorum primum est, Quid sit esse peccatum in Spiritum sanctum? Secundum, Vtrum sit peccatum speciale separatum ab aliis, vel sit coniunctum peccatis aliis vt circunstantia peccati vel accidens eius? Ad primum proceditur sic: Omne peccatum est contra gratiam quæ est effectus Spiritus sancti: cum igitur hoc sit esse peccatum in Spiritum sanctum, quod est contra attributum Spiritus sancti, videtur quòd omne peccatum sit in Spiritum sanctum.

2 Item, Omne malum opponitur bonitati: sed malitia est in omni peccato mortali: ergo omne mortale opponitur bonitati: sed peccatum in Spiritum sanctum dicitur, eò quòd opponitur bonitati Spiritus sancti: ergo omne peccatum mortale est peccatum in Spiritum sanctum.

3 Præterea videtur potius peccatum esse in Spiritum sanctum, in quo malè sentitur de Spiritu sancto, sicut Eutiches qui dicebat Spiritum sanctum esse seruum: ergo videtur, quòd peccatum in Spiritum sanctum, sit peccatum procedens ex errore contra Spiritum sanctum. Si autem hoc concedatur. Contra: Peccatum procedens ex ignorantia, est peccatum in Filium: sed peccatum de quo malè sentitur de Spiritu sancto, est peccatum procedens ex ignorantia: ergo est peccatum in Filium: non ergo est in Spiritum sanctum.

4 Item videtur, quòd nullum peccatum sit in Spiritum sanctum: quia omne peccatum nascitur ex infirmitate & corruptione naturæ: ergo omne peccatum est ex infirmitate: hoc autem est peccare in Patrem: ergo omne peccatum est in Patrem: ergo videtur, quòd nullum peccatum sit in Spiritum sanctum.

5 Item videtur, quòd omne peccatum sit in Filium: quia dicit Philosophus, quòd omnis malus est ignorans: ergo peccatum est ex ignorantia: hoc autem est peccare in Filium: ergo omne peccatum est in Filium: ergo nullum peccatum est in Spiritum sanctum.

6 Item videtur, quòd qui peccat in vnum, peccat in alium: quia sicut vna substantia est trium, ita vna offensa trium: ergo qui peccat in vnum, peccat etiam in alium.

7 Item, Vna est bonitas trium: ergo qui peccat in vnum, peccat in alium: ergo peccare contra bonitatem, est peccare contra tres personas æqualiter: ergo peccare in bonitatem, est peccare contra tres personas.

8 Item, Maiorem vnionem habent tres personæ quam virtutes cum charitate: sed propter vnionem virtutis cum charitate, qui offendit in vno, factus est omnium reus: ergo multo magis propter vnionem personarum adinuicem, peccans in vnam, peccat contra omnes.

Sed contra. SI AVTEM hoc concedatur, in contrarium est quod dicitur in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd peccatum quoddam nomine suo exprimit tantum peccatum: & quoddam peccatum nomine suo exprimit peccatum, & causam peccati. Exemplum primi est fornicatio, quæ non nominat nisi actum illicitum vel coitum soluti cum soluta. Quoddam autem peccatum nominat simul causam mouentem ex parte peccantis, vt peccatum in Patrem, & peccatum in Filium, & peccatum in Spiritum sanctum: illud enim dicit peccatum, & causam mouentem, quæ est infirmitas, vel ignorantia, vel malitia. Est autem tertius modus appellationis, quando nomen peccati exprimit & actum peccati, & circunstantiam, vt incestus, vel defloratio, vel sacrilegium, vel huiusmodi: sed ad propositum hoc non facit ille modus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum in Spiritum sanctum dicitur dupliciter, scilicet ab obiecto circa quod est peccatum, & à causa mouente ad peccatum. Ab obiecto, quando scilicet est contra personam Spiritus sancti, sicut etiam multi peccant contra personam Filij, & pauciores contra personam Patris. Sed non ita accipitur hîc peccatum in Spiritum sanctum: sed potius in causa mouente ad peccatum, habet contrarietatem ad bonitatem Spiritus, sicut peccatum ex malitia contrariatur bonitati Spiritus sancti, in qua remittuntur peccata in Ecclesia. Et per hoc patet, quòd non omne peccatum est in Spiritum sanctum, quia non habet talem causam mouentem: sed omne peccatum priuat gratia per contrarietatem quam habet ad gratiam: tamen causa mouens ad peccatum, bonitati Spiritus sancti in qua remittit peccata, non contrariatur. Per hoc patet solutio ad secundum.

AD TERTIVM dicendum, quòd hoc est peccatum in Spiritum sanctum primo modo dictum: & sic non tractatur hîc de peccato in Spiritum sanctum: hoc enim modo dicitur peccatum in Spiritum sanctum, sicut peccatum in hominem, vel in se, vel in Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est esse peccatum ex infirmitate, & aliud cum infirmitate corruptionis vnde trahit originem. Cum enim dicitur esse ex infirmitate: tunc intelligitur infirmitas esse causa mouens: sicut quando quis blasphemat metu pœnarum, vel peccat metu paupertatis: & hoc vocatur propriè peccatum in Patrem. Sed non omne peccatum procedit ex tali motiuo, sed quandóque non mouet nisi malitia & industria peccati. Dicitur etiam peccatum cum infirmitate corruptionis ex qua oritur tentatio peccati, & sic post statum corruptionis omne peccatum est ex infirmitate: sed tunc præpositio non notat causam mouentem proximè ad actum, sed remotam: quia scilicet infirmitas corruptionis est origo vnde statuitur & oritur omnis peccati tentatio: & hæc infirmitas admittit aliam causam mouentem proximè, quæ est malitia propter quam dicetur in Spiritum sanctum.

AD ALIVD dicendum, quòd Philosophus loquitur de ignorantia quæ est priuatio scientiæ, non cuiuscunque, sed illius quæ dicitur scientia approbationis, quando scilicet in operibus bonum non approbatur: & illa scientia priuatur in actu omnis malus. Sed illa ignorantia non facit peccatum in Filium, sed potius illa quæ absolutam vel secundum quid dicit priuationem scientiæ regentis in operibus, propter quam excusabilis

fit culpa commissa vel in toto vel in tanto.

AD ALIVD dicendum, quòd licet tres personæ conueniant & sint vnum in subiecto : non tamen conueniunt & vnum sunt in propriis : & quoad propria potest aliquid esse vni contrarium, quod non erit contra alium. Item medium quoad modum intelligendi inter substantialia & notionalia sunt appropriata : & hæc considerantur dupliciter, scilicet secundum id quod sunt, & sic dicunt substantiam : & secundum appropriata, & sic non cognoscuntur nisi ex ratione propriorum: & quoad hoc aliquid potest esse contra appropriatum vnius personæ, quod non contingit contra appropriatum alterius personæ : & hoc modo loquimur hîc. Vnde licet vna sit offensa, non tamen causa offensæ vnam habet oppositionem ad appropriata personarum, inquantum sunt appropriata.

AD ALIVD dicendum, quòd vna est bonitas trium, inquantum bonitas consideratur secundum se & substantialiter : sed si consideretur sub ratione appropriati, tunc accipit rationem specialem quæ attribuitur Spiritui sancto : & hoc modo est peccatum in Spiritum sanctum quoad causam mouentem quæ contrariatur ei.

AD ALIVD dicendum, quòd per offensam est contra omnes: sed sicut est in peccato, quòd per rationem malitiæ priuat omni virtute, & tamen per rationem actus non contrariatur nisi vni : ita est de peccato in Spiritum sanctum, scilicet quod per offensam est contra tres personas, tamen per causam mouentem non contrariatur nisi attributo Spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

Quare peccatum in Spiritum sanctum dicatur ad mortem?

SEcundo quæritur, Quare dicatur, Est peccatum ad mortem] Et hoc per rationem nominis : quia mortale est quod facit mori hîc morte culpæ, & in futuro morte pœnæ, nisi per pœnitentiam deleatur : tale autem est quodlibet mortale : ergo omne peccatum est peccatum ad mortem.

2 Item Ioan. 5. super illud, Est peccatum ad mortem, non pro eo, &c. dicit Glossa, Peccatum ad mortem est, quod separat à Deo, sicut mors separat animam à corpore : hoc autem facit omne mortale peccatum : ergo, &c.

3 Item ibidem in alia Glossa, Peccatum ad mortem est, quod durat vsque in finem : tale autem est peccatum veniale & mortale in quo quis finit vitam sine pœnitentia : ergo quodlibet peccatum mortale & veniale potest esse in Spiritum sanctum : quod falsum est, cum in litera dicatur, quòd ipsum est cæteris grauius & maximum.

4 Si autem dicatur peccatum ad mortem, in quo priuatur potentia reuiuificandi vel redeundi ad vitam : tunc videtur, quòd omne peccatum sit peccatum ad mortem : quia in omni peccato mortali priuatur vita gratiæ & potentia redeundi ad gratiam : cum homo sit spiritus vadens per se in peccatum, & non rediens per se de peccato, videtur, quòd non sit ratio quare hoc peccatum specialiter dicatur pecccatum.

IVXTA HOC etiam vlterius quæritur, *Quæst.* Quare dicat Ioan. Non pro eo dico vt oret quis? Ita enim in secunda assignatione August. habetur, quòd de nemine desperandum est, dum est in vita, quandiu benignitas Dei ad pœnitenriam adducit, & pro illo non imprudenter oratur, de cuius salute non desperatur : ergo pro eo qui peccat in Spiritum sanctum, debemus orare : ergo malè facit prohibendo orationem.

2 Item, Oratio est ad impetranda veniam: vbi ergo maior necessitas veniæ, ibi maior est oratio & frequentior : nunquam autem est tanta necessitas sicut in maximis peccatis, sicut in peccatis in Spiritum sanctum : ergo pro illo maximé est orandum : non ergo deberet dicere, Non pro eo dico vt oret quis : sed potius, Dico vt pro illo oret omnis homo.

SOLVTIO. Dicendum, quòd peccatum ad mortem plus dicit quam peccatum mortale. Et vt hoc melius intelligatur, notandum quòd tria sunt in morte corporali, & tria respondentia illis in morte spirituali. Primum est separatio animæ à corpore : quia anima est causa vitæ corporis. Secundum est impotentia ad regressum ad habitum à priuatione. Et tertium est causa morbi vel mortis in subiecto mortuo repugnans vitæ. Et illis respondent tria in morte spirituali. Et primum fit per actum peccati quod separat Deum ab anima & gratiam. Secundum autem est ex defectu liberi arbitrij, quod per se non potest recuperare gratiam : & hæc duo habet omne peccatum mortale, & pro tanto dicitur peccatum mortale. Tertium est ex causa mortis, quæ contrariatur dispoenti ad vitæ influxum ex parte Dei : & sic peccatum in Spiritum sanctum est ad mortem : quia causa mouens ad illud genus peccati, contrariatur bonitati quæ mouet Spiritum viuificantem omnia, ad hoc quòd influat vitam : & per hoc ferè patet solutio ad omnia quæ quoad primam partem obiecta sunt : quia non est idem mortale, & ad mortem : quia cum dicitur ad mortem, virtute præpositionis notatur ordo ad impedimentum influentis vitam, & causa peccati. *Solutio.*

AD ALIVD autem dicendum, quòd Glossæ illæ vocant peccatum mortale ad mortem : & loquuntur de separatione vitæ, in cuius causa est ordo contrarius ad id quod inclinat ad vitæ spiritualis influxum.

AD ALIVD dicendum, quòd finire vitam in mortali peccato, dupliciter contingit, scilicet quoad propositum, & sic est peccatum in Spiritum sanctum : & quoad continuationem in peccato, & sic non est in Spiritum sanctum : sed hoc est speciale quod erat propositum non pœnitendi de peccato perpetrato.

AD ALIVD patet solutio per antedicta.

AD ID quod vlterius quæritur, Qualiter intelligatur, Non pro eo dico, quòd oret quis, id est, quicunque? Dicendum, quòd non interdicit omnem orationem, sed significat magnitudinem criminis, id est, quòd non iubet quemcunque de populo orare : sed aliquis specialis sanctitatis & perfectionis debet orare pro talibus, quia magnorum est orare pro magnis. Si autem obiicitur de eo quod Samuëli dictum est, Quousque lugeret Saul, cum Dominus abiecisset eum? *Ad quæst.*

&

& Ieremiæ, quòd non oraret pro populo : & ita videtur esse intelligendum, quòd nullus orer, quia omnino nihil valet. Dicendum, quòd non est ad propositum : quia nec Saul nec populus peccauerat in Spiritum sanctum : sed Deus confirmauerat sententiam abiectionis Saul, & captiuitatis Iudæorum, & in hoc noluit audire Prophetas.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum in Spiritum sanctum sit speciale peccatum separatum ab omnibus aliis ?

TErtio quæritur, Vtrum sit speciale peccatum separatum ab aliis peccatis ? Et videtur, quòd sic : quia remissibile & irremissibile sunt passiones quæ conueniunt peccato secundum quòd ipsum in specie consideratur : cum igitur peccatum in Spiritum sanctum dicat irremissibile esse, ipsum erit species peccati secundum se.

2 Item, Illud peccatum, vt consueuerunt dicere Magistri, opponitur gratiæ speciali in qua fit remissio peccati cum gratia informanti liberum arbitrium ad actum : quod autem opponitur gratiæ speciali, est speciale peccatum : ergo peccatum in Spiritum sanctum est peccatum speciale.

3 Item, In litera dicitur, quòd est quoddam peccatum præ cæteris grauius : non autem comparatur ad alia peccata specialia nisi peccatum speciale : ergo ipsum est peccatum speciale.

4 Item, Non diuiditur in species nisi peccatum in genere determinato acceptum : sed peccatum in Spiritum sanctum, hîc in litera & à Magistris diuiditur in species : ergo ipsum genus est peccati secundum se.

5 Item, Oppugnare gratiam agnitam vel inuidere gratiæ fraternæ, dicunt speciales actus : sed isti actus sunt peccatum in Spiritum sanctum : ergo peccata mouentia ad ipsos, sunt specialia peccata : ergo & peccata specialia sunt etiam aliæ species peccati in Spiritum sanctum.

Sed contra. SED CONTRA : Peccatum in Patrem, est peccatum ex infirmitate : & peccatum in Filium, est peccatum ex ignorantia : talia autem non sunt peccatum speciale, sed multa peccata diuersa secundum speciem actus possunt esse ex infirmitate, & etiam ex ignorantia : ergo cum peccatum in Spiritum sanctum è diuerso diuidit peccatum cum illis, ipsum potius videtur dicere circunstantiam peccati, quam peccatum speciale.

2 Item, Peccare ex certa malitia dicit circunstantiam accusantem ex parte peccantis : hoc autem est peccatum in Spiritum sanctum : ergo videtur, quòd peccatum in Spiritum sanctum non sit peccati species, sed peccati circunstantia.

3 Item, Id quod potest circunstare actum eundem in specie, circunstantia est : peccare autem ex coactione per infidelitatem, vt dicit Richar. de sancto Vic. in epist. de spiritu blasphemiæ, & peccare ex ignorantia, & peccare ex malitia, possunt esse circa actum eundem specie, sicut circa negare vel blasphemare Christum : ergo sunt circunstantiæ, & non species peccatorum.

4 Item, Speciale peccatum quærit naturam determinatam : sed peccatum in Spiritum sanctum, non habet naturam determinatam, sed potius fundatur super alia peccata, vt patet in obstinatione, & desperatione, & præsumptione, & impœnitentia finali : ergo peccatum in Spiritum sanctum non est peccatum speciale separatum ab aliis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd peccatum in Spiritum sanctum secundum rationem qua trahitur in speciem, separatum est à peccatis aliis. Ex parte autem materiæ circa quam est, quandoque est coniunctum peccatis aliis, quandoque separatum. Secundum duas enim species quæ sunt inuidentia fraternæ gratiæ, & oppugnatio veritatis agnitæ, non supponit alia peccata pro materia : sed in quatuor aliis speciebus supponit alia peccata in subiecto : sed non supponit ea vt sit circunstantia actus earum, quia actum semper habet separatum ab actibus aliorum peccatorum, licet non habeat actum separatum, ita quòd alia peccata sint materia circa quam fit actus istius peccati.

DICENDVM ergo ad primum quod contra obiicitur, quòd peccatum in Spiritum sanctum diuiditur contra peccatum in Patrem & in Filium, ratione causæ quam dicit cum actu, & non ratione actus : & ideo non sequitur, quòd ipsum sit circunstantia peccati tantum sicut peccatum in Patrem, sed quia dicit circunstantiam, ratione cuius opponitur peccato in Patrem, & peccato in Filium. Tamen, vt supra dictum est, peccatum in Patrem dupliciter dicitur, scilicet secundum quod est contra Patrem, vt Pater sit materia actus & obiectum : & secundum quòd est ex causa quæ est contra Pâtris attributum : & hoc vltimo modo sumitur hîc à Magistro. Si autem primo modo sumeretur, actum haberet specialem, & esset speciale peccatum separatum ab aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet certa malitia dicat causam manentem quæ sonat circunstantiam ex parte peccantis : tamen illa etiam supponit actum voluntatis interiorem : quia non peccat ex certa malitia nisi quòd vult malum, & placet ei propter se, vt dicitur in litera : & hoc est moueri speciali actu circa peccatum. Sic autem non est in peccato ex infirmitate, nec ex ignorantia : quia talis non vult infirmitatem vel ignorantiam vel etiam malum : & ideo illa sunt tantum circunstantiæ : sed peccatum in Spiritum sanctum est circunstantia & actus.

AD ALIVD dicendum, quòd id quod est circunstantia in peccato in Spiritum sanctum, potest esse circa actum similem in specie circa quem est infirmitas mouens & ignorantia : sed ex hoc non dicitur peccatum speciale, sed potius ex hoc quòd tali circunstantia posita ponitur etiam actus voluntas mali, scilicet interioris propter quem speciale efficitur peccatum.

AD VLTIMVM patet solutio per principium solutionis istius : quia non semper quærit peccatum speciale materiam specialem, sed sufficit sibi actus, & materia sua quandoque sunt peccata alia. Et per hoc patet solutio ad totum quod quæsitum est.

ARTICVLVS IV.

Vtrum ſpecies peccati in Spiritum ſanctum ſint benè aſſignatæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed quæritur, Quid ſit illud peccatum] Ibi enim videtur tangere ſpecies peccati in Spiritum ſanctum: & obiicitur de illis ſpeciebus, & videtur primò, quòd obduratio non ſit ſpecies peccati, ſed accidens peccantis. Dicit enim in litera ſic, quòd obſtinatio eſt indurata in malitia mentis pertinacia, per quam fit homo impœnitens: conſtat autem, quòd pertinacia illa non reſpicit peccatum vnum vel duo, ſed omnia, & ſimiliter impœnitentia: ergo non erit peccatum diffinitum, ſed potius proprietas peccantis peccatis omnibus.

2 Præterea, Ex ſecunda parte huius diffinitionis videtur obſtinatio non eſſe ſpecies diſtincta à finali impœnitentia, ſed eſſe cauſa eius: & hoc eſt contra multos qui dicunt ſex eſſe ſpecies huius peccati.

3 Vlterius quæritur de impœnitentia: quia illa nihil aliud videtur eſſe niſi continuatio peccati vſque ad mortem ſine pœnitentia: tales autem multi etiam in paruis peccatis moriuntur: ergo omnes illi peccant in Spiritum ſanctum: & hoc eſt falſum, quia ſic omnes damnati peccaſſent in Spiritum ſanctum.

4 Vlterius etiam obiicitur de deſperatione. Cum enim ſit deſperatio contra ſpem, & ſimiliter præſumptio, deberet aliquid eſſe contra fidem & charitatem: & hoc non videtur: ergo inſufficienter aſſignantur peccata in Spiritum ſanctum.

5 Item, Spiritui ſancto attribuitur charitas: ergo præcipuè ſpecies eius deberent ſumi penes contrarium charitatis: & tales nullas habemus.

6 Item, Auguſtinus dicit, quòd infidelitas eſt peccatum, quo retento omnia retinentur: ergo ipſa eſt peccatum maximum: in litera autem dicitur, quòd peccatum in Spiritum ſanctum, eſt peccatum maximum: ergo videtur, quòd infidelitas ſit peccatum in Spiritum ſanctum.

Vlterius quæritur de ſpeciebus quas tangit in ſecunda aſſignatione, quæ ſunt impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ. Cum enim veritas attribuatur Filio, impugnatio veritatis agnitæ potius eſt peccatum in Filium, quam in Spiritum ſanctum.

2 Similiter obiicitur de ſecundo, quòd ſi inuidia eſt peccatum in Spiritum ſanctum, tunc inuidi peccant in Spiritum ſanctum: quod graue eſt dicere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſecundum Doctores probatiores, duæ ſunt opiniones de numero ſpecierum peccati in Spiritum ſanctum, quarum vna eſt quæ à modernis pluribus tenetur, & ponit eſſe ſex, quæ ſic accipiuntur. Supponantur ea quæ ſunt ſupra habita, ſcilicet quòd peccatum in Spiritum ſanctum ſecundum completam ſui rationem dicat illud genus peccati, quod attributo Spiritus ſancti opponitur in cauſa mouente ad peccatum, & illi attributo quod ſecundum rationem intelligendi inclinat eum ad retinendum peccatum, quia hoc eſt bonitas ipſius: & quod oppugnat Spiritui ſancto non in ſe, ſed in his quæ exiguntur ad peccati remiſſionem, quæ ſunt dona ipſius. Cum autem tria concurrant ad remiſſionem, ſcilicet remittens, & ille cui remittitur, & Eccleſiæ bonum quod communicatur ei cui remittitur, quia non remittitur peccatum niſi in Eccleſia in ſacramentis. Cum, inquam ſic ſit, ex parte cuiuſcunque iſtorum exiguntur duo ad peccati remiſſionem. Ex parte enim remittentis exigitur miſericordia in remittendo totam culpam, & commutando pœnam æternam in temporalem. Ex parte autem pœnæ ſatisfactiuæ iniunctæ vi clauium exigitur iuſtitia volens ſatisfieri per pœnam iniunctam. Miſericordiam autem hanc oppugnat deſperatio, & iuſtitiam oppugnat præſumptio. Ex parte vero eius cui fit remiſſio, dicunt eſſe duo, ſcilicet dolorem de commiſſo, & propoſitum non committendi de cætero. Et primum oppugnat obſtinatio, cui placet peccatum per actum: & ſecundum oppugnat finalis impœnitentia, quæ eſt propoſitum nunquam pœnitendi de peccato. Ex parte Eccleſiæ etiam duo ſunt, ſcilicet veritas efficaciæ ſacramentorum & fidei, quæ ſunt in Eccleſia: & illam oppugnat id quod dicitur impugnatio veritatis agnitæ, vt ſi ſcires articulum fidei verum eſſe, & diceres falſum ex malitia: vel ſi ſcires in baptiſmo remitti peccata, & diceres falſum ex malitia: vel ſi per opera ſcires vera eſſe miracula & diuina, & diceres ex malitia in Beelzebub eſſe facta. Vt patet infra in verbis Ambroſ. exigitur etiam commune bonum quod eſt in membris Eccleſiæ, quod per fraternam charitatem communicatur vnicuique: & hanc oppugnat inuidentia fraternæ gratiæ.

Alia ſententia quæ pauciores habet ſequentes, dicit quinque eſſe ſpecies peccati in Spiritum ſanctum: & non differt ab iſta niſi hoc ſolo: reducit enim obſtinationem & finalem impœnitentiam in ſpeciem vnam: quia propoſitum non pœnitendi ſemper oritur ex obſtinatione peccati: & hæc videtur fuiſſe opinio Magiſtri in littera: & quidam magni ſequuntur eum in hoc.

Sed ſecundum hanc aſſignationem videtur, quòd deſperatio ſit peccatum infidelitatis: quia qui dicit maiorem ſuam eſſe iniquitatem, quam Dei miſericordiam, mouetur infidelitate contra Dei magnitudinem: quia Deus in quolibet ſuo attributo eſt maior quam cogitari poſſet: ergo infidelitas eſt deſperare, & non peccatum in Spiritum ſanctum. Similis obiectio eſt de peccato præſumptionis: præſumens enim dicit Deum non eſſe iuſtum: hoc autem eſt infidelitas: ergo præſumens eſt infidelis, & non peccans in Spiritum ſanctum.

Sed contra obiicitur: quia peccatum eſt contra Deum, & puniendum in peccatis non oſtendit niſi fides: cum igitur deſperans mouetur his motibus, ſcilicet cognitione magnitudinis peccati, & rigoris iuſtitiæ in puniendo, ipſe mouetur motu fidei: non autem ſimul poteſt moueri motu fidei & infidelitatis: ergo deſperans non eſt infidelis. Eadem obiectio eſt de præſumente: quia ille cognoſcit Dei miſericordiam indulgentem per fidem.

Videtur etiam prædicta aſſignatio eſſe inſufficiens alia ratione: quia dicit Beda, In quatuor incidimus ex peccato, ſcilicet infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiſcentiam: habemus

habemus autem peccatum in Patrem penes infirmitatem, & peccatum in Filium penes ignorantiam, & peccatum in Spiritum sanctum penes malitiam : ergo debemus etiam habere aliquod genus peccati penes concupiscentiam : & non habemus : ergo videtur insufficiens Magister in litera in assignando genera peccatorum.

Quæst. VLTERIVS etiam quæritur, Cum infirmitas sit pœna & etiam ignorantia & concupiscentia, quare quartum non fuit pœna, scilicet malitia : vel si pœna est, quare non excuset ipsum peccatum sicut alia.

AD HÆC autem vltimo obiecta respondendum est, & dicendum ad primum, quòd desperans non est infidelis, & obiectio supponit falsum: non enim putat desperans maiorem suam iniquitatem esse quam misericordiam Dei, sed suam iniquitatem esse maiorem quam Deus debeat vel velit misereri : & hoc sonat verbum Cain, qui non dixit, Maior est iniquitas mea quam misericordia tua : sed, quam veniam mereat, id est, quòd possim mereri : & in hoc verum dixit, sed non quòd nunquam tu velis misereri : quia Deus non expostulat satisfactionem condigni, sed satisfactionem congrui quam possumus exhibere. Eodem modo dicendum est de præsumente, quòd benè aduertit Deum esse iustum : sed quia misericordia superexaltat iudicium, dicit Deum non vti iustitia in punitione peccatorum.

AD ALIVD dicendum, quòd concupiscentia non dicit aliquod speciale mouens alicuius potentiæ determinatæ sicut ignorantia quæ inest secundum rationem, & infidelitas quæ in Spiritum sanctum redundat ex carne, & sicut malitia quæ est in voluntate : sed sicut dicit Glossa ad Rom. 7. Concupiscentia conflata est ex omnibus, & est defectus respersus in omnibus potentiis secundum appetitum naturalem : quia quælibet potentia appetit suum obiectum, & ideo mouet quandoque cum ignorantia, quandoque cum infirmitate, quandoque cum malitia, & non est motiuum distinctum : & ideo penes eam non sumitur speciale genus peccati.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd sine dubio secundum quòd malitia est sequela peccati, pœna est : & idem sonat quod malignabilitas, quia homo per peccatum factus est malignabilis : sed tamen quia hæc pœna subdita est libertati & voluntati eius, & non infirmitas vel ignorantia, ideo hæc non illa excusat totum vel partem.

AD ID autem quod in principio obiicitur, dicendum quòd obstinatio dicitur dupliciter, scilicet duritia ipsa habitualis, & hæc non est peccatum, sed pœna relicta ex consuetudine peccandi. Dicitur etiam affectus actualis peccati præteriti, quando scilicet delectatur cum malè fecerit, & exultat in rebus pessimis : & tunc est peccatum in Spiritum sanctum.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam impœnitentia dicitur dupliciter, scilicet impœnitentia in peccatis, & de illa procedit obiectio : & actuale propositum nunquam pœnitendi, & hoc est peccatum in Spiritum sanctum : quia nec ex infirmitate nec ex ignorantia sed ex malitia & mali placentia procedit.

AD ID quod obiicitur, quòd obstinatio non differat ab impœnitentia finali, patet solutio per dicta in assignatione specierum secundum diuersas opiniones.

AD ALIVD dicendum, quòd desperatio non dicitur ex hoc esse peccatum in Spiritum sanctum, quod est contra spem, sed potius ex hoc quòd est contra gratiam in qua remittuntur peccata : & ideo nihil valent illæ obiectiones. Sed quia hæc solutio fuga esse videtur, dicendum quòd spes non est tantum increati, sed etiam veniæ & gratiæ : fides autem non, sed innititur veritati primæ, & charitas bonitati : & quia venia & gratia & alia quorum est spes, operantur ad peccati remissionem, propter hoc magis est peccatum in Spiritum sanctum contra spem, quam contra fidem & charitatem.

AD ID quod obiicitur de secunda assignatione, dicendum quòd veritas quæ in peccato isto impugnatur, est illa quæ secundum impietatem est, & huius gratia attribuitur Spiritui veritatis. Vel dicitur, quòd non dicit in Spiritum sanctum tantum, quia sit contra personam Spiritus sancti vel attributum illius personæ vel alterius, sed quia causa mouens contrariatur attributo : & licet veritas impugnetur, tamen quia ex malitia impugnatur, ideo est peccatum non in Filium, sed in Spiritum sanctum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd non est idem inuidia, & inuidentia fraternæ gratiæ : quia inuidia est cum tristitia in bono proximi, inquantum est impedimentum boni proprij : & ideo dicit Iob 5. quòd paruulum occidit inuidia : quia nisi paruulum, id est, impedibilem in bono proprio se reputaret, non alteri inuideret. Bona autem quæ seinuicem impediunt, sunt quæ ex communitate minuuntur, vt diuitiæ, honores, laudes, & huiusmodi mundana. Sed inuidentia propriè est respectu boni quod non minuitur ex participatione plurium, sed magis crescit, sicut est bonum spirituale : & hoc non potest ex ignorantia vel infirmitate in proximo impugnari, quia non impugnatur nisi cognoscatur. Et ideo inuidentia illa ex malitia procedit contra donum Spiritus sancti. Per hoc patet solutio ad totum.

Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in Spiritum sanctum?

SEd quæritur, Vtrum omnis obstinatio mentis in malitia obduratæ, B
Omnisque desperatio sit peccatum in Spiritum sanctum ? Quidam dicunt omnem obstinationem & omnem desperationem esse peccatum in Spiritum sanctum : Quod si est, aliquando illud peccatum remittitur : quia multi etiam obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur, vt Augustin. ait super illum locum Psalm. Conuertam in profundum maris, Psalm. 67. Psalm. 47.

id

id eſt, eos qui erant deſperatiſſimi. Et ibi, Mittit cryſtallum ſuam ſicut bucellas, id eſt, obſtinatos facit aliorum Doctores. Talium conuerſio
Pſalm.67. ibi etiam euidenter oſtenditur, vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine : ſimiliter & eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris. Secundum iſtos illud peccatum dicitur irremiſſibile, non quin aliquando remittatur, ſed quia vix & raro & difficulter dimittitur. Non enim ſoluitur cryſtallus, niſi vehementi ſpiritus impetu. Alij vero tradunt non quamlibet obſtinationem vel deſperationem appellari peccatum in Spiritum ſanctum, ſed illam tantum quam comitatur impœnitentia : qui etiam impœnitentiam dicunt eſſe peccatum in Spiritum ſanctum. Sed quia Auguſt. dicit impœnitentiam eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, cum ſic obſtinatus eſt aliquis, vt non pœniteat : diſcuti oportet an aliud ſit obſtinatio, aliud impœnitentia ſit in eo peccatum, an idem ſed diuerſis modis commiſſum. Secundum iſtos peccatum illud dicitur irre-
Super Matth. miſſibile, eò quòd nunquam dimittatur. Vnde Auguſt. etiam dicit, quòd hoc ſolum peccatum veniam mereri non poteſt. Et Hieron. quòd taliter peccans, dignè pœnitere non poteſt. Et ideo rectè Ioannes dicit, Vt non pro eo oret quis : quia qui ſic peccat, orationibus Eccleſiæ hic vel in futuro iuuari non poteſt, habens cor induratum tanquam lapis, ſicut de diabolo legitur. Poſt hanc vitam qui valdè mali ſunt, meritis Eccleſiæ iuuari non poſſunt.

Quod aliter accipitur peccatum in Spiritum ſanctum.

Lib.1. C Est etiam alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim peccatum Auguſtinus diffiniens in lib. de ſermone Domini in monte ait, Peccatum ad mortem eſt, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam qua reconciliatus eſt Deo, inuidiæ facibus agitatur : quod fortaſſe eſt peccare in Spiritum ſanctum : quod peccatum dicitur non remitti, non quia non ſit ignoſcendum peccanti ſi pœniteat, ſed quia tanta eſt labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiamſi peccatum ſuum mala conſcientia agnoſcere & renuntiare cogatur : vt Iudas cum dixit, Peccaui, facilius deſperans cucurrit ad laqueum, quam humilitate veniam peteret : quod propter magnitudinem peccati iam ex damnatione pec-
Matt.27. cati tales habere credendum eſt. Ecce quædam aſſignatio peccati in Spiritum ſanctum vel ad mortem hîc poſita eſt, qua illud peccatum eſſe traditur oppugnatio fraternitatis poſt agnitionem, & inuidentia gratiæ poſt reconciliationem : quod ſpecies quædam obſtinationis intelligi
Lib. 1. cap. 9. poteſt. Illam tamen diffinitionem Auguſt. in lib. retractationum rememorans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec aſſerendo ſe dixiſſe aperit ita dicens, Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addendum fuit ſi in hac ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam : quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt deſperandum : nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur. His verbis inſinuatur peccatum præmiſſa deffinitione deſcriptum, tunc ſolum debere dici ad mortem vel in Spiritum ſanctum,

cum

cum non habet comitem pœnitentiam : nec de aliquo peccatore desperandum est in hac vita, & ideò pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret : sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in Spiritum sanctum postquam finierit hanc vitam, non oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde Augustᵘˢ. de verbis Domini, de impœnitentia quæ est blasphemia in Spiritum sanctum, sic ait : Ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiu ad pœnitentiam patientia Dei adducit. Paganus est hodie, Iudæus infidelis est hodie, hæreticus est hodie, schismaticus est hodie : quid si cras amplectatur Catholicam fidem, & sequatur Catholicam veritatem ? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam desperatissimos damnas, antequam finiant istam vitam agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro ? Nolite ergo ante tempus iudicare quemquam. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffiniendum, quia conuerti potest dum in hac vita est : quia non potest sciri de aliquo vtrum peccauerit ad mortem vel in Spiritum sanctum, nisi cum ab hac vita discesserit : nisi fortè alicui per Spiritum sanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prædictis aliquatenus capi potest quomodo accipiatur peccatum in Spiritum sanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitenter oppugnans : quæ vtique obstinatio esse videtur, & omnis impœnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum vero est, quòd non omnis qui non pœnitet, impœnitens dici potest : quia impœnitentia propriè obstinati est, & (vt quidam volunt) etiam desperati.

Ioan. 5.

Serm. 11. post medium.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatum in Spiritum sanctum debet dici irremißibile ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed quæritur, Vtrum omnis obstinatio, &c.] Hic enim Magister agit qualiter sit irremissibile: & de hoc sic quæritur : Si peccatum illud dicitur irremissibile, hoc non erit nisi propter magnitudinem peccati, vel propter impotentiam remissionis : sed non propter magnitudinem, vt probatur in litera verbis Augustᵢ. Si autem dicitur irremissibile propter impotentiam ad remissionem: hæc impotentia aut erit ex parte remittentis, aut ex parte eius cui remittitur. Non primo modo: quia sic nullum peccatum irremissibile est omnipotenti medico qui æquè potens est saluare in multis & in paucis, & in magnis & in paruis. Si autem dicitur irremissibile ex parte eius cui remittitur : sic omne peccatum mortale diceretur irremissibile : & sic omne peccatum mortale erit peccatum in Spiritum sanctum. Si autem dicatur irremissibile, eò quòd non remittitur neque in hoc seculo neque in futuro : sic omne peccatum in quo quis sine gratia discedit, erit peccatum in Spiritum sanctum, quod iterum falsum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd illud peccatum dicitur irremissibile non ex parte reatus, nec ex parte remittentis, nec ex parte eius cui remittitur, sed ex parte causæ mouentis ad remittendum, & est eadem causa quæ mouet ad peccandum : hæc enim est malitia : & hæc accusat, & & non habet congruitatem remissionis, eò quòd non habet pallium excusationis : vnde quod remittitur quandoque, hoc est de mera pietate medici. Aliam autem causam tangit Richar. de sancto Victo. in epistola de spiritu blasphemiæ, dicens, quòd sicut charitas non excidit, sed perficitur, eò quòd ipsa habet obiectum & actum manendi in futuro, & hîc, sed ibi perfectius : ita peccatum illud quoad suam causam & actum non remittitur, eò quòd habet causam magis abundantem in futuro seculo, quam hîc : causa enim sua est amor peccati, & odium Dei : & hoc magis abundat in damnatis, quam in malis hîc. Similiter est in aliis speciebus præter solam præsumptionem. Alij assignant alias causas vsque ad sex, quæ cum istis erunt octo. Et harum sex prima est: quia opponitur fonti misericordiæ. Vnde Augustinus dicit super Matth. 5. Peccatum in Spiritum sanctum est, cum aliquis contra Dei gratiam inuidiæ facibus agitatur. Secunda est : quia talis vix humiliat se ad petendum veniam : & hæc habetur in litera. Tertia est : quia rarò & paucis dimissum

Solutio.

id eſt, eos qui erant deſperatiſſimi. Et ibi, Mittit cryſtallum ſuam ſicut bucellas, id eſt, obſtinatos facit aliorum Doctores. Talium conuerſio
Pſalm.67. ibi etiam euidenter oſtenditur, vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine : ſimiliter & eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris. Secundum iſtos illud peccatum dicitur irremiſſibile, non quin aliquando remittatur, ſed quia vix & raro & difficulter dimittitur. Non enim ſoluitur cryſtallus, niſi vehementi ſpiritus impetu. Alij vero tradunt non quamlibet obſtinationem vel deſperationem appellari peccatum in Spiritum ſanctum, ſed illam tantum quam comitatur impœnitentia : qui etiam impœnitentiam dicunt eſſe peccatum in Spiritum ſanctum. Sed quia Auguſt. dicit impœnitentiam eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, cum ſic obſtinatus eſt aliquis, vt non pœniteat : diſcuti oportet an aliud ſit obſtinatio, aliud impœnitentia ſit in eo peccatum, an idem ſed diuerſis modis commiſſum. Secundum iſtos peccatum illud dicitur irre-
Super Matth. miſſibile, eò quòd nunquam dimittatur. Vnde Auguſt. etiam dicit, quòd hoc ſolum peccatum veniam mereri non poteſt. Et Hierony. quòd taliter peccans, dignè pœnitere non poteſt. Et ideo rectè Ioannes dicit, Vt non pro eo oret quis : quia qui ſic peccat, orationibus Eccleſiæ hic vel in futuro iuuari non poteſt, habens cor induratum tanquam lapis, ſicut de diabolo legitur. Poſt hanc vitam qui valdè mali ſunt, meritis Eccleſiæ iuuari non poſſunt.

Quod aliter accipitur peccatum in Spiritum ſanctum.

Lib.1. CEſt etiam alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim peccatum Auguſtinus diffiniens in lib. de ſermone Domini in monte ait, Peccatum ad mortem eſt, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam qua reconciliatus eſt Deo, inuidiæ facibus agitatur : quod fortaſſe eſt peccare in Spiritum ſanctum : quod peccatum dicitur non remitti, non quia non ſit ignoſcendum peccanti ſi pœniteat, ſed quia tanta eſt labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiamſi peccatum ſuum mala conſcientia agnoſcere & renuntiare cogatur : vt Iudas cum dixit, Peccaui, facilius deſperans cucurrit ad laqueum, quam humilitate veniam peteret : quod propter magnitudinem peccati iam ex damnatione pec-
Matt.27. cati tales habere credendum eſt. Ecce quædam aſſignatio peccati in Spiritum ſanctum vel ad mortem hîc poſita eſt, qua illud peccatum eſſe traditur oppugnatio fraternitatis poſt agnitionem, & inuidentia gratiæ poſt reconciliationem : quod ſpecies quædam obſtinationis intelligi
Lib. 1. cap. 9. poteſt. Illam tamen diffinitionem Auguſt. in lib. retractationum rememorans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec aſſerendo ſe dixiſſe aperit ita dicens, Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addendum fuit ſi in hac ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam : quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt deſperandum : nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur. His verbis inſinuatur peccatum præmiſſa deffinitione deſcriptum, tunc ſolum debere dici ad mortem vel in Spiritum ſanctum,

cum

cum non habet comitem pœnitentiam : nec de aliquo peccatore desperandum est in hac vita, & ideò pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret : sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in Spiritum sanctum postquam finierit hanc vitam, non oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde Augustˢ. de verbis Domini, de impœnitentia quæ est blasphemia in Spiritum sanctum, sic ait : Ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiu ad pœnitentiam patientia Dei adducit. Paganus est hodie, Iudæus infidelis est hodie, hæreticus est hodie, schismaticus est hodie : quid si cras amplectatur Catholicam fidem, & sequatur Catholicam veritatem ? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam desperatissimos damnas, antequam finiant istam vitam agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro ? Nolite ergo ante tempus iudicare quemquam. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffiniendum, quia conuerti potest dum in hac vita est : quia non potest sciri de aliquo vtrum peccauerit ad mortem vel in Spiritum sanctum, nisi cum ab hac vita discesserit : nisi fortè alicui per Spiritum sanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prædictis aliquatenus capi potest quomodo accipiatur peccatum in Spiritum sanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitenter oppugnans : quæ vtique obstinatio esse videtur, & omnis impœnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum vero est, quòd non omnis qui non pœnitet, impœnitens dici potest : quia impœnitentia proprie obstinati est, & (vt quidam volunt) etiam desperati.

Ioan. 5.

Serm. 11. post medium.

1. Cor. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatum in Spiritum sanctum debet dici irremißibile ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed quæritur, Vtrum omnis obstinatio, &c.] Hic enim Magister agit qualiter sit irremissibile: & de hoc sic quæritur : Si peccatum illud dicitur irremissibile, hoc non erit nisi propter magnitudinem peccati, vel propter impotentiam remissionis : sed non propter magnitudinem, vt probatur in litera verbis Augustˢ. Si autem dicitur irremissibile propter impotentiam ad remissionem: hæc impotentia aut erit ex parte remittentis, aut ex parte eius cui remittitur. Non primo modo: quia sic nullum peccatum irremissibile est omnipotenti medico qui æquè potens est saluare in multis & in paucis, & in magnis & in paruis. Si autem dicitur irremissibile ex parte eius cui remittitur : sic omne peccatum mortale diceretur irremissibile : & sic omne peccatum mortale erit peccatum in Spiritum sanctum. Si autem dicatur irremissibile, eò quòd non remittitur neque in hoc seculo neque in futuro : sic omne peccatum in quo quis sine gratia discedit, erit peccatum in Spiritum sanctum, quod iterum falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd illud peccatum dicitur irremissibile non ex parte reatus, nec ex parte remittentis, nec ex parte eius cui remittitur, sed ex parte causæ mouentis ad remittendum, & est eadem causa quæ mouet ad peccandum : hæc enim est malitia : & hæc accusat, & & non habet congruitatem remissionis, eò quòd non habet pallium excusationis : vnde quod remittitur quandoque, hoc est de mera pietate medici. Aliam autem causam tangit Richar. de sancto Victo. in epistola de spiritu blasphemiæ, dicens, quòd sicut charitas non excidit, sed perficitur, eò quòd ipsa habet obiectum & actum manendi in futuro, & hîc, sed ibi perfectius : ita peccatum illud quoad suam causam & actum non remittitur, eò quòd habet causam magis abundantem in futuro seculo, quam hîc : causa enim sua est amor peccati, & odium Dei : & hoc magis abundat in damnatis, quam in malis hîc. Similiter est in aliis speciebus præter solam præsumptionem. Alij assignant alias causas vsque ad sex, quæ cum istis erunt octo. Et harum sex prima est: quia opponitur fonti misericordiæ. Vnde Augustinus dicit super Matth. 5. Peccatum in Spiritum sanctum est, cum aliquis contra Dei gratiam inuidiæ facibus agitatur. Secunda est : quia talis vix humiliat se ad petendum veniam : & hæc habetur in litera. Tertia est : quia rarò & paucis dimissum

dimissum est : & de hoc potest exponi illud Ro.2. Secundum duritiam autem tuam, &c. Quarta est : quia non legitur dimissum. Vnde Lucæ 11. super illud, Qui peccauerit in Spiritum sanctum: dicit Glossa. Hic blasphemus exigentibus meritis sicut nunquam ad remissionem, ita nunquam ad pœnitentiam peruenturus est. Quinta est etiam quam assignat Richar. quia in talibus de pœna debita nihil diminuitur, id est, minus quam in aliis : quia non habent excusationem in causa mouente ad illud peccatum. Vnde Richar. dicit sic, Peccatum diaboli inexpiabile, quia nullo modo expiari potest : peccatum in Spiritum sanctum irremissibile, cui nulla pœnæ relaxatio fieri consueuit : & per hoc patet differentia inter inexpiabile, & irremissibile. Sexta est : quia talis nunquam meretur obtinere gratiam pœnitentiæ. Vnde Matth. 3. super illud, qui peccauerit in Spiritum sanctum : dicit Glossa. Qui peccat in Spiritum sanctum, non remittetur ei : quia non meretur pœnitentiam agere vt remittatur. Et per hoc patet solutio ad totum.

Alia assignatio peccati in Spiritum sanctum.

DE hoc quoque peccato in Spiritum sanctum Ambr. in lib. de Spiritu sancto differens, diffinitam assignationem tradit dicens, Cur Dominus dixerit, Qui blasphemauerit in Filium hominis remittetur ei : qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum neque hîc, neque in futuro remittetur ei : diligenter aduerte. Nunquid alia est offensio Filij, alia Spiritus sancti ? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed siquis corporis specie deceptus humani, remissius aliquid sentit de Christi carne quam dignum est, habet culpam, non est tamen exclusus à venia. Siquis verò sancti Spiritus dignitatem maiestatem & potestatem abneget sempiternam, & putet non in Spiritu Dei eijci dæmonia, sed in Beelzebub, non potest ibi esse exhortatio veniæ, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis hic aperte explicatur quid sit peccatum in Spiritum sanctum. Quod illi August. descriptioni congruere videtur, qua illud peccatum dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatem. Qui enim post cognitionem veritatis sancti Spiritus veritatem negat, eiusque opera dicit esse Beelzebub, potestati, bonitati, & gratiæ Dei inuidere non dubitatur. Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarum diuisæ sint offensæ : sed ibi peccatorum genera distincta sunt. Peccatum enim in Patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia Patri Scriptura frequenter attribuit potentiam. Peccatum in Filium, quod fit per ignorantiam, quia sapientia Filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem vel ignorantiam, facilè veniam adipiscitur : sed non ille, qui peccat in Spiritum sanctum. Cum autem vna sit potentia, sapientia, bonitas trium : quare Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas sæpius assignetur, superius dictum est.

Lib. 1. cap. 3. Matt. 12.

Matt. 12.

ARTICVLVS VI.

Quomodo differunt blasphemia in Spiritum sanctum, peccatum in Spiritum sanctum, & spiritus blasphemiæ in Spiritum sanctum ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi*][Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum] Et quæritur hîc differentia inter blasphemiam in Spiritum sanctum, & peccatum in Spiritum sanctum, & spiritum blasphemiæ in Spiritum sanctum. Hæc enim tria differenter tangit in litera.

Et dicendum, quòd peccatum in Spiritum sanctum generalius est inter hæc, & non ponit nisi peccatum ad causam mouentem, quæ oppugnat gratiam in qua fit remissio peccatorum, vt prius dictum est. Sed blasphemia in Spiritum sanctum ponit actum inhonorationis Spiritus sancti agniti in opere ostendente ipsum, sicut fuit opus miraculi in expulsis dæmonibus, quia sicut digitus Spiritus sancti demonstrauit : & tamen attribuebant contrario spiritui, scilicet Beelzebub. Blasphemia enim est falsi criminis impo-

Soluti.

sitio

sitio in Deum. Sed spiritus blasphemiæ est amor blasphemandi per odium Dei spirans contra virtutem & gratiam Spiritus sancti. Item Richar. dicit, Siquis blasphemat tormentis compulsus vel per ignorantiam deceptus, quis neget esse tolerabilius, quam siquis blasphemat malitia sola ductus. Malignitas ergo blasphemiæ præ cæteris est pessima. Est autem in hoc genere sceleratissimum, & in quo malitia crescit vsque ad summum, quando quis in Dei vituperiis delectatur & gloriatur: quid enim est blasphemia, nisi vituperatio diuina? Ad hoc autem quisque aspirat quod valdè affectat multumque desiderat: quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiæ, quam affectio & desiderium vituperationis diuinæ?

ARTICVLVS VII.

Vtrum peccatum Iudæorum qui crucifixerunt Christum, fuit peccatum in Spiritum sanctum: & vtrum peccatum Angeli & primi hominis fuit in Spiritum sanctum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Peccatum enim in Patrem id intelligitur, &c.] Quæritur, Vtrum Iudæorum peccatum fuerit in Spiritum sanctum? Et videtur, quòd sic: quia Matth. 12. & Luc. 11. vbi agitur de peccato in Spiritum sanctum, loquitur de peccato Iudæorum qui contradicebant operationibus Christi per Spiritum sanctum factis.

Sed contra hoc videtur esse, quod dicitur Act. 3. Scio fratres, quia per ignorantiam feciſtis, sicut & principes vestri. Ergo videtur esse peccatum in Filium. Et ad hoc multa possunt induci: sed ista sufficiant, quia omnia vnam habent solutionem.

Vlterius quæritur de peccato Angeli, & primi hominis. Cum enim infirmitas & ignorantia sint pœnæ peccatum consequentes, non videtur, quòd fuerint in Angelo vel in homine ante peccatum primum: ergo videtur, quòd peccatum eorum nec fuerit in Patrem, nec in Filium: ergo relinquitur, quòd fuerit in Spiritum sanctum. *Quæst.*

Sed contra hoc est, quod dicit Apostolus de muliere, Adam non est seductus, sed mulier seducta præuaricatione fuit. Seductio autem cadit sub ignorantia: ergo peccauit in Filium, & non in Spiritum sanctum. Item de viro dicit Aug. quòd credidit veniale quod erat mortale. Ergo & ipse aliquid ignorauit. Item, Primus Angelus credidit se posse accipere beatitudinem secundum perfectum posse sine meritis, & ex se, quia aliter non appetiuisset: ergo & ipse deceptus fuit: & sic omnium peccatum fuit in Filium, & non in Spiritum sanctum. *1. Timoth. 2.*

SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd peccatum Iudæorum quoad opera quæ fuerunt argumentum virtutis Spiritus sancti, fuit in Spiritum sanctum: sed infidelitas qua crucifixerunt Christum, fuit ex ignorantia crassa qua decepti fuerunt in carne Saluatoris: & quoad hoc fuit peccatum in Filium. Et sic patet solutio contrarietatis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd ignorantia est duplex, scilicet nescientia concomitans naturam creatam, & ex illa peccauerunt & primus Angelus & primus homo: & ignorantia quæ est sequela peccati, quæ dicit priuationem luminis gratiæ regentis in faciendis, & ex illa non peccauerunt: & primo modo fuit peccatum in Filium. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ quæri solent in ista distinct.

DISTINCTIO XLIV.

De potentia peccandi, an sit homini vel diabolo à Deo.

POST prædicta consideratione dignum occurrit, Vtrum peccandi potentia sit nobis à Deo, vel à nobis? Putant quidam potentiam rectè agendi nobis esse à Deo, potentiam verò peccandi non à Deo, sed à nobis vel à diabolo esse: sicut mala voluntas non à Deo nobis est, sed à nobis & à diabolo: bona autem à Deo tantum nobis est. Bonæ namque voluntatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinitus parari & tribui in eo Deus euidenter ostendit, quia nec diabolus, nec aliquis Angelorum eius, ex quo in hanc caliginem sunt detrusi, bonam potuit vel poterit resumere voluntatem: quia si possibile foret, vt humana natura postquam à Deo auersa bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam habere

A *Vnde habeat ortum potentia peccandi.*

Auguſt. lib. de fide ad Petrum, cap. 3.

habere potuiſſet, multo poſſibilius hoc natura haberet angelica : quæ quantò minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac eſſet prædita facultate. Non ergo homo vel Angelus à ſe voluntatem bonam habere poteſt, ſed malam. Similiter & de potentia inquiunt, per ſimilitudinem voluntatis boni vel mali diſſerentes, quòd illa ſit à Deo non iſta.

Auctoritatibus aſtruit potentiam peccandi eſſe à Deo.

B SEd pluribus Sanctorum teſtimoniis indubitanter monſtratur, quòd poteſtas mali à Deo eſt, à quo eſt omnis poteſtas. Ait enim Apoſtolus, Non eſt poteſtas niſi à Deo. Quod non de poteſtate boni tantum, ſed & mali intelligi oportet, cum Pilato etiam veritas dicat : Non haberes in me poteſtatem, niſi datum eſſet tibi deſuper. Malitia nempe hominum (vt ait Auguſtinus) cupiditatem nocendi per ſe habet : poteſtatem autem ſi ille non dat, non habet. Ideoque diabolus antequam aliquid tolleret Iob, dicebat Domino, Mitte manum tuam, id eſt, da poteſtatem : quia etiam nocentium poteſtas non eſt niſi à Deo : ſicut ſapientia ait, Per me reges regnant, & tyranni per me terram tenent. Vnde Iob de Domino ait, Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Iſraël dicit Deus, Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas poteſt eſſe ab homine, poteſtas autem non eſt niſi à Deo, & hoc abdita aptaque iuſtitia, nam per poteſtatem diabolo datam iuſtos Deus facit ſuos. De hoc etiam Greg. in moralibus ait, Tumoris elatio non poteſtatis ordo in crimine eſt. Potentiam Deus tribuit, elationem verò potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de noſtro eſt : quia non potentia iuſta, ſed actio praua damnatur. His auctoritatibus aliiſque pluribus euidenter oſtenditur, quòd non eſt poteſtas boni vel mali cuicunque, niſi à Deo æquo, etſi te lateat æquitas.

Auguſt. lib. de natura boni, c. 32.
Rom. 13.
Ioan. 19.
Super Pſal. 32.
Iob 1.
Prouerb. 8.
Iob 33.
Oſeæ 13.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta conſideratione dignum occurrit] Hęc vltima diſtinct. diuiditur contra totum tractatum de peccato : quia in iſta agitur de potentia peccandi. Et duo quæritur hîc Magiſter, ſcilicet an potentia peccandi ſit à Deo, & vtrum debeamus reſiſtere peccato malorum *ibi* [Hîc quæſtio oritur] & per hoc patet ſententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum potentia peccandi ſit potentia vel impotentia?

CIrca primam partem quæruntur tria, quorum primum eſt, vtrum potentia peccandi ſit potentia vel impotentia? Secundum, Vtrum ſit à Deo? Tertium, Vtrum ſit vna, vel plures?

Ad primum ſic : Dicit Philoſophus, quòd potentiæ rationales ſunt ad oppoſita : ſed oppoſita ſunt bonum & malum : ergo vna eſt potentia horum in anima rationali : ſed potentia ad bonum eſt potentia : ergo etiam potentia ad malum eſt potentia.

2 Item, Potentia mali eſt potentia potens facere malum : ergo eſt potentia actiua : omnis autem potentia actiua, potentia eſt & non impotentia : ergo potentia mali eſt potentia, & non impotentia.

3 Item, Supra habitum eſt, quòd liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, & malum ea deſerente : ergo liberum arbitrium eſt potentia mali qua fit malum : ſed voluntas eſt potentia ſimpliciter : ergo potentia qua fit malum, eſt potentia & non impotentia.

SED CONTRA : Dicit Anſelm. in lib. de libero arbitrio, An putas quod additum minuit, & ſubtractum auget libertatem, eſſe libertatem, aut partem libertatis? Quaſi diceret, non : ſed potentia mali addita potentiæ & facultati & libertati, minuit vnumquodque illorum : ergo nec

Sed contra.

nec est potentia, nec pars potentiæ.

2 Item, Si esset potentia absolutè, cum nulla potestas quæ de genere laudabilium est, desit Deo & Angelis confirmatis, esset ista in Angelis & in Deo, quod falsum est: ergo non est potentia.

3 Item, Si esset naturalis potentia hominis, cum gratia sit perfectio naturæ, & gloria perfectio gratiæ, remaneret illa potentia in gratia & gloria: constat autem hoc non esse verum: ergo non est potentia, vt videtur, sed defectus & impotentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd potentia ad malum, potest esse dupliciter, scilicet ad malum priuationis puræ, & hæc potentia est materialis, & defectus est in omnibus corporalibus & spiritualibus: & de hac non loquimur hic: quia vltimum illius (vt dicit Philosophus, insuper & Commentator in lib. de cælo & mundo) est in minimo: vt si vinci potest ab vno, potest vinci à duobus, & tribus, & sic deinceps. Dicitur etiam potentia mali potentia faciendi malum: & tunc oportet, quòd malum accipiatur in actione mala, secundum quòd supra diximus, quòd malum habet causam deficientem & efficientem: & sic illa potentia potest considerari tripliciter, scilicet secundum radicem in qua radicatur in subiecto potentiæ, & secundum essentiam potentiæ, & secundum coniunctionem ad actum. Primo modo est potentia, & secundo modo: & sic intelligitur illud Philosophi, quòd potestas prauè agendi est bona. Sed tertio modo adhuc dupliciter consideratur, scilicet per comparationem ad substantiam actus, vel per comparationem ad actum sub deformitate. Et primo modo est potentia adhuc. Secundo autem modo est potentia cum impotentia permixta sibi. Si autem comparetur ad deformitatem solam: tunc non est potentia actiua, sed materialis defectus & debilitas succumbens malitiæ: sicut dicimus hunc posse mori, & illum posse infirmari, & illum posse vinci, semper potentia materiali deficiente. Et per hoc patet solutio ad totum: quia primæ rationes procedunt de potentia in consideratione prima, & secunda, & tertia secundum quòd refertur ad actum tantum. Aliæ autem rationes procedunt in consideratione qua refertur ad defectum & deformitatem. Primo etiam & secundo istæ potestates sunt in Angelis, licet non tertio modo.

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia peccandi sit à Deo?

DEinde quæritur de secundo, scilicet vtrum sit à Deo? quia de hoc quæritur in litera. Videtur quòd sic: quia omnis potestas à Deo est: ergo & ista.

2 Item Eccli. 18. laudatur vir sanctus, qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit: non autem laudatur nisi per hoc quòd habet à Deo: ergo hanc potentiam habet à Deo.

3 Item, Quicquid est causa causæ, est causa causati: omnis autem actus est à Deo, vt suprà probatum est: ergo omnis potentia agendi à Deo est.

4 Item, Quæcunque potentia per analogiam est in Deo & in creatura, illa est à Deo secundum quòd est in creatura; ergo secundum quòd est in creatura, est à Deo.

Sed contra. SED CONTRA: Sapiens non facit aliquid quo opus suum fit deterius: à potentia mali est omne illud quo opus Dei fit deterius: ergo potentia mali non est à Deo. Prima patet per Aug. Secunda patet per hoc, quòd malum est quo opus Dei fit deterius: & si non esset potentia mali, non fieret malum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum secundum præhabitam distinctionem, quòd potentia mali secundum quòd est ante malum, & considerata in subjecto, vel in se, est ens perfectum & à Deo: sed ordinem ad malum habet ex hoc quòd est de nihilo, & non à Deo, & sic non est à Deo. Et quoad primam considerationem procedunt quatuor rationes primæ: quia etiam non potest ex se elicere actum, nisi secundum quòd est à Deo. Secundum autem aliam considerationem procedit ratio in oppositum: & non est difficile hanc solutionem rationibus inductis assignare.

ARTICVLVS III.

Vtrum potentia peccandi sit vna, vel plures?

TErtio quæritur, Vtrum sit vna, vel plures? Videtur autem, quòd plures: quia loquendo fit malum, & ambulando, cogitando, volendo, & eligendo, & multis aliis actionibus, quas impossibile est reducere in potentiam vnam: ergo potentia faciendi malum, est plures potentiæ, & non vna.

Sed contra. SED CONTRA: Augustinus dicit, quòd omni malo sola voluntas culpatur: ergo sola voluntas est potentia mali, vel peccandi.

2 Item, Supra habuimus, quòd actus huius potentiæ naturalis quæ est voluntas, dicitur malus, & non aliarum: ergo sola voluntas est potentia peccandi.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd potentia peccandi, scilicet peccatum exequens, multiplex est in homine: sed potentia imperans peccatum, non est nisi vna sola quæ est voluntas. Et per hoc patet solutio ad totũ. Supra tamen notata est distinctio qualiter peccatum differenter est in ratione, & libero arbitrio, & voluntate, & cæteris potentiis: & illa etiam valent hic.

An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati.

CHic oritur quæſtio non tranſilienda ſilentio. Dictum eſt enim ſuprà quòd poteſtas peccandi vel nocendi non eſt homini vel diabolo niſi à Deo. Apoſtolus autem dicit, quòd qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Cum ergo diabolo ſit poteſtas mali Dei ordinatione, eius poteſtati non eſſe reſiſtendum videtur. Sed ſciendum eſt Apoſtolum ibi loqui de ſeculari poteſtate, ſcilicet rege, & principe, & huiuſmodi: quibus non eſt reſiſtendum in his quæ iubet Deus eis exhiberi, ſcilicet de tributis, & huiuſmodi. Si vero princeps aliquis, vel diabolus aliquid iuſſerit vel ſuaſerit contra Deum, tunc reſiſtendum eſt. Vnde Auguſt. determinans qualiter reſiſtendum ſit poteſtati, in lib. de natura boni ait, Si aliquid iubeat poteſtas quod non debeas facere, hîc ſanè contemne poteſtatem, timendo maiorem poteſtatem. Ipſos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iuſſerit Procurator, nunquid faciendum eſt, ſi contra Proconſulem iubeat? Rurſus ſi quid ipſe Proconſul iubeat, & aliud inbeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud Imperator, aliud iubeat Deus, contempto illo obtemperandum eſt Deo. Poteſtati ergo diaboli vel hominis tunc reſiſtamus, cum aliquid contra Deum ſuggeſſerit: in quo Dei ordinationi non reſiſtimus ſed obtemperamus. Sic enim Deus præcepit, vt in malis nulli poteſtati obediamus. Iam nunc his intelligendis atque pertractandis, quæ ad verbi incarnati myſterium pertinent, integra mentis conſideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari, Deo reuelante, valeamus.

Rom. 13.

ARTICVLVS IV.

Vtrum in omnibus ſit obediendum poteſtati?

DEinde quæritur de ſecunda parte quæ incipit *ibi* [Hic oritur quæſtio non tranſilienda] Circa quam duo quærenda occurrunt, ſcilicet vtrum in omnibus ſit obediendum poteſtati? Et vtrum ſit reſiſtendum poteſtati diaboli?

Ad primum obiicitur ſic: Dicit Bernard. in lib. de præcepto & diſpenſatione cap. 8. Nihil exigat prælatus eorum quæ non promiſi. Ergo non in omnibus eſt obediendum poteſtati prælati.

2 Item, Subditus nec citra promiſſum eſt inhibendus, nec vltra cogendus lege obſeruantiæ. Ex hoc ſequitur idem.

Sed contra. SED CONTRA videtur eſſe, quod ibidem dicit, quòd perfecta obedientia legem neſcit, terminis non arctatur. Ergo in omnibus obedit.

2 Item Hugo de ſancto Victor. Obedientia eſt virtus, quæ omnia amplectitur iniuncta neceſſariò implenda, niſi obſtiterit imperantis auctoritas.

3 Item Eccli. 4. Noli reſiſtere contra faciem potentis. Ergo in nullo eſt reſiſtendum.

4 Item Coll. 3. Filij obedite parentibus per omnia. Ergo multò magis parentibus ſpiritualibus: ergo in omnibus obediendum eſt poteſtati.

5 Item Hieronymus ad Ruſticum præpoſitum monaſterij, Vt Deum timeas, vt Deum diligas, credas quicquid iuſſerit ſalutare: nec minor iudices ſententiam maioris, cuius eſt officium obedire & iuſſa adimplere, dicente Moyſe, audi Iſraël.

6 Item Gregorius, Non quantitatem imperij, ſed imperantis conſideres dignitatem.

7 Item in Euang. Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Conſtat autem, quòd in omnibus Deus audiendus eſt: ergo & prælatus.

8 Item Benedictus in regula, Si præcipiat prælatus impoſſibile, tentandum eſt facere. Ergo in omnibus poſſibilibus multò magis eſt obediendum.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc ſecundum Bern. ſoluendum eſt ſub diſtinct. quia aut loquimur de obedientia perfecta, quæ eſt charitatis & libertatis: & hæc finem neſcit, ſicut nec charitas. Aut loquimur de obedientia iuſtitiæ: & hoc habet metas voti ſui, & vltra non eſt cogenda niſi ex charitate. Tamen vlterius ſecundum Magiſtros oportet diſtinguere: quia eſt poteſtas plena, & poteſtas limitata. Poteſtati plenæ in omnibus obediendum eſt: in nullo autem quod non eſt poteſtatis, ſed impotentiæ. Vnde ſi præcipit peccatum, hoc non eſt poteſtatis, ſed impotentiæ: & ideo in hoc non eſt obediendum. Si autem præcipit ea quæ

quæ sunt potestatis, sicut dicit Apostolus, Secundum potestatem meam quam dedit mihi Dominus secundum ædificationem, & non in destructionem vestram: tunc habet locum quod dicit Bernard. scilicet quòd aut est perfectionis obedientia, & hæc obedit in omnibus bonis, quia ad illa sola data est potestas: aut iustitiæ, & illam non oportet obedire, nisi in his in quibus obligatur ex voto vel cathedra. Sic enim intelligitur illud Matth. 23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis, scilicet ad cathedram pertinentia, seruate, & facite, &c. Si autem est potentia limitata: tunc ex iustitia non debeo, nisi inquantum subditus, siue ex imperio maioris, vel ex voto: sed ex charitate & perfectione possum obedire vlterius, nunquam tamen contra votum vel contra mandatum superioris. Et sic patet ad totum: quia primæ auctoritates loquuntur de obedientia debita ex iustitia: secundæ autem de perfectione charitatis in obediendo.

ARTICVLVS V.

Vtrum resistendum sit potestati diaboli, & vtrum debemus velle tentari?

Rom. 13. SEcundo quæritur, Vtrum resistendum sit potestati diaboli? Videtur, quòd non: quia qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: ergo non est resistendum potestati diaboli.

Ierem. 27. 2 Item hoc videtur per hoc quod Ierem. suasit, quòd seruiretur Nabuchodonosor, per quem significatur potestas diaboli: ergo potestati diaboli non est resistendum.

3 Item, Homo debet sustinere quod sustinere meruit ex peccatis: sed exercitium diaboli meruit ex peccatis: ergo hoc debet sustinere, & non reniti. Probatio mediæ: quia super illud Psalm. Liberauit Dominus populum suum, &c. dicit Glossa, Non sua virtus, sed peccata hominum eum fecerunt potentem.

Quæst. 4 ITEM Psalm. 25. Proba me Domine, & tenta me, &c. Tentatio autem fit per potestatem diaboli: ergo etiam desiderare debemus vt diaboli subdamur potestati.

Sed contra. SED CONTRA est, quòd oramus Mathæi 6. Et ne nos inducas, &c. Item 1. Petr. vlt. Cui resistite fortes in fide.

Solutio. SOLVTIO. Vtrum debemus nolle tentari, supra est disputatum. Sed hic dicendum, quòd diabolo est resistendum totis viribus: quia diabolus nominat substantiam deprauatam in voluntate: & ideo non vtitur potestate sibi concessa, nisi ad malum finem: & ideo sibi & suæ potestati est resistendum.

AD HOC ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd omnis potestas est à Deo ordinata: sed cum hac ordinatione coniungitur quandoque voluntas iniqua potentis, & quoad hoc potestati est resistendum: sed si maneret in ordine diuino tantum, quòd esset ad vindictam malefactorum & laudem bonorum, tunc nullo modo esset resistendum.

AD ALIVD dicendum, quòd Ierem. suasit hoc quantum ad afflictionem corporalis captiuitatis, sed non ad spiritualem captiuitatem quæ fit per culpam: quia illa non procedit ex ordine potestatis, sed ex intentione iniquæ voluntatis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est quoad afflictiones corporales: sicut Iob afflictus est. Sed nullo modo consentiendum est culpæ quam intendit: sicut nec Iob in omnibus tentationibus peccauit labiis suis, nec stultum, &c. Iob 1.

AD HOC quod quæritur, Vtrum debemus velle tentari? Dicendum, quòd non propter duo: quorum primum est: quia tentatio non tantum dicit id quod est potestatis ordinatæ, sed etiam quod est voluntatis peruersæ, cui resistendum est. Secundum est debilitas: debiles enim sumus, & debemus nobis cauere ab occasionibus cadendi. Ad id autem quod contra obiicitur ex Psalm. dicendum, quòd Dauid appetiit effectum tentationis qui est puritas, & non probationem in se. Et si obiicitur, quòd hoc est impossibile, quòd vnum habeatur sine alio: dicendum quòd virtute Domini voluit esse confirmatus in actu tentationis, vt non possit tentari nisi ad puritatem: & hoc erat bene possibile, sicut dixit Augustinus in lib. confes. Da implere quod iubes, & iube quod vis. Et quidam sanctus Pater in Ægypto, Non oro vt non habeam tentationes, sed vt Dominus det mihi virtutes portandi eas. *Ad quæst.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum semper obediendum est superiori?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ipsos humanarum rerum gradus aduerte, &c.] Et quæruntur duo, quorum primum est, vtrum semper hoc verum est quod dicit Augustinus, quòd superiori est obediendum, quando superior & inferior contraria præcipiunt? Secundum, Vtrum potestati tyrannorum sit obediendum?

Ad primum sic: Super illud Apoc. 2. Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: dicit Glossa, Non audet Archiepiscopus super subditos Episcopi manum ponere sine eo. Ergo Archiepiscopus non potest contraria præcipere Episcoporum subditis, vt videtur: ergo non est generaliter verum quod hîc dicitur.

2 Item, Immediatior potestas magis influit quam mediata: sed inferior potestas est immediatior: ergo est fortior super subditos, quam superioris: ergo si contrariæ sint, standum est inferiori, & non superiori.

Sed contra. SED CONTRA: Boëtius dicit, quòd quicquid potest potentia inferior, potest & superior & plus: ergo si contrarientur, necesse est cedere inferiorem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd superior & inferior habent se duobus modis, scilicet vt in ordine ad seinuicem, ita quòd tota inferior exeat à superiori, sicut potestas Proconsulis à potestate Imperatoris, & Episcoporum à Papa: & tunc superior potestas remanet ordinaria & immediata omnibus subditis inferioribus: & in tali casu loquitur Augustinus hîc, & non habet instantiam. Quandoque autem sic se habent vt ambæ sint exeuntes ab vna vniuersali quæ subdit inferiorem superiori in quibus vult, & in quibus vult non

subdit: & tunc inferior potest aliquid præcipere quod superior non potest retractare: & sic se habent potestas Episcopi, & Archiepiscopi in comparatione ad Papam. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum potestati tyrannorum sit obediendum?

VLtimo quæritur de potestate tyrannorum, de quibus dicit Boëtius, quòd sunt inuasores, & non habent potestatem nisi vsurpatam, vtrum sit eis obediendum vel non? Videtur autem, quòd sit eis obediendum: quia non est potestas nisi à Deo: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Item de Nabuchodonosor constat, quòd non habuit potestatem super Iudæos nisi vsurpatam: & tamen Ieremias suasit, quòd obediretur ei Ierem. 27. Item, Pilatus super Dominum non habuit potestatem nisi vsurpatam: & tamen Dominus dixit, Non haberes in me potestatem nisi tibi datum esset desuper: & obediuit ei quoad hoc quòd non restitit.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse, quòd vsurpatum est id quod præter ordinem iuris est inuasum: & illi non tenemur obedire, sed potius resistere, ne animam perdat inuadendo non sua. Similiter crux portatur super barbaros inuadentes iura & pacem Ecclesiæ: ergo potestati talium est resistendum.

Solutio. SOLVTIO. Duplex est potestas, scilicet ordinata secundum gradus potestatis Ecclesiæ vel ciuilis iuris: & huic potestari non est resistendum quoad obedientiam. Est etiam potestas vsurpata quæ est potestas ministri quo cædit nos Dominus: & huic non est resistendum quoad hoc quòd non sustineamus si Dominus velit: sed bene possumus resistere quoad obedientiam si possumus: talium enim potestas iniqua est, & iniquitati semper est resistendum. Si tamen Dominus velit, flagellum sustinendum est: & quoad hoc loquuntur primæ auctoritates: quia Dominus voluit flagellari Iudæos: & hoc reuelatum fuit Ieremiæ. Et Dominus pacis posuit disciplinam pacis nostræ immediatè super Dominum nostrum Iesum Christum: & quoad hoc dixit, quòd sibi datum erat desuper: & non quoad hoc quòd iustè imperaret Iudæis vel Domino Iesu Christo, qui erat Dominus seculorum, cui est honor & gloria in perpetua seculorum secula. Amen.

Explicit liber secundus de rerum creatione & formatione corporalium & spiritualium: & aliis pluribus ad ea pertinentibus.

INDEX

INDEX

Rerum & verborum notabilium, quæ tam in textu quam in Commentariis lib. 2. Sententiarum continentur.

A

ABstractio duplex, ſ. formæ à materia, & intentionis ab eo cuius eſt intentio. d.1.a.5. ad q.

Accidens vt accidens non facit ſubſtantiam, ſed ſecundum quod eſt proprietas naturalis elementi coniuncta virtuti cæleſti, & formatiuæ virtuti in ſemine, facit formam ſubſtantialem. d.1.a.12.

Actioni bonitas & malitia accidunt. d.40.a.1.

Actio dicitur propriè indifferens, quæ poteſt bene & male fieri, & bene informari, cum ſit actio deliberatiuæ voluntatis, & de ſe ſiue de ſua ſpecie non ordinatur magis ad vnum quam ad alterum. d.40.a.2.& 3.

Secundum dicta ſanctorum non poteſt ſuſtineri aliquid eſſe indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ. d 40.a.4.

Vnus & idem actus non poteſt eſſe ſimul bonus & malus. d. 40.a.5.

Quando voluntas & actus coniuncta ſunt, ipſa ſunt vnum peccatum duplex : quia id quod eſt materiale in peccato, duplicatur, id autem quod eſt formale, ſ. deformitas, eſt idem. d.42.a.1.

Actus malus ſecundum conuerſionem ad materiam non egreditur à potentia actiua niſi ſecundum quod mouetur à cauſa prima : alioquin ſequeretur duo principia eſſe : & hæc eſt cauſa quare opinio oppoſita à multis reputatur hæretica. d.35.a.7.

Actus malus ſecundum id quod habet de eſſe, refertur in Deum vt principium efficiens, ſed concretus malitiæ, non refertur niſi in voluntatem quæ eſt principium efficiens & deficiens. ibid.& d.37.a.1.

Adam in primo ſtatu potentiam materialem & naturalem habuit moriendi, licet eſſet ligata per contrarium habitum. d.19.a.2.

Differentia immortalitatis Adæ & reſurgentium. d.19.a.3.

Adæ immortalitas erat per gratiam, & non per naturam. d.19.a.4.

Adam mortuus fuiſſet, ſi non comediſſet. d.19. a.5.

Adam non comedendo peccaſſet, etiamſi non fuiſſet præceptum : quia naturale fuit ei comedere, & hoc dictabat ratio. ibid.

Adam non potuit per pœnitentiam & per lignum vitæ recuperaſe ſtatum immortalitatis. d.19.a.6.

Primi parentes per commixtionem genuiſſent in ſtatu innocentiæ. d.20.a.1.

Habuiſſent delectationem in coitu, ſed ſubditam rationi, & ſine interruptione meditationis perpetuæ integritatis. d.20.a.2.& 3.

Nunquam ſine ſpe & certitudine prolis conueniſſent. d.20.a.4.

Adam non potuit primo peccare venialiter. d.21.a.10.

Adam conſenſit in rapinam ſimilitudinis diuinę, ſed non propter hoc comedit, ſed vt morem gereret vxori. d.22 a.4.

In ſubſtantialibus peccati plus rea fuit Eua, ſed quoad quaſdam circunſtantias Adam plus. d.22.a.5.

Si Eua peccaſſet & non Adam, homines non habuiſſent corruptionem peccati originalis, ſed paſſibilitatis, famis, ſitis, & mortis. ibidem.

Si Adam non peccaſſet, quid feciſſet Deus de muliere, neſcitur. d.22.a.6.

Peccatum Adæ ſimpliciter fuit appetitus excellentiæ in perfectione ſcientiæ boni & mali : peccata alia propter illud facta, & ideò materialia ſunt. d.33.a.2.

Adam habuit ſcientias omnium, & hoc per gratiam gratis datam, & non per naturam. d.23.a.1.

Adam cognouit Deum non ità excellenter ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt, neque ita in ænigmate qualiter in hac vita videmus. d.23.d.a.2.

Adam fuit creatus in gratuitis contra Magiſtrum. d.24 a.1.item d.29.a.1.

Adam proficere potuit ad meritum, ſed non ad confirmationem ſecundum ſtatum beatitudinis, niſi Deus compleret eum. d.24.a.2.

Adam efficaciora remedia habuit ſubleuantia, quam deprimentia. d.24.a.3.

Adam transfudiſſet originale, ſi ſolo conſenſu mortaliter peccaſſet. d.33.a.2.

Index rerum.

Adæ peccatum non fuit grauius peccato in Spiritum ſanctum. d.33.g.

Ex Admirari homines & nunc & primò cœperunt philoſophari. d.18.a.2.

Ænigma multiplex eſt. d.23.a.2.

Locus ſub Æquinoctiali linea temperatiſſimus, d.17.a.4.

Aëris tres ſunt regiones, ſ. ſuperior, inferior, & media. d.6.a.5.ad q.3.

Affrica. d.14.a.12.

Agens perfectiſſimum non agit per neceſſitatem naturæ, ſed per voluntatem & ſapientiam. d.1.a.3.

Alchimici tranſmutando corpora non dant formas ſubſtantiales. d.7.a.8.

Angeli dicuntur non eſſe creatores, ſed bene ſunt cauſæ per multorum naturalium motum. d.1.a.12.item d.18.c.& a.2.

Anima & Angelus differunt ſpecie. d.1.a.13.

Anima rationalis vnita eſt corpori, vt mediante homine natura corporalis à Deo poſſet participare quæ per ſe non poterat: & quia nata eſt perfici per ſenſum. d.1.a.14.

Angeli non duratione, ſed ordine dignitatis facti ſunt ante corporalem creaturam. d.2.a.1.

Vtrum Angeli deſeruiant Deo in motu orbium, vel non, incertum eſt nobis: hoc tamen certiſſimè tenemus, quòd non omnes occupantur circa motum cælorum. d.2.a.1.

Locus ſpiritualis Angeli Deus eſt, ſed locus habitationis congruentiæ cælum empyreum eſt. d.2.a.3.

Angeli non ſunt neceſſarij ad motum orbium, licet mouere poſſint. d.3 a.1.

Sunt duo ordines mundi, vnus ſecundum ſtatum generationis, & alter ſecundum ſtatum beatitudinis & gratiæ: in primo ſtatu non habet ordinem neceſſarium Angelus, ſed in ſecundo. ibid.

Angelus eſt ſubſtantia intellectualis, ſemper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo miniſtrans, ſecundum gratiam non natura immortalitatem ſuſcipiens. d.3.a.2.

Angelus non eſt idem quod Philoſophi intelligentiam eſſe dixerunt. d 3.a.3 & 15.

Angelus eſt compoſitus ex partibus eſſentialibus, ſed non ex materia & forma. d.3.a.4.

Quilibet Angelus eſt perſona. d.3.a.5.

Intellectus poſſibilis dicitur à potentia cum priuatione, & quia eſt ſubiectum in quo fundantur ſpecies cognoſcibilium: primo modo habet Angelus intellectum poſſibilem, non ſecundo. d 3.a.6.

Angeli habent voluntatem. ibid.

Liberum arbitrium conuenit Angelis per naturam. d.3.a.7.

Liberum arbitrium in Angelis liberius quam in nobis, & in nobis liberius eſt quam in damnatis. d.3.a.-.ad q.

Angeli non habent niſi duas potentias, ſ. intellectum & voluntatem. d.3.a.8.

Gratia in Angelis proportionatur naturæ. d.3. a.10.

Angelus creatus eſt in gratia. d.3.a.12.

Deus poterat Angelum facere meliorem ſi voluiſſet, non malum. d.3.a.3.

Mora fuit inter creationem Angeli & caſum. d.3.a.14.

Non potuit fieri, quòd Angelus à principio peccauerit. ibid.

Angelus in principio ſuæ creationis accepit ſpecies vniuerſi ordinis cauſarum naturalium, tam propriarum quam communium, applicabiles omni ei quod fit in natura, quibus mediantibus cognoſcit omne quod vult, præter hoc ſolum quod permanet in libero arbitrio. d.3.a.15.

Ad cognitionem Angeli nihil operatur propinquitas loci vel remotio. ibid.

Angelorum ſpecies neque ſunt vniuerſales, neque particulares, ſed ad vniuerſale & particulare cognoſcendum. d.3.a.16.

Error Iſaac & Rabbi Moyſis auferentium ab Angelis notitiam particularium. ibid.

Angelus non habet ſcientiam futurorum contingentium, ſed cognoſcit ea cum facta fuerint, nihil accipiendo à rebus, ſed potius ſuam quam habet ſpeciem, ponendo circa ipſas. d.3.a.17.

Angeli diligere poterant Deum propter ſe, & ſuper omnia: ſed ly propter ſe poteſt dicere cauſam finalem tantum, & tunc competit dilectioni naturali, vel efficientem & finalem ſimul, & tunc eſt actus charitatis. d.3.a 18.

Angeli in viſione quæ merces eſt, immediatè informantur à Deo, ſed in aliis reuelationibus vnus illuminatur ab alio. d.4.a.1.ad q.1.

Angeli non fuerunt beati vſque ad confirmationem, niſi beatitudo accipiatur optimus ſtatus naturalium ſine miſeria. d.4.a.2.

Angelus malus non potuit præſcire ſuum caſum. d.4.a.3.

Poſſibile fuit Angelum peccare. d.5.a.1.

Primum peccatum Angeli abſolutè fuit ſuperbia. d.5 a.2.& 4.

Angelus quando peccauit, appetiit id ad quod peruenirſet ſi ſteriſſet. d.5.a.3.

Angeli peccatum conſiſtit in hoc quod à ſe voluit habere, quod nec eſſe poterat ab ipſo, & ſtatim voluit rapere quod ex meritis ſub alterius gratia eſt expectandum. ibid.

Actus mali Angeli dupliciter poteſt attendi, ſ. ſecundum ſuam ſubſtantiam, & ſic aliquando eſt de genere bonorum: & ſecundum circunſtantiam facientis, & ſic ſemper eſt malus, & ex mala procedit voluntate. d.5.a 6.

Quare peccatum Angeli fuit irremediabile, non hominis. ibid.

Probabilius videtur, quòd mali Angeli non demerentur continuè, niſi per accidens. d.5. a.6.ad q.

Angeli conuertendo ſe ad Deum meruerunt ſuam beatitudinem, & meritum illud præceſſit præmium cauſa, non tempore: ſed per opera quæ faciunt circa nos, merentur præmia accidentalia. d.5.a.7 item d.11.a 7.

Angelus qui fuit caput cadentium, fuit de ſuperioribus, vel ſimpliciter ſuperior. d 6.a.1.

Inferiores Angeli in exaltatione ſuperioris voluerunt altitudinem obtinere, ille autem per ſeipſum. d 6 a.2.

Inferiores Angeli videntes ſuperiorem eſſe excellentiſſimam creaturam appropinquarunt per conſenſum deſiderio ſuo, vt in ipſo promouerentur: & ideò occaſionalis perſuaſio dicitur cauda ſua qua traxit eos. d.6.a.3.

Angeli

Index rerum.

Angeli ab ordine potestatis propriæ non ceciderunt, sed ab ordine perfectionis ad finem. d.6.a.4.

Locus secundum naturam non debetur Angelis, nec bonis, nec malis. d.6.a.5.

Locus secundum culpam debitus Angelis est duplex, s. secundum meritum culpæ, & hic est infernus, vel secundum officium, & hic est in aëre caliginoso circa nos. ibid.

Miracula facere commune est bonis & malis Angelis. d.7.a.10.

Boni Angeli non nocent malis per se secundum Hieronymum, sed mali ad imperium bonorum. d.7.a.10.

Angeli boni & sciunt & possunt plus facere de his quæ sunt præter naturam quam mali. d.7.a.11.

Angeli spirituales sunt substantiæ, & nulla corpora naturaliter habent sibi vnita. d.8.a.1.

Angeli dicuntur corporei quantum ad conuenientiam cum corpore remotam, & hoc est loco circumterminari diffinitiuè. d.8.a.1.ad q.

Angeli assumunt corpora pro voluntate & ordinatione Dei. d.8.a.2.

Hæc potestas consequitur naturam Angeli inquantum superiorem corpore, vt natura inferior obediat ei ad nutum. ibid.

Angelum assumere corpus est circumuestire sibi ad operandum & apparendum secundum congruitatem officij, quod tunc perficere ostendit. d.8.a.3.

Angeli formant corpora de aëre, sed habent potestatem per semina naturalia inspissandi & miscendi aërem. d.8.a.4.

Angeli non verè comedunt. ibid.

Fatuum est dicere, quòd illabantur substantialiter mentibus vel Angeli boni vel mali. d.8.a.7.

Formas quæ intus sunt à sensibilibus acceptæ, aut à Deo impressæ, potest diabolus & bonus Angelus interius adhærens mittere, ordinando ad compositiones & diuisiones diuersas, in quibus anima legat, & moueatur per consequens ad suam voluntatem, non potest autem facere nouas species creando vel abstrahendo. d.8.a.8.

Angelus bonus ex ordine gratiæ non naturæ operatur super intellectum nostrum illustrando ipsum, sed ex lumine naturali aliquid potest influere super phantasmata. d.8.a.10.

Probabilius videtur, quòd omnes Angeli specie differant. d.9.a.7.

Licet Angeli excellant homines in naturalibus, non tamen in gratia. d.9.a.8.

Angelus mittitur, & contingit hoc propter nos, & non propter indigentiam Dei. d.10.a.1.

Angelus simul ministrat & contemplatur. d.10.a.2.

Omnes Angeli sunt administratorij & missi in ministerium salutis, sed hoc est ministrando illuminationes, non ministrando circa nos. d.10.a.3.

Angeli se inuicem illuminant & nos. d.10.a.4.

Purgatio in Angelis est à confusione similitudinis. d.10.a.4.

Angelo præcipuè de quinque ordinibus infetiobus conuenit custodire. d.11.a.1.

Angeli non ministrant nobis ex iure conditionis & obligatione, sed ex ordine charitatis, & naturæ & officij. ibid.

Valde necessaria est nobis custodia Angeli. d.11.a.2.

Angelus datur puerperio formato & animato in vtero matris, etiam antequam nascatur. d.11.a.3.

Angelus nunquam custoditum relinquit. d.11.a.3.ad q.

Angelicæ custodiæ diuersi effectus. d.11.a.4.

Antichristus habebit Angelum bonum custodientem, qui nunquam recedet ab eo vsque ad mortem. d.11.a.5.

Christus nunquam habuit Angelum custodem. d.11.a.5.ad q.

Homo habuit Angelum bonum custodem in primo statu. d.11.a.6.

Angeli non merentur, quia charitas informans actus eorum est in eis præmium. d.11.a.7.

Contradictio in Angelis non est nisi dissensus in volito vnius & alterius, & reducitur ad concordiam per illuminationem eius quod vult Deus. d.11.a.7.ad q.1.

Angeli non flent, sed signa tristitiæ in effectu, non in affectu dicuntur fletus eorum. d.11.a.7.ad q.2.

Angeli peccatum quare est irremediabile, & quare natura non angelica potuit assumi. d.21.a.11.

Anima rationalis creatur in vmbra intelligentiæ, & sensibilis in vmbra animæ rationalis, & vegetabilis in vmbra animæ sensibilis, & orbis in vmbra animæ, & elementa in vmbra orbis. d.1.a.13.

Hæresis Orientalium est, quòd animæ damnatorum non descendant in infernum, sed hîc maneant vsque ad diem iudicij. d.6.a.6.

Anima in præmio & merito potest æquiparari Angelo, sed non in modo percipiendi illuminationes. d.7.a.5.ad q.2.

Anima non est particula diuinitatis. d.17.a.1.

Animæ hominum infundendo creantur, & creando infunduntur. d.17.a.2.

Anima est in horizonte temporis & æternitatis. ibidem.

Animæ non debetur corpus cæleste, sed compositum & complexionatum. d.17.a.3.

Secundum Catholicam fidem & secundum Philosophos, nulla anima est ex traduce, nec plantæ, nec bruti, neque hominis. d.18.a.8.

Anima est rationalis & immortalis. d.19.a.1.

Animalia completa fieri non possunt, nisi ex aliquo suæ speciei. d.14.a.9.

Antichristi tempore fient aliqua vera miracula, non dæmonis potestate, sed Dei. d.7.a.8.

Probabilius videtur, quòd supra cælum vel firmamentum non sit aqua elementum, sed potius pars materiæ primæ, quæ aqua dicitur. d.14.a.1.

Aqua super cælos transumitur secundum perspicuum retinens lumen. d.14.a.2.

Aqua dupliciter consideratur, s. secundum naturam humidi interminati grossi, & sic per circulum non vndique terminatur ad terram: & inquantum humidum commiscibile incorporabile, & sic influit per os terræ, & commiscet terram ad generationem elementatorum. d.14.a.11.

Index rerum.

Aquarum proprius locus est mare Occeanum. d.14.a.12.

Aqua insipida est in pelago longè à ripis, vel litoribus. ibid.

Ars de se non potest inducere formam, sed potest iuuare naturam. d.7.a.8.

Asia. d.14.a.12.

Auaritia tribus modis dicitur, s. habitualis placentia boni sui, & voluntas actualis immoderata boni commutabilis, & immoderatus appetitus habendi res promittentes sufficientiam in vita, quæ sunt diuitiæ & pecunia. d.5.a.2.item d.42.a.8.

Augustino in his quæ sunt de fide & moribus plus quam Philosophis credendum: sed si de medicina loqueretur vel de naturis rerum, plus credendum Galeno, vel Hippocrati, vel Aristoteli. d.13.a.2.

Aurum alchimicum non habet speciem nec proprietates consequentes speciem auri. d.7.a.8.

B

Beatitudinis multiplex acceptio. d.4.a.2.

Beatitudo licet sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, tamen tria sunt principia in ea, s. perfectum posse, perfectum scire, & perfectum velle: primum appetiit dæmon, secundum primus homo. d.5.a.3.

Beatitudinem omnia appetunt. ibid.

Beatitudo consideratur dupliciter, s. secundum id quod verè est siue per substantiam, siue per suppositum, & secundum rationem, & hoc dupliciter, s secundum rationem veram quæ est secundum naturam ipsius, & secundum rationem communem his ex quibus constat. d.18 a 4.

Bestia dicitur quasi vastia, quæ dentibus vel vnguibus nocet. d.15.a.12.

Bonum est triplex. s. bonum gratiæ, & bonum quod conuertitur cum ente, & bonum medium quod est ordinabilitas naturæ rationalis in gratiam. d.34.a.5.

Bonum in genere est, quod potest bene & male fieri. d.36.a.6.

Bonum in genere non potest fieri malum in genere. d.36.a.6.ad q.

Bono in genere respondet species supposita ei necessariò. d.36.a.7.item d.40.a.1.

Bonum quod conuertitur cum ente, non addit super ens nisi relationem ad finem. ibid.

Bonum in genere dicitur dupliciter, s. proportione actus ad materiam, vel à generali forma. ibidem.

Bonitas & malitia accidunt actioni. d 40.a.1.

Bonum in genere vel malum, non dicit indifferens. d.4.a.2.

Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu. d.41.a.2.

C

Cælum empyreum est locus beatorum, & corpus à volubilitate mundi secretum, & per rationem non inuestigabile. d.2 a.3.

Nullo modo mouetur cælum empyreum, & nullo modo est difforme. d.2.a.4.

Cælum empyreum non habet influentiam super nonum, quia in alio ordine positum est, & ideò non innouabitur in die iudicij. d.2. a.5.

Dextrum & siniſtrum non causantur in cælo ex cælo empyreo, sed ex dispositione Dei, aut ex ordine Dei & influentia intelligentiæ. ibidem.

Vtrum cælum empyreum illuminetur à sole & stellis, ignoratur: sed hoc affirmatur ex Apocalyp. quòd non eget illuminatione: & si illuminatur, hoc est ad bene esse congruentiæ. d.2.a.5.

In cælo empyreo non est laus vocalis, aut si erit, non erit nisi in demonstrationem potentiæ laudantis. d.2.a.6.

Cælum Trinitatis non est corpus, sed est idem quod celsitudo Dei. d.2.a.8.

In cælo Trinitatis nihil est nisi Deus Trinitas, Pater, & Filius & Spiritussanctus. d.2.a.8.

Persona Christi hominis in cælo Trinitatis est, sed non natura humana, sed potius in potioribus bonis. ibid.

Cælum crystallinum non à natura crystalli, sed à similitudine sic vocatur. d.14.a.1.

Cælum crystallinum licet visu accipi non possit, tamen esse deprehenditur per motum. d.14. a.2.

Cælum crystallinum mouetur, & est vniforme quoad hoc quia vbique est de natura lucis, sed non vniforme est quoad hoc quia in vna parte est nobilius quam in alia, & ibi est locus vnde fit motus. d.14.a.3.

Dextrum cæli est in Oriente quantum ad virtutem loci siue situs. ibid.

Non dicitur cælum igneum à natura ignis, sed quia est simile igni in natura lucis & lucentis in stellis. d.14.a.4.

Cæli sunt septem secundum Rabanum, s. empyreum, aqueum, firmamentum, ignenm, olympicum, æthereum, & aëreum. ibid.

Cælum est sphæricæ figuræ. d.14.a.5.

Theologi voluerunt opiniones naturalium ad Theologiam reducere, dicendo, quòd Angeli deseruiunt Deo in motibus cælorum, sed nihil ita securè dicitur, sicut quòd sola Dei voluntate moueantur, & natura propria non contrariante motui. d.14.a.6.

Carnis fœtor deletur per baptismum, secundum quod est in carne in comparatione ad spiritum, & immunditiæ spiritus est demonstratiuus. d.32.a.5.

Causæ primordiales, rationes causales, causæ naturales, & causæ seminales. d.18.a.7.

Charitas est semper finis proximus actui meritorio inquantum meritorius est. d.38.a.2.

Circunstantiæ propriè sunt circa actus exteriores. d.40.a.1.

Circulus capacissima est figurarum. d.14.a.5.

Comestio est duplex, s. indigentiæ & potestatis. d.8.a.5.

Concupiscentia duplex, s. suffocans & promouens. d 30.a.3.item d.32.a.3.

Non erat vtile manenti in statu istius vitæ, non habere concupiscentiam. d 32.a 3.

Concupiscentia remanens post baptismum, si consideretur vt est ad omne malum discretiuè, æqualiter est in omnibus; si autem consideretur vt est determinata ad hoc vel illud, intensiuè

Index rerum.

tenſiuè non æqualiter in omnibus, nec ſemper æqualiter eſt in eodem. d.32.a.4.

Concupiſcibilis & iraſcibilis ſecundum quod participant aliqualiter rationem, efficiuntur ſubiecta virtutis & vitij. d.24.a.9.

Coſta de qua formata eſt mulier, fuit de ſuperfluo Adæ vt huic homini, & de neceſſatio vt principio vniuerſæ naturæ. d.18.a.1.

Coſtam formare in mulierem non potuerunt Angeli, tamen in ea fecerunt aliquid, ſ. ſeparando eam ab Adam, & præparando eam per diſpoſitiones. d.12.a.2.

Creare, facere, & operari, qua re differunt. d.1. a.9.

Creatio non dicit actum, vel paſſionem quæ media ſit inter Deum agentem & id quod educitur de non eſſe, ſed relationem conſequentem ipſum quod nunc primò de nihilo eſt. d.1.a.3.& 6.

Creare eſt de nihilo aliquid facere. d.1.a.6.

Non poteſt creare minimum quid niſi Deus. d.1.a.7.

Creatio propriè eſt opus diuinum. d.1.a.8.

Creationem nullus vnquam inueſtigauit per demonſtrationem. ibid.

Credere dæmonum eſt ſicut concluſio, & non ſicut principium, coguntur enim ipſa apertione veritatis. d.5.a.6.

D

DÆmones ſunt hîc, & habent ignem corporeum ſecum, & in ſe ſuccenſi ſunt illo igne. d.6.a.7.

An dæmones ex victoria Sanctorum ſuſpendantur à pugna illorum peccatorum in quibus vincuntur, ignoratur. d.6.a.9.

Dæmones triplici acumine ſcientiæ vigent, ſ. ſubtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione ſuperiorum ſpirituum. d.7.a.4.

Dæmones futura ſcire poſſunt corporalia aliquo modo ad curſum naturæ ordinata, tribus modis, ſ. per curſum ſyderum, & per diſpoſitiones rerum naturalium, & per reuelationem ſibi factam. d.7.a.5.

Dæmones in operibus præſtigiorum faciunt ab intus fluere ſpecies ad organa ſenſuum, & ſic deludunt oculos & ſenſus, cum nihil ſit veritatis in re. d.7.a.6.

Dæmones habent virtutem tranſmutandi & mouendi corpora. d.7.a.7.

Dæmones in tranſmutatis corporibus nullam formam ſubſtantialem permanentem inducunt, niſi ſolum illam quæ etiam de facili ex putrefactione produceretur. d.7.a.8.

Dæmones patiuntur ab igne ſecundum ordinem vindicantis iuſtitiæ, & non ſecundum ordinem naturæ. ibid.

Dæmones libentius apparent ſub vna conſtellatione quam ſub alia. d.7.a.9.

Dæmones ſecundum Apuleium ſunt animalia, animo paſſiua, mente rationalia, corpore aërea, duratione æterna. d.8.a.1.

Homines multi dæmonium habuerunt in corpore ſuo interius. d.8.a.6.

Diuerſi immiſſionis modi quibus diabolus ſe immiſcet. d.8.a.9.

Dæmon in intellectum noſtrum operari non poteſt niſi per conſequens: quia ſcilicet ordinat phantaſmata aliter & aliter, vt ex eis hoc vel illud in intellectu reſultet. d.8.a.10.

Dæmones cadentes retinuerunt illa nomina quæ cum mortali peccato haberi poſſunt, & non alia. d.9.a.6.ad q.1.

Delectatio moroſa non dicitur à breuitate vel longitudine temporis, ſed potius à torpore vel vigilantia rationis. d.24.a.13.ad q.3.

Deus non eſt materia prima contra Dauid de Dinando. d.1.a.5.ad q.

Deus præceſſit mundum, non duratione quæ ſit propriè quantitas diuiſibilis, ſed æternitate. d.1.a.10.

Deus operatur in natura & cum ipſa, in hoc quod dat ei eſſe & operari, & continet ipſam principaliter in ipſa. d.1.a.12.

Deus nulla ſua potentia poteſt facere malum opus. d.3.a.13.

Deus vt Deus vel vt bonus, non poteſt odio haberi, ſed vt iudex. d.5.a.4.

Solus Deus immediatè operatur ſuper voluntatem. d.8.a.10.

Deus requieuit die ſeptimo à creatione ad naturæ inſtaurationem, non ad naturæ propagationem. d.17.a.2.

Solus Deus eſt creator. d.18.e.

Deus illius rei eſt vltor, cuius non eſt actor. d.35.a.7.

Deus aliter operatur in bono, & aliter in malo: quia in bonis eſt perfectio ſubſtantiæ actus & formæ moralis, & ideò ibi facit vtrumque, ſed in malis tantum alterum, eo quod moralis forma deficit in eis. d.35.a.7.

Pœnarum Deus author eſt. d.37.a.3.

Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates in quod voluerit, ſiue in bonum, ſiue in malum. ibid.

Diabolo eſt reſiſtendum totis viribus. d.44.a.5.

De operibus ſex dierum. d.12.vſque ad d.15.

Nihil videtur verius quam id quod Auguſtinus dicit, ſeptem dies fuiſſe vnum inſtans, licet ſecundum alios fuerint verè ſeptem dies ſucceſſiuè. d.12.a.

Die prima quid Deus creauit. d.13.a.

Dies diuerſis modis accipitur in Scriptura, ſ. pro luce quæ primo triduo tenebras illuminabat, & pro ſpatio viginti quatuor horarum. d.13.d.

Primus dies habuit veſperam, ſed non mane. ibidem.

Dies naturales tres primi æquales fuerunt, ſequentes autem inæquales. d.13.a.3.

In opere ſecundæ diei non eſt dictum, Vidit Deus quòd eſſet bonum: quia binarius principium alteritatis eſt, & ſignum diuiſionis: & quia opus diſtinctionis mediæ naturæ non perficitur niſi diſtincto medio ab vtroque extremorum, & ideò diſtinctio iſta non perficitur, niſi die tertia, & tunc benedicitur quando aquæ diſtinctæ ſunt. d.14.a.7.

E

EVæ primum peccatum fuit ſuperbia. d.22. a.1.

Euæ peccatum fuit vnum ſecundum formam & finem voluntatis, ſed multiplex in actibus materialibus. d.22.a.2.

Euæ peccatum fuit ex ignorantia siue nescientia agendorum. d.22.a.3.
Eu opa. d.14.a.12.
Exemplaria nihil prosunt ad generationem posita extra materiam, d.1.a.5.

F

FAscinatio non nocet, nec nocere potest ars magica fidem firmam in Domino habenti. d.7.a.7.
Fides primum habet actum in iustificatione impij, licet habitus omnes simul infundantur, d.26.a.9.
Fides sola intentionem propriè dirigit per hoc quod ostendit finem boni & retributionem, d.41.a.4.
Fieri est inter duos terminos, quorum vnus est est priuatio & alter forma. d.1.a.3.
Finis triplex est, s. complens rem vel in esse, vel in bene esse, & finis in quo quiescit agens, & finis in quo quiescit tota intentio motionis. d.38.a.1.
Finis est triplex, s. determinationis, consumptionis, & consummationis. d.38.a.2.
Non est nisi vnus vltimus finis. d.38.a.3.
Finem vltimum non possumus constituere nisi vnum, sed vltra vltimum possumus habere alios fines. d.38.a.3.ad q.1.
Finis vltimus omnium bonarum actionum est vnus numero & ratione & substantia : malarum autem non est vnus numero, nec specie, sed causa, quia omnis dilectio mala causatur ex inordinato amore sui, d.38.a.4
Actionum bonarum & malarum non est finis vnus, nisi secundum analogiam, s. beatè viuere. ibid.
Forma duplex est, s. materiæ quæ est pars essentiæ, & consequens totum compositum, vel secundum totum esse suum, & hæc est species, vel secundum partem esse, & hoc est genus, d.2.a.2.

G

GRatia hominum non substantialiter ordinatur ad miracula facienda, sed ad id quod pertinet ad salutem. d.7.a.11.
Gratia aliquid creatum est in nobis. d.26.a.1.
Dignitas gratiæ & dignitas mentis æquiuocæ sunt & incomparabiles. ibid.
Anima capax est Dei per seipsam, s. materialiter, sed ad hoc vt actu capiat, necesse est habere gratiam. ibid.
Gratia est accidens. d.62.a.2.
Gratia est habitus vniuersaliter gratificans & essentiam & potentiam. d.26.a.2.ad q.
Gratia est habitus magis perficiens in comparatione ad Deum quam ad actum. d.26.a.3.
Gratia non est prima perfectio potentiæ quæ operatur, sed prima perfectio essentiæ animæ, & per illam refertur ad potentias. ibid.
Voluntas non est subiectum gratiæ primum, sed potius essentia. ibid.
Gratiæ diuersæ definitiones. d.26.a.4.
Gratia est vita animæ, secundum quod vita formaliter adhæret viuo, vt forma effluxa à causa & fonte vitæ. d.26.a.5.
Gratia duplex, s. præueniens & subsequens, siue operans & cooperans. d.26.a.6.
Gratia operans dicitur, quia operatur esse bonum in voluntate sicut forma, non sicut efficiens. d.26.a.7.
Gratia cooperans dicitur inquantum cum libero arbitrio actum meriti operatur, & liberum arbitrium est secundarium in opere illo tribus de causis. 1. quia gratia est primum mouens. 2. quia dat formam substantialem meriti. 3. quia regit liberum arbitrium. d.26.a.7. ad q.1.
Licet sit vna & eadem in substantia gratia proueniens & subsequens, tamen non est ratio vna. d.26.a.7.ad q.2.
Gratia mouet in modum naturæ, sicut dicit Tullius de virtute, tamen est habitus voluntarius. d.26.a.7.ad q.4.
Gratia operans & cooperans est vna numero, & propter rationes diuersas accipit diuersa vocabula. d.26.a.10.
Impossibile est, quòd gratia & virtus sint idem per essentiam, sed per substantiam aliquo modo possunt esse idem, sicut anima cum potentiis suis. d.26.a.11.
Gratia non multiplicatur in virtute, sed substat omnibus et vna natura totius potentialis, quod vniuersaliter gratum facit habentem & opus. d.26.a.12.
Actus virtutis & gratiæ per suppositum est idem, & differens per rationem fundatam in proprietate informante actum, quæ facit dignum vita æterna. d.26.a.13.
Gratia non potest causari à natura. d.28.a.1.
Si fecerimus quod in nobis est, Deus ineuitabiliter dat gratiam. ibid.
Nullus alij meretur primam gratiam de condigno, sed de congruo tantum : sibi autem nec de condigno nec de congruo omnino potest mereri, d.28.a.2.

H

HIerarchia est ordo diuinus, & scientia, & actio, deiforme quantum possibile est similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionaliter in Dei similitudinem ascendens. d.9.a.1.
Hierarchiam qui dicit, sacram quandam vniuersaliter declarat dispositionem, imaginem diuinæ speciositatis in ordinibus & scientiis hierarchicis, propriæ illuminationis sacrificantem mysteria, & ad proprium principium, vt licet, assimilatam. ibid.
Hierarchia est sacrorum & rationabilium ordinata potestas in subditis retinens dominatum. ibid.
Hierarchia angelica diuiditur in supremam, mediam & infimam. d.9.a.2.

I

IGnis agit in spiritualem substantiam vt instrumentum vindicantis iustitiæ. d.8.a.1. ad q.
Ignorantia priuationis, id est, eorum quæ necessaria sunt vitæ in communi, vt iuris diuini ordinantis mores in præceptis, & eorum quæ pertinent

pertinent ad officium, est peccatum, non autem aliorum. d.22.a.7.
Ignorantia non est peccatum secundum quod nascitur in nobis, sed secundum quod tempore discretionis & officij efficitur obligatio ad actum sciendi. d.22.a.8.
Ignorantia excusat vel à toto, vel à tanto, secundum quod est causa inuoluntarij. d.22. a.9.
Ignorantiæ diuisio in vincibilem, & inuincibilem. d.22.a.10.
Grauius peccatur infirmitate quam ignorantia. d.22.a.11.
Ignorantia est duplex, s. nescientia concomitans naturam creatam, & ignorantia quæ est sequela peccati, quæ dicit priuationem luminis gratiæ regentis in faciendis. d.43 a.7.
Imago est triplex, s. creationis, & recreationis & similitudinis. d.3 a.6.
Imaginum ars ideò mala est, quia inclinans est ad idololatriam per numen quod creditur esse in stellis, & quia non sunt inuentæ imagines nisi ad vana vel mala. d.7 a.9.
Imago est rei ad rem coæquandam imaginata & indiscreta similitudo. d. 6.a.1.
Creatura potest esse imago Dei, non imago æquiparantiæ, sed similitudinis per imitationem. ibid.
In creatura irrationali non est nisi confusa similitudo personarum. d.16.a.2.
Imago potest attendi in potentiis naturalibus in quibus spiritualis substantia capax est Dei, & in conformitate ad principium quod est Deus: primo modo Angelus est imago Dei expressior quam homo, non secundo. d.16. a.3.
Vtrum æqualiter vir & mulier sint ad imaginem Dei. d.16.a.4.
Imago non dicitur de homine & Filio Dei propriè æquiuocè, nec propriè vniuocè, sed per analogiam, quæ nihil vnum ponit in vtroque, sed potius ponit totum in vno, & in alio ponit ab illo & ad illud esse. d.16.a.6.
Immittere dicitur duobus modis, s. intus mittere, vel exterius primo facere & postea iniicere. d.8.a.8.
In nominat duplicem habitudinem principij, s. sicut à quo, & sicut in quo continente. d.1, a 1.ad q.
Infidelium tota vita est peccatum, hoc est, in peccato, non tamen omnis actus eorum in substantia malus est, nec etiam omnia malè faciunt. d.5.a.6.
Non omnia Infidelium opera de necessitate mala sunt. d.41.a.5.
Infidelis quandoque dirigitur lumine rationis naturalis, & tunc potest facere opera quæ sunt de genere bonorum. ibid
Intellectus & intelligentia qua re differunt. d.3.a.6.
Intellectus potest dici deiformis tripliciter, s. ab intelligibili, & ab imitatione gratiæ, & à similitudine actus. d.7.a.4.
Intentio imponit nomen operi per finem proximum, in his quæ sunt cognata ad ipsum. d.38.a.1.
Intentio potest intendere in finem operatione, vel indicando finem, vel vtroque modo: primo modo est actus voluntatis, secundo rationis, tertiò voluntatis rectæ siue regulatæ à ratione. d.38.a.5.ad q.
Quantum intendis, tantum facis, quomodo intelligitur. d.38.a.1.item d.41.a.3.
Intentio sufficit, quando deest facultas operis: si autem suppetat facultas, mentitur sibi intentio nisi procedat in opere, & tunc voluntas & factum simul remunerantur. d.41.a.1.
Ad bonum non sufficit integritas actionis: quia multæ aliæ possunt esse corruptiones circa opus. d.41 a.2.
Sola fides intentionem propriè dirigit, per hoc quod ipsa ostendit finem boni & retributionem. d.41.a.4.
Inuidia & inuidentia fraternæ gratiæ differunt: quia inuidia est cum tristitia in bono proximi, inquantum est impedimentum boni proprij, inuidentia verò propriè est respectu boni spiritualis, quod non minuitur ex participatione plurium, sed crescit. d.43.a.4.
Iosephus dixit animam esse particulam diuinitatis positam in corpore. d. 7 a.1.
Iudicium est triplex, s. rationis vt est speculatiui, & rationis vt est de operabilibus, & rationis vt est de opere à se faciendo. d.5.a.2.
Iumenta dicuntur quasi iuuamenta. d. 5.a.12.
Iustificationis opus secundum quid maioris potentiæ est ostensiuum quam creatio, simpliciter autem ostendit maiorem potentiam. d.18.a.4.

L

Liber Rabbi Moysis inscriptus, Dux neutrorum siue dubiorum probantium mundi æternitatem. d.1.a.10.
Liberum arbitrium vna est potentia & eadem in bonis & malis Angelis ante & post confirmationem. d.7.a 1.
Liberum arbitrium confirmatorum Angelorum liberius est quam nostrum. d.7.a.2.
Liberum arbitrium est in damnatis, liberius in nobis, liberrimum in beatis. d.7.a.3.
Liberum arbitrium quantum ad actum deliberandi vel eligendi, non est nisi futurorum contingentium per nos operabilium. d.25. a.2.
Liberi arbitrij diuersæ definitiones. d.25.a.3.
Libertas est in Deo, Angelo & homine. d.25. a.4.
Libertas secundum analogiam est in creatore & creatura: in illo vt in exemplari primo, in hac vt in exemplato: in Angelo autem & in homine non est secundum communem speciem, sed secundum genus remotum. d.25. a.5.
Libertatis multiplex diuisio. d.25.a.7.
Liberum arbitrium per se non potest in gratiam, nec bonum meritorium. d.28.a.1.
Liberum arbitrium sine gratia gratum faciente, non sine gratia gratis data, cum natura potest in triplex bonum, s. naturæ, & in genere, & generatiuum virtutis politicæ, quod actus est vestitus circunstantiis. d.28.a.1.ad q.
Stellæ nullam habent causalitatem super liberum arbitrium nisi per consequens inquantum liberum arbitrium trahitur à complexione ad

Index rerum.

ne ad inclinationem quorundam actuum. d.15.a.5.

Liberum arbitrium est potentia specialis completa per habitum naturalem. d.24.a.5.

Libertas triplex est, s. à necessitate à peccato,& à miseria : prima non potest amitti, sed secunda & tertia. d.24.a.6.

Libertas à coactione consideratur dupliciter, s. in se, & sic non potest intendi & remitti: vel in comparatione ad actum,& sic habet magis & minus. d.24.a.5.& 6.item d.25.a.7.ad q.

Eligere est actus liberi arbitrij. d.24.a.7.

Liberum arbitrium est nominatum à ratione & voluntate : quia ipsum radicatur in essentia animæ secundum ordinem ad rationem præcedentem, & voluntatem vt sequentem. d.25.a.1.

Liberum arbitrium est medium inter rationem & voluntatem. d.25.a.1.ad q.3.

Liberum est, quod causa sui est. ibid.

Libido triplex est, s. actualis in anima, quæ est improba voluntas actualiter vel habitualiter præcedens peccatum : & concupiscentia suffocans rationem in pruritu carnis in coitu : & habitualis concupiscentia respersa in semine, quæ corrumpit ordinem organorum corporis ad animam secundum mobilitatem in bonum. d.31.a.2.

Lignum vitæ sic dicitur ab effectu dispositionis materiæ ad immortalitatem, sed non effecit immortalitatis habitum. d.17.a.5.

Lignum scientiæ boni & mali sic vocatur ab euentu quem præsciuit Deus. ibid.

Litora pontus habet, sed cætera flumina ripas. d.14.a.12.

Luna magna dicitur in effectu, licet non sit magna in quantitate. d.15.a.2.

Lux est accidentalis forma. d.13.a.2.

Lux primò creata non erat nubes secundum essentiam, sed secundum similitudinem. d.13.a.2.

M

MAgicis vti virtutibus est apostasia à fide, vel oris, vel operis. d.7 a.12.

Malum non est causa, nec habet causam, sed est defectus. d.1.a 2.

Malum in eo quod malum, omninò nihil est. d 34.a.1.

Malum non est contrarium bono vniuersali, sed particulari. ibid.

Malum in eo quod malum, non est voluntarium, nec causatum ab aliqua causa efficiente, sed est defectus incidens ex voluntate deflexa à bono incommutabili & sic egrediente in actum. d.34.a.2.& 3.

Primi mali actus interioris causa est res bona bonitate naturæ, sed non bonitate finis ordinati ad gratiam & virtutem, & hæc res est voluntas creata. d.34.a.4.

Bonum est subiectum mali. d.34.a.5.

Triplex est malum, s. naturæ, & culpæ, & rationis vel animæ. ibid.

Malum non potest in toto absumere bonum naturale. d.35.a.5.

Malitia ex parte subiecti potest intendi, non diminui : ex parte autem deformitatis quæ priuatio est, non diminuitur neque augetur. d.35.a.6.

Actus malus secundum conuersionem ad materiam non egreditur à potentia actiua, nisi secundum quod mouetur à causa prima:alioquin sequeretur duo principia esse : & hæc est causa, quare opinio opposita à multis reputatur hæretica. d.35.a.7.

Mali diuersæ definitiones. d.35.a.8.

Bonitas & malitia accidunt actioni. d.40.a.1.

Manichæi hæresis nunquam habuit in scientia defensorem. d.1.a.2.

Mare fluit ab Aquilone ad Meridiem. d.14.a.11.

Materia non est æterna. d.1.a.3.

Non omnium est materia vna. d.1.a.4.

Spiritualium & corporalium non est materia vna. d.1.a.2.item d.3.a.4.

Materia prima quare vocatur terra,aqua,abyssus. d.12.a.2.

Materia omnium generatorum magis est ex aqua & terra. d 14.a.8

Matrimonialis actus quando procedit ex ratione primò mouente, vt quando est spe prolis & intuitu iustitiæ reddendi debiti, non est peccatum. d.20.a.6.

Mercenarius bonus non tantum non peccat, sed multum meretur. d 38.a.3.

Michaëlis prælium cum dracone. d.6.a.3.ad q.1.

Miraculum facit Deus, Angelus & homo diuersis modis : Deus enim facit auctoritate, Angelus per ministerium præparando materiam, homo per inuocationem. d.18.a.2.

Miracula facere est fidei propriè, licet aliarum virtutum sit per modum meriti in communi. d.18.a.2.ad q.2.

Miracula præcipuè fiunt per fidem qua creditur omnipotentia Dei. d.18.a.2.ad q.3.

Miraculum est aliquod arduum & insolitum præter spem & facultatem admirantis apparens. d.18.a.3.

Miraculum est opus diuinæ potentiæ ostensiuum. ibid.

Opus creationis & dispositionis & ornatus inter miracula reputantur. d.18.a.4.

Opus iustificationis non dicitur miraculosum vel mirabile,& multo minus opus naturæ.ibid.

Opus incarnationis & resurrectionis videtur reponendum sub numero miraculorum. ibid.

Miraculum, mirabile, signum, portentum, prodigium,monstrum & virtus qua re differunt. d.18.a 5.

Motore primo non mouente nullum secundorum mouet. d.33.a.1.

Nihil probabilius etiam secundum rationem est, quam quod Mundus inceperit. d.1.a.10.

Solutiones rationum probantium æternitatem mundi, quas collegit Rabi Moyses. ibid.

N

NIlus sole existente in cancro & capricorno inundat. d.17.a.4.

O

OBedientia accipitur dupliciter, s. pro speciali virtute, & hæc est voluntas implendi mandatum quia mandatum est : & generaliter

Index rerum.

generaliter pro impletione eius quod est mandatum, non quia mandatum d.35.a.3.

Obedientia duplex, s. charitatis, & iustitiæ : illa nescit finem, hæc habet metas voti sui. d.44. a.4.

Superiori est obediendum, quando superior & inferior contraria præcipiunt. d.44.a.6.

Potestati ordinatæ secundum gradus potestatis Ecclesiæ vel ciuilis iuris non est resistendum quoad obedientiam. d.44.a.7.

Obstinatio est indurata in malitia mentis pertinacia, per quam fit homo impœnitens. d.43.a.4.

Per Opus creationis substantia principiorum datur : distinctio autem ad formas agentes & mouentes vniuersaliter ad mixtionem, quæ exigitur in omni generatione, habetur per opus distinctionis : & determinatio motus ad speciem habetur per opus ornatus. d.23.a.1. item d.14.a.8.

Plantæ pertinent ad opus distinctionis, non ornatus. d.14.a.9.

Stellæ pertinent ad opus ornatus. d.15.a.1.

Ordo dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut & in naturalium donorum munere conueniunt. d.9.a.4.

Ordinis perfectio & complementum est à gratia. d.9.a.6.

Otiosum est, quod caret ratione iustæ necessitatis, aut piæ vtilitatis. d.40.a.3.

Otiosum & vanum differunt, quia hoc est relatum ad finem, sed non consequitur eum, illud verò caret illa relatione. d.40.a.3.

Secundum dicta sanctorum non potest sustineri aliquid esse indifferens in operibus voluntatis deliberatiuæ : quia aut erit otiosum, aut relatum. d.40.a.4.

Ouidij locus de rerum productione. d.12.a.1.

P

PAlladis templi inscriptio : Pallas est quidquid fuit, & quidquid est, & quidquid erit, cujus peplum nullus vnquam reuelare potuit. d.1.a.5.

Paradisus vsque ad lunarem circulum pertingit, non quoad dimensionem loci, sed quoad proprietatem, quia in lunari circulo status & natura incipit incorruptionis, & paradisus locus fuit immortalitatis & incorruptionis hominum in primo statu. d.17.a.4.

Paradisus videtur esse in linea æquinoctiali versus Orientem in comparatione ad nostram habitationem. ibid.

Partuum monstruosorum nulla causa est secundum Auicennam, nisi aspectus stellæ ad ascendens vel faciem ascendentis in hora casus seminis in matricem. d.7.a 9.

Sole existente in quadam parte & minuto arietis, si cadat semen in matricem, monstrum nascetur, & hoc experimento comprobatum est. d.7.a.9.

Passiones considerantur dupliciter, s. vt illatæ, & vt susceptæ per voluntatem, vel causatæ à voluntate aliquid inordinatè vel ordinatè amante : primo modo non sunt merita nec demerita, sed secundo. d.36.a.5.

Hæc recipitur, Pater operatur per Filium, non autem hæc, Pater est vel sapit vel scit per Filium. d.13.a 4.

Peccatum multipliciter dicitur veniale, s. ex genere, vel ex euentu, vel ex quadam causa veniæ quæ est ex parte peccantis & eius in quem peccatur. d.22.a.4.

Peccatum aliquod est voluntarium voluntate remota & antecedente, licet non propinqua & consequente, vt originale : aliquod est voluntatium vt quod præuenire debet voluntas, vt motus concupiscentiæ. d.22.a.7.ad q.item d.30.a.1.& d.41.a.6.

Peccatum originale transmittit ad posteros, non propago, sed libido. d.31.a.2.

Peccatum originale non est nisi vnum, sed dicitur multiplex secundum quod multiplicatur ad actus. d.31.a.3.

Peccatum originale non opponitur directè virtutibus, sed actuale. ibid.

Quare concupiscibilis secundum partem generatiuam dicitur esse corrupta & infecta per originale, aliæ autem potentiæ corruptæ tantum. d.31.a.3.ad q.

Peccatum originale quantum ad materiale remanet in baptizatis, non quantum ad formale, quod est carentia debitæ iustitiæ. d.32.a.1.

Quo sensu dicitur, quod peccatum originale per baptismum transit reatu, & remanet actu. d.32.a.1.ad q.

Peccatum originale redire non potest. d.32.a.2.

Non contrahitur peccatum originale nisi à primo parente, & per proximos parentes tantum. d.33.a.1.

Peccatum Adæ simpliciter fuit appetitus excellentiæ in perfectione scientiæ boni & mali : peccata autem alia propter illud facta, & ideò materialia sunt. d.33.a.2.

Peccatum originale formaliter propter superbiam transfunditur, sed materialiter propter gulam. d.33.a.2.ad q 1.

Adam transfudisset originale, si solo consensu mortaliter peccasset. d.33.a.2.ad q.2.

Peccari duplex est comparatio, s. in substantia peccati, & in circunstantiis. d.33.a.3.

Peccatum mortale & actuale potest diffiniri vna diffinitione communi. d.35.a.1.

Licet peccatum habeat causam deficientem inquantum peccatum est, tamen habet causam ex intentione operantem, inquantum comparatur actus ad obiectum. ibid.

Non est vna diffinitio, qua peccatum originale, veniale & mortale possint diffiniri. d.35.a.2. item d.42.a.3.

Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam, secundum Augustinum. d.35.a.3.

Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat, secundum Augustinum. ibid.

Peccatum est præuaritatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum, secundum Ambrosium. ibid.

Peccatum est actus incidens ex defectu boni, secundum Augustinum. ibid.

Peccatum est spreto incommutabili bono, rebus

Index rerum.

mutabilibus adhærere, ſecundum Auguſtinum. ibid.

Secundum probabiliorem opinionem Doctorum nullum eſt peccatum omiſſionis, quod non habet aliquem actum. ibid.

Potentia Peccandi non eſt pars libertatis niſi per accidens, ſ. inquantum vna numero & ſubſtantia eſt cum poteſtate non peccandi. d.24. a.6.item d.25 a.3.& d.44.a.1.

Omne peccatum eſt in ratione, non ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in cauſa. d.24.a.9.

Veniale leuiſſimum peccatum non habet oppoſitionem ad virtutem, ſed mortale. ibid.

Nullus homo quandiu eſt in via, deſtitutus eſt ab omni gratia adiuuante contra peccatum, d.25.a.6.

Peccatum originale eſt in omnibus lege concupiſcentiæ ab Adam progenitis. d.30.a.1.

Peccatũ originale eſt peccatum naturę d.30.a.2.

Materiale in peccato originali eſt fœditas concupiſcentię ſiue corruptio vitij, formale autem in eo eſt carentia debitæ iuſtitiæ. d.30.a.3.

Peccatum originale ſecundum Anſelmum eſt pronitas ad omne malum cum carentia debitæ iuſtitiæ. ibid.

Quare vocatur originale peccatum, fomes, concupiſcentia, languor naturæ, lex membrorum, & tyrannus. d.30.a.4.

In primo peccato perſona corrupit naturam: & deinde natura corrupta patris, corrupit naturam prolis: & corrupta natura prolis, corrupit perſonam prolis: & ita redit corruptio à perſona in perſonam. d.31.a.1.

Peccatum veniale non eſt peccatum ſimpliciter, ſed propriè eſt præter legem, & diſpoſitio ad id quod eſt contrarium legi. d.35.a.3.item d.42.a.3.

Peccatum non eſt ſubſtantialiter pœna peccati, ſed ſubſtantialiter comitatur ipſum pœna. d.36.a.1.

Peccato eſſentialiter vt cauſæ coniuncta eſt pœna. d.36.a.2.

Vnum peccatum eſt pœna alterius peccati. d.36.a.3.

Prima pœna peccati mortalis eſt ignis æternus, aliæ autem pœnæ ſunt per accidens. ibid.

Peccatum non poteſt referri in Deum, ſicut nec claudicatio in virtutem mouentem tibiam. d.37.a.1.item d.35.a.7.

Peccatum non eſt ſubſtantia, nec natura, nec res, ſiue ens ratum per formam. d.37.a.2.

Peccatum quam diuerſo modo eſt in ratione, libero arbitrio, voluntate, iraſcibili & concupiſcibili & ſenſualitate. d.39.a.1.

Peccatum veniale non eſt referibile in Deum. d.40.a.4.

Quando voluntas & actus coniuncta ſunt, ipſa ſunt vnum peccatum duplex: quia id quod eſt materiale in peccato, duplicatur, id autem quod eſt formale, ſcilicet deformitas, eſt idem. d.42.a.1.

Licet peccatum penes auerſionem ſolam conſideratum nihil ſit, tamen non eſt omninò nihil ſecundum quod auerſio ſubſtantificatur in conuerſione. d.42.a.2.

Peccatum per prius & poſterius prædicatur de peccato mortali & veniali. d.42.a.3.

Iuſtum eſt vt in æternum puniatur decedens cum peccato mortali. d.42.a.4.

Quod aliquis decedat cum veniali & originali peccato, poſitio eſt impoſſibilis. ibid.

Peccatorum diuerſi modi. d.42.a.5.

Per id ad quod fit conuerſio, peccatum diſtinguitur in ſpecies, licet non accipiat rationem peccati ex illo. d.42.a.8.

Peccatum in Spiritum ſanctum dicitur dupliciter, ſ. ab obiecto circa quod eſt peccatum, & à cauſa mouente ad peccatum. d.43.a.1.

Peccatum in Spiritum ſanctum eſt ad mortem: quia cauſa mouens ad illud genus peccati, contrariatur bonitati, quæ mouet Spiritum ſanctum viuificantem omnia, ad hoc quod influat vitam. d.43.a.2.

Peccatum in Spiritum ſanctum ſecundum rationem qua trahitur in ſpeciem, ſeparatum eſt ab aliis: ex parte autem materiæ circa quam eſt, quandoque eſt coniunctum peccatis aliis, quandoque ſeparatum. d.43.a.3.

Peccare dicuntur in Spiritum ſanctum, quibus placet malitia propter ſe. d.43.a.

Peccati in Spiritum ſanctum ſpecies ſunt deſperatio, præſumptio, obſtinatio, finalis impœnitentia, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ. d.43.a.4.

Peccatum in Spiritum ſanctum dicitur irremiſſibile non ex parte reatus, nec ex parte remittentis, nec ex parte eius cui remittitur, ſed ex parte cauſæ mouentis ad remittendum. d.43.a.5.

Differentia inter peccatum in Spiritum ſanctum, & blaſphemiam in Spiritum ſanctum, & ſpiritum blaſphemiæ in Spiritum ſanctum. d.43. a.6.

Peccatum Iudæorum quoad opera quæ fuerunt argumentum virtutis Spiritus ſancti, fuit in Spiritum ſanctum: ſed infidelitas qua crucifixerunt Chriſtum, fuit ex ignorantia craſſa, & quoad hoc fuit peccatum in Filium. d.43. a.7.

Peccatum Angeli & primi hominis fuit in Filium. ibid.

Potentia faciendi malum poteſt conſiderari tripliciter, ſ. ſecundum radicem in qua radicatur in ſubiecto, & ſecundum eſſentiam potentiæ, & ſecundum coniunctionem ad actum, & hoc dupliciter, ſ. per comparationem ad ſubſtantiam actus, vel ad deformitatem: & hoc vltimo modo non eſt potentia actiua, ſed materialis defectus & debilitas ſuccumbens malitiæ. d.44.a.1.

Potentia mali conſiderata in ſubiecto, vel in ſe, eſt ens perfectum & à Deo, ſed ordinem ad malum habet ex hoc quod eſt de nihilo, & non à Deo. d.44.a.2.

Potentia peccandi, ſ. peccatum exequens, multiplex eſt in homine: ſed potentia imperans peccatum, non eſt niſi vna ſola quæ eſt voluntas. d.44.a.3.

Pecora dicuntur, eò quod talibus antiqui pecuniam acquirebant. d.15.a.12.

Perſeuerantia dicitur tribus modis. 1. propoſitum ſuſtinendi difficile vſque in finem pugnæ. 2. donum perſeuerantiæ, quod datur in vltimo vitæ ſanctis. 3. continuatio eius ſtatus in

Index rerum.

tus in quo aliquid est vsque in finem, vel vsque ad tempus. d.3.a.14.

Persona est existens per se solum secundum quendam singularem rationalis naturæ existentiæ modum. d.3.a.5.

Personas diuinas Philosophi non cognouerunt nisi confusè, & non sub ratione propria. d.16.a.2.

Id quo viuunt Plantæ, potius vitor est quam anima. d.14.a.9.

Plantæ quę sunt nociuæ, nocere non potuerunt nisi post peccatum. d.14.a.10.

Platonis error, quòd materia sit æterna, & omnium vna. d.1.a.3.

Plato errat in modo ponendi exemplaria. d.1.a.5.

Pœna triplex, s. acta, contracta & inflicta. d.37.a.3.

Pœna damni est à Deo indirectè. ibid.

Potestati tyrannorum an sit obediendum. d.44.a.7.

Omnis Potentiæ causa est priuatio d.1.a.4.

Nihil propriè secundum Philosophos est in potentia secundum causam efficientem, sed secundum materiam. d.1.a.10.

Nihil est potentia in alio, nisi quod vno motore educitur de illo. ibid.

Prestigia non sunt in rebus in quibus apparent esse, sed potius in oculis & sensibus intuentium. d.7.a.6.

Prodigium dicitur quasi procul à digito, id est, potentia indicandi causam. d.18.a.5.

De productione rerum diuersæ opiniones. d.1.a.12.

Principium sonat duplicem causam, s. efficientem & exemplarem: & quoad 1, magis conuenit Patri, quoad 2. verò magis Filio. d.1.a.1.

Hæresis Manichæi qui posuit plura principia, nunquam habuit in scientia defensorem. d.1.a.2.

Aristoteles non dixit, quòd tria vel duo sint principia mundi, sed ipse probat duo non incepisse per motum, s. materiam primam, & motorem primum. d.1.a.11.

Priuatio est causa omnis potentiæ. d.1.a.4.

Prius alterum altero dicitur quadrupliciter, s. æternitate, dignitate siue electione, origine & tempore. d.2.a.1.

R

RAtionis portio superior & inferior sunt vna potentia, & non distinguuntur nisi per habitus & officia. d.24.a.11.

Superior portio potest venialiter peccare & mortaliter. d.24.a.12.

Superior portio est regens & non regula. ibid. & a.14.

Ratio dupliciter ligatur, s. quod abstrahitur ab actu contemplationis, vel etiam ab habitu: secunda ligatio est suffocans & mortalis, non prima. d.32.a.3.

Radix & initium qua re differunt. d.42.a.8.

Reatus fundatur in macula culpabili, quæ est corruptio pulchritudinis boni naturalis. d.42.a.2.

Reptile dicitur multis modis, s. quia vi pinnarum se rapit, vt pisces: vel vi oris, vt quidam vermes: vel vi costarum, vt quidam serpentes vel vi anulorum, vt habentia corpora anulosa. d.15.a.6.

Rudentes inferni qui sint. d.6.a.3.ad q.2.

S

AGens in Semine triplex est, elementale, specificum & cæleste. d.1.a.5.

Semen assimilatur filio egredienti de domo patris, d.18.a.8.

Sensualitas non nominat vnam potentiam, sed multas, s. omnes illas in quibus perficitur motus ex sensuali apprehensione. d.24.a.8.

In sensualitate est peccatum quod vocatur primus motus, qui secundum Augustinum peccatum leuissimum est. d.24.a.9.

Sol multo maior est terra. d.15.a.2.

Sol & luna sunt signa & causæ mouentes inferiorum corruptibilium. d.15.a.4.

Spiritualium quæ sunt hoc aliquid, nulla est materia, sed in ipsis est quod est, & quo est. d.1.a.4.

In statu innocentiæ primi parentes per commixtionem genuissent. d.20.a.1.

Habuissent delectationem in coitu, sed subditam rationi, & sine interruptione meditationis perpetuæ integritatis. d.20.a.3.

Nunquam sine spe & certitudine prolis conueniissent. d.20.a.4.

Resolutiones quæ attestantur superfluitati corrumpenti vel debilitati retentiuæ virtutis non fuissent in primis parentibus, sicut pollutio, menstruum, sudores, &c. naturales autem fuissent, vt stercus, vrina, sputum, &c d.20.a.6.

Pueri in infantili ætate non habuissent scientiam secundum actum, sed habitum omnium scibilium, sicut paruuli baptizati habent virtutes in munere, non in vsu. d.20.a.7.

Stellæ nullam habent causalitatem super liberum arbitrium, nisi per consequens, inquantum liberum arbitrium trahitur à complexione ad inclinationem quorundam actuum, d.15.a.5.

Superbia dicitur tribus modis, s. appetitus habitualis altitudinis, & appetitus immoderatus extollendi in quocumque, & appetitus excellendi in gradu dignitatis siue prælationis. d.5.a.2.item d.42.a.6.& 8.

Superbia & tumor qua re differunt. d.42.a.7.

Synderesis remurmurat contra tria, s. bonum omissum, malum commissum, & malum pœnæ. d.5.a.6.

Synderesis remanet in damnatis. ibid.

T

TEntationum diuersi modi d.8.a.9.

Tentatio dicitur multis modis, s. interrogatio experimenti in scibilibus secundum intellectum speculatiuum, probatio per experimentum operis, vt habeatur certitudo quantitatis virtutis quæ inest, interrogatio per flagella, probatio diuinæ prouidentiæ vel diuini verbi, & interrogatio per meditationem de auxilio quod potest impendere homo. d.21.a.1.

Index rerum.

Deus tentat, vt probet, id est, vt probatum vel emendatum reddat, vel instruat: homo, vt experiatur: diabolus, vt seducat. d.21.a.2.

Tentatio non est appetenda, quia non respicit profectum per se, sed per accidens. d.21.a.3. item d.44.a.5.

Tentatio interior videtur semper esse peccatum, sed leuissimum, & etiam cum peccato, quia procedit à malo quod habitat in carne. d.21. a.4.

Omnis tentatio est ex diabolo sicut ex motore & tentatore primo, sed non semper proximo. d.21.a.5.

Tentationum nouem genera. d.21.a.8.

Tentatio carnis difficilius vincitur, quia est per connaturalia nobis, & quia est in parte nostræ substantiæ, & quia est continua. d.21. a.9.

Nunc in homine talis est tentationis ordo & progressio, qualis in primis præcessit parentibus. d.24.g.& a.15.

Homo semper habet aliquam influentiam diuinæ bonitatis, qua resistere potest tentationi. d.25.a.6.

Theophania dicit duo, s. lumen gloriæ eleuans intellectum & phantasiam confortans, & intelligibile distinguens & perficiens intellectum, s. Deum. d.4.a.1.ad q.2.

Tumor dicitur inflatio præsumptionis ex posse quod habere se credit aliquis. d.42.a.7.

Ex se, pro meritis, falsò, plus omnibus inflant. ibidem.

V

Beata Virgo non est in loco exaltata vltra distinctiones Angelorum, sed dignitate & ordine. d.2.a.8.

B. Virgo habet specialem gradum, sed non facit ordinem. d.9.a.8.

Virtus secundum Aug. est bona qualitas, qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. d.27.a.1.

Vitium capitale dupliciter dicitur, s. quod plectendum capite, & quod est caput in numero vitiorum, ad quod cætera tanquam membra reducuntur. d.42.a.6.

Vitia capitalia non sumuntur per oppositionem ad virtutes cardinales, vel theologicas, vel dona, vel beatitudines, sed penes generalia mouentia appetitum, ad quæ sicut ad causam alia vitia possunt reduci. ibid.

Septem sunt vitia capitalia, s. superbia, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria. ibid.

Voluntas in via non consequitur aliquod appetibilium in toto complens appetitum & rationem, & ideo respectu oppositorum separabilis est ab vtroque: sed in patria erit coniuncta appetibili, cuius dulcedinem indesinenter penetrantem se sine fastidio degustat: & quia hoc infinitum est, ideò nunquam auertetur ab illo, nec volet auerti, nec potest. d.5.a.5. & 6. item d.25.a.4.

Voluntas quando vsque ad terminum viæ deflectitur à summo bono, infligitur ei ex ordine iustitiæ non posse recedere à malo cui coniuncta est per electionem, & hæc est causa obstinationis. d.5.a.6.

Voluntas est vniuersalis motor omnium potentiarum. d.29.a.4.

Voluntas est triplex, s. instrumentum, & motus, & affectio. d.26.a.8.

Voluntas naturalis non simul vult actu bonum, cum deliberatiua vult malum. d.39.a.2.

INDEX

INDEX LOCORVM

Sacræ Scripturæ, qui in Commentariis in ſecundum librum Sententiarum explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Geneſis.

CAP. 15. IN principio creauit Deus cælum & terram. d.1.a.1.

1. Fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. d.16. a.4.

2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. d.17.a.1.

4. Maior eſt iniquitas mea quam vt veniam merear. d.43.a.

22. Tentauit Deus Abraham. d.21.a.2.

46. Omnes animæ quæ egreſſæ ſunt de femore Iacob. 18.a.8.

Exodi.

7. Fecerunt autem & malefici, &c. d.7.a.8.

Numeri.

11. Tollam de ſpiritu tuo, & dabo ſenioribus. d.26.a.2.

Deuteronomij.

6. Diliges Dominum Deum tuum ex corde tuo. d.38.a.3.

1. Regum.

16. Spiritus Domini receſſit à Saul. d.26.a.2.

1. Paralipomenon.

18. Decipiam Achab, egrediar & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. d.7. a.5.ad q.2.

Tobiæ.

12. Quando videbar comedere vobiſcum, non comedi. d.8.a.5.

Iob.

5. Parvulum occidit inuidia. d.43.a.4.

38. Nunquid noſti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra? d.1.a.12.

38. Vbi eras cum me laudabant aſtra matutina. d.2.f.& a.6.

40. Ecce Behemoth quem feci tecum. d.12.a.2. item d.21.a.2.

41. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ poſſit ei comparari. d.7.a.8.

41. De naribus eius procedit fumus. d.8.a.9.

Pſalmorum.

1. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. d.5.a.5.

25. Proba me Domine & tenta me. d.44.a.5.

50. Eccce in iniquitatibus conceptus ſum. d.31.a.3.

68. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem. d.42. a.1.

72. Vt iumentum factus ſum apud te. d.26.a.7.ad q.1.

77. Immiſſiones per Angelos malos. d.8.a.8.

79. Incenſa igni & ſuffoſa. d.42.f.

90. Angelis ſuis mandauit de te, &c. d.11.a.5.

105. Tentauerunt Deum in deſerto. d.21.a.1.

117. Confitemini Domino, quoniam bonus. d.38. a.3.

144. Aperis tu manum tuam, & implet omne animal benedictione. d.3.a.10.

Canticorum.

1. Recti diligunt te. d.24.a.5.

2. Læua eius ſub capite meo. d.38.a.3.

Sapientiæ.

2. Non eſt agnitus qui reuerſus eſt ab inferis. d.19. a.1.

Eccleſiaſtici.

17. In vnaquaque gente præpoſui rectorem. d.11. a.2.

Index Locorum Scripturæ.

18. *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. d.12.a.1.*
18. *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit. d.42.a.2.*
31. *Contra malum bonum est, & contra mortem vita. sic & contra virum iustum peccator. d.11.a.2.*

Isaiæ.

Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, &c. in prol.
6. *Clamabat alter ad alterum. d.2.a.6.*
6. *Ero similis Altissimo. d.5.a.3.*
14. *Infernus subtus te conturbatus est in occursum aduentus tui. d.6.a.6.*

Ieremiæ.

2. *Filij Mempheos & Taphnes constupraverunt te vsque ad verticem. d.35.a.5.*
51. *Transeamus ab his sedibus. d.11.a.3.*

Ezechielis.

18. *Filius non portabit iniquitatem patris. d.30.a.1.*

Oseæ.

7. *Omnes fornicarij sicut clibanus succensus à coquente. d.8.a.10.*

Amos.

3. *Non est malum in ciuitate quod non fecerit Deus d.37.e.*

Habacuc.

2. *Continuè interficere non cessat. d.5.a.6.*

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæi.

Cap.4. ACCESSERVNT *Angeli & ministrabant ei. d.11.a.5.*
6. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. d.38.a.5.*
6. *Nemo potest duobus dominis seruire. d.40.a.4.*
7. *Non potest arbor mala fructus bonos facere. d.41.a.5.*
12. *Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos, &c. d.1.a.2.*
12. *De omni verbo otioso quodcunque locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. d.40. a.4.*
22. *Virtutes celorum mouebuntur. d.2.a.1.*
25.a. *Dedit vnicuique secundum propriam virtutem. d.3.a.10.*
26. *Antequam gallus cantet, ter me negabis. d.4. a.3.*
28. *Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, d.18.a.2.*

Marci.

1. *Dæmonia multa eiiciebat. d.8.a.6.*
12. *Hæc vidua plus omnibus misit in gazophylacium. d.41.a.1.*

Lucæ.

11. *Vide ne lumen quod in te est, tenebræ sint. d.38.a.1.*
22. *Quis maior est, qui ministrat, vel qui recumbit? nonne qui recumbit? d.11.a.1.*

Ioannis.

1. *Dedit illis potestatem filios Dei fieri. d.28.a.1.*
5. *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. d.1.a.12.*
5. *Est peccatum ad mortem, non pro eo dico quòd oret quis. d.43.a.2.ad q.*
13. *Cum immisisset diabolus in cor vt traderet, &c. d.8.a.8.*
15. *Sine me nihil potestis facere. d.1.a.12.*

Actuum.

3. *Scio fratres, quia per ignorantiam feciſtis. d.43. a.7.*

Ad Romanos.

1. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum. d.37. a.3.*
4. *Qui contra spem in spem crediderunt. d.18.a.3*
7. *Video aliam legem in membris meis, &c. d.30 a.1.*
9. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud verò in contumeliam? d.3.a.13.*
13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. d.44.a.5.*
14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est. d.5. a.6.*
15. *Omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. d.26.a.1.*

1. Ad Corinthios.

2. *Vir est imago & gloria Dei, mulier autem gloria viri. d.16.a.4.& 5.*
10. *Tentatio vos non apprehendat nisi humana. d.21.a.1.& 8.*
10. *Siue manducatis, siue bibitis, &c. omnia in gloriam Dei facite. d.40.a.4.*

Index Locorum Scripturæ.

12. *Alij operatio virtutum, &c.* d.18.a.2.& 6.

Ad Coloſſenſes.

3. *Filij obedite parentibus per omnia.* d.44.a.4.

1. Ad Timotheum.

2. *Adam non eſt ſeductus, ſed mulier ſeducta prævaricatione fuit.* d.27.a.3. item d.43.a.7.

2. Ad Timotheum.

2. *Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.* d.38.a.3.

Ad Titum.

1. *Finis præcepti eſt charitas.* d.38.a.2.

Ad Hebræos.

1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.* d.1.a.12.
1. *Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi?* d.10.a.3.

Iacobi.

2. *Dæmones credunt & contremiſcunt.* d.5.a.6.

1. Petri.

1. *Circuit quærens quem deuoret.* d.8.a.9.

2. Petri.

2. *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos, &c.* d.6.a.3.

Apocalypſis.

12. *Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & corona 12. ſtellarum in capite eius.* d.2.a.8.
12. *Factum eſt prælium magnum in cælo: Michael & Angeli eius pugnabant cum dracone.* d.6.a.3.
20. *Apprehendit ſerpentem antiquum, & ligauit eum per annos mille, &c.* d.6.a.9.
21. *Ciuitas illa non eget ſole & luna.* d.2.a.5.

FINIS.

D. ALBERTI MAGNI, RATISBONENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN TERTIVM LIBRVM SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

Huius voluminis continentia perſtringitur ſub compendio.

HIC enim rationis ordo poſtulat : vt qui in primo libro de inexplicabili myſterio ſummæ Trinitatis irrefragabili Sanctorum atteſtatione aliquid diximus, ac deinde in ſecundo libro conditionis rerum ordinem, hominiſque lapſum ſub certis auctoritatis regulis inſinuauimus : de eius reparatione per gratiam mediatoris Dei, & hominum perſtita, atque humanæ redemptionis ſacramentis, quibus contritiones hominis alligantur, ac vulnera peccatorum curantur, conſequenter in tertio & in quarto libro diſſeramus : vt Samaritanus ad vulneratum, medicus ad infirmum, gratia ad miſerum accedat.

DISTINCTIO PRIMA.

De incarnatione Verbi.

De vnione naturarum Chriſto ex parte perſonæ aſſumptis.

CVM venit igitur plenitudo temporis (vt ait Apoſtolus) miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt in adoptionem Filiorum Dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu Saluatoris exordium ſumpſit. Hoc eſt tempus miſerendi & annus benignitatis, in quo Gal. 4. Iſaiæ. 61.

Ioan. 1. gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur. Veritas, quia per Chriſti aduentum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis ſponſio facta
Philip. 2. ab antiquo. Filij ergo miſſio eſt ipſa incarnatio. Eo enim miſſus eſt, quod in forma hominis mundo viſibilis apparuit, de quo ſuprà ſufficienter dictum eſt.

DIVISIO TEXTVS.

CVM venit igitur plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret. Galat. 4. Iſte eſt tertius liber de reparatione generis humani, vel hominis lapſi in his reparantibus quæ ſunt per modum rerum & ſignorum: & ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima agitur de reparatore & conuenientibus ei in eo quòd reparator eſt: quia ipſe reparator reparat effectiue. In ſecunda autem agitur de diſpoſitionibus quæ reparant formaliter, vt de virtutibus, & donis, & præceptis: quia illæ diſpoſitiones ſupponuntur in hac doctrina, vt res, & non vt ſigna. Et hæc ſecunda pars incipit in xxxiij. diſt. vbi dicit [Cum vero] Prima harum in duas diuiditur, in quarum prima agit de his quæ perficiunt vnionem Filij Dei ad naturam humanam, & è conuerſo. In ſecunda autem tangit de ipſis proprietatibus quæ conueniunt ipſi Chriſto Filio Dei & filio hominis ſecundum quòd vnitus eſt, & gratia vnionis ipſius. Et hæc incipit in vj. diſt. vbi dicit [Ex prædictis autem emergit quæſtio] Et prima harum continens quinque diſtinctiones, diuiditur vlterius in tres partes, ſecundum quòd tria perficiunt vnionem, ſcilicet, vniens, vnitum, & vtrumque ſimul ſociatum. Vnde in prima agit de vniente. In ſecunda de vnito ſiue aſſumpto. Et hæc incipit in ſecunda diſtinctione *ibi* [Et quod in homine tota natura humana] In tertia agit de vtroque ſimul, & hæc incipit in tertia diſt. *ibi* [Quæritur etiam] Prima diſtinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de tempore incarnationis, ſiue vnionis ad carnem. In ſecunda de vniente, & vniente alium in perſona: & hæc incipit in ſecundo capitulo *ibi* [Diligenter vero] Et hæc vlterius diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat quare Filius, non Pater, nec Spiritus ſanctus ſibi carnem vniuit. In ſecunda tangit dubitationem circa hoc *ibi* [Sed forte aliqui] Adhuc prior habet duas partes, ita quòd in prima probat quod dictum eſt. In ſecunda ſoluit quæſtionem circa hoc incidentem *ibi* [Si vero quæritur] In primo capitulo tria facit. Primo dicitur, quòd cum venit plenitudo temporis miſit Deus Filium ſuum. Secundo explanat quid eſt temporis plenitudo. Tertio explanat quid eſt Filium mitti, ſicut patet in litera.

* * *

ARTICVLVS PRIMVS.

An conueniebat Deum incarnari?

INcidit autem dubitatio prima, An conueniebat Deum incarnari? & ponam ad hoc rationes primo ex parte Dei, ſecundo ex parte creaturæ. Ex parte Dei ponam rationes primo ex potentia Dei, ſecundo ex ſapientia, tertio ex bonitate ſumptas. Ex parte autem Dei primo ſupponuntur quatuor, quæ apud ſapientes ſunt approbata. Prima ſuppoſitio eſt, quòd prima cauſa eſt potentiæ infinitæ in agendo. Secunda eſt, quòd potentiæ infinitæ eſt ſe demonſtrare aliquando in opere. Tertia eſt, non poſſe ſe demonſtrare potentiam infinitam, niſi in opere aliquo modo infinito. Quarta eſt, Dei potentiam in agendo nullo indigere.

Inde ſic: Quodlibet pure creatum eſt finitum & finitæ virtutis: ergo eſt finitæ eſſentiæ: ergo potentiæ infinitæ non erit ſufficienter demonſtratiuum: ergo oportet operationem Dei eſſe aliquo modo ſuper ens increatum. Hoc igitur erit vel vt fiat ab ipſo, vel vt ipſe alij vniatur: non primo modo, quia ſi eſt ens non creatum, fieri non poteſt, alioquin contradictoria verificarentur de eodem: ergo ſic erit, quòd alij creato quod ab eo ſine comparationis proportione diſtat, vniatur: ergo oportet vel conueniens fuit Deũ vniri creaturę: & infra probabitur quoniam ſolus homo eſt vnibilis ei: ergo oportuit Deum vniri homini: quia aliter infinita potentia per effectum infinitum non demonſtraretur, quod eſt contra ſecundum.

2. Item, Potentiæ infinitæ eſt creatum educere ad altiſſimum actum cuius ipſum eſt ſuſceptibile: ſed (ſicut poſtea patet) creatum erit ſuſceptibile deitatis in vnam perſonam: ergo potentiæ infinitæ erit coniungere deitatem in effectu aliquo in perſona vna: non niſi cum homine: ergo conueniens fuit Deum incarnari.

3 Item, Probatur per ſapientiam, & ſupponantur tres propoſitiones, ſcilicet, quòd ſapientiæ eſt ordinare. Secunda, quòd ſummæ ſapientiæ eſt omnem ordinem poſſibilem implere. Tertia eſt, quòd ſumma ſapientia in omni decore qui poſſibilis eſt, ſe demonſtret. Inde ſic: Ordo eſt in creatis ad ſe inuicem, ſecundum quem ſe contingunt per vnionem & compoſitionem. Similiter ordo eſt creaturæ ad Creatorem: ergo neceſſe eſt hunc ordinem complere in ordinatis: non autem complebitur niſi primo coniuncto cum vltimo: ergo neceſſe eſt primum & vltimum coniungi, ſicut habetur Sapient. 8. Attingens à fine vſque ad finem.

4. Item, Omnis decor ſapientiæ eſt: ſed video, quòd decor ex ſpecie eſt vt mixta magis ſint

decora

decora elementis, & complexionata mixtis, & animata complexionatis, & pulchertima complexionatis, & pulcherrima composita ex anima rationali & corporea substantia potentia vitam habente: ergo cum summa sapientia non sistat ibi nisi veniat ad pulchritudinem infiniti decoris, ipsa coniunget cum hac creatura anima rationali animata quæ vltima est in decore naturæ, pulcherrimam substãtiam increatam spiritualem: & hoc est quod habetur Prouerb. vltio. Procul & de vltimis finibus pretium eius. Procul enim est substantia spiritualis increata: vltimi autem fines sunt vltimus naturæ finis, & vltimus vniuersitatis finis: vltimus autem naturæ finis est homo per compositionum enumerationem, vltimus autem vniuersitatis finis est Deus, ex quibus finibus conficitur pretium redemptionis.

5 Item, Ex potentia simul & sapientia sic arguitur: Magna est potentia in eductione simplicium de nihilo: maior autem relucet in gradibus naturæ qui sunt esse mixtum, viuere, sentire, intelligere: tamen neutra est in his infinita. Cum igitur ambæ finitæ sunt, adhuc educent gradum vlteriorem ex coniunctione naturæ quæ est supra intellectualem cum intellectuali siue rationali. Si forte dicatur, quòd secundum hanc rationem homo prius deberet iungi angelicæ naturæ, & postea diuina natura illi: sicut videmus, quòd post simplex est mixtum minerale, & post illud viuere, & sic de aliis, & semper prius saluatur in sequenti. Ad hoc differatur responsio vsque postea, vbi ostendetur, quòd Angelus nec Deo nec homini vnibilis est: vnde hic non impedit processum.

6 Deinde ostenditur hoc ex bonitate, & supponantur tria, scilicet, quòd bonum est diffusiuum & communicatiuum sui. Secundo, quòd infiniti boni est infinito modo se communicare. Tertio, quòd creatum est capax per vnionem infiniti boni sicut apparuit in effectu. Inde sic: Infinitum bonum infinito modo se communicat, & non est infinitum nisi ipsum substantialiter: ergo seipsum communicabit creato.

Si forte dicatur, quòd secundum hoc se omni creato capaci communicat. Contra: Bonum respicit naturam cui se communicat, & non personam: natura autem est indifferens: ergo non communicabitur nisi per naturam: in persona autem non potest esse, quia iam destrueretur ordo illius naturæ ad aliud secundum alia dona, si quælibet persona vniretur ei, & pluralitas indiuiduorum, quod sic probatur: Si fiat vnio ad Sortem, vel ad Platonem, talis erit quæ faceret Deum hominem, & hominem Deum. Ergo Sortes est Filius Dei, & Filius Dei est Sortes: & Filius Dei est Plato, & è conuerso. Sed quæcumque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: sed Sortes & Plato Filio Dei sunt idem & secundum idem, quia secundum vnionem vnam: ergo Sortes & Plato sunt idem. Et eadem ratio est de aliis: ergo numerus personarum illius naturæ destrueretur: ergo non conueniebat eum vniri nisi vni de illa natura.

7 Item, Ex potentia simul & bonitate arguo sic: Magna est potentia & bonitas quæ facit vniuersum: sed tamen maior cogitari potest, scilicet quæ facit infinitos mundos: sed adhuc maior potest excogitari, scilicet quæ Deum coniungat creaturæ alicui in vna persona: quia illa est illi incomparabilis. Cum igitur Deus habeat potentiam quâ maior cogitari non potest, imo etiam maiorem quam cogitari potest, ipse potest, & vult (cum sit bonitas sua tanta, quanta potentia sua) talem coniunctionem producere: non autem potest fieri ad omnes res creatas, eo quod destrueretur numerus indiuiduorum, vt habitum est: ergo ad vnum faciet: non autem est vnibilis creatura nisi homo: ergo faciet ad hominem. Et quia facile est huiusmodi rationes multiplicare, ideo istæ sufficiant: ita quòd caueatur, quòd non dicatur quòd aliqua istarum sit necessaria: quia omnes sunt quædam conuenientię ad hoc quòd fiat incarnatio, etiam supposito quòd non fuerit peccatum.

8 Ex conditione status hominis quæ est sub peccato arguitur idem, & primo supponatur necesse esse Dei præfinitionem de homine factam impleri. Secundo, quòd omnis rationalis creatura facta est ad beatitudinem. Tertio, quòd omnis rationalis creatura per aliquem numerum suorum indiuiduorum participet illam. Quarto, quòd Deus non puniuit rationalem creaturam sine peccato. Quinto, quòd omnis creatura simplex, totum quod est & potest, pro seipsa debet Creatori & non potest ei in gratiarum actione respondere. Sexto, quòd peccator pro nullo potest satisfacere, cum ipse pro se non satisfecerit. Inde sic: Homo subiacet multis pœnis, & est rationalis creatura: ergo peccauit: ergo tum quia creatura est, tum quia peccator est, satisfacere non potest, nec aliqua creatura simplex: ergo necesse est si debeat satisfieri, quòd satisfaciens sit Creator vt possit, & homo vt debeat, si debet satisfieri, alioquin præfinitio de homine frustraretur: ergo necesse est Deum incarnari. Talia etiam argumenta alibi plura posuimus, & ideo ista sufficiant hic.

In contrarivm obiicitur sic: Quod est infirmitatis, Deo non conuenit: iungi infirmo infirmitatis est: ergo Deo non conuenit. Sed iungi cum natura pœnalitatibus subiecta, est iungi cum infirmo: ergo &c. Probatio primæ est: quia omne quod iungitur, iungitur propter melius. Probatio secundæ est: quia iunctura desideratur, vt eleuetur iunctum. *Contra.*

2 Item, Quod respectu nullius est imperfectum, respectu nullius est in potentia. Inde sic: Quod non est in potentia aliquo modo, non est vnibile, cum vnibile dicat potentiam. Deus non est in potentia ad aliquid: ergo non est vnibilis alicui.

3 Item, Omne quod fit aliquid, habet aliquid faciens extra seipsum: Deus fit homo, & fit vnitus, cum non semper fuerit vnitus: ergo habet aliquid faciens extra seipsum: sed hoc falsum est: ergo Deus non vnitur.

4 Item, Deus vnitur humanæ naturæ: ergo aliquid vnit eum: aut idem, aut aliud: si idem, ergo idem est faciens & factum, quod non est intelligibile: si aliud, cum agens & faciens sit nobilius facto & acto, aliquid erit nobilius Deo vnito, quod hæresis est, quia Deus non est nobilior Deo cum carne.

5 Item, Omnis vnio duorum videtur esse respectu alicuius tertij constituti ex vtrisque:

deitas autem non est passibilis respectu alicuius tertij : ergo non est vnibilis.

6. Item, Nulla substantia perfecta in esse & natura, vnibilis vel componibilis est alicui : Deus est substantia perfectissima : ergo nullo modo est vnibilis alicui. Probatur autem prima : quia omnis compositio & vnio est propter perfectionem aliquam acquirendam : vel in actu, vt materia formæ vnitur : vel in esse, vt forma vnitur materiæ.

7. Et quia longum est de hoc multa obiicere, cum valde leue sit de hoc adducere rationes, ponantur omnes animi conceptiones contra hanc vnionem existentes : quarum vna est, substantiã in actu & esse perfectam, nulli vnibilem esse. Secunda est, omnem vnionem ad compositionem substantialem vel accidentalem terminari. Tertia, diuersarum naturarum specie differentium non esse hypostasim & personam vnam. Quarta, differentias diuersas in natura & specie & genere, nihil vnum genere specie vel indiuiduo constituere. Quinta, infinitè distantia proportionem non habere vnionis. Sexta, causam primam omnia vnientem & componentem ad nullam vnionem vel compositionem esse possibilem, & infinita alia quæ facile est inuenire. Cum igitur intellectus ista apud se habeat & supponat, non recipiet vnionem Dei cum humana natura.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd conuenientes sunt rationes quæ adductæ sunt ad probandum Deum esse vnibilem cum humana natura, & non necessitatis erunt : quia si essent necessitatis, non esset opus suæ bonæ voluntatis, nec teneremur ad tot & tantas gratiarum actiones, nec per reuelationem fidei illud acciperemus. Hoc autem facile apparet aduertenti rationes illas hic & alibi positas, & hoc relinquo iudicio legentium. Omnes autem rationes in contrarium positæ non impediunt vnionem. Et hoc ideo dico : quia licet fides sufficienter probari non possit, tamen etiam non potest improbari.

DICENDVM ergo ad primum, quòd infirmitatis non est vnirj naturæ infirmæ, nisi vbi natura vnita demergeretur in infimitates illas, & distare inciperet in seipsa. Sic autem diuinitas non est vnita humanitati, & est exemplum Augustini de lumine solis, quod non inficitur ab his super quæ ponit radios suos.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ratio tenet in his quæ vniuntur respectu alicuius tertij. Sed sic diuinitas non est vnita humanitati : quia infra probabitur 2. distinctione, quòd in Domino Iesu Christo non est communem speciem inuenire.

AD ALIVD dicendum, quòd vnibile quod est in potentia respectu compositionis, habet aliud vniens extra se, & hoc est vnibile quod fit aliquo modo in compositio. Sed tale non est diuinitas : quia nec fit in se, nec in composito. Nec hæc est recipienda simpliciter, Deus homo fit : quia fieri notatur circa Deum poni. Et si inuenitur in auctoritate posita, glossanda est sic: Hoc fit quòd Deus est homo, sed hoc fieri tunc ponitur circa naturam humanitatis, non deitatis, & ideo seipsam vnit. Nec hoc verum est, quòd deitas sit melior vnita quam non vnita: eo quòd vnita sit quasi coninncta bono creato, & per se sit tantum bonum increatum. Et hoc ideo est : quia bonitati increatæ nihil adiici potest quod augeat eam, cum sit infinita : & si additur ei per vnionem, non habet rationem nec essentiam boni nisi ab ipsa : vnde non adijcit ei aliquid, sed potius accipit hoc ipsum bonum quod habet, eo quod vnitur ei : quia quanto aliquid vicinius ordinatur ad ipsam, tanto plus recipit bonitatis eius.

AD ALIVD dicendum, quòd vnio duorum quæ ambo aliquo modo sunt imperfecta, est respectu alicuius tertij: sicut materia imperfecta est quoad actum, forma autem imperfecta quoad esse. Sic autem non est de deitate, & humanitate.

AD ALIVD dicendum, quòd omnes illæ communes animi conceptiones prohibent, quòd nec deitas vt pars sit vnibilis. Et hoc bene concedimus : quia ratio partis est imperfecti ratio, & hoc deitati non conuenit. Et per hæc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS II.

Quare Dei Filius ab initio humanam naturam non assumpsit?

SEd adhuc restat dubium, Quare non ab initio humanam naturam assumpsit? Et obiicitur. Quando erat morbus, tempus erat medicinæ: sed ab initio erat morbus : ergo medicus ab initio incarnari debuit.

2 Præterea, Hoc videtur per simile ad morbum corporalem, qui quanto inualescit diutius, tanto magis difficulter curatur : ergo videtur, quòd à principio morbi conueniebat Filium incarnari.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd secus est in medicina spiritus, & in medicina corporis : quia corporis medicina agit cum natura & iuuat illam, & hoc per actiones primarum qualitatum, quæ non agunt voluntarie nec per intellectum: & ideo melius est illi morbo occurrere in principio, quandiu natura fortis est, antequam succumbat. Sed medicina spiritualis non agit nisi cum nostra voluntate ad minus consentiente: ad consensum autem huiusmodi requiritur præcognitio morbi, & medicinæ, & indigentiæ: quia aliter non sufficienter amplecteretur medicum & medicinam, & non valet nisi feruenter desideretur. Et ideo consequens fuit (vt dicunt Sancti) prius facere innotescere morbum, & quòd non esset auxilium per naturam, vel legis obedientiam sine gratia, & postea veneretur medicum cum medecina. Et per hoc patet solutio vtriusque obiectorum.

ARTICVLVS III.

Quid sit, & quod modis dicitur plenitudo temporis?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [plenitudo temporis] Inuenitur enim multiplex plenitudo in sacra Scriptura, quæ non competit tempori quo Filius Dei venit in carnem: Ergo videtur, quòd specialiter plenitudo temporis

poris non dicatur. Quod autem multiplex plenitudo inueniatur, patet sic. Deut. 32. Date magnificentiã Deo nostro, Dei perfecta sunt opera: ergo plena. Vnde Psalm. 23. Domini est terra, & plenitudo eius: ergo videtur, quòd in vniuersitate creaturarum perfecta plenitudo temporis fuit.

2 Item, Matth. 13. super illud, Quam cum impleta esset educentes. Gloss. vult, quòd ad finem mundi retorqueatur: ergo videtur plenitudo temporis in fine mundi esse.

3 Item, Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi: hæc autem fuit in tempore Resurrectionis, quia hæc erat plenitudo Christi, vel in tempore resurrectionis beatorum.

4 Item, In Prologo Lucæ dicit. Hiero. Vt Deo in Deum plenum, hoc refert ad Ascensionem Domini Iesu: ergo videtur, quod etiam fuerit quædam plenitudo in Ascensione.

5 Item, Ioan. 19. In cruce dixit, Consummatum est: hoc autem fit cum per impletionem numeri electorum impletur ruina Angelorum: ergo tunc erat plenitudo, vt videtur. Vnde Apocal. 6. Vt sustinerent modicum tempus, donec impleretur numerus fratrum eorum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd multiplex est plenitudo, scilicet, naturæ secundum sufficientiam principiorum, vt possit propagari: & hæc fuit cum perfectis Dei operibus quieuit in die septimo. Vnde Genes. 1. Compleuitque die septimo omne opus suum quod fecerat, & requieuit ab omni opere quod patrarat. Item plenitudo propagatæ naturæ, de qua dicitur Psalm. 23. Domini est terra. Est etiam plenitudo gratiæ, & plenitudo gloriæ. Plenitudo autem gratiæ duplex: in capite, & in membris. In capite autem sic incepit in incarnatione: quia illa plenitudo causa est & initium aliarum plenitudinum propter tria, scilicet, quia tunc plenitudo fuit præfinitionis temporis vt incarnaretur: vnde Colos. 2. In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Secundo quia tunc fuit plenitudo generationis. Quia prima erat viri de terra. Secunda mulieris de virgine viro. Tertia filiorum de parentum commixtione. Quarta autem viri virginis de fœmina virgine, quæ compleuit ordinem generationis. Vnde Genes. 15. Generatione quarta reuertetur generatio hæc. Et ideo dictum est generanti, Aue gratia plena. Tertio quia tunc exuberauit gratia ad legem implendam, & promissa soluenda. Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre plenum gratiæ (quoad impletionem mandatorum) & veritatis, quoad impletionem promissorum. Vnde infra. De cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. In membris autem fuit plenitudo gratiæ in Pentecoste: de qua dicitur; Repleti sunt omnes Spiritu sancto, Act. 2. & 7. Cum esset Stephanus plenus gratia & fortitudine &c. Psalm. 89. Repleti sumus mane misericordia tua Domine. Est autem plenitudo gloriæ in capite quoad gloriam corporis in Resurrectione, de qua loquitur Apostolus in auctoritate supra inducta: vel quoad locum respondentem per modum congruentiæ, & hoc in Ascensione, de qua loquitur Hieron. in Prologo. In membris autem potest esse plenitudo gloriæ quoad numerum, & sic loquitur Gloss. super Matthæum de sagena: vel quoad sanctitatis in vtraque schola perfectionem, de qua Eccl. 24. In plenitudine sanctorum detentio mea: vel quoad euentum qui est restauratio ruinæ Angelorum, de qua loquitur Psal. 2. Sic patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Dei Filius potest dici factus de muliere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Factum de muliere] Factura enim non cadit in Filium Dei, sed in Filium hominis: ergo malè dicit Filium factum.

2 Item, Quare non dicit natum de muliere: cum tamen hoc sic verum?

3 Item, Glos. Virgo non mulier: sed virgo fuit: ergo videtur Apostolus per hoc iniuriam inferre matri Domini.

Solutio. SOLVTIO. Sine dubio factio non ponitur circa Filium Dei inquantum huiusmodi, sed circa Filium hominis. Vnde Augustinus. In tantum factus est, inquantum ex muliere est. Vnde sensus est. Filium suum factum, non inquantum Filius Dei: sed factum in natura humana, vt scilicet humana natura subiectum sit circa quòd sit factio ipsa.

AD ALIVD dicendum, quòd creatio est opus voluntatis diuinæ educentis creaturam de nihilo: natiuitas autem est opus naturæ ex vtraque parte, scilicet, ex parte patientis vt est mater, & ex parte agentis vt est pater; sed facere est opus voluntatis super materiam præiacentem, sicut fecit Deus Trinitas humanam naturam, quæ vnita est Christo siue Filio Dei: & ad hoc innuendum dicit, factum. Cum autem dicitur natus, hoc est secundum nauitatem, quæ est ex matre tantum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd mulier dicitur dupliciter, scilicet, secundum significationem nominis; & sic dicit Glosa. Virgo non fuit mulier. Vel secundum interpretationem nominis, & sic ipsa præcipuè mulier fuit: quia herum omnium heroum ipsa molliuit. Vnde quando è mollitie resolutus totus in cruce, suauitatem effudit, retulit hanc emollitionem in eam, dicens: Mulier ecce filius tuus.

ARTICVLVS V.

An tempus à Patre præfinitum sit, & debeat dici tempus plenitudinis, in quo misit Deus Filium suum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tempus plenitudinis dicitur tempus gratiæ] Hoc enim videtur esse contra. Glos. ad Galat. 4. quæ super idem dicit, quòd tempus plenitudinis dicitur, quod erat præfinitum à Patre, quòd tunc Filium mitteret.

SED CONTRA: Ab æterno fuit præfinitum:

ergo ab æterno mittere debuit. Si dicitur, quòd voluntas est causa dilatoria. Contra: Voluntas quæ recipit dispositiones à conceptis per rationem, vult hoc & illud: ergo voluntas quæ semper vno modo se habet, non vult hoc & illud: sed talis est voluntas Dei: ergo semper idem vult: ergo si tunc voluit, ab æterno voluit. Cum igitur sit omnipotens, ab æterno expleuit quòd falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Tempus præfinitionis vt mitteret, dicitur tempus plenitudinis, vt dictum est, illis rationibus quæ assignatæ sunt. Et verum est, quòd ab æterno præfiniuit vt tunc mitteret: & ideo non mutabatur voluntas secundum diuersa volita: quia ab æterno voluit vt tunc veniret: sicut si ego vellens cras ædificare, & perseuerarem in illa voluntate, si non iam sed cras ædificarem, non dicerer mutatus esse secundum voluntatem. Vnde non sequitur argumentum: quia non simpliciter præfiniuit ab æterno, sed præfiniuit vt mitteret, & etiam cum hoc præfiniuit quando mitteret: qua autem causa distulerit, causæ aliquæ per conuenientiam sunt assignatæ: sufficientes autem sunt in sapientia Dei absconditæ, super quas exclamat Apostolus ad Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius &c.

ARTICVLVS VI.

Quare tempus in quo misit Deus Filium suum, dicitur tempus plenitudinis, tempus miserendi, tempus benignitatis, tempus gratia, &c.

DEinde quæritur de hoc quòd dicit [Annus benignitatis] Quæ est enim ratio quatuor vel trium nominum huius temporis, scilicet, vt dicatur tempus plenitudinis, tempus miserendi, tempus benignitatis, & tempus gratiæ?

AD HOC dicendum, quòd ratio dicta est, quare dicitur plenitudinis: quod vero ex plenitudine sequebatur redemptio miserorum, ideo dicitur tempus miserendi. Oseæ 2. Conturbata est pœnitudo mea. Et Ierem. 31. In charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miserans. Ad iuuamen autem tantum exigebatur ignita bonitas, quæ liquefaciens bonum intus in omnes effluere faceret: & ideo dicitur annus benignitatis. Can. 1. Oleum effusum nomen tuum: ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. Tempus autem gratiæ dicitur propter copiam gratiæ ad mandata implenda.

ARTICVLVS VII.

An lex decalogi potest impleri sine gratia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quia per charitatem.] Contra: Quia nullus sapiens legislator obligat ad impossibile, sed gratiam habere non est in potestate: ergo non obligamur ad gratiam habendam: & tamen obligamur ad decalogum: ergo lex decalogi potest impleri sine gratia.

Solutio. SOLVTIO. Si volumus sustinere illam opinionem, quòd modus est in præcepto, tunc dicimus quòd etsi decalogus potest impleri quoad opera ipsa quæ præcipiuntur sine gratia, non tamen potest impleri secundum intentionem legislatoris: quia ille intendit, quòd obseruatio obtineat vitam, & sic non potest seruari sine gratia.

AD ID AVTEM quòd obiicitur, quòd gratiam habere non est in potestate nostra, dicendum, quòd verum est: sed tamen non est impossibile habere: quia facientes quod in nobis est, de necessitate habebimus, eo quod Deus dat omnibus abundanter & non improperat, Iac. 1.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic exponitur [Cum venit &c.] Apostolus ad Galat. [Misit] per hoc quòd in carne apparuit [factum sub lege] Nota, quòd iusto non est lex posita. Vnde esse sub lege dicitur tribus modis, scilicet, ex causa, vel obseruatione quorumdam mandatorum legis, vel ex motiuo legis. Ex causa sic omnes in peccato nati fuerunt sub lege. Secundum obseruationem autem dupliciter contingit esse sub lege, scilicet, per obedientiam, vel per consummationem: per obedientiam sicut iusti sunt sub lege: vt consummatio autem, sicut Christus qui impleuit legem. Sub motiuo autem legis quod erat timor, fuerunt qui ex seruili timore seruabant [Filij ergo missio &c.] Contra: In lege tempore patrum sæpe missus est per donum sapientiæ: ergo incarnatus est ex tunc. Solutio. Intelligitur de de missione in mundum, non in cor tantum.

Quare Filius carnem assumpsit, non Pater, vel Spiritus sanctus?

B DIligenter vero annotandum est, quare Filius, non Pater, vel Spiritus sanctus est incarnatus. Solus namque Filius hominem assumpsit. Quod vtique congruo ordine atque alto Dei sapientia fecit consilio: vt
Psalm. 103. Deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secundum illud, Omnia
Ephes. 1 in sapientia fecisti Domine, quæ in cælis sunt & quæ in terris, restauraret in eadem. Hæc est mulier Euangelica, quæ accendit lucernam, &
Luc. 15. dragmam decimam quæ perdita fuerat, reperit, sapientia scilicet Patris

quæ

quæ testam humanæ infirmitatis lumine suæ diuinitatis accendit, perditumque hominem reparauit, nomine regis & imagine insignitum. Ideo etiam Filius missus est, & non Pater: quia congruentius mitti debebat qui est ab alio, quam qui à nullo est. Filius autem à Patre est, Pater vero à nullo est. Vt enim ait August. in lib. de Trinit. Non enim habet de quo sit. Sicut ergo Pater genuit, Filius genitus est: ita congrue Pater misit, Filius missus est. Ab illo enim conuenienter mittitur Dei Verbum, cuius est Verbum. Ab illo mittitur, de quo natum est. Mittitur quod genitum est. Pater vero qui misit, à nullo est. Ideoque Pater missus non est: ne si mitteretur, ab alio esse putaretur. Missus est ergo primò Filius qui à solo Patre est. Deinde etiam Spiritus sanctus qui est à Patre & Filio. Sed Filius solus in carne missus est, non Spiritus sanctus, sicut nec Pater. Quòd ideo factum est, vt qui erat in diuinitate Dei Filius, in humanitate fieret hominis Filius. Non Pater, vel Spiritus sanctus carnem induit, ne alius in diuinitate esset Filius, alius in humanitate. Et ne idem esset Pater & Filius, si Deus Pater de homine nasceretur. Vnde Augustinus in Ecclesiasticis dogmatibus. Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum: vt qui erat in diuinitate Dei Filius, ipse fieret in homine hominis Filius, ne Filij nomen ad alterum transiret, qui non esset æterna natiuitate Filius. Dei ergo Filius hominis factus est Filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei Filius, & secundum veritatem naturæ ex homine hominis Filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in vtraque natiuitate Filij nomen nascendo haberet, & esset verus Deus & verus homo vnus Filius. Non ergo duos Christos, neque duos Filios, sed Deum & hominem vnum Filium: quem propterea & vnigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis, sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis neque immixtis, sicut Timotheani volunt, sed societate vnitis. Ecce habes quare Filius, non Pater, vel Spiritus sanctus carnem assumpserit.

lib. 4. c. 20.

cap. 21.

DIVISIO TEXTVS.

DILIGENTER vero est hic annotandum] Magister tangit hic tres causas quare Pater non est missus in carnem, quarum duæ sunt specialiter quare Pater non est incarnatus. Tertia vero communiter quare nec Pater nec Spiritus sanctus. Prima est in principio. Secunda *ibi* [Ideo etiam filius] Tertia vero [Pater autem carnem assumpsit.

ARTICVLVS VIII.

An Pater potuit incarnari, & redimere genus humanum?

INcidit autem hic dubium: quia videtur, quod Pater debuerit incarnari potius quam Filius. Patri enim attribuitur potentia: sed potentis est vincere fortem: ergo Patris est incarnari ad opus redemptionis. Probatio mediæ. Ioan. 41. Non est potestas super terram quæ possit ei comparari.

2 Item, Isa. 49. Nunquid tolletur à forte præda, aut quod ablatum est, à robusto saluabitur? ergo videtur, quòd redimere sit potentiæ.

3 Præterea, Incarnatio est opus in quo infinite distantia coniunguntur, vt Deus & homo: ergo hoc erit infinitæ potentiæ, & hæc appropriatur Patri: ergo Patris est redimere, & non Filij.

4 Item, Patris affectus maior est ad filios, quam fratris ad fratres: cum ergo Pater legatur Pater noster, & Filius frater, videtur quòd magis esset solicitudo Patris ad redemptionem quam Filij.

5 Præterea, Patris est adoptare & non filij: cum ergo per incarnationem facti sumus filij, videtur quòd Pater debuit incarnari.

6 Præterea, Quæritur, quid inconueniés esset si Pater esset incarnatus? Videtur, quòd nullum; quia adhuc totus mundus sentiret melioratione, sicut sentit in incarnatione Filij: cum ergo non sit inuidus Pater, hoc bonum voluit

Quæstiuncula.

communicare mundo, & ita ſperanda eſt adhuc incarnatio Patris, quod eſt hæreſis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum eſt: Si nos attendamus congruentiam, Patris non eſt incarnari: ſi autem potentiam abſolute, Pater poteſt incarnari, vt infra dicetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opus redemptionis quantum ad id quod eſt actionis, eſt indiuiſibiliter trium perſonarum: & ideo aliquid eſt in eo quod eſt potentiæ, & aliquid quod eſt ſapientiæ, & aliquid quod eſt bonitatis: quantum enim ad effectum qui eſt redimere à forti armato, eſt potentiæ: quantum autem ad modum per humilitatem & iuſtitiam, eſt ſapientiæ: quantum vero ad finem in quo ſumma bonitas relucet, eſt bonitatis: ſed quia principaliter conſiſtit in modo, ideo eſt principaliter ſapientiæ; præcipue quia ibi in mitti claudit ab alio eſſe, quod non conuenit Patri, vt dicit Auguſt. Per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater noſter eſt Deus Trinitas, & Filius frater noſter per carnem: & ſi Pater incarnaretur, eſſet frater noſter, & ideo non procedit illa obiectio.

AD ALIVD dicendum, quòd nos adoptamur à tota Trinitate, & non à Patre ſolo, & ideo conueniebat Filium mitti, qui confirmaret nos in hæreditatem in quam nos adoptamur, ne homini generaretur dubium ne Filius contradiceret his quæ Pater ſtatuerat.

AD ALIVD quod poſtea quæritur, dicendum quòd multa ſequerentur inconuenientia: tamen propter breuitatem tria ſufficiant, quorum vnum eſt, quòd confuſio eſſet in Trinitate, eo quòd eſſent duo filij, vnus ſecundum diuinitatem, alter ſecundum humanitatem. Secundum autem, quòd nepos eſſet Virginis qui Filius eſt ſecundum deitatem: eſſet enim Pater filius Virginis, cuius filius eſſet qui Filius eſt ſecundum æternam generationem: & ſic eſſet nepos Virginis, quia filius filij. Tertium eſt: quia oppoſitum innaſcibilitati Patris ſignificaretur dupliciter, ſcilicet, in hoc quòd mitteretur, & in hoc quòd naſceretur. Sicut enim dicit ſanctus Auguſtinus, Filij miſſio eſt eius incarnatio. Dicit enim Auguſt. in lib. de Trinitate c. 3. quòd mitti eſt cognoſci quòd ab alio ſit. Vnde in ipſa miſſione datur intelligi, quòd Pater ſit ab alio, & ſic oporteret eſſe aliquem à quo eſſet: ergo non eſſet innaſcibilis, & eſſet quaternitas in Trinitate: cum non poſſit eſſe à Filio qui ab ipſo eſt per generationem, nec à Spiritu ſancto qui eſt ab ipſo per proceſſionem. Similiter autem per natiuitatem eſſet naſcibilis ad minus ſecundum humanitatem, & hæc naſcibilitas non congrueret proprietati innaſcibilitatis. Et propter hæc & his ſimilia non congruit Patrem incarnari.

ARTICVLVS IX.

Quare Spiritus ſanctus non aſſumpſit carnem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non Pater carnem aſſumpſit, neque Spiritus ſanctus] Videtur enim, quòd Spiritus ſanctus debuit aſſumere: quia Auguſtinus dicit in libro de ſpiritu & anima, quòd Spiritus ſanctus eſt perſona in Trinitate vicinior nobis: cum ergo vicina citius vniantur, videtur quòd ipſe debuit carnem aſſumere.

2 Præterea, Summæ bonitatis & dilectionis opus erat incarnatio: ſed Spiritui ſancto attribuitur bonitas & dilectio; ergo Spiritus ſanctus debuit incarnari.

3 Item, Si mitti conuenit ei qui ab alio eſt, vt dicit Auguſtinus, tunc magis conuenit Spiritui ſancto quam Filio: quia Spiritus ſanctus à duobus eſt, Filius autem tantum ab vno: ergo Spiritui ſancto magis competit mitti in carnem quam Filio.

4 Item, Incarnatio eſt propter gratiam acquirendam, quæ perdita fuit per peccatum primi hominis: ſed Spiritui ſancto attribuitur gratia: ergo Spiritus ſanctus in carnem mitti debuit.

5 Item, Magiſter infra dicit, quòd propter charitatem quæ in ipſo apparuit, attribuitur hoc opus Spiritui ſancto: ergo multo magis debuit incarnari, quia in hoc maior charitas apparuiſſet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non competebat nec competit Spiritui ſancto incarnari, ſed ſoli Filio rationibus ſupra dictis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Spiritus ſanctus non dicitur ideo vicinior nobis, quòd ſit vnibilior carni quam Filius: ſed quia ipſe procedit ab æterno vt donabilis in tempore: & ideo ſecundum ſuum nomen dicit reſpectum ad miſſionem quæ fit in corda fidelium ad ſanctificandam creaturam rationalem: ipſe enim procedit vt donum Patris & Filij, donabile etiam rationali creaturæ: talem autem reſpectum ad nos non importat nomen Filij ſecundum quod eſt à Patre.

AD ALIVD dicendum, quòd bonitas & dilectio ſunt appropriata Spiritui ſancto reſpectu diſtributionis donorum, & non reſpectu incarnationis. Incarnatio enim in ſe claudit natiuitatem quæ præcipue conuenit nato ſecundum generationem æternam.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectus miſſionis clauditur in intellectu incarnationis: ſed hoc non ſufficit, ſed oportet quòd ex ſua proprietate conuenientia habeat ad talem modum miſſionis qui eſt naſci in carne, & hoc non habet niſi Filius: vnde dicit Auguſtinus, quòd ideo incarnatus eſt, ne Filij nomen ad alium tranſiret: vnde eum ſolum conueniens fuit incarnari.

AD ALIVD dicendum, quòd opus incarnationis fuit propter gratiam, non quãcunque, ſed eam quæ eſt reconciliationis & adoptionis filiorum. Vnde Apoſtolus ad Galat. 4. Miſit Deus Filium ſuum factum ſub lege, vt adoptionem filiorum reci peremus. Cum igitur adoptio fiat de conſenſu veri hæredis, per filium verum oportuit nos adoptari. Et ideo dicit Apoſtolus ad Col. 1. Tranſtulit nos in regnum Filij dilectionis ſuæ. Gloſ. Aug. id eſt, Filij ſui dilecti: & ideo hæc gratia magis appropriatur Filio quam Spiritui ſancto.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt incarnatio ipſa actio qua tres perſonæ operatæ ſunt carnem, non ſibi, ſed Filio: & hæc attribuitur Spiritui ſancto congruentius propter amorem qui in ea ſumme apparuit, vt dicit Magiſter: ſed eſt incarnatio carnis aſſumptio, & illa congruentius attribuitur Filio rationibus dictis ſupra. Litera huius capituli per ſe patet.

Verum

Vtrum Spiritus sanctus, vel Pater potuerit incarnari, vel posit?

SI vero quæritur, Vtrum Pater, vel Spiritus sanctus incarnari potuerit, vel etiam modo possit? Sanè responderi potest, & potuisse olim, & posse nunc carnem sumere, & hominem fieri tam Patrem, quam Spiritum sanctum. Sicut enim Filius homo factus est: ita Pater, vel Spiritus sanctus potuit, & potest.

ARTICVLVS X.

An Pater, & Spiritus sanctus potuerunt incarnari? & vtrum possunt assumere eundem hominem? & vtrum possunt assumere plures homines?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magister [Si vero quæritur, Vtrum Pater, vel Spiritus sanctus &c.] Ibi enim dicitur, quòd Pater & Spiritus sanctus potuerunt & possunt incarnari. Et videtur hoc esse falsum rationibus supra dictis.

2 Item, Tanta est Dei potentia, quanta est eius sapientia: & tanta est eius sapientia, quanta est eius scientia: sed nunquam sciuit Patrem incarnandum esse vel Spiritum sanctum: ergo nunquam potuit.

3 Item, Nihil vnquam potest vel potuit fieri, cuius non præcessit ratio in mente diuina: sed huius nunquam fuit aliqua ratio: ergo nunquam fieri potuit.

Quæstiuncula 1. VLTERIVS quæritur, Vtrum Pater & Spiritus sanctus possent assumere eundem hominem, siue humanam naturam eandem quam assumpsit Filius. Et videtur, quòd sic. Lucæ 2. Non erit impossibile apud Deum omne verbum: ergo assumere eandem naturam potuerunt.

SED CONTRA: Ponatur, quòd assumpserint: vnio talis est quæ Deum facit hominem, & hominem Deum in persona: ergo Pater est hic homo, & Filius est hic homo, & Spiritus sanctus est hic homo: sed quæcumque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo Pater est Filius & Spiritus sanctus, & è conuerso, quod falsum est: ergo eundem assumere non potuerunt.

Quæstiuncula 2. VLTERIVS iterum quæritur, Si potuerunt assumere plures, vel etiam omnem hominem. Et videtur quod sic. Tantum enim beneficium contulisset assumptio vnius, sicut alterius. Cum ergo Deus non sit inuidus, & communicabile fuerit hoc beneficium, videtur quòd cuilibet homini debuit præstari.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, & Austin. quòd Pater & Spiritus sanctus potuerunt & possunt incarnari: sed non congruit, nec necesse fuit. Vnde cum Deus nihil nisi congruum faciat & decens, ipse hoc non fecit: si tamen faceret & fecisset, congruentissimum esset.

AD ALIVD autem quod primo obiicitur, dicendum quòd ante habitæ rationes sunt rationes maioris congruentiæ secundum inuestigationem humanam: non autem remouent potestatem diuinam, nec limitant in aliquo: quia Deus (vt dicit Diony.) est supra mentem, & supra rationem, ex quo neque digne cogitatur, neque digne dicitur.

AD ALIVD dicendum, quòd tanta est potentia, quanta est scientia ipsius, secundum quod vtrumque essentialiter consideratur in ipso. Sed si vtrumque referatur ad obiecta extra, ipsa amplior erit potentia quam scientia: quædam enim potest quæ non scit, quia non faciet ea, id est, quorum rationem non habet apud se: quæ si faceret, sine dubio rationem eorum præhaberet. Et sic etiam est de voluntate quæ licet sit tanta, quanta sit potentia & scientia: tamen respectu obiectorum minor est. Vnde dicit August. quòd quædam subiiciuntur potentiæ & non scientiæ, & quædam scientiæ & non voluntati.

Adquæstiuncul. 1. AD ID quod vlterius quæritur, sine præiudicio dico ratione inducta non potuisse fieri, quòd Pater & Spiritus sanctus eundem hominem assumpserint propter confusionem in personis: quia cum vnio sit in persona, videretur sequi quòd omnes essent vna persona. Dico autem non posse fieri: quia licet Deus potuerit hoc facere, tamen ex parte naturæ assumptæ fieri non potuit, & hoc non est impotentia diuina, sed potius creaturæ propter inconueniens quod sequi videtur.

Adquæstiuncul. 2. AD ALIVD quod vlterius quæritur, Vtrum omnem hominem assumere potuerunt, supra responsum est quòd hoc iterum ex parte indiuiduorum non esset conueniens: quia omnes homines vnirentur in tres homines, vt probatum est supra, & sic periret decor vniuersi, & potentia multiplicationis humani generis; & etiam (quod his inconuenientius est) numerus electorum, & non fieret restauratio ruinæ Angelorum. Si autem trium hominum natura assumeretur, esset superfluum: cum redemptio sit finis assumptionis humanæ naturæ, & per vnius assumptionem possit fieri redemptio infinitorum mundorum si essent. Non autem ideo dico superfluum: quia si fieret vel factum esset, indecorum esset: imo quicquid facit Deus, decentissimum est: sed assigno rationem conuenientiæ ex parte creaturæ. Decentissime enim Deus dispposuit nasum sub fronte: si autem sub dorso posuisset, nihilominus decentissimum esset: licet non videamus decorem ex parte dispositionis corporis humani. Litera illius per se patet.

* *
*

An filius qui tantum carnem accepit, aliquid fecerit quod non Pater, vel Spiritus ſanctus?

SED forte aliqui dicent: Cum indiuiſa ſint opera Trinitatis, ſi Filius carnem aſſumpſit, tunc Pater & Spiritus ſanctus: quia ſi Filius carnem aſſumpſit, nec hoc fecit Pater, vel Spiritus ſanctus, non omne quod facit Filius, facit & Pater & Spiritus ſanctus. At omnia ſimul Pater & Filius, & amborum Spiritus pariter & concorditer operantur. Ad quod dicimus, quia nihil operatur Filius ſine Patre & Spiritu ſancto, ſed vna eſt horum trium operatio indiuiſa & indiſſimilis: & tamen Filius, non Pater, vel Spiritus ſanctus carnem aſſumpſit. Ipſam tamen carnis aſſumptionem Trinitas operata eſt, ſicut Auguſtin. dicit in lib. de fide ad Petrum. Reconcialiati ſumus per ſolum Filium ſecundum carnem, ſed non ſoli Filio ſecundum deitatem. Trinitas enim nos ſibi reconciliauit, per hoc quod ſolum Verbum carnem ipſa Trinitas fecit. Trinitas ergo carnis aſſumptionem fecit, ſed Verbo, non Patri, vel Spiritui ſancto. Si enim Pater ſibi, & Filius ſibi, vel Pater Filio, & Filius Patri carnis aſſumptionem operatus eſſet, iam non eadem eſſet operatio vtriuſque, ſed diuiſa. Sed ſicut inſeparabilis & indiuiſa eſt vnitas ſubſtantiæ trium, vt ait Auguſt. in lib. de Trinit. ita & operatio: non tamen eandem Trinitatem natam de Virgine, crucifixam, & ſepultam Catholici tractatores docuerunt: ſed tantummodo Filium: nec eandem Trinitatem in ſpecie columbæ deſcendiſſe ſuper Ieſum, ſed tantum Spiritum ſanctum: nec eandem dixiſſe de cælo, Tu es Filius meus, ſed tantum Patris vocem fuiſſe ad Filium factam, quamuis Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſicut inſeparabiles ſunt, ita & inſeparabiliter operentur. Hæc & mea fides eſt, quoniam quidem hæc eſt Catholica fides. Licet ergo ſolus Filius carnem aſſumpſerit, ipſam tamen incarnationem cum Patre & Spiritu ſancto operatus eſt.

Aug. lib 13. de Trinit. c. 11.

Cap. 2.

Lib. 1. c. 4.

ARTICVLVS XI.

Vtrum ad vnius perſonæ aſſumptionem quando dicitur, Filius aſſumpſit humanam naturam, omnes tres perſonæ aſſumant?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed forte aliqui dicent: Cum indiuiſa ſint, &c.] Videtur enim, quòd ad vnius aſſumptionem omnes tres aſſumant. Cum enim dicitur incarnatus, notatur effectus in creatura: omnis autem talis eſt indiuiſibiliter trium perſonarum: ergo ſi vnus aſſumpſit, omnes aſſumpſerunt.

2 Item, Dam. dicit, quòd tres in omnibus idem ſunt præter ingenerationem, & generationem, & proceſſionem: incarnatio non eſt aliquod horum: ergo videtur, quòd in incarnatione idem ſunt.

3 Item, Filius non ſolum in eo quod ad alterum, eſt carni vnitus: quia dicit Damac. quòd tota diuina natura in vna ſuarum hypoſtaſeon incarnata eſt: ſed in natura idem eſt Patri & Spiritui ſancto: ergo videtur, quòd quicquid conuenit ei ſecundum naturam, conuenit & Patri & Spiritui ſancto. Sed hoc eſt carnis aſſumptio: ergo hoc conuenit Patri & Spiritui ſancto, quòd falſum eſt: quia ita dicit Dion. in lib. de di. no. cap. 2. vbi ponit diſcrete conuenientia perſonis diuinis. Diſcretum autem eſt à benigna ad nos diuina operatione, ſecundum nos ex nobis totaliter & vere ſubſtantiam factum eſſe ſubſtantiale Verbum, facere & pati & quæcunque humanæ ipſius contemplationis ſunt ſelecta & ſemota. Iſtis enim Pater & Spiritus ſecundum nullam communicauerunt rationem, niſi aliquis dicat ſecundum bono conuenientem & benignam voluntatem, & ſecundum omnem ſuperpoſitam & ineffabilem diuinam operationem quam faciebat, & ſecundum nos factus, inuariabilis ſecundum quod Deus & Dei Verbum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in incarnatione ſunt tria, ſcilicet operatio aut actio, & operatum ipſum, & cui fit vnio. Operatio aut actio indiuiſibiliter eſt trium perſonarum. Operatum autem ipſum eſt corpus & anima coniuncta naturali coniunctione. Cui autem vnitur, ſolus Filius eſt. Et hoc accipitur à Damaſc. 3. lib. c. 2. vbi

Solutio.

vbi sic dicit: Obumbrauit Virgini, Dei altissimi in sua subsistens hypostasi sapientia & virtus, Filius Dei, Patri consubstantialis, velut diuinum semen. Et construxit sibi ipsi ex castis & purissimis sanguinibus carnem animatam anima rationali & intellectuali, primitias nostræ consperſionis, non cum semine, sed conditorio opere per Spiritum sanctum.

Dicendvm ergo ad primum, quòd effectus est indiuisibiliter trium, id est, à tribus: sed non est trium, quòd vniatur tribus: & in hoc sensu infert.

Ad alivd dicendum, quòd verum est quod dicit Damasc. sed intelligendum est sic, quòd illæ proprietates dupliciter consideratur, scilicet, in se, vel intellectu aliorum. Et sicut in se distincte personis conueniunt: ita etiam ea in quorum intellectu clauduntur inseparabiliter, faciunt distincta personis conuenire. Vnde incarnatus in intellectu eius quod dicitur incarnatus, claudit proprietatem Filij propter quam soli Filio conuenit: quia claudit in se missionem & ab alio esse. Qualiter autem hoc sit, ex prædictis patet, vbi probatum est quòd solus Filius est vnibilis carni. Vnde propter intellectum relationis non potest hoc conuenire aliis personis.

Ad alivd dicendum, quòd essentiæ diuinæ secundum quod absolute sine intellectu personarum consideratur, non conuenit incarnari, nec carni vniri: & hoc infra probabitur. Vnde incarnari secundum rationem intelligendi per prius conuenit personæ Filij, & per posterius essentiæ, scilicet, quia essentia est Filius Dei, & è conuerso. Et ideo non potest argui quòd conueniat Patri & Spiritui sancto: sicut Filius est proprietas sua, & proprietas sua est essentia diuina, & essentia diuina est Pater: & tamen Pater non est proprietas Filij, nec proprietas Filij est Pater.

ARTICVLVS XII.

An super Christum baptizatum in specie columbæ descendit tota Trinitas?

Deinde obiicitur de hoc quod dicit [Nec eandem Trinitatem in specie columbæ descendisse, &c.] In columba enim & voce nihil esse videtur, quare non sit communiter trium personarum: operatio enim columbæ & vocis indiuisibiliter est trium, & operatum ipsum. Vnio autem quæ tertium est ibi, non fuit: non enim Spiritus sanctus vnitus est columbæ, sicut Filius carni: nec Pater voci, sed Filius carni: ergo nihil obstare videtur, quare ista duo non sint communiter trium personarum.

Solvtio. Non tantum est ibi columba: sed descensus columbæ, in quo descensu intelligitur missio Spiritus sancti. Missio autem claudit in se intellectum proprietatis personalis Spiritus sancti secundum quod est in columba: ita scilicet vt species columbæ sit appropriatum Spiritus sancti, in quo clauditur proprium: vt sit sensus, quòd columba appropriabilis Spiritui sancto descendit, in cuius descensu Spiritus sanctus temporali processione quæ æternam in se per intellectum habet, processit. Et sic patet qualiter Patri & Filio hoc non conuenit nisi respectu causæ, non gratia relationis vel proprietatis clausæ in intellectu illius descensus. Similiter dico de voce, quòd non tantum accipitur vt est vox creata sonans in aëre: sed etiam secundum dictiones articulatas quæ ibi sonuerunt. Hæ autem sunt: Tu es Filius meus, &c. In prolatione igitur huius intelligitur Pater secundum suam proprietatem personalem sonans: licet sonum illum secum fecerint Filius & Spiritus sanctus. Litera autem per se patet in capitulo. *Solutio.*

DISTINCTIO II.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine humanitatis vel humanæ naturæ intelligendum sit?

De incarnatione personæ siue de vnione naturarum in Christo ex parte naturæ assumptæ.

Ad Damas. Pa. in expla. Symb.

Aet quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam assumpsit, id est, animam & carnem: vt totam curaret, & sanctificaret. Quòd autem humanæ naturæ siue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, aperte docet Hieron. in expositione Catholicæ fidei dicens: Sic confitemur in Christo vnam Filij esse personam, vt dicamus duas perfectas & integras esse substantias, id est, deitatis, & humanitatis quæ ex anima continetur & corpore. Ecce aperte ostendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi, quæ duo assumpsisse Dei Filius intelligitur, vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturam accepisse legitur.

tur. Errant ergo qui nomine humanitatis non ſubſtantiam, ſed proprietatem quandam à qua homo nominatur, ſignificari contendunt, vbicumque humanitas Chriſti memoratur. Ait enim Ioan. Damaſc. Sciendum quidem eſt, quod Deitatis & humanitatis nomen ſubſtantiarum, id eſt, naturarum eſt repræſentatiuum. Natura enim non ſic accipitur in Chriſto, vt cum dicitur vna natura eſſe omnium hominum: quod euidenter idem Ioannes oſtendit, differentem rationem dicti aſſignans: cum natura humana in Chriſto nominatur, & cum vna dicitur natura omnium hominum. Ait enim: Cum vnam hominum naturam dicimus, ſciendum eſt, quòd non conſiderantes ad animæ & corporis rationem hoc dicimus. (Impoſſibile enim eſt vnius naturæ dicere corpus & animam, adinuicem comparata.) Sed quia plurimæ perſonæ hominum ſunt, omnes autem eandem ſuſcipiunt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compoſiti ſunt, & omnes naturam animæ participant, & ſubſtantiam corporis poſſident) communem ſpeciem plurimarum & differentium perſonarum, vnam naturam dicimus, vniuſcuiuſque ſcilicet perſonæ duas naturas habentis, in duabus perfectè naturis, animæ ſcilicet & corporis, exiſtentis. In Domino autem Ieſu Chriſto non eſt communem ſpeciem accipere: neque enim factus eſt, nec eſt, nec aliquando fiet alius. Sed Chriſtus ex deitate & humanitate eſt, in deitateque & humanitate Deus factus eſt, idem & homo perfectus. Totam ergo hominis naturam, id eſt, animam & carnem, & horum proprietates, ſiue accidentia, aſſumpſit Deus: non carnem ſine anima, nec animam ſine ratione, vt hæretici voluerunt: ſed & carnem, & animam cum ſenſibus ſuis. Vnde Ioannes Damaſc. ait: Omnia quæ in natura noſtra plantauit Deus, Verbum aſſumpſit, ſcilicet corpus, & animam intellectualem, & horum proprietates. Totus enim totum aſſumpſit me, vt toti mihi ſalutem gratificaret. Quod enim inaſſumptibile eſt, incurabile eſt.

lib. 3. de fide orthod. c. 4.

Ibidem c. 3. in medio.

lib. 3 de fide ortho. c. 6.

DIVISIO TEXTVS.

ET quia in homine tota humana natura, &c.] Hic incipit pars ſecunda in qua agitur de aſſumpto, & diuiditur in tres partes, in quarum prima tangitur quid aſſumptum eſt. In ſecunda determinatur, vtrum anima mediante intellectu, & corpus mediante anima aſſumptum eſt: & hæc incipit *ibi* [Aſſumpſit igitur Dei Filius] In tertia autem determinatur, vtrum ſimul tempore aſſumpſit, & fecit, & animam & corpus *ibi* [Si autem quæritur, &c.] In prima autem parte tria facit. Primo probat, quòd cum dicitur, Filius aſſumpſit humanam naturam, quòd per naturam humanam intelligitur corpus & anima. Secundo inducit errorem quorundam dicentium, quòd per humanam naturam intelligitur proprietas ſequens corpus & animam coniuncta: & deſtruit per Ioan. Damaſc. qui dicit, quòd in Domino Ieſu non eſt communem ſpeciem accipere. Tertio inducit Ioan. Damaſc. dicentem etiam, quale aſſumpſit: quia tale quale in noſtra natura plantauit. Sententia autem in litera patebit iam per diſputationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ſola natura rationalis ſit aſſumptibilis?

PRimo igitur occurrunt quinque inquirenda, quorum primum eſt, Vtrum ſola natura rationalis ſit aſſumptibilis, vel è conuerſo natura irrationalis? Secundo, Vtrum ſola natura hominis, vel etiam angeli? Tertio, Vtrum natura hominis, vel etiam homo? Quarto, Qualiter hoc verum ſit quòd in Domino Ieſu non ſit communem ſpeciem accipere? Quinto, Vtrum nihil aſſumpſit niſi quod in noſtra natura plantauit?

Primo ergo videtur, quòd etiam irrationalis creatura ſit aſſumptibilis. Illorum eſt conuenientia, & conuenientium eſt poſſibilis tranſitus ad ſeinuicem in vnum: ergo creaturæ irrationalis poſſibilitas eſt & aptitudo vnionis.

2 Si forte dicatur, quòd veſtigium non eſt ſimilitudo ſufficiens, ſed imago. Contra: Inter

Creato

Creatorem & quamcunque creaturam infinita est distantia : sed infinitè distantium non est vnum magis propinquum quam reliquum : ergo videtur, quòd adeo vnibilis sit creatura irrationalis, sicut & rationalis.

3 Præterea, Vnio est ad complementum vniuersi : ergo videtur, quòd ita debuit eleuari natura irrationalis per vnionem, sicut rationalis.

4 Præterea, In quibusdam irrationalia magis similantur diuinæ naturæ quam natura humana : sicut sol, & luna, & huiusmodi quæ Boetius vocat corpora immortalia & spiritualia : ergo cum habentium symbolum facilior sit transitus, videtur quòd ista magis sint vnibilia quam rationalia.

Sed contra. SED CONTRA: Vnibile deitati ex vnione glorificabile est, & beatitudinis particeps : sed irrationale non est beatitudinis particeps : ergo non est vnibile. Probatio primæ: Minor est cõiunctio gratiæ gratum facientis, quam vnio ad deitatem : sed coniunctio gratiæ gratum facientis ordinat ad participationem beatitudinis : ergo illa quæ est ad deitatem.

2 Item, Finis assumptionis creaturæ est redemptio : irrationalis autem non est hoc modo Deo vnibilis : ergo non est vnibilis.

3 Item, Nobiliorum creaturarum nobiliora sunt dona : sed rationalis creatura nobilior est quam irrationalis : ergo ipsa est capax nobiliorum donorum. Super omnia autem nobilissimum est communicatio deitatis cum creatura : ergo non erat susceptibilis huiusmodi doni nisi rationalis. Et quia facile est talia multa adducere, hæc sufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd creatura irrationalis non est vnibilis : cum enim quæritur, quid vnibile sit, non quæritur, quæ Deus sibi vnire possit, sed potius quid aptitudinem ex aliqua conuenientia habeat ad vnionem : & ideo cum creatura irrationalis nullam conuenientiam habeat ad vnionem, dico quòd ipsa non est vnibilis.

AD ID ergo quod primo obijcitur, dicendum quod vestigium non facit vnibilitatem, sed potius indicium quod ab alio sit sicut à causa agente. Vnibilitas enim ponit eiusdem vnionis perfectionem quoad gaudium & fruitionem, quod ex tali coniunctione innascitur, & etiam causam aliquam vnionis, vt dicit Anselm. quorum nullum secundum possibilitatem est in creatura irrationali : & ideo non est vnibilis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Creator ab omnibus creatis æqualiter distat : non tamen omnia ab ipso distant æqualiter, sicut dicit Dionys. in 4. cap. cælestis hierarchiæ. Et Aristot. in lib. de causis. Et ideo per gradus dignitatis qui distinguuntur per participationem bonitatum quæ sunt in Deo, vnum plus accedit quam alterum : sicut plus accedit viuens quam ens, & plus sentiens quam viuens tantum, & plus ratiocinans quam sentiens. Et ideo creatura rationalis plus est vnibilis quam irrationalis.

AD ALIVD dicendum, quòd irrationalis creatura non defluxit nisi per defluxum hominis : & ideo non eleuatur nisi in ipso duabus de causis, quarum vna est : quia omnis creatura est aliquo modo in homine : quia elementa in complexionantibus corpus, potentiæ autem vegetabilis & sensibilis in anima, & etiam similitudo ad Angelum in ratione & intellectu : & ideo etiam dicitur minor mundus, quia colligit omnes partes maioris mundi : & ideo in minori mundo maior mundus ad altiorem dignitatem eleuatur. Alia vero ratio est : quia homo est finis omnis creaturæ : ideo sicut id quod est ad finem, habet dignitatem in fine tantum : ita omnis creatura in homine habebit dignitatem. Et sic dicit Apostolus : Omnia vestra sunt : vos autem Christi, Christus autem Dei. 1 Cor. 3

ARTICVLVS II.

An Angelus sit assumptibilis?

SEcundo quæritur, Vtrum etiam Angelus sit assumptibilis? Et videtur, quòd sic. Angelus enim (vt dicit Gregorius) expressius quam homo imaginem Dei habet : & ideo ab Ezech. cap. 28. signaculum dicitur similitudinis. Cum igitur ex imagine homo sit vnibilis, videtur quod Angelus magis vnibilis sit quam homo.

2 Præterea, Angelus capax est per intellectum ipsius vnionis, & beatificabilis est : ergo est vnibilis.

3 Item, Summæ misericordiæ est omnia reducere ex miseriæ statu : sed Angelus est in statu miseriæ : ergo cum Deus sit summe misericors, videtur ipse debere vnire sibi Angelum vt redimat ipsum.

Sed contra. SED CONTRA : A quocunque est inseparabilis discretio personalis, ipsum non est assumptibile : ab angelica natura inseparabilis est discretio personalis : ergo non est assumptibilis. Probatio maioris. Assumptio nihil destruit in assumpto : eo quod non transit vnum assumentium in aliud. Si igitur assumeret illud quod est in personali discretione, discretio personalis in ipso non destrueretur, & ita non fieret vnio in persona, nec etiam in natura, quia natura assumentis & natura assumpti semper manerent distinctæ, & sic nulla fieret vnio. Probatio secundæ accipitur ex secundo sententiarum distinct. 4. vbi dicit Magister per verbum Augustin. quòd discretio personalis est vnum de attributis naturæ angelicæ, quod ipsam naturam non derelinquit.

2 Item, In quibus potentia nunquam est ad actum, in his natura non præcedit personam si personæ sint, hoc est, si sint individuæ substantiæ rationalis naturæ : ergo in eis natura sine persona non est assumptibilis.

3 Item, Assumptio est ad redemptionem quæ fit per alterum quam illum qui peccauit : sed ille qui per seipsum peccauit, non habet congruitatem vt per alterum satisfaciat : cum ergo Angelus per seipsum peccauerit, per alium satisfacere non posset : & sic vana esset assumptio.

4 Item, Vnio non fit per omnes hypostases vnibilis naturæ, sed potius ad vnam : & per hoc quod omnes ab vno peccauerunt à quo descenderunt, etiam per vnum possunt satisfacere : sed non omnes Angeli ab vno Angelo descenderunt : ergo etiam assumpto vno non posset satisfacere pro aliis : ergo Angelus non est assumptibilis.

5 Item, Hoc dicit Apoſtolus ad Hebr. 2. Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Angelus non eſt vnibilis rationibus vltimo inductis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſimilitudo non eſt ſufficiens cauſa. Quidam enim dicunt, quòd Angelus non ſit imago Dei, & aſſignant rationes quas volunt: ſed quia ſanctis contradicunt Gregor. Auguſt. Anſelm. non videtur mihi ita dicendum: ſed potius, quòd ratio imaginis non ſit ſufficiens cauſa aſſumptionis naturæ rationalis: ſed potius quiddam exigitur ex parte naturæ, & quiddam ex parte ſtatus. Ex parte naturæ ſcilicet, quòd natura tempore & actu diſtinguibilis ſit à perfectione perſonali, & quod ipſa originem habeat ex vno: quia aliter vna natura hominis aſſumpta, non eſſet Deus vnitus in natura: quia natura alia, & alia eſt, ſecundum quod ex alio originis principio. Ex parte autem ſtatus, quòd ſcilicet per alium peccauerit, quòd ſcilicet reſurgere poſſit, & huiuſmodi. Et nec talia ex parte naturæ, nec ex parte ſtatus peccati inueniuntur in Angelo: & ideo Angelus non erit aſſumptibilis. Et per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS III.

An natura hominis ſit aſſumptibilis, vel etiam homo perfectus?

TErtio quæritur, Vtrum natura hominis ſit aſſumptibilis tantum, vel etiam homo perfectus: & videtur, quòd homo: quia ita dicitur Pſalm. 64. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti: quem autem dicit perſonam: ergo aſſumpſit hominem.

2 Item, Auguſtin. Qui hominem Chriſtum ſemel à Deo aſſumptum, dicit depoſitum, anathema ſit: ergo hominem aſſumpſit.

3 Et quia hoc multæ dicunt auctoritates, probetur per rationes idem ſic: Chriſtus aſſumpſit corpus & animam coniuncta: corpus autem & anima coniuncta ſunt homo: ergo Chriſtus aſſumpſit hominem.

4 Item, Chriſtus veriſſime eſt homo: aut ergo homo quem aſſumpſit, aut homo quem non aſſumpſit. Si homo quem non aſſumpſit: ergo ipſe eſt aliquis homo quem non aſſumpſit: ſed homo quem non aſſumpſit, eſt Petrus, vel Ioannes, & ſic de aliis omnibus quos non aſſumpſit: ergo ipſe eſt aliquis eorum, quod falſum eſt.

5 Præterea, Aſſumere aut dicit gratiam vnionis, aut aliam. Si aliam, quæratur quæ ſit illa, & non erit aſſignare. Si vnionis gratiam dicit, ſic: Gratia vnionis vnit: ergo vniens vnit ſic aſſumptum: ſed omni vnioni reſpondet vnum: ergo ipſum eſt vnum cum aſſumpto. Non autem Filius Dei eſt vnum cum humana natura: quia ipſe non eſt humana natura: ergo ipſe non aſſumpſit humanam naturam, ſed hominem, cum ſit vnum huic homini.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Chriſtus non aſſumpſit hominem. Antiquorum enim regula & bona eſt, quòd aſſumens non eſt aſſumptum: ſed vniens eſt vnitum; quod ſic patet ex modo loquendi. Non enim dicimus: Ego aſſumo mihi indutum, vel veſtitum: ſed bene dicitur, Aſſumo indumentum, vel veſtimentum: ſed bene dicitur, Ego vnio mihi veſtitum, vel ſum vnum cum veſtito. Et non dicitur ita, Ego ſum vnum cum veſtimento. Vnde notandum, quòd aſſumere dicit motum violentum qui eſt tractus ad trahentem: & ideo ſecundum rationem intelligendi aſſumptio eſt ante vnionem: prius enim erat ad ſe trahere naturam, & poſtea ſecundum rationem intelligendi ſequebatur vnio in hypoſtaſi: & ideo vnio eſt quaſi terminus aſſumptionis. Vnde hominem non potuit aſſumere. Si enim aſſumpſiſſet hominem: ergo aſſumpſiſſet aliquem hominem: & ſic aliquis homo fuiſſet quem aſſumpſiſſet, quod eſt falſum. Vnde cum illa vnio nihil deſtruat in re aſſumpta, ſi aſſumpſiſſet hominem aliquem, & fuiſſet ille individua perſona, non fuiſſet deſtructa ſua perſonalitas: & ita remanſiſſent diſtinctæ perſonæ, & diſtinctæ naturæ, quia illæ ſemper diſtinctæ ſunt: & tunc nulla fuiſſet vnio. De hoc tamen magis infra inquiretur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd ita gloſſatur communiter: Beatus eſt quem, id eſt, cuius naturam aſſumpſiſti.

AD ALIVD dicendum, quòd homo ponitur ab Auguſt. pro humana natura: quia aliter nihil diceret. Conſtat enim, quòd Chriſtus in triduo homo non fuit, ſed humanam naturam vnitam ſibi habuit: & ideo in triduo hominem depoſuiſſet, ſi homo ibi proprie caperetur.

AD ALIVD dicendum, quòd corpus & anima coniuncta non ſunt homo. Non enim quæcunque coniunctio corporis & animæ facit hominem perfectum in perſona: ſed potius coniunctio quæ completa eſt ſecundum naturam: & hoc eſt organis formatis & perfectis & confortatis potentiis in illis, quæ licet in Chriſto poſt vnionem fuerint, & aſſumptio, & vnio fuerint ſimul: tamen (vt dictum eſt) ſecundum rationem intelligendi aſſumptio eſt ante vnionem, & eſt quaſi fieri ipſius vnionis, & vnio eſt quaſi factum eſſe ipſius aſſumptionis. Et ideo aſſumere eſt reſpectu naturæ, & non reſpectu hypoſtaſis. Quidam tamen aliquando dixerunt, quòd hæc aliquo modo concedi poteſt, Aſſumpſit hominem: diſtinguentes, quòd aſſumpſit poteſt dicere aſſumptionem ſecundum rationem intelligendi, quaſi in fieri, vel quaſi in termino. Si in fieri vel quaſi in fieri, tunc non aſſumpſit hominem, ſed humanam naturam. Si autem quaſi in termino, tunc aſſumpſit hominem: quia terminus, vel quaſi terminus aſſumptionis homo eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd Chriſtus quidem veriſſime eſt homo: ſed non eſt homo quem aſſumpſit in ratione hominis, ſed cuius naturam aſſumpſit.

ET QVOD QVÆRITVR, Vtrum ſit homo quem aſſumpſit? Dicendum, quòd non eſt diuiſio per cõtradictionem oppoſita: eſt homo quem aſſumpſit, eſt homo quem non aſſumpſit, ita quòd implicatio cadit ſub negatione, quia aliter non cõtradiceret: ſed ipſe eſt homo cuius naturam aſſumpſit, quæ natura nec eſt Filius Dei, nec hic homo eſt, quia nullus homo eſt ſua natura.

AD ALIVD dicendum, quòd vnio eſt per gratiam vnionis: ſed hæc vnio eſt vt in fieri, & vt in factum eſſe: & cum eſt vt in fieri, tunc eſt aſ-

ſumptio

sumptio proprie : & cum est vt in factum esse, tunc est vt vnio : & patet adhuc, quod assumpsit humanam naturam.

ARTICVLVS IV.

An liceat dicere, Christus vniuit sibi hunc hominem per se, & hominem per consequens, & Filium Virginis per accidens?

QVarto quæritur, Vtrum contingit dicere, quòd Christus vniuit sibi hunc hominem per se, & hominem per consequens, & filium Virginis per accidens? Et videtur, quòd sic. Vnio enim est in hypostasi : sed Christus non est nisi hypostasis vna, scilicet æterna : ergo hic homo est hypostasis illa : sed hæc hypostasis est homo, & animal, & corpus, & substantia, sicut quæ sequuntur eam prædicata essentialia : ergo per consequens vnio est illorum.

2 Item, Accidit huic homini, quòd sit filius Virginis : ergo videtur, quòd per accidens sibi vniuit illum.

Sed contrà. SED CONTRA videtur, quòd non vniuit sibi hunc hominem : non enim vnitur cum aliquo nisi secundum rationem præexistat ante vnionem cum alio : sed hic homo secundum rationem non prius fuit quam vniretur : ergo hic homo non est vnitus : ergo nec per consequens homo, vel animal, nec per accidens filius Virginis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Aug. quòd talis fuit vnio illa quæ Deum hominem & hominé faceret Deum. Vnde concedendum, quòd vniuit sibi hominem : eo quod vnio est terminus assumptionis, & homo naturæ assumptæ quodammodo, quia est consequens ad corpus & animam coniuncta quæ hic assumuntur. Et bene concedo, quòd per consequens est hominis, vel animalis, & aliorum prædicabilium enuntiabilium hominum : & per accidens aliorum quæ accidentalia sunt, vt Virginis filius, & huiusmodi.

AD ID quod contra obijcitur, dicendum quòd non oportet quòd si vnit sibi hominem, quod vniat sibi aliquem hominem præexistentem : quia faciendo hominem vniuit, & vniendo fecit : vniens enim in ista vnione infinitæ virtutis est, quod non est in aliis vnionibus. Si autem obiicitur, quòd simile posset dici de assumptione, dicendum quòd non est simile : quia assumere de ratione sua dicit diuersitatem inter assumentem & assumptum : vnio autem non dicit diuersitatem inter vniens & vnitum.

ARTICVLVS V.

An in Domino Iesu est communem speciem accipere?

QVinto quæritur de hoc quod dicit [In Domino enim Iesu non est communem speciem accipere, &c.] Hoc enim videtur esse falsum : quia Dominus Iesus est homo, & homo est communis species : ergo in ipso est communem speciem accipere.

2 Item, Hic homo qui est Iesus, aut est in aliqua specie, aut non. Si non : ergo non habet communicationem in specie hominis, & sic homini non valeret redemptio eius, quod est falsum : ergo ipse est in specie hominis, & sic in ipso communis species accipitur.

3 Præterea, Ratio Ioan. Damasc. non videtur valere, cum dicit : nec enim factus est, nec aliquando fuit alius. Hoc enim non videtur esse causa : quia sol nec factus est, nec aliquando fiet alius : & tamen habet communem speciem, quantum est de communicabilitate suæ formæ : & si non communicatur, hoc est quia materia tota intra formam est determinata ; & ideo forma manet indiuisa in tota sua materia.

4 Sed ad hoc dicunt quidam, quòd (vt dicit Boetius) species est totum esse indiuiduorum ad minus formale : quia quod est post speciem, est de indiuiduantibus. In Domino autem Iesu hæc species non est totum esse : quia quoddam esse habet à deitate : & ideo dicit Damascenus, quòd in ipso Domino Iesu non est communem speciem inuenire. Sed contra : Auicenna dicit, quòd sicut differunt lux, lucere, & lucens : ita differunt essentia, esse, & ens : ergo sicut lux refertur ad naturam, ita & essentia : & sicut lucere refertur ad actum, ita & esse. Sed in Christo est tantum vna hypostasis & persona. Cum igitur esse quod est actus propriè conueniat personæ, Christus non habebit nisi vnum esse, vt videtur : vnum autem esse est quod est in vna specie : ergo videtur, quòd Christus sit in aliqua specie vna. Præterea, secundum hoc nulla esset ratio sua quam inducit : ac si ideo non sit vna species, quia non communicabilis sit forma in Christo secundum quam Christus possit esse.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum intellectum Damasceen. sic est intelligendum : In Domino Iesu, &c. scilicet, quòd intelligantur in Christo esse duæ compositiones, quarum vna est naturalis ; alia gratia vnionis. Vna est propria, alia vero impropria. Propria vocatur compositio prima, quæ est ex anima & corpore ; anima (dico) quæ est actus corporis organici physici vitam habentis in potentia : & hanc compositionem sequitur forma totius quæ est homo ; vel humanitas si abstractiue liceat loqui de ipsa ; & ipsa est species in hoc indiuiduo particulari. Est enim duplex forma, scilicet forma materiæ, siue patris, siue potentiæ : & hæc forma est finis generationis in natura, & est pars rei non prædicabilis de re ipsa, & talis forma est anima in homine. Alia autem forma quæ est ratio rei, & totum esse secundum rationem : & hæc est consequens compositionem formæ naturalis, & potentiæ naturalis, quæ est materia : & talem consequentem formam habuit Dominus Iesus propter compositionem naturalem, propter quam est verus homo, & suppositum vnum in specie hominis. Alia autem compositio est in Christo, quæ non vere compositio est nisi compositio exponatur, quod sit vnius cum altera positio : & hæc est totius humanæ naturæ cum deitate, non ad aliquod tertium constituendum, sed potius in receptione personalitatis quæ ab æterno in suppositio diuinæ naturæ fuerat. Et hoc ideo oportet ponere : quia omnis componentis ratio, est ratio partis & imperfecti respectu formæ compositionis : diuinitas autem nec in se, nec posita cum alia

poteſt cadere in rationem partis & imperfecti: vnde ipſa non eſt componens aliquod proprie, ſed poſita ſecum trahit in aliquem actum ſui ſuppoſiti: & ideo humana natura poſita ſecum in ſuppoſito fuit per ſocietatem ſuppoſiti diuinæ naturæ. Et quantum ad hanc compoſitionem dicit Damaſcen. quòd non eſt in Domino Ieſu communis ſpecies, ſpecies (inquam) quæ ſit forma compoſitionis, & ratio conſequens compoſitionem totius humanæ naturæ cum diuina.

AD ID ergo quod obiicitur de probatione Damaſcen. dicendum, quòd ipſe non intendit, quòd hæc ſit ratio, quòd ipſe non poteſt prædicari de pluribus: ſed potius à conſequenti probat antecedens. Quod enim impoſſibile eſt formam habere quæ ſequitur compoſitionem, impoſſibile eſt habere communicabilem formam: cum igitur omnis ſpecies quantum eſt de ſe communicabilis ſit (ſicut dictum eſt alibi) id quod impoſſibile eſt communicari de ſe, non habet ſpeciem compoſitionis, ſiue formam totius, quod idem eſt 1 & ita cum Chriſtum impoſſibile eſt habere formam communicabilem, impoſſibile eſt ipſum habere formam quæ ſequatur deitatis cum humanitate compoſitionem.

ARTICVLVS VI.

An Chriſtus tantum aſſumpſit quod plantauit ita quod de eodem numero aſſumpſit?

SExto loco incidit dubium de hoc quod dicit [Omnia quæ in noſtra natura plantauit, Dei Verbum aſſumpſit, &c.] Huius enim gratia quæruntur tria propter hæreſes excludendas. Vnum illorum eſt, ſi tantum aſſumpſit quod plantauit, ita quòd de eodem numero aſſumpſit. Secundo, ſi non idem numero, ſed origine aſſumpſerit, vtrum tale quale plantauit aſſumpſit. Tertio, qualiter aſſumpſit.

Circa primum fuit hæreſis quædam quæ dixit, quòd ſubſtantia corporis Chriſti per omnes partes vt lux quædam deſcendit, non commixta partibus naturæ corruptæ corruptione vitij, nec libidine coitus infecta: & erroris ſui fulcimentum poterat habere, vel habebat huiuſmodi: Medicina & vulnus ſunt diuerſarum qualitatum: cum igitur ſubſtantia Chriſti medicina fuerit, cum vulnere non debet eſſe eiuſdem qualitatis: ſed vulneris fuit corruptio vitij: ergo qualitas ſubſtantiæ Chriſti ſemper manſit ſine huiuſmodi corruptione.

2 Item, Habetur in lib. Sap. 8. ca. Sapientiam non vincit malitia. Et ibidem, Nihil inquinatum incurrit in illam: cum igitur ſapientia Patris Chriſtus ſit, videtur quòd in ſui corporis ſubſtantiam nunquam aliquid inquinatum incurrit.

3 Item, Maior puritas quæ poſſit eſſe ſub Deo, Chriſto debetur: ſed maior puritas eſt nunquam ſubſtantiam corporis eius peccato ſubiacuiſſe, quam aliquando etiam in alio ſubiacuiſſe: ergo nunquam ſubiacuit: ergo ſicut lux tenebris impermixta per omnes deſcendit.

4 Item, Auguſtin. dicit, quòd aliter fuit Chriſtus in lumbis Abrahæ, & aliter Leui. Leui enim qui per concubitum venturus erat in matrem, fuit ibi per concupiſcentiæ legem, & per corpulentam ſubſtantiam. Chriſtus autem qui per concubitum non erat venturus in matrem, fuit ibi per corpulentam ſubſtantiam tantum: ergo videtur, quòd ſimiliter fuit in aliis: ergo hæc corpulenta ſubſtantia ſine permixtione alterius infectæ ſubſtantiæ deſcendit: ergo deſcendit vt lux à primo parente.

5 Item, Primus homo non totus corruptus erat, aliter enim non fuiſſet poſſibilis ad medicinam: ſed magis decuit vt à parte integra formaretur ſubſtantia Chriſti, quam à corrupta: ergo Chriſti ſubſtantia tota ſemper deſcendit integra, corruptioni non permixta.

SED CONTRA: Omnes partes primi hominis ſubiici debebant rationi æqualiter nulla excepta, & omnes vires mentis ſubiici debebant Deo: ergo cum punitus ſit in hoc quòd corpus ſibi in hoc non ſubiiciebatur propter hoc quod ratio non ſubiiciebatur Deo, in omnibus partibus corporis debuit puniri, & totum corpus corrumpi: ergo nulla pars manſit non corrupta. *Sed contra.*

2 Item, In generatione Seth non fuit niſi vnus generationis actus: ergo quicquid ſubſtantiæ Adæ venit in Seth, per illum actum deſcendit: ſed ſubſtantia vnde poſtea originaliter formatum eſt corpus Chriſti, ab Adam venit in Seth: ergo per illum actum deſcendit: ergo per concubitum. Et quicquid deſcendit per concubitum, lege concupiſcentiæ eſt corruptum, vt dicit Auguſtin. ergo ſubſtantia corporis Chriſti ibi exiſtens, non vt in Chriſto permixta, fuit corrupta.

3 Item, In ſerie patrum aut fuit ſimilitudo partium aut diſſimilitudo. Si primo modo habeo propoſitum: quia cum in ſerie eorum deſcenderit Chriſtus, ſubſtantia corporis Chriſti non fuit impermixta ſubſtantiæ corporum aliorum. Si autem fuit diſſimilitudo in partibus, diſſimilis ſubſtantiæ diſſimilis eſt actus transfuſionis, & diſſimile eſt receptaculum in quo ſeruatur & cuſtoditur: ſed huiuſmodi actum diuerſum transfuſionis, & diſſimile receptaculum impoſſibile eſt inuenire, etiam fingere volentibus: ergo ſubſtantia corporis Chriſti à ſubſtantia corporis aliorum non fuit diſtincta.

4 Præterea, Secundum hoc Chriſtus non deſcendiſſet niſi ab Adam, & à nullo aliorum, ſi hæc ſubſtantia ſeruata diſtincta fuit in aliis tantum: quod eſt contra Pſalm. 2. dicentem, Ego hodie genui te. Quod vna Gloſſa exponit etiam de natiuitate temporali.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſubſtantia corporis Chriſti non diſtincta transfuſa eſt vſque ad ſubſtantiam corporis glorioſæ Virginis: quod etiam ideo in vtero ſanctificatum eſt, & poſtea à Spiritu ſancto purgatum: vt vitium propagationis omnino ab ipſo deleretur, quod Chriſtus ſibi ſociare dignatus eſt. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd medicina fuit corpus aſſumptum vt aſſumptum, & hoc non in qualitate medicinæ, ſed ſecundum originalem materiam tantum fuit in pluribus: & hoc ſufficiebat.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil inquinatum cucurrit in ſapientiam vnquam: ſed materia propaginis non habebat relationem ad Chriſtum niſi

nisi secundum materiam, & non secundum corruptionem ab ipsa purgandam per sanctificationem in vtero,& aduẽtum Spiritus sancti : & ideo etiam incurrere non potuit : sed tantum vsque ad matrem currebat : sed incurrere in Christum non potuit.

AD ALIVD dicendum, quòd Christo debetur maior puritas quæ sub Deo intelligi possit, ita quòd saluetur finis redemptionis quæ facta est per ipsum. Impuritatem autem nullam facit si de materia in origine vitiata Christus puram materiam sui corporis accepit. Ex hoc enim Christus nunquam peccato subiacuit:licet cæteri cum quibus conuenit in materia,peccato subiacuerint.

AD ALIVD dicendum,quòd Augustin. accipit materiam quæ est in lumbis non absolute,sed cum comparatione ad eos quorum est materia : & sic recipit coniungibilitatem cum libidine necessario in quibusdam , & in quibusdam est impossibilis ad talem coniunctionem. Materia enim vt relata ad Christum non potest subiacere legi concupiscentiæ,vt relata ad Leui non potest non subiacere. Si autem absolute consideratur materia lumborum , tota subiacet legi concupiscentiæ:& hoc modo loquitur Augustin.sicut infra patebit , cum de decimatione Christi quæritur.

AD ALIVD dicendum , quòd primus homo materialiter fuit totus corruptus :vnde medicina non fuit in ipso nisi secundum potentiam tantum , scilicet quòd in assumptione poterat purificari : & ideo illa obiectio fundatur super friuolum. Quod autem dicit,quòd si totum corruptum fuit , tunc fuit impossibile ad curationem, dicendum,quòd hoc etiam falsum est : quia non fuit ita corruptum , quin corruptio separabilis esset ab ipso , non sicut in dæmone à quo corruptio separari non potest.

ARTICVLVS VII.

An Christus assumpsit tale corpus quale plantauit?

DEinde quæritur , quale assumpsit corpus? Et videtur quòd tale quale plantauit:plantauit autem in immortalitate quadam : ergo tale (vt videtur) assumpsit.

2 Præterea , Christi incarnatio ad hunc finem erat,vt quod in Adam perdidimus , recuperaret nobis : ergo in illo statu corpus nostrum assumere debuit.

3 Præterea , Effectus non videtur esse sine causa : quia Philosophus videtur dicere , quòd cessante causa cessat effectus : sed pœna effectus culpæ est:cum ergo Christus fuerit immunis à culpa , videtur etiam immunis debuisse fuisse à pœna : & ita non subiectum pœnalitatibus assumpsit.

4 Item , Nihil nisi quod in nostra natura plantauit, assumpsit:sed pœnam in nostra natura non plantauit : ergo pœnam non assumpsit. Prima scripta est in litera. Secunda scribitur Sap.1. Deus mortem non fecit : impij autem manibus & verbis accersierunt illam.

SED CONTRA : Christus venit redimere : *D.Alb.Mag.in Lib.3.Sentent.* sed redemptio congruè fieri non potuit nisi per satisfactionem : satisfacere autem non potuit qui pœnam pati non potuit : ergo pœnas nostras assumere debuit.

2 Item, Ad Hebr.2. Quod pueri communicauerint carni & sanguini,& ipse similiter participauit eisdem : vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Christus sumpsit corpus cum pœnalitatibus suis.Et de hoc infra proprius erit tractatus , vbi determinabitur quas pœnas Christus assumpsit , & quid de quolibet statu acccepit. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd tripliciter pœna est in corpore , scilicet quantum ad meritum, & inducta est à peccato, & non plantata à Deo : & quantum ad iustitiam vindicantem , & sic à Deo iusto iudice est inflicta : & quantum ad principia contraria repugnantia sibiinuicem , & inducentia dissolutionem , & sic plantata est à Deo in hocipso quod corpus ex contrariis fecit : quod enim ante peccatum non pugnauerint contraria , gratiæ debetur,non naturæ,gratiæ (inquam) quæ est gratia innocentiæ, vt determinatur in 2.lib.de statu Adæ ante peccatum.

AD ALIVD dicendum(sicut dicit Augustinus super Gen.)quòd eandem in specie immortalitatem quam in Adam amisimus , non recuperamus in Christo : sed illam ad quam Adam transferendus erat si stetisset : & etiamsi eandem recuperaremus , non tamen Christus eandem assumere debuit : quoniam per meritum Christi recuperamus quod perdidimus : meritum autem hoc est in positione animæ pro amicis : & ideo mortalem esse oportuit.

AD ALIVD dicendum, quòd sine dubio pœna est effectus culpæ : sed non oportet,quòd culpa sit in eodem subiecto in quo est pœna : sed sufficit vt originaliter sit in eadem natura. Dico autem originaliter,vt scilicet in illo præcesserat in quo secundum originem tota natura fuit.

AD VLTIMVM patet solutio per ante dicta.

ARTICVLVS VIII.

Qualiter Corpus assumpsit Verbum Dei quod in nostra natura plantauit , id est, an in viro perfecto , vel semine.

TErtio quæritur,qualiter assumpsit ? Et videtur dicere Ierem. 31. quòd totum virum perfectum in lineamentis coporis , & perfectionem animæ secundum sapientiam & gratiam : quia (vt dicit) nouum faciet Dominus super terram : fœmina circundabit virum. Et hoc tenet fides.

SED HOC videtur esse contrarium sacræ Scripturæ , ad Hebr. 20. Nusquam enim Angelos apprehendit , sed semen Abrahæ apprehendit : ergo videtur in semine accepisse , & non in lineamentis perfectis.

2 Præterea , Ad hoc videntur sequi duæ hæreses quæ aliquando dictæ sunt, scilicet, quòd Christus non creuit in vtero matris : si enim in instanti conceptionis habuit lineamenta &

organa propter quæ habenda creſcunt alij paruuli, videtur ipſe non creuiſſe. Alia hæreſis eſt, quòd Chriſtus non fuit in vtero ita diu ſicut alius paruulus : quia in aliis xl. dies (vt dicit Auguſt.) formationi lineamentorum debentur: illud autem in vno momento in Chriſto fuit perfectum : ergo videtur, quòd in xl. diebus citius exierit ex vtero quam alius paruulus, quod eſt contra librum Sapien. vbi dicitur nouem menſium tempore fuiſſe in vtero ſicut alius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd ſicut fides dicit, Chriſtus accipiendo corpus in lineamenta formauit, & formando accepit & vniuit ſimul tempore : ſicut in vltima parte iſtius diſ. determinatur.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ſemen ponitur pro natura humana redimenda : ſemen enim Abrahæ ſunt Filij Abrahæ. Sed ponitur ſemem Abrahæ, vt intelligatur ad Abrahæ benedictionem pertinere.

AD RATIONEM primæ hæreſis dicendum, quòd non valet : quia Chriſtus licet lineamentatũ corpus accepit: tamen lineamenta in ea quãtitate non fuerunt in quam creſcunt lineamenta aliorum paruulorum, quando naſcuntur ex vtero. Vnde quod in aliis paruulis debetur ad duo, hoc in Chriſto fuit ad vnum. Tempus enim impregnationis in aliis eſt ad formationem lineamentorum, & ad incrementum eorum debitum : in Chriſto autem fuit tantum ad incrementum debitum. Per hoc etiam patet ſolutio ad rationem alterius hereſis : quia licet ſtatim lineamenta membrorum Chriſti corpus habuerit : non tamen in quantitate habuit in qua fuerunt poſt xl. dies : & ideo xl. dies cum aliis habuit in vtero ad incrementum debitum acquirendum.

De vnione Verbi & carnis mediante anima.

B ASſumpſit ergo Dei Filius carnem & animam, ſed carnem mediante anima. Vnitum eſt carni per medium intellectum Verbum Dei. Tantæ enim ſubtilitatis atque ſimplicitatis eſt diuina eſſentia, vt corpori de limo terræ formato vniri non congruerit niſi mediante rationali eſſentia. Illa autem vnio inexplicabilis eſt adeo, vt etiam Ioannes ab vtero ſanctificatus, ſe non eſſe dignum fateatur ſoluere corrigiam calceamenti Ieſu : quia illius vnionis modum inueſtigare aliiſque explicare non erat ſufficiens. Non ſunt ergo audiendi, qui non verum hominem Filium Dei ſuſcepiſſe dicunt, neque natum de fœmina, ſed falſam carnem & imaginem corporis ſimulatam oſtendiſſe videntibus. In quem errorem prorumpunt : quia timent quòd fieri non poſſit, ſcilicet ne humana carne veritas & ſubſtantia Dei inquinetur, & tamen prædicant iſtum viſibilem ſolem radios ſuos per omnes fæces & ſordes corporum ſpargere, & eos mundos & ſynceros ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt & non coinquinari, quanto magis incommutabilis & inuiſibilis veritas per ſpritum animam, & per animam corpus ſuſcipiens, totum hominem ſine ſui commutatione aſſumpſit, & ab omnibus infirmitatibus liberauit. Ecce hîc dicit Dei ſapientiam per ſpiritum aſſumpſiſſe animam, & per animam corpus. Spiritus enim, ſcilicet pars animæ ſuperior, & maiori ſimilitudine Deo propinquat quam anima, ſcilicet ipſa eadem ſecundum inferiorem partem, & anima magis quam corpus : & ideo non incongrue anima dicitur aſſumpta per ſpiritum, & corpus per animam.

Damaſ. lib 3. de fide orthod. c. 6.

Ioan. 1.

Auguſt. lib. de agon. Chriſtian. c. 18.

DIVISIO TEXTVS.

DEinde tractanda eſt ſecunda pars iſtius diſtinctionis quæ incipit *ibi* [Aſſumpſit igitur Dei Filius &c.] In qua Magiſter facit tria. Primo enim oſtendit medium congruentiæ & rationis, per quod deitas vnita eſt carni. Secundo oſtendit modum iſtius vnionis eſſe inexplicabilem *ibi* [Illa autem vnio inexplicabilis] Tertio excludit errorem Manichæi dicentis Chriſtum corpus phantaſticum & non verum accepiſſiſſe *ibi* [Non ſunt autem audiendi &c.

ARTICVLVS IX.

An in vnione ad carnem indiguit medio?

CIrca primum autem horum ſunt duo dubia: quorum primum eſt, vtrum deitas in vnione ad

ne ad carnem indiguerit medio ? Secundum est, quale sit illud medium ?

Circa primum sic obiicitur : Extrema multum distantia non vniuntur nisi per medium aliquod : multum autem distant corporeum corruptibile creatum, & incorporeum incorruptibile increatum : ergo non nisi aliquo medio vniuntur : talia autem sunt corpus & deitas : ergo videtur, quòd talis coniunctio indigeat medio.

2 Item, Minus distant creatum corruptibile corporeum, & creatum incorruptibile & incorporeum, quam deitas & corpus : & tamen illa duo vniuntur per medium, scilicet per spiritum corporeum qui mouetur in corpore ad modum luminarium in mundo : ergo videtur, quòd multo magis deitas & caro debeant habere medium.

Sed contra. SED CONTRA : Quicquid aliquid per se facere poterit sine medio, si vtitur medio illo, in illo medium erit superfluum : sed deitas se sine medio potest vnire carni : ergo medium erit superfluum.

Præterea, Videtur, quòd non habuerit animam Christus. Ad vitam enim non requiritur nisi quod est causa vitæ, & quod est vitam suscipiens : deitas autem præcipue est causa omnis vitæ, corpus autem suscipiens : ergo superfluam habuit animam.

2 Præterea, Hoc videtur dicere Euangelium cum dicit : Verbum caro factum est. Non dicit aliquid de anima.

3 Præterea, Vnio redimens suffecit in origine peccati : sed origo peccati in carne est : ergo videtur, quòd suffecit vnio deitatis ad carnem.

4 Item, Christus venit redimere propaginem : sed tantum secundum carnem propagamur : ergo secundum carnem tantum est vnio, & non secundum spiritum : quia animas omnes Deus de nouo creat.

Contra. CONTRA : Totum totus assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret : sed præcipua pars nostri est anima : ergo illam principaliter assumpsit.

2 Item, Præcipua mors erat in anima : ergo cum mortem destruere venerit, præcipue assumere animam debuit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Christus assumpsit animam, & corpus, & omnes partes vtriusque.

AD ID quod quæritur de medio, dicendum quòd ibi medium aliquo modo est vnum ad alterum, sicut dicunt Sancti.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd deitas ex parte sui non indiget medio : sed congruebat medium ex parte carnis, & hoc medium quale sit in sequenti articulo quæstionis determinabitur.

AD ID quod obiicitur, quòd Christus non habuit animam, dicendum quòd licet deitas sit per se causa vitæ : tamen non est causa vitæ, vt actus corporis Physici : quia sic esset forma corpori vnita, & faciens compositionem : quod absurdum est. Et talis causa vitæ exigitur in vita naturali : vnde non esset verus homo si corpus tantum assumpsisset, nec vita sua esset vt à forma & causa naturali : sed potius esset per effectum miraculi, & non valeret nobis, eo quòd ille talis non haberet conuenientiam nobiscum in natura speciei, & ideo debitum nostrum soluere non potuisset.

AD ALIVD dicendum, quòd caro in Euangelio ponitur pro toto homine : sed nominatur defectibilior pars, ideo vt ostendatur Christum nullam partem nostræ naturæ despexisse, & infirmiora nostra accepisse.

AD ALIVD dicendum, quòd licet peccatum in posteris sit in origine in corpore : tamen primo tantum est ab anima, & etiam in posteris inficit animam. Item in posteris non redimet tantum ab originali, sed etiam ab actuali : quia nostra pœnitentia nihil valeret, si sua satisfactio non occideret peccatum ante actuale, quod vt à causa prima ab anima est.

ARTICVLVS X.

An sit medium rei vel congruentiæ ?

SEcundo quæritur, Quale medium sit, vtrum rei, vel congruentiæ ? Quod non rei probatur hoc modo : Medio rei sublato aufertur coniunctio quæ illo medio tenebatur : sed in triduo anima non fuit coniuncta corpori : ergo si fuit medium rei, deitas tunc non debuit esse coniuncta corpori, quod falsum est : quia deitas fuit vnita carni in sepulchro, & animæ in inferno.

Si propter hoc dicatur vt fere omnes dicunt, quòd est medium congruentiæ tantum. Contra : Medio congruentiæ non posito in esse adhuc extrema vnibilia sunt : sed nõ posita anima, extrema non sunt vnibilia ad finem redemptionis : ergo anima non est tantum medium congruentiæ. Prima patet per se : Quia congruens est decens quidem & conueniens, sed non necessarium. Secunda probatur per suppositionem sic : Ponamus Christum assumpsisse corpus sine anima, tunc Christus non esset verus homo, & non posset soluere debitum.

2 Præterea, Corpus sine anima inassumptibile est, sicut creatura quæ tantum habet vestigium.

Quæstiuncula. VLTERIVS quæritur de hoc quod dicitur animam per spiritum assumpsisse : anima enim & spiritus, id est, inferior & superior pars in anima, sunt vna substantia, vt dicit August. ergo vnum per aliud non est assumptile à Deo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd anima habet aliquid de medio congruentiæ, & aliquid de medio rei. In tenendo enim extrema habet rationem medij congruentiæ : sed in causando vnibilitatem in altero extremorũ, scilicet in carne, vt probat obiectio, sic habet rationem medij rei : & hoc extrahitur à litera, vbi dicit, quòd corpori de limo terræ formato non conguit deitatem vniri : & hoc verum est, nisi secundum quod corpus participet animam. Et sic patet solutio ad primum quæsitum.

Ad quæstiuncu-lam. AD ILLVD quod vlterius quæritur, dicendum, quòd anima, vt dicit Philosophus, dicitur ab animando, & animat per vires affixas organis, & illæ sunt vegetabilis potentiæ & sensibilis, & illæ potentiæ nisi coniungantur rationali, de se vnibiles, scilicet deitati non sunt : & ideo quantum ad hoc quod rationalis facit

eas vnibiles efficitur eis medium rei, ſed in tenendo eſt medium congruentiæ, quia poſito per impoſſibile quod rationalis ſeparetur à ſenſibili, non propter hoc oporteret ſeparari deitatem ab eadem, ſicut quando ſeparata fuit anima à corpore, non propter hoc deitas ſeparabatur ab eodem.

ARTICVLVS XI.

Quomodo ſe habeat vnio Dei ſiue diuinæ eſſentiæ ad alias vniones in Chriſti incarnatione?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [illa autem vnio inexplicabilis, &c.] Et quæruntur tria, ſcilicet de modo vnionis ad naturalem vnionem animæ cum corpore. Secundo quæritur, cuiuſmodi vnum ſit iſtud vnum? Tertio, vtrum illa vnio excludat rationem Manichæi, vel non? Circa primum proceditur ſic: Dicimus communiter, quòd Deus eſt vnitus carni: quæratur ergo, quid ſignificat ly vnitus? & videtur, quòd diuinam eſſentiam connotando effectum in creatura, per hanc regulam, Omne dictum de Deo ex tempore ex comparatione ad creaturam, ſignificat eſſentiam diuinam connotando effectum in creatura: tale eſt cum dicimus, eſt vnitus carni vel homini: ergo videtur eſſentiam diuinam ſignificare.

Sed contra: Per hoc ly vnitus non haberet ſe ad Deum, niſi ſicut ad cauſam: ergo ſicut cum dico, Deus eſt creator, ſufficienter exponitur, cum dicitur, hoc eſt, Deus à quo eſt hæc creatura: ita ſufficienter exponitur, Deus eſt vnitus carni, id eſt, Deus eſt à quo eſt hæc vnio vel caro, quod falſum eſt, cum hæc vnio ſecundum Auguſtin. Deum faciat hominem, & hominem Deum: ergo oportet, quod dicat aliquid plus. Et quæro de illo plus, vtrum ponatur circa eſſentiam diuinam vel non? Si non, tunc non facit vnio illa Deum hominem, quod falſum eſt: quia nihil facit circa hoc circa quod non ponitur. Si autem ponitur circa Deum: aut ab æterno eſt circa Deum: ergo ab æterno fecit eum hominem, cum ille ſit eius effectus, vt dicit Auguſtinus. Si ex tempore: ergo aliquid cœpit eſſe circa Deum, quod non ab æterno fuit circa ipſum, & ſic variabilis eſt, vt videtur, quod abſit.

2 Si forte dicatur, vt quidam dicunt, quòd illa vnio ſecundum rem ponitur circa hominis naturam, & ſecundum intellectum ponitur circa Deum: ſicut cum dicitur creator, dependentia quæ eſt cauſa reſpectus, realiter ponitur circa creaturam: ſed quia reſpectus creaturæ non poteſt intelligi niſi correlatiuum eius intelligatur, ideo ratio noſtra ponit reſpectum circa creatorem, qui tamen non eſt ſecundum rem. Si, inquam, ſic dicatur. Contra: Aliter eſt relatiuum pater, & aliter filius: quia pater eſt cauſa filij: ſimilis autem ſimilitudinem ponit in vtroq; ſimilium, & non [illegible]cit vnum magis depẽdentiam ad alterum quam reliquum. Similiter relationem dicit vnio, quæ non ſignificatur magis eſſe in altero vnitorum quam in reliquo: vnde non eſt ſimile de vnione & creatore.

3 Præterea, Cum iſtius vnionis ſit facere vnum, circa quod non ponitur ſecundum rem, circa hoc non erit eius effectus: ſi ergo circa Deum realiter non ponitur, non erit in Deo eius effectus, & ita realiter hæc non eſſet vera, Deus eſt homo, quod falſum eſt.

VLTERIVS quæritur, Si hæc vnio ſit creator vel creatura? Si creator, tunc videtur quod ab æterno fuerit: ſi creatura, tunc quæritur, ſecundum quid fuit in operibus ſex dierum. Si dicatur, quòd in ratione cauſali vel ſubſtantiali, tunc coniunctio adhuc videtur eſſe naturalis, quod falſum eſt. *Quæſti. tertia.*

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd aliud eſt eſt cum dicitur, vnio, & aliud eſt vnitus: ſicut aliud eſt creatio, & aliud creator: creatio enim dicit relationem prout eſt media inter creatorem & creaturam, quæ ſecundum rem tenet ſe in creatura, & ideo non ſignificat diuinam eſſentiam, nec eſt diuina eſſentia. Similiter vnio dicit relationem quæ media eſt habitudo inter Deum & hominem, & non eſt diuina eſſentia, ſed ſecundum rem radicatur in hominis natura. Si autem dico, Deus eſt vnitus, ſignificat ly vnitus habitudinem Dei & diuinæ eſſentiæ in perſona Filij ad hominis naturam, quæ eſt ex conſequenti ſecundum rationem in Deo, & non vt primo, quod ſic patet. Vnio quæ eſt relatio, eſt habitudo media inter Deum & hominem: ergo cauſatur ab aliqua mutatione vel immutatione: non autem hic mutatur niſi natura hominis quæ aſſumitur: ergo cauſa relationis quæ eſt mutatio, non inuenitur niſi ex parte naturæ hominis, & ideo relatio illa radicatur in natura hominis: ſed quia homo cum Deo vnum eſſe non poteſt, niſi per conſequens Deus vnum ſit cum homine, ideo è conuerſo vnio attingit ſecundum rationem hoc modo Deum, licet ipſe ſecundum rem non mutetur, ſed vno modo ſe habeat: & hoc fit ideo, quia aliquid mutatur ad ipſum hoc modo mutationis qui eſt vnio. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd cum dicitur Deus vnitus, intelligitur vnio ſecundum rationem attingens ex conſequenti Deum: quia licet ſit ab ipſo, quia Deus facit eam, non tamen ſignificatur vt ab ipſo, & ideo bene concedo quòd non eſt ſimile de creatore & creatura.

AD ALIVD dicendum, quòd non ab æterno fuit in Deo: quia vnio creaturæ eſt & creatura, nec ſignificatur vt realiter in ipſo, quia circa eum non eſt cauſa relationis illius quæ eſt mutatio, ſed potius vt in ipſo ſecundum rationem ex conſequenti, ex eo quod aliud ſecundum illam relationem ſe incepit habere ad ipſum.

AD ID quod obiicitur, quòd non facit vnum niſi in eo circa quod ponitur ſecundum rem, dicendum quòd non ideo facit vnum quòd æqualiter ſecundum rem ponatur in vtroque vnitorum, ſed potius ex conſequenti reſpicit alterum vnitorum, vt dictum eſt: quia ſcilicet homo vnum cum Dei Filio eſſe non poteſt, niſi etiam non tantum intelligatur ſed etiam ſit è conuerſo, ita tamen quia illud cauſatur ex eo quod creatum ſic ſe habeat ad creatorem, non autem quod creator ſe aliqualiter quantum eſt de ſe habeat aliter quam habuit ab æterno, & quantum ad hunc modum vnio ineffabilis & inintelligibilis eſt, vt dicit Ioannes Damaſc. *Adquæſtionculam.*

AD ILLVD quod vlterius quæritur, Secundum quid

quid fuit in operibus sex dierum? Dicendum, quod secundum quod radicaliter fundatur in creatura, fuit ibi in ratione causali materiæ, quæ tamen ratio causalis nihil aliud est quã ratio obedientiæ qua de creatura fieri potuit quod Creator per suam potentiam voluit, non quod per naturam vel Angelum possit produci, & sic adhuc manet miraculosa.

ARTICVLVS XII.

Ad cuius vnitatis similitudinem dicitur hæc vnio siue vnitas?

SEcundo quæritur, Cuiusmodi vnum sit istud vnum? Videmus enim, quòd ex materia & forma fit vnum in natura, similiter ex accidente & subiecto fit vnum, similiter tres personæ in essentia vna sunt vnum: & quæritur, ad similitudinem cuius vnitatis sit istud vnum? Patet autem, quòd non ad similitudinem primæ vnitatis: quia illa sunt vnum vnitate formæ perficientis potentiam: Christus autem non sic est vnum, quia ipse est vnum vnitate personæ & duas habet naturas. Similiter non videtur esse vnitas accidentis cum subiecto: quia neutrra naturarum in Christo est alterius accidens.

2 Item, Quanto magis distant vnita, tanto minus sunt vnum quæ vniuntur, quia dicit Philosophus quòd habentium symbolum, facilior est transmutatio adinuicem: sed plus distant naturæ quarum alia est creata, alia increata, quam illæ quarum vna est accidens, alia substantia: ergo videtur, quòd vnio naturarũ in Christo habeat minus de vno, quam vnio subiecti & accidentis.

3 Item, Cum de multis dicatur vnum, ipsa vna inter se ordinata sunt: vnum enim ex materia & forma magis est vnum quam vnum ex subiecto & accidente, sicut dicimus indiuiduum vnum. Cum igitur persona addat etiam proprietatem pertinentem ad dignitatem aut naturæ, sicut quodlibet indiuiduum rationalis naturæ est persona, vel etiam dignitatem ciuilem, sicut dicimus prælatos personas, videtur vnum personæ esse post vnum ex subiecto & accidente: ergo est minus vnum. Sed Christus est vnum vnitate personæ: ergo ipse minus habet de vno quam vnum ex subiecto & accidente.

Quæstiuncula. PRÆTEREA quæritur, Vtrum magis vniantur naturæ in persona Christi, vel tres personæ in vna natura diuina? Et videtur quod sic: quia tanta est vnio in persona, quod Deum facit hominem, & hominem Deum: & quicquid conuenit huic homini, conuenit Filio Dei, & è conuerso: hoc autem non est in diuinis: non enim vna persona fit alia propter vnionem naturæ cum eis: nec quicquid conuenit vni personæ, conuenit & aliis necessario.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Bern. in lib. 6. de consideratione, quòd inter omnia vna arcem tenet vnitas Trinitatis.

2 Præterea, Quanto aliquid simplicius est, tanto magis est vnum: sed simplicissimum esse tres personæ habent in diuina natura: ergo maxime sunt vnum in ipsa.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Christus est vnum vnitate personæ æternæ: & ideo ipse magis est vnum quam aliquod vnum naturæ, & ideo nulli illorum vnorum est similis sua vnio: & huius hæc est ratio: quia vnum in natura est secundum ea quæ ordinant ad finem illius quod vnitur & componitur: vnde tot exiguntur ad vnum hominem, quot exiguntur ad perfectionem eius secundum finem naturæ qui est ratiocinari: & ideo exiguntur esse, viuere, sentire, intelligere. Similiter illa exiguntur ad vnum quod est Christus, quæ sufficiunt ad finem redemptionis: ad illum autem (vt supra habitum est) exiguntur vt debeat, & sic exigitur vt homo sit: exigitur etiam vt possit, & quoad hoc exigitur vt Deus perfectus sit: & ideo Deus & homo vnus est Christus.

AD ALIVD dicendum, quòd virtus vnius non accipitur secundum distantiam vnitorum tantum, sed etiam secundum virtutem vnientis: & ideo licet plus distent natura creata & increata, quam aliquæ naturæ creatæ, tamen plus vniuntur propter infinitam virtutem vnientis.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est quod vnitas personæ minima est in illis in quibus fit vnio in personali proprietate consequente secundum naturam vel tempus vnitatem suppositi ex materia & forma, & vnitatem subiecti ex subiecto & accidente: sed hic non est ita, imo fit vnio in personam existentem, quia in personam æternam: & ideo ista maior est aliis vnionibus secundum naturam existentibus.

AD VLTIMVM dicendum, quòd maxima vnio est trium personarum in vna essentia. Post hanc autem vnio trium naturarum, scilicet corporis, & animæ, & deitatis in vna persona: quia personæ simplicius esse habent in natura diuina, sed naturæ componuntur, & diuersæ substantialiter manent in persona. *Ad quæstiunculam.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd hoc non impedit simplicitatem naturæ, quod ea quæ conueniunt vni personæ non conueniunt alij: quia hoc est propter oppositionem relationis, & non propter naturæ diuisionem. Sed in persona naturæ non manent tantum distinctæ: sed etiam substantialiter differentes. Sed vnio in persona iterum vincit alias naturales vniones creaturarum: quia in illis vniuntur diuersa in actum consequentem qui nullius est præcedentium, nec aliquid eorum: sed quando vniuntur naturæ in persona Christi, vnitur natura assumpta in vnientem, non in aliquod tertium consequens vnionem eorum.

ARTICVLVS VIII.

Quale vnitum est Christus, aut qua vnitate Christus dicitur vnum?

DEinde quæritur de hoc quod tertio loco dicit [Non sunt ergo audiendi, &c.] Videtur enim, quòd teneat ratio Manichæi: quia si aliqua duo omnino idem sunt in re, quicquid secundum rem conuenit vni, conuenit & alij: sed Filius Dei secundum rem omnino idem est cum diuina natura, & è conuerso: ergo quicquid secundum rem conuenit Filio Dei, conuenit & naturæ diuinæ: sed si carnem veram assumpsit,

conuenit

conuenit Filio Dei esse natum, passum, lassatum, esurientem, & huiusmodi: ergo hoc conuenit naturæ diuinæ: & ita inquinatur humana carne, vt videtur.

2 Præterea, Non videtur conueniens exemplum quod ponit de radiis solis: quia illi non vniuntur fæcibus.

3 Præterea, Videmus quod etiam spiritualis substantia quæ simplicior est quam radij solis, passibilitatem, vel compassibilitatem contrahat à corpore cui vnitur, vt anima rationalis: ergo videtur, quòd similiter fiat in vnione diuinæ naturæ & humanæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd idem re sunt essentia diuina & persona: non tamen sunt idem in modo intelligendi & attribuendi. Non distingui enim attribuitur essentiæ, distingui vero personæ: & personæ generare & generari, sed non essentiæ: & ideo quæ ad alterum sunt, conueniunt personæ, & non essentiæ: sed nasci, pati, & huiusmodi, vim distinguentium habent, vt supra habitum est: & ideo ista non conueniunt essentiæ diuinæ: & quantum ad Theologum est mutatio prædicamenti, quia mutatur quis in quid. Si forte dicatur, quòd secundum hoc etiam essentiæ diuinæ non conuenit incarnari: dicendum secundum supra dicta, quòd non conuenit ei primo, imo personæ primo conuenit, & essentiæ vt est idem personæ. Sed non simile de incarnari, & pati, & nasci, & huiusmodi: quia incarnari non dicit nisi carni sociari, quod est esse per se in alio, id est in eo quod alterum est in modo attribuendi. Sed nasci, pati, & huiusmodi, dicunt actus vel passiones ex carne consequentes: & ideo immediate sunt personæ gratiæ naturæ humanæ, & non per se. Cum autem naturæ maneant in Christo distinctæ, & etiam proprietates earum, sequitur quod non conueniant hæc diuinæ naturæ. Cuius probatio hæc est: Cum essentiale prædicabile prædicatur de aliquo, eo ipso quod illud ponitur de illo esse, oppositum illius prædicati remouetur ab eodem subiecto: vt cum dicitur, Homo est animal, possum eo ipso inferre: ergo nec est lapis, nec lignum, nec huiusmodi. Ergo similiter cum dicitur, Christus natus, passus, ista sunt prædicata non per se Filio Dei conuenientia, sed potius gratia naturæ humanæ: cum igitur natura humana oppositionem & distinctionem habeat in Christo ad diuinam, eo ipso quod conueniunt gratia humanæ, gratia diuinæ non conueniunt: ergo nec diuinæ. Et sic sequitur, Christus est passus: ergo diuina natura non est passa.

AD ID quod obiicitur de exemplo, dicendum quod exemplum conueniens est: propter hoc enim quod cælestium corporum & inferiorum non est materia vna, ideo vnum non agit in aliud immutando secundum speciem: ergo multo minus quorum nulla est conuenientia nec in materia nec in alio vniuoco, sicut se habet natura diuina ad omnia creata: & sic non incurrit aliquid inquinatum in eam.

AD ID quod obiicitur de anima rationali, dicendum quòd secus est: quia licet illa non habeat materiam ex qua sit, tamen habet materiam in qua sit sicut motor & forma: & ideo vnitur illi, & afficitur ex illa. Sic autem non in materia est deitas: sed potius sociata distincta manens ad perficiendam vnionem in persona, cui propter vnionem conueniunt ista, nasci, pati, &c.

Quod verbum simul assumpsit carnem, & animam: neque caro prius est concepta quam assumpta.

C SI autem quæritur, Vtrum Verbum carnem simul & animam assumpserit, an prius animam quam carnem, vel carnem quam animam: & vtrum caro illa prius fuerit in vtero Virginis concepta, & postea assumpta? Verissime & absque vlla ambiguitate dicitur, quia ex quo Deus hominem assumpsit, totum assumpsit, simulque sibi vniuit animam & carnem: nec caro prius fuit concepta & postmodum assumpta, sed in conceptione assumpta, & in assumptione concepta. Vnde Augustin. in lib. de fide ad Petrum. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi sine diuinitate conceptam in vtero Virginis priusquam susciperetur à Verbo: sed ipsum Verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem Verbi incarnatione conceptam. Idem in lib. de Trinit. Non esset Dei hominumque mediator nisi esset idem Deus, idem homo in vtroque vnus & verus: quam seruilem formam à solo Filio susceptam, tota Trinitas (cuius vna est voluntas & operatio) fecit. Non autem in vtero Virginis prius caro suscepta est, & postmodum diuinitas venit in carnem: sed mox vt Verbum venit in vterum, seruata veritate propriæ naturæ factum est caro & perfectus homo, id est, in veritate carnis & animæ natus est. De hoc etiam Gregorius in moralibus ait: Angelo nuntiante & Spiritu adueniente, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro.

Cap. 18.

Lib. 1. c. vlt.

Lib. 18. c. 35.

ARTI

ARTICVLVS XIV.

An Christus simul sibi corpus formauit, consolidauit, & vniuit?

DEinde veniendum est ad tertiam partem in qua Magister determinat, vtrum simul tempore assumpsit corpus & animam; & incipit *ibi* [Si autem quæritur, Vtrum] In isto autem capitulo determinatur, quòd simul Christus formauit & vniuit sibi corpus: & litera per se patet. Sed dubium incidit de hoc quod dicit, quòd simul formauit & vniuit sibi corpus. Dicit enim Apostolus, quòd per omnia debuit fratribus assimilari: ergo videtur, quòd in modo assumendi corpus, & ita prius debuit formare, & postea vnire.

2 Item, Augustin. in 4. de Trinit. cap. 5. dicit: Nec immerito in ædificatione Dominici corporis in cuius figura templum à Iudæis destructum triduo se resuscitaturum esse dicebat, numerus ipse senarius pro anno positus esse intelligitur: dixerunt enim, Quadraginta & sex annis ædificatũ est templum, & quadragies sexies seni fiunt ducenti 76. qui numerus dierum complet nouem menses & sex dies: qui tanquam decem menses parientibus fœminis imputantur: non quia omnes ad sextum diem post nonum mensem perueniunt, sed quia ipsa perfectio corporis Domini tot diebus ad partum perducta comperitur, sicut à maioribus traditum susciens Ecclesiæ custodit auctoritas: octauo enim kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus. Ergo videtur, quòd tanta fuit successio dierum in formatione corporis, quod non totum factum est semel & simul.

3 Item, Cùm in aliis sit conuersio, formatio, consolidatio, lineamentorum distinctio, & earundem in componẽdo corpus ordinatio, qualiter hæc omnia simul potuerunt fieri cum vnione? vnio enim videtur anteponere animationem, animatio autem præsupponit sibi alia.

SOLVTIO. Dicendum, quòd omnia ista simul facta sunt: vnde confortando & formando, solidando & distinguendo membra, & componendo corpus & animando, sibi vniuit, & è conuerso vniendo omnia illa fecit. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per omnia similis fuit fratribus quæ nobis expediebant, sed non in his quæ defectum important. Si enim successiue ita formatum fuisset corpus eius, tunc fuisset operatione naturæ factum, & non operè Spiritus sancti. Quicquid autem natura fit, non est eleuatum supra naturam, & ita non esset Deus: vnde hoc non expediebat nobis.

AD ALIVD dicendum, quòd auctoritas Aug. loquitur de tempore quo corpus Domini ad quantitatem debitam est deductum, & non intendit, quòd successiue habuerit formationem sicut alia corpora.

AD VLTIMVM dicendum, quòd omnia simul facta sunt, propter infinitam virtutem operantis Spiritus sancti, qui potest ea simul quæ natura etiam successiue non potest.

DISTINCTIO III.

De carne quam verbum assumpsit, qualis ante fuerit, & qualis assumpta sit?

QVÆRITVR etiam de carne Verbi, An priusquam conciperetur, obligata fuerit peccato, an & talis assumpta fuerit à Verbo? Sane dici potest & credi oportet, iuxta Sanctorum attestationis conuenientiam, ipsam prius peccato fuisse obnoxiam sicut reliqua Virginis caro: sed Spiritus sancti operatione ita mundatam, vt ab omni peccati contagione immunis vniretur Verbo, pœna tantum, non necessitate, sed voluntate assumentis remanente. Mariam quoque totam Spiritus sanctus in eam præueniens, à peccato prorsus purgauit, & à fomite peccati etiam liberauit, vel fomitem ipsum penitus euacuando (vt quibusdam placet) vel sic debilitando & extenuando, vtei postmodum peccandi occasio nullatenus extiterit. Potentiam quoque generandi absque viri semine Virgini præparauit. Ita enim verba Euangelij docent, vbi Angelus Virginem alloquens ait: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Cui sacra Virgo respondit, Ecce ancilla Domi *A De Christi concep-tione.*

Damas. lib. 3. de fide orthod. c. 2.

Domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Quod exponens Ioannes ait: Post consensum autem sanctæ Virginis Spiritus sanctus superuenit in eam, secundum verbum Domini quod dixit Angelus; purgans ipsam, & potentiam deitatis Verbi receptiuam præparans, simul autem & generatiuam. Et tunc obumbrauit ipsam Dei altissimi per se sapientia & virtus existens, id est, Filius Dei Patris homousios, id est, consubstantialis, sicut diuinum semen. Et copulauit sibiipsi ex sanctissimis & purissimis ipsius Virginis sanguinibus, nostræ antiquæ conspersionis carnem animatam anima rationali & intellectiua, non seminans, sed per Spiritum sanctum creans: quare simul caro, simul Dei caro, simul caro animata rationalique & intellectu simul Dei Verbi caro animata rationali & intellectiuo. Ex his perspicuum fit quod ante diximus, carnem scilicet Verbi simul conceptam & assumptam, eandemque, imo totam Virginem, Spiritu sancto præueniente, ab omni labe peccati castificatam. Cui collata est potentia nouo more generandi, vt sine coitu viri, sine libidine concipientis in vtero Virginis celebraretur conceptus Dei & hominis. Illa enim caro quam Deus de Virgine sibi vnire dignatus est, sine vitio concepta, sine peccato nata est. Hanc tamen carnem non cælestis, non aëreæ, non alterius cuiusque putes esse naturæ, sed eius cuius est omnium hominum caro.

August. lib. de fide ad Petrum cap. 2. in med.

DIVISIO TEXTVS.

QVæritur etiam de carne Christi, an priusquam conciperetur] Hic incipit tertia pars quæ est de coniunctione assumentis, & assumpti, & durat vsque ad sextam distinctionem. Continet ergo tres distinctiones, secundum quas distinguitur in tres partes, secundum quod tria exiguntur ad coniunctionem. Quorum primum est dispositio debita in assumpto: & de hoc agitur in ista distinctione tertia. Secundo, quòd sit aliquid operans & coniungens coniungibilia: & hoc in 4. distin. quæ incipit *ibi* [Cum vero incarnatio] Tertiò exigitur vnio in hypostasi & persona: & de hoc agitur in quinta distin. *ibi* [Præterea inquiri oportet] Prima harum partium quæ tota in hac distinctio. 3. terminatur, diuiditur in tres partes, in quarum prima explanatur sanctificatio Beatæ Virginis, & modus conceptionis, quia sanctificatio eius disposuit ad conceptionem. In secunda vero quia Beata Virgo secundum totam suam carnem obnoxia fuit peccato in parentibus, quæritur, Vtrum Christus vel caro Christi secundum obnoxietatem peccati & signum obnoxietatis quod est decimatio, fuit in lumbis Patrum, sicut Abrahæ, & aliorum *ibi* [Cum autem illa caro cuius excellentia] Quia vero dictum fuit in prima parte, quod Christus carnem factam vniuit sibi, ideo in tertia parte obiicit contra, & soluit *ibi* [Illi autem sententiæ qua supra diximus] Prima harum adhuc in tres subdiuiditur, in quarum prima ostendit carnem assumptam antequam assumeretur, fuisse carnem Virginis, & peccato obnoxiam. In secunda ostendit modum sanctificationis & conceptionis Christi in gloriosa Virgine *ibi* [Mariam quoque totam Spiritus sancti] In tertia probat Beatam Virginem ex tunc omni peccato caruisse *ibi* [Quod autem facta Virgo ex tunc] Litera primæ partis per se patet.

ARTICVLVS PRIMVS.

An caro Christi antequam assumeretur, fuerit obnoxia peccato?

ORitur autem hic dubium de hoc quod concedit, carnem Christi antequam assumeretur, peccato obnoxiam: antequam enim assumeretur fuit in lumbis Patrum; & non fuit nisi sicut medicina vulneris, vt dicit Augustinus: ergo non fuit obnoxia peccato: quia obnoxium peccato non est medicina.

2 Item, Non conceditur, quòd Christus fuerit in lumbis Patrum secundum legem concupiscentiæ: lex autem concupiscentiæ est causa obnoxietatis peccati: ergo non debet concedi, quòd etiam ante fuit obnoxia peccato.

3 Item, Non conceditur, quòd caro Christi in carne Virginis vel Patrum decimata fuerit: ergo multò minus concedi debet, quòd in eis obnoxia fuit peccato.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd caro Christi dupliciter potest accipi, scilicet materialiter tantum secundum potentiam indispositam ad vnionem: & sic ipsa fuit indistincta à reliqua Virginis carne in Virgine, & à reliqua Patrum carne in Patribus, & sic fuit obnoxia peccato: & ita intelligit hoc quod Magister dicit. Potest etiam intelligi caro Christi inquantum Christi, vel cum relatione ad Christum: & sic non fuit vnquam obnoxia peccato, sed semper medicina vulneris, nec vnquam decimata, vt infra patebit. Et per hoc patet solutio rationum quæ ducuntur ad propositum: quia illæ accipiunt carnem Christi sicut Christo determinatam forma Christi, vel fide.

Et

Et quando fuit sub forma Christi,non fuit obnoxia. Fides autem determinans eam sibi, non determinauit vt obnoxiam,sicut fuit in decimis, & ratione medicinæ, & huiusmodi quæ promulgauit fides de carne Christi.

ARTICVLVS II.

An Christus non naturaliter, sed voluntarie passus sit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Pœna tamen, non necessitate,&c.] Ex hoc enim videtur sequi,quod Christus non naturaliter,sed voluntarie passus sit: quod etiam voluerunt quidam habere ex illo verbo Isaiæ 43. Oblatus est, quia ipse voluit.

Solutio. Sed quia infra proprius tractatus erit de hoc, dicendum quòd pœna dicitur pœnalitas in corpore passibili, quam Christus quidem primo voluntate & non necessitate assumpsit:quia poterat corporis naturam ita separasse à compassibilitate,sicut separauit à peccato,si voluisset: sed postquam primo voluntarie hanc pœnalitatem assumpsit, postea naturaliter & necessitate naturæ habuit, vel naturaliter secundum esse passus fuit incommoda: sicut accedens ad ignem, voluntarie quidem accedit:sed posteaquam accessit,non voluntarie, sed naturaliter igne calescit.

ARTICVLVS III.

An Beata Virgo sanctificata sit in vtero, vel ante vterum?

MAriam totam quoque Spiritus sanctus, &c.]In in isto capitulo quatuor dicuntur. Primum est de sanctificatione gloriosæ Virginis. Secundum est de modo conceptionis eius *ibi* [Potentia quoque generandi] Tertium est, ex quo,vt videtur,corpus Christi formatum fuit *ibi* [Tunc obumbrauit ipsam Dei] Quartum est, quid concepit, quia verum corpus & animam: & ideo error Manichæi conuincitur *ibi*[Carnem animatam rationali]

Circa primum horum incidit quæstio de sanctificatione Beatæ Virginis.Et quæruntur breuiter octo,scilicet an sanctificata fuerit in vtero,vel ante vterum? Secundo, an in vtero ante animationem,vel post? Tertio, an post animationem, vel ante natiuitatem,vel post? Quarto,quãta fuit sanctificatio eius in vtero? Quinto,quid addidit sanctificatio ex præuẽtu in eam Spiritus sancti,& ex inhabitatione Filij? Sexta de doctrina sanctificationis eius, & Ieremiæ & Ioannis, qui etiam sanctificati sunt in vtero. Septimo, vtrum gratia sanctificationis in vtero confirmet sanctificatos, & præcipue vtrum confirmauerit ipsam,ita quod postea peccare non potuerit? Octauo & vltimo, in quo differt gratia sanctificationis in vtero à gratia sanctificationis quæ est in sacramentis,& vtrum sanctificati in vtero ad sacramenta teneantur?

Ad primum proceditur sic: Dicit Apostolus, quod omnes in Adam peccauerunt, qui fuit forma præuaricationis omnium: cum ergo Deus pronior sit ad miserendum quamad condemnandum, omnes in Adam vel aliqui satisfacere potuerunt, & quicquid concedi potuit, concedebatur matri quæ gratia plena fuit: ergo Christus ei hoc concessit.

2 Item, Ansel. Decebat vt Virgo illa quam Deus Filio quem corde genitum vt seipsum diligit, matrem præparauit, ea puritate niteret qua maior sub Deo nequit intelligi: sed habuisse originale & amisisse, non est maior puritas quæ sub Deo intelligi potest, quia maior intelligitur nunquam habuisse: ergo hoc concessum est matri,cui concedebatur, quicquid concedi potest: quod accipitur ex verbo quod in 3.Reg.2.Salomon dixit matri, Pete à me mater mi: neque enim fas est me quicquid denegare tibi.

3 Item, Ecclesia cantat, quòd Eua fuit via mortis, & Beata Virgo via vitæ: ergo sicut illa mortis,ita ista vitæ: sed illa mortis fuit existentibus in lumbis: ergo ista via vitæ existens & existentibus in lumbis.

Sed cont. SED CONTRA: Augustin. Non potest bene esse qui non est: sed sanctificatum esse, est bene esse: ergo non conuenit non existenti.

2 Præterea,Quicquid erat in lumbis vt peccato non obnoxium, erat medicina vulneris, vt dicit August. ergo si Virgo fuisset in lumbis, vt peccato non obnoxia, fuisset medicina vulneris: sed vna efficaci medicina habita,alia superfluit: ergo superflua esset incarnatio Christi.

3 Præterea,In Ecclesia non est nisi caput & membra: capiti conuenit redimere tantum: ergo membris conuenit redimi.Cum igitur Beata Virgo fuerit membrum, sic ipsi conuenit redimi; sed dicit Augustinus, quòd cuicunque conuenit redimi, in lumbis Patrum est vt obnoxium peccato: ergo Beata Virgo in lumbis Patrum non poterat sanctificari.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd tribus de causis Beata Virgo,& quilibet alius non potest sanctificari in parentibus: quarum vna est, quòd gratia sanctificationis non habet ortum à parentibus, & ideo in eis transfundi non potest: sed peccatum habet ortum,& ideo transfunditur propagatione naturæ.Et per hoc patet solutio ad primum & ad tertium. Secunda causa: Vt dicit Augustinus, ex libidine in propagatione tanquam filia peccati innascitur causa peccati in carne: & hoc idem dicit Augustin. Libido autem hæc non est separabilis à concupiscentia mixtionis seminum; & ideo innascitur peccatum: & ideo quia Virgo Beata per hanc legem concupiscentiæ fuit in lumbis Patrum, quia futura erat venire in vterum matris suæ, non habuit in illis possibilitatem ad gratiam.Tertia causa est: quia caro non est particeps gratię gratum facientis nisi per animam distinctam: & ideo in lumbis Patrum nemo fuit secundum animam susceptibilis gratiæ.

AD ID quod obiicitur de Anselm. dicendum, quòd illa puritas non intelligitur per comparationem ad ante, sed ad post. Habetur enim originale per comparationem ad ante vnde contrahitur,& per comparationem ad post, quia ad malum inclinat.Christus autem Deus homo non habuit secundum comparationem ad ante, nec ad post: vnde sub illa est puritas quæ ad ante habet originale, quia contraxit: sed non ad post, quia post legem concupiscentiæ ad malum inclinare non potuit.

ARTICVLVS IV.

An caro Beatæ Virginis fuit ſanctificata ante animationem, vel poſt?

SEcundo quæritur, Vtrum caro eius ſanctificata fuerit ante animationem, vel poſt? Hoc enim quidam præſumpſerunt dicere, ſcilicet quod contraxit quidem originale in cauſa & materia corporis: ſed quia Spiritus ſanctus & anima ſimul venerunt ad corpus, & Spiritus ſanctus omnibus mobilibus mobilior eſt, ideo præuenit animam in introitu corporis, & emundauit vt animam originali reatu inficere non poſſet.

2 Et hoc nituntur probare ſic: Beata Virgo ſignificatur per arcam, & anima eius per vrnam auream, & gratia eius per manna: ergo cum arca circumtecta fuit ex omni parte auro antequam vrna poneretur in ea, caro fuit præuenta munditia Spiritus antequam anima veniſſet ad ipſam.

3 Præterea, Vt habitum eſt, maior eſt puritas eius quæ poteſt eſſe ſub Deo: ſed hæc eſt vt in cauſa habeat & non in reatu, cum filius verus homo & Deus nó habeat nec in cauſa nec in reatu.

4 Præterea, Quæ eſſet cauſa quod Deus de illa ſanctificatione expectaret, donec corpus inficeret animam, cum ante ipſam præſtare poſſet? conſtat quod nulla. Cum igitur quicquid concedi poteſt, conceſſit matri, videtur quòd hæc conceſſit.

5 Præterea, De Antichriſto qui erit inſtrumentum diaboli, legitur in quadam Gloſſa ſuper Danielem, quod etiam in matre diabolus incrementum ſibi procurat: ergo per oppoſitum de ea quæ eſt quaſi inſtrumentum Dei, videtur quod Deus ipſum corpus procurare debeat ne animam inficiat.

6 Præterea, Legitur de Ieremia: Priuſquam te formarem in vtero noui te. Formatio autem (vt dicit Auguſt.) eſt in infuſione animæ: ergo nouit Ieremiam antequam animam infunderet: conſtat autem quod loquitur de notitia approbationis per gratiam: ergo Ieremiam approbauit per gratiam antequam animaret: ergo multo fortius matrem.

7 Item, Luc. 1. ſupet illud, Spiritu S. replebitur adhuc ex vtero, Gloſſ. Necdum erat illi ſpiritus vitæ, & iam inerat ſpiritus gratiæ: ergo multo fortius ſic fuit in matre, & ita erat ſanctificata ante ſpiritum vitæ: cum igitur ſpiritus vitæ ſit anima, erat ſanctificata ante animationem.

Sed contra. SED CONTRA. Sanctificatio in vtero eſt contra reatum originalis, & non contra pœnam, vel concupiſcentiam ipſius. Probatio: Quia contraria non manent cum gratia: ergo reatus habet contrarietatem ad gratiam: ſed caro non eſt ſuſceptibilis reatus: ergo nec gratiæ.

2 Item, Ordo eſt in partibus hominis ad Deum, ita quod corpus eſt ſub anima, & anima ſub Deo: ergo in deſcenſu gratiarum Deus dando gratiam, vicinius ſe habet ad animam quam ad corpus: ergo effectus gratiæ per animam debet tranſire in corpus.

3 Item, Dicit Dionyſ. quòd lex diuinitatis eſt per prima media, & per media poſtrema adducere: cum ergo anima ſit media, per animam debet reduci corpus ad ſtatum gratiæ.

SOLVTIO. Dicimus, quòd Beata Virgo non fuit ſanctificata ante animationem: & qui dicunt oppoſitum, eſt hæreſis condemnata à Beato Bern. in epiſtola ad Lugdunenſes, & à Magiſtris omnibus Pariſienſibus. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Spiritus ſanctus mouetur quando per motiones in animas ſanctas ſe transfert: non quidem in ſe, ſed in donis gratiarum: & ideo primo venit in animam, & per ipſam ſanctificat corpus. Vnde hoc eſt falſum quod præcederet animam in corpus per inhabitantem gratiam gratum facientem.

AD ALIVD dicendum, quòd illa expoſitio allegorica eſt: & non eſt ſimile: quia quod erat in arca materialiter dicebatur, & aliter ordinabatur hoc in natura: & gratia non ita ſe habuit, quia gratia corporis non erat niſi ab anima: & eſt ſimile ſi aurum vrnæ eſſet anima, & aurum arcæ procederet ab vrna: ſed hoc ars facere non potuit, & ideo operibus diuiſit.

AD ALIVD dicendum, quòd illa puritas ſecundum animam eſt accipienda: quia corpus poterat bene Chriſtus ſumere ſine pœnalitate, & tamen non fecit: vnde pœnalitas carnis impuritas non eſt: vnde purum & impurum ad animam referuntur: & illam habuit maiorem quæ potuit eſſe ſub Filio, vt prius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd multæ ſunt cauſæ, quod Deus voluit eam prius animari: quarum vna eſt, quòd aliter gratiæ ſuſceptibilis non fuiſſet. Secunda eſt: quia aliter liberatione quantum ad animam non indiguiſſet, & minores gratias egiſſet. Tertia cauſa fuit firmitas ſententiæ: quia dixit, Morte moriemini. Quod de vtraque morte in propagatione intelligitur. Et multæ aliæ poſſunt aſſignari.

AD ALIVD dicendum, quòd diabolus non ita præparat nutrimentum Antichriſto, quod nutriat cum peccato, vel infundat amplius peccatum in eum quam originale: ſed dicitur nutrire, quia incendit complexionem ſanguinis matris, vt caro generata in prole amplius inclinabilis ſit ad peccatum quam in alio. Et ex oppoſito nihil prohibet, imo pium eſt credere de Beata Virgine, quod caro eius etiam ex primis complexionantibus in matre, non ita fuit feruida ad libidinem ſicut caro alterius: hoc tamen non poteſt probari aliter, niſi quia pium eſt credere. Sed ex maiori concupiſcibilitate (vt ita dicam) non habet caro vt amplius vel minus inficiat animam originali peccato: ſed potius ex hoc quod tota corrupta eſt in primo parente peccante, in quo tota fuit: & ideo etiam non niſi vnum peccatum transfudit: & ideo dicit Auguſt. quòd omnis homo fuit Adam in natura præter Chriſtum.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur de notitia prædeſtinationis: & ideo ſequitur etiam, Antequam exires de ventre ſanctificaui te: vt notificaret etiam gratiam prædeſtinationis cum gratia ſanctificationis quæ poſt formationem puerperij datur in vtero.

AD ALIVD dicendum, quòd ſpiritus vitæ dicitur ibi non anima, ſed attractatio ſpiritus vitalis ab vtero libera, id eſt, antequam caperes libere ſpiritum vitalem ſeparatus es à matre.

ARTI

ARTICVLVS V.

Vtrum post animationem & ante natiuitatem ex vtero sanctificata fuerit?

TErtio quæritur, An post animationem, & ante natiuitatem data sit ei gratia? Et videtur, quod non. Augustinus: Quod natum non est, renasci non potest: sed gratia sanctificationis regenerat: ergo non datur nisi natis.

2 Item, In maternis vteris scias paruulos renasci non posse, dicit Augustinus, & ex hoc concluditur, vt prius.

IN CONTRARIVM sunt auctoritates supra inductæ de Ioanne & Ieremia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ante natiuitatem ex vtero sanctificata fuit: sed quo die, vel qua hora nescire quemquam hominem, nisi per reuelationem: nisi quod probabilius est, quòd cito post animationem conferatur, quam longe expectetur.

AD OBIECTA ergo dicendum, quòd August. loquitur de gratia sacramentorum quæ conferuntur per ministrum: quia in illis confertur gratia. Vnde cum operatio ministri non sit nisi super distinctas personas, non potest hæc gratia dari nisi distinctis extra vterum. Vel dicendum, quòd natiuitas duplex est: in vtero cum animatur puerperium, & ex vtero cum puer prodit ad lucem: & quod Augustinus dicit, intelligitur de prima natiuitate si generaliter accipiatur.

ARTICVLVS VI.

Quanta fuit sanctificatio Virginis in vtero?

QVarto quæritur, Quanta fuerit eius sanctificatio in vtero? Et videtur, quòd deleuerit reatum originalis, & actum qui est fomes, sic: In Ieremia & Ioanne deleuit reatum: ergo cum plus contulerit Beatæ Virgini quam illis, in ipsa debuit delere vtrunque.

2 Item, Dicit Augustinus, quòd propter inclinationem concupiscentiæ modo non possumus dicere, peccatum non habemus: cum igitur potuerit hoc dicere (vt idem dicit) videtur, quod inclinationem illam non habuerit: & hoc est fomes: ergo fomitem non habuit.

3 Præterea, Nihil est quòd quidam soluentes dicunt, quòd habuit secundum habitum, sed non secundum actum inclinandi in malum: qualitas enim per se actiua semper agit actum, dummodo inueniat subiectum in quod agat, vt calidum, frigidum, & huiusmodi: sed fomes est qualitas per se inclinans ad malum: ergo semper inclinabit, quia semper subiectum inuenit, id est, sensualitatem & liberum arbitrium arbitrium.

4 Præterea, Nihil etiam videtur quod alij dicunt, quòd fomes facit duo, scilicet inclinat ad malum, & quoad hoc in Beata Virgine sublatus fuit: & facit difficultatem ad bonum, & quo ad hoc remansit: quia ex eodem & non alio difficultatem facit ad bonum quod inclinat ad malum: & ex hoc etiam consequenter si tolleretur inclinatio ad malum, tolleretur difficultas ad bonum.

5 Sunt autem alij qui voluerunt dicere, quòd totus fomes sublatus fuit quoad personam, sed remansit quoad naturam, hoc est, quòd in ipsa habitus fomitis nullus fuit: sed si concepisset, adhuc propter naturam corruptam, peccatum originale in paruulum traiecisset. Solutio autem ista dupliciter est falsa. Vno modo: quia est contra literam quæ dicit hic, quòd Spiritus sanctus præueniens in eam, à peccato purgauit & à fomite liberauit: ergo inuenit fomitem in ea, quem vel debilitauit (vt dicit Magister) vel totaliter euacuauit. Alio modo: quia ponamus per impossibile, quia impossibile est hoc matri Dei (vt dicit Ambros.) quod post Christum genuerit filium, constat quòd originale habuisset: ergo hæc operatio fomitis nunquam fuit euacuata, quæ est res alterius.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd habitus fomitis dupliciter consideratur: in vigore suo, scilicet inclinans quantum est de se ad mortale peccatum & veniale: & in habitu tantum, & in dispositione tantum. Est enim habitus expeditus ad actum, & est habitus non expeditus ad actum propter habitus contrarios impedientes, licet non sint in eodem subiecto proximo, tamen in eodem subiecto communi. Et est dispositio quædam remanens post habitum, quæ debilis est & de facili purgabilis: tamen quandoque non cito purgatur propter cohærentiam eius cum subiecto: quia scilicet profunde inficit, licet parum inficiat. Vnde dicimus sine præiudicio, quòd sanctificatio Beatæ Virginis abstulit vim inclinandi ad veniale & mortale quantum est de se, habitum originalis peccati & reatum: & secundum dicta Magistri hic, & Damasc. mansit adhuc in habitu & dispositione non inclinantibus. In Ieremia autem & Ioanne mansit inclinans ad veniale, non autem quantum est de se ad peccatum mortale. *Solutio.*

AD DICTVM August. dicendum, quòd ipsa hoc dicere potuit, quia etiamsi habitum habuit, non tamen inclinauit ad malum, nec retraxit à bono.

AD ID quod contra hanc solutionem obiicitur, dicendum quod inuenit subiectum dispositum, imo cum contraria dispositione, sicut liberum arbitrium & rationem: & ille contrarius habitus reprimit actum fomitis ne in aliquo manifestari possit. De aliis solutionibus videtur dicendum, vt procedunt obiectiones: quia illæ fundamentum dicti sui à senioribus non habent.

ARTICVLVS VII.

Quid addiderit sanctificatio ex præuentu Spiritus sancti in Beatam Virginem?

QVinto quæritur, Quid addiderit sanctificatio ex præuentu in eam Spiritus sancti? Si enim decebat vt illa puritate niteret, quæ maior est sub Deo: tunc videtur etiam habitus fomitis non remansisse in ea: & nihil addere potuit. Si dicatur, quòd addidit quoad statum puritatis maioris, non quod ante impura fuit: contra hoc est litera quæ dicit, quòd fomitem extenuauit.

Solutio. SOLVTIO. Hoc iam facile est determinare, quia addidit, habitum fomitis extinguendo. Et si quæritur, Quid adhuc addit inhabitatio deitatis Filij? Dicendum, quòd dispositionem auferendo: sicut enim ante habitum est dispositio, ita etiam post habitum est aliqua dispositio frequenter remanens: sed tunc remanere non potuit, quia totum corpus resplenduit lumine inhabitantis in se deitatis: & hoc significatur Ezech. 43. vbi dicitur, quod ingressa est gloria Domini in templum per viam portæ Orientalis, & resplenduit terra à maiestate eius.

ARTICVLVS VIII.

Quomodo differt sanctificatio Beatæ Mariæ Virginis à sanctificatione Ioannis & Ieremiæ?

SExto quæritur de differentia sanctificationis eius ad sanctificationem Ioannis & Ieremiæ. Et quare hi magis aliis sanctificati leguntur? Et videtur, quòd non sit differẽtia: quia dicit Augustinus, quòd in carne præter peccatum viuere, est solius Redemptoris: ergo videtur, quòd præter peccatum non vixit gloriosa Virgo.

2 Præterea, Ieremias & Ioannes etiam peccauerunt. De Ieremia patet, vbi dicitur: Ecce tetigi labia tua. Tactus enim labiorum (vt vult Gregorius) est purgatio peccatorum. Similiter de Ioanne, cum venit ad ipsum Christus vt baptizaretur ab eo, Matth. 3. dixit Ioannes: Ego à te debeo baptizari, ibi Gloss. id est, à peccato mundari: ergo in peccato veniali omnes sanctificati fuerunt similes.

Quæstiuncula. Præterea quæritur, Quare hæc gratia nulli Patriarcharum est data, sed vni Prophetæ? & Ioanni qui est terminus legis & Prophetarum, & Beatæ Virgini?

3 Præterea, Videtur enim, quod Iob fuerat sanctificatus in vtero, & tamen virgo non fuit: quia dicit, Ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero egressa est mecum. Qui autem habet vnam virtutem, habet omnes: ergo omnes habuit, & sic in vtero sanctificatus fuit.

4 Præterea, Ad Rom. 9. & Malach. 1. Iacob dilexi: ergo etiam Iacob videtur esse sanctificatus.

5 Præterea, De Ieremia dicitur similiter: Antequam exires de ventre sanctificaui te. De Ioanne, Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ: ergo de matre Domini plus aliquid debet intelligi, etsi non dicatur.

6 Præterea, Augustinus dicit, quòd omnes apparitiones factæ Patribus ordinabantur ad vnam qua Christus in carne apparuit: & omnia miracula ad vnum quo diuinitas humanæ naturæ sociata fuit: ergo videtur, quòd omnis sanctificatio in vtero facta, ad sanctitatem in vtero de qua dictum est, Quod nascetur ex te sanctum, non sanctificatum, ordinari debuit. Cum ergo Isa. 7. hoc lucidissime prædixit, etiam sanctificatus in vtero fuisse debuit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Beata Virgo nunquam peccauit: & hoc hic expresse habetur in litera.

Ad obiectum contra, dicendum quòd in carne viuere sine peccato contracto & facto solius Filij Dei est: sed Beata Virgo contraxit peccatum prius, & postea sanctificata fuit.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo Ieremiam & Ioannem venialiter peccasse, sed non Virginem gloriosam propter honorem Domini.

AD 1D quod vlterius quæritur, sine præiudicio dico, quòd hæc gratia ordinatur ad opera perfectionis, præcipue in continentia, & cum coitus sine libidine esse non possit, eis non conueniebat dari hanc gratiam: quia propter semen promissum generationi operam dabant quæ cum concupiscentia erat permixta. Quòd autem Ieremiæ dabatur, fuit: quia ordinem habuit ad sanctitatem in vtero in apertissima expressione plus omnibus Prophetis: quod sic probatur, Inter omnes expressius prophetauerunt de modo natiuitatis Domini Isa. 7. & Ierem. 31. Isaias autem dicit sic: Ecce virgo concipiet & pariet filium: vbi non exprimit nisi dispositionem matris, scilicet quod virgo conciperet & pareret. Sed Ieremias sic dicit: Nouum faciet Dominus super terram, & fœmina circundabit virum. Et ante hoc: Vsquequo deliciis dissolueris filia vaga? Nouum autem non esset si mulier conciperet: ergo in hoc solo intelligitur quod dixerat Isa. Præterea nouum non esset purum hominem de vno solo homine fieri: quia hoc factum fuit quando Eua sumpta est de Adam: ergo in hoc vult coniunctionem humanitatis cum deitate. Cum autem dicit, circundabit, dicit contractionem infiniti ad arctitudinem vteri. Cum autem dicitur, virum, intelligitur perfectio eius in anima & habitibus animæ, qui sunt sapientia, & gratia. Per hoc autem quod præcesserat, Vsquequo deliciis dissolueris filia vaga? notat prædicationem castitatis deinceps in omne tempus, quo filiæ non quærunt resolui delicioſis amplexibus, sed castis amplexibus Deo adhærere. Ioannes autem hanc sanctitatem in vtero exultando in suæ matris vtero demonstrauit, & postea etiam digito mundo ostendit: & ideo ille propinquius ordinabatur & sanctius vixit. Sed præ omnibus illa recipit sanctitatem quæ sic ad sanctitatem accessit, vt de ipsa sumeretur quod Deo vniretur. *Adquæstiunculam.*

AD ALIVD dicendum, quòd Iob non fuit in vtero sanctificatus: sed tangit gratiam gratis datam sibi in complexione corporis, ex quo habuit quod facilius inclinabatur ad misericordiã quam alius homo: sicut quilibet homo vni virtuti magis est vicinus secundum complexionem suam quam alius.

AD ALIVD dicendum, quòd de dilectione prædestinationis intelligitur.

ARTICVLVS IX.

An sanctificatio confirmet sanctificatos, & præcipue Beatam Virginem?

SEptimo quæritur, Vtrum hæc gratia quæ dicitur sanctificatio in vtero, confirmet sanctificatos, & præcipue Beatam Virginem, quæ postea peccare non potuerit? Hoc enim videtur per

Ambro

Ambrosium in libro de virginitate gloriosæ Virginis, vbi dicit, quòd impossibile fuit Virginis vterum quem Filius inhabitando consecrauerat, alienæ copulæ coitu incestari: cum igitur similis ratio sit de aliis actibus imperfectionis & peccati, videtur ipsa non potuisse peccare.

2 Item, Indecentia non competit Christo: sed obiurgatio matris si peccaret, redundaret in aliquod vituperium, quod indecens videretur parentes malos habere: ergo videtur, quòd non potuit peccare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc gratia non confirmat eos quibus datur: sed verum est quidem, quòd in Beata Virgine remouet habitum ad malum, vt scilicet ex parte habitus non habuerit inclinans. Quod autem dicit Ambrosius, intelligitur de impossibilitate quæ est ex incongruitate: quia incongruum fuisset, vt vterum qui fuerat templum Filij Dei, viro corrumpendum præberet: & hæc impossibilitas est immobilitas honestatis ex libera voluntate. Et per hunc modum procedit obiectio sequens, quæ probat hoc per modum indecentiæ.

ARTICVLVS X.

An hæc gratia abundet vel deficiat à gratia quæ est in sacramentis?

OCtauo & vltimo quæritur, Vtrum hæc gratia abundet vel deficiat à gratia quæ est in sacramentis? Et videtur, quòd deficiat: quia non imprimit characterem, vt baptismus.

2 Item, Non aperit ianuam quam aperit baptismus: ergo videtur, quòd deficiat.

Contra. CONTRA: Baptismus non ita debilitat fomitem quin instiget ad mortale, vel veniale peccatum: gratia sanctificationis in vtero adeo debilitat, quòd non instigat quantum est de se: ergo videtur, quòd abundet.

2 Item, Abundans & non diminutum datur illis qui sunt specialis priuilegij & prærogatiuæ: sed specialis priuilegij & prærogatiuæ sunt sanctificati in vtero: ergo datur eis gratia amplior.

Quæstiuncula. IVXTA HOC vlterius quæritur, Vtrum teneantur recipere sacramenta? Et videtur, quòd non: quia Deus suppleuit in eis vicem sacramenti abundantius: ergo cum maior sit operatio Dei quam ministri, non oportet suscipere sacramenta.

Sed contra. SED CONTRA: Ieremias & Ioannes circuncisi fuerunt: ergo tenentur ad sacramentorum susceptionem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in quibusdam magis abundat gratia sacramentalis, & in quibusdam deficit ad gratiam vel sanctificationem in vtero. Quantum ad ea quæ sunt substantialia saluti & gratiæ, vt ordo in bonum, & remotio à malo, magis abundat gratia sanctificationis in vtero quam sacramentalis: quantum ad alia vero minus abundat, sicut est impressio characteris, & apertio ianuæ quæ fit in sacramentis, inquantum in eis operatur Passio quæ soluit pretium.

Ad quæstiuncu-lam. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum, quòd tenentur recipere sacramenta propter præceptum: non enim circuncisio tantum est data in remedium, sed etiam in signum: & ideo propter opus operans oportebat suscipere, & non propter opus operatum; nisi forte Beata Virgo & Ioannes baptizati fuerint propter impressionem characteris.

ARTICVLVS XI.

An gloriosa Virgo per suam potentiam generatiuam aliquid egerit in conceptione Filij?

DEinde incidit dubium de secunda parte huius capituli, vbi dicit [Potentiam quoque generandi absque viri semine Virgini præparauit] Vbi quæruntur duo, Vtrum Beata Virgo per potentiam generatiuam suam aliquid actiue egerit in conceptione Filij? Secundo, quid sit quod dicit, quòd Spiritus sanctus præparauit potentiam generatiuam?

Circa primum proceditur sic: Apud omnes Philosophos naturales suppositum est, quòd virtus informatiua est in semine maris, & non fœminæ: & hoc probatur per ova venti, ex quibus non formatur pullus propter defectum virtutis informatiuæ. Cum igitur virtutis formatiuæ sit formare & conuertere in membra similia & dissimilia, nihil talium conuenit virtuti matris: ergo nec potentiæ generatiuæ Virginis; ergo ad formam membrorum & corporis, potentia generatiua Virginis nihil fuit operata.

2 Item, Philosophus in libro de animalibus 16. dicit, quòd anima est in semine, sicut artifex in artificiato: constat autem, quòd non intelligit de anima prout est actus corporis organici physici potentia vitam habentis, quia semen non est tale corpus: ergo intelligit de virtute formatiua: ergo iterum non est à matre.

3 Item, Ibidem dicit, quòd virtus seminis formationem & conuersionem & animationem triplici calore coniuncto sibi operatur: calore enim ignis conuertit, & calore cæli format, & calore animæ præparat ad vitam: nihil autem tale est in matre: ergo non operatur in his.

4 Item, In lib. de vegetabilibus ponuntur proprietates maris & fœminæ. Et fœminæ sunt humidum, & frigidum: quia illa conueniunt sigillationi formarum & receptioni, eo quod humidum conuenienter recipit, & frigidum conuenienter retinet. Masculi autem proprietates sunt calidum, & siccum, quæ bene sigillant: quia calidum aperit sigillandum, & siccum penetrat per Angulos acutos. Ergo cum sigillantis sit formare, conuertere, & huiusmodi: hoc erit maris, & non fœminæ: ergo nec Beata Virgo habuit hoc ad Christum.

5 Item, Quicquid de aliis dicatur in conceptione Christi conuersio, formatio, viuificatio, vnio simul facta sunt: ergo non poterant fieri à virtute creata, sed increata: ergo non à Beata Virgine.

6 Item, In masculo dicit, quòd præuenit ipsam Dei per se sapientia, tanquam diuinum semen: constat autem, quod non fuit semen quoad materiam, quia hoc esset hæresis, quia ille est pater ex cuius semine formatur materialiter infans,

& sic patrem Christus haberet secundum generationem temporalem : ideo relinquitur, quòd fuit semen quoad virtutem seminis, scilicet formando, confortando, conuertendo, figurando, componendo,& huiusmodi : ergo hoc non fuit virtute Virginis gloriosæ, sicut quidam dixerunt.

Sed contra. SED CONTRA:Propter solam materiam non dicitur mater : quia per hoc aurum esset mater annuli : ergo videtur, quòd prius aliquid fecerit quam quod materia in ipsa acciperetur.

2 Item, Dicunt quidam Philosophi, quòd puer pendet ad matricem,habens venas ad venas matricis, & neruos ad neruos matricis, & arterias ad arterias : vt sic hauriat sensum & motum in neruis, & nutrimentum in venis, & vitam & vitalem spiritum in arteriis : ergo videtur,quòd operatio matris sit plus quam dare materiam.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd totum quod est simplex operatio ad formam, & ad speciem hominis, & vnionem, fecit Spiritus sanctus : sed quoad materiam, & fomentum loci conuenientis fouentis caloris extrinsecus, operabatur potentia generatiua Beatæ Virginis, sicut & in aliis fœminis fit : vnde primæ rationes licet indecedentes sint tantæ sanctitati : ideo autem adductæ sunt : quia quidam dicere præsumpserunt,quòd potentia generatiua Virginis Christus sit formatus, & alia plura abominabilia de hoc scripserunt & dixerunt.

AD ILLVD autem quod in contrarium dicitur, obiiciendum quòd non est sola materia in matre accepta, sed etiam opera per modum fomenti adiuuantis extrinsecus : sicut operatur natura matricis,scilicet frigida,& sicca : & figuram coagulando per frigidum, & retinendo per siccum figuram. Et sicut operatur calor naturalis ad esse per fomentum, & ad qualitates meliores complexioni inducendas : sed ista non operantur sicut natura intrinseca conuersionem, formationem,& figurationem.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non fit nisi ad fomentum,quòd patet: sensus enim & motus non deriuantur à matre, sed à cerebro quod formatur in puero : & nutrimentum ab epate, non matris, sed quod formatur in puero : & vitalis spiritus à corde formato in puero : & ideo talia fouentia sunt,& non operantia. Præcipue autem hoc verum est in Virgine gloriosa, in qua hæc omnia simul perfecta sunt. Dicunt tamen quidam,quòd aliquid operata fuit ad conceptum per consensum fidei, quando dixit, Fiat mihi secundum verbum tuum : sed hoc non est dicendum : quia iste consensus non operatur ad hoc, sed remouet obicem ne conceptus in ea fieret. Obex enim ad hoc fuit dissensus eius, & quando consensit,obex remotus fuit.

ARTICVLVS XII.

Quid sit dare Beatæ Virgini potentiam generatiuam Verbi Dei, & an hæc sit à Spiritu sancto?

SEcundo quæritur, Quid sit dare ei generatiuam potentiam Dei Verbi? Dicit enim Ioannes Damasc. Dico sic : Potentiam deitatis Verbi receptiuam præparans simul & generatiuam. Aut enim idem est præpare ad receptionem,& generatiuam dare,aut aliud. Si idem, tunc non videtur Virgo esse mater, nisi quia recepit per ministerium materiæ & vteri : & hoc videtur esse parum. Si autem aliud, tunc videtur generatiua aliquid agere in conceptu.

2 Præterea, Hæc bene conceditur,Virgo generat Filium : ergo cum ly generat, vel genuit, dicat per modum actionis generationem, videtur egisse in conceptu.

3 Præterea, Quidam dixerunt,quòd Spiritus sanctus excitauit virtutem generatiuam in Beata Virgine, vt exire posset in actum generationis. Sed hoc videtur falsum : quia excitans virtutem est pater in generatione. Spiritus autem sanctus non est pater Christi, etiam secundum generationem humanam,vt infra probabitur.

4 Præterea, Secundum hoc non videtur generatio Christi de Virgine esse miraculosa : quia si cæcus illuminetur, postea non est miraculum ipsum videre : ergo similiter si Virginis potentia generatiua ad actum excitetur, non erit miraculum postea ipsam generare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd dare potentiam generatiuam nihil aliud est quam præparare generatiuam Virginis ad actum qui debetur matri secundum naturam matris: hic autem actus, vt habitum est, non est formare, & conuertere, & figurare, nisi sicut coadiuuando extrinsecus, & ministrare materiam in qua fiant conuersio, & formatio, & alia huiusmodi : ministrare, inquam, materiam, & locum conuenientem. Præparare autem ad suscipiendum,est sanctificare ipsam vt vterus eius deitati congruat suscipiendæ : & ideo dicit, quòd dedit ei potentiam receptiuam Dei Verbi,& simul cum illa generatiuam:quia prius secundum rationem fuit recipere, & postea generare.

AD ALIVD dicendum, quòd Virgo verissime genuit Christum,vt mater : sed mater non habet principalem actum formationis, sed potius id quod in generatione est per modum efficientis.

AD ALIVD dicendum, quòd non videtur vere recipiendum hoc verbum quod excitauit virtutem eius generatiuam : sed potius dedit ei eam, non in se quidem, quia ex natura habuit, sed vt esset expedita ad actum talem qui competit matri.

AD ALIVD dicendum, quòd conceptus filij fuit miraculum omnium miraculorum : & non est simile de cæco illuminato : sed simile esset,si cæcus videret : tunc enim & potentia, & actus essent miraculosa : sicut hic ipsa Virgo manens,concepit,& peperit.

ARTICVLVS XIII.

An conueniebat annuntiationem fieri Beatæ Virgini de conceptione Filij?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Angelus virginem alloquens ait] Et gratia huius quæritur de annuntiatione facta per Angelum ad Beatam Virginem: & quæruntur quinque : quorum primum est, vtrum conueniebat annuntiationem fieri? Secundum,vtrum conueniebat

niebat eam fieri per Angelum? Tertium, de quo ordine fuit Angelus annuntians? Quartum de modo annuntiationis. Quintum & vltimum de fine annuntiationis.

Circa primum obiicitur sic: Glossa super Matth.1. dicit, quòd prophetia prædestinationis sine nostro impletur arbitrio, vt Virginem parere. Cum igitur vt dicit Glo. super Lucam primo, Annuntiatio sit ad consensum arbitrij Virginis habendum, videtur annuntiatio esse superflua. Super illud enim Lucæ 1. Discessit Angelus ab ea, dicit Gloss. Accepto Virginis consensu cælestia petit Angelus.

2 Item, Gregorius, Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum: sed annuntiatio fuit persuasio ad credendum: ergo magis fuit ad euacuandum fructum fidei quam ad iuuandum. Cum ergo annuntiatio fuerit ad fidem Virgini faciendam, videtur quòd non debuit fieri. Quòd autem annuntiatio construxerit fidem per rationem, patet ex verbis Angeli, Spiritus sanctus superueniet, &c. &, Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et ex hoc quod dixit Elisabeth, Beata quæ credidisti.

3 Præterea, Sine operatione Angeli mediante Deus operatur gratiam: cum ergo incarnatio magis aliquid fuit quam gratia quæ datur Sanctis: ergo hanc Deus perficere debuit per seipsum: sed annuntiatio est ad incarnationem: ergo Deus eam debuit facere per seipsum.

4 Præterea, Augustinus in quarto de Trin. dicit, quòd apparitiones factæ Patribus, factæ sunt per Angelos, & ordinabantur ad incarnationem Filij vt ad finem: cum igitur finis dignior sit eo quod est ad finem, & illa fecerit per Angelos, annuntiatio non debuit fieri per Angelum, sed interiori illuminatione per Deum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd conueniebat fieri annuntiationem per Angelum ad habendum Virginis consensum. Ad primum autem quod contra est, dicendum quòd prophetia prædestinationis non impletur sine nobis consentientibus, sed sine nobis operantibus.

AD ALIVD dicendum, quòd fidei virtutem Angelus non intendit ædificare per annuntiationem in Virgine, quia illa fide pleniſſima fuit: sed quia illa humillima fuit, alta de se non præsumens: & cum altissimum sit esse Matrem Dei, hoc de se ex sua reputatione non debuit præsumere, nisi instructa per Angelum: & ideo fides quam construxit annuntiatio, est fides scientiæ & opinionis: vt hoc scilicet opinari & scire & credere posset, vt de ipsa hoc fieret. Quòd autem fieret per aliam, quæcunque ad hoc eligeretur, futurum esse credebat. Et talis fides bene quærit rationem & reuelationem laudabiliter, & sine his de se tam magna credere esset vituperabile.

AD ALIVD dicendum, quòd incarnatio aliquid magis est quam gratia, sed non annuntiatio: & ideo licet incarnationem Deus per se fecerit, non tamen annuntiationem.

AD ALIVD dicendum, quòd illæ apparitiones ordinabantur ad apparitionem Filij in carnem, sed non ad annuntiationem: & ideo non procedit obiectio.

ARTICVLVS XIV.

An conueniebat annuntiationem hanc fieri per Angelum?

SEcundo quæritur, Vtrum conueniebat fieri per Angelum? Et videtur, quòd non. Angeli enim illuminatores superiores sunt his quos illuminant, vt dicit Dion. sed nullus Angelus superior fuit Beata Virgine: ergo nullus eam illuminare debuit. Annuntiatio autem fuit illuminatio de concipiendo Christum: ergo nullus Angelus ei hoc nuntiare debuit. Quod autem Virgo Beata superior fuit, dicit Hieron. in sermone, quòd exaltata est super omnes choros Angelorum ad cælestia regna.

2 Item, Deus vicinior erat per gratiam cordi Beatæ Virginis quam Angeli: ergo magis conueniebat illuminationem transisse per eam ad Angelum, quam è conuerso.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Dion. quòd tota dispensatio incarnationis Christi est per Angelos annuntiata. Illi nuntiauerunt, illi Magos cautos reddiderunt, pastoribus prædicauerunt: ergo conueniebat fieri per Angelum.

2 Item, Ad ecclesiasticam hierarchiam secundum ordinem descendunt illuminationes à hierarchia cælesti: sed Beata Virgo fuit de Ecclesiastica hierarchia: ergo ad ipsam ab Angelis debuerunt descendere illuminationes.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut probant vltimæ rationes, annuntiationem per Angelum conueniebat fieri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Beata Virgo excellentior fuit ex vitæ merito, sed infetior erat quoad statum: & descensus illuminationum præcipue est secundum statum sacri ordinis & hierarchiarum.

AD ALIVD dicendum, quòd viciniot erat cordi Virginis per inhabitantem gratiam: sed non per contemplationis modum, quia Angeli videbant facie ad faciem, Beata Virgo autem in speculo & ænigmate: & ideo secundum ordinem reuelationis Angelus fuit vicinior: & ideo ab ipso ad Virginem descendit illuminatio.

ARTICVLVS XV.

De quo ordine fuit Angelus nuntians incarnationem Christi?

TErtio quæritur, De quo ordine fuit Angelus nuntians? Videtur, quòd de superioribus. Dicit enim Gregor. Summum quippe Angelum mitti dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat: ergo non solum fuit de superiori ordine, sed etiam summus in illo.

2 Item, Super illo Isa. 63. Quis est iste qui venit de Edom; Glo. Hieron. dicit, quòd est vox inferiorum Angelorum ignorantium Christi incarnationis mysterium: sed nuntians non ignorauit: ergo de inferioribus non fuit.

3 Et hoc etiam videtur prætendere nomen Angeli: quia Gabriel fortitudo Dei interpretatur.

Sed contra. SED CONTRA: Dionyſius,& Gregor.dicunt, quòd ſuperiora agmina vſum exterioris officij non habent: ergo de ſuperioribus nullus miſſus fuit. Si forte dicatur,quòd hoc habet inſtantiam Iſa. 6. Volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus quem forcipe de igne altaris acceperat. Contra: Dionyſ. dicit,quòd non fuit vnus de ſuperioribus, ſed ſuperioris ſubdelegatus, & ab officio eius quod eſt incedere, denominatus. Si autem dicatur, vt quidam dicunt, quòd incarnationis myſterium fuit præter ordinem naturæ, & ideo præter legē ordinis annuntiari debuit. Hoc nihil eſt: quia incarnatio etſi ſit præter ordinem naturæ: non tamen eſt præter ordinem gratiæ, & Angelorum ordines ſecundum dona gratiarum diſtinguuntur.

2 Prætérea, Cuiuſcunque eſt officium aliquod,eiuſdem eſt ſupremum in illo officio: Archangelorum eſt officium annuntiare ſecreta: ergo ſupremum in illo officio: ſed ſupremum eſt incarnatio Chriſti: ergo hoc debuit nuntiare Archangelus.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd Angelus ille fuit de ordine Archangelorum, ſicut canit Eccleſia, dicens, Gabrielem, Archangelum ſcimus diuinitus te eſſe affatum: & ita dicunt Sancti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregor. intelligit non de ſummo ſimpliciter, ſed de ſummo de ordine Archangelorum. Vnde dicit hæc verba: Angeli quippe nuntij, Archangeli ſummi ſunt nuntij dicti. Et ſequitur. Quippe nuntium ſummum, &c. ſicut ſupra inductum eſt.

AD ALIVD dicendum,quòd Angeli (vt dicit Auguſtinus)ſciuerunt incarnationis myſterium: ſed profunditatem diuini conſilij ſuper incarnatione non ad plenum ſciuerunt: & ideo de hoc inſtrui voluerunt: nec quærunt, Quis eſt iſte,ex eo quod ignorent perſonam: quod patet: quia non reſpondetur eis de perſona, ſed de tempore. Ego,inquit,qui loquor iuſtitiam. Vnde altitudinem conſilij circa hoc volebant diſcere. Et hæc ſolutio concordat Auguſtin.& Dionyſ.

AD ALIVD dicendum, quòd nomen ſortitus eſt Angelus ab officio: quia ſcilicet fortem, qui aëreas poteſtates debellare venerat nuntiauit, vt dicit Gregorius.

ARTICVLVS XVI.

Quis ſit modus annuntiationis, an intellectualis, an alius aliquis ducens in aſſenſum?

QVarto quæritur de modo annuntiationis? Videtur enim, quòd viſione intellectuali fieri debuit: quia hoc genus illuminationis ſummum eſt,vt dicit Auguſtinus, xij. ſuper Gen.

2 Item, Daniel. 10. Intelligentia opus eſt in viſione.

3 Item, Dicit Auguſtinus, quòd prophetia non eſt niſi ab intellectuali viſione, eo quod in aliis eſt error: ergo illo modo fieri debuit, vt videtur. Si forte dicatur, quòd Angeli non poſſunt illuminare noſtrum intellectum, eo quod ſecundum intellectum ſumus æquales eis: & par in parem non habet poteſtatem. Hoc eſt contra Auguſt. in lib. ſuper Gen. 12. vbi dicit hoc fieri miris modis, quod Angeli ſpecies intelligibiles noſtro intellectui imprimunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd annuntiatio eſt per modum inducentis in conſenſum,vt conſentire ſit ex libera electione: quia aliter non eſſet laudabile: quia illuminatio in intellectu conuincit rationem de conſenſu. Et ideo licet modus illuminationis intellectualis nobilior ſit in genere ſuo, quam per viſum vel imaginationem: tamen non adeo vtilis eſſet ad annuntiationem quæ inclinat ad liberum conſenſum. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XVII.

Quis ſit finis annuntiationis?

QVinto quæritur, Quis ſit finis annuntiationis? Et videtur, quòd fides: quia ita dicit Elilabeth. Beata quæ credidiſti.

2 Item, Via vitæ dicitur fuiſſe Beatæ Virginis fides: ergo fuit finis annuntiationis.

3 Item, In verbis Angeli perſuaſoris videtur hoc.

Sed contra. SED CONTRA: Fidem habuit Beata Virgo ante annuntiationem: ergo non fuit finis annuntiationis: quia non acquirebatur ei.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd duplex fuit finis: vnus in Virgine, & hic eſt conſenſus, vel fides verborum Angeli, non ſimplex fides qua creditur in Deum, quia illam ante habuit: & per hoc patet ſolutio ad primum. Alius finis fuit conſequens, ſcilicet conceptio & incarnatio Chriſti, non per annuntiationem operantem, ſed ad hoc diſponentem Virginem, vt in ea Spiritus ſancti operatione fieret; & per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XVIII.

Quid intelligitur per Altiſſimum, quando dicitur, virtus Altiſſimi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dei altiſſimi] Quare vocat eum altiſſimum, & quid ſit vmbrare Spiritum ſanctum? Et ad hoc dicendum,quòd ſecundum Caſſianum in lib. contra Neſtorium & Eutichetem, per altiſſimum intelligitur Pater,& per appropriationem in Patre eſt auctoritas: per ſapientiam autem & virtutem intelligitur Filius, & Spiritus ſanctus exprimitur ſuo proprio nomine: vt ſic tres magni fabri mundi fabricatores intelligantur in indiuiſibili opere incarnationis mundum etiam in fabrica veteri virginali reparaſſe. Alia etiam ratione dicit, altiſſimi: quia altiſſimum fecit: ad alta humilia eleuauit, vniendo noſtram naturam Verbo, & alta imis ſociauit. Sapientia autem apparuit in modo coniunctionis, vt diſtinctæ ſint naturæ & vnitæ hypoſtatice: virtus autem in coniunctione tam diſtantium, vt deitas, & humanitas. Vmbra autem refrigerat, viſum adunat & vmbrat ſiue obtenebrat. Refrigetare conuenit ſanctificationi Virginis, & extinctioni fomitis, viſum coadunare ad contuitum Verbi incarnati: obtenebrari vero Verbo quod exinaniuit ſemetipſum

ipsum formam serui accipiens. Damascen. autem dicit nasci ex eo non sanctificatum : quia non fuit vnquam non sanctum.

ARTICVLVS XIX.

An caro Christi fuerit ex purissimis sanguinibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quòd [vniuit sibi ex purissimis sanguinibus] Ex hoc enim videtur, quòd vt de materia Christus sit ex sanguine.

Contra. CONTRA: Augustinus infra dicit, quòd ex carne.

2 Præterea, Vicinior est caro ad carnem quam caro ad sanguinem, vel è conuerso : sed habentium symbolum facilior est vnio : ergo cõgruentius fuit assumere ex carne quam ex sanguine. Sed si hoc dicatur, tunc etiã oportuit sumere ex ossibus ossa, ex neruis neruos, & sic de aliis.

Solutio SOLVTIO. Dicendum, quòd ex purissimis sanguinibus accepit : quia sanguis est potentia totum corpus, non autem caro.

AD DICTVM Augustini dicendum, quòd intelligit carnem pro eo quod est materia carnis : & hoc est sanguis.

AD ALIVD dicendum, quòd caro carni vicinior est in forma speciei : sed non in via generationis : quia non ex carne fit caro, nisi corrumpatur in cibis, & per digestionem in sanguinem conuertatur, & tunc tandem generetur inde caro. Ex sanguine autem statim fit caro per conuersionem & formationem generatiuæ virtutis, vel etiam nutritiuæ in quibusdam.

ARTICVLVS XX.

Antiqua consperso quid dicatur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Antiquæ consperssionis] Hoc enim non videtur verum : quia antiqua consperssio est antiqua ab infectione vitij, sicut innuit Apostolus 1. Cor. 6. vbi dicit : Expurgate vetus fermentum vt sitis noua consperssio.

Solutio. RESPONSIO. Dicendum, quòd dicitur antiqua propter rugositatem pœnarum, & non culpæ : quia culpam non accepit de antiquitate nostra, sed pœnam, vt infra dicet Magister.

ARTICVLVS XXI.

Quomodo intelligitur quod dicitur, Non seminans, sed per Spiritum sanctum creans?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non seminans, sed per Spiritum sanctum creans] Cum enim creare sit de nihilo aliquid facere, non videtur Christo conuenire, qui non de nihilo, sed de aliquo materialiter factus est, quia de sanguine gloriosæ Virginis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd creare duo importat, scilicet quod sit immediatum opus Dei, & ideo dicit creans : sed alterum non habet, & ideo alia litera in originali habet, sed per Spiritum sanctum conditiue.

ARTICVLVS XXII.

An Beata Virgo habuit potentiam generandi Filium?

DEinde quæritur de verbo Magistri quod dicit [Cui collata est potentia nouo modo generandi] Ex hoc enim videtur haberi, quòd Virgo Christum non genuit actiue aliquo modo : quia ita exponit, vt sine coitu viri, sine libidine concipientis in vtero Virginis celebraretur conceptus Dei & hominis.

Solutio. ET AD hoc dicendum, vt supra dictum est, quòd non egit nisi disponendo, & adiuuando extrinsecus, & ministrando materiam ad substantiam membrorum & ad incrementum. Sed virtus conuertens, formans, & figurans, & componens membra, & vniens animam cum deitate, tota fuit in opere Spiritus sancti.

ARTICVLVS XXIII.

Cur dicatur, Hanc carnem non cælestis, non aëreæ, non alterius cuiusque putes esse naturæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hanc carnem non cælestis, non aëreæ] Contra hoc est quod habetur Ioan. 3. Qui de terra est, de terra loquitur : qui de cælo venit, super omnes est. Et dicit hoc Ioannes de se, comparando se Christo secundum inferioritatem. Constat autem, quòd de anima non loquitur, sed de corpore : ergo corpus Christi venit de cælo : ergo cælestis naturæ est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum est, quòd Ioannes dicit hoc de persona Christi, non de natura hominis : Christus enim in persona de cælo venit : Ioannes autem terrenæ natiuitatis habuit personam : sicut etiam dicit Christus alibi de se, Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit Filius hominis qui est in cælo.

Auctoritate firmat ex tunc fuisse Virginem immunem à peccato.

QVod autem sacra Virgo ex tunc ab omni peccato immunis extiterit, Augustinus euidenter ostendit in lib. de natura & gratia, inquiens, Excepta sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus sit gratiæ collatum ad vincendum ex omni parte peccatum, quod

B Cap. 36.

quod concipere ac parere meruit,quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergo Virgine excepta, ſi omnes ſancti & ſanctæ congregari poſſent, & quæreretur ab eis an peccatum haberent, quid reſponderetur niſi quod
1 Ioan. 1 Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus,noſipſos ſeducimus. Illa autem Virgo ſingulari gratia præuenta eſt atque repleta, vt ipſum haberet ventris ſui fructum,quem ex initio habuit vniuerſitas Dominum: vt illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis, non criminis originem duceret.

ARTICVLVS XXIV.

An glorioſa Virgo potuit peccare?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Inde enim ſcimus,quòd ei plus gratiæ ſit collatum] Si enim ex omni parte vicit peccatum, tunc videtur,quòd etiam vicit ex parte potentiæ peccandi,& ita non potuit peccare.

Sed contra. SED CONTRA: Quatuor ſunt ſtatus liberi arbitrij,vt habetur 2. lib.diſtin.25. poſſe peccare & non peccare, qui eſt innocentiæ: & non poſſe non peccare mortaliter, qui eſt condemnati hominis: non poſſe non peccare venialiter, qui eſt hominis redempti: non poſſe peccare, qui eſt glorificatorum: ergo videtur, quòd Beata Virgo tunc fuit in ſtatu glorificatorum, & vltra ſtatum innocentiæ per ſe,quod falſum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd eſt poſſe ex habitu inclinante,& eſt poſſe ex libertate arbitrij: & poſſe ex habitu inclinante ad peccandum vicerat Beata Virgo,ſed habuit ex libertate arbitrij.

Sed contra obiicitur,quòd ſecundum hoc habuit ſtatum Adæ antequam peccaret. Solutio. Dicendum, Quoad hoc habuit,quod non habuit inclinans in malum ex parte corporis,ſed quoad mortalitatem & moleſtias intrinſecus non habuit: non enim in ipſa non mori coniunctum erat ad poſſe non peccare,ſicut fuit in Adam.

ARTICVLVS XXV.

Quomodo debet intelligi, peccatum non habemus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si omnes ſancti & ſanctæ conuenirent] Infantes enim baptizati recenter, non videntur habere peccatum. Similiter ponamus aliquem cum contritione de omnibus venialibus & mortalibus eſſe confeſſum,ille ſecundum fidem Eccleſiæ peccatum non habet.

Solutio. SOLVTIO. Si generaliter intelligatur etiam de infantibus, tunc puto eſſe gloſſandum, peccatum non habemus, id eſt, fomitem, & cauſam peccati, qualiter Apoſtolus ſumit peccatum ad Rom.5. Si autem quod volo illud facio,non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Si autem de adultis intelligatur, tunc vix contingit eſſe ſine peccato: quia quædam ſunt tantæ adhærentiæ, quod vix confitetur homo ſine propoſito omnia etiam venialia dimittendi.

* * *

DIVISIO TEXTVS.

SEquitur de ſecunda parte diſtinctionis, in qua quæritur,Vtrum Chriſtus decimatus ſit? & oritur ex præcedente in qua quæritur,Vtrum caro Chriſti obnoxia fuerit peccato: quia qui obnoxiam carnem habet peccato, ille decimatus eſt in Patribus: hæc autem pars incipit [Cum autem illa caro cuius excellentiam] Et habet partes duas. In prima oſtenditur, quare Chriſtus in Abraham non eſt decimatus. Secundo autem ex illis concluditur, quod ipſe primitias noſtræ maſſę accepit *ibi*[Quocirca primitias noſtrę maſſæ] In priori parte Magiſter tria facit: quæſtionem mouet,ſolutionem adhibet,& probationem ſolutionis ponit per Auguſtin. & hæc tria facile eſt diſtinguere in litera.

ARTICVLVS XXVI.

An Chriſtus ſecundum differentem modum ab aliis fuit in lumbis Adæ vel Abrahæ?

HIc incidunt tres quæſtiones difficiles. Prima eſt, Vtrum Chriſtus ſecundum differentem modum ab aliis hominibus fuerit in lumbis Adæ,vel Abrahæ? Secunda,Quid ſit decimari in lumbis Abrahæ, vel non decimari? Tertia eſt,Quid ſit peccare in Adam, vel non peccare?

Circa primum proceditur ſic: Dicit Auguſtinus in 8.ſuper Gen.quòd omnes per copulentam ſubſtantiam fuimus in Adam. Aut igitur intelligitur corpulenta ſubſtantia, quæ eſt ſecundum formam & materiam corpus noſtrum: aut corpulenta ſubſtantia, quæ eſt materia corporis noſtri. Conſtat, quòd non primo modo: quia ſic corpora noſtra organizata fuiſſent ibidem, quod eſſe ibi non poteſt. Si autem corpulenta ſubſtantia eſt materia corporis noſtri.Contra: Materia illa fuit aliquid ſignatum in Adam,vel materia alterius: ergo omnium corporum factorum & futurorum fuit ibi materia per aliquod ſignatum,quod valde irrationabile eſt: quia ſi fuiſſet vt mons maximus, non poſſet in tot diuidi: præcipue tamen ſi mundus infinitus eſſet, ſemper poſſibile eſſet homines ex hominibus propagari.

Sunt tamen & fuerunt ante nos, qui hoc dixerunt, ſicut Magiſter qui fecit hunc librum, & ſoluit obiectionem factam, quod quidem de omnibus aliquid fuit in eo: & hoc operatione Domini multiplicatum eſt in tot, quot naſcentur, ſicut materia quinque panum in tot millia homi

bemp

hominum qui inde satiati dicuntur. Sed contra hoc est, quòd opus naturæ secundum totum esset miraculosum, & non naturaliter generarentur homines ex hominibus.

Præterea, Etiam eadem ratio est de equis, & asinis, & aliis animalibus, qualiter illa traducta sunt ex primis quæ creata sunt in operibus sex dierum.

3 Præterea, Hoc deducitur ad impossibile sic: Deus multiplicat acceptum ex Adam: aut ergo aliquid de elementis mundi materiæ illi addendo: aut de nouo materiam creando, & addendo illi. Si aliquid addit de elementis mundi: igitur non totum fuit in Adam, vt ipsi dicunt: quia opinio illorum est, quod nihil conuertitur in veritatem humanæ naturæ quæ à primis parentibus est sumpta. Si secundo modo, quæritur idem. Si autem dicatur, quod illam materiam in se multiplicat, nec creando aliquid quod addatur, nec aliud conuerrendo in eam: hoc non est intelligibile: quia dicunt Sancti, quod quinque panes multiplicauit, sicut multiplicat segetes ex vno grano. Hæc autem multiplicatio fit per alia grana in segetum conuersionem: vnde tunc non est simile quod addunt: quia panes multiplicauit per conuersionem alienæ materiæ in ipsos.

Propter hoc alij subtiliorem inuenerunt phantasiam, & dixerunt quia materia est diuisibilis in infinitum per actum naturæ: & ita quod quilibet habeat aliquid de primo. Sed contra: Aut materia secundum quod est substantia ens in potentia tantum, diuisibilis est: aut materia quanta. Si primo modo, hoc non capit intellectus, quod actu aliquid diuidatur diuisione materiæ & non formæ, quod nullam habeat quantitatem: & hoc est contra Philosophum 1. Physicorum, dicentem, quòd si tantum vnum est quod est substantia, quod illud est indiuisibile, eo quod non diuiditur materiæ diuisione nisi quantum. Formæ autem diuisione potest addi aliquid quod non est quantum, sicut ens, & substantia, & alia huiusmodi genera quæ suis differentiis diuiduntur: sed non habet locum hic huiusmodi diuisio. Si autem dicunt materiam quantam esse. Contra: Philosophus in 2. de anima dicit, quod omnium natura constantium terminus est & ratio magnitudinis & augmenti: hic autem terminus & ratio sumitur à duobus: à quantitate humidi radicalis, quod est materia prima generationis, & à vigore virtutis formatiuæ, & informatione, sicut innuit Galenus in tegni, vbi dicit quorundam defectum membrorum causari ex defectu materiæ, quorundam autem ex defectu virtutis: igitur illa materia proportionata est tanto corpori in tanta quantitate, quæ si minor sit, non erit tantum: ergo si diuidatur, non dico iam, in infinitum, sed etiam ad modicum, sicut in duo, non generabitur inde tota quantitas corporis humani: & sic nihil est quod dicunt de diuisione in infinitum.

Si forte dicatur, quod hoc verum est: & ideo modo nascuntur homines minoris quantitatis quam antiquitus: quia diuisa materia facta est minor. Contra: Secundum hoc continue filius deberet esse minor patre in tanta quantitate, quanta diuiditur materia in numerum filiorum & filiarum. Et cum aliquis legatur habuisse 30. filios, & plures filias, ipse triginta partibus debuit esse maior quolibet illorum filiorum, quod ridiculum est.

2 Præterea, Sæpè videmus filium generari maiorem patre.

3 Præterea, Tamdiu durauit successus hominum, quod mirum est quod modo athomales non essemus.

4 Præterea, Forte alia ratione elidítur hæc opinio, scilicet quod ab Adam diuisum est, aut totum formatum est in corpus Seth, aut non totum, sed pars est reseruata in Seth vt inde filius Seth nasceretur. Si primo modo, cum hoc quod habet formam humanam in vno non sit susceptibile formæ humanæ in altero, nec resurgat cum eo, vt dicit Augustinus, non potest ex illo fieri corpus alterius per successionem: contra rationem enim valde est, quòd res sit in potentia ad formam quam iam habet. Si autem dicatur, quod non obuiat dictum August. de resurrectione: quia nobilius esse habet in secundo, quam in primo. Contra: In primo est sicut radicale membrum hominis, & non sicut nutrimentale: quia hoc datum fuit, quod ipsum formatur totum in corpus hominis: ergo in primo habet nobilius esse. Si propter hoc detur alia pars, quod non totum formatur in corpus, sed reseruetur pars, tunc sequitur, quòd aut diuiditur in partes numerantes totum, sicut mediæ, tertiæ, quartæ, quintæ, aut in partes numerantes, quarum vnaquæque minor est præcedente diuisa. Si primo modo, tunc stabit de necessitate propagatio generis humani, tot natis in quot partes illud semen est diuisum. Si secundo modo, tunc semper posterior, minor est patre suo in aliqua quantitate, & hoc non est verum, quia visus probat per contrarium frequenter.

5 Præterea, Philosophi communiter omnes dicunt, quòd generatio est de superfluo alimenti, cui confertur vis informatiua per organa generationis: igitur non est hoc modo sicut illi dicunt.

6 Item, Aristot in lib. de animalib. 16. dicit, quòd semen generationis assimilatur filio egredienti de domo patris: quia sicut ille partem substantiæ secum defert, & illam multiplicat per negotiationes & lucra: ita semen partem substantiæ radicalis humidi in quo organa formantur, secum defert, & multiplicat illam per attractum alterius humidi à parte matris.

Solvtio. Sine præiudicio dicimus, quòd non fuimus in Adam per aliquod signatum: sed dicimus, quòd duplex est materia humani generis, scilicet signata in forma hominis, vel in forma partis hominis: sicut est materia Petri, vel pedis Petri: & est materia originalis. Materia autem originalis est quæ decisa est de corpore Adæ, id est, de eo quod in potentia fuit corpus Adæ, hoc enim fuit superfluum alimenti: decisa, inquam, per actum generatiuę virtutis, & accepit virtutem formatiuam in loco determinato ab anima Adæ, vt ex illa formaret corpus filij, & tota conuerteretur in ipsum. Nec dicitur superfluum alimenti, quod sit inutile: sed dicitur superfluum, quod ad substantiæ indiuidualis sustentationem non est deputatum per actum nutritiuæ potentiæ: sed de hoc quod sibi superfluit, ministrauit generatiuæ ad speciei sustentationem & multiplicationem. Illud idem autem non *Solutio*

conuer

conuertitur in corpus filij Seth, nec pars eius, vt probatum est, sed potius ipsum accipit humidum alimenti in corpore Seth: & iterum superfluum illius humidi mittit generatiuæ, vt accipiat formatiuam virtutem ab illa quæ originata est ab Adam: & sic fit successio per omnes. Et hoc voco materiam quæ originaliter conuertitur ad vnum hominem Adam: sic enim fuimus in Adam omnes. Et hoc innuit Augustinus, quando dicit, quòd si homo cibetur carnibus hominis alterius, & generet, quod resurget caro illa in quo fuit ex humido radicali, non in illo in quo fuit nutrimentum tantum. Vnde videtur mihi, quod superiores opiniones, aut falsæ sint, aut non possunt intelligi qualiter sint veræ. Et concedo rationes in contrarium adductas. Et quantum ad hoc dico, quòd cum dicitur, Christus fuit in lumbis Adæ, fuit per materiam hoc modo originalem, sed non sicut alij homines. Corpulentum enim in quo facta est formatio, sic originaliter fuit ibi: sed virtus formans non est inde originata, sed potius à Spiritu sancto, vt supra dictum est. Et ideo cum dicitur, Christus sicut alij fuit in lumbis Abrahæ, puto non esse concedendum: sed cum dicitur, Christus per hoc per quod alij fuit in lumbis Abrahæ vel Adæ, concedendum est: quia vnum dicit substantiam materiæ vel originem, alterum autem dicit modum propagationis vel generationis.

ARTICVLVS XXVII.

Quid sit decimari in lumbis Abrahæ?

SEcundo quæritur, Quid sit decimari in lumbis Abrahæ? Aut enim decimari est decimas dare, aut ad decimas obligari, aut signum decimationis eorum præostendere qui post futuri erant. Si hoc est decimas dare: ergo qui post futuri erant, tunc dabant decimas: & datis decimis, deobligatur ad dandum qui dedit: ergo post decimas dare non tenebatur, quod falsum est.

2 Præterea, Videtur, quòd res in potentia materiali originis existens, non possit decimari hoc modo: quia aliquis decimat frumentum suum, & de decimato seminat, & frugem quæ creuit, iterum tenetur decimare, licet fuit in decimatis seminibus secundum originis materiam: ergo à simili licet decimas dederit Abraham, filios tamen in se decimare non potuit,

3 Si vero dicatur, quòd decimare est ad decimas obligari. Contra: Leuitæ non sunt ad decimas obligati: imo acceperunt decimas à populo secundum legem: & ita magis decimati sunt, si hoc esset decimari, in Melchisedech qui decimas accepit, quam in Abraham qui dedit.

Si vero hoc est signum decimationis aliorum præostendere. Contra: Ipsi fuerunt tunc secundum materiam originis tantum: sed cum omni eodem modo fuit ibi Christus: ergo Christus fuit decimatus, sicut & ipsi.

5 Præterea, Videtur magis conuenire Christo quam aliis: quia ipse significatus est per decimam, vt dicit Augustinus & Magister di. 5. ergo videtur magis esse decimatus.

6 Præterea, Post victoriam Abraham decimas obtulit Melchisedech: sic Christus post triumphum obtulit pretium redemptionis Patri: ergo magis conuenit Christo decimari in tali signo, quam aliis.

VLTERIVS quæritur, Quid est hoc quod dicit Augustinus pro causa quare Christus non fuit decimatus in lumbis Abrahæ: quia scilicet aliter fuit ibi quam alij? Hoc enim videtur esse falsum: lex enim concupiscentiæ non est in aliquo nisi quando est: sed tunc posteri non fuerunt: ergo per legem concupiscentiæ tunc non fuerunt: ergo per copulentam substantiam tantum: & sic fuit ibi Christus: ergo alij fuerunt ibi sicut Christus. *Quæstiuncula.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd decimari aliud est quam decimare. Decimare enim est idem quod decimas dare: & hoc fit duabus de causis, quarum vna est moralis: & quoad illam remanserunt decimæ in lege noua, scilicet vt sit cibus in domo Dei, vt dicit Malach. vt scilicet ministri habeant vnde sustententur in templo seruientes. Alia causa est, vt ostendatur oblatio perfectionis esse pro se facta apud Deum: qui enim decimam dat, decimum quod occurrit ad numerum & se superiori porrigit, & retinet nouem sibi. Denarius autem limes est primus, & perfectionem significat, vnde significat pretium nostræ redemptionis quod à nobis remouetur, vt pretium à redemptis: quia ex parte nostra pretium hoc habere non potuimus. Retentio autem nouem, qui numerus imperfectionem significat, per hoc quod cadit & deficit à denario, signat nostram imperfectionem: & sic oblatio decimæ est significare se imperfectum & indigere redemptione. Decimum autem quod à se porrigit, signat redemptionis illius pretium. Et ita exponit Magister Hugo de sancto Victore. Decimari autem est ista indigere liberatione significare. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd Apostolus Heb. 7. Vnde istud totum trahitur, intendit probare Christi sacerdotium excellere sacerdotium Leuiticum in hoc quod Christi sacerdotium significatur per sacerdotium Melchisedech, qui vt maior accepit decimas ab Abraham, in quo ministri sacerdotij veteris legis significati sunt indigere redemptione, & hoc significatur per decimas oblatas ab Abraham ipsi Melchisedech, qua redemptione non indiguit Christus: imo significatur caro eius per decimum quod accepit Melchisedech, vt benediceret Abrahæ: sicut Pater accepit immolationem corporis Christi, vt benediceret humano generi. Et sic patet quare Christus non est decimatus in lumbis Abrahæ, scilicet liberatione indigens significatus. Alij autem in lumbis eius decimati sunt, qui per nouenarium retentum significati sunt indigere liberatione, quæ per sacerdotium Melchisedech & benedictionem significatur. Dicatur igitur ad primum, quòd decimatum esse est significare indigere liberatione per nouenarium retentum in oblatione decimæ partis ei qui benedicit & redimit: & ad hanc decimationem patet, quod omnes qui per nouenarium significantur, per Abraham obligantur.

AD

Ad illvd autem quod obiicitur, quòd non potest decimari res in potentia existens, soluendum quod non potest decimari per numerum actu eiicientem decimam: quia non est actu, sed potentia: sed potest decimari, id est, ad decimationem determinari & obligari hoc modo quo est. Et quod obiicitur de grano, dicendum quòd hoc granum duplex est, scilicet vt actu ens, & sic decimatum est: & vt potentia aliud ens in ipso, & sic quod in ipso est, non est decimatum, & debet decimari quando egreditur de ipso.

Ad alivd dicendum, quòd Leuitæ acceperunt decimas, vt sunt ad sustentationem ministrorum, sed non vt significat decimatio liberationis indigentiam: quia sic decimati sunt, & non decimas acceperunt.

Ad alivd dicendum, quòd esse in lumbis attribuitur omnibus quoad materiam originis: sed illa materia duplicem habet comparationem, scilicet ad originem, & ad originatum. Ad originem iterum duplicem habet comparationem: vnam secundum substantiam corpulentam, aliam secundum legem qua discinditur & traiicitur in alium. Ad originatum autem iterum duplicem habet comparationem, scilicet vt ens possibilis substantia in ipso, & secundum modum quo est accipienda ad ipsum originatum constituendum. Si autem accipiatur materia hic in respectu ad originem tantum materialiter: ad originatum autem vt ens materia ipsius tantum. Dicendum, quòd Christus hoc modo fuit in lumbis, vt alij: & hoc vocat Augustinus in lumbis esse secundum corpulentam substantiam: ideo quia in vtroque respectu, scilicet ad originem, & ad originatum, non attenditur nisi materialiter prout materia est substantia corpulenta in qua fit corporis forma. Si autem accipiatur in duobus respectibus secundis, scilicet secundum legem concupiscentiæ qua traiicitur ab origine, & secundum cõmixtionem sexuum quomodo accipitur in concepto, non fuit ibi Christus sicut alij. Et hoc innuit Augustinus, cum dicit, quòd illi decimati sunt in lumbis Abrahæ, qui sic fuerunt in lumbis eius, sicut ipse Abraham fuit in lumbis patris sui: & qui per concubitum futuri fuerunt in matre. Si autem adhuc obiicitur, quòd Christi caro antequam esset sub Christi forma, tota fuit Virginis caro: & illa tota fuit ibi secundum vtrumque respectum: ergo & caro Christi. Sicut supra determinatum est, dicendum, quòd non est verum: quia Virginis caro alterius rationis est, quam Christi caro. Dicitur enim caro Christi duplex, scilicet quæ actu caro Christi est, & illa nunquam vt Christi fuit in alio quam in ipso. Alio modo dicitur Christi caro, quæ per fidem de nostra massa Christo determinata est accipienda: & illa fuit in omnibus descendens, & semper per actum concubitus quidem secundum substantiam: sed vt fides coniungit eam cum respectu ad Christum, sic impossibilis erat ad legem concupiscentiæ: & hoc est accipere carnem Christi secundum rationem: quia in hac ratione qua futura erat Christi, nunquam legi concupiscentiæ subiacuit, sicut supra diximus.

Ad alivd dicendum, quòd in decima oblata Christus significatur; sed ipsum oblatum non decimatur sic, sicut supra diximus; sed potius ipse actus eius qui nouem retinet, obligat decimationi per hoc quod profitetur se tali decima redimenti indigere.

Ad alivd dicendum, sicut patet ex prædictis, quòd illa caro vt Christo per fidem determinata non fuit nisi per corpulentam substantiam in patrum lumbis: alij autem duobus modis. *Adquæstiuncula.*

ARTICVLVS XXVIII.

Quid est peccare in Adam, vel non peccare?

Tertio quæritur, Quid sit peccare in Adam, vel non peccare? Peccare enim est agere: nihil autem agit nisi quod actu est: in Adam actu non fuimus: ergo in Adam non peccauimus, vt videtur?

2 Si dicis, quòd hoc est in principio materiali peccato obligari. Contra: Christus fuit ibi secundum principium materiale: & tamen in Adam non peccauit.

3 Si dicas: Hoc est reatum ex vitio illius materiæ contrahere. Contra hoc est quod dicit Anselm. quòd peccatum vel vitium non est magis in semine, quam in sputo: ergo ex origine seminali non contrahitur.

4 Præterea, Iniustitia videtur maxima, quòd filij vltra tertiam & quartam generationem, & vsque in infinitas generationes puniantur pro peccatis parentum.

Solvtio. Prænotandum, quòd de originali peccato & inflictione ipsius tractatus habetur in 2. lib. di. 3. Sed hic breuiter transiens dico, quòd peccare in Adam est per modum acceptionis materiæ ex Adam reatum originalis contrahere: & hoc modo Christus non peccauit in Adam: imo vt medicina vulneris fuit in ipso. Licet enim tota caro Adæ corrupta fuit corruptione passibilitatis & vitij: non tamen secundum quod determinatur fide ad Christum: quia sic decimata habet in se partem sui quæ medicina vulneris est, vt dicit Augustinus, & hoc facile patet per ante dicta. *Solutio.*

Ad primvm ergo dicendum, quòd omnes in Adam peccauimus, sicut in origine vitiata, qui sic fuimus, ita ipso quòd nec carnis nostræ acceptio à sua propagatione repugnat corpulentæ substantiæ, nec legi concupiscentiæ. Sic autem Christus non fuit ibi. Et sic peccare est peccare secundum quid, id est, secundum originem naturæ: & hoc modo etiam fuimus in ipso, qui propagati sumus ex ipso.

Ad alivd patet solutio per ante dicta.

Ad vltimvm dicendum, quòd vitium dupliciter dicitur, scilicet pro habitu vitij, & pro causa vitij. Primo modo non est in semine: sed secundo modo est in semine: quia à sua fœditate quæ in ipso pœna est, causatur fœditas in anima quæ culpa est & pœna, & huius ratio in secundo, Domino concedente, explanabitur.

Quare non fuit Christus decimatus in Abraham, sicut Leui: cum caro quam acceperit in eo, fuit peccato obnoxia?

CVm autem illa caro cuius excellentia singularis verbis explicari non valet, antequam esset Verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in aliis à quibus propagatione traducta est: non immerito videri potest in Abraham peccato subiacuisse, cuius vniuersa caro peccato subiacebat. Vnde quæri solet, Quare Leui decimatus dicatur in Abraham & non Christus: cum in lumbis Abrahæ vterque fuerit secundum materialem rationem, quando Abraham decimatus est, & decimas dedit Melchisedech? Tunc enim Apostolus, Leui decimatum dicit in Abraham, tanquam in materiali causa. Quia ea decimatione sicut Abraham minor Melchisedech ostenditur, cui personaliter decimas soluit: ita & Leuiticus ordo, qui in Abraham secundum rationem seminalem erat, & ex eo per concupiscentiam carnis descendit. Christus autem non est decimatus: quia licet ibi fuerit secundum carnem, non tamen descendit secundum legem communem, scilicet per carnis libidinem: sicut etiam in Adam omnes peccauerunt, sed non Christus. Vnde Augustinus super Gen. Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant, peccauerunt: sic Abraham dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati sunt. Sed hoc non sequitur in Christo, licet in lumbis Adæ & Abrahæ fuerit: quia non secundum concupiscentiam carnis inde descendit. Cum ergo Leui & Christus secundum carnem essent in lumbis Abrahæ, quando decimatus est, ideo pariter decimati non sunt, quia secundum aliquem modum non erat ibi Christus quo erat ibi Leui. Secundum rationem quippe illam seminalem ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: secundum quam rationem non erat ibi Christi caro, quamuis secundum ipsam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus est in Abraham, qui sic fuit in lumbis patris sui, id est, qui sic est natus de patre Abraham, sicut ille de patre suo natus est, scilicet per legem carnis, & inuisibilem concupiscentiam.

Heb. 7.

Rom. 5.

Lib. 10. c. 2.

EXPOSITIO TEXTVS.

HIs habitis veniendum est ad literam huius partis, & sumendum est illud quod dicit [Quia ea decimatione sicut Abraham minor Melchisedech ostenditur] & qua minoritate? & dicitur, quòd imperfectæ benedictionis & indigentiæ, quam imperfectionem e[illegible]ione decimæ & retentione nouem significauit: cum enim decimum Melchisedech accepit denarium, apud Abraham non remansit: & ideo perfectio apud Melchisedech fuit & non apud Abraham, quod significauit decimam remouendo: & ideo per sacerdotium Melchisedech, & non filiorum Abraham, perfectio benedictionis & redemptionis fuit significata. Cum autem Melchisedech typum sacerdotij Christi exhibuit in oblatione panis & vini, sacerdotium Christi est perfectum & liberans: & Abraham imperfectum & indigens liberatore. Deinde accipe illud ante finem capituli [secundum rationem quippe illam seminalem] Ratio seminalis est ratio qua seminatur posteritas: & illa ratio est vis concupiscentiæ, & commixtio sexuum, vt patet in omnibus. Post hæc accipe illud [Inuisibilem concupiscentiam] Hæc concupiscentia dicitur inuisibilis: quia in proprietatibus visibilis corporis seminati non apparet, sed per rationem carnis pugnæ aduersus spiritum apparet.

Qua ratione caro Christi dicta est in Scriptura non fuisse peccatrix, sed similis: quo aperitur, quare obligata peccato non fuit in Christo.

DQVocirca primitiam nostræ massæ recte assumpsisse dicitur Christus: quia non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati accepit.

cepit. Misit enim Deus Filium suum, vt ait Apostolus: in similitudinem carnis peccati. Assumpsit enim Verbum carnem peccatrici similem in pœna, & non peccatricem. Cætera vero hominum omnis caro peccati est. Sola illius non est caro peccati: quia non eum mater concupiscentia, sed gratia concepit: habet tamen similitudinem carnis peccati per passibilitatem & mortalitatem, quia esuriit, sitiit, & huiusmodi. Licet ergo eadem caro sit eius quæ & nostra: non tamen ita facta est in vtero sicut nostra. Est enim sanctificata in vtero, & nata sine peccato, & nec ipse in illa vnquam peccauit. In pœna ergo similis est nostræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem quæ ex concupiscentiæ motu concepta est, omnino non habuit, nec ex carnali delectatione nata est. Venit ergo ad corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiscentiam fuit conceptum: nec illud in se habuit vitium, quod in aliis est causa peccati, nec in eo peccauit. Ideoque vere dicitur Verbi caro non fuisse in Christo obligata peccato. Rom. 8.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVocirca primitiam nostræ massæ] Hæc est secunda pars, & est conclusio quædam quæ sequitur ex præcedente. Et nota, quòd primitia dicitur dupliciter, scilicet quod propter maiorem vigorem naturæ citius ad maturitatem pertingit, hoc primitia dicitur: & hoc offerebatur Domino secundum legem. Primitia etiam dicitur primum nobilitate. Et vtroque modo caro Christi dicitur primitia: quia illa primo munditiam attingens, omnes ad maturitatem munditiæ adduxit: & quia illa propter vnionem deitatis dignissima fuit. Deinde accipe illud [mater concupiscentia, sed gratia, &c.] quia est in actu matris concupiscentis. Vel verius hæc est quę semper fornicatur cum dæmone, vt filios peccatores ex adulterio statuat. Gratia autem dicitur Christi quæ est gratia vnionis, non habitus, vt in nobis: sed concepit hominem Deum in hypostasi. Non hoc autem ideo dico, quod Christus gratiam habitus non habuerit, sed illum habuit in virtutibus & donis: sed vnionis gratia non fuit habitualis, vt quidam errantes dixerunt, quia secundum hoc ille non esset filius nisi acceptione gratiæ illius: sed gratia vnionis datur ad esse naturaliter Filium Dei in persona vna vtriusque naturæ. Alia omnia illius partis plana sunt per disputationem.

Quidam videntur aduersari illi sententiæ quâ dictum est; carnem Christi non prius conceptam quam assumptam.

ILli autem sententiæ qua suprà diximus carnem Verbi non ante fuisse conceptam quam assumptam, videtur obuiare quod Augustinus ait super Ioannem, vbi legitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est hoc templum, & in tribus diebus excitabit illud? Hic, inquit, numerus perfectioni Dominici corporis conuenit: quia vt dicunt Physici, tot diebus forma humani corporis perficitur. Horum occasione verborum quidam dicere præsumpserunt, Dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam, & membrorum lineamentis distinctam: & mox Verbum dicitur sibi vnisse carnem & animam: & hoc modo dicunt illum numerum perfectioni Dominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua sana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Augustinus, quia mox vt caro illa opere Spiritus sancti sanctificata, & à reliqua separata fuit, Verbo Dei cum anima vniretur, vt perfectus & verus Deus, esset perfectus & verus homo. Sed quia membrorum illius Dominici corporis distinctio in ipso momento conceptionis & vnionis Dei & hominis adeo tenuis erat & parua, vt humano visui vix posset & tract. 10 Ioan. 2.

ſubiici : diebus autem quos Auguſtinus memorat perfecta eſt, & notabilis facta. Incarnatum eſt ergo Verbum, vt ait Ioan. Damaſc. & à propria incorporalitate non exceſſit : & totum incarnatum eſt, & totum eſt incircunſcriptum. Minoratur corporaliter & contrahitur : & diuine eſt incircunſcriptum, non coextenſa carne eius cum incircunſcripta diuinitate. In omnibus igitur qui ſuper omnia erat, & in vtero ſanctæ genitricis exiſtebat, ſed in ipſa per actum incarnationis.

Lib. 3. de fide ortho. c. 7.

DIVISIO TEXTVS.

ILli autem ſententiæ qua ſupra diximus] Hæc eſt tertia & vltima pars iſtius diſtinctionis, & habet tres partes : in quarum prima ponit obiectionem contra ſupra determinata, quæ patet in litera. In ſecunda ponit ſolutionem *ibi* [Sed alia ratio illius dicti extitit] & illa etiam plana eſt per ante dicta. In tertia ex omnibus præhabitis concludit quod per vnionem Verbi & hominis non confunduntur proprietates vtriuſque naturæ : ſed manent differentes & diſtinctæ : & per auctoritatem Ioan. Damaſ. quæ incipit [Incarnatum eſt ergo Verbum.

ARTICVLVS XXIX.

Quo ſenſu dicatur, Totum Verbum incarnatum eſt?

SEd quæritur de hoc quod dicit [Totum incarnatum eſt, &c.] Aut enim totum refertur ad naturam, aut ad perſonam, aut ad vtrumque. Si ad naturam, falſum videtur : quia licet natura diuina tota in vna ſuarum hypoſtaſeon ſit incarnata : non tamen tota natura Verbi eſt incircunſcripta, ſed circunſcripta.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ly totum reſpicit vtrunque, & naturam, & perſonam : ſed natura hominis non eſt incarnata, ſed potius deitati vnita. Vnde loquitur de Verbo ſecundum quod eſt incarnatum : & quia incarnari non conuenit naturæ humanæ, ideo diſtributio non reſpicit partes humanæ naturæ.

ARTICVLVS XXX.

Vtrum Verbum eſt vbique homo?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Non coextenſa carne, &c.] Aut enim Verbum vbique eſt incarnatum, aut non vbique. Si vbique, tunc Chriſtus eſt vbique homo : & ita coextenſa caro cum incircunſcripta deitate. Si vero non vbique : ergo Verbum alicubi eſt, vbi non eſt homo, & alicubi homo, quod falſum eſt, cum ſit ſimplex : & eſt vel totum incarnatum, vel nihil de eo incarnatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Verbum eſt vbique homo, ſed non eſt homo vbique : quia cum dicitur, Verbum eſt vbique homo, duplex eſt locutio, ex eo quod aduerbium, vbique, poteſt determinare verbum eſt in comparatione ad ſuppoſitum, & ſic vera eſt locutio : vel in comparatione ad appoſitum, & tunc eſt locutio falſa. Et primo modo ſenſus eſt, Verbum ens vbique, eſt homo : & hoc verum eſt. Secundo modo ſenſus eſt, Verbum eſt homo vbique, ita quòd in humana forma ſit vbique. Et ſic cum dicitur, Verbum vbique eſt in hoc altari : ergo Verbum eſt in hoc altari vbique, non ſequitur, & incidit fallacia dictionis. Dicit enim Innocentius Papa, quòd Verbum in triplici conſideratione tripliciter ſe habet ad locum : ſecundum deitatem enim eſt vbique eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter : ſecundum humanam autem formam apertam & diſtinctam eſt in loco determinato ad dexteram Patris in cælo empyreo, id eſt, in potioribus bonis : ſed ſecundum ſpecies panis eſt in altari in quo conſecratur.

DISTINCTIO IV.

Quare in Scriptura ſæpius tribuatur incarnatio quæ eſt opus Trinitatis, Spiritui ſancto, & de ipſo etiam conceptus & natus dicatur.

Qualiter caro Chriſti fuerit per Spiritum ſanctum cõcepta.

CVM vero incarnatio Verbi (ſicut in ſuperioribus tractatum eſt) operatio verè ſit Patris & Filij & Spiritus ſancti, inueſtigatione dignum nobis videtur, quare in Scriptura Spiritui ſancto hoc opus ſæpius tribuatur, & de ipſo Chriſtus conceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnationis Spiritui ſancto ſæpius tribuitur, quod eam ipſe ſolus ſine Patre & Filio

& Filio fecerit : sed quia Spiritus sanctus est charitas & donum Patris & Filij, & ineffabili Dei charitate Verbum caro factum est, & ineffabili Dei dono Filius Dei sibi vniuit formam serui. Non ergo frequens denominatio Spiritus sancti ab illo opere Patrem vel Filium secludit: sed potius vno nominato tres intelliguntur, sicut fit sæpe in aliis operibus. Vnde Augustinus super hoc mouens quæstionem, in hunc modum eandem determinat in enchyrid. ita inquiens, Cum illam creaturam quam Virgo concepit & peperit, quamuis ad solam personam Filij pertinentem, tota Trinitas fecerit (neque enim separabilia sunt opera Trinitatis) cur in ea facienda Spiritus sanctus solus nominatus est? An etiam quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuersa operari Trinitas intelligitur? ita vere est, & exemplis doceri potest. Audistis propositam quæstionem, eiusdemque solutionem vel expositionem. Ioan. 1. Phil. 2.

DIVISIO TEXTVS.

CVM vero incarnatio Verbi, sicut in superioribus tractatum est, &c.] Hic incipit pars secunda illius partis, in qua agitur de coniunctione assumentis & assumpti, & in qua determinatur de operante coniunctionem & coniungente vnibilia ipsa: & tota continetur in ista distinctione, & diuiditur in partes duas, in quarum prima Magister adducit rationem pro & contra. Quare incarnatio attribuitur Spiritui sancto. In secundo autem vlterius quæritur, Cur Apostolus dicat eum factum ex semine Dauid secundum carnem: cum ipse secundum carnem factus sit de Spiritus sancti potestate, non de semine virili: & hoc incipit in vltimo capitulo istius distinctionis, ibi scilicet [Sed quæri potest cum nos Saluatorem] Pars prima subdiuiditur in duas, in quarum prima accipitur ratio, quare Christus dicatur conceptus de Spiritu sancto, penes Spiritus sancti attributum quod est charitas. In secunda autem accipitur alia ratio penes Spiritus sancti opus *ibi* [Potest etiam dici Christus secundum hominem ideo natus] Prior harum vlterius subdiuiditur in tres, in quarum prima mouet quæstionem, & adhibet solutionem. In secunda solutionem per auctoritatem Augustin. confirmat *ibi* [Cum illam creaturam quam Virgo concepit] In tertia tangit obiectionem contrariam ex hoc quod videtur Spiritus sanctus esse pater Filij secundum hominem, & soluit *ibi* [Sed non est immorandum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Cuius personæ attributo incarnatio potissimum attribuitur?

INcidit autem quæstio circa primum capitulum, Cuius personæ attributo incarnatio potissimum attribuatur? Videtur autem, quod Patri. Ioan. 1. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. Constat autem, quod ly Deus supponat ibi pro Patre: quia Filius vnigenitus non est Christus nisi Patris, non suus, nec Spiritus sancti, nec totius Trinitatis. Ergo videtur, quod datio illa est in carnem missio: ergo videtur, quòd specialiter conuenit Patri.

2 Item, Hoc ostendit nomen Angeli missi: quia fortitudo Dei Gabriel interpretatur. Cum igitur nomina nuntiorum attributa declarent, & missio & fortitudo sint potentiæ, videtur quòd Patri debuit attribui.

3 Item, Generatione humana non est ipse alia filiatione filius, quam illa qua est Filius Patris: cum igitur per hanc relationem ponat aliud Patrem, debet attribui opus generationis humanæ Patri, & non Filio, vel Spiritui sancto.

4 Item, Supra habitum est, quòd mittitur qui ab alio est: sed Filius à Patre est: ergo mittitur congruentissime ab ipso: principalissima autem omnium missionum fuit illa quæ est in carnem: ergo illa congruentissime Patri attribuitur. Illa autem missio fuit incarnatio: ergo incarnatio attribuitur Patri.

VIDETVR autem, quòd Filio debeat attribui. Supra enim habitum est, quòd quia omnia in sapientia fecit, in sapientia etiam recreari debuerunt: ergo opus incarnationis Filio attribuitur, cui etiam attribuitur sapientia.

2 Item, Illius est operati præcipue incarnationem, cuius ipsam carnem maxime est assumere: hoc autem est Filius: ergo Filij vt operantis est opus incarnationis.

3 Item, Bern. in 5. de consideratione dicit: Mulier sapientia fermento fidei gloriosæ Virginis tria fata in incarnatione coniunxit, scilicet nouum, antiquum, æternum: nouum in creatione animæ de nihilo, antiquum in assumptione corporis de natura corporis Adæ, æternum in vnione deitatis. Cum igitur sapientia sit attributum Filij, Filio maxime attribuitur incarnatio.

SED VIDETVR, quòd præcipue Spiritui sancto: quia ita dicit Symbolum, Qui conceptus est de Spiritu sancto.

Solutio. 2 Item, Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

3 Item, Lucæ 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.

4 Præterea, Hoc hic per plures auctoritates probatur in litera.

SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum aliquid singularum personarum attributa inueniuntur in incarnatione: quoad coniunctionem enim distantium humanæ naturæ & diuinæ apparuit potentia, sed quoad mouens ad assumptionem carnis apparuit bonitas, quoad modum autem vnionis indissolubilis apparuit sapientia. Similiter in consequentibus incarnationem ex parte finis qui est redemptio, apparuit bonitas: in solutione autem pretij debiti per modum debiti & potentis soluere, apparuit sapientia, quæ coniunxit ea in pretio, quibus ipsum pretium refutari non poterat: vt scilicet (sicut dicit Augustinus) haberet vnum in se vnde deberet, & vnde soluere posset pretium, & per deitatem ipsum oblatum esset cum eo cui offerebatur vnum, & cum sacerdote offerente ipsum hostia vnum, & cum his pro quibus offerebatur vnum in natura humanitatis. Et hoc est quod dicit Augustinus in 4. de Trinit. cap. 14. sic inquiens: Quid tam grate offerri & suscipi posset, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri? vt quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro pro quibus offeratur. Idem ipse vnus verusque mediator, per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret cui offerebat, vnum in se faceret pro quibus offerebat, vnus ipse esset qui offerebat, & quod offerebat. Potentia autem apparuit in fine, etiam in victoria mortis inferni & diaboli: quia tamen finis intentus est bonitas, & primum mouens est bonitas: ideo attribuitur Spiritui sancto. Quod autem ita sit dicunt quatuor auctoritates. Dicit enim Ioan. Damasc. 3. lib. cap. 1. sic: Monstratur in incarnatione simul bonitas, & sapientia, & iustitia, & potentia Dei: bonitas quidem quia non despexit proprij plasmatis infirmitatem, sed viscera eius commota sunt ipso cadente, & manum porrexit. Iustitia quidem: quoniam homine victo, non alio quam homine fecit vinci tyrannum. Sapientia quidem: quoniam inuenit aparij, id est, difficilimi solutionem decentissimam. Item Cassianus in 1. lib. contra Nestorium dicit sic: Descendit Verbum Filius, adest maiestas Spiritus sancti, virtus obumbrat Patris, vtique vt in sacramento conceptionis omnis esset operatio trinitatis. Item Bern. in 5. de consideratione dicit, quod tres personæ operatæ sunt Christi incarnationem. Idem dicit August. in 4. de Trinitate. Et per hæc patet solutio ad totum quod obiectum est.

ARTICVLVS II.

An incarnatum potest dici opus charitatis, & opus doni, sicut dicitur opus Spiritus sancti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritus sanctus est charitas & donum Dei Patris, &c.] Vtrum potest scilicet dici opus charitatis, & opus doni, sicut dicitur opus Spiritus sancti? Et videtur, quòd sic: quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis est tale: sed Spiritus sancti opus dicitur propter charitatem, & quia donum est: ergo magis debet dici charitatis opus & doni.

SOLVTIO. Nihil prohibet, quòd dicatur opus charitatis vt disponentis ad opus: sed aliter dicitur opus Spiritus sancti, vt scilicet substantiæ operantis. Doni autem opus non conuenienter dicitur: quia donum non dicit comparationem ad opus, sed ad dantem, & ad eum cui datur. Charitas autem respicit actum, vt habitus ordinans ad actum & inclinans: & ideo proprie dicitur opus Spiritus sancti, minus proprie charitatis, sed non potest congruè dici opus doni. Solutio.

ARTICVLVS III.

Vtrum vno nominato necessario tres intelligantur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed potius vno nominato tres intelliguntur, &c.] Videtur enim, quòd non: quia intellecta essentia, non de necessitate intelligitur persona: quia multi intelligunt essentiam, qui negant personam: & vna persona nominata, non de necessitate intelliguntur aliæ: Patre enim nominato, non intelligitur Spiritus sanctus.

Præterea quæritur, Vtrum semper ita sit, quòd vno nominato alij intelliguntur? Videtur quod non: quia supra 3. distin. habitum est, quòd quidam cognouerunt Patrem, & Filium, & non Spiritum sanctum: ergo videtur, quòd non necessario sit verum, quod vno nominato, tres alij intelligantur. Quæst.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nominato vno ad actum operis, sine dubio tres intelliguntur: quia in indiuisibili essentia trium referuntur ad opus. Præterea, Proprietates quæ attribuuntur personis, resultant in opere: & ideo omnes simul intelliguntur. Solutio.

AD ILLVD quod contra obiicitur, quòd essentia ab aliquo intellecta non necessario intelliguntur personæ, dicendum quòd sic non loquitur Auctor, imo secundum modum Scripturæ quæ consueuit aliquod vnum nominare propter speciale attributum: & tamen alias subintelligit: sicut Ioan. 17. Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Non enim hic excluditur Spiritus sanctus

AD ALIVD dicendum, quòd semper ita est, quando referuntur ad aliquod opus per se: & non oportet, quòd sit per intentionem suarum relationum. Ad quæst.

Qui

Quo sensu dicatur Christus conceptus & natus de Spiritu sancto?

SEd non est in hoc diutius immorandum. Illud enim mouet quomodo dictus est Christus natus de Spiritu sancto, cum Filius nullo modo sit Spiritus sancti. Nunquid dicturi sumus patrem hominis Christi esse Spiritum sanctum, vt Deus Pater Verbum genuerit,& Spiritus sanctus hominem? ex qua vtraque substantia Christus vnus esset, & Dei Patris Filius secundum Verbum, & Spiritus sancti Filius secundum hominem, quod eum Spiritus sanctus tanquam Pater eius de Matre Virgine genuisset. Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita sit absurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant sustinere? Proinde cum fatemur Christum natum de Spiritu sancto ex Maria Virgine, quomodo non sit Filius Spiritus sancti, & sit Filius Virginis, cum & de illo & de illa sit natus, explicare difficile est. Procul dubio non sic de illo, vt de patre: sic autem de illa vt de matre natus est. Non est autem concedendum quicquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculum & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certe qui nascuntur ex aqua & Spiritu sancto, non aquæ filios eos recte quispiam dixerit: sed dicuntur filij Dei Patris, & Matris Ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu sancto natus est Christus, nec tamen Filius est Spiritus sancti. Sicut è conuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij, consequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cum itaque de aliquo nascatur aliquid, & non ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit natus, cuius dicitur filius: profecto modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de Spiritu sancto non sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem esset Filius Dei qui filius hominis, & filius hominis qui Filius Dei: & sic in naturæ humanæ susceptione, fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum posset admittere peccatum. Quę gratia ideo per Spiritum sanctum est significata, quia ipse proprie sic est Deus, vt sit etiam Dei donum. Per hoc ergo quod de Spiritu sancto esse natiuitas Christi dicitur, quid aliud quam ipsa gratia Dei demonstratur, qua homo mirabili & ineffabili modo Verbo Dei est adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus?

B

Matt. 1.

Ioan. 3.

Mat. 23

DIVISIO TEXTVS.

SEd non est diutius immorandum, &c.] Hic Magister obiicit contra prædeterminata prius: quia si opus incarnationis attribuitur Spiritui sancto, & quicquid operatur formam corporis in generatione, videtur esse pater: videbitur, quod Spiritus sanctus sit pater Christi secundum generationem humanam. Et hæc pars habet tria capitula, in quorum primo tangit obiectionem dictam, & soluit. In secundo dat instantiam huic propositioni, Quicquid ex aqua renascitur, est filius illius, *ibi* [Non est autem concedendum] In tertio dat instantiam huic, Omne quod est filius alicuius, de illo natum est, *ibi* [Sic ergo de Spiritu sancto natus est, &c.

ARTICVLVS IV.

An Trinitas posset dici pater Christi, & an Spiritus sanctus posset dici pater eius, & an Christus possit dici filius Spiritus sancti secundum gratiam, & an sit filius adoptiuus.

INcidit autem hic dubium, Vtrum Trinitas posset dici pater Christi? Videtur, quod sic;

Solutio. 2 Item, Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

3 Item, Lucæ 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.

4 Præterea, Hoc hic per plures auctoritates probatur in litera.

SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum aliquid singularum personarum attributa inueniuntur in incarnatione: quoad coniunctionem enim distantium humanæ naturæ & diuinæ apparuit potentia, sed quoad mouens ad assumptionem carnis apparuit bonitas, quoad modum autem vnionis indissolubilis apparuit sapientia. Similiter in consequentibus incarnationem ex parte finis qui est redemptio, apparuit bonitas: in solutione autem pretij debiti per modum debiti & potentis soluere, apparuit sapientia, quæ coniunxit ea in pretio, quibus ipsum pretium refutari non poterat: vt scilicet (sicut dicit Augustinus) haberet vnum in se vnde deberet, & vnde soluere posset pretium, & per deitatem ipsum oblatum esset cum eo cui offerebatur vnum, & cum sacerdote offerente ipsum hostia vnum, & cum his pro quibus offerebatur vnum in natura humanitatis. Et hoc est quod dicit Augustinus in 4. de Trinit. cap. 14. sic inquiens: Quid tam grate offerri & suscipi posset, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri? vt quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro pro quibus offeratur. Idem ipse vnus verusque mediator, per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret cui offerebat, vnum in se faceret pro quibus offerebat, vnus ipse esset qui offerebat, & quod offerebat. Potentia autem apparuit in fine, etiam in victoria morris inferni & diaboli: quia tamen finis intentus est bonitas, & primum mouens est bonitas: ideo attribuitur Spiritui sancto. Quod autem ita sit dicunt quatuor auctoritates. Dicit enim Ioan. Damasc. 3. lib. cap. 1. sic: Monstratur in incarnatione simul bonitas, & sapientia, & iustitia, & potentia Dei: bonitas quidem quia non despexit proprij plasmatis infirmitatem, sed viscera eius commota sunt ipso cadente, & manum porrexit. Iustitia quidem: quoniam homine victo, non alio quam homine fecit vinci tyrannum. Sapientia quidem: quoniam inuenit aparij, id est, difficilimi solutionem decentissimam. Item Cassianus in 1. lib. contra Nestorium dicit sic: Descendit Verbum Filius, adest maiestas Spiritus sancti, virtus obumbrat Patris, vtique vt in sacramento conceptionis omnis esset operatio trinitatis. Item Bern. in 5. de consideratione dicit, quod tres personæ operatæ sunt Christi incarnationem. Idem dicit August. in 4. de Trinitate. Et per hæc patet solutio ad totum quod obiectum est.

ARTICVLVS II.

An incarnatum potest dici opus charitatis, & opus doni, sicut dicitur opus Spiritus sancti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritus sanctus est charitas & donum Dei Patris, &c.] Vtrum potest scilicet dici opus charitatis, & opus doni, sicut dicitur opus Spiritus sancti? Et videtur, quòd sic: quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis est tale: sed Spiritus sancti opus dicitur propter charitatem, & quia donum est: ergo magis debet dici charitatis opus & doni.

SOLVTIO. Nihil prohibet, quòd dicatur opus charitatis vt disponentis ad opus: sed aliter dicitur opus Spiritus sancti, vt scilicet substantiæ operantis. Doni autem opus non conuenienter dicitur: quia donum non dicit comparationem ad opus, sed ad dantem, & ad eum cui datur. Charitas autem respicit actum, vt habitus ordinans ad actum & inclinans: & ideo proprie dicitur opus Spiritus sancti, minus propriè charitatis, sed non potest congruè dici opus doni. Solutio.

ARTICVLVS III.

Vtrum vno nominato necessario tres intelligantur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed potius vno nominato tres intelliguntur, &c.] Videtur enim, quòd non: quia intellecta essentia, non de necessitate intelligitur persona: quia multi intelligunt essentiam, qui negant personam: & vna persona nominata, non de necessitate intelliguntur aliæ: Patre enim nominato, non intelligitur Spiritus sanctus.

Præterea quæritur, Vtrum semper ita sit, quòd vno nominato alij intelligantur? Videtur quod non: quia supra 3. distin. habitum est, quòd quidam cognouerunt Patrem, & Filium, & non Spiritum sanctum: ergo videtur, quòd non necessario sit verum, quod vno nominato, tres alij intelligantur. Quæst.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nominato vno ad actum operis, sine dubio tres intelliguntur: quia in indiuisibili essentia trium referuntur ad opus. Præterea, Proprietates quæ attribuuntur personis, resultant in opere: & ideo omnes simul intelliguntur. Solutio.

AD ILLVD quod contra obiicitur, quòd essentia ab aliquo intellecta non necessario intelliguntur personæ, dicendum quòd sic non loquitur Auctor, imo secundum modum Scripturæ quæ consueuit aliquod vnum nominare propter speciale attributum: & tamen alias subintelligit: sicut Ioan. 17. Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Non enim hic excluditur Spiritus sanctus

AD ALIVD dicendum, quòd semper ita est, quando referuntur ad aliquod opus per se: & non oportet, quòd sit per intentionem suarum relationum. Ad quæst.

Quæ

Quo sensu dicatur Christus conceptus & natus de Spiritu sancto?

SEd non est in hoc diutius immorandum. Illud enim mouet quomodo dictus est Christus natus de Spiritu sancto, cum Filius nullo modo sit Spiritus sancti. Nunquid dicturi sumus patrem hominis Christi esse Spiritum sanctum, vt Deus Pater Verbum genuerit,& Spiritus sanctus hominem? ex qua vtraque substantia Christus vnus esset, & Dei Patris Filius secundum Verbum, & Spiritus sancti Filius secundum hominem, quod eum Spiritus sanctus tanquam Pater eius de Matre Virgine genuisset. Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita sit absurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant sustinere? Proinde cum fatemur Christum natum de Spiritu sancto ex Maria Virgine, quomodo non sit Filius Spiritus sancti, & sit Filius Virginis, cum & de illo & de illa sit natus, explicare difficile est. Procul dubio non sic de illo, vt de patre: sic autem de illa vt de matre natus est. Non est autem concedendum quicquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculum & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certe qui nascuntur ex aqua & Spiritu sancto, non aquæ filios eos recte quispiam dixerit: sed dicuntur filij Dei Patris, & Matris Ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu sancto natus est Christus, nec tamen Filius est Spiritus sancti. Sicut è conuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij, consequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cum itaque de aliquo nascatur aliquid,& non ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit natus, cuius dicitur filius: profecto modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de Spiritu sancto non sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem esset Filius Dei qui filius hominis, & filius hominis qui Filius Dei: & sic in naturæ humanæ susceptione, fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum posset admittere peccatum. Quę gratia ideo per Spiritum sanctum est significata, quia ipse proprie sic est Deus, vt sit etiam Dei donum. Per hoc ergo quod de Spiritu sancto esse natiuitas Christi dicitur, quid aliud quam ipsa gratia Dei demonstratur, qua homo mirabili & ineffabili modo Verbo Dei est adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus?

B

Matt. 1.

Ioan. 3.

Mat. 23

DIVISIO TEXTVS.

SEd non est diutius immorandum, &c.] Hic Magister obiicit contra prædeterminata prius: quia si opus incarnationis attribuitur Spiritui sancto, & quicquid operatur formam corporis in generatione, videtur esse pater: videbitur, quod Spiritus sanctus sit pater Christi secundum generationem humanam. Et hæc pars habet tria capitula, in quorum primo tangit obiectionem dictam, & soluit. In secundo dat instantiam huic propositioni, Quicquid ex aqua renascitur, est filius illius, *ibi* [Non est autem concedendum] In tertio dat instantiam huic, Omne quod est filius alicuius, de illo natum est, *ibi* [Sic ergo de Spiritu sancto natus est, &c.

ARTICVLVS IV.

An Trinitas posset dici pater Christi, & an Spiritus sanctus posset dici pater eius, & an Christus possit dici filius Spiritus sancti secundum gratiam, & an sit filius adoptiuus.

INcidit autem hic dubium, Vtrum Trinitas posset dici pater Christi? Videtur, quod sic;

quoniam Augustinus dicit infra, Quoniam homo ille nullis præcedentibus meritis, sed gratia habuit vt in vnitatem personæ Filij Dei assumeretur: sed ex hac gratia dicitur Trinitas Pater noster, cum oramus, Pater noster qui es in cælis: ergo videtur, quod Trinitas sit Pater Christi.

2 Item, Virtus actiua conceptus est ex patre: virtus autem actiua conceptus filij, sicut probatum est prius, fuit communiter ex tota Trinitate: ergo videtur, quod Trinitas sit Pater Christi.

3 Item, Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ. Matth. 11. Hoc exponunt Sancti, quod omnium pater sit creatione: ergo multo magis formatione diuini corporis erit pater Christi, vt videtur.

4 Item, Videmus secundum naturam operationem patris esse decisiuam materiæ, conuersiuam eius ad corpus nati, formatiuam esse in figuram membrorum, distinctiuam & positiuam organorum: sed omnia hæc fecit Trinitas, separando purissimos sanguines Virginis, formando speciem corporis, distinguendo & componendo membra: igitur Trinitas etiam verius videtur esse pater Christi, eo quod hæc fecit in momento, quam homo sit pater hominis cuius virtus facit hoc successiue.

5 Item, Homo pater dicitur alterius propter vim formantem corpus: ergo multo magis Trinitas pater Christi dicetur propter virtutem formatiuam corporis & animæ: quia vtrunque Trinitas formauit.

Sed contra. SED CONTRA: Non potest dici filius Trinitatis nisi gratia personarum: ergo Christus est filius suus; ergo aliqua res seipsam gignit vt sic.

2 Si dicatur, quod hoc non sequitur: quia Christus secundum naturam humanam est filius suus, secundum autem naturam diuinam non. Contra: Nulla res filius alterius dicitur gratia naturæ, quia natura non est filius alicuius, sed persona: non enim dicimus, quod corpus & anima Sortis sit filius Platonis, sed ipse Sortes: igitur Christus in persona est filius suus secundum personam: ergo aliqua res omni modo eodem quo generat, gignit seipsam vt sic.

3 Præterea, Christus est filius suus. Detur ista. Item etiam est verum, quòd Christus non est filius suus: ergo Christus est duo filij, scilicet Patris, & suus cum aliis: hoc autem falsum est: ergo Christus non potest dici filius Trinitatis.

4 Item, Cassianus in 5. lib. de incarnatione tractans illud Apostoli, Omnis qui soluit Iesum, ex Deo non est: dicit sic, Soluere, hoc est quod vnitum est in Iesu velle rumpere, & quod indiuiduum separare. Quid autem in Iesu vnitum & indiuiduum? Vtique homo, & Deus: ergo Iesum separat, qui hoc separat atque disrumpit: ergo quicunque dicit aliud conuenire homini inquantum est homo, & aliud Filio Dei inquantum est persona, soluit Iesum: sed filiatio conuenit ei inquantum est persona: ergo qui aliam filiationem dicit ei conuenire secundum quod est Deus, & aliam secundum quod est homo, soluit Iesum: ergo hoc dicere non est tantum inconueniens, sed etiam hæreticum.

5 Si forte dicatur, quòd filiatio non conuenit ei gratia hypostasis, sed gratia naturæ: hoc est ridiculum: quia nulli, nec Deo, nec homini conuenit paternitas vel filiatio nisi gratia hypostasis, & non naturæ.

6 Item, Vnio in Christo est gratia hypostasis, & non gratia naturæ, quia naturæ manent distinctæ: sed vnio est ad esse, non tantum adconsensum voluntatis: igitur hæc hypostasis est illa: & quicquid dicitur de illa secundum quod est hypostasis, dicetur & de alia: sed hypostasis æterna non est Filius nisi Patris tantum. Prima scribitur ab August. qui dicit, quòd tanta fuit vnio, quòd hominem Deum faceret, & Deum hominem. Secunda scribitur à Cassiano in 7. de incarnatione, & per Leonem Papam contra Nestorium, vbi sic dicit, Tanta hominis ac Dei vnitas legitur, vt & homo Deo semper antea coæternus, & postea homini Deus compassus esse videatur.

Hæc autem inducta sunt propter quorundam solutionem erroneam, qui dicunt, quòd posset dici filius Trinitatis, nisi innueretur confusio relationum: tamen non distingueretur, vtrum esset filius secundum naturam diuinam, aut secundum humanam. Hæc enim fuit hæresis cuiusdam Leporini monachi, qui relationum quaternitatem induxit, vt Christum duos filios diceret.

7 Item, Christus non alia personalitate persona & hypostasis est æterna: sed filiatione æterna persona & hypostasis: ergo ipse homo etiam existens propter vnionem non dicetur filius nisi æterna filiatione per relationem ad Deum.

Quæstiuncula. SED VLTERIVS quæritur, Vtrum posset dici filius Spiritus sancti? Et videtur quod sic: quia quod ex aliquo & de aliquo concipitur & nascitur in similitudine substantiæ secum existens, est filius eius: quia per hoc quod dico, concipitur & nascitur in similitudinem substantiæ, excludo omnes instantias Augustin. filius autem de Spiritu sancto concipitur & nascitur in similitudine substantiæ secum existens: ergo est filius Spiritus sancti. Prima probata est. Secunda tota scribitur in Symbolo & Euangelio: quia Symbolum dicit, quòd conceptus est de Spiritu sancto: Euangelium dicit natum de Spiritu sancto & consubstantialem sibi: quia & homousios Patri & Spiritui sancto.

2 Item, Damascen. dicit, quòd descendit in Virginem Verbum tanquam diuinum semen: ergo videtur, quòd Spiritus sanctus operabatur ex semine: & qui operatur ex semine est pater: ergo videtur, quòd Spiritus sanctus sit pater Christi.

3 Item, Perfectioris agentis perfectior est operatio: sed imperfectior est operatio quæ operatur ex materia, quam illa quæ producit materiam & formam simul: ergo prima est imperfectioris, secunda perfectioris. Si autem propter operationem patri homini attribuitur quòd sit pater, multo magis debuit attribui Spiritui sancto esse patrem propter perfectiorem modum operationis.

Ad hoc iterum soluentes sunt mirabiles homines, quòd etiam hoc posset dici nisi in voce notaretur confusio, scilicet confusio filiationis.

Sed contra. SED CONTRA hoc sunt auctoritates Aug. & Ambros. dicentium, quòd nullo modo potest dici filius Spiritus sancti: cum ipse non sit filius

nisi

nisi secundum hypostasim, & hypostasis in Christo non sit nisi vna, ipse non erit nisi vna filiatione filius.

2 Item, Sancti dicunt, quòd Christus non est nisi natura Filius: natura autem Filius non est nisi Patris: ergo non est Filius nisi Patris: ergo non est Filius Spiritus sancti.

Quæstiuncula 2. SED ADHVC vlterius quæritur, Vtrum cum hac determinatione, filius gratia, sit dicendum, Christus gratia vel secundum gratiam Spiritus sancti filius? videtur, quòd sic: quia hic in litera habemus, quòd homo ille in vnitatem Filij Dei assumeretur, quòd hoc gratia non meritis habuerit: sed omnis gratia est Spiritus sancti per attributionem: ergo videtur, quòd ipse sit filius gratia Spiritus sancti.

Contra. CONTRA hoc est textus Euangelij qui dicit, Vidimus gloriam eius, quasi vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate: ergo plenitudo gratiæ est ei à Patre: non ergo attribuitur ei ex filiatione Spiritus sancti.

2 Præterea, Cum dico, Hic homo est filius gratia: aut gratia sumitur ibi pro habitu gratum faciente, aut est gratia faciens vnionem hypostasis & personæ. Si primo modo, tunc hic homo non est filius Dei nisi per acceptionem gratiæ, & non per hypostasim: & hoc est hæresis Nestorij & Eutychetis. Si secundo modo, tunc eadem est hypostasis huius hominis & Filij Dei: sed hæc hypostasis est hypostasis filiatione æterna tantum: ergo hæc hypostasis non erit gratia Spiritus sancti.

Quæstiuncula 3. SED VLTERIVS quæritur, Vtrum Christus sit adoptiuus filius? Sed hoc Magister inferius determinabit: ideo vsque illuc est differendum.

Solutio. SOLVTIO. Absque dubio dicendum est, quòd nullo modo nec gratia nec natura Christus est filius Trinitatis, nec etiam Spiritus sancti, propter rationes ad oppositum, quæ fere omnes extractæ sunt ex dictis Patrum: illa enim gratia est gratia vnionis secundum esse, & non acceptationis: & ideo sic gratia filius est natura filius: quia natura filius non est nisi Patris: & etiam hac gratia non est nisi filius Patris. Quare autem sit matris filius, infra quæretur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd hæc est falsa, quod ex tali gratia dicatur Trinitas pater noster: imo illa gratia est acceptationis quæ consensum voluntatis facit: & non vnit nos Deo in vnitatem personæ, sed in vnitatem Spiritus sancti: sicut dicit Apostolus, Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Quæ vnitas spiritus est in consensione voluntatis, non in vnitate personæ vel naturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vis operatiua conceptus quæ est in semine intrinseca, quod generatum est ex substantia generantis, facit patrem hominem esse patrem: sed vis quæ operatur extrinsecus super materiam, non ex substantia operationis adductam, sed super alienam, & aliunde assumptam, facit operantem esse artificem vel opificem, sed non patrem: & talis fuit virtus operans in conceptu Christi. Vnde Præpositiuus dicit in quodam sermone Domini, tractans illud Euangelij, Nonne hic est filius fabri? dicit enim, quod Filius est Patris cælestis: in incarnatione enim illi tres magni fabri mundi fabricatores in fabricam vteri virginalis descenderunt, & corpus Christo fabricauerunt. Operatio autem fabri est operatio artificis, & non naturæ patris.

AD ALIVD dicendum, quòd nos dicimur filii adoptiui, in qua filiatione non potest Christus dici filius, sicut Magister infra ostendet: ideo non est simile, quia sua gratia est vniens ad esse vnum in persona, nostra autem ad esse vnum in consensione voluntatis tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd decisio quæ est patrum, est ex substantia propria, & non aliena: sicut Trinitas decidit de corpore Virginis, & virtus formatiua est originata in semine de generatiua patris: & talis non fuit virtus operans conceptum Christi: & ideo obiectio illa non procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Deus format corpus & animam: non tamen dicitur pater Christi Deus Trinitas, propter dissimilem modum formationis, vt dictum est.

Ad quæstiuncul. 1. AD ALIVD quod vlterius quæritur, Vtrum Christus dicatur filius Spiritus sancti? Dicendum, quòd nullo modo catholice potest dici filius Spiritus sancti.

AD ID autem quod obiicitur primo, dicendum, quòd Christus non est conceptus & natus de Spiritu sancto vt ex patre: quia non de substantia decisa à Spiritu sancto, vel virtute formante originaliter accepta ad ipso: sed ex ipso natus & conceptus est, sicut ex potestate operantis extrinsecus: & ideo non est pater eius, nec filius habet idemtitatem substantiæ cum Spiritu sancto secundum quod operatur natura secundum substantiam Spiritus sancti: quia illa natura est humana in qua Spiritus sanctus non conuenit cum Christo.

AD ALIVD dicendum, quòd Ioan. Damas. non dicit, quòd verum semen descendit in Virginem, sed diuinum semen: vt per duo ly diuinum semen extrahatur extra rationem seminis: diuinum enim semen non potest esse pars substantiæ Dei: quia substantia Dei est indiuisibilis: sed habet aliquid de virtute Dei. Item, Tanquam diuinum semen minus adhuc dicit, quam diuinum semen: vnde diuinum semen priuat rationem substantiæ seminis: tanquam autem virtutem priuat operantem seminis, quæ est intrinseca & naturalis, qualis vis ad formationem corporis Christi non fuit in carne separata. Vnde non remanet de proprietatibus seminis, ex quo tollitur virtus & substantia intrinseca formatiua, nisi operatio ipsa, & illa fuit ibi, quia conceptus conuertebatur, formabatur, & figurabatur ad conuersionem speciei, & formam corporis, & figuram lineamentorum corporis aliorum hominum, & hoc operatione & virtute Spiritus sancti. Vnde ex hoc non sequitur quod operabatur ex semine.

AD ALIVD dicendum, quòd perfectiori agenti debetur perfectior operatio: sed non sequitur, quod illa oparatio in operante facit rationem patris. Bene enim concedo, quòd operatio Spiritus sancti est perfectior quam patris carnalis: non tamen fuit illa operatio per modum patris.

Ad quæstiuncul. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum cum hac determinatione secundum gratiam Spiritus sanctus

ſanctus poſſet dici pater Chriſti? Dicendum, quòd nullo modo dicendum eſt: quia gratia eſt ad eſſe vnum in perſona, & filius non dicitur aliquis patris niſi in perſona & gratia perſonæ: vnde illa obiectio non procedit. Et bene concedo, quod illa ſolutio erronea eſt & contraria dictis Sanctorum, quod poſſit in re concedi, ſi non accederet confuſio in ſignificatione relationum, ſicut expreſſe probatum eſt. Et dicunt Sancti quod conceſſio noſtra per ſermonem, vel negatio, non facit rem ſic eſſe, vel non eſſe: vnde ita eſſet, quòd Chriſtus eſſet filius gratia Spiritus ſancti, quod ſancti negant rationibus inductis.

ARTICVLVS V.

An Virgo glorioſa vere fuerit mater Chriſti: & an theotocos, vel chriſtotocos dici debeat?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sic autem de illa vt matre natus, &c.] Hoc enim videtur falſum: mater enim eſt quæ virtute actus ſuæ propriæ generatiuæ de ſubſtantia ſui corporis materiam conceptus deſcindit, vt quidam dicunt: ſed deciſio puriſſimi ſanguinis facta eſt per Spiritum ſanctum, vt ſupra habitum eſt in auctoritate Damaſc. ergo Beata Virgo non fuit mater Chriſti.

2 Si forte dicatur, quòd mater dicatur gratia materiæ quæ accepta eſt ab ipſa, & gratia nutritionis conceptus quæ facta eſt in ipſa: ſecundum hoc æs eſſet mater ſtatuæ, quod falſum eſt: ergo videtur, quòd non fuit vera mater eius.

3 Adhuc quidam dicunt, quòd vegetatio embrionum eſt in matre ad modum plantæ, eo quod per cotilidictiones alligatur matrici, & à neruis matris accipit ſenſum & motum, ab arteriis autem ſpiritum vitalem & pulſatilem, à venis ſuum nutrimentum & ſpiritum naturalem: & ita volunt, quòd omnes motus formationis & nutritionis & vegetationis ſint ab anima matris. Sed contra: Semen proiectum ad matricem, aut habet motum naturalem ad conuerſionem, & vegetationem, aut non. Si habet naturalem: ergo à principio intrinſeco ſibi: ſed anima matris non eſt principium ſibi intrinſecum: ergo non mouetur ab anima matris. Si non habet motum naturalem: tunc omnis generatio hominis eſſet innaturalis.

4 Præterea, Detur hoc, quòd mouetur ad modum plantæ in terra. Planta autem in terra non accipit niſi materiam, & non virtutem formatiuam: quinimo illam habet vel à ſtellis, vel in ſemine plantæ eſt: ergo & conceptus in matre formatiuam non accipit à matre.

5 Item, Philoſophus dicit, quòd in ſolis vegetabilibus virtus fœminæ & maſculi eſt in vno: quia plantæ vbique imprægnant & imprægnantur. In omnibus autem ſenſibilibus virtus formatiua non eſt à matre, ſed à maſculo: ergo non eſt hoc matris proprium, quod mouet ad formam & vegetationem: & quia hoc creditum eſt apud eos qui nouerunt opinionem Ariſtotelis, ſed tantæ rei talis diſputatio non congruit, dimittitur illud.

Queſt. ET QVÆRATVR, Vtrum Beata Virgo debeat dici Theotocos, vel tantum Chriſtotocos, vt dixerunt quidam hæretici? Videtur autem quod debeat dici Theotocos, quia ſic dicit Damaſc. 3. lib. cap. 12. Theotocon, id eſt, Dei genitricem principaliter & vere Mariam prædicamus Virginem: ſicut enim Deus vere eſt qui ex ipſa natus eſt: ita vere Theotocos, id eſt, Dei genitrix eſt, quæ verum Deum ex ipſa incarnatum genuit.

2 Item, Damaſ. ibidem. Non hominem nudum genuit Sancta Virgo, ſed Deum verum: non nudum, ſed incarnatum: non cælicum corpus ſubducẽtem, & vt per ſolma, id eſt, canale, per ipſam tranſeuntem, ſed ex ipſa homouſion, id eſt, conſubſtantialem nobis carnem aſſumentem, & in ſeipſo ſubſiſtentem.

2 Item, Ibidem. Iuſte & vere Theotocon, id eſt, Dei genitricem, ſanctam Mariam nominamus: hoc enim nomen vniuerſum myſterium incarnationis conſtituit. Si enim Theotocos, id eſt, Dei genetrix, quę Deum genuit, omnino Deus eſt qui ex ipſa natus eſt, omnino etiam & homo.

4 Item, Ibidem. Chriſtotocon, id eſt, Chriſti genitricem non dicimus Virginem: quoniam in deſtructionem vocis Theotocos, id eſt, Dei genitrix, nequã & inquinatus & ſimilis Iudæo Neſtorius id adiuuenit, vt vas dehonorationis in inhorationem ſolius vere honoratæ ſuper omnem creaturam: etſi ipſe reſcindatur cum patre ſuo diabolo. In iſta auctoritate non eſt diſſimilis Iudæo Neſtorius, hoc eſt, hæreticus, qui vas dehonorationis, & froneſtarius Iudæo ſimilis, id eſt, habẽs phreneſim Iudæi vel Iudæorum, dicentium Chriſtum eſſe purum hominem, inuenit hoc nomen ex patris ſui diaboli mendaciis.

SED CONTRA: Secundum hoc eſt mater, ſecundum quod dedit: ſed non dedit naturam niſi hominis: igitur ipſa non debet dici, vt videtur, Theotocos. *Sed contra.*

2 Item, Secundum hoc eſt mater, ſecundum quod eſt conſubſtantialis: ſed non eſt conſubſtantialis niſi ſecundum naturam humanam: ergo non debet dici mater niſi quoad hoc quod eſt humanæ naturæ. Et ſic iterum ſequitur, quòd non debet dici Theotocos.

3 Item, Quid obeſt ſi dicatur Chriſtotocos? Sicut enim dicit Ambroſ. in nomine Chriſti non modo, dico, diuinitas: ſed Trinitas intelligitur: cum igitur Chriſtus intelligitur vnctus ſecundum naturam humanam, & vnctio ſecundum naturam diuinam: videtur, quòd nulla ſit ei dehonoratio, ſi Chriſtotocos dicatur.

4 Item, Habitum eſt ſupra, quòd Chriſtus vna filiatione filius eſt: & illa filiatio eſt æterna: ſecundum hanc igitur filiationem non eſt filius Virginis: & non habet aliam, vt probatum eſt: ergo nullo modo eſt filius Virginis: ergo ipſa nec Theotocos nec Chriſtotocos dici debet.

SOLVTIO. Dicimus abſque dubio, quòd glorioſa Virgo veriſſime mater Chriſti eſt: & quia hoc collatum eſt ei vt poſſet virgo fieri mater Chriſti à gratia: ſed collatione facta, naturaliter ipſa mater Chriſti eſt. Sicut autem in diſtinctione præcedenti habitum eſt, non eſt matris, quòd ipſa eſt conuerſiua ad ſpeciem, & formatiua membrorum conceptus: ſed ſunt eius operationes ad meliorationem complexionis ex materia, & diſponentibus virtutibus ex complexione *Soluth.*

matricis

matricis & nutrimenti. Nec hoc præsumo dicere, quòd ipsa sanguinem formandum in corpus Christi deciderit : quia dicit auctoritas Damas. supra habita, quod separationem illam fecit Spiritus sanctus. Sed hoc verum est, quia fidei meritum in ipsa disposuit ad hoc quod hoc in ea fieret : & hoc est quod dicit Beatus Bern. in 5. de consideratione his verbis : Siue coniunctis, siue disiunctis duobus (scilicet anima, & carne) nihilominus perseuerauit in tribus vnitas personalis. Æque vnus Christus, vnaque persona, Verbum anima & caro, etiam mortuo homine perdurauit. In vtero Virginis (vt sentio ego) commixtio hæc & fermentatio facta est: & ipsa mulier quæ miscuit, & fermentauit. Nam fermentum non immerito fortasse dixerim fidem Mariæ. Plane beata quæ credidit, quoniam perfecta sunt in ea quæ dicta sunt ei à Domino. Perfecta autem non essent si quominus iuxta verbum Dei esset fermentatum totum, & perpetuo fermentatum seruans nobis tam in morte quam in vita pariter vnum atque integrum mediatorem Dei & hominum cum sua deitate hominem Christum Iesum. Secundum hanc auctoritatem oportet, quòd Beata Virgo miscuit & fermentauit, id est, ad mixtionem, hoc est, ad vnionem & fermentationem & congruitatem materiæ operata est merito fidei : quia commixtio illa hic non est nisi vnio trium satorum, id est, corporis, & animæ, & deitatis : & fermentatio massæ virginalis nihil aliud est quam maturitas congruitatis.

Cap. 10.

Ad hoc quod obiicitur de ære in statua, dicendum quòd non est simile : quia æs est tota materia statuæ secundum se totum, & præterea non operatur secundis actibus ad statuæ figuram & vegetationem & nutrimentum per virtutem intraneam ipsi æri.

Ad id quod obiicitur de solutione quorundam, dicendum quòd illa suspensio non ostendit ex matre esse nisi operationes secundas : quia principalis est in semine viri : in conceptu autem virginali fuit ex opere Spiritus sancti.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum Beata Virgo posset dici Christotocos? Dicendum, quòd non absolute : quia sicut dicunt Damas. & Ambros. froneſtarij Iudæorum : vt Paulus Samosetanus, & Nestorius & Eutyches & Pelagius inuenerunt hoc in diminutionem honoris Beatæ Virginis, vt scilicet tantum Christus, & non Deus esset, qui ex Beata Virgine est natus : & ideo cum etiam verba & nomina (vt dicit Hieron.) cum hæreticis communia habere non debeamus, non est hoc absolute recipiendum.

Ad quæst.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nasci proprie non est naturæ, sed personæ vel hypostasis per se : ideo natus est hypostasis Deus & homo vnus perfectus, qui filius est matris & patris cælestis secundum duas natiuitates ipsius. Argumentatio autem illa procedit, ac si gratia naturæ natæ diceretur mater & natus : & hoc non est verum.

Ad aliud dicendum, quòd consubstantialitas parentis ad natum est per consequens secundum intellectum, & non primo. Primo enim & principaliter hic genuit hunc : sed quia genuit de sua substantia, ideo est consubstantialis. Vnde cum natiuitas respiciat esse hypostasis & personæ primo & principaliter, naturam autem per posterius, ipsa dicitur mater Christi secundum hypostasim, quæ hypostasis est Deus & homo, & ideo ipsa est mater Dei & hominis : licet non sit consubstantialis nisi quoad naturam humanam tantum, quia consubstantialitas ex intellectu suo non dicit nisi conuenientiam in substantia : natiuitas autem est personæ primo & per se, & naturæ per consequens & posterius.

Ad aliud dicendum, quòd Christotocos non est dicenda : quia licet in Christo intelligatur vnctio, tamen non necessario ponit vnctionem deitatis, sed gratiæ, sicut dicitur : Nolite tangere Christos meos.

Ad hoc quod vlterius obiicitur, sine præiudicio dicendum quòd Christus tantum vna filiatione filius est : sed habet duas natiuitates : sed ex altera natiuitate, scilicet terrena, non innascitur ei noua filiatio, quæ determinet hypostasim ipsius : tamen parenti innascitur nouus respectus ad ipsum sicut est videre in simili : nec enim dicimus, quòd alia filiatione Sortes sit filius patris sui, & alia filiatione filius matris suæ, sed eadem : sed tamen alius est respectus patris ad filium, & alius respectus matris. Et ideo Christus ex natiuitate humana quam vere habet, verissime facit matrem habere respectum relationis ad ipsum in conformitate substantiæ terrenæ : sed tamen aliam filiationem ipse non habet qua filius sit, quam illam quam habet ab æterno : filiatio enim determinat hypostasim, quæ tantum vna est in Christo : & in vno inquantum est vnum & secundum vnum, non conuenit esse duas qualitates eiusdem speciei secundum duas relationes : & ideo vna filiatione est Filius Patris secundum generationem æternam, & eadem filiatione est Filius matris secundum generationem temporalem. Inueniuntur autem quidam aliter dicentes, contra quorum opinionem disputare est longum. Hoc autem quod hic dictum est, concordat dictis Sanctorum.

ARTICVLVS VI.

Quare aliquid natum de alio dicitur filius, & aliquid non? & quare renati ex aqua & Spiritu sancto non dicantur filij aquæ & Spiritus sancti?

Deinde quæritur de hoc quòd dicit [Aliter de homine nasci filium, aliter capillum, &c.] Dubitatur enim, quare hoc sit quòd aliquid natũ de aliquo dicitur filius, & aliquid nõ dicitur filius? Itẽ de hoc quæritur, Qualiter aliqui renati ex aqua & Spiritu sancto non dicantur filij aquæ & Spiritus sancti, sed potius Dei patris & matris Ecclesiæ suæ. Mater Ecclesia est congregatio fidelium : & quia mater ministrat materiam ad fœtum, deberet mater Ecclesia ministrare materiam in hoc partu : & hoc non est verum, quia nec gratia est ex ipsa, nec materia corporis, secundum quam materiam homo generatur.

Ad primvm dicendum, quòd non dicitur filius nisi tria conueniant in nato, scilicet materia quæ est in potentia totum corpus, & virtus formantiua in illa materia, secundum quòd hæc

debet

debet esse decisa per actum generatiuæ virtutis in parentibus: & tertium, quòd natus terminetur per naturam & reducatur in simile secundum speciem & formam ipsi generanti. Capilli autem non generantur sic: sed potius ex fumoso nutrimento grosso terrestri pertingente ad pellem, generantur capilli: lumbrici autem ex putrefacto nutrimento in inferiori aluo, vt dicit Philosophus: cum enim putrescit nutrimentum, exhalat calor naturalis qui secum humidum naturale trahit: quod quia viscosum est, exterius ambitur in modum pellis, quæ pellis exhalatum calidum continet in se in humido extracto: qui calor cum euaporare non possit, in spiritum conuertitur, & educit animam sensibilem, & generatur vermis longus vel breuis secundum complexionem materiæ: sed forte anima sensibilis datur virtute stellarum: hoc tamen planum est, quòd nec materiam nec virtutem formatiuam habet generationis hominis, nec in simile speciei & formæ terminatur.

Ad hoc autem quod vlterius quæritur, dicendum quòd aqua non est ibi nisi sicut materia in qua sumitur similitudo sensibilis ad significationem sacramenti: per quam similitudinem non ex aqua, sed ex sanctificatione causet: & ideo cum mater aliquo modo causet, aqua non potest dici mater. Spiritus autem bene dicitur pater spiritualis. Pater enim spiritualis non est pater absolutè, sed dicitur translatiue, eo quod sua virtute dat esse secundum spiritum, & hoc est bene esse. Ecclesia autem dicitur mater non proprie, sed per translationem, eo quod in matrice effectus sui parturit nos donec Christus formetur in nobis.

ARTICVLVS VII.

An aliqui possunt dici filij gehennæ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Filij gehennæ non ex illa nati, sed in illam præparati, &c.] Ex hoc enim quod aliquid comparatur ad aliquid post suum esse, non potest habere rationem filiationis ad illud: cum ergo ad gehennam nemo comparatur nisi ex post facto, quod sequitur esse: videtur quod non debeant dici filij gehennæ.

Solutio. Solvtio. Filius claudit in se tria, scilicet de substantia natum esse parentis, & disciplinam habere parentum, sicut dicit Apostolus Heb. 13. quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri & non filij estis. Tertium est ius hæreditatis paternæ. Et primum quidem filij gehennæ non habent à gehenna: & hoc est quia hoc solum consequitur natiuitas: ideo non sunt à gehenna nati: sed medio sunt præparati in illam gehennalibus actibus: & tertium cum possidebunt gehennam, quia per actus habebunt eam iure hæreditario.

ARTICVLVS VIII.

An aliqua merita præcesserunt incarnationem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Insinuat nobis gratiam Dei qua homo ille nullis præcedentibus meritis, &c.] Videtur enim, quòd merita multa præcesserunt incarnationem: quia ita dicit ad Abraham Gen. 14. Ego ero merces tua magna: vbi se promittit incarnandum, sicut dicunt Sancti: merces autem debetur merito.

2 Præterea, Sancti crediderunt hoc, & fides est meritum: ergo merita præcesserunt.

3 Item, Isa. 26. In semita iudiciorum tuorum sustinebimus te: sustinere autem in semita iudiciorum meritum est iustitiæ: ergo ex meritis Patrum hoc est datum.

4 Item, Ad Heb. 11. Hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt, non suscipientes repromissiones, Deo aliquid melius prouidente: ergo merito fidei probatis dabatur hoc ex debito, & non ex gratia.

5 Si forte dicatur, quòd non est tale bonum quod merito debeatur. Contra: Maior est gloria quam quæcunque gratia: sed gloriam potest aliquis mereri: ergo multo magis gratiam: sed inter gratias ordinatas ad gloriam, est gratia redemptionis facta per Christum: ergo videtur, quòd cadat sub merito.

Solvtio. Rationes inductæ in nullo sunt contra id quod dicitur in litera: quia in litera dicitur, quòd ille homo non habet ex meritis præcedentibus, eo quod non erat antequam esset vnitus deitati: & antequam erat, mereri non poterat. *Solutio.*

Ad id autem quod quæritur, Vtrum esset meritum aliquod Ecclesiæ? Dicendum, quòd est meritum congrui, & est meritum condigni siue debiti: & meritum congrui potuit præcedere, quo scilicet congruentius daretur quam si non esset meritum tale: sed non dabatur merito condigni siue debiti. Vnde ad Titum 2. Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et bene concedo, quòd non cadit sub merito condigni.

Et ad hoc quod contra obiicitur, dicendum quòd gloria cadit sub merito, etiam id quod ordinatur ad gloriam, licet nullus possit mereri primam gratiam, quia aliter gratia esset ante primam gratiam. Sed incarnatio non substantialiter ordinatur ad gloriam: quià dicit Augustin. quod alius modus erat possibilis, licet nullus congruentior ad sanandam nostram miseriam. Vel potest dici, quòd licet gloria cadat sub merito condigni vel debiti: non tamen sequitur, quod omne id cadat sub merito condigni, quod ordinatur ad gloriam: quia prima gratia etiam quando alius primam gratiam meretur, non cadit sub merito condigni siue debiti, sed sub merito congrui. Vnde patet, quòd argumentum istud non sequitur: ex quo patet solutio omnium argumentorum quæ sunt inducta.

ARTICVLVS IX.

An gratia sit naturalis Christo?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Fieret quodammodo ipsa gratia illi homini natalis, &c.] Contra: Nulla gratia est naturalis, sed

sed donum Dei consequens naturam, & perficiens eam in bene esse: ergo non est naturalis.

Solutio. Solvtio. Triplex dicitur naturale, scilicet quod est de esse naturali aliquo modo, & quod non potest relinquere naturam, & quod causatur ab aliqua parte naturæ per se. Et his tribus modis dicitur gratia naturalis Christo. Gratia enim vnionis non est habitus acceptionis & gratificationis in Christo: sed est faciens vnum esse personæ Filij Dei & Filij hominis: & sic gratia illa est de esse. Habitus autem gratiæ in virtutibus & aliis gratiis non poterat relinquere subiectum: & sic habebat iterum proprietatem & similitudinem rei naturalis, quæ nunquam relinquit id in quo est. Tertio modo dicitur etiam gratia naturalis: quia per se causatur gratia à deitate quæ est, & erat altera naturarum in Christo: & hoc modo intelligit Auctor quod hic dicit.

Ad id ergo quod obiicitur, quòd gratia est de consequentibus esse, potest dici, quòd hoc verum est in aliis creaturis rationalibus, quæ non sunt vnitæ deitati in principio sui esse. Vel dicatur, quòd hoc est verum quantum ad ordinem rationis, qui est inter esse & bene esse: sed non oportet quòd hoc sit secundum tempus.

ARTICVLVS X.

An Verbo potest dici humana natura concreta, & an corporaliter diuina gratia repleta?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Ineffabili modo Verbo Dei est adiunctus atque connexus, &c.] Videtur autem, quòd non concretus: quia concretum denominat subiectum vt accidens: vnde videtur, quòd alia istarum naturarum vergit in accidens.

2 Præterea, Quæritur de hoc quod dicitur, corporaliter repletus: quia corpus non est prium subiectum diuinæ gratiæ: ergo Christus diuina gratia non est corporaliter repletus.

Solvtio. Solvtio. Quidam dixerunt, quòd humana natura in Christo vergit in accidens: & ideo non facit in eo personalitatem, nec personam. Sed ego non audeo hoc dicere: tamen infra de hoc tractabitur. Sed hic dicendum, quòd concretus capitur improprie pro vnitus; & sic cessat obiectio.

Ad alivd dicendum, quòd corporaliter repleri dicitur quoad gratiam vnionis: vnio enim est ad corpus & ad animam. Licet ergo non sit subiectum corpus gratiæ in qua sunt habitus virtutum: tamen corpus Christi deitati vnitum potest dici subiectum diuinæ gratiæ: quia in ipso (vt dicit Apostolus) plenitudo deitatis habitauit corporaliter. Alij tamen voluerunt subtilius dicere, & minus ad propositum, dicentes quòd sunt tres dimensiones gratiæ diuinæ, quarum vna est simplicitatis Dei, gratia cuius Deus est in omnibus, attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter, quasi protensione à puncto principij primi vsque ad vltimum punctum creaturæ nouissimæ, secundum quod Deus est in omnibus essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: & ista est dimensio longitudinis per modum longitudinis per omnes gradus entium. Est autem dimensio per modum latitudinis, sed in longitudine magis contracta, secundum quam Deus per charitatem & gratiam inhabitat in Sanctis, de qua inhabitatione dicitur, Latum mandatum tuum nimis. Tertio modo coniungit duos priores in Christo, & adiungit profundum soliditatis gratiæ vnionis in esse personæ: & sic quasi trina dimensione inhabitat in Christo, bina in Sanctis, & vna in omnibus. Alij exponunt, quòd corporaliter dicitur hic figuratiue: quia vmbra non est nisi ex obiecto alicuius corporis quod stat ante lucem: vnde in vmbra huius gratiæ Patres fuerunt: corpus autem veritatis gratiæ Christus: sed redemptio sequens est lumen.

Alia ratio, quare dicatur natus de Spiritu sancto.

C

Potest etiam dici Christus secundum hominem ideo natus de Spiritu sancto, quia eum fecit. Inquantum enim homo est & ipse factus est, vt ait Apostolus. Conceptus ergo & natus de Spiritu sancto esse dicitur: non quod Spiritus sanctus fuerit Virgini pro semine, non enim de substantia Spiritus sancti semen partus accepit: sed quia per gratiam Dei & operationem Spiritus sancti de carne Virginis est assumptum, quod Verbo est vnitum. Et in Euangelio secundum hanc intelligentiam legitur de Maria, quòd inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Cuius dicti rationem Ambrosius insinuans in 3. libro de Spiritu sancto ait: Quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex substantia, sicut Filius qui à Patre vel ex Patre: & Spiritus sanctus, qui à Patre & Filio procedit. Ex potestate autem, sicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu Sancto? Si quasi ex substantia, ergo Spiritus in carnem & ossa conuersus est. Non vtique. Si vero quasi ex operatione & potestate eius Virgo concepit, quis neget Spiritum sanctum Dominicæ incarnationis auctorem?

Galat. 4.

Matt. 1.

Cap. 5.

ARTICVLVS XI.

Cum dicatur in ſymbolo, Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine, an vtrumque poteſt dici?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Conceptus ergo & natus de Spiritu ſancto, &c.] Symbolum enim non ſic videtur habere, ſed ſic: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria. Quæritur ergo, Vtrum conuenienter vtrumque poteſt attribui Spiritui ſancto? Et videtur quod non: quia ratione natiuitatis dicitur Filius: vnde ſi dicatur natus de Spiritu ſancto, videbitur Filius eſſe Spiritus ſancti.

2 Præterea, Non ſic operatus eſt Spiritus ſanctus ad natiuitatem ſicut ad conceptionem: quia in conceptione conuertit, ſeparauit, formauit, diſtinxit, & vniuit: ergo non debet ei attribui.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd congruentius attribuitur ei conceptio quam natiuitas: tamen vnum propter alterum poteſt attribui ei. Nec ex hoc ſequitur, quòd ſit filius: quia natus de aliquo operante non ponit filiationem ad illum, ſed potius natus de illo ſubſtantialiter. Vel poteſt dici, quòd eſt natiuitas in vtero quæ eſt per informationem & infuſionem animæ, quam in conceptione fecit Spiritus ſanctus: de qua dicitur Matth. 1. Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: & hæc eſt natiuitas quæ hic Spiritui ſancto attribuitur.

ARTICVLVS XII.

An poteſt concedi Spiritum ſanctum ex Maria Virgine genuiſſe filium per gratiam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quia per gratiam Dei & operationem Spiritus ſancti de carne Virginis, &c.] Quæritur, Vtrum ratione huius gratiæ poſſet concedi Spiritus ſanctus ex Maria Virgine genuiſſe filium? Videtur, quòd ſic: quia Matth. 3. ſuper illud, Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ, dicit Gloſſa: In huius rei teſtimonium Deus de Sara genuit filium: cum igitur Deus de Sara non materialiter vel ſeminaliter genuerit, ſed per effectum gratiæ, videtur, quòd hic multo magis hoc poſſit dici, vbi maior eſt gratiæ effectus.

SOLVTIO. Nullo modo debet concedi, quod Spiritus ſanctus genuerit filium ex Maria Virgine. Et illa Gloſſa quæ inducta eſt, impropria eſt: & eſt ſenſus, genuit, id eſt, fecit quòd naſceretur. *Solutio.*

DEINDE ſuper illud [Ex opere & poteſtate eius Virgo concepit, &c.] Accipe auctoritatem Hug. de ſancto Victore, qui huius rationem reddit his verbis: Concepit Maria de Spiritu ſancto: non quòd de ſubſtantia Spiritus ſancti ſemen partus acceperit: ſed quia per amorem & operationem Spiritus ſancti ex carne Virginis diuino partui ſubſtantia miniſtratur: nam quia in corde eius amor Spiritus ſancti ſingulariter ardebat, ideo in carne eius mirabiliter faciebat: cuius dilectio quia in corde non ſuſcepit ſocium, operatio in carne illius non habebat exemplum.

Quare Apoſtolus dicat Chriſtum factum, cum nos eum eſſe fateamur natum?

DSEd quæri poteſt, cum nos Saluatorem natum profiteamur, cur Apoſtolus eum factum dicat ex ſemine Dauid: & alio loco, factum ex muliere: cum aliud ſit fieri, aliud naſci. Aliquid ergo ſignificauit hoc dicto: quia enim non ab humano ſemine concreata eſt caro Domini in vtero Virginis, & corpus effecta, ſed effectu & virtute Spiritus ſancti, ideo Apoſtolus dicit factum, non natum. Aliud eſt enim ſemine admixto & ſanguine coagulato generare. Aliud eſt non permixtione, ſed virtute procreare. Poſſunt enim homines generare filios, ſed non facere. Ecce quare dicit Apoſtolus factum, & non natum: ne eius ſcilicet natiuitas quæ fuit ſine virili ſemine, noſtræ ſimilis putaretur, quæ conficitur ſeminum commixtione. Ideo autem cum factum diceret Apoſtolus, addidit ex ſemine Dauid: quia etſi non interceſſit ſemen hominis in conceptione Virginis, tamen quia ex ea carne Chriſtus formatus eſt, quæ conſtat ex ſemine, recte dicitur quia factus eſt.

Rom. 1. Galat. 4.

ARTICVLVS XIII.

Quid differant generare, & facere?

SEd quæri poteſt cum nos Saluatorem, &c.] Hic incipit pars quæ contra totum præcedens eſt diuiſa, vbi quæritMagiſtervlteriuſcur Apoſtolus dicit eum factum ex ſemine Dauid, Roman. 1. Et ratio quam aſſignat Magiſter plane iacet in litera, & eſt bona, & ſoluens quęſtionem. Sed quæritur hîc, Quid diſtet inter facere, & generare?

AD HOC dicendum, quòd facere ſumitur large & ſtricte. Large, tunc quodlibet opus dicitur facere, & creare, & formare, & omnia huiuſmodi. Stricte autem non dicitur facere aliquid niſi quod

quod virtute extrinseca operatur circa materiam præiacentem, vt artifex, & ita sumitur hic: generare autem est de substantia producere simile generanti in specie & forma.

ARTICVLVS XXIV.

An sanguis Beatæ Virginis sit etiam coagulatus?

DEinde quæritur de illo quod dicit [Aliud est enim semine admixto & sanguine coagulato generare, &c.] Dubitatur enim, Vtrum sic fuerit in Beata Virgine? Dicendum, quòd in generatione alterius paruuli (vt dicunt quidam) tria concurrunt, scilicet semen patris quod est coagulum in lacte, semen matris quod est magis obediens, & magis vnibilior sanguis matris in nutrimentum & augmentum: sed in Beata Virgine non fuit nisi vnum, quod est sanguis separatus & purificatus Spiritus sancti virtute, vt habitum est supra in auctoritate Damasceni. *Solutio.*

DISTINCTIO V.

Si persona vel natura personam vel naturam assumpsit, & si natura Dei incarnata sit?

PRÆTEREA inquiri oportet, cum ex præmissis constet Verbum Dei carnem & animam simul assumpsisse in vnitatem personæ, quid horum potius concedendum sit, scilicet quod persona personam, vel natura naturam, vel persona naturam, vel natura personam assumpserit: & an ita conueniat dici diuinam naturam esse incarnatam, sicut Deus incarnatus, & Verbum incarnatum sane dicitur. Hæc inquisitio siue quærendi ratio, iuxta sacrarum auctoritatum testimonia partim implicita atque perplexa, partim vero explicita est & aperta. Certum est enim & sine ambiguitate verum, quod non natura personam, nec persona personam, sed persona naturam assumpsit: quod Sanctorum subditis comprobatur testimoniis, & astruitur documentis. Ait enim Augustin. in lib. de fide ad Petrum: Deus vnigenitus dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex Virgine: & cum nasceretur, integritatem virginitatis seruauit in matre. Et paulo post. Sic Deus humanam naturam in vnitatem personæ suscepit, quòd se humilians per maximam incorruptæ Virginis vterum ex ea nasciturus impleuit. Formam ergo serui, id est, naturam serui in suam accepit ille Deus personam. Item Deus Verbum non accepit personam hominis, sed naturam. Item Dei Filius vnigenitus, vt carnem hominis animamque mundaret, susceptione carnis animæque rationalis incarnatus est. His aliisque pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur, non naturam personam, nec personam personam, sed personam naturam accepisse. De quarto vero quæstionis articulo, vtrum scilicet natura naturam assumpserit, scrupulosa etiam inter doctos quæstio est. Quia & in hoc plurimum dissentire videntur, qui auctoritate præclari, aliis doctiores in sacra pagina extiterunt: nec tantum alij ab aliis: verum etiam iidem à seipsis dissonare videntur, sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in Concilio Toletano 8. traditum sic: Solum Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et cum tota Trinitas operata sit formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, solus tamen Filius accepit hominem in singularitatem personæ, non in vnitatem

A *De modo vniendi diuinam & humanam naturã in Christo.*

Cap. 2.

Philip. 2

diuinæ naturæ,id eſt,quod eſt proprium Filij, non quod commune eſt Trinitati. Idem in Concilio 11. Toletano. Vnius ſubſtantiæ credimus Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum : non tamen dicimus vt huius Trinitatis vnitatem Maria Virgo genuerit,ſed tantum Filium , qui ſolus naturam noſtram in vnitatem ſuæ perſonæ aſſumpſit. Incarnationem quoque huius Filij Dei tota Trinitas operata eſſe credenda eſt. Solus tamen Filius formam ſerui accepit in ſingularitatem perſonæ. His inſinuari videtur, quòd perſona tantum naturam , non natura naturam aſſumpſerit. Si enim quod commune eſt Trinitati, non accepit hominem ; ergo non natura diuina, quæ communis eſt tribus perſonis. Cui videtur obuiare quod Auguſtinus ait in libro de fide ad Petrum. Nec diuinitas, inquit, Chriſti aliena eſt à natura Patris,ſecundum illud,in principio erat Verbum : nec humanitas eius aliena eſt à natura matris, ſecundum id, quod Verbum caro factum eſt. Illa enim natura quæ ſemper genita manet ex Patre, naturam noſtram ſine peccato ſuſcepit,vt naſceretur ex Virgine. Hac auctoritate videtur tradi, quod diuina natura humanam ſuſcepit. Vbi vehementer moueri poſſumus,quod eam genitam æternaliter ex Patre dicit,niſi forte natura pro perſona hic accipiatur : alioquin ſi dixerimus naturam tribus perſonis communem genitam eſſe , occurrunt nobis ex aduerſo quæ in tractatu de Trinitate diſſeruimus : vbi diximus non naturam naturam, ſed perſonam perſonam genuiſſe. Quia ſi natura genuiſſet naturam, cum vna eademque ſit natura Trinitatis, eadem res ſeipſam genuiſſet , quod Auguſtin. fieri poſſe negat. Sed alibi certum reperimus documentum : quo natura naturam aſſumpſiſſe monſtratur. Ait enim Auguſt.in primo libro de Trinitate. Etiam ſeipſo Chriſtus factus eſt minor ,formam ſerui accipiens. Neque enim ſic accepit formam ſerui,vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri: vt & in forma ſerui, & in forma Dei idem ipſe ſit vnigenitus Filius Patris: quia forma Dei accepit formam ſerui. Si autem forma Dei formam ſerui accepit,ſine dubio natura naturam accepit. Formæ enim nomine natura ſignificatur, vt Auguſtinus euidenter docet in libro de fide ad Petrum. Cum, inquit, de Chriſto audis quia in forma Dei erat,oportet te agnoſcere firmiſſimeque tenere, in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma Dei ergo erat,quia in natura Dei Patris ſemper erat, de qua natus erat. Hilarius quoque in 12. libro de Trinitate ita ait: Eſſe in forma Dei non alia intelligentia eſt , quam in Dei manere natura. Didiciſti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ,at audiſti quòd forma Dei formam ſerui ſuſcepit. Vnde conſequens eſt , quòd natura diuina naturam humanam ſuſcepit. Quod etiam Hieron. in explanatione fidei euidenter inſinuat, inquiens, Paſſus eſt Filius Dei,non putatiue, ſed vere : ſecundum illud paſſus eſt quod pati poterat,id eſt,non ſecundum illam ſubſtantiam quæ aſſumpſit, ſed ſecundum illam quæ aſſumpta eſt. Ex quo apparet diuinam ſubſtantiam aſſumpſiſſe humanam. Ex verbis autem Auguſt. ſuperius poſitis adhibita diligentia innui videtur ſolum Verbum carnem factum,& naturam ſolum ſuſcepiſſe humanã: & diuinam naturam,eandem accepiſſe. Ait enim , Trinitas nos ſibi reconciliauit per hoc quod ſolum Verbum carnem ipſa Trinitas fecit.In quo ſic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæque naturæ,vt ſicut vera ſemper eſt eius diuinitas quam

Cap.2.

Lib. 1. ſentent. diſt. 5.

Lib. 1. de Trin. c.1.

Cap.7. & 11.

Cap.2.

Non longè à principio.

In explanatione ſymboli ad Damaſum.

de Pa

de Patre habet, ita verè ſemper & incommutabilis eius ſit humanitas quam ſibi vnitam ſumma diuinitas gerit. Ecce & ſolum Verbum dixit carnem factum, & humanitatem diuinitati vnitam. Idem quoque ſuperius dixit ſeruilem formam à ſolo Filio ſuſceptam, quam tota Trinitas fecit. Iam facile eſt agnoſcere, quam diuerſa & multiplicia ſuper quæſtione propoſita Auctores tradiderunt. Ideoque poſteriores ea legentes, varias atque contrarias, ex prædictis occaſionem ſumentes, promunt ſententias. Dist. 2. lit. C.

DIVISIO TEXTVS.

PRæterea inquiri oportet] Hic incipit tertia pars & vltima iſtius diſtinctionis in qua agitur de vnione aſſumentis & aſſumpti in hypoſtaſi & perſona. Diuiditur autem in partes duas, in quarum prima agitur de vnione facta in hypoſtaſi. In ſecunda autem opponitur contra determinata *ibi* [Hic à quibuſdam opponitur, quòd perſona] Adhuc prior diuiditur in partes duas, in quarum prima determinatur, quòd perſona aſſumpſit naturam, & quòd natura naturam. In ſecunda autem vlterius quæritur, Vtrum hęc concedi debeat, natura eſt caro facta *ibi* [Sed quæritur, Vtrum diuina natura debeat] Prima harum adhuc ſubdiuitur in duas, in quarum prima probat, quòd non natura perſonam, nec perſona perſonam, ſed perſona naturam aſſumpſit. In ſecunda mouet quæſtionem, Vtrum natura naturam aſſumpſit *ibi* [His aliiſque pluribus auctoritatibus] In primo capitulo tangit primo quæſtionem quatuor problematum, ſcilicet vtrum natura perſonam, vel perſona perſonam, vel perſona naturam, vel natura naturam aſſumpſerit? & determinat tria iſtorũ problematum, ſcilicet quod non natura perſonam, nec perſona perſonam, ſed perſona naturam aſſumpſit.

ARTICVLVS PRIMVS.

An idem ſit aſſumere quod vnire in incarnatione Filij Dei?

INcidit hîc quæſtio ante literam quadruplicis membri: quorum primum eſt, vtrum idem ſit aſſumere quod vnire in incarnatione Filij Dei? Secundum, vtrum diuina natura, abſtracta perſonalitate, ſit aſſumens vel vniens ſibi, vel poſſit eſſe. Tertio, vtrum diuina perſona poſſit aliquid aſſumere ſibi vel vnire? Quarto, vtrum aſſumptio per prius conueniat naturæ vel perſonæ?

AD PRIMVM horum proceditur ſic: Multipliciter aſſumitur aliquid: ad adiutorium, ſicut vxor in generatione filij: ad naturam, ſicut ſemen aſſumit ſibi attrahendo vnde capiat augmentum, & vnit ſibi illud: & etiam aſſumptio in amicitiam & ſocietatem. Et in omnibus illis modis ſemper eſt diuerſitas aſſumpti & aſſumentis. Ergo videtur, quod cum vniens ſit vnitum, quod hæc ſit differentia quam fere omnes faciunt, quòd vnitum eſt vniens, ſed aſſumptum non eſt aſſumens: & hæc differentia inter aſſumere & vnire attribuitur Poetio, licet in libris ſuis non inueniatur, quod ego ſciam. Si forte dicatur, quòd non eſt verum, quòd vniens eſt vnitum. Contra: Vnitum facit vnum cum eo quod eſt vnitum, quia aliter non eſſet vnitum: ergo vnitum poſt vnionem eſt vnum ei cui vnitum eſt: ſed vnitum eſt vnibili: ergo hæc eſt vera, Vniens eſt vnitum.

SED CONTRA: Aſſumptio idem eſt quod ad ſe ſumptio. Cum autem dico ad ſe: aut intelligitur quòd vnitum ſit, aut intelligitur quòd iuxta ſit ad aliquid aliud quam quod conſtituat vnum. Si primo modo, tunc eiuſdem erit aſſumptio cuius vnio eſt in incarnatione. Si ſecundo modo, tunc videtur natura eſſe aſſumpta ad aliud quam ad vnionem, quod iterum falſum eſt. *Sed contra.*

2 Si forte dicatur, quòd iſta duo, ſcilicet aſſumere & vnire ſe conſequuntur ſecundum naturam: prius enim aliquid aſſumitur quam vnitur: & hoc patet: quia nihil vnitur, niſi prius aſſumptum ſit: non tamen conuertitur, quòd ſi eſt aſſumptum, quòd propter hoc vniatur. Contra: In incarnatione omnia ſimul facta ſunt, ſcilicet ſeparatio, conuerſio, vnio in perſona: ergo non eſt ponere vnum prius alio, & ita nihil eſt quod dictum eſt.

SOLVTIO. Dicendum, quòd differunt re & ratione in incarnatione aſſumere & vnire, & aſſumptio & vnio. Et eſt eorũ differẽtia in quatuor, quorum primum eſt ſecundum nomen: quia aſſumptio non eſt niſi diuerſi in ſubſtantia, & ratione, vel in numero: non enim dicitur, Aſſumo me cappatum: ſed, Aſſumo cappam, vel veſtimentum, vel aſſumo ſocium, vel amicum. Vnio autem ſecundum ſuum nomen dicit vnum vel ſubiecto vel idemtitate, ſicut dicimus album vnum vel vnitum Sorti, ſi Sortes albus eſt, & dicimus eſſe idem illi. Secunda differentia eſt in actu aſſumptionis, vel vnionis: quoniam non omne quod aſſumitur, efficitur prope vel iuxta: ſed omne quod vnitur, efficitur vnum. Tertia differentia eſt in aſſumptis & vnitis: quoniam natura proprie erat aſſumpta: & cum natura humana ſemper maneat ſub proprietatibus quæ nulli alij conueniunt naturæ, diſtincta, non proprie eſt vnita niſi forte in altero quod eſt hypoſtaſis: ſed hypoſtaſis eſt vnitum in ſe: & ita vnio immediate reſpicit hypoſtaſim, aſſumptio autem per ſe reſpicit naturam. Quarta differentia ſumitur ratione ordinis inter duos actus, ſcilicet aſſumere, & vnire: quia ſecundum rationem prius eſt aſſumere, quam vnire aſſumptum. Sic ergo concedimus differentiam quæ communiter aſſignatur, quod aſſumitur diuerſum, & vnitur id quod eſt idem in perſona. *Soluitio.*

AD ILLVD autem quod contra obiicitur, quòd non ſumitur hîc natura niſi ad vnionem, dicendum quòd ſi vis fiat in hoc quòd dicit ad vnio-

nem, vt intelligatur vniri in se & per se, falsum est, eo quod assumpta remaneat in se & per se distincta: quia natura humana non est natura diuina, nec persona diuina, nec est homo. Si autem large intelligatur ad vnionem, id est, ad vnionem tanquam ad finem, & in alio vnitur licet non in se, tunc verum est quòd assumptio naturę est ad vnionẽ hypostasis cuius est natura illa.

Ad alivd dicendum, quòd licet non sit consequentia secundum tempus inter assumere & vnire: consequuntur se tamen necessario ordine rei assumptæ & vnitæ: & illa consequentia sufficit ad demonstrandum differentiam assumptionis, & vnionis. Assumptio enim dicit attractionem ab alio ad se: vnde assumptio secundum perfectam sui rationem vel terminum à quo, saluatur in actu illo quo Spiritus sanctus seperauit à reliquo sanguine gloriosæ Virginis quod in materiam cederet Christi corpori: non tamen in illo actu aliquo modo saluatur ratio vnionis.

ARTICVLVS II.

An abstracta personalitate, diuina natura possit sibi aliquid vnire?

Secundo quæritur, Vtrum abstracta personalitate, diuina natura possit sibi aliquid vnire, vel assumere? Videtur autem quod sic. Natura dicit aliquod vnibile alteri, eo quod omnis natura alicuius natura est in quo est: persona autem non dicit quid alij vnibile, sed potius ens perfectum in seipso: ergo natura magis videtur conuenire alij, & sibi aliud vnire quam persona.

2 Item, Naturæ conuenit operari incarnationem, vt dicunt Sancti: ergo etiam conuenit sibi vt se vniat operato & facto.

3 Præterea, Intelligatur per impossibile non esse personas, sicut Iudæi & Pagani Deum intelligunt, adhuc erit Deus omnipotens: ergo ratione omnipotenttæ adhuc conueniet ei se vnire. Si forte dicatur, quòd vnio non est opus omnipotentiæ. Contra: Angelus probat posse fieri quod dixit Beatæ Virgini: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum: igitur hoc erit omnipotentiæ proprium: & sic sequitur cum omnipotentia non abstrahatur à natura, etiam positis personis non esse, quòd adhuc conuenit ei incarnari.

4 Præterea, Adhuc conuenit ei diligere facturam suam: ergo adhuc mouebitur dilectione ad redemptionem hominis: ergo adhuc incarnabitur. Adhuc prædeterminabit numerum electorum, & adhuc intelliget quòd conueniens sit illum numerum debere impleri: & quòd ille qui per alium peccauit, per alium satisfacere poterit & huiusmodi. Cum igitur istæ causæ à Sanctis assignentur, quare incarnatus est Filius, & omnes saluentur, etiam non intellectis personis, videtur, quòd circunscriptis personis, adhuc naturæ conueniat incarnari.

Sed contra. Sed contra: Natura considerata est tripliciter, vt dicit Damascenus, aut nuda contemplatione, & sic est in anima tantum, vel in potentia, vel in specie, aut in atomo. In specie autem vniuersali est in omnibus atomis suis. Si igitur separatio ab atomo est separatio à persona, & è conuerso, videtur, quòd natura non secundum rem sit extra personam: sed nunquam conuenit ei assumere nisi vbi est secundum rem: ergo nunquam conuenit ei assumere nisi in persona: ergo nihil assumet circunscripta personalitate.

2 Item, Natura vt in se considerata, non agit, nec patitur: quia actiones & passiones singularium perfectorum sunt: sed ad assumere exigitur agere: ergo non assumet secundum quod abstrahitur à personis.

3 Item, Assumere est post perfectum esse assumentis: quia nullus assumit sibi aliquid, nisi postquam est completus: cum igitur natura dicat quid incompletum, quod completur in supposito vel re naturæ, natura non potest assumere.

4 Præterea, Nihil assumit aliquid sibi nisi per modum per quem est: sed natura nunquam est nisi in re naturæ: ergo non assumit nisi in re naturæ: hoc autem in diuinis est persona: ergo tunc non assumit nisi in persona.

Solvtio. Dicendum, quòd aliud est circunscribere à natura omnem personalitatem, & circunscribere personalitatem hanc quam determinat fides, scilicet Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si enim primo modo fiat circunscriptio personalitatis in natura diuina, erit ipsa in intellectu tantum, & nihil aget nec assumet, & intelligetur per modum alicuius ordinabilis in alterum in quo sit secundum esse, quia intelligetur ordinabilis ad personam: & sic procedunt omnes obiectiones ad hoc inductæ, quod natura abstracta à personis non possit assumere. Si autem fiat abstractio à personalitate quam determinat fides in diuinis, tunc adhuc remanet secundum intellectum Deus, ens vnus in se rationalis naturæ, & discretus suis attributis ab omnibus aliis: & ita manebit in ratione personæ, licet non manebit in ratione in huius personæ, vel illius: & illi conuenit assumere, vel operari, & vnire sibi ex sui omnipotentia quicquid voluerit. Sed verum est, quòd ita non conueniens erit ordo redemptionis. Et huius ratio est: quia abstracta personalitate quam distinguit fides in diuinis, non remaneret personarum distinctio, licet remaneat persona vna secundum substantiam perfectam & vnam, & tales personæ plures in diuinis esse non possunt: quia pluribus talibus personis positis, sequeretur plures deos esse, quod non est verum. Et ideo cum ad redemptionem exigatur distinctio personalis inter mittentem & missum, & inter satisfacientem & cui satisfit; non possunt tunc saluari huiusmodi conuenientiæ: quia idem personaliter esset mittens & missus, & satisfaciens & ille cui satisfactio exhiberetur. Vnde dicendum, quòd circunscripta personalitate fidei, in Deo saluatur adhuc potentia incarnandi, sed non conuenientia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd natura dicitur vt quid vnibile alteri quod est res sua sicut indiuiduum suæ naturæ: sed non dicit alteri naturæ vel personæ vnibile alterius naturæ.

Ad alivd dicendum, quòd naturæ non conuenit operari nisi assumpta persona, licet non oporteat supponere eam in persona hac vel illa distincta, vt fides supponit.

Ad alivd dicendum, quòd non intellectis his personis, adhuc remanet ratio personalitatis

in

in Deo: sed verum est, quòd non est eadem ratio personalitatis: quia relationibus non distingueretur à re eiusdem naturæ, sed attributis distingueretur à rebus aliarum naturarum: & ideo non est mirum si remanet omnipotens.

AD ALIVD dicendum, quòd diliget & præcipiet: eo quod supponitur vt persona subsans in se perfecta, & indistincta ab aliis: sed tamen quia vna sola tunc ponitur, peribit conuenientia incarnationis & redemptionis.

ARTICVLVS III.

An assumere conuenit personæ diuinæ?

TErtio quæritur, Vtrum assumere conuenit personæ diuinæ? Videtur, quòd non: quia persona dicit quid distinctum incommunicabile: in assumptione autem vnum dicitur ad alterum & communicatio: ergo intellectus personæ contrariatur assumptioni & vnioni.

2 Item, Omnis vnio quam facit natura est ad hoc vt vnita stet in vno, quod vlterius alij non vniatur, sicut vnit elementa in humoribus, humores autem in complexione, & complexionem in membris similibus, similia in dissimilibus, & dissimilia in corporis organici Physici compositione, & corpus organicum cum anima habente diuersitatem virium, & ibi stat: ergo hoc est vltimum quod repugnat vnibilitati: cum ergo hoc sit indiuiduum naturæ vel personæ: persona secundum rationem personæ non est vnibilis alij: cum igitur in diuinis personis verissima sit ratio personæ, videtur quòd non sit vnibilis secundum intellectum personæ.

3 Item, Boetius dicit, quòd persona est indiuidua substantia rationalis naturæ: igitur cum indiuiduum sit diuisum ab aliis, sequitur quod de intellectu suo ponat ab aliis separationem: cum igitur separatio contrarietur vnioni, quæ est ad alterum, persona secundum intellectum repugnat vnibilitati. Et hoc est contra omnes Sanctos & Doctores, dicentes personam magis posse assumere quam naturam.

4 Si forte diceretur, quòd istæ rationes probant, quòd non debet fieri congruenter vnio personæ quantum est ex parte assumentis, sed tamen Deus potest hoc facere ex omnipotentia sua: hoc nihil est dictum: quia Sancti multi assignant rationes, quare magis congruenter sit persona assumens quam natura.

5 Præterea, Secundum hoc Deus posset aliquid contra rationem suæ personæ: & hoc non expediret ei: quia sic posset aliquid contra seipsum: dicit enim Anselmus, quòd qui potest quod sibi non prodest, & sibi non expedit: quanto magis potest illud, tanto magis aduersitas & peruersitas possunt in illum.

6 Si propter hoc dicatur, quòd istæ rationes bene procederent, si persona ex parte suæ personalitatis amitteret incommunicabilitatem per vnionem: sed hoc non est ita, ideo sunt incommunicabiles sicut prius. Contra: Omnis vnio siue vnibilitas dicit communicationem vel communicabilitatem: sed vnio non est nisi in persona, vt dicunt Sancti: ergo communio & communicabilitas sunt in persona, & sic nihil est quod dicitur.

SED CONTRA: Vnioe stad redemptionem: ergo vnio erit per modum illum qui conuenientissimus est redemptioni: redemptioni autem congruit, quod satisfaciens sit idem in persona cum debente, & non in natura: ergo vnio debet fieri conuenientissime in persona. *Sed contra.*

2 Item, Augustinus, Mittitur qui ab alio est: ergo mittitur in carnem qui ab alio est: sed non est ab alio nisi persona: ergo incarnatio præcipue conuenit personæ.

SOLVTIO. Dicimus cum sanctis Patribus, quod persona vnibilis est ex parte assumentis. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quòd hoc verum est quia singularitas & incommunicabilitas sunt de intellectu personæ: sed non omnis singularitas nec omnis incommunicabilitas, sed singularitas quæ contrariatur ad in pluribus esse, & incommunicabilitas quæ contrariatur vnibilitati ad tertium constituendum: & sic non amisit singularitatem diuina persona: quia adhuc remansit vna singularis persona non prædicabilis de pluribus in quibus esset, nec mutata in aliquod tertium, quin potius assumptum assumpsit in sui incommunicabilitatem & personalitatem æternam, vt idem esset in persona Deus & homo, & non quaternitas in diuinis in numero hypostasium constitueretur, si vtriusque naturæ hypostasis suam propriam haberet personalitatem, vel noua persona in Trinitate fieret, cum hypostasis æterna cum hominis hypostasi tertiam constitueret personam. *Solutio*

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, quod natura in omnibus vnitis intendit vnum vltimum, non vnibile alij ad tertium constituendum, sicut factum fuit in omnibus quæ ipsa ad personam vnit: sed non intendit vt nihil illi in suam singularitatem & personalitatem vniatur: quia sic non assumeret potum, & cibum, & huiusmodi. Vnde patet q uod non contrariatur personalitati, quod aliquid vniatur sibi in personalitatem suam.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, indiuidua substantia, ly indiuidua dicit ab aliis separationem quæ est contraria vnioni & communicabilitati potentiæ ad actum, & è contra: quia talis communicabilitas est ad tertium constituendum: sed non contrariatur vnioni alicuius in eandem singularitatem personæ, vt prius habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd vnio à Sanctis ponitur facta esse in persona: sed non talis quæ singularitati contrarietur, vel nouam inducat personalitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus posset aliquid contra rationem suæ personæ, si ita fieret vnio, vt destrueretur personalitas: sic autem non fit, vt patet ex dictis.

AD ID quod obiicitur, quòd omnis vnio dicit communicabilitatem, dicendum quòd hoc falsum est si fiat vis in communicabilitate. Dupliciter enim aliquid dicitur communicabile proprie, tertio autem modo improprie. Communicabile enim dicitur per modum materiæ communicatum ad alterum constituendum, sicut corpus communicabile est animæ: & hoc communicabile vt pars communicabilis est. Secundo modo dicitur communicabile de pluribus quantum est de se, in quibus est vel potest esse, sicut

natura communis. Et illi duo contrariantur personalitati siue singularitati. Tertio modo dicitur communicabile vnibile gratia cuius communio fit ad proprietates alterius : & sic vniuntur & communicant hypostasis Dei & hominis : & hæc hypostasis est illa : & quicquid conuenit vni gratia hypostasis, conuenit & alij. Vnde dicimus, quòd hic Deus est hic homo, & hic homo creauit stellas, & fuit ab æterno, & hic Deus natus est de Virgine & passus sub Pontio Pilato.

ARTICVLVS IV.

An assumptio per prius conuenit personæ vel naturæ?

QVarto quæritur, cui conuenit per prius, vtrum scilicet personæ vel naturæ ? Videtur autem, quòd naturæ : quia gratia cuius conuenit creatio, gratia eiusdem conuenit recreatio: sed creatio est gratia naturæ, ergo & recreatio. Si dicatur, quòd prima est falsa. Probatur per simile ex superioribus, vbi dixit Augustin. quod quia in sapientia creauerat, in sapientia conueniebat fieri redemptionem.

2 Item, Incarnatio est opus communiter trium personarum, vt habitum est in anteriori distinctione : ergo videtur, quòd etiam assumptio conuenit naturæ per prius : quia quicquid est commune tribus, conuenit eis gratia naturæ.

3 Item, Damascenus dicit, quòd tota natura diuina in vna substantiarum hypostasium humanam naturam assumpsit : ergo hoc per prius conuenit naturæ.

Sed contra. SED CONTRA : Quicquid conuenit alicui personæ gratia naturæ, communiter conuenit omnibus personis : si ergo incarnatio conuenit personæ gratia naturæ, conuenit omnibus personis, quod falsum est : non ergo conuenit gratia naturæ.

2 Præterea, Omnes conuenientes rationes Sanctorum assignantur penes propria vel appropriata personæ : ergo videtur, quòd opus incarnationis per prius conuenit personæ quam naturæ.

3 Item, Illi per prius conuenit aliquid cui conuenit in se & per se : sed naturæ non conuenit incarnatio in se & per se, sed personæ, vt ex prioribus probatum est : ergo naturæ conuenit per posterius, & personæ per prius.

4 Item, Vnio magis proprie attingit illud quod efficitur, quam quod non efficitur : natura autem non efficitur vnum cum natura, sed hypostasis cum hypostasi : ergo videtur, quòd vnio per prius secundum rationem intelligentiæ conueniat personæ, quam naturæ.

Sed contra. SED CONTRA : Quæcunque sunt indifferentia omnino secundum rem, quicquid conuenit vni, conuenit alteri, & æque primo si omnino secundum rem indifferentia sunt & eadem : sed natura diuina & persona omnino secundum rem sunt indifferentia : ergo si incarnari conuenit vni, æque primo etiam conuenit alteri.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd per prius secundum rationem intelligendi incarnari conuenit personæ quam naturæ : nec conuenit naturæ in eo quod natura est, sed potius naturæ secundum quod est in persona hac, quæ conuenientiam ex sua relatione qua filius est, ponit ad missionem in carnem : aliter enim vel impossibile vel difficile esset soluere, quare Pater & Spiritus sanctus carnem non assumpserunt : & ideo diximus supra, quòd incarnatio per hoc quod est missio in carnem, claudit in se relationem Filij per quam excluditur Pater & Spiritus sanctus ab incarnatione. Nec dicimus hic prius tempore, vel ex hoc quod natura secundum rem sit prior persona vel simplicior : sed quia in modo attribuendi sic est : & ex illo modo attribuendi informatur ratio intelligendi : quia attributa naturæ sunt in diuinis, licet re non differant : & ideo ratio intelligendi sic informata dicit per prius conuenire personæ quam essentiæ vel naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creare non dicit missionem sicut recreare hoc modo missionem dicit : & ideo quod est hic de opere, commune est, quia hoc missionem non importat : sed vnio includit in se relationem, & ideo communis non potest esse. Cum autem dicit Augustinus, quòd in sapientia creauit, attenditur vtrobique proprium Filij in suo appropriato quod est sapientia : sed hoc appropriatum non importat creatio secundum intellectum nominis.

AD ALIVD dicendum, quòd opus operans actum quod est actio ipsa, & opus operatum quod est coniunctum ex corpore & anima, communia sunt : sed incarnatio non dicit hoc, sed potius carnis assumptionem in se, & illa non est communis propter relationem inclusam ipsius Filij.

AD ALIVD dicendum, quòd auctoritas Damasceni magis facit ad oppositum : quia dicit, quòd in persona assumpsit, quasi significet ex modo loquendi quod hoc conuenit ei gratia personæ huius, non gratia sui.

AD VLTIMVM dicendum, quòd licet nulla differentia realis sit essentiæ & personæ : tamen differunt in modo attribuendi eis ea quæ naturæ sunt in diuinis : quia essentia est communicabilis, persona incommunicabilis : essentia non generatur, persona verissime generatur : essentia enim non distinguitur, & personæ naturæ verissime distinguuntur, & essentia non generatur in talibus : ergo aliquid potest conuenire per prius personæ sicut incarnatio propter relationem inclusam, & per posterius essentiæ, & propter hoc quod non separatur à persona, nec distinguitur ab ipsa.

ARTICVLVS V.

An natura assumpta sit secundum omnem modum naturæ qui est quadruplex.

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in litera, & primo de hoc quòd dicit [Formam ergo serui, id est, naturam serui, in suam accepit ille Deus] Quæritur enim hîc, Secundum quam rationem naturæ dicatur natura assumpta? Ponit enim Boetius naturæ quatuor diffinitiones, quarum prima est hæc : Natura est earum rerum quæ sunt, cum quoquomodo in intellectu capi possunt. Quoquomodo dicit propter Deum qui

qui sua excellentia non perfecte capitur intellectu,& propter permixtam priuationem in materia quam etiam ponit pro exemplo, & de his sunt etiam tempus & motus secundum Auicennam. Secundum hunc modum natura quidem est quicquid est: sed hoc modo non sumitur natura, cum dicitur assumpta natura: quia si assumpsisset solum corpus hoc modo naturam assumpsisset.

Secunda diffinitio: Natura est vel quod facere vel quidem pati possit,& hæc conuenit omnibus substantiis quibus agere & pati est proprium, & tales sunt tam corporales quam spirituales: & si in hac ratione naturam assumpsisset, iterum sufficeret solius corporis vel solius animæ assumptio ad naturæ nostræ sumptionem.

Tertia diffinitio est: Natura est principium motus per se & non per accidens: hæc enim non conuenit nisi corporalibus substantiis. Christus autem non tantum corpus acceperat: ergo non accepit in hac ratione naturæ.

Quarta est: Natura est vnamquamque rem informans differentia specifica, aut differentia communis: si ergo accepisset naturam humanam secundum hanc acceptionem,videtur quòd in omnibus hominibus accepisset, quod est contra Damasc. qui dicit, quòd non in specie consideratam accepit naturam, sed in atomo.

Si dicas, quòd ipse accepit differentiam secundum quod est in hoc constituens esse. Adhuc contra est: quia licet differentia facit esse formale,non tamen facit totum esse naturale. Christus autem & materiam nostram accepit: ergo videtur,quòd nullo modo intellecto accepit naturam nostram.

Si forte dicatur,quòd natura nostra est forma, tunc sequitur quòd non assumpsisset corpus: quia idem Philosophus dicit, quòd corpus non est forma,sed materia: ergo nec hoc modo accepit.

Si forte dicatur,quòd natura sumitur pro coniunctione duarum significationum naturæ, scilicet formæ & materiæ, quemadmodum Magister dixit supra, quòd nomine naturæ corpus & anima intelligitur, & hæc coniuncta, vt Magister dixit. Contra hoc est,quòd compositum dicitur magis res naturæ à Sanctis, & Philosophis secundum naturam vel naturale.

Quæstiuncula 1. PRÆTEREA quæritur circa hoc,Vtrum concedendum sit,quòd assumpsit naturale nostrum, vel quod est secundum naturam. Naturale autem est id quod sequitur naturam in composito. Si igitur non assumpsit præcedens secundum intellectum, videtur quòd nec consequens assumpsit.

Quæstiuncula 2. VLTERIVS quæritur, Vtrum concedendum sit,quòd Filius assumpsit nostram essentiam? Videtur, quòd sic: quia essentia nostra est corpus & anima: & illa assumpsit: ergo essentiam nostram assumpsit.Sed contra: Essentia est à qua est esse: sed omne compositum est: cum igitur compositum sit singulare hoc vel illud,& non assumpserit singulare, vt infra probabitur: videtur, quòd non assumpserit nostrum esse: ergo nec essentiam nostram,vt videtur.

Quæstiuncula 3. PRÆTEREA quærebatur,Vtrum assumpsit nostram humanitatem? Videtur, quòd sic: quia humanitas est quæ facit verum hominem: cum igitur Christus sit verus homo, & hoc ex assumptione humanæ naturæ: videtur, quòd ipse assumpserit nostram humanitatem. Sed contra: Humanitas non est nisi in hoc homine vel illo: sed nec hunc vel illum assumpsit: ergo humanitatem non assumpsit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd Christus nostram naturam accepit secundum omnem diffinitionem quam ponit Boetius. Si enim natura dicatur esse earum rerum quæ quoquomodo intellectu capi possunt, tunc sicut ipse assumpsit omnem rem nostræ naturæ: quia & substantiam, & accidentia naturalia, vt somnum & pœnalitatem. Nec valet ratio quæ obiicitur in contrarium: quia non tantum dicitur Christus naturam nostram assumpsisse, sed etiam totam.Si autem dicatur natura, quod agere & pati potest,iterum accepit: & licet aliquid de nostra natura scilicet carnem tantum, vel animam tantum accepisset: tamen cum dicitur natura hominis,aliud est quam natura absolutè dicta: quia natura hominis est tota natura hominis. Et per hoc patet solutio ad id quod obiicitur in contrarium. Similiter si accipiatur natura tertio modo prout est principium motus & status per se & non per accidens,hoc modo iterum accepit eam: quia prout est principium naturalium motuum & operationum. Si quarto modo accipiatur,dicit Boetius, quod tam Catholici quam Nestorius in Christo duas dicunt esse naturas.

Sed male & contra intentionem accipitur differentia pro vniuersali & specifica in communi: sed debet accipi pro differentia in isto particulari, & tunc debet distingui: quoniam sicut est in generatione quod quoddam generatur per se,quoddam per consequens, & per consequens consequitur ex generatione, sicut hic ab hoc generatur per se: sed quia hic suppositum est hominis, consequitur ex generatione huius quod hoc sit homo, & vlteriùs quod hic habeat humanitatem, & quod sit animal disciplinæ perceptibile, & huiusmodi. Ita dico de assumptione, quod assumptum proprie & per se est natura humana materialiter accepta, id est, in partibus quæ sunt materiales ad formam totius, hoc est, ad esse hominis in ipso.Sed quia illud assumptum assumendo vnitur, consequitur assumptionem sicut consequens quod sit specifica differentia in isto assumpto,id est,per assumptionem habita, & hoc modo potest concedi quòd natura illo modo non tantum est in Christo, sed etiam assumpta: sicut ego dico non tantum hunc, sed etiam hominem generari, cum hic generatur: eo quod se habet sicut necessarium consequens ad generationem huius,& est in hoc.

AD HOC quod quæritur de diuisione Philosophi, dicendum quòd licet materia sit natura, & forma sit natura: neutra tamen illarum est tota natura hominis. Nec potest dici, quòd corpus quod est materia hominis, est natura humana: nec etiam potest dici, Anima quæ est forma corporis, est natura humana: quia cum dicitur, natura humana, intelligitur tota: & ideo corpus & anima sicut Magister supra dixit, intelligitur per naturam humanam: & ideo ambæ significationes coniunguntur in intellectu naturæ humanæ quam assumpsit Christus, quod probatur sic: Christus verus homo est in natura quam assumpsit: sed non est verus homo tantum in

corpo

corpore, vel tantum in anima : igitur per intellectum naturæ humanæ comprehenditur vtrunque.

Ad quæſtiunculam 1. AD HOC quod quæritur de natura & naturali, dicendum quòd ſecundum naturam dicitur multis modis,& ſimiliter naturale.Dicitur enim ſecundum naturam eſſe, quod conuenit ſecundum aliquod principiorum naturæ, & quod conuenit per potentiam naturalem : & ſic ſecundum naturam hominis eſt rationalem eſſe, & ſecundum naturam hominis eſt intelligere. Et dicitur etiam ſecundum naturam eſſe, quod ſecundum viam quæ eſt in naturam, eſt,ſicut eſt per generationem vel ſecundum generationem. Et omnia hæc aſſumpſit Chriſtus, quæ ſic ſunt ſecundum naturam,hoc modo quo diximus ſupra,quod aſſumere large ſumptum dicitur de aſſumpto & de eo quod aſſequitur aſſumptum inquantum eſt in natura humana. Naturale autem dicitur,vel à natura prima,vel à natura corrupta. Et ſi dicatur naturale à natura prima, id eſt,ſe-ſecundum primam inſtitutionem, tunc omnia aſſumpſit naturalia : quia immortalitas non fuit de naturalibus, ſed de gratuitis, vt dicit Auguſt. Si autem dicatur naturale à natura corrupta, tunc non aſſumpſit omnia nobis naturalia : quia naturale eſt nobis, quod naſcimur filij iræ : & hoc ipſe non aſſumpſit, ſed tantum aſſumpſit pœnam ex culpa conſequentem, licet non fuerit in ipſo ex culpa conſequens : quæ tamen non fuiſſet nec in ipſo nec in alio,niſi culpa præceſſiſſet.Hoc modo dicitur pœnalitas nobis naturalis ab ipſo aſſumpta,& non contracta.

Ad quæſtiunculam 2. AD ID quod vlterius quæritur,Vtrum aſſumpſit eſſentiam noſtram?Dicendum,quòd eſſentia poteſt ſumi ab eo quod eſt in natura noſtra, vel natura noſtra : & ſic ſumendo naturam noſtram, ſumpſit eſſentiam. Si autem ſumatur eſſentia pro eo à quo formaliter eſt eſſe hominis inquantum homo : tunc dicendum videtur,quod eſſentia eſt conſequens aſſumptionem ſicut & homo, & non dicetur aſſumpta ſicut præexiſtens ante aſſumptionem,ſed ſicut conſequens aſſumptum, vt diximus prius.

Ad quæſtiunculam 3. AD ID quod quæritur de humanitate,dicendum quòd Magiſter dixit ſupra diſtinctione 2. cap.1. quòd nomine humanitatis accipitur corpus & anima,& bene conceditur, quòd hæc humanitas eſt aſſumpta principaliter & primo. Si autem nomine humanitatis intelligitur forma hominis inquantum homo eſt,non erit aſſumpta niſi eo modo quo totum dicitur aſſumptum, quod habetur in aſſumpto. Quia enim aſſumendo corpus & animam vniuit, conſequitur vt id quod aſſumptum eſt per conſequens ſit homo, & homo habens eſt humanitatem, conſequitur humanitas in aſſumpto : & aliter non video eſſe concedendum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum tota Trinitas ſit operata ſuſceptionem humanæ naturæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [cum tota Trinitas operata ſit formationem ſuſcepti hominis] Hoc infra negabit magiſter.

SOLVTIO. Dicendum ſecundum communiter gloſſantes ſuſcepti hominis, id eſt, humanæ naturæ.Vel poteſt dici ſecundum prædicta, quòd licet homo non ſuſceptus ſit, tamen id quod ſuſcipitur, conſequitur eſſe hominis eo quod ſuſcipiendo vnit corpus & animam & format & perficit : & ita licet non primo,tamen conſequenter homo per ſuſceptionem habetur à Filio Dei, & ipſe eſt ille homo, eo quod vnio facta eſt in hypoſtaſi. *Solutio.*

ARTICVLVS VII.

Per formam Dei quid intelligitur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum, inquit, de Chriſto audis quia forma Dei erat] Formam enim vocat tam naturam humanam quam naturam diuinam. Et quæritur ratio huius. Dicit enim Boetius in lib.de Trin. Forma quę ſine materia eſt,non poterit eſſe ſubiectũ,nec vere ineſſe materiæ : neque enim eſſet forma,ſed imago.Ex his enim formis quæ præter materiam ſunt, iſtæ formæ venerunt quæ ſunt in materia, & corpus afficiunt : nam cæteras quæ in corporibus ſunt, abutimur formas vocantes dum imagines ſunt : aſſimilantur enim formis his quæ non ſunt in materia conſtitutæ. Ex hoc accipitur, quòd diuina natura quæ non eſt in materia,nec eſt ſubiectum alicuius, poteſt dici forma : humana autem natura non niſi abuſiue.

2 Præterea, Humana natura dicitur in hoc lib.à Magiſtro corpus & anima : corpus autem & anima nec forma eſt in materia, nec extra materiam : ergo videtur, quòd non debeat dici forma.

SOLVTIO. Quidam dixerunt, quòd humana natura in Chriſto dicitur forma,quaſi foris manẽs.Sed quicquid ſit de hoc,hoc modo non poteſt dici diuina natura forma. Vnde cum Auguſtin. videatur vtrobique vno modo accipere nomen formæ. Dicendum, quòd actus formæ multi ſunt, ſed principalis eſt facere eſſe illius formæ proprium. Vnde cum Chriſtus veriſſime habeat eſſe Dei, dicitur in forma Dei manere : & cum veriſſime habeat eſſe hominis, dicitur manere in forma hominis. *Solutio.*

AD ID autem quod de Boetio obiicitur, dicendum quòd ipſe loquitur ibi de formis, ſecundum quod deſcendunt à datoribus formarum qui ſunt intelligentiæ ſecundum Philoſophos, & præcipue ab intelligentia prima. Vnde formæ illæ theologicè loquendo ſunt ideæ, quarum imagines ſunt formæ quæ ſunt in materia. Humana autem natura in Chriſto non ſic dicitur forma,ſed ab actu formæ,qui eſt dare eſſe verum ſecundum naturam : & hoc eſſe vtraque natura dedit in Chriſto : vnde vere dicimus, quòd ipſe eſt homo,& quòd ipſe eſt Deus.

ARTICVLVS VIII.

Quare dicit, Solum Verbum carnem Trinitas fecit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [per hoc quod ſolum Verbum carnem Trinitas fecit]Caro enim dicit partem hominis,vel etiam partem

partem partis: cum igitur ille homo non sit caro sua, nec cum Verbo potest dici vere caro sua. Si autem dicitur, quòd pars pro toto ponitur: tunc quæro, Quare ibi potius ponitur caro pro toto, quam anima, vel aliud?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd pars ponitur pro toto: sed hanc partem duabus de causis specialiter posuit, quarum vna est, vt excluderet errorem. Dixerunt enim quidam hæretici Deum non vnibilem carni propter passibilitatẽ carnis. Ideo vt Euangelista ostenderet hoc esse erroneum, non posuit partem nobiliorem, sed defectibiliorem. Alia ratio est, vt sciremus eum defectus pœnarum nostrarum quæ ipsum decent assumpsisse: quia maximus defectus noster quoad mortalitatem, & pœnam, & dolorem, in carne est.

ARTICVLVS IX.

Quæ sit veritas humanæ naturæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In quo sic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæque, &c.] Potest enim esse dubium, quæ sit veritas illa.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc breuiter, quòd veritas humanæ naturæ est de qua vere potest dici, Hæc est natura hominis, vel pars essentialis naturæ: & similiter veritas naturæ diuinæ de qua potest dici, quod hæc est natura diuina. Vnde patet, quòd peccatum non est de veritate humanæ naturæ. Quoniam hoc nec natura est, nec pars naturæ, sed præter naturam & contra naturam & corrumpens bonum naturæ, quod est modus species & ordo: & ideo hoc non assumpsit Christus. Similiter pœnalitas non est de veritate humanæ naturæ: quia sine illa vera est humana natura, sicut fuit in primo statu, & sicut erit in gloria: & ideo pœna est assumpta cum natura de statu secundo, non primo; tanquam aliquid coniunctum naturæ: & hoc fuit conueniens propter modum redemptionis. Non est tamen pœna contra veritatem sicut peccatum: quia causatur ex naturali quod est commixtio contrariorum pugnantium & dissolubilium.

ARTICVLVS X.

An assumptum necessario fuit natura, vel persona?

NOs autem omnis mendacij & contradictionis notam] Hic incidit quæstio de assumpto hoc; Vtrum hoc necessario fuerit natura, vel persona? Et si natura, Vtrum aliquo modo assumptus est homo, & sic hic homo sit assumptus vel non: & quod inconueniens sequitur si dicatur, Persona est assumpta? Videtur enim, quòd natura non sit assumpta: Nihil enim assumitur nisi quod est ante assumptionem: natura autem Christi non fuit ante assumptionem: ergo non est assumpta. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc, quod Spiritus sanctus separando naturam & faciendo formauit & animauit & vniuit eam Filio, vt prius habitum est: ergo nunquam fuit natura ante assumptionem.

2 Item, Assumptio fit ad vniendum sibi: natura autem nec vnita fuit Filio, nec naturæ diuinæ: ergo non fuit assumpta. Prima patet ex scriptis in litera. Quia assumptione Christus factus est vnus: & ideo sæpe assumptio in translatione ponitur loco vnionis. Secunda autem probatur per hoc quod omne vnitum est vnum ei cui vnitum est: humana autem natura nec est filius hominis, nec Filius Dei, nec diuina natura: ergo nulla vnio est in ipsa. Cum igitur assumptio sit propter vnionem, natura non videtur assumpta.

3 Item, Quæcunque eiusdem separationis semper manent, vno tempore non sunt magis vnita quam alio: natura diuina & humana eiusdem separationis semper manent: ergo vnó tempore non sunt magis vnita quam alio. Probatio mediæ: quia prima per se patet. Quia ab initio diuina natura nunquam fuit humana, nec diuina persona fuit humana natura, nec modo etiam sicut nec tunc: ergo constat, quòd semper est eadem separatio inter illa: ergo nunquam assumitur vel vnitur nec naturæ diuinæ nec personæ diuinæ natura humana.

4 Item, Omne vnitum alteri vel assumptum in vnionem, acquirit proprietates illius cui vnitur & à quo assumitur: humana natura nunquam acquirit aliquam proprietatem naturæ diuinæ nec personæ diuinæ: ergo neutri vnquam vnitur, & à neutro vnquam assumitur. Probatio mediæ: prima enim constat. Proprietates enim naturæ diuinæ & diuinæ personæ sunt increatum, immortale, impassibile, & huiusmodi: & harum nulla participatur à natura humana.

Sed contra. SI HOC concedatur, contra hoc plurimæ sunt auctoritates quas adducit litera. Prima autem ratio est in contrarium sic: Quod nec assumptione nec vnione est in Filio Dei, nullo modo est in ipso: igitur si vna humana natura nec vnione nec assumptione est in Filio Dei: ergo nullo modo est in ipso: sed est in ipso: ergo id quod est, ratione consequentis, vnione vel assumptione erit in eo: non autem vnione proprie, vt patet ex prius disputatis in principio istius distinctionis: ergo assumptione erit in ipso: ergo humana natura est assumpta.

2 Item, Assumptum est ad se sumptum: constat autem, quòd humana natura est ad personam sumpta, quia est in persona: ergo humana natura est assumpta. Et quia hoc omnes dicunt, sufficiunt rationes adductæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd humana natura est assumptum proprie & per se, & etiam vnita aliquo modo: sed assumpta est primo & per se, vnita autem in hypostasi sua ad hypostasim diuinam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humanam naturam in potentia naturali concedimus fuisse etiam antequam à Christo assumeretur: sed Christi natura non fuit antequam erat assumpta à Verbo. Nec valet hoc argumentum, Non fuit antequam assumeretur: ergo non potuit assumi: quia licet assumendo fecerit, tamen assumptio non priuat naturam factam: sicut si ego vestem ad me trahendo facerem, nihilo minus factam attraherem: per hoc enim quod vtrumq; est cum alio, scilicet facere & assumere, vnum non destruitur ab alio.

AD

Ad aliud dicendum, quòd hæc est falsa, quòd humana natura cum Deo vel Filio Dei semper sit eiusdem separationis: quia licet nunquam fuerit vnum in se cum ipsa hypostasi vel natura, tamen postquam assumpta est, consecrata & coniuncta fuit nouo modo Filio Dei, & naturæ diuinæ in persona vna: & hæc est coniunctio quæ potest esse in assumptione naturæ.

Ad aliud dicendum, quòd verum est quòd diuina natura non communicat proprietates suas humanæ naturæ in se: sed hoc non sufficit ad hoc quòd non sit ibi assumptio: sufficit enim assumptioni, vt hypostasis humanæ naturæ participet proprietates Filij Dei & naturæ diuinæ, & è conuerso hypostasis diuina accipiat proprietates hypostasis humanæ, sicut ante dictum est.

ARTICVLVS XI.

An homo, vel hic homo, vel aliquis homo, sit assumptus?

Secundo quæritur, Vtrum homo, vel hic homo, vel aliquis homo, sit assumptus? Videtur autem, quòd hic homo sit assumptus. Hæc enim conceditur, quòd Christus assumpsit corpus & animam: aut ergo assumpsit ea vnita, aut non vnita. Si non vnita: ergo erunt ibi duæ assumptiones, vna corporis, altera animæ.

2 Præterea, Hoc supra in distin. 2. scriptum in litera iacet, quòd hæc assumpsit vnita: modus autem vnionis naturæ est sicut potentia & actus: ergo faciunt vnum completum in genere hominum: nihil autem est completum in genere hominum, nisi hoc aliquid, & hic homo: ergo assumpsit Filius Dei hunc hominem, vel hominem aliquem.

3 Præterea, Quare non conceditur hæc, Assumpsit hunc hominem? Si propter hoc quòd oporteret hominem hunc præextitisse ante assumptionem, quod non est verum: ergo etiam non debet concedi, quòd assumpsit naturam humanam: quia natura humana quæ assumpta est à Verbo, non præextitit ante assumptionem. Sed ista conceditur. Ergo & illa debet concedi.

4 Item, Omnium coniungibilium per naturam coniunctio constituit aliquod vnum: sed corpus & anima coniungibilia sunt: ergo coniunctio istorum constituet aliquod vnum quod est ex vtroque: Christus autem assumpsit ea coniuncta: ergo coniunctio istorum constituerat iam aliquod vnum ante assumptionem per intellectum. Quæratur ergo, Quid sit illud vnum ex corpore & anima constitutum: & non potest inueniri nisi hic homo: ergo assumpsit hunc hominem, vt videtur.

Sed contra. Si autem hoc conceditur, contrarium multis Sanctorum auctoritatibus probatur in litera: & dicit etiam Magister, quòd indubitabiliter constat, quod persona non est assumpta: cum igitur hic homo non est nisi persona, hic homo non erit assumptus.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd Filius Dei nec assumpsit hominem, nec hunc hominem, sicut dicit Magister. Iesus autem nunquam fuit hic homo nisi postquam assumpsit humanam naturam quæ est in ipso. Vnde nunquam fuit hic homo, nec erit, nec est propria singularitate hominis; quinimo in singularitatem non hominis, sed in personam diuinam assumptio est terminata.

Vnde dicendum ad primum, quòd hæc conceditur, Christus assumpsit corpus & animam vnita, sub hoc modo quod assumendo fecit corpus & vniuit, non quod ante assumptionem fuerint, vel vnita fuerint: sed hæc vnio non fecit singulare hominis vt hominis. Cum enim vnum dicatur indiuisum in se, & diuisum ab aliis: & hæc assumptio non prius coniunxerit corpus & animam in vnum aliquod naturæ hominis, quod vniuerit naturæ diuinæ & personæ diuinæ in personalitatem diuinam, patet quòd nunquam fecit vnum ex corpore & anima, vt vnum naturæ humanæ in quantum huiusmodi: imo fecit simul coniunctionem & vnum personæ diuinæ. Vnde cum vnum ex corpore & anima faciat hunc hominem inquantum hic homo, patet quòd tale vnum nunquam fuit assumptum in Christo: ergo non assumpsit hunc hominem. Et hæc solutio est notabilis: quia soluit omnia fere quæ quæri possunt de hac materia ex parte assumpti.

Ad aliud dicendum, quòd causa quare non conceditur, iam dicta est: quia scilicet vnio corporis & animæ non facit vnum diuisum ab alio antequam assumeretur vel in ipsa assumptione in quo terminetur assumptio: sed assumptio bene facit vnam naturam saluatam vt humanam: quia proprietates suas non amisit natura ex assumptione, sicut amittit illud vnum quod constituitur ex corpore & anima.

Ad aliud dicendum, quòd hoc verum est in coniungibilibus tantum per naturam: sed in Christo coniunctio animæ & corporis à coniungente non fuit sola: imo cum hoc fuit ibi vnio alia in aliud, in qua complebatur vnio assumentis & assumpti: & hoc est vnum personæ in cuius singularitatem assumptio facta est: nec aliquod vnum vnquam præextiterat, nec in ipsa assumptione fuit, nec post ex corpore & anima secundum quod vnum dicitur singulare diuisum ab alio & in se indiuisum: & ideo hæc simpliciter est falsa, quòd Filius Dei assumpserit vnum, vel aliquem hominem, vel hunc: eadem enim est ratio hominis, & vnius hominis: vnde si non assumpsit vnum hominem, etiam non assumpsit hominem.

ARTICVLVS XII.

Quale inconueniens sequeretur, quod Christus assumpsisset personam?

Tertio quæritur quod inconueniens sequatur, quod Christus assumpsisset personam? Videtur, quòd nullum quia statim in coniunctione humanæ personæ ad diuinam destrueretur personalitas humana, & ita non erunt duæ personæ, sed vna: sicut etiam dicebant quidam antiqui, quod persona non assumpsit personam, sed consumpsit eam. Si ergo sic est, non oportet hoc inconueniens tenere, quòd sequatur duas esse personas.

2 Præterea, Persona est rationalis naturæ indiui

indiuidua substantia, vt dicit Boetius: sed Christus homo inquantum homo, est rationalis naturæ indiuidua substantia: ergo Christus homo inquantum homo est persona. Similiter est persona diuina: ergo aut persona consumit personam, aut sunt duæ personæ.

3 Præterea, Ponamus, quòd Christus deponat humanitatem nostram, id quod deponet, erit coniunctum ex anima rationali & ex corpore: ergo erit homo: & erit etiam hic homo: ergo erit substantia rationalis naturæ indiuidua: ergo erit persona. Quæratur ergo, Quid ei contulit illam personalitatem quam Deus non habuit? Videtur, quòd nihil: quia nihil accidit circa ipsum nisi diuisio: diuisio autem nihil dedit ei, sed potius abstulit: ergo ex quo nihil fecit in eo personalitatem, videtur, quod habuit eam, & sic Christus videtur assumpsisse personalitatem hominis & personam.

4 Item, Ponamus vlterius, quòd resumat depositum hominem, aut ipsa resumptio destruit in eo aliquid dignitatis, aut non. Si destruit, tunc videtur, quòd vnio deitatis ad hominem secundum aliquid dignitatis nocet, quod absurdum est. Si non destruit, tunc videtur, quòd post sit persona sicut ante: & sic erit duæ personæ: ergo non est inconueniens Filium Dei assumere personam.

Sed contra. CONTRA: Quæcunque duo sunt, in eo quod duo sunt, non sunt vnum. Probatio. Damascen. dicit, quòd differentia est causa numeri: ergo cum eo in quo differunt aliqua, non conueniunt. Patet ergo, quod quæcunque duo sunt in eo quod duo sunt, non conueniunt, nec vniuntur. Detur ergo, quòd Christus sit duæ personæ: ergo non vnitur persona personæ, nec etiam vnita est natura naturæ, quia naturæ manent distinctæ, vt prius est habitum: ergo nulla vnio est in Christo, quod falsum est: ergo in Christo non sunt duæ personæ, sed vna.

2 Item, Supra habitum est, quòd formando & coniungendo vniuit sibi: ergo nunquam corpus & anima habuerunt vel habere poterant propriam singularitatem. Et propria singularitas facit personam in rationali natura: ergo nunquam assumpsit personam, nec habuit, nec habebit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate multa absurda sequerentur, si Christus assumpsisset personam, scilicet quod singularitate propria aliquando fuisset distincta, & aliquid dignitatis humanæ sua assumptione consumpsisset, vel quod nulla vnio in Christo esset: & ideo negata est ab omnibus eo quod hoc erat error Eutychetis. Nestorius enim & Eutyches inuenerunt duos errores circa incarnationem. Vnus enim videns, quòd semper ad numerum naturarum sequitur numerus personarum, & videns Christum esse vnam personam tantum, dixit Christum etiam esse vnius naturæ: & iste fuit Nestorius. Alius autem considerans in Christo esse duas naturas, & idem supponens cum ipso, dixit etiam ibi esse duas personas. Et vtriusque error prouenit ex hoc quod nesciebant distinguere inter personam & naturam: distinctio autem inferius patebit.

DICENDVM ergo ad primum, quòd hæc est absurditas magna, quòd ponatur quòd Christus aliquid destruat in nobis quod pertinet ad dignitatem. Similiter contra intellectum est, quòd manente singulari tollatur singularitas ab ipso: quia hoc non potest intelligi: & ideo non assumpsit personam. Et ideo dicimus, quòd non est opinio, sed error, quòd Christus assumpserit vel consumpserit personam. Non enim consumitur nisi quod est: iam autem probatum est, quòd nusquam fuit ille homo propria singularitate vnus, nec erit.

AD ALIVD dicendum, quòd Christus homo inquantum homo non est substantia indiuidua rationalis naturæ: nec etiam Sortes inquantum homo, sed inquantum homo est animal rationale mortale: sed inquantum hic homo est ipse persona. Et Christus inquantum hic homo est persona: sed quòd sit hic homo, habet à singularitate personæ diuinæ, in cuius singularitatem, vt in litera habetur, est assumptus.

AD ALIVD dicendum, quòd si ponatur illa positio, bene concedo, quòd depositum erit hic homo, & persona.

AD HOC autem quod quæritur, Quid conferat ei personalitatem quam prius non habuit? Dicendum, quod singularitas quam prius non habuit siue incommunicabilitas, vt alij dicunt. Si autem quæritur iterum, Quid confert ei illam singularitatem? Dicendum, quòd diuisio per accidens confert ei. Et si dicatur, quòd diuisio potius tollit quam aufert. Dicendum, quòd per se aufert, & per accidens confert diuisum esse vnum, & ab alio diuisum: & hæc est singularitas. Et huius exemplum est in animalibus anulosi corporis, in quibus est similis vel prope similis complexio partium in toto corpore. In illis enim est anima vna sensibilis, vt dicit Philosophus: & si diuidatur, erit anima in vtraque partium per sensum & motum, & vtraque pars habebit singularem animam, & hoc partibus confert diuisio per accidens, sicut aliquid per consequens confert ex alio per aliud. Nec tamen in illo exemplo diffinio, vtrum sint vna, vel duæ, propter verbum Augustin. sed secundum intentionem Philosophi datum est exemplum, qui hoc vult quòd sint duæ animæ. Et si non conualescit vtraque pars, hoc dicit esse propter defectum organorum necessariorum ad vitam, sicut organum quo capitur cibus, & quo digeritur, & ex quo oritur spiritus, & huiusmodi.

AD HOC autem quod vlterius ponit, quòd iterum resumat, non nisi vniendo sibi, vnde cùm vnio nihil destruit, &c. Dico, quòd ille homo non erit assumptus, sed tamen virtute infinita possit assumi, & tunc per accidens destrueretur personalitas, sicut per accidens fiebat diuisione. Et istæ positiones sunt vanæ & secundum intellectum phantasticum tantum.

Quid de hoc tenendum sit?

B NOs autem omnis mendacij & contradictionis notam à sacris paginis secludere cupientes, Orthodoxis Patribus atque Catholicis Doctoribus nulla prauæ intelligentiæ suspicione notatis, consentimus dicentes, & personam Filij assumpsisse naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturæ in Filio vnitam, eamque sibi vnisse vel assumpsisse. Vnde & vere incarnata dicitur. Quod dicitur solus Filius formam serui accepisse, per hoc non excluditur diuina natura ab acceptione seruilis formæ; sed aliæ duæ personæ, Pater scilicet, & Spiritus sanctus. Item & illud aliud, scilicet id quod est proprium Filij, non quod commune est Trinitati, hominem accepit, sic oportet intelligi, id est, propriè in hypostasi Filij, non in tribus communiter personis, diuina natura humanam naturam sibi vniuit. Qui sensus ex verbis Ioannis Damasc. confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnam hypostasim incarnatam esse euidenter asserit, dicens: In humanatione Dei Verbi aimus omnem & perfectam naturam deitatis in vna eius hypostaseon incarnatam esse, id est, vnitam humanæ naturæ, & non partem parti. Omni enim humanæ naturæ aimus esse vnitam omnem deitatis naturam vel substantiam. Item, Eadem est natura in singula hypostaseon, id est, personarum: & quando dicimus naturam Verbi incarnatam esse, secundum beatos, scilicet secundum Athanasium & Cyrillum, deitatem dicimus esse vnitam carni, & vnam naturam Dei Verbi incarnatam confitemur. Verbum autem & quod commune est substantiæ possidet, & quod proprietatis est habens hypostaseos, id est, personæ. Ex his manifeste ostenditur, quòd natura diuina incarnata est. Vnde & eadem vere dicitur suscepisse humanam naturam.

Lib. 3. de fide ortho. c. 6.

An diuina natura debeat dici caro facta?

D SEd quæritur, Vtrum eadem diuina natura debeat dici caro facta, sicut Verbum dicitur caro factum? Si enim idem est incarnari quod est carnem fieri, videri potest ita debere dici, quòd sit caro facta, sicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia si illud dictum in sacra Scriptura reperiretur, ex eadem intellligentia acciperetur, qua cum dicitur incarnata. Sed quia illud auctoritas subticuit, atque locutionis modus nimiam videretur facere expressionem si natura diuina diceretur caro facta, melius silere hoc puto vel negare, quam temere asserere: ne si illud dicatur, conuertibilitas naturæ in naturam significari putetur. Ex præmissis indubitabiliter constat, quòd persona Verbi siue natura, hominis naturam, scilicet carnem & animam assumpsit; sed non personam hominis. Si autem natura diuina naturam hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel esse homo, sicut Verbum Dei? Ad quod dici potest, quòd Dei Filius dicitur factus homo vel esse homo: non solum quia hominem assumpsit: sed quia ipsum in vnitatem & singularitatem sui & personæ accepit. Netura autem diuina hominem quidem accepit, id est, hominis formam sibi vniuit, sed non in singularitatem & vnitatem sui. Seruata enim proprietate ac diuersitate duarum naturarum, personæ singularitas extitit. Ideoque non sic dicitur diuina natura esse homo vel facta homo, sicut Dei Filius. Quidam tamen indifferenter vtrumque concedunt.

ARTI

ARTICVLVS XIII.

An ista sit concedenda, Diuina natura est incarnata?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Omni enim humanæ naturæ aimus vnitam esse omnem deitatis naturam vel substantiam] Quod enim simplex est, non videtur habere partes. Quid est ergo quod dicit, omnem deitatis naturam?

Solutio. SOLVTIO. Dicit, omnis, propter modos significandi per attributa, vt sapientia, potentia, & huiusmodi.

Quæstiuncula. SED QVÆRITVR, Vtrum eadem natura diuina debeat dici caro facta? Videtur autem quod sic: quia fere ab omnibus modernis conceditur diuina natura esse incarnata: quia sic assumpsit vt in carne ipsa esset: ergo est incarnata. Et similiter etiam Filius Dei assumpsit carnem vt in carne esset: ergo est incarnatus. Sed ex hoc vlterius sequitur, quòd Filius Dei sit caro factus, quia verbum caro factum est: ergo videtur similiter sequi debere ex altera parte, Natura diuina incarnata est: ergo est caro facta. Præterea, Si hæc ab aliquibus admittatur, quare hæc similiter non admittitur, Diuina natura est nata, passa, & mortua: sicut Filius Dei est natus, passus, & mortuus? Videtur enim, quod sequitur. Diuina enim natura realiter & non per accidens est Filius Dei: & Filius Dei non per accidens, sed vere & realiter est natus, passus, & mortuus: ergo diuina natura est nata, passa, & mortua, vt videtur: in processu enim nusquam videtur intercidere assumptio extranei siue accidentis in prædicamento.

Solutio. SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quòd puto hanc esse concedendam, Diuina natura est incarnata, eo quod hæc scripta est à Damasc. & ponitur auctoritas hic in litera: habet enim duos sensus, & in altero est vera, & hoc sufficit ad veritatem propositionis. Incarnatum enim non dicit aliud nisi assumptionem carnis, in qua carne sit assumens, siue sibi in se assumat, siue sumat sibi non per se, sed in sua hypostasi in qua plena & perfecta est natura: & pro altera parte verificatur de natura: quia sibi non in se, sed in hypostasi vniuit carnem & assumpsit. Sed hæc videtur mihi esse neganda, Diuina natura est facta caro. Cum enim hæc non possit habere nisi duos sensus, in vtroque falsa est de natura & de persona. Duo autem sensus sunt isti. Primus vt notetur fieri cuius secundum intellectum est facta, poni circa diuina, vt circa subiectum eius: & sic falsa est de natura & persona: sic enim nec diuina natura est caro facta, nec Filius Dei est caro factus. Secundus sensus est, quòd factus ponit suum fieri circa aliam naturã quæ est assumpta, vt sit sensus, Diuina natura est caro facta, id est, caro facta est diuina natura, vel factũ est, quòd diuina natura est caro: tunc falsum est de diuina natura propter nimiam expressionem, vt dicit Magister, sed vera est de persona: Filius enim est homo factus, & factum est, quòd Filius Dei est caro vel homo. Sunt vero qui concedunt eam in sensu secundo: quia diuina natura est homo qui factus est: licet magis neganda sit propter expressionem & propter simplices qui acciperent illam in sensu illo, quòd factio ponatur circa ipsam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est simile de Verbo & natura: quia Verbum sibi & in se vniuit naturam: natura autem sibi, non in se, sed in persona. Si autem obiiciatur, quòd natura idem est quod persona, ridiculum est: cum hoc sæpius solutum sit in primo libro, quod differunt plurimum in modo attribuendi, licet re idem sunt.

AD ALIVD dicendum, quòd licet hæc à quibusdam concedatur, Diuina natura est caro facta, sub vno sensu: non tamen conceditur, quòd sit nata: quia natiuitas est proprietas huius hominis secundum naturam humanam, & similiter passus, & mortuus: vnde cum naturæ discretæ & disparatæ sint, excluditur diuina natura ab huiusmodi prædicatis.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd extraneum sumitur dupliciter, scilicet gratia personæ, & gratia naturæ quæ est in persona. Cum igitur dicitur, Natura diuina est Filius Dei, hic est prædicatum gratia rei naturæ: & cum dicitur, Filius Dei est natus, hic prædicatum licet non sit extraneum Filio ex parte personæ, tamen est contrarium gratia naturæ in qua persona in priori propositione prædicabatur de natura diuina: & ideo incidit accidens in processu illius argumentationis.

Quare non accepit personam hominis, cum hominem acceperit?

IDeo vero non personam hominis assumpsit, quia caro illa & anima illa non erant vnita in vnam personam, quam assumpserit: quia non ex illis constabat persona, quando illis vnitum Verbum est. Nam inuicem sunt vnita simul cum Verbo. Altera tamen vnione inuicem vnita sunt illa duo, scilicet anima & caro: alia vnione Verbo vnita sunt. Quia alia est vnio animæ illius ad carnem, & alia est vnio Verbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit Verbum Dei personam hominis, sed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa vna composita persona quam Verbum accepit, sed accipiendo vniuit, & vniendo accepit. D

ARTICVLVS XIV.

Quare persona repugnat vnibilitati?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ideo vero non personam hominis assumpsit] Rat io Magistri est eadem cum nostra supra,quod nunquam corpus & anima fecerunt vnum singularitate propria. Si quæritur, Quare persona repugnat sic vnibilitati? Ad hoc dicendum,quòd persona de intellectu suo ponit per se vnum: ponit etiam per se incommunicabilitatem ad alterum: quia non est alterius in potentia, nec alterius vt prædicatum, vt supra dictum est. Similiter ponit de se singularitatem. Et ista sunt tria,scilicet vnitas, singularitas, & incommunicabilitas. Et vnitas est à materia: quia idem est vnum numero & materia, vt dicit Philosophus. Singularitas autem est ab indiuiduantibus. Incommunicabilitas autem à distinctione vltimo complente & perficiente. Vnde cum coniunctum illud ex corpore & anima non sit vnum nec fuerit vnum per se,nec singulare per se, nec distinctum per se, sed vnitum alij in singularitatem alterius & distinctionem personalem, patet quòd persona assumi non potuit, & quòd intellectus personæ contrariatur assumptioni expresse.

Solutio.

Contra hoc oppositio, qua probare quidam volunt personam accepisse personam.

EHIc à quibusdam opponitur, quòd persona assumpsit personam. Persona enim est substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Hoc autem est anima. Ergo si animam assumpsit, & personam: quod ideo non sequitur, quia anima non est persona, quando alij rei vnita est personaliter, sed quando per se est: absoluta enim à corpore persona est sicuti Angelus. Illa autem anima nunquam fuit quin esset alij rei coniuncta. Ideoque non ea assumpta,persona est assumpta. Aliter quoque nituntur probare Verbum Dei assumpsisse personam, quia assumpsit aliquem hominem. Assumpsit enim Iesum Christum: ergo aliquem hominem. Quod autem hominem Iesum Christum assumpserit, Augustinus in expositione symboli sub anathemate tradit, dicens: Siquis dixerit atque crediderit hominem Iesum Christum à Filio Dei assumptum non fuisse,anathema sit. Qui etiam in pluribus Scripturæ locis huiusmodi vtitur locutionibus.Ille homo à Verbo Dei est assumptus. Ille homo factus est Christus. Et Propheta de homine Christo loquens,Deo ait: Beatus quem elegisti & assumpsisti,&c. Ex quibus consequi videtur, quòd aliquis homo assumptus sit à Verbo, & ita persona à persona sit assumpta. Sed quia hoc nefas est dicere aut sentire, præmissæ locutiones eisque similes secundum hanc intelligentiam sane accipi debent,vt homo Christus siue homo ille siue quidam homo dicatur assumptus à Verbo siue vnitus Verbo, non quia hominis persona sit assumpta vel vnita Verbo: sed quia illa anima & caro illa assumpta sunt & vnita Verbo, in quibus subsistit persona Dei & hominis: vt ad hominis naturam non ad personam respicias, cum assumptum vel vnitum,vel quendam vel aliquem in huiusmodi locutionibus Scriptura commemorat. Quocirca cum quæritur sine proposita auctoritate, an aliquis vel quidam sit assumptus à Verbo vel vnitus Verbo? sine distinctione intelligentiæ non est hic reddenda responsio, quoniam multiplex præmissa est quæstio: sed instantiam quærentis ita determinato, Si de hominis persona quæris, respondeo,non: si de hominis natura,dico,est.

ARTICVLVS XV.

An anima absoluta à corpore persona sit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Absoluta enim à corpore persona est sicut Angelus] Absoluta enim anima adhuc secundum suam diffinitiuã substantiam est endelechia corporis organici Physici vitam habentis in potentia: ergo videtur quòd essentialis sit dependentia ei ad corpus: igitur non potest esse incommunicabilis alteri incommunicabilitati: ergo anima non

non est persona: & hoc concedunt omnes. Si autem volumus sustinere Magistrum, tunc dicendum est, quòd absoluta à corpore dicitur duobus modis, scilicet absoluta, id est, diuisa à corpore: & sic non est verum. Vel absoluta à corpore, id est, ab ordine ad corpus: & tunc loquitur Magister per hypothesim, scilicet si ponatur absolui à dependentia quam habet ad corpus: quia tunc erit intelligentia quædam de natura simili Angelorum.

DISTINCTIO VI.

De intelligentia harum locutionum, Deus factus est homo, Deus est homo: an his locutionibus dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel non esse aliquid?

EX præmissis autem emergit quæstio plurimum continens vtilitatis, sed nimium difficultatis, atque perplexitatis. Cum enim constet ex prædictis & aliis pluribus testimoniis, omnesque Catholici vna nimiter fateantur Deum factum esse hominem, & Christum verum Deum esse & verum hominem: quæritur, an his locutionibus, Deus factus est homo, Filius Dei factus est filius hominis, Deus est homo, & homo est Deus, dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse Deus: & an ita conueniat dici, Homo factus est Deus, & filius hominis factus est Filius Dei: sicut è conuerso dicitur: & si ex his locutionibus non dicitur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, quæ sit intelligentia harum locutionum & similium? In huius profunditatis reseratione, & scrupulosæ quæstionis expositione plurimum differre inueniuntur sapientes.

A De modo vniendi diuinam & humanam naturã secundum varias Doctorũ opiniones.

DIVISIO TEXTVS.

EX præmissis autem emergit quæstio] Hîc incipit pars illa in qua Magister incipit agere de consequentibus vnionem. Sunt autem consequentia quæ consequuntur vnionem, vt termini ipsius vnionis, sicut Deum esse hominem, & è conuerso: & hominem & Deum esse duo, vel vnum: & vnionem factam esse in natura, vel supposito vel persona. Et de his consequentibus agit Magister primo. Sunt etiam consequentia non vt termini, sed vt proprietates sic vniti, sicut est omniscientia, & esse caput Ecclesiæ, & esse timentem timore naturali, & de merito, & huiusmodi, de quibus agit Magister postea. Diuiditur igitur in duas partes, in quarum prima agit de consequentibus vnionem primo modo: & hæc continet duas distinctiones. In secunda agit de consequentibus vnionem secundo modo: & hæc incipit in 8. distin. *ibi* [Post prædicta inquiri debet] In prima harum sunt partes duæ, quarum prima continet quæstionem hanc, Vtrum debeat concedi, Homo vel hic homo factus est Deus, sicut è conuerso conceditur: & quid prædicetur, cum dicitur, Deus est homo, vel factus homo? Et insuper in secunda parte continet distinctionem trium opinionum in hac quæstione *ibi* [Alij enim dicunt in ipsa verbi] Et hæc vlterius diuiditur in tres opiniones distinctas, quas facilè est in litera distinguere. In secunda autem ponit Magister responsiones harum opinionum ad quæstionem factam: & hæc incipit in 7. distin. *ibi* [Secundum primam vero distinctionem.

D. Alb. Mag. in Lib. 3. Sentent.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ista sit concedenda, Filius Dei factus est homo?

INcidit autem dubium hic circa primam partem primæ distinctionis circa propositionem illam quam Magister dicit ab omnibus concessam, scilicet Deus factus est homo, vel Filius Dei factus est homo, vel Deus est homo, vel Filius Dei est homo: quia in omnibus illis est eadem ratio dubitationis. Videtur autem, quòd hæc sit falsa, Deus factus est homo, vel Filius Dei factus est homo: quam tamen Magister dicit ab omnibus concessam. Omne enim factum terminus est

alicuius fieri quod ponitur circa hoc quod factum est, vel circa aliquam partem naturæ eius. Cum igitur dicitur, Filius Dei factus est homo, factus dicit terminum alicuius fieri quod virtute locutionis ponitur circa Filium Dei vel Deum : nullum autem fieri potest poni circa Deum vel Filium Dei : ergo locutio est falsa. Si dicatur, quòd non est inconueniens, quòd aliquid fieri notetur poni circa Filium Dei. Contra: Omne quod fit, mutatur & est imperfectum: Deus autem non mutatur, nec est imperfectus ad aliquid: ergo non potest poni circa ipsum fieri. Item, Quod fit non est in permanentibus: ergo si Filius Dei fit, ipse non est, quod falsum est.

2 Item, Cum dicitur, Ferrum factum est cultellus, notatur ferrum fuisse subiectum fieri cultelli, sicut materia : ergo similiter cum dico, Filius Dei factus est homo, notatur virtute locutionis Filius Dei subiici ipsi fieri, sicut materia : & sic sequeretur, quod Filius Dei in homine Christo esset materialis, & homo formalis, quod absurdum est : ergo illa proposito est falsa.

3 Item, Omne factum est complementum eius quod fit, & nullius alterius : igitur si Filius Dei factus est homo, ly homo vocabitur virtute locutionis complementum respectu Filij Dei fientis, quod falsum est : ergo illa proposito non est concedenda, vt videtur.

Quæstiuncula 1. VLTERIVS quæritur de hac, Deus est homo, quam dicit ab omni opinione concessam. Videtur enim esse falsa : nihil enim prædicatur vniuoce de Deo & creatura : sed cum dicitur, Petrus est homo, Ioannes est homo, prædicatur homo vniuoce. Non debet ergo hac ratione de Deo prædicari : ergo hæc est falsa, Deus est homo.

2 Item, Si aliquid inest alicui, vel prædicatur de aliquo, & non semper infuit, notat factam esse mutationem circa illud : Deus est homo, & non semper fuit homo : ergo ipse mutatus est ex hoc quod ipse homo est : hoc autem falsum est : quia Deus est incommutabilis : ergo Deus non non est homo.

3 Item, Cum dicitur, Deus est homo : aut prædicatur ly homo essentialiter de ly Deus, aut accidentaliter. Si accidentaliter. Contra : Dicit Auicenna, Quod in se est substantia, respectu nullius potest esse accidens : ergo à destructione consequetis, si respectu alicuius prædicatur vt accidens, in se non est substantia, quod falsum est : quia homo substantia est : ergo non potest accidentaliter prædicari. Si autem prædicatur essentialiter de Deo, de necessitate conuenit essentialiter omni supposito subiecti, sicut cum dicitur, homo est animal : quia animal prædicatur essentialiter de omni supposito hominis : ergo quodlibet suppositum Dei esset homo : sed Pater est suppositum Dei : ergo Pater est homo. Item, Spiritus sanctus est suppositum Dei : igitur Spiritus sanctus est homo, quod falsum est : ergo hæc est falsa, Deus est homo, ex qua illa sequitur, vt videtur.

4 Item, In topicis quatuor genera prædicatorum distinguuntur, scilicet accidentale conuersum, & accidentale non conuersum, substantiale conuersum, & substantiale non conuersum. Prædicatio autem speciei & differētiæ reducuntur ad substantiale non conuersum. Quæratur igitur, in quo istorum prædicatorum sit prædicatum istius propositionis, Deus est homo? Si dicatur, quòd in accidentali, aut in non conuersiuo, aut in cōuersiuo. Si primo modo, tunc homo non debet prędicari de Deo nisi denominatiuè vel per inesse. Si autē posset fieri denominatio, tunc aut posset dici Deus non esse homo, sed humanatus, quod falsum est: aut deberet dici Deo inesse vt accidēs, & non deberet dici homo, quod iterū falsum est. Si autem est prędicatum accidentale conuersum. Contra : Illud conuertitur cum subiecto cum signo distributiuo : sicut homo est risibile, possum dicere, omnis homo est risibilis, & omne risibile est homo. Si igitur dicimus sic, Deus est homo, & erit omnis homo Deus, quod falsum est: ergo non erit tale prædicatum. Præterea, De tali prædicato dicit Boetius, quod manat de ipsis principiis essentialibus subiecti : ergo secundum hoc homo manat de principiis sicut passio Dei, quod absurdissimum est. Si autem est substantiale : aut conuersum, aut non conuersum. Si conuersum: igitur erit homo diffinitio Dei, quod absurdum est. Si autem non est conuersum, tunc erit genus, vel differētia, vel species. Sed contra : In omnibus talibus prædicatis forma subiecti & forma prædicati ponunt & dicunt cohærentiam necessariam & naturalem & inferiorum & superiorum: deitas autem quæ est forma subiecti, non ponit talem cohærentiam cum forma prædicati, sed potius disparationem : ergo non est tale prædicatum : ergo hæc locutio, Deus est homo, & Deus factus est homo, est falsa, vt videtur.

5 Item, Cum dicitur, Deus est homo, & cum dicitur, Petrus est homo : quæcunque vniuersaliter gratia suppositorum hominis de homine prædicantur, omnia de subiecto dici possunt, vt homo est risibilis, & substantia, & huiusmodi, omnia dicuntur de Petro : ergo à simili cum dicitur, Deus est homo, omne quod de prædicato vniuersaliter prædicatur, de subiecto dici potest : sed homo est creatus : ergo Deus est creatus. Item homo est creatura : ergo Deus est creatura. Nec potest dici, quòd hic incidit fallacia accidentis : quia creatura & creatus licet dicant accidens, tamen dicunt accidens inseparabile & propriam passionem vniuersaliter consequentem hominem : & in talibus non incidit extraneum nec fallacia. Si dicatur, quòd passio quidem est exeuntis de nihilo, sed non hominis inquantum homo : hoc non impedit processum : quia cum dico, Petrus est homo, possum vlterius inferre, & homo est vitale, ergo Petrus : & homo est corporeum, ergo Petrus : & tamen ista non consequuntur hominem inquantum homo est, licet sequantur hominem vniuersaliter, licet non solum hominem sequantur. Si forte dicatur, quòd hæc est vera, Deus est creatus, & Deus est creatura : hoc nihil est : quia Magister negat eam infra, & dicit esse perfidiam Arrij, distin. 11. Præterea, Si esset creatus : vel esset creatus à se, vel ab alio. Si à se. Contra : Omne creans est : omne quod creatur, non est : ergo idem est & non est, quod falsum est. Si autem est creatus ab alio : ergo alius Deus creans est quam ipse, quod improbatum est in primo lib. distin. 4.

Quæstiuncula 2. ITEM, Cum dicitur, Deus est homo, quanta est illa propositio? si dicitur, quòd indefinita : tunc recipiet signum vniuersale, vel particulare. Si vniuersale, tunc sequitur, quòd omnis Deus est in

estincarn atus, quod falsum est, quia Pater incarnatus non est. Si autem non verificatur cum signo vniuersali, tunc verificabitur cum signo particulari, & subcontraria erit secum vera: quia tunc erit in materia contingenti: ergo istæ duæ erunt simul veræ, quidam Deus est homo, quidam Deus non est homo: ergo & istæ, Deus est homo, & Deus non est homo, per locum ab æquipollenti à particulari ad indefinitam.

Si forte dicatur, quòd subiectum restringitur à prædicato ad supponendum pro Filio tantum: hoc erit contra artem restrictionum, vbi probatur quod prædicata non restringunt sua subiecta: quia aliter vno solo currente vel duobus, vel tribus tantum, hæc esset vera, omnis homo currit: quia sensus esset, omnis homo currens currit, quod falsum est: ergo nihil est dictum, quòd prædicatum restringat subiectum.

Quæstiuncula 3.

ITEM, Cum dicitur, Deus est homo, in qua materia est ista propositio? aut enim erit in naturali, aut impossibili siue remota, aut contingenti. Si in naturali: ergo prædicatum semper conuenit cum subiecto, subiecto existente: ergo ab æterno fuit hæc vera, Deus est homo, quia Deus fuit ab æterno, quod falsum est. Si autem in materia remota: ergo prædicatum non potest cohærere subiecto: & significatur cohærere: ergo locutio est falsa. Si autem in contingenti, tunc potest separari prædicatum à subiecto, & idem Deus in persona qui est homo, potest esse non homo: sicut idem in persona Petrus, potest esse albus, & potest non esse albus, quod falsum est: igitur illa locutio simpliciter debet negari.

Quæstiuncula 4.

ITEM, Duo sunt modi prædicandi, scilicet per causam, & per cohærentiam prædicati cum subiecto. Per causam, sicut cum dicitur, sol calidus. Per cohærentiam sicut dicitur, homo albus. Et quæratur quis istorum modorum sit in hac, cum dicitur, Deus est homo? Si per causam, tunc sensus est, Deus est homo, id est, causa hominis: ergo secundum hoc potest dici leo & Angelus: quia est causa angeli. Si secundo modo, tunc humanitas cohæret Deo: sed humanitas non est deitas: ergo forma extranea deitati est in Deo: quod esse non potest: quia sic esset compositus ex disparibus formis: quod est contra Hilarium dicentem, Non ex disparibus est Deus qui spiritus est.

Quæstiuncula 5.

VLTERIVS quæritur de conuersis istarum propositionum, scilicet homo factus est Deus, & homo est Deus: has enim conuersas concedunt etiam istæ opiniones: & ideo de ipsis oportet quærere, antequam ad distinguendum opiniones descēdamus. Quæritur enim de hac primo, homo factus est Deus. Videtur enim, quòd sit falsa: quādo enim aliquid fit, non est sub eadē forma in suo fieri & in suo facto esse: igitur cū sit in fieri, id est, in vnione cum forma hominis, perfecta vnione non est sub illa: & sic Christus non fuit homo quando vnitus est, quod hæresis est, quia hodie est verus homo, & semper fuit ex quo humanam naturam assumpsit. Item, Cum dicitur, homo factus est Deus, notatur homo præexistere ante ipsum fieri, cuius terminus est factum esse: sicut dico, ferrum factus est cultellus: sed non fuit homo ante vnionem: ergo cum hoc notatur, virtute locutionis illius, illa locutio erit falsa.

Quæstiuncula 6.

QVÆRITVR etiam de hac, homo est Deus: aut hoc est virtute vnionis, aut virtute cohærentiæ vnionis. Si primo modo. Contra: Plus distat Deus & homo, quam affirmatio & negatio circa idem: si igitur nulla virtute coniungibilia sunt affirmatio & negatio circa idem, & secundum idem, nulla virtute erunt Deus & homo in eodem, & secundum eandem hypostasim. Si autem dicatur, quòd verificatur propositio propter cohærentiam terminorum, est ridiculum: quia deitas & humanitas sunt disparata.

SOLVTIO. Sine præiudicio propter errores hic se ingerentes oportet respondere ad argumentationes prædictas caute, vt omnino teneatur veritas fidei potius quam Aristoteles princeps Philosophorum: quia non est mirum si aliquid contra artem in se habeat incarnatio, quæ etiam ingenio per gratiam suffulto inuestigari non poterat: vnde Ioannes Baptista dicit, Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. Saluabimus tamen artem quantum fieri possibile est. Dico ergo, quòd hæc absque dubitatione concedenda est, vt dicit Magister, Deus factus est homo, & Filius Dei factus est homo: eo quod illa duos sensus habet veritatis. Si enim ly factus determinet ly homo, vera est sub hoc sensu, Deus factus est homo, id est, Deus factus est homo, qui factus est: & hæc omnibus statim apparet vera. Si igitur ly factus referatur extra propositionem ad fieri cuius terminus est factus, vt sit sensus, Deus factus est homo, id est, aliquid factum est quo Deus est homo, quia vnio facta est qua Deus est homo: tunc iterum vera est, & factum ponit suum fieri circa id quod in vnione subiiciebatur Spiritui sancto, & hoc fuit humana natura. Si autem ly factus poneret suum fieri circa Deum, vel Filium Dei, sic non concederetur, & in illo sensu procedit obiectio. In medio autem sensu videtur explanari in litera sic, Deus factus est homo, vel cœpit esse homo, & non cœpit esse homo, nisi per hoc quod aliquid factum est per quod ipse tunc fuit homo, & ante hoc non fuit homo. Vnde illa locutio cum in duplici sensu verificetur, conceditur ab omni opinione.

Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non est simile de hac, ferrum fit cultellus: quia ferrum est materia cultelli: quia materia de sui natura subiicitur ipsi fieri: ideo videtur de natura sua fieri poni circa ipsum: hoc autem non est ita in ista, Deus factus est homo, vel Filius Dei.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd factum est complementum eius quod fit, quando fieri notatur poni circa ipsum, vt in generatione naturali, vel motu: hic autem non est ita.

Ad quæstiunculam 1.

AD ID quod vltetius quæritur de ista, Deus est homo, dicendum quòd nihil prædicatur vniuoce de Deo vt Deus est, & de creatura vt de creatura: quia bene concedo hoc, quòd homo in eadem ratione prædicatur de Christo vt de aliis. Et si obiicitur per Ioannem Damascenum, quòd in Domino Iesu non est communem speciem inuenire, supra solutum est 2. distinct. vbi illa auctoritas est explanata.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ratio non procedit: quia non sequitur, si aliquid prædicatur de Deo quod non semper prædicabatur, quod ipse sit mutatus. Hæc enim propositio, aliquid conuenit Deo quod non semper conuenit, duas causas veritatis habet: quarum vna est, si Deus mutatus est, vera est propositio. Secunda est, si

aliquid mutatum est ad ipsum, iterum vera est: & tunc non sequitur, quòd ipse sit mutatus, sed quod aliquid sit mutatum ad ipsum. Vnde in argumentatione illa est peccatum consequentis, & est instantia, Deus est in hac anima creata modo essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: & non semper infuit: ergo est mutatus: ita est etiam hic. Præter hoc sequitur, quòd est cum homine Christo per vnionem.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus est homo, ly homo prædicatur essentialiter. Et ad hoc intelligendum est quiddam, quòd cum dicitur, Deus est homo, vel Filius Dei est homo, subiicitur iste terminus, Deus, gratia suppositi, & non gratia significati per terminum: & hoc cogente prædicato, vt infra probatur: sicut cum dicitur, homo currit, virtute prædicati iste terminus, homo, stat pro supposito cui conuenit cursus: ita cum dicitur, Deus est homo, virtute prædicati stat iste terminus, homo, pro supposito. Et si obiicitur, quòd est contra artem, quòd prædicatum essentiale cogat terminum stare pro supposito: quia prædicatum essentiale notat cohærentiam ad significatum primo, & ad suppositum per consequens: cum enim dico, Sortes est animal, non dicitur, Sortes est animal, nisi per hoc quod est homo. Si, inquam, sic obiiciatur respondeo, quòd hoc verum est in illis prædicatis quæ sumuntur à forma totius, quæ est genus, vel species, vel differentia respectu subiecti: hoc autem prædicatum homo, cum dicitur, Deus est homo, non est tale prædicatum quòd sit essentiale subiecto, eo quod sit genus, species, vel differentia: sed est essentiale vt factum essentiale per aliud: & ideo cogit subiectum stare pro eo in quo facta est vnio, quæ facit ipsum prædicatum essentiale. Et sic patet quòd non sequitur, quòd potest stare pro quolibet supposito: imo non appellabit nisi suppositum illud, in quo vnio essentialis facta fuit: & tunc non sequitur, ergo Pater est homo, vel Spiritus sanctus est homo.

AD ALIVD dicendum, quòd ipsum reducitur ad prædicatum essentiale non conuersum, sed ratione iam dicta non potest inferri omnis Deus est homo, etiamsi grammatica admitteret hanc, omnis Deus: quia in secunda distin. primi probatum est, quòd ly Deus non recipit signum distributiuum, vel particularem vel pluralem numerum.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa simpliciter dicenda, Deus est creatus, & Deus est creatura, nisi addatur determinatio, vt infra docebit Magister distin. 11. Nec est simile, cum dicitur, Deus est homo: & homo est creatura: ergo Deus est creatura. Licet enim homo est est creatura: tamen homo de intellectu suo non importat aliquod contrarium significato huius termini, Deus, quinimo importat de intellectu suo vnibile diuinæ naturæ & deitati, & per hoc cogit hunc terminum, Deus, appellare suppositum Filij, vt dictum est prius: sed iste terminus creatus, vel factus, vel creatura, de suo intellectu importat hoc quod est commune Trinitati: quia facere, & creare sunt opera essentiæ: & ideo respiciunt hunc terminum, Deus, gratia significati: vnde opposita ponuntur circa idem: ideo locutio est falsa. Nec valet si creaturam esse sequitur vniuersaliter ad hominem esse, quòd propter hoc de quo in aliquo casu prædicatur homo, prædicetur etiam creatura pro factura simpliciter. Et hoc ideo: quia homo non prædicatur gratia sui, sed gratia vnionis factæ, non enim habet iste terminus, homo, à suo significato quòd sit Deus, sed potius ab vnione facta in hypostasi.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus est homo, non est proposito alicuius quantitatis: & hoc contingit propter naturam huius termini, Deus, qui nec dicit vniuersale nec singulare. Quod autem vniuersale non dicat, patet: quia vniuersale est in multis per intentionem, & diuisum ab illis per esse: Deus autem habet significatum quidem communicabile pluribus, sed singulare in esse: quia tres personæ secundum deitatem habent idem esse. Quod autem non sit singularis, patet: quia nullum singulare est communicabile pluribus, nec re, nec ratione: ergo non potest dici, quòd sit alicuius quantitatis propositio, nec indefinita est: & ideo non procedunt rationes de particulari ad infinitam. Ne tamen videamur fugere rationem, dicendum quod hæc est vera, Deus est homo: & hæc est falsa, Deus non est homo. Sicut enim dicit Boetius, talia sunt subiecta, qualia prædicata permiserint: & hoc tenet semper quoad hoc quod subiectum cogitur à prædicato stare vel pro subiecto, vel pro supposito, vel pro vtroque. Cum enim dicitur, homo currit, semper prædicatum cogit subiectum stare pro supposito. Et similiter in negatiua, quando dicitur, homo non currit. Ergo similiter cum dicitur, Deus est homo: cum prædicatum non sit essentiale subiecto per naturam, sed per vnionem quæ facta est in hypostasi, cogit subiectum stare pro supposito in quo facta est illa vnio: igitur si negetur, negabitur ratione eiusdem hypostasis: quia non respicit aliam nisi illam in qua facta est vnio: ergo illæ duæ, Deus est homo, & Deus non est homo, non opponuntur nisi sicut affirmatio & negatio circa idem: cum igitur hæc sit vera, Deus est homo, hæc erit falsa, Deus non est homo.

AD HOC autem quod obiicitur, quod prædicata non restringunt subiecta: Dicendum, quòd licet non restringant in numero suppositorum: respiciunt tamen gratia significati vel suppositi, & cogunt stare pro significato vel supponere, sicut patet in his, homo est dignissima creaturarum, & homo est animal, & homo currit: in quibus omnibus subiectum respicitur à prædicato, & propter huiusmodi respectum cogitur habere personalem vel non personalem suppositionem: & ita est in hac locutione, Deus est homo, præter hoc solum quod ex natura significati hoc non habet prædicatum istius locutionis, sed ex vnione quæ facta est in hypostasi vna ratum: & ideo non respicit subiectum nisi tantum gratia illius, & in negatiua similiter. Et est simile, sicut si ponamus vnum solum esse simum: sicut cum dicitur, homo est simus, vera est locutio, & respicitur subiectum gratia vnius illius, & appellat illum, & pro illo reddit locutionem veram. Quod vero verificatur hæc, homo non est simus, hoc contingit ideo: quia non restringitur homo, & in alio est secundum aliud esse: quod non est in Deo, vel in significato huius termini, Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus est homo, propositio est in materia naturali:

Ad quæstiunculam 2.

Ad quæstiunculam 3.

rali : sed dupliciter est aliquid in materia naturali, scilicet ex cohærentia naturali terminorum quam habent ex ordine suorum significatorum adinuicem, & ex alio faciente cohærere substantialiter quæ per naturam sunt abinuicem separata, & sic est hic : vnde etiam huius simile in natura inueniri non potest.

Ad quæstiunculam 4.

AD ALIVD dicendum, quòd non est prædicatio per causam, sed per essentiam, vt dictum est.

Ad quæst. 5.

AD ID quod vlterius quæritur de conuersis, scilicet hac, homo est factus Deus : videtur quibusdam non esse concedenda, eo quod sequi videtur, homo factus est Deus, ergo aliquis homo factus est Deus, vel ergo vnus factus est Deus, & ita ambæ improbatæ sunt in distinctione præcedenti. Sed videtur mihi sine præiudicio loquendo, quod Magister concedit eas, & etiam Augustinus ponit eas : & ideo sub distinctione recipi possunt, homo factus est Deus, ita quod ly factus determinet ly homo, vt sit sensus, homo factus est Deus, id est, homo qui factus est, & in hoc sensu non oportet, quòd homo præextiterit : quia suum factum esse cum suo vnitum esse fuit simul, & suum fieri cum suo fieri vniti fuit simul. Similiter si ly factus referatur ad aliquod subintellectum extra propositionem, vt sit sensus, factum est quòd homo est Deus, id est, aliquid factum est, id est, vnio, quo homo Deus est, vera erit.

AD PRIMVM ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd hoc verum est, quando fieri est successiuum : quia tunc factum esse est in termino mutatio : sed non fuit ita in Christo, imo simul factum est totum virtute infinita Spiritus sancti. Vel dicatur, quòd si fieri distinguatur per intellectum à factum esse, tunc fieri non ponit hominem esse, sed potentiam hominis solum quæ mutatur ad formam hominis, sed simul habetur vnio & homo ad Deum, & ideò vtrumque remanet : quia non est vnio in terminum, sed potius in singularitatem personæ præexistentis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non est verum : quia ly homo non dicitur factus sicut materia, sed potius sicut terminus illius fieri quod importatur per terminum vnionis : & illi ex parte assumptionis subiiciebatur natura, & terminata est vnio in homine perfecto vnito : non ita quòd successiue factum sit ibi tempore, sed ex parte ordinis naturalis prius est assumere corpus & animam, quam habere hominem vnitum perfectum.

Ad quæstiunculam 6.

AD ID quod vlterius quæritur de ista, homo est Deus, dicendum quòd illa absolute vera est. Ad obiectum autem contra, dicendum quòd in aliquo magis distant affirmatio & negatio, in aliquo magis Deus & homo. Si enim attendatur natura oppositionis inter ens & non ens, simpliciter magis opponuntur affirmatio & negatio quam Deus & homo, & ideo non verificantur simul, nec possunt : Deus autem & homo bene possunt coniungi. Si autem attendatur proportio dignitatis inter extrema, tunc magis distat Deus à quolibet creato, quam affirmatio & negatio.

Quorundam sententiam refert.

B

ALij enim dicunt in ipsa Verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne constitutum : ex quibus duobus omnis verus homo constituitur : & ille homo cœpit esse Deus, non quidem natura Dei, sed persona Verbi : & Deus cœpit esse homo ille. Concedunt etiam hominem illum assumptum à Verbo & vnitum Verbo, & tamen esse Verbum : & ea ratione tradunt dictum esse, Deum factum hominem, vel esse hominem, quia Deus factus est, id est, cœpit esse quædam substantia ex anima rationali & humana carne subsistens : & illa substantia facta est, id est, cœpit esse Deus : non tamen demigratione naturæ in naturam : sed vtriusque naturæ seruata proprietate factum est, vt Deus esset illa substantia, & illa substantia esset Deus. Vnde vere dicitur, Deus factus est homo, & homo factus est Deus : & Deus est homo, & homo Deus : & Filius Dei filius hominis, & è conuerso. Cumque dicunt illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere : non tamen fatentur ex duabus naturis esse compositum, diuina scilicet, & humana : nec illius partes esse duas naturas, sed animam tantum & carnem.

Auctoritates ponit quibus muniunt suam sententiam.

A

ET ne de suo sensu tantum loqui putentur, hanc sententiam pluribus muninnt testimoniis. Ait enim Augustinus in libro de Trinitate. Cum legitur, Verbum caro factum est, in Verbo intelligo verum Dei Filium, in carne agnosco verum hominis Filium, & vtrumque simul vnam personam,

C

Lib. 13. c. 19.

Deum

Cap.18. Deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum. Idem in enchi. Chriſtus Ieſus Deus de Deo eſt, homo autem natus eſt de Spiritu ſancto ex Maria Virgine. Vtraque ſubſtantia, diuina & humana, Filius eſt vnicus Dei Patris Omnipotentis, de quo procedit Spiritus ſanctus, vtrumque vnus, ſed aliud propter Verbum, & aliud propter hominem: non duo filij Deus & homo, ſed vnus Dei Filius. Deus ſine initio, homo à certo initio. Idem in eodem. Quid natura humana in Chriſto homine meruit, vt in vnitatem perſonæ vnici Filij Dei ſingulariter aſſumpta eſſet? Quæ bona voluntas, quæ bona opera præceſſerunt quibus mereretur iſte homo vna fieri perſona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficium præſtitum eſt, vt ſingulariter promereretur Deum? Nempe ex quo homo eſſe cœpit, non aliud cœpit eſſe homo quam Dei Filius, & hic vnicus, & propterea Dei Verbum: quia eſt ab illo ſuſcepta caro, facta eſt vtique Deus, vt quemadmodum vna eſt perſona quilibet homo, anima ſcilicet rationalis & caro: ita ſit Chriſtus vna perſona, Verbum & homo. Idem ſuper Ioannem: Agnoſcamus geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam ſcilicet qua æqualis eſt Patri, & humanam qua minor eſt Patre: vtrumque autem ſimul non duo, ſed vnus eſt Chriſtus: ne ſit quaternitas, non trinitas Deus. Ac per hoc Chriſtus eſt Deus, anima rationalis & caro. Idem quoque in libro de prædeſtinatione ſanctorum. Ille homo vt à Verbo Patri coæterno in vnitatem perſonæ aſſumptus Filius Dei vnigenitus eſſet, vnde hoc meruit? quod bonum eius præceſſit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam peruenire? Faciente ac ſuſcipiente Deo Verbo, ipſe homo ex quo eſſe cœpit, Filius Dei vnicus eſſe cœpit. Item homo quicunque ita gratia fit Chriſtianus, ſicut gratia homo ille ab initio factus eſt Chriſtus. Idem in libro 18. de Trinitate. Gratia Dei nobis in homine Chriſto commendatur. Quia nec ipſe vt tanta vnitate Deo vero coniunctus, vna cum illo perſona Filius Dei fieret, vllis eſt præcedentibus meritis aſſecutus: ſed ex quo homo eſſe cœpit, ex illo eſt & Deus. Vnde dictum eſt, Verbum caro factum eſt. Hilarius quoque in lib. 10. de Trinitate ait, Chriſtum non ambigimus eſſe Deum Verbum, neque rurſus Filium hominis ex anima & corpore conſtitiſſe ignoramus. His aliiſque auctoritatibus vtuntur, qui hominem quendam ex anima rationali & carne compoſitum dicunt Deum factum, ſed gratia, non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis vel natura, vt eſſet Deus ſiue Dei Filius, vt haberet omnem ſcientiam & potentiam quam habet Verbum cum quo eſt vna perſona. Nec tantum in ſuperioribus legitur, quòd homo ille ſit vna perſona cum Verbo, & ſit ipſum Verbum, ſed etiam quòd anima rationalis & caro eadem perſona ſit, & Chriſtus ſit, & Deus.

Tract. 78.

Cap.15.

Cap.17.

Ioan.1.

EXPOSITIO TEXTVS.

ALij enim dicunt in ipſa Verbi incarnatione, &c.] Hic Magiſter aggreditur primam opinionem: & ſicut mihi videtur, hæc opinio diuiditur in duas partes, in quarum prima ponuntur ſuæ poſitiones, in ſecunda ſuarum poſitionum confirmationes, ibi ſcilicet [Sed ne de ſuo ſenſu tantum loqui putentur] Nota, quòd quatuor poſitiones huius opinionis poſſunt extrahi de litera ex priori capitulo, in quo poſitiones ponuntur: quarum prima eſt, quòd homo ſit aſſumptus: & hæc extrahitur ex hoc quod dicit Magiſter, Concedunt etiam hominem aſſumptum à Verbo. Secunda eſt ibi, quod vtraque illarum propoſitionum vera ſit, Deus factus eſt homo, & è conuerſo: & hæc extrahitur *ibi* [Et ea ratione tradunt dictum Deum eſſe hominem] Tertia, quòd Chriſtus ſit duo ſuppoſita, & non tantum duæ perſonæ: & hæc extrahitur de hoc quod dicit in principio primi capituli [Hominem quendam ex anima rationali] Et confirmatur per auctoritatem Auguſtin. Vtrumque vnus: ſed

sed alius propter assumentem Deum, & alius propter assumptum hominem. Quarta est, quòd cum dicitur, Deus est homo vel hic homo, suppositum illnd non habet nisi duas substantias in se, scilicet corporis & animæ, & non est subsistens ex tribus: & illa extrahitur in fine capituli *ibi* [Cumque dicant illum hominem] Hæc enim positio quarta, causa est tertiæ, quare dicunt Christum esse duo supposita: & ideo etiam eas hic coniunxi, licet tertia de principio primi capituli sumatur. Ex his autem sequitur quinta positio, qua respondent quæstioni factæ illi qui sunt de ista opinione, scilicet quòd cum dicitur, Filius Dei est homo, quod prædicatur ibi aliquid, quia suppositum hominis vnitum Verbo siue Filio Dei: quia suppositum est in duabus substantiis, scilicet animæ & corporis. Hæc est ergo sententia duorum capitulorum, quæ ponuntur in prima parte distinctionis.

ARTICVLVS II.

Res naturæ, suppositum hypostasis, indiuiduum, & persona quomodo differunt.

SEd hîc incidit quæstio de tribus: quorum primum est, quæ differentia sit inter rem naturæ, suppositum, hypostasim, substantiam, & indiuiduum, & personam? Secundum est, in quo illorum facta est vnio, & in quo non? Tertium est, vtrum hoc verum est, quòd Christus est duo vel vnum? & quæ duo sit ipse Christus, si duo est?

AD PRIMVM proceditur sic: Cum dicitur res naturæ, intelligitur dupliciter, hoc est, res intenta à natura, & constituta à naturæ actu: ergo res naturæ est illa quæ propinquior & immediatior est generationi: cum ergo generet per se hic hunc, non est res naturæ nisi aliquid constitutum per actum generationis in natura illa, scilicet hoc aliquid, & hoc est concedendum.

VLTERIVS cum dicitur, Petrus est homo, Ioannes est homo, & Thomas est homo: commune est eis quod est homo, & vna ratione est eis commune: ergo quilibet illorum similem alij habet respectum ad naturam communem quæ significatur in homine. Ex ista ergo similitudine respectus caulatur alia communitas proportionis ad vnum, scilicet quòd sicut vnus supponitur naturæ communi, ita & alius: & ex isto accipiunt communitatem suppositi: ita quòd vnusquisque est suppositum hominis: ergo suppositum dicitur stans sub natura communi: & hoc est etiam concedendum.

Item quod stat sub natura communi distinctum quidem est per materiam: sed cum sit suppositum, distinguibile est per accidentia indiuiduantia: cum igitur substantia sit proprie quæ substat personæ & accidentibus, substantia erit distincta per materiã hanc, distinguibilis autem per accidentia & non distincta per ea: & hoc etiam concedendum est.

Hypostasis idem est in græco quod apud nos talis substantia.

Vlterius indiuiduum secundum Philosophum est distinctum collectione accidentium quæ in alio non possunt inueniri: non tamen necessario est persona: quia indiuiduum licet sit distinctum, non necessario est rationalis naturæ. Et ideo persona adhuc est maioris concretionis, scilicet quod sit in dignitate naturali quæ est rationalis naturæ, distinctum proprietate faciente ipsum incommunicabile tribus modis, scilicet quod non sit communicabile vt pars, sicut est anima & corpus: & quia non sit communicabile vt vniuersale, sicut quod prædicatur de multis: & quod non sit communicabile per vnionem in singularitatem alterius, sicut diximus in præcedenti distinctione: & hoc est concedendum. Igitur ex hoc patet, quòd ista sunt ordinata, quòd primum est res naturæ constituta, secundum autem suppositum, tertium vero hypostasis, quartum autem indiuiduum, quintum persona. Et per hæc patet solutio primi.

ARTICVLVS III.

In quo prædictorum facta est vnio?

AD secundum dubium, scilicet in quo illorum facta sit vnio? proceditur sic: Res naturæ non repugnat communicabilitati alicuius ergo videtur, quòd non in illo necesse sit vnio. Probatio. In natura enim eo quod non repugnat communicabilitati, ideo in ea non fit vnio; ergo nec in re naturæ, vt videtur. Quòd autem res naturæ communicabilitati non repugnet, patet. Res naturæ videtur esse compositum: sed compositum est vnitum & assumptum. Probatio. Supra sæpe habuimus, quòd assumpsit corpus & animã, & hæc cõiuncta. Cum igitur illa composita sint res naturæ, vt videtur, videtur quòd vnio non sit facta in re naturæ sicut nec in natura.

2 Eodem modo videtur, quod nec in supposito: quia suppositum dicit positum sub natura communi: sed aliquid positum est sub natura communi, quæ est hominis natura in Christo: & illud non eodem ordine positum est sub natura diuina: sicut enim se habent naturæ qubus substant supposita, ita se habent supposita quæ ponuntur sub illis: sed naturæ sunt diuersæ: ergo & supposita diuersa erunt, vt videtur.

3 Item, Diuersarum naturarum & non subalternatim positarum necessario diuersa sunt supposita: ergo licet vnitæ sunt naturæ in Christo, tamen quia diuersitatem suam retinent, diuersa supposita habebunt: & sic non erit vnio in supposito.

4 Item, Quæcunque sunt vnum in supposito, istorum necessario est respectus vnus ad naturam cui substat illud suppositum: ergo à destructione consequentis, quibus non est respectus vnus ad naturam superiorem, illorum non est suppositum vnum: sed huius hominis & huius Dei non est respectus vnus ad naturam, sicut nec vna natura est: ergo illorum non est vnum suppositum: ergo non est vnio in supposito.

6 Præterea, Natura suppositi & ratio non repugnat communicabilitati per modum partis: si enim dicam, hæc manus, pronomen, scilicet hæc, dicit mihi suppositum manus: & tamen est pars hominis: ergo ratio suppositi non est ratio incommunicabilis: ergo videtur, quòd tenet se

ex par

ex parte naturæ, & non ex parte personæ. Cum igitur vnio facta sit in persona,videtur Christus esse duo suppositа.

Quæstiuncula 2.

VLTERIVS quæritur de indiuiduo. In diuiduum enim videtur distingui collectione accidentium quæ in alio inueniri non possunt: illa autem accidentia aut sunt naturæ, aut aduenientia per accidens. Si naturæ siue naturalia sunt, sequitur (vt videtur)quòd Christus non sit vnum indiuiduum. Proprietates enim naturales eius quod est homo, non sunt proprietates eius quod est Filius Dei: ergo non communicant in indiuiduantibus: ergo non sunt vnum indiuiduum. De vnione autem in persona in præcedenti distinctione est habitum.

Solutio.

SOLVTIO. Doctores moderni quasi omnes sunt de opinione secunda,& non de prima: quia absque dubio rationabiliter sustineri non potest: tamen inductis iam vtitur rationibus supponens, quòd hic homo non inquantum homo, sed demonstratus Christus,non constituitur ex duabus naturis & tribus substantiis, sed tantum ex duabus substantiis & vna natura hominis, ita quod non fiat vis in ly ex: quia nulla opinio dicit,quòd ibi fit compositio respectu alicuius tertij: sed exegitiuam compositionem ponit in Christo homine hæc secunda opinio: quia exegitiua tot habet in se substantias, quot exigit redemptor: redemptor autem & debet & potest: vnde exigitur, quod habeat naturam qua debet,& hæc est humana: & naturam qua potest, & hæc est diuina: & talem compositionem in Dei Filio ponere non est inconueniens: & ideo nolo soluere pro prima opinione: quia puto, quòd falsa est.

RESPONSIO ad primum,quòd vnio est in re naturæ hominis,& suppositi,& hypostasis,& indiuidui,& personæ. Si enim tantum esset in persona & non in aliis,oporteret, quòd hic homo & hic Deus non essent vnum, nisi tantum in personali proprietate: & hoc ridiculum est, scilicet quod non conuenirent nisi in accidente quodam. Eodem modo si in ratione indiuidui tantum vnirentur, non essent vnum per naturam, sed in accidentium collectione tantum. Eodem modo si conueniant in hypostasi, & non re naturæ,conuenientia erit in actu substandi naturæ: & hoc non est intelligibile, quòd id quod est aliquid, non sit idem & vnum cum illo hoc aliquid,cum suppositа non sint diuersa. Similiter non est intelligibile quomodo suppositа sint diuersa, & tamen hypostasis vna. Et vlterius non potest intelligi, qualiter hypostasis sit diuersa,& non indiuidua.Et si indiuidua ponantur diuersa, non intelligitur qualiter persona vna esse possit. Et ideo dico,quod Christus non assumpsit hominem nec suppositum, &c. sed omnia hæc vniuit sibi in singularitatem personæ. Et dico,quòd res naturæ non est distincta per esse à Filio Dei, & est incommunicabilis incommunicabilitate Filij Dei,& non alia in Christo. In aliis autem est res naturæ incommunicabilis per hanc materiam, sicut & suppositum, & indiuiduum, & persona.

AD ALIVD dicendum, quòd suppositа sunt vnita: licet enim respectus non sit vnus huius hominis inquantum hic homo, & huius Dei inquantum hic Deus ad naturam hominis & ad naturam Dei, non propter hoc minus suppositum hoc est illud suppositum: & ex hoc sequitur,quòd ratione duplicis naturæ substet vtrique naturæ: respectus enim est in suppositо non vnde est hoc aliquid,sed etiam ex hoc quod est hoc aliquid huius naturæ: & ideo variatur terminus ad naturam propter diuersitatem naturarum in Christo: vnde cum respectus ille suppositionis sit consequens suppositum,ex natura remanet diuersitas in respectu, sicut in aliis accidentibus naturarum: sed tamen vnio erit in hoc quod est suppositum.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, in Christo,quòd sicut se habent naturæ,&c. quia in Christo diuersæ & distinctæ sunt naturæ, non tamen suppositа: & hoc causatur aliunde,scilicet ab vnione.Sed vera est propositio in illis in quibus esse suppositi totum est natura vna: sed hoc non est in Christo: imo in hoc errat ista opinio: quia esse huius vel huius suppositi non est à natura vna,sed à duabus: quia iste homo habet esse hominis vnite,& non confuse & permixte.

AD ALIVD dicendum, quòd non est verum nisi illæ naturæ remaneant à seinuicem separatæ, ita quod non in vnam hypostasim vel suppositum vniantur: hoc non est verum in Christo, vt iam dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd non oportet, quòd quorum suppositum vnum est, sit vnus respectus ad naturam communem: quia si vnum suppositum est per esse proprium in duabus naturis, tunc duplici respectu subiicitur, & tamen vnum remanet.

AD ALIVD dicendum, quòd suppositi ratio communicabilitati repugnat: quia illud est suppositum quod habet formam naturæ particulatam super hanc materiam: & hoc est vnum constitutum in se & diuisum ab aliis. Cum igitur talia duo non sunt in Christo, oportet quòd illud sit vnitum per esse Filij Dei: quia ipsum non est de natura,sed potius stans sub ipsa. Aliter enim vere prædicaretur aliquid de hoc homine, quod non prædicaretur de Filio Dei, quod est contra Augustinum. Est enim hæc vera, hic homo est suppositum humanæ naturæ & res naturæ: vnde oportet quòd hæc sit vera, Filius Dei est suppositum humanæ naturæ & res naturæ humanæ.

AD ID quod vlterius quæritur de indiuiduo, dico eodem modo,quòd indiuidua duo non sunt in Christo: licet enim proprietates non sint eædem, sicut nec naturæ: tamen denominatiue prædicantur de hoc homine, & de Filio Dei proprietates vtriusque. Talis enim est illa vnio (vt dicit Augustinus) quæ Deum faceret hominem, & hominem Deum: & proprietates vnius de altero dici, & è conuerso: vnde dicitur, Deus est natus, passus, lassus,dolens, & huiusmodi: & homo est creator, gubernator mundi, & omnia huiusmodi. Et ideo non est dicendum, quòd Christus vnquam fuerit hoc aliquid vel suppositum vnum, vel indiuiduum vnitate & singularitate propria, quæ esset naturæ humanæ: sed semper fuit hoc aliquid & vnitate & singularitate personæ diuinæ.

ARTI

ARTICVLVS IV.

An Christus aliquo modo sit duo, & an habuit tantum vnum esse?

TErtio quæritur, Vtrum Christus aliquo modo sit duo sicut ista opinio dicit? Et videtur, quòd sic: dicit enim Damascen. quòd differentia est causa numeri: ergo ad multitudinem differentiarum sequitur multitudo numeri: sed in Christo sunt duæ differentiæ secundum esse & facientes esse: ergo faciunt duo esse: sed à pluralitate esse est aliquid duo, vel plura: ergo Christus est duo. Item, Cassianus in sexto contra Nestorium dicit sic, Quod homousion parenti dicis natiuitatem esse debere. Ego Dominum nostrum Iesum Christum homousion dico fuisse; & Patri pariter, & matri: personarum enim diuersitate reddit vnicuique similitudinem suam parenti. Ex hoc etiam videtur, quòd non tantum sint duo, sed etiam diuersæ personæ.

VLTERIVS, quæritur vtrum Christus habuerit tantum vnum esse? Et videtur quod sic: quia esse est hypostasis: & tantum vna est hypostasis: ergo tantum vnum est esse. Item, Esse est completi & distincti: non autem est ibi nisi vnus completus & distinctus: igitur tantum vnum esse.

Sed contra. SED CONTRA: Non est intelligibile; qualiter duæ sunt essentiæ facientes esse, & non nisi esse vnū. Præterea, In hypostasi nō est essentia nisi per esse: si ergo vnum est esse, videtur tantum vna esse essentia secundum naturam, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dicendum, quòd Christi esse in hypostasi non est nisi vnum quod fit à duabus naturis inconfuse vnitis in hypostasi illa: eo quod nos ponimus secundum opinionem secundam, quod hic demonstratus constituitur ex tribus substantiis & duabus naturis: & hoc confirmatur auctoritate Boetij & Cassiani. Dicit enim Boetius sic in libro de duabus naturis in vna persona Christi, Eius qui solus est Deus, natura, cum humana quæ ab eo erat dissimilis, conuenit: atque ita ex distantibus naturis vna fiebat diuinitatis & humanitatis copulatione persona Christi. Ex hoc accipitur, quod suppositum personæ Christi supponitur in duabus naturis essentialiter in Christo existentibus. Cassianus autem in sexto contra Nestorium dicit sic, Idem Dominus noster Iesus Christus homo nascens & Deus, vtriusque in se parentis habuit proprietatem, dum & in eo quod homo est, humanæ matri reddidit similitudinem: & in eo quod Deus, Dei Patris habuit veritatem. Sic igitur secundum prædicta dico, quòd vnum est esse in Christo secundum comparationem ad hypostasim cuius est esse, licet hoc esse sit duarum essentiarum quæ distinctæ manent, eo quod hoc esse istius, est hoc esse alterius: & est mirabile vt vnio fiat in esse, & non essentiis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd differentia causa numeri est: sed in esse in eo quod esse est hypostasis, non est differentia nisi per naturam. eo quòd vnitur vnum alteri, vel potius vnum in alterum vnitur.

AD DICTVM Cassiani dicendum, quòd ipse non intendit, quòd Christus sit duæ personæ, sed quòd per duas naturas ad duas personas referatur, quæ sunt pater, & mater. Vnde Christus non est duo, sed vnum: quia nec duæ personæ, nec duæ hypostases, vt iam patet ex prædictis.

AD HOC quod obiicitur, quòd non sit intelligibile, qualiter duarum essentiarum sit vnum esse hypostasis, dicendum, quòd hoc non est intelligibile, nisi intelligantur illæ essentiæ vnitæ, ita quòd esse vnius terminetur in esse quod facit altera, sicut est in Christo. Vnde in natura huic non inuenitur simile.

AD ALIVD dcendum, quòd in hypostasi est essentia, & esse ipsius essentiæ, id est, esse quod dat essentiam hypostasi, & differunt sicut effectus & causa, vnde illa non est natura. Tamen quidam dicunt, quòd esse est vnum, & duo. Duo numero essentiarum à quibus est, & vnum numero hypostasis in qua est. Primum autem verius est: quia esse est singulare: nihil autem conueniens personæ est singulare, nisi singularitate personæ diuinæ.

ARTICVLVS V.

An in Christo sit vnum esse simpliciter?

SEd adhuc obiicitur contra hoc: quia Petrus non est esse Petri: ergo Christus etiam non est esse Christi: ergo videtur, quòd esse est naturæ: ergo non est esse id quod est hypostasis, & in hypostasi tantum est vnio: ergo non est vnum esse.

2 Item, Filius Dei est suum esse; hic homo non est suum esse: ergo aliud est esse huius hominis inquantum hic homo, & aliud est esse Filij Dei inquantum huiusmodi: ergo non est vnum esse, sed duo: non ergo factum est vnum in esse.

Sed contra. SED CONTRA: Quæcunque duo sunt in esse simpliciter, ipsa sunt duo simpliciter: & quæcunque sunt duo simpliciter, ipsa non sunt tantum vnum: ergo Filius Dei non est tantum vnum, quod falsum est: & hoc est improbatum in præcedenti distinctione.

Solutio. SOLVTIO. Tenendo veritatem vnionis factam esse in hypostasi, sicut est veritas, & secunda opinio dicit vnum tantum esse, simpliciter est vnum esse Christi: sed aliud est esse huius simpliciter, & aliud esse huius secundum naturam hanc vel illam, & aliud est esse naturæ huius vel illius. Esse enim huius simpliciter est esse personæ vel hypostasis, secundum quod est hypostasis: & hoc non est nisi vnum in Christo. Et hoc patet potest ex hoc quòd fides Catholica dicit vnionem illam factam in esse. Si enim in esse facta est, erit ipsa facta in esse aliquo, & non nisi in esse hypostasis: ergo esse huius hypostasis ex vnione illa est vnum: quæcunque enim vniuntur, sunt vnum. Item, Vnius hypostasis non est nisi vnum esse: sed Christus non est nisi hypostasis vna: ergo Christus non habet nisi vnum esse simpliciter: quia esse rei naturæ siue hypostasis, est esse totius: & hoc est simpliciter esse. Esse autem secundum naturam hanc vel illam, est esse acceptum in compatatione ad naturam facientem esse in hypostasi, & à parte illa geminatur esse in Christo. Est enim in eo esse naturæ

humanitatis, & esse naturæ deitatis. Et si vellemus proprie dicere, tùc diceremus, quòd haberet tali consideratione non duo esse, sed vnum duplex in constituente esse. Esse naturæ est esse quod habet natura in se: omnis enim res habet suum esse. Esse naturæ humanæ in Christo non est esse naturæ Dei, neque illa esse sunt duo sicut naturæ.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum, Quod Christus non est suum esse, hoc accidit, non secundum quod est hypostasis naturæ diuinæ: sed quia simplicitas est ibi omnimoda: hæc autem non est in hypostasi hominis: quia illa hypostasis supponitur esse in duabus naturis & tribus substantiis. Tamen sciendum, quòd saluando istam opinionem, esset ibi duplex esse: quia ista dicit, quod supposito hoc homine non supponitur in eo nisi duplex substantia, carnis scilicet, & animæ, & vna natura.

Aliorum sententia.

D SVnt autem & alij qui istis in parte consentiunt, sed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantum, sed ex humana & diuina natura, id est, ex tribus substantiis, diuinitate, carne, & anima constare: & hunc Iesum Christum fatentur, & vnam personam tantum esse: ante incarnationem vero solummodo simplicem, sed in incarnatione factam compositam ex diuinitate & humanitate. Nec est ideo alia persona quam prius: sed cum prius esset Dei tantum persona, in incarnatione facta est etiam hominis persona: non vt duæ essent personæ, sed vt vna & eadem esset persona Dei & hominis. Persona ergo quæ prius erat simplex, & in vna tantum natura existens, in duabus & ex duabus subsistit naturis: & persona quæ tantum Deus erat, facta est etiam verus homo subsistens non tantum ex anima & carne, sed etiam ex diuinitate: nec tamen persona illa debet dici facta persona, quamuis dicatur facta persona hominis. Facta est igitur illa persona (vt quibusdam placet) quiddam subsistens ex anima & carne, sed non est facta persona vel substantia vel natura, & inquantum est illa subsistens, composita est, inquantum autem verbum est, simplex est.

Auctoritates etiam ponit quæ hanc probant sententiam.

E DE hoc Augustinus in libro sentent. Prosperi ait, Modis omnibus approbare contendimus sacrificium Ecclesiæ duobus constare, duobus confici, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cum ipse Christus verus sit Deus & verus homo. Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioannes Damascenus. In Domino nostro Iesu Christo duas quidem naturas cognoscimus, vnam autem hypostasim ex vtrisque compositam. Incarnatus est ergo Christus ex Virgine assumens primitiam nostræ massæ, vt ipsa extiterit in carne hypostasis, quæ Dei Verbi hypostasis composita & facta fuerit, quæ prius simplex erat verbi hypostasis. Composita vero ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipsa diuinæ Verbi Dei filiationis characteristicum & determinatiuum idioma, secundum quod diuisa est à Patre & Spiritu sancto, & carnis characteristica & determinatiua idiomata, secundum quæ differat à matre & reliquis hominibus. Item, Vnam hypostasim Filij Dei confitemur in duabus naturis perfecte se habentibus, deitatis & humanitatis: & incarnatam esse eandem hypostasim, & has duas naturas custodiri & manere in ipso post vnionem,

Lib. 3. de fide ortho. c. 3.

Lib. eodem c. 3

non

non seorsum,& secundum partes ponentes singulam, sed vnitas inuicem in vnam compositam hypostasim: substantialem enim inquimus vnionem, scilicet veram, & non secundum phantasiam: substantialem autem non duabus naturis perficientibus alteram, scilicet vnam compositam naturam,sed vnitas inuicem in vnam hypostasim compositam Filij Dei: & manere eandem substãtialem differentiam determinamus.Quod creabile manet creabile,& quod increabile increabile,& mortale mortale,& immortale immortale,&circunscriptibile circunscriptibile,& incircunscriptibile incircunscriptibile:& hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Augustinus Cap.7.
in lib.deTrin.ait,Quemadmodum secũdum deitatem vna est Patris Filiique natura, ita etiam iuxta humanitatem eadem est matris & filij vna natura. Ex vtraque ergo substantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idem est Deus,Dei & hominis filius Iesus Christus:vt verus Deus,ita etiam homo verus.Idem etiam in lib.13.de Trinit. Sic Deo coniungi potuit humana na- Cap.17.
tura,vt ex duabus substantiis fieret vna persona. Ac per hoc iam est ex tribus Deo,animâ, & carne. His aliisque pluribus auctoritatibus se muniunt, qui dicunt personam Christi compositam esse vel factam siue constantem ex duabus naturis, siue ex tribus substantiis.

DIVISIO TEXTVS.

SVnt autem & alij qui istis in parte consentiunt] Hic incipit secunda opinio quam fere omnes moderni defendunt: eo quod in ipsa magis exprimitur sacramentum vnionis, & habet duas partes, in quarum prima ponuntur suæ positiones: & in secunda probationes suarum positionum *ibi* [De hoc Augustinus in libro sententiarum Prosperi.] Sicut autem ex litera prioris cap.colligi potest, quatuor sunt positiones istius, scilicet quod cum dicitur, hic homo, supponitur Christus in duabus naturis compositus ex tribus substantiis, scilicet carne,anima, & deitate: & extrahitur in principio cap.vbi dicit [Dicunt hominem illum non ex anima] Secunda est, quòd Christus sit vnum tantum, & non duo: & accipitur *ibi* [Non vt duæ essent personæ] quia in veritate sicut supra patuit, ad duo supposita esse, sequitur duas personas esse, cum nihil sit dictum, quòd vnio facta fuerit in proprietate personali tantum,& non in eo quod est persona. Tertia est, quòd homo non sit assumptus,nec hic homo, nec persona: & hæc accipitur *ibi* [Persona igitur quæ prius fuit simplex, &c.] Quia non dicunt assumptum, id est, compositum ei nisi naturam. Quarta vero est, quòd non dicitur absolute persona illa facta nisi addatur secundum hominis naturam, vel facta est composita,vel huiusmodi: & hæc extrahitur inde [non tamen persona illa debet dici facta persona.

ARTICVLVS VI.

An Christus possit dici compositus?

SVnt autem pauca dubia contrà hanc opinionem,ideo quod liquide contineat veritatem. Sed tamen dubium potest esse de prima sui positione, quòd dicit Christum esse compositum. Omne enim compositum componentia sua vnit in tertio: hæc autem vnio facta est in personam æternam: ergo non est compositus Christus.

2 Item, In omni composito vtrumque componentium est pars: deitas autem non potest dici pars: quia cum omnis pars minus aliquid sit suo toto, iam deitas haberet aliquid maius & melius, quod inconuenientissimum est. Item, Cum omnis pars sit imperfecta respectu totius, iam deitas esset imperfecta, quod iterum falsum est.

AD HOC dicendum,quòd ista opinio non accipit compositionem secundum naturam,sed secundum nomen tantum,vt sit compositum idem quod cum alio positum in eodem quòd fuit ante: licet hoc modo non omnino fuerit sicut nunc est: & ita persona Christi est composita, quia modo est in duabus naturis,& tribus substantiis: vnde hæc opinio neutram naturarum dicit esse partem: quia deitas pars esse non potest; vt probant obiectiones: humanitas autem licet habeat partes, non tamen est pars: quia omnis pars habet compartem, eo quod nulla vna pars facit totum:vnde humanitas non potest esse pars. Et sic patet solutio ad obiectiones quæ procedunt, ac si compositio proprie secundum naturam compositi acciperetur. Hanc autem compositionem quidam vocant exegitiuam, sicut diximus in expositione præcedentis opinionis. *Solutio.*

ARTICVLVS VII.

Quid demonstrat pronomen, hic, quando dicitur, Hic homo, de Christo.

DVbitatur etiam de hoc quod opinio hæc ponit,quod cum dicitur,Hic homo,demõstrato Christo,supponitur suppositum eius in tribus substantiis & duabus naturis, & non in humana natura tantum: hoc enim videtur falsum;

non enim hoc habetur ex intellectu eius quod dicitur hic homo. Si enim conſideremus ſubſtantiam pronominis,id eſt,quam ſupponit pronomen, non dicit niſi ſuppoſitum, ly homo autem quod ſequitur, dicit naturam cui ſupponitur: ergo videtur,quòd virtute termini ſic complexi ex ſuppoſito & natura non ſupponatur Chriſtus niſi in vna natura, ſicut dixit præcedens opinio,& in duplici ſubſtantia, ſcilicet in carne, & anima.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd aliud eſt in Chriſto,& aliud in aliis hominibus. Cum enim dicitur hic in Chriſto, non poteſt demonſtrari ſuppoſitum niſi vnitum,vel potius vnum:& ideo duplicem naturam vel reſpectum importat demonſtratio,quorum tantum alterum determinamus per ly homo quod ſequitur, & alterum ſignificatur determinari per nomen ſignificans illam naturam quæ etiam eſt in ipſo: & ideo vtrumque importatur cum dicitur, Hic homo eſt hic Deus: in illa enim locutione bis in pronominibus hic & hic, ſignificatur vnum ſuppoſitum, & per terminos ſequentes ſignificantes naturam communem cui ſupponitur, ſignificatur duplex reſpectus illius ſuppoſiti ad naturas illas: per compoſitionem autem mediam ſignificatur idemtitas ſuppoſiti in vtraque natura. Et ex hoc patet,quòd iſta opinio ſola tetigit veritatem.Ex his quæ dicta ſunt,facile eſt intelligere auctoritates quæ inducuntur ab iſta opinione.

Tertia aliorum ſententia.

FSVnt etiam alij, qui in incarnatione Verbi non ſolum perſonam ex naturis compoſitam negant, verum etiam hominem aliquem ſiue etiam aliquam ſubſtantiam ibi ex anima & carne compoſitam vel factam diffitentur.Sed ſic illa duo,ſcilicet animam & carnem Verbi perſonæ vel naturæ vnita eſſe aiunt, vt non ex illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel perſona fieret ſiue componeretur, ſed illis duobus velut indumento Verbum Dei veſtiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiam in ſingularitatem vel vnitatem ſuæ perſonæ accepiſſe legitur: non quia illa duo, vel aliqua res ex illis compoſita ſit vna perſona cum Verbo, vel ſit Verbum: ſed quia illis duobus accedentibus Verbo, non eſt perſonarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in Trinitate: & quia ipſa perſona Verbi quæ prius erat ſine indumento,aſſumptione indumenti non eſt diuiſa vel mutata, ſed vna eademque immutata permanſit.

Grego. ſuper Ezech. hom. 8. Qui ſecundum habitum,Deum & hominem factum dicunt. Accipiendo enim hominem dictus eſt Deus, factus eſt homo: & propter acceptum hominem,dicitur Deus vere eſſe homo:& propter aſſumentem Deum,dicitur homo eſſe Deus. Nam ſi eſſentialiter,inquiunt illi,Deus eſſe homo,vel homo eſſe Deus intelligeretur: tunc ſi Deus aſſumpſiſſet hominem in ſexu muliebri, & eſſentialiter Deus eſſet, & è conuerſo. At potuit Deus aſſumpſiſſe hominem in ſexu muliebri: potuit ergo mulier eſſe Deus, & è conuerſo.

Auctoritates inducit quibus hæc ſententia roboratur.

GNE autem & iſti de ſuo ſenſu influere videantur, teſtimoniis in medium productis quod dicunt confirmant,Ait enim Auguſtinus in lib. de gratia Noui Teſtamenti, Sicut non augetur numerus perſonarum, cum caro accedit animæ vt ſit vnus homo: ſic non augetur numerus perſonarum,cum homo accedit Verbo vt ſit vnus homo Chriſtus. Legitur itaque Deus homo, vt intelligamus huius perſonæ ſingularitatem, non vt ſuſpicemur in carnem mutatam diuinitatem. Idem quoque tractans illud verbum Apoſtoli, Habitu inuentus eſt vt homo: manifeſte oſtendit Deum dici factum eſſe hominem, vel eſſe hominem ſecundum habitum in lib.83. quæſtionum,ita inquiens: Multis modis habitum dicimus: vel habitum animi,

Epiſt.ad Honoratum 120.

Phil. 2.

ſicut

ſicut diſciplinæ perceptionem vſu firmatam : vel habitum corporis, ſicut dicimus alium alio validiorem : vel habitum eorum quæ membris accommodantur extrinſecus, vt cum dicimus aliquem veſtitum vel calceatum & huiuſmodi. In quibus omnibus generibus manifeſtum eſt in ea re dici habitum quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eam poſſit etiam non habere. Hoc autem nomen ductum eſt ab illo verbo quod eſt habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur accidit vel accedit. Verumtamen hoc intereſt : quia quædam eorum quæ accidunt vel accedunt, vt habitum faciant non mutantur, ſed ipſa mutant in ſe integra & inconcuſſa manentia : ſicut ſapientia accedens homini non ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam vero ſic accedunt vel accidunt, vt mutent & mutentur : vt cibus qui amittens ſpeciem ſuam in corpus vertitur, & nos cibo refecti, ab exilitate atque languore in robur atque valentiam mutamur. Tertium genus eſt, cum ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accedunt, nec ab eis ipſa mutantur : ſicut annulus poſitus in digito : quod genus rariſſime reperitur. Quartum genus eſt, cum ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur non ſua natura, ſed aliam ſpeciem & formam accipiunt : vt eſt veſtis quæ deiecta atque depoſita, non habet eam formã quam ſumit induta. Indura enim membris accipit formam quam non habebat exuta : quod genus congruit huic comparationi. Deus enim Filius ſemetipſum exinaniuit, non formam ſuam mutans, ſed formam ſerui accipiens : neque conuerſus aut tranſmutatus in hominem amiſſa incommutabili ſtabilitate, ſed in ſimilitudine hominum factus eſt ipſe ſuſceptor, verum hominem ſuſcipiendo, habitu inuentus eſt vt homo, id eſt, habendo hominem inuentus eſt vt homo, non ſibi, ſed eis quibus in homine apparuit. Quod autem dicit, vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus ſatis ſignificauit Apoſtolus, qualiter dixerit in ſimilitudinem hominum factus : quia non transfiguratione in hominem, ſed habitu factus eſt, cum indutus eſt hominem, quem ſibi vniens quodammodo atque conformans immortalitati æternitatique ſociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum eſſe Verbum ſuſceptione hominis, ſicut nec membra veſte induta mutantur, quamuis illa ſuſceptio ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipienti copularet. His verbis aperte innuere videtur Auguſtinus Deum dici factum hominem ſecundum habitum. Qui etiam ipſius incarnationis modum volens exprimere quærentibus in quarto libro de Trinit. ait, Si quæritur, incarnatio quomodo facta ſit, ipſum Verbum Dei dico carnem factum, id eſt, hominem factum. Non tamen in hoc quod factum eſt, conuerſum atque mutatum : ſed carne vt carnibus congruenter appareret, indutum. Ita ſane factũ, vt ibi ſit non tantũ Verbum Dei & hominis caro, ſed etiam rationalis hominis anima. Atque hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem. Quod ſi difficile intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abſtinendo, & bona operando : difficilia enim ſunt hæc. Idem in lib. de fide ad Petrum, Dei Filius cum ſit Deus æternus & verus, pro nobis factus eſt homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam : in eo vero plenus, quia & carnem humanam ſuſcepit & animam rationalem. Item, Non aliud fuit illa Dei ſummi ſuſceptio vel exinanitio niſi formæ ſeruilis, id eſt, naturæ humanæ ſuſceptio : vtraque

Phil. 2.

Cap. vlt.

Cap. 1.

Ibidem.

ergo est in Christo forma, quia vtraque vera & plena est in Christo substantia, diuina scilicet, & humana natura. Idem in lib. contra Maximinum. Cum esset per seipsum inuisibilis, visibilis in homine apparuit: quem de fœmina susscipere dignatus est. Item in eodem, Nos Christum Dominum verum hominem susscepisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilem hominibus apparuisse: in ipso inter homines conuersatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse. Hilarius quoque in 10. lib. de Trinit. ait, Quomodo Dei Filius natus est ex Maria, nisi quod Verbum caro factum est, scilicet quod Filius Dei cum in forma Dei esset, formam serui accepit? Vnum tamen eundem non Dei defectione, sed hominis assumptione profitemur: & in forma Dei propter naturam diuinam, & in forma serui ex conceptione Spiritus sancti secundum hominis
Rom. 8. habitum repertum fuisse. Non fuit habitus ille tantum hominis, sed vt hominis: neque caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres secundum diuersos positas sententias, & pro singulis inducta testimonia.

EXPOSITIO TEXTVS.

SVnt etiam alij qui in incarnatione] Hæc est tertia opinio, quæ iam non est opinio, sed error manifestus & condemnatus per Papam Alexandrum. Et diuiditur tractatus illius in duas partes, sicut & præcedentium opinionum. Primo enim ponit capitulum in quo sunt duæ positiones. Secundo inducuntur auctoritates quæ videntur hoc dicere, licet non dicant. Ex primo cap. trahunt septem positiones huius erroris, quæ omnes falsæ sunt. Prima est, quòd cum duplex sit vnio naturalis, scilicet animæ ad carnem, & carnis & animæ cum deitate, quòd in Christo neutra illarum fecit vnum aliquod: nec enim anima & caro fecerunt vnum hominem vnita, nec natura hominis & Filius Dei fecerunt vnam personam vnita: & hoc est in principio capituli *ibi* [Sunt etiá alij qui in incarnatione verbi] Secunda positio est, quòd his duobus secundum veritatem acceptis non est vsus Christus vt vnum sibi faceret, sed potius vt indumento, vt mortalium oculis visibilis in eis appareret: & hæc accipitur *ibi* [Illa duo, scilicet animam & carnem Verbi personæ vel naturæ vnita esse aiunt] Tertia est, quòd non est vnum factus cum homine in veritate: sed ideo vere factus dicitur, licet non sit vere homo; quia veram carnem & animam pro indumento accepit: & hæc extrahitur ab illo [Qui igitur dicitur factus verus homo] Quarta est, quòd hæc non in singularitatem vel aliquid ex eis constitutum accepit: sed dicitur accepisse, quia illis duobus pro indumento acceptis non est auctus numerus personarum: & hæc trahitur inde [Quæ duo non in singularitatem] Quinta est, quòd persona nulla compositione facta est composita: non enim hæc sibi vniuit: sed dicitur facta composita, quia vsus huius indumenti accepitur: & hæc accipitur *ibi* [Et quia ipsa persona Verbi quæ prius erat sine indumento] Sexta est, quòd Deus non essentialiter, hoc est, secundum esse, factus est homo, vel Filius Dei-homo dicitur: sed secundum habitum hominis: & hæc inde elicitur [Accipiendo enim hominem dicitur Deus] & vocant esse hominem habere humanam naturam, non quod vnione animæ & carnis factus sit ex illa natura homo, sicut patet in secunda opinione. Septima & vltima est causa dicti sui: quia videtur eis inconueniens vt Deus secundum esse creaturæ possit vniri: quia si esset infirmiori creaturæ vnitus, tunc sequeretur, quòd ipse secundum esse esset illa creatura; & dant exemplum de sexu muliebri: & hæc accipitur in fine capituli *ibi* [Nam si essentialiter, inquiunt illi, Deus est homo]

Ex his dictis vlterius duæ positiones aliæ sequuntur, quarum prima est, quòd hoc sit dici Christum esse hominem quod est habere humanam naturam non vnitam. Da enim, quòd vnitam: hoc erit contra positionem primam. Similiter da, quòd essentialiter: hoc erit cõtra positionem septimam. Ergo relinquitur ipsum dici hominem, eo quod veram naturam humanam non vnitam vnione naturali haberet. Secunda est, quòd quia in triduo hæc non vnita habuit, quod in triduo fuerit homo: & propter hoc vltimum quia Magister hoc infra concedit, inculpatur Magister, quod fuerit de hac opinione.

Quia vero iste error nouellus est, & nullus contra eum disputauit: nos ponemus aliquas rationes contra positiones istas. Sunt autem tres contra primam: quia corpus hominis non sentit nec viuit vita naturæ, per hoc quòd coniungitur animæ quacunque coniunctione: sed per hoc quod coniungitur ei vt perfectioni & actui: aut igitur Christi corpus nec sentiit, nec vixit vita naturali & naturali sensu: aut oportuit, quòd corpori esset vnita anima vt actus potentiæ vel materiæ propriæ. Inde sic proceditur: Quæcunque duo naturali coniunctione coniunguntur vt materia & forma, constituunt tertium quod neutrum illorum est: anima Christi & corpus, vt probatum est, sic coniunguntur: ergo constituunt tertium quod neutrum illorum est: hoc autem non est nisi homo: ergo constituunt hunc hominem, quod prima positio negat. Item, Hæc positio est expresse hæresis Pelagij. Vnde Cassianus in 6. contra Nestorium. Pelagianæ hæresis sceluc

scelus solitarium hominem ex Virgine natum asserens: eruditorem tamen dixit humani generis magis quam redemptorem fuisse: quia non redemptionem hominibus, sed viuendi dedit exemplum. Si igitur nulla vnio facta est ad Verbum, sed tantum oculis sic apparuit, necesse est quòd Virgo solum hominem genuerit vel minus quam hominem, si tantum genuit partem hominis quæ est corpus. Item tertio: quia ex hoc sequitur, quòd Christus nunquam fuerit homo, sicut natura humana quæ est corpus nunquam fuit, nec est, nec erit homo. Filius Dei nunquam habuit nisi naturam sine duplici vnione de qua dictum est: ergo Christus nunquam vere fuit homo: patet ergo, quòd prima positio falsa est.

Secũda probatur falsa hoc modo: Si his duobus secundum veritatem acceptis vsus est tantum, vt mortalium oculis appareret: tunc & hoc quod oculis mortalium non appareret superflue vtebatur: sed anima mortalium oculis non apparet: ergo ipsam superflue assumpsit. Item, Quicquid assumitur sine vnione ad assumentem, peracto officio propter quod assumitur, deponitur: & hæc probatur & de columba in qua apparuit Spiritus sanctus, & per vocem in qua apparuit Spiritus sanctus, & per vocem in qua apparuit Pater, & per omnes creaturas assumptas in apparitionibus Veteris Testamenti: ergo si Filius Dei manens naturam talem assumpsit tantum ad apparitionem, peracta apparitione deposuit: ergo in eadem natura quam assumpsit non resurrexit: hoc autem qui dicit & sentit, ab August. in expositione concilij anathematizatur: ergo hoc etiam est hæresis.

Contra tertiam sic: Christus non est natus nec passus nisi ex vnione. Aut ex vnione cum natura, aut cum hypostasi naturæ humanæ. Non ex vnione cum natura: quia natura manet distincta, & natura diuina nec nata est, nec passa est. Si ergo essentialiter non est vnitus in hypostasi, ipse nullo modo essentialiter vere est passus, nec natus, nec aliquid aliorum.

Contra quartam: Dei Filius non accepit naturam hanc in singularitatem naturæ nec personæ, vt dicit ista positio: ergo assumptum nullam habuit singularitatem cum assumente: ergo nullo modo cum eo fuit vnum: ergo quod dicitur de vno, non dicitur de alio: & hoc est contra August. Et eodem modo leue est contra alios disputare qui cum illis conueniunt.

Auctoritates autem inductæ pro hac opinione etiam non videntur aliquid facere nisi in duobus locis, scilicet vbi adaptat Augustinus quartũ genus habitus, & dicit quòd accidit vel accedit, quod inuentus est vt homo non sibi, sed ab hominibus: sed hoc explanat Aug. quia facit vim in hoc quod est inuentus: non enim se inuenit, licet vere homo fuerit, quia semper sibi notus fuit: sed alij cognoscentes eum inuenerunt in humanis conuersari. Et dicit Augustinus, quòd accidit hoc in simili inducto: non tamen accidit Christo humana natura: licet quidam dicant eam vergi in accidens: sed hæc ego non præsumo dicere de veritate incarnationis. Secundum est in fine eiusdem cap. vbi dicit, Non ergo oportet intelligi mutatum esse Verbum, &c. Sed etiam omnis homo confitetur, quòd Verbum non est mutatum, sicut supra dictum est: sed hoc quod dicit vt habitum assumpsisse, Augustinus corrigit id in quo simile non sufficiens est, cum dicit: quamuis illa susceptio ineffabiliter susceptum susciperenti copularet, id est, vniret. Ex his possunt etiam alia plane glossari.

DISTINCTIO VII.

Positis sententiis prolatisque testimoniis intelligentias propositarum locutionum exequitur secundum singulas sententias: & prius secundum primam.

SECVNDVM primam vero dicitur, Deus factus homo, & homo factus Deus: quia Deus cœpit esse quædam substantia rationalis quæ ante non fuerat: & illa substantia cœpit esse Deus: & hoc gratia, non natura, vel meritis habuit. Vnde recte dicitur Christus inquantum homo prædestinatus esse Filius Dei. Huic autem sententiæ opponitur. Si illa substantia cœpit esse Deus, & Deus illa: quædam ergo substantia est Deus quæ non semper fuit Deus, & quædam substantia est Deus quæ non est diuina substantia, & Deus est aliquid quod non semper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis testimonio innitentes, qui ait: Factus est sine dubio id quod prius non erat. Sed

Ostẽdit qualiter secundũ varias opiniones recitatas dist. præcedenti de modo vniendi diuinã & humanam naturã deter-

addidit, ſecundum carnem. Secundum Deum vero erat prius, & non erat quando non erat. Aliis quoque pluribus modis illi ſententiæ poteſt opponi: quibus ſuperſedemus, exercitationis ſtudium lectori relinquentes, & ad aliam properantes.

Hic explanat ſecundam ſententiam & earundem locutionum ſenſus.

B IN ſecunda vero ſententia huius diſtinctionis talis videtur ratio, vt cum dicitur, Deus factus eſt homo, intelligatur cœpiſſe eſſe ſubſiſtens ex duabus naturis vel tribus ſubſtantiis: & è conuerſo, homo factus eſt Deus, quia ſebſiſtens in duabus naturis cœpit eſſe Deus: vel potius homo factus eſt Deus, & è conuerſo dicitur, quia Deus aſſumpſit hominem, & homo aſſumptus eſt à Deo. Vnde Auguſtinus dicit in lib. de Trin. Talis fuit illa ſuſceptio quæ hominem faceret Deum, & Deum hominem. Variatur autem intelligẽtia cum dicitur, Deus eſt homo, & homo eſt Deus. Dicitur enim Deus eſſe perſona ſubſiſtens in duabus, & ex duabus naturis, & perſona ſubſiſtens in duabus & ex duabus naturis dicitur eſſe Deus, id eſt, verbum vel natura diuina. Poteſt enim prædicari perſona ſimplex vel natura de perſona compoſita. Non eſt autem, vt ait Ioan. Dam. idem dicere naturam vel perſonam.

Lib. 1. c. 13.

Ex quo ſenſu dicunt Chriſtum prædeſtinatum.

C ISti dicunt Chriſtum prædeſtinatum inquantum eſt homo, id eſt, inquantum eſt ſubſiſtens ex duabus ſubſtantiis, ſcilicet anima, & carne. Nam quantum ad naturam diuinitatis, non eſt ipſe prædeſtinatus. Non ergo inquantum in ea vel ea ſubſiſtit, prædeſtinatus eſt, ſed inquantum ſubſiſtit in aliis duabus ſubſtantiis, id eſt, in anima & carne, hoc eſt inquantum eſt homo.

Qualiter exponuntur auctoritates primæ, quæ iſti videntur obuiare ſententiæ.

D DEterminant etiam auctoritates quæ primæ conueniunt ſententiæ, & huic videntur contradicere: vt cum legitur, homo ille aſſumptus à Verbo in ſingularitate perſonæ, vel factus vna perſona cum Verbo, de natura humana intelligatur, quæ Verbo vnita eſt in ſingularitate perſonæ, id eſt, ita quòd eadem perſona quæ prius erat & ſimplex erat, ſine incremento numeri perſonarum etiam immutata permanſit, licet compoſita. Compoſitionis vero huius aliam dicunt eſſe rationem quam ſit in aliis hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus ſubſtantiis eſt compoſitio. Negant quoque naturam humanam eſſe perſonam vel Dei Filium: & ſicut vnum eundemque dicunt eſſe hominem & Deum, & filium hominis & Filium Dei: ita vnum & idem, non aliud & aliud, ſicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmiſſis videntur aduerſari.

E SEd his videntur aduerſari quæ ſubditis continentur capitulis. Ait enim Auguſtinus ſuper Ioan. Aliud eſt Verbum Dei, aliud homo: ſed Verbum

Tra. 66.

caro

caro factum est, id est, homo: non itaque alia Verbi, alia est hominis persona, quoniam vtrumque Christus & vna persona. Idem ad Felicianum, Aliud Dei Filius, aliud hominis filius: sed non alius. Item, Dei Filius, aliud de Patre, aliud de matre. Idem in lib. 1. de Trin. Cum Filius sit & Deus & homo, alia substantia Deus, alia homo. Cap. 11 & 12.

DIVISIO TEXTVS.

SEcundum primam vero dicitur Deus factus homo] Ista distinctio septima correspondet præcedenti : ostenditur enim hic, qualiter secundum tres istas opiniones supradictæ quæstioni respondetur, scilicet cum dicitur, Deus factus est homo, vel Deus est homo, quid prædicetur in illis locutionibus: & ideo habet tres partes, in quarum prima tangit responsionem primæ. In secunda responsionem secundæ *ibi* [In secunda vero sententia huius diuisionis, &c.] Prima diuiditur in duo capitula, in quorum primo ponit responsionem secundum opinionem primam. In secundo autem ponit obiectionem, & soluit *ibi* [Huic autem sententiæ opponitur] Et per hoc patet sententia primæ partis.

ARTICVLVS PRIMVS.

An illa sit concedenda, Homo cœpit esse Deus?

OBiicitur autem de hoc quod dicit in primo cap. [Illa substantia cœpit esse Deus : & de illo, Deus cœpit esse quædam substantia. Vult enim per hoc dicere, quòd Deus cœpit esse homo, & homo cœpit esse Deus : sed quod incipit, est nouum : si ergo homo incipit esse Deus, incipit esse nouum : ergo homo tunc fuit nouus Deus : sed nouum est recens : ergo incipit esse recens Deus, quod erit contra Psalm. dicentem, Non erit in te Deus recens.

2 Item, Quod incipit esse, nunc primo est & ante hoc non fuit in permanentibus : quia in successiuis incipit & desinit aliter habet exponi. Si igitur homo incipit esse Deus, nunc primo est Deus; & ante hoc non fuit, quod est contra Augustinum & Cassianum dicentes, quòd ille homo ab æterno est Deus, & quòd creauit stellas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd primum argumentum non conuenit huic opinioni, sed secundæ necessario, vt infra dicetur.

VNDE dicendum ad primum, quòd homo incipit esse Deus, ista est concedenda secundum hanc opinionem quæ ponit quòd cum dicitur, homo, non supponitur nisi natura vna & duæ substantiæ, sicut supra explanatum est : & bene sequitur vlterius, ergo nunc primum est Deus, & ante hoc non fuit, si simus in instanti vnionis : sed non sequitur vlterius, ergo incipit esse nouus Deus, vel nouum aliquid, vel recens aliquid : quia cum ista concedebatur, homo incipit esse Deus, ly incipit ponebat inceptionem suam circa subiectum naturam in comparatione ad prædicatum : & ideo inceptio ponebatur circa formam hominis & vnionem ipsius. In conclusione autem notatur ponere inceptionem circa formam prædicati in comparatione ad subiectum: & ideo tunc denotatur Deus incepisse, & nunc primum esse, quod falsum est. Ita oportet respondere secundum hanc opinionem. Sed aliter erit respondendum secundum opinionem secundam, quę sola vera est inter opiniones, vt patebit infra.

AD ALIVD dicendum, quòd argumentum conuenit huic opinioni, eo quòd ponit, quòd nihil supponitur cum dicitur, hic homo, nisi suppositum hominis inquantum est ex natura humana, & dupliçi substantia quæ est caro & anima : & sic ipse non fuit ab æterno : & ideo ista opinio Sanctis contrariatur, scilicet Augusti. & Cassi. Sed secundum opinionem veram, quæ secunda est, supponit personam diuinam in humana natura & triplici substantia : & tunc oportet aliter respondere vtrique argumento sic, quòd cum dicitur, homo cœpit esse Deus, quòd ly Deus cœpit vel incepit, potest notare inceptionem circa rem subiecti, vel prædicati. Si prædicati, falsa est: si subiecti, adhuc duplex est, scilicet quòd inceptio potest poni circa suppositum in comparatione ad formam quæ significatur homine subiecti; & sic est vera sub hoc sensu, iste qui est homo inquãtum homo incipit esse Deus. Cum enim suppositum hominis sit diuina persona, vt supra probatum est, forma tamen significata per hominem non est nisi humanitas : & in hoc sensu ponitur inceptio circa personam gratia humanitatis : & ideo vera est. Si autem ly incipit ponit inceptionem circa suppositum absolute, falsa est locutio : quia tunc sensus est, ille qui est homo incipit esse Deus : & hoc est falsum, cum ab æterno fuerit Deus.

ARTICVLVS II.

An Christus inquantum homo est prædestinatus?

DEinde quæritur de hoc quod habetur in eodem cap. infra [Recte dicitur Christus inquantum homo prædestinatus] Videtur, quòd Christo non conueniat prædestinatum esse : quia non eidem conuenit prædestinare, & prædestinari. Prima probatur ex hoc quod actiuum conuenit Deo tantum : aliud autem non nisi creaturæ, quæ futura est in gratia & gloria. Secunda probatur ex hoc quod indiuisibilia sunt opera Trinitatis. Item, Christus est ars Patris plena rationibus omnium viuentium, vt dicit Augustinus : ergo in Christo sunt omnes prædestinati & gratiæ eorum : ergo si Christus est prædestinatus, Christus est in Christo, & ars in arte, quod videtur inconueniens. Item, Dicit Apostolus ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem in Christo. Ergo in Christo sumus electi : ergo prædestinati. Si igitur ipse est prædestinatus, ipse non est prædestinatus nisi in seipso : & hoc iterum nihil est dicere, quod idem in se-

in seipso eligatur & prædestinetur. Sed contra: Ad Rom. 1. Qui prædestinatus est in virtute secundum spiritum sanctificationis.

Solutio. SOLVTIO. Secundum istam opinionem facile est respondere obiectis: quia obiecta non contingunt ei, sed potius opinioni secundæ: quia ista opinio dicit hominem non supponere nisi suppositum hominis in vna natura & duabus substantiis: & ideo dicunt ad primum, quòd Christus in supposito & natura diuina prædestinat: & homo ille in supposito & natura hominis prædestinatur: & sic non est inconueniens, quòd vni in persona secundum diuersa suppositа & naturas conueniat prædestinare & prædestinari, & æternum esse & temporale.

AD ALIVD dicunt similiter, quòd Christus in æterno supposito & natura est ars Patris: sed in hominis supposito est artificiatum quod per idealem causam continetur in arte, & tamen est persona vna.

AD ALIVD dicunt hoc modo, quòd non est inconueniens eligere aliquid in seipso: ipsa enim eadem persona secundum suppositum diuinum fuit eligens in quo elegit Pater: & ipse secundum suppositum & naturam humanam fuit electus, quia fuit duo suppositа, non vnum.

SED QVIA hæc opinio falsa est: ideo oportet respondere. Dicendum ergo ad primum, quòd licet idem sit Christus Filius Dei inquantum huiusmodi, & Christus in vtraque natura & triplici substantia: tamen secundum considerationem differt: quia primo supponitur persona simplex, secundo autem persona composita. Personæ autem vt est simplex, conuenit prædestinare: personæ autem vt composita, conuenit prædestinari: non autem vt persona sit vel in natura diuina, sed vt persona composita in humana natura & substantia carnis & animæ: & non fiat vis in compositione: sicut etiam secunda opinio in litera explanat per quem modum est composita: & sic patet, quòd etsi eidem conueniunt prædestinare & prædestinari, non tamen secundum idem.

AD ALIVD eodem modo dicendum, quòd persona vt simplex est ars Patris per appropriationem, & nihil prohibet eandem in se contineri quoad hoc quòd futura esset in natura humana.

AD TERTIVM dicendum, quòd nihil est inconueniens hoc modo ipsum eligi in seipso diuersimode consideratum.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEinde quæritur de hac propositione Origenis quam inducunt in sequenti capitulo [Factus est sine dubio illud quod prius non erat] Aut enim hoc est hypostasis: aut natura humana. Si hypostasis: ergo Christus factus est aliqua hypostasis quæ non semper erat: sed aliqua hypostasis est aliquis homo: ergo ipse factus est aliquis homo: & hoc supra improbatum est. Et dicendum, quòd Origenes addit secundum carnem: & hæc determinatio verificat locutionem. Quia non est concedendum secundum veritatem, licet ista opinio sic dicat, quòd Christus sit aliqua substantia quæ non semper erat: quia vna est hypostasis huius hominis & Filij Dei. Si autem intelligitur natura: ipse hoc die non est natura sua: sicut nunquam nec fuit, nec erit: & ideo nec de hypostasi nec de natura potest verificari: & ideo excluditur, quod hæc opinio absolute falsa sit.

Secunda vero sententia] Hic ponitur secundæ opinionis responsio quę vt tenetur communiter, in sex capitulis continetur, in quorum primo ponitur responsio. In secundo auctoritatum pro prima inductarum determinatio *ibi* [Determinant autem auctoritates] In tertio quædam obiecta in contrarium *ibi* [Sed his videntur aduersari] In quarto solutio illorum *ibi* [Hæc autem in hunc modum] In quinto determinatur, qualiter Christus dicitur vtrumque *ibi* [Quod etiam dictum est, Christus vtrunque est] In sexto & vltimo obiicit quoddam quod magis videtur contrarium & soluit *ibi* [Est autem & aliud quod huic sententiæ, &c.] Et quæ in primo istorum capitulorum & secundo dicuntur, satis patent per ante dicta.

ARTICVLVS III.

An Christus sit vnum vel duo suppositа?

CIrca auctoritates in tertio cap. inductas dubium oritur: quia illæ videntur probare, quod Christus sit duo: & hoc est contra positionem illius opinionis supra dictam quæ est, quod Christus non sit nisi vnum: cum ipse nec sit duo suppositа, nec duæ naturæ.

Obiicitur autem: Sicut Augustinus dicit, Aliud est verbum Dei, aliud homo. Item, ibidem, Aliud Filius hominis, aliud Filius Dei: & cęterę auctoritate ibi inductæ.

2 Ad idem per rationem: Christus est vnum vnitate creata, & est vnum vnitate increata: & vnitas creata non est vnitas increata: ergo Christus est duo. Probatio primæ. Omnis res est vna vnitate formæ: Christus autem est in forma increata: ergo ipse non est vnum. Probatio secundæ: quia creatum & increatum opponuntur: ergo vnum non est aliud.

3 Item, Christus est aliquid in quo conuenit cum matre, & Christus est aliquid in quo conuenit cum Patre: & id in quo conuenit cum matre, non est id in quo conuenit cum Patre: ergo Christus est duo. Et probantur propositiones eodem modo.

5 Item, Christus est aliquid passibile & mortale, quia homo qui est passibilis & mortalis: & est aliquid quod est impassibile & immortale, quia natura diuina Christi: ergo Christus est duo. Si dicatur, quòd non sequitur, Est passibile & mortale: ergo non est impassibile & immortale. Contra: Impassibile & immortale est, quod non est mortale nec passibile: passibile & mortale est, quod est passibile & mortale: ergo si sunt idem, id quod non est mortale & passibile, est mortale & passibile: hæc contradictorie opponuntur: ergo contradictoria simul verificantur de eodem quod non potest esse.

Soluto. SOLVTIO. Ad hæc & omnia huiusmodi sophismata dicendum, quòd Christus vere est vnum suppositum in duabus naturis subsistens, & ex tribus substantiis: quia hæc est confessio Catholicæ fidei. Notanter autem dicitur, quod

Christus

Christus est ſuppoſitum in duabus naturis. Vnde ſuppoſitum prædicatur de Chriſto in recto, natura autem in obliquo. Sic Filius Dei est homo, & Filius Dei est humanæ naturæ. Et ex parte alterius naturæ ſimiliter est ſic: hic homo est Filius Dei, & hic homo est diuinæ naturæ: etſi dicatur, quòd hoc non est diuina natura, ſed accidit ei, & non per ſe: non enim hoc est ex natura ſecundum quod natura est, ſed ex eo quod non differt in diuinis perſona & natura: & hoc patet ex eo quòd licet in diuinis natura ſit ſuppoſitum, & è conuerſo: non tamen quicquid conuenit ſuppoſito, conuenit naturæ: & hoc ideo est quia natura in eo quod natura est, non est ſuppoſitum in eo quod ſuppoſitum est: ſed hoc contingit propter ſimplicitatem quæ est inter naturam & ſuppoſitum: & licet in diuinis non incidit per accidens aliquod prædicatum, tamen non est immediata propoſitio, quando dicitur, ſuppoſitum est natura: & minus est adhuc immediata propoſitio, quando dicitur, hic homo est natura diuina, demonſtrato Chriſto: quia ibi ſunt duo media, ſcilicet quòd hic homo est Filius Dei, & Filius Dei differetiam ad naturam æternã non habet. His viſis reſpondendũ est ad obiecta.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicit Auguſtinus, quòd aliud est verbum, intelligit aliud ſecundum quod recte prædicatum accipitur in coniunctione ad oblique prædicatum in forma illius recti ſignificatum: vnde aliud est verbum, id est, verbum in natura diuina inquantum huiuſmodi. Et ex hoc non ſequitur, quòd Chriſtus ſit ſimpliciter duo: ſed ſequitur, quod ſit aliud & aliud ſecundum aliquid quod est in ipſo, & hoc verum est, & non est contra hanc opinionem. Eodem modo patet ſolutio ad omnes auctoritates in illo capitulo inductas.

Ad id quod obiicitur per rationem, dicendum quòd hæc est vera, quòd Chriſtus est vnum vnitate creata: & est vera, quòd vnitas iſta non est illa vnitas ſi accipiatur in abſtracto, ſicut procedit obiectio: quia vnitas erit natura quæ facit vnum vel forma: ſed non ſequitur vlterius: ergo Chriſtus est duo: quia licet hæc vnitas vel forma non ſit illa: tamen vnum vnius idem est cum vno alterius: quia vnum dicit hypoſtaſim, vnitas autem formam dicit naturalem: & formæ illæ in Chriſto duæ fuerunt, & tamen vnum tantum.

Ad aliud dicendum, quòd Chriſtus est aliquid in quo conuenit cum matre, hæc est vera, ſi debite intelligatur. Senſus autem est, quòd Chriſtus est vnum in quo gratia naturæ conuenit cum matre, & non gratia ſuppoſiti: quia ſuppoſitum Filij non est ſuppoſitum matris. Similiter hæc est vera, Chriſtus est aliquid in quo conuenit cum Patre: & in eodem ſenſu, quia hypoſtaſis Filij non est hypoſtaſis Patris: ſed natura Filij natura Patris est: ſed ex hoc non ſequitur, quòd Chriſtus ſit duæ hypoſtaſes, ſed quòd vna hypoſtaſis exiſtens in duabus naturis: in quarum altera conuenit cum matre, & in altera cum Patre conuenit.

Ad vltimvm dicendum, quòd cum dicitur, Chriſtus est aliquid paſſibile & aliquid impaſſibile, non accipitur aliquid eodem modo in vtraque. Cum enim dicitur aliquid paſſibile, dicit ly aliquid ſuppoſiti, & non naturam niſi oblique. Cum autem dicitur aliquid impaſſibile, dicit naturam in recto: & non dicit ſuppoſitum, nec oblique, nec recte: & ideo non ſequitur, quòd ſit duo, ſed quod ſit vnum in duabus naturis. Ex hoc patet, quòd non ſunt contradictoria, eſſe aliquid paſſibile, & eſſe aliquid impaſſibile. Tamen licet hæc negetur, diuina natura est paſſibilis propter ſimplices; & quia compoſita falſa est: tamen diſtinguibilis est ex eo quòd paſſibile poteſt eſſe adiectiuum, & rem ſuam ponere circa diuinam naturam, & tunc est falſa & compoſita: ſi autem ſit ſubſtantiuum & non ponit rem ſuam circa diuinam naturam, ſed circa ly aliquid quod ſubintelligitur: tunc est vera, diuina natura est paſſibile, id est, aliquid quod est paſſibile: quia ipſa est ſuppoſitum Filij Dei, quod ſuppoſitum est paſſibile. Sed tunc non valet, ſi ex hoc inferatur ſic: diuina natura est paſſibile, ergo diuina natura est paſſibilis: quia paſſibilis dicit formatum genus, ſcilicet maſculinum vel fœmininum, & illud non claudit in ſe finitum ſubiectum quemadmodum neutrum, quod claudit in ſe finitam eſſentiam rei, quia finitati nullius ſufficit res generalis ſubiecta: quod non est in formato genere quod quærit rem ſuam ponere circa ens ſpeciale: & ideo paſſibilis est adiectiuum ſecundum Grammaticos: & non ita poteſt ſubſtantiuari ſicut paſſibile.

Qualiter his reſpondeant.

HÆc autem in hunc modum determinant, quia cum dicitur, Aliud Verbum Dei, aliud homo: ſiue alia ſubſtantia Deus, alia homo: alterius naturæ ſignificatur Chriſtus eſſe inquantum est homo, & alterius inquantum est Deus: & aliud natura qua est homo, aliud natura qua est Deus. Vt enim ait Ioan. Damaſc. Inconuerſe & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicem naturæ: neque diuina diſtante à propria ſimplicitate, neque humana aut conuerſa in deitatis naturam, aut in non exiſtentiam diuiſa: neque ex duabus vna facta compoſita natura. Compoſita enim natura neutri earum ex quibus componitur naturis, homouſia, id est, conſubſtantialis eſſe poteſt, ex alteris perficiens alteram: vt corpus ex quatuor elementis compoſitum, nec ignis nominatur, nec aër, nec terra, nec aqua, nec horum

F

Lib. 3. de fide ortho. c6.

alicui

alicui homousion dicitur. Si ergo secundum hæreticos Christus vnius compositæ naturæ post vnionem extitit, ex simplici natura conuersus est in compositam: & neque Patri simplicis naturæ existenti, neque matri est homousios: & neque Deus neque homo denominabitur, sed Christus solum: & erit hoc nomen, scilicet Christus, non personæ ipsius natura, sed vnius secundum ipsos compositæ naturæ: nos autem Christum non vnius compositæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen, scilicet Christus, personæ dicimus non monotropos, id est, vno modo dictum: sed duarum naturarum esse significatiuum, scilicet deitatis, & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate Deum perfectum, & hominem perfectum eundem & esse & dici, ex duabus & in duabus naturis confitemur. Sic ergo dicitur aliud esse Filius Dei, aliud filius hominis: quia alterius est substantiæ vel naturæ inquantum est Filius Dei; & alterius inquantum est filius hominis: non quod ipse Filius Dei & hominis sit duo illa diuersa, id est, duæ diuersæ naturæ.

Auctoritate confirmat determinationem.

G APerte enim Hilarius in lib. 9. de Trin. ait, Cum non aliud sit filius hominis, neque aliud Filius Dei, Verbum enim caro factum est: & cum ille qui Filius Dei est, ipse & hominis sit filius, requiro quis in hoc filio hominis glorificatus sit? Euidenter dicit non aliud esse Filium Dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmissa roboratur & approbatur determinatio.

Alia etiam verba auctoritatum annotat vt determinet.

H QVod etiam dictum est, vtrumque Christus est, & vna persona, moue-
Cap. 7. re potest lectorem, sicut & illud quod Augustinus dicit in *lib. 1. de Trin.* Quia forma Dei formam serui accepit, vtrumque Deus, vtrumque homo. Sed vtrumque Deus propter accipientem Deum, & vtrumque homo propter acceptum hominem. Et illud quod idem ait in lib. de bono perse-
Cap. 24. uerantiæ. Qui fidelis est, in eo veram naturam humanam credit suscipiente Deo Verbo ita sublimatam, vt qui suscepit & quod suscepit vna esset in Trinitate persona, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ vnius in Deo & homine veritatem. Si autem qui suscepit & quod suscepit vna est persona, ergo natura humana cum Verbo vna est persona. Sed hæc omnia ex tali sensu dicta forte tradunt, vt vtrumque dicatur esse Christus & vna persona: quia in vtroque vnus Christus & vna persona subsistit. Ita etiam susceptum cum suscipiente dicitur vna persona: quia susceptum suscipienti est sociatum in vnitate personæ, id est, ita quòd vnitas personæ permansit, non ita vt caro & anima sint vnus Deus: quia vt ait Hieron. Verbum est Deus, non caro assumpta. Et Ambros. in lib. 3 de Spiritu sancto ait, Aliud est quod assumpsit, & aliud quod assumptum est.

Hic quandam ponit auctoritatem, quæ multum videtur huic sententiæ opposita.

I EST autem & aliud quod huic sententiæ plurimum videtur obuiare. Ait
Rom. 1. enim Augustinus in lib. 1. contra Maximinum, Christus vna persona est geminæ substantiæ: quia & Deus est, & homo est: nec tamen Deus vel

homo

homo, pars huius substantiæ dici potest : alioquin Filius Dei Deus antequam susciperet formam serui, non erat totus, & creuit cum homo diuinitati eius accessit. Ecce Deum dicit non esse partem illius personæ. Vnde videtur illa persona non constare ex Deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam personam non ita constare ex Deo & homine, quasi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod non erat constituatur. Non autem sic humana & diuina natura in Christo vniuntur. Inexplicabilis enim est istius vnionis quæ non est partium ratio. Quidam tamen nomine Dei ibi personam significari putant : quia de tribus agebat personis, quarum nullam Trinitatis partem esse dicebat, sicut pars istius personæ non est Deus. Quod si de persona intelligatur, manifestum est, quia persona non est pars personæ. Posita est diligenter sententia secunda, & eius explanatio : cui in nullo vel in modico obuiant auctoritates in tertia sententia inductæ, quæ iam consideranda est.

ARTICVLVS IV.

Quale vnum est Christus ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit circa finem cap. sequentis [Non quia ipse Filius Dei & Filius hominis sint illa duo diuersa] Ex hoc enim supponitur, quod Christus est vnum tantum. Sed quærendum est, quale vnum : & habito quale vnum sit, quæritur vtrum ipse magis vnum quam alia vna naturalia? Ad primum proceditur sic : Beatus Bernin 5. de consideratione distinguit nouem modos vnius sic dicens, Est vnitas quæ collectiua potest dici, verbi causa, multi lapides faciunt aceruum vnum : & est vnitas constitutiua cum multa membra vnum corpus vel multæ partes vnumquodque totum constituunt. Est & coniugatiua qua fit vt duo non duo sint, sed vna caro. Est & natura qua anima & caro nascitur homo. Est iterum vnitas potestatiua, qua homo virtutis non instabilis, non diuisibilis : sed vnus sibimet nititur inueniri. Est consentanea cum per charitatem multorum hominum est cor vnum, & anima vna. Est & votiua cum anima votis omnibus adhæret Deo, & vnus spiritus est. Et est dignatiua vnitas qualibus noster Dei Verbo in vnam assumptus est personam. Nonam autem dixerat vnionem trium personarum in vna natura deitatis. Ex hoc patet, quod Bern. vnum istud reducit quod est Christus ad vnitatem dignatiuam.

Cap. 8.

Sed videtur, quòd reduci debet ad vnitatem coniugatiuam : quia ita dicit Apostolus ad Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo & Ecclesia. Ecclesia autem immediata sponsatione sponsatur in capite : ergo videtur, quòd reducitur ad coniugatiuam. Item, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, exponunt Sancti de carne assumpta per Filium Dei. Item, Apostolus 1. Corinth. 11. Caput mulieris vir, caput viri Christus, caput autem Christi Deus : videtur eandem vnionem inuere.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum in veritate, quòd vnitas dignatiua est, & vocatur dignatiua, quia per gratiam dignationis Dei ad nostram naturam hæc vnitas facta est, sicut supra habitum est : & hic habetur, quòd homo ille vt in tantam singularitatem Filij Dei assumeretur, gratia, & non natura, nec meritis habuit. Sed ex obiectis in contrariarum, non probatur nisi quod aliquid simile habeat cum matrimoniali, siue coniugatiua vnitate : quia scilicet indiuiduæ vitæ consuetudinem habent in Christo duæ naturæ, & altera est regens & altera recta.

ARTICVLVS V.

An Christus sit magis vnum, quum alia vna naturalia?

SEcundo quæritur de comparatione illius vnionis ad ea quæ per naturam vniuntur, quæ multipliciter à Philosophis sunt distincta : sed breuiter tangamus summam, & ad ordinem reducendo. Distinguit autem Philosophus vnum in vnum per se, & vnum per accidens. Per accidens autem dicitur quatuor modis, scilicet duo accidentia, quorum vnum accidit reliquo, vt nauigator & musicus sunt vnum : duæ substantiæ sub vno accidente, vt Sortes & Plato sunt vnum in musicum esse : vnum accidens in duabus substantiis, & hoc dupliciter, vel sicut subiectum continetur sub alio subiecto, & tunc accidens potest comparari vtrique licet vni magis proprie, vt homo & homo musicus sunt vnum : vel potest attribui accidens subiecto sine comparatione ad superius, vt iste homo est musicus. Primum & tertium & quartum modum ponit Philosophus in quarto metha. Secundum autem licet non ponat, tamen innuit per exempla, per simile, per totum à minori, cum dicit quia musicus accidens vtrique homini, & quia in vno per se ponit vnum in genere, vt isosceles & isopleurus sunt vna figura, licet non sint vnus triangulus.

Vnum autem per se nouem habet modos, scilicet indiuisibile, vt punctus vel vnitas. Continuatio & hoc tripliciter, scilicet cuius partes copulantur ad eundem terminum, vel cuius partes diuersæ conglutinantur per artificium : vel cuius

partes colliguntur ad vnum quod est origo eorum per naturam, sicut corpus organicum est vnum colligatione partium ad principium, scilicet ad cor, quod (vt dicit Basilius) fundamentum est totius corporis. Signum autem vnius est, quia motus eius sit vnus. Quia dicit Boetius, quòd signum continui est, quòd mota vna parte moueatur totum: & hoc intelligitur de motu locali: & hoc modo etiam dicuntur partes corporis vnum, vt manus vna, vel pes vnus quod facile videtur, quia motus manus vnus etiam immoto brachio, & sic de aliis. Tertius modus vnius est, cuius subiectum non diuiditur secundum formam. Illa autem non diuiduntur secundum formam, quorum formæ non diuiduntur secundum situm, & subiectum, aut primum, aut vltimum: sicut dicitur vnum vinum, & vnum aqua. Item, Homogenea quæ si diuidantur, remanet eadem forma in toto & in parte: & ideo non diuiduntur secundum formam. Sed simplicia, vt aqua non diuiditur secundum formam subiecti primi quod est materia simplex: quia elementa non sunt mixta, nec habent naturam mixtam: & ideo sunt homogenea in toto & in partibus in subiecto primo in ordine naturæ. Vinum autem & plumbum & oleum sunt vnum secundum formam subiecti vltimi, quod est proximum formæ speciei, sicut est mixtura quæ vna est in toto & in partibus: licet non sint vnum in forma subiecti primi quod est miscibilia media vini vel olei, quia illius primi subiecti quædam pars est aqua, quædam aer, quædam terra, & quædam ignis. Quarto modo est vnum in forma generis tantum quæ non est totum esse: licet sit pars esse ipsorum, & licet differentias habeat diuersas, quibus species eorum constituuntur, sicut homo, equus, canis: & iuxta istum modum dicuntur vnum materia, quorum species diuersæ sunt in natura: sed sunt transmutabilia adinuicem sicut generabilia & corruptibilia sunt vnum, vt dicit Boetius, eo quod eorum est materia vna, & species diuersæ. Quinto modo est vnum, quod diffinitione est vnum: & hoc respectu superioris sicut augmentum & diminutio sunt vnum, quia vtrumque eorum est motus in quantitate, vel respectu inferioris sicut diffinitio & diffinitum sunt vnum. Sexto modo vnum: quia nec tempore nec loco nec diffinitione diuiditur: & præcipue tale vnum est substantia quæ in diuisione suorum substantialium est vna. Septimo modo est vnum, quod non diuiditur secundum formam: licet materiales partes habeat: vt vnus homo vnum est animal, & vnum ens est vnum: licet per materiam diuidatur vtrumque. Octauo dicitur vnum, sicut diuersa in agere & pati vniuntur in ordine ad formam vnam: vt membra corporis organici ad actum vitæ qui est anima, dicuntur vnum. Nono modo dicuntur vnum, quorum substantia est vna: & quia substantia dicitur tripliciter, scilicet materia & forma & compositum, ideo dicitur ille tribus modis.

Quæratur igitur, Vtrum Christus magis sit vnum quam aliquid istorum vnorum, vt ita dicam? Videtur quod sic: quia præcipue vnum inter ista est vnum indiuisibile, & vnum forma naturali sicut compositum est vnum & tamen in illis quod conuenit vni, non conuenit alij: quia quod conuenit puncto, non conuenit vnitati: vel quod conuenit formæ, non conuenit materiæ: ergo cum quicquid conueniat homini, conueniat Filio Dei, & è conuerso: videtur, quòd Christus sit magis vnum quam illa.

SED CONTRA videtur, quòd sit minus vnum: quia in natura est vnitas compositi in materia & forma vnitis. Et est vnitas indiuidui in indiuiduantibus, quæ plus distant, quam materia & forma: plus enim distant substantia & accidens, quam substantia & substantia: ergo minor est vnio indiuidui, quam vnio materiæ & formæ. *Sed contra.*

2 Item, Magis distant accidens & accidens & dignitatem pertinens, quam accidens & accidens absolute: ergo minor est vnio personæ quam indiuidui: quia indiuiduum fit collectione accidentium, persona autem proprietate ad dignitatem pertinente: ergo videtur, quòd minima sit vnio personæ.

SED HOC est contra beatum Bern. qui in 5. de consideratione dicit sic, Inter omnia quæ recte vnum dicuntur, arcem tenet vnitas Trinitatis: quia tres personæ vna substantia sunt. Secundo loco illa præcellit, qua è conuerso tres substantiæ vna in Christo persona sunt. Item, ibidem. Dico in Christo Verbum, animam, & carnem, sine confusione essentiarum vnam esse personam, & item absque præiudicio personalis vnitatis in sua numerositate manere. *Sed contra.* *Cap.8.* *Cap.9.*

Videtur autem, quòd ista vnitas colligat duo simul, scilicet vnionem animæ & corporis, & vnionem trium personarum in natura diuina: quia ita dicit Bern. Nec negauerim hanc ad illud quoque genus vnitatis pertinere, qua anima & caro vnus est homo. Decuit enim familiarius similiusque cum hominis conuenire constitutione, quod pro homine constitutum est sacramentum. Decuit & cum summa quæ in Deo est vnitate congruere: vt quomodo ibi tres personæ vna essentia, ita hic conuenientissima quadam contrarietate tres essentiæ sunt persona vna.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vnum quo Christus est vnum, ad nullam vnitatem naturalium reducitur, nec ad vnum per se, nec ad vnum per accidens. Nec mirum si Philosophi de ista vnitate non cognouerunt, quæ non nisi per gratiam & non per naturam est facta. Et ideo dico, quòd tripliciter potest attendi vnitas. Vno modo scilicet in proportione coniunctorum: & sic maxima est vnitas Trinitatis, & post hoc vnitas naturę indiuisibilis, & postea vnitas naturæ per formam, & magis est in homogeneis, & minus in etherogeneis, & adhuc minus in coniunctis ex spirituali & corporali natura. Et præcipue considerandum, quòd secundum distantiam vnitorum minor est vnio. Potest etiam attendi virtus vniens: & sic maxima est vnitas Trinitatis, & post hoc vnitas trium substantiarum in Christo, & minor est vnio naturalis: quia forma in naturalibus vniens est debilior, quam natura vniens personas, vel persona vniens naturas. Tertio modo potest attendi vnio quantum ad ea quæ consequuntur vnitum: & sic maxima adhuc est vnitas Trinitatis: quia ex illa quicquid substantialiter conuenit vni, conuenit & alteri, & è conuerso. Adhuc minor est vnitas naturalis quæ est formæ & materiæ: non enim ex vnione illarum, *Soluitur.*

tum, quicquid formæ conuenit, materiæ conuenit: & è conuerso.

Ad id ergo quod obiicitur, quòd minima est vnio personalis: dico quòd hoc sequeretur si non esset vnio nisi in proprietate personali: sed sicut id in dist. 5. determinatum est, vnio hæc est secundum esse hypostasis, quod est esse hoc, vel quod est hic: & ideo vnio est in re naturæ, licet naturæ maneant distinctæ. Obiectio autem procedit, ac si vnio indiuidui & personæ non essent nisi in accidentibus, siue proprietatibus indiuidui & personæ.

Ad hoc autem quod obiicitur de Bernardo, quòd videtur esse media inter vnitatem Trinitatis, & vnionem animæ cum corpore: dicendum quòd hoc verum est quoad vltimas duas considerationes, & non quoad primam. Et quòd hoc intendat, patet: quia sic in originali subiungit, Ita hæc vnitas duarum consistens media vnitatum, alteri succumbere, alteri præeminere cognoscitur, quantum superiore inferior, tantum superior inferiore. Tantam denique tamque expressam vnionis vim in se præfert ea persona in qua Deus & homo vnus est Christus, vt si duo illa de seinuicem prædices & hoerraueris, Deum videlicet hominem, non minem Deum vere catholiceque pronuntians. Non autem similiter vel carnem de anima, vel animam de carne, nisi absurdissime prædicas, etsi similiter anima & caro vnus sit homo. Quod autem non sit per virtutem vnientis, patet ibidem, vbi dicit sic: Nec mirum si non æquè potens sit anima sua illa vitali etsi valida intentione connectere atque suis effectibus constringere sibi carnem, vt sibi deitas hominem illum qui prædestinatur est esse Filius Dei in virtute. Et de hoc patet solutio ad totum.

Tertia sententia, quæ sit præmissarum propositionum intelligentia.

K

In hac ergo sententia sic dicitur, Deus factus homo, quia hominem accepit: sic dicitur esse homo, quia hominem habet, vel quia est habens hominem: & homo factus Deus, quia assumptus est à Deo: & homo esse Deus, quia habens hominem est Deus. Cum ergo dicitur, Deus est homo, vel habitus prædicatur, vel persona, sed humanata. Et quod persona humanata prædicetur, Cassiodorus ostendere videtur, dicens, Factus est, vt ita dixerim, humanatus Deus, qui etiam in assumptione carnis Deus esse non destitit. Quod tamen varie accipi potest, vt dicatur Deus factus humanatus, vel Christus factus Deus humanatus, vtrumque enim sane dici potest. Cum ergo dicitur, factus est Deus homo, multiplex secundum istos fit intelligentia: vt naturam humanam accepisse, vel humanatum Verbum esse incepisse intelligatur. Nec tamen si incepit esse humanatum Verbum, ideo sequitur quòd inceperit esse Verbum: nec si Deus factus est humanatum Verbum, sequitur quòd factus sit Verbum: sicut de aliquo dicitur, Hodie iste cœpit esse bonus homo, vel factus est bonus homo: nec tamen hodie cœpit esse homo, vel factus est homo.

Quo sensu secundum illos dicatur prædestinatus Christus.

L

Secundum istos dicitur Christus secundum quod homo, prædestinatus esse Filius Dei: quia est prædestinatum à Deo ab æterno, & in tempore collatum est ei per gratiam, vt ipse ens homo sit Filius Dei: hoc enim non semper habuit, sed in tempore per gratiam accepit. Quod videtur Aug. notasse in lib. ad Prosperum & Hilarium, dicens, Prædestinatus est Iesus: vt qui futurus erat secundum carnem filius Dauid, esset in virtute Filius Dei. Hi etiam cum dicitur Christus minor Patre secundum quod homo, secundum habitum hoc intelligunt dictum, id est, inquantum habet sibi hominem vnitum. Vnde Augustin. in lib. 1. de Trinitate. Deus Filius Deo Patri natura est æqualis, habitu minor. In forma enim serui minor est Patre. In forma Dei æqualis est Patri: & quia secundum habitum accipienda est incarnationis ratio, ideo Deum humanatum non hominem deificatum dici tradunt.

Alias de prædest. sanctorum. c. 15.

Cap. 7.

Vnde Ioannes Damaſcenus,Non hominem deificatum dicimus: ſed Deum hominem factum.

ARTICVLVS VI.

An verum ſit humanam naturam in Chriſto degenerare in accidens?

DEinde quæritur de tertia opinione quæ error eſt, quæ tangitur *ibi* [In hac igitur] Quidam enim,qui volunt eſſe de iſta opinione, non dicunt quidem,quòd accepit humanam naturam vt habitum : ſed tamen dicunt, quòd in Chriſto degenerat in accidens : & hoc ſic probatur. Accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem : humana autem natura adeſt & abeſt Filio Dei,qui non minus eſt Filius Dei : ergo humana natura Filio Dei eſt accidens.

2 Item, Accidens eſt quod prædicatur denominatiue,& non ſubſtantia : non enim Sortes dicitur humanatus, ſed dicitur homo : ſed dicitur albatus,ſi albedo ſignificatur ineſſe ſibi vt in termino motus ad albedinem : cum igitur hic Chriſtus dicitur humanatus, videtur quòd humana natura inſit per accidens.

4 Item, Accidens eſt quod aduenit naturæ iam completæ : ſed humana natura aduenit Filio Dei iam completo in natura & perſona:ergo humana natura in ipſo eſt accidens.

4 Item,Accidens vni tum alicui, non variat ipſum à natura propria : humana natura aduenies Filio Dei,non eum variauit : ergo eſt accidens,vel degenerat in accidens.

Sed contra. SED CONTRA : Dicit Philoſophus,Quod in ſe eſt ſubſtantia, nulli eſt accidens: ſed humana natura in ſe eſt ſubſtantia : ergo nulli eſt accidens.

2 Item, Accidens aut eſt ſpeciei,aut indiuidui : ſpeciei, vt propria paſſio : indiuidui autem aut comparatur ad ſubiectum vt ſubiectum tantum,aut ad ſubiectum vt ad cauſam. Si igitur humana natura degenerat in accidens,erit accidens vno iſtorum modorum. Non primo modo : quia ſic conuerteretur humana natura cum Filio Dei ſemper & vbique,quod falſum eſt. Nec ſecundo modo : quia Filius non eſt ſubiectum humanæ naturæ. Vnde ſi natura humana eſſet in perſona diuina, tunc perſona diuina eſſet humana natura,quod falſum eſt.Nec tertio modo : quia Filius Dei non dicit cauſam humanæ naturæ.

Solutio. SOLVTIO.Vltimis rationibus eſt conſentiendum , quòd humana natura nullo modo eſt accidens,nec degenerat in accidens : nec antiqui dixerunt , quòd degenerat in accidens, ſed quod vergit in accidens : & nouelli vergi mutauerunt in degenerat,cum illa valde diuerſa ſint. Videtur enim vergere in accidens propter conuenientiam cum accidentis proprietate quadam, non propter accidentis naturam, ſcilicet quod poteſt abeſſe Filio Dei ſine diminutione perſonæ,& aduenit ei ſine augmento:quia bonitas naturæ humanæ nihil adiicit diuinæ perſonæ, ſicut nec punctus lineæ vel quantitati: ſed abſit quod degeneret,quia potius generoſa fit.

AD PRIMVM ergo dicendum , quòd hoc facit communicare in quadam accidentis proprietate, & non accidentis eſſe ſecundum naturam. Eo modo dicendum eſt ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, cum dicitur Deus humanatus,quòd in modo prædicationis non intelligitur , quòd ſit habitus accidentalis ſecundum naturam, ſed ſecundum proprietatem quæ dicta eſt. Per hæc etiam patet ſolutio ad vltimum.

Quod non debet dici homo dominicus.

M ET licet dicatur homo Deus, non tamen congrue dicitur homo dominicus. Vnde Auguſtinus in lib.retractationum. Non video vtrum recte dicatur homo dominicus, qui eſt mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus,cum ſit vtique dominus : & hoc quidem vt dicerem, apud quoſdam legi Catholicos tractatores.Sed vbicunque hoc dixi,dixiſſe me nollem. Poſtea quippe vidi non eſſe dicendum, quamuis nonnulla poſſet idem ratione defendi. Secundum iſtos etiam dicitur perſona filij in duabus & ex duabus exiſtere naturis,ſecundum adhærentiam vel inhærentiam. Altera enim inhæret ei,altera ineſt.

Lib. 1. c. 19. 1 Tim. 2

Quod prædicta non ſufficiunt ad cognoſcendam hanc quæſtionem.

N SAtis diligenter iuxta diuerſorum ſententiam ſupra poſitam abſque aſſertione & præiudicio tractauimus quæſtionem. Verumtamen nolo in tanta re tamque ad cognoſcendum difficili, putare lectorem iſtam ſibi noſtram debere ſufficere diſputationem. Sed legat & alia forte melius conſiderata atque tractata : & ea quæ hic mouere poſſunt, vigilantiore atque

intelli

intelligentiore, si potest, mente discutiat: hoc firmiter tenens, quòd Deus hominem assumpsit, homo in Deum transiuit, non naturæ versibilitate, sed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam substantiam assumendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deum: quia mutatio vel versibilitas naturæ diminutionem & abolitionem substantiæ facit.

ARTICVLVS VII.

An Christus congruè dicatur homo dominicus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non tamen congrue dicitur homo dominicus] Contrarium enim videtur quod 1. Reg. 2. super illud, Cognouit Elcana, dicit Gloss. Quis hic nisi homo dominicus, Dominus scilicet Iesus Christus.

2 Item, Augustinus in sermone Domini in monte. Nulli licet ignorare regnum Dei, cum eius vnigenitus non solum intelligibiliter, sed etiam sensibiliter & visibiliter in homine dominico de cœlo venerit.

3 Item, Cassianus in sexto contra Nestorium. Quamuis ergo cum ipsa confessione nostra ante Virginis partum atque conceptum dominicus homo non fuerit Christus: tamen qui à te solitarius dicitur, homo Deus in Scripturis sacris sine exordio prædicatur: & tanta hominis ac Dei vnitas legitur, vt & homo Deo semper antea coæternus, & postea homini Deus compassus esse videatur.

4 Præterea, Damascenus sæpe dicit hominem deificatum: ergo & potest dici homo dominicus.

Si forte dicatur, quòd dominicus nomen possessiuum est, & ita signat rem nominis cui adiungitur esse possessam. Contra: Formam seruilem accepit Christus, & seruus Domini dicitur Isa. 52. Ecce intelligit seruus meus.

SOLVTIO. Non debet dici homo dominicus: sed debet dici, quod Christus homo dicit personam: & illa non fuit vnquam serua, licet seruilem accepit naturam. Quod autem ipse dicitur seruus, non conuenit ei gratia personæ simpliciter, sed gratia naturæ quæ est in persona: & ideo quia dominicum sonat seruilem esse personam Christi, ideo retractat Augustinus. Dicitur tamen dominius quandoque non possessiuum, sed pro habente dominium, vt logicus qui habet logicam: & sic quidam dicunt eum dominicum, sed non debet extendi, quia magis proprie sonat personam seruilem. *Solutio.*

DISTINCTIO VIII.

An diuina natura debeat dici nata de virgine?

POST prædicta inquiri debet, Vtrum de natura diuina concedendum sit, quod de Virgine sit nata, sicut dicitur in Virgine incarnata? Et videtur vtique non debere dici nata de Virgine: cum non sit nata de patre. Quæ enim res non est de patre genita, non dicitur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate, quæ illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen posse probari, quod sit nata de Virgine: quia si hoc est nasci Deum de Virgine, scilicet hominem assumere in vtero Virginis: cum natura diuina superius dicta sit hominem assumpsisse, videtur debere dici nata. De hoc Augustinus in libro de fide ad Petrum sic ait, Natura æterna atque diuina non posset temporaliter concipi & nasci ex natura humana, nisi secundum susceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est Deus æternus veraciter secundum tempus conceptus & natus ex Virgine. Ista auctoritate videtur insinuari, quòd natura diuina sit nata & concepta de Virgine. Sed si diligenter notentur verba, potius de persona agi intelligitur: quæ sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

A Qualiter per vnionem diuersarum naturarum in Christo fiat communicatio idiomatum & proprietatis respicientis naturam.

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc inquiri debet,&c.] Hic incipit pars illa quæ est de conuenientibus coniuncto ex vnitate & vnibili. Sunt autem tria secundum Dionysium in omni perfecto vno consideranda, scilicet substantia, virtus,& operatio : & vocatur substantia compositum siue persona,virtus autem potentia naturalis ad actum vel passionem, operatio autem opus quod est hypostasis constitutæ & perfectæ secundum virtutem quæ inest ei. Et ideo etiam proprietates Christi vniti sunt triplices. Aut enim sunt vniti secundum quod vnitum est: & de illis agitur in prima parte.Aut sunt Christi secundum potentiam vel virtutem sumptam ex parte animæ vel corporis : & de illis agitur in parte secunda,quę incipit distin. 13.*ibi* [Præterea sciendum est Christum secundum hominem ab ipsa conceptione] Et quod hoc verum sit, patet : quia ibi agit de sapientia & gratia Christi, quæ insunt secundum potentiam sumptam in anima : & in 15. agit de defectibus nostris assumptis, qui insunt secundum impotentiam sumptam ex parte corporis. Aut sunt etiam proprietates secundum opera sumptæ : & de his agit in distin. 18. quæ incipit *ibi* [De merito Christi etiam non est prætereundum] Et quòd hoc etiam verum sit, patet : quia omnia quæ ponuntur ibi , sunt de merito, de mediatione , & redemptione , & de morte quæ fuit opus præcellentissimæ fortitudinis : & ideo in illa finitur tractatus de incarnatione.

De proprietatibus igitur Christi hominis inquantum est Deus & homo , habetur in prima parte:& diuiditur in duas partes. Quædam enim proprietates insunt ei in esse:quædam autem non insunt ei , nisi secundum posse per intellectum, sicut est posse assumere alium, posse assumere in sexu muliebri. De his ergo quæ primo modo insunt , agit in primis quatuor distinctionibus , & etiam in primo cap. quintæ distinctionis quæ est 12. De his vero quæ secundo modo insunt , agit in alia parte duodecimæ distin. *ibi* [Solet autem quæri,Vtrum alium hominem] proprietates quæ insunt in esse , causantur à principiis essentialibus Christi. Illa autem aut sunt extrinseca, sicut patet & mater:aut intrinseca , vt vtraque natura. Et ideo prior diuiditur in tres partes, in quarum prima agitur de proprietatibus consequentibus Christum vnitum secundum comparationem ad principium à quo sicut per generationem , sicut est nasci , vel bis nasci : & de istis agitur in ista distin.8.Aut causantur à diuina natura , sicut est honor,& adoratio , & huiusmodi : & de istis agit in distin. 9. *ibi* [Præterea inuestigare oportet] Aut consequuntur ipsum ex humana natura : & de illis est dicendum decima & vndecima distin. & in primo cap. duodecimæ. Hæc autem pars incipit *ibi*[Solet etiam à quibusdam quæri] In ista autem distin. quæ præsentis est lectionis , sunt duo capitula , scilicet vtrum debeat dici diuinitas nata & concepta ? Et vtrum debeat dici Christus bis natus *ibi* [Quæri etiam solet.

ARTICVLVS PRIMVS.

An diuina natura sit nata & concepta, & vtrum natura humana sit nata , & an possit dici,quòd diuina natura vel humana sit nata per consequens ?

INcidit autem hic dubium circa principium primi cap.vbi dicit [Videtur vtique non dici debere de diuina natura,quòd nata sit de Virgine] Et multiplicatur quæstio, vt primo quæratur , Si diuina natura est nata & concepta ? Secundo,Si humana natura est in ipso nata?Tertio, Si diuina vel humana etsi non primo,tamen per consequens debet dici nata vel concepta ?

Ad primum horum proceditur sic : Hæc conceditur, diuina natura est incarnata : sed nihil est incarnatum,nisi quod prius carne in vtero Virginis est conceptum : ergo concedi debet diuina natura esse concepta : nihil autem concipitur nisi quod nascitur,si natura non patiatur impedimentum ; ergo debet concedi , quòd diuina natura est nata.

2 Item, Hilarius in lib. de Trin. Nihil nisi natum habet Filius : cum ergo hoc sit verum de æterna generatione,potest etiam dici de temporali : quia non in parte est natus de Virgine,& in parte non,sed totus.

3 Item, Aliter enim Theotocos mater eius non diceretur : ergo debet concedi quod nata sit diuina essentia in ipso.

4 Item , In Filio Dei secundum intellectum non sunt nisi duo, scilicet essentia, & proprietas, licet illa duo in ipso sunt vnum. Aut igitur incarnatus est ratione essentiæ , aut ratione proprietatis, aut ratione vtriusque. Non ratione proprietatis tantum : quia hoc esset ridiculum, quòd proprietas illa esset nata. Similiter non ratione essentiæ tantum : quia sic Pater esset natus.Ergo ratione vtriusque est natus : ergo diuina essentia nata est.

5 Item, In inferioribus videmus,quòd cum aliquis nascitur, omne quod in ipso est , nascitur cum ipso:ergo multò magis erit hoc in superioribus, in quibus est maior simplicitas : cum igitur essentia sit in ipso,essentia videtur esse nata.

6 Item,In inferioribus quæcunque in recto prædicantur de nato, dicuntur nata , sicut & natus: vt,hic est natus , & hic est Petrus, & Petrus natus dicitur. Ergo & in superioribus quæcunque in recto prædicantur de Filio Dei , si Filius Dei dicitur natus , & ipsa dicentur nata: sed Filius Dei est diuina essentia : ergo ipsa dicitur nata.

VLTERIVS quæritur de secundo articulo quæstionis , Vtrum humana natura debeat dici nata ? Videtur quod sic:quia natura humana incepit:& omne quod incepit,aut incepit per creationem , vel generationem : sed humana natura non incepit per creationem : ergo per generationem : ergo ipsa est nata vel genita. *Quæstiuncula 3.*

2 Præterea , Nihil est genitum temporali generatione,nisi quod cœpit in tempore : persona Christi non cœpit in tempore, vt iam probatum est sæpius : ergo persona Christi non est

nata

nata in tempore : cum igitur aliquid natum sit de Beata Virgine, videtur quòd oporteat naturam humanam esse natam.

3 Item, Hoc est natum de Virgine; quod Spiritus sancti operatione est factum: sed hoc est natura humana, non enim Spiritus sanctus fecit personam Christi : ergo humana natura est nata.

Sed contra. SED CONTRA vtramque partem quæstionis sic obiicitur : Nihil generatur nisi ens completum in natura illa : ens autem completum est suppositum : ergo quod generatur, est suppositum.

2 Item, Philosophus in 7. primæ philosophiæ probat, quòd non generatur materia, neque forma, sed totum compositum : cum igitur & materia & forma sunt compositum naturæ, naturæ non erit generari, nec nasci.

3 Item, Non generatur nisi in quo generatio terminatur : generatio autem non terminatur nisi ad suppositum : non ergo naturæ proprie est generari, vel nasci.

Quæstiuncula 3. VLTERIVS quæritur de tertio quæstionis articulo, scilicet vtrum possit concedi de diuina natura, quòd ipsa sit nata per consequens ? videtur, quòd sic : quia si dicam, hic generat hunc per se, & hic est homo : possum vlterius inferre, ergo per consequens generat hominem : & homo est animal, & per consequens generat animal, & sic de aliis. Cum igitur homo & animal dicant naturam hominis, videtur, quòd natura habeat generari & nasci per consequens : ergo similiter de Filio Dei, hic generat hunc : & hic est natura diuina : ergo videtur, quòd per consequens generat naturam diuinam.

2 Præterea, Licet pes & manus & corpus non nascantur per se : tamen possumus conuenienter dicere, quod nascuntur in isto nato, & sic ipsorum aliqua est natiuitas : ergo à simili licet natura diuina non nascatur, videtur tamen, quòd possumus dicere, quòd nascatur in Christo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd essentia diuina nullo modo debet dici nata. Sicut enim dicitur in litera, nihil debet dici natum in tempore, quod non est natum in æternitate, ne nomen filiationis ad aliud transeat, sicut in superioribus in prima & quarta distinctione est habitum. Et etiam ideo quia in nulla natura ita est, quòd natura nascatur : sed nascitur hypostasis, siue substantia composita, sicut probatum est bene in obiectionibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum quidem est, quòd hæc conceditur, quòd diuina natura est incarnata, sub hoc sensu, quòd diuina natura est carni sociata in eadem persona, scilicet non sibi & in se secundum quod natura assumpsit carnem, sed assumpsit sibi in persona: vnde cum natiuitas sit eius quod in se & per se est incarnatum, diuina natura non erit propter hoc nata.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil est incarnatum, nisi quod prius erat conceptum, sicut iam patet : quia non concipitur, nisi quod per se secundum rationem intelligendi vnitur carni : & sic non est incarnata diuina natura.

AD ALIVD dicendum, quòd Hilarius loquitur de æterna generatione : & sensus est, Nihil nisi natum quod nascendo accepit. Sed hoc non potest dici de temporali : quia nascendo temporaliter, non accepit diuinam naturam : & ideo etiam hæc non est vera, quòd sit nata, sic quòd temporaliter accepta.

AD HOC quod obiicitur, quòd secundum hoc non diceretur theotocos sancta Virgo : dicendum, quòd non sequitur : quia licet diuina natura non sit nata, tamen Filius Dei & Deus est natus de ipsa. Et si obiicitur, quod Deus est nomen substantiæ & naturæ : & si Deus natus est, diuina natura nata est. Responsio, quòd licet ly Deus sit nomen substantiæ : tamen per actum notionalem sicut est nasci temporaliter & æterne, quia vtrumque supposito conuenit, trahitur ad supponendum pro persona : & ideo tunc non sequitur, quòd natura diuina est nata. Si autem quæritur probatio, quòd nasci temporaliter sit notionale, reuocetur ad memoriam quod supra dictum est de incarnatione, vbi ostensum est, quòd generatio æterna secundum intellectum clauditur in temporali.

AD ALIVD dicendum, quòd in Filio Dei est essentia, & est proprietas, & est persona : & hæc non habent numerum : quia essentia est persona, & proprietas : vnde sicut dicimus, quòd essentiæ non est nasci, ita etiam dicimus, quòd proprietatis non est nasci, sed personæ quæ secundum intellectum media est inter essentiam & proprietatem, & dicit hypostasim in se perfectam & subsistentem : licet enim in diuinis propter omnimodam simplicitatem non differat essentia à persona & proprietate, non tamen supposito vno supponitur alterum, nec quicquid attribuitur vni attribuitur alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd in inferioribus non potest dici, quòd omne quod est in aliquo nascatur : proprie enim etiam non dicitur, quòd totum nascitur in ipso : sed proprie dicitur, quòd ipse nascitur in toto illo quod est in ipso. Vnde illa ratio aut ex falsis, aut ex propriis procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd in inferioribus licet omnia dicantur nata, quæ prædicantur in recto : non tamen omnia dicuntur per se nata, sed quædam per accidens, quædam autem per consequens : de quibusdam autem dicitur, quòd ipse natus est in illis, verbi gratia, hypostasis huius per se : id quod subiecto vnum est, per accidens, vt albus, longus, & huiusmodi : id autem quod est secunda substantia cui substat suppositum vel proprietas vel speciei vel generis, dicetur natum per consequens : quia dicit Philosophus, quòd animal vniuersale aut nihil est aut posterius est. Vnde hic natus, & hic est homo, per consequens natus homo est : & homo est animal, per consequens est natum animal, & per consequens disciplinæ susceptibile propter proprietatem speciei, per consequens viuum vel vitale propter generis proprietatem : & sic de aliis. Sed non sic est in Christo duabus rationibus. Vna est : quia etsi diuina natura prædicetur de Filio Dei, hoc non contingit ex ratione personæ, quia persona est : nec ratione naturæ, quia natura est : sed aliunde, scilicet ex omnimoda simplicitate. Vnde natura non est posterius personæ, sed idem sub alio modo significandi. Secunda est magis ad propositum : quia scilicet in istis totum accipitur per generationem aliquo modo, sed sic non est in Christo : naturam enim diuinam non

accepit per generationem temporalem, vt ante diximus.

Ad quæstiunculam 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum humana natura debeat dici nata? Dicendum, quòd secundum intellectum naturæ qui positus est supra in litera, scilicet quod humana natura sit corpus & anima, non debet concedi: quia in nulla natura hoc verum est, sicut bene probant obiectiones. Si autem humana natura diceretur vniuersale speciei vel generis, posset dici quòd natura occulte operetur in his, & esset nata per consequens, siue per posterius.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd hæc est falsa, Hoc est natum de Virgine quod Spiritus sancti operatione est factum: quia persona nata est de Virgine, & tamen persona operatione Spiritus sancti non est facta. Vnde illa ratio procedit ex falsis propositionibus.

Ad quæstiunculam 3. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum possit dici, quòd natura diuina est nata per consequens? Dicendum, quòd non illis duabus rationibus quæ supra sunt positæ: & non est simile in generatione inferiori, vt patet ex dictis. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd non est vera, Hic pes nascitur in isto, nisi valde improprie: sed sic dicendum est, Iste nascitur habens pedem & manum: si tamen improprie concedatur, non erit simile de diuina natura: quia non per generationem temporalem accipitur, sicut pes, vel manus.

ARTICVLVS II.

An in Christo sit tantum vna filiatio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate quæ illud non tenet in diuinitate] Ex hoc enim accipi videtur, quòd vna sola filiatio sit, quod etiam multis rationibus sic probatur: In diuinis hypostasibus nulla est proprietas distinguens nisi relatio originis: ergo nulla est proprietas personalis nisi illa: sed ab vna proprietate personali dicitur persona vna: cum igitur proprietas hæc in persona Filij sit filiatio Filij, cum vna persona vnam solam habebit filiationem.

2 Item, Ponamus aliquem generari actiue à patre sicut multi faciunt, & eundem generari à matre: ex hoc quod iste aliter generatur à patre, & aliter à matre non fiunt in eo diuersæ filiationes: sed vna filiatione respectum ponit ad patrem vt ad generans actiue, & eundem ad matrem ponit respectum secundum generationem passiuam: ergo à simili Filius diuerso modo genitus à Patre æternaliter, & à matre temporaliter non habebit diuersas filiationes.

3 Item, Ponamus vnum habere decem filios, vna paternitate refertur ad omnes secundum diuersum respectum comparatos ad hunc: ergo diuersus actus generationis non causat diuersitatem originis.

4 Præterea, In omni natura simile non potest inueniri, quòd aliquid secundum eandem partem etiam à diuersis causis duas habeat proprietates eiusdem speciei: non enim duæ albedines insunt eidem secundum idem, nec duæ nigredines etiam à diuersis causis inductæ, & similiter in anima non insunt duæ scientiæ eiusdem rationis in eodem, nec duæ species hominis ad intelligendum hominem, & sic est in omnibus: ergo etiam impossibile est intelligere, qualiter hoc possit esse verum.

5 Si forte dicatur, quòd alterius rationis est filiatio humana, & alterius rationis filiatio diuina: & ideo sunt duæ in eodem filiationes. Contra: Filiatio est constituens filium: & quicquid alterius rationis est in abstracto, est etiam alterius in concreto. Ista propositio non habet instantiam. Ergo si filiatio est alterius rationis, alterius rationis est filius: sed filius vnius rationis, & filius alterius rationis sunt duo filij: ergo Christus est duo filij, quod hæresis est.

6 Item, Aut est sic alterius rationis, quòd sit æquiuocum illi, vel quod sit per prius & posterius dictum. Si æquiuocum: sequitur necessario, quòd Christus sit alia & alia ratione filius. Si autem per prius & posterius dictum: cum non possit prius & posterius esse pariter aliquid commune, & quod nihil est commune Creatori & creaturæ, erit hoc modo filiatio quòd ista est filiatio imitando illam: ergo non recedit omnino à ratione eius: igitur duæ proprietates hoc modo similes sunt in eodem secundum idem, licet à diuersis causis: quia vero non contingit intelligi vel imaginari: ponamus enim sapientiam increatam & sapientiam creatam esse in eodem, adiectiue: non erit intelligibile, cum non recedant à ratione vna communitatis secundum proportionem ad vnum actum.

7 Præterea, Ponamus vnum magistrum hodie habere vnum discipulum & cras alium & ita successiue vsque ad mille, oportebit secundum hoc, quòd mille magistri generarentur in ipso, quod absurdum est.

8 Item, Filiatio est proprietas personæ secundum quod persona: persona autem est tantum vna, & vnius personæ vt persona, vna est proprietas constitutiua tantũ: ergo cum filius sit vna persona, filius non habebit nisi vnã filiationem.

Sed contra. SED CONTRA: Generatio est causa relationis: sed in Christo non est vna generatio: ergo nec vna filiatio.

2 Præterea, Filiatio est qua Filius refertur ad aliud: sed æterna filiatione refertur ad Patrem, & non ad matrem: ergo erit alia relatio ad matrem: ergo alia filiatio.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd non est nisi vna filiatio Christi Filij Dei: quia non est intelligibile, qualiter istæ duæ proprietates eiusdem rationis determinarent vnam hypostasim: vnde concedo priores rationes.

AD ID quod contra obiicitur, quòd generatio est causa relationis: dicendum, quòd hoc verum est nisi sit relatio eiusdem rationis quam causare habet: si enim illa insit, non potest in duci super illam alia, sed diuersos respectus eiusdem inducit, scilicet quòd pater vel filius respectu alicuius sit pater, respectu cuius non fuit. Sicut si ponamus aliquem esse album: & adueniunt ei causæ inducentes albedinem, non inducent ei albedinem aliam, sed facient quòd eadem albedo alia de causa etiam habebatur quam prius habeatur.

AD

Ad aliud dicendum, quòd filiatio est proprietas causans respectum in relatiuo, & in eo quod est proprietas non respicit nisi cui inest, & & est vna: secundum id autem quod causat respectum, non respicit id in quo est sicut in subiecto, sed quærit determinari extra: & ideo in vna proprietate tot multiplicantur respectus, quot habet extra ad quæ refertur: & ideo non sequitur, quòd si aliquo respectu refertur ad patrem, & alio ad matrẽ, quòd sint diuersæ proprietates filiationũ in ipso. Nec est ista opinio noua, sed etiam scripta in scriptis aliorũ Magistrorum.

De gemina Christi natiuitate, qua bis natus est.

QVæri etiam solet, Vtrum debeat dici Christus bis genitus, vt dicitur Dei & hominis Filius? Ad quod dici potest Christum bis natum esse, duasque natiuitates habuisse. Vnde August. in libro de fide ad Petrum. Cap.2. Pater Deus de sua natura genuit Filium Deum sibi coæqualem & coæternum. Idem quoque vnigenitus Deus secundo natus est ex Patre semel, ex matre semel. Natus est enim de Patre Dei Verbum. Natus est de matre, Verbum caro factum. Vnus ergo atque idem Dei Filius natus est ante secula, & natus in seculo: & vtraque natiuitas vnius est Filij Dei: diuina scilicet, & humana. De hoc etiam Ioannes Damascenus ait, Duas ergo Lib. 3. c. 3. Christi natiuitates veneramur: vnam ex Patre ante secula, quæ est super causam & rationem & tempus & naturam: & vnam quæ in vltimis temporibus propter nos & secundum nos & super nos: propter nos, quia propter nostram salutem: secundum nos, quia natus est homo ex muliere, & tempore conceptionis, scilicet nouem mensium: super nos, quia non ex semine, sed ex Spiritu sancto & sancta Virgine supra legem conceptionis. Ex his manifeste apparet Christi duas esse natiuitates, eundemque bis natum fore.

ARTICVLVS III.

An Christus possit dici bis genitus, & quomodo debeat?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in cap. 2. [Quæri solet, Vtrum debeat dici Christus bis genitus] Videtur, quòd non. Nihil enim sic in actu existens, quòd ipsum nunquam est interruptum, facit numerum cum aliquo actu eiusdem rationis: sicut si vno cursu curram æternaliter, nunquam dicar bis cucurisse, etiamsi alio cum illo cursu possum currere: quia bis sonat interruptionem: sed vna generatio Filij est æterna: ergo non interrupta; ergo cum alia generatione numerum non facit.

2 Item, Quicunque actus non sunt eiusdem rationis, de eis non potest dici bis: vt si semel curram, & semel scribam, non potest dici, bis cucurri, vel bis scripsi: ergo cum similiter generatio æterna & temporalis, non sint eiusdem rationis, non potest dici bis genitus.

Solutio. Solvtio. Isidorus expresse dicit Christum esse bis natum, & Magister dicit hoc etiam: vnde hoc conceditur improprie, vt sit sensus, bis natus, id est, duas habeat natiuitates.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur generatio Filij æterna, non dicitur ideo æterna quòd nunquam consequitur finem, sed quia est tota simul stans & perfecta, nunquam in fieri, nunquam in factum esse: sed semper completa & perfecta, non interrupta, quia nihil interrumpitur nisi tempus & temporale: & generatio æterna licet non sit eiusdem rationis omnino cum temporali, non tamen est nullo modo communis, quia est ibi communitas proportionis: & sic inquantum completa & perfecta, connumeratur improprie temporali perfectę perfectione temporis: licet enim æternitas & tempus non vniuocentur in vno, tamen ordinantur ita, quod vnum sub alio, & tempus imitatur æternitatem inquantum potest.

Ad aliud dicendum, quòd generatio æterna & temporalis sunt eiusdem rationis per prius & posterius per analogiam, vt sæpe dictum est.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Christus est vnus Filius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnus ergo atque idem Dei Filius natus est, &c.] Hoc enim videtur esse falsum: quia diuersarum naturarum genere & specie, diuersa sunt indiuidua: sed diuina natura & humana sunt diuersæ naturæ specie & genere: ergo eorum diuersa sunt indiuidua, vt videtur.

2 Item, Diuersorum actuum in natura & esse, diuersi sunt termini: generatio diuina & humana sunt diuersi actus, & vterque in natura & esse, quia generatio secundum Philosophum est via in naturam: ergo habent diuersos terminos: sed terminus est ille qui nascitur: ergo diuersi sunt illi qui nascuntur: sed qui nascuntur, filij sunt: ergo diuersi sunt filij.

3 Item,

; Item, Diuersarum specierum & generum, diuersa sunt indiuidua : ergo etiam diuersarum naturarum rationalium specie & genere, diuersæ sunt personæ : quia persona est hypostasis indiuidua rationalis naturæ.

Solutio. SOLVTIO. Ex prædictis leue est illud soluere : quia probatum est supra quod Christus non est nisi vnum : & ideo non est nisi vnus filius.

DICENDVM ergo ad primum & ad vltimum, quæ fere idem sunt, quòd hoc verum est de naturis, quarum neutra alteri communicabilis est, vel communicat. Si autem vna communicat, & altera non : illa quæ communicat, non erit indiuiduum habens : quia non est in se indiuisum & diuisum ab alio : sicut anima est substantia spiritualis rationalis, & corpus substantia corporalis : & tamen nec corpus habet indiuiduum, nec anima personam : quia communicant inuicem : communicare enim alij per vnionem tollit potentiam habendi personalitatem vel personam.

AD ALIVD dicendum, quòd generatio in diuinis non dicit actum aliquem, qui vt fieri terminetur ad filium productum: quia secundum hoc esset successiua, & filius ante fuisset in potentia, & postea in actu, & non esset æternus: & ideo illa non tenet nisi in humanis. Si autem in hoc non fit vis, dicendum quòd tunc generatio humana est eiusdem cuius est diuina, vt patet per supra dicta : sed non secundum idem : quia generatio æterna eius est secundum naturam diuinam, temporalis autem secundum humanam. Si autem obiicitur, quòd ex hoc humana natura multum videtur perdere quòd communicabilis est : quia perdit potentiam constituendi personam. Dicendum, quòd nihil amittit: quinimo nobilitatur ex hoc quod nobiliori modo habet suppositum & personam Filij Dei.

DISTINCTIO IX.

De adoratione humanitatis Christi ; an eadem sit adoratio humanitati & deitati exhibenda?

A Vtrum caro Christi sit adoranda adoratione latriæ, quod est proprietas diuinæ naturæ.

PRÆTEREA inuestigari oportet, Vtrum caro Christi & anima vna eademque cum Verbo debeat adoratione adorari, illa scilicet quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur seruitus siue cultus soli Creatori debitus : cum anima Christi vel caro creatura tantum sit, creaturæ exhibetur quod soli Creatori debetur, quod facienti in idololatriam deputatur. Ideo quibusdam videtur non illa adoratione quæ latria est, carnem Christi vel animam esse adorandam, sed illa quæ est dulia, cuius duas species vel modos esse dicunt. Est enim cuiusdam modi dulia quæ creaturæ cuilibet exhiberi potest : & est quædam soli humanitati Christi exhibenda, non alij creaturæ : quia Christi humanitas super omnem creaturam est veneranda & diligenda. Non tamen adeo vt cultus diuinitati debitus, ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & sacrificij exhibitione atque reuerentia consistit : qui Latinè dicitur pietas, Græcè autem theosebia, id est, Dei cultus, vel eusebia, id est, bonus cultus.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA inuestigari oportet] Hic agit de proprietatibus vniti causatis à natura diuina, quæ sunt honor, & debitum adorationis, & huiusmodi. Diuiditur autem in partes duas, in quarum prima tangit opinionem quorundam dicentium carnem Christi adorandam esse dulia, & non latria. In secunda tangit eorum opinionem, qui è contraria dicunt latria, non dulia *ibi* [Aliis autem placet Christi humanitatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit latria?

INcidunt autem hic quatuor dubia ante literam, scilicet quid sit latria, an sit virtus? Et si est virtus, cuius principalium virtutum est species? Et quarto, cui debeatur. Hic autem in litera habetur diffinitio latriæ hæc, Latria est seruitus vel cultus soli Deo Creatori exhibitus. Et hæc diffinitio trahitur ab Augustino in 1. de Trinit. cap. 6. Maxime illo loco satis claret, quòd Spiritus sanctus non sit creatura, vbi iubemur seruire non creaturæ sed Creatori, Non eo modo quo iube

iubemur per charitatem seruire inuicem, quod est Græcè δουλεύειν, sed eo modo quo tantum Deo seruitur, quod est Græce λατρεύειν. Vnde idololatræ dicuntur qui simulacris eam seruitutem exhibent, quæ debetur soli Deo. Ex hoc verbo Augustini prædicta probatur diffinitio.

Sed contra. SED CONTRA diffinitionem sic obiicitur: Seruitus siue cultus habitum animæ non nominat: cum ergo latria habitus animi sit: & hoc supponatur, quia infra probabitur esse virtus: videtur, quòd diffinitio sit mala, eo quod habitus in genere actus ponitur.

2 Item, Seruitus respicit dominum: sed domino debetur obedientia quasi præcipienti: ergo videtur, quòd seruitus proprie non sit latriæ actus.

3 Præterea, Cultus in multis est in exterioribus, vt prostratione, genuflexione, & huiusmodi, qui corporales actus sunt: ergo videtur, quòd on proprie dicat actum virtutis, quia actus virtutis est in voluntate.

4 Item, Creator non dicit rationem finis in cultu: quia etiam colitur vt Deus, & vt Dominus, & vt Creator, & vt Glorificator: quare ergo specialiter ponitur Creator in diffinitione latriæ?

5 Item, Credere est seruitus soli Deo debita, & similiter diligere propter se & super omnia: ergo videtur, quòd fides sit latria, & charitas: & idem potest argui de actu spei: cum igitur ista diffinitio tot conueniat, non conuertitur cum diffinito: ergo non est bona.

6 Item, Apostolus 1. Corinth. 10. Siue manducatis siue bibitis, omnia in gloriam Domini facite. Ergo videtur, quòd in omnibus operibus exhibeamus seruitutem soli Deo debitam, & ita quòd quodlibet opus erit opus latriæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd latria diffinitur hic per generalem actum, qui tamen per rationem subintellectam ex obiecto appropriari potest, scilicet vt sit seruitus siue cultus creatori inquantum Deus est debitus ex reuerentia siue honore sibi proprio. Proprie enim reuerentia siue honor debentur Creatori, quæ non debentur alicui creato.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non est inconueniens, quòd virtus diffiniatur per actum: quia sicut ex actibus potentias, ita etiam ex actibus habitus cognoscimus: & illa diffinitio tunc non ponit latriam in genere actus, eo quod non est essentialis nec formalis diffinitio, sed manifestat habitum per actum & obiectum.

AD ALIVD dicendum, quòd seruitus dicitur hic obsequium, non subiectio, sicut est seruitus sumpta à conditione serui: sicut etiam patuit in auctoritate August. quod iubemur ex charitate seruire inuicem, id est, obsequi.

AD ALIVD dicendum, quòd cultus in multis actibus est materialis, sed vnus est formalis, scilicet exhibitio cultus in testimonium honoris debiti Creatori: quia ipse Deus est, vel Creator. Illa enim ratio in omnibus materialibus actibus vna est, & vnit omnes.

AD ALIVD dicendum, quòd Creator in suo nomine dicit distinctionem ad creaturam, quod non facit Deus, vel Dominus: quia creaturæ aliquo modo dicuntur dij vel domini. Et quia iste cultus datur Deo secundum quod distinguitur ab omni creato: ideo obiectum latriæ magis exprimitur proprie per Creatorem, quam per aliud nomen. Et bene concedo, quòd non debetur Creatori huius nominis ratione: sed potius ei qui est Creator in hoc quod Creator est distinctus in honore & reuerentia ab omni creato.

AD ALIVD dicendum, quòd credere, diligere, sperare, dicunt actus qui materiales possunt esse in actu istius virtutis, scilicet si credat vel diligat intentione profitendi se in hoc colere Deum in testimonium honoris sibi debiti: sed tamen credere, diligere, sperare nominant actus fidei & charitatis & spei: & sic de aliis. Vnde credere de ratione sua non respicit obsequium cultus, sed potius consensum primæ veritatis. Similiter charitas primæ bonitatis respicit rationem, & sic de aliis. Et tunc distant ab actu latriæ: non est enim inconueniens, quod vnus actus non proprius, sed communis, diuersis informatus differentiis, sit diuersarum virtutum.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est ad gloriam Domini facere, & aliud ad cultum Dei referre: quia primum respicit rectitudinem intentionis tantum, secundum autem rectitudinem cultus & honoris debiti exhibiti.

ARTICVLVS II.

An latria sit virtus?

SEcundo quæritur, An sit virtus? Et videtur, quòd non. Virtus enim est habitus voluntarius in medietate consistens, quoad nos determinata à ratione, & vt sapiens determinabit. Latria autem non habet huiusmodi medium: quia Deus non potest nimis coli. Ergo latria non est virtus. Si dicis, quòd est virtus theologica quæ non habet medium huiusmodi. Contra: Theologicæ virtutes non sunt nisi tres: & ideo assignatæ sunt eis species, sicut aliis: ergo si esset virtus theologica, esset fides, spes, vel charitas; nulla autem istarum est: ergo non est virtus.

Sed contra. SED CONTRA: Nullus actus est meritorius nisi actus virtutis: actus latriæ est actus meritorius, si exhibens latriam sit in gratia: ergo latria est virtus,

2 Item, Nihil præcipitur nisi virtutis opus: actus autem latriæ præcipitur Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ergo latria est virtus.

3 Item, Circa omne difficile & bonum in voluntate consistens habetur virtus & ars: sed exhibitio cultus inquantum huiusmodi, est difficile quoddam & bonum: ergo circa hoc est virtus: & circa hoc est latria: ergo latria est virtus.

Solutio. SOLVTIO. Concedendum est, quia latria est virtus; & soluendum ad rationem primam quæ est contra hoc, quòd iste habitus est in medietate consistens. Sed secundum Philosophum non omnes virtutes habent vnius rationis medium: non enim habent omnes medium materiæ virtutis inter multum & parum, vt dicit in ethic. 5. Aristot. sed habent quoddam medium, quod est ratio recta: sicut illæ quæ sunt in ratione, vt prudentia, & iustitia cum suis partibus: & hoc

est

est medium ad quod dirigitur opus, & tale medium habet virtus ista. Bene enim concedo, quòd Deus nimis non potest coli. Sunt tamen quidam qui dicunt, quòd omnis virtus politica habet medium inter multum & parum : & illi dicunt, quòd Deus nimis potest coli, & nimis parum. Sed hoc non secundum Philosophum in ethica noua.

Ad aliud dicendum, quòd bene concedo, quòd non est theologica virtus, nec aliqua pars alicuius theologicæ virtutis.

Tamen etiam argumenta in contrarium adducta, licet verum concludant, & sint Magistrorum. Non sunt tamen ex propriis Ethicæ : quia hoc meo iudicio non est verum, quòd nullus actus sit meritorius, nisi actus virtutis : quia proprie actus virtutis dicitur qui similis est virtuti, & ex hoc generaretur & perficeretur ab assuetudine, sicut aggredi ardua, & subire voluntarie terribilia, sunt fortitudinis : & continere à delectabilibus innatis, & venereis, & gustabilibus est temperantiæ : & huiusmodi. Et præter hoc ire ad Ecclesiam, vel sedere, vel stare, non sunt actus alicuius virtutis : & meritorie possunt fieri. Sed Magistri qui inducunt istam propositionem, accipiunt virtutis actum generaliter : quia scilicet elicitur ab aliqua virtute, quocunque modo, & præcipue à charitate quæ est quasi motor vniuersalis in omnibus bonis operibus. Eadem dico de illa, quòd nihil præcipitur nisi virtutis actus, non est vera, nisi intelligatur de actu reducibili ad virtutem quocunque modo. Præcipiebatur enim Adæ, quod non comederet de ligno quod erat in paradiso, & non erat secundum se alicuius opus virtutis.

ARTICVLVS III.

Latria cuius principalium virtutum sit sit species ?

Tertio quæritur, cuius principalium virtutum est species ? Et videtur, quòd fidei : quia fides determinat Deum & remuneratorem colendum. Dicit enim Apostolus ad Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se sit remunerator.

Item, Videtur, quòd prudentiæ : quia prudentia inuenit colendum.

Sed videtvr, sicut omnes dicunt, quod sit iustitiæ. Cum enim dicitur cultus Deo debitus, in nomine debiti ratio iustitiæ determinatur : ergo latria est iustitiæ species.

2 Item, Iustitia ordinat ad superiorem : latria autem Deo superiori inquantum superior est, exhibetur : ergo pertinet ad iustitiam.

Sed contra. Sed contra : Iustitia reddit debitum, quia debitum : cultus autem ex liberalitate impenditur, quia aliter non esset meritorius : ergo videtur, quod non sit debitus : ergo non ordinatur sub iustitia.

Solutio. Solvtio. Dicendum cum Tullio, quòd est pars iustitiæ, & cadit in partem iustitiæ quæ est religio : ita enim dicit Tullius in fine primæ rhetoricæ, vbi ponit religionem partem iustitiæ : quia religio est quæ superiori cuidam naturæ quam diuinam vocant curam cerimoniamque affert. Constat autem, quòd ipse curam vocat rationem debitam, & cerimoniam cultum : quia cerimonia vel pietas est munia Cereris, & transsumptum est ad alia obsequia deorum ; in quibus colebantur. Hic autem sumitur ad cultum superioris naturæ quæ diuina est. Vnde sub illa locatur latria : & si exhibetur idolo, erit idololatria.

Dicendvm ergo ad primum, quòd licet fides ostendat quid colendum : tamen non mouet ad colendum, vt proprius habitus huius actus : sed potius mouet ad credendum.

Ad aliud dicendum, quòd prudentia non attendit debitum, sed potius rationem eligibilis ad opus. Dicit enim Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ, quòd prudentia est amor ea à quibus adiuuatur, ab his à quibus impeditur, sagaciter eligens : & licet quandoque idem sit electum & opus & debitum, tamen alia ratio est eligibilis inquantum huiusmodi, & alia ratio debiti etiam in eo quod huiusmodi : & per illas rationes distinguuntur.

ARTICVLVS IV.

Cui proprie debetur latria, & vtrum in qualibet creatura possumus Deum adorare latria ?

Qvarto quæritur, Cui debeatur proprie latria ? Et dicit litera hic, quod soli Creatori. Sed contra : De Abraham Gen. 18. legitur, quòd tres vidit, & vnum adorauit. Et tamen dicit Augustinus, quòd Angeli fuerunt. Ergo videtur, cum Abraham non reprehendatur, quòd huiusmodi cultus ad creaturam potest transferri.

2 Item, Apoc. 22. Ioan. cecidit ante pedes Angeli, & voluit adorare : & prohibuit, dicēs, Vide ne feceri s : conseruus enim tuus sum. Aut ergo voluit eum adorare dulia, aut latria. Si dulia : hoc non videtur : quia non prohibuisset Angelus : quia illa potest creaturæ impendi, etiam quæ inferior est quam Angelus : ergo videtur, quòd voluit eum adorare latria : & non reprehenditur Ioannes de hoc, nec dicitur peccasse : ergo videtur, sine peccato creaturæ latria possit exhiberi.

3 Præterea, Nos imagines Christi, & crucifixi, & Sanctorū adoramus : aut ergo dulia, aut latria. Si dulia : ergo cum adoratio, vt dicit Damascen. ad prototypum referatur, nos adoramus Christum dulia, non latria, quod est contra Damasc. & Augustin. Si autem latria : habeo propositum, quòd aliqua creatura latria potest coli.

4 Item, In honore & reuerētia videmus Deum cōmunicare dona & attributa sua hominibus & Angelis, quia quidam ab opposito in dignitate constituti : ergo si communicauit eis illud quod in ipso colitur, ipse etiam cultum communicat eisdem : ergo illi colendi sunt latria : non ergo solus Deus.

Solvtio. Dicendum, quòd solus Deus latria colendus est, vt dicit hic Augustinus. *Solutio.*

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd Abraham in Angelis mysterium Trinitatis & vnitatis cognouit, & ideo in illis Trinitatem adorauit : & hoc bene contingit, quod Trinitas in se vel in signo adoratur.

Ad

Ad alivd dicendum, quòd Ioannes adorauit Angelum dulia: sed tres sunt rationes, quare eum prohibuit Angelus. Vna est: quia natura humana iam in Christo fuit exaltata: vnde quod in Veteri Testamento patiebantur fieri sibi Angeli, in Nouo non passi sunt. Secunda est species mala: ne forte alicui simplici legenti postea videretur, quòd Ioannes latria adorasset, & similiter faceret. Tertia ratio est efficacior, vt puto, quod in hoc Angelus ostendit dignitatem Ioannis, qui non minoris dignitatis fuit multis Angelis.

Quæstiuncula 1. Sed ex ista determinatione resultat quæstio: dictum est enim, quòd Abraham in signo adorauit Deum, & nos in imaginibus. Quæratur ergo, Vtrum in qualibet creatura rationali possum adorare Deum? Videtur quod sic: quia nulla imago est adeo similis Deo sicut illa quæ est in mente rationalis creaturæ: ergo in illa præcipue debet Deus latria adorari.

3 Item, 1. & 2. ad Corinth. 3. Templum Dei sanctum est quod estis vos. Sed in templo Deum adoramus, quod nos manibus nostris fecimus: ergo multo magis in templo possumus adorare quod ipse fecit.

4 Item, Anima iusti sedes est sapientiæ. Et iterum, Habitabo in eis, & inambulabo. Igitur videtur, quod possumus eum adorare, præcipue in Sanctis. *1 Cor. 6.*

Sed contra. Sed contra: Angelus prohibuit ne adoraretur à Ioanne: ergo nec alij Sancti debent adorari.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd Deus non debet adorari nisi in imagine statuta in memoriam suæ figuræ, quam pro nobis assumpsit, hoc est in figura crucis & passionis, & aliorum sacramentorum quæ pro nobis suscepit, sicut natiuitatis, baptismatis, & resurrectionis, & huiusmodi. Huiusmodi enim adoratio in mortua imagine ad prototypum refertur, vt dicit Damascenus. Et hoc concessum est in Nouo Testamento, & non in Veteri: quia Deus non adhuc imaginem quæ sibi fieret assumpserat. Similiter adhuc idololatriæ status fuit fortis. Vnde modo in talibus imaginibus potest adorari latria. Sed nota, quod differt dicere imaginem vt imaginem, & imaginem vt res absoluta, lapidea, vel lignea, vel alterius materiæ. Imaginem vt imaginem adorare, est duci per intellectum & intentionem adorationis in eum cuius est imago: & hoc vocat Ioannes Damascenus ad prototypum referre honorem adorationis. Dicitur enim prototypus à protos quod est primum, & typus quod est figura, & est principalis figura hominis Christi. Sed imaginem vt est res ex hac materia, nullo modo debemus adorare. Et per hoc soluuntur tertium & quartum argumenta quæstionis principalis. Vnde si crux soluatur, ita quod non repræsentet figuram passionis, non debeo adorare adoratione latriæ.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in tribus viris quos Abraham adorauit quoad numerum repræsentabatur distinctio personalis, & quoad consensum vnitas essentiæ: sed hoc non sufficiebat adhuc: sed quia apparitio eorum fuit ad hoc, vt talis distinctio Trinitatis & vnitatis Abraham in eis innotesceret. Et ideo si nobis tres apparerent non ad hoc missi, non debemus adoratione latriæ adorare. Si autem quæras, Vnde Abraham hoc sciret? Dico, quòd per reuelationem, & donum illud gratiæ quod discretio spirituum vocatur.

Ad alivd dicendum, quoniam Deum latria non possumus adorare in imagine quæ homo est, propter periculum adiunctum: quia vana gloria prope est nobis: & ideo ille homo cito crederet se propter suam dignitatem adorari: sed ex contemplatione imaginis in ipso, & præcipue ex gratia quæ apparet in eo bene possumus excitari ad adorandum Deum, sicut laudamus Deum in sanctis suis.

Ad alivd dicendum, quòd in templo materiali non est periculum coniunctum sicut in templo spirituali. Et si tu dicas, Ego adorabo occulte ita, quòd ille nesciat. Responsio, quòd adhuc non est faciendum, eo quod sua imago non est ad hoc statuta, vt referatur ad prototypum: sed sicut ante dixi, tu potes ab ipsius similitudine quam habet ad Deum in naturalibus & in gratia excitari ad adorandum.

ARTICVLVS V.

Dulia quid sit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Est enim cuiusdam modi dulia, &c.] Hic enim quæritur, Quid sit dulia, & vtrum vna & eadem, virtus sit cum latria, & cui debetur? Ex superius autem inducta auctoritate ex primo de Trinitate & ex litera hic trahitur diffinitio quam dant Magistri, quòd dulia est honor vel seruitus vel cultus creaturæ debitus. Videtur autem, quòd creaturæ nullus debeatur honor ex quo cecidit homo, nisi forte Angelis & sanctis: quia ita dicit Psalm. Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis, &c. Ergo videtur, quòd homini non debetur cultus aliquis: ergo multo minus inferiori creaturæ quam homo sit: & ita videtur diffinitio falsa.

2 Item, Si non debeo adorare hominem, ita quod Deum in ipso adorem propter periculum adiunctum: cum in honore dulię etiam sit periculum, non debeo dulia adorare.

Sed contra. Sed contra: Gen. 33. Abraham adorauit coram populo terræ, & populum adorauit: & non est reprehensus, cum tamen illi essent peccatores.

Solutio. Solvtio. Dico, quòd creaturæ quæ est imago Dei, nisi sit deprauata vitio confirmationis in malo, cultus debetur & honor: & hoc est quod dicit Apostolus ad Rom. 13. Cui honorem, honorem. Et alibi, Honore inuicem præuenientes. Et religiosorum quorundam mos est omni fratri inclinare cum obuius fuerit.

Ad id ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd homo cadens recuperabiliter non est comparatus iumentis in amissione imaginis, sed in amissione honoris gratiæ quem habuit super imaginem: & ideo per necessitatem moriendi & pœnalitates iumentis comparatus est, non per hoc quod sibi nullus cultus debeatur, cum ipse adhuc secundum possibilitatem & ordinem viæ possit pertingere ad summum honorem beatitudinis æternæ. *Vide Caproll. hic. q. vnica a. 3. ad 3.*

Ad alivd dicendum, quòd non est simile: quia

quia latria in se habet honorem diuinum, qui maximus est: sed non dulia: & ideo honor duliæ non eleuat hominem super se, vt eleuetur cor eius in superbiam sicut latriæ: nulla enim superbia est si homo recipit hoc quod debetur ei: sed si sibi propter se attribuit, hoc est superbia.

ARTICVLVS VI.

An dulia sit eadem virtus cum latria, & an dulia & hyperdulia sint communis vna species?

SEcundo quæritur, Vtrum sit eadem virtus cum latria? Videtur, quòd sic: quia nos diligimus Deum & proximum vna specie virtutis quæ est dilectio.

2 Et iterum credimus quædam de Deo, & de pœnis inferni, & de aliis quibusdam, vna specie virtutis quæ est fides.

3 Item, Vna specie duliæ adoramus regem, & simplicem hominem: ergo videtur, quòd vnus habitus sit mouens ad adorandum Deum & hominem: ergo dulia & latria sunt vna species virtutis.

4 Item, Virtutis species non differunt per materiam tantum, sed per formam. Cultus autem si Deo attribuatur, & si attribuatur homini: non videtur esse differentia nisi materialis: ergo videtur, quòd species virtutis non propter hoc variatur: ergo dulia & latria sunt vna species virtutis.

Sed contra. SED CONTRA: Infinita est distantia inter honorem Deo debitum, & inter honorem debitum creaturæ: sed inter eaquæ sunt vnius speciei non est distantia infinita: ergo virtus mouens ad reddendum Deo cultum, & virtus mouens ad reddendum homini cultum, non erit vnius speciei.

Quæstiuncula. IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum hyperdulia & dulia sint communis vna species virtutis? Videtur quod non: quia Magister hic dicit, quòd istæ duas species duliæ dicunt.

2 Item, Iustitia secundum gradus inquirentes debitum, distribuitur in species: vt superioribus obedientia debetur: vnde ad Heb. 13. Obedite præpositis vestris, & subiacete illis: ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Ad inferiores autem misericordia: quia miseriæ debetur misericordia. Et ad parentes pietas: quia illud dicit Tullius, Pietas est beneuolentia in parentes. Ergo à simili videtur etiam, quòd dulia penes gradus hominum in species distinguatur.

3 Item, Non vnus cultus & honor & reuerentia debetur omnibus: aliter enim honorantur & coluntur principes, & aliter inferiores Prælati, & aliter subditi: ergo videtur, quòd sint species diuersæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum de primo, quia latria & dulia sunt diuersæ species virtutis: conuenientes tamen in genere proximo, quod tamen innominatum est, sicut multarum virtutum nomina non habemus.

AD ID quod obiicitur de dilectione: dicendum, quòd non est simile: quia in dilectione idem est finis, & materia: & finis est ei pro ratione differentiæ formalis. Vnde cum charitas non differat in Deo & proximo nisi penes materiam, & non penes finem qui est ratio actus & differentia trahens in speciem: non differt dilectio proximi à dilectione Dei nisi per materiam & actum, & non per habitum. Cum enim diligo proximum, Deo diligo eum sicut meipsum, id est, ad quod meipsum, hoc est, ad Deum: & sic dilectio stat in Deo, licet materiam accipiat in proximo. Sic autem non est hic: quia cultus debitus creaturæ, non stat in cultu diuino.

Et si obiicias, quòd omnia ad vnum finem referuntur, scilicet vt sint propter Deum. Responsio, quòd hoc est verum de fine intentionis vniuersalis, sed non est verum de fine actus huius vel illius: sicut enim in natura videmus, quòd ipsa intendit duplicem finem: vnum per generationem, & ille finis est forma adepta in generatione huius: & alium quem non intendit per hanc generationem, sed per omnem generationis successionem, qui est perpetuitas esse in generabili & corruptibili: ita etiam est in operibus moralibus. Intentio enim operis est in quo terminatur actus efficientis, & ille est in opere iustitiæ debitū reddere, & in opere fortitudinis sustinere gratia boni: & in opere charitatis dilectio summi boni, & non boni cuiuscunque, & in opere latriæ cæremonia diuina, & in opere duliæ reuerentia debita creaturæ. Alia est intentio quæ est actus vniuersalis ad hoc quòd per omnia ista debet acquiri, scilicet beatitudo æterna & felicitas. Vnde patet, quòd charitas diligēdo Deum & proximum habet vnū finem operis, sed non dulia & & latria. Iste autem finis est à quo trahitur virtus in speciem.

AD ID quod obiicitur de fide, dicendum quòd nihil est simile: quia in omni articulo fidei subiicitur vna veritas diuina, quæ tamen recipit determinationem per speciales articulos: & ideò vna ratio credendi est in omnibus, scilicet propter summam veritatem: & ideo fides est species vna virtutis: non tamen credimus in pœnas æternas, nec in vnam Ecclesiam: sed in Deum iudicantem per pœnas, & in Deum vnientem Ecclesiam: & sic de aliis. Sic autem honor diuinus & humanus non reducuntur ad idem.

AD ALIVD dicendum, quòd honor humanus reducitur ad idem, scilicet ad signum imaginis Dei, non deprauatæ per confirmationem peccati. Id autem quod in aliis similitudinibus additur, non variat nisi penes quantitatem: vt rex qui in imagine habet Dei similitudinem, & in gradu locum Dei, & iudicis, & sic de aliis: & ideo maior cultus debetur ei, non autem alius secundum speciem. Sed in diuino honore & humano non est talis conuenientia: quia nos nihil sumus ad Deum comparati: & per eum sumus, quicquid sumus: & ideo adorando Deum hoc profitemur: non autem hoc profitemur honorando regem vel simplicem hominem, sed potius simile illi remotum in imagine, vel locum illius in gubernatione iustitiæ & prælationis.

AD ALIVD iam patet solutio per ante dicta: quia ostensum est, quòd non differant per materiam tantum, sed etiam per finem proximum actui qui est forma in moralibus.

Ad quæstiuncu-lam. AD ID quod vlterius quæritur, responsio quòd omnis dulia cum omni dulia est eiusdem speciei, sicut

ſicut prius explanatum eſt:& quod Magiſter hic dicit,dicit propter ſpecialitatem materiæ,& accidentis inſeparabilis. Vnde ſunt ſpecies accidentales,ſicut aqua ſulphurea,& dulcis, & ſalſa, diuerſæ ſunt ſpecies aquæ.

AD ALIVD dicendum, quòd in iuſtitia ratio debiti variatur, non tantum materia. Alia eſt enim ratio debiti quod debetur inferiori, & alia quod debetur ſuperiori: ſed hæc ſuper honorem communem non ponitur niſi differentia accidentali.

AD ALIVD dicendum, quòd talis differentia non faciens niſi maius & minus, non variat ſpeciem:ſed accidens, & proprietatem aliquam eorum quæ ſunt in ſpecie,attendit.

ARTICVLVS VII.

Cui debetur dulia?

TErtio quæritur, Cui debetur dulia? Et videtur ſecundum determinata, quòd omni creaturæ.Ex hoc ſequitur, quòd etiam peccatoribus,præcipue cum Abraham peccatores adorauit, quando voluit emere ſpeluncam duplicem in ius ſepulchri.

Quæſtiuncula 1. SED TVNC quæritur,Vtrum debetur diabolo & animabus damnatorum? Et videtur,quod ſic: quia in eis eſt imago, ſicut dicit Dionyſius in lib. de diuinis nominibus, cap.4. Data eis naturalia dona nequaquam mutata eſſe dicimus: ſed ſunt integra & ſplendiſſima.

Quæſtiuncula 2. IVXTA HOC vlterius quæritur, Vtrum debeatur illis quos videmus in actu peccati, dum ſunt in ipſo peccato & actu:vt ſi viderem Prælatum fornicari, vtrum in illo actu quando tranſirem,deberem ei per duliam recognoſcere honorem ſui gradus? Et videtur,quòd non: quia dicit Gregorius in paſtorali,quòd in exemplum culpa vehementer extenditur, dum per reuerentiam gradus peccator honoratur.

Quæſtiuncula 3. ITEM vlterius quæritur, Vtrum irrationali creaturæ debeatur honor talis? Et videtur, quòd non propter ſpeciem idololatrie: non enim eſt fugiendum malum tantum,ſed etiam ſpecies mali. Item inferiores ſunt nobis huiuſmodi creaturæ: & quod inferius eſt, à ſuperiori non debet honorari.

Solutio. SOLVTIO. Dico,quòd dulia debetur rationali creaturæ,non deprauatæ per peccatum irremediabiliter,in qua non apparet actus indignitatis: & ita non debetur eis qui ſunt in actu peccati: quia apparet in eis actus contrarius honorationi & reuerentiæ: quia honor eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonium virtutis, & in illo apparet actus inquitatis. Sed poſtea neſcimus, nec ſcire poſſumus in quo ſtatu ſit: & ideo tunc honorandus.Et ex hoc patet ſolutio ad totum: quia creaturæ rationali deprauatæ irremediabiliter non debetur propter diſpoſitionem contrariam coniunctam ſibi inſeparabiliter: & creaturæ irrationali non debetur,quia veſtigium eſt & ſimilitudo obſcura, non expreſſe oſtendens honorem ſimilitudinis Dei.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum pietas vniuoce conueniat Deo & creaturis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Qui Latine dicitur pietas,&c.] Pietas enim donum eſt Spiritus ſancti. Pietas etiam ſecundum Tullium ſpecies eſt virtutis iuſtitiæ per quam ſanguine coniunctis patriæque beneuolis officium,& dignus tribuitur cultus. Pietas etiam dicitur cultus Dei.

Et quæritur, Vtrum vniuoce vel æquiuoce? *Quæſtiuncula 1.* Videtur,quòd æquiuoce: quia non eſt vna ratio in omnibus his,præcipue in Deo,& creatura.

2 Præterea, Aliam ſignificationem ponit Auguſtinus:dicit enim,quòd oratio eſt pius affectus mentis in Deum directus: & illa ſignificatio non cadit in aliquam ſignificationem determinatam.

3 Præterea, Videtur eſſe falſum quod dicit, quod iſte cultus ſit pietatis: quia potius eſt religionis. Vnde Auguſt.in lib.10.de ciu.Dei. Cap.1. Quæ itaque latria Græce, & Latine interpretatur ſeruitus.Sed ea qua colimus Deum,vel quę θρησκεία Græce,Latine autem dicitur religio: ſed ea quæ nobis eſt erga Deum,vel quam illi θεοσέβειαν,nos vero non vno verbo exprimere, ſed Dei cultum poſſumus appellare, hanc enim tantum Deo debere dicimus, qui verus eſt Deus, facitque ſuos cultores deos: ergo videtur, quòd non dicatur pietas.

4 Item, Auguſtinus ibidem infra aliquantulum. Ipſe (Deus) fons noſtræ beatitudinis, ipſe omnis appetitionis eſt finis. Hunc eligentes vel potius religentes, amiſeramus enim negligentes: hunc ergo religentes, vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quieſcamus. Ergo videtur, quòd religio dicatur,& non pietas. Cap.3.

PRÆTEREA quæritur, Qualiter dilectio & ſacrificium ſint de cultu diuino? Dilectio enim eſt actus ſpecialis virtutis quę eſt charitas:& ideo non videtur pertinere ad latriam.Similiter ſacrificium eſt actus oblationis exterioris:quare ergo magis in eo conſiſtit cultus Dei, quam in thurificatione,proſtratione,& genuflexione? *Quæſtiuncula 2.*

SOLVTIO. Dicimus ad primum,quòd pietas ſecundum Auguſt. dicitur multipliciter, & non æquiuoce, nec vniuoce, ſed ſecundum prius & poſterius. Dicitur enim cultus Dei,& imaginis Dei:ſed quædam eſt imago Dei in ſanguine coniunctis & patriæ beneuolis, ex eo quod per eos quodammodo ſumus,ſicut per Deum ſimpliciter ſumus. Et ratio imaginis etiam inuenitur in omnibus: & ſic cultus & obſequium inuenitur in dono pietatis ad omnes. Pietas autem quæ eſt affectus in oratione,dicit diſpoſitionem tendentis per obſequium & cultum in Deum, in liquescente affectu per amorem eius qui colitur.Et per hoc patet ſolutio ad duo prima. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd religio & cultus Dei non ſunt idem: ſed religio eſt obſeruantia colentium deriuata ex cultu, & propter cultum obſeruata. Vnde dicitur religio quaſi religatio: & ligat colentem ad vitam quæ culturæ concordat. Et hoc notat Auguſtinus diſtincte di-

cens, quòd latria est cultus qua colitur Deus: religio autem quæ in nobis est erga Deum. Et si obiicitur quod Augustinus dicit quod dicitur à religendo: dicendum quòd vtrumque dicit August. eo quod vnum est causa alterius: cum enim religimus Deum nobis colendum, religamus nos ad obseruantias in quibus culturæ suæ concordemus.

AD ALIVD dicendum, quòd dilectio est de cultu materialiter, & sicut mouens. Sacrificium autem per se vt actus cultus. Vnde dicit Augustinus, quòd sacrificium non offertur nisi Deo: & Angeli apparentes, si boni fuerunt, non petierunt vt sibi sacrificium offerretur: quia honorem Dei non vsurpabant.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ille actus magis profitetur honorem diuinum quam aliquis alius, eo quod soli illi debetur à quo omnia habemus quæ offerimus, & qui sacrificium pro nobis obtulit: sed alias operationes etiam hominibus exhibemus. Et nota, quod aliud est sacrificium, aliud oblatio: quia oblatio fit ad vsum ministrorum, vt habeant cibum in domo Dei. Sacrificium autem offertur soli Deo tantum: licet à determinatione sua postea, vel ad vsum, vel ad aliud quid conuertatur: & per hoc patet solutio ad totum.

Aliorum sententia qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt.

B ALiis autem placet Christi humanitatem vna adoratione cum Verbo esse adorandam: non propter se, sed propter illum cuius scabellum est, cui est vnita. Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cum Verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illum cui est vnita, est adoranda. Nec qui hoc facit idololatriæ reus iudicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam, sed Creatori cum humanitate & in humanitate sua seruit. De hoc Ioannes Damascenus ita ait, Duæ sunt naturæ Christi, ratione & modo differentes, vnitæ vero secundum hypostasim. Vnus ergo Christus est Deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cum Patre & Spiritu vna adoratione cum incontaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna Verbi hypostasi: quæ hypostasis generata est. Non creaturæ venerationem præbentes. Non ergo vt nudam carnem adoramus, sed vt vnitam deitati in vnam hypostasim Dei Verbum duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Christi Dei mei simul vtramque naturam, propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono personam in Trinitate, sed vnam personam confiteor Verbi & carnis eius. His verbis insinuari videtur Christi humanitatem vna adoratione cum Verbo esse adorandam. De hoc etiam Augustin. ait ex sermone Domini, vbi dicit, Non turbetur cor vestrum, ita dicit, Dicunt hæretici Filium non natura esse Deum, sed creatum. Quibus respondendum est, quia si Filius non est Deus natura, sed creatura: nec colendus est omnino, nec vt Deus adorandus, dicente Apostolo, Coluerunt & seruierunt potius creatuæ quam Creatori. Sed illi ad hoc replicabunt, & dicent, Quid est quod carnem eius quam creaturam esse non negas, simul cum diuinitate adoras, & ei non minus quam diuinitati deseruis? Ego Dominicam carnem imo perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quod à diuinitate suscepta & deitati vnita est, vt non alium, & alium, sed vnum eundemque Deum & hominem Filium Dei esse confitear. Denique si hominem separaueris à Deo, illi nunquam credo, nec seruio: velut siquis purpuram vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cum vero ea Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum Rege adorare quis contempserit. Ita in Christo Domino humanitatem non solam, vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet vnum Filium Deum verum & hominem verum siquis adorare contempse-

Lib. 3. de fide ortho. c. 8.

Ser. 58. de verbis Domini. Ioa. 14.

Rom. 1.

tempserit, æternaliter morietur. Idem super Psalm. 98. vbi dicitur, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Sciendum quia in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Hæc sine impietate à Verbo Dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat, nisi prius adoret: sed qui adorat non terram intuetur, sed illum potius cuius scabellum est propter quem adoret. His auctoritatibus præmissæ inuestigationis absolutio explicatur.

ARTICVLVS IX.

An humanitas Christi sit adoranda latria?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Aliis autem placet, &c.] Videtur enim, quòd Christi humanitas non debeat adorari latria: quia humanitas (vt supra expositum est) natura est humana, & semper remansit creata, & creatura in omnibus suis proprietatibus: ergo sibi non debetur seruitus nisi creaturæ.

2 Item, Christus verus Deus est, & homo verus: ergo si ex veritate Dei debetur ei cultus Dei, ex veritate hominis debetur ei cultus hominis. Hæc autem est dulia: ergo non debet adorari latria.

Sed contra. SED CONTRA: Rabanus dicit, Caro Christi latria est adoranda sicut Verbum Dei: sed non omni specie latriæ: quia non adoramus eam prostrati in terram: sicut nec credimus, quod nos creauit: nec sacrificamus ei sicut Deo: sed adoramus eam, quia per ipsam redempti sumus, sicut per Deum: ergo videtur, quòd latria sit adoranda. Ad idem valent similia inducta à Damasc. & August. quæ iacent in litera.

Sed hic incidit dubium de dicto Rabani: quia videtur ponere diuersas species latriæ, & videtur dicere, quòd non adoramus prostrati: tamen etiam homines frequenter prostrati adoramus: sicut dixit Iacob filiis euntibus in Ægyptum, Ite ad Dominum terræ, & cum inueneritis eum, adorate eum super terram.

Quæst. 2. Præterea circa hoc quæritur, Qua adoratione adoranda sit gloriosa mater Verbi quod carnem assumpsit? Et videtur, quod latria: quia honor matris ad regem refertur.

Sed contra. SED CONTRA: quia ipsa est simplex creatura: ergo non debetur ei honor diuinus: nec ipsa, cum sit optima & iustissima, quæret eum tanquam vsurpando alienum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd caro Christi dupliciter consideratur, scilicet vt suppositum est quod est hic homo & Christus: & cum ille sit Deus, non nisi latria adoratur sicut Deus, quia vere Deus est secundum opinionem secundam supra tactam, quæ sola vere Catholica est. Et per hoc accipitur caro, quando dicitur, Verbum caro factum est: quia per synecdochen pars ponitur pro toto. Alio modo consideratur vt pars huius hominis: & tunc quia actu vnita est deitati, & nihil sui separatum est à deitate, sicut nihil carbonis separatum est ab igne: ideo adhuc latria est adoranda. Tertio consideratur vage secundum solum intellectum denudata à deitate: & sic adoranda est hyperdulia, vt dixit prius inducta opinio.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum quòd licet natura sit distincta à natura suis proprietatibus: non tamen est separata à societate & vnione.

AD ALIVD dicendum, quòd licet sit homo verus: non tamen homo purus. Non tamen nego quin & Christo & Deo hyperdulia exhibeatur: quia non tantum vno honore, sed omni honore dignus est: sed non debet adorari dulia tantum. Vnde Glossa super illud Psalm. In ecclesiis benedicite Domino Deo: Dicit Deo, quia adoratur latria: & Domino, quia adoratur dulia.

AD ALIVD dicendum, quòd sunt species materiales & accidentales, vt prius dictum est de dulia, eo quòd Deus adoratur in se & in assumpta humanitate.

AD ALIVD dicendum, quòd prostratio dupliciter fit, scilicet in testimonium honoris, vel signum attributi quod est nobis causa venerationis in illo modo adorationis. Primo modo prostrati adoramus omnem quem colimus. Secundo modo prostrati adoramus Creatorem qui ex nihilo in aliquid erexit, & genuflexio est quasi ad casum redemptorem qui de casu peccatorum releuauit.

Adquæstiuncula 1. AD ALIVD dicendum, quòd Beata Virgo hyperdulia est adoranda: licet enim honor matris sit honor regis: tamen quia per deitatem aliam generationem habuit filius: honor diuinus ei non debetur, sicut deitatem filius ab ipsa non accepit.

ARTICVLVS X.

Qua specie cultus Christus debeat coli?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si filius non est Deus natura, sed creatura, nec colendus est, &c.] Contra: Non est eiusdem colere, & coli. Filius autem coluit Patrem, orando, offerendo, obiiciendo: ergo videtur, quòd coli latria non debeat.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd Christus debet coli latria: licet enim coluerit, hoc fecit inquantum homo fuit, & mediator Dei & hominum. Vnde vtrumque competit ei, & vnum non excludit reliquum: sicut secundum hominem minor est Patre, & secundum Deum æqualis.

ARTICVLVS XI.

Quomodo hostia consecrata sit adoranda?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Coluerunt & seruierunt potius creaturæ, &c.] Ponamus enim quod Satanas transfiguret se in Angelum lucis, & aliquis simplex adoret latria: videtur colere creaturam: & tamen non peccare, quia ignorantia facti excusat à toto.

2 Præterea, Ponamus, quòd adhibeat diligentiam quam potest, & semper videatur ei Deus esse: tunc videtur non peccare adorando eum pro Christo: iste enim non tenetur discretionem spirituum habere, quia illam non potest acquirere: ergo si facit quod potest, non videtur peccare.

Quæst. VLTERIVS quæritur de adoratione hostiæ in Missa: non enim constat mihi, quòd consecrata sit: ergo non debeo eam adorare vnquam, nisi sub conditione, scilicet si nihil ille omisit de contingentibns: hoc autem videtur absurdum si quilibet simplex huiusmodi conditionem in sua consideratione habere deberet.

2 Præterea, De quolibet præsumendum est bonum, nisi probetur contrarium: ergo de sacerdote celebrante præsumere debeo bonum: ergo præsumere debeo, quod hostia sit consecrata, cum non sit mihi probatum contrarium.

Solutio. SOLVTIO. Ad primum dico, quòd ab eo qui non habet discretionem spirituum, omne quod apparet sensibus, timendum est, & nunquam est simpliciter adorandum tribus de causis: quarum vna est propter crebram illusionem sensuum. Secunda est conscientia propriæ humilitatis: quia debet se non dignum reputare, quod bonus Angelus appareat ei: & ideo malum timere. Tertium est, quòd conditio apposita non nocet, sed prodesse potest. Si enim Deus est qui apparet, ipse diliget quòd sumus tuti propter timorem suum. Huius exemplum habemus secundum expositionem Chrysost. Ioa. 1. in Nathanaele, quem cum vocaret Philippus dicens, Inuenimus Iesum à Nazareth, respondit, A Nazareth potest aliquid boni esse? quasi tardus ad credendum: & ideo quia non credidit statim, sed examinauit factum, non credens omni spiritui, sed probans speciem si ex Deo esset, laudabatur à Christo, cum dicit, Ecce verus Israelita in quo dolus non est. Exemplum etiam est in Zacharia Luc. 1. & Beata Virgine, qui turbati sunt ad turbationem boni Angeli: & ideo dico, quòd nunquam ille potest facere quod in se est, qui simpliciter adorat: quia hoc inipso erat, vt his de causis timens, conditionem apponeret.

Ad quæstiunculam. ET ID quod quæritur de hostia sacerdotis, solnendum est distinguendo, quòd scilicet aut est sacerdos notus, aut ignotus. Si notus: aut scitur quòd consueuit negligens esse in diuinis, aut non: quia multi licet sint malæ vitæ, tamen non sunt negligentes in diuinis, vt aliquid omittant. Si notus est, quòd non consueuit aliquid omittere, tunc eo ipso conditio probabiliter præsupposita est ab adorante, quod scilicet sit hostia consecrata. Si autem ignotus est, vel nota est sua consueta negligentia in diuinis: tunc bene puto, quòd actualiter vel habitualiter debet apponi conditio.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ego per hoc sacerdotem non iudico esse malum: sed vt sapiens caueo mihi à periculo idololatriæ, vel à specie idololatriæ.

ARTICVLVS XII.

An Christus plus adoretur aliqua trium personarum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In Christo Domino humanitatem non solam vel nudam, &c.] Videtur enim sequi ex hoc quòd magis adorandus est Filius post incarnationem, quam ante: quia post incarnationem adoramus vtramque naturam in ipso, ante incarnationem alteram tantum.

2 Item, Ex hoc videtur, quòd magis sit adorandus Filius, quam Pater vel Spiritus sanctus: quia in illis non adoramus nisi vnam naturam, in Christo autem duas.

Solut. SED AD hoc respondere leue est: quia non sequitur si plura adorantur in ipso, quod propter hoc plus adoretur: & mutatur ibi discretum quasi in continuum. Vel dicatur, quòd adoratio humanæ naturæ non addit nouam adorationem, sed nouam materiam, in qua deitas adoratur; quia adoratio non sistit in humana natura per se, sed refertur ad vnitam sibi naturam diuinam: & sic vna est adoratio trium, sicut vna diuinitas trium.

ARTICVLVS XIII.

An sit vna adoratio trium personarum?

SEd tunc quæritur ratione huius, Vtrum vna adoratione adorentur tres personæ? Et videtur, quòd non: quia fides distinguit inter eas: & adoratio sequitur fidem: ergo adoratio erit distincta.

Sed contra. SED CONTRA: Adoratio professio maiestatis colendæ est: cum igitur vna sit maiestas trium, vna erit adoratio.

2 Item, Ponamus personas non esse, adhuc erit eadem ratio adorationis quæ modo, scilicet quia Creator, & maiestas summa est summo cultu & honore digna: ergo videtur, quòd adoratio non debetur personis inquantum sunt distinctæ, sed inquantum vnum sunt: & sic sequitur, quòd vna sit adoratio eorum.

Solutio. SOLVTIO. Bene concedo, quòd vna est adoratio trium quoad rationem adorationis: quia illud quod & propter quod adoramus, vnum est in tribus.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd licet fides distinguat, tamen vnit etiam personas, & dicit vnum esse in tribus inquantum adorandæ sunt. Sed si fides poneret rationem adorationis in proprietatibus distinguentibus, sequeretur argumentum quod non facit fides; quin potius ponit in eo quod personas vnit, quod est natura diuinitatis vna in tribus.

DISTIN

DISTINCTIO X.

An Christus secundum quod homo, sit persona vel aliquid?

SOLET etiam à quibusdam inquiri, Vtrum Christus secundum quod homo, sit persona vel etiam sit aliquid? Ex vtraque parte huius quæstionis argumenta concurrunt. Quod enim persona sit, his edisserunt rationibus, Si secundum quod homo aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est. Sed aliud non: ergo persona, vel substantia. Si substantia est: vel rationalis, vel irrationalis. Sed non est irrationalis substantia: ergo rationalis. Si verò secundum quod homo, est rationalis substantia: ergo persona: quia hæc est diffinitio personæ, substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo secundum quod homo est aliquid, & secundum quod homo persona est. Sed è conuerso, si secundum quod homo persona est, vel tertia in Trinitate, vel alia: sed alia non: ergo tertia in Trinitate persona. At si secundum quod homo persona est tertia in Trinitate: ergo Deus. Propter hæc inconuenientia & alia, quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personam, nec aliquid, nisi forte secundum sit expressiuum vnitatis personæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ, aliquando vnitatem personæ, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recondat, nec eius confundantur sensus, cum de Christo sermo occurrerit.

A De communicatione idiomatum & proprietatum respicientium personã prout sonant in nobilitatem scilicet de personali conditione & filiali adoptione. Argumentatio de vtraque parte quæstionis.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET autem à quibusdam inquiri, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magister agit de proprietatibus consequentibus Christum vnitum ex humana natura, & continet istam & consequentem distinctionem, & primum capitulum distinctionis duodecimæ: & diuiditur in partes duas, in quarum prima determinatur de proprietatibus consequentibus Christum secundum quòd homo est: & hæc incipit in principio distinctionis 11. *ibi* [Et solet etiam quæri, Vtrum debeat simpliciter dici, &c.] Et hæc distinctio quæ continet primam partem, diuiditur in partes tres. In prima ostenditur, quòd non consequitur Christum in eo quod homo est, esse personam. In secunda ostenditur, quòd non sequitur eum in eo quod homo est, esse filium adoptiuum, ibi scilicet [Si vero quæritur, An Christus sit adoptiuus filius?] In tertia quæritur, Ad quid refertur prædestinatio sua, vtrum ad naturam, vel ad personam? & hoc in eo quod homo est? quia sic est prædestinatus: in vltimo capitulo, ibi scilicet [Deinde si quæritur, Vtrum prædestinatio; &c.] In prima harum sunt tria capitula, quorum diuisio per se patet.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Christus secundum quod homo sit persona, & an Christus secundum quod homo sit indiuiduum, & an in eo quod homo sit etiam suppositum, & an secundum quod homo sit res naturæ?

HIC est dubium primo de illa quæstione quam ponit in primo capitulo, Vtrum Christus secundum quod homo, sit persona? Videtur autem quod sic: quia Christus secundum quod homo: aut est homo in specie; aut in indiuiduo. Non in specie: quia sic aut esset simplex valde, quod esset in omni homine: aut esset omnis homo: quorum vtrumque falsum est. Sicut etiam Damascenus dicit, quòd naturam nostram non in specie, sed in atomo assumpsit; ergo Christus est vnus homo: vnum autem est quod in se est indiuisum, & à quolibet alio diuisum; ergo

Quæst. I.

Christus est singularis homo in natura hominis: omnis autem singularis homo in natura hominis est persona: ergo Christus inquantum homo est persona.

2 Item, Christus inquantum homo, est animal rationale mortale; & hic: ergo est & hoc animal rationale mortale: hoc autem de quocunque verum est dicere, quod est hoc animal rationale mortale, est persona: ergo Christus inquantum homo est persona.

3 Item, Persona dicitur quasi per se vna: sed Christus inquantum homo est per se vnum: quod supra probatum est, quia Christus non est duo: ergo Christus inquantum homo est persona.

4 Præterea, Quod inconueniens est, cum diceretur Christum inquantum est homo, esse personam? Videtur quod nullum: quia ex hoc non sequitur, quòd Christus sit duæ personæ: sicut ego video, quòd inquantum homo dormiuit, & inquantum Deus stellas creauit: & tamen non sequitur, quòd sit duo.

5 Præterea, Inquantum homo: aut est aliquid, aut nihil. Constat, quòd aliquid: illud igitur quod ipse est inquantũ homo, in recto prædicatur de ipso, & non potest non esse hoc aliquid in specie hominis: nihil autem est hoc aliquid perfectum in natura hominis nisi persona.

Quæst.2 VLTERIVS quæritur, Cum indiuiduum esse sit minus quam esse personam, vtrum secundum quòd homo, sit indiuiduum? Videtur autem quod sic: quia indiuiduum est quod constat ex collectione accidentium, quæ impossibile est in alio inueniri: talia autem accidentia inueniuntur plura in Christo homine: ergo videtur, quòd in eo quod homo sit indiuiduum.

2 Item, Boetius, Species est totum esse indiuiduorum. Et hoc ideo dicit: quia quicquid est post speciem, habet indiuiduantia sibi soli conuenientia: ergo ipse secundum quod homo est indiuiduum.

Quæst.3 VLTERIVS quæritur, Vtrum ipse in eo quod homo sit suppositum? Et videtur quòd sic: omne enim quod est hoc aliquid sub aliqua natura communi, est suppositum illius naturæ: Christus autem in eo quod homo, est hoc aliquid in hac natura communi quæ est homo: ergo est suppositum hominis.

2 Item, Communitas quæ est in ratione suppositi cum dicitur, Petrus est suppositum hominis, & Paulus est suppositum hominis, & sic de aliis, prouenit ex proportione singulorum ad communitatem speciei: sed de Christo vere prædicatur homo: ergo ipse habet illam proportionem ad speciem quam alij: ergo ipse secundum quod homo, est suppositum hominis.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Damascenus, quòd in Domino Iesu non est communem speciem accipere: ergo nec suppositum speciei alicuius: ergo Christus secundum quod est homo, non est alicuius speciei suppositum.

2 Item, Boetius, Species est totum esse indiuiduorum: sed species hominis non est totum esse Christi: ergo ipse non est suppositum hominis. Probatio minoris est: quia Christus est in diuinitate & humanitate: ergo humanitas non est totum esse eius.

3 Item, Supra habitum est in expositione secundæ opinionis, quòd hic homo supponitur tribus substantiis, & duabus naturis: nullum autem suppositum est nisi in vna natura: ergo Christus in eo quod homo, vel secundum quod homo, non est suppositum hominis.

4 Item, Dicit Philosophus, quòd eadem est ratio vnius propositionis, & vnius tantum propositionis: ergo à simili eadem est ratio suppositi, & vnius tantum suppositi. Inde vlterius obiicitur, vnum suppositum est vnius naturæ suppositum: sed Christus non subiicitur vni naturæ: ergo ipse non est suppositum vnum: quia quod non est vnum, hoc non est aliquid, vt dicit Boetius.

VLTERIVS quæritur, Si Christus secundum quod homo, sit res naturę humanæ? Videtur quod sic: quia res naturæ est id quod fit actu naturæ illius qui est generatio: Christus autem factus est generatione & natiuitate humana ex matre: ergo ipse est res naturæ humanæ, vt videtur. *Quæst.4*

2 Item; Supra habitum est à Damasc. quòd ipse est homousios, in explanatione secundæ opinionis: sed hoc non potest esse nisi sit res eiusdem naturæ, cuius ipsa res est: & ipsa res est naturæ humanæ: ergo & Christus est res naturæ eiusdem.

Sed contra. SED CONTRA: Res alicuius naturæ est hypostasis incommunicabilis sub natura illa: Christus autem secundum quod homo, non est hypostasis incommunicabilis sub natura humana: ergo non est res naturæ humanæ. Probatio minoris. Christus in eo quod homo, assumptus est in singularitatem diuinæ personæ: ergo non est incommunicabilis sub natura humana: quia supra habitum est, quòd incommunicabile non communicat alij assumptionem. Si dicas, quòd in eo quod homo non est assumptus in singularitatem diuinæ personę. Contra: Christus est vna persona singularis: aut in eo quod homo, aut in eo quòd Deus. Constat, quòd non in eo quod homo: quia ipse ęterna personalitate persona est, vt dicũt Sancti: ergo ipse persona est inquantũ Deus. Si igitur hic homo est in eadẽ singularitate personæ, hoc erit per assumptionem: ergo ipse in eo quod homo communicauit singularitati personæ diuinæ. Ad hæc & omnia huiusmodi sophismata posuit Magister distinctionem de consignificationibus eius quod est secundum quod, vel in eo quod, vt patet in litera. Sed quia infra distinctionis illius reddemus rationem: ideo his respondemus de plano secundum supra habita in distin. 5. Et dicimus ad primo quæsitum, quòd si ly secundum quod notat causam vel naturæ conditionem, hoc est, quòd humanitas sit causa, quare ipse sit persona: vel humana in ipso conditio siue proprietas sit causa quod sit persona: tunc, inquam, dicimus quòd ipse in eo quod homo, vel secundum quod homo, non est persona: quia personalitas qua ipse est persona, æterna personalitas est: & hoc sequitur diuinitatem in ipso. Si autem cum dicitur, Christus secundum quod homo est persona, ly secundum quod notet vnitatem vel idemtitatem suppositi hominis ad suppositum diuinum: tunc ipse in eo quod vel secundum quod homo est persona. In hoc sensu distinguendæ sunt etiam omnes sequentes quæstiones de indiuiduo, & supposito, & re naturæ: præcipue secundum opinionem secundam, quam solam tenemus:

nemus: quia illa ponit, quòd cùm dico hoc, demonstrato Christo, demonstratur in duabus naturis, & in tribus substantiis propter vnionem. Facilius tamen conceduntur duæ vltimæ, scilicet quòd Christus secundum quod homo sit suppositum & res naturæ, quam duæ primæ, scilicet quod secundum quòd homo sit persona vel individuum hominis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Christus secundum quod homo, est homo in individuo. Sed si vellemus vim facere in intentione eius quod est vnum, sicut facit obiectio: tunc non sequitur ex hoc quod sit vnus homo: quia non est diuisus à persona Filij Dei, in cuius singularitatem est vnitus. Et si tu obiicis, Christus secundum quod homo, aut est vnus homo, aut plures homines: sed non plures: ergo vnus. Dico, quòd non valet, eo quod vnum aliter & aliter accipitur. In prima enim accipitur vnum, prout opponitur ad existens in coniunctione ad aliud: & in secunda accipitur, prout opponitur pluribus. Et est instantia, Pes Pauli non est vnus. Probatio. Pes Pauli non est diuisus ab aliis: ergo pes Pauli non est per se vnus. Contra: Pes Pauli non est vnus per se: ergo est plures. Vnde patet, quòd in proposito in quo est vnio huius hominis in Filium Dei, non valet huiusmodi processus. Si autem etiam concederetur, quòd Christus esset vnus homo, prout vnum opponitur pluribus, non sequeretur vlterius, quòd esset homo singularis, eo quod ipse communicauit personæ diuinæ, & humana singularitate non est singularis, sed potius diuina personalitate singularis est.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, Christus inquantum homo est per se vnum, sicut iam ostensum est: quia persona interpretatur per hoc quod dico per se vnum: vnum autem oppositum est communicabilitati & pluralitati. Sed obiectio procedit ac si pluralitati tantum opponatur: sic enim secundum quod opponitur pluralitati, supra probatum est, quòd est vnum, & non duo: sed non vt existens: quia sic subsistit in diuina persona.

AD ALIVD dicendum, quòd si concederetur, quòd Christus secundum quod homo esset persona: & ly secundum quod notaret causam vel naturæ conditionem, sequeretur quòd essent duæ personæ. Probatio. Christus enim secundum quod Deus, est persona, & secundum quod homo esset persona: & quod ipse est secundum quod Deus, non est ipse secundum quod homo. Probatio. Secundum quod homo creauit stellas, & est æternus, falsum est: secundum quod Deus dormiuit & comedit, falsum est: ergo quod ipse est secundum quod Deus, non est ipse secundum homo: igitur sequeretur quod ipse esset personæ duæ. Ita dico si ly secundum quod notaret causam vel naturæ conditionem. Et hoc est magnum inconueniens: quia hæresis est. Probatio. Sit Christus duæ personæ: scriptum est, quòd Pater dedit illi homini nomen quod est supra omne nomen, & dicit Augustinus, vt scilicet Deus vocetur, & sit: vt omnis lingua confiteatur ei, quia Christus in gloria est Dei Patris. Ergo quatuor personæ essent in gloria Dei: & sic sequeretur quaternitas in diuinis, quæ est hæresis cuiusdam Leporini monachi gallici, temporibus Leonis Papæ reprobata. Alia hæresis sequitur secundum Boetium, scilicet quòd si ipse est duæ personæ, non est vnio facta in persona: nec iterum est vnio facta in natura: ergo nulla vnio facta est in Christo: & sic ille homo est nudus homo. Et hæc fuit hæresis Nestorij & Eutychetis, ab Ambrosio & Cassiano confutata, & ab eodem Leone Papa tertio reprobata, & in concilio Niceno condemnata. Igitur patet quantum inconueniens est concedere, quòd Christus in eo quod homo sit persona, ita quod ly secundum quod exprimat causam vel naturæ proprietatem seu conditionem.

AD ALIVD dicendum, quòd Christus in eo quod homo est aliquid, quia hic homo: sed non sequitur, quòd sit persona: quia hoc aliquid, id est, homo non habet personæ incommunicabilitatem triplicem, quam supra in distinctione quinta notauimus in fine.

AD ID quod vlterius queritur, Vtrum Christus secundū quod homo sit indiuiduum? Dicendum in eodem sensu, quòd non: quia indiuiduum dicitur significare quod in se est vnum, & sua singularitate est ab aliis diuisum: & ita omnia individua incommunicabilitatem personæ includunt in suo intellectu, licet non habeant in se quod sint suppositа rationalis naturæ. *Ad quæstiunculam.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ipsa indiuiduantia si vis fiat in indiuiduantibus, non habet in eo quod homo: principium enim indiuiduantium est personæ singularitas, hoc est, proprietas personalis, à qua persona persona est: & hoc non habet in eo quod homo, sed in eo quod Filius Dei: sed hoc est verum, quòd ipse ens homo habet illam collectionem indiuiduantium: & in eo quod homo habet aliqua quæ non in alio inueniuntur: sed illa non complent singularitatem indiuiduationis eius.

AD ALIVD dicendum, quòd Christus in eo quod homo est aliquid post speciem & sub specie hominis: sed non est tantum hoc, imo etiam est Filius Dei: & ideo non sequitur, quòd quicquid est post speciem in ipso, sit de indiuiduantibus in specie illa. Præterea, Hæc propositio Boetij, quòd species est totum esse indiuiduorum, non est vera nisi de his indiuiduis quæ supponuntur speciei in natura vna. Christus autem supponitur in duabus naturis & tribus substantiis, vt supra dictum est.

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum Christus in eo quod homo vel secundum quod homo, sit suppositum, potest concedi: etiamsi secundum quod dicit causam vel conditionem naturæ. Tamen Magister videtur velle, quod non sit absolute concedendum: quia quæstio sua talis est, Si Christus secundum quod homo sit persona, vel etiam sit aliquid? & videtur suam distinctionem retorquere ad vtramque partem quæstionis. Si igitur concedatur, quòd sine dubio suppositum & indiuiduum & persona non conuertuntur secundum intentiones nominum, licet suppositum & indiuiduum secundum suppositа conuertantur. Si, inquam, concedatur respondendum est ad id quod contra obiicitur, quòd intellectus auctoritatis Damasc. non est ille qui ponitur: sed quòd non sit communis species, prout species dicit formam totius prædicabilem de toto: quia ita non fit in Domino Iesu aliqua forma *Ad quæst.*

forma totius,in qua vniatur diuinitas & humanitas,ſicut corpus & anima in homine. Supra enim habitum eſt, quòd inexplicabilis eſt iſtius compoſitionis ratio, quæ non eſt partium vnio. Sed non intendit Damaſcenus, quod Chriſtus in eo quod homo, non ſit vere in ſpecie homo: quia hoc ſupra habitum eſt in verbis ſuis, quòd ipſe homouſios matri, ex eo quod illæ duæ naturæ non compoſitæ ſunt reſpectu tertiæ: quia ſi eſſent compoſitæ reſpectu tertiæ, tunc Chriſtus nec homo eſſet, nec Deus: ſicut homo nec corpus eſt, nec anima.

Ad aliud dicendum, quòd illa propoſitio in Chriſto non tenet, nec poſita eſt à Boetio niſi de illis quæ ſunt in natura tantum vna.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur Chriſtus eſſe ſuppoſitum hominis, non excluditur natura diuina, nec excluditur ſuppoſitum diuinæ naturæ: quia Chriſtus eſt vnum ſuppoſitum quod vere ſubiicitur vtrique naturæ.

Ad aliud dicendum, quòd bene concedo, quòd Chriſtus eſt vnum ſuppoſitum: ſed non valet, ſi vlterius inferatur: ergo eſt vnius naturæ ſuppoſitum: & procedit ab inſufficienti: quia aut vnum ſuppoſitum eſt vnius naturæ, vel plurium vnitarum ſuppoſito.

Ad quæſtiunculam 4.

Ad id quod vlterius quæritur de re naturæ humanæ, concedo etiam hoc in omni ſenſu.

Ad id autem quod obiicitur in contrarium, quòd res naturæ alicuius eſt hypoſtaſis incommunicabilis, &c. bene concedo: quia res huius naturæ eſt incommunicabilis: ſed non à propria ſingularitate, ſed ſingularitate perſonæ diuinæ. Et hoc non impedit quin vere ſit res naturæ iſtius: vnio enim nihil aufert de inuentis, ſed confert multa bona.

Ad hoc autem quod vlterius proponitur, Vtrum ſecundum quod homo ſit communicabilis & communicet? Dicendum, quòd ſi ly ſecundum quod notet cauſam vel conditionem naturæ aſſumptibilis & vnibilis, vera eſt locutio illa. Si autem exprimat vnitatem perſonæ, falſa eſt. Si autem in veriſſimo ſenſu concedatur: non valet vlterius: ergo non eſt res naturæ: quia res naturæ de ſuo intellectu non habet incommunicabilitatem. Et eſt in argumento fallacia conſequentis. E contrario enim valet, non eſt res naturæ; ergo incommunicabile non eſt: quia res naturæ ſequitur ad incommunicabile: & non è contrario.

ARTICVLVS II.

Quæ ſunt de diſtinctione eius quod eſt ſecundum quod.

Deinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter [Secundum enim multiplicem habet rationem, &c.] Hic ponit Magiſter quatuor quæ ponit ly ſecundum quod, ſcilicet conditionem ſiue proprietatem, vnitatem perſonæ, habitum, & cauſam. Et quæritur, Quæ ſint exempla iſtius diuiſionis?

Solutio.

Et dicendum, quòd notat conditionem pro proprietate, quando ponitur cum dictione ſignificante alteram naturarum in ipſo, & ſequitur aliquid quod eſt proprium illi naturæ; vt cum dicitur, Chriſtus ſecundum quod Deus eſt bonus, vel ſecundum quod Deus eſt increatus, & huiuſmodi quæ denotant proprietates ſoli Deo conuenientes. Et ab altera parte cum humana poſitum natura, infert proprietates conſequentes illam: vt, Chriſtus ſecundum quod homo eſt riſibile, & animal diſciplinæ perceptibile, & rationalis, & corporeus, & mortalis, & huiuſmodi. Secundum hoc nota regulam, quòd quicquid prædicatur de ſubiecto aliquo cui adiungitur hæc dictio ſecundum quòd, vel in eo quod, in hoc ſenſu accepta, aut eſt diffinitio ſubiecti, aut pars diffinitionis, aut propria paſſio quæ vocatur accidens per ſe inhærens, aut effectus immediatus, aut cauſa illius immediata. Et exempla iſtius ſunt hæc per ordinem enumerationis, Chriſtus ſecundum quod homo eſt animal rationale, mortale, & eſt animal, & riſibile: & Chriſtus ſecundum quod interfectus eſt, interiit: & Chriſtus ſecundum quòd homo, genitus eſt generatione temporali.

Aliquando autem notat vnitatem vel vnionem naturæ: & hoc ſpecialiter in Chriſto, vt cum dicitur, Chriſtus ſecundum quod homo, creauit ſtellas: Chriſtus ſecundum quod Deus, mortuus eſt in cruce. Ibi enim non notat ſecundum quod, quòd ex forma eius cui adiungitur poſſit inferri illud prædicatum, ſed potius quòd virtute vnionis factæ in hypoſtaſi talia prædicata ſubiecto attribuantur.

Tertia ſignificatio vel conſignificatio eius quod eſt ſecundum quod, eſt quod notat habitum: & huius exemplum eſt ad Philippenſes 2. Habitu inuentus eſt vt homo. Et eſt ſenſus, quòd Chriſtus vt homo, id eſt, ſecundum quod homo, eſt inuentus habitu, id eſt, quòd humana natura quandam ſimilitudinem habet in eo, ſicut ſupra eſt expoſitum in diſtinctione 6. Sed planius exemplum eſt, quòd vt homo fuit calceatus, & ſecundum quod homo fuit veſtitus: quia huiuſmodi habitus conuenit ei gratia hominis, & non gratia Dei: & in illa ſignificatione habitus, Chriſtus ſecundum quod homo eſt ſanctus, pulcher, formoſus præ filiis hominum: diffuſa eſt gratia in labiis ſuis, & ſic de aliis, quia habere multis modis dicitur ſecundum omnia illa quæ nobis adueniunt, vt habemus ea, vt ſupra diſtinctione 6. dixit Auguſtinus.

In quarta ſignificatione denotat cauſam: & quia quatuor ſunt cauſæ, poteſt notare omnes illas: vt efficientem notat, cum dicitur, Chriſtus ſecundum quod homo, meruit ſibi & nobis. Formalem, vt Chriſtus ſecundum quod homo, eſt rationalis. Materialem, vt Chriſtus ſecundum quod homo, eſt ex corpore & anima. Finalem, vt Chriſtus ſecundum quod homo, eſt finis omnium creaturarum, vel digniſſima creaturarum: vel ſecundum quod homo, venit propter nos. Ex parte autem Dei poteſt notare efficientem, vt Chriſtus ſecundum quod Deus, poteſtatem habet ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam: & quaſi formalem, vt Chriſtus ſecundum quod Deus eſt ſuppoſitum naturæ diuinæ: materialem autem non notat vnquam, nec quaſi materialem: quia diuinitas non eſt dicenda matera: & quod materiæ ſimile eſt, etiam imperfectum eſt. Finalem autem notat, vt cum dicitur, Chriſtus ſecundum quòd Deus, eſt ad quem omnia referuntur,

& pro

& propter quem sunt & fiunt omnia. Ex ista distinctione facile est soluere ea quæ quidam hic quærunt, scilicet vtrum Christus secundum quod homo sit Deus: & si secundum quod Deus, est iste homo: vel secundum quòd iste homo est, sit Deus, vel Creator; vel aliquod huiusmodi? quæ quia leue est soluere, pertransimus.

Et si Christus secundum quod homo dicatur substantia rationalis, non inde tamen sequitur, quòd persona sit secundum quod homo.

B ILlud tamen non sequitur quod in argumentatione superiori inductum est, quòd si Christus secundum quod homo est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona, quia non est per se sonans: imo alij rei coniuncta. Illa tamen personæ descriptio non est data pro illis tribus personis.

ARTICVLVS III.

An instantia Magistri valeat in diffinitione personæ?

DEinde quæritur de instantia quam fecit Magister in litera [Nam & modo anima Christi est substantia rationalis,&c.] Non enim videtur valere: quia substantia hinc inde æquiuoce sumitur: quia anima Christi est substantia sicut forma, cum dicitur, persona est substantia rationalis naturæ, & sumitur substantia pro substantia composita prima, quæ proprie & principaliter,& maxime dicitur, vt aliquis homo, vel aliqua substantia rationalis naturæ: ergo est persona: ex quo non valet instantia.

2 Præterea, Magister non grammatice videtur interpretatus esse personam: quia si diceretur quasi per se sonans, deberet media corripi siue breuiari in nomine quod est persona: quia sonans prima breuis. Probatio huius est in compositione consonum & absonum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate instantia Magistri non constat quoad intellectum substantiæ: sed intendit ostendere, quòd ea quæ posita sunt, non sufficiunt ad diffinitionem personæ: quia persona non diffinitur sufficienter, cum dicitur, quòd est substantia rationalis naturæ, nisi addatur indiuidua: & tunc non conuenit huic homini, secundum quod homo, in illo sensu quo ly secundum quod notat causam vel naturæ conditionem: quia tunc indiuiduum ponit triplicem incommunicabilitatem, quia dicit incommunicabile pluribus, & incommunicabile per oppositionem ad communicabilitatem partis in compositione, & incommunicabile per oppositionem communicabilitatis per assumptionem in singularitatem alterius, sicut supra expositum est.

AD ALIVD dicendum, quòd duplex est interpretatio nominis. Vna quæ sequitur sonum syllabarum positarum in dictione, vel etiam conuenientiam literarum: vt cum dicitur lapis lædens pedem, petra pede trita: & non oportet, quòd in talibus interpretationibus interpretatum sequatur naturam interpretantium: & ita loquitur hic Magister. Alia est interpretatio secundum nominis significatum: sicut dicimus compositum significationem trahere à suis componentibus: & sic componitur persona à per se, & vnum, quasi per se vna. Vnde patet, quod Christus inquantum homo non est per se vnus: & ideo non est persona in quantum homo.

Alia probatio, quod Christus sit persona secundum quod homo.

C SED adhuc aliter nituntur probare Christum secundum hominem esse personam: quia Christus secundum quod homo prædestinatus est vt sit Dei Filius: sed illud est, quod vt sit prædestinatus est: ergo si prædestinatus est secundum quod homo vt sit Filius Dei, & secundum quod homo est Filius Dei. Ad quod dici potest Christum esse id quod vt sit prædestinatus est. Est enim prædestinatus vt sit Filius Dei, & ipse vere est Filius Dei: sed secundum hominem prædestinatus est vt sit Filius Dei, quia per gratiam habet hoc secundum hominem: nec tamen secundum hominem est Filius Dei, nisi forte secundum vnitatis personæ sit expressiuum, vt sit sensus, ipse qui est homo, est Dei Filius: vt autem ipse ens homo sit Dei Filius, per gratiam habet: sed si causa notetur, falsum est. Non enim quo homo est, eo Dei Filius est.

ARTI

ARTICVLVS IV.

An Filius Dei sit prædestinatus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Christus secundum quod homo prædestinatus est vt sit Filius Dei,&c.] Gratia huius incidit hic quæstio de prædestinatione vt Filij Dei: de qua breuiter quæramus tria,scilicet vtrum Filius Dei sit prædestinatus? Secundo, Vtrum Filius Dei sit prædestinatus esse Filius Dei. Tertio, Vtrum Filius Dei prædestinatus est esse homo.

AD PRIMVM obiicitur sic,Dicit Augustinus & supra habita est auctoritas, quòd talis fuit illa vnio, quæ Deum faceret hominem, & hominem Deum:vt omnia quæ vere dicuntur de homine, dicantur de Deo, & è conuerso: ergo cum hæc sit vera,Filius Dei est homo, & homo est prædestinatus: videtur sequi propter regulam anteprædicamentalem Augustin. quòd Filius Dei sit prædestinatus.

2 Item, Secundum opinionem secundam Christus non est nisi vnum solum suppositum: sed de hoc supposito verum est dicere, quòd est prædestinatum:ergo Filius Dei est prædestinatus.

3 Si dicatur, quòd hoc non valet: quia Filius Dei non nominat aliquid nisi quod est æternum: prædestinatio autem passiua non est nisi temporalium rerum. Contra:Video quòd hæc conceditur, Filius Dei mittitur, Filius Dei datur, sicut probatur in lib.1. distn. 15. sed mittitur & datur, tempus connotant secundum actum, quia non ab æterno Deo conueniunt: prædestinari autem non connotat tempus: ergo videtur,quòd multo magis debeat concedi, Filius Dei est prædestinatus,quam Filius Dei est missus.

4 Item, In aliis prædestinatis video, quòd non oportet addere secundum quod: dicimus enim simpliciter, quòd Petrus prædestinatus sit & Paulus: ergo videtur,quòd nec in Christo addere oportet: ergo simpliciter potest dici, Filius Dei est prædestinatus.

5 Item, Prædestinatio proprie personæ est, & non naturæ: non enim dicimus, quòd corpus Petri prædestinatum sit, nec anima eius, sed ipse Petrus:ego cum secũdum Sanctorum dicta Christus sit prædestinatus, prædestinatio conuenit ei inquantum est persona:sed inquantum est persona,est Filius Dei: ergo videtur, quod Filius Dei est prædestinatus.

6 Item,Posito aliquo subiecto,non oportet, quòd prædicatum reddatur ei per se,nisi fiat reduplicatio circa subiectum illud: vt cum dico, homo, de ipso possum prædicare id quod per se conuenit, & id quod conuenit per aliud, & id quod conuenit per accidens. Est enim homo animal rationale, mortale: & homo est corpus animatum,quod non conuenit per se,sed inquantum animal: & homo est albus,quod conuenit per accidens: ergo videtur similiter, quòd cum Filius Dei sit quoddam subiectum, quòd potest de ipso vere prædicari quod conuenit ei per aliud: sed per hoc quod est homo, conuenit ei esse prædestinatum: ergo simpliciter possum concedere, Filius Dei est prædestinatus.

7 Item,Alia prædicata quę conueniunt sibi inquantum homo, possum prædicare simpliciter de ipso, sicut natus, & passus, & mortuus: ergo videtur,quòd illud simpliciter concedendum est, quòd Filius Dei est prædestinatus.

SED CONTRA: Filius Dei est æternus: nullum æternum potest esse prædestinatum: ergo Filius Dei non potest esse prædestinatus. *Sed contra.*

2 Item,Filius Dei est prædestinans: prædestinans autem nunquam potest esse prædestinatum: ergo Filius Dei non potest esse prædestinatus.

QVOD concedimus, dicentes ad primum, quòd talis est vnio, &c. hoc intelligitur in his quę in suo intellectu non habẽt rationem oppositionis ad Filiũ Dei:sicut factus,creatus,creatura, prædestinatus,recens, & huiusmodi: hæc enim omnia etiam de homine illo non dicuntur gratia personæ vel suppositi,sed gratia naturæ humanæ, sicut supra patuit in explanatione secundæ opinionis,vbi dicitur Christus prædestinatus,secundum quod est in natura humana. *Soluit.*

AD ALIVD dicendum, quòd suppositum illud sicut nec persona,est prædestinatum nisi gratia naturæ humanę.

AD ID quod contra obiicitur de missione, dicendum quòd non est simile: quia missio in se habet æternum & temporale: & per temporale tamen determinatur, sicut dicit Augustin. quòd mitti est cognosci quod ab alio sit: sed prędestinatio non claudit in se æternum secundum quod est passiua, sed temporale tantum: vnde missio Filij non præcedit mitti,sicut prædestinatio præcedit prædestinatum.

AD ALIVD dicendum, quòd in aliis non oportet addere: quia forma illorum nihil significat oppositum prædestinationi: quia forma illorum dicit illud quod non est ab æterno:& ideo determinatio clauditur in intellectu eorum. In Filio autem Dei totum oppositum est: quia contrarium prædestinationi clauditur in intellectu Filij Dei.

AD ALIVD dicendum, quòd prędestinatio personę est, sed non gratia personę, quinimo est gratia naturę in persona: quia gratia illius temporalis est persona, vel ęterna. Vnde in aliis in quibus vtrumque temporale est, scilicet natura, & persona, non est oppositio formæ subiecti ad prædicatum: sed in Christo non conuenit gratia personæ, sed gratia naturæ temporalis: & ideo oportet addere determinationem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet prædicatum non semper per se reddatur subiecto: tamen nunquam aptatur ei prædicatum, quod oppositum est ei,nisi aliqua determinatio addatur,gratia cuius conuenit ei.Sic autem est in proposito, quòd prædicatum oppositionem habet ad subiectum: & ideo oportet apponere determinationem alterius naturæ,gratia cuius ea quæ opposita sunt in se, conueniunt in Christo propter vnionem duarum naturarum factam in persona æterna.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile de quibusdam aliis prædicatis, quæ non habent oppositionem ad subiectum, vt dictum est: & de illis quæ ex se oppositionem exprimunt, puta, nasci pati mori non conueniunt suppositio nisi gratia naturæ, & ideo sunt naturæ per se & immediate, & personæ per consequens: creari autem,& esse recentem, & esse prædestinatum conueniunt personæ ratione suppositi: & ideo non est simile.

ARTI

ARTICVLVS V.

An Filius Dei sit prædestinatus esse Dei Filius?

SEcundo quæritur, Vtrum Filius Dei sit prædestinatus esse Filius Dei? Videtur, quòd sic: quia hic homo est prædestinatus vt sit Filius Dei: & hic homo est Filius Dei: ergo hic homo est prædestinatus vt sit Filius Dei: ergo Filius Dei est prædestinatus vt sit Filius Dei.

2 Item Damascenus dicit, quòd naturę Christi sibiinuicem sua communicant idiomata, id est, proprietates: sed vna proprietatum est prædestinatio vt sit Filius Dei: ergo hæc communicatur Filio Dei: ergo Filius Dei est prædestinatus vt sit Filius Dei.

Sed contra. SED CONTRA: Compositio importata per ly est, cum dicitur, Filius Dei est prædestinatus vt sit Filius Dei, ex vtraque parte habet oppositionem, scilicet ex parte subiecti, & ex parte determinationis prædicati: ergo illa falsior est quam prima, hæc scilicet Filius Dei est prædestinatus.

2 Item, Nihil prædestinatur ad id quod est æternum: ergo nihil prædestinatur ad hoc. Probatio primæ (quia secunda per se patet) quia dicit Augustinus, quod prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro: sed nec gratia vt præsens, nec gloria in futuro nobis est æterna: ergo cum omnis prædestinatio sit ad hoc, non prædestinatur aliquid ad æternum: ergo constat prima: & sic sequitur conclusio.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc est falsa, meo iudicio, Filius Dei est prædestinatus vt sit Filius Dei, & falsior quam prior.

AD ARGVMENTVM primum dicendum est (vt supra) quòd licet hic homo sit prædestinatus, non sequitur hoc de Filio Dei: quia in significato nominis, cum dicitur, hic homo, clauditur illud, gratia cuius Filio Dei prædestinatio conuenit: non autem cum dicitur, Filius Dei, &c.

AD ALIVD dicendum, vt prius, quòd illa idiomata quæ non per se sunt hypostasis, sed per prius sunt naturæ, & habent in se rationem oppositionis ad subiectum, non communicantur sine determinatione: tamen nota, quòd in ratione quæ ad oppositum vltimo est inducta, etiam peccatum est: quia non tenet nisi de his prædestinatis in quibus gratia præparata est habitus ipsos reddens bonos, & opera eorum faciens bona & meritoria: in Christo autem est gratia vnionis ad esse, & præparatur ei vt ipse homo sit æternus Filio Dei: sed tamen hoc non præparatur Filio Dei, quia ipse ab æterno fuit hoc,

ARTICVLVS VI.

An concedendum sit, quòd Filius Dei prædestinatus est esse homo?

TErtio quæritur, Vtrum concedendum, quòd Filius Dei est prædestinatus esse homo? Videtur quod non: quia prædestinatio virtute præpositionis prænotat ordinem antecessionis respectu prædestinati: si igitur Filius Dei sit prædestinatus, oporteret quòd aliquid prius esset Filio Dei, quod falsum est.

2 Item, Nihil prædestinatur nisi ad gratiam, vel ad gloriam, vel ad alterum illorum: Filio autem Dei nulla gratia præparatur: non enim fit ei gratia per vnionem ad hominem, sed potius è conuerso: ergo videtur, quòd Filius Dei non sit prædestinatus esse homo in tempore.

Sed contra. SED CONTRA: In litera supra habitum est, quòd prædestinatum est quòd Filius Dei esset homo in tempore: ergo videtur, quòd Filius Dei prædestinatus est esse homo.

2 Præterea, Filius Dei est homo: aut ergo hoc ab æterno est verum, aut non. Si sic: ergo ab æterno verum est, quòd Filius Dei sit homo, quod falsum est. Si in tempore est verificatum: ergo ante fuit præuisum vt fieret: aut ergo vt fieret per gratiam, aut per naturam. Non per naturam: ergo per gratiam: sed nulla gratia datur in tempore, quæ ante non præparetur: ergo præuisum est & præparatum per gratiam vt Filius Dei sit homo iste prædestinatus: ergo ante incarnationem Filius Dei prædestinatus est esse homo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc est duplex, Filius Dei prædestinatus est esse homo, ex eo quod ly prædestinatus, potest determinare compositionem ex parte subiecti, vel ex parte prædicati. Si determinat eam ex parte prædicati, vera est: quia Filium Dei esse hominem prædestinatum est. Si autem determinat ex parte subiecti, sic notabit antecessionem ad subiectum, & sic falsa est. Quidam tamen dicunt, quòd alia de causa est duplex, scilicet ex eo quod ly prædestinatus potest esse nomen, vel participium: & si sit nomen, dicunt quòd est adiectiuum huius quod dico, homo: & si sit participium, tunc dicunt eam esse falsã. Sed hoc nihil est: quia si sit nomen, tunc nihil est dictum, quòd Filius Dei prædestinatus est esse homo: sicut nihil est dictum, Filius Dei est esse homo, quin incongrua est locutio; vnde prima distinctio melior est.

AD ID ergo quod obiicitur contra, dicendum quòd si ly prædestinatus, determinet compositionem ante & post, tunc notabit antecessionem non respectu Filij Dei secundum se, sed potius respectu hominis esse. Et per hoc patet etiam solutio ad secundum.

ARTICVLVS VII.

An Christus sit prædestinatus vt sit hic homo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Filius Dei secundum hominem prædestinatus est vt sit Filius Dei, &c.] Per hoc enim hæc videtur à Magistro concedi, hic homo vel Christus ens homo prædestinatus est vt sit Filius Dei: & videtur hæc falsa esse, hic homo vel homo prædestinatus est vt sit Filius Dei: nihil enim prædestinatum quod non ab æterno sit prædestinatum: si ergo hæc est vera, Christus secundum hominem vel humanam naturam est prædestinatus, videtur quòd ante incarnationem fuit vera: sicut

etiam hæc vera dicitur esse, Petrus ab æterno prædestinatus est vel fuit prædestinatus.

Sed contra. SED CONTRA: Cum dicitur, hic homo ante incarnationem est prædestinatus, hic homo supponit eo quod supplet vicem verbi præteriti temporis, sicut cum dicitur, hic homo est amatus. Regula autem est, quòd terminus supponens verbo præteriti temporis, supponit pro præsenti vel pro præterito si debeat locutio esse vera. Sequitur enim, hic est amatus, vel homo est amatus: ergo homo qui est vel fuit, est amatus: ergo à simili, si Christus est prædestinatus, videtur quòd aut homo qui est, aut qui fuit: & cum pro vtroque falsa sit, videtur locutio simpliciter esse falsa. Et hæc obiectio generalis est de omnibus prædestinatis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hoc non sequitur cum verbis pertinentibus ad actum animæ, vel notantibus formam: quia illa habent vim ampliandi: non enim sequitur cogitatum est de homine: ergo de homine qui est, vel qui fuit: nec sequitur, homo potest vel potuit esse: ergo homo qui est, vel qui fuit. Similiter est hoc quod dico, quod prædestinatus pertinet ad actum intellectus & voluntatis diuinæ: quia esse prædestinatum est esse præuisum ad gratiam & gloriam: & ideo non sequitur, quòd sit de eo qui est vel fuit: sed sufficit ei, quòd futurus sit.

ARTICVLVS VIII.

An Christus sit prædestinatus ad gratiam infinitam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vt autem ipse ens homo sit Filius Dei, per gratiam habet] Ex hoc enim videtur, quòd ad gratiam sit prædestinatus, & videtur quòd ad gratiam infinitam. Ioan. 3. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Quod autem non est ad mensuram, hoc est infinitum: ergo videtur, quòd ipse prædestinatus sit ad gratiam infinitam.

2 Item, Vidimus gloriam eius quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Cum autem nulla gratia sit in ipso nisi præparata ab æterno, videtur esse prædestinatus ad plenitudinem gratiæ, de cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia.

3 Item, Gloss. super illud Rom. 8. Nullum maius donum posset Deus prædestinare homini, quam vt Verbum suum per quod omnia creauit, caput faceret illis, & ipsos tanquam membra capitis. Ergo prædestinatus est ad hoc, quod sit caput Ecclesiæ: sed caput influit sensum & motum: gratiæ: hoc autem non potest facere nisi ex plenitudine diuina, quia fides & gratia à nulla creatura possunt esse: ergo hic homo prædestinatus est ad gratiam infinitam.

Sed contra. SED CONTRA: Gratia infinita est gratia increata, quia nihil infinitum est nisi increatum: sed increatum est æternum: quod autem æternum est, nihil præcedit: ergo illam gratiam nihil præcedit. Omne autem quod prædestinatione præparatur, præcedit prædestinatio: ergo prædestinatio non præparat huic homini gratiam infinitam vel increatam.

2 Item, Prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro: ergo & gratia & gloria præparata, ex prædestinatione habent conditionem ex differentia temporis consignata: æternum autem & infinitum nullam habent talem temporis conditionem: ergo prædestinatio non præparat gratiam æternam vel infinitam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnis gratia quæ habetur à Christo homine secundum quod prædestinatus, prædestinata est secum & præparata sibi, & est creata in tempore: quia ipse non est prædestinatus nisi inquantum homo, vt prius probatum est: & hæc gratia est duplex, scilicet vnionis, & habitus. Vnionis autem iterum est duplex, scilicet prima, & consequens. Prima est, vt vere sit Filius Dei, & vnio creata sit quæ media est inter hominem & Filium Dei, & naturam humanam & naturam diuinam, vt supra probatum est: quia est relatio se tenens secundum rem ex parte vniti quod creatum est. Et ad hanc gratiam sequitur multiplex alia gratia, scilicet quòd sit caput, quòd sit Deus, quòd sit influens Ecclesiæ sensum & motum: quæ licet infinita & æterna sint in se: tamen relatio hominis ad illa, non est nisi per vnionem in tempore factam: & sic inquantum huiusmodi sunt hominis, præparata sunt & prædestinata, & non simpliciter: & hoc est quod intendit dicere Magister ex verbis Augu. & per hoc patet solutio eorum quę primo obiiciuntur in contrarium. Gratia autem habitualis est charitas Christi, & virtutes aliæ: & ad has consequens gratia est meritum Christi, & huiusmodi. Et per hanc distinctionem patet solutio ad omnia quæsita.

Sunt tamen qui hoc dicunt, quòd nulla gratia infinita prędestinata est in Christo, & dicunt quòd Christus est caput Ecclesię dupliciter, scilicet in conformitate naturæ: & sic non influit nisi per meritum, scilicet quia meruit Ecclesia gratiam: & est vnum caput cum Patre & Spiritu sancto, & sic influit: & hoc non prædestinatum esse Christo dicunt. Sec contra: Hic homo habet influere sensum & motum, & non ab æterno: ergo in tempore: & nihil habet in tempore nisi quod est ei præparatum ab æterno: ergo ab æterno est ei hoc prædestinatum. Præterea, In litera sæpe habetur quòd prædestinatum est vt esset Deus naturaliter & vere, & vt esset Filius Dei: vnde patet illam opinionem esse falsam. Licet enim æternum non incipiat in se, tamen iste incepit esse æternum, id est, id quod æternum & infinitum: vnde etiam ista conceditur, quod iste puer creauit stellas: & hoc (quia gratiam habuit) sine dubio prædestinatum fuit antequam gratiam haberet.

An

An Christus sit adoptiuus filius secundum quod homo, vel alio modo?

SI vero quæritur an Christus sit adoptiuus filius secundum quod homo, siue alio modo? Respondemus Christum non esse adoptiuum filium aliquo modo, sed tantum naturalem: quia natura Filius Dei est, non adoptionis gratia. Non autem sic dicitur Filius natura, vt dicitur Deus natura. Non enim eo Filius est quo Deus est: quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis Deus est: & tamen dicitur natura vel naturæ Filius, quia naturaliter est Filius, eandem scilicet habens naturam quam ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non est: quia prius non fuit, & postmodum adoptatus est in filium: sicut nos dicimur adoptiui filij, quia cum nati fuerimus iræ filij, per gratiam facti sumus filij Dei. Christus vero nunquam fuit non Filius Dei, & ideo non est adoptiuus filius. D Eph. 2.

ARTICVLVS IX.

An Christus sit filius adoptiuus?

SI vero quæritur, An Christus sit adoptiuus] Hic incipit illa pars quæ est de quæstione illa, Vtrum Christus sit adoptiuus filius. Et diuiditur in partes duas, in quarũ prima ostendit, quòd Christus non sit adoptiuus, sed natura filius. In secunda obiicit in contrarium & soluit *ibi* [Sed ad hoc opponitur] Ante literam oportet hic duo quærere, scilicet quid sit adoptio in diuinis, & Vtrum Deo conueniat aliquid adoptare?

Ad primum proceditur sic: Adoptio à viris perfectis sic describitur, Est extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps assumptio legitima. Sed iuxta hanc diffinitionem videtur non esse adoptio in diuinis: quia secundum Deum non est aliquis extraneus Deo: ergo videtur quod nullus adoptatur.

2 Item, Pater adoptiuus non producit filium adoptiuum ad esse: sed Deus nos omnes producit ad esse: ergo non potest esse pater adoptiuus.

Quæst. 2 PRÆTEREA, Cum adoptio duobus modis fiat per leges, scilicet quando aliquis qui sui iuris est, adoptatur in filium, & transit in tutelam & dominium adoptatoris, & similiter filij siquos habet: quæ adoptio dicitur arrogatio. Alia fit adoptio eius qui non est sui iuris, sed adhuc sub gubernatione naturalis patris: & ille non transit ad dominium adoptatoris. Quæritur, Vtrum vtroque modo possit esse in diuinis? Videtur quod sic: quia omnes adoptamur, siue simus nostri iuris, siue non: ergo videtur, quòd vtroque modo sit in diuinis.

Sed contra. SED CONTRA: Adoptatus simplici adoptione non transit in regimen patris adoptantis: sed omnes adoptati à Deo transeunt in disciplinam & gubernationem Dei: ergo non est in diuinis adoptio. Probatio mediæ. Ad Heb. 12. Quis filius quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filij estis. Item, Ad Rom. 8. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Ergo videtur ex quo omnes transimus in dominium Dei per adoptionem, quod non sit ibi adoptio simplex: sed arrogatio tantum.

PRÆTEREA quæritur de hoc quod dicit, Assumptio legitima: videtur enim eo ipso assumere, quòd creat nos: quia creat in nobis lumen vultus sui quod est imago in anima nostra: ergo videtur, quòd ex creatione sumit nos in filios. *Quæst. 3*

2 Præterea, Sancti dicunt, quòd sumus filij Dei ex creatione, & non naturales filij: ergo susumus filij adoptiui.

SED CONTRA: Adoptio non fit nisi de consensu liberi arbitrij, non enim compellit nolentes, vt dicit Damascen. Ex creatione autem non habemus vsum liberi arbitrij: ergo videtur, quòd non sumus filij adoptiui ex creatione. *Sed contra.*

2 Præterea, Spiritus adoptionis distinguitur à Spiritu seruitutis, vt prius patuit in auctoritate inducta: sed Spiritus adoptionis est in gratia gratum faciente quam non habemus à natura: ergo videtur, quòd non à natura sumus filij adoptionis.

2 Item, Apostolus Rom. 8. infert postquam locutus est de Spiritu adoptionis qui facit filios, Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Constat autem, quòd non ex creatione sumus hæredes: ergo videtur, quòd non ex creatione sumus adoptati. Præterea, Quæ est legitima assumptio? si illa est quæ fit secundum leges: illa fit de consensu principis, si est arrogatio: vel de consensu senatus, quando est adoptio simplex: nihil autem simile est in diuinis: ergo videtur, quòd quoad hoc valet diffinitio. *Quæst. 4*

ITEM, Augustinus dicit, quòd per filium naturalem adoptantur filij gratiæ: & hoc modo non fit adoptio legitima: imo adoptat pater sine filio: ergo videtur, quòd adoptio in diuinis non fit ad similitudinem legalis adoptionis. *Quæst. 5*

SOLVTIO. Dicendum, quòd in parte adoptio diuina similis est legali, & in parte dissimilis. Quoad hoc enim, quòd adoptio fit per fauorem adoptantis specialem ad adoptatum, & quod adoptatus arrogatione transit in potestatem patris adoptiui, & quoad ius aliquod in hæreditate percipienda secundum filij portionem adoptiui, *Solutio.*

ptiui ſimile eſt. Quoad hoc autem, quòd pater adoptiuus adoptiuo filio non tenetur dare niſi quartam partem bonorum: & quoad hoc, quòd eſt extraneus ab eo, ita quòd ipſe non conduxit eum ad eſſe, eſt aliquantulum diſſimile.

DICENDVM ergo ad primum, quòd omnes adoptamur in filios propter hæreditatis beatitudinem patris noſtri adoptantis. Vnde in Pſal. 141. Portio mea Domine ſit in terra viuentium. Et alibi, Funes ceciderunt mihi in præclaris. Et Baruch, O Iſrael quam magna eſt domus Dei, & ingens locus habitationis eius!

Pſal. 15.

Cap. 3.

A PRIMVM ergo dicendum, quòd extraneus Deo nullus eſt: quia extraneus in ſacra Scriptura notat in alienationem vitij, ſicut dicitur in Pſalm. 17. Filij alieni mentiti ſunt mihi: filij alieni inueterauerunt, &c. Vnde Act. 17. dixit Paulus, Quoniam ipſius genus ſumus. Sed tamen non ſumus filij per naturam: ideo adoptari poſſumus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet nos Deus ad eſſe conducat: tamen non generando conducit ad eſſe: & ideo non ſumus de ſua ſubſtantia, & ideo poſſumus adoptari.

Adquæſtiunculam 2.

AD ALIVD dicendum, quòd aliquid ſimile inuenitur vtrique adoptioni quoad hoc, quòd quidam per adoptionis gratiam in ſpecialiorem poteſtatem tranſeunt Dei adoptantis, ſicut religioſi qui quaſi arrogantur, eo quod faciunt ſe primo mancipatos per illud quod habetur Deuteron. 33. Dixerunt patri ſuo & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus ſuis, Ignoro illos. Alij vero remanentes in ſeculo, in cura & ſolicitudine huius vitæ, magis habent aliquod ſimile adoptioni ſimplici.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd omnes illi adoptantur, qui per teſtimonium gratiæ adoptantis & Spiritus ſancti poſſunt dicere in conſcientia, Abba: quia illud teſtimonium exigitur, ſicut dicit Apoſtolus ad Rom. 8. Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddet ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei: ſi autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.

Ad quæſtiunculam 3.

AD HOC quod quæritur, Vtrum eo quod creamur ſimus adoptati? Dicendum, quòd non: quia ſola ſimilitudo imaginis non facit nos filios adoptiuos, eo quod ex creatione nulla creatura habet vnde poſſet iure tranſire in dominium patris: ſed ex adoptione accipimus pignus ſpiritus, quo acquirimus ius in hæreditatem & dominium patris. Nec tamen dico, quòd exigatur vſus liberi arbitrij: quia ſic paruuli non haberent gratiam adoptionis.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd non compellit nolentem ſiue renitentem, dicendum quòd compellere eſt vim inferre: & vis infertur, vbi eſt obſtaculum reſiſtens: ſed in paruulis his etſi ſit obſtaculum originalis peccati, non tamen eſt reſiſtens cum contrario conatu voluntatis: & ideo non eſt ibi compulſio. Præterea, Ad hoc quod adoptentur, operantur paſſio Chriſti, & fides matris Eccleſiæ: & talis adoptio fit ex nimia liberalitate principis adoptantis.

Ad quæſtiunculam 4.

AD HOC quod vlterius quæritur, Vtrum ſit de conſenſu principis? Dicendum, quòd non: quia iſta adoptio eſt principis: non enim oportet, quòd princeps quærat conſenſum alterius vel ſenatus: vnde etiam largiori manu fit iſta adoptio, quam humana: quia fit ad totam hæreditatem: & non ab eo qui careat filio, ſed ab eo qui habet vnigenitum, & qui multos filios in gloriam domus ſuæ adducit: nec fit ab eo qui alios non adoptauerit, ſed ab eo qui omnes adoptauit: in humanis enim legibus non poteſt adoptare habens liberos naturales propter penuriam quæ contingit ex diuiſione hæreditatis. Similiter non multos poteſt adoptare eadem de cauſa: & hoc obſtaculum non eſt in diuinis: & ideo omnes adoptari poſſumus ſinguli in hæreditatem totam.

AD ID quod quæritur, Vtrum fiat mediante filio per naturam? Dicendum quòd ſic: Pater enim adoptat à proprietate: ſed Filius nomen filiationis nobis communicat, & transfert in regnum hæreditatis ſuæ per ius adoptionis. Spiritem ſanctus eſt quo vt pignore quodam adoptamur per charitatem quæ filios facit. Quòd autem obiicitur, quòd ſecundum hoc non videtur eſſe legitima. Dicendum, quòd legitima eſt adhuc: quia in humana adoptione aliud reformat pactum, vt dictum eſt, ſcilicet penuria quæ contingit per diuiſionem hæreditatis: ſed hic quanto plures adoptantur, maior ſingulorum efficitur hæreditas.

Ad quæſt.

ARTICVLVS X.

An Deo conueniat adoptare?

SEcundo quæritur, Vtrum conueniat Deo adoptare? Videtur autem quod non: quia adoptare non poteſt qui multos habet filios.

2 Præterea, Adoptio conceſſa eſt pro cõſolatione filiorum amiſſorum: vnde etiam mulieri conceditur in ſolatium pro filiis defunctis: ergo videtur, quòd Deo non conueniat.

SED CONTRA: Adoptare non poteſt qui generare non poteſt: ſed Deus nos regenerat: ergo omnes adoptare poteſt, per locum à contrario ſenſu quo luriſperiti in ſuis argumentis vtuntur. Vnde Iſa. 66. Si ego qui generationem aliis tribuo, ipſe ſterilis ero? dicit Dominus.

Sed contra.

SOLVTIO. Illud quæſitum iam ſupra determinatum eſt: quia Deus adoptare larga manu omnes poteſt, propter diuitias ſui patrimonij.

Solutio.

AD HOC autem quod obiicitur, dicendum quòd hæc adoptio non fit propter diſtinctionem filiorum, niſi dicamus quòd fit ad reſtaurandam ruinam in cælo factam & in paradiſo: ſed hoc non erit conueniens niſi de illa adoptione qua adoptantur filij iræ, de qua infra determinabitur: quia gratia adoptionis ad hæreditatem competit omni creaturæ rationali: nec iſta gratia proprie eſt in ſolatium filiorum amiſſorum per peccatum: quia eſſet, etiamſi peccatum non eſſet, niſi accipiatur ſecundum accidens huius ſtatus peccati in quo ſumus: ſed potius ex magnificentia Imperatoris ſummi, & ex magnitudine hæreditatis: & hoc videtur in Euangelio ſignificari, vbi dicitur, Exi cito in plateas & vicos ciuitatis: & pauperes, ac debiles, cecos, & claudos introduc huc, vt impleatur domus mea.

Luc. 14.

* * *

ARTI-

ARTICVLVS XI.

Vtrum Christus dicatur Filius natura, vt Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non autem sic dicitur Filius natura, vt dicitur Deus natura] Hoc enim videtur falsum : quia Deus dicitur natura secundum deitatem : ergo sic dicitur Filius natura, vt Deus natura.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd Magister facit vim in modo : quia quando dicitur Deus natura, ablatiuus construitur in habitudine causę formalis. Cum autem dicitur Filius natura, construitur in duplici habitudine. Si enim Filius dicitur persona simplex sine assumpta humanitate, tunc ly natura construitur quasi in habitudine causę efficientis, secundum quod Philosophus dicit in quinto primæ philosophiæ, quòd natura est ex qua pullulans pullulat primum. Si autem Filius sit persona in duabus naturis & tribus substantiis, sicut dicit secunda opinio, tunc dicitur Filius natura : eo quod est Filius filiatione æterna quæ est secundum naturam diuinam : ipse enim persona est æterna personalitate : & hoc innuit Magister cum dicit, Et tamen dicitur natura vel naturæ Filius : quia naturaliter est Filius eandem habens scilicet naturam quam ille qui genuit. Sed in hoc est differentia, quòd Christus homo habuit illam naturam per gratiam non adoptionis, sed vnionis in esse hypostasis & personæ quæ per naturam Filius est: & ideo filiatio naturalis quasi transit ad hunc hominem, qui per se est in Filio Dei : transit autem per vnionem factam in hypostasi.

ARTICVLVS XII.

Qui sint illi qui adoptantur, & an sint in peccato existentes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quia cum nati fuerimus filij iræ, per gratiam facti sumus filij Dei] Ex hoc enim videtur, quòd non adoptantur nisi qui sunt in peccato existentes. Hoc etiam videtur, quia non adoptantur, nisi qui vocantur : non vocantur autem, nisi qui remouentur à peccatis, vt dicit Gloss. super illud ad Roman. 8. Quos vocauit, hos & iustificauit. Sed contra: Peccatum potius videtur esse causatiuum iræ, quam adoptionis : in humanis enim adoptionibus si aliquis offenderet aliquem, non adoptaret illum, sed potius eum qui obsecutus est ei.

2 Præterea, Secundum hoc videtur, quòd gratia adoptionis non competat Angelo in primo statu, nec etiam homini in statu innocentiæ. Quod enim Angelo non competat, videtur: quia non adoptatur, qui iam est in domo : sed Angelus semper fuit in cælo, & ante confirmationem, & post : ergo videtur, quòd per adoptionem non indigeat introduci. De homine etiam in statu innocentiæ videtur, quòd non indiguerit gratia adoptionis : quia peccatum quod ipsum elongauerat ab hereditate, nondum fecit. Sed contra : Ex nostro non possumus habere ius in hæreditatẽ Dei, sed oportet, quòd ex suo munere gratiæ acquiramus : sed hoc est adoptare, ius ex gratia nobis collata in Dei hæreditatem acquirere : ergo adoptio competit & Angelo ante confirmationem, & similiter homini in statu innocentiæ.

Solvtio. SOLVTIO. Dicimus, quòd gratia adoptionis Solutio. quiddam habet per se, quiddam per accidens. Per se habet tria, scilicet statum non filij per naturam quem inuenit in adoptato, habitum gratiæ gratum facientis qui habitus substantia est istius gratiæ per quam fit adoptio : & tertium quod est effectus eius, & hoc est collatio siue acquisitio iuris in hæreditatem Patris adoptantis : & penes hæc tria sibi substantialia saluatur adoptio, tam in Angelo, quam in homine primo ante statum peccati : quartum habet per accidens, scilicet stati peccati, in quo nascuntur, qui post peccatum adoptantur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non est simile de Deo & homine adoptante : nos enim obsequiis possumus præuenire affectum & fauorem siue amorem & gratiam hominis adoptantis nos : quia non de suo obsequimur ei, sed de nostro: sed in Deo non est sic : quia non possumus ei obsequi nisi de suo : & ideo ipse gratia præuenit nos vt velimus : vnde prius adoptat ipse, & nos adoptati incipimus obsequi.

AD ID quod obiicitur de Angelo & homine primo, iam patuit solutio.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non est idem esse in cælo, vt in habitatione magis congrua secundum naturam, & habere ius in hæreditatem regni. Primum enim concessum est Angelo per creationem : quia dicit Beda super illud Genes. 1. In principio creauit Deus cælum & terram, quòd per cælum intelligitur angelica natura, vel cælum empyreum quod statim vt est factum, sanctis Angelis est repletum. Secundum autem non datur nisi per gratiam adoptionis. Et si obiicitur, quòd naturalia non demerentur : ergo si cælum empyreum est naturalis locus & datus ex creatione ipsis Angelis, diabolus debuit ibi remanere. Dicendum, quòd naturalia quæ sunt partes substantiæ non amittimus, sicut partes animæ & corporis: de illis enim dicit Dionysius in libro de diuin. nom. cap. 4. Data dæmonibus naturalia dona nequaquam ea mutata esse dicimus: sed sunt integra splendidissima. Sunt alia naturalia congrua secundum statum innocentiæ, vel gratiæ, vel culpæ : & illa mutantur in melius, & in peius : vt mundus datur homini in culpa existenti ad incolatum miseriæ, tamen in quo mereri possit : paradisus autem statui innocentiæ in locum deliciarum : & infernus damnatis : cælum autem empyreum creaturis exaltatis per gloriam.

Oppositio, quod sit adoptiuus filius.

E SED ad hoc opponitur sic, Christus filius hominis est, id est, Virginis: aut gratia, aut natura, vel vtroque modo. Si vero natura: aut diuina, aut humana: sed diuina non: ergo aut humana natura, aut non natura est filius hominis. Si non natura: ergo gratia tantum: & si etiam natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gratia filius hominis est, adoptiuus filius esse videtur: vt idem sit naturalis filius Patris, & adoptiuus filius Virginis. Ad quod dici potest, Christum filium Virginis esse & natura vel naturaliter & gratia: nec tamen adoptiuus filius Virginis est, quia non per adoptionem, sed per vnionem filius Virginis esse dicitur. Filius enim Virginis dicitur, eo quod in Virgine hominem accepit in vnitatem per-
Cap. 2. sonæ: & hoc fuit gratiæ, & non nature. Vnde Augustinus super Ioannem ait, Quòd vnigenitus est æqualis Patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quod autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est, non naturæ. Christus ergo nec Dei nec hominis est adoptiuus filius: sed Dei naturaliter, & hominis naturaliter & gratia filius. Quod vero naturaliter sit hominis filius, Augustinus ostendit in lib. de fide ad Petrum. Ille scilicet Deus factus est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter filius vnigenitus Dei Patris. Quod autem non sit adoptiuus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimoniis. Hieronymus super epistolam ad Ephesios ait, De Christo Iesu scriptum est, quia semper cum Patre fuit, & nunquam eum vt esset voluntas paterna præcessit: & ille quidem natura filius est, nos vero adoptione. Ille nunquam non fuit filius: nos antequam essemus, prædestinati sumus, & tunc spiritum adoptionis accepimus quando credidimus in Filium Dei. Hilarius quoque in lib. 3. de Trini. ait, Dominus dicens, Clarifica Filium tuum: non solo nomine contestatus est se esse Filium Dei, sed etiam proprietate. Nos sumus Filij Dei: sed non talis hic Filius. Hic enim verus & proprius est Filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Augustinus etiam
Cap. 9. super Ioan. ait, Nos sumus filij gratia, non natura: vnigenitus autem natura, non gratia: an hoc etiam in ipso filio ad hominem referendum est? Ita sane Ambros. quoque in lib. 1. de Trinit. ait, Christus filius est non per adoptionem, sed per naturam: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem naturæ est. Ex his euidenter ostenditur, quòd Christus non sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cum Augustinus eum non esse gratia filium asserit: gratia enim, sed non adoptionis, imo vnionis Filius Dei est filius hominis, & è conuerso.

ARTICVLVS XIII.

An Christus fuerit filius adoptiuus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quòd in Virgine hominem accepit in vnitatem personæ, hoc fuit gratiæ, non naturæ] Ex hoc videtur sequi, quòd Christus fuit filius adoptiuus: gratia enim quę de non filio facit filium, est gratia adoptionis: sed gratia assumptionis de non filio facit filium: ergo est gratia adoptionis.

2. Præterea, Quare non conceditur, quòd Christus sit filius adoptiuus? ex hoc enim, vt habitum est, non sequitur, quòd ipse fuerit filius irę: quia hoc accidit gratię adoptionis. Si dicas, quòd oporteret ipsum prius non fuisse filium, & postea adoptari vt filius fieret: ipse autem factus est Filius Dei: Hoc iterum non videtur impedire: quia ponamus hanc opinionem esse veram, quòd Angelicreati sint in gratia, & non confirmati: sicut etiam de homine quidam dicunt, adhuc est verum, quòd gratia adoptionis sunt filij & Angeli & homines: ergo videtur, quòd hoc etiam accidit gratię adoptionis, quòd inue-

niat

niat non filium illum quem facit filium : ergo videtur, quòd hoc non impediat quin possit dici filius adoptiuus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate, sicut obiectum est, illa accidunt gratię adoptionis: sed quia est etiam in Christo homine existente ratio filiationis, & ideo non est dicendus adoptiuus. Ad hoc intelligendum nota, quòd aliud est habere filiationem per se, & aliud habere ex dono. Qui habet filiationem Dei ex dono, cum illud donum non sit esse suum, non habet illam nisi ex adoptionis gratia quam dedit ei Deus. Per esse autem contingit habere duobus modis, scilicet per actum naturæ qui est ad esse: sicut nos habemus naturalia nobis per generationem accipiendo à parentibus naturalia eorum : & ideo sumus filij eorum per naturam, & non per gratiam beneplaciti eorum : & hoc modo Filius Dei inquantum Filius Dei est Filius Dei Patris natura. Alio modo habetur per esse per idemtitatem & per vnionem ad illum qui per naturam habet. Si enim ego sum vnum tibi per esse personæ tuæ, quicquid tu habes per naturam, hoc etiam naturale est mihi : licet per vnionem acceperimus, & non per actum naturæ qui est generatio. Sic hic homo inquantum hic homo: ita quod ly inquantum dicat vnionem, habet quòd est filius natura: & tamen hic homo non est genitus de Patre : & hoc est quod dicit Augustinus, quòd hic homo habet hoc per gratiam : sed hæc gratia non est habitus animæ, vt gratia adoptionis, sed potius est vnio ad esse vnum cum persona, quæ naturaliter habet filiationem Dei Patris: & per hoc satis patet solutio ad quæsitum.

ARTICVLVS XIV.

Ad quid adoptauit nos Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur *ibi* [Ille quidem natura filius, nos vero adoptione] Et quæritur, Ad quid adoptauerit? Videtur enim, quòd magis desponsamur sicut patet in Canticis per totum. Adoptans autem Pater filiam quam adoptauit, desponsare non potest.

2 Præterea non dat partem hæreditatis, sed totum : ergo non est adoptio.

Solutio. SOLVTIO. Hoc ex præcedentibus leue est determinare : quia in veritate adoptamur : & verius etiam quam fiat adoptio secundum leges. Licet autem affinitas legalis excludat matrimonium carnale : nulla tamen propinquitas excludit spirituale matrimonium : sed potius quanto sunt plures coniungendi rationes, tanto firmius est.

AD ALIVD iam patuit solutio : quia quòd secundum leges datur pars hæreditatis & non totum, hoc contingit ex defectu rerum temporalium, quæ quanto per plura diuiduntur, tanto magis diminuuntur. Sed in spirituali matrimonio è contrario est : quia quanto pluribus datur, tanto maius est: & ideo vnicuique accrescit ex iustorum adoptione, quia gaudebit de Deo in adoptatis pluribus. Vnde dicit Dominus,

Luc. 15. Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

ARTICVLVS XV.

An solus Pater adoptet vel tota Trinitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non solo nomine contestatus est se esse Filium Dei] Est enim dubium, Vtrum solus Pater adoptet, vel tota Trinitas? Videtur autem, quòd solus Pater : quia dicit lex, quòd ille potest adoptare, qui potest generare : sed solus Pater potest generare in diuinis : ergo solus Pater potest adoptare.

Sed contra. SED CONTRA : Super Pater noster qui es in cælis, dicit Glos. quòd Pater noster Deus Trinitas est : ergo videtur, quod tota Trinitas adoptet.

2 Item, Gratia æqualiter est à tota Trinitate: & per gratiam adoptamur : ergo videtur, quòd tota Trinitas sit pater adoptionis.

Sed iterum contra hoc videtur esse quod in primo huius distin. 18. determinatur, quòd non dicitur, Filius noster : ergo videtur, quòd non habeat respectum ad nos : nec dicitur, Spiritus sanctus noster: sed tantum dicitur, Pater noster & cum per gratiam adoptionis sit Pater noster, videtur solus Pater adoptare posse.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd tota Trinitas sit Pater adoptans : sed tamen solus Pater appropriate, non proprie : & ideo supra dictum est, quòd Pater adoptet per Filium, & per Spiritum sanctum : quia accipimus nomen filiorum per testimonium Spiritus Filij.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tota Trinitas illa generatione generare potest. Et si tu obiicias quædam in legibus, Ille non potest adoptare qui per naturam generare non potest : dicendum, quòd hoc non cogit plus nisi quòd adoptio appropriate, & non proprie conuenit Patri.

AD ALIVD dicendum, quòd licet non dicatur noster sub illo nomine, nec Spiritus sanctus sub illo nomine : tamen vterque istorum dicitur noster sub nomine Patris adoptantis : quia Filius secundum nomen Filij, non ponit respectum ad nos, sed ad Patrem : & similiter Spiritus sanctus sub nomine Spiritus sancti, non ponit respectum nisi ad suum principium, quod sunt Pater & Filius.

ARTICVLVS XVI.

An filius æquiuoce dicatur filius origine & adoptione?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic enim verus & proprius & filius origine, non adoptione] Ex hoc enim videtur, quòd æquiuoce dicatur filius adoptione, & origine: & pater dicatur æquiuoce de Patre verò, & adoptiuo. Quod etiam alia ratione probatur: pater enim à generatione pater est, & filius à natiuitate filius : sed non est vnius rationis generatio, & vnius rationis natiuitas in naturali generatione & adoptione : ergo non est vnius rationis pater vel filius vtrobique.

Sed contra. SED CONTRA: Apostolus infert, Si filij, & hæredes: hæredes autem Dei, cohæredes autem Christi. Quæ illatio non valeret, nisi haberet aliqu id de ratione filiationis suæ.

2 Item, Rom. 8. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui. Et alibi, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Ergo si conformes sumus imaginis Filij, non æquiuoce dicimur filij: & si ipse primogenitus dicitur, generationi nostræ connumeratur sua: & ita non est æquiuocum. Similiter accipitur *Ioa.20.* hoc ex illo verbo, Vade, dic fratribus meis, Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Non enim diceret, fratres, si omnino generatio esset æquiuoca.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista non sunt vnius rationis: sed per prius & posterius sunt dicta: Christus enim vere filius est, ad cuius similitudinem nos sumus filij: & non accipitur similitudo in actu generationis, vt procedit obiectio prima, sed ad natum, & ad ius nati. Ad natum quia ipse est nobis exemplum, cui assimilamur inquantum possumus, vt simus ei conformes. Et hoc intendit Apostolus quando dixit ad Roman. 8. Cum enim dixerat, Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: statim subiunxit, Si tamen compatimur vt & simul glorificemur. Quasi diceret, Si in vita similes fuerimus filio. Ad ius autem nati sumitur similitudo in perceptione hæreditatis. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XVII.

An sint aliqui filij nuncupatione tantum: & an sit aliquod medium inter filium natura, & adoptionis gratia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Veritate, non nuncupatione] Ex hoc videntur tertij filij introduci: qui nec adoptiui, nec natura filij, sed nuncupatione sola. Et si dicatur, quòd illi sunt qui sola creatione sunt filij. Contra: Illi non sola nuncupatione sunt filij, sed habent actum Patris in conductione ad esse, & etiam similitudinem Patris in imagine.

Quæst. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum aliquid sit medium inter filium natura, & filium adoptionis gratia? Videtur, quòd sic: quia medium participat naturam extremorum: sed filius natura est filius natura tantum: filius adoptiuus tantum gratia: ergo qui gratia tantum habet quod est natura filius, vt Christus homo, ipse est medius inter filium natura pure, & filium adoptione pure.

Sed contra. SED CONTRA: Medium non nominatur nomine extremi nisi ad extremũ aliud comparetur. Si ergo hic homo medius est inter filium natura, & filium adoptione, videtur quòd nec adoptiuus, nec naturaliter filius absolute debeat vocari.

Solutio. SOLVTIO. Ad primum dico, quòd est filius creatione sola: & est filius creatione, & adoptione: & est filius nuncupatione, qui imaginem creationis actu peccati in quo est detu pauit: & ille dicitur nuncupatione filius non quod non habeat actum & imaginem Patris, sed quia deficit ab imitatione patris & similitudine: sicut Abraham dixit diuiti, Fili recordare, &c. & per hoc patet solutio ad primum.

Ad quæstionem. AD ALIVD dicendum, quòd nullo modo Christus homo medium debuit dici inter filium natura, & filium per adoptionem: quia non participat nisi vnum extremorum: & hoc non per rationem medij, sed per rationem extremi: gratia enim qua ille homo filius est, non est gratia adoptionis, vt dictum est, sed vnionis ad esse: & ideo non est ibi aliquid de ratione illius extremi quod est filiatio adoptionis. Aliud autem extremum est ibi in ratione & simplicitate extremi: quia Christus eadem numero filiatione filius est, qua Filius æternus Dei filius est. Extremi autem natura quæ medium constituit, mixta est, & non permanens in sua simplicitate & natura.

ARTICVLVS XVIII.

Quæ sit illa gratia per quam nos adoptamur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Per adoptionem nos filij dicimur, &c.] Dubitari enim hic potest, Quæ sit illa gratia per quam adoptamur? videtur autem, quòd dilectio: quia dilectio mouet patrem adoptantem vt adoptet filium.

2 Item, Ad Coloss. 1. Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ. Cum ergo adoptionis gratia transfert in regnum, videtur quòd illa gratia sit charitas.

3 Item, Spiritus sanctus diffundit charitatem in cordibus nostris, vt habetur ad Rom. 5. & ipse dicitur Spiritus adoptionis in quo clamamus, Abba pater. Ergo videtur, quòd adoptio fiat per charitatem.

4 Item, Augustinus dicit, quòd sola charitas distinguit inter agnos & hœdos, inter filios regni & perditionis: cum igitur ad regnum adoptemur, videtur quòdho c fuit mediante charitate.

Sed contra. SED CONTRA: Per assimilationem ad Filium adoptamur: sed Filius dicit Matth. 12. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et Ioan. 13. Vos vocatis me Magister & Domine: & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui vestros pedes Dominus & Magister: & vos debetis alter alterius pedes lauare. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.

2 Item, Id quod præcipue dat gratiam, præcipue operatur ad adoptionem: sed Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: ergo humilitas adoptat.

Solutio. SOLVTIO. In adoptione quiddam considerat- *simi.*
tur ex parte adoptantis, & quiddam ex parte adoptati: Ex parte adoptantis primo est dilectio inclinans ad gratiæ collationem, & consequens secundum rationem & non secundum tempus est collatio gratiæ. Ex parte autem adoptati primum est fides, vel fidei motus, ostendens latitudidem hæreditatis & benignitatem adoptantis: accedentem enim ad Deum primum oportet credere

credere quia est, & quòd inquirentibus se remunerator est. Secundo est timor pœnæ. Tertio spes hæreditatis & adoptionis consequendæ. Et quarto appetitus secundum dilectionem. Et consequenter ipsa adoptio: & hoc secundum naturam, licet non secundum tempus. Et ideo gratia simpliciter adoptat: charitas autem sicut perfecte vniens ex parte adoptantis & adoptati: fides autem, & timor, & humilitas, & cæteræ virtutes secundum quid: quia fides vt ostendens, timor vt impellens à contrario adoptioni, humilitas vt custodiens gratiam adoptionis.

Vtrum persona vel natura prædestinata sit?

DEinde si quæritur, Vtrum prædestinatio illa quam commemorat Apostolus, sit de persona, an de natura? Sane dici potest & personam filij quæ semper fuit, esse prædestinatam secundum hominem assumptum, vt ipsa scilicet ens homo esset Dei Filius: & naturam humanam esse prædestinatam, vt Verbo Patris personaliter vniretur. F

ARTICVLVS XIX.

Vtrum prædestinatio Filij Dei sit vnius rationis cum nostra?

DEinde quæritur de vltima parte istius distinctionis, quæ incipit *ibi* [Deinde si quæritur, Vtrum prædestinatio] Et quæruntur duo, Vtrum prædestinatio Filij Dei sit vnius rationis cum nostra? Et vtrũ sit causa nostræ prædestinationis? Ad primũ proceditur sic: Ad Rom. 8. Quos prædestinauit, hos etiam vocauit. Sed vocatio est segregatio à massa perditionis per gratiã finalem, vt colligitur ex sensu Gloss. Cum igitur Filius Dei prædestinatus, non sit vocatus: videtur, quòd non sit sua prædestinatio vnius rationis cum nostra.

2 Præterea, Videtur sibi per posterius conuenire: quia nobis conuenit prædestinatio quantum ad personam totam & naturam totam: sibi autem quoad personam absolute non conuenit, sed gratia personæ in natura, vel gratia naturæ: ergo videtur, quòd nobis conuenit per prius.

3 Præterea, Non prædestinatur (vt dicit Rabanus) nisi quod ante destinatur: nihil autem ante Filium est, sed ante nos æternitas est: ergo per prius conuenit nobis, quam ei.

Sed contra. SED CONTRA: Gloss. super Rom. 8. Prædestinatio Dei præclarissimum lumen est nostræ prædestinationis: non autem esset lumen si alterius esset rationis: quia neutrum æquiuocorum illuminat ad alterum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dicitur prædestinari per prius & posterius: & in prædestinatione tria sunt, scilicet terminus à quo, & terminus ad quem, & ille qui prædestinatur. Terminus à quo est natura vel culpa: natura pura dico: quia si nunquam peccatum esset, adhuc essemus prædestinati ad gratiam & gloriam: & quoad hoc per prius conuenit nobis præparatio gratiæ, quam Christo. Terminus ad quem est gloria: & illa per prius conuenit Christo: quia ascendit pandens iter ante nos, & nos in gloriam adduxit: & ita per prius conuenit ei præparatio gloriæ. Est autem medium destinatus & antedestinatus: & hoc conuenit Christo simpliciter gratia naturæ, & gratia personæ secundum quid & non simpliciter: & ideo nobis conuenit per prius secundum nominis rationem: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XX.

Vtrum prædestinatio Filij Dei sit causa nostræ prædestinationis?

SEcundo quæritur, Si prædestinatio sua sit causa nostræ prædestinationis? Et videtur, quòd sic: quia ipse est causa nostræ salutis: & sua resurrectio dicitur esse causa nostræ resurrectionis. 1. Cor. 15. in Gloss.

2 Præterea, Mediatio mediatoris reducitur ad actum causæ efficientis: sed ipse mediator Dei & hominis fuit: ergo ipse fuit causa nostræ salutis, & per consequens nostræ prædestinationis.

3 Item, Prædestinatio, vt dicit Greg. iuuatur orationibus Sanctorum: ergo multo magis à Christo iuuatur: ergo ipse est causa.

4 Item, Nos non sumus saluandi nisi per Christum: & quicquid fieret, hoc præuisum est: ergo nos esse saluandos per Christum est præparatum & præuisum: ergo est prædestinatum: ergo prædestinatio illa causat prædestinationem nostram.

5 Item, Sicut se habet prædestinatus ad prædestinatum, sic prædestinatio ad prædestinationem: sed prædestinatus Christus causat nos: ergo sua prædestinatio causat nostram, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil est causa æterni: sed nostra prædestinatio est æterna: ergo nihil est causa illius.

2 Præterea, Videtur quòd nec effectus nostræ prædestinationis est gratia in præsenti: prædestinatio enim non conuenit Christo nisi gratia humanitatis: & ab humanitate sua non causatur gratia: ergo nulla natura potest esse causa nostræ prædestinationis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est causa dupliciter, scilicet exemplaris, & causans per influentiam super causatum. Similiter in prædestinatione nostra duo sunt, scilicet æternum quod est propositum miserendi, & præparatio gratiæ in præsenti & per consequens gloriæ in futuro. Si igitur quæratur, Vtrum prædestinatio Christi sit causa vt influens super illud quod est æternum in prædestinatione nostra? Dico, quòd non: sed nihil prohibet quod influat per modum meriti & mediationis super id quod est temporale: quia hoc

hoc est effectus prædestinationis, qui etiam orationibus sanctorum iuuatur. Causa autem exemplaris potest esse: quia nos ad conformitatem ipsius prædestinati sumus. Per hoc patet solutio ad primas rationes, quæ omnes probant, quòd est causa influens per modum meriti & mediationis.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd id quod est æternum non causatur ab aliquo: sed licet gratia quæ est effectus prædestinationis non sit ab homine Christo inquantum est homo: tamen potest influere per modum merentis & satisfacientis pro nobis & mediantis, vt prius dictum est.

DISTINCTIO XI.

Vtrum Christus sit creatura, vel creatus, vel factus?

De communicatione idiomatum & proprietatū respiciētium per sonam prout sonat indefectibilitatē, vt prædestinatio, creatio, inceptio.

Solet etiam quæri, Vtrum debeat simpliciter dici atque concedi Christum esse factum, vel creatum, vel creaturam? Ad quod dici potest, hoc simpliciter & absque determinatione minus congruenter dici. Et si quandoque breuitatis causa simpliciter denuntietur, nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia vt Augustinus in lib. 1. de Trinit. ait. Cum de Christo Cap. 13
loquimur quid secundum quid & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Christum vel Dei Filium non esse factum vel creaturam, in libro 1. de Trinit. ostendit ita inquiens, In Cap. 6.
principio erat Verbum, & Verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neque dicit omnia nisi quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Vnde liquide apparet ipsum factum non esse, per quem omnia facta sunt: & si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, eiusdem cum Patre substantiæ est. Omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est. Sed si Filius non est eiusdem substantiæ cuius Pater, ergo facta substantia est: & & si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt: facta ergo substantia non est, sed vna cum Patre infecta
Cap. substantia est. Item in eodem, Si vel Filium fecit Pater quem non fecit ipse Filius, non omnia per Filium facta sunt. At omnia per Filium facta sunt. Ipse ergo factus non est, vt cum Patre faceret omnia quæ facta sunt.
Quę 67 Idem in lib. 83. quæstionum. Dicitur creatura quicquid fecit Deus Pater per Filium: qui non potest appellari creatura, quoniam per ipsum facta
Cap. 6. sunt omnia. Ambrosius in primo lib. de fide. Probemus, inquit, creaturam non esse Dei Filium. Audiuimus enim in Euangelio Dominum mandasse
Marc. vlt. discipulis, Prædicate Euangelium vniuersæ creaturæ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mandaret Euangelium prædicari, & subiectus es-
Rom. 8. set vanitati: quia, testante Apostolo, Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo Christus creatura est, sed Creator: qui docendæ creaturæ discipulis mandat officium.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET etiam quæri, Vtrum debeat simpliciter dici] In hac parte determinat Magister consequentia Christum vnitum ex natura humana per relationem ad causam efficientem, siue ad actum causæ efficientis, qui ex parte efficientis est creatio. Ex quo relinquitur naturam humanam esse creatam & creaturam. Ex parte autem effecti siue causati sequitur inceptio esse in natura humana. Et ideo sunt hic duæ quæstiones, scilicet vtrum sit concedendum Christum esse creaturam? & hæc determinatur in ista distinctione. Et vtrum Christus inceperit? & hæc determinatur in primo capitulo sequentis distinctionis *ibi* [Post prædicta quæritur, Vtrum homo cœperit esse] Ista distinctio tria continet, quorum primum est non esse concedendum simpliciter, quòd Christus sit creatura. Secundum est de perfidia Arrij & pœna, propter hoc quod Christum creaturam esse dixit: & ibidem continetur ex quo sensu creatura dicatur, cum quandoque dicatur factus *ibi* [Arrij perfidia hæc fuisse legitur] In tertia & vltima parte soluitur quædam argumentatio sophistica, quę videtur probare, quòd Christus sit creatura, ibi scilicet [Nec ex eo quod Christus secundum hominem dicitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum vere potest dici, Christus, vel hic homo, demonstrato Christo, est creatura?

OBiicitur autem de hoc quod dicit *ibi* [Ad quod dici potest hoc simpliciter & absque determinatione minus congruenter dici, &c.] Ex hoc enim videtur dicere, quòd vere potest dici, licet incongrue propter hæreticos. Quod etiam ratione videtur posse ostendi: hæc enim est vera, hic homo est Deus, propter vnionem: ergo per conuersionem, Deus est hic homo. Aut ergo creatus homo, aut non creatus homo. Si non creatus homo: ergo est aliquis non creatus homo, quod falsum est: ergo Deus est creatus homo: sed creatus homo est creatura: ergo Deus vel Filius Dei, vel Christus est creatura.

2 Item, Propter vnionem recipitur ista, hic homo est Creator: ergo propter eandem vnionem debet recipi ista, Filius Dei est creatura.

3 Item, Cum dicitur, Christus secundum quod homo est creatura, intelligitur sic, Christus secundum quod homo est creatura: aut ly homo dicit suppositum, aut naturam humanam: non naturam humanam: quia illa in recto de Christo non prædicatur: ergo dicit suppositum: ergo sensus est, Christus secundum quod homo & secundum suppositum humanum est creatura: sed quicquid dicitur de supposito humano, dicitur de Deo: ergo Christus simpliciter est creatura. Si dicas, quòd hoc fit propter repugnantiam intellectuum. Contra: Non est maior repugnantia intellectuum inter istam, cum dicitur, iste homo est Creator, quam inter istam, Filius Dei est creatura: & tamen prima recipitur: ergo videtur, quòd etiam secunda. Item, Quæro cum dicitur, homo est creatura, si dissonantiam habeant prædicatum & subiectum? Videtur, quòd non: quia dissonantia vel erit ratione formarum disparatarum, vel ratione oppositionis: sed patet, quòd forma hæc & forma creationis, nec disparatæ nec oppositæ sunt: ergo videtur, quòd sit concedenda ista, hic homo vel homo iste est creatura.

4 Item, A quocunque negatur superius & inferius: sed creatura superius est ad omnem formam præter diuinam: ergo etiam superius est ad formã hominis: ergo si hic homo non est creatura: sequitur, quòd hic homo non est homo, quod falsum est: ergo debet concedi ista, hic homo est creatura.

SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes falsæ sunt propositiones, si sine determinatione proponantur, Si enim homo sit ex parte subiecti cum nota demonstrationis, stabit necessario pro supposito & persona, duplici de causa; scilicet propter demonstrationem, quia non demonstratur nisi persona: & etiam ratione subiecti, quia non subiicitur gratia naturæ, sed gratia personæ: & ideo cum persona non sit creata vel creatura, illa locutio erit falsa cum dicitur, hic homo vel iste homo est creatura. Si autem subiiciatur Christus vel Iesus in proprio nomine, nomen illud etiam personæ & suppositi est: & ideo iterum erit falsa si sine determinatione proponatur. Si autem supponatur cum subiecto nominante personam vel personalitatem æternam, tunc iterum erit falsa, vt cum dicitur, Filius Dei est creatura, vel Iesus vel Christus est creatura. Si autem creatura sit ex parte subiecti, & hic homo secundum aliquod nominatorum ex parte prædicati, iterum erit falsa: quia inartificialis tunc erit: quia propter demonstrationem vel nomen prædicatum stabit pro persona, & subiectum pro forma creationis: & ideo tunc intelligitur conuerti propositio, vt cum dicitur, aliqua creatura vel creatura est hic homo: & ideo iterum tunc erit falsa: & ergo omni casu contingenti falsa est sine determinatione. *Soluitur.*

AD OBIECTA ergo dicendum, ad primum quòd hæc est vera, Deus est hic homo: sed ly Deus supponit pro persona Filij Dei vel pro natura: quia verum est, quòd natura diuina est hic homo, licet secundum rationem intelligendi non sit adeo per se ista, Deus est hic homo, sicut hęc, Filius Dei est hic homo. Et quod postea diuidendo infertur: aut creatus homo, aut increatus homo: dicendum, quòd ly hic homo supponit pro persona composita: & ideo illa persona simpliciter est increata, & secundum quid creata: vnde simpliciter danda, non est creatus homo: sed istę duæ, est creatus homo, est non creatus homo, non opponuntur per affirmationem & negationem, cum ambæ sint affirmatiuæ. Sed si hæc datur, non est creatus homo, non potest inferri, ergo est non creatus homo, ita quòd non creatus tantum valeat quantum increatus: quia sicut Magister dicit in lib. 1. dist. 4. Cum igitur Deus genuit Deum: ergo eundem Deum vel alium Deum, quod non sequitur, alium Deum, propter identitatem naturæ: nec sequitur, eundem, propter distinctionem personæ: ita videtur hic dicendum propter diuersitatem naturarum in vna persona, cum ly homo

homo vel hic homo ſupponit perſonam compoſitam in duabus naturis, propter increatam naturam non ſequitur, quòd ſit creatus: & propter creatam non ſequitur, quod ſit increatus: vnde nec ſequitur, quòd ſit creatus homo: nec ſequitur, quod in creatus homo. Ad aliud dicendum, quòd iſta recipitur, quòd ſit creator, hoc eſt verum: quia creator imponitur ab actu qui proprie eſt perſonæ ſecundum quod perſona: ſed creatum eſſe vel increatum eſſe dicitur gratia naturæ: vnde non eſt ſimile de creatus & increatus, & lycreator.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur, Chriſtus ſecundum quod homo eſt creatura, ly ſecundum quod notat conditionem naturæ: non enim oportet, quòd cum ly ſecundum quod prædicatur in recto, quòd hæc ſimpliciter in recto prædicetur, niſi ly ſecundum quod notaret ſemper idemtitatem vel vnitatem perſonæ: & hoc non eſt verum: & quod conuenit Chriſto ſecundum ly ſecundum quod, non oportet, quòd conueniat ei abſolute: ſicut patuit in diſtinctione præcedenti.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur, iſte homo eſt creator, nulla eſt repugnantia intellectuum: quia ly iſte homo ſupponit perſonam, & huic conuenit eſſe creatorem: ſed hoc verum eſt, quòd ſupponit perſonam compoſitam eo modo compoſitionis quo ſecunda opinio dicit: & ideo iſtam non reciperem, iſte homo eſt increatus: ſicut nec hanc, iſte homo eſt creatus, niſi adderetur determinatio. Tamen ſunt quidam qui dicunt, quod diſſimile eſt: quia humana natura exaltata eſt in Chriſto, & habet ſe inſuper vt adueniens diuinæ perſonæ, & ita vergit quaſi in accidens: & ideo ſua attributa non ita conueniunt perſonæ, ſicut attributa diuinæ naturę quæ eſt quaſi ſubſtantia & in ratione ſubſtantię ipſa perſona. Sed hoc non videtur: ſed potius conſiderandum in attributis, quia quædam ſunt prima & per ſe perſonæ, ſicut illa quæ dicunt actum vel poſſeſſionem perſonæ, vel imponuntur ab illis: ſicut creator, creat, & huiuſmodi. Quædam autem conueniunt ratione naturæ, ſicut eſſe creatum, vel increatum eſſe. Et illa quæ conueniunt perſonæ per ſe, illa attribuuntur ex parte vtriuſque: non autem illa quæ ratione naturæ, quando dicunt repugnantiam à parte ſubiecti. Si autem obiicias, quòd inuenitur à Sanctis iſta, hic homo fuit ab æterno, dico quòd eſſe ab æterno conuenit perſonę ſicut naturæ: & ideo illud attribuitur. Præterea, Eſſe æternum non ita repugnat, ſicut eſſe increatum: quia æternitas communicari poteſt ratione incommutabilitatis, vt dicit Aug. ſicut Angeli participant æternitatem, eo quod æternitas dicit per modum menſurantis extra: & ideo homini ratione perſonę conuenit. Sed eſſe increatum abſolute ponit repugnantiam ad naturam: quia nihil eſt creatum nec increatum niſi ratione ſuę naturę. Tamen de hoc ſunt opiniones: & quidam concedunt ſimpliciter, quòd hic homo ſit increatus: ſed nolunt concedere, quòd hic homo ſit creatus niſi cum determinatione.

Ad aliud dicendum, quòd creatura non eſt ſuperius ad hunc hominem ſecundum quod ſupponit perſonam compoſitam, niſi cum determinatione: & ideo ſi negatur, non propter hoc oportet, quod homo negetur ab ipſo.

ARTICVLVS II.

An poſſumus vere dicere Chriſtum eſſe factum?

Deinde quæritur de hoc, Si Filius facta ſubſtantia eſt, non omnia per ipſum facta ſunt] Hoc enim non videtur ſequi: quia Filius Dei eſt factus homo, hæc conceſſa eſt ſupra diſtinctione ſexta: & homo eſt facta ſubſtantia.

Solvtio. Subſtantia quę eſt Chriſtus, prædicatur de Chriſto in recto: & ideo illa non poteſt eſſe niſi perſona & ſuppoſitum: quia natura facta de eo cuius eſt natura in recto non prædicatur: & ideo Chriſtus non poteſt eſſe ſubſtantia facta: quia perſona & ſubſtantia facta eſſe non poteſt. Et ſic intelligit Aug. Solutio.

Ad aliud dicendum, quòd (vt dictum eſt) Filius non poteſt eſſe ſubſtantia quam ipſe fecit: ſed poteſt eſſe ſubſtantia quam fecit in natura, vel ſecundum naturam, vel cuius naturam fecit,

De perfidia & pœna Arrij.

B Ambro. lib. de fide. c. 9.

Arrij hæc fuiſſe perfidia legitur, vt Chriſtum creaturam faceret. Ideo effuſa ſunt Arrij viſcera, atque crepuit medius, proſtratus in faciem, ea quibus Chriſtum negauerat fœda ora pollutus. His aliiſque pluribus teſtimoniis inſtruimur non debere fateri ſimpliciter Chriſtum eſſe factum vel creaturam: ſed addita determinatione recte dici poteſt, vt ſi dicatur factus ſecundum carnem vel ſecundum hominem, vt factura humanitati, non Deo attribuatur. Vt enim ait Ambroſ. in lib. 1. de fide. Non Deus factus eſt, ſed Deus Dei Filius natus eſt: poſtea vero ſecundum carnem homo factus ex Maria eſt. Miſit enim Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: Filium, inquit, ſuum, ſcilicet non vnum de multis. Cum dicit ſuum, generationis æternæ proprietatem ſignauit. Poſtea factum ex muliere aſſeruit, vt factura non diuinitati, ſed aſſumptioni corporis aſcriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis ſuſceptionem:

Cap. 6.

ſub

sub lege, propter obseruantiam legis. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum suscepit, non diuiduus, sed vnus, & in vtroque vnus, scilicet diuinitate & corpore. Non enim alter ex Patre, alter ex Virgine: sed idem aliter ex Patre, aliter ex Virgine: sed qui factus est secundum nostræ susceptionem naturæ, non secundum æternæ substantiam vitæ, quem legimus primogenitum & vnigenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum. Vnigenitum, quia nemo post ipsum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendum sit, cum dicitur Christus factus, vel simpliciter, vel cum additamento: vt factura scilicet, vel creatura, non ad assumentem Deum, sed ad assumptum hominem referatur. In Deo enim creatura esse non potest, vt
Cap. 7. Ambros. ait lib. 1. de fide. Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus? Quomodo autem creatura esse in Deo potest? Etenim Deus naturæ simplicis est, non coniunctæ atque compositæ: cui nihil accidat, sed solum quod diuinum est in natura habeat sua. Etsi ergo Christus secundum hominem dicitur creatura, non tamen simpliciter prædicandus est creatura. Nec ex eo quod Christus secundum hominem dicitur esse creatura, potest quis progredi sic argumentando. Si secundum quod homo Christus est creatura: vel rationalis, vel non: vel quæ est Deus, vel non: nitens per hoc probare Christum esse aliquid non diuinum: quia quod ipse est secundum hominem, ipse est. Et ideo si secundum hominem est aliqua substantia non diuina, est vtique aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non est recta argumentationis processio. Illa autem locutio tropica est, qua Christus dicitur creatura, vel simpliciter vel cum adiunctione.

ARTICVLVS III.

An in Deo creatura esse possit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte distinctionis *ibi* [Quomodo autem creatura esse in Deo potest?] Hoc enim videtur esse contra prædeterminata: quia supra distinctione nona dixit Augustinus, Sciendum, quòd in Filio Dei terra est, quę sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est. Item etiam à quibusdam Sanctis dicitur esse creatura: sicut dicit Damascenus, quòd creatura vocari non dedignatur. Et Magister Rodolphus de sancto Victore. Potestate non natura fit creatura. Ergo videtur, quòd & creatura sit in ipso Creatore.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intentio Aug. est, quòd in Deo, id est, in Trinitate & in vnitate non potest esse creatura: quia aut esset persona, aut natura: & ita neutrum potest esse: & ideo Christus non est creatura: quia est nomen personę quę non est creatura nec creata: sed non intendit, quin hęc persona sit in natura creata, & natura creata in ipsa.

AD ALIVD dicendum, quòd huiusmodi auctoritates sunt cum determinatione intelligendę, non simpliciter, quamuis simpliciter sint prolatæ.

ARTICVLVS IV.

Quid intelligit Magister per argumentationem tropicam?

DEinde quæritur de argumentatione quam dicit Magister esse ex tropicis. Si enim tropus est figuralis sermo, videtur esse ex figuratiuis propositionibus ista, Christus secundum quod homo est creatura, vel rationalis, vel irrationalis, &c. imo non videtur esse peccatum, nisi quod in conclusione non repetitur reduplicatio sic, Christus secundum quod homo est creatura: quia hæc est conclusio intenta, & debet sic argumentari, Christus secundum quod homo est rationalis creatura: sed rationalis creatura est creatura: ergo Christus est creatura. Tunc patet, quòd hic non est peccatum ex tropo aliquo, sed tantum ex hoc quod non repetitur reduplicatio in conclusione.

RESPONSIO ad hoc est, quod impropriam vocat Magister tropicam: quia in veritate id quod naturæ per se est, prædicari de persona non debet simpliciter: & si fiat, fit improprie. *Solutio.*

ARTICVLVS V.

An Christus sit aliquid non diuinum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Christum esse aliquod non diuinum] Supra

enim dixit Christum non esse hominem dominicum, distin. 7. ergò eadem ratione videtur, quod non debeat dici aliquod diuinum.

Solutio. SOLVTIO. Non est simile: licet enim vtrunque sit possessiuum, tamen vnum notat suppositionem: alterum notat habitum naturæ vt formæ: & bene conceditur, Christus est diuinum aliquod, quia habens deitatem: non autem conceditur esse dominicus, quia hoc sonat in subditum domino & seruum.

DISTINCTIO XII.

An homo ille semper fuerit vel cœperit esse?

Quomodo Verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redemptionem quantũ ad genus naturæ assumptæ.

POST prædicta quæritur, Vtrum homo ille cœperit esse vel semper fuerit: sicut simpliciter enuntiamus Christum vel Dei Filium semper fuisse, nec cœpisse? De hoc Augustinus ita inquit super Ioannem, Habuit aliquando Dei Filius quod nondum habuit idem ipse homo Dei Filius, quia nondum erat homo. Item idem in eodem, Priusquam mundus esset nec nos eramus, nec ipse mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Idem super Psalm. Psal. 60. Christus noster etsi forte homo recens est, tamen est æternus Deus. Alibi vero legitur, quòd puer ille creauit stellas. Et Christus dicit se esse princi- Ioan. 8. pium, & esse ante Abraham. His ergo aliisque auctoritatibus in nullo resultantes, dicimus hominem illum inquantum homo est, cœpisse, inquantum Verbum est, semper fuisse. Hic enim absque distinctione non est referenda responsio. Nam & ipse Augustinus huiusmodi vtitur distinctione in pluribus locis, dicens per Christum omnia esse facta inquantum Verbum est. Secundum illud vero quod homo est, ipsum esse factum & glorificatum. Si ergo ad personam respicias, confidenter dic hominem illum semper fuisse: si vero ad naturam hominis, concede eum cepisse.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum istæ sint veræ, homo factus est Deus, homo incepit esse Deus, iste homo incepit esse Deus?

POST prædicta quæritur, &c.] In isto primo capitulo quęritur à Magistro, Vtrum Christus incepit esse? Et ratione huius quæritur, Vtrum hæc sit vera, homo factus est Deus, & homo incepit esse Deus? Videtur autem, quòd prima istarum sit vera: quia concessa est supra in omnibus tribus opinionibus quæ non ad aliud inductæ sunt, nisi vt ostenderetur qualiter Filius Dei factus est homo, & homo factus est Deus, & quid prædicatur per ly homo.

2 Item, Homo est Deus: ergo factus est Deus, & cœpit esse Deus.

3 Item, Deus factus est homo: & quicquid factum est, incepit esse: ergo Deus cœpit esse homo: ergo conuersa simpliciter: ergo homo incepit esse Deus.

4 Item, In litera habetur ista, Christus nõster homo recens est: ergo homo qui incepit, est Deus, vt videtur: & hæc multo videtur falsior esse, quam ista, homo incepit esse Deus.

VLTERIVS quæritur an ista aliquo modo concedatur, homo iste incepit esse Deus? Et videtur, quòd concedi debeat: quia idem est incipere simpliciter, & incipere esse in specie substantiali: sicut idẽ est Sorti incipere esse simpliciter, & incipere esse homo: ergo à simili idẽ est huic homini incipere esse, quod incipere esse homo: sed incipit esse homo: ergo incipit esse. Et si tu velis instare per istam, ille incipit esse albus: ergo incipit esse: excluſa est instantia: quia esse albũ est esse secundũ accidens, & ideo non infert esse simpliciter: sed esse hominem, est esse substantialiter: ergo videtur, quòd sequatur quòd incipit esse. Qu.

2 Item, Supra habitum est, quòd hominem fecit, & faciendo vniuit: ergo in eodem instanti fuit huic esse, & esse hominem: ergo videtur, quòd sicut conceditur hæc, incepit esse homo, ita debeat hæc concedi, hic incepit esse.

3 Præterea, Communiter dicitur, & supra sæpius habitum est, quòd hæc sit vera, Deus incepit esse homo, Deus factus est homo: cum tamen

men factura eius quod factus est, videtur poni circa ly Deus vel circa Filium Dei, & neutri competit: ergo multo magis concedenda est hæc, homo incepit esse Deus, vel factus est Deus: cum factio & inceptio non repugnent naturæ significatæ per hunc terminum, Deus.

4 Si forte dicas, quòd hic ab æterno fuit Deus, & hic homo ab æterno est Deus: ergo videtur quòd hic homo ab æterno est: sed in omni locutione idem possum prædicare de se: & dicit Boetius, quòd nulla propositio verior est quam in qua idem de se prædicatur: ergo videtur, quod si hic homo ab æterno est, quòd possit inferri, ergo hic homo ab æterno est homo, quod est contra Augu. in litera, vbi dicit, quòd priusquam mundus esset, nec nos eramus, nec mediator Dei & hominum homo Iesus Christus.

5 Præterea, Ex eadem auctoritate videtur accipi directe, quòd mediator Dei & hominum homo Iesus Christus non fuit ab æterno: quod est contra hoc quod omnes dicunt, quòd hic homo fuit ab æterno, & hic puer qui creauit stellas. Et contra hoc quòd ipse dicit in Euangelio Ioa. 8. Ego principium qui & loquor vobis. Ly ego enim ibi supponit suum prolatorem, hoc est, illum hominem. Et est contra hoc quod ibidem dicit, Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Sicut enim dicit, antequam Abraham fieret: ita potest eadem de causa, scilicet propter vnitatem personæ, dicere, antequam mundus fieret ego sum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd nulla solutio modernorum hic tantum valet, sicut Auctoris solutio quam ponit hic: quia cautissima est quod sine distinctione intellecta vel posita in sermone non reddatur responsio: quia factum esse & non factum, cœpisse vel non cœpisse, creaturam esse vel non esse, sunt circa personam Christi, propter vnionem duarum naturarum in ipso: sicut alium vel eundem Deum circa Deum generantem, vt supra dictum est.

Sunt tamen qui subtilitates hic rimati sunt, minus tamen cautas simplicibus, licet verum dicant. Et auctor istarum solutionum est Magister Gulielmus Antisiodoren. Et secundum illos dicendum est, quòd cum dicitur, Deus factus est homo, vel Filius Dei factus est homo, vel incepit esse homo: quia in omnibus illis in quibus persona simplex pro nomine essentiali vel pro nomine personæ est in subiecto, & subiungitur factus vel incepit ex parte prædicati cum hoc termino homo, quòd locutio est duplex ea duplicitate quam supra posuimus in distinctione quinta, scilicet quòd potest ly factus vel incepit rem suã ponere circa rem subiecti, & sic locutio est falsa, & vocatur propositio de re apud Sophistas: vel potest retorqueri ad totum, vt factura non ponatur circa rem subiecti, sed sit inceptio vel factura de toto sub hoc sensu, hoc incepit quod Deus est homo: & tunc vocatur de dicto apud Sophistas, & sic est vera. Si autem conuertantur propositiones illæ sic, homo factus est Deus, vel homo incepit esse Deus: dicunt, quòd si sit de re, falsa est, sicut & alia: sed si sit de dicto, necesse est eam veram dici & esse: quia hoc est verum, factum est quòd homo est Deus: & hoc incepit quòd homo est Deus: quia non ab æterno hæc est vera, homo est Deus: sed aliud est cum dicitur, hic homo factus est Deus: quia illa est de re, & falsa. Ratio autem Antisiodorensis est, quòd vult quòd termini aliter supponunt ex parte subiecti, & aliter ex parte prædicati: cum enim iste terminus, homo, sit in prædicato, stat pro natura & non pro persona: & cum naturæ conueniat factum esse & incipere, ideo concedunt quòd Filius Dei factus est homo, & Deus factus est homo, & hic homo factus est homo. Cum autem sit in subiecto, stat pro persona: quia subiecta ratione suppositorum subiiciuntur: & ideo cum humana natura in Christo sit adueniens & vergat ad aliquod simile accidenti, cum dicitur, homo factus est Deus, intelligitur de persona: & potest descendi ab ipsa ad suppositum sic, homo factus est Deus: ergo aliquis homo, vel iste, vel alius: non alius: ergo iste: ergo ista persona factus est Deus, & hoc falsum est: ergo hæc falsa, iste homo incepit esse Deus: & illa ex qua sequitur. Et ponit instantiam sic, quòd scutum illud sit modo dealbatum, hæc est vera, hoc scutum incepit esse album: sed hæc est falsa, hoc album vel album incepit esse scutum: quia cum ly album est ex parte prædicati, non dicit nisi albedinem in hoc, sed tamen ex parte subiecti stat pro subiecto alio: & ideo cum dicitur, album incepit esse scutum, sequitur: ergo hoc album vel aliud incepit esse scutum: non aliud: ergo hoc: sed hoc album est scutum: ergo scutum incepit esse scutum, quod falsum est: ergo & hæc est falsa, album incepit esse scutum: quia ly album in subiecto supponit pro supposito quod est ante formam albedinis. A simili dicunt hic, cum dicitur, homo incepit esse Deus, quòd ly homo stat pro persona quæ est ante humanitatem quæ in ipso habet similitudinem accidentalis naturæ: eo quod posterius aduenit: & ideo sequitur ex illa, quòd hæc persona incepit esse Deus: hæc autem falsa est: ergo & hæc, non incepit esse Deus, vel Verbum, vel persona diuina. Non autem idem est de hac, Deus vel Filius Dei incepit esse homo: quia ly homo in prædicato stat formaliter: & ideo tunc non licet descendere ad personam: & non sequitur, quod Deus vel Filius incipiat esse persona. Per hoc igitur patet solutio ad omnes illas, de quibus primo est quæsitum.

AD AVCTORITATEM Augustini, quæ in litera habetur, quòd Christus Deus noster homo recens est, dicendum cum Magistro, quòd cum determinatione subintellecta recipienda est, & aliter non.

Adquæstiunculam. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum homo iste incipiat esse? dicendum quòd nullo modo est concedenda. Ad probationem autem, dicendum quòd in Christo non est simile: quia esse hominis non est totum substantiale esse huius, vel huius hominis, vel Christi: & ideo licet cum determinatione concedatur secundum quod est de dicto, non tamen potest inferri, ergo incepit esse. Et instantia bona est in Christo: eo quod in ipso prædicat homo naturam aduenientem, licet non accidentalem, à qua natura non habet hic homo quòd sit hic vel persona: quia prius fuit hic & persona.

AD ALIVD dicendum, quòd licet faciendo hominem vniuerit, non tamen faciendo hunc vel hanc personam: hanc autem personam supponit ly homo ex parte subiecti.

AD ALIVD dicendum, quòd illæ conceſſæ ſunt ſupra, ſecundum quod ſunt de dicto,& non de re: ſicut etiam in diſtinctione ſexta dictum eſt: & non eſt ſimile de conuerſis earum ſecundum Antiſidiorenſem,propter cauſam quæ dicta eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate hic homo ab æterno fuit: ſed non ſequitur ex hoc, quòd ab æterno fuerit homo, vel ab æterno ſit homo: quia ly homo ex parte prædicati ſtat formaliter, & formaliter ſecundum formam ſignificatam per terminum non ab æterno fuit: ſed in ſubiecto ſuppoſito ſtat perſonaliter, & perſona ab æterno fuit. Vnde hic homo ab æterno fuit Deus, & homo ab æterno fuit Deus: non tamen ſequitur,quòd Deus ſit ab æterno vel fuit homo, vt dictum eſt.

AD AVCTORITATEM Auguſtini dicendum, quod meo iudicio ſic intelligitur, quod ly homo ſit ex parte prædicati,ſic,priuſquam mundus eſſet,&c. hoc eſt,ipſe mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus non erat homo priuſquam mundus eſſet: & tunc ſecundum ſupra dictam rationem ſuppoſitionis in prædicato & ſubiecto, eſt vera. Ecce inquantum potui inueſtigare,hæc eſt ſententia Antiſidiorenſis. Sunt tamen alij ſic non dicentes: non enim volunt dicere, quòd cum dicunt, homo vel hic homo in ſubiecto, quòd ſupponat ſicut terminus accidentalis pro ſuppoſito ſiue forma: ſed dicunt, quòd ſupponitur in tali nomine perſona compoſita,vel ſuppoſitum compoſitum in tripliciſub ſtantia& duplici natura, ſicut dicit ſecunda opinio: & ideo illi ſuppoſito conuenit inceptio & factio, non ſimpliciter, ſed ratione naturæ humanæ quæ ſignatur in ipſo: & ideo dicunt, quòd poteſt recipi iſta, homo factus eſt Deus, ſecundum quod eſt determinata ſecundum intellectum:& tunc non ſequitur, quòd homo ille fuerit ab æterno: ſed ſequitur,quòd ſecundum quod homo non fuerit ab æterno: & hoc fere redit ad idem ſecundum ſenſum,licet non ſecundum verba.

Si Deus alium hominem aſſumere potuit, vel aliunde quam de genere Adæ?

B SOlet etiam quæri, Vtrum alium hominem vel aliunde quam de genere illius Adam Deus aſſumere potuerit? Ad quod ſane dici poteſt, ipſum aliam animam & aliam carnem potuiſſe aſſumere: quia gratia tantum aſſumpta eſt anima illa & caro à Verbo Dei. Vt enim ait Auguſtinus, In rebus per tempus ortis illa ſumma gratia eſt, quod homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt Deo.Potuit ergo Deus aliam animam & aliam carnem ſumere: & carnem vtique aliunde quam de genere Adam.Vnde Auguſtin. in lib.8. de Trinit. Potuit itaque Deus hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator Dei & hominum, non de genere illius Adam qui peccato ſuo obligauit genus humanum: ſicut ipſum quem primo creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel ſic, vel alio quo vellet modo creare vnum alium,de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit, & de ipſo quod victum fuerat genere aſſumere hominem per quem hominis vinceret inimicum: & tamen ex Virgine,cuius conceptum Spiritus, non caro: fides,non libido præuenit: nec interfuit carnis concupiſcentia qua cæteri concipiuntur, qui originale trahunt peccatum: ſed credendo, non concumbendo facta eſt fœcundata virginitas.Ex his aperte oſtenditur, & alium, & aliunde hominem Deum aſſumere potuiſſe.

Lib. 13. de Trin. cap. 19.

Cap. 18.

DIVISIO TEXTVS.

SOlet etiam quæri, Vtrum alium hominem, &c.] In hoc loco tangit Magiſter Chriſtum coniunctum ex vnione diuinitatis & humanitatis ex conditionibus humanæ naturæ, ſecundum ea quæ inſunt ei, ſicut materia, poteſtas peccandi, diſcretio ſexus. Et de his tribus mouet hic tres quæſtiones. Primo, Vtrum aliunde potuit aſſumere materialiter eam materiam, quam de Adam. Secundo quæritur, Vtrum ille homo potuit peccare *ibi* [Ideo non immerito quæritur] Tertio quæritur, Vtrum potuit aſſumere in ſexu muliebri *ibi* [Solet etiam quæri, quamuis curioſe.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliunde potuit aſſumere materialiter eam materiam, quam de Adam?

INcidit autem quæſtio circa primum, Vtrum aliunde quam de Adam potuiſſet aſſumere. Secundo, Vtrum debuit aſſumere aliquem qui eſſet ſimilis Adæ in principiando totum genus humanum naturaliter & materialiter, ſicut Adam? Videtur autem aliunde: quia ita dicit Auguſtinus,Poterat hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator Dei & hominum, non de genere

genere illius Adam qui peccato suo obligauit genus humanum.

2 Item, Extrahens à pœna & à culpa, elongatus debet esse ab vtroque: sicut extrahens à fouea, non est in fouea: sed Christus est extrahens nos à pœna & culpa: ergo debet elongari ab vtroque.

3 Item, Totum quod fuit in Adam debito pœnæ subiacuit: id autem quod pœnam per se debet, non potest pro alio pœnam patiendo satisfacere. Cum igitur Christus satisfacere venerit, materiam de Adam natura assumere non debuit, vt videtur.

4 Item, Medicina duplicis morbi non paratur corpori per contrarietatem ad vnum morbum tantum: sed Christus est medicina nostra: ergo contrarias debuit habere formas ad vtrunque morbum: sed duplex est morbus, pœnæ, & culpæ: ergo videtur, quòd ipse neutrum in se habere debuit: & sic de natura Adæ quæ tota pœnæ subiacebat, accipere naturam non debuit, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Ansel. in lib. Cur Deus homo, dicit, quòd satisfaciens, & ille pro quo satisfit, aut idem debent esse, aut eiusdem naturæ: sed idem esse non possunt, quia Adam infinitum bonum Deo peccando abstulerat: ergo oportuit, quòd essent eiusdem generis: non autem essent eiusdem generis si hominem aliunde assumpsisset: ergo videtur, quòd debuit hominem de genere Adæ assumere.

2 Item, Deus nascituros de Adam multos saluandos præuiderat: sed Apostolus dicit Hebræ. 13. quòd sanctificans & qui sanctificatur, sunt ex vno omnes: ergo necesse fuit quantum est de necessitate congruentiæ, quòd Christus sanctificans & qui sanctificantur, essent per naturam materiæ ex vno.

3 Item, Nihil vnum in natura refertur ad duo principia sui generis, quæ sunt principia secundum vnam rationem principij: non enim asini referuntur ad duos asinos actiue primo generantes, nec leones ad duos leones: ergo nec homines possunt referri ad duos homines. Sed si hominem aliunde assumpsisset, aut in illo vere esset natura humana, aut non. Si non: tunc nihil valet nobis redemptio: quia pro nobis satisfacere non debuit, qui homo non fuit, vt supra probatum est. Si autem vere esset in ipso natura humana: tunc natura humana vna specie non referretur ad vnum principium primum, quod est contra omnem naturæ ordinem. Ergo creator naturæ quæ hunc naturæ ordinem indidit, esset etiam naturæ peruersor, quod esse non potest.

4 Item, In natura materiali recursus est ad materiale vnum principium in illo genere: ergo hoc etiam erit in natura humana. Hoc igitur materiale, aut erit in primo homine, aut extra ipsum. Si in primo homine, tunc omnis homo materialiter erit ab illo, sicut est veritas: & Christus homo materiam sumere congruenter non potuit nisi ab illo. Si autem extra ipsum: ergo aliquid de materia possibili ad formam hominis possibilitate disposita (quia de illa loquimur) fuit extra principium propagationis naturæ humanæ. Sed quicquid est extra principium propagationis non propagatur: ergo aliqua materia disposita ad formam hominis non propagatur, quod non est intelligibile: ergo necesse fuit, quod tota fuit intra. Si igitur Christus homo esse debuit, ex materia Adæ naturam assumere oportuit.

Solutio. SOLVTIO. Vltimis rationibus consentiendo, dicimus quòd Deo nihil est impossibile; sed quantum est de congruitate naturæ & satisfactionis, non debuit Christus aliunde quam de Adam hominem accipere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de potentia Dei absoluta, cui nihil est impossibile nec incongruum: quia eo ipso quod faceret, hoc congruum esset.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est de extrahente de loco ad locum, & de extrahente per meritum satisfactionis: quia illum oportet distare à loco casus; istum autem ei qui cecidit in aliquo communicare licet, non in debito satisfactionis, nisi sicut ipse volens debitorem facit: vnde communicabit in pœna & natura.

AD ALIVD dicendum, quòd totum quod fuit actu in Adam hoc pœnæ & debito pœnæ subiacuit: & etiam quicquid fuit hoc modo originis: sed ipse origo esse potuit: sed non quicquid materialiter, id est, per corpulentam substantiam in eo fuit, subiacuit debito, licet pœnæ subiaceret: quia Christus fuit in lumbis eius per corpulentam substantiam. Vnde dicit Aug. quòd fuit in eo vulnus, & medicina vulneris: hoc tamen purgatum fuit antequam assumeretur. Vnde possumus dicere, quòd totum in eo subiacuit debito pœnæ: sed vt assumptum de eo, non subiacuit debito pœnæ: sed pœnalitatem voluntarie assumpsit, qui separare eam si voluisset, potuisset. Prima tamen solutio magis concordat verbis Augustini supra positis de Christi decimatione distinct. tertia.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est de medicina spirituali & corporali: quia spiritualis est per modum iustitiæ, & satisfacientis: & ideo prout exigit iustitia restitutionem quærens, non dimittitur in ea reatus pœnæ nisi per pœnæ sustinentiam: ideo conueniens fuit Christum de Adam naturam hominis assumere.

ARTICVLVS III.

An Christus debuit naturam assumere, quæ esset principium omnium?

SEcundo quæritur, Vtrum Christus debuit alicuius naturam assumere quæ esset principium omnium, sicut Adam? Videtur autem quòd sic: quia dicit Apostolus ad Rom. 5. quòd sicut per inobedientiam vnius peccatores constituti sunt multi: ita per obedientiam vnius iusti constituuntur multi: ergo iustitia debet esse propagabilis in vno, sicut peccatum: hoc autem esse non potest, nisi sit principium omnium: ergo videtur, quòd natura quæ est in Christo debet habere relationem principij ad totam naturam humanam.

2 Item, Hæc est causa, quòd peccata parentum non innascuntur paruulis: quia licet ex ipsis propagentur, tamen in eis non inueniuntur sicut in principio totius originis humanæ: ergo per contrarium, quòd iustificantur ex vno, debet esse causa, quia originaliter in vno reparantur.

3 Item, Nullus magis satisfacere debet pro omnibus, quam ille qui est origo omnium, & in quo omnes peccauerunt: ergo videtur, quòd cum Christus pro omnibus satisfacere venerit, quòd eum qui origo omnium erat, protoplastum scilicet, assumere debuit.

Sed contra. SED CONTRA: Sicut prius probatum est, contra naturæ totius rationem est & ordinem, vt duo sint principia vnius eodem modo principiandi: ergo Christus principium omnium hominum in conformitate naturæ esse non potuit, nisi ipsum Adam assumeret.

2 Adhuc autem sequerentur quinque maxima inconuenientia: quorum primum est, quia assumptus & assumens esset vna persona: & cum assumptus damnabiliter peccauerit, sequeretur quòd Filius Dei damnabiliter peccasset: quia quicquid agit hic homo vel egit, totum ageret Filius Dei assumens. Secundum est, quòd cum tota natura Adæ actualiter peccato subiacuerit, sequeretur quòd Christi natura peccato subiacuisset, quod iterum falsum est. Tertium est, quòd oporteret, quòd gratia originaliter esset ex carne, sicut & peccatum: quia non posset fieri multiplicatio nisi secundum generationem qua Christus generaret: & hoc ipsum absurdum & horrendum de Christo etiam est cogitare. Quartum est, quòd secundum hoc Christus homo non esset tunc generatione humana: quia non poterit nasci, qui natus est. Quintum & vltimum est, quòd secundum hoc Christus ex persona Adæ personam assumeret, & persona personam consumeret. Quæ quia absurda sunt, dicendum quòd Christus vnum qui materiale principium vel originale esset omnium principium secundum propagationem, assumere non debuit, id est, non fuit congruum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur per modum satisfactionis & meriti, & non propagationis naturæ materialiter vel originaliter. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia licet peccatum per essentiam & formam non sit in carne sicut in subiecto: tamen causaliter est in carne: quia innascitur animæ ex carne: sed gratia nec essentialiter nec originaliter potest esse nisi ex Deo, & non nisi in subiecto spirituali quod est anima rationalis vel Angelus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet nullus magis debeat: tamen nullus minus potest quam ille. Ad satisfactorem autem (vt supra probatum est) exigitur, quòd possit & debeat, debeat ex natura, possit autem ex deitate sibi coniuncta.

Si homo ille potuit peccare, vel non esse Deus?

CIDeo non immerito quæritur, Vtrum homo ille potuerit peccare, vel non esse Deus? Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non esse Deus. Ergo si potuit peccare, potuit non esse Deus: quia esse Deum, & posse velle iniquitatem, simul esse nequeunt. Hic distinctione opus est, vtrum de persona, an de natura agitur. Si enim de persona agitur, manifestum est quia peccare non potuit, nec Deus non esse potuit. Si vero de natura, discutiendum est, vtrum agat de ea vt Verbo vnita, an de ea tanquam non vnita Verbo, & tamen enti, id est, an de ea secundum quod fuit vnita Verbo, an de ea secundum quod esse potuit, & non vnita Verbo. Non est enim ambiguum, animam illam entem vnitam Verbo peccare non posse: & est sine ambiguitate verum, eandem si esset & non vnita Verbo, posse peccare.

ARTICVLVS IV.

An Deus potuit assumere hominem peccatorem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda quæstione *ibi* [Ideo non immerito quæritur, Vtrum ille] Videtur autem, quòd assumere potuit hominem peccatorem: quia omnipotens est: ergo cum sit potentiæ illum assumere, potuit.

2 Præterea, Misericordia fuit quòd miseriam nostrã assumpsit; ergo maioré assumere miseriam maioris fuit misericordiæ: sed miserior est peccator quam innocens: ergo maioris misericordiæ fuisset assumere peccatorem quam innocentem.

3 Item, Natura operatur breuiori modo quo potest: ergo & gratia, cum superfluum minus sit in gratia quam in natura, eo quod gratia multo paucioribus se expedit: sed assumendo peccatorem statim fuisset curatus à peccato, & non oportuisset postea prædicare, & pati, & multa alia facere quæ fecit: ergo videtur, quòd assumere debuit peccatorem.

Sed contra. SED CONTRA: Si assumpsisset peccatorem, ex peccato debitum mortis habuisset: ergo per mortem pro nullo satisfeciisset: quia dicit Anſel. quòd id quod per se debet, soluendo illud, pro alio non satisfacit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate peccatorem non potuit nec debuit assumere: quia hoc nec naturæ Dei, nec officio mediatoris competebat, & redimendis intulisset potius redemptionis impedimentum.

AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd impotentiæ est assumere peccatorem, ita quod peccato suo subiaceat assumens.

Ad alivd dicendum, quòd crudelis est misericordia, nec est misericordia, quæ miseriam auget & non abolet. Si autem Christus peccator fuisset, tanto plus fuissemus miseri: quia tunc ille in quo omnium spes erat, vt à peccato liberaret, à peccato nec seipsum liberare potuisset.

Ad alivd dicendum, quòd hæc non erat breuis via. Si enim prius purgasset peccatorem, & tunc assumpsisset: licet illum liberasset, nos tamen adhuc non liberasset: & ideo adhuc oportuisset eum omnia facere quæ fecit, & nostram naturam innocentem in vtero Virginis assumendo.

ARTICVLVS V.

An Christus potuit velle malum aut iniquitatem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Esse Deum, & posse velle iniquitatẽ, simul, &c.] Videtur enim, quòd hoc sit falsum: aut enim Christus potuit peccare, aut non peccare. Si non potuit peccare: ergo necessario fuit bonus: ergo bonitas sua non fuit laudabilis. Si potuit peccare, habeo propositum: quia si potuit peccare, potuit velle iniquitatem, & tamen Deus est: ergo simul potuit peccare, & esse Deus.

Præterea, opponunt quidam sic: Christus aut mentiri potuit, aut non. Si non potuit: ergo falsum proferre non potuit: ergo non potuit omnia quæ tu potes: quia tu falsum proferre poteris. Si autem mentiri potuit: ergo peccare potuit: & omne peccatum, actuale præcipue, est voluntarium: ergo potuit velle peccatum.

3 Item, Videtur voluisse peccatum aliquando: quia voluit hoc quod non voluit Deus Pater: quia voluit calicem transferri à se.

4 Si dicas quòd non est peccatum velle quod Deus non vult. Contra: Super illud Cant. 1. Recti diligunt te, dicit Glossa, quòd curuitas animæ est velle illud quod Deus non vult: ergo est peccatum, quia nihil est curuitas animæ nisi peccatum.

5 Item, Aut voluit quod calix ab eo transiret, aut non. Si sic: tunc voluit quod Pater noluit, & sic voluit peccatum, vt videtur. Si non, & petiit: ergo petiit quod non voluit: & ita duplex videtur fuisse, quod iterum peccatum est: & ita videtur, quòd non repugnent ista, posse velle iniquitatem, & esse Deum.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd Christus non potuit velle iniquitatem: & hoc non fuit coactio, sed immobilitas honestatis suæ ex vnione ad deitatem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd bonitas Christi laudabilissima fuit ex hoc quod peccare non potuit: quia hoc non posse, nobilissimum posse est: vnde non sonat coactionem, sed potius immobilitatem voluntatis ex perfecta affectione circa summum bonum quam habet Christus ex vnione.

Ad alivd dicendum, quòd Christus nunquam mentiri potuit: & pono, quòd proferat falsum, erit materialiter suppositum suum falsum, & non cum intentione fallendi, vel significandi falsum ita esse vt pronuntiatur: falsitas enim veritati immiscere non potest.

Ad alivd dicendum, quòd Christus nunquam voluit quod Pater noluit eum velle. Quando enim Pater eum fecit hominem, voluit eum velle & ostendere se velle omnia homini naturalia: & ideo voluit eum velle quod sequebatur ex timore naturalium. Quod dixit: Si vis, &c. ostensiuum fuit naturalis timoris: & hoc velle dummodo timor non deduceret rationem non fuit contrarium voluntati Patris, sed potius Pater voluit eum hoc velle.

Ad id quod obiicitur de Cant. dicendum, quòd intelligitur de conformitate voluntatis Dei & forma volendi, scilicet vt ex eadem charitate velimus ex qua vult Deus: in volito enim solo quandoque conformare voluntatem ad voluntatem est mortale peccatum, vt patet in fine primi libri in auctoritate Augu. de duobus filiis, quorum vnus ex auaritia patrem morientem vult mori: alter ex pietate vult eum viuere, quod non vult Deus. De hac autem materia ibi plura notata sunt.

Ad alivd dicendum, quòd petiit quod voluit eum Pater petere, quando naturam passibilem dedit: & ideo nec duplex, nec difformis à Patris voluntate ostenditur.

ARTICVLVS VI.

An ista sit vera, demonstrando Christum, iste homo peccare potuit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Hic distinctione opus est, &c.] Videtur enim, quòd hæc simpliciter sit falsa, iste homo peccare potuit. Sicut enim in principio istius distinctionis ostensum est, ly iste demonstrat & supponit personam: & illa non potest peccare siue intelligatur in humanitate, siue non: ergo non opus est distinctione, sed absolute est neganda.

2 Item, Detur, quòd demonstrat naturam, adhuc non excluditur vnio: & vnita non potest peccare: ergo adhuc simpliciter est neganda.

3 Item, Demus etiam, quòd non sit vnita, cum Christus in se duo habuit, scilicet vnionem & statum comprehensoris in via, quia in via verus comprehensor fuit, cessante vnione, non propter hoc deficit ratio comprehensoris: & tunc iterum peccare non potuit: ergo videtur, quòd in omni sensu ista simpliciter sit neganda.

Solvtio. Videtur mihi simpliciter & absolute neganda esse: & tamen Magister intelligit distinctione opus esse, non quod locutio sit multiplex, quia in veritate absolute est falsa: sed intendit, quòd si quæstio fiat de natura, quòd tunc potest intelligi vnita, vel non vnita: & si intelligitur non vnita, tunc habebit potentiam peccandi: non ex aliquo inclinante in peccatum, sicut nos ex fomite, sed potius ex sola flexibilitate liberi arbitrij. Et tunc ad argumentum contra factum de comprehensione, dicendum, quòd comprehensio Christi fundatur super vnionem, & cessante vnione cessabit comprehensio in via: quia in statu patriæ non sic est: sed natura humana non accipitur hic nisi sola & nuda contemplatione intellectus, qualiter nunquam fuit: quia ipse faciendo eam vniuit, & vniendo facit eã esse.

Solutio.

Quorum

Quorundam oppoſitio quod potuerit etiam vnita peccare.

D QVidam tamen probare conantur etiam eam vnitam Verbo poſſe peccare : quia liberum arbitrium habet : & ita poteſt flecti in vtramque partem : quod friuolum eſt, cum & Angeli liberum arbitrium habeant, & tamen gratia adeo ſunt confirmati vt peccare nequeant. Ioan. 3. Quantomagis ergo ille homo cui ſpiritus eſt datus ſine menſura? Inducunt quoque auctoritatem ad probandum idem. Scriptum eſt enim in lib. Eccl. 32. Sapient. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere malum, & non fecit. Sed hoc accipiendum eſt ſecundum membra : vel partim de capite, partim de membris. De capite, Non eſt tranſgreſſus, & non fecit malum. De membris, Potuit tranſgredi & facere malum.

ARTICVLVS VII.

An Chriſtus potuit peccare in actu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quidam tamen nituntur probare, &c.] Licet enim Chriſtus peccare non potuerit in actu, videtur tamen potentiam peccandi habuiſſe, pluribus rationibus, quarum prima ſumitur ab auctoritate Bernar. qui dicit, quòd tantum deſcendit, quantum deſcendere potuit: ſed infimus gradus præter culpam eſt potentia peccandi, & non peccare: ergo videtur, quòd ad illum gradum deſcendit.

2 Item, Ariſtot. in 3. topicorum: Poteſtates malorum eligendæ ſunt, vt furari, &c. poteſt enim Deus praua agere. Ergo videtur, quòd Chriſtus elegerit ſibi has poteſtates.

3 Item, Omnis potentia rationalis eſt ad oppoſita: Chriſtus habuit formam rationalem: ergo habuit potentiam ad malum ſiue mali: ergo habuit potentiam peccandi.

Sed contra. SED CONTRA; Putaſne, quòd additum minuit, & ſubtractum auget, eſſe libertatem & partem libertatis? Ita dicit Anſelmus, & loquitur de flexibilitate ad oppoſita: ergo flexibilitas minuit libertatem arbitrij ſi addatur ei: ergo videtur, quòd non fuerit in Chriſto, quia nihil minuens libertatem ſuam profuiſſet nobis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Chriſtus poteſtatem peccandi non habuit.

AD ALIVD dicendum, quòd poteſtates malorum non ſunt poteſtates ad mala: & ideo non eliguntur ſecundum quod ſunt malorum, ſed eliguntur ſecundum quod ſunt poteſtates ad bona: quia eadem eſt poteſtas boni & mali, licet non ſit niſi ad bonum: & ideo gratia illius ad quod finaliter eſt, dicit eam eſſe eligendam, & non gratia mali, quod quando eſt, indicat defectum eius. Quod autem dicit, quòd Deus poteſt praua agere, intelligitur ſic, vt quidam dicunt, quòd quædam facere poteſt Deus, quæ nunc praua ſunt: ſed ſi faceret ea, non eſſent praua. Vel poteſt dici ipſum loqui ſecundum opinionem Gentilium de his quæ idola ſunt.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia rationalis vt eſt potentia, eſt ad oppoſita, & ſic ſemper fuit in Chriſto: vnde in ipſo nunquam fuit vt potentia indifferenter ſe habens ad vtrumque contrariorum.

ARTICVLVS VIII.

An Chriſto datus ſit Spiritus & gratia ſine menſura?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ille homo cui Spiritus eſt datus ſine menſura, &c.] Videtur enim hoc falſum: quia ſpiritus aut eſt hic creatus, aut increatus. Si increatus, hoc eſſet parum dicere: quia omni ille datur homini, cui datur, ſine menſura: quia ille non habet menſuram. Si autem loquimur de creato qui eſt gratia: hoc videtur falſum: quia eſſentia animæ Chriſti finita eſt: ergo non eſt ſine menſura habitus eius.

2 Si dicas, quòd eſſentialiter finitus eſt habitus gratiæ animæ Chriſti, ſed virtute eſt infinitus. Contra: Virtus infinita non eſt in ſubiecto finito, ſi attendatur infinitas ſecundum vigorem virtutis, & non ſecundum iterationem actuum: quia motores ſphærarum, ſi tamen motores habeant, ſicut dicunt quidam Philoſophi, etiamſi dicerentur ſemper poſſe mouere, non ex hoc ſequeretur, quòd eſſent infinitæ virtutis: ergo cum virtus finita ſit in eſſentia, erit finita in potentia merendi: & ita datur ei ſpiritus ad menſuram & in eſſentia ſpiritus gratiæ, & in vigore gratiæ.

Sed contra. SED CONTRA: Ponatur, quòd Chriſtus habeat gratiam finitam, alius ſanctus quicunque ſit, habebit aliquanto minorem: & cum vtraque ſit finita, eſſent proportionabiles: finiti enim ad finitum ſemper eſt proportio aliqua. Proficiat ergo ille ſanctus: ergo tantum proficere poteſt, quòd gratia ſua erit ſicut gratia Chriſti in quantitate, quod falſum eſt: ergo gratia Chriſti etiam creata eſt & finita, vt videtur. Item, Anſelmus probat, quòd infinitum eſt quod Adam abſtulit Deo, & non poteſt recompenſari niſi per infinitum bonum: ſed recompenſatur per meritum Chriſti: ergo meritum Chriſti eſt infinitum bonum, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd gratia Chriſti duplex eſt, ſcilicet creata, quæ eſt habitus animæ: & vnionis, quæ attingit gratiam infinitam: quia vnio facit hominem eſſe Deum, & poſſe quod Deus poteſt. Actus autem meriti Chriſti attenditur penes vtramque gratiam: quia aliter non eſſet verum quod dicit Anſelmus, quod illud non poſſit redimere niſi Deus. Vnde dico, quòd

habitus

habitus animæ Christi est habitus animæ vnitæ deitati, & agit in virtute illius vnionis.

Dico igitur ad primum, quòd est finitus habitus in sua substantia : & tamen potest in infinitum, non ex se, sed quia est habitus potentiæ vnitæ deitati. Vnde non est simile ad quamlibet virtutem creatam simplicem, quæ non est vnita : quia illa non potest in hoc quod potest Christus, propter vnionem. Et per hoc patet solutio ad vltimum, quòd nullus quantumcunque proficiat, potest æquare habitum illum propter vnionem.

Ad id quod ante obiicitur ad hoc quod sit infinitus simpliciter, dicendum quòd finitus est in essentia : tamen posse eius non accipitur tantum ex ipso, sed etiam ex vnione potentiæ in qua est : & ab illa parte attingit infinitum, & contrahit infinitum posse in actu, vt Anselmus probat. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IX.

An Christus habuit potestatem transgrediendi ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Qui potuit transgredi, & non est transgressus, &c.] Hoc enim videtur esse ad augmentum laudis: & ita cum nihil laudabilium defuerit Christo, videtur quòd hoc habuit : ergo potuit transgredi. Nec videtur valere solutio Magistri : quia nihil laudabilium defuit Christo : ergo in Christo fuit transgrediendi potentia.

2 Præterea, Dicit Damascenus, quòd assumpsit omnia quæ in natura nostra plantauit : sed hoc plantauit in natura nostra : ergo potuit transgredi.

3 Item Damascenus, Totum enim totus assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret : ergo videtur, cum potentia transgrediendi aliquid sit de nobis & naturale nobis, quòd Christus assumpsit illam.

Solvtio. Dicendum, quòd Christus potentiam transgrediendi non habuit : quia transgressio non potentia secundum quod huiusmodi, sed defectus est. *Solutio.*

Ad primvm ergo dicendum, quòd in homine dicit laudem, non per se, sed per accidens, scilicet inquantum ex ea infertur voluntaria seruatio iustitiæ : sed in quibus maior libertas est, ratio sumitur non ex huius potentia, sed potius ex immobilitate liberæ voluntatis seruantis iustitiam, sicut in Christo, & confirmatis. Aliam solutionem Magister dicit in litera.

Ad alivd dicendum, quòd potentia peccandi inquantum huiusmodi, non est plantata vt pars in natura nostra, sed potius est defectus consequens ex hoc quod creati sumus de nihilo : & ideo nec dicit libertatem (vt dicit Anselmus) nec perfectionem libertatis.

Ad alivd dicendum eodem modo, quòd intelligitur de partibus integralibus, & virtutibus : sed potentia peccandi est defectus & impotentia consequens exitum rationalis naturæ de nihilo : & ideo non oportuit illam assumere : quia non expediebat nobis.

Si Deus potuerit assumere hominem in sexu muliebri.

Solet etiam quæri, quamuis curiose, à nonnullis, Si Deus humanam naturam potuit assumere secundum muliebrem sexum ? Quidam arbitrantur eum potuisse assumere hominem fœmineo sexu, vt assumpsit in virili. Sed opportunius atque conuenientius factum est, vt de fœmina nasceretur, & virum assumeret : vt ita vtriusque sexus liberatio ostenderetur. Vnde Augustinus in lib. 83. quæstionum. Hominis liberatio in vtroque sexu debuit apparere : ergo quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat & fœminei sexus liberatio. Hinc appareret, quia ille vir de fœmina natus est. Sapientia ergo Dei quæ dicitur vnigenitus Filius, homine suscepto in vtero & de vtero Virginis, liberationem hominis indicauit. *Quæst.* *E*

ARTICVLVS X.

An Christus debuit assumere hominem in sexu fœmineo ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in vltima quæstione *ibi* [Solet etiam quæri, &c.] Videtur enim, quòd Filius Dei hominem in fœmineo sexu assumere debuit : quia mors prima per fœminam inchoauit : ergo etiam per fœminam debuit incipere vita.

2 Item, Sapientia quæ est Filius, quasi fœminæ vicem gessit quæ nos viscеribus charitatis concepit, & formauit, & peperit : vnde & Prouerb. vltimo fortis mulier dicitur : ergo videtur, quòd in sexu fœmineo aptius fuit sibia ccipere hominem, quam in masculino.

Sed contra : Prædicatio per fœminam fieri non debebat : cum ergo ad annuntiandum missus fuerat, in fœmineo sexu naturam nostram assumere non debuit, *Sed contra.*

2 Item, Caput Ecclesiæ esse debuit, mulier autem caput Ecclesiæ esse non potuit : ergo non debuit esse fœmina.

3 Item, In nullo genere est idem filius & filia : sed Christus filius fuisset æterna generatione, temporali autem filia : ergo fuisset filius & filia ;

lia : quia hypoſtaſes communicaret ſibinuicem ſuas proprietates.

4 Item, Ariſtot. in lib. de animalibus 16. dicit, quòd fœmina eſt mas occaſionatus : ergo videtur, quòd fœmina ſit ex imperfectione naturæ: Chriſtus autem perfectiſſimus eſſe debuit : ergo debuit eſſe filius, & non filia.

5 Præterea, Quatuor modis Deus hominem facere potuit, vt dicit Anſelmus, ſcilicet ſine viro & fœmina, vt Adam: ex viro ſine fœmina, vt Eua. Ex viro & fœmina, vt Abel, qui curſus nobis innotuit: ergo reſtabat adhuc vnus, ſcilicet ex fœmina ſine viro : & cum primo ex viro produxerat fœminam, reſtabat vt nunc produceret virum virginem ex fœmina virgine.

SOLVTIO. Vltimæ rationes ſunt concedendæ. Soluit.

DICENDVM ad primum, quòd licet mors hæc intrauit per fœminam : tamen propagatio mortis principalius eſt per virum : quia ipſe eſt principalior in generatione : & ab ipſo principalius tranſfunditur in generatione originale

AD ALIVD dicendum, quòd hoc intelligitur ſpiritualiter, & in ſpirituali fœcunditate quoad prædicationem aptior eſt qui in corpore maſculus eſt, quam fœmina.

AD ALIA ſatis ſoluit Magiſter in litera, vt per ſe patet inſpicienti.

DISTINCTIO XIII.

Si Chriſtus ſecundum naturam hominis in ſapientia & gratia proficere potuit, vel profecit?

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionem quãtum ad plenitudinẽ gratia & ſapientia ſimul.

PRÆTEREA ſciendum eſt, Chriſtum ſecundum hominem ab ipſa conceptione gratiæ plenitudinem recepiſſe, cui Spiritus datus eſt non ad menſuram, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita vero habitat, vt ait Auguſtinus ad Dardanum, quòd omni gratia plenus eſt. Non ita habitat in ſanctis. Vt in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non quantum in capite (ibi enim & viſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus, in cæteris autem ſolus eſt tactus) ita in Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis, quia ille eſt caput, in quo ſunt omnes ſenſus. In ſanctis vero quaſi ſolus eſt tactus, quibus datus eſt Spiritus ad menſuram, cum de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſimilitudinem, quia nunquam illam eandem eſſentialiter, ſed ſimilem acceperunt gratiam. Puer ergo ille- Ierem. 31. plenus ſapientia & gratia fuit ab ipſa conceptione. Vnde Ierem. recte dicit, Nouum faciet Dominus ſuper terram, mulier circundabit virum, quia in vtero Virginis perfectus vir extitit, non ſolum propter animam & carnem, ſed etiam propter ſapientiam & gratiam qua plenus erat.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA ſciendum eſt Chriſtum hominem, &c.] Hic incipit pars illa quæ eſt de conuenientibus Chriſto ſecundum potentias vel virtutes naturales quas ſuſcepit in humana natura: & ſecundum quòd duplex eſt ſubſtantia humanæ naturæ, ſic ſunt duplices potentiæ, ſcilicet animæ & corporis: & de conuenientibus Chriſto ſecundum potentias animæ agit primo. In ſecunda autem parte de conuenientibus ei ſecundum potentias corporis : & hæc incipit in diſtinctione 15. *ibi* [Illud quoque prætermittendum non eſt, &c.] Prima habet duas quæſtiones de profectu gratiæ & ſapientiæ Chriſti, quæ inſunt per potentias animæ, quarum vna determinatur in iſta diſtinctione, ſcilicet qualiter in gratia & ſapientia profecerit. Secunda eſt de numero ſcitorum, vtrum tot ſciuerit ſicut Pater, & æque limpide, vel non? & hæc determinatur in ſequentibus *ibi* [Hic quæri opus eſt cum anima Chriſti, &c.] Hæc autem diſtinctio habet duas partes, in quarum

rum prima quæstionem mouet & soluit. In secunda obiicit in contrarium *ibi* [Huic autem sententiæ videtur obuiare,&c.

ARTICVLVS PRIMVS.

An gratia Christi fuit gratia creata, vel increata?

INcidit primo quæstio ex parte gratiæ & sapientiæ quam dicitur hic accepisse Christus, vtrum fuit gratia creata vel increata ? Videtur autem, quòd increata. Omne enim creatum est in numero, pondere, & mensura : spiritus huic homini non datur ad mensuram : ergo datur ei spiritus increatus.

2 Item,In inferiori natura coniuncta est diuinitas sine medio habitu, scilicet carni : ergo multo magis superiori,scilicet animæ sine aliquo habitu creato coniungebatur. Et sic iste homo non habuit sapientiam, vel gratiam, quæ esset habitus creatus.

3 Item, Inter similia non oportet ponere coniungens medium : anima autem Christi nihil habuit de hoc quod facit dissimilitudinem : quia hoc (vt dicit Augustinus) solum peccatum est : ergo non oportet ponere habitum gratiæ medium, quo coniungatur animæ diuinitas.

4 Item, In Deo non ponimus habitum disponentem potentiam eius ad opus : ergo nec etiam in illo quod est vnitum Deo : sed tota anima secundum omnes potentias est vnita Deo : ergo non oportet aliud adiutorium ponere præter eam:& sic non est ibi habitus creatus aliquis.

5 Item,Natura expedit se paucioribus quantum potest : ergo multo magis gratia & Deus:sed diuinitas vnita potest hoc facere per se sine habitu gratiæ & sapientiæ creato : ergo superfluit in Christo ponere habitum gratiæ & sapientiæ creatum.

Sed contra. SED CONTRA : Optimo nihil deest de omni bonitate quam recipere potest : sed Christus optimus est : ergo non defuit ei aliqua bonitatum, quam potuit recipere : est autem susceptibilis gratiæ creatæ : ergo habuit eam.

2 Item,Omnia humana quæ sunt perfectionis habere debuit, vt nobis conformis ostenderetur : sed gratia est de præcipuis conuenientibus homini, & sapientia:erga debuit habere.

3 Item, Nihil redundat ex aliquo nisi quod est in illo : gratia autem in merito redundabat ex Christo in nos,quia nobis meruit : ergo gratia qua merebatur in ipso fuit:sed hæc est creata : ergo gratiam creatam habuit, & eadem ratione sapientiam, quia illa redundabat ex ipso per doctrinam.

4 Item, Christus fuit verissime in statu viatoris : ergo non defuit ei gratia viatoris : hoc autem est gratia creata : ergo habuit gratiam creatam.

5 Item, Isa.11. Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, &c. Item Eccli. 24. In me omnis spes vitæ & virtutis. Quæ omnia dicunt gratias creatas.

6 Item, Matth. 12. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Psal.44. Diffusa est gratia in labiis tuis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd si vis fiat in verbo cum dicitur, quòd Christus ab instanti conceptionis accepit spiritum, intelligitur (vt Sancti dicunt) de spiritu in donis creatis gratum facientibus & gratis datis : sed à spiritu increato qui est Filius, potius recepta est humana natura in ipso, quam receperit : quia dicimur recipere & habere illud quod nobis aduenit,vt supra dixit August. non cui nos aduenimus. Hoc autem non ideo dico, quòd tempore Christus fuerit homo ante gratiam suam : sed ideo quia natura subiectum præcedit habitum, & habet habitum, & non habetur ab ipso. Secundum hoc igitur dicendum,quòd secundum intentionem Sanctorum intelligitur hoc de gratia creata.

AD PRIMVM autem quod contra obiicitur, dicendum vt supra,quòd Spiritus datus est Christo non ad mensuram per virtutem vnionis per quam Deus concurrit ad actum quemlibet Christi : & ideo est infinitæ virtutis, vt dictum est supra.

AD ALIVD dicendum, quòd non ponimus habitum gratiæ & sapientiæ in Christo, vt sit medium vnionis deitatis ad animam vel ad carnem : sed potius vt perfectio informans opera, ex parte potentiæ creatæ : quia non mediante charitate vel castitate coniuncta est ei diuinitas, sed potius immediate.

AD ALIVD dicendum, eodem modo, quòd vna est solutio amborum.

AD ALIVD dicendum, quòd in Deo non ponitur habitus propter simplicitatem : sed tamen ipse habet vere sapientiam & bonitatem : sed natura humana nec in Christo simplex est, & ideo habitus animæ non est ipsa anima, vt Magister dicit in litera in penultimo capitulo distinctionis istius.

AD ALIVD dicendum, quòd non ponuntur duo adiutoria potentiæ creatæ propter infirmitatem deitatis, sed potius propter vtriusque naturæ demonstrationem. Vnde cum potentia humanæ naturæ in ipso sit in optimo gratiæ, & in optimo quod est diuinitas, tunc cognoscitur vtriusque veritas.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non tantum attendit in operando quid de potentia sua facere possit, sed etiam quid secundum statum naturæ in qua operatur, fieri congruum sit: & cum humanæ animæ congruum sit mereri, operatur in ipsa per habitum, & cum habitu meritorio.

AD ALIVD dicendum, quòd natura expedit se paucioribus quantum potest : ita tamen, quòd non deficiat in necessariis, & ita facit diuinitas vnita Christo : quia necessarium humanæ naturæ non deitati fuit,vt perficeretur optimo gratiæ & sapientiæ.

ARTICVLVS II.

Qualiter Christus dicatur caput nostrum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non tantum quantum in capite,&c.] Ex hoc enim vult probare, quòd Christus accepit spiritum vt caput, nos autem vt membra. Hic autem

incidit

incidit duplex quæstio, scilicet qualiter Christus dicatur caput, & quæ sit gratia capitis?

AD PRIMVM procedit sic: Ad Eph. 2. dicit Glossa, quòd Christus est caput secundum deitatem.

2 Item, Hilarius dicit, quòd caput omnium Christus, caput autem Christi Deus: sed omnium non potest esse caput secundum conformitatem naturæ: ergo ipse est caput omnium secundum deitatem.

3 Item, A capite fluit sensus & motus in omnia membra: sed sensus & motus Ecclesiæ non sunt à Christo nisi secundum diuinam naturam: ergo ipse est caput secundum diuinam naturam.

Sed contra. SED CONTRA: Caput quod non est vnius naturæ cum aliis membris, facit corpus mõstruosum: sed Ecclesiæ corpus non est monstruosum: ergo Ecclesiæ caput est in conformitate naturæ cum aliis membris.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd caput habet triá in se in comparatione ad corpus: quorum vnum est virtus, quæ principium est effectiue influens virtutem sensus & motus: quia sensus fluit ab anteriori parte capitis, motus autem à posteriori per neruos sensibiles & motiuos. Secundum autem est id quod anima formaliter influit membris assimilando ea sibi in virtute sensitiua influxa, quæ quasi formaliter adhæret membris. Tertium autem est conformitas naturæ cum membris. Et sic tripliciter considerari potest caput spirituale quod est Christus. Si autem consideretur vt principium influens effectiue tantum, tunc est caput omnino secundum deitatem. Si autem vt est principium effectiuum & assimilans sibi per aliquod quod influit quod est vt forma: sic est caput beatorum & existentium in gratia, quibus influit quasi similitudinem suæ vitæ, & sui motus, & sui sensus, in donis perficientibus intellectum & affectum. Si autem tertio modo consideretur, tunc est caput hominum tantum. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta præter vltimum.

AD QVOD dicendum, quòd illud quod est diuersæ naturæ & gratiæ non facit monstruositatem, dummodo habeat ad corpus ordinem, vt influens extra: quia aliter monstruosa esset coniunctio animæ cum corpore: sed id quod est diuersæ naturæ, & non habet virtutem influendi in corpus, vt caput leonis, vel huiusmodi, illud facit monstrum in compositione sui ad corpus.

ARTICVLVS III.

Quæ sit gratia capitis?

SEcundo quæritur, Quæ sit gratia capitis? Videtur autem, quòd vnio: quia illa est gratia capitis quæ facit virtutem influendi & sensum & motum: non autem habet virtutem influendi sensum & motum nisi ex deitate: ergo videtur, quòd vnio ad deitatem confert sibi gratiam capitis.

2 Item, Caput est regitiuum membrorum: ergo id quod constituit in altero regimen membrorum, illud dat gratiam capitis: hoc autem facit vnio: ergo vnio est gratia capitis.

Sed contra. SED CONTRA: Gratia capitis est quam influit membris: vnionem autem Christus non influit membris: ergo vnio non est gratia capitis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd gratia Christi est triplex, scilicet vt vniti, & vt capitis, & vt singularis hominis. Illa quæ est vniti, non est ad mensuram, sicut in præcedentibus habitum est. Illa autem quæ est capitis est influens supra membra tripliciter, secundum triplicem capitis considerationem: sed effectiue influit secundum duas considerationes primas. In tertia autem consideratione ipse quidem qui est caput, adhuc effectiue influit, sed non inquantum homo: sed influit sic tripliciter, scilicet meritorie, quia meretur nobis influxum gratiæ: & mediatoris modo siue redemptoris, quia tollit obstaculum influxus in nos, quod obstaculum est debitum Adæ quod soluit. Tertio modo exemplariter. Gratia autem singularis hominis fuit etiam in eo priuilegiata in operibus gratiæ gratis datæ: vt in verbis sapientiæ & scientiæ, & miraculis: & in operibus gratiæ gratum facientis, quia nullius hominis vnquam potest esse tam gratum opus, sicut suum fuit.

DICENDVM ergo ad primum, quòd vnio est gratia ad esse Deum hunc hominem, & non ad influendum: & est bene constituens in loco & ratione capitis: sed tamen ipsa non est quam caput communicat membris. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Quos sensus spirituale caput influit in membra spiritualia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ibi enim visus, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus est, &c.] Licet enim hic Augustinus loquatur per similitudinem: tamen illi sensus spiritualiter sunt in nobis? Videtur autem, quod tantum tactus fuit in Christo: quia caput non influit membris nisi tactum, & non alios sensus: ergo videtur, quòd hoc in spiritualibus sit eodem modo.

Sed contra. SED CONTRA: Psal. 33. Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Ergo habemus gustum & visum.

2 Item, Reprehensiue dicitur de malis, Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt: oculos habent, & non videbunt: manus habent, & non palpabunt. Ergo videtur, quòd omnis sensus influat nobis caput nostrum per Spiritum sanctum.

3 Item, Origenes super Leuit. Quinque sunt sensus spirituales, scilicet vt mundo corde videamus Deum, & audiamus quæ loquatur, odoremus bonum odorem Christi, gustemus dulcedinem, de qua dicitur, Si tamen gustastis quam dulcis est Dominus: palpemus cum Ioanne verbum vitæ. Ergo videtur, quòd omnis sensus influit nobis sicut habet in se.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Penes quid accipiuntur isti quinque sensus spirituales? Dicit enim Augustinus, quòd vno intellectu discernitur quicquid omnibus sensibus accipitur. Ergo videtur, quòd huiusmodi quinaria differentia sensuum non potest ad speciem referri. Hoc etiam videtur,

tur, quòd duæ sunt differentiæ intellectus in nobis, scilicet intellectus quo est omnia intelligibilia facere in nobis: & intellectus quo est omnia intelligibilia fieri, hoc est, agés & possibilis: ergo videtur, quòd non sit huiusmodi quinariam diuisionem facere.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Augustin. loquitur per quandam similitudinem capitis materialis ad caput spirituale: caput enim materiale aliquem sensum quem habet, influit toti corpori: & aliquos etiam non influit, sed vni membro vnum, & alij alium: vt oculo visum, linguæ & palato gustum, & auditum tympano auris, & odoratum organo olfactus, quod sunt duo coni cerebri in anteriori parte capitis ad modum coni mamillæ, vt dicit Philosophus. Omnibus autem membris influit tactum: quia (vt dicit Philosophus) ille est sensus propter quem animal est, & non est tam sensus, quam differentia generalis constituens animalis naturam & sensus necessitatem. Et sic Christus quædam dona excellenter habet, & nulli influit: quædam autem influit quibusdam, non omnibus, scilicet gratias gratis datas: omnibus autem influit quod est necesse ad esse spirituale, & hoc est per modum tactus sine quo non potest esse animal: & influit omnibus motum meriti. Et hoc donum est charitas. Tamen Augustin. non contradicit quin in nobis sunt omnes sensus spirituales. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ID quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd in nobis sunt omnes sensus spirituales, vt dicit Origenes. Et innuit Psalm. Et possunt distingui hoc modo. Quia ea quæ accipiuntur à Deo sunt duplicia, scilicet bonitas, & veritas: bonitas in affectu, & veritas in intellectu. Bonitas autem accipitur duobus modis, scilicet per propria: & sic accipitur per modum tactus, hoc modo quo tactus immutatur penes coniunctionem extremorum: & hoc fit quando experimento Deum attingimus, & bonitatem eius. Accipitur & bonitas penes ea quæ ostendunt complexionem eius, & saporem. Sapor enim est sequela complexionis rei tangibilis commixtæ: & sic spiritualiter probamus dulcedinem Dei in effectibus, in quibus in via charitas eius monstratur, sicut in complexione corporis & sanguinis sui: de qua dicitur Sap. 16. Substantiam tuam & dulcedinem tuam quam in filios habes, ostendebas: & voluntati vniuscuiusque eorum deseruiens, ad quod quisque volebat, conuertebatur. Si autem obiicitur contra hos duos sensus, quòd sensus est vis cognitiua: istud autem non ordinatur ad apprehendere, sed potius ad affici: dicendum, quòd est cognitio per modum receptionis quasi ab extra: & est cognitio experimentalis, sicut dicit Diony. quòd Ierotheus patiendo diuina, didicit diuina: & hæc cognitio est per gustum & tactum spirituales. Si vero est perceptio veritatis, hoc est duobus modis, scilicet vt est veritas, vel vt est ordinata ad bonum, hoc est, verum in ratione veri, vel verum in ratione boni. Si autem est in ratione boni, tunc est spiritualis odoratus: odor enim fit ex fumali euaporatione ostendente rei saporem: & verum in ratione quasi euaporat saporem boni, & ostendit ipsum quasi per distans quod est verum. Si vero est verum vt verum; aut in signo, aut in se. Si in se: tunc est visus qui est in rei formam per se. Si secundo modo, scilicet vt in signo, tunc est vt auditus est perceptiuus formæ rei in signo: & ideo isti duo sunt disciplinales, vnus inueniendo, alter accipiendo per doctrinam.

Ad quæstiunculam.

AD ID quod vltimo obiicitur, dicendum quòd intellectus possibilis est vnus, sed speculatiuus, vel id quod est in ipso, potest habere rationes differentiæ secundum actum, secundum rationes quæ dictæ sunt. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS V.

Vtrum nos recipimus de plenitudine gratiæ Christi eandem, & tantam gratiam quam ipse accepit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Acceperunt autem de illius plenitudine non secundum essentiam, &c.] Videtur, quòd hoc sit falsum: quia est in eo plenitudo redundantiæ: ergo videtur, quòd istud idem in nos redundat quod in ipso fuit: & ita per essentiam nos accipimus de eodem.

3. Item, Redemptionem non habuimus nisi vnam: & hæc facta est per Christum: ergo videtur, quòd ad minus illam essentialiter omnes accepimus.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister hic loquitur de gratia habituali qua formaliter iusti sumus: tamen cum dicit, quòd accepimus secundum similitudinem, intelligendum est quod hoc non sufficit, quod solum illius similitudinem habeamus: quia sic possemus accipere de gratia Pauli vel Petri: sed exigitur influentia capitis quæ supra dicta est, scilicet ad hoc quòd efficienter secundum quod Deus, & meritorie secundum quod homo influat nobilis similem gratiam suæ gratiæ, licet non tantam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd est redundans non materialiter, sed causaliter, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd receptio est gratia communis quoad aliquid, & quoad aliquid specialis: quoad solutionem enim debiti Adam, communis est, & sic non est in nobis: sed quoad efficientiam propriam, scilicet vt in me remoueatur debitum Adæ, quod est reatus originalis, oportet accipere gratiam habitualem quæ formaliter deleat peccatum: & hæc essentialiter non fuit in Christo, sed prima per proprium opus suum facta est.

ARTICVLVS VI.

An Christus fuit plenus sapientia & gratia ab ipsa conceptione?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Plenus sapientia & gratia fuit ab ipsa conceptione, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia Lucæ 4. super illud, Hodie completa est hæc prophetia in auribus vestris, &c. dicit Glossa, Præ omnibus sanctus vnctus est vnctione spirituali, quando Spiritus sanctus descendit super eum in specie

columbæ. Hoc autem factum est, cum erat incipiens quasi esse annotum triginta. Non ergo plenus fuit ab instanti conceptionis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est plenitudo ad actum perficiendi ipsum plenum: & est plenitudo ipsa redundans ex pleno, & infundens alia. Et prima fuit in Christo ab instanti conceptionis. Secunda autem fuit ex quo missus est Spiritus corporali specie sicut columba in ipsum: quia tunc effluxit vis regeneratiua in aquas, & etiam in alios per gratiam prædicationis & miraculorum: Et de hac plenitudine loquitur Glossa.

Auctoritatem ponit quæ videtur obuiare.

Lucæ 2. HVic autem sententiæ videtur obuiare quod in Lucæ Euangelio legitur, Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines. Si enim proficiebat sapientia & gratia, non videtur à conceptione habuisse plenitudinem gratiæ sine mensura. Ad quod sane dici potest ipsum secundum hominem tantam à conceptione accepisse sapientiæ & gratiæ plenitudinem, vt Deus ei plenius conferre non potuerit: & tamen vere dicitur profeciisse sapientia, & gratia: non quidem in se, sed in aliis, qui de eius sapientia & gratia proficiebant, dum eis sapientiæ & gratiæ munera secundum processum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde 11.super 2. cap. Lucæ. Gregor. in quadam hom. ait, Iuxta hominis naturam proficiebat sapientia: non quòd ipse sapientior esset ex tempore, quia prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebat: sed eandem qua plenus erat sapientiam, cæteris ex tempore paulatim demonstrabat. Iuxta hominis naturam proficiebat ætate de infantia ad iuuentutem. Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, non ipse quod non habebat per accessum temporis accipiendo, sed pandendo donum gratiæ quod habebat. Apud Deum & homines proficiebat: quia quantum proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ quæ sibi inerant & sapientiæ, tantum eos ad laudem Dei excitabat, & sic Deo Patri ad laudem Dei, & hominibus ad salutem proficiebat. In aliis ergo, non in se, proficiebat sapientia & gratia. Ioan. 1. Vnde in eodem Euangelio, Puer ille sapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profeciisse sapientia & gratia, vt aliquis rector ecclesiasticus dicitur proficere in cura sibi tradita, cum per eius industriam alij proficiunt.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Deus potuit conferre maiorem gratiam quam contulit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Huic autem sententiæ videtur obuiare, &c.] Hæc est secunda pars in qua obiicit & soluit per verba Euangelij, & secundo per verba Ambros. & soluit *ibi* [Alibi tamen scriptum reperitur] Circa primam partem quæritur de hoc quod dicit [Sane dici potest, ipsum secundum hominem] hoc enim plane factum videtur, quod secundum hominem habeat gratiam finitam: ergo maior potest cogitari. Aut ergo illam Deus quæ maior esse potest, conferre valet, aut non. Si non, limitata erit sua potentia: quod inconueniens est. Si sic: ergo falsum est quod hic dicit, quòd Deus maiorem conferre non potuerit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hoc verum est quod hic dicit Magister: sed intelligendum, quòd omne perfectum naturæ & gratiæ habet necessario determinatam capacitatem in specie & natura sibi proportionata, cuius maiorem non recipiet, nisi mutetur species. In specie autem hominis maxima omnium capacitatum quæ potest esse, salua specie & natura hominis, in Christo fuit: & ideo Deus maiorem ei gratiam conferre non potuit: quia nullus homo potest recipere maiorem, nec aliqua creatura.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd Deus potest facere maiorem & conferre: sed nihil creatum erit illius receptibile. Vnde Magister non attendit quid Deus possit facere, cuius potentia in nullo limitatur, sed quid in creatura potest fieri. Si autem obiicias, quòd Deus potest facere nouam speciem, & de illa facere Christum, & tunc conferre ei gratiam maiorem: dicendum, quòd hoc nihil est: quia Deus potest facere quod vult, sed tamen ex parte creaturæ non posset ordinate fieri aliqua species, quæ sit altior intellectuali natura in homine & Angelo: intellectualis enim natura nobilitate sua per intellectum capax est Dei, & donorum suorum: & quicquid aliud faceret Deus, non posset esse magis capax quam natura intellectualis, & in illa

in illa maxime capax fuit Christus: vnde cum mensura gratiæ eius fuit secundum illam capacitatem, non potest esse maior ex parte creaturæ recipientis: & per hoc non limitatur potentia Dei facientis, sed potius capacitas creaturæ recipientis. Et est simile in materia eleméti quę potest subtiliari à grossitie terræ, & tantum potest subtiliari, quòd non erit terra, sed aqua: & similiter ex aqua fit aër, & ignis ex aëre: sed non est capax maioris subtilitatis, quam in igne: quia omnia naturalia habent metas capacitatum suarum, quas non excedunt manente natura & specie.

ARTICVLVS VIII.

An illi qui non proficiebant gratia & sapientia Christi, habebant ipsum vt caput influens e is sensum & motum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed in aliis qui de eius sapientia & gratia proficiebant, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd illi qui non proficiebant de gratia & sapientia eius, non habebant ipsum vt caput influens eis sensum gratiæ & motum: sed illi qui fuerunt ante aduentum, nec videbant eum, nec audiebant: ergo sensum & motum ab ipso non recipiebant.

2 Item, Caput proprie dicitur in conformitate naturæ: sed ante incarnationem non fuit in conformitate naturæ: ergo non fuit caput.

Sed contra. SED CONTRA: Anselmus dicit in lib. Cur Deus homo, quòd nunquam à temporibus creationis hominis super terram Ecclesia fuit acephala, id est, sine capite: ergo semper fuit caput.

2 Item, Matth. 21. Qui præibant & qui sequebantur, clamabant, Osanna filio Dauid. Sed qui præibant, significant præcedentes aduentum: qui sequebantur, signant sequentes: ergo omnes hauserunt sensum & motum gratiæ ab ipso: ergo omnes habebant eum caput.

3 Item, Augustinus dicit, & ponitur infra in litera distinct. 25. quòd eadem est fides antiquorum & modernorum: & tempora variata sunt, sed fides immutata permansit. Ergo Christi incarnationem crediderunt illi sicut & isti, & ita per fidem fuit eis caput in conformitate naturæ. Quod concedendum est.

Solutio. AD PRIMVM dicendum, quòd est influxus per inspirationem, & per præsentiam, & verbum. Primum habuerunt præcedentes & sequentes ascensionem eius. Secundum autem habuerunt præsentes qui sequebantur eum: de quibus dixit, Beati oculi qui vident quæ vos videtis, & audiunt quæ auditis. Dico enim vobis, &c. De secundo autem dixit Ioan. 8. Abraham autem pater vester exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.

AD ALIVD dicendum, quòd caput ita fuit in conformitate naturæ, sicut probat vltima obiectio.

ARTICVLVS IX.

An Christus vt homo fuit caput Angelorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Puer ille plenus sapientia & gratia perhibetur, &c.] Puer autem est secundum humanitatem. Quæritur ergo, Vtrum Christus sicut homo influit Angelis? Videtur, quòd non: quia ita dicit Psalm. Minuisti eum paulominus ab Angelis. A minori autem non recipit illuminationem superior: ergo Angeli non recipiunt à Christo.

Sed contra. SED CONTRA: Apoc. 21. Lucerna eius est agnus. Ergo agnus occisus illuminat omnes in regno cælorum: ergo & Angelos.

2 Item, Corpus Christi vnum est in omnibus sanctis & beatis: quia dicitur Cant. 2. Vna est columba mea. Ergo Angeli sunt de vnitate corporis: ergo accipiunt per influentiam capitis, sicut & alia membra.

3 Præterea, Hoc expresse dicit Diony. quòd ab ipso Iesu accipiunt illuminationes.

4 Item, Superioris est illuminare inferiores: sed Christus est in potioribus bonis Patris, etiam secundum hominem: ergo suum est omnes illuminare.

Quæst. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Quid sit recipere sensum & motum? Videtur autem sensus esse cogitationis, motus autem operis: & ita videtur, quòd non recipimus gratiam perficientem intellectum & opus eius.

2 Item, Omne animal habet caput vel membrum aliud loco capitis, vt dicit Philosophus in libro de animalibus: nec tamen omne animal habet motum: ergo videtur, quòd non sit de ratione capitis dare motum, sed tantum sensum.

3 Præterea, Hic in litera non fit mentio de motu, sed de sensu tantum: ergo non ministratur nobis motus à capite spirituali, sed tantum sensus.

Sed contra. SED CONTRA: In omnibus animalibus perfectis influit motus à capite: sed Christus est perfectissimum caput: ergo influit motum.

4 Item, Ad nihil proderit cognoscere diuina per spiritualem sensum nisi haberemus virtutem motiuam qua moueremur in diuina cognita: ergo ad hoc quod prosit nobis sensus necessaria est influxio motus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Angeli sunt de vnitate corporis nostri: non enim habet tantum partes corporales, sed etiam spirituales: & Christus est caput Angelorum in prima & secunda acceptione capitis, licet non in tertia.

Ad quæstionem. AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd minoratus est in assumptione pœnalitatis nostræ tantum: sed non in virtute illuminationis.

AD ALIVD quod vlterius quæritur dicendum, quòd motum accipimus à capite, qui est motus meriti quo mouemur in diuina cognita.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd duplex est motus: processiuus scilicet, & illum non habet omne animal nisi à suo capite, vel

à membro quod est loco capitis. Est etiam motus dilatationis & constrictionis, & illum habet omne animal.

Ad vltimvm dicendum quod in litera non fit mentio de motu: quia supponitur in causa. Charitas enim quæ est hic quasi tactus bonitatis influxus omnibus causa est maximi motus. Ipsa est enim ignis mobilis, acutus, superfluidus, sicut innuit Augustin. & Diony. dicit, quòd charitas semper proficit, aut deficit. Et Gregor. Charitas magna operatur si est: si enim desinit operari, charitas non est.

Prædictis videtur aduersari quod Ambrosius ait.

C Cap.7. ALibi tamen scriptum reperitur, quòd secundum sensum hominis profecerit sicut ætate hominis profecit. Ait enim Ambros. in lib.3. de Spiritu sancto, Deus perfectionem naturæ susceptt humanæ. Suscepit sensum hominis: sed non sensu carnis fuit inflatus. Sensu hominis animam dixit conturbatam: sensu hominis esuriuit & rogauit: sensu hominis pro-
Lucæ 2. fecit, sicut scriptum est, Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Profectus ætatis & profectus sapientiæ, non diuinæ, sed humanæ naturæ est. Ideo ætatem commemorauit, vt secundum hominem crederes dictũ. Ætas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sensus autẽ hominis profecit, quia sensus: ideo sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus: ergo ipse per incrementum susceptus est. Si diuinus: ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: sed quod diuinum est, non mutatur: quod ergo mutatur non est diuinum. Sensus ergo proficiebat humanus. Sensum ergo suscepit humanum. Nec poterat confortari virtus Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei impleri. Quæ
Eph.4. ergo implebatur, non erat Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret descendit? Per quem autem sensum dixit Isaias, quod patrem nesciebat puer aut matrem? Scriptum est enim:
Isa.8. Priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet spolia Samariæ. Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam vtique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat: sed verendum est, inquam, ne si duos principales sensus aut geminam sapientiam Christo tribuamus, Christum diuidamus. Nunquid cum & diuinitatem eius & carnem adoramus, Christum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei crucemque veneramur, diuidimus eum? Apo-
2.Cor.13 stolus certe qui de eo dixit, quoniam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute Dei: ipse dixit, quia non diuisus est Christus.
1.Cor.1 Nunquid etiam cum dicimus, quia animam rationalem & intellectus nostri suscepit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse Deus Verbum pro anima rationali & intellectus capaci in carne sua fuit: sed animam rationalem & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam & eiusdem substantiæ cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem eiusdemque cuius caro est nostræ substantiæ suscipiens, perfectus etiam homo fuit.

De intelligentia præmissorum verborum.

D HÆc verba Ambros. pia diligentia inspicienda sunt, quæ ex parte hominis ignorantiam instruunt & illuminant, ex parte errandi fomitem male intellecta ministrant. His etenim euidenter traditur duos in Christo esse principales sensus, siue geminam sapientiam. Neque ideo vnitas & sin-

gularitas

gularitas personæ diuiditur : sed iuxta duas naturas, duas habet sapientias : vnam non creatam, sed genitam, quæ ipse est : alteram non genitam, sed creatam & per gratiam ei collatam. Nam Isa. de eo protestatur, Isa. 11. Requiescet super eum Spiritus sapientiæ & intellectus. Spiritum ergo sapientiæ & intellectus, id est, sapientia & intelligentia per Spiritum sanctum gratis data, Christus erat sapiens secundum animam. Secundum Deum vero sapiens erat sapientia æterna, quæ Deus est. Et sicut inquantum Deus est, bonus est bonitate naturali, quæ ipse est : & iustus iustitia naturali, quæ ipse est : ita sapiens sapientia naturali, quæ ipse est. Anima vero eius sicut bona est & iusta bonitate vel iustitia gratis data, quæ ipse vel ipsa non est : ita est sapiens sapientia gratis data, quæ ipsa non est. Et licet gemina in Christo sit sapientia, vna tamen eademque persona est : quæ inquantum Deus est, & inquantum natura diuina est, sapiens est sapientia ingenita, scilicet sapientia æterna, quæ est Pater : sapientia quæ non est ingenita, quæ communis est tribus personis : non tamen gemina sapientia : quia non est alia & alia sapientia, sapientia ingenita quæ tantum Pater est, & sapientia quæ communiter Pater est & Filius & Spiritus sanctus. Inquantum vero eadem persona est homo, id est, secundum hominem acceptum, vel inquantum est subsistens ex anima & carne, sapiens est sapientia gratuita. Sapiens ergo est humano sensu & diuino.

ARTICVLVS X.

De intentione verborum Ambrosii : & an in Christo intellectus agens potuit abstrahere ab aliis formis rationes vniuersales?

ALibi tamen scriptum reperitur, &c.] Hic obiicit per verba Ambros. & habet tres partes, scilicet obiectionem, & explanationem intentionis, cum obiectione in contrarium *ibi* [Sed ex qua causa illius dicti intelligentia] Incidit autem hic dubium de intentione Ambrosij. Si enim hoc vult dicere quod imponit sibi Magister : tunc nihil probat contra hæreticum. Dicit enim Magister, quòd vult dicere, quòd sensus proficiebat humanus, dum profectum aliis ostendit : sed hoc competit etiam sensui diuino : ergo per illam mutabilitatem in profectu qui est in aliis non potest probare, quòd in Christo sensus humanus fuit, sicut intendit Ambros. loquitur enim contra hæreticos qui dicebant Christum esse simplicem creaturam.

2 Præterea, Videbatur, quòd Ambros. dixit verum. Christus enim omnia quæ in nostra natura plantauit, assumpsit ; sed in nostra natura etiam in primo statu plantauit cognitionem experimentalem quæ accipitur à singularibus : ergo illam assumpsit. Prima scribitur à Damas. Secunda
Gen. 2. probatur per August. in lib. super Gen. ad literam super illud, Tulit Deus hominem & posuit eum in paradisum vt operaretur & custodiret
Cap. 8. illum. Super illum enim locum in 8. super Gen. ad literam dicit Augustinus ostendens quòd non ante peccatum hominem ad laboris indigentiam damnauit : sed vt experimento excitatus magis creatorem cognosceret operantem in natura. Et sunt hæc verba : Quid enim maius mirabiliusque spectaculum est, aut vbi magis cum rerum natura quodammodo humana ratio loqui potest, quam cum positis seminibus, plantatis surculis, translatis arbustulis, insitis malleolis, tanquam interrogatur quæque vis radicis & germinis : quid possit quidue non possit : vnde possit vnde non possit : quid in eo valeat numerorum inuisibilis interiorq; potentia, quid extrinsecus adhibita diligentia : in ipsaque consideratione perspicere, quia nec qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Ex hoc accipitur, quòd licet Adam omnium naturarum habuerit scientiam, quòd tamen profecerit in cognitione experimenti. Ergo à simili, licet Christus scientiam habuerit omnium, etiam cognitione experimenti proficere potuit : & hac cognitione non proficit intellectus diuinus, quia de rebus nihil accipit.

3 Præterea, Sensus Christi receptiuus fuit sensibilium specierum præsente materia. Aut igitur sensus Christi communis in Christo potuit facere compositionem sensatorum in ipso, vt diceret, hoc croceum est dulce, & hoc croceum amarum : aut non. Si non : ergo imperfectior fuit quam nos : quia sensus communis potuit hoc facere in nobis. Si potuit : ergo sensus communis potuit in Christo facere nouas compositiones omni die. Aut igitur illarum compositionum formæ à vi imaginatiua seruari poterant, aut non. Si non : iterum sequitur, quòd impotentior nobis fuit. Si sic : ergo multa noua habuit in imaginatione.

VLTERIVS quæro, Vtrum intellectus agens in Christo potuit abstrahere ab aliis formis rationes vlteriores, aut non ? Si non : ergo impotens. Si sic : ergo abstraxit. Quicquid autem abstrahit agens intellectus, imprimit in possibilem : Quæst.

ergo possibilis intellectus in Christo recepit nouam speciem, & nouas species multas: ergo videtur, quod nouam scientiam: & ita profecit in eo sensus humanus, vt dicit Ambrosius.

Sed contra. SED CONTRA: Duæ formæ eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto: habitus autem cognitionis omnium fuit in Christo ab instanti suæ conceptionis: ergo non fuit susceptibilis alicuius habitus per cognitionem experimenti.

2 Item, Materia non est in potentia ad formam quam habet, & nihil recipit nisi id ad quod est in potentia: ergo nunquam recipit formam quam habet: sed agens intellectus se habet ad possibilem, vt forma ad materiam, vt ait Philosophus, vel ars ad materiam: ergo possibilis non recipit ab agente formam quam habet: ergo intellectus in Christo non profecit: & ita iterum videtur falsum esse quod dicit Ambros. Si dicas, quòd possibilis non est vt materia naturæ, sed vt materia artis, propter quod dicit Philosophus quòd se habet agens ad possibilem vt ars ad materiam: adhuc concluditur propositum: licet enim materia artis non amittat formam naturæ accipiendo formam artis, vt dicebat Empedocles: tamen non recipit simul duas formas artis eiusdem speciei, nec duas formas naturæ eiusdem speciei. Cum igitur agens sit vt ars, eo quod ipse est species specierum intelligibilium, possibilis non simul recipit ab eo duas species eiusdem rationis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd plus veritatis est in verbis Ambros. quam Magister eliciat ex eis, quia sine dubio aliter nihil probaret contra hæreticum. Pono enim in Christo quatuor esse cognitiones, quarum vna in summo erat cognitio Filij Dei quæ est cognitio quam vnam numero ab æterno increatam habet cum Patre & Spiritu sancto. Aliam autem habet anima Christi ex coniunctione ad diuinitatem: & hæc est cognitio per speciem quæ est patriæ, & vltram quam patriæ: quia alij cognoscunt per speciem præsentiæ diuinæ, ipse autem cognoscebat per speciem vnitam sibi: quia deitas quæ est species, est vnita sibi, & hac cognitione fuit ipse comprehensor & verissime.

Alia est cognitio quam accepit à veritate status innocentiæ: & hæc est concreta sibi cognitio omnium naturalium quam etiam habuit Adam ante peccatum.

Quarta autem cognitio est quæ est viatoris quæ est cognitio experimenti: sed origo experimenti est duplex: vna quæ est scientiam faciens, & sic est in ignorante in quo per experimentum acquiritur memoria, & ex memoria & experimẽto vna vniuersalis ratio quæ generat scientiam in intellectu non habente. Aliud est experimentum non habitum quidem faciens, sed excitans, sicut Adam habuit experimentum, vt probatum est in auctoritate Augustini: & hanc habuit Christus, & profecit in ea: & hoc intendit Ambros. & ideo dicit, sensus proficiebat humanus: & non dicebat, intellectus proficiebat humanus, vt enim dicit Basilius in quadam homilia super principium Prouerb. Sensus est intellectus de præsenti, hoc est dicere, intellectus reflexus ad sensum: & ille immutatur ad actum per experimentum, licet non ad nouum habitum, vt probatum est obiiciendo. Bene enim concedo sensum Christi particularem fuisse apprehensiuum sensibilium, & sensum communem fuisse compositum, & imaginationem receptiuam imaginationum: sed intellectus secundum actum factus in aliquo habitu non recipit amplius eiusdem rationis habitum: quia duæ species eiusdem rationis non sunt in vno eodem.

Si autem obiiciatur, quòd est simile de imaginatione & sensu, bene concedo quamdiu manet imaginatio eiusdem: sed imaginationes transeunt frequenter in viribus sensibilibus, & recipiuntur nouæ plus quam in intellectu.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum, quòd nouum habitum non recepit, sed nouam habitus conuersionem ad hoc vel illud ex intellectu ad sensum reflexum. Si autem obiicias, quòd Christus eadem ratione non debuit habere nisi vnam cognitionem: quia duæ cognitiones ad idem non ordinatur. Dicendum, quòd illæ tres non sunt eiusdem rationis: quia vna est essentia diuina: alia autem contemplatio in Verbo vnito: tertia vero habitualis humana, sed flexibilis ad hoc vel illud, est de perfectione viatoris.

ARTICVLVS XI.

An Iesus proficiebat ætate & sapientia hominis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis, &c.] Videtur enim sapientiam hominis non habuisse: quia natura non abundat in superfluis, vt dicit Philosophus: cum igitur habuerit nobiliorem cognitionem quam etiam futura non latent, vt infra dicit in litera, videtur non habuisse humanam, quia superflua esset.

2 Item, In inferioribus videmus, quòd lumen maius offuscat minus, vt lumen candelæ non apparet in sole: ergo ita fuit etiam in anima Christi: ergo non habuit nisi scientiam diuinam: & sic falsum est, vt videtur, quod dicit.

3 Item, Perfectius est scire nihil accipiendo à re, quam accipiendo: & perfectius est scire per causam, quam per effectum: & perfectius est scire per scientiam quæ est causa, quam quæ non est causa, sed similitudo tantum. Ergo cum nullum perfectorum negauerit Filio suo Deus, & omne imperfectum ab eo remouerit præter hoc solum quod ordinem habuit ad nostram redemptionem, videtur quòd omnem modum cognitionis imperfectæ remouerit ab eo: quia cognitio imperfecta magis est contraria saluti, quam promotiua. Cum igitur homo cognoscat scientia causata à rebus, Angelus scientia quæ est similitudo rerum non causa, Deus autem scientia quæ est causa rerum, videtur quòd solum illam habuerit & non aliam.

AD HOC dicendum, quòd Christus habuit cognitionem multiplicem, scilicet increatam, & ex vnione ad Verbum: comprehensoris in patria, eo quod Verbum sibi quoad animam semper fuit præsens & vnitum: & etiam cognitionem Adæ: & etiam aliquo modo cognitionem experimenti. *Solutio.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum

dum quòd non erat superfluum in Christo quod erat naturæ vel status ostensiuum: quia hoc multum valet nobis credere in eo vtramque naturam: & etiam huiusmodi cognitiones sunt de ratione statuum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc falsum est nisi lumina sint eiusdem rationis quoad lucem ad minus, & nisi proiiciant radios ad eandem partem. Neutro autem istorum modorum est hic: quia istæ scientiæ non sunt eiusdem rationis, nec etiam eodem modo illuminant super cognita. Si autem dicas, quòd in inferioribus etiam lumina non sunt eiusdem rationis, & tamen mutuo se absorbent. Dicendum, quòd falsum est: quia quoad lucem ad minus habent eandem rationem proportionis ad actum: lux enim non est in inferiori corpore nisi secundum naturam qua communicat cum superiori corpore, vt dicit Philosophus: & ideo licet habeant virtutes diuersas in mouendo, tamen lucere est commune eis secundum proportionem. Sic autem non est in scientiis: quia æquiuoce sunt scientiæ sicut ostendit modus obiectionis: quia vna est causa rei, & alia similitudo, & tertia causata à re.

Ad aliud dicendum, quòd habere omnem modum sciendi non est de ratione imperfectionis naturæ humanæ: quod enim imperfectum esset Deo, hoc perfectum esset Angelo vel homini: vnde cum Christus Deus fuerit & homo, omnes modos perfectionis vtiles nobis habuit secundum statum vtriusque naturæ.

ARTICVLVS XII.

Vtrum in Christo ab infantia fuerit aliqua ignorantia, vel habuerit omnem scientiam?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Expers agnitionis infantia, &c.] Hoc etiam videtur per auctoritatem Leonis Papæ in sermone de Epiphania dicente sic. Adorauerunt infantem in nullo a b aliorum generalitate distinctum.

2 Item, Christus humilitate descendit sub omnes: ergo videtur cum magis humilis, sit ignorans, quam omnium habens scientiam, quod hunc defectum propter nos assumere debuit.

3 Item, Chrysost. super Ioannem reprehendit librum de infantia Saluatoris, dicens, quòd infantia ab aliis infantibus non differebat.

4 Item, De natura infantis videtur esse ignorantia vel nescientia: ergo videtur cum Christus omnia nobis naturalia assumpsit, quod assumpsit illam. Prima probatur per illud quod Philosophus dicit in principio naturalium, quòd pueri in principio vitæ omnes viros existimant patres, & fœminas matres, & postea discernunt; ergo videtur, quòd hoc sit naturale eis.

Solvtio. Dicendum, quòd Christo nunquam competit ignorantia vel nescientia, sed omnium scientia ab instanti conceptionis suæ, vt probat Magister in litera, quadruplex, vel triplex, vt dictum est, scilicet increata, vnita Verbo & comprehensoris, & secundum primum statum similis fuit scientiæ quam acceperunt Angeli à principio suæ creationis. Cognitio autem comprehensoris est cognitio præsentis vniti, & ideo reducitur ad scientiam vnionis, hoc est, quam facit vnio: & sic erunt tres scientiæ Christi. Quarta autem experimentalis fuit in eo quemadmodum actus non faciens habitum, vt dictum est ad Hebr. quòd didicit ex his quæ passus est obedientiam. Cap. 15.

Ad avctoritatem autem Leonis dicendum, quòd loquitur secundum id quod exterius in ipso apparebat: & eodem modo soluendum est dictum Chrysost.

Ad aliud dicendum, quòd descendere in id quod contrariatur merito & beatitudini non est humilitatis, sed fatuitatis: & hæc est ignorantia & nescientia, quia intellectus bonus est omnibus facientibus eum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc non est de natura infantis nisi secundum statum naturæ corruptæ, qui Philosophis notus erat. Si enim Adam non peccasset, determinatum est quantum perfecti scientia & gratia secundum statum animalis vitæ nasceremur, licet non perfecti in quantitate propter necessitatem materni vteri.

Quomodo intelligendum sit illud, Sensus proficiebat humanus?

Sed ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet sensus proficiebat humanus, assumenda est? Aperte enim videtur Ambros. innuere, quòd secundum humanum sensum Christus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec Ecclesia recipit, nec præmissæ auctoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sæ potest accipi, vt quantum ad vsum hominum & sui sensus ostensionem Christus profeciisse dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundum ostensionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignorasse in infantia, quia ita se habebat & gerebat, ac si agnitionis expers esset.

ARTICVLVS XIII.

An Christus ab instanti conceptionis fuit plenus gratia & sapientia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed ex qua causa] Hic videtur Magister supponere quod supra determinat, scilicet Christum ab instanti conceptionis plenum gratia & sapientia fuisse. Sed contra: Non habuit fidem, non habuit spem, non habuit pœnitentiam: quæ omnia gratiæ sunt: non ergo plenitudinem diuinæ gratiæ.

Solutio. SOLVTIO. Fides quoad visionem fuit in Christo, sed quoad speculum & ænigma in quo videt fides, non fuit in ipso, quia illa sunt imperfectionis. Spes autem est certa expectatio futuræ beatitudinis ex meritis & gratia proueniens, & secundum omnem modum non fuit in ipso, sed inquantum est certa ex meritis & vnione, & gloriæ siue beatitudinis corporis, non animæ, fuit in ipso actus spei: quia gloriam corporis certus expectabat. Pœnitentiam autem non habuit; quia respicit peccatum præcedens, sed pro nobis tantum actum pœnitentiæ exhibuit: quia soluit pœnas pro peccato nostro debitas, & quia fuit hostia pro peccato nostro: propter quod etiam dicitur peccator ab Apostolo dicente, Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit Deus, & iterum de peccato damnauit peccatum in carne: & dicitur ibi peccatum quia fuit hostia pro peccato.

DISTINCTIO XIV.

Si anima Christi habuerit sapientiam parem cum Deo: & si omnia scit quæ Deus?

Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redemptionem quantũ ad plenitudinẽ scientia specialiter.

HIc quæri opus est, Cum anima Christi esset sapiens sapientia gratuita, vtrum habuerit sapientiam æqualem Deo, siue omnium rerum scientiam habuerit, vel habeat, id est, vtrum omnia sciat quæ Deus scit? Quibusdam placet, quòd nec parem cum Deo habeat scientiam, nec omnia sciat quæ Deus: quia in nullo creatura æquatur Creatori. Cum ergo anima illa creatura sit, in nullo æquatur Creatori: ergo nec in sapientia. Non ergo habet æqualem cum Deo sapientiam, nec scit omnia quæ Deus. Item, Si anima illa æqualem habet cum Deo sapientiam, non ergo Deus in omni bono maiorem habet sufficientiam, quam eius creatura. Inducunt etiam auctoritates ad idem probandum. Ait enim Propheta ex persona hominis assumpti, Mirabilis facta est scientia tua ex me: & non potero ad eam. Quod exponens Cassiodorus ait, Veritas humanæ conditionis ostenditur: quia assumptus homo diuinæ substantiæ non potest æquari vel in scientia, vel in alio. Psal. 138. 1. Cor. 2. Apostolus etiam ait, Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei, qui solus scrutatur omnia etiam profunda Dei. His aliisque pluribus rationibus & auctoritatibus vtuntur qui animam Christi asserunt nec parem cum Deo habere scientiam, nec omnia scire quę Deus scit. Quia si omnia scit quæ Deus, scit ergo creare mundum, scit etiam creare seipsam.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quęri opus est, Cum anima Christi, &c.] Hic incipit distinctio 14. in qua quæritur secunda quæstio istius partis, scilicet vtrum Christus habuerit omnium scientiã sicut Deus, vel non? Et habet tres partes, in quarum prima obiicit pro & contra, & soluit quòd habuit omnium scientiam. In secunda assignat rationem quare non habuit similiter omnium potentiam vel omnipotentiam *ibi* [Si vero quæritur, Quare Deus non dederit ei, &c.] In tertia obiicitur contra hanc secundam partem, & soluit, ibi scilicet [Sed si anima illa non habet tantam potentiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Christus habuerit omnium scitorum à Deo scientiam?

CIrca primum incidit quæstio de tribus articulis, scilicet an Christus habuerit omnium scitorum à Deo scientiam? Secundo, Vtrum habuerit illam scientiam in speciebus creatis, vel habitu,

habitu,vel in Verbo tantum ? Tertio,Vtrum illa scientia fuerit vel sit scientia comprehensionis, vel simplicis intelligentiæ tantum.

Ad probandum autem, quòd non habuerit omnium scientiam, rationes adducuntur in litera,& istæ subiaceant. Ad idem autem alia ratione potest obiici sic : Nihil creatum est infinitum, nec infinitæ capacitatis : anima Christi est creata : ergo nec est infinita,nec infinitæ capacitatis. Numerus autem scitorum à Deo est infinitus, quod probo sic, Augustinus dicit in lib. de ciuitate Dei 21. quòd numerorum species quamuis infinitæ sint, tamen in illius scientiæ modo sunt finitæ, cuius scientiæ non est numerus : ergo patet diuinam scientiam esse infinitorum. Item, Bonitas Dei est infinita, & similiter potentia, & quicquid in Deo est totum infinitum est,& Deus perfectissimus sui est contemplator : ergo si anima Christi scit hoc quod scit Deus, ipsa scit & comprehendit infinita,quod esse non videtur, cum ipsa sit creata.

2 Item, Deus scit quicquid potest facere : potest autem facere quæ nunquam sunt,fuerunt, vel fient : ergo anima Christi scit quæ nunquam sunt,fuerunt, vel fient : & hoc falsum est, quia quod nunquam fuit,est,vel erit,non scitur.

2 Si forte dicas, quòd anima Christi scit infinita esse infinita,sed non comprehendēdo infinita:hoc nihil est,quia nos etiam scimus illo mōdo infinitum : vnde in hoc non differt scientia animæ Christi à nostra scientia.

Sed contra. SI PROPTER hoc aliquis dicat, quòd anima Christi comprehendit in se infinitatem Dei, scilicet infinitam bonitatem, & veritatem, & sic de aliis. Contra : Quicquid comprehenditur comprehendentis intellectu circumscribitur, vt dicit Augustinus in lib.de videndo Deum ad Probam : Quicquid autem intellectu creato circunscibitur, hoc intellectu finitur,quia sic continetur intellectu quòd nihil eius est extra : ergo quòd comprehenditur, finitur : nihil autem finitur nisi quod finitum est : ergo quod sic ab anima Christi comprehenditur,finitur: sed comprehenditur infinita Dei bonitas,veritas,&c.ergo Deus est finitus, quod est hæresis.

2 Item, Licet capacitas animæ Christi maior sit, quam potest esse creaturæ simplicis alicuius : tamen ipsa non est infinita : ergo non commensuratur infinito. Nihil autem comprehendit aliud, nisi quod potest mensura capacitatis super illud : ergo capacitas animæ Christi cum non possit commensurari infinito,non comprehendit infinitum aliquod in Deo : & sic patet, quòd in numero scitorum non habet æqualem cum Deo scientiam.

Sed contra. SED CONTRA : In litera sunt iterum rationes quædam quæ supponantur. Vlterius autem obiicitur sic, Dicit Augustinus, quòd talis est vnio quæ facit Deum hominem, & hominem Deum : & omnia quæ vera sunt de Deo, vera sunt de homine, & è conuerso : sed Filius Dei scit infinita : ergo hic homo scit infinita : & nihil scit hic homo, nisi quod scit in anima eius : ergo ipse comprehendit infinita.

2 Item, Ad Phil.2.Omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria Dei Patris est. Quia igitur hoc per passionem meruit, vt ibidem dicitur, hoc intelligitur secundum hominem : ergo secundum hominem in gloria est Dei Patris,vt videtur:non autem est in gloria sua, nisi sciat ea quæ ille scit : ergo æquipollet ei in scitis & numero scitorum, vt videtur.

3 Item, Ex vnione anima illa habet aliquid super nos : cum igitur nos attingamus id quod est infinitum & non comprehendamus, ipse erit attingens per intellectum & comprehendens,

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio,quòd anima Christi scit omnia quæ Deus scit, sed non omnia eodem modo. Infinitatem enim Dei quæ non mensuratur aliquo extrinseco claudente ipsam, sicut sæpius dictum est in primo libro super secundam & tertiam distinctionem, ipsa anima Christi non claudit comprehendendo : sed solus Deus comprehendit se, quia sibi soli ipse finitus est, eo quod nihil de se est extra seipsum.Si enim diceremus eum concludi comprehensione capacitatis animæ Christi, videtur mihi, quòd hoc redundaret in blasphemiam deitatis Christi : & tantum daremus iam humanitati suæ,quòd derogaremus diuinitati eiusdem,quod non est faciendum. Sic igitur dicendum, quòd omnia scit quæ Deus, sed non omnia eodem modo : quia non comprehendendo quicquid Deus scit, sed tantum comprehendit omnia scita à Deo quæ non sunt Deus : sed hoc scitum à Deo quod est Deus non comprehendit.

DICENDVM ergo ad primum, Cum dicitur Deus scire infinita, potest intelligi dupliciter, scilicet quòd sciat infinita per numerum, vel infinita quasi in mensura quæ est ipse. Et secundo modo verum est, quòd scit quædam quæ ipse est quæ sunt infinita : & hæc scit anima Christi, sed non comprehendit. Infinita autem per numerum non sunt nisi secundum quid, scilicet in potentia additionis infinitæ, vt dicit Philosophus : & in potentia causæ efficientis, scilicet quia ipse potest facere infinita, & scit se posse hoc : & tamen non sequitur per hoc quod infinitorum actu sint species in ipso : & ex hoc non sequitur, quòd Deus sciat infinita, nisi scire sit idem quod infiniti scientiam habere : & ideo licet anima Christi sciat omnia quæ Deus scit,non sequitur, quòd sciat infinita. Quidam autem dicunt hic aliter & distinguunt triplicem scientiam in Deo : scilicet approbationis,quæ tantum bonorum est,& visionis,quæ est eorum quorum rationes sunt apud ipsum : & simplicis intelligentiæ, quam dicunt esse omnium quæ aliquo modo existunt,vt priuationes,& eorum quæ sunt in potentia tantum.Et dicunt,quòd anima Christi scit omnia primo & secundo modo scita à Deo,& non tertio modo. Sed ex hoc sequitur duplex inconueniens : vnum scilicet quòd anima Christi non parificetur Deo in numero scitorum, quod est contra hoc quod hic dicitur sine exceptione. Aliud est quod eadem ratione etiam nescit mala, quia illa simplici intelligentia noscuntur.

Ad hoc autem quod Augustinus dicit, quòd infinitæ species numerorum in illius scientia finitæ sunt, cuius scientiæ non est numerus. Dicendum,quòd hoc verum est : non tamen oportet, quòd sciat infinita : quia cum sua scientia sit causa omnis rei quæ non est per priuationem dicta,si in sua scientia essent infinitæ species numerorum, ipse produceret infinitas species numerō

merorum, quod falsum est. Vnde intellectus est Augustin. quòd sua scientia quæ est causa entis, & non limitatur per ens creatum, comprehendit id quod est infinitum in potentia diuisionis & multitudinis, id est, secundum quod semper aliquid potest sumi extra ipsum : non tamen comprehendit ita quod per speciem causet ipsum, quia sic iam esset infinitum finitum quod esse non potest.

Ad hoc autem quod obiicit, quòd Deus scit quod nunquam erit, vel est, vel fuit. Dicendum quod hoc scit hoc modo quo est in causa : non autem est in causa nisi per exemplar : vnde etiam Deus non scit nisi sciendo se id posse cuius est exemplar in ipso : vnde sciendo se in tali potentia causandi scit illud : non tamen sequitur, quòd simpliciter sciat illud : & eadem est etiam solutio de infinito : non enim sequitur, quòd si scit infinita per potentiam producendi infinita, quòd sciat infinita simpliciter.

Ad hoc quod obiicitur, quòd si anima Christi scit non comprehendendo, quòd non differt à nostris animabus, dicendum quòd hoc non est verum : adhuc enim differt in duobus, scilicet in numero : quia nulla pura creatura omnium notitiam habet quæ Deus scit, sicut dicit Isidorus quòd Trinitas sibi soli nota, & homini assumpto : & sic dicit Augustinus, quòd anima Christi omne bonum amat & nihil amatur nisi cognitum : ergo omne bonum cognoscit : vnusquisque autem aliorum sanctorum tantum cognoscit, quantum Deus vult sibi reuelare. In modo etiam quia quasi excessiue capacitas sua recipit & plus de quolibet cognoscibili, quam aliquis aliorum.

Ad illvd autem quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd hæc bene conceditur, quòd hic homo omnia comprehendit quæ Deus comprehendit : quia hic homo supponit personam in tribus substantiis & duabus naturis : sed non sequitur vlterius, si hic homo comprehendit quod secundum quod homo comprehendit, si ly secundum notat naturæ conditionem.

Ad alivd dicendum, quòd Christus in persona est in æqualitate gloriæ Dei Patris : secundum autem quod homo, est in gloria inferiori, sed altiori, quam aliqua creatura.

Ad alivd dicendum, quòd nos nec omnino scimus quæ Deus, nec comprehendimus infinitum pelagus substantiæ diuinæ, sed attingimus: Deus autem omnia comprehendit & omnia scit : vnde Christus secundum quod homo est vnitus, conformatur ei in numero scitorum in quo nos excedit, & est sub ipso in modo comprehensionis.

ARTICVLVS II.

An illa scientia quam Christus de omnibus habet, sit in contemplatione Verbi sibi vniti, vel in aliquo habitu formali?

Secundo quæritur, Vtrum illa scientia quam Christus de omnibus habet, sit in contemplatione Verbi sibi vniti, vel in aliquo habitu formali in quo cognoscat omnia : sicut Angeli in principio suæ creationis receperunt habitum in quo cognoscunt omnia ? Et videtur, quòd habitu cognoscat Christus : quia anima Christi non est imperfectior, sed altior Angelis : ergo data Angelorum dabantur ei : Angelis autem datus est habitus à principio creationis : ergo & animæ Christi.

2 Item, Non est intellectus nisi per assimilationem intelligentis, & eius quod intelligitur : sed anima Christi intellexit omnia : ergo assimilata fuit omnibus : hoc autem non potest esse nisi per habitum & species omnium : ergo habitum cognitionis & species omnium habuit apud se.

3 Item, Sicut se habet materia ad formas artis vel naturæ, sic se habet intellectus rationalis ad species rerum cognoscibilium : sed materia non est actu nisi per speciem & formam susceptam : ergo intellectus possibilis non fit actu nisi per species receptas vel à creatione, vel per abstractionem à rebus : non autem habuit ab instanti conceptionis per abstractionem à rebus : ergo habuit datas per creationem, vt videtur.

Sed contra. Sed contra : Triplex est cognitio Angelorum, vt elicitur à verbis Augustini, scilicet vespertina, qua cognoscunt res in proprio genere rerum, in qua obumbrantur vmbra priuationis trahentis ad occasum semper. Et secunda qua cognoscunt res in seipsis. Et tertia quæ est nobilior aliis, quæ est in Verbo. Cum igitur illa, scilicet quæ est in Verbo, habituales formas non exigat, eo quod Verbum præsentius est contemplanti, quam aliqua species esse possit, multo magis anima Christi vnita Verbo huiusmodi species non requirit.

2 Item, Non fieret intellectus sine præsentia rei intellectæ : magis autem præsens est quod per essentiam est in anima, quam id quod per similitudinem tantum : & magis præsens est penetrans intellectum sui simplicitate, quam attingens quasi extrinsecus tantum : sed verbum penetrat per se intellectum contemplantis : ea autem quæ essentialiter sunt in anima, vt iustitia, temperantia, fides, & huiusmodi, non tangunt vel informant animam extrinsecus : ergo magis præsentatur Verbum, quam aliquis habitus possit præsentare : sed adhuc magis præsentatur animæ quam sibi vnit & eam penetrat : ergo cum hæc sit anima Christi, anima Christi in Verbo & non in aliquo alio cognoscit omnia.

3 Item, Omnia non possunt cognosci nisi in eo in quo sunt quodammodo omnia : sed in nullo habitu Angelorum vel natura sunt omnia : quia ea quæ subiacent libero arbitrio, non sunt ordinata, nec aliquid potest in ea comprehendenda cognoscendo prout dependent à futuro, nisi solus Deus : ergo hæc non possunt cognosci nisi à Deo solo : ergo anima Christi non potuit hæc cognoscere nisi in Deo : ergo non cognouit ea in aliquo habitu recepto.

Solutio. Solvtio. Sine præiudicio dicimus, quòd anima Christi cognitionem omnium vt omnium non habet nisi in Verbo : quia illi soli animæ quam sibi vniuit, se quoad omnia cognoscibilia ostendit, aliis autem Angelis & animabus beatis quantum vult, & quantum meruerunt.

Ad id autem quod primo obiicitur, dicendum, quòd anima Christi non habet habitus qui sunt similitudines omnium, hoc potius est signum quòd plus collatum est ei quam aliis Angelis:

gelis : quia in præcedenti distinctione determinatum est, quòd habet habitum in quo cognoscit omnium naturalium ordinem & processum sicut Angeli : sed omnium cognoscibilium à Deo non est iste habitus, quia Angeli non cognoscunt omnia : vnde supra hoc habet vnionem ad Verbum in quo semper omnia contemplatur & cognoscit.

Ad aliud dicendum, quòd assimilatio duplex est. Vno modo per abstractionem : & alio modo per conuersionem ad id quod est causa & ars prima omnium, & hoc secundo modo per conuersionem & vnionem ad Verbum anima Christi habuit assimilationem intellectus cum omnibus.

Ad aliud dicendum, quòd illa similitudo est vera de intellectu acquirente scientiam rerum : & hoc non competit animæ vnitæ summæ perfectioni : quia illa non potuit subiacere ignorantiæ.

ARTICVLVS III.

Quo modo notitia anima Christi sciuerit omnia?

TErtiò quæritur, Quo modo notitiæ anima Christi sciuerit omnia quæ Deus? Videtur autem, quòd intuitu vno : quia quicquid est in Verbo, est in eo per modum vnius, & non per modum plurium, cum ipsum sit simplex : sed anima Christi semper contemplatur in Verbo : ergo cognouit omnia per modum vnius : simplex autem aspectus est de vno quia vno : ergo vno aspectu cognouit omnia.

2 Item, Videtur adhuc, quòd comprehendendo omnia cognouit : quia Verbum totum est vnitum illi animæ : ergo nihil de Verbo est extra animam Christi : ergo quicquid est in Verbo, etiam intra animam Christi est : quia quod continet continens, continet & contentum in illo : ergo cum ipsa capiat Verbum : ergo capit omne quod est in illo, & ita comprehendit.

3 Item, Non vno modo notitiæ scit Deus omnia : quia aliter scit quæ est ipse facturus, & aliter scit quæ ipse potest facere & tamen nunquam erit facturus, quæ si faceret, bona essent. Si igitur anima Christi cognouit omnia quæ scit Deus, videtur etiam ipsa isto diuerso modo cognoscere. Et quæritur, Qualiter isti modi differunt in ipsa?

4 Præterea, Videtur expresse in Euangelio dicere, quòd nec etiam cognouit Filius omnia. Matth. 24. De die autem illa nemo nouit nisi Pater, nec etiam Filius. Et Act. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd Deus triplicitet scit res : non quod tripliciter sint res tantum, quia multipliciter sunt : sed quia tripliciter sunt in ipso scilicet vt in causa potente tantum : & sunt in ipso vt in causa cognoscente rationem operis & operante : & sunt in ipso vt in cognoscente tantum. Non autem possunt esse vt in operante tantum sine cognitione : quia habens intellectum, operatur cognoscendo rationē operis, vel nescit quid agit, & operatur vane, quod non est dicendum de Deo. Illa autem sunt in ipso vt in causa potente tantum quæ duobus modis se habent ad ipsum, scilicet quod sunt in potentia sua efficienter tantum, & nunquam fient, & hæc non cognoscit Deus nisi cognoscendo se esse potentem ad alia quam produxit : vnde hæc notitia non est nisi conuersio intellectus diuini super se vt est potentiæ infinitæ ad effectus infinitos : vnde hæc notitia nullum ponit exemplar in Deo vel ideam. Quædam autem sic sunt in ipso potente, quòd ipse est dans posse infiniti licet non actum : & hæc quoad posse illud datum habent exemplar, non autem quoad actum : sicut infinitum non est nisi in potentia : & ideo infinitum per id quod est, non est nisi in eo quod est finitum, & ratio finiti facta est à Deo, & habet exemplar in ipso. Secundo modo sunt in scientia Dei omnes creaturæ. Tertio modo mala. Dico igitur, quòd anima Christi cognoscendo Verbum, in ista triplici ratione cognoscit tot quot Deus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd vno aspectu dicitur duobus modis, scilicet quoad obiectum, vel quoad discernentem : & bene concedo, quòd scilicet quoad obiectum est vnus aspectus quo sunt omnia : sed quoad intellectum discernentem non potest esse actus vnus : quia alia conuersio est secundum actum ad hoc, & alia ad illud. Et si obiicitur, quòd Augustinus dicit, quòd in patria non erunt cogitationes volubiles : ergo multo minus in anima Christi. Dicendum, quòd etiam hoc intelligitur quoad obiectum & quoad hoc quod non inuoluemur inquirendo & cogitando, & non quoad hoc quod semper simus in eodem actu conuersionis.

Ad aliud dicendum, quòd sicut prius dictum est, anima Christi licet vniatur Verbo non tamen includere dicitur Verbum : quia sic Deus esset inclusus, quod falsum est : sed vnitur toti Verbo, & hoc non est claudere intus, i. quod non sit alibi, cum sit vbique essentialiter, potentialiter, & præsentialiter.

Ad aliud iam patet solutio per distinctionem : quia bene concedo, quòd anima Christi illis tribus modis parificatur Deo in numero scibilium : nihil enim excipiunt Sancti : & ideo etiam nihil videtur mihi excipiendum.

Ad aliud dicendum, quòd Filius non excluditur à notitia Patris, nec etiam Spiritus sanctus, nec etiam anima Christi quæ & vnita Verbo nouit omnia futura : sed intendit, quòd Filius nescit, quia non fecit nos scire, & ad modum nescientis se habuit : quia nobis non profuisset, sed obfuisset scientia diei illius.

Responsio

Responsio quæstionis diffinitiuam continens sententiam.

B QVibus respondentes dicimus animam Christi per sapientiam gratis datam in Verbo Dei, cui vnita est, quod etiam perfecte intelligit, omnia scire quæ Deus scit, sed non omnia posse quæ potest Deus, nec ita clare & perspicue omnia capit vt Deus: & ideo non æquatur creatori suo in scientia, etsi omnia sciat quæ & ipse: nec est eius sapientia æqualis sapientiæ Dei, quia illa multo est dignior, digniusque & perfectius omnia capit quam illius animæ sapientia: ergo & in scientia maiorem habet sufficientiam Deus quam anima illa quæ dignior est omni creatura. Illud
1.Cor.7 vero Apostoli quod inducunt. Nemo nouit quæ Dei sunt, nisi Spiritus Dei, qui solus scrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apostolus, Nos autem Spiritum Dei habemus: vt per Spiritum quem habebat, Dei profunda se scire ostenderet. Sed anima illa præ omnibus Spiritum Dei habuit, cui Spiritus non est datus ad mensuram, vt ait Ioannes Euan-
Ioan.3. gelista. Dona ergo Spiritus sancti sine mensura habuit: ergo & sapientiam. Omnia ergo sciuit anima illa. Si enim quædam sciuit, quædam non: tunc non sine mensura scientiam habuit: sed sine mensura scientiam habuit: scit ergo omnia. Fulgentius etiam in sermone quodam multa inducit, quibus asserit animam illam rerum omnium scientiam habere: vtens au-
Coll.2. ctoritate Apostoli dicentis, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Quod etiam ratione potest probari sic, Nihil scit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Christus secundum omnium concessionem omnia scit. Ergo anima eius omnia scit. Ad id vero quod dicunt, Si omnia scit: ergo scit creare mundum, vel seipsam: respondemus, quod scientiam habet mundum creandi, sed non potentiam, & creandi animam, & scit quomodo Deus seipsam creauit. Habet ergo scientiam sui creatæ, sed non sui creandæ: quia non est creanda, sed creata.

ARTICVLVS IV.

An Christus aliquando retrahebatur à puritate omnimodæ contemplationis? Et an ita pure contemplabatur, sicuti Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera *ibi* [Nec ita clare nec perspicue capit vt Deus] Ex isto enim verbo trahunt Magistri quod dicunt animam Christi non ita limpide videre sicut Deus.

2 Item, Si non adeo videt limpide, hoc prouenit ex aliqua obscuratione: obscurationis autem causa peccatum est: ergo videtur, quòd in ipsa non sit aliqua obscuritas, cum nullum peccatum fecerit, nec inuentus sit dolus in lingua eius.

3 Item, Anima Christi speculum clarissimum est: ergo id quod resultat in ipso, clarissime resultat: ergo adeo limpide contemplatur vt Deus.

Quæst. VLTERIVS etiam quæritur, Vtrum Christus aliquando retrahebatur à puritate contemplationis istius? Videtur, quòd sic: quia nos videmus, & etiam dicit Philosophus, quòd vna potentia existens in actu, vehementer retrahit aliam: ergo cum ipse circa discipulos & passiones corporis quandoque multum fuerit intentus, videtur quòd ab hui usmodi contemplatione retrahebatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non adeo limpide & pure contemplabatur anima Christi sicut Deus, & illa minor limpiditas vel perspicuitas causatur à priuatione nihili quòd est in omni creatura, & est defectus inseparabilis obscuritas illa quæ est intellectus ex hoc quod creatus est, quia coniunctus est ratione creationis siue exitus de non esse ad esse. Per hoc patet solutio ad illa quæ contra primum obiiciuntur.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur dicendum, quòd Christus fuit verus viator, & verus comprehensor, & neutrum retraxit alterum: retractio autem potentiarum qua vna in actu vehementi retrahit aliam, non est nisi in his quæ sunt puræ creaturæ. De hoc tamen infra in quæstione de passione Christi magis quæretur.

Quare

Quare Deus non dedit ei potentiam omnium, vt scientiam?

SI vero quæritur, Quare Deus non dederit ei potentiam faciendi omnia, C
vt scientiam? Respondeti potest, quia naturaliter capax est scientiæ: & ideo id congrue ei datum est sine mensura, cuius ipsa naturaliter capax est. Non est autem ei datum posse omnia facere quæ Deus facit, ne omnipotens, & per hoc Deus putaretur. Veruntamen forte nec potentiam faciendi omnia ei Deus præstare potuit, etsi potentiam faciendi aliqua quæ non facere potest. Scit ergo anima Christi omnia quæ Deus scit in Verbo Dei: quod liquidius & præsentius omni creatura contemplatur, vt ei vnita: in quo etiam Angeli & quæ Dei sunt, & quæ futura sunt cognoscunt.

Quomodo intelligenda sint quædam verba Ambrosij super Lucam.

SED si illa anima non habet tantam potentiam quantam & Deus, D
nec homo assumptus tantam potentiam quantam & Deus: quomodo ergo intelligitur illud Ambrosij super Lucam, vbi Angelus de nascituro Filio Virginis ait, Hic erit magnus & Filius Altissimi vocabitur? Non ideo, Lucæ 1
inquit, erit magnus, quod ante partum Virginis magnus non fuerit: sed quia potentiam quam Dei Filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus, vt vna sit persona homo & Deus. Ecce aperte dicit, quòd homo erat accepturus ex tempore potentiam quam Dei Filius habuit naturaliter. Sed si homo accepturus erat illam potentiam: ergo vel persona, vel natura hominis. Sed persona non, quia semper habuit, & habet: ergo natura. Si natura: ergo anima. Nam de carne constat, quòd accipere non posset. Ad quod dicimus illud esse accipiendum de persona, sed non inquantum est Dei, imo inquantum est persona hominis. Vna est enim persona Dei & hominis, & Filij Dei & Filij hominis: quæ inquantum Dei persona est, semper & naturaliter omnipotentiam habuit: sed inquantum est hominis, non semper fuit. Illa ergo persona quæ semper fuerat Dei, futura erat hominis persona: & secundum hoc quod futura erat hominis persona, acceptura erat ex tempore potentiam, quam naturaliter & semper habuerat inquantum Dei persona. Secundum hanc distinctionem illud & similia sane possunt accipi. Quæ distinctio in pluribus quæstionum articulis est necessaria aduersus quorundam perplexam verbositatem. Sed cum de rebus constat, in verbis frustra habetur controuersia.

ARTICVLVS V.

An Christus habuit omnipotentiam sicut scientiam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si vero quæritur, Quare Deus non dederit ei potentiam, &c.] Videtur enim, quòd habuit omnipotentiam sicut scientiam: quia si propter vnionem causabatur in eo omnium scientia: ergo à simili causabatur in eo omnium potentia.

2 Item, Ipse sciuit omnia sicut Deus: ergo sciuit creare: sed nullus scit exercitium alicuius actus, nisi sciat exercere actum illum: ergo ipse sciuit exercere: nullus autem scit exercere quod non potest exercere: ergo potest Filius Dei creare.

3 Item, Potentia intelligendi omnia est quædam potentia, & potentia operandi omnia est quædam potentia: cum igitur in Deo vna non sit minor potentia quam alia, videtur debuisse dare aliam.

4 Item, Sapiens architectus non solum docet filium suum, nec dat ei artem qualiter fabricatur, sed etiam doctrina inducit in eum potentiam operandi ex vsu: ergo videtur, quòd Deus qui multo magis diligit animam Christi, quàm aliquis homo filium suum, inducit in eo potentiam operationis.

Obiect. IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum potuerit dare potentiam aliquid creandi? Videtur quod sic: quia dicit in litera, quòd potuit ei dare potentiam faciendi aliqua quæ non facere potest.

Sed contra. SED CONTRA: Nulla potestas excedit proprium subiectum: subiectum animæ Christi est finitum: ergo non potest habere potentiam infinitam: sed Dei potentia est infinita: ergo illam non potest recipere anima Christi.

2 Item, Nihil creatur nisi quod de nihilo ad esse reducitur: nihil autem & ens infinite & sine proportione distant: ergo aliquid educere de nihilo in ens est potentiæ infinitæ: anima Christi non potest habere potentiam infinitam: ergo anima Christi non potest recipere à Deo potentiam creandi aliquid quantumcunque modicum.

3 Item, Potentia infinita non est nisi in essentia infinita: igitur cui communicatur potentia infinita, communicatur essentia infinita: sed hæc non communicatur alicui, nisi quod essentialiter sit Deus: sed hoc non potest esse aliquod creatum: ergo potentia infinita non est communicabilis alicui creato.

Solutio. ET HOC concedendum est, & dicendum, quòd non est simile de scientia & potentia: quia scientia fit per alterum, sicut verbi præsentiam: potentia autem egreditur ab essentia propria.

2 Item, In scientia non est nisi recipere, sed in potentia non est nisi operari actiue.

AD ALIVD dicendum, quòd est scientia practica siue operatiua, quod idem est, & est scientia speculatiua: Christus autem non habuit nisi scientiam speculatiuam, & non operatiuam.

AD ALIVD dicendum, quòd sciuit creare, id est, qualiter res creantur: sed non sciuit creare scientia operante, sicut practicus operatur.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia intelligendi est potentia passiua & recipiens, & ideo potest perfici altiori se: sed potentia operandi in actum egrediens à radice propriæ essentiæ & perfectio eius est in agente, & hoc non potest esse aliquod creatum.

AD ALIVD dicendum, quòd sapiens architectus Deus glorioſus docuit animam Christi contemplatiuam scientiam, sed non docuit exercitium: quia non fuit capax, nec potuit esse: & ideo non est simile quod inducitur pro simili.

Ad quæstiunculam. AD ALIVD bene concedo, quòd nulla creatura capax est potentiæ etiam aliquid creandi.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum, quòd poterat ei dare potentiam operandi aliquid ex materia præiacente quam dedit naturæ, sed non creandi.

DISTINCTIO XV.

De hominis defectibus quos assumpsit Christus in humana natura.

Quomodo verbi incarnatio ordinatur ad nostram redemptionem quantũ ad defectum passibilitatis in generali.

ALLVD quoque prætermittendum non est, quòd Dei Filius naturam hominis accepit passibilem, animam passibilem, carnem passibilem & mortalem. Vt enim probaretur verum corpus habere, susceptit defectus corporis, famen, sitim, & huiusmodi. Et vt veram animam probaretur habere, susceptit defectus animæ, scilicet tristitiam, timorem, dolorem, & huiusmodi. Omnis autem sensus, animæ est. Non enim caro sentit, sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde Augustinus super Genes. in lib. 12. Non corpus Cap. 24
sentit, sed anima per corpus: quo velut nuntio vtitur ad confirmandum in seipsa, quod extrinsecus nuntiatur. Sicut ergo anima quod foris est, per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit: ita etiam per corpus quædam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret, vt famem, & sitim, & huiusmodi. Vnde non immerito defectus corporis dicuntur. Quædam autem non per corpus, imo etiam sine corpore sentit, vt est timor, & huiusmodi. Sentit ergo anima dolores, sed quosdam per instrumentum corporis, quosdam vero non. Susceptit autem Christus sicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, sed non omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed non culpæ: nec tamen omnes defectus pœnæ, sed eos omnes

quos

quos homini eum assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus susceptit. Suscepit enim de nostro, vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectum. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatem, id est, vt nostram duplam consumeret, id est, pœnæ & culpæ.

DIVISIO TEXTVS.

ILLVD quoque prætermittendum non est] Hic incipit pars illa quæ est de conuenientibus Christo secundum potentiam corporis. Et diuiditur in tres partes, secundum tres distinctiones hic positas, in quarum prima ostendit Magister quos defectus Christus assumpsit in corpore, & anima, secundum quod inerat potentia patiendi. In secunda determinat quæstionem ex hoc consequentem, vtrum ipse necessitate horum defectuum sit passus, vel sola voluntate *ibi* [Hic oritur quæstio ex prædictis ducens originem] In tertia vero quia oratio eius indicabat defectum naturalis timoris & tristitiæ, quæritur de oratione eius, vtrum exaudita sit, vel non? *ibi* [Post prædicta considerare oportet] Prima harum distinctionum diuiditur in tres partes, in quarum prima tangit defectus quos assumpsit Christus. In secunda ponit obiectionem quorundam ex verbis Augustini & aliorum, & soluit *ibi* [Sed quia nonnulli de sensu in passione] In tertia specialem ponit difficultatem ex verbis Hilarij, & soluit *ibi* [Veruntamen magis mouent, &c.] Adhuc prior harum subdiuiditur in quatuor, in quarum prima ostendit, quòd defectus quosdam ex parte corporis, quosdam ex parte animæ non suscepit, vt ignorantiam, difficultatemque bene agendi *ibi* [Tradit auctoritas] In tertio ostendit, quòd si ignorantia non accessisset ex peccato, quòd non esset defectus, sed naturale consequens naturam, & in hoc Deus non esset culpandus *ibi* [Hos autem defectus, &c. In his patet sententia.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Christus acceperit nostros defectus?

INcidit autem hic quæstio de defectibus quos Christus assumpsit. Et quæruntur hic tria circa primum capitulum, scilicet vtrum Christus acceperit nostros defectus, & vtrum acceperit defectus animæ? Et tertio, Vtrum acceperit omnes, vel quosdam? Videtur autem circa primum, quòd Christus non acceperit nostros defectus. Deficientis enim est deficere & non vincere: ergo susceptio defectus contrariatur pugnæ: sed ipse venit alligare fortem: ergo potius debuit venire in fortitudine, quam in defectuum assumptione.

2 Item, Contraria contrariis curantur: sed venit Christus curare defectus: ergo venit in eo quod curat defectus nostros: nihil autem curat nisi virtus & fortitudo: ergo debuit in virtute & fortitudine venire.

3 Item, Infirmus adiutore infirmo viso magis desperat de adiutore, quam eleuetur in spem liberationis: cum ergo venit erigere nos ad spem liberationis, videtur quòd ipse in robore & non in defectibus debuit venire: & sic videtur, quòd nullos debuit assumere defectus. Hoc idem videtur per Prophetam Isa. 51. Consurge, consurge induere fortitudine brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis: nunquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? Cum igitur in diebus antiquis non nisi in ostensione virtutis & fortitudinis venerit, modo etiam non debebat venire in defectu, sed robore, vt videtur.

SED CONTRA: Nihil iniustum potest Deus facere: dimittere peccatum impunitum sine pœna satisfactionis est iniustum: ergo hoc non potest facere Deus. Et hoc est argumentum Anselmi. Et concedit præmissas, & conclusionem. Inde sic: Non potuit purus homo honorem impendere debitum Deo pro peccato, nec debuit nisi homo: ergo ad hoc vt fieret ista compensatio, oportuit quòd esset Deus & homo. Modo resumo primam conclusionem. Non fit recompensatio nisi resumendo pœnam: ergo necesse est satisfactorem pati pœnam: non autem patitur pœnam non habens defectus ordinatos ad pœnam: ergo oportet defectus ad passionem ordinatos Christum susceipere. *Sed contra.*

2 Item, Apostolus Hebr. 2. In eo in quo passus est ipse & tentatus, potest & his qui tentantur auxiliari. Ergo vt sanaret & auxiliaretur, ideo oportuit defectus pœnalitatum habere.

3 Item, Isa. 53. Vidimus eum nouissimum virorum, virum doloris, & scientem infirmitates. Non autem loquitur de scientia notitiæ, quia hanc habuit etiam vt Deus, sed de scientia experientiæ: ergo habere etiam oportuit defectus per quos posset experiri.

4 Item, Ad Hebr. 2. Debuit per omnia assimilari fratribus vt fieret misericors. Cum igitur fratres omnes fuerint in pœnalibus, & ipse debuit esse in eis.

5 Item ibidem, Quia pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, scilicet diabolum. Non autem potuit mori nisi assumeret defectus ad mortem ordinatos.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Christum conueniebat assumere nostros defectus, sicut probant vltimæ rationes: quia primæ sophisticæ sunt. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd est vincere per iustitiam, & vincere per vsum potentiæ: & primo modo venit Christus vincere, & hoc non potuit esse nisi per satisfactionem sustinendo pœnam, & assumere pœnam conuenientius fuit nostræ redemptioni.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est quoad prima curantia quæ sunt peccatum & gratia: sed non quoad proxima curantia, quia sæpe dolor curat dolorem, vt incisio apostema, & coctura inflaturam, & huiusmodi quæ sunt in Christo. Ipse enim venit plenus gratia contra culpam. Sed modus medicandi vt possemus gratiam suscipere, conuenienter fuit per sustinentiam pœnæ, vt morbus debitus nobis, per hoc à nobis expelleretur.

AD ALIVD dicendum, quòd infirmus homo in peccato non desperauit ex hoc quod non videret potentiam potentis redimere: quia hoc semper sciuit, quod redimere potuit: sed deiiciebatur ex hoc quod non vidit aliquem posse exhibere iustam emendam delicti: & ideo veniens in his dispositionibus quæ ad delicti emendam faciebant, magis eleuabat spem, quam si in fortitudine veniisset.

AD ALIVD dicendum, quòd Isaias quærit brachium forte per iustitiam, & non per potentiam, vt dictum est: quia potentia sola congrua liberatione liberare non poterat, vt dicit Anselm.

ARTICVLVS II.

An anima Christi fuit passibilis?

SEcundo quæritur, Vtrum ipse secundum animam defectus susceperit? Et circa hoc quæruntur tria, scilicet si anima sit passibilis? & si est passibilis, vtrum secundum se totam sit passibilis vel fuerit in Christo? & si tota sit passibilis, vtrum secundum vnam aliquam sui partem poterat simul inesse acerbitas magni doloris, & experimentum magni gaudij?

AD PRIMVM proceditur sic: Non est dolor nisi ex contrario agente ad dissolutionem continui vel compositi: anima Christi nihil habuit contrarium: ergo patiebatur nihil, ita quod doleret. Prima constat per verba Augustin. qui dicit, quòd malum pœnæ non est, nisi quia est contrarium naturæ bonæ. Secunda patet per hoc quod nihil corporale contrarietatem habet ad animam.

2 Item, Nihil agit in aliquid nisi fortius ipso, vt dicit Augu. Anima Christi nihil corporeum fortius fuit: ergo non egit in ipsam ad dolorem inducendum.

3 Item, Aristoteles in 16. de animalibus. Si non tangit, non agit: & si non agit, non sequitur alteratio. Sed animam Christi nihil corporalium tetigit. Ergo nihil in eam egit: ergo non sequebatur alteratio doloris. Prima scribitur à Philosopho. Secunda probatur per hoc quod ea tangunt, vt dicit Philosophus, quæ habent vltima simul: ergo cum anima Christi non habeat vltimum, & si haberet vltimum, non haberet simul cum agente clauo vel flagro vel aliquo incutiente dolorem: ergo videtur, quòd anima Christi nihil pati potuit.

4 Ad idem obiicitur magis theologice: Dicit Dionysius in epistola ad Ioannem Apostolum, Et te quidem, non adeo insanus sum, vt arbitrer aliquid pati: imo & passiones corporis hac tantum in parte sentire credo, vt eas solum diiudices. Ex hoc accipitur, quòd Sancti non sentiunt passiones nisi secundum iudicium, & non secundum dolorem: ergo multo minus Christus in quo fuit maior sanctitas: ergo non doluit.

5 Item, Moyses quadraginta diebus & quadraginta noctibus cum Domino in monte fuit, & dolorem famis non sentit propter præsentiam Angeli in persona Dei: ergo multo magis Christus qui vnitus erat Deo, & ipsa deitate continuo fruebatur.

6 Item, Sancti martyres continuo exagitabant in se tortores, tanquam nihilum ducentes cruciatus ex dulcedine charitatis: ergo multo minus Christus.

7 Item, Videmus, quòd anima fortissime occupata circa actum vnius potentiæ, abstrahitur ab intentione alterius, vt dicit Philosophus in libro de somno & vigilia. Ergo cum Christus continuo fuerit coniunctus cælestibus etiam fruendo, videtur quòd anima eius abstrahebatur à corpore, & ita non sensit passiones corporis, licet passio irrueret in corpus.

SED CONTRA: Damascenus dicit, quòd patiente corpore anima compatiebatur: ergo anima passibilis fuit, quia compati, est pro alio & cum alio pati: si autem anima fuit compassa, ipsa fuit passa. *Sed contra.*

2 Item, Dolor non est nisi sensus pœnæ: sensus autem non est nisi animæ, vt habetur in litera: ergo anima patiebatur: ergo anima passibilis fuit.

3 Item, Thren. 1. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus. Ergo anima fuit passibilis. Si dicatur, quòd ex miraculo anima Christi doluit. Contra hoc miraculum videmus in omnibus, quòd dolent ictus & vulnera: ergo videtur cum hoc omnibus insit, quòd naturale sit animæ compati corpori, & hoc expresse habemus in litera. Cum igitur Christus omnes defectus assumpserit, videtur etiam quòd assumpsit in anima naturalem corpori compassionem & dolorem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd anima Christi & omnis anima in statu mortalitatis huius quamdiu coniuncta est corpori, passibilis est compatiendo corpori, & patiendo ex corpore. Sunt enim (vt dicit Philosophus) motus quidam ex corpore venientes in ipsam animam, & quidam è contrario venientes ex anima in corpus. Ex corpore autem in animã veniunt, sicut in sentiendo & in somno: in sentiendo quidẽ recipiendo in organis corporalibus species sensibiles, secundum quod sensus proprius, & communis, & phantasia, & cæteræ vires apprehensiuæ passiuæ dicuntur, secundum quod pati dicitur à græco patin, quod sonat recipere. In somno autem quia somnus est ligamentum sensuum ex euaporatione infrigidata in loco cerebri, & descendendo grauante organa sensuum. Alij autem motus sunt ab anima in corpus, vt processiuus, & opera artium quæ fiunt ab intellectu practico: sed hoc modo non quæritur hic de animæ passibilitate. Alia etiam ratione passibilis est anima iterum secundum quod passionem diffinit Damas. quòd est motus animæ suspicatione boni vel mali. Ex hac enim suspicatione surgit passio illata parti animæ sensibili quæ dicitur tristitia, vel delectatio: ex apprehensione enim boni conuenientis surgit delectatio, & ex apprehensione mali inconuenientis tristitia: & hoc modo iterum non *Solutio.*

quæri

quæritur hic de passione. Tertio modo dicitur passio sensus doloris ex dissoluente continuum corpus coniunctum animæ, siue illa dissolutio sit ex intemperantia humorum, vt in febribus. Siue per agens violentũ, vt in ictibus, & vulneribus, & huiusmodi: & hoc modo quæritur hic de passion & sic dicimus animã Christi cõpassã esse corpori.

Ad primvm quod contra obiicitur, dicendum quòd verum est, quòd anima in se & secundum naturam suam non habet contrarium, nec in se, nec in componentibus ipsam: sed tamen coniunctum sibi habet contrarium, scilicet corpus: & quia naturaliter appetit conseruationem coniuncti: sicut dicit Dominus ad Petrum Ioan. 21. Cum senueris, alius te cinget, & ducet te quo tu non vis. Ideo, inquam, quia appetit coniuncti conseruationem, dolet & compatitur in dissoluentibus ipsum: & hæc passio est ex contrario sibi, vel eius quod sibi est coniunctum: sic enim contrarium coniuncto, est contrarium sibi in hoc statu, licet non simpliciter.

Ad alivd dicendum secundum Augustin. quòd clauus vel gladius non fuerunt fortiora quam anima Christi, nec sunt etiam fortiora quam anima alterius: sed passione facta in corpore, sicut est vulneratio, vel liuor, vel aliquod huiusmodi, anima punit seipsam. Et hoc intelligitur sic: quia anima species passionum factarum in corpore apprehendit, abstrahendo ab organo tactus, & apprehendit vt contraria coniuncto sibi, & ex illa apprehensione causatur dolor vt ex immediata causa sensus doloris. Vnde licet gladius non scindit eam: tamen ipsa dolet causato dolore ex huiusmodi speciebus apprehensis, & immediate affligens est huiusmodi species apprehensa. Et hæc solutio est saluando dictum Augustin. Sed leuius possumus soluere dicendo, quòd fortius per se non agit nisi in minus forte: sed per accidens potest agere in fortius se: sicut si agit in debilius se, quod fortiori est cõiunctum, ex cuius compassione patitur fortius.

Ad alivd dicendum, quòd dictum Philosophi verum est: sed hic est aliquis tactus, licet non immediate tangat gladius animam, tamen tangit per coniunctum, vt tactus dicatur secundum quod tangit species dissoluentis apprehensa: & sic sequitur ipsa alteratio doloris.

Ad alivd dicendum, quòd Diony. loquitur commendando virtutem Ioannis & perseuerantiam in hoc quod pro Christo non reputabat passiones: & ideo vult dicere, quòd passiones persecutionum & exilij sic non affecerunt eum vt auerterent à rectitudine vitæ & fidei. Quod autem non senserit tribulationes, hoc non intendit, quod innuit ipso modo loquendi, cum dicit. Imo & passiones corporis hac tantum in parte sentire credo, vt eas solũ diiudices. Si enim iudicium habeat & sensũ, tunc necessario cõsequebatur dolor.

Ad alivd dicendum, quòd Moyses habuit hoc gratia eius quod corpus eius immutatum permansit, & non per naturam, cum ad hoc valuit auersio animæ per actum contemplationis: quia etiam ipsa conuersio ad superiora post se trahit spiritus corporeos & vires inferiores, vt minus operentur & minus dirigant spiritus naturales ad opera naturalia quæ sunt digerere, & nutrire, & huiusmodi. Quod autem omnino habuerit per naturam, videtur mihi impossibile: quia licet ita sit quod quædam animalia quiescunt ad tempus, quæ scilicet sunt frigidorum humorum & spissæ pellis, eo quod multas contrahunt superfluitates tempore nutrimenti: & ideo tempore quo incipit frigus, quando pellis magis inspissatur & corrugatur & pori clauduntur, non recipiunt cibum, sed quiescunt: quia aliter nimietate viscositatis humorum accideret eis mors: quare tunc quiescunt vt calor vel consumat vel dissoluat superfluitates contractas: tamen hoc non potest dici de homine: quia non est huiusmodi animal, nec accidit hoc generaliter omni huiusmodi, nec tempore determinato cuiuslibet anni. Et ideo hoc miraculum fuit plus in viro quam in muliere, & plus in moto de loco ad locum quam in quiescente in loco vno.

Ad alivd dicendum, quòd martyres multum dolebant in passionibus: & si quandoque dicebant, quòd refrigerium præstabant eis tormenta, sicut Vincentius ad Domitianum inquiens, Nunc in sublime agor, & omnia tormenta tua seculo altior tyranne despicio: insurge ergo & toto malignitatis spiritu debachare: videbis me Dei virtute plus posse qui torqueor, quam possis ipse qui torques. Hoc referendum est ad hoc quod sit dictum per causam, hoc est, quod hæc tormenta sunt mihi causa æterni refrigerij, cuius spes iam aliquantulum tormenta mitigat, sed non tollit: & hoc probatur per hoc 2. Machabæ. 6. vbi dicit Eleazarus: Domine qui habes sanctam scientiam, optime tu nosti quod cum à morte possem liberari, propter te in corpore diros sustineo dolores: secundum animam ipse libenter hæc patior.

Ad alivd dicendum, quòd anima occupata circa aliquid potest abstrahi à leui motu, sed à fortiori nõ retrahitur: fortior enim motus semper ad se trahit animã. Vnde licet fortius sit vinculum charitatis ligantis ad Deum per contemplationem vinculo corporis: tamen vinculum corporis in statu isto magis mouet, & magis sentitur: & ideo potius retrahit ad se animam, quam abstrahi possit ab ipso. Hoc tamen non dico in Christo: quia Christus viator & comprehensor fuit: & ideo vtrumque actu potuit esse in ipso absque hoc quod vnum retraheretur ab alio.

ARTICVLVS III.

An anima Christi secundum se totam sit passibilis?

Secundo quæritur circa hoc, Vtrum anima secundum se totam fuerit passibilis in Christo, vel etiam in aliis, quia ex maxima parte eadem est quæstio? Videtur enim, quòd non: quia dicit Philosophus, quòd intellectus nullius corporis actus est, id est, nullius partis corporis: cum igitur in se non habeat contrarium, nec coniungatur contrario: ergo videtur, quod nec patiatur nec compatiatur corpori.

2 Item, Si anima secundum se totam pateretur, tunc oporteret quod secundum se totam circa passionem occuparetur: ergo ab omnibus aliis retraheretur, & hoc esset valde imperfectum etiam de Sanctis credere, nedum de Christo: ergo videtur, quòd secundum se anima rationalis non patiatur.

3 Item,Sicut vult Philoſophus, Sapientis eſt pati , ſed non deduci : deducitur autem ſi paſſio rationem attingat : ergo videtur , quòd contra rationem eſt pati ſecundum rationem : ergo ipſe ſecundum rationem non eſt paſſus.

4 Item , Iam ſupra habitum eſt , quòd cum anima non habeat contrarium in ſe,non patitur per ſe, ſed compatitur corpori patienti : ergo ex illa parte patitur qua corpori coniungitur : ſecundam ſuperiores autem corpori non coniungitur : ergo ſecundum ſuperiores non patitur.

5 Item, Auguſtinus in de ciuitate Dei dicit, quòd Philoſophi quatuor paſſiones naturales inuenerunt : timorem, ſpem,gaudium,& perturbationem. Cum igitur perturbatio ſit idem quod triſtitia , & triſtitia non ſit niſi ex dolore,in ſapiente ſecundum eam partem qua ſapiens eſt,id eſt,ſecundum ſuperiorem partem , non eſt paſſio vel compaſſio.

Sed contra. SED CONTRA : Sicut ſe habet corpus in compoſitione membrorum: ita ſe habet anima in compoſitione virium : ſed patiente vno membro, vt dicit Apoſtolus , patiuntur omnia membra : ergo potente vna potentia animæ compatiuntur omnes aliæ : ergo tota anima patitur in paſſione ſenſus.

2 Item , Maior eſt coniunctio virium animæ in ſubſtantia animæ , quam animæ & corporis.Si igitur ex affectu coniunctionis anima compatitur corpori , multo magis ex affectu virium inter ſe vna vis compatitur alij : & ita paſſione facta in vna parte animæ , erit paſſio in anima tota. Item , Si propter naturalem paſſionem patitur anima ſic coniunctis , tota anima patietur. Prima conſtat ex prædicta, Secunda probatur ex hoc quod alia eſt natura quæ eſt forma hominis & alia bruti. Cum igitur corpus bruti perficiatur actu animæ ſenſibilis,neceſſario corpus hominis perficietur perfectione animæ rationalis : ergo rationalis eſt coniuncta corpori.

Solutio. SOLVTIO. Dico, quòd anima ſecundum ſe totam paſſibilis eſt in corpore : fuit enim prædicatum , quòd Chriſti anima non fuiſſet paſſa ſecundum partem ſuperiorem à quodam abbate : ſed Pariſiis ab vniuerſitate Magiſtrorum pro hæreſi condemnatum eſt. Sed intelligendum, quòd in anima duo eſt conſiderare,ſcilicet quod eſt natura hominis , & principium operationum humanarum. Quantum ad primum tripliciter conſideratur : quædam enim habet inquantum eſt forma ſubſtantialis,& quædam habet inquantum eſt anima,& quædam inquantum eſt natura hominis vt homo eſt. Inquantum enim eſt forma ſubſtantialis eſt ipſa perfectio corporis hominis,ſecundum quod eſt per temperamentum accedens ad æqualitatem conuenientẽ aliqualiter cum cælo, & diſtans à diſtemperamento elementi : & cum iſta æqualitas ſumma ſit in homine,vt dicit Auicenna, datur ei à datore forma nobiliſſima : & ideo ratio formæ & actus in anima nobiliſſima eſt. Inquantum autem anima eſt actus corporis non modo complexionati in tali temperantia, ſed etiam vitam habentis, & huiuſmodi eſt quodcunque organicum , & ſic habet anima efflùere à ſe diuerſas vires in diuerſas partes corporis : hoc iterum habet anima rationalis nobiliſſime : quod probatur per formam & figuram corporis & figuram membrorum , quæ decore & pulchritudine omne aliud corpus animatum excedunt. Tertium inquantum eſt natura hominis vt homo eſt , natura , inquam , dans homini eſſe hominis & rationem , ſecundum quod Philoſophus dicit in 2.de anima, quòd anima eſt ſubſtantia ſecundum rationem : quia dat eſſe & rationem corpori animato : & ſic rationalis anima conſiderata vt natura,neceſſe eſt quod habeat aliquid plus quam forma, & plus quam anima : & hoc eſt quod dicit Philoſophus quidam,quòd habet effluere vires quaſdam quæ ſunt affixæ organis per hoc quod eſt forma dans eſſe vt natura : & quaſdam quæ non ſunt affixæ , ordinem habentes ad affixas per hoc quod accipiunt ab eis ſpecies , & ordinem habentes ad ſubſtantias ſeparatas , per hoc quod participant de lumine earum : & hoc eſt quod dicit Philoſophus , quòd anima nobilis tres habet operationes , ſcilicet diuinam,animalem,& intellectualem. In hac igitur conſideratione tota anima coniuncta compatitur. Alia autem eſt conſideratio animæ ſecundum quod eſt principium operationum humanarum , & ſic non eſt neceſſe, quòd tota compatiatur : quia quædam virtus eius poteſt eſſe circa contemplationem æternorum, & quædam affecta paſſionibus corporum. His habitis facile eſt reſpondere obiectis.

DICENDVM enim eſt ad primum,quòd licet intellectus vt intellectus nullius corporis eſt actus,cui ſit permixtus vt organo : tamen intellectualiter tota anima eſt actus corporis & natura : & ideo intellectus vt natura huius , patitur & compatitur : licet non neceſſarium ſit ipſum pati, vt eſt principium operis,quod eſt contemplatio. Quidam autem aliter dicunt,quòd accipit à corpore ordinem præcedentis potentiæ : & ideo ſecundum ordinem illum paſſibilem dicunt : ſed hæc ſolutio ſiue ſit vera , ſiue non', parum aut nihil facit ad ſolutionem quæſtionis.

AD ALIVD dicendum , quòd hoc non eſt neceſſarium quia licet tota patiatur,vt eſt natura hominis : non tamen patiuntur omnes vires, ita quod ferantur ad conſiderationem paſſionis vt occupentur & detineantur circa illam : quia per hanc conſiderationem vires diuiſæ ſunt, & quædam feruntur in ſuperiora , quædam autem in inferiora.

AD ALIVD dicendum,quòd non deducitur : quia deductio eſt ita quod auertuntur vires ſuperiores à rectitudine quam habent , ſecundum quod ſunt ſuperiores & regentes eas quæ ſunt inferiores : & hoc accidit eis, non vt ſunt natura hominis, ſed potius vt diuiſæ ſunt contra inferiores.

AD ALIVD iam patet ſolutio : quia tota anima coniuncta eſt vt natura dans eſſe & rationem corpori hominis, vt homo eſt.

AD ALIVD dicendum , quòd triſtitia & perturbatio non cadit in ſapientem ſecundum effectum vt auertat à rectitudine regiminis, ſed cadit in eum ſecundum experimentum paſſionis.

* *
*

ARTICVLVS IV.

An secundum vnam aliquam partem simul inesse poterit acerbitas magni doloris, & experimentum magnæ iucunditatis?

TErtio quæritur, Vtrum secundum vnam aliquam partem simul inesse poterit acerbitas magni doloris, & experimentum magnæ iucunditatis? Videtur, quod non: quia contraria eidem secundum idem simul inesse non possunt: maximus autem dolor, & maxima delectatio contrariantur: ergo simul inesse non possunt. Si forte dicas, quòd aliud fuit in Christo quam in aliis hominibus: quia Christus vnitus fuit deitati: & ideo secundum rationem sibi inesse potuit maxima delectatio fruitionis, & secundum vnionem ad corpus maximus sensus doloris in eadem parte animæ. Contra: Quicquid informat indiuisibile, informat ipsum totum: sicut si possibile esset albedinem esse in puncto, non possemus dicere, quòd ipsum posset esse album secundum quod est principium, & nigrum secundum quod est finis: quia cum albedo sit esse secundum naturam, quærit subiectum secundum naturam & non secundum rationem. Principium autem & finis non diuersificant punctum, nisi secundum rationem. Ergo similiter cum anima non diuiditur ita quod vna pars sit coniuncta, & alia pars non sit coniuncta, per considerationem coniunctionis ad hoc & ad illud non est diuersificata nisi secundum rationem: sed dolor & delectatio sunt passiones secundum rem: ergo quæcunque insit alicui potentiæ animæ, informabit eam totam: ergo altera non habebit locum nisi ponatur potentia illa substantialiter habere partes diuersas, quod absurdum esset: ergo videtur, quòd in eadem potentia summus dolor cum summa delectatione inesse non potuit.

2 Item, Idem actus non potest intelligi terminari ad duo vt terminos, nec in actibus animæ, nec in actibus corporis: quia iam vnum efficeretur duo: sicut linea vna non potest terminari ad duo puncta in parte vna nisi efficeretur duæ lineæ. Sed tristitia doloris & iucunditas gaudij si simul inessent, inessent vt obiecta circa quæ esset actus ipsius: ergo idem actus terminaretur ad duo, vt ad terminos, quod etiam intelligi non potest: ergo non insunt simul secundum eandem partem animæ.

SED CONTRA: Aut ratio Christi apprehendit dolorem passionis aut non. Si non apprehendit: ergo non ordinauit: ergo meritorius non fuit, quod hæreticum est dicere. Si apprehendit: sed constat, quòd etiam deitatem sibi coniunctam apprehendit, quia ab illius apprehensione nunquam retracta fuit: ergo in eadem potentia fuit apprehensio duorum, vnius vt summe contrarij, alterius vt summe conuenientis. Constat autem, quòd sequitur experimentum doloris ex mortis apprehensione, & summum gaudium ex apprehensione deitatis: & simul, vt videtur, quia apprehensiones erant simul. *Sed contra.*

SOLVTIO. Sine præiudicio dici potest, quòd contraria inesse simul contingit duobus modis, scilicet quod vtrunque insit vt forma & actus, & quod vnum sit ordinatum in alterum vt materia, & præcipue in potentiis animæ hoc contingit. Quod primo modo non possunt inesse contraria, satis videntur probare prius habitæ rationes. Secundo autem modo & contraria possunt inesse, & sequi potest affectus: verbi gratia, in omni pœnitente dolor est in ratione, quia aliter non esset laudabilis: & tamen dicit Augustinus, Semper doleat & de dolore gaudeat: ergo gaudium potest esse de dolore, ita quod dolor sit materia gaudij, & ita vtrunque potest inesse. Ita dico in Christo, quòd mors fuit in ratione apprehensa vt erat opus redemptionis, & sic mors apprehendebatur vt materia gaudij: & ita vtraque potest inesse, & sic videtur loqui Psalm. 18. Exultauit vt gigas ad currendam viam. Et hoc modo poterat simul inesse affectus doloris in iudicio mortis, & iucunditas ex fine mortis. Et per hoc patet solutio ad totum. Vel possemus dicere, quòd dolor de morte carnis non contrariatur iucunditati fruitionis æternæ vel redemptionis humanæ: quia non sunt de eodem, & sic possunt inesse simul. Sed hæc solutio non valet tantum quantum prima: quia licet non contrarientur, tamen trahunt per effectum ad contraria, sicut occupari circa inferiora vel superiora: & ideo prior solutio est melior meo iudicio, & in hoc sensu procedit obiectio facta in contrarium. *Solutio.*

Qualiter accipiendum sit illud quod ait Leo Papa.

TRadit auctoritas, quod Dominus noster in se suscepit omnia infirmitatis nostræ, præter peccatum: quod nisi accipiatur de illis tantum quæ eum sumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falsum esse probatur. Non enim assumpsit ignorantiam aliquam, cum sit ignorantia quædam quæ defectus est, nec peccatum est, scilicet ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum est, si tamen de his est quæ nobis expedit scire. Sunt enim quædam quorum scientia non affert, vel ignorantia non impedit salutem: & forte talium rerum ignorantia defectus non est. Constat autem nobis esse ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum, quę ad miseriam nostram pertinent. Vnde Augustinus in lib. 3. de lib. arbit. *B* Heb. 4. Cap. 18.

Approbare,inquit,falsa pro veris,vt erret innuitus,& resistente & torquente dolore carnalis vinculi non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Ex qua miseria peccantibus iustissime inflicta, liberat Dei gratia: quia sponte homo libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere: ad quam miseriam pertinet ignorantia & difficultas,quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ: nec ab isto malo quisquam nisi gratia Dei liberatur. Ecce euidenter dicit hic Augustinus ignorantiam qua quis inuitus falsa pro veris approbat, & difficultatem qua non potest se temperare à malo, ad miseriam nostram pertinere & pœnam esse hominis. Hæc autem Christus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus nostræ infirmitatis præter peccatum.

ARTICVLVS V.

An Christus omnes defectus acceperit, vel quosdam,& quosda m non?

DEinde quæritur, Si omnes accepit vel quosdam? Videtur autem, quòd omnes: quia omnes curare venit: ergo omnes assumpsit.

2 Item, Damascenus, Totus totum assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret: ergo videtur,quòd omnes assumpsit.

3 Item, Damasc. Quod non est assumptibile, non est curabile: ergo si aliquem defectum non assumpsit,ille curabilis non fuit,vt videtur: ergo assumpsit omnes.

4 Item,Si ex his quæ passus est, didicit obedientiam & misericordiam: tunc maxime in omnibus defectibus nostris pati debuit: quia si in aliquo non fuit passus,secundum illud non didicit passis auxiliari. Præterea, Quæ esset ratio, quòd aliquos assumeret, & aliquos dimitteret, cum nullus eorum sit peccatum? Ergo videtur, quòd omnes assumpsit, vel nullum: sed nullum non assumpsit: ergo omnes.

Sed contra. SED CONTRA: Non fuit leprosus, nec gibbosus, nec claudus: ergo non omnes defectus etiam corporales assumpsit. Similiter nec fuit ignorans, nec impotens bene agere: ergo nec omnes defectus animæ assumpsit.

Solutio. SOLVTIO. Hic considerandum per regulam Damasc. supra habitam, quòd omnes defectus assumpsit,quos in nostra natura plantauit. Considerandum igitur,quòd natura nostra plantata est duobus modis, scilicet in principiis naturalibus, & gratia innocentiæ, & vtranque plantationem fecit Deus: gratiæ autem amissionem non fecit Deus,sed culpa hominis: & ideo quæ præter naturam consecuta sunt culpam, non assumpsit, quia illa non plantauit, sicut est ignorantia, & infirmiras bene agendi in anima, & fomes libidinis in corpore, & pugna carnis aduersus spiritum: & ideo illa non assumpsit. In plantatione autem naturali plantauit Deus corpora nostra conuertendo elementa in humores, & humores in membra similia & dissimilia: & de plantatione illorum sunt quædam ex parte corporis, & quædam ex parte animæ: ex parte corporis,vt mortalitas: ex parte dissolutionis, sicut fames ex agentibus qualitatibus primis in substantiam: & ideo illos assumpsit. In anima autem affectus naturales coniuncti consequitur dolor & tristitia separationis & mortis, & illos assumpsit: & isti sunt naturales defectus omnis hominis: sed lepra,& gibbus,&c. sunt defectus personales istius vel illius,& ideo non sunt per se naturæ: & cum ipse venit totam naturam reparare,ideo illos non debuit assumere. Idem iudicium est de febre, epilepsia,& huiusmodi. Aliam regulam considerandi inter defectus assumptos & non assumptos dat Magister in litera, scilicet quòd accepit illos quos accipere eum non dedecebat, & nobis expediebat: & hoc idem est: quia illos quos ipse in principio naturæ plantauit, non dedecebat eum suscipere,& non personales & consequentes ex culpa: & isti fuerunt nobis expedientes, quia isti sunt ad naturæ, & non vnius hominis curationem. Præterea, Si personales assumpsisset, vt lepram,vel gibbum, fuisset impeditus à prædicatione verbi: quia auditum ab eo non fuisset propter personæ despectionem.

Quod ignorantia talis & difficultas non sit peccatum.

C SEd forte aliquis dicet illa esse peccatum. Cui obuiat illud quod Augustinus tradere videtur, hoc scilicet Deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuisse indere, vt essent ei naturalia: *Cap.9.* ita in lib. retracta. inquiens, Ignorantia & difficultas etiamsi essent hominis primordia naturalia,nec sic esset culpandus Deus,sed laudandus. Sed si hæc homo in primordio naturaliter habuisset, nunquid essent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuisset ante peccatum, iniuste cum eo agi videretur, si ante culpam sentiret pœnam. Ob hoc sane dicimus illa

non

non fuisse defectus vel pœnas, si naturaliter homini infuissent: sicut non fuit homini ante peccatum nondum gratiam adepto defectus siue pœna, non posse proficere. Sed postquam gratiam recepit, per quam proficere potuit & ad tempus profecit, eamque culpa sua post amisit, simulque proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei & pœna non posse proficere, scilicet malum declinare & bonum facere. Omnes ergo defectus nostros suscepit Christus præter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ægritudinum genera & corporis vitia, à quibus omnino immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad ostensionem veræ humanitatis, vt timorem & tristitiam: vel ad impletio nem operis ad quod venerat, vt passibilitatem & mortalitatem: vel ab immortalitatis desperatione spem nostram erigendam, vt mortem, suscepit. Hos autem defectus non conditionis suæ necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Veros quidem habuit defectus sicut & nos, sed non eadem ex causa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, sicut Apostolus insinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriendi habet in se. Christus autem non ex peccato huiusmodi habuit defectus, quia sine peccato est conceptus, & natus, & in terris conuersatus. Sed ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit veram infirmitatem, sicut accepit veram carnem quam sine omni infirmitate assumere potuit, sicut absque culpa eandem suscepit. Rom. 8.

ARTICVLVS IV.

Vtrum tres causa tacta à Magistro, quare Christus assumpsit nostros defectus, sint bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in tertia parte primæ istius partis circa finem *ibi* [Quos enim defectus habuit, vel ad ostensionem veræ humanitatis, &c.] Hic enim determinat triplicem finem assumptionis defectuum, scilicet ostensionem veræ humanitatis in ipso, congruentiam ad opus redemptionis, & ad spem nostram erigendam ab immortalitatis desperatione. Videtur autem nulla istarum causarum fuisse conueniens. Et primo obiiciatur de primo sic: Quicquid vno modo verum est in statu corruptionis & incorruptionis, de illius veritate non est passibilitas corruptionis: humana natura vno modo vera, est in statu corruptionis & incorruptionis: ergo de veritate sua non est passibilitas. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod natura humana erit illa quæ apparebit in homine tempore resurrectionis: quia nihil corruptibile erit in ipso. Præterea, Etiam eadem scribitur ab Anselmo. Item, Quicquid non est de origine alicuius naturæ, hoc non est de veritate eius: igitur per illud non ostenditur verus homo. Item, Post resurrectionem ostendit veram humanitatem: & tamen corruptibilem non ostendit, cum ostiis clausis intrauit, & coram discipulis quandoque visibilis, quandoque inuisibilis fuit: ergo si tunc veritatem humanæ naturæ exhibuit, tunc pœnalitates de veritate humanæ naturæ esse non possunt: non ergo per talia se potuit ostendere verum hominem.

Similiter obiicitur de secunda causa: quia opus redemptionis non fuit quæcunque mors, sed occisionis violentæ: ergo sufficeret assumere carnem diuisibilem gladiis, & non oportuit assumere defectum sitis, & lassitudinis, & huiusmodi.

Similiter obiicitur de tertia: quia videtur, quòd magis deprimerit spem, quam erexerit: cum infirmus infirmo adiutore non consoletur, sed deiiciatur in desperationem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd bonæ sunt causæ istæ quas hic Magister determinat: & sumitur ratio & sufficientia sic, Redemptor enim assumpsit illud quod est dispositio ad redemptionem, & id quod valet ad opus. Et primo modo est causa prima: quia veritatem debentis satisfacere exhibuit sumendo defectus. Si autem quoad opus, aut quoad ipsum opus in se, aut quoad finem operis. Si quoad ipsum opus, sic sumitur secunda. Si quoad finem operis, sic sumitur tertia: quia hoc fuit finis redemptionis, vt homo spe gratiæ reconciliationis ad spem erigeretur immortalitatis. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non intendit naturam hominis in genere ostendere, quia hoc non valuisset nobis, sed naturam hominis in statu redemptionis debentis & potentis satisfacere: & cum hoc congrue non potuerit esse nisi per passibilitatem, passibilitas est de statu veritatis naturæ in redimente naturam, licet non est de statu naturæ in se: & per hoc patet solutio ad duo sequentia.

AD ID quod obiicitur contra causam secundam, dicendum quòd occisio violenta non potest inferre læsionem nisi assumptis defectibus naturalibus: quia quoad materiæ dispositionem, idem est

est defectus ad mortem naturalem & violentam, licet differentia sit in causa efficiente.

AD ALIVD dicendum, quòd ex infirmitate illa erigitur spes : quia spes fulcitur fortitudine meriti & iustitiæ,& non fortitudine virium : & illi defectus tumulant nobis meritum & iustitiam reconciliationis.

ARTICVLVS VII.

An Christus hos defectus contraxerit, an voluntarie susceperit?

DEinde quæritur de hoc quod consequenter dicit in cap.4.illius partis *ibi* [Hos autem defectus non conditionis suæ necessitate.] Videtur enim, quòd Christus hos defectus contraxerit : quia contractum dicitur simul cum natura tractum : sed ipse simul traxit vtrumque in in se à matris corpore : ergo videtur contraxisse. Item Spiritus sanctus veniens in beatam Virginem & mundans, non mundabat illud quod immundum non erat : defectus autem huiusmodi non erant immundi : ergo Christus traxit vtrumque,scilicet defectus,& materiam corporis à matre : ergo contraxit.

Quæst. PRÆTEREA, Si dicatur, quòd contrahere est ex libidine trahere : libidine, dico, in qua natura nostra seminatur, quæ est ratio quòd illud dicatur contractum? Hoc enim non videtur habere significatio vocabuli.

Solutio. SOLVTIO.Dicendum,quòd Christus non habet defectus contractos,sed assumptos. Assumptio enim est in voluntate assumentis, & ita fuit in potestate Christi antequam esset homo, vtrum assumeret naturam humani corporis sine defectibus vel cum ipsis : & ideo assumpti sunt. Sic autem non est in nobis : quia nos non fuimus antequam hos defectus in habitu haberemus, & ideo nos contraximus : & bene concedo, quòd contractum est à libidine tractum & cum libidine quæ est in coitu generationis : & per hoc patet solutio sed duo prima.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur dera: ione vocabuli,dicendum quòd ratio sua accipitur à triplici simultate inseparabili in natura corrupta, quarum vna est in generantibus, & alia in actu generationis, tertia autem in materia generationis. In generantibus autem licet persona sit mundata per baptismum ab originali peccato : tamen in actu generationis coniuncta est Adæ : quia omnis homo purus (vt dicit Anselmus) est Adam in natura, etiam quicunque sit ipse in persona. Et accipit ab Apostolo 1.Corinth.15. Primus homo de terra terrenus,secundus aut em decælo cæleſtis : qualis terrenus, tales & terreni. Et infra,Portamus imaginem terreni. Si enim persona vt persona generaret, tunc genitum nasceretur secundum meritum personæ vel demeritum: & hoc non est verum : generat igitur persona vt Adam in natura : & igitur(secundum Augustin.) sicut circuncisus præputiatum gignit, traiiciens in ipsum quo ipse iam caruit : ita baptizatus filium iræ generat, traiiciens in ipsum quo ipse iam caruit : & in hac simultate personæ generantis & Adæ dicitur contractum quasi ab vtroque tractum, scilicet per vnum & ab altero : per personam enim trahimus ab Adam. Simultas autem actus est coniunctio duplicis legis,scilicet fusionis substantiæ corpulentæ, & legis concupiscentiæ in vehementi & suffocanti libidine : licet enim quosdam non suffocet quoad habitum virtutis, suffocat tamen omnes quoad rationis actum.Vnde etiam dicit Gregorius, quòd in tali opere Spiritus sanctus non tetigit corda Prophetarum, propter nimium descensum rationis sub carne. Et quoad duorum istorum coniunctionem iterum dicitur contractum, quasi simul ab vtroque tractum in actu generationis. Tertia coniunctio est in semine quod est materia in qua est corruptio vitij secundum causam, & corruptio passibilitatis. Dico autem corruptionem vitij quæ est vitium,vel immediate ex vitio, vel ad vitium de se. Vitium, sicut in anima originale peccatum. Ex vitio immediate : quia lex carnis respersa in membris est figura peccati, vt dicit Augustinus in lib. de nuptiis & concupiscentia. Non enim illam habemus ex constituentibus nos materialiter,scilicet calido, frigido,humido, & sicco : sed est immediata sequela peccati. Ad vitium autem de se : quia est prona in peccatum. Et dico illam corruptionem vitij secundum causam esse in semine, non secundum essentiam : quia causabit ipsam tale semen innatum partim secundum corpus, & partim secundum animam, & partim secundum vtrumque. Quoad habitum enim lex membrorum erit respersa in membris corporis, & quoad peccatum originale erit in anima, & quoad pugnam carnis contra spiritum, & è conuerso,erit in vtroque. Et ideo dico ipsam non esse secundum essentiam in semine : quia vt Anselmus dicit, originale peccatum non est magis aliquid per essentiam in semine,quam in sputo : tamen de hoc determinari habet super se secundum librum. Propter igitur triplicem istam coniunctionem dicitur in nobis ista passibilitas contracta. In Christo autem nullo istorum modorum fuit. Adam enim in natura matris expulsus fuit, in conceptu filij solus Spiritus sanctus non homo egit, in materia assumpta corruptio vitij nulla fuit:& ideo hos defectus assumpsit & non contraxit.

Auctoritatibus probat Christum secundum hominem vere dolores sensisse & timuisse, contra qnosdam hoc negantes.

De Cerdomani de quibus Auctor. SEd quia nonnulli de sensu in passione humanitatis Christi male sensisse inueniuntur,asserentes similitudinem atque imaginem passionis & doloris Christum hominem pertulisse, sed nullum omnino dolorem vel passionem sensisse, auctoritatum testimoniis eos conuincentes, indubitabile

faciamus

Isa. 53. faciamus quod supra diximus. Propheta Isa. dicit, Vere langores nostros ipse
Mat. 26. tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et veritas ipsa in Euangelio ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem: vbi etiam legitur, Cœpit Iesus pauere
Psal. 87. & tædere. Propheta etiam ex persona Christi ait, Repleta est malis anima mea. Quod exponens Augustinus, inquit, Non vitiis & peccatis, sed humanis malis, id est, doloribus replera fuit anima Christi, quibus ipsa compatitur carni. Non enim dolor corporis potest esse sine anima. Dolere autem anima, etiam non dolente corpore, potest. Hos autem humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem ac mortem, non humanæ conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Ambros. etiam in lib. 2. de Trinit. ait, Scriptum est, Pater si possibile est, transeat à me calix iste. Timet ergo Christus: & dum Petrus non timet, Christus timet. Petrus dixit, Animam meam ponam pro te. Christus dicit, Anima mea turbatur. Vtrumque verum est & rationis plenum, quod & ille qui est inferior non timet, & ille qui superior est gerit timentis affectum. Idem in eodem, Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur, per naturam hominis & tædiauit & resurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: sed turbatur anima, secundum humanæ fragilitatis assumptionem. Nam qui suscepit animam, suscepit etiam animæ passionem. Non enim eo quod Deus erat, aut turbari aut mori posset. Idem in eodem, Suscepit tristitiam meam: & confidenter tristitiam nomino, qui crucem prædico. Vt homo habuit tristitiam quam meo suscepit affectu: mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur Domine Iesu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, sed pro me doles. Hieron. quoque in explanatione fidei ait, Nos ita dicimus hominem passibilem à Dei Filio susceptum, vt Deitas impassibilis permaneret. Passus est enim Filius Dei, non putatiue, sed vere, omnia quæ de illa scriptura testatur secundum illud quod pati poterat, scilicet secundum substantiam assumptam. Licet ergo persona Filij susceperit passibilem hominem: ita tamen eius habitatione secundum substantiam suam nil passa est, vt tota Trinitas, quam impassibilem necesse est confiteri. His aliisque auctoritatibus perspicuum fit Christum vere passibilem assumpsisse hominem: atque in eo defectus & affectus nostræ infirmitatis suscepisse: sed voluntate, non necessitatis conditione.

in lib. de hæres. para. 21. & Manic. de quibus ibidem.

Cap. 3.

Mat. 26
Luc. 13.
Ioa. 12.

Ad Damas. in tomo 4.

Hic ponit quæ prædictis aduersari videntur.

QVædam tamen reperiuntur in Sanctorum tractatibus quæ præmissis aduersari videntur. Nam super illum locum Psalm. Clamabo, & non exaudies, Augustin. tradere videtur, Christum nec vere timuisse, nec vere tristatum esse, dicens sic, Quomodo hoc dicit, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: sed de nobis corpore suo hoc dicit. Corporis enim sui, id est, Ecclesiæ gerebat personam: sicut & alibi cum dixit, Transeat à me calix iste, pro nobis loquitur: nisi forte putetur timuisse mori, sed non vere timebat Dominus pati, tertia die resurrecturus, cum arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Non enim fortior est miles quam imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & Dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem nostram repræsentans, pro suis

& Psal. 21.

1. Pet. 2. Isa. 53.

Mat. 26.

Phil. 1.

infirmis

infirmis qui timent mori, hæc dixit, Vox illorum erat. Hieronymus etiam ait, Erubescant qui putant Saluatorem timuisse mortem, & passionis pauore dixisse, Transeat à me calix iste.

Super Euang. Matth. in initio cõment. cap. 26.

ARTICVLVS VIII.

An Christus timorem & tristitiam assumpserit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in illo capitulo [Sed quia nonnulli de suo sensu] Videtur enim, quòd Christus tristitiam & timorem non assumpsit, multiplici ratione probari. Primo quia talia in eum cadere non potuerunt: probat enim Seneca in sapientes cadere non posse sic, Sapiens non tristatur de his quæ possunt inferri bene: pœnæ autem corporales bene possunt inferri, sicut si innocenter inferantur: ergo sapiens non tristatur de illis.

2 Item, Sapiens non tristatur de his in quibus in summo actus est præcipuæ virtutis: sed in sustinentia pœnarum illatarum & periculo mortis & ipsa morte est actus præcipuæ virtutis, quia fortitudinis: ergo non tristatur de illis: ergo nec Christus cum fuerit summe sapiens.

3 Item, Sapiens non tristatur de insultu fortunæ, siue per prospera, siue per aduersa insiliat: quia fortuna non est de laudabilibus bonis, nec bonum humanum auferre, nec dare potest: & voco bonum humanum, id ad quod est homo: ergo cum Christus non fuerit minus sapiens Philosophis, non tristabatur de illatis passionibus: ergo falsum est, quòd Christus habuit tristitiam, vt videtur.

Præterea, Ad hoc videntur facere auctoritates in sequenti capitulo inductæ.

Quæst. VLTERIVS videtur posse ostendi, quòd non habuit timorem. Timiditas enim vitium est oppositum fortitudini: Christus autem nullum habuit vitium: ergo nullum timorem.

2 Item, Timor non est de eo quod potest auferri, quando aliquis vult: sed Christus potuit à se transferre, quando voluit: quia ipse dixit, Potestatem habeo ponendi animam meam, &c. sed ego pono eam, & iterum sumo: ergo videtur, quod non timuit.

3 Item, Si homo non peccasset, non timuisset: ergo videtur, quòd timor consecutus est peccatum: ergo Christus eum habere non debuit.

4 Item, Supra habitum est in litera, quòd si homo in primordio natiuitatis suæ vel naturæ ignorantiam vel difficultatem bene agendi habuisset, non esset in eo defectus: quia non est defectus & pœna ante peccatum: ergo à simili si homo per naturam tristatur in periculis & timet, non est defectus: sed Christus timuit, vt dicis: ergo non per defectum, sed per naturam, & ita non valuit nobis: quia id quod non liberaliter assumpsit, salutem nobis non gratificauit.

Item, Eadem ratione qua non assumpsit ignorantiam & difficultatem bene agendi, quia consecuta sunt ex peccato, videtur quòd nullum defectum debuit assumere: quia dicit Augustinus in prius habito capitulo, quod non est defectus & pœnalitas in quo natura est instituta, sed id quod consecutum est ex peccato: omnes autem ex peccato consecuti sunt: ergo nullum accipere debuit: ergo nec tristitiam, nec timorem, nec famem, nec sitim, nec aliquem alium.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Christus veram tristitiam naturalem habuit, & verum timorem, sicut dicit Magister in litera. *Solutio.*

AD PRIMVM igitur dicendum, quòd aliud est esse tristitiam in viro sapiente, & aliud est cadere in ipso perturbationem: licet enim tristitia turbatio sit in viro sapiente, tamen non est perturbatio: Christus enim non est minus sapiens quam Philosophi: dicit tamen, Turbatus sum, & non sum locutus. Nec Seneca intendit, quòd non insit eis tristitia turbans, sed quia non est in eis tristitia perturbans: quia perturbatio dicit deflectionem rationis ab æquitate. Aliud enim est rationem tangi turbatione, & non deflecti: & aliud est tangi, & deflecti ab æqualitate regiminis quo in regno animæ regit: & aliud est tangi, & deflecti ab æqualitate virtutis. Sapiens enim tangitur & patitur ratione passionis, sed non deducitur deflexus ab æqualitate & æquitate. Imperfectus autem sapiens patitur, & tangitur, & deducitur ab æqualitate quidem, sed non recedit ab æquitate. Insipiens autem patitur, & deducitur ab æqualitate, & æquitate. Vnde licet pœnæ corporales bene possunt recipi ad virtutis exercitium: tamen quia agunt contra naturam bonam, inducunt in sapiente tristitiam talem qualem diximus.

AD ALIVD dicendum, quòd sapiens non tristatur de eis, secundum quod summa virtus est in eis: sed secundum alium modum potest tristari. Vnde Arist. in 4. ethicorum dicit, quòd sufficit forti non tristari, id est, non turbaliter tristari, licet in aliis virtutibus hoc non sufficiat: quia in aliis virtutibus signum oportet accipere habitum facientem in opere delectationem, vt ipse dicit: sed fortis non potest delectari in opere sustinentiæ, sed sufficit si in fine gaudet, & in opere non perturbatur, etsi tristetur propter nimiam acerbitatem passionis.

AD ALIVD dicendum, quòd passio secundum quod est illata per fortunam, non est materia virtutis, sed secundum quod est accepta à forti & sapiente: quia dicit Philosophus, quòd fortis etiam bene vritur infortuniis, & etiam periculis naturalibus, vt est mors naturalis.

AD ALIVD dicendum, quòd auctoritates illæ non intendunt remouere à Christo passionem tristitiæ omnino, sed passionem intendunt ponere & passionem perturbantem remouere, sicut Magister infra in textu illas auctoritates exponit.

AD ID quod vlterius quæritur de timore, dicendum quòd timiditas non est idem quod timor: quia timiditas sonat in pusillanimitatem quæ vitium est: sed timor sonat in passionem quandam quæ potest esse virtus, & vitium, & naturæ conditio: virtus, sicut nos dicimus fortem

timere

timere timenda: vitium, sicut dicimus timorem mundanũ vel humanum: conditio autem naturæ, sicut dicimus quòd est metus cadens in constantẽ virum: vnde timor semper non sonat in vitium.

Ad alivd dicendum, quòd in Christo est considerare naturam & personam: vnde licet nihil fuerit impossibile personæ, tamen natura infirma fuit in eo, & illius conditio fuit timor personæ in natura illa. Quod autem dixit, Nemo tollit, &c. hoc dicit de potestate personæ secundum naturam diuinam.

Ad alivd dicendum, quòd tristitia & timor plantata sunt in natura nostra, vt supra diximus: quia licet actus timendi & tristandi consecuti sunt ex peccato: tamen potentia timendi, & ordo ad timorem, est ex modo constituendi naturam corporis ex contrariis: & sic non est de aliis quibusdam defectibus, vt statim patebit.

Ad alivd dicendum, quòd defectus non proprie dicitur de eo quod abest naturalibus. Diogenes enim non dicitur deficiens ex eo quod non habet cornua: & homo non dicitur deficiens ex eo quod non habet potentiam volandi: & ideo hominum dicuntur defectus istæ passibilitates: quia natura sua rationalis est, & instituta fuit in oppositis habitibus: si autem non esset cum natura constituta, non esset defectus, sicut dicit Augustinus: sicut nec in capra, quòd non ratiocinetur.

Ad alivd dicendum, quòd non est simile de quibuscunque defectibus: quia quidam consequuntur naturam secundum principia constituentia ipsam, & quidam culpam, & quidam personam, vt supra diximus: Christus autem non debuit assumere nisi illos qui consequuntur naturam.

Determinatio auctoritatum.

NE autem in sacris literis aliqua aduersa diuersitas esse putetur, harum auctoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & tristitiæ vel propassionem, sed timoris & tristitiæ necessitatem & passionem à Christo remouisse intelligantur. Habuit enim Christus verum timorem & tristitiam in natura hominis: sed non sicut nos qui sumus membra eius. Nos enim causa peccati nostri his defectibus necessario subiacemus, & in nobis sunt isti defectus secundum propassionem & passionem: sed in Christo non nisi secundum propassionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notantur propassio & passio: ita & in his pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore vel tristitia, ita vt mentis intellectus non inde moueatur à rectitudine vel Dei contemplatione: & tunc propassio est: Aliquando vero mouetur & turbatur: & tunc passio est. Christus vero non fuit ita turbatus in anima timore vel tristitia, vt à rectitudine vel Dei contemplatione aliquatenus declinaret: secundum quem modum intelligitur, cum dicitur vel timuisse vel tristis fuisse. Vnde Hieronymus super Matth. vbi legitur, Cœpit contristari & mœstus esse. Mat. 14
Vt veritatem, inquit, probaret assumpti hominis, vere contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, verum propassio est. Vnde ait, Cœpit contristari. Aliud est enim contristari, aliud incipere contristari: quod est, aliter contristatur quis per propassionem, aliter per passionem. Ideoque secundum hanc distinctionem aliquando dicitur Christus non vere timuisse, aliquando vere timuisse: quia verum timorem habuit & tristitiam: sed non secundum passionem, neque ex necessitate conditionis. Vnde Augustinus ex his causis volens assumi dictorum intelligentiam, dicit Christum non vere timuisse vel tristatum esse, & incontinenti veram tristitiam habuisse. His verbis infirmos in se præsignans Dominus ait, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Non enim vere timebat Dominus pati tertia die resurrecturus, cum arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Philip. 1
Iste gaudet coronandus, & tristis est Dominus coronaturus? Ecce hic videtur tristitiam & timorem à Christo remouere. Continuo autem subiunxit, Sed tristitiam sic assumpsit quomodo carnem. Fuit enim tristis, sicut Euangelium dicit. Si enim tristis non fuit, cum Euangelista dicat, Tristis est

Enarratione in. Psal. 93. post medium. Mat. 26

Mar. 14. anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Ieſus, non dormiuit: vel quando dicit manducaſſe, non manducauit: & ita nihil ſanum relinquitur, vt dicatur etiam, quia corpus non erat verum. Quicquid ergo de illo ſcriptum eſt, verum eſt & factum eſt. Ergo & triſtis fuit: ſed voluntate triſtitiam ſuſcepit veram, quomodo voluntate carnem veram. Aperte noſcis eundem ſibi in his verbis contradicere, niſi varias dictorum diſcerneret cauſas, ex quibus intelligentia verborum aſſumenda eſt. Si enim diſcernatur intelligentiæ cauſa prædictorum verborum, nihil occurrit contradictionis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum in Chriſto fuerit propaſſio, vel paſſio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter ſoluendo contra ſe obiecta [In nobis ſunt iſti defectus ſecundum propaſſionem & paſſionem] Illæ enim ſpecies duæ ponuntur in peccatis Matth. 7. In Chriſto autem nullum fuit peccatum: ergo nullus iſtorum graduum fuit in Chriſto.

2 Item, Dicit in litera de paſſione. Dicit etiam Gloſſ. Matth. 7. quòd propaſſio eſt ſubitus motus cui ex ratione non conſentitur. Dionyſ. autem in tertia epiſtola ad Gaium monachum, Subito eſt quod eſt præter ſpem, & ex non apparente ad manifeſtum deductum: ergo nihil fuit in eo præter ſpem ſubito: ergo nec propaſſio, in cuius diffinitione cadit ſubitum.

SED CONTRA hoc eſt quod dicit in litera. Sed contra.

2 Præterea, Spes non accipitur pro virtute ſpei quæ non fuiſſe in Chriſto infra probabitur: ſed propaſſio eſt quæ eſt vna de quatuor naturalibus paſſionibus quæ bene fuit in Chriſto, ſicut & aliæ paſſiones naturales: & ſic nulla eſt inſtantia.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd gradus illi ponuntur in ira, non ſecundum quod peccatum eſt, ſed ſecundum quod eſt paſſio: & ideo poſſunt transferri etiam ad alias paſſiones quæ non ſunt peccatum, ſicut ad triſtitiam, vel timorem naturalem. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt ſubitum ex parte rei, & ex parte eius in quo fit. In Chriſto autem nihil fuit ſubitũ ex parte eius in quo fuit: fuit tamen ſubitum ex parte paſſionis. Vel dicatur, quòd non ſecundum illam rationem accipitur hic propaſſio, ſed ſecundum effectum: quia ſcilicet non deflectit rationem ab æqualitate vel æquitate regiminis.

De quibuſdam Hilarij capitulis valde obſcuris, quæ videntur communi ſententiæ obuiare.

GVEruntamen magis mouent ac difficiliorem afferunt quæſtionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiuſmodi, ſic in Chriſtum incidiſſe, vt paſſionis dolorem non incuterent: ſicut telum tractum per aquam vel ignem vel aëra, ea facit quæ & cum trahitur per corpora animata, quia perforat & compungit, non tamen dolorem ingerit, quia non ſunt illæ res doloris capaces. Ita & corpus Chriſti ſine ſenſu pœnæ vim pœnæ excepiſſe dicit: quia ſicut corpus noſtrum non habet talem naturam, vt valeat calcare vndas: ita corpus Chriſti dicit non habuiſſe naturam noſtri doloris, quia non habuit naturam ad dolendum. Ait enim ſic in lib. 10. de Trinit. Vnigenitus Deus hominem verum ſecundum ſimilitudinem noſtri hominis, non deficiens à ſe Deo aſſumpſit. In quo quamuis aut ictus incideret, aut vulnus deſcenderet, aut nodi concurrerent, aut ſuſpenſio eleuaret, afferrent quidem hæc impetum paſſionis, non tamen paſſionis dolorem inferrent: vt telum aliquod aquam perforans, vel ignem compungens, vel aëra vulnerans: omnes quidem has paſſiones naturæ ſuæ infert vt perforet, vt compungat, vt vulneret: ſed naturam ſuam in hoc paſſio illata non retinet, dum in natura non eſt vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aëra vulnerari: quamuis natura teli ſit & vulnerare, & compungere, & forare. Paſſus quidem Chriſtus eſt dum cæditur, dum ſuſpenditur, dum moritur: ſed in corpus irruens paſſio, nec

non

non fuit passio, non tamen naturam passionis exercuit, dum & pœnali ministerio pœna defæuit, & virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se defæuientis excepit. Habuit sane illud Dominicum corpus doloris nostri naturam, si corpus nostrum id naturæ habet, vt calcet vndas, & fluctus desuper eat, nec clausæ domus obstaculis arceatur. At vero si Dominici corporis solum ista natura sit, vt feratur in humidis, & sistat in liquidis, & structa transcurrat: quid per naturam humani corporis carnem ex spiritu sancto conceptam iudicamus? Caro illa de cælis est, & homo ille de Deo est, habens ad patiendum corpus, & passus est, sed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem, Videamus an ille passionis ordo infirmitatem in Domino doloris permittat intelligi: dilatis enim causis ex quibus metum Domino hæresis ascribit, res ipsas vt gestæ sunt conferamus. Nec enim fieri potest vt timor eius significetur in verbis, cuius fiducia continuatur in factis. Timuisse ergo hæretico passionem videtur. Sed ob ignorantię huius errorem Petrus, & Satanas & scandalum est. Anne timuit mori, qui armatis obuius prodiit? Et in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occursum consternata persequentium agmina supinatis corporibus conciderunt? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem? Sed forte dolorem vulnerum timuit. Quem, rogo, ô tu Dominicæ infirmitatis assertor, penetrantis carnem claui habuit terrorem, qui excisam aurem solo restituit attactu? Producens hæc aurem manus, clauum dolet, & sentit vulnus, qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis metu tristis est, cuius attactu caro post cædem sanatur? Idem, Collatis ergo dictorum gestorumque virtutibus demonstrari non est ambiguum, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ non fuisse: & passionem illam licet corpori illata sit, non tamen naturam dolendi corpori intulisse: quia licet forma corporis nostri esset in Domino, non tamen vitiosæ infirmitatis nostræ forma erat in corpore, quod ex conceptu Spiritus sancti Virgo progenuit. Audisti lector verba Hilarij, quibus dolorem excludere videtur. Sed si excussa sensus & impietatis hebetudine, præmissis diligenter intendas, atque ipsius Scripturæ circunstantiam inspicias, dictorum rationem atque virtutem percipere vtcunque poteris, & intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixisse dolorem passionis in Christum non incidisse, & virtutem corporis Christi sibi excepisse vim pœnæ sine sensu pœnæ: quia doloris causam & meritum in se non habuit. Quod videtur notasse vbi ait, Non habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda est caro illius secundum naturam nostri corporis: nec in eo etiam dominium habuit passio: ita etiam non habuit naturam ad timendum vel tristandum, quia non habuit talem naturam, in qua esset causa timoris vel tristitiæ. Itaque necessitas timendi non fuit in eo, sicut est in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, sicut est in nobis. Tristitiam tamen in eo fuisse consequenter asserit, sed causam eius extitisse, non suam mortem, sed defectum Petri & aliorum Apostolorum. Dicit enim Christum non propter mortem, sed vsque ad mortem tristem fuisse: his verbis, Interrogo quid sit Christum tristem esse vsque ad mortem, & tristem esse propter mortem? Non enim eiusdem significationis est, tristem esse propter mortem, & vsque ad mortem. Quia vbi propter mortem tri-

ſtitia eſt, illic mors cauſa triſtitiæ eſt. Vbi vero triſtitia vſque ad mortem eſt,mors non triſtitiæ cauſa eſt, ſed finis. Adeo autem non propter mortem ſuſcepta eſt triſtitia, vt ſit deſtituta per mortem. Non ergo ſibi triſtis eſt,ſed illis qui in ſcandalo per infirmitatem carnis erant futuri : quos monet orare, ne inducantur in tentationem : qui ante polliciti erant ſe non ſcandalizari.

ARTICVLVS X.

An corpus Domini naturam ad patiendum habuit?

DEinde quæritur de verbis Hilarij poſitis in litera in vltima parte *ibi* [Veruntamen magis mouent,&c.] Videtur autem quod ſecundum Hilarium corpus Domini naturam ad patiendum non habuit : quod eſt contra omnes alios ſanctos,vt videtur. Sed tamen hoc videtur probari ſic: Quicquid ſemper & inſeparabiliter coniunctum eſt fortiori repellenti omne contrarium, quam ſit aliquod agens contrarium,illud non patitur ab aliquo contrario : corpus Chriſti fuit ſemper & inſeparabiliter coniunctum diuinitati : ergo pati non potuit ab aliquo contrario. Probatio primæ. Demus, quòd frigiditas aquæ ſit infinita, & humiditas eius infinita, & caliditas ignis & ſiccitas ſint finita : ſequitur,quod aqua antequam immutetur ab igne, abſumet ignem: ergo aget tunc ſine alteratione ſui à contrario. Sic autem videbatur in Chriſti corpore propter infinitam virtutem deitatis.

2. Item, Gratia innocentiæ (vt dicit Iſidor.) conſeruabat corpus Adæ, quod nec ignis poſſet vrere, vel gladius ſcindere, vel ſpina pungere : ergo cum multo magis fuit gratia in Chriſto per vnionem,videtur multo magis defenſaſſe corpus Chriſti ab omni impugnatione.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd quidam dicunt Hilarium hæc verba retractaſſe : & hæc eſt meo iudicio conuenientior ſolutio. Sed quia librum retractationis eius non vidimus, ideo oportet vim facere in verbis eius in tribus locis : in primo vbi dicit [Quam infirmitatem dominatam huiuſmodi corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem?] Ex hoc enim accipitur,quòd loquitur contra hæreticos, qui dicebant Chriſtum tantum fuiſſe infirmæ naturæ, & non potuiſſe de ſe de virtute perſonæ repuliſſe huiuſmodi infirmitatem. Secundo vbi dicit [Non habens naturam ad dolendum] intelligit de natura vitiata per peccatum,quæ ſola eſt ex debito ad dolendum ordinata : Chriſtus autem non habuit ex debito delicti, ſed ex voluntate aſſumentis. Tertio ibi vbi dicit in fine verborum ſuorum [Licet forma corporis noſtri eſſet in Domino, non tamen vitioſæ infirmitatis noſtræ erat forma in corpore,quod ex conceptu Spiritus ſancti Virgo progenuit] Ex hoc etiam accipitur, quod intendit, quòd non patiebatur neceſſitate corruptionis vitij, de qua prius dictum eſt in præhabita quæſtione : & ſic patet qualiter de facili verba Hilarij verificantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum quidem eſt corpus Chriſti ſemper deitati fuiſſe coniunctum : ſed deitas expoſuit tribulationi : quia deitas agit per libertatem voluntatis,& non per naturæ neceſſitatem : & ideo non eſt ſimile de infinita potentia aquæ in frigido & humido reſpectu ignis.

AD ALIVD dicendum,quòd gratia innocentiæ conſeruabat naturam antequam eſſet auerſa : & tunc non habuit ſe ad patiendum & moriendum niſi in potentia liberi arbitrij : poſtquam autem habuit moriendi & patiendi neceſſitatem,non erat gratiæ retinere eam : & ideo licet gratia Chriſti maior eſſet : tamen quia non pati & etiam mori reſpicit etiam ſtatum, ideo in primo ſtatu hoc minor gratia potuit, quod non potuit maior in ſecundo & tertio.

ARTICVLVS XI.

An hoc verum ſit quod dicit Hilarius, Chriſtus pati potuit,ſed paſſibilis eſſe non potuit?

DEinde quæritur de nota Hilarij in fine affixa,vbi dicit quòd pati potuit,& paſſibilis eſſe non potuit. Hoc enim videtur falſum : quia cuius eſt actus,eius eſt potentia. Si igitur potuit ipſe, ſecundum actum fuit poſſibilis : & ſic falſum videtur quod dicit.

Soluth. SOLVTIO. Hilarius adhuc loquitur ſecundum primum modum : quia paſſibilis dicit potentiam quam ipſe accepit non fundari in natura ſecundum compoſitionem ex contrariis paſſibilibus, ſed ex natura corrupta corruptione vitij : & hæc potentia non neceſſario eſt, cuius eſt actus : ſed cuius eſt actus, illius eſt potentia ſecundum naturam illius actus, non ſecundum modum diſponentium accidentium potentiæ: & hoc eſt quod intendit.

DISTIN

DISTINCTIO XVI.

An in Christo fuerit necessitas patiendi & moriendi, quæ est defectus generalis?

HIc oritur quæstio ex prædictis ducens originem. Dictum est enim supra, quòd Christus in se nostros defectus suscepit, præter peccatum. Est autem hominis quidam generalis defectus, qui peccatum non est, scilicet necessitas patiendi vel moriendi. Vnde corpus nostrum non tantum mortale, sed etiam
Rom. 8. mortuum dicitur: quia non tantum aptitudinem moriendi, sed etiam necessitatem habet. Ideo quæritur, Vtrum necessitas talis in Christi carne fuerit? De aptitudine enim moriendi, quod in eo fuerit, ambiguum non est: quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus: nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus, quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non esse defectum non improbe tradunt, sed necessitatem moriendi vel patiendi: quæ etiam mortalitas dicitur, vel passibilitas. Dicitur enim homo nunc passibilis vel mortalis, non modo propter aptitudinem, sed etiam propter necessitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Christi carne? Anima quoque eius cum passibilis extiterit ante mortem, nunquid necessitatem patiendi habuit? Si enim necessitas patiendi vel moriendi fuit in Christo, non videtur sola voluntate miserationis defectus nostros accepisse. Ad quod dici potest, Christum voluntate, non necessitate suæ naturæ hos defectus sicut alios suscepisse, scilicet necessitatem patiendi in anima, simul autem patiendi & moriendi in carne. Verum hanc necessitatem non habuit ex necessitate suæ conditionis, quia à peccato immunis: sed ex sola voluntate accepit, de nostra infirmitate ponens tabernaculum suum in sole, scilicet sub temporali mutabilitate & labore. Vnde super epistolam ad Hebræos auctoritas dicit, quòd sicut hominibus aliis & iure & lege naturæ statutum est semel mori: ita & Christus eadem necessitate & iure naturæ semel oblatus est, & non sæpe. Nec ideo dicit iure naturæ, quod ex natura suæ conditionis hunc defectum traxerit: qui etiam non prouenit nobis ex natura secundum quod prius est instituta, sed ex ea peccato vitiata: & ideo dicitur hic defectus naturalis, quia quasi pro natura inoleuit in omnibus diffusus.

A Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redemptionem quantũ ad passionem doloris in speciali.

DIVISIO TEXTVS.

HIc oritur quæstio ex prædictis ducens originem] Hic incipit pars illa in qua determinat quæstionem relictam ex dictis, scilicet vtrum Christus assumpserit necessitatem patiendi & moriendi? Et diuiditur in duas partes, in quarum prima disputat & determinat quæstionem: & determinatio incipit *ibi* [Ad quod dicimus. In secunda ad solutionem cõfirmandam ostendit qualiter Christus de quolibet statu assumpsit aliquid *ibi* [Et hic est notandum Christum de omni statu.

D. Alb. Mag. in Lib. 3. Sentent.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Christus necessitate vel sola voluntate passus sit?

INcidunt autem hic gratia primæ partis quatuor quærenda, quorum primum est, vtrum

Christus necessitate vel sola voluntate passus sit? Secundo, Vtrum passio eius maior fuerit omnibus passionibus Sanctorum? Tertio, Vtrum maior fuerit passione Adæ in primo statu, si daretur per impossibile quòd posset pati? Quarto, Vtrum maior fuerit passione animæ, si daretur per impossibile quod posset ab ipsa descindi aliqua suarum potentiarum?

Ad primum proceditur sic: Anselmus in lib. Cur Deus homo, dicit sicut: Non inuitum ad mortem Pater coegit, aut occidi permisit: sed idem ipse sponte mortem sustinuit, vt homines saluaret. Ergo videtur, quòd sola voluntate & non necessitate mortuus sit.

2 Item ibidem, Non coegit Christum mori, in quo nullum fuit peccatum: sed ipse sponte sustinuit mottem, non per obedientiam deserendi vitam, sed per obedientiam seruandi iustitiam, in qua tam fortiter perseuerauit vt inde mortem incurreret.

3 Hoc idem videtur dicere Isa. 53. Oblatus est, quia ipse valuit.

Ioa. 10. 4 Item ipse in Euangelio, Nemo tollit à me animam meam: sed ego pono eam, & iterum sumo eam.

Sed contra. SED CONTRA est quod habemus in litera, quòd eodem iure & eadem necessitate ipse oblatus est, qua nos morimur: nos autem morimur necessitate moriendi: ergo & ipse.

2 Item, Augustinus dicit, quòd si occisus non fuisset, naturali morte dissolutus fuisset, & idem opus redemptionis fuisset, quod fecit per crucem: ergo videtur, quòd necessitate conditionis naturæ mortuus sit & passus.

3 Item, Anselmus in lib. Cur Deus homo, Non aliter volebat Deus mundum saluare, nisi homo tam magnum faceret aliquid vt est mors Christi, quod Filio volenti salutem hominum tantundem voluit: quia hoc alius facere non valuit: ergo videtur, quòd Christum mori necesse fuit.

4 Item ibidem: Nihil minus tolerandum in rerum ordine, quam vt creatura Creatori debitum honorem auferat, & non soluat quod debet: nihil ergo toleratur iniustius: ergo cum recompensatio fieri non potuerit nisi per Christi mortem, videtur quòd necesse fuit Christum pati & mori.

AD HOC dicunt quidam, quòd est necessitas quadruplex secundum quatuor genera causarum. Dicunt enim, quòd est necessitas cogens vel violentiæ secundum causam efficientem, secundum quod Damascenus dicit, quod inuoluntarium per violentiam est cuius principium est in alio, non conferente vim passo: & hac necessitate Christus non assumpsit necessitatem patiendi. Est autem alia necessitas secundum causam materialem: sicut dicimus, quòd combustibile necesse est comburi, si coniungatur comburenti: & passibile pati, si coniungatur ad dissolutionem suo agenti: & hanc iterum non assumpsit. Tertio dicitur necessitas secundum causam formalem: sicut necesse est hominem esse rationalem: & hanc iterum non assumpsit Christus. Quarta est necessitas secundum causam finalem, vt necesse est respirare hominem, si debeat viuere: & necesse est alimento vti, si debeat nutriri: & necesse est ire ad forum, si debeat recipere pecuniam ibi. Et hac necessitate vltima dicunt Christum assumpsisse defectus nostros.

Sed quod illa solutio omnino absurda sit, & nihil ad propositum, sic probatur; Nos non quærimus hic, quare vel qua necessitate Christus defectus nostros assumpsit, sed quæ est necessitas patiendi ex dispositione & conditione corporis: ista autem distinctio non soluit nisi qua necessitate assumpsit: ergo nihil est ad propositum. Concedatur enim, quòd hac necessitate finis nostros defectus assumpsit, adhuc quæro, Si defectum hunc qui est necessitas patiendi & moriendi assumpsit vel non? igitur post solutionem adhuc remanet eadem quæstio, & sic nihil valet. Præterea, Si dicunt illi, quòd natura corporis in dispositione materiali non habuit necessitatem patiendi: sed voluit dolere, quia aliter redimere non potuit, duplex est falsum. Vnum quia secundū hoc verba Hilarij prius habita verificantur ad literam, quod est contra omnes. Secundum: quia dicit Augustinus, quòd alius modus fuit possibilis: sed nullus conuenientior fuit: ergo falsum est, quod dicunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magistro in litera, quòd necessitatem moriendi assumpsit, & assumere quidem est voluntatis, & non necessitatis, ordinate tamen ad hunc modum redemptionis: sed assumptione facta materiæ & naturæ necesse fuit pati & mori: sed non necessitate personæ, quia persona omnipotens semper fuit, & repellere mortem potuit si voluisset. Est autem necessitas ista naturæ duobus modis distincta à nostra necessitate: quorum vnus est, quia non est contracta vt nostra: & hoc est quod dixit Magister in præcedenti distin. quod defectus nostros suscepit, non conditionis suæ necessitate, sed miserationis suæ voluntate. Alius modus est: quia materia naturæ in nobis dupliciter disponitur ad patiendum, scilicet corruptione vitij, & passibilitatis: in Christo autem habuit tantum alteram illarum dispositionum, scilicet passibilitatis naturæ, non vitij.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum quòd omnes auctoritates Anselmi loquuntur de necessitate assumendi, & non de necessitate assumpti: non enim Pater coegit Filium assumere mortalem naturam, & sic mori: sed ipse voluit, & ideo assumpsit: sed postquam assumpsit, necesse fuit sustinere quantum est de conditione assumpti, non autem quoad conditionem assumentis personæ.

AD ID quod obiicitur de Isa. dicendum quòd ipse voluit: sed non sola voluntate passibilis fuit: vnde licet voluntarie sit oblatus, tamen naturaliter est passus: sicut accedens ad ignem, accedit quidem voluntarie, sed crematur materialiter.

AD ALIVD dicendum, quòd ipse in Euangelio loquitur de potestate personæ, & non naturæ assumptæ: sicut etiam etiam auctoritates Anselmi prætendunt.

ARTI

ARTICVLVS II.

An passio Christi omnes passiones sanctorum excesserit?

SEcundo quæritur, Vtrum passio sua omnes passiones excesserit? Videtur quod non: quia multi sancti & diutius, & plura multa tormentorum genera & acerbiora quantum est de genere pœnæ sustinuerunt: sicut Laurentius, Vincentius, qui tribus diebus & noctibus versabantur in pœnis: ergo videtur, quod sua pœna non omnes pœnas excesserit.

2 Item videtur, quòd sua pœna minima fuit inter omnes qui mortem senserunt. Charitas enim cupit dissolui, & esse cum Christo. Cum igitur ipse maximæ charitatis fuerit, ipse maxime hoc concupiuit. In adeptione autem concupiti non est pœna: ergo ipse minime est punitus in sensu doloris.

3 Item, Recompensatio magis dilecti minuit dolorem in amissione eius quod diligitur minus: in morte autem Christi recompensabatur sibi vita per magis dilectum, quod fuit humani generis redemptio: ergo dolor minuebatur in amissione minoris, scilicet vitę: ergo minimus fuit dolor eius.

4 Item, Species resurrectionis dolorem minuit mortis in Sanctis: ergo multo magis in eo qui sciuit se resurrecturum: sed Christus sciuit hoc de se, sicut dicit Psalm. 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem: notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me, &c. ergo minime doluit.

5 Hoc etiam videtur sensisse Augustinus super Psalm. Domine exaudi. sic dicens, Non vere timebat Dominus, tertia die resurrecturus.

6 Vlterius videtur, quòd etiam in quolibet peccatore dum peccat, maior debet esse dolor, quam in ipso: quia maior dolor est in separatione à meliori: sed Deus melior est quam vita naturalis Christi: igitur magis dolet anima in separatione à Deo, quam Christus doluerit in morte, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Aristoteles, quòd magis dolent iuuenes in morte, quam senes, propter nobilitatem complexionis: sed speciosus forma præ filiis hominum, præ omnibus delicatissimæ fuit complexionis: ergo præ omnibus torquebatur patiendo. Si dicas, quòd non fuit delicatissimæ complexionis. Contra: Secundum naturam formæ necesse est, quòd disponatur materia, vt dicunt omnes auctores: igitur anima nobilissima secundum naturam, nobilissimam exigit complexionem: sed Christus nobilissimam habuit animam secundum naturam: ergo nobilissimam habuit complexionem. Ex hoc vlterius concludo, quòd quanto magis medium & organum tactus accedit ad medium, tanto efficacius sentit excellentias: sed in Christo maxime accessit ad medium, vt iam probatum est: ergo ipse multo magis sensit excellentias etiam parum à temperamento recedentes, quam alius: & secundum sensum contrarij est dolor.

2 Item, In 4. ethico. dicit Philosophus, quòd fortis magis tristatur & dolet in morte vno modo, quam non fortis, & reddit rationem dicens, inquantum melioribus priuatur bonis sciens: & hoc est, inquantum virtutem habet omnium: ergo quanto vita virtuosior, tanto magis est dilecta ab anima bene disposita: sed quanto magis dilecta, tanto maior dolor in separatione. Cum igitur vita Christi summe bona fuerit, vt eius cui spiritus datus est non ad mensuram, oportuit quòd ipse summe in morte doluerit. Si forte dicas, quòd Philosophus non dicat verum, quia Sanctis contradicit dicentibus quòd perfecta charitas cupit dissolui: quia cupio dissolui, & esse cum Christo. Et Augustinus, quòd sancti vitam habent in patientia, & mortem in desiderio. Et Iob. 3. Gaudent vehementer cum inuenerint sepulchrum. Quid dices ad Augustinum in lib. 9. de ciuit. Dei, vbi dicit sic, Aulus Gellius in libris quibus titulus est, Noctium Atticarum, scribit quòd cum quidam Philosophus pallesceret in tempestate maris, luxuriosus quidam non timens insultabat ei: at ille protulit responsum Aristippi in re simili dicentis, illum pro anima nequissimi nebulonis merito non fuisse solicitum: se autem pro Aristippi anima timere debuisse. Ergo Augustinus confirmat quod dicit Aristoteles. Phil. 1. Cap. 4.

3 Item, Augustinus in 2. de ciuit. Dei. dicit, quòd sana ratio etiam exemplis anteponenda est. Cum igitur sana ratio sit, quòd bonum est dilectum, & optimum magis dilectum, & vita Christi naturalis magis fuit bona & melior quam omnium aliorum vita: ergo fuit dilecta præ omnibus aliis: sicut & ipse dixit, Tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum eius, ideſt, vitam: quia animam quæ fuit spiritus rationalis, nunquam in manibus habuerunt inimici.

4 Item, Cum sana ratio sit in separatione magis dilecti & per naturam coniuncti, maiorem esse dolorem: sequitur adhuc, quòd Christus maxime in morte doluerit.

5 Item, Sensus intemperantiæ minoris in aliquo membro maiorem temperantiam indicat eiusdem. In manibus autem & pedibus statim sentitur intemperantia: calere enim incipiunt manus & pedes, etiam cum intemperantia tam modica est, vt alias in corpore non sentiatur. Ergo manus & pedes maioris sunt temperamenti. Ergo pati in illis maioris erit pœnæ, quam pati in aliis: Christus autem passus est in illis: ergo ex hoc etiam erat in ipso aggrauatio doloris. Huius etiam signum est, quòd cum quærimus discernere per tactum, porrigimus manus potius quam aliam partem corporis.

6 Item, Thren. 1. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor similis sicut dolor meus. Item de ipso dicit Psalm. Repleta est anima mea malis. Item cantatur de eo tempore passionis, Thren. 3. Repleuit me amaritudinibus, & inebriauit me absynthio.

SOLVTIO. Concedo de plano, quòd Christus magis & acerbius quidem passus est, quam aliquis hominum vnquam pati poterit vel passus est: & hoc tribus de causis. Prima est, vt eo magis ad gratias sibi teneamur. Vnde Bernardus, Multum difficultatis assumpsit quo te multæ dilectionis debitorem constitueret, admoneretque ad gratiarum actiones difficultas redemptionis, quem minus denotum effecerat conditionis facilitas. *Solutio.*

cilitas. Secunda causa est bonitas & innocentia vitæ: non enim verum est quod dicunt quidam, quòd patiens pro suis peccatis magis affligitur: quia ille ex conscientia peccatorum indignatur, & magis spernit vitam: innocens autem nihil inuenit in vita quare debeat eam spernere. Et si obiicis, quòd moriens pro delictis æternam timet mortem, & ideo dupliciter torquetur: hoc nihil est: quia nos non loquimur de eo quod est per accidens, sed de eo quod est per se: tortura autem illa per accidens est, scilicet inquantum per vitam istam liberatur à morte animę. Vnde patet, quòd illi falsum dicunt tam ab auctoritate Aristot. & Augustin. quam etiam per rationem superius inductam. Hoc etiam ex verbis latronis accipitur, cum latro ad latronem dixit, Et nos quidem digne, nam digna factis recipimus: hic autem nihil mali fecit. Tertia causa fuit ex corporis nobilissima complexione, tam in toto, quam etiam in membris in quibus patiebatur, vt probant obiectiones.

Ad primvm ergo quod obiicitur de martyribus, dicendum quòd non idem est plura & diutius pati, & acerbius sentire dolorem: & Sancti quidem plura & diutius pati potuerunt, nullus tamen eorum ita acerbe vt ipse sensit dolorem.

Ad alivd dicendum, quòd charitas Christi non diminuit sensum doloris, sed doloris reputationem. In sanctis autem aliis diminuit vtrumque, & sensum, & reputationem: quia ipsi viatores fuerunt: & cum afficiebantur circa superiora, trahebatur anima à corpore, & minus sensit: sed Christus vtrumque fuit simul, & viator, & comprehensor, & vnius actus non retraxit ab actu alterius.

Ad alivd dicendum eodem modo, quòd præmium fecit non reputari vitam, id est, minus reputari: non quod minus valeret, vt dicit Anselmus, quia in infinitum plus valuit, quam totum genus humanum: aliter enim non fuisset sufficienter recompensatio facta per mortem Christi: sed quia amore hominum mortem elegit, non simpliciter abiiciendo vitam meliorem quam omnes homines essent: sed postponendo ad tempus vt omnibus recuperaret: & hæc reputatio fuit charitatis, & non secundum valorem.

Ad alivd dicendum, quòd Dominus sciuit se tertia die resurrecturum: si enim Dominus in morte simpliciter remansisset, tunc nec nobis valuisset: & ipse etiam insipienter fecisset, meliorem vitam suam pro nobis in æternum amittendo: sed ista præscientia resurrectionis in Christo non abstulit passionis sensum: & ideo illa obiectio non probat nisi de reputatione minori, & non de sensu vel experientia acerbitatis.

Ad hoc quod obiicitur de separatione à Deo per peccatum, vel etiam per condemnationem æternam in die iudicij, dico quod nulla est obiectio illa: quia pœna æquiuoce sumitur. Separatio enim à Deo non est inferens sensum, sed damnum. Si dicas, quòd sentit anima damnum suum: hoc nihil est: quia sentire damnum est sentire priuationem: sicut videre tenebras, & audire silentium: & ideo magis in infinitum damnum est in perditione Dei, quam vitæ, si damnum priuatum attendas, id est, damnificationem tuam vel illius: sed non est maior sensus.

ARTICVLVS III.

An acerbitas passionis Christi sit maior passione Adæ, si detur quod pati potuisset?

Tertio quæritur, Vtrum acerbitas passionis Christi sit maior passione Adæ in primo statu, si detur per impossibile, quòd pati potuisset vel passus esset secundum actum? Videtur, quòd non: quia tanto coniunctio difficilius separatur, quanto pauciores insunt dispositiones ad separationem: in Christo autem fuit pœnalitas assumpta, sed in Adam nulla: ergo maior dolor fuisset in separatione animæ à corpore Adæ, quam in separatione animæ à corpore Christi.

2 Item, Quanto fortius vinculum, tanto difficilius rumpitur: sed fortius est vinculum vitæ immortalis aliquo modo quam vitæ in qua est necessitas ad moriendum. Cum igitur Adam primam vitam habuerit, videtur quòd ipse maiorem pœnam in morte sensisset, si mortuus fuisset quam Christus.

Sed contra: Dolor est sensus pœnæ, & acerbitas doloris est à fortiori sensu pœnæ fortioris: ergo ea quæ non faciunt ad sensum subtiliorem, non faciunt ad maiorem passionem: esse autem immortalem per gratiam in statu animalis vitæ, & esse mortalem, non faciunt ad sensum meliorem, quia non sunt de complexionantibus: ergo non faciunt etiam ad maiorem dolorem: non igitur ex hoc Adam magis passus fuisset, quam Christus. *Sed contra.*

2 Item, Causa longioris vitæ vel breuioris vel etiam perpetuæ in statu animalis, non facit ad sensum: quia si perpetuitas esset causa, tunc etiam longitudo esset causa melioris sensus, quam breuioris vitæ sit sensus: & hoc est contra rationem: quia omnis causa longioris vitæ (vt dicit Philosophus) reducitur ad humidum difficulter siccabile, & calidum difficulter frigibile: bonitas autem sensus in tactu, efficitur accessu viciniori ad temperamentum in medio quod est mixtum complexionatum. Cum igitur ad stabilitatem sensus sequatur acerbitas passionis: ergo longitudo vitæ vel perpetuitas secundum quod huiusmodi, nihil facit ad maiorem passionem.

Si forte dicas, quòd Adam nobilioris complexionis fuit quam Christus: hoc ego habeo pro absurdo: quia sic auctor omnis naturæ egisset contra ius quod ipse naturæ indidit, quod contra seipsum in seipso animam suam neglexisset: hoc enim ius inditum est, vt nobiliori formæ nobilius præparetur corpus vel materia: & si anima Christi nobilior fuit anima Adæ, Deus auctor naturæ iniuriam fecisset animæ propriæ, si Adæ nobiliorem dedisset complexionem.

Solvtio. Meo iudicio acerbitati passionis Christi nulla pœna corporalis potest comparari, quam aliquis pati potest corporaliter & secundum naturam. Vnde si Adam passus fuisset, dico quòd non ita acerbe doluisset vt Christus. Rationes autem duæ quæ primo adductæ sunt, soluuntur per obiectiones factas in contrarium. Tamen bene credo, quòd Adam viuaciorē habuit sensum ante peccatū, quā post, vel quā nos habeamus: sed non credo, quòd habuit viuaciorē quam Christus. *Solutio.*

ARTI

ARTICVLVS IV.

An acerbior fuit mors Christi quam mors animæ, si detur per impossibile, quod anima mori posset?

QVarto quæritur, Vtrum acerbior fuit quam mors animæ, si daretur per impossibile, quòd ipsa mori posset separatione suarum partium ab ipsa? Videtur autem, quòd sic: quia maior est pœna quæ contrariatur meliori bono: dicit enim Augustinus, quòd pœna non dicitur malum, nisi quia contrariatur naturæ boni: sed melior natura fuit in Christo quam in aliqua creatura simplici esse posset: ergo maior pœna.

SED CONTRA: Quanto aliquid vicinius est coniunctum, tanto maior dolor est in separatione: pars autem animæ cum anima vicinius coniungitur, quam aliquod corpus posset coniungi cum anima: ergo maior esset dolor in separatione. *Sed contra.*

SOLVTIO. Maior dolor dicitur duobus modis, scilicet quia maiori bono contrariatur: & sic esset dolor Christi adhuc grauior, quam animæ si poneretur posse mori. Dicitur etiam maior dolor: quia coniunctionis fortioris est separatio secundum sensuum experimentum: & sic bene puto, quòd talis animæ mors esset acerbior: sed tamen ad redimendum non esset efficacior. Et sic patet solutio: quia obiectionum vna procedit in vno sensu istius distinctionis, & alia in alio. *Solutio.*

De statibus hominis, & quid de singulis Christus accepit.

ET est hic notandum Christum de omni statu hominis aliquid accepisse, qui omnes venit saluare. Sunt enim quatuor status hominis. Primus, ante peccatum. Secundus, post peccatum, & ante gratiam. Tertius, sub gratia. Quartus, in gloria. De primo statu accepit immunitatem peccati. Vnde Augustinus illud Ioannis Euangelistæ exponens, Qui desursum venit, super omnes est: dicit Christum venisse desursum, id est, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine sumpsit verbum Dei humanam naturam, dum non assumpsit ipsam culpam cuius assumpsit pœnam. Sed pœnam assumpsit de statu secundo & alios defectus. De tertio vero gratiæ plenitudinem. De quarto non posse peccare, & Dei perfectam contemplationem. Habuit enim simul bona viæ quædam, & bona patriæ, sicut & quædam mala viæ. *B* *Ioan. 3.*

ARTICVLVS V.

Quomodo intelligendum sit quod dicit Magister, Christum venisse desursum?

DEinde quæritur de his quæ habentur in litera in cap. 2. vbi dicit Christum venisse desursum, id est, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum. Ex hoc enim videtur sequi, quòd aut materialiter, aut formaliter venit: non formaliter, quia formam corporis Adæ non habuit: ergo materialiter, quia secundum naturam habuit impassibile.

2 Item, Hoc videtur Damascenus dicere, qui dixit, quòd assumpsit primitias nostræ massæ: primitiæ autem nostræ massæ sunt impassibiles: ergo sumpsit corpus impassibile.

SOLVTIO. Secundum habita leue est ad hoc respondere: quia venit de statu illo quoad similitudinem exemplaris, quod in se in illo statu exhibuit: & sic etiam de aliis statibus intelligitur; tamen hoc leue conceditur, quòd materiam corporis quæ in omni statu vna est, licet non vno modo disposita, sumpsit ab Adam: sed hic non quæritur de materia, cum in litera dicatur, quòd à primo statu sumpsit innocentiam, & peccati immunitatem, quòd idem est. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd primitiæ nostræ massæ dicuntur propter nobilitatem & purgationem vetustatis peccati: sicut etiam supra in proprio loco vbi hoc dictum Damasc. introducitur, exposuimus: & non dicuntur primitiæ, eo quod primum materialiter & in dispositione primi assumpserit.

DISTIN

DISTINCTIO XVII.

Si omnis Christi oratio vel voluntas expleta sit?

A Quomodo Christi incarnatio ordinatur ad nostram redemptionem quãtum ad vsũ virtutis, præsertim de voluntate & oratione.

POST prædicta considerari oportet, Vtrum Christus aliquid voluerit vel orauerit quod factum non sit? Hoc enim æstimari potest per hoc quod ipse ait, Pater, si possibile est, Mat. 26. transeat à me calix iste. Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis. Hic namque voluntatem suam à Patris voluntate discernere videtur.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta considerari oportet, &c.] In ista distinctione Magister determinat quandam vlteriorem quæstionem ex præcedentibus habitam, scilicet vtrum Christus aliquid petiit vel orauit, quod non est ei concessum? Ex quo enim naturaliter timuit passionem, consequens fuit vt fugeret naturaliter, & à se peteret transire. Vnde ista distinctio diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit principaliter in Christo propter duas naturas & voluntates non fuisse pugnam carnis aduersus spiritum. In secunda probat triplicem voluntatem fuisse in Christo, scilicet sensualitatis, rationis, & deitatis, *ibi* [Ex affectu igitur humano quem de Virgine traxit] In tertia obiicit contra verba Ambrosij *ibi* [Cæterum autem non parum mouent nos verba Ambros.] In quarta & vltima obiicit per verba Hilar. *ibi* [Illud etiã ignorandum non est] Ex his patet sentẽtia; quia litera plana est.

ARTICVLVS PRIMVS.

An aliquid voluit Christus quod non fit factum?

DVbitatur autem primo, Vtrum aliquid voluerit Christus, quod non factum sit? Videtur enim, quòd nihil. Cuius enim voluntas semper conformis est voluntati Omnipotentis: sicut nihil fit contra voluntatem Omnipotentis, ita nihil fit contra voluntatem suam: sed voluntas Christi semper conformis fuit voluntati Omnipotentis: ergo sicut nihil fit contra voluntatem Dei, ita nihil fit contra voluntatem Christi. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod de perfectione iustorum est habere voluntatem conformem voluntati diuinæ. Cum igitur nihil sit perfectionis quod Christus non habuerit, ipse habuit voluntatem semper conformem.

2 Item, Hoc dixit matri Matth. 1. Nesciebatis quòd in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et discipulis postea, Meus cibus est vt faciam voluntatem Patris mei qui in cælis est.

3 Item, Hoc videtur velle Apostolus Heb. 5. In omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Ergo nunquam aliquid petiit, quod non sit consecutus, vt videtur.

SED CONTRA: In Psalm. 21. Clamabo per diem, & non exaudies, & non ad insipientiam mihi. *Sed contra.*

2 Præterea, Orauit vt calix transiret, & non transiuit: ergo in omnibus non exauditus est.

SOLVTIO. Sicut Magister dicit in litera, plures sunt voluntates Christi: & quicquid voluit voluntate beneplaciti secundum diuinam naturam, hoc consecutus est. Similiter quicquid voluit secundum rationem voluntatis deliberatiuæ, totum est consecutus. Sed non quicquid voluit secundum voluntatem affectus naturalis, vt dicit Magister. *Solutio.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd conformitas est quadruplex qua voluntas nostra conformatur voluntati diuinæ, scilicet in volito: & hæc secundum materiam est, & est minima, vt velim hoc quod Deus vult: & hæc non facit meritum de se, quia quandoque quis male potest velle quod Deus vult, vt alicuius boni mortem. Est etiam conformitas secundum formam volendi, vt ex eadem charitate velimus quod volumus, ex qua Deus vult quod vult: quia illa facit meritum, etiamsi quandoque non velimus quod Deus vult, vt dicit Augustinus: & ponitur in fine primi sententiarum. Tertia conformitas est in fine volendi, vt propter idem velimus propter quod Deus vult, id est, propter gloriam suam: & hæc iterum est laudabilis, & facit ad meritum, etiamsi sit difformitas in materia volitì: quia ad gloriam Dei possem aliquem velle viuere, quem ipse ad gloriam suam vult mori. Quarta conformitas est in causa efficiente volendi, quando scilicet volo id quod Deus vult me velle, vt videndo pauperem, si volo ipsum esse miserum, iam non sum misericors, & tamen Deus vult eum esse miserum: ergo vult me velle quod ipse non vult: & hæc non sunt contraria. Similiter

liter quando elegit Virginem matrem, voluit suam ipsius animam pertransire gladium passionis suæ corporalis: vt ipsa intus sustineret in affectu matris, quod ille foris pertulit: ergo voluit eam velle, quòd Filius non pateretur. Eodem modo dico, quòd quando assumere voluit Christum veram humanitatem, voluit eum velle fugere ea quæ sunt periculorũ grauia vitæ humanæ: & hæc conformitas sufficit voluntati naturali: & hæc conformitas disputata & probata inuenitur super primum huius voluminis tractatum de conformitate nostræ voluntatis ad voluntatem Dei: & per hoc patet solutio ad totum.

De voluntatibus Christi secundum duas naturas.

QVocirca ambigendum non est, diuersas in Christo fuisse voluntates iuxta duas naturas, diuinam scilicet voluntatem, & humanam. Humana voluntas est affectus rationis vel affectus sensualitatis: & alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: vterque tamen dicitur humana voluntas. Affectu autem rationis id volebat quod voluntate diuina, scilicet pati & mori: sed affectu sensualitatis non volebat, imo refugiebat: nec tamen in eo caro contra spiritum vel Deum concupiscebat: quia, vt ait Augustinus, nonnullum est vitium, cum caro concupiscit aduersus spiritum. Caro autem dicta est concupiscere: quia hoc secundum ipsam agit animam: sicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil nisi per animam concupiscit. Sed concupiscere dicitur, cum anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne & à carne aduersus delectationem quam spiritus habet. Ipsius autem carnalis concupiscentiæ causa non est in anima sola, nec in carne sola: ex vtroque enim fit: quia sine vtroque delectatio talis non sentitur. Talis ergo rixa talisque concertatio in anima Christi nullatenus esse potuit, quia carnalis concupiscentia ibi esse nequit. Dei etiam voluntas erat, & rationi placebat, vt illud secundum carnem vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nam qui hominis naturam suscepit, quæ ipsius sunt subire debuit. Ideoque sicut in nobis duplex est affectus, mentis scilicet, & sensualitatis: ita & in eo debuit esse geminus affectus, vt mentis affectu vellet mori, & sensualitatis affectu nollet: sicut in viris sanctis fit. Petro enim ipsa veritas dicit, Cum senueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quo non vis, scilicet ad mortem. Quod exponens Augustinus dicit, quòd Petrus ad illam molestiam nolens est ductus, nolens ad eam venit: sed volens eam vicit, & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori: qui adeo est naturalis, vt eum Petro nec senectus abstulerit. Vnde etiam Dominus ait, Transeat à me calix iste. Sed vicit eum vis amoris. Ergo & in Christo secundum humanitatem, & in membris eius geminus est affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter Deum quis mori vult: alter sensualitatis, carnis infirmitati propinquus & ei coniunctus, quo mors refugitur. Vt enim Augustinus ait, Paulus mentis ratione cupit dissolui & esse cum Christo: sensu autem carnis refugit & recusat. Hoc habet humanus affectus: quoniam qui diligit vitam, odit mortem. Secundum istum affectum Christus mori noluit, nec obtinuit quod secundum istum affectum petiit.

B

Lib. 10. super Genes. ad lit. cap. 12.

Ioa. vlt.

Tractatu 123. in fine.

Mat. 26.

Eph. 1.

ARTICVLVS II.

An in Christo fuerit sensualitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Humana voluntas est affectus totius rationis vel affectus sensualitatis]Quæruntur hic quatuor sine quibus iste locus non potest intelligi: quorum primum est, vtrum sensualitas sit vel fuerit in Christo? Secundo, Vtrum sit aliqua voluntas sensualitatis? Tertio, Vtrum voluntas rationis conformis fuerit voluntati diuinæ, vt dicit in litera? Quarto de diuisione voluntatum Christi, quas innuit litera.

Videtur autem in Christo non fuisse sensualitas: quia dicit Augustinus in libro de Trinit. 12. quòd sensualitas est in loco serpentis, in quo incepit primus motus peccati. Cum igitur Christus non habuit aliquem peccati instinctum, videtur in Christo non fuisse sensualitas.

2 Præterea, Ad quid esset in ipso? Meritum enim non ita perficitur tribus gradibus, sensualitatis, inferioris partis rationis, & rationis superioris, quemadmodum demeritum. Cum ergo ipse non assumpserit nisi ea quæ sunt ordinata ad gratiam, & gratia sensualitatem non attingit, videtur quòd sensualitatem non assumpserit.

3 Præterea, Hæc est quæ semper pugnat aduersus spiritum: ergo cum in Christo nulla talis pugna fuerit, videtur sensualitatem non habuisse.

Sed contra. SED CONTRA: Diabolus in Adam sensualitatem non fecit, sed inuentam in eo corrupit: ergo cum Christus omnia naturalia nostra assumpserit in corpore & in anima, videtur quòd etiam assumpserit sensualitatem. Item Augustinus, Sensualitas est motus animæ, qui intenditur in quinque corporis sensus: constat autem, quòd Christus huiusmodi motum habuit: ergo habuit sensualitatem.

Solutio. SOLVTIO. Vltimis rationibus consentiendum est, quòd Christus habuit sensualitatem, quæ est vis animæ sensibilis desiderij intenta in ea quæ conferunt ad salutem naturæ, & intenta in ea quę conferunt sensibus ad præsentandum.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd Augustinus loquitur de sensualitate non secundum naturam, sed secundum corruptionem quæ accidit ex peccato: & cum Christus non accepit peccatum, non accepit etiam illam corruptionem.

AD ALIVD dicendum, quòd fuit in ipso ad demonstrationem integritatis naturæ nostræ: & vt nostra corrupta sensualitas, per assumptam suam incorruptam curaretur: quia non est curabile, vt dicit Damascenus, nisi quod est assumptibile.

AD ALIVD dicendum, quòd non ex sua natura pugnat aduersus spiritum, sed inquantum est corrupta peccato: & sic Christus non accepit eam.

ARTICVLVS III.

An voluntas aliqua sit sensualitatis?

SEcundo quæritur, Vtrum aliqua voluntas sit sensualitatis? Videtur autem, quòd non: quia dicit Philosophus in topicis, quòd omnis voluntas est in ratione. Item Philosophus in 3. de anima. In rationali voluntas fit, in irrationali autem desiderium & animus. Ergo videtur, quòd nihil sit quod dicit vnam voluntatem sensualitatis in Christo fuisse. Si forte diceres, quòd hoc est animal secundum proprietatem Græci idiomatis, in quo non dicitur voluntas nisi rationis affectus. Contra: Augustinus in libro de Trinit. dicit, Causæ voluntariæ aut Dei sunt, aut Angelorum, aut hominum, aut quorumcunque animalium, si tamen voluntates appellandi sunt animalium rationis expertium motus illi quibus aliqua faciunt secundum naturam suam, cum quid vel appetunt, vel euitant. Ex hoc patet, quòd abusiue sensualitatis dicitur voluntas.

Solutio. SOLVTIO. Dicitur, quòd voluntas sumitur large, & stricte. Stricte non dicitur voluntas, sicut volunt auctoritates, nisi motus & apppetitus rationalis. Large etiam dicitur voluntas appetitus sensualitatis humanæ. Sed omnis abusiue dicitur voluntas appetitus brutorum. Vnde Ioannes Damascenus dicit, quòd voluntas rationalis est: & si non est rationalis, non est voluntas: voluntas enim dicit id quod liberrimum est in anima: & ideo naturæ sensibili quæ magis agitur imperio rationis vel naturæ instinctu, quam agat, non potest dici proprie voluntas inesse: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An aliqua voluntas in Christo habuerit effectum suum?

TErtio quæritur, Vtrum aliqua voluntas rationis in Christo effectum non habuerit? Videtur, quòd sic: quia supra determinatum est, quòd etiam ratio, & quæcunque pars animæ, potest considerari vt natura: & sic dolet incommoda & fugit: ergo cum in Christo ratio in illa consideratione fuerit, videtur quòd aliquid rationis voluntate voluerit, quod non voluit voluntate diuina: ergo cum cuiuslibet appetitus sit hoc petere quod appetit, hoc secundum illam voluntatem petiit, quod tamen non est consecutus.

Sed contra. SED CONTRA: Contrarietas appetitus in anima non est ex hoc quod ipsi appetitus sunt naturæ in nobis contrariæ, vt Manichæi dicebant, qui ponebant vnum creatum à principe lucis, & alterum à principe tenebratum: ergo relinquitur, quòd ista contrarietas sit ex oppositione volitorum. Hæc autem oppositio in nobis inducit pugnam carnis siue inferioris partis animæ contra superiorem, id est, contra spiritũ: ergo in Christo fuit huiusmodi pugna, quod absurdum est ponere: ergo non fuit in eo talis difformitas voluntatum.

Solutio. SOLVTIO. Consentiendo primæ obiectioni, dicendum, quòd nihil prohibet, quòd secundum voluntatem rationis vt naturæ est, homo ille inquantum homo, aliquid appetierit quod non est consecutus: & etiam orauit quod non est datum, eo quod non orauit vt ex deliberatione hoc volens, sed potius vt nostram infirmitatem ostendens: sicut ipse dixit discipulis suis, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

AD ID autem quod contra obiicitur, dico quòd

quòd non est contrarietas pugnæ, nisi inter quæ est resistentia pertinax, sicut est in nobis in quibus voluntas infirmitatis carnalis conforratur ex fomite, & quandoque ex reliquiis peccatorum: in Christo autem non fuit talis confortatio: & ideo voluntatis infirmitas progressa non est vltra naturalia, in his tantũ ostendens se ad naturæ demonstrationem, & non ad hoc quod pugnaret contra rationem, sed potius quod sequeretur: & hoc notatur cum dicit, Si non potest transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et hoc quidam antiquorum, scilicet Antisiodoren. vocat velleitatem, & non voluntatem perfectam. Sunt autem qui aliter soluunt, dicentes quòd non est contrarietas: quia contraria sunt nata fieri circa idem, & sensualitas & ratio, vel ratio naturalis & ratio, non sunt circa idem vt idem. Sed hoc patet, quòd nihil est: quia secundum hoc etiam in nobis nunquam esset contrarietas pugnæ. Vnde contrarietas pugnæ est ex contrariis volitis totam post se trahere nitentibus, quæ quandoque volita (licet non sint contraria in substantia) tamen per adiunctum sunt contraria, scilicet per rationem, ita quòd vnum est volitum vt honestum, alterum vero vt turpe.

ARTICVLVS V.

An voluntas secundum Magistrum sit bene diuisa in litera?

QVarto quæritur de diuisione voluntatis quam innuit hic Magister. Et videtur innuere triplicem voluntatem, scilicet diuinam, & duplicem humanam, scilicet affectum ex carnis infirmitate, & affectum rationis: cum autem adhuc vna sit, vt visum est, scilicet voluntas rationis, vt est natura: videtur, quòd insufficiens sit Magister.

2 Item, A plurimis formis non est vnus modus denominationis eiusdem, vt albedo Sortem denominat album, & grammatica grammaticum, & sic de aliis: ergo videtur à simili, quòd à pluribus voluntatibus Christi ipse sit pluribus modis volens, vel plures volentes, quod negat Damascenus, qui dicit eum tamen vnum esse volentem.

3 Item, Illæ plures, duæ, vel tres, vel quatuor voluntates Christi, omnes datæ sunt ad actum volendi: sed in inferioribus etiam vna proprietas vel potentia sufficit ad vnum actum: ergo videtur, quòd omnes superfluant præter vnam.

4 Item, Videtur relinqui ex hoc quod omnis actio Christi sit composita, & non vna, sed plures: actus enim qui est à pluribus agentibus differentibus secundum essentiam, est plures, & non vnus: istæ autem voluntates agentes in Christo differunt secundum essentiam: ergo sunt actus sui plures, & non vnus. Et hoc etiam videtur, quia Dionysius loquitur de theandrica, id est, Dei virili actione: non autem est Dei virilis, nisi sit in eo aliquid Dei, & aliquid viri: ergo sunt plures actiones.

3 Item, Nos videmus, quòd aliquid vult vna voluntate, quod non vult alia: ergo voluntates istæ non vno modo se habent ad actum volendi: & sic omnis actus eius volendi est plures actus, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister ponit trimembrem diuisionem voluntatum Christi, quæ sic ad bimembrem potest reduci. Voluntas Christi aut diuina siue increatata est, aut humana & creata. Humana autem aut rationis, aut sensualitatis est. Rationis vero aut est vt natura, aut vt deliberatiua. Sed non facit mentionem de illa quæ est rationis vt est natura: quia secundum substantiam & esse potentiæ non differt ab illa quæ est rationis vt deliberatiua, sed potius est quidam modus considerationis eiusdem potentiæ: quod enim sit vt natura, hoc accidit cuilibet potentiæ animæ rationalis inquantum est natura hominis: & ideo per esse potentiæ non sunt nisi tres, vt dicit Magister. Sed tertia diuiditur per duplicem respectum ipsius in duo secundum rationem, & non in duo secundum essentiam. *Solutio.*

AD ALIVD ergo patet, quòd aliter est in formis determinantibus totum, & aliter in potentiis naturalibus: quia formæ quæ sunt in toto, non possunt vnius rationis plures inesse: sed in potentiis naturalibus secundum vnam rationem communem non specialem potest esse, quòd plures potentiæ nominantur vno nomine. Sed quia potentiæ naturales licet insint secundum diuersas partes naturæ, tamen referuntur ad vnum quod est subiectum: ideo denominatum ab eis non est nisi vnum: & ideo Christus non est nisi vnus volens, licet multis modis possit velle: quia volens dicit eum qui vult, hoc est subiectum, & non radicem in qua fundatur potentia illa: sed diuersitas voluntatum cognoscitur in diuersitate volitorum.

AD ALIVD dicendum, quòd in Christo sunt actiones distinctæ: non in comparatione ad agentem, scilicet quòd Christus sit plures agentes: sed quoad rationem agendi, scilicet quia aliquando egit vt homo, aliquando vt Deus: semper tamen ipse egit ens Deus homo: vnde agens vt agens attendit Dionysius: & actiones ipsas in comparatione ad potentias inclinantes ad actum attendit Damascenus, & ideo dixit Dionysius actionem theandricam, & Damascenus dixit esse duas actiones Christi, sicut duas naturas: nec facit plures actiones compositio potentiarum inclinantium ad actum, sed potius pluralitas agentium: & hoc etiam non semper, sicut patet in his quæ sunt actu relata ad diuersas virtutes, vt tractus manus, & sonus modij granorum milij: & sic patet solutio ad vltimum. Et nota, quòd hoc ipsum quod agens fuit vnus Deus & homo, & inclinantia ad actum duo, scilicet creatum & increatum, facit omnem Christi actionẽ nobis salutarem: quia etiamsi comedit & dormiuit, verum erat quod Deus hoc fecit: & ita pro nobis fecit, qui pro se non habuit quid faceret talium. Et idem est de tristitia, timore, & omnibus aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd non superfluunt: quia non sunt data ad vnum vno modo: quia licet ratio deliberatiua quandoque consentiat cum naturali & sensuali in eodem volito, & è conuerso: non tamen eodem modo.

* * *

ARTICVLVS VI.

Quomodo & cur aliqui ſeipſos interimunt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Reliquit affectum infirmitatis: quia nemo vult mori] Hoc enim inſtantiam videtur habere in his qui perimunt ſeipſos: quidam ex deſiderio immortalitatis, ſicut dicit Auguſtinus in lib.1.de ciuit.cap.22.ſic. Si hoc magno animo fieri putandum eſt, cum ſibi homo ingerit mortem, ille potius Cleombrotus in hac animi magnitudine reperitur: quem ferunt lecto Platonis libro, vbi de immortalitate animæ diſputauit, ſe præcipitem dediſſe de muro, atque ita ex hac vita emigraſſe ad eam, quã credidit eſſe meliorem. Ergo videtur, quòd quidam deſiderent mortem.

2 Item, Quidam præter ſpem immortalitatis occidunt ſeipſos, vt Iudas: & quidam etiam alij, vt melancholici quidam: ergo videtur, quòd falſum ſit quod dicit in litera.

AD HOC dicendum, quòd ſecundum Auguſtinum & rei veritatem nullus occidit ſe ex tædio vitæ inquantum vita eſt: ſed aliqui occiderunt ſe ex aliquo quod accidit ſuæ vitæ, ſecundum quod credebant inuenire poſt hanc vitam: & aliqui ex verecundia turpitudinis actus admiſſi vel admittendi, vt Iudas ex turpitudine admiſſa: & Lucretia ex turpitudine admittenda. Melancholici autem ex tædio triſtitiæ malunt non eſſe, quam ſic eſſe: & Clembrotus ex immortalitate quam ſperabat ſe inuenturum. Sed amor vitæ, cum vita naturaliter inſertus eſt. *Solutio.*

Auctoritatibus probat diuerſas in Chriſto voluntates.

C Comment. ſuorum lib. 4. circa hunc locum Mar.14. EX affectu ergo humano quem de Virgine traxit, volebat non mori, & calicem tranſire orabat. Vnde Beda, Orat tranſire calicem, quia homo erat, dicens: Pater tranſeat à me calix iſte. Ecce habes voluntatem humanam expreſſam. Vide iam rectum cor. Sed non quod ego volo, ſed quod tu vis. Vnde alibi, Non veni facere voluntatem meam, quam ſcilicet temporaliter ſumpſi ex Virgine, ſed voluntatem eius qui miſit me, quam ſcilicet æternus habui cum Patre. Hic aperte dicit duas in Chriſto fuiſſe voluntates, ſecundum quas diuerſa voluit Hieronymus quoque ſuper illum locum. Spiritus promptus eſt, caro autem infirma: dans intelligi hic duas voluntates exprimi, ita ait, Hoc contra Eutychianos, qui dicunt in Chriſto vnam tantum voluntatem. Hic autem oſtendit humanam, quæ propter infirmitatem carnis recuſat paſſionem: & diuinam, quæ prompta eſt perficere diſpenſationem. Auguſtinus etiam duas in Chriſto aſſerit voluntates, dicens: Quantum diſtat Deus ab homine, tantum voluntas Dei à voluntate hominis. Vnde hominem Chriſtus gerens oſtendit priuatam voluntatem quandam hominis, in qua & ſuam noſtram configurauit, qui caput noſtrum eſt, & ad eum ſicut membra pertinemus. Pater, inquit, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult eſſe hominem, & ad Deum dirigi, ſubdit: Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Ac ſi diceret: Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, vt Deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati. Idem alibi. Chriſtus in paſſione duas expreſſit voluntates in ſe, ſecundum duas naturas. Ait enim, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Ecce habes hominis voluntatem, quam ad diuinam continuo dirigens ait: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Ambroſius etiam in lib. 12.de fide, cap.3. Scriptum eſt, Pater, ſi fieri poteſt, transfer à me calicem hunc. Verba Chriſti ſunt: ſed quomodo & in qua forma dicantur aduerte. Hominis ſubſtantiam gerit, hominis aſſumpſit affectum. Non ergo quaſi Deus, ſed quaſi homo loquitur. Suſcepit quidem voluntatem meam. Mea eſt voluntas, quam ſuam dixit, cum ait: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Cum autem dixit, Omnia quæ habet Pater, mea ſunt, quia nihil excipitur, ſine dubio quam Pater habet, eandem & Filius habet voluntatem. Eadem eſt Chriſti voluntas, quæ paterna. Vna ergo

Ioan. 6. Mar 14. Cõcione prima enarrationis in Pſal. 32. ſuper eo loco, *Rectos decet collaudatio* tom. 8. Super Pſal. 33. Mar.14. Ioa. 17. Super Pſal. 93. poſt medium enarrationis, tom.1. Mat.26.

voluntas

voluntas est Patris & Filij. Sed alia est voluntas hominis, alia Dei: vt scias vitam in voluntate esse hominis, passionem autem Christi in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis. His testimoniis euidenter docetur, in Christo duas fuisse voluntates: quod quia negauit Macharius Archiepiscopus in Constantinopolitana synodo, condemnatus est. Et ex affectu humano sensualitatis quidem, non rationis, illud voluit & petiit, quod non impetrauit. Nec ideo petiit vt impetraret, quia sciebat Deum non esse facturum illud: nec illud fieri volebat affectu rationis, vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petiit? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad Dominum, & subiiciendi voluntatem suam diuinæ voluntati: vt si pulsante molestia tristentur, pro eiusdem amotione orent. Sed si nequeunt vitare, dicant quod ipse Christus. Non ergo ad insipientiam fuit, quòd Christus clamans non exauditur ad salutem corporalem. Bonum quidem petiit, scilicet vt non moreretur: sed melius erat vt moreretur, quod & factum est.

ARTICVLVS VII.

An Christus in angustia mortis petiit ex sensualitate, vel ex ratione?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ex affectu humano sensualitatis quidem, non rationis illud voluit & petiit] Ex hoc enim sequitur, quòd illa petitio sensualitatis fuit, & non rationis: sed quomodo potest hoc esse, cum sensualitatis non sit ordinare, & omnis petiti sit ordinata quædam postulatio.

2 Item cum Damascen. dicit, quòd oratio est petitio decentium à Deo: & decens siue honestum non sit obiectum sensualitatis.

3 Item, Oratio, vt dicit Damasc. est ascensus intellectus ad Deum: ergo orare non conuenit sensualitati.

4 Item, Sensualitas, vt dicit Augustinus, intenditur in quinque corporis sensus: ergo non afficitur circa hoc quod non est præsens sensibus: sed mors illa tempore quo orauit, non erat præsens sensibus: ergo sensualitas non circa mortem affecta fuit: ergo non orauit,

5 Si dicas, quoniam præsciuit omnia, & ita sciuit omnia quæ ventura erant super eum: & ex illa præscientia causabatur timor & tristitia. Contra: Ab instanti conceptionis sciuit omnia quæ ventura erant super eum: ergo si hæc scientia causabat hoc quod cœpit timere & mœstus esse, ab instanti conceptionis videtur cœpisse pauere, & mœstus esse. Item, Si præsciuit, hoc non fuit secundum effectum sensualitatis, sed potius secundum rationem vnitam deitati: & cum secundum illam nunquam timuerit, videtur quòd nihil timuit, nec tristatus est, nec orauit, nec in agonia fuit.

SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd oratio fuit rationis vt est natura, & coniuncta in eadem substantia cum sensuali affectu: & hæc bene potest ordinare: & sic cessat obiectio prima. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non indecens est id quod ostendit natura: decentia autem dicit in illa diffinitione proportionatum indigentiæ petentis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa diffinitio data est de oratione per effectum, & de oratione contemplantis, & non de quacunque oratione.

AD ALIVD dicendum, quòd ex præuisione, non ex sensu causabatur tristitia: sed ex colligatione inferiorum vna cum superioribus accidit quod in ratione est scientia, quod hoc descendens & induens imagines corporales quibus determinantur, efficitur imaginatum per imaginationem, & tunc mouet ad tristitiam & timorem: & hoc nihil est inconueniens: quoniam sicut motus incipiunt à sensu & ascendunt ad intellectum, ita fit è conuerso per reflectionem intellectus ad sensum.

AD ID autem quod obiicitur, quòd ab instanti conceptionis debuit timere: dicendum quòd non sequitur: quia non est causa timoris præuisio mali, sed potius imminentia mali pœnæ. Vnde licet præuideretur prius ab ipso mors, tamen non præuidebatur vt imminens. Et per hoc patet solutio ad totum.

De eo quod Ambrosius dicit Christum dubitasse affectu humano.

CÆterum non parum nos mouent verba Ambrosij, quibus significare videtur Christum secundum humanum affectum de Patris potentia dubitasse, sic dicens in lib. de fide. De quo dubitat, de se, an de Patre? De eo vtique cui dicit, Transfer, dubitat hominis affectu. Nam Deus de Patre non dubitat, nec de morte formidat. Propheta etiam non dubitat, qui nihil *D* *Cap. 3.*

Pſ.134. Deo eſſe impoſſibile aſſerit. Omnia quæcunque voluit fecit. Num infra homines conſtitues Deum? Propheta non dubitat, & Filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat,vt homo locutus eſt. His verbis innui videtur,quòd Chriſtus non inquantum Deus vel Dei Filius,ſed inquantum homo dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi poteſt, non quia ipſe dubitauerit: ſed quia modum geſſit dubitantis,& hominibus dubitare videbatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Chriſtus dubitauit quando dixit, Si poſſibile eſt, &c.

DEinde quæritur de verbis Ambroſij, *ibi* [Cæterum non parum mouent] Dubitatio enim eſt interminatus motus rationis ſuper vtramque partem contradictionis: Chriſtus autem certus fuit de altera parte: ergo non dubitauit.

SOLVTIO. Dubitatio hic non exprimit niſi tremorem ſenſualitatis inter hoc quod ſequeretur rationem, & naturalem appetitum oppoſiti, ſcilicet quod euaderet mortem: quod nihil vituperabile ponit in Chriſto, ſed potius oſtenſionem veritatis noſtræ naturæ. Solutio.

Verba Hilarij longe diuerſam exprimentia ſententiam à præmiſſa.

ILlud etiam ignorandum non eſt quod Hilar. aſſerere videtur Chriſtum non ſibi,ſed ſuis oraſſe,cum dixit, Transfer à me calicem hunc: ſicut nec ſibi,ſed ſuis timuit. Nec eum voluiſſe vt ſibi non eſſet paſſio, ſed vt à ſuis tranſiret calix paſſionis: ita inquiens, Si paſſio honorificatura eum erat,
Ioa.13. ſicut Iuda exeunte ait,nunc honorificatus eſt filius hominis,quomodo triſtem eum metus paſſionis effecerat, niſi forte tam irrationabilis fuerit vt pati mortem timuerit, quæ patientem ſe gloriſicatura eſſet? Sed forte timuiſſe vſque eo æſtimabitur,vt transferri à ſe calicem deprecatus ſit,dicens:
Mat.14. Pater, transfer calicem hunc à me. Quomodo enim per patiendi metum transferri deprecaretur à ſe, quod per diſpenſationis ſtudium feſtinaret implere? Non enim conuenit vt pati nolit,qui pati venit: & eum pati eum velle cognoſceres,religioſius fuerat hoc confiteri, quam ad id impiæ ſtultitiæ protumpere, vt eum aſſereres ne pateretur oraſſe, quem pati velle cognoſceres. Non ergo ſibi triſtis,neque ſibi orat tranſire calicem, ſed diſcipulis,ne in eos calix paſſionis incumbat quem à ſe tranſire orat, ne in his ſcilicet maneat. Non enim rogat ne ſecum ſit, ſed vt à ſe tranſeat. Deinde ait,Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Humanæ in ſe ſolicitudinis ſignificans conſortium, ſed non diſcernens ſententiam ſibi communis cum Patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult tranſire calicem, per quem omnes diſcipuli erant tentandi: & ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius.
Luc.22. Sciens ergo hæc omnia poſt mortem ſuam deſitura,vſque ad mortem tri-
Mat.26. ſtis eſt, & ſcit hunc calicem non poſſe tranſire niſi biberit, ideo ait, Pater mi, ſi non poteſt tranſire calix iſte niſi bibam illum: fiat voluntas tua: ſciens in ſe conſummata paſſione metum calicis tranſiturum,qui niſi eum bibiſſet,tranſire non poſſet, nec finis terroris niſi conſumata paſſione, terrori ſuccederet, quia poſt mortem eius per virtutum gloriam apoſtolicæ infirmitatis ſcandalum pelleretur. Intende lector his verbis pia diligentia ne ſint tibi vaſa mortis.

ARTICVLVS IX.

Quomodo Christus sibi & suis orauit?

DEinde etiam notandum circa verba Hylarij, *ibi* [Illud etiam ignorãdum non est, &c.] Nota, quòd Hilarius optime loquitur: quia discipulis & nobis orauit tripliciter, & vno modo sibi, scilicet vt naturam discipulorum in se ostenderet: hoc enim erat ad gloriam nostram, non suam: quia nostra natura in eo est exaltata: & vt nobis, non sibi per hoc vtilis esset: qui quandoque infirmitate circundati quærimus euasionem persecutionis, & non desperamus, quia scimus fecisse caput nostrum. Tertio vt nobis ordinandi nostrum sensualem effectum ad rationem, formam & doctrinam daret: vt cum ipso diceremus, Non quod ego volo fiat, sed quod tu vis. Sic igitur nullo modo sibi, id est, ad vtilitatem sui petiit, sed nobis. Alio modo autem pro se petiit. Et sic plana sunt quæ dicuntur in litera.

DISTINCTIO XVIII.

Si Christus meruit sibi & nobis, & quid sibi & quid nobis?

DE merito etiam Christi prætermittendum non est, de quo quidam dicere solent, quod non sibi, sed membris tantum meruerit. Meruit quidem membris redemptionem à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reserationem: vt amota ignea romphæa, libere pateret introitus: sed & sibi meruit
Philip. 2 impassibilitatis & immortalitatis gloriam, sicut ait Apostolus, Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Aperte dicit Apostolus, Christum propterea exaltatum per impassibilitatis gloriam, quia est humiliatus per passionis obedientiam. Humilitas ergo passionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio, præmium
Tractatu 104. humilitatis. Vnde Augustinus exponens præmissum capitulum, ait: Vt Christus resurrectione clarificaretur, prius humiliatus est passione. Humilitas claritatis est meritum: claritas humilitatis est præmium. Sed hoc totum factum est in forma serui. In forma enim Dei semper fuit, & erit claritas. Item Ambros. idem capitulum tractans ait, Quid & quantum humilitas mereatur, hic ostenditur. His testimoniis euidens fit, quod Christus per humilitatem & obedientiam passionis meruit clarificationem corporis: nec id solum, sed etiam impassibilitatem animæ. Anima enim ipsius ante mortem erat passibilis, sicut caro mortalis: sed post mortem merito humilitatis, & anima impassibilis facta est, & caro immortalis. Vtrum autem anima sit facta impassibilis, quando caro facta est immortalis, scilicet ipso resurrectionis momento, de auctoritate nobis certum non est. Sed vel mox post carnis separationem anima impassibilitate donata est, aut in resurrectione quando caro refloruit.

A Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redemptionem quantũ ad vsũ voluntatis, prout respicit exercitium meredi.

Expositione ad illud 2. Philip. Propter quod & Deus illum superexaltauit.

DIVISIO TEXTVS.

DE merito etiam Christi prętermittendũ] Hic incipit pars illa quæ est de operibus Christi. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima agit de merito Christi generaliter: & quia præcipuum eius fuit passio, ideo primo quæritur de merito passionis. In secunda autem de opere passionis, & eorum quæ erant in passione, sicut traditio, & huiusmodi: quæ incipit circa medium distinct. 20. in illo cap. [Christus ergo sacerdos, idemque hostia & pretium nostræ reconciliationis] In tertia autem tractat quæstiones consequentes mortem Christi: sicut si homo fuerit

fuerit in triduo,& huiuſmodi: & qua ratione dicatur mortuus: & hæc incipit diſtinct. 21. *ibi* [Poſt prædicta conſiderandum eſt,vtrum in morte] Prima harum partium ſubdiuiditur in quatuor partes partes, in quarum prima Magiſter quærit de effectu meriti Chriſti in ſe.In ſecunda autem de effectu meriti ex parte noſtra: & hæc incipit in vlt.cap.iſtius diſtinctionis *ibi*[Ad quid ergo voluit pati & mori] In tertia autem determinat ex hoc,qualiter ipſe ſolus eſt redemptor & mediator *ibi* [Vnde & ipſe vere dicitur mundi redemptor] In quarta quærit,Si alius fuit modus poſſibiiis? & quare potius hoc modo quam alio modo voluit liberare? *ibi* [Si vero quæritur, Vtrum alio modo] & eſt ibi principium diſt.20. In prima parte Magiſter quærit quatuor problemata & determinat,quorum primum eſt bimembre,ſcilicet an meruerit, & quid meruit? & hoc eſt in cap.1. Secundo, Quando mereri incepit? *ibi* [Nec hoc ſolum meruit Chriſtus quando Patri obediens] Tertio, Quid ſit nominis datio, quam meruit? [Nec tantum gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis meruit] Quartum eſt, Si hoc ſine merito habere potuit? *ibi* [Si vero quæritur, Vtrum Chriſtus illam immortalitatem & impaſſibilitatem] Sententia literæ patet per ſe.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Chriſtus aliquid mereri potuit?

INcidit autem hic dubitatio, an Chriſtus aliquid mereri potuit? Videtur autem,quòd non: quod enim perfecte plenum eſt, nihil amplius ſuſcipere poteſt: ſed Chriſtus ab inſtanti conceptionis habuit ſpiritum non ad menſuram: & vidimus non tantum gratiam eius,ſed etiam gloriam quaſi vnigeniti à Patre, qui (ſicut dicit Baſilius) cum alio gloriam paternam non diuiſit: ergo nullius boni receptibilis fuit: ergo nihil meruit: quia id quod meretur aliquis, recipere debet,vel iniuſte ageretur ſecum.

2 Item,Non indigens fuit aliquo: meritum autem eſt quo indigemus vel ad vitam, vel ad beatitudinem: ergo ipſe non meruit.

3 Item,Status comprehenſionis tollit rationem meriti: ipſe autem veriſſime fuit comprehenſor: ergo non meruit.

4 Item, Quicunque meretur, in bonis animæ,ſcilicet gratiæ & gloriæ proficit:ſupra autem negatum eſt Chriſtum profeciſſe in anima diſtinct. 4. ergo Chriſtus non meruit. Item,Non venit ad hoc vt ſibi mereretur, ſed nobis, ſicut
2.Cor.8 dicit Apoſtolus, Qui propter vos egenus factus eſt,cum eſſet diues, vt vos illius inopia diuites eſſetis. Cum igitur non fecerit niſi propter quod venit,videtur quòd nihil ſibi meruit.

5 Item, Mereri eſt eius qui eſt inferior in perſona:Chriſtus autem nunquam inferior Patre fuit in perſona: ergo Chriſtus nunquam meruit. Probatio. Meritum eſt opus & actus: actus autem omnium ſunt particularium,vt dicit Philoſophus: ergo meritum reſpicit perſonam,& non naturam: ergo. Prima conſtat. Item, Mereri eſt de non ſuo per opus & obſequium facere ſuum: omnia autem erant Filij, vt ipſe dixit: Omnia mea, tua ſunt: & tua, mea ſunt: & clarificatus ſum in eis. Ergo videtur, quòd ipſe non meruit.

IN CONTRARIVM autem eſt quod dicitur in litera, multis auctoritatibus probatum. *Sed contra.*

2 Item, Chriſti opera non fuerunt minus efficacia, quam opera Sanctorum: ſed opera Sanctorum valent ſibi & aliis:ergo & opera Chriſti: non ergo meruit tantum nobis,ſed etiam ſibi.

SOLVTIO. Magiſter hic (vt videtur) ſatis bene diſtinguit, quòd mereri dicitur multis modis: vno ſcilicet abuſiue,quo aliquis dicitur mereri per opus bonum male & in malo ſtatu, hoc eſt,in ſtatu mortalis peccati factum:ſicut legitur in vita beati Ioannis eleemoſynarij, quòd quidam Petrus miles iratus pane quem proiecerat in pauperem,meruit in iudicio Domini ad quod raptus fuit, prolongationem vitæ in pœnitentiam. Alio modo iterum improprie, ſed minus improprie dicitur mereri aliquis per bona facta in mortali peccato: ille enim ex debito non poteſt mereri:ſed tamen à Magiſtris dicitur, quòd de congruo meretur gratiam: & verius diceretur, quòd mereretur eam de minus incongtuo: quia ſcilicet magis ſe diſponit per opera ad gratiam quæ facit, quam ille qui non facit. Tertio modo proprie dicitur aliquis mereri,quando aliquis actibus dignis vita æterna facit vitam æternam ſibi debitam: & ſic non meretur niſi habens gratiam gratum facientem & charitatem. Et hoc dicitur quinque modis. Vno modo proprie, ſcilicet quando cauſa meritorum cum merito alieno facit debitum: ſicut in paruulis qui non habent niſi cauſam meritorum, quæ eſt gratia,cum merito alieno, ſcilicet Chriſti: & propter hoc debetur eis vita æterna. Secundo modo propriiſſime,quando ex cauſa meriti & actu proprij meriti de non debita ſibi vita æterna facit debitam ſibi, vt quilibet iuſtificatus primo actu ſuo meretur vitam æternam. Tertio modo, quando debitum ſibi, facit pluribus rationibus debitum ſibi: & ſic meretur quilibet ſecundo, & tertio, & ſic deinceps actibus meritoriis.Quarto modo, quanto meretur augmentum gratiæ & gloriæ prius habitæ & debitæ: & hoc fit creſcente charitate. Quinto & vltimo modo quando meretur per multa opera aliquid coniunctum gratiæ,ſicut eſt acceleratio reſurrectionis, vel glorificatio nominis, & huiuſmodi: & hoc modo Chriſtus meruit ſibi quod non habuit prius: licet hominis honor deberetur ſibi etiam per naturam ſuam, tamen id quod per naturam habere debuit, fecit ſuum ratione meritorum per opera. *Solutio.*

DICENDVM igitur ad primum, quòd diues per naturam,licet omnia habuit & poſſit: potuit enim accelerare reſurrectionem, & clarificare nomen ſuum: tamen non habuit omnia in omni ratione: voluit enim Pater Chriſti eum habere hæc etiam in ratione meriti, vt ſic magis glorioſus oſtenderetur non in pluribus bonis,ſed in pluribus rationibus iuſtæ poſſeſſionis bonorum.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ipſe non indiguerit: tamen nos indiguimus,vt ſibi ſic mereretur, nobis formam dando.

AD ALIVD dicendum, quòd ſtatus comprehenſoris non abſtulit à Chriſto ſtatum viatoris: & ideo competebat ei mereri: ſed ſi fuiſſet comprehenſor tantum,tunc procederet obiectio.

AD

Ad alivd dicendum, quòd profectus iste non est contrarius perfectioni: quia non ponitur in numero bonorum animæ secundum scientiam, vel gratiam, vel gloriam: sed potius in bonis corporis, vt acceleratio resurrectionis, & manifestatio nominis, quæ ponitur in aliis cognitionem ipsius accipientibus: & ponitur in rationibus habendi, & non habitis in anima, sed in corpore, vel in aliis, vt dictum est.

Ad alivd dicendum, quòd licet actus singularium sint, & personarum si agentia sint rationalis naturæ: non tamen semper referuntur ad ipsa agentia, secundum quod sunt distinctæ personæ, sed etiam quandoque gratia naturæ: vt intelligere actus hominis est, & tamen refertur ad hominem gratia animæ. Ita possumus dicere, quòd mereri est actus Christi qui est persona æqualis, sed secundum naturam in qua est inferior: & hoc bene conuenit Christo, quia ipse agit secundum proprietatem vtriusque naturæ.

ARTICVLVS II.

An Christus meruit sibi impassibilitatis & immortalitatis gloriam?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in litera *ibi* [Sed etiam sibi meruit impassibilitatis & immortalitatis gloriam, &c.] Videtur enim hoc impossibile esse: quia si meruit aliqua potentia meruit: sed hoc non est nisi liberi arbitrij. Sed probatur, quòd hoc impossibile fuit, quod per suum liberum arbitrium meruit: liberum enim arbitrium confirmatum, non est in statu merendi.

2 Item, Nulla potentia determinata ad vnum, laudem habet in actu ipsius. Hæc probatur in omnibus potentiis naturalibus. Sed liberum arbitrium Christi determinatum fuit ad vnum. Ergo non habuit laudem in illo. Nihil autem meritorium nisi laudabile. Ergo Christus non potuit mereri suo libero arbitrio.

3 Item, Liberum arbitrium Christi non aliter tunc se habuit quam modo: ergo si modo non meretur, nec etiam tunc merebatur.

4 Item, Laudatur vir sanctus, quod potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit: ergo si hoc est de substantia meriti, si Christus nunquam transgressus fuerit, nec transgredi potuerit, nunquam meruit.

Sed contra. Sed contra: Liberum arbitrium nostrum non habuit potentiam merendi ex hoc quod potest facere malum, quia hoc est defectus, vt supra probatum est, sed potius ex hoc quod cum gratia sponte facit bonum. Cum igitur Christus sine comparatione liberius fecit iustitiam quam nos, potest ipse plus meruisse quam nos.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd ipse habuit liberum arbitrium quod mereri potuit.

Ad primvm dicendum, quòd tripliciter potest dici liberum arbitrium confirmatum. Vno modo in fine secundum genus, hoc est, in bono, non tamen hoc vel illo bono: & hæc confirmatio non tollit nisi defectum illum in quo flexibile est in malum: potest tamen adhuc in quodlibet bonum. Alia est confirmatio liberi arbitrij in eo quod est simpliciter vltimum, & confirmatur in illo per adhæsionem, sicut confirmati in patria: & hæc non tollit voluntatem faciendi quod vult, sed ponit necessitatem non coactionis in eo, sed immutabilitatis in fine illo: & cum ille præmium sit, collocatur immutabiliter in præmio: & ideo iam tollit rationem meriti, quia meritum quærit amplius, & sic adhærens non potest cogitare amplius quod haberet, præter id quod habet. Hæc fuit quidem in Christo, sed non abstulit ei rationem merendi: quia cum illa adhæsione etiam viator fuit: & hoc accidit in Christo propter duplicem coniunctionem suæ animæ, scilicet ad carnem, & ad deitatem: coniunctio enim ad sensus animalis carnis quæ præcedit id quod spirituale est, fecit viam & viatorem: coniunctio ad id quod spirituale est, quod nihil habet post se quod inquiratur, fecit comprehensorem. Tertia est confirmatio potentiæ ad actum hunc per necessitatem naturæ, ita quòd oportet hunc operari, & non posset non operari hunc, nec posset alium operari: & hæc confirmatio tollit naturam totam liberi arbitrij: quia omnis potentia rationalis est ad opposita: & nullus in patria est confirmatus, ita quod ipsum semper oporteat idem numero velle, & non posset hoc non velle: & huius oppositum ponitur per naturam liberi arbitrij in omnibus, scilicet posse hoc, & posse cessare ab hoc, & posse aliud ab hoc. Et ideo patet ex hoc quod non est diffinitio libertatis arbitrij, posse velle bonum, vel malum: sed potius accidit ei posse velle malum ex defectu: sed libertas eius consistit in hoc quod possit velle hoc, & non velle hoc, & posse velle diuersum ab hoc. In hoc enim cognoscitur liberum, quod non agit per necessitatem naturæ, & hoc modo flexibile habuit Christus liberum arbitrium, & hoc sufficit merito cum statu viatoris: & ideo non procedit obiectio prima.

Ad alivd dicendum, quòd potentia determinata ad vnum numero per necessitatem naturæ, non habet laudem: iam autem ostensum est, quòd hoc non conuenit alicui libero arbitrio nec confirmato, neque non confirmato.

Ad alivd dicendum, quòd prima est falsa: aliter enim se habuit tunc, quia tunc fuit in statu viatoris: modo autem non est status viatoris cum libertate, quæ facit meritum secundum statum merendi.

Ad alivd dicendum, quòd hoc de laude viri iusti non est per se, sed prout est indicatiuum libertatis per se: qui enim potest bonum & malum, potest facere quod vult, sed non conuertitur: & quia illud est per accidens, non facit statum merendi nisi per accidens: & hoc etiam supra determinatum est distin. 12. vbi quæritur, Vtrum Christus peccare potuit?

ARTICVLVS III.

Vtrum humilitas passionis Christi fuit meritum exaltationis?

Deinde quæritur de hoc quod ibi dicit [Humilitas ergo passionis meritum fuit exaltationis] Videtur enim, quòd humilitate passionis non meruit aliquid Christus. Passio enim (vt dicit Philosophus) est illatio effectusque actionis: ergo est ab alio: quicquid autem ab

alio est secundum quod ab alio est,non est meritorium : ergo nullo passio est meritoria : ergo nec passio Christi.

2 Item, Nihil est meritorium,nisi actus elicitus ab aliqua virtute : sed virtus non est in corpore, sed in anima : ergo quod tantum est in corpore & non in anima, non habet rationem meriti : passio autem tota fuit in corpore, non in anima : ergo non fuit meritoria.

3 Item,Nihil est meritorium nisi id quod est voluntarium : passio autem nulla est voluntaria: ergo non est meritoria. Prima patet per se : quia dicit Augustinus. Nemo inuitus bene facit, etsi bonum est quod facit. Secunda patet per diffinitionem voluntarij quam ponit Philosophus & sanctus, quòd voluntarium est,cuius principium est in nobis, vel in eo qui agit : passionis autem principium semper est in alio.

4 Si dicas,quòd aliter est in Christo,& aliter est in aliis : quia Christus fuit Deus, & ideo illi nihil in eo potuerunt facere nisi quod ipse voluit,& ideo quod illi fecerunt sibi, facit voluntarium.Contra : Versus proponitur ab omnibus,

Actio displicuit, passio grata fuit.

Præterea, Infra probabitur, quod hoc non est verum : quia secundum hoc illi non peccassent, si actus illorum gratus & voluntarius fuisset : quia secundum hoc fuisset bonum, cum Christus nihil voluerit nisi bonum.

Solutio. Solvtio.Dicendum, quòd Christus meruit passione sua : & maximum meritum consistit in passione Christi, & passionibus aliorum sanctorum. Et est ad omnia solutio vna, quòd licet sit illata,tamen susceptio & sustinentia passionis est voluntaria,gratia boni pro quo est passio: & ideo præcipua virtutum quæ est fortitudo,consistit in passionibus illatis.

Ad alivd dicendum, quòd materialiter passio est in corpore : sed sustinentia æquanimis est in anima,& illa est quæ facit virtutem.

Ad alivd patet solutio per ante dicta.

Ad id quod vlterius obiicitur contra solutionem aliquorum, bene concedo, quòd si quæratur, Qualiter hoc esse potuit, quòd passio est effectus actionis, & non posset esse sine actione, tamen voluntas sit de vno,& non sit de alio? Ista quæstio debilis est:quia voluntas separat ea quæ secundum naturam coniuncta sunt, sicut & alij actus animæ : sicut volo esse albus, & non volo esse monachus, & volo superuestiri à gloria vt absorbeatur id quod mortale est à vita, & non volo mori : & vt breuiter dicam voluntas etiam impossibilium est,vt dicit Philosophus. Per hoc patet igitur solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An humilitas Christi sit claritatis meritum?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Humilitas claritatis est meritum,claritas humilitatis est præmium, &c. Ex hoc enim videtur, quòd vt habitu meruit per humilitatem. Hoc etiam videtur alia ratione ad Philip.2. Humiliauit semetipsum, factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Et sequitur, Propter quod & Deus illum exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen.

2 Item,Si exaltatio est premium Christi,cum hæc proprie debetur humilitati, quia qui se humiliat, exaltabitur : tunc humilitas proprie videretur esse meritum eius.

Sed contra : Omne meritum est in charitate : ergo si meruit,in charitate meruit.

Sed videtvr iterum, quòd non meruit Christus aliqua suarum virtutum sic, Ille enim qui meretur virtutibus, virtutes eius ad aliquid melius possunt transferri,quam ipsæ sint :virtutes autem Christi crescere non potuerunt,cum essent infinitæ : ergo videtur, quòd virtutibus suis mereri non poterat. Item, Charitas quæ est in merente proficit continuo per meritum, quia aliter incongrue ageretur secum : sed charitas Christi proficere non poterat : ergo charitas Christi mereri non poterat.

Solvtio. Dicendum, quòd Christus omni virtute sua meruit,humilitate,obedientia, charitate, & sic de aliis, & meruit & sibi & nobis. Et dicunt quidam, quòd etiam meruit præmium substantiale humanitatis in dotibus animæ & dotibus corporis : licet enim prius habuerit, dicunt quòd hoc non repugnat : sicut Angelus beatitudinem à Deo, & modo meretur eam quam accepit : sicut etiam apud homines videmus, quòd quandoque confertur merces fideli operario, quam postea debet deseruire & mereri : & hæc sententia non videtur mihi improbabilis. Si tamen voluerimus sequi communem viam, quæ non habet calumniam : tunc dicemus, quòd sibi meruit multis rationibus, faciendo suum quod paucioribus ante suum fuit : & meruit etiam in corpore ea quæ in corpore non habuit,& meruit apud homines habere quod apud homines non habuit, vt accelerationem resurrectionis, & dotes corporis in corpore, & manifestationem nominis apud homines.

Ad primvm ergo bene concedo,quòd humilitati respondet exaltatio vt proprium præmium : sed hæc exaltatio est in corpore, & apud homines : quia in se & in anima ante altus fuit, nisi hoc modo quo pluribus actibus exaltationem animæ sibi debitam.

Ad alivd dicendum, quòd meritum consistit in charitate sicut in radice : non tamen ita consistit,quòd ipsa sola mereatur,sed potius quælibet virtus, sed potius vim meriti trahendo à quantitate delectionis : sicut est in naturis, vbi sol mouet ad omnium generabilium pullulationem & maturationem, & non excluditur motor specialis illius & istius : & illud quod generatur, in forma & ratione magis sequitur motorem specialem suum quam generalem. Item,Charitas calore suo inflammans totum affectum, omnibus dat vim merendi : sed tamen meritum est speciale apud virtutes speciales,& huic respondet præmium secundum rationem,vt humilitati exaltatio,obedientiæ libertas,& fidei visio,& spei comprehensio,& huiusmodi.

Ad id quod vlterius quæritur, iam solutum est per id quod dictum est in principio solutionis : quia mereri non vno modo dicitur, sed multis.

ARTI

ARTICVLVS V.

An anima separata à corpore, statim sit facta impassibilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vtrum anima sit facta impassibilis] Hic tangit Magister vnum eorum quæ meruit, scilicet immortalitatem & impassibilitatem. Cum autem impassibilitas sit animæ & corporis, videtur quòd non accidit animæ nisi gratia corporis: ergo separatione facta à corpore, videbitur statim impassibilis facta anima.

2 Item, Anima de se non habet contrarium: si ergo passio est sensus contrarij agentis contra naturam, de se non habet passibilitatem, nisi forte ex peccato vel corpore: ergo separatione facta à corpore, nisi subiaceat peccato, passibilitatem non habet: ergo est impassibilis.

3 Item, Omne quod habet passibilitatem per accidens tantum, non erit passibile nisi coniuncto illi accidenti: sed hoc accidens est incorporatio: ergo erit passibilis incorporata, secluso peccato quod facit eam passibilem: ergo mox separata à corpore Christi anima, & animæ Sanctorum sunt impassibiles.

Sed contra. SED CONTRA: Ponamus, quòd iterum incorporentur corpori animalis: aut patientur, aut non. Si sic: tunc non fuerunt factæ impassibiles per absolutionem à corpore, quia impassibile pati non potest. Si autem non patiuntur: ergo non erunt vnitæ, quia anima vnita corpori, compatitur necessario, cum doleat de separantibus, vt habitum est in præcedenti distinctione.

Solutio. SOLVTIO. Illa sententia quæ ponit animas nostras impassibiles post separationem, videtur mihi probabilior, sicut probant primo inductæ rationes.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dici potest quòd animæ separantur à corporibus dupliciter, scilicet sicut finem accipientes vitæ & temporis sibi attributi à præfinitione Dei, sicut dicitur, Posuisti terminos qui præteriri non poterunt: & illæ si ponantur iterum in corpore, meo iudicio pati non poterunt, nisi Deus qui omnia potest, iterum primum affectum carnis in eis faciat. Quædam autem separantur, non vt terminum vitæ habeant, sed vt gloria Dei in eis per miraculum futurum manifestetur, sicut dicit Christus de Lazaro, Lazarus amicus noster dormit: eamus vt de somno excitemus eum. Et de cæco nato dixit, Neque is peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur: sed vt manifestentur opera Dei in illo. Et illæ non sunt separatæ nisi secundum quid, & ideo impassibiles non efficiuntur.

Quod à conceptu meruit sibi Christus hoc quod per passionem.

B

NEc solum hoc meruit Christus, quando Patri obediens crucem subiit, sed etiam ab ipsa conceptione ex quo homo factus est, per charitatem & iustitiam & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit secundum hominem conditus, sibi tantum meruit, quantum post per martyrij tolerantiam. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit, quod in eis proficere non potuit: & ideo melior ipsius anima fieri non potuit, quam ab initio suæ conditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Gregorius ait, Non habuit omnino Christus iuxta animæ meritum, quo potuisset proficere: in membris autem quæ nos sumus, quotidie proficit. Non ergo plus meruit sibi per crucis patibulum, quam à conceptione meruit per gratiam virtutum. Non ergo profecit secundum animæ meritum, quantum ad virtutem meriti: profecit tamen, quantum ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in passione, quam in conceptione: sed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quam ante fuerant pauciora. Meruit ergo à conceptione non modo gloriam impassibilitatis & immortalitatis corporis, sed etiam impassibilitatem animæ: Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectam, quam non tunc primo habuit, nec maiorem cum pati cœpit & mori. Obediens enim, perfectus, & bonus extitit secundum hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in se post mortem, quod non habuit ante. Num ergo beatior vel melior fuit quam ante? Absit quod melior fuerit: quia nec sanctior, nec gratia cumulatior: nec etiam beatior fuit in Dei contemplatione, in quo præcipue beatitudo consistit. Potest tamen dici in hoc beatior

Super cap. 2. 3. Exodi.

fuisse;

fuisse, quia ab omni miseria immunis. Ex quo nequit inferri simpliciter, quòd beatior fuerit.

ARTICVLVS VI.

An Christus meruit in primo instanti suæ conceptionis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nec solum hoc meruit Christus, quando Patri, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia prius est esse, quam agere. In instanti autem conceptionis primum accepit esse: ergo in illo non potuit mereri.

2 Item, Sancti Patres & alij dicunt, quòd nullus potest regenerari nisi prius sit natus: ergo multo minus mereri, cum importat renatum esse, & postea agere secundum gratiam acceptam in regeneratione: ergo videtur, quòd in Christo prius oportuit nasci ad minus in vtero, antequam mereretur: ergo non meruit in instanti conceptionis.

3 Item, In angelo malo prius oportuit ponere esse per naturam, quam auerti per malitiam: ergo ab oppositis, in quocunque bono prius oportuit esse per naturam, quam conuerti ad Deum per gratiam: cum ad hoc multo plura exigantur, quam ad auerti: quia auerti potest aliquis per se, & conuerti non potest nisi per gratiam. Si forte dicas, quòd aliter est de Christo, & aliter de aliis: quia Christus fuit persona ante conceptum & in conceptu, & ideo mereri potuit: hoc nihil est: quia tunc mereri esset personæ vt personæ, & hoc falsum est, cum mereri sit liberi arbitrij inferioris: ergo non videtur esse vnum instans liberi arbitrij, & actus eius in merito.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd circa illud sunt duæ opiniones, quarum ila videtur mihi probabilior, quæ concedit rationes inductas, & dicit quòd Christus non meruit ab instanti conceptionis, sed post instans illud continuo meruit: sicut etiam exponitur illud Ioan. 8. Ille homicida fuit ab initio, id est, post initium. Alij dicunt, quòd meruit in instanti conceptionis, & soluunt rationes inductas: quia illud instans est medietas quædam præteriti, & futuri: & secundum quod est finis præteriti, sic in eo accepit Christus esse: & secundum quod est principium futuri, sic meruit in eodem: vnde in eodem instanti incepit esse, & egit opus meriti, non tamen secundum eandem rationem instantis. Et per hoc patet solutio ad totum, præterquam ad id quod obiectum est de angelo malo: quia ille etiam, vt puto, spatio diuisibili stetit in veritate, & postea cecidit: non autem sic est de Christo.

ARTICVLVS VII.

An Christus habuit iuxta animæ meritum quo proficere potuit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non habuit omnino Christus iuxta animæ meritum, quo potuit proficere] Hoc enim falsum videtur: cum supra sit habitū, quòd mereri dicitur multis modis, & pluribus modis potest aliquis mereri id quod iam habet: ergo Christus.

ITEM si quæratur, Quid dicatur substantiale præmium? si hoc dicatur visio Dei quæ est tota merces, illam Christus multis modis habuit ab instanti conceptionis: sed nihil prohibet quin potuerit facere, quòd aliqua ratione fuerit sibi debita, quam prius fuerat. *Quæstio.*

ITEM quæritur, Quid dicatur animæ meritum? Si hoc est meritum quo mereri potuit aliquod præmium in anima, videtur falsum: quia animæ meruit impassibilitatem quam prius non habuit: ergo habuit vnde proficere potuit iuxta animæ meritum. Item, Actio Christi non fuit minus grata actione aliorum Sanctorum: sed nulla actio aliorum Sanctorum est, quæ non sit meritoria vitæ æternæ, quod est animæ meritum & præmium: ergo Christus meruit sibi præmium animæ, vt videtur. *Quæstio.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister non intelligit, quòd Christus mereri non potuerit substantiale præmium aliqua ratione: sed intentio sua est dicere, quòd per meritum illud nihil adiiciebatur ei secundum animam, quod prius non habuisset, nec aliquid plenius accepit per meritum, quam prius habuit. *Solutio.*

AD HOC autem quod obiicitur de impassibilitate, dicendum quòd passibilitas animæ attribuitur ei per accidens, inquantum est in corpore vel in peccato, vt prius habitum est: & ideo penes impassibilitatem non consistit dos animæ, nec præmium substantiale.

ARTICVLVS VIII.

An impassibilitas & immortalitas sunt animæ vel corporis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Meruit ergo à conceptione non modo gloriam impassibilitatis & immortalitatis corporis, sed etiam animæ] Potest enim esse dubium, Cuius proprie sit immortalitas & impassibilitas? Videtur esse animæ: quia eius est vita per se. Cum igitur opposita vt priuatio & habitus habent fieri circa idem, videtur quod eiusdem sit mortalitas & immortalitas. Et eodem modo obiicitur de passibilitate: non enim quæritur hic de omni passibilitate, sed de ea solum quæ consistit in dolore: & cum dolor sit sensus contrarij, & cum sensus per se referatur ad animam, videtur etiam quod passibilitas proprie sit animæ.

PRÆTEREA quæritur, Qualiter ista cadunt sub merito? Videtur enim, quòd directe: quia immortalitas est dos corporis: dotes autem directe cadunt sub merito: ergo videtur, quòd illa directe cadunt sub merito. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd impassibilitas & immortalitas proprie sunt coniuncti, & non solum corporis. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd est vita vt causa vitæ, hæc autem est anima: & vita vt habitus vitæ, & hæc est coniuncti, & adhæret corpori vt habitus.

AD ALIVD dicendum, quòd passibilitas conuenit

uenit animæ per accidens vt prius est habitum: sed si conueniret per se, tunc procederet obiectio.

Ad quæstiunculam. AD ALIVD dicendum, quòd dotes corporis non cadunt adeo directe sub merito, sicut dotes animæ: quia dotes corporis causantur ex anima: gloria enim Dei influitur animæ, & redundat in corpore in dotibus corporis: & ideo non ita directe cadunt sub merito, sicut dotes animæ. Vnde Christus meruit hæc ex congruo & condigno, sed ex condigno sunt quasi adiecta præmio substantiali: ex congruo autem ei qui in corpore duros dolores pertulit, debetur immortalitas & impassibilitas.

De eo quod scriptum est, Donauit illi nomen quod est super omne nomen.

NEc tantum gloriam impassibilitatis & immortalitatis meruit, sed etiam donari sibi nomen quod est super omne nomen, scilicet honorificentiam, quòd vocatur Deus: hoc tamen nomen ante mortem habuit. Habuit enim hoc nomen Dei Filius, inquantum Deus est ab æterno per naturam: inquantum vero homo factus est, habuit ex tempore per gratiam. Veruntamen Augustinus dicit homini donatum esse illud nomen, non Deo: quia illud nomen habuit, cum in forma Dei tantum erat. Sed cum dicitur, Propter quod illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, satis apparet propter quid exaltauerit, id est, propter obedientiam, & in qua forma exaltatus sit. In qua enim forma crucifixus est, in ea exaltatus est, & in ea donatum est ei nomen, vt cum ipsa forma serui nominetur vnigenitus Filius Dei, hoc illi donatum est vt homini, quod iam habebat idem ipse Deus. Hoc ergo per gratiam accepit, vt ipse ens homo vel subsistens in forma serui, id est, in anima & carne, nominetur & sit Deus. Sed nunquid hoc tunc meruit? supra enim dictum est, quia hoc tantum bonum homo ille non meruit. Quomodo ergo hic dicitur, Propter obedientiam donatum est ei hoc nomen? Secundum tropum illum in Scriptura creberrimum hoc capiendum est, quo dicitur res fieri quando innotescit. Post resurrectionem vero, quod ante erat, in euidenti positum est, vt scirent homines & dæmones. Manifestationem ergo illius nominis donauit ei Deus post resurrectionem: sed illam meruit per obedientiam passionis, qui eo quod obediuit patiendo, exaltatus est resurgendo: & per hoc manifestatum est nomen. Hoc eodem tropo vsus est etiam Dominus post resurrectionem dicens, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: non quòd tunc primo acceperit: sed quam ante habebat, tunc manifestata est potestas. Cæterum Ambros. dicit nomen illud donatum esse Deo, non homini: & videtur secundum verborum superficiem, oppositus August. sed intelligentia non obuiat, licet diuersum sapiat. Nam Ambros. de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter Pater generando dedit Filio nomen quod est super omne nomen, scilicet esse Deum per naturam: quia genuit ab æterno Filium plenum & sibi æqualem Deum. Quod tamen nomen Apostolus propter passionis obedientiam Christo donatum dicit. Sed præmisso locutionis modo accipiendum est.

C

Lib. contra Maximinum. Vide in glossa ordinaria, ad illud Phil. 2. *Quod nomen illi datum est homini, & non Deo.*

Matth.

ARTICVLVS IX.

An Christus meruit donari sibi nomen quod est super omne nomen?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed oportet donari sibi nomen quod est super omne nomen] Hoc enim nomen ab æterno habuit: ergo hoc tunc sibi datum non fuit. Si dicis, quòd manifestationem nominis non habuit, sed rem: sed ipsa manifestatio data est ei per meritum. Contra: Matth. 8. super illud, Quid nobis, & tibi Iesu. Gloss. Tantum innotuit, quantum oportuit: sed non sicut Angelis vitâ & lux, sed

ſed eis terrendis per quædam diuinitatis effecta. Ergo dæmones cognouerunt eum etiam ante paſſionem eſſe Filium Dei. Item, Lucæ 4. Scio, quòd ſis ſanctus Dei,&c. Gloſſ. ibidem, In terra videntes Filium Dei,continuo ſe iudicandos putabant. Item,In lege promiſſus erat Filius Dei & Deus : ergo cum tempus & opera atteſtarentur, videtur quòd Deus cognoſcebatur ab eis. Si dicatur,quòd in lege non vocatur Deus, hoc plane falſum eſt. Iſa. 9. Vocabitur autem admirabilis, Deus,fortis. Item,Communiter dicitur,quòd ſapientiores ſciuerunt,quòd eſſet venturus in mundum ad redemptionem. Item, Etiam pueri clamabant hoc per plateas, Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Ergo videtur, quòd hoc nomen manifeſtum erat etiam ante paſſionem.

Sed contra. SED CONTRA: 1.Corinth.2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Et exponitur ibi de dæmonibus & principibus Iudæorum. De dæmonibus: quia nunquam crucifigi perſuaſiſſent,eo quod ſcirent ſe ſic amiſſuros poteſtatem. De principibus autem: quia non feciſſent tradendo eum Gentibus. Item, Anſelmus in lib.Cur Deus homo,dicit quòd tantum ſcelus ſicut eſt occiſio Dei, nunquam per pœnitentiam expiari poſſet, niſi ignorantia excuſaſſet.

Sed contra hoc iterum eſſe videtur ex altera parte, quòd omnis ignorantia particularis ſiue facti excuſet à toto:& de Chriſto non potuit eſſe niſi particularis ignorantia & facti : ergo videtur excuſare à toto, quod falſum eſt : ergo non ignorauerunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nomen quod eſt ſuper omne nomen, eſt quod vere ſit Deus & vocetur ab omni lingua cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et bene concedo, quòd hoc nomen ei ab æterno Pater generando dedit, ſicut dicit Ambroſius : ſed tamen vt paſſus & incarnatus Deus vocetur & innoteſcat : hoc dedit ei Pater per meritum paſſionis. Iuſtum enim fuit vt qui propter peccatum & nos, intantum diuinitatis ſuæ notitiam occultauerat, vt omnes relicto eo ab eo fugerent,per paſſionem mortis gloria & honore ſic coronaretur, vt omnis lingua Deum eum eſſe confiteretur.

AD OMNIA autem obiecta eſt ſolutio vna, quòd eſt ſcientia per coniecturas, & hanc habuerunt de eo quòd eſſet Filius Dei,& dæmones & homines. Eſt etiam ſcientia per certitudinem, & hanc non habebant : quia etſi viderunt facta & alia teſtificantia, iterum in dubium venit eis propter infirmitatis indicia quæ apparebant in ipſo : & de ſcientia coniecturali procedunt primæ rationes. De ignorantia autem certitudinis procedunt rationes ſecundæ. Sed poſt reſurrectionem cum amplius non erat in eo indicium infirmitatis, tunc congruebat nomen manifeſtari.

AD ID quod vltimo obiicitur de excuſatione ignorantiæ, dicendum quòd non in toto excuſauit : quia credulitas etiam per coniecturas admixta fuit : ſed ſi fuiſſet omnino ignorantia, tunc excuſaſſet.

ARTICVLVS X.

An Chriſtus in eadem forma qua crucifixus eſt, ſit exaltatus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In qua enim forma crucifixus eſt, in ea exaltatus eſt] Videtur, quòd humanitati non debeatur exaltatio : quia exaltatio eſt ad ſedem Dei ad æqualitatem Patris : hæc autem non competit formæ ſecundum quam minor eſt Patre : & hæc eſt humanitas : ergo humanitati non debetur exaltatio.

2 Item, Illi debetur exaltatio, cui flectitur omne genu cæleſtium, terreſtrium, & infernorum : ſed hoc eſt deitas: ergo exaltatio illa de de qua loquitur Apoſtolus,eſt deitatis.

3 Item, In verbis Apoſtoli iſta ſe conſequuntur,exaltauit illum,& dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur,& omnis lingua confiteatur ei: ergo videtur, quòd ad idem in Chriſto referantur : nomen autem refertur ad deitatem : ergo & exaltatio.

Sed contra. SED CONTRA : Humilitati debetur exaltatio : deitas autem humiliari non poteſt : ergo non exaltabitur.

2 Præterea, In litera dicitur oppoſitum in verbis Sanctorum,vt patet inſpicienti.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd exaltatio debetur perſonæ in natura humana, & etiam naturæ humanæ:ſed perſonæ in natura humana debetur ad ſedem Patris ad æqualitatem,quã licet ab æterno habuit,non tamen habuit in natura inferiori exiſtens: naturæ autem debetur ad potiora Patris bona. Et per hoc patet ſolutio ad primum, & ad ſecundum.

AD TERTIVM dicendum, quòd non oportet,quòd ideo referantur ad idem,quia Apoſtolus illa quatuor coniungit : ſed referuntur ad eundem in perſona, gratia diuerſorum quæ ſunt in ipſo.

Quæſt. ET SI quæritur,Gratia quorum hæc quatuor ei attribuuntur? *Solutio.* Dico,quòd perſona eſt in Chriſto,&vtraque natura,& opus redemptionis,& effectus. Et perſonæ quidem omnia debentur, tamen gratia naturæ humanæ, in qua & cuius acceptione exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, debetur ei per oppoſitum exaltatio. Gratia autem naturæ diuinæ debetur ei nomen quod eſt ſuper omne nomen : ſed gratia redemptionis qua ipſe iudicatus & blaſphematus eſt & deriſus, debetur ei per oppoſitum præconium omnis linguæ, vt omnis lingua confiteatur quia Dominus. Sed gratia effectus liberationis eorum qui ſunt in terra & in limbo, & reſtaurationis ruinæ cæleſtis,in gratiarum actionem debetur ei, vt in nomine eius omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum : cæleſtium, quia ruinam reſtaurauit: terreſtrium,quia redemit à reatu originalis : infernorum, quia inde eos qui ibi erant extraxit.

Quæſt. SI FORTE aliquis quærat, Cum hoc nomen quod debetur ei ex gratia diuinitatis ſit Deus & manifeſtatio deitatis ſuæ, quare dicat Apoſtolus, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur? *Solutio.* Dicendum, quòd Ieſus Chriſtus ſunt nomina exprimentia

mentia personam incarnatam : & ideo non sunt super omne nomen, sed nobis sunt veneranda per genuflexionem : quia ostendunt nobis naturam in qua factum est opus redemptionis pro nobis. Et Iesus quidem nominat personam secundum comparationem in carnem : quia Iesus dicitur saluator, & saluare conuenit Christo per diuinam naturam : vnde Angelus dixit, Vocabis nomen eius, Iesus : ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quod licet secundum habitum ei ab æterno conueniat: tamen secundum actum saluandi, non conuenit ei, nisi in natura humana assumpta. Christus autem dicitur vnctus, quod sonat passiue vnctionem : & ideo nominat humanã naturam sociatam in diuinam : quia humanæ est vngi, & illius est vngere.

Si Christus sine omni merito illam habere potuit.

SI vero quæritur, Vtrum Christus illam immortalitatis & impassibilitatis gloriam, & nominis Dei manifestationem, sine omni merito habere potuerit ? sane dici potest quia humanam naturam ita glorioſam susc ipere potuit, sicut in resurrectione extitit. Nomenque suum etiam aliter hominibus manifestare potuit, sed homo passibilis esse non potuit sicut fuit, & ad illam gloriam sine merito peruenire. Potuit quidem peruenire ad illam sine merito passionis, quia potuit consumpta mortalitate immortalitatis gloria vestiri : sed non sine merito iustitiæ & charitatis, aliarumque virtutum. Non enim Christus homo esse potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtutes ei inesse potuerunt cilicio mortalitatis induto, quin per eas mereretur. Habens ergo has virtutes secundum hominem passibilem ac mortalem, non potuit non mereri gloriam immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, sine merito gloriam impassibilitatis & immortalitatis ac manifestationem Dei nominis consequi. Potuit tamen hoc assequi sine merito passionis : quia per passionem nil sibi meruit, quod non ante per virtutes meruerit. D

ARTICVLVS XI.

An Christus sine merito gloriam immortalitatis habere debuit ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si vero quæritur, Vtrum Christus illam immortalitatis gloriam, &c.] Videtur enim, quòd sine merito habere debuit : quia quod conceditur minus grato, conceditur multo magis Filio vnigenito : sed paruulis minus gratis conceditur huiusmodi immortalitas : ergo sine merito magis debet concedi magis grato Filio Dei.

Item, Alia est conditio serui, & alia est cõditio filij : filius enim natus est in hæreditatem patris, seruus autem non participat de bonis patris, nisi merendo per obsequium : ergo cum Christus fuerit & sit vnigenitus Patris, pro nullo suo actu exhæredandus, videtur esse natus ad perceptionem immortalitatis : & ideo non debuit venire ad ipsam per meritum.

Item, Ipse est secundũ hoc is qui meretur, & is qui remunerat: quod nõ cõuenit, quia nullus meretur apud seipsum, nec remunerat apud seipsum.

Sed contra. SED CONTRA : Omne melius reponendum est in filio. Cum igitur melius & iucundius & magis proprium habeatur, quod aliqua ratione propter nostrum debetur nobis, quam id quod quasi datur pœnitentibus : ergo dandus ille modus : habere autem per meritum est habere tanquam id in quo ius habemus per nostrum : ergo mereri debuit.

Item nullus actuũ Christi potuit esse vacuus à gratitudine Patris : ergo nec euacuatur à merito, quia omnis gratus Deo actus, remuneratur à Deo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Christus meruit : & hoc nobilitatis suæ fuit, vt probant vltimæ rationes.

AD PRIMVM dicendum, quòd paruuli sicut habent peccatum alienum, ita sufficit eis meritum alienum, quod est meritum Christi & matris Ecclesiæ, sicut dicit Augustinus.

AD ALIVD dicendum, quòd filius meretur apud patrem, & seruus apud dominum, alia & alia ratione. Seruus enim de non debito sibi per naturam, faciendo debitum propter obsequium : filius de debito sibi per naturam, faciendo alia & alia ratione debitum, vt iucundior sit possessio.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio nihil concludit inconueniens : quia in Christo sunt duæ naturæ : & ideo ipse in natura diuina est remunerans se in natura humana merentem. Sic autem non est in aliis : & ideo illi vel tantum merentur, vel tantum remunerantur.

De cauſa mortis & paſſionis Chriſti.

AD quid ergo voluit pati & mori, ſi ei virtutes ad merendum illa ſufficiebant? Pro te,non pro ſe. Quomodo pro me? Vt ipſius paſſio & mors tibi eſſet forma & cauſa: forma virtutis,& humilitatis: cauſa gloriæ, & libertatis. Forma Deo vſque ad mortem obediendi: & cauſa tuæ liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac paſſionis tolerantiam, quod per præcedentia non meruerat, ſcilicet aditum paradiſi, & redemptionem à peccato, à pœna, à diabolo: & per mortem eius hæc nos adepti ſumus,ſcilicet redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipſe enim moriendo factus eſt hoſtia noſtræ liberationis. Sed quomodo per mortem nos à diabolo & à peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat Deus in myſterio,vt ait Ambroſius,propter primum peccatum non intromitti hominem in paradiſum, id eſt, ad Dei contemplationem non admitti, niſi in vno homine tanta exiſteret humilitas, quæ omnibus ſuis proficere poſſet: ſicut in primo homine tanta fuit ſuperbia, quæ omnibus ſuis nocuit. Non eſt autem inuentus inter homines aliquis quo id
Apoc.5 poſſet impleri, niſi leo de tribu Iuda, qui aperuit librum, & ſoluit ſignacula,implendo in ſe omnem iuſtitiam,id eſt,conſummatiſſimam humilitatem,qua maior eſſe non poteſt. Nam omnes alij homines debitores erant, & vix vnicuique ſua virtus ſufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hoſtiam poterat offerre ſufficientem reconciliationi noſtræ. Sed Chriſtus homo ſufficiens & perfecta fuit hoſtia: qui multo amplius eſt humiliatus, amaritudinem mortis guſtando, quam ille Adam ſuperbiit,per eſum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius ſuperbia omnium extitit ruina,ipſum de paradiſo mittens foras,aliiſque occludens ianuam: multo magis Chriſti humilitas,qua mortem guſtauit, ingreſſum regni cæleſtis omnibus ſuis impleto Dei decreto aperire valuit, atque decreti delere
In gloſſa ordinaria ſuper 9. cap. ep. ad Hebræos. chirographum. Vt enim ait Ambroſius, Tantum fuit peccatum noſtrum, vt ſaluari non poſſemus, niſi vnigenitus Dei Filius pro nobis moreretur, debitoribus mortis: & ſic dignos nos fecit teſtamenti, & promiſſæ hæreditatis. Quod non ita eſt intelligendum, quaſi non alio modo ſaluare nos potuerit, quam per mortem ſuam: ſed quia per aliam hoſtiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit (vt dictum eſt) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni.Magna ergo in morte vnigeniti præſtita ſunt
Num. 35. nobis,vt liceat nobis redire in patriam: ſicut olim in morte ſummi Pontificis, his qui ad ciuitatem refugij confugerant, ſecure ad propria remeare. Ecce aliquatenus oſtenſum eſt,qualiter per Chriſti mortem aditus regni ſit nobis paratus.

DIVISIO TEXTVS.

DEinde accipienda eſt illa pars in qua incipit alia diuiſio *ibi* [Ad quid ergo voluit pati & mori] In qua Magiſter inquirit effectum paſſionis Chriſti in nobis: & diuiditur in duas partes,in quarum prima Magiſter tangit quatuor in genere,ad quæ valuit nobis ſua paſſio in genere,non exequendo in ſpeciali de aliquo. In ſecunda autem ponit ſpecialem executionem de ſingulis: & hæc incipit in principio diſtinctionis 19. *ibi* [Nunc ergo quæramus, Quomodo per mortem ipſius à diabolo] In primo autem horum ſunt duo, in quorum primo ponit quatuor,vt dictum eſt.In ſecundo probat primum *ibi* [Sed quomodo per mortem nos à diabolo & peccato] Per hæc patet ſententia.

ARTICVLVS XII.

An pati & mori Christi valuit nobis ad aditum paradisi?

QVatuor quæ tangit in litera, sunt ista. Aditus paradisi, redemptio à diabolo, à peccato, & à pœna. Quæratur autem per ordinem de singulis. Primo de aditu ad paradisum. Alia enim in sequenti distinctione locum habebunt. Aditus ille non videtur esse passionis, sed ascensionis. Vnde in Psalm. Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona, &c.

2 Item, Michææ 2. Ascendit pandens iter ante eos.

3 Item, Quid ante passionem impediuit aditum paradisi? Videtur, quod nihil: quia meritum sanctorum fuit gratum: ergo Deo placuit, & remunerari debuit in vita æterna: ergo Christus siue pateretur, siue non pateretur, aditum regni Patres habuissent: ergo passio non fuit causa.

4 Item, In baptismo cæli aperti sunt super eum: ergo videtur, quòd non per passionem aperui cælos, sed potius per baptismum.

5 Si forte dicas, quod ignea romphæa non auferebatur nisi per passionem, & aperire, est igneam romphæam amouere: videtur, quòd nihil sit: quia illa etiam amota est in introitu Enoch & Eliæ: ergo illius amotio non pertinet ad passionem, vt ad causam.

6 Item, Cælestem paradisum expectamus per Christi passionem: ignea autem romphæa fuit ante paradisum terrestrem.

7 Item, Si passio est causa introitus: tunc posita causa ponitur effectus, & destructa destruitur: sed patet, quòd passo Christo non statim de limbo transierunt Sancti ad cælum, nec etiam statim transierunt ab inferno: ergo videtur, quòd passio Christi non sit causa introitus in regnum vel in cælum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd passio Christi aperuit aditum paradisi soluendo romphæam. Romphæa autem nihil aliud est spiritualiter, nisi decretum Dei de non intrando sine pretio, quod soluendum est pro natura, quia tota damnata fuit per peccatum in Adam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ascensio non aperuit paradisum quoad apertam visionem faciei Dei: quia illam statim Sancti ascendendo à limbo habuerunt, sed quoad hoc quod congruum locum fruitionum determinat, scilicet cælum empyreum: sed hic dicitur aditus paradisi vel regni, perfectus habitus eius in visione Dei facie ad faciem.

AD ALIVD dicendum, quòd Patrum meritum fuit personale: & ideo per eos natura non reconciliabatur, & impediuit eos naturæ reatus vt non viderent facie ad faciem vsque ad tempus passionis, nec introducerentur in regnum, nisi pretio soluto hoc vel alio modo: & quia ille modus determinatus est à Deo, ideo ille est causa.

AD ALIVD dicendum, quòd baptismus aperit cælos sicut causa disponens ex parte eius cui aperitur, & non aperit simpliciter: vnde si passio non fuisset, baptismus non aperiret, quia non habet virtutem nisi à passione Christi.

AD ALIVD dicendum, quòd non est instantia de Enoch & Elia: quia hoc factum est in terrestri paradiso: sed nos loquimur de cælesti paradiso, quantum ad id quod essentialiter est regnum Dei, scilicet visio Dei facie ad faciem: & per hoc patet solutio ad sequens.

AD VLTIMVM dicendum, quòd statim passo Christo aperiebatur Sanctis facies, cuius contemplatio est vita æterna, licet adhuc non adepti essent locum congruentem illi vitæ: quia hoc congruebat fieri impletis sacramentis sepulturæ, resurrectionis, & ascensionis: locus autem ad apertionem regni non habet se nisi per accidens, scilicet per modum congruentiæ, & non per se.

ARTICVLVS XIII.

An omnes alij debitores erant, & vix vnicuique sua virtus sufficiebat & humilitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Nam alij homines debitores erant, &c.] Ex hoc enim videtur multipliciter sequi inconueniens. Vno modo, cum quanto magis debita sunt seruitia, tanto minus sunt grata, videtur quòd martyres pro Christo moriendo, non gratum fecerunt pro Christo obsequium.

2 Alio modo: quia si vix cuilibet sufficit propria iustitia, videtur quòd nullus posset pro alio satisfacere, quod est contra Apostolum dicentem ad Galat. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Et contra Iacobum dicentem Iacob. 5. Orate pro inuicem vt saluemini.

3 Tertio: quia si quilibet est debitor ad omne quod est & potest, & etiam debitor mortis: tunc videtur, quòd quicquid faciat, careat remuneratione, quia non potest respondere vnquam etiam pro eo quod accepit.

4 Præterea, De qua morte intelligitur hoc quod omnes debitores sunt mortis? aut naturali, aut violenta. Si de naturali: hoc videtur falsum: quia tunc intelligitur de debito naturæ quod non omnes soluerunt. Præterea, Si omnes dicuntur mori, hoc est, conditio naturæ, & non debitum proprie loquendo. Præterea, Secundum hoc nihil est ad propositum: quia hic loquitur de debito quod satisfacit pro peccato: morientes autem secundum naturam, non soluunt per mortem necessario aliquod peccatum. Si autem intelligatur de morte violenta: hoc iterum falsum est: quia non omnes tenemur ad hoc quod interficiamur: ergo videtur, quòd falsum sit quod dicit de debito isto.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate sic intelligendus est textus vt iacet: & quod plus est, nulla creatura etiam sine offensa Dei quam fecit, sufficit toto esse, toto opere & posse respondere pro vno minimo quod accepit à Deo. Sed aliud est quod tenemur de iure creationis, & aliud quod tenemur de iure offensæ, & aliud quod tenemur de iure misericordiæ. De iure conditionis nostræ plus tenemur, quam scimus: de iure offensæ plus tenetur quilibet homo, quam facere posset vsque in finem mundi: de iure autem misericordiæ tenemur minus, quam *Solutio.*

etiam quilibet infirmus posset facere: dicentes, Domine, vim patior, responde pro me: statim inuenimus ipsum totum remittentem, & parum exigentem, scilicet voluntatem faciendi quod bono moderamine possumus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd martyres pro Christo passi sunt gratissime: quia illud quod conditione debebant, gratissime offerebant: quia debitum conditionis non tollit libertatem obsequij.

Ad alivd dicendum, quòd non sufficit iustitia cuilibet: sed tamen quia non exigitur ab eo quod debet, ideo potest aliquid facere pro altero: nullus autem pro tota natura, nisi Deus & homo, vt supra habitum est.

Ad alivd dicendum, quòd remunerabile est ex misericordia Dei non exigente totum hoc quod ex stricto iure debemus.

Ad alivd dicendum, quòd intelligit de morte in genere: ex quo enim necessitati mortis addicti sententia Domini pro reatu peccati, illam omnes soluent, etsi ad tempus differantur, vt Elias, & Enoch: & illam martyres vltro libera voluntate offerebant: & ideo magis grata fuit: non tamen exigitur à nobis nisi in casu, scilicet in persecutione fidei vel iustitiæ, si tenti à iudice cogamur negare fidem, vel iustitiam.

Ad alivd dicendum, quòd manentes secundum naturam corruptam, moriuntur & ideo debitum reatus primo persoluunt.

ARTICVLVS XIV.

An tantum fuit peccatum nostrum, quòd persoluere non possemus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Tantum fuit peccatum nostrum, quòd persoluere non possemus] Crudele enim videtur non dimittere peccatum nisi in morte innocentis: Deus autem Pater non est crudelis contra Filium: ergo videtur, quòd facilius debuit peccatum remittere, quam moreretur Filius.

2 Item, Non minus est peccatum iudicis si permittit affligi innocentem vt euadat nocens, quam quod remittit nocenti peccatum impunitum. Cum igitur sic Pater fecit in Filio, videtur quòd non morte Filij debeamus redimi.

3 Item, Filius Dei melior est toto mundo, & mille mundis si essent: ergo videtur, quòd Pater exegit vitam Filij qui melior erat, pro peccato mundi qui erat vilior, & ita vltra condignum aggrauat pœnam, cum suum sit citra condignum punire.

4 Item, Videtur, quòd aliter potuerit satisfieri pro mundo, quam illo modo: si enim Adam & Eua in quibus fuit totus mundus materialiter, satisfecissent: tunc totus mundus materialiter satisfecisset, sicut totus materialiter peccauit: ergo tanta fuisset satisfactio, quanta culpa: & hoc debuit sufficere.

5 Item, Si ponamus quamlibet personam satisfacere pro se, constat quod tandem pro toto mundo esset satisfactum: & sic iterum non oportebat Filium mori, vt videtur.

Solvtio. Dicendum, quòd congrue vt iustitia saluaretur, magis congrue non potuit satisfieri nisi per mortem Filij Dei: & hoc ideo quia homo non soluit peccatum per hoc quod soluitur damnum: quando enim latro restituit ablatum, adhuc debet vitam iudici pro læsione iustitiæ: ergo multo magis adhuc soluto damno, deberet quoque vitam si esset reus criminis læsæ maiestatis: ergo in infinitum plus si esset reus criminis læsæ maiestatis in Deum qui in infinitum omnem creatam maiestatem excedit: nec dico hoc quod homo posset soluere damnum, sed sub hypothesi loquendi: quia etiamsi posset, adhuc nihilominus reatum non deleuisset. Supra autem in principio libri ostensum est, quoniam hoc non potuit fieri per aliquam puram creaturam, nec per Deum purum: quia licet in illo sit posse, non tamen est in eodem debitum: sed conueniens fuit per Deum hominem, & hominem Deum, qui deberet inquantum homo obligatione charitatis & conformitatis naturæ, & posset inquantum Deus. *Solutio.*

Dicendvm ergo ad primum secundum Anselmum, quòd Pater non sitiuit Filij sanguinem, nec crudelis fuit in eum: sed cum iustitiam suam negare non posset, & vinceretur misericordia humanæ redemptionis, Filium voluntarie se offerentem ad satisfaciendum dedit homini, vt satisfaceret pro ipso, sicut dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Quòd autem Filius sic propria voluntate se obtulit, probatur ex Psalm. 29. vbi dicitur, Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me vt facerem voluntatem tuam: Deus meus volui.

Ad alivd dicendum, quòd hoc esset peccatum iudicis, si ex crudelitate faceret & peruersitate: sed tamen forte vt stet iustitia, & corrigatur & iuuetur reus, tunc probatur ille iudex iustus simul & misericors.

Ad alivd dicendum, quòd hoc exegit iustitia: quia non tenebatur tantum exoluere damnum, sed etiam satisfacere pro reatu qui infinitus erat, vt probatum est in principio solutionis illius.

Ad alivd dicendum, quòd illud argumentum nihil omnino valet: quia statim vt peccauerant, ingrati fuerunt: & sic gratum facere non poterant nisi adiutorio illius qui iuuare solus poterat, secundum quod Augustinus dicit, quòd omnes quicunque saluati sunt, saluati sunt in fide mediatoris: etiamsi concedamus, quòd hoc est satisfacere, quod est ablatum solum restituere: quod tamen ostensum est esse falsum. Per hoc etiam patet solutio ad vltimum.

DISTINCTIO XIX.

Hic qualiter à diabolo & à peccato nos redemit per mortem.

NVNC ergo quæramus, Quomodo per mortem ipsius à diabolo & à peccato & à pœna redempti sumus? A diabolo ergo & à peccato per Christi mortem liberati sumus: quia, vt ait Apostolus, in sanguine ipsius iustificati sumus, & in eo quod sumus iustificati, id est, à peccatis soluti, à diabolo sumus liberati, qui nos vinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo à peccatis per eius mortem soluti sumus? Quia per eius mortem, vt ait Apostolus, commendatur nobis charitas Dei, id est, apparet eximia & commendabilis charitas Dei erga nos in hoc quod Filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ erga nos dilectionis arra, & nos mouemur accendimurque ad diligendum Deum, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iustificamur, id est, soluti à peccatis iusti efficimur. Mors ergo Christi nos iustificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus nostris. Dicimur quoque & aliter per mortem Christi iustificari, quia per fidem mortis eius à peccatis mundamur. Vnde Apostolus, Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi. Et item. Quem Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, id est, per fidem passionis, vt olim aspicientes in serpentem æneum in ligno erectum, à morsibus serpentum sanabantur. Si ergo rectæ fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur, id est, à peccatis, & ita à diabolo liberamur, vt nec post hanc vitam in nobis inueniat quod puniat. Morte quippe sua, vno veriſſimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non præualeat. Licet enim nos tentet post Christi mortem, quibus modis ante tentabat: non tamen vincere potest, sicut ante vincebat. Nam Petrus, qui ante Christi mortem voce ancillæ territus negauit, post mortem ante reges & præsides ductus non cessit. Quare? quia fortior, id est, Christus, veniens in domum fortis, id est, in corda nostra vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est, à seductione compescuit fidelium, vt tentationem quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit quæ non rapuit, redempti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam, vt ait Augustinus, in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Fuso enim sanguine sine culpa omnium culparum, chirographa deleta sunt, quibus debitores qui in eum credunt, à diabolo ante tenebantur. Vnde ait, Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redempti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Augustin. causam & modum nostræ redemptionis insinuans, ait, Nihil inuenit diabolus in Christo vt moreretur: sed pro voluntate Patris mori Christus voluit, non habens mortis causam de peccato: sed de obedientia & iustitia mortem gustauit, per quam nos redemit à seruitute diaboli. Incideramus

A De redẽptione nostra facta per passionem Christi quantũ ad efficaciam & vtilitatem.

Rom. 5.

Ibidem.

Rom. 3.

Num. 21

Luc. 22. In lib. de agone Christ. cap. 2.

Lib. 2. de baptismo paruulorum. cap. 30.

Mat. 26. Ioa. 14. Ibidem cap. 31.

enim in principem huius seculi, qui seduxit Adam & seruum fecit, cœpitque nos quasi vernaculos possidere: sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, non debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos, nisi vinculis peccatorum nostrorum: istæ erant catenæ captiuorum.
Mat.12. Marc.3. Venit ille: alligauit fortem vinculis passionis suæ: intrauit in domum eius, id est, in corda eorum vbi ipse habitabat, & vasa eius, scilicet nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine sua. Deus autem noster vasa eius eripiens & sua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine, per mortem suam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC igitur quæramus, Quomodo per mortē ipsius & à diabolo, &c.] Hic incipit pars illa in qua exequitur alia tria, quæ meruit nobis, scilicet de liberatione à peccato, à diabolo, & à pœna. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima vno capitulo longo simul ostendit, qualiter nos liberauit à peccato, & à diabolo. In secunda parte, vt magis hoc explanetur, ostendit cur Deus homo factus & mortuus sit, *ibi* [Factus est ergo mortalis] In tertia ostendit, quomodo nos liberauit à pœna *ibi* [A qua pœna? temporali, & æterna.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum iustificatio nostra à peccato sit opus passionis Christi?

PRimo igitur incidit hic quæstio, Vtrum iustificatio nostra à peccato, sit opus passionis Christi, vel non? Videtur enim, quòd non: passio enim Christi corporalis fuit: ergo non attingebat animas nostras: quod autem non tangit, non agit, vt dicit Philosophus: ergo non egit nos iustificando.

2 Item, Iustificans quemlibet, est coniunctum cuilibet: passio autem Christi non est coniuncta cuilibet: ergo non est iustificans quemlibet.

3 Item, Pati Christo non conueniebat, nisi secundum naturam humanam: sic autem non est ab eo iustificans gratia: ergo passio Christi non iustificat, vt videtur.

PRÆTEREA videtur iustificatio nostra ad resurrectionem pertinere, vt ad causam: & ita dicit Apostolus, Mortuus est propter nostra delicta, & resurrexit propter iustificationem nostram. Prærerea, iustitia iustificat animam: ergo maiorem conuenientiam habet cum resurrectione, quam cum morte: ergo magis causatur à resurrectione, quam à morte.

3 Item, Si causa est mors Christi, hoc erit per modum sacramenti: sacramentum autem gerit similitudinem eius cuius est causa: cum igitur mors Christi nullam habeat similitudinem cum iustificatione, sed potius resurrectio, videbitur potius resurrectio esse causa iustificationis, quam mors vel passio.

QVOD SI concedatur, in contrarium obiicitur. Zacha.9. In sanguine testamenti tui eruisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Ergo redemptio facta est per sanguinem.

2 Item in canone, Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ergo in sanguinis effusione per mortem facta est solutio peccati.

3 Item ad Hebræ.9. Omnia pene mundantur in sanguine: & sine sanguinis effusione non fit remissio.

4 Item ibidem ad Hebræ. 9. Sanguis Christi emundauit conscientiam nostram ad operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti.

5 Item Bern. Sana me Domine, & sanabo: saluum me fac, & saluus ero. Veruntamen sanctus tuus non sum, nisi sanguis tuus interpellat pro me.

6 Item Ioan.1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Agnus autem non tollit peccatum nisi lauando in sanguine, sicut habetur Apocal.1. Dilexit nos, & lauit peccata nostra in sanguine suo.

7 Item Ambrosius supra præcedenti capitulo, Tantum fuit peccatum nostrum vt saluari non possemus, nisi vnigenitus Dei Filius pro nobis moreretur debitoribus mortis.

8 Item, Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

9 Præterea, Resurrectio sua nihil videtur facere ad iustificationem: quia tunc non erat Christus in statu moriendi: ergo nec sibi nec nobis meruit: sed potius id quod meruit, recepit in præmio gloriæ siue stolæ corporis.

SED ADHVC videtur, quòd iustificatio neutrius istorum sit, sed potius charitatis & gratiæ: sicut etiam videtur innui in litera: quia omnis mutatio est per contrarium: si igitur in nobis debeat fieri transitus à peccato, & à delectatione pec-

ne peccati, oportet quòd hoc fiat per contrarium : hoc autem sunt virtutes : ergo iustificatio debetur virtutibus, & non passioni, vel resurrectioni.

PRÆTEREA, Quid est quod Magister videtur dicere, quòd iustificat nos : quia nos videntes charitatem suam erga nos, mouemur ad diligendum, & ita charitate iustificamur ? sic enim mors sua non fuit nisi per accidens ad iustificationem adiuuans : & si sine ipsa charitatem habuissemus, sufficienter fuissemus iustificati : & hoc falsum est : quia quantumcunque dilexissemus eum, nisi debitum soluisset pro nobis, redempti non fuissemus.

2 Præterea, Secundum hoc etiam martyres iustificarent nos à peccatis : quia nos videntes eos pati pro fide, accedimur charitate erga Deum, qui dat eis ita constanter pati : & illa charitate iustificamur : & sic parum vel nihil fecisset nobis Christus.

3 Item, Secundum hoc tantum valuissent nobis, vel plus, beneficia à Deo collata, vt esse, viuere, & intelligere, & diuitias dare, & huiusmodi, quantum passio Christi : quia ex eis etiam accendimur ad diligendum Deum, qua charitate postea iustificamur.

PRÆTEREA, Magister in litera tangit adhuc causam quæ est ex fide, eo quod posuit eum Deus propitiatorem per fidem in sanguine suo, vt olim aspicientes ad serpentem erectum in palo, &c. Num. 21. Constat autem, quòd multi sunt articuli præter articulum passionis : ergo si per fidem passionis iustificamur, cum sit maior fides credere Deum esse trinum & vnum, quam Christum credere passum : tantum valuit nobis ad iustificationem, quòd Deus est trinus & vnus, sicut quòd ipse est passus : hoc autem falsum est : ergo nulla est causa quam ponit Magister.

ITEM, Christus docuit nos humilitatem & & mansuetudinem, sine quibus (vt dicit Augustinus in lib. de virginitate) non sanamur : sicut ipse dicit Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quare ad remissionem peccati per mortem Christi non coniunguntur illæ virtutes, sicut charitas, & fides ?

ITEM, Magister in litera tangit tertium modum, dicens ex verbis Augustini, quòd morte sua vno sacrificio verissimo, quicquid erat culparum deleuit : ergo videtur, quòd ipse iustificauit nos offerendo sacrificium pro nobis : & sic non videtur iustificasse accendendo ad charitatem, & illuminando per fidem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd iustificatio consideratur dupliciter, scilicet in genere, prout refertur ad totam naturam damnatam in Adam : & in particulari, prout scilicet valet illi vel illi qui iustificatur in particulari. Item in relatione ad causam potest considerari quatuor modis, scilicet in relatione ad causam efficientem, vel in relatione ad causam meritoriam, vel in relatione ad causam sacramentalem, vel in relatione ad causam formalem. Et adhuc in relatione ad causam meritoriam, duobus modus, scilicet meritoriam de congruo, & meritoriam de condigno. Similiter ad causam sacramentalem, duobus modis, scilicet quæ est causa & signum ex parte iustificantis, vel quæ est causa & signum ex parte suscipientis. Hac habita distinctione facile est determinare totum. Dico enim, quòd iustificatio naturæ ad causam meritoriam relata, quæ est meritoria secundum condignum, refertur ad passionem Christi : quia meruit nobis solutionem à peccato, ad quam sequitur iustificatio. Relata autem ad causam meritoriam ex cõgruo, refertur ad merita Sanctorum iustificatio particularis, non generalis quæ respicit naturæ debitum ex Adam, quod solum soluere potuit Christus. Relata ad causam efficientem, refertur ad solum Deum, qui solus efficienter delet peccata, & efficit iustitiam. Relata vero ad causam formalem, vtraque iustificatio fit per gratiam & virtutes. Relata autem ad causam sacramentalem, quæ causa est & signũ ex parte suscipientis, secundum debitum originalis refertur ad baptismum, secundum debitum actualis refertur ad pœnitentiam, si est post baptismum. Relata autem ad causam sacramentalem ex parte iustificantis, refertur ad Deum & hominem, resurgendo, vitam animæ & corporis in se præsignantem. Vnde iam planum est soluere ad totum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio Christi corporalis & spiritualis fuit, & diuina & humana. Corporalis : quia vulnera fuerunt in corpore. Spitiualis : quia dolor erat in anima & spiritu. Humana fuit : quia homo erat qui patiebatur. Diuina autem : quia verus Deus patiebatur. Tangere autem est duobus modis, scilicet per substantiam, & per effectum : & hoc secundo modo tetigit nos, & egit in nos. Si autem quæratur, Quid effectum hunc continet à Christo in animas iustificatas, infra in hac eadem solutione patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd passio Christi per aliquid in iustificato spiritualiter coniungitur cuilibet quoad effectum & virtutem passionis, scilicet fide, & charitate : & ideo obiectio procedit ex falsis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet pati conueniat ei secundum humanam naturam : non tamen patiens homo tantum, sed etiam Deus : & ex illa parte profluit gratia sanctificans in passione in omnes iustificatos.

AD ALIVD dicendum, quòd ad resurrectionem pertinet modo quo dictum est, exemplariter, & sacramentaliter quodammodo.

AD ALIVD dicendum, quòd mors Christi causa est per modum oblationis sacrificij meritorij : & hoc modo dicitur sacramentum nostræ iustificationis, large sumpto sacramento pro sacro secreto, & non pro similitudine & causa. Vel potest dici (vt quidam dicunt) quòd duæ sunt partes iustitiæ, scilicet amotio mali, & adeptio boni. Et passio per mortem ponit similitudinem ad ablationem peccati : quia sicut mors separat à vita mortali animali, ita iustificatio separat à mortali vita peccati, in qua animaliter vt bruta viximus. Resurrectio autem ponit similitudinem ad iustificationem ex parte alterius termini, scilicet adeptionis vitæ & iustitiæ : & hoc videtur velle Apostolus, dicens ad Rom. 6. Consepulti sumus cum illo per baptismum in morte : vt quomodo surrexit Christus à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et alibi, Existimate vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo.

AD OMNIA sequentia quibus probatur passio

Christi esse causa nostræ iustificationis,iam patet solutio per distinctionem ante habitam.

Ad id autem quod vlterius obiicitur de causis à Magistro inductis ex parte charitatis & fidei, dicendum quòd Magister tribus modis ostendit,quòd passio Christi iustificat: sed iustificatio consideratur duobus modis,scilicet quoad sufficientiam: & sic sola vna causa iustificat, scilicet oblatione salutaris sacrificij pro nobis.Consideratur etiam quoad efficientiam: & sic oportet adesse fidem & charitatem: non enim effluet nobis effectus passionis,nisi fuerimus de corpore mystico patientis. Hoc autem non potest facere nisi charitas: & ideo Magister inducit de charitate,vt considerata charitate sua erga nos,vniamur patienti per charitatem, quia sanguis suus non habet effectum extra corpus suum mysticum. Quia autem à capite fluit sacramentum redemptionis, ideo oportet aspiciendo attendere ad caput: & ad hoc eleuat oculos fides. Et sic patet qualiter rationabiliter procedit Magister in litera.

Ad id ergo quod cõtra hoc obiicitur,dicendũ quòd non est per accidens:quia charitasnon facit sufficientiam, nec ponit fontem salutis: sed facit efficientiam, & vnit nos fonti salutis: vt in suo corpore existentes, hauriamus de fontibus Saluatoris,& confiteamur Domino.

Ad alivd dicendum, quòd martyres licet accendant nos ad charitatem: non tamen illa charitas prout sic consideratur,vnit nos patientibus eis,sed potius Christo patienti.

Ad alivd dicendum, quòd beneficia sunt adminicula charitatis: non tamen influitur eis in nos vnda salutis lauantis nos,sicut per passionem fit.

Ad alivd dicendum, quòd in omni articulo ponitur in nobis fons iustificationis,licet fides quoad omnem articulum purificet disponendo ad iustificationem: & ideo illa obiectio non procedit.

Ad alivd dicendum,quòd cæteræ virtutes non sunt attingentes Deum,sicut istæ duæ: & de cardinalibus patet,quòd actus illarum sunt in his quæ sunt ad finem, & non immediate in finem. De spe autem patet: quia licet ipsa sit respectu finis,tamen est expectando, non habendo, vel vniendo. Fides autem attingit qualitercunque veritatem articuli diuini: & charitas vnit per amorem: & ideo aliæ virtutes formaliter quidem iustificant,sed non ita per actus suos vniunt ipsi iustificanti, vt charitas, & fides. Et sic patet solutio ad totum.

ARTICVLVS II.

Vtrum morte sua quicquid culparum fuit, Christus vno sacrificio destruxit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Morte quippe sua,vno verissimo sacrificio, quicquid culparũ erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit,&c.] Hoc enim falsum videtur: quia adhuc multa peccata sunt, quibus diabolus nos ad luenda supplicia detinet,& hic,& in futuro: ergo non destruxit quicquid erat culparum.

2 Item, Si ipse destruxit quicquid erat culparum, quia culpa habet oppositum ad gratiam, pœna autem satisfaciens habet ordinem contra pœnam: sed Christus per pœnam passionis satisfecit pro nobis: ergo sacrificium hoc ordinabatur contra pœnam, & non contra culpam, vt videtur: & ita non deleuit quicquid culparum erat,sed potius quicquid erat pœnarum.

3 Præterea,Videtur aliqua culpa illa passione non posse deleri: quia quantum bonum erat vita Christi, tantum malum erat occisio,vel maius, propter offensam adiunctam damno: ergo videtur cum minus bonum, non posset in maius malum, quòd mors Christi non valuerit etiam delere solam illam culpam,quam perpetrauerant occisores sui,occidendo eum: ergo multo minus valuit delere illam cum omnibus aliis culpis. Quod tamen falsum est: quia multi de occisoribus saluati sunt,sicut Longinus,Centurio,& alij, vt dicunt Sancti.

Solvtio. Dicendum, quòd in peccato quatuor sunt, quorum tria ita sunt coniuncta, quòd vnum non soluitur sine alio: quartum autem solubile est ab aliis tribus.Primum est culpa quæ contrariatur gratiæ. Secundum est macula fœdans imaginem. Tertium est reatus pœnæ æternæ: & ista tria sunt coniuncta.Quartum est reatus pœnæ temporalis. Bene igitur concedo,quòd passio Christi sufficienter delet culpam: sed tamen actio passionis in culpam incipit ex parte reatus pœnæ æternæ, sicut probat obiectio. Sed quia non est solubilis reatus, nisi soluatur macula & culpa: ideo posterius vis passionis agit in culpam & maculam: sed hoc habet passio inquantum in ipsa affluit nobis gratia ab ipso patiente: quia directe est operari contra culpam, & per consequens contra maculam & contra reatum.Et per hoc patet solutio ad secundum. *Solutio.*

Ad primvm dicendum,quòd passio Christi delet sufficienter per seipsam: sed efficienter delet cum fide & charitate, sicut in præcedenti quæstione dictum est.

Ad alivd dicendum, quòd argumentum illud Anselmus facit,& soluit,dicens,quòd ignorantia illa qua credebant eum esse purum hominem excusabat à tanto: & ideo minorabatur peccatum: & cum aliis expiabile esse potuit,sicut dixit ipse: Ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed tamen in argumento est suppositio falsi duabus de causis: quarum vna est, quia malum non pensatur ex circunstantiis negotij tantum, sed ex circunstantia facientis: & similiter bonum: sed semper in infinitum excedit illud in bono. Et si dicas,quòd factum hominis erat occisio Dei, & ex parte illa erat infinitum malum, Dicendum, quòd hoc nihil est: quia ex parte patientis erat bonum,& non malum: sed ex parte facientium malum tantum: & ideo actus peccati eorum attenditur,prout est in faciente,& non in patiente: & sic stat ratio inducta. Secunda ratio est: quia si etiam ponatur æqualitas, adhuc potentius erat bonum in malum destruendo, quam è conuerso: quia bonum habet virtutem de se impugnandi: malum autem non habet virtutem de se,sed ex alio, vt dicit Dionys.in libro de diuinis nominibus cap.4.

ARTI

ARTICVLVS III.

An fuso Christi sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleta sunt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Fuso igitur sanguine sine culpa omnium culparũ chirographa deleta sunt,&c.] Chirographum enim est instrumentum quod tenetur manu ad confirmationem testimonij pactionis. Vnde dicitur à χειρ quod est manus: & γραφη quod est scriptura. Talem autem scripturam nullam dedimus diabolo: ergo videtur, quòd nihil sit dictum, quòd deleta sunt chirographa culparum.

Solutio AD HOC dicendum, quòd metaphorica locutio est. Nos enim peccando reatu pœnæ æternæ constringimur: & sic debitores per sententiam Dei efficimur tortori iudicis: sicut latro furando dicitur dare chirographum tortori, quo tenetur ei luere supplicia: ita nos debito peccati obligamus nos dæmonibus ad luenda supplicia, eis torquentibus: & non habet firmitatem nisi in sententia Dei, & reatu nostro.

ARTICVLVS IV.

An passione Christi liberati sumus à potestate diaboli?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cœpit nos quasi vernaculos possidere, &c.] Hic enim introducitur modus, qualiter liberati sumus à potestate diaboli. Videtur autem in nullo profuisse nobis passio ad liberationem à diabolo, cum dicat Apostolus Ephes. 6. post passionem, quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus. Ergo nunc restat nobis pugna sicut & ante.

2 Si autem tu dicas, quòd non intrant dæmones corpora hominum, obsidendo sensus, sicut fecerunt ante: iterum falsum est, cum Augustin. dicat, quòd immiscent se sanguini: & de multis sanctorum legitur, quòd dæmones etiam ab obsessis corporibus expellebant etiã post passionem.

3 Si autem tu dicas, quòd ante passionem coegit ad malum, sed hoc non poterat post: hoc iterum falsum: quia liberum arbitrium induci potest vel impingi, sed compelli non potest: quia iam peccatum efficeretur non peccatum: ergo videtur, quòd in nullo ablati sumus à peccato, vt videtur, & à potestate eius.

4 Si forte dicas, quòd hoc intelligitur quoad idololatriam, quæ ante possessionem Christi fuit, & non post: hoc iterum nihil est: quia adhuc hodie sunt viliores idololatræ in quibusdam gentibus, quam vnquam fuerunt: hæreses etiam multiplicantur de die in diem: ergo videtur, quòd magis soluta est ei potestas, quam ablata.

5 Item, Apostolus dicit 2. Timoth. 3. quòd in nouissimis temporibus instabunt tempora periculosa: ergo videtur, quòd post passionem crescet ei potestas in nos potius, quam auferatur.

6 Item, Dan. 12. Veniet tempus quale non fuit ex eo quo gentes esse cœperunt vsque ad tempus illud: & loquitur de Antichristo. Item, In Apocal. 20. dicitur, quòd soluetur Satanas tunc, vt seducat gentes qui sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog. Quid est ergo quod dicit, quòd ablata est ei potestas in nos? Item, Videtur friuolum quod dicit, quòd cœpit nos quasi vernaculos possidere. Quo enim iure possedit nos diabolus? Non enim per hoc iuris sui erat vsurpare nos, quia peccauimus Domino: ergo videtur nihil esse quod dicit.

SED CONTRA: In Apoc. 18. dicitur, quòd Christus Angelus fortis descendens ab ortu solis, ligauit dæmonem, vt non seducat amplius gentes. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd multiplex est liberatio à dæmone. Vna est quoad potestatem tenendi ex reatu naturæ: & hac liberatione omnes liberati sumus sufficienter per mortem Christi, licet non efficienter liberemur nisi per fidem & charitatem. Ante passionem autem omnes detinebamur ad minus in limbo. Alia est quoad potestatem pugnandi: & illa non est ablata, sed debilitata principaliter quoad quatuor: quorum vnum est victoria qua victus est. Ex hoc enim minus potens effectus est. Alterum est collatio adiutoriorũ in contrarium, sicut passio & sanguis Christi, quæ interpellant pro nobis: & alia merita Christi qui in eo in quo passus est ipse & tentatus, potest & his qui tentantur auxiliari. Tertium est confortatio pugnantium contra dæmonem per oblationem fomitis, & collationem maioris gratiæ. Quartum autem quod non est negligendum, est figura salutis in signaculo sanctæ crucis: quod accipitur à Gregor. in dialogo, vbi dæmones leguntur non potuisse accedere ad Iudæum in templo idoli iacentem, eo quod signasset se cruce. Vnde dixerunt principi suo, quòd esset vas vacuum, sed signatum. Sic ergo sumus liberati à forti infinitis aliis modis quos nõ videmus. *Solutio.*

Ad primum ergo & secundum, & tertium, & quartum dicendum, quòd adhuc pugnat: sed non habet pugna eius tantam efficaciam, sicut haberet, si hæc quatuor à Christi passione non haberemus.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc dicit Apostolus propter hoc quod homines se indignos reddunt adiutorio passionis, & debilitant multitudine peccatorum: sed non minus propter hoc operatur passio Christi, licet in illis non operetur.

AD ALIVD quod obiicitur de tempore Antichristi, dicendum quòd illa persecutio laxata potestate in tota Ecclesia grassabitur: sed hoc non est ex aliqua debilitate passionis auferentis potestatem, sed ex iustitia laxantis ad tempus, propter enormia peccata hominum adhærentium Antichristo.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate nullo iusto titulo possedit nos dæmon: sed tamen iuste Deus permisit propter peccata nostra: & quia mundus totus in maligno positus est, & nos nascimur in mundo maligno, filij iræ ex matre Cethæa & patre Amorrhæo, qui sunt serui diaboli: ideo vernaculi eius dicimur, tanquam ex domo sua, ex ancilla & seruo nati: sed Christus passione sua emit nos, faciens de filiis ancillæ filios liberæ: vt iam non simus filij ancillæ, sed liberæ, quia libertate Christus nos liberauit, vt dicit Apostolus Galat. 4.

Cur Deus homo & mortuus.

B FActus est ergo homo mortalis, vt moriendo diabolum vinceret. Nisi enim homo esset qui diabolum vinceret, non iuste sed violenter homo ei tolli videretur,qui se illi sponte subiecit.Sed si eum homo vicit,iure manifesto hominem perdidit: & vt homo vincat, necesse est vt Deus in eo sit,qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per se homo esset,vel Angelus in homine,facile peccaret, cum vtramque naturam per se constet cecidisse. Ideo Dei Filius hominem passibilem sumpsit, in quo & mortem gustauit, quo cælum nobis aperuit, & à seruitute diaboli, id est, à peccato (seruitus enim diaboli peccatum est) & à pœna redemit.

ARTICVLVS V.

An Christus debuit fieri homo mortalis,vt sic hominem à potestate diaboli liberaret?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Factus est ergo homo mortalis, &c.] Videtur enim non fuisse necessarium: quia ex hoc quod diabolus nos iniuste detinuit (vt infra dicetur) potuit iuste nos Deus in potestatem suam retrahere.

2 Item videtur,quòd etiam debuit retrahere nos in suam potestatem: quia Dei vt iusti iudicis est reuocare quicquid fit iniuste: sed iniuste vendicauerat nos sibi diabolus: ergo Deus debuit hoc reuocare.

3 Præterea, Quare Angelus in homine non potuit satisfacere? Angelus enim magis est homini vnibilis (licet non Deo) quam Deus: quia eorum quorum minor est distantia, facilior est vnio: minor autem est distantia hominis & Angeli, quam hominis & Dei: ergo vnibilior est homo Angelo, & è conuerso, quam Deus homini.

4 Ponatur ergo sic essefactum: tunc videtur,quòd ille mortis non esset debitor,& ita mortem pro aliis soluere potuisset: ergo non est verum quod dicit in litera, quòd homo satisfacere non potuit,nisi Deus esset in eo.

SOLVTIO. Dicendum ad primum,quòd Deus quidem iuste potestatem diaboli retrahere potuit,quando voluisset: sed non homo iuste retraheretur: quia homo bene meruit, vt in potestate diaboli esset,licet diabolus nullum ius in eo haberet: vnde iustitia (de qua loquitur hic Magister) est ex parte hominis retracti, non ex parte dæmonis, iniuste hominem sibi vendicantis. Per hoc patet solutio etiam ad secundum. Solutio.

AD TERTIVM dicendum, quòd supra assignata est ratio, quare homo non potuit liberari nisi à Deo homine: & hæc sufficiant.

AD OBIECTVM autem, quòd hoc falsum est, dicendum quòd si Angelus incarnaretur, ille esset creatum bonum simpliciter:ergo totum quod esset, & faceret, & posset, pro seipso deberet Creatori: nec adhuc responderet vnum pro mille: ergo iustitia eius non sufficeret sibi, & omnibus aliis. Præterea, Supra ostensum est,quòd offensa in Deum secundum vnam circunstantiam est infinita, & secundum damnum illatum est etiam infinita potentia saltem, quia abstulit omnes qui de ipso possunt nasci,non tamen omnes qui de ipso nascerentur: vnde oportet satisfacientem esse bonitatis & pretij infiniti aliquo modo: & hoc non competeret alicui creato: ergo nulla creatura redimere potuit: & sic verificatur quod hic dicitur in litera.

Quomodo & à qua pœna Christus nos redemit per mortem.

C A qua pœna? temporali,& æterna. Ab æterna quidam, relaxando debitum.A temporali vero penitus nos liberabit in futuro,quando nouissima mors inimica destruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: secundum animas vero iam redempti sumus ex parte, non ex toto,à culpa non à pœna, nec omnino à culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus,vt non sit,sed vt non dominetur.

ARTICVLVS VI.

An passio Christi liberauit nos à pœna æterna & temporali?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [A qua pœna? temporali, & æterna, &c.] Hic enim tangit quartum à quo liberati sumus per mortem Christi. Videtur autem falsum quod dicit pro prima parte, scilicet quod liberauit à pœna æterna,debitum mortis relaxando.Si enim dicitur æterna mors, ignis gehennæ, vel damnatio æterna: videtur,quòd nec tunc eos liberauit, qui in igne gehennæ erant: quia non liberauit nisi eos qui erant in limbo: & illi non erant in morte,cum viuerent charitate,& aduentum eius spe felici expectabant,vt dicit Augustinus. Item,

Nec

Nec post nec ante debitum æternæ mortis relaxatum est alicui per solam mortem: ergo videtur falsum quod dicit.

Quæst. ITEM, Quoad alteram partem, quod dicit de liberatione à pœna temporali in spe, quando in resurrectione inimica mors destruetur: videtur nihil esse: quia si Christus non fuisset, adhuc sancti resurrexissent, & inimica mors in eis fuisset destructa. Probatio. Articulus fidei est resurrectio mortuorum, cui non potest subesse falsum: ergo necesse est euenire: ergo siue Christus mortuus est, siue non, semper liberati fuissent à pœna temporali.

Item, Si causatur talis liberatio à Christo, videtur potius à resurrectione causari, quam à morte ipsius: quia resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis, vt dicit Glossa super epistolam ad Corinth. 15.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd mors Christi soluendo vinculum quo detinebamur, liberat ab vtraq; morte, scilicet temporali, & æterna: vinculum autẽ illud est obligatio ex originali peccato.

AD PRIMVM ergo quod quæritur, Quid vocetur? dico sine præiudicio, quòd separatio à vita æterna quæ est in visione faciei ad faciem: & hoc debitum relaxatum est in solutione pretij per passionem: & non est inconueniens quod sancti Patres fuerunt in morte illa. Si autem tu quæras, Qualiter illa fuit æterna mors, cum transierit? Dicendum, quòd fuit æterna in causa ex parte nostra, licet transierit virtute pretij infiniti, quod soluit Christus pro nobis: à nobis enim nunquam transisset nisi illo vel alio modo simili liberationis quem Deus determinasset.

AD HOC quod quæritur de altera parte, dicendum eodem modo, quòd corpora nostra pertingere ad gloriam resurrectionis nullo modo poterant, nisi soluto pretio, & quando ad huiusmodi solutionem liberati sumus per mortem Christi. *Ad quæstiunculam.*

AD HOC quod obiicitur de fide resurrectionis, dicendũ quòd articuli fidei ordinati sunt, ita scilicet quòd resurrectio mortuorũ creditur virtute Dei futura, soluto pro nobis pretio, & fracto vinculo quo detinebamur ne gloriari possemus.

AD ALIVD dicendum, quòd modo quoad exemplar dotium corporis refertur ad Christi resurrectionem: sed quoad solutionem impedientis gloriam corporis, refertur ad passionem vt ad causam.

Quomodo pœnam nostram portauit.

PEccata quoque nostra, id est, pœnam peccatorum nostrorum dicitur in corpore suo super lignum portasse: quia per ipsius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, vt nulla à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Non enim sufficeret illa pœna qua pœnitentes ligat Ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui pro nobis soluit. Vnde peccata iustorum qui fuerunt ante aduentum, in sustentatione Dei fuisse vsque ad Christi mortem dicit Apostolus, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Ecce aperte expositum est, quomodo & quid Christus per mortem nobis meruit & impetrauit. *D* Rom. 3.

ARTICVLVS VII.

An per passionem Christi deletur omnis pœna?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Omnis pœna temporalis quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia requiritur contritio & dolor de peccatis: & illa sunt pœnæ.

Quæst. PRÆTEREA, Quæ est pœna illa quæ minoratur in pœnitentia? Pœnitentia enim infligitur secundum modum criminum: ergo videtur, quòd non sit minorata. Item, Cum passio Christi remittat aliquid, & dolor contriti aliquid, & vis clauium aliquid: videtur quòd nulla pœna vlterior in afflictione debeat infligi: cum tot & tanta adiutoria sufficere videantur.

Solutio. SOLVTIO d primum. Baptismus non requirit gemitum & planctum exteriorem: & quod interiorem quærit in adultis, hoc non est propter impotentiam baptismi, sed ne sit fictus accedens: quia fictio ponit obiicem Spiritui sancto disciplinæ, vt habetur Sap. 1.

AD ALIVD dicendum, quòd pœna debita pro peccato mortali, infinita est, & improportionabilis: infinita duratione, quia in æternum meruit puniri: improportionabilis, propter acerbitatem. Dico ergo, quòd Deus relaxando culpam, per se remittit pœnæ æternitatem & improportionabilitatem acerbitatis: sed adhuc remanet pœna expiationis magna, quam necesse est recompensari, sed non sufficit homo de se: & ideo quantitatem maximã tollit passio Christi, prout satisfecit pro nobis: & adhuc remanet pœna solubilis in hac vita, si tantum durat, sed grauis nobis: & ideo illud quod graue est, tollit passio Christi in vi clauium: & remanet adhuc pœna satisfactoria non multum grauis, sed arbitraria pro viribus nostris, & qualitate & quantitate delicti. *Ad quæstiunculam.*

Si ſolus Chriſtus debet dici redemptor, vt ſolus dicitur mediator.

Ɛ VNde ipſe vere dicitur mundi redemptor,& Dei hominumque mediator. Sed mediator in Scriptura dicitur ſolus Filius. Redemptor vero aliquando etiam Pater vel Spiritus ſanctus. Sed hoc propter vſum poteſtatis,non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam ſecundum poteſtatis ſimul & obedientiæ vſum , Filius proprie dicitur redemptor: quia & in ſe expleuit per quæ iuſtificati ſumus,& ipſam iuſtificationem eſt operatus potentia deitatis cum Patre & Spiritu ſancto. Eſt ergo redemptor , inquantum eſt Deus,poteſtatis vſu : inquantum homo, humilitatis effectu. Et ſæpius dicitur redemptor ſecundum humanitatem, quia ſecundum eam & in ea ſuſcepit & impleuit illa ſacramenta , quæ ſunt cauſa noſtræ redemptionis. Proprie ergo Filius dicitur redemptor.

DIVISIO TEXTVS.

VNde ipſe vere dicitur mundi redemptor, &c.] Hic incipit pars illa in qua agit, qualiter Chriſtus ex ratione meriti ſui vere dicitur mundi redemptor & mediator. Et ideo diuiditur in duas partes,in quarum prima oſtendit qualiter eſt redemptor. In ſecunda qualiter dicitur mediator *ibi* [Quòd ſolus dicitur mediator] Et illa vlterius diuiditur in duas , in quarum prima oſtendit effectum mediationis qui eſt reconciliatio. In ſecunda autem oſtendit in qua natura mediet,& in qua ratione medij *ibi* [Vnde & mediator dicitur ſecundum humanitatem , non ſecundum diuinitatem,&c.] Et in hoc terminatur diſtinctio iſta.

ARTICVLVS VIII.

An Chriſtus vere dicitur redemptor?

INcidit autem dubium circa primam partem, ſecundum quam rationem dicatur Chriſtus redemptor. Si enim dicatur vſu poteſtatis, vt videtur dicere in litera: tunc ab initio fuit redemptor: & cum redemptoris ſit redimere, quia redemptor eſt nomen verbale,& pertinet ad actum redimendi,videtur quod ab initio redemit,quod falſum eſt.

2 Item, Supra habitum eſt in hac eadem diſtinctione,quòd vſu poteſtatis non erat vtendum in redemptione hominis , ſed potius iuſtitia vtendum erat: cum igitur illa non ſit niſi ſacramenta redemptionis in ſe ſuſcipiendo , videtur quòd potius Filius redemptor ſit , & non Pater velSpiritus ſanctus.

3 Item, Vſus poteſtatis eſt in omnibus actibus diuinis , ſed non omnes actus diuini ſunt opera redemptionis : ergo vſus poteſtatis non ſufficit ad hoc quod aliquis dicatur redemptor : ergo Pater & Spiritus ſanctus non debent dici redemptor,ſed ſolus Filius.

Soluțio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate dupliciter dicitur redemptor,vt dicit in litera, ſcilicet vſu poteſtatis,& humilitatis effectu:ſed vſus poteſtatis abſolute non facit redemptorem , ſed vſus poteſtatis in illo opere per quod eſt redemptio : niſi enim in paſſione Chriſti fuiſſet diuina poteſtas, non mortem morte ſuperaſſet, nec infernum viciſſet , ſed ſolus inter mortuos liber fuiſſet : & in hoc poteſtatis vſu cum Chriſto operabatur Pater & Spiritus ſanctus,licet non in ſuſtinentia paſſionis , & effectu humilitatis. Et hoc intendit Magiſter. Vnde ipſe Chriſtus dicit Ioan.14. Pater in me manens ipſe facit opera. Et Luc.11. dicit de Spiritu ſancto , Si in digito Dei eiicio dæmonia , profecto peruenit in vos regnum Dei.Et per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS IX.

An ſacramenta quæ ſunt cauſa noſtræ iuſtificationis , Chriſtus in ſe receperit ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In ea ſuſcepit & impleuit illa ſacramenta , &c.] Sacramenta enim quæ ſunt cauſa noſtræ iuſtificationis,ſunt pœnitentia, vnctio extrema, & huiuſmodi,de quibus non legitur, quòd ea ſuſceperit Chriſtus.

SED AD hoc dicendum, quòd duplicia ſunt ſacramenta,ſcilicet ex parte noſtra quæ ſunt quaſi medicina vt vaſa apportantia nobis medicinam: & ſacramenta in Chriſto , vt natiuitas, paſſio,& reſurrectio,& huiuſmodi,quæ ſunt cauſa noſtræ redemptionis ex parte ſatisfacientis pro nobis , à quo virtutem habent ſacramenta quæ ſuſcipimus: & de illis loquimur hic. Vel poteſt dici,quòd Chriſtus exhibuit ſacramentorum rem dando eis effectum : licet non ſuſcepit ſacramenta , vt nos ſuſcipimus ea. Baptiſmum enim ſuſcepit dando vim regeneratiuam aquis: rem autem confirmationis & actum pro nobis: pœnitentiæ lamentum , flendo & orando , & ieiunando pro nobis, vt noſtrum lamentum poſſet habere effectum : diſtributionem Euchariſtiæ, corpus ſuum dando diſcipulis : ordinem autem, faciendo eos participes poteſtatis ſuæ in ligando & ſoluendo & conſecrando corpus ſuum: actum

Soluțio.

vncti

vnctionis extremæ non legitur recepisse, quia vnctio Mariæ non fuit facta oleo: sed illius exhibuit rem perfectam, quando surrexit oleo exultationis gloriæ plene delibutus. Tamen prior solutio est de intentione literæ. Alij dicunt, quòd exhibuit sacramenta, quando sanguis & aqua profluxerunt de latere, Ioan. 19. aqua expiationis, & sanguis redemptionis.

De mediatore.

QVI solus dicitur mediator, non Pater vel Spiritus sanctus. De quo Apostolus, Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, id est, per hominem quasi in medio arbiter est ab componendam pacem, id est, ad reconciliandum homines Deo. Hic est arbiter quem Iob desiderat. Vtinam esset nobis arbiter. Reconciliati enim sumus Deo (vt ait Apostolus) per mortem Christi. Quod sic intelligendum est, quasi nos ei sic reconciliauerit Christus, vt inciperet amare quos oderat: sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici qui ante se oderant: sed iam nos diligenti Deo reconciliati sumus. Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem Filij, nos cœpit diligere: sed ante mundum priusquam nos aliquid essemus. Quomodo ergo nos diligenti Deo sumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cum inimicitias exercebamus aduersus eum, operando iniquitatem. Ita ergo inimici eramus Deo sicut iustitiæ sunt inimica peccata: & ideo dimissis peccatis tales inimicitiæ finiuntur: & reconciliamur iusto quos ipse iustificat. Christus ergo dicitur mediator, eo quod medius inter Deum & homines ipsos reconciliat Deo. Reconciliat autem, dum offendicula hominum tollit ab oculis Dei, id est, dum pecccata delet quibus Deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cum peccata deleat non solus Filius, sed & Pater & Spiritus sanctus, quorum deletio est nostra ad Deum reconciliatio, quare solus Filius dicitur mediator? Nam de Patre legitur, quòd reconciliauerit sibi mundum. Ait enim Apostolus, Deus enim erat in Christo, mundum sibi reconcilians. Cum ergo reconciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius est inter Deum & homines, nec in se habuit illa sacramenta, quorum fide & imitatione iustificamur, id est, reconciliamur Deo. Reconciliauit ergo nos tota Trinitas virtutis vsu, scilicet dum peccata delet: sed Filius solus impletione obedientiæ, in quo patrata sunt secundum humanam naturam ea per quæ credentes & imitantes iustificantur.

F

1 Tim. 5

Iob. 9.

Rom. 5.

August. lib. 13. de Trin. cap. 16.

2. Cor. 6.

Secundum quam naturam sit mediator.

VNDE & mediator dicitur secundum humanitatem, non secundum diuinitatem. Non enim est mediator inter Deum & Deum, quia tantum vnus est Deus: sed inter Deum & hominem, quasi inter duo extrema: quia medius esse non potest nisi inter aliqua. Mediator est ergo inquantum homo. Nam inquantum Deus, non mediator, sed æqualis Patri est, hoc idem quod Pater, cum Patre vnus Deus. Mediat ergo inter homines & Deum Trinitatem, secundum hominis naturam, in qua suscepit illa per quæ reconciliamur Deo Trinitati: & secundum eandem habet aliquid simile Deo, & aliquid simile hominibus, quod mediatori congruebat, ne per omnia similis hominibus longe esset à Deo: aut per omnia Deo similis longe esset ab hominibus: & ita mediator non esset. Verus ergo mediator

G

Christus inter mortales peccatores & immortalem iustum, apparuit mortalis cum hominibus, iustus cum Deo, per infirmitatem propinquans nobis, per iustitiam Deo. Recte ergo mediator dictus est, quia inter Deum immortalem & hominem mortalem est Deus & homo, reconcilians hominem Deo: intantum mediator, inquantum est homo: inquantum autem verbum non est medius, quia vnus cum Patre Deus. Si ergo Christus secundum vos, ô hæretici, vnam tantum habet naturam, vnde medius erit? & nisi ita sit medius, vt Deus sit propter diuinitatis naturam, & homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nam ipse veniens prius in se humana sociauit diuinis per vtriusque naturæ coniunctionem in vna persona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit Deo, dum sanati sunt ab impietate quicunque humilitatem Christi credendo dilexerunt, & diligendo imitati sunt. Ecce hic aliquatenus insinuatur, quare Christus solus mediator Dei dicitur & hominum: & secundum quam naturam mediet, scilicet humanam: & cui mediet, scilicet Deo Trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem, per quam etiam
1.Pet.1. nos redemit à seruitute diaboli. Nam, vt Petrus ait, Non corruptibilibus auro & argento redempti sumus, sed pretioso sanguine Agni immaculati.

ARTICVLVS X.

An Christus sit mediator inter Deum & hominem?

DEinde quæritur de altera parte vbi dicitur [Qui solus dicitur mediator, &c.] Si enim dicitur Christus secundum humanam naturam mediator, videtur potius dici extremum, quam medium: quia homo est extremum.

2 Item, Medium nunquam habet in se actu vtrumque extremorum: sed Christus est verus Deus, & verus homo: ergo ipse non medius inter Deum & hominem.

3 Item, Ipse videtur sibi contradicere in litera. Primo enim dicit, quòd Christus est mediator ratione humanæ naturæ tantum: & postea circa finem secundi capituli loquens de hæreticis, dicit, Si ergo Christus secundum vos hæreticos, vnam tantum habet naturam, vnde medius erit? nisi ita medius vt Deus sit propter naturam diuinitatis, & homo propter humanitatis naturam. Ergo videtur, quòd propter coniunctionem vtriusque naturæ medius sit. Et hic dicit, quòd propter humanam tantum. Ergo sibi contrarius est.

4 Si medium dicitur participatione extremorum: tunc medium erit æque distans ab vtroque extremo: ergo non erit actus medij, vnum extremum coniungere cum altero: ergo actus mediatoris non erit reconciliare hominem Deo, vt videtur.

5 Item, Cum inueniatur in alio conuenientia cum vtroque extremo: vt dæmon, qui immortalis est cum Deo, & miser nobiscum, nunquid ipse mediator erit inter nos & Deum? Videtur quod sic: quia conuenit cum vtroque extremorum.

6 Item, Angelus bonus qui est creatura nobiscum, immortalis autem & bonus cum Deo, videtur esse medius inter nos & Deum: ergo esse mediatorem non tantum conuenit Christo, vt videtur.

SOLVTIO ad hæc omnia fere est per quandam auctoritatem Augustini in 9. de ciuitate Dei, quæ quidem longa est, sed bona: vbi dicit sic, Mediatorem inter nos & Deum, & mortalitatem habere oportuit transeuntem, & beatitudinem permanentem: vt per id quod transit, congruenter morituris, & ad id quod permanet, transferret ex mortuis. Boni igitur Angeli inter miseros mortales & beatos & immortales medij esse non possunt: quia ibi quoque & beati & immortales sunt. Possunt autem esse medij Angeli mali, quia immortales sunt cum illis, miseri cum istis. His contrarius est mediator bonus, qui aduersus eorum immortalitatem & miseriam, & mortalis esse ad tempus voluit, & beatus in æternitate persistere potuit. Ac sic eos & immortales superbos & miseros noxios, ne per immortalitatis iactantiam seducerent ad miseriam, & suæ mortis humilitate, & suæ beatitudinis benignitate destruxit in eis, quorum corda per suam fidem mundans, ab illorum immundissima damnatione liberauit. Ex hoc patet, quòd nec Angelus bonus, nec Angelus malus mediator est: quia Angelus bonus nobiscum non conuenit, sed Angelus malus, licet conuenit, tamen actum mediatoris in coniungendo beatis non habet, sed potius actum seductoris. Vnde ibidem infra dicit Augustinus. Ad hoc quippe se interponit medius immortalis & miser, vt ad immortalitatem beatam transire non sinat, quoniam persistit quod impedit, scilicet ipsa miseria. Ad hoc autem se interponit mortalis & beatus, vt mortalitate transacta, & ex mortuis faceret immortales, quod in se resurgendo monstrauit & ex miseris beatos, vnde nunquam ipse discessit. Ex hoc accipitur, quòd illud medium est medium, quod est vt via in extremum; & medium coniunctionis, & non per æque distantiam ab vtroque. Soluth. Cap. 15.

DICEN

DICENDVM ergo ad primum, quòd Christus inquantum homo, conuenit cum extremo : & ex virtute vnionis habet aliquid in quo conuenit cum alio, scilicet iustitiam & gratiæ plenitudinem : quia sine illa non esset medium coniungens, sed distans, & faciens distare, sicut angelus malus : conuenit autem cum homine per mortalitatem, quæ est via per solutionem pretij. Et sic vtrumque est medians, scilicet id in quo conuenit cum homine, quia mortalitas transiens in immortalitatem, & id in quo conuenit cum Deo, quod plenitudo gratiæ est de qua omnes accepimus gratiam pro gratia. Vnde non dicitur hic medium per respectum ad naturam, sed potius ad naturæ sic vnitæ proprietates duas, in quarum altera conuenit cum vno extremo, & in altera cum reliquo, & in vtraque est via inferiori extremo in superius extremum.

AD ALIVD dicendum, quòd est medium per abnegationem & commixtionem : & tale non habet in se extrema, sed illud quod est ita medium, quod habeat actum mediatoris, qui est vnire inferius extremum superiori : sed Christus est ita medium, quòd ipse est mediator, & coniungens vnum cum altero : & ideo oportet in se habere extrema actu.

AD ALIVD dicendum, quòd ipse non est sibi contrarius : quia medium sonat inferioritatem : Christus autem secundum hoc quod verbum est, non est inferior Patre, sed æqualis : tamen vnio Verbi exigitur ad esse mediatorem : quia vnum extremum habet ille pet naturam, scilicet immortalitatem : & aliud per vnionem ad diuinam naturam, licet tamen insit humanæ naturæ secundum gratiæ plenitudinem, quia datus est ei spiritus non ad mensuram, & quia cessante vnione humana natura non haberet illam plenitudinem gratiæ : & ideo Augustinus loquitur contra hæreticos, dicens, quòd non esset mediator, nisi haberet vtramque naturam : non quod gratia vtriusque mediator sit : sed quia vt esse possit mediator in altera natura, quæ via est in ipso ad reliquam, vtraque exigitur. Quod autem ita sit, accipitur ab Augustino, qui sic dicit in 9. de ciuitat. Dei. Nec ob hoc mediator est, quia Verbum : maxime quippe immortale, & maxime beatum Verbum longe est à mortalibus miseriis : sed mediator per quod homo, eo ipso ostendens vtique ad illud non solum beatum, verum etiam beatificum bonum non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitramur nobis peruentionis gradus esse moliendos : quia beatus & beatificus Deus, factus particeps humanitatis nostræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis suæ. Cap. 15.

AD ALIVD dicendum, quòd medium quod est mediator & via (vt ita dicam) non ita dicitur per æque distantiam : quia hoc oppositionem habet cum vtroque extremorum.

AD ALIVD dicendum, quòd dæmon habet quandam conuenientiam cum vtroque : sed immortalitas sua non est vera immortalitas : & ideo non conuenit nisi secundum quid. Prærerea ipse non est via, sed potius abductio : & ideo non conuenit ei mediare.

AD ALIVD dicendum, quòd Angelus bonus non conuenit : quia hoc quod est esse creaturam, non est conuenientia sufficiens. Præterea mediare inter Deum, hominem reconciliando non potuit, sicut prius habitum est.

DISTINCTIO XX.

Quod alio modo potuit Deus liberare hominem : & quare potius isto ?

SI vero quæritur, Vtrum alio modo posset Deus hominem liberare quam per mortem Christi ? Dicimus & alium modum fuisse possibilem Deo, cuius potestati cuncta subiacent : sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim mentes nostras tantum erigit & ab immortalitatis desperatione liberat, quam quod tanti nos fecit Deus, vt Dei Filius immutabiliter bonus, in se manens quod erat, & à nobis accipiens quod non erat, dignatus nostrum inire consortium, mala nostra moriendo perferret ? Est & alia ratio, quare isto potius modo quam alio liberare voluit : quia sic iustitia superatur diabolus, non potentia. Et quomodo id factum sit explicabo vt potero. Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter transeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde

A De redemptione nostra facta per passionẽ Christi quãtum ad congruentiam & necessitatem. August. lib. 13. de Trin. cap. 10.

omnes homines ab origine ſunt ſub principe diabolo. Vnde Apoſtolus,
Eph. 2. Eramus natura filij iræ: natura ſcilicet,vt eſt deprauata à pecato,non vt eſt recta creata ab initio. Modus autem ille quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi tanquam Deus hoc fecerit aut fieri iuſſerit,ſed quod tantum permiſerit,iuſte tamen. Illo enim deſerente peccantem,peccati auctor illico inuaſit: nec tamen Deus continuit in ira ſua miſerationes ſuas, nec hominem à lege ſuæ poteſtatis amiſit, cum in diaboli poteſtate eſſe permiſit: quia nec diabolus à poteſtate Dei eſt alicuius, ſicut nec à bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo,non ſubſiſteret niſi per eum qui viuificat omnia.Non ergo Deus hominem deſeruit,vt non ſe illi exhiberet Deum: ſed inter mala pœnalia etiam malis multa præſtitit bona,& tandem hominem quem commiſſio peccatorum diabolo ſubdidit,
Pſal.76.
Heb. 2. remiſſio peccatorum per ſanguinem Chriſti data à diabolo eruit, vt ſic iuſtitia vinceretur diabolus,non potentia. Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti. Et quomodo victus eſt ea? Quia in eo nihil dignum morte inueniens,occidit eum tamen.Et vtique iuſtum eſt vt debitores quos tenebat,liberi dimittantur,in eum credentes, quem ſine vllo debito occidit. Ideo autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potentiæ, & deſertor oppugnatorque iuſtitiæ: in quo homines magis eum imitatur, qui neglecta vel etiam peroſa iuſtitia, potentiæ magis ſtudent eiuſque vel adeptione lætantur, vel cupiditate inflammantur. Ideoque placuit Deo vt non potentia,ſed iuſtitia vincens,hominem erueret,in quo homo eum imitari diſceret. Poſt vero in reſurrectione ſecuta eſt potentia, quia reuixit mortuus,nunquam poſtea moriturus. Sed nonne iure æquiſſimo vinceretur diabolus, ſi potentia tantum Chriſtus cum illo agere voluiſſet? Vtique: ſed poſtpoſuit Chriſtus quod potuit,vt prius ageret quod oportuit. Iuſtitia ergo humilitatis hominem liberauit, quem ſola potentia æquiſſime liberare potuit.

De cauſa inter Deum, & hominem, & diabolum.

B SI enim tres illi in cauſa venirent,ſcilicet Deus, diabolus, & homo,quid aduerſus Deum dicerent,non haberent. Diabolus enim de iniuria Dei conuinceretur: quia ſeruum eius, ſcilicet hominem, & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniurius Deo conuinceretur: quia præcepta eius contempſit, & ſe alieno dominio mancipauit. De hominis etiam iniuria conuinceretur diabolus: quia & illum prius fallaci promiſſione decepit,& poſt mala inferendo læſit. Iniuſte ergo diabolus, quantum ad ſe,tenebat hominem: ſed homo iuſtè tenebatur, quia diabolus nunquam meruit poteſtatem habere ſuper hominem, ſed homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. Si ergo Deus qui vtrique præerat,potentia hominem liberare vellet: ſola iuſſionis virtute hominem potuit rectiſſime liberare: ſed ob cauſam præmiſſam iuſtitia humilitatis vti voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus eſt,iuſtificati ſumus,id eſt,per remiſſionem peccatorum eruti de poteſtate diaboli:& ita à Chriſto iuſtitia diabolus victus eſt,non potentia.Quomodo autem in eius ſanguine nobis peccata ſunt dimiſſa,ſupra expoſitum eſt.

Auguſt. lib.13. de Trin. cap.14.

DIVI

DIVISIO TEXTVS.

SI vero quæritur, Vtrum alio modo posset Deus hominem liberare, &c.] Hic incipit quarta pars illius diuisionis quæ in principio 18. distinctionis posita est. Et agitur hic, Vtrum Deus alias quam per mortem poterat liberare: & durat vsque ad illam locum, vbi dicitur in hac eadem distinctione [Christus autem est sacerdos idemque hostia] Et diuiditur in partes duas, in quarum prima ostendit rationes congruentiæ, quare isto modo voluit redimere, cum alius modus esset possibilis? In secunda exequitur causam inter Deum, & hominem, & diabolum, *ibi* [Si enim tres illi in causam veniissent] In prima parte tria facit. Primo quæstionem proponit, & secundo causam solutionis vnam dat ex iuuantibus ad spem immortalitatis. Tertio dat aliam ex ratione iustitiæ. Et hæc tria facit in vno capitulo: & ex hoc patet sententia.

ARTICVLVS PRIMVS.

An alius modus liberationis est possibilis, præter illum quo liberatum est genus humanum?

INcidit autem hic dubium primo, Si est alius modus possibilis (vt dicit) vel non? Et si hoc est verum, quòd alius est possibilis: tunc quæritur secundo, Qua possibilitate sit ille possibilis? Proceditur autem ad primum hoc modo: Dicit Anselmus, quòd minimum inconueniens, decentissimæ iustitiæ Dei est impossibile: est autem maximum inconueniens iniustitia iudicij, & præcipue coram iudice illo à quo non est ad alium appellare: ergo sustinere iniustitiam impossibile est Deo: sed peccatum sine condigna satisfactione remittere, iniustum iudicium est: ergo hoc impossibile est Deo. Probatum autem est supra, & adhuc probabitur amplius, non posse facere condignam satisfactionem pro peccato nisi Deum & hominem: hoc enim dixit Ambrosius in præcedenti distin. ergo videtur alius modus non fuisse possibilis.

2 Item, Congruentia & incongruentia opponuntur: aut igitur in genere naturæ, aut in genere moris. Constat, prout hic loquitur de eis, quòd non opponuntur in genere naturæ: quia non loquimur de naturis, sed de opere voluntatis, quod est liberatio: ergo opponuntur in genere moris: ergo si congruum est bonum, oportet quod incongruum sit malum, quia bonum bono non opponitur: sed Deus vel Filius Dei non potest facere malum: ergo non potest facere incongruum. Si igitur alius modus non fuit congruus nostræ miseriæ sanandæ, alius modus non fuit Deo possibilis.

3 Item, (vt dicit Anselmus) cum quæritur, Vtrum alio modo liberare poterat genus humanum? non quæritur modus ex parte Dei qui omnia potest, sed quæritur modus ex parte nostra: ergo hoc est quærere, Si alio modo exire poteramus nos de reatu peccati? Constat autem, quod non nisi per Deum satisfacientem, qui etiam esset homo, vt probat Anselm. ergo alius modus non fuit Deo possibilis.

4 Item, Hoc videtur expresse dicere quædam auctoritates, quarum vna est ad Titum 2. Glossa super illud, Apparuit gratia, &c. dicit sic: Non essemus participes deitatis eius, nisi ipse particeps esset nostræ mortalitatis. Cum igitur non sumus participes, nisi per gratiam reconciliationis, non essemus reconciliati, nisi in nostra humanitate mortuus esset pro nobis. Item ad Roma. 5. super illud, Vt sicut per inobedientiam vnius, &c. Gloss. Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem siue paruulæ ætatis, siue maioris, liberari à contagio mortis antiquæ, & obligatione peccati, quam prima natiuitas contraxit, nisi per mediatorem vnum Dei & hominum, hominem Iesum Christum, cuius saluberrima fide illi facti sunt salui. Item, Ansel. in lib. Cur Deus homo. Non poterat transire calicem nisi biberet, non quia non posset vitare mortem si vellet, sed (sicut dictum est) impossibile erat aliter saluare mundum. Item, Hebr. 2. super illud, Per passionem consummari auctorem salutis eorum, &c. Gloss. Nisi Christus moreretur, homo non redimeretur: & non redemptus periret, & frustra essent omnia facta. Ex his & multis aliis videtur concludi, quòd non erat alius modus possibilis ad liberandum genus humanum.

5 Item quidam obiiciunt sic: Deus illum modum præuiderat & prædestinauerat, quia prædestinatio est de omnibus bonis salutaribus: sed quod prædestinatum est, impossibile est non esse: & necesse esse, & possibile non esse, sunt contradictoriæ in quarto & secundo modo modalium.

6 Item, Fides Patriarcharum credidit hunc modum: fidei autem non potest subesse falsum: ergo necesse fuit esse hunc modum liberationis: ergo non fuit possibile esse alium.

Sed contra.

SED CONTRA: Gregor. in moralibus lib. 20. Qui nos existere fecit de nihilo, reuocare etiam sine morte sua & passione potuit. Item, Leo Papa in legenda in ramis palmarum, Omnipotentia Filij Dei quæ propter eandem essentiam est æqualis Patri, potuisset genus humanum à diaboli dominio solo imperio suæ voluntatis exuere, nisi in diuinis operibus maxime congruisset vt nequitiæ hostilis aduersitas de eo quod vicerat vinceretur. Item, Augustinus in libro 13. de Trin. c. 10. Eos itaque qui dicunt, Itáne defuit Deo modus alius quo liberaret homines à miseria mortalitatis huius, vt vnigenitum Filium Deum sibi coæternum, hominem fieri vellet, induendo humanam animam & carnem, mortalemque factum, mortem perpeti: parum est sic refellere, vt istum modum asseramus bonum & diuinæ congruum dignitati: verum etiam vt ostendamus non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta æqualiter subiacent, sed sanandæ nostræ miseriæ conuenientiorem modum alium non fuisse. Item, Super illud Psalm. 21. Et non ad insipientiam mihi, dicit Gloss. Vt sapienter genus humanum meo sanguine liberetur: nullus enim conuenientior modus nostræ liberationis, quam vt homo qui per superbiam cecidit, per humilitatem resurgat.

Ad hoc sunt etiam rationes non solum probantes, quòd alius fuit possibilis, sed etiam quod

alius fuit magis congruus. Dignum enim honore non congruit pati pœnas & exilium. Filius autem fuit omni honore dignus : ergo non debebat sibi hoc ad iniuriam facere, vt pœnas & exilium subiret.

2 Item, Sine satisfactione remittere peccatum fuisset maioris perfectionis : ergo fuisset Deo perfectissimo magis congruus ille modus. Probatio primæ est, quòd ad hoc nos inuitat, vt diligamus inimicos, & vt dimittamus omnibus debentibus nobis, etiam præter hoc quod exigamus satisfactionem. Si ergo bonum suadet nobis, primo debuit hoc facere in seipso. Si dicas, quòd seipsum negare non potuit: negasset autem seipsum, si faceret contra iustitiam suam. Contra: Sicut ipse sua iustitia est, ita est ipse sua misericordia quæ superexaltat iudicium : ergo exigendo tam grauem emendam, videtur venire contra suam misericordiam.

3 Item, Impius iudex est qui plus exigit in emenda, quam posset reus facere: quia ille non quærit emendationem rei, sed sitit sanguinem eius, cum omnis iustitia non quærat nisi emendare hominem & saluare : ergo si Deus exigit talem emendam quam non posset præstare purus homo vel homo in statu in quem ceciderat, videtur quòd non decenter illud exegit, sed impie, sitiendo mortem hominis : ergo cum hoc non sit fas credere de Deo, videtur quòd homo purus per se satisfacere potuit : & sic alius fuit modus Deo possibilis.

4 Vel si tu dicas, quòd homo non fuit in gratia, & ita nihil gratum facere potuit. Contra hoc est, quòd cum homo facit quod potest, statim dat ei Deus gratiam : sed multi fuerunt qui fecerunt quod potuerunt, & gratiam habuerunt, & sic possibile fuit de omnibus si se præparassent : ergo videtur, quòd Deus id quod potuerunt facere, acceptare debuit.

5 Item, 1. Ioan. 2. dicitur, quòd mandata eius grauia non sunt. Et Hieron. dicit, quod anathema sit qui dicit Deum præcepisse impossibilia. Ergo nunquam exigit ab homine talem emendationis modum, quem non posset explere nisi Deus esset homo, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd alius fuit modus possibilis, considerata potestate Dei cui nihil iniustum est, vt dicit Anselmus, & nihil impossibile : sed tamen ex parte nostra impossibile fuit nos redimi nisi per Deum & hominem: non quod hoc intendam dicere, quòd si Deus nos liberasset quin essemus liberati : sed est cõsiderare potentiam liberationis ex parte Dei, & ex parte nostra, & ex parte vtriusque simul, scilicet Dei & hominis. Ex parte Dei quidem fuit alius modus possibilis : ex parte hominis autem videtur mihi alius modus impossibilis. Si vero ex parte vtriusque consideretur, id est, nostra possibilitas ad Dei potentiam relata in qua fit quicquid ipse vult, fuit alius quidem modus possibilis, sed nullus ita conueniens. Si enim quæratur, Vtrum de trunco potest fieri vitulus? dicimus quod non. Si autem quæratur, Vtrum Deus de trunco potest facere vitulum? dicimus quod sic. His habitis planum est respondere obiectis.

AD PRIMVM enim dicendum, quòd dimittere culpam impunitã dicitur dupliciter, scilicet impunitam, hoc est, sine omni pœna : & hoc est impossibile coram iudicio Dei : quia, sicut dicit Anselmus, esset coram Deo impius sicut iustus, & placeret Deo peccatum sicut & virtus, quod est impossibile. Vel dimittere peccatum sine condigna pœna : & hoc est iudicis quærentis emendam rei, & hoc modo fuisset, si Deus homini sine morte Filij peccatum indulsisset: puniuerat enim hominem in hac vita, & in purgatorio amplius punire potuit : & ita nihil indecens ex parte sua ex hoc sequeretur.

AD ALIVD dicendum, quòd congruum & incongruum ex parte nostra sumuntur, & non ex parte iudicij Dei, cui congruum est omne quod facit : quia etiam illud quod videtur incongruum ex contrario vsu, si Deus faceret, congruissimum esset : vnde si parceret à pœna condigna, clementiæ deputaretur, dummodo iustitia pro tanto saluaretur, quod remaneret peccatum vltum pœna emendante, non suffocante reum.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd si possibilitas ex parte nostra attendatur, vt dicit Anselmus, quòd non erit iustitia nisi restituens ablatum, & satisfaciens offensæ: & hoc non potuit esse nisi per Deum & hominem, vt dicunt Anselm. & Ambros.

AD ALIVD dicendum, quòd omnes illæ auctoritates loquuntur de possibilitate congruentiæ, & non de potestate Dei in se.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinatio non imponit necessitatem, sed immutabilitatem facit : & ideo nihil prohibet quin adhuc alius modus sit possibilis, si liberatio in genere & in se consideretur.

AD ALIVD dicendum, quòd fides est de eo quod non erit aliter quam creditur, sed tamen possibile est esse aliter : fides enim & prædestinatio bene tollunt actum immutabilitatis in contrarium, vel in aliud quam sit hoc de quo sunt, sed non tollunt potentiam mutabilitatis: & ideo illa argumenta non cogunt.

OPORTET etiam soluere ea quæ sunt ad oppositum : quia secundum meam opinionem ex parte nostra attendendo potentiam satisfaciendi, non fuit possibilis alius modus. Dico ergo ad primum, quòd omnes illæ auctoritates loquuntur de potentia Dei liberantis, & non de potentia hominis debentis satisfacere.

AD ID autem quod obiicitur per rationes, dicendum quòd Filium Dei ex bonitate decuit omne signum dilectionis homini exhibere, quod pertinebat ad salutem, nisi hoc cederet in iniuriam iustitiæ vel deitatis : sed non in iniuriam fuit deitatis : quia deitas nec passa, nec compassa fuit: sed in humana natura passus est Filius Dei : & in hac deitatem decuit exilium & mortalitas.

AD ALIVD dicendum, quòd alio modo remittere iniuriam potuit Deus, sed ex parte hominis remansisset verecundia, scilicet quod homo abstulisset quod non reddidisset. Et si queras, Vtrum Deus hanc verecundiam auferre potuisset? Dico sine præiudicio, quòd opprobrium quidem auferre potuit : sed tamen veritatem mutare non potuisset : quia contra se fecisset. De præterito enim verum fuit, quòd homo rapuit quæ per se exoluere non potuit : & ideo

congru

congruissimum fuit iudici clementissimo, vt tale faceret iudicium, vt destrueretur peccatum, & homo tantum vel plus dando quam rapuit, ab opprobrio simul & peccato liberaretur.

Ad alivd dicendum, quòd plus exigere quam homo possit, dicitur duobus modis, scilicet simpliciter, & sic sonat extorsionem: vel de expensis iudicis, vt reus pristinam recipiat dignitatem: & sic exigere plus quam purus homo possit, sonat misericordiam & bonitatem iudicis erga nos: & hoc est quod dicit Psalm. 100. Redemptionem misit Dominus populo suo. Quod enim vltra vires nostras exegit, ad gloriæ nostræ cumulum fuit: quia aliter semper conscientia testis veritatis, diceret nos rapuisse, & non soluisse Dei honorem.

Ad alivd dicendum, quòd homo in quantacunque gratia sit, dummodo sit purus homo, non potest satisfacere pro peccato quod in omnem mundum redundauit: & hoc sufficienter in præmissis probatum est: nec tamen secundum dicta Sanctorum credo, quòd vnquam alicui post primum peccatum gratia salutis data sit, nisi in dilectione vnigeniti & fide, qui omnes reconciliauit. Non dico, quòd non dari potuerit quantum est de potentia Dei. Et sic patet, quòd nihil est quod obiicit.

Ad alivd dicendum, quòd mandata non sunt grauia habenti charitatem: & hoc ideo quia Filius Dei nobis ea alleuiauit, sustinendo pro nobis quod nos sustinere debebamus: quia Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum: & ideo modo facile est nobis. Vnde potest dici, vt prius, quòd sic à nobis ad iniuriam nostram non exegit impossibile nobis, sed ad gloriam, cum ipse daret vnigenitum per quem factum est possibile, quod ante erat nobis impossibile, licet non Deo cui nihil est difficile. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS II.

Quæ sit illa possibilitas, de qua dicitur, quòd alius modus fuit Deo possibilis?

Secundo quæritur, Quæ sit illa possibilitas de qua dicitur, quòd alius modus fuit Deo possibilis? Videtur autem, quòd nulla: quia potentia Dei non potest esse nisi secundum congruentiam decentissimam: ergo Deus nihil potest, quod congruenter non potest.

2 Item, Potentia Dei non refertur ad opus nisi secundum ordinem sapientiæ præordinantis, quia aliter Deus ageret præcipitanter, sed sapientia Dei præordinauerat istũ modum: ergo non fuit possibilis apud Deum alius modus, vt videtur.

3 Item, Detur, quòd potentia Dei sit respectu istius, vt patuit in effectu, ipsa mutaretur de opere in opus: cum igitur hoc sit aliqua mutatio, & Deus penitus sit immutabilis: videtur, quòd si potentia Dei fuit de isto modo, quod non potuit esse de alio.

Sed contra. Sed contra: Deus non agit per necessitatem naturæ, sicut facit potentia & virtus naturalis, sed agit per voluntatis libertatem: quicquid autem agit libertas voluntatis potest facere, & non facere, & alio modo facere: ergo videtur, quòd Deus potuit hoc modo liberare, & non liberare, & alio modo liberare: quia aliter ipse minus esset liber in agendo, quam nos, quod absurdum est.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd vna & simplex est Dei potentia: sed tamen potest dupliciter considerari, scilicet vt exequens sapientiæ præuisionem & ordinationem, & sic videtur, quòd non fuit alius modus possibilis nostræ liberationis, quam præuisus est à sapientia ordinante: sed tamen potuit esse alius modus præuisus, & tunc potentia operans alium exequeretur. Aliter consideratur secundum quod antecedenter se habet ad sapientiam: potest enim Deus facere quæ per sapientiam omnia ordinantem, non ordinauit se facturum: & de hac potentia loquendo, alius fuit modus possibilis: & de hac possibilitate loquuntur Sancti plerunque.

Ad primvm ergo dicendum, quòd quicquid faceret Deus, eo ipso esset decentissimum quoad operantem, quod ipse faceret, vt prius dictum est. Et si obiicias, quòd Aristoteles dicit, quod potest Deus praua agere: dicendum, quòd accepit ibi praua materialiter, id est, potest agere id quod est prauum, quod tamen non esset prauum, sed optimum eo ipso quod Deus faceret illud.

Ad alivd dicendum, quòd illa ratio procedit de potentia exequente ordinem sapientiæ præuidentis: & de hac non loquimur, cum dicimus, quòd alius modus liberationis fuit Deo possibilis.

Ad alivd dicendum, quòd potentia Dei immutabilis est: quia si daretur quòd fuit de alio modo, sequeretur quòd nunquam fuit de isto: licet enim vtraque istarum possibilis sit diuisim, potentia Dei est de isto modo, & potentia Dei est de alio modo: tamen non sunt cõpossibiles secundum relationem ad potentiam operantem: quia aliter Deus mutaret opus suum, quod esse non potest.

ARTICVLVS III.

Si fuerit possibilis alius modus liberationis, an etiam fuit possibilis alius modus redemptionis?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum non fuisse, &c.] Potest enim esse dubium, quamuis fuit alius modus possibilis liberationis nostræ, quod tamen alius modus quo redimeremur non fuit possibilis: hoc enim probatur sic: Redimere est rem suam iusto pretio vel bello recuperare: sed iustum pretium esse non potuit nisi æquiualens offensę & damno: sed, sicut probatum est, damnum est tota humana natura perdita, & quicquid defluxit in ipsa in peiorem statum, & hoc omne quod inferioris naturæ est quam homo, sicut dicit Gloss. ad Roman. 8. super illud, Omnis creatura ingemiscit & parturit vsq; adhuc. Offensa autem fuit infinita, quia contra Deum. Ergo iustum pretium oportuit esse infinitum bonum: & ad hoc non nisi Deus & homo;

mo,qui deberet vt homo,& posset vt Deus : ergo redemptio non potuit fieri nisi per Deum & hominem.

2 Item,Si de redemptione belli loquamur & iure : tunc sicut patet in litera,iustum est vt idem vincat qui victus est, & in eodem, scilicet in ligno. Vnde Ambrosius in hymno de passione, Ipse lignum tunc notauit, damna ligni vt solueret. Hoc igitur iterum non poterat fieri iuste, nisi per Deum & hominem : & ita alius modus non fuit possibilis nostræ redemptionis.

3 Item, Detur, quòd redimamur ab alio, quam à Deo, siue sit homo de nouo ex non deprauata natura factus, siue Angelus incarnatus : illi ergo tenemur tanquam redemptori : ergo erimus inferiores illo semper: homo autem creatura est, & in tanta dignitate, vt nulli nisi soli Deo subesset : ergo per redemptionem illius pristinæ dignitati non erit restitutus : ergo redemptio perfecta non est facta per illum.

4 Item, Deus præuidit hominem futurum in dignitate æquali Angelorum : si ergo Angelus redemisset, non esset in æquali dignitate : ergo Deus frustraretur præordinatione sua : quæ quia omnia impossibilia sunt, videtur quòd alius modus non fuit possibilis nostræ redemptionis.

Sed contra. SED CONTRA : Ab iniuste possidente non oportet redimere pignus,sed vendicare in potestatem : sed diabolus iniuste possederat nos, vt infra dicetur in hac eadem distinctione : ergo ab ipso non oportuit tali pretio redimere hominem.

2 Item, Impium est dicere, quòd pretium seculi,Christi scilicet sanguis, & anima,oblata sint diabolo ad redemptionem hominis : cum igitur non tenuerit nos nisi diabolus,videtur quòd non simus redempti à diabolo, nec hoc modo, nec alio modo.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo, concedo primas rationes : & non fuit alius modus possibilis nostrę redemptionis,nisi per pretii talis solutionem,nisi redemptio large pro liberatione accipiatur : quia non est nisi duplex redemptio, scilicet iure belli, & ita redempti sumus à seruitute diaboli per victoriam Christi : & solutione pretij,& sic non sumus redempti à diabolo : quia absit vt Christus diabolo sit oblatus pro nobis, sed Patri : & nos soluti sumus à decreto Patris obligante nos ad non intrandum paradisum, nisi tanta appareret in vno iustitia humilitatis quæ omnibus sufficeret, vt supra dist. 18. dictum est. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

AD PRÆCEDENS dicendum,quòd licet diabolus nos iniuste possideret, nec pretium solutum sit diabolo : tamen nos iuste possidebamur, tenente nos in obligatione illa iusta sententia iustitiæ iudicis, cui etiam pretium soluebatur in nostra redemptione.

ARTICVLVS IV.

An si homo non peccasset, Filius Dei incarnatus fuisset?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quid enim mentes nostras tantum erigit ad amorem,&c.] Secundum hoc enim si homo non peccasset, videtur quòd non tantum ad amorem suum nos prouocasset. Vnde in quadam sequentia cantatur,O culpa nimium beata, qua redempta est natura. Deus qui creauit omnia, nascitur ex fœmina. Quasi diceret, hoc ipso quod culpa peracta est,Deus homo factus est. Igitur si homo non peccasset, Deus non fuisset incarnatus. Item in quibusdam Ecclesiis in benedictione cerei paschalis cantatur, O felix culpa,quæ tantum ac talem meruit habere redemptore. Ergo videtur, quòd si culpa non esset, Filius Dei non fuisset incarnatus.

3 Item, Super illud Apostoli ad Roman.8. Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt : dicit Glossa, Etiam peccata. Ergo peccatum vniuersitatis in idem bonum debuit cooperari vniuersitati : hoc autem peccatum originale est quod omnes trahunt ab Adam: ergo aliquod bonum potest elici ex illo : hoc autem non de facili inuenitur nisi incarnato Christo : ergo videtur,quòd Christus non fuisset incarnatus,si peccatum non fuisset.

4 Item, Ad quid fuisset incarnatus ? non enim tunc indiguissemus doctore, vel liberatore, vel redemptore : ergo videtur, quòd si peccatum non fuisset,non ita excitasset ad charitatem eius, sicut fecit peracto peccato.

Sed contra. SED CONTRA : Bonum est diffusiuum sui & esse : ergo optimi erit optimo modo quo potest, se diffundere : non autem melius potest esse in nobis diffundere, quam incarnando : ergo videtur,quod incarnatus etiam esset si peccatum non esset.

2 Item, Anselmus dicit, quòd quatuor sunt generationes de perfectione naturæ, sine quibus generatio est imperfecta,scilicet de terra virgine vir virgo,de viro virgine fœmina virgo, de viro & muliere corruptis infans virgo. Restabat ergo quartus modus,de fœmina virgine virginem producere, vel ordo generationis non fuisset perfectus: ergo cum Dei perfecta sunt opera, ipse repleuisset hunc ordinem, etiamsi homo non peccasset: sed de virgine non potest nasci nisi Filius Dei,vt dicit Cassianus: ergo Filius Dei fuisset incarnatus, etiamsi non peccasset homo.

3 Item, Supra per verba Sanctorum probatum est Angelum non esse vnibilem, sed hominem : cum igitur nulla aptitudo frustra sit creata à Deo, necesse fuit hanc aptitudinem impleri : ergo necesse fuit Deum incarnari.

4 Item, Peccatum non fecit similiorem & vnibiliorem nostram naturam cum Deo, quam esset ante peccatum : cum ergo similior Deo sit sine peccato,quam post peccatum,videtur etiam vnibilior:& sic Deo magis conueniebat ei vniri, vt videtur.

5 Item, Perfectio vniuersi consistit in dimensione circulari, vt probat Philosophus : & quia circulo nihil est addibile.Ergo maxima perfectione naturæ mundus est perfectus : ergo cum simililiter Dei perfecta sunt opera, vltimum debet concludi in primum vt fiat circulus : primum autem est Deus, & vltimum homo : ergo Deus & homo debent vniri : & hoc contingeret, etiamsi homo non peccaret.

6 Item, Amor maximus se communicat maximo modo : non autem potest magis,quam vt se vniat:

veniat: ergo cum talis amor sit ei ad homi nem, ipse vniet se ei: ergo videtur etiam, quòd vniet se ei, si non peccasset.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in hac quæ stione solutio incerta est. Sed quantum possum op inari, credo quod Filius Dei factus fuisset homo, etiamsi nunquam fuisset peccatum: nec tamen factus fuisset Angelus, quia Angelus non est vnibilis ex natura sicut homo, vt supra ostendimus: tamen nihil de hoc asserendo dico: sed credo hoc quod dixi, magis concordare pietati fidei.

DICO igitur ad primum, quòd tales locutiones valde impropriæ sunt, vt dicatur culpa beata & felix: quia non dicitur beata & felix in se, sed ex consequenti. Et licet forte Christi incarnatio non sit sequens ad culpam, tamen magnalia opera red emptionis per laborem, passionem, & mortem secuta sunt ex culpa. Per hoc etiam patet solutio ad secundum.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum non cooperatur in bonum nisi per accidens, scilicet quia feruentior & magis gratus aliquis quandoque resurgit, quam cecidit, & magis efficitur humilis & cautus: si autem & Christi incarnatio secuta est, nescio: sed hoc certum est, quòd redemptio per mortem est secuta.

AD ALIVD dicendum, quòd incarnatus fuisset ad ostensionem eximij amoris sui, & vt multiplices delicias prępararet homini, cum contemplaretur eum in carne fratrem, quem habet vniuersitatis Deum.

SI AVTEM velimus contrarium sustinere quod tamen mihi non videtur: dicemus ad primum contra obiectum, quòd bonum non diffundit se secundum ordinem naturæ, sed capacitatem eorum qui capiunt illud: non autem cadit in capacitatem aliquam naturæ vel meriti vnio deitatis ad carnem: & ideo non oporteret, quòd se illo modo diffunderet.

AD ALIVD dicendum, quòd natura completa esset sine vltimo modo in esse naturæ, licet non in optimo esse gratiæ: nec oportet hoc quod Deus faciat vnumquodque in optimo esse quo posset ipsum facere si vellet: sed sufficit vt faciat sicut vult dummodo nihil neget eis de naturalibus.

AD ALIVD dicendum, quòd illa aptitudo non est ex natura, sed ex gratia electionis, vt supra sæpe habitum est: quia homo ille vt in vnitatem Filij Dei assumeretur, non meritis, vel natura, sed gratia habuit.

AD ALIVD dicendum, quòd licet peccatum non fecerit deiformem naturam, tamen fecit necessarium redemptorem: & hæc necessitas coegit misericordem Deum incarnari.

AD ALIVD dicendum, quòd talis ratio circuli non est necessaria ad perfectionem; sed potius circulus ordinis, scilicet vt ordinentur ad Deum tanquam ad finem, quæ exiuerunt ab ipso tanquam à principio.

AD ALIVD dicendum, quòd sufficiebat ostensio amoris in glorificatione: quia non oportuit Deum omnem modum amoris ostendere, sicut nec modo facit.

AD HOC autem quod obiicitur de prædestinatione habet solutionem specialem, scilicet quod prædestinatio supponit ordinem sapientiæ: & illa prævidit culpam futuram, & ideo præordinauit redemptorem. Sed tamen primum probabilius mihi videtur.

ARTICVLVS V.

Quæ sit iustitia qua superatus est diabolus, vtrum redemptoris, vel redemptorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sic iustitia superatur diabolus] Potest enim hic esse dubium, quæ sit iustitia qua superatur diabolus? Aut enim hæc est iustitia redemptorum, aut iustitia redimentis. Si est primo modo: cum illi iustitiam fecerunt etiam ante incarnationem Christi, videtur quòd debuissent esse redempti: sicut de Abraham dicitur Rom. 4. quòd signaculum iustitiæ fidei circuncisionem accepit Abraham, Noe vir iustus atque perfectus in generatione sua: & sic de aliis. Si autem est iustitia redemptoris, vt videtur dici in litera: tunc videtur, quòd non fiat iustitia: quia non est æquum, quod liberetur per iustitiam alterius, qui iustitiam non fecit.

VLTERIVS quæritur, Si esset alius modus, vel fuisset, vtrum esset iniustus? Videtur quod non: quia Deus nihil potest facere iniustum. *Quæst.*

SED CONTRA: Potentiæ modus hic diuiditur contra iustitiæ modum: igitur si vsus fuisset Christus potentiæ modo, non fuisset iustus modus. *Sed contrà.*

2 Item, Ponatur, quòd Deus nostram carnem accepisset, & tamen nos potestate eripuisset: tunc videtur modus conuenientior fuisse: quia tunc teneremur ad gratiarum actionem de susceptа natura, & tamen ipse & nos simili labore veniremus ad regnum: ergo ille fuisset modus magis conueniens, & magis obligans nos Deo.

3 Item, In iudicio hominis fraus nulli patrocinatur: ergo non debet acquirere ius aliquod in iudicio Dei. Constat autem, quòd diabolus fraudulenter decepit hominem: ergo nullum ius fuit ei acquisitum in homine: ergo videtur magis fuisse iniustus modus, quòd hominem quasi adiudicatum dimisit ei, & per iustitiam liberare voluit, quam si condemnando dæmonem propter fraudem, hominem in potestatem suam retraxisset.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nullus modus potest esse iustus ex parte Dei: sed ex parte hominis iustitia est redemptio pro meritis: & ideo pœna satisfactoria pro culpa debet infligi. Vnde dico, quòd primum intelligitur de iustitia redemptoris, quam soluit pro redemptis. *Solutio.*

AD ILLVD quod contra obiicitur, dicendum quod iustitia redemptoris exigebatur ad hoc ne esset obex apud eos: quia gratia capitis non profluit super membra nisi dispositio sit in membris, quasi receptibilia sint gratiæ: & ita vtraque exigitur: vna vt præparans subiectum, altera vt liberans.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis modus fuisset Deo iustus, sed non adeo conueniens ex parte hominis redempti.

AD ALIVD dicendum, quòd potentiæ modus non diuiditur contra iustitiæ modum, vt ei oppositus, sed non adeo congruus, non ex parte

Dei,

Dei, ſed ex parte noſtra, vt prius expoſitum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd fraus dæmonum non fuit ſine culpa hominis decepti: & ideo licet dæmonibus patrocinari non debuit, tamen homini nocere debuit: & ideo ex parte illa oportuit iuſtitiam liberatoris contra iniuſtitiam hominis poni.

ARTICVLVS VI.

An ſolum originale vel actuale ſit cauſa quare indigemus redemptore? & vtrum quilibet per ſe potuit ſatisfacere de actuali?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In poteſtate diaboli ita datum eſt genus humanum] Ex hoc enim videtur, quòd ſolum originale ſit cauſa quare indigemus redemptore: & ita videtur, quòd quilibet pro ſe ſatisfacere potuit pro actuali. Sed hoc non videtur: quia maius peccatum eſt commiſſum per ſeipſum, quam contractum ab alio: ergo ab ipſo exigitur maior ſatisfactio. Si ergo pro reliquo peccato oportuit interuenire iuſtitiam redemptoris, multo magis oportuit hoc fieri pro peccato proprio: ergo grauius peccatum eſt, quod grauiori pœna punitur in delinquente: ſed actuale punitur in delinquente carentia viſionis Dei, & igne vrente, originale autem tantum carentia viſionis Dei: ergo ſi originale exigit redemptorem, multo magis actuale.

2 Item hoc videtur ex auctoritate Sanctorum ſupra poſita, qui dicunt, quòd nulli vnquam remiſſum eſt neque paruulo neque adulto, niſi in fide mediatoris: conſtat autem, quòd fides mediatoris coniungit iuſtitiam Chriſti cum iuſtificatis: ergo ſine iuſtitia Chriſti nullum remittitur peccatum.

3 Item, Si verum eſt quod dicunt omnes Sancti & Doctores communiter, quòd paſſio Chriſti operetur in omnibus ſacramentis: tunc oportet dicere, quòd etiam operetur in pœnitentia: cum igitur ſine ſacramento pœnitentiæ nulli vnquam ſit remiſſum peccatum, ſine iuſtitia mediatoris in paſſione nulli vnquam remiſſum peccatum eſt.

4 Item, Iſa. 53. Nos omnes quaſi oues erauimus: & Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. Ergo poſuit in eo etiam iniquitatem actualem.

5 Item, Gloſſ. ad Rom. 6. dicit, quòd peccata præcedentium fuerunt in ſuſtentatione Dei, donec ad oſtenſionem iuſtitiæ redimentis per Chriſtum.

6 Item, Expreſſe in præcedenti diſtin. ſcribitur ſic: In pœnitentia pœna per Chriſtum minoratur: non enim ſufficeret illa pœna qua pœnitentes ligat Eccleſia, niſi meritum Chriſti cooperaretur, qui pro nobis ſoluit. Conſtat autem, quòd Eccleſia nullum temporali pœna obligat pro originali. Ergo pro actuali non poſſemus ſatisfacere, niſi eſſet iuſtitia Chriſti.

7 Item, Ratio Anſelmi eſt, quòd indiguimus redemptore: quia offendere Deum facit offenſam infinitam, ſicut ipſe eſt infinitum bonum: ergo cum in actuali mortali offendatur Deus, videtur eadem ratione exigere redemptorem.

SED CONTRA hæc quidam obiiciunt ſic: Alius modus fuit poſſibilis: ergo non neceſſario exigitur iuſtitia redimentis. *Sed contra.*

2 Item, Antiqui patres fidem, ſpem, & charitatem habuiſſent, etiamſi Chriſtus non fuiſſet incarnatus: cum igitur cum talibus virtutibus non poſſit ſtare peccatum actuale, merito fidei, & aliarum virtutum fuiſſet deletum, etiam præter iuſtitiam redemptoris.

3 Item, Potentia gratiæ ad vincendum peccatum maior eſt quam potentia peccati: ergo ſi peccatum ſine alterius adiutorio valet inficere animam, potentia gratiæ virtutum ſine alterius adiutorio expellere peccatum valebit: ergo ſine gratia & iuſtitia redimentis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd conſentiendum eſt rationibus primis: quia hoc dicunt Sancti innitentes illi verbo Ioan. 1. De cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Et illi qui præibant & qui ſequebantur, omnes pariter clamabant: Oſanna in excelſis: non pro originali tantum, ſed etiam pro omnibus actualibus. *Solutio.*

AD PRIMVM autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd alius modus fuit poſſibilis: ſed tamen impoſſibilis omnis ille modus qui non conferret gratiam adiuuatem contra peccatum ex iuſtitia aliena: ſiue illa fuiſſet Dei iuſtitia, ſiue alicuius ſatisfacientis.

AD ALIVD dicendum, quòd fides antiquorum, & ſpes, & alia bona, efficaciam traxiſſent tunc ab illo alio modo quicunque fuiſſet: ſed quia alius non fuit, ideo trahebant efficaciam ab iſto: ſicut ſi ſol non eſſet cauſa diei, eſſet aliud luminare quod faceret diem: non tamen eſſet vnquam poſſibile, quòd mundus illuminaretur ex ſeipſo, ſed quod haberet ſufficiens lumen ex quibuſdam partibus ſuis micantibus, vt ſunt gemmæ, vel quædam partes ignis: & hoc modo iuſtitia meritorum Chriſti fulget in virtutibus Sanctorum, ſicut ſol in gemmis, quæ magis rutilant in præſentia ſolis, in abſentia autem obtenebrantur.

AD ALIVD dicendum, quòd gratia eſt potentior: ſed non habet potentiam illam, quod deſtruat quod ſecundum aliquam rationem eſt infinitum, niſi coniuncta illi quod ſecundum aliquam rationem eſt infinitum, vt merito Chriſti, quod eſt meritum Dei & hominis: & quod peccatum dicitur poſſe inficere ſine adiutorio, hoc non eſt poſſe, ſed potius deficere: deficere enim poteſt quodlibet per ſe corruptione principiorum conſeruantium, ſed non ex ſe ita proficere.

ARTICVLVS VII.

An non remittatur peccatum niſi Deo homine ſatisfaciente pro nobis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Eramus natura filij iræ, natura ſcilicet vt eſt deprauata] Ex hoc enim videtur, quòd ſi natura alicuius non fuiſſet deprauata, quòd illud potuiſſet ſatisfacere pro nobis: & hoc ſupra ſæpe improbatum eſt: quia hoc eſſet creatura pura, aut corporalis, aut ſpiritualis. Si corporalis: tunc eſſet vilior homine: & tunc homo redimeretur,

& per

& per consequens subderetur viliori se : ergo per redemptionem non recuperaret dignitatem quam amiserat. Item, Secundum hoc Dei præscientia, quæ præordinauerat hominem coæquadum fore Angelis, frustraretur. Item, Secundum hoc iusto pretio non essemus redempti, sed viliori quam fuit ablatum : quia totum genus humanum Deo fuit ablatum, & offerretur Deo corpus vnum tantum. Item, Secundum hoc infinita offensa Dei non esset recompensata : ergo in opere redemptionis non seruaretur iustitia.

Si autem fuisset creatura pure spiritualis, vt Angelus. Contra : Maximum operum quoad difficultatem est offerre se ad pretium per mortem: Angelus autem est immortalis : ergo redimere non posset. Item, Nullus Angelus est adeo altus, cui præferri vnus purus homo non posset, & æquari plures : quoniam beata Virgo prælata est omnibus, & alij assumi possunt secundum sortes Angelorum : ergo Angelus cum tota gratia non valet vnum hominem, & æquiualent alij : ergo vt melius nullus Angelus pro omnibus hominibus posset offerri. Item, Cum sit finitæ bonitatis ipse infinitam offensam non posset recompensare, nec debitum honorem Deo pro peccato exhibere. Aliæ etiam sunt rationes ad hoc quas supra posuimus.

Si autem dicas, quòd est composita creatura ex Angelo & homine corporali, prorsus sequuntur eadem inconuenientia.

Si vero dicas, quòd potuit esse Deus purus. Contra : Deus mereri non potest : quia mereri est apud alium, & inferioris est mereri : ergo Deus merendo non potest satisfacere. Item, Deus nulli debet, nec pro se, nec pro alio : ergo debitum pro alio non restituet. Item, Deus non est medium inter hominem & Deum : ergo vt mediator non est reconcilians & satisfaciens. Item, Deus in causa hominis est iudex : ergo non potest esse reus, vel loco rei exhibere satisfactionem.

Ex his ergo concluditur, quòd necesse sit, quòd sit Deus & creatura : ergo aut homo, aut alius quam homo. Si homo, habeo propositum. Si alius quam homo : ergo satisfaciet qui non debet satisfacere : sed hoc non est iustum : ergo non potest fieri coram summe iusto Deo : ergo necesse est, quòd sit Deus & homo. Item, Mediatorem necesse est habere naturam vtriusque extremorum, licet mediet tantum in altera, vt habitum est in præcedenti distin. satisfaciens autem pro nobis mediator est : ergo necesse est quod habeat naturam vtriusque, Dei scilicet, & hominis : & hoc est quod intendimus.

Sed contra. SED CONTRA: Originale peccatum per alterum est contractum: ergo per alterum potest fieri satisfactio : non est autem per alterum contractum qui fuit Deus : ergo per alium non Deum potest fieri satisfactio, vt videtur.

2 Item videtur, quòd Deus debuit creare alium Adam, qui in omnes iustitiam redemptoris transfunderet, sicut ille iniustitiam transfudit : quia aliter non omnibus videtur prodesse iustitia, sicut omnibus nocuit culpa.

3 Præterea, Quæ iustitia est illa vt pro peccato cui nunquam communicamus in operando, nec volendo, tanta exigatur satisfactio quam non possit exoluere nisi Deus & homo?

4 Item, Vbi est probatum originale esse in homine, vt talem oporteat eum habere redemptorem?

SOLVTIO. Dicendum, quòd primis rationibus standum est, quòd non remittitur peccatum nisi Deo & homine satisfaciente pro nobis, licet alius modus fuerit possibilis. *Solutio.*

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd originale per alterum contrahitur qui principium est omnium: & ideo per alterum non soluitur, nisi & ille principium sit omnium : sed non potest eodem modo esse, quia monstruosa natura est quæ vnius rationis habet duo principia, sed Christus principium efficiens secundum deitatem, & secundum humanitatem influens per modū meriti : & ab alio non posset fieri, quia ille non posset influere membris, cum nullo modo esset caput corporis mystici, vt alibi dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd si fecisset alium Adam, essent duo principia secundum vnum modum generationis materialis : & tamen ille non influeret gratiam : quia gratia non influi potest nisi ab eo qui est Deus & virtutis infinitæ, & secundum quod homo habet gratiam non ad mensuram, quod non conueniret alicui qui purus homo esset.

SI AVTEM obiicias, quòd secundum hoc Adam si non peccasset, non influxisset gratiam innocentiæ posteris, quod est contra Anselmum qui dicit, quòd sicut transfundit originale peccatum, ita si stetisset, transfudisset originalem iustitiam. Ad hoc dico, quòd hoc non fuisset ex Adam, sed ex hoc quod coniunctio humanæ naturæ ad Deum nullo fuisset interrupta peccato : & ideo à Deo semper fuisset influentia vtriusque vitæ, scilicet naturalis, & gratiæ, in animam & ab anima in corpus. Sed postquam facta est interruptio, non potuit fieri influentia gratiæ hoc modo : sed oportuit, quòd esset per meritum satisfactionis : & illud meritum non influeret omnibus qui rationem membri tantum, & non capitis vel principij haberet.

AD ALIVD dicendum, quòd licet voluntate actuali & proprio opere nō communicauerimus peccato Adæ : in materia tamen corrupta communicamus ex hoc quod nati sumus ex ipso, & materia corrupta corrumpit animam secundum infectionem culpæ, vt probatur in libro 2. de transfusione peccati originalis.

AD ALIVD dicendum, quòd signa expressa probant nos esse in peccato : hæc autem signa sunt pœnæ non decentes dignitatem humanæ naturæ, vt irrationabilitas in infantia, naturæ debilitas, pugna carnis contra spiritum, concupiscentia, ignorantia, error, & huiusmodi, quibus nulla ratio dicit Deum puniuisse hominem nisi in peccato.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum sicut homo meruit inuadi pro consensu, ita diabolus pro fraude & mendacio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Peccantem peccati auctor illico inuasit] Videtur, quòd ambo debebant inuadi à tertio : sicut enim meruit inuadi homo pro consensu, ita diabolus pro fraude & mendacio, & multo magis.

AD

Solutio. AD HOC dicendum,quòd ambos inuasit sententia iudicis condemnantis: sed tamen debebat eo iure homo in potestatem diaboli transire: quia se illi sponte tradidit, permittens se decipi vbi de facili deceptionem cauere potuit: & hoc est quod intendit.

ARTICVLVS IX.

Vtrum modus liberationis humanæ fundetur super vtilitate, vel necessitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ideo autem potentia vincere noluit,&c.] Hic enim innuit, quòd talis liberationis modus non fuit necessarius, sed vtilis homini quod videtur esse contra dicta Anselm. & etiam contra superius probata.

AD QVOD dicendũ,quòd sicut dicit Tullius in lib.de amicitia,licet vera amicitia fundetur super amorem, & non super vtilitatem: habet tamen plurimas vtilitates adiunctas. Ita dico hic, quod licet necessitas liberatoris nõ fundetur super vtilitatem, sed super necessitatem, vel hoc, vel alio modo: tamen plurimas habet vtilitates adiunctas, quarum Magister partem tangit hic ex verbis Augustin. & quasdam alias non tangit. Impossibile autem est tangere omnes: præcipue cum sint vtilitates adiunctæ circa quatuor, scilicet vt amorem habeamus iustitiæ,non potestatis: vt exemplum humilitatis suæ accipiamus, vt doctrinam fidei & prudentiæ prædicationum eius obseruemus, vt miraculis plusquam demonstrationibus in fide roboremur. Vtilitates autem passionis infra in sequenti parte Magister exequitur. Solutio.

De traditione Christi quæ facta dicitur à Patre, & à Filio, à Iuda, & à Iudæis.

C CHristus ergo est sacerdos, idemque hostia & pretium nostræ redemptionis: qui se in ara crucis non diabolo, sed Deo Trinitati obtulit pro omnibus,quantum ad pretij sufficientiam,sed pro electis tantum,quantum ad efficaciam: quia prædestinatis tantum salutem effecit. De quo & legitur, quòd sit traditus à Patre, & quod seipsum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit,& Iudæi. Ipse se tradidit, quia sponte ad passionem accessit. Et Pater eum tradidit, quia voluntate Patris, imo totius Trinitatis passus est. Iudas tradidit prodendo, & Iudæi instigando: & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus,& actus Christi & Patris bonus. Opus Christi & Patris bonum, quia bona Patris & Filij voluntas: malum fuit opus Iudæ & Iudæorum,quia mala fuit intentio. Diuersa fuerunt ibi facta siue opera,id est,diuersi actus,& vna res,siue factum,scilicet passio ipsa. Ideoque Doctores aliquando vniunt in facto illo Patrem, Filium, Iudam, Iudæum, aliquando disiungunt. Respicientes enim ad passionem, vnum opus illorum dicunt: attendentes intentiones & actus, facta diuersa discernunt. Vnde Augustin. Facta est,inquit,traditio à Patre,facta est traditio à Filio, facta est traditio à Iuda,vna res facta est. Quid ergo discernit inter eos? Quia hoc fecit Filius & Pater in charitate, Iudas vero in proditione. Videtis quia non quid faciat homo,sed qua voluntate considerandum est. In eodem facto inuenimus Deum quo Iudam: Deum benedicimus,Iudam detestamur: quia Deus cogitauit salutem nostram, Iudas cogitauit pretium quo vendidit Dominum, Filius pretium quod dedit pro nobis. Diuersa ergo intentio diuersa facta facit,cum tamen sit vna res ex diuersis.Ecce vnam rem dicit ibi fuisse & diuersa facta: quia vna ibi fuit passio:sed diuersi actus. Et actus quidem Iudæ ac Iudæorum mali quibus operati sunt Christi passionem: quæ bonum est & opus Dei est.

Pſ.109. Isa.53. Rom.8. Eph.5. Mat.26. Luc.24. De hoc Augusti in Psal. 93. Super ep.1. Ioan. homil.7

DIVISIO TEXTVS.

CHristus ergo sacerdos& hostia,&c.]Hic incipit pars illa quæ est de opere passionis, in quo consistit principale meritum Christi. Et habet duas partes, in quarum prima Magister determinat oblationem & traditionem Christi, qualiter facta est ab ipso Patre, à Iuda, à Iudæis, & à Gentibus. In secunda autem ostendit,vtrum fuerit bona, an non *ibi* [Passio ergo Christi & opus Iudæorum dicitur, &c.

ARTI

ARTICVLVS X.

Vtrum Passio Christi prædestinatis tantum salutem effecit?

INcidit autem dubium primo de hoc quod dicit [prædestinatis tantum salutem effecit] Prædestinati enim habuissent salutem, etiamsi ipse non fuisset passus: ergo videtur, quòd frustra patiebatur pro illis.

2 Item videtur falsum: quia multi sunt non prædestinati qui accipiunt præsentem iustitiam ad remissionem peccatorum: & hoc non possunt facere sine virtute sacramentorum, in quibus operatur virtus passionis Christi: ergo etiam non prædestinatis valet efficienter passio sua, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non nisi prædestinatis valet efficienter, omnibus autem sufficienter: ita quod efficienter dicat adeptionem gratiæ & gloriæ, propter quæ fuit gratia: non enim fuit tantum propter gratiam, sed etiam propter gloriam: & ideo non totum effectum efficit in his in quibus valet ad gratiam in præsenti tantum: & per hoc patet solutio ad secundum.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd prædestinatum etiam erat hoc vt non alio modo quam per passionem Christi liberarentur: & ideo necessaria fuit passio. Vel potest dici, quòd etiam his quæ fiunt in tempore, vt orationibus fidelium, prædestinatio iuuatur, non ex parte prędestinantis, sed ex parte effectus prædestinationis, qui est positio gratiæ.

ARTICVLVS XI.

An & quomodo Christus sit traditus in mortem à Patre, & ab aliis qui in mortem eius consenserunt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [De quo etiam legitur, quòd sit traditus à Patre, &c.] Si enim tradere est in mortem dare: tunc videtur, quòd tradere sonat in actionem occisionis Christi: & ita Patri & Christo non conuenit. Si autem tradere est pretium per mortem Patri exoluere: tunc videtur, quòd soli Christo, & non Patri conuenit: & ita videtur falsum quod hic dicit. Item Apostolus Rom. 8. Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ergo Pater tradidit Filium in mortem: quod videtur sonare crudelitatem Patris in Filium. Redit igitur quæstio adhuc, vt dicatur, secundum quem modum differentem traditio ista conueniat omnibus illis, qui in litera dicuntur Christum tradere.

AD QVOD dicendum, quòd tradere est dare in mortem prout hic accipitur. Est autem tradere dupliciter, scilicet vt munus datur: & vt datur exhibitio ad aliud quod non est munus, quia non est dantis, sed datur alio modo. Primo modo Pater tradidit Filium in mortem, vt donum in quo homo reconciliatur: & Christus tradidit se in mortem. Sed Deus Pater tradidit Filium homini in pretium quod pro se offerat: Filius autem pro homine tradidit se Patri per mortem satisfaciendo pro homine. Traditio autem quæ exhibitio est ad interficiendum, competit Iudæ vt proditori, Iudæo vt instigatori & accusatori, Gentibus autem vt executori ministerij iniquitatis. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Pater tradidit Filium in passionem, sed non in actionem interficiendum: & hoc faciunt actus animæ, quòd separat ea quæ secundum naturam non sunt separabilia. Vnde cum tradere sit velle mori Filium, voluit Pater Filij passionem: sed nunquam voluit actionem: sed permisit volentibus iniquis: & hoc non est crudelitas, sed misericordia summa, eo quod mors filium nec auferre sibi, nec inglorium coram eo filium facere poterat, & alios poterat etiam ablatos restituere. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Vtrum passio Christi potest dici bona & mala ex diuersis circunstantiis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Respicientes enim ad passionem, vnum opus illorum dicũt, &c.] Videtur esse impossibile: quia in natura non potest vna materia simul habere diuersas formas & contrarias: ergo & in motibus vnum opus non potest informari diuersis & contrariis circunstantiis.

2 Item, Secundum hoc vnum & idem esset optimum & pessimum: opus enim Patris & Christi non potest esse nisi optimum, opus autem Iudæ & Iudæorum non potuit esse nisi pessimum in hoc facto.

SOLVTIO. Distinguendum est, quòd est opus operans quod est operatio ipsa, actio scilicet prout est ab agente, & in ipso vt in subiecto: & est opus operatum, scilicet res constituta & effecta per operationem & actionem: & quod dicit Magister, intelligitur de opere operato, & non de opere operante quod pessimum fuit. Circa idem autem operatum possunt concurrere diuersæ voluntates & operationes bonæ & malæ: hoc enim non est inconueniens, quia circunstantiæ non referuntur ad opus operatum, sed ad opus operans: & ideo non ponuntur contrariæ formæ in eodem: & per hoc patet solutio ad totum. *Solutio.*

Quod Christi passio dicitur opus Dei & Iudæorum, & quomodo.

PAssio ergo Christi & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibus eorum prouenit: & opus Dei, quia eo authore, id est, eo volente fuit. *D*

In lib. de vnitate Trinitatis ad Optatũ contra Felicianum. cap.14.

Vnde Augustinus,Nemo aufert animam Christi ab eo, qui potestatem habet ponendi & sumendi eam.Ecce habes authorem operis. Ponet animam. Ecce habes opus authoris. Et vt generaliter concludam, quoties in carne Christus aliquid patitur, opus authoris est, quia enim sua voluntate, non alio cogente perpetitur, ipse author est operis. Cum autem passio Christi opus Dei sit,& ideo bonum, eamque operati sint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum sit eos operatos ibi esse bonum? Hic distinguendum est. Potest enim dici,quòd operati sunt bonum, quia ex actibus eorum bonum prouenit, id est, passio Christi: & item quod operati non sunt bonum, sed malum: quia actio eorum non fuit bona,sed mala.

ARTICVLVS XIII.

An passio Christi sit dicenda bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit circa finem, An concedendum sit eos operatos esse ibi bonum? Videtur enim, quòd Christi passio simpliciter sit dicenda bona: quia omne opus virtutis est bonum: mors autem Christi fuit opus fortitudinis & charitatis Christi: ergo simpliciter passio illa dicenda est esse bonum quoddam. Item, Quid dicetur simpliciter bonum, si passio Christi secundum aliquid bona, non simpliciter bona diceretur, à qua omne bonum nostrum emanauit? Ergo videtur,quòd non sit distinguendum,vt Magister dicit.

Sed contra. SED CONTRA: Passio est illata ab alio: omne autem laudabile à nobis est,non ab alio: ergo passio Christi ex se non est laudabilis, vt videtur.

2 Item,& opus Iudæorum est passio,& opus Iudæ,& Gentilium: ergo est pessima.

3 Item Boetius in topic. Cuius generatio bona,eius corruptio mala: sed generatio Christi in vita optima erat: ergo eius mors erat pessima: ergo dicenda est mala absolute sine distinctione.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd mors Christi absolute & sine distinctione optima dicenda est quatuor rationibus. Quarum vna est: quia præcipuæ virtutis erat summum,vt fortitudinis, quæ per Philosophum præcipua est virtus:& maxime in Christo illius virtutis summum quod attingere potest, mors est: sicut etiam ipse dicit, maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Alia ratio fuit: quia si pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum eius, pretiosissima est mors Christi & pretio plena, sicut dicit Psalm. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem: notas mihi fecistis vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua, id est,in æquitate tua secundum deitatem, & in potioribus bonis secundum humanitatem vsque in finem. Tertia causa est vtilitas totius redemptionis in genere humano,sicut dicitur Oseæ 13. O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Quarta causa est honesta causa moriendi: posuerunt enim super caput eius causam illius scriptam,Iesus Nazarenus Rex Iudæorum,id est,hæc est mihi causa moriendi, quod sum saluator florens gratia & virtute redemptionis, Rex confitentium & glorificantium Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd Magister non iubet distinguere in ista,vtrum mors Christi sit bona vel mala: sed in hac, vtrum Iudæi operati sint aliquid boni vel mali. Et in hoc distinguendum est secundum prædictum modum de operante opere,& sic nihil boni sunt operati: & de bono operato, & sic aliquid præter intentionem operati sunt boni.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd passio in eo quod ab alio, non est opus virtutis, sed in eo quod susceptа cum voluntate sustinendi gratia boni: & sic sustinere est à nobis, & non ab interficiente.

AD ALIVD dicendum, quòd solutio patet per antedicta de opere operante, & de opere operato.

AD ALIVD dicendum, quòd Boetius non intendit, quòd mors in se sit mala, sed secundum quod priuat bonum quod acquiritur in generatione ad esse & vitam: & sic refertur ad intentionem Iudæorum qui vitam Christo auferre & extinguere cupiebant: in se tamen bona est quæ tantorum bonorum causa fuit.

DISTINCTIO XXI.

Si in Christo diuiſio in morte fuit animæ vel carnis à verbo?

POST prædicta conſiderandum eſt, Vtrum in morte Chriſti à verbo ſit ſeparata anima vel caro? Quidam putauerunt tunc carnem, ſicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuiſſe diuiſam. Si enim, inquiunt, anima media diuinitas ſibi carnem vniuit, ſicut ſuperius prætaxatum eſt: ergo quando diuiſa eſt caro ab anima, diuiſa eſt etiam à diuinitate: quia non potuit ab anima ſeiungi, per quam Verbo erat vnita, quin à Verbo diuideretur. Fuit autem diuiſa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuiſſet: quia vt ait Auguſtinus. Mors quam timent homines, ſeparatio eſt animæ à carne. Mors autem quam non timent, ſeparatio eſt animæ à Deo. Vtraque vero diaboli ſuaſu homini propinata eſt. Si ergo in Chriſto homine vera mors fuit, diuiſa eſt ibi anima, ac per hoc diuinitas, à carne. Huic ſuæ probabilitati addunt auctoritatis teſtimonium. Ambroſius enim tractans de Chriſti derelictione, qui in cruce voce magna clamans, dixit, Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti? ait, Clamat homo ſeparatione diuinitatis moriturus. Nam cum diuinitas mortis libera ſit, vtique mors ibi eſſe non poterat, niſi vita deſcenderet: quia vita diuinitas eſt. Hic videtur tradi, quòd diuinitas ſeparata ſit in morte ab homine, quæ niſi diſceſſiſſet, homo ille mori non poſſet. Quod illi ad carnem referunt, quam dicunt à Deo ſeparatam. Quibus reſpondemus illam ſeparationem ſic eſſe accipiendam, ſicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis ſignificatur, Vt quid me dereliquiſti? Quomodo ergo Chriſtus derelictus erat à Patre, cum in cruce derelictum ſe clamabat? Non receſſerat Deus ab homine, ita quod eſſet ſoluta vnio Dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus quando Chriſtus adhuc viuus homo erat, & non Deus: quia adhuc viuus, ſe derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio, vnionis intelligatur ſolutio, ante facta fuit ſolutio Dei & hominis, quam Chriſtus mortuus eſſet. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo Deum quodammodo illum hominem in morte deſeruiſſe, quia poteſtati perſequentium eum ex poſuit ad tempus, non ſuam potentiam exercendo illum defendit vt non moreretur. Separauit ſe diuinitas, quia ſubtraxit protectionem, ſed non ſoluit vnionem. Separauit ſe foris, vt non adeſſet ad defenſionem, ſed non intus defuit ad vnionem. Si non ibi cohibuiſſet potentiam ſed exercuiſſet, non moreretur Chriſtus. Mortuus eſt Chriſtus diuinitate recedente, id eſt, affectum potentiæ defendendo, non exhibente. Hic eſt hircus apopompeius, qui altero hirco immolato, in ſolitudinem mittebatur, vt legitur in Leuitico. Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Chriſti intelliguntur. Humanitate ergo immolata, diuinitas Chriſti in ſolitudinem abiit, id eſt, in cælum. Vnde Eſichius, In ſolitudine, id eſt, in cælum, tempore paſſionis diuinitas abiiſſe dicitur, non locum mutans, ſed quodam modo virtutem cohibens, vt poſ-

A De morte qua conſecuta eſt paſſione Chriſti.

Super Pſal. 48.

Com. ad cap. 22. Luc. Mat. 26. Ioa. 14.

Leui. 16.

Super Leuit.

sent impij consummare passionem. Abiit ergo, id est, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates nostras, non vt haberet, sed vt consumeret, Deus enim ignis consummens est. Ex his satis ostenditur præmissa verba Ambrosij sic esse accipienda, vt prædiximus.

Isa. 53. Deut. 4.

Aliam ad idem inducunt auctoritatem.

B Lib. 6. qui de Beatitudine Filij Dei dicitur.

ALII quoque auctoritati innituntur, qui asserunt diuinitatem in morte recessisse ab homine secundum carnem. Ait enim Athanasius, Maledictus qui totum hominem quem assumpsit Dei Filius, denuo assumptum, vel liberatum, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuo assumptus est homo in resurrectione, quem assumpserat in incarnatione, deposuit ergo eum in morte, separata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quibus respondemus, quod si in his verbis assumptio talis intelligatur, quæ fit secundum vnionem, non carnem tantum, sed totum hominem, id est, animam & carnem denuo sibi vniuit in resurrectione: quia non simpliciter hominem, sed totum hominem assumptum dicit. Totum ergo hominem in morte deposuit, id est, animam & carnem. Sed quis nisi hostis veritatis, dicat animam à Verbo depositam? Et tamen nisi hoc fateantur, quòd totus homo sit assumptus, non pro eis facit illa auctoritas, quæ totum dicit assumptum. Sciendum est ergo Athanasium id dixisse contra illorum perfidiam, qui resurrectionem Christi negabant, putantes in morte detineri eum, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominem denuo assumptum resurrexisse, id est, Christum animam denuo corpori coniunxisse: & illis duobus denuo coniunctis in resurrectione, vere secundum hominem vixisse sicut ante mortem. Nam in morte separata est anima à carne. Vnde vere dicitur Christus mortuus: sed neutrum separatum est à Verbo Dei.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta considerandum est, vtrum in morte Christi anima à Verbo fuerit separata, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de quæstionibus consequentibus passionem: & sunt duæ secundum duas distinctiones hic introductas. Prima est de modo mortis, & secunda est, Vtrum in triduo mortis fuerit homo, vel alicubi, vel vbique? & hæc incipit *ibi* [Hic quæritur, An in illo triduo mortis Christus fuerit homo?] In prima parte sunt tria, scilicet solutio cuiusdam obiectionis probantis, quòd separatione deitatis & animæ Christus fuerit mortuus: & ad hoc inducuntur duo prima capitula. Secundum est solutio auctoritatum Augustini & Athan. Et ad hoc inducuntur duo sequentia capitula *ibi* [Alij quoque auctoritati innituntur] Tertium est, qualiter Christus animam suam posuit & assumpsit; & hæc incipit *ibi* [Sicut Augustinus super Ioannem dicit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum deitas separata fuit à corpore in triduo?

INcidit autem dubium de prima obiectione, vtrum concludat an non? Est autem ista: Anima est medium quo deitas carni coniungitur: soluto autem medio, non coniunguntur extrema, quia deest causa coniunctionis: ergo separata anima à carne, separatur etiam deitas. Videtur autem, quòd ista argumentatio teneat: aut enim Deus est vnibilis creaturæ irrationali, aut non. Si non: tunc habeo propositum, quòd rationali non existente non fuit vnita, & quòd anima rationalis non tantum est medium congruentiæ, sed medium causæ. Si autem est vnibilis irrationali creaturæ: hoc supra improbatum est multis rationibus in quæstione de vnibili. Ergo videtur, quòd ista conclusio sequatur.

2 Item infra in hac distinctione eadem dicitur, quòd si Filius Dei mortuus fuisset, fons vitæ aruisset. Ex hoc infero duas conclusiones: quarum prima est, quòd Filius Dei non fuit mortuus: sed si fuisset vnitus carni, propter vnionem diceretur mortuus, sicut etiam dicitur natus: ergo tunc vnitus carni non fuit.

3 Item,

3 Item, Omnis vnio facit aliquid vnum : si ergo deitas fuit vnita carni, oporteret quòd faceret aliquod vnum : non autem facit vnum personæ, quia caro illa nunquam fuit Filius Dei : ergo relinquitur, quòd faciat vnum naturæ : & sic caro & deitas essent vnum, quod falsum est.

4 Secunda conclusio est, quòd si deitas est vitæ fons & efficacior quam anima : tunc influxisset vitam : ergo corpus Christi in triduo illo vixisset, quod falsum est : ergo videtur, quòd deitas corpori non fuit vnita.

5 Item, Minor est vnio per gloriam ad Deum in beatis, quam sit vnio naturarum in Christo : si ergo Sanctos propter vnionem ad gloriam impossibile est separari à vita, multo magis impossibile fuit separari corpus à vita, si deitati fuit vnitum : fuit autem separatum à vita : ergo non fuit deitati vnitum.

6 Item, Inferiori vnione quam illa qua vnitur homini Christo, deitas non est coniungibilis nisi rationali creaturæ, & non secundum corpus, sed secundum animam solum : hoc autem est vnio per gratiam : ergo multo minus digniori vnione coniungibilis erat corpori sine anima.

7 Item, Tripliciter Deus esse in rebus dicitur ab Innocentio, scilicet essentialiter, præsentialiter, potentialiter in omnibus : per gratiam autem in rationalibus, non in omnibus : per vnionem in homine Christo. Cum igitur corpus cadat in numero irrationalium, videtur deitas non fuisse in corpore nisi præsentialiter, potentialiter, & essentialiter.

Sed contra. IN CONTRARIVM autem est quod dicit Magister in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullo modo separata fuit à corpore deitas in triduo : vinculum enim gratiæ vnionis inseparabiliter fortius fuit vinculo naturalis coniunctionis animæ & corporis : & ideo soluto vinculo naturali, remansit vinculum gratiæ.

DICENDVM ergo ad primum, quòd anima etsi faciat assumptibilitatem in corpore scilicet, vt supra est determinatum, & quoad hoc sit medium causans proprietatem assumptibilitatis, non tamen est medium nisi per congruentiam : & ideo soluta ipsa, non oportet soluere deitatem à carne.

AD ALIVD dicendum, quòd deitas est fons vitæ efficienter, non vt forma coniuncta : & licet ipsa vnita fuerit, & Filius Dei corpori, non tamen dicitur deitas passa vel mortua : quia proprietates vnius naturæ non referuntur ad naturam aliam : sed bene concedo, quòd Filius Dei dicitur passus & mortuus propter vnionem : cuius ratio sæpe supra determinata est.

AD ALIVD dicendum, quòd vnio facit vnum non naturæ, sed personæ : sed vnius vnio non facit hoc vnum, sed potius vnius vnio cum altero sibi debito vnito. Vnde vnio corporis cum vnione animæ sibi vniendæ facit vnum suppositi & personæ : & in triduo remansit ordo ad illud vnum, licet tunc illud vnum non esset ; quia tunc Christus homo non fuit.

AD ALIAM conclusionem dicendum, quòd deitas est fons vitæ effectiue, non formaliter, nec in corpore fuit sicut forma in materia, nec sicut anima in animato, sed per vnionem dignitatiuam, vt dicit beatus Bernardus : & deitas hoc modo ens in aliquo, non est necessaria causa vitæ, non ex defectu suo, sed ex defectu suscipientis.

AD ALIVD dicendum, quòd minor est vnio beatorum ad Deum, quam huius corporis fuit ad Deum : sed tamen magis est contraria morti illa, quam ista : quia illa ex ratione beatitudinis contrarietatem habet ad miseriam, & per consequens ad mortem : hæc autem non tollit à corpore miseriam, nec contrariatur defectui tali, vt supra ostensum est distin. 18. & ideo illa minor facit aliquid, quod non facere potest ista.

AD ALIVD dicendum, quòd vnio quæ est per gratiam virtutum & donorum, est per habitum qui quærit proprium sibi subiectum in quo sit sicut in materia : & quia illud subiectum non potest esse nisi rationalis substantia, ideo Deus hoc modo non est nisi in rationali substantia, quæ est homo, vel Angelus, vel anima rationalis : sed alia vnio quæ est ad esse, licet maior sit, non tamen est habitus, nec quærit huiusmodi subiectum proprium : quia quod illa vnione vnitur, assumitur ad deitatem virtute deitatis quæ est infinita : & hoc potest esse corpus habens ordinem ad animam rationalem ; vnde omnes illæ rationes sumunt propositiones, tanquam hoc per se conueniret vni nobiliori, quia vniretur nobiliori : & hoc non est verum.

AD ALIVD dicendum, quòd tripliciter Deus est in his quæ nullum habent ordinem ad creaturam rationalem : sed corpus licet in se non sit rationale, est tamen pars & materia rationalis : & ideo corpora Sanctorum dicuntur templum Spiritus sancti 1. Corinth. 3. & 6. & ideo in Christo specialem habuit relationem ad vnionem.

Auctoritatibus astruit à verbo carnem in morte non esse diuisam.

SIcut Augustinus super Ioannem docet, tractans illud Domini verbum, EGo pono animam meam, & iterum sumo eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam : à meipso potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. Hic animam dicit emissam. A quo emissa est ? A seipsa non est emissa, quia seipsam non posuit : nec Verbum animam posuit, nec carnem. Caro ergo animam posuit, sed potestate in se manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuisa est à carne, sed neutrum à Verbo Dei. Vnde Au- C

Ad cap. Ioa. 10. tract. 47

Lib. de vnitate Trin. ad Optatũ cap.14.

guſtinus,Verbum ex quo ſuſcepit hominem,id eſt,carnem & animam,nunquam depoſuit animam vt eſſet anima à Verbo ſeparata : ſed caro poſuit animam quando expirauit, qua redeunte reſurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam ſeparauit,ſed neutrum à Verbo Dei. Caro ergo ponit & ſumit animam,non poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnem deitatis.His euidenter traditur, nec animam nec carnem à Verbo Dei in morte eſſe diuiſam ,vt aliquo modo ſoluta fuerit vnio. Vnde Auguſtinus contra Felicianum,Abſit vt Chriſtus ſic ſenſerit mortem, vt quantum in ſe eſt, vita vitam perdiderit : ſi enim hoc ita eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani defectus,quem ſponte ſuſceperat : non naturæ ſuæ perdidit potentiam , per quam cuncta viuificat. Sic in ſepulchro Chriſtus carnem ſuam commoriendo non deſeruit , ſicut in vtero Virginis connaſcendo formauit. Mortuus eſt ergo non diſcedente vita , ſicut paſſus

Ioa.10.

eſt non pereunte potentia. Nemo tollit animam eius ab eo,quia poteſtatem habet ponendi & ſumendi.Ecce & hic habes, Chriſtum non deſeruiſſe

Lib. de incarnationis Dominicæ ſacramento cap.5.

carnem in morte,& vitam non diſceſſiſſe à mortuo : & quod ſponte tradidit ſpiritum,non alius extorſit.Vnde Ambroſius, Emiſit Chriſtus ſpiritum, & tamen quaſi arbiter exuendi ſuſcipiendique corporis , emiſit ſpiritum, non amiſit: pendebat in cruce , & omnia commouebat. Sed vnde emiſit ? Ex carne. Quo emiſit ? Ad Patrem.

ARTICVLVS II.

Quomodo debet intelligi quod dicit Chriſtus, Ego pono animam meam ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit infra [Ego pono animam meam, & iterum ſumo eam] Quid enim eſt ponere ? Si ponere eſt deponere : cum hoc pronomen , ego , ſignificet quemlibet ſuum prolatorem , & prolator huius verbi fuit Chriſtus ſecundum quod perſona,tunc perſona in eo quod perſona poſuit & depoſuit animam : quod falſum eſt , quia ſic non fuiſſet vnitus animæ in triduo. Si autem ponere eſt in aliquo loco collocare, cum multa locare poſſint ſeipſa , videbitur quòd anima potuit ponere ſeipſam. Contrarium autem huius dicit Auguſtinus in litera.

2 Item , Ponere dicit poteſtatem efficiendi aliquid : nulla autem poteſtas efficiendi aliquid eſt in corpore , ſed tantum in anima vel deitate : ergo videtur , quòd alterius illorum fuit ponere animam , & non carnis, vt videtur dicere in litera ?

3 Item, Si ponere eſt ſeparare : tunc eadem ratione caro ponebatur,qua anima poſita dicitur eſſe : quare ergo non dixit , Nemo tollit carnem meam à me , ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam?

4 Item, Videtur falſum eſſe , quia cum vnio naturalis ſolubilis ſit , & cum inter Chriſti animam & corpus non fuit niſi vnio naturalis,ipſa fuit ſolubilis. Dupliciter autem omnis talis vnio ſolubilis eſt,ſcilicet per violentiam,& naturalem ſeparationem : ergo Chriſti anima poterat extorqueri per violentiam : ergo tolli poterat ab eo : ergo falſum videtur quod dicitur , Nemo tollit animam meam.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd ponere eſt deponere ab eo cui naturaliter eſt vnita anima,& hoc eſt caro : & non eſt ponere ſimpliciter ab eo remouere cui vnita eſt quocunque modo.Et bene concedo,quòd perſona ponit animam : ſed quia omne quod agit perſona,in natura agit, neceſſe eſt quòd ponat animam in natura,vel parte naturæ. Cum igitur non ſit idem ſecundum naturam depoſitum , & in quo fit depoſitio ſiue deponens,patet quòd nec anima animam nec Filius Dei animam in anima deponere potuit : ergo Filius Dei poſuit in corpore animam. Et hoc vult dicere Auguſtinus,quòd corpus animam poſuit virtute latentis in ſe diuinitatis ; quia corpori conuenit ſeparatio quæ eſt in morte,non Filio Dei,vel deitati.

AD ALIVD dicendum,quòd licet in corpore mortuo non vnito potenti naturæ , nulla ſit poteſtas efficiendi aliquid : tamen in corpore Chriſti ſic non fuit,quia deitas ſumme potens adhuc latebat in corpore.

AD ALIVD dicendum,quòd Dominus loquitur reſpondendo ad intentionem ludæorum: quia perſecutor & tyrannus inſequitur cauſam vitæ : & ideo etiam ſeparata cauſa vitæ,quieſcit à perſecutione corporis : & ei quod ipſi extorquere cupiebant,Dominus reſpondit,quòd à poteſtate ſua perſecutione alienare non potuerunt,ſcilicet animam ; quia anima ſemper in ſua poteſtate manebat.

AD ALIVD dicendum , quòd aliud eſt in Chriſto, & in aliis hominibus : quia licet Chriſtus habuit naturalem vnionem animæ & corporis quæ diſſolubilia erant, tamen habebat fortius potens agere in contrarium , ſcilicet deitatem : & ideo tyranni perſecutio ab eo nihil extorqueret

torqueret si ipse non vellet: in aliis autem non est resistens violentiæ, & ideo in aliis bene anima extorquetur.

ARTICVLVS III.

An deitas dicitur fons vitæ efficienter vel formaliter?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si enim hoc ita esset, vitæ fons aruisset, &c] Aut enim deitas dicitur fons vitæ à fundendo vitam ei cui coniungitur sufficienter, aut deficienter. Si primo modo: cum nullus fons fluat nisi aliquid recipiat fluxum, oportet quòd tunc aliquid recipiat vitæ fluxum: non nisi corpus: ergo corpus tunc recepit vitæ fluxum: ergo viuebat.

2 Item, Quod sufficit ad continens, necesse est quod hoc faciat prius antecedēs sine quo non est illud continens: esse autem hominem Deum, sequitur ad esse hominem secundum ordinem naturæ: esse autem hominem secundum naturam, consequitur ad esse vnum: ergo si vnio fecit hominem Deum, oportuit prius facere hominem & esse vnum: ergo videtur, quòd vnio illa fecerit vitam. Si forte dicas, quòd deitas non fecit illa sine medio quod est anima rationalis. Contra: Imperfecta est potentia quæ indiget alio mediante quo faciat: cum autem deitas ad omnia per se sit potens, videtur deitas per seipsum influxisse vitam.

Sed contra. SED CONTRA: Si deitas per se dedit vitam, aut vitam diuinam dedit ei, aut creatam. Si diuinam, illa non potest mortem subire: ergo Christus nunquam fuisset vere mortuus, quod falsum est & hæreticum. Si autem dedit creatam: aut rationalem, aut irrationalem. Si irrationalem: ergo superfluit anima, quia potuit Christo esse deitas pro anima. Si rationalem: ergo deitas minus potens est influere nobilem vitam, quam rationalis anima quæ influit vitam rationalem, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum vt prius, quòd deitas dicitur fons vitæ efficienter, non formaliter: quia efficit vitam omnium ipsa viuens per seipsam.

AD ILLVD autem quod primo obiicitur, dicendum, quòd non influit corpori: quia sine anima non est receptibile vitæ, & hoc dicit naturalem impotentiam in corpore, non in deitate. Nec illa impotentia dicit defectum proprie: quia defectus eorum est, quæ secundum naturam debent inesse & non insunt: nunquam autem fuit natura corporis vt sine anima viueret.

AD ALIVD dicendum, quòd deitas vniuit sibi corpus & animam vnita: & ex hac vnione consequitur, quòd Deus sit homo, & homo Deus: sed esse hominem & esse vnum, non ordinantur ad hoc nisi materialiter ex parte susceptī: & ideo non fecit hoc deitas, quòd formaliter influeret vitam vel humanitatem, sed potius effectiue tantum, & vitam fecit per animam, & hominem fecit per formam hominis quæ dicitur humanitas.

AD VLTIMVM patet solutio per antedicta.

Qua ratione Christus dicitur mortuus & passus.

REcedente vero anima, mortua est Christi caro: & quia caro mortua est, mortuus est Christus. Sicut enim mortuus dicitur Deus, quando mortuus est homo: ita mortuus homo dicitur, quando mortua est caro. Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo vnitam Verbo, quæ mortua est, dicitur Deus mortuus: & propter carnem & animam quæ vtraque dolorem sensit, dicitur Deus passus, cum diuinitas omnis doloris exors existeret. Vnde Augustinus, Verbum caro factum est, vt per carnem panis cœlestis ad infantes transiret. Et secundum hoc ipsum Verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem: homo in illo mutatus est, vt melior fieret quam erat. Per illud ergo quod homo erat, mortuus est Deus: & per illud quod Deus erat, homo excitatus est & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici non passus Deus: quoniam Deus erat homo. Quomodo potes dicere te non passum iniuriam, si vestis tua conscindatur, quamuis vestis tua non sit tu? Multo magis ergo quicquid patitur caro vnita Verbo, debet dici Deus pati: licet Verbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum passus est, in carne passus est. De hoc etiam Ambros. in lib. 4. de Incarnationis Dominicæ sacramento, ait, Quod Verbi caro patiebatur, manens in carne Verbum, in se pro corporis assumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur, sicut scriptum est, Christo in carne passo. Hic docetur, qua ratione Deus vel Dei Filius passus

D

Lib. sent. Prosperi. c. 162.

Cap. 5.

1. Pet. 4.

vel mortuus dicitur, non quia mortem ſenſerit inquantum Deus eſt, ſed quia caro ei vnita mortua eſt. Secundum quam rationem dicit Auguſtinus, Siquis dixerit atque crediderit Filium Dei Deum paſſum, anathema ſit. Cuius dicti cauſam ex qua intelligentia ſumenda ſit, aperiens in eodem ſubdit: Siquis dixerit, quòd in paſſione dolorem ſentiebat Filius Dei Deus, & non caro tantum cum anima quam ſibi acceperat, anathema ſit. Sane ergo dici poteſt, quòd mortuus eſt Deus, & non mortuus: paſſus eſt Dei Filius, & non paſſus: paſſa eſt tertia perſona, & non paſſa: crucifixum eſt Verbum, & non crucifixum: ſed ſecundum alteram naturam paſſus eſt, ſecundum alteram impaſſibilis. Vnde Ambroſ. Generalis iſta eſt fides, quia Chriſtus eſt Dei Filius, & natus ex Virgine, quem quaſi gigantem Propheta deſcribit: eo quod biformis geminæque naturæ vnus ſit, conſors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, ſepeliebatur & non ſepeliebatur, reſurgebat & non reſurgebat. Reſurgebat ſecundum carnem quæ mortua erat, non ſecundum Verbum quod apud Deum ſemper manebat.

In ſermone de fide.

Lib. 3. de Spiritu ſancto Pſal. 18.

ARTICVLVS IV.

An poteſt dici, quòd Chriſtus ſit paſſus, & non paſſus: mortuus, & non mortuus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sane igitur dici poteſt, quòd mortuus, & non mortuus] Hoc enim videtur falſum: quia ſic contradictoria verificantur de eodem, quod nunquam poteſt eſſe, eo quod dicit Philoſophus: De quolibet affirmatio vel negatio eſt vera: de nullo vero ſimul.

Item Auguſtinus, Talis illa fuit ſuſceptio, quæ Deum faceret hominem, & hominem Deum: & omnia quę vera ſunt de homine, eſſe vera de Deo: ſed de homine verum eſt eum eſſe mortuum: ergo de Deo verum eſt eum eſſe mortuum: ergo Deus & homo mortuus eſt.

CONTRA: Chriſtum eſſe mortuum eſt articulus fidei: ergo oppoſitum illius eſt Chriſtum non eſſe mortuum: ergo id eſt hæreſis. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate huiuſmodi locutiones non ſunt concedendæ ſine determinatione: licet enim concedam, quod Æthiops ſit albus ſecundum dentes, & non eſt albus ſecundum maxillam: tamen non concedo abſolute, quòd eſt albus, & non albus: & præcipue in Chriſto: quia eſſe mortuum, vel paſſum, vel natum, quando abſolute dicuntur, referuntur ad perſonam, & perſonæ non conueniunt. Et ideo licet Magiſter ponat huiuſmodi locutiones ſine determinatione: tamen non ſunt intelligendæ, nec ſumendæ ſine determinatione, quæ determinatio ſi apponatur, vt eſt mortuus ſecundum humanitatem, & non eſt mortuus ſecundum diuinitatem, patet quòd non ſunt contradictoriæ, nec contra fidem. Et per hoc patet ſolutio ad omnia. *Solutio.*

DISTINCTIO XXII.

Si Chriſtus in morte fuit homo?

De conſequentibus mortem Chriſti.

HIc quæritur, Vtrum in illo triduo mortis Chriſtus fuerit homo? Quod non videtur quibuſdam, quia mortuus erat, & homo mortuus non eſt homo. Addunt etiam, quòd ſi tunc erat homo, vel mortalis vel immortalis: ſed mortalis non, quia mortuus: nec immortalis, quia tantum poſt reſurrectionem. Quibus reſpondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte Deus homo, nec mortalis quidem, nec immortalis, & tamen vere erat homo. Illæ enim & huiuſmodi argutiæ in creaturis locum habent, ſed

sed fidei sacramentum à Philosophicis argumentis est liberum. Vnde Ambros. Aufer argumenta, vbi fides quæritur. In ipsis gymnasiis suis iam dialectica taceat, piscatoribus creditur non dialecticis. Dicimus ergo in morte Christi Deum vere fuisse hominem, & tamen mortuum. Et hominem quidem, nec mortalem, nec immortalem, quia vnitus erat animæ & carni seiunctis. Alia enim ratione dicitur Deus homo, vel homo Deus, quam Martinus vel Ioannes. Homo enim dicitur Deus & è conuerso, propter susceptionem hominis, id est, animæ & carnis. Vnde Augustin. Talis erat susceptio illa quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum. Cum ergo illa susceptio per mortem non defecerit: sed Deus homini, & homo Deo sicut ante vnitus erat vere, & tunc Deus erat homo & è conuerso, quia vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuisa erat. Propter separationem animæ à carne mortuus, sed propter vtriusque semper secum vnionem homo. Non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iunctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipse forte ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & post resurrectionem fuit. In morte vero homo erat tantum propter animæ & carnis secum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuisionem.

Lib. 1. de fide cap. 3.

Lib. 1. de Trin. cap. 13.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Vtrum in illo triduo] Hic incipit distinctio de quæstionibus consequentibus mortem Christi, vel Christum mortuum. Et sunt hic quatuor quæstiones, quarum prima est, Vtrum ipse in triduo fuerit homo aut non? Secunda, Vtrum ipse secundum quod homo, sit vbique vel non? & hæc incipit *ibi* [Hic quæritur, Si Christus in morte] In tertio quæritur de Christi sepultura & descensu ad inferos *ibi* [Et vtique totus eodem tempore erat in inferno] In quarta quæritur de ascensione eius in cælum *ibi* [Solet etiam quæri, Si congruenter, &c.] Ex his igitur patet sententia.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Christus in triduo fuerit homo?

INcidit autem quæstio prima, Vtrum Christus in triduo fuerit homo, sicut Magister videtur dicere hic? Videtur autem, quòd sic: quia Christus in triduo habuit animam rationalem: sed quæcunque persona habet animam rationalem, illa est rationalis: ergo Christus in triduo fuit rationalis: omne autem rationale est homo: ergo Christus in triduo fuit homo.

2 Item, Omne quod in se, vt partes suas, habet partes humanæ naturæ, illud est homo: sed Christus in triduo habuit partes humanæ naturæ: ergo Christus in triduo fuit homo.

3 Item, Omne suppositum in humana natura est homo: sed Christus in triduo est suppositum in humana natura existens: ergo Christus in triduo fuit homo, vt videtur.

4 Item, Magister Hugo de sancte Victore, Quid stultius est dicere, quam quod esse homo tunc desinit, cum verius esse incipit. Et intendit, quòd verius homo est homo post mortem, quam ante: ergo Christus verius fuit homo post mortem, quam ante mortem, vt videtur.

SED CONTRA: Auicenna dicit, quòd forma non habet quod prædicetur de toto, quia forma est, sed quia est forma consequens totum coniunctum: igitur vbi non est coniunctum, ibi non est forma consequens coniunctum quæ prædicetur: sed in Christo non est coniunctum in triduo, quia anima non fuit coniuncta carni: cum ergo hoc quod dico homo, sit forma consequens coniunctum, ipse in triduo non fuit homo. *Sed contra.*

2 Item, Nihil conueniens toti vt toti, prædicatur non existente toto illo: ratio autem hominis est conueniens toti vt toti: ergo non conuenit prædicari hominem vbi non est totum in ratione totius: sed anima & caro non fuerunt in ratione constituentium aliquod totum in illo triduo: ergo Christus non fuit homo in triduo. Probatur prima ex hoc quod ratio totius alia est à ratione partium, quia opponuntur relatiue. Secunda autem probatur ex hoc quod dicit Boetius, quod species est totum esse indiuiduorum, & non partis.

VLTERIVS quæritur de solutione Magistri: obiicit enim, quòd si ante mortem, carnem & animam non vnita accepisset, quod homo non diceretur: ergo nec in morte dicitur homo propter horum separationem. Et soluit, quòd in Christo aliud est quam in aliis hominibus, & aliud quam in seipso fuit ante mortem & post resurrectionem: quia tunc dicitur homo propter corpus & animam coniuncta, sed in triduo dicitur homo propter habitum illorum etiam separatorum. Et hoc non videtur tunc verum: quia nulla ratio speciei vel formæ conuenit secundum aliam & aliam rationem hypostasi vni & eidem secundum diuersa tempora.

2 Item,

2 Item,Cum dicitur,homo mortuus, eſt oppoſitio in adiecto : ergo priuat rationem hominis : ergo mortuus homo non eſt homo : ſed Chriſtus in triduo fuit mortuus homo:ergo non fuit homo,vt videtur.Si forte tu dicas,vt quidam dicunt, quòd rationalis anima de ſe dat homini quod ſit homo,& corpori quod ipſum ſit ſuppoſitum,& homini quòd ſit perſona:ſeparata autem retinet illud in ſe quod dedit alteri. Contra : Ergo ſecundum hoc ſi Chriſtus ſolam animam rationalem aſſumpſiſſet, ipſe vere homo diceretur,quod abſurdum eſt.

3 Item, Nunquam poteſt eſſe compoſitum reſpectu alicuius tertij ab vtroque componentium, quod in ſe habet perfectam rationem totius : ergo ſi anima habet perfectam rationem totius hominis, non componitur cum corpore reſpectu alicuius tertij : ergo non eſt vera & naturalis compoſitio inter animam & corpus,quod falſum eſt.

Ideo dicunt alij quidam,quòd hæc eſt duplex, Chriſtus in triduo fuit homo, ex eo quod ly homo poteſt teneri materialiter,vel formaliter. Si materialiter : tunc Chriſtus in triduo fuit homo,quia habuit materiam hominis. Si formaliter : tunc dicunt, quòd eſt falſa. Sed contra hoc eſt : quia materia de nullo prædicatur : ergo ſi homo ſtet pro materia hominis, non prædicabitur de Chriſto, nec de Filio Dei in triduo.

2 Item, Hominem accipere materialiter,eſt hominem accipere ſecundum quid tantum: ergo non eſt dicendum, quòd in triduo Chriſtus fuerit ſimpliciter homo, ſed quod fuerit homo ſecundum quid.

3 Item, Materia hominis eſt natura hominis : natura autem hominis (vt ſupra probatum eſt) nec prædicatur de Chriſto homine, nec de Filio Dei : quia hæc eſt falſa,Filius Dei eſt natura hominis. Hæc etiam eſt falſa, Ieſus Chriſtus eſt natura hominis. Si ergo in triduo ſupponit ly homo tantum pro humana natura, hæc erit falſa, Chriſtus in triduo eſt homo : ſicut & hæc, Chriſtus in triduo eſt natura humana.

Soluſio. SOLVTIO. Omnes fere moderni concordant in hoc quòd falſa ſit, & quòd Magiſter hic deceptus fuerit ex quibuſdam locutionibus quibus vtimur dicentes, Chriſtum iacuiſſe in ſepulchro, quod non conuenit niſi ratione humanæ naturæ : & cum attribuatur ſuppoſito, videtur quòd Chriſtus ibi ſupponat ſuppoſitum humanæ naturæ,& ita ſupponit hunc hominem. Sed dicendum, quòd illæ locutiones ſynecdochicæ ſunt : ſicut etiam dicimus,Sancte Petre ora pro nobis : ponentes animam Petri pro toto. Ita dicimus Chriſtum iacuiſſe in ſepulchro propter partem hominis quæ eſt corpus, & deſcendiſſe in infernum propter partem hominis quæ eſt anima.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Chriſtus in triduo habuit animam rationalem, ſed ipſe non fuit rationalis.Nec ſequitur,quòd quæcunque perſona habet animam rationalem, ſit rationalis : ſed debet addi, quòd habeat eam vt actum corporis influentem vitam ſecundum actum.Nec verum eſt hoc,quòd à rationabilitate quæ eſt pars animæ,denominetur homo, quando dicitur rationalis, ſed potius à differentia hominis quæ non eſt pars animæ, ſed etiam forma totius vt totum eſt, ſicut genus,& ſpecies. Similiter non eſt verum quòd quidam obiiciunt, quòd ſi denominetur homo à proprietate partis indignioris,vt dicitur corporeus à corporeitate corporis, quòd tunc etiam poſſit denominari à proprietate partis dignioris, vt dicatur rationalis à rationabilitate animæ : quia quando dicitur homo corpus,vel corporeus,vel rationalis, vel animal,vel album,vel riſibile, & in omni vniuerſali quodcunque accipiatur, nunquam inuenietur ratio prædicandi, niſi ſecundum quod eſt forma conſequens totum & non partem.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, omne quod habet partes,&c.niſi addatur vnitas illa vnione in qua conſtituunt hominem.

AD ALIVD dicendum, quòd Chriſtus in triduo bene fuit ſuppoſitum in humana natura exiſtens, ſed hoc non ſufficit ad hoc quòd fuit homo,ſed oportet habere aliquam rationem ſuppoſiti à natura ipſa : & hoc non fuit ibi, quia non dat natura ſuppoſito eſſe ſuum ſuppoſitum, nec prout conuenit in conſtituendo ſuppoſitum per compoſitionem.

AD DICTVM Magiſtri Hug.dicendum,quòd falſum dicit in hoc, ſalua ſua pace, quia nec anima perſona eſt, nec homo verius eſt poſt mortem,vel in morte,quam ante.

Si Chriſtus in morte erat homo alicubi, & ſi vbicunque eſt, homo ſit ?

BHIc quæritur, Si Chriſtus in morte alicubi erat homo,& ſi vbicunque eſt,homo ſit ?Ad quod dicimus,quia non vbicunque erat,homo erat: nec modo vbicunque eſt, homo eſt : quia vbique eſt ſecundum deitatem, nec vbique homo, quia non vbique homini vnitus : ſed vbicunque eſt ſecundum hominem,ibi homo eſt. Tempore autem mortis & vbique erat ſecundum Deum, & in ſepulchro ſecundum hominem, & in inferno ſecundum hominem: ſed in inferno ſecundum animam tantum, & in ſepulchro ſecundum carnem tantum. In ſepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat etſi non toti, quia carni tantum : & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus,ſed non toti, quia animæ tantum. Sed ſi in inferno animæ tantum,& in ſepulchro carni tantum vnitus erat : ergo nec in inferno

vnitus

vnitus erat animæ & carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo ibi vel hic homo esse dicitur? Quæ est ratio dicti? Quia vna eademque vnione vnitus erat animæ in inferno,& carni in sepulchro. Et sic erat illis duobus tunc separatis vnitus, sicut ante separationem, id est, ante mortem. Ad hoc autem opponitur, Si Christus animam tantum vel carnem tantum assumpsisset, non fuisset verus homo, sed propter vtriusque assumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam sibi vnitam non habebat, verus homo non erat. Sed tempore mortis nusquam illa duo vere vnita habebat, quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi: nusquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia vtique verus homo non fuisset, si carnem & animam non assumpsisset. Sed tamen quia ex quo assumpsit, neutrum deposuit, sed cum vtroque eandem vnionem indesinenter tenuit quam assumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunque animæ vel carni, vel vtrique vnitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanatus est. Ergo & in sepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobique humanatus erat Christus, & vnam eandemque cum anima & carne, licet separatis habebat vnionem: & vno eodem tempore in sepulchro iacuit Christus, & ad infernum descendit: sed in sepulchro iacuit secundum solam carnem, & in infernum descendit secundum solam animam. Vnde Augustinus, Quis non est derelictus in inferno? Christus, sed in anima sola. Quis iacuit in sepulchro? Christus, sed in carne sola: quia in his singulis Christus est. Christum in his omnibus confitemur & singulis. Ex his euidenter ostenditur, quòd carni iacenti in sepulchro vnitus erat Christus, sicut animæ in inferno. Alioquin si carni mortuæ non esset vnitus, non in ea diceretur iacuisse in sepulchro. Anima ergo ad infernum descendit, caro in sepulchro iacuit, sapientia cum vtroque permansit, quæ in inferno positis (vt ait ambrosius) lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum, sed in inferno non claudebatur. Quis enim locus est sapientiæ? Iob. 28. de qua scriptum est, Nescit homo vias eius, nec inuenta est inter homines. de qua Abyssus dicit, Non est in me: mare dicit, Non est mecum: ergo nec in tempore, nec in loco sapientia est, cui nec mors tribuenda est. In ligno enim caro, non illa operatrix omnium substantia diuina pendebat. Confitemur tamen Christum pependisse in ligno & iacuisse in sepulchro, sed in carne sola, & fuisse in inferno, sed in anima sola.

ARTICVLVS II.

Vtrum ista sit vera, Christus est homo vbique?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hic quęritur, Si Christus in morte, &c.] Videtur enim, quòd hæc sit vera, Christus est homo vbique. Quæcunque enim duo idem sunt & vnum in supposito, vbicunque est vnum illorum, ibi est alterum. Filius autem Dei & homo vnum sunt & idem in supposito: ergo vbicunque est Filius Dei, ibi est & homo: sed vbique est Filius Dei: ergo & hic homo est vbique.

2 Item, Hæc est vera, hic homo est Filius Dei vbique: ergo simplici conuersa, hæc est vera, Filius Dei est vbique homo.

3 Item, Detur, quòd hæc est falsa, Filius Dei est homo vbique: ergo eius contradictoria est vera: ergo hæc est vera, Filius Dei non est homo vbique: ergo Filius Dei alicubi non est homo, quod falsum est: quia nusquam est dare locum in quo Filius Dei non sit homo, eo quod hominem assumptum nunquam & nusquam deposuit.

4 Item, Sequitur, Sortes est hic, & non est hic asinus: ergo Sortes non est asinus: ergo à simili, Filius Dei est hic, & non est hic homo: ergo non est homo, quod falsum est: ergo Filius Dei est hic homo, & eadem ratione vbique.

ITEM quæritur, Quid impediat quod non conceditur, ille homo secundum quod homo esse vbique? Videtur enim, quòd nihil: Christi enim corpus & sanguis consecratur in multis locis: & in omnibus locis in quibus consecratur, est: ergo est in Quæst. 3.

est in omnibus: ergo Christi corpus possibile est in omnibus locis esse: ergo vbique secundum humanam naturam potest esse Christus, vt videtur.

Sed contra. IN CONTRARIVM est, quòd Christus est circumscriptibilis in loco: quicquid autem circumscribitur, est in loco determinatio, non in omnibus: ergo Christus in forma humana non potest esse in omnibus locis.

Quæst.3 SED VLTERIVS quæritur, Cum duo sint per modum extrinsecus mensurantium, scilicet tempus in inferioribus, & æternitas in Deo respondens tempori: & locus: quare huic homini communicatur æternitas, vt dicatur hic puer creasse stellas, & fuisse ab æterno: non autem communicatur ei prædicamentum vbi, vt dicatur vbique, sicut Filius Dei? Videtur enim, quòd magis debeat communicari: quia æternitas dicit carentiam principij, quod repugnat humanæ naturæ: vbiq; non dicit nisi extensionem secundum locum, quod creaturæ non repugnat, quia vniuersale ens est vbique: ergo quod minus repugnat creato, videtur magis esse communicabile, quam quod omni creato repugnat: ergo videtur, quòd esse vbique conuenire debeat huic homini.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Filius Dei non vbique est homo. Vt intelligatur composita. Est enim hæc duplex, Filius Dei vbique est homo, ex sensu compositionis, & diuisionis. Si enim aduerbium vbique determinat verbum gratia compositionis cum prædicato, sicut proprie debet: tunc est falsa sub hoc sensu, Filius Dei secundum hominem vbique est. Si autem referatur ad subiectum cum compositione participij subintellecti: tunc est vera sub hoc sensu, Filius Dei ens vbique, est homo, & tunc est diuisa. In sensu autem compositionis negat eam Magister: quia sine dubio illum sensum prætendit locutio, & actu est composita, potentialiter autem tantum est diuisa.

DICENDVM autem ad primum, quòd non valet, quòd si aliqua sint idem in supposito, quòd quicquid conuenit vni gratia naturæ, quòd hoc etiam conueniat alteri: quia naturæ non sunt vnum: & esse vbique conuenit Filio Dei gratia naturæ, & non personæ nisi per cõsequens. Et est instantia: cum enim dicitur, iste est Episcopus: non enim oportet, quòd vbicunque est, quòd ibidem sit Episcopus: quia quandoque est in alio Episcopatu in quo non est Episcopus: & tamen Episcopus & ipse sunt idem in supposito.

AD ALIVD dicendum, quòd non valet conuersio: quia quando homo ponitur in subiecto, tunc gratia suppositi illi bene conuenit esse vbique: quando autem gratia prædicati, tunc respicitur gratia naturæ ab aduerbio, & tunc non conuenit ei determinatio: vnde cum termini non vniformiter sumuntur, non valet conuersio: sed sic deberet conuerti, hic homo est vbique Filius Dei: ergo Filius Dei ens vbique, est hic homo: & tunc vtraque est vera.

AD ALIVD dicendum, quòd in sensu compositionis hæc est vera, Filius Dei non est vbique homo: quia in illo sensu negatio fertur ad compositionem, includendo aduerbium quod determinat compositionem in comparatione ad prædicatum. Similiter conclusio vlterior, Filius Dei alicubi non est homo, duplex est, sicut & alia: & in sensu composito non sequitur ex illa, quia vera sub hoc sensu, Filius Dei non est alicubi homo, quia ibi, vbi non est in forma humana.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia nec Sortes nec asinus dicunt naturas excedentes se secundum locum: & hoc modo non habent se hic homo, & Filius Dei: sed simile est cum dicitur, iste est Episcopus: non enim sequitur, iste est hîc, & non est hîc Episcopus: ergo non est Episcopus.

AD ALIVD dicendum, quòd etiamsi detur hoc quod vbique consecratur corpus Christi (quod tamen impossibile est) adhuc non sequitur, quòd corpus Christi sit vbique, sicut Filius Dei est vbique, ita quod ipse totus in omni loco, & in omni parte loci. Corpus autem Christi non in omnibus locis erit: quia in loco alterius corporis glorioſi non erit, nec totum corpus est in qualibet parte loci sui: quia non vbi est caput, ibi est totum corpus: ideo patet, quòd illa ratio non procedit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd æternitas æqualiter refertur ad naturam & ad personam, & etiam immediatius ad personam, secundum quod est interminabilis vitæ possessio tota simul & perfecta: & ideo conceditur gratia suppositi quod hic homo est ab æterno, vt supra distin. 10. & 11. habitum est. Sed vbi non conuenit Deo nisi per translationem, & hoc secundum ea quæ conueniunt naturæ diuinæ in se: & ideo non refertur ita immediate ad suppositum, & ideo non conuenit huic homini, secundum quod huiusmodi.

Quod Christus vbique totus est, sed non totum vbique: totus est homo vel Deus, sed non totum.

C ET vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cælo totus, vbique totus. Persona enim illa æterna non maior erat, vbi carnem & animam simul vnitam sibi habebat, quam vbi alterum tantum: nec maior erat vbi vtrumque simul, vel alterum tantum vnitum habebat, quam vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Christus & perfectus vbique erat. Vnde Augustinus, Non dimisit Patrem Christus cum venit in Virginem, vbique totus, vbique perfectus. Vno ergo eodemque tempore totus erat in inferno, totus in cælo. Erat apud inferos resurrectio mortuorum,

Contra Felicianum de vnitate Trin. ad Optatũ cap.14.

erat

erat super cælos vita viuentium: vere mortuus, vere viuus, in quo & mortem susceptio mortalitatis excepit, & vitam diuinitas non perdidit. Mortem ergo Dei Filius & in anima non pertulit, & in maiestate non sensit: sed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus est. Ex his apparet, quòd Christus eodem tempore totus erat in sepulchro, totus in inferno, totus vbique: sicut & modo totus est vbicunque est, sed non totum. Nec in sepulchro, nec in inferno totum erat, etsi totus: sicut Christus totus est Deus totus homo, sed non totum: quia non solum est Deus vel homo, sed & Deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypostasim: sicut aliud & aliquid ad naturam, alius vero & aliquis ad personam referuntur. Vnde Ioan. Damasc. Totus Christus est Deus perfectus, non autem totum Deus est. Non enim solum Deus est, sed & homo, & totus homo perfectus. Non autem totum homo, non solum enim homo, sed & Deus. Totum enim naturæ est repræsentatiuum. Totus autem hypostaseos, sicut aliud quidem est naturæ, alius hypostaseos, sic & huiusmodi. Lib.3. de fide ortho. cap.7.

ARTICVLVS III.

An totus Christus fuit in sepulchro, in cælo, & totus vbique?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Et vtique totus eodem tempore, &c.] Videtur enim ad idem referri totus & totum: quia datur doctrina inter totum & omnis: quia omnis distribuit pro partibus subiectiuis, totus autem pro integralibus. Integrales autem partes Christi non omnes erant in inferno, nec omnes in sepulchro, nec omnes in cælo.

2 Item supra distin.7. habitum est, quòd inexplicabilis est ratio istius compositionis quæ est in Christo, quæ non est ratio partium, vt dictum est ibi: quia componitur ex tribus substantiis, & duabus naturis: Christus autem in duabus naturis & tribus substantiis, nec fuit in cælo, nec fuit in sepulchro, nec in inferno: ergo non totus.

3 Item, Nihil videtur esse quod dicit, quòd totus refertur ad personam: quia persona simplex est. Totus autem semper quærit compositionem partium integralium: ergo nunquam conuenit gratia personæ, vt videtur.

4 Item, Totus & totum idem signant, licet sub diuerso modo: ergo ad idem sunt referenda sub diuerso modo: ergo si totum refertur ad naturam, & totus refertur ad eandem.

5 Item videtur, quòd totum fuit in cælo. Probatio. Vbicunque sum ego, illic necesse est esse quod essentialiter in me est: ergo vbicunq; fuit Christus, illic necesse fuit esse quod essentialiter erat in Christo. Erat autem & adhuc est essentialiter in ipso natura humana: ergo vbicunq; ipse fuit, ibi fuit & ipsa: sed in cælo fuit: ergo & ipsa: ergo totum fuit in cælo, quia natura diuina & humana. Eadem ratione sequitur, quòd totum fuit in sepulchro, & totum in inferno.

6 Item, Nos inuenimus tres personas in vna natura, & diuersa accidentia in vno subiecto, & materiam & formam in vno supposito, & partes plurimas in vno toto: in omnibus his inuenimus, quòd virtute vnionis sequitur, quòd vbi est vnum illorum, ibidem est alterum: ergo cum vnio duarum naturarum, & trium substantiarum in vna persona non sit minor omnibus his, videtur etiam, quòd virtute vnionis debet sequi, quòd vbi est totus, ibi sit totum in natura.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister bene dicit, quòd totus est vbique, non autem totum: & hoc loquendo de tempore tridui quo fuit diuisio inter animam & corpus: & ratio tangitur in litera in auctoritate Ioan. Damasc. quòd totus cum dicat ens formatum, pertinet ad ens distinctum, & hoc est persona perfecta. Totum autem cum neutri generis sit, non nisi ens informe & indistinctum dicit & attribuitur naturæ cum suis partibus: ergo vbi natura cum suis partibus non est, ibi totum non est. *Solutio.*

RESPONSIO igitur ad primum, quòd totum sumitur duobus modis, scilicet distributione & perfecto: sicut dicit Philosophus 3. physicorum, Totum autem & perfectum idem dico. Et distributione proprie non dicitur de simplici: sed secundo modo potest dici de simplici. Et ita dicitur totus Christus, id est, perfectus in persona esse vbique: non enim habet personalitatem à natura humana, vel ab homine secundum quod homo, sed potius habuit eam ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd bene est verum, quòd compositio est ibi eo modo quo supra expositum est, non propria: sed gratia modi significandi masculine, ly totus respicit perfectionem personæ, & non integritatem naturæ compositæ.

AD ALIVD dicendum, quòd licet idem significatur, tamen alius & diuersus modus facit vnum referri ad personæ integritatem. Vnde illa ratio non cogit.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ratio procedit in his quorum essentiæ coextenduntur secundum locum: sed non sic est in omnibus, sicut supra patuit, sicut dicitur, Iste est hic, & iste est Episcopus, &c.

AD ALIVD dicendum, quòd in omnibus illis compositionibus vnum est tantæ compositionis secundum esse sicut alterum: & etiam tres personæ vnum in natura similiter se habent ad locum. In quibusdam autem accidentibus perti-

nentibus ad iurisdictionem & potestatem siue dignitatem non est ita, vt prius dictum est, vt Episcopus,Rex,Princeps. Et similiter non est ita in naturis Christi,quæ non similiter se habent ad locum.

ARTICVLVS IV.

An Christus in infernum descendit?

DEinde quæritur de hoc quòd dicit[Quòd totus erat in inferno] Et quæruntur hic tria: scilicet an Christus in infernum descendit? & vtrum eos qui ibi erant, lumine diuinitatis illustrabat, & quandiu ibi mansit? Quòd enim non descenderit in infernum, videtur ex incongruitate loci: optimo enim congruit optimus locus: Christus autem fuit optimus: ergo non congruit ei descendere in infernum.

2 Item,Augustiuus dicit, quòd infernus semper in malo accipitur: Christus autem in malum descendere non potuit: ergo nec in infernum.

3 Item, Lucæ 16.Inter nos & vos chaos magnum confirmatum est: vt hi qui velint illuc ire, non possint, neque inde huc transmeare. Ergo multo magis est hoc chaos inter Christum & damnatorum locum.

4 Item, Si Christus descenderit, virtute cuius omnes ascendunt qui ascendunt, quomodo sperabit aliquis se ascensurum?

Sed contra. SED CONTRA tamen est quod dicitur ad Philip. 2. In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Ergo videtur, quod venit ad inferna. Item, Psalm. 23. Tollite portas principes vestras,&eleuamini,&c. Item,In Euangelio Nicodemi dicitur, quòd Dauid in inferno audiens hanc vocem, exultans dixit, Hanc vocem nosco me prædixisse. Item, Actor. 2.Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat teneri illum ab illo. Item, Eccli. 24. Penetrabo inferiores partes terræ,& inspiciam omnes dormientes. In inferioribus autem partibus terræ (vt dicit Hieronymus) est infernus. Item,Symbolum Apostolorum dicit, Descendit ad inferos.

Quæst. SED QVÆRITVR vlterius, Vtrum descendit ad inferiorem infernum? Videtur quòd sic. Iob 17. In profundissimum inferni descendent omnia mea: putasné saltem ibi erit requies mea? Constat autem, quòd non per aliud petiuit requiem nisi per Christi descensum: ergo Christus descendit ad profundissimum inferni.

2 Item ita dixerat, Quis mihi hoc tribuat,vt in inferno protegas me? Et infra, Et constituas mihi tempus in quo recorderis mei. Item, Psa. 85. Eruisti animam meam ex inferno inferiori.

3 Item, Zach. 9. super illud: In sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua: dicit Gloss. quòd eos qui tenebantur vincti carceribus, vbi nulla eos misericordia refrigerauerat, quam diues ille petebat, liberasti. Sed in inferno nulla est redemptio, & præcipue in profundissimo. Ergo frustra Christus illuc descendisset. Item Isaiæ vltimo, Ignis eorum non extinguetur. Ergo ite infrustra illuc Christus descendisset.

Illio SOLVTIO. Dicendum, quòd absquedubio Christus descendit ad inferna. Sed infernus dicitur multipliciter, scilicet interior, sicut dicit Gloss. super Iacob. 3. Sunt inflammata à gehenna, quòd dæmones quocunque vadunt, infernum secum portant. Et exterior: & hic multiplex est, sicut locus pœnæ tenebrosus & afflictiuus damnatorum, & locus pœnæ non omnino tenebrosus, propter lucem gratiæ purgandorum: & locus sine pœna sensus & sine luce, vt limbus paruulorum in originali decedentium: & locus tenebrosus aliquid de luce habens propter magnam fidem & spem habitantium ibi, sicut limbus sanctorum patrum ante Christi descensum: & ad hunc locum descendit Christus,& non ad alium: quia de hoc dicit Hieronymus, quòd ibi habitabant hi qui educti sunt per Christum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus sicut homo propter hominem, & non propter se factus est: ita propter hominem & non propter se descendit.

AD ALIVD dicendum, quòd infernus sonat malum pœnæ damni vel sensus: & voco pœnam damni, quæ consistit in ablatione alicuius boni, sicut est carentia lucis: pœnam autem sensus quæ consistit in aliquo existente& affligente, vt ignis: sed Christus non descendit in pœnam damni vel sensus, sed ad locum tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non dictum est de habitantibus in limbo certa spe, sed habitantibus in loco damnatorum, quorum nulla erat spes: & ista certitudo liberationis, & desperatio dicitur ibi chaos: & ideo nihil ad propositum.

AD ALIVD dicendum, quòd ex hoc ipso eleuamur ad spem ascendendi, quia ipse pro nobis descendendo satisfecit: vt sic in omnibus locis suos recolligeret, & mortem ab eis in omnibus locis effugaret.

Aliquis. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum Christus descenderit ad profundissimum infernum? dicendum cum beato Gregorio in Gloss. ibidem super Iob, quòd non. Et dicitur ibi infernus profundissimus non simpliciter, sed quodammodo: quia est profundus carcer respectu amœnitatis cæli, & est aër iste caliginosus in quem detrusi sunt dæmones: profundior autem est habitatio terrena, obscura, & pœnalis: & profundissimus dicitur respectu istorum limbus, in quem anima Iob & omnia bona sua descenderunt, donec liberatus fuit per Christum: & ideo non descendit in profundissimum simpliciter, sed quodammodo.

AD ALIVD dicendum, quòd inferior potest eodem modo appellari si loquitur in persona Christi. Si autem loquitur per se: tunc liberata est anima sua, quando liberata est à causa descendendi ad inferiorem infernum, sicut à peccato mortali, scilicet adulterio,& homicidio.

AD ALIVD dicendum, quòd illa Gloss. valde impropria est: & tamen potest exponi, quòd non erat misericordia liberans in limbo, sed relaxans: quia non habebant pœnam sensus & damni. Et si dicas, quòd diues non petebat nisi relaxantem, dicendum quòd duplicem petiit: primo liberantem per reditum ad vitam. Dicunt enim expositores, quòd præsumebat, quòd Abraham non remitteret Lazarum ad mala, quæ in vita pertulerat,& ita ipse mitteretur: & illa non erat tunc in limbo, sed per Christum aduenit.

Postea

Postea petiuit relaxantem aliquantulum de pœna quæ non dabatur ei, sed dabatur habitantibus in limbo propter meritum eorum. Ea autem quæ obiiciuntur in oppositum, dicuntur de inferno inferiori simpliciter. Et per hoc patet solutio ad omnia.

ARTICVLVS V.

An Christus illustrauit eos qui in limbo tenebantur?

SEcundo quæritur, Vtrum illos illustrauit qui erant ibi? Videtur autem, quòd sic: quia ita habitum est in præcedenti cap. in verbis Ambro. In inferno positis lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum.

2 Item Augustinus: Descendit ad infernum anima deificata: vt quemadmodum his qui in terra sunt, ita & his qui in inferno sunt in tenebris & in vmbra mortis sedent, superlucescat.

Sed contra. SED CONTRA: Lumen corporale non irradiat vnum, nisi illuminet alterum: ergo videtur, quòd cum potentius sit lumen diuinum, quòd non illustrauit vnum nisi omnes viderint: non autem erant omnes digni qui erant in inferno: ergo videtur, quòd nullus illuminatus fuerit.

2 Item, Locus perpetuis tenebris deputatus, nunquam debet habere lucis beneficium: talis autem locus est infernus: ergo nunquam debuit illuminari.

3 Item, Ipse dixit latroni Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiso. Ergo videtur, quòd in paradisum eduxit etiam alios, & non in inferno ostendit lucem deitatis: quia constat, quòd latronem secum voluit esse, hoc est, vbi futura erat anima sua, non vbique vbi semper fuit deitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum absque dubio secundum dicta Sanctorum, quòd Christus in inferno sanctis suis deitatem ostendit, & eis locum horrendi carceris in paradisum conuertit, quoad hoc quod facie ad faciem deitatem eius videbant soluto pretio redemptionis.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd stulta est obiectio: quia nec illi habitabant in loco: & etiamsi habitassent cum aliis, lucem alij videre non potuissent: quia non recipitur nisi ab oculo glorificato gratia & gloria: sicut illi patres tunc secundum animam fuerunt beati statim Christo ad eos descendente: & hoc est magis in lucis potentia, quod ab omnibus percipitur lux corporalis: quia hoc accidit ei inquantum est forma situalis proportionata viribus, & agens immutando per necessitatem naturæ: quæ quia omnia ignobilitatis sunt, nullum illorum competit luci diuinæ.

AD ALIVD dicendum, quòd limbus non erat damnatus perpetuis tenebris, sed potius temporalibus vsque ad redemptionem quæ facta est per Christum.

AD ALIVD dicendum, quòd paradisus dicitur tribus modis, scilicet interior qui est visio aperta deitatis, & de hac intelligit Christus loquens ad latronem: & exterior corporum, qui est locus in Eden: & exterior spirituum, qui est locus empyrei cæli.

ARTICVLVS VI.

Quandiu fuit Christus in inferno?

TErtio & vltimo quæritur quandiu fuit *ibi*? Videtur enim, quòd statim recesserit: quia ita legitur in Euangelio Nicodemi, quòd cum Sancti educti essent in paradisum, quòd apparuit quidam despectu horribilis, crucem baiulans latronis: à quo cum quæreretur, quis esset, dixit se esse latronem cui Christus promiserat secum hodie futurum esse in paradiso: ergo statim exierunt, vt videtur.

2 Item, In quibusdam Ecclesiis cantatur, Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, vt educeres hac nocte vinculatos de claustris, &c. Ergo videtur, quòd eadem nocte educti sunt.

3 Item, Samson non tribus diebus vel noctibus dormiuit in Gaza, sed vna tantum cum portas Gazæ in verticem montis portauit. Samson autem sol fortis (vt dicit Gregorius) Christum dormientem in nocte signat, & Gaza infernum, & portæ Gazæ portas mortis & inferni, quas portauit in culmen visionis & eleuationis æternæ.

4 Præterea, Ad quid ita diu fuisset ibi?

Sed contra. SED CONTRA: Tandiu debuit esse anima in loco animarum defunctarum, quandiu fuit corpus in loco corporum defunctorum. Fuit autem corpus tribus diebus in sepulchro: ergo tandiu debuit esse anima in inferno. Et huius rationem reddit August. quia duabus noctibus iacuit, & vna tantum die perfecta: vt sua vna morte corporis, qua radiabat vt dies coram oculis Dei, nostram duplicem tetram & calignosam mortem destrueret, scilicet corporis & animæ, & vt sua plena luce veritate tenebras legis & peccati terssisse significaret: vt sua luce duo loca tenebris repleta, illustrare ipsa qualitate mortis monstraret, scilicet locum corporum, & locum animarum, in sepulchro, & in inferno.

Solutio. DICENDVM ergo ad primum, quòd loquitur Nicodemus de exitu post resurrectionem: & etiam dicit ibi de Elia & Enoch qui congratulabantur liberatis, sicut etiam ante sermonem habuerant de excessu quem compleuit in inferno redimendo eos. Et quod dixit latro, quòd esset ille cui dixit Christus, Hodie, &c. intelligitur materialiter signari dictum Christi.

AD ALIVD dicendum, quòd noctem vocant ibi Sancti tenebras carceris infernalis, à qua educti sunt, cum deitatem animæ Christi viderunt.

AD ALIVD dicendum, quòd non in omnibus historia correspondet allegoriæ: quia etiam Samson dormiuit cum meretrice, quod non competit Christo: sed tantum somnus & resurrectio & confractio portarum referuntur ad allegoriam.

AD VLTIMVM patet solutio per ea quæ dicta sunt in principio solutionis, vbi ostenditur, quare congruebat Christum tandiu permanere in inferno.

Si ea quæ dicuntur de Deo vel de Filio Dei possunt dici de homine illo vel de Filio hominis.

D SOlet etiam quæri, Si congruenter dici possit Filius hominis vel ille homo descendisse de cælo,vel vbique esse,sicut dicitur Filius Dei vel Deus de cælo veniſse, & vbique esse ? Ad quod dicimus si ad vnitatem personæ referatur dicti intelligentia, sane dici potest. Si vero ad distinctionem naturarum, nullatenus concedendum est. Vnde Augustinus,Vna persona est Christus Deus & homo. Ideo dicitur, Nemo ascendit in cælum nisi qui de cælo descendit,&c. Si ergo attendas distinctionem substantiarum, Filius Dei descendit, & Filius hominis crucifixus est. Si vero vnitatem personæ, & Filius hominis descendit, & Filius Dei est crucifixus. Propter hanc vnitatem personæ non solum Filium hominis descendisse de cælo, sed etiam dixit esse in cælo, cum loqueretur in terra: propter hanc eandem dicitur Deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma serui tantum crucifixus est. Non tamen secundum hoc quod Deus gloriæ est, & secundum quod glorificat suos: & tamen dicitur Deus gloriæ crucifixus. Recte quidem non ex virtute diuinitatis,sed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid secundum quid dicatur, prudens & diligens & pius lector intelligat. Hæc de corrigia calceamenti Dominici dicta sufficiant: ne ossa Regis Idumææ consumantur vsque in cinerem.

Lib. de præsentia Dei ad Dardan. & lib. 3. contra Maximinum cap. 20. & lib.1. de Trin. cap. 13. Ioan.3. 1.Cor.2

Amos 2.

ARTICVLVS VII.

An Christus ascendit ratione vtriusque naturæ, vel alterius tantum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi*[Solet etiam quæri,Si cõgruenter dici possit,&c.] Et quæstio est hic de ascensione Christi.Et quæritur primo hic in litera, vtrum ratione vtriusq; vel alterius naturæ ascendit & descendit? Secundo potest quæri,Vtrum ascensio sit ad locum,vel ad dignitatem? Tertio potest etiam dici, Vtrum ascensio dicit motum localem ? & vtrum ille sit in tempore,vel in nunc ? Vltimo potest quæri de tempore ascensionis.

AD PRIMVM proceditur sic : Dicit Damascenus, quòd ascensio & descensio motus corporum sunt : ergo videtur, quòd ascendit & descendit gratia naturæ humanæ.

2 Item,Quod vbique est,non mutat locum : deitas autem vbique est: ergo non mutat locum: ascensio autem & descensio dicunt mutationem loci:ergo videtur,quòd non conueniant Christo ratione diuinæ naturæ.

Sed contra.

SED CONTRA : Ante incarnationem non habuit humanam naturam, & tamen ante descendit in vterum Virginis, in quo naturam humanam accepit : ergo videtur, quòd descendit ratione diuinæ naturæ : quia dicit Hieronymus, quòd hnmanæ naturæ non est propria virtute ascendere,sed virtute alia : & ideo Angeli mirantur dicentes, Quis est iste qui venit de Edom. Et infra,Gradiens in multitudine suæ virtutis.

Solutio.

SOLVTIO: Dicendum, quòd ascendere & descendere dicuntur proprie, & per translationem. Proprie sunt motus corporum, & sic non competunt Christo, nisi ratione humanæ naturæ: & in illa tamen non descendit: ideo dicitur secundum diuinam naturam descendisse, secundum humanam autem ascendisse: quia in diuina tantum ens descendit, & in humana ascendit: secundum personam autem semper in cælo, & vbique fuit. Per translationem autem tunc illud dicitur descendere, vbi fuit quidem prius, sed non ad hoc fuit ibi prius, sicut ad vnionem nostræ substantiæ, quando exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: & hoc modo loquitur hic Magister.

AD ALIVD dicendum, quòd deitas per se non mutat locum, sed per aliquem effectum apparet in aliquo loco per quem prius non apparuit in illo, & non apparet per eundem in alio.

AD VLTIMVM quod obiicitur, dicendum quòd ascendere non attribuitur humanæ naturæ vt virtute cuius fuit motus, sed vt subiecto proprio motus illius.

ARTICVLVS VIII.

An ascensio sit ad locum vel dignitatem, & vtrum ad locum cæli crystallini?

SEcundo quæritur, Vtrum ascensio sit ad locum, vel ad dignitatem ? Videtur autem, quòd ad locum : quia omnis motus rectus localis ad aliquem est locum : ascensio autem est motus localis rectus : ergo est ad aliquem locum.

2 Item, Angelo contemplanti & beato debetur

betur locus congruens contemplationi suæ: ergo multo fortius corpori glorioso: ergo videtur, quòd ascensio est ad illum.

Sed contra. SED CONTRA: Coloss. 2. super illud, Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quia sursum sunt sapite: dicit Glossa, quòd sursum sunt virtutes: ergo videtur, quòd ascensio in qua Christus residet, est dignitatis in virtute, non exaltatio loci.

2 Item, Principium est apud Philosophos, quòd nihil mouetur ad vilius se: sed omnis locus corporeus vilior est corpore Christi: ergo videtur, quòd non mouebatur ad aliquem locum corporeum.

Item, Locus dătur corpori propter continentiam: ergo videtur, quòd corpus quod existendi habet necessitatem ex seipso, & nullam in partibus defluentiam, non debet habere locum: ergo corpus illud non debet moueri ad locum.

Item, In corporibus physicis corpora nobilissima non mouentur ad locum, licet in eo moueantur: ergo cum in infinitum nobilius sit corpus Christi, ipsum non mouetur ad locum.

Quæst. GRATIA huius quæritur, Vtrum Christi ascensio fuerit ad locum cæli crystallini tantum, vt quidam dixerunt? Videtur autem quod sic: quia per genus differunt corpus & spiritus: ergo proprius locus beatorum spirituum debet differre à proprio loco corporum: cum ergo proximus locus sub illo sit locus crystallini cæli, videtur quòd ad illud fuerit corporis Christi ascensio.

2 Item, Alius est locus per rationem, eius quod nunquam subiacuit mutationi quæ causatur à motu cæli, & alius est eius quod quandoque subiacuit: sed Angelus & spiritus nunquam motui subiacuit & variationi temporis & cæli: corpus autem Christi & beatæ Virginis quandoque subiacuit: ergo spiritus debent esse in loco cæli stantis, & non moti: & corpora, scilicet Christi & matris debent esse in loco cæli mobilis primi: hoc autem est cælum crystallinum, vt fere omnium dicit opinio: ergo videtur, quòd ascensio Christi non fuerit localiter nisi ad cælum crystallinum.

Sed contra. SED CONTRA: Ei quod est dignius omni loco, si datur locus, per consequens datur locus dignissimus. Corpus autem Christi & sacrosanctus vterus matris sunt digniora omni loco: ergo si datur eis locus, dabitur eis locus dignissimus: hoc autem est cælum empyreum: ergo sunt in cælo empyreo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ascensio Christi, est ad locum, & ad dignitatem: ad locum secundum corpus, & sic est ad locum dignissimum omnium locorum, in supremum scilicet cæli empyrei. Secundum diuinam autem personam est ad dignitatem æqualitatis Patris, quę vocatur dextera: non quod ante ibi non fuerit, sed quia per ascensionem ibi in humanitate sedens, apparuit fidelibus per fidem, & Angelis per cognitionem. Quoad animam autem & corpus est ad dignitatem, quæ consistit in bonis potioribus Patris, quæ ibi dextera dicuntur, si ascensio refertur ad humanitatem.

AD ID autem quod contra hoc obiicitur, dicendum ad primum, quòd Gloss. illa ponendo ascensionem esse ad potiora bona quæ sursum sunt dignitate, non propter hoc excludit ascensionem esse ad locum, sed potius includit per consequens: quia potiora bona Patris apparent magis in loco digniori.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est moueri ad locum, & aliud moueri ad locum propter locum, scilicet quia indigent loco propter esse & conseruationem. Corpora autem glorioſa mota sunt ad locum qui sibi magis congruit, sed non propter locum, quia eo ad esse indigeant: quia si illo loco ad esse indigerent, corrumperentur extra loca illa, sicut ignis egrediens extra locum suum, corrumpitur.

AD ALIVD dicendum, quòd in illa ratione corpori glorioso præcipue corpori Christi non debetur locus, sed potius ratione congruentiæ tantum, hoc est, quia non est congruum ipsum esse nisi in loco nobilissimo.

AD ALIVD dicendum, quòd corpora cælestia mouentur in loco ad generationem elementorum, & non sunt in loco omnibus illis modis quibus corpora generabilia sunt in loco, sicut dictũ est in primo lib. dist. 37. tamẽ aliquo modo sunt in loco. Ita etiam corpora glorioſa non omni illo modo sunt in loco, quia non dependet eorum esse à loco: sed sunt in loco ratione congruentiæ secundum modum, qui magis accedit ad nobilitatem eorum, quoniam nullus accedit ad æqualitatem. Art. 14.

AD ILLVD autem quod vlterius quæritur, dicendum, quòd phantasia fatua est dicere, quòd corpus Christi & beatæ Virginis sint in cælo crystallino, vel etiam quòd Sancti sint in crystallino: & solus Christus & beata Virgo sint in empyreo: quia empyreum locus beatitudinis est, cælum autem crystallinum cum omnibus inferioribus ordinatum est ad generationem & corruptionem: & ideo dicunt Sancti, quòd Philosophi cælum empyreum non cognouerunt: & hoc ideo, quia principia eorum de cælo sumuntur ex motu. Vnde quod per motum non potest inuestigari, vel per proprietatem motus, non est Philosophorum, & agnitum ab eis. *Ad quæstiunculam.*

AD ID autem quod obiicitur, dicendum ad primum, quòd hoc esset verum, si spiritus & corpus glorificatum per naturam suam determinarentur ad locum generationis & salutis suæ: sed hoc non est verum: & ideo cum nulla dignitas loci secundum veritatem sufficiat gloriæ, sunt omnia glorioſa per vnam rationem in vno loco, secundum quod referuntur ad gloriam illam distantius vel propinquius.

AD ALIVD dicendum, quòd corpus Christi quoad generationem nunquam motui cæli subiacuit, quia effectum est à Spiritu sancto: sed forte quoad alterationam frigoris, & caloris, & famis, & sitis, & huiusmodi: sed ab his omne corpus glorioſum liberatur per glorificationem: & ideo non potest locari sub mobili aliquo, sed super omne mobile.

ARTICVLVS IX.

An aſcenſio dicat motum localem, & an fuerit in tempore vel in nunc?

TErtio quæritur, Vtrum aſcenſio dicat motum localem, & vtrum ille motus ſit in tempore vel in nunc? Videtur, quòd dicat motum localem: quia Acto. 1. dicitur, quòd videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Item, Cumque intuerentur in cælum euntem illum, &c. Iſta omnia ponunt motum localem.

Sed contra. SED CONTRA: Motus localis eſt per ſpatium: ergo in medio ſpatij per quod eſt motus, id quod mouetur, partim eſt in termino à quo, & partim in termino ad quem: ergo diuiſibile: ergo glorioſum corpus aliqua diuiſione diuiſum eſt, quod videtur falſum.

2 Item, Omnis motus (vt dicit Auicenna) exitus eſt de potentia ad actum. Corpus autem glorificatum in nulla potentia eſt: quia non poteſt aliquid ſuſcipere plus quam habet. Ergo videtur, quòd non moueatur.

3 Præterea, Aut eſt cum alio per quod tranſit in eodem loco, aut excludit ipſum. Si eſt in eodem loco, vt Sancti videntur dicere: ergo eadem eſt dimenſio quantitatis illius & corporis cum quo eſt in eodem loco: quorumcunque autem corporum eſt eadem quantitas, illa ſunt corpus vnum, vt dicit Auicenna: ergo corpus Chriſti cum eo per quod mouetur, eſt corpus vnum: quod falſum eſt: ergo non mouetur. Si forte dicas, quòd excludit ipſum per quod mouetur, à loco per quem tranſit. Contra: quædam tranſit quæ non cedunt, vt ligna, & lapides: intrauit enim oſtiis clauſis: ergo cum illis quandoque fuit in eodem loco, non excludendo ea. Si forte dicas, quòd non eſt verum quod dicit Auicenna, quòd ſi duo corpora ſint in eodem loco, quòd ſit corpus vnum: probatur verum eſſe dictum Auicennæ ſic, Sit locus vnius cubiti, in quo ſunt duo corpora, & ſit centrum illius loci, a, extrema autem ſurſum & deorſum, dextrum & ſiniſtrum, b c d e, & ſint corpora æqualia: & ducatur linea ab a in b ſurſum vtriuſque corporis, à centro ſurſum menſurans. Quæro igitur, an ſit linea vna, vel duæ? Si dicas mihi, quòd vna: ergo ſubiectum illius lineæ eſt vnum: quia vnius formæ eſt ſubiectum vnum: aliter enim idem numero accidens eſſet in diuerſis ſubiectis, quod eſt impoſſibile: ergo corpus locatum eſt vnum. Si autem dicas mihi, quòd ſint duæ lineæ, ad hoc ſequuntur duo inconuenientia: vnum geometrice, aliud naturaliter. Cum enim b ſit ſurſum in loco vtriuſque acceptum, b punctum eſt vnum numero. Similiter centrum eſt vnum numero. Sed inter quaſlibet duas lineas eſt ſuperficies. Ergo duæ rectæ de vno termino in vnum terminum protractæ, claudunt & continent ſuperficiem: quod eſt contra poſitionem Euclid. in 1. vbi dicit duas rectas lineas ſuperficiem nullam continere. Aliud inconueniens eſt: quia vna linea recta eſt inter duo puncta. Si ergo ponantur duæ eſſe, erunt duæ lineæ ſine aliqua ſuperficie media contiguæ, quod eſt contra naturam, & improbatum eſt in 6. phyſicorum. Ergo duo corpora in vno ſimul eſſe non poſſunt. Si autem tu dicas, quòd corpus inquantum corpus eſt quantum, non replet locum, ſed inquantum eſt groſſum & materiale: hoc falſum ſcit omnis qui aliquis nouit in Philoſophia: quia contrarium dicitur ab omnibus Philoſophis, & de neceſſitate improbatur per iam dictam demonſtrationem. Ergo videtur, quòd corpus glorioſum non mouetur: ex quo excludit corpus, nec cum corpore per quod tranſit, poteſt eſſe in eodem loco.

VLTERIVS quæritur, Si mouetur in nunc, vel in tempore? Videtur autem, quòd in tempore. Omne enim loco communicabile per quantitatem, mouetur in tempore, & non in nunc, vt probat Philoſophus: tale mobile eſt corpus glorioſum Chriſti: ergo mouetur in tempore, & non in nunc. *Quæſt.*

2 Item, Spiritus creati mouentur in nunc, vt dictum eſt in primo: ergo corporum eſt moueri in tempore, & non in nunc, vt videtur.

SED CONTRA: Philoſophus dicit, quòd motus luminis in diaphano, & motus coloris ad viſum eſt in nunc, ideo quod ſunt in medio ſecundum eſſe ſpirituale: ſed magis ſpiritualia ſunt corpora glorioſa, & præcipue corpus Chriſti: ergo videtur, quòd mouetur in nunc. *Sed contra.*

SOLVTIO. Abſque dubio credendum eſt, quòd Chriſtus localiter motus eſt aſcendendo, & quòd adhuc localiter poteſt moueri ſecundum ſuam voluntatem: & magis placet Deo hic fidelis ignorantia, quam temeraria ſcientia, vel mendacij figmentum. Quidam enim dixerunt non debere eſſe motum corporum glorioſorum. Alij finxerunt mendacia ad ſoluendum inconuenientia, ſcilicet quod corpori debeatur locus, non ex quantitate, ſed ex groſſitie & repletione loci: quod abſurdum eſt dicere. *Solutio.*

VNDE dicendum ad primum, quòd eſt diuiſio ſecundum rem, & hæc repugnat corpori incorruptibili: & eſt diuiſio ſecundum rationem, ſcilicet habere rationem termini à quo, & termini ad quem: ſicut habet omne quod eſt in medio, ſecundum quod eſt motum: & hæc non repugnat: quod de facili probari poteſt: quia ſic diuiditur ſolis motus motu diurno, & circulo decliui: & tamen ab omnibus incorruptibilis ponitur.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt exitus de potentia ad actum qui recipitur in mobili ipſo, ſicut forma, & ille eſt imperfectionis: & eſt actus non receptus intra, ſed extra: & hic non repugnat perfectioni. Sic corpus Chriſti exiſtens in terra, non eſt actu in cælo, ſed in potentia: ſed cum hæc potentia venit ad actum, nihil eſt receptum in ipſo, ſed potius aliter ſe habet ad locum, quam prius: & iſte exitus ſecundum Philoſophos tota die fit in corporibus incorruptibilibus: vt ſol exiſtens in angulo Orientis, potentia eſt in angulo medij cæli: & cum potentia reducitur ad actum, nihil melius eſt ſol, quam prius, ſed aliter ſe habet ſecundum ſitum.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum dicta Sanctorum, quibus abſque dubio conſentiendum eſt, corpus glorioſum eſt cum quolibet alio corpore in eodem loco, nec excludit ipſum: ſed hoc non eſt inquantum eſt corpus, ſed inquantum

tum glorioſum : & hoc reputo eſſe miraculum, & de his quibus dat nobis gloriam Dominus : ſicut in multis aliis facit in corpore, ſcilicet quòd corpus elementatum ſit immortale & impaſſibile, fulgens ſepties plus quam ſol. Vnde Deus qui poteſt facere plus quam poſſumus intelligere, dat ei hoc quod cum alio corpore ſit in eodem loco. Ad inductam autem demonſtrationem, dicendum quòd non ſunt lineæ proportionabiles in natura corporis : & ideo non tenent huiuſmodi rationes phyſicæ.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur de tempore : dico quod mouetur ſicut vult: & bene puto, quòd habet in poteſtatate in nunc & in tempore moueri.

AD ID autem quod obiicitur, quòd ſit motus diuiſibilis ſecundum medium : dicendum quòd hoc non impedit quin poſſit moueri in nunc : quia vincit virtus mouens. Sicut etiam probat Philoſophus, quòd omnis virtus infinita, ſicut magnitudo aut multitudo, excellit omne finitum : & ita moueret in nunc, ſi talis virtus eſſet, ſicut ipſe probat ibidem. Ita dicendum, quòd virtus mouens in corpore Chriſti, non eſt proportionata alicui potentiæ, quantumcunque veloci : & ideo vincit ſpatium vt faciat tranſitum in nunc ſi vult, & in tempore ſi vult. Tamen talia ſunt occulta nobis : & ideo nihil de dictis aſſero, niſi quod Sanctorum auctoritates tradunt, ſcilicet quòd mouentur corpora illa, & quòd non obſtant eis alia corpora.

ARTICVLVS X.

An poſt reſurrectionem Chriſtus cum fidelibus manſit quadraginta dies in terris?

VLtimo quæritur de tempore aſcenſionis : conuerſatus eſt enim cum diſcipulis, vt habetur in principio Actuum, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Cum igitur alia corpora ſtatim ad locum ſibi connaturalem moueantur, videtur quòd violenter detinuerit ſui corporis euolationem.

2 Præterea, Cum liberati de inferno ſecum de inferno exierunt, nunquid ipſi ante eum aſcenderunt? Videtur, quod non : quia Michæas prophetauit dicens, quòd ipſe aſcendit pandens iter ante eos.

Solutio. SED AD HOC & huiuſmodi dicendum eſt, quòd ipſe per 40. dies fuit in terris, vt apparitionibus doceret fidem Apoſtolos, & probaret reſurrectionem glorioſam eiuſdem corporis, quod oculis ſuis mortuum viderant : & hoc probari habet in fine quarti, vbi erit ſermo de argumentis reſurrectionis factis per apparitiones decem, quæ colliguntur ex quatuor Euangeliis. Et ſequitur illud ſolum de ſuo corpore quod mouere quo vult habet in ſua poteſtate, & non debetur ei locus propter neceſſitatem ſui, ſed ex congruentia tantum : & ideo ſecundum ordinem redemptioni debitum & vtilem debebat differri aſcenſio.

AD ALIVD dicendum, quòd omnium opinio dicit, quòd nullus aſcendit ante Chriſtum : & hoc verum eſt. Vtrum autem cum Chriſto fuerint, vbicunque ipſe apparuit Apoſtolis (quod ego credo eſſe verius propter iucunditatem quam habebant in præſentia illius corporis quo redempti erant) aut in paradiſo fuerint per quadraginta dies illos, quod quidam alij dicunt, non eſt temerarie aſſerendum, ſed opinari ſine periculo vtrumque poteſt.

ARTICVLVS XI.

Corrigia calceamenti & oſſa regis Idumææ quid ſignificent?

DEinde quæritur de vltimo verbo quod dicit Magiſter quaſi per modum epilogi [Hæc de corrigia calceamenti, &c.] Quid enim hic dicatur corrigia? quid calceamentum? quid rex Idumææ? & quæ oſſa eius? & quomodo incenduntur vſque ad cineres?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd calceamentum eſt humanitas tegens pedem diuinitatis, qui ſolus ſtans, omnia ſuſtentat ſacco huius morticinæ & animalis pellis. Corrigia autem ligans, eſt vnio duarum naturarum in ſingularitatem perſonæ. Rex autem Idumææ, Chriſtus rex mundi per conformitatem ſanguinis : quia carni & ſanguini communicauit. Et Idumæa ſanguinea interpretatur, ſicut Pſalm. dicit, In Idumæam extendam calceamentum meum. Oſſa autem ſunt ea quæ fortiora ſunt ad intelligendum inter ſacramenta humanitatis eius. Ad cinerem autem incendi, eſt igne feruoris ſtudij per rationes vſque ad minima velle inueſtigare. Et hoc non eſt faciendum, vt dicit Magiſter. Et ſic patet diſtinctio 22.

DISTINCTIO XXIII.

Si Christus habuerit fidem, & spem, vt charitatem?

De virtutibus theologicis, & primo de fide quantũ ad eius essentiã.

CVM vero supra perhibitum sit, Christum plenum gratia fuisse, non est superuacuum inquirere, vtrum fidem & spem sicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, non videtur plenitudinem gratiarum habuisse. Vt autem hæc quæstio valeat aptius explicari, de his singulis aliqua in medium proferenda sunt: & primum de fide, secundum mensuram cuius præcepit Rom.12 Apostolus vnicuique sapere.

DIVISIO TEXTVS.

CVM vero supra perhibitum sit Christum plenum gratia fuisse,&c.] Hic incipit pars illa in qua agit de reparantibus formaliter ordinatis ad actum, & non contra peccati defectum: sicut in principio huius lib. dictum est. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de habitibus gratificantibus & reparantibus. In secunda autem de præceptis quæ respiciunt opera. Et hæc incipit infra distinctione 37.*ibi* [Sed iam distributio decalogi] Adhuc prior harum diuiditur in partes duas, in quarum prima Magister tradit scientiam horum habituum sigillatim. In secunda autem agit de connexione eorum: & hæc incipit infra distin. 36. *ibi* [Solet etiam quæri, Vtrum virtutes ita sint sibi coniunctæ] Adhuc prima diuiditur in duas, secundum duplicem rationem habituum. Sunt enim virtutes de quibus agit primo: & sunt dona de quibus agit secundo: & hæc incipit distinct. 34. [Nunc de septem donis,&c.] Adhuc prior diuiditur in duas, secundum duo genera virtutum theologicarum, de quibus scilicet agitur primo: & cardinalium, de quibus agit secundo in distinct. 33. *ibi* [Post prædicta, de quatuor virtutibus] Prima diuiditur in tres, secundum tres virtutes theologicas: & prima est de fide: & secunda de spe, quæ incipit distin. 36. *ibi* [Est autem spes] In tertia autem de charitate, quæ incipit distiuct. 27. *ibi* [Cum autem Christus fidem & spem non habuerit] Tractatus de fide diuiditur in tres partes per tres distinctiones, in quarum prima Magister duas fidei diffinitiones explanat. In secunda quædam dubia circa explanationem illam mouet & soluit, quæ incipit distinct. 24. *ibi* [Hîc quæritur, Si fides tantum de non visis est] In tertia agit de fide secundum statum fidelis in quo est: & hæc incipit distin. 25. *ibi* [Prædictis adiiciendum] Præsens distinctio diuiditur in tres partes, in quarum prima Magister continuat se. In secunda ponit vnam distinctionem Augustini, cum sua diffinitione *ibi* [Fides est virtus] In tertia ponit aliam diffinitionem cum sua explanatione *ibi* [Ait enim Apostolus, Fides est substantia] In secunda harum partium facit Magister duo. Primo enim ponit Magister fidei diffinitionem: & hoc in secundo capitulo istius distinct. Secundo ponit explanationem: & hoc in quinque capitulis sequentibus. Et hoc incipit *ibi* [Accipitur autem fides,&c.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo genere est virtus fidei?

INcidunt multæ quæstiones hic in litera: sed ante literam sunt duæ, scilicet in quo genere sit virtus fidei? Et vtrum sit virtus, vel non? Ad primum videtur sic obiici posse: Omnis speculatio veri est in genere scientiæ: fides est speculatio quædam veri: ergo est in genere scientiæ. Probatio primæ est, quòd scientia est habitus perficiens intellectum quoad speculationem veri. Secunda vero probatur per hoc quod fides videt verum (vt dicit Apostolus) per speculum in ænigmate. Videre autem est speculari quodammodo.

2 Item, Hug. de sancto Victore, Fides est assensio primæ veritatis infra intelligentiam veritatis, & supra opinionem constituta. Constat autem, quòd extrema sunt in genere scientiæ & cognitionis. Ergo videtur, quòd & medium. Sed medium est fides: ergo fides est in genere scientiæ.

3 Item, Dicit Philosophus, quòd opinio iuuata rationibus fit fides: ergo fides est in eodem genere cum opinione: opinio autem est scientia quædam: ergo & fides. Idem accipitur per Boe. qui dicit, quòd argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Quicquid autem facit argumentum in genere scientiæ, fides est: ergo est in genere scientiæ.

4 Item, Ad Rom.10. Fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi. Sed Greg. dicit, quod intellectum Deus dat, cum de auditis mentem illustrat. Illa autem illuminatio quæ est ex auditis, est in genere scientiæ. Ergo & fides quæ generatur ex auditu illo, vt dicit Apostolus: ergo fides est in genere scientiæ.

SED

Sed contra. SED CONTRA: Nihil est scientia, quod habet contrarietatem ad vitium: fides autem habet contrarietatem ad vitium: ergo fides non est in genere scientiæ. Prima patet per se: quia virtus aliquo modo à nobis est, & nos sumus causa eius, vel Deus: sed scientia est à re. Et similiter scientia non habet oppositionem nisi ad ignorantiam: & hæc est oppositio priuationis & habitus: sed fides contrarium habet habitum infidelitatis, qui vitium est.

2 Item, Nulla scientia est eius, cuius nulla est ratio, & quod non est manifestum per seipsum: credibilis autem nulla est ratio probans, & non manifestum per seipsum, ergo credibilis nulla est scientia: sed fides est credibilis: ergo fides non est scientia. Probatio primæ: Omnis scientia vel est principij, vel conclusionis: principij, sicut eius quod est manifestum per seipsum: conclusionis autem, sicut eius de quo est ratio probans. Probatio secundæ est, quòd credibile est vltra rationem nostram eleuatum, nec per se est manifestum nobis, sicut quòd Deus est trinus & vnus, per dictum Gregorij, dicentis, quòd fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides non est in genere scientiæ, sicut probant vltimæ rationes. Licet enim habeat cognitionem: tamen illa magis oritur ex affectu, quam ex ratione. Vnde Augustinus, Cætera potest homo facere nolens, credere autem non nisi volens. Vnde sciendum, quòd duobus modis se habet intellectus ad voluntatem: antecedenter, & consequenter. Antecedenter habet se respectu quorundam cognoscibilium, ad quæ ex ipsis vel ex ratione potest cogi ad consensum. Consequenter respectu quorundam aliorum ad quorum consensum non compellitur nisi ex voluntate libera velit, eo quod talia non sint apparentia sibi, & de talibus est fides: & ideo consueuerunt Magistri dicere, quòd cognitio in fide est materialis, & affectio formalis.

DICENDVM ad primum, quòd non omnis speculatio veri in genere scientiæ est: sed speculatio veri, in qua ea quæ sunt, scientiæ perfectiua sunt formaliter, vt medium probans, & verum consideratum quòd sit verum, quod est principium scientię, sicut in vniuersalibus. Quare non sequitur, quòd fides sit in genere scientiæ simpliciter, nisi sicut practica scientia dicitur scientia: & hoc non est esse scientiam simpliciter, sed permixtam affectui, qui dominatur in ea & informat eam.

AD ALIVD dicendum, quòd Magister Hug. vocat scientiam veritatis visionem faciei ad faciem, opinionem autem vocat credibilia quędam in sacra Scriptura: de quibus sine periculo dubitatur: vt quod infra ponit Magister in litera, vtrum fides formata fiat informis. Et patet, quòd ista non simpliciter sunt in genere scientiæ: quia affectus dominatur in illa scientia veritatis, nec ita fluctuat sicut opinio: quia sciens veritatem assentit ei quod videt, opinans timet contradictionem, credens autem assentit, sed rationem assensus sui non videt.

AD ALIVD dicendum, quòd fides accipitur multis modis, scilicet pro veritate quandoque, quæ est in promissis: sicut dicitur Deus fidelis, & prophetæ fideles. Vnde Apostolus 1. Cor. 10. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari. Et Eccli. 36. Da mercedem Domine. Quandoque accipitur pro certitudine conclusionis habitæ ex certitudine principiorum argumenti. Et dicitur argumentum ratio rei dubiæ, id est, quæstioni, quæ subiecto eadem est cum conclusione, faciens fidem. Et sic sumitur etiam ab Aristot. quòd fides est opinio iuuata rationibus. Quandoque accipitur pro legalitate inter homines: sicut fideles dicuntur homines, sicut dicitur amicus fidelis, vel socius fidelis. Vnde in Prouerb. Cap. 20. Multi homines misericordes vocantur: virum autem fidelem quis inueniet? Quandoque accipitur fides pro fiducia securæ conscientæ, sicut dicit Apostolus ad Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et sic etiam accipitur apud vulgus. Quandoque in operibus: sicut dicit Damascen. quòd fide agricola scindit & seminat terram: habet enim fiduciam fructus. Et aliis modis accipitur. Sed in quæstione ista non est fides accepta nisi pro consensu primæ veritatis in articulis non apparentibus rationi.

AD ALIVD dicendum, quòd auditus sumitur ibi generaliter pro omni quod inducit ad fidem: sicut auditus verbi, & visus miraculi, & huiusmodi: sed huiusmodi non causant consensum in fide, sed tantum inducunt cogitatum de credibili. Et quia non sufficienter probant, ideo non deseruiunt fidei nisi ex parte materialis partis, quæ est tenuis cognitio: & formaliter perficitur ex parte affectus.

ARTICVLVS II.

An fides sit virtus?

SEcundo quæritur, Vtrum fides sit virtus, vel non? Et videtur, quòd non: dicit enim Tullius, quòd virtus est habitus voluntarius per modum naturæ, rationi consentaneus: fides autem nec habitus voluntarius esse videtur, quia non est in voluntate: nec etiam per modum naturæ, cum natura non inclinet per modum cognitionis, fides autem sit cognitio quædam: ergo videtur, quòd fides non est virtus.

2 Item, Philosophus dicit, quòd virtus est in passionibus & operationibus optimorum operatiua: fides autem nec in passionibus est, nec in operationibus, vt videtur; quia operationes sunt super aliquod extra, & in materia determinata: nec est optimorum operatiua, sed potius innititur vero: ergo videtur, quòd fides non sit virtus.

3 Item, Dicit Philosophus in 2. primæ philosophiæ, quòd finis intelligentiæ speculatiuæ est verum, practicæ vero opus: sed sicut se habent potentiæ, ita & habitus perficientes potentias: ergo omnis habitus cuius finis est verum, est in intellectu speculatiuo: fides autem est habitus cuius finis est verum: ergo fides est in intellectu speculatiuo: sed in intellectu speculatiuo non est virtus aliqua: ergo fides non est virtus.

4 Item, Non videtur esse verum quod dictum est, quòd fides est in intellectu prout consequenter ordinatur ad voluntatem: quia omnem motum voluntatis & affectus præcedit affectio

per eo

per cognitionem : prius enim fit nuntiatio affectui,& postea surgit affectus in id quod nuntiatu 1: ergo videtur, quòd fides cum nuntiet diuina,& aperiat oculum, sicut dicit Augustinus, sit prior omni affectu: ergo non habet nisi id quod cognitionis est : ergo non est virtus : quia nulla pura cognitio est virtus, eo quòd nullo modo est à nobis : licet enim consentiamus vero cognito, hoc non est à nobis, sed à rei veritate cogente rationem. Si forte dicas, quòd fides est veri per modum boni, & ita est in intellectu practico : hoc non potest esse verum : quia sic verum in fide esset materiale, & bonum formale : ergo quoad formale in obiecto non distingueretur à charitate, cuius finis & obiectum est bonum : ergo fides & charitas non differrent nisi materialiter, quod falsum est.Si autem dicas,quòd differrent in hoc quod verum est bonum rationalis potentiæ, & quoad hoc fides tendit in ipsum : sed hoc iterum nihil est : quia nulla potentia est adeo speculatiua, quin habeat finem : & ille secundum quod est finis,ita est bonum illi potentiæ, & desideratus ab ipsa : & sic iam omnis scientia virtus efficeretur, quod falsum est : ergo fides non est virtus.

Sed contra. SED CONTRA : Omnis habitus mouens potentiam non per modum artis & scientiæ,sed per modum naturæ(vt vult Tullius) est virtus : fides est talis habitus : ergo fides est virtus.Prima scribitur à Tullio. Secunda probatur per antedicta : quia habitus qui est ars & scientia, habet rationes,& innititur illis : fides autem non habet, nec innititur eis : ergo mouet per modum naturæ, sicut graue deorsum, & leue sursum, præter hoc quòd cognoscat rationem.

2 Item,Virtus (vt dicit Philosophus) est dispositio perfecti ad optimum : fides autem omne quod perficit & disponit, ordinat ad optimum, quia ad Deum : ergo fides est virtus.

3 Item, Omne id quod est principium iustificationis & purificationis cordis, est virtus : fides est huiusmodi : ergo est virtus. Probatio primæ : quia nihil iustificat nisi quod formaliter contrariatur impuro peccati : & hoc est etiam tantum virtus. Secunda scribitur Acto.15. Fide purificans corda eorum. Et Augustinus dicit, quòd fides est qua iustificamur. Et ad Rom.4. Signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei,quæ erat in præputio.

4 Item,Augustinus dicit,quòd fides est virtus: & ponitur in litera.

5 Item,Apostolus ad Hebr.11.Sine fide impossibile est placere Deo. Et Eccli.45. In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum. Et ad Mariam Luc. 8. Fides tua te saluam fecit. Et quia tota scriptura hoc clamat,ideo ista sufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides est virtus theologica. Sunt enim virtutes theologicæ immediate ordinantes in Deum, sicut cardinales ordinant in medium passionum & operationum laudabilium : & ideo aliter & aliter istæ habent suas rectitudines : quia cardinales dicuntur rectæ ex actu, vel ex appropinquatione ad medium, & curuum earum oppositum, est deflexus in superfluum vel diminutum : rectitudo autem theologicarum consistit in recto ordine in finem, secundum quod est ratio beatitudinis in vero & bono & indeficienti, alto & arduo : & obliquatio illi oppositæ, est deflexus à fine ad bonum commutabile. Sic igitur dicimus, quòd fides est vna virtutum theologicarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus non dicitur habitus voluntarius, eo quod omnis virtus sit in voluntate sicut in subiecto : sed potius ideo, quia in opere virtutis & generationis habitus principium mouens est voluntas : & hoc sane dicitur in consuetudinalibus : sed voluntas in theologicis & infusis ad minus cooperatur per consensum. Similiter fides est inclinans per modum naturæ : quia non habet rationem sufficientem consensui, & si haberet, non tamen innititur. Vnde in scientia & artibus ratio est causa consensus, & prius accipitur ratio vt postea consentiatur : in fide autem est è contrario:prius enim consentitur primæ veritati propter se, & postea quæritur ratio vt aliqualiter intelligatur creditum : & postquam inuenta est, adhuc non innititur ei fides : & ideo patet, quòd totum ex libertate voluntatis procedit, quod facit fidem assentire : & ideo inclinat vt natura.

AD ALIVD dicendum, quòd Philosophus loquitur de politicis & consuetudinalibus, & non de intellectuali virtute : quia etiam iii 5. ethic. dat aliam doctrinam de intellectu & prudentia & fronesi, quam ipse dedit de castitate & fortitudine. Vel potest dici,quòd fides habet opus interius, quod est tendere in veritatem primam, & in illa potentia operatur optimum : sed non habet passiones,quia non omnis virtus est in passionibus proprie loquendo.

AD ALIVD dicendum, quòd est verum finis speculationis, quod est vt principium scientiæ rei : & hoc est quasi motum à re ad intellectum, & consistit in vniuersali ratione rei : & est verum beatificans intellectum, & hoc est verum extra intellectum, in quod ipse tendit : & non est ratio rei,sed potius res summa,& vna lux felicitatis æternæ : & illa lux est finis intelligentiæ affectæ circa ipsum verum. Vnde bene concedo, quòd nulla est solutio dicentium, quòd fides est in verum per modum boni : hoc enim est impossibile, cum innitatur primæ veritati propter se : si enim tenderet in eam in ratione boni, iam non inniteretur ei propter se, sed propter bonum,quod falsum est. Et ideo dictum Philosophi non impedit nos : quia verum de quo ipse dicit, est æquiuocum ad finem fidei.

AD ALIVD dicendum, quòd dictum est supra,quòd hoc necessarium est quoad consensum, qui est substantia actus fidei : quia illa est post aliquam cognitionem ad quam efficaciter tendit voluntas per consensum : sed verum quod est acceptio credibilis per auditum, præcedit affectum : sed ille intellectus non est nisi quid est, quod dicitur per nomen credibilis,accipiens : & ideo non per rationem probantem, quod vel quare ita sit : sed libera voluntate consentit. Et sic patet,quòd ratio non procedit nisi de intellectu qui est quid est quod dicitur per nomen. Tamen siquis subtiliter vellet distinguere, posset dicere, quòd est intellectus vt intellectus, & in illo nulla virtus est : & est intellectus vt est per extensionem ad opus : & hæc extensio fit duobus modis. Primo modo,quia affectus principatur in eo qui facit inquiri operabilia. Alio modo,quia

forma

forma accepta ab ipso est principium operis & scientiæ : & sic extenditur in affectum modo primo, & verum scibile in bonum operabile modo secundo. Et iste est intellectus practicus in quo sunt virtutes quædam, vt prudentia, fronesis, & intellectus, & huiusmodi virtutes intellectuales. Est autem intellectus veri, cuius consensus principium est voluntas : & ille est affectiuus intellectus : & in illo est fides : & licet vnus sit subiecto, tamen esse suum per huiusmodi formas, & ratio sua non est vna.

Quid sit fides.

FIdes est virtus, qua creduntur quæ non videntur. Quod tamen non de omnibus quæ non videntur, accipiendum est : sed de his tantum, quæ credere (vt ait Augustinus) ad religionem pertinet. Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret, nihil metuendum est : quia non ideo à religione deuiat. B In ench. cap. 9.

ARTICVLVS III.

Vtrum definitio fidei secundum Dionysium & Magistrum Hugonem sit bene assignata?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur in litera, quòd fides est virtus qua creduntur quæ non videntur. Inueniuntur aliæ diffinitiones iuxta istam sumptæ : quæ quia fere sunt similes, ideo duas ponemus. Dicit enim Dionysius in lib. de di. no. cap. 7. quòd fides est vnicum credentium fundamentum eos collocans veritati, & eis veritatem in credibili veritate simplam veritatis scientiam habentibus credulis. Hug. autem de sancto Victore sic : Fides est certitudo absentium infra scientiam veritatis, & supra opinionem constituta. Aliæ diffinitiones infra in secunda parte ponuntur.

Videtur autem non esse fundamentum vnicum : quia etiam humilitas fundat. Si dicas, quòd non fundat credentes vt credentes, sed potius humiles : hoc nihil est : quia iam secundum hoc quælibet virtus esset fundamentum, quia charitas fundat diligentem, & sic de aliis.

2 Item, Hoc non videtur esse verum quod dicit, Eos collocans veritati : quia potius collocat in speculo, & in ænigmate, quam in veritate.

3 Item, Infra scientiam veritatis est fides : ergo non collocat veritati, hoc est, in veritate : quia ita habet alia translatio.

4 Item, Nec hoc verum videtur quod dicit, Et eis veritatem, pro quo alia translatio habet, & in ipsis veritatem. Si dicas, quòd locat in nobis veritatem per fidem : hoc nihil est : quia sic fides locat per fidem, & idem operatur per seipsum : & est principium operis, & medium vel instrumentum : & hoc non potest esse.

5 Præterea, Quid est dictum, per fidem locari in nobis veritatem? quia veritas est in specie, & non in fide. 2. Corinth. 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. Et ideo dum in corpore manemus, peregrinamur à Domino : sicut immediate ante dixerat Apostolus. Ergo fides potius facit peregrinari à veritate, quàm ponat eam in nobis, & locet.

6 Item quæritur vlterius, Quid est quod dicit : In credibili veritate? Si hoc est in veritate credita, sicut innuit alia translatio : quomodo verum est, quod credituli, id est, fideles in veritate credita habeant simplam scientiam veritatis, cum tot sint articuli crediti secundum vtrumque symbolum?

VLTERIVS iterum quæritur de alia diffinitione, quòd fides est certitudo absentium : aut enim intelligit de absentibus loco, aut de absentibus rationi. Si primo modo : hoc nihil est : quia etiam absentia loco possunt esse præsentia rationi. Si autem de absentibus rationi : hoc adhuc minus est : quia non potest esse certum rationi, quod non est præsens rationi.

2 Item quod dicit, Infra scientiam, videtur in hoc deficere fides à certitudine virtutis moralis, de qua dicit Philosophus, quòd virtus est omni arte certior : ergo etiam certior est omni scientia. Si ergo fides deficit à certitudine minus certi, quam sit virtus moralis : sic videbitur fides minus certa, quam virtus moralis, quod absit.

3 Item, Quare dicit, Supra opinionem constituta? est enim opinio habitus certitudinis imperfectæ : quia formidat contrarium ex debilitate persuasionis : ergo videtur, quòd non sit habitus comparabilis fidei.

4 Item, Scire opinamur cum causam cognoscimus primam, & quoniam illius est causa, & quòd impossibile est hoc aliter se habere : nunquid supra illam scientiam est fides, vel infra? Videtur enim quod supra : quia nos videmus, quòd certitudo fidei tam fortis est, quod antequam negetur, eligitur à multis mors, sicut fecerunt martyres : sed hoc non fecerunt Philosophi, qui multa vera sciuerunt : ergo debuit supra scientiam veritatis dicere constitutam, & non infra. Sed contra : Fides probatur auctoritate, vt in hac lectione dicitur. Et Heb. 11. in Gloss. Locus autem ab auctoritate debilis est, non faciens nisi opinionem : ergo videtur, quòd fidei certitudo sit etiam infra opinionem constituta.

SOLVTIO. Dicendum, quòd diffinitio August. posita in litera, etiam à Magistro disputatur in litera : & ideo illam differimus. Solutio.

AD PRIMVM autem dicimus, quòd diffinitio Dionys. datur de fide secundum proprium effectum, quem habet in credente : sic enim in eo quòd ipsa est primum natura in ædificio spirituali, fundat & locat in veritate crediti siue articuli & speratæ beatitudinis : in eo autem quod habet aliquid cognitionis, locat per consensum certissimum veritatem crediti in nobis : in hoc autem quod non est veritas complexionis, sicut in pro

in proportione', quæ dignitas vocatur, vel principium ſyllogiſmi : ideo dicuntur in ipſa creduli habere ſimplicem veritatis ſcientiam, id eſt, ſimplum lumen, quod facit aliqualiter ſcire veritatem credibilis articuli. Et ſic patet, quòd tria facit fides : ſcilicet in eo quod eſt prima natura, fundat nos in veritate : in eo autem quod eſt cognitio quædam certa, fundat veritatem in nobis : in eo autem quod eſt ſimplex lumen ſimile veritati primæ, dat ſimplicem ſcientiam veritatis credibilium.

AD PRIMVM dicendum, quòd humilitas fundat, non vt iacta in fundamento, ſed potius vt faciens foſſas profundas euacuando ſe, in quibus foſſis fundamenta ponantur.

AD ALIVD dicendum, quòd veritatem collocat in nobis in eo quod aliqualiter tenet eam per cognitionis aſſenſum, ſed non per ſpeciem. Eſt enim veritas in ſpeculo & ænigmate ſicut obiectum & finis, licet non ſit in ipſis ſicut in propria luce.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcientia veritatis dicitur ibi viſio per ſpeciem, & veritas liquida & aperta : ſed non ſumitur hic ita, ſed potius pro veritate quaſi velata ſpeculo & ænigmate.

AD ALIVD dicendum, quòd fides locat in nobis veritatem per conſenſum & cognitionem aliquam quam facit in nobis : & bene concedo, quòd non per fidem : ſed cognitio illa ſpeculi eſt & ænigmatis.

AD ALIVD dicendum, quòd veritas eſt in vtroque, ſed differenter : ſed in ſpecie non dicitur, eo quod ibi eſt impermixta ſimilitudinibus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet multi ſint articuli : tamen vnum ſubiicitur in omnibus, quod eſt veritas prima : & ideo dicitur fides ſimplex lumen, quod eſt ſimilitudo illius veritatis, & non eſt compoſitum ex multis, ſicut lumen ſcientiæ intellectiuæ.

AD ID quod obiicitur de alia diffinitione, dicendum quòd abſentium dicitur ibi quoad rationem : & hoc dupliciter. Eſt enim abſens rationi, id cuius cognitio nullo modo eſt in ipſa : nec eſt vt ratio probans, nec etiam vt obiectum : & ſic abſens rationi eſt ignoratum : & hoc modo procedit ratio inducta. Secundo modo dicitur abſens rationi, quod quidem ineſt vt obiectum, ſed non ineſt ratio probans & conuincens ſenſum : & ſic dicitur fides rectitudo abſentium : & ideo dicit Gloſſ. ad Galat. 5. quòd fides eſt certitudo inuiſibilium. Et dicuntur ibi inuiſibilia, quæ hic dicuntur abſentia, ſcilicet quorum ratio probans non habetur : & tamen conſenſus fortiſſimus eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd virtus fidei omni arte & omni virtute morali eſt certior : quia non intelligitur ſcientia veritatis, ſcientia artis, ſed potius contemplatio per ſpeciem in verbo, quæ omnem certitudinem vincit per lumen quod procedit à verbo. Vnde peccat illa obiectio ex æquiuocatione ſcientiæ veritatis.

AD ALIVD dicendum, quòd fides vincit opinionem, de qua ſupra dictum eſt : quia dicit Auguſtinus, quòd tria ſunt quibus iuuatur intellectus in diuinis, ſcilicet opinio, intellectus, & fides. Et quod opinamur, debetur errori : quoniam neſcimus certum quid de illo pronuntiare, ſcilicet vtrum ſurgentes cum Domino ſint incinerati, an non. Quod autem credimus, debetur auctoritati, quæ fulta eſt reuelatione Spiritus ſancti : & quod intelligimus, hoc eſt rationis apertæ : & quoad hoc fides ponitur medium, vt ſupra dictum eſt, & non aliter.

AD ALIVD dicendum, quòd fides manuducitur auctoritate patrum qui emerunt eam : ſed non conſentit propter hoc, imo propter ipſam veritatem ſine ratione conſentit. Et quoad hoc dicitur ſupra conſenſum opinionis quæ conſentit propter rationem, timens tamen contradictionem. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

Quot modis dicitur fides.

CAccipitur autem fides tribus modis, ſcilicet pro eo quo creditur, & eſt virtus : & pro eo quo creditur, & non eſt virtus : & pro eo quod creditur quod aliud eſt ab eo quo creditur. Vnde Auguſtin. inquit, Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus ſunt, quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur : hæc autem in animo credentis eſt, ei tantum conſpicua cuius eſt : & tamen nomine fidei cenſetur vtrumque, & illud ſcilicet quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur, dicitur fides, ſicut ibi, Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque firmiter fideliterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Fides autem qua creditur ſi cum charitate ſit, virtus eſt : quia charitas (vt ait Ambroſius) mater eſt omnium virtutum, quæ omnes informat, ſine qua nulla vera virtus eſt. Fides ergo operans per dilectionem, virtus eſt, qua non viſa creduntur. Hæc eſt fundamentum quod mutari non poteſt, vt ait Apoſtolus, quæ poſita in fundamento neminem perire ſinit. Vnde Auguſt. Fundamentum eſt Chriſtus Ieſus, id eſt, Chriſti fides, ſcilicet quæ per dilectionem operatur : per quam Chriſtus habitat in cordibus, quæ neminem perire ſinit. Alia vero non eſt funda

Lib. 13. de Trin. cap. 2.

In ſymbolo Athanaſij.

Super ep. ad Rom.

2. Cor. 3.

Gal. 5. Eph. 3. 2. Cor. 15.

fundamentum. Fides enim sine dilectione inanis est. Fides cum dilectione, Christiani est: alia dæmonis est. Nam & dæmones credunt,& contremiscunt: sed multum interest,vtrum quis credat Christum,vel Christo, vel in Christum. Nam ipsum esse Christum dæmones crediderunt,nec tamen in Christum crediderunt.

DIVISIO TEXTVS.

[ACcipitur autem fides tribus modis, &c.] Hic explanat Magister diffinitiouem Aug. & inducit quinque capitula, in quorum primo explanat qualiter fides sit virtus. In secundo explanat hoc quod dicit, quæ creduntur *ibi* [Aliud est credere] In tertio quærit, Vtrum fides quæ non est virtus, possit fieri virtus *ibi*[Si vero quæritur] In quarto determinat de vniuersitate fidei *ibi* [Cumque diuersis modis] In quinto explanat vltimum quod est quę non videntur,scilicet qualiter fides sit de non apparentibus *ibi* [Notandum quoque, quòd fides proprie de non,&c.

ARTICVLVS IV.

An triplex diuisio sic bene assignata de fide secundum Magistrum?

INcidit autem dubium de primo capitulo de diuisione quam ponit, quod fides dicitur tripliciter,scilicet quo creditur,& est virtus: & quo creditur,& non est virtus: & quod creditur,quod aliud est ab eo quo creditur. Cum enim sint tria, scilicet habitus,actus, & obiectum,debuit adhuc ponere vnum ratione actus: vel si non attendit actum,tunc non debuit nisi duo ponere, scilicet habitum,& obiectum.

2 Item, In nominibus quæ nominant habitus aliarum virtutum, non æquiuocatur nomen nisi ad habitum, & actum: vt dilectio actus, & dilectio habitus: & spes habitus, & spes actus, & sic de aliis: ergo similiter deberet fieri hic: ergo quod creditur, non dicetur fides, vt videtur.

3 Item, Fides aliis modis dicitur quos hic non ponit: ergo videtur diminute distinguere multiplicitatem fidei.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Magister non intendit hic distinguere multiplicitatem nominis fidei, sed tantum ea explicare quæ cadunt aliquo modo in diffinitione: in illa enim cadunt quæ non videntur, & illa sunt articuli: & in ipsa cadit virtus, & non virtus quæ est fides informis,quam vocat non virtutem,quæ est respectu eorundem. Actus autem in fide non ita proprie dicitur nomine habitus sicut in aliis virtutibus: & hoc est ideo, quia perfectio fidei est à duobus, scilicet intellectu dante actum, & affectu vt informante: sed credere non nominat nisi alterum illorum, scilicet quod est ab intellectu: & ideo non potest recipere nomen totius habitus, sicut in aliis virtutibus est quæ consistunt tantum in potentia vna quoad suum materiale & suum formale.

AD ALIVD dicendum, quòd Magister non intendit de illis,& supra positi sunt modi plures: & præter illos dicitur etiam fides fidei sacramentum, quod est baptismus quando paruuli dicuntur fideles,eo quod datur eis fides in munere, sicut & aliæ virtutes: & ideo conuenit eis prædicta diffinitio, non quòd statim credere possint secundum actum, sed habitum habent quo possint credere, cum tempus sit vsus liberi arbitrij.

ARTICVLVS V.

An fides informis sit virtus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Pro eo quo creditur & non est virtus,&c.] Ex hoc enim habetur,quòd fides informis non sit virtus: & hoc videtur in litera paobari. Potest etiam probari ratione sic: quia mortuus homo non est homo: sed fides informis est mortua: ergo non est fides.

2 Item, Nihil informe in specie aliqua nominatur nomine speciei vel generis illius formæ, nisi habeat formam alterius speciei generis eiusdem, ratione cuius recipiat generis prædicationem: sed fides informis est informis forma speciei fidei, & non habet formam alterius speciei virtutis qua recipiat generis prædicationem: ergo fides informis non potest dici virtus. Prima probatur ex hoc quod non est ordo ad genus, nisi per speciem, & differentiam per quam exit à genere. Secunda autem per se patet: quia fides non dicitur informis, nisi à carentia formæ fidei.

3 Item, Virtus est bona qualitas qua recte viuitur,qua nullus male vtitur, quam Deus operatur in nobis sine nobis: talis autem qualitas non est fides informis: ergo non est virtus. Probatur autem prima per auctoritatem Augustin. lib.2.distin.26. Secunda autem probatur ex hoc quod qualitas formaliter bona non patitur secum qualitatem malam formaliter: fides autem informis compatitur secum maculam peccati, quæ est qualitas formaliter mala. Similiter palam videmus, quòd ipsa recte non viuitur: quia multi habent eam,qui recte non viuunt.

4 Item Augustin. Virtus est qualitas qua viuitur in spirituali vita: ergo videtur, cum fide informi non viuatur, quòd ipsa non dicatur virtus.

5 Item, Si est virtus: aut est infusa, aut consuetudinalis. Si infusa: aut est de ordinantibus in finem,vt theologicæ faciunt,aut ordinantibus in id quod est ad finem. Si dicas, quòd est de ordinantibus in finem: sed omnes tales gratum faciunt: ergo videtur,quòd ipsa facit gratum:quod est absurdum, quia iam pessimi peccatores grati essent. Si autem dicis, quòd est gratia gratis data, tunc habeo propositum: quia gratia gratis data inquantum huiusmodi,non est virtus,sicut sermo sapientiæ, & sermo scientiæ, & operatio virtutum,& prophetia, & huiusmodi.

SED CONTRA: Virtutes diffiniuntur per actus, sicut & potentiæ: ergo si conuenit ei vir- *Sed contra.*

tutis diffinitio, ipsa est virtus. Est autem virtutis diffinitio, quòd ipsa est habitus voluntarius in modum naturæ rationi consentaneus. Probatum autem est prius, quòd fides eo quod careat ratione & arte sufficiente, non consentit nisi in modum naturæ : fides autem informis facit hoc : ergo ipsa est virtus.

2 Item, Multæ virtutes sunt bonis & malis communes : quia dicit Augustin. & habetur lib. 1. distinct. 17. quòd sola charitas diuidit inter filios regni & perditionis : ergo hoc non est causa, quòd non est virtus, quia potest esse cum peccato secum existente in eodem subiecto.

3 Item, Credere non apparentibus est vltra posse nostræ rationis : credere autem apparentibus est infra : ergo est alterius virtutis, quam sit ratio vel intellectus : & quæro, cuius? & non est dare nisi fidem informem : ergo virtus est quædam illa quæ dicitur fides informis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum videtur hic, quòd virtus dicitur per prius & per posterius per illam diffinitionem, quòd virtus dicitur dispositio perfecti ad optimum. Secundum enim hunc modum per prius dicuntur virtutes gratuitæ, & per posterius informes, & postremo consuetudinales, quia remotissimæ dispositiones suorum sunt perfectorum ad optimum. Dico igitur, quòd fides informis est virtus, sed non adeo habet completam rationem virtutis, vt fides formata, vel alia virtus gratum faciens.

AD VLTIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd fides informis non est mortua sic, quòd in ea priuata sit potentia ad vitam, sed potius ex inhabilitate sui subiecti ad influentiam vitæ fidei à Deo : & ideo causam mortis suæ habet extra se : & ideo remanet ibi adhuc respectus ad rationem virtutis, licet per posterius. Sic autem non est de homine mortuo, vel asino, sicut cuilibet per se patet.

AD ALIVD dicendum, quòd fides dicitur informis gratia formæ quæ dat speciei perfectionem virtutis, & non gratia speciei : quia aliter fides informis non esset fides, quod falsum est. Quæ autem sit forma illa, infra patebit, cum quæretur, Vtrum fiat formata vel non? Est enim magis proprie perfectio secundum potentiam consequendi finem, quam sit perfectio secundum esse speciei fidei. Et ideo patet, quod in fide informi est species aliquo modo : & per consequens verificatur de ipsa prædicatio generis.

AD ALIVD dicendum, quòd fides est bona qualitas, sed non habet bonitatem completam quæ excludit peccatum : sed dicitur bona, quia quantum est de se repugnat peccato. Similiter quantum est de se recte viuitur fide.

AD ALIVD dicendum, quòd vita spiritualis non est actus virtutis, nisi prout coniungitur gratiæ : quia gratia est vita animæ : & ideo hoc dictum esse intelligitur de virtute infusa, cum gratia.

AD ALIVD dicendum, quòd fides est virtus infusa à Deo & donum Spiritus sancti, secundum quod large sumitur donum, quicquid dono datur ad vitæ directionem. Et non sequitur si est gratis data, & non gratum faciens, quod ipsa non sit virtus : quia illæ gratiæ diuersæ sunt. Vnde illæ quæ habent ordinare vitam in Deum, virtutis habent rationem, vt timor seruilis, & fides informis, & huiusmodi, licet non habeant rationem completissimæ virtutis.

ARTICVLVS VI.

An dæmones credunt : & an fides eorum sit in intellectu practico vel speculatiuo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in eodem capitulo [Alia dæmonis est : nam & dæmones credunt & contremiscunt, &c.] Videtur enim hoc esse falsum : cum enim informis de se informabilis sit, vt dicit Magister infra, videtur quòd dæmonibus non conuenit, qui nullo modo sunt apti ad informationem gratiæ.

2 Item, Fides informis (sicut etiam habitum est) donum est Spiritus sancti : donum autem Spiritus sancti dæmonibus non conuenit : ergo videtur, quòd nec fides informis.

3 Item, Fides informis operatur in fidele donum timoris seruilis : timor autem seruilis facit fugere actum peccati : ergo videtur, cum hoc dæmonibus non conuenit, quòd non habeant fidem informem.

4 Item, Vnde veniisset eis fides informis? Ante lapsum enim habuerunt cognitionem in verbo. Et hæc cognitio non est fides : cum ergo nihil remanserit de illa, si habent, oportet quod Deus illam eis post lapsum infundisset : quod non est probabile : ergo non videntur habere fidem informem.

5 Item, Fides est cognitio per speculum in ænigmate. Angelus autem siue bonus siue malus, cognoscit per species concreatas quas habet apud se : ergo videtur, quòd non habeat fidem informem.

Sed cont. SED CONTRA : Constat, quòd non habent cognitionem in verbo : aut igitur habent cognitionem ex ratione de articulis fidei, aut ex fide. Si ex ratione : ergo fides probari posset, quod est absurdum secundum dicta sanctorum : & hoc supponitur hic, quia infra cap. 5. probabitur : ergo relinquitur, quod habent cognitionem fidei : quia aliter nihil scirent de articulis credendorum, quod falsum est. Item, Matth. 8. Quid mihi & tibi Iesu Fili Dei? venisti ante tempus torquere nos : scio, quod sis sanctus Dei. Et ita constat, quod habent fidem : quia vox illa nec ex rationis probatione, nec ex contemplatione verbi potuit procedere : ergo patet, quòd ex fide.

Quæst. GRATIA huius quæritur vlterius propter opiniones diuersorum, Vtrum fides eorum sit in intellectu practico, siue affectiuo, vel speculatiuo? Videtur autem, quòd in speculatiuo : quia nullum affectum habent circa creditum : omnis autem habitus qui est in intellectu affectiuo, afficitur circa creditum vel obiectum suum : ergo fides eorum est in intellectu speculatiuo tantum.

2 Item, Voluntas Dei semper est bona : voluntas autem diaboli semper est mala, potestas tamen iusta, vt dicit Augustin. ergo voluntas dæmonis nunquam est vt assentiatur credito : quia hoc est vnum de optimis in vita : ergo semper coactus credit. Intellectus autem affectiuus non cogitur, sed speculatiuus tantum : ergo videtur

fides

fides eorum tantum esse in intellectu speculatiuo.

Sed contra. SED CONTRA: In litera, & Iacob. 3. Dæmones credunt & contremiscunt. Ergo motus tremoris sequitur credere dæmonis: nullus autem motus sequitur intellectum speculatiuum (vt dicit Philosophus) plusquam si in picturis aspiceremus terribilia: ergo credere dæmonis non est secundum intellectum speculatiuum: ergo necesse est, quòd sit secundum practicum.

2 Item, Philosophus in 3. de anima dicit sic: Neque ratiocinatiua & vocatus intellectus est mouens: speculatiuum enim intelligit actuale: neque dicit de fugiendo, aut imitabili. Ex hoc accipitur, quòd fides qua contremiscunt dæmones, non est secundum intellectum speculatiuum, vt quidam dixerunt.

Solutio. SOLVTIO. Sancti expresse dicunt, quòd dæmones habent fidem. Sed bene puto, quod illa fides non est informis quam habent homines existentes in vita, sed credulitas ex cognitione naturali exorta: licet enim dæmones amiserint contemplationem in verbo, non tamen amiserunt cognitionem naturalem, qua per species effectuum & coniecturas operationum Deum cognoscunt, vt creatorem, & vt iudicem, & vt remuneratorem suorũ. Et hoc est quod dicit Diony. in lib. de di. no. cap. 4. Data dæmonibus naturalia dona nequaquam ea mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima, quanquam ipsi non videant claudentes ipsorum boni inspectiuas virtutes. Et ideo dicit hic Augustinus, quòd alia, id est, informis, dæmonum est: quia facit tremorem timoris, & non abstrahit ab actu peccati, sicut nec credulitas dæmonis. Vnde quod hic dicitur, est dictum per similitudinem actus credulitatis, & per similitudinem effectus: quia scilicet tremorem & non fugam peccati facit. Vnde concedendæ videntur primæ rationes, quòd fides informis non est in dæmonibus, licet sit in eis credulitas similis illi in quibusdam.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicentium quòd illa cognitio quam habent, non est reliquiæ visionis in verbo, sicut fides est reliquiæ fidei formatæ quodammodo, nec post lapsum infusa: sed est resultans ex cognitione quam habent de Deo per experimentum & effectum, & visum miraculorum & iudiciorum, & naturalem cognitionem. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

Ad quæstiunculam. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd non est in intellectu speculatiuo: hoc enim impossibile est, quòd speculatum vt speculatum moueat ad contremiscentiam: sed est in practico, qui tamen nihil habet de voluntate crediti, sed aspernationem habet crediti, quod tamen per experimentum credere oportet: non enim practicus semper dicit de appetibili, sed etiam de terribili: vnde & tunc sequitur timor, & fuga. Et quod obiicitur, quòd secundum hoc videtur probari posse articulus: dicendum, quòd non sequitur: quia ad tremorem huiusmodi sufficit persuasio ex posteriori: omnis enim intellectus practicus (vt dicit Auicenna) ex probabilibus est, in his scilicet quæ fiunt à nobis vel circa nos. Et per hoc patet solutio ad totum.

Quid sit credere in Deum, vel Deo, vel Deum?

ALiud est enim credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo est credere vera esse quæ loquitur, quod & mali faciunt: & nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quod ipse sit Deus: quod etiam mali faciunt. Credere in Deum, est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, & eius membris incorporari. Per hanc fidem iustificatur impius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionem Dei. Ipsa enim dilectio, opus fidei dicitur. Fides ergo quam dæmones & falsi Christiani habent, qualitas mentis est, sed informis: quia sine charitate est. Nam & malos fidem habere cum tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens, Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, &c. Quæ fides etiam donum Dei dici potest, quia & in malis quædam Dei dona sunt.

D *August. enarratione in Psal. 77. & tract. in Ioan. 29. Gal. 5.*

1. Cor. 13.

ARTICVLVS VII.

An idem sit credere Deo, credere Deum, & credere in Deum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secundo capitulo *ibi* [Aliud est enim credere in Deum, &c.] Videtur enim, quòd hæc tria inconuenienter ponantur circa actum fidei: omnis enim vna virtus vno modo se habet ad suum obiectum: ergo non credit Deo, Deum, & in Deum.

2 Item, Cum adhuc posset esse maior diuersitas, scilicet de Deo credere, & ad Deum, sicut in Deum, quare Magister non ponit diuersitatem obiecti fidei penes illa.

3 Item, Nihil tendit in aliud nisi cognoscatur illud: ergo in quicquid tendit aliqua virtus, oportet quòd illud prius ostendatur ei: fides autem oculos aperit, vt dicit Augustinus: ergo fidei est ostendere obiectum omnium virtutum: ergo

ergo fidei non tantum est credere Deo, Deum, & in Deum, sed etiam bonum & arduum & iustum debitum & huiusmodi: ergo Magister obiectum fidei hic insufficienter distinguit, vt videtur.

Quæst. ITEM quæritur, In quo differunt credere Deo, & credere Deum? Videtur enim, quòd non differant nisi in materia: quia credere Deo est credere vera esse quæ dicit: & illa manifestant eum nobis: ergo credere Deo terminatur vt in fine nobis manifestato in credere Deum.

2 Item videtur, quòd inconuenienter attribuat credere in Deum esse credendo amare: amare enim est charitatis, & non fidei: ergo non debet actui fidei attribui.

3 Item, Omnis amans tendit in id quod amat per affectum: ergo cum dixit, credere in Deum est credendo amare, superflue addidit, credendo in eum ire.

4 Item, Fidei non est ire, vt videtur, sed tantum oculos ad viam dirigere: spei autem protendi ad iter, & charitatis proficisci, vt videtur velle Augustin. Item, Adhærere potius conuenit spei, quam fidei: quia communiter dicitur, quod spei est adhærere, charitatis inhærere.

5 Item, Omnis amans & in Deum tendens, iam incorporatus est: ergo aliis tribus dictis non oportebat addere quartum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate diffinitur hic credere in comparatione ad obiectum: & diffinitur secundum omnem modum quo se potest habere obiectum, & secundum maximum & optimum posse. Fides enim innititur primæ veritati: hæc autem accipitur in signo, vel in seipsa. Et voco signum, signum expressum infallibile, sicut est verbum quod scitur esse Dei verbum. Si in signo innititur: tunc est credere Deo, hoc est, credere veracem qui dicit, siue loquatur in Scriptura, siue in corde, siue in reuelatione, siue per creaturas, dummodo infallibiliter sciatur esse verbum Dei. Si autem innititur ei in seipsa, aut sic quod rendat in ipsam, sic est credere in Deum: aut vt assentiat sine tensione, & tunc est credere Deum. Vnde optimus status credendi colligit omnia ista: quia per verba venit ad Deum, & per Deum in Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus vna est fides, & habet vnum obiectum quod est est prima veritas, & vnam rationem quæ est eadem veritas, & innititur primæ veritati propter seipsam: & hæc diuersificatio non est nisi differentia obiecti penes proprietates accidentales, vt est veritas in signo vel in esse. Et alia differentia horum duorum est penes posse fidei in tendendo, vel non tendendo, vt patet: & hoc potest etiam esse in aliis virtutibus præter charitatem, quæ non potest habere minus posse in tendendo, vel maius: quia nunquam fit informis, sed tamen diligit Deum in se, & in signo simili bonitati primæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ad præpositio notat rationem finis, & non obiecti rationem: & hoc non conuenit fidei: sicut etiam dicitur, quòd homo est ad imaginem, & non imago: sed non notat penetrationem ipsius crediti per affectum credentis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propositio à multis quidem proponitur, & falsissima est in tota natura, & in omnibus virtutibus moralibus & consuetudinalibus, quæ omnes tendunt in modum naturæ & rectiores sunt omni arte ex ipsius habitus efficacia: graue enim non medium descensum cognoscit, & tamen tendit perpendiculariter via rectissima ad centrum certius, quam geometer: & similiter castitatem in hoc quod casta operatur, & iustitiam in hoc quod iusta, non oportet præratiocinari de iustis & castis, quia sine deliberatione tangunt medium passionum innatarum secundum delectabile tactus: propter quod etiam dicit Philosophus, quòd qui sine deliberatione fortes & iusti sunt, verius habent virtutem quam illi qui ex deliberatione faciunt & ratione: quia primi nihil sequuntur artis, sed totum est virtutis quod faciunt: secundi autem aliquo modo mouentur ex arte. Vnde quælibet virtus per se certa est in suo obiecto: & non oportet, quòd ostendatur ei.

AD ALIVD dicendum, quòd non est differentia obiecti penes speciem, quia sic diuersificaret virtutem fidei in diuersas species: sed differentia est penes proprietatem obiecti, & posse virtutis maius vel minus. *Ad quæst.*

AD ALIVD dicendum, quòd nulla virtus sola potest consequi beatitudinem: vnde actus fidei diffinitur hic, prout operatur fides per dilectionem: & tunc illa quatuor sic diuersificantur, sicut sunt ea quæ exiguntur ad perfectionem finis consequendum: tunc enim quædam sunt ex parte tendentis in finem, quædam ex parte coniunctionis ad finem, & quædam ex parte effectus consequentis secundum naturam. Ex parte tendentis sunt duo, quorum vnum est mouens vt amor: & alterum est motus ipse, vt in eum ire. Ex parte effectus consequentis est membris eius incorporari: & hoc est vnum quodammodo cum fine fidei fieri. Ex parte vero coniunctionis cum fine est adhærere. Et per hoc patet solutio ad primum: quia in illo credere charitas non separatur à fide.

AD ALIVD dicendum, quòd non superfluit sequens: quia differt apud credentem sicut effectus à causa, & motus à mouente.

AD ALIVD dicendum, quòd fides videt quodammodo: visio autem est extra rem, & non intus: & ideo attribuitur ei adhærere: licet etiam spei posset esse per expectationem, sed illius potius est cohærere.

AD ALIVD dicendum, quòd licet amans incorporatus sit: tamen prius natura, non tempore, oportet ipsum tendere ex amore ad Deum, qui incorporat eum sibi, & adhærere illi. Aliter posset dici si vellemus, quòd hæc conueniant actui fidei in se: & tunc amare fidei non dicit actum charitatis coniunctum cum actu suo, sed dicit affectionem finis quæ propria est vnicuique virtuti tendenti in suum finem: & illo affectu ire extra se in finem, dicit profectum eiusdem: adhærere autem dicit coniunctionem consensus, & incorporari dicit vnionem cum ipso. Sed prima expositio est de intentione Magistri in litera.

* * *

ARTI

ARTICVLVS VIII.

An credere sit cum assensione cogitare?

DEinde quæritur de hoc quod dicit nota quædam in litera hic, affixa ibi: Augustin. in lib. de prædestinatione Sanctorum, Ipsum credere nihil aliud est, quàm cum assensione cogitare. Hic enim diffinitur actus secundum substantiam actus, cum ante determinatus sit per comparationem ad obiectum. Videtur, quòd non sit verum: quia cogitare dicitur quasi coagitare, vt videtur velle Augustin. in 9. de Trin. quia cogitare (vt ipse dicit ibi) est rem notam ab aliis rebus notis discernere: ergo cogitare est tantum cogitatiuæ virtutis: credere autem non procedit à cogitatiua tantum: ergo videtur, quòd credere male diffiniatur per cogitare. Item, Fides (vt supra habitum est) simplex est lumen credentium: ergo videtur, quòd non conueniat ei cogitare: quia cogitatio cogitat multa simul. Item, ex cogitatione nostra non fit assensus in fide: quia sic non esset virtus, sed scientia, vel ars: ergo videtur, quòd per cogitare diffiniri non debeat.

Cap. 1.

Quæst. VLTERIVS quæritur de assensu, Omnis enim virtus assentit obiecto & fini proprio: ergo non est diffinitiuum solius fidei: ergo non debet poni in diffinitione eius: cum ea quæ ponuntur in diffinitione, debeant separari ab aliis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides habet actum qui competit ei secundum se., & habet actum qui competit ei secundum quod est ex auditu, secundum quod dicit Apostolus Rom. 10. Fides est ex auditu: auditus autem per verbum Christi. In se secundum quod est lumen informans intellectum, non competit ei nisi assentire inuisibili ostenso. Secundum autem quod est ex auditu: tunc assentit cum cogitatione de hoc quod audiuit de ratione non probante quidem, sed manuducente: ita tamen, quòd auditus generaliter accipiatur: sicut supra diximus de signo, quando exponebatur credere Deo, scilicet quòd includit in se auditum exteriorem per verbum, & visum miraculi & operum Dei, & auditum interiorem: auditus enim causat cognitionem. Et hoc modo diffinitur credere in duobus, vt cogitatum habeat ab auditu, & assensum ex seipso: quia bene concedo, quòd non assentit propter cogitatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd credere est essentialiter in assensu: tamen per accidens inquantum nutritur & fouetur & manuducitur, habet se ad cogitatiuam virtutem inquirentem de credito: non quia dubitat, sed quia eius cui consentit à Deo petit rationem: non qua certificetur, sed in qua iucundetur & admiretur.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd non propter hoc procedit assensus quia cogitat, sed potius ex hoc procedit admirabilis iucunditas: sicut in lib. confess. Augustinus dicit de se: Non satiabar illis diebus præ dulcedine mirabili considerare altitudinem diuini consilij super salutem generis humani.

AD ID quod obiicitur de assensu, dicendum quòd assensus est veri vt verum est proprie loquendo: & ideo aliæ virtutes proprie non habent assensum, sed quietem in fine: quia verum vt veritatem primam non considerant. *Ad quæst.*

An illa informis qualitas mentis, quæ in malo Christiano est, fiat virtus cum sit bonus?

SI vero quæritur, Vtrum illa informis qualitas, qua malus Christianus vniuersa credit quæ bonus Christianus, accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipsa eliminetur: & alia qualitas succedat quæ virtus sit? Vtrumlibet sine periculo dici potest. Mihi tamen videtur, quòd illa qualitas quæ prius erat, remaneat, & accessu charitatis virtus fiat.

ARTICVLVS IX.

An fides informis fiat formata?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti capitulo *ibi* [Si vero quæritur, Vtrum illa informis qualitas, &c.] Hic enim Magister dicit, quòd fides informis fit formata: & de hoc sunt Magistrorum opiniones diuersæ: & ideo disputationi hic fortius insistendum est, vtq uæramus tria. Primum est, Vtrum fides informis fiat formata, vel non? Secundum est, Vtrum formetur forma propria, vel charitate, vel gratia: quia hæc omnia à diuersis dicta sunt. Tertium, Qualiter diuersimode formetur forma propria, & charitate, & gratia?

Ad primum horum proceditur sic: In naturis si aliqua potentia est ad actum in subiecto, sed non expedita, natura non euacuat illam, sed perficit ad actum dirigendo illuc spiritus & cætera potentiam illum informantia: ergo similiter est in gratia, quæ non est minus ingeniosa quam natura. Constat autem, quòd fides informis est virtus quæ potest assentire omnibus articulis: ergo gratia aduenies non dabit ei nisi tendere in creditum, & non euacuat ipsam, vt videtur.

2 Item, Natura semper operatur via breuissima: quia nec abundat superfluis, nec deficit necessariis, vt dicit Philosophus. Ergo multo magis gratia quæ omnibus modis ordinatior est quam natura: breuius autem est id quod est iam informare, quam informandum creare, & postea informare creatum: ergo videtur, quòd gratia hoc modo procedat: ergo fidem informem informat.

3 Item, Omne informe formabile est: ergo

niſi impedimentum ſit ex corruptione potentiæ, de neceſſitate formabitur adueniente forma: ſed hic non eſt impedimentum niſi homo moriatur, quandiu enim in via eſt, poſſibilis eſt ad gratiam: ergo fides eius formabilis eſt à gratia.

4 Item, Quare deſtrueretur fides informis adueniente gratia? aut enim hoc eſſet ex contrarietate cauſæ ſuæ: aut ex contrarietate ſuiipſius ad gratiam. Si primo modo fiat, ſicut videmus deſtrui album in ſuperficie clara, adueniente calore, quia egreditur frigus continens & cauſans albedinem: ergo videtur, quòd fides informis & formata ſint ab oppoſitis cauſis, quod falſum eſt, cum vtraque ſit cauſata à Deo & donum Spiritus ſancti. Si autem ex ſe haberet contrarietatem: tunc dona Dei eſſent ſibi contraria, & virtus virtuti, quod eſſe non poteſt.

5 Item, Minus diſtant gratia gratis data, & gratia gratumfaciens, quam virtus naturalis ſiue conſuetudinalis & gratia gratum faciens: ſed gratia adueniens (vt multi dicunt) non deſtruit virtutem naturalem, ſed perficit & ordinat eam: ergo multo minus euacuat gratiam gratis datam, quæ eſt fides. Item, Minoris diuerſitatis eſt gratia gratis data ordinata ad eundem actum cum gratum faciente, quam gratis data non ordinata ad eundem actum: ſed gratia adueniens non euacuat gratis datas, vt ſapientiam, ſcientiam, prophetiam, quæ non ordinantur ad eundem actum cum ipſa: ergo multo magis non euacuat fidem informem quæ eſt ad actum eundem.

6 Item, Ex parte actus & obiecti nulla eſt repugnantia: quia credere Deum & Deo ſaluantur, & credere in Deum: ergo videtur, quòd fides informis habitus ſaluatur in habitu fidei formatæ.

8 Item, Ante lapſum habuit aliquis fidem formatam. Conſtat autem, quòd per lapſum non meruit aliquod donum Dei: ergo videtur, quòd non infundatur ei alia fides quam prius, ſed forma illius tantum tollatur: ergo poteſt reſtitui ſine reſtitutione fidei informis. Item, Ridiculum eſſet, quòd aliquis tot nouas fides haberet quoties eſſet lapſus: & tamen hoc oporteret, ſi diceremus quòd non poteſt fieri formata eadem quæ fuit informis.

Si forte dicas, quòd euacuatur ſicut minus lumen à maiori: hoc nihil eſt: quia minus lumen coniunctum alij maiori non euacuatur per ipſum, ſicut vnus radius ſolis non euacuatur à multis aliis radiis, nec lumen vnius candelæ euacuatur à lumine alterius candelæ ſibi vnitæ: fides autem informis ex parte efficientis, & ex parte obiecti eſt eiuſdem rationis lumen cum fide formata: ergo non euacuatur à lumine fidei formatæ.

9 Item, Si ſol diuiſim poſſet influere lumen, & calorem: & prius influeret lumen, poſtea influendo calorem, non tolleret lumen influxum, vt poſtea vtrumque influeret, ſed potius ſuper lumen poneret calorem: ergo videtur, quòd ſimiliter faciat veritas prima, & primo influat lumen, & poſtea informet illud per affectum.

Sed contra. SED CONTRA ſic obiicitur: Gratia gratum faciens hoc facit in vno, quod facit in alio: ſed in eo qui nihil habuit de fide, confert plenitudinem omnium virtutum. Cum ergo non ſit deficientior in eo qui habuit fidem informem, etiam videtur illi totum conferre: ergo videtur, quòd non informet præcedentem, ſed confert totum.

2 Item, Si anima alicui corpori infunderetur quod haberet ante aliquam operationem animæ, non minus infunderetur anima illi corpori cum vniuerſis potentiis ſuis, licet alia potentia ad eundem actum prius infuiſſet, quia anima non poſſet diuidi, vt propter hoc vna potentia ſepararetur ab ea: ergo videtur, quòd ſimiliter ſit in gratia, quæ eſt quaſi quoddam totum ad omnes virtutes, quod nihil ſit ſeparabile ab ea ex eo quod inuenit virtutem informem. Cum igitur ſuperfluum non maneat, videtur fides informis euacuari.

3 Item, Timor ſeruilis non manet cum charitate adueniente, quia perfecta charitas foras mittit timorem: ergo ſimiliter & cauſa eius expellitur, ſcilicet fides informis.

4 Item, Mortuum opus non viuificatur adueniente charitate, ſed perit, & datur noua gratia operandi: ergo videtur, quòd ſimiliter nec mortua fides.

5 Item, Cum dicitur, fides formata eſt virtus: aut eſt prædicatum per ſe, aut per accidens. Si per ſe, videtur quòd tota ſpecies ſupponatur per fidem formatã, quia genus non per ſe prædicatur forma addita. Si autem non eſſet per ſe: tunc videtur, quòd non prædicetur niſi per accidens: & hoc eſt inconueniens, quia omnes dicunt oppoſitum.

6 Item, Ex duobus accidentibus non fit accidens vnum, nec inter ea poteſt eſſe compoſitio, niſi vnum ſit ſicut genus & alterum ſicut differentia: ergo videtur cum fides informis ſit habitus quidam, & fides formata etiam habitus, quod ex ipſis non fit habitus vnus: ergo non formatur ab ipſo.

Solu. SOLVTIO. Dicendum puto cum Magiſtro hic, quòd informis fit formata per gratiam aduenientem & charitatem: & ideo concedendæ mihi videntur primæ rationes.

AD ID autem quod in oppoſitum obiicitur, dicendum quòd gratia gratum faciens quantum eſt de ſe, hoc facit in vno quod in alio, ſed quantum eſt ex parte ſubiecti non eſt ita. In quibuſdam enim perficit naturales virtutes qui habent eas, in quibuſdam non qui non habent eas: & in quibuſdam tollit peccatum, & in quibuſdam non. Ita etiam accidit ei in quibuſdam informare fidem informem, in quibuſdam autem totam fidem infundere: & hoc non eſt ex deficientia ſui, ſed ex diuerſa habitudine ſubiecti.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi anima infunderetur alicui corpori, tota infunderetur: quia virtus quæ eſſet ante in corpore, non poſſet eſſe niſi radicata in complexione corporis, & ſic non eſſet vnibilis animæ, ſicut corporale non efficitur vnum eſſentialiter cum ſpirituali: ſed fides informis & formata ſecundum cauſam ſunt ab eodem principio efficiente, ſcilicet à Deo, & ideo ſunt vnibiles: & ideo non eſt ſimile de gratia cum ſuis partibus, & anima cum ſuis.

AD ALIVD dicendum, quòd eodem modo dico de timore ſeruili: non enim euacuatur inquantum eſt timor, ſed inquantum ſeruilis tantum. Vnde proprie ſeruilitas expellitur, non autem timor: & ita dico etiam, quòd informitas fidei tollitur, non autem ipſa fides; ſicut etiam

in pa

in patria non tollitur fidei substantia, scilicet visio veritatis, sed fidei forma in actu, qui est videre per speculum & in ænigmate.

Ad aliud dicendum, quòd non est simile de mortuo opere: quia hoc non est à causa viua, sed à libero arbitrio quod mortuum in peccatis iacet: sed fides est à prima veritate, quæ mori non potest, & non moritur per se & in se, sed potius ex defectu alterius.

Ad aliud dicendum, quòd prædicatio est per se, quando dicitur, fides formata est virtus, & supponitur species virtutis perfecta: & quando dicitur, fides informis est virtus, est prædicatio per posterius, vt supra explanatum est.

Ad aliud dicendum, quòd illa propositio est falsa in rationalibus, & in naturis. In rationabilibus patet, quòd ex dispositione vnius actus & ex dispositione alterius fit habitus: non enim potest ratio assignari, quare actus relinquat dispositionem, alter autem tantum confirmet illam. In naturis etiam falsum est: quia lumen in extremitate perspicui, fit vnum cum colore existente in actu, secundum quod dicit Philosophus, quòd color est extremitas perspicui in corpore determinato: sed verum est, quòd vnum semper se habet vt potentia ad alterum, alterum autem vt actus. Et ita dico hic, quòd fides informis est vt potentia, & fides formata vt actus ipsius, ad hoc quod possit tendere in finem & coniungi fini, quod prius non potuit.

Sed quia multi & magni sustinent illam opinionem, potest responderi etiam pro eis ad oppositas rationes primo inductas: vt dicatur ad primum, quòd non est omnino simile in naturis & gratia: quia in naturis potentiæ naturales radicantur in principiis diuersis, præcipue virtutes corporales: & ideo illis principiis extantibus, remanent virtutes, licet quandoque impediantur: sed in gratia omnes virtutes habent vnum in quo sunt vt in toto virtuali suo quod est gratia, & illo sublato, omnes subtrahuntur, & ipso posito omnes ponuntur: & hoc propter gratiæ perfectionem, & virtutum in gratia connexionem.

Ad aliud dicendum, quòd hæc est breuissima via iustificationis, vt totum infundatur simul, & remoueatur id quòd non facit iustificationem.

Ad aliud dicendum, quòd virtus informis non dicitur informis, quia sit informabilis, sed potius à priuatione formæ quæ est gratia, & priuatione potentiæ ad formam. Et si quæritur, Quid sit impedimentum? potest dici, quòd imperfectio ipsius ratione cuius non est vnibilis gratiæ perfectæ: sicut radius ignis non vnitur radio solis, sed euacuatur ab ipso.

Ad aliud dicendum, quòd fides informis destruitur vt non vnibilis gratiæ: & ideo sicut lux solis vnibilis illi cui vnita est lux ignis, excludit illam: ita fides formata excludit informem ab eodem susceptibili. Tamen sunt quidam de ista opinione dicentes, quòd manet cum formata, & non superflue: quia facit ad hoc vt leuius exeat intellectus in actum credendi. Et de sequenti dicunt similiter: quia quidam eorum dicunt, quòd naturalia manent cum gratuitis: & quidam dicunt, quòd ratione imperfectionis absorbentur: sicut duæ qualitates secundum idem existentes in corpore successiue, si fuerint eiusdem speciei, vna absorbetur ab alia.

Ad aliud dicendum, quòd licet ex parte actus & obiecti nulla sit repugnantia, tamen est imperfectio in altera: & ideo cum perfecto lumine superueniente stare non potest. Vel vt alij dicunt, stat cum ipso ad idem, aliter tamen ordinata: quia informis credit Deum & Deo, formata autem in Deum.

Ad aliud dicendum, quòd non est absurdum toties creari bonum habitum fidei informis: non quod iste cadens mereatur hoc, sed quia Deus summe misericors est, & etiam malis dat dona quibus valeant redire ad ipsum si velint. Vel vt alij dicunt, manet eadem semper, & non tollitur per peccatum, sicut nec aliæ virtutes gratis datæ, nec consuetudinales.

Ad aliud dicendum, quòd fides informis non omnimodam habet vniuocationem cum formata, & ideo euacuari potest ab ipsa. Vel vt alij dicunt, manent animæ.

Ad vltimum dicendum, quòd non est simile de solis lumine & calore: quia hæc diuisa sunt in effectu, sed non sic est de gratia & fide. Vnde gratia nihil influit de virtute, nisi totum det: & si dat totum, non indiget alio: & ideo euacuat quod est imperfectum. Vel concedatur, quòd manet cum fide formata. Licet autem ita possit solui: tamen satis apparet in ipsis solutionibus, quod prima opinio sanior est.

ARTICVLVS X.

Qua forma fides formatur?

Secundo quæritur, Qua forma formatur? Videtur autem, quòd gratia: quia non indiget nisi vt secundum esse gratum tendat in creditum: hoc autem facit gratia: ergo gratia informat.

2 Item, Non indiget nisi vt mereatur, vniuersa enim credit quæ fides formata, sed non meretur: ad meritum autem operatur gratia: ergo gratia informat.

3 Econtra videtur, quòd charitas informet: quia ita videtur dicere in litera.

4 Item, Supra habitum est, quòd charitas est mater omnium virtutum: ergo & fidei.

5 Item, Illius est formare cuius nunquam est fieri informe: sed hoc est charitas: ergo charitatis est informare.

Sed contra: Forma dat esse speciei & rationem: ergo charitas non informat fidem: quia alioquin fides esset charitas, quod falsum est. *Sed contra.*

2 Item, Quicquid è diuerso diuiditur cum alia specie sub eodem genere, illud non est forma eius, sed species opposita. Charitas autem cum fide è diuerso diuiditur sub genere theologicæ virtutis: ergo non est forma eius charitas, sed species oppolita. Similiter probatur, quòd gratia in eo quod gratia, non informat: nihil enim idem secundum rationem in multis speciebus alicuius generis inuentum, est forma dans esse alicui earum: gratia autem est secundum vnam rationem inuenta in multis speciebus virtutis: ergo non est forma alicuius earum. Probatur prima per hoc quod res distinguuntur ab inuicem suis formis. Secunda autem per hoc

quod gratiæ est gratum facere, & quoad hoc est in omnibus virtutibus æqualiter : ergo gratia non est forma fidei.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio, fides formatur propria forma, sicut & alia virtus : & si quæris, Quæ sit illa forma? Dico,quòd est lumen informans intellectum affectiuum secundum tensionem in finem, & illud formale est respectu habitus assentientis Deo.Sic enim est in habitu,vt est in actu. In actu autem est actus fidei assentire primæ veritati propter se & super omnia : cui tamen quando additur tendere in id cui assentit, non additur materiale aliquod,sed super id quod est actus, ponitur perfectio ex consecutione finis ad quem est actus:& illa est perfectio formæ secundum quod finis est forma, & hæc præcipue forma est in moribus & virtutibus:ergo sic etiam erit in habitu, quòd lumen additum est lumen coniungens intellectum credentis veritati quam credit.

AD ID ergo quod primo obiicitur,dicendum quòd non sufficit esse gratum secundum se, sed oportet esse aliquid specificatum, ratione cuius tendat in veritatem primam,vt est prima veritas.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non est verum,quod non indigeat nisi vt mereatur: imo oportet esse aliquod specificans habitum,qui debet elicere actus meritorios in hac virtute, qui non eliciuntur ab alia.

AD ID quod obiicitur de charitate,dicendum quòd charitas non est forma dans esse,sed potius dans bene esse,vt infra patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd non sequitur, si est mater,quod est forma dans esse : quia mater dicitur ab eo quod in visceribus charitatis formantur quoad esse quoddam, & non simpliciter.

AD ALIVD dicendum,quòd charitas non efficitur informis : sed non ex hoc habet informare ad esse, sed ad bene esse : quia impossibile est plurium differentium specie non diuersas esse formas.

ARTICVLVS XI.

Quam diuersimode informatur fides à propria forma, & gratia, & charitate.

TErtio quæritur, Qualiter fides diuersimode informatur à propria forma, & charitate, & gratia ? non enim est nisi duplex esse, scilicet substantiale, & accidentale quod est bene esse: ergo videtur, quòd non debet esse nisi duplex forma,& non triplex.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd in fide sunt tria, scilicet id quod proprium est fidei, & relatio actus ad meritum, scilicet quod valeat ad vitam æternam : & relatio fidei ad perfectionem communem, & causam omnium operum nostrorum. Et quoad primum indiget fides propria forma quæ dat esse in specie.Quoad secundum indiget gratia : quia gratia gratum facit habentem, & opus eius gratum reddit. Et quoad tertium indiget charitate : quia charitas est vinculum perfectionis : quia omnia opera diriguntur ad summam bonitatem, quæ est obiectum & finis charitatis. Dicitur autem mater, inquantum quasi imprægnatur concipiendo omnes in viscera : quia charitas qua diligimus Deum,est causa omnium operum & virtutum quibus colimus eum: & sic quodammodo nascuntur omnes à charitate.

Ex quo sensu dicatur vna fides.

F Eph.4. CVmque diuersis modis dicatur fides, fatendum est tamen vnam esse fidem,vt ait Apostolus. Vnus Dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, siue pro eo quo creditur, recte dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides,quia idem iubemur credere, & vnum idemque est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides Catholica dicitur, id est,vniuersalis. Si vero accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione vna dicitur esse fides, non quia sit vna numero in omnibus,sed genere, id est,similitudine. Vnde Au- Cap.2. gustinus in lib. 13. de Trinit. Fides (quam qui habent fideles vocantur, & qui non habent infideles) communis est omnibus fidelibus : sicut pluribus hominibus facies communis esse dicitur, cum tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est vna, sed genere : quæ cum sit in vno, est & in aliis, non ipsa, sed similis : & propter similitudinem magis vnam dicimus esse,quam multas : sicut idem volentium dicitur vna voluntas, cum tamen cuique sit sua voluntas: & duorum simillimorum dicitur facies vna.

ARTICVLVS XII.

An fides sit vna vel differens secundum credibilia,sicut scientia secundum scibilia?

DEinde quæritur de quarto capitulo *ibi* [Cumque diuersis modis dicatur fides,&c.] Videtur enim fides non esse vna. Cum enim quædam scientia sit fides, vel non sine scientia, & differat scientia secundum scibilia : videtur etiam, quòd fides differat secundum credibilia. Credibilia autem sunt multa : quia articuli sunt credibilia,qui sunt duodecim, vel quatuordecim secundum diuersas diuisiones symbolorum : ergo

ergo fides non est vna.

2. Item, Sapientia & scientia distinguuntur àseinuicem: quia vna est de æternis, altera de temporalibus: ergo eodem modo differt fides de temporalibus, ab illa quæ est de æternis: est autem de æternis & temporalibus, vt dicitur in litera: ergo est diuersa.

3 Item, Timor qui est respectu pœnarum æternarum, differt à dilectione quæ est de æterno bono, & spe quæ est de æternis bonis: ergo & fides quæ est quoad illos articulos qui sunt de pœnis æternis, differt ab illa fide quæ est de, &c. & sic iterũ diuersa est fides, & non vna. Si autem tu dicas, quòd fides est in affectione voluntatis magis quam in cognitione, & non diuersificatur vt scientia: hoc nihil est: quia etiam voluntates differunt secundum volita: ergo fides tendens in vnum articulum, non est fides tendens in alium, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: In omnibus articulis supponitur vt creditum essentiale & finale, prima veritas: hæc autem est vna in omnibus articulis: ergo & fides.

Quæst. VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit, fidem qua creditur, esse vnam genere, & non specie, Videtur enim specie vna: quia non differt in me & in te per differentiam speciei, sed potius per materiam tantum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides penes rationem & primum subiectum crediti, est vna numero: quia ratio vna est credendi in omnibus articulis, scilicet prima veritas, & hæc abstrahitur ab omni articulo: non enim credo passum Christum, quia passus est, sed propter primam veritatem, & sic de aliis. Obiectum autem primum fidei est vnum, scilicet creditum, scilicet prima veritas circa quam est fides in omni credito. Sed subiectum contractum & specificatum per materiam articuli, non est vnum, sed potius sic sunt duodecim, vel quatuordecim. Sic patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia scientia accipit rationem à consideratione iuris temporalis, & sapientia à consideratione rationum æternarum: & ideo differunt sapientia & scientia, sicut temporale & æternum: sed fidei creditum non est de temporali vt temporale est, sed vt materia æterni & primæ veritatis, & ideo non accipit ab ipso differentiam speciei.

AD ALIVD dicendum, quòd timor consistit in simplici affectu fugiente, & spes in æternis: quia timor accipit rationem à pœna in eo quod est malum, & ideo opponitur spei quæ est de æterno in eo quod bonum vel indeficiens: sed fides non est de pœnis vt pœnæ sunt malum, sed potius vt subiectæ sunt primæ veritati: & ideo in hoc non differunt articuli pœnæ æternæ ab articulo in quo creditur gloria æterna, quia vtrumque est prima veritas credita: & ideo non est simile quod inducitur.

AD ALIVD dicendum, quòd etiamsi fides dicatur affectio: non tamen dicetur diuersificari: quia non intendit in diuersa ratione diuersorum, sed ratione vnius quod subiicitur in omnibus, quod est prima veritas.

AD ALIVD dicendum, quòd genus vocat hic quod prædicatur de pluribus differẽtibus specie, ita quod materiales accipiantur species ex parte multitudinis articulorum. Quidam dixerunt, quòd genere est vna, id est, generatione. Vel dicatur, quòd ratione statuum dicitur vna genere: quia status diuersificat quoad species articulos in enuntiationibus acceptos, licet non accepti sint in re vnus, vt si dicatur Christum esse incarnatum, & Christum fore incarnandum, & sic de aliis. *Ad quæstiunculam.*

Quod fides est de his quæ non videntur proprie, quæ tamen videntur ab eo in quo est.

NOtandum quoque est, quòd fides proprie de non apparentibus tantum est. Vnde Greg. Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Idem, Cum Paulus dicat, Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi, quod non valet videri. Nam credi iam non potest, quod videri potest. Thomas aliud vidit, & aliud credidit: hominem vidit, & Deum confessus est dicens, Dominus meus & Deus meus. De hoc etiam Augustinus ait: Fidem ipsam videt quisque in corde suo esse, si credit: vel non esse, si non credit. Non sicut corpora, quæ videmus oculis corporeis, & per ipsorum imagines quas memoria tenemus, etiam absentia cogitamus: nec sicut ea quæ non videmus, & ex his quæ videmus cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec sicut hominem, cuius animam etsi non videmus, ex natura coniicimus, & ex motibus corporis hominem sicut videndo didicimus, intuemur etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde in quo est, ab eo cuius est, sed eam tenet certissima scientia. Cum ergo ideo credere iubeamur, quia id quod credere iubemur, videre non possumus: ipsam tamen fidem quando est in nobis, videmus in nobis: quia & rerum absen-

G Homil. super Ezech. Heb. 11. Ioa. 20. Lib. 13. de Trin. cap. 1.

tium

tium præsens est fides, & rerum quæ foris sunt intus est fides: & rerum quæ non videntur, videtur fides, & ipsa temporaliter fit in cordibus hominum: & si ex fidelibus infideles fiant, perit ab eis. His verbis euidenter traditur fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri, non corporaliter, non imaginarie, sed intellectualiter. Et ipsam tamen absentium & eorum quæ non videntur esse. Vt enim Augustinus alibi ait, Credimus vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est, quod non vides credere, veritas quod credidisti videre. Vnde recte fides dicitur argumentum vel conuictio rerum non apparentium: quia si fides est, ex eo conuincitur & probatur aliqua esse non apparentia, cum fides non sit nisi de non apparentibus.

Super Ioan. tract. 2.

ARTICVLVS XIII.

An fides sit de non apparentibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit de cap. 5. *ibi* [Notandum, quòd fides proprie, &c.] Hic ostendit fidem esse de non apparentibus. Incidit autem hic quæstio circa principium capituli, Vtrum fides sit de non apparentibus? Et videtur, quòd non: quia articulus vnus est Deum esse vnum, & alius est Deum esse creatorem cæli & terræ: & hæc probari possunt per rationem, sicut nos ad hoc in lib. primo adduximus rationes in tertia dist. in principio. Ergo videtur, quòd sit de quibusdam apparentibus rationi.

2 Item, Discipuli viderunt Christum pati, & crediderunt idem: ergo crediderunt hoc etiam quod apparebat oculis.

3 Item, Dicitur apparere quod signum habet euidens suæ veritatis, licet non videatur causa necessaria: quia aliter omnia topica essent non apparentia. Cum ergo resurrectio signum habuit euidens, scilicet apparitiones quæ factæ sunt discipulis, videntur quidam articuli apparentes esse rationi.

4 Si forte tu dicas, quòd dicitur de non apparentibus, secundum quæ in re apparebunt in futuro: hoc nihil est: quia fides secundum hoc tantum esset de futuris, & non de præteritis, & præsentibus.

5 Item, Videtur fides contraria sophismati. Est enim sophisma de apparentibus & non existentibus, & fides de non apparentibus & certitudinaliter existentibus. Cum ergo sophisma rationes habeat suæ apparentiæ, sed non existentiæ, videtur, quòd fides aliquas rationes habere debeat suæ existentiæ, sed non apparentiæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides est de non apparentibus intellectui, eo quod probari non possunt: & causa huius dicta est in lib. primo, quoniam nos supponimus apud nos quædam principia quibus accipimus scientiam, quæ sunt contraria articulis fidei: sicut est illud, Omne illud quod penitus vno modo se habet, & nulla est in eo variatio essentiæ, intelligentiæ, vel voluntatis, nec variationis causa: si ipsum mouet vel agit, semper agit: sed credimus tamen nos, hoc incepisse: modo creare, & ante hoc non. Item, Quod est vnius naturæ simplicis secundum rationem & esse, nec plurificatur per accidens, nec per formam substantialem distincte, non potest esse hypostasis nisi vna. Item, quòd duarum naturarum specie & genere differentium, vtrimque saluatarum in esse & proprietatibus, non potest esse hypostasis vna. Item, quòd ex puro nihilo in ens aliquod nulla est mutatio. Item, quòd omnis mutatio supponit & relinquit materiam secundum quod huiusmodi. Et ideo in omni articulo oportet captiuari intellectum phantasticum in obsequium Christi.

AD PRIMVM igitur dicendum sicut in tertia distinctione primi dictum est, quòd ratio probans Deum esse & vnum esse, non ostendit nisi quia & non quid. Licet autem per fidem non possimus penitus accipere quid est Deus, eo quod ipse solus perfectus sui contemplator sit, tamen accedimus magis, quam ratio ducat, dicentes etiam cuiusmodi vnum Deus sit, & cuiusmodi substantia, scilicet quòd suum vnum non repugnat pluralitati personarum, quòd sua substantia indistincta manens in se distinctas claudit hypostases: & hæc impossibile est probare: & ideo hoc modo fides est de Deo, quòd sit substantia, & quòd sit vnus: & non illo modo quo concluditur, quia est Deus, & substantia, & vnus.

AD ALIVD soluitur in litera à Greg. quòd aliud viderunt discipuli, & aliud crediderunt: quia hominem passum esse non est articulus, sed Deum esse passum: & hoc probari non poterat.

AD ALIVD dicendum, quòd signum duplex est, scilicet quod accipitur de natura rei probandæ, licet non sit immediata causa eius: & hoc signum facit opinionem topicam. Aliud est signum persuasiuum per modum miraculi, in cuius rationem non possumus ex nobis: & hoc manuducit ad fidem, sicut apparitio signum est resurrectionis, & vnum fuit ita latens rationem sicut alterum: & per tale bene probatur fides: sed propter illam probationem non efficitur ipsa de apparentibus: quia & ratio probans & conclusio probata, sunt de non apparentibus, eo quod in neutrum possumus ex ratione.

AD ALIVD dicendum, quòd illa solutio non valet.

AD ALIVD dicendum, quòd fides bene contraria est sophismati, & excludit ipsum, sed non potest habere rationem suæ existentiæ: quia ratio omnis apparens est: & si haberet rationem, esset de apparentibus, & sic fidei meritum euacuare

cuaretur, quod esse non potest. Si autem tu obiicias dicens, quòd Doctores nostri temporis multas adducunt rationes ad probandum ea quæ credimus: dico, quòd illæ rationes fundatæ sunt super principia suppositа à fide, & non super principia sophistica (alias physica) eo quod fides sui profunditate omnes excedit scientias: & ideo quærit sibi principia propria ex quibus probetur: & quia principia sunt non apparentia, non propter illas rationes efficitur fides de apparentibus.

ARTICVLVS XIV.

An diuisio eorum quæ videntur, sit bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Fidem ipsam videt quisquè, &c.] Hic enim datur diuisio quædam eorum quæ videntur, quæ continet sex membra, quorum primum est eorum quæ per essentiam sunt in anima. Secundum autem, quæ videntur in sensibilibus speciebus præsente materia. Tertium autem, quæ videntur per memoriam retinentem imagines corporalium rerum absentium. Quartum est eorum, quæ non videmus, sed formamus ea cogitatione ex his quæ videmus. Quintum est eorum, quæ cognoscimus ex simili, vt animam alterius ex natura. Sextum est eorum, quæ discimus per motum & effectum.

Videtur autem ista diuisio esse insufficiens eorum quæ videntur. Quia ea quæ per essentiam sunt in anima, non vno modo sunt in ipsa. Aliter enim in anima est Deus per essentiam, aliter ipsa anima vel intellectus, & aliter virtutes. Ergo videtur, quòd primus modus sit insufficiens.

2 Item, Cum visio interior sit de auditis, & odoratis, & gustatis, & tactis per imagines: quare ab Augustino hic potius dicitur visio interior, quam auditus interior, vel odoratus, vel tactus, vel gustus?

3 Item, Videtur non esse verum quod dicit in tertio modo: quia, sicut dicunt Auicen. & Algazel. thesaurus formarum imaginabilium differt à thesauro intentionum particularium: & thesaurus formarum imaginabilium est imaginatio, & non memoria: thesaurus autem intentionum particularium est memoria, non imaginatio: ergo imagines quibus absentes cogitamus, non tenemus memoria, sed imaginatione.

4 Item, Quartus modus videtur esse dubius, scilicet, Ea quæ non videmus, & ex his quæ videmus cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Hoc enim potest fieri tribus modis, scilicet quæ non videmus in toto, sed videmus in parte, & cogitationem formamus fingendo, si cut tragelaphum, hircoceruum, vel chimeram: & hoc erit fortasse componentis & diuidentis imagines imaginationis. Vel quæ non videmus, scilicet quorum species non sunt sensibiles, sed intentiones ex sensibilibus elicitæ, sed non ab appendiciis materiæ separatæ: sicut ouis videns lupum, elicit esse inimicum, & fugit: & homo videns ignem, elicit nociuum esse, & timet: & hoc est æstimatiuæ sensibilis. Vel sic quòd nos quædam non videmus in speciebus propriis & per se sensibilibus, sed per accidens, cogitatione separando rationes eorum ab omni materia & appendiciis materiæ: sicut videntes hoc album vel crispum, intelligimus hominem, & accipimus vniuersale ex particulari & sensibili. Ergo videtur, quòd Augustin. hoc diuidere debuit.

5 Item, Tullius in rhetorica dicit, quòd sæpe ex contrario videmus contrarium. Et Arist. dicit idem in cap. de memoria & reminiscentia. Ergo videtur, quòd illum modum debuit ponere extra istum, qui dicit nos ex simili cognoscere simile.

6 Item, In vltimo videtur nihil dicere: quia hominem non propria cogitatione cognoscimus ex motibus, sed potius ex propria forma: ergo videtur, quòd iste sextus modus non habeat cognoscibile proprium. Si autem tu dicas, quòd exemplum Augustini non est homo, sed animal, vt quidam libri habent: tunc videtur, quòd nihil dicat in quinto modo, vbi supponit, quòd anima se videt, & ex se cognoscit animam alterius.

SOLVTIO. Dicendum, quòd isti modi visionis boni sunt. Sed quia Augustinus non intendit omni modo distinguere visiones, sed tantum exempla quorundam modorum generalium dare: ideo non subdiuidit modos generales. Et ideo bene concedo, quòd primus & quartus subdiuiduntur, sicut probant obiectiones. Ratio autem diuisionis August. hæc est. Omne quod videtur, aut videtur per speciem propriam, aut in specie alterius. Si autem videtur per speciem propriam, aut ipsa sua species est essentia sua, vt videri & per essentiam esse in vidente sit idem: aut species sua est intentio rei visæ tantum, & non est essentia sua. Si primo modo: tunc est primus modus. Si secundo modo: aut est cum præsentia materiæ, sicut fit visio sensibilis, & tunc est secundus modus: aut est sine præsentia, & tunc est tertius modus. Si autem non videtur in specie propria: aut videtur in eo quod resultat ex speciebus propriis per se, aut quod resultat ex eis per comparationem ad aliud. Si primo modo: tunc est modus quartus in triplici sua diuersitate, sicut patet in obiectis: quia obiectio docet artem accipiendi modos illos. Si secundo modo: aut est comparatio specierum ex quibus resultat intentio visa secundum comparationem causati ad causam, & tunc est vltimus modus: quia accipimus quandam causam, quæ per speciem propriam non potest cognosci, sed per speciem sui effectus & operis, sicut motorem per motũ, & huiusmodi: aut est secundum collationem similium & proportionabilium, & sic est modus quintus generaliter intellectus. Et per hoc patet solutio fere ad totum. *Solutio.*

DICENDVM enim ad primum, quòd ea quæ sunt per essentiam in anima: aut sunt de substantia animæ quodammodo, sicut ipsa anima & potentiæ eius: aut sunt illabentia per substantiam animæ, vt Deus: aut informantes eam in potentiis, vt habitus.

AD ALIVD dicendum, quòd visio interior dicitur visio potius quam actus alterius sensus duplici ratione, quarum vna tangitur à Philosopho, scilicet quod visus immaterialior est, & plurium differentiarum consideratiuus, & ideo magis conueniens potentiis interioribus formalibus,

bus, & ideo etiam altior est in capite hominis, qui complete habet sensus: & lucidiorem habet spiritum sensibilem, & neruis opticis decurrentem: licet in quibusdam animalibus aliis altior sit auditus, vt in equo, & leone, & fere in omnibus quadrupedibus: sed in volatilibus est sicut in homine quoad auditum, & visum: sed non quoad adoratum, quia ille in volatilibus est altior auditu: cuius inquirere causam est alterius negotij. Alia causa potest esse, quòd actus aliorum sensuum non explentur sine agente in materiam corporalem, & corporaliter, non spiritualiter: vt patet in auditu secundum actum, qui non expletur sine percussione pertingente fracturam aëris, vt dicit Philosophus. Odor autem non expletur sine euaporatione fumante. De gustu autem & tactu per se patet: & ideo dicit Commentator, quòd species visibiles sunt in medio secundum esse spirituale, species autem aliorum per esse materiale: & ideo iterum magis competit interioribus potentiis nomen visus, quam nomen alterius sensus.

Ad aliud dicendum, quòd Augustin. vocat hic generaliter memoriam, omnem thesaurum, siue contineat imagines sensus communis, siue intentiones æstimationis, siue etiam rationes intelligibiles: quia ipse non intendit distinguere potentias animæ, sed tantum diuersas visiones per exempla monstrare, vt probaretur primus esse certissimus.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad aliud dicendum, quòd videre contrarium in contrario non facit proprium genus visionis, quod alio modo & magis proprie videri non possit: & de talibus tantum intendit hic Augustinus, quæ certam aliquam habent visionem, vt probat ex ipsis gradibus visionum, quòd primum genus visionum est certissimum.

Ad aliud dicendum, quòd Augustinus intendit speciale genus visionum, eorum scilicet in quorum substantiam non possumus, nisi specie operis vel effectus sui: & ideo non subiicit ibi hominem, nisi pro materiali exemplo & communi, & intendit à simili ea quæ cognoscimus per opera, & non aliter, sicut virtutem saphiri per aurum micans, & virtutem magnetis per attractum ferri, & motorem cæli per motum stellarum.

ARTICVLVS VX.

Vtrum potest aliquis scire certissima scientia, an sit dignus vita æterna, vel non?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Non sic videtur fides in corde in quo est, ab eo cuius est, sed eam tenet certissima scientia, &c.] Hoc enim non videtur esse verum: quia probatum est, quòd quilibet qui habet vnam virtutem, habet omnes: ergo si video me habere omnes virtutes, & sic certissima scientia scio me esse dignum vita æterna: quod est contra Eccl. 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit. Item Apo-
1. Cor. 4. stolus, Nihil mihi conscius sum: sed in hoc non
Cap. 16. iustificatus sum. Item in Prouerbiis, Est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Item Iob 3. Viro cui abscondita est via, & circundedit eum Deus tenebris. Et ibi dicit Gloss. Greg. quòd præcipua causa fletus est sanctis viris: quia nesciunt de statu suo, vtrum placeat vel displiceat Deo. Ad hoc quidam dixerunt, quòd bene quidem in corde videtur fides: sed nescitur, vtrum gratis data, vel gratum faciens: & ideo nescitur, vtrum sic omnes habeantur. Sed hæc solutio mirabilis est: quia de gratia grarum faciente idem obiicitur, hæc enim non est nisi per essentiam in anima si est. Ergo ipsa videtur ab ipsa: ergo certissima scientia scit se esse in gratia gratum faciente, quod omnibus patet esse falsum. Si autem tu dicas, quòd non intelligitur nisi de fide: hoc nihil est: quia in originali, scilicet 8. de Trinit. dat Augustinus exemplum de fide, de iustitia, de charitate, de temperantia. Ergo patet, quòd solutio illa nulla est: quia Augustin. intelligit de omnibus quæ per essentiam sunt in anima.

Ideo alij dixerunt, quòd in veritate bene scit homo secundum præsentem statum, vtrum odio vel amore dignus sit: sed nescit, vtrum perseueret, an non: & ita intelliguntur supra dictæ auctoritates. Sed hæc solutio iterum stare non potest: quia vnusquisque per certissimam scientiam se sciret esse in gratia, vel non: & magis constaret ei de statu gratiæ, quam de statu eius quod videt ante oculis corporis: & hoc dicit vnicuique propria conscientia esse falsum.

Vnde videtur mihi tenenda via quorundam, *Solutio.* quòd secundum August. aliud est scire quod conuertitur cum nosse: & aliud est scire quod est ex discretione & cogitatione. Dicit enim Augustinus in loco vnde trahitur ista auctoritas, quòd nosse nihil aliud est quam notitiam rei apud se tenere. Cogitare autem est ab aliis rebus notis rem notam discernere. Dicatur itaque, quòd duplex est certitudo, scilicet certitudo notitiæ: & hæc fortior est & melior, quanto rei notitia melius & nobilius apud se habetur: & sic nihil adeo certum est, sicut ea quæ sunt per essentiam in anima: sed illa inter se habent gradus, vt dictum est. Alia est certitudo scientiæ discretiuæ vnius ab altero, & hæc fit in consideratione propriarum differentiarum rei secundum actum: & hac certitudine magis est certum cuius differentiæ & proprietates naturæ magis inuestigatæ sunt.

Si autem tu obiicias distinguendo, quòd si fides & aliæ virtutes sunt in anima, quòd anima potest conuerti super eas quando vult, & videre, & discernere: quia non exigitur ad intelligere secundum actum, nisi assimilatio intellectus, & bene est illi assimilatus quod per essentiam habet apud se. Ego respondeo, quòd Augustin. mouet similem quæstionem de anima, cum sit sibi præsens quare quærit se? Et dico, quòd hoc eo quod intellectus in hac vita cõiunctus est phantasiis, & non accipit nisi ex phantasmate, & non potest huiusmodi à se separare: & ideo si debeat rem discernere & discretiue scire, oportet quòd ipse accipiat eiusdem, quod ipse essentialiter apud se habet, aliam scientiam ex phantasmate: & sic discernere fidem discit per opera fidei, & per materiam: & hoc modo est verum, quòd anima non possit conuerti super omne quod apud se habet, & causa huius dicta est: sed tantum po

tum potest conuerti super id quod accipit per inuentionem, vel doctrinam discretiuam vnius ab alio,& non super alia,nisi imperfecte,eo quod illorum notitiam non habet nisi in vniuersali habitu principiorum confuso, non potente concludere scibile,nisi determinetur ad particularia & specialia accepta per disciplinam. Et hoc est quod dicit Boetius in 5. de consolatione Philosophiæ,de intellectu humano, ponens versus qui ex sententia Augustini extrahuntur.

Sed mens cæcis obruta membris,
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenues noscere nexus.

Et infra alius.

An cum mentem cerneret altam,
Pariter summam & singula norat:
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summamque tenet, singula perdens.
Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu: nam neque nouit,
Nec penitus tamen omnia nescit.
Sed quam retinens meminit summam,
Consuluit alte visa retractans,
Vt seruatis queat oblitas addere partes.

Et vocat summam alte visam, scientiam nubilatam in confuso habitu vniuersalissimorum principiorum,qui innatus est nobis: quia aliter, vt dicit Augustinus, nesciret se inuenisse quod quærit, nisi aliqualiter haberet eius notitiam apud se,ad quod examinaret quæsitum & inuentum: nec quæreret,nec sequeretur, quia non potest quærere nec sequi nullo modo scitum: nec appetere scire, quia non est appetitus nisi eius quod aliquo modo scitur. Et hoc etiam vult Aristoteles in fine 2. posteriorum.

ARTICVLVS XVI.

Quam conformitatem habent prædictæ visiones ad cælum in quod raptus est Paulus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non corporaliter, non imaginariè, sed intellectualiter,&c.] Ex hoc enim videtur,quòd omnia genera visionum enumeratarum supra,reuertantur ad tria enumerata hîc.

2 Item cum dicat August.in 12.super Genes. ad literam. Et ponitur in Gloss. 2.Cor.11. quòd ista tria genera visionum, sunt triplex cælum in quod raptus est Paulus. Quæritur ergo, Quam conformitatem habent istæ visiones ad cælum?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd diuidendo penes modos visibilium,sunt generales modi sex supra enumerati: sed accipiendo penes subiecta partium animæ videntis, tunc non sunt nisi tres enumeratæ hic visiones. Aut enim est extra, & sic est corporalis visio per sensus: aut intus,& tunc aut corporaliter, aut intelligibiliter: & primo modo est imaginabilis, secundo autem modo intellectualis visio.

AD ALIVD dicendum, quòd ego non puto, quòd istæ visiones tres omnibus modis cælum dicantur: sed dicuntur tunc cælum esse, cum cælum in eis aperitur,id est, secreta cæli panduntur. Hoc enim fit quandoq; ad sensum,sicut Gen.18. vbi Angeli sensibiliter Abrahæ mysterium promissi seminis aperuerunt. Et quandoque imaginatione,vt Ezechieli aperti sunt cæli in mysterio animalium. Et intellectualiter,vt Danieli, & Ioseph, quibus reuelata est intelligentia visionum. Et à sola vltima dicitur aperiri simpliciter cælum: in aliis autem secundum quid tantum: sicut in prophetia simpliciter à sola vltima dicitur,& & ab aliis non nisi forte secundum quod intelligentia (vt dicit Damascenus) opus est in visione.

ARTICVLVS XVII.

An fides habeat certitudinem ante omnem cognitionem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Credimus vt cognoscamus,&c.] Huic enim contrarium videtur quod dicit Augustin. in lib.83.q. vbi dicit, quòd quædam intelliguntur simul,& creduntur.

2 Item,Si omnis certitudo est per cognitionem: tunc videtur, quòd fides nullam habeat certitudinem ante cognitionem.

3 Item,Omnis cognitionis certitudo est per rationem: fides autem cognitio est, vel non sine cognitione: ergo videtur,quòd non habeat certitudinem nisi ex ratione: rationem autem non habet: ergo non habet certitudinem, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Fundamentum in qualibet scientia est magnæ certitudinis: ergo multo magis in scientia diuina. Fides autem fundamentum est & scientiæ diuinæ & vitæ, sicut dicit Apostolus 1.Cor. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere prẽter id quod positum est quod est Iesus Christus, id est, vt dicit Gloss. Ambros. fides Iesu Christi. Ergo fides est certissima: quia aliter totum esset irritum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd fides est certior omni arte & demonstratione, quadam certitudine. Est enim certitudo duplex, scilicet certitudo veritatis intellectiuæ, & veritatis affectiuæ, siue certitudo veritatis quæ secundum pietatem est,vt dicit Apostolus ad Titum 1. Certitudo veritatis intellectiuæ: aut est in primis illius scientiæ in qua est veritas illa, aut in demonstratis ex primis,aut ex his quæ per prima & vera acceperunt fidem. Certitudo autem veritatis quæ est secundum pietatem, supra rationem est: & ideo non trahit certitudinem à principiis rationis, sed potius à lumine', quod est simile primæ veritati, quod est simplex quasi aperiens oculum ad videndum primam veritatem, sicut lumen solis incidens oculo, aperit ipsum ad accipiendum quod offertur: & hæc est certitudo ex lumine fidei informante conscientiam, & conuincente per affectum de veritate credibilitatis, & quod tendendum sit in ipsum quod creditur, etiam extra metas rationis proprie:& hæc est certitudo fidei:& ideo Sanctus sciens disciplinas mathematicas, potius abnegat, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis,quam neget veritatem fidei. Et per hoc patet solutio ad duo vltima.

AD PRIMVM autem dicendum,quòd credere dicitur multipliciter, ſicut & fides. Et ideo Auguſtinus ſumit ibi credere large,ſecundum quod credere dicit quemlibet conſenſum cuiuſcunque veritatis : ſic enim in diſciplinalibus ſimul eſt credere & intelligere : niſi forte intellectus dicatur cognitio eius quod dicitur per ſermonem. Ille enim intellectus præcedit omnem conſenſum ſiue in ſcientiis intellectiuis, ſiue in ſcientia quæ eſt ſecundum pietatem,ſicut eſt in fide.

Deſcriptio fidei.

H Heb.11 AIT Apoſtolus, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum vel conuictio non apparentium , quia per fidem ſubſiſtunt in nobis etiam modo ſperanda,& ſubſiſtent in futuro per experientiam. Et ipſa eſt probatio & conuictio non apparentium : quia ſiquis de his dubitet , per fidem probatur : vt adhuc probatur futura reſurrectio , quia ita crediderunt Patriarchæ & alij ſancti. Vel probatio eſt & certitudo quod ſint aliqua non apparentia, vt ſupra dictum eſt. Proprie tamen fides dicitur ſubſtantia rerum ſperandarum , quia ſperandis ſubſtat : & quia fundamentum eſt bonorum , quod nemo mutare poteſt.

ARTICVLVS XVIII.

An fides bene diffinitur ab Apoſtolo , quòd eſt ſubſtantia rerum ſperandarum , argumentum non apparentium ?

AIT enim Apoſtolus , Fides eſt ſubſtantia rerum,&c.] Hîc incipit ponere aliam diffinitionem fidei & explanare. Et ideo diuiditur hæc pars in duas partes, in quarum prima ponit diffinitionem fidei & explanat.In ſecunda autem obiicit contra diffinitionem, & ſoluit *ibi* [Si vero quæritur, An hæc deſcriptio ſpei conueniat.]

Incidit autem hic prima quæſtio de diffinitione data ab Apoſtolo , & quæſtio communiter ab omnibus diſputata. Et poteſt obiici ſic : Omnis diffinitio debet eſſe ex prioribus & notioribus & eſſentialibus diffinito : res autem ſperandæ vt ſperandæ, nec priores,nec notiores, nec eſſentiales ſunt fidei : ergo non debet diffiniri per illas.

2 Item , Nihil vnum ſpecie ſecundum rationem diffinitionis ponitur in generibus diuerſis non ſubalternatim poſitis : fides autem in iſta diffinitione ponitur in genere ſubſtantiæ & argumenti, quæ ſunt genera diuerſa, & non ſubalternatim poſita : ergo peccat diffinitio.

3 Item , Nulla virtus vna diffinibilis eſt per duplicem actum : virtus autem fidei hic diffinitur per duplicem actum : ergo male diffinitur. Prima probatur per hoc quod vnius virtutis vnicus eſt actus. Secunda autem probatur per hoc quod facere ſubſtare res ſperandas in nobis, & arguere de non apparentibus , ſunt diuerſi actus etiam ſpecie,vt videtur.

4 Item,Actus præuij ſunt potentiis,& priora ſunt obiecta actibus ſecundum rationem , & ſimiliter habitibus : ergo ſi diffinitur habitus ſicut & potentia per obiectum ſiue oppoſitum , debet diffiniri per id quod eſt per ſe obiectum eius : ſed fidei non per ſe obiectum eſt ſperandum : ergo male diffinitur per illud.

5 Item, Subſtantia dicitur multi s modis, vt dicit Philoſophus in 5. primæ philoſophiæ, ſcilicet materia,forma, compoſitum, genus : qualiter igitur ſumitur hic ſubſtantia in diffinitione iſta? Si pro materia : hoc non videtur : quia res ſperandæ non ſunt omnes ex fide vt circa materiam,nec omnes ſunt in fide vt in materia. Cum igitur non dicatur materia pluribus modis, niſi ex qua,vel in qua , vel circa quam , videtur fides non eſſe ſubſtantia vt materia rerum ſperandarum. Si vero dicatur vt forma : hoc eſt abſurdum : quia ſic fides eſſe t forma omnium rerum ſperandarum : quod falſum eſt : quia res ſperandæ multæ ſunt,non vna ſecundũ rationẽ formæ : niſi inquantum ſperandæ ſunt,& hanc rationem formæ non habent à fide,ſed potius à ſpe.Si vero dicatur ſabſtantia vt compoſitum : tunc iterum hoc patet per ſe non eſſe verum : quia fides non eſt compoſita : nec vt compoſita ſubſtat rebus ſperandis : quia tunc res ſperandæ eſſent in ea ſicut aliquid eſt in compoſito , & hoc eſt ſicut accidens eſt in ſubiecto vel proprietas,quod abſurdum eſt.Si vero accipiatur ſecundum generis intentionem : tunc fides eſſet genus rerum ſperandarum : quod iterum eſſe abſurdum omnibus patet,quia ſic prædicaretur de omnibus : ergo nullo modo eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.

6 Si vero dicatur, quòd dicitur ſubſtantia vt eſt fundamentum. Contra:quia ipſa eſt fundamentum omnium virtutum : ergo debet dici ſubſtantia omnium virtutum , & non rerum ſperandarum tantum.

7 Item, Charitas perfectior eſt quam ſpes in ædificio ſpirituali , de quo exponi conſueuit illa diffinitio : ergo magis debet dici ſubſtantia rerum diligendarum,quam ſperandarum.

8 Item , Cum fides ſit de pœnis æternis de quibus eſt timor , ſicut de præmiis æternis de quibus eſt ſpes : quare potius dicitur rerum ſperandarum, quam timendarum ?

9 Item, Cum fides non tantum ſit de futuris quæ ſperanda ſunt,ſed etiam de præteritis & bonis & malis : videtur quòd non tantum ſubſtet ſperandis , ſed etiam aliis : ergo inſufficienter dicitur , cum dicitur eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum.

ITEM quæritur,qualiter ſit argumentum non *Quæſt* apparen

apparentium ? Dicitur enim argumentum, ratio rei dubiæ faciens fidem : & constat, quòd hoc modo fides non est argumentum : quia nec syllogisinus est, nec inductio, nec enthimema, nec exemplum. Item dicitur argumentum quandoq; collectio quædam breuis sententiæ sequentis, sicut facit Hieronym. argumenta in lib. & epist. nec hoc modo dicitur fides argumentum. Item dicitur etiam argumentum secundum Boetium, maxima propositio quæ confirmat argumenti habitudinem, eo quod arguit mentem de certitudine & habitudine rationis inductæ : & sic iterum non videtur fides dici argumentum, quia nullum locum vel habitudinem confirmat. Ergo male dicitur argumentum.

2 Item, Cum argumentum omne, aut sit ratiocinatio, vel fulcimentum ratiocinationis : & ratio euacuat meritum fidei, vt dicit Gregorius, videtur etiam fidei repugnare ratio argumenti.

3 Item, Qualiter dicitur argumentum non apparentium ? nullo enim modo apparentium nullum potest esse argumentum : quia omne argumentum est apparens, & per apparens. Articuli autem nullo modo apparent. Ergo ipsorum nullum est argumentum.

4 Item, Argumentum facit apparere id cuius est argumentum : fides autem non facit apparere articulum : ergo non est argumentum illius, vt videtur.

5 Item, Cum fidei sit cognitio quædam ænigmatica, videtur esse magis substantiale quod sit argumentum, quam quod sit substantia : ergo prius debuit in diffinitione poni : ergo peruersus est ordo partium in diffinitione.

Quæst. 2 VLTERIVS quæritur : quia Ioan. Damasc. videtur aliquid addere huic diffinitioni lib. 4. cap. 1. sic dicens, Fides est eorum quæ sperantur hypostasis, rerum redargutio quæ non videntur, indistabilis & indiiudicabilis spes eorum quæ à Deo nobis annuntiata sunt, & petitionum nostrarum factionis. Qualiter igitur dicitur fides redargutio indistabilis & indiiudicabilis : quia nihil arguit mentem nisi diiudicando.

Quæst. 3 ITEM, Qualiter dicitur spes eorum quæ annuntiantur, & petitionum nostrarum factionis ? fides enim non est spes.

Quæst. 4 ADHVC autem vlterius quæritur de alia diffinitione quam dat in sequenti capitulo dicens, quòd fides est non inquisitus consensus, vt quidam falsi libri habent, quia veritas literæ est vt apparuit in alia translatione, fides est inquisitus consensus : & hoc omnino non videtur fidei conuenire : quia non inquirit, nec inuestigat. Probatio : dicit enim parum ante Damasc. Si enim quis reputabit qualiter ex non ente ad esse, & cuius gratia Deus deduxit omnia : & naturalibus excogitationibus inuenire voluerit, non accipit : animalis enim est hæc indagatio & dæmoniaca.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio dicendum ad prædicta, quòd fides non est diffinita ab Apostolo in se considerata & secundum suam substantiam, sed potius secundum quod consideratur in subiecto per effectum quem efficit in ipso. Sunt autem duo effectus eius sese consequentes : quorum vnus est, quòd res æternas ostendit, & ita per aliquem consensum ponit eas in fideli. Secundus autem est, quòd conuincit mentem de veritate illarum rerum : sicut etiam dicit Apostolus ante diffinitionem istam ad Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet primo credere, quia est, & quod inquirentibus se sit remunerator : sicut etiam in aliis credibilibus primo scimus quid est quod proponitur per sermonem, & postea arguitur mens per consensum : & gratia primi conuenit fidei, quòd sit substantia rerum sperandarum : & gratia secundi, quòd sit argumentum non apparentium, quia speranda sunt non apparentia, vt dicit Apostolus ad Rom. 7. Nam quod videt quis quid sperat ? si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Et hoc est quod communiter dicunt Doctores, quòd fides diffinitur ab Apostolo, prout ipsa est fundamentum in ædificio spirituali : quia sic prima est secundum naturam actus sui, vt dicit Magister in litera sequentis capituli, & substat omnibus aliis, & alias locat in nobis, id est, facit quòd locentur.

DICENDVM igitur ad primum, quòd illa ratio procedit de diffinitione essentiali, & non de illa quæ datur per effectum in subiecto consequentem : quia ille effectus semper posterior est illo cuius est effectus.

AD ALIVD dicendum, quòd substantia non ponitur hic vt genus fidei, sed potius vt proprietas quædam in comparatione ad effectum inuenta in fide. Et similiter argumentum potius est proprietas quædam hic, quam genus : sed verum est, quòd in comparatione ad diuersum modum subiecti accipitur in ista duplici proprietate : secundum enim quod intellectus affectiuus est, sic subsistere in eo facit res sperandas circa quas est quis affectus : secundum autem quod habet aliquid cognitionis, sic arguit ipsum de consensu non apparentium.

AD ALIVD dicendum, quòd obiectio procedit de actu essentiali & primo : sed in diffinitione ponitur actus qui est effectus, non qui est motus & substantialis operatio fidei. Talem autem actum qui est effectus, multiplicem potest habere omnis virtus, quæ subiectum habet aliquo modo diuersificatum, sicut est intellectus affectiuus qui duo dicit, scilicet quod est intellectus, & quod est affectionis.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam illa obiectio non concludit nisi de actu, qui est operatio virtutis & prima & propria : quia illi respondet obiectum secundum rationem vt visioni visibile, & fidei credibile : sed non concludit de actu qui est effectus in subiecto : tamen propositio illa, quod actus sunt præuij potentiis, non est generaliter vera : sed hoc est alterius considerationis.

AD ALIVD dicendum, quòd quidam dicunt, quòd substantia dicitur ibi vt materia : sed materia dicitur multis modis : dicitur enim materia à subiecto materiæ, id est, ab eo quod est subiectum primum, & sic dicitur tribus modis, vt patet in obiiciendo : & dicitur materia dispositio quæ reducitur ad materiam, eo quod ipsa cum materia subiaceat formæ, sicut caliditas formæ ignis, & hoc modo dicunt, quòd fides est substantia materialis, quia secundum naturam omnibus aliis substernitur in ædificio spirituali. Sed melius potest dici, quòd substantia dicitur hic ab actu substandi, & non à natura substantiæ vel

quidditatis: & tunc planum est respondere: quia tunc sumitur substantia à proprietate actus substantiæ, & nullo modo quatuor modorum inductorum dicitur substantia: sed quia substat ædificio spirituali, in quo fides fundat, spes erigit, pietas & charitas concludit testudines.

AD ALIVD dicendum, quòd ipsa fundat omnes virtutes in nobis: sed virtutes non appetuntur nisi propter res sperandas, & ideo res sperandæ sunt finis omnium quæ sunt in ædificio spirituali: & ideo potius in comparatione ad sperandа dicitur fides fundamentum.

AD ALIVD dicendum, quòd in hoc non consistit fundationis ratio, quòd aliquid sit perfectius, sed in hoc quod de se importat rationem consummationis totius vitæ & ædificij spiritualis: & hoc nunquam est in diligendo secundum quod diligendum, quia hoc est commune viæ & propriæ, & temporale & æternum: sed sperandum semper est æternum, & totum æternum cadit sub sperando: & ideo potius assignatio fidei fit penes sperandum, quam penes diligendum.

AD ALIVD dicendum, quòd est de pœnis non vt de fine: & ideo non diffinitur penes illas. Et per idem patet solutio ad sequens.

Ad quæstiunculam 1. AD ALIVD dicendum, quòd argumentum ponitur in diffinitione fidei ad similitudinem argumenti quod dicitur principium. Probatio. Ita dicit quidam Ioannes Episcopus, Fides locat fideles in veritate, sicut immobile summæ veritatis principium. Sed differentia est, quod principium scientiæ arguit mentem lumine compositionis terminorum, sed fides simplici lumine quod informat conscientiam siue intellectum: quia aliter non esset virtus, sed ars, vt supra dictum est. Et per hoc patet solutio ad id quod contra obiicitur de argumento, quod est maxima propositio secundum veritatem, & hoc non est fides.

AD ALIVD dicendum, quòd argumentum quod constat in complexione & decursu vnius in alterum, est fundamentum rationis: sed hoc modo non dicitur fides argumentum, sed modo prædicto: & ideo valet obiectio.

AD ALIVD dicendum, quòd nullum potest esse argumentum non apparentium rationi, quod est per decursum ratiocinationis: sed argumentum quod est lumen veritatis infusæ, potest esse non apparentium rationi, quia in ipso incipiunt apparere, sicut articuli apparent in fide, licet non appareant in specie.

AD ALIVD dicendum, quòd falsa est ista, quòd fides nullo modo facit articulum apparere: imo facit in speculo & ænigmate videre credibile & creditum, & assentire illi quod sic videtur.

AD ALIVD dicendum, quòd non ordinantur partes diffinitionis illius secundum quod magis substantiales sunt fidei, sed potius secundum quod consequuntur se, non tempore, sed natura in subiecto. Prius autem natura ex parte subiecti est locari in nobis sperandum, quam assentire per coniunctionem conscientiæ: sicut prius est intelligere quidem quod dicitur per sermonem, quam assentire illi per credulitatem

AD ILLVD quod vlterius quæritur de diffinitione Ioannis Damasc. dicendum, quòd in veritate, sicut dicit Augustinus, Fides est lumen ad primam veritatem ducens, sicut lumen solis ducit ad res visibiles: & dicitur indiiudicabile, eo quod non potest iudicio rationis discuti: & dicitur indistabile lumen, eo quod non consistit in decursu rationis, quia omnis talis discursus est aliquo modo distans, sicut distat magis notum à minus noto. Sed fides lumen est non distans à veritate in quam ducit: quia subiicit eam vt subiectum circa quod est, & finem propter quem est, & exemplar ad cuius similitudinem animæ impressum est. *Ad quæstiunculam 2.*

AD ALIVD dicendum, quòd fides non dicitur spes essentialiter, sed per causam: quia facit aliquam spei certitudinem, & aperit oculos ad id quod est sperandum & petendum: & ideo prædicatio est per causam. *Ad quæst. 3.*

AD ID quod vlterius de alia diffinitione quæritur, dicendum quòd alia translatio habet, inquisitus consensus, id est, non quæsitus, ita quod præpositio veniat priuatiue: vnde translator in alia litera quam ponit, explanat, id est, non perscrutatus: & sic cessat obiectio. *Ad quæst. 4.*

ARTICVLVS XIX.

An ea quæ non apparent de quibus est fides, per fidem possunt probari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si quis de eis dubitat, per fidem probatur: vt adhuc probatur futura resurrectio, &c.] Hic enim destruitur fere totum quod dictum est: quia tunc videtur, quòd apparens sit, si probari potest.

2 Item, Si fides trahit firmamentum à loco, tunc ipsa non habet rationem primæ firmitatis.

3 Item, Si trahit firmamentum ab auctoritate patrum, tunc incertissima est: quia inter locos facientes opinionem, debilissimus locus est ab auctoritate.

4 Item, A ratione deberet melius trahere firmitatem: quia ratio est prior auctoritate, tempore, & natura. Vnde Ioannes Episcopus diffinit auctoritatem dicens, Nihil aliud est auctoritas nisi rationis reperta veritas, & ad posteritatis vtilitatem scripto commendata.

VLTERIVS quæritur de alia ratione quam inducit dicens, quòd dicitur argumentum, quia probatio est & certitudo quòd sint aliqua non apparentia. Quia secundum hoc ista argumentatio esset necessaria, Fides est: ergo aliqua non apparentia sunt: quæ nullam videntur habere habitudinem. Vtrum autem fidei possit subesse falsum, infra quæretur. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd expositio Magistri prima non deseruit fidei, nisi inquantum est ex auditu, vt supra diximus: sic enim habet persuasionem insufficientem, & præcipue ex auctoritate patrum: sed hoc non est causa consensus, sed facilioris assensus ad auditum. Si enim fides hoc modo diceretur argumentum, potius esset conclusio, quam argumentum. Et per hoc patet solutio ad totum quod obiicitur de hoc. *Solutio.*

AD

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd argumentum est necessarium necessitate consequentiæ: sicut si dicatur, diuina veritas est de hoc: ergo hoc erit, vel est: & est ibi habitudo causæ ex suppositione alterius: fide enim supposita necesse est aliquod non apparens esse, cuius sit fides vt causæ: quia non apparentia sunt causa fidei exemplaris, & finalis: & ideo processus est ab effectu suppositio ad causam.

ARTICVLVS XX.

An fides sit fundamentum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quia fundamentum est bonorum, quod nemo mutare potest, &c.] Videtur enim fides non esse fundamentum, sed fortitudo: quia Luc. 11. super illud, Dico vobis amicis meis, Ne terreamini: dicit Gloss. Fortitudo est fundamentum fidei.

2 Item videtur, quòd humilitas est fundamentum: quia dicit B. Bernardus, Pretiosus fundus humilitas, in qua fundantur cæteræ virtutes.

3 Item videtur, quòd timor Eccli. 25. Timor Domini super omnia se suppositit. Et ibidem, Timor Domini, initium dilectionis.

4 Item Augustinus, Timor introducit charitatem, sicut seta filum. Ergo videtur primo fundare ædificium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides est simpliciter prior & fundans. Aliæ autem non fundant nisi secundum quid: & hoc patet, quia humilitas est post fidem, sed concauum facit cor vt profundius fundetur quod iam per fidem fundamentum est, & ideo quasi parat fossam in qua fundatio fiat. Fortitudo autem fundat per modum fulcimenti contra eminentes tempestates tentationis & persecutionis. Sed timor per exclusionem subuertentium ædificij structuram, per hoc quod declinat à peccato. Fides autem sola per hoc quod subiicitur & substat substantialiter vt prima in ædificio. Et per hoc patet solutio ad totum.

Si illa descriptio spei conueniat.

SI vero quæritur, An hæc descriptio spei conueniat: sane concedi potest vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, sunt & alia plura quibus differunt fides & spes: sed non improbe dici potest soli fidei conuenire, non spei: quia fides sola fundamentum dicitur, non quia fides virtus possit esse sine spe & charitate. Vnde Augustinus, Fides operans per dilectionem vtique sine spe esse non potest, nec amor sine spe, nec sine amore spes, nec vtrumque sine fide: & fides sine amore nihil prodest, potest tamen credi aliquid, quod non speratur: nihil autem potest sperari, quod non creditur. Ideoque credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, quod est actus spei: quia nisi aliquid credatur, non potest sperari. Creditur enim aliquid, quod non speratur. Inde est quòd in Scriptura plerumque reperitur, quòd fides præcedit spem, & spes sequitur fidem: non quòd virtus fidei præcedat virtutem spei tempore vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei: quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, vt naturaliter peæcedat spem, non tempore. Vnde & recte ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operum: non autem fundamentum est charitatis, quia non ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est. Charitas enim causa est & mater omnium virtutum: quæ si desit, frustra habentur cætera: si autem adsit, habentur omnia. Charitas enim Spiritus sanctus est, vt in superioribus prætaxatum est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum causa est: quia omnia munera excellit. Vnde Augustinus, Respice ad munera Ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces: quæ, vt oleum, non potest premi in imo, sed superexilit. Non ergo eius causa vel fundamentum fides est. Gregor. tamen super Ezechielem dicit, quia nisi prius fides teneatur, nullatenus ad spiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit: quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest dictum de fide, quæ virtus non est, ipsa enim spem & charitatem frequenter præcedit: vel de

I

In enchirid. cap. 8.

Lib. 1. dist. 17.

In tractatu de laudib. charitatis.

actu fidei, qui forte naturaliter actum charitatis præcedit sicut actum spei: quod verba præmissa diligenter notata innuunt, & ea etiam quæ addit dicens, Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis non inflammaberis: quæ tantum de non visis est, vt ante diximus. Vnde Chrysostomus, Fides in anima nostra facit subsistera ea quæ non videntur: de quibus propria fides est: de visis enim non est fides, sed agnitio.

Homil. 21. super epist. ad Hebræ.

ARTICVLVS XXI.

An credere quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Ideoque credere, quòd est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, &c.] Huius enim contrarium habetur super Psalm. Noli æmulari, vbi dicit Gloss. Spes est introitus ad fidem.

2 Item, Supra habitum est, quòd charitas est mater & forma omnium virtutum: & hoc iterum à Magistro dicitur hic: ergo falsum est, quòd fides sit prima.

3 Item, Vna virtute habita, habentur omnes: ergo nulla est prior alia.

4 Item, Prius est recedere à malo, quam facere bonum: sed timor facit recedere à malo, fides autem docet accedere ad bonum, & accedit ipsa ad verum quod est bonum: ergo timor est prius.

5 Item hoc videtur dicere Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd naturaliter præcedit fides vel actus fidei, sicut dicit Magister hic: quia nisi fides malum ostendat, non fugiet timor ipsum. Similiter nisi fides bonum ostendat, non appetet ipsum amor. Licet igitur tempore simul sint, tamen natura præcedit fides, vt iam dictum est: quia ipsa secundum rationem est ante motum hominis ad iustitiam. Si autem consideramus iustificationem, secundum quod est motus quidam: tunc dicemus, quòd in illo motu est terminus à quo, & terminus ad quem: & per comparationem ad terminum à quo, id est, à peccato quod ordinat ad pœnam, primus motor est timor: per cõparationem autem ad terminum ad quem, primum quidem disponens ipsum mobile, est spes eleuans, vt moueatur ex præsuppositione consequendi veniam: amor autem est primum mouens. Et sic nihil prohibet diuersa esse prima in iustificatione. Sed tamen semper fides erit prior omnibus naturaliter: quia ipsa per rationem intelligendi est ante motum totum, ostendens à quo, & ad quid moueatur, & quomodo. Et per hoc patet solutio ad totum præter Gloss. de Psalm. Et ad illam dicendum, quòd fides non accipitur ibi pro habitu quo creditur, sed pro credito ipso, & hoc est æternum bonum, in quod introducit spes, quia ipsa est expectatio æterni boni.

DISTINCTIO XXIV.

Quomodo intelligitur quod scriptum est: vt cum factum fuerit credatis.

De fide quatum ad eius obiectũ siue materiam.

HIc quæritur, Si fides tantum de non visis est, quomodo veritas Apostolis ait, Nunc dico vobis, priusquam fiat, vt cum factum fuerit credatis: vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & visis? Super quo Augustinus mouet quæstionem & absoluit, ita inquiens, Quid sibi vult, Vt cum factum fuerit credatis? Hæc est laus fidei, si quod creditur, non videtur. Nam & Thomas, cui dictum est, Quia vidisti me, credidisti: non hoc credidit, quod vidit. Cernebat enim & tangebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat Deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat per hoc quod sensibus corporis apparebat. Si vero dicuntur credi quæ videntur, sicut dicit vnusquisque oculis suis credidisse: non ipsa est quæ in nobis ædificatur fides: sed ex rebus quæ videntur, agi-

Ioan. 14

Tract. 79. super Ioã

Ioan. 20

tur in

tur in nobis, vt ea credantur quæ non videntur. Ex his aperte intelligitur, quòd proprie fides non apparentium est. Nec illa est fides qua in Christo ædificamur, qua dicimus vsitata locutione, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamen dicit Augustinus fidem esse de rebus præsentibus: quod erit in futuro, cum per speciem Deum præsentem contemplabimur: quæ tamen non proprie dicitur fides, sed veritas. Est, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur. Sed tamen est etiam fides rerum, quando non verbis, sed rebus ipsis præsentibus creditur: quod erit, cum per speciem manifestam se contemplandam sanctis præbebit Dei sapientia. Sed non proprie hæc dicitur fides, imo fidei merces ad quam credendo peruenitur: vt ex fide verborum transeat iustus in fidem rerum.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Si fides tantum de non visis est, quomodo veritas Apostolis ait] In hac parte agitur de quibusdam quæ obiici possunt contra vltimam partem diffinitionis Apostoli, quæ exposita est in præcedenti distinctione. Et diuiditur in partes duas, in quarum prima quærit Magister, Vtrum idem posset esse visum & creditum? In secunda autem, Vtrum idem posset esse agnitum & creditum *ibi* [Post hæc quæri solet] Prima harum diuiditur in duas, in quarum prima ostendit generaliter, quòd fides non est de visis, nec de probatis. In secunda autem soluit specialiter difficultatem, quæ est de articulo passionis: quia Apostoli viderunt Christum pati, & tamen crediderunt *ibi* [Si vero quæritur, Vtrum Petrus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An creditum possit habere testimonium rationis?

INcidit autem dubium circa primum, Vtrum creditum possit habere testimonium rationis? Videtur autem, quòd sic: quia dicit Petrus, Parati semper omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est fide & spe, reddere. Ergo reddenda est ratio. 1.Pet.3.

2 Item, Non enim indoctas fabulas secuti: sed speculatores facti, &c. voce delapsa ad eum à magnifica gloria. Ergo videtur, quòd contemplatio illius gloriæ fuerit eis ratio credendi. 2.Pet.1.

3 Item, Ioan. Quod vidimus testamur: quod audimus, quod manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, hoc annuntiamus vobis. Ergo visus & auditus & tactus probant fidem. 1.Ioan.1

4 Item, In Actibus Paulus ad Agrippam, Quamobrem non fui incredulus cælesti visioni: ergo visus fuit sibi ratio fidei. Cap.16.

5 Item, Damascenus dicit lib. 1. cap. 3. Discipuli Domini & Apostoli omnifariam illuminati Spiritu sancto, & eius virtute & gratia, diuina signa operantes, miraculorum sagena ad lumen diuinæ cognitionis de profundo ignorantiæ infideles piscantes reduxerunt.

6 Item, Heb. 2. Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem: quæ cum initium accepisset enarrandi per Dominum ab eis qui audierunt in nos, contestata est contestante Deo signis, & prodigiis, & variis virtutibus, &c.

7 Item videtur, quòd habeat rationem. Chrysost. super Ioan. super illud, A Nazareth potest aliquid boni esse, dicit: Nathanael, in non suscipiendo à Nazareth Christum esse, eam quæ illi erat circa Scripturam, diligentiam ostendit. Ergo videtur, quòd antequam credatur articulus, scrutandum sit scripturæ testimonium. Ergo habet rationem. Homil. 19.

3 Item, Rom. 10. Fides autem ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Quod exponens Greg. in moralibus dicit, Intellectum dat, dum de auditis mentem illustrat. Ergo necessarium est audiri, & illustrari mentem, antequam credatur.

9 Item, Petrus Rauennas Archiepiscopus, Non est tutum credere sine ratione.

10 Item, Augustinus ad Paulinum, Credimus illa quæ absunt: sed videtur idoneum quod eis testimonium perhibetur.

11 Item ibidem, In his quæ vidimus, vel videmus, nosipsi testes sumus: in his autem quæ credimus, aliis iuuamur testantibus ad fidem. Ergo videtur ex his omnibus, quòd fides accipiat rationem.

SED CONTRA: Chrysost. super Ioan. Homil. 26. super illud: Si terrena dixi vobis, & non creditis, &c. dicit sic: Nam cum quidem quis grauetur quæ per intellectum suscipere est, & non facile recipiat, deceter vtique incusatur amentię. Cum autem non suscipiat quæ excogitatione quidem non est suscipere, fide vero solum, infidelitatis est accusatio. Ergo fides non est per excogitationem, id est, per rationem: quia hoc vocat excogitationem per totum librum.

2 Item in Homil. eadem infra, Vides quia fide vbique opus est: crucem enim fontem vitæ esse ait, quod excogitatio quidem nequaquam facile susciperet, & testantur adhuc Gentiles deridentes: sed fides excogitationum imbecillitatem supergrediens, facile vtique id & suscipit & retinet.

SOLVTIO. Dicendum vt supra: Quoniam fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Tamen distinguendum est hic duplici distinctione: quarum vnam ponit Damascen. lib. 4. cap. 1. scilicet quòd quædam Soluſio.

fides est ex auditu, & quædam est charisma Spiritus sancti: illa quæ est ex auditu, potest habere rationem inductiuam, non probatiuam: non vt quis consentiat, sed vt facilius consentiat ei, cui tamen per affectum est inclinatus & paratus consentire. Charisma autem est lumen infusum tendens in primam veritatem, & hæc non habet rationem inducentem, vt ita dicam. Et vt hoc melius intelligatur, resumendum est quod habitum est in præceden. distinct. vbi diffinitur credere ab Augustin. quòd credere est cum assensione cogitare. Vnde ex parte cogitationis admittit rationem: quia ex parte illa est ex auditu: & hæc ratio quam admittit, non est probans, sed quasi alludens credito ad iucunditatem, non ad consensum: ex parte autem consensus non innititur nisi lumini infuso. Aliam etiam distinctionem ponit Petrus in itinerario Clementis, scilicet quod fides non exigit probationem, nisi vt probetur verus esse Propheta qui tradidit eam: si enim ille verus extiterit, absque dubio omnia quæ docet, vera erunt, quamuis quædam earum propter sui altitudinem non intelligantur.

Secvndvm hæc igitur dicendum ad primum, quòd loquitur Petrus de ratione fidem defendente & inducente, non fidem faciente, in eo qui est fidelis. Per hoc patet solutio ad omnia, præterquam ad tres vltimas auctoritates.

Ad primam illarum dicendum est, quòd Petrus Rauennas non loquitur ibi de credere iudicis in causis.

Ad alias duas dicendum, quòd credere etiam non sic ibi sumitur sicut in fide, sed potius secundum quod dicit consensum improbabilem, quod plures testantur.

ARTICVLVS II.

An sit laus fidei assentire ei quod non videtur, & an sit de rebus non præsentibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hæc enim est laus fidei, si quod creditur, non videtur, &c.] Sed contra: Rationem abnegare est abnegare lumen quod Deus posuit in nobis. Vnde Psalm. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Item, Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo videtur, quòd abnegando rationem magis auertimur à lumine Dei, quam conuertamur ad ipsum.

2 Item, Duorum ordinatorum ad idem, neutrum contrariatur alteri: sed ratio & fides sunt lumina ordinata ad idem, scilicet ad primam veritatem: ergo neutrum contrariatur alteri: ergo non est laus fidei non videre per rationem, sed potius hoc esset fidei vituperium, vt videtur.

3 Item, Fides est cognitio ænigmatica & specularis: ergo secundum hoc est imperfecta: ergo indiget iuuamine: ergo non debet esse laus fidei credere quod non videtur, sed potius fidei vituperium.

4 Item, Secundum hoc possemus credere quælibet irrationabilia, & postea dicere, quod hoc esset laus fidei, quia irrationabilia sunt.

Item quæritur, Qualiter fides possit esse argumentum non visorum, cum deficiat apparentia in fide, secundum quod est ex parte, quia est in ænigmate & in speculo? Videtur enim, quòd nullo modo: cum enim omne arguens mentem, per se lumine suo conuincat mentem: & tamen fides habeat lumen obumbratum, non videtur mentem posse arguere de incognitis. Quæst.

Si forte dicas, quòd fides est argumentum de non visis: & hæc est laus eius, quia facit ea videri non modo, sed quando in futuro per speciem contemplabimur. Contra: Minor cognitio non est argumentum maioris cognitionis: fides autem est infra intelligentiam & visionem veritatis, vt dicit Hugo: ergo non est argumentum illius.

Ad hoc quidam dicunt, quòd inferior cognitio potest bene argumentum esse superioris, sicut videmus, quòd experimentum est cognitio in singularibus accepta, & tamen arguit iuuando ad cognitionem principiorum: & quod in sensu cognoscitur, quia hoc in intellectu percipitur propter quid, quia principium est notum propter seipsum. Sed contra: Ista acceptio propter quid in principiis: aut est vi sensus, aut vi intelligentiæ separantis principia ab appendiciis materiæ, in quibus sensibilis cognitio accipit solum. Si dicas, quòd vi sensus. Contra: Propter quod vnumquodque est tale, idem magis tale: ergo si propter quid scitur in intellectu propter cognitionem sensibilem, illa magis scietur propter quid: & hoc absurdum est, quia non relucet propter quid in non separata plene à materia. Si autem vi intelligentiæ: tunc falsa est similitudo: quia tunc non iuuat ad cognitionem propter quid sensibilium experimentum, nisi inducendo & non manifestando lucem ipsam.

Solvtio. Dicendum sine præiudicio, quòd laus fidei est assentire ei quod non videtur: non tamen contra rationem. Aliud est enim esse supra rationem, & aliud est esse contra rationem. Auctoritas enim reuelationis cui innititur cogitatus fidei, secundum quod est ex auditu, est supra rationem, sed non contra rationem: & secundum illum cogitatum est articulus: & ideo non audemus aliquid dicere, aut cogitare (vt dicit Dionysius) præter ea quæ nobis in sacris eloquiis sunt expressa. Soluto.

Dicendvm igitur ad primum, quòd non abnegamus rationem, secuudum quod lumen est: non autem est lumen nisi iuuata reuelatione & auctoritate: sed abnegamus eam, secundum quod est cæca & sensibus & phantasiis obumbrata.

Ad alivd dicendum, quòd fides & ratio ordinantur ad idem: sed in omnibus vbi duo ordinantur ad idem, tertius corrigit errorem incertioris. Ita fides corrigit rationem: & ideo hoc modo non abnegatur ratio secundum quod procedit in primam veritatem, quia tunc supponit principia fidei, & non deflectitur per phantasias erroris.

Ad alivd dicendum, quòd fides est cognitio ænigmatica: sed ænigma & speculum habent in se duo, scilicet lumen, & vmbram: & ex parte luminis est argumentum, fides autem ex parte vmbræ facit ad meritum status istius: sed si esset adeo vmbrosa, quòd non sufficienter ostenderet creditum secundum sta tum meriti,

tunc

tunc esset verum, quòd indigeret iuuamine.

Ad aliud dicendum, quòd hoc non sequitur: non enim fides est de irrationabilibus, sed potius de his quæ sunt supra rationem, probata reuelatione & lumine Dei intus infuso. Hanc probationem non respuit fides: quia ipsa illo modo probat, non probatur, quia ipsa est lumen infusum nobis, arguens mentem & conuincens de æternis.

Ad quæst. Ad aliud dicendum, quòd supra in explanatione diffinitionis Apostoli responsum est: quia non deficit fidei apparentia illa qua arguit ex informatione per tensionem in veritatem: imo sic est certior omni arte: & ideo licet apparentia rationis deficiat, non tamen deficit certitudine maior cum ratione.

Ad aliud quòd obiicitur contra solutionem, dicendum quòd minor cognitio bene potest esse argumentum maioris: non quid sit, sed quia sit: & hoc modo arguit fides cognitionem æternorum, vt Magister exposuit in fine præcedentis distinctionis. Quid enim illa visio sit, oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: vnde per fidem non cognoscitur quid sit nisi imperfecte, scilicet quia est inexplicabilis, & inenarrabilis, & huiusmodi.

Ad id quod obiicitur de alia solutione, videtur mihi stare, quòd sensibilis cognitio (vt mihi videtur) non facit apparere propter quid in principiis, sed potius abstrahens intellectus, non probans, quia probari non possunt, quæ priora non habent.

ARTICVLVS III.

An fides potest esse de rebus præsentibus, cum tamen visio euacuat fidem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Alibi dicit Augustinus fidem esse de rebus præsentibus, &c.] Ergo videtur, quòd visio nō euacuabit fidem: quod est contra Apostolum, 1. Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Constat autem, quòd fides sit ex parte, cum sit speculum in ænigmate.

Solvtio. Dicendum, quòd vocat fidem hic genus siue substantiam fidei, quæ est visio veritatis: hæc enim contrahitur ad speculum & ænigma, vt ad differentiam constitutiuam, & tunc facit visionem quæ est tota merces, eo quod non est sola visio extrinsecus se spargens super rem, sed potius visio amati & habiti. *Solutio.*

Si Petrus habuit fidem passionis, quando vidit hominem illum pati?

Si vero quæritur, Vtrum Petrus fidem passionis habuerit, cum hominem Christum oculis pati cernebat? Dicimus eum fidem passionis habuisse, non in eo quod credebat hominem pati, quia hoc videbat: sed in eo quod credebat Deum esse, qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quod credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernens credebat: sed quod credebatur Deus esse qui patiebatur. Vnde Augustinus super illum Psalmi locum, Respondit ei in via virtutis suæ. Laus fidei est, non quia credit hominem illum mortuum, quod & Paganus credit, sed quia credit eum glorificatum & verum Deum. Credit ergo fides Deum mortuum, & hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori, quod oculis cernebat: sed credere Deum esse, qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur, quod credimus hominem illum mortuum, quod & Iudæus credit, sed quia credimus hominem Deum mortuum esse. *B* *Ps. 101.*

ARTICVLVS IV.

Quid sit articulus fidei secundum diffinitionem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Si vero quæritur, Vtrum Petrus fidem passionis habuerit?] Ratione enim huius est hic quæstio magna de articulis fidei, circa quam propter compendium quęremus quinque problemata, scilicet quid sit articulus diffinitione? Secundo, Quid sit re? Tertio de numero articulorum secundum vtrumque symbolum. Quarto de differentiis symbolorum. Quinto autem & vltimo, Si aliqua teneamur credere quæ non sunt articuli: & si sic, qualiter se illa habeant ad articulos fidei?

Ad primum proceditur sic: Dicit Richardus de sancto Victore, quòd articulus est indiuisibilis veritas de Deo arctans nos ad credendum. Isidorus autem dicitur sic diffinire, Articulus est perceptio diuinæ veritatis, tendens in ipsam. Quidam etiam Magistrorum Hugoni attribuunt istam. Articulus est natura cum gratia; quæ tamen vt proponitur in libro suo non inuenitur.

Obiicitur autem contra primam sic; Quia cum dicitur indiuisibilis veritas, sensus est, in quo stat diuisio symboli. Sunt autem secundum diuersa symbola diuersæ diuisiones; & vnum quandoque diuiditur in vno, quod non diuiditur in alio: ergo videtur, quòd non sit simpliciter indiuis

indiuiſibile : ergo videtur, , quòd per aliquam cauſam in plura poſſit diuidi articulus.

2 Præterea, Articulus eſt iunctura membri cum membro : ergo videtur potius dicere id in quo nectuntur credibilia, quam id in quod reſoluuntur per diuiſionem.

3 Præterea, Dicit Auguſtinus, quòd ſequens membrum vim ſui motus habet in articulo : cum igitur ab habitu ſit motus in credibile, videtur potius fides qua credimus habere rationem articuli, quam fides quæ eſt id quod credimus.

4 Præterea, Non videtur generaliter verum eſſe quod dicitur, De Deo. Carnis reſurrectionem enim eſt articulus : & non eſt de Deo, vt videtur. Item, Sanctam Eccleſiam Catholicam, & huiuſmodi.

5 Item, Falſum videtur quod dicit, Arctans nos ad credendum. Si enim dicatur arctatio per modum inclinationis naturæ, ſicut virtus arctatur ad actum & obiectum : tunc potius conuenit fidei qua creditur, quam fidei quæ creditur.

6 Si autem dicatur arctatio per modum veritatis apertæ, quę conuincit intellectum, iterum falſum eſt : quia potiores articuli cum ſint contra principia rationis, magis videntur arcere à credendo, quam ad credendum.

Eodem modo obiicitur de ſecunda quæ eſt Iſidori. Articulus enim non eſt perceptio veritatis, ſed potius perceptio vmbræ veritatis & ſpeculi. Item, Philoſophi quidam habebant quandam perceptionem veritatis tendentem in ipſam veritatem : ergo videtur, quòd ipſi habebant articulos.

2 Si autem dicas, quòd intelligitur de tenſione amoris : hoc non poteſt ſtare : quia ſic exiſtens in peccato mortali, qui credit fide informi omnes articulos, non haberet fidem, quod falſum eſt.

De diffinitione Magiſtri Hugo. nolo obiicere : quia ſunt verba ficta, & ſibi falſe impoſita, vt poſtea patebit, cum ponemus ſua verba quæ dicit de hoc.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Richardus diffinit fidem quæ creditur, id eſt, articulos, per formam, & materiam propriam, & actum. Forma enim quæ eſt vt genus, eſt veritas : quæ autem eſt vt differentia contrahens, eſt indiuiſibilis : materia autem eſt de Deo : quia niſi ſit veritas indiuiſibilis in tali obiecto quod eſt Deus, non eſt articulus : quod patet per diffinitionem eius quod eſt credere, quæ communiter ponitur, quòd credere eſt aſſentire primæ veritati propter ſe, & ſuper omnia : nulli autem veritati aſſentitur abſolute propter ſe, niſi veritati diuinæ, ita ſcilicet quod ly propter ſe dicat cauſam efficientem, & finalem, & formalem. Efficientem : quia ipſa efficiente, & non aliqua noſtra ratione credimus ei : & propter ipſam, non propter aliquid aliud, quia nulla veritas eſt poſt eam potior ea. Formalem autem dicit : quia non propter aliud credimus, nec per aliud : ſicut in metaphyſicis principiis credimus veritati principiorum propter diuinam lucem in eis, quæ facit ea vera effectiue : ſed prima veritas non eſt facta ab alia. Effectiuum autem tangit dicens, Arctans nos ad credendum. Illa autem quæ eſt Iſidori, tangit formam, & actum, & non ita nominis proprietatem, quia non ponit id quod eſt proprium nominis diffiniti, vt arctare, & eſſe indiuiſibilem, quod tamen ſonat articulus.

AD PRIMVM igitur dicendum, quòd diuiſio ſumitur duobus modis, ſcilicet ſecundum actum diuidentis, & ſecundum actum diuiſibilis. Secundum actum diuidentis multiplicantur articuli in ſymbolo Apoſtolorum : & ideo remanent quædam indiuiſa, quæ diuidi poſſunt ſecundum aptitudinem rei, vt infra patebit : & vtroque modo communiter quoad diuerſa ſymbola datur diffinitio, ſcilicet vt præpoſitio priuatiua in quibuſdam priuet actum diuiſionis ſolum, & in quibuſdam actum cum potentia : & quare hoc fiat, infra explicabitur, cum tractabitur de differentiis ſymbolorum.

AD ALIVD dicendum, quòd articulus habet duplicem acceptionem, ſcilicet materialem, & ſic articulus eſt membrum colligatum : & formalem, & ſic articulus eſt membrorum colligatio : & vtrumque conuenit, ſed primum reſpectu partium, & ſic accipitur à Richardo articulus. Secundum autem conuenit reſpectu totius ſymboli, & ſic non accipitur ab ipſo : quia in ſymbolo tota colligatio eſt articulorum materialium, & iunctura vnius cum alio.

AD ALIVD dicendum, quòd motus fidei incipit à veritate articuli, & non ab habitu : veritas enim articuli facit habitum ſui ſimilitudine in anima, & facit illum habitum tendere in eandem veritatem : vt ſic ſit motus mobilis à prima veritate incipiens, & per articulum primæ veritatis in eandem tendens, vt concludatur circulus egredientis radij ab æterno in temporalem animam iuſti, & per veritatem articuli in æternam veritatem : ſicut dicit Dionyſius in primo cæleſtis hierarchiæ, Omnis patremoto manifeſtationis luminum proceſſio in nos optime ac large proueniens. Iterum vt viuifica virtus nos replet, & conuertit ad congregantis patris vnitatem, & deificam ſuperſimplicitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis articulus eſt de Deo : non enim credimus (vt dicit Damaſcenus) reſurrectionem futuram, niſi diuina veritate & iuſſu : & ideo promiſſa reſurrectio diuinæ veritatis eſt effectus. Et ſimiliter Eccleſiæ non vnitur, nec peccata remittuntur, nec baptiſma valet, nec cætera ſacramenta, niſi diuina veritate hoc operante per Spiritum ſanctum : & ſic facile eſt omnes in diuinam veritatem reducere.

AD ALIVD dicendum, quòd arctatio iſta eſt per medium luminis ſimplicis, à quo procedit lumen fidei quod eſt habitus : & ideo articuli veritas ſecundum naturam prior arctat.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc argumentum procederet ſi arctaret ſecundum complexionis habitudinem : dictum eſt autem ſupra, quòd non, ſed potius in modum naturæ conuincentis ex vi luminis ſimplicis doni ipſum intellectum, vt tendat in id quod credit.

AD ID quod obiicitur contra, dicendum ſecundum aliam diffinitionem, quòd non habuerunt perceptionem diuinæ veritatis Philoſophi, niſi materialiter : ſed humana erat, quia per naturales rationes : nec tendebat in veritatem in modum naturæ rationi conſentaneæ, ſed potius per modum conſenſus ex ratione.

AD ALIVD quod obiicitur de falſo Chriſtiano, ſupra reſponſum eſt, quòd fides informis

quantum

quantum est de se tendit, sed non sequitur eam subiectum.

AD DIFFINITIONEM Hug. dicendum, quòd sua verba ponit in parte 10. lib. sacrorum, vnde quidam signant illam diffinitionem. Dicit enim sic, Duo sunt fidei proposita credenda: creator, & saluator. Creator, & quæ pertinent ad creatorem: hæc est vna pars fidei. Saluator, & quæ pertinent ad saluatorem: hæc est altera. In prima discernit fides in creatorem & opera sua. In secunda parte discernit fides inter saluatorem & sacramentalia. Ad creatorem pertinent opera conditionis, quæ sex diebus facta sunt. Ad saluatorem pertinent opera restaurationis, quæ complentur sex ætatibus. Prima pars fidei spectat ad debitum naturæ. Secunda pars fidei spectat ad debitum gratiæ. Illa credere debemus, quia per naturam conditi sumus: ista credere debemus, quia per gratiam reparati sumus. Ex hoc accipitur, quòd ipse intendit, quòd in symbolo quidam articuli exprimunt opus instaurans naturam, & quidam opus instaurans gratiam: & non iutendit articulum diffinire: & tunc planum est quod quærebatur.

ARTICVLVS V.

An articulus sit quid complexum vel incomplexum?

SEcundo quæritur, Quid sit articulus re? vtrum scilicet, complexum, vel incomplexum? Videtur autem, quòd sit incomplexum vt passio, & resurrectio, & huiusmodi: fides enim est simplex lumen, vt probatum est supra secundum Dionys. ergo est simplicis, & non complexi.

2 Item, In Deo nulla est complexio: cum igitur articulus sit de Deo, videtur quòd non sit complexus.

3 Item, Articulus diffinitus est esse indiuisibilis veritas de Deo: ergo non potest esse complexus: quia nihil complexum potest esse indiuisibile.

4 Item, Si esset complexus articulus, ita quòd enuntiabilia essent articuli, tunc tempus esset de essentia articuli. Sit ergo Christus passus in a instanti: ergo aliud tẽpus faceret aliud enuntiabile: & si passus esset in b, non esset idem articulus, scilicet Christum passum esse in b. Præterea, Cum tẽpus sub certa differentia sit de essentia articuli, non esset verum quod dicit Augustinus in sequenti distinct. quòd tempora variata sunt, fides autem immutata permansit: & sic moderni & antiqui non haberent eandem fidem quoad articulos.

Sed contra. SED CONTRA: Consensus non est nisi in complexum: in articulum autem est rationis consensus & fidei: ergo ipse non est incomplexus, sed complexus. Quod autem fides sit consensus, supra habitum est à Damasc.

2 Item, Secundum hoc videtur, quòd Iudæi qui credunt Christi incarnationem, crederent articulum, licet credant eam futuram, nos autem præteritam.

3 Item, Secundum hoc si articulus esset simplex, non deberet relinqui pro hæretico, qui crederet Christi incarnationem, non autem Christum incarnatum: quæ cum falsa sint, videtur quòd articulus sit enuntiabile, & non res.

SED ADHVC obiicitur contra hoc pro prima parte, quòd si articulus esset enuntiabile, Cornelius qui non credidit Christum incarnatum, non erat iustificatus per fidem: quia charitatem non potuit habere sine fide: & eleemosynę & orationes eius exaudiri non potuerunt sine fide, quia sine fide impossibile est placere Deo. Si autem dicas, quòd habuit fidem de Christo iam incarnato & passo: tunc frustra missus est Petrus ad euangelizandum ei.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd tempus determinatum non est de essentia fidei quoad articulos: tamen bene concedo, quòd complexio quædam est de essentia articuli: & hoc potest patere hoc modo. In omni enim articulo subiicitur diuina veritas, quæ determinatur secundum diuersa conuenientia essentiæ & personis, & quoad diuersos effectus ad instaurationem naturæ & restaurationem gratiæ pertinentes. Hæc autem determinatio veritatis diuinæ non potest à nobis significari nisi per compositionem, licet sine compositione media sit in se ad illa determinata: sicut si debeat significari album in superficie, est quidem album in superficie sine medio aliquo, in superficie tamen à nobis non significatur inesse sine nota compositionis. Dico ergo, quòd vnum in alio determinans, scilicet in determinato supponitur in articulo: sed nota compositionis quam apponit actus animæ signantis, cuius essentialiter est certa differentia temporis, meo iudicio non est de essentia articuli.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet lumen simplex sit fidei: tamen quia est per modum inclinantis ad consensum, ideo exigit complexionem in articulo, sed non illam quæ facit enuntiabile in certa differentia temporis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in Deo nulla sit complexio secundum rem, est tamen secundum modum significandi quorundam articulorum, vt cum dicitur, Deus trinus & vnus: & gratia quorundam etiam propter effectus diuersos, & gratia aliquorum propter naturam vnitam Christo.

AD ALIVD dicendum, quòd articulus dicitur veritas indiuisibilis, quia stat diuisio in eo credibilium, non quia sit incomplexum omnino.

AD ALIVD dicendum, quòd enuntiabile meo iudicio non est articulus, sed res complexa ordinata ad omne tempus.

AD ID quod contra obiicitur etiam respondere oportet, quòd consensus non quærit nisi complexam rem: & circa illam ipse ponit modum compositionis, quæ determinatur illo vero cui consentit ratio componens: quod licet verum sit in re ipsa, tamen sicut in compositionem faciente est in anima, vt dicit Philosophus in fine sexti primæ philosophiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd nos non tenemur tantum credere articulum, sed ea quæ determinata sunt circa articulos ex prædicatione Apostolorum: & hæc respiciunt fidem ex parte illa quæ est ex auditu: multa enim ex determinatione temporis & predicatione auditui fidei accedunt & accesserunt, licet non sint de substantia

articulorum. Per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens.

Ad id quod obiicitur de Cornelio, dicendum quòd in illo tempore quando tempus non erat determinatum, nec ſecundum ſtatum ætatum mundi, nec ſecundum ſtatum prophetiæ, nec ex prædicatione Apoſtolorum, potuerunt ſe quidam habere ad omnem differentiam temporis ſub diſtinctione. Sed modo non eſt ita: quia tempus eſt determinatum ſecundum curſum ætatum & numerum prophetiæ Danielis: & in omnem terram exiuit ſonus eorum.

ARTICVLVS VI.

De numero articulorum ſecundum vtrumque ſymbolorum

TErtio quæritur de numero articulorum ſecundum vtrumque ſymbolum, ſcilicet Nicenum & Apoſtolorum. Videtur autem primo eſſe diminutus numerus à numero articulorum ſymboli Athanaſij: quia ſicut omnipotentia exprimit articulum, ita etiam de proprietatibus diuinis eſt omniſcientia, & Dei bonitas, & tamen non ponuntur pro articulis.

2 Item, In ſymbolo Athanaſij dicitur, Omnipotens Pater, omnipotens Filius, &c. & immenſus Pater, &c. & increatus Pater, &c. & nihil illorum exprimitur inter articulos, niſi tantum omnipotentia: ergo numerus videtur eſſe diminutus.

3 Item dicitur, Dominus Pater, Dominus Filius, &c.

4 Item ſimiliter, cum proprietates ſint in perſonis diuinis, quibus perſonæ diſtinguuntur, videtur quòd de illis debuerit eſſe aliquis articulus: & cum nullus ponatur in altero ſymbolorum, videtur eſſe numerus diminutus.

5 Item, Circa vnionem naturarum in Chriſto multiplex fuit error, aliis dicentibus naturas eſſe confuſas, aliis autem permixtas, aliis quòd tranſiuerunt in ſeinuicem: & cum articulus fidei ſit ad excludendos errores, debuimus multo plures habere articulos circa modum vnionis, quam habemus.

6 Item præterea quæritur de diuiſione quam fere omnes communiter ponunt Magiſtri, duorum ſcilicet ſymbolorum: nam in vno ſymbolo, ſcilicet Apoſtolorum, ponitur pro vno articulo, Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ. Si ergo hæc eſt indiuiſibilis veritas, tunc non debet diuidi: & tamen diuiditur in ſymbolo Niceno, & ponitur pro duobus: in illo enim ſymbolo primus articulus eſt, Credo in vnum Deum. Secundus eſt, Patrem omnipotentem factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium. Ergo videtur, quòd alterum erret.

7 Item in ſymbolo Apoſtolorum vnus indiuiſus articulus eſt, Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine. Et hoc iterum in ſymbolo Niceno ponitur pro duobus, ita quod vnus ſit de Chriſti conceptione, alter de Chriſti natiuitate.

8 Præterea, Videtur ſi diuiditur in Niceno ſymbolo articulus de natiuitate in duos propter duas natiuitates, ſcilicet in vtero, & ex vtero, quòd eadem ratione debeat diuidi articulus paſſionis in quinque, ſcilicet quòd captus, exprobratus, paſſus, mortuus, & ſepultus ſit: & tamen hæc omnia referuntur ad eundem articulum in vtroque ſymbolo.

9 Item in ſymbolo Niceno nihil ponitur de deſcenſu ad inferos. Vnde etiam dicit Anſelm. quòd fidem integre non continet. Ergo videtur, quòd ſit diminutum: præcipue cum deſcenſus ad inferos ſecundum vtramque diuiſionem ponatur eſſe vnus articulus.

10 Item in ſymbolo Niceno pro duobus articulis ponuntur deſcenſio ad inferna, & reſurrectio à mortuis: in ſymbolo Apoſtolorum pro vno: ergo videtur, quòd altera diuiſio non valeat.

11 Item in ſymbolo Apoſtolorum pro duobus articulis ponitur, Sanctam Eccleſiam, & ſanctorum communionem: & in Niceno ponuntur hæc duo pro vno, ſcilicet Et in vnam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum: hoc enim totum pro vno ponitur articulo in Niceno: & quæritur, quo iure eum Apoſtoli diuiſerunt?

12 Præterea, Cum nos habeamus vnum articulum de vita æterna, & credamus etiam pœnas æternas, videtur, quòd debeamus etiam habere vnum de pœnis æternis.

13 Item videtur à Caſſiano & Leone adhuc tertiũ poni ſymbolum, in quo inueniuntur quædã quæ in neutro illorum continentur: & eſt Antiochenę ſynodi, & dicit ſic: Credo in vnum & ſolum verum Deum, Patrem omnipotentem, viſibilium & inuiſibilium creaturarum creatorem: & in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium eius vnigenitum, & primogenitum omnis creaturæ: ex eo natum ante omnia ſecula, & non factum, Deum verum ex Deo vero, homouſion, per quem & ſecula compaginata ſunt & omnia facta: qui propter nos venit, & natus eſt ex Maria Virgine, & crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus: tertia die reſurrexit ſecundum Scripturas, & aſcendit in cælos, & iterum veniet iudicare viuos & mortuos, &c. quia alia non mutantur à ſymbolo Niceno.

14 Item, Additur in tertio articulo, Primogenitum omnis creaturæ: & iſte articulus in neutro aliorum inuenitur: ergo videtur eſſe diminutio in vtroque.

15 Item, Cum ſymbolum Apoſtolorum ſit editum ab ipſis Apoſtolis, videtur quòd quilibet fidei prædicator addere debuerit ſuam ſententiam: nulla autem inuenitur de Paulo & Barnaba, qui tamen ab ipſo Spiritu ſancto electi ſunt: ergo videtur ſymbolum primum eſſe diminutum.

16 Item obiicitur de ſingulis articulis: non enim videtur articulus, Credo in vnum Deum: cum hoc ſit etiam à Philoſophis probatum neceſſariis rationibus, ſicut patet in prima Philoſophia Ariſtotelis, Auicennæ, & aliorum Philoſophorum.

17 Præterea, Quare non ponitur ibi, Vnum ſimplicem Deum: cum tamen ſimplicitas magis ſit propria Deo, quam vnitas?

18 Item obiicitur ſecundo de hoc quod dicit, Patrem omnipotentem, &c. Non enim omnipotentia

tentia solius Patris est, sed communiter trium: ergo videtur, quòd iste articulus quibusdam posset esse occasio erroris: ergo male est positus.

19 Item, Cum in symbolo Antiocheno dicatur, Creatorem visibilium,&c. quare in Niceno dicitur, Factorem: cum tamen magis creare conueniens sit omnipotentiæ, quam facere?

20 Item obiicitur de tertio, Et in vnum Dominum,&c. non enim ipse solus Dominus est,vt dicit symbolum Athanasij, sed Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus.

21 Præterea,Multæ expositiones ponuntur specialiter circa hunc articulum. Dicitur enim, In vnum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero,genitum,non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt: & videtur, quòd omnia sequentia superflue addita sunt: quia cum dictum est, Filium Dei,intelligebatur esse vnigenitus & omnia alia: & hoc probatum est in primo lib.distinct.6.ergo videtur esse superfluitas.

22 Itẽ,Cum sequitur,Qui propter nos homines & propter nostrã salutem descendit de cęlis,& incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine,& homo factus est, &c. videtur multas habere expressiones superfluas:quia cum dixit,Propter nos homines,superfluũ erat addere,Et propter nostrã salutem:quia idem videtur secundũ intellectum.

23 Item,Idem videtur descendisse,& incarnatũ esse: quia constat,quòd non localiter motus descendit,sicut supra distinct.22.probatum est: quia descendit in natura diuina,& descendere fuit visibilem apparere in carne.

24 Præterea,Quod sequitur,Et homo factus est, nõ videtur exprimere articulũ specialem aliũ ab isto:quia idẽ est incarnari,& hominẽ fieri.Si forte tu dicas,quòd nõ est articulus specialis.Cõtra hoc est:quia tũc in Niceno symbolo deficiet articulus qui est de Christi natiuitate,qui tamẽ ab omnibus ponitur vnus de septem quæ Filio attribuuntur.

25 De eo autem quod sequitur, Crucifixus etiam pro nobis, &c. prius obiectum est vsque ibi, Et sepultus est: vbi quæritur, quare diminutum est sic symbolum Nicenum in descensu ad inferos, & similiter symbolum Antiochenum, non autem symbolum Apostolorum?

26 Item de illo,Et resurrexit,prius obiectũ est. Sed quæritur,cum inter resurrectionem & ascensionem fuerit apparitio multiformis, quare non ponitur aliquid de illa inter articulos? quia Apostolus 1. Corinth.15. videtur tangere inter credenda quæ ipse fidelibus tradidit, sic dicens, Quia resurrexit à mortuis, & quia visus est Cephæ, & post hoc vndecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent vsq; adhuc,quidam autem dormierunt. Deinde visus est Iacobo: deinde Apostolis omnib⁹. Nouissime autẽ omniũ visus est & mihi.

27 Item de hoc quod sequitur in sequenti articulo, Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos. Quia hic videtur nec ad naturam,nec ad gloriam pertinere,sed ad seueritatem cum iudicium tunc fiat districtum: ergo secundum hoc non debet esse articulus.

28 Similiter obiicitur de hoc quod sequitur,Et Spiritum sanctum Dominum, &c. & quæritur, quare tanta expressio facta est circa illum, vt dicatur Dominus,& viuificans,& modus processionis, & æqualitas dignitatis eius, & inspiratio ipsius in Prophetis?

29 Similiter quæ est causa,quòd in sequẽti articulo duo symbola Apostolorum,scilicet Matthæi qui posuit,Sanctã Ecclesiã:& Simonis qui posuit, Sanctorum communionem:ponuntur in Niceno symbolo loco vnius articuli:& additur ibi,Confiteor vnũ baptisma in remissionem peccatorum? hoc enim à Patribus non sine causa factum est.

SOLVTIO. Dicendum videtur ad primum, quòd symbolum Apostolorum habet diuisionem in 12. secundum numerum conferentium credenda: quia 12. illud symbolum ediderunt, qui significabantur per 12. boues mundi sulcos confringentes,qui sustinebant mare æneum,hoc est, mundum: æneum autem propter resonantiam confessionis fidei in toto orbe futuram. Isti sunt lapides de quibus legitur Iosue 4. Qui electi sunt de Iordane,vbi mansit arca Domini, & sacerdotum pedes steterunt. Lapides, inquam, articuli propter fidei soliditatem. Arca autem Christus est in humanitate & Deitate. Iordanis autem scriptura Veteris Testamenti, quæ tunc stetit. Sacerdotes autem stantes super articulos, Legifer,& Prophetæ,& Patriarchæ, qui omnes fidei articulis innixi fuerunt.De campo autem latissimæ prædicationis Gentium in 12. repositi sunt: quia in Scriptura Veteris Testamenti retorti sunt per confirmationem, vt esset rota in rota, & exhibitio in promissione,& benedictio filiorum in Patribus.Distribuuntur autem articuli secundum illam diuisionem ab antiquis sic: vt vnus & primus attribuatur Patri,quem posuit Petrus, & est iste, Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem, &c. Sex autem attribuuntur Filio. Primus secundum generationem diuinam, quem posuit Andreas,& est iste, Et in Iesum Christum Filium eius vnicũ Dominum nostrum. Secundus autem pertinet ad vtramque natiuitatem eius humanam,tam in vtero, quam ex vtero: & hunc posuit Ioannes custos Matris generantis: & est iste, Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Tertius autem pertinet ad sacramentum passionis eius secundum omnia quæ circunstabant mortem eius, sicut est passio antecedens,& mors sequens, & sepultura quæ est officium quod mortuis exhibetur: & hunc posuit Iacobus frater Ioannis: & est iste, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quartus autem pertinet ad sacramentorũ redemptionis eorum qui erant in inferni limbo cõclusi, secundum quam prophetauerat Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu in quo non erat aqua: & hunc posuit Thomas: & est iste, Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Et coniungitur hic resurrectio mortuorum cum descensu ad inferos: quia iste articulus dicit totum quod Christus meruit per mortem suam: hoc autem fuit redemptio in anima quæ completa fuit per fracturam inferni in descensu ad inferos, & redemptio in corpore quæ completa est in resurrectione per gloriam corporis. Primum prophetauerat Dauid dicens, Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit: suscepit eos de via iniquitatis eorum. Secundum autem dicit Apostolus, Saluatorem

Solutio.

Ioan.

Ps. 106.

torem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum,qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Non enim est homo perfecte redemptus, nisi saluetur in corpore & anima. Hunc autem articulum conuenienter Thomas posuit, qui cicatrices resurgentis tetigit, & ideo certus de resurrectione: & potentiam deitatis confessus est in fractura inferni, cum dixit, Dominus meus, & Deus meus. Quintus autem pertinet ad apertionem loci beatitudinis, vbi præcursor pro nobis introiuit Iesus ascendens,& pandens iter ante nos, sicut prædixit Michæas 2. & hunc posuit Iacobus minor, dictus frater Domini propter similitudinem corporis & religionis: & est iste, Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Et dicit tria, scilicet ad cœlos,vt ostendat ad quid est ascensio secundum locum: & sedet ad dexteram,vt notet eum esse in potioribus bonis secundum humanitatem: & addit, Dei Patris omnipotentis, vt notetur esse æqualis secundum deitatem; sicut prædixerat Dauid, A summo cælo egressio eius. Sextus & vltimus est de reditu
Ioan. 5. ad iudicium: quoniam Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio: vt is qui legem posuit, secundum legem iudicet: & qui iudicatus est pro viuis & mortuis,iudicet de viuis & mortuis: & hunc posuit Philippus: & est iste,Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quinque autem residui pertinent ad Spiritum sanctum,tam in se,quam in donis suis. In se quidem,quo exprimitur personalitas ipsius: & hunc posuit Bartholomæus dicens, Credo in Spiritum sanctum. In donis autem primum est quo sanctificat & vnit generaliter Ecclesiam: & hunc secundum articulum posuit Matthæus Euangelista & Apostolus, qui donum hoc specialiter fuit expertus, quando de publicano publicum fecit Euangelistam & Doctorem: & est iste, Sanctam Ecclesiam Catholicam: & est sensus, Credo in Spiritum sanctum, sanctificantem Ecclesiam Catholicam, id est,vniuersalem Ecclesiam. Catholicon enim in Græco, in Latino sonat vniuersale. Et dicit,vniuersalis (vt dicit Boetius in lib.de Trinit.) duabus de causis, scilicet quia est vniuersaliter prædicata per quatuor quartas terræ: & quia articulos habet vniuersaliter veros, quibus nihil falsum subesse potest. Tertius autem est secundum effectum gratiæ contra peccatum: & hunc posuit Simon Chananæus: & est iste, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum: non enim potest fieri communio Sanctorum in bonis, nisi per Spiritum sanctum totum corpus mysticum vnientem & viuificantem, & facientem pro inuicem solicita membra esse: nec potest fieri communio, nisi ablato eo quod proprium est solum: & hoc est vniuscuiusque peccato. Vnde sensus est,Credo in Spiritum sanctum, communicantem bona Sanctorum, vt vnusquisque habeat in alio, quod deest ei in seipso: & remittentem peccata. Hæc autem duo in vnum coniunguntur articulum: quoniam vnum sequitur ad aliud, quia ablato proprio quod est peccatum,non relinquitur nisi communio Sanctorum. Quartus est de Spiritu insufflante super infectos veneno primi serpentis, sicut prædixit etiam Ezechiel: & hunc posuit Iudas Thaddæus: & est iste, Carnis resurrectionem: & est sensus,Credo in Spiritum sanctum per immissionem spiritus creati ad corpus, sua virtute facientem carnis resurrectionem. Quintus & vltimus est,Vitam æternam,amen:qui positus est à Matthia, qui vltimus est electus: & est sensus, Credo in bonitatem Spiritus sancti præmiantem Sanctos in vita æterna, eo quod ipse Spiritus sanctus sit viuificator.

Alia autem est diuisio Doctorum secundum symbolum Nicenum, quam fere omnes sequuntur,licet quidam nitantur alia dicere quæ nullius sunt valoris,& per 14.sed duo non nisi implicite & ex causa,vt infra patebit in resp̃sione obiectorum, continentur in articulis illis, scilicet articulus natiuitatis ex vtero, & descensus ad inferna.Et secundum hoc dicta Doctorum reuertuntur ad hoc quod septem pertineant deitati,& septem pertineant deitati in humanitate. Dicitur enim Apocal.1.quòd Ioannes vidit septem stellas in dextera Angeli sibi apparentis: & istæ signant septem articulos qui sunt de deitate:& vidit similem Filio hominis in medio septem candelabrorum aureorum, quæ signant septem alios de deitate in humanitate. Septem autem pertinentes ad deitatem, sunt isti. Deitas enim cognoscitur tribus modis, scilicet, per essentiam,& in personis,& in effectu. Si in essentia: tunc est articulus primus,quia sic non est cognoscere nisi vnam: & est iste, Credo in vnum Deum. Si in personis: aut persona Patris, aut Filij, aut Spiritus sancti. Si Patris: tunc secundum quod fides est ex auditu, & Pater nunquam est missus, vt probatum est in lib.1. distinct.16. non possumus in ipsum nisi per opus appropriatum suæ personæ: & hoc est omnipotentia, & actus eius proprius qui est creare de nihilo: & tunc inducitur articulus secundus qui est, Patrem omnipotentem,factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Aut in persona Filij qui missus est,& ideo per se cognoscibilis in effectu:& ideo vtrumque cognoscitur ibi,Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum,non factum,consubstantialem Patri,per quem omnia facta sunt: & iste est tertius.Aut est cognoscibilis in Spiritu sancto: & tunc est quartus iste, Et in Spiritum sanctum Dominum & viuificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Si autem cognoscitur deitas in effectu specialiter pertinente ad hominis reformationem, quia de aliis effectibus habitum est cum articulis personarum: tunc hoc non potest esse nisi tribus modis, scilicet in effectu pertinente ad recreationem, aut effectu pertinente ad gloriam carnis, aut ad vitam æternam, quæ sequitur vtrumque. Primum enim pertinet ad animam, secundum ad corpus, tertium ad vtrumque. Si primo modo: tunc est quintus positus à Patribus, qui est, Et vnam sanctam Apostolicam Ecclesiam: Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum.Hæc enim omnia ad eundem effectum respiciunt, qui est animæ recreatio per gratiam gratum facientem. Si autem sit secundo modo: tunc est sextus à Patribus positus, qui est, Expecto resurrectionem mortuorum. Et si est tertio modo: tunc est septimus,

mus, qui est, Et vitam venturi seculi, amen.

Septem autem alij respiciunt sacramentum incarnationis, in quo cognoscitur deitas in persona Filij vnita carni: & illi multiplicari possunt per hunc modum, quòd quidam pertinent ad meritum redemptionis factæ per Christum: quidam autem ad effectum redemptionis eius & meriti. Si respiciunt meritum: hoc non potest esse nisi duobus modis, scilicet secundum ingressum in statum merendi, & secundum nobilissimum actum quo satisfecit pro nobis. Si est primo modo: hoc adhuc est dupliciter, scilicet secundum vnionem naturarum in Christo: & quoad hoc ponitur articulus primus his verbis, Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine. Aut secundum natiuitatem ex vtero, post quam cum hominibus conuersatus est, & humana pertulit per totos 33. annos, & dimidium: & credo, quòd hoc totum exprimitur per hoc quod sequitur, Et homo factus est: & est articulus secundus qui vocatur à Magistris, Natus ex Maria Virgine: sed hæc verba in symbolo non habentur. Si autem secundum nobilissimum actum nostræ redemptionis: tunc est tertius his verbis expressus, Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est. Si autem est exprimens redemptionis effectum: hoc est duobus modis: aut secundum stolam gloriæ, aut secundum iudiciariam potestatem, quam meruit per hoc quod iudicari se permisit. Si primo modo: hoc est tripliciter, scilicet secundum terminum à quo redemit, & & secundum terminum in quem induxit, & secundum loci recuperationem quem amiseramus. Prima duo intellecta sunt à Patribus in hoc quod dixerunt, Et resurrexit tertia die secundum Scripturas: hoc enim erat resurgere per effectum in membris ab vtraque morte, scilicet inferni in quod descendit: & quoad hoc inducitur articulus quartus. Et vitæ terminum, in quem caput erexit: in quo etiam membra securitatem resurgendi acceperunt: & iste est quintus. Si autem est secundum loci recuperationem: tunc est sextus qui est, Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Dei Patris. Si vero est exprimens iudiciariam potestatem: tunc est septimus & vltimus, Et iterum venturus est iudicare viuos & mortuos cum gloria: cuius regni non erit finis: in bonis per præmia, & in malis per iustitiam vindicantem. His habitis respondendum ad obiecta per ordinem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Patri attribuitur appropriatum suæ personæ, & actus eius: quia ipse aliter non erat cognoscibilis, eo quod non est missus, vt cognoscatur per effectum specialem in nobis, vel per vnionem: sed omniscientia & omnibonitas non ita exprimunt quid diuinum: quia omniscientia data est animæ Christi, sed non omnipotentia. Similiter omnibonitas nihil est dictum: quia bonitas & voluntas sua non est respectu omnium, sicut scientia, vel potentia. Vel potest dici, quòd omnipotentia actu vno declaratur, qui est creatio: non autem omniscientia, vel omnibonitas, & ideo non poterat poni pro articulo. Sed hæc solutio nulla est: quia nec omnipotentia est articulus nisi sub ratione attributi Patris.

Ad alivd dicendum, quòd immensus, increatus, & huiusmodi omnia sunt explanatiua vnitatis personarum in essentia: & hoc etiam intendit Athanasius explanare, scilicet quod Patres dixerunt: & hæc explanatio articulum non facit, quia explanatio tota supponitur in explanato.

Ad alivd dicendum, quòd Dominus non dicitur de solo Filio, sed etiam de Spiritu sancto in Niceno concilio: & hoc contra duas hæreses prouiderunt Patres, scilicet contra hæresim Arrij, qui volebat Filium esse creaturã, & ideo non esse Dominum: & contra hæresim Nestorij & cuiusdam Theodori Græci, qui volebant Spiritum sanctum esse seruum Patris & Filij. Quia vero de persona Patris nullus hoc suspicabatur, ideo in articulo de persona Patris, hoc non apposuerunt, sed intellexerunt: & explanauit Athanasius.

Ad alivd dicendum, quòd proprietates in diuinis non distinguuntur à personis, sed sunt personæ ipsæ: nec est vlterior realis distinctio, quam distinctio personarum: & ideo non debuit esse articulus specialis de proprietatibus: quia iam alias significarẽtur personę esse compositæ & substantialiter differre, si aliud esset subiectum proprietatis & aliud proprietas.

Ad alivd dicendum, quòd circa modum vnionis non est nisi vnus articulus: quia vnio non erat nisi vne modo, scilicet saluatis naturis in vnitate personæ: & hoc exprimitur per hoc quod est incarnatus. Vnde sicut vna virtus per hoc quod est in medio tantum vno modo, excludit omnem multigenam multitudinem vitiorum, ita fides vna confessione excludit omnem hæresim: quia sicut dicit Boetius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, fides est media hæresum, sicut virtus media vitiorum: & hoc dicit ipse quoad articulum de vnione naturarum in Christo. Tamen hoc late exposuit Athanasius in symbolo suo.

Ad alivd dicendum, quòd Apostoli conferentes symbolum, proportionati sunt ad numerum Apostolorum, & non ad numerum rerum credibilium: & ideo quandoque quædam coniunxerunt, quæ secundum rem diuisibilia erant, & quandoque diuiserunt: & ista est solutio communis. Vel potest dici, quòd in Patre est duplex ratio principij, scilicet ad creandum, & qua ipse est principium totius diuinitatis: & ideo etiam sibi attribuitur vnitas, vt habitum est in lib. 1. distinct. 33. & ideo suus articulus à Petro Apostolo coniungitur cum essentiali principio & essentiali vnitate.

Ad alivd dicendum, quòd quædam coniungebantur in symbolo Apostolorum quæ postea propter hæreses oportebat diuidi. Dicebat enim Manichæus postea, Christum non esse vere natum, nec hominem vere factum, sed in phantasmate apparuisse. Alij quidam dixerunt, vere quidem natum, sed non vere conceptum, qui corpus (vt ipsi dicebant) secum tulit de cælo, & non in Virgine accepit: & ideo congregati Patres diuiserunt, vt vnus articulus de conceptu vero esset & alter de hoc quod homo verus factus est: vt sic esset vtraque hæresis excluſa: & hoc non erat necessarium temporibus Apostolorum, quando hæreses adhuc non fuerunt.

Ad alivd dicendum, quòd non oportuit

fic fieri de passione: quia omnia illa quinque ordinantur ad passionem mortis,& continuum fuit tempus inter ea & breue: sed non sic erat in conceptu,& natiuitate: nec etiam (quod potiorem causam puto) vrgebat hæresis, sicut in illo: de morte enim Christi non fuit hæresis nisi vna, scilicet Manichæi, qui dicebat eum nec passum esse, nec mortuum, nisi secundum apparentiam hominum tantum: nulla autem fuit, quòd esset quidem passus, & non mortuus: vel quod esset quidem mortuus & passus,sed non sepultus.

Ad aliud dicendum, quòd Innocentius reddit rationem de hoc quare implicite & non explicite ponebatur descensus ad inferos in symbolo Niceno: quia scilicet in populo tunc pullulabat error quidam,quod Christus descendisset ad inferos, & non rediisset, nec fuisset inter mortuos liber: & ideo placuit Patribus quasi exufflare illam hæresim, per hoc quod de hoc tacerent & includerent in resurrectione: si enim resurrexit, oportebat animam redire ab inferis, sicut corpus à sepultura. Aliter dicunt quidam, quòd secundum Gregor. adhuc dubium erat, vtrum esset articulus aliquis per se: eo quod Ioannes dubitauerat, vtrum per se descendere vellet, vel alium mittere, qui educeret animas Sanctorum post factam redemptionem: sed hoc reputo non esse tutum ad dicendum. Ad dictum autem Anselm. dicendum,quòd intelligitur non continere sufficienter explicite, licet implicite contineat, vt dicit Magister lib.1.distinct.11.

Ad aliud dicendum, quòd vtrumque potest saluari secundum duplicem considerationem resurrectionis: si enim accipiatur resurrectio vt motus quidam,tunc habet terminum à quo & in quem, & tunc eiusdem motus sunt descensus ad inferos & resurrectio: quia descensus ad inferos dicit terminum à quo ratione loci. Si autem considerentur ista vt res factæ circa Christum: tunc sunt duæ res, & ita considerant Doctores facientes inde duos articulos.

Ad aliud dicendum, quòd Apostoli diuidendo in duos articulos,considerauerunt actum gratiæ: alius est enim actus gratiæ sanctificans Ecclesiam,& alius communicans bona remittendo peccata: sed Patres considerantes vnitatem gratiæ Spiritus sancti in substantia, licet differentes habeat actus, coniunxerunt in vnum: & ideo vtrumque habet rationem.

Ad aliud dicendum, quòd de pœnis creditur per oppositum: quia si præmia dabit, insunt per consequens,vt per eandem iustitiam puniat malos: tamen specialis articulus fidei non est de hoc,quod fides non mouet in hoc, sed ab ipso potius.

Ad illud quod obiicitur de symbolo Antiocheno, dicendum quòd non est vulgatum vt ista duo: & hoc ideo, quia est occasio dubitandi: cum enim dicebatur, Solum verum Deum, poterat intelligi, vt solitudo implicaretur circa Deum,& ita pluralitas personarum excluderetur: & ideo hoc ablatum fuit in Niceno.

Ad aliud dicendum, quòd illud quod dicebatur, Primogenitus omnis creaturæ, licet verum sit sane intellectum, vt dicit Basilius, quòd accipere Filio cum omni creatura commune est, habere autem per naturam proprium: tamen non debuit poni: quia apud mplic es innu ebat hæresim Arrij, qui dicebat eum esse primogenitum inter creaturas, & ita creaturam: & ideo hoc etiam in Niceno fuit ablatum.

Ad aliud dicendum, quòd Paulus & Barnabas post editionem symboli sunt electi: & ideo in symbolo nihil apposuerunt, sicut legitur Actuum 13. Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ministerij, ad quod assumpsi eos.

Ad aliud dicendum, quòd in vnum Deum ponitur articulus,non secundum quod probatur, sed secundum quod supponitur à fidelibus: & hoc est quodammodo dicere qualiter vnus, scilicet cui non repugnat trinitas personarum: & hoc nunquam aliquis Philosophus intellexit, sed vnitatem probauerunt per modum scientiæ, quia,& non quid sit illud vnum.

Ad aliud dicendum, quòd simplicitas includitur in vno sicut dicit Boetius in lib.de Trinit. quod hoc vere vnum est in quo nullus numerus, quod nulli innititur: & hoc modo non est vnum nisi simplex.

Ad aliud patet solutio per antedicta: quia omnipotentia est appropriatum Patris, & actus creatio, per quem manifestatur cum alias non legatur missus. Per hoc autem nullus error inducitur, quia ex quo Pater est substantialiter, & spirat Spiritum in eadem substantia, constat communicare ei eandem potentiam, sicut supponit symbolum, quando dicit, & consubstantialem,& Spiritum sanctum coadoratum & conglorificatum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc sapientissime factum est. Quidam enim hæretici philosophi dixerunt Deum primo mundum in principalibus principiis creasse, & postea faciendum Angelis vel naturæ commisisse: & ideo dixerunt, Factorem cæli & terræ: quia cælum non potest fieri nisi ex nihilo, cum non habeat materiam ex qua fiat, quæ sit ante ipsum: & ideo per naturam eius quod fit, supponitur actus creationis, quia cælum nullo modo potest fieri secundum Philosophos nisi creando de nihilo: & per rationem verbi supponitur, quòd non tantum creat, sed etiam facit omnia quæ fiunt in materia quam ipse creauit.

Ad aliud dictũ est supra in tertio argumẽto.

Ad aliud dicendum, quòd omnes illæ expressiones fiebant contra hæresim Arrij: quia enim dixit ipsum esse creatum,& non Deum,ideo dixerunt, In vnum Dominum. Quia vero dixit eum non coæternum,ideo dixerunt, Vnigenitum, lumen de lumine: quia illud est coæuum generanti. Quia vero dixit acceptione tantum Deum, ideo dixerunt, Deum verum de Deo vero. Et quia dixit factum, ideo dixerunt, Genitum, non factum. Et quia dixit non esse eiusdem substantiæ, ideo dixerunt, Consubstantialem Patri. Et quia dixit non omnia esse facta per eum, quia non operaretur ab æterno cum Patre: ideo dixerunt,Per quem omnia facta sunt.Et hoc propter populum, ne in aliquo illorum posset decipi ab Arrianis.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur, Propter nos homines: ibi notatur amor conformitatis naturæ nobiscum, contra Manichæum. Cum autem dicitur,Et propter nostram salutem, &c. notatur effectus redemptionis nostræ factæ per ipsum: & ideo neutrum superfluit.

Ad

Ad alivd dicendum, quòd descendere non importat incarnari, nisi catholice intellectum: sed hoc non sufficit ad expressionem contra hæreticos. Quidam enim dixerunt, quòd non descendit, sicut Paulus Samosetanus quidam hæreticus Græcorum, sed tantum incarnatus est, & simplex homo fuit. Quidam autem vt Manichæus, quòd descendit, sed non nostram carnem suscepit: & ideo vt vtraque hæresis excluderetur, oportuit exprimi vtrumque.

Ad alivd dicendum, quòd homo factus est ad expressionem articuli de natiuitate ex vtero, fuit positum: quia tunc incipit esse per se homo, quando separatur ab vtero matris: dicitur tamen, Homo factus est, vt omnia quæ vsque ad passionem gessit, in homine intelligantur. Quidam tamen dixerunt, quòd ea quæ gessit in vita, non pertinent ad articulum: quia vno sacramento non possunt exprimi. Sed hoc nihil est: quia dummodo sint de articulis, sic oporteret quòd exprimerentur pluribus, & essent plures articuli. Et ideo puto, quòd baptismus & omnia illa quibus fundauit & docuit fidem, & plantauit Ecclesiam in Apostolis, reducuntur à Patribus per id quod dicitur, & homo factus est. Ideo etiam non dixerunt de natiuitate ex vtero, quia illa non exprimit nisi sacramentum vnum.

Ad id quod sequitur, patet responsio per dicta Innocentij supra habita.

Ad alivd dicendum, quòd apparitio est resurrectionis probatio: & ideo credibile speciale non facit, sed cum resurrectione Christi supponitur probans eam.

Ad alivd dicendum, quòd pertinet ad gratiam aduentus ad iudicium: quia ibi præmiabuntur iusti, quod est omnis gratiæ finis: & per oppositum punientur mali, quia omnem gratiam neglexerunt. Sicut enim oppositorum est eadem disciplina: ita etiam vnum intelligitur in alio per disciplinam fidei.

Ad alivd dicendum, quòd hoc factum est contra impiissimos Nestoriũ & Eutycheten, qui dixerunt Spiritum sanctum esse seruum Patris & Filij, & ei obedire, sicut virtus quædam aliena ab essentia eorum, & non dare vitam gratiæ nec inspirationem: & ideo dictum est, Et in Spiritum sanctum Dominum & viuificantem. Et vt coessentialitas significaretur, apposuerunt, Qui ex Patre Filioque procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur. Montanus autem hæreticus quidam & Porphirius postea discipulis suis dixerunt Prophetas phanatico spiritu locutos fuisse: sicut loquuntur energumeni, & arreptitij: & vt illorum hæresis excluderetur, apposuerunt, Qui locutus est per Prophetas.

Ad vltimvm dicendum, quòd sicut supra dictum est, hoc fit propter diuersas gratiæ considerationes, scilicet secundum substantiam, & sic redeunt ad vnum articulum: vel secundum actus, & sic sunt diuersi.

* *
*

ARTICVLVS VII.

De diuersitate & differentia symbolorum.

Quarto quæritur de differentiis symbolorum. Et quæritur primo, Vnde dicatur symbolum? Et secundo quæritur, Quare hæc duo symbola specialiter sint approbata? Tertio, Quare symbolum Apostolorum dicatur maius, cum tamen pauciora contineat verba? Quarto, Quare symbolum Apostolorum dicatur bis in die, in Prima, & in Completorio: & symbolum Patrum in Dominica tantum in Missa post Euangelium ante communionem. Quinto, Quare sub silentio dicatur symbolum Apostolorum, clamanter autem symbolum Patrum? Sexto, Quare symbolum Athanasij secundum vsum quorundam dicatur semel in septimana, & hoc in Prima? Septimo quæritur, Vtrum adhuc plura possunt fieri symbola, & articuli exprimi, si fuerit eadem causa quæ prius fuit.

Solvtio. Dicendum ad primum per verba Cassiani ad Leonem Papam lib. 6. vbi sit dicit, Symbolum ex collatione nomen accepit. Quod enim Græce symbolum dicitur, Latine collatio nominatur: collatio autem ideo, quia collata in vnum ab Apostolis Domini totius Catholicæ legis fide, quicquid per vniuersum diuinorum voluminum corpus immensa funditur copia, totum in symbolum colligitur breuitate perfecta: secundum illud Apostoli ad Roman. 9. & Isa. 10. Quia verbum abbreuiatum faciet Dominus super terram. Hoc ergo abbreuiatum verbum quod fecit Dominus, fidem scilicet duplicis testimonij sui in pauca colligens, & sensus omnium Scripturarum in breuia concludens, sua de suis condens, & vim totius legis breuitate perficiens. Magistri autem nostri temporis dicunt, quòd in idem reuertitur, scilicet quòd dicitur à syn quod est cum, & bole sententia, quasi sint sententiæ diuinæ veritatis in vnum congestæ.

Ad alivd respondendum est per dicta Ambrosij in lib. de Spiritu sancto, quòd symbolum Apostolorum est exemplar omnium propter auctoritatem condentiũ. Alij autem symbolo quod est Nicenum, consonat figura in numero Patrum condentium ipsum. Fuerunt enim 318. sicut vernaculi Abraham cum hostes insequeretur Gẽ. 13. ita enim vt ille, ita illi hostes fidei comprehenderunt, & spolia fidelium reduxerunt, & Lot, id est, fidelem populum captum astutiis hæreticorum. Alia ratio potest esse: quia pauciora dubia continebat illud symbolum Nicenum, quam Antiochenum.

Ad alivd dicendum, quòd maius dicitur symbolum Apostolorum propter auctoritatem condentium: & quia hoc est quod interpretantur omnia alia symbola: & nihil addunt, sed quod inerat prius explanant.

Ad qvartvm dicendum, quòd symbolum maius dicitur bis in die ad signandum, quòd recordatio sua bis est necessaria in Ecclesia, scilicet in primitiua, & in fine contra Antichristum: & bis in vita hominis, in principio cum recipit sacramenta, & in fine quando egreditur de corpore. Et bis in die, in prima hora diei vt muniat per totum diem. Vnde etiam tunc cantatur:

Iam lucis orto ſidere,&c.

Et in prima quaſi hora noctis, in Completorio: & ideo tunc cantatur:

Te lucis ante terminum,
Rerum creator poſcimus,&c.

Symbolum autem Patrum, quod eſt explanatio contra hæreſes, ſufficit quandoque dicere ad intellectum: & hoc in die Dominica, quando ceſſatur ab operibus ſeruilibus, & populus poteſt conuenire ad audiendum: & ideo etiam in quibuſdam terris ſingulis Dominicis exponitur vulgariter ſymbolum illud. Poſt Euangelium autem dicitur: quia per Euangelium confirmatur. Ante communionem vero: vt qui non credit, non accedat: quia illud eſt ſacramentum in quo fides eſt in ſummo, eo quod per rationem probari non poteſt.

AD QVINTVM dicendum, quòd ſymbolum Apoſtolorum ſub ſilentio dicitur duabus de cauſis: quarum vna eſt ex parte credentium: quia cum illud ſymbolum non contineat niſi ſimplicem fidei confeſſionem, & hæc cuilibet ſufficit in ſe, ideo ſufficit ſub ſilentio dicere. Secunda eſt ex parte illorum qui ediderunt, qui erant tunc in timore poſiti ianuis clauſis, nec aperte audebant Chriſtum confiteri. Sed ſymbolum Patrum dicitur in publico, propter duas cauſas illis oppoſitas, ſcilicet quia continet fidei explanationem diſputando contra hæreticorum clamorem: & ideo reboat ſic Eccleſia contra eos: & quia eſt editum iam libertate Eccleſiæ præualente, cum aperte Chriſtum confitebantur.

AD SEXTVM dicendum, quòd ſymbolum Athanaſij præcipue continet explanationem, vel potius extirpationem Arrianæ perfidię, & prolixe omnia quæ in Niceno poſita ſunt: & ideo in Prima cantatur, vt ſequens in Miſſa poſſit intelligi ex ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi vrgeret neceſſitas, adhuc poſſet Papa conuocato concilio peritorum, & inuocato Spiritu ſancto, aliquid quod implicite continetur in ſymbolo Apoſtolorum, explanare & ponere inter articulos explicitos: quia hoc non eſſet nouum articulum inuenire, ſed eum qui ſemper erat explicare: & hoc dicit Anſelmus in libro de proceſſione Spiritus ſancti.

ARTICVLVS VIII.

An nos teneamur aliqua credere quæ non ſint articuli?

QVinto quæritur, Si aliqua teneamur credere quæ non ſunt articuli? Videtur autem, quòd ſic: quia qui non credit fornicationem eſſe mortale peccatum, ipſe habetur pro hæretico: ſi ergo hoc eſt infidelitas: ergo oppoſitum eius eſt fides: ergo fornicationem eſſe mortale peccatum eſt articulus. Et eadem obiectio eſt de omnibus aliis.

2 Item, Quædam videntur eſſe de articulis quæ creduntur ante fidem, vt dictum eſt: quia dicit Apoſtolus, quòd accedẽtem ad Deum oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Si ergo oportet credere hoc accedentem ad Deum: videtur, quòd hoc ſit credibile ante fidem.

Si propter hoc dicatur, quòd fornicationem eſſe peccatum mortale eſt articulus fidei, & Deum eſſe non. Contra: Fornicationem eſſe mortale peccatum, non eſt veritas de Deo: ergo non eſt articulus. Item, Deum eſſe aut in ſymbolo ponitur eſſe vt articulus, vel vt pars articuli: ergo videtur,, quòd falſum ſit, quòd ſit antecedens fidem, vt videtur. Item, Arctat ad credendum: ergo eſt articulus. Item, Eſt indiuiſibilis veritas de Deo: ergo eſt articulus. Item, Qui non credit, eſt infidelis: ergo per oppoſitum fides eſt de ipſo vt articulo.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſicut in aliis ſcientiis quædam ſunt principalia & quædam ſubſtantialia, vt principales concluſiones artis: quædam autem conſequentia, vt concluſiones ſecundariæ: ex quibus tamen vlterius poteſt aliquid inferri in opere artis, ſicut in geometria, ſuppoſitiones, & theoremata, & correlaria: ſic etiam eſt in fide. Et primo oportet meo iudicio ſupponere hoc quod exigit credere Deum & Deo: & hoc eſt Deum eſſe, & verba ſua in Scriptura eſſe vera: & illa ſunt ſuppoſitiones, & dignitates. Articuli autem ipſi, vt concluſiones principales ſcientiæ: & ea quæ pertinent ad bonos mores, vt correlaria conſequentia. Et hæc omnia opotet credere & accipere per fidem, ſecundum quod large accipitur. Et per hoc patet ſolutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt de fide, ſecundum quod eſt credere Deum & Deo: illa enim fides quæ credit in Deum, accedit primo per tenſionem in Deum: & licet hæc quandoque tempore ſint ſimul, tamen natura ſunt prius & poſterius.

AD ALIVD dicendum, quòd vt dictum eſt, multa fide credimus vt conſequuntur, quæ non ſunt articuli, ſcilicet non principaliter.

AD ALIVD quod obiicitur de credere Deum, dicendum quòd articuli ponuntur ſecundum quod referuntur ad credere Deum & in Deum: ſed non ad credere Deo, quia hoc pertinet ad intellectum Scripturæ, vt auditus. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

Si aliqua ſciuntur quæ creduntur.

POST hoc quæri ſolet, Cum fides ſit de non apparentibus & non viſis, vtrum etiam ſit de incognitis tantum? Si enim de incognitis tantum eſt, de his videtur eſſe tantum quæ ignorantur. Sed ſciendum eſt, quòd cum viſio alia eſt interior, alia exterior, non eſt fides de ſubiectis exteriori viſioni: eſt tamen de his quæ viſu interiori vtcunque capiuntur. Et quædam

sic capiuntur, vt intelligantur, etsi non vt in futuro: quædam autem non, quia cum fides sit ex auditu non modo exteriori, sed interiori, non potest esse de eo quod omnino ignoratur, quæ ipsa ad sensum corporis non pertinet, vt ait Augustinus dicens, Quamuis ex auditu fides in nobis sit, non tamen ad eum sensum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non est sonus: nec ad vllum sensum corporis, quoniam cordis est res ista, non corporis. Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam vero, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta, Nisi credideritis, non intelligetis. Quod Augustinus aperte distinguit. Alia sunt, inquit, quæ nisi intelligamus non credimus: alia quæ nisi credamus, non intelligemus. Nemo tamen potest credere in Deum, nisi aliquid intelligat, cum fides sit ex auditu prædicationis. Idem in lib. de Trinit. Certa fides vtcunque inchoat cognitionem. Cognitio vero certa non perficitur, nisi post hanc vitam. Ambros. quoque ait, Vbi fides, non statim cognitio: vbi cognitio est, fides præcedit. Ex his apparet, aliqua credi quæ non intelliguntur vel sciuntur, nisi prius credantur: quædam vero intelligi aliquando etiam antequam credantur. Nec tamen sic intelliguntur modo, vt in futuro sciantur: & nunc etiam per fidem qua mundantur corda, amplius intelliguntur: quia nisi per fidem diligatur Deus, non mundatur cor ad sciendum eum. Vnde Augustinus, Quid est Deum scire, nisi eum mente conspicere, firmeque percipere. Sed & priusquam valeamus perspicere & percipere Deum, sicut percipitur à mundis cordibus, nisi per fidem diligatur non poterit cor mundari, quo, id est, vt ad eum videndum sit aptum. Ecce hic aperte habes, quia non potest sciri Deus nisi prius credendo diligatur. Supra autem dictum est, quòd nemo potest credere in Deum, nisi aliquid intelligatur. Vnde colligitur, non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi prius credantur: & quædam non credi nisi prius intelligantur, & ipsa per fidem amplius intelligi. Nec ea quæ prius creduntur quam intelligantur, penitus ignorantur, cum fides sit ex auditu. Ignorantur tamen ex parte, quia non sciuntur. Creditur ergo quod ignoratur, sed non penitus, sicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Augustinus, Sciri aliquid, & non diligi potest. Diligi vero quod nescitur, quæro vtrum possit? Si non potest, nemo diligit Deum antequam sciat. Vbi autem sunt illa tria, fides, spes, charitas, nisi in anima credente quod nondum scit, & sperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, sed tamen creditur.

Rom. 10

Lib. 13. de Trin. cap. 2.

Isa. 7. iuxta 70 interpretes.

Rom. 10

Lib. 9. cap. 1.

Lib. 8. de Trin. cap. 4.

Ibidem.

ARTICVLVS IX.

An idem possit simul esse scitum & creditum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in illo capitulo [Post hæc quæri solet, Cum fides sit de non apparentibus, &c.] Videtur enim, quòd idem possit esse simul scitum & creditum. Sensibilis enim cognitio inferior est, quam intellectiua: & tamen intellectiua non excludit eam, nec è conuerso: imo iuuat eam in multis: ergo videtur, cum fides & scientia sic se habeant, quòd vna non excludat aliam.

2 Item, Minus lumen non tollit maius, licet minus videatur quam prius: ergo videtur, quòd nec fides scientiam, nec è conuerso.

3 Item, Aliquis Philosophis venit ad fidem sicut Iustinus, Dionysius, Appollofanius, & alij multi, qui sciuerunt per rationes naturales vnum Deum esse: si ergo fides euacuat scientiam, oporteret quòd obliuiscerentur illarum rationum quod falsum est: ergo scientia & fides possunt esse de eodem.

4 Item, Nos quotidie quærimus rationes naturales, & non fundatas super principalia fidei, & inuenimus multas quibus defendi potest fides: constat autem, quòd illæ generare possunt habitum scientiæ: ergo idem potest esse scitum & creditum.

5 Item, Iob 12. dicit, Interroga iumenta, & docebunt te. Et Psalm. 18. Cæli enarrant gloriam

Dei. Ergo videtur,quòd ab ipsis creaturis possint haberi rationes naturales quibus aliquid probatur de Deo.

6 Item,Exemplum consueuit poni de beata & glorioſa Virgine: quia ipsa experimento sciuit se concepisse sine virili semine de Spiritu sancto,& idem credidit: ergo idem est creditum & scitum.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur communiter per illud Ioan.14.Vado parare vobis locum,vbi dicit Gloss. Eat Dominus, ne videatur: lateat, vt credatur.Tunc enim paratur locus,si ex fide iuuatur creditus. Desideretur, vt desideratus habeatur. Ergo videtur, quòd latere rationem facit credere.

2 Item, Supra est habitum,quòd fides est de non apparentibus: ergo non est de scitis, quia scita sunt valde apparentia.

3 Item, Magister Hugo dicit,& habitum est supra, quòd scientia est supra fidem: ergo euacuat eam: quia inutilis est imperfectior habitus, cum habetur perfectus: quia dicit Apostolus 1.Cor.13. Cum venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est.

4 Item, In rebus quæ sunt sub opinione, scientia euacuat opinionem: ergo & fidem.

5 Item obiiciunt seculari obiectione, quòd dilectio Dei propter se cum in cor venerit, euacuat dilectionem Dei propter temporalia: ergo similiter fides cum venerit, euacuat consensum propter rationem.

6 Item Ioan. 6. Dixerunt Samaritani, Iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim nos vidimus,quia hic est vere Propheta,qui venturus est in mundum. Mulier autem ibi obtinet vicem scientiæ quæ est per rationem:ergo scientia per rationem accepta in credibili aliquo,euacuatur per fidem aduenientem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fides & scientia sunt de eodem, non secundum idem: & ideo vnum non euacuat aliud:& ideo concedo rationes primo inductas hoc modo intelligendo: fides autem non assentit propter rationem,sed ratio ibi est sub fide,& similiter scientia.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur,dicendum quòd vult dicere ibi Gloss. quod assensus Apostolorum magis est meritorius si latet quoad visum corporalem: & hoc verum est, quia tanto fides habet maius meritum, quanto ratio præbet ei minus experimentum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc modo quo fides est de articulo illo, non potest esse scientia vel ratio de eodem: & qualiter hoc sit, sæpius iam supra explanatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Hugo loquitur de scientia quæ est intellectiua veritatis, quæ est visione faciei ad faciem, non de scientia quæ est in via ex ratione: quia illa est multo minus certa, quam fides sit: licet de hoc etiam supra aliam dedimus rationem.

AD ALIVD dicendum, quòd vt puto falsum est: de hoc enim potest esse opinio & scientia: & præcipue apud diuersos, & etiam apud eundem,licet ipse plus innitatur scientiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non credo eum esse sine mortali peccato, qui Deum diligit tantum propter temporalia. Si autem diligit Deum propter se, & cum eo temporalia non nisi ad vsum, non ad fructum: tunc non oportet illam dilectionem euacuari. Si autem dicas, quòd diligit Deum quidem super omnia, sed tamen temporalia diligit immoderate citra Deum: tunc nihil valet simile quod inducitur: quia hæc dilectio est tunc veniale peccatum, cuius appetitus absorbetur à charitate perfecta. Scientia autem meritoria est, & nullum omnino peccatum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa allegoria non probat nisi, quod fides non assentit nisi propter rationem: & verum est, & concessum à nobis.

ARTICVLVS X.

Vtrum Magister sufficienter ponit numerum credibilium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Alia autem sunt quæ nisi intelligamus, non credimus, &c.] Hic enim videtur Magister diminute introducere credibilia: quia in originali, scilicet in lib. 83. q. ponitur adhuc vnum credibile, quod scilicet semper creditur, & nunquam intelligitur, vt omnium rerum gestarum historię: & hoc non inducit hic.

2 Item, Hic in litera innuit, & in originali dicit, quòd in diuinis oportet credere prius, & postea intelligere: & hoc non videtur in omnibus diuinis,sicut Deum esse vnum.

3 Item, Non est assensus in aliquid nisi intelligatur prius quid est quod dicitur per nomen ad minus: ergo intellectus quidem præcedit omne credere: & hoc negat in litera.

4 Item, 2. Cor. 3. Non sufficientes sumus: vbi Gloss. Non creditur,nisi prius cogitetur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd si nos loquamur de assensu prout respicit antecedētia & cōsequentia ad ipsos articulos: tunc esse credibile est in fide: quia tunc semper creditur,& nunquam intelligitur quod erit in historia canonicorum librorum: & credere quod antecedit intelligere, erit in credibilibus in quæ potest ratio naturalis: & credere quod præcedit intelligentia veritatis, erit respectu credibilium quæ non apprehenduntur per rationem,vt Deum esse trinum & vnum, & huiusmodi.Sed Magister non intendit hic nisi de duobus postremis: & ideo omittit primum. Et ideo patet solutio ad primum,& secundum.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedendum videtur mihi, quòd omne creditum præcedit intellectus quid est quod dicitur per sermonem: sed de hoc non loquitur Magister hic, sed potius de intellectu rei.

AD ALIVD dicendum,quòd Gloss.illa loquitur de fide secundum quod est ex auditu,vel de intellectu qui est scire quid est quod dicitur per sermomem.

ARTICVLVS XI.

An Deum scire,est eum mente conspicere firmiterque prospicere?

DEinde quæritur de illa diffinitione quam dat *ibi* [Quid est enim Deum scire, nisi cum mente conspicere firmeque percipere?] Qualiter enim intelligitur hic mente conspicere?

Aut

Aut enim per ſpeculum intelligit, & in ænigmate: aut per ſpeciem. Si primo modo: tunc non eſt ſcire, ſed potius credere. Si autem ſecundo modo: hoc non videtur verum: quia ſic tantum in patria videbitur: ergo videtur, quòd Deus non ſcitur.

Sed contra. SED CONTRA: Damaſc. lib. 1. cap. 1. Cognitio exiſtendi Deum omnibus naturaliter inſerta eſt. Ergo videtur, quòd Deus ſciatur.

Solutio. SOLVTIO. Auguſtinus loquitur de ſcientia approbationis quæ mixta eſt affectui: ſic enim conſpicitur mente, dum guſtatur per experientiam in donis: & hoc eſt aliquid vltra fidem & citra viſionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſpeculum nõ eſt vnum in quo videtur: quandoq; enim eſt creatura exterior habens veſtigium: & quandoque cum imagine gratia, quæ ſimilis eſt beatitudini: & ita loquitur hic: vnde etiam firmitas perceptionis huius eſt ex fide adhærente per viſum, & charitate penetrante per affectum.

* *
*

ARTICVLVS XII.

An fides ſit potius per viſum, quã auditum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Nec ea quæ prius creduntur, quam intelligantur penitus ignorantur: quia fides eſt ex auditu, &c.] Cum enim fides ſit cogitatio quædam: & cogitatio ſit inuentione & doctrina, potiús videtur eſſe per viſum, quam per auditum: quia viſus deſeruit inuentioni, & auditus doctrinæ: & inuentio potior eſt quam doctrina.

2 Item, Viſus nobilior eſt ſenſus, quam auditus, & plurium doctrinarum, & magis certificans ea quæ ſunt omnis ſenſus: ergo videtur, quòd potius debeat eſſe ex viſu, quam ex auditu.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd auditus ſemper accipit ab alio diſciplinam: & quia fides eſt ab alio ſuperiore lumine, & non à noſtra inuentione: ideo magis competit ei auditus, quam viſus: & per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd viſus nobilior eſt, quando referuntur ad propria obiecta: ſed hic non eſt ſic: ſed potius dicitur auditus interior, qui eſt acceptio notitiæ primæ veritatis ab alio: & ideo illa obiectio nihil facit ad propoſitũ.

DISTINCTIO XXV.

De fide antiquorum.

PRÆDICTIS adiiciendum eſt de ſufficientia fidei ad ſalutem. Illis enim qui præceſſerunt aduentum Chriſti & qui ſequuntur, videtur profeciſſe fides ſecundum temporis proceſſum, ſicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel conſtantia, & deuotione. Eſt autem quædam fidei menſura, ſine qua nunquam potuit eſſe ſalus. Vnde Apoſtolus, Oportet accedentem credere, quia Deus eſt, & quod remunerator eſt ſperantium in ſe. Sed quæritur, Vtrum hoc credere ante aduentum & ante legem, ad ſalutem ſuffecerit? Nam tempore gratiæ conſtat certiſſime hoc non ſufficere: oportet enim vniuerſa credi, quæ in ſymbolis continentur. Sed nec ante aduentum, nec ante legem videtur hoc ſuffeciſſe: quia ſine fide mediatoris nullum hominem vel ante vel poſt fuiſſe ſaluum, Sanctorum auctoritates conteſtantur. Vnde Auguſtinus ad Optatum. Illa fides ſana eſt, qua credimus nullum hominem ſiue maioris ſiue minoris ætatis, liberari à contagione mortis & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum: cuius hominis eiuſdemque Dei ſaluberrima fide etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquam veniret in carnem, crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides eſt & illorum, & noſtra. Proinde cum omnes iuſti ſiue ante incarnationem ſiue poſt, nec vixerint nec viuant, niſi ex fide incarnationis Chriſti: profecto quod ſcriptum eſt,

A De ſufficientia fidei.

Heb. 11

Cap. 157

non

Act. 4. non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluari nos : ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta est, nisi per fidem Iesu Christi. Idem, Eadem fides mediatoris quæ nos saluat, saluos iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis : quia sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum : & sicut nos mortuum, ita illi moriturum : & sicut nos resurrexisse, ita illi resurrecturum : & nos & illi ad iudicium viuorum & mortuorum venturum. Greg. super Ezechi. Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna filio Dauid : quia omnes electi qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in Ecclesia sunt, in mediatorem Dei & hominem crediderunt & credunt. His aliisque pluribus testimoniis perspicue docetur, nulli vnquam salutem esse factam, nisi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem credere quæ supra dixit Apostolus : sed non sufficit.

Lib. de correptione & gratia. c. 7.

Lib. de nuptiis & concupiscētia.

Mar. 11.

Heb. 11.

De fide simplicium.

BQVid ergo dicetur de illis simplicibus, quibus non erat reuelatum mysterium incarnationis, qui pie credebant quod eis traditum fuit? Dici potest nullum fuisse iustum vel saluum cui non esset facta reuelatio vel distincta, vel velata, vel in aperto, vel in mysterio. Distincta, vt Abrahæ & Moysi, aliisque maioribus qui distinctionem articulorum fidei habebant. Velata, vt simplicibus quibus reuelatum erat ea esse credenda, quæ credebant illi maiores & docebant, sed eorum distinctionem aptam non habebant : sicut in Ecclesia aliqui minus capaces sunt, qui articulos symboli distinguere & assignare non valent, omnia tamen credunt quæ in symbolo continentur : credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio : ita & tunc minus capaces ex reuelatione sibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem suam quasi committebant : vnde Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Simplices & minores sunt asinæ pascentes iuxta boues : quia humilitate maioribus adhærendo, in mysterio credebant, quæ & illi in mysterio docebant : qualis forte fuit vidua Sareptana.

Iob 1.

3. Reg. 17.

DIVISIO TEXTVS.

RÆDICTIS adiiciendum est de sufficientia fidei, &c.] Hic incipit pars illa in qua agitur de fide secundum comparationem ad credentes : & habet duas partes, in quarum prima tangitur status fidei secundum temporis diuersitatem. In secunda æqualitas eius in credente ad spem & charitatem, quæ incipit *ibi* [Illud etiam non est prætermittendum, quòd fides, spes, charitas] In prima autem tria sunt : primò enim ponit de fide patrum, & tangit de fide simplicium *ibi* [Quid ergo dicetur de illis simplicibus] In tertia adiungitur de fide Cornelij *ibi* [Solet etiam quæri de Cornelio, &c.] Incidunt autem circa primum quatuor dubia. Primum scilicet, Vtrum fides crescere potest? Secundum, Vtrum vnquam sufficerit credere de Deo, quòd est, & quod inquirentibus se remunerator sit? Tertium, Vtrum fidei possit subesse falsum? Quartum, Cum articulus dicatur arctare ad credendum, Vtrum arctet ad credendum explicite, vel implicite?

ARTICVLVS PRIMVS.

An fides potest crescere?

AD primum obiicitur sic : Magister Hugo de sancto Victore in lib. de sacramentis parte decima dicit sic : Duo sunt secundum quæ fides crescere dicitur : cogitatio, & affectus, id est, constantia, vel firmitas credendi & secundum cognitionem, quando eruditur ad scientiam : secundum affectum, quando ad deuotionem excitatur, & roboratur ad constantiam. Ex hoc accipitur, quòd fides potest crescere.

2 Si forte dicas, quòd non crescit in numero articulorum, sed in illuminatione credentium : quia

quia clarius ea quæ credunt, intelligunt quidam ex studio, quam alij. Contra: Hugo ibidem, Creuit pro tempore fides in omnibus, vt maior esset: sed mutata non est, vt alia esset ante legem, quando Deus creator credebatur, & ab eo salus & redemptio expectabatur. Per quem autem & quomodo eadem salus implenda & perficienda foret, exceptis paucis quibus hoc scire singulariter in munere datum erat, à cæteris etiam fidelibus non cognoscebatur. Ergo videtur, quòd nec incarnationis tunc erat articulus, nec passionis, nec alicuius articuli expressio erat tunc de fide: eorum, dico, articulorum qui sunt de humanitate Christi. Ergo creuit fides secundum numerum articulorum, vt videtur.

3 Item Exod. 6. Nomen meum Adonai non indicaui eis. Constat autem, quòd postea indicauit. Ergo fides creuit.

4 Item Psalm. 118. Super senes intellexi. Ergo videtur, quòd seniores non tot crediderunt articulos, sicut ipse qui post eos fuit. Item Act. 2. & Ioel. 3. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: iuuenes vestri visiones videbunt, & senes vestri somnia somniabunt. Ergo aliquid vident iuuenes de credibilibus, quod non viderunt seniores. Ergo creuit fides. Item Gregor. in homilia quadam super illud Euangelium, Beati oculi qui vident quæ vos videtis: dicit sic, Secundum incrementa temporum creuit scientia sanctorum spiritualium patrum: & quanto aduentui Saluatoris viciniores extiterunt, tanto mysterium salutis plenius perceperunt. Ergo videtur, quòd creuerit fides.

5 Item, Supra habitum est in diuisione symbolorum, quòd de duodecim articulis facti sunt quatuordecim: & eadem causa existente, possent adhuc amplius distingui: ergo videtur, quòd potuit crescere fides in numero articulorum, & adhuc potest crescere, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Fides est simplex lumen, illuminans ad æternam veritatem: veritas autem æterna crescere non potest: ergo nec fides.

2 Item, In omni articulo diuina veritas supponitur & explicatur per ea quæ faciunt ad salutem nostram, vel per ea quæ ab æterno sunt in Deo: & ex parte æternorum constat, quòd crescere non potest: ex parte autem temporalium est dispositio ab æterno ordinata, quæ etiam augeri non potest: ergo fides penes articulos crescere non potest.

3 Item, Si creseeret fides in numero articulorum, cum articuli sint de substantia fidei, fides mutaretur secundum substantiam: & hoc negatur in litera: ergo videtur, quòd non crescit numerus articulorum.

4 Item, Implicita fides est de tot de quot est explicita: quia implicatio vel explicatio sunt ex parte nostra, & non à parte articulorum: cum igitur fides antiquorum & nostra non differant nisi per explicitum & implicitum, non videtur, quòd creuerit in numero articulorum.

5 Item, Si propter implicationem & explicationem diceretur crescere fides, cum continue per studium Doctorum magis explicentur articuli, videretur continue crescere: & hoc à nullo dicitur: ergo non creuit fides, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magistro Hugo, quòd fides duobus modis crescit ex parte credentis: in se autem nullo modo, siue quoad creditum. Ex parte credentis crescit quoad intellectum, & quoad affectum. Quoad autem intellectu quatuor modis, scilicet reuelatione desuper illuminante, doctrina explicante, re credita eueniente, & studio veritatis intellectum aperiente. Reuelatione quidem: quia qui ampliores reuelationes accipit, lucidius creditum videt, & melius percipit. Doctrina explicante: quia quanto articulus pluribus proprietatibus exprimitur, vel plures articuli exprimuntur, tanto melius intelliguntur, sicut diximus supra: quia circa articulum generationis æternæ, & processionis Spiritus sancti, plures expressiones fecerunt Patres in Nicena synodo: & ideo fideles melius intelligentes, magis cauerunt sensum hæreticum de articulis. Plures etiam articulos docuerunt quidam Patres, quosdam magis explicite, quam alios: & ideo illi melius scientiam fidei habuerunt. Re credita etiam eueniente, crescit scientia fidei: quia sicut dicit Hieron. Quod oculis videtur, melius intelligitur, quam id quod futurum prædicitur. Studio vero aperitur etiam ratio intelligendi creditum, secundum quod fidei seruit meditatio & cogitatus, vt dicit Ansel. in prosologio: quia fides ipsa quandoque per studium quærit intellectum. Ex parte autem affectus crescit tripliciter, scilicet quia depurat affectum plus & plus, secundum quod docet magis elongari à peccatis. Secundo etiam: quia remouet à phantasmatibus rationum naturalium: quia non ita incipiunt sapere vt prius, propter deuotionem & feruorem affectus circa creditum. Tertio etiam dat constantiam, vt in quibusdam opetibus, vt est martyrium: & sic audet fidelis confiteri fidem coram regibus & principibus. Ex parte autem articulorum in se bene concedo, quòd non profecit, nec proficit: quia illi innituntur primæ veritati: & ab illa & non ab homine determinatus est numerus eorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Magister Hugo intelligit de profectu, qui est potius fidelis in fide, quam fidei in fideli.

AD ALIVD dicendum, quòd non creuerunt articuli in se, sed creuit articulorum explanatio & reuelatio: & hoc non est articulum crescere, nisi per accidens: licet enim passio forte tunc alicui determinate non innotuerit, tamen erat articulus, & credebatur implicite ab eis, quando aliquis quicunque modus liberationis ab eis futurus credebatur.

AD ALIVD dicendum, quòd non intelligitur de manifestatione articuli, sed potius Dei, in qua crescit homo de die in diem: & semper mirabilis fit scientia Dei in profectu hominis in ipsa, nec potest perfecte in illam, propter quod dicit Psalm. 104. Quærite Dominum & confitemamini: quærite faciem eius semper.

AD TRES sequentes auctoritates, dicendum quòd non probant nisi profectum hominis in notitia articulorum secundum numerum.

AD ALIVD dicendum, quòd diuisio articulorum multiplex fit: tamen res manet vna, quæ diuersis considerationibus diuersimode diuiditur, non tamen res augetur: sicut si conceptio & natiuitas referantur ad vnum articulum, siue ad duas res, vna manet, sed diuersimode cõsideratur.

ARTI

ARTICVLVS II.

An vnquam ſuffecerit de Deo credere, quia eſt, & quia inquirentibus ſe remunerator eſt?

SEcundo quæritur, Vtrum vnquam ſuffecerit de Deo credere, quia eſt, & quia inquirentibus ſe remunerator eſt] Videtur autem quod ſic: quia hoc dicit Apoſtolus.

2 Item, Hoc ſufficit ad tendendum in Deum per cognitionem primæ veritatis: ſed credere, quia eſt, oſtendit quo tendit: & credere quia remunerator eſt, mouet ex ſpe & amore præmij, vt tendamus: ergo hæc duo ſuffecerunt & ſufficiunt.

3 Item, Ad hoc quòd fiat motus per appetitum in nobis ad aliquid, non exiguntur niſi duo, ſcilicet quod fiat apprehenſio delectabilis, & ſit appetitus illius: ſed credere quia eſt, facit apprehenſionem: credere autem, quia remunerator, facit appetitum: ergo illa duo ſufficiunt ad fidei motum: ergo ſufficit illa duo credere.

4 Item, In ſtatu innocentiæ Adam non præſciuit, nec præcredidit, vt ita dicam, ſuum caſum: ſed ſi non cecidiſſet, non fuiſſet opus redemptore nec mediatore: ergo nihil tenebatur credere de mediatore: ergo ſufficiebat credere quod Deus eſt, & quod remunerator eſt quærentium ſe: quia eadem ratio eſt de articulis qui ſunt de mediatore & de aliis.

5 Item, In ſtatu poſt peccatum non erat prophetia aperta, nec reuelatio quam nos ſciamus: ergo cum articulus ſit ſupra rationem, non tenebatur in illum moueri ratio ſine reuelatione: ergo videtur, quòd ſufficiebat tunc credere ea quæ dictabat natura ſola, vt videtur.

6 Item, Ponamus, quòd alicui nulla facta ſit reuelatio: & faciat ea quæ dictat ius naturale, & ſimus in tempore legis Moyſi vel naturalis: conſtat, quòd ille ſaluabitur: quia dicit Apoſtolus, quòd iudicabit id quod ex natura eſt præputium legem conſummans, te, qui per literam & circunciſionem præuaricator es. Cum igitur tunc nihil dictet aliquid de mediatore, non oportet credere, niſi illa duo quæ dictat ratio.

Rom.2.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt quod dicitur in litera per plures auctoritates, vbi probatur, quòd oportuit habere fidem mediatoris.

2 Item, Ad ſaluationem ægri oportuit præcognoſcere morbum, & morbi qualitatem: morbi autem qualitas talis fuit, vt probat Anſelmus, quòd non potuit ſatisfacere pro ipſo, niſi Deus & homo: ergo oportuit credere liberatorem & mediatorem.

3 Item, Omnes qui ſaluabantur à principio, cognoſcebant ſe non propriis meritis, ſed gratia Dei ſaluandos: cum ergo nulla gratia ſit niſi per Ieſum Chriſtum, ſicut dicitur Ioan.1. Gratia per Ieſum Chriſtum facta eſt: oportuit credere ſaluatorem eſſe venturum, & pro homine ſatisfacturum.

Solutio. SOLVTIO. Bene videtur mihi hoc neceſſarium & verum, quòd à principio ſtatus peccati non fuit vnquam aliquis ſaluus per gratiam, niſi per fidem mediatoris. Sed eſt mediatorem conſiderare dupliciter, ſcilicet in particulari ſecundum ſacramenta quibus mediauit, vel vniuerſaliter ſecundum quæcunque mediare vellet: & primo modo videtur mihi ſecundum Magiſtrum Hugonem, qui hoc expreſſe dicit, quòd non tenebantur explicite credere antiqui, ſed modo ſecundo omnes. Primo autem modo ſoli illi quibus facta eſt reuelatio, & alij qui ab illis fuerunt inſtructi, dummodo inſtructionem illorum intelligere potuerunt. In ſtatu autem innocentiæ videtur mihi, quòd Adam notitiam clariorem habuit, quam nos, ſed de deitate tantum, & quæ pertinent ad æternam diſtinctionem perſonarum: ſed non in his quæ pertinent ad reconciliationem factam per Chriſtum.

DICENDVM ergo ad primum, quòd hoc ſufficit accedenti ad Deum: ſed cum dicitur quia eſt, non credo quod ſupponatur, quia eſt in vniuerſali tantum, quia hoc inueſtigatur ratione tantum vel naturali cognitione, ſed quia eſt determinatum in quibuſdam articulis determinatis à reuelatione: & cum dicitur quod inquirentibus ſe remunerator eſt, hoc facit ad ſpem & amorem.

AD ALIVD dicendum, quòd quia eſt in vniuerſali ſimpliciter, non ſuffecit oſtendere finem hoc modo quo tenditur in ipſum per fidem: ſed oportet, quòd in aliquibus diſtinctionibus articulorum ſpecificetur: quia enim eſt non mouet ad aliquid, quia non mouet cognitio in vniuerſali, ſed in particulari diſtinctio cuius cognoſcitur proprietas. Per hoc etiam patet reſponſio ad ſequens.

AD ALIVD prius reſponſum eſt: quia quod Adæ ſufficiebat, non ſufficit ei qui ſcit ſe in peccato eſſe, & non poſſe curari per ſeipſum: tamen ego non credo, quòd Adam in primo ſtatu tantum crediderit, quia eſt in vniuerſali: ſed potius credidit quoſdam articulos, licet non crederet actu illos qui pertinebant ad mediatorem.

AD ALIVD dicendum, quòd ſupponebat falſum: quia dicit Magiſter Hugo, quoniam ſtatim ſigna curationis per oblationem Chriſti à principio mundi cœperunt manifeſtari, & per conſequens reuelatio fieri, vt in hoſtia Abel, & deinceps in omnibus: & hoc tangit Apoſtolus ad Heb. 11. dicens, Fide plurimam hoſtiam Abel quam Cain, obtulit Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur.

AD ALIVD dicunt communiter, quòd impoſſibile eſt, quòd aliquis fuerit qui quod in ſe erat ſufficienter ad præparandum ſe fecerit, & reuelationem à Deo, vel doctrinam ab hominibus inſpiratis, vel ſignum mediatoris non accepit: & puto, quòd hoc verum eſt propter Dei prouidentiam omnibus bona prouidentem æqualiter, & omnibus exhibentem, dummodo parati ſumus recipere.

ARTICVLVS III.

An fidei poſſet ſubeſſe falſum? & vtrum fidei ſubeſt verum neceſſarium?

TErtio quæritur, Vtrum fidei poſſet ſubeſſe falſum? Videtur autem quòd ſic: quia fides

fu

fuit de mediatore : & dicit Augustinus, quòd alius modus fuit possibilis nostræ miseriæ sananda, sed nullus conuenientior. Detur autem quòd alius euenerit, tunc fidei falsum subfuit : ergo nec est necessarium euenire quod creditur.

2 Item communiter obiicitur de Abraham, qui credidit se immolaturum filium, & non fecit: ergo credidit falsum : ergo fidei suæ falsum subfuit.

3 Item, Voluntati potest subesse falsum : sicut Apostolus voluit ire ad Hispanos, & non fecit : ergo & fidei potest falsum subesse. Item, Spei potest subesse falsum : quia multi sperant se habituros vitam æternam, & tamen nunquam habebunt : ergo fidei etiam poterit subesse falsum.

4 Item, Ponamus, quòd aliquis sacerdos in Missa eleuet hostiam aliquam non consecratam in tempore & loco quando consecrata eleuari debet : tunc astantes credunt esse consecratam, & falsum est : ergo fidei potest subesse falsum.

Sed contra. SED CONTRA : Dicit Philosophus, quòd virtus est arte certior : sed arti non subest falsum : ergo nec virtuti : ergo nec fidei.

2 Item, Fides in via est de his de quibus est visio in patria : & visioni non potest subesse falsum : ergo nec fidei.

3 Item, Fides est assimilatio ad primam veritatem : & primæ veritati non potest subesse falsum : ergo nec fidei.

4 Item, Veritas diuina est super omnem veritatem omnis scientiæ : sed adhærens veritati scitæ nunquam incidit in falsum, quia falsum non scitur : ergo multo minus adhærens fidei.

5 Item, Fides est argumentum & conuictio rerum non apparentium verissimarum : tamen ipsa est certior nobis, quam diuina natura quæ supponitur in articulis : sed in scientiis secularibus argumenti ratio & principium nunquam est de falso : ergo multo minus fides : ergo fidei non potest subesse falsum.

Quæst. SED TVNC vlterius quæritur, Vtrum fidei subsit verum necessarium, vel contingens ? Videtur autem, quòd contingens : quia lib. 1. tractatu de omnipotentia, probatur quoniam contingens sequitur causas inferiores, & necessarium similiter, quia aliter omnia essent necessaria : remitti autem peccata quod creditur in articulo vno, dependet à voluntate eius cui remittuntur : ergo non est necessarium : ergo fidei subiacet contingens.

2 Item, Alius modus fuit possibilis nostræ liberationi : ergo iste non fuit necessarius, sed potuit non esse : ergo fidei subest contingens.

Sed contra. SED CONTRA : Si contingens subiacet fidei: & quod contingit esse, contingit non esse, vt dicit Philosophus : contingit ergo aliter quam creditur : ergo fidei suberit falsum, quod est impossibile : ergo fidei non subest, nisi verum necessarium, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fidei non subest nisi immutabiliter verum, non tamen necessarium : & hoc ideo quia sicut diximus in quæstione de prædestinationis necessitate, alia est necessitas ordinis, quæ est immutabilis euentus consequentis si antecedens supponitur: & si cõsequens mutatur, tunc nunquam fuit antecedens, licet consequens in se sit contingens : ita dicimus hic, quòd fides est de immutabiliter vero : si enim fides est de aliquo, illud immutabiliter eueniet: sed tamen non erit in se necessarium : & si non eueniet, tunc fides nunquam fuit de illo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides fuit de mediatore : & hoc dato, quod fides fuit de hoc, immutabiliter euenit mediatorem fieri. Et quod Augustin. dicit, intelligit de hoc dicto mediatorem fore in se considerato. Aliter soluunt quidam ad hominem, non ad rationem. Obiicitur enim sic : Abraham credidit mediatorem fore : hoc est dictum de præterito verum : est ergo necessarium : ergo contingens est necessarium, scilicet mediatorem fore. Dicunt ergo, quòd dictum illud dependebat de futuro : & ideo non sequitur regulam & necessitatem præteritorum : & hoc nihil est : quia non fit in præterito, sed in ordine fidei ad creditum. Vnde alij aliter dicunt, quòd scilicet Abraham non credidit mediatorem fore, sed mediatorem esse futurum. Aliud enim est rem esse futuram, & aliud rem fore: quia cum dicitur res esse futura, non notatur nisi ordo in dispositione causæ materialis ad exitum quendam qui expectatur in futuro : & ille ordo est, siue res fuerit, siue non : dicit enim Philosophus in lib. de generatione & corruptione, quòd futurus quis incedere, non incedet. Cum autem dicitur, Mediator erit : tunc notantur extrema illius ordinis poni in futurum, & ita possunt non euenire ordine ipso manente. Hæc autem solutio tenet bene in contingentibus de futuro', in quibus non notatur ordo virtute locutionis nisi ad causas inferiores : sed in fide & prædestinatione notatur ordo illuminationis diuinæ ad futura, quæ illuminatio certa est, & in extremis ordinis exitus futurorum, & in ordinatione ipsa : vnde etiam non credidit Abraham tantum, quòd Christus esset futurus, sed quòd Christus incarnabitur & de semine suo : vnde patet, quòd solutio illa non tenet. Sed prius dicta solutio est rata & communis. Per hoc etiam patet solutio ad omnia similia si obiiciantur.

AD ALIVD dicendum, quòd non fuit illud credere fidei quo credidit se Abraham immolaturum filium, sed potius opinionis obediendi, & illi bene potest subesse falsum.

AD ALIVD sequens dicendum, quòd illa non faciunt ad propositum : quia voluntatis & spei non est obiectum proprium, & verum, nec oppositum falsum, sicut fidei : & ideo voluntas Apostoli quæ causabatur ex humana opinione, frustrari poterat in volito, eo quòd opinio non euenit. Similiter spes quæ dicit expectationem futuræ beatitudinis, non habet obiectum verum, nec oppositum falsum : sed potest frustrari à beatitudine expectata, non à defectu spei, sed à defectu sperantis, qui non continuat vitam bonam vsque ad mortem, sicut Iudas.

AD ALIVD dicendum, quòd ad hoc supra fuit responsum distinct. 10. de adoratione : quia conditio vel supponitur vel apponitur ex parte adorantis, quia sit rite celebratum, & tunc semper est verum : tamen nihil est ad propositum, quia hoc credere quo credere dicor hanc hostiam consecratam, non est actus fidei, sed opinionis.

ARTICVLVS IV.

An articulus arctat ad credendum explicite vel implicite?

QVarto quæritur, cum articulus dicatur eo quod arctat ad credendum, vtrum arctat ad explicite credendum vel implicite? Videtur autem, quòd ad implicite credendum, primo per auctoritatem: non enim tenetur homo credere quod nullo modo innotuit intellectui quid est quod dicitur per sermonem, de quo supra habitum est, qui præcedit omne credibile: sed quod ignorant etiam Angeli, nullo modo innotescit homini: sed Isa.63. super illud, Quis est iste qui venit de Edom? dicit sic Gloss. Hic. Aperte declaratur, quòd quidam Angeli donec perficeretur mysterium incarnationis, ad plenum non cognouerunt.

2 Item Ephes. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus, &c. Igitur videtur, quòd nec homo tenebatur illud scire explicite.

3 Item, Chrysost. in 3. homil. super Ioannem, Multum honorati sumus, quòd nobiscum Angeli per Ioannis vocem didicerunt.

4 Item super illud, Colligite fragmenta ne pereant: dicit Gloss. Fragmenta sunt sacra mysteria, quę communis populus capere non potest: ergo videtur, quòd non explicite arctatur quilibet ad credendos articulos.

5 Item Ephes. 3. Super illud, Quæ sit dispensatio mysterij à seculis absconditi: dicit Gloss. id est, celati ab omnium seculorum creaturis, & existentis in sola notitia Dei.

6 Item per rationem sic: In demonstratione scibilium contingit aliquid scire implicite in vniuersali, quod tamen dubium est in particulari: sicut scimus in vniuersali omnem triangulum habere duobus rectis æquos tres angulos: & tamen possum dubitare de hoc ligneo triangulo, vtrum habeat tres duobus rectis æquales: ergo multo magis hoc fieri potest in fide, quæ tota est supra rationem.

7 Item, Si diceretur articulus ideo arctare ad credendum, quia arctat explicite, iam multi damnati essent & damnarentur adhuc hodie, qui nesciunt articulorum distinctionem.

8 Præterea, Secundum hoc etiam alia quam articuli arctarent ad credendum: quia ita dicitur Heb. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.

9 Item, Fide Moyses natus occultatus est tribus mensibus, &c. Et fide Raab meretrix non periit cum incredulis, & huiusmodi multa quæ non sunt articuli, & tamen sub fide tanquam cõsequentia fidem accipiuntur. Ergo videtur, quòd non arctetur aliquis ad explicite credendum.

10 Præterea hoc dicitur in litera in secunda parte istius distinctionis.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Boe. quòd malum non cuitatur nisi cognitum: sed quilibet tenetur vitare infidelitatem contra quemlibet articulum: ergo tenetur explicite scire quemlibet.

2 Item ad Gal. 5. Testificor autem rursus omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Ergo à simili suscipienti fidem necessarium est credere vniuersos articulos explicite.

3 Item, Si sufficeret implicite credere omnipotentem & redimentem quocunque vellet modo, tunc omnes Philosophi & multi hæretici habuissent fidem implicitam: sed hoc falsum est: ergo exigitur fides explicita.

4 Item, Leui. 14. de emundatione leprosi dicitur, Offerat pro emundatione sua sextarium olei: & dicit Glossa, quòd sextarium olei est mensura fidei, in qua si plus est, effunditur: si minus, deficit: ergo tenetur offerre totam mensuram articulorum.

5 Item, Deut. 37. præcipitur Moysi, quòd lucide & aperte legem scribat super lapides: & dicit Gloss. quòd lapides sunt laici: ergo lucide & distincte tenentur credere articulos.

6 Item, Fides est ex auditu: auditus autem per verbum Christi, vt dicitur Rom. 10. Auditus autem omnia explicat, & similiter verbum Dei nihil implicite proponit: ergo videtur, quòd fideles etiam explicite debent credere.

7 Item, Nos videmus, quòd laici capiuntur & examinantur de articulis fidei occultissimis: & si inueniuntur aberrare & nescire, relinquuntur pro hæreticis: ergo videtur, quòd tenentur explicite scire & credere.

8 Item, Ponamus aliquam vetulam simplicem & piam habentem reuerentiam ad suum pastorem de quo nihil mali scit, audire ab ipso suo pastore hæresim, & credere, ideo quia putat esse credendum quicquid ille dicit: nunquid dicemus eam damnari si moritur in tali statu: vel si comprehenditur, nunquid erit cremanda pro hæretica? Videtur, quod non: quia ignorantia excusat à toto. Si autem dicas, quòd sic: ergo ipsa tenebitur scire articulos explicite, etiam indocta ab alio: quia si doceri debet, à proprio pastore doceri eam oportebit.

9 Item, Charitas est de diligendo Deo & proximo: & oportet cognoscere distincte vtrumque: ergo eum similiter se habeat fides ad articulos, videtur quòd fides distincte debet scire articulos.

Solutio. SOLVTIO, Sine præiudicio dico, quòd neque ante aduentum, neque post, sine reuelatione diuina & doctrina tenetur explicite scire articulos, sed implicite: sed hoc supposito certissime nihil dubitandum, quòd reuelatio fit Ecclesiæ, & semper facta est Ecclesiæ: & quicunque tales sunt illi vocantur maiores, quia ab illis alij sunt instruendi: & hoc aliter fit modo, aliter antiquitus. Antiquitus enim fiebat ad manifestationem articulorum illa reuelatio, sed modo fit ad expositionem eorum, quia omnes sunt declarati quos oportet credi. Simplices igitur ante aduentum & simplices post aduentum, non tenentur scire explicite, sed nec implicite, nisi inquantum docti sunt à maioribus, & intellectu per doctrinam percipere potuerunt: sed illi qui præcesserunt, minus tenebantur propter doctrinam vmbrosam quæ tunc erat: isti autem plus propter doctrinam veritatis apertam.

DICENDVM ergo ad primum quod contra hoc obiicitur, quod Boe. dicit verum: sed est cognitio duplex, scilicet explicita, & implicita: non enim oportet me cognoscere omne malum in particulari, sed tantum ipsum sub consilio sapientis, sci

tis, scilicet si aliquod occurrat incertum an sit malum, recurram ad sapientem, & iudicio illius vitabo. Ita in fide si noua doctrina proponatur, recurram ad sacerdotem, & iudicio illius credam, vel non credam.

Ad aliud dicendum, quòd debitor est vniuersæ fidei implicite, ita quod nihil omnium discredat.

Ad aliud dicendum, quòd Philosophi & hæretici non crediderunt implicite, quia discrediderunt: implicite autem credens, nullum discredit articulum, licet explicite nesciat.

Ad aliud dicendum, quòd mensura impletur non discredendo aliquem, vt dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd hoc cautum est vt sæpe & lucide explanetur laicis: sed hoc potest fieri modo in tempore gratiæ: & tamen quia hebetem sensum habent, non tenentur ita explicite intelligere sicut explanatur eis: quia ipsi recipiunt explanationem secundum suam potestatem intelligendi, & non secundum voluntatem explanantis. Ante aduentum autem non poterat fieri nisi prout tempus tunc permisit, scilicet in vmbra & typo: & illi minus tenebantur, quam isti.

Ad aliud dicendum, quòd licet fides distincte in auditu recipiatur: tamen à simplici id quod auditur, non intelligitur, nisi sub inuoluto, & non distincte, sicut prius dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd non relinquentur laici pro hæreticis, propter illud quod non distinguere sciunt quosdam articulos: sed quia pertinaciter eis contradicunt, quando exponuntur eis: hoc enim fieri non posset nisi iam infidelitatem ab hæreticis recepissent contra articulum: si enim ideo comburerentur, quia nesciunt distinguere articulos vel explicare, ipsi inquisitores comburendi essent, quia nec ipsi multum bene sciunt.

Ad aliud dicendum, quòd ibi dubie in casu illo respondent Doctores: sed tamen omnes concordant, quòd mortaliter peccant discredendo articulum pertinaciter. Si autem dubitat parata emendare, dicunt quod est tentatio humana. Vnde quidam dicunt, quòd si fecerit pietatis operibus insistendo, quicquid poterit, Deus illam illuminabit, quòd non sit illi sacerdoti credendum in tali doctrina. Si autem non fecerit quicquid potest, tunc sibi causam suæ cæcitatis imputet. Sed quia hæc responsio super incertum fundatur, cuius nullam possumus inuenire rationem: ideo alij aliter dicunt, quòd si est de aperto articulo qui in Ecclesia solennizatur, tunc debet examinare apud alios, vtrum ita dicatur communiter: quia fides non est vnius, sed communis: & tunc instrui potest: si autem est de occulto aliquo, vt fornicationem non esse peccatum, vel corpus Christi non esse in altari, sed significari: non debet hoc recipere quod supra vires suas est, nisi sub conditione, si hoc credat vniuersalis Ecclesia, & debet remanere in fide implicita, præcipue cum est de corpore Christi, quia de fornicatione etiam turpitudo actus satis ostendit ei, quod mortale peccatum est. Tamen iste casus sæpius in confessionibus occurrit propter libidinem sacerdotum, hoc quibusdam mulieribus persuadentium.

Ad vltimvm dicendum, quòd non est simile de charitate: quia charitas non quærit rationem, sed obiectum tantum: & non distinguit, quia non diligit proximum nisi materialiter: fides autem permixta est cuidam cognitioni & intellectui: & ad illum non omnes sufficiunt.

ARTICVLVS V.

An & quomodo fides potest crescere?

Deinde quæritur de his quæ dicuntur in litera *ibi* [Fides quidem magna dicitur cognitione] Hoc enim videtur esse contra prædeterminata, vbi dictum est, quòd non crescit quantitate articulorum.

2 Præterea, Penes quid attenditur numerus istius quantitatis fidei?

3 Item, Nunquid concedendum est æqualiter esse magnam fidem in omnibus articulis, vel non? Videtur, quod non: quia quidam articulus est de deitate, & quidam de humanitate: & maior est deitas, quam humanitas: ergo maior est articulus de deitate, quam de humanitate.

Item videtur, quòd aliquid traditum sit quod non est articulus, quod maximum & difficillimum est ad credendum, vt corpus Christi esse ex transubstantiatione panis & vini. Ergo videtur, quòd fides non tantum magna sit articulorum quantitate, sed etiam aliorum, quæ non sunt articuli, sed adiuncta articulis.

Vlterivs quæritur hic, Si corpus Christi esse in altari non est articulus, sub quo continetur sicut adiunctum principali? Videtur, quòd sub omnipotentia faciente omnia: quia dicit Ambros. quasi rationem reddens, quomodo esse possit, quòd magnum non est si sermo Christi naturam panis in corpus suum conuertit, qui de nihilo omnia creauit. *Quæst.*

Item videtur, quòd adiungitur articulo passionis: quia ita dixit Apostolus 1. Cor. 11. Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Et ipse Dominus Matth. 27. Hoc facite in meam commemorationem.

Sed videtur adhuc, quòd reducatur ad illum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem: quia ille panis collectus de multis granis purissimis, signat vnitatem Ecclesiæ collectam de personis fidelium, vt dicit Apostolus & Augustinus. Item hoc videtur ostendere nomen: quia latine communio, Græce synaxis vocatur, eo quòd communicat in pane vitæ fidelis.

Solvtio. Dicendum, quòd quantitas articuli non dicitur hic quoad numerum, qui crescat, vel decrescat: sed potius quoad quantitatem dignitatis, quam quilibet habet, per hoc quod subiicitur ei prima veritas: nec Magister hic enumerat, quòd in omnibus his crescat: sed ad ostendendum in quibus crescit, & in quibus non crescit. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd ista sumuntur penes quatuor quæ sunt in fide. Est enim fides considerata in se: & sic dicitur magna articulorum quantitate: quia magni sunt, qui nihil habent nisi honestum, verum, & diuinum: & sic

non est de legibus aliarum nationum quæ credunt turpia, falsa, & dæmoniaca. Ex parte autem credentis fides est in corde, & in confessione oris, sicut dicit Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ex parte cordis quoad intellectum & affectum. Secundum intellectum crescit cognitione, & secundum affectum deuotione: penes confessionem autem constantia prædicationis & audacia confitendi coram regibus & principibus.

AD ALIVD dicendum, quòd quoad subiectum articulorum, quod est prima veritas: & quoad mouens ad credendum, quod iterum est prima veritas: & quoad finem, qui iterum est eadem veritas: æqualis est fides in omnibus articulis: sed quoad hoc penes quod attenditur articulorum diuersitas, quod est quasi connotatum in quo veritas hoc modo & non alio exprimitur, meo iudicio non est æqualis: & hoc dupliciter. Quidam enim dignioribus exprimuntur quam alij, vt probat obiectio. Quidam autem minus repugnant rationi, quam alij, & ideo in illis fides minor est: sicut maior est fides in Deum esse trinum & vnum, quam in vnum Deum esse.

AD ALIVD dicendum, quòd corpus Christi esse in altari, & fieri de pane & vino, meo iudicio adiungitur passioni: quia eadem hostia nunc immolatur, quæ tunc immolabatur: & ibi eius memoria iteratur, quod semel pro omnibus factum est. *Ad quæstiunculam.*

AD ID autem quod obiicitur de omnipotentia, dicendum quòd omnipotentia quodammodo est probatio omnium articulorum: vnde etiam Angelus articulum incarnationis ad beatam Virginem sic probauit dicens, Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum: & ideo illa obiectio non concludit.

AD ALIVD dicendum, quòd communio Sanctorum est effectus illius sacramenti, & non reducitur ad ipsum vt adiunctum sibi, & ideo dicitur communio, sed quia sacramentum est similitudo eius cuius est causa: ideo etiam habet simile aliquid cum illa.

Quæ ante aduentum Christi de mediatore credere sufficiebant.

C SED quæritur, Cum sine fide mediatoris antiquis non fuerit salus, sicut nec modernis: vtrum oportuerit illos credere omnia illa de mediatore, quæ nunc credimus? Quibusdam videtur, quòd sufficerit illis quatuor tantum credere, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, aduentum ad iudicum: quod ex præmissis verbis Augustin. colligunt, vbi ista quatuor posuit. Aliis autem videtur habita fide Trinitatis, id de mysterio incarnationis fidei suffeciisse, vt Dei Filius rederetur nasciturus de homine, & iudicaturus: qui de Ioanne Baptista documentum huius rei assumunt, qui de morte Christi & descensu ad inferos in Euangelio dubitasse videtur, secundum expositionem Gregor. quando interrogauit per discipulos, Tu es qui venturus es an alium expectamus? Quasi diceret, Es tu per teipsum descensurus ad infernum, an alium ad hæc sacramenta missurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitasse de ignorantia, sed de pietate, id est, dubitare se ostendisse: non quia ignorauerit, sed pietatis affectu compassum esse Christo, & eius humilitatem admirando insinuasse.

Hom.6. Mat.11. Luc.7.

ARTICVLVS VI.

An antiqui tenebantur de mediatore credere omnia quæ nunc credimus, aut sufficiebat eis credere quatuor tantum, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, & aduentum ad iudicium?

DEind equæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quibusdam videtur, quòd sufficeret illis quatuor credere, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, & aduentum ad iudicium, &c.] Videtur enim vna ratio de omnibus esse: ergo secundum omnes poterant credere implicite vel secundum nullum

2 ITEM quæritur, Vtrum nunc etiam isti quatuor debent magis explicite credi à simplicibus, uam alij. *Quæs.*

3 Item quæritur, Quare illi potius, quam alij. *Quæs.*

AD HOC dicendum, quòd ex quo fuit morbus, ad salutem exigebatur morbi cognitio, & per consequens liberatoris natiuitas: & ideo exigebatur credulitas aduentus liberatoris, meo iudicio, implicite sine specificatione modi, nisi in illis quibus data fuit de speciali modo reuelatio: vel qui doctrinam ab illis receperunt. Præsentia autem liberatoris non poterat esse liberatio, vt supra probatum est, nisi per satisfactionem pro nobis: & ideo implicite exigebatur credulitas mortis implicita. Satisfactione autem credita, exigebatur necessario, vt consequens per effectum, restitutio beatitudinis perditæ quæ fit, impli- *Solut.*

implicite credendo resurrectionem, & pœnam tantam salutem contemnentium, quæ fit vlterius per aduentum ad iudicium. Quia igitur isti quatuor consequenter se habent circa redemptionem: ideo istos quatuor amplius credere oportuit. Et per hoc patet solutio ad primum & tertium.

AD SECVNDVM dicendum, quòd etiam modo, quia ista solennizantur & frequentius prædicantur, meo iudicio in eo qui fuit aliquo tempore Christianus, exigitur vt isti quatuor explicite credantur, & non sufficit fides implicite, nisi forte in aliquo adulto nouiter conuerso.

ARTICVLVS VII.

An verum sit Ioannem dubitasse de descensu Christi ad inferos secundum expositionem Gregorij.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Qui de Ioanne Baptista documentum huius rei assumunt, &c.] Hæc enim opinio videtur esse hæretica quoad hoc quod in symbolo exprimatur in parte articuli quem posuit Thomas, Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

2 Item, Anselm. in lib. de processione Spiritus sancti dicit, quòd necessarium ad salutem est credere descensum ad inferos.

3 Item, Omnes expositores præter solum Grego. concorditer dicunt, quòd Ioannes de hoc non dubitauit pro se, sed gessit morem discipulis inuidentibus Christo, & dubitantibus. Et hoc apparet: quia de hoc Dominus nihil respondit, si per se, vel per alium descensurus esset ad inferos: sed potius ostendit discipulis argumenta suæ deitatis. Et hoc accipitur etiam ex Ioan. tertio, vbi multis persuasionibus ostendit Ioannes discipulis, qualiter ipse minui deberet, Christus autem crescere: quia qui de cælo venit, super omnes est.

SOLVTIO. Ego puto, quòd temeritas sit dicere Ioannem dubitasse, & initium hæresis Manichæorum, qui dicunt eum dubitasse, & ideo eum esse damnatum: vnde excuso Grego. dicentem hoc quod potuit dubitare de modo descensus propter discipulos, qui non potuit dubitare de hoc propter seipsum: & ideo misit moriturus discipulos æmulos Christi, vt visu confunderentur, & Christo adhærerent. *Solutio.*

De fide Cornelij.

SOlet etiam quæri de Cornelio, Vtrum fidem incarnationis habuerit, cum dictum est ei per Angelum, Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sunt orationes tuæ? Si enim fidem incarnationis non habebat, tunc ergo sine fide incarnationis erat ei iustitia: quia de illo scriptum est, quod iustus erat & timens Deum. Si vero fidem incarnationis habebat, ad quid ergo missus est ad eum Petrus? Sane dici potest eum sicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuisse de reuelatione, sed incarnatum iam esse Dei Filium ignorasse: & ideo missus est ad eum Petrus, vt iam natum Dei Filium ei annuntiaret, & sacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidem incarnationis, sed an facta, vel futura esset, non nouerat: & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius solidatus est in fide. Per fidem enim, vt ait Gregor. venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, sed Filium eius nesciebat incarnatum. Per fidem placuerunt Deo opera eius. Sine fide enim impossibile est aliquem placere Deo. Augustinus vero dicit Cornelio dictum esse per Angelum, Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & orationes tuæ, antequam in Christum crederet: nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? Sed si posset sine fide Christi esse salus, non ad eum mitteretur architectus Ecclesiæ Petrus. Attende quid ait, sine fide Christi non posse esse salutem: & tamen Cornelium exauditum antequam crederet in Christum. Quod ita potest intelligi, scilicet antequam sciret Christum incarnatum, in quem credebat in mysterio.

D Act. 10.

Homil. 16. super Ezech.

Heb. 11.

ARTICVLVS VIII.

An Cornelius Centurio ante aduentum ad Petrum habuit fidem incarnationis?

DEinde quæritur de Cornelio vbi dicit [Solet etiam quæride Cornelio,&c.] Hoc præcipue propter verba Auguſtin. quæ habentur in litera. Videtur enim fides eſſe prima veritas, vt ſupra diſtinct. 23. habitum eſt: ergo non per miſericordiam venit ad fidem, ſed potius per fidem ad miſericordiam.

2 Item, Non oraret in quem nullo modo crederet, vt ibidem dicit Auguſtinus: ergo videtur falſum, quòd Petrus miſſus fuit, vt doceret eum fidem. Si forte tu dicas, quòd habuit fidem implicitam, ſed Petrus explicuit: & hoc nihil eſſe videtur, cum Cornelius fuerit de maioribus, & explicitam debuerit habere fidem.

SOLVTIO. Puto, quòd Cornelius habuerit fidem explicitam: ſed tamen implicita ſuffeciſſet ei: quia non erat de maioribus niſi ſecundum dignitatem perſonatus, non de maioribus in reuelatione. Fides autem explicita quam habuit, fuit de Chriſti incarnatione relata ad quodcunque tempus, vt ſupra diximus, & ideo miſſus eſt Petrus Eccleſiæ architectus, vt determinaret ei articulum quem explicite credidit, ad certam temporis differentiam ne amplius expectaret venturum quem ipſe Petrus doceret veniſſe. Et ſta intelligo Auguſt. qui dicit miſſum Petrum qui inſtrueret ad fidem, id eſt, ad fidei determinationem, non articuli explicationem: & hæc determinatio, vt ſupra diximus, accidit fidei in illa parte in qua eſt per auditum. Soluit.

De æqualitate fidei, ſpei, charitatis, & operis, quæ ſecundum aliquid ſunt æqualia.

ILlud etiam non eſt prætermittendum, quòd fides, ſpes, charitas, & operatio, ſecundum aliquid æqualia ſunt in præſenti. Vnde Gregor. Fidem, ſpem, charitatem, atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales ſibi eſſe apud nos inuenimus: quia quantum credimus, tantum amamus: & quantum amamus, tantum de ſpe præſumimus. Quiſque enim fidelis tantum credit, quantum ſperat & amat: & tantum operatur, quantum credit, & amat, & ſperat. Sed tamen maior ſpe & fide charitas dicitur: quia cum ad Dei ſpeciem peruenitur, ſpes & fides tranſit, ſed charitas permanet: & quia charitas mater eſt omnium virtutum, quæ non ideo poſt fidem & ſpem ponitur, quod ex eis oriatur, ſed quia poſt illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Præmiſſa autem æqualitas proprie ſecundum interiorum actuum intenſionem conſideranda eſt. Huic vero quod hic & ſuperius dictum eſt, ſcilicet quòd charitas non eſt ex fide & ſpe, ſed è conuerſo, videtur obuiare quod ait Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Quod exponens Auguſt. cor accipit pro intellectu, & conſcientiam pro ſpe. Qualis, inquit, charitas eſt finis præcepti procedens de corde puro, id eſt, de puro intellectu, vt nihil niſi Deus diligatur: & conſcientia, id eſt, de ſpe bona, & fide non ficta, id eſt, ſimulata. Non ergo charitas fidem & ſpem, ſed fides & ſpes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige: non quòd fides & ſpes cauſa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant: ſed quia charitas ſine illis in aliquo eſſe non poteſt, ſed illa ſine charitate poſſunt eſſe, quamuis non ſit pia fides vel ſpes ſine charitate. Ideo ergo ex fide & ſpe procedere dicitur charitas, quia nulli prouenit ſine iſtis.

Homil. vlt. ſuper Ezech.

1. Cor. 13.

1 Tim. 1

Lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. vlt.

ARTICVLVS IX.

An fides, ſpes, & charitas, in præſenti ſunt æqualia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Illud etiam non eſt prætermittendum, quòd fides, ſpes, charitas, & operatio, &c.] Hoc enim non videtur: quia multo plus credimus, quam amemus: quia nihil eſt quod non credimus, & tamen amor deficit

2 Item, In naturalibus motibus non eſt neceſſe, quòd ſemper amemus quod amandum eſſe cognoſcimus; ergo nec in ſpiritualibus eſt neceſſe,

cesse, quòd hoc amemus quod credimus esse diligendum.

Solutio. 3 Si forte tu dicas, quòd hoc quod dicitur hic, intelligitur de ipsis habitibus, qui simul infunduntur, & continentur in gratia gratum faciente: hoc nihil esse videtur: quia operatio non simul infunditur cum illis, sed sequitur ea sicut causatum ex illis.

4 Item, In litera etiam dicitur, quòd præmissa æqualitas proprie secundum actuum interiorum intensionem considerata est: ergo videtur, quòd omnium fere solutio nulla est dicentium, quòd hoc intelligitur penes habituum spiritualem quantitatem.

Sed contra. SI PROPTER hoc diceretur, quòd non esset verum quod dicitur hic: hoc est contra dicta Sanctorum, & hic, & Apocal. 21. vbi dicit, quòd latera ciuitatis æqualia sunt: & dicit Gloss. quòd latera sunt fides, spes, & charitas, & operatio.

2 Item, Infusa vna virtute, infunduntur omnes propter gratiam à qua nulla separatur, quia quælibet est pars illius virtualis: ergo per eandem causam aucta vna, augentur omnes: ergo sunt æquales.

3 Item, Si omnibus accidit ista æqualitas, quare magis ponitur hic de tribus illis, quam de aliis?

4 Item, Gregorius in homil. Pentecostes dicit, quòd charitas magna operatur, si est: si autem desinit operari, charitas non est: ergo videtur, quòd etiam operatio sequitur quantitatem charitatis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista æqualitas dupliciter attenditur, scilicet secundum habitus: & tunc est inter tres virtutes: & secundum actus, & sic excedit quartum quòd est operatio. Sed dupliciter potest attendi operatio, scilicet secundum relationem ad id quod informat eam, & elicit. Si primo modo consideretur actus, non puto esse verum, quòd operatio vnius virtutis æqualis sit operationi alterius, nec quòd operatio eiusdem virtutis semper sit secundum totum posse eiusdem virtutis: quia contingit feruentius diligere, quam charitas magna sit in corde: & contingit minus feruenter diligere, quam sit charitas in corde. Si autem consideratur relata operatio ad id quod informat eam, cum hoc sit gratia, tunc dico quòd æqualis est: quia minor operatio in genere operationis maiori gratia & charitate informata plus valet ad substantiale meritum vitæ æternæ, quam maior cum minori charitate informante & eliciente.

DICENDVM ergo ad primum, quòd illa obiectio procedit de operatione comparabili ad liberum arbitrium, quod ministrat actum: quod quia diuersimode se habet in deuotione & tristitia, sicut homo nunquam in eodem statu permanet, ideo etiam actus differentes sunt, sed in comparatione ad gratiam elicientem & informantem sunt æquales.

AD ALIVD dicendum, quòd non est ita in naturalibus affectionibus: quia illæ non vniuntur in vno, sicut virtutes in gratia: & ex illa vnione est, quòd aucta vna, augentur omnes, & quod æquales sunt omnes.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd non intelligitur de habitibus tantum, & quod hoc accidit omnibus virtutibus: sed specialiter attribuitur istis: quia istæ solæ theologicæ sunt: & immediate in Deum tendunt, & omnes alias quasi conducendo in Deum dirigunt, ad quem refertur omne nostrum opus.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur dictum Gregor. secundum comparationem actus ad habitum informantem, & non ad liberum arbitrium agens. Notandum tamen, quòd quidam de facili se expediunt dicentes quod non intelligitur æqualis in specie, sed tantum in genere: vt si vna sit magna, & alia sit magna, & è contrario: sed non quòd tanta per æqualitatem. Sed non stat solutio: quia æqualitas exprimitur in litera per tantum & quantum, vt patet inspicienti.

DISTINCTIO XXVI.

De spe quid sit.

EST autem spes virtus qua spiritualia & æterna bona sperantur, id est, cum fiducia expectantur. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis præcedentibus, vel ipsam spem quam natura præit charitas, vel rem speratam, id est, beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. A De spe.

DIVISIO TEXTVS.

EST autem ſpes virtus qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur, &c.] Habito tractatu de fide, tangit hic in vna diſtinctione de ſpe, de qua determinat dupliciter, ſcilicet in ſe, & ex parte ſperantis *ibi* [Poſt hoc ſupereſt inueſtigare, &c.] In ſe autem tangit tria de ſpe, ſcilicet quid ſit, & in quo conuenit cum fide *ibi* [Et ſicut fides, ita & ſpes] Tertio in quo differt à fide *ibi* [Diſtinguitur tamen fides à ſpe] & ex hoc patet diuiſio. Sententia plana eſt in litera.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ſpes ſit in genere virtutis?

INcidunt autem ante literam tres quæſtiones, quarum prima eſt an ſpes ſit in genere virtutis? Secundo ſuppoſito quòd ſit virtus, quæritur vtrum virtus ſeparata ab aliis quibuſdam virtutibus, vel coniuncta illis? Tertio quæritur, In qua vi animæ ſit ſpes, & quis ſit actus eius, & obiectum, & finis?

Videtur autem primo, quòd ſpes non ſit virtus ſic. Ab Horatio & Tullio & quibuſdam aliis Philoſophis ponitur ſpes vna quatuor naturalium paſſionum: nulla autem paſſio eſt virtus: ergo ſpes non eſt virtus.

2 Item, Omnis virtus determinatum habet actum & obiectum: ſpes autem non habet hæc determinata: ergo ſpes non eſt virtus. Prima probatur inducendo in ſingulis. Secunda probatur per hoc, quòd expectare non dicit actum ſecundum operationem, ſed immobilitatem potius ſecundum locum: obiectum autem ſpei eſt quodcunque bonum expectatum in futurum: ergo ſequitur concluſio, quòd non ſit virtus.

3 Item, Philoſophus in 7. phyſicæ. ponit rememorationem de præterito, ſicut ſpes de futuro eſt: conſtat autem, quòd rememoratio non eſt virtus: ergo nec ſpes. Item, In numero paſſionum naturalium non opponuntur penes differentiam temporis, ſed penes obiectum ſpes & timor de futuro malo: conſtat autem, quòd timor non eſt virtus: ergo nec ſpes, vt videtur.

4 Item, Auguſtinus dicit, quòd anima ſecundum mentem eſt imago Dei habens imaginem ſecundum potentiam intelligendi, & ſimilitudinem in potentia diligendi: ergo videtur, quòd mentis non ſint niſi duæ vires: ergo duę virtutes tantum perficientes: ſed in potentia cognoſcendi Deum perficitur à fide, in potentia autem diligendi à charitate: ergo videtur, quòd ſpes non perficiat ſecundum ordinem in Deum: ergo non eſt virtus theologica: & conſtat, quòd non cardinalis: ergo nullo modo eſt virtus. Si forte dicas, quòd potentia affectiua eſt bifurcata, & vna pars eius afficit bonum, & illam perficit charitas quæ dicitur concupiſcibilis: alia autem pars deteſtatur malum, & illam perficit ſpes. Hoc nihil omnino videtur eſſe: quia quælibet vis eſt ſui obiecti appetitiua, & deteſtatiua contrarij: ergo penes hæc non accipiuntur duæ vires, nec duæ virtutes.

5 Item, Omnis virtus eſt de difficili & bono: ſpes autem non eſt ſic: ergo non eſt virtus. Probatio mediæ eſt: quia nihil difficultatis habet expectare.

6 Item, Virtus eſt bona qualitas mentis qua recte viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus operatur in nobis ſine nobis: hanc autem quæ dicitur ſpes non operatur in nobis ſine nobis: ergo non eſt virtus. Probatio mediæ eſt, quòd ſpes eſt ex meritis, vt dicit Magiſter in litera.

7 Item, Si aliquid eſt ſpes in anima, videtur eſſe mercenaria, & ita carens ratione meriti, quia expectat retributionem: cum igitur omnis virtus ſit meritoria, ſpes autem non, videtur non eſſe virtus.

VLTERIVS videtur non eſſe virtus theologica. Virtus enim theologica non eſt medium inter ſuperfluum & diminutum: ſpes autem eſt medium inter ſuperfluum & diminutum: ergo non eſt virtus theologica. Probatur autem prima per hoc quod ſupra habitum eſt de fide, quòd fides innititur primæ veritati propter ſe, & ſuper omnia: & ſupra hoc non eſt cogitare aliquem exceſſum. Item, De charitate dicit Bern. in lib. de ligendo Deo. Cauſa diligendi Deum Deus eſt, & modus ſine modo diligere: vltra quod etiam non eſt exceſſus. Media autem probatur ex hoc, quòd extremum ſpei in nimis eſt præſumptio, & eſt vitium: & extremum in defectum eſt deſperatio, & eſt etiam vitium: ergo ſpes non eſt virtus theologica, vt videtur.

SED CONTRA: 1. Corinth. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas: tria hæc, maior horum charitas. Quicquid autem connumeratur virtuti, virtus eſt: hic autem ſpes ab Apoſtolo connumeratur: ergo eſt virtus. *Sedcontra.*

2 Item, Theologicæ virtutes conſummant ædificium ſpirituale: in illo autem fides fundat, vt ſupra habitum eſt: charitas autem conſummat, vt infra habebitur: ergo ſpes exigitur ad erigendum: ergo cum in ædificio nihil ædificet, niſi virtus, ſpes eſt virtus.

3 Item, Nihil ſaluat niſi virtus: ſpes ſaluat: ergo ſpes eſt virtus. Prima probatur ex hoc, quòd nihil ſaluat niſi quod eſt in ratione boni meritorij: & tale eſt virtus. Secunda ſcribitur Rom. 8. vbi dicitur, Spe ſalui facti ſumus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſpes eſt virtus theologica, quæ perficit ſecundum ordinem in Deum immediate. In hoc enim differunt theologicæ à cardinalibus: quia theologicæ rectitudinis actus terminum habent in Deo & finem, vt fides tendit in primam veritatem, ſpes autem in beatitudinem gloriæ increatæ indeficientis, charitas in bonitatem. Cardinales autem actus terminant in medio, & finem ponunt in Deo: vt temperantia terminat actum in paſſionibus innatis inter nimis & parum, & finem ponit in Deo, quia facit hoc propter Deum. Vt igitur intelligantur ſolutiones obiectorum, ſciendum quòd ſpes æquiuoce dicitur multipliciter, & ex hoc à diuerſis in diuerſis ponitur generibus, & diuerſa ponuntur ei oppoſita. Quandoque enim eſt in genere paſſionis, & hoc modo conſideratur à Philoſophis: & quia paſſio eſt illata animæ ſenſi *Soluitur.*

sensibili: quia sicut dicit Philosophus, Omnis delectatio est generatio in sensibilem animam: ideo tunc ponitur ei oppositum in genere passionis, eo quod oppositorum sit idem genus: hoc autem oppositum, aut accipitur penes obiectum solum, & tunc erit timor secundum quòd ipse passio est futuri mali: aut penes differentiam temporis quam consignat, & sic opponitur delectatio, quæ est ex rememoratione, vt dicit Philosophus. Quandoque autem ponitur in genere motus vel actus, vt Rom. 8. vbi dicit Apostolus. Spe salui facti sumus. Quandoque autem ponitur pro effectu spei, quem habet in anima, tutatur enim animam & certificat de futuris habendis & consequendis, non entibus tantum, vt fides quæ dicit etiam esse futura quædam, sed spes dicit consequi debere: sicut dicit Apostolus ad Hebr. 6. Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam ac firmam. Et Rom. 5. Scientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem. Ibi Gloss. id est, certitudinem spei: quia sicut dicit Gregor. Tanto fortior quisquis in Deum surgit, quanto maiora pro nomine illius pertulit. Quandoque etiam ponitur pro re sperata, vt ad Titum 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, id est, rem speratam, quæ est aduentus gloriæ. Sumitur autem quandoque pro virtute theologica, perficiente animam ad sperandum, & sic de ea quæritur hic: sicut dicit Gloss. ad Titum 2. Expectamus beatitudinem, quæ subest spei virtuti.

Secvndvm hoc igitur dicendum ad primum, quòd æquiuocatio impedit conclusionem.

Ad alivd dicendum, quòd expectare non dicit totum actum spei, vt infra patebit, sed sperare dicit eum, sicut diligere actum dilectionis, & credere actum fidei.

Ad alivd dicendum, quòd in illo processu etiam decipit æquiuocatio, vt prius habitum est in distinctione.

Ad alivd dicendum, quòd prout Augustinus accipit mentem sub potentia affectiua vel diligendi, multæ vires comprehenduntur, scilicet liberum arbitrium, voluntas, concupiscibilis, & irascibilis. Et tunc ad obiectum dicendum, quòd detestari malum non est irascibilis, secundum quòd irascibilis est, sed potius cuiuslibet potentiæ est fugere malum suum: sed irascibilis est excludere malum pugnans, quod est arduum & difficillimum, & illatum est extrinsecus, & est suum insurgere in altum finis, & in altum illud quod est ad finem: & secundum quod surgit in altum finis, sic perficitur spe, vt infra patebit: secundum autem quòd surgit in altum quod est ad finem, sic perficitur fortitudine. Et sic patet solutio ad argumentum. Tamen sciendum, quòd ratio illa fundatur super falsum: quia quando dicit Augustinus de imagine, loquitur de parte animæ suprema, quæ per naturales habitus ordinatur in Deum secundum quod est trinus & vnus: & hæc non perficitur habitibus ordinatis ad opus, nisi accipiatur imago improprie, scilicet prout resultat in viribus inferioribus, & in libero arbitrio, & ratione, & voluntate, & huiusmodi.

Ad alivd dicendum, quòd difficile & bonum circa quod est virtus, differenter determinatur in virtute theologica & consuetudinali: in consuetudinali enim determinatur secundum difficultatem & rationem medij, quod est per æquidistantiam in passionibus, vel per rectam rationem sumptam in rationalibus virtutibus, vt sunt prudentia, & iustitia: sed in virtute theologica est difficultas penes eleuare animam extra se, & supra se: sicut fides eleuat rationem vt abneget se, & supra se tendat in verum quod non scit probare: & spes eleuet animam, vt speret ea de quibus rationis non est persuasio, & ab his quæ videt, eleuetur ad quærendum quæ non videt: & charitas eleuet, vt postposito amore priuati boni, tendat in summum bonum, quod quæritur fide: & hoc est magis difficile, quam difficile virtutis ciuilis: & bonum virtutis theologicæ est finis, bonum autem ciuilis est honestum relatum ad finem increatum. Vnde patet, quòd illa obiectio falsum supponit.

Ad alivd dicendum, quòd Deus in nobis sine nobis operatur spei habitum, licet non spei actum: & de actu spei intelligitur quando dicitur, quòd prouenit ex meritis.

Ad alivd dicendum, quòd bona merces est Deus, & non vituperabilis, & hanc mercedem sperat spes: sed temporalis merces pro spirituali, est Iezeatica & leprosa mercimonia: & de hac non curat spes.

Ad alivd dicendum, quòd spes est virtus theologica: & illa quæ videntur circunstare, dicendum quòd non circunstant, sed sunt corruptiones conditionum spei: sicut cum spes fit ex largitate Dei, illam negligit desperans: & cum fit ex meritis, illam negligit præsumens. Omnis enim mediatio & excessus attenditur secundum eandem materiam quæ non est hic: quia non habet materiam huiusmodi, in qua secundum rationem materiæ sit abundare, & deficere, sicut est in quibusdam aliis virtutibus consuetudinalibus: sed potius sicut fides habet oppositam infidelitatem multiplicem ex corruptione diuersorum quæ exiguntur ad fidem, & charitas similiter habet oppositum odium & inimicitiam, non tamen determinatur ad medium aliquid: ita & spes: & hoc patet ex quo ex parte rei speratæ nunquam est nimis: innititur enim super omnia spes bonitati & largitati increatæ: & ideo præsumens non excedit in spe, sed potius vterque corrumpit secundum aliquid, quod exigitur ad substantiam spei. Iterum patet hoc alia ratione: quia medium habet compositionem ex vtroque extremo, sicut largitas ex prodigalitate & auaritia: non autem dicitur sperans qui sperat speranda & non speranda, & desperans qui nec speranda nec non speranda sperat, quod falsum est, quia omnes illi sunt circa id quod omnino super omnia sperandum est: sed sperans prout debet, alij autem corrumpendo. Iterum alia ratione patet illud: quia si spes esset medium, iam comparata extremis acciperet aliquid de ratione extremorum, sicut fortis secundum Philosophum ad audacem est timidus, & audax ad timidum: sed non spes dicetur sic desperatio ad præsumptionem, & præsumptio ad desperationem. Et hoc sit dictum contra quosdam, qui dicunt spem esse medium inter desperationem

DIVISIO TEXTVS.

EST autem ſpes virtus qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur,&c.] Habito tractatu de fide, tangit hic in vna diſtinctione de ſpe, de qua determinat dupliciter,ſcilicet in ſe, & ex parte ſperantis *ibi* [Poſt hoc ſupereſt inueſtigare,&c.] In ſe autem tangit tria de ſpe,ſcilicet quid ſit,& in quo conuenit cum fide *ibi* [Et ſicut fides, ita & ſpes] Tertio in quo differt à fide *ibi* [Diſtinguitur tamen fides à ſpe] & ex hoc patet diuiſio. Sententia plana eſt in litera.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ſpes ſit in genere virtutis?

INcidunt autem ante literam tres quæſtiones, quarum prima eſt an ſpes ſit in genere virtutis? Secundo ſuppoſito quòd ſit virtus, quæritur vtrum virtus ſeparata ab aliis quibuſdam virtutibus,vel coniuncta illis? Tertio quæritur, In qua vi animæ ſit ſpes, & quis ſit actus eius, & obiectum,& finis?

Videtur autem primo,quòd ſpes non ſit virtus ſic.Ab Horatio & Tullio & quibuſdam aliis Philoſophis ponitur ſpes vna quatuor naturalium paſſionum: nulla autem paſſio eſt virtus: ergo ſpes non eſt virtus.

2 Item, Omnis virtus determinatum habet actum & obiectum: ſpes autem non habet hæc determinata: ergo ſpes non eſt virtus. Prima probatur inducendo in ſingulis. Secunda probatur per hoc, quòd expectare non dicit actum ſecundum operationem, ſed immobilitatem potius ſecundum locum: obiectum autem ſpei eſt quodcunque bonum expectatum in futurum: ergo ſequitur concluſio, quòd non ſit virtus.

3 Item, Philoſophus in 7. phyſicæ. ponit rememorationem de præterito, ſicut ſpes de futuro eſt: conſtat autem, quòd rememoratio non eſt virtus: ergo nec ſpes. Item, In numero paſſionum naturalium non opponuntur penes differentiam temporis,ſed penes obiectum ſpes & timor de futuro malo: conſtat autem,quòd timor non eſt virtus: ergo nec ſpes,vt videtur.

4 Item,Auguſtinus dicit,quòd anima ſecundum mentem eſt imago Dei habens imaginem ſecundum potentiam intelligendi, & ſimilitudinem in potentia diligendi: ergo videtur, quòd mentis non ſint niſi duæ vires: ergo duę virtutes tantum perficientes: ſed in potentia cognoſcendi Deum perficitur à fide, in potentia autem diligendi à charitate: ergo videtur, quòd ſpes non perficiat ſecundum ordinem in Deum: ergo non eſt virtus theologica: & conſtat, quòd non cardinalis: ergo nullo modo eſt virtus. Si forte dicas, quòd potentia affectiua eſt bifurcata, & vna pars eius afficit bonum, & illam perficit charitas quæ dicitur concupiſcibilis: alia autem pars deteſtatur malum,& illam perficit ſpes.Hoc nihil omnino videtur eſſe: quia quælibet vis eſt ſui obiecti appetitiua, & deteſtatiua contrarij: ergo penes hæc non accipiuntur duæ vires, nec duæ virtutes.

5 Item, Omnis virtus eſt de difficili & bono: ſpes autem non eſt ſic: ergo non eſt virtus. Probatio mediæ eſt: quia nihil difficultatis habet expectare.

6 Item, Virtus eſt bona qualitas mentis qua recte viuitur,qua nemo male vtitur, quam Deus operatur in nobis ſine nobis: hanc autem quæ dicitur ſpes non operatur in nobis ſine nobis: ergo non eſt virtus. Probatio mediæ eſt, quòd ſpes eſt ex meritis, vt dicit Magiſter in litera.

7 Item,Si aliquid eſt ſpes in anima, videtur eſſe mercenaria, & ita carens ratione meriti, quia expectat retributionem: cum igitur omnis virtus ſit meritoria,ſpes autem non, videtur non eſſe virtus.

VLTERIVS videtur non eſſe virtus theologica.Virtus enim theologica non eſt medium inter ſuperfluum & diminutum: ſpes autem eſt medium inter ſuperfluum & diminutum: ergo non eſt virtus theologica. Probatur autem prima per hoc quod ſupra habitum eſt de fide,quòd fides innititur primæ veritati propter ſe, & ſuper omnia: & ſupra hoc non eſt cogitare aliquem exceſſum.Item, De charitate dicit Bern.in lib.de ligendo Deo. Cauſa diligendi Deum Deus eſt,& modus ſine modo diligere: vltra quod etiam non eſt exceſſus.Media autem probatur ex hoc,quòd extremum ſpei in nimis eſt præſumptio,& eſt vitium: & extremum in defectum eſt deſperatio, & eſt etiam vitium: ergo ſpes non eſt virtus theologica,vt videtur.

SED CONTRA: 1.Corinth.13. Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas: tria hæc, maior horum charitas.Quicquid autem connumeratur virtuti, virtus eſt: hic autem ſpes ab Apoſtolo connumeratur: ergo eſt virtus. *Sedet ira.*

2 Item, Theologicæ virtutes conſummant ædificium ſpirituale: in illo autem fides fundat, vt ſupra habitum eſt: charitas autem conſummat, vt infra habebitur: ergo ſpes exigitur ad erigendum: ergo cum in ædificio nihil ædificet, niſi virtus,ſpes eſt virtus.

3 Item, Nihil ſaluat niſi virtus: ſpes ſaluat: ergo ſpes eſt virtus.Prima probatur ex hoc,quòd nihil ſaluat niſi quod eſt in ratione boni meritorij: & tale eſt virtus.Secunda ſcribitur Rom.8. vbi dicitur,Spe ſaluti facti ſumus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſpes eſt virtus theologica, quæ perficit ſecundum ordinem in Deum immediate. In hoc enim differunt theologicæ à cardinalibus: quia theologicæ rectitudinis actus terminum habent in Deo & finem, vt fides tendit in primam veritatem, ſpes autem in beatitudinem gloriæ increatæ indeficientis, charitas in bonitatem. Cardinales autem actus terminant in medio,& finem ponunt in Deo: vt temperantia terminat actum in paſſionibus innatis inter nimis & parum, & finem ponit in Deo,quia facit hoc propter Deum. Vt igitur intelligantur ſolutiones obiectorum, ſciendum quòd ſpes æquiuoce dicitur multipliciter, & ex hoc à diuerſis in diuerſis ponitur generibus, & diuerſa ponuntur ei oppoſita. Quandoque enim eſt in genere paſſionis, & hoc modo conſideratur à Philoſophis: & quia paſſio eſt illata animæ *Soluit.*

ſenſi

sensibili: quia sicut dicit Philosophus, Omnis delectatio est generatio in sensibilem animam: ideo tunc ponitur ei oppositum in genere passionis, eo quod oppositorum sit idem genus: hoc autem oppositum, aut accipitur penes obiectum solum, & tunc erit timor secundum quòd ipse passio est futuri mali: aut penes differentiam temporis quam consignat, & sic opponitur delectatio, quæ est ex rememoratione, vt dicit Philosophus. Quandoque autem ponitur in genere motus vel actus, vt Rom. 8. vbi dicit Apostolus. Spe salui facti sumus. Quandoque autem ponitur pro effectu spei, quem habet in anima, tutatur enim animam & certificat de futuris habendis & consequendis, non entibus tantum, vt fides quæ dicit etiam esse futura quædam, sed spes dicit consequi debere: sicut dicit Apostolus ad Hebr. 6. Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam ac firmam. Et Rom. 5. Scientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem. Ibi Gloss. id est, certitudinem spei: quia sicut dicit Gregor. Tanto fortior quisquis in Deum surgit, quanto maiora pro nomine illius pertulit. Quandoque etiam ponitur pro re sperata, vt ad Titum 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, id est, rem speratam, quæ est aduentus gloriæ. Sumitur autem quandoque pro virtute theologica, perficiente animam ad sperandum, & sic de ea quæritur hic: sicut dicit Gloss. ad Titum 2. Expectamus beatitudinem, quæ subest spei virtuti.

Secvndvm hoc igitur dicendum ad primum, quòd æquiuocatio impedit conclusionem.

Ad alivd dicendum, quòd expectare non dicit totum actum spei, vt infra patebit, sed sperare dicit eum, sicut diligere actum dilectionis, & credere actum fidei.

Ad alivd dicendum, quòd in illo processu etiam decipit æquiuocatio, vt prius habitum est in distinctione.

Ad alivd dicendum, quòd prout August. accipit mentem sub potentia affectiua vel diligendi, multæ vires comprehenduntur, scilicet liberum arbitrium, voluntas, concupiscibilis, & irascibilis. Et tunc ad obiectum dicendum, quòd detestari malum non est irascibilis, secundum quòd irascibilis est, sed potius cuiuslibet potentiæ est fugere malum suum: sed irascibilis est excludere malum pugnans, quod est arduum & difficillimum, & illatum est extrinsecus, & est suum insurgere in altum finis, & in altum illud quod est ad finem: & secundum quod surgit in altum finis, sic perficitur spe, vt infra patebit: secundum autem quòd surgit in altum quod est ad finem, sic perficitur fortitudine. Et sic patet solutio ad argumentum. Tamen sciendum, quòd ratio illa fundatur super falsum: quia quando dicit Augustinus de imagine, loquitur de parte animæ suprema, quæ per naturales habitus ordinatur in Deum secundum quod est trinus & vnus: & hæc non perficitur habitibus ordinatis ad opus, nisi accipiatur imago improprie, scilicet prout resultat in viribus inferioribus, & in libero arbitrio, & ratione, & voluntate, & huiusmodi.

Ad alivd dicendum, quòd difficile & bonum circa quod est virtus, differenter determinatur in virtute theologica & consuetudinali: in consuetudinali enim determinatur secundum difficultatem & rationem medij, quod est per æquidistantiam in passionibus, vel per rectam rationem sumptam in rationalibus virtutibus, vt sunt prudentia, & iustitia: sed in virtute theologica est difficultas penes eleuare animam extra se, & supra se: sicut fides eleuat rationem vt abneget se, & supra se tendat in verum quod non scit probare: & spes eleuet animam, vt speret ea de quibus rationis non est persuasio, & ab his quæ videt, eleuetur ad quærendum quæ non videt: & charitas eleuet, vt postposito amore priuati boni, tendat in summum bonum, quod quæritur fide: & hoc est magis difficile, quam difficile virtutis ciuilis: & bonum virtutis theologicæ est finis, bonum autem ciuilis est honestum relatum ad finem increatum. Vnde patet, quòd illa obiectio falsum supponit.

Ad alivd dicendum, quòd Deus in nobis sine nobis operatur spei habitum, licet non spei actum: & de actu spei intelligitur quando dicitur, quòd prouenit ex meritis.

Ad alivd dicendum, quòd bona merces est Deus, & non vituperabilis, & hanc mercedem sperat spes: sed temporalis merces pro spirituali, est Iezeatica & leprosa mercimonia: & de hac non curat spes.

Ad alivd dicendum, quòd spes est virtus theologica: & illa quæ videntur circunstare, dicendum quòd non circunstant, sed sunt corruptiones conditionum spei: sicut cum spes fit ex largitate Dei, illam negligit desperans: & cum fit ex meritis, illam negligit præsumens. Omnis enim mediatio & excessus attenditur secundum eandem materiam quæ non est hic: quia non habet materiam huiusmodi, in qua secundum rationem materiæ sit abundare, & deficere, sicut est in quibusdam aliis virtutibus consuetudinalibus: sed potius sicut fides habet oppositam infidelitatem multiplicem ex corruptione diuersorum quæ exiguntur ad fidem, & charitas similiter habet oppositum odium & inimicitiam, non tamen determinatur ad medium aliquid: ita & spes: & hoc patet ex quo ex parte rei speratæ nunquam est nimis: innititur enim super omnia spes bonitati & largitati increatæ: & ideo præsumens non excedit in spe, sed potius vterque corrumpit secundum aliquid, quod exigitur ad substantiam spei. Iterum patet hoc alia ratione: quia medium habet compositionem ex vtroque extremo, sicut largitas ex prodigalitate & auaritia: non autem dicitur sperans qui sperat speranda & non speranda, & desperans qui nec speranda nec non speranda sperat, quod falsum est, quia omnes illi sunt circa id quod omnino super omnia sperandum est: sed sperans prout debet, alij autem corrumpendo. Iterum alia ratione patet illud: quia si spes esset medium, iam comparata extremis acciperet aliquid de ratione extremorum, sicut fortis secundum Philosophum ad audacem est timidus, & audax ad timidum: sed non spes dicetur sic desperatio ad præsumptionem, & præsumptio ad desperationem. Et hoc sit dictum contra quosdam, qui dicunt spem esse medium inter desperationem

rationem & præsumptionem, eo quod ipsi putant in omni virtute esse medium per vnam rationem, quod absurdum est, quia nec etiam in consuetudinali (vt dicit Philosophus in 5. ethicorum) est per vnam rationem.

ARTICVLVS II.

An spes sit virtus separata ab aliis quibusdam virtutibus vel coniuncta illis?

SEcundo quæritur, Vtrum sit virtus separata ab aliis quibusdam virtutibus vel coniuncta illis? Videtur autem, quòd coniuncta. Quorum enim vna proprietas est, horum etiam subiectum est vnum, vel non separatum ad minus: sustinere autem & expectare est longanimitatis & patientiæ quæ sunt partes fortitudinis: & hæc sunt etiam spei: ergo videtur, quòd spes sit virtus coniuncta illis.

2 Item, Ea quæ perficiunt animam contra affligentia, videntur esse partes fortitudinis, vel coniuncta partibus eius: spes autem sic perficit animam: ergo aut est pars fortitudinis, aut coniuncta illis. Prima probatur per hoc quod fortitudo est perfectio animæ contra insurgentia & affligentia aduersa, vt dicunt Sancti. Secunda autem scribitur in Prouerbiis. 13. Spes quæ differtur, affligit animam, id est, res sperata: ergo indiget spe ad sustinendum.

3 Item, Communiter obiicitur, quòd sit coniuncta virtus timori sic. In naturis idem est mouens ad recessum à termino à quo, & accessum ad terminum ad quem, sicut à sursum, & in deorsum: ergo similiter erit in moribus: sed spes est mouens ad terminum ad quem, timor autem à termino à quo: quia ad bonum spes, & à malo mouet timor: ergo spes & timor sunt idem.

4 Item, Auersio & conuersio in peccato non faciunt diuersum peccatum: ergo in opposito auersio à malo & conuersio ad bonum non faciunt diuersam virtutem: sed timor auertit à malo, & spes conuertit ad bonum: ergo sunt eadem virtus.

5 Item, Eadem est fides de pœnis & præmiis: ergo & eadem virtus fugiens pœnas vt timor, & sperans præmia vt spes.

6 Item, Contrariorum eadem est disciplina: fugere autem & prosequi habenda sunt opposita: ergo ipsorum vna scientia & vna virtus erit, vt videtur.

7 Item, Vna virtus numero media est duarum malitiarum: timor autem est inter desperationem & præsumptionem, & similiter spes: ergo spes & timor sunt vna & eadem virtus.

8 Vlterius videtur, quòd spes sit continuatio omnium virtutum: quia spei est expectare: hoc autem nihil aliud est nisi permanere immobiliter in virtute: ergo videtur, quòd spes non sit nisi mansio in continuatione virtutis: ergo non est virtus separata ab omnibus aliis.

Sed contra. SED CONTRA: Enumeratur singulariter ab Apostolo: ergo est vna virtus singularis.

2 Item, Super illud, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, &c. dicit Augustinus, quòd imago recreationis est gratia secundum fidem, spem, & charitatem. Iob 1. dicit Gregor. quod tres virtutes theologicæ significantur per tres filias Iob: ergo est virtus singularis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd spes est virtus separata ab aliis, & habet actum singularem, vt infra patebit, & obiectum in ratione speciali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd expectatio & longanimitas & sustinentia æquiuoce dicunt conditiones sperantis & fortis. Sunt enim conditiones sperantis secundum processionem in rem speratam quæ non affligit ex se, sed per accidens, scilicet quod differtur: sed secundum quod sunt conditiones fortis, dicunt confortationem animi in sustinentia eius quod per se affligit ex confidentia victoriæ & finis, quia non semper iniacebit passio.

AD ID autem quod dicit, quòd fortitudo est contra affligentia, &c. dicendum, quòd hoc intelligitur de affligentibus per se, & non per accidens ex dilatone.

AD ALIVD dicendum, quòd illæ rationes omnino nihil valent: quia spes non accipitur in ratione mouentis à malo in bonum, sed potius in ratione elicientis actum: timor enim per se sufficit mouere à malo in bonum: si enim seruilis est, mouet à malo actu: si autem initialis, tunc mouet à malo habitu in consideratione pœnæ & amoris Dei. Non enim sic dicitur spes mouens, quòd perficiat id quod incepit timor. Vnde patet, quòd nihil omnino faciunt ad propositum rationes illæ.

AD ALIVD dicendum, quòd in peccato vnum est ratione alterius: non enim auerteret, si non conuerteret ad illicita: sed hoc non est hic: timo spes nullo minus fulcitur quàm timore, non enim respicit pœnam, sed largitatem dantis tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd fides est de illis vt sunt veritatis increatæ articuli, & sic conueniunt: non autem in eo quòd pœnæ sunt, & in eo quod præmia, conueniunt, & ideo diuersis habitibus respiciuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd spes & timor non sunt contraria: informis enim saluatur cum seruili, & formata cum casto timore: nec sunt contrariorum quia spes est glorioſi consequendi, timor autem habet actum ad pœnam: & hæc non opponuntur: pœna enim & præmium non opponuntur, secundum quod vnum est obiectum, & alterum vt consequendum.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut supra diximus, spes non est virtus determinans sibi medium ex ratione materiæ: & si desperatio & præsumptio opponantur in ratione corruptionis, tunc timor non erit medium illorum, quia timor timet separari, & desperatio supponit culpam irremediabilem: vnde nihil est quod obiicitur.

AD ID quod vlterius obiicitur, dicendum, quòd spes non dicit expectationem, sed speratione, & hæc dicit plus, quoniam sperans extendit se, sicut credens & amans, suo modo in rem speratam, & habet eam suo modo, sicut credens & amans.

ARTICVLVS III.

In qua vi animæ sit spes?

TErtio quæritur, In qua vi animæ sit spes? & quid sit actus eius, & obiectum, & finis? Videtur autem non esse in irascibili: quia omnis virtutis animæ est expectare id quod appetit, & habere cum habet, & reiicere contrarium: spes autem dicit expectationem eius quod appetitur: ergo non est irascibilis solius, sed omniū virium.

2 Item, Spes diffinitur in litera, quòd est certitudo expectationis: sed certitudo dicit cognitionem: ergo spes est rationis vel intellectus: non ergo irascibilis.

3 Item Auicen. & Damasc. (& accipitur etiam ab Aristotele in fine primi ethicorum) dicunt, quòd irascibilis est pars animæ sensibilis. Cum igitur sensibilis animæ non sit immediate ferri in Deum, videtur quòd spes quæ immediate in Deum fertur, non sit in irascibili.

Quæst. 1 PRÆTEREA quæritur de actu eius. Actus enim potentiæ animæ consueuit denominari secundū nomen eius, vt intellectus actus intelligere, & voluntatis velle, & sic de aliis: sperare autem non nominat actū irascibilis: ergo videtur, quòd non sit actus spei, vel spes non est in irascibili.

2 Item, Quid dicit sperare vltra expectare? Videtur, quod nihil: quia ita dicit Apostolus Rom. 4. de Abraham. Contra spem in spem credidit. Et addit sic, Longanimiter ferens adeptus est repromissiones. Ergo videtur, quòd nihil dicat nisi expectationem solam.

3 Item, Per solam expectationem diffinitur, cum dicitur, spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, &c.

4 Itē, Quid dicit expectatio? Si dicit tātum immobilitatem in loco virtutis vel vitæ: tunc nihil adderet supra virtutes alias nisi continuitatem: & hoc non dicit actum specialem: ergo spes secundum hoc nullum haberet actum specialem.

Quæst. 2 ITEM quæritur de obiecto eius & fine. Si enim dicatur, quòd obiectum eius est beatitudo, sicut videntur Sancti communiter dicere, & in diffinitione supponitur: tunc videtur, quòd spes sit omnis virtus: quia beatitudo est finis omnis virtutis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd spes est virtus separata & diuisa ab aliis virtutibus, & est in irascibili potentia animæ: nec expectare tantum est actus eius, licet plus conueniat ei quam alij virtuti, vt infra dicetur: sed potius extendere se in rem speratam amplitudine quadam animi, & hæc amplitudo quia est respectu magni & alti in eo quod huiusmodi, irascibilis est secundum quod est humana.

AD ALIVD dicendum, quòd duplex est certitudo: vna quæ est in modum argumenti in cognitione, & hæc competit fidei. Alia est quæ est per modum naturæ, & hæc competit cuilibet virtuti: est enim natura certior arte in operibus & fine, vt supra diximus: & quia virtus consentit rationi in modum naturæ, vt dicit Tullius, ideo virtus etiam certior est arte. Sed hæc certitudo quæ est in modum naturæ, est duplex: scilicet certitudo & efficacia habitus melioratis ad opus directe & ad finem, & hæc est omnis virtutis secundum quod virtus est. Alia est ex efficacia inclinationis habitus & causæ adiunctæ ad habitum, & hæc est maior: sicut si ignis generatus coniunctum secum haberet generans, quod daret motum qui consequitur formam, tunc certius ascenderet, quia tunc motus in ipso esset vt consequens formam propriam, & vt consequens impulsum generantis: & talem certitudinem habet spes, scilicet ex habitus natura & causa, quia ex meritis & gratia proueniens quæ sunt causa certitudinis: & ideo etiam inter virtutes specialiter per certitudinem diffinitur: & non, vt quidam male dicunt, quòd accipiat certitudinem à fide: & certitudinem à causa tangit Apostolus ad 2. Timoth. 1. Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem.

AD ALIVD dicendum, quòd bene puto hoc esse verum, quòd irascibilis sit pars animæ sensibilis: sed, vt dicit Philosophus, participat quali ratione, & ideo efficitur eleuata super naturam sensibilis secundum se consideratę, & tunc potest in id in quod non poterat ex seipsa. Tamen sunt quidam modernorum, qui dicunt duplicem esse concupiscibilem & irascibilem in nobis, scilicet sensibiles, & humanas: & in humanis ponunt charitatem & spem, in sensibilibus autem temperantiam & fortitudinem. Sed hæc opinio non habet radicem alicuius auctoritatis, nec Philosophi, nec Sancti.

AD ID quod vlterius quæritur de actu, dicendum quòd tria concurrunt ad actum spei qui est sperare, scilicet dispositio ex parte agentis, & hæc est fixio in loco protensionis, & hæc dicitur expectatio: sicut enim qui mouetur secundum locum, non potest protendi in aliquid quod est vni loco proprium, ita nec motus in vita potest consequi rem speratam: hæc autem expectatio est permansio in vita, & accidit spei ex illa parte qua fulcitur in meritis quia immobilem in meritoria vita oportet esse qui expectat ex meritis. Aliud est quod exigitur, quod est substantia actus interius in anima, licet non extra, scilicet vt magno animo extendatur in æterna. Tertium est ratio obiecti: quia omnis actus per suum obiectum habet diffiniri & specificari: & obiectum est amplexio æternitatis & beatitudinis, secundum quod ponit in gloria, quia glorioſum dicit magnum & honoratum: & hæc propriè est irascibilis. Est igitur sperare actus eius qui complectitur hæc tria, scilicet expectando in meritis, protendi in amplitudinem & magnitudinem æternæ gloriæ: quia æternitas etiam dicit amplum per hoc quod sonat indeficiens.

Adquæstiuncula 1.

AD OIECTVM autem dicendum, quòd hoc non est verum in omnibus actibus, sed in illis tantum, qui sunt ipsarum virium secundum se, vt intelligere, & huiusmodi. Sunt autem alij qui sunt virium, secundum quod coniunguntur aliis potentiis, sicut est frui concupiscibilis & voluntatis, & scire rationis, & credere intellectus secundum quod coniunctus est cum affectu, & sperare irascibilis secundum quòd coniungitur intellectui credenti, & de his non est verum quòd obiicitur. Et de hoc notatum inuenies supra primam distinctionem primi libri in quæstione de actu fruitionis.

AD SEQVENS patet solutio per ante dicta.

Ad

Ad alivd dicendum, quòd expectatio ponitur indiffinitione ſpei,& ratio huius dicta eſt: ſed protenſio intelligitur per hoc quòd dicit, futuræ beatitudinis: ſi enim futurum eſt,tunc non eſt in illo ſperans,ſed oportet protendi vſque ad illud: & beatitudo accipitur in ratione magni & glorioſi, vt poſtea dicetur. Et ſic intelligitur totum quod eſt de actu ſpei.

Ad alivd dicendum, quòd non dicit immobilitatem vitæ vt eſt continuitas virtutis, ſed potius vt motiua in actu ſperandi: & hoc motiuum ſiue rationem motiui addit ſuper immobilitatem à vita,ſiue à meritis?

Ad alivd dicendum, quòd beatitudo diffinitur à Boetio,quòd eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus: & tunc ly omnium bonorum poteſt venire diſtributiue & collectiue. Si diſtributiue, tunc verum eſt quod concludit obiectio: quia tunc reſpondet cuilibet virtuti ratione ſui boni. Si autem veniat collectiue & formaliter, ſonat quoddam amplum & magnum in gloria, ambiens ſtatum omnis boni: & iſte ſtatus eſt altus in ratione alti, & ſic proprie reſpicitur à ſola ſpe: & hæc eſt cauſa, quòd Sancti ſemper dicunt, quòd fidei ſuccedit viſio, & ſpei beatitudo: & alij, quòd ſuccedit ei comprehenſio,quia comprehenſio etiam dicit concluſionem ampli & contentionem. Et alij dicunt, quòd ſuccedit ei æternitas: quia illa etiam, vt dicit Commentator ſuper hierarchiam, dicit protenſionem in perpetuam vitam. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Quid ſit ſpes definitione, & an definitiones ſpei ſint bonæ?

Deinde veniendum eſt ad literam in principio vbi dicit [Eſt autem ſpes, virtus qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur] Et quærendum eſt,Quid ſit ſpes diffinitione? quoniam iam habitum eſt in quo genere ſit, & in quo vt in ſubiecto proximo. Sunt hic à Magiſtro duæ diffinitiones datæ: & obiicitur de prima ſic: Spiritualia & æterna bona qualibet virtute meritoria ſperantur: ergo videtur,quòd male diffiniatur per illa.

2 Item,De expoſitione Magiſtri quam apponit,id eſt,cum fiducia expectantur: aut enim eſt fiducia à fidei certitudine dicta: aut illa quam dicit Tullius eſſe partem fortitudinis, & vocat fiduciam. Si primo modo: hoc videtur inconueniens,quia tunc ſpes aliquid de ſibi eſſentialibus traheret à fide: quod non contingit, cum ſint diuerſæ ſpecies virtutis.Si autem ſecundo modo: tunc eſſet pars fortitudinis: & hoc etiam videtur per hoc quod ita diffinit Tullius fiduciam dicens,Fiducia eſt per quam magnis & honeſtis in rebus multum ipſe animus in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit.

Obiicitur etiam de ſecunda diffinitione quam ponit Magiſter dicens, quòd ſpes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis præcedentibus, vel ipſam ſpem, quam natura præit charitas, vel remſperatam, id eſt, beatitudinem æterna. Etquæritur primo, Qua certitudine certa ſit ſpes? Videtur autem, quòd fidei: quia ita dicit Auguſtinus in lib. de ciuit. Dei. Spes eſt virtus, qua quis ſe ad id quod credit peruenturum præſumit. Ergo videtur, quòd certitudinem accipiat à fide, quod ſupra negatum eſt.

2 Item, Videtur non eſſe certa: quia ſæpe amittitur beatitudo ſperata,ſicut accidit in Iuda, qui ſecundum ſtatum præſentis iuſtitiæ ſperabat beatitudinem, quam tamen nulla certitudine eſt conſecutus.

3 Si forte tu dicas,quòd hæc certitudo conditionis ſcilicet ſpei immobilis permanſit in vita meritoria, ex qua procedit ſpes. Contra: Conditio dubietatis eſt: ergo contrariatur certitudini,vt videtur. Si ergo ſpes habet conditionem, non debet diffiniri ſecundum certitudinem. Item, Conditio rationis eſt quæ confert: ſed ſpes eſt in iraſcibili: ergo videtur, quòd non ſit ſuum apponere conditionem.

4 Item, Ponamus aliquem eſſe præſcitum & tamen eſſe in ſtatu præſentis iuſtitiæ, ille habet ſpem: & tamen ſua expectatio fruſtrabitur: ergo eſt incerta.

Item quæratur, Quis habet certiorem expectationem inter duos, quorum vnus eſt præſcitus,& expectat ſpe formata: alter prædeſtinatus, & expectat ſpe informi? Videtur,quòd prædeſtinatus: quia ille certiſſime beatitudinem conſequitur. Quæſt.1.

Sed contra: Spes formata expectat ex meritis actu exiſtentibus: ſpes autem informis non: ergo videtur ſi merita ſunt cauſa certitudinis,vt ſupra dictum eſt,quòd certior ſit ſpes præſciti quam prædeſtinati. Sed contra.

Item quæritur, Quæ ſit gratia cui innititur ſpes? Non enim videtur hoc ſibi ſpeciale, cum omnis virtus ſit gratia quædam: ergo non ſpecialiter per gratiam debet diffiniri. Quæſt.2

2 Item, Ex hoc videtur, quòd non poſſit eſſe informis, ex quo ſemper eſt cum gratia: & hoc falſum eſt, vt infra patebit. Ergo non ſemper eſt cum gratia.

3 Item, Ex quibus meritis prouenit ſpes? merita enim omnia proueniũt ex virtutibus: virtutes autẽ ſimul infunduntur: ergo ſpes præcedit omne meritum: ergo non prouenit ex meritis. Si forte tu dicas, quòd intelligitur de actu ſpei. Contra: Actus ſpei primus quicunque eſt ille qui ſtatim eſt poſt infuſam virtutem,non prouenit ex meritis, quia ipſe eſt de primis meritis: ergo videtur, quòd nec de actu ſit verum.

4 Si forte dicas, quòd hoc eſt propter charitatem,quia charitas(vt dicit Magiſter) omnium bonorum eſt mater & natura præit eam: & ideo merita charitatis præcedunt actum ſpei: hoc nihil eſt: quia Magiſter de charitate intelligit increata,& non creata: quia ſpes natura præcedit charitatem, ſicut dicit Gloſſ. ſuper principium Matth. ſuper illud Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob,id eſt, fides ſpem, ſpes charitatem.Si forte tu dicas, quòd neceſſe ſit moueri actibus aliarum virtutum ante ſpem, & tunc merita quæ ſunt actus boni aliarum virtutum, præcedunt: hoc eſt figmentum: quia dicit Auguſtinus in libro de bono coniugali, quòd habitus eſt quo quis poteſt agere cum vult. Et ita dicunt etiam omnes Philoſophi. Si ergo habet aliquis habitum

habitum ſpei, ipſe poteſt moueri ſpe, quando vult, vel ante alios actus, vel poſt ipſos: & ita nihil eſt quod dicis.

Præterea, à quibuſdam Philoſophis aliter diffinitur ſpes, ſcilicet quòd ſpes ſit ſuſpicio boni futuri.

Item Gloſſ. Rom.8. dicit, quòd ſpes eſt certa expectatio futuræ gloriæ. Et in nulla illarum diffinitionum ponitur, quòd proueniat ex gratia & meritis.

Præterea, Cum vnius rei vnica ſit diffinitio, Penes quid dantur tot diffinitiones ſpei?

Soluto. SOLVTIO. Ad hoc vltimum primo dico, quòd ſpes eſt in diuerſis generibus, vt prius habitum eſt: & ideo à Philoſophis diffinitur vt eſt in genere paſſionis, & tunc eſt ſuſpicio futuri boni, & ideo ipſa ſuſpicio animam afficit & alterat. Secundum autem quod eſt in genere virtutis, ſic conſiſtit in difficili & bono virtutis theologicæ, de quo ſupra determinatum eſt, & ſic diffinitur tribus diffinitionibus, quarum duæ ſunt in litera, & tertia poſita eſt in obiiciendo ab Auguſtin. in lib. de ciuit. Dei. Prima autem datur per genus & obiectum in genere, non ſpecificatum propriis differentiis, quod obiectum eſt ſpiritualia & æterna bona. Secunda autem datur per actum & cauſam actus in parte, quæ eſt certa expectatio, &c. Tertia vero datur per relationem ſpei ad fidem, ex qua generatur ſecundum naturam: quia fides fundamentum eſt, & ſpes proxime eſt ſuperædificata.

AD PRIMVM autem quod obiicitur contra primam diffinitionem, dicendum quòd pro qualibet virtute expectantur ſpiritualia, ſicut eſſe meriti, ſed non ſicut eliciente actum ſpei formaliter: & ita intelligitur quando dicitur, Qua ſpiritualia bona & æterna.

AD ALIVD dicendum, quòd fiducia nec à fide, nec à fidentia (quæ pars eſt fortitudinis) accipitur, ſed potius dicitur ibi fiducia ſecuritas ex efficacia ſpei & cauſa ſecuritatis, quæ eſt conſcientia meriti, & præſumptio gratiæ diuinæ, ſicut ſupra diximus. Sunt tamen qui dicunt, quòd accipitur ibi à fide ſecundum quod generat ſpem: ſed hoc non placet mihi, quòd ponatur aliqua virtus aliquid de ſibi ſubſtantialibus ab alia accipere: quia iam ſequeretur, quòd eſſet pars eius, vel adiuncta illi inſeparabiliter, ſicut proprietas ſubiecto.

AD ID quod obiicitur de diffinitione Tullij, dicendum quòd ſpes & fiducia æquiuoce ſumuntur ibi, ſcilicet pro præſumptione victoriæ ex magnitudine conſtantis animi: & ideo non facit ad propoſitum.

AD ID quod obiicitur contra ſecundam diffinitionem, dicendum quòd certitudo propria eſt ſpei, illa ratione quæ dicta eſt.

AD ID quod obiicitur de Auguſt. dicendum, quòd ipſe loquitur de certitudine ſperantis magis quam ſpei, & ideo dicit, quòd eſt virtus qua quis, &c. ſperans enim habet coniunctas virtutes, & ſecundum quod in ipſo ſpes fundatur ſupra fidem, aliquid recipit à fide, ſicut omnis virtus: & hoc non facit ad eſſe, ſed ad bene eſſe. Et ſic intelligitur quod dicit Auguſtinus, quòd ſpes eſt qua quis ſe in id quod credit, peruenturum præſumit: & ſic etiam charitas amat id quod credit, & ſic de aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt certitudo actus & ordinis in finem, & illam habet ſpes plus quam alia virtus, vt prius patuit: & eſt certitudo conſequendi finem ſecundum effectum, & illam nulla virtus habet, quia illa non datur niſi poſt iſtam vitam: & per illam non diffinitur ſpes.

AD ALIVD dicendum, quòd ſpes nullam apponit conditionem: quia ordo ad finem per actum ſemper, certus eſt quantum eſt de ſe.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi fiat comparatio ſecundum certitudinem vniformiter ſumptam, quæ propria eſt ſpei: tunc præſcitus in ſpe formata exiſtens, habet certiorem ſpem quam prædeſtinatus: quòd enim fruſtratur, non eſt ex incertitudine ſpei: ſed potius ex flexibilitate voluntatis: alius autem non habet certitudinem cauſæ meritorum in actu. Si autem fiat comparatio ordinis æterni ad temporalem rem, certior eſt prædeſtinatus: ſed tunc illa certitudo non erit propria ſpei, ordinat enim ſpes temporaliter: & quod fruſtratur, non eſt de defectu ſuo, vt dictum eſt. Prædeſtinatio autem eſt ordo æternus ad ſalutem, qui fruſtrari non poteſt.

AD ALIVD dicendum, quòd, vt puto, gratia dicitur hic liberalitas dantis maxima & affluenter & ſine improperatione: &, vt puto, non dicit hic gratia habitum in ſperante, ſed potius proprietatem, cui innititur ſpes ex parte dantis res ſperatas. Si autem aliquis vult dicere, quòd eſt habitus: tunc dicendum eſt, quòd ſpes ſpecialiter oritur ex gratia, ſecundum quod ipſa eſt cauſa rei ſperatæ, & motus, vt ſupra dictum eſt: aliæ autem virtutes referuntur ad gratiam, vt partes ad totum tantum, & non ad motum actus. *Ad quæſt. 1.*

AD ALIVD dicendum, quòd hoc ſequeretur, ſi ſemper ſpes eſſet coniuncta gratiæ in ſubiecto: ſed hoc non eſt verum, imo quandoque fulcitur gratia, quæ eſt in propoſito conuerſionis tantum, vt infra patebit, & tunc eſt informis.

AD ALIVD dicendum, quòd ſpes ſumitur ibi pro actu ſpei, & hunc actum præcedunt merita ſecundum propoſitum ſperantis: quia ipſe expectat beatitudinem, & mouetur iam ad ſperandum ex meritis quæ habet in propoſito. Et hoc poteſt eſſe quinque modis, ſcilicet quòd meritum præcedit actum ſpei in cauſa meriti tantum, & hoc eſt quòd gratiam iam habet, ſed non merita, & tunc ſperat ex meritis quæ iam inſunt per cauſam. Secundo poteſt eſſe ex meritis præcedentibus cauſa & effectu: & tunc non poteſt intelligi de omni actu ſpei, ſed de vero primo ſicut probat obiectio. Tertio modo poteſt eſſe, quòd præcedit meritum in cauſa & propoſito merendi: & ſic iterum de omni actu ſpei verum erit. Quarto modo poteſt eſſe, quòd præcedit cauſa cum merito alieno, vt eſt Chriſti, & ſanctorum: & ſic iterum de omni actu ſpei verum erit. Quinto poteſt eſſe, quòd nec præcedit in cauſa nec in effectu, ſed in propoſito tantum: & ſic eſt verum quod dicit de actu ſpei informis tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas non præit ſpem natura, niſi increata, vel in propoſito, vel in cauſa, vt iam dictum eſt, ſi ſpes ſumatur in actu: habitus enim ſi conſiderantur vt partes gratiæ, ſunt ſimul: ſi autem conſiderantur ſecundum ordinem ſpiritualis ædificij, tunc na-

tura præit ſpes charitatem, vt dicit Gloſſ. ſuper principium Matthæi. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS V.

An ſpes poteſt eſſe informis ſicut fides?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sine meritis enim aliquid ſperare non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt,&c.] Ex hoc enim videtur, quòd nunquam ſit ſpes informis: quod quidam etiam aliis modis nituntur probare ſic, Quòd fides poteſt eſſe informis,hoc habet ex hoc quod aliquid eius eſt in cognitione, quod remanet,ablato eo quod eſt affectionis : ergo vbi non eſt illa cauſa, non eſt informitas : ſed ſpes tota eſt in affectu, & nihil habet in parte cognitiua : ergo aut tota manet, aut tota tollitur : ergo informis non poteſt eſſe,vt videtur.

2 Item, Spes non poteſt tendere ſine amore, & ſi non tendit, non manet: ergo videtur, quòd ſine charitate non manet aliquid de ſpe.

3 Item,Si maneret, tunc poſtea eadem fieret formata,quando aduenirет gratia: qualiter ergo illud quod aduenirет, haberet ſe ad illud quod remanet? non enim poteſt dici,quòd ſicut materiale, ſicut dictum eſt de fide : quia non eſt de duplici eſſentia, ſcilicet affectiua & intellectiua ſpes, ſicut fides.

Sed contra. SED CONTRA : Fides generat ſpem : fides ergo informis generabit ſpem informem,& fides formata ſpem formatam.

2 Item, Sic ſe habet fides ad timorem, quod informis generat timorem informem, qui ſeruilis eſt : formata autem timorem formatum, qui eſt initialis vel caſtus : ergo ſimiliter faciet ſecundum ordinem in bonum de ſpe.

3 Item,Si ſpes eſſet ſemper formata, iam nobilior eſſet effectus quam cauſa : quia ſecundum naturam fides eſt cauſa ſpei, & poteſt eſſe informis & formata fides,vt ſupra habitum eſt.

4 Item, Spes eſt ex parte ſicut & fides : ergo videtur, quòd accidit eadem imperfectio quæ & illi : hæc autem eſt informitas : ergo & poteſt eſſe informis.

5 Item, Auguſtinus vult, quòd ſola charitas diuidat inter filios regni, & filios perditionis : ergo ſpes ſicut & fides non diuidet : ergo erit bonis & malis communis : non autem poteſt ineſſe malis niſi informis : ergo poteſt eſſe informis.

SED SI hoc datur, tunc quæritur, Quæ ſit differentia inter ſpem quæ non habet merita & eſt informis, & præſumptionem quæ etiam non habet merita & expectat beatitudinem? *Quæſt.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſpes poteſt eſſe informis ſicut & fides. Et ad vltimum reſpondeo primo, quòd ſpes informis non eſt ſine meritis, ſed non habet ea niſi in propoſito : & ille fuit quintus modus quo merita præcedunt actum ſpei,vt prius diximus : ſed præſumptio quæ dicitur ſpes ſtultorum, eſt ex gratia largitatis Dei ſine omnibus meritis : expectat enim præſumptuoſus beatitudinem etiam continuando in peccatis, eo quod reputat Dei miſericordiam dare beatitudinem ſine conuerſione, & non attendere peccata.Et per hoc patet differenria. *Solutio.*

AD PRIMVM dicendum,quòd in argumento illo eſt ſuppoſitio falſi : quia etiam fides informis habet aliquid affectionis, vt ſupra oſtendimus : & ideo non eſt cauſa quam ponit pro cauſa.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis virtus theologica de ſe habet vt tendat, & non ab amore,niſi quodammodo : & quod ſpes informis non tendit, hoc eſt à contrarietate quam habet in ſubiecto,& non de ſe.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc bene concedo,ſicut ſupra de fide, quòd adueniente gratia formatur id quod informe fuit, & eſt imperfectum reſpectu ipſius & materiale,ſicut & in fide, ſicut diſpoſitio materialis eſt reſpectu ſpeciei: non tamen ita differt,ſicut diſpoſitio à ſpecie,ſed ſicut imperfectum à perfecto in eodem genere qualitatis, & ſicut imperfectum ad actum ſperandi quem bene ſpes informis elicit, ſed ſicut imperfectum ad tendendum.

AD HOC autem quod poſſet obiici, quod duæ qualitates eiuſdem ſpeciei nec ſunt in eodem ſecundum idem : quia ſimplex non vnitur ſimplici,& huiuſmodi,ſupra in quæſtione de fide reſponſum eſt.

De quibus ſit ſpes.

B In enchirid. cap.8. Rom.8.

ET ſicut fides, ita & ſpes eſt de inuiſibilibus. Vnde Auguſtinus, Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De ſpe quoque dicitur, Spes quæ videtur,non eſt ſpes. Quod enim videt quis,quid ſperat? Quod attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ ſperantur, fidei ſpeique commune eſt. Diſtinguitur tamen fides à ſpe, ſicut vocabulo,ita rationabili differentia. Eſt enim fides malarum rerum & bonarum : quia & bona creduntur & mala,& hoc fide bona, non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Credimus enim mortem Chriſti, quæ iam præteriit : credimus ſeſſionem, quæ nunc eſt : credimus venturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Item fides & futurarum rerum eſt, & alienarum. Nam & ſe quiſque credit eſſe cœpiſſe, nec fuiſſe vtique ſempiternum : & alia atque alia non modo de aliis hominibus

multa,

multa, quæ ad religionem pertinent, verum etiam de Angelis credimus. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium qui earum spem gerere prohibetur.

ARTICVLVS VI.

An spes sit inuisibilium, & an fides & spes sunt abinuicem distincta?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et sicut fides, ita & spes de inuisibilibus, &c.] Quoniam virtutes quarum est obiectum vnum, sunt virtus vna: ergo si fides & spes habent vnum obiectum, tunc sunt vna virtus.

2 Item, Spes non videtur tantum esse de inuisibilibus, sed etiam de his quæ hic habentur, vt spes gratiæ & veniæ: istę enim species inueniuntur poni à Sanctis.

Solutio. SOLVTIO. Spes est de inuisibilibus, non prout sunt inuisibilia, sed prout sunt futura absentia: & ideo in obiecto fides & spes non conueniunt nisi materialiter: & ideo non oportet, quòd virtus vna sint.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis diffinitio datur ex fine, & denominatio fit à fine eodem modo: & ideo spes proprie est de gloria: & si est veniæ & gratiæ, hoc est secundum ordinem ad gloriam.

ARTICVLVS IVI.

An spes sit futuri boni & proprij.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spes autem non nisi bonarum rerum, nec nisi futurarum & ad Deum pertinentium, &c.] Contra hoc videtur esse quod dicit Poëta:

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Ex hoc videtur quod spes etiam sit malarum rerum.

2 Item videtur, quòd sit communis boni Luc. vltimo. Nos sperabamus, quòd ipse esset redempturus Israel.

3 Item Augustinus, De nemine desperandum est, dum in via est. Ergo spes est de salute omnium.

4 Item, Fides communiter habet se ad se & ad alios, & similiter charitas: ergo videtur, quòd & spes.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd si spes proprie sumatur: tunc non est alicuius, nisi in quo concurrunt hæc tria, quæ ponit Magister, scilicet boni, futuri, & proprij. Si autem improprie sumatur loco generis sui quod est suspicio futuri quæcunque: tunc potest esse mali: & sic accipit Poëta. Et per hoc patet solutio ad primum. Si vero large sumatur, tunc erit etiam boni communis. Et per hoc patet solutio ad secundum & tertium.

AD VLTIMVM dicendum, quòd non est simile de fide, & charitate, & spe. Quia spes respicit merita, & illa sunt propria. Charitas autem & fides non fundantur in aliquo proprio: & ideo possunt esse respectu communis. Tamen sciendum est, quòd non est fidei actus quo credo homini etiam bonum, eo quod fides non est nisi simpliciter & vniuersaliter super primam veritatem: sed potest esse actus opinionis.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an fides & spes in Christo fuerint?

POST hoc supersest inuestigare, vtrum fides & spes in Christo fuerint: vnde tractatus iste sumpsit exordium. Quibusdam non indocte videtur fidem virtutem & spem in eo non fuisse, sicut in Sanctis iam beatificatis, vel in Angelis non sunt: & tamen Sancti credunt & sperant resurrectionem futuram, & Angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel spes virtus est: quia & Deo per speciem contemplando fruuntur, & in Dei verbo resurrectionem futuram siue iudicium, non per speculum in ænigmate, sed præclarissime inspiciunt. Si enim quia credunt resurrectionem futuram, ideo verum est eos fidem habere: ergo ea consummata post iudicium similiter & fidem habere dicentur, quia credent eam præteritam. Sed sicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles facit, habebunt, quia non credunt absque scientia, quæ non erit ænigmatica, sed per speciem: ita & modo credunt & sperant resurrectionem, nec tamen fidem habent, quia credendo cognoscunt. Venit enim eis quod perfectum est, & euacuatum est quod est parte est. Venit enim cognitio, & euacuata est fides. Venit species, & desiit spes. Ita & Christus in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & sperauit resurrectionem tertia die futuram: pro qua & Patrem orauit:

C

Supra dist. 23.

1. Cor. 13.

orauit; nec tamen fidem virtutem & ſpem habuit: quia non ænigmaticam & ſpecularem, ſed clariſſimam de ea cognitionem habuit, quia non perfectius eam cognouit præteritam, quam intellexit futuram. Sperauit tamen Chriſtus ſicut in Pſalmo ait, In te Domine ſperaui: nec tamen fidem vel ſpem virtutem habuit, quia per ſpeciem videbat ea quæ credebat. De antiquis vero patribus qui apud inferos vſque ad paſſionem tenebantur, non incongrue dici poteſt, quòd fidem & ſpem virtutem habuerint: quia credebant & ſperabant ſe viſuros Deum per ſpeciem, qualiter eum tunc non videbant: quia non patuit eis cognitio Dei per ſpeciem ante paſſionem Chriſti: qua conſummata, à fide tranſierunt ad ſpeciem.

Pſal. 30.

ARTICVLVS VIII.

An Chriſtus, Angeli, & animæ beatæ ſpem habeant?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in ſecunda parte *ibi* [Poſt hoc ſupereſt inueſtigare, &c.] Ibi enim Magiſter dicit, quòd nec Chriſtus, nec Angeli, nec animæ beatæ ſpem habeant vel habuerunt. Et de his tribus obiicitur per ordinem. Videtur enim, quòd Chriſtus habuit ſpem: quia habuit plenitudinem gratiarum: fides autem & ſpes partes gratiæ ſunt: ergo habuit eas.

2 Item, Pſal. 30. In te Domine ſperaui. Item, Sperauit in me, eripiam eum. Et infinitis aliis locis.

3 Item, Quiddam beatitudinis defuit ei, ſcilicet gloria corporis: ergo videtur, quòd illam ſperare potuit.

4 Item, Sicut fuit comprehenſor, ita fuit viator: ergo ſicut non defuerunt ei quę fuerunt comprehenſoris, ita nec debuerunt deeſſe quæ fuerunt viatoris: ſpes autem viatoris eſt: ergo ſpem habuit.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil imperfectionis Chriſtus habuit ſecundum animam præter ſolam paſſibilitatem: fides autem & ſpes dicunt imperfectionem: quia fides eſt cognitio in ænigmate, & ſpes eſt expectatio eius quod non eſt comprehenſum: cum ergo Chriſtus aperte viderit, & perfecte comprehenderit, vt puta vnitus deitati, nunquam habuit fidem vel ſpem.

Quæſt. 1 VLTERIVS quæritur, Vtrum Angeli ſpem habuerunt, vel habeant? Videtur, quòd ſic: quia expectant adhuc præmium quod accedit poſt diem iudicij ex miniſterio cuſtodiæ, quo obſequuntur nobis: ergo cum ſpes ſit certa expectatio præmij, videtur quòd ſpem habeant.

2 Item 1. Pet. 1. In quem deſiderant Angeli proſpicere. Deſiderium autem non eſt niſi eius quod non habetur in præſenti: ergo videtur, quòd illius abſentis poſſet eſſe ſpes in eis.

Sed con. 1rg. SED CONTRA: Omnia pertinentia ad ſuam beatitudinem habent in verbo, & vident: ergo nihil ſperant in futurum, quod non videant præſentialiter: viſio autem non eſt ſpes, vt dicit Apoſtolus: ergo ſpem non habent. Item, Fidem non habent quæ gignit ſpem: ergo nec ſpem.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur, Vtrum animæ beatæ modo exiſtentes in cælo, habeant ſpem? Et videtur, quòd ſic: quia in Apocal. 6. dicitur, Dictum eſt eis vt expectarent tempus adhuc modicum. Ergo videtur, quòd expectant gloriam corporum: & expectare futuram beatitudinem ſpei eſt: ergo ſpem habent, vt videtur.

2 Item etiam quidam antiqui dixerunt, quòd deſiderio corporum aliquantulum retrahantur ab intenſione contemplationis: ergo videtur, quòd habeant ſpem.

Sed cont. SED CONTRA: Spes quæ differtur, affligit animam: illi autem affligi de cætero non poſſunt: ergo ſpem habere non poſſunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Chriſtus nec Angeli, nec animæ beatæ proprie loquendo ſpem habent: & hoc duabus de cauſis: quarum vna eſt, quia ſpes proprie non eſt niſi de ſubſtantiali beatitudine, & hæc eſt beatitudo animæ non corporis: quia gloria corporis eſt, vt opinor, quædam redundantia ex anima in corpus coniunctum. Alia cauſa eſt: quia ſpes fundatur in cognitione ænigmatica, quæ oſtendit rem ſperatam in ſpeculo & ænigmate: & ideo quia etiam id quod expectant, vident in lumine verbi, non dicuntur ſpem habere illius: & illam cauſam videtur Magiſter tangere in litera.

SECVNDVM hoc igitur dicendum ad primum quòd Chriſtus ſpem non habuit: & impropriè ſumitur ſpes in auctoritatibus illis pro expectatione præmij accidentalis vel gloriæ corporis, cuius non eſt ſpes niſi per poſterius: vel loquuntur de Chriſto gratia membrorum. Et per hoc etiam patet ſolutio ad duo ſequentia.

AD VLTIMVM dicendum, quòd fuit viator ratione paſſibilitatis: & ideo habere fidem & ſpem non pertinet ad viatorem, ſed potius ad viatoris imperfectionem: quia ſine hoc viator eſſe poſſet & mereri, ſicut quidam dicunt de Angelis ante confirmationem. Vnde etiam quicquid gratiæ in ſpe & fide fuit, ipſe habuit: ſed non quicquid in eis fuit imperfectionis: viſio enim gratiæ eſt in fide, & tentio vel comprehenſio in ſpe. Qui enim ſperat (vt dicit Magiſter in primo libro diſtinctione prima) aliquatenus tenet rem, licet non perfectè.

AD ID quod vlterius quæritur de Angelis, dicendum quòd nec ipſi ſpem habuerunt, nec habent, eiſdem de cauſis: id enim quod expectant, eſt de præmio accidentali.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt deſiderium rei non habitæ, & hoc non habent Angeli: & eſt deſiderium rei habitæ ad tollendum faſtidium, & de hoc intelligitur dictum Petri.

AD

Ad quæst.2. AD ID quod iterum vlterius quæritur, Vtrum animæ sanctæ spem habeant, dicendum quòd non, eisdem de causis. Nec puto hoc esse verum, quòd retrahantur à contemplatione desiderio corporum: quia determinatum est eis tempus, & illud cum gaudio in vna stola expectant, quia securitatem habent de reliqua.

ARTICVLVS IX.

An Patres in limbo, & animæ in purgatorio, & dæmones habeant spem virtutem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [De antiquis vero Patribus qui apud inferos vsque ad passionem, &c.] Videtur enim, quòd non habuerunt spem: quia spes commetitur se viæ: illi autem iam fuerunt securi: ergo non fuerunt in via.

2 Item, Spes datur ad merendum: illi autem non fuerunt in statu merendi: ergo spem non habuerunt.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Beda, & ponitur in quarto distinctione prima, quòd Patres in limbo felici spe ingressum ianuæ cælestis expectauerunt. Ergo spem habuerunt. Præterea, hoc dicitur hic in litera.

Quæst.1 VLTERIVS quæritur, Vtrum animæ in purgatorio spem habeant? & videtur quòd sic: quia adhuc non habent apertam visionem per speciem: ergo ænigmaticam: illam autem concomitatur spes, vt dicit Magister: ergo habent spem.

Sed contra. SED CONTRA: Secundum hoc damnati etiam haberent spem: quia habent ænigmaticam cognitionem de Deo: si ergo spes talem cognitionem concomitatur, damnati habet spem, vt videtur: quod falsum est, cum ipsi penitus sint & sciant se esse damnatos.

Quæst.2 VLTERIVS quæritur de dæmonibus vtrum ipsi habeant spem? Videtur autem, quòd sic: quia Iob 40. dicitur de Behemoth, Ecce spes eius frustrabitur eum.

Sed contra. SED CONTRA: Scit peccatum suum esse irremediabile: ergo habet desperationem: ergo non spem salutis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Patres spem habebant, sicut Magister bene probat in litera.

AD PRIMVM dicendum, quòd quodammodo fuerunt in via: non enim mansio distinguitur, vt dicit Augustinus, nisi in loca perpetuæ permanentiæ, scilicet in cælo, vel in inferno damnatorum: & ideo quoad securitatem dicunt quidam eos fuisse in termino, & quoad statum merendi: sed quoad transitum vlterioris gloriæ fuerunt adhuc in via, non in termino.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc accidit spei ratione status, quòd meretur, vel non meretur: & ideo hoc non per se est spei, quod non sit nisi in statu merendi: quia potest esse præter illum.

Ad quæstiunculam 1. AD ALIVD quod vlterius quæritur, etiam bene concedo, quòd qui sunt in purgatorio, habent spem & fidem: quia expectant salutem in cognitione ænigmatica visam. Ad illud quod contra obiicitur, dicendum quòd nihil est simile: quia nec habent fidem quæ tendat in veritatem, vel quæ virtus sit, sed talem, qualis est dæmonum, de qua supra distinct. 24. dictum est: & etiamsi haberent fidem, non habent salutis expectationem, & ideo non habent spem.

Ad quæst.2. ET PER hoc patet solutio ad id quod vlterius quæritur de dæmonibus: concedimus enim, quod nullam habent spem. Et ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd spes ibi impropriissime accipitur pro expectatione dilationis iudicij, in qua acrius quam modo puientur: illa enim frustrabitur, quia citius quam vellent iudicabuntur. Et per hoc patet solutio eorum quæ quæruntur de spe.

DISTINCTIO XXVII.

De charitate qua diligitur Deus & proximus, quæ in Christo & in nobis est.

De charitate quatum ad eius essentiã & diffinitionẽ. CVM autem Christus fidem & spem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantum homo tantam, qua maior esse non valet: qui ex charitate eximia animam posuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum instrueret. Hic aliquid dicendum est de charitate, & modo, & ordine diligendi Deum & proximum.

DIVISIO TEXTVS.

CVm autem Christus fidem & spem non habuerit, &c.] Hîc vltimo ponit Magister tractatum de dilectione : non quod in dignior sit aliis, sed quia nascitur in actu suo ab actibus aliarum : & ideo iste generatione sunt priores. Diuiditur autem tractatus iste in partes duas, in quarum prima agit de dilectione hominis, quâ diligit Deum & proximum. In secunda de dilectione Dei, qua diligit nos : & hæc incipit distin. 32. *ibi* [Præmissis adiiciendum est de dilectione Dei, qua ipse diligit. Prior autem adhuc subdiuiditur in duas, in quarum prima agit de dilectione secundum substantialia sibi. In secunda autem agit de dilectione in comparatione ad diligentem, vbi quærit, Si charitas semel habita possit amitti ? Et hæc incipit in distin. 35. *ibi* [Illud quoque non est prætereundum, quòd quidam asserunt] Prior inter has subdiuiditur in duas vlterius, in quarum prima agit de dilectione per comparationem ad genus quod est virtus, & per comparationem ad actum sibi substantialem, & per comparationem ad modum qui est forma actus. In secunda autem agit de ipsa per comparationem ad obiectum quod est diligibile : & hæc incipit in sequenti distin. 28. *ibi* [Hic quæri potest, Vtrum illo mandato dilectionis, &c.] In hac autem distinctione quæ continet primam partem, quadrupliciter agit de dilectione. Primo enim agit de ipsa secundum comparationem ad caput nostrum, qualiter fuit in Christo : & hoc in primo capitulo. Secundo quærit de ipsa, Quid sit, & vtrum sit vna vel plures ? & hoc in secundo capitulo *ibi* [Charitas est dilectio qua diligitur, &c.] Tertio vero quærit de modo actus dilectionis, tam in diligendo proximum, quam in diligendo Deum *ibi* [Consequenter modum vtriusque dilectionis aduertamus] Quarto & vltimo determinat de præcepto quod respicit actum huius virtutis *ibi* [Illud autem præceptum non penitus impletur ab homine. Ex diuisione autem & disputatione patebit sententia lectionis istius. Præambulæ autem sunt hic quæstiones tres : quarum prima est, An dilectio sit virtus ? Secunda, Si est virtus, an sit virtus generalis vel specialis ? Tertia, Si sit virtus specialis, vtrum sit forma generalis omnis virtutis ? & vtrum possit fieri ipsa informis ?

ARTICVLVS PRIMVS.

An dilectio siue charitas sit virtus ?

AD primam quæstionem obiicitur sic : Id ad quod sufficit sibi natura in se, non oportet ad hoc habere virtutem eleuantem : ad diligere autem summum bonum propter se & super omnia, sufficit natura per se : ergo non oportet propter hoc habere virtutem eleuantem. Prima probatur ex hoc quod gratia non est minus ingenioſa quam natura : natura autem non abundat superfluis, vt dicit Philosophus : ergo nec gratia. Secunda autem probatur per multorum opinionem, qui dicunt, quòd natura in Angelo primo & homine primo ad hoc sufficit.

2 Item per Tullium in lib. de amicitia, qui dicit, quòd amici per se diligendi sunt : & similiter Aristot. in 3. topicorum, Amici omnibus sunt præponendi : ergo multo magis Deus.

3 Item, Vires animæ in homine sunt proportionatæ : ergo ad quod sufficit ratio in cognoscendo, ad hoc sufficit ratio in diligendo : ratio autem in primo statu suffecit ad hoc quod cognosceret Deum summe bonum, & propter se diligendum, & super omnia : & ad hoc etiam sufficit modo, vt probatur ex dictis multorum Philosophorum : ergo affectio sufficit in diligendo Deum propter se, & super omnia : non ergo oportet ad hoc dare virtutem specialem.

4 Item, Omnis virtus datur propter difficile & bonum : ergo nulla datur propter dulcissimum & facillimum : & dicit Augustin. in lib. confess. quòd nihil dulcius, quam amare & amari : ergo ad hoc nulla debuit dari virtus, vt videtur.

SED CONTRA : Animæ hominis in statu hominis in quo sumus, viciniora sunt ea quæ sunt ad finem, quam finis ipse : ergo facilior eorum cum anima coniunctio, quia vicinorum maior est conuenientia : sed indiget virtutibus ordinantibus ipsam in his quæ sunt ad finem : ergo multo magis in ordinantibus ipsam in finem ipsum : finis autem est bonum secundum quod bonum : ergo indiget aliqua virtute ordinante ipsam ad id : constat autem, quòd nihil respicit bonum vt bonum, nisi charitas : ergo charitas est virtus ordinans in bonum quod est finis. *Sed contra.*

2 Item, Id quod contrarietatem habet ad vitium, necessario est virtus : charitas autem contrarietatem habet ad vitium : ergo necessario est virtus. Probatur autem prima : quia virtuti nihil opponitur nisi vitium. Secunda autem probatur per hoc quod mutuo se expellunt charitas & vitium ab eodem susceptibili.

3 Item, Cuiuscunque actus est meritorius vitæ æternæ, est virtus : sed charitatis præcipue est actus meritorius vitæ æternę : ergo charitas est virtus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd charitas est virtus, sicut omnes Sancti concorditer testantur, quorum auctoritates inducere dispendium esset. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura nunquam sufficit, nec suffecit ad actum charitatis : sed ad actum amoris naturalis homini suffecit natura ante peccatum potentius, & post peccatum minus potenter. Quis autem amor ille sit, bene determinat Philosophus in 1. ethicorum, vbi probat, quòd sicut vnicuique ineſt proprium opus & actus, ita & homini secundum quod homo : & quod hoc opus non quæritur in ipso secundum vegetabilem & sensibilem, sed secundum rationalem : hoc autem est eligere & diligere super omnia id quod per se & non in relatione ad alterum est bonum : & hoc ipse quidem probat esse felicitatem. Et verum est, quòd est felicitas increata, quæ est summum bonum propter se tantum quæsitum, & non alicuius alterius gratia. Si tamen quæreretur à Philosophis, Vtrum hoc quæritur quia bonum, vel quia sibi bonum ? inueniretur, quòd quæreretur hoc, quia bonum homini. Aliud enim bonum ab ipsis Philosophis non est quæsitum, nisi bonum homini secundum

ciuilem

ciuilem vitam. Charitas autem non sic quærit bonum, sed quod potius absolute bonum est, & causa boni: nec innititur illi propter rationem, quia probat hoc ratio, quòd oppositum est, sed quia illud bonum efficit talem dilectionem: vnde cum dicitur, Diligere Deum propter se, & super omnia, est actus charitatis: ly propter se, non dicit ibi causam vnam tantum, sed tres, scilicet quæ est vt obiectum, & quæ est vt efficiens, & quæ est vt finis: & in prima & vltima potuit conuenire Angelo & homini in primo statu secundum opinionem quorundam, sed non quoad medium: quia efficit hoc in eis ratio. Per hoc patet solutio ad secundum.

Ad aliud dicendum, quòd ratio illa fundatur super falsum: quia licet vires proportionatæ sunt in ordine, non tamen sunt æquales in posse: practicæ enim minus possunt, quam cognitiuæ: multa enim cognoscimus, quæ operari non possumus: & multa cognoscimus, circa quæ vt cognoscimus, affici non possumus, nisi eleuemur supra posse nostrum à dono Dei dato nobis. Et ita est in dilectione quæ est charitas. Non enim possum per affectum affici in Deum propter se & super omnia liberaliter nullo cogente omnino, quandiu innitor propter rationem conuincentem affectum, ita quod sit faciendum: & ideo non est naturalis nostra dilectio: & etiam si hoc fieri posset, vt quidam dicunt: tamen difficile est etiam hoc credere, quòd natura diligat aliquid supra se, nisi inquantum bonum sibi, apud quosdam, qui dicunt, quòd natura curua est in se, & dilectione tali non diligit aliquid supra se: & ideo illi distinguunt duplicem dilectionem, scilicet amicitiæ & concupiscentiæ, & dicunt, quòd dilectione amicitiæ aliquid diligitur propter se, sed non supra se: dilectione autem concupiscentiæ quæ naturalis est, nihil, sed omnia diliguntur vt bona sibi. Tamen quia legitur in libris Philosophorum tantam esse dilectionem honesti, vt etiam fortes periculis se committant, qui tamen charitatem non habent, difficile est dicere, quòd nemo diligit aliquid supra se, nisi ex charitate: & ideo tunc reuertendum est ad priorem solutionem.

Ad aliud dicendum, quòd difficile in theologicis virtutibus non consistit in actu: quia (sicut supra diximus) non vno modo accipitur difficile & bonum in virtute theologica, & morali, & intellectuali: sed in theologica accipitur bonum quod est finis, & difficile quod est sustolli supra id quod potest natura, & abnegare naturam: in morali autem accipitur difficile, quod est tangere medium vel appropinquare illi: in intellectuali autem difficile quod est circa medium, quod dicitur recta ratio operabilium: & bonum in vtrisque secundum rationem honesti felicitatem respicientis. Hoc autem quod dicit Augustinus intelligitur de dulcedine actus ad obiectum, & non de abnegatione naturæ.

ARTICVLVS II.

An charitas sit virtus generalis, vel specialis?

Secundo quæritur, Vtrum sit virtus generalis? Videtur autem, quod sic. Quicquid enim est effectiuus habitus vniuersaliter salutis, ipsum est virtus generalis: sed charitas est effectiuus habitus vniuersaliter salutis: igitur est virtus generalis. Prima probatur ex hoc quòd vniuersalis salus non habetur nisi expulsis omnibus vitiis: & hæc non expelluntur nisi per contrarios habitus sibi. Secunda supponitur à beato Augustino, qui dicit, quòd charitas sola tantum piorum est: cæterę autem virtutes bonis & malis communes.

2 Item, Quicquid in se habet actus omnium aliarum virtutum, ipsum est vniuersale ad omnes virtutes: charitas sic se habet ad actus aliarum virtutum: ergo est vniuersalis ad omnes virtutes. Prima patet per hoc quòd virtutes distinguuntur & diffiniuntur per actus: ergo ab actu speciali specialis est virtus, & ab omnibus vniuersalis. Secunda autem scribitur 1. Corinth. 13. vbi dicit Apostolus, Charitas patiens est, benigna est: & enumerat ibi 15. opera virtutum diuersarum cum charitate.

3 Item, Augustin. in lib. de moribus Ecclesiæ, omnem virtutem diffinit per amorem, vt fides est amor Deo credens, fortitudo omnia tolerans propter amatum: ergo charitas est vniuersalis omnibus: ergo est vniuersalis virtus. Item Hieron. (vt breuiter complectar omnem virtutis diffinitionem) dicit, Virtus est charitas, qua diligitur quod diligendum est: ergo vt prius. Item Bernard. in lib. de diligendo Deo, & Augustin. in lib. de ciuit. Dei: Virtus est ordo amoris. Et ibidem, Virtus nihil aliud est quam amor ordinatus. Ergo videtur, quòd charitas sit omnis virtus. Item videtur, quòd charitas in patria sit, & quòd remanebit ex omnibus virtutibus in præmio: ipsa enim est præmium virtutum: quia diffinitur frui ab Augustino, quòd frui est amore inhærere alicui rei propter se: ergo videtur charitas esse generalis in merito, & generalis in præmio: & nunquam esse specialis virtus.

4 Item, Infra dicit Magister, quòd omne præceptum refertur ad mandatum dilectionis: sed nihil est in præcepto nisi opus alicuius virtutis: ergo omne opus virtutis reducitur in præceptum dilectionis: sed sicut se habet opus ad opus, ita habitus ad habitum: ergo omnis habitus virtutis reducitur in habitum dilectionis: ergo charitas est habitus generalis ad omnem virtutem, vt videtur.

5 Item, In virtutibus naturalibus mouentibus quæ sunt in materia, reductio est ad quatuor primas: & harum reductio vlterius ad vnum mouens in tota generatione, quod est sol: ergo videtur, quòd in moribus similiter esse debeat. Cum igitur illæ quæ sunt in ordinatis ad finem, reducantur in quatuor cardinales, videtur, quòd illæ vlterius reducuntur in vnum, vt solem, quod est charitas: quia charitas est motor in toto merito, & secundum quantitatem ipsius tota attenditur meriti quantitas.

Sed contra: Specialis actus diuisus ab actibus aliarum virtutum, exigit habitum specialem: diligere Deum propter se & super omnia, est specialis actus separatus secundum rationem ab actibus omnium aliarum virtutum: ergo habet habitum specialem. Prima probatur per hoc quòd actus sunt præuij potentiis & habitibus ad minus spiritualibus, & quoad nos. Secunda patet per hoc quod si diffinitur diligere Deum, non *Sed contra.*

accipitur in diffinitione eius actus alicuius aliarum virtutum.

2 Item, Apoſtolus 1.Corinth.13. enumerat eam ſingulariter cum aliis virtutibus ſpecialibus, cum dicit, Nunc autem manent fides, ſpes,& charitas : tria hęc, maior autem horum charitas.

3 Item, A ſpeciali ratione obiecti ſumitur ſpecialis virtus : ſummum autem bonum eſt ſpecialis ratio obiecti,ſicut ſummum verum, & ſummum glorioſum : ergo habet ſpecialem virtutem ſibi reſpondentem ſicut & illa.

4 Item accipitur à beato Gregor. in principio ſuper Iob, vbi dicit eam ſignari per vnam filiam ſpecialiter, & non per omnes filios & filias Iob.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd charitas eſt virtus ſpecialis, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum & in Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas vniuerſaliter non efficit ſalutem, vt formaliter oppoſita omnibus vitiis, ſed potius vt coniuncta omnibus aliis, ſine quibus nunquam eſt, quia cum ipſa infunduntur : & ideo attribuitur hoc charitati : & hoc qualiter ſit, infra declarabitur à Magiſtro, vbi agit de connexione virtutum : quia charitati vno modo omnes aliæ connexæ ſunt,& ideo dicitur mater omnium aliarum : & per hoc etiam patet ſolutio ad omnes probationes præmiſſarum illius rationis : quia probant ac ſi formalem habeat oppoſitionem charitas ad vitia omnia : & hoc non eſt verum.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas non habet in ſe actus aliarum vt habitus, ex quo vel cuius partibus eliciantur illi actus : ſed habet eas vt motor non proximus & coniunctus motori, ſed potius vt motor motoris ad actum : amor enim Dei omnes virtutes mouet ad actum. Si enim quæratur, Quare patiens eſt patiens ? reſpondebit propter amorem Dei,volens aſſignare cauſam mouentem patientiam ſuam ad opus. Et ſi quæratur, Quare ſperans ſperat? reſpondebit iterum propter amorem Dei, volens aſſignare cauſam eandem. Et ideo charitas bene eſt motor vniuerſalis virtutum ad actum, ſed non eſt vniuerſalis virtus : motor enim vniuerſalis vno modo etiam habet motum proprium quo diſtinguitur ab aliis,& habet alio modo motum quem influit motoribus aliis ad mouendum, propter quam influentiam dicitur motus vniuerſalis, vt patet in motoribus orbium, vbi primus motor mouet motum diuinum, & influit in omnes alios vt deſideratum deſideranti motum vnicuique,quo mouet etiam motu proprio quilibet, eo quod quilibet inferior quærit ſibi aſſimilari in cauſando vniuerſum eſſe per motum proprium quantum poteſt. Et ſic eſt de charitate reſpectu virtutum : & ideo attribuuntur ei opera aliarum virtutum : ſed hoc in ſequenti articulo melius expedietur.

AD ALIVD dicendum, quòd Magiſtrorum opinio quorundam conuenit in hoc, quòd amor qui ponitur in diffinitione aliarum virtutum, non ſit amor qui eſt charitas, ſed generalis quidam amor, quo quælibet vis animæ & virtus amat coniungi proprio obiecto. Si tamen placet dicere,quòd eſt amor charitas, ſicut videtur eſſe intentio Auguſtini:tunc dicendum,quòd charitas cadit in diffinitione earum, non ſecundum ſubſtantiam habitus, ſed ſecundum ordinem & finem habitus ad actum, qui eſt ſummum bonum. Et ita videtur velle Auguſtin. qui in qualibet diffinitione ponit actum virtutis & amatum quod eſt finis:& hoc non eſt inconueniens : quia charitas eſt vniuerſalis motor,& ſuum obiectum eſt vltimus finis virtutum aliarum:tamen eſt ſpecialis virtus in relatione ad actum proprium. Vnde autem ei accidat hoc quod poſſit eſſe vniuerſalis motor,& forma quædam,& finis, & tamen eſſe ſpecialis virtus, in ſequenti articulo quæſtionis declarabitur. Per hoc idem patet ſolutio ad dicta Hieron.Bern.& Auguſt.ſequentia.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio procederet, ſi opera præceptorum reducerentur ad præceptum dilectionis,ſicut ad genus:ſed non eſt ita:ſed reducuntur ſicut ad vnum ſingularem motorem, qui virtutem ſuam influit aliis : & ſicut ad vltimum, & non ad proximum finem. Et non ſequitur niſi, quòd habitus vnus ſit, ſed vniuerſaliter mouens & coniungens omnes virtutes vltimo fini.

AD VLTIMVM dicendum,quòd hoc eſt bene ſimile. Et bene concedo, quòd aliæ virtutes reducuntur ad amorem vt motores particulares ad calorem ſolis : quia ſicut calor ſolis mouet in omnibus virtutibus naturalibus, ita calor charitatis in omnibus operibus meritoriis quarumcunque virtutum ſint opera propria : ſed non oportet, quòd propter hoc ſit generalis virtus, ſicut nec ſol eſt genus ad omnes motores particulares in natura.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas ſit forma omnis virtutis, & vtrum ipſa poſſit fieri informis?

TErtio quæritur,Vtrum ſit forma omnis virtutis, & vtrum ipſa poſſit fieri informis? Videtur autem, quòd ſit forma : & hoc dicunt Sancti communiter, & quod eſt mater, & quod eſt radix, & quod eſt finis. Sed contra : Forma dicitur duobus modis, ſcilicet exemplaris, & quieſcens in materia. Si ergo charitas eſt forma, erit forma altero iſtorum modorum, vel vtroque. Conſtat autem, quòd non eſt forma ſicut exemplaris : quia ſecundum ſpeciem ipſius non fiunt aliæ, ſicut exemplatum fit ſecundum ſpeciem exemplaris : ergo ſi eſt forma, erit forma intrinſeca dans eſſe virtuti ſecundum ſpeciem : & hoc iterum non poteſt eſſe, quia ſicut informatum humanitate eſt homo, ita informatum charitate eſt charitas : ergo non fides,vel ſpes,vel aliæ virtutes : ergo videtur, quòd charitas non ſit forma.

2 Item, Forma dat eſſe & rationem : ſed diuerſorum ſpecie non eſt vnum eſſe & ratio: ergo diuerſorum ſpecie non eſt vna forma:ſed virtutes differunt ſpecie virtutum : ergo ipſarum non eſt vna forma : cum igitur charitas ſit vna, vt habitum eſt, ipſa non eſt forma. Si forte tu dicas, quòd in virtute duo ſint, ſcilicet quod eſt ad finem, & quod tendit in ipſum. Et quod eſt ad finem hoc dat ei ſpeciem, quia virtutes diſtinguuntur

guuntur per fines proximos, licet non distinguantur per finem vltimum, quod autem tendit in finem vltimum, hoc habet à forma quæ est charitas in ipsa. Contra: Differt habitus virtutis ab habitu scientiæ in eo quod virtus est optimorum operatiua: sed scientia est à re causa & non tendit in eam, sed potius ab ea in animam: nulla autem virtus potest esse operatiua optimorum, nisi tendendo & coniungendo se optimo suo: ergo quælibet virtus de se tendit in suum optimum: ergo non accipit hoc ab informatione virtutis charitatis.

3 Præterea, Nos videmus quasdam virtutes politicas pertingere ad suum optimum sine charitate: sicut patet exemplum in Philosophis virtuosis, qui consequebantur optimum cuiuslibet virtutis, & etiam felicitatem sine charitate: ergo non accipit hoc à charitate virtus ipsa.

Propter hoc dicunt aliqui, quòd in actu cuiuslibet virtutis duo sunt, & etiam in virtute ipsa, scilicet substantia actus secundum speciem virtutis, & quòd ipse dignum facit vita æterna: & non informatur charitate quoad primum, sed quoad secundum. Hoc dicunt vno modo esse in omnibus, & hoc probant: quia quantitas meriti attenditur penes charitatis quantitatem: quod non esset, nisi ipsa per se faceret meritum in omnibus aliis. Quòd autem meritum sit à charitate, dicunt communiter Doctores, & accipitur hoc 1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum vt æs sonans, & vt cymbalum tinniens, &c.

Sed contra. SED CONTRA: Gratum faciens gratia est quæ gratum facit habentem, & opus eius gratum reddit: sed gratum facere est facere dignum vita æterna: ergo ipsa est quæ facit opera virtutum, & virtutes gratas: ergo oportet, quòd aut charitas de se non faciat hoc, aut quòd charitas idem sit quod gratia gratum faciens.

Hanc conclusionem quidam vlterius concedunt dicentes, quòd gratia gratum faciens & charitas idem sunt, & non differunt nisi per relationem: quia gratia dicitur secundum quod refertur ad animam, sed charitas quando refertur ad potentiam quæ est concupiscibilis vel voluntas, vt dicunt.

Sed contra: Perfectiuum totius secundum quod est totum, si referatur ad partes, per prius refertur ad partes principaliores: gratia est perfectio totius, vt dicunt: ergo si relationem habet ad partes, per prius refertur ad partem principaliorem: principalior est autem intellectus, quam concupiscibilis: ergo perfectio intellectus magis habebit rationem gratiæ, quam perfectio concupiscibilis: fides autem est perfectio intellectus, vt prius habitum est: ergo fides magis debet esse gratia, quam charitas quæ est perfectio concupiscibilis.

2 Item, Relatio illa gratiæ ad potentiam, facit eam esse principalem virtutem condiuisam alij quæ accipitur sub gratia, aut aliquid aliud. Si dicas, quòd sic: ergo charitas non differt à toto quod est gratia, nisi per accidens: ergo non est principalis pars eius: ergo non debet condiuidi aliis partibus, quæ sunt fides, & spes. Si autem aliquid aliud facit eam specialem virtutem: tunc solutio innititur falso, quòd non differat à gratia nisi per relationem ad aliud.

3 Item, Cum forma dat esse & rationem suam, aut alterius. Si dicas, quòd dat suam: ergo omnis virtus informata charitate habebit esse & rationem charitatis, quod absurdum est. Si autem dat aliam: hoc est absurdius adhuc, quia sic dat quod non habet.

4 Item, Quicquid generaliter vno modo inuenitur in multis differentibus specie, non potest esse in aliquo illorum quæ sicut species diuidunt totum: gratum esse actum suum meritorium vno modo inuenitur in omnibus partibus gratiæ, quæ sunt virtutes infusæ in gratia ipsa: ergo non est ab aliqua speciali quæ condiuiditur aliis: ergo non est hoc ab ipsa sicut informante, vt videtur.

5 Item, Sicut se habent perfecta, ita se habent perfectiones: sunt autem tres vires animæ motiuæ quæ perficiuntur ab omnibus virtutibus, scilicet ratio, concupiscibilis, & irascibilis: ergo sicut se habent illæ adinuicem, ita se habent perfectiones earum: sed in illis ratio ordinat & format alias: & si accidit oppositum, egreditur peruersus actus in moribus: ergo habitus rationis similiter ordinabit habitus aliorum potius, quam ordinetur ab eis: ergo fides potius informat charitatem, quam informatur ab ipsa.

6 Item, Ita est in habitibus virtutum cardinalium, quòd illæ quæ sunt in ratione, ordinat & quodammodo formant alias: ergo similiter erit in habitibus virtutum theologicarum, vt videtur.

Ad hoc iterum quidam voluerunt dicere, quòd concupiscibilis est vis diffusa in omnibus aliis viribus, & mouens eas: & ideo habitus eius dicitur etiam forma diffusa in omnibus aliis viribus, & mouens eas. Sed contra: Hoc non potest dici, nisi ratione appetitus finis sui, quem appetit omnis vis animæ. Si autem ratione huius dicitur concupiscibilis diffusa in aliis, cum omnis vis refugiat contrarium sui finis, erit per eandem rationem etiam irascibilis diffusa in omnibus aliis: ergo à simili & habitus eius: ergo etiam spes erit forma aliarum virtutum, quod absurdum est. Præterea, Appetitus habet partes: habet enim ratio motiua aliquid de appetitu, & similiter voluntas, & similiter concupiscibilis, & eodem modo irascibilis: non ergo propter appetitum sola concupiscibilis dicetur diffundi in omnibus aliis.

Ex his omnibus videtur necessario relinqui, quòd charitas non sit forma virtutum per aliquem modum, & quod meritum non attenditur penes ipsam.

Sed contra. SED CONTRA: Ambros. Charitas est mater omnium virtutum, quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est.

2 Item, Supra distin. 23. dixit Magister, quòd accessu charitatis fides informis formatur, & virtus fit: ergo charitas est forma.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Quare charitas vt alia virtus non potest fieri informis? Videtur enim, quòd possit. In homine enim non habente charitatem, est dilectio qua diligit Deum: non tamen tendit in ipsum per opus, sicut in eo est qui credit primæ veritati, non tendendo in eam: ergo sicut fides informis est in eo qui non tendit, ita charitas potest esse informis.

2 Item,

2 Item,Aliæ quæ condiuiduntur,possunt esse informes & formatæ,vt fides, & spes : ergo & ipsa.

3 Item, Sicut ex parte intellectus siue rationis,& ex parte irascibilis relinquitur homini cadenti in peccatum, aliquid informe, quo reuertatur facilius: ita multo amplius debet aliquid relinqui ex parte concupiscibilis, cum illa magis indigeat, eo quod ipsa est corrupta & infecta.

Sed contra. SED CONTRA: Forma nunquam potest esse informis: charitas autem est forma: ergo non potest esse informis.

Solutio. SOLVTIO.Dicendum videtur mihi sine præiudicio multorum, hic alia via incedentium, quòd charitas non est forma virtutis, nec secundum speciem virtutis, nec etiam secundum esse gratię gratum facientis,quod inuenitur in singulis virtutibus quę sunt cum gratia gratum faciente : sed charitas informat in ratione triplicis causæ quæ respicit causatum vt forma, scilicet vt efficiens, cuius species secundum aliquid manet in causato : & vt forma quædam : & vt finis qui est forma in esse optimo. Quod qualiter sit,videndum est quæ sunt in actu virtutis, vt ex actibus intelligamus etiam de ipsa virtute. In actu autem virtutis est species actus, qua dicitur esse actus huius virtutis vel illius. Similiter in actu illius virtutis est,quod facit dignum vita æterna, & hoc conuenit cum omnibus actibus virtutum formatarum. In actu etiam est ratio qua est ab agente,scilicet quod est similis dispositioni agentis, in hoc quod est ad finem vltimum quem intendit agens, & ille est prima bonitas quæ intenditur.Quartum quod est in actu,est liberalitas ipsius,quod non est ex ratione vtilitatis, vel delectationis priuatæ, sed ex liberalitate amoris summi boni. Similiter ex parte finis video tria, scilicet materiam in quam terminatur actus: & rationem, quare potius super hanc materiam quam super aliam : & finem vltimum,qui intenditur ab operante. Et vt hoc manifestius fiat,demus exemplum in naturalibus & ciuilibus.

In naturalibus autem videmus virtutem informatiuam in semine tritici, in cuius actu inuenimus speciem virtutis, quam habet ex hoc quod est virtus grani tritici, & non hordei vel alterius : & inuenimus in eo actum ignis, per digestionem separantis in humido purum ab impuro : & inuenimus in eo virtutem cælestem per motum ad esse terminatum in specie & figura : & inuenimus etiam expeditionem ad actum, secundum quod est magis vel minus impedita : & inuenimus ex parte finis ipsius materiam in qua imprimit speciem quam intendit potius, quam in alia, & speciem impressam, & vltimum intentum, vt saluetur natura communis in tali successione. Et nos dicimus, quòd ista sunt à diuersis: quoniam species virtutis est à forma dante esse speciali virtuti,& opus digestionis ab actu caloris ignis, & operatio ad esse à calore cæli, & expeditio eius à loco & calore solis, iuuantibus intrinsecis virtutibus quæ disponunt subiectum. Ex parte autem finis, quod talis quæritur materia,est à natura formæ quæ quærit materiam debitam,& finis generationis est ab agente, & finis intentionis est ab vniuersaliter faciente successionem in generatione,non vna,sed multis.

Item videmus etiam in ciuilibus, in quibus vna mechanica virtus est sub aliis: sicut equestris mouet frænorum factricem ad hoc quod fiat frænum competens equo : & ideo vna est forma fræni quæ est ab illa quæ est frænorum factrix,& alia docet applicare equo formam illam. Similiter charitas (vt mihi videtur) nulli virtuti dat esse proprium in specie virtutis, nec dat esse gratiæ : quia,meo iudicio, charitas non est gratia, sed pars eius, sicut & alia virtus : sed dat ei speciem efficientis,mouentis generaliter, vt scilicet ex amore & liberaliter fiat : & dat ei formam ordinis, id est, ordinantem non ad finem proximum,sed vltimum : qui non intenditur vno actu, sed omnibus,& ille est Deus, vt fiat propter summum bonum quod Deus est : & dat ei tertio coniunctionem cum illo. Aliud enim est ordinate in finem vltimum, & aliud contingere illum: non enim contingeret nisi aliquid amoris esset in qualibet virtute: quia cuilibet virtuti speciali si sine amore sit, sufficit contingere proprium finem: sicut etiam frænorum factrici si sit sine equestri formante ipsam,sufficeret consequi formam fræni, & non intenderet vlterius qualiter valeret militari vel equestri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd forma dicitur hic aliquo modo intrinseca. Extrinseca est quæ vniuersaliter est mouens : sed quia vniuersaliter mouens in merito, non mouet nisi influendo speciem suam in aliis,ideo amor quidam efficitur intrinsecus virtuti cuilibet. Sed ab illo non amittit speciem suam, quia est secundum bene esse,& non secundum esse simpliciter. Hoc autem bene esse est in consecutione finis vltimi, qui est charitatis. Quod autem charitas non sit forma dans esse,videtur concedendum. Similiter & hoc videtur concedendum, quòd non dat esse gratuitum, sed tamen dat quantitatem : & hoc ideo, quia esse gratuitum est ex gratia: quantitas autem est secundum aliquid quod est ibi de nostro, quia aliter non esset maius meritum in vno, quam alio : id autem quod maxime ponit ibi de nostro & liberalissime,est charitas quæ facit nos totos superimpendi & libenter : & ideo secundum quantitatem illius attenditur quantitas meriti. Si autem obiiciatur,quòd ab eodem debet esse meritum secundùm esse, & secundum quantitatem. Dicendum, quòd hoc est falsum : quia hoc in nullo verum est : nunquam enim ab eodem est esse,& quantitas in illo esse,nec in natura, nec in gratia. Ad id autem quod obiicitur contra responsionem,quòd charitas facit tendere omnes in suum finem. Dicendum, quòd est finis duplex,scilicet ratio vniuscuiusque virtutis in specie, & in illum potest tendere sine charitate,sicut fides in verum, & spes in altum, vel glorioſum, & huiusmodi. Sed est finis vltimus,qui est finis charitatis : & in illum nulla virtus potest tendere nisi mota charitate : & per amorem illius finis quem influit ei charitas, secundum quod motor vniuersalis omnium ad finem illum.

AD ALIVD quod vlterius obiicitur, quòd charitas non sit gratia, nec facit esse gratum in omnibus,videtur mihi esse concedendum: quoniam non possum videre, qualiter rationabiliter possit dici,quòd charitas & gratia non differunt nisi per relationem ad subiectum: tamen de hoc amplius habet disputari in 2. huius lib. distin.6.

Ad

Ad simile etiam hoc quod dicitur, quod concupiscibilis sit diffusa in omnibus viribus, hoc videtur mihi falsum, sicut probatum est.

Ad quæstiunculam.

Ad 1d quod vlterius quæritur, Quare non possit esse informis? Dicendum, quòd non est hæc causa quam quidam dicunt, quia ipsa sit gratia gratum faciens: sed huius sunt aliæ quatuor causæ: quarum prima est, quòd ipsa est donum primum in quo omnia alia donantur. Dico autem primum ex parte dantis, non ex parte nostra: quia charitas est post fidem ex parte nostra, vt supra probatum est: sed primum ex parte dantis est charitas: & ideo si primum esset informe, vel fieri posset, oporteret vt aliud prius eo esset per quod formaretur, quod non potestesse, cum in nullo genere sit aliquid prius primo. Alia causa est: quia ipsa est secundum totum posse hominis, nulla autem alia: & ideo impossibile est, quòd sit sine gratia gratum faciente: & hoc sic patet. Quod enim credit Deo super omnia, non facit propter hoc quicquid potest, nec qui sperat, & sic de aliis: sed qui diligit Deum propter se & super omnia, nihil sui retinet quod non in dilectione Dei expendat. Tertia causa est: quia ipsa fundata est in affectu intimo, sicut notatum inuenies in lib. 1. distinct. 10. & ideo nihil informitatis relinquitur in affectu in quo ipsa est. Quarta causa est: quia ipsa est similitudo bonitatis vt est bonitas diuina: & ideo etiam tendit in ipsam vt est in ratione bonitatis, & non in ratione alia, & non potest non esse similis illi optimo: & sic non est de fide quæ est de veritate, & ideo potest deficere ratio bonitatis quæ format in specie virtutis: & sic similiter sine charitate est dilectio naturalis, & ideo non format nisi adueniente charitate alterius naturæ.

Ad alivd dicendum, quòd ratio dicta est, quare non est simile.

Ad vltimvm dicendum, quòd homini cadenti ex parte illa nihil relinquitur, quia eius casus est per amorem contrarium veritati: sed non cadit per aliquid contrarium fidei, vel spei: & ideo non destruuntur in toto fides, & spes. Vel si dicas, quòd cadat per contrarium fidei, vel spei: tunc sequitur ineuitabiliter, quòd illa in toto destruitur, sicut & charitas: quia infidelis non habet fidem, nec desperatus spem: sed de hoc non lopuimur, sed de cadente in malis moribus per appetitum boni commutabilis.

Quid sit charitas.

CHaritas est dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum vel in Deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionem Dei, quod est maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi simile. Primum est, Diliges Deum ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima: quod scriptum est in Deut. Secundum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet & Prophetæ. Finis enim præcepti est dilectio: & ea est gemina, id est, Dei, & proximi. B

Deut. 6. Mat. 22. 1. Tim. 1.

ARTICVLVS IV.

An definitiones charitatis sunt bene assignatæ?

DEinde quæritur de diffinitione charitatis quam dicit in secunda parte *ibi* [Charitas est dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, &c.] Inueniuntur enim aliæ diffinitiones charitatis. Dicit enim August. Charitas est virtus qua Deum videre perfruique desideramus. Item Dionys. in lib. de diuinis nomin. & trahitur ex verbis Ierothei sic, Amorem siue diuinum, siue angelicum, siue intellectualem, siue animalem, siue naturalem dicamus, vnitiuam quandam & concretiuam intelligemus virtutem, superiora quidem mouentem ad prouidentiam minus habentium, coordinata autem rursus ad communicatiuam alternam habitudinem in extremis, subiecta ad meliorum & superpositorum conuersionem. Ibidem dat Commentator duas alias: quarum vna est hæc, Amor est connexio aut vinculum quo omnium rerum vniuersitas ineffabili amicitia insolubilique vnitate copulatur. Secunda est hæc, Amor est naturalis motus omnium rerum quæ in motu sunt, finis quieraque statio, vltra quam nullus creaturæ progreditur motus. Item Apostolus 1. Timoth. 1. Finis præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: & dicit ibidem Glossa, quòd Apostolus ibidem diffinit charitatem.

Cap. 4.

Obiicitur autem de prima sic, Cum dicitur, Charitas est dilectio, videtur idem diffiniri per seipsum: quia dicit Dionysius, Idem est dilectio quod amor ve charitas.

2 Item, Cum propter seipsum dicitur Deus diligi, non videtur charitas separari ab amore honesti in virtute: quia honestum est (vt dicit Tullius) quod diligitur propter seipsum.

Obiicitur etiam de secunda: quia videre potius est diffinitiuum fidei, quam charitatis: cum succedat fidei, & non charitati.

2 Item, Cum visio sit tota merces, intelligitur frui in videre: ergo postquam dixit, Videre Deum, superfluum fuit addere, Perfruique, &c.

3 Item, Perfrui non respondet tantum charitati, sed omnibus virtutibus fruimur: ergo male ponitur vt diffinitiuum charitatis.

4 Item, Frui etiam diffinitur per charitatem: quia dicit Augustinus, quòd frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam: ergo est ibi circulus, & idem est notius & ignotius seipso.

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 3.

5 Item, Cum dicitur, Desideramus, ponitur actus sensibilis partis animæ: dicit enim Philosophus

ſophus in 3.de anima, quòd in rationali voluntas ſit,in irrationali autem deſiderium & animus. Cum igitur charitas ſit rationalis partis animæ,male diffinitur per deſiderium.

6 Item, Deſiderium eſt imperfectum & abſentis: ergo cum charitas ſit perfectiſſima,deberet per alium actum diffiniri,ſcilicet per velle, & huiuſmodi.

Obiicitur etiam de tertia: quia cum amor ſiue charitas ſit in affectu: & affectus non ordinat aliquid, ſed potius aſpectus, videtur amor non mouere ſuperiora ad inferiora, & media adinuicem,& inferiora ad ſuperiora.

2 Item, Amor non mouet niſi ad diligendum: ergo non ad prouidendum.

3 Item, Non videtur eſſe differentia inter intellectualem & animalem: quia intellectualis eſt animalis.

4 Item, Quis eſt naturalis amor amor? Videtur,quod nullus: quia dicit Auguſtinus, quòd nihil amatum eſt niſi cognitum: ſed natura non habet cognitionem: ergo nec amorem.

3 Item, De quo amore loquitur Dionyſius? conſtat enim, quòd non omnia habeant charitatem: ergo non conuenit illa diffinitio charitati.

Item obiicitur de alia, quod eſt vinculum & amicitia vniuerſitatis. Contraria enim non ſe amant,ſed magis odiunt,& non ſe compatiuntur in eodem ſuſceptibili.

2 Item, Quæ eſt vnitas inſolubilis, qua copulantur? Quæcunque enim componuntur, ſolui poſſunt,& in voluntate & in natura.

Obiicitur etiam de ſequenti. Amor enim magis ſonat paſſionem vel habitum,quam ſonet naturalem motum: ergo male ponitur in genere motus.

2 Item quæritur, Cum amor dicatur de amore naturali,animali, intellectuali, & angelico,& diuino, & gratuito, vtrum dicatur vniuoce vel æquiuoce?

Vlterius quæritur de illa quam dat Apoſtolus de charitate. Quia illa magis eſt ad propoſitum,& vltimo habita fuit diſtin.25. Et quæritur primo, Cuiuſmodi finis dicatur charitas? Finis enim eſt ad quẽ eſt motus,& in quo quieſcitur. Charitas autem eſt à quo eſt motus præcepti: quia mouet ad implendum quod præcipitur: ergo ipſa potius eſt principium præcepti, quam finis.

2 Item, Charitas eſt radix boni, & à radice eſt motus incrementi & principium: ergo potius debet eſſe principium, quàm finis.

3 Item,Cum ipſa etiam ſit finis conſilij,quare ipſa potius diffinitur eſſe præcepti, quam conſilij?

4 Item, Quid eſt dictu, De corde puro? Si dicas,de intellectu depurato: hoc nihil eſt, quia charitas non eſt intellectus, ſed potius affectus. Si autem dicas, quòd accipitur ibi cor pro affectu: tunc non conuenit charitati ſoli, quia omnis virtus eſt cordis puri. Item, Fide purificatur cor, vt habetur Act. 15. ergo idem eſt dicere de corde puro,& fide non ficta. Si dicas,quòd differunt ſicut effectus & cauſa: tunc ad minus eſt peruerſus ordo partium diffinitionis: quia fide non ficta debet præponi cordi puro, ſicut cauſa præcedit effectum.

6 Item, Quid eſt dictu, Conſcientia bona? Non enim bona fit conſcientia niſi per meritum, quod ſcitur eſſe in conſcientia: & hoc non eſt niſi ex charitate: ergo conſcientia bona magis eſt charitate, quam è contrario.

7 Si dicas (ſicut exponit Gloſſa) quòd conſcientia bona eſt ſpes firma: tunc iterum peruertitur ordo: quia fides generat ſpem, & ſpes charitatem.

8 Item, Quare cordi attribuitur puritas, & ſpei bonitas,cum bonum ſit proprium amoris?

9 Item, Fides non ficta, eſt fides non ſimulata,vel non fragilis: hæc autem non eſt niſi illa quæ ex dilectione operatur: ergo illa potius eſt ex dilectione, quam dilectio ex ipſa.

10 Præterea, Aliter diffinitur ab Auguſtino in lib.de moribus Eccleſiæ ſic, Charitas eſt recta affectio animi coniungens nos Deo. Item in lib. de ſpiritu & anima, Charitas eſt vittaquædam,copulans amantem cum amato.

Cvm ergo vnius rei vnica ſit diffinitio, quæritur, Penes quid diuerſificentur tot diffinitiones? Quæſt.

Solvtio. Dicendum ad vltimum, quòd quædam ex iſtis diffinitionibus ſunt amoris in genere,quædam autem charitatis.Diſtinctionem autem charitatis, amoris, & dilectionis, ſecundum nominum rationes notatam inuenies in lib.1. diſtin. 10. De amore autem dantur in genere tres, ſcilicet Dionyſ. & duæ quæ ſequuntur in commento: & illarum quidem prima datur penes ordinem amantium. Secunda penes eſſentiam amoris: quia eſſentia amoris eſt vt ſit connexio vel vinculum. Vel aliter & melius, prima data eſt penes ordinata per amorem. Secunda autem penes ipſam ordinationem formaliter. Tertia autem penes actum; & ideo dicit amorem eſſe motum. Illæ autem quæ dantur de charitate, ſunt quinque: quarum prima datur per genus & actum & obiectum, & eſt communiter charitatis ad viam & & patriam. Secunda autem datur per charitatem viæ ordinatam ad patriam: quia deſiderium eſt viæ proprie, perfrui autem & inhærere amato eſt patriæ. Tertia autem quæ eſt Apoſtoli, datur penes generanantia charitatem in ſubiecto. Quarta autem penes effectum in ſpecie,quodebet per affectum coniungi Deo. Quinta autem & vltima datur per effectum in genere duplicem: quia in amante facit vittam, & cum amato copulat. Solutio.

His habitis dicendum eſt ad primum, quòd licet dilectio idem ſit quod charitas in vſu ſacræ Scripturæ,quæ ponit vnum pro alio: tamen nomine differunt, quia amor communis affectus eſt boni: dilectio autem eſt affectus boni cum electione diligente,& ita dicit rationis amorem: ſed charitas eſt quando affectatum & electum inæſtimabili pretio æſtimatur: & ideo dilectio ſecundum nomen genus eſt charitatis.

Ad aliud dicendum, quòd (vt ſupra dictum eſt) ly propter ſe, dicit ibi triplicem cauſam, ſcilicet efficientem, formalem, & finalem. Et hoc ſic probatur: quia charitas facit nos diligere, non nonſi nos: & hoc facit inquantum eſt ſimilitudo bonitatis diuinæ: & ideo bonitas Dei quæ Deus eſt, hoc facit. Item gratia formæ ſuæ & rationis:quia non per accidens diligimus, ſed propter ipſum inquantum ipſum eſt. Item

finalem,

finalem : quia non propter aliud. Et hoc patet etiam per oppositorum negationem: quia non ab alio, non per accidens, non propter aliud. In dilectione autem honesti vel amicorum non concurrunt ista tria, sed tantum médium, scilicet quia non diligimus per accidens. Et hoc ostensum est in distin. 1. lib. 1. vbi quæritur, vtrum virtutibus sit fruendum vel vtendum?

Ad id quod obiicitur de secunda, dicendum quòd illa datur per actum charitatis viæ ordinatæ ad patriam. Illa autem visio est amati & habiti, & est visio pascens: & ideo non respondet soli fidei, sed perficitur potius in coniunctione per amorem: & ideo diffinitur charitas per illam.

Ad alivd dicendum, quòd non superfluit perfrui: quia frui dicit inhæsionem & gustum consequentem amatum, quod est visum & habitum: & quia addit gustum dulcedinis, ideo non abundat.

Ad alivd dicendum, quòd licet ad frui concurrant omnes virtutes: tamen nulla concurrit vt finis & perfectio ipsius, nisi charitas: sed potius aliæ sunt vt dispositiones præparantes subiectum: & ideo maxime cadit in diffinitione charitatis.

Ad alivd dicendum, quòd nihil prohibet diuersis rationibus idem esse in diffinitione alterius, & è conuerso. Cum enim charitas ponitur in diffinitione eius quod est frui, ponitur vt causa perficiens actum fruitionis ex parte fruitionis. Cum autem frui ponitur in diffinitione charitatis, ponitur frui in ratione affectus vltimi ad quem est charitas. Et ideo charitas est prius, quam frui simpliciter: frui autem prius charitate quoad nos.

Ad alivd dicendum, quòd desiderium sumitur hic communiter, & non proprie, & ideo potest dicere appetitum rationalis animæ, sicut ibi, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore: vbi concupiuit dicit actum imperfectum gratiæ gratis datæ, & cordis in desiderium Dei: desiderare autem dicit appetitum gratiæ gratum facientis.

Ad alivd puto esse concedendum, quòd diffinitur per actum imperfectum: quia diffinitio datur de charitate viæ ordinata ad patriam.

Ad id quod vlterius de alia diffinitione obiicitur, quòd illa sicut etiam duæ sequentes, dantur de amore in genere, qui exprimitur cum dicitur, Bonum est quod omnia appetunt vel optant: iste enim appetitus manifestatur diuersimode, scilicet per ordinem solum & motum, sicut in natura: vel per motum & vitam, sicut in vegetabilibus: vel per ordinem & vitam sensibilem cum cognitione boni, sicut in sensibilibus: vel cum his etiam habet boni cognitionem rationis, quæ est simpliciter boni, & est intellectualis. Si autem cum intellectu deiformi boni extra se: tunc est angelicus. Diuinus autem est appetitus boni cogniti, quod totum est intra, & est idem cognoscenti & appetenti.

Ad primvm dicendum, quòd amor de se non ordinat: sed motus ipsius est duplex, scilicet vt diffundat bonum quod est intus, & sic mouet amantem. Habens autem bonum in eo quod huiusmodi, superius est. Vnde talis diffusio est super inferiora aliter à Deo, aliter ab Angelo, & aliter à natura superiori: à Deo enim per creationem & recreationem, ab Angelo per illuminationem, à natura per motum quo superiora influunt in inferiora. Alius motus est ad bonum quod est extra, secundum quod dicitur, quòd omnia bonum appetunt: extra quod autem bonum est, hoc est inferius: & ideo ex illo consequitur ordo inferioris ad superiora: & hoc intendit Dionys. & optime dicit. Vnde ordo duplex consequitur ordinem amoris communicantis bonum, vel recipientis.

Ad alivd dicendum, quòd prouidentia dicitur hic materialiter pro re in qua prouidetur inferioribus: hæc enim res est bonum influxum, & hæc competit amori diffundenti se in bonum.

Ad alivd dicendum, quòd intellectualis dicit appetitum boni cum ratione cognitionis eius quod simpliciter est bonum: animalis autem dicitur sensibilis, qui non cognoscit bonum, nisi vt nunc.

Ad alivd patet solutio per ante dicta.

Ad id quod obiicitur de alia diffinitione, dicendum quòd licet contraria se refugiant: tamen actione & passione mutua continuant esse in generalibus & corruptibilibus: & ex hac parte ipsa contrarietas redit in vinculum amoris vniuersitatis, sicut dicit Boetius:

Tu numeris elementa ligas, vt frigora flammis,
Arida conueniant liquidis, ne purior ignis
Euolet, & mersas deducant pondere terras.

Ad id quod obiicitur de sequenti dicendum, quòd illa datur penes actum amoris naturalis: & ideo motus non ponitur in diffinitione illa. Vnde non procedit illa obiectio.

Ad alivd dicendum, quòd non dicitur æquiuoce, sed per prius & per posterius: & per prius dicitur de diuino, & de illis aliis secundum accessum ad illum plus vel minus: vnde charitas angelica quæ est patriæ, magis habet de ratione amoris, quam viæ quæ est intellectualis: & huic etiam (vt dicit Augustinus) contendit assimilari in quantum potest amor sensibilis & naturalis, licet quandoque deflectatur.

Ad id quod vlterius quæritur de diffinitione Apostoli, dicendum quòd illa diffinitio data est penes ea quæ generant charitatem in nobis. Charitas autem (vt supra habitum est) est efficiens & forma: quia aliquid de se & de sua forma influit omnibus operibus & virtutibus meritoriis. Finis autem est consummationis siue perfectionis. Et ideo dicit Apostolus, quòd charitas est vinculum perfectionis: & hoc accidit in ea dupliciter. Vno modo effectiue: & ille modus est facilis, quia coniungit cum fine vltimo: & sic dicitur finis & vinculum, quia finiendo ligat cum perfecto summo. Alio modo & obscurius, quia ipsa est finis ad quem tendunt omnes, vt in ipsa coniungantur perfectioni: omnes enim sunt ad hoc vt affectus coniungatur summo bono: est autem vltima coniunctio per amorem, sicut patet, cum diffinitur frui, quòd est amore inhærere propter se: ergo omnes virtutes & præcepta & opera sic tendunt in ipsam, & per ipsam iunguntur fini: & sic ipsa est finis aliorum, qui finis est vt terminus: & per ipsam veniunt alia ad finem increatum, qui est summum bonum obiectum fruitioni: & ideo nihil est inconueniens, quòd ab ipsa sit motus, vt est efficiens & forma: & ad ipsam vt est finis.

Ad aliud dicendum, quòd charitas dicitur radix in qua tota planta vitæ & aliarum virtutum capit incrementum dulcedinis:nihil enim facit ſuauc iugum difficultatis in omnibus aliis, niſi affectus bonitatis diuinæ, qui eſt charitas: & ſecundum hunc modum eſt ipſa principium quoddam: ſed alio modo eſt finis ad quem ordinantur virtutes, vt dictum eſt. Tamen Gloſſa videtur exponere effectiue, quæ dicit, ipſa eſt finis non conſumptionis,ſed conſummationis:quia qui habet charitatem.totam implet legem.Vnde etiam Gloſſa diſtinguit multiplicem finem, ſcilicet conſumptionis, ſicut finitus eſt panis quando eſt commeſtus,& ſicut dilatationis finitur pānus ad vltimum panni, & quodlibet corpus in ſuis vltimis: & conſummationis, ſicut in quo res conſummatur,id eſt, plene perficitur: & ſic charitas dicitur finis. Et dicitur adhuc aliis modis finis,ſicut cuius gratia eſt motus,vel quicquid eſt: & ſic Deus eſt finis. Et dicitur quinto finis, ſicut terminans motum in quo eſt motus in motum eſſe: & ſic hoc modo etiam ſubtiliter intelligendo poteſt dici charitas finis omnis operis boni & virtutis, quia aliæ referuntur ad ipſam, & ipſa vnitur bonitati quæ finis eſt & eſt vnio eius fructus & guſtus.

Ad aliud dicendum, quòd conſilium non reſpicit omnes ſicut præceptum: & ideo ipſa non diffinitur per hoc: quia non eſt finis conſilij, niſi in quibuſdam.

Ad aliud dicendum,quòd multi circa hoc multa exponendo dixerunt: ſed illa videtur mihi melior quæ eſt in Gloſſa, vt cor pro intellectu ponatur: & ſit puritas eius ſeparatio dilecti ab aliis,quæ ſecum non niſi impure diligi poſſunt: & ſic exponit Gloſſa. Conſcientia autem bona ſit ſpes fundata in bona conſcientia, & fides non ficta ſit quæ non fingit ſibi phantaſmata alio modo diligibilia: nec dicit diligere à quo cedit propter aduerſa.Et tunc dicendum eſt ad primum quod obiicitur contra,quòd licet charitas ſit ab affectu, non ab intellectu: tamen aliquid habet ab intellectu, ſcilicet ſeparationem dilecti ab aliis,quæ amari poſſunt: hoc enim fit per intellectum diſcernentem inter diligibilia. Ad aliud dicendum, quòd fides purificat intellectum, & cor ab erroribus & hæreſibus: ſed à diligibilibus adulterinis non purificat fides,ſed affectus charitatis,quæ vnum ſic ponit in pretio, quod alia vileſcant in comparatione ipſius.

Ad aliud dicendum, quòd Gloſſ.bene concedit, quòd conſcientia bona cauſaliter dicit ſpem,quia fides fundatur in conſcientia bona. Et quod obiicitur de ordine, dicendum, quòd iſta ordinantur ſecundum motum generationis, qui eſt à malo in perfectam coniunctionem boni. Purum autem reſpicit terminum à quo, quia dicit ſeparationem ab impuro, & ideo ponitur primo.Et conſequenter ſequitur ordo in bonum & verum: ſed duplex eſt ordo in verum, ſcilicet in verum ſimpliciter, vel coniunctionem ad verum firmam vel fortem,& ad inhæſionem: & illa quæ eſt ad verum ſimpliciter,præcedit ſpem,quæ dicit ordinem in bonum. Aliam autem præcedit ſpes,quæ eleuat, confirmando bona conſcientia, vt firmetur in veritate,auertente ſimul à vanitate mundi & falſitate erroris: & hoc modo ſumitur hic fides non ficta: & hoc notat Gloſſ. quæ dupliciter exponit, id eſt, non fragilis in aduerſis,vt recedat à dilecto,& non fingens vana quæ ſequatur præter dilectum. Ex his enim egreditur intimus motus affectus in Deum,qui eſt charitas omnium finis & coniungens Deo. Alij dicunt, quòd ordinantur hæc tria ſecundum dignitatem, & non ſecundum tempus,vel generationem: & dicunt, quòd puritas intellectus eſt digniſſima, quia eſt ex conſcientia bona: & illa iterum melior,quam fides non ficta ex qua ipſa eſt.Sed falſum ſupponunt:quia fides non ficta eo modo quo exponit Gloſſ. nihil habet melius præter ſolum affectum finalis dilectionis, quo coniunguntur omnia ſummæ bonitati.

Ad aliud dicendum, quòd omne bonum meritum eſt ex gratia & charitate, vt gratia faciat gratum,& charitas faciat quantitatem valoris,vt ſupra diximus: tamen charitas vt eſt finis, non abſolute procedit etiam ex bonis meritis actu, vel cauſa habitualiter exiſtentibus in conſcientia.

Ad aliud dicendum, quòd puritas attribuitur cordi: quia intellectus per diſcretionem quam ponit circa dirigibile, primo ſeparat ab impure dilectis. Spei autem bonum non attribuitur,ſed bona conſcientia, quia ſpecialiter illi innititur.

Ad aliud dicendum,quòd nihil prohibet, quòd fides non ficta operetur per dilectionem, & finiatur in ipſa, vt diximus ſupra.

Ad alias diffinitiones patet ſolutio per dicta.

Si eadem charitate diligitur Deus & proximus?

CHîc quæritur,Si ex ea ipſa dilectione diligitur Deus,qua diligitur proximus: an alia ſit dilectio Dei, & alia proximi. Eadem ſane dilectio eſt qua diligitur Deus & proximus, quæ Spiritus ſanctus eſt, vt ſupra dictum eſt: quia Deus charitas eſt. Vnde Auguſtin. Ioan. ait, Non poteſt Deum diligere quem non videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed ſi eum quem videt humano viſu, ſpirituali charitate diligeret, videret Deum qui eſt ipſa charitas,viſu interiori, quo videri poteſt. Qui ergo fratrem quem videt,non diligit,Deum qui eſt dilectio, qua caret qui fratrem non diligit, quomodo poteſt diligere? Ex vna enim eademque charitate Deum proximumque diligimus, ſed Deum propter Deum, nos vero &

In primo diſt. 17.lit.B. Lib.8. deTrin. c.8. 1.Ioa.4.

proxi

proximum propter Deum. Si vero vna eademque charitas est Dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id est, Deum & proximum. Et si enim vna sit charitas, duo tamen diuersa ea diliguntur, scilicet Deus & homo vel Angelus. Pro quo etiam duo sunt mandata: quia cum eadem charitas vtroque commendetur, diuersa tamen diligi præcipiuntur. Vnde Augustin. Arbitror ideo Spiritum sanctum bis datum, semel in terra, & iterum de cælo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, scilicet Dei & proximi. Vna est charitas, & duo præcepta: vnus spiritus, & duo data, quia alia charitas non diligit proximum, nisi illa quæ diligit Deum. Qua ergo charitate proximum diligimus, eadem Deum diligimus. Sed quia aliud est Deus, aliud proximus, etsi vna charitate diliguntur, ideo forte duo præcepta dicuntur & alterum maius, & alterum minus: vel propter duos motus qui in mente geruntur, dum Deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligendum Deum, mouetur & ad diligendum proximum, & multo magis erga Deum, quam erga proximum.

In serm. de ascẽsione.

ARTICVLVS V.

An sit vnus & idem habitus, quo diligitur Deus & proximus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hîc quæritur, Si ex ea ipsa dilectione diligitur Deus, qua diligitur proximus, &c.] Videtur enim, quòd sunt duo habitus, & duæ virtutes diligendi Deum, & diligendi proximum. Sunt enim in cognitiuis diuersa dona Spiritus sancti, sapientia, & scientia: eò quod vna est de æternis, scilicet sapientia: & altera de temporalibus, scilicet scientia: ergo cum affectus hic etiam diuidatur, vt in charitate Dei sit de æterno tantum, & in charitate proximi de temporali tantum, videtur quòd sint duæ virtutes ad hoc mouentes.

2 Item, Nihil est commune temporalibus & æternis: ergo non est vna ratio mouens in Deo & in proximo: ergo nec idem habitus ad diligendum vtrumque.

3 Item, Bonum Dei non est bonum hominis, quoniam non est vna ratio boni in omnibus bonis, vt probat Philosophus in 1. ethicorum: ergo habitus etiam respiciens bonum hoc & illud, non erit vnus.

4 Item, Licet fides explicetur in quibusdam articulis per temporalia, tamen non innititur nisi primæ veritati: spes etiam non est nisi de æternis: ergo videtur, quòd etiam charitas est vnus habitus condiuidens virtutem theologicam, cum illa non sit nisi de Deo, & alius est habitus de diligendo proximo.

5 Item, Voluntates differunt secundùm volita: cum ergo charitas sit voluntas quædam habilitate habitus præparata, ipsa secundum volita distinguetur: non autem idem volitum est in dilectione Dei & proximi: ergo non est eadem charitas habitus.

6. Si forte dicas, quòd finis est vnus in vtraque dilectione. Contra: quia omnium virtutum est vltimus finis vnus: ergo secundum hoc omnes virtutes essent virtus vna.

Sed contra.

SED CONTRA: Non sunt nisi tres virtutes theologicæ: cum igitur dilectio proximi non reducatur ad aliquam virtutum cardinalium, oportet quòd sit charitatis, quæ est virtus theologica vna.

2 Item, Dicit Philosophus 2. topicorum, quòd vna scientia est plurium, velut amborum finium: vnius quod est finis, alterius tanquam eius quod est ad finem: ergo & vna virtus potest hoc modo esse plurium, vt Deus sit finis dilectionis, & proximus vt ad finem illum dilectus.

3 Item, Augustinus dicit in litera hîc, quòd in proximo nihil diligitur nisi Deus: ergo dilectione Dei & dilectione proximi idem est dilectum: ergo est charitas.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vnus solus habitus est quo diligitur Deus & proximus, & omnia quæ ad charitatem vt diligenda ex charitate referuntur: sicut bene ostendunt vltimæ rationes, & præcipue auctoritas Augustin.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd in sapientia & scientia non est simile: quia non est eiusdem rationis mouens in vtroque habitu: ratio enim æterni vt est æternum, & ratio temporalis vt est temporale, mouent in habitu sapientiæ & scientiæ: & hoc non est hic: quia in proximo mouet bonum increatum, relucens in eo, ex hoc quod capax est illius boni per actum beatitudinis: nulla enim (vt infra dicit Magister) ex charitate proprie diliguntur, nisi quæ nobiscum sunt ordinata ad eandem beatitudinem participandam, quam nos.

AD ALIVD dicendum, quòd in vtroque est bonum increatum: sed in charitate Dei vt in se, in charitate autem proximi vt in alio relucens est. Ratio autem illa procedit, ac si in dilectione proximi bonum creatum moueat ad diligendum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc falsum est: imo nihil est totum bonum hominis, nisi ipse Deus, vt dicit Augustinus.

AD ALIVD patet solutio per dicta: quia sicut veritas diuina in quibusdam articulis relucet in temporalibus, ita bonum diuinum in bono proximi.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntates differunt penes volita, non per materiam tantum,

ſed per ſpeciem differentia. Et hoc non eſt hic. Vnde illa obiectio non concludit.

AD ID quod contra ſolutionem obiicitur, dicendum quòd hoc bene verum eſt, quòd virtutes differunt ſecundum fines proximos, qui ſunt rationes actuum in ſuis materiis & ſuis obiectis: ſed in charitate idem eſt finis proximus & vltimus omnium, ſcilicet ſumma bonitas: & ideo in eo ratio actus eſt & finis: bonitas enim mouet dilectionem, & eadem eſt finis omnium operationum & virtutum: quia omnia quæ facimus, ideo facimus, vt bonitate perfruamur, vt dicit Auguſtinus, & ponitur in libro 1. diſtin. 1. vbi oſtenditur, quòd aliter homo vtitur homine diligendo, & aliter Deus homine: & ideo non eſt ſimile de aliis virtutibus & de dilectione Dei & proximi.

ARTICVLVS VI.

An mandatum de Deo diligendo & de proximo, ſit vnum mandatum vel duo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Pro quo etiam duo ſunt mandata, &c.] Videtur enim non debere eſſe niſi vnum mandatum: quia vnius rationis operis vnum eſt mandatum.

2 Item, Duo ſunt mandata de hoc, Non concupiſces vxorem, & non concupiſces rem: quia alia eſt ratio concupiſcentiæ in libidine carnis, & in auaritia oculorum: ergo ab oppoſito vbi vna ratio mouens, ibi idem mandatum: ſed conceſſum eſt ante in Deo & proximo vnam eſſe rationem mouentem: ergo vnum & idem debet eſſe mandatum, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Præcepta multiplicantur ſecundum rationes operum: quod patet: quia multa ſunt negatiua propter multas rationes corruptionum. Cum igitur non ſit vna ratio operandi circa dilectum quod eſt Deus, & circa dilectum quod eſt proximus, licet propter Deum diligatur, non erit vnum mandatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd concedimus vltimam rationem: & ideo etiam dicimus vlterius, quòd licet ſint tantum duo mandata dilectionis, qualitas eorũ exprimitur penes ea circa quæ operari præcipimur: quoniam ſi conſideretur vlterius ratio operis circa Deum, & ratio diuerſa operis circa proximum, explicabitur illa ratio quæ eſt circa Deum per tria præcepta, & illa ratio quæ eſt circa proximum explicabitur per ſeptem: & ideo ſunt duo modo prædicto, quæ ſpecificari habent per decem, vt infra patebit.

DICENDVM ergo ad primum, quòd falſum ſupponit: quia ratio operis non ſumitur ex vniuerſitate & multitudine habitus, ſed potius ex rationibus quibus ſumitur vel peccatur circa id quod operamur: & hoc eſt Deus & proximus.

AD ALIVD dicendum, quòd duo ſunt illa mandata: quia diuerſis modis peccatur circa id quod eſt proximi per concupiſcentiam: eſt enim vxor ordinata ad conſeruationem ſpeciei, & bona fortunæ ad continuationem indiuidui: & ita etiam diuerſæ rationes operandi circa dilectum, quod eſt Deus, & dilectum quod eſt proximus.

ARTICVLVS VII.

An idem ſit motus quo diligitur Deus & proximus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in eodem capitulo *ibi* [Vel propter duos motus qui in mente gignuntur, dum Deus diligitur & proximus, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum: quia licet ſint duo præcepta, tamen vnum eſt in alio: ergo vnus motus videtur eſſe in vnum per aliud.

2 Item, In naturis idem motus eſt ad medium, & ad extremum: proximus autem eſt medium, & Deus finis dilectionis: ergo idem motus eſt quo diligo proximum, & diligo Deum.

3 Item, Auguſtinus dicit hîc, quòd in proximo nihil diligitur niſi Deus: & hoc idem dicit in multis locis lib. de Trin. ergo idem motus eſt in proximum, & in Deum, vt videtur.

4 Item, Damaſcenus dicit, quòd adoratio imaginis refertur ad prototypum: ergo & dilectio imaginis refertur ad exemplar: ſed proximus diligitur vt imago: ergo motus pertingit vſque ad Deum.

5 Item, Proximus non diligitur niſi vſus dilectione: ad aliud autem refertur huiuſmodi dilectum, ſcilicet ad id quo fruendum: ergo videtur, quòd motus non quieſcat niſi in Deo.

Sed cont. SED CONTRA: Tria ſunt quæ exiguntur ad motum vnum, ſcilicet vnitas ſpatij, temporis, & mobilis: hoc autem tempore quo quis diligit proximum, non cogitat actu de Deo: ergo non eſt neceſſe, quòd ſit vnus. Si dicas, quòd habitualiter refertur: hoc nihil eſt: quia nos quærimus de idemtitate motus, cui non ſufficit habitualis relatio, ſed actualem oportet adeſſe.

2 Item, Motus numeratur à materia circa quam eſt in numero: ſed hic ſunt diuerſæ materiæ numero: ergo & diuerſi motus.

3 Item, Si propter finem eſſet vnus motus, tunc etiam eſſet vnus motus, cum diligo Petrum, cum diligo Paulum, vtrumque propter Deum, quod eſt abſurdum.

4 Item, Vnus eſt intenſior alio: quia ex toto corde diligimus Deum, proximum autem ſicut noſipſos: ſed non poteſt eſſe vnus motus ſic intenſior & remiſſior: ergo non poteſt eſſe vnus motus numero.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd poteſt eſſe vnus, & poſſunt eſſe plures. Vnus quando proximus non ſumitur niſi vt imago diuinæ bonitatis, in quam actualiter tendit dilectio: & hoc modo procedunt rationes primo inductæ. Diuerſi autem quando actualiter non proceditur vlterius, niſi intentione habituali: & hoc modo concludunt ſequentes rationes. Solutio tamen ad rationes inductas de facili patet vnicuique: quia illæ quæ in contrarium inducuntur, ſunt ſolutiones præcedentium.

De eo

De modo diligendi.

COnsequenter modum vtriusque dilectionis aduertamus. Hæc regula (vt ait Augustinus) dilectionis diuinitus constituta est, vt Deum propter se ex toto corde,& proximum diligas sicut teipsum,id est,ad quod, & propter quod teipsum diligere debes. In bono ergo & propter Deum teipsum diligere debes. In bono ergo diligendus est proximus non in malo,& propter Deum. Proximum vero omnem hominem oportet intelligi,quia nemo est cum quo sit operandum male. Qui ergo amat homines, vel quia iusti sunt, vel vt sint iusti amare debet, hoc est, in Deo vel propter Deum. Sic enim & seipsum amare debet, scilicet in Deo vel propter Deum,id est,quia iustus est,vel vt iustus sit.Qui enim aliter se diligit,iniuste se diligit: quia ad hoc se diligit vt sit iniustus : ad hoc ergo vt sit malus: non ergo iam se diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam. Modus ergo diligendi præcipiendus est homini, id est, quomodo se diligat, vt prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Modus autem præcipitur cum ait, Sicut teipsum: vt proximum diligas ad quod teipsum. Si ergo te non propter te diligere debes, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius aliquis homo, si & ipsum propter Deum diligis. Huius dilectionis modum veritas insinuat dicens, Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, id est, ad quod dilexi vos, scilicet vt filij sitis, vt vitam habeatis.

D Lib. 1. de doct. Christ. cap. 22.

Psal. 10.

Augustlib. 1. de doct. Christ. cap. 25.

Ioa. 15.

ARTICVLVS VIII.

An modus diligendi quo præcipitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum, sit modus ordinatæ charitatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Consequenter modum vtriusque dilectionis aduertamus, &c.] Modus enim quo diligam proximum sicut meipsum,non videtur esse ordinatæ charitatis: si enim ordinata charitate plus diligo magis mihi coniunctum, videtur quòd præcipue meipsum debeam diligere : ergo non tantum proximum quantum meipsum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut dicet infra,principalitas relinquitur materiæ : nec similitudo sumitur à quantitate affectus vel effectus in diligendo, sed potius à modo qui sumitur ex parte finis: & ideo exponit Augustinus, id est, ad quod teipsum, in quo teipsum : quia in gratia diligis te,& ad beatitudinem diligis te: si diligis te in charitate ,& in eodem & ad idem diligis alium ex charitate : aut si aliter diligis, non diligis ex charitate.

ARTICVLVS IX.

An qui diligit iniquitatem, odit animam suam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam]Hoc enim videtur esse contra Augu. in lib. de ciu.Dei.vbi dicit, quòd nullus odit se, vel vitam suam: sed illi qui occidunt se, oderunt miseriam suam,& non esse,vel viuere suum: & magis volunt non esse,quam in tali miseria esse.

2 Item, De dæmone qui minus videtur, videtur esse falsum: quia dicit Dionys. quòd bonum & optimum concupiscunt,esse,viuere,& intelligere.

Solutio. SOLVTIO. Est odium affectus: & hoc modo nemo odit seipsum.Et est odium effectus,scilicet quando facit aliquis ad quod sequitur malum suum : & hoc modo intelligitur quod dicitur hic.

AD ID quod obiicitur de August. dicendum, quòd esse, viuere, & intelligere dupliciter consideratur, scilicet absolute, & in relatione ad pœnam. Primo modo consideratum ab omnibus appetitur quæ sunt & viuunt & intelligunt. Secundo modo non: quia malunt non esse,quam siceſſe : sicut dicit Dominus de Iuda Matth. 26. Melius illi erat si natus,&c.

De modo diligendi Deum.

E DIlectionis autem Dei modus insinuatur cum dicitur, Ex toto corde, id est,ex toto intellectu: ex tota anima, id est, ex tota voluntate: ex tota mente, id est,memoria: vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers. Hæc dicens, nullam partem vitæ nostræ reliquit quæ vacare debeat, sed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur quo dilectionis impetus currit. Et diligere Deum propter se, modus est diligendi Deum: & sunt isti duo modi diligendi Deum,vt quibusdam placet.

De impletione illius mandati.

F ILlud autem præceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita,sed ex parte,non ex toto: quia ex parte diligimus, sicut ex parte cognoscimus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Augustinus, Cum adhuc est aliquid carnalis concupiscentiæ, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Caro autem non dicitur concupiscere,nisi quia anima carnaliter concupiscit. Cum autem venerit quod perfectum est, vt destruatur quod ex parte est,id est,vt iam non ex parte sit, sed ex toto: charitas non auferetur, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iustus sine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente diliges Deum, quod est summum præceptum.

Lib.de perfectione humanæ iustitiæ contra Celestium. 1.Cor.13

Quæstio de præcepti ratione.

G SED cur præcipitur homini ista perfectio, cum in hac vita eam nemo habeat? Quia non recte curritur, si quo currendum est nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur. Ecce habes cur illud præceptum est,quod hic penitus impleri non potest. Impletur tamen ex parte, scilicet secundum perfectionem viæ. Alia est enim perfectio curren is,alia peruenientis. Facit hoc mandatum vt cursor, qui Deum ante omnia & præ omnibus diligit, nec tamen omnino perficit.

Aug. in eodem.

Quod alterum mandatum in altero est.

H CVM autem duo sint præcepta charitatis, pro vtroque sæpe vnum ponitur, nec immerito: quia nec Deus sine proximo, nec proximus sine Deo diligi potest. Vnde Apostolus, Omne mandatum legis dicit instaurari, id est,contineri & impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Christus dilectionem proximi specialius commemorat dicens, Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem sicut dilexi vos: vbi illud maius mandatum dilectionis Dei videtur prætermissum: sed bene intelligentibus, vtrumque inuenitur in singulis: quia qui diligit Deum, non potest eum contemnere, quem Deus præcipit diligi: & qui diligit proximum, quid in eo diligit nisi Deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta: quam distinguens Dominus ait, sicut dilexi vos.

Rom.13 2.Gal.5. Augustin. tract.95 super Ioan. Ioa. 13.

Quid

Quid enim nisi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, sed vt haberemus? sicut medicus ægrotos, & quid in eis diligit nisi salutem, quam cupit reuocare, non morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus, vt quantum possumus inuicem ad habendum in nobis Deum ex dilectione attrahamus.

Quæ charitate diligenda sint.

SEd quæ hac dilectione diligenda sint, iam inquiramus. Non enim omnia, vt ait Augustinus, quibus vtendum est, diligenda sunt: sed ea sola, quæ vel nobiscum societate quadam referuntur in Deum, sicut est homo vel Angelus: vel ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent, vt corpus, quod ita præcipiendum est diligi, vt ei ordinate prudenterque consulatur. 1

ARTICVLVS X.

An in amore sit habendus modus: & quis sit ille modus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Dilectionis autem Dei modus insinuatur, &c.] Iste enim modus est, non habere modum, vt dicit Bernard. in lib. de diligendo Deo, Causa dilectionis Dei Deus est, modus est sine modo diligere.

Quæst. 1 VLTERIVS quæritur de expositione quam facit ex toto corde, id est, ex toto intellectu sine errore: & ex tota anima, id est, ex tota voluntate: & ex tota mente, id est, ex tota memoria. Aut enim intelligitur secundum actum, aut secundum habitum. Si secundum actum: tunc videtur impossibile: quia quando aliud intelligimus, tunc non est actualiter intellectus coniunctus diuinis: & hoc sæpe etiam facit Christus, & alij Sancti.

2 Item, Modus charitatis deberet assumi totus ex affectu, sicut ipsa charitas tota est in affectu.

3 Item, Duplicem modum charitatis ponit in cognitiua parte, quod videtur esse inconueniens, cum ipsa charitas tota sit in affectu.

4 Item, Bernardus aliter exponit, scilicet sapienter, dulciter, fortiter: sed fortiter non conuenit memoriæ: ergo videtur, quòd mens pro memoria non ponatur.

Quæst. 2 VLTERIVS quæritur, Si impossibile est impleri in via hoc præceptum? Videtur quod sic: dicit enim Hieron. Maledictus qui dicit Deum præcepisse impossibile. Item Hieron. O temeritas hominum! ô insanorum insania Deum omnis scientiæ duplici ignorantia accusans, scilicet quod nescit quid fecerit, & quòd nescit quid iusserit, quasi imposuerit mandatum quod impleri non possit. Item, Augustinus in lib. de verbis Domini. Seruum pigrum non damnaret, si ea quæ nullo modo fieri possunt, imperaret. Item, Ad quid præciperetur, si impleri non posset? Item Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et dicit ibi, quòd primum mandatum est quod hic ponitur. Ergo necesse est seruari, si velimus ad vitam ingredi.

Sed contra. SED CONTRA: Bernardus dicit, quòd impossibile est impleri in via: & quod impossibilitas præcepti non facit transgressorem, sed humilem.

2 Item, Vnum est in negatiuis quod non potest impleri, scilicet, Non concupisces: quandiu enim est pugna carnis contra spiritum, necesse est aliquid incidere de illicito motu concupiscentiæ: & impossibile est omnem cogitatum & vitam & intentionem semper ad Deum referri.

Soluio. SOLVTIO. Dicendum est ad primum, quòd iste est in amore modus, non habere modum, vt dicit Bernar. & sic est in omnibus virtutibus theologicis.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil prohibet, quòd charitas modum habeat ex parte intellectus & memoriæ: quia voluntas est ex illis duabus, secundum quod dilectio est in ipsa, sicut supra ostendimus: quia dilectio ponit amorem rationalem, & ille proprie charitas est, secundum quod est de bono increato quod inestimabilis est pretij.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur secundum actum, sed non obligat ad semper, vt infra patebit: non enim puto, quod aliquod præceptum sit de habitu.

Ad quæstiunculam 1. AD ALIVD patet solutio per ante dicta in his quæ dicta sunt ad quæstiunculam secundam.

AD ALIVD dicendum, quòd Bern. magis attendit id quod dicitur Deut. 6. vbi dicitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus, quam attendit illa quæ ponuntur in Euangelio: quia sine dubio mens propinquior est memoriæ, quam aliæ potentiæ, sicut innuit Magister in verbis Augustini lib. 1. distin. 3.

Ad quæst. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum impleatur in via? Dicendum videtur mihi, quòd est totalitas viæ, & totalitas patriæ: siue totalitas simpliciter, & totalitas possibilis nobis. Totalitas viæ siue possibilis nobis, est vt nihil contrarium habeamus in intellectu, vel memoria, vel voluntate: & hoc modo intelliguntur auctoritates inductæ: & similiter intelligitur aliud præceptum quod est, Non concupisces: quantum enim ad id quod directe prohibetur in præcepto, quod est concupiscentia mortalis, potest in via impleri: quo autem ad id quod indirecte cadit in præcepto, non impletur: nec etiam directe hoc modo præcipitur. Totalitas autem patriæ est in toto actualiter ferri in Deum & semper:

per: & hoc modo intelligitur dictum Bernar. & hoc quod dicitur in litera,quod præcipitur ad ostensionem gloriæ futuræ in nobis, non vt impleamus: hoc enim erit gloria nostra,quòd Deus sit omnia in intellectu, voluntate, & mente nostra.Et alia patent per ea quæ ponuntur in litera, scilicet quarepræcipiuntur.

AD OMNIA autem obiecta per distinctionem istam patet solutio.Notandum tamen,quòd non est simile de hoc, Non concupisces: & de mandato: quia illud negatiuum est,& obligat semper & ad semper: & non oportet dicere,quòd non obligat nisi quantum ad ea quæ directe cadunt sub prohibitione. Hoc autem, Diliges Dominum Deum tuum,&c.affirmatiuum est: & ideo obligat semper, sed non ad semper: & ideo totalitas quædam non est in præcepto:sed non impletur secundum totalitatem, nisi quandoque.

DISTINCTIO XXVIII.

Si illo præcepto iubemur diligere totum proximum, & nos totos.

De charitate quãtum ad diligibiliũ numerũ & distinctionem.

HIc potest quæri, Vtrum in illo mandato dilectionis proximi, totum proximum, id est,animam & corpus, nosque ipsos totos diligere præcipiamur? Ad quod dicimus,omne genus diligendarum rerum in illis duobus mandatis contineri. Quatuor enim diligenda sunt,vt ait Augustinus. Vnum quod supra nos est, scilicet Deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet proximus: quartum, quod infra nos est, scilicet corpus. De secundo & quarto nulla præcepta danda erant, scilicet vt diligeremus nos vel corpus nostrum: præcipitur autem Deus diligi & proximus. Vt autem quisque se diligat,præcepto non est opus. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio sui, & dilectio corporis sui: quia nemo vnquam carnem suam odio habuit. Nam viri iusti qui corpus suum cruciant,non corpus sed corruptiones eius & pondus oderunt. Hic videtur Augustinus tradere,quòd ex præcepto non teneamur diligere nosmetipsos vel corpus nostrum: quod si est, non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis continetur: quia cum & nosipsos & corpus nostrum diligere debeamus, ad quid necessarium est præceptum cum scriptum sit, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Sed speciale de hoc præceptum non erat dandum, nec speciali præcepto opus erat id tradi, vt quisque se vel corpus suum diligeret: quia hoc in illo præcepto continetur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ibi enim & proximum totum,& te totum intelligere debes. Vnde Augustinus in eodem,Si te totum diligas, id est, animam & corpus, & proximum tuum, id est, animam & corpus (homo enim ex anima constat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei,eiusque dilectionis modus præscriptus appareat, & sequatur dilectio proximi,de tua dilectione nihil dictum videtur.Sed cum dictum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum, simul & tui abs te dilectio prætermissa non est. Ecce hic aperte dicit, in illo præcepto non tantummodo proximi,sed & tui dilectionem contineri, & totius proximi totiusque tui. Ex quo apparet,quòd dictum est de secundo & quarto,id est,de dilectione nostri.

Lib.1. de doct. Christ. cap.23.

Eph.5.

Ps. 10.

Lib. 1. de doct. Christ. cap.26.

noſtri, & corporis noſtri, nulla præcepta danda, ita eſſe intelligendum, ſcilicet ſpecialia & diuiſa, quia in illo vno totum continetur, & quia id quod ſumus, & quod infra nos eſt, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in beſtiis etiam eſt. Ideoque & de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod iuxta nos eſt, diuiſa præcepta ſumpſimus. In quorum altero, eius quod ſumus, & illius quod infra nos eſt, dilectio continetur. (Sic condita eſt mens humana vt nunquam ſui non meminerit, nunquam ſe non intelligat, nunquam ſe non diligat. Sed quoniam qui odit aliquem, nocere illi ſtudet. Non immerito & mens hominis, quando ſibi nocet, ſe odiſſe dicitur. Neſciens enim ſibi vult male, dum non putat ſibi obeſſe quod vult: ſed tamen male ſibi vult, quando illud odit quod obſit ſibi ſecundum illud: Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Qui ergo diligere ſe nouit, Deum diligit. Qui vero non diligit Deum, etiam ſe non diligit, quod ei naturaliter inditum eſt: tamen non incongrue ſe odiſſe dicitur, cum id agit quod ſibi aduerſatur, & ſeipſum tanquam ſuus inimicus inſequitur.)

Aug. lib. 14. de Trinit. cap. 14. *Hic textus in libris antiquis non inuenitur: imo eſt quadam expoſitio ipſius textus* Pſ. 10.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæri poteſt, Vtrum illo mandato, &c.] In hac parte agit de dilectione in comparatione ad diligibile. Et diuiditur in partes tres ſecundum tres diſtinctiones quæ hic cõtinentur, in quarum prima agit de numero diligendorum. In ſecunda de ordine, quæ incipit *ibi* [Poſt prædicta de ordine charitatis agendum eſt.] In tertia parte agit de quibuſdam dubitabilibus quæ ſequuntur ordinem diligendorum: & hæc incipit diſtin. 30. *ibi* [Hic quæri ſolet, Quid potius ſit pluriſque meriti, &c.] Prima harum quæ eſt præſentis lectionis, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima determinat Magiſter numerum diligendorum ex charitate. In ſecunda quærit, Qualiter in hunc numerum incidunt Angeli? In tertia, Qualiter in illum numerum incidit Chriſtus? In quarta, Quot modis dicitur proximus? Secunda *ibi* [Oritur autem hic quæſtio de Angelis, &c.] Tertia *ibi* [Ex quo & Dominus proximum ſe noſtrum, &c.] Quarta *ibi* [Hic notandum eſt proximum dici diuerſis modis, &c.

ARTICVLVS PRIMVS.

An plures ſubſtantiæ, quam Magiſter enumerat, ſint diligendæ?

QVæritur autem hic ante literam de numero diligendorum ex charitate. Et quæritur primo, Vtrum plures ſubſtantiæ ſint diligendæ, quam hic determinatur. Secundo, Vtrum virtutes vel aliæ gratiæ ſint diligendæ ex charitate? Tertio, Vtrum irrationales creaturæ ſint de numero diligendorum ex charitate?

Ad primum ſic obiicitur: In litera dicitur, quòd hoc eſt diligendum ex charitate, quod nobiſcum refertur ad eandem beatitudinem participandam: ergo corpus proximi diligendum eſt ex charitate,

2 Si autem dicas, quòd pars non facit numerum cum toto: & ideo corpus proximi diligetur in proximo: hoc nihil eſt: quia eadem ratione non facit numerum in teipſo, tamen in te loco duorum diligibilium ponuntur corpus & anima.

3 Item, In ſequenti diſtin. ponit ſex diligibilia ex charitate: ergo videtur, quòd plura ſunt, quam quatuor hic poſita.

4 Item, In quibuſcunque non eſt vna ratio boni mouentis charitatem, in illis non eſt vna ratio diligibilis: ſed in corpore & anima non eſt vna ratio boni: ergo non eſt ibi vna ratio diligibilitatis: ergo videtur, quòd aliud diligibile conſtituat corpus proximi.

5 Item videtur, quòd corpus proprium non ſit diligendum ex charitate, quia dicit Dominus in Euangelio: Qui amat animam ſuam, perdet eam. Et Sancti odiunt corpora ſua, ſicut dicit Paulus, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Quod autem odio habetur, non diligitur. Ergo corpus proprium ex charitate non eſt diligendum. Ioa. 12. 1. Cor. 9.

6 Item, Corruptibile eſt corpus: charitas autem nunquam excidet: ergo charitas & corpus non ſunt proportionalia: ergo videtur, quòd ex charitate corpus corruptibile non ſit diligendum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non ſunt niſi quatuor ex charitate diligenda. Et ad hoc intelligendum aduerte, quòd ratio diuiſionis innuitur in litera: bonum enim quod mouet ad diligendum, aut eſt beatificans: & hoc eſt ſupra nos tripliciter, ſcilicet dignitate: & cauſa, quia nos ſumus ab illo: & fine, quia nos ſumus ad illud, & eſt totum noſtrum bonum: & ideo illud habet ſpecialem rationem mouendi amorem noſtrum. Aut eſt quod nos ſumus: & illud habet duplicem rationem mouendi, ſcilicet ſecundum principale quod eſt anima: & ſecundum illud quod infra nos eſt, tamen ex coniunctione ad nos, ſpecialiter mouet ad diligendum. Aut id quod iuxta nos eſt, ſiue ſit illud anima proximi, ſiue corpus eius, & hoc non addit ſpecialem rationem quæ nos mouet ad diligendum, niſi quia *Solutio.*

quadam

quadam ſocietate nobis vt beatificabile coniungitur. Sic autem non eſt de corpore quod coniunctum eſt nobis vt inferius, non vt iuxta nos ſocietate coniunctum nobis. Et quia non ſunt plures diuerſitates in genere boni ordinatæ ad beatitudinem, ideo non ponuntur niſi quatuor diligenda.

DICENDVM ergo ad primum, quòd corpus proximi non eſt diligendum niſi vt ſocietate coniunctum, ſicut id quod iuxta nos eſt ad ſocietatem beatitudinis relatum: & ideo non habet aliam extra quatuor rationem diligibilitatis.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non eſt ſimile: quia corpus noſtrum facit gradum diligibilium reſpectu animæ noſtræ, ſcilicet ſicut inferius per illam ad beatitudinem relatum: ſed quicquid eſt in proximo, habet rationem boni quod iuxta nos eſt, ſiue in corpore, ſiue in anima accipiatur.

AD ALIVD dicendum, quòd Ambroſ. non aſſignat ibi numerum diligendorum, ſed potius ordinem in numeratis: & ideo quatuor de illis incidunt ſub vno membro, vt infra patebit diſt. ſequenti.

AD ALIVD dicendum, quòd vna ratio diligendi eſt in corpore & anima proximi, ſi ratio in genere accipiatur, ſcilicet bonum quod iuxta nos eſt: quia nec in corpore, nec in anima proximus eſt ſuper nos, nec ſub nobis: & ſic patet, quòd non diligitur, niſi ſicut id quod eſt iuxta not.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc ſatis ſoluitur in litera: quia Sancti non odiunt corpus, ſed corporis corruptelas grauantes animam.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc parum valet: quia licet corrumpatur corpus, tamen non perit Deo, ſed mutatur in melius, ſicut dicitur Iob 19. Rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Saluatorem meum. Et in Collecta de mortuis, Deus cui omnia viuunt, & cui non pereunt moriendo corpora noſtra, ſed mutantur in melius.

ARTICVLVS II.

An virtutes & aliæ gratiæ diligendæ ſint ex charitate: & vtrum beatitudo creata ſit diligenda?

SEcundo quæritur, Vtrum virtutes & gratiæ aliæ ſint diligendæ ex charitate? Videtur autem, quòd ſic: quia dicit Auguſtinus, quòd qui diligit fratrem, diligit ipſam dilectionem: dilectio autem eſt virrus: ergo diligenda eſt ex charitate.

2 Item, Diligendum eſt ex charitate, quod ad beatitudinem refertur: ſed nihil ita ad beatitudinem refertur, ſicut id quod eſſentialiter manet in beatitudine: virtutes autem eſſentialiter manent in beatitudine: ergo virtutes ſunt ex charitate diligendæ.

3 Item, Aliquis diligit virtutes, ideo quia eis meretur: conſtat autem, quòd illa dilectione meretur: ergo eſt gratuita, non naturalis: ergo oportet, quòd ſit charitatis: ergo videtur, quòd virtutes ex charitate diligantur.

4 Item, Diligens peccata, demeretur illa dilectione: virtutes ergo diligens vt ad Deum ordinant, meretur per oppoſitum actum: & non meretur aliquis niſi ex charitate: ergo videtur, quòd diligendæ ſunt ex charitate.

5 Item, Dominus ait, Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius. Ergo debemus quærere iuſtitiam ducentem ad regnum: quicquid autem quærimus ad regnum ordinans, meritorie quærimus: ergo ex charitate, ex qua eſt omne meritum, vt dicit Auguſtinus.

SED CONTRA: In litera dicitur, quòd non ſunt niſi quatuor in charitate diligenda: ergo virtutes non ſunt diligendæ ex charitate. *Sed contra.*

2 Item, Non participant eandem nobiſcum beatitudinem, quia non ſunt rationales ſubſtantiæ, quæ ſolæ capaces ſunt beatitudinis: ergo non ſunt diligendæ ex charitate.

IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum beatitudo creata ſit diligenda ſupra nos ex charitate? *Quæſt.*

Videtur autem, quòd ſic: quia id quod beatificat, ſupra nos eſt diligendum: beatificat autem beatitudo creata: ergo ſupra nos eſt diligenda.

2 Item, Auguſtinus diffinit ſuprema, media, & infima bona: & inter ſuprema ponit virtutes, & multo magis beatitudinem: ſed conſtat, quòd bonum mouet: ergo magis bonum, magis mouet: ſed beatitudo eſt bonum ſupra nos, quia maius quam potentię animę, quæ ſunt media bona: ergo ſupra nos eſt diligenda, vt videtur.

3 Item, Finis eſt diligendus pluſquam id quod eſt ad finem: beatitudo autem eſt finis, & nos ad finem: ergo beatitudo ſupra nos eſt diligenda.

SED CONTRA: In numero diligendorum non ponitur: ergo non eſt diligenda ex charitate: ergo nec ſupra nos diligenda. *Sed contra.*

2 Item, In litera dicitur, quòd vnum ſolum ſupra nos eſt diligendum, quod eſt Deus: beatitudo autem creata non eſt Deus: ergo non eſt ſupra nos diligenda.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd virtutes poſſunt diligi ex charitate, & poſſunt non diligi: & iſta non repugnant. Diligi enim poſſunt ex charitate, ſicut formæ ordinantes ad beatitudinem: non autem diligi poſſunt ex charitate, ſicut viuentes in beatitudine beatificando nos effectiue, & vt obiectum beatitudinis, & ſicut participantes beatitudinem nobiſcum: & tantum de his datur diuiſio, quæ habetur in litera, & non de primis: & hoc ideo, quia illa diliguntur tanquam rationes diligibilitatis: ſi enim quæritur ab aliquo, Quare diligit alium? reſpondebit, quòd propter virtutem, & ad virtutem: & ideo non eſt vna ratio dilectionis in habitibus talibus & gratiis, & diligibilibus quæ hic enumerantur. Alij tamen aliter dicunt, diſtinguentes duplicem dilectionem, ſcilicet amicitiæ, & concupiſcentiæ: & dicunt, quòd virtutes & ea bona quæ ad vitam pertinent, diligimus dilectione concupiſcentiæ: ſed diligenda quæ hic enumerantur, diligimus dilectione amicitiæ. Sed hoc plane falſum eſt: quia nulla dilectio fructus, eſt dilectio amicitiæ inquantum huiuſmodi: & tamen diligimus Deum dilectione fructus. Similiter non eſt bene dictum, quòd aliquis ſe diligat dilectione amicitiæ: quia amicitia relatio eſt, quærens diuerſitatem in diligente & dilecto: & ideo ad priorem ſolutionem *Soluitur.*

eſt re

est redeundum. Item, Quidam alij dicunt, quòd naturali amore diligimus virtutes: & ideo non ponuntur inter diligenda ex charitate: & hoc iterum falsum est, si generaliter intelligatur: quia possumus & proximum & nos & Deum & virtutes naturali amore diligere, & vnumquodque istorum etiam possumus diligere amore gratuito meritorio, qui est charitas.

PER HOC etiam patet responsio ad rationes omnes primo inductas: cum enim dicit Augustinus, Qui diligit fratrem, diligit ipsam dilectionem: non intelligit eandem rationem diligibilitatis esse in vtroque, sed aliam, & aliam.

AD ALIVD dicendum, quòd non referuntur virtutes ad beatitudinem, vt participantes eam, sed vt dispositiones formales adaptantes subiectum ad hoc vt beatificetur.

AD ALIVD dicendum, quòd meretur diligens virtutes: sed ex hoc non sequitur, quòd in alia ratione diligat, in qua diligit alia, vt dictum est. Et per hoc patet solutio ad alia.

Ad quæstiunculam.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd beatitudo creata non est supra nos diligenda, sed propter nos: quin non quærimus eam nisi propter nos, vt ipsa dispositi, increata beatitudine perfruamur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non beatificat nisi formaliter: cum autem dicitur, quòd beatificans est supra nos diligendum, intelligitur de beatificante effectiue, & sicut est obiectum beatitudinis.

AD ALIVD dicendum, quòd boni quantitas intenditur dupliciter, scilicet secundum ordinem ad vitam, vel secundum dignitatem naturæ quæ refertur ad participandum Deum glorificantem. Primo modo intelligitur distinctio Augustin. & ideo magna bona vocat, quibus recte viuitur, & sine quibus recte viui non potest: media autem sine quibus quidem recte viui non potest, & quibus tamen recte non viuitur, vt potentiæ animæ. Infima autem bona quibus nec recte viuitur, & sine quibus recte viui potest, vt species quorumlibet corporum, & bona fortunæ, quæ iucundam faciunt beatitudinem, vt dicit Philosophus: & ideo distinctio Augustin. non valet ad propositum: quia talia diliguntur omnia propter nos, & nos sumus meliora bona eis secundum gradum participandi beatitudinem increatam: solo autem illo modo diligendum est supra nos, quod in illo ordine melius & altius est.

AD ALIVD dicendum, quòd beatitudo creata non est finis vltimus, nisi sicut terminus operis operis finis est: sed non est finis vltimus in quo quiescit intentio: & ideo non oportet, quòd supra nos diligatur propter opus, quod est propter eam.

ARTICVLVS III.

An omnes creaturæ etiam irrationales diligendæ sint ex charitate?

TErtio quæritur, Si omnes creaturæ etiam irrationales diligendæ sunt ex charitate? Videtur autem, quòd sic: quia sunt vestigium Dei: si ergo ex charitate diligimus proximum, quia imago Dei est, ex eadem ratione debemus diligere cuncta quæ sunt vestigium.

2 Item, Conformari debemus Deo in diligendo: de ipso autem dicitur Sap. 11. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Ergo cum ipse non diligat aliqua dilectione nisi ex charitate, nos ex eadem charitate omnia debemus diligere.

3 Item, Ponamus, quòd aliquis diligat bona temporalia tantum in illa ratione, quia sunt materia merendi per eleemosynas: constat, quòd ipse dilectione illa meretur: ergo est dilectio charitatis: ergo bona temporalia diligi possunt ex charitate.

SED CONTRA: Cum dicitur, Hoc diligitur propter aliud, & non diligitur propter se, non signatur dilectionis actus transire in illud nisi per accidens: id autem quod diligitur per accidens, non facit numerum inter diligibilia: ergo irrationales creaturæ cum tantum propter aliud diligantur, inter diligibilia non faciunt numerum. Si dicas, quòd nosipsos & etiam proximum diligimus propter aliud, & tamen faciunt numerum in diligibilibus: & ita non videtur valere ratio illa. Contra: Cum nos diligimus propter aliud vel proximum, non refertur dilectio ad vsum, sed potius ad fructum Dei, vt Deo fruamur: & ideo capacitas fruibilis facit rationem dilectionis per se, licet non propter se: sed qum diligimus irrationalia, refertur tota dilectio immediate ad vsum, & vsus in Deum: ergo excluditur ratio dilectionis per se, quia non ponitur in eis aliquid quare per se diligantur: ergo non sunt de numero diligendorum ex charitate.

Sed contra.

SOLVTIO. Dicendum, quòd irrationalia non diliguntur ex charitate in quibus sit ratio diligibilitatis: sed charitas est vniuersalis motor, vt diximus in præcedenti distin. & sic fertur motu suo in omne quod est, siue sit proprium obiectum, siue non: sed hoc modo non loquimur hic, sed potius quæritur proprij ratio obiecti charitatis in numero diligibilium ex charitate.

Solutio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio vestigij non est ratio diligendi vestigium, sed eum cuius est vestigium: & idem esset in ratione imaginis, si non esset capacitas beatitudinis in ipsa, qua Deum per beatitudinem capere potest, & permanere in æternitate.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus diligit omnia quæ sunt, æqualiter & vna charitate quoad ipsum: non tamen imprimit omnibus rationem vnam diligibilitatis, sed sunt multæ: & ideo quædam diligibilia sunt ad vsum: & quædam ad beatitudinem participandam, & illa sunt proprie obiecta charitatis. Alia autem diliguntur ex charitate ad aliud, & non habent rationem proprij obiecti charitatis.

AD ALIVD dicendum, quòd ipse meretur qui sic diligit temporalia: sed ideo meretur, quia non temporalia diligit, vt in quibus reficiatur charitas sua, sed potius quia non diligendo ea dispergit propter illum quem diligit: & hoc est quod quidam dicunt aliis verbis in eadem sententia, quòd multa possunt diligi charitate eliciente motum dilectionis, sed non nisi quatuor per rationem boni mouentis charitatem.

ARTI

ARTICVLVS IV.

An inter quatuor diligenda, de secundo & quarto nulla præcepta danda erant?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [De secundo & quarto nulla præcepta danda erant] Hoc enim videtur falsum: præceptum enim ordinans actum alicuius virtutis, debet ipsum vniuersaliter ordinare: si ergo præceptum dilectionis ordinat actum dilectionis, vniuersaliter eum debet ordinare: ergo debet dare præceptum de dilectione sui, & corporis.

2 Item, Nihil videtur esse quod dicit in litera, quòd nemo odit se vel carnem suam: quia multa odiunt vtrumque, vt videtur: quia qui diligit iniquitatem, odit animam suam.

3 Item, Posito quòd verum sit quod dicit, adhuc non est verum, nisi de naturali amore: & ille non refertur ad numerum diligendorum ex charitate: ergo non debuit dari in præcepto vt diligeremus nos ex charitate.

SOLVTIO. Facile est respondere ad hoc per antedicta. Solutio

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præceptum aliter ordinat actum, cum dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum: quia in hoc includitur dilectio tui, & datur tibi principalitas.

AD ALIVD dicendum, vt supra in præcedenti distin.

AD VLTIMVM dicendum, quòd per hoc intelligitur, quòd non oportuit speciale præceptum dari distinctum à præcepto dilectionis proximi: & hoc ideo, quia natura iuuat in gratiam, quia ad idem inclinant ambo. Cum igitur præceptum sit vinculum quoddam ligans per obligationem, non oportuit ibi multiplicari vincula, vbi non est necesse.

Si illo præcepto contineatur dilectio Angelorum?

B QVæritur autem hic de Angelis quæstio, Vtrum ad illud præceptum dilectionis proximi, etiam dilectio pertineat Angelorum? Nam quòd
Luc. 17. nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, Dominus in in parabola semiuiui relicti ostendit, eum dicens proximum, qui erga illum extiterit misericors. Deinde subdit, Vade, & tu fac similiter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ si indiget, vel exhibendum esset si indigeret. Nullum vero exceptum esse cui misericordiæ negandum sit officium, quis non videat, cum vsque ad
Luc. 9. inimicos etiam porrectum sit, Domino dicente: Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos? Manifestum ergo est omnem hominem proximum esse reputandum. Proximi vero nomen ad aliquid est: nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Vnde consequens est, & cui præbendum, & à quo præbendum est officium misericordiæ, recte proximum dici. Manifestum est ergo præcepto dilectionis & proximi etiam sanctos Angelos contineri: à quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia. Ex quo & Dominus proximum se nostrum dici voluit, vt in pa-
Ps. 34. rabola saucij ostendit: & in Propheta, Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Sed quia excellentior ac supra nostram naturam est diuina substantia, præceptum dilectionis Dei à proximi dilectione distinctum est. Ideoque licet nobis Deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non sicut nos diligere debemus, sed plusquam nos toto corde & anima. Christum vero inquantum homo est, sicut nos diligere debemus, eiusque secundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem etiam secundum hominem, magis quam nos, sed non quantum Deum, debemus diligere: quia inquantum est homo minor est Deo.

Quibus modis dicitur proximus.

C HIc notandum est proximum dici diuersis modis, scilicet conditione primæ natiuitatis, spe conuersionis, propinquitate cognationis, ratione beneficij exhibitionis.

ARTI

ARTICVLVS V.

An Angeli diligendi sint supra nos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Oritur autem hic quæstio de Angelis, &c.] Videtur enim, quòd Angeli diligendi sint supra nos: quia Christus diligendus est supra nos, qui paulominus ab Angelis minoratus est: ergo multo magis Angeli.

2 Item, Sancti sunt supra nos: quod probatur per actus: quia faciunt illuminationes, purgationes, & perfectiones: ergo diligendi sunt supra nos.

3 Item, In diligendo conformari debemus Deo: sed Deus magis bonum, magis diligit: ergo & nos supra nos bonum, magis debemus diligere quam nos.

Sed contra. SED CONTRA: Non ponitur in litera nisi quòd diligamus vt proximum: ergo nobis conceditur principalitas dilectionis, vt dicit Augustin. ergo nos possumus diligere, plus quam eos.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd non sunt diligendi supra nos: quia charitas perficit naturam: & ideo charitas cum natura semper plus mouetur diligendo proprium bonum, quam alterius: vnde solus Deus diligendus, est supra nos: quia ipse supra nos est totum bonum nostrum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsi sunt supra nos: ita quod ly supra nos dicat gradum eius quod diligitur, & non intensionem actus dilectionis: sed non sequitur, quòd propter hoc diligendi sunt supra nos, ratione quæ dicta est.

AD ALIVD dicendum, quòd conformamur quantum possumus, seruato ordine naturæ, quem Deus nobis inseruit, & seruari vult: & hoc est quod nobis magis bonum velimus, quam aliis.

ARTICVLVS VI.

An mali diligendi sint ex charitate, & an dæmones & damnati?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Diligite inimicos vestros, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd mali sint diligendi ex charitate: quod etiam videtur alia ratione, scilicet quia referuntur per imaginem ad beatitudinis capacitatem nobiscum: ergo diligendi sunt sicut & nos.

2 Item, Isid. & Augustin. Mali ita diligendi sunt, vt eorum vitia non diligantur: ergo sunt diligendi mali.

Quæst. SED TVNC quæritur, Vtrum dæmones & damnati sint diligendi ex charitate? Videtur, quod sic: quia super illud Leui. 19. Diliges proximum tuum, dicit Gloss. Proximus est non proximitate sanguinis, sed societate rationis. Constat autem, quòd & ipsi rationales sunt sicut & nos: ergo vt nos diligendi.

2 Item, In eis est imago Dei: hæc autem est ratio diligendi nos & proximum: ergo diligendi sunt ex charitate.

Sed contra. SED CONTRA est, quòd deformati sunt intantum, quòd beatitudinem nunquam nobiscum participabunt: ergo non sunt diligendi ad quod nos diligimus: sed hoc est diligere proximum sicut nos: ergo non diligendi sunt vt proximus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd mali diligendi sunt vt proximi: non quia mali, sed ad bonum ad quod sunt possibiles: damnati autem & dæmones non.

AD PRIMAM autem & secundam rationem, dicendum quòd non sufficit societas rationis vel imaginis, nisi sit ordinata ad percipiendum beatitudinem.

ARTICVLVS VII.

An Christus inquantum homo sit diligendus supra nos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex quo & Dominus proximum se nostrum dici voluit, &c.] Et quæritur hic, Vtrum Dominus noster Iesus Christus inquantum homo, sit diligendus supra nos? Et videtur, quod sic: quia caput diligendum est supra membrum: ipse autem inquantum homo, est caput: ergo supra nos diligendus.

2 Item, Ipse est noster redemptor: redemptor autem est supra redemptos: ergo est supra eos diligendus. Et alia multa possunt induci.

Sed contra. SED CONTRA: Natura cum gratia plus afficitur circa bonum proprium: ergo plus diligit illud: ergo nihil quod non est totum bonum eius, diligit plus quam se: Christus autem inquantum homo non est totum bonum eius: ergo non diligit eum plus quam se.

2 Item, In litera dicitur proximus: ergo diligendus sicut nos: ergo conceditur nobis principalitas: ergo plus diligimus nos, quam eum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prima est duplex, cum dicitur, Christus inquantum homo, &c. Ex quo ly inquantum potest dicere vnionem personæ, & sic supra nos est diligendus: vel conditionem naturæ, & hoc dupliciter, scilicet naturæ vt non vnitæ, & tunc nec caput nec redemptor est: vel naturæ vt vnitæ, & sic caput & redemptor. Primo modo non est diligendus supra nos: secundo autem modo diligendus est supra nos. Et sic patet solutio ad totum.

DISTINCTIO XXIX.

De ordine diligendi quid prius, quid posterius.

De charitate quãtum ad diligendi ordinem Cant. 2.

POST prædicta de ordine charitatis agendum est: quia dicit sponsa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem, quid prius, quid posterius esse debeat: peccat enim qui præpostere agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciendi, non est perfectæ cognitionis. Ordinis namque ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Augustinus insinuat dicens, Ipse est qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod diligendum est, aut æque diligat quod minus vel amplius diligendum est, aut minus vel amplius quod æque diligendum est. Omnis peccator inquantum peccator est, non est diligendus: & omnis homo inquantum est homo, diligendus est propter Deum, Deus vero propter seipsum: & Deus propter se omni homini amplius diligendus est, & amplius quisque debet Deum diligere quam seipsum. Item, Amplius alius homo diligendus est, quam corpus nostrum: quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum Deo homo perfrui, quod non potest corpus nostrum, quia corpus per animam viuit qua fruimur Deo. Audisti aliqua de ordine charitatis: vbi expressum est, nos amplius debere diligere Deum quam omnes homines vel nosipsos, & amplius animam alicuius hominis quam corpus nostrum? In enumeratione etiam quatuor diligendorum superius posita, prius ponitur quod supra nos est: secundo, quod nos sumus: tertio, quod iuxta nos est: quarto, quod infra nos est: vbi ordo diligendi insinuari videtur ex ratione numerationis. Non est autem apertum vtrum omnes homines pariter diligere debeamus, & tantum quantum nos, vel minus.

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 27.

Ibidem.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta de ordine charitatis agendum est] Hic incipit pars illa in qua agit de ordine charitatis: & diuiditur in tres partes, in quarum prima Magister determinat de ordine charitatis penes numerum diligibilium sumpto quem ponit Augustin. In secunda tangit ordinem sumptum penes gradus diligibilium positos ab Ambrosio *ibi* [Quibus obuiat illud præceptum legis, Honora, &c.] In tertia agit de gradibus charitatis *ibi* [Sciendum quoque est diuersos esse gradus charitatis, &c.] In prima continentur duo, in quorum primo tangit ordinem, in secundo circa ordinem mouet quæstionem *ibi* [Vndeetiam super hoc mouetur sæpe quæstio, quam perplexam faciunt Sanctorum verba.

ARTICVLVS PRIMVS.

An charitas habeat ordinem?

INcidit autem quæstio duplex circa primum, scilicet vtrum charitas habeat ordinem, & de sufficientia ordinis ipsius.

Ad primum obiicitur sic: Charitas est affectus simplicis: affectus autem non est collatiuus rei cum re: cum igitur omnis ordo sit secundum collationem, nullus ordo videtur esse secundum affectum: charitas autem est in affectu: ergo nullus est ordo secundum charitatem.

2 Item, Dicit Philosophus, quòd sapientis est ordinare: ergo ordo potius est sapientiæ quam charitatis.

3 Item

3 Item, In fide multi articuli sunt, qui præsupponunt sibi alios, sicut resurrectio passionem, & passio incarnationem: & tamen propter huiusmodi ordinem non dicitur fides ordinata in credendis: ergo videtur, quòd licet dilectio proximi hoc modo præponat sibi dilectionem Dei, non propter hoc dicetur charitas ordinata in diligendis.

4 Item, Ex parte proximi non videtur aliquis ordo esse in diligendis: quia dicit Augustinus, quòd nihil diligimus in proximo, nisi rationem imaginis, quia scilicet est ad imaginem Dei: hæc autem est æqualiter in omnibus: ergo omnes diligendi sunt æqualiter: non ergo secundum gradus alicuius ordinis.

5 Item, Videtur specialiter non esse ordo ille quem tangit Ambros. scilicet quòd primo Deum, & secundo nos, tertio parentes, & quarto filios & fratres, quinto domesticos, sexto inimicos. Charitas enim per se est amor boni: ergo magis boni erit magis amor, & magni magnus: ergo secundum gradum boni determinandus est ordo diligendorum, & non secundum gradum affinitatis vel consanguinitatis.

6 Item, Sapientiæ sapit bonum: ergo si charitas est sapor sapientiæ, vt dicit Augustinus, magis bonum sapit ei magis, & minus bonum minus: ergo non est ordo quem ponit Ambros.

7 Item Augustinus, Consummata iustitia est, vt potiora bona magis diligantur: sed charitas habet vel facit iustitiam consummatam, si aliqua virtutum potest facere iustitiam consummatam, cum ipsa sit forma virtutum: ergo ipsa plus diligit potiora bona, non attendens gradum carnalis propinquitatis.

8 Item, Charitas nostra configurat nos increatæ charitati: sed increata charitas plus diligit magis bonum, & non secundum gradum carnalis propinquitatis: ergo & nostra charitas erit penes ordinem boni, & non penes ordinem propinquitatis.

9 Item, Charitas facit nos conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ: sed diuina voluntas est plus magis boni, quia maiorem magis bono apponit affectum: ergo & nostra debet sic esse.

10 Item, Gratia corrigit naturam in illo in quo est curua: sicut ergo ex parte dilectionis Dei corrigit eam, vt id diligat super se, quod est super se, quod ante non potuit: ita corrigit etiam ex parte dilectionis proximi, vt id diligat magis, quod est magis diligendum: ergo non attendit gradus propinquitatis carnalis.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Apostolus ad Galat. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. Ergo aliqui his sunt præponendi secundum gradus quibus coniunguntur nobis.

2 Item, Hoc dicunt Sancti in litera Augustinus, Hieron. & Ambros.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in ista quæstione plures sunt diuersorum opiniones. Quidam enim concedunt, quòd charitas per se non habet ordinem, nisi penes rationem boni sumptam: & quod gradus coniunctionis quos tangit Ambros. potius sint de ordine diligentis, quam dilectionis: & habent pro se rationes inductas, & alias quasdam, scilicet quod huiusmodi gradus euacuabuntur, quia in patria diligemus maius bonum, exceptis nobisipsis: & ideo cum charitas maneat in patria, dicunt quòd huiusmodi gradus non per se sunt charitatis. Ad id quod dicit Ambros. & alij sancti qui inducuntur in litera, respondent quòd hoc intelligitur aliis paribus: quia tunc natura concordat cum gratia. Si autem imparitas sit in gratia, dicunt quòd charitas magis sequitur ordinem gratiæ, quam naturæ. Sed quia triplex est ordo, scilicet naturæ tantum, & gratiæ tantum, & gratiæ in natura. Naturæ tantum ordo est, vt se principaliter diligat, & alia plus & plus secundum quod plus & plus coniunguntur: & hic ordo curuus est, & indigens correctione. Gratiæ tantum ordo est, vt diligat Deum super omnia, & alia plus & plus secundum quod relucet in eis Deus: & hic ordo erit in patria, præter hoc solum quod bonum proprium plus diligetur, quam bonum alterius: vnde ibi plus diligetur Deus, deinde nos, & postea plus qui melior est & quem Deus diligit. Tertius ordo est gratiæ in natura, & hic corrigit naturam in eo in quo curua est, & sustinet eam in naturalibus. Curua autē est in eo quòd nō plus quam se diligit Deum: & ideo illud eleuat. Quod autem plus se quam alium, & coniunctum consanguinitate plusquam non coniunctum, hoc Deus vult nos velle: quia hoc plantauit in nostra natura: & ideo hoc non corrigit gratia, sed permittit secum naturæ motum.

HANC IGITVR opinionem sustinendo, dicendum ad primum, quòd charitas est in affectu secundum ordinem ad intellectum, scilicet quòd est ex intellectu: & ideo potest habere ex parte illa ordinem, licet non in se, secundum quod tantum in se consideratur.

AD ALIVD dicendum, quòd sapientiæ est ordo hoc modo quo ordinans ponit rationem ordinis in ordinatis: sed charitas ordinata est, magis quam ordinet: vnde ipsa est ordinatorum secundum gradum ordinis: & hoc habet ipsa secundum quod est in subiecto quod est affectus, per intellectum sapientiæ ordinantis.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile de fide: quia fides non vnitur articulis ratione eius in quo differunt articuli, sed potius ratione primæ veritatis, quæ est in omnibus eis: sed charitas est maioris affectus & minoris secundum differentiam graduum.

AD ALIVD dicendum, quòd finaliter in proximo nihil diligitur nisi ratio imaginis relata ad Deum præ omnibus dilectum, sed materialiter non: quia gradus differens est materia amoris, secundum quòd charitas est in natura, & cum natura diligentis, non euacuans eam.

AD ALIVD argumentum dicendum, quòd procedit de ordine charitatis in se, & non secundum quod est mouens coniunctum cum natura diligentis.

AD ALIVD dicendum, quòd omnis sapor quem hic possumus habere, contemperatur naturæ: & ideo non tantum bonum erit ratio mouens dilectionem, sed bonum ad naturam aliquam ordinatione coniunctionis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa auctoritas procedit de potioribus bonis, & aliis paribus, & non simpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd conformamus voluntarem nostram voluntati diuinæ in hoc

quod Deus vult nos hoc velle: hæc enim est conformitas sufficiens in via, vt probatum est in primo lib distin.vlt. Per hoc autem patet solutio ad sequens.

Ad vltimvm dicendum,quòd corrigit eam in quo est curua: & hoc tantum est in dilectione Dei,quia iustum est, quòd ille plus quam nos diligatur, qui est totum bonum, quod est ratio dilectionis omnium diligendorum. Sed sic non est in aliis: ideo non est necesse, quòd illa parte natura corrigatur.

ARTICVLVS II.

Qua est sufficientia ordinum istorum in charitate?

Secundo quæritur de sufficientia ordinum istorum, & vt melius intelligatur, ponatur vterque ordo. Est igitur ordo August. iste, quòd Deus primo & propter se & super omnia diligendus est: secundo nosipsi: tertio proximus, qui iuxta nos est, sicut nosipsi: quarto corpus nostrum, quod sub nobis est, minus quam anima proximi. Ambros. autem, quòd primo Deus, secundo nos,tertio parentes, quarto filij & fratres, quinto domestici,sexto inimici.

Videtur autem primus ordo insufficiens: quia si anima proximi postponitur animæ nostræ, tunc videtur, quòd etiam corpus proximi debet postponi corpori nostro: & hoc non dicit Augustinus, quia tantum inter quatuor ponit ordinem.

2 Item videtur ex parte Dei insufficiens: quia multa sunt beneficia Dei, quorum vnum magis coniungit nobis Deum,quam aliud,vt redemptio magis quam creatio, vt dicit beatus Bern. Multum difficultatis assumpsit, vt te multæ dilectionis debitorem constitueret, admoneretque gratiarum actionis difficultas redemptionis, quem minus deuotum fecerat creationis facilitas. Ergo videtur penes huiusmodi esse ordo,qui sunt creator,redemptor,glorificator, & gubernator,& huiusmodi: & hunc ordinem neuter tangit.

Item videtur Ambros.diminutus: inter domesticum enim & inimicum sunt multi gradus, scilicet affinis,conciuis, & compaternalis, & huiusmodi: & ipse non ponit illos. Item inter filios & fratres & domesticum sunt multi gradus consanguinitatis, quos ipse dimittit: ergo est diminutus.

2 Item vxor diligenda est sicut præcipit Apostolus ad Eph.4. Viri diligite vxores vestras: & tamen ipse non ponit eum.

3 Item, Multæ sunt societates hominum, vt dominus & seruus, magister & discipulus, prælatus & subditus, & huiusmodi: quorum hic nihil tangitur: ergo videtur esse insufficiens.

4 Præterea,Ipse Ambros. videtur peruertere ordinem: quia dicit, quòd domestici boni qui sunt quinto loco, malis filiis sunt præferendi qui sunt quarto loco.

5 Item videtur,quòd id quod est quarto loco, præferendum sit ei quod tertio loco est positum: quia dicit Apostolus 2.Cor.12. non debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis: ergo præferendi sunt filij parentibus:cum tamen filij ponantur quarto loco, & parentes tertio.

Solvtio. Dicendum mihi videtur, quòd ordo quem ponit Augustinus, accipitur secundum generales differentias diligibilis:illæ autem sunt,vt supra nos est,& quod nos,& quod est iuxta nos, & quod est sub nobis relatum ad beatitudinem ex consortio animæ rationalis: nec possunt intelligi plures coniunctiones,quia dextrum & sinistrum non dicunt nisi id quod est iuxta, & similiter ante & retro: ergo remanet tantum quod supra,& quod nosipsi, & quod iuxta nos est. Qualiter autem id quod est iuxta, comprehendit Angelos & alia quædam,prius dictum est. Ordo autem quem tangit Augustinus, secundum prius & posterius sic intelligitur: quia enim charitas est vna virtus, necesse est quòd habeat vnam rationem boni mouentem: & quod habet illud bonum,vel etiam habebit,hoc erit primum & per se & super omnia dilectum, hoc est Deus qui primo loco ponitur: & alia diliguntur in Deo & ad Deum, vt dicit in præcedenti distin. Magister. In Deo,si sunt in Deo, vt amici qui amicitias agunt, id est,bona opera, quæ sola dicuntur facere amicos. Ad Deum autem, si non sunt in Deo, vt amici agentes inimicitias, id est, peccatum. Et inter illa intercidit etiam ordo: cum enim dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum,,ly sicut duo dicit, scilicet ordinem, & rationem diligendi proximum. Ordinem, quia nemo diligit alium sicut se, nisi supponatur primo,quòd se diligat: ergo se primo,& alium consequenter:ecce ordo.Rationem autem tangit Augustinus: quia sic exponit, id est, ad quod teipsum,scilicet in Deo,vel ad Deum. Non est autem vna relatio ad Deum corporis & animæ in nobis: & ideo fit in illis duplex gradus: sed non in proximo, quia totus est iuxta nos & in corpore & in anima. Et sic patet solutio ad primum, & ratio ordinis quem ponit Augustinus. Ex parte autem Dei non potest esse ordo: quia omnis ordo est inter diuersa: & ideo ordo dilectionis supponit diuersitatem diligibilium. Vnde licet multis rationibus Deum diligamus, tamen est idem quod diligimus, & ideo non est ibi ordo. Et per hoc patet solutio ad secundum. Ordo autem Ambros.aliter accipitur: quia ille est charitatis non simpliciter, sed in natura nostra, & ideo admittit inclinationem naturæ: aut igitur tantum secundum rationem charitatis,aut secundum rationem naturæ magis. Si primo modo: tunc est primus gradus, qui totus est in ratione optimi sumptus,vt diligere Deum per se & super omnia.Si autem est secundum rationem naturæ: aut dicit solam naturæ conformitatem, aut vinculum societatis superadditum. Si primo modo: tunc est vltimus gradus, vt diligere inimicos, cum quibus nihil commune habemus nisi naturam. Si autem est ex vinculo societatis: aut illa societas est ex conuictu, aut ex propagine. Si ex conuictu: tunc intelligitur quintus, qui est domesticus: & non intelligitur tantum de domo materiali,sed de Ecclesia, & de his qui viuunt in conformi vita: sicut dicit Psalm. 24. In domo Dei ambulauimus cum consensu. Si autem est ex propagine: aut secundum lineam descendendi, aut ascendendi,aut secundum id quod descendit, vel à quo est descensus. Si secundum id quod descendit: sic est secundus gradus, qui est quod

nos

nos sumus: vel secundum lineam ascensus,& sic est tertius,qui est diligere parentes. Si secundum lineam descensus, siue directe sit à nobis, siue ex eo quod ambo descendimus ab vno,non facit nisi vnum generalem gradum,qui est quartus,vt filij, & parentes,fratres, & huiusmodi.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum meo iudicio, quòd omnes illi gradus continentur sub domestico domus spiritualis, & non dicunt nisi differentes modos conuersandi in domo Dei quæ est Ecclesia.

AD ALIVD dicendum, quòd vxor inquantum vxor coniuncta, est idem corpus, vt dicitur Genes. 2. Erunt duo in carne vna. Et ideo intelligitur quoad corpus in dilectione nostri quoad id quod sub nobis est, & quoad animam in dilectione Dei.

AD ALIVD dicendum, quòd illæ societates sunt speciales, & dicuntdiuersos modos domestici. Sunt tamen qui rationes illas concedunt, dicentes aliter quòd non tangit hic ordinem,nisi ad quem inclinat natura. Vxor autem coniungitur per modum sacramenti, & aliæ coniunctiones sunt per modum beneficij vel gratiæ. Sed hoc nihil est: quia dicitur in litera, quòd parentes spirituales in parentibus intelliguntur: & hoc patet esse falsum, quòd natura non inclinat ad diligendum vxorem, vel dominum, sed inclinat ad diligendum inimicum.

AD ALIVD dicendum,quòd non peruertitur ordo: quia iste ordo intelligitur aliis paribus: sed imparibus circunstantiis, bene potest quintum in aliquo casu fieri prius tertio vel quarto: & hoc infra determinabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd parentibus deficit, quando accrescit filiis: & ideo parentes magis sunt destituti: & ideo si indigent, præferendi sunt filiis,si non potest vtrisque subueniri. Ad dictum Apostoli dicendum, quòd thesaurizare non dicit supplementum indigentiæ, sed potius abundantiæ: sed in illa magis tenemur filiis qui intrant, quam parentibus qui sunt in exeundo.

ARTICVLVS III.

An ordines isti possint variari, vel sint necessitatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Peccant enim qui præpostere,&c.] Ex hoc enim videtur, quòd ordo iste sit necessitatis. Et hoc non videtur: ponatur enim, quòd patri faciam quicquid debeam: tunc in nullo ero reus contra ipsum. Cum autem hoc non sit finitum quod ei facio, possum alij facere plus: ergo diligendo eum qui domesticus est plus quam patrem,ago præpostere, & tamen non pecco.

2 Item, Aliquis est in religione, & videt patrem necesse habentem, & non potest subuenire nisi exeat de religione ad lucra facienda: aut ergo iste tenetur apostatare,aut non. Si sic: tunc cum apostasia sit scandalum & contra obedientiam,iste tenetur ad peccatum. Si non: ergo in aliquo casu potest præpostere agere, scilicet præponere dilectionem suæ congregationis patri carnali,& non peccabit.

3 Item, Ponamus aliquem esse in seculo, & habere patrem indigentem, & se periculose in seculo conuersari cum continuo metu casus: constat, quòd ille magis sibi quam patri tenetur prouidere: ergo debet relinquere patrem indigentem,& fugere ad locum securitatis.

4 Item hoc videtur per filios Zebedæi, qui vocati à Domino, relicto patre, secuti sunt Dominum: cum tamen pater fuerit pauper & senex: & etiam nihil legitur de periculosa conuersatione eorum. Ergo videtur, quòd ordines illi possunt variari: ergo non sunt ordines necessitatis.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico,quòd suppo- *Solutio.*
sita causa sufficientis ordinis, ordo est necessitatis,ita quòd sine ipso incidit peccatum. Causam ordinis dico indigentiam ex parte vna, scilicet parentum, vel aliorum, & securitatem ex parte sua, & possibilitatem ad subuentionem ex rebus fortunæ vel artificio.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd nunquam facio patri quod debeo, nisi ego impendam ei plus affectus quam alij, cæteris paribus: quia si pater est malus, & alius bonus, affectus naturæ manet quidem circa patrem, & gratiæ effectus qui fortior est, tendit in alium: & in hoc non pecco,& in effectu si satisfactio patri,non culpor si alij ex gratia facio plus quam patri: quia hoc non corrumpit ordinem, cum cæteris paribus, de affectu semper plus sit in patrem,& de effectu quantum oportet.

AD ALIVD dicendum, quòd qui est in religione, meo iudicio in religione manere debet: & si potest habere licentiam in ipsa manens,per artificium suum debet subuenire indigenti patri, si alias habere vel mendicare non potest: sed exire non tenetur propter periculum propriæ conuersationis.

AD ALIVD quod obiicitur de eo qui est in seculo,bene concedo,quòd si securus est in seculo,non tenetur intrare religionem, sed subuenire patri indigenti: si autem probabiliter timet lapsum, vel forte lapsus est, tunc magis tenetur prouidere sibi, & potest relinquere patrem.

AD ALIVD quod obiicitur de filiis Zebedæi, Iacobo & Ioanne dicendum, quòd forte alias habuit vnde viueret: vel sciuerunt,quod vocans eos, ei melius quam ipsi prouidere posset: sic autem non est de aliis qui non sunt Deus, quos sequimur ad religionem nos vocantes.

ARTICVLVS IV.

An charitas habeat oculum ad aliquam remunerationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Deus diligendus est propter seipsum,&c.] Ex hoc videtur, quòd charitas non potest habere oculum ad aliquam remunerationem: & hoc videtur etiam alia ratione: quia dicit Tullius, quòd vera amicitia licet coniunctam sibi habeat plurimam vtilitatem & delectationem, tamen ipsa nec fundatur super vtile, nec super delectabile: cum igitur charitas Dei veram dicat amicitiam, videtur quòd non intuetur naturæ vtilitatem: ergo nec præmium, nec remunerationem.

2 Item Aristot. Amici diligendi sunt, etsi

nihil nobis debeat fieri : ergo multo magis Deus.

3 Item Augustinus, Licet Deo sine præmio non posset seruire, tamen sine intuitu præmij seruiendum est:cum igitur hoc sit charitatis,charitas non intuetur præmium.

4 Item, Mercenarius vituperatur Ioan. 10. Cum igitur mercenarius habeat oculum ad præmium, videtur quòd charitas non est mercenaria.

5 Item, Perfecta charitas foras mittit timorem, quia seruilis est : ergo & spem mercedis, quia hoc est seruile & non liberaliter obsequens.

Sed contra. SED CONTRA : Luc.15.Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus. Et constat,quòd loquitur de domo æternitatis: ergo illi qui ex charitate seruiunt, qui soli domum inhabitant, mercenarij possunt esse.

2 Item Iob.7. Sicut mercenarij dies eius.

3 Item, Ad Abraham perfectum in charitate dixit Deus Gen.15. Ego ero merces tua magna nimis.

4 Item Apostolus Heb. 10. Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis repromissiones : ergo mercedem possumus expectare.

5 Item ibidem, Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

2.Tim.1 6 Item Apostolus de se, Scio cui credidi, & certus sum.Et subinfert, De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illum diem iustus iudex.

7 Item, Charitas generatur ex spe : & spes semper est mercedis,quia ipsa est expectatio beatitudinis ex meritis.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dcendum, quòd est merces, quæ nihil aliud est quam Deus, & ea quæ Deum coniungunt nobis : & intuitum illius mercedis non excludit charitas, licet non respiciat eam vt merces est, sed vt dilectum ad perfruendum.Et est merces temporalis : & illam excludit charitas : quia licet accipiat sustentationem à temporalibus, tamen non obsequitur pro illis : & de illa loquuntur rationes & auctoritates primo inductæ, de prima autem auctoritates & rationes cõsequenter inductę.Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta pro vtraque parte. Et quia charitas non respicit mercedem æternam vt merces est,sed vt amatum ad fruendum, ideo dicit Bernardus, quòd non est confitendum Domino,quia tibi bonus, sicut dicit de malis, Confitebitur tibi cum bene feceris ei : sed,Quoniam bonus absolute,sicut leuitæ fecerunt, qui nullam partem terrenam acceperunt inter filios Israel, eo quod Dominus esset pars hæreditatis eorum. De aliis autem qui oculos habent ad temporalia, verificatur illud de seruiliter seruienti populo dictum Genes. 33. Tantummodo oculus Iacob in terra frumenti, vini, & olei.

ARTICVLVS V.

Vtrum possimus ex charitate tantum diligere proximum & beatitudinem creatam, quantum Deum, & proximum plus quàm nos ipsos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Amplius quisque Deum debet diligere, quam seipsum] Videtur enim possibile,quòd aliquis ex charitate tantum diligat proximum, quantum Deum : quia gratia eius non destruit,sed perficit naturam : cum igitur natura ante gratiam plus diligat se quam Deum, videtur etiam quod post gratiam faciet idem.

2 Item, Natura diligit se, & diligit Deum : si igitur inæqualibus æqualia addam, quæ relinquuntur,inæqualia erunt sicut prius : ergo addita gratia, natura adhuc plus diligit se, quam Deum.

3 Item, Finita est charitas qua diligimus Deum, & finitus est actus eius : similiter finitus est actus quo diligimus nos & proximum. Stet igitur actus dilectionis Dei, & intendatur actus dilectionis proximi, potest tantum intendi,quòd æquabitur vel excrescet super illum : & tamen semper erit charitatis actus : ergo possibile est ex charitate plus diligere proximum vel se,quam Deum.

4 Item,In proximo non diligitur nisi Deus: ergo æqualiter Deus in se, & in proximo : cum igitur hoc sit diligere proximum, tantum diligi potest proximus sicut Deus.

5 Item Augustinus, Inuisa possumus diligere,non incognita : ergo cuius maior est cognitio, maior est dilectio : sed proximum & nos melius cognoscimus : ergo magis diligimus.

6 Item,Habitus æqualiter se habet ad vnum, sicut ad aliud, quia in dormiente est æquale vtrumque: ergo etiam æqualiter progreditur in vtrumque actum.

Sed contra. SED CONTRA : Si æqualiter potest diligere vnum sicut alium,tunc nullus est ordo.

2 Item, Charitas est æstimatrix bonorum : ergo infinitum bonum sine proportione diligit plus, quam finitum : Deus autem est infinitum bonum : ergo sine proportione diligit Deum plus quam proximum.

3 Item, Deus diligitur super omnia : ergo semper & super se & super proximum.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Si tantum potest diligi beatitudo creata sicut Deus? Videtur enim,quòd sic : quantum enim iste diligit Deum, tantum diligit perfrui Deo : & quantum diligit perfrui Deo, tantum diligit beatitudinem qua fruitur : hæc autem est creata beatitudo : ergo quantum diligit Deum, tantum diligit aliquam creaturam.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Vtrum plus possumus diligere proximum, quam nosipsos,vel tantum? Videtur, quòd sic : quia ratio boni est ratio dilectionis : ergo vbi magis bonum, maior erit dilectio : sed in proximo frequenter est maius bonum : ergo maior erit dilectio proximi, quam nostri.

2 Item, Vna ratio dilectionis est nostri & proximi, scilicet in Deo, vel ad Deum : ergo si proximus

proximus magis est in Deo quam nos, videtur quòd proximum magis diligamus, quam nos.

3 Item, Virtute locutionis non videtur importari ordo inter nos & proximum: quia dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum: ergo videtur, quòd tantum diligere debemus proximum sicut nosipsos.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicit Augustinus, & habitum est supra distin. 27. quòd nobis datur principalitas dilectionis, cum dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd impossibile est aliquid ex charitate tantum diligere sicut Deum, sicut bene probant rationes ad hoc inductæ. Sed tamen notandum, quòd cum dicitur Deus infinite diligi plus quam proximus, non ponitur infinitum actu: sed sic intelligitur, quòd nunquam tantum diligitur proximus, quin sine comparatione plus debeat diligi Deus: & hoc ideo est, quia nulla ratio est quare ex charitate diligamus aliquid nisi Deus solus sit: ergo ipse semper remanet per se dilectus, & magis dilectus quam aliquid quod propter ipsum diligimus.

DICENDVM igitur ad primum, quòd non posse diligere Deum supra se (si tamen hoc est verum, vt quidam dicunt) non est naturæ posse, sed potius impotentia illa: & ideo illam imperfectionem emendat gratia adueniens: sed respectu proximi non est impotentia, quia non est contra ordinem rectum, in quo proprium bonum alterius bono præponitur.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, vbi additio vtrobique est æqualiter, & æqualiter se habent ad additum illa quibus fit additio. Sed hoc non est verum hîc: quia cum dicitur, natura diligit Deum, est impotentia in dilectione. Cum autem dicitur, diligit se, est posse in ipsa: & ideo gratia adueniens excludit impotentia, & non destruit id quod fuit potentiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd finitus est actus charitatis in se, quo diligitur Deus: sed tamen improportionatus est illi quo diligitur proximus, quia ratio ipsius: vnde non est ratio intensionis in actu dilectionis sui vel proximi, nisi in ratione intensionis dilectionis Dei: & ideo nunquam comparabitur, vel si æquabitur, non erit actus charitatis, sed dilectionis peruersæ.

AD ALIVD dicendum, quòd licet finaliter in proximo non diligatur nisi Deus, tamen materialiter aliud in eo diligitur: & illæ materiales dispositiones, vt gratia creata, & familiaritas, & huiusmodi, sunt ratio actus dilectionis, licet non sint charitatis proximi vel nostri.

AD ALIVD dicendum, quòd melius notum dicitur dupliciter, scilicet quòd ly melius potest esse nomen, & sic dicit dispositionem obiecti dilectionis: vel aduerbium, & sic dicit dispositionem actus notitiæ: & primo modo verum est, quòd melius notum, est charitate magis amatum, si est increatum bonum. Secundo modo falsum est: quia dicit Augustinus, quod nihil prohibet nos amare magis quod ignoramus, dummodo credamus ipsum esse melius, quam quod scimus.

AD ALIVD dicendum, quòd falsum est, quòd habitus æqualiter se habeat ad vtrumque: quia ad Deum se habet vt ad causam & rationem omnium aliorum diligibilium, sed sic non habet se ad alia.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd sophisma est in processu à primo ad vltimum: quia non sumitur eadem ratio diligibilium: cum enim dicitur, quantum diligit Deum, tantum diligit frui, frui sumitur pro inhæsione increati: & cum dicitur, quantum diligit frui, tantum diligit beatitudinem qua fruitur: si ly qua dicit causam efficientem, tunc verum est, quia tunc beatitudo supponit beatitudinem increatam: si autem ly qua dicit causam formalem, tunc falsum est, quia tunc supponit creatam beatitudinem, & tunc variatur ratio diligibilis. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod adhuc vlterius quæritur, dicendum quòd nec debet nec potest proximus plus diligi, quam nosipsi secundum animam. *Ad quæst. 2.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd hoc verum esset, si sola ratio boni in hoc ordine moueret: hoc autem non est verum: imo mouet bonum ordinatum ad naturam: & in hoc magis mouet bonum proprium, quam alterius: sicut etiam dicit Philosophus, quòd nihil prohibet quædam minus bona magis esse eligenda quibusdam, quam magis bona, vt pauperi & indigenti magis est eligendum ditari, quam philosophari, licet philosophari sit simpliciter melius. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD VLTIMVM dicendum, vt supra in principio istius lectionis dictum est, quòd cum dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum, ibi sicut teipsum importat ordinem dilectionis & rationem: & tunc cessat obiectio.

An omnes homines pariter diligendi sint?

VNde etiam super hoc sæpe mouetur quæstio, quam perplexam faciunt Sanctorum verba varie prolata. Quidam enim tradere videntur, quod pari affectu omnes diligendi sint: sed in effectu, id est, in exhibitione obsequij, distinctio obseruanda sit. Vnde Augustinus, Omnes homines æque diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictius tibi, quasi quadam sorte iunguntur. Pro sorte enim habendum est quo quisque tibi temporaliter colligantius adhæret, ex quo legis potius illi dandum esse. Idem super epistolam ad Galat. Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, id est, *B* In lib. 1 de doct. Christ. cap. 28. Gal. 6.

id eſt,ad Chriſtianos. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda eſt, etſi non omnibus eadem poſſunt exhiberi dilectionis officia: quæ fratribus maxime ſunt exhibenda, quia ſibiinuicem membra: qui habent
Mat.23. eundem patrem,ſcilicet Deum. His aliiſque teſtimoniis innituntur,qui dicunt omnes homines pariter diligendos eſſe charitatis affectu, ſed in operis exhibitione differentiam.

Quæ his repugnare videntur.

C Deut. 5. QVibus obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus,Honora patrem tuum & matrem, vt ſis longæuus ſuper terram. Vt quid enim ſpecialiter illud præciperetur de parentibus, niſi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionem,in qua præponendi ſunt parentes. Vnde honora dixit, non dilige. Obuiat etiam illud quod Hieronymus ſuper Ezechielem ait, ſcilicet vt or-
Cant. 1. dine charitatis, ſicut ſcriptum eſt, Ordinauit in me charitatem: poſt omnium patrem Deum, carnis quoque pater diligatur: & mater, & filius, & filia, frater & ſoror. Ambroſ. quoque diligendi ex primens ordinem ſuper illud Canticorum capitulo primo, Ordinauit in me charitatem,ait,Multorum charitas inordinata eſt, quod in primo eſt, ponunt tertium vel quartum. Primo Deus diligendus eſt,ſecundo parentes, inde filij,poſt domeſtici,qui ſi boni ſunt, malis filiis præponendi ſunt. Secundum hoc in Euan-
Mat.22. gelio ad cuiuſque dilectionem,proprium ponit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum ſicut teipſum, & inimicos non ex tota virtute,nec ſicut teipſum, ſed ſimpliciter: ſufficit enim quod diligimus,& non odio habemus. Ecce ex præmiſſis aperte inſinuatur, quæ in affectu charitatis diſtinctio ſit habenda, vt differenti affectu, non pari, homines diligamus;& ante omnia Deum, ſecundo noſipſos,tertio parentes, inde filios & fratres, poſt domeſticos, demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis ſupra dicuntur,eſſe referenda ad operum exhibitionem,quæ differenter proximis exhibenda ſunt. Primo parentibus,inde filiis,poſt domeſticis,demum inimicis. Deum vero tam affectu, quam obſequij exhibitione ante omnia diligendum.

Quod aliqui eorundem tantum proximos quantum nos,debere diligere tradunt.

D Lib. 8. de Trin. cap. 8. QVorum etiam nonnulli tradunt, affectu charitatis tantum proximos eſſe diligendos, quantum noſipſos diligimus: quod confirmant auctoritate Auguſtini qui ait, Nec illa iam quæſtio moueat, quantum charitatis fratri debeamus impendere, quantum Deo. Incomparabiliter plus Deo,quam nobis,fratri vero quantum nobis. Nos autem tanto magis diligimus, quanto magis diligimus Deum. Ex hoc & præmiſſis teſtimoniis Auguſtini aſſerunt omnes homines pariter eſſe diligendos à nobis, & tantum quantum nos, Deum autem pluſquam nos,corpus vero noſtrum, minus quam nos vel proximos.Nec in enumeratione præmiſſa diligendorum, ordinem diligendi aſſignari dicunt, ſed tantum quæ ſunt diligenda.

Secundum alios non pari affectu omnes diligendi sunt.

VErum quia præmissa verba Ambros. ordinem diligendi secundum effectum, diligenter intuentibus explicare videntur, non indocte alij dicunt non modo in exhibitione operis, sed etiam in affectu charitatis ordinem differentem esse statutum: vt ante omnia diligamus Deum, secundo nos, tertio parentes, quarto filios vel fratres, & huiusmodi, postea domesticos, demum inimicos. Quod vero Augustin. dicit pariter omnes esse diligendos, & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi potest, vt paritas non ad effectum referatur, sed ad bonum quod eis optatur, quia charitatem omnibus optare debemus, vt paria bona mereantur. Sicut Apostolus dicit, Volo omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, vt ipsi fiant perfecti, & sic parem mereantur beatitudinem. Vel pari dilectione, id est, eadem dilectione omnes diligendi sunt. Item quod ait, Vt tantum diligamus fratres quantum nos, ita intelligi potest, id est, ad tantum bonum diligamus fratres, ad quantum nos: vt tantum bonum eis optemus in æternitate, quantum nobis, etsi non tanto affectu. Vel ibi quantum, similitudinis est, non quantitatis. *E* 1. Cor. 5.

ARTICVLVS VI.

An isti ordines penes affectum, vel penes effectum, vel penes vtrumque attendantur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnde etiam super hoc sæpe mouetur quæstio, &c.] Hic enim incidit quæstio scrupulosa, Vtrum isti ordines penes affectum, vel penes effectum, vel penes vtrumque attendantur? Videtur autem, quòd penes affectum: quia vna est ratio dilectionis in omnibus diligibilibus, scilicet Deus: Deus autem magis pensat affectum, quam effectum: ergo videtur, quòd omnium diligibilium ordo penes affectum sit attendendus.

2 Item, Natura mouet ad hoc, quòd affectu propinquior plus diligatur, quam remotior: ergo videtur, quòd penes affectum accipiuntur gradus dilectionis.

3 Item, Ex casu possum remotiori plus de effectu impendere, vt si ille indiget, & non propinquior: cum ergo ordo semper maneat vno modo quocunque casu contingente, videtur quòd penes affectum & non effectum charitatis gradus sumentur.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse, quòd affectus magis videtur sequi rationem boni: & bonum magis inuenitur in eo qui est in gradu remotiori, quam propinquiori: ergo videtur, quòd non penes affectum, sed effectum accipiatur ordo.

2 Item, Ponamus, quòd ego facio fratri quicquid debeo: & non habeo tamen tantum affectum ad eum, sicut ad alium quem credo magis bonum: constat, quòd ego non pecco: ergo videtur, quòd penes affectum non attendatur ordo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd ordo sumitur penes vtrumque, cæteris paribus: sed nunquam potest esse ratio de natura ad vnam partem inclinans, si vitium est in illo, & multum de gratia in alio, quin gratia possit præponderare in affectu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum est, quòd Deus plus pensat affectum, tamen pensat vtrumque: sed affectus effectum debet præire.

AD ALIVD dicendum, quòd natura mouet ad vtrumque, si vtrumque est necessarium, sicut patet in illo præcepto, Honora patrem & matrem.

AD ALIVD dicendum, quòd illud non procedit: quia intelligitur ordo in affectu cæteris paribus: nullus enim tenetur subuenire non indigenti: vnde tunc maior affectus est in proximiorem, sed effectus maior ad eum qui indiget.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum, quòd hoc verum esset, si sola ratio boni esset mouens, sed hoc non est verum, imo mouent simul bonum & natura.

AD ALIVD dicendum, quòd nunquam facio fratri quicquid debeo, nisi ego plus dem ei de affectu & effectu, si cætera sint paria: quia tunc ipse pluribus rationibus coniungitur mihi, quam alius: alias autem verum puto esse quod dicitur in litera, quòd sanctior est copula mentium, quam sanguinis.

Quæstio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi sunt.

SOlet etiam quæri, Si parentes nostri mali sunt vel filij vel fratres, an magis vel minus diligendi sint aliis bonis hac ratione nobis non copulatis? *F*

latis? Videtur, quòd magis sint diligendi boni, qui nobis carne non sunt coniuncti, quam mali carne coniuncti: quia nobis sunt coniuncti corde, glutino charitatis. Sanctior est enim copula cordium, quam corporum. Mat.12. Lucæ 8. Marc.3. Ioa. 19. Vnde Beda de illis verbis Domini, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei faciunt, ait: Non iniurioſe negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoscitur, sed religiosores monstrantur copulæ mentium quam corporum. Veruntamen latebrosa quæstio est hæc, nec à nobis plene absoluenda, properantibus ad alia. Monemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, non sicut teipsum iubet diligere, sed simpliciter. Sufficit enim, quòd diligimus, & non odio habemus. Quod non ita accipiendum est, quasi sufficiat tibi diligere inimicum & non sicut teipsum: quia omnes & amicos, & inimicos sicut teipsum diligere debes. Sed ad ostendendum gradus diligendi Deum & proximum & inimicum, Mat. 22 qui tamen proximus est, propria Dominus ponit cum ait, Diliges Deum ex tota virtute tua, & proximum sicut teipsum: non ait, ex tota virtute, vt Lucæ 6. ostendat proximum diligendum minus quam Deum. Dicit etiam, Diligite inimicos: nec addit, ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim, quòd diligimus, & non odio habemus, id est, sufficit dicere vt diligamus, & non odio habeamus: non quin eos diligere debeamus sicut nos, quia proximi sunt: sed sufficit si eos minus diligimus quam alios proximos: quod dilectionis genus innuit.

Quæstio Augustini in libro retractationum.

G Luc. 14. Augusti. lib. 1. retract. cap. 19. QVæri etiam solet, Cur Dominus præceperit diligere inimicos, cùm alibi præcipiat odio habere parentes & filios? Ad quod dicendum est duo esse diligenda in homine, naturam & virtutem: vitium vero & peccatum odiendum. Et parentes ergo inquantum mali sunt, odiendi sunt: & inimici diligendi, inquantum homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno Dei, & odiamus propinquos si impediunt nos à regno Dei: & in omnibus communiter naturam diligamus, quam Deus fecit.

ARTICVLVS VII.

An in charitate extranei possint præponi consanguineis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet etiam quæri, Si parentes] Et quæruntur hic duo, scilicet vtrum extranei possunt in aliquo præponi consanguineis? Videtur, quòd sic: quia si aliquis est prælatus, & potest dare beneficia ecclesiastica, debet quærere meliorem: ergo extraneum meliorem debet præponere consanguineo.

2 Item hoc videtur in Ezech. 43. Sufficiant vobis peccata vestra domus Israel: eo quod inducitis filios vestros incircuncisos corde, & incircuncisos carne in sanctuarium Domini.

Sed contra. SED IN CONTRARIVM esse videtur quod dicit Apostolus: Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.

2 Item in contrarium videtur esse quod dicitur in litera, quòd si non sufficimus omnibus, illis præcipue prouidere debemus, qui nobis quadam societate coniunguntur

Quæst. VITERIVS quæritur hic, Vtrum filij possint præferri parentibus? Et videtur, quòd sic: quia dicit Chrysost. quòd à radice succus ascendit in ramos, potius quam è conuerso: ergo dilectio Dei descendit à parentibus in filios, & non in parentes: ergo filij parentibus sunt præferendi.

Sed contra. IN CONTRARIVM autem videtur præceptum Exod.20. Honora parentes. Et non dicitur ibi, Honora filios.

Solutio. SOLVTIO. Ad primum dicendum, quòd in bonis spiritualibus quæ non ex hæreditate quasi naturali deuoluuntur, debet quæri melior sine attentione gradus, si facile potest haberi: sin autem potest dari bono præsenti. Sed in temporalibus hæreditario iure possessis, puto quòd proximiori indigenti, etiamsi minus bonus sit, magis tenetur subuenire. Et per hoc patet solutio ad primo quæsitum: quia de spiritualibus bonis intelligitur auctoritas Ezechielis, &

lis, & de temporalibus auctoritas Apostoli.

Ad quæstiunculam. Ad secundo quæsitum dicendum vlterius, quòd parentibus magis subuenire tenemur: & tamen bene puto, quòd affectus magis inclinatur in filios, propter hoc quod in ipsis saluatur natura patris, & sunt quasi pignus parentum. Ad dictum autem Chrysost. dicendum, quòd per per succum intelligitur effectus: quia parentes deficiunt: & ideo minus est in eis de affectu, sed plus indigent de effectu.

De gradibus charitatis.

SCiendum quoque est diuersos esse gradus charitatis. Est enim charitas incipiens, perficiens, perfecta, perfectior, perfectissima. Vnde Augustinus: Perfecta charitas hæc est, vt quis paratus sit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? imo vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem venerit, dicit, Cupio dissolui, &c. Hic aperte progressus & perfectio charitatis insinuatur: quam perfectionem etiam veritas commendat dicens, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod vtique dictum est de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non est, quam ponere animam pro aliis. Nec te moueat quod ait, Pro amicis: qui enim ponit animam pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc vt ipsi fiant amici. *H*

Super Ioan. ep. can. tractatu 5.

Phil. 1.

Ioan. 15.

ARTICVLVS VIII.

An omnes teneamur ad perfectam charitatem?

SEd postea quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sciendum quoque est diuersos esse gradus charitatis, &c.] Et quæruntur tria, scilicet vtrum omnes teneamur ad perfectam charitatem? Secundo, Vtrum plus secundum actum tenetur diligere perfectus, quam imperfectus? Tertio, Vtrum perfectus tenetur plus diligere proximum, quam imperfectus Deum?

Ad primum obiicitur sic: Perfectæ charitatis signum est, vitam pro fratribus ponere, sicut dicitur Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: sed omnis tenetur ad hoc: ergo tenetur ad perfectam charitatem. Probatio mediæ. Melior est anima proximi, quam corpus nostrum: ergo si diligimus secundum ordinem supra assignatum ab Augustino, debemus exponere corpus pro anima proximi.

2 Item Matth. 5. Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est: ipse autem plus diligit animam, quam corpus: ergo & nos debemus sic diligere: ergo vilius libenter pro meliori debemus exponere.

3 Item Lucæ 9. Qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet coram Angelis Dei: ergo videtur, quòd pro confessione fidei mori debemus esse parati: hoc autem est perfectæ charitatis: ergo tenemur omnes ad perfectam charitatem.

4 Item, Impretiabile non debet poni sub pretio aliquo: virtus autem impretiabile est & præcipue gratia: ergo quilibet tenetur esse paratus mori pro iustitia & fide: sed hoc est perfectæ charitatis: ergo tenetur habere perfectam charitatem.

5 Item in lib. 1. Machab. 3. Accingimini & estote filij potentes: quoniam melius est vobis mori in bello, quam mala videre nostræ gentis & Sanctorum: ergo mori omnes tenentur pro fide & iustitia, quod perfectæ charitatis est.

6 Item, Qui propter pœnas negauerunt, mortaliter peccauerunt: ergo videtur, quòd tenebantur non negare: & hoc non poterant sine perfecta charitate: ergo perfectam charitatem habere tenebantur.

SED CONTRA: Perfectio charitatis non pendet ex voluntate nostra: ergo non est in nobis: ad nihil autem tenemur nisi ad id quod est in nobis: ergo non tenemur ad perfectionem charitatis. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd multiplex est perfectio, scilicet sufficientiæ, & ad hanc tenentur omnes: de qua Matth. 5. Estote ergo perfecti, quia & Pater vester perfectus est: & hæc consistit in obseruantia præceptorum. Est etiam perfectio comparationis, de qua dicitur Gen. 6. Noe vir iustus in generationibus suis atque perfectus, cum Deo ambulauit: & de hac nihil ad præsens. Est etiam perfectio voti siue religionis, de qua dicitur Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Perfectio etiam est voto annexa, vt castitas ordini sacro: & de hac Matth. 19. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Et sequitur, Qui potest capere, capiat. Est iterum perfectio quæsita in securitate conscientiæ, de qua dicitur 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem: & dicunt tales cum Apostolo Philip. 1. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et ad has quatuor perfectiones non tenentur omnes: sed ad illam quæ est annexa ordini & religioni, tenentur illi qui se astrinxerunt. Sed est alia perfectio prælationis, de qua dicitur Ioa. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc tenentur habere prælati, vt discurrant *Solutio.*

circa

circa gregem: & si grex quæratur non persona pastoris tantum, tenentur se obiicere lupis, vt eorum exemplo fides stet in grege. Si autem tu quæris, Quomodo cognoscitur, quòd grex quæritur? Dico, quòd tunc quæritur grex, quando quærunt ea extingui in populo, quæ faciunt eum gregem Domino, & hoc est fides & iustitia. Quando autem propter odium personæ persequitur aliquis gregem: tunc potest se absentare pastor, quia eius absentia quietem dabit & sibi & gregi: & sic permisit Apostolus se submitti à fratribus per murum Damasci, vt euaderet manus Præpositi Damascenorum.

SECVNDVM hoc igitur dicendum ad primum & omnia sequentia, quæ omnia habent eandem solutionem, quòd hoc verum est in casu, scilicet quando scimus hoc modo posse liberari fratrem à periculo animæ. Sed quando probabiliter dubitamus, non tenemur. Item quando sumus comprehensi, pro fide vel iustitia tenemur fortiter stare: sed antequam comprehendamur, possumus fugere, nisi simus prælati, quia tunc pro periculo gregis tenemur discurrere, & obiicere nos dentibus luporum: & hoc quando grex communiter quæritur, & non persona pastoris. Vnde etiam puto, quòd si prædicator aliquandiu monuisset populum ad constantiam, & postea veniret persecutio, quòd ipse teneretur cum eis manere, ne exemplo suæ fugæ illi deficerent in fide & iustitia quam ille prædicauerat: sed tamen minus tenetur ad hoc, quam prælatus, quia prælatus tenetur ex officio, prædicator autem ex actu quem fecit, & non ex professione, quia nunquam fuit hoc professus.

ARTICVLVS IX.

An plus secundum actum tenetur diligere perfectus, quam imperfectus?

SEcundo quæritur vtrum plus secundum actum tenetur diligere perfectus, quam imperfectus? Videtur, quòd sic: quia dicit Gregor. Cum crescunt dona, crescunt etiam rationes donorum: sed in perfecto creuerunt dona: ergo rationes donorum: ergo plus secundum actum diligere tenetur. Item Gregorius, Ab eo plus exigitur, cui plus committitur: perfecto autem plus commissum est: ergo plus dilectionis ab eo exigitur.

Sed contra. SED CONTRA: Nos videmus hoc quotidie, quòd neophyti in conuersione feruentius diligunt & orant, quam maturi viri & perfecti: ergo videtur, quòd non tenentur secundum actum feruentiores esse. Præterea, Penes feruorem non attenditur meritum, sed penes ipsam quantitatem dilectionis: ergo non ad hoc tenentur vt ferueant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd perfectus tenetur secundum actum plus diligere ex commisso, non ex præcepto: sed secundum actum plus diligere, meo iudicio, non attenditur in feruore, sed potius penes quantitatem voluntatis, quia fortius inhæret dilecto, & difficilius separatur perfectus quam imperfectus. De nouitio enim est sicut de nouo vino, quod habet duos calores indigestos, scilicet loci, & naturalem: & illi inordinatis motibus conturbant & feruere faciunt: sed cum euaporauit calor loci, & digestus est naturalis calor, tunc fortior est in operationibus conuenientibus & naturalibus, quam calor musti, & tunc cum suauitate bibitur. Ita in nouitiis calor nouus caliditatis ex charitate, & calor concupiscentiæ retentus adhuc compugnant: & ex hoc sæpe apparet feruor in eis, qui tamen immaturus est, & cito cederet aduersis vel prosperis, nisi digereretur prius per longam bonæ vitæ consuetudinem. Et per hoc patet solutio ad auctoritates Gregorij: quia illæ loquuntur de intensione ex commisso, & non ex præcepto.

ARTICVLVS X.

An perfectus plus possit diligere proximum, quam imperfectus Deum?

TErtio quæritur, Si perfectus plus potest diligere proximum, quam imperfectus Deum? Videtur autem, quòd sic: quia perfectus citius moreretur pro salute proximi, quam imperfectus propter Deum, cum hoc sit maximæ charitatis, videtur plus ipse diligere proximum, quam imperfectus Deum.

Sed contra. SED CONTRA: Improportionabilia bona sunt Deus & proximus: cum igitur bonum sit ratio dilectionis, videtur quòd sine mensura plus diligatur Deus à quacunque charitate, quam proximus ab aliquo.

Solutio. Et hoc videtur esse concedendum.

ET AD primum dicendum, quòd in illo facto perfectus principaliter dilectione Dei moreretur potius quam proximi: & ideo non sequitur, quòd proximum plus diligat, sed potius Deum.

ARTICVLVS XI.

Quæstio difficilis de charitatis augmentatione?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, &c.] Hic enim est quæstio difficilis de augmento charitatis, de qua quidem disputatum est in primo lib. distin. 17. Sed adhuc quæritur propter difficultatem ipsius. Forma enim omnis est simplex, & non est intensio in ea nisi per intensionem suarum causarum in subiecto, sicut albedo intenditur intensis causis eius: igitur cum charitas nullam habeat causam in subiecto, non potest intendi, vt videtur.

2 Item, Forma quæ intenditur: aut intenditur per separationem à contrario suo, sicut dicit Philosophus, quòd album nigro est impermixtum, & albius nigro impermixtius: aut intenditur per accessum ad terminum siue ad veram nominis impositionem, vt albius quod vero est albo vicinius, & melius quod vero bono similius: aut intenditur per recessum ab illo, sicut dicitur malum peius, quia à bono remotius. Si igitur intenditur charitas, vno istorum modorum intenditur. Non primo modo: quia minima charitas nihil habet secum de peccato mortali: ergo vniuersaliter est remota. Nec potest dici, quòd intenditur per separationem à veniali, vt videtur: quia hoc etiam secum compatitur etiam

etiam maxima charitas, quæ est in via, sicut dicit Augustinus, & supra est habitum, quandiu in via sumus, quòd propter pugnam concupiscentiæ non impletur à nobis ex toto illud præceptum, Diliges Dominum Deum tuum, &c. Ergo non potest intendi hoc modo charitas.

3 Item, Per accessum ad veram nominis impositionem, non videtur posse intendi: quia vera nominis impositio, aut est eius quod est vere habitus charitatis, vel habens admixtum de contrario: aut eius quod est substantialiter sua charitas. Si primo modo, iam non intenditur, quia hoc est in minima charitate. Si secundo modo, iterum non videtur posse intendi, quia charitas non vna ratione dicitur de essentiali & habituali charitate: omnis autem intensio & remissio est secundum eandem rationem & speciem, quia Philosophus dicit, quòd magis & minus non variant speciem. Item nec tertio modo: quia redit quæstio eadem, quid faceret vnam charitatem magis accedere ad terminum quam aliam? necesse est enim, quòd illius excessus sit aliqua causa. Item nec quarto modo: quia illo modo non intenduntur, nisi dicta secundum priuationem, vt malum, tenebrosum, & huiusmodi: charitas autem non sic dicitur. Si forte velis dicere, quòd charitas intenditur per feruorem. Contra hoc est, quòd feruor est ab ipsa: intensio autem est penes causam qualitatis quæ intenditur.

4 Item, Penes intensam charitatem attenditur quantitas meriti: sed communiter dicitur, quòd non penes feruorem meriti quantitas attenditur: si enim penes feruorem attenderetur, non esset eiusdem quantitatis charitas in perfecto aliquo quando dormit, & quando vigilat: quia quando dormit, non feruet charitate.

5 Item, Secundum hoc, cum dolor mortis abstrahat à feruore charitatis animum, ex ipsa morte in viris perfectis meritum diminueretur, quod absurdum est.

6 Item, Feruor est secundum animam sensibilem inferiorem, & non attingit charitatem quæ superius est: ergo non intendit eam. Dicit enim Aristoteles in lib. 16. de animalibus, Si non tangit, non agit, & non sequitur alteratio.

7 Præterea videtur, quòd litera innuat, quòd intensio ista fiat per additionem essentiæ ad essentiam: quia dicit, quòd augetur: augmentum autem est præexistentis quantitatis additamentum: ergo videtur, quòd præexistenti quantitati aliquid addatur. Sed si hoc datur, quæritur, Qualiter hoc posset esse? Simplex enim non potest addi simplici, vt videtur: cum igitur charitas sit simplex, non videtur posse addi alicui simplici, nec aliquid sibi.

8 Item, Quæ sibi inuicem adduntur, oportet quòd vnum habeat se per modum potentiæ, & alterum per modum actus: hoc autem hic non inuenitur.

9 Item, Si simplex simplici additur, nihil magis efficitur, vt dicit Philosophus: ergo ex tali additione non fit aliquid maius, vt videtur.

10 Item, Augmentum est transmutatio: ergo quod augetur, transmutatur: ergo vlterius quod augetur per substantiam, transmutatur per substantiam: ergo si charitati aliquid additur, & ipsa augetur per substantiam suam: quod autem transmutatur per substantiam suam, non remanet eadem substantia: ergo charitas aucta iam non remanet eadem charitas cum illa quæ fuit, quod falsum est.

11 Item, Augmentum (vt dicit Philosophus) non fit sine nutrimento: sed per substantiam nutritur, & per quantitatem augetur: & similiter videtur hic dicere Augustin. quòd cum nascitur, nutritur, & nutrita augetur: ergo videtur, quòd id quod additur, sit in ratione essentiæ cuiusdam, & habeat quantitatem, & iterum incorporetur isti priori charitati virtute alterius quod illud in se transsumit: & hoc non facile est inuenire in charitate: ergo videtur, quòd non augetur?

12 Item, Si tantum additur tanto, ipsum excrescit in duplo. Si igitur charitas addita est sicut illa cui fit additio, eo quòd ambæ simplices sunt, & vna non est magis simplex quam alia, videtur quòd necesse sit, quòd aut nihil augetur, aut quod in omni augmento excrescat in duplum.

13 Item, Augmentum alio modo fit per extensionem vel rarefactionem: sed cum aliquid extenditur, quantum accrescit ei in dimensione vna, tantum decrescit ei in alia: & hoc non possumus dicere de charitate: ergo videtur, quòd non sic augmentetur: nec possumus dicere, quòd augmentetur per rarefactionem, quia non est substantia rarefactibilis.

14 Item, Inuenitur augmentum per multiplicationem rei in seipsa: sicut Dominus auxit quinque panes ad satietatem multorum millium: & hoc iterum non videtur competere, quia quod in se multiplicatur, hoc fit per creationem nouæ materiæ, sub forma illius: vel per subitam conuersionem alterius materiæ, vt aeris in formam illius quod multiplicatur: ergo videtur, cum charitas non sit res constans sic ex forma & materia, & non habeat partes, quòd ipsa sic augeri non possit.

15 Item, Fit augmentum virtutis multiplicata propria materia ipsius, sicut multiplicatur calor naturalis & augetur in propria materia, & calor ignis in propria materia multiplicatur, & graue in maiori quantitate grauius, & sic de aliis. Sed hoc iterum non competit charitati: quia non habet materiam nisi animam: & hæc multiplicari non potest: ergo videtur, quòd nullo modo per essentiam intenditur vel augetur, sed in motu & feruore tantum.

SED CONTRA: Quia secundum hoc omnis homo cum alio per essentiam habet æqualem charitatem, & tantum minimus sanctorum vel iustorum, quantum Christus vel beata Virgo, quod absurdum est credere. Præterea ego quæro de illo motu fortiori charitatis vnius quam alterius, vnde prouenit? Constat, quòd ex maiori potentia charitatis: illa autem maior potentia, necesse est, quòd radicetur in aliqua essentia: aut illa est æqualis alij minoris potentiæ, aut non? Si sic: tunc nulla est ratio, quare sit maioris potentiæ quam alia. Si non: tunc redit eadem quæstio, quare essentia istius charitatis aucta sit super essentiam alterius charitatis? Est autem eadem *Sed contra.*

quæstio de augmento omnis virtutis, quæ non est materialis vel corporalis.

Solutio. Solvtio. Ad hoc sine sine præiudicio dico cum quibusdam Magistris, quòd augmẽtetur per additionem essentiæ ad essentiam: ad hanc enim positionem pauciora sequuntur inconuenientia. Et suppono duas propositiones: vnam à Sancto, & aliam à Philosopho quodam. Augustinus enim dicit, quòd in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius esse: & huic ego addo, Et hoc est melius esse, quod est primæ bonitati similius esse: & si non potest esse similius per depurationem à contrario, vt sufficienter probatum est, erit similius per effectum bonitatis additum, qui facit propinquius accedere. Alia est propositio Philosophi in commento super 11. primæ Philosophiæ, quòd virtus infinita non comparatur per augmentum ad virtutem infinitam in duratione vel in quantitate, sed in vigore potentiæ mouentis: & hunc vigorem habet ex nobilitate illa qua ipsa est primum mouens, quod potest per vnum motum simplicem, quod alij non possunt nisi per motus plures non omnino simplices: & habent ex hoc plus & plus, quia accedunt in bonitate ad primum plus & plus. Secundum hoc igitur non restat soluere nisi qualiter simplex potest addi simplici, vt fiat maius, & vtrum augeatur in duplum, & virtute cuius fiat additio.

Et dico ad primum, quòd hæc est falsa, simplex non potest addi simplici: & habet multas instantias, species enim simplex additur intellectui simplici: sed verum est, quòd simplex in ratione potentiæ, & simplex in ratione actus sibi adduntur: & sic non est hic, quia vtraque charitas est in ratione perfectionis & actus. Et dico, quòd talis additio est luminis ad lumen, & vigoris ad vigorem.

Ad aliud dicendum, quòd simplex est additum simplici, & non fit magus in illa ratione qua illa dicebantur per priuationem quantitatis simplicia: sed sic non est hic, quia vtrumque simplicium in essentia habet quantitatem boni: & cum hoc sit maius esse, quod melius esse, efficitur totum melius.

Ad aliud dicendum, quòd licet additum ei cui additur, non sit maioris molis vel minoris, tamen maioris est vel minoris quantitatis in boni valore: & ideo non oportet, quòd augeat nisi in ea proportione qua maius est, id est, melius.

Ad aliud dicendum, quòd non est ita sicut in corpore aucto, quod vnum subintret aliud, & attrahatur vnum virtute alterius, sed potius virtute bonitatis primæ vnum vnitur alij.

Ad id autem quod obiicitur, quòd augmentum est transmutatio, &c. dicendum, quòd augmentum non est transmutatio essentiæ quæ est forma substantialis: sed verum est, quòd non est sine transmutatione alterius in se: & ideo non sequitur, quòd auctum transmutetur secundũ substantiam: sed sequitur, quòd aliquid secundum substantiam transmutatur in ipsum: & hoc tamen non est verum de charitate: quia quoad hoc non est simile, quia id quod additur, non transmutatur, eo quod ipsum nunquam est dissimile, vt nutrimentum copori, sed semper simile: vnde non transmutatur, sed vnitur virtute bonitatis primæ. Occurrit autem hæc quæstio adhuc semel ante finem libri: & tunc quod Deus dare dignabitur, iterum dicemus. Lib. 4. dist. 16.

DISTINCTIO XXX.

Si melius est diligere amicos, quam inimicos, vel è conuerso.

De charitate quãtum ad meriti perfectionem.

Hîc solet quæri, Quid potius sit plurisque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos? Sed hæc comparatio implicita est. Si enim conferatur dilectio amicorum tantum dilectioni amicorum & etiam inimicorum, perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine qui diligit simul amicum & inimicum, quid horum potius sit quæratur, obscura est responsio: quia de motu mentis agitur, de quo non est nobis facile iudicium, an vnus & idem motus sit erga amicum & inimicum, sed erga amicum intensior: an duo: vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior, alter ergo amicum qui videtur feruentior: nec incongrue putatur melior qui est feruentior. Vel si vnus idemque est, idem potior vbi est ardentior, non improbe æstimatur. Augustinus tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum quam amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neque hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione Dominica, cum dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus

In ench. cap. 37.

Matt. 6.

debito

debitoribus nostris. Illam enim sponsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic, Magnum est ergo eum qui tibi nihil mali fecerit, esse beneuolum & beneficum: illud multo grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult & si potest facit, tu semper bonum velis, faciasque quod possis, audiens dicentem Iesum: Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui odiunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Matt. 5. Lucæ 6. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secumque agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantam credimus exaudiri, cum dicitur in oratione, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit vt etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam sibi roganti vult dimitti, cum orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ibidem cap. 74. Quicunque vero rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis vero roganti & pœnitenti non dimittit, non æstimet à Domino sua peccata dimitti, quia mentiri veritas non potest, quæ cum docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam commendauit dicens, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester. Si vero non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Matt. 6. Ecce hinc haberi videtur, quod & prætaxauimus, scilicet maioris virtutis esse diligere inimicum & benefacere ei, quam illum qui nihil mali fecit nobis vel amicum. Quod siquis simpliciter concedere noluerit, dicens, intensius diligitur amicus quàm inimicus, & ideo illud potius isto: determinet ista secundum prę̨missam intelligentiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantum amicus, & illam qua amicus & inimicus diligitur. Illud vero quod sequitur, magis nos mouet, quod scilicet dicit nõ esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cum dicitur, Dimitte nobis debita nostra, &c. vbi dat intelligi, quòd alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti qui in se peccauit, dimittit. Matt. 6. Sed cum peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur quòd charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Mat. 22. Deut. 6. Et quia illud præceptum generale est omnibus, præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus vero in consilium. In præceptum vero, eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est vt intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos: cui sensui attestantur superius positæ auctoritates, & aliæ multæ. Illud vero August. nouissime positum de per-

quæstio de augmento omnis virtutis, quæ non est materialis vel corporalis.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc sine sine præiudicio dico cum quibusdam Magistris, quòd augmẽtetur per additionem essentiæ ad essentiam: ad hanc enim positionem pauciora sequuntur inconuenientia. Et suppono duas propositiones: vnam à Sancto, & aliam à Philosopho quodam. Augustinus enim dicit, quòd in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius esse: & huic ego addo, Et hoc est melius esse, quod est primæ bonitati similius esse: & si non potest esse similius per depurationem à contrario, vt sufficienter probatum est, erit similius per effectum bonitatis additum, qui facit propinquius accedere. Alia est propositio Philosophi in commento super 11. primæ Philosophiæ, quòd virtus infinita non comparatur per augmentum ad virtutem infinitam in duratione vel in quantitate, sed in vigore potentiæ mouentis: & hunc vigorem habet ex nobilitate illa qua ipsa est primum mouens, quod potest per vnum motum simplicem, quod alij non possunt nisi per motus plures non omnino simplices: & habent ex hoc plus & plus, quia accedunt in bonitate ad primum plus & plus. Secundum hoc igitur non restat soluere nisi qualiter simplex potest addi simplici, vt fiat maius, & vtrum augeatur in duplum, & virtute cuius fiat additio.

ET DICO ad primum, quòd hæc est falsa, simplex non potest addi simplici: & habet multas instantias, species enim simplex additur intellectui simplici: sed verum est, quòd simplex in ratione potentiæ, & simplex in ratione actus sibi adduntur: & sic non est hic, quia vtraque charitas est in ratione perfectionis & actus. Et dico, quòd talis additio est luminis ad lumen, & vigoris ad vigorem.

AD ALIVD dicendum, quòd simplex est additum simplici, & non fit magus in illa ratione qua illa dicebantur per priuationem quantitatis simplicia: sed sic non est hic, quia vtrumque simplicium in essentia habet quantitatem boni: & cum hoc sit maius esse, quod melius esse, efficitur totum melius.

AD ALIVD dicendum, quòd licet additum ei cui additur, non sit maioris molis vel minoris, tamen maioris est vel minoris quantitatis in boni valore: & ideo non oportet, quòd augeat nisi in ea proportione qua maius est, id est, melius.

AD ALIVD dicendum, quòd non est ita sicut in corpore aucto, quod vnum subintret aliud, & attrahatur vnum virtute alterius, sed potius virtute bonitatis primæ vnum vnitur alij.

AD ID autem quod obiicitur, quòd augmentum est transmutatio, &c. dicendum, quòd augmentum non est transmutatio essentiæ quæ est forma substantialis: sed verum est, quòd non est sine transmutatione alterius in se: & ideo non sequitur, quòd auctum transmutetur secundũ substantiam: sed sequitur, quòd aliquid secundum substantiam transmutatur in ipsum: & hoc tamen non est verum de charitate: quia quoad hoc non est simile, quia id quod additur, non transmutatur, eo quod ipsum nunquam est dissimile, vt nutrimentum copori, sed semper simile: vnde non transmutatur, sed vnitur virtute bonitatis primæ. Occurrit autem hæc quæstio adhuc semel ante finem libri: & tunc quod Deus dare dignabitur, iterum dicemus. Lib.4. dist.16.

DISTINCTIO XXX.

Si melius est diligere amicos, quam inimicos, vel è conuerso.

De charitate quãtum ad meriti perfectionem.

HIc solet quæri, Quid potius sit pluriſque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos? Sed hæc comparatio implicita est. Si enim conferatur dilectio amicorum tantum dilectioni amicorum & etiam inimicorum, perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine qui diligit simul amicum & inimicum, quid horum potius sit quæratur, obscura est responsio: quia de motu mentis agitur, de quo non est nobis facile iudicium, an vnus & idem motus sit erga amicum & inimicum, sed erga amicum intensior: an duo: vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior, alter ergo amicum qui videtur feruentior: nec incongrue putatur melior qui est feruentior. Vel si vnus idemque est, idem potior vbi est ardentior, non improbe æstimatur. Augustinus tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum quam amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neque hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione Dominica, cum dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus

In ench. cap.37.

Matt.6.

debito

debitoribus nostris. Illam enim sponsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic, Magnum est ergo eum qui tibi nihil mali fecerit, esse beneuolum & beneficum: illud multo grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult & si potest facit, tu semper bonum velis, faciasque quod possis, audiens dicentem Iesum: Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui odiunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secumque agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantam credimus exaudiri, cum dicitur in oratione, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit vt etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam sibi roganti vult dimitti, cum orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quicunque vero rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis vero roganti & pœnitenti non dimittit, non æstimet à Domino sua peccata dimitti, quia mentiri veritas non potest, quæ cum docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam commendauit dicens, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester. Si vero non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ecce hinc haberi videtur, quod & prætaxauimus, scilicet maioris virtutis esse diligere inimicum & benefacere ei, quam illum qui nihil mali fecit nobis vel amicum. Quod siquis simpliciter concedere noluerit, dicens, intensius diligitur amicus quàm inimicus, & ideo illud potius isto: determinet ista secundum prę̃missam intelligentiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantum amicus, & illam qua amicus & inimicus diligitur. Illud vero quod sequitur, magis nos mouet, quod scilicet dicit nõ esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cum dicitur, Dimitte nobis debita nostra, &c. vbi dat intelligi, quòd alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti qui in se peccauit, dimittit. Sed cum peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur quòd charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est omnibus, præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus vero in consilium. In præceptum vero, eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est vt intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos: cui sensui attestantur superius positæ auctoritates, & aliæ multæ. Illud vero Augustin. nouissime positum de per-

Matt. 5. Lucæ 6.

Ibidem cap. 74.

Matt. 6.

Matt. 6.

Mat. 22 Deut. 6.

fecta charitate dictum intelligitur, quæ tantum est perfectorum: qui non solum amicos, sed etiam inimicos perfecte diligunt, eisque benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis non est tantæ multitudinis, quanta exauditur in oratione Dominica: & hoc reuera grande est & eximiæ bonitatis, scilicet perfecte diligere inimicum. Ita & cum dicit impleri verba illius sponsionis ab homine, qui non ita profecit vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum est.

DIVISIO TEXTVS.

HIc solet quæri, Quid potius sit pluriſque meriti diligere amicos, &c.] In ista distinctione non continetur nisi vnum, scilicet quid maioris meriti sit diligere amicos, vel inimicos: & ideo nos quæremus hic ante literam duo, quæ etiam dependent à præcedenti lectione, scilicet an omnes tenentur ad dilectionem inimicorum? Et si omnes tenentur, quæremus, Vtrum omnes æqualiter debent exhibere affectum & effectum inimicis, vel soli perfecti?

ARTICVLVS PRIMVS.

An omnes teneneur ad dilectionem inimicorum?

AD primum horum proceditur sic: Super illud Psalm. Reuela oculos meos, &c. dicit Gloss. quòd mirabilia quæ considerantur, sunt diligere inimicos. Constat autem, quòd ad mirabilia non tenemur: ergo non tenemur diligere inimicos. Psal. 118.

2 Item Lucæ 6. Diligite inimicos vestros: dicit Gloss. hoc perfectorum est: cum igitur non omnes tenemur ad perfectionem, non omnes tenemur diligere inimicos.

3 Item Gloss. ibidem, Hic Ecclesia non lacte nutritur, quod simplicium est & imperfectorum: sed validori cibo charitatis roboratur. Ergo videtur, quòd ad hoc non teneantur nisi perfecti.

4 Item Matthæi 5. Dictum est antiquis, Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum. Cum igitur non ad plura teneamur nos, quam illi, videtur quòd possumus habere odio inimicos. Quod autem non ad plura teneamur, quam illi, accipitur Matth. 15. super illud, Et accipiens panes, gratias egit, &c. Gloss. Non alia, quam quæ scripta erant, prædicat: sed legem & Prophetas grauiora esse demonstrat. Item accipitur illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ergo illi sufficiebant ad salutem mandata, quę data erant veteribus. Item hoc accipitur 3. Regum 7. super illud, Fecit Hiram mare fusile decem cubitorum, &c. ibi Gloss. Decem præceptis Dominus in lege omnia quæ facere debemus, expressit. Constat autem, quòd nusquam ibi est de dilectione inimicorum. Ergo ad hoc non tenemur.

5 Item Ezechielis 20. Dedi eis præcepta', quæ faciens homo viuet in illis Gloss. interli. Nihil addens. Cum igitur hoc non contineatur in decalogo, videtur quod non debemus addere.

6 Item, Sepe legitur in Veteri Testamento, quòd Dominus occidit, & præcepit occidi inimico, sicut Amalech: & illos qui habitabant in terra promissionis ante filios Israel. Ergo videtur, quòd inimicos velit nos odisse.

7 Item ad hoc videtur esse ratio. Inimicitia enim est causa pugnæ: causa autem pugnæ & causa amicitiæ contrariantur: ergo inimicitia non erit causa amoris, sed contrarij: ergo erit causa odij: non ergo diligendus est inimicus.

8 Item hoc videmus in omni natura tam inanimatorum quam animalium, quòd quælibet pugnat contra inimicum: ergo videtur, quòd contra ius naturale inditum omni rei sit diligere inimicos: ergo non tenemur ad illud ex charitate, quia charitas non contrariatur iuri naturali.

SED CONTRA hoc sunt illa quæ habentur in litera, & quæ in præcedenti distinctione sunt habita. *Sed contra.*

2 Item Leuit. 19. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum: ergo videtur, quòd antiqui tenebantur ad dilectionem inimicorum.

3 Item Eccli. 28. Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam? in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecabitur? Quasi diceret, Nec medelam accipiet, nec exaudietur.

4 Item Prouerb. 24. Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas.

SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes tenentur ad dilectionem inimicorum, & perfecti, & imperfecti. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mirabile aliquid est, quod est insolitum tantum: & sic dicitur mirabile diligere inimicos: & ad hoc bene tenemur. Et est mirabile insolitum, & super facultatem admirantis apparens: & ad hoc non tenemur.

AD ALIVD dicendum, quòd Gloss. illa loquitur de perfectione sufficientiæ: sed si eos qui sunt in statu perfectionis vocat perfectos, tunc intelligitur de sequente, quod est, Benefacite his qui oderunt vos: vt intelligatur de exhibitione familiaritatis per beneficia, & signa exteriora: quia ad hoc non tenentur nisi perfecti.

AD ALIVD dicendum, quòd simplices dicuntur ibi seruiles illi, qui in Veteri Testamento sub literæ cortice seruierunt. Vel si intelligatur de perfectis, tunc glossandum est sicut præcedens.

AD ALIVD dicendum, quòd nunquam dictum est antiquis, Odio habebis inimicum tuum, nisi à suis Doctoribus, & non à lege: sed obseruabant

uabant sicut esset dictum, & ab illo Christus hoc assumpsit. Vel dicatur, quòd dictum erat eis hoc de inimico fidei, & non de inimico personæ: & ipsi intellexerunt hoc de inimico personæ peruerso intellectu. De inimico autem fidei dicebatur in præcepto, quòd occiderent omnem masculum in terra quam Deus daturus esset in possessionem: sed Dominus intellexit hoc de bona occisione, quæ est per gladium spiritus, qui est verbum Dei. Ad id quod obiicitur, quòd nihil tenemur nisi quod illi, dicendum quòd si explicite accipiatur id quod continetur in lege, tunc falsum est: quia ad multa tenebantur ili, ad quæ non tenemur nos: & ad multa tenemur nos, ad quæ non tenebantur illi. Si autem spiritualiter & imp icite intelligatur, secundum quòd veritas est in vmbra: tunc verum est hoc: sed non idem per eadem opera implemus: quia illi tenebantur carnem suillam non comedere, & tamen continere: nos autem continemus, & comedimus, & idem implemus: & hoc vult dicere Gloss. quando dicit, quòd demonstrant legem spiritualibus sacramentis esse refertam.

Ad alivd dicendum, quòd continetur in illo mandato, Honora parentes: quia nomine parentum accipitur ibi omnis homo, vt dicit Augustinus. Et per hoc patet solutio ad sequens.

Ad alivd dicendum, quòd Dominus in hoc ostendit, quòd inimici fidei essent gladio spiritus occidendi, vt masculinum in quo notatur vigor peccati, occideretur, & infirmitas humana viueret, quæ notatur per virgines, quæ in coitu non cognouerunt viros, id est, non habentes appetitum fornicandi à fide. Si autem nolunt conuerti, non est aliud nisi quod in igne materiali luant pœnas damni, quod inferunt Ecclesiæ per subuersionem simplicium.

Ad alivd dicendum, quòd inimicitia vt inimicitia non est diligenda, sed potius inimicus, qui est imago Dei, ad hoc vt amplius non sit inimicus.

Ad alivd dicendum, quòd hoc non est contra legem naturæ humanæ: quia homo est animal mansuetum natura, conformabile Deo magis quam bestiis.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes æqualiter tenentur exhibere signa affectus & familiaritatis, vel perfecti tantum?

Secundo quæritur, Vtrum omnes æqualiter tenentur exhibere signa affectus & familiaritatis, vel perfecti tantum? Videtur, quòd hoc tantum præceptum sit perfectis per Gloss. Matthæi 5. prius inductam. Si forte dicatur, quòd dictum est de perfectione sufficientiæ. Contra videtur esse, quòd Dominus ibi addit super statum imperfectionis Veteris Testamenti: ergo omnes tenentur ad id.

2 Item, Ibidem alia Gloss. dicit, quòd cumulus perfectionis est diligere inimicos, & orare pro ipsis: ergo videtur, quòd etiam non omnes perfecti teneantur, sed tantum illi in quibus est cumulus perfectionis.

Sed contra. Sed contra: Ibidem dicit alia Gloss. Contra Ecclesiam peccatur tribus modis, odio, verbis, cruciatu corporis: è contra autem Ecclesia tria facit, diligit, orat, benefacit. Ergo videtur, quòd non sit membrum Ecclesiæ, qui hæc negligit: ergo omnes tenentur,

2 Item etiam antiquis præceptũ est hoc Prouerb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.

3 Item Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc eum. Gloss. Hoc est, diligite inimicos vestros. Et sequitur, Si videris asinum odientis te iacentem sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Gloss. Hoc est benefacere his qui oderunt nos.

Solvtio. Sine præiudicio dico, quòd mihi videtur graue, si omnes dicuntur teneri ad exhibendum signa dilectionis: vnde videtur mihi, quòd non tenentur nisi in casu, si viderint necessitatem patientem: tunc enim tenentur: sed tamen videtur mihi, si postulat veniam non irridens, quòd tunc non negandum est ei signum dilectionis. Item videtur mihi si salutat, quòd resalutari debet, nisi homo timeat probabiliter, quòd faciat irrisionem tanquam non curans, quòd prouocauerit fratrem. Et per hoc patet solutio ad totum. Perfecti enim propter scandalum etiam vltro, præcipue coram his qui sciunt, quòd offensi sunt, tenentur offerre signa dilectionis. *Solutio.*

ARTICVLVS III.

An melius sit diligere inimicum, quam amicum?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in principio lectionis [Hic quæri solet, Quid potius sit plurisque meriti] Videtur enim, quòd diligere inimicos sit melius & maioris meriti: quia dicit Gloss. Matth. 6. quòd hoc est cumulus perfectionis: ergo hoc est melius.

2 Item Gloss. super illud Psalm. Considerabo mirabilia de lege tua, dicit, In operibus Dei nihil mirabilius est, quam diligere inimicos: ergo nihil altius & melius.

3 Item Bern. super illud, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: addit, imo tu Domine maiorem habuisti, qui animam tuam pro amicis & inimicis posuisti. Ergo videtur esse melius & potius.

4 Item Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Gloss. nullam in cælo. Ergo diligere inimicos est melius.

5 Item Rom. 5. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc inimici essemus, Deus pro impiis mortuus est. Si ergo Dei charitas in hoc est commendabilis, nostra erit commendabilis ex eodem.

6 Item Matth. 5. super illud, Diligite inimicos vestros, dicit Gloss. Ecce ad quantam perfectionem nos prouehit! Ergo penes illud est perfectio: ergo est melius.

7 Item, Virtus dicitur vltimum potentiæ de re vel in re: sed maioris potentiæ charitas est super naturam, cum diligit inimicum, quam cum diligit amicum: ergo maior est virtus eius: ergo est melius hoc, quam illud.

8 Item, Quod est maioris pugnæ, est maioris gloriæ: diligere autem inimicum, est maioris

pugnæ : ergo maioris gloriæ : ergo melius.

9 Item, Ad amicum diligendum inclinat natura & gratia : sed quanto magis gratia eleuat naturam, tanto motus purior & melior, quia sic magis accedit ad conformitatem gratiæ : hoc autem maxime est in dilectione inimicorum : ergo diligere inimicos est melius absolute loquendo, quam diligere amicos.

Sed contra. SED CONTRA : Meritum esse in quantitate, est esse secundum quantitatem charitatis : sed in gradibus charitatis dilectio inimicorum ponitur in vltimo loco : ergo hoc est meriti, vt videtur.

2 Item, Si sit comparatio vnius ad alterum, hoc non potest esse gratia habitus: quia sine contradictione verum est, quòd actus maioris charitatis inquantum sic, est maioris meriti : ergo hoc fuit in eodem actu vel æquali. Sed tunc video, quòd magis feruet dilectio amici : ergo videtur, quòd maioris sit meriti propter feruorem.

3 Item, Amicus & inimicus sunt contraria : diligere & odire sunt etiam contraria : sed odire amicum est magis malum, quam odire inimicum : ergo eius oppositum est magis bonum & magis eligendum, quam oppositum alterius : est autem oppositum diligere amicum : ergo hoc est magis bonum, quam diligere inimicum : & hoc videtur Philosophus concedere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd melius absolute & simpliciter est diligere inimicum, quam diligere amicum, sicut probant primæ rationes. Dicunt tamen aliqui, quòd potest fieri in his duobus comparatio status ad statum, vel actus ad actum, vel habitus ad habitum : & hæc omnia vel in eodem homine, vel in diuersis. Si fiat comparatio status ad statum in diuersis hominibus, dicunt quòd melius est diligere inimicum : quia hoc indicat statum perfectionis, aliud autem non. Si autem in eodem homine fiat comparatio, adhuc melius est : quia diligere inimicum præsupponit multo magis diligere etiam amicum, sed non conuertitur : & sicut duo sunt meliora, quam alterum istorum, ita & hic tunc erit : qui enim est in tali statu, quòd diligit inimicum, est etiam in statu illo, quòd diligit amicum. Si autem fiat comparatio habitus ad habitum in eodem homine, nulla est comparatio: quia idem est habitus, sed in diuersis habent se vt excedentia & excessa. Si vero fiat comparatio actus ad actum : quia actus & in eodem & in diuersis sunt separati, & loquor de actu in comparatione ad obiectum tantum : tunc dicunt, quòd secundum quid est vnus melior, secundum quid alius : cum enim sint æquales habitus sicut supponit comparatio, tunc propter dulcedinem & feruorem valet plus dilectio amici ad cumulum beatitudinis : propter difficultatem autem & laborem valet plus dilectio inimici ad peccati dimissionem quoad pœnam quam soluere tenemur pro peccato: & ad hoc redit solutio fere omnium Magistrorum. Sed mihi videtur, quòd Christus intendit, quòd melius simpliciter sit diligere inimicum : quia est fortioris charitatis super naturam, & quia præsupponit etiam diligere amicum : quia sicut ignis fortior est, qui agit in propinquum & remotum, quam qui agit in propinquum tantum, ita etiam ignis charitatis fortior est ad distans à natura, quam ad propinquum naturæ. Et ideo ego concedo rationes primo inductas.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd Ambros. ponit ordinem charitatis, non secundum quod charitas est fortioris potentiæ in hoc vel illud, sed secundum quod congruit naturæ quam perficit. Et ex hoc non sequitur, quòd vnum sit melius alio : quia meritum non attenditur penes charitatem secundum quòd mouet cum natura, sed potius secundum quòd mouet secundum modum gratiæ tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd ille feruor non accipit nisi præmium accidentale : quia comparatio supponit habitus vtriusque actus esse æquales, quia aliter nulla esset ratio : sed huic accidentali puto præponderare posse charitatis in difficili.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc ratio multipliciter peccat. Vno modo : quia à Philosopho ponitur secundum quod dicit diuersitatem amoris alicuius stulti, qui diligit inimicum in quantum est inimicus, & non propter Deum vel ad Deum : & ille meretur vituperationes : & sic soluitur auctoritas. Sed Sancti diligunt inimicos, vt fiant amici Deo, vel ad Deum. Alio modo : quia talis forma arguendi magis attenditur in consequentia è contrario, quã in consequentia in ipso : & in ratione est processus secundum consequentiam in ipso : & tunc sumitur odire amicos, & odire inimicos : & consequenter infertur ex quo antecedens est minus eligendum quam sequens, quod oppositum est eius, scilicet diligere amicos sit magis eligendum quam oppositum consequentis, quod est diligere inimicos, & magis oppositum antecedentis sequeretur ad oppositum consequentis secundum magis & minus eligendum. Tertio peccat : quia dato, quòd consequentia sit bona secundum eligendum & non eligendum, adhuc nihil valebit in his quorum vnum positum præsupponit alterum : & ita est hic, quia in charitate & viris sanctis diligere inimicos præsupponit diligere amicos : & ideo non valet.

ARTICVLVS IV.

An sit vnus & idem motus erga amicum & inimicum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [An vnus & idem modus sit diligere amicum & inimicum, &c.] Hoc enim videtur impossibile, quòd sit idem. Impossibile enim est vnum motum comparari & terminari ad duos terminos : sed duo termini sunt amicus & inimicus : ergo simul non possunt esse vnus motus.

2 Item, Linea in vna parte non terminatur ad duo puncta : ergo nec motus ad duos terminos. Si forte dicas, quòd vnus est vt terminus, alter vt finis : hoc ridiculum est : quia dilectio inimici non refertur ad dilectionem amici, vel ad ipsum amicum, vt ad finem, sed potius ad Deum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum mihi videtur, quòd falsum est istud. Sunt tamen alij qui in contrarium obiiciunt sic, quod sensibilis minus est potens quam intellectualis : sed sensibili plura simul accipi

accipimus, quia visu vnum, & auditu alterum: vel visu duo quandoque vt duo, vt cum eruitur vnus oculorum: ergo multo magis intellectuali contingit hoc fieri: voluntas autem partium intellectualium est. Item dicunt, quòd hoc quod dicit Philosophus, Scire quidem multa possumus, intelligere vero minime: non est verum, sed probabile: quia hoc etiam in ista scientia probabile induxit Philosophus pro exemplo: multa enim inducit exempla in illo libro quæ non ad liquidum sunt vera. Ego autem puto hoc esse errorem. Non enim simile est pluribus organis & pluribus potentiis accipere plura, & vna potentia componente ac si per plura. Omnia enim hæc bene concedo ad hoc quod est vno motu non componente, sed directe in obiectum tendente, accipere plura: non enim vna vis visiua secundum numerum est in vtraque pupilla, sed in principio suo est vna scilicet in coniunctione nerui optici ad partem sensus communis. Similiter cum dicitur, Video album Diarri filium, vel album dulce, erit acceptio sensus communis componentis & diuidentis: & in talibus non accipiuntur plura vt plura, sed plura in vno subiecto quod est magnitudo quæ per se obiectum est sensus communis. Et idem est in intellectu componedte: quia in illo plura accipiuntur in actu compositionis vno. Sed non est ita in intellectu simplici. Et ideo dictum Aristote. verissimum est. Dato autem, quòd hoc posset esse ex parte apprehensiuæ deintus, non deforis, non dabimus adhuc, quòd hoc in affectu sit qui nihil confert: sed potius intentiones boni vel mali elicitas ex comprehensione, ipse prosequitur vel fugit.

ARTICVLVS V.

An tenentur omnes diligere inimicos suos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Neque hoc à tanta multitudine, &c.] Secundum hoc enim videtur, quòd non omnes tenentur diligere inimicos, quod est contra prædeterminata.

SOLVTIO. Dicendum, quòd intelligitur de dilectione ostendente effectum per signa familiaritatis: quia ad hanc non omnes tenentur. *Solutio.*

ARTICVLVS VI.

An non dimittens debitoribus suis, debet dicere, Pater noster?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si dimiseritis hominibus, &c.] Per hoc enim videtur, quòd qui non dimittit, non debet dicere, Pater noster: quia mentitur: sed si mentitur, occidit animam suam.

SED CONTRA: Iniungitur ei, vt faciat quicquid boni potest, vt Deus cor eius illuminet: ergo iniungitur ei, quòd oret: ergo debet dicere, Pater noster! quia illud præcipua est omnium orationum. *Sed contra.*

SOLVTIO. Concedimus, quòd debet dicere, Pater noster. Et clausula illa, Et dimitte nobis, &c. aut dicitur ab ipso, & verificatur in persona Ecclesiæ: aut quia ipse petit futuram dimissionem, verificatur ab ipso præsens pro futuro, hoc est, sicut proponimus in futuro dimittere vel actu vel habitu. *Solutio.*

ARTICVLVS VII.

An opinio quorundam, qui dicunt, quòd præceptum de diligendo omnem hominem etiam inimicum sit solum datum perfectis, sit hæresim sapiens?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quidam quod hic dicitur simpliciter, &c.] Hoc enim videtur contra Euangelium: ergo est hæresis.

SOLVTIO. Puto, quòd hæc opinio hæreticam habet prauitatem, nisi intelligatur de dilectione affectus in signis familiaritatis: quia hæc imperfectis datur in consilio tantum, & non est in præcepto. *Solutio.*

DISTINCTIO XXXI.

Si charitas semel habita amittatur?

ILLVD quoque non prætereundum, quòd quidam asserunt charitatem semel habitam ab aliquo non posse excidere, nullumque damnandum hanc aliquando habere: qui hanc traditionem subditis muniunt testimoniis. Apostolus ait, Charitas nunquam excidet. Augustinus etiam inquit, Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Item, Charitas est fons proprius & singularis bonorum, cui non communicat alienus. Alieni sunt omnes qui *A De charitate, quàtum ad durationē.* 1. Cor. 13. Ad Iulianum comitē, & habe-

tur de pœn. dist.2.c. Charitas: & ibi totũ hoc capnt ponitur.

audituri sunt,Non noui vos. De hoc fonte Scriptura ait,Fons aquæ viuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni sunt qui audituri sunt illam vocem, non ergo huic fonti communicant damnandi. Item Augustinus super Epistolam Ioan. Radicata est charitas,securus esto: nihil mali procedere potest. Item Gregorius in moralibus, Valida est vt mors dilectio: virtuti enim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem quam semel ceperit, à dilectione mundi occidit. Item Augustin. super epistolam Ioan. Vnctio inuisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit,radix illi erit: quæ ardente sole aresceré non potest: nutritur calore solis,non aresçit. Item Beda super Ioannem,Quærendum est quomodo speciale Filij Dei agnoscendi signum fuerit, quòd super eum descenderit & manserit Spiritus. Quid magni est Filio Dei, quòd in ipso manere Spiritus astruatur? Notandum, quòd quia semper in Domino manserit Spiritus: in Sanctis vero quandiu mortale corpus gestauerint, partim semper maneat, partim rediturus secedat. Manet autem apud eos,vt bonis insistant actibus: recedit vero ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, dæmones eiiciendi, vel etiam prophetizandi habeant facultatem.Manet ergo semper,vt possint habere virtutes,vt mirabiliter ipsi viuãt. Venit ad tempus,vt etiam aliis per miraculorũ signa quales sint intus,effulgeant. Item Greg.In Sanctorum cordibus secundum quasdam virtutes semper manet Spiritus, secundum quasdam receſſurus venit, & venturus recedit. In his virtutibus sine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum suorum cordibus permanet: in his vero per quas sanctitatis virtus ostenditur,vt in exhibitione miraculorum, aliquando adest, aliquando se subtrahit.Item Ambrosius, Ficta charitas est, quæ in aduersitate deserit. Hæc innuere videntur,quòd charitas semel habita non amittatur. Ideo quidam in prætaxatãm prosilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquam habitam posse amitti: quos ratio vincit & auctoritas. Quidam enim ad tempus sunt boni,qui postea fiunt mali, & è conuerso. Vnde quorundam nomina Christus dicit scripta in libro vitæ, qui tamen postea abierunt retro.Sed scripta dicit non secundum præscientiam,sed secundum præsentem iustitiam,cui deseruiebant,quia digni erant tunc illo bono quod habituri sunt præscripti secundum præscientiam. Vnde Ambrosius, Quibusdam gratia data est in vsum, vt Sauli & Iudæ: & illis discipulis quibus Dominus dixit, Ecce nomina vestra scripta sunt in cælis: & post abierunt retro. Sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebant,quia boni erant.Frequenter enim ante sunt mali,qui futuri sunt boni, & aliquoties prius sunt boni, qui futuri sunt & permansuri mali: propter quod dicuntur scribi in libro vitæ & deleri.

Mat.25. Prou.5.

Ioan. 4.

Tract.8.

Cap.1.

Hom.5. super Ezechi. Idem in moralibus.

Super epist.ad Rom.

Lucio. Ioan. 6.

Super 9. cap. ad Rom. 1.Reg.11 Luc. 10.

Determinatio auctoritatum prædictarum.

B 1.Cor.13

QVod vero Apostolus ait, Charitas nunquam excidet, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis ostendens, dicit eam non excidere,quia hic & in futuro erit: sed fides & spes euacuabuntur, & scientia. Item quod dicitur charitas nunquam fuisse vere quæ deseri potest, non ad essentiam charitatis refertur, sed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deseritur, hominem vere beatum, nec perducit ad verum bonum.

Huic

Huic etiam fonti alieni, id est, damnandi non communicant, scilicet in fine, quia non perseuerant. Potest tamen hoc & cætera quæ de charitate dicta sunt, de perfecta intelligi, quam soli perfecti habent: quæ semel habita non amittitur. Exordia vero charitatis aliquando crescunt, aliquando deficiunt. Sunt enim virtutis exordia, & profectus, & prouectio: quos gradus ille discernit, qui parabolam illam intelligit. Sic est regnum Dei, quemadmodum si iactet homo semen in terra & dormiat, & exurgat semen & germinet, & crescat, &c. Si ergo perfecta charitas sic radicata est, vt amitti nequeat: incipiens tamen & prouecta amitti potest, & sæpe amittitur: sed dum habetur, non sinit habentem criminaliter peccare. Quod Augustinus ostendit inquiens, Quia radix omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas, simul ambæ esse non possunt, nisi vna radicitus euulsa fuerit, alia plantari non potest. Sine causa conatur aliquis ramos incidere, si radicem non contendit euellere.

Marc. 4.

Super ep. Ioan. 1. Tim. 6

DIVISIO TEXTVS.

ILLVD quoque non prætereundum, quòd quidam asserunt, &c.] Hic incipit pars illa in qua agit de charitate in comparatione ad diligentem: & habet tres partes, in quarum prima quærit, Vtrum charitas semel habita potest amitti, vel non? In secunda ex incidente ostendit, qualiter aliæ virtutes theologicæ sunt ex parte charitatis *ibi* [Aduertendum etiam est, quomodo fides, &c.] In tertia & vltima tangit de charitate Christi *ibi* [Nunc iam supereſt, &c.

ARTICVLVS PRIMVS.

An semel habitam charitatem contingit amitti?

INcidunt autem duæ quæstiones circa intentionem primi capituli: quarum prima est, Vtrum contingat amitti semel habitam charitatem? In secunda autem, In quanta resurgat post amissam charitatem?

Ad primam proceditur sic: Eadem est ratio charitatis in homine & in Angelis: in Angelis autem semel habitam non contingit amitti, secundum opinionem illorum qui dicunt Angelos fuisse creatos sine gratia: ergo nec in homine contingit amitti semel habitam.

2 Item, Minus forte nõ abiicit magis forte, sed minima charitas fortior est omni peccato & omni tentatione; ergo non abiicitur aliquo peccato vel aliqua tentatione.

3 Item, Si abiicitur, oportet saluari inter eã & peccatũ legem cõtrariorum, quam ponit Boetius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, scilicet quòd nulla transmutant se adinuicem, nisi quæ agunt adinuicẽ, & patiuntur: hęc autem semper in viribus proportionata sunt: ergo videtur, cum nulla sit proportio vis charitatis ad peccatum, quòd non transmutetur ab aliquo peccato.

4 Item, Si depellitur: aut depellitur à peccato quod est, aut à peccato quod non est. Si à peccato quod est: aut in eodem, aut in alio. Si in alio. Contra: Dicit Philosophus in lib. 16. de animalibus, quòd si non tangit, non agit, & non sequitur alteratio. Ergo id non depellit eam à subiecto. Si in eodem: ergo contraria sunt simul in eodem, quod non potest esse. Si dicas, quòd non insunt in eodem nunc: sed in vno nunc abscedit charitas, & in alio inest peccatum. Ad hoc sequitur duplex inconueniens: quorum vnum est, quòd vnum contrariorum cedit alteri, antequam tangatur ab illo, vel antequam illud agat in ipsum. Aliud est: quia signentur illa duo nunc: & sit a, in quo cedit charitas: b autem in quo inest peccatum. Cum inter quælibet duo nunc sit tempus, in illo tempore anima nec est in charitate, nec in peccato, quod absurdum est: ergo relinquitur, quòd charitas semel habita non amittitur.

5 Item, Voluntas de se est indifferens: ergo cum charitate efficitur actu bona: ergo magis parata in bonum, quàm in malum: ergo non potest vinci à peccato.

6 Item, Omnis motus est secundum exigentiam dominantis: dominans est charitas, quia ipsa super omnia potest: ergo nunquam peccat.

7 Item hoc videtur dicere 1. Ioan. 3. quòd qui natus est ex Deo, non peccat.

8 Item Cant. 8. Fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio: aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, id est, multæ tentationes.

9 Item in Psalm. 26. Dominus illuminatio mea. Gloss. Si donum aufertur, vincitur dator: sed constat, quòd dator vinci non potest: ergo nec donum auferri.

10 Item Chrysostom. super Ioan. Magnum amor, & igne vehementius: & non est aliquid quod proprium eius impetum sustinere possit. Multo minus potest illum impetum sustinere peccatum.

11 Si forte velis dicere, quòd Deus aufert. Contra: Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei. Ergo videtur, quòd ipse non aufert.

12 Item, 1. Reg. 16 Spiritus Domini directus est in Dauid à die illa, & deinceps. Constat autem, quòd sæpe peccauit mortaliter. Ergo propter

pter mortale peccatum non amittitur charitas: ergo propter nihil poteſt amitti.

13 Item,1.Ioan.4.ſuper illud,Qui manet in charitate in Deo manet.Gloſſ.Maneas in Deo vt contineari s: manet in te Deus,vt contineat te.

14 Item videtur cum Deus continens ſit potentiſſimus, quòd cadere non poſſit: quia per charitatem ipſum inhabitat.

15 Item, Super illud Matth.8.Venerunt flumina,&c. Gloſſa, Qui cadit, non ædificatur in Chriſto: ſed conſtat,quòd qui habet charitatem, ædificatur in Chriſto: ergo ipſe non cadit.

16 Item Auguſtinus in ench. Siquis tempore tentationis res temporales mauult retinere, quam Chriſtum, non habet ipſum in fundamento: ſed qui charitatem habet,habet Chriſtum in fundamento: ergo iſte non cadit propter res temporales.

17 Item Bern.de Petro videtur velle propter negationem non amiſiſſe Spiritum ſanctum vel charitatem. Cum igitur negatio Chriſti maximum ſit omnium peccatorum, propter nullum aliorum videtur poſſe perdi charitas.

18 Item Bern.in lib.de diligendo Deo,Nunquam eſt charitas ſine timore, ſed caſto: nunquam ſine cupiditate,ſed ordinata. Ergo timor expellit peccatum, & cupiditas incommutabilis boni nunquam dat locum cupiditati boni commutabilis. Ergo nunquam incidet aliquod peccatum: quia omne peccatum, aut eſt ex timore male humiliante, aut ex cupiditate male inflammante, ſicut dicit Gloſſ. ſuper illud Pſalm. 79. Incenſa igni & ſuffoſſa ab increpatione vultus tui peribunt.

19 Item,1.Ioan.4.& 2.7. Ex nobis exierunt. Gloſſ. Nunquam erant in nobis de numero habentium charitatem.

20 Item Philoſophus vult, quòd mutabile & immutabile non ſint eiuſdem rationis, nec eiuſdem generis: conſtat autem, quòd charitas viæ, & charitas patriæ ſint eiuſdem rationis: ergo cum charitas patriæ ſit immutabilis, charitas viæ erit immutabilis. Plura etiam ad hoc inducit Magiſter in litera.

Sed contra. SED IN contrarium eſt quod dicit Apoſtolus 1.Corinth.10. Qui ſtat, videat ne cadat: ergo cadere poteſt qui ſtat per charitatem.

2 Item Apocal.2.Habeo aduerſus te pauca, eo quòd charitatem tuam primam dereliquiſti. Ergo derelinqui poteſt. Et quia hoc videmus continue fieri, ſufficiant iſta.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd charitas poteſt amitti & recuperari ſæpius in via.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non eſt ſimile: quia Angelus ſecundum illam opinionem ſimul accipit charitatem & confirmationem, ſed non homo: ſed quoad actum gratificandi & diligendi ſimile eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum non vincit charitatem: ſed voluntas ſponte abiicit eam, cum deflectitur ad id cum quo ſtare non poteſt.Et per hoc patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd peccare priuatio eſt,& non contrarium aliquod ponens. Si forte dicitur,quòd hoc eſt fuga & non reſponſio: dico tunc,quòd hæc falſa eſt,quòd duo contraria nullo modo poſſunt eſſe in eodem ſimul:ſed duo contraria,ita quod vtrumque ſit actu non poſſunt eſſe in eodem: ſed cum vtrumque eſt in potentia,vel vnum in actu & alterum in potentia, nihil prohibet eſſe in eodem. Et ita eſt hic: quia charitas in illo nunc ſimpliciter non ineſt, ſed vt corrupta & recedendo, & peccatum vt in generatione & accedendo. Et eſt inſtantia contra propoſitionem in omni actione & paſſione phyſica.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas de ſe indifferens habilitatur charitate: ſed nunquam ita ante confirmationem habilitatur, niſi poſſit ſponte deponere charitatem, & deflecti in peccatum.Vnde nihil cogit.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt verum de motu in quo mouens eſt per intentionem naturæ & non voluntatis,

AD ALIVD dicendum, quòd hoc intelligitur de prædeſtinatis & de peccato finali. Vel dicatur melius, quòd quantum eſt in ſe, generatio per charitatem conſeruat eum: ſed ipſe poteſt ſe perdere. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc etiam eſſet verum, ſi donum de ſua debilitate ſuccumberet: hoc autem non eſt verum.

AD ALIVD & ad ſequens eodem modo dicendum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd non intelligitur hoc quoad actum charitatis, ſed quoad actum regiminis populi & prophetiæ quæ eſt gratia gratis data,& non gratum faciens.

AD ALIVD dicendum, quòd quantum in ſe eſt,ipſa continet, ſed tu potes excidere à vi contentiua.

AD ALIVD dicendum, quòd non ædificatur quoad permanentiam qui cadit, licet forte ædificatus fuerit quoad eſſentiam charitatis, ſicut dicit Magiſter in litera.

AD ALIVD dicendum eodem modo.

AD ALIVD dicendum, quòd (ſicut dicit Bernardus) intelligitur quoad propoſitum miſerendi, & non quoad actum ſeparationis à charitate.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt verum quandiu eſt charitas: ſed poteſt abiici per oppoſitum,vt prius dictum eſt.

AD ALIVD eodem modo dicendum eſt.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc eſt verum de ſubſtantiis immutabilibus ex natura. Formæ autem non ſunt mutabiles per ſe, ſed per ſubiectum. Et ideo non tenet de illis.

ARTICVLVS II.

An in minori vel maiori vel æquali ſemper neceſſe eſt reſurgere?

SEcundo quæritur, Vtrum ſemper in minori vel maiori vel æquali neceſſe eſt reſurgere? Videtur autem, quòd in minori: quia in omnibus ita eſt, quòd prima inceptio eſſe non eſt ſecundum perfectum illius eſſe, ſed in minori, ſed poſtea proficit ad perfectum: cum igitur charitas poſt peccatum incipiat, videtur quòd incipiat ſecundum imperfectum & minimam charitatem.

2 Item Amos 5. Non adiiciet vt reſurgat virgo,

virgo Israel : ibi Gloss. Non negat posse resurgere, sed negat vt possit resurgere virgo : quia semel aberrans, etsi reportetur humeris pastoris, non habebit tantam gloriam quantam qui nunquam aberrauit. Ergo impossibile est, quòd in æquali resurgat.

3 Item Ezech. 44. Leuitæ qui longe recesserunt à me, non appropinquabunt vt sacerdotio fungantur mihi. Ergo videtur, quòd nunquam ita propinqui fiant vt prius. Ergo nunquam tantam habebunt charitatem.

4 Item hoc videtur ex simili : quia mulier per fornicationem aberrans, postea non tantum diligitur à marito quantum prius : ergo nec Deus tantum diligit animam : sua autem dilectio maior vel minor, est dilectionis effectus maior vel minor : ergo nunquam habebit tantam charitatem.

Sed contra. SED CONTRA videtur, quòd resurget in æquali: quia pœnitentia (vt dicit Ambros.) omnia ablata restituit : ergo etiam tantam restituit charitatem, quanta est amissa.

2 Item Malach. 3. Placebit Deo sacrificium Iuda, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui.

3 Item Gloss. ibidem, Quomodo in principio placuerunt, ita post peccatum per pœnitentiam placere inceperunt, omni sorde vitiorum purgata.

4 Item Zach. 8. super illud, Saluabo vos, & eritis benedictio. Gloss. Reuertentur in pristinum statum, cum egerint pœnitentiam.

5 Item Leuit. 6. super illud, Hæc est lex hostiæ : dicit Gloss. Æque placet Deo virtus iustorum & digna pœnitentia peccatorum, quæ restituit in gradum pristinum.

6 Item Luc. 15. Cito proferte stolam primam. Gloss. Pristinæ dignitati filium restituit. Ex his sequitur, quòd in æquali resurgat quilibet charitate.

Sed videtur, quòd in maiori : quia dicit Apostolus ad Roman. 5. Vbi abundauit delictum, abundauit & gratia.

2 Item Roma. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Gloss. Etiam casus in peccatum.

3 Item Genes. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. Gloss. Eminens vespertina lux est, & à qua quis cecidit, matutina in qua resurrexit: sed maior est matutina, quam vespertina : ergo in maiori charitate semper resurgitur.

4 Item Baruch. 4. Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo : decies tantum iterum conuertentes requiretis eum. Ergo oportet etiam, quòd in multo maiori resurgat quis charitate.

Solutio. SOLVTIO. Opinio est hîc, quòd potest aliquis resurgere in minori, in æquali, & in maiori charitate, prout ipse deuote se præparauerit ad recipiendum, & prout Deus dignabitur infundere : quia metas suæ largitatis præscribere non possumus.

Et secundum hoc dicendum ad primum, quòd non est simile de charitate, & de his quæ causantur à natura : quia naturalia principia sui esse habent in materia : & hæc primum sunt mollia & debilia, & postea confortantur : quia omnis materia rei naturalis quatuor modis se habet, vt dicit Rabbi Moyses in duce neutrorum, scilicet aliter extra formam terminantem, & aliter currens ad ipsam quando iam trahitur à virtute formatiua, & aliter formata, & aliter consolidata in quantitate perfecta. Deus autem non sic operatur : ergo de charitate non est simile.

AD TRIA sequentia dicendum, quòd hoc intelligitur de gradu secundum dignitatem, non secundum immunitatem culpæ vel quantitatem charitatis : aliquam enim qui peccauit habebit indignitatem, quam nunquam absterget, scilicet quòd non potest gloriari de innocentia.

AD ID quod contra hoc obiicitur, dicendum quòd omnia illa sex quæ obiiciuntur, habent vnam solutionem, scilicet quòd intelligitur quoad rectitudinem immunitatis culpæ, non dignitatis, nec quantitatis virtutis necessario.

AD EA quæ vlterius obiiciuntur, dicendum quòd dictum Apostoli intelligitur, quòd superabundauit gratia quoad vincendum delictum. Et intelligit de gratia redemptionis factæ per Christum, quæ maior est in bono, quam delictum primi hominis in malo fuerit.

AD ALIVD dicendum, quòd casus non cooperatur ad maiorem charitatem nisi occasionaliter & remote, sicut dictum est, & notatum in lib. 1. in antepenultima distinct.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Baruch dicit hoc, quòd sicut prouocauerunt peccando contra decem, ita nunc decies in præceptis conuertentes requirent : non quòd necessarium sit in decies tam magna charitate resurgere.

ARTICVLVS III.

Quid est liber vitæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quorundam nomina Christus dicit scripta esse in libro vitæ, &c.] Occasione enim eius, quòd hîc mentio fit de libro vitæ, possunt hic quæri quatuor de ipso, scilicet quid sit, & quid sit scribi in ipso, & vtrum aliquid in eo scribitur sub conditione, & quarto vtrum aliquis potest deleri qui ibi scribitur?

Ad primum proceditur sic : Dicit Augustinus, quòd Filius Dei est ars Dei Patris omnipotentis, plena rationum omnium. Ergo videtur, quòd quicquid per rationes exemplares sit in Deo, hoc vt ratio viua sit in verbo : sed hoc est esse in libro, quod esse scriptum per rationes exemplares : ergo videtur, quòd Filius Dei sit liber vitæ.

2 Item Ioan. 1. Quod factum est in ipso, id est, in Verbo, vita erat & lux. Cum ergo hoc sit liber vitæ, quòd scripti ibi viuunt, videtur quòd Filius sit liber vitæ.

3 Item, Augustinus lib. 20. de ciuit. Dei c. 15. Liber vitæ est præscientia Dei, in qua omnia sunt contenta. Patet autem, quòd scientia per attributionem conuenit Filio : ergo ipse est liber vitæ.

Sed contra. SED CONTRA : Omnia facta & futura & ea quæ sunt, scripta sunt in Verbo : non autem omnia sunt in libro vitæ, quia soli electi : ergo non est idem liber vitæ, quod Filius Dei, vel præscientia.

2 Item videtur, quòd per appropriationem magis conueniat Spiritui sancto, quòd sit liber vitæ : quia vitæ actus bonitatis est : & Spiritui sancto

ſancto attribuitur bonitas : ergo conuenit magis Spiritui ſancto.

3 Item, Vita eſt actus Spiritus, vt dicit ipſe Dominus Ioan.6. Spiritus eſt qui viuificat: ergo magis conuenit hoc Spiritui ſancto, quam Filio.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum quòd liber vitæ ſecundum Auguſtin. eſt præſcientia, ſecundum quod præſcientia ſumitur pro prædeſtinatione præparante grátiam in præſenti, quam habet exemplariter ab æterno, & gloriam in futuro. Et hoc quidem commune eſt tribus perſonis, ſed per attributionem ſpecialiter conuenit Filio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non eſt idem eſſe artem,& eſſe librum vitæ : quia ars indicat ordinem artificiati ad vitam felicem, licet rationes artis in artifice viuant: liber autem vitæ dicit ordinem eius quod in eo ſcribitur, ad vitam gratiæ & gloriæ.

ET PER hoc etiam patet ſolutio ad ſequens: quia in ipſo dicuntur vita omnia: non quòd in ſe vel ex ipſo habeant ordinem ad vitam gratiæ & gloriæ, ſed quia in artifice rationes eorum viuunt.

AD SEQVENTIA patet ſolutio per dicta in principio ſolutionis.

ARTICVLVS IV.

Quid eſt ſcribi in libro vitæ?

SEcundo quæritur, Quid ſit ſcribi in libro vitæ? Videtur,quòd temporaliter aliquid ibi ſcribatur: quia dicunt Sancti, quòd quoad præſentem iuſtitiam Iudas & multi alij ibi ſcripti fuerunt : iuſtitia autem præſens temporalis eſt: ergo temporaliter ibi aliquid ſcribitur.

2 Item,Si liber vitæ dicitur, quia ibi ſcripta ordinant ad vitam gratiæ & gloriæ, cum omnis iuſtitia & opus charitatis ſiue præſentis iuſtitiæ ſiue prædeſtinationis ordinet ad vitam, videtur quòd omne temporale bonum opus ibi ſcribatur.

Sed contra. SED CONTRA : Scribi dicit libri receptionem : Deus autem temporaliter nihil recipit: ergo temporaliter ibi nihil ſcribitur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio accipitur ſecundum completam ſignificationem, & ſecundum diminutam. In completa autem ſignificatione dicit præparationem gratiæ in præſenti,& gloriæ in futuro : & ſic ſoli prædeſtinati & bona eis præparata ſunt ibi ſcripta. Secundum incompletam ſignificationem dicitur gratiæ præparatio in præſenti de ſe ordinantis in gloriam,ſed non præparationem gloriæ: & ſic omnes iuſti ibi ſcribuntur,& opera bona eorum, quia omnia opera bona Sanctorum ſiue finaliter remaneant Sancti, ſiue non, Deus præparauit ab æterno, & non niſi ſuo munere ea facere poſſunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iuſtitia præſens eſt ibi ſcripta: non quando fit, ſed ab æterno. Per hoc patet ſolutio ad ſequens.

ARTICVLVS V.

An in libro vitæ aliquid ſcribatur ſub conditione?

TErtio quæritur, Vtrum ſub conditione aliquid ibi ſcribitur? Et videtur, quòd ſic. Conſtat enim, quòd prædeſtinatio non infert neceſſitatem ſalutis, quia ſic nihil eſſent opera noſtra : ergo videtur, quòd poſſibilitas ad damnationem ſemper maneat : ergo qui ſcriptus eſt, ſub conditione ſcriptus eſt,ſi perſeueret.

2 Item hoc accipitur Ierem. 18. vbi dicit Dominus, quòd quando prænuntiat bona genti alicui, & gens illa conuerſa fuerit, & fecerit malum,quòd non dabit bonum prænuntiatum, ſed malum quod meruerunt : ergo bonum prænuntiatum quod legit ibi Propheta, non fuit ibi ſcriptum ſimpliciter,ſed ſub conditione.

3 Item dicit Gregorius,quòd mutat ibi Dominus ſententiam, ſed non conſilium : conſtat autem,quòd ſententia non promulgatur, niſi illa quæ eſt in præuiſione Dei ſcripta : ergo videtur, quòd ſub conditione ſcripta fuit, quia alias falſificaretur.

Sed contra. SED CONTRA : Omnis conditio dubitationem importat : in prima autem veritate nihil eſt per modum dubitationis : ergo nihil eſt ibi per modum conditionis. Si forte tu dicas, quòd immobilis eſt veritas in ordine ad cauſam ſuam, licet in ſe mobilis ſit, vt Niniuen eſſe ſubuertendam ſecundum merita. Hoc etiam ſemper eſt & erat & erit verum, Ezechiam eſſe moriturum ſecundum cauſas inferiores: & hoc modo ſcribitur ibi,& non ſimpliciter. Hoc nihil eſt : quia ſic Dei ordinatio dependeret à noſtro opere, quod eſt impoſſibile : & ſic æternum aliquo modo cauſaretur à temporali.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nihil ſcitur ibi ſub conditione,ſed omnia ſimpliciter:ſicut etiam ipſa prædeſtinatio eſt ſimplex veritas : ſed quod in Deo ſimpliciter eſt, à nobis ſimpliciter dici non poteſt. Item quod à Deo ſimpliciter præuidetur, non niſi ſecundum ordinem in tempore explicatur. Vnde huiuſmodi pronuntiationes ſunt de præuiſis ſecundum quod egrediuntur in opus, & ſic habent ordinem, eo quòd pœna eſt contra culpam, & præmium ad meritum. Et hoc modo fiunt pronuntiationes & ſententiæ quas quandoque mutat Deus,ſicut diximus alibi.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd non eſt ibi conditio aliqua, ſed ratio concomitantiæ & termini operis prædeſtinationis ſiue effectus : hæc enim ſecundum ordinem ſapientiæ ſe concomitantur bene facere & ſaluari, & effectus prædeſtinationis terminatur ad hoc, & male facere & damnari.

AD ALIVD dicendum, quòd Ieremias loquitur de prædeſtinatione quoad effectum in tempore, & non de æterna præuiſione: effectus enim bene cauſatur ab opere noſtro, licet non ipſa præuiſio.

AD ALIVD dicendum, quòd ſententia vocatur à Gregorio enuntiatio effectus, & non æternæ prædeſtinationis.

AD ID quod in contrarium obiicitur, patet ſolutio per antedicta.

ARTI

ARTICVLVS VI.

An aliquis scriptus in libro vitæ potest deleri?

QVarto quæritur, Vtrum aliquis deletur qui ibi scribitur? Videtur, quòd sic: Psalm. 68. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scriban tur

2 Item Exod. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo in quo me scripsisti.

3 Item, Aliter videretur ponere necessitatem ad salutem: ergo non esset iam voluntaria virtus vel salus aliquo modo.

Sed contra. SED CONTRA: Apoc. 2. Non delebo nomina eorum de libro vitæ.

2 Item, Glossa super Psalm. 68. Deleantur de libro viuentium: Non sic intelligendum est, tanquam scribantur & deleantur, sed quoad spem eorum qui putant se ibi scriptos. Sed tunc quæritur de Iuda qui scriptus ibi dicitur quoad præsentem iustitiam, quid sit hoc dictum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullus ibi scriptus deletur, nec aliquid ibi scriptum deletur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicitur, Deleantur, quoad relationem iustitiæ præsentis ad iustum qui cadit à iustitia. Quandiu enim iustus est, tandiu manet relatio scripturæ ad ipsum quoad opera ab æterno sibi præparata. Ipso autem cadente, nulla mutatione facta in libro, iam ille cadit extra relationem ordinis ad illa merita. Qualiter autem immutetur relatio, altero relatiuorum mutato, & altero immutabili, sufficienter secundum meum posse dictum est in primo libro. Hoc igitur vocatur deleri de libro.

AD ALIVD dicendum, quòd Moyses non optauit hoc: sed consequentiam facti prædixit. Si enim non dimisisset noxam, quoad aliquid excidisset à scriptura libri, scilicet quoad accidentalem gloriam ducatus eorum, & introductionis in terram promissionis, & collationis legis. Et non loquitur de deletione à libro simpliciter, nec quoad præmium substantiale.

Ad quæstiunculam. AD ID quod vlterius quæritur, Quid sit deleri de libro, patet solutio per dicta.

Quare fides & spes & scientia dicuntur euacuari, & non charitas, cum & ea ex parte sit.

B ADuertendum etiam est, quomodo fides, spes, & scientia dicantur euacuari quia ex parte sunt, & non charitas cum ipsa ex parte sit. Ex parte enim, id est, imperfecte, diligimus: sicut ex parte scimus, vt ait Esichius super Leuit. Cum ergo omne quod ex parte est, euacuetur: cur charitas excipitur, quæ dicitur nunquam excidere? Charitas quidem etiam ex parte est, vt sæpe Sancti docent, quia ex parte diligimus nunc: & ideo ipsa euacuabitur inquantum ex parte est, quia tolletur imperfectio & addetur perfectio. Remanebitque ipsa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas Deum propter se ex toto corde, & proximum tuum sicut teipsum: sed imperfectionis modus eliminabitur. Fides vero & spes penitus euacuabuntur. Scientia vero secundum actum & modum suum, qui nunc est, non secundum sui essentiam tolletur. Ipsa enim virtus scientiæ remanebit, sed alium tenebit vsum & modum.

ARTICVLVS VII.

An fides potest euacuari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Aduertendum etiam est, quomodo fides, spes, & scientia dicantur euacuari, &c.] Et quæruntur quatuor: quorum primum est de euacuatione fidei. Secundum de euacuatione spei. Tertium, An charitas euacuatur? & quare non, si non euacuatur? Quartum de euacuatione scientiæ.

Ad primum obiicitur sic: Fides est fundamentum in ædificio spirituali: sed si fundamentum euacuatur, totum ruit ædificium: ergo si fides euacuatur, omnes gratiæ & virtutes & res sperandæ ruunt in nihilum, quod esset magnum inconueniens.

2 Item, Maius lumen non offuscat minus lumen, sed perficit: sed visio facie ad faciem succedit fidei: ergo non euacuat eam, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Supra probatum est sæpius, quòd fides est non apparens: sed in patria nihil est non apparens: ergo non erit ibi fides.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in fide duo sunt ex parte illa qua est cognitio. Et tertium est quod est affectio. Vnum in cognitione est genus visionis. Est enim fides visio quædam veritatis diuinæ: & vocatur à quibusdam substantia prima fidei, quia circa illud specificandum ponuntur omnes formæ & differentiæ, quæ constituunt fidem in specie virtutis. Secundum autem est forma informans hanc cognitionem siue visionem ad speciem fidei. Hæc autem est speculum & ænigma non apparentis. Et sublatis his non est fides. Potest tamen esse visio faciei, vel alterius scientiæ. Tertium est affectio, quòd non propter aliquid assentit nisi propter primam veritatem absolute: quia si haberet rationem, non propter eam crederet. Dici ergo potest, quòd fides euacuatur

cuatur quoad ſecundum,quod eſt forma, & modus viſionis: non autem quoad primum & vltimum: ſed potius illa manent & perficiuntur. Et ſuccedit ſic fidei viſio, quæ eſt tota merces: quia eſt viſio paſcens amati & habiti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides eſt ſubſtantia hic: & ratione illa quæ eſt viſio, eſt ſubſtantia: & hoc non ruit ibi. Et ideo ædificium manet totum: quia id quod eſt diſtans, & in ſpeculo & in ænigmate, non poteſt eſſe ratio fundamenti, cum ſit imperfectionis, quæ non competit glorificatis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt verum de luminibus quæ ſunt non ordinata ad inuicem vt imperfectum & perfectum: ſed ſic non eſt hic. Imperfectum enim cedit perfecto in omnibus, ſicut priuatio cedit formæ in natura.

ARTICVLVS VIII.

An ſpes poteſt euacuari?

SEcundo quæritur de euacuatione ſpei? Videtur enim,quòd non ſuccedat ſpei aliquid, & ita in toto videtur deſtrui, & non euacuari. Dicit enim Gloſſ. quòd ſuccedit beatitudo ſpei: & hoc non poteſt eſſe cum illa ſuccedat omnibus virtutibus.

2 Item dicit Auguſtinus, quòd fidei ſuccedat viſio quæ eſt tota merces: ergo nihil relinquitur quod ſuccedat ſpei.

3 Item,Omnis mutatio fit ſecundum aliquod commune ſubiectum: ſed in ſpe nihil eſt niſi expectatio futuri, & protenſio in illud: ſed nihil horum remanet, eo quod nec expectatio manet, nec protenſio in aliquid non habitum: ergo videtur in toto deſtrui: quia etiam fides in toto deſtrueretur, ſi nihil commune ſubiectum ſpeculo & faciei ſiue præſentiæ maneret,ſicut diximus, quòd viſio manet.

Quæſt. ITEM quæritur,Quare euacuantur iſtæ virtutes, cum hoc non dicatur de cardinalibus, quòd euacuentur? magis enim debet euacuari quod eſt ad id quod eſt ad finem, quam id quod eſt in finem immediate: cardinales autem habent actus ſuos in eo quod eſt ad finem, & theologicæ in finem immediate: ergo magis deberent euacuari cardinales,quam theologicæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſpes & habitus ſpei & actus euacuantur,ſed non in toto deſtruitur. Et ad hoc notandum, quòd in tranſitu gratiæ ad gloriam quatuor oportet obſeruare. Quædam enim manent in actu & habitu ſubſtantialiter & formaliter, ſed mutantur quoad modum quem habent non ex ſe, ſed ex eo quod ſunt in tali ſtatu ſubiecti ſui: & ſic mutatur & tranſit charitas in tranſitu in gloriam, vt patebit infra. Quædam autem manent in habitu ſubſtantialiter & formaliter, ſed non in actu, vt cardinales virtutes,vt infra oſtendetur poſt tractatum totum de charitate diſtinct. 33. Quædam autem manent ſecundum ſubſtantiam & non quoad formam & actum, vt fides. Quædam vero nec quoad ſubſtantiam, nec quoad formam, nec quoad actum, ſed in communi proportionis tantum manent, vt ſpes. Quinto modo ſe habet id quod non eſt virtus,vt ſcientia viæ, quæ in toto, meo iudicio,deſtruetur. Et de hoc poſtea diſputabitur. Sed hoc quod de ſpe dictum eſt, qualiter intelligi poſſit, notandum quòd habitus ſpei habet expectationem gloriæ & protenſionem: & expectatio oſtendit quaſi id quod eſt,& protenſio oſtendit id quod eſt formale ſpei, quo diſtinguitur ab aliis quibus conuenit expectare: & vtrumque illorum tollitur. Sed quia omnis ſperans ſecundum quod ſperat,rei ſperatæ proportionatur, ideo illa proportio manet,quando conſequitur rem ſperatam: & ſic intelligo dictum quorundam Doctorum, qui dicunt,quòd in tranſitu ſpei in gloriam non manet niſi commune ſecundum proportionem.

AD PRIMVM dicendum, ſicut ſupra de ſpe diximus diſtinct. 26. quòd beatitudo accipitur materialiter pro omnibus bonis manentibus in ipſa,& ſic ſuccedit omnibus virtutibus: & accipitur ſecundum proprietatem coniunctã ſibi,quæ eſt magnum,ſiue altum,& glorioſum,& hoc modo ſuccedit ſpei.

AD ALIVD dicendum, quòd viſio eſt tota merces: non tamen omnis viſio, ſed illa quæ eſt amati & habiti: & tunc viſum inquantum viſum, ſuccedit fidei,& habitum ſpei,& amatum reſpondet charitati.

AD ALIVD dicendum,quòd manet ibi commune proportione,vt dictum eſt. *Ad quæſtiunculam.*

AD ALIVD dicendum,quòd iſtæ euacuantur: quia id quod eſt materiale eis informibus & formatis,eſt imperfectum, & non competens ſtatui beatitudinis. Sic autem non eſt de cardinalibus: quia licet actus earum ſit ordinatus ad viam, tamen habitus earum poteſt eſſe communis viæ & patriæ, vt infra patebit.

Sed adhuc obiicitur: quia videtur etiam in fruitione eſſe ſpes. Dicitur enim Eccli. 24. Qui edunt me,adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Eſuriens autem & ſitis aliquid expectat in futurum. Ergo eſt ſpes reſpectu illius,cum hoc ſit de ſubſtantiali præmio quo fruuntur.

2 Item Anſelm.in proſologio: Si Deum diligent toto corde,tota mente,tota anima,vt tamen totum cor,tota mens, tota anima non ſufficiat dignitati dilectionis: profecto ſic gaudebunt toto corde,tota mente, tota anima, vt totum cor, tota mens, tota anima non ſufficiat plenitudini gaudij. Ergo videtur,quòd ibi ſit viciſſitudo gaudij, & gaudium illud ſit in fieri continue: ergo aliquid eius expectatur in futurum. Hoc autem eſt contra Auguſt.in lib.confeſſ.12.vbi vult,quòd contemplatio illa faciat beatos participes æternitatis, & eleuet ſuper omnem mutabilitatem. Cap.25

3 Item, Philoſophus in ethicis dicit, quòd mutatio non eſt delectabilis niſi propter malitiam: & ſi alicuius natura omnino ſimplex fuerit, eadem operatio illi ſemper delectabiliſſima erit.

ET AD hoc dicendum, quòd puto ſine præiudicio aliorum, quòd non eſt ibi ſpes aliqua, nec mutatio, ſed potius perfectum. Nec dico,quòd ibi ſit futurum proprie: licet enim continue bonitates Dei participent ſecundum rationes plures: tamen illæ ſunt in vno increato, quod ſemper habent: & ideo non eſt ibi tranſitus aliquis, ſed delectatio in illo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eſuries illa tollit faſtidium, & non habet futurum propriè loquendo, quia ſi participant aliquid vnde dicantur noui, vt videtur dicere Dionyſ. non

tamen

tamèn hoc est secundum modum successionis, sed recessus potius à successione in vnum simplex quod est per suam essentiam beatificans.

Ad alivd dicendum, quòd Anselm.non intendit ponere motum vel mutationem, sed immensitatem boni beatificantis. Dicunt tamen quidam,quòd illud mensuratur æuo, & quòd illud habet prius & posterius. Sed hoc ego non intelligo,qualiter aliquid prius habeat & posterius per hoc quod efficitur immutabile: nec possum intelligere, qualiter aliquid habeat prius & posterius quod non sit tempus.

ARTICVLVS IX.

An charitas sit euacuanda?

Tertio quæritur, Vtrum charitas euacuanda sit? Videtur autem,quod sic: quia supra habitum est, quòd fides, spes & charitas æqualia sunt: ergo videtur, quòd vnum sequitur ad aliud: ergo si vnum euacuatur,& aliud: sed duo prima euacuantur: ergo & tertium

2 Item, Dicit Augustinus lib.8. de Trinitate, quòd nihil diligitur nisi cognitum: ergo dilectio fundatur super cognitionem: sed scientia euacuabitur: ergo & charitas.

3 Item, Fides & spes generant charitatem, vt dicit Gloss.super principium Matthæi:sed fides & spes euacuantur: ergo & charitas.

4 Item, Quod est ad finem aliquem consequendum, habito fine, non est amplius necessarium:charitas autem est ad consequendum finem beatitudinis: ergo habita illa non erit necessaria: constat,quòd natura non abundat in superfluis: ergo multo minus gratia: ergo tunc non erit charitas: quia esset superflua.

5 Item,Si fides ideo destruetur,quia videt in speculo: ergo eadem ratione charitas deberet destrui, quia diligit in speculo: non enim est coniuncta, sed potius peregrinatur, quandiu in corpore manet.

6 Item in litera habemus, quòd est imperfecta: imperfectio autem omnis destruetur in patria: ergo & charitas euacuabitur.

Sed contra. Sed contra hoc est quod dicit Apostolus, quòd charitas nunquam excidet. Ergo nunquam destruetur,nec in toto, nec in parte.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd charitas nunquam excidet,sed eadem numero & specie manet in via & patria. Magister tamen in litera dicit, quòd augetur & perficitur: & hoc non intelligo ego secundum substantiam charitatis, sed quoad modum quem accipit à subiecto, scilicet quia modo à subiecto quod subiacet concupiscentiæ, retrahitur ne possit implere proprium impetum: & ille modus imperfectionis tolletur, & quoad hoc dicitur augeri. In actu autem modo dilectum absens desiderat, sed tunc præsens diligit, & penetrat gustando intima ipsius. Propter hoc enim attribuitur ei à beato Dionysio acutum & mobile & superferuidum: quia acumine affectus penetrat amatum,& mouetur in ipsum, & superferuet ipsum secundum quamlibet rationem dulcedinis diuinæ.Et sunt ista sumpta ab igne: quia in igne (vt dixerunt Philosophi quidam)est compositio ex angulis acutis, quibus ignis est penetratiuus combustibilis, & motiuus est in ipsum per naturam caloris, & superferuet quamlibet partem igniendo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non sequitur: quia non sunt æqualia, nisi ideo quòd concurrunt sibi ad omne meritum: sed non sunt æqualia in perfectione substantiali ordinata ad gloriam.

Ad alivd dicendum, quòd nihil diligit nisi cognitum aliquo modo: sed licet scientia quæ est per modum viæ,destruatur in patria:non tamen destruetur cognitio,sed erit perfectissima: & ideo perfectissima dilectio: non enim charitas fundatur in scientia secundum quod est viæ, sed potius absolutè secundum quod est amati in genere.

Ad alivd dicendum,quòd fides & spes non generant charitatem nisi secundum modum viæ. Vel dicatur & melius, quòd visio ex parte illa qua est visio quædam amati,generat charitatem: & spes ex parte illa qua proportionatur habitum amari. Et secundum hoc manent in patria fides & spes,vt prius dictum est: & ideo non destruetur charitas.

Ad alivd dicendum, quòd illa propositio absolute falsa est,nisi ita intelligatur, quòd est ad finem illum per modum inquisitionis & viæ. Si autem habet rationem coniunctionis & vinculi vel tenentis finem,falsa est: si enim quærit, non quærit nisi vt coniungatur & teneat.

Ad alivd dicendum, quòd fides per se ex sua forma specifica est in speculo & ænigmate: sed charitas per accidens & magis per se est præsentis amati.

Ad alivd dicendum,quòd illa imperfectio non est in substantia charitatis,sed potius insubiecto,vt dictum est.

ARTICVLVS X.

An scientia euacuabitur in patria?

Qvarto quæritur de euacuatione scientiæ? Videtur enim,quòd euacuabitur: quia dicit Apostolus 1.Cor. 13. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Item Glossa ibidem dicit, quòd scientia destruetur.Et textus ibidem dicit hoc: Siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Hoc etiam probatur per rationem: quia omnis scientia nostra causatur à sensibilium cognitione,& abstrahitur ab illis: tale autem scitum non habet rationem gloriæ: ergo videtur, quòd habitus ille destruetur.

Sed contra: Certitudo est conditio scientiæ: sed ibidem visionis & intellectionis maior habebitur certitudo quam hîc: ergo maior scientia: ergo non destruetur, sed perficietur. *Sed contra.*

2 Item, Scientia est pars beatitudinis, quia aliter beatitudo non esset status omnium bonorum aggregatione perfectus: ergo videtur,quòd non debet destrui.

3 Item etiam Philosophi & Magister in 2. huius voluminis,distinct.1, dicunt communiter, quòd anima ideo posita sit in corpore, vt scientiis & virtutibus in eo perficiatur. Cum igitur

accipiat in corpore perfectionem ſcientiæ, non debet deſtrui illa perfectio poſt mortem, quia aliter totus ordo vitæ eius eſſet fruſtra.

4 Item, Si ſcientia deſtruetur, tunc in caſſum laboramus tota die à prima iuuentute ſtudendo, & laborando propter modicum lumen corruptibilis vitæ.

Solutio. SOLVTIO. Hîc ſunt duæ opiniones. Quidam enim dicunt, quòd ſcientia deſtruetur quoad modum addiſcendi & inquirendi, ſed non quoad ſubſtantiam habitus.

Sed illis obiicitur, quòd ſecundum hoc clericus literatus in philoſophicis & theologicis minorem habens charitatem, quoad aliquid, quia quoad ſcientiam, maiorem haberet beatitudinem, quam vetula maioris charitatis. Vel ſi non: tunc ſcientia deſtruetur. Item inutiliter videtur manere habitus ſcibilium, cum tunc per alium modum cognoſcamus, ſcilicet in verbo. Ad hoc illi dicunt, quòd remanent talia ad decorem & ad cognitionem rerum per alium modum quam per verbum. Ego puto melius eſſe, quòd conſentiatur Magiſtro hîc in litera dicenti, quòd omnino deſtruetur: quia nos poſt mortem ſiue boni fuerimus ſiue mali, neceſſario alium modum cognoſcendi habebimus rerum in propria natura quem habent dæmones & Angeli à creatione. Et puto, quòd ille tunc dabitur nobis per ſpecies, ſcilicet quę ſunt ſimilitudines vniuerſi ordinis cauſarum mundi: qui modus nobilior eſt quam iſte. Inſuper etiam beati videbunt etiam in verbo: & ideo conſentio in hoc quòd ſcientia quæ eſt per acquiſitionem, omnino deſtruetur. Non enim video rationabiliter ſi ponamus, quòd erit ſcientia tunc vt modo, quin ſequatur alterum duorum inconuenientium, ſcilicet quod aut erit ſuperflua, aut habebimus illam quæ data eſt Angelis à Creatore, aut multa ignorabimus per naturam, & oportebit ibi ſtudere & diſcere: & deficiemus à poteſtate ſcientię Angelorum: quę ambo abſurda reputo.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non eſt vnius rationis illa certitudo cum iſta, ſed alterius: quia illa erit aut in verbo in quo omnia ſunt præſentia, aut ſecundum intellectum deiformem qui nihil accipit à re, ſed potius ſimilitudines omnium cauſarum rei accipit à Deo, qui eſt principium vniuerſi eſſe.

AD ALIVD dicendum, quòd iſte modus ſciendi non eſt pars beatitudinis, ſed miſeriæ. Nec Adam habuit eum, ſed potius ſciuit omnia per naturam primæ conditionis: & ideo nominibus propriis omnia vocauit, vnumquodque ſecundum congruentiam ſuæ naturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd illa poſitio in corpore eſt propter meritum melioris ſtatus: meritum autem iuuatur ſcientiis & virtutibus: & ideo dicitur hoc.

AD ALIVD dicendum, quòd non fruſtra laboramus: quia ex hoc meremur multum & defendimus fidem noſtram aduerſus errorem inſurgentium infidelium.

AD ID quod poſtea obiicitur, bene puto, quòd maiorem habens charitatem plus conſequitur de ſcientia in verbo: ſed ſcientia quæ eſt per modum perfectionis naturalis Angeli, puto, quòd maior erit & minor: ſicut & in Angelis ſecundum ſubtilitatem eſſentiæ, & perſpicacitatẽ intelligentiæ.

Si Chriſtus ordinem charitatis præſcriptum habuerit.

C NVnc iam ſupereſt inueſtigare, Si Chriſtus ſecundum quod homo, ordinem diligendi præſcriptum ſeruauerit? Quod ſi eſt, omnem hominem ſicut ſeipſum dilexit. Omnibus ergo vitam optauit, omneſque ſaluos fieri voluit: ſed non omnes ſalui fiunt, & ita non eſt factum quod optauit. Sed non eſt ignorandum in eo fuiſſe charitatem iuxta modum patriæ, non viæ: eumque ordinem diligendi impleſſe qui ſeruatur in patria, non in via. Qui enim in patria ſunt, id eſt, iam beatificati ſunt, adeo iuſtitiæ Dei addicti ſunt, vt nihil eis placeat, niſi quod Deo placet: ac per hoc illorum tantum ſalutem diligunt & volunt, quos Deus ſaluari vult, eoſque ſolos ſicut ſe diligunt: ita & Chriſtus electos tantum ſicut ſe dilexit, eorumque ſalutem optauit.

ARTICVLVS XI.

An Chriſtus ſecundum quod homo ſeruauit ordinem præſcriptum ſecundum Magiſtrum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Nunc iam ſupereſt inueſtigare ſi Chriſtus ſecundum quòd homo ordinem diligendi prę ſcriptum ſeruauerit, &c.] Videtur autem Chriſtus ordinem prę ſcriptum tenuiſſe: quia aliter non omnia fuiſſent in ipſo optimo ordine, ſi ordo charitatis ei defuiſſet, vt videtur.

2 Item, Si detur, quòd non habuit hunc ordinem, hoc non dicitur niſi ratione dilectionis inimicorum: ſed probo, quòd dilexit inimicos, quia voluit omnem hominem ſaluum fieri, qui ſemetipſum obtulit pro omnibus.

3 Item, Latum mandatum tuum nimis: & hoc etiam in nobis miſeris ſe extendit vſque ad inimicos: ergo multo magis in Chriſto.

4 Item Iſa. 53. Ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus orauit. Ergo videtur, quòd dilexerit eos.

5 Item, Angeli etiam damnandis ſeruiunt: cum

cum ergo Christus perfectior fuerit omnibus Angelis : ergo dilexit damnatos, vt videtur.

Sed contra. SED SI hoc conceditur, in contrarium est quod Magister obiicit in litera : non enim diligit proximum, qui ad hoc non diligit ad quod seipsum, id est, ad salutem : sic autem præsciti quos ipse Christus nouit diligi non poterunt.

Cap. 24. 2 Item, Augustin. 21. de ciuit. Dei dicit, quòd si de aliquibus certa esset Ecclesia, quòd essent præsciti ad ignem æternum, non pro eis plus oraret, quam pro diabolo. Christus autem certus erat. Ergo non dilexit eos.

3 Item, Magister obiicit in litera, quòd si dilexit eos, tunc saluari voluit eos, & optauit eis salutem : & hoc non est factum : ergo non quæcunque voluit fecit : & non euenit quod rogauit, quorum vnum est contra Prophetam dicentem, Omnia quæcunque voluit fecit. Alterum contra Apostolum ad Hebr. 5. dicentem, quòd in omnibus exauditus est pro sua reuerentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Christus omnes dilexit dilectione antecedente, sed non consequente. Est autem dilectio antecedens, quæ est in ipso nullo modo dependens à nobis. Consequens autem est quæ ex opere nostro est. Quòd autem omnes dilexerit, ex hoc accipitur, quòd omnibus munera gratiarum suarum & redemptionis obtulit, & manum porrexit : sed quidam non accipiunt gratiam ab ipso. Sed quod Magister dicit in litera, hoc verum est de dilectione consequente vel præscientiæ, quæ concomitans habet nostrum meritum quoad effectum præscientiæ, licet non quoad æternam præuisionem. Et per hoc patet solutio fere ad totum.

DICENDVM enim ad ea quæ primo obiiciuntur, quòd omnia illa non ostendunt nisi dilectionem quantum in se est. Et hæc est antecedens quę non innititur nisi suę bonitati. Ea vero quę sunt in contrarium, omnia sunt de dilectione quę concernit aliquo modo nostrum meritum, vel vt concomitans effectum præscientię, vel temporaliter respiciens meritum malum.

ARTICVLVS XII.

An in patria erit ordo charitatis inter beatos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Eumq; ordinem diligendi implesse, qui seruatur in patria, non in via, &c.] Ratione enim huius quæritur de ordine dilectionis in patria. Videtur enim, quòd sit secundum rationem boni tantum : quia in patria plena erit conformitas cum voluntate Dei : sed Deus magis bonum magis diligit : ergo & nos.

2 Item Anselm. parum ante finem prosologij dicit, quòd de bono melioris quilibet plus gaudet in patria, quam de proprio. Hoc autem non non potest esse, nisi iste ordo non maneat qui est modo.

3 Item Augustinus dicit, quòd in dispari claritate erit par gaudium : & hoc non potest esse, nisi omnium & singulorum gaudium sit vnum : & hoc vlterius (vt dicit Anselmus) non erit nisi plus gaudeam de bono melioris me, quam de meo, vt suum gaudium meum fiat.

4 Item Marc. 12. Sadducæis respondit Dominus cum quærerent de vinculo coniugali si foret in patria, Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt vt Angeli Dei. Ergo conditiones carnalis gradus ibi cessabunt, vt videtur. Ergo penes illos non remanebit ordo charitatis.

5 Item Luc. 16. Inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Ibi dicit Gregorius, quòd parentibus in inferno positis filij beati nequaquam compati possunt : ergo nec diligere : ergo cessabit ordo.

Sed contra. SED CONTRA hoc est, quòd talis ordo erit in patria, qualis erat in Christo : Christus autem plus dilexit vnum quam alium ex alia causa, quam ex maiori gratia, quia dicit Augustinus super Ioan. 19. super illud, Discipulus quem diligebat Iesus : quod plus dilexit Ioannem : & tamen plus diligebatur à Petro : ergo videtur, quòd ordo ratione consanguinitatis & familiaritatis remanebit.

2 Item, Gratia non destruit naturam, sed eleuat : cum igitur hoc sit naturale, videtur quòd maneat in patria.

3 Item, Secundum hoc non esset multum laborandum vt essemus meliores quam sumus : quia quocunque meliori effecto, ego tantum gaudebo de suo bono, quantum ipse.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Si maneat ordo quoad nostrum corpus : vt scilicet bonum animę proximi plus diligemus ibi, quam bonum corporis proprij? Videtur, quòd sic : quia bene æstimans præponit bonum spirituale bono corporali : bonum autem animæ proximi est spirituale, bonum autem corporis nostri corporale.

2 Item, Anima proximi nostri fruitur nobiscum : quod non facit corpus nostrum : ergo bonum animæ proximi est præponendum.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse, quòd corpus nostrum tunc habebit bonum perpetuum & proprium, quod videtur magis mouere, quam bonum alterius.

2 Item, Sine gloria corporis non est perfecta gloria animæ : debemus autem magis diligere perfectionem animę nostrę, quam alterius : ergo bonum corporis nostri plus debemus diligere, quam bonum alterius animæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vt puto, charitas inter beatos habebit ordinem : ita tamen, quòd gradus propinquitatis sequatur impetum charitatis, & sit ratio gaudij per accidens : quia per se charitas magis sequitur charitatem Dei. Vnde si gaudet plus de bono alicuius qui sibi sanguine coniunctus est, hoc erit præmium accidentale, non substantiale.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Deus vult nos velle bonum magis nobis coniuncti in aliqua ratione plus quam minus coniuncti.

AD ALIVD dicendum, quòd Anselm. loquitur de modo gaudij accidentalis, non substantialis & intranei. Vel dicatur, quòd gaudebo plus de meliori alieno, ita quod ly plus non dicat intensionem gaudij quoad affectum gaudij, sed dicat rationem quantitatis in obiecto gaudij : quia in meliori magis bonum obiicitur mihi gaudenti

quam in meipso,sed tamen non tantum afficiar, vt puto.

Ad aliud dicendum, quòd illud sic intelligo, in disparicaritate par gaudium, id est, de pari, quia de eodem & de tot gaudebit vnus vt alter.

Ad aliud dicendum, quòd gradus tollitur qui seruiebat viæ, vt parere,& procreare, & huiusmodi: sed non quoad affectum boni.

Ad aliud dicendum, quòd secus est de his qui sunt in inferno, quia illi additi sunt parti inimicæ: & ideo natura ante charitatem tunc festinans in Dei iustitiam (vt dicit Bernardus) detestatur eos.

Ad id quod vlterius quæritur,Vtrum Christus sine causa vnum plus diligat quam alium? Dicendum quod non: Petrus enim & Ioannes inæqualiter sibi erant sanguine coniuncti:& puto bene,quòd æqualiter diligebantur in diuersis, & æqualiter diligebant in diuersis. Dicit enim Augustinus,quòd Petrus plus dilexit:& intelligo hoc quòd plus dilexit in proximo Deum, & ideo curam diuinam accepit super proximum in commissione ouium.Dicit etiam, quòd Ioannes plus dilexit, super illud, Currebant duo simul: sic, Qui plus dilexit,fortius cucurrit, & citius peruenit. Constat autem,quòd ille fuit Ioannes: & hoc intelligo quoad dilectionem Dei in se, non in membris:sicut contemplatiui plus diligunt Deum in se, vt Ioannes: & actiui plus in proximo, vt Petrus: & Christi dilectio maior vel minor attenditur secundum effectum gratiæ maiorem vel minorem. Accepit autem maiorem in contemplatione, qui recubuit super pectus eius: & Petrus maiorem in actiua, quia pastoralem curam accepit Ecclesiæ post inquisitionem trinam & trinam confessionem dilectionis. Si tamen vellemus colligere dicta trium Sanctorum: tunc diceremus secundum Bern. quòd Petrus dilexit feruentius,& diligebatur fortius: sed Ioannes dilexit dulcius,&diligebatur familiarius,secundum Hieron. propter priuilegium castitatis,secundum August. propter priuilegium amoris præcipui, secundum Chrysost.propter ingenitam sibi mansuetudinem.

Ad id quod vlterius quæritur,Vtrum corpus nostrum plus diligemus ibi, quam animam proximi? Dicunt quidam,quòd non: quia aliud reformat ibi pactum quam hic: quia hic ponimus pro proximo, eo quod rehabituri sumus in resurrectione,& quia corruptibile tantum est: sed ibi non est ita: & ideo potest plus diligi. Ego,vt verum fatear, nescio quid de hoc verius sit: tamen probabilius videtur, quòd bonum animæ proximi præponderet in dilectione. Et tunc ad id quod in contrarium est, dicendum quòd licet sit perpetuum,tamen inferius est in æstimatione boni. *Ad quæst.*

Ad aliud dicendum, quòd beatitudo animæ non dependet à corpore, sed potius è contrario. Sed verum est, quòd non ad plenum vt modo esset homo beatus: & hoc non repugnat: quia magis opponitur ei in alio quam perderet in illo,si possibile esset perdi.

DISTINCTIO XXXII.

De charitate Dei.

De charitate quãtum ad diuinam dilectionem.

APræmissis adiiciendum est de dilectione Dei, qua ipse diligit nos: quæ non alia est quam illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei diuina vsia est: eademque dilectione Pater & Filius & Spiritus sanctus se diligunt & nos, vt supra disseruimus. Cumque eius dilectio sit immutabilis & æterna, alium tamen magis,alium minus diligit. Distin. 17. Vnde Augustinus, Incomprehensibilis est dilectio Dei atque immutabilis,qua Deus in vnoquoque nostrum amat quod fecit, sicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit,diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi potest. Quis ergo dignè potest eloqui quantum diligat membra vnigeniti sui, & quanto amplius vnigenitum ipsum? De ipso etiam dictum est, Nihil odisti eorum quæ fecisti. Sap. 11. Ex his percipitur, quòd Deus omnes creaturas suas diligat: quia scriptum est,Nihil odisti eorum quæ fecisti. Sap. 11. Et item, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Gen. 1. Si omnia quæ fecit, bona sunt: & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius quæ sunt membra vnigeniti sui,& multo magis ipsum vnigenitum.

Ex qua

Ex qua intelligentia dicitur magis vel minus diligere hæc vel illa.

CVM autem dilectio Dei immutabilis sit, & ideo non intenditur vel remittitur, si quæritur, quæ sit ratio dicti cum dicitur magis vel minus diligere hoc quam illud, & cum dicitur Deus omnia diligere? Dicimus dilectionem Dei sicut pacem exuperare omnem sensum humanum, vt ad tantæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aspiret humanus sensus. Potest tamen sanè intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quæ fecit, quia omnia placent ei, & omnia approbat inquantum opera eius sunt: nec tunc vel prius vel amplius placuerunt ei cum facta sunt, scilicet antequam fierent, imo ab æterno omnia placuerunt ei, non minus quam postquam esse cœperunt. Quod vero rationales creaturas, homines vel Angelos, alios magis, alios minus diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius significat: sed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vsus, alios ad minus bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minus dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia aliis maiora, aliis minora ex dilectione sua præparauit bona: aliisque maiora, & aliis minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere. B

Phil. 4.

Quod duobus modis inspicienda est dilectio Dei.

CONsideratur enim duabus modis dilectio Dei, secundum essentiam, & secundum efficientiam. Non recipit magis vel minus secundum essentiam, sed tantum secundum efficientiam: vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tempore tribuit, & minus dilecti quibus non tantum. Inde etiam est, quòd aliqui quando conuertuntur & iustificantur, dicuntur tunc incipere diligi à Deo: non quòd Deus noua dilectione quemquam possit diligere, imo sempiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionem quoscunque diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cum æternæ Dei dilectionis sortiuntur effectum, scilicet gratiam vel gloriam. Vnde Augustinus, Absit vt Deus temporaliter aliquem diligat quasi noua dilectione, quæ in ipso ante non erat, apud quem nec præterita transierunt, & futura iam facta sunt. Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prædestinauit. Sed cum conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur, & placidus bonis, illi mutantur & non ipse: vt lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione non sua. Ita cum aliquis per iustificationem incipit esse amicus Dei, ipse mutatur, non Deus. C

Lib. 5. de Trin. cap. 16.

Siquis magis vel minus diligatur à Deo vno tempore quam alio?

SI vero quæritur de aliquo, Vtrum magis diligatur à Deo vno tempore quam alio? Distinguenda est dilectionis intelligentia. Si enim referatur D

ad dilectionis effectum, conceſſibile eſt: ſi vero ad dilectionis eſſentiam, inficiabile eſt.

Si Deus ab æterno dilexit reprobos?

€ DE reprobis vero qui præparati non ſunt ad vitam, ſed ad mortem, ſi quæritur, Vtrum debeat concedi, quòd Deus ab æterno dilexit eos? Dicimus de electis ſolis ſimpliciter hoc eſſe concedendum, quòd Deus ab æterno eos dilexit quos ad iuſtitiam & coronam præparauit. De non electis vero ſimpliciter eſt concedendum, quòd odio habuit, id eſt, reprobauit. Malach. 1. Sicut legitur, Iacob dilexi, Eſau odio habui. Sed non eſt ſimpliciter dicendum, quòd dilexit, ne prædeſtinati intelligantur: ſed cum adiectione concedatur, dilexit eos inquantum opus eius futuri erant, id eſt, quos & quales facturus eos erat.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆMISSIS adiiciendum eſt de dilectione Dei] In hac vltima parte agit Magiſter de dilectione Dei in comparatione ad nos: & circa eam determinat duo, quorum primum eſt, Vtrum ipſa ſit immutabilis eſſentia diuina? Secundum autem eſt ex hoc reſultans, ſcilicet qualiter Deus ſecundum eam alium plus alium minus diligere dicatur? & hæc incipit *ibi* [Cum autem dilectio Dei, &c.] Quæremus ad faciliorem intellectum circa primum quatuor, quorum primum eſt, An hoc verum ſit quod dicit Magiſter, quòd charitas eſt eſſentia diuina? Secundum, Quare hoc magis conuenit charitari, quam fidei, vel ſpei? Tertium, Quare Apoſtolus attribuit charitati opera aliarum virtutum 1. Corinth. 13. & non fidei, vel ſpei? Quartum erit, Vtrum Dei dilectio recipit magis & minus? de quo Magiſter quærit in ſecunda parte lectionis iſtius.

ARTICVLVS PRIMVS.

An verum ſit quod dicit Magiſter, quòd charitas eſt eſſentia diuina?

AD primum obiicitur ſic: Quæcunque ſunt omnino eadem, quicquid conuenit per ſubſtantiam vni eorum, conuenit & alij: charitas & eſſentia diuina ſunt eadem, vt dicit Magiſter, & loquimur de charitate qua nos diligit: ergo quicquid conuenit charitati, conuenit eſſentiæ: ſubſtantialiter autem charitas ordinat ad actum dilectionis: ergo eſſentia ordinat ad actum dilectionis: ergo Deus diligit nos ſua eſſentia, ita quòd ly ſua eſſentia conſtruatur formaliter cum verbo, quod falſum eſt: ergo charitas & eſſentia diuina non ſunt idem.

2 Item, Nihil diligitur niſi cognitum: nihil cognoſcitur niſi verum: ergo nihil diligitur niſi verum: ſed vnumquodque ſicut ſe habet ad ad eſſe, ita ſe habet ad verum, vt dicit Philoſophus: ergo nihil eſt verum, niſi quod in veritate eſt ſuo modo exiſtendi, vt complexum exiſtit vt complexum, & ſimplex vt ſimplex. Item vlterius, Non ab æterno habuimus eſſe: ergo nec veritatem: ergo nec potuit nos diligere ab æterno: ergo nec dilectio qua nos dilexit, eſt æterna: ſed eſſentia diuina eſt æterna: ergo dilectio non eſt eſſentia.

3 Item, Cum dicitur, Creator Deus, verbum notat effectum in creatura: & non ponitur creatio in Deo propter hoc, ſed potius circa rem quæ fit: ergo ſimiliter, cum dicit, Deus diligit nos, notatur effectus, & non ponitur aliquid in Deo per diligere.

4 Præterea, Aut dilectio connotat affectum, aut effectum: quia non poteſt pluribus modis conſiderari. Non affectum: quia ſic Deus eſſet paſſibilis ab affectionibus, quòd abſit: ergo dicit effectum: ergo non dicit eſſentiam diuinam.

5 Item Hugo de ſancto Victore, Dilectionis vis eſſe dignoſcitur, quòd amantem transferat in amatum. Ergo dilectio exigit amatum eſſe: ſed non ab æterno fuimus: ergo non ab æterno amauit: ergo dilectio non eſt eſſentia: quia Dei eſſentia æterna eſt. Item hoc accipitur ab Auguſtino qui dicit, quòd charitas nihil aliud eſt quam copula amantis & amati.

SED CONTRARIVM habetur in lib. primo, diſtinct. 39. & tribus ſequentibus per totum, vbi multæ auctoritates inducuntur, quòd ab æterno dilexit. *Sed contra.* Quod autem charitas ſit eſſentia diuina, habetur 15. diſtinct. primi lib. per totum.

2 Item, Quicquid eſt in Deo, Deus eſt: charitas eſt in Deo: ergo charitas eſt Deus. Prima patet ex ſuppoſitis primi lib. diſt. 8. Secunda patet per hoc quòd ſi deeſſet ei charitas, cum ipſa ſit bonum optimum: & cum ipſa iucunda faciat omnia bona: ipſe non poſſet eſſe optimus, nec Deus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non eſt dubium quin charitas ſit in Deo, & ſit Deus, & ſubſtantia diuina. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo contra hoc obiectum, dicendum quòd illud argumentum non tenet in diuinis propter attributa, quæ in diuinis variant modum ſignificandi & non rem. Et hoc etiam ſecundum Philoſophos verum eſt, vt patet: quia ipſi probant, quòd ſua voluntas & ſua actio & ſua ſubſtantia ſunt idem quod eſſe, & tamen

ſecundum

secundum Philosophos non quicquid conuenit vni, conuenit alteri.

Ad aliud dicendum, quòd cogniti sumus ab æterno, & habuimus veritatem causæ ab æterno in rationibus idealibus, licet non in esse naturæ propriæ: & hoc sufficit ad dilectionem & cognitionem propriè, sicut in primo libro probatum est.

Ad aliud dicendum, quòd non est simile: quia creatio cum est res huius verbi, creat, dicit quid nouum: & ideo formaliter non est fieri nisi in creatura sicut in subiecto & materia, efficienter autem est in Deo: sed charitas dicit perfectissimum quid in ratione boni, & ideo conuenit Deo cui omne bonum & optimum est reponendum: & ideo non tantum notat effectum, sed etiam essentiam diuinam, sub alio tamen modo significandi.

Ad aliud dicendum, quòd non dicit effectum sed essentiam diuinam, vt principium actus dilectionis: quia habitus & affectus & huiusmodi propter summam simplicitatem non cadunt in Deo.

Ad aliud dicendum, quòd charitas semper iungit, sed non oportet vt iuncta sint vno modo, sed Deus est simpliciter: homo autem in ratione verbi ex quo cuncta procedunt ad ortum. Per hoc patet solutio ad sequens.

ARTICVLVS II.

Quare charitas est magis essentia diuina, quam fides & spes?

Secundo quæritur, Quare hoc magis conuenit charitati, quam alij. Et dicitur ab omnibus: quòd hæc est ratio: quia ipsa est perfectissima virtus & forma virtutum, quæ nunquam excidet: & ideò in Deo est principaliter, in nobis autem per imitationem.

2 Sed contra hoc est quod dicit Apostolus Galat. 5. Fides per charitatem operatur. Ergo vt videtur, charitas est efficiens operum aliarum virtutum, & non forma.

Habac. 2. 3 Item super illud, Iustus autem in fide sua viuet, dicit Gloss. Charitas est forma virtutum, sine qua fides informis est. Ergo est efficiens & forma.

4 Item Apostolus ad Titum 1. Finis præcepti est charitas. Ergo est finis.

Quæst. Qværo ergo, Ratione harum quatuor, quare charitas essentialiter est in Deo & non fides? & quare dicatur efficiens & mater & radix? & quare sit forma, & quare finis? Et quia de hoc supra disputatum est multum, sufficiat hîc tetigisse.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd charitas exemplaris virtus est in Deo: & hoc contingit ei propter perfectionem suam, scilicet quia ipsa perfectissimum habet actum qui nunquam excidet: & quia obiectum eius est summa bonitas, quæ desideratur ab omnibus: & quia iterũ est maximum bonũ inter bona spiritualia: quod patet ex hoc, quia diuidit inter filios regni & perditionis.

Ad quæst. Ad aliud dici potest, quòd charitas est efficiens, sicut calor vniuersalis organorum: sicut enim dicit Philosophus, quilibet sensus habet actum suum & obiectum, quo non communicat cum alio, & habent omnes sensus vnum grauans ab actu, sicut frigus descendens à cerebro, & claudens sensus: ita etiam habent aliquod vnum mouens ad actum, quod est calor ad exterius expansus in vigilia cum spiritu animali ad organa sensuum moto in vigilia. Vnde etiam dicit quidam Philosophus, quòd vigiliam facit expansio caloris & spirituum ad exterius.

Per istum modum possumus dicere, quòd charitas dicitur efficiens & mouens in virtutes: quod tamen à nulla virtute tollit proprium obiectum & actum proprium, sicut nec calor naturalis à sensu. Et quod hoc verum sit, videtur ex hoc quod dicitur, Charitas Dei diffusa est cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Spiritus enim omnia mouet. Et videtur charitas esse sicut instrumentum motus eius. Per hoc etiam quod ipsa est calor voluntatis relatus generaliter in omne illud quod est bonum: sicut etiam in corpore animato ponimus spiritum facere motum & sensum, & quod calor est suum instrumentum per quod facit. Et per hoc patet ratio secundi quæsiti. Rom. 5.

Forma autem potest dici charitas, secundum quod ipsa est amor boni simpliciter, ita quòd simpliciter dicatur quod nulla differentia contractum est & specificatum. Illud enim erit saluatum in omni bono contracto & specificato per rationem specialem, sicut videtur dicere beatus Augustinus, Bonum hoc, bonum illud: tolle hoc & illud, & videbis bonum omnis boni bonum. Verum autem volitum in fide est bonum quoddam habens aliquid de simpliciter bono & arduum in spe. Et similiter pulchrum in temperantia, & forte in fortitudine, & iustum in iustitia, & eligibile ad opus in prudentia. Sed vnumquodque istorum aliquid addit bono. Charitas autem est boni absoluto & simpliciter, quod est primum bonum. Cum igitur hoc vt ratio quædam omnis boni saluetur in omnibus bonis contractis, ipsum erit forma ad quam nituntur omnia bona quantum possunt, & à quo habent boni rationem, quoniam si non sit per se bonum, nullum erit particulare bonum & contractum. Secundum hunc igitur modum amor boni per se est in omni virtute, sicut ratio boni quod optat virtus illa, & sic est forma non dans esse simpliciter, sed ratio quædam à qua & sub qua, sumitur ratio boni quod virtus particularis desiderat acquirere per actum proprium: & sic iterum non excludit formam dantem esse, licet sit aliqua ratio eius: sicut illud quod est per se, est ratio eius quod accipit ab ipso: vnde ipsum pro possibilitate imitatur in aliquo, & non simpliciter: & hoc modo dico eam esse formam virtutum. Qualiter autem sit mater & radix, supra dictum est distin. 27. Et per hoc patet solutio secundi quæsiti.

Finis autem dicitur fere eodem modo: quia etiam forma & finis parum differunt: est tamen aliqua differentia. Dicit enim Philosophus, quòd omnis operatio & prohæresis boni alicuius operatrix esse videtur: & ideo diffiniens bonum dicit, quòd bonum est quod omnia exoptant vel appetunt vel desiderãt. Consideremus ergo duo, bonum quoddam vt verum vel arduum vel pulchrum quod est terminus actus virtutis huius vel illius, & quo habito cessat à motu. Et quæramus, Vtrum desideret illud acquirere per actum,

quia

quia est hoc bonum, vel quia est bonum simpliciter, Si quia est hoc bonum : tunc oportet, quòd ratio boni huius est causa appetitus generaliter in omnibus appetentibus bonum, quod patet esse falsum : ergo id quod mouet efficientem virtutem vel quodcunque aliud, erit bonum : & hoc prolixè probat Boetius in lib. de consolatione philosophiæ : ergo amatum bonum simpliciter & amor boni mouent efficientem : sed hoc quod mouet efficientem, est finis : ergo amatum bonum simpliciter, & non hoc vel illud, est simpliciter finis. Charitas igitur non ex parte amantis, sed ex parte amati boni simpliciter, est finis præcepti & omnis operis boni. Istud autem hic volui ponere : quia quandam viam intelligibiliorem dat, quam quæ supra est determinata distinct. 27. Et ex hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

Quare Apostolus attribuit charitati opera aliarum virtutum?

TErtio quæritur, Quare Apostolus attribuit charitati opera aliarum virtutum 1.Cor. 13. Est enim iustitia generalis virtus, vt dicunt Sancti : ergo videtur, quòd magis iustitiæ quam charitatis sint huiusmodi opera.

Quæst. PRÆTEREA quæritur, Penes quid accipiuntur?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate, sicut prius dictum est, charitas est quædam similitudo diuinæ bonitatis in nobis, & calor omnia mouens, sicut calor solis : & ideo ei non tantum illa, meo iudicio, sed omnia opera attribui possunt. Iustitia autem non est generalis motor, sed generalis virtus, & generalis status virtutis. Philosophus enim dicit, quòd iustitia generalis est idem quod virtus : & hoc ego intelligo, id est, idem quod quidam status generaliter virtutem continens : & hic status est ordo rectus hominis vel animæ in substantia animæ & in viribus ad se & ad proximum & ad Deum : & ideo cum non sit ordinans in actum vt generalis motor, non possunt ei attribui opera virtutum aliarum.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd opera illa aut sunt à malo, aut sunt in bonum ordinantia diligentem. Si in bonum : aut in bonum quod est finis, aut in bonum quod est ad finem. Si in finem : aut respectu boni, aut respectu modi se habendi ad vtrumque in statu meriti. Si respectu veri : tunc omnia credit. Si respectu boni : tunc omnia quæ credit, sperat. Si respectu modi habendi se ad vtrumque in statu meriti in quo promissa differuntur : tunc omnia sustinet dilata & promissa. Si autem respectu eius quòd est finem : tunc aut hoc est respectu boni existentis in se, aut respectu eius quod est in proximo, aut vtroque modo, aut respectu habiti, aut respectu non habiti. Si respectu habiti in se : tunc non inflatur in se de bono accepto. Si autem respectu non habiti quod non accipit : tunc non est ambitiosa, quia non quærit ea quæ sunt supra se, quæ non vult Deus dare. Si autem respectu habiti in proximo, aut secundum ordinem in verum, aut secundum ordinẽ in bonum. Si secundum ordinem in verum : tunc congaudet veritati. Si autem secundum ordinem in bonum : tunc non æmulatur. Si autem est respectu habendi non habiti à proximo : tunc non impedit, eo quod non quærit quæ sua sunt, sed potius quæ aliorum. Si autem secundum ordinem à malo à quo auertit, aut à malo pœnæ, aut à malo culpæ. Si à malo culpæ, aut illud est intus, aut extra. Si intus natum est esse, aut est natum inesse secundum rationalem, & sic non cogitat malum : aut secundum concupiscibilem, & sic non gaudet super iniquitate : aut secundum irascibilem, & sic non irritatur. Si autem natum est malum esse extra, sic non agit perperam. Si autem est à malo pœnæ : aut illud malum est in alio, & sic est benigna in pœnis aliorum quasi boni igne liquefacta fluens ad auxilium tribulatorum : aut est in se, & tunc aut est contractum, & tunc illud suffert, id est, portat propter amorem iustitiæ influentis : aut est illati ab alio, & sic est patiens iniuriis sibi illatis. Et ex hoc patet ratio quæsiti : & hæc etiam est vna causa, quare ista est maximè diuina virtus.

ARTICVLVS IV.

An dilectio Dei suscipiat magis & minus : & vtrum plus diligat præscitum iustum, vel prædestinatum iniustum?

QVarto & vltimo quæritur, Vtrum dilectio Dei recipiat magis & minus? Et hoc videtur ex his quæ dicuntur in litera [Quis dignè potest eloqui quantum diligit membra vnigeniti filij sui, & quanto magis vnigenitum ipsum?] Item cum dilectio ponat effectum in creatura, vt dicunt Sancti, & ille effectus inueniatur maior & minor, videtur, quòd dilectio Dei recipiat intensionem. Vel si dicat, quòd quantum ad se omnes æqualiter diligit, sicut videtur dicere sapiens, quòd æqualiter cura est illi de omnibus : tunc videtur, quòd te tantum diligit, quantum se & quantum vnigenitum suum, quod absurdum est : ergo videtur, quòd suscipiat intensionem & remissionem. *Sap. 6.*

VLTERIVS quæritur, Vtrum plus diligat præscitum iustum, vel prædestinatum iniustum? Videtur, quòd præscitum : quia in illo apparet maior effectus dilectionis : ergo plus diligit illum. *Quæst.*

2 Item, Ipse dicit, Ego diligentes me diligo : sed ille præscitus modo plus diligit : ergo plus diligitur. *Prou. 8.*

CONTRA : Malach. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Ergo dilectio simpliciter refertur ad prædestinatum, & secundum quid tantum ad præscitum. De Petro autem & Ioanne quis plus dilexit & diligebatur, hîc posset esse quæstio, sed supra determinata est. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd dilectio Dei dicitur tribus modis, scilicet æterna tantum, & illa non recipit intensionem & remissionem : quia ipsa non cadit nisi super æterna, scilicet Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum : & quia illi sunt bonitas vna & summa, ideo vna dilectio essentialis est eorum. Alio modo dicitur dilectio prædestinationis, & illa dicit essentiam diuinam & ordinem præparationis ad effectum gratiæ in vita, & gloriæ post mortem : & gratia illius boni *Solutio.*

quod

quod præparatur, recipit magis & minus, vt dicit Magister in litera. Tertio modo dilectio Dei dicitur, quę dicit essentiam diuinam & ponit effectum in præsenti. Et per hoc patet, quòd vnigenitum diligit prima dilectione, & non membra. Secunda autem & tertia Christum hominem diligit plus quam membra. Et per hoc patet solutio ad primum. Quando enim infert, quòd in se diligit tantum membra quantum vnigenitum, nihil est: quia in se considerata charitas, non refertur ad membra: & ideo nulla est comparatio.

AD ALIVD dicendum, quòd simpliciter plus diligit prædestinatum: quia ad plus, id est, ad vitam æternam. Secundum quid autem præscitum, quia quoad præsentis iustitiæ statum, & inquantum actualiter plus diligitur, & non simpliciter. Et per hoc patet solutio ad totum quod est dubitabile in ista lectione. *Ad quæst.*

DISTINCTIO XXXIII.

De quatuor virtutibus principalibus.

POST prædicta, de quatuor virtutibus quæ principales vel cardinales vocantur, dissérendum est quæ sunt iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. De quibus Augustinus ait, Iustitia est in subueniendo miseris, prudentia in præcauendis insidiis, fortitudo in perferendis molestiis, temperantia in coercendis delectationibus prauis. De his dicitur in libro sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam & virtutem. Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hæ virtutes cardinales dicuntur, vt ait Hieronymus, quibus in hac mortalitate bene viuitur, & post ad æternam vitam peruenitur: quæ in Christo pleniſſimè fuerunt & sunt: de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vsus eosdem quos in patria habent, & quosdam etiam viæ. Veruntamen an hæ virtutes cum & ipsæ in anima esse incipiant, qui cum sine illis prius esset, tamen animus erat, desinant esse cum ad æterna perduxerint, nonnulla quæstio est. Quibusdam visum est eas esse desituras: & de tribus quidem, prudentia scilicet, fortitudine, & temperantia, cum hoc dicitur, nonnihil dici videtur. Iustitia enim immortalis est: & magis tunc perficietur in nobis quam esse cessabit, cum beate viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes cæterasque instituit naturas: qua nihil melius & amabilius est. Cui regenti subditum esse, iustitiæ est. Et ideo immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior esse non possit. Fortassis & aliæ tres virtutes, prudentia sine vllo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate: vt prudentiæ ibi sit nullum bonum Deo præponere vel æquare: fortitudinis, ei firmissimè cohærere: temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. Quod vero nunc agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutum opera huic mortali vitæ necessaria, sicut fides ad quam referenda sunt, in præteritis habebuntur. Ecce aperte hic dicit Aug. quòd prædictæ virtutes in futuro erunt, sed alios vsus tunc habebunt quam modo.

A De virtutibus cardinalibus, Lib. 14. de Trin. cap. 9. Sap. 8.

Ioan. 1.

Sap. 1.

Exo.26. modo.Cui Beda assentit super Exodum dicens,Columnæ ante quas expansum est velum , potestates cæli sunt quatuor eximiis virtutibus præclaræ, id est,fortitudine, prudentia, temperantia, iustitia : quæ aliter in cælis seruantur ab Angelis & animabus sanctis,quam hîc à fidelibus. Et consequẽter assignat Beda vsus illarum virtutum secundum præsentem statum & futurum,imitans Augustin. in præmissis assignationibus.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta de quatuor virtutibus quæ principiales, &c.] Hic ponit Magister vnicam & paruam distinctionem de quatuor cardinalibus virtutibus, de quibus quasi sub vno cap. determinat tria, scilicet diffinitiones singularum, & quare cardinales dicuntur, & vtrum manebunt in patria ? Notandum autem, quòd quid sit virtus in genere, determinatum est in lib.2. distin. 26. Hîc autem quæremus de istis quatuor virtutibus, scilicet de numero earum,& sufficientia , & quare dicantur cardinales , & de diffinitionibus quas ponit Magister. Et quarto, Vtrum manebunt in patria,an non ?

ARTICVLVS PRIMVS.

De numero virtutum cardinalium.

AD primum potest obiici sic : Dicit Augustinus, quòd virtus est ordo amoris vel ordinatus amor. Amor autem ordinatus non est nisi vnus. Ergo videtur , quòd non sit virtus nisi vna.

2 Item , Si vnum sufficit in natura , ipsa natura non quærit plura , quia melius est facere per vnum & nobilius , quam per plura : sed charitas sufficit ad omne bonum : ergo videtur , quòd alij habitus superfluant.

3 Item , Non sunt nisi duo , scilicet finis, & id quod est ad finem : ergo videtur , quòd penes ista duo non deberent esse nisi duæ virtutes.

4 Item,Nos videmus in arte, quòd in eodem opere non est vna ars docens , & alia exequens, sed vna & eadem exequens & docens operari : ergo videtur , quòd cum virtus sit certior arte, quòd nulla virtus debeat esse vt docens , & alia vt exequens : ergo videtur, quòd prudentia non sit virtus.

5 Item , Non sunt nisi tres potentiæ motiuæ perfectibiles ad opus, scilicet rationalis , concupiscibilis,& irascibilis : ergo non debent esse nisi tres habitus perficientes , & sic iterum relinquitur,quòd non sunt nisi tres virtutes.

6 Sed adhuc videtur , quòd virtutum numerus sit diminutus : habemus enim quandam virtutem ordinantem in dilectabili innato,quæ est temperantia,& in passione illata difficili,quæ est fortitudo : sunt autem multa alia quibus ordinatur homo in se sicut ista : ergo videtur , quòd penes illa accipiendæ sunt virtutes , sicut est delectatio doctrinæ , & delectatio honoris, & huiusmodi : ergo numerus est diminutus.

7 Item , Secundum philosophiam Aristot. non est virtus quę castitas dicitur, nisi in delectabili tactus:cum ergo alij sensus habeant sua delectabilia sicut tactus, videtur quòd debeant habere virtutes ordinantes. Quòd autem verum sit illud Aristotelem intendere & dicere,patet ex illius verbis in ethicis lib.4.vbi dicit, Videntur autem & cætera animalia parum vel nihil vti gustu. Gustus enim indicium est saporis , quod faciunt hi qui vina probant, & pulmenta,vel pigmenta : non autem multum lætantur huiusmodi,sed non incontinentes,sed vsu qui fit totaliter per tactum in cibis & potibus & in venereis & in aliis actibus.Ergo patet quod dictum est: & eodem modo exponit Commentator.

8 Item, Fortitudo secundum eundem Philosophum non est nisi in contristantibus damnis illatis, non circa quamlibet mortem , sed circa eam quæ est in bello & gratia boni. Cum ergo sint multa alia difficilia, vt confessio, & infirmitas,& paupertas , videtur quòd debuimus habere virtutes in his dirigentes: & non habemus : ergo diminutus est numerus virtutum,vt videtur.

9 Item , Ad proximum contingit hominem multis modis ordinari præter rationes debiti : ergo secundum illa virtutes esse deberent:& non ponuntur : ergo numerus est diminutus.

10 Item videtur,quòd non sunt illæ quatuor quas ponit ipse hic : quia Marci 8.super illud, Erant autem qui manducauerant quasi quatuor millia : dicit Gloss. per quatuor millia , quatuor virtutes significantur, scilicet prudentia , temperantia , & fortitudo , & quarta quæ per omnes se diffundit,dilectio Dei & proximi : ergo videtur, quòd dilectio Dei & proximi sit vna cardinalium.

11 Item Matth.5. super illud , Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam : Gloss. Esurire & sitire propter iustitiam,est habere amorem boni. Ergo videtur, quòd aut charitas sit cardinalium vna , aut idem sit charitas quod iustitia.

SOLVTIO. Dicendum,quòd quatuor virtutes sunt cardinales. Et multi hic multas fecerunt huius assignationes : sed vna est substantialis. Constat enim,quòd virtus ciuilis est quæ pertinet ad bonum statum ciuitatis. Ad bonum autem statum ciuium duo exiguntur , scilicet habitus per rationem determinans rectum ad opera , & hic habitus operatiuus,quia scientia nihil vel parum prodest : & hic habitus est prudentia : & ideo prudentia secundum Augustin. sagaciter eligit ea quibus iuuatur , ab his à quibus impeditur. Secundum autem quod exigitur , est bene se habere in difficili & optimo , circa quod est omnis virtus, quoniam in facili non indiget homo regente habitu , quoniam in illo ipse sibi sufficit. *Solutio.*

Bene

bene autem se habere contingit in se & in alterum secundum ordinem rectæ rationis. Ad alterum quidem secundum debiti rationem: quia alia ratio se habendi ad aliud non capit ordinem iuris, & tunc iustitia est habitus regens. In se autem contingit bene habere se in duplici difficili, scilicet in delectabili innato contemporaneo vitæ secundum tactum, vt gustu secundum quod est tactus, & venereis: & sic habitus regens est temperantia. Aut in difficili illato ab extra, vt periculum belli quod quærit subuersionem boni ciuium, sicut est iustitia, fides, vel libertas, vel aliquid huiusmodi: & tunc habitus regens est fortitudo. Et isto modo multiplicantur virtutes secundum considerationem philosophicam.

Ad primvm ergo dicendum, quòd amor secundum quòd cadit in diffinitione virtutis, vt quidam dicunt, non est habitus charitatis, sed potius generalis amor, quo omne quod est amat suam perfection. m. Alij intendunt dicere, quòd est charitas: & tunc non est verum nisi de virtute formata, & non informi: & charitas tunc est in eis sicut forma generalis. Sicut enim bonum simpliciter est in bono quodam hoc vel illo: ita amor boni simpliciter, erit in amore huius vel illius boni, sicut diximus in præcedenti distinct. 2. & hoc tunc non excludit esse plurium virtutum, sicut immediata distin. ostensum est.

Ad alivd dicendum, quòd vnum non sufficit ad omnes actus secundum speciale esse operum, sed vnum sufficit sicut motor & agens generale. Sic calor se habet ad sensus, & calor solis ad generabilia: & hoc etiam ante inuenies qualiter intelligitur.

Ad alivd dicendum, quòd verum est, quòd duo sunt in genere, sed speciales differentiæ sunt vtriusque eorum: & ideo penes finem accipiuntur tres virtutes theologicæ, & harum diffinitio supra tacta est. Penes id autem quod est ad finem, sunt acceptę cardinales sic, Id quod est ad finem: aut est secundum rationem qua ordinat ad finem & bonum: aut bonum finis aliquo modo relucet in eo secundum honesti diffinitionem: quia circa illud solum est virtus. Si primo modo: tunc illam rationem considerat prudentia, quia illa ratio est iuuans discreta ab eo quod impedit in opere bono. Si autem est bonum quod est finis relucens in ipso: aut est secundum ordinem vnius ad alterum, & tunc secundum ipsum est iustitia: aut in vnoquoque per se: & tunc aut est secundum innata, vel illata: & primo modo est temperantia, secundo modo fortitudo.

Ad alivd dicendum, quòd ars operatiua per instrumentum, educit formam quæ est in se, in materia quæ est extra se: & ideo præparatio & virtus præparatiua & inductiua formæ debet esse extra in ligno & lapide, sed in ethicis habitus nascuntur in operante: & ideo relinquitur ex talibus operationibus talis habitus: & ideo non sufficit in virtute, quod sufficit in scientia: sed si ars induceret formam in ipso artifice, tunc esset simile quod proponitur, sicut opus virtutis inducit formam in ipso operante secundum virtutem.

Ad alivd dicendum, quòd licet non sint nisi tres potentiæ, vna tamen habet se dupliciter, scilicet ratio, scilicet vt regens alias, & sic in ea est prudentia: vel vt ordinans nos inuicem ad alios, & sic in ea est iustitia. In concupiscibili autem temperantia, & in irascibili fortitudo. Et sic iam habitæ sunt tres multiplicationes harum quatuor virtutum.

Ad alivd dicendum, quòd aliter attenditur virtus secundum Aristotelem, & aliter secundum Tullium in rhetoricis, & in libro de officiis. Quoniam Aristot. non accipit virtutem nisi secundum quod est in difficili & optimo secundum materiam illam in qua est virtus: & ideo non dicit esse virtutes in doctrinæ amore, & honoris amore. Alij autem ponunt virtutes penes illa, & reducunt eas ad temperantiam. Tamen etiam secundum Aristotelem virtus est in vno sicut in quo habet summum statum, & à quo diffinitur, & alio bene vtitur: sicut ipse dicit de forti qui non est circa quodcunque difficile fortunæ vel periculi ex naturali morte, tamen bene vtitur illis fortis per eundem habitum per quem aggreditur pericula illata. Et possumus dicere secundum Aristotelem, quòd temperantia in maximo & secundum maximum suum posse est in delectabili tactus secundum alimentum, & venereis: sed tamen bene se habet in aliis delectabilibus innatis secundum eundem habitum: & hoc consonat dictis Arist. in multis locis ethicæ, sicut patet diligenter inspicientibus in lib. illo. Per idem patet solutio ad id quod obiicitur de fortitudine.

Ad alivd dicendum, quòd ad alium multis modis ordo est: sed ordo cadens sub ratione ciuilitatis, est ordo iuris & debiti. In aliis enim contingit se exhibere proximo & non exhibere præter reprehensionem legislatoris: & ideo penes illos ordines nulla accipitur virtus ciuilis, nec etiam potest accipi. Sed forte species iustitiæ accipiuntur secundum speciales rationes debiti quod multiplicatur ex ratione naturæ, vt in iustitia naturali: & ex ratione contractuum, & ex ratione status & beneficij & conditionis, sicut multipliciter determinat de iustitia Philosophus in ethica in libro de iustitia, & Tullius multas ponit species iustitiæ naturalis & positiuæ.

Ad alivd dicendum, quòd non sunt istæ duæ virtutes ciuiles condistinctæ inter se & cardinales, scilicet iustitia, & dilectio Dei & proximi: & quod dicit Gloss. super Matthæum non intendit, quòd charitas sit virtus ciuilis, sed potius quòd ordinet iustitiã ad proximũ & Deum, vt ex amore faciat id quod ex debito tenetur facere.

Ad alivd dicendum, quòd intendit, quòd iustitia secundum quod est meritoria, mouetur amore, & non quòd amor sit virtus ciuilis. Tamen nota, quòd videtur Arist. alium modum habere: quoniam ipse videtur velle, quòd virtus quæ est in vno & consuetudinalis, sit triplex, scilicet secundum difficile ex delectatione innata, in quo regit castitas vel temperantia, & secundum difficile illati in quo regit fortitudo, & secundum difficile quod est in eo quod habemus ad vsum & sustentationem vitæ, & virtutem quæ regit in hoc, vocat largitatem, & facit de ea tractatum specialem. Intellectualis autem virtus, vt ipse dicit, non habet medium hoc modo, sed inest ei ratio recta per medium, sicut prudentia cum suis, quæ secundum eum sunt fronesis, scientia, & intelligentia, & huiusmodi. Iustitia autem quoniam non simpliciter dicitur,

alterius ordinis est: quoniam illa cadit sub ordine iuris ciuilis, scilicet secundum statuta & plebiscita,& variantur casus in ipsa: & ideo il la respicit ordinem communis ciuitatis: & hunc ordinem videtur Aristot. tenere in ethicis, sicut planè patet in noua translatione.

ARTICVLVS II.

Quare istæ virtutes vocantur cardinales.

SEcundo quæritur, Quare istæ virtutes cardinales vocantur? Hieronymus enim de hoc in litera videtur assignare rationem: quia eis in hac mortali vita bene viuitur, & post ad æternam beatitudinem peruenitur. Hoc autem videtur falsum: quia multi scripserunt de cardinalibus virtutibus, & nullam fecerunt mentionem de æterna beatitudine, vt Aristot. Tullius, Macrobius, & alij Philosophi.

2 Item Basilius super principium Prouerbiorum dicit, quòd de quatuor virtutibus quas cardinales vocantur, multi etiam qui foris sunt, scripserunt.

3 Item, Multi habuerunt eas etiam infideles,vt ipse Tullius, & Affricanus, & alij quidam Stoici, quorum vita adhuc scribitur à Philosophis. Ergo videtur,quòd hoc non sit ratio quam ponit Hieronymus.

4 Item,Virtutibus theologicis in hac mortali vita bene viuitur, & post ad æternam vitam peruenitur: ergo virtutes theologicæ sunt cardinales, quod falsum est: ergo non est ratio quam ponit.

5 Si forte dicas, quòd ideo cardinales vocantur, quia in eis velut in cardinibus omnes aliæ & virtus ciuilis voluitur: videtur secundum hoc quòd sola charitas sit virtus cardinalis: quia illa sola,vt sæpius iam habitum est, videtur facecere totum bonum quod est in vita hominis.

6 Item inter istas videtur vna esse cardinalior quam alia. De prudentia enim dicit Bernardus,quòd non tam virtus est, quam auriga virtutum: ergo aliæ videntur cardinari in ea.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Quare dicuntur principales,& quare ciuiles siue politicæ?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio,quòd Hieronym. non tangit causam generalem, sed potius causam secundum optimum esse illarum virtutum: & hoc non habent nisi quando sunt infusæ & formatæ: & tunc dicuntur cardinales respectu earum quæ sunt in his quæ sunt ad finem circunstantia consideratione hominis, & non respectu theologicarũ.Et per hoc patet solutio ad quatuor prima. Alij autem,vt Philosophi, vocant eas cardinales, ideo quia sunt cardo reuolutionis humanæ vitæ secundum statum ciuilem & honesti: & hæc est ratio propria & vsitata apud Tullium & alios Philosophos de eis loquentes.

AD ID autem quod obiicitur de charitate, dicendum quòd ipsa non est cardo ad cuius rationem aliæ particulares reducuntur, sicut sobrietas ad temperantiam,eo quod sobrietas temperat in delectabili quodam innato, & similiter continentia & parsimonia & huiusmodi quas ponit Tullius & Macrobius: & ad iustitiam pietas & misericordia & religio, eo quod omnes illæ sunt circa particulares rationes debiti. Sed humana vita refertur ad charitatem vt ad motorem generalem & formam quandam & finem, & non vt ad cardinem, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd nulla illarum est cardinalior alia,sed vna potest esse generalioris materæ quam alia. Et ad hoc notandum,quòd omnis virtus politica circa materiam ponit rationem specialem,sicut fortitudo rationem ardui & firmi gratia boni, & continentia siue temperantia rationem pulchri circa restrictionem delectabilium carnis, & præcipuè in sensu tactus, quia in illo solo vt probat Auicenna est simpliciter & absolutè delectatio: & ideo in illo temperare est difficile. Iustitia autem licet habeat materiam generaliorem, quam passionem illatam vel innatam: tamen specialem rationem attendit circa eam, id est, rationem debiti ordinabilis iure naturali vel humano. Generalioris autem materiæ inter omnes est prudentia, quia illius materia est id quod valet ad opus morale: sed tamen ipsa ponit rationem specialem circa hoc, scilicet eligibile circa rectam rationem boni ciuilis: & secundum quod ipsa est illius rationis inspectrix, sic est virtus specialis diuisa contra alias. Secundum autem quod hoc eligibile monstratur aliis virtutibus vel in actu vel circunstantiis, sic ipsa est auriga virtutum secundum intentionem beati Bernardi. Sicut enim ratio se habet ad alias potentias motiuas, ita & habitus perficiens rationem: quia ratio habet obiectum in ratione speciali,scilicet verum in ratione boni secundum quod ipsa est est practica,quod bonum tendit in finem concupiscibilis & irascibilis pro diuersitate naturæ suæ. Ita etiam est de habitu regente rationem, quod est specialis rationis quam ponit circa materiam generalem quæ determinabilis est ad opus cuiuslibet alterius. Dicendum igitur, quod cardinalitas virtutum attenditur penes rationem quam ponunt circa materiam, ad quam rationem respiciunt inferiores eis,quę partes suæ à Macrobio & Tullio dicuntur,& non à materia. Et quia in rationibus simul æquè principales sunt, ideo vna non est cardinalior alia,sed æquè sunt cardinales.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd cardinalitatis ratio est in hoc,quòd inferiores respiciunt rationes earum, vt dictum est. Principales autem dicuntur, secundum quod consistunt in eo quod per se est virtutis, vt fortttudo circa difficillimum illatum, & temperantia circa maxime delectabile: & aliæ tunc erunt secundariæ,quæ sunt circa materiam quæ propè est iuxta materiam virtutis, licet illa non omnino sit, sicut sobrietas circa temperantiam oppilantium vias rationis & sensuum, quod non est adeo difficile sicut cohibere delectationes tactus, & sic de aliis. Ciuiles autem dicuntur,secundum quod constituunt bonum statum vnius cum alio in ordine ciuium: & hæc eadem ratio est, quare dicuntur politicæ,nisi quod vnum est Græcum, & alterum Latinum.

* *
*

ARTI

ARTICVLVS III.

De diffinitionibus virtutum cardinalium.

Quæst. 1 TErtio quæritur de diffinitionibus quas ponit hic Magister,& primo de illa quam tangit [Iustitia est in subueniendo miseris] Hoc enim est misericordiæ, quæ pars iustitiæ est secundum Sanctos,& non cardinalis virtutis: ergo malè diffinitur.

2 Item, Iustitia est reddere vnicuique quod suum est,vt dicit Augustinus, & etiam Philosophus.Hoc autem fit multis modis : ergo videtur, quòd malè descendit ad quandam materiam determinatam assumendo iustitiam.

3 Item,Non videtur reddere quod suum est, qui subuenit misero, imo videtur de proprio: ergo magis est charitatis hoc,quam iustitiæ:ergo male diffinitur.

Quæst. 2 VLTERIVS quæritur de alia diffinitione quam ponit, Prudentia est in præcauendis insidiis. Sunt enim,vt dicit Tullius, tres partes prudentiæ,scilicet memoria, intelligentia,& prouidentia : & nulli conuenit præcauere insidias nisi prouidentiæ : hoc ergo non secundum se conuenit prudentiæ,sed parti eius : quia si secundum se conueniret, oporteret quòd conueniret cuilibet parti.

2 Item, Videtur quòd sit impossibile quod dicit: insidiantia enim non sunt necessaria, quia sic caueri non possent: ergo contingentia de futuro : illa autem non sciuntur, nec sciri possunt: ergo nec caueri : quia nihil cauetur, nisi quod scitur & præscitur.

Quæst. 3 VLTERIVS quæritur de tertia quam ponit dicens, Fortitudo est in perferendis molestiis. Cum enim virtus sit circa delectationes & tristitias, omnis virtus perfert molestias quarundam passionum circa quas ipsa est : ergo hoc non est speciale diffinitiuum fortitudinis.

Quæst. 4 QVÆRITVR autem de quarta, Temperantia est in coercendis delectationibus prauis. Coercere enim non dicit actum aliquem:omnis autem virtus videtur debere diffiniri per actum sibi substantialem:ergo male diffinitur,Eadem obiectio est de diffinitione fortitudinis.

Item, Vtraque istarum ponitur per diffinitiones dictas in passionibus scilicet illatis : fortitudo, quia perfert molestias : temperantia, quia coercet malas delectationes : passionibus autem non meretur : cum ergo virtus detur propter meritum,male diffinitur circa passiones.

Quæst. 5 VLTERIVS quæritur de ordine virtutum. Quia diffiniendo Magister ponit iustitiam primo,deinde prudentiam, & fortitudinem,& temperantiam : & liber sapientiæ quem inducit in litera cap. 8. ponit temperantiam, & postea prudentiam, & deinde iustitiam, & vltimo fortitudinem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Magister non nititur diffinire istas virtutes, nisi secundum conformitatem ad Christum in quo in maximo statu fuerunt. Licet autem generaliter sit actus iustitiæ, reddere vnicuique quod suum est : non tamen ita excellens est in merito, nec ita conformat nos Christo, sicut ille qui est partis iustitiæ,quæ est in subueniendo miseris, quorum miseriam suam facit, & sibi deberi quod est nostrum : sicut etiam Christus noster factus est, in hoc quod subueniendo nobis miseris factus est redemptor noster. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIVD dicendum, quòd illud quod exhibemus miseris, & nostrum est, & suum est : nostrum per dominium, & suum per rationem debiti iuris naturalis, quod in necessitate communicat bona : quia secundum ius naturale in necessitate omnia sunt communia.

AD ID quod contra aliam diffinitionem obiicitur, dicendum quòd prudentia in summo est per cautelam insidiarum, quæ insidiantur virtuti & vitæ bonæ : & ideo diffinitur per actum illum & non ideo quod sit generalis habitus saluatus in omnibus partibus prudentiæ. *Ad quæstiunculam 2.*

AD ALIVD dicendum, quòd contingit insidias præcauere in vniuersali,licet non in particulari: & tunc munit prudentia contra omnes insidias quæ fieri possunt.

AD ID quod obiicitur de tertia dicendum quod molestia principaliter est in fortitudine : quia passio illata est magis acerba & magis contristans quam alia : & ideo principaliter est fortitudinis. *Ad quæst. 3.*

AD ALIVD dicendum,quòd coercere ponit actum interiorem,scilicet voluntatem temperandi.Et per hoc patet solutio. *Ad quæst. 4.*

AD ALIVD quod quæritur de ordine, dicendum quòd virtutes duobus modis considerantur,scilicet in comparatione ad subiectum, & in se.In se autem habent duo substantialia sibi circa quæ sunt,scilicet difficile,& bonum.Possunt ergo ordinari secundum rationes difficilis, vel penes rationes boni. Si primo modo, sic fortitudo est prima,& temperantia secunda,& prudentia tertia : eo quod magis est difficile eligere sagaciter operabilia, quam reddere vnicuique quod suum est : & ordinem hunc videtur prosequi Aristot. in ethicis. Huius autem ratio est : quia ethicum in Græco idem est, quod consuetum in Latino : & secundum quod virtus magis est de difficili, ita magis indiget assuetudine generante eam : & ideo secundum hoc quod sunt plus consuetudinales,ita præponit & postponit eas Aristot. Si autem ordinentur secundum bonum quod est in eis : tunc, vt probat Tullius in lib. 1. de officiis, multis rationibus, quòd bonum iustitiæ est omnibus melius, propter quod etiam propria relinquenda sunt & exercitia aliarum virtutum : sic ergo tunc iustitia erit prima:& quia pulchrum & bonum,vt ipse ibidem dicit, fere circa idem determinantur, & pulchrum præcipue est in temperantia, ideo ipsa est secunda, & fortitudo tertia,& prudentia quarta, eo quod habet aliquid arti simile quod non habet rationem proprij boni, sed in aliis est bonum suum. Si autem respiciatur virtus secundum ordinem ad subiectum in quo est : tunc primo est prudentia, secundo temperantia, tertio fortitudo, & vltimo iustitia. Et huius ratio est, quod non fit recta operatio nisi sit ante recta electio : ergo prudentia est prima. Et similiter non est fortis in aduersis,qui resolutus est deliciis, & ideo temperantia est ante fortitudinem. Liber autem sapientiæ attendit adhuc quartum ordinem, scilicet quòd aliquid temperantiæ est ante prudentiam : nisi enim sobrij

brij ſint ſenſus ſpirituales, non erit iudicium de recta electione, & quoad hoc temperantia eſt prior ſecundum actum, quam prudentia. Secundum actum autem iuſtitia præponitur fortitudini, eo quod ipſa eſt bonum commune, quod ſemper melius eſt, quam priuatum. Nota autem, quòd multi ordines alij ſunt iſtarum virtutum, & ſufficientiæ inueniuntur, quos nos tacemus: quia alibi longa valde diſputatione inquiſitum eſt de eis in communi, & de ſingulis in ſpeciali.

ARTICVLVS IV.

An virtutes cardinales remanebunt in patria?

QVarto quæritur, Vtrum iſtæ virtutes remanebunt in patria? Videtur autem, quòd non: quia fides quæ theologica eſt, & ſpes ſimiliter euacuantur: ergo multo magis ciuiles.

2 Item, Id quod eſt ad finem, non habetur niſi propter finem: ergo conſecuto fine iam erit ſuperfluum retinere illud: cum igitur illæ quatuor ſint circa id quod eſt ad finem, videtur quòd in fine ſiue in patria non manebunt.

3 Item, Ad quid manerent? non enim erunt ibi inſidiæ quas præcauere debeamus per prudentiam, nec moleſtiæ quas ferre oportet per fortitudinem, & ſic de aliis: ergo non manebunt.

4 Item, Minus videtur eſſe ex parte ſcientia acquiſita, quam virtus politica: quia ſcientia eſt de incorruptibili, & virtus politica reſpicit materiam particularem corruptibilem: & tamen ſcientia deſtruetur, vt dicit Apoſtolus. Ergo & virtus.

SI HOC conceditur, contra hoc eſt quod dicit in litera. *Sed contra.*

SOLVTIO. Mihi videtur, quòd Magiſter bene diſputat hic per verba ſanctorum, & bene determinat, ſcilicet quòd maneant quidem, ſed habituræ alios actus. Et huius ratio eſt: quia ea quæ ſunt ad finem aliquem, & ea quæ ordinant in finem illum, aliter ſe habent coniuncta fini, & aliter quando ſunt in his quæ ordinantur ad finem, ſicut ratio, & liberum arbitrium, & omnia alia: & ſic etiam eſt de habitibus. *Solutio.*

VNDE DICENDVM ad primum, ſuſtinendo dictum Magiſtri in litera, quòd non eſt ſimile: quia non eſt ratio, quòd virtus euacuetur, vel non euacuetur, quòd ſit theologica vel cardinalis: ſed potius hæc eſt cauſa, quòd imperfectio in comparatione ad finem ipſum eſt de ſubſtantia ſua, ſicut fidei & ſpei, quæ ſunt imperfecti habitus in comparatione ad ipſum finem. Iſtæ autem quatuor non ſunt in comparatione ad finem, ſed per comparationem ad ea quæ ſunt ad finem: & ideo ceſſantibus iſtis ceſſabit imperfectio earum, & ipſæ manebunt in actu qui competit fini, vt dicit Magiſter. Per hoc patet ſolutio ad ſequens & ad tertium.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcientia eſt ex parte, ſecundum quod eſt ex ſenſu: tunc enim non habebitur per illum modum, ſed per formas inditas à Creatore, ſicut Angeli habent ſcientiam: & ideo iſta vt imperfecta tolletur. Sic autem non eſt in virtute: quia illa ſecundum aliquem modum coniungit fini vt diſpoſitio perfecta & perficiens, & ideo manebit vt dicit Magiſter. Nota autem, quòd ſunt qui dicunt totum oppoſitum: ſed quia reputo irrationabiliter dicere, ideo non proſequor opiniones eorum.

DISTINCTIO XXXIV.

De ſeptem donis Spiritus ſancti.

De ſeptē donis Spiritus ſancti generaliter. Lib. 1. de Spiritu ſancto. c. 20 & vlt.

NVNC de ſeptem donis Spiritus ſancti agendum eſt: vbi prius conſiderandum eſt, An hæc dona virtutes ſint? Secundo, An in futuro deſitura ſint, vel omnia, vel horum aliqua? Deinde, An in Chriſto fuerint cuncta hæc dona? Hæc dona virtutes eſſe, nec in futuro deſitura, Ambroſ. oſtendit: ea ſeptem fore virtutes dicens, & in Angelis abundantiſſimè eſſe, ſic, Ciuitas Dei illa Ieruſalem cæleſtis, non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur: ſed ex vitæ fonte procedens Spiritus ſancti, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cæleſtibus ſpiritibus redundantius videtur effluere, pleno ſeptem virtutum ſpiritualium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus editis ſuperfuſus exundat, quanto magis Spiritus ſupereminens creaturam, cum noſtræ mentis arcana tanquam inferiora perſtringat, cæleſtem illam Angelorum naturam effuſione quadam ſanctificationum vbertate lætificat?

cat. Deinde sanctificationem exponens subdit, His autem sanctificationibus significatur plenitudo septem spiritualium virtutum, quas enumerat Isa. dicens, Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, Isa. 11.
spiritus scientiæ & pietatis, & Spiritus timoris Domini. Vnum est ergo flumen Spiritus sancti, sed multi spiritualium donorum meatus. Quamuis ergo multi dicuntur spiritus sapientiæ & intellectus, &c. vnus tamen est Dei 1. Cor. 12
spiritus, suæ libertatis arbiter, omnia pro auctoritate voluntatis diuidens singulis. Hîc expresse traditum est, septem dona & virtutes esse sanctificationesque fidelium mentium, & in futuro non desitura, cum sint & in Angelis.

Quod in Christo fuerunt illa septem dona.

B IN Christo etiam hæc eadem fuisse Isa. ostendit dicens, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Isa. 11.
spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.

Quod videtur obuiare præmissis.

C HIS autem videtur obuiare quod Beda de timore Domini dicit super parabolas, scilicet quòd omnis timor in futuro cessabit. Ait enim sic super locum illum, Timor Domini principium sapientiæ. Duo sunt timores Domini, seruilis qui principium sapientiæ est, & amicalis qui perfectionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium sapientiæ est, quia qui post errata sapere incipit, primo timore corripitur diuino, ne puniatur: sed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi: quem non excludit charitas, sed auget, quo timet filius, ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat: vterque in futuro cessabit, charitas vero nunquam excidet. Augustin. vero super illum locum Psalm. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo, timorem Dei desiturum dicit sic, Timor Domini est magnum præsidium proficientibus ad salutem, sed peruenientibus foras mittitur. Non enim timent iam amicum, cum scilicet ad id quod repromissum est, perducti fuerint. Ex his auctoritatibus significatur, quòd timor non erit in futuro. Si autem timor non erit in futuro, ergo nec septem dona erunt, nec modo sunt in Angelis siue in animabus sanctis. Ad quod dicimus auctoritatum præmissarum quæ videtur repugnantiam dirimentes, quod septem illa dona & in Angelis modo sunt, & in animabus sanctis feliciter viuentibus, & in nobis erunt in futuro: sed non habebunt omnia hos vsus, siue hæc officia quæ nunc habent: vt verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quem diligimus, & ne separemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundem. In futuro vero faciet nos reuereri, quando non timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensionis nunc est in Angelis vel in animabus sanctis, nec in nobis erit in futuro: sed reuerentia quæ est mixta cum subiectione dilectionis: quæ etiam in Christo fuit, sicut Apostolus dicit in epistola ad Hebræos loquens de Christo, Qui exauditus est pro sua Heb. 5.
reuerentia. Quidam tamen secundum effectum, timorem in Christo & in Angelis tantum esse contendunt.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de ſeptem donis Spiritus ſancti,&c.] Hic tertio loco inter habitus perficientes animam,agit Magiſter de donis: & diuiditur in duas partes,in quarũ prima agit de donis in communi.In ſecunda agit de donis in ſpeciali, quę incipit in hac eadem diſt.*ibi*[Et quia de timore] In prima parte inquirit quatuor circa dona in communi, quorum primum eſt, an ſint virtutes,& vtrum ſint in Angelis? & Et hæc duo determinantur ſimul. Tertio, Vtrum fuerunt in Chriſto *ibi* [In Chriſto autem] Quarto quæritur, Vtrum euacuabuntur vel remanebunt in patria? *ibi*[His autem videtur obuiare.

ARTICVLVS PRIMVS.

An dona ſunt virtutes?

CIrca hæc autem quæremus quinque.Primo, An ſint virtutes? Secundo, Quomodo perficiunt animam, & ad quid? Tertio de numero ipſorum. Quarto de ordine & combinatione quam habent duo, & duo. Quinto,Vtrum ſint in Angelis & in Chriſto?

Ad primum proceditur ſic: Super illud Iob 1. Nati ſunt ei filij ſeptem,&c. dicit Gregorius, Per ſeptem filios ſeptem virtutes intelliguntur, ſapientia, intellectus,&c. Ergo dona ſunt virtutes.

2 Item ibidem, Contra ſingula tentamenta, mentem Spiritus ſanctus ſeptem virtutibus imbuit: contra ſtultitiam ſapientia, contra hebetudinem intellectu,&c. Ergo dona ſunt virtutes.

3 Item, Illi habitus qui veræ virtutes ſunt, à Sanctis dona dicuntur: vnde Gloſſ.1. Cor.14. dicit,Sectamini charitatem, qua maior in omnibus donis non eſt. Similiter Iacob.1.ſuper illud, donum perfectum,dicit Gloſſ. generaliter, quòd dona ſunt gratuita: ergo videtur,quòd generale nomen ſit donum,& conuertatur cum virtute.

4 Item, Charitas dicitur etiam primum donum,in quo omnia dona donantur: & hoc probat Magiſter in lib.1. diſtin.17. Ergo videtur, quòd dona in nullo diſtinguantur à virtutibus.

5 Item,Septem diffiniuntur virtutes diffinitione generali, quæ conuenit theologicis & cardinalibus: talis diffinitio etiam inuenitur conuenire donis, ſicut eſt,quòd virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: & ſicut, quòd virtus eſt quæ bonum facit habentem & opus eius bonum reddit: & ſicut eſt, quòd virtus eſt in difficilibus optimorum operatiua: & ſicut eſt, quòd virtus eſt vltimum potentiæ in re cuius virtus eſt. Omnes iſtæ conueniunt etiam donis: & ſicut illa, virtus eſt bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus operatur in nobis.Ergo videtur,quòd dona ſint virtutes.

Si forte dicere velles,quòd dona dicunt aliquid perfectius,quam virtutes:hoc nõ videtur verum. Macrobius enim ſupra ſomnium Scipionis diuidit virtutem in purgatoriam,& purgati animi, & exemplarem: & eſt vna perfectior alia, nec tamen amittit ex hoc virtutis nomen & rationem: ergo nec iſta perfectio aliam rationem ſecundum nomen dabit donis.

2 Item,Magis & minus non variant ſpeciem: veritati autem primæ innititur per conſenſum fides, & intellectus, & ſapientia. Similiter ad operabilia per rationes operabilium illuminat prudentia,ſcientia,& conſilium, niſi quòd vnum plus & alterum minus: ergo videtur, quòd nulla differentia ſit ſecundum rationem ſpeciei inter virtutes & dona.

3 Præterea, Hoc ipſum, quòd dona ſint perfectiora virtutibus, & ita differant ab eis,videtur falſum: quia dicit Philoſophus, quòd virtus eſt vltimum potentiæ in re: poſt vltimum autem non eſt aliquid ſumere: ergo non eſt perfectio amplior quam virtus,vt videtur.

Si autem velles dicere, quòd eſt differentia quantum ad nomen: hoc iterum videtur falſum. Philoſophus enim dicit in topicis, & Boetius ſimiliter in ſuis topicis, quòd donum eſt datio irredibilis: & hæc eadem ratio conuenit virtuti ſicut donis: ergo non diſtinguuntur quoad hoc, vt videtur.

Ad hoc inueniuntur Doctores habere quinque opiniones. Quidam enim dicunt, quòd virtutes & dona non differunt niſi ſecundum rationem, & non ſecundum ſubſtantialem aliquam diffinitionem & differentiam: ſed accidentalem differentiam dant iſtam, quòd virtutes ſint principaliter ad agendum,& ideo diffiniuntur per actus, & habent proprias operationes: ſed dona ſunt ad reſiſtendum tentationibus quæ impugnant vitam virtutis iam habitæ. Quod autem non ſit conueniens illud dictum, ſtatim apparet: quia fortitudo eſt ad impugnandum in difficili & tentatione. Similiter dicitur communiter, quod charitas minima reſiſtere poteſt cuicunque tentationi. Et 1. Pet.5. Aduerſarius veſter diabolus circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Et ad Epheſ.6. In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi extinguere ignea. Ergo patet per hoc, quòd hoc etiam principalius conuenit virtuti, quam dono:& ideo non eſt cõueniens dictumiſtorum.

Item alij voluerunt emendare per ſubtilitatem dictum, & dixerunt, quòd duo ſunt in libero arbitrio, ratio, & voluntas: & virtus principaliter eſt in voluntate, ſecundario in ratione: donum autem è contrario principaliter in ratione, ſecundario in voluntate. Huius autem aſſignationis ſuæ talem adhibent rationem, quòd inter virtutes non eſt niſi vna quæ ſit in ratione: & inter dona,quatuor ponuntur in ratione, ſcilicet ſapientia, intellectus, conſilium,& ſcientia. Sed patet ridiculum eſſe, quia duæ virtutes ſunt in ratione,ſcilicet fides, & prudentia. Item ridiculum eſt dicere, quòd ideo dona principalius ſunt in ratione,quia plura ſunt ex eis in ratione. Iam enim ſequeretur, quòd principalius eſſent in irascibili,quam in concupiſcibili: quia duo ſunt in irascibili, ſcilicet timor, & fortitudo: & vnum eſt in concupiſcibili, ſcilicet pietas. Item falſum eſt de cardinalibus: quia duæ ſunt in ratione, ſcilicet prudentia, & iuſtitia. Cum enim iuſtitia conſiſtat in ordinatione ad alterum, & omnis ordo rationis eſt, ſic erit iuſtitia neceſſario in ratione.

Ideo

Ideo tertij veniunt & dicunt, quòd dona dicuntur per comparationem ad Deum dantem, & ideo sunt in superiori parte rationis: virtutes autem reſpiciunt opera ſpecialia, quæ ſunt ſuper materias ſpeciales, & ideo ſunt in inferiori parte animæ vel rationis. Et hoc iterum nihil eſt: quia ſuper illud, Signatum eſt ſuper nos lumen, &c. dicit Gloſſ. quòd triplex eſt imago, creationis, recreationis, & ſimilitudinis. Et imago recreationis eſt, per quam perficitur imago ſimilitudinis & creationis: & illa eſt fides, ſpes, & charitas. Cum igitur ſecundum Auguſt. imago ſit in anima ſecundum eam partem qua nihil excellentius habet, videbitur quòd fides, ſpes, & charitas, ſint in altiſſimo animæ, & ita non erunt dona altius in partibus animæ, quam virtutes. Item, Quam altitudinem animæ dicit timor? Nullam penitus. Vnde nihil eſt quod dicunt.

Ideo ſunt quarti qui magnam partem multitudinis habent ſequentem: quia valdè celebris fuit & eſt hæc opinio apud multos, quòd virtutes ſunt ad agendum rectè ſecundum vitam quæ vnicuique ſufficit ſecundum ſe, & ad ſuſtinendum paſſiones ſiue innatas ſiue illatas. Sed dona ſunt in adiutorium potentiarum animæ, vt patiamur conformiter Chriſto: & hoc probant ſatis rationabiliter ſic: Ad hoc quod Chriſtus pateretur tria exigebantur, quorum primum eſt timor reuerentiæ ad Patrem mittentem ipſum & tradentem pro redemptione generis humani: & ex illa parte replet eum ſpiritus timoris Domini. Secundum autem erat, quòd hoc faceret amore ad homines, quia pro hominibus ſaluandis patiebatur, & ibi acceſſit donum pietatis. Tertium autem erat vt offerret ſe paſſionibus viriliter & intrepidè: & ex illa parte venit donum fortitudinis. Alia autem dona concomitantur hæc, ſicut ſcientia pietatem, conſilium fortitudinem, intellectus autem & ſapientia intentionem patientis in Deum. Et huic opinioni contrarium non eſt quod obiicitur, niſi hoc ſolum quod, vt videtur, rationabiliter ſolui non poteſt, ſcilicet quòd dona data fuiſſent, etiam Chriſto non incarnato & paſſo, vt ſi homo non peccaſſet: ergo hæc non eſt ſubſtantialis differentia donorum & virtutum, ſed potius accidentalis ſecundum ſtatum peccati.

Ideo quinti dicunt, quòd virtutes ſunt ad agendum ſimpliciter: ſed dona ſunt expeditiones virtutum, & ſunt ad agendum expeditè: & hæc opinio quandoque habuit multos defenſores propter verbum Gregor. qui dicit, quòd dona data ſunt in adiutorium virtutum contra defectum. Sed hoc iterum patet non eſſe verum: quia dicit Philoſophus in ſecundo ethicorum, quòd ſignum oportet accipere habituum fientem in opere delectationem. Non enim iuſtus & caſtus eſt, qui operatur iuſta & caſta, ſed potius qui hæc operatur & hoc ipſo gaudet: gaudens autem in opere, non habet difficultatem: ergo non indiget adiutorio vlteriori.

2 Item, Quid eſt dictu, quòd virtus quæ eſt habitus perfectus & perficiens ad opus, indigeret vlterius alio perficiente ipſam? ſic enim eſſet perfectio perfectionis, & ſic de aliis perfectionibus oporteret habere multas.

Si propter hoc diceretur, quòd in veritate dona ſunt virtutes, & non differunt ab eis. Contra: Virtus & donum non ſunt eiuſdem diffinitionis: ergo non ſunt eiuſdem naturæ: quod patet: quia conſilium nulla virtus eſt: ſi ſimiliter nec ſcientia, nec ſapientia.

2 Item Matth. 6, ſuper Pater noſter, dicit Gloſſ. in precibus eſt vt impetrentur dona, in donis vt operemur mandata. De operatione beatitudines ſequuntur. Ergo dona prece impetrantur: ſed non virtus, quia oportet habere virtutes antequam preces exaudiantur: ergo dona non ſunt virtutes.

3 Item ibidem alia Gloſſ. Precibus laborandum eſt, vt dona percipiamus. Et idem ex hoc ſequitur. Sed tamen hæc ipſa Gloſſa difficultatem habet: quia habita vna parte gratiæ habentur omnes; & ita dona habentur antequam exaudiatur oratio, ſicut & virtutes. Vnde videtur, quòd per illas Gloſſ. nihil probatur.

SOLVTIO. Sine præiudicio conſentio in vltimam opinionem quæ fundatur ſuper verbum Gregor. quia Gregorius plus de donis locutus eſt, quam aliquis alius ſanctus. Et ideo quidam Doctor tenet illam opinionem: & eſt bona, licet à quibuſdam improbantibus eam non bene explanata ſit. Dicit enim Greg. expreſſe, quòd dona data ſunt in adiutorium virtutum. Et ad hoc intelligendum, notandum quòd quoddam impedimentum eſt virtutis ad actum proprium: & hoc non habet niſi per accidens ex aliqua diſpoſitione ſubiecti ſui: & hoc ipſa virtus conualeſcens in vſu operis per ſe excludit. Et de hoc dicit Bernardus in primo ad Eugenium, Nihil adeo difficile, quod conſuetudo facile non faciat. Et hoc præcipue in conſuetudinalibus eſt verum, de quibus inducit Philoſophus, quòd innati ſumus eas ſuſcipere: perficere autem eſt ab aſſuetudine. Aliud autem impedimentum eſt potentiæ ex imperfectione habitus, quod eſt quaſi è contrario primo impedimento, ſicut potentia noſtri intellectus eſt in verum primum, & ad hoc non perficit virtus niſi imperfectè, ſcilicet in ſpeculo & ænigmate, & ideo euacuabitur: & ideo indiget potentia alio habitu altius iuuante in illud, & ex parte illa tanquam ſecunda perfectio & altius infunditur donum. Quod qualiter ſit, in ſequenti articulo magis explanabitur. Et hoc modo intelligitur, quòd dona data ſunt in adiutorium virtutum vel potentiarum. *Solutio.*

AD OMNIA quæ primo obiiciuntur ad probandum quòd donum eſt virtus, eſt ſolutio vna, ſcilicet quòd virtus dicitur dupliciter, ſcilicet largè, & ſtrictè. Strictè tunc virtus erit prima perfectio virium animæ ad actus vitæ ordinatæ ad finem, vel id quod eſt ad finem; ſicut virtus theologica eſt in finem, virtus autem politica eſt in id quod habemus ad vſum, quod eſt ad finem: & hoc modo donum cum ſit ſecunda perfectio ad altiorem actum quarundam virtutum, non eſt virtus, ſed diſcretus habitus à virtute. Largè accipitur virtus pro habitu perficiente ad actum ſecundum rationem boni. Sic virtus eſt donum, & beatitudo, ſimiliter & fructus de quibus mentio erit poſterius. Quod autem videtur Gregorius dicere, quòd dona data ſunt contra defectum in quem incidimus ex peccato. Reſpondeo, quòd hoc dictum eſt per accidens, de dono ſcilicet ratione ſtatus hominis cui datur dona. Aliter enim non eſſent dona in Angelis & in Chriſto.

Ad id autem quod vltimo obiicitur, quòd precibus impetrantur dona,dicendum quòd nos concedimus conclusionem : tamen argumentatio non procedit secundum intentionem Gloss. quia Glossa intelligitur de impetratione vsus doni non habitus: quia omnia simul cum virtutibus infunduntur.

Ad illvd autem quod obiicitur contra opinionem istam vltimo, dicendum quòd virtus gaudet in sua operatione, sed hoc non est nisi quantum ad amotionem impedimenti quod habet in subiecto: & contra hoc non datur donum, sed potius contra hoc quod virtus habet ex se,vt fides ex hoc quod est in speculo & ænigmate, & prudentia ex hoc quod est per rationes humani iuris, quod nebulis errorum est inuolutum : & hæc omnia discutienda sunt in articulo sequenti.

Ad alivd dicendum, quòd hoc non est inconueniens, quòd post vnam perfectionem sit alia in eodem, dummodo non sint eiusdem rationis : sicut opinio & scientia de eodem, & ambæ manent,licet quidam hoc negent : non enim habendo scientiam, propter hoc amitto opinionem per signa,cum adhuc per signa possum procedere quando volo. Ita videns veritatem in lumine intellectus,non amittit fidem propter hoc. Et ideo hoc non est inconueniens.

ARTICVLVS II.

Qualiter hæc dona animam perciant?

Secundo quæritur, Qualiter perficiant animam? Et vt hoc liquidius explanetur, faciam disputationem generalem de modo perfectionis animæ per virtutes, & dona, & beatitudines, & fructus,& gratiam sacramentorum.

Et obiicitur sic : Vnumquodque perfectibile non inuenitur perfectibile nisi quadrupliciter tantum,scilicet in esse, & posse, & agere,& fine. Accidentia enim non conferunt perfectionem: quia illa infinita sunt, vt dicit Philosophus: nec potest attendi perfectio penes ipsa. Anima est de numero perfectibilium. Ergo perficietur omnibus istis perfectionibus. Constat autem, quòd perfectionem in esse & posse simul accipit in creatione sua : quia perfecta est, & omnes potentias habet : ergo si perficitur vlterius, hoc erit in agere, & fine. Virtutes autem sufficienter perficiunt in agere animam : & charitas quæ est vinculum perfectionis (vt probatum est) perficit coniungendo fini : ergo dona & beatitudines & fructus superfluunt.

2 Item non potest dici, quòd dona dentur contra vulnus peccati : quia sicut dicit Magister in quarto huius voluminis in principio, gratia sacramentalis contra hoc ordinatur. Si autem tu dicas, quòd homo per peccatum corruit in duo,scilicet in spoliationem gratuitorum, & vulnerationem naturalium : & ad restitutionem spoliatorum datur gratia in virtutibus, & ad sanationem naturalium dantur dona. Hoc nihil videtur esse : quia sicut iam habitum est, gratia sacramentalis ordinatur contra vulnus naturalium. Item secundum hoc essent alij habitus, scilicet beatitudines, & fructus, & gratiæ sacramentorum superflua,quod est inconueniens.Item intellectus gratia informatus intendens ad inuisibilia,potest eleuari per gradus differentes. Verbi gratia, cognitio per speculum in ænigmate eleuat eum super se,vt credat ea quæ non videt per rationem. Potest autem illustrationem capere ex auditis auditu interiori vel exteriori, vt habeat ex illis lumen maius fide : quod quia maius est, non erit fides: ergo alicuius altioris gratiæ quam sit fides : ergo videtur, cùm dona sint ad tales actus (quod probabo) quòd nihil sit dictum, quòd dona sint data contra defectum qui est ex peccato. Probatio autem eius quod suppositum est, ista est : quia diffinitur sapientia, donum quod est cognitio diuinorum cum sapore: & intellectus,quod est lumen faciens cognoscere cælestia : sicut dicit Gregorius, quòd intellectum dat, cum de auditis mentem illustrat: ergo videtur, quòd non sint contra peccata.

Si avtem hoc concedatur, videtur contra Gregor. qui dicit super principium Iob, Contra septem defectus Spiritus sanctus septem virtutibus mentem imbuit : contra stultitiam sapientia, contra hebetudinem intellectu, contra præcipitationem consilio, contra timorem fortitudine, contra ignorantiam scientia, contra duritiam pietate,contra superbiam timore. *Sed contra.*

Sed itervm in assignatione Gregorij quæritur, Quare ipse sex pœnas ponat, & septimum ordinat contra peccatum, scilicet timorem contra superbiam? *Quæst.*

Item de ista positione præcedenti quæ est supposita, si donum est ad altiorem actum quam virtus, quare non habemus singula dona respondentia singulis virtutibus per aliquid altius? quia spei nullum respondet inter dona. Item charitati nullum. Item temperantiæ nullum. Quod enim quidam dicunt de pietate, non est conueniens, cum à Philosophis & Sanctis ponatur pietas species iustitiæ,& non temperantiæ. Et tunc iterum quæstio est, Quare speciei iustitiæ per idem nomen respondet donum,& non aliis,& non similiter iustitiæ in se? Item, Quare fortitudini per idem nomen respondet donum & non aliis? Item cum charitas sit perfectior aliis, quare non respondet sibi donum? *Quæst.2*

Item quæritur de beatitudine.Hæc enim est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Ergo videtur, quòd non habetur simpliciter nisi à Deo, & non habetur participando nisi à beatis in patria: ergo videtur,quòd nulla sit beatitudinis perfectio hîc in via. Præterea,Si beatus dicitur aliquis, qualiter saluatur in eo congregatio boni? Videtur enim, quòd debeat saluari : quia dicit Augustinus in Gloss. Matth. 5. super illud, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quòd vltima reuertitur ad caput: vt intelligamus, quòd à nulla separatur, vt sit sensus: Beati pauperes spiritu cum persecutionibus,& beati mites cum persecutionibus, & sic de aliis.Si autem illa reuertitur,eadem ratio erit de reuersione aliarum. Ergo videtur,quòd beatitudo ponit statum beatorum congregatione perfectum. Item Aristoteles dicit loquens de felicitate,quòd vna hirundo non facit ver,nec vna dies serena. Et alia translatio clarior est,& dicit quòd per vnam hirundinem & vnum diem serenum *Quæst.3*

num non est prænosticatio verni temporis. Et intelligit, quòd oportet esse plures. Et à simili infert, quòd felicitas non erit in actu perfectio boni vnius, nec eius qui modico tempore habuit congregationem bonorum, sed in omnibus bonis, & diu. Ergo si hæc de ratione sunt beatitudinis, videtur quòd habitus beatitudinis non simul habentur cum virtutibus & donis per infusionem: quod tamen est contra communem opinionem, quia Deus omnes habitus dat simul. Item virtutes quæ sunt primæ perfectiones, multiplicantur in septem, & beatitudines in octo.

Quæst. 4

ITEM, Fructus quandam dicunt animi perfectionem, & cum fructus non sit nisi boni cui propter se amore inhæremus, vt dicit Augustin. videtur esse vltima perfectio hominis in via tendentis ad patriam: sed fructus sunt virtutes, sicut videtur ibidem dicere Gloss. & nomina fructuum quæ ponit, sicut charitas, patientia, mansuetudo, & alia quæ ponit ibi, licet interserat quædam quæ non nominant virtutes, vt gaudium, & pacem, & quædam alia: ergo multo magis omnia quæ sunt citra fructus, cadunt in virtutis rationem, sicut dona, & beatitudines.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo dico vt prius, quòd virtutes perficiunt animam ad actus primos, & dona ad secundos, & beatitudines ad tertios, & fructus in finem secundum quod contingit per bonum opus coniungi fini. Et qualiter hoc fit, accipiatur ex parte rationis: quia non perficitur fide virtute ad consensum primæ veritatis, quam non videt, nisi in speculo & in ænigmate: hanc autem contingit melius videre in lumine illustrationis per inspirationem gratiæ, & contingit sapere per experimentum sui in ratione (alias in re) ipsa: & sic perficiunt dona. Item contingit visum defigere in ea altius cum certitudine maxima: & tunc est actus beatitudinis perfectæ munditiæ, vt dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Contingit etiam refici in gustu certitudinis illius: & sic erit habitus qui dicitur fructus, & vocatur ab Apostolo fides. Et Glossa ibi dicit, quòd fides idem est quod de inuisibilibus certitudo: & debet addi, per experimentum spiritus: quia aliter non esset verum quod ibidem dicit Ambrosius in Gloss. quòd delectat suos possessores inuicta & sancta delectatione: & ideo fructus spiritus dicuntur. Et secundum hoc dona sunt secundæ perfectiones animæ, & præsupponunt virtutes secundum naturam, licet simul infundantur. Item notandum secundum hanc opinionem, quòd est perfectio animæ ad actum qui est circa difficile & bonum: & est perfectio animæ ad statum boni, & actus qui sunt optimi status. Si perficiatur anima primo modo ad actum: hoc contingit dupliciter, scilicet ad actum primum qui primus est, eo quod ipse primus est ex habitu bono: & hoc modo perficit virtus. Si autem est ad actum altiorem siue secundum: sic perficit donum. Si autem est perfectio secundum statum: cum status non est in bono vno vel duobus, sed omnibus quæ possunt haberi secundum perfectionem quæ potest esse in statu: tunc est perfectio per beatitudines infusas. Fructus autem accedit ex parte coniunctionis cum fine, vt dictum est prius. Sustinendo igitur hæc, respondum est ad obiecta.

AD PRIMVM igitur dicendum, quòd omnes perfectiones referuntur ad posse. Est enim posse ex potentia: & hoc accipit natura cum accipit potentias in sua creatione. Et est posse ex habitu infuso vel acquisito: & hanc perfectionem non habet nisi quando acquirit habitum, & vlterius hæc causa est perfectionis in actu. Cum autem habitus sunt multiplices, patet quòd omnes illi sunt necessarij.

AD ALIVD dicendum, quòd Sancti dicunt, quòd sunt data in adiutorium virtutum & virium contra vulnus peccati: & quòd data sunt in adiutorium, eo quod sunt ad actus perfectiores, hoc est substantiale donis: quòd autem sunt contra vulnus peccati, hoc accidit ex subiecto in quo est vulnus illud. Et hoc probatur per obiectionem illam, quòd in Angelis sunt, & in Christo, & in nobis fuissent, etiamsi nemo peccasset. Ergo patet, quòd accidit donis esse contra vulnus peccati. Nec est conueniens dictum aliquorum hoc, quod scilicet substantiale sit donis esse contra vulnus peccati, & quòd in Angelis sint sicut medicina præseruatiua: quia nulla est ratio præseruatiuæ medicinæ in eo in quo est nulla potentia morbi. Vnde cum in Christo impossibilitas fuerit ad morbum, nullo modo infuit aliquid ei vt medicina præseruatiua: & tamen dona sunt in Christo: ergo non substantialiter ordinata contra peccatum, sed per accidens, vt dictum est.

AD ID autem quod obiicitur de Gregorio, dicendum quòd ipse loquitur de donis secundum effectum quem habent in homine damnato propter peccatum, & reformato per ipsa: & non de substantiali actu donorum. Ad id quod obiicitur de sacramentis, dicendum quòd non valet: quia aliæ sunt pœnæ illæ & vulnera quam ista. Est enim vulnus potentiæ ad actum ad quem nata est, & hoc vulnus est tantum pœna & non causa culpæ: & contra hanc pœnam nobis secuundum dictam rationem dantur dona, vt stultitia, hebetudo, & huiusmodi. Est etiam vulnus quod aut est coniunctum peccato vt inclinans ad illud, aut est peccatum: & contra hoc ordinantur sacramenta, vt baptismus contra originale peccatum, & confirmatio contra incendium fomitis qui est in malum, & Eucharistia contra defectum spiritualis boni deperditi, ex quo homo habilitatur ad malum, & sic de aliis, vt patet in disputatione quæ ponitur in principio quarti.

AD ILLVD autem quod quæritur; Quare Gregor. vnum peccatum ponit cum sex pœnis? Dicendum, quòd superbia ibi non nominat peccatum, sed pœnam quæ est ex peccato, & superbia dicitur ibi superbilitas quam comprimit timor: & sic nulla est quæstio. *Ad quæst. 1.*

AD ALIVD bene concedo, quòd dona sunt consequentia virtutes, & sunt altioris perfectiones, sed non omnes. Est enim charitas summæ perfectionis, & illa non potest habere aliquid altius consequens, quam ipsa sit. Fides autem secundum substantiam quidem quæ est visio veritatis, est perfecta, & ideo ex parte illa manebit in statu perfecto patriæ: sed ex parte formæ inquantum est in speculo & ænigmate, est imperfecta: & ideo consequuntur ex illa parte duo dona: vnum sicut sub lumine accepto ostendens veritatem primam, quod est intellectus; alterum autem *Ad quæst. 2.*

autem ſicut guſtans dulcedinem veritatis agnitæ & acceptæ in donis gratiæ: & hoc eſt ſapientia. Spes autem, quia in ſubſtantia & in forma eſt imperfecta, ipſa nullo modo poteſt manere in ſtatu perfecto, in quo manet donum magis quam virtus: & ideo non conſequitur eam nec donum nec beatitudo. Item inter cardinales temperantia eſt in delectabilibus innatis, in quibus non eſt multum difficile temperare perfectè: vnde dicit Philoſophus, quòd incontinens magis vituperabilis eſt, quam timidus, quia eſt in eo quod facilius fieri poteſt: & ideo in illo delectabili ſufficit virtus ad actum vltimæ perfectionis, & ideo nullum donum conſequitur temperantiam. Sed in fortitudine non ſic eſt: quia illa in eo quod eſt, difficillimum eſt etiam conſtantiſſimo: & ideo requirit habitum altioris perfectionis.

Et ſi quæratur, Qualiter hoc poſſit eſſe, cum fortitudo ſit contra pericula mortis, quibus nihil videtur magis difficile? Dicendum, quòd donum eſt contra ſtatum in quo homo tenetur ad talia ſi neceſſe ſit: ſicut etiam in tyrociniis fortes ſunt, qui pericula incidentia propulſant vel ſuſtinent: ſed his fortiores ſunt, qui ſe vltro offerunt ad tyrocinium tale cum non teneantur: & ad hoc eſt donum in quo homo ponitur in ſtatu perfectionis, vel ex gradu vel profeſſione vt talia pericula ſæpè ſubire cogatur: & ad hoc indiget homo dono. Et quia eſt contra eundem actum & idem difficile & bonum cum fortitudine virtute, ideo nominatur eodem nomine cum ipſa. Sed iuſtitia ſecundum ſuum genus reſpicit debitum, vt ſupra in quæſtione de virtutibus habitum eſt: & ideo non habet in illo magnam difficultatem: ſed in ſpecie quæ pietatis eſt, & eſt beneuolentia in ſanguine coniunctis, habet vlterius vt impendat per ſimilitudinem imaginis coniunctis hoc quod impendit ſanguine coniunctis: ad hoc enim non eleuat virtus conſuetudinalis ſiue ciuilis, ſed potius donum Spiritus ſancti. Et ideo iuſtitia ſecundum ſe non habuit donum reſpondens, ſed in parte illa qua mouetur per rationem debiti ad eos qui coniuncti ſunt ſanguine, vt moueatur in eos qui conformitate Patris cæleſtis coniuncti ſunt. Et quia idem eſt actus beneuolentiæ in vtroque, ideo virtus & donum habent vnum nomen. Quòd autem verum ſit, videtur accipi ab Auguſtino, qui accipit pietatem, cultum Dei, & obſequium proximi, & etiam virtutem ſpecialem in lib. de ciuit. Dei, & etiam habetur ex verbis ſequentis diſtinctionis. In aliis autem ſpeciebus iuſtitiæ ſufficiens eſt ratio debiti complere actum quantumcunque perfectum, ſicut in religione, & in aliis, & præcipue in ſpeciebus iuſtitiæ quæ ſecundum ius poſitiuum ſunt. Prudentiæ autem quæ eſt cognitio practica eligibilium, reſpondent dona duo. Eſt enim prudentia ciuilis vtens rationibus iuris naturalis & humani, ſed non attollitur ad illas quæ diuinitus inſpirantur, niſi per donum Spiritus ſancti. Illæ autem quæ inſpirantur, certiſſimæ ſunt. Et hoc contingit dupliciter: vel ſecundum ea ad quæ tenentur omnes, & ſic exaltatur ad donum ſcientiæ: vel ſecundum ea quæ non omnes obligant, & ſic exaltatur in dono conſilij. Timor autem ſecundum quod eſt donum Spiritus ſancti, non ſequitur virtutem aliquam principaliter: quia attendit principaliter maieſtatem quam reuereretur, quia ſummus actus timoris reuereri eſt: & quia aliquis eſt initialis, vel ſeruilis, illi ſunt dona ſecundum ſtatum accipientis, & non ſecundum perfectionem ſanctitatis Spiritus, nec ſecundum conformitatem ad Chriſtum. Si autem quæras, Quare non ſequitur aliquam virtutem? Dicendum, quòd virtus ſecundum ſe ordinat ad actum. Donum autem eſt additum in adiutorium virtutis: & ideo quoddam iuuat in actu, & quoddam iuuat ſecundum remotionem à contrario propter reuerentiam Dei: & ex parte illa iuuat timor, & ideo non ſequitur aliquam virtutem propriè, niſi forte velis dicere iuſtitiam generalem quoad illam partem quæ eſt declinatio à malo.

Ad id autem quod vlterius quæritur de beatitudinibus, dico quòd beatitudines ſunt altiores perfectiones, quam virtus vel donum. Sed beatitudo eſt duplex, ſcilicet viæ, & patriæ. Beatitudo viæ adhuc duplex, ſcilicet ſpei, & rei. Beatitudo ſpei dicitur, quando aliquis eſt in ſtatu in quo ſperare poteſt beatitudinem ſpe formata quæ prouenit ex gratia & meritis. Rei autem beatitudo eſt habitus perficiens ad actus altiſſimi ſtatus in via, & non ad vnum, ſed ad vnum in comparatione ad omnes alios. Bene enim videtur, quòd beatitudo nunquam ſit in vno niſi in comparatione ad omnia quæ ſunt illius generis. Et per hoc patet ſolutio ad omnia quæ de beatitudine ad præſens obiiciuntur: quia etiam de beatitudinibus requiritur alibi in tractatu ſpeciali. *Ad quæſt. 3.*

Ad vltimvm quod quæritur de fructibus, bene concedo, quòd ſunt habitus pertinentes ad guſtum finis, eo quod delectant ſancta delectatione ſuos poſſeſſores: & ſi virtus proprie ſumitur, non ſunt virtutes, ſicut dictum eſt in principio ſolutionis. Sed largè ſumendo virtutem, ſicut in præcedenti articulo dictum eſt, Gloſſ. vocat virtutes. Tamen tractatus de fructibus quærit ſpecialem diſputationem alibi ponendam. *Ad quæſt. 4.*

ARTICVLVS III.

De numero donorum.

Tertio quæritur de numero donorum. Videtur enim, quòd non ſint niſi ſex: quia timor, vt habitum eſt, non conſequitur aliquam virtutem.

2 Item videtur, quòd plures ſint: quia infra quatuor timoris differentias Magiſter aſſignat: ergo videtur ad minus, quòd ſint decem.

3 Item, Secundæ perfectiones ad altiores actus multiplicabiles ſunt in multa: ergo videtur, quòd penes hæc omnia debent dari dona.

Solvtio. Dicendum, quòd multiplex poteſt aſſignari donorum diuiſio: ſed triplex ſufficit huiuſmodi intentioni huius operis, quarum vna eſt propria, quæ eſt penes obiecta, ſcilicet quòd donum aut ordinat à malo, aut in bonum. Si primo modo, timor. Secundo autem modo: aut in bonum quod eſt finis, aut quod eſt ad finem. Si primo modo: aut per modum veri, & ſic eſt intellectus: aut boni, & ſic eſt ſapientia, à ſapore dicta magis quam à ſapere. Si autem eſt ad ea *Solutio.*

quæ

quæ sunt ad finem : aut per modum exequentis, aut dirigentis : & vtroque modo dupliciter, scilicet in his ad quæ omnes tenentur, & sic exequens est pietas, & scientia dirigens : aut ad quæ non omnes, & sic exequens est fortitudo, & consilium dirigens.

Et alia multiplicatio est, quòd donum, vt habitum est, perfectio est altior quam virtus. Illud igitur altius aut accipitur ex parte intellectus, aut affectus. Si intellectus : aut secundum quòd ipse est in finem, aut secundum quòd ipse est in ea quæ sunt ad finem. In finem duobus modis, scilicet vt in motu in ipsum, aut vt quiescens in eo. Si primo modo, sic est donum intellectus, & ideo infra habebitur, quòd intellectus est inuisibilium creaturarum per quas mouetur in Deum. Secundo autem modo est donum sapientiæ: sicut dicit Augustinus, quòd æternis per gustum rebus inhæresci t. Si autem est in ea quæ sunt ad finem, & altius quam virtus : aut illud altius sumitur ex parte eius in quod dirigit, aut ex parte rationis dirigentis. Si primo modo: tunc est consilium quod dirigit in altiora quam prudentia virtus. Si autem ex parte rationis dirigentis : tunc est scientia, quæ dirigit per rationes diuinas in communiter operabilibus, cum prudentia dirigat per ciuiles, vt patet ex prædictis. Si autem ex parte affectus est altius perficiens quam virtus : aut ex parte finis, aut eius quod est ad finem. Si ex parte finis: tunc non potest esse ex parte bonitatis, quia nihil altius ordinat in illam quam charitas : nec ex parte charitatis, quia ibi perficiunt dona intellectus : ergo erit ex parte bonitatis, potestatis, & maiestatis, siue excellentiæ : & ad illud perficit timor Domini sanctus permanens in seculum seculi ? & alij timores (vt infra patebit) dicuntur dona per respectum ad illum. Si autem est secundum ea quæ sunt ad finem, & altius quam virtus : aut in se, aut in respectu proximi. Si in se : tunc non potest esse respectu dilectionis innatæ : quia non habet tantam difficultatem, quin bene contineatur à perfectione quæ est virtus : ergo erit respectu passionis illatæ secundum statum ordinantem ad sustinendum martyrium : & tunc erit donum fortitudinis, vt habitum est. Si autem est respectu boni quod est commune & etiam in proximo, non potest esse per modum debiti, quia hoc ordinabile est satis perfectione quæ est virtus iustitiæ : nec potest esse respectu boni, sicut charitas diligit proximum, quia nihil est perfectius charitate : ergo erit vis beneuolentiæ ad imaginem Dei, & sic est donum pietatis. Et hæc multiplicatio est propria secundum disputationem supra habitam in donis.

Tertia multiplicatio communiter est omnium antiquorum Doctorum, & est bona valdè, scilicet quòd secundum duplicis, vitæ perfectionem numerus donorum accipiatur. Et ita vita quidem contemplatiua perficitur visu & gustu : & visus ostendit quod gustandum est, & quoad visum est intellectus, & quoad gustum est sapientia saporans. Sicut enim dicit Philosophus, sapor sequela complexionis est : & ideo necesse est penetrare naturam rei per gustum. Si autem est de perfectione actiuæ : aut secundum rectificationem rationis dirigentis, aut secundum affectus exequentis. Primo modo aut in his ad quæ non omnes tenentur, & tunc est consilium: aut est secundum rationem eorum ad quæ omnes tenentur, & tunc est scientia. Si vero est in affectu exequentis : aut à malo, aut in bonum. Primo modo, timor. Secundo modo : aut ad quæ omnes tenentur, aut ad quæ non omnes tenentur. Primo modo est fortitudo : secundo modo pietas.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd verum est, quòd timor non sequitur aliquam virtutem secundum quod est donum : & tamen est altior perfectio, quam virtus : & hoc dico de timore reuerentiæ, qui primam habet rationem timoris doni. Sed ex hoc non sequitur, quòd non sit donum : & huius ratio patet ex supra dictis : quia virtus theologica ex illa parte minus imperfecta est qua est in maiestatem : & illius imperfectionis ratio est : quia propria diffinitio virtutis est ad actum in aliquid determinatum vel circa finem, vel circa ea quæ sunt ad finem. Maiestas autem non potest esse obiectum actus qui tendit in maiestatem : sed potius omne quod est resilit ab illa : & ideo nulla virtutum potuit esse respectu illius: sed donum non necessario ponit actum talem, sed sufficit quòd sit altior perfectio quam virtus quocunque modo siue per actum tendentem siue per resilitionem venerantem & honorantem maiestatem.

Ad aliud dicendum, quòd licet infra quatuor tangantur timores vel sex vel duo secundum diuersas diuisiones, vnus solus est timor primo & per se dictus donum timoris, scilicet qui repleuit Christum : & ille est timor permanens in seculum seculi, & alij dicuntur dona per comparationem ad illum.

Ad vltimum dicendum, quòd altiores perfectiones in habitibus respicientibus actus singulares in genere non sunt multiplicabiles amplius quam dictum est. Sed habitus perficientes secundum statum summum, & non existentes in vno, sed in vno in comparatione ad vsum aliorum, sunt perfectiones & multiplicabiles secundum octo differentias, vt beatitudines viæ : vel secundum duodecim fructus spiritus, de quibus loquitur Apostolus ad Galat. 5.

ARTICVLVS IV.

De ordine & combinatione donorum.

QVarto quæritur de ordine & combinatione. Videtur enim malè tangi ordo : quia primum est recedere à malo, & postea proficisci in bonum : in profectu autem in bonum prius occurrit via quam finis, & in via prius occurrit communis perfectio mandatorum quam consiliorum : ergo videtur, quòd primum sit timor, & ita de aliis secundum ordinem conuersum quam numerentur ab Isaia.

2 Item, Quare nullum combinatur cum timore, cum omnia alia habeant combinationem vnius regentis, & alterius exequentis ?

3 Item, Quædam Gloss. dicit, quòd sapientia regit intellectum : quæritur igitur, quomodo sit hoc ? Item, Cum in aliis regens præcedat, si sapientia regit, tunc videtur, quòd poni debeat ante intellectum, vt intellectus sit in extremo. Præterea videtur falsum, quòd regat : quia regimen intellectus & rationis est, & non affectus : sapientia autem per saporem in affectu est : ergo

debet

debet esse recta, non regens, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ordo in donis est duplex, scilicet secundum quod sunt in nobis, vel secundum quod à Spiritu sancto dante ea. Si secundum quod sunt in nobis: tunc tenet obiectio prima, & iste est ordo generis actuum ipsorum, licet in habitu simul infundantur. Secundo autem modo propinquior secundum rationem est sapientia quam intellectus, & sic de aliis: & sic enumerantur ab Isaia.

AD ALIVD dicendum, quòd timor dicit resilitionem vel fugam, & ad hoc non indiget regitiuo proprio, sed communi: sicut etiam ipse motus fugæ non est vt in fuga persistat, sed potius vt in bonum conuertatur: & ideo regens motum in bonum, illud erit regimen in fuga: & ideo timor accipit regimen à regitiuo aliorum, siue sit castus, siue initialis: sed castus accipit ab intellectu & à sapientia, initialis autem à scientia & consilio.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectus simpliciter, vt videtur mihi, regit & sapientia quodammodo: sicut quædam animalia sequuntur odores, & perceptio odoris regit ea in via, & visus eorum potius sequitur ad adoratum quam è conuerso: sic sapientia per gustum dulcedinis diuinæ secundum aliquid rectificat intellectum, vt frequentius circa illud iteretur quod gustat: & secundum hoc loquitur Gloss. quædam super Isa. Quidam tamen Doctores concedunt, quòd sapientia simpliciter regit, intellectus autem secundum quid.

ARTICVLVS V.

Qualiter hæc dona sint in Christo & in Angelis?

QVinto & vltimo quæritur, Qualiter hæc dona sint in Christo & in Angelis sanctis? Videtur enim, quòd non fuerunt in eis: quia infra habebitur, quòd timor nascitur ex fide: sed fides non est in Christo & in Angelis sanctis: ergo nec timor.

2 Item, Eum qui non potest facere malum, non oportet habere timorem qui faciat eum fugere malum: Christus autem & Angeli sancti non possunt facere malum: ergo non oportet ad hoc habere habitum perficientem.

3 Item, Fortitudinis est sustinere pericula: sed in patria nulla erunt pericula: ergo videtur, quòd donum fortitudinis non manebit in patria.

4 Item, Scientia docet bene conuersari in medio nationis prauæ & peruersæ: & horum nihil erit in cœlo: ergo non erit ibi scientia. Item, Magister dixit supra, quòd scientia euacuabitur: ergo non potest esse donum scientiæ in Angelis.

5 Item, Damascenus dicit, quòd consilium est de dubiis: Christus autem de nullo dubitauit: ergo ipse donum consilij non habuit: ergo ista dona non omnia nunc habentur à sanctis Angelis & à Christo.

QVOD EST contra literam. Item contra est quod dicit Gregorius super illud Iob 38. Nunquid coniungere valebis micantes stellas pleiadas: Ibi videtur dicere, quòd nemo hæc dona sapientiæ coniungit nisi Christus: ergo in Christo fuerunt & sunt: ergo & in aliis comprehensoribus. Sed contra.

Sed ibi iterum nascitur quæstio: quia si nullus coniunxit nisi ipse: tunc non habito vno habentur omnia: ergo non simul infunduntur. Contrarium autem huius habebitur infra.

ITEM quæritur iuxta hoc, Quare specialiter dicit, quòd repleuit eum spiritus timoris Domini, potius quam aliud donum? Quæst.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc dona sunt in patria plenius quoad vsum, quam in via, & plenissimè in Christo sunt, erunt, & fuerunt semper.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides generat timorem seruilem: & de isto non dicitur primo & principaliter, quòd sit donum Spiritus sancti: quia hoc dicitur de casto tantum: & iste melius oritur à cognitione aperta, quam à fide.

AD ALIVD dicendum, quòd obiectio illa procedit ac si timor castus fugeret malum: & hoc non est verum, sed potius in se resiliens reueretur maiestatem.

AD ALIVD dicendum, quòd fortitudinis doni sicut fortitudinis virtutis alius est actus in patria, alius in via: in patria enim habet firmissimè fortitudini primæ omnia confortanti adhærere, vt supra dixit Augustinus de fortitudine virtute.

AD ALIVD dicendum, quòd scientia dicitur lumen emissum à Spiritu sancto: & illius vsus in via est scire conuersari, &c. sed in patria non sic, sed potius rationem iustitiæ in actu rationis omnium operabilium intueri.

AD ALIVD dicendum, quòd consilium non dicitur hic ab eo qui quærit, sed ab eo qui dat: quia iste non dubitat, sed potius abundantia discretionis dissoluit dubia & certificat & facit lumen in viis, scilicet à Spiritu sancto.

AD ALIVD dicendum, quòd Christus solus coniunxit quantum ad excellentissimos vsus in opere: sed alij sancti coniungunt in habitu.

AD ALIVD dicendum, quòd Christus dicitur repletus timore, quia formam serui accipiens, reueritus est Patrem, nobis in hoc dans exemplum, vt sequamur vestigia eius potius quam in scientia, vel sapientia, vel aliquibus aliis: quia reuerentia facit fieri omnia alia bona, & mala cauere: qui enim sine timore est, non potest iustificari. Ad quæst.

Plena timorum distinctio.

DET quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est quatuor esse timores, scilicet mundanum siue humanum, seruilem, initialem, castum vel filialem siue amicabilem. Humanus timor est, vt ait Cassiodorus, quando

Super Ps. 127.

quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi, propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu cum mundo deseritur: quem Dominus prohibet in Euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c. Timor autem seruilis est, vt ait Augustinus, cum per timorem gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi æternum bonum quod non amat, sed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est iste timor & vtilis, licet insufficiens: per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ, & succedit initialis timor, quando incipit, quod durum erat amari: & sic incipit excludi seruilis timor à charitate, & succedit deinde timor castus siue amicabilis: quo timemus ne sponsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis est vilis, sed non permanens in æternum, & iste timor diuinus comes est per omnes gradus.

Mat. 10. Luc. 12. Super Ps. 127.

Collectio prædictorum.

ET attende, quod quatuor hîc distinguuntur timores, cum supra Beda duos dixerit esse. Sed Beda humanum timorem prætermisit, & nomine seruilis, duos quos hîc distinximus, complexus fuit, scilicet seruilem, & initialem. Amicabilem vero castum dixit. Augustinus quoque seruilem & castum timorem apertè discernit, dum epistolæ ad Romanos illum locum exponit, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei: ita dicens, Duo timores insinuantur hîc: vnus qui est in perfecta charitate, scilicet timor castus: alter qui non est in charitate, scilicet seruilis: in quo quamuis Deo credatur, non tamen in Deum: & si bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus benè facit, etiamsi bonum est quod facit.

E

Rom. 8.

De casto & seruili plenius agit, tangens interdum de initiali.

DE his eisdem timoribus latius disputat Augustinus dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est in illo perfecta charitas: sed si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet vnde timeret, imo haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? In perfecta: perfecta ergo charitas foras mittit timorem: ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor enim quasi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras: maior charitas, minor timor, minor charitas, maior timor. Si autem nullus est timor, non est quo intret charitas: sicut videmus per setam introduci linum quando aliquid suitur, seta prius intrat, & nisi exeat non succedit linum. Sic timor primo occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit vt introduceret charitatem.

F

Tract. 9. qui est ad 4. cap. 1. epist. Ioan.

1. Ioan. 4

Quod videtur prædictis aduersari.

G Pſal.18. EST autem alia ſententia quæ videtur huic eſſe contraria, ſi non habet pium intellectorem. Dicitur enim in Pſalm. Timor Domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Æternum quendam timorem nobis oſtendit, ſed caſtum. Quod ſi oſtendit ille nobis æternum timorem, nunquid contradicit 1.Ioan.4 illi iſta epiſtola quæ dicit, Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit timorem? Hoc enim dictum eſt per Ioannem, illud dictum eſt per Dauid. Sed nolite putare alium eſſe ſpiritum: ſi enim vnus flatus inflat duas tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si ſpiritu vno, id eſt, flatu impletæ duæ tibiæ conſonant, impletæ duæ linguæ ſpiritu Dei diſſonare poſſunt? imo eſt ibi quædam conſonantia, eſt quædam concordia: ſed auditorem deſiderat ſtudioſum, non otioſum. Ecce mouit duas linguas ſpiritus Dei, & audiuimus ex vna, Timor non eſt in charitate: audiuimus ex alia, Timor Domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Quid eſt hoc? Diſſonant? Non. Excute aures, intende melodiam: non ſine cauſa hic addidit caſtus, illic non addidit: quia eſt timor aliquis qui dicitur caſtus, eſt alius qui non dicitur caſtus. Diſcernamus iſtos duos timores, & intelligamus conſonantiam tibiarum. Quomodo diſcernimus? Attendat charitas veſtra. Sunt homines qui propterea timent Deum, ne mittantur in gehennam: ne fortè ardeant cum diabolo in igne æterno. Auguſt. eodem tract.9. Ipſe eſt timor qui introducit charitatem, ſed ſic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times Deum, nondum amas quem ſic times: non bona deſideras, ſed mala caues. Sed ex eo quia mala caues, corrigis te & incipis bona deſiderare: cumque bona deſiderare cœperis, erit in te timor caſtus. Quid eſt timor caſtus? Timere ne amittas ipſa bona, timere Deum ne recedat à te. Cum autem times Deum ne te deſerat præſentia eius, amplecteris eum, ipſo frui deſideras.

Quomodo diſtant duo timores, per ſimilitudinem duarum mulierum oſtendit.

H Auguſt. eodem tract.9. & tract. 43. in expoſitione Euang. Ioan. Idem pene habetur in ep.ad Honoratum de gratia Noui Teſtamenti cap. 21. & eſt ep. 120. & de verbis Apoſt. ſerm.18. NOn potes melius explanare quid interſit inter duos iſtos timores, quam ſi ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam conſtituas volentem facere adulterium, ſed timet ne damnetur à marito. Timet maritum: quia adhuc amat nequitiam: huic non grata eſt, ſed oneroſa mariti præſentia, & ſi forte viuit nequiter, timet maritum ne veniat. Tales ſunt qui timent diem iudicij. Fac alteram amare virum, & debere illi caſtos amplexus, nulla ſe adulterina immunditia maculare velle: iſta optat præſentiam viri. Illa timet & iſta timet. Iam ergo interrogentur quare timeant? Illa dicet, Timeo virum ne veniat. Iſta dicet, Timeo virum ne diſcedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet. Iſta dicet, Timeo virum ne deſerat. Pone hæc in animo & inuenies timorem quem foras mittit charitas: & alium timorem caſtum permanentem in ſeculum ſeculi. Illum timorem perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentum habet: torquetur conſcientia peccatorum, nondum facta eſt iuſtificatio. Eſt ibi quod titillet mentem, quod pungat, quod ſtimulet. Stimulat ille timor, ſed intrat charitas quæ ſanat quod vulnerat timor. Timor caſtus facit ſecuritatem in

animo. Audiuimus duas tibias, scilicet Ioannem & Dauid consonantes. Illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore Dei dicit quo timet anima ne deseratur. Ille est timor, quem charitas excludit: ille est timor, qui permanet in seculum seculi. Ecce in his verbis prædictis apertè ostendit Augustinus quis sit timor castus, & quis seruilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem significauit: qui nec ex toto est seruilis, nec ex toto est castus, sed tanquam medius aliquid de seruili, & aliquid de casto timore habet: facit enim seruire partim timore pœnæ, partim amore iustitiæ, per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iste timor est in inchoata charitate, non in perfecta: & quantum crescit charitas, tantum decrescit iste timor, quantum ad metum pœnæ, id est, quantum ad id quod facit timere pœnam, & quantum ad tormentum conscientiæ. Nam quanto magis diligimus, tanto minus timemus. Iste timor notatur in illis verbis Augustini, vbi non negat timorem esse in charitate inchoata, sed perfecta: quod non posset dici de seruili, quia (vt ipse suprà dixit) seruilis timor non remanet veniente charitate, nec intrat charitas nisi prius ille timor exeat: nec in illo timore aliquis credit in Deum, etsi credat Deo: nec benè facit, etiamsi bonum est quod facit. Non est ergo timor ille in charitate etiam inchoata, quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam, & in Deum credit, & bona opera facit. Quare seruilis non est timor ille, quem in charitate inchoata fore concessit, & quem crescente charitate decrescere dixit. Sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate, nisi perfecta sit.

Quòd timor seruilis & initialis dicitur initium sapientiæ, sed differenter.

SCiendum tamen est, quòd vterque timor, scilicet seruilis & initialis, in Scripturæ diuersis locis dicitur initium sapientiæ: & ita fore comperies si diligenter annotaueris loca Scripturæ, in quibus de timore Domini fit mentio: ex alia tamen ratione & causa diuersa dicitur seruilis timor initium sapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam: sed tamen non remanet cum ea, imo foras exit. Initialis verò dicitur initium sapientiæ, quia est in inchoata sepientia, quem cum quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam est, quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuersa Scripturæ loca. Vterque etiam timor interdum dicitur seruilis, quia & ipse initialis, qui est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet angorem pœnæ, sicut & aliquid habet de casto, scilicet quòd timet offendere ac separari. *I* Prou. 1. & 9. Eccl. 1. & 25.

De hoc quod Augustinus dicit castum timorem esse æternum.

ILlud quoque diligenter est notandum, quòd in superioribus Augustinus dicit, castum timorem esse æternum, per quod confirmatur præmissa sententia, scilicet quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona Spiritus sancti, sed non habebit omnem illum vsum quem modo habet. *K*

Faciet enim tunc nos reuereri Deum, non timere ſeparari vel carere. Fuit ergo & in Chriſto timor ille, ſed iuxta vſum illum quem habebit in futuro
Hcb. 5. in Sanctis. Non enim timuit Chriſtus ſeparari vel offendere Deum, ſed eum præ omnibus reueritus eſt.

An timor pœnæ qui fuit in Chriſto, fuerit ſeruilis, vel initialis, vel alius?

L CVM autem fuerit in Chriſto timor pœnæ, quæritur an iſte timor fuerit mundanus, vel ſeruilis, vel initialis? Ad quod dicimus nullum eorum fuiſſe in Chriſto: quia timor mundanus malus eſt, vt ſupra dictum eſt, & in primo gradu cum mundo deſeritur. Seruilis vero vel initialis in perfecta charitate non eſt. Nullus ergo timorum iſtorum fuit in Chriſto. Quis ergo fuit timor iſte quo pœnam timuit? Poteſt timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iſte naturalis: non quia acceſſerit homini ex natura ſecundum quod prius fuit inſtituta, quia non fuit iſte timor concretus homini, nec de bonis naturalibus: ſed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit, cui corruptio inoleuit tanquam eſſet naturalis, & eſt iſte timor effectus peccati, vt prædictum eſt.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET quia de timore tractandi, &c.] Hîc incipit Magiſter agere de donis ipſis in ſpeciali: & agit in ſequenti de aliis donis pertinentibus ad perfectionem intellectus ſiue rationis *ibi* [Poſt prædicta diligenter, &c.] Pars iſta quæ tota eſt de dono timoris, ſubdiuiditur in partes tres, in quarũ prima ponit timoris diuiſionem. In ſecunda ponit Augu. diffinitionem longam quidem in verbis, & breuem in ſententia de contrarietate Dauid & Ioannis: quorum vnus dicit timorem permanerein ſeculum ſeculi, alter autemdicit non permanere in charitate *ibi* [Eſt autem alia ſententia, &c.] In tertia obiicit ſecundum quam rationem timor fuit vel non fuit *ibi* [Illud quoque diligenter.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit timor?

HIc autem circa timorem in genere primo quærendum, Quid ſit? Secundo de diuiſione timoris. Tertio, Vtrum poſſit eſſe donum in aliqua ratione? Quarto de partibus diuidentibus ſingulis.

Ad primum poteſt ſumi diffinitio Damaſc. Timor eſt deſiderium ſecundum ſiſtolen mouens. Hæc enim diffinitio eſt vera ſecundum eum tam de naturali quam de innaturali timore: ergo videtur, quòd timor ſit deſiderium quoddam: cum autem amoris ſit deſiderare, videtur quòd timor ſit amor. Hoc videtur verum per Auguſtinum in lib. de Trin. 14. qui dicit, quòd amor inhians habere quod amatur, cupiditas eſt. Iſtud autem habens & eo fruens, lætitia: fugiens autem quod ei aduerſatur, timor: ergo timor eſt amor fugiens quod ei aduerſatur.

2 Item videtur haberi per Auguſtinum, vbi dicit ſuper illud, Mercenarius fugit, Timor eſt fuga animi ne amittat quod amat.

3 Item videtur, quòd timor non debeat diffiniri per fugam: quia fuga non dicit niſi conuerſionem ad ſe, vel ceſſionem ab eo quod timetur: timor autem Domini non docet recedere à Domino: ergo timor Domini non eſt diffiniendus per fugam.

4 Poſtea, Quid eſt quod dicit, per ſiſtolem? Ipſe exponit, id eſt, ſecundum contractionem. Hoc autem videtur eſſe alicuius ſenſibilis particulæ: nos autem quærimus de timore ſpirituum, qui etiam Angelorum eſt.

4 Item, Spiritui non conuenit moueri ſecundum ſiſtolem: ergo videtur, quòd non conueniat ſpiritualibus ſubſtantiis timor: cum igitur omnia dona ſunt in Angelis, vt prius habitum eſt, non videtur timor, ſecundum illam diffinitionem bene diffiniri.

SOLVTIO. Dicendum, quòd iſtæ diſputationes parum valent, & faciles ſunt: & ideo non diu in eis immorandum. Dicendum igitur, quòd timor ponitur in duplici genere, ſcilicet paſſionis, & habitus: & ſecundum quod eſt in genere paſſionis, diffinitur ab Auguſtino & Damaſceno. Secundum vero quod eſt in genere habitus, ſic habet actum qui eſt reuereri, & ex reuerentia fugere quædam quæ ei quod reueretur ſint contraria. Et per hoc patet ſolutio ferè ad totum. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo & ſecundum eſt vna ſolutio: quia illa dicta ſunt de timore qui eſt in genere paſſionis: qui tamen non eſt amor eſſentialiter, ſed cauſatur ex amore: & ideo illæ rationes Damaſceni & Auguſtini per cauſam intelliguntur, vt ſit ſenſus. Timor eſt amor rei, id eſt, cauſatur ex amore.

AD ALIVD dicendum, quòd timor qui eſt in genere habitus, non idem timet & fugit; quia ſuus actus

actus principaliter est reuereri, & per accidens fugere: & ideo assurgit in idem quod reueretur, sed fugit à contrario.

AD ALIA iam duo patet solutio: quia sistole in motu timoris illius qui est habitus & donum, non est in constrictione cordis, vel particulæ sensibilis, sed potius resilitio à maiestate in recognitionem paruitatis propriæ, vt ex hoc assurgat in reuerentiam eius qui magnus est super nos: & hæc sistole bene est in Angelis & sanctis & beatis.

ARTICVLVS VII.

An diuisio timoris in litera à Magistro sit bene assignata?

SEcundo quæritur de diuisione timoris. Ponit enim Magister duas in litera: primo quadrimembrem, scilicet quòd est timor mundanus vel humanus, seruilis, & initialis, & castus. Sed videtur esse insufficiens: quia timor mundanus & humanus duo genera sunt timoris: vnus est superfluus timor rerum huius mundi, & alius est superfluus timor corporis proprij: & vnus nascitur ex amore sui, & alius ex amore mundi.

2 Item, Naturalis non est hîc positus: ergo videtur, quòd sint sex.

3 Item, Non idem timet filius, & amicus, & sponsa: quia filius timet reuerenter, amicus dissonantiam voluntatum, sponsa dilationem amplexuum: ergo videtur, quòd castus diuiditur in quinque timores.

4 Item, Cum sit status castitatis incipientis, proficientis, & perfectæ: videtur quòd sicut vnus timor accipitur penes primum & vltimum, quòd ita debeat accipi vnus penes medium: & iste à nullo ponitur: ergo diuisio non est sufficiens.

Item obiicitur de diuisione Bedæ, quæ habita est in præcedenti capitulo, quòd duo sunt genera timoris, scilicet seruilis, & amicabilis: ergo aut Beda est diminutus, aut Cassiodorus superfluus.

Item, Damascenus dat diuisionem habentem sex membra, quorum nullum est aliquid membrorum enumeratorum. Dicit enim sex esse genera timoris, scilicet erubescentiam, segnitiem, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam. Secundum quod segnities est timor futuræ operationis. Erubescentia est timor in expectatione conuicij. Verecundia est timor in turpi actu. Stupor est timor in inassueta imagine. Agonia est timor per casum infortunij.

Cap. 23. Item Damas. in li. 3. loquens de timoribus Christi, diuidit timorẽ in naturalẽ sistolem, & in irrationalem sistolẽ. Cum ergo tot sunt genera timoris, quæritur, Penes quid sumitur diuisio ipsorum?

Præterea videtur, quòd nulla debeat esse diuisio: quia dicit Philosophus, quòd si vnum oppositorum dicatur multipliciter, & reliquum: spes autem non est multipliciter diuisa: cum ergo spes timori opponatur, videtur quòd nec timor.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hoc vult, quòd spes opponatur timori secundum quòd est in genere passionis, & non habitus: & quot modis dicitur timor in genere passionis, tot modis spes in genere passionis. Sed in genere in quo non habet oppositionem neque spem neque aliud nisi pati, non oportet quod diuisio sumatur secundum oppositionem spei. Quod autem spes & gaudium multipliciter dicantur in genere passionis secundum naturalis boni expectationem vel concupiscibilis in sensu, patet per dicta Sanctorum qui maledicunt eis qui spem ponunt in nihilo, vt supra patet in tractatu de spe. His habitis dicendum ad primam diuisionem, quòd illa datur de timore in communi, & secundum quod per analogiam se habet ad passionem & habitus: & ideo mundanum sumit in diuisione & seruilem, quos puto esse passiones: & initialem & castum, quos puto esse habitus.

AD ALIVD quod obiicitur, dicendum quòd non considerat mundanum & humanum, nisi inquantum opponuntur donis Spiritus sancti, & quantum ad hoc sunt vnius rationis, secundum quod cum mundo deseruiunt: in se tamen habent diuisionem, vt obiectum est.

AD ALIVD dicendum, quòd naturalis nec est bonus, nec malus: ipse autem non intendit per diuisionem accipere nisi illum qui est donum, & eius oppositum.

AD ALIVD dicendum, quòd sponsalis & amicabilis vel filialis, non differunt in statu charitatis, nec proprio actu qui est reuereri: & ideo pro vno ponuntur, & sunt vnus timor: sed differunt forte per accidens in his quæ timent secundum rationem: in hoc tamen conueniunt, quòd omnes timent separationem à Deo, licet sub alia & alia ratione per accidens, scilicet à sponsa, vel à patre, vel amico: & hoc non facit diuersas species timoris.

AD ALIVD dicendum, quòd medius status charitatis non habet timorem diuersum ab initiali: quia initialis est, qui aliquid adhuc habet de anxietate pœnæ & dubietate perfectionis: & ideo idem timor concomitatur illos duos status charitatis, in quibus non est perfectio. Sumitur autem illa diuisio sic: quia timor aut est donum, aut est oppositum dono. Si oppositum, sic est mundanus vel humanus. Si donum: aut cum opposito doni, aut non cum opposito. Si cum opposito, tunc est seruilis. Si non cum opposito: aut secundum perfectum in gratia, & tunc est initialis: aut secundum statum in perfectione, & tunc est filialis.

DIVISIO autem Bedæ non diuidit nisi illum qui est donum in genere, scilicet in eum qui est cum opposito doni, vel cum Spiritu sancto, hoc est, quod aliis verbis dicunt quidam, in eum qui est à Spiritu sancto, & non cum Spiritu sancto, & hic est seruilis: & in eum qui est à Spiritu sancto & cum Spiritu sancto, & hic est initialis & castus.

DIVISIO autem Damascen. datur de timore prout est passio: & tunc aut est respectu mali, aut respectu magni. Si mali: aut mali pœnæ in se, aut pœnæ in ordine ad culpam. Si mali pœnæ in se: aut in opere difficili quod est supra nostrum posse, & hic est timor qui dicitur segnities: aut qui non est in opere nec à natura, sed à fortuna & casu per accidens, & hic est agonia. Si respectu mali pœnæ in ordine ad culpam: aut culpam quæ est, & tunc est verecundia in turpi perpetrato, pro quo expectat homo exprobrationem: aut culpam quæ non est, sed potest esse, & respectu illius est erubescentia. Si est respectu magni: tunc est resilitio in suam paruitatem:

aut igitur est in quod non possumus cognoscendo & operando, & tunc est admiratio : aut ita, quòd resiliamus ab ipso ex hoc quod est inasuetum,& tunc est stupor.

Ad aliud dicendum, quòd Damascenus diuidit ibi timorem passionem tantum in naturalem timorem ex vitio contractum, vt ostendat naturalem fuisse in Christo,& non innaturalem.

ARTICVLVS VIII.

An timor sit donum?

TErtio quæritur, Vtrum timor sit donum? Et videtur, quòd non : quia aliæ passiones cum timore, vt gaudium, & spes, & tristitia, siue dolor,non sunt dona : ergo nec timor.

2 Item donum datur ad altiores actus, vt supra dictum est: timere autem est actus infirmitatis : ergo videtur,quòd non sit donum.

3 Item,Donum datur in adiutorium potentiarum contra defectum, vt videtur velle Grego. sed timere non dicit adiutorium, sed potius destructionem adiutorij: ergo videtur,quòd timor non sit donum.

4 Item,Omnis natura cui noceri potest, per se etiam pœna sufficit ad timendum: ergo & natura humana: ergo non indiget dono aliquo ad hoc quòd timeat.

Quæst.1 Ivxta hoc quæritur, Cum quatuor sint passiones naturales, scilicet gaudium, tristitia siue dolor,& spes, & timor,quare vna cedit in rationem doni, & alia in rationem actus sacramenti, vt tristitia vel dolor: & tertia in rationem fructus,vt gaudium : & quarta in rationem virtutis, vt spes.

Quæst.2 Item,Quare nulla istarum communicat cum virtute politica in nomine?

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd timor,vt prius habitũ est,æquiuocè dicitur de passione & dono. Quare autem in nomine conueniat cum passione per analogiam,infra dicetur. Per hoc patet solutio ad primum.

Ad aliud dicendum, quòd timor donum multipliciter dicitur. Quandoque accipitur secundum quod ꝓpriè donum est, & tunc consideratur secundum statum perfectissimum in quo timor est in maximo & optimo statu: & sic fuit in Christo,& in Angelis : & hic timor habet actum alium qui est reuereri. Quandoque autem consideratur secundum quod est generatus ab aliquo ad minus quod est super naturam, & tamen habet actum fugæ mali, cuius causa inest vel potest inesse : & hoc modo dicitur timor seruilis vel initialis : & hic est imperfectionis & euacuatur : & hoc modo non primo dicitur donum, sed per consequens & secundario. Et ideo quod dona sint altioris actus, intelligitur de donis secundum optimum statum donorum.

Ad aliud dicendum, quòd timere reuerenter non destruit potentiam timere seruiliter vel initialiter ad minus: ergo ad generans timorem etiam eleuat potentiam : quia generans timorem seruilem,est fides,quæ est supra naturam: & generans initialem est fides operans per dilectionem : sed timere naturaliter vel mundanè signum destitutę potentię est.

Ad aliud dicendum, quòd natura sufficit timere nocumentum nociuum sibi iminens : sed pœna inferni vel peccatum non noscuntur à timente seruiliter vel initialiter, nisi ab eo qui est vltra naturam,quia sola fides illa ostendit.

Ad aliud dicendum, quòd per analogiam vnumquodque dicitur illorum quatuor: quia timor semper est in fistole cordis & fuga: sed ea quæ fugit,non sunt eiusdem rationis. Mala enim naturalia fugere non indiget habitu : quia natura deficiens per se sufficit ad fugam illorum. Præterea, Non est perfectionis secundum rationem boni fugere huiusmodi mala : & ideo non vlterius indiget habitu ad hoc. Sed fugere maiestatem per resilitionem in suam paruitatem & exhibitionem honoris est quidem fuga, sed non est vnius rationis cum fuga mali. Similiter fugere malum culpæ propter malum separationis à Deo quod sequitur culpam,& hoc propter reuerentiam qua reueretur Deum : iterum est alterius rationis.Similiter fugere actum peccati propter pœnam inferni est quoad generans alterius rationis. Vnde solum fugere secundum analogiam respicit statum perfectum secundum reuerentiæ actum. Gaudium autem non dicit actum perfectum,sed potius muliebrem passionem:quia vt dicit Augustinus, Gaudium est diffusio quædam animi in gustu vel coniunctione boni : & ideo sonat in fructum:quia fruimur his cognitis,vt dicit Augustinus, in quibus voluntas per se delectata conquiescit.Sed dolor non dicit actum, sed potius passionem affligentem ; & ideo non accipit ordinem virtutis vel fructus vel doni : quia virtus vel donum volunt habere perfectionem secundum actum communem, & fructus secundum muliebritatem passionis vult habere dulcedinem : & huic non proportionatur tristitia vel dolor: sed sacramentalis gratiæ suscipit ordinem : quia voluntariis afflictionibus fit satisfactio pro peccatis. Spes autem imperfecta est respectu boni : quia dicit expectationem, & expectatio & protendi in expectatum non dicunt actum perfectionis maioris quam virtus : quia cum natura per se expectet præmium, quod additur ei, est protensio in rem speratam: & ideo etiam spei non respondet donum, sicut prius dictum est.

Ad quæst.1.

Ad aliud dicendum, quòd nullum istorum communicat cum virtute politica : quia istę sunt ad determinatam materiam, vt temperantia & fortitudo : & ideo actus illarum mediant in passionibus istis,& ideo cum eis in nomine conuenire non possunt.

Ad quæst.2.

ARTICVLVS IX.

An timor seruilis sit bonus vel malus : & an timere seruiliter sit bonum, & an timor initialis sit idem cum timore seruili & casto : & an ille permaneat in seculum seculi : & quare castus dicitur amicabilis?

QVarto quæritur de singulis timoribus, qui nomen doni habent. Et quæratur primo de timore seruili, Vtrum ipse sit bonus,vel malus?

Videtur,

Videtur, quòd bonus: quia ipse est donum Dei, vt dicit Magister: & omne donum Dei est bonum: ergo ipse est bonus.

2 Item in litera dicitur, quòd est vtilis: & omne vtile est bonum: ergo timor seruilis est bonus.

3 Item in litera dicit, quòd introducit sapientiam & charitatem: omne autem quod introducit charitatem est bonum: ergo, &c.

4 Item docet fugere actum peccati: esse autem tale bonum est: ergo, &c.

5 Item cuius generatio est bona, ipsum est bonum: sed generãs timorem seruilem, scilicet fides informis, est bonum: ergo, &c. Hoc etiam multis aliis rationibus probari posset ex litera.

Sed contra. IN CONTRARIVM videtur esse quod dicit Gregorius, quòd cum pœna sic timetur, quòd facies iudicis non amatur, timor potius ex tremore est, quam ex charitate: sed timor seruilis ita timet pœnam, quòd faciem iudicis non amat: ergo est ex tremore: nihil autem quod procedit ex tremore, est bonum: ergo timor seruilis non est bonum.

2 Item super illud Psalm. 30. In te Domine speraui, dicit Gloss. quòd sperare à Deo est & donum est Dei: quod autem times est à teipso: ergo videtur, quòd non possit esse donum: quia donum est datio irreddibilis, & quod à nobis habemus, non est nobis datum: ergo nec est bonum: quia vt dicit Augustinus, Omne bonum nostrum à Deo est.

3 Item in litera dicitur, quòd viuit in timore seruili peccandi voluntas, & sequeretur opus, si speraretur impunitas: nihil autem bonum est in quo viuit peccandi voluntas: ergo timor seruilis non est bonus.

Quæst. 1 ITEM quæritur, Vtrum timere seruiliter sit bonum? Et videtur, quòd non: quia dicit Augustinus in litera, quòd timens seruiliter, non benè facit, etiamsi bonum sit quod facit: ergo timere seruiliter etiam ei quod bonum est, tollit rationem boni: sed quidquid à bono tollit rationem boni, est malum: ergo, &c. Præterea, Vnum bonum benè compatitur secum aliud bonum: sed timere seruiliter non compatitur secum aliud bonum gratiæ gratum facientis: ergo, &c.

Quæst. 2 ITEM vlterius quæritur de timore initiali, Vtrum ipse sit vnus cum timore seruili? Et videtur, quòd sic: quia vnius obiecti secundum rationem vnus est actus: sed pœna æterna est vnum obiectum fugæ secundum rationem: & hanc fugit timor seruilis & initialis: ergo videtur, quòd sit timor vnus.

2 Si forte tu dicas, quòd non: quia timor seruilis est cum peccato mortali, & initialis non: hoc non videtur impedire, quia etiam fides informis quæ generat timorem seruilem est cum peccato mortali: & tamen ipsa secundum Magistrum supra efficitur eadem cum fide formata: ergo videtur, quòd similiter sit de timore seruili & initiali, quòd seruilis formatur ab initiali.

Quæst. 3 ITEM ex alia parte quæritur, Vtrum timor initialis idem sit cum timore casto? Et videtur, quòd sic: quia sicut differunt charitas perfecta & imperfecta, ita differunt timor initialis & castus: sed non differunt per substantiam charitas perfecta & imperfecta: ergo nec timor initialis & castus.

2 Item initialis mittitur foras à charitate perfecta, aut ratione substantiæ, aut accidentis quod est pœnam habere. Si ratione substantiæ: ergo timor initialis & charitas haberent contrarietatem ratione substantiæ, quod falsum est, cum compatiantur sese in eodem, & vnum est initium alterius. Si autem ratione accidentis, quod est pœnam habere: tunc substantia manet in casto timore: ergo substantialiter est idem & differens per accidens.

3 Item, Ad idem habent oculum castus & initialis, scilicet ad separationem possibilem: & causantur ambo ab amore: ergo cum ab obiectis distinguantur habitus, videtur quòd sint idem timor.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse: quia si initialis idem est cum seruili, vt prius videbatur probatum esse, & initialis idem cum casto: ergo seruilis idem est cum casto: & hoc nemo dicit, cum castus maneat in seculum seculi, & seruilis foras mittatur à charitate.

2 Item videtur, quòd nec initialis idem cum casto sit: non enim idem potest esse euacuabile & permanens in seculum seculi: timor autem initialis euacuabilis est in hac vita à perfecta charitate: ergo non est idem cum casto qui permanet in seculum seculi, vt videtur.

3 Item, Habens oculum ad pœnam, & habens oculum ad separationem, non mouentur eodem obiecto secundum rationem: sed castus non habet oculum nisi ad separationem, initialis non habet oculum nisi ad pœnam: ergo non sunt eiusdem naturæ.

Quæst. 4 VLTERIVS quæritur de casto, Vtrum permaneat in seculum seculi? & videtur, quòd non: quia super illud Psalm. Lætetur cor meum, &c. dicit Glossa, quòd in humano timore præcedit causa periculi, sed sequitur in initiali, & vterque timor spei miscetur: sed in futuro non erit timor, sed perfecta iucunditas: ergo videtur, quòd timor non erit in futuro.

Sed contra. SED CONTRA hoc est, quòd Christus repletus fuit timore, & sancti Angeli: cum ergo nihil imperfectum fuit in Christo, timor non est imperfectum: omne autem perfectum erit in patria: ergo timor erit ibi.

2 Item hoc probatur multis modis in litera.

Quæst. 5 VLTERIVS hic quæritur, Quare timor castus dicatur amicabilis, & castus & filialis?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd timor seruilis est donum Dei, & est bonus, & vtilis: donum autem Dei est accipiendo generaliter donum de omnibus quæ dantur à Deo, & sunt supra naturam ad ordinandum vitam in bonum gratiæ: sicut ergo fides informis est donum Dei, sic etiam seruilis est donum Dei. Bonus autem est: quia remouet ab actu peccati per hoc quod est timor, quia fugit actum peccati. Vtilis autem est: quia introducit charitatem: paulatim enim recedendo ab actu peccati, remouetur etiam peccati placentia, & introducitur amor Dei.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd non est ex timore per hoc quod est timor, sed per hoc quod est seruilis. Et ad hoc intelligendum, notandũ quòd timor seruilis dupliciter dicitur, scilicet à conditione seruitutis, quia seruus est: & à proprietate serui, quia seruiendo

adhuc ſentit pœnam ſeruilem,nod libertatem iuſtitiæ filiorum. Primo modo propriè dicitur ſeruilis: quia ſic timens adhuc ſeruus eſt peccati:& quoad hoc dicit Gregorius,quòd eſt ex timore, & quod in eo vinit peccandi voluntas: & non ſimpliciter ſecundum quod eſt timor fugiens malum. Sed ſecundo,modo initialis dicitur ſeruilis in litera,quia ſentit adhuc pœnam, vt infra dicetur. Et per hoc patet ſolutio ad ſequens.

Ad quæſt.1. AD ALIVD dicendum, quòd timere ſeruiliter ſecundum quod eſt timere,bonum eſt.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum per duas rationes, quòd hoc accidit timori ex parte ſeruilitatis: & illa non eſt à Deo, nec eſt donum Dei,nec bonum.

Ad quæſt. 2. AD ID autem quod vlterius quæritur de initiali, ſine præiudicio dicendum,quòd non eſt idem per ſubſtantiam timor ſeruilis, & initialis.

AD PRIMVM autem quod in contrarium obiicitur,dicendum quòd non habent idem mouens primum & proximum: quia ſeruilis immediatè reſpicit pœnam æternam: & eſt ibi cauſa fugæ principaliter, & non amor regni à quo ſeparetur: & ideo non procedit ex timore gratuito,ſed potius naturali proprij boni: ſed initialis non mouetur propriè à pœnis immediatè,ſed potius à ſeparatione à regno, & per conſequens à pœnis: quia neceſſe eſt puniri in inferno, qui à regno ſeparatur: & oritur ex amore gratuito regni cœleſtis. Et ideo prima obiectio non procedit,niſi de conſequenter mouente in timore initiali.

AD ALIVD dicendum, quòd quoniam nihil eſt ſimile: quia fides informis eſt de omnibus eiſdem immediatè, de quibus eſt formata, licet non tendat ſicut formata: & iam patet, quòd timor ſeruilis cum initiali non immediatè mouetur ab eodem, nec ex parte affectus cauſatur ab amore eiuſdem rationis,licet ex parte intellectus cauſetur à fide,ſicut & initialis.

Ad quæſt.3. AD ILLVD quod vltimo quæritur,Vtrum initialis ſit idem cum caſto? puto reſpondendum eſſe, quia ſubſtantialiter ſunt idem, & differunt per accidens, ſcilicet quia initialis pœnam habet quam non habet caſtus, ratione cuius dicitur etiam ſeruilis ab Auguſtino in litera: & habet pœnam triplicem, ſcilicet angorem conſcientiæ de timore inſufficientis ſatisfactionis pro peccato præterito, & timorem infeſtantis adhuc tentationis, ne forte vna dierum deiiciat eum: & ſolicitudinem dubietatis, vtrum fortè deſpiciat obſequium ſuum Deus. Hæc triplex pœna continuè per charitatem magis ac magis euacuatur: & tunc ipſe efficitur caſtus per depurationem pœnalitatis illius.

AD ID autem quod primo obiicitur in contrarium, patet ſolutio per antedicta.

AD ALIVD dicendum, quòd non euacuatur ſubſtantialiter, ſed potius depuratur: & quoad hoc dicitur foras mitti à charitate.

AD ALIVD dicendum,quòd initialis non immediatè habet oculum ad pœnam, ſed ad ſeparationem quæ adhuc poſſibilis eſt per peccatum fieri: & ideo non reſpicit pœnam,niſi per conſequens: & hoc accidit ei gratia ſtatus in quo eſt cum imperfecta charitate, ſicut & caſtus alium habet actum in via,& alium in patria.

AD ID quod vlterius quæritur,Vtrum caſtus permaneat in ſeculum ſeculi? Dicendum quòd ſic: ſed in alio actu,vt ſupra dictum eſt in quæſtione de donis in communi. *Ad quæſt.4.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd loquitur de timore ſecundum quod habet pœnam: quia ſic contrariatur iucunditati.

AD VLTIMVM dicendum, quòd amicabilis dicitur timor ſecundum conformitatem voluntatis ad dominum: quia amicus fugit ea quæ facerent voluntatem inconformem: eo quod, vt dicit Tullius, Amicorum eſt idem velle, & idem nolle: ſed filialis eſt per actum reuerentiæ & fugam eorum quæ oſtendunt actum eſſe irreuerentiæ ad tantum patrem. Caſtus autem ex proprietate ſponſæ,quæ non timet niſi quæ ſeparant ab amplexu. *Ad quæſt.5.*

DISTINCTIO XXXV.

Quomodo differant ſapientia & ſcientia.

De dono ſapientiæ, intellectus,& ſcientia. Lib.14. de Trin. cap. 1. 1. Cor.12

POST præmiſſa diligenter conſiderandum eſt,in quo differat ſapientia & ſcientia.De hoc Auguſtin. ita ait, Philoſophi diſputantes de ſapientia diffinierunt eam dicentes, Sapientia eſt rerum diuinarum humanarumque ſcientia.Ego quoque vtrarumque rerum cognitionem, id eſt, diuinarum & humanarum, & ſapientiam & ſcientiam dici poſſe non nego. Verum iuxta diſtinctionem Apoſtoli qua dixit,Alij datur ſermo ſapientiæ,alij ſermo ſcientiæ: illa diffinitio diuidenda eſt: vt rerum diuinarum cognitio ſapientia propriè nuncupetur: humanarum vero rerum cognitio propriè ſcientiæ nomen ob

men obtineat. Neque vero quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantum quo fides saluberrima quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire quomodo hoc ipsum & piis opituletur vel contra impios defendatur: quæ proprio vocabulo appellatur scientia. De his quoque duabus virtutibus idem Augustinus differentiam inter eas assignans super Psalm. ait, Distat sapientia quodammodo à scientia, testante sancto Iob qui quodammodo singula diffiniens ait, Sapientia est pietas, scientia vero abstinere à malis. Pietatem vero hoc loco posuit Dei cultum: quæ Græcè dicitur theosebia: quæ est in cognitione & dilectione eius quod semper est & incommutabiliter manet, quod Deus est. Abstinere vero à malis est in medio prauæ nationis prudenter conuersari. Idem quoque inter hæc duo aperte distinguens ait in lib. 12. de Trin. Distat ab æternorum contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur: quamuis & illa quæ sapientiæ est, possit nuncupari scientia, vt Apostolus asserit, vbi dicit, Nunc scio ex parte: quam scientiam profectò contemplationis Dei vult intelligi. In hoc ergo differentia est: quia ad contemplationem sapientia, ad actionem vero scientia pertinet. Ecce apertè demonstratum est in quo differant spiritus sapientiæ & spiritus scientiæ, scilicet vt sapientia diuinis, scientia humanis attributa sit rebus. Et vt docet August. vtrumq; agnoscimus in Christo, scilicet & rem diuinam, & rem humanam: & ideo de ipso habemus sapientiam & scientiam. Cum enim legitur, Verbum caro factum est, in verbo intelligitur verus Dei Filius: in carne agnoscitur verus hominis filius. Item cum dicitur, Vidimus plenum gratiæ & veritatis: gratiam referamus ad scientiam, & veritatem ad sapientiam: quia in Christo sapientia & scientia fuit plenaria, & nos scientiam & sapientiam de eo habemus qui est Deus & homo.

Ibidem.

In ench. cap. 2. & lib. 12. de Trinit. cap. 14.

Iob 28. Iuxta 70. interpret.

Phil. 2.

Cap. 14.

1. Cor. 13

Ioan. 1.

DIVISIO TEXTVS.

POST præmissa diligenter considerandum] In hac parte agit de differentia donorum, quæ sunt in anima secundum intellectum: & versatur intentio istius distinctionis circa quinque, in quorum primo distinguit inter sapientiam & scientiam. In secundo inter sapientiam & intellectum *ibi* [Ostensa differentia] In tertio distinguit similiter inter sapientiam & scientiam & intellectum *ibi* [Hæc autem differentia] In quarto distinguit inter sapientiam & scientiam & intellectum vt dona, & eadem secundum quod sunt habitus acquisiti per studium & non dona, secundum quod hîc accipiuntur dona *ibi* [Et notandum] Quinto & vltimo inter sapientiam donum Dei, & sapientiam diuinam *ibi* [Illud etiam sciendum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit sapientia?

CIrca primum autem quæruntur duo, scilicet de sapientia, & scientia. De sapientia autem quæruntur tria: quorum primum est, Quid sit? Secundum, De quibus sit? Tertium, De distinctione sapientiæ ab intellectu & scientia & consilio donis.

Circa primum obiicitur accipiendo diffinitionem Augustin. in litera de sapientia: in litera autem est ista, quòd sapientia est cognitio rerum diuinarum. Item ex litera trahitur ista, Sapientia est in cognitione & dilectione eius quod semper & immutabiliter manet, quod est Deus. A Gregorio autem accipitur ista, Sapientia est donum spe & certitudine æternorum mentem reficiens.

Obiicitur autem contra primam: quia videtur sapientia idem esse quod fides: quia fides est cognitio rerum diuinarum, vt habitum est supra: eo quod in omnibus articulis nihil cognoscitur nisi diuina veritas: ergo videtur, quòd fides sit sapientia.

2 Si forte dicas, quòd ſapientia eſt de æternis ſine medio, ſed fides cum medio, quia per ſpeculum & ænigma: hoc nihil eſt: quia ſapientia eſt donum quod habetur in via, & in via nulla cognitio habetur de Deo ſine medio. Si forte dicas, quòd ſapientia eſt in affectu, & fides in intellectu tantum: non videtur verum eſſe: quia ſi fides in intellectu eſſet tantum, non eſſet virtus, vt ſupra probatum eſt: ergo videtur, quòd in nullo differant ſapientia & fides. Si autem dicas, quòd contingit Deum cognoſcere tripliciter in via, ſcilicet in veſtigio, in imagine animæ, & ſimilitudine gratiæ, ſecundum quod ſimilitudo dicit venuſtationem imaginis per appoſitionem gratiæ: videtur quòd hoc nihil ſit: fides enim eſt de Deo in ſpeculo: clarum autem & clarius in ſpeculo non diuerſificant ſubſtantialiter & veſtigium.

3 Item contingit, quòd aliquis in peccato mortali cognoſcit in imagine animæ & ſimilitudine gratiæ, non in ſe, ſed in aliis: & tamen nullum habet donum gratiæ gratum facientis: ergo illa cognitio in eo eſt fidei informis: ergo hoc non eſt ſapientiæ & intellectus.

4 Item, Ad idem cognoſcibile contingit habere multa media topicè loquendo, vt patet per locum à genere, à caſu, à toto, & ſic de aliis: & tamen non diuerſificatur habitus per huiuſmodi: ergo videtur, quòd nec veſtigium & imago & ſimilitudo facere poſſunt diuerſitatem habituum: & ſic non erit fidei cognoſcere per veſtigium, & intellectus per imaginem, & ſapientiæ per ſimilitudinem.

5 Item videtur non conuerti diffinitio: cognitio enim diuinorum per multos habetur, qui tamen non habent Spiritum ſanctum. Cum igitur Spiritus ſanctus ſemper cum donis ſuis habeatur, & præcipuè cum dono ſapientiæ, videtur quòd cognitio diuinorum non ſit ſemper donum ſapientiæ.

ITEM quæritur de ſecunda, quæ etiam trahitur de litera, quòd ſapientia eſt in dilectione & cognitione eius quod ſemper & incommunitabiliter eſt. Secundum hoc videtur, quòd ſapientia confectus habitus ſit ex cognitione fidei & dilectione charitatis: & hoc non poteſt eſſe, quia habitus non poſſunt ita permiſceri, vel componi, quòd duo faciant tertium.

2 Item, Ex duabus virtutibus non conſtituitur niſi virtus: ergo etiamſi permiſceri poſſent, non viderentur conſtituere donum, ſed potius virtutem.

3 Item de hoc obiicitur quod ibidem dicit, ſapientiam eſſe cultum qui theoſebia dicitur: quia cultus potius refertur ad iuſtitiam, quam ad donum, vt ſupra probatum eſt, cum de latria quærebatur: ergo nihil videtur eſſe, quòd dicit ſapientiam eſſe cultum.

VLTERIVS quæritur de tertia: quia reficere potius conuenit fructui, quam dono vt habitum eſt ſupra: ergo non debet diffiniri per reficere.

2 Item, Spes & certitudo ſunt fidei & ſpei: cum ergo refectio magis ſit charitatis, quam fidei, vel ſpei, videtur quòd in diffinitione ſapientiæ charitas magis deberet poni, quam ſpes, vel certitudo fidei.

Queſt. PRÆTEREA quæritur, Cum vnius rei ſit vna diffinitio, penes quid dantur tot diffinitiones?

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc vltimum dicendum, quòd prima reſpicit materiam circa quam eſt ſapientia, ſecundum quod eſt in genere cognitionis: quia non ponitur in genere vno, ſed diuerſis. Ideo ſecunda reſpiciet ea quæ ponuntur in genere affectus, quæ ſunt cognitio & dilectio, hoc eſt, dilectio cogniti, quæ propria eſt intellectus & affectus, & non ſolũ ſolius affectus, ſicut charitas eſt in ſimplici affectu. Tertia autem datur penes effectum conſequentem ipſum donum: & ideo iſta non dicit ſubſtantiam ſapientiæ, ſed operationem ipſius propriam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſapientia non eſt idem quod fides, licet ſit de eis: eſt enim aliud lumen. Vnde ſicut dictum eſt ſupra de fide, quòd eſt quoddam lumen ſub quo videntur articuli: ita dicendum hîc, quòd ſapientia eſt quoddam lumen diuinorum ſub quo videntur & guſtantur diuina per experimentum. Vnde ſapientia donum proprie eſt guſtus Dei in donis ſuis, ſicut videtur dicere Diony. de Ierotheo, quòd patiendo & experiendo & guſtando diuina, didicit diuina. Lumen igitur lucens & calefaciens ad huiuſmodi ſcientiam diuinorum per guſtum Dei in donis ſine quibus ipſe non eſt, dicitur meo iudicio ſapientia donum. Et per hoc patet, quòd non eſt fides: quia in fide non guſtatur Deus in donis ſine quibus ipſe non eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd ſapientia licet ſit cognitio per medium: tamen iſtud medium plus habet quam ſpeculum & ænigma: quia ipſum eſt donum ſanctitatis ſimile bonitati primæ, per modum veritatis acceptum, vel è contra ſimilitudo veritatis per modum bonitatis, eo quod ſapientia illuminat & accendit & ſic eſt veritatis & bonitatis, ſecundum quod vnum eſt in alio, ſcilicet veritas in bonitate, & bonitas in veritate.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſufficit ſapientiæ cognitio Dei in ſimilitudine niſi adſit & guſtus, vt habitum eſt: & tunc per guſtum & amplius lumen ſeparatur à fide: quia fides tantum aſſentit, & accipit donum prout eſt emanatio diuinæ bonitatis continens dulcedinem Dei.

PER HOC etiam patet ſolutio ad ſequens: quia talis cognitio non eſt per experimentum guſtus, nec per lumen faciens experiri.

AD ALIVD dicendum, quòd illa quam multi habent, eſt cognitio ſpeculatiua, & habitus acquiſitus per doctrinam & ſtudium, & non lumen faciens experimentum dulcedinis Dei in ſuis donis, in quibus ſanctificat animam.

AD ALIVD dicendum, quòd ſapientia non eſt confectus habitus ex cognitione & dilectione, ſed potius eſt lumen ſecundum ſe habens actum proprium: ſed Auguſtinus loquitur ibi quoad appropriationem, quia habet aliquid cognitionis & dilectionis: & ideo non eſt ſine illis vt diſponentibus intellectum, licet non ſit illa, ſed potius perfectus conſequens vtrumque.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum eſt, ſi diceremus ex compoſitione cognitionis & dilectionis confici ſapientiam: ſed hoc non dicimus, quia ille habitus ſic confectus, non eſſet niſi dilectio cogniti: & in hoc non ſiſtit ſapientia, quæ potius eſt guſtus dulcedinis cogniti in dono ſanctitatis percepto à Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd ſapientia non

eſt

est cultus formaliter, sed materialiter: quia scilicet refertur ad cultum, sicut supra dictum est de fide & charitate: quia quælibet virtus potest referri ad professionem cultus diuini.

AD ID quod obiicitur de tertia, dicendum quòd refectio quæ est quies appetitus, propria est fructus: sed est refectio quasi per saporem & odorem, & non per tactum substantiæ: & hæc incitat ad altiorem profectum, & hæc est altissimi doni, scilicet sapientiæ: & ideo sapiens proficit in cognitione: sed fruens quiescit in cognito.

AD ALIVD dicendum, quòd spes & fides dispositiones sunt in via ad gustum. Charitas autem perficit fructum etiam patriæ: & ideo in gustu sapientiæ fit magis mentio dispositionis, quam eius quod non disponit, sed perficit verè frui.

ARTICVLVS II.

An sapientia vt donum est, si de æternis tantum?

Prou. 1. SEcundo quæritur, De quibus sit? Videtur enim, quòd de omnibus sit: quia dicit Salomon, Audiens sapiens, sapientior erit: ergo est per auditum: cum ergo auditus sit per ea quæ sunt signa omnium, vt vult Philosophus, videtur de omnibus esse sapientia.

2 Item, Philosophus videtur dicere, quòd sapiens de qualibet re sicut est inquirit cognoscere rationem: hoc autem est de quolibet: ergo videtur, quòd sapientia non sit diuinorum tantum.

3 Item, In primo metaph. videtur ponere quasdam diffinitiones sapientiæ, ex quibus non potest haberi, quòd sit de diuinis tantum. Dicit enim sic, Arbitramur itaque scire omnia sapientem sicut conuenit, non secundum vnumquemque habentem scientiam ipsorum. Ergo sapiens erit sciens esse per propriam naturam cuiusque rei, quæ illi conuenit per se, & non secundum vnumquodque suorum indiuiduorum, quia hoc est scire per accidens: hoc autem conuenit multis non diuinis, sicut omnibus demonstratiuis, de quibus sunt scientiæ doctrinales.

4 Item Philosophus, Arbitramur iterum sapientem cognoscere difficilia, & non leuia cognoscere, &c. sic autem sapiētia esset de omnibus metaphysicis, quorum principia difficillima sunt cognoscere homini, eo quod per esse & rationem diffinitiuam recedant à sensu & imagine, per quæ homo accipit scientiam: & iterum non esset sapientia tantum de diuinis, quæ sunt ipse Deus.

5 Item Philosophus ibidem, Adhuc certiorem & doctissimum causarum sapientiorem esse arbitramur circa omnium scientiam. Ergo videtur, quòd nullo modo sapientia sit circa diuina tantum, quia nullo istorum modorum consistit circa diuina tantum. Si forte tu dicas, quòd non ita à Sanctis accipitur sapientia, vt à Philosophis: & ita non tenent hæ rationes. Contra est, quòd Augustinus diffinitionem datam à Philosophis diuidit. Cum enim Philosophus diceret, quòd scientia est humnanarum & diuinarum rerum cognitio, ipse diuidit, quòd est cognitio diuinorum tantum: & ita videtur accipere vnam partem significationis, vt ipse. Si propter hoc dicitur, quòd scientia est de aliis. Contra est, quòd nullius gustus affert dulcedinem perfectam nisi diuinorum tantum: cum ergo sapientia sit gustus Dei in donis, sapientia non est nisi de diuinis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd sapientia donum non est nisi de diuinis. *Solutio.*

AD ALIA omnia dicendum, quòd sapientia dicitur strictè & largè. Largè sic dicitur à sapere tantū. Strictè à sapere & à sapore. Et primo modo est duplex, scilicet practica, & sic moralis scientia dicitur sapientia: & speculatiua, & sic diuersificat eam Philosophus in suis diffinitionibus. Tamen proprie dicetur sapientia, quæ sibi causa sciendi est, & cuius finis est intra, & non quæritur propter aliud, sed aliæ quæruntur propter eam: & hoc modo sola diuina scientia est sapientia, & præcipue quæ est secundum pietatem, vt habitum est in prima distinct. lib. 1. huius voluminis. Sapientia autem strictè dicitur à sapore illius quod simpliciter est sapidum: & illud non est nisi res diuinæ: & ideo sapientia est tantum diuinorum.

ARTICVLVS III.

Quomodo differat donum sapientiæ à scientia & intellectu?

TErtio quæritur de distinctione doni sapientiæ à scientia & intellectu. Videtur autem, quòd non differat à scientia: quia dicit Augustinus, quòd non est differentia nisi quia sapientia est de æternis, & scientia de temporalibus: hæc autem differentia non est nisi materialis: ergo videtur, quòd formaliter non differant.

2 Item, Vnus est habitus charitatis qua diligimus Deum & proximum: & Deus est æternus & proximus temporalis: ergo à simili vnus erit habitus sapientiæ doni, qua contemplamur æterna & disponimus temporalia.

3 Item, Dicit in litera, quòd intellectus est de Creatore & creaturis, & sapientia de Creatore tantum: ergo videtur, quòd sapientia & intellectus differant sicut habitus generalior & specialior cognitionis: sed genus & species non faciunt diuersas species, quia genus est in specie: ergo videtur, quòd intellectus donum & sapientia non differant sicut diuersæ species donorum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd sapientia est cognitio per gustum, & gustans diuina in donis similimis illis: sed intellectus non est per gustum, sed potius est lumen datum à Deo ad cognitionem illius creaturæ Dei, in qua resultat Deus per gratiam, & hæc est spiritualis: vel in qua habet resultare per gloriam vel per gratiam: & ideo est lumen quo cognoscimus gratuitè dispositiones cælestium, & tendimus in Deum sic disponentem. Et ideo patet quod intellectus & sapientia differunt à scientia: quia scientia est lumen diuinum ad operabilia pertinentia ad hanc vitam: & ideo dicit in litera, quòd docet bene conuersari in medio prauæ & peruersæ nationis. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est tantum materialis differentia: quoniam alia est ratio

ratio cognitionis per lumen faciens gustum, & alia per lumen disponens operabilia in tempore.

Ad alivd dicendum,quòd non est simile: quia in proximo non est ratio dilectionis nisi Deus,vt supra dictum est: sed in sapientia lumen regens est alterius rationis quam in scientia.

Ad alivd dicendum, quòd intellectus non est de Creatore per gustum, sed vt visus tantum tendens in verum per lumen eleuans ad ea in quibus Deus resultat altius quam in vestigio & imagine: sicut est dispositio præmiorum in beatitudine spiritualium substantiarum. Sapientia autem habet lumen quod facit saporis gustum. Et hoc est quod dicit Augustinus, Apud Isaiam intellectus est quo ab infirmitate carnalis voluptatis corda mundantur,vt pura intentio dirigatur in finem. Carnalis enim voluptas ab eo videtur vocari carnalitas deprimens à contuitu diuinorum in quibus clarius resultat Deus quam in his quæ corporalia sunt: & horum est intellectus, & per ea dirigitur ad visum Creatoris. Et ideo dicitur in litera, quòd intellectus est diuinarum & spiritualium creaturarum & omnium bonarum affectionum animæ. Et semper intelligitur, quòd etiam est oppositorum & per altius lumen quam sit fides: quia fides simpliciter assentit credita, sed intellectus videt ipsum in lumine interiori.

ARTICVLVS IV.

De actibus scientiæ qui & quot sunt, & quomodo differat scientia à prudentia & consilio?

Deinde quæritur de scientia: & quæruntur duo de actibus ipsius quos ponit in litera: & de differentia ipsius à consilio & prudentia. Ad primum accipiuntur ea quæ dicuntur in litera quæ videntur innuere,quòd quatuor actus habeat scientia. Dicit enim primo,quòd scientia est rerum humanarum cognitio: ergo discernere humana videtur esse scientiæ proprius actus. Item dicit,quòd scientiæ non tribuit omnia quæ sciri possunt ab homine,sed ea solum quibus fides saluberrima quæ ad veram beatitudinem ducit, generatur, nutritur, defenditur, & roboratur. Tertius autem actus elicitur ex hoc quod dicit, quòd scientiæ est abstinere à malis. Quartus elicitur ex hoc quod dicit, quòd cum dicimus, Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis, quòd gratia referatur ad scientiam, & veritas ad sapientiam. In hoc enim actu scientiæ erit cognoscere gratiam humanitatis Christi.

Obiicitur autem contra primum,quòd discernere humana, aut accipitur generaliter pro omnibus quæ ab homine discerni possunt, & tunc scientia erit idem quod sapientia: aut accipitur pro his quæ ad hominis vitam pertinent,& tunc idem erit quod prudentia,vt videtur.

2 Item,Sicut se habet sapientia ad diuina,ita scientia ad humana: sed sapientia ita se habet ad diuina, quòd ipsa est virtus illa quæ est de diuinis, scilicet fides: ergo scientia ita se habet ad humana, quòd ipsa est virtus illa quæ est de humanis sicut prudentia. Quòd autem sapientia idem sit quod fides, probatur per Gregor. ita dicentem super Iob,In electorum cordibus prior sequentium bonorum sapientia nascitur, atque hæc per donum Spiritus quasi primogenita. Quæ profectò sapientia, nostra fides est, Propheta attestante qui ait, Nisi credideritis, non intelligetis. Lib.1. cap.33.

Item obiicitur de secundo actu. Dicit enim in litera, quòd illa scientia non pollent fideles populi, quamuis polleant ipsa fide: ergo videtur, quòd non sit verum quod in sequenti distinct. dicetur,quòd habita vna habeantur omnes,cum scientia non habeatur ab omnibus.

Item obiicitur de tertio actu, qui est abstinere à malis. Et hoc explanat,cum dicit,quòd abstinere à malis est in medio prauæ & peruersæ nationis prudenter conuersari: hoc enim conuenit prudentiæ, sicut etiam manifestat ipsum dictum, quia prudenter conuersari est prudentiæ.

Item obiicitur de quarto. Ea quæ spectant ad humaniratem Christi,vna adoratione adorantur cum deitate: ergo videtur,quòd habitu sapientiæ habeant cognosci sicut diuinitas: ergo non pertinent ad scientiam.

Item quæritur, Cum vnius habitus vnius sit actus specialis & substantialis: qualiter hic Augustinus quatuor actus dat dictæ sapientiæ? Quæst.4

Solvtio. Dicendum, quòd scientia donum est, quod est lumen acceptum à Deo simplex, in quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam: & ideo se habet ad prudentiam sicut melior & perfectior habitus operabilium. Et ideo etiam soluitur id quod quidam possent obiicere, vtrum esset scientia complexorum vel incomplexorum, vel principiorum vel conclusionum: quoniam nihil horum est, sed est lumen sicut fides ad credibilia simplex similitudo diuinæ veritatis & iustitiæ, sub quo videntur rationes diuinæ operabilium per nos,quæ pertinent ad modum viuendi sanctè & meritoriè: sicut dicit Apostolus, Sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo,&c. Solutio. Ad Tit. 2.

Ad primvm igitur dicendum,quòd est tantum de his quæ sunt operabilia per nos: nec est tamen prudentia: quia illa innititur rationibus iuris humani, & accipit rationes ab illis: sed scientia non, quia innititur lumini diuino,quod illuminat ad conuersationem secundum rationes diuinas.

Ad alivd dicendum, quòd ille actus non est proprius scientiæ doni,sed potius conuenit ei per materiam sibi appropriatam: sicut enim prudentiæ,vt dicit Tullius in lib.1.de officiis, quodammodo appropriatur materia scientiarum & scibilium: ita & scientiæ dono appropriatur scientia sacræ Scripturæ, per quam fides nutritur exhortando, & defenditur disputando: & ideo iste actus appropriatè conuenit & non propriè. Ad illud autem quod ante hoc obiiciebatur,quòd sapientia idem est quod fides, & scientia idem quod prudentia: dicendum, quòd non valet: quia dictum Gregor. non intelligitur nisi pro tanto, quòd sapientia & fides sunt de eisdem: & non quòd sit vnus habitus: & ita etiam scientia & prudentia sunt de eisdem,& non ratione vna.

Ad id quod obiicitur de tertio actu, dicendum quòd aliter regit prudentia, & aliter scientia, & ad aliud quoad finem & proximum: quia

pruden

prudentia per rationes iuris humani, & ad honesta secundum statuta ciuitatum & plebiscita: sed sententia per rationes diuinas, & ad sanctam conuersationem commendantem se ad omnem scientiam hominum: vnde potius attendit sanctum, quam honestum. Et quod obiicitur de hoc quod dicit Augustinus, prudenter conuersari: dicendum quòd ipse sumit largè, prout idem est quod prouidenter, sicut Apostolus, Prouidentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Rom. 12

Ad aliud quod de quarto quæritur, dicendum quòd scientia non est de humanitate Christi, nisi prout est regens exemplar & in opere & per doctrinam diuinam disponens vitam: & ideo si humanitas consideretur vt in vita, bene concedo quod est in ea sapor deitatis, & pertinet ad sapientiam sicut probat obiectio: sed secundum quòd proponitur nobis vt forma exemplaris regens in operibus sanctitatis, & secundum quod confert nobis legem vitæ innitentem rationibus diuini iuris & ad sanctitatem, sic pertinet ad scientiam: & ita puto intelligere Augustinum.

Ad quæstiunculam. Ad vltimvm dicendum, quòd vt patet ex prædictis vnus est solus actus substantialis, qui est regere in operibus sanctitatis in medio prauæ & peruersæ nationis: & ad hunc reuertuntur, scilicet primus, tertius, & quartus. Sed primus tangit specialiter in quibus regit, quia in humanis. Tertius autem tangit modum regiminis, quia docet benè conuersari per rationes diuini iuris, quod hortatur ad vitæ sanctitatem potius quam ad rempublicam. Quartus præfigit exemplar. Sed secundus non est proprius actus scientiæ, sed appropriatus.

ARTICVLVS V.

An consilium sit donum?

Secundo quæritur, In quo differat à consilio dono? quia de differentia ipsius prudentiæ iam habitum est: & vt hoc melius intelligamus, introducemus quæstionem quam Magister omittit in litera de dono consilij, & quæremus quatuor, scilicet an sit donum consilij, & quid sit, & quis eius actus, & qualiter distinguitur à dono scientiæ? Videtur autem non esse donum: quia dona omnia fuerunt in Christo: consilium autem non fuit in Christo: ergo consilium non est donum. Prima patet per ante dicta. Secunda probatur per Ioannem Damasc. qui dicit, quod consilium non conuenit Christo: quia consilium ignorantis est, & Christus nihil ignorauit.

2 Item Damascenus dicit, quòd consilium est de dubiis: de certis enim nemo consiliatur: dubietas autem non est in adiutorium aliquod potentiarum nostrarum, nec datur in adiutorium: cum ergo dona data sint in adiutorium, videtur quòd consilium non sit donum.

3 Item, Consilium est contra præcipitationem, vt dicit Gregorius: contra eandem autem est cautela, vt dicit Macrobius & Tullius: ergo videtur consilium non differre à cautela: cautela autem est quædam conditio prudentiæ virtutis secundum illam partem ipsius quæ est prouidentia: ergo consilium est pars virtutis prudentiæ: ergo non est donum: quia sicut dictum est, dona altioris habitus sunt quam virtutes.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd consilium est donum, sicut communiter dicitur ab omnibus sanctis.

Ad id autem quod primo obiicitur, dicendum quòd consilium dupliciter dicitur, scilicet à dante consilium, & in quo signat plenitudinem luminis dirigentem in dubiis: & sic fuit in Christo & est in Deo: & hoc modo est donum. Dicitur etiam à quærente consilium, & sic est dubitantis & ignorantis, & sic non fuit in Christo, nec est donum per hunc modum. Per hæc etiam patet solutio ad sequens.

Ad aliud dicendum, quòd cautela propriè est contra insidias inimicorum impedimentum, & contra pericula quæ possunt oboriri: sed consilium est lumen dirigens ad magna, non periculosa, ad quæ non sufficit homo sine adiutorio speciali, vt vendere omnia & dare pauperibus, & huiusmodi, quæ in sacra Scriptura consilia vocantur, sicut patebit in vltimo capitulo istius distinctionis.

ARTICVLVS VI.

Quid sit consilium?

Secundo quæritur, Quid sit consilium? Diffinitur autem à Tullio in rhetorica sic: Consilium est aliquid faciendi vel non faciendi verè excogitata ratio. Gregorius autem videtur velle, quòd consilium sit donum datum homini contra præcipitationem. Secundum autem primam diffinitionem consilium non est donum: quia omnia quæ contingentia sunt operabilia per nos, præuenimus excogitata ratione: & hoc videtur facere prouidentia virtus, quę est pars prudentiæ: ergo videtur, quòd hoc non conueniat dono.

2 Item etiam secundum Greg. non restringitur nomen consilij ad aliud speciale: quia omnibus operabilibus insidiatur præcipitatio: ergo consilium est de omnibus: & hoc modo non videtur accipi in sacra Scriptura, in qua consilia vocantur ad quæ non obligantur omnes.

Quæst. Vlterivs quæritur iuxta hoc, Quare vocatur consilium & non potius eligentia, cum eligentia nobilior sit secundum Philosophum & Damasc. quia eligentia est sententiata voluntas, consilium autem est inquisitio quædam agendorum.

2 Item, Super illud Psalm. Consilium meum iustificationes tuæ: dicit Gloss. Consilium est seruare iustificationes: sed seruare iustificationes, aut conuenit iustitiæ, aut omni virtuti: ergo videtur, quòd consilium regitiuum sit omnis virtutis vel specialis iustitiæ: ergo non regit tantum donum fortitudinis, vt dicunt.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd consilium generaliter accipitur, secundum quod diffinitur à Tullio: potest tamen specialiter adaptari dono consilij, vt dicatur excogitata ratio earum rerum in quibus homo indiget adiutorio speciali propter arduitatem earum: & ideo consilium non est hic de dubio, sed potius de arduo ad quod propter difficultatem non omnes tenentur nisi in casu: & eodem modo intelligitur dictum Gregor. quia in arduo difficili magis insidiatur præcipitatio: & ideo indiget anima ibi adiutorio speciali.

Ad quæſt. AD ALIVD dicendum,quòd eligentia generaliter eſt de omnibus faciendis operabilibus per nos, & ideo non potuit eſſe nomen ſpecialis doni : ſed conſilium prout hîc accipitur,non eſt omnium,ſed eorum in quibus indigemus lumine ſpeciali dirigente : & ideo nomen doni eſt ſecundum quòd eſt à dante conſilium Spiritu ſancto,& non acquirente, vt prius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd conſilium non regit niſi fortitudinem donum. Seruare autem iuſtificationem contingit tribus modis , ſcilicet in ſpeciali ratione iuſtificationum, & ſic eſt iuſtitiæ. Vel in generali,vt ſit idem ſeruare iuſtificationes, quod permanere in virtutibus iuſtificantibus : & ſic eſt omnis virtutis vel iuſtitiæ generalis: & neutro iſtorum modorum eſt conſilium, niſi prout largè ſumitur conſilium de quocunque faciendo vel retinendo excogitata ratio. Tertio dicitur ſeruare iuſtificationes ab impugnantibus iuſtificationes, id eſt, defendere à tentationibus quibus eſt difficile reſiſtere : & ſic executiuè eſt fortitudinis,& regitiuè conſilij doni. Et per hoc ſoluitur totum.

ARTICVLVS VII.

De actu conſilij.

TErtio quæritur de actu conſilij. Videtur autem ex prædictis,quòd conſilium ſit dirigere in magnis ad quæ non omnes tenentur : ſed cum omnis habitus regitiuus rationis ſit circa dubium quod poteſt accidere in illis , & circa ea quæ dicuntur conſilia in ſacra Scriptura nullum ſit dubium,videtur quòd ſuperfluat donum conſilij:nullum enim dubium eſt quin bonum erit facere ea quæ conſilia in ſacra Scriptura dicuntur.

Solutio. SOLVTIO. Per antedicta facile eſt iſta determinare : quia conſilij actus ſunt in quibus differt ab aliis donis, per lumen diuinitus inſpiratum dirigere in altioribus bonis ad quæ facienda & cognoſcenda non ſufficit homo per communem virtutem : vt eſt vendere omnia,& dare pauperibus,& habere theſauros in cælo : hos autem theſauros & mercedem contemplationum non cognoſcimus niſi conſilij lumine.

AD ID autem quod contra obiicitur , dicendum quòd non eſt dubium quin ſint bona : ſed homini dubium eſt vtrum ſint eligenda:quia non eleuatur ad hoc quod vtile ſit relinquere omnia niſi conſilio diuino : & etiam conſilio indiget in talibus propter modum implendum , eo quod ardua ſunt : & ideo magis vicina præcipitationi.

Sed contra hoc videtur quod dicit beatus Gregorius , Per ſoliditatem doni conſilij à fluxu vitiorum ad ſoliditatem tranſitur virtutis. Ergo videtur,quòd reuocare à vitiis ſit actus conſilij. Et ad hoc dicendum,quòd Greg.ibi adaptat ſeptem dona ſeptem diebus operum creationis : & tunc conſilio competit tertio loco , quando diuiditur aqua ab arida:& hoc modo conſilij actus erit ille appropriatus non proprius. Vel dicatur , quòd aliud eſt tranſire ad virtutem , & aliud ad ſoliditatem virtutis : quia ſoliditas principaliter conſiſtit in conſiliis , in quibus eſt perfectio & tunc erit hoc conſilij proprium.

ARTICVLVS VIII.

In quo differant ſcientia & conſilium?

QVarto quæritur in quo differant ſcientia & & conſilium, cum vtrumque ſit de operabilibus ? Videtur autem,quòd in nullo : quia donum quod eſt in adiutorium potentiæ perficit ipſam ſecundum quod eſt ad actum : ſed vt dicit Damaſcen. ratio in omnibus operibus conſiliatur. Primum enim inquirit & conſiliatur.Deinde eligit & ſententiat. Deinde vult,& poſtea facit impetum ad opus. In omnibus autem talibus etiam regit ſcientia.Ergo videtur,quòd conſilium & ſcientia non differant quoad ea de quibus ſunt.

2 Idem videtur haberi per Ariſtotelem in 3.ethic.vbi inter cauſas generales efficientes virtutem (vt ſunt voluntarium , & voluntas , & eligentia)ponit etiam conſilium:ergo videtur,quòd conſilium reſpicit opus omnis virtutis : & in illo regit ſcientia : ergo quoad ea de quibus ſunt,non differt ſcientia à conſilio.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut ſe habet pietas & fortitudo in exequendo , ita ſe habent conſilium & ſcientia in dirigendo : ſed pietas & fortitudo non ſunt de eiſdem : ergo ſcientia & conſilium non dirigunt in eiſdem. *Sed contra.*

Et hoc eſt concedendum:quoniam Damaſcen. dicit , quòd conſilium eſt de magnis : de paruis autem non conſiliamur,& per nos operabilibus. *Solutio.*

Vnde dicendum , quòd ſunt magna ad quæ non ſufficimus ſine adiutorio,& ad quæ non omnes tenentur: & in his dirigit conſilium,vt prius dictum eſt.

AD EA autem quæ obiiciuntur in contrarium,eſt vna ſolutio,quòd conſilium dicitur duobus modis , ſcilicet generalis præordinatio faciendorum cum præuiſione exitus operis & finis: & de hoc conſilio procedunt obiectiones,de quo etiam dicit Salomon,Omnia fac cum conſilio,& poſt factum non pœnitebis. Specialiter tamen dicitur conſilium, lumen dirigens in aggreſſu arduorum eleuatorum ſuper induſtriam hominis, quæ Deus ſolum ad ſtatum perfectionis propalauit : & hoc modo conſilium eſt ſpirituale donum,quod accipiunt fideles à Spiritu ſancto, vel vt impleant conſilia, vel vt poſſint implere ſi velint. Eccli. 32.

In quo differat ſapientia ab intellectu?

BOStenſa differentia inter ſcientiam & ſapientiam, quid diſtet inter ſapientiam & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia ſapientia propriè eſt de æternis quæ veritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligentia verò non modò de æternis eſt, ſed etiam de rebus inuiſi-

bilibus

bilibus & spiritalibus temporaliter exortis. Per eam enim & natura summa quæ fecit omnes naturas, id est, diuina consideratur: & quæ post ipsam sunt spirituales & inuisibiles naturæ, vt Angeli, & omnes animæ bonæ affectiones conspiciuntur. In hoc ergo differentia est: quia sapientia Creator tantum conspicitur, intellectu vero & Creator & creaturæ quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantum: sapientia vero non modo capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, scientiam, & sapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam administrationem, & ad bonam inter malos conuersationem. Intelligentia verò ad Creatoris & creaturarum inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad solius æternæ veritatis contemplationem.

Quod intellectus & scientia de quibus hîc agitur, non sunt illa quæ naturaliter habet homo.

ET notandum, quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona Spiritus sancti, alia sunt ab intellectu & scientia quæ naturaliter sunt in anima hominis: hæ enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis, à Deo tamen. Per has autem virtutes quæ dicuntur dona Spiritus sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: vt verbi gratia, Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quæ dicitur spiritus intelligentiæ, reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem quæ dicitur spiritus sapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis. C

Quod sapientia ista Dei est, nec est illa quæ Deus est.

ILlud etiam sciendum, quòd sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia Dei (vt ait Augustinus) quæ Deus est, sed hominis sapientia, veruntamen quæ secundum Deum est, ac verus ac præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis Deum cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiens ipsa fit: & non luce, sed summæ illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiam Dei est: verum non ita Dei est, vt ea sapiens sit Deus. Non enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione Dei. Sic etiam dicitur iustitia Dei non solum illa qua ipse iustus est, sed etiam illa quam dat homini, cum iustificat impium. D Lib. 14. de Trin. cap. 1.

ARTICVLVS IX.

Quid sit donum intellectus, & an sit donum per modum complexionis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ostensa differentia inter sapientiam, &c.] Hic est enim quærendum de dono intellectus: & quæruntur tria, scilicet quid sit, & de quibus, & qualiter se habeat ad fidem, & contemplationem? quia alia omnia supra nominata sunt. Ad primum sic procedit: Dicit Augustinus in quodam sermone, Intellectus vocatur quo ab omni infirmitate carnali corda mundantur, vt pura intentio dirigatur in finem. Videtur autem, quòd hoc totum conuenire debeat fidei: quia dicitur Act. 15. Fide purificans corda ipsorum: ergo fides purificat cor à carnali voluptate.

2 Item dicit Augustinus, quòd intentio bonum opus facit, intentionem fides dirigit. Ergo etiam dirigit in finem: ergo vtrumque istorum conuenit fidei.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum intel- Quæst.

Ad quæſt. AD ALIVD dicendum,quòd eligentia generaliter eſt de omnibus faciendis operabilibus per nos, & ideo non potuit eſſe nomen ſpecialis doni : ſed conſilium prout hîc accipitur,non eſt omnium,ſed eorum in quibus indigemus lumine ſpeciali dirigente : & ideo nomen doni eſt ſecundum quòd eſt à dante conſilium Spiritu ſancto,& non acquirente, vt prius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd conſilium non regit niſi fortitudinem donum. Seruare autem iuſtificationem contingit tribus modis, ſcilicet in ſpeciali ratione iuſtificationum, & ſic eſt iuſtitiæ. Vel in generali,vt ſit idem ſeruare iuſtificationes, quod permanere in virtutibus iuſtificantibus : & ſic eſt omnis virtutis vel iuſtitiæ generalis: & neutro iſtorum modorum eſt conſilium, niſi prout largè ſumitur conſilium de quocunque faciendo vel retinendo excogitata ratio. Tertio dicitur ſeruare iuſtificationes ab impugnantibus iuſtificationes, id eſt, defendere à tentationibus quibus eſt difficile reſiſtere : & ſic executiuè eſt fortitudinis,& regitiuè conſilij doni. Et per hoc ſoluitur totum.

ARTICVLVS VII.

De actu conſilij.

TErtio quæritur de actu conſilij. Videtur autem ex prædictis,quòd conſilium ſit dirigere in magnis ad quæ non omnes tenentur : ſed cum omnis habitus regitiuus rationis ſit circa dubium quod poteſt accidere in illis, & circa ea quæ dicuntur conſilia in ſacra Scriptura nullum ſit dubium,videtur quòd ſuperfluat donum conſilij:nullum enim dubium eſt quin bonum erit facere ea quæ conſilia in ſacra Scriptura dicuntur.

Solutio. SOLVTIO. Per antedicta facile eſt iſta determinare : quia conſilij actus ſunt in quibus differt ab aliis donis, per lumen diuinitus inſpiratum dirigere in altioribus bonis ad quæ facienda & cognoſcenda non ſufficit homo per communem virtutem : vt eſt vendere omnia,& dare pauperibus,& habere theſauros in cælo : hos autem theſauros & mercedem contemplationum non cognoſcimus niſi conſilij lumine.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd non eſt dubium quin ſint bona : ſed homini dubium eſt vtrum ſint eligenda:quia non eleuatur ad hoc quod vtile ſit relinquere omnia niſi conſilio diuino : & etiam conſilio indiget in talibus propter modum implendum, eo quod ardua ſunt : & ideo magis vicina præcipitationi.

Sed contra hoc videtur quod dicit beatus Gregorius, Per ſoliditatem doni conſilij à fluxu vitiorum ad ſoliditatem tranſitur virtutis. Ergo videtur,quòd reuocare à vitiis ſit actus conſilij. Et ad hoc dicendum,quòd Greg.ibi adaptat ſeptem dona ſeptem diebus operum creationis : & tunc conſilio competit tertio loco, quando diuiditur aqua ab arida:& hoc modo conſilij actus erit ille appropriatus non proprius. Vel dicatur, quòd aliud eſt tranſire ad virtutem, & aliud ad ſoliditatem virtutis : quia ſoliditas principaliter conſiſtit in conſiliis, in quibus eſt perfectio & tunc erit hoc conſilij proprium.

ARTICVLVS VIII.

In quo differant ſcientia & conſilium?

QVarto quæritur in quo differant ſcientia & & conſilium, cum vtrumque ſit de operabilibus? Videtur autem,quòd in nullo : quia donum quod eſt in adiutorium potentiæ perficit ipſam ſecundum quod eſt ad actum : ſed vt dicit Damaſcen. ratio in omnibus operibus conſiliatur. Primum enim inquirit & conſiliatur.Deinde eligit & ſententiat. Deinde vult,& poſtea facit impetum ad opus. In omnibus autem talibus etiam regit ſcientia.Ergo videtur,quòd conſilium & ſcientia non differant quoad ea de quibus ſunt.

2 Idem videtur haberi per Ariſtotelem in 3.ethic.vbi inter cauſas generales efficientes virtutem (vt ſunt voluntarium, & voluntas, & eligentia)ponit etiam conſilium:ergo videtur,quòd conſilium reſpicit opus omnis virtutis : & in illo regit ſcientia : ergo quoad ea de quibus ſunt,non differt ſcientia à conſilio.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut ſe habet pietas & fortitudo in exequendo, ita ſe habent conſilium & ſcientia in dirigendo : ſed pietas & fortitudo non ſunt de eiſdem : ergo ſcientia & conſilium non dirigunt in eiſdem. *Sed contra.*

Et hoc eſt concedendum:quoniam Damaſcen. dicit, quòd conſilium eſt de magnis : de paruis autem non conſiliamur,& per nos operabilibus. *Solutio.*

Vnde dicendum, quòd ſunt magna ad quæ non ſufficimus ſine adiutorio,& ad quæ non omnes tenentur: & in his dirigit conſilium,vt prius dictum eſt.

AD EA autem quæ obiiciuntur in contrarium,eſt vna ſolutio,quòd conſilium dicitur duobus modis, ſcilicet generalis præordinatio faciendorum cum præuiſione exitus operis & finis: & de hoc conſilio procedunt obiectiones,de quo etiam dicit Salomon,Omnia fac cum conſilio,& poſt factum non pœnitebis. Specialiter tamen dicitur conſilium, lumen dirigens in aggreſſu arduorum eleuatorum ſuper induſtriam hominis, quæ Deus ſolum ad ſtatum perfectionis propalauit : & hoc modo conſilium eſt ſpirituale donum,quod accipiunt fideles à Spiritu ſancto, vel vt impleant conſilia, vel vt poſſint implere ſi velint. Eccli. 32.

In quo differat ſapientia ab intellectu?

BOStenſa differentia inter ſcientiam & ſapientiam, quid diſtet inter ſapientiam & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia ſapientia propriè eſt de æternis quæ veritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligentia verò non modò de æternis eſt, ſed etiam de rebus inuiſi-

bilibus

bilibus & spiritalibus temporaliter exortis. Per eam enim & natura summa quæ fecit omnes naturas, id est, diuina consideratur: & quæ post ipsam sunt spirituales & inuisibiles naturæ, vt Angeli, & omnes animæ bonæ affectiones conspiciuntur. In hoc ergo differentia est: quia sapientia Creator tantum conspicitur, intellectu vero & Creator & creaturæ quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantum: sapientia vero non modo capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, scientiam, & sapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam administrationem, & ad bonam inter malos conuersationem. Intelligentia verò ad Creatoris & creaturarum inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad solius æternæ veritatis contemplationem.

Quod intellectus & scientia de quibus hìc agitur, non sunt illa quæ naturaliter habet homo.

ET notandum, quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona Spiritus sancti, alia sunt ab intellectu & scientia quæ naturaliter sunt in anima hominis: hæ enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis, à Deo tamen. Per has autem virtutes quæ dicuntur dona Spiritus sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: vt verbi gratia, Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quæ dicitur spiritus intelligentiæ, reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem quæ dicitur spiritus sapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis. C

Quod sapientia ista Dei est, nec est illa quæ Deus est.

ILlud etiam sciendum, quòd sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia Dei (vt ait Augustinus) quæ Deus est, sed hominis sapientia, veruntamen quæ secundum Deum est, ac verus ac præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis Deum cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiens ipsa fit: & non luce, sed summæ illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiam Dei est: verum non ita Dei est, vt ea sapiens sit Deus. Non enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione Dei. Sic etiam dicitur iustitia Dei non solum illa qua ipse iustus est, sed etiam illa quam dat homini, cum iustificat impium. D Lib. 14. de Trin. cap. 1.

ARTICVLVS IX.

Quid sit donum intellectus, & an sit donum per modum complexionis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ostensa differentia inter sapientiam, &c.] Hic est enim quærendum de dono intellectus: & quæruntur tria, scilicet quid sit, & de quibus, & qualiter se habeat ad fidem, & contemplationem? quia alia omnia supra nominata sunt. Ad primum sic procedetur: Dicit Augustinus in quodam sermone, Intellectus vocatur quo ab omni infirmitate carnali corda mundantur, vt pura intentio dirigatur in finem. Videtur autem, quòd hoc totum conuenire debeat fidei: quia dicitur Act. 15. Fide purificans corda ipsorum: ergo fides purificat cor à carnali voluptate.

2 Item dicit Augustinus, quòd intentio bonum opus facit, intentionem fides dirigit. Ergo etiam dirigit in finem: ergo vtrumque istorum conuenit fidei.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum intel- Quæst.

lectus donum sit per modum complexionis? Et videtur,quòd sic: quia dicit Greg.quòd Deus intellectum dat,dum de auditis mentem illuminat. Audita autem in quadam complexione sumuntur. Ergo intellectus in quadam complexione consistit, vt videtur.

Ps. 28. 2 Item super illud,Commouebit Dominus desertum Cades: dicit auctoritas, Commouebit vt intellectum Spiritus sancti secundum anagogen perequatum. Anagogicus autem intellectus compositus & complexus est : ergo intellectus iste consistit in quadam complexione.

3 Item dicit Dionysius, quòd nobis non est possibile lucere diuinum radium,nec velaminum sacrorum varietate circumuelatum : hæc autem circumuelatio est complexio vel non sine complexione : ergo videtur, quòd sit compositus intellectus.

Sed contra. SED CONTRA : Fides est simplex : & donum intellectus perfectius est,quam fides : ergo multo magis donum intellectus est simplex.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut supra dictum est in quæstione de dono sapientiæ,donum intellectus est simplex lumen sub quo Deus videtur in his qui beati sunt, & in specialibus officiis & actibus eorum.

AD ID autem quod obiicitur de descriptione, dicendum quòd data est per effectum : quia intellectus corda mundat, etiam in speculo & ænigmate, vt videat lumine percepto in eo in quo refulget veritas secundum maiorem claritatem,quam speculi & ænigmatis: fides autem non emundat nisi à falsitatibus errorum.

AD ALIVD dicendum, quòd aliter dirigit fides in finem, & aliter intellectus donum. Fides enim dirigit opus per hoc quod ostendit mercedem,& eum qui simpliciter est finis omnis boni : sed intellectus dirigit in finem per lumen videndo finem, vel in se, vel in beatis, & non dirigit opus.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum sit per modum complexionis?dicendum quòd nullo modo : sed potius est lumen simplex, vt dictum est.

AD ID quod contra obiicitur,dicendum quòd intellectus est ex auditu sicut fides ex auditu, scilicet quoad dictum intellectum,non nisi per lumen intellectus doni : & ideo auditus Scripturæ subseruit actui intellectus doni, sed non generat ipsum lumen : quia hoc infunditur ab ipso Deo cum cæteris gratiis gratum facientibus : vnde illa complexio quę est in auditis,sub dono est,& non in ipso,sicut in fide. Per istud patet solutio ad sequens : quoniam intellectus Scripturæ qui est anagogicus, iuuat intellectum, vt eleuetur : sed non generat lumen sub quo videntur spiritualia. Per istum etiam modum loquitur Dionysius, Omnia tamen ista sunt sub intellectu dono.

ARTICVLVS X.

De quibus est intellectus donum?

SEcundo quæritur de quibus est intellectus donum ? Et videtur Magister dicere,quòd est de Deo,& creaturis spiritualibus, vt Angelis, & animabus,& affectionibus eorum.Si autem est de creaturis spiritualibus, videtur esse de Deo in sua imagine : & tunc videtur secundum hoc iterum conuenire cum fide.

2 Item, Si est de Creatore, tunc videtur quo ad hoc non differre à sapientiæ dono.

3 Si forte dicatur, quòd intellectus est de Deo vt de prima veritate,& sapientia, vt de bonitate:etiam hoc non videtur verum,quia si verum esset finis eius, videretur esse in intellectu speculatiuo & non practico : & sic non esset gratia gratum faciens.

4 Item Augustinus super Matth. 5. in Gloss. dicit sic.Homo se à mundo exuat,æterna diligat, amplectatur Deum, quoadusque possit videre Deum quem tantum videt, quantum seculo moritur. In futuro sicut est, oculo mentis videbitur. Ideo spiritus intelligentię huic gradui adaptatur: quia intellectus oculus mentis est. Ex hoc accipitur,quòd intellectus doni est cognoscere Deum & amare & amplecti : ergo videtur, quòd in nullo differat à sapientia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intellectus donum meo iudicio est de Deo principaliter, & de his spiritualibus in quibus relucet veritas diuina:& bene concedo, quòd non accipit Deum, nisi per modum veritatis in se. Hæc autem creatura spiritualis plus habet quam imaginem solam : & ideo non est propriè in imagine,sed potius vtitur imagine sicut instrumento & lumine sibi infuso,vt prius illuminante:& hoc est maius quam fides.

AD ALIVD, dicendum quòd in principiis habitis patet in quo differat à sapientia.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non sequitur : quia fides etiam veritatis est : & tamen quia tendit in ipsum,virtus est fides : & ita intellectus donum tendit & accipit vt donum sibi in ratione veri tantum : & ideo donum intellectus habet rationem virtutis,secundum quod virtus generaliter accipitur : quia veritas quæ est finis intelligentiæ, secundum Philosophum est veritas abstracta à re : hic autem veritas in re accepta est finis,cui coniungi quærit realiter donum intellectus.

AD HOC quod obiicitur de Glo. super Matt. 5. dicendum,quòd Augustinus loquitur ad aptanda dona ad beatitudines : quia licet dona sint imperfectiores perfectiones quam beatitudines, sunt tamen aptabilia eis:& secundum hoc emundatio cordis & mors seculi est dispositio præcedens actum doni intellectus, & non pertinet ad ipsum intellectum. Quia vero donum virtus est generaliter sumendo virtutem, ideo necesse est, quòd procedat ab amore : sed tamen ille amor non est charitatis, nisi secundum quod charitas est generalis motor in omni bono, vt supra dictum est. Sed licet hoc modo etiam haberet charitatem mouentem, nihilominus tamen differret à sapientia : quia sapientia est in gustu bonitatis, vt sæpè dictum est, sed intellectus in contemplatione veritatis tantum.

ARTICVLVS XI.

Qualiter intellectus habeat se ad contemplationem?

VLterius quæritur,Qualiter se habeat ad fidem & contemplationem : quorum vnum

iam

iam habitum est. Sed qualiter habeat se ad contemplationem est inquirendum? Videtur autem, quòd præcedat fidem & contemplationem: quia intellectus nec assentit nec contemplatur: ergo videtur, quòd intellectus præcedat & fidem & contemplationem.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur esse quod dicit Isaias. Nisi credideritis, non intelligetis: ergo fides præcedit intellectum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est quidam intellectus de hoc quod dicitur per sermonem: & iste non est donum, sed præcedit fidem & contemplationem: & est quidam intellectus intuens in lumine accepto à Deo, quod lumen est gratum faciens, & hoc est donum, & est nobilior perfectio intellectus nostri quam fides vel contemplatio: & ideo secundum viam generationis actus, licet non habitus, sequitur fidem & contemplationem. Dico autem non secundum viam generationis habitus: quia habitus simul infunduntur, sed non actus, sed potius actus consequuntur se.

ARTICVLVS XII.

Donum fortitudinis quid sit?

EX abundanti potest hic quæri de duobus donis, de quibus non tractat hic Magister, scilicet de dono pietatis, & fortitudinis. Circa donum autem fortitudinis tria quærimus, scilicet quid sit, & secundum quem actum sit in via & in patria? Et tertio, Qualiter differat à fortitudine virtute?

Ad primum obiicitur sic, Augustinus in lib. de spiritu & anima, Fortitudinis est non tantum terrenas cupiditates deprimere, sed penitus obliuisci. Gregorius autem dicit, Fortitudinis est dare confidentiam trepidanti. Item Augustinus in libro de doctrina Christiana, Fortitudinis est ab omni transeuntium mortifera iucunditate sequestrari. Item Gregorius super opera sex dierum, Spiritus fortitudinis est miraculis & doctrina fulgere.

Contra primum dictum obiicitur: quia hoc secundum Macrobium potius est virtutis purgati animi, quam doni.

2 Item, Hoc potius est temperantiæ, cuius est reprimere cupiditates vel iucunditates temporalium, quam fortitudinis.

3 Item de secundo. Dare confidentiam trepidanti, potius est patientiæ vel longanimitatis vel magnificentiæ, quam doni.

4 Præterea, Hoc ipsum facit fortitudo virtus: ergo ad hoc non indiget adiutorio altiori quo iuuetur, hoc est, dono fortitudinis.

5 Similiter obiicitur de tertio. Quia illud magis videtur conuenire gratiæ gratis datæ, quæ est operatio virtutum dicta ab Apostolo 1. Corinth. 13. quam sit actus doni.

Solutio. SOLVTIO. Omnia hæc aliquo modo conueniunt dono fortitudinis. Et ad hoc intelligendum, notandum quòd fortitudo donum præcipuè respicit arduum. Arduum autem & difficile & laboriosum differunt: quia arduum respicit eleuationem abstrahentem à conuersatione communi, & ab eo quod desiderant plures, & ab eo quod vt finem qui est terminus operis consequentur plures. Difficile autem est, quod est excedens facultatem potentiæ non in infinitum. Sed laboriosum est, quod infert pœnam laboranti vel sustinenti illud. Vnde donum fortitudinis præcipuè respicit arduum: quia consilium est circa tale arduum, ideo regitur consilio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus purgatoria vel purgati animi benè docet obliuisci cupiditates vitij vel iucunditates, sed non communes quas habent plures: quia plures sunt qui seruant præceptum. Sed donum fortitudinis perficit ad arduum, quod eleuat super hoc quod faciunt plures, & super iucunditates eorum. Si autem obiicitur, quòd secundum hoc malè dicit Augustinus, Mortiferas cupiditates vel iucunditates: quia aliqui qui seruant præcepta, non oblectantur mortiferis iucunditatibus. Dicendum, quòd mortiferæ dicuntur: quia disponunt ad mortem per subreptionem venialium, à quo auertit fortitudo ad statũ perfectionis in cõsiliis.

AD ALIVD dicendum, quòd temperantia non hoc modo deprimit pestiferas iucunditates, sed potius per accessum ad medium in eisdem, & non per conuolationem ad arduum quod est super eas.

AD ALIVD dicendum, quòd dare confidentiam æquiuocè conuenit fortitudini, & speciebus suis, & dono fortitudinis: quia fortitudo est propriè contra difficile & laboriosum, & habitus fortitudinis perficit in illis: sed donum contra arduum quod eleuat animum vltra ea quæ inferunt difficultatem: & hoc non facit fortitudo vel patientia, sed potius dimittit in eis: sed tamen confortat ad sustinendum profitendo fidem. Vnde ex hoc non habetur amplius quam quòd fortitudo donum in eodem actu sustinendi vel aggrediendi sit cum fortitudine virtute, sed non secundum eandem rationem confortat.

AD ALIVD dicendum, quòd Greg. loquitur appropriando dona ad opera sex dierum. Vel potest dici, quòd miracula & doctrina ostendunt altitudinem vitæ: & ideo sunt fortitudinis explentis consilia, non sicut actus, sed sicut signa.

ARTICVLVS XIII.

Quis sit actus fortitudinis in via, & actus eius in patria?

SEcundo quæritur, Quis sit actus fortitudinis in via, & actus eius in patria? Videtur autem, quòd in via nullum habeat differentem à fortitudine virtute: quia contra maius periculum quod esse potest, est fortitudo virtus, scilicet contra mortem illatam: cum igitur nihil sit altius fortitudinis dono, non potest esse aliquis actus secundum rationem altitudinis separatus à fortitudine virtute.

In patria autem nullum videtur posse habere actum: quia non erunt ibi mortiferæ iucunditates, vt dicebat prima auctoritas supra inducta: ergo non erit ibi separatio ab illis.

2 Item, Nullum erit periculum ibi: ergo non erit necessarium, quòd ibi sit habitus dans confidentiam trepidanti.

3 Item, Miracula non erunt ibi, quia sunt propter infideles, vt conuertantur.

4 Item, Cum sit omnis fortitudo contra passiones

siones illatas, & nullus infert ibi passiones, videbitur fortitudo ibi superflua.

5 Item, Fides & spes quæ sunt in finem & virtutes theologicæ, non manebunt in patria: ergo multo minus quæ sunt in ea quæ sunt ad finem: ergo videtur, quòd habito fine omnes habitus euacuabuntur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fortitudo donum habet actum proprium in ratione in via, licet non in patria, & separatus est ab actu fortitudinis virtutis: quia sicut prius habitum est, est arduum eleuans & abstrahens à conuersatione communi, non tantum anxietate mali, & est ratio actus in fortitudine dono. Et ideo alia ratione venit in periculum fortitudo donum, & aliter fortitudo virtus: quia virtus sustinet periculum quando necesse est pati vel recedere à virtutis bono, sicut quando quæritur fides, vel iustitia, vel libertas patriæ, vel aliquid huiusmodi bonorum gratiæ vel ciuium: sed fortitudo donum ex superabundanti offert se statui in quo talia sæpius quæruntur, vt statui perfectionis consiliorum. Similiter non ex eadem ratione confortant se ad vincendum: quia fortitudo donum est ex abundanti, quia ipsum est sal perfectionis, quod si euanuerit, in quo salientur alij? id est, si perfectus cadit, qualiter stabit imperfectus? Sed fortitudo virtus confortat se ex bono virtutis necessariæ ad salutem. Si autem obiicitur, quòd secundum hoc non nisi perfecti habent donum fortitudinis: ergo non habita vna gratia gratum faciente habentur omnes. Dicendum, quòd non est verum, nec sequitur ex dictis: quia perfecti habent in actu, & communiter omnes in gratia existentes habent in habitu: & tamen habitus virtutis aliter perficiunt ad actum, vt dictum est: qui enim imperfectus est, habet vnde perfectionis opus facere potest si vult.

AD ID quod quæritur de actu eius in patria, dicendum quòd ipsum per substantiam & actum alium manebit in patria. Per substantiam sicut optimo pugnanti militi, quando redit ad imperatorem, arma non auferuntur: non vt coram imperatore pugnet in eis, sed vt sint vt decor victoriæ præcedentis. Per actum autem manet qui est firmissima adhæsio eius boni quod erat finis pugnæ & ardui quod aggressus est: nullius enim virtutis est ita insequi bonum, quod postquam habitum est, non sic permansit in illo: sed sicut temperantia delectatur in dulci, ita fortitudo tenet firmissimè arduum, & hoc secundum aliam rationem donum, & secundum aliam virtus, vt dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIV.

In quo differt fortitudo donum à fortitudine virtute?

TErtio quæritur, quod tamen iam fere determinatum est, in quo differat à fortitudine virtute? Et accipiatur ad hoc dictum Augustini in lib. de doct. Christiana, vbi dicit sic. Assurgant deinceps ad fortitudinem, vt mundus eis crucifigatur, & ipsi mundo, vtantur vitæ peruersitate, & hoc ab imo iniquitatis non refrigescit charitas, sed delentur fames & sitis iustitiæ, donec ac sa-

tietatem eius perueniatur in illa immortalitate: & sic verum erit, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Hoc autem nec dono fortitudinis nec virtuti videtur esse proprium, sed potius esse actus omnis virtutis: quia non crucifigitur mundo per odium vnius vitij, sed omnium.

SOLVTIO. Fere quicquid potest de hoc quæri articulo, iam dictum est in præcedentibus. *Solutio.*

AD AVCTORITATEM Augustini hic inductam dicendum, quòd crucifigere se mundo dicitur duobus modis, scilicet materialiter secundum ea in quibus est crucifixus generaliter, secundum quod dicit Apostolus, Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis: & sic est omnis virtutis. Dicitur etiam formaliter quasi secundum rationem, & sic sonat quoddam altum pertinens ad opus perfectionis: quia maxima pugna Christi fuit in cruce: & sic præcipuè conuenit fortitudini dono, quod plus implet quam teneatur, sicut Christus pro nobis fecit. Similiter sitis & esuries iustitiæ accipitur secundum rationem iustitiæ generalis tantum, & sic non appropriatur dono: vel secundum rationem sitis & famis quæ ex desiderio prorumpunt in exercitium difficillimum hostium, vt cum peteret Dauid de cisterna quæ est in Bethlehem: & sic competit dono fortitudinis. Vnde duo dona adiuuant fortitudinem: secundum enim quòd ipsa existit circa terribile timendum, timet timenda, & sic adiuuatur dono timore: vt iam ex reuerentia talia timeat vel aggrediatur, quia hoc est altius. Ex parte autem illa qua audet audenda difficilia, adiuuatur dono fortitudinis ex firmitate adhæsionis summè ardui, quod nititur apprehendere & tenere, cum fortitudo virtus non attendat nisi bonum ciuile, & hoc propter Deum si est infusa,

ARTICVLVS XV.

Quid sit pietatis donum?

DEinde quæritur de pietate dono. Et quæremus quatuor, scilicet quid sit, & quid eius actus in via, & in patria? Tertio, Vtrum sit vnum in specie vel plura? Quarto, Quæ differentia ipsius ad misericordiam vel mansuetudinem vel mititatem?

Ad primum proceditur sic: Dicit Augustinus in lib. 10. de ciuit. circa principium, Pietas proprie Dei cultus intelligi solet, quam Græci eucebiam vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autē vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideo arbitror euenisse, quia hæc sibi Deus præcipuè fieri mandat, eaque sibi pro sacrificiis placere testatur. In principio autem super Iob dicit Gregorius, quòd pietas est quæ docet opera misericordiæ. Item, Tullius ante finem primæ rhetoricæ dicit, quòd pietas est beneuolentia in parentes.

Obiicitur autem de prima: quia illa videtur pietatem ponere idem cum tribus, quarum nulla est donum pietatis. Si enim dicatur pietas cultus Dei, erit idem pietas quod latria: & constat, quòd pietas donum non est latria: quia sic probata pietas exequitur id quod docet donum scientiæ:

hoc

hoc autem docet benè conuersari in medio prauæ nationis : ergo pietas benè viuit in comparatione ad proximum. Cultus autem ordinat in comparatione ad Deum.

Item hoc quod dicitur, quòd per illam etiam officiosè viuitur ad parentes, in idem videtur coincidere cum eo quod dicit Tullius, quòd pietas est beneuolentia in parentes : sed hoc iterum non videtur competere dono pietatis, quia donum pietatis respicit omnes.

2 Præterea, Concessum est supra, quòd dona amplioris perfectionis sunt, quam virtutes : sed pietas hoc modo dicta est virtus & species iustitiæ naturalis, vt dicit Tullius : ergo pietas donum erit amplioris perfectionis, quam pietas hoc modo dicta : ergo videtur, quòd non sit beneuolentia in parentes.

Obiicitur etiam de tertia assignatione quam inducit Augustinus, dicens, quòd more vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ, frequentatur. Videtur enim, quòd potius frequentetur in operibus mansuetudinis : quia Matth. 5. super illud, Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram : dicit Gloss. quòd pietas ordinatur ad mansuetudinem. Cum igitur secunda beatitudo sit mansuetudo, & misericordia quinta, videtur quòd non sit circa opera misericordiæ, sed pietatis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd pietas dicitur multis modis, & quandoque est in genere virtutis, & quandoque in genere doni : & dicitur illis modis per prius & posterius : vnde necesse est ponere vnum modum, quo dicitur per se : & alij modi erunt sumpti in comparatione ad illum. Potest ergo dici, quòd pietas propriè est beneuolentia in imaginem Dei, prout est imago Dei. Hoc autem accipitur multipliciter : aut enim inclinat affectum ex parte exemplaris à quo exit imago illa, & sic in exemplar magis fertur pietas, & hoc modo erit in genere virtutis latriæ : & secundum Augustinum dicitur hoc modo præcipuè, quòd exemplar est ratio beneuolentiæ in omnibus aliis modis quibus inclinatur affectus ad imaginem. Autem etiam inclinatur beneuolentia in imaginem descendentem ab exemplari diuino : & hoc tripliciter, scilicet ita quod inclinatur cum natura, & tunc est beneuolentia in parentes, & est iterum virtus & species iustitiæ naturalis : aut generaliter fertur in imaginem secundum quod est imago, & tunc propriè donum est, & est beneuolentia imaginis Dei in natura rationali, & docet beneuolenter se habere ad illam : aut fertur in imaginem prout est coniuncta naturæ inferiori, à qua circundatur imago miseria, & sic pietas efficitur circa opera misericordiæ, & differt à misericordia, quia misericordia habet rationem operum super miseriam alienam, pietas autē imaginem cum cōiunctione ad miseriam quæ circunstat eam in natura miserabili.

DICENDVM ergo ad primum, quòd iam patet solutio : quia Augustin. ibi sumit pietatem largè in communitate, qua dicitur per prius & posterius de multis : & per hæc ad omnia patet solutio præter ad vltimum.

ET AD illud dicendum, quòd pietas habet duo in se, scilicet beneuolentiam, & id circa quod est actus ipsius : & ex parte beneuolentiæ ordinatur ad mansuetudinem : & non intendit Gloss. quòd sit mansuetudo secundum substantiam, sed quòd ordinetur ad eam propter similitudinem affectus : quia beneuolus erga omnes, nec exasperatur ab aliquo, nec ira nec rancor tentat eum. Actus autem pietatis (quia est bonum impendere imagini) præcipuè est circa indigentiam imaginis : & sic quoad materiam est circa opera misericordiæ : & sic nihil prohibet, quòd quoad diuersa ad diuersas beatitudines ordinetur.

ARTICVLVS XVI.

Quis sit actus doni pietatis in via ?

SEcundo quæritur, de actu eius in via & in patria. Videtur autem multiplex actus ex verbis supra dictis, scilicet colere Deum, honorare parentes, benefacere omnibus, insistere operibus misericordiæ. Ergo videtur, quòd ipsa non sit donum vnum.

Item, Iob 31. super illud, Si despexi prætereuntem, &c. dicit Gloss. quòd fuit opus pietatis : apud piam enim mentem plus natura quam notitia valet. Ergo videtur, quòd præcipuus eius actus sit insistere operibus misericordiæ. Item 1. Tim. 4. super illud, Pietas ad omnia valet, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ : dicit Gloss. quòd omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia est & pietate. Et non videtur ibi distingui actus vnius ab actu alterius : ergo videtur, quòd actus eius sit subuenire pauperibus.

SED CONTRA : Augustinus dicit in libro de doctrina Christiana, & idem est in Gloss. super Matth. 7. Pietatis est honorare sancta, non contradicere Scripturæ siue intellectæ siue non intellectæ. Ergo videtur, quòd non sit actus principalis eius intendere operibus misericordiæ. Item Augustinus in sermone quodam de Trinit. Secundo gradu ascenditur ad pietatem, vt non resistatur voluntati Dei, & in sermonibus eius sensus prauus non capiatur, nec in gubernatione creaturæ offendiculum, cum plura accidant quæ priuata voluntas non exposcit. Ex hoc accipitur, quòd pietatis actus sit circa duo, scilicet religiosè intelligere Scripturam, & non offendi in modo quo gubernat Deus mundum, cum plura fieri videntur contra nostram voluntatem. *Sed contra.*

Item videtur, quòd nihil horum sit actus eius : dicit enim Gregorius, quòd scientia docet, & pietas exequitur : ergo erit eius actus quem docet scientia : sed supra habitum est, quòd scientia habet tres actus, scilicet defendere Scripturam, & scire bene conuersari in medio prauæ & peruersæ nationis, & scire temporalia distribuere : ergo videtur, quòd illi per modum executionis sint pietatis.

SOLVTIO. Hoc vltimum videtur mihi concedendum : sed tamen sicut scientia habet vnum principalem per quem est in omnibus habentibus dona, scilicet scire bene vti temporalibus ad conuersandum bene in medio prauæ & peruersæ nationis : ita pietas habet vnum qui est beneuolenter & sine querela bonum optare & facere omnibus imagine Dei insignitis. *Solutio.*

AD ILLVD quod primo obiicitur, dicendum quòd illi actus sunt pietatis prout ipsa multipli-

citer dicitur : & prout est donum permiscetur cum mansuetudine & misericordia, vt prius dictum est: & ideo actus ipsius ab illorum actibus non separatur : & quoad hoc intelligitur illa Gloss.super Iob,quia pietas & misericordia non differunt, nisi quia pietas respicit naturam prout imaginem habet, sed misericordia miseriam.Vel vt magis propriè dicatur,pietas respicit naturam imaginis in miseria, & misericordia è conuerso miseriam in imagine : & ideo etiam duplicem promissionem habet vitæ quæ nunc propter subleuationem miseriæ Christianorum, & futuræ propter reuerentiam imaginis.

Ad alivd dicendum,quòd honorare sancta accidit pietati ex illa parte qua ipsa est cultus, & refert imaginem ad exemplar.Similiter non contradicere & non remurmurare accidit ei ex duplici parte,scilicet inquantum attingit exemplar, & inquantum per beneuolentiam coniungitur mansuetudini,cuius proprium est non offendi in his quæ contingunt contra voluntatem priuatam : sed colentis Deum est non accipere sensum peruersum in Scriptura, sed honorare sensum quem promulgant Doctores. Sunt tamen qui dicunt,quòd iste actus qui non est accipere sensum peruersum,reducitur ad actum doni scientiæ quo defenditur fides.Et nota,quòd cum dicitur,quòd pietas non accipit sensum peruersum,intelligitur de acceptione practica, id est, non imitatur in opere, sed veneratur Scripturam implendo per opus ex beneuolentia quam habet ad sancta.

Quæst. Ad vltimvm patet solutio.

Solutio. Ad hoc autem quod vlterius posset quæri per ante dicta, quem actum habet in patria? Dicendum, quòd illum qui est gaudere in bonis imaginis Dei inquantum est imago:ille enim per modum præmij relinquitur ex illo qui est viæ, scilicet facere vel impendere per affectum & opus bonum insignito per imaginem.

ARTICVLVS XVII.

An pietas sit vnum donum, vel plura?

Tertio quæritur, Vtrum sit vnum secundum se vel plura? Videtur autem, quòd plura : quia omnes actus enumerati non possunt reduci in habitum vnum : ergo videtur, cum secundum dicta Sanctorum illi actus sunt pietatis, quòd pietas non sit specie vna.

Solutio. Solvtio. Dicunt quidam, quòd pietas non est specie vna propter inducta verba Sanctorum, & præcipuè verba Augustin. superius posita ex 10.de ciuit.Sed aliter dicendum,quòd pietas donum specie est vnum: sed nomen pietatis secundum analogiam multipliciter dicitur, vt prius habitum est: & dicendum ad argumentum,quòd pietas donum habet vnum actum principalem & substantialem sibi,qui est impendere bonum insignito per imaginem Dei. Alij autem sunt non principales, secundum quod coniungitur aliis habitibus, cum quibus habet aliquam similitudinem.

ARTICVLVS XVIII.

Qualiter differat pietas à mansuetudine?

Qvarto & vltimo quæritur,Qualiter differat à mansuetudine, & misericordia? Videtur autem à mansuetudine non differre : quia Gloss. Matth.5.& 6. reducit ad mansuetudinem : ergo pietas est mansuetudo vel mititas. Eadem enim non videtur differre à misericordia : quia Gloss. 1.Tim.4. reducit ad misericordiam. Et similiter Iob 31. Glo. & istæ Glossæ supra positæ sunt, nec hic oportet eas iterare:

Solutio. Solvtio. Facile est respondere ad hæc secundum prædicta: quia Gloss.non intendit,quòd pietas sit mititas vel misericordia, sed quod habeat cum eis affinitatem : cum enim duo sunt de constitutione pietatis, scilicet beneuolentia per quam diffinitur ex parte affectus quem informat, & obiectum quod est imago præcipue immersa miseriis, ex quibus est indigentia vt iuuetur. Ex parte affectus accedit ad mititatem vel mansuetudinem cuius est beneuolè affici circa omnes, & non prouocare iniuriis. Ex parte autem effectus siue operis coniungitur misericordiæ, cùm tamen substantialiter disiuncta sit ab vtraque, vt per ea quæ in primo problemate dicta sunt, facile est videre.

DISTINCTIO XXXVI.

De connexione virtutum quæ non separantur.

A De connexione habituũ gratuitorum. Commẽtario ad 56. caput

Solet etiam quæri, Vtrum virtutes ita sint sibi coniunctæ, vt separatim non possint possideri ab aliquo : sed qui vnam habet,omnes habeat? De hoc etiam Hieronymus ait, Omnes virtutes sibi hærent: vt qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet. Quod quidem probabile est. Cum enim charitas mater sit omnium virtutum : in quocunque

mater

mater ipsa est, scilicet charitas, & cuncti filij eius, id est, virtutes rectè fore creduntur. Vnde Augustinus, Vbi charitas est, quid est quod possit deesse? vbi autem non est, quid est quod possit prodesse? Cur ergo non dicimus, Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cum plenitudo legis sit charitas? quæ quanto magis est in homine, tantò magis est virtute præditus: quanto vero minus, tantò minus inest virtus: & quantò minus inest virtus, tantò magis inest vitium. Isa. in principio. Super Ioan. tract. 8.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET etiam quæri, Vtrum virtutes sint sibi coniunctæ] Hæc distinctio diuiditur contra totum tractatum præcedentem de habitibus infusis: quia hic quæritur de comparatione horum habituum adinuicem. Et diuiditur in tres partes secundum triplicem comparationem, in quarum prima agit de virtutum connexione in subiecto. In secunda quæritur, Vtrum habitæ simul virtutes etiam necessariò sint pares: & hæc incipit *ibi* [Vtrum vero pariter omnes quis possideat] In tertia agit de relatione charitatis ad alias & ad opera præceptorum *ibi* [Cumque duo sunt præcepta charitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

An virtutes politicæ sunt connexæ?

INcidit autem triplex quæstio circa primam partem istius distinctionis. Primo enim quæritur, Vtrum virtutes politicæ connexæ sint? Et si non sint connexæ politicæ, quæritur secundo, vtrum theologicæ necessariò sunt connexæ? tertio si sint connexæ virtutes theologicæ, vtrum etiam vitia vel pecceta connexa sint vel non?

Ad primum obiicitur sic: Dicit Bernardus in primo de consideratione ad Eugenium Papam, Cap. 8. Aduertere est suauissimum quendam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera: sicut hoc loco vides fortitudinis matrē esse prudentiam, nec fortitudinē sed temeritatem esse quemlibet ausum, quē non parturuit prudentia. Ergo videtur, quòd virtutes sint cōnexæ.

2 Item Bernardus ibidem, Modum in omni virtute iustitia quærit, prudentia inuenit, vendicat fortitudo, temperantia possidet. Cum igitur hæc necessaria sint in qualibet virtute, videntur politicæ virtutes esse connexæ.

3 Iteur, Seneca dicit, Omne quod bene fit, iustè fit, fortiter fit, & temperatè: sed cuiuslibet virtutis opus benè fit: ergo iustè fit fortiter & temperate: ergo in quolibet opere virtutis concurrunt quatuor virtutes, & non possunt concurrere ad opus nisi sint connexæ in subiecto operante: ergo sunt connexæ.

4 Item Tullius, Si vnam de cortinis tuis amiseris, poteris dicere supellectilem tuam tibi saluam: si autem vnam de virtutibus amiseris, nullam te habiturum necesse est confitearis. Ergo habita vna habentur omnes, & amissa vna amittuntur omnes virtutes.

5 Item Hieronymus ad Pamachium, Quatuor virtutes describunt Stoici ita sibi esse connexas & mutuo cohærentes, vt qui vnam non habuerit, omnibus careat: & qui vnam habuerit, omnes habeat.

6 Item Augustinus ad Hieronymum, Mihi videntur Stoici falli, qui proficientem hominem nolunt habere omnino sapientiam: sed tunc solum cum est perfectus, dicunt eum esse sapientem. Ergo videtur, quòd secundum Augustin. proficiens & perfectus sit omninò sapiens: non autem est omninò sapiens, nisi sit sapiens secundum quamlibet virtutem: ergo ipse habet omnem virtutem: ergo qui vnam habet, omnes habet: ergo virtutes sunt connexæ.

7 Ad idem videtur esse ratio sic, Sicut se habet potentia ad potentiam, ita habitus ad habitum: sed inferiores potentiæ quæ sunt partes animæ sensibilis, sicut concupiscibilis, & irascibilis, non sunt ordinatæ & perfectæ nisi per rationem: ergo habitus perficientes eas, non erunt perfecti sine habitibus perficientibus rationem: habitus autem inferiorum sunt temperantia & fortitudo, & habitus rationis sunt prudentia & iustitia: ergo temperantia & fortitudo sunt connexæ iustitiæ & prudentiæ.

8 Item, Prudentia est virtus ea quibus adiuuatur, ab his quibus impeditur, sagaciter eligens: non autem eligit nisi in materia iustitiæ, vel temperantiæ, vel fortitudinis: ergo prudentia non est sine illis: & eadem ratione nec iste sine ista: ergo connexæ sunt virtutes.

9 Item, Scire eligere exigitur in quolibet opere virtutum, &c. & hoc est prudentiæ: ergo prudentia requiritur in quolibet opere virtutis. Similiter cum opus cuiuslibet virtutis sit inter superfluum & diminutum, necesse est in quolibet opere virtutis requiri temperantiam: & cum opus virtutis sit vt debet, videtur adesse iustitia: ergo videtur, quòd omnes sint sibi connexæ in quolibet opere virtutis.

10 Item, Circa difficile est omnis virtus: difficile vendicat sibi fortitudo, vt dicit Bernar. ergo fortitudo exigitur in quolibet opere virtutis.

11 Item, Qui castus est, habet virtutem: sed qui castitatem habet, castus est: ergo qui virtutem habet, virtuosus est: ergo non est vitiosus: ergo à primo qui castitatem habet, non est vitiosus: sed vitiosus est aliquis ab vno vitio: ergo nullum vitium inest ei qui castitatem habet: ergo insunt ei opposita vitiorum, quæ sunt singulæ virtutes: ergo qui castitatem habet, omnes virtutes habet: ergo connexæ sunt virtutes.

SED CONTRA: Augustinus dicit ad Hieron. quòd non est diuina scientia qua dicitur, quòd qui habet vnam, habet omnes. Ergo videtur, quòd non necessario est vera. *Sed contra.*

2 Item

2 Item, Politicæ virtutes generantur ex actibus: actus autem diuisi sunt & diuisim adsunt: ergo & habitus geniti ex illis: ergo videtur, quòd non necessariò simul sunt virtutes.

3 Item, Aliquis in opere est castus & auarus: sed ab actibus similibus similes habitus relinquuntur: ergo innascitur ei habitus castitatis & auaritiæ: sed cum habitu auaritiæ non potest inesse liberalitas: ergo habens castitatem, non necessariò habet liberalitatem: non ergo qui habet vnam, habet omnes.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd etiam inter Philosophos plures fuerunt contentiones circa hanc malitiam. Quidam enim dicebant, quòd operationes non generant virtutes, sed tantum disponunt aliquem ad suscipiendum, & virtutes dantur à substantiis separatis in perfectione sapientiæ supra quatuor affectiones naturales, scilicet timorem, spem, gaudium, & tristitiam siue perturbationem. Et dicebant, quòd tres affectus ordinati manent in sapiente in collatione virtutis, & non perturbatio siue tristitia, quæ non cadit in sapientem. Et hæc fuit opinio Stoicorum: & accipiebant rationem virtutis secundum quòd est vltimum de re vel de potentia, nec dicebant prudentem, qui secundum quid prudens est, nisi esset prudens vniuersaliter quoad actum omnis virtutis: & ideo isti dicebant, quòd habita vna habentur omnes. Et ratio ipsorum potissima fuit hæc, quòd omnis virtus vel est in ratione, vel à ratione: vnde omnis virtus perfectiua rationis est: non est autem perfecta ratio prout competit sapienti cuius est ordinare & non ordinari, nisi sit perfecta in se & in subditis viribus: hoc autem non contingit per virtutem vnam, sed per virtutem omnium: & ideo dicebant oportere adesse omnem virtutem ad perfectionem sapientis. Eum autem qui non est sapiens, sed exercetur in opere alicuius virtutum, dicebant esse in dispositione, & nullam virtutem habere: eò quod operatio non generat virtutem, sed datur ab intelligentiis quæ sunt substantiæ separatæ. Et hoc accipitur ex verbis Augustini supra inductis, vbi dixit, quòd Stoici proficientem nolebant omnino virtutem habere, sed perfectam tantum. Quia vero Augustin. hanc sententiam non approbat, ideo aliter dicendum est secundum Aristotelem in ethic. scilicet quòd politicæ virtutes generationem habent ab operibus, si sunt consuetudinales: vel ab experimento & tempore, si sint intellectuales: & quia generantia connexa non sunt, ideo virtutes connexionem non habent.

AD OMNES autem auctoritates, quæ primò inducuntur, est vna solutio, scilicet quòd quidam sunt generales actus virtutum, penes quos non distinguuntur: & quoad illos aliquid est de qualibet in qualibet virtute: eligibile enim est in qualibet, sed hoc non est prudentiæ proprium. Similiter difficile est in qualibet, sed hoc non est fortitudinis proprium, sed potius difficile circa materiam determinatam quæ est passio illata secundum sensum tactus. Similiter modus secundum superfluum & diminutum, est in qualibet, sed hoc non est proprium temperantiæ, sed potius in materia passionum innatarum circa delectabile gustus & tactus. Debitum etiam quod est in qualibet virtute, non est debitum iustitiæ, sed potius in materia ordinata ad proximum secundum ius naturale vel positiuum. Dicendum ergo, quòd concentus est in virtutibus quoad id quod generaliter circuit omne opus: sed hoc habito nō necessario habentur virtutes omnes in speciali, quia hoc non est virtutis alicuius secundum speciem, nisi per adaptationem: sed est dispositio materiæ in genere in qua posteà propriam rationem accipiat virtus hæc vel illa.

AD ID quod obiicitur per rationem, dicendum quòd hoc est verum: quia habitus rationis regit habitum irascibilis & concupiscibilis, sicut potentia regit potentiam: sed ex hoc non sequitur, quòd habita vna habeatur alia, nisi secundum quid: qui enim castus est, habet prudentiam quoad electionem eius quod exigitur ad castitatem, sed non prudentiam simpliciter, & de fortitudine quandoque nihil habet secundum quod propriè fortitudo accipitur.

AD ALIVD dicendum, quòd prudentia potest haberi secundum quid in vnaquaque diuisim: sed non oportet, quòd habita aliqua illarum habeatur alia simpliciter: vel etiam, quòd habita vna habeantur aliæ: quia multi sunt è contrario operantes.

AD ALIVD dicendum, quòd difficile & modus quæ sunt in opere virtutis in genere, non sunt proprie fortitudinis & temperantiæ, nisi secundum quid, & per appropriationem: & ideo non oportet, quòd propter illud habeantur simpliciter, sed habentur secundum quid tantum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd qui habet castitatem, est castus: sed non sequitur, quòd sit virtuosus: quia virtuosus dicit plus quam genus castitatis, scilicet plenitudinem, quæ non inest nisi percipiendo omnes species. Vnde non est ibi processus à specie ad genus tantum, sed à speciei habitu ad habitum generis cum accidente quod est habitudo participationis cum omnibus speciebus: & ideo non valet argumentatio sicut nec hæc: iste est homo: ergo ipse participat animal secundum quamlibet speciem.

ARTICVLVS II.

An virtutes theologicæ sunt connexæ?

SEcundo quæritur, Vtrum virtutes theologicæ sibi sint connexæ? Videtur autem, quòd sic. Perfectio enim debet respondere perfecto: perfectum autem quod est anima, non est sine partibus virium in vna substantia vnitis: ergo perfectio quæ est gratia, non est sine virtutibus vnitis in substantia gratiæ.

2 Item, Non est conuentio Christi ad Belial: ergo non potest aliquis simul esse vas Dei & vas diaboli: sed per virtutem theologicam informatam gratia est aliquis vas Dei & templum: ergo ipse non est vas diaboli: sed per quodlibet vitium esset vas diaboli: ergo nullum vitium habet: sed vitia non expelluntur nisi per virtutes oppositas: ergo ipse habet omnem virtutem, qui habet viam gratia informatam.

3 Item Augustinus dicit, quòd impium est à Deo dimidiam sperare veniam: ergo qui veniam accipit peccati per vnam virtutem expellentem peccatum, ipse accipit veniam secundum

omnem

omnem virtutem quodlibet peccatum expellentem: ergo qui habet vnam, hadet omnes.

Item, Qui habet charitatem, habet perfectionem ad meritum: ergo habet omne id quo potest mereri: sed hoc est quælibet virtus: ergo ipse habet quamlibet virtutem.

4 Item Isa. 16. super illud: Venter meus ad Moab, quasi cithara sonabit: dicit Gloss. Cithara sonum compositum non emittit, si vna chorda corrupta fuerit. Sic spiritus vel venter Prophetæ si vna virtutum defuerit, dulce melos non resonabit. Ergo oportet adesse omnes.

5 Item Iacob. 2. Qui offenderit in vno, factus est omnium reus. Ergo ab oppositis qui habet vnam, habet omnes.

6 Item super illud, Feci iudicium, &c. dicit Gloss. A parte totum, vt qui vnam habet, omnes habeat: & qui vna caret, omnibus careat.

Sed contra. SED CONTRA: Si quis habet vnam, habet omnes: sed Christus habuit vnam, quiá charitatem: ergo habuit fidem, quod falsum est. Eadem obiectio est de beatis qui habent charitatem, & non habent fidem.

2 Si forte dicatur, quòd hoc quod dicitur, Qui habet vnam, habet omnes, intelligitur secundum statum puri viatoris: tunc adhuc instantia est: quia innocens habet charitatem, & non habet pœnitentiam.

3 Item habens charitatem, non necessario habet virginitatem.

4 Et si dicatur, quòd virginitas dicit virtutem cum statu: & virtus sine tali statu haberi potest. Obiicitur adhuc de perseuerantia sine qua non est salus: & constat, quòd qui habet charitatem, non necessariò habet perseuerantiam.

5 Item, Nos videmus expressè, quòd qui habet fidem & spem, non necessariò habet charitatem: non ergo, &c.

6 Item, Crescente charitate, decrescit timor initialis, sicut supra probatum est in litera: ergo timor amittitur: & est virtus secundum quòd virtus generaliter accipitur: non ergo qui habet vnam habet omnes.

7 Item, De quolibet sancto legitur, quòd non est inuentus similis illi: hoc autem non potest esse secundum figuram corporis vel naturam: ergo refertur ad virtutem: ergo quilibet sanctus habet virtutem, quam non habet alius: non ergo qui, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd virtutes infusæ & formatæ connexæ sunt, ita quod vna habita habentur omnes. Huius autem connexionis tres sunt species. Prima & præcipua est ex gratia, quæ est totum potentiale ad virtutes: & ideo sicut totius potentialis perfectio consistit in omnibus partibus simul sumptis & in toto vnitis: ita perfectio gratiæ consistit in omnibus virtutibus simul sumptis & in toto vnitis. Qualiter autem hoc sit, & qualiter differat à virtutibus, quære in lib. 2. distinct. 26. & 27. Ad hoc ergo, quòd perfectio gratiæ sit in essentia animæ & potentiis, oportet quòd virtus omnis in gratia infundatur. Secunda ratio est ex charitate, quæ est forma omnis virtutis in esse meritorio: & ad hoc, quòd formatum proportionetur formæ, oportet quòd omnes infundantur cum ipsa. Et hoc etiam qualiter sit, quod charitas sit forma & finis virtutis, supra in tractatu de charitate notatum est. Tertia ratio connexionis est tacta in obiiciendo: & hæc est generalis iustitiæ iustificantis, quæ non permittit inesse aliquod vitium: & cum vitium non expellatur formaliter nisi per virtutem oppositam, oportet inesse omnes virtutes. His habitis planum est respondere ad obiecta in contrarium.

DICENDVM enim ad primum, quòd qui habet vnam, habet omnes, secundum hoc quod essentiale & perfectionis est in eis: & quoad hoc Christus habuit fidem, quia habuit cognitionem quæ perfectionis est in fide, & habuit comprehensionem quæ sicut perfectio respondet spei.

AD ALIVD dicendum, quòd patientia dicit virtutem quæ mouetur ad detestationem peccati cum accidente, quod est dolor commissi. Vnde quoad substantialem actum est in innocente, qui est insurgere in peccatum inquantum peccatum est: sed id quod accidit pœnitentiæ, non oportet quòd sit in innocente: & ab hoc accidente imponitur nomen pœnitentiæ: & ideo pœnitentiam non dicitur habere, licet habeat substantiam virtutis pœnitentiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd virginitas etiam nominat continentiam cum accidente ex parte corporis: & non est necesse istud accidens adesse cum qualibet virtute, licet adsit virtus.

AD ALIVD dicendum, quòd perseuerantia dicitur dupliciter, scilicet propositum perseuerandi, & habitus mouens ad perseuerandum: & iste habetur cum qualibet virtute. Aliter dicendum, quòd perseuerantia est consummatio in bono secundum actum, & hæc non datur nisi in vltimo instanti vitæ: & ideo illud non est virtus, sed donum in fine à Deo datum: & hoc non necesse est habere cum qualibet virtute.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur de virtutibus formatis, non informibus: fides autem & spes quæ sine charitate habentur, sunt informes, & non formatæ.

AD ALIVD dicendum, quòd crescente charitate decrescit imperfectio timoris, sed essentia timoris Domini permanet in seculum seculi: & hoc qualiter sit, supra in quæstione de timore habitum est.

AD VLTIMVM ergo dicendum, quòd hoc dicitur de sanctis quoad vsum, & non quoad habitum virtutis. Vel dicitur secundum quosdam secundum donum gratiæ gratis datæ, & non gratum facientis. Sed prima solutio probabilior est, & magis competit dictis Sanctorum.

ARTICVLVS III.

An etiam vitia sunt connexa?

TErtio quæritur, Vtrum vitia sint connexa sicut virtutes? Videtur autem, quòd sic: quia sicut opera bona & virtutes radicem habent charitatem, ita mala habent libidinem ex qua oriuntur: ergo sicut virtutes connexæ sunt propter radicem charitatis, sic vitia connexa sunt per libidinis radicem.

2 Item, Si inest alicui vitium, nulla virtutum inest: ergo inest priuatio omnis virtutis: ergo cui inest generaliter priuatio omnis virtutis, illi inest generaliter omne vitium: ergo qui habet vnum vitium, habet omne vitium: ergo

ergo vitia ſunt connexa ſicut virtutes.

3 Item, Qui offendit in vno, factus eſt omnium reus: non autem reus eſt omnium nisi per vitia oppoſita omnibus: ergo ineſt ei omne vitium: ergo ſunt connexa, vt videtur.

4 Item, Si ineſſet aliqua virtus & aliquod vitium ſimul, eſſet aliquis bonus & malus: hoc autem eſſe non poteſt: ergo qui malus eſt, vniuerſaliter eſt malus: non autem vniuerſaliter eſt malus niſi ſecundum quodlibet vitium: ergo habet quodlibet vitium: ergo ſunt connexa.

Sed contra. SED CONTRA: Si connexa ſunt vitia: ergo infunduntur omnia aliquo vno infuſo: quod falſum eſt, quia non infunditur, ſed cauſantur à nobis.

2 Item, Nullum vitium eſt quod non cauſetur ab operibus noſtris: ſed noſtra opera ſunt diuiſa: ergo & vitia: non ergo habito vno habentur omnia. Et quia ad hoc facile eſt obiicere, ſufficiat quod obiectum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vitia non ſunt connexa propter cauſam quæ tacta eſt in vltima obiectione: quia ſcilicet cauſantur ab operibus diuiſim, quorum vno habito non habetur reliquum: & ideo nec vitia relicta ex illis ſibi ſunt coniuncta, ita quod vno inhærente inhæreat aliud.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd libido non eſt vnius rationis, quæ eſt in vitiis: ſed potius diſtinguuntur ſecundum delectabilia obiecta, quæ diuerſa ſunt ſecundum rationem. Sed non ſic eſt de charitate: quia charitas eſt amor ſummi boni, quod ſemper vnum & idem eſt in quocunque ametur, & ideo vnit in ſe virtutes.

AD ALIVD dicendum, quòd nulla virtutum formatarum per gratiam ineſt ei cui ineſt vnum vitium. Sed cum dicitur, quòd iſte priuatus eſt omni virtute. Dicendum quòd duplex eſt priuatio, ſicut etiã in naturis: quandoque enim priuatio eſt in materia ex abſentia formæ, ſicut eſt in ſubſtantialibus formis, quando vnius formæ abſentia & præſentia facit mutationem: quandoque autem fundatur in forma contraria: ſicut dicimus, Ex non homine fit homo, ſignificamus per non hominem, quod ſonat priuationem, ſubiectum humanitatis ſine forma, & non formam contrariam humanitati. Cum autem dicimus, ex non albo fit album, ſignamus per non album nigrum vel medium quod comparatum ad album eſt nigrum: & tunc priuatio ponit formam contrariam. Ita dicimus priuatũ vniuerliter virtute formata, ita quòd non ſupponuntur vitia contraria ſed nudum ſubiectum. Et ex illa vniuerſali, priuatione non poteſt inferri, quòd inſunt vitia: quia illa priuatio non ponit vitium, ſed nudum ſubiectum non habens virtutem.

AD ALIVD dicendum, quòd qui offendit in vno, factus eſt omnium reus quoad pœnam damni, & non quoad habitus reatuum omnium, vel pœnas ſenſibiles, id eſt, amittit virtutes obedientiæ omnium præceptorum reſpondentes: ſed tamen non ex hoc ponuntur contraria virtutum, vt dictum eſt: & ideo non oportet vitia eſſe connexa.

AD ALIVD dicendum, quòd nulla virtus formata ineſt etiam ei qui vnum habet peccatum: & ideo ſimpliciter eſt malus: ſed non oportet propter hoc ineſſe contrarium cuiuſlibet virtutis ſecundum ſpeciem: & huius cauſa iam aſſignata eſt.

Si cuncta virtutes pariter ſint in quocunque ſunt?

B VTrum vero pariter quis omnes poſſideat virtutes, an aliæ magis, aliæ minus in aliquo ferueant, quomodo eſt. Quibuſdam enim videtur, quòd aliæ magis, aliæ minus habeantur ab aliquo: ſicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyſe manſuetudo: qui etiam concedunt magis aliquem mereri per aliquam vnam virtutem, quam per aliam: ſicut eam plenius habet quam aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quam per charitatem: nec aliquam plenius à quoquam haberi, quam charitatem. Alias ergo magis & alias minus in aliquo eſſe dicunt, ſed nullam plenius charitate, quæ cæteras gignit. Haſque dicunt eſſe multas facies quas memorat Apoſtolus dicens, Ex perſonis multarum facierum, &c. Alij verius dicunt omnes virtutes & ſimiles & pares eſſe in quocunque ſunt, vt qui in vna alteri par extiterit, in omnibus eidem æqualis ſit. Vnde Auguſtinus, Virtutes quæ ſunt in animo humano, quamuis alio & alio modo ſingulæ intelligantur, nullo modo tamen ſeparantur abinuicem: vt quicunque fuerint æquales, verbi gretia, in fortitudine, æquales ſunt & prudentia & iuſtitia & temperantia. Si enim dixeris æquales eſſe iſtos in fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur vt huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt, quia eſt illius fortitudo prudentior: atque ita de cæteris virtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Ex his clareſcit omnes virtutes non modo eſſe connexas, ſed etiam

Iaco. 5. 2. Reg. 5 Num. 12

2. Cor. 1.

Lib. 6. de Trin. cap. 4.

etiam pares in animo hominis. Cum ergo dicitur aliquis aliqua præminere virtute, vt Abraham fide, Iob patientia, secundum vsus exteriores accipiendum est, vel in comparatione aliorum hominum, quia vel humilitatis habitum maximè præfert, vel opus fidei, vel alicuius cæterarum virtutum præcipuè exequitur. Vnde & ea præ aliis pollere, vel inter alios homines singulariter excellere dicitur, secundum hunc modum, scilicet secundum rationem actuum exteriorum, vt alibi Augustin. dicit in aliquo aliam magis esse virtutem, aliam minus, & vnam inesse virtutem, & non alteram. Ait enim sic, Clarissima disputatione tua satis apparuit, non placuisse Auctoribus nostris, imo veritati ipsi omnia paria esse peccata, etiamsi hoc de virtutibus verum sit: quia etsi verum est eum qui habet vnam, omnes virtutes habere: & eum qui vnam non habet, nullam habere: nec sic peccata sunt paria, quia vbi virtus nulla est, nihil rectum est: nec tamen ideo non est prauo prauius, distortoque distortius. Si autem (quod puto esse verius sacrisque literis congruentius) ita sunt animæ intentiones vt corporis membra: non quod solis videantur oculis, sed quòd sentiantur affectibus: & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omnino caret lumine. Profecto vt quisque illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil: sic dici potest habere aliam, & aliam non, habere aliam magis & aliam minus. Nam & maior est in isto charitas, quam in illo: & ideo rectè possumus dicere & aliqua in isto, nulla in illo, quantum pertinet ad charitatem quæ pietas est: & in vno homine quidem quod maiorem habeat pudicitiam quam patientiam, & maiorem hodie quàm heri si proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam misericordiam. Et vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeo notionem, virtus est charitas, qua id quod diligendum est, diligitur. Hæc & in aliis maior est, in aliis minor, & in aliis nulla est: plenissima verò, quæ iam non possit augeri, quandiu hîc homo viuit in nemine est. Hîc insinuari videtur, quod aliquis ea ratione possit dici habere vnam virtutem magis quam aliam, quia per charitatem magis afficitur in actu vnius virtutis quam alterius: & propter differentiam actuum ipsas virtutes magis vel minus habere dicitur. Potest & aliquam non habere, cum tamen simul omnes & pariter habeat quantum ad mentis habitum vel essentiam cuiusque. In actu vero aliam magis, aliam minus habet, aliam etiam non habet: vt vir iustus vtens coniugio, non habet continentiam in actu, quam tamen habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata? Forte quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat, minus qui leuius. Nemo enim peccat, nisi aduersus illam faciendo, quæ est plenitudo legis. Ideo rectè dicitur, Qui offenderit in vno, factus est omnium reus, id est, contra charitatem facit in qua pendent omnia.

Ep. 29. ad Hieron.

Ibidem.

Rom. 13. Iacob. 2.

ARTICVLVS IV.

An virtutes formatæ sunt pares vel æquales?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vtrum vero pariter quis omnes possideat, &c.] Incidunt autem hîc duæ quæstiones circa istam partem, quarum prima est, Si formatæ virtutes sint pares vel æquales? Secunda, Vtrum intensa vna, intendatur alia?

AD PRIMVM obiicitur sic, In litera habetur, quòd cardinales sunt pares: ergo multo magis theologicæ.

2 Item, Supra habitum est, quòd fides, spes, charitas, & operatio, sunt æqualia: ergo & aliæ virtutes.

3 Item, Si vna virtutum esset fortior vel melior alia in eodem homine, vna meliorem faceret homi-

hominem, & magis merentem, quam alia : ergo idem homo bonus & melior esset, & magis & minus dignus vita æterna : quod est inconueniens : ergo videtur, quòd virtutes sunt pares.

4 Item, Omnes simul infunduntur : si autem non pares essent quando infunduntur, oporteret quòd illud incrementum quod habet vna super aliam aut esset ex parte causæ efficientis, aut ex parte gratiæ in qua infunduntur. Constat autem, quòd non ex parte efficientis, quia Deus qui est causa efficiens virtutis infusæ, æqualiter se habet ad virtutes quas simul infundit : ergo quantam creat vnam, tantam creat aliam. Item si ex parte subiecti esset incrementum cum continuè sint in subiecto, continuè crescerent, quod falsum est. Si autem ex parte gratiæ, tunc oporteret, quòd idem homo haberet maiorem gratiam secundum vnam virtutem quam secundum aliam, & sic esset magis & minus gratus secundum diuersas partes animæ : & hoc ridiculum est, quia Deo æqualiter gratæ sunt omnes partes animæ cuiuslibet hominis.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod supra habitum est distinctione 35. quòd multi pollent fide, & non scientia : & tamen scientia est donum & virtus generaliter sumpto nomine virtutis : ergo virtutes non sunt pares vel æquales.

2 Item 1. Corinth. 14. Nunc autem manent fides, spes, charitas. Tria hæc : maior autem horum est charitas. Ergo non est æqualis aliis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd virtutes pares sunt in essentia, & in formatione gratiæ : in essentia, quia simplices sunt in eodem genere simplicitatis, & in vna quantitate gratiæ in eodem homine : in formatione autem gratiæ, quia gratia gratum faciens æqualiter informat omnes. Sed in quatuor aliis essentiam virtutis consequentibus, sunt inæquales. Et primum est de dignitate : quia charitas, eò quod non excidit, maior est in omnibus & dignior. Secundum autem est in generalitate formæ & finis & efficientis : & sic iterum charitas est maior, quia ipsa generaliter mouet in opere meritorio, quod non facit alia virtus : & ipsa est forma & finis virtutum, & quoad hoc est maior. Tertium est radicatio in subiecto : quia ad hoc operatur dispositio per opus : & opus omnium non est æqualiter frequens : & ideo vna quæcunque frequentius est in opere, magis radicata est quam alia. Quartus modus est vsus : quia non oportet vt virtutes quæ æqualiter insunt secundum essentiam, insint etiam æqualiter secundum vsum.

DICENDVM ergo ad primum, quòd intelligitur quoad vsum.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur quoad dignitatem. Et sic patet solutio ad totum.

ARTICVLVS V.

An vna virtute intensa intendantur omnes, & an sola charitas, sufficit ad salutem?

SEcundo quæritur, Vtrum vna intensa omnes intendantur ? Et videtur quod sic : Detur enim, quòd vna intensa alia non intendatur : tunc possunt virtutes esse impares : & hoc est contra supra probata : ergo necesse est, quòd vna intensa intendatur alia.

2 Item, Intensio virtutum non est nisi per intensionem gratiæ : sed gratia est in singulis virtutibus ; ergo æqualiter intenditur in singulis.

3 Item, Virtus non intenditur nisi à Deo propter meritum, vt supra probatum est sæpe : sed Deus æqualiter se habet ad omnes virtutes : & meritum quoad hoc quod est elicere omnes actus meritorios, æqualiter est omnium virtutum : ergo cum causæ intensionis æqualiter se habeant ad virtutes omnes, æqualiter intendi videntur.

4 Item, Si propter connexionem in gratia & propter vinculum charitatis, necesse est vt vna habita habeantur omnes, propter eadem causas videtur necessarium vt vna intensa intendantur omnes.

5 Item Augustinus in 7. de Trin. Virtutes quæ in humano animo sunt, licet diuersæ singulis modis intelligantur, tamen ab inuicem non separantur, sed sunt æquales semper. Ergo vna intensa necesse est aliam intendi : quia aliter fierent inæquales.

Sed contra. SED CONTRA : Intensio videtur esse ex opere : & non videtur esse æqualis operatio omnium : ergo nec æqualiter sunt intensę virtutes.

2 Item, Ratio quæ ponitur, quòd vna intensa intendatur alia, ex charitate quæ æqualiter informat eas, non videtur valere : quia in corporalibus ita videmus, quòd duo combustibilia æqualiter non calescunt ab eodem igne æqualiter distante : ergo etiam in virtutibus sic esse potest, quòd vna plus recipit de calore charitatis, quam alia.

3 Item, Supra habitum est, quòd crescente charitate crescit sapientia, & decrescit timor : ergo timor & sapientia sunt virtutes inæquales.

4 Item, In diuersis hominibus sunt virtutes non æquales : ergo etiam in eodem homine possunt esse inæquales.

Quæst. VLTERIVS iuxta hoc quæritur, Vtrum sola charitas sufficit ad salutem sine aliis ? Et videtur quod sic : quia penes eam solam consistit meritum & quantitas meriti : ergo videtur, quòd aliæ superfluant, cum non habeantur nisi ad merendum.

2 Item, Dicit Augustinus, quòd sola charitas diuidit inter filios regni & filios perditionis : ergo aliæ pro nihilo habentur.

3 Item in sequenti parte distinctionis habetur, quòd ipsa sola complet legem, & si non valeamus omnia volumina euoluere, quòd habeamus charitatem quæ implet totum : ergo sola sufficit, & omnes aliæ virtutes superfluunt, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primam partem istius disputationis, quòd vna virtute intensa omnes aliæ intenduntur quantum ad aliquem modum : & quantum ad alium modum potest vna intendi sine alia. Si enim compareturvirtus ad causam efficientem, vel ad efficaciam merendi, vel si consideretur in substantia, non potest vna intendi sine alia. Si autem comparetur ad radicationem in subiecto, potest vna intendi sine alia : quia hoc est ex opere in quo virtutes necessario non

non sunt çoniunctæ,sed diuisæ. Et per hoc patet solutio ad omnia alia quæ obiiciuntur de prima parte quæstionis : quia secundum hanç distinctionem procedunt argumentationes.

AD PRIMVM enim quod contra obiicitur, dicendum quòd secundum operationem non intenditur virtus nisi secundum radicationem in subiecto:& hoc bene conceditur: sic enim intenditur vna virtus non alia intensa.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile, quia ligna & alia inæqualiter se habent ad receptionem ignis : sed virtutes æqualiter se habent secundum quod infusæ sunt ad informationem charitatis.

AD ALIVD dicendum, quòd timor non decrescit in substantiali sibi inquantum est donum Spiritus sancti, sed quoad imperfectionem, sicut alibi dictum est sæpius.

AD ALIVD dicendum, quòd virtutes in diuersis hominibus non habent colligantiam in vno quo crescente crescant : sed in homine vno colligantur in gratia & charitate : & ideo intensis illis,necesse est omnes intendi.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd charitas sufficit vt motor: sed ad motum exigitur non tantum motor vniuersalis,sed etiam particularis per quem specificetur actus. Et huius simile est in natura,etiam in homine. In natura enim vniuersaliter in generatione mouet sol:sed ad generationem huius vel illius oportet etiam esse motorem particularem in hoc vel in illo,vt faba,vel pisa. In homine autem mouet ratio in operibus mechanicis vel voluntas: sed ad motum pedis vel manus exigitur etiam motor particularis manus vel pedis. Ita in motu meritorio motor vniuersalis est charitas: sed exiguntur motores specificantes actus, sicut fidei, spei, temperantiæ, per quos meremur. Et per hoc patet solutio ad totum : quia istæ rationes quæ inducuntur, non concludunt nisi de vi motoris vniuersalis, & non de vi motoris particularis. *Ad quæst.*

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendet.

CVm duo sint præcepta charitatis in quibus (vt prætaxatum est) tota lex pendet & prophetæ, aduertendum est quomodo hoc fit cum in lege & prophetis multa fuerint cerimonialia mandata,quæ si ad charitatis sanctificationem pertinuissent, viderentur nondum debuisse cessare. Quia vero non iustificationis gratia quam facit charitas, instituta sunt,sed in figura futuri, & in onus posita, ideo claresçente veritate cessauerunt velut vmbra. Veruntamen & ipsa cerimonialia secundum spiritualem intellectum quem continent, & omnia moralia ad charitatem referuntur. Pertinent enim omnia ad decem mandata in tabulis scripta,vbi omnium summa perstringitur,ex quibus cætera emanant,sicut in sermone Domini octo virtutes præmittuntur,ad quas cætera referuntur. Et sicut ad decem mandata decalogi cætera referuntur, ita & ipsa decem ad duo mandata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinent: quia ad charitatem implentur, & ad charitatem tanquam ad finem referri debent. Vnde Augustinus, Totam magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum possidet charitas,qua Deum proximumque diligimus,quę radix est omnium bonorum. Vnde veritas ait,In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, tene charitatem vbi pendent omnia, quia perfectio est & finis omnium. Tunc enim & præcepta & consilia recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum & proximum propter Deum.Quod vero timore pœnæ vel aliqua intentione carnali fit vt non referatur ad charitatem, nondum fit sicut fieri oportet, quamuis fieri videatur. Inimicus enim iustitiæ est,qui pœnæ timore non peccat. Amicus vero iustitiæ,qui eius amore non peccat. Omnium ergo hæc summa est,vt intelligatur legis & omnium diuinarum scripturarum plenitudo esse dilectio Dei & proximi.

C Mat.22.

In ench. cap.vlt.

Mat.22.

ARTICVLVS VI.

An teneamur implere decalogum quoad opus & modum operis?

DEinde quæritur circa tertiam partem istius distinctionis quæ incipit *ibi*[Cum duo sint præcepta, &c.] Et est quæstio principalis hîc, Vtrum modus sit in præcepto vel opus solum? hoc est quærere, Vtrum teneamur implere decalogum solum quoad opera quæ sonant præcepta, aut teneamur implere decalogum quoad opus & modum operis, vt in charitate faciamus? Hoc enim videtur velle litera ista: & sæpè habitum est id quod dicitur 1.Timo.1.quòd finis præcepti est charitas: & dicit Glossa, quòd dicitur finis consummationis: ergo non implerur perfectè lex decalogi sine charitate: tenemur autem ad perfectam legis implètionem: ergo tenemur ad modum vt ex charitate impleamus.

2 Item Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ergo obseruatio mandatorum introducit ad vitam: sed non introducit nisi per charitatem: ergo ex charitate debent impleri: ergo modus est in præcepto.

3 Item Deut. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Constat autem, quòd hoc est præceptum legis, & referendum est ad opus,& non nisi ad opus decalogi: ergo decalogus implendus est in illo: ergo tenemur ad modum.

4 Item, Deformatio operum est in prohibitione: ergo ab oppositis forma est in præcepto.

5 Item Matth.1. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum,non intrabitis in regnorum cælorum. Sed constat, quòd illi opera faciebant: ergo nos tenemur ad modum.

6 Item Iacobi 2. Qui offendit in vno,factus est omnium reus.Glossa,id est,in charitate: ergo charitas est in præcepto: & ipsa est modus: ergo modus est in præcepto.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Augustinus & Hieronymus,quòd anathema sit, qui Deum dicit præcepisse impossibile impleri: ergo nihil est in præcepto quod non sit in potestate nostra: sed habere charitatem non est in potestate nostra: ergo non est in præcepto.

2 Item,Virtutes non sunt in potestate nostra: ergo nec modus earum: ergo non tenemur opera facere cum modo virtutis.

3 Item, Aliquis amat Deum naturali dilectione: & constat, quòd non peccat diligendo: si autem tenetur ex charitate diligere, ipse peccaret: ergo non tenemur ad modum.

4 Item, Aliquis existens in mortali peccato honorat parentes: constat quod non peccat, sed potius absoluitur à mandato:ergo non tenebatur facere ex charitate.

5 Item, Augustinus dicit, quòd declinare à malo semper vitat pœnam :ergo non meretur pœnam: ergo qui declinat existens tamen in mortali peccato, absoluitur à prohibitione illa:ergo non tenebatur illud implere ex charitate.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd circa illam quæstionem sunt magnorum opiniones diuersæ: & quantum possum recolere, sunt dicta Magistrorum diuersa circa hanc materiam quadruplicitèr. Quidam enim dicunt, quòd modus est in præcepto: & illi diuiduntur in duas opiniones. Dicunt enim quidam, quòd implere decalogum tantummodo est præceptum affirmatiuum, & obligat semper,sed non ad semper. Obligat autem pro tempore & loco: & illud tempus determinant quod homo tenetur,quãdo habet charitatem, & aduertit quod ex charitate tenetur implere.Et illis facile est respondere obiectis: quia dicunt,quòd non obligatur homo ad impossibile: quia licet homo obligatus si facere ex charitate, non tamen tenetur soluere & adimplere nisi cum habet eam: & tunc non est ei impossibile ex charitate implere mandatum.

ALII dicunt, quòd homo tenetur ad modum semper,& ad semper. Et ad primum quod obiicitur contra, dicunt quòd licet homini impossibile sit habere charitatem ex se: tamen potest facere aliquid, quo habito habebit charitatem, & ita quodammodo possibile est habere charitatem. Et eodem modo respondent ad secundum.

AD TERTIVM dicunt, quòd diligens Deum naturali dilectione, ex hoc non peccat quòd diligit,sed ex hoc quòd formam omittit.

AD ALIVD dicunt quidam,quòd absoluitur iste ab opere operato: sed quia non fecit vt debuit, ideo peccauit.

AD VLTIMVM dicunt, quòd vitat pœnam quæ debetur transgressioni ille qui vitat peccatum commissionis: sed non vitat pœnam quæ debetur omissioni, ex hoc quod omittit modum.

SED ILLÆ opiniones paucos habent sequaces. Ideo alij dicunt, quòd non tenetur ad modum: & illi habent duplicem modum opinandi. Quidam enim dicunt absolutè, quòd ad modum nullo modo tenemur,sicut probant vltimæ rationes. Et respondent ad primum quod contra obiicitur, quòd charitas non est finis præcepti secundum opus quod est in præcepto,sed secundum esse meritorium. Et hoc verum est, quòd sine forma non impletur lex meritoriè.

AD ALIVD dicendum,quòd aliud est implere decalogum, & aliud facere opus meritorium vitæ æternæ: & Dominus loquitur ibi de eo qui vult per opus venire ad vitam,& illum debet habere modum.

AD ALIVD dicendum,quòd in isto mandato non tenetur homo facere nisi quod potest,& ideo implet si delectione naturali nihil præponit Deo:& hoc secundum charitatem viæ, non patriæ.

AD ALIVD dicendum,quòd non est simile: quia deformatio est in potestate nostra, sed formatio non est in potestate nostra.

AD ALIVD dicendum, quòd illa abundantia refertur ad habendum vitam, & non ad implètionem decalogi absolutam.

AD ALIVD dicendum,quòd charitas non est in præcepto, licet per reatum amittatur: quia reatus est in potestate nostra, & non charitas.

SED QVIA expressè habetur in secundo huius voluminis supra, quòd Pelagiana hæresis est hominem sine gratia omnia posse implere diuina mandata, ideo veniunt quarti & distinguunt triplicem intentionem. Prima est, quæ non expleta

pleta inducit reatum transgressionis. Secunda est, quæ expleta ducit ad vitam, & non expleta non ducit. Tertia est, quæ expleta dat vitam. Quoad primam dicunt, quòd non tenemur ad modum: quia dummodo faciamus opera præceptorum, deobligamur à præcepto, & non transgredimur: sed quoad secundam tenemur ad modum: quia aliter non habebimus vitam, nisi in charitate faciamus. Quoad tertiam tenemur ad modum & ad perseuerantiam: quia illa statim coniungit vitæ. Et hæc habet plures defensores quam aliqua superiorum: & satis patet qualiter secundum eam respondebitur obiectis pro vtraque parte per responsiones prius factas.

DISTINCTIO XXXVII.

De decem præceptis quomodo contineantur in duobus mandatis charitatis.

SED iam distributio decalogi quæ in duobus mandatis completur, consideranda est. Habet enim decalogus decem præcepta quæ sunt decachordum psalterium: quæ sic sunt distributa, vt tria quæ sunt in prima tabula, pertineant ad Deum, scilicet ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: septem quæ sunt in secunda tabula, ad dilectionem proximi.

A De præceptis decalogi distinctione in comparatione ad scripturam tabularē.

DIVISIO TEXTVS.

SED iam distributio decalogi, quæ in duobus præceptis, &c.] Hîc incipit pars illa quæ est de dispositionibus reparantibus per opera: & hæc sunt opera quæ cadunt sub præcepto. Et diuiditur hæc pars secundum numerum præceptorum in decem partes, in quibus tamen Magister ponit tres distinctiones. Et in prima parte ponitur expositio septem præceptorum, scilicet trium quæ sunt in prima tabula, & quatuor præceptorum contentorum in secunda tabula. In secunda & tertia, quæ sunt 38. & 39. continetur expositio octaui præcepti quod est quartum secundæ tabulæ. Et pars illa incipit *ibi* [Quintum præceptum est, &c.] In tertia autem parte quæ continet 40. distinctionem, exponit duo vltimo præcepta, quæ incipit [Sextum præceptum est, Non desiderabis, &c.] & per hoc patet diuisio totius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit præceptum?

ANte literam autem incidunt hic quatuor inquirenda, scilicet quid sit præceptum? quæ distinctio præceptorum & tabularum in quibus continebantur secundum diuersos? Tertio, scilicet penes quid accipiatur sufficientia præceptorum. Et quarto, qualiter vitia capitalia prohibeantur.

Ad primum autem quid sit præceptum, accipiatur diffinitio Augustin. data in lib. de virginitate, vbi dicit sic: Præceptum est hoc cui non obedire peccatum est. Sed contra istam assignationem obiicitur sic: Consilium est cui non obedire in casu peccatum est: ergo consilium est præceptum: in casu enim omnia vendere teneor & dare pauperibus, & in casu exponere me periculo pro fide: ergo consilium est præceptum.

2 Item, Votum est cui non obedire peccatum est: ergo votum est præceptum, vt videtur.

3 Item, Quiuis tenenetur obseruare obedientiam, nam contra eam facere peecatum est.

4 Item, Prælatus est cui non obedire peccatum est: ergo prælatus est præceptum.

5 Item, Scriptura est cui non obedire peccatum est: ergo Scriptura est præceptum.

6 Item, Si non obedire præcepto peccatum est: ergo opus præceptum est opus meritorium: quod falsum est secundum opinionem multorum, vt patet ex præhabita distinctione.

7 Præterea, Cum opus cuiuslibet virtutis sit in præcepto, ita deberet diffiniri per aliam virtutem sicut per obedientiam: & maxime videtur, quòd per charitatem: quia vt dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro & fide nonficta.

SOLVTIO. Dicendum, quòd assignatio præcepti quę datur ab Augustino, datur de ipso inquantum est obligatorium ad differentiam consilij: & ideo sequitur in litera sic, Præceptum est cui non obedire peccatum est: non consilium, quo si vti volueris, minus boni adipiscēris, non mali aliquid perpetrabis. Et ideo siquis vellet diffinire præceptum secundum substantiam secundum quam est obligatorium, posset diffinire sic: Præceptum est imperium obligans ad obseruationem actus imperati ex auctoritate imperantis, vel ex ratione rei imperatę. Præceptum enim est in *Solutio.*

est in omni genere imperij, & obligat quandoque tantum, quia præceptum est & non ex se: quandoque autem ex seipso. Sed Augustin. accipit in communi modum obligationis qui est in præcepto.

Dicendvm ergo ad primum, quòd consilium de se nunquam obligat, vt dicit Augustinus: sed per accidens id quod consulitur, obligat, scilicet si in casu præceptum est de eadem re de qua est consilium: vt si non possim honorare proximum nisi omnia vendam, tunc teneor vendere omnia & dare pauperibus in tempore necessitatis, cum moriuntur pauperes fame nisi vendam: & si ex voto necessarium fiat consilium, quia reddere est præcepti, licet vouere sit consilij.

Ad alivd dicendum, quòd votum dupliciter consideratur, scilicet in vouendo, & reddendo. Si accipiatur in vouendo: tunc non obedire non est peccatum, quia vouere est consilij: sed obedire adipiscitur maius bonum. Si autem consideratur in reddendo: tunc obligat necessariò: sed hoc ideo, quia reddere est præcepti.

Ad alivd dicendum, quòd obedientię non oportet obedire nisi inquantū ipsa respicit præceptum: sed obedientia obedit præcepto: & ideo nihil est dictum, quòd obedientia est cui obeditur, nisi obedientia sumatur vulgariter pro re iniuncta ex præcepto: sicut religiosi dicere consueuerunt, Habeo obedientiam faciendi hoc, id est, habeo mandatum.

Ad alivd dicendum, quòd aliter obeditur prælato, & aliter præcepto, Prælato scilicet sicut imperanti: præcepto autem sicut ei quod mandatur executioni per obedientiam qua obligamur ad ipsum.

Ad alivd dicendum, quòd obedimus Scripturæ vt regulæ & doctrinæ fidei & morum, sed præceptis vt obligantibus ad opus. Et differentia huius obedientiæ accipitur ex hoc quod dicit, cui non obedire est peccatum: non enim vniuersaliter non obedire Scripturæ est peccatum.

Ad alivd dicendum, quòd non sequitur si non obedire peccatum est, quòd obedire sit meritum: quia multa exiguntur ad meritum præter impletionem actus præcepti: sed nihil exigitur ad peccatum præter transgressionem præcepti, quę est in nostra potestate.

Ad alivd dicendum, quòd præcepta particularia possunt esse affirmatiua, & sunt de opere cuiuslibet virtutis: sed in decalogo non assignantur præcepta nisi generaliter, prout continentur in iure naturali, vt infra patebit.

Ad vltimvm dicendum. quòd dilectio siue charitas non respicit præceptum, sed potius id quod est præceptum inquantum est opus meritorium: sed obedientia respicit præceptum inquantum est præceptum, & ideo potius diffinitur præceptum per actum obedientiæ quam charitatis.

ARTICVLVS II.

De distinctione præceptorum.

Secundo quæritur de distinctione præceptorum & tabularum secundum diuersos. Dicit enim Iosephus, quòd duæ erant tabulæ, & in vtraque earum continebantur quinque mandata. Gregorius autem quatuor ponit in prima, & sex in secunda. Augustin. vero tria in vna, & septem in alia. Et videtur contrarietas inter eos.

2 Item, Origenes primum dicit esse mandatum, Non habebis deos alienos propter me. Secundum, Non facies tibi sculptile, nec vllam similitudinem, &c. & hæc duo computat Augustin. pro vno, sicut habetur in litera. Et hæc est iterum quædam contrarietas. Item, Orig. vnum dicit esse mandatum, Non concupisces vxorem proximi tui: & Non concupisces rem alienam. Et August. dicit hæc duo mandata esse. Et ecce iterum quædam contrarietas tertia. Præterea, videtur Origenes melius dicere quoad primum: quia, sicut habetur in lib. de Deo Socratis, tria erant genera deorum, & quædam erant spiritualia inuisibilia genera deorum: quibus nec sculptura poterat fieri, nec similitudo, nec etiam figmentum: & illi videntur prohiberi cum dicitur, Non erunt dij tibi alij præter me. Fuerunt autem alij dij secundum duo genera corporum, scilicet cælestium, & terrestrium, quæ postea prohibentur cum dicit, Non facies tibi sculptile, &c. Ergo videtur, quòd duo sint mandata, & sic Augustinus malè dicit diuidendo præcepta.

3 Item quoad aliam partem videtur melius distinguere Origenes: quia concupiscentia vxoris & concupiscentia rei non differunt nisi per materiam, vt videtur: sed penes materiam nulla accipitur distinctio: ergo illa quæ dicit August. esse duo, videntur esse vnum, sicut dicit Orig.

Quæst. 2

Item vlterius quæritur de contrarietate quæ est circa ista mandata. Dicitur enim Exod. 20. Postquam ista mandata edita sunt, quòd cunctus populus audiebat voces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem, &c. & statim infra subiungitur, quòd non audierunt nisi vnum mandatum de cælo ab ore Domini, vbi sic dicit, Vos vidistis, quòd de cælo locutus sum vobis. Non facietis coram me deos argenteos, nec aureos facietis vobis. Ergo videtur esse quædam contrarietas. Si forte tu dicas, quòd in secundo loco vbi repetit vnum, debet intelligi repeti aliud. Contra: Gloss. dicit ibidem, Repetit dicta in primo mandato, vt per argentea & aurea, omnia alia idola intelligantur: sicut dicitur in Psalm. Simulachra gentium, argentum, & aurum, &c. Constat autem, quòd aliqua causa specialis est, quare repetit dicta in primo mandato, & non in aliis.

2 Præterea, Textus videtur dicere primo, quòd cunctus populus audiuit voces decem præceptorum. Et Rabbi Moyses dicit, quòd populus non audiuit nisi vnum, scilicet primum, Non erunt tibi dij alieni præter me. Et dicit, quòd hæc est opinio multorum Doctorum. Hæc ergo videtur esse eadem contrarietas quæ elicitur ex textu. Si forte tu dicas, quòd illud audire & videre non erat in sensu exteriori tantum, sed in relatione ad sensum interiorem, sicut videtur ibidem dicere Glossa Augustin. faciens quæstionem, Quomodo populus videbat voces, cum vox sit sensatum auditus, & non visus: tunc videtur, quòd non omnia mandata debuerunt audire: quia non omnia habent eundem ordinem ad intellectum. Quia nouem per se intelligibilia sunt, & vnum non cadit per se in intellectu, scilicet de obseruatione sabbati; ergo videtur, quòd illud

specia

specialiter debuit exprimi extra numerum illorum.

Quæst. 2 ITEM Iudæi quærunt, Quare potius hęc verba decem vel aliqua de illis Dominus loquebatur coram populo & audiente populo, quam omnia iudicialia & cerimonialia & sacramentalia quæ sequuntur? Non enim potest esse causa illa quam dicunt, quòd hæc generaliter pertinebant ad omnes: quia etiam illa generaliter tenebantur obseruare.

Quæst. 3 VLTERIVS quæritur circa distinctionem horum mandatorum, Cum dicatur communiter, quòd ista sunt naturalis legis mandata: quare ea quę sunt naturalis legis, non eis inseruntur, sicut fuit dictum primo homini, De omni ligno paradisi comede, &c. Et iterum, Crescite & multiplicamini, &c. Si tu dicas, quòd hoc ideo fit, quia ante data erant. Contra hoc est, quòd secundum hoc etiam præceptum de sabbato non erat repetendum, cum ante datum fuerit. Præterea, Augustinus in lib. de decem chordis dicit, decem mandata redire per reductionem in duo mandata dilectionis Dei & proximi: & hæc duo iterum reduci in vnum mandatum naturalis legis, scilicet illud, Quodcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Et de ista reductione nihil determinatur hic: & ideo videtur, quòd sit diminutio.

2 Præterea, Aut ista decem mandata determinantur particulariter, aut vniuersaliter. Si particulariter: tunc multò plura esse deberent, quia tunc actus cuiuslibet habebit speciale mandatum affirmatiuum, & actus cuiuslibet vitij habebit negatiuum speciale. Si autem determinantur vniuersaliter: tunc sufficiebat determinare penes id in quod sicut in vniuersale primum reducuntur, scilicet, Quodcunque vultis vt faciant vobis homines, &c.

Quæst. 4 VLTERIVS quæritur de diuersitate præceptorum quam dat Magister, scilicet quòd quædam præcepta habent causam ex parte eius quod præcipitur, quædam ex parte eius cui præcipitur: & illa quæ causam habent ex parte rei præceptę, quædam habent causam perpetuam, quædam temporalem. De hac enim diuersitate nihil habetur hic, nec etiam in lege: & sic videtur esse diminutus iste tractatus de præceptis.

Quæst. 5 VLTERIVS quæritur de alia diuersitate duplici quæ in istis mandatis inuenitur. In prima enim tabula ponuntur tria mandata, quorum duo prima sunt negatiua, & tertium est affirmatiuum. Præponitur enim ratio primi, cum dicitur, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & illa ratio est credibile articuli fidei. Ratio autem secundi accipitur ex pœnis quas infliget transgredienti, cum dicit, quòd non habebit insontem eum qui nomen Dei inuanum assumit. Ratio autem tertij sumitur ex præteritis quę fecit: quia die septimo requieuit ab omni opere. In secundo autem capitulo primum ponitur affirmatiuum, & non confirmatur nisi per rationem mercedis: & omnia alia sunt negatiua: & non adhibetur alia ratio mouens ad modum obligationis eorum. Quęratur ergo, Vnde venit hæc diuersitas? Secunda diuersitas est: quia in affirmatiuis inuenitur vniuersaliter vti verbis imperatiui modi, vt, Memento vt diem sabbati sanctifices: honora patrem tuum, &c. in negatiuis autem vniuersaliter vtitur verbis indicatiui modi, vt, Non habebis Deos alienos, &c. Et quæritur etiam ratio huius.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd tabulę Testamenti multipliciter considerantur, scilicet in se, & in relatione eorum quę continebantur in eis, & ad ea ad quæ ordinabant. In se autem considerat Iosephus: & ideo est verum quod ipse dicit, quòd vtraque continebat quinque mandata. Sed secundum ordinem mandatorum quę in Scriptura erant, considerant Orig. & Augustin. Et quia quatuor vel tria ordinant ad Deum, sex autem vel septem ordinant ad proximum: ideo tali fine considerato tria vel quatuor erant in vna, & sex vel septem in alia erant. Quia non erat ratio quare duę darentur moraliter loquendo, nisi vt intelligeretur, quòd ad duo ordinabant: vel allegorice propter duo Testamenta. Sed secundum hanc solutionem videtur, quòd tria deberent esse propter ordinem sui ad seipsum. Ad hoc dicendum, quòd non oportuit, eò quod omnis ordo exigat diuersitatem in extremis: sui autem ad se non est diuersitas: ergo nec ordo. Vel aliter dicatur (sicut supra habitum est) quòd non datur mandatum dilectionis sui: quia in ordine ad proximum datur diligenti principalitas diligendi seipsum. Ita hic in ordine ad proximum intelligitur ordo ad seipsum: & ideo tabulam tertiam hoc signantem esse non oportuit. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate Augu. melius distinguit, quam Origen. quia Origen. non attendit nisi materialem diuersitatem, quæ potest esse inter figmentum siue idolum, & sculptile, & similitudinem: eo quòd similitudo dicitur, cui aliquid respondet in rerum natura? figmentum autem siue idolum, cui in re nihil respondet, sed animus confinxit, vt hircoceruus vel chimera. Augustinus autem attendit vnitatem finis, quæ est in similitudine & idolo, scilicet quòd vtraque statuitur ad cultum, aut ad inuocationem: siue sumatur de corporibus, siue de spiritibus immundis creatis, qui mentes hominum in hoc deludunt, quòd se faciant coli tanquam deos.

AD ALIVD dicendum, quòd in duplici concupiscentia non tantum est diuersitas materialis, sed etiam finis: quia ad aliud concupiscitur vxor, & ad aliud res: vxor enim ad coitum & res ad possidendum. Et ideo Augostin. melius & subtilius distinguit, quam Origen.

AD ALIVD sunt diuersorum solutiones diuersæ. Quidam dicunt, quòd ideo omnia ista dixit coram populo: quia sunt de lege naturali, & vnicuique dictabat ea ratio propria. Et ad obiectum in contrarium, dicunt quòd per repetitionem vnius intelliguntur alia repeti debere. *Ad quæst. 1.*

AD ALIVD quod obiicitur de sabbato, dicunt quòd quantum ad quietem mentis in Deo, & non in creatura, est de lege naturali: sed quantum ad quietem corporalem sabbati, fuit de obseruatione vulgata apud patres Veteris Testamenti, & notum omnibus ac si esset ex natura: & ideo inter alia aperte dicebatur. Alia autem, scilicet iudicialia & cerimonialia indigebant interpretatione humana, & doctrina sapientiorum: & ideo talia proposuit per sapientes & duces plebis. Meliores autem Iudæorum, sicut Rabbi Moyses, & Rabbi Eliazar, & Rabbi Ioanna, dixerunt, quòd licet ista sint de naturali lege, non tamen æqua-

liter : & ideo audiente populo non dixit nisi vnum quod communiter vnicuique dictat conscientia : quia homines semper consenserunt in hoc, quòd principium vniuersitatis non esset nisi vnum. Alia autem non ita dictat mens : quia Deus multis nominibus nominatur, & non intelligitur nomen eius ineffabile. Et similiter de sabbato, & alia quæ sunt ad proximum, recipiunt exceptiones in casibus determinatis. Et ideo dicunt, quòd in aperto ad conscientias hominum non loquebatur nisi vnum : & tunc illud quod primo habetur, quod cunctus populus videbat voces, referendum est ad visum interiorem, vt dicit Augustinus ibidem in Glossa : & non subiungitur in catalogo præceptorum propter omnia præcedentia, sed propter vnum solum quod est primum : & illud etiam secundo repetitur, sicut videtur innuere Glossa.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd hæc potius exprimit, vt dictum est : quia naturalia sunt, & per se accedunt mentibus omnium : & hoc non faciunt alia.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd illa sunt naturalis legis, de quibus obiicitur secundum quod est ordinatiua naturæ in necessariis ad esse indiuidui, & ad permanentiam speciei : & illarum cura per peccatum non est obnubilata, sed potius augmentata, quia defectus augmentat desiderium ad esse : & ideo non oportuit illa determinari per legem scriptam iterando, sed tertium mandatum naturæ, quod non expresse dabatur naturæ exteriùs in principio, eò quod esset mens hominis tunc bene instituta, & per seipsum videt in iustitia Dei, quid facere Deo & proximo deberet : scriptum tamen erat in mente, scilicet, Quicquid vultis vt faciant vobis homines, &c. illud erat mandatum ordinans in moribus ad Deum & hominem, & ideo peccato erat obnubilatum. Ad hoc autem dabatur lex scripta, vt ad id quod natura obnubilata peccato difficulter videbat, explicaretur determinatione decalogi. Et ideo in decalogo non ponitur aliquid nisi quod est explicatio primi mandati naturæ, quod certum fuit homini in comparatione ad Deum & ad proximum. Per hoc etiam patet solutio ad sequens : quia hic agitur de mandatis per reductionem ad vnum vniuersale primum, eò quod natura ad particularia ex illo vniuersali non sufficiebat : sed potius lex scripta intendit illud vniuersale explicare per partes, vt sic natura corrupta amplius lumen accipiat in moribus. Duo autem præcepta dilectionis non sunt, in quæ reducitur decalogus, sicut in commune, sed potius sicut in formam & perfectionem operum secundum quod sunt meritoria, sicut sæpè ante dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd particulariter determinantur ista mandata : sed tali particulatione ad quam potest pertingere ratio naturalis per naturale ius. Particulatio autem vlterius est studij & iuris positiui. Et ideo de tali particulatione non agitur hîc : quia illa cadit in multas differentias secundum diuersas causas, & casus.

Ad quæst. 4. AD ID quod vlterius quæritur de diuisione Magistrorum, dicendum quòd ipsi considerant non id quod præcipitur, sed potius rationem præcepti. Et illa triplex est, sicut dicunt Doctores : quia si ratio est in eo qui præcepit : tunc est præceptum probationis & experientiæ vtrum obediat, sicut fuit illud quod datum erat Adæ, ne comederet de ligno scientiæ boni & mali. Si autem est ex parte rei præceptæ : tunc aut habet causam perpetuam, sicut illa quæ per se sunt de genere honesti in affirmatiuis, vt honorare parentes, & credere Deo, & huiusmodi : & sicut illa quæ sunt coniuncta malo inseparabiliter in negatiuis, vt non furtum facies. Aut habet causam temporalem : & tunc non ligat nisi illa causa existente, sicut fuit, Crescite & multiplicamini : cuius causa fuit paucitas hominum Deum colentium : & non existente causa illa deobligantur homines à mandato. Sed hic non determinatur de præceptis nisi penes ea quibus homo ordinatur ad Deum vel ad proximum in communi, vt infra patebit : & ideo tales differentiæ non ponuntur hîc.

Ad quæst. 5. AD ALIVD dicendum, quòd tria petit quæstio illa, scilicet quare plura negatiua quam affirmatiua ? & quare diuersimode determinentur & ordinentur ? & quare diuerso modo verbali vtitur in affirmatiuis & negatiuis ? Ad primum dicendum, quòd decalogus datur secundum statum naturæ corruptæ, quæ pronior est ad nocendum : & præterea quia peccare contingit multis modis, & bene facere vno modo, ideo sunt plures prohibitiones, quam mandata affirmatiua.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus melius scitur per negationem, quam per affirmationem, & proximus è conuerso. Cuius ratio dicta est in primo lib. Et ideo in prima tabula quæ ordinat ad Deum, præmittuntur negatiua, & subsequuntur affirmatiua. In secunda tabula quæ ordinat ad proximum, propter oppositam causam fit è conuerso. Primum autem mandatum quod pertinet ad fidem, quę veritatis est, oportuit quod haberet rationem intelligibilem per modum interpretationis. Sed secundum pertinet ad opus oris : & ideo hoc non coercetur nisi per pœnam. Quia autem prohibitio non meretur pręmium, sed pœnam potest habere transgressio : ideo est determinatio per pœnam, & non per præmium. Tertium autem non habet rationem nisi ostendente finem quietis, vt infra patebit : quia hoc pertinet ad præmium. In secunda vero tabula vnum solum est affirmatiuum : quia habet coniunctam remunerationem propter congruentiam actus. Sicut enim facit aliis : ita congruum est ipsum recipere à Deo. Sed prohibitiones ex se non merentur : & ideo talibus non adhibetur præmium : pœnam autem non comminatur, eo quod est manifesta etiam secundum leges humanas.

AD ALIVD dicendum, quòd imperiũ non est super negationem, nisi ita quòd sit negatio imperij. Sed quod imperium sit negationis iam nutus & inclinatio animi super nihil fundaretur : & hoc nullus intendit imperans. Vnde sicut nemo imperat sibi, ita etiam nemo imperat, nisi vt aliquid fiat. Et ideo negationibus impropriè præponeretur modus imperatiuus, sicut in affirmationibus : sed indicatiuis bene interpretantur negationes, sicut & compositiones affirmatiuis : & ideo negationes fiunt per indicatiuum.

* *
*

ARTI

ARTICVLVS III.

Quæ sit sufficientia numeri præceptorum?

TErtio quæritur de sufficientia numeri præceptorum, penes quid accipiatur. Nullus enim intellectus distinguit in aliquo nisi apud se habeat rationem distinctionis: & distinguibile sit illud quod distinguit. Quæritur igitur, Quæ sit eius ratio vel quis habitus qui dirigit intellectum distinguentem in præceptis? Videtur autem, quòd nullus ad propositum pertinens: aut enim sumuntur ex his in quę ordinant præcepta: & illa non sunt nisi Deus, & proximus: & tunc non deberent esse nisi duo mandata: & hoc falsum est. Aut penes modos quibus subuenitur proximo & nocetur, & quibus seruitur Deo & offenditur Deus: & si hoc modo sumerentur, essent quasi infinita præcepta, & non decem tantum: ergo videtur, quòd intellectus non habet lumen dirigens eum in distinctione præceptorum: ergo non distinguet.

2 Item, Si distinguuntur, oportet quòd penes aliquam causarum sumatur distinctio: aut ergo penes efficientem, aut formalem, aut materialem, aut finalem. Si penes efficientem distinguerentur. Contra: Tunc non deberet esse nisi vnum: quia efficiens & imperans in omnibus mandatis non est nisi vnum, scilicet Deus. Si autem penes formam: tunc iterum non erit nisi vnum, quia forma obligationis necessaria ad salutem, saluatur in omnibus præceptis. Item, Finis vnus est, scilicet vita æterna. Ergo si distinguuntur, hoc erit penes materiam operis, aut circa quam est opus. Si penes materiam operis, cum ista sit multiplex valdè, sicut est materia in qua operantur fides, castitas, charitas, & omnes materiæ virtutum & vitiorum: tunc erunt plura præcepta quam decem. Si autem penes materiam circa quam est actus & opus, non debent esse nisi duo, scilicet Deus, & proximus: quod iterum constat esse falsum.

3 Item, Sicut conuenit tendere in vnum Deum, ita conuenit tendere in trinum, & sic de aliis articulis fidei: ergo videtur, quòd iuxta primum debent sumi quatuordecim præcepta secundum numerum articulorum.

4 Item, Sicut tenditur in vnum Deum fide, ita tenditur spe & charitate: ergo ad minus deberent esse tria mandata de vno Deo.

5 Eodem modo obiicitur de vltimis mandatis: quia sicut est concupiscentia vxoris & actus concumbendi, ita est concupiscentia occidendi & actus occidendi: ergo deberent esse duo mandata de concupiscentia & actu, sicut in illis. Item super illud Rom. 1. Homicidiis, contentione, & dolo: dicit Gloss. quòd pluraliter dicit, Homicidiis, quia fit homicidium voluntate & opere. Ergo in diuersis mandatis debuerant prohiberi, sicut fit in mœchia & voluntate mœchiæ, & furto & voluntate furandi. Et eadem est obiectio de aliis mandatis: ergo videtur, quòd debeant esse plura quam sint.

6 Item, Sicut contingit offendere Deum corde & ore, ita contingit offendere opere: habemus autem vnum penes cor vel duo, scilicet, Non habebis deos alienos coram me. Et aliud de ore, Non assumes nomen Dei tui in vanum: ergo videtur, quòd etiam debeamus habere vnum penes opus: ergo pauciora sunt quam esse debent.

7 Item, Sicut proximo nocetur in se, in suis, & in vxore, ita nocetur & in pueris: ergo videtur, quòd penes hoc debet sumi speciale mandatum: & hoc iterum non habetur: ergo sunt pauca.

8 Videtur autem è contrario, quòd esse debeant pauciora: quia dicitur in Gen. In me hæc omnia mala redundant. Ergo omnia peccata sunt contra Deum: & sic nullum mandatum debet sumi penes hoc quod sit contra proximum. Item, Qui obseruat diem sabbati (vt dicit Augustinus) in opere abstinet à vitiis: ergo non occidit, nec mœchatur, &c. ergo dato præcepto de die sabbati, superfluum fuit aliquod aliud præceptum dare: ergo videtur, quòd numerus præceptorum sit abundans. Et quia omnia huiusmodi obiecta soluuntur per vnam solutionem, ideo ista sufficiant.

SOLVTIO. Dicendum, quòd numerus præceptorum sumitur penes ordinantia in Deum, & proximum. Et penes ordinantia ad Deum communiter reperitur triplex differentia: aut enim præcipit motum ex parte Dei simpliciter relati ad animam nostram quæ mouetur in ipsum, aut secundum quòd inuocatur testis conscientiæ. Si primo modo: aut sumitur penes intellectum, aut penes affectum. Si penes intellectum: tunc est primum mandatum, quod dicit, Audi Israel, &c. Et hoc patet per hoc quia auditus sensus disciplinabilis est, & ducit in veritatem vnitatis Dei, quæ est finis intelligentiæ speculatiuæ. Si autem est finis vt finis affectus: tunc est tertium mandatum, quod est de requie affectus in Deo inquantum est bonus. Si autem est penes inuocationem Dei in testimonium conscientiæ: tunc est secundum mandatum, quod est, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Obiectionem autem quæ contingit hîc de iuramento vano & falso, quod prohibetur in secundo mandato & octauo, soluemus infrà, quando disputabitur de quolibet mandato in speciali. Aliter tamen distinguit hæc tria mandata Magister in litera, scilicet penes tres personas: sed sua distinctio patet, & est bona quoad nos: sed quoad illos qui recipiunt distinctionem mandatorum, & non personarum, vt Iudæi & pagani, non tantum valet: & ideo ista quæ nunc dicta est, generalior est. Si autem ordinat mandatum in proximum: aut est hoc secundum ordinem in bonum, aut secundum remotionem à malo. Si in bonum: sic est primum secundæ tabulæ, quod est honorare patrem & matrem. Si autem secundum recessum à malo quod infertur proximo: hoc est aut opere, aut verbo, aut cogitatu, aut appetitu. Si opere: aut respectu personæ in esse indiuidui, aut in eo quod coniunctum est personæ ad sustentationem speciei, aut in rebus fortunæ ad solatium vtriusque ordinatis. Si primo modo: sic est, Non occides. Si tertio modo: sic est, Non furtum facies. Et ordinantur istæ prohibitiones secundum quod inferunt maius & minus nocumentum. Si autem est penes verbum: tunc est, Non falsum testimonium dices. Si vero penes nocumentum appetitus: aut est secundum delectabile carnis: & tunc est, Non concupisces vxorem. Aut penes delectabile ad sufficientiam ordin-

Solutio.

ordinatum: & tunc est, Non concupiſces rem proximi. Hac habita assignatione respondendum est ad obiecta per ordinem.

Ad primvm igitur dicendum, quòd habitus intellectus quoad distinguendum mandata est ratio debiti secundum ordinem iustitiæ ad Deum & ad proximum in communi vt est homo, non vt est prælatus, vel subditus: est enim in notitia iuris naturalis quoad hunc ordinem impressa naturaliter intellectui: & illa iustitia est habitus regens intellectum in distinctione mandatorum. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd licet non sint nisi duo ad quæ ordinat nos ius naturale, scilicet Deus, & proximus: tamen multis modis ordinat in Deum, & pluribus in proximum: & penes diuersitatem illorum modorum (vt patet in assignatione prædicta) attenditur pluralitas mandatorum. Ad illud quod obiicitur, quòd illi modi quasi infiniti sunt, dicendum quòd hoc verum est de particularibus modis: sed modi communes non sunt nisi decem, vt prius dictum est.

Ad alivd dicendum, quòd distinctio sumitur secundum materiam circa quam est actus, & illa materia est Deus, & proximus: sed multis modis est circa Deum, & multis circa proximum: & ideo multiplicatur numerus præceptorum vltra binarium.

Ad alivd dicendum, quòd licet multi sint articuli, tamen in omnibus supponitur vna veritas diuina, & vna essentia deitatis: & cum lex decalogi sit de naturali lege alij articuli præter vnitatem Dei non adeò expresè nisi implicite sunt de iure naturali: & ideo illi in decalogo non exprimuntur.

Ad alivd dicendum, quòd vnitas Dei præponitur secundum quod est obiectum cultus Dei. Cultus autem supponit interius fidem, spem, & dilectionem: & exterius adorationem, & sacrificia, & venerationem. Et hæc omnia supponuntur in primo mandato: quia sub quolibet istorum mandatorum continentur multi modi particulares. Et secundum hoc potest accipi multiplicatio mandatorum primæ tabulæ aliter quam prius, & melius isto quod dictum est præintellecto. Ad Deum enim nos habemus tripliciter, scilicet cultu interiori, & exteriori: & quoad hoc est mandatum primum. Similiter in verbo comparando veritatem nostræ locutionis ad ipsius veritatem: & hoc fit per inuocationem testimonij suæ veritatis: & quoad hoc est mandatum secundum. Tertio modo nos habemus quoad intentionem cuiuslibet operis: quia intentio semper debet abstrahi ab opere suo & requiescere in Deo: sicut Deus requieuit ab omni opere suo in seipso. Et cum non possit homo pluribus modis comparari & moueri in Deum, non sunt plura mandata in prima tabula nisi tria.

Ad alivd dicendum, quòd concupiscentia non prohibetur specialiter separata ab actu, nisi in talibus concupiscibilibus quæ requiescere faciunt in se mentem hominis speciali dilectione præter actum: & illa sunt duo, scilicet delectabile carnis, & delectabile possessionum siue rerum: in illis enim peccatis multoties peccatur corde præter intentionem veniendi ad opus: sed in aliis, scilicet in homicidio & falso testimonio, vel non est delectatio præter actum, vel ipsa causatur ex illa: quia multi volunt occidere vt habeant quod illicitè concupierunt in delectationibus carnis vel rerum mundanarum: sed illa appetuntur propter se: & ideo istæ concupiscentię habuerunt specialem prohibitionem, & non aliæ.

Ad alivd dicendum, quòd illud opus quod tendit in Deum: aut tendit in ipsum sicut terminum actus & finem, & tunc pertinet ad cultum interiorem vel exteriorem: & hoc includitur in primo mandato, sicut credere, sperare, diligere, & adorare, & huiusmodi. Aut tendit in ipsum vt finem intentionis, sed non operis, quia opus est circa proximum: & tunc pertinet quoad intentionem ad primum mandatum, quia principaliter præcipit intentionem requiescere ab opere abstractam in Deo, secundum expositionem Augustini, & hoc modo penes opus erit primum, vel tertium mandatum.

Ad alivd dicendum, quòd nati non sunt coniuncti sicut vxor: & ideo non separantur à parentibus. Vnde dupliciter potest in eos offendi, scilicet vt sunt in potestate patris, & vsurpantur in seruitutem: & tunc clauduntur sub illo, Non concupiscres rem. Aut offenditur in personas filiorum quæ separabiles sunt à cura parentum: & tunc sunt ipsi proximi sicut parentes, & habent offensas generales quæ fiunt in proximis: & ideo nulla specialis prohibitio debet esse de ipsis.

Ad alivd dicendum, quòd ita est de quolibet mandato, si quis obseruat ipsum & meritoriè: quia non potest esse meritum cum aliquo peccato mortali: sed tamen obseruatio sabbati non habet nisi specialem actum diuisum ab aliis, qui est quies intentionis in Deo.

ARTICVLVS IV.

Qualiter vitia capitalia prohibentur in mandatis istis?

Qvarto quæritur, Qualiter vitia capitalia prohibentur in mandatis istis? Sicut enim speciale præceptum est in quo prohibetur luxuria, ita speciale debet esse in quo prohibetur gula: & nullum videtur tale præceptum: ergo diminuta est diuisio.

2 Item, Inuidia non videtur prohibita, nec superbia, nec acedia: sed prohibetur luxuria, & auaritia: & quæritur, Quare illa tria specialia habent mandata in quibus prohibentur, & non alia?

Solvtio. Dicendum, quòd licet Augustin. in lib. de decem chordis, videtur reducere fornicationem ad primum mandatum, eò quod sit iniuria Dei in imagine eius quæ maculatur: tamen intelligitur hic secundum Magistrum, quòd omnis illicitus concubitus siue secundum naturam, siue contra naturam fiat, intelligitur prohibitus in illo mandato, Non mœchaberis: & meo iudicio gula prohibetur in eodem, eò quod habent ordinem vt causa & causatum ista duo vitia: quia sicut in naturis nutritiua deseruit generatiuæ, ita in vitiis gula luxuriæ. Vnde dicit Hieronym. Venter vino æstuans cito despumat in libidinem. Auaritia autem prohibetur ibi, Non furtum facies:

facies: &, Non concupiſces. Sed ira in illo mandato, Non occides. Et quia inuidia generat iram per vitium, ideo inuidia intelligitur prohiberi in eodem. Superbia autem in Deum prohibetur in primo mandato, & ſuperbia in proximum prohibetur per contrarium in primo ſecundæ tabulæ, cum dicitur, Honora. Et ibidem quidam intelligunt etiam prohiberi inuidiam: quia non poteſt aliquis ſimul honorare & inuidere. Acedia autem ſecundum omnes prohibetur per contrarium in tertio mandato primæ tabulæ: quia acedia eſt triſtitia in difficultate ſpiritualium, ex amore ſeculi procedens: & ideo cum ſanctificatur ſabbatum, per quietem in Deo intelligitur excludi acedia.

Ad aliud dicendum, quòd illa vitia quæ ſunt ſpecialis nocumenti in proximum, habent expreſſas prohibitiones: vt ira per quam nocetur proximo in perſona, & luxuria per quam nocetur coniuncto ad propagationem naturæ, & auaritia per quam ſubtrahitur ſuſtentatio vitæ. Alia autem vitia non habent nocumentum ſpeciale, ſed conſiſtunt in generalibus actibus: & ideo ſpecialiter prohiberi in decalogo non debent.

De primo præcepto.

PRimum in prima tabula eſt, Non habebis deos alienos. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, &c. Hæc Origen. dicit eſſe duo mandata, ſed Auguſt. vnum. Hoc enim ipſum quod dixerat, Non habebis deos alienos, perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, ſcilicet idolum vel ſimilitudinem alicuius rei. Quæ duo Origen. ita dicit diſtare, vt idolum ſit quod nihil habet ſimile ſui: ſimilitudo vero, quod habet ſpeciem alicuius rei: vt verbi gratia, Siquis in auro vel in ligno vel alia re faciat ſpeciem ſerpentis vel auis vel alterius rei, & ſtatuat ad adorandum: non idolum ſed ſimilitudinem fecit. Qui verò facit ſpeciem quam non vidit oculus, ſed animus ſibi finxit: vt ſiquis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, non ſimilitudinem ſed idolum facit: quia facit quod non habet aliquid ſimile ſui. Ideo dicit Apoſtolus, quia idolum nihil eſt in mundo. Non enim aliqua ex rebus conſtantibus aſſumitur ſpecies, ſed quod mens otioſa & curioſa reperit. Similitudo verò eſt, cum aliquid ex his quæ ſunt vel in cælo, vel in terra, vel in aquis, formatur. Auguſtinus verò ita exponit illud, Idolum nihil eſt in mundo, id eſt, inter creaturas mundi non eſt forma idoli: materiam enim formauit Deus, ſed ſtultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta ſunt, naturaliter facta ſunt per verbum: ſed forma hominis in idolo non eſt facta per verbum, ſicut peccatum non eſt factum per verbum, ſed nihil eſt, & nihil fiunt homines cum peccant. Sed quæritur, quomodo hîc dicatur forma idoli non eſſe facta per verbum, cum alibi legatur, Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta eſt per verbum? Hoc autem à diuerſis variè ſoluitur. Quidam enim dicunt omnem formam, & quicquid eſt à Deo eſſe inquantum eſt: & formam idoli inquantum eſt vel inquantum forma eſt, à Deo eſſe, ſed non inquantum idoli eſt, id eſt, poſita ad adorandum: in hoc enim non eſt creatura, ſed peruerſio creaturæ. Sicut illud quod peccatum eſt inquantum peccatum eſt, nihil eſt: & homines cum peccant, nihil fiunt: quia ab illo qui verè eſt, ſeparantur. Vnde Hieron. Quod ex Deo non eſt, qui ſolus verè eſt, non eſſe dicitur. Ideoque peccatum quod nos à vero eſſe abducit, nihil eſſe vel non eſſe dicitur. Alij vero dicunt omnem formam quæ ſcilicet naturaliter eſt, & omne quod naturaliter eſt, eſſe à Deo: ſed forma idoli non eſt naturaliter, quia naturæ iuſtitiæ non ſeruit. Id enim naturaliter eſſe dicitur, quod ſimplici naturæ iuſtitiæ quæ Deus eſt, militat, non reſultat, & naturam creatam non vitiat. Secundum præceptum eſt, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum: quod eſt dicere

B

Exo. 20. Deut. 5. Lib. de decem chordis cap. 5. Exod. quæſt. 7.

1. Cor. 8.

Super Ioan. tract. 1. ad 1. cap. Ioan.

Eodem tract.

Super Ezech.

ſecun

Isid. super Exo. Rom. 8. Exo. 20. secundum literam, Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allegoricè verò præcipitur, vt non putes creaturam esse Christum Dei Filium: quia omnis creatura vanitati subiecta: sed æqualem Patri. Tertium vero præceptum, Memento vt diem sabbati sanctifices: vbi secundum literam præcipitur sabbati obseruantia. Allegoricè verò, vt requiem & hic à vitiis, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex Spiritu sancto, id est, ex charitate & dono Dei: non quòd Spiritus sanctus sine Patre & Filio hoc operetur. Accepit vtique Ecclesia hoc donum, vt in Spiritu sancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cum Trinitas faciat, propriè tamen ad Spiritum sanctum dicitur pertinere: quia ipse est Spiritus adoptionis filiorum. Rom. 8. Ipse est Christus & Filij amor & connexio vel cõmunitas. Ideoq; iustificatio nostra & requies ei attribuitur sæpius. Hæc sunt tria mandata primæ tabulæ ad Deum pertinentia. Et prrmum quidem quod est de vno Deo colendo, pertinet ad Patrem, in quo est vnitas vel authoritas. Secundum ad Filium, in quo est coæqualitas. Tertium ad Spiritum sanctum, in quo est vtriusque communitas.

ARTICVLVS V.

An idolorum formatio sit prohibita, & an idolum nihil sit in mundo, & an in præceptis negatiuis sit simplex negatio vel an etiam aliquid affirmationis?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in litera circa primum mandatum. Et quæritur de hoc quod dicit Orige. Qui facit speciem quam non videt oculus, sed anima, &c. Non enim videtur esse causa formandi tale idolum: ergo videtur, quòd hoc non intendat prohibere.

Quæst. 3. ITEM quæritur, Qualiter intelligitur quod dicit, quòd idolum nihil est in mundo? Quicquid enim est res artis, aliquid est in mundo.

Quæst. 2 VLTERIVS quæritur, Vtrum in isto præcepto & in aliis negatiuis sit simplex negatio, vel aliquis actus in eis præcipiatur? Videtur, quòd simplex negatio: quia ita dicit Basilius super illud illud Psalm. Beatus vir, &c. in quodam sermone: sicut ascendentibus scalam primus gradus est à terra discedere; ita etiam virtutis ac pietatis ascensus initium habet descendendi à malo: nam qualecunque otium cuilibet non recto operi præferendum est, sicut illa sunt quæ præcipiuntur, Non adulterabis, non homicidium facies: quę omnia otium animę & quietem potius quam efficaciam operis alicuius indicant. Ea vero quæ ad perfectionis profectum pertinent, opus exigunt, vt illud: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ex hoc expresse accipitur, quod negatiua consistunt in simplici negatione.

Sed contra. SED CONTRA hoc est obiectio multorum: quia simplex negatio non habet laudem: obseruatio præcepti habet laudem: ergo obseruatio præcepti non consistit in negatione simplici.

2 Præterea, Secundum hoc etiam iste qui de præcepto nunquam cogitares, adhuc obseruaret præceptum, quod est inconueniens: quia etiam bruta secundum hoc obseruarent præcepta.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd fuerunt quædam idola apud antiquos, quæ habebant causam sui erroris mixturas virtutum ex imaginibus cæli: sicut in tauro fiebat imago tauri cum capite canis, & habebat virtutem aperiendi secreta, & huiusmodi: & ideo talia inducebant in idololatriam: & hoc considerauit Origenes.

AD ALIVD dicendum, quòd forma artis aliquid est: sed forma compositionis ex virtute inuisibili & idolo corporeo nulla fuit in idolo, nisi in opinione errantium. Quod autem in opinione errantis est, non est aliquid in rerum natura vel in mundo: & ideo dicit Apostolus, quòd idolum nihil est in mundo. *Ad quæst. 1.*

AD ALIVD quod vlterius quæritur de negatiuis præceptis, consentiendum est Magistris, quòd illa ponunt actum interiorem: vnde cum dicitur, Non habebis deos alienos coram me, sensus est, Velis non habere, ita quòd ponatur ibi dissensus ad deos alienos. *Ad quæst. 2.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum, quòd Basilius loquitur de actu exteriori, & non interiori: quia cum sint duæ partes iustitiæ: declinare à malo, & facere bonum: non posset esse pars iustitiæ declinare à malo, si esset pura negatio actus: vnde ponitur in declinatione voluntas declinandi.

ARTICVLVS VI.

An hoc quod dicit, Non assumes nomen Dei tui in vanum, sit de quinto? & an Magister hoc mandatum bene exponat?

DEinde quæritur de secundo mandato quod incipit *ibi* [Secundum præceptum est, Non assumes nomen Dei tui in vanum] vbi dicit Magister, quòd secundum literam præcipitur, quòd per nomina Dei non iurabis pro nihilo: sed secundum hoc videtur, quòd hoc pertinet ad quintum mandatum secundæ tabulæ, vbi Magister agit de periurio, quod fit dicendo falsum testimonium contra proximum: & sic non debet esse istud de prima tabula, sed de secunda.

2 Præterea, In sermone nihil est falsum esse: sed

sed multum interest inter vanum in sermone & falsum in sermone, quia vanum potest esse verum: ergo multum differt nomen Dei assumere in vanum, & falsum: ergo Magister videtur male exponere.

3 Item, Philosophus diffinit vanum in 2. phys. dicens, quòd vanum est quod est ad finem aliquem quem non includit: talis autem sermo multiplex est, vt oratio quæ non exauditur, & verbum prædicationis quod non conuertit animas, & verbum veritatis cui non creditur ab audientibus: ergo videtur, quòd præceptum sit, vt nomen Dei non assumatur in omnibus sermonibus: & sic peccat mortaliter inuocans Deum in oratione quæ non exauditur: & cum peccatores Deus non audiat, omnes tales orantes in peccato mortali, peccarent mortaliter ipsa oratione contra præceptum: & similiter prædicantes, & verum iurantes, quando non creditur sermoni eorum, quod falsum est: ergo videtur inconuenienter esse traditum huiusmodi mandatum, Non assumes nomen Dei tui in vanum.

Quæst. VLTERIVS quæritur de secunda expositione quam ponit Magister in litera, quod allegoricè præcipitur, vt non putes esse creaturam Christum, quia omnis creatura vanitati subiecta est: cum enim ad mortalia teneamur ex natura, moralia æqualiter obligant & accedunt ad notitiam omnium, scilicet Gentilium, Iudæorum, & Christianorum: cognoscere autem & credere non æqualiter accedunt ex natura ad cognitionem omnium: ergo non cadunt sub præcepto.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd istud mandatum secundum primam expositionem morale est, & obligat omnes.

AD ID quod obiicitur primo, dicendum quòd iurans falsò dupliciter peccat, scilicet decipiendo: & sic peccat ex parte verbi quod ordinatum est ad proximum, in proximum: & quoad hoc cadit sub quinto mandato secundæ tabulæ. Peccat etiam inuocando testem diuinam veritatem, & sic peccat in Deum: & quoad hoc ponitur sub secundo mandato primæ tabulæ. Magister autem de periurio agit sub quinto secundæ: quia scientia periurij pendet ex scientia mendacij, quia sine illa non bene scitur: & mendacium cadit sub quinto secundæ tabulæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vanum est duplex, scilicet materialiter, & formaliter. Sermo autem verus materialiter potest esse vanus, id est, de rebus vanis, quæ ad vitam æternam non referuntur. Formaliter autem non est sermo vanus, nisi frustretur fine ad quem est: & ille est expressio veritatis ad alterum: quia sicut dicit Plato, ad hoc datus est nobis sermo: & quando non habet finem, tunc vanus est per se & formaliter: & ideo idem est dicere, Non assumes nomen Dei tui in vanum, quod non assumes nomen Dei ad sermonem falsum affirmandum. Assumere autem differt ab inuocatione & manifestatione: quia orans inuocat nomen Dei, & bene facit. Prædicans autem manifestat nomen Dei, & bene facit. Sed assumens sumit ad illud quod suum est, id est, ad sermonem qui est ab ipso.

AD ALIVD quod obiicitur de iuramento vero cui non creditur, dicendum quòd duplex est finis, in ipso, & in altero. Veritas autem expressa ad alterum est finis in seipso, & hæc sufficit sermoni ad hoc quòd non sit vanus. Credulitas autem est finis in alio, quem si non consequitur, hoc est ex vitio alterius, non suo: sicut dicit Philosophus quod rhetor non semper persuadebit, neque medicans sanabit: sed si nihil omittit de contingentibus, dicetur finem consecutus esse: & si non in altero, tamen in seipso.

AD ALIVD quod vlterius quæritur, dicendum quòd illud mandatum non cadit in decalogo, nisi secundum sensum primum, & non secundum illum sensum qui accipitur ex metaphora locutionis: & ideo nulla est illa obiectio: præcipue etiam cum Magister dicat, quòd allegorica est illa expositio: illam enim nesciret extrahere, nisi habens fidem: & ideo solus iste obligatur. *Adquæstiunculam.*

ARTICVLVS VII.

An obseruatio sabbati sit cerimonialis vel moralis: & quare sabbatum cessauit: & an dies dominica successit sabbato: & quis sit modus obseruandi sabbatum: & quare vsus est nouo modo loquendi dicens, Memento vt diem sabbati sanctifices?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Memento vt diem, &c.] Et quæritur, Vtrum hæc obseruatio sabbati sit cerimonialis, vel moralis? Videtur autem, quòd sit cerimonialis: quia ita dicitur Ezech. 20. Dedi eis sabbata mea, vt sint signum inter me & eos. Cerimonialia autem sunt, quorum vsus totus est in signando, vt dicit Magister in lib. 1. dist. 1. ergo videtur, quòd obseruatio sabbati sit cerimonialis. Si forte dicas, quòd non totus vsus sabbati est in signando. Contra: Augustinus ita dicit in lib. de decem chordis, Tibi autem dicitur vt obserues sabbatum specialiter in spe futuræ quietis, quam tibi promittit Deus: quisquis enim propter illam quietem agit, quicquid potest: quamuis laboriosum videatur quod agit, tamen si ad fidem quietis præmissę refertur illud quod agit: nondum quidem habet sabbatum in re, sed in spe habet. Ergo videtur, quòd totum sit in signum futuri.

2 Item Augustinus in lib. 4. super Gen. tractans illud verbum, Requieuit Deus die septimo, &c. dicit sic, Probabiliter dici potest obseruandum sabbatum Iudæis fuisse præceptum in vmbra futuri: quæ spiritualem requiem figuraret, quam Deus exemplo huius quietis suis fidelibus bona opera facientibus arcana significatione pollicebatur. Cuius quietis & Dominus noster Iesus Christus, qui non nisi quando voluit passus est, etiam sepultura sua mysterium confirmauit. Et hoc iterum expresse sumitur, quòd obseruatio sabbati est cerimonialis, & non moralis. *Cap. 11.*

3 Item Augustinus infra eodem libro, Iam tempore gratiæ reuelatæ, obseruatio illa sabbati quæ vnius diei vocatione figurabatur, ablata est ab obseruatione fidelium. In ea quippè gratia perpetuum sabbatum iam obseruat, qui spe futuræ quietis operatur, quicquid boni operatur, nec in ipsis operibus suis quasi habens bonum, quod non acceperit, gloriatur: ita enim tanquam diem sabbati, hoc est, dominicæ cessationis in sepultura suscipiens atque intelligens baptismi sacramentum; *Cap. 13.*

mentum, quieſcit à priſtinis operibus ſuis, vt iam in nouitate vitæ ambulans, Deum in ſe operari cognoſcat, qui ſimul operatur & quieſcit, & creaturæ præbens congruam gubernationem, & apud ſe habens æternam tranquillitatem. Ex hoc accipitur idem quod prius.

Sed contra. SED CONTRA hoc obiicitur: quia nihil venit in eandem diuiſionem alicuius, niſi quod cum aliis condiuidentibus eſt eiuſdem generis: ſed obſeruatio ſabbati cum aliis moralibus venit in eandem diuiſionem: ergo cum eiſdem eſt eiuſdem generis: cum igitur illa ſint de genere moralium, videtur etiam, quòd obſeruatio ſabbati ſit de genere moralium.

3 Item, Supra habitum eſt, quòd ſecundum opinionem quorundam Magiſtrorum hæc omnia præcepta ideo loquebatur Dominus audiente populo, quia erant de lege naturali quæ accedit ad communem notitiam omnium: illud autem præceptum inter alia coram populo loquebatur: ergo eſt de lege naturali: nihil autem eſt de lege naturali niſi quod purè eſt morale: ergo illud præceptum purè morale eſt, vt videtur.

3 Item, Iſa. 58. per totum ca. nihil dicit niſi moralia: & in fine ſubiungit de ſabbato dicens, Si auerteris à ſabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die ſancto meo, vocaberis ſabbatum delicatum. Ergo videtur, quòd etiam iſtud ſit morale.

4 Item, Omnium antiquorum ſententia eſt, quòd decem præcepta ſunt moralia: ſed ſi præceptum de ſabbato non ſit morale, non ſunt niſi nouem: ergo præceptum de ſabbato eſt de moralibus.

Quæſt.1 VLTERIVS quæritur, Si præceptum de ſabbato eſt ſecundum aliquid cerimoniale, quare ipſum ceſſauit? Videtur enim, quòd ceſſare non debuit quantum ad diei taxationem: quia thurificatio non ceſſauit, vt dicunt Sancti & Magiſtri, quia ſignificat id quod ſemper faciendum eſt, ſcilicet deuotionem orationis. Ergo à ſimili ſabbati obſeruatio ceſſare non debuit, quia ſignat id quod ſemper faciendum eſt, ſcilicet ceſſare à vitiis & operari bona in ſpe futuræ quietis, vt accipitur à verbis Auguſtini prius inductis.

2 Item, Decimæ non ceſſauerunt, quia ſignat id quod ſemper faciendum eſt, vt dicunt Sancti: ergo nec ſabbatum.

Quæſt.2 VLTERIVS quæritur, Vtrum dies dominica ſucceſſit ſabbato? Videtur, quòd ſic: quia ſimiliter in noua lege obſeruatur ſicut ſabbatum in veteri.

2 Item, Sancti dicunt, quòd patres Veteris Teſtamenti ſeruiebant hebdomadi: patres autem Noui Teſtamenti ſeruiunt octodomadi: octaua autem dies eſt dies dominica: ergo videtur, quòd mutata ſeptima fuerit in octauam.

3 Item hoc videtur velle Hiero. in proœmio galeato, vbi dicit, quòd Paulus manſit apud Petrum diebus quindecim: hoc enim myſterio octodomadis & hebdomadis futurus Gentium prædicator inſtruendus erat.

Sed contra. SED SI HOC concedatur, videtur eſſe contra: quia ſeptima eſt de inſtitutione diuina: nulla autem inſtitutio diuina legitur facta de octaua: in hominis autem auſu non videtur hoc fuiſſe, quòd mutaret hoc quod conſtituit Deus: ergo videtur, quòd non mutata ſit vna in aliam.

Quæſt.3 VLTERIVS iterum quæritur de modo obſeruandi ſabbatum, à quibus operibus ſit abſtinendum in feriatis diebus? & iſte articulus eſt vtilitas iſtius quæſtionis quoad conſilia. Et obiicitur ſic: Auguſtinus dicit in lib. de decem chordis. Dicitur tibi vt ſpiritualiter obſerues ſabbatum, non quomodo Iudæi obſeruant carnali otio: vacare enim volunt ad nugas atque luxurias ſuas: melius enim faceret Iudæus ſi in agro ſuo aliquid vtilius faceret, quam in theatro ſeditioſus exiſteret: & melius fœminæ eorum in die ſabbati lanam facerent, quam toto die in neomeniis ſuis impudicè ſaltarent. Tibi autem dicitur vt obſerues ſpiritualiter diem ſabbati in ſpe futuræ quietis operando. Ergo videtur, quòd ſabbatum non violatur niſi per opus quod non poteſt referri ad æternam quietem: hoc autem ſolum peccatum eſt: ergo alia operando non peccant homines in feriis Eccleſiæ.

2 Item, Sancti dicunt, quòd à ſeruilibus operibus in feriatis diebus abſtinendum eſt: ſeruilia autem non ſunt niſi repugnantia libertati ſpiritus: hæc autem ſunt ſola peccata: ergo ſufficit abſtinere ab illis.

Sed contra. SED CONTRA ſunt decreta Sanctorum & conſuetudo Eccleſiæ, quæ præcipit abſtinere ab operibus corporalibus, quæ non ſunt peccata.

Quæſt.4 VLTERIVS quæritur, Quare vtitur nouo modo loquendi in iſto mandato cum dicit, Memento vt diem ſabbati ſanctifices? non enim meminimus niſi præteritorum: cum igitur omnia mandata decalogi ſint etiam de lege naturali quæ præceſſit ſcriptam, ſicut & præceptum de ſabbato vel pluſquam iſtud, videtur quòd in omnibus aliis magis debuit vti verbo memorandi quam in iſto: & tamen in nullo aliorum vſus eſt verbo illo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio ad primum, quòd non dicit, Memento vt diem ſabbati obſerues: ſed, Memento vt ſanctifices. Sanctificatio autem ſonat munditiam quietis: & ideo dicendum, quòd præceptum de ſabbato ſanctificando quoad ſanctificationem eſt morale, & quoad obſeruationis modum fuit cerimoniale. Et vt hoc intelligatur, diſtinguendum eſt per hunc modum. Sabbatum quies interpretatur: & ſecundum rationem & auctoritatem Auguſtini, quies eſt poſt laborem: vnde cum labor ſit per vitam totam, ſicut præcipit Eccl. 9. Quodcunque valet manus tua, inſtanter operare: quies poſt hanc vitam erit: ergo eſt ſabbatum ſanctificare idem quod intentionem quietis ab opere abſtrahere, & in æterna quiete cõtinuè defigere: quemadmodum Deus dimittens omnia opera ſua, quieuit in ſeipſo: & hoc præceptum eſt, quia quicunque per intentionem quieſcit in opere, ille fruitur opere ſuo, & fruitur vtendis, quod eſt humana peruerſitas. Quod autem ita ſit, accipitur à duabus auctoritatibus Auguſtin. in lib. de 10. chordis: quarum vna eſt hæc, Præcipitur tibi vt ad hoc labores, vt in futuro requieſcas: tu autem ad hoc vis requieſcere vt labores, cum ad hoc debeas laborare vt requieſcas. Quaſi dicat, In præcepto ſabbati præcipitur tibi vt quies intentionis pergat ad quietem futuram, & non quærat intentio quietem in opere huius vitæ. Secunda eſt hæc, In ſpiritu ſancto, hoc eſt, in dono Dei, requies nobis perpetua promittitur, in dono pignus accipimus

cipimus æternæ quietis, quod erit sabbatum sabbatorum. Propter ipsam quietem pertinentem ad donum Spiritus sancti, scilicet ad hanc spem, quicquid facimus, si facimus, sabbatum obseruamus. Ecce expresè dicit Augustinus quod habitum est: & ideo secundum hoc morale est, & non secundum obseruationem.

AD OMNES ergo Augustin. auctoritates suprà inductas dicendum, quòd secundum obseruationem diei taxatæ, scilicet septimæ, signum fuit cerimoniale, secundum sanctificationem autem quietis in intentione morale: & quoad primum intelliguntur auctoritates inductæ, quoad secundum autem rationes adductæ in oppositum.

Ad quæst. 2. AD ID quod secundo vlterius quæritur, dicendum quòd illud quod fuit in ratione signi, cessauit & cessare debuit: quia non significabat, quod semper faciendum erat ex institutione, sed potius quod expectandum erat in Christo: quies enim futura in causa habetur in Christo, & in configuratione mortis eius per baptismum in quo consepelimur Christo, vt simul operemur salutem nostram, & requiescamus cum ipso per intentionem, sicut ipse cum Patre vsque modo operatur, & requiescit, sicut patuit ex verbis Augustini supra inductis.

AD ILLVD autem quod obiicitur de thurificatione & decimis, dicendum quòd non est simile: quia thurificatio nihil expectandum signabat principaliter ex institutione, sed deuotionem quę semper & ab omnibus in omni oratione offertur. Decimæ autem manent propter sustentationem ministrorum Ecclesiæ, & non propter hoc vt significent vlterius liberationem ab originali, sicut antiquitus fecerunt, vt supra notatum est de decimatione Christi.

Ad quæst. 3. AD ID autem quod tertio quæritur vlterius, dicendum quòd dominica dies non successit diei sabbati: quia nec dies sabbati fuit in lege veteri de præcepto inquantum morale est, sed potius inquantum cerimoniale, cuius cerimoniæ duæ sunt causæ. Vna fuit præostensio quietis illo die in operibus creationis mundi. Alia fuit futura quies per opera recreationis in sepulchro, & hæc fuit principalior in intentione instituentis: licet prima esset manifestior populo, & ideo rudi populo sæpius indicebatur pro ratione obseruationis. Sed instituit Ecclesia diem dominicam tribus de causis, & mutauit sabbatum duabus de causis: & sic erunt quinque. Prima autem causa mouit Ecclesiam ad instituendum dies aliquos vacationum: & est ista, quia homo circundatus miseria cogitur laborare pro necessariis, & ad hoc etiam inuitat cupiditas: labor autem euocat mentem ad intendendum circa temporalia: mens autem euocata ad temporalia postponit spiritualia, & postpositis spiritualibus non refert laborem ad spem quietis æternæ, & tunc non obseruat præceptum. Vnde ad hoc vt homo audiendo solemnia diuina, excitetur ad cogitandum de futura quiete, & sic discat currere per intentionem ad illam, etiam quando est in opere, salubriter Ecclesia prouidit dies festos, quibus verbum Dei proponitur, & solemnius cantatur, & populo præcipitur ab aliis abstinere, vt illa audiat mente. Alia causa est quare dies octaua ad hoc electa inter alia festa præcipua, est hæc, quæ sæpe assignatur à Sanctis: quia Dominus die octaua surrexit, & quietem beatitudinis illius in corpore & in anima demonstrauit, promittens nos sibi post resurrectionem conformandos. Instituit etiam alios festos dies, quando aliquod festum est de Deo vel de Sanctis, vnde notabilis memoria de illa quiete facta est populo. Tertia causa est, vt per hoc amoueatur error Gentilium mathematicorum: illi enim considerabant in principiis operum suorum dominum horæ, & dominium ascendentis signi præcipuè, & dominium rei pro qua operabantur. Dominus autem horæ primæ in die octaua sol est: & tunc dicebant faustissimam inceptionem omnium operum. Et vt penitus hoc aboleretur, statuit Ecclesia, vt nullus in die illo & præcipuè in mane aliquid operetur. Prima autem causa cessationis sabbati, fuit principalis: quia cessauerat iam res sabbati secundum causam & rem aliquo modo, vt dictum est: & adueniente veritate cessare debuit vmbra futuri. Secunda causa, ne videatur Ecclesia iudaizare. Tertia causa fuit, vt error Gentilium tolleretur, qui dominum horæ obseruabant: & illius diei secundum eos primæ horæ dominus est saturnus, qui, vt ipsi dicunt, infaustissimam inchoationem operum habet, propter quod Gentiles etiam obseruabant sabbatum. Sed vt hoc tolleretur, statuit Ecclesia illa die esse operandum.

AD ILLVD autem quod obiicitur, dicendum quòd septima dies non habuit institutionem diuinam, eo quod esset de substantia præcepti moralis: sed quia cerimonialia propter signa statuebantur à Domino: & ideo non fuit ausus quod mutauit Ecclesia, sed potius intellectus veritatis esset, post quem intellectum mortiferum fuisset obseruare vmbras futurorum.

Ad quæst. 4. AD ID quod quarto vlterius quæritur, dicendum quòd dies feriati obseruantiam ab vtilibus & corporalibus negotiis non habent, nisi ab institutione Ecclesiæ, dictis de causis: & sic Ecclesia potest obligare subditos. Vnde coercendi sunt ab omnibus operibus ab Ecclesia non concessis. Sed verum est, quòd minus malum esset negotiari vtiliter, quam dissolui in theatris, & potibus vacare: & sacerdotes magis instare deberent vt cessarent à peccatis, quam à bonis operibus corporalibus: tamen ab vtrisque abstinendum est, vt dictum est prius.

AD ILLVD quod contra obiicitur, dicendum quòd Augustinus loquitur de compatatione magis mali ad minus malum: & ideo neutrum indulget.

AD ALIVD dicendum, quòd opera seruilia dicuntur, quæ faciunt seruum peccati, & sic peccata seruilia sunt: vel quæ pertinent ad seruitutem pœnæ miseriæ præsentis, & sic alia opera seruilia sunt præter ea quæ exacta sunt potius quam concessa, vt coquere cibos, & alia huiusmodi.

Ad quæst. 5. AD ID quod vltimo quæritur, dicendum quòd istud mandatum minus habet de lege naturali quam alia, & ideo infigitur memoriæ per illum modum loquendi. Alij dicunt, quòd illud mandatum ante fuit in obseruatione: & ideo resumens, non de nouo instituens, vtitur tali modo loquendi. Sed prima solutio melior est.

De mandatis ſecundæ tabulæ.

C Deut. 5. IN ſecunda vero tabula ſeptem erant mandata ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, ſicut primum primæ tabulæ ad Patrem cæleſtem. Quod eſt, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, ſcilicet viuentium. Parentes vero ſic ſunt honorandi, vt eis debita reuerentia exhibeatur, & neceſſaria miniſtrentur. Secundum eſt, Non occides: vbi ſecundum literam actus homicidij prohibetur, ſecundum ſpiritum verò etiã voluntas occidendi. Vnde Matt. 5. huic mandato ſecundum literam fit ſuperadditio in Euangelio: quia litera Euangelij exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam ſpiritualem, id eſt, quam ſpirituales habẽt, & ſecundum quã ſpiritualiter viuitur. Litera legis ſenſum carnalem, id eſt, quẽ carnales habent, & ſecundũ quem carnaliter viuitur, cui facta eſt ſuperadditio. Tertiũ eſt, Nõ mœchaberis, id eſt, ne cuilibet miſcearis excepto fœdere matrimonij: à parte enim totũ intelligitur. Nomine ergo mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoq; membrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi. Quartum eſt, Non furtum facies, vbi ſacrilegium & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit, ſed furti nomine bene intelligi voluit omnem illicitam vſurpationem rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quando ſcilicet vel ſacrum de ſacro, vel non ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro aufertur. Sacrum vero dicitur, quicquid mancipatum eſt cultui diuino, vt Eccleſia, vel res Eccleſiæ. Hic etiam vſura prohibetur, quæ ſub rapina continetur. Vnde In quadam ep. Hieron. Vſuras quærere, vel fraudare, aut rapere nihil intereſt. Commoda fratri tuo, & accipe quod dediſti, & nihil ſuperfluum quæras: quia ſuperabundantia vſura computatur. Eſt enim vſura, vt ait Auguſtinus, cum quis plus exigit in iniuria vel qualibet re, quàm acceperit. Item Hieron. Putant aliqui vſuram tantum eſſe in pecunia, ſed intelligant vſuram vocari ſuperabundantiam, ſcilicet quicquid eſt ſi ab eo quod dederit plus eſt: vt ſi in hyeme demus decem modios, & in meſſe 15. recipiamus. Si vero quæritur de filiis Iſrael, qui Domino iubente ab Ægyptiis mutuauerunt vaſa aurea & argentea & veſtes pretioſas, & aſportauerunt, vtrum furtum commiſerint? Dicimus eos qui vt parerent, Deo iubente illud fecerunt, non feciſſe furtum, nec omnino peccaſſe. Vnde Auguſtinus, Iſraelitæ non furtum fecerunt, ſed Deo iubente miniſterium præbuerunt. Hoc enim Deus iuſſit, qui legem dedit. Sicut miniſter iudicis ſine peccato occidit quem lex præcipit occidi: ſed ſi id ſponte facit, homicida eſt, etiamſi eum occidat quem ſcit à iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Ægyptios deceperunt, magis permiſſi ſunt hoc facere illis qui iure talia paſſi ſunt, quam iuſſi. Hic opponitur, quòd etiam boni in iſto opere peccauerunt: quia naturalem legem cui concordat Euangelium & lex moralis præceptionis, tranſgreſſi ſunt, quæ eſt, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Quam veritas ſcripſit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce forinſecus admota, rediret ad cor, & ibi inueniret quod extrà legeret. Hanc ergo illi præuaricari videntur in illo facto, aliis facientes quod nolebant ſibi fieri. Sed ibi ſubintelligendum eſt iniuſtè: vt non alij, ſcilicet iniuſtè, facias quod tibi non vis fieri: alioquin huius præuaricator

Super Pſal. 54. Super Ezech. 14. q. 3. cap. Putant.

Super Ezech. cap. 11. q. 39.

Auguſt. lib. contra Fauſtũ Manich. 22. cap. 71.

Iſa. 46.

eſt iu

est iudex, dum punit reum nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam & illud Domini verbum, Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, &c. de bonis accipiendum est, quæ nobis inuicem exhibere debemus. Matt. 7. Luc. 6.

ARTICVLVS VIII.

An potius dandum est mandatum filiis de honore parentum, quam parentibus de honore filiorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In secunda tabula septem erant mandata.] Obiicitur enim contra primum mandatum: quia videtur debere parentibus potius iniungere curam filiorum, quam è conuerso, cum dicit Apostolus 1. Corinth. 12. Non enim debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filiis.

Quæst. 1 ITEM quæritur, Cum nomine parentum intelligatur quilibet proximus vt dicit Augustinus, quare non potius posuit nomen proximi, quam nomen parentis, vt dixisset, Honora proximum.

2 Item, Cum in honore hic intelligatur debita reuerentia, & procuratio necessariorum, videtur quòd potius debet dicere, Subueni proximo, quam, Honora parentes.

Quæst. 2 VLTERIVS quæritur de promissione quæ fit in mandato, cum dicitur, Vt sis longæuus super terram. Aut enim intelligitur de longæuitate vitæ illius, vel de longæuitate vitæ alterius. Si primo modo, videtur habere instantiam: quia multi parentes honorant, qui propter hoc non sunt longæui super terram. Si secundo modo, tunc nihil videtur esse dictum: quia illa longæuitas non datur vni operi bono in specie, sed omnibus vel cuilibet: & ita videtur, quòd irrationabilis huic mandato talis fit promissio.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd crescente virtute in filiis, decrescit virtus in parentibus secundum naturam, & decrescenti virtuti debetur subsidium: & ideo Dominus præcepit vt filij parentes honorarent. E conuerso autem non erat opus: quia natura illud cogit, eò quod status ascendit à radice in ramos, & non è conuerso.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd nomine parentis intelligitur quilibet proximus, vt obiectum est. & supra probatum est in quæstione de charitate: sed Dominus simul in vno præcepto affirmatiuo intendit & insinuare charitatem proximi, & ordinem eiusdem. Ordo autem non insinuaretur per nomen proximi, quia illud non exprimit nisi obiectum charitatis: sed per nomen parentis insinuatur, quia illud exprimit & obiectum dilectionis & charitatis & gradus. Alia etiam ratio potest esse hæc: quia charitas est perfectio naturæ: & vt hoc ostendatur, ponit ibi nomen, ad quod simul mouetur natura & charitas. Sed prima ratio melior est.

AD ALIVD dicendum, quòd subuenire in necessariis non est generalis actus præcepti: quia non tenet nisi in casu, scilicet si proximus indiget, & si nos habemus facultatem: sed imago Dei honoranda inuenitur in omni proximo, & ab omni proximo, & semper potest exhiberi, & quilibet habet ad hunc actum facultatem: & ideo potius posuit, Honora quam subueni: licet etiam subuentionem intelligat in casu pro tempore & loco. Et nota, quòd de aliis de quibus hîc potest quæri, quando scilicet, & ex quo debemus subuenire paréti, & in quibus præponere parentes aliis proximis, supra habitum est in quæstione de ordine charitatis: quia illa quæstio tota cadit sub isto mandato.

ARTICVLVS IX.

An qui irascitur fratri suo, sit reus eodem iudicio quo ille qui occidit vel alio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Secundum est, Non occides] Additio enim de qua loquitur hîc quæ facta est in Euangelio Matth. 5. est ista, Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Et quæritur primò, Vtrum qui irascitur, sit reus eodem iudicio quo ille qui occidit vel alio? Si alio: tunc non videtur esse superadditio in Nouo Testamento. Videtur autem, quòd eodem: quia Gloss. interlinearis dicit ibidem, Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, quod supra de homicidio dictum est.

Sed hoc esse videtur iniustum, quòd tantum puniatur ira cordis sicut homicidium. Præterea, Secundum omnes qui irascitur fratri suo, peccat mortaliter, si prohibetur hic omnis motus iræ.

1 Præterea, Cum raca secundum Gloss. sit interiectio indignantis, videtur quòd quilibet motus indignationis sit peccatum mortale, si prorumpit in vocem: quia qui facit contra præceptum, peccat mortaliter.

3 Item, Quæ differentia est inter ista, iudicium, concilium, & gehennam ignis, & irasci, & raca, & fatue? cum enim homicidium maius sit omnibus his, videtur homicida aliquid peius mereri, quàm gehennam ignis: & hoc esse non potest, quia gehenna nihil peius est in pœnis.

PRÆTEREA, Quid est quod dicit Magister, quòd hîc secundum sensum quem spirituales habebant, prohibetur voluntas occidendi? Videtur enim, quòd lex naturalis semper prohibuit illam quoad omnes. Minus enim est nocere velle in rebus quam in persona: & primum prohibuit lex vetus secundum sensum omnium etiam carnalium illo præcepto, Non concupisces rem proximi tui. Ergo multò magis intelligitur etiam illud prohibuisse, scilicet voluntatem occidendi. Si autem hoc conceditur: tunc videtur, quòd nulla facta sit superadditio in Nouo Testamento. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate in Euangelio nihil ponitur nisi quod tenetur in lege, & hoc intelligendo de moralibus: sed ex mala obseruatione carnalis populi non intelligebatur prohiberi nisi quod lex puniebat: & ideo interpretando addidit Dominus in Euangelio: & etiam quia gratiam dedit implendi quæ in *Solutio.*

lege non conferebatur: & de hoc aliqua neceſſaria notata ſunt in principio quarti.

Ad primvm autem quod quæritur, Vtrum eodem iudicio ſit reus qui iraſcitur, quo qui occidit? Dicendum, quòd eodem in genere, licet non eodem in ſpecie: intelligit enim Deus ſecundum Gloſſ. ſuper Matthæum, de ira cui conſentitur in nocumentum proximi vel mortem, quæ licet corde teneatur, tamen punietur æterna damnatione: ſed quia in manifeſtum non proceſſit, ideo iudicio condemnationis & diſcuſſionis Domini propalabitur, vt iuſta videatur omnibus: tamen maius in ſpecie debetur homicidio.

Ad alivd dicendum, quòd eſt ira per zelum, & ira per vitium. Per zelum fit ſtudio correctionis, & illa non eſt peccatum. Per vitium autem eſt quandoque in primo motu, cui non conſentitur, & illa eſt veniale peccatum: ſed illa qua conſentitur in nocumentum intolerabile proximi, ſicut mortem, vel mutilationem, vel damnum, eſt mortale: & de illa loquitur Dominus: & illa etiam hîc directè prohibetur. Primus autem motus indirectè cadit ſub præcepto. Et per hoc idem patet ſolutio ad ſequens: quia eadem eſt diffinitio de motu indignationis quæ eſt de morte.

Ad alivd dicendum, quòd ſecundum Gloſſam gradus ſunt in culpa, ſcilicet ira per conſenſum in corde, & ira prorumpens in ſignum indignationis, & ira prorumpens in verbum improperij & nocumentum proximi: & prima importatur per iraſci, ſecunda per raca quæ eſt interiectio indignantis ſecundum Græcos, licet in Hebræo ſonat vacuum vel exerebratum. Tertia autem importatur per fatue. Per iudicium autem & gehennam & concilium ſignanter exprimuntur (vt dicit Gloſſ. ibidem) gradus in æterna damnatione, non quidem æquales, ſed inæqualitas eorum intelligitur ex modo condemnationis: quia qui iudicatur, punietur quidem: ſed quæritur adhuc, Qua pœna dignus ſit & quanta. Qui autem reus eſt concilio, ſcitur quidem qua pœna: ſed quæritur quanta debeat infligi. Sed qui reus eſt gehennæ, hic iam habet pœnæ ſpeciem & pœnæ quantitatem: non quod hæc fiunt in iudicio Domini, ſed potius humano modo demonſtrant differentiam peccatorum & pœnarum.

Ad vltimvm dicendum, quòd licet vox improperij puniatur gehenna, tamen differentiæ ſunt in pœnis illis quæ certæ ex ſpecie ſunt & ex taxatione quantitatis: quia maior adhuc in gehenna pœna debetur homicidio, quam improperio.

Ad quæſt. Ad illvd quod vlterius quæritur de lege quę prohibet voluntatem, dicendum quòd quoad carnales repugnationes ſpiritui non prohibebat niſi voluntatem per ſignum in actum procedentem: vt ſi quis comminaretur vel agitaret eum cui iraſcebatur. Sed ſecundum eos ſi in corde vel in mente indignationis iram habuit cui conſenſit, dicebant legem de hoc non curare: non quia hoc verum eſſet quod dicebant, ſed quia intellectum verum legis repellebant: ſemper enim in lege nrturali & animus & opus malum prohibebatur: & hoc intendit dicere Magiſter. Si autem quæritur, Quem ſpiritualem intellectum tunc expreſſit Chriſtus addendo? Dicendum, quòd eſt ſpiritualis intellectus in præcepto morali quantum ad mouens, & quantum ad id quod præcipitur. Quantum ad mouens ſicut in iſto præcepto, quod homicidium actus & voluntatis propter Deum dimittatur, & propter dilectionem Dei. Quantum autem ad id quòd præcipitur, nihil plus fuit de ſpiritu in moralibus in Nouo Teſtamento, quam in Veteri: ſed amplius ſunt explanata & determinata in Nouo quam Veteri.

ARTICVLVS X

An in hoc mandato, Non mœchaberis, prohibetur ſimplex fornicatio, aut tantum adulterium, aut omnia alia peccata?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Tertium eſt, Non mœchaberis] Cum mœchia ſit idem quod adulterium, & in grauiori non intelligitur prohiberi minus graue, videtur quòd in mœchia non prohibeatur fornicatio ſimplex.

2 Præterea Matth. 5. ſuper illud, Ego autem dico vobis, quòd qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo: dicit Gloſſ. quòd ibi omnis libido carnalis qua fornicatur à Deo anima, prohiberi intelligitur: ergo videtur, cum in omni peccato anima fornicetur à Deo, quod in iſto mandato omne peccatum prohibeatur: & ſic omnia alia mandata ſuperfluunt.

3 Præterea, Cum duplex ſit fornicatio vel adulterium, ſicut duplex homicidium voluntatis & operis: quare non dicit Magiſter hic prohiberi fornicationem ſpiritualem & corporalem, ſicut dixit de homicidio?

4 Item, Cum ſint quædam in hoc actu magis enormia, vt ſodomia, vel incubitus vel ſuccubitus iumenti: quarè non nomine illorum dicit prohiberi illicitum concubitum?

Solvtiō. Dicendum ad primum & vltimum ſimul, quòd prohibitio ſecundæ tabulæ ordinat ad abſtinendum à nocumentis proximi: & quia aliis actibus non lædebatur proximus niſi adulterio, propter hoc hunc ſolum expreſſit in forma præcepti, & alios intellexit, quia ſunt eiuſdem finis, ſcilicet carnalis voluptatis, licet non ſint eiuſdem reatus in ſpecie. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd Gloſſ. illa intelligitur aut moraliter in fornicatione ſpirituali: & tunc nihil eſt ad propoſitum, quia præcepta accipiuntur ſecundum ſenſum literalem. Aut intelligitur de voluptate quæ eſt in carne, & hoc eſt gulæ vel luxuriæ: & vna illarum prohibetur hic ſicut cauſa alterius, ſicut ſuperius explanatum eſt.

Ad alivd dicendum, quòd voluntas fornicandi ſpeciale habet mandatum, ſed non voluntas occidendi: & huius ratio ſupra expedita eſt: & ideo non ita extenditur generaliter iſtud mandatum, ſicut illud de non occidendo.

Ad vltimvm patet ſolutio per antedicta: ſiue enim cum muliere ſit, ſiue præter ordinem naturæ, intelligitur hic totum prohiberi.

ARTI

ARTICVLVS XI.

Quid vocatur rapina in proposito?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quartum est, Non furtum facies, &c.] Ibi enim sicut dicit Magister, prohibetur rapina. Et quæritur, Quid rapina vocatur? rapina enim sonat violentiam: ergo non videtur esse rapina, cum fiunt exactiones & talliæ principum in populo terræ. Item pedagia & telonia: quod tamen in pluribus non est verum.

Solutio. SED AD HOC respondendum est sub distinctione: aut enim tallia est super seruos, aut super colonos terræ principis. Si super seruos, cum seruus nihil habeat nisi nomine domini sui quod accipit ab eo, dominus potest quidem peccare nimis angariando & opprimendo seruum, quia interest qualiter quisque sua re vtatur: tamen non puto, quòd sit rapina, vel teneatur ad restitutionem. Si autem accipitur de colonis terræ suæ & inhabitantibus: tunc taxanda est acceptatio secundum laborem principis, quem habet in defensione terræ, & secundum expensas quas necesse est facere secundum principis familiam & honestatem bona fide: & si vltra hoc exigat, rapina est: & hoc est quod dicit Ioannes Baptista militibus, Contenti estote stipendiis vestris. De teloniis autem & de pedagiis dicendum, quòd illa instituta sunt de consensu terræ ad pacificandum vias: & ideo secundum laborem & expensa quæ habent in pacificatione illa, possunt accipi: & quod vltra accipitur, est rapina.

ARTICVLVS XII.

An sacrilegium sit speciale peccatum, vel dicat solum circunstantiam peccati?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sacrilegium enim non videtur dicere peccatum speciale, sed peccati circunstantiam.] Furari enim & furari in loco sacro non differunt nisi per circunstantiam loci: ergo videtur, sicut de multis casibus furti in speciali nihil tangit, quod similiter de sacrilegio in speciali nihil tangere debeat.

2 Item, Sacrilegium dicitur committi tribus modis, vt habetur in litera: & videtur deesse quartus modus, scilicet quando res non sacra tollitur sacris personis, vt quando accipiuntur bona monachorum vel clericorum.

3 Item, Sacrum videtur esse quod diuino cultui est mancipatum: cum ergo bona Ecclesiarum sunt data ad diuinum cultum, videntur spoliantes agros Ecclesiarum sacrilegium committere, quod non conceditur.

Quæst. 4 Item quæritur, Aliquis rapit in Ecclesia violenter, & aliquis furatur in ea, vtrum vterque committat sacrilegium? Videtur, quòd non: quia rapiens excommunicatus est ad minus sententia hominis, scilicet consecrantis Ecclesiam, & proferentis sententiam in omnes loci illius inuasores, quamuis non sit excommunicatus sententia canonum. Ille autem qui fueratur, non est excommunicatus sententia hominis, nec canonis, vt dicunt Iurisperiti: ergo videtur, quòd non committit sacrilegium, quia non est ratio quare vnus sit excommunicatus, & non alius, nisi sacrilegium & non sacrilegium: actus enim qui est cõtrectactio rei alienæ inuito domino, non habet annexam excommunicationem.

Quod si concedatur. Contra videtur esse quod in litera habetur, scilicet quòd tollit sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro: ergo committit sacrilegium, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sacrilegium in hoc casu vel rapina facit speciale peccatum ratione loci: & ideo alia species est: sicut etiam violatio monialis alia species peccati est, quam fornicatio.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd quandoque circunstantia habet vim speciei siue formæ constituentis, & tunc facit aliam speciem: & hæc circunstantia præcipua est, quando fit ad iniuriam alicuius sanctitatis Ecclesiæ: quia tunc ratione nocumenti quod coniunctum est actui, circunstantia trahit in aliud genus peccati.

AD ALIVD dicendum, quòd non est sacrilegium quando capiuntur res non sacræ personarum Deo dicatarum, sed maius est peccatum, quam simplex rapina: quia non fit per hoc læsio alicuius sanctitatis, quia sanctitas est in loco vel persona, & neutrum in tali contingit furto vel rapina.

AD ALIVD dicendum, quòd mancipatum diuino cultui aliquid est dupliciter, scilicet quod consecratum est ad actum cultus: & hoc dicitur propriè mancipatum cultui, vt calix, & patena, & lapides Ecclesiæ, & huiusmodi: & hæc non possunt ad alios vsus deputari, quandiu manet forma in qua consecrata sunt: & sic sunt loca deputata cultui, vt cimiterium, & dormitorium: & ideo in talibus committitur sacrilegium per læsionem. Alio modo dicitur quid mancipari cultui per hoc quod ordinatum est in sustentationem ministrantium in cultu, sicut bona Ecclesiæ: & in talibus non læditur sacrum nisi per accidens: & ideo auferre talia non est sacrilegium.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio vterque committit sacrilegium, eo quod læditur locus: sed quod raptor excommunicatur, hoc est, propter temerarium ausum quem non habet qui occultè venit ad furandum.

ARTICVLVS XIII.

De definitionibus vsuræ, & dubiis circa eas occurrentibus.

DEinde quæritur de hoc quod dicit hic [Vsura etiam prohibetur.] Et quæruntur hic breuiter tria de vsura, scilicet quid sit, & vtrum in vsura transferatur dominium, & vtrum peccet dans vsuram sicut accipiens?

Ad primum sic proceditur: Diffinit Magister in litera vsuram sic, Vsura est cum quis plus exigit in pecunia vel qualibet re, quam accipiatur in sorte. Gloss. autem super Lucam. 17. & Mat. 13.

videtur dare duas diffinitiones:quarum prima est hæc, Vsura est lucrum ex mutuo ex pacto debitum vel exactum. Alia est,Vsura est superabundantia quæ vltra sortem accipitur. Et sunt hæ diffinitiones in Gloss. per sententiam, non per verba.

Videtur autem,quòd secundum has diffinitiones non videtur vsura esse furtum : quia furtum nec exactum est,nec ex pacto debitum.

2 Item necfur dat aliquid pro sorte. Ergo videtur, quòd malè dicat Magister, quòd sub furto continetur.

3 Item per differentias constituentes videntur esse contraria vsura & furtum:quia furtum est contrectactio rei inuito domino,vsura autē accipitur domino volente & consentiente : ergo videtur, quòd vnum non contineatur sub alio.

Quæst.1. ITEM quæritur, Quid facit vsuram, aut voluntas accipiendi vltra sortem, aut spes, aut pactum ? Si voluntas : tunc multi erunt vsurarij qui nunquam aliquid acceperunt præter sortem, & loquimur de vsura operis non voluntatis. Si autem spes facit vsuram : tunc negotiator videtur vsurarius, quia sperat accipere vltra sortem. Si dicas, quòd non est simile : quia negotiator dat pecuniam, sed vsurarius mutuatur : hoc nihil est : quia mutuare nec est bonum, nec malum in se,sed potest fieri bene vel male : vnde tota ratio mali est penes illud quod est ibi præter actum mutui : & hoc est idem in vsurario & negotiatore : ergo si facit peccatum in vno, facit etiam peccatum in alio. Si autem pactum facit vsuram, hoc erit contra diffinitionem : quia super illud, Mutuum date nihil inde sperantes : dicit Gloss. quòd vsura est spes lucri præter sortem : & non dicit pactum.

2 Item, Quid facit vsuram esse peccatum ? aut enim secundum se est peccatum, aut prohibitio facit eam esse peccatum, aut læsio proximi. Si secundum se est peccatum : ergo nunquam licuit alicui accipere ab aliquo vsuras: nec enim vnquam alicui cum aliqua licuit fornicari:& hoc falsum videtur, quia ita legitur Deut. 22. Non fœneraberis fratri tuo pecuniam vel quamlibet rem ad vsuram, sed alieno.

3 Item Ambrosius, Ab eo vsuram accipias cui merito nocere desideras : multi autem sunt quibus possumus nocere : ergo multi sunt à quibus possumus vsuras accipere : ergo non est malum secundum se.

Si autem prohibitio facit ipsum peccatum : ergo ante prohibitionem non fuit peccatum : & sic in lege naturali poterant dare ad vsuram.

2 Præterea, Si prohibitio facit eam esse peccatum, tunc etiam concessio faceret eam esse licitam : & sic postquam Deuter. 23. concessa est, licita esset.

Si autem læsio proximi facit eam esse peccatum, tunc non omnis vsura est peccatum, nec semper : quia quædam vsuræ non lædunt, sed multum iuuant proximum : ergo videtur, quòd nullo modo vsura sit peccatum.

2 Item,Humanum ius deriuatur à diuino & naturali iure:sed humanum ius,vt quædam leges concedunt vsuras : ergo videtur, quòd non sunt illicitę etiam secundū legē diuinam &naturalem.

3 Item,Occidere est maius peccatum, quam dare vsuram : & tamen in casu bene fit,& concedi tur : ergo vsura in casu pro vtilitate concedi potest.

4 Item, Concedere domos & vasa aurea & argentea pro pecunia & lucro vltra sortem non est peccatum : cum ergo concessio pecuniæ non differat à talibus concessionibus nisi materialiter solum,videtur etiam, quòd concedere pecuniam pro spe lucri non est peccatum.

5 Item, Creditor efficitur debitor ei qui dat mutuum ad seruitia mutua : si enim aliquis mihi bene facit,ratio naturalis dictat, quòd ego etiam obligor ei ad benefaciendum si possum : omnis autem obligatio quam dictat ratio naturalis, deduci potest in pactum : ergo ille qui dat mutuum vt accipiat aliquid vltra sortem, potest deducere in pactum,vt ille obligetur ei in aliquo vltra sortem : hoc autem est vsura : ergo vsura non est peccatum.

ITEM quæritur vlterius, Si licet tale pactum facere, Ego do tibi mutuum vt aliquid vltra sortem des pauperibus ? Videtur,quòd sic:quia dare pauperibus est eleemosyna & benefacere : sed constat, quòd alios ad eleemosynam & benefaciendum quibuscunque modis debemus prouocare: ergo tale pactum potest fieri. Contra hoc est quod dicit Dominus,Mutuum date,nihil inde sperantes. Quæst.2

ITEM quæro, Si tale pactum vel spes possit haberi, Ego do tibi mutuum, vt rependas mihi vicem in dando mutuum alia vice, quando indiguero ? Videtur, quòd sic : quia ille tenetur ad hoc etiam sine mutuo quod facio ei vt commodet mihi si potest : ergo bene possum ad hoc eum beneficio mutui obligare, vt videtur. Sed contra hoc iterum videtur quod dicit Dominus, Mutuum date nihil inde sperantes. Quæst.3

ITEM difficile est spem bonorum vel donorum pro beneficiis à corde remouere. Ponamus ergo, quòd aliquis det mutuum alicui, nihil deducens in pactum, & nihil recipiens vltra sortem, nisi ille offerat sponte, & ille qui dat mutuum,præsumit aliquid oblaturum : vtrum sit talis vsurarius ? Videtur, quòd sic : quia sperat aliquid vltra sortem : & vsura est spes lucri vltra sortem : ergo est vsurarius propter mutuum. Contra : Si non fieret,tamen mutuum daret vel dedisset: ergo videtur, quòd sit simplex donum : hoc autem accipere non est peccatum : ergo talis non est vsurarius. Quæst.4

SOLVTIO. Dicendum absque dubio, quòd vsura mortale peccatum est, & fuit semper in naturali lege & scripta, & nunquam licuit nec licebit dare ad vsuras. Solutio.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd vsura est pars furti & rapinæ, per hoc quod est rapina vel furtum secundum aliquid. Raptor enim vel fur tangit aliquid alienum inuito domino, id est, non volente voluntate absoluta: vsurarius autem contrectat alienum non volente domino, voluntate tamen conditionata volente. Vnde ille qui dat vsuras, bene vellet reddere id quod est vltra sortem, sed mauult eum accipere hoc quam non habere mutuum, quo indiget : & ita non est voluntarius nisi voluntate conditionata.

AD ALIVD dicendum,quòd patet solutio per idem : quia dare aliquid pro sorte, non facit aliquid esse peccatum vel vsuram, sed potius contingere id quod est vltra sortem inuito domino, id est,

id est, non volente voluntate absoluta.

AD ALIVD dicendum, quòd differentiæ constituentes conueniunt, sicut inuitus simpliciter, & voluntarius secundum quid. In furto enim contingitur alienum eius qui est inuitus omni modo: sed in vsura contingitur alienum eius qui est inuitus simpliciter, & voluntarius secundum quid.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd spes accipiendi vltra sortem pro mutuo facit vsuram. Ad obiectum autem in contrarium, dicendum quòd negotiator non sperat pro mutuo: & ideo nihil valet obiectio. Non enim est simile de negotiatione & mutuo: quia negotiatio non est de gratis faciendis ex iure naturali & diuino, sed mutuum est de gratis faciendis ex iure naturali & diuino.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd vsura est secundum se peccatum, & semper fuit peccatum. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd illa lex intelligitur sicut lex de libello repudij: præceptum enim fuit dare libellum repudij, si vxor dimittatur: sed quod dimitteretur, hoc erat permissum: & quòd dimissa posset aliam ducere, permissum fuit propter duritiam cordis Iudæorum. Ita perceptum fuit, quòd ad vsuram non daretur mutuum: permissum autem si daretur, quòd daretur alieno. Sunt tamen qui dicunt, quòd lex in tali casu loquitur, scilicet quando alieni detinent nobis terras debitas, sicut Chananæi fecerunt terram filiorum Israel: & ideo vsurando cum illis nõ receperunt alienum, sed proprium quod eis sorte debebatur. Et dicunt, quòd ita posset facere Ecclesia paganis. Tamen quia malum exemplum esset, reputo primam solutionem esse meliorem. Ab omni enim specie mali abstinendum est. Dicunt etiam, quòd aliqua persona ab alia quæ habet per violentam oppressionem vel alia acceptione illicita aliquid de suo, posset vsurare eadem de causa. Sed, vt mihi videtur, non est tutum consilium: quia sine scandalo fieri non posset. Vnde magis consentio, quod furto posset ab eo recuperare, quam vsuraria acceptione.

AD ALIVD dicendum, quòd Ambrosius loquitur per hypothesim impossibilis: quia impossibile est, quòd alicui nocere possimus desiderare: ergo impossibile est, quòd ab aliquo accipiamus vsuras.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nulli iniuriatur qui vtitur iure suo: vnde non est idem nocere, & iure suo vti. Iure autem nostro vtendo grauantur bene aliqui: sed nos non grauamus eos, sed ius contrariatur iniuriæ eorum.

AD ALIVD dicendum, quòd Imperator non intromittit se nisi de his de quibus habet iudicare iudex temporalis. Hæc autem sunt quæ pertinent ad statum reipublicæ secundum bonum statum temporis, non æternitatis. Dare autem ad vsuram multum confert ad bonum statum temporalem illum: & ideo Imperator permittit. & Reges similiter. Sed Ecclesiasticus iudex iudicat secundum bonum statum æternitatis: & ideo condemnat. Hinc etiam patet, quare Ecclesiasticus iudex de pœna vsurarij, secularis autem de pœna furis iudicat, pœnam infligendo, licet vsura sit furtum secundum quid: quia fur lædit bonum statum temporalem, quem in casu iuuat vsurarius: sed corrumpit vsurarius bonam statum spiritualem in obsequio charitatis. Sunt tamen qui hoc aliter soluunt, dicentes illas leges reuocatas esse per hoc quod Imperator per omnia consentit quatuor conciliis in quibus vsuræ condemnatæ sunt.

AD ALIVD dicendum, quòd illud argumentum non valet. Et est instantia: quia etiam fornicatio est minus peccatum, quam homicidium: tamen non potest concedi: & hoc est ideo, quia quandoque minus malum inseparabiliter coniunctum est malo fini: & tunc maius potest fieri bono fine, & non minus. Sed valeret si concederetur maius peccatum in eo quod maius peccatum: hoc autem non est verum, sed potius acrius punitur quam minus.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia in locatione domorum & vasorum est venditio quædam vtilitatis ad tempus: & hæc vtilitas est determinata sicut inhabitatio domus vel vsus rei concessæ. Sed in pecunia non est sic, sed solum mutuum & venditio mutui, quod gratis est faciendum ex charitate proximi. Alij autem aliter soluunt hoc: quia in locatione talium rerum aliquid deperit in re per vsum vasorum & inhabitationem domorum: in pecunia autem mutuata non. Sed prima solutio melior est: quia hoc quod dicit secunda, non generaliter necessario verum est. Sed qui opinantur, quòd in vsura transit dominium, aliter soluunt dicentes, quòd non est simile: quia in locatione domorum vel aliarum rerum non transfertur dominium: & ideo potest dominus illorum vendere vsum ad tempus. Sed in mutuo transfertur dominium: hoc enim sonat mutuum, quasi de meo facio tuum: & ideo vsum vendere non potest, cum tamen sit sua res quam mutuat. Et hæc omnibus solutionibus probabilior videtur mihi. Sed tamen infra de hoc erit disputatio si transferatur dominium vel non.

AD ALIVD dicendum, quòd creditor debitor efficitur ex ratione charitatis: tamen hæc ipsa obligatio non potest deduci in pactum, eò quod contrariatur mutuo quoad gratiam propter quam est faciendum ob dilectionem proximi. Argumentum autem procedit de illis obligationibus quæ contractui vel actui in quo fiunt, non contrariantur.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd tale pactum non potest fieri, eò quod gratiæ mutui contrariatur. Et est instantia ad argumentum. Conferre præbendam bonum est, & dare aliquid pauperi est bonum: ergo bonum est pauperi dare vt conferatur præbenda. In omnibus enim talibus in quibus coniunctio vnius cum altero euacuat gratiam alterius, tenet diuisio: sed si coniunctim inferatur, non valet forma argumentationis, eò quod non est necesse coniungere quæcunque diuisim sunt vera. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia de similibus est simile iudicium.

Ad quæst. AD VLTIMVM dicendum, quòd talia dona bene possunt recipi sine peccato: & bene reputo ingratum qui se proximo à quo mutuum vel obsequium accepit, ad mutua seruitia non offert. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd non est ibi spes propter mutuum, sed quasi ex dono: & ideo non facis vsuram. Et est notandum, quòd vt Iurisperiti distinguunt, duplices sunt vsuræ, scilicet illæ quæ accipiuntur vltra sortem,

& illæ

& illæ faciunt vſurarium:& ſunt vſuræ vſurarum quas qui accipit,ipſa actione infamis eſt.

ARTICVLVS XIV.

An in vſura transferatur dominium?

SEcundo quæritur, Vtrum in vſura transferatur dominium? Et obiiciunt Legiſtæ volentes probare quod ſic iſto modo: Mutuum ſonat quod de meo fit tuum: ergo etiam in eo quod datur propter mutuum, transfertur dominium.

2 Item, Ille qui dat vſuras,eſt dominus ſuarum rerum: ergo poteſt dare cui voluerit: ſed ipſe dat vſurarió: ergo transfert eas in dominium vſurarij.

3 Item,Eſto,quòd fiat talis cõtractus mutui, Ego mutuabo tibi pecuniam,ſi dederis mihi tantum vltra ſortem libera volũtate: & ille admittat hãc formam:conſtat,quòd tunc dat ei:ergo transfertur dominium,vt videtur,in poteſtatem vſurarij: ergo in vſura transfertur dominium.

Sed contra. SED CONTRA:Quilibet de ſuo poteſt facere eleemoſynam,licet non ſacrificium ad altare: de ſcorto enim poteſt fieri eleemoſyna, licet non ſacrificium ad altare: vſurarius autem de vſuris non poteſt eleemoſynam facere: ergo vſura non eſt ſua: ergo non eſt in eum tranſlatum dominium. Probatio mediæ,Eccli.34. Immolantis ex iniquo maculata eſt hoſtia.

2 Item,Vſurarius tenetur reddere vſuras, aut tenetur ex hoc quod eſt ſuum, aut quod non eſt ſuum,ſed apud eum depoſitum.Si quia eſt ſuum: ergo omnia ſua reddere tenetur,quod falſum eſt: ergo relinquitur,quòd ideo tenetur,quia non eſt ſuum: ergo non eſt tranſlatum in eum dominium.

3 Item,Lex dicit,quòd non dicitur eſſe ſuum, quod non diu poteſt in poſſeſſione permanere: vſura autem non diu permanet apud vſurarium: ergo non dicit eſſe ſuum: ergo non eſt tranſlatum dominium.

4 Item à ſimili,ſiquis habeat feudum inuito domino, cuius eſt proprietas feudi non poteſt transferri in poteſtatem alterius: ſed dans vſuras,omnia habet à Domino Deo in feudum:ergo inuito domino non poteſt transferre in poteſtatem vſurarij. Conſtat autem, quòd inuito Deo facit quod faciendum eſſe prohibuit: ipſe autem prohibuit, cum dixit, Mutuum date nihil inde ſperantes. Ergo non poteſt transferre in poteſtatem vſurarij.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd hîc ſunt opiniones Magiſtrorum diuerſæ: Legiſtæ enim dicunt, quòd in vſura transfertur dominium, & quod hæc eſt ratio quare Imperator permiſit vſuras: & quia leges non ſine ratione conditæ ſunt, habent pro ſe rationes inductas ſuprà. Et reſpondent ad contrarias, dicentes ad primam, quòd hæc non eſt vera, quod quilibet de ſuo poteſt facere eleemoſynam: quia eſt ſuum multipliciter: quoddam enim eſt ſuum licitè acquiſitum, & quoddam illicitè acquiſitum, & quoddam ſuum turpiter acquiſitum. De primo poteſt fieri eleemoſyna & ſacrificium ad altare. De tertio eleemoſyna, & non ſacrificium. De medio nec eleemoſyna, nec ſacrificium: quia ex ratione & ex ordine charitatis tenetur reddere quod malè acquiſiuit.

AD ALIVD dicunt, quòd ille tenetur reddere ex iure canonis: & hoc eſt ius poli, & non fori:& ideo etiam iudex Eccleſiaſticus compellit eum, & non ſecularis, & non ideo quod apud homines non ſit ſuum.

AD ALIVD dicunt,quòd illa lex loquitur interpretatiuè & non ſecundum veritatem: quia quaſi non ſuum eſt,quod ex canonis auctoritate reddere tenetur & compellitur, & non diu permanet in dominio.

AD VLTIMVM dicunt, quòd non eſt ſimile: quia Deus bene permittit multa quæ prohibet:& hoc non facit dominus terrenus:vnde permiſſione diuina fit tranſlatio iſta.Et hæc reſponſio omnibus probabilior videtur mihi.

Sunt tamen Doctores ſacræ Scripturæ & decretorum contrariæ opinionis: & reſpondent ad rationes pro alia opinione inductas,dicentes ad omnes vnam ſolutionem, quòd ille non habet abſolutam voluntatem dandi,ſed tantum conditionatam: vnde per abſolutam remanet ipſe poſſeſſor rerum ſuarum, licet non poſſet agere coram iudice ſeculari,quia ipſe actioni ſuæ renuntiauit.Vnde ſicut ſi aliquis detentus cogatur iurare vt det centum libras, tenetur quidem dare propter reuerentiam ſacramenti, ſed tamen voluntas manet ad rehabendum quod dedit per auctoritatem canonis: ita dicunt eſſe in eo qui dat vſuras, quod dat vt habeat mutuum, non quod velit, vt ille ſimpliciter habeat dominium.

ARTICVLVS XV.

An dare vſuras ſit peccatum ſicut accipere?

TErtio quæritur,Si dare vſuras ſit peccatum ſicut accipere?Videtur,quòd ſic:quia ſi nullus eſſet dans, nec eſſet accipiens: ergo dans eſt cauſa mortalis peccati accipienti: qui autem cauſa eſt mortalis peccati, peccat mortaliter: ergo dans vſuram,peccat mortaliter.

2 Item Matth.8. & Luc.19. dicitur in Gloſſ. quòd ſalua triplici veritate debemus vitare ſcandalum, præcipuè actiuum, ne demus alicui occaſionem peccandi mortaliter. Conſtat autem, quòd dans vſuras ſalua triplici veritate, ſcilicèt vitæ,doctrinæ, & iudicij, poteſt non dare: ergo dando peccat ſcandalizando proximum ad mortale peccatum: ergo non ſunt dandæ. Si forte dicatur,quòd non ſunt dandæ niſi in neceſſitate: videtur, quòd nihil ſit: quia hæc neceſſitas non poteſt eſſe niſi corporalis:& quilibet tenetur plus diligere animam proximi, quam corpus proprium: ergo potius deberet perire in corpore, quam dare proximo occaſionem peccandi mortaliter.

ITEM ego quæro, Quanta neceſſitas exigatur ad hoc, quòd detur vſura? Videtur enim, quòd ante deberet vendere omnia ſua, quam ad hunc modum adiutorij conuerteretur,qui alij eſt cauſa peccandi mortaliter: ergo non licet niſi poſt omnem venditionem. *Quæſt.2*

SED TVNC nullus daret ei mutuum,quia non eſſet ſpes reſtitutionis: ergo non tenetur omnia ante vendere,quam det vſuram. *Sed contra.*

PRÆTE

Quæst. 2 PRÆTEREA quæritur de sacerdote qui docet, quòd non detur vsura, vtrum ipse posset dare? Videtur, quòd non: quia non debet facere contra hoc quod docet.

Sed contra. SED CONTRA: Ipse Sacerdos indigentiam habet sicut alius: ergo potest contrahere mutuum ad vsuram.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in necessitate potest dari ad vsuram, sed absque necessitate peccatum est, &, vt puto, graue & mortale: sicut iurare licitum est in casu, & absque necessitate peccatum.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum ad primum, quòd accipiens & dans non similiter se habent ad scandalum vel causam peccandi: quia dans vsuras gratis postulat quod ille ex præcepto Domini tenetur impendere, scilicet mutuum: sed quia ille non facit quod de iure Domini facere tenetur, ideo dat vsuram, quasi redimens vexationem suam, & quasi emens illum ad hoc vt faciat quod de iure gratis facere deberet: & ille non scandalizat, licet ille scandalizetur: sicut etiam Iudæi scandalizati sunt, licet Dominus non scandalizaret eos. Et per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd petens mutuum, in nullo impedit salutem proximi, sed potius petendo mutuum, prouocat eum ad meritoria opera: & quod vsura datur, hoc est extortum ab impietate vsurarij, non ex causalitate dantis.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd ad illam quæstionem nihil de meo volo respondere, quia mihi videtur difficile determinare quanta necessitas requiritur: sed quilibet satisfaciat sibi secundum quòd Dominus inspirauerit, & recurrat ad superiorem cuius est ponderare iura & interpretari. Sunt tamen qui dicunt, quòd timor probabilis quod depereat aliquis in hæreditate qua gubernat familiam & hæreditat filios vel pascit pauperes, sufficit ad hoc vt det vsuras.

AD VLTIMVM dicendum, quòd idem iudicium est de sacerdote, & de aliis: quia sacerdos non beatificat illum, eò quod dat vsuras, sed potius condemnat si dat eas inuitus non potens aliter benefacere secundum bonum statum domus suæ & suæ familiæ.

ARTICVLVS XVI.

An licuit filiis Israel spoliare Ægyptios?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si vero quæritur de filiis Israel] Cum enim sit de lege naturali non rapinam vel furtum facere, videtur Dominus hoc non debere mutare: sed de hoc erit infra quæstio super vltimam distinctionem de iure naturali.

Solutio. HIC AVTEM dicendum est, quòd hæc causa fuit: quia ab Ægyptiis spoliati fuerunt filij Israel, & laborem eorum gratis habuerunt: & ideo iudicatum est à Domino qui habuit potestatem, vt hoc modo recompensaretur.

DISTINCTIO XXXVIII.

De triplici genere mendacij.

A De distinctione præceptorũ respectu obliquitatum eisdem oppositarum: & agit primo de mendacio.

QVINTVM præceptum est, Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium: vbi crimen mendacij & periurij prohibetur. Solet autem quæri, Vtrum prohibitum sit omne mendacium? Quidam dicunt illud tantum prohiberi, quod obest & non prodest ei cui dicitur. Tale enim non est aduersus proximum: vt ideo videatur hoc addidisse Scriptura. Sed de mendacio magna quæstio est, quæ nec citò explicari potest. Sciendum tamen tria esse genera mendaciorum. Sunt enim mendacia quædam pro salute vel commodo alicuius, non malitia, sed benignitate dicta: qualiter obstetrices mentitæ sunt & Raab. Est & aliud mendacii genus quod fit ioco, quod non fallit. Scit enim cui dicitur, causa ioci dici: & hæc duo genera mendaciorum non sunt sine culpa, sed non cum magna. Perfectis vero non conuenit mentiri, nec etiam pro temporali vita alicuius, ne pro corpore alterius animam suam occidant. Licet autem eis verum tacere, sed non falsum dicere: vt si quis non vult hominem ad mortem prodere, verum taceat, sed non falsum dicat. Tertium vero genus mendacij est, quod ex malignitate & duplicitate

Aguſt. ſuper Pſal. 5. ad eum verſum, Perdes omnes qui operantur mendacium.

Exod. 1. Ioſue 2.

proce

procedit, cunctis valdè cauendum. His videtur innui mendacia illa quæ fiunt ioco, vel pro ſalute alicuius, imperfectis eſſe venialia peccata, perfectis vero illud quod pro commodo alterius dicitur eſſe damnabile: quod etiam de mendacio iocoſo putari poteſt, præcipuè ſi iteretur. De mendacio autem obſtetricum, & Raab, quòd fuerit veniale, Auguſtin. tradit dicens, Forſitan ſicut obſtetrices non remuneratæ ſunt, quia mentitæ ſunt, ſed quia infantes liberauerunt, & propter hanc miſericordiam veniale fuit peccatum, non tamen nullum: ſic Raab liberata eſt propter liberationem exploratorum, pro qua fuit veniale peccatum. Sed ne putet quiſque in cæteris peccatis ſi propter liberationem hominum fiant, ita poſſe concedi veniam: multa enim mala deteſtanda talem ſequuntur errorem. Poſſumus enim & furando alicui prodeſſe: ſi pauper cui datur, ſentit commodum, & diues cui tollitur, non ſentit incomodum. Ita & adulterando poſſumus prodeſſe, ſi aliqua niſi ad hoc ei conſentiatur, appareat amando moritura, & ſi vixerit pœnitendo purganda: nec ideò peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum eſt etiam octo eſſe genera mendacij, vt Auguſtinus in lib. de mendacio tradit, quæ diligenter notanda ſunt, vt appareat quod mendacium ſit veniale & quod damnabile. Primum capitale eſt mendacium longeque fugiendum, quod ſit in doctrina religionis: ad quod nulla cauſa quiſque debet adduci. Secundum, quod tale eſt vt nulli proſit, ſed obſit alicui. Tertium, quod ita prodeſt alteri vt alteri obſit. Quartum, ſola mentiendi fallendiq; libidine: quod maximum mendacium eſt. Quintum, quod ſit placendi cupiditate de ſuauiloquio. His omnibus euitatis ſequitur ſextum genus, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: vt ſiquis pecuniam alicuius iniuſtè eſſe tollendam ſciens, vbi ſit neſcire ſe mentiatur. Septimum, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: vt ſiquis nolens hominem ad mortem quæſitum prodere, mentiatur. Octauum, quod nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, vt ab immunditia corporis aliquem tueatur. In his autem tanto minus peccat quiſque dum mentiatur, quanto magis à primo recedit. Quiſquis verò aliquod genus eſſe mendacij quod peccatum non ſit, putauerit, decipit ſeipſum turpiter: cum honeſtum eſſe deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij ſummoperè fuge: quia omne mendacium non eſt à Deo.

In ench. cap. 22.

Ad Cõſentium cap. 14.

DIVISIO TEXTVS.

QVINTVM præceptum eſt, Ne loquaris contra proximum falſum teſtimonium] Sub hoc quinto præcepto inducit Magiſter duas diſtinctiones: vnam de mendacio, alteram de periurio. Et iſta quæ eſt de mendacio diuiditur in tres partes, in quarum prima tangit mendacij diuiſionem. In ſecunda mendacij & eius quod eſt mentiri diffinitiones *ibi* [Hic videndum quid ſit mendacium] In tertia tangit quid eſt errare, & adiungit quæſtionem de dicto Iacob, vtrum fuerit mendacium vel non *ibi* [Et ſciendum, quòd in quibuſdam.

* * *

ARTICVLVS PRIMVS.

An mendacium ſecundum ſe ſit peccatum?

INcidit autem quæſtio circa primam partem in litera, Si mendacium ſecundum ſe ſit peccatum? & ſi eſt peccatum, vtrum ſecundum ſe ſit peccatum mortale vel veniale? Ad primum obiicitur ſic: Dicit Auguſtinus in lib. contra mendacium, Quiſquis aliquod genus mendacij eſſe quod peccatum non ſit, putauerit, decipit ſeipſum turpiter, cum honeſtum eſſe deceptorem aliorum arbitratur. Ergo omne mendacium eſt peccatum.

2 Item Auguſtinus ibidem, Mihi videtur omne mendacium eſſe peccatum.

3 Item Auguſtinus ibidem, Omne mendacium dicendum eſt peccatum eſſe, quia id loqui debet homo, quod animo gerit, ſiue id verum ſit, ſiue

siue putetur verum & non sit : ergo omne mendacium est peccatum.

4 Item probatur per rationem : omni enim homini credendum est, qui bonus est: nulli mendaci credendum est: ergo nullus mentiens bonus est : sed in creatura rationali qui non est bonus, est malus apud Deum, & non nisi per mendacium : ergo omne mendacium est culpa apud Deum : ergo peccatum.

5 Item Augustinus dicit, quòd Deus non fecit mendacium.

Sed contra. SED CONTRA hoc obiicitur, quòd sicut contingit intentionem significare verbo, ita cõtingit & facto, sicut dicit Anselmus, vnde ipse dicit, quòd est veritas significationis & actionis : ergo contingit etiam mentiri facto : non autem omne mendacium facti est peccatum : ergo nec omne mendacium verbi peccatum esse videtur. Probatur autem media per hoc quod hoc habetur Iosue 8. quòd simulauit fugam vt habitatores vrbis in longius protraheret ab vrbe. Et Lucæ vlt. Dominus se longius iræ.

2 Item videtur etiam, quòd nec mendacium verbi semper sit peccatum : quia Sophistæ & Doctores disputantes sæpe fallunt ex intentione, etiam Doctores sacræ Scripturæ, & in doctrina fidei: & tamen non dicuntur peccare cum proferunt & probare nituntur quæ sunt falsa & sciunt esse falsa ; ergo non omne mendacium est peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omne mendacium est peccatum.

ET AD HOC quod obiicitur, dicendum quòd tales actus referẽdi sunt ad significatũ per intentionem facientium, & sic non sunt peccatum: quia non fiunt ad decipiendum : sicut est locutio metaphorica, quæ secundum primum significatum falsa esset, si secundum ipsum iudicaretur: sed cum iudicatur secundum secundũ, sic vera est: & tales actus veri sunt referendi ad significatũ. Et ita soluit Augustinus in decretis in quodam capitulo. Magistri aut dicunt, quòd non est simile de actu, & de opere, & de verbo : quia actus siue opus non est nuntius cordis immediatus, sed ad multa potest referri : verbum autem est immediatus nuntius cordis : & ideo non aliud debet esse in verbo, quam sit in corde: in opere autem aliud potest esse, quia ad nuntiandum cor non est institutum.

AD ALIVD dicendum, quòd Doctores non intendunt fallere, sed potius per exercitium docere : & quod ostendunt mendacium, hoc est vt cauere discatur, non vt approbetur tanquam verum : & ideo ipsi non mentiuntur.

ARTICVLVS II.

An mendacium secundum se sit mortale peccatum?

SEcundo quæritur, Vtrum mendacium sit mortale peccatum? Videtur autem, quòd sic. Sic enim dicit Psalm. Perdes omnes qui loquuntur mendacium : non autem perditur homo nisi per mortale peccatum : ergo omne mendacium est mortale peccatum.

2 Item, Os quod mentitur, occidit animam : & anima non occiditur nisi per mortale peccatum, quia nihil separat vitam animæ ab anima nisi mortale : ergo mendacium est peccatum mortale.

3 Item, Quicquid est contrarium virtuti & perimit virtutem, est mortale peccatum : mendacium est contrarium virtuti & peremptiuum virtutis : ergo est mortale peccatum. Probatur autem prima per hoc, quòd veniale non perimit virtutem in anima. Secunda autem per hoc, quòd veritas est virtus quædam, vt dicit Aristoteles in secundo ethicorum, quam secundum Augustinum perimit mendacium.

4 Item, Omne peccatum in Spiritum sanctum, est mortale peccatum : sed mendacium est peccatum in Spiritum sanctum : ergo est peccatum mortale. Prima probatur per hoc quod habetur in penult. distin. secundi lib. vbi dicitur, In Spiritum sanctum est cæteris peccatis grauius & abominabilius. Secunda autem per hoc, quòd mendacium impugnat veritatem agnitam : quia nisi cognosceret veritatem, non diceret mendacium, sed falsum : ibidem autem dicitur, quòd impugnatio veritatis agnitæ est peccatum in Spiritum sanctum.

5 Item, Qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam: omnis mentiens facit contra conscientiam : ergo ædificat ad gehennam. Prima supponitur ex Augustino, cuius ipsa est auctoritas. Secunda autem probatur per hoc, quòd nihil scitur in conscientia nisi verum : & hoc directè contrarium habet mentiri & mendacium. Inde vlterius infertur : Nihil ædificat ad gehennam nisi mortale peccatum, quia veniale ædificat ad purgatorium : ergo mendacium est mortale peccatum.

Sed cõtra. SED CONTRA : In litera videtur, quòd mendacium obstetricum Exod. 1. & Raab meretricis Iosue 2. propter pietatem fuit veniale. Si autem secundum se esset mortale, per nullum adiunctum fieret veniale. Ergo secundũ se non est mortale.

2 Prætera, Communiter omnes dicunt, quòd mendacium officiosum non est mortale: & quod ab omnibus dicitur, aut in toto, aut in parte est verum : ergo non omne mendacium secundum se est mortale peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non omne mendacium secundum se est mortale peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Magistrum in secunda parte istius distinctionis, illæ duæ auctoritates primo inductæ non intelliguntur de omni mendacio, sed pernicioso tantum. Et huius solutionis causa est, quòd cum mendacium sit formaliter intentio fallendi, & materialiter falsa vocis significatio, vt infra patebit, non dicitur intentio fallendi ex æquo de mendacio pernicioso, officioso, & iocoso, sed per prius & posterius: & intentio fallendi secundum suam intentionem prima non est nisi in mendacio pernicioso : & huius ratio infra patebit. Et ideo solum pernicioſum secundum se puto esse mortale peccatum: & ita dixerunt omnes antiqui, Præpositiuus, & Altisidoren. & Magistri decretorum, licet rationem dicti sui non assignent.

AD TERTIVM dicendum, quòd est veritas dicti, & veritas veridici siue veritas habitus, & veritas signi in dicto. Mendacium autem secundum se non contrariatur veritati habitus in mente, sicut nec primus motus in continente contrariatur ha-

tur habitui caſtitatis in anima, ſed veritati ſigni quæ eſt in actu dicendi: ſicut etiam primus motus in continente contrariatur actui caſtitatis: & à tali contrarietate & peremptione non eſt mortale peccatum,ſed veniale.

AD ALIVD dicendum, quòd mendacium in ſe non eſt peccatum in Spiritum ſanctum: quia tunc omne peccatum eſſet peccatum in Spiritum ſanctum:aliquod autem peccatum eſt in Patrem, ſicut quod committitur timore, vel libidine, vel compaſſione alterius damni vel pœnæ. Quoddam autem eſt in Filium,ſicut quando dicitur,eo quod non reputatur eſſe peccatum: licet enim tunc ſcienter dicat falſum, non tamen dicit falſum cum conſcientia magnæ quantitatis peccati ſicut eſt:& tunc procedit ex ignorantia mouente ad dicendum. Ad id quod obiicitur, dicendum quòd impugnatio veritatis agnitæ quæ eſt ſecundum pietatem,eſt peccatum in Spiritum ſanctum: ſed non omne mendacium impugnat veritatem illam, nec omne mendacium impugnat veritatem virtutem animi, nec omne mendacium impugnat veritatem doni ex malitia,ſicut patet ex prædictis.

AD VLTIMVM dicendum, quòd mendacium ſecundum ſe non ædificat ad gehennam, nec eſt contra conſcientiam: ſed præter conſcientiam, ſicut veniale, & diſponit ad gehennam. Ad id quod obiicitur de veritate quæ ſcitur, diſtinguendum eſt vt ſuprà: quia veritas actus in dicto perimitur à mendacio: & illa ſcitur ſcientia ſpeculatiua, & non practica: & contra hanc facere non eſt mortale: ſed facere contra conſcientiam faciendi, id eſt, quod ex præcepto dictat conſcientia eſſe faciendum,& ſi fiat contrarium, dictat eſſe peccatum mortale, illud eſt facere contra conſcientiam directè & ædificare ad gehennam.

ARTICVLVS III.

An mendacium bene diuiditur in libidinoſum, pernicioſum, & officioſum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sciendum tamen eſt tria genera mendaciorum, &c.] Diuiſio alicuius debet dari penes ſpecificantia ipſum mendacium. Mendacium autem non ponitur in ſpecie, vt videtur,per hoc quod eſt in commodo vel incommodo, cum nec falſa ſit ſignificatio, nec intentio fallendi: ergo videtur, quòd non bene diuiditur penes hæc tria.

2 Præterea,locus & libido ſunt duo mouentia ad mentiendum, & neutrum continetur ſub reliquo: ergo videtur, quòd quatuor ſunt genera.

3 Item, Libido radix eſt omnium vitiorum, vt dicit Auguſtin.ergo ipſa non ſeparatur à commodo mouente vel malignitate,& ſic non debet facere ſpeciale genus mendacij,vt videtur.

4 Præterea videtur,quòd tertium genus quod eſt ex malignitate,ſit peccatum in Spiritum ſanctum: quia procedit ex eo quod eſt contrarium bonitati Spiritus ſancti: & hoc eſt peccatum in Spiritum ſanctum,vt determinatum eſt in penul. diſtinct. ſecundi lib. ergo eſt peccatum in Spiritum ſanctum,vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum,quòd iſta prima diuiſio mendacij ſumitur penes mouentia in genere:& hoc eſt ex parte mouentis: & cum ſint tria tantum mouentia, ſunt tria tantum genera mendaciorum. Quòd autem tantum tria ſint,ſic patet, Mouens ad mentiendum aut eſt mendacium ſecundum ſe,aut id propter quod fit. Si mendacium ſecundum ſe:tunc eſt libidinoſum. Si autem eſt id propter quod fit: aut hoc eſt malum, & tunc procedit ex malignitate: aut bonum, & tunc eſt officioſum. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa obiectio procedit quando genus diuiditur in ſpecies: ſed hic genus diuiditur ſecundum omnes actus generis illius, quos poteſt habere ex parte mentientis moueutes ad actum.

AD ALIVD dicendum, quòd Magiſter ponit in genere vno libidinoſum & iocoſum: quia libido ſola eſt in vtroque mentiens, eò quod iocus nihil addit ad quod libido accipiat circunſtantiam accuſationis vel excuſationis.

AD ALIVD dicendum,quòd libido habitualis indeterminata, quæ eſt habitualis placentia boni commutabilis inordinata,eſt radix: ſed hic accipitur libido actualis determinata ad actum mentiendi,& illa eſt ſpecialis cauſa mouens: prima autem eſt in aliis cauſis poſita ſicut radix omnis peccati.

AD ALIVD dicendum, quòd non oportet, quòd ſit in Spiritum ſanctum per hoc, quòd eſt ex malignitate.Eſt enim malignitas duplex.Quædam eſt mouens contra bonitatem Spiritus ſancti:& ex tali procedit peccatum in Spiritum ſanctum. Quædam autem eſt malitia intendens nocere proximo: & ex hac non ſemper eſt peccatum in Spiritum ſanctum,quia non ſola eſt mouens, ſed commodum proprium quandoque, vel aliqua cauſa odij. Tamen non contradico, quin mendacium pernicioſum frequenter ſit peccatum in Spiritum ſanctum: ſed hoc non habet ex hoc quod eſt mendacium, vel ex hoc quod eſt pernicioſum, ſed ex cauſa ſpecialiter mouente contra bonitatem Spiritus ſancti in ſe vel in donis eius in ea intentione qua dona manifeſtant ipſum. Et de hoc inquiratur quæſtio mota ſuper penult.diſtinct.ſecundi libri.

ARTICVLVS IV.

An perfectis ſit mortale peccatum mentiri?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Perfectis non conuenit mentiri.] Et quæritur, Vtrum perfectis ſit mortale mentiri? Videtur autem,quòd ſic: quia in litera dicit,Ne pro corpore alterius animam ſuam occidant:non autem occiditur anima niſi per peccatum mortale: ergo perfectis eſt mortale peccatum.

2 Item, Perfectus profeſſus eſt veritatem interius & exterius oſtendere: ergo ſi inuenitur mentiri,facit contra ſuam profeſſionem: facere autem contra ſuam profeſſionem, eſt mortale peccatum: ergo mentiri perfectis eſt mortale peccatum.

ITEM quæritur,Si Doctor veritatis, vt Magiſter theologiæ & Prædicator, peccat mortaliter mentiendo? Videtur,quòd ſic: quia directè facit *Quæſt.*

contra

contra doctrinam veritatis ; ergo peccat mortaliter.

ITEM facit contra hoc quod dicit, quia prædicat non esse mentiendum & mentitur : ergo peccat mortaliter. Item ad hoc sunt multæ auctoritates Augustin. in lib. contra mendacium : quia dicit, quòd non conuenit mentiri perfectis : non potest autem esse causa quare specialiter nominat esse perfectos, nisi quia eis est mortale peccatum, & aliis veniale : ergo videtur, quòd perfectis sit mortale peccatum.

Sed contra. SED CONTRA : Nulla circunstantia aggrauat peccatum in infinitum : religiosum mentiri non ponit nisi circunstantiam super mendacium : ergo non aggrauat peccatum in infinitum : sed in infinitum aggrauaret si faceret mortale : ergo fit mortale per hoc quod mentitur perfectus.

2 Item, Si propter statum religionis perfectus peccat mortaliter in quo alius peccat venialiter, videtur quod ex statu perfectionis importet detrimentum : hoc autem est inconueniens : ergo perfectus mentiendo non peccat mortaliter.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd mendacium perfecto non est peccatum mortale, si alij est in eadem speciale veniale.

AD PRIMVM dicendum, quòd Augustinus sine dubio loquitur de mendacio officioso : sed vocat perditionem animæ dispositionem, & non perditionem realem. Aliter dicunt aliqui, quòd aliquis pro vita propria potest mentiri ex duplici amore vitæ, scilicet mortali, vel veniali : & similiter potest mentiri pro aliena. Et Augustinus loquitur in casu quando aliquis mentitur, vel mendacium prouenit ex amore mortali vitæ propriæ vel alienæ. Sed hoc nihil videtur esse, cum dicat Gregorius ; quòd mendacium officiosum in ipso actu coniunctum est pietati. Si autem pietas est causa mendacij, non procedit ex amore illicito vitæ veniali vel mortali. Et ideo prima solutio verior est.

AD ALIVD dicendum, quòd peccare contra professionem dicitur dupliciter, scilicet contra substantiam professionis, & contra signum professionis. De substantia professionis non est nisi veritas vitæ in cõtinentia & obedientia & abrenuntiatione proprietatis : & contra hæc peccare est mortale. Vnde dicit Canon, quòd monachus habens obolum, non valet obolum. Sed contra signa facere contingit dupliciter : directe, & hoc non fit nisi per mortale : vel indirectè, & hoc non fit nisi per veniale mendacium in illis : quia non est professus veritatem dictionis nisi in signo habitus qui signum est veritatis.

AD ALIVD dicendum, quòd idem iudicium puto habendum de Doctore, & Prædicatore, & perfecto.

Ad quæst. AD ID quod obiicitur, dicendum quòd veritas signi vel dicendi non est veritas doctrinæ, sed potius veritas docendi : & contra illam non facit mentiens officiosè, sed facit aliquid præter illam.

AD ALIVD dicendum, quòd prædicat & docet abstinendum esse ab omni peccato mortali & veniali, sed non prædicat quòd sit mortale venialiter peccare : & ideo non facit contra id quod docet.

* *
*

ARTICVLVS V.

An mendacium obstetricum fuit mortale vel veniale peccatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [De mendacio autem obstetricum, &c.] Videtur autem, quòd fuit veniale : quia hoc dicit August. in litera.

1 Item, Officiosum fuit : ergo minimum inter mendacia : ergo veniale.

3 Item, Obstetrices non fuerunt in statu perfectionis : ergo poterant venialiter mentiri, & præcipuè in mendacio officioso : ergo venialiter peccauerunt.

4 Item, Si fuisset mortale, impediuisset meritum : sed non impediuit, quia dicit Augustinus, quòd quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos ad literam, ditando eas & filios dando. Et Hieronymus, quòd ædificauit eis domos spirituales. Ergo non peccauerunt mortaliter, sed venialiter, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur per Grego. qui in Gloss. ibidem dicit sic, Benignitatis eorum merces quæ æterna vita remunerari poterat, pro culpa mendacij in terrenam compensationem commutata est, vt in vita sua quam tueri mentiendo voluerant, perciperent bona : & quod vlterius expectarent, præmium non haberent. Nihil autem commutat mercedem æternam in temporalem, nisi mortale peccatum. Ergo videtur, quòd mendacium earum fuerit mortale peccatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd meo iudicio mendacium obstetricum veniale fuit : sed non confiteri veritatem propter timorem corporis in loco confessionis fidei & iustitiæ poterat esse mortale peccatum. Primo enim parcendo infantibus bene fecerant : sed postea vocatæ à Pharaone & in iudicio constitutæ, debuerunt confiteri fidem Dei & iustitiam, & non mentiendo prolongare vitam suam : & pro hac timiditate in loco confessionis potest esse, quòd mortaliter peccauerunt, & non in mendacio secundum se. Et quòd hæc sit sententia Greg. patet : quia sic addit in eadem Glossa, Nam si subtiliter perpendatur, amore præsentis vitæ mentitæ sunt, non intentione mercedis : parcendo enim conatæ sunt infantum tegere vitam, mentiendo vero suam. Aliter dicunt aliqui, scilicet quòd triplex fuit voluntas in obstetricibus, scilicet voluntas parcendi, & hæc fuit remunerabilis secundum August. & Hieron. Alia fuit voluntas mentiendi, & fuit veniale peccatum. Tertia fuit voluntas liberandi se per mendacium : quæ voluntas coniuncta fuit actui peccati in mentiendo, & hoc fuit in tali casu quando tempus fuit confitendi & fidem & iustitiam : & ideo fuit mortale peccatum : & de hoc dicunt loqui Grego. Quòd autem secundum Greg. earum mendacium secundum se non fuit mortale peccatum, patet in principio eiusdem Gloss. vbi dicit sic, Summopere cauendum est mendacium, quamuis sit culpæ leuioris : nec quisquam mentiatur præstando beneficium. Leuior autem culpa consueuit non vocari à Sanctis nisi venialis. Item Gregorius in eodem Gloss. infra, Si quælibet culpa sequenti pia operatione pur-

gatur, quanto magis hæc facilè abstergitur, quam mater boni operis pietas comitatur. Per hoc patet, quòd non vult dicere, quòd mendacium secundum se sit mortale peccatum, sed veniale. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

An mendaciorum octo genera sint bene assignata à Magistro?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sciendum etiam est octo genera mendaciorum esse, &c.] Videtur enim, quòd illa diuisio nulla sit. Videtur enim, quòd mentiri in doctrina pietatis siue religionis, non differat à mendacio quod est in communi locutione, nisi per materiam: materialis autem differentia non facit diuersas species, quia aliter essent tot species, quot sunt homines: ergo videtur, quòd non facit diuersas species mendacij, & sic nulla est diuisio.

2 Item, Mendacium quod obest alicui & nulli prodest, & mendacium quod alicui prodest & alicui obest, non differunt nisi penes materiam: ergo videtur, quòd non sint diuersæ species mendacij.

3 Eadem prorsus est obiectio de mendaciis officiosis, scilicet mentiri vt conseruetur vita, vel castitas, vel pecunia, quæ non habent differentiam nisi materialem: ergo non constituunt tres species mendaciorum.

4 Præterea, Mendacium quod alicui prodest & alicui nocet, tantum habet de officioso, quantum de pernicioso: cum ergo à digniori fit denominatio, ab vtilitate deberet magis poni inter officiosa, quam à nocumento inter pernicìosa.

5 Præterea, Officiosum videtur alicui nocere: quia qui mentitur pro pecunia conseruanda, mentiendo facit, quòd ille decipitur, & non accipit pecuniam quam acciperet si ille verum dixisset: ergo nocet alicui: & quòd nocet alicui, est pernicìosum: ergo officiosum in pecunia retinenda est pernicìosum.

Quæst. PRÆTEREA quæritur, Penes quid sumitur ista diuisio mendaciorum?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ad hoc vltimum per superiorem diuisionem patet responsio, quòd tria sunt mouentia ad mendacium in genere, scilicet nociuitas, libido, & vtilitas: & penes nociuitatem accipiuntur primæ tres species mendacij. Nociuitas autem illa aut est ad nocumentum spiritus, aut ad nocumentum corporis. Si ad nocumentum spiritus: tunc est per modum subuersionis articulorum fidei, vel eorum quæ antecedunt vel quæ sequuntur articulos: sicut si quis dicat fornicationem non esse mortale peccatum mentiens, vel scripturam non esse veram, vel Christum non esse incarnatum, vel aliquod huiusmodi. Si autem est ad nocumentum corporis: aut est nocumentum vniuersaliter, aut secundum aliquid. Si primo modo: tunc est secundum genus mendacij, quod omnibus nocet, & nulli prodest: & tale est mendacium alicui detractans, & hoc nocet audientibus, & loquenti, & ei de quo est: loquenti ad perditionem animæ, audientibus ad perditionem feruoris charitatis fraternæ, ei de quo fit ad perditionem famæ. Si autem non vniuersaliter est nocumentum, est tertia species, quæ alicui nocet, & alicui prodest. Si autem mouet libido mentiendi: aut est cum intentione mendacij, aut est cum intentione eius quod coniungitur mendacio in audiente: & primo modo est libidinosum, secundo modo iocosum. Si autem mouet vtilitas: aut in bonis fortunæ, aut in bonis corporis, aut animæ, quæ perdi possunt: hæc enim sunt quæ sic sunt in anima, quòd statum habent in corpore, sicut virginitas. Et primo modo est sextum. Secundo modo est septimum. Tertio modo octauum.

AD PRIMVM autem & secundum & tertium dicendum, quòd tales rationes non procedunt nisi de materia de qua est res, & non de materia circa quam: sicut obiectum est circa quod est actus, quia actus diffiniuntur per obiecta, & potentiæ vel habitus per actus: quia talia obiecta habent rationem mouentium & finium in comparatione ad actus qui sunt circa ea.

AD ALIVD dicendum, quòd licet aliquid sit de vtilitate in tertio pernicioso: tamen illa non est mouens, sed consequens: & ideo ab illa non diffinitur & specificatur.

AD ALIVD dicendum, quòd non nocet illi, quia ille non habet ius ad habendum pecuniam illam: sed potius prodest, quia conseruat eum ab iniuria: vnde non nocet nisi loquenti, quia hoc nocumentum inseparabile est à mendacio, eò quod peccatum est.

ARTICVLVS VII.

An regula quam ponit Magister de magis vel minus mentiendo sit bene assignata?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In his enim tanto minus peccat quisque cùm mentitur] Videtur enim hoc esse falsum. Ponatur enim, quòd aliquis ex ignorantia dicat Christum non fuisse in Cana Galilææ, vbi fecit vinum de aqua: & dicat ex malitia peccatum in proximum, vnde ille suspenditur, & filij eius exhæredantur, sicut quòd sit reus criminis læsæ maiestatis, videtur quòd plus peccet secundo mendacio, quam primo: & tamen primum est in doctrina pietatis, & secundum non: ergo videtur, quòd quandoque primum sit minus nus peccatum, quam secundum.

2 Item, Per primum dicitur quandoque verbum in Filium, & per secundum verbum in Spiritum sanctum, quia potest esse ex malitia: ergo secundum erit quandoque magis peccatum, quam primum.

3 Item, Per primum læditur fides, per secundum autem charitas: charitas autem maior virtus est, quam fides: ergo quod est contra charitatem, est maius peccatum quam id quod est contra fidem.

4 Eodem modo videtur fallere hæc regula circa quartum & quintum. Adulator enim plus nocet, quam simpliciter mentiens: & tamen mendacium adulationis est quintum, & simplex mendacium est quartum: ergo quintum mendacium est maius, quam quartum, & sic non tenet regula.

5 Item obiicitur de septimo & octauo. Melior

lior est in vita, quam munditia corporalis: cum ergo per violationem corrupta non incurrat nisi immunditiam corporalem, videtur quòd minus prodest octauum quam septimum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista regula vniuersaliter est vera.

AD PRIMVM autem quod obiicitur, dicendum quòd nemo mentitur si ignorat: oportet enim, quòd veniat contra mentem si mentitur: in doctrina autem pietatis non potest dicere contra mentem nisi intendendo subuertere fidem quæ docetur in ea: & ideo primus casus nullus est, quia non ponit mendacium, sed ignorantiam. Sed si diceret Christum non fuisse in Cana Galilææ, ad hoc vt ostenderet Scripturæ non esse credendum, tunc esset ad propositum: & tunc primum maius esset, quam secundum.

AD ALIVD dicendum, quòd per accidens est, quòd aliquod peccatum efficiatur peccatum in Spiritum sanctum: sed intelligitur regula Augustin. quòd cæteris circunstantiis paribus differunt ista mendacia, secundum quod recedunt à primo.

AD ALIVD dicendum, quòd illa argumentatio nihil valet, & est instantia. Charitas est maior virtus, quam fides: ergo odium quod opponitur charitati, est maius vitium, quam infidelitas. Patet enim, quòd non sequitur: quia fides habet ordinem fundamenti ad alia: & ideo quod destruit fidem, non tantum destruit eam, sed omnia superædificata, & ratione illius efficitur maius malum contrarium fidei, quam contrarium charitatis, & quam alicuius virtutis.

AD ALIVD dicendum, quòd adulans non mentitur mendacio iocoso, sed pernicioso: sed intelligitur hic vaniloquium quod intendit mouere ad risum: ille enim non intendit fallere, sed facere ridere: & ideo minus malum est motiuum in tali mendacio, quam vbi mouet placentia mentiendi. Aliter dicunt aliqui, quòd August. loquitur in casu quando aliquis adulando non nocet. Sed ista solutio non valet: quia vniuersaliter intelligitur regula de iocoso mendacio quod minus est quam libidinosum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd vix contingit corrumpere castitatem corporis sine infectione mentis: & quoad hoc perditur maius bonum in violatione castitatis, quam in occisione corporis. Vel dicatur & melius, quòd illud est verum de ratione bonorum conseruatorum per mendacium in genere: quia minus bonum est fortunæ, quam naturæ: & bonum fortunæ conseruatur per sextum, naturæ autem per septimum. Item maius est bonum honestum, quam conseruatio fortunæ & naturæ, quæ non habent nisi rationem vtilis boni: honestum autem conseruatur per octauum. Et sic patet, quòd non est instantia in regula Augustini generaliter intelligendo.

Quid sit mendacium.

B Hîc videndum est quid sit mendacium, & quid sit mentiri. Deinde, vtrum omne mendacium sit peccatum, & quare? Mendacium est (vt ait Augustinus) falsa significatio vocis cum intentione fallendi. Vt ergo mendacium sit, necesse est, vt falsum proferatur, & cum intentione fallendi. Hoc enim malum est proprium mentientis, aliud habere clausum in corde, aliud promptum in lingua.

Lib. cõtra mẽdacium ad Consentium cap. 12. Idem in Enchir. cap. 18.

Quid sit mentiri.

C MEntiri vero est loqui contra hoc quod animo sentit quis, siue illud verum sit, siue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur, quia loquitur contra hoc quod animo sentit, id est, voluntate fallendi: sed non omnis qui mentitur, mendacium dicit: quia quod verum est, loquitur aliquando mentiendo: sicut è conuerso falsum dicendo aliquando verax est. Vnde Augustin. Nemo sanè mentiens iudicandus est, qui dicit falsum quod putat verum: quia quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non ergo mendacij arguendus est, qui falsa incautus credit, ac pro veris habet. Potiusque è contrario ille mentitur, qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animum eius attinet, non verum dicit: quia non quod sentit dicit, quamuis verum inueniatur esse quod dicit. Nec ille liber est à mendacio, qui ore nesciens loquitur verum, sciens autem voluntate mentitur. Hîc quæri solet, Si Iudæus dicat Christum esse Deum, cum non ita sentiat animo, vtrum loquatur mendacium? Non est mendacium quod dicit: quia licet aliter teneat animo, verum tamen est quod dicit, & ideo non est mendacium: mentitur tamen illud quod verum est dicens. Quod

In'ench. cap. 18.

In ench. cap. 18. Ibidem cap. 22.

vero omne mendacium sit peccatum, Augustinus insinuat. Mihi, inquit, videtur omne mendacium esse peccatum: sed multum interest quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in diuerso itinere mittit, quantum qui viam vitæ mentiendo deprauat. Porro omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, siue illud verum sit, siue putetur & non sit. Verba enim ideo sunt instituta: non vt per ea homines inuicem fallant, sed per ea in alterius notitiam suas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta peccatum est. Nec ideo etiam vllum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus alicui aliquando prodesse mentiendo: possumus enim (vt prædictum est) & furando & adulterando prodesse. Mendacium quoque non tunc tantum esse possumus dicere, quando aliquis læditur. Cum enim sciente dicitur falsum mendacium est, siue quis siue nemo lædatur. Ecce ex his constat omne mendacium esse peccatum. Non tamen de omni mendacio accipiendum est illud Psalm. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium isto præcepto prohiberi videtur, nec præmissa descriptione mendacium ioci includi.

August. in ench. cap. eodem.

Psal. 5. Sap. 1.

ARTICVLVS VIII.

Quid sit mendacium, & quid mentiri?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Videndum est quid sit mendacium & quid mentiri] Videtur enim mendacium non secundum illam rationem conuenire omni mendacio: quia in iocoso non est intentio fallendi, sed potius ad risum mouendi: ergo non est generalis diffinitio, vt videtur.

2 Item, Intentio fallendi ordinata est ad deceptionem: sed plus decipitur errans in via morum, quam in via pedum: ergo intentio fallendi non est æqualis: cum ergo ista differens intentio fallendi sit in diuersis mendacij speciebus, intentio fallendi non est vno modo dicta de omni mendacio.

3 Item, Plus est intendere fallere re & sermone, quam sermone tantum: in mendacio autem pernicioso intenditur deceptio secundum rem & sermonem, & in officioso & libidinoso secundum sermonem tantum, scilicet vt falsa pro veris accipiantur: ergo intentio fallendi non dicitur vno modo in generali diffinitione mendacij.

Quæst. VLTERIVS quæritur de hoc dicit in isto capitulo, quòd mentiri potest homo verum dicendo si putat esse falsum, sed tamen non dicitur mendacium. Hoc enim videtur impossibile: nihil enim est aliud mentiri, quam dicere mendacium: ergo qui non dicit mendacium, non mentitur, vt videtur.

2 Præterea, Actus qui importatur per hoc verbum, Mentitur, non addit super actum dictionis nisi mendacium: ergo qui non dicit mendacium, non mentitur: sed verum dicens quod putat esse falsum, non dicit mendacium, vt dicit in litera: ergo verum dicens quod putat esse falsum, non mentitur, cuius contrarium est in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sine præiudicio puto, quòd primæ obiectiones concedendæ sunt, & quod mendacium per prius & posterius dicitur de triplici genere mendacij: & ideo absolutè & secundum perfectam substantiam mendacij, non est mendacium, nisi pernicioſum: & ideo est quod dicit Magister in litera, quòd auctoritates quæ dicunt, quòd os quod mentitur, occidit animam, & perdes omnes qui loquuntur mendacium, intelliguntur de mendacio pernicioso: quia alia secundum posterius participant mendacij rationem. Sunt tamen aliqui aliter dicentes, scilicet quòd intentio fallendi secundum rem non est de substantia mendacij, sed potius effectus consequens: & quia intentio fallendi secundum dictionem in omni mendacio est, ideo dicunt, quòd mendacij ratio hîc posita omnibus conuenit.

AD ID autem quod dicitur de iocoso, dicendum quòd prima intentio est vt falsa pro veris approbentur, licet in illis non consistat, sicut nec in pernicioso & officioso. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ primo sunt obiecta. Prior autem solutio verior est, & secundum eam magis potest defendi, quòd mendacium secundum se non sit mortale peccatum, nec perfectis, nec aliis.

Ad quæstiunculam. AD ID autem quod vlterius quæritur, dicendum quòd mentiri dicit processum mendacij ab agente, & ideo non contrahit substantialem rationem ex parte dicentis: & ideo potest esse verum, & tamen mendacium: quia illud verum est in dicente, & quoad dicentem est vt falsum: sed mendacium dicit in quiete & abstractione: & ideo materiam habet ex parte rei, & non ex parte dicentis: & ideo est, quòd oportet esse falsum secundum rem, si debeat esse mendacium.

AD

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd non est verum, quòd idem sit mentiri quod dicere mendacium, vt iam patuit.

AD ALIVD dicendum, quòd addit plus, scilicet processum mendacij prout est in dicente: & hoc est mendacium secundum quid esse; & ideo sufficit ei, quòd sit falsum secundum quid, id est, quoad dicentem.

Vbi cum periculo erratur vel non.

ILlud etiam sciendum est, quòd in quibusdam rebus magno malo, in quibusdam paruo, in quibusdam nullo fallimur. In quibus rebus nihil interest ad capescendum Dei regnum, vtrum credantur vel non, vel vtrum vera putentur an falsa, siue sint siue non, in his errare, id est, aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum: vel si est, minimum atque leuissimum. Et sunt vera quædam, quamuis non videantur: quæ nisi credantur, ad vitam æternam non potest peruenire. Et licet error maxima cura cauendus sit non modo in maioribus, sed etiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errari: non est tamen consequens vt continuò erret, quisquis aliquid nescit, sed si quisquis se existimat scire quod nescit. Pro vero enim approbat falsum, quod est erroris proprium. Verum tamen in qua re quisquis erret interest plurimum. Sunt enim quæ nescire sit melius quam scire. Item nonnullis errare profuit aliquando, sed in via pedum non in via morum. Solet quæri de Iacob qui se dixit esse Esau, aliter animo sentiens, vtrum mentitus sit? De hoc Augustinus ait, Iacob quod matre fecit auctore vt falleret patrem, si diligenter attendatur, videtur non esse mendacium, sed mysterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per Spiritum nouerat mysterium: & ideo propter familiare consilium Spiritus sancti quod mater acceperat, à mandacio excusatur Iacob.

D Augustin. in ench. cap. 19. & 21.

Gen. 27.

Li. contra mẽdacium ad Consentium cap. 10.

ARTICVLVS IX.

An Iacob qui se dixit Esau mentiebatur? & an in corde & corde poterat loqui secundum excusationem quorundam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit circa finem istius distinctionis *ibi* [Solet quæri de Iacob qui se dixit esse Esau, &c.] Videtur enim, quòd mentitus fuit Iacob: quia dixit falsum in intentione fallendi patrem secundum dictionem, id est, vt falsum pro vero approbatet: ergo mentiebatur. Si autem dicas, quòd excusetur etiam à fornicatione, quod falsum est: ergo nec à mendacio per consiliũ Spiritus sancti potest excusari.

2 Item, Augustinus dicit, quòd etiamsi Deus peccaret, non tamen propter hoc esset bonum peccatum: ergo multo minus efficietur bonum & excusabile peccatum per consilium Spiritus sancti: ergo non excusatur Iacob, vt videtur.

3 Item, Mendacium (vt dicit Augustinus) est de his quæ non possunt benè fieri: ergo est de his quæ non possunt excusari: ergo nec à mendacio excusatur Iacob. Et eadem obiectio est de Iudith & aliis, qui videntur esse mentiti secundum superficiem.

Quæst. 2 VLTERIVS quæritur, Si in corde & corde poterant loqui, vt dicerent aliquid secundum vnum sensum verum, & vellent intelligi in alio sensu in quo erat falsum: sicut excusant quidam? Videtur, quòd non: quia inter peccata computat Psalm. in corde & corde loqui: ergo videtur, quòd hoc sit peccatum, sicut & istud.

2 Item, Infra habetur in litera in sequenti distinctione, In quacunque arte verborum aliquis iurat, Deus tanquam conscientiæ testis accipit in hoc sensu in quo is cui iuratur, intelligit: sed simile iudicium videtur de verbo simplici, cum datus sit vsus loquendi, vt nobis inuicem affectus nostros & consilia pandamus: constat autem, quòd pater intellexit falsum: ergo in sensu mendacij debet interpretari dictum.

ITEM quæritur, Si Iacob hoc quod dixit, iurare potuit? Si enim verum dixit, & Deus est testis veritatis: ergo potuit eum testem veritatis inuocare: hoc est iurare: ergo potuit iurare quod dixit. Sed contra: Iuramentum accipitur in sensu illius cui iuratur: & secundum sensum illius dixisset falsum: ergo ipse iurasset falsum. Quæst. 3

SOLVTIO. Dicendum, quòd nobis non est temerariè loquendum de consiliis Spiritus sancti: sed potius talia silentio veneranda essent quam discussione, nisi esset importunitas disputantium. Dici ergo potest sine præiudicio, Iacob hoc dixisse non motu suo, sed motu Spiritus sancti per instructionem matris. Licet autem intellectus hominis per se non sit sufficiens ad hoc quod in vna locutione ponat plures sensus simul & semel: tamen Spiritus sanctus semper fecit & faciet, vt in sermonibus suis pertranseant plurimi, & multiplex sit scientia: & nullus aliquid inueniat si verum inuenerit, quod non in significa- Solutio.

catione illa intellexerit Spiritus ſanctus quando condidit ſermonem. Et ideo dici poteſt, quòd ſecundum ſenſum quem verba faciunt referendo ad rem, Iacob dixit falſum: ſed non dixit falſum ſecundum ſenſum quem verba faciunt referendo ad rei myſterium : & hoc intendit Iacob implicitè per hoc quod intendit obedire matri & Spiritui ſancto. Loquebatur enim motu alieno non proprio : & iſte etiam eſt modus excuſationis aliorum. Et per hoc patet ſolutio ferè ad omnia : non enim loquebatur in corde & corde, quia bene voluit vt pater intelligeret myſterium : quod etiam doſteà quando intellexit, per ſanctam benedictionem confirmauit. Et quod dixit, quòd fraudulenter ſurripuit benedictionem, referendum eſt ad modum exteriorem, & non ad interiorem fraudem. Patet etiam, quòd hoc iurare potuit hoc modo, & verum iuraſſet. Vnde patet ſolutio ad totum. Hæc autem ſolutio innititur verbis Auguſtini, qui dicit, quòd myſtice talia dicta ſunt & facta : iſte enim qui dictus eſt, modus eſt myſterij quod poſuit in talibus verbis Spiritus ſanctus.

DISTINCTIO XXXIX.

De periurio.

De periurio.

NVNC de periurio videamus. Periurium eſt mendacium iuramento firmatum. Hîc quæritur, Vtrum ſit periurium vbi non eſt mendacium? Quod quibuſdam videtur ex auctoritate Hieron. dicentis, Aduertendum eſt, quòd iuſiurandum tres habet comites, veritatem, iudicium, & iuſtitiam: ſi iſta defuerint, non erit iuramentum, ſed periurium. Vbi autem falſum iuratur, veritas deeſt. Si ergo falſum iuretur, etſi non ſit ibi intentio fallendi, videtur eſſe periurium, quia deeſt veritas. Quibuſdam placet non eſſe periurium, vbi non eſt mendacium : & ſicut dicitur aliquando falſum ſine mendacio, ita iuratur falſum ſine periurio. Falſum fortè dixit Apoſtolus cum ſe venturum ad Corinthios promiſit : nec tamen ſicut ei imponebatur, culpam mendacij contraxit: quia ſic animo ſentiebat, etiamſi iuramento illud firmaſſet, non periurium incurriſſet : quia quantum in ipſo fuit verum dixit, & ſi iurationem addidiſſet, quantum in ſe foret verum iuraſſet, etſi aliter eueniret quam dixit. Ideo ſicut quis non eſt mendax, niſi aliter ſentiat animo quam dicit, ſiue ita ſit ſiue non: ita videtur quibuſdam neminem periurum conſtitui, niſi aliter ſentiat animo quam loquitur, ſiue ita ſit ſiue non.

1. Cor. vlt.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de periurio videamus, &c.] Hic agit de iuramento & periurio, per quod etiam peccatur contra quintum mandatum. Habet autem hæc diſtinctio tres partes, in quarum prima agit de iuramento ſecundum ſe conſiderato ſecundum ea quæ ſunt ſibi ſubſtantialia. In ſecunda agit de iuramento ex parte iurantis & exigentis iuramentum *ibi* [Hoc etiam ſciendum, quòd quacunque arte verborum quis iuret, &c.] In tertia & vltima agitur in quali reuerentia oportet accedere ad iuramentum *ibi* [Sancta ſynodus decreuit, &c.] Prima harum diuiditur in quatuor, in quarum prima agitur de comitibus iuramenti. In ſecunda de cauſa prohibitionis iuramenti *ibi* [Si autem quæratur, Vtrum iurare ſit malum] In tertia quærit, Per quid iurandum, Vtrum per Deum vel per creaturam, & quandoque per idolum *ibi* [Quæritur etiam, Vtrum liceat iurare per creaturam] In quarta & vltima inquiritur de iuramenti obligatione *ibi* [Nunc ſupereſt videre, vtrum omne iuramentum implendum ſit vel non] Ex his de facili patet ſententia.

* *
*

ARTI

ARTICVLVS PRIMVS.

An non sumes nomen Dei in vanũ & ipsum periurium sint de præceptis primæ vel secundæ tabulæ?

INcidit autem dubium de introductione illius partis: cum enim nomen Dei in vanum inuocetur in periurio, videtur potius debuisse determinare sub secundo mandato primæ tabulæ quam sub quinto secundæ.

2 Item, In periurio peccatur in Deum: cum igitur prima tabula ordinet hominem in Deum, videtur quòd periurium sub præceptis primæ tabulæ erat determinandum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nemo peierat in intentione peccandi contra Deum, sed ad decipiendum proximum: & ideo periurium inquantum fit in falso testimonio in causis, principaliùs & frequentius fit contra proximum, quam contra Deum: & ideo non in prima tabula, sed hîc habet determinari.

AD AMBO autem obiecta dicendum, quòd nomen quidem Dei inuocatur: & hoc fit intentione decipiendi proximum: & ideo finaliter contra proximum est, & non contra Deum in se, sed potius in membris.

ARTICVLVS II.

An iuramentum habeat tres comites, & penes quid differant illi comites?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Aduertendum est, quòd iusiurandum tres comites habet, &c.] Videtur, quòd duo superfluant: quia qui cum iudicio discretionis iurat, iurat iustè & verè: quia aliud non discernit iudicio discretionis suæ; ergo dicto, quòd cum iudicio discretionis esse debet iuramentum, non oportuit addere, quòd esset verum & iustum.

2 Item, Nihil falsum est iustum; ergo dicto, quòd erat iustum, superflue dicitur debere esse verum.

PRÆTEREA, Penes quid accipitur numerus horum comitum? *Quæst. 1.*

ITEM, Quare dicitur, quòd isti comites potius apponendi sunt iuramento, quam alij sermoni nostro vel operi. *Quæst 2*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd isti tres comites necessarij sunt ad iuramentum: & licet vnus non sit perfectus sine alio, tamen vno posito non superfluit alius: quia distinctas habent proprietates circa iuramentum, vt infra patebit. Et est instantia ad argumentum: quia habita vna virtute habentur omnes, & tamen non ideo vna habita superfluunt aliæ propter distinctos actus quos habent. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd iuramentum comparatur ad tria, scilicet ad iurantem, à cuius voluntate exit, ad rem de qua est, & ad causam propter quam fit. Et secundum primam comparationem regitur iudicio. Secundum secundam debet adæquari veritati secundum rem. Et secundum tertiam oportet habere iustitiam: quia in causa iniusta non habet locum, vt siquis iurat se facturum quod iniustum est fieri, vt infra habetur.

Ad quæst. 2. AD VLTIMVM dicendum, quòd nullum iuramentum securum est propter dubietatem nostri sermonis, sicut dicitur in lib. sapient. Cogitationes mortalium sunt timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Et ideo quando noster sermo testificatur per diuinam veritatem, indiget comitibus regentibus, ne dissimilis veritati inuocatæ inueniatur. Cap. 9.

De triplici modo periurij.

SED melius creditur & ille peierare, qui falsum voluntate fallendi iurat: & qui falsum putans quod verum est, iurat: & qui verum putans quod falsum est, iurat. Vnde Augustinus, Homines falsum iurant vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut putat homo verum esse quod falsum est, & temere iurat. Aut scit vel putat falsum esse, & tamen pro vero iurat, & nihilominus cum scelere iurat. Distant autem illa duo periuria quæ commemoraui. Fac illum iurare, qui verum esse putat, pro quo iurat: verum putat esse, & tamen falsum est: non ex animo iste peierat sed fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, non pro falsa re sciens iurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse, & iurat tanquam verum sit quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit belua. Fac alium qui putat falsum esse, & iurat tanquam verum sit & forte verum sit, & forte verum est. Vbi gratia vt intelligatis, Pluit in illo loco. Interrogas hominem, & dicit pluisse: & tunc pluit ibi, sed putat non pluisse, periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi rea mens sit. His euidenter traditur quod tripliciter peierat homo, vt supra diximus: dum vel sciens falsum iurat, vel putans falsum quod verum est iurat, vel æsti-

De verbis Apostoli ser. 28.

mans verum quod falſum eſt iurat. Sed hoc extremum non videtur eſſe periurium, etiamſi periurium nominetur, eò quòd falſum iuratur: non videtur reus eſſe periurij qui ſic iurat: quia non eſt mens eius rea, & ideo nec lingua. Imo eius mens rea eſt, dum iurare præſumit quod perſpicue verum non deprehendit. Non ergo omne periurium mendacium eſt, nec omnis qui peierat mentitur, ſed omnis mentiendo iurans peierat, & omnis qui falſum iurat ſiue mentiens, ſiue non, peierat. Cum vero quis iurat quod verum eſt æſtimans eſſe falſum, quæritur quid ſit ibi periurium? Ipſa enim ſignificatio vocis vera eſt, quia verum neſcienter loquitur. Non ergo ipſa ſignificatio vel falſum vel mendacium eſt, quia vera eſt: & quod verum eſt, periurium non videtur eſſe. Ad hoc dicimus loqui ſic, ſcilicet contra mentem, ſub atteſtatione iuramenti eſſe periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periurium eſt. Periurium ergo eſt vel iurando loqui falſum cum intentione fallendi, vel iurando loqui falſum ſine intentione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi. Hic opponitur, Si omnis qui falſum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare ſub certo termino aliquid, quod tamen non faciet, ex quo iurauit, peierauit, quia falſum iurauit. Non enim ita futurum erat vt iurauit. Ad hoc dici poteſt, quia non omnis qui iurat quod falſum eſt, ex quo iurat periurus eſt, ſicut iſte de quo agimus: ſed ex quo propoſitum mutat vel terminum tranſgreditur, iuratio talis fit periurium reatu.

ARTICVLVS III.

Quid ſit periurium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed melius creditur & ille, &c.] Omnis enim peierans incurrit reatum peierationis: falſum autem tale quod putatur eſſe verum, iurans peierat, vt dicit: ergo reatum periurij incurrit.

SED CONTRA eſt quod ter in eodem capitulo habetur contrarium. *Sed contra.*

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd eſt veritas ſecundum conſcientiam dicentis, & veritas rei. Veritas ſecundum conſcientiam dicentis ſufficit de futuris quorum cauſa eſt voluntas: quia non niſi in voluntate ſunt, & ſecundum illa ſunt vera. Veritas autem rei debet eſſe in iuramento de præſenti & futuro. Vnde non eſt periurium quod hic vocat periurium niſi ſecundum quid, ſcilicet inquantum non ſic in re eueniet præter culpam iurantis. *Solutio.*

An iuratio ſit malum?

CSI autem quæritur, Vtrum iurare ſit malum? Dicimus aliquando malum eſſe, aliquando non. Sponte enim & ſine neceſſitate iurare, vel falſum iurare, peccatum grande eſt. Ex neceſſitate autem iurare, ſcilicet vel ad aſſerendum innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad perſuadendum auditoribus quod eſt eis vtile, malum non eſt: quia neceſſarium eis eſt. Vnde Auguſtinus, Iuramentum faciendum eſt in neceſſariis, cum pigri ſunt homines credere quod eis vtile eſt. Iuratio non eſt bona, non tamen mala cum eſt neceſſaria, id eſt, non eſt appetenda ſicut bona, nec tamen fugienda tanquam mala, cum eſt neceſſaria. Non eſt enim præceptum Dei iuratio. Sed ita intelligitur Dominus prohibuiſſe à iuramento, vt quantum in ipſo eſt quiſque non iuret. Quod multi faciunt in ore habentes iurationem tanquam magnum atque ſuaue aliquid. Apoſtolus enim nouit præceptum Domini, & tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel cupiditate, vel delectatione iurandi. Quod ergo Chriſtus ait in Euangelio, Ego dico vobis non iurare omnino: ita intelligitur præcepiſſe, ne quiſquam ſicut bonum appetat iuramentum, & aſſiduitate iurandi labatur

De ſermone Domini in monte. lib. 1.

Auguſt. in expoſitione 1. cap. ad Gal.

Rom. 1. Auguſt. de ſerm. Dom. in monte. Matt. 5.

in periu

in periurium. Quod vero addidit, Sit sermo vester, Est est, Non, non: bonum est & appetendum. Quod autem amplius est, à malo est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas vtique malum est. Vnde nos quotidiè liberari precamur dicentes, Libera nos à malo. Ideoque non dixit, Quod amplius est, malum est. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, sed à malo est illius qui aliter non credit, id est, ab infirmitate, quæ aliquando pœna est, aliquando pœna & culpa. Ibi ergo Dominus prohibuit malum, suasit bonum, indulsit necessarium.

ARTICVLVS IV.

An iurare sit malum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si autem quæritur, Vtrum iurare sit malum, &c.] Et quærantur duo, An iurare sit malum? & an sit peccatum mortale? Ad primum proceditur sic: Psalm. dicit, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, &c. Sed si malum esset, Dominus non iurasset. Ergo iurare non est malum, sed potius bonum: quia quicquid agit Dominus, bonum est.

2 Item Heb. 6. Quia non habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per seipsum, &c. Et sequitur idem quod prius.

3 Item Rom. 1. dicit, Testis enim mihi est Dominus. Et 2. Cor. 1. Ego autem Deum inuoco in animam meam. Constat autem, quòd Apostolus non iurasset, si bonum non fuisset iurare. Ergo iurare est bonum.

4 Item Augustinus, Iurare non est malum. Ergo idem quod prius.

5 Item, In iuramento duo sunt, quorum vtrumque est bonum, scilicet dicere veritatem, & inuocatio nominis Dei: ergo coniuncta facerent maius bonum: ergo iuramentum maius bonum est, quam simplex probatio veritatis.

6 Item quæritur iterum, Quare iurare diceretur malum? Si ideò quòd sit sine causa. Contra: Secundum hoc etiam loqui & ambulare est malum: quia sine causa fit otiosè: hoc falsum est: ergo ex hoc non habetur, quod & iurare in se sit malum.

Sed contra. SED CONTRA: Iuramentum prohibitum est: nullum autem bonum prohibitum est prohibitione decalogi: ergo iurare est malum.

2 Item Exod. 20. super illud, Non assumes nomen Dei tui in vanum: dicit Glossa, id est, non iurabis pro nihilo. Sed idem est pro nihilo iurare, quod simpliciter iurare. Ergo simpliciter iurare, est prohibitum secundi præcepti prohibitione.

3 Item Augustinus, Iuratio falsa est perniciosa, vera periculosa, nulla secura. Ergo patet, quòd mala est omnis iuratio, vt videtur.

4 Item, Si non esset malum secundum se iurare, quare ita diligenter præciperetur caueri in Euangelio Matth. 5. & in epistola Iacobi?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut dicit Augustin. in litera, Dominus diligenter prohibet iurare, ne quisquam tanquam bonum appetat iuramentum, & lædat seipsum periurio assuetudine iurandi. Vnde dicendum sine præiudicio, quòd in se iurare non est malum, sed bonum: sed tamen incautum huiusmodi: & ideo diligenter prohibetur: quia cum homo vanitati subiectus sit, sermo eius adhuc vanior & instabilior est, quam ipse homo qui nunquam in eodem statu permanet: & ideo difficile est assueto iurare non confirmare quandoque dubium vel falsum. Licet ergo bonum sit in se, tamen malum est huiusmodi, quia incautum: & ita est bonum, sed per accidens est malum inquantum incautum, & cum minori reuerentia quam oportet, nomen Dei inuocatur, vel veritas Dei relucens in creaturis suis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio prohibitionis est, quia incautum est.

AD ALIVD dicendum, quòd præcepto decalogi non prohibetur iuramentum: quia tunc nunquam licitè posset fieri, sed periurium.

AD ALIVD dicendum, quòd iurare pro nihilo non est idem quod iurare simpliciter, sed pro nihilo iurare, hoc est, sine causa iurare: & hoc iuramentum non habet comitem discretionis & iustitiæ: & ideo hoc prohibetur, non tamen iurare simpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio dicti Augustini non est ex parte iuramenti, sed ex parte iurantis, qui vix sufficit ad perfectam scientiam rei de qua iurat.

ARTICVLVS V.

An omne periurium sit mortale peccatum; & an iocosum sit tale, & an iurans falsum per Deum, Deum veneretur?

DEinde quæritur secundo, Vtrum omne periurium sit peccatum mortale? Videtur autem, quòd sic: quia periurium directè est contra præceptum, Non assumes nomen Dei tui in vanum: quod autem directè est contra præceptum, est peccatum mortale: ergo omne periurium est mortale peccatum.

2 Item, Inuocans diuinam veritatem in testem falsi, scienter contemnit Deum: scienter autem contemnentes Deum, peccant mortaliter: ergo omnis iurans falsum scienter, peccat mortaliter, vt videtur.

3 Item, Mendacium per se graue peccatum est: constat autem, quòd iuramentum ei adueniens trahit ipsum extra genus simplicis mendacij: ergo trahit ipsum extra genus peccati venialis: ergo est mortale peccatum.

4 Item, Minus videtur in vanum debere inuocari nomen dei, quam in falsum: & tamen prohibitum est prohibitione decalogi, ne in vanum

inuo

inuocetur : ergo multo magis ne in falsum : ergo iurans falsa, directè facit contra præceptum: ergo peccat mortaliter.

Sed contra. SED CONTRA : Sicut contingit scienter iocosè mentiri, ita etiam contingit scienter iocosè falsum iurare : & graue esset hoc dicere, quòd tunc esset mortale peccatum : ergo non semper est mortale peccatum, quia constat, quòd *Quæst.1* hæc intentio ex libidine mortali non procedit.

VLTERIVS quæritur de istis iuramentis quæ fiunt quasi iocando, vt cum aliquis iurat per botas suas vel caligas, Vtrum tales peccent mortaliter, vel non? Videtur autem, quòd sic : quia Matth. 5. prohibitum est iurare per creaturam : ergo tales faciunt contra prohibitionem : ergo mortaliter peccant.

2 Item, In litera dicit Augustinus, quòd iurans per creaturam, iurat per Deum qui relucet in creatura : falsum autem iurans, contemnit per quod iurat : ergo falsum iurans per botas suas, contemnit Deum qui relucet in botis suis : contemnere autem Deum, peccatum est mortale : *Quæst.2* ergo talis peccat mortaliter.

VLTERIVS quæritur, Vtrum iurans falsum per Deum, veneretur Deum. Videtur, quòd non: quia peccat contra Deum inquantum inuocat eum testem falsitatis : peccans autem contra Deum, non honorat Deum : ergo iurans falsum per Deum, non honorat Deum.

Sed contra. SED CONTRA: Augustinus dicit, quòd homo illud honorat, per quod iurat : ergo iurando honorat : ergo iurans falsum per Deum, honorat Deum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd periurium multiplex est, scilicet indiscreta iuratio : & hoc est quando inutiliter iurat verum, vel quando sine deliberatione iurat : & tunc non credo esse mortale peccatum. Dicitur etiam periurium peruersa iuratio, quando homo iurat cum deliberatione id quod iuramento non est asserendum, nec loquendum simpliciter, sed potius oppositum : & tunc videtur periurium esse mortale peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non assumitur nomen Dei in vanum, nisi quando cum deliberatione decipiendi assumitur ad falsum asserendum. Aliæ autem assumptiones, licet vanæ esse possunt, tamen non est vanitas destruens veritatem in habitu, sicut in præcedentibus de mendacio ostensum est: & ideo tale iuramentum est præter præceptum, & non contra.

AD ALIVD dicendum, quòd talis inuocatio quæ fit iocando, quia non intendit fallere, sed iocari, non deliberat de veritate inuocata, sed potius ex quadam consuetudine inuocat: & ideo non contemnit, sed omittit, quia non discernit quid est iurandum, & quid non.

AD ALIVD dicendum, quòd mendacium per prius & posterius dicitur de iocoso & pernicioso : & ideo iuramentum præter deliberationem additum iocoso, non trahit ipsum extra genus venialis, sed facit grauius quam fuit : sed de officioso aliud est, quia illud non fit sine deliberatione, & ideo illud iurare non paruæ culpæ, sed magnæ est.

AD ALIVD dicendum, quòd vanum vocatur ibi falsum : quia veritati inuocatæ non concordat : & ideo in vanum inuocatur. Sed quando otiosè inuocatur vel iocosè, tunc fit præter iuramentum, & non contra.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd per botas vel per aliud potest quis iurare dupliciter, scilicet vt id quod inducit non sit nota confirmationis, sed iocationis : & tunc non reputo esse iuramentum, sed malum modum loquendi. Si autem intendat hoc inducere pro signo sanctitatis, quia religiosi vtuntur illo, tunc peierat grauiter : sed hoc modo non fiunt talia iuramenta. *Ad quæst.2.*

AD ALIVD dicendum, quòd nihil prohibet, quòd in eodem opere secundum aliquid Deus honoretur, & secundum aliquid inhonoretur : & sic est in iuramento vbi inuocatio nota est honoris diuini, quia illud inuocatur quod colitur. Secundum autem quòd habet deformitatem actus, sic est contra Deum. *Ad quæst.3.*

De iuramento quod per creaturas fit.

D Deut. 6. Leui. 13. Matt. 5. QVæritur etiam, Vtrum liceat iurare per creaturam? quod non videtur, cum in lege scriptum sit, Reddes autem Domino iuramenta tua. Et Christus in Euangelio præcipiat non iurare omnino, nec per cælum, nec per terram, nec per Ierosolymam, nec per caput tuum. Iudæis, quasi paruulis, est concessum iurare per creatorem, & præceptum vt si iurare contingeret, non nisi per creatorem iurarent, non per creaturam : quia iurantes per Angelos & elementa, creaturas venerabantur honore : & melius erat hoc exhiberi Deo, quam creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit : sanctis vero qui in creaturis creatorem venerabantur tantum, non prohibuit. Gen. 42. Vnde Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo veneratus, quo positus erat in infimis. Christus vero ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur : vel ne per ea iurantes falsum, homines se iuramento teneri non putarent.

Hieron. super Matth. Comment. ad cap. 5.

Qua

Quæ iuratio magis teneatur, an quæ fit per Deum, an quæ fit per Euangelium vel per creaturas?

SI autem quæritur, Quis magis teneatur, an qui per Deum, an qui per Euangelium vel per creaturas iurat? Dicimus qui per Deum: quia per Deum hæc sancta facta sunt. Vnde Chrysost. Si quæ causa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per Deum. Qui vero per Euangelium, maius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum est, Stulti, Scripturæ sanctæ propter Deum factæ sunt, non Deus propter Scripturas: ita & creaturæ factæ sunt propter Deum.

Quid est dicere, Per Deum iuro.

HIc quæritur, Quid sit dicere, Per Deum iuro? Hoc est testem adhibere Deum. Iurauit enim Apostolus dicens, Testis est mihi Deus, ac si dixisset: Per Deum ita est. Vnde Augustinus, Ridiculum est putare hoc, si dicas, per Deum, iuras: si dicas, Testis est mihi Deus, non iuras. Quid est enim per Deum, nisi testis est mihi Deus: aut quid est, testis est Deus, nisi per Deum? Quid est autem iurare nisi ius Deo reddere, quando per Deum iuras. Ius scilicet veritatis, & non falsitatis. Item, Ecce dico charitati vestræ, Et qui per lapidem iurat falsum, periurus est: quia non lapidem qui non audit, sed eius creatorem adhibet testem. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet creatorem eius testem adhibere. Est etiam quoddam genus iuramenti grauissimum, quod fit per execrationem: vt cum homo dicit, Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filiis meis: secundum quem modum accipitur etiam interdum cum aliquis iurando dicit, Per salutem meam, vel per filios meos, & huiusmodi: obligat enim hoc Deo. Vnde Augustinus, Cum quis ait, Per salutem meam, salutem suam Deo obligat. Cum dicit, Per filios meos, oppignerat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius. Si verum, verum: si falsum, falsum. Et sicut per hoc iurans, aliquando hoc Deo obligat: ita per Deum iurans, ipsum adhibet testem. In omni ergo iuratione aut Deus testis adhibetur, aut creatura Deo obligatur, & oppigneratur: vt hoc sit iurare, scilicet Deum testem adhibere, vel Deo aliquid oppignerare. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet creatorem eius testem adhibere.

F
Rom. 1.
De verbis Apostoli serm. 28
In serm. eodem.

De illis qui iurant per falsos Deos.

POST hæc quæritur, Vtrum fide eius vtendum sit, qui per dæmonia vel idola iurauerit? De hoc Augustin. scribens ad Publicolam ait, Te prius considerare volo, vtrum si quispiam per deos falsos iurauerit & fidem non seruauerit, num tibi videtur bis peccasse? Bis vtique peccauit: quia iurauit per quos non debuit. Ideoque qui vtitur fide illius quem constat iurasse per deos falsos, & vtitur fide illius non ad malum sed ad bonum, non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius quo fidem seruauit. Et sine dubitatione minus malum est per deos falsos iurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est, tanto magis est pœnale periurium.

G
Ad Publicolã ep. 154

ARTICVLVS VI.

An iuramentum tanto eſt ſanctius, quanto ſanctius eſt id per quod iuratur, & etiam tanto magis obliget?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi*[Quæritur etiam,Vtrum liceat iurare per creaturam,&c.] Incidenter autem quæritur hîc,Vtrum iuramentum ſit tanto ſanctius, quanto ſanctius eſt illud per quod iuratur,& tanto magis obligatorium? Quia hoc quod quæritur principaliter hîc in litera, ſatis determinatur. Quod autem tanto magis obliget, quanto ſanctius eſt id per quod iuratur, ſic probatur primo: quia hoc plane dicit Auguſtinus in litera: ergo ita eſt.

3 Item,Contemnens Deum in ſe magis peccat quam contemnens Deum in creatura: ſicut magis peccant in regem contemnentes eum in perſona propria,quam contemnentes eum in baliuo ſuo. Periurans autem per Deum,contemnit Deum in ſe: & periurans eum in creatura, contemnit eum in creatura: ergo grauius peccat periurans per Deum,quam per creaturam: ergo fortius eſt iurare per Deum, quam per creaturam.

Sed contra. SED CONTRA: Deus in ſe non eſt niſi vnum ſolum bonum increatum: Deus autem in creatura eſt bonum creatum & bonum increatum: magis autem eſt contemnere duo, quam vnum: ergo magis peccat periurans per creaturam, quam periurans per Deum,vt videtur.

2 Item,Magis horrerent homines iuramentum quod fit per oculos vel per cor Dei,quam id quod fit per Deum: ergo maius eſt: conſtat autem, quòd id eſt per creaturam: ergo aliquod iuramentum factum per creaturam, eſt maius quam factum per creatorem.

3 Item, Iurans per idolum, iurat per creaturam:& conſtat, quod idololatria eſt peior peccatis omnibus: ergo periurium quod fit in idolo,peius eſt quam periurium per Deum: ergo videtur,quòd iuramentum ſit maius.

4 Item videtur, quòd ſit æquale vtrumque: non eſt enim cauſa, quòd inuocetur creatura in teſtem dicti niſi diuina veritas reluceret in creatura: quicquid enim aliud eſt in creatuta, vanitas eſt,& nihil confirmans, quia ipſum eſt mendax, ſicut omnis homo: ergo neceſſarium eſt, quòd in omni iuramento inuocetur veritas diuina,quia aliter nihil confirmaret: ſed vbicunque ſit veritas diuina, ibi ſemper eſt æqualis: ergo æqualiter contemnitur: ergo æquale peccatum eſt iurare falſum per Deum, & per creaturam.

Queſt. VLTERIVS quæritur, Vtrum recipienda ſunt idololatrarum iuramenta? Videtur, quòd ſic: quia Laban exhibuit iuramentum, & Iacob recepit eum, cum tamen ſciret eum iuraturum per idola ſua: ergo videtur, quòd alij ſimiliter recipere poſſunt.

2 Item, Chriſtiani in fide treugarum recipiunt iuramenta paganorum, cum tamen ſciunt eos iurare per Mahumetum, vel per idola: ergo videtur non eſſe peccatum.

Sed contra. SED CONTRA: Rom.1.Qui talia agunt,digni ſunt morte: non ſolum qui faciunt ea, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Exigens autem vt fiat aliquid, conſentit in illud: ergo exigens iuramentum per idolum, conſentit vt iuretur per idolum: æqualiter ergo peccat ſicut iurans.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate regula Auguſtini vera eſt: quia tanto periurium eſt grauius,quanto ſanctius eſt per quod iuratur: & tanto iuramentum magis obligatorium, niſi fiat aliqua expreſſio ſanctitatis excellentis in creatura, vt cum dicitur, per Deum, & per ſancta Euangelia, vel reliquias ſanctorum horum: ita quòd ſit inuocatio diuina cum inuocatione creaturæ: quia tunc bis contemnitur Deus, in ſe ſcilicet, & in creatura in qua relucet per gratiam & gloriam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum inuocatur Deus in creatura, non fertur intentio ad Deum niſi habitualiter,ſed actualiter ſuper creaturam: & ideo ſecundum actum non contemnitur niſi in creatura, niſi oppoſitum exprimat in voce, ſic dicens: Iuro per Deum relucentem in hac creatura: quia tunc contemnitur Deus actualiter in periurio.

AD ALIVD dicendum,quòd homines magis abhorrent propter ſpecialem gratiam quam exprimunt illæ creaturæ factam eſſe in nobis: vnde in talibus iuramentis ſemper Deus actualiter nominatur, & contemnitur in verbo: non enim iuratur per oculos, ſed per oculos Dei: nec per Euangelia,niſi Dei. Et ſi non dicatur, tamen intelligitur: quia non eſt Euangelium, niſi Chriſti. Dicendum ergo, quòd illa magis obligant, ideo quia non contemnitur Deus tantum, ſed gratia eius quam nobis contulit per hoc quòd factus eſt homo, & poſuit legem viuendi in Euangelio.

AD ALIVD dicendum, quòd periuratio ad idolum, maius eſt Peccatum, non propter iuramentum, ſed propter idololatriam & infidelitatem.Vnde in argumento eſt locus ſophiſticus accidentis.

AD ALIVD dicendum, quòd veritas prima ſemper ſibi æqualis eſt, ſed tamen non æqualiter aduertitur in ſe, & in creatura: & ideo non æqualiter contemnitur.

Ad qua ſtiuncu-lam. AD ID autem quod vlterius quæritur de conſentientibus iuramentis quæ fiunt per idola, dicendum quòd non conſentiunt niſi in iuramento; ſed permittunt iurationem per idola quam ille quidem faceret: & ideo pro vtilitate ſuſtinent, ſicut accipiens mutuum, conſentit in acceptionem, ſed coactus permittit acceptionem ſupra ſortem: & ideo non ſunt digni pœna.

Quod

Quod iuramentum quo incautè iuratur, non est obseruandum, nec votum nec promissio iniustè facta.

NVne superest videre, Vtrum omne iuramentum implendum sit? Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, potius est mutandum, quam implendum. Vnde Ambrosius, Est contra officium Dei, nonnunquam promissum soluere sacramentum, vt Herodes fecit. Item Isidorus, In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias: impia est promisso quæ scelere adimpletur. Idem, Non est obseruandum sacramentum, quo malum incautè promittitur: vt siquis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim est non implere sacramentum, quam permanere in stupro. Item Beda, Siquid nos incautius iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, libere illud salubriori consilio mutãdum nouerimus: ac magis instante necessitate peierandum esse nobis, quam vitando periurio in aliud crimen grauius esse diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum stultum: sed ad primam intercessionem Abigail fœminæ prudentis, remisit minas, reuocauit ensem in vaginam: nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse doluit. Item Augustin. Quod Dauid iuramentum per sanguinis effusionem non impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temerè, sed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliisque pluribus ostenditur, quædam iuramenta non esse obseruanda: & qui sic iurat, vehementer peccat: cum autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniuste iurauit, & quia facit quod non debet. *H*

Beda hom. 44

In lib. de officiis. 22. q. 4. cap. Est etiã. Marc. 6. Mat. 14. Lib. 2. de sum. Bono cap. 32. in lib. sentent. ibidem. ca. Non est obseruandum. Hom. 43. ibid. cap. Si aliquid. 1. Reg. 25. In serm. quodã. 22. q. 4. c. Quod Dauid.

Si est periurus qui non facit quod incautè iurauit.

QVI vero mutat, Vtrum periurus debeat dici, solet quæri? Beda supra tale iuramentum vocauit periurium. Ioannes etiam Apocrisarius Orientalium sedium dixit, Sermo patris nostri Sophronij significat, quòd melius est iurantem peierare, quam seruare sacramentum in fractione sanctarum imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramẽtum non obseruatum: & peierare dicitur qui non implet quod falsum iurat, non quia inde reus sit quod non obseruat, sed quia iurauit iniustum, ex quo reus est sicut ille qui peierat. *I*

ARTICVLVS VII.

An omne iuramentum sit implendum, & maxime hoc quod non vergit in deteriorem exitum, & an illicitum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Nunc superest videre vtrum omne iuramentum implendum sit, &c.] Videtur enim, quòd omne iuramentum sit implendum, quod obseruatum, in deteriorem non vergit exitum. Probatio: quia dicit Dominus, Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ergo reddenda sunt: ergo implenda. Item hoc probat in litera Magister.

SED CONTRA: Ponamus, quòd aliquis iuret se prælatum non fore: constat, quòd hoc est licitum, quia bonum est contemnere honores: ergo tenetur obseruare & implere. Ponatur ergo, quòd peæcipiatur ei: aut obediet, aut non. Si sic: ergo peccat mortaliter non obediendo, & peccabit mortaliter non reddendo iuramenta: ergo est ex perplexus, vt videtur. Si forte dicas, quòd absoluitur à iuramento per obedientiam. Contra: Ipse nunquam habuit potestatem eximendi se extra ordinationem Ecclesiæ & potestatem superioris: ergo in præiudicium Ecclesiæ ordinationis & potestatem nunquam potuit aliquid iurare: ergo tenetur obedire & venire contra iuramentum suum. *Sed contra.*

2 Item, Deut. 25. dicitur de eo qui non vult suscitare semen fratris sui defuncti accipiendo relictam

relictam fratris sui, quòd mulier discalceabit eum, & vocabitur domus sua in Israel, domus discalceati. Et dicit Gloss. Qui curam alendorum subditorum suscipere renuit, opprobrium discalceati in Ecclesia sustinebit: non vult suscipere vxorem fratris sui, id est, Christi. Ergo videtur, quòd ex præcepto Dei tenetur suscipere: nullus autem potest iurare aliquid contra præceptum Dei: ergo nec iste potuit iurare se nullo modo fore prælatum.

3 Item, Aliquis peccat iurando se non intraturum religionem: ergo non tenetur obseruare: sed prælatio non est minoris perfectionis quam religio: ergo non potest facere suo iuramento, quòd non teneatur esse prælatus si debite iniungatur ei.

4 Item, In tali casu quando indiget Ecclesia, etiam proprium corpus tenetur expendere pro Ecclesia: ergo multo magis tenetur impendere curam officij pastoralis.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Vtrum aliquod iuramentum illicitum obliget? Videtur, quòd non: quia obseruatum deteriorem vergit in exitum: in tali autem rescindenda est fides: ergo tale iuramentum non obligat.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit August. quòd meretrix quæ iurat se fidem seruare leccatori, mala est ei adhærendo, sed peior iuramentum non obseruando: cum ergo vitanda sunt maiora mala, videtur quòd teneatur ei fornicario concubitu adhærere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omne iuramentum est obseruandum, quòd obseruatum, non vergit in deteriorem exitum, vt dicitur in litera, & quandiu obseruatum, deteriorem non vergit in exitum: quia (vt dicit Bern.) quod pro charitate institutum est, contra charitatem non debet militare. Vnde dico, quòd iurans se omnino prælatum non fore quocunque casu contingente, iurat stultè & indiscretè: quia hoc non potest iurare, sicut necessariò probant obiectiones: licet enim sibi conscius sit propriæ fragilitatis, & dictet sibi cor, quòd non sit sibi vtile esse prælatum: tamen exposita causa quare sibi hoc de se videtur, debet humiliter acquiescere ordinationi Ecclesiæ & superioris: & si oppositum indiscretè iurauit, pœnitentiam habeat pro indiscreto iuramento, quia iam per inobedientiam obseruatum, incipit vergere deteriorem in exitum.

AD HOC autem quod contra obiicitur, quòd bonum est honores contemnere: dicendum quòd verum est: sed onus non semper est contemnendum, quia etiam in prælatione existens, potest non appetere honores.

AD ID quod obiicitur vltimo, dicendum quòd iuramentum illicitum non ligat. Et ad dictum Augustin. dicendum, quòd non intendit dicere, quòd meretrix non recedat à leccatore: sed cum duobus peccatis peccet, intendit quòd periurium est maius peccatum. Alij dicunt aliter, scilicet quod meretrix habet fidem secundum quid cum leccatore, scilicet inquantum non admittit alium: & quando violat hoc, peccat contra iuramentum: & quoad hoc tantum dicunt verificari dictum Augustini, & non quoad adhæsionem. *Ad quæst.*

De eo qui verborum calliditate iurat.

K HOc etiam sciendum est, quod quacunque arte verborum quis iuret: Deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.

ARTICVLVS VIII.

An dolosè iuranti verba prodesse debent?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hoc etiam sciendum est, quòd quacunque arte verborum, &c.] Videtur enim, quòd quando dolosè aliquis exigit iuramentu m per verba multiplicia, tunc illa verba intelligenda sint secundum quod cui iuratur accipit: ipse autem dolosè accipit in sensu non recto: ergo tenetur soluere iuramentum secundum sensum illum, quod falsum est.

PRÆTEREA quæritur, Quando aliquis sine fraude casu iurat per verba multiplicia, in quo sensu accipienda sint verba? *Quæst.*

SOLVTIO. Dicēdum, quòd istud quod dicitur hîc, intelligitur de dolosè iurante: & hoc notatur per hoc quod dicit, quacunque arte verborum vtens: ars enim idem est quod dolus: sed cum dolosè exigit, dolus exactori prodesse non debet. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd tali casu eueniente debet accipi iuramentum in eo sensu in quo iurans credit illum intellexisse cui iuratur: & si non potest scire, debet relinqui arbitrio bonorum virorum, qui iudicant secundum quem sensum verba illa frequentius accipi solent: & in illo tenetur,

De illo qui cogit oliquem iurare.

L QVæritur etiam, Si peccat qui hominem iurare cogit? De hoc August. ait: Qui exigit iurationem, multum interest si nescit illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum: tamen humana tentatio est. Si vero scit eum feciſſe & cogit eum iurare, homicida est. Item, Qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum

De verbis Apostoli serm. 18

In serm. de de-

eum falsum iurare, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, & eius quem iurare prouocauit, & suam. collatione Ioannis

Ex concilio Aurelianensi.

SAncta synodus decreuit, nisi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad sacramenta accedant? M Ibidem cap. Ille qui hominem.

ARTICVLVS IX.

An periurium coactum sit peccatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quęritur etiam, Si peccat, &c.] Et quærũtur duo. Primum, Vtrum periurium coactũ sit peccatum? Secundum, Vtrum iuramentum obliget? Ad primum proceditur sic: Dicit Augu. nullo modo ad obprobrium voluntatis trahitur, quod conditio necessitatis extorsit: coactum autem iuramentum extorsit conditio necessitatis: non ergo trahitur ad opprobriũ voluntatis: ergo non est peccatum.

2 Item Luc. 15. vbi excusat Dominus vellentes spicas, dicit Glo. Necessitas non habet legem. Ergo iuramentum coactæ necessitatis non sequitur legem peccati alicuius periurij.

3 Item, Illicita simpliciter necessitas facit licita: sicut patet Luc. 6. & 1. Reg. 21. de Dauid cum viris eius, qui excusantur qui comederunt in necessitate panes propositionis, quos non licebat edere nisi solis sacerdotibus: ergo & periurium excusatur per necessitatem, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Mendacium semper est peccatum, & non potest non malè fieri, vt vult Aug. periurium autem est mendacium, inuocatione diuinæ veritatis confirmatum: ergo multo magis periurium semper est malum, & nunquam potest benè fieri vel non malè.

2 Item, Dicit canon, Si aliquis peierat pro vita corporis conseruanda, quia magis dilexit corpus quam animam, tres quadragesimas abstineat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd periurium semper est peccatum, vt probant rationes vltimæ: nec per coactionem excusatur à toto, licet à tanto excusetur: & hoc ideo est, quia voluntas cogi non potest: & omne periurium à voluntate tracta quidem, sed non coacta procedit.

AD PRIMVM autem quod contra obiicitur, dicendum quòd Augu. loquitur de his in quibus absoluta est coactio, vt in membris corporis: sicut si aliqua omnino contra voluntatẽ violetur.

AD ALIVD dicendum, quòd est necessitas naturæ, & talis subleuanda est per actum concessum naturæ, vt fames per comedere. Et in necessitate fiunt omnia communia. Alia est necessitas comminationis: & propter hanc non debent admitti illicita. Et de tali procedit coactum iuramentum.

ARTICVLVS X.

An iuramentum coactum obliget ad impletionem?

SEcundo quæritur, Vtrum iuramentum coactum obliget ad impletionem? Videtur autem quod sic: quia ponamus, quòd aliquis iuret id quod fieri est licitum, sicut se daturum centum: iuramenta autem licita sunt seruanda: ergo illud debet impleri.

2 Item, Quidam consuluit Papam Alexandrum de quodam iuramento coacto an deberet implere? Et respondit Papa, Non habebis me auctorem periurij: ergo videtur, quòd iuramentum illud obligabat.

3 Item, Quidam coactus iurauit cuidam concubinæ suæ, quòd eam duceret in vxorem, & non interrogaret parentes suos: & quæsiuit à beato Augustino, vtrum teneretur soluere iuramentum? Respondit beatus Augustinus de consilio beati Ambrosij, quòd duceret eam. Ergo videtur, quòd coacta iuramenta obligant.

Sed contra. SED CONTRA: Vota coacta non obligant, quia dicit auctoritas, quòd coacta sacrificia Deo non placent: cum igitur iuramenta sint quædam vota attestatione iuramenti firmata, videtur quòd non obligent.

2 Item, Coactum est inuoluntarium, vt dicit Philosophus: inuoluntarium autem non obligat: ergo nec coactum iuramentum.

3 Item, Tullius in rhetoricis inducit legem dicens, Quod vi vel dolo factum est, ratum non habeo, ait Prætor: tale autem iuramentum est factum vi & dolo simul: ergo non debet haberi ratum: ergo non obligat ad implendum.

4 Item, Metus mortis cum signis mortis cadit in constantem virum: sed metus qui cadit in constantem virum, à toto excusat, vt dicunt Iurisperiti: ergo iste qui tali metu iurat, de iuramento deobligatur.

5 Item, Fraus non debet alicui patrocinari: sed ille qui cogit ad iurandum, fraude & dolo & violentia facit hoc: ergo non debet ei patrocinari: ergo iste iurans non debet obligari ad implendum. Si dicas, quòd sic iurans dare centum, obligatur, & in hoc nihil deperit ei, quia competit ei actio in illum. Contra: Ponamus, quòd iuret se non acturum contra eum: ergo etiam hoc tenetur implere eadem ratione, qua tenetur implere primum. Si forte dicas, quòd in tali casu debet denuntiare Ecclesiæ: & illa tenetur agere contra illum. Pono etiam, quòd iuret Ecclesiæ se non denuntiaturum: ergo etiam eadem ratione illud debet implere: & ita omnibus modis iniustè damnificatur: & ille reportat lucrum ex dolo & fraude.

6 Præterea, Iuret aliquis aliud, scilicet se consentire in matrimonium alicuius: si ergo obligatur ipse, non potest ab ea separari.

Sed contra. SED CONTRA: Coactio excludit consensum coniugalem: ergo etiam excludit iuramentum de consensu.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hîc sunt opiniones Magistrorum diuersæ. Sunt enim qui distinguunt inter iuramentum assertorium, & promissorium: & dicunt, quòd assertorio iuramento

coacto, vt ſcilicet aliquid aſſerat quod ſcit eſſe verum iuramentum, obligat ad dicendum illud: quia hoc ſine læſione iuſta alicuius aſſerere poteſt, quod verum eſſe ſcit. Iuramentum autem promiſſorium eſt, cum promittit ſe ſoluturum eſſe centum alicui tyranno, ne interficiat eum: & tunc non obligat, vt dicunt. Alij dicunt, quòd in veritate coram Deo & foro pœnitentiæ obligatur iuramento vtroque, ſed non foro iudicij: quia tyrannus non audet ſe præſentare iudici, cum ipſe læſerit iuſtitiam: & illi concedunt primam partem obiectionum: & iſtam opinionem tenent Theologi.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicunt quòd iuramentum non eſt votum, ſed potius promiſſio exterior confirmata per inuocationem diuinæ veritatis, & ideo propter reuerentiam diuinæ veritatis obligat: votum autem conſiſtit principaliter in voluntatis libertate interiori.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnino eſt inuoluntarium iuramentum, ſed inuoluntarium ſimpliciter, voluntarium autem ſecundum quid, ſcilicet ne deteriora patiatur: ſicut etiam dicit ibidem Philoſophus de inuoluntario ſimpliciter, & inuoluntario ſecundum quid. Illud autem quod ſecundum quid eſt inuoluntarium, non excuſat à toto, ſed id quod eſt inuoluntarium ſimpliciter, ſicut tractus per manum, quia trahit per manum quod dominatur manui, illud inuoluntarium eſt, cuius cauſa factiua & principium eſt in alio, nihil conferente, id eſt, cooperante vim paſſo, id eſt, eo qui vim patitur.

AD ALIVD dicendum, quòd Prætor loquitur de iudicio ſuo quoad forum ciuile: quia tyrannus non poteſt agere in ſic ſibi promiſſum, imo puniretur à Prætore.

AD ALIVD dicendum, quòd nulla cauſa metus ferens peccatum, cadit in conſtantem virum: quia aliter falſum eſſet quod dicitur: Nolite timere eos qui occidunt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciant: ſed quoad facta humana.

AD ALIVD dicendum, quòd competit ei actio poſt promiſſionem: & ſi hoc abiurat, competit ei denunciare principi vel Eccleſiæ: & ille peccat mortaliter ſi non compellit illum ad reſtituendum: nec poteſt abiurare, quia hoc vergit in deteriorem exitum, id eſt, ſtatus reipublicæ & iuris corruptionem: & ideo ibi ſtatur.

AD ALIVD dicendum, quòd iuramentum coactum obligat: ſed non matrimonium, quia matrimonium non tantum quærit conſenſum, ſed etiam liberum arbitrium. Hoc autem patet ex hoc, quia ſi venit contra iuramentum contrahendo cum alia, ſtat ſequens matrimonium & iniungitur ei pœnitentis pro periurio.

DISTINCTIO XL.

De ſexto & ſeptimo præcepto ſecundæ tabulæ.

De diſtinctione duorũ præceptorũ in quibus prohibetur duplex concupiſcentia.

SEXTVM præceptum eſt, Non deſiderabis vxorem proximi Septimum eſt, Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, &c. Sed videtur præceptum de non concupiſcendis rebus proximi, vnum eſſe cum eo quo dicitur. Non furaberis: & præceptum de non concupiſcenda vxore vnum eſſe cum eo quo dicitur. Non mœchaberis. Poterat etiam preceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de non concupiſcenda re proximi præcipitur: & in eo quod dictum eſt, Non mœchaberis, poterat illud intelligi, Non concupiſces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præceptis non mœchandi & non furandi, ipſa opera notata ſunt & prohibita: in his vero extremis, ipſa concupiſcentia: multum ergo differunt illa ab iſtis. Vnde illi præcepto non mœchandi, fit ſuperadditio in Euangelio: vbi omnis concupiſcentia mœchandi prohibetur. Sed cum hic prohibeatur concupiſcentia alienæ vxoris, & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Euangelium vero & manum & animum? Illud de lege dicitur ſecundum cerimonialia, non ſecundum moralia. Vel quia in lege non eſt generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiſcentiæ, vt in Euangelio.

Auguſt. ſuper Exod. q. 4.

Matt. 5.

DIVI

DIVISIO TEXTVS.

SEXTVM præceptum est, Non desiderabis vxorem proximi tui, &c.] Hic incipit agere vltimo de præceptis duobus pertinentibus ad cor. Et habet distinctio ista duas partes, in quarum prima determinat breuiter de duobus præceptis prædictis. In secunda tangitur de differentia veteris legis & nouæ quoad decalogum qui est in vtraque *ibi* [Si vero quæritur, Quomodo dicat Apostolus] In prima facit tria. Primo explicat duo mandata. Secundo obiicit contrarium mandatorum & soluit *ibi* [Sed istud præceptum de non concupiscendis] In tertia mouet quæstionem qualiter dicatur vetus lex non comprimere animum, cum hæc duo præcepta animum comprimant? & soluit *ibi* [Sed cum hîc prohibeatur concupiscentia.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ista duo mandata separata sint, scilicet, Non desiderabis vxorem, &c. an non?

INcidit autem hîc dubium ante literam, Vtrum ista duo mandata separata sint ab aliis, aut non? Secundo, Vtrum differant inter se, & quam habeant differentiam?

Ad primum obiicitur sic: Cogitatio ordinatur ad opus, vel verbum: ergo per se non habet ordinem: ergo prohibitio cogitationum per se non debet cadere in præcepto.

2 Item, In secundo libro habitum est, quòd voluntas & opus sunt vnum peccatum, quia aliter quilibet peccans in opere, peccaret duobus peccatis: vnius autem peccati vna est prohibitio: ergo voluntas & actus pertinent ad vnum peccatum: non ergo diuisa mandata debent esse de voluntate.

3 Item, Nihil est vituperabile nisi inquantum procedit à voluntate deliberatiua, nec etiam laudabile: constat autem, quòd opus non prohibetur in decalogo, nisi quia est vituperabile in moribus: ergo prohibetur inquantum exit à deliberatiua voluntate: ergo in opere intelligitur voluntas prohibita: ergo superfluit postea addere nouam prohibitionem.

Soluitur. SOLVTIO. Dicendum, quòd aliud est in concupiscentia carnis, & aliud in concupiscentia rerum, & aliud in aliis peccatis, vt dictum est supra in quæstione de numero præceptorum: quia istæ duæ concupiscentiæ habent dilectationes suas etiam ante opus non coniunctas operi, vt dicit Augustinus. Et ideò quia in opere habent nocumentum proximi, propter illam turpitudinem in qua quiescit cogitatio, speciali præcepto prohibetur opus: & propter turpitudinem concupiscentiæ ante opus, aliud mandatum est quod prohibet cogitatum cordis. Sic autem non est in aliis: & huius causa suprà dicta est.

AD ALIVD dicendum, quòd duplex est voluntas, scilicet operis, & delectationis ante opus, vel sine opere. Et prima prohibetur in præcepto in quo prohibetur opus. Secunda autem causa indiget proprio præcepto, in quo prohibeatur.

AD ALIVD dicendum, quòd licet opus causam principalem vituperij vel laudis habeat à voluntate: non tamen accipit à voluntate totam causam nocumenti: & quoad nocumentum potest esse vnum præceptum, & quoad turpitudinem quietis in affectu illecebræ potest esse aliud.

ARTICVLVS II.

An ista prædicta duo mandata sint inter se distincta?

SEcundo quæritur, Vtrum sint distincta ista mandata? Videtur autem, quòd non: quia siue sit vxor, siue concubina, cum dicitur, Non mœchaberis, prohibetur illicitus concubitus cum muliere omni: ergo similiter cum dicitur, Non concupisces vxorem proximi tui, intelligitur etiam prohiberi concupiscentia ancillæ quæ ad idem appetitur. Cum igitur in secundo dicitur, Non concupisces ancillam, non videtur secundum differre à primo.

2 Item, Ea quæ appetuntur præter turpitudinem coitus, multiplicia sunt, & reducuntur ad tria, scilicet concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ: ergo videtur, quòd penes hæc tria deberent esse hic tria mandata de non concupiscendo.

3 Item, Cum sint quædam scibilia illicita sicut appetibilia, sicut scibilia incantationum & quarundam diuinationum, videtur quòd deberet esse præceptum de non concupiscendis scibilibus quibusdam, sicut sunt præcepta de non concupiscendis quibusdam.

Soluitur. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd ancilla concupisci dicitur dupliciter, scilicet ad concubitum, & sic prohibetur in præcepto de non concupiscendo vxorem: & vt possessio, & sic habetur in præcepto de non concupiscenda re quæ est possessio, vt seruus, bos, & asinus, &c.

AD ALIVD dicendum, quòd appetibilia appetuntur propter indigentiam. Indigentia autem non est nisi duplex, scilicet conseruationis & sufficientiæ indiuidui, & conseruationis & sufficientiæ speciei. Et prima causat auaritiam largè acceptam, scilicet in rebus & honoribus: secunda autem luxuriam: & ideo auaritia oculorum & fastus vitæ reducuntur in possessiones, & sic prohibentur in vno mandato: sed non concupiscentia carnis, quia non surgit ex eadem indigentia.

AD ALIVD dicendum, quòd nullum scibile inquantum scibile, malum est: & hoc patet ex hoc, quòd omnem scientiam habet Deus, & sancti Angeli multorum malorum habent scientiam: & ideo nullum debet esse præceptum morale de hoc, quia præcepta moralia prohibentia non sunt nisi de per se malis. Leges autem prohibent quasdam scientias propter opus adiunctum & pronitatem affectus.

ARTI

ARTICVLVS III.

An lex decalogi iuſtificabat, ex quo prohibuit manum & animum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed cum hic prohibetur concupiſcentia alienæ vxoris,&c.] Gratia enim huius quæritur, An lex decalogi iuſtificabat, ex quo prohibuit manum & animum? Videtur autem quod ſic: iuſtitia enim eſt abſtinentia mali in corde,ore,& manu: omnia autem hæc tangunt præcepta & ordinant: ergo videtur, quòd iuſtificabat.

2 Item Matth.19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et determinat ea, ſcilicet, Non occides, non mœchaberis,&c. cum ergo ad vitam æternam nemo ingrediatur niſi per iuſtitiam,videtur quòd mandata iuſtificabant.

3 Item Beda,Iuſtitia legis ſuo tempore cuſtodita, non ſolum bona temporalia, ſed & vitam conferebat æternam: hæc autem non confertur niſi iuſtificato: ergo lex decalogi iuſtificabat.

4 Item Rom.3. Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro coram illo. Ibi dicit Gloſſ. Auguſtini, De lege loquitur ſecundum cerimonialia,non ſecundum moralia quæ iuſtificabant. Ergo iuſtificabat decalogus.

5 Si dicatur, quòd non iuſtificabant niſi ex charitate facta: & ideo opus operatum non iuſtificabat, ſedopus operans: tunc videtur nulla fuiſſe differentia inter moralia & cerimonialia, quia in cerimonialibus etiam opus operans ex charitate, valebat ad ſalutem, & non opus operatum.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Rom.13. Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro coram illo. Et loquitur de opere decalogi: ergo non iuſtificabat.

2 Item Rom.8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore,&c. dicit Gloſſ. Præcepta in veteri lege, timore ſeruili ſeruabantur: timor autem ſeruilis eſt cum peccato mortali, & non poteſt ſimul aliquis eſſe iuſtus & in peccato mortali: ergo timor ſeruilis non iuſtificat: ergo nec mandatum quod timore ſeruili mouente implebatur.

3 Item Exod.20. ſuper illud, Non concupiſces rem proximi tui: dicit Gloſſ. Lex prohibet manum,non animum:cum igitur iuſtitia principaliter ſit in corde, non in manu, lex decalogi non iuſtificabat,vt videtur.

4 Item ſuper illud Pſalm.18. Lex Domini immaculata,&c. dicit Gloſſ. Lex vetus non fecit animas immaculatas: decalogus autem erat in veteri lege: ergo non faciebat animas immaculatas: ergo nec iuſtas.

5 Item 2.Cor.3. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Et dicit Magiſter in litera, quòd litera occidens, eſt decalogus: conſtat autem, quòd id quod viuificat,non occidit: ergo decalogus non iuſtificat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd iuſtificans dicitur quadrupliciter,ſcilicet effectiuè,& ſic ſolus Deus iuſtificat.Formaliter,& hoc duobus modis, ſcilicet vt forma propria faciens actum iuſtum, ſicut albedo album, & ſic ſola iuſtitia iuſtificat: & vt remouens diſpoſitionem contrariam, & ſic gratia ſacramentalis iuſtificat, quæ principaliter ordinata eſt contra peccatum, vt probatur in principio quarti. Tertio modo dicitur iuſtificans, faciens dignum vita æterna & merito operis, & ſic ſola charitas iuſtificat. Quarto modo dicitur iuſtificans, conſuetudinem iuſtitiæ inducens, & ſic opus iuſtificat, & per conſequens præceptum quod ligat ad obſeruantiam operis: & hoc modo decalogus ſemper iuſtificat: ſed tamen dupliciter,ſcilicet retrahendo à malo,& ſic iuſtificabat in prohibitionibus: vel in ordine ad bonum,& ſic iuſtificabat in affirmatiuis. Sed tamen notandum, quod cum quæritur, vtrum decalogus iuſtificabat,quæritur de iuſtificatione tertio modo: quia habitus iuſtitiæ politicæ, & etiam opus poteſt eſſe cum mortali peccato: & ideo non quæritur de iuſtificatione ſecundo modo, ſed tertio modo. Dicendum igitur, quòd ſecundum intellectum illum quæſtionis non iuſtificabat: quia ex legiſlatione Veteris Teſtamenti non conferebat gratiam, eò quod ſacramenta illa eſſent figuræ gratiæ, & non veritas: ſed in Nouo inquantum huiuſmodi iuſtificat, id eſt, quod implens decalogum, habeat habitum ſacramentorum nouorum: quia ex legiſlatione Noui Teſtamenti confertur gratia, qua impletur & informatur opus decalogi: & ideo iuſtificat. Eſt tamen notandum verbum Auguſtin. ſcilicet quòd iuſti in Veteri Teſtamento pertinebant ad Nouum: quia iuſtitiam in fide Noui acceperunt: & mali in Nouo, timore ſeruili ſeruientes, pertinent ad Vetus quoad non habere gratiam.

DICENDVM ergo ad primum, quòd opus cordis, oris,& manus, non iuſtificat niſi ſeruiliter conſuetudinalem iuſtitiam inducendo: & hanc non remunerat Deus, ſed illam quæ ex charitate procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd Dominus dicit illi obſtacula vitæ, vt remoueat, non vt hoc ſolum ſufficiat. Vel dicatur melius: quia ibi Dominus intelligit includi præceptum de charitate, ad quam omnia mandata referuntur, vt patuit ex ſuperius habitis.

AD ALIVD dicendum, quòd iuſtitia illa ſeruata,non conferebat vitam niſi in pertinentibus ad Nouum Teſtamentum, & ex gratia Noui Teſtamenti:& ita intelligit Beda.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſtinus intelligit decalogum pertinere ad ſtatum iuſtitiæ perfectæ, quia moralis eſt: ſed non cerimonialia quæ ad iuſtitiam figuralem pertinebant: & ideo decalogus fuit in omni lege,& naturali, & Moyſi,& gratiæ: quia opus ſuum materiale eſt in merito ſemper, quod non eſt opus cerimonialium.

AD VLTIMVM dicendum,quòd licet in hoc non ſit differentia inter cerimonialia & moralia, quia neutra valebant ad meritum ſine charitate, tamen eſt differentia, quia decalogus eſt de per ſe bonis ſemper mouentibus in merito, ſed non cerimonialia: ſicut etiam aliæ virtutes præter charitatem non valent ad meritum, & tamen per ſe bonæ ſunt,& manent in merito, & ſpecificant ipſum in hoc actu & in illo quem ſingulæ virtutes eliciunt.

Quid sit litera occidens.

2.Cor.3. SI vero quæritur, quam dicat Apostolus literam occidentem ? Ea certè est decalogus : qui non dicitur litera occidens, eò quod mala sit lex, sed quia prohibens peccatum auget concupiscentiam, & addit prævaricationem nisi liberet gratia : quæ gratia non sic abundat in lege vt in Euangelio. Vel secundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona est, & tamen occidit sine gratia, cum sit virtus peccati quæ iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autem deerat, & ideò litera occidens erat. Distat autem Euangelij litera à legis litera, quia diuersa sunt promissa : ibi terrena, hîc cælestia promittuntur. Diuersa etiam sacramenta, quia illa tantum significabant : hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuersa, quantum ad cerimonialia. Nam quantum ad moralia sunt eadem, sed plenius in Euangelio continentur. Audistis decem chordas psalterij vtrique sexui impositas : quæ charitate tangendæ sunt, vt vitiorum feræ occidantur. B

ARTICVLVS IV.

An litera quam dicit Apostolus occidere, sit decalogus.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si verò quæritur, Quare dicat Apostolus literam occidentem] Videtur enim, quòd spiritus non viuificat : quia spiritus est spiritualis intelligentia : & hanc multi habent, qui non viuificantur : ergo spiritus non viuificat.

2 Item, Moralia non habent alium intellectum, quam illum quem sonat litera : ergo nihil est dicere, Litera occidit, spiritus autem viuificat : quia non est ibi aliud spiritus, quam litera.

3 Item, Nihil remouens dispositiones & causas mortis, occidit : sed decalogus remouet dispositiones & causas mortis : ergo non occidit. Prima per se patet. Secunda probatur ex hoc, quod decalogus remouet peccata, quæ sunt causa mortis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd litera occidens, decalogus est, litera legis auditus sine gratia impletionis : & est litera occidens, non per se, sed per occasionem : sicut quando febricitanti aqua ostenditur, magis excitatur in eo sitis quam prius : & ita etiam æstuanti homini in concupiscentia decalogus eo ipso quod prohibet, ostendit peccatum : & cum non dat gratiam, est occasio prouocationis concupiscentiæ : & hic est vnus modus occidendi. Alius autem modus est : quia omnis appetitus de natura sui tanto magis feruet in id quod appetit, quanto illud creditur altius : sed præceptum per hoc quod prohibet rem appetibilem à concupiscentia, exaltat, & sic magis concupiscentia prouocatur in illud. Vnde,

Nitimur in vetitum, cupimus semperque negata.

Tertius modus tangitur ab Apostolo in litera, scilicet quia id quod sine præcepto non est nisi malum contra legem naturæ, præceptum adhibitum facit esse etiam contra legem scriptam, & sic addit deformitatem quandam, quæ est prævaricatio legis scriptæ, & sic iterum aggrauat peccatum, & auget mortem. His ergo tribus modis decalogus est litera occidens.

DICATVR ergo ad primum, quòd spiritus est gratia spiritus, in qua datur Spiritus sanctus : & hæc datur in legislatione noua, non veteri.

AD ALIVD dicendum, quòd moralia non habent spiritum alterius intellectus, sed ipsum mouentem ad implendum, qui est amor, non timor, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd decalogus per se ordinat ad vitam : & hoc intendit Apostolus Rom. 7. cum dicit, Itaque lex quidem sancta, mandatum sanctum, & iustum, & bonum : sed per occasionem tripliciter ordinat ad malum. Et hoc notat Apostolus cum subiungit, Occasione accepta peccatum per mandatum bonum operatum est in mortem. Occasio autem minus est, quam causa per se, & causa per accidens : quia nullam habet influentiam super illud cuius est occasio, sed inducitur ex comparatione sui ad aliud prohibens ipsum à causalitate : sicut ex comparatione solis ad corpus opacum causatur vmbra, quam nullo modo causat sol. Ita comparatus decalogus ad deprauatum concupiscentia, causatur appetitus illiciti : & aggrauatio peccati non causatur à decalogo aliquo modo, sed occasionatur. Hic autem qui vult potest inducere longam quæstionem de legibus & iure naturali, quam disputauimus in tractatu de iustitia. Item nota, quòd illam partem lectionis quæ incipit *ibi* [Distat autem Euangelij litera, &c.] disputatam inuenies in principio quarti in hoc eodem opere. Et ideò non video hîc plura quærenda. Sed de inuentis non grates nobis, sed Deo offerantur, cui est honor & virtus & sapientia in secula seculorum. AMEN.

ARTICVLVS III.

An lex decalogi iuſtificabat, ex quo prohibuit manum & animum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed cum hic prohibetur concupiſcentia alienæ vxoris,&c.] Gratia enim huius quæritur, An lex decalogi iuſtificabat, ex quo prohibuit manum & animum? Videtur autem quod ſic: iuſtitia enim eſt abſtinentia mali in corde,ore,& manu: omnia autem hæc tangunt præcepta & ordinant: ergo videtur, quòd iuſtificabat.

2 Item Matth.19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et determinat ea, ſcilicet, Non occides, non mœchaberis,&c. cum ergo ad vitam æternam nemo ingrediatur niſi per iuſtitiam,videtur quòd mandata iuſtificabant.

3 Item Beda,Iuſtitia legis ſuo tempore cuſtodita, non ſolum bona temporalia, ſed & vitam conferebat æternam: hæc autem non confertur niſi iuſtificato: ergo lex decalogi iuſtificabat.

4 Item Rom.3. Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro coram illo. Ibi dicit Gloſſ. Auguſtini, De lege loquitur ſecundum cerimonialia,non ſecundum moralia quæ iuſtificabant. Ergo iuſtificabat decalogus.

5 Si dicatur, quòd non iuſtificabant niſi ex charitate facta: & ideo opus operatum non iuſtificabat, ſedopus operans: tunc videtur nulla fuiſſe differentia inter moralia & cerimonialia, quia in cerimonialibus etiam opus operans ex charitate, valebat ad ſalutem, & non opus operatum.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Rom.13. Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro coram illo. Et loquitur de opere decalogi: ergo non iuſtificabat.

2 Item Rom.8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore,&c. dicit Gloſſ. Præcepta in veteri lege, timore ſeruili ſeruabantur: timor autem ſeruilis eſt cum peccato mortali, & non poteſt ſimul aliquis eſſe iuſtus & in peccato mortali: ergo timor ſeruilis non iuſtificat: ergo nec mandatum quod timore ſeruili mouente implebatur.

3 Item Exod.20. ſuper illud, Non concupiſces rem proximi tui: dicit Gloſſ. Lex prohibet manum,non animum:cum igitur iuſtitia principaliter ſit in corde, non in manu, lex decalogi non iuſtificabat,vt videtur.

4 Item ſuper illud Pſalm. 18. Lex Domini immaculata,&c. dicit Gloſſ. Lex vetus non fecit animas immaculatas: decalogus autem erat in veteri lege: ergo non faciebat animas immaculatas: ergo nec iuſtas.

5 Item 2.Cor.3. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Et dicit Magiſter in litera, quòd litera occidens, eſt decalogus: conſtat autem, quòd id quod viuificat,non occidit: ergo decalogus non iuſtificat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd iuſtificans dicitur quadrupliciter,ſcilicet effectiuè,& ſic ſolus Deus iuſtificat. Formaliter,& hoc duobus modis, ſcilicet vt forma propria faciens actum iuſtum, ſicut albedo album, & ſic ſola iuſtitia iuſtificat: & vt remouens diſpoſitionem contrariam, & ſic gratia ſacramentalis iuſtificat, quæ principaliter ordinata eſt contra peccatum, vt probatur in principio quarti. Tertio modo dicitur iuſtificans, faciens dignum vita æterna & merito operis, & ſic ſola charitas iuſtificat. Quarto modo dicitur iuſtificans, conſuetudinem iuſtitiæ inducens, & ſic opus iuſtificat, & per conſequens præceptum quod ligat ad obſeruantiam operis: & hoc modo decalogus ſemper iuſtificat: ſed tamen dupliciter,ſcilicet retrahendo à malo,& ſic iuſtificabat in prohibitionibus: vel in ordine ad bonum,& ſic iuſtificabat in affirmatiuis. Sed tamen notandum, quod cum quæritur, vtrum decalogus iuſtificabat,quæritur de iuſtificatione tertio modo: quia habitus iuſtitiæ politicæ, & etiam opus poteſt eſſe cum mortali peccato: & ideo non quæritur de iuſtificatione ſecundo modo, ſed tertio modo. Dicendum igitur, quòd ſecundum intellectum illum quæſtionis non iuſtificabat: quia ex legiſlatione Veteris Teſtamenti non conferebat gratiam, eò quod ſacramenta illa eſſent figuræ gratiæ, & non veritas: ſed in Nouo inquantum huiuſmodi iuſtificat, id eſt, quod implens decalogum, habeat habitum ſacramentorum nouorum: quia ex legiſlatione Noui Teſtamenti confertur gratia, qua impletur & informatur opus decalogi: & ideo iuſtificat. Eſt tamen notandum verbum Auguſtin. ſcilicet quòd iuſti in Veteri Teſtamento pertinebant ad Nouum: quia iuſtitiam in fide Noui acceperunt: & mali in Nouo, timore ſeruili ſeruientes, pertinent ad Vetus quoad non habere gratiam.

DICENDVM ergo ad primum, quòd opus cordis, oris,& manus, non iuſtificat niſi ſeruiliter conſuetudinalem iuſtitiam inducendo: & hanc non remunerat Deus, ſed illam quæ ex charitate procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd Dominus dicit illi obſtacula vitæ, vt remoueat, non vt hoc ſolum ſufficiat. Vel dicatur melius: quia ibi Dominus intelligit includi præceptum de charitate, ad quam omnia mandata referuntur, vt patuit ex ſuperius habitis.

AD ALIVD dicendum, quòd iuſtitia illa ſeruata,non conferebat vitam niſi in pertinentibus ad Nouum Teſtamentum, & ex gratia Noui Teſtamenti:& ita intelligit Beda.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſtinus intelligit decalogum pertinere ad ſtatum iuſtitiæ perfectæ, quia moralis eſt: ſed non cerimonialia quæ ad iuſtitiam figuralem pertinebant: & ideo decalogus fuit in omni lege,& naturali, & Moyſi,& gratiæ: quia opus ſuum materiale eſt in merito ſemper, quod non eſt opus cerimonialium.

AD VLTIMVM dicendum,quòd licet in hoc non ſit differentia inter cerimonialia & moralia, quia neutra valebant ad meritum ſine charitate, tamen eſt differentia, quia decalogus eſt de per ſe bonis ſemper mouentibus in merito, ſed non cerimonialia: ſicut etiam aliæ virtutes præter charitatem non valent ad meritum, & tamen per ſe bonæ ſunt,& manent in merito, & ſpecificant ipſum in hoc actu & in illo quem ſingulæ virtutes eliciunt.

Quid sit litera occidens.

2.Cor.3. SI vero quæritur, quam dicat Apostolus literam occidentem ? Ea certè est decalogus : qui non dicitur litera occidens, eò quod mala sit lex, sed quia prohibens peccatum auget concupiscentiam, & addit prævaricationem nisi liberet gratia ; quæ gratia non sic abundat in lege vt in Euangelio. Vel secundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona est, & tamen occidit sine gratia, cum sit virtus peccati quæ iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autem deerat, & ideò litera occidens erat. Distat autem Euangelij litera à legis litera, quia diuersa sunt promissa : ibi terrena, hîc cælestia promittuntur. Diuersa etiam sacramenta, quia illa tantum significabant : hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuersa, quantum ad cerimonialia. Nam quantum ad moralia sunt eadem, sed plenius in Euangelio continentur. Audistis decem chordas psalterij vtrique sexui impositas : quæ charitate tangendæ sunt, vt vitiorum feræ occidantur. B

ARTICVLVS IV.

An litera quam dicit Apostolus occidere, sit decalogus.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si verò quæritur, Quare dicat Apostolus literam occidentem] Videtur enim, quòd spiritus non viuificat : quia spiritus est spiritualis intelligentia : & hanc multi habent, qui non viuificantur : ergo spititus non viuificat.

2 Item, Moralia non habent alium intellectum, quam illum quem sonat litera : ergo nihil est dicere, Litera occidit, spiritus autem viuificat : quia non est ibi aliud spiritus, quam litera.

3 Item, Nihil remouens dispositiones & causas mortis, occidit : sed decalogus remouet dispositiones & causas mortis : ergo non occidit. Prima per se patet. Secunda probatur ex hoc, quod decalogus remouet peccata, quæ sunt causa mortis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd litera occidens, decalogus est, litera legis auditus sine gratia impletionis : & est litera occidens, non per se, sed per occasionem : sicut quando febricitanti aqua ostenditur, magis excitatur in eo sitis quam prius : & ita etiam æstuanti homini in concupiscentia decalogus eo ipso quod prohibet, ostendit peccatum : & cum non dat gratiam, est occasio prouocationis concupiscentiæ : & hic est vnus modus occidendi. Alius autem modus est : quia omnis appetitus de natura sui tanto magis feruet in id quod appetit, quanto illud creditur altius : sed præceptum per hoc quod prohibet rem appetibilem à concupiscentia, exaltat, & sic magis concupiscentia prouocatur in illud. Vnde,

Nitimur in vetitum, cupimus semperque negata.

Tertius modus tangitur ab Apostolo in litera, scilicet quia id quod sine præcepto non est nisi malum contra legem naturæ, præceptum adhibitum facit esse etiam contra legem scriptam, & sic addit deformitatem quandam, quæ est prævaricatio legis scriptæ, & sic iterum aggrauat peccatum, & auget mortem. His ergo tribus modis decalogus est litera occidens.

DICATVR ergo ad primum, quòd spiritus est gratia spiritus, in qua datur Spiritus sanctus : & hæc datur in legislatione noua, non veteri.

AD ALIVD dicendum, quòd moralia non habent spiritum alterius intellectus, sed ipsum mouentem ad implendum, qui est amor, non timor, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd decalogus per se ordinat ad vitam : & hoc intendit Apostolus Rom. 7. cum dicit, Itaque lex quidem sancta, mandatum sanctum, & iustum, & bonum : sed per occasionem tripliciter ordinat ad malum. Et hoc notat Apostolus cum subiungit, Occasione accepta peccatum per mandatum bonum operatum est in mortem. Occasio autem minus est, quam causa per se, & causa per accidens : quia nullam habet influentiam super illud cuius est occasio, sed inducitur ex comparatione sui ad aliud prohibens ipsum à causalitate : sicut ex comparatione solis ad corpus opacum causatur vmbra, quam nullo modo caufat sol. Ita comparatus decalogus ad deprauatum concupiscentia, causatur appetitus illiciti : & aggrauatio peccati non causarur à decalogo aliquo modo, sed occasionatur. Hic autem qui vult potest inducere longam quæstionem de legibus & iure naturali, quam disputauimus in tractatu de iustitia. Item nota, quòd illam partem lectionis quæ incipit *ibi* [Distat autem Euangelij litera, &c.] disputatam inuenies in principio quarti in hoc eodem opere. Et ideò non video hîc plura quærenda. Sed de inuentis non grates nobis, sed Deo offerantur, cui est honor & virtus & sapientia in secula seculorum. AMEN.

INDEX

Rerum & verborum notabilium, quæ tam in textu quam in Commentariis lib.3. Sententiarum continentur.

A

ABlativvs conſtruitur in habitudine cauſæ formalis vel efficientis. d.10.a.11.
Abrahæ in lumbis quomodo Chriſtus fuerit. d.3.c.
Omnes deſcendentes ad Abraham, decimati ſunt in eo, præter Chriſtum. d.3.a.27.
Adoptare homines conuenit Deo. d.10.a.9. & 10.
In parte adoptio diuina ſimilis eſt legali, & in parte diſſimilis. d.10.a.9.
Gratia adoptionis per ſe habet tria, ſ. ſtatum non filij per naturam quem inuenit in adoptato, habitum gratiæ gratum facientis, & collationem ſiue acquiſitionem iuris in hæreditatem Patris adoptantis: quartum habet per accidens, ſ. ſtatum peccati, in quo naſcuntur, qui poſt peccatum adoptantur. d.10.a.12.
Chriſtus non eſt dicendus filius Dei adoptiuus. d.10 a.13.
Tota Trinitas eſt Pater adoptans, ſed tamen ſolus Pater appropriatè non propriè. d.10. a.15.& a.7.ad q.5.
Gratia ſimpliciter adoptat, charitas autem ſicut perfectè vniens ex parte adoptantis & adoptati, cæteræ autem virtutes ſecundum quid. d. 10.a.18.
Adorari non debet Deus niſi in imagine ſtatuta in memoriam ſuæ figuræ, quam pro nobis aſſumpſit, hoc eſt in figura crucis & paſſionis, & aliorum ſacramentorum quæ pro nobis ſuſcepit, ſicut natiuitatis, baptiſmatis, & reſurrectionis & huiuſmodi. d 9.a.4.ad q.
Deum latria non poſſumus adorare in imagine quæ homo eſt, propter periculum adiunctum. ibidem.
Caro Chriſti vt vnita deitati, adoranda eſt latria, non autem ſecundum ſe, ſed hyperdulia. d.9 a.9.
Proſtrati adoramus Creatorem qui ex nihilo in aliquid erexit. ibid.
B. Virgo hyperdulia eſt adoranda, non autem latria. d.9.a.9.ad q.
Chriſtus debet coli latria d.9.a.10.
Ab eo qui non habet diſcretionem ſpirituum, omne quod apparet ſenſibus, timendum eſt, & nunquam eſt ſimpliciter adorandum, tribus de cauſis. 1. propter crebram illuſionem ſenſuum. 2. quia debet ſe non dignum reputare, quod bonus Angelus appareat ei. 3. quia conditio appoſita non nocet. d.9.a.11.
Hoſtia in Miſſa debet adorari ſub conditione, actualiter vel habitualiter, ſi ſacerdos ignotus eſt, vel nota eſt eius negligentia in diuinis. d.9.a.11.
Vna eſt adoratio trium perſonarum, ſicut vna diuinitas trium. d.9 a.12.& 13.
Affectus voluntatis in Chriſto fuit duplex. d.17 a.b.
Amicitia vera licet fundetur ſuper amorem & non ſuper vtilitatem, habet tamen plurimas vtilitates adiunctas. d.20.a.9.
Amicos vel inimicos diligere quod maioris ſit præmij. d.30.a.
Amoris eſſentia eſt vt ſit connexio vel vinculum. d.27.a.4.
Differentia inter amorem, dilectionem & charitatem. ibid.
Amor dicitur de amore naturali, animali, intellectuali, & angelico & diuino & gratuito, non æquiuocè ſed per prius & poſterius, & per prius de diuino & de aliis ſecundum acceſſum ad illum plus vel minus. ibid.
Iſte eſt in amore modus, non habere modum. d.27.a.10. Viſe charitas.
Angeli ſciuerunt incarnationis myſterium, ſed profunditatem diuini conſilij ſuper incarnatione non ad plenum ſciuerunt. d.3.a.15.
Animam & carnem quare aſſumpſit Chriſtus. d.1.
Anima Chriſti quomodo eſt vnita carni. d.2.b.
Anima rationalis licet non habeat materiam ex qua ſit, tamen habet materiam in qua ſit ſicut motor & forma. d.2.a.13.
Anima abſoluta à corpore non eſt perſona. d.5.a.15.
Animam & carnem aliam quam ab Adam non potuit aſſumere Deus. d.12.a.
Anima Chriſti an habuerit ſapientiam æqualem cum Deo, & an omnia ſcit quæ Deus. d.14.a.
Anima ſecundum ſe totam paſſibilis eſt in corpore. d 15.a.3

Sententia

Index rerum.

Sententia quæ ponit animas nostras impassibiles post separationem, videtur probabilior. d.18 a 5.

Anima & caro Christi vtrum in morte fuit separata à verbo. d.21.per totum.

Annuntiationem Christi conueniebat fieri per Angelum ad habendum Virginis consensum. d.3.a.13.& a.14.

Angelus ille fuit de ordine Archangelorum. d.3. a 15.

Licet modus illuminationis intellectualis nobilior sit in genere suo, quam per visum vel imaginationem, tamen non adeò vtilis esset ad annuntiationem quæ inclinat ad liberum consensum. d.3.a.16.

Annuntiationis duplex fuit finis: vnus in Virgine, & hic est consensus, & fides verborum Angeli: alius fuit consequens, s. conceptio & incarnatio Christi. d.3.a.17.

Antichristi persecutio laxata potestate in tota Ecclesia grassabitur. d.19.a 4.

Antiquis quid sufficiebat credere de Christo. d.25.c.

Apparitiones factæ Patribus, ordinabantur ad apparitionem Filij in carne. d.3.a.13.

Arduum, difficile & laboriosum, qua re differunt. d.35.a.12.

Ascendisse dicitur Christus secundum humanam naturam, secundum diuinam autem descendisse. d.22.a.7.

Ascensio Christi est ad locum & ad dignitatem: ad locum secundum corpus, in supremum cæli empyrei: secundum diuinam autem personam ad dignitatem æqualitatis Patris: quoad animam autem & corpus est ad dignitatem, quæ consistit in bonis potioribus Patris. d.22.a.8.

Phantasia fatua est dicere, quod corpus Christi & B. Virginis sint in cælo crystallino. d.22. a 8.ad q.

Christus localiter motus est ascendendo. d.22. a.9.

Virtus mouens in corpore Christi vincit spatium vt faciat transitum in nunc si vult, & in tempore si vult. d.22.a 9.ad q.

Christus post resurrectionem per 40. dies fuit in terris, vt apparitionibus doceret fidem Apostolos, & probaret resurrectionem gloriosam eiusdem corporis quod mortuum viderant. d.22.a.10.

Nullus ascendit ante Christum. ibid.

Fieri non potuit, quòd Pater & Spiritus sanctus eandem naturam humanam assumpserint, licet Deus potuerit hoc facere. d.1.a.10.

Naturam omnium hominum assumi non est conueniensex parte indiuiduorum. d.1.a.10.

Creatura irrationalis nullam conuenientiam habet ad vnionem siue assumptionem. d.2 a.1.

Angelus non est vnibilis siue assumptibilis. d.2. a.2.

Christus non assumpsit hominem, sed naturam hominis. d.2.a.3.item d.5.a.6.& 11.item d.6.a.3.

Secundum rationem intelligendi assumptio est ante vnionem. ibid.

Concedendum quòd Christus vniuit sibi hominem. d.2.a.4.

Hæresis est, quòd substantia corporis quod Christus assumpsit, per omnes patres vt lux quædam descenderit, non commixta partibus naturæ corruptæ. d.2.a.6.item d 3.a.1.

Christus assumpsit corpus cum pœnalitatibus suis. d.2.a 7.

Christus accipiendo corpus in lineamenta formauit, & formando accepit & vniuit simul tempore. d.2.a.8.& a.14.

Christus assumpsit animam & corpus, & omnes partes vtriusque. d.2.a.9.

Quomodo Christus dicitur assumpsisse carnem mediante anima, & animam per spiritum. d.2.a.9.& 10.

Caro Christi antequam assumeretur, quomodo fuit obnoxia peccato. d.3.a.1.

Christus voluntate non necessitate passibile corpus assumpsit. d.3.a.2.

Assumere & vnire differunt re & ratione in incarnatione. d 5.a.1.

Circunscripta personalitate fidei, in Deo saluatur adhuc potentia incarnandi siue assumendi, sed non conuenientia. d.5.a.2.

Persona vnibilis est ex parte assumentis. d.5.a.3.

Assumptum propriè & per se est natura humana materialiter accepta, id est, in partibus quæ sunt materiales ad formam totius. d.5.a.5. & 10.

Christus assumpsit omnia nobis naturalia, si naturale dicatur à natura prima, non autem si dicatur à natura corrupta. d.5.a.5.ad q.1.

Multa inconuenientia sequerentur, si Christus assumpsisset personam. d.5.a.12.& 14. Item d.10 a.1.

Deo nihil est impossibile, sed quantum est de congruitate naturæ & satisfactionis non debuit Christus aliunde quam de Adam hominem accipere. d.21.a.2.

Christus vnum qui materiale principium vel originale esset omnium principium secundum propagationem, assumere non debuit, id est, non fuit congruum. d.12.a.3.

Deus peccatorem non potuit nec debuit assumere. d.12.a.4.

Filius Dei naturam nostram in fœmineo sexu assumere non debuit. d 12.a.10.

Christum conueniebat assumere defectus nostros. d.15 a.1.

Christus omnes defectus assumpsit, quos in nostra natura plantauit. d.15.a.5.

Christus omnes defectus assumpsit, quos assumere eum non dedecebat, & nobis expediebat. ibid.

Christus non habet defectus contractos, sed assumptos. d.15.a.7.

B

BAptismus non requirit gemitum & planctum exteriorem. d.19.a.7.

In baptismo datur pueris fides in munere sicut & aliæ virtutes. d.23.a.4.

Beatitudines sunt altiores perfectiones quam virtus vel donum. d.34.a.2.ad q.3.item d.35. a.4.

Boni infiniti est infinito modo se communicare. d.1.a.1.

Index rerum.

C

Caput habet tria in se in comparatione ad corpus : primum est virtus, quæ principium est effectiuè influens virtutem sensus & motus : secundum est id quod anima formaliter influit membris assimilando ea sibi in virtute sensitiua influxa : tertium est conformitas naturæ cum membris. d.13.a.2.

Carnem quare assumpsit Filius, non Pater, vel Spiritus sanctus. d.1.b.

Caro & anima Christi quomodo sunt coniuncta. d.2.b.

Caro Christi quomodo fuit formata in vtero. d.2.c.& d.3.a.

Caro Christi vtrum fuit obligata peccato. d.3.d.

Cardinales virtutes sunt quatuor. d.33.a.

Certitudo duplex, s. notitiæ, & scientiæ discretiuæ. d.25.a.15.

Certitudo duplex, s. veritatis intellectiuæ, & veritatis affectiuæ. d.23.a.17.

Duplex est certitudo, vna quæ est in modum argumenti in cognitione, alia quæ est per modum naturæ. d.26.a.3.

Charitas est virtus. d.27.a.1.

Charitas est virtus specialis qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum & in Deo. d.27.a.2.

Charitas est motor vniuersalis virtutum ad actum. ibid.& d.32.a.2.

Charitas nulli virtuti dat esse proprium in specie virtutis, nec esse gratiæ : sed dat ei speciem efficientis mouentis generaliter, vt scilicet ex amore & liberaliter fiat, & dat ei formam ordinantem ad finem vltimum, & coniunctionem cum illo. d.27.a.3.

Finis vltimus, scilicet summa bonitas, est finis charitatis, & in illum nulla virtus potest tendere nisi mota charitate, & per amorem quem influit ei charitas. ibid & a.5.

Charitas non potest esse informis. d.27.a.3. ad q.

Diuersæ charitatis definitiones. d.27.a.4.

Cum dicitur, diligere Deum propter se & super omnia, est actus charitatis, ly propter se dicit triplicem causam, s. efficientem, formalem & finalem. d.27.a.1.& 4.

Licet ad frui concurrant omnes virtutes, tamen nulla concurrit vt finis & perfectio ipsius, nisi charitas. d.27.a.4.

Charitas est vinculum perfectionis dupliciter, s. effectiuè quia coniungit & ligat cum fine vltimo, & quia ipsa est finis ad quem tendunt omnes virtutes, vt in ipsa coniungantur perfectioni. ibid.

Vnus habitus est, quo diligitur Deus & proximus, & omnia quæ ad charitatem vt diligenda x charitate referuntur. d.27.a.5.

Duo sunt præcepta charitatis, s. Dei & proximi. d.27.a.6.

Vnus est motus quo diligitur Deus & proximus, quando proximus non sumitur nisi vt imago diuinæ bonitatis, in quam actualiter tendit dilectio, diuersi autem quando actualiter non proceditur vlterius, nisi intentione habituali. d.27.a.7.

Non sunt nisi quatuor ex charitate diligenda : vnum quod supra nos est, s. Deus : alterum quod nos sumus : tertium, quod iuxta nos est, s. proximus : quartum, quod infra nos est, s. corpus. d.28.a.1.

De secundo & quarto diligendis nulla præcepta danda erant. d.28.a.4.

Virtutes possunt diligi ex charitate sicut formæ ordinantes ad charitatem, non autem sicut viuentes in beatitudine beatificando nos effectiuè, & vt obiectum beatitudinis, & sicut participantes beatitudinem nobiscum. d.28.a.2.

Beatitudo creata non est supra nos diligenda, sed propter nos. d.28.a.2.ad q.

Irrationalia non diliguntur ex charitate, in quibus sit ratio diligibilitatis. d.28.a.3.

Solus Deus diligendus est supra nos. d.28.a.5.

Mali diligendi sunt vt proximi, ad bonum ad quod sunt possibiles. d.27.a.6.

Christus inquantum caput & redemptor est, diligendus est supra nos. d.27.a.7.

Charitas est in affectu secundum ordinem ad intellectum,& ex parte illa potest habere ordinem,licet non in se. d.29.a.1.

Ordo charitatis est necessitatis, ita quod sine ipso incidit peccatum. d.29.a.3.

Charitas non respicit mercedem æternam vt merces est, sed vt amatum ad fruendum, excludit autem intuitum mercedis temporalis, d.29.a.4.

Impossibile est aliquid ex charitate tantum diligere sicut Deum. d.29.a.5.

Nec debet nec potest proximus plus diligi, quam nos ipsi secundum animam. d.29.a.5.ad q.2.

Proximiori indigenti, etiamsi minus bonus sit, magis tenemur subuenire. d.29.a.7.

Parentibus magis subuenire tenemur quam filiis, licet affectus magis inclinetur in filios. d.29.a.7.ad q.

Charitatis gradus. d.29.h.& a.8.

Perfectus tenetur secundum actum plus diligere ex commisso non ex præcepto. d.29.a.9.

Plus sine mensura diligitur Deus à quacunque charitate, quam proximus ab aliquo. d.29.a.10.

Charitas videtur augeri per additionem essentiæ ad essentiam. d.29.a.11.

Omnes tenentur ad dilectionem inimicorum, & perfecti & imperfecti. d.30.a.1.

Signa dilectionis quando inimicis exhibenda sint. d.30.a.2.

Melius absolutè & simpliciter est diligere inimicum quam diligere amicum. d.30.a.3.

Non est vnus & idem motus, diligere amicum & inimicum. d.30.a.4.

Opinio dicentium præceptum de diligendo inimicum, esse solum datum perfectis, hæreticam habet prauitatem. d.30.a.7.

Charitas potest amitti & recuperari sæpius in via. d.31.a.1.

Charitatem an damnandi habeant. d.31.a.

Potest aliquis resurgere in minori, in æquali, & in maiori charitate, prout ipse deuotè se præparauerit ad recipiendum, & prout Deus dignabitur infundere. d.31.a.2.

Charitatem qualem habuit Christus. d.31.d.

Casus non cooperatur ad maiorem charitatem nisi occasionaliter & remotè. d.31.a.2.

Index rerum.

Charitas eadem numero & ſpecie manet in via & patria. d.31 a.9.
Charitas inter beatos habebit ordinem, ita tamen quod gradus propinquitatis ſequatur impetum charitatis. d.31.a.11.
Opinio Auguſtini de Petro & Ioanne in dilectione Chriſti actiua & paſſiua. d.31.a.12.
Natura ante charitatem feſtinans in Dei iuſtitiam dereſtatur eos qui ſunt in inferno. ibid.
Probabilius videtur, quòd in patria plus diligemus bonum animæ proximi, quam bonum proprij corporis. d.31.a.12.ad q.
Charitas Dei quomodo eſt in creaturis. d.32. per totum.
Non eſt dubium quin charitas ſit in Deo, & ſit Deus, & ſubſtantia diuina. d.32.a.1.
Charitas exemplaris virtus eſt in Deo. d.32.a.2.
Charitas eſt efficiens operum aliarum virtutum, & forma & finis. ibid.
Dilectio Dei ex parte effectus recipit magis & minus. d.32.a.4.
Deus plus diligit Chriſtum hominem quam membra. ibid.
Deus ſimpliciter plus diligit prædeſtinatum iniuſtum, quam præſcitum iuſtum. ibid.
In motu meritorio motor vniuerſalis eſt charitas, ſed exiguntur motores ſpecificantes actus, ſicut fidei, ſpei, &c. d.36.a.5.
Charitas eſt mater omnium virtutum. d.36.per totum.
In Chriſto duplex eſt compoſitio, ſ. propria, quæ eſt ex anima & corpore, & impropria, quæ eſt humanæ naturæ cum deitate. d.2.a.5.
In Domino Ieſu non eſt communem ſpeciem aſſumere. ibid.
Subſtantia corporis Chriſti non diſtincta transfuſa eſt vſque ad ſubſtantiam corporis gloriosæ Virginis. d.2.a.6.
Chriſtus nunquam peccato ſubiacuit, licet cæteri cum quibus conuenit in materia, peccato ſubiacuerint. ibid.
Naturæ manent in Chriſto diſtinctæ & proprietates eorum: & ideò naſci, pati, &c. eo ipſo quod conueniunt gratia humanæ naturæ, gratia diuinæ non conueniunt. d.2.a.13.
Caro Chriſti ſi materialiter accipiatur ſecundum potentiam indiſpoſitam ad vnionem, fuit obnoxia peccato, non autem inquantum caro Chriſti, vel cum relatione ad Chriſtum, ſed ſemper medicina vulneris. d.3.a.1.& a.27.
Chriſtus ex puriſſimis ſanguinibus Virginis carnem accepit. d.3.a.19.
Non eſt concedendum, quòd Chriſtus ſicut alij fuit in lumbis Abrahæ, ſed per hoc per quod alij. d.3.a.26.& a.27.
Sacerdotium Chriſti excellit ſacerdotium leuiticum, quia ſacerdotium Chriſti eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, qui vt maior accepit decimas ab Abraham. d.3.a.27.
Chriſtus non eſt decimatus in lumbis Abrahæ, id eſt, liberatione indigens ſignificatus. ibid.
Nec gratia nec natura Chriſtus eſt filius Trinitatis, nec etiam Spiritus ſancti. d.4.a.4.
Chriſtus vna filiatione eſt Filius Patris ſecundum generationem æternam, & eadem filiatione eſt Filius matris ſecundum generationem temporalem. d.4.a 5.
Gratia ſiue vnionis, ſiue habitualis dicitur naturalis Chriſto. d.4.a.9.
Licet corpus non ſit ſubiectum gratiæ in qua ſunt habitus virtutum, tamen corpus Chriſti deitati vnitum poteſt dici ſubiectum diuinæ gratiæ. d.4.a.10.
Cum Chriſtus veriſſimè habeat eſſe Dei & hominis, dicitur in forma Dei & hominis manere. d.5.a.7.
Hæc concedenda eſt, Deus factus eſt homo. d.6.a.1.
Hæc abſolutè vera eſt, Deus eſt homo, & è conuerſo. d.6.a.1.ad q.1.& 6.
Hæc eſt in materia naturali, Deus eſt homo. d.6.a.1.ad q.3.
Cum dicitur, Deus eſt homo, non eſt propoſitio alicuius quantitatis. d.6.a.1.ad q.2.
Hæc eſt falſa ſimpliciter, Deus eſt creatus, & Deus eſt creatura. d.6.a.1.ad q.1.
Hæc recipi poteſt, Homo factus eſt Deus, ſi ly factus determinet ly homo: ſimiliter ſi referatur ad aliquod ſubintellectum extra propoſitionem, vt ſit ſenſus, aliquid factum eſt, id eſt, vnio, quo homo eſt Deus. d.6.a.1.ad q.3. item d.12.a.1.
In Chriſto vnum eſt eſſe ſecundum comparationem ad hypoſtaſim cuius eſt eſſe, licet hoc eſſe ſit duarum eſſentiarum quæ diſtinctæ manent. d.6.a.4.
Chriſtus non eſt duo ſed vnum. ibid.
In Chriſto eſt vnum eſſe ſimpliciter. d.6.a.5.
Perſona Chriſti eſt compoſita, accipiendo compoſitionem non ſecundum naturam, ſed ſecundum nomen tantum, vt ſit compoſitum idem quod cum alio poſitum. d.6.a.6.
Cum dicitur, hic homo, demonſtrato Chriſto, ſupponitur ſuppoſitum eius in tribus ſubſtantiis & duabus naturis. d.6.a.7.
Cum dicitur, homo cœpit eſſe Deus, ly cœpit poteſt notare inceptionem circa rem ſubiecti, vel prædicati: ſi prædicati, falſa eſt: ſi ſubiecti, adhuc duplex eſt, ſ. quod inceptio poteſt poni circa ſuppoſitum in comparatione ad formam quæ ſignificatur nomine ſubiecti, & ſic eſt vera ſub hoc ſenſu, iſte qui eſt homo inquantum homo incepit eſſe Deus: vel inceptio ponitur circa ſuppoſitum abſolutè, & ſic eſt falſa, quia ſenſus eſt, ille qui eſt homo, incepit eſſe Deus, & hoc eſt falſum, cum ab æterno fuerit Deus. d.7.a.1.item d.12.a.1.
Perſonæ Chriſti vt eſt ſimplex, conuenit prædeſtinare: perſonæ autem vt compoſita, conuenit prædeſtinari. d.7.a.2.
Chriſtus verè eſt vnum ſuppoſitum in duabus naturis ſubſiſtens. d.7.a.3.
Chriſtus eſt vnum vnitate dignatiua, quia per gratiam dignationis Dei ad noſtram naturam hæc vnitas facta eſt. d.7.a.4.
Humana natura in Chriſto nullo modo eſt accidens, nec degenerat in accidens, licet ab antiquis dicatur vergere in accidens. d.7.a 6.
Chriſtus non debet dici homo dominicus: ſed debet dici, quòd Chriſtus homo dicit perſonam, & illa non fuit vnquam ſerua, licet ſeruilem accepit naturam. d.7.a.7.
Chriſtum eſſe bis natum conceditur impropriè, & ſenſus eſt, quod duas habeat natiuitates. d.8.a.2.
Hæ ſunt falſæ, Chriſtus inquantum homo eſt

Index rerum.

per se vnum, Christus secundum quod homo est persona vel individuum. d.10.a.1.

Nestorij & Eutychetis hæresis, quòd Christus est nudus homo. d.10.a.1.

Hæc est falsa, Christus, vel hic homo, demonstrato Christo, est creatura. d.11.a.1.

Hæc est vera, Christus secundum quod homo est creatura. ibid.

Christus non potest esse substantia facta. d.11. a.2.

Christus non potuit velle iniquitatem: & hoc non fuit coactio, sed immobilitas honestatis suæ ex vnione ad deitatem. d.12.a.5.

Hæc videtur simpliciter neganda, iste homo, demonstrando Christum, peccare potuit. d.12.a.6.

Christus potestatem peccandi non habuit. d.12. a.7.

Gratia Christi duplex est, s. creata, quæ est habitus animæ, & vnionis quæ attingit gratiam infinitam. d.12.a 8 item d 13.a.1.

Si caput consideretur vt principium influens effectiuè tantum, tunc Christus est caput omnino secundum deitatem: si autem vt est principium effectiuum & assimilans sibi per aliquod quod influit vt forma, sic est caput beatorum & existentium in gratia: si autem secundum conformitatem naturæ cum membris, tunc est caput hominum tantum. d.13. a 2.

Gratia Christi est triplex, s. vt vniti, & vt capitis, & vt singularis hominis. d.13.a.3.

Christus inquantum homo influit tripliciter, s. meritoriè, mediatoris modo siue redemptoris & exemplariter. ibid.

Christus quædam dona excellenter habet, & nulli influit: quædam autem influit quibusdam, non omnibus, s. gratias gratis datas: omnibus autem influit quod est necesse ad esse spirituale, & motum meriti. d.13.a.4.

Christus efficienter secundum quod Deus, & meritoriè secundum quod homo influit nobis similem gratiam suæ gratiæ, licet non tantam. d.13.a 5.

Plenitudo gratiæ duplex fuit in Christo, s. vna ad actum perficiendi ipsum plenum, & alia redundans ex pleno & infundens aliis: prima fuit in Christo ab instanti conceptionis, secunda autem fuit ex quo missus est spiritus corporali specie sicut columba in ipsum. d.1 .a. .

Deus maiorem gratiam Christo conferre non potuit: quia nullus homo potest recipere maiorem, nec aliqua creatura. d.13.a.7.

Influxus Christi est per inspirationem, & per præsentiam & verbum: primum habuerunt præcedentes & sequentes ascensionem eius, secundum autem habuerunt præsentes qui sequebantur eum. d.13.a.8.

Christus est caput Angelorum. d.13.a.9.

Fides quoad visionem fuit in Christo, sed quoad speculum & ænigma in quibus videt fides, non fuit in ipso. d.13.a.13.

Spes secundum omnem modum non fuit in Christo, sed inquantum est certa ex meritis & vnione, & gloriæ siue beatitudinis corporis, non animæ, fuit in ipso actus spei. ibid & d.26.a.8.

Christus pœnitentiam non habuit, sed pro nobis tantum actum pœnitentiæ exhibuit. d 13 a.13.

Christus habuit quatuor cognitiones, s. Dei, beatorum, Adæ, & viatoris siue cognitionem experimenti. d.13.a.10 & 11.

Christo nunquam competit ignorantia vel nescientia, sed omnium scientia ab instanti conceptionis suæ. d.13.a.12.

Anima Christi scit omnia quæ Deus scit, sed non omnia eodem modo. d.14.a.1.

Anima Christi parificatur Deo in numero scitorum, inquo nos excedit, & est sub ipso in modo comprehensionis. ibid.

Anima cognitionem omnium vt omnium non habet nisi in Verbo. d.14.a.2.

Deus tripliciter scit res, quia tripliciter sunt in ipso, s. vt in causa potente tantum, & vt in causa cognoscente rationem operis & operante, & vt in cogcoscente tantum. Anima autem Christi cognoscendo Verbum, in ista triplici ratione cognoscit tot quot Deus. d.14.a.3.

Non adeò limpidè & purè contemplabatur anima Christi sicut Deus. d.14.a.4.

Christus fuit verus viator, & verus comprehensor, & vnius actus non retraxit ab actu alterius. d.14.a.4.ad q.1 item.d.16.a.2.

Christus non habuit nisi scientiam speculatiuam, & non operatiuam. d.14.a.5.

Animæ Christi non potuit dari potentia creandi. d.14.a.5 ad q.

Christus in persona est in æqualitate gloriæ Dei Patris, secundum autem quod homo, est in gloria inferiori, sed altiori quam aliqua creatura. d.13.a.1.

Quidquid Christus voluit voluntate beneplaciti secundum diuinam naturam, & quidquid voluit secundum rationem voluntatis deliberatiuæ, totum est consecutus, sed non quidquid voluit secundum voluntatem naturalis affectus. d.17.a.1.

Christus habuit sensualitatem, quæ est vis animæ sensibilis intenta in ea quæ conferunt ad salutem naturæ. d.17.a.2.

Nihil prohibet, quòd secundum voluntatem rationis vt natura est, Christus inquantum homo aliquid appetierit quod non est consecutus. d.17.a.4.

Voluntas Christi aut diuina est, aut humana: humana autem aut rationis, aut sensualitatis: rationis verò aut est vt natura, aut vt deliberatiua. d.17.a.5.

In Christo sunt duæ actiones sicut duæ naturæ. ibidem.

Oratio Christi in angustia mortis fuit rationis vt est natura, & coniuncta in eadem substantia cum sensuali affectu. d.17.a.7.

Christus id quod per naturam habere debuit, fecit suum ratione meritorum per opera. d.18.a.1.

Christus habuit liberum arbitrium quod mereri potuit. d.18.a.2.& 11.

Christus meruit passione sua. d.18 a.3.

Christus omni virtute sua meruit & sibi & nobis. d.18.a.4.

Illa sententia videtur probabilior, quæ dicit, quòd Christus non meruit ab instanti conceptionis,

Index rerum.

ptionis, ſed poſt inſtans illud continuò meruit. d.18.a.6.

Quod Chriſtus Deus vocetur & innoteſcat, hoc dedit ei Pater per meritum paſſionis .d.18.a.9.

Exaltatio debetur perſonæ in natura humana, & naturæ humanæ: ſed illi debetur ad ſedem Patris ad æqualitatem, huic verò ad potiora Patris dona. d.18.a.4.

Chriſtus eſt ita medium, quòd ipſe eſt mediator, & coniungens vnum extremum cum altero. d.19.a.10.

Chriſtus in triduo mortis ſuæ homo non fuit. d.21.a.1.item d.22.a.1.

Nullo modo ſeparata fuit à corpore deitas in triduo. d.21.a.1.

Hæ locutiones non concedendæ ſine determinatione, Chriſtus eſt paſſus & non paſſus, mortuus & non mortuus. d.21.a.4.

Totus Chriſtus eſt vbique, non autem totum. d.22.a.3.

Chriſtus in infernum deſcendit. d.22.a.4.

Chriſtus in inferno ſanctis ſuis deitatem oſtendit, & eis locum horrendi carceris in paradiſum conuertit. d.22.a.5.

Corpus Chriſti quoad generationem nunquam motui cæli ſubiacuit, ſed fortè quoad alterationem frigoris, & caloris & huiuſmodi. d.22.a.8.

Chriſtus omnes dilexit dilectione antecedente, ſed non conſequente. d.31.a.11.

Cogitationes volubiles non erunt in patria. d.14.a.3.

Quomodo in ſpecie Columbæ non dicitur tota Trinitas deſcendiſſe ſuper Chriſtum baptizatum, ſed tantum Spiritus ſanctus. d.1.a.12.

In Conceptione Chriſti totum quod eſt ſimplex operatio ad formam & ad ſpeciem hominis & vnionem, fecit Spiritus ſanctus: ſed quoad materiam & fomentum loci conuenientis fouentis caloris extrinſecus, operabatur potentia generatiua B. Virginis, ſicut & in aliis fœminis fit. d.3.a.11.& 12.

Conceptus Chriſti fuit miraculum omnium miraculorum. d.3.a.12.

Concupiſci dicitur ancilla dupliciter, ſ. ad concubitum, & vt poſſeſſio: prima concupiſcentia prohibetur ſexto præcepto ſecundæ tabulæ, ſecunda ſeptimo. d.40.a.2.

Facere contra id quod Conſcientia ex præcepto dictat faciendum, & ſi fiat contrarium, dictat eſſe peccatum mortale, eſt mortale. d.38.a.2.

Conſilium dupliciter dicitur, ſ. à dante conſilium, & in quo ſignat plenitudinem luminis dirigentem in dubiis, & à quærente conſilium, & ſic eſt dubitantis & ignorantis: primo modo eſt in Chriſto & in Deo & eſt donum, non ſecundo. d.35.a.5.

Conſilium eſt donum datum homini contra præcipitationem. d.35.a.6.

Conſilium non regit niſi fortitudinem donum. d.35.a.6 ad q.

Conſilij actus eſt per lumen diuinitus inſpiratum dirigere in altioribus bonis ad quæ facienda & cognoſcenda non ſufficit homo per communem virtutem, & ad quæ non omnes tenentur. d.35.a.7.& 8.

Differentia inter ſcientiam & conſilium. d.35.a.8.& 4.

Conſperſio antiqua quid. d.3.a.20.

Duo Contraria poſſunt eſſe in eodem ſimul, non actu, ſed in potentia, vel vnum in actu & alterum in potentia. d.31.a.2.

Cornelius antequam ad eum mitteretur Petrus, videtur habuiſſe fidem explicitam de Chriſti, incarnatione relata ad quodcumque tempus tamen implicita ſuffeciſſet ei, quia non erat de maioribus in reuelatione. d.25.a.8.

Creare duo importat, ſ. quod ſit immediatum opus Dei, & ex nihilo. d.3.a.21.

Creatio dicit relationem prout eſt media inter creatorem & creaturam, quæ ſecundum rem tenet ſe in creatura. d.2.a.11.

Nulla Creatura capax eſt potentiæ aliquid creandi. d.14.a.5.

Nulla creatura etiam ſine offenſa Dei quam fecit, ſufficit toto eſſe, toto opere & poſſe reſpondere pro vno minimo quod accepit à Deo. d.18.a.13.

Creatura irrationalis non eleuatur niſi in homine. d.2.a.1.

Creaturam omnem quomodo diligit Deus. d.32.c.

Credere Deo, Deum, & in Deum, non differunt penes ſpeciem obiecti, ſed penes proprietatem, & poſſe maius vel minus. d.25.a.7.

Credere nihil aliud eſt quam cum aſſenſione cogitare. d.23.a.8.

Credere eſt eſſentialiter in aſſenſu, tamen per accidens inquantum nutritur & fouetur & manuducitur habet ſe ad cogitatiuam virtutem inquirentem de credito. ibid.& d.24.a.1.

Credere quod eſt actus fidei, naturaliter præcedit ſperare quod eſt actus ſpei. d.23.1.& a.21.

Credere quid ſufficiebat antiquis de Chriſto ante aduentum ipſius. d.25 c.

Signaculi ſanctæ Crucis virtus contra dæmonem. d.19.a.4.

D

DÆmones Chriſtum eſſe Filium ante reſurrectionem nouerunt ſcientia coniecturali non certa. d.18.a.9.

Dæmonis poteſtas pugnandi non eſt ablata, ſed debilitata principaliter quoad quatuor. 1. eſt victoria qua victus eſt eſt. 2. eſt collatio adiutoriorum in contrarium, ſicut paſſio & ſanguis Chriſti,& alia eius merita. 3. eſt confortatio pugnantium contra dæmonem per ablationem fomitis, & collationem maioris gratiæ. 4. eſt figura ſalutis in ſignaculo ſanctæ crucis. d.19.a.4.

Dæmon nullo iuſto titulo poſſedit nos, ſed tamen iuſtè Deus permiſit propter peccata noſtra. d.19.a.4.& 5.item d.20.a.3.

Damnandi vtrum habeant charitatem. d.31.a.

Decalogus an poſſit impleri ſine gratia. d.1.a.7.

Decalogus eſt litera occidens, non per ſe, ſed per occaſionem. d.40.a.3.

Decalogum an implere teneamur quoad opus & modum operis, vt in charitate faciamus. d.36.a.6.

Decalogus datus eſt ſecundum ſtatum naturæ corruptæ, quæ pronior eſt ad nocendum: & præterea quia peccare contingit multis modis, & benefacere vno modo, ideò ſunt plures

plures prohibitiones, quam mandata affirmatiua. d.37.a.2.ad q.5.
Decem præcepta quomodo contineantur in duobus mandatis. d.37.a.
Decentissimum est quidquid facit Deus. d.1. a.10.
Decimæ oblatio fit duabus de causis, s. vt sit cibus in domo Dei, & vt ostendatur oblatio perfectionis pro se facta apud Deum. d.3. a.27.
Decimatio significat liberationis indigentiam. ibidem.
Christus non est decimatus in lumbis Abrahæ, alij autem in lumbis decimati sunt. ibid.
Defectus hominis quomodo assumi, sit Christus. d.15.a.
Defectus quidam consequuntur naturam secundum principia constituentia ipsam, & quidam culpam, & quidam personam. d.15.a.5. & 8.
Deitas dicitur fons vitæ efficienter, non formaliter. d.21.a.3.
Deus est homo, Deus factus est homo, quomodo hæc verba intelliguntur. d.6.a.
Deus nec dicit vniuersale, nec singulare. d.6. a.1.ad q.2.
Deus an potuit assumere hominem in sexu muliebri. d.12.e.
Deus potest praua agere, id est, quædam facere potest, quæ nunc praua sunt: sed si faceret ea, non essent praua. d.12.a.7.
Deus solus efficienter delet peccata, & efficit iustitiam. d.19.a.1.
Cognitio existendi Deum omnibus naturaliter inserta est. d.24.a.11.
Deus qualiter diligit aliquem magis & aliquem minus. d.32.b.c.
Diabolus non est alienus à Dei potestate. d.20.a.
Diabolus qua iustitia est victus. ibid.
Dilectione eadem an diligitur Deus & proximus. d.27.a.
Diligendi modus quis sit. d.27.d.e.
Diligenda sunt quatuor, & quæ sunt illa. d.28.e.
Dilectionis ordo quis sit. d.29.a.
Diligere vtrum debemus omnes homines. d.39.b.
Diligere amicos vel inimicos quod est maioris meriti. d.30.a.
Dilectionem Deus quam habet ad creaturas. d.32.per totum.
Dilectio Dei consideratur duobus modis, s. secundum essentiam & secundum efficientiam. d.32.c.
Diuina natura quomodo sit incarnata. d.5.a.6.
Diuina natura an debet dici caro facta. d.5.c.
Diuina natura an debeat dici nata de Virgine. d.8.a.
Dolorem vtrum habuit Christus in passione. d.15.d.
Diuinitas nec in se, nec posita cum alia natura potest cadere in rationem partis. d.2.a.5. item d.6.a.6.
Deitas licet per se causa vitæ, tamen non est causa vitæ vt actus corporis physici. d.2.a.9.
Dona data sunt in adiutorium virtutum. d.34. a.1.
Dona data sunt per accidens contra defectum in quem incidimus ex peccato, s. ratione status hominis cui dantur. ibid.
Dona sunt secundæ perfectiones animæ, & præsupponunt virtutes secundum naturam. d.34. a.2.
Dona Spiritus sancti sunt septem, s. sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas & timor Domini. d.34.a.3.
Dona in habitu simul infunduntur. d.34 a.4.
Dona sunt in patria plenius quoad vsum, quam in via, & plenissimè in Christo sunt. d.34 a.5.
Dulia est honor vel seruitus vel cultus creaturæ debitus. d.9.a.5.
Dulia debetur rationali creaturæ, non deprauatæ per peccatum irremediabiliter, in qua non apparet actus indignitatis: & ita non debetur eis qui sunt in actu peccati. d.9.a.7.

E

Electos vtrum dilexerit Deus ab æterno & reprobos. d.32.e.
Essentia diuina & persona sunt idem re, non tamen in modo intelligendi & attribuendi. d.2.a.13.item d.5.a.4.

F

Fides licet sufficienter probari non possit, tamen non potest improbari. d.1.a.1.
Fides quid sit & quot modis accipitur. d.23.b. c.& h.
Fides non est in genere scientiæ. d.23.a.1.
Cognitio in fide est materialis, & affectio formalis. ibid.
Fides accipitur multis modis, s. pro veritate quæ est in promissis, pro certitudine conclusionis habitæ ex certitudine principiorum argumenti, pro legalitate inter homines, & pro fiducia. d.23 a.1.
Fides est virtus theologica. d.23.a.2.
Fides est in intellectu affectiuo. ibid.& a.6. ad q.
Fidei variæ definitiones. d.23.a.3.& 18.
Perfectio fidei est à duobus, s. intellectu dante actum, & affectu vt informante. d.23.a.4.
Fides informis est virtus, sed non adeò habet completam rationem virtutis vt fides formata. d.23.a.5.
Fides dicitur informis gratia formæ quæ dat speciei perfectionem virtutis, & non gratia speciei. ibid.
Fides est virtus infusa à Deo. ibid.
Dæmones habent fidem, sed illa non est fides informis quam habent homines existentes in vita, sed credulitas ex cognitione naturali exorta. d.23.a.6.
Fides informis fit formata per gratiam aduenientem & charitatem. d.25 a.9.
In patria non tollitur fidei substantia, s. visio veritatis, sed fidei forma in actu qui est videre per speculum & in ænigmate. d.23.a.9. item d.24.a.3.& d 31.a.7.
Fides formatur propria forma, quæ est lumen informans intellectum affectiuum secundum tensionem in finem, & illud formale est respectu habitus assentientis Deo. d.23.a.10.

In fide

Index rerum.

In fide ſunt tria, ſ. id quod eſt proprium fidei, & relatio actus ad meritum, & relatio fidei ad perfectionem communem & cauſam omnium operum noſtrorum: quoad primum fides indiget propria forma, quoad ſecundum gratia, quoad tertium charitate. d.23.a.11.

Fides eſt vna, quia ratio vna eſt credendi in omnibus articulis, ſ. prima veritas. d.23.a.12.

Fides non eſt vna numero in omnibus, ſed genere, id eſt, ſimilitudine. d.23.f.& a.12.

Fides eſt de non apparentibus intellectui. d.23. a.13.

In omni articulo fidei oportet captiuari intellectum phantaſticum. ibid.

Rationes quas Doctores adducunt ad probandum ea quæ credimus, fundatæ ſunt ſuper principia ſuppoſita à fide, & non ſuper principia ſophiſtica vel phyſica. ibid.

Fides eſt certior omni demonſtratione, certitudine veritatis affectiuæ, non veritatis intellectiuæ. d.23.a.17.item d.24.a.2.ad q.

Fidei duo ſunt effectus ſeſe conſequentes: primus, quòd res æternas oſtendit: ſecundus, quòd conuincit mentem de veritate illarum. d.23.a.18.

Fides eſt fundamentum in ædificio ſpirituali. ibid.& a.20.& 21.

Quædam fides eſt auditu, & quædam eſt chariſma Spiritus ſancti: illa poteſt habere rationem inductiuam, non probatiuam, non vt quis conſentiat, ſed vt facilius conſentiat ei, cui tamen per affectum eſt paratus conſentire: hæc eſt lumen infuſum tendens in primam veritatem, & non habet rationem inducentem. d.24.a.1.

Fidem an habuit Petrus in Chriſti paſſione. d.24.b.

Fides non eſt de incognitis. d.24.e.

Laus fidei eſt aſſentire ei quod non videtur. d.24.a.2.

Auctoritas reuelationis cui innititur cogitatus fidei, ſecundum quod eſt ex auditu, eſt ſupra rationem, non contra rationem. ibid.

Diuerſæ articuli fidei definitiones. d.24.a.4.

Tempus determinatum non eſt de eſſentia fidei quoad articulos, licet complexio quædam ſit de eſſentia articuli. d.24.a.5.

Articuli fidei ſunt duodecim ſecundum numerum conferentium credenda, vel quatuordecim ſecundum credibilia, quorum ſeptem ad deitatem pertinent, & ſeptem ad deitatem in humanitate. d.24.a.6.

In fide ſunt ſuppoſitiones & dignitates, vt Deum eſſe, & verba ſua in Scriptura eſſe vera: articuli autem, vt concluſiones principales ſcientiæ: & ea quæ pertinent ad bonos mores, vt correlaria conſequentia. d.24.a.8.

Fides & ſcientia ſunt de eodem, non ſecundum idem. d.24.a.9.item d.34.a.1.

Tantò fides habet maius meritum, quantò ratio præbet ei minus experimentum. ibid.

Fidei magis competit auditus quam viſus. d.24. a.12.

Fides ex parte credentis creſcit quoad intellectum, & quoad effectum: ex parte autem articulorum in ſe, non profecit, nec proficit. d.25.a.1.& a.5.

A principio ſtatus peccati non fuit vnquam aliquis ſaluus per gratiam, niſi per fidem mediatoris, non quidem in particulari ſecundum ſacramenta quibus mediauit, ſed vniuerſaliter ſecundum quæcumque mediare vellet. d.25.a.2.

Fidei non ſubeſt niſi immutabiliter verum, non tamen neceſſarium. d.25.a.3.

Neque ante aduentum neque poſt ſine reuelatione & doctrina tenetur explicitè ſcire articulos, ſed implicitè. d.25.a.a.4.& a.6.

Omnipotentia eſt quodammodo probatio omnium articulorum. d.25.a.5.

Generans timorem ſeruilem, eſt fides quæ eſt ſupra naturam, & generans initialem eſt fides operans per dilectionem. d.34.a.8.

Filius quare aſſumpſit carnem & non Pater vel Spiritus ſanctus. d.1 b.

Filius aſſumendo carnem an aliquid fecit quod non Pater vel Spiritus ſanctus. d.1.d.

Filius quomodo ſit incarnatus, & quare totam humanam naturam aſſumpſit, & qualem carnem aſſumpſerit. d.1.& d.2.& d.3.per totum.

Filius quare dicatur natus de Spiritu ſancto. d.4.c.

Vna tantum filiatione Chriſtus eſt Filius. d.4. a.5.item d.8.a.2.

Non dicitur Filius niſi tria conueniant in nato, ſ. materia quæ eſt in potentia totum corpus, & virtus formatiua in illa materia, & quòd natus terminetur per naturam & reducatur in ſimile ſecundum ſpeciem & formam ipſi generanti. d.4.a.6.

Qualiter renati ex aqua & Spiritu ſancto non dicantur filij aquæ & Spiritus ſancti, ſed potius Dei patris & matris Eccleſiæ. ibid.

Filij gehennæ dicuntur, non ex illa nati, ſed in illam præparati. d.4 a.7.

Filius claudit in ſe tria, ſ. de ſubſtantia natum eſſe parentis, & diſciplinam habere parentum, & ius hæreditatis paternæ. ibid.

Filius quomodo dicitur compoſitus ex duabus naturis, ſiue ex tribus ſubſtantiis. d.6.e.

Filius quomodo dicitur bis natus. d.8.b.

Chriſtus non eſt niſi vnus filius. d.8.a.4.

Filius ſecundum quod homo an ſit perſona. d.10.a.b.

Chriſtus verè Filius eſt, ad cuius ſimilitudinem nos ſumus filij. d.10.a.16.

Nullo modo Chriſtus homo medium debet dici inter filium natura & filium per adoptionem. d.10.a.17.

Filius quare paſſibilem naturam acceperit. d.15. per totum.

Filius quare mori voluit. d.19.b.

Filius hominis vtrum poteſt dici deſcendiſſe de cælo ſicut dicitur Filius Dei. d.22.d.

Filius Dei eſt vbique homo, ſed non eſt homo vbique. d.22.a.2.item d.3.a.30.

Fomes facit duo, ſ. inclinationem ad malum, & difficultatem ad bonum. d.3.a.6.

Fomitis habitus dupliciter conſideratur, ſ. in vigore ſuo, inclinans quantum eſt de ſe ad mortale peccatum & veniale, & in habitu & diſpoſitione tantum. ibid.

Forma duplex, ſ. forma materiæ ſiue partis, & forma totius quæ eſt ratio rei. d.2.a.5.

Forma idolorum an ſit à Deo. d.37.b.

Fortitudo principaliter eſt in perferendis moleſtiis.

Index rerum.

leſtiis. d.33.a.3.ad q.4.
Donum fortitudinis præcipuè reſpicit arduum. d.35.a.12.
Fortitudo virtus ſuſtinet periculum quando neceſſe eſt pati, vel recedere à virtutis bono: fortitudo autem donum ex ſuperabundanti offert ſe ſtatui in quo talia ſæpius quæruntur. d.35.a.13 & 14.
Furtum quid ſit & quid nomine furti intelligitur. d.37.c.
Furtum an fecerunt filij Iſraël quando expoliauerunt Ægyptios. ibid.

G

GEnerari vtrum potuit Pater vel Spiritus ſanctus. d.1.b.
Gratiæ plenitudinem vnde accepit Chriſtus. d.16.b.
Gradus charitatis ſunt diuerſi. d.29.b.

H

HAbitus ſunt quatuor ſpecies. d.6.g.
Hæreſis Arrij, quòd Filius ſit creatura. d.24.a.6.
Hæreſis Neſtorij & Theodori Græci, quòd Spiritus ſanctus ſit ſeruus Patris & Filij. ibid.
Hæreſis Manichæi, quod Chriſtus non ſit homo verè factus, ſed in phantaſmate apparuit. ibidem.
Quidam hæretici Philoſophi dixerunt Deum primò mundum in principalibus principiis creaſſe, & poſtea faciendum Angelis vel naturæ commiſiſſe. ibid.
Hæreſis Montani & Porphyrij, quòd Prophetæ phanatico ſpiritu locuti ſint, ſicut loquuntur energumeni & arreptitij. ibid.
Hæreſis Pauli Samoſetani, quod Filius Dei non deſcendit, ſed tantum incarnatus eſt. ibid.
Homo quidam à verbo Dei eſt aſſumptus, quomodo intelligitur. d.5.c.
Homo eſt Deus, homo factus eſt Deus, quomodo intelligitur. d.6.a.
Homo dominicus quare non dicitur, ſicut dicitur homo Deus. d.7.m.
Homo Deus an ſemper fuerit vel cœperit eſſe. d.12.a.
Hominem alium vtrum Deus aſſumere potuit quam de genere Adæ. d.12.b.
Hominem an potuit Deus aſſumere in ſexu muliebri d.12.c.
Homo Chriſtus vtrum peccare potuit. d.12.c.
Hominis ſtatus ſunt quatuor. d.13.b.
Homines omnes vtrum pariter ſunt diligendi. d.29.b.
Honorandi quomodo ſunt parentes d.37.c
Humanam naturam quare aſſumpſit Filius & non Pater nec Spiritus ſanctus. d.1.b.
Humanam naturam totam aſſumpſit Deus. d.2.a.
Humanitatis nomine quid intelligatur. ibid.
Humanitas Chriſti quomòdo adoranda ſit. d.9.a.

I

IAcob dicens ſe Eſau, dixit falſum ſecundũ ſenſum quem verba faciunt referendo ad rem, non autẽ referendo ad rei myſterium. d.38.a.9.
Idolum nihil eſt in mundo. d.37.a.5.
Idolum & ſimilitudo in quo differunt. d.37.b.
Immortalitatem quam in Adam amiſimus, non recuperamus in Chriſto, ſed illam ad quam Adam transferendus erat, ſi ſteriſſet. d.2.a.7.
Impaſſibilitas & immortalitas propriè ſunt coniuncti, & non ſolum corporis. d.18.a.8.
Incarnari Deum, fuit poſſibile & conueniens, non tamen neceſſarium. d.1.a.1.
Potentia, ſapientia & bonitas oſtenſæ ſunt per incarnationem eius. ibid. & d.4.a.1.
Hæc non eſt recipienda ſimpliciter, Deus homo fit. d.1.a.1.& 4.
Deitas non eſt melior vnita naturæ humanæ, quam non vnita. d.1.a.1.
Deitari non conuenit ratio partis. ibid.
Incarnatio facta eſt conuenienti tempore, ſ. non in principio mundi neque in fine. d.1.a.2.& 5.
Hoc tempus conuenienter dicitur tempus plenitudinis d.1.a.4.
Si attendamus congruentiam, Patris non eſt incarnari: ſi autem potentiam abſolutè, Pater poteſt incarnari. d.1.a.9.
Non competebat Spiritui ſancto incarnari, ſed ſoli Filio d.1.a.9.
Intellectus miſſionis clauditur in intellectu incarnationis. ibid.
Pater & Spiritus ſanctus potuerunt incarnari, ſed non congruit, nec neceſſe fuit. d.1.a.10.
Effectus eſt indiuiſibiliter trium perſonarum, id eſt, à tribus, ſed non eſt trium, quod vniatur tribus. d.1.a.11.
Incarnari ſecundum rationem intelligendi per prius conuenit perſonæ Filij, & per poſterius eſſentiæ. ibid. & d.2.a.13. item d.5.a.4.
Incarnatio maius aliquid fuit quam gratia quæ datur ſanctis. d.3.a.13.
Angeli ſciuerunt incarnationis myſterium, ſed profunditatem diuini conſilij ſuper incarnatione non ad plenum ſciuerunt. d.3.a.15.
Cum dicitur, Totum Verbum incarnatum, ly totum reſpicit naturam & perſonam. d.3.a.29.
Secundum aliquid ſingularum perſonarum attributa inueniuntur in incarnatione. d.4.a.1.
Incarnatio propriè dicitur opus Spiritus ſancti, minus propriè charitatis, ſed non poteſt congruè dici opus doni. d.4.a.2.
Incarnatio non cadit ſub merito condigni, ſed congrui. d.4.a.8.
Cum dicitur, Verbum caro factum, pars ponitur pro toto. d.5.a.8.
Hæc videtur concedenda, diuina natura eſt incarnata, ſed hæc videtur neganda, diuina natura eſt facta caro. d.5.a.13. item d.8.a.1.
Hæc concedenda eſt, Deus factus eſt homo. d.6.a.1.
Eſſentia diuina nullo modo debet dici nata. d.8.a.1.
Natura humana poteſt dici nata per conſequens, ſiue per poſterius. d.8.a.1.ad q.2.
Si nunquam fuiſſet peccatum, videtur pietati fidei magis conſentaneum, quòd Filius Dei factus fuiſſet homo, nec tamen factus fuiſſet Angelus. d.20.a.4.
Licet fortè Chriſti incarnatio non ſit ſequens ad culpam, tamen magnalia opera redemptionis per laborem, paſſionem & mortem ſecuta ſunt ex culpa. ibid.

Index rerum.

Indigentia non est nisi duplex, s. conseruationis & sufficientiæ individui, & conseruationis & sufficientiæ speciei. d.40.a.2.

Infernus dicitur multipliciter, s. interior, & exterior, & hic multiplex est, sicut locus damnatorum & purgandorum, & limbus paruulorum in peccato originali decedentium, & sanctorum Patrum ante Christi descensum. d.22.a.4.

Inimicos diligere vtrum sit maioris meriti quam diligere amicos. d.30.per totum.

Ad dilectionem Inimicorum omnes tenentur, & perfecti & imperfecti. d.30.a.1.

Nunquam dictum est antiquis, Odio habebis inimicum tuum, nisi à legis Doctoribus, & non à lege : vel dictum erat hoc de inimico fidei & non de inimico personæ. ibid.

Signa dilectionis quando exhibenda sint. d.30. a.2.

Melius absolutè & simpliciter est diligere inimicum quam amicum. d.30.a.3.

Non dimittens debitoribus suis, debet dicere, Pater noster. d.30.a.6.

Opinio dicentium præceptum de diligendo inimicum, solum datum esse perfectis, sapit hæresim. d.30.a.a.7.

Donum intellectus est simplex lumen sub quo Deus videtur in his qui beati sunt, & in specialibus officiis & actibus eorum. d.35.a.9.

Differentia inter intellectus donum & fidem. ibidem.

Intellectus donum est de Deo principaliter, & de his spiritualibus in quibus relucet veritas diuina. d.35.a.10.

Intellectus & sapientia in quo differunt. d.35.b.

Intelligentia, scientia & sapientia in quo differunt. d.35.b.

Intellectus & scientia prout sunt dona Spiritus sancti, in quo differunt à seipsis prout naturaliter sunt in anima. d.35.d.

Dicere Ioannem dubitasse de descensu Christi ad inferos, temeritas est & initium hæresis Manichæorum. d.25 a.7.

Iob non fuit in vtero sanctificatus. d.3.a.8.

Iudæi vtrum bonum opus fecerunt in Christi passione d.30.d.

Iudæi vtrum furtum fecerunt in expoliando Ægyptios. d.37.c.

Iudicis minister vtrum peccet occidendo aliquem. d.37.c.

Iuramentum quid sit. d.39.a.

Iuramentum fit tripliciter. d.39.b.

Ad iuramentum tres comites necessarij sunt, s. veritas, iudicium, & iustitia, d.39.a.2.

Iurare vtrum liceat per creaturas. d.39.d.

Iurare in se non est malum, sed per accidens inquantum incautum. d.39.a.4.

Iuramentum tantò est sanctius, quantò sanctius est id per quod iuratur, & tantò magis obligat. d.39.a 6.

Omne iuramentum est obseruandum, quod obseruatum non vergit in deteriorem exitum. d.39.a.7.

Iuratio per Deum vtrum sit grauior quam per creaturas, vel per Euangelia. d.39.e.

Iurare per Deum quid sit. ibid.f.

Iuramentum per falsos deos an sit ratum. d.39.g.

Iuramentum contra Deum factum non est tenendum. d.39.k.

Iurare callide est duplex peccatum. ibid.

Quando aliquis sine fraude casu Iurat per verba multiplicia, debet accipi iuramentum in eo casu in quo iurans credit illum intellexisse cui iuratur. d.39.a.8.

Iuramentum coactum siue assertorium siue promissorium, obligat coram Deo & foro pœnitentiæ, sed non foro iudicij. d.39.a.10.

Iuramentum non est votum, sed potius promissio exterior confirmata per inuocationem diuinæ veritatis. ibid.

Iustitia, temperantia, fortitudo, prudentia, vtrum cessabunt in futuro. d.33.a.

Reddere vnicuique quod suum est, licet generalior sit actus Iustitiæ quam subuenire miseris, non tamen ita excellens est in merito, nec ita conformat nos Christo. d.33.a.3.

L

Latria est seruitus vel cultus soli Deo debitus. d.9.a.1.

Latria est virtus. d.9.a.2.

Latria non est virtus theologica, nec aliqua pars virtutis theologicæ. ibid.

Latria cadit in partem iustitiæ quæ est religio. d.9.a.3.

Solus Deus Latria colendus est. d.9.a.4.

Deum latria non possumus adorare in imagine quæ homo est, propter periculum adiunctum. d.9.a.4.ad q.

Latria & dulia sunt diuersæ species virtutis, conuenientes tamen in genere proximo, quod tamen innominatum est. d.8.a.6.

Leporini hæresis, quòd quaternitas sit in diuinis. d.10.a.1.

Lex quare dicitur comprimere manum, & non animum. d.40.a.

Lex Euangelica in quo differt à Mosaïca. d.7.b.

Liber vitæ est præscientia Dei, secundum quod præscientia sumitur pro prædestinatione præparante gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. d.31.a.3.

Prædestinatio secundum completam significationem, dicit præparationem gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, & sic ibi soli prædestinati scripti sunt & bona eis præparata : secundum incompletam verò significationem dicit tantum gratiæ præparationem in præsenti de se ordinantis ad gloriam, & sic omnes iusti scripti sunt & opera bona eorum. d.31.a.4.

Nihil scribitur in libro vitæ sub conditione, sed omnia simpliciter. d.31.a.5.

Nullus in libro vitæ scriptus deletur. d.31.a.6.

Libertatis abitrij diffinitio non est, posse velle bonum, vel malum : sed potius accidit ei posse velle malum ex defectu : sed libertas eius consistit in hoc quod possit velle, & non velle hoc, & posse velle diuersum ab hoc. d.18.a.2.

Litera occidens quid sit. d.40.b.

M

Mandata decem quomodo continentur in duobus præceptis charitatis. 37.per totum, Vise præceptum.

Index rerum.

Maria fuit immunis ab omni peccato. d.3.b.
Corporum cælestium & inferiorum non est materia vna. d.2.a.13.
Matris actus non est formare & conuertere & figurare, nisi sicut coadiuuando extrinsecus, & ministrare materiam in qua fiunt conuersio & formatio & alia huiusmodi, & locum conuenientem. d.3.a.12.item d.4.a.5.
Mediator quare solus dicitur Christus & secundum quam naturam. d.19.e.f.g.
Nec Angelus bonus, nec Angelus malus Mediator est. d.19.a.10.item d.20.a.7.
Christus est ita medium, quod ipse est mediator, & coniungens vnum extremum cum altero. d.19.a.9.
Mediatoris fidem quomodo habuerunt antiqui. d.25.a.b.c.
Omne Mendacium est peccatum, d.38.a.1.
Solum mendacium pernicioſum secundum se est peccatum mortale. d.38.a.2.
Mendacium in se non est peccatum in Spiritum sanctum. ibid.
Mendacium rectè diuiditur in libidinosum, pernicioſum, & officioſum, d.38.a.3.
Mendacium perfecto non est peccatum mortale, d.38.a.4.
Mendacium obstetricum veniale fuit: sed non confiteri veritatem propter timorem corporis in loco confessionis fidei & iustitiæ poterat esse mortale peccatum. d.38.a.5.
Mendaciorum octo genera. d.38.a.6.
Mentiri est loqui contra hoc quod animo sentit quis, siue illud verum sit, siue non. d.38.c. & a.8.
Absolutè & secundum perfectam substantiam mendacij, non est mendacium nisi pernicioſum. d.38.a.8.
Mentiri potest homo verum dicendo si putat esse falsum, sed non dicitur mendacium. d.38.a.8.ad q.
Iacob non est mentitus dicens se Esau, secundum sensum quem verba faciunt referendo ad mysterium. d.38.a.9.
Meruit quid sibi Christus & quid nobis. d.18.b.
Meritis vtrum Christus profecit. ibid.
Meruit vtrum Christus aliquid quod sine merito habere potuit. d.18.d.
Mereri dicitur aliquis multis modis. 1. abusiuè per opus bonum malè & in malo statu factum. 2. minus impropriè per bona facta in mortali peccato. 3. propriè quando aliquis actibus dignis vita æterna facit vitam æternam sibi debitam. d.18.a.1.
Dotes corporis non cadunt adeò directè sub merito, sicut dotes animæ. d.18.a.8.ad q.
Minister iudicis vtrum peccat aliquem occidendo. d.37.c.
Missio Filij in mundum qualis fuit. d.1.& d.2. & d.3.per totum.
Mitti est cognosci, quod ab alio sit. d.1.a.8.
Modi diligendi Deum sunt diuersi. d.27.d.e.
Modi diligendi proximum. d.28.& d.29.per totum.
Mœchiæ nomine quid prohibetur. d.37.c.
Mors Christi causa est per modum oblationis sacrificij meritorij. d.19.a.1.
Per mortem Christi omnes sufficienter liberati sumus à dæmone quoad potestatem tenendi ex reatu naturæ, licet non efficienter liberemur nisi per fidem & charitatem. d.19.a.4.
Mors Christi liberat ab vtraque morte, s. temporali & æterna. d.19.a.6.
Alio modo potuit Deus hominem liberare quam per mortem Christi, sed nostræ miseriæ sanandæ non fuit alius modus conuenientior. d.20.a.1.
Quam diuerso modo Christus sit traditus in mortem à Patre, à se, à Iuda, à Iudæis & à Gentilibus. d.20.a.11.
Mors Christi absolutè & sine distinctione optima dicenda est. d.20.a.13.
Morte Christi vtrum separata sit diuinitas à carne & anima. d.21.per totum.
Mortis triduo vtrum Christus fuit homo. d.22.a.
Mortis triduo vtrum Christus vbique fuit. d.22.b.

N

NAtiuitas duplex, s. in vtero, & ex vtero. d.3.a.5.
Natura diuina vtrum assumpsit personam, vel persona naturam. d.5.a.
Natura diuina vtrum debeat dici caro facta, d.5.c.
Naturas duas habuit Christus. d.6.d.e.
Natura diuina vtrum debeat dici nata de Virgine. d.8.a.
Natura an persona Christi prædestinata sit. d.10.f.
Naturam passibilem quare assumpserit Deus. d.15.a.
Triplex dicitur naturale, s. quod est de esse naturali aliquo modo, & quod non potest relinquere naturam, & quod causatur ab aliqua parte naturæ per se. d.4.a.9.
Omnia naturalia habent metas capacitatum suarum, quas non excedunt manente natura & specie. d.13.a.7.
Natus quomodo dicitur Christus de Spiritu sancto, cum non sit Filius Spiritus sancti. d.4.d.
Natus cum sit Christus, quare Apostolus dicit eum factum. d.5.a.b.

O

NVllus Occidit se ex tædio vitæ inquantum vita est, sed aliqui occiderunt se ex aliquo quod accidit suæ vitæ. d.17.a.6.
Occidens litera quid sit. d.40.b.
Odio affectus nemo odit seipsum, sed odio effectus, s. quando facit aliquis ad quod sequitur malum suum. d.27.a.9.
Oratio vel voluntas Christi vtrum semper impleta est. d.17.per totum.
Triplex est ordo, s. naturæ tantum, & gratiæ tantum, & gratiæ in natura. d.29.a.1.& 2.
Ordo diligendi quis sit. d.29.a.

P

PAradisus dicitur tribus modis, s. interior qui est visio aperta deitatis, & exterior corporum, qui est locus in Eden, & exterior spirituum,

Index rerum.

ſpirituum, qui eſt locus empyrei cæli. d.22. a.5.

Parentes mali quomodo diligendi ſunt. d.23.f.

Paſſibilem naturam aſſumpſit Chriſtus. d.15. per totum.

Paſſio & propaſſio quid ſit. d.5.f.

Anima Chriſti & omnis anima in ſtatu mortalitatis, huius quandiu coniuncta eſt corpori, Paſſibilis eſt compatiendo corpori, & patiendo ex corpore. d.15.a.2.

Anima ſecundum ſe totam paſſibilis eſt in corpore. d.15.a.3.

In Chriſto fuit ſimul acerbitas magni doloris, & experimentum magnæ iucunditatis. d.15.a.4.

Neceſſitatem patiendi & moriendi Chriſtus ex ſola voluntate aſſumpſit, ſed poſtquam aſſumpſit, neceſſe fuit pati & mori, quantum eſt de conditione naturæ aſſumptæ, non autem quoad conditionem perſonæ aſſumentis. d.16.a.1.

Chriſtus magis & acerbius paſſus eſt, quam aliquis hominum vnquam pati potuerit vel paſſus eſt. d.16.a.2.

Acerbitati paſſionis Chriſti nulla pœna corporalis poteſt comparari, quam aliquis pati poteſt corporaliter & ſecundum naturam. d.16. a.3.

Maior dolor dicitur duobus modis, ſ. quia maiori bono contrariatur, vel quia coniunctionis fortioris eſt ſeparatio ſecundum ſenſuum experimentum: primo modo eſſet dolor Chriſti grauior quam animæ ſi poneretur poſſe mori, non ſecundo. d.16.a.4.

Paſſio Chriſti aperuit aditum paradiſi ſoluendo romphæam. d.18.a.12.

Baptiſmus non habet virtutem niſi à paſſione Chriſti. ibid.

Vt iuſtitia ſaluaretur, magis congruè non potuit ſatisfieri niſi per mortem Filij Dei. d.18. a.14.

Paſſio Chriſti meruit nobis ſolutionem à peccato. d.19.a.1.

Paſſio Chriſti corporalis & ſpiritualis fuit, & diuina & humana. ibid.

Paſſio Chriſti eſt cauſa noſtræ iuſtificationis. ibidem.

Paſſio Chriſti culpam delet ſufficienter per ſeipſam, ſed efficienter cum fide & charitate. d.19.a.2.

Chriſtus paſſione ſua emit nos. d.19.a.4.

Paſſio Chriſti non niſi prædeſtinatis valet efficienter, omnibus autem ſufficienter. d.20. a.10.

Qui eſt in religione ſi habeat Patrem indigentem, non tenetur exire, ſed in ipſa manens, ſi poteſt habere licentiam, per artificium ſuum debet ei ſubuenire. d.29.a.3.

Peccare in Adam eſt per modum acceptionis materiæ ex Adam reatum originalis contrahere. d.3.a.28.

Peccare vtrum potuit Chriſtus. d.12.c.

Multiplex eſt Perfectio, ſ. ſufficientiæ, comparationis, voti ſiue religionis, & annexa voto, & quæſita in ſecuritate conſcientiæ, & prælationis. d.29.a.8.

Omnes tenentur ad perfectionem ſufficientiæ, quæ conſiſtit in obſeruantia mandatorum. ibidem.

Periurium eſt mendacium iuramento firmatum. d.39.a.

Periurium principalius & frequentius fit contra proximum, quam contra Deum. d.39.a.1.

Periurium eſt peccatum mortale, quando homo cum deliberatione iurat id quod iuramento non eſt aſſerendum, non autem quando inutiliter iurat verum, vel quando ſine deliberatione iurat. d.39.a.5.

Periurium ſemper eſt peccatum, nec per coactionem excuſatur à toto, licet à tanto excuſetur. p.39.a.9.

Vtrum perſona vel natura perſonam vel naturam aſſumpſit. d.5.a.

Perſonam quare non aſſumpſit Deus cum aſſumpſit hominem. d.5.d.e.

Perſona & eſſentia in diuinis ſunt idem re, non tamen in modo intelligendi & attribuendi. d.2.a.13.item d.5.a.4.

Res naturæ, ſuppoſitum, hypoſtaſis, indiuiduum & perſona qua re differunt. d.6.a.2.

Perſona in diuinis vtrum ſit Chriſtus ſecundum quod homo. d.10.a.

Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. d.10.a.3.

Vtrum perſona vel natura prædeſtinata ſit. d.1.f.

Pietas propriè eſt beneuolentia in imaginem Dei, prout eſt imago Dei. d.35.a.15.

Pietas actus principalis eſt, beneuolenter & ſine querela bonum optare & facere omnibus imagine Dei inſignitis. d.5.a.16.

Pietas & miſericordia differunt in hoc quod pietas reſpicit naturam imaginis in miſeria, miſericordia verò è conuerſo miſeriam in imagine ibid.& a.17.

Pietas donum ſpecie eſt vnum. d.35.a.17.

Plenitudo multiplex eſt, ſ. naturæ, gratiæ & gloriæ. d.1.a.3.

Plenitudo gratiæ duplex, ſ. in capite, & in membris. ibid.

Plura ſunt præcepta negatiua quam affirmatiua: quia peccare contingit multis modis, & benefacere vno modo. d.37.a.2.ad q.5.

Sufficientia decem præceptorum decalogi. d.37. a.3.

Pœna tripliciter eſt in corpore, ſ. quantum ad meritum, & quantum ad iuſtitiam vindicantem, & quantum ad principia contraria repugnantia ſibi inuicem, & inducentia ſolutionem. d.2.a.7.

Pœna debita pro peccato mortali infinita eſt duratione, & improportionabilis propter acerbitatem: Deus autem relaxando culpam, per ſe remittit pœnæ æternitatem & improportionabilitatem acerbitatis: ſed adhuc remanet pœna, in qua illud quod graue eſt, tollit paſſio Chriſti in vi clauium: & remanet adhuc pœna ſatisfactoria non multum grauis, ſed arbitraria pro viribus noſtris, & qualitate & quantitate delicti. d.19.a.7.

Pœnæ timore non peccans, inimicus eſt iuſtitiæ. d.36.c.

Potentia Peccandi nec dicit libertatem, nec perfectionem libertatis, ſed eſt defectus & impotentia conſequens exitum rationalis naturæ de nihilo. d.12.a.9.

In Peccato quatuor ſunt, ſ. culpa quæ contrariatur gratiæ, macula fædans imagine m, reatus

Index rerum.

ſus pœnæ æternæ,& reatus pœnæ temporalis. d.19.a.2.

Pœna quæ debetur pro peccato mortali, eſt infinita duratione, & improportionalis propter acerbitatem. d.19.a.7.

Potentiæ infinitæ eſt ſe demonſtrare aliquando in opere. d.1.a.1.

Potentia Dei poteſt dupliciter conſiderari, ſ. vt exequens ſapientiæ præuiſionem & ordinationem, & ſecundum quod antecedenter ſe habet ad ſapientiam. d.20.a.2.

Præceptum dilectionis quid contineat. d.27.& d.28 per totum.

Duo ſunt Præcepta charitatis, ſ. de dilectione Dei & proximi. d.27.a.6.

Præceptum de dilectione Dei impleri in via, eſt nihil contrarium habere in intellectu, vel memoria, vel voluntate : in patria verò eſt in toto actualiter ferti in Deum & ſemper. d.27.a.10.ad q.2.

Præcepto dilectionis proximi vtrum contineatur dilectio Angelorum. d.28.b.

Opinio dicentium Præceptum de diligendo inimicum, eſſe ſolum datum perfectis, ſapit hæreſim. d.30.a.7.

Vtrum modus ſit in præcepto vel opus ſolum, diuerſæ Auctorum opiniones. d.36.a.6.

Præceptum eſt imperium obligans ad obſeruationem actus imperati ex auctoritate imperantis, vel ex ratione rei imperatæ. d.37.a.1.

Præcepti decalogi diuerſimodè à diuerſis numerantur & diſtinguuntur. d.37.a.2.

Præcepta decalogi ſunt de lege naturali, & vnicuique dictat ea ratio propria. ibid.

Præcepta decem quomodo continentur in duobus mandatis. d.37.per totum.

In Prædeſtinatione tria ſunt, ſ. terminus à quo, terminus ad quem, & ille qui prædeſtinatur. d 10.a.19.

Prædeſtinatio Chriſti non eſt cauſa influens ſuper illud quod eſt æternum in prædeſtinatione noſtra, ſed nihil prohibet quod influat per modum meriti & mediationis ſuper id quod eſt temporale. d.10.a.20.

Prædeſtinatio iuuatur orationibus fidelium, non ex parte prædeſtinantis, ſed ex parte effectus prædeſtinationis, qui eſt poſitio gratiæ. d. 0 a.10.

Filius Dei non poteſt eſſe Prædeſtinatus. d.10. a.4.

Hæc eſt falſa, Filius Dei eſt prædeſtinatus vt ſit Filius Dei. d 10.a.5.

Perſonæ Chriſti, vt ſimplex, conuenit prædeſtinare : perſonæ autem vt compoſitæ conuenit prædeſtinari. d.7 a.2.

Filius Dei prædeſtinatus eſt eſſe homo, id eſt, Filium Dei eſſe hominem prædeſtinatum eſt. d.10 a.6.

Chriſtus ſecundum quod homo prædeſtinatus eſt vt ſit Filius Dei. d.10.a 7.

Omnis gratia quæ habetur à Chriſto homine ſecundum quod prædeſtinatus, prædeſtinata eſt ſecum & præparata ſibi, & eſt creata in tempore. d.10.a.8.

Prædicabile eſſentiale eo ipſo quod prædicatur de aliquo, oppoſitum illius remouetur ab ipſo, vt homo eſt animal, ergo non eſt lapis. d.2.a.13.

Prædicator ſi aliquando monuiſſet populum ad conſtantiam, & poſtea veniret perſecutio, ipſe teneretur cum eo manere, ſed minus teneretur quam prælatus. d.29.a.8.

Prophetia prædeſtinationis non impletur ſine nobis conſentientibus, ſed ſine nobis operantibus. d.3.a.13.

Proximum totum quomodo diligere debemus. d.28 a.

Proximus quis eſt. d.28.b.

Prudentia in ſummo eſt in præcauendis inſidiis. d.33,a.3.ad q.2.

Q

QValitas mentis qua malus Chriſtianus credit, vtrum ſit virtus vel non. d.33.e.

Quatuor ſunt virtutes cardinales. d.33.a.

Quatuor ſunt ſtatus hominis. d.16.b.

Quatuor ſunt timores. d.34.d.

Quatuor ſunt ordines dilectionis. d.29.a.

Quatuor ſunt gradus charitatis. d.29.b.

R

RAcha eſt interiectio indignantis. d.37.a.9.

Radix omnium virtutum eſt charitas. d.36. per totum.

Redemptor an ſolus Chriſtus debeat dici. d.19.e.

Redemptionis noſtræ non fuit alius modus poſſibilis quam per Deum & hominem, niſi redemptio largè pro liberatione accipiatur. d.20.a.3.

Duplex eſt redemptio, ſ. iure belli, & ſolutione pretij. ibid.

Si fuiſſet alius redemptionis noſtræ modus, fuiſſet Deo iuſtus, ſed non adeò conueniens ex parte hominis redempti. d.20.a.5.

Redemptore indigemus, non pro originali tantum peccato, ſed etiam pro omnibus actualibus. d.20.a.6.

Redimere nulla creatura potuit. d.19.a.5.

Chriſtus dupliciter redemptor, ſ. vſu poteſtatis, & humilitatis effectu. d. 9.a.8.

Ex parte noſtra impoſſibile fuit nos redimi niſi per Deum & hominem, licet ex parte Dei fuerit alius modus poſſibilis, ſed nullus ita conueniens. d.20.a.1.

Religio dicitur à religando vel à religendo. d.9. a.8.

Remiſſio peccatorum quare attribuitur Spiritui ſancto. d.37.b.

Reprobos vtrum dilexit Deus ab æterno. d.32.e.

S

SAbbatum quantum ad quietem mentis in Deo, & non in creatura, eſt de lege naturali, ſed quantum ad quietem corporalem fuit de obſeruatione vulgata apud patres Veteris Teſtamenti, ac ſi eſſet ex natura, vt quidam dicunt. d.37.a.2.ad q.1.

Sabbatum ſanctificare idem eſt quod intentionem quietis ab opere abſtrahere, & in æterna quiete continuè defigere. d.37.a.7.

Dominica dies non ſucceſſit diei ſabbati. ibid. ad q.3.

Dies

Index rerum.

Dies feriati obseruantiam ab vtilibus & corporalibus negotiis non habent, nisi ab institutione Ecclesiæ. d.37.a.7.ad q.4.

Mandatum de obseruatione sabbati minus habet de lege naturali quam alia. d.37 a.7 ad q.5.

Sacerdotium Christi probatur excellere sacerdotium Leuiticum in hoc quod significatur per sacerdotium Melchisedech, qui vt maior accepit decimas ab Abraham. d.3.a.27.

Sacramenta duplicia sunt, s. ex parte nostra quæ sunt quasi medicinalia, vel vasa apportantia nobis medicinam: & sacramenta in Christo, vt natiuitas, passio, &c. quæ sunt causa nostræ redemptionis ex parte satisfacientis pro nobis. d.19.a.9.

Christus exhibuit sacramentorum rem dando eis effectum, licet non susceperit sacramenta, vt nos suscipimus ea. ibid.

In omni Sacrificio quatuor considerantur, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, & pro quibus offeratur. d.4.a.1.

Sacrilegium committitur tribus modis, quando scilicet vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro aufertur. d.37.c.

Sacrilegium facit speciale peccatum ratione loci. d.37.a.12.

Sanctificari nemo potest in parentibus. d.3.a.3.

Beata Virgo non fuit sanctificata ante animationem, & oppositum est hæresis. d.3.a.4.

Probabilius est, quòd citò post animationem fuerit sanctificata, licet qua hora nullus scire possit nisi per reuelationem. d.3.a.5.

Sanctificatio B. Virginis abstulit vim fomitis inclinandi ad veniale & mortale quantum est de se: in Ieremia autem & Ioanne mansit inclinans ad veniale, non autem quantum est de se ad peccatum mortale. d.3.a.6.

Sanctificationi B. Virginis præuentus Spiritus sancti in eam addidit, habitum fomitis extinguendo, inhabitatio autem deitatis Filij, dispositionem auferendo, quæ frequenter remanet post habitum. d.3.a.7.

Sanctificationis gratia quare nulli Patriarcharum est data, sed vni Propheræ, & Ioanni, qui est terminus legis & Prophetarum, & B. Virgini. d.3.a.8.

Sanctificationis gratia non confirmat eos quibus datur. d.3.a.9.

Quantum ad ea quæ sunt substantialia saluti & gratiæ, vt ordo in bonum, & remotio à malo, magis abundat gratia sanctificationis in vtero quam sacramentalis: quantum ad alia verò minus abundat, sicut est impressio characteris, & apertio ianuæ quæ fit in sacramentis. d.3.a.10.

Sanctificati in vtero tenentur recipere sacramenta. d.3.a.10.ad q.

Sapientiæ summæ est se demonstrare in omni decore qui possibilis est. d.1.a.1.

Sapientia quomodo profecit Christus secundum quod homo. d.13.a.

Sapientiam æqualem Deo vtrum habuit Christus secundum animam. d.14.per totum.

Sapientiæ multiplex definitio. d.35.a.1.

Sapientia donum propriè est gustus Dei in donis suis. ibid.

Sapientia donũ non est nisi de diuinis. d.35.a.2.

Sapientia est cognitio per lumen faciens gustum: intellectus est lumen quo cognoscimus gratuitè dispositiones cælestium, & tendimus in Deum sic disponentem: scientia verò est lumen diuinum ad operabilia pertinentia ad hanc vitam. d.35.a.3.

Satisfieri non potuit magis congruè quam per mortem Filij Dei. d.18.a.14.

Homo in quantacumque gratia, dummodo sit purus homo, non potest satisfacere pro peccato quod in omnem mundum redundauit. d.20.a.1.

Non remittitur peccatum nisi Deo & homine satisfaciente pro nobis, licet alius modus fuerit possibilis. d.20.a.7.

Scientia quæ est per acquisitionem, omninò destruetur in patria. d.31.a.10.

Post mortem siue boni fuerimus siue mali, necessariò alium modum cognoscendi habebimus rerum in propria natura quem habent dæmones & Angeli à creatione. d.31.a.10. item d.35.a.4.

Scientia donum, est lumen acceptum à Deo simplex, in quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam. d.35.a.4.

Scientia aliter regit & aliter prudentia, & ad aliud: quia prudentia per rationes iuris humani, & ad honesta secundum statuta ciuitatum, scientia verò per rationes diuinas, & ad sanctam conuersationem. ibid.

Differentia inter scientiam & consilium. d.35.a.8.

Scientia habet tres actus, s. defendere Scripturam, & scire bene conuersari in medio prauæ & peruersæ nationis, & scire temporalia distribuere. d.5.a.16.

Secundum quod, multiplicem habet rationem, aliquando enim exprimit conditionẽ vel proprietatem aliquando vnitatem personæ, aliquando habitum, aliquando causam. d.10.a.2.

Septem sunt dona Spiritus sancti, & an in Christo fuerint. d.34 per totum.

Similitudo & idolum quomodo differunt. d.35.a.

Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis ex meritis & gratia prouenies. d.13.a.13.

Spes est virtus theologica. d.26.a.1.

Spes quandoque ponitur in genere passionis, quandoque in genere motus vel actus: quandoque ponitur pro effectu spei, quandoque pro virtute theologica. ibid.

Spes eleuat animam, vt speret ea de quibus rationis non est persuasio. ibid.

Deus in nobis sine nobis operatur spei habitum, licet non spei actum. ibid.

Spes non est medium inter desperationem & præsumptionem. ibid.

Spes est virtus separata ab aliis, & habet actum singularem, & obiectum in ratione speciali. d.26.a.2.

Spes non dicit expectationem, sed sperationem, & hæc dicit plus, quoniam sperans extendit se suo modo in rem speratam, & habet eam, sicut credens & amans. ibid & a.3.

Spes est in irascibili potentia animæ. d.26.a.3.

Tria concurrunt ad actum spei qui est sperare: primum est fixio in loco protensionis, & hæc dicitur expectatio: aliud est substantia actus,

Index rerum.

ſ, vt magno animo extendatur in æterna: tertium eſt ratio obiecti, & hæc eſt amplexio æternitatis & beatitudinis. d.26.a.3.ad q.1.item d.31.a.8.

Tres ſpei definitiones. d.26.a.4.

Actum ſpei præcedunt merita ſecundum propoſitum ſperantis. ibid.ad q.1.

Spes & charitas ſi conſiderantur vt partes gratiæ, ſunt ſimul: ſi autem conſiderantur ſecundum ordinem ſpititualis ædificij, tunc natura præit ſpes charitatem. ibid.

Spes poteſt eſſe informis ſicut fides. d.26.a.5.

Spes eſt de inuiſibilibus, non prout ſunt inuiſibilia, ſed prout ſunt futura abſentia. d.26.a.6.

Spes propriè non eſt niſi boni futuri & proprij, ſed improprie poteſt eſſe mali, & boni communis. ibid.

Nec Chriſtus, nec Angeli, nec animæ beatæ propriè loquendo ſpem habent. d.26 a.8. item d.13.a.13.

Spes non eſt in damnatis, ſed tantum in viatoribus hic, vel in purgatorio, vel in limbo Patrum. d.26.a.9.

Spes in tranſitu ad gloriam non manet quoad ſubſtantiam, nec quoad actum, ſiue expectationem, ſiue protenſionem, ſed ſecundum proportionem qua omnis ſperans proportionatur rei ſperatæ. d.31.a.8.

Spiritus ſanctus vtrum potuit incarnari. d.1. per totum.

Spiritui ſancto quare attribuitur opus incarnationis. d.4.a.

Spiritus ſancti dona vtrum habuit Chriſtus. d.34.a.6.

Spiritui ſancto quare attribuitur remiſſio peccatorum. d.37.d.

Status hominis ſunt quatuor. d.16.b.

In ſymbolo Niceno nihil ponitur de deſcenſu ad inferos, quia placuit Patribus quaſi exufflare hæreſim quæ tunc pullulabat, quòd Chriſtus deſcendiſſet ad inferos, & non rediſſet, per hoc quod de hoc tacerent & includerent in reſurrectione. d.24.a.6.

Symbolum ex collatione nomen accepit. d.24. a.7.

Symbolum Apoſtolorum eſt exemplar omnium propter auctoritatem condentium. ibid.

Alia ſymbola nihil addunt, ſed quod inerat prius, explanant. ibid.

Symbolum Apoſtolorum bis dicitur in die, in Prima & in Completorio, ad ſignandum, quòd ſua recordatio bis eſt neceſſaria in Eccleſia, ſ. in primitiua, & in fine contra Antichriſtum, & in vita hominis in principio & in fine: ſymbolum autem Patrum ſufficit quandoque dicere ad intellectum, & hoc in die Dominica, quando ceſſatur ab operibus ſeruilibus. ibid.

Symbolum Patrum dicitur ſtatim poſt Euangelium, quia per Euangelium confirmatur. ibidem.

Symbolum Apoſtolorum ſub ſilentio dicitur: quia non continet niſi ſimplicem fidei confeſſionem, quæ cuilibet ſufficit in ſe, & quia Apoſtoli erat tunc in timore poſiti ianuis clauſis, nec apertè audebant Chriſtum confiteri. Symbolum autem Patrum dicitur in publico: quia continet fidei explanationem, & editum eſt iam libertate Eccleſiæ præualente. ibidem.

Symbolum Athanaſij continet prolixè omnia quæ in Niceno poſita ſunt, & ideò in Prima cantatur, vt ſequens in Miſſa poſſit intelligi ex ipſo. ibid.

Si vrgeret neceſſitas, adhuc poſſet Papa aliquid quod implicitè continetur in ſymbolo Apoſtolorum, explanare & ponere inter articulos explicitos. ibid.

T

TActus non eſt tam ſenſus, quam differentia generalis conſtituens animalis naturam & ſenſus neceſſitatem. d.13.a.4.

Temperantia eſt in coërcendis delectationibus prauis. d.33.a.4.ad q.4.

Timiditas ſonat in puſillanimitatem quæ vitium eſt. d.15.a.8.

Timorem pœnæ quomodo habuit Chriſtus. d.15.per totum.

Timor ſonat in paſſionem quæ poteſt eſſe virtus, & vitium, & naturæ conditio. d.15. a.8.

Timor & triſtitia ſunt in nobis ſecundum propaſſionem & paſſionem, ſed in Chriſto non niſi ſecundum propaſſionem. d.15.ſ.& a.9.

Timor per charitatem non euacuatur inquantum timor, ſed inquantum ſeruilis tantum. d.23.a.9.

Timor ponitur in duplici genere, ſ. paſſionis & habitus, d.34.a.6.

Timor qui eſt in genere habitus, habet actum qui eſt reuereri, & ex reuerentia fugere quædam quæ ei quod reueretur, ſint contraria. ibidem.

Timoris multiplex diuiſio. d.34.a.7.

Timor æquiuocè dicitur de paſſione & dono. d.34.a.8.

Generans timorem ſeruilem, eſt fides quæ eſt ſupra naturam, & generans initialem eſt fides operans per dilectionem. ibid.

Timor ſeruilis eſt donum Dei, & eſt bonus, & vtilis. d.34.a.9.

Non eſt idem per ſubſtantiam timor ſeruilis, & initialis. d.34.a.9.ad q.2.

Timor initialis & caſtus ſubſtantialiter ſunt idem, & differunt per accidens, quia initialis pœnam habet quam non habet caſtus. d.34.a.9.ad q.3.

Timor caſtus permanet in ſeculum ſeculi. d.34. a 9.ad q.4.

Timore pœnæ non peccans, inimicus eſt iuſtitiæ. d.36.c.

Totus & totum cum de Chriſto dicuntur, ad quid referuntur. d.22.c.

Traditus quomodo eſt Chriſtus à Patre, à Iuda, à diabolo. d.20.c.

Quando vna trium perſonarum in aliquo opere nominatur, vniuerſa operari Trinitas intelligitur. d.4.a.3.

Veram Triſtitiam naturalem Chriſtus habuit, & verum timorem. d.15.a.8.

Licet triſtitia turbatio ſit in viro ſapiente, tamen non eſt perturbatio. ibid.

Index rerum.

V

VBique vtrum Christus secundum quod homo. d.22.b.

Vbique totus Christus est, sed non totum. d.22.c.

Verbum quomodo sit vnitum carni mediante anima. d.2.b.

Verbum vtrum carnem & animam simul assumpserit. d 2.e.

Cum dicitur, Totum Verbum incarnatum est, ly totum respicit naturam & personam. d.3. a.29.

Verbum est vbique homo, sed non est homo vbique. d.3.a.30.item d.22.a.2.

Verbum secundum deitatem est vbique essentialiter, præsentialiter & potentialiter secundum humanam naturam apertam & distinctam est in loco determinato ad dexteram Patris in cælo empyreo : sed secundum species panis est in altari in quo consecratur. d.3.a.30.

Verbum an fuit separatum à carne & anima in morte Christi. d.21.a.

Ad Viatorem non pertinet habere fidem & spem, sed potius ad viatoris imperfectionem. d.26. a.8.

B. Virgo quare dicitur mulier. d.1.a.4.

B. Virgo nunquam peccauit. d.3.a.8.

Dare B. Virgini potentiam generatiuam Dei Verbi, nihil aliud est quam præparare generatiuam Virginis ad actum qui debetur matri secundum naturam matris. d.3.a.12.

B. Virgo verissimè genuit Christum vt mater. ibidem.

Beata Virgo excellentior fuit Angelis ex vitæ merito, sed inferior erat quoad statum. d.5. a.14.

Deus vicinior erat cordi B. Virginis quam Angelis, per inhabitantem gratiam, non per contemplationis modum. ibid.

B. Virgo non egit in conceptione Christi, nisi disponendo, & adiuuando extrinsecus, & ministrando materiam ad substantiam membrorum & ad incrementum. d.3.a.22.

Posse peccare ex habitu inclinante ad peccandum vicerat B. Virgo, sed habuit ex libertate arbitrij. d.3.a.24.

Glorioſa Virgo verissimè mater Christi est. d.4. a.5.

B. Virgo non tantum Christotocos, sed Theotocos debet dici. d.4.a.5.ad q.item d.8.a.1.

Quatuor Virtutes sunt cardinales, sc. prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo. d.33. a.1.

Et dicuntur cardinales, quia sunt cardo reuolutionis humanæ vitæ secundum statum ciuilem & honesti. Principales autem, secundum quod constituunt in eo quod per se est virtutis. Ciuiles verò, secundum quod constituunt bonum statum vnius cum alio in ordine ciuium. d.33.a.2.

Virtutes duobus modis considerantur, sc. in comparatione ad subiectum, & in se. d.33. a.3.ad q.5.

Virtutes cardinales manebunt in patria, sed habituæ alios actus. d.33.a.4.

Dona data sunt in adiutorium virtutum. d.34. a.1.

Virtus theologica est in finem, politica autem in id quod habemus ad vsum, quod est ad finem. ibid.

Virtutes politicæ connexionem non habent. d.36.a.1.

Virtutes infusæ & formatæ connexæ sunt, ita quod vna habita habentur omnes. d.36.a.2.

Virtutes pares sunt in essentia, & in formatione gratiæ, sed inæquales sunt dignitate, generalitate formæ & finis & efficientis, radicatione & vsu. d.36.a.4.

Si comparetur virtus ad causam efficientem, vel ad efficaciam merendi, vel in substantia, non potest vna intendi sine alia: si autem comparetur ad radicationem in subiecto, potest vna intendi sine alia. d.36.a.5.

Virtutes vniuntur in gratia : & ex illa vnione est, quòd aucta vna, augentur omnes, & quod æquales sunt omnes. d.25.a.9.

Virtutes theologicæ rectitudinis actus terminum habent in Deo & finem, cardinales autem actus terminant in medio & finem ponunt in Deo. d.26.a 1.

Nomen Visus magis competit interioribus potentiis, quam nomen alterius sensus, quia visus immaterialior est, & plurium differentiarum consideratiuus. d.23.a.14.

Vitium dupliciter dicitur, s. pro habitu vitij, & pro causa vitij : primo modo non est in semine, sed secundo. d.5.a.28.

Vitia non sunt connexa. d.36.a.3.

Vnio humanitatis ad Deum, dicit relationem, quæ secundum rem radicatur in humanitate. d.2.a.11.

Est ineffabilis & inintelligibilis. ibid.

Christus est vnum vnitate personæ æternæ, & ideò magis vnum quam aliquad vnum naturæ. d.2.a.12.item d.7.a.5.

Maxima vnio est trium personarum in vna essentia : post hanc autem vnio trium naturarum, s. corporis & animæ & deitatis in vna persona. ibidem.

Vnio Filij Dei facta est in hypostasi. d.5.a.6. item d.6.a,3.& 5.

Voluntas nostra quadrupliciter conformatur voluntati diuinæ, s. in volito, & secundum formam volendi, & in fine, & in causa efficiente volendi. d.17.a.1.

Voluntas sumitur strictè & largè, s. pro appetitu rationali, & pro appetitu sensualitatis humanæ. d.17.a.3.

Vsura mortale peccatum est, & fuit semper in naturali lege & scripta. d.37.a 13.

Legistæ dicunt, quòd in Vsura transfertur dominium, sunt tamen Doctores sacræ Scripturæ & decretorum contrariæ opinionis. d.37.a.14.

In necessitate potest dari ad vsuram, sed absque necessitate peccatum est. d.37.a.15.

INDEX LOCORVM

Sacræ Scripturæ, qui in Commentariis in tertium librum Sententiarum explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Geneſis.

CAP. 15. GENERATIONE quarta reuertetur generatio hac. d.1.a.3.

Exodi.

23. *Si incurreris bouì inimici, aut aſino erranti, reduc eum.* d.30.a.2.
32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me libro tuo, in quo me ſcripſiſti.* d.31.a.6.

Iob.

7. *Sicut mercenarij dies eius.* d.29.a.4.
17. *In profundiſſimum inferni deſcendent omnia mea.* d.2[illegible].a.4.
31. *Ab infantia mea creuit meum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum.* d.3.a.8.

Pſalmorum.

5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* d.38. a.7.& 8.
18. *Cæli enarrant gloriam Dei.* d.24.a.9.
23. *Domini eſt terra & plenitudo eius.* d.[illegible].a.[illegible].
33. *Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.* d.13.a.4.
58. *In Idumeam extendam calceamentum meum.* d.22.a.11.
64. *Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti.* d.2.a.3.
68. *Deleantur de libro viuentium.* d.31.a.6.
118. *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas.* d.27.a.4.

Prouerbiorum.

vlt. *Procul & de vltimis pretium eius.* d.1.a.1.

Canticorum.

8. *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem.* d.31.a.1.

Sapientiæ.

8. *Attingens à fine vſque ad finem.* d.1.a.1.

Eccleſiaſtæ.

9. *Nemo ſcit vtrum odio vel amore dignus ſit.* d.23.a.15.

Eccleſiaſtici.

24. *Penetrabo inferiores partes terræ.* d.22.a.4.
32. *Qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus.* d.22.a.8.item d.18.a.2.

Iſaiæ.

11. *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini.* d.12. a.1.
11. *Spiritus ſapientiæ & intellectus, &c.* d.34.a.3.
43. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit* d.3.a.2.
43. *Quis eſt iſte qui venit de Edom?* d.3.a.15.
52. *Ecce intelligit ſeruus meus.* d.7.a.7.
53. *Vidimus eum nouiſſimum virorum, virum doloris & ſcientem infirmitates.* d.15.a.1.
58. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* d.16.a.1.
53. *Ipſe peccatorum multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus orauit.* d.31.a.11.

Ieremiæ.

1. *Priuſquam te formarem in vtero noui te.* d.3.a.4.
31. *Fœmina circundabit virum.* d.2.a.8.item d.3. a.8.item d.13.a.

Threnorum.

1. *Attendite & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus.* d.15.a.2.

Baruch.

4. *Sicut fuit ſenſus veſter vt erraretis à Deo, decies tantum iterum conuertentes requiretis eum.* d.31.a.2.

Amos.

Index Locorum Scripturæ.

Amos.

5. *Non adiiciet vt resurgat Israël.* d.31.a.2.

Michææ.

2. *Ascendit pandens iter ante eos.* d.18.a.12.

Malachiæ.

5. *Placebit Deo sacrificium Iuda, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui.* d.31.a.2.

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæi.

CAP. 5. *ESTOTE perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* d.29.a.8.
5. *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis.* d.30.a.3.
5. *Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio, &c.* d.37.a.9.
8. *Venisti ante tempus torquere nos, scio quod sis sanctus Dei.* d.23.a.6.
24. *De die autem illa nemo nouit nisi Pater, nec etiam Filius.* d.14.a.3.
24. *Tristis est anima mea.* d.15.a.8.
26. *Transeat à me calix iste.* d.17.a.4.& 8.
26. *Melius illi erat si natus non fuisset.* d.27.a.9.

Lucæ.

1. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* d.3.a.18.
1. *Iesus proficiebat ætate & sapientia.* d.13.a.11.
6. *Diligite inimicos vestros.* d.30.a.1.& 3.
16. *Inter nos & vos chaos magnum firmatum est.* d.31.a.12.
19. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* d.28.a.6.
23. *Hodie mecum eris in paradiso.* d.22.a.5.

Ioannis.

1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.* d.1.a.3.
1. *Verbum caro factum est.* d.2.a.9.item d.5.a.8.
1. *De plenitudine illius accepimus omnes.* d.13.a.5. item d.20.a.6.
1. *Non sum dignus vt soluam eius corrigiam calceamenti.* d.22.a.11.
3. *Qui de cælo venit, super omnes est.* d.3.a.23.
3. *Non ad mensuram dat Deus spiritum filio.* d.12.a.7.item d.13.a.1.
10. *Ego pono animam meam.* d.21.a.1.
19. *Discipulus quem diligebat Iesus.* d.31.a.12.

Actuum.

7. *Cum esset Stephanus plenus gratia & fortitudine.* d.1.a.1.

Ad Romanos.

1. *Qui prædestinatus est in virtute secundum spiritum sanctificationis.* d.7.a.2.
1. *Testis enim mihi est Dominus.* d.39.a.4.
4. *Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* d.19.a.1.
5. *Si autem quod volo illud facio, non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* d.3.a.25.
5. *Sicut per inobedientiam vnius peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam vnius iusti constituuntur multi.* d.12.a.3.
5. *Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia.* d.31.a.2.
8. *Accepistis spiritum adoptionis.* d.10.a.9.
8. *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* d.20.a.11.
8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* d.31.a.2.
10. *Fides ex auditu.* d.23.a.1.& 8.
13. *Cui honorem, honorem.* d.9.a.5.

1. Ad Corinthios.

1. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* d.18.a.9.
4. *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum.* d.23.a.15.
5. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* d.2.a.1.
6. *Expurgate vetus fermentum vt sitis noua conspersio.* d.3.a.20.
9. *Castigo corpus meum & in seruitutem redigo.* d.28.a.1.
10. *Qui stat, videat ne cadat.* d.31.a.
13. *Charitas patiens est, benigna est, &c.* d.27.a.1. item d.32.a.3.
13. *Ex parte cognoscimus.* d.31.a.10.

2. Ad Corinthios.

3. *Templum Dei sanctum est quod estis vos.* d.9.a.4.
13. *Non debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* d.29.a.2.

Ad Galatas.

4. *Cum venit plenitudo temporis.* d.1.a.3.
Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege. d.1.a.4.& 7.

Index Locorum Scripturæ.

5. *Fides per charitatem operatur.* d.32.a.2.
6. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.* d.29.a.1.

Ad Ephesios.

4. *Vnus Dominus, una fides.* d.23.a.13.

Ad Philippenses.

2. *Habitu inuentus vt homo.* d.6.q.item d.10.a.2.
2. *Omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria Dei Patris est.* a.14.a.1.

Ad Colossenses.

1. *Transtulit nos in regnum Filij dilectionis suæ.* d.1. a.9.
2. *In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* d.3.a.10.

1. Ad Timotheum.

1. *Finis præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* d.27.a.4.

2. Ad Timotheum.

1. *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem.* d.26.a.3.
1. *Reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi Dominus in illum diem iustus iudex.* d.29.a.4.

Ad Titum.

1. *Finis præcepti est charitas.* d.32.a.2.

Ad Hebræos.

2. *Semen Abrahæ apprehendit.* d.2.a.8.
2. *Debuit per omnia assimilari fratribus vt fieret misericors.* d.15.a.1.
6. *Quia non habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per seipsum.* d.39.a.4.
7. *Intuemini quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.* d.3.a.27.
10. *Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis repromissiones.* d.29.a.4.
11. *Fides est substantiu rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* d.23.a.13.& .8.
13. *Sanctificans & qui sanctificatur, sunt ex vno omnes.* d.12.a.2.

Iacobi.

2. *Qui offenderit in vno, factus est omnium reus* d.36.a.2.& 3.

Apocalypsis.

2. *Non delebo nomina eorum de libro vitæ.* d.31. a.5.
20. *Apprehendit draconem, & ligauit eum per annos mille.* d.19.a.4.
21. *Lucerna eius est agnus.* d.13.a.9.
22. *Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum.* d.9.a.4.

FINIS.

Index Locorum Scripturæ.

5. *Fides per charitatem operatur.* d.32.a.2.
6. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.* d.29.a.1.

Ad Ephesios.

4. *Vnus Dominus, vna fides.* d.23.a.13.

Ad Philippenses.

2. *Habitu inuentus vt homo.* d.6.q.item d.10.a.2.
2. *Omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria Dei Patris est.* a.14.a.1.

Ad Colossenses.

1. *Transtulit nos in regnum Filij dilectionis suæ.* d.1. a.9.
2. *In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* d.3.a.10.

1. Ad Timotheum.

1. *Finis præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* d.27.a.4.

2. Ad Timotheum.

1. *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem.* d.26.a.3.
1. *Reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi Dominus in illum diem iustus iudex.* d.29.a.4.

Ad Titum.

1. *Finis præcepti est charitas.* d.32.a.2.

Ad Hebræos.

2. *Semen Abrahæ apprehendit.* d.2.a.8.
2. *Debuit per omnia assimilari fratribus vt fieret misericors.* d.15.a.1.
6. *Quia non habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per seipsum.* d.39.a.4.
7. *Intuemini quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.* d.3.a.27.
10. *Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis repromissiones.* d.29.a.4.
11. *Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* d.23.a.13.& .8.
13. *Sanctificans & qui sanctificatur, sunt ex vno omnes.* d.12.a.2.

Iacobi.

2. *Qui offenderit in vno, factus est omnium reus* d.36.a.2.& 3.

Apocalypsis.

2. *Non delebo nomina eorum de libro vitæ.* d.31. a.5.
20. *Apprehendit draconem, & ligauit eum per annos mille.* d.19.a.4.
21. *ucerna eius est agnus.* d.13.a.9.
22. *Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum,* d.9.a.4.

FINIS.